СРПСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК
КЊИГА LXV/2

ACADÉMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS
et
INSTITUT DE LA LANGUE SERBE DE
L'ACADÉMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

RECUEIL DE DIALECTOLOGIE SERBE

LXV/2

LJUBISAV ĆIRIĆ

DICTIONNAIRE DU PARLER DE LA LUŽNICA

Présenté à la VIIème séance da la Classe de langue et de littérature, le 30 octobre 2018, à la base des rapports de Slobodan Remetić, membre de l'Académie des sciences et des arts de la République Srpska, et de Prof. Dr. Nedeljko Bogdanović

Comité de rédaction
Dr. Nedeljko Bogdanović, Dr. Miroslav Nikolić,
Dr. Dragoljub Petrović, Dr. Slobodan Remetić

Rédacteur en chef
SLOBODAN REMETIĆ

BELGRADE
2018

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
и
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

СРПСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК

LXV/2

ЉУБИСАВ ЋИРИЋ

РЕЧНИК ГОВОРА ЛУЖНИЦЕ

Примљено на VII скупу Одељења језика и књижевности САНУ, од 30. октобра 2018. године, на основу реферата Слободана Реметића, редовног члана АНУРС, и проф. др Недељка Богдановића

Уређивачки одбор
Др Недељко Богдановић, др Мирослав Николић,
др Драгољуб Петровић, др Слободан Реметић

Главни уредник
СЛОБОДАН РЕМЕТИЋ

БЕОГРАД
2018

У финансирању ове књиге учествовало је
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Издају
Српска академија наука и уметности, Београд, Кнез Михаилова 35
и
Институт за српски језик САНУ, Београд, Кнез Михаилова 36

Компјутерска припрема за штампу:
Давор Палчић
palcic@eunet.rs

Штампа:
3D+, Beograd

CIP – Каталагозација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

80

СРПСКИ дијалектолошки зборник – Recuel de dialectologie serbe /главни уредник Слободан Реметић. – 1905, књ. 1–. – Београд : Српска академија наука и уметности : Институт за српски језик САНУ, 1905 – (Београд : 3D+). – 24 cm.

Годишње

ISSN 0353-8257 = Српски дијалектолошки зборник

COBISS.SR-ID 18167554

Мојој унучади
Емилији, Мили, Кристини,
Луки и *Миодрагу*

С А Д Р Ж А Ј

УВОД 5
СРАЂЕНИЦЕ 12
ГОВОРНИ ТИПОВИ ЛУЖНИЦЕ (карта) 14
РЕЧНИК ГОВОРА ЛУЖНИЦЕ 15

УВОД*

О настајању *Речника говора Лужнице* ваља поћи, као и код сваке друге појаве, од његове предисторије: када и на који начин се родила идеја о његовој изради, како је настајао, која грађа и коликог обима је прикупљана, циљеви и задаци који су желели да се остваре, који лексикографски поступци су примењени у његовој изради, и сл. То ће бити тема ових уводних белешки.

Ја сам Лужничанин, говорник лужничког дијалекта са наталном компетенцијом дијалекта (познавање дијалекта усвојено из породичног говора и говора најближег окружења у месту рођења). Лингвистичку компетенцију дијалекта (познавање језичке структуре, устројство и законитости по којима дијалекат функционише) стицао сам на студијама српскога језика на Филолошком факултету у Београду. На основним студијама добио сам задатак од професора Дијалектологије (Асима Пеце) да урадим семинарски рад о говору Лужнице. Иста та тема под његовим руководством на постдипломским студијама је урађена као магистарска теза (нешто преправљена и допуњена објављена у XXIX књизи **Српског дијалектолошког зборника** под називом *Говор Лужнице*). По одбрањеном докторату о говорима Понишавља започела је моја универзитетска каријера, најдуже на Филозофском факултету у Нишу. Предмети које сам предавао били су: Историја језика са дијалектологијом, Историја књижевног језика и Ономастика српскога језика. По природи посла теоријски сам обрађивао поједина питања из ових области, и са рефератима учествовао на научним скуповима на којима се расправљала та материја. Као сарадник на научном пројекту „Дијалектолошка истраживања српског језичког простора“ имао сам обавезу и да теренски бележим лексичку и ономастичку грађу, као и да их презентујем у форми научних чланака, или реферата. О раду на речнику неког народног говора нисам размишљао.

Онда ми је једном приликом, већ при крају радне каријере, руководилац поменутог научног пројекта проф. Слободан Реметић рекао, свакако полазећи од моје наталне и лингвистичке компетенције лужничгог дијалекта, да се од мене очекује да урадим *Речник говора Лужнице*. На моју опаску да је такав речник већ урадио Драгослав Манић Форски уследио је одговор да

---

* Рад је настао у оквиру пројекта „Дијалектолошка истраживања српског језичког простора“ (ЕДБ 178020), који у потпуности финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

тај речник ни обимом ни обрадом не задовољава садашње потребе струке. Нисам имао куд, и обећао сам „да ће речник бити урађен, или ме неће бити“.

Онда је започело мукотрпно и дуготрајно прикупљање лужничке лексике. Међутим, нисам био на самом почетку посла. Већ сам имао говорну грађу из 22 села снимљену на магнетофонској траци, и транскрибовану и акцентовану током израде магистарсеке тезе. Такође, попуњен „Упитник за Српскохрватски дијалектолошки атлас“ у месту Горњи Стрижевац, и више дипломских радова са лексиколошким темама из лужничког краја (лексика куће и покућства, лексика славских и свадбарских обичаја, ратарска лексика, лексика лова и риболова, лексика јела и пића и сл.). Један од дипломараних студената се љубазно одазвао молби да попуни 12 упитника за прикупљање дијалекатске лексике (Соња Цолић у Доњем Крњину, месту у коме је рођена). Последњих година појавило се више књижевних прегалаца који поједина своја дела пишу и на лужничком дијалекту (Анкица Николић, Горан Ранчић, Братислав Петровић, Јовица Ћирић, одраније и Драгослав Манић Форски), па су и из тих дела ексцерпиране многе аутентичне лужничке речи.

Тако је временом прикупљена обимна лексичка грађа.

Предстојао је период лексикографске обраде грађе у речник.

Филозофски факултет у Нишу је 2013. организовао међународни научни скуп са темом „Путеви и домети дијалекатске лексикографије“, и исте године објавио Зборник радова са тога скупа. У реферату за тај скуп насловљеном *Обим диференцијације и мера егземплификације у дијалекатским речницима* изнео сам нека промишљања о томе шта све може да буде узето као насловна реч (дијалекатски маркирана реч – дијалексема) у дијалекатском речнику, на основу чега се одређује њена маркираност у односу на стандардни језик, као и са коликом количином илустративног материјала (контекст у који се смешта) треба потврдити њена значења. Та промишљања већим делом примењена су касније у писању *Речника говора Лужнице.*

У монографији *Говор Лужнице* говорно подручје Лужнице је подељено на две зоне: зона I са лужничким говорним особинама (Лужница), и зона II са особинама лужничког говора помешаним са особинама заплањског говора (Лужничко Заплање). Најекстремније дијалекатске разлике међу њима јесу:

1. у зони II изостаје прелажење *к, г* испред *е, и* или иза *ј* у *ћ, ђ* (*руке, ноге, китка, девојка* : *руће, ноће, ћитка, девојћа*);

2. у зони II вокално *л* иза *ж* и *к* прелази у *у* (*жут*, *кучина* : *жлт, клчина*);

3. у зони II члан није присутан (нема примера типа: *женава* ми рече; *нашана* црква, *њинато* дете);

4. у зони II присутне су поједине речи које се у зони I јављају у синонимском лику, или се уопште не јављају (нпр. *рогаља* и *цуцумка* у зони I имају синониме *набадња* и *врчва*, а *вутара* и *поођанци* се уопште не срећу).

Међутим, ни зона I није потпуно јединствена, па је подељена на два говорна типа: тип I[а] и тип I[б]. Најекстремније дијалекатске разлике међу њима јесу:

1. у I^{б} типу лична заменица *ми*, *ви* среће се и као *ни – није, виј*е;

2. у I^{б} типу много су чешћи примери множине на *-је* / *-ње*, понекад једино они (*мужје, љуђе, балоње, Цигање, Бабушничање*);

3. много је речи које се у овим типовима јављују у варијантним обличким ликовима, иако се ради о семантички истим лексемама (*кујћа, мајћа, ӣај, ѿув* у I^{б} : *кућа*, *мађа, ӣак*, *ѿуј* у I^{а}).

У *Речнику говора Лужнице* задржани су ови говорни типови, али су преименовани на следећи начин: тип I^{а} је *Горња Лужница* (ГЛ); тип I^{б} је *Доња Лужница* (ДЛ); зона II је *Лужчничко Заӣлање* (ЛЗ), чиме је испоштован географски принцип, а то више одговара и територијалној дистрибуцији појединих лексема. Наведене скраћенице у *Речнику* ће бити навођене само уз поједине речи које представљају дијалекатске екстремизме говорних типова, а не скраћенице пунктова за поједина насељена места у којима је реч забележена.

Говор неколико села настањених бугарском мањином није био обухваћен дијалектолошким описом у *Говору Лужнице*, а њихова лексика није уврштена ни у *Речник*.

Речник говора Лужнице конципиран је као диференцијални у односу на речник стандардног језика (презентован у шестотомном *Речнику српско-хрваѿскога књижевног језика* Матице српске). Њиме се тежило да се остваре два задатка: да се, прво, забележи и семантички објасни што већи број речи које се у овоме говору користе, или су се користиле, или које у њему имају нека посебна значења; и, друго, да се у навођењу илустративног материјала не шкртари, будући да аутентични лужнички говор већ данашњој генерацији постаје архаичан, а будућим ће то бити свакако у већем обиму, или ће га потпуно заборавити.

У писању *Речника* примењени су одговарајући лексикографски поступци, које треба укратко објаснити, како би се *Речник* лакше користио.

I. Хомонимија је означена бројем у експоненту, при чему је свака реч обрађена као посебна одредница у азбучнику. На пример:

бу̏лка[1] мн. бу̏љће ж бот *врсѿа црвеног ӣољског цвеѿа, ѿурчинак* Papaver rhoeas. – Ка̀т се расцавтѐле бу̏љће кроз жи̏то, па се црвене̏ју ко кр̏в.

бу̏лка[2] мн. бу̏љће ж *раскокано кукурузно зрно, кокица.* – И̏ма си по̀себна мору̏за са̀мо за бу̏љће, зове̏ се бр̏зица.

II. Полисемија је означена редним бројевима за свако ново значење унутар речничког чланка насловне речи (одреднице) која се обрађује. На пример:

обика̀ља несвр. 1. *кружећи око кога или чега ӣрође са свих сѿрана*. – Обика̀ља ко ма̀чка окол же̏жак качама̀к. 2. *обилази, избегава да се сусреѿне с ким.* – Го̏ца су ју же̏не кроз живо̀т обикаља̀ле, и гледа̀ле да ју не сре̏тну. 3. фиг. *врда, избегава неку обавезу.* – Обика̀ља да ка̀же и̏стину.

III. У *Речнику* су коришћене различите скраћенице. Њима се дају неопходне информације о одредници која се обрађује у њеној граматичкој обра-

ди (тзв. лева страна речника). Има неколико група ових скраћеница. Једном групом се дају информације о категоријалној припадности речи (да ли је именица, заменица, придев, глагол..., затим о роду, броју, падежу, о свршености или несвршености код глагола, понекад и скраћенице појединих глаголских облика који су типични за дијалекат). Другом групом се пружају информације о стилистичком потенцијалу речи (да ли се појављује као деминутив, аугментатив, хипокористик, пејоратив; да ли у правом, фигуративном или ироничном значењу, и сл.). Трећом групом се дају информације којој лексичкој тематици припада реч (агрономија, занатство, сточарство, медицина, техника, ботаника, зоологија, војна делатност и сл.). Четвртом групом се дају информације о специјалној употреби речи (да ли се јавља у дечијем говору, говору улице, у ком облику књижевног стваралаштва су наведене: песми, причи, пословици, загонетки, бајалици, и сл.). Списак ових скраћеница наведен је после овога Увода.

IV. Да би речничка грађа била прегледнија, у *Речнику* су коришћени одређени графички симболи. Њима се упућује на различита раслојавања лексике, и они се наводе непосредно пре илустративног материјала, унутар њега, или непосредно иза њега (тзв. десна страна речника). У *Речнику* су коришћени следећи симболи:

Δ (незатамњени троугао) којим су означене речи изашле из употребе са једва прозирном семантиком, најчешће замењене новијим речима. На пример:

аи́р м *добит, корист.* Δ – За́бави се ћи́ша, не́че да ви́димо голе́м аи́р ову́ј го́дин у по́ље.

▲ (затамњени троугао) којим су означене речи потиснуте из употребе, али најчешће нису замењене новим речима. На пример:

подно́шка мн. подно́шће ж *део ткачког разбоја, дрвена педала чијим се подизањем и спуштањем преко нити остварује зев кроз који се провлачи чунак са потком.* ▲ – Како́ коју́ подно́шку нага́зим, отво́рим зе́в на о́снову, и провр̏љим сове́љћу ната́м, па прибѝјем с набрдѝла, и по́сле и́сто тека́ оту́де.

□ (незатамњени квадрат) којим су означене речи општепознатог значења, али имају и нека диференцијална дијалекатска значења. Каткад је и илустративни материјал био набијен таквом дијалекатском експресијом да је било штета да се реч изостави. Симбол је стављен само испред општепознатог значења. На пример:

ба́ба ж 1. *старија жена, бака.* □ – У села́ оста́доше са́мо ба́бе и де́де. 2. *таште.* – Ка́д зе́т уле́зне у дво́р, ба́ба чи́м га ви́ди обри́ше ру́ку от су́књу да ју зе́т цу́не у ру́ку.

■ (затамњени квадрат) којим се означавају речи друге категорије, а то су речи које имају исти корен са одредницом која се обрађује, и уметнуте су у њен речнички чланак. Ради се о следећим речима:

1. придеви на *-ов, -ев, -ин*. На пример:

чи́ча мн. чиче́ви м *стриц млађи од оца.* – Има́ла сам двана́јес го́дине ка́т су ми башта́ и чиче́ви отишли́ на Ту́рчина, па се до́ле на Вра́ње удари́ше.

■ **чи́чини** *сви који припадају стричевој породици*. – Ју́тре че чи́чини да бе́ру ло́зје, па че и́демо да им пома́гамо.

2. компаратив и суперлатив код речи које имају ову особину. На пример:

га́зда м *богат човек*. – Га́зда је, мо́же да и́ма кво́ пожѐли. ■ **по́газда** комп. *газда у већем степену*. – Пр̏ви је у Стрељ̑ц би́л Ми́рко Га́чков, шесѐ јѐктера има́ње има́л, од њѐг по́газда нејѐ има́ло у лужни́чћи срѐз. ■ **на́јгазда** суперл. *газда у највећем степену*. – Мо́ј је свѐкар би́л на́јгазда у цѐло село́.

3. глагоска именица. На пример:

са́ди несвр. *ставља у земљу семе, саднице, и сл*. – Ло́зје се са́ди, али се и компири́ са́де. ■ **садѐње** *гл. им*. – Сѐме којѐ је оста́вено за садѐње се не пи́па.

4. чланована форма. На пример:

но́ч мн. но́чи ж *ноћ*. – Срѐћа што́ се бр̏зо стѣ̑вни, па и́дем те си о̏дма лѐгам, ал но́ч дљ̑га, па сѣ̑н не доо̏ди. ■ **ночту́ / ночту́ту** чл. ф. *та ноћ која је управо почињала / та ноћ која је управо истицала*. – Дѣ̑њу идѐ у до̏долицу, вр̏ну се мокра́ и насмѐјана, али ју о̏дма ночту́ ва́ну ва́тра. Ка́д нејѐ пија́н, ка́т се просвѐсти ју́тредьн и сѐти каква́ је обли́чја ночту́ту прајѝл, скубѐ се за ко́су, и закли́ња се да ви́ше нѐче ни да омири́ше рећи́ју.

⌂ (незатамњена кућица) која повезује одредничку реч са фразелошким изразом у коме је она његов носилац, и који је уметнут у чланак о одредничкој речи. На пример:

но́с мн. носѐви м *орган који служи за дисање и мирис*. □ – Степа́ли се, па че си носѐви почѐпе ко́лко се ду́шманћи уда́рају. ⌂ **ди́гне** ~ *уобрази се, прави се важан*. – Ди́гла но́с, погосподи́ла се, с њу́ ви́ше нѐма ората́. ⌂ **оклембѐси** ~ *снужди се*. – Што́ си оклембесѝл но́с, кво́ ти је ма́лко у празну́ ку́ћу. ⌂ **натр̏ља** ~ *изгрди, извређа*. – А́јде да се ди́sам да си и́дем, јо́ш када́ сам дошла́, мо́јити че ми натр̏љају но́с што́ сам се то́лко заседѐла.

▉ (затамњени правоугаоник) који повезује одредничку реч са синтагматским спојем, у коме је она главни члан синтагме. На пример:

рећи́ја ж *ракија*. – Рећи́ја се на село́ мло́го пи́је. ▉ **жѐшка** ~ *кувана ракија*. – Зи́ми већи́ном пи́јемо жѐшку рећи́ју.

➞ (затамњена стрелица) која повезује одредничку реч са синонимима, који ће бити граматички обрађени и илустровани на своме месту у азбучнику, а семантички су повезани скраћеницом упор. са одредницом на коју се односе. На пример:

обра́мка ж *мало повијена мотка с удешеним кукама на оба краја која служи за ношење терета на рамену, обрамица*. – На обра́мку смо носи́ле во́ду у котлети́ја на ра́мо од буна́р до ку́ћу. ➞ *камилка, кобилка, могарица*.

ками́лка ж *мало повијена мотка с удешеним кукама на оба краја која служи за ношење терета на рамену* (упор. **обрамка**). – Млеко́ се си́пе у два́ котла́, па се но́си на ками́лку на ра́ме.

кобѝлка ж *мало повијена мотка с удешеним кукама на оба краја која служи за ношење терета на рамену* (упор. **обрамка**). – По двѐ котлетѝја во̀ду донесѐм на кобѝлку от кла̀денац из долѝну.

могарѝца ж *мало повијена мотка с удешеним кукама на оба краја која служи за ношење терета на рамену* (упор. **обрамка**). – Сва̀ко ју̀тро и вѐчер доносѝла сам на могарѝцу по двѐ ко̀ве во̀ду от сѐлћи буна̀р.

⇨ (незатамњена стрелица) којом се упућује на лексичке варијанте условљене најчешће фонетским алтернацијама унутар исте лексеме (значење остаје исто, али се она јавља у више ликова, који су често територијално маркирани, и веома доприносе локалном бојењу лужничких говорних типова, или говора Лужнице у целини). Свака варијанта је обрађена на своме месту у азбучнику, а семантички је повезана скраћеницом *в.* са одредницом на коју се односе. На пример:

дево̀јка ж ЛЗ ⇨ дево̀јћа ДЛ, дево̀ћа ГЛ; **кѝтка** ж ЛЗ ⇨ ћѝтка ГЛ, ДЛ; **буба̀лька** ж ЛЗ ⇨ буба̀лћа ГЛ, ДЛ; савѝња несвр. ⇨ сьвѝња; озѐбне свр. ⇨ осѐбне; чара̀па ж ⇨ чера̀па, чора̀па; **му̀вте** прил. ⇨ му̀кте, му̀фте; **па̀** (прил. *опет*) ⇨ па̀ј ДЛ, па̀к ГЛ, и сл. Ово лепо илуструје следећи пример: Променѝл се Илѝја, па си па̀ / па̀ј / па̀к тѝја. (Обукао Илија ново одело, а остао исти какв је и пре био.).

Од овога се донекле одступило код неких примера са покретним вокалом на крају. Тако су као једна одредница обрађени поједини прилози, предлози, речце и везници типа: **кад(а)**, **никад(а)**, **надол(е)**, **отуд(е)**; **низ(а)**, **испод(и)**, **од(и)**, **пред(и)**, **с(а)**, **уз(а)**; **нек(а)**; **дек(а) ('јер')**, **ил(и)** и сл. Код њих је покретни вокал стављен у облу заграду, али су потврде наведене за оба варијантна лика у истом чланку.

⇔ (двосмерна незатамњена стрелица) којом се упућује на глаголске сложенице, али и на неке друге сложенице, које су настале префиксацијом од одредничке речи, и које ће бити посебно обрађене на своме месту у азбучнику. На пример:

вр̀же свр. *веже*. – Вр̀жи га цвр̀сто, ел ако се одвр̀же, че побѐгне у̀свет. ⇔ *изврже, заврже, наврже, одврже, поврже, подврже, преврже, разврже, сврже.*

башка̀ прил. *одвојено, посебно.* – Мо̀мци ѝграју башка̀, дево̀ће башка̀. ⇔ *набашка, обашка, побашка.*

~ графички симбол којим се обележава изостављени члан синтагме. На пример:

невѐста ж *снаха у првој години брака*. – Довѐдоше врѐдну невѐсту, и о̀дма им ку̀ћа процьвте. ▌**мла̀да** ~ *невеста под велом током свадбеног церемонијала.* – Срамѝје се ко мла̀да невѐста.

Што се тиче бележења дијалекатске грађе, максимално је примењен фонетски принцип, тј. изговор какав је у дијалекту, а не какав прописује стандарднојезички правопис. Тако су:

примери типа: „кад постигнеш“; „под стреју“ и сл, бележени: **кат постѝгнеш**, **пот стрéју** (добивени асимилацијом по звучности);

примери типа: „направено од дрво“; „немој ји дираш“, „затóј ју нéчу“ и сл. бележени: **напрáвено о[д] дрво; немó[ј] ји дѝраш**, **затó[ј] ју нéчу**... (где је у угластој загради обележено редуковано прво од два *д* или *ј*);

примери типа: „одтрпа“, „подчиша“; „кад Тодора запоје“ и сл. бележени: **о[д]трпа, по[т]чѝша; кá[д] Тодóра запóје**... (где је у угластој загради означена редукција *ш* после асимилације *д* у *ш*);

примери типа: „остадо без зуби“; „изженимо сва деца“ и сл. бележени: **остáдо бе[з] зýби**; **и[з]женѝмо свá децá**... (где је у угластој загради означена редукција *з* испред *з* или испред *ж* које је асимилацијом настало од *з*):

примери типа: „одсече“; „подсири“ и сл. бележени: **о[т]цечé**; **пó[т] цири** (где је у угластој загради означена редукција *ш* после африкатизације *шс* у *ц* остварена асимилацијом по звучности *дс* у *шс*);

примери типа: „че се чује“; „чу си ћутим“ и сл. бележени: **це чýје; ци ћутѝм** (јер јеово **це / ци** настало фонетским путем од слогова „**че се**“ и „**чу си**“ и као такво постоји у говору).

У говору Лужнице постоје гласови који представљају једну од његових битних одлика, а изостају у многим српским говорима. То су: полугласник, вокално *л*, и глас ДЗ (африктски спој од гласова *д* и *з,* који је у фонолошком погледу изговорна варијанта гласа *з*). Они су бележени традиционалним словним знацима: полугласник знаком **ь**; вокално *л* знаком **л̥;** глас ДЗ знаком **s**. Вокално *л* може да буде „право вокално *л*“ (**л̥**), и „девокализовано вокално *л*“ (**ль**). Обе варијанте могу да буду акцентоване (**кл̥́н**, **жл̥́т**; **сл̥́нце / сльнце**) и неакцентоване, када је акценат на којем другом вокалу (**кл̥нóвина**, **жл̥тѝца**; **сльнчéнце**).

И у говору Лужнице, као и у осталим српским говорима, поред сугласничког *р* постоји и вокално *р*. Акцентовано вокално *р* редовно је бележено словним знаком **р̥́** (мр̥́да), а неакцентовано (према потреби) словним знаком **р̥** (мр̥дáч).

У говору Лужнице глас *х* не постоји (сем у врло ограниченом броју речи преузетим из црквеног језика: **Хрѝстос**, али **парóкија**).

На крају, како је и ред, желим да упутим неколико речи захвалности онима који су ме на овај или онај начин задужили у овоме послу.

Пре свега, то су моји Лужничани, од којих сам рођен, међу којима сам провео првих шеснаест година свога живота, и од којих сам усвојио лужнички дијалекат. А човекова подсвест је чудо. Сусрећући се са многим речима, и пишући о њима, у мислима су ми искрсавали ликови давно преминулих укућана и комшија који су их изговарали, како су изгледали, како су били обучени, поводи, прилике и места у којима су их изговарали; цео непатворени свет мога детињства се као на филмском платну поново одвијао пред мојим очима. Била је то привилегија скупо плаћена писањем овога речника.

Захвалан сам и онима који су за мене, а уместо мене, попуњавали упитнике за прикупљање дијалекатске лексике по Лужници, или из чијих књижевних дела сам преузимао поједине речи, а које сам већ поменуо.

Захвалност дугујем своме пријатељу Векославу Пејчићу из Горњег Стрижевца, који ми је био спона са његовом мајком Бисерком Пејчић, старицом од деведесет и три године, која и данас сади, плеви и окопава своју башту, и уз све то је имала вољу и стрпљење да нам тумачи значења многих већ заборављених речи.

Мр Милану Стаменковићу и Горану Спасићу захваљујем на труду око израде карте говорних типова Лужнице.

Колеги проф. др Недељку Богдановићу дугујем неизмерну захвалност на читању рукописа, и луцидном запажању и најмањих финеса у варирању значења речи (условљених и таквим појединостима какво је, на пример, место акцента). Овакве његове примедбе, као и многе друге сугестије, учиниле су да Речник на многим местима, и у многим правацима, буде знатно побољшан.

Али, да није било подстрека од стране академика проф. др Слободана Реметића да се крене у писање речника, до појаве оваквога *Речника говора Лужнице* сигурно не би дошло. На томе му још једном велико хвала.

СКРАЋЕНИЦЕ

агр. – агрономија, агрономски
адм. – административно
анат. – анатомски
аор. – аорист
астр. – астрономски
аугм. – аугментатив
безл. – безлично
бај. – бајање, бајалица
библ. – библијски, по библији
биол. – биолошки
бот. – ботанички
бр. – број
В – вокатив
в. – види
везн. – везник
вер. пр. – верски празник
вет. – ветерина, ветеринарски
војн. – војнички, што је у вези са војном делатношћу
вулг. – вулгарно, вулгаризам
ГЛ – Горња Лужница
геогр. – географски термин
гл. – глагол
гл. им. – глаголска именица
гл. енкл. – глаголска енклитика
Д – датив
ДЛ – Доња Лужница
дем. – деминутив, деминутивно
дет. – дечији говор
енкл. – енклитика, енклитички облик
епит. – епитет
етн. – етник
ж – женски род
зав. речен. – зависна реченица
заг. – загонетка
закл. – заклетва
зам. енкл. – заменичка енклитика
збир. – збирно, збирна именица
збир. бр. – збирни број
зоол. – зоолошки

им. зам. – именичка заменица
имп. – императив
импф. – имперфекат
ирон. – иронично
јд. – једнина
клет. – клетва
књ. јез. – књижевни језик
комп. – компаратив
ктет. – ктетик
ЛЗ – Лужничко Заплање
л. – лице
л. и. – лично име
л. зам. – лична заменица
м – мушки род
м/ж – и мушки и женски род
мед. – медицински
мет. – метеоролошки
мит. – митолошки
мтп. – микротопоним
мн. – множина
муз. – музички
Н – номинатив
надим. – надимак
нар. вер. – народно веровање
нар. п. – народна песма
нар. пр. – народна прича
нев. и. – невестинско име
непр. прид. – непроменљив придев
несвр. – несвршени глагол
нов. – новије
ОП – општи падеж (облик најчешће једнак акузативу)
обл. – облик, облички
ономат. – ономатеја
пеј. – пејоратив, пејоративно
погрд. – погрдно
пов. зам. – повратна заменица
позд. – поздрав
поим. прид. – поименичен придев
пом. гл. – помоћни глагол
посл. – пословица
предл. – предлог
през. – презент
пренес. – преносно
прид. – придев
пр. зам. – придевска заменица
прил. – прилог, прилошки
прил. сад. – глаголски прилог садашњи
псов. – псовка.
рад. пр. – глаголски придев радни
разбр. – разбрајалица
раст. везн. – раставни везник
ред. бр. – редни број
религ. – религија, религијски
рет. – ретко
речц. – речца
с – средњи род
саст. везн. – саставни везник
свр. – свршени глагол
скр. – скраћен, скраћено
сл. – слично
супл. – суплетиван, допунски, који допуњује
супр. – супротно, супротни
суперл. – суперлатив
тех. – технички
трг. – трговачки
трп. пр. – глаголски придев трпни
узв. – узвик
узреч. – узречица
упор. – упореди
успав. – успаванка
фиг. – фигуративно
хип. – хипокористик
чл. ф. – чланована форма
шаљ. – шаљиво
шатр. – шатровачки

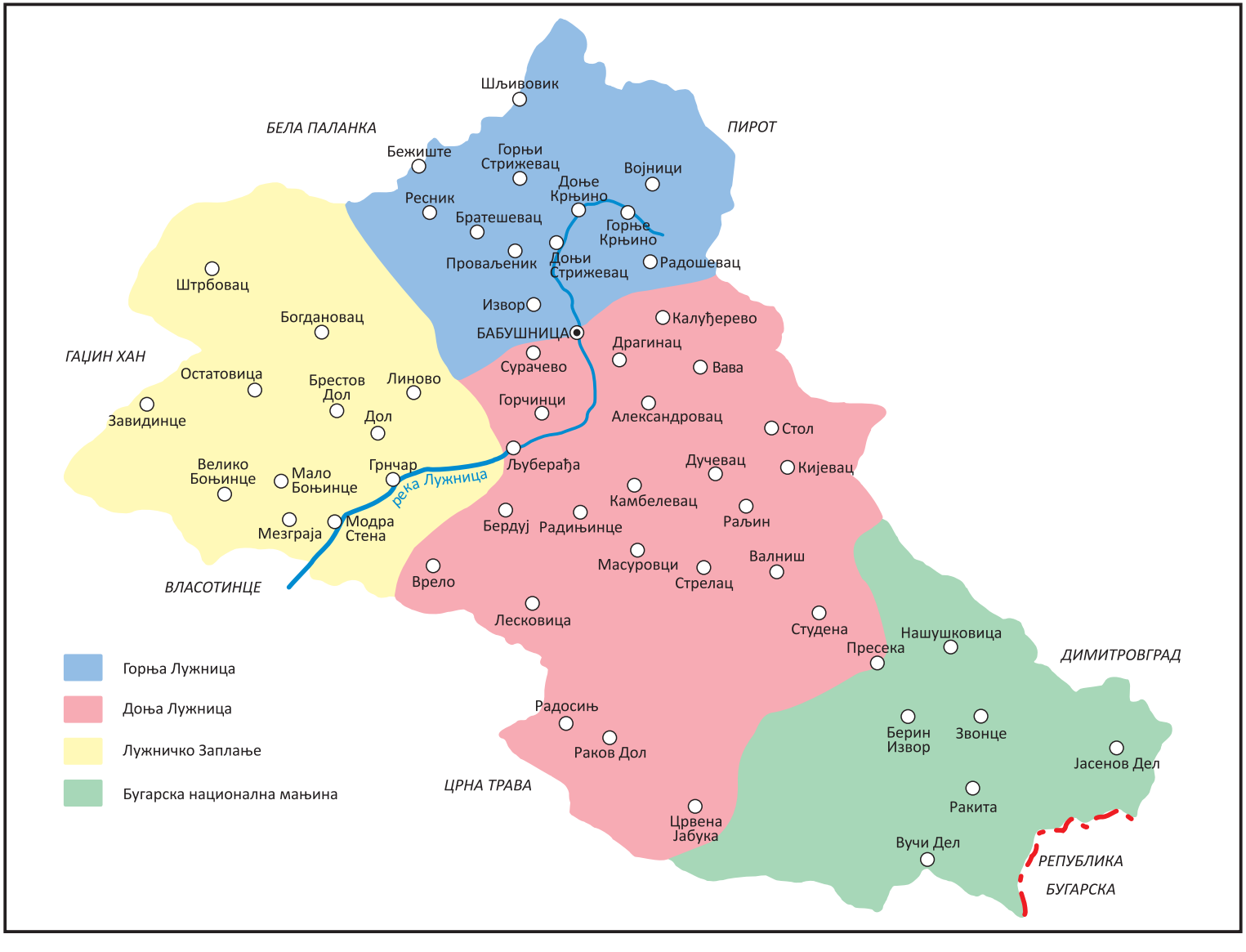
Шљивовик
БЕЛА ПАЛАНКА
ПИРОТ
Бежиште
Горњи Стрижевац
Војници
Доње Крњино
Ресник
Братешевац
Горње Крњино
Проваљеник
Доњи Стрижевац
Радошевац
Штрбовац
Извор
Богдановац
Калуђерево
БАБУШНИЦА
Драгинац
ГАЏИН ХАН
Сурачево
Вава
Остатовица
Брестов Дол
Линово
Горчинци
Завидинце
Дол
Александровац
Стол
Велико Бојинце
Мало Бојинце
Грнчар
Љуберађа
Дучевац
Кијевац
река Лужница
Камбелевац
Бердуј
Радињинце
Раљин
Мезграја
Модра Стена
Масуровци
Валниш
Врело
Стрелац
ВЛАСОТИНЦЕ
Лесковица
Студена
Нашушковица
Пресека
ДИМИТРОВГРАД
Горња Лужница
Доња Лужница
Лужничко Заплање
Бугарска национална мањина
Радосиљ
Берин Извор
Звонце
Раков Дол
Јасенов Дел
ЦРНА ТРАВА
Ракита
Црвена Јабука
Вучи Дел
РЕПУБЛИКА БУГАРСКА

РЕЧНИК ГОВОРА ЛУЖНИЦЕ

А

а́ узв. 1. *за одазивање.* – О, Јова́не! – А́! Ба́бо! – А́! 2. *за питање.* – Какви́ си трубачи пушта́ла на спање́ у пле́вњу док ја́ несѣ́м био ту́ј, а́? Што́ једнога́ це́л живо́т би́је несре́ћа, и ни́шта не́ма, а друго́тога милу́је, и све́ и́ма, а́? 3. *за претњу.* – А́, че ми пла́тиш ти ме́не, са́мо да те ува́нем. 4. *за гоњење животиња.* – А́, одо́тле бе́с те вану́л! Ка́т се поја́ве ву́ци, пце́та се ула́ју, овчари́ се уо́кају: А́, бре́ – у́, бре́! А́, бре́ – у́, бре́!

а́ у прил. значењу 1. *ништа.* – Он ме питу́је, ја́ ни а́ да бе́кнем. 2. *час-час.* – Збе́ремо се у́вечер у за́другу, па а́ и́де сме́ј, а́ и́де кара́ње, а́ неко́ј некога́ ре́чне, а́ неко́ј некому́ поме́не жену́, а́ неко́ј некога́ опцу́је. 3. *чим.* – А́ се запроле́ти, о́н по́чне да прибі́ра пи́нкле за на печа́лабу. ⌂ **а́ ната́м, а́ нава́м** *час у једном, час у другом правцу.* – Ја́ се уплаши́, па а́ ната́м, а́ нава́м, докле́ се некако́ извле́ко из долиња́кат. ⌂ **а́ та́м, а́ ова́м** *час тамо, час овамо.* – Немо́ј да се сму́цаш а́ та́м, а́ ова́м, па по́сле да неси́ за ни́где. ⌂ **а́ те́ка, а́ овака́** *час тако, час овако.* – Обрта се како́ ве́тар ду́ва – а́ те́ка, а́ овака́.

аа́ узв. (два *а* су изговорена без прекидања експираторне струје, као да је међу њиховим образовањима изговорено грлено *х*) *функционише као потврдна речца да.* – Ма́ти до́м ли ти је? – Аа́, ту́ј је, до́м си је. ⇨ *ьь.*

а́-а узв. (два *а* су изговорена са кратким прекидом експираторне струје, као да је међу њиховим образовањима изговорено грлено *к*) *функционише као одрична речца не.* – Ма́ти до́м ли ти је? – А́-а, не́ма ју до́м. ⇨ *ь-ь.*

а́ба несвр. *троши, упропашћује.* Δ – Уз бре́г и по камења́р се во́зе, а ка́д изле́зну на равно́, о́де пе́шћи, боја́ги да не а́бају ко́ла.

абѣ́д м бот. *биљка из породице жабљака* Helleborus (упор. *кукурег*). – Абѣ́д расте́ високо́, напра́ви ћи́ће које́ једу́ ко́зе и о́вце, а ка́д узре́је личи́ на гро́зје, па неће́ од ње́г печу́ ређи́ју. Куде́ погле́даш све́ ура́сло у копри́ве и абѣ́д.

абѣ́дѣк м *тле обрасло абѣдом.* – Шиште́ грана́те ко змија́ кад и́де кроз абѣ́дѣк, а ми́ са́мо чу́бримо у́ши да ли че ни нека́ пого́ди.

а́бер мн. а́брови м Δ 1. *глас, вест, порука.* – Прати́л ми а́бер да и́дем нешто́ при њи. По́сле су ишли́ а́брови, и та́мо и ова́мо, било́ је и вале́ње и куде́ње. 2. *брига.* – Ни а́бер не́ма што́ му ми́ при́чамо да тре́бе да у́чи, и да не́мамо па́ре на врља́ње. 3. фиг. *лоша вест, оговарање, трач.* – Ако се некоје́ дете́ роди́ло, ако се негде́ исцвр̀кало, ако се неђи́ ожени́л или ману́л, или па кад неђи́ у́мре, такви́ а́брови о́н пр̀ви доно́се-ше у на́шу ку́ћу. ⇨ *абр.*

а́би несвр. *наноси зло, пакости, штети.* Δ – Не́чу да си а́бим ко́ла по овакѣ́в пу́т. ⇔ *изаби, нааби, поаби.*

а́бр мн. а́брови м *в. абер* – Шту́че негде́, и од ње́г ви́ше ни́какьв а́бр се не чу́.

абро̀но́ша м/ж Δ 1. *преносилац вести.* – Ути́чњак је аброно́ша, о̀н ја́вља да и́ду сва́тови. 2. *трачара.* – Од њу́ да се па́зиш, то́[ј] је аброно́ша, да ју у све́т не́ма.

а́вгус м *осми месец у години, август.* – У а́вгус ни се роди́ле о́бе уну́ће. ▌**глу́пи** ~ *глупан.* – О[д] то́г глу́пог а́вгуса да се ма́неш, да и ти́ прекај ње́г не заглупаве́јеш.

аветѝња ж *авет, сабласт.* – Збра́ се це́ло село́, сви́ се обрну́ли конто ме́н и некво́ ми се смеју́, сви́ бели́ ко аветѝње.

авијо́н м *авион.* – Затрча́ се и ја́, рашири́ ру́ђе ко авијо́н, осети́ ко некљ̑в ве́тьрчак, али не мога́ да полети́м.

авли́ја ж *просто́р око ку́ће.* – Сви́ си огра́де авли́ју. У́вечер си сва́ка овца́ и́де у своју́ авли́ју. ➞ *двор.*

агали́сује несвр. *ужива, газдује.* Δ – Пу́на му ку́ћа с че́љад, сви́ рабо́те, о́н са́мо агали́сује. Што́ неси́ оми́ла ови́ја тањирчи́не, ме́не ли че́кају ја́ да ји ми́јем, а ти́ да агали́сујеш. ⌂ **агали́сује га** *проводи време у доколици.* – Некада́ Кр̑ста рабо́теше у држа́вну ви́рму, са́ га пензиони́сује и агали́сује.

аде́т м 1. *обичај.* Δ – Такљ̑в аде́т оста́л од ста́ри, да се мла́да неве́ста изво́ди на́воду. Зна́м да не пи́јеш, али пи́ни ма́лко, ко́лко за аде́т. 2. *навика, карактерна особина.* – Ста́ра жена́, али си и́ма аде́т да не вр̑та кво́ поза́јми. ⌂ **поту́ри си аде́т** *изгуби навику, одрекне се какве особине.* – Вре́дно дете́, слу́ша ме, ал не мо́же да си потури́ аде́т да спи́ до пла́дне.

а́ђиди прил. *скоро.* Δ – Ста́ри љу́ђи поче́ше да се прекару́ју, мру́ а́ђиди сва́ћи дн̑ поне́ђи́. Ти́ ни а́ђиди за́борави, не́ма те ода́вно да до́јдеш.

а́е несвр. *хаје, мари.* – Ти́ја ни́ти нешто́ рабо́ти, ни́ти за нешто́ а́е, че́ка са́мо на гото́во. Што́ не а́еш ка́д ме чу́јеш, нело се с ме́н шегу́јеш. ⇨ *аје.*

аждаја ж *натприродно биће у виду змаја.* – Ра́т је позину́л ко аждаја, ти́ да се вр̑неш у село́, јер на село́ је и несре́ћа по́малечка.

аздиса́л, -а, -о *засићен, обесто́ан, осиљен од изобиља.* Δ – Аздиса́ла деца́, не зна́ју кво́ не́мају, а напредљ̑шњо дете́ и́ма да ти ру́ку отђи́не за бомбо́ну. Ви́ сте аздиса́ли, па ви све́ не ваља́је, а ја́ ја́дна разби́вам гла́ву кво́ да сва́рим данљ̑с у гр̑не. ➞ *узбујал.*

ازди́ше (рад. пр. аздиса́л, -а, -о) свр. *побесни, осили се.* Δ – Накра́доше се, напља́чкаше се, па аздиса́ше, ко́ј ти гле́да сироти́њу. Ти́ја чове́к је аздиса́л, не зна́је кво́ је сиротинљ̑к.

аздису́је несвр. *ленчари, ужива у туђој муци.* – До́јду преко ле́то, па по це́л дн̑ аздису́ју у ладови́ну, а ми́ тре́бе да им спре́мамо кво́ че да поје́ду и попи́ју, а мо́рамо и на њи́ву.

аи́р м *добити, користи.* Δ – За́бави се ђи́ша, не́че да ви́димо голе́м аи́р ову́ј го́дин у по́ље. Да не ви́ди аи́р од о́чи, да ли́пче дабо́гдал.

а́ј 1. узв. за обраћање *хеј.* – А́ј, Бра́нчо, се́чаш ли се како́ смо играли сви́њ̑ну го́р по Дебелу чуку? А́ј, Се́вдо, што́ те нема́ сино́ч на ко́рзу? 2. узв. за подстицање *хајде* (упор. ајд). – А́ј на[о]на́мо по пу́т, па че га сти́гнеш. А́ј да се и́грамо кута́ње, ја́ чу пр̑ви да жми́м

а́ја речц. *никад, никако.* Δ – Че по́јдеш ли за ме́не? – А́ја, ни на они́ја све́т.

ајва́р м *салата од упржених паприка.* □ – За једну́ ме́рку ајва́р тре́бу де́сет ђи́ла месна́те црве́не попо́шће, ђи́ло зејти́н, со́л и ђисели́на по у́кус. Ајва́р је по́убав кад је про́љут.

а́јд узв. за подстицање *хајде.* – А́јд и́дете у здра́вје, па дого́дине па дојде́те. А́јд у ма́терину сви́, кат сте такви́. А́јд чу се́днем ма́лко, кат сте ме то́лко припе́ли. ⇨ *ајде.* ➞ *ај.*

а́јд-а́јд узв. *не чини то* (обично пропраћен подизањем прста). – А́јд-а́јд, са́мо ме ти́ изази́вај, пе че ти по́сле бу́де кри́в ђа́вол!

а́јде мн. **а́јдете** узв. *в. ајд.* – А́јде да рабо́тимо, от седе́ње вајда́ не́ма. А́јдете, а́јдете, улазе́те, не́ма ку́че. ⌂ **а́јде де** *па добро, нека је тако.* – Да је ба́р у́бава, па а́јде де́, али она́ – оре́ј да вој из ру́ку не у́знеш, али кад је ње́му добра́, и ме́н је добра́. Да ми бе́ше наплати́л ко́лко је ства́рно кошта́ло, па а́јде де́, али о́н о́че да га пла́тим ко да је од зла́то напра́вено. ⇨ *ајте.* ➞ *де.*

ајду́к[1] м *лопов.* – О́н неје́ ајду́к, али кво́ неста́не у село́, при ње́г се на́јде.

ајду́к[2] м *нашега од баштенске лејке са дугом правом дршком за извлачења пића из бурета.* – Деда-Радо́мир све́ с ајду́к то́чеше вино́ из бу́ре, па га си́пе у шепенде́р, а оно́ црвено́ ко кр̏в.

ајдукљ̀к м *лоповлук, разбојништво.* – И напре́т су били́ ајду́ци и кра̏це, али ово̏љи ајдукљ̀к ко даньс неје̏ било́.

ајду́кује несвр. *краде.* – О́н је од мьлецко поче́л да ајдуку́је. ■ **ајду́ковање** *гл. им.* – Чу кле́кнем пред ње́г да ми ако мо́же опро́сти, јега́ се опаме́ти, па да си до̏јде до̏м, да си гле́да ра́боту, да се ма́не од ћита́ње и ајду́ковање.

ајду́чћи, -чка, -чко *лоповски.* – При́чају за на́с да смо из ајду́чко село́, и јо̏ш да због то̏ј не́мамо гро́бишта. И́ма једна́ тра́ва која́ се зо́ве ајду́чка тра́ва, и при́чају да су с њу ајду́ци лечи́ли ра́не.

а̏је несвр. *в. ае.* – А̏је за ње́га ко коко́шка за црну́ врцу́. А̏јем за њу́ ко за ла́нсћи сне́г. ⌂ **не а̏је** 1. *не брине се ни о коме и ни о чему.* – Она́ не а̏је за ни́кога, гле́да са́мо за њу́ да и́ма, и њо́вој да је добро́. Чу́је, ал не а̏је. 2. *који је доброг имовног или здравственог стања.* – Који́ не а̏је о́н си седи́ до̏м, на печа́лбу и́де који́ мо́ра. Мо́ре, поче́ да не а̏јем, поче́ да се пома́лко приди́сам и да изла́зим ис ку́ћу. ■ **по̏а̏је** комп. *који се више брине о коме, или који је бољег имовног стања.* – Који́ по̏неаје о́н си седи́ до̏м, о́н не и́де на печа́лбу. Домачи́н који́ по̏неаје изме́ша бомбо́не сас жи́то у си́то, да невѐста вр̏ља ка́т се доведе́ у ку́ћу. ⇔ *наје, приаје.*

а̏јка ж *хајка.* – Сва́ку го̏дину организу́ју а̏јку на ву́кови, али њи́ и́ма све́ по̏више, а о́вце све́ по̏малко.

а̏јковина ж *посед, својина.* Δ – То̏ј неје̏ њиго́ва а̏јковина, па да пу́шта о́вце где наме́ри.

а̏јлук м *накнада за рад, плата.* Δ – Ја́ сам слу́га без а̏јлук. У за̏другу сам раде́л ко сира́р за а̏јлук од иља̏до и три́ста два̏јес дина́ра.

а̏јсне свр. *снажно удари нечим.* – Не изази́вај ме, ако у́знем једьн ома́шљак, па ка[т] те а̏јснем, не́ма три́ дьна ле́б да ти се приједе́.

а̏јте узв. *в. ајдете.* – А̏јте, а̏јте, улазе́те сло́бодно, јо̏ш кьд ви се на̏дамо.

а̏јће несвр. *хит. од аје, прилично добро.* – Како́ си, ба́бо? – За са́, си́не, не а̏јће, јо̏ш се деја́ним, а ната́м како́ че бу́де че ви́димо. Ова̏ј го̏дина не а̏јће, све́ се роди́ло. Сеља̏ци га о́кају Кр̏ста Неа̏јће, какво́ да га пи́таш, о́н си једно́ и́сто одгова́ра: не а̏јће, а то̏ј ко́д ње́г сва́шта зна́чи: и добро́ сам, и ло̏ше сам, и у́моран сам, и спи́ ми се, и пија́н сам, и тре́зан сам; а и у пра́ву је – што́ се па коме́ ти́ча како́ му је. ⇨ *аће.*

а̏к м *надокнада за неки посао у натури или новцу.* Δ – Го́на Новосе́лац из Бра́тешевац ле́ти чу́ва и по седомдесе́, па и осомдесе́ о́вце под а̏к. Не́чу да сам призе́тко, призе́тко је мо̏мьк без а̏к.

а̏ка несвр. *удара песницом.* – Не а̏кај га то̏лко, че га у́бијеш. ⇔ *доака, изака, поака.*

а̏ка се несвр. 1. *троши се радећи тешке послове.* – Ака́ла сам се, ака́ла, па сьг ви́ше не́че. Це́л бо̏жји дьн се а̏камо по њи́ву бес ко́рис. 2. *луња, јурца.* – До̏јде пре́[д]-sopy, по це́лу но̏ч се неку́де а̏ка. ■ **ака́ње** *гл. им.* – Це́л ве́к ми је прошьл у ака́ње, немачи́ну и сећира́цију. ⇔ *изака се, наака се.*

акьл м Δ 1. *памет.* – И́маш ли, бре́, ти́ ма́лко акьл у ту́ј твоју́ солени́цу? Ти́ неси́ кьсветан, бре́, ни за са́мог се́бе, не́маш акьл ни колко́ једна́ ћу́рка што́ га и́ма. Треба́ли су да те затво́ре, да ти до̏јде акьл. 2. *разум.* – А́ма, да ми је са ти́ја па́мет и ти́ја акьл, ја́ би зна́л кво́ би уработи́л.

акьлан, -лна, -лно *паметан, разуман.* Δ – Ја́ сам си от кра̏ј била́ акьлна. Асьлна бе́ше, али неје̏ била́ акьлна, чи́ни ми се. То̏ј дете́ се о́ка Јо̏вица, и́ма пе́т го̏дине, а лу́кав и акьлан ко да је факултѐт изучи́л. ➞ *ачивесан.*

акљчљк м *дем. од акљл.* Δ – Не́ма ни́шта, сирома́, од акљчљк у гла́ву. Све́ мо́гу да ти ку́пим, али акљчљкат не мо́гу ни́како.

а́кне (трп. пр. а́кнут, -а, -о) свр. 1. *снажно удари песницом.* – Не заде́вај се, чу те а́кнем с песни́цу да те раси́пем. Чу те а́кнем у сла́бину да те запота́јим. Ту́ј куде́ је а́кнута у сла́бину, место́то о́коло све́ помодре́ло. 2. *прекомерно нешто убаци.* – Кад грејѐш рећи́ју а́кни вој по́више шиће́р, па се не сећи́рај да ли че је добра́. 3. *набије пенис* (у псовкама). – Буда́ла, ма́ће му га а́кнем, о́н че ме́н да со́ли па́мет. Где́ си, бре́, жене́ ти га а́кнем, када́-ч да да́ваш пије́ње за при́нову?

ако[1] 1. *погодбени везн.* – Ако сам те погледа́ла, несѣ́м те урочи́ла. 2. *допусни везн.* – А́ко си ми ма́ти, ка́д ми се ме́шаш у бра́к, бо́ље да ви́ше несмо́ једна́ ку́ћа.

а́ко[2] речц. *за одобравање, саглашавање, може.* – Си́не, о́ч ли да ти испр́жим јајце́ за вече́ру? – А́ко. Ако ли да прележи́м при ва́с? А́ко, а́ко! ➞ *дако.*

акобо́гда прил. *куда, камо.* Δ – Ја́ пођо́ за Пи́рот, а ти́ акобо́гда то́лко ра́но?

а́креп м 1. зоол. *шкорпија.* – Кад и́деш по тра́ву, гле́дај си пре́д-ноће, сва́какви а́крепи и́ма. 2. фиг. *ружна жена, ругоба.* – И неје́ за бо́љу жену́, кад је узе́л оно́г а́крепа за жену́.

аксе́нција ж *фабрички концентровано јестиво сирће.* – Турши́ја и си́тне кра́ставичће не мо́ж без аксе́нцију. Зи́мницу спре́мамо од Петкови́цу, нату́рамо пипе́р и петлицање́ у во́ду, па оћисе́лимо с ћисели́ну од кру́шће, а неко́ј ку́пеше аксе́нцију да оћисе́ли.

ал(и) везн. 1. *али.* – Оно́ со́чиво, ал ле́ча ју ми зове́мо. На једе́ње се позбе́ремо, ал кат тре́бе да се рабо́ти, нешто́ се те́шко збира́мо. И ме́н се једе́ пече́ње, али га не́ма. 2. *или.* – Са́мо ми кажи́: ал да ти се на́дам, ал да ти се не на́дам. ➞ *ама.*

ала́ мн. а́ле ж 1. *натприродно биће.* – Чи́м загрми́, ја́ за́жмим, и ти́ моја́ ду́ша и́де, та се би́је сас а́ле, да не дока́рају олу́ју ел о́блаци, да ни не уби́је гра́д. Ку́м неје́ ала́, да изеде́ це́ло пи́ле. А́ле га поди́гле (клет.). 2. фиг. *грдосија, велика и снажна особа.* – Ала́ ли је, чове́к ли је. Са́вка бе́ше ко ала́, а му́ж вој Јорда́н си́тан, мо́же у́-зуби да га но́си. 3. фиг. *халапљива, незајажљива особа или животиња.* – А́ле нена́сите, не мо́ж чове́к да ви нара́ни и напо́ји. ⌂ **зи́не му ала́** *све му мало, хоће све да згрне за себе.* – Зи́нула му ала́, па згрта ли згрта, да се што́ пре зага́зди. ⌂ **ала́ ли је, магла́ ли је** *нешто непојмљиво, нека виша сила.* – Некакво́ про́вужда кроз Ждрело́, ала́ ли је, магла́ ли је. Зада́л се Миладин преко Не́новицу, па ала́ ли је, магла́ ли је. ⌂ **а́ле и вра́не** *знани и незнани, пријатељи и непријатељи.* – Це́л ве́к сам прави́л и стица́л, а по ме́н че све́ то́ј да разгра́бају а́ле и вра́не, ме́н не́ма ни да поме́ну.

а́ла речц. 1. *баш.* – А́ла па́де ћи́ша, ско́ро неје́ таква́ па́дла. А́ла се ову́ј го́дин ро́ди мору́за, ко ни́кад. 2. ирон. *'баш добро'.* – А́ла ме те́тка пре́чека и пре́гости с мору́зницу и по́сан пасу́љ.

а́лав, -а, -о 1. *прождрљив, халапљив.* – Што́ ову́ј го́дин чу́вамо а́лаве сви́ње, све́ поједу́ кво́ им се принесе́, све́ им ма́лко. Овца́ ојагњи јагње́нце, ли́же га, чу́ва га, а ми́ по́сле, а́лави на пару́, о́тнемо вој га, па га продаде́мо на матрапа́зи.

алава́ндара ж *пад на поледици када одједном обе ноге полете увис.* – Надво́р блу́згаво донде́, а понегде́ и поле́дено испод блу́згавото, па те мо́ж прева́ри да бу́де алава́ндара, да бу́пнеш ко ис кру́шку.

алаву́жда ж *варалица, покварењак, скитница.* – Трчи́ од једнога́ до дру́ђега и са́мо проно́си ве́сти, та́ј алаву́жда. Алаву́жда је, не ве́руј му. По це́л дѣ́н се збира́оше се́лће алаву́жде при Ђо́ру кова́ча у њиго́ву кова́чницу.

ала́л прил. *срећно, благословено.* Δ – Зараде́л си га, неси́ га оте́л, и не́к ти је ала́л. ⌂ **ала́л ве́ра** *браво, честитам, свака част.* – Ала́л вој ве́ра каквО́г је си́на роди́ла, и сама́

очува̏ла и ишко̏лувала. ⌂ **ала̏л ти ма̏сло** *подругљива похвала.* – Ала̏л ти ма̏сло како̏ си га поора̏л, опла̏зине кроз ора̏ње ко̏лко о̏ч.

ала̏ли свр. и несвр. *благослови, (по)жели срећу, опрости, халали.* Δ – Пога̏ђај се ци̏гансћи, али ка̏[т] ти човѐк поштѐно уработи, плачу̏ј ца̏рсћи, и алали̏.

ала̏лом прил. *дато са вољом.* Δ – Узѐ ми у̏баве па̏ре што̏ ми прѐпокри ку̏ћу и врза̏ маи̏је, али нѐка му је ала̏лом.

алама̏н мн. алама̏ни ГЛ / алама̏ње ДЛ *лењтина, готован.* Δ – Зи̏ми се набѐру алама̏ни из гра̏д, па свѐ што̏ је по̏благо поједу̏ и попи̏ју, а лѐти ји ни̏где нѐма. Једну̏ш поштѐн човѐк, а̏ко је Калџерѐлац, и кро̏так, ко да нејѐ одра̏сал сас калџерѐлсћи алама̏ње.

аламу̏ња ж *бесповичар, преврљивац, бескарактерна особа.* – Аламу̏ња је то̏ј, глѐда са̏мо гдѐ че нешто̏ му̏вте да поједѐ и попи̏је, и у коју̏ ладови̏ну да се сакри̏је.

алапа̏ча ж *брбљивица, торокуша.* – При ту̏ј алапа̏чу пази̏ кво че изора̏тиш, и̏ма те у трѐћо село̏ пренесѐ.

алапа̏чес, -та, -то *који је брбљив, склон оговарању.* – Ма̏лко је при̏глупачка и алапа̏честа, па се излети̏ зачѣс, а она̏к нѐма ло̏шу ду̏шу.

ала̏тка мн. ала̏тће ж 1. *појединачни комад алата.* – Гла̏вни ма̏јстор за гво̏здене ала̏тће бѐше Ђо̏ра кова̏ч, у њи̏гову ра̏дњу по цѐл дѣн се збираоше сѐлсће алаву̏жде. 2. фиг. *мушки полни орган.* – Дѐчко је здра̏в и до̏бро на̏предује, а ви̏ са̏мо тека̏ наставѐте да га чу̏вате, што велѐ: да му растѐ ала̏тка, да опра̏вља та̏тка. ▮ **му̏шка** ~ *пенис.* – Мору̏за и она̏ј му̏шка ала̏тка тра̏же вла̏гу и топло̏ту. ➞ *чукало.*

алачу̏га мн. алчу̏ће ж 1. *бескорисна дрангулија.* – По по̏друм се разнѐле три̏ста некакве̏ алачу̏ће, а једно̏ с једно̏ нејѐ. 2. фиг. *мушки полни орган.* – Буда̏ла, али му алачу̏гата ко на мага̏ре.

алба̏тин м *потикивач.* Δ – От соба̏ље му̏не се у шта̏лу, и при̏ча сас вола̏ Бо̏шка: Добро̏јтро, Бо̏ће, како̏ си, Бо̏ће, на̏спа ли се, Бо̏ће, данѣс те мо̏ра во̏дим на потко̏вување при Пѐру алба̏тина.

алба̏тница ж Δ *потикивачица.* – Но̏вица је има̏л алба̏тницу ус ку̏ћу, а при њѐга су дока̏рували говѐда да потко̏вују и другосѐлци.

а̏лва ж *врста посластице, халва.* – А̏лву смо могли̏ да ку̏пимо са̏мо при Нико̏лу и Јо̏ву бомбонци̏ју. ⌂ **и̏де ко а̏лва** *одлично се продаје.* – Мојѐ си̏рење и̏де ко а̏лва, ко̏лко изнесѐм на пи̏јац, то̏лко продадѐм, до̏м ни̏шта не вр̏там.

а̏лев, -а, о *црвен, румен.* – Купи̏ла сам а̏леву бо̏ју за пера̏шће. Мло̏го сам волѐла да ми ма̏ти исплетѐ а̏лев цѐмпир.

а̏левче с бот. *врста баштенског цвећа црвених цветова.* – И̏ма сва̏какво гради̏нско цвѐће: а̏левче, гми̏тровче, жѐнка, зѐвкало, љи̏љаче милова̏нка, мињу̏шка, мушка̏тла, ста̏мболче, шебо̏ј… не мо̏гу се ни сѐтим како̏ се свѐ зову̏.

Алекса̏ндровац *село у Лужници;* Алекса̏ндровчанин, Алекса̏ндровчанка, Алекса̏ндровче мн. Алекса̏ндровчање *етн;* алекса̏ндровачћи, -чка, -чко *етет.*

алѐле узв. *којим се изражава изненађење: ау, види-види.* – Алѐле, ко̏лко ми је пора̏сал уну̏к, изѐде га ба̏ба. ⇨ *алијеле.*

алеси̏ја ж/м фиг. *неко ненормално велик и снажан.* – Бѐше алеси̏ја от човѐка, на једѣн ва̏шар бѐше се бори̏л с мѐчку. ⇨ *алесина.* ➞ *алетерина.*

алеси̏на ж/м *в. алесија.* – Глѐдам га, нејѐ би̏к, нело алеси̏на, не мо̏ж га троји̏ца човѐка удржѐ.

алетѐрина ж/м фиг. *неко ненормално велик и снажан* (упор. алесија). – Који̏ мо̏же да излѐзне на кра̏ј с ту̏ј алетѐрину, с њѐг ти је бо̏ље да се не зака̏чаш. ⇨ *алетина.*

алети̏на ж/м *в. алетерина.* – Уби̏ли бѐоше ди̏вљег вѐпра, оно̏ нејѐ вѐпар, нело алети̏на.

а́ли (трп. пр. а́лен, -а, -о) несвр. *чини по вољи, попушта, мази* – Сви́ га а́ле и па́зе, али де́да и ба́ба на́јвише. А́лимо деца́ док су ма́лецка, по́сле ни кри́в ђа́вол што́ не́че да ни слу́шају. От како́ се је зда́л, о́н је а́лен и па́зен. ■ **але́ње** *гл. им.* – Деца́ се на́јвише покваре с големо́ але́ње. ⇔ *наали, поали, уали.*

а́ли се несвр. *пренемаже се.* – Немо́ј да се а́лиш, него узи́мај књи́гу у ру́ђе. ⇔ *поали се.*

алије́ле узв. *в. алеле.* – Алије́ле, алије́ле, и́ду ба́бине уну́ђе, јо́ш кљ́т се на́дам да до́јдете да ви ви́дим.

а́лнут, -а, -о 1. *наказан, изобличен.* – И́ма а́лнуто дете́, не мо́же да о́ди, па му́ку му́чи с ње́га. 2. *ћакнут, малоуман.* – Чи́м отво́ри у́ста, о́дма приме́тиш да је ма́лко а́лнут у акљ́лат. Тра́ња ко а́лнут, не би́ра кво́ че ку́де да изора́ти.

ало́с м *срдња, подсмех.* – Сви́ су мисли́ли за ало́с се роди́л, па че за ало́с и мре́чка да му бу́де.

ало́сан, -а, -о *запуштен, неуредан, који је за срдњу и подсмех.* – Ало́сан, зара́сал у ко́су и бра́ду, и́ма педесе́ го́дине, а јо́ш се неје́ жени́л.

ало́ше се свр. *запусти се.* – Ни́ти се ми́је, ни́ти се бри́чи, а пи́је ли пи́је, алоса́л се, па се напарви́л на свињу́.

а́лтав, -а, -о *изобличен, са урођеним деформисаним удовима.* – А́лтаво се роди́ло, али га Бо́г награди́л с па́мет. Бо́жа Му́јинсћи бе́ше а́лтав, па не мо́жеше да обла́чи панталóне, но́сеше са́мо дљ́гу пр́тену кошу́љу и про́слук. ■ **по́алтав** комп. *алтавији.* – И́ма на све́т ко́лко во́лиш по́големе зе́вње од на́шуву, и́ма и по́кљсветни љу́ђи оди нас, али и́ма и по́алтави оди на́с.

алта́ви свр. *изобличује, телесно деформише од батина* (кога). – Ма́ни се од ме́н, да не по́чнем да те алта́вим, а ти́ зна́ш ко́га ја́ алта́вим, ти́ја ви́ше са́м не мо́же да се слу́ша. ⇔ *изалтави, оалтави.*

алта́ви се несвр. *кревељи се, пренемаже се, чини неприсојне покрете и гримасе.* – А́јде, си́не, престани́ да се алта́виш, мо́лим ти се. Кво́ се алта́виш, ка́т си здра́в и пра́в. ⇔ *изалтави се, оалтави се.*

а́лтавштина м 1. пеј. *накарада.* – Ако је а́лтав, не́ка си тра́жи а́лтавштину спро́ма ње́г, а ме́не нека́ ма́не. 2. *неспретна особа.* – А́лтавштина, кли́н нуме́је да напра́ви.

алтиље́рија ж *артиљерија.* – Ни́ смо с о́вце го́ре по Голе́ми сто́л, а Бу́гари с алтиље́ри́ју би́ју у Цр̀ни вр̀.

алто́сује се несвр. *подсмева се коме уз неприсојне гестове и гримасе.* Δ – Мо́ј ве́к прође́ му́чно, али пред све́ сви́ од ре́д ме јадо́суваше, и с ме́н се алто́суваше.

алуми́нка ж *јефтина алуминијумска кашика или виљушка.* – Домачи́нска ку́ђа, на́мештај у́бав, тањи́ри шарени́ порцела́нсћи, ви́љушће и ложи́це несу́ алуми́нће ко на́ше, мо́ж се оче́шљаш на ложи́цу ко испред огледа́ло.

алча́г м *мангуп, подлац.* ▲ – Ти́ си голе́м алча́г, не́ч да ме слу́шаш, ни́ти па некво́ да рабо́тиш.

аљи́на ж 1. *хаљина као део женске гардеробе.* – Ора́теше ми о[т] те́бе, и каквé си аљи́не носи́ла, и шешири́ и амре́ли уз њи́. 2. *било који комад мушке или женске гардеробе.* – Ту́ј се ја́ и Че́да окупа́мо, па ста́ре аљи́не врљи́мо, а у но́ве дре́је се промени́мо.

аљи́нка мн. аљи́ње ж *дем.* и *хип. од аљина.* – А́ко си ста́р, а ја́ мла́да, да ти́ мене прибе́реш, да си ти ја́ води́цу доно́сом, и једе́њице прино́сим, и да ти кошу́љће и аљи́ње пе́рем и препи́рам.

аљи́нче мн. аљинчети́ја с *дем. од аљина.* – Уну́ка стану́ла испред ба́бу, отранчи́ла ру́ђе да си не умѣ́шка аљи́нче, и гле́да ју.

аљи́нченце мн. аљинчети́ћа с *хип. од аљинче.* – Збе́ру се девојчети́ја ис комшиљ́к у на́шу авли́ју, па си пра́ве аљинчети́ћа на лу́тће.

аљма́ ж бот. *стара сорта црног лука која се више не сади, или веома ретко, карактеристична по томе што из једног корена израсту више спојених главица, нешто дугуљастијих од лука са једном главицом.* – Напре́т са́деомо црве́ни лу́к који́ се зове́ше аљма́, аљма́ и́ма по́виш главичће на једну́ главицу, ско́ро ко бе́ли лу́к, за саде́ње ћи́немо те́ј главичће, а са́ се купу́је арпаџ̑ик.

а́м м *део коњске опреме, хам.* – А́м је за ко́њи да вучу́, а јерѣ̑м за воло́ви да те́гље.

ама 1. везн. *за истицање супротности: али, већ, а* (упор. и али). – Оно́ и ја́ несѣ̑м пре́добар према деца́, ама ти́ си ме прете́кал. Ђаволу́је, ама вој при сва́куга не успе́ва. 2. речц. *за појачавање неког тврђења или одрицања.* – А́ма, љу́ђи, кво́ направи́сте то́ј, ово́ј чуди́ло га ни́где не́ма. А́ма, же́не, ма́нете ми се од гла́ву, ис па́мет ме иска́расте. ➞ *ма.*

аману́т м 1. *ситница као знак пажње или распознавања.* ▲ – Прати́ла ми аману́т по једно́ комши́че, и поручи́ла да и́дем да се ви́димо. 2. *опорука, жеља која се мора испунити.* – Ма́ти ни је закле́ла и остави́ла аману́т да ку́ћу ни́како не продаде́мо на то́га комши́ју, што вој ду́шу је́л.

амѣ̑н узв. Δ 1. *за изражавање запомагања и преклињања.* – Амѣ̑н, па до Бо́га ми́лога амѣ̑н, пома́гај да га спа́симо. 2. *за изражавање негодовања.* – Де́ца, амѣ̑н, сачѐкајте, не́чете ва́љда да цр̑кнете о́д гла́д до́к се ле́б ма́лко ола́ди. ⌂ **амѣ̑н-замѣ̑н** *помози ако Бога знаш.* – Амѣ̑н-замѣ̑н, пома́гајте да га спа́симо, са́ ил ни́кад.

а́мбар м *зграда у којој се чува летина, састоји се из два дела: пресек је остава за пшеницу у виду дубоког сандука од дасака, а салаш кош искован од летава за клипове кукуруза.* – А́мбар и́ма два́ де́ла: пре́сеци од дѣ̑сће за жи́то, и са́лаш од ле́тве за мору́зу.

а́мбарчьк м *хип. од амбар.* – Го́зден бе́ше на́јсиромашан у село́, ку́ћица ста́ра, а́мбарчьк се заистриса́л, ни пле́вња, ни шта́ла, али сестра́ не́че у дру́го село́ ни за жи́ву гла́ву, о́че ње́г па ње́г.

амбо́ланта ж *амбуланта.* – Амбола́нта у село́ па́ре вре́ди. И́мамо си амбола́нту у село́, а једну́ш неде́љно и до́ктур доо́ди.

а́метом прил. *потпуно, сасвим, скроз.* Δ – Она́ вр̑љи трешчи́це, и о́гањ се ра́зјакоти, има́ло жарчьк поди пе́пелат, неје́ било́ а́метом уга́сло. Кроз цре́шњете и́ма понекоја́ још зелена́, а́метом зелена́, ал и она́ кру́пна. А́метом да си чи́с, кад се и́граш сас сви́ње свога́ те ука́шкају. Су́д у који́ се музе́ млеко́ пр̑во попа́риш, мо́ра да бу́де а́метом чи́с.

а́мза м *будала.* Δ – Где́ ти́ мо́жеш да дока́жеш нешто́ на то́га а́мзу, кад о́н ми́сли да је од сви́ на́јпаметан.

а́мка ж *омча.* – Напра́ви се а́мка на ју́же, па се заа́ми нара́мак др̑ва ел се́но, и но́си на ра́мо.

ами́н 1. узв. *којим се завршава молитва.* – По́п чи́та, па ма́лко-ма́лко запо́је ’ами́н’, а ми́ се сви́ прекр̑стимо. 2. фиг. *судбоносни тренутак.* – Дошѣ̑л му ами́н, не́ма му спа́с.

ами́нује несвр. *потврђује, даје последњу реч.* – Догова́рамо се сви́, али бу́де оно́ј које́ де́да ами́нује.

амре́л м *кишобран, сунцобран.* Δ – Ћи́ша поче́ да мрждо́ри, а ми́ сви́ без амре́ли. Шу́шждава сам з гла́ву, па без амре́л не сме́јем да и́дем ка́д је ја́ко слѣ̑нце. ⇨ *амрела.* ➞ *ћишобран.*

амре́ла рет. ж *в. амрел.* – У́дари ме с амре́лу по гла́ву.

а́ндрак м *ђаво, враг.* ▲ – Спопа́дне га некакѣ̑в а́ндрак, негде́ одлу́ња, па по неко́лко дѣ̑на до́м не доо́ди. Ове́ј ку́пене ређи́је за ни́какав а́ндрак несу́.

андрмо́љ мн. андрмо́љи м *стари одевни предмет.* Δ – Поне́си нећи́ андрмо́љ за сва́ћи случа́ј, мо́ж ћи́ша да зава́не. ⇨ *андрмољац.*

андрмо́љац м *в. андрмољ.* – Тре́бе да повр̏ам ови́ја андрмо́љци, саде́ сми́тају, а ни́ко[ј] ји не кори́сти.

андула́ција ж *намештање фризуре код фризера, ондулација.* – Поче́ше и на́ше сељани̏ће да гр̏чкају ко́се кот фри́зерће у гра́д, али андула́ција и мати́ка не́че за̏једно.

андули́ра се несвр. *ондулира се.* – Че пра́имо сва́дбу на уну́ка, па мо́ра и ба́ба да се андули́ра за ти́ја ди̏н.

андули́ран, -а, -о *ондулиран.* – Дани̏шњо дево́јче јо́ш од ми̏лецко о́че да и́ма андули́рану ко́су, и да нацр̏ви но́кти, а ми́ то́ј несмо́ зна́ле́.

а́њ̏ел м *анђео.* – Напре́д има́ло и а́њ̏ели и ђа́воли, са́ не́ма ви́ше то́ј, са́ смо сви́ со́тоње.

а́њ̏елче мн. ањ̏елчети́ја с *дем.* и *хип. од ањ̏ел, ањ̏елак.* – Ми́та бе́ше мло́го ми́ран, а Се́вда мло́го у̏бава, ко са́ да ји гле́дам, држу́ се за ручи́це, и ко ањ̏елчети́ја, са́мо што не полету́.

а́ња несвр. *говори упорно и досадно, зановетa* (уз то и неразговетно). – По це́л ди̏н са́мо некво́ а́ња, и са́мо си она́ зна́је кво́ ора́ти, и от кво́ ора́ти. ⇨ *ањ̏ћа.*

а́о узв. 1. *за одазивање: ево ме.* – Комши́ја се у̏ока от капи́ју: На́до! На́до! – Ја́ се о[д]ѕва́: А́о! што́ то́лко о́каш на́страшно, кво́ се деси́ло? 2. *за радосна присећања: баш је било лепо.* – А́о-о, да́ј, Бо́же, да са́ и́ма то́ј ко што́ бе́ше у на́ше вре́ме: седе́ње̏ће, лупе́ње мору́за, пе́сме, ша́ле, сме́ј… 3. за изражавање боли *јао.* – Ни́ти је рекъ̏л ле́ле, ни́ти је рекъ̏л а́о, ни́ је потражи́л ле́бац, ни́ води́цу, и за не́дељу ди̏на неста́де.

аои́ ономат. *посрдног женског смеха којим се жене подсмевају једна другој,.* – Аои́, каква́ па жена́ че ми ка́же да сам заштрокаве́ла, ја́ сам сто́пут по́чиста од њу́. Аои́, ви́ди ти се нешто́ напре́д.

апате́ка ж *апотека.* – Моја́ снаа́ сла́ба на млеко́, па мо́рамо да купу́јемо вешта́чко у апате́ку.

апатека́р м *апотекар.* – Она́ до́ктурица, па си се о́жени за апатека́ра.

апатекари́ца ж *апотекарка.* – На́ша Би́ља и́зучи за апатекари́цу, и о́дма се за́посли.

апа́ш м фиг. *мангуп, лопов, пробисвет.* – Неје́ се нада́л да чу га изгори́м ка́д му рекó да му је та́тко би́л се́лћи апа́ш, ко и о́н што́ је.

а́пе несвр. 1. *гризе, уједа.* – Ку́че које́ ла́је, не а́пе. Пази́ се, ти́ја ко́њ а́пе. Куга́ је змија апа́ла, и од гу́штера се пла́ши. 2. *убада жаоком.* – Понесе́м сљ̏бу, па ту́рим шами́ју на лице́ да ме не а́пу че́ле, па с ножъ̏к наре́жем сљ̏товчичи да једе́м, ја́ не во́лим це́ден ме́д. Му́је о́чи да ти изва́де, саде́ обла́те, саде́ а́пу. ■ **апа́ње** *гл. им.* – У̏тутьк по размирицу башта́ и мо́ј де́да изгуби́ше сљ̏н, поче́ по су́ноч апа́ње пр̏сти у сте́гнуте песни́це, то́ј деца́ па́нте до́век. ⌂ **а́пе се за ду́пе** *каје се, прекасно схвати савет.* – Ми́слиш, ми́слиш, па се по́сле а́пеш за ду́пе. Че се а́пеш за ду́пе, ама́ че бу́де до́цкан. ⇔ *изапе, наапе, уапе.*

апера́тор м *хирург.* – У то́ј вре́ме у пи́ротску бо́лницу бе́ше Гли́шић, мло́го спо́собан до́ктор апера́тор.

апера́ција ж *хируршки захват, операција.* – Ка́д А́ца да по́јде у Ни́ш на факулте́т, пронајдо́ше ми да и́мам ту́мор на де́сни ја́јник, па сам мора́ла да и́дем на апера́цију.

апери́сује (трп. пр. апери́суван, -а, -о) несвр. *врши хируршке интервенције, оприше.* – Ве́сна је о́чни до́ктур, апери́сује о́чи у во́јну бо́лницу у Бе́оград. Са́ оневоље́, па и ослепе́, па и оглује́, па ми оце́коше и у̏о, че́три пу́ти сам са́мо апери́суван.

аперѝше свр. *извр̏ши хируршку интервенцију, оперише.* – Мрло̀ се је до̀ста напре̏д: преврже̏ се цревò – о̀дма мре̏, а са̀ преврже̏ се цревò, аперѝшу га – човѐк си о̀ди, здра̀в.

аперѝше се свр. *подвргне се хируршкој интервенцији, оперише се.* – Мора̀л сам да се аперѝшем, ина̀че те̏о да у̀мрем.

а̀пља м *погрдан назив за човека са великим устима.* – Посвађа̀ла сам се с то̀га а̀пљу.

а̀пне свр. 1. *гризне, уједе.* – Да̀ј са̀мо ма̀лко да те а̀пнем. Куче̏то га у ѝгру ма̀лко а̀пнуло, неје̏ што̀ је зло̀. 2. *немилосрдно удари.* – Немо̀ј да се заде̏ваш, чу те а̀пнем да те испашња̀чим.

а̀пса ж 1. *затвор.* Δ – Пр̏во је лежа̀л се̏дом дѝна у а̀псу у Бабу̀шницу, по̀сле га откара̀ше за Нѝш. 2. *учитељева казна задржавања у школи после часова.* – Гу̀та не воле̏ше да у̀чи, а во̀леше да се бѝје, а и да поткра̀чкује, па га је учите̏љица че̏сто оставља̀ла у а̀псу.

апсалу̀тно прил. *апсолутно.* – Мѝћа ма̀ну да доо̀ди, апсалу̀тно ме за̀борави, ко̀ да му несѣ̀м баштà.

а̀пси несвр. *приводи у затвор, хапси.* – И глобѝше га, и апсѝше га, али о̀н што̀ зна̀је, о̀н си зна̀је. ⇔ *поапси, уапси.*

апцѝгује несвр. *издвоји, одузме из збира, опсигује.* – Ка̀пару чу ти апцѝгујем, али ду̀г мо̀раш да си пла̀тиш, а̀ко си прекорачѝл договоре̏но вре̏ме. ⇨ *опцигује.*

а̀пчиња с збир. *лековито средство у облику округле плочице које се гута са течношћу.* – А̀, ту̀ј не̏ма погаца̀ње, ко̀лко ти је разре̏зано, то̀лко че жѝвиш, глта̀л, не глта̀л а̀пчиња, ѝсто ти је. ➞ *таблета.*

а̀ра несвр. *пустоши, упропашћује, хара.* Δ – Њиго̀во чу̀ва, а туђо̀ а̀ра. Не̏чу да дозво̀лим да ме вѝше а̀ра и огова̀ра. ■ **ара̀ње** *гл. им.* – Оди тѝја два̀ бра̀та ајду̀ци, и од њѝно ара̀ње, по лужнѝчћи и пала̀начћи сре̏з се и данѣс прѝча и преприча̀ва. ⇔ *поара.*

араба̀т прил. *старо, дотрајало.* Δ – Све̏ кво̀ погле̏даш араба̀т, нѝшта се не обна̀вља и не попра̀вља, мла̀ди свѝ отишлѝ, а ста̀ри нестању̀ју.

а̀ралица ж бот. *врста ситне ране шљиве чији је плод округао, црвенкасте или жуте боје* Prunus arameniaca. – А̀ралице сва̀ку го̀дину ра̀цају, али су сѝтне и срѝткаве за брање̏, и не пу̀штају гоца̀ рећѝју. ➞ *зерделија, ситница, ситничка.*

ара̀м м *оно што је забрањено, грехота, проклетство* (*супротно од алал).* Δ – Ко̀лко је по̀родице растурѝл, и му̀жи и же̏не раставѝл, не̏к му је ара̀м. Зацеливу̀ју се, па нуме̏ју да ста̀ну, и то̀ј пред на̀род, ни одбѝрају сра̀м, ни одбѝрају ара̀м. ⌂ **ара̀м да те је** *срам те било.* – Не изора̀чуј се такво̀ при ме̏н, сестра̀ сам ти, ара̀м да те је. ⌂ **ара̀м да ти је** *проклето да ти је.* – Ара̀м да ти је све̏ што̀ си ми оте̏л. Ара̀м да му је млеко̀ што̀ сам га задојѝла. ⌂ **ара̀м и катра̀н** *црно и проклето.* – Да му је ара̀м и катра̀н што̀ ми ку̀ћу ра̀стури, и на у̀лицу о̀стави ме̏н и де̏ца.

арамба̀ша м *вођа разбојничке дружине, харамбаша.* Δ – О̀н ни бе̏ше арамба̀ша, и све̏ кво̀ пр̏во узре̏је у село̀ бе̏ше на̀ше.

а̀ран, -рна, -рно прид. *добар, леп.* Δ – Заго̀рка бе̏ше висока̀, а̀рна, сва̀ћи се по њу̀ обр̏неше да ју погле̏да. Госпа̀ва је а̀рна жена̀, за све̏ ју ѝма, и у све̏ ју ѝма. ▌**а̀рна го̀дина** *родна година.* – А̀рна го̀дина, бере̏ћет се родѝл, оша̀в се од ро̀д скршѝл, че ни бу̀де.

а̀рач м *харач.* Δ – Прѝчају да се у ту̀рско вре̏ме плачува̀л а̀рач, и дава̀л деветѣ̀к ел десетѣ̀к от сва̀ћи прѝкод.

арбѝја ж 1. *метална шипка за пуњење и чишћење старинске пушке.* ▲ – Ис Ста̀ру пла̀нину после̏гња о̀дбрана дојде̏ с дљѣ̀ре пу̀шће, пу̀не се с арбѝју отпре̏д. 2. *дрвена шипка којом се сабија ваздух у дечијој пуцаљки од зове.* – Арбѝју смо правѝли

од пра́в прутѣ́к, на вр̀ намо́тмо кльчи́на ко́лко је ру́па широка́, кад гу́рнемо да мо́же ва́здух да иска́ра ме́так.

арга́тин м *надничар.* ▲ – Пр̀ва жена́ му умре́ла, а ме́не дове́л са́мо да му бу́дем слу́га у ку́ћу, и арга́тин у по́ље.

аргату́је несвр. *надничи, тегобно живи.* ▲ – До ме́н је ма́лко добро́ доди́ло, мојѐ је било́ да аргату́јем и да ћути́м.

а́рд мн. а́рдови м *буре велике запремине, бачва.* – Ни́ овде́ва и́мамо а́рдови, али бу́ришта за ређи́ју и́ма и од две́ста ћи́ла, а и́ма и буреті́јица од по педесѐ ћи́ла, шесѐ.

аризмо́ с *поклон који добија млада на свадби.* Δ – То́ј смо вој спреми́ли за аризмо́.

арлау́че несвр. *јауче.* – Са́мо ме ти́ изази́вај, па ка[т] те сти́снем мецу но́ђе, и́ма да арлау́чеш ко ку́рјак.

арли́ја ж *срећа, особа која доноси срећу.* Δ – Голема́ га арли́ја пра́ти. Дѐ, пр̀во ти́ почни́, ти́ си арли́ја. ⌂ **нѐк је арли́ја** *нека је са срећом.* – Му́шко доби́ла, нѐк је арли́ја, тѣ́г да си да́ва ча́с. А́јд нѐк је арли́ја, и та́ј ра́бота се за́врши.

армони́ка ж *хармоника.* – Ка́т смо се ми́ жени́ли армони́ће несу́ билѐ, са́мо га́јде и тупа́н. ⇨ *армуника, рамуника, ромуника.*

армоника́ш м *хармоникаш.* – Бе́ше једѣ́н Ра́да армоника́ш из Бе́лу Во́ду, о́н ни свири́ на о́гледи, па му ру́ђе оте́коше от свире́ње. ⇨ *армуникаш.*

армуни́ка ж *в. армоника.* – Пр̀во била́ плѐк му́зика, тру́бе, ту́пан, га́јде, по́сле искочи́ле армуни́ће.

армуника́ш м *в. армоникаш.* – Зи́ми смо има́ли сва́ку су́боту игра́нку, а свири́л је армуника́ш Ми́ћа До́нин. ⇨ *рамуникаш.*

армуни́чка ж *хип. од армуника.* – Пр̀во да му ку́пимо армуни́чку да нау́чи да свири́, па ка́т попорастѐ че му ку́пимо пра́ву армуни́ку. ➞ *армуничле.*

армуниче́тина ж *пеј. од армуника.* – Та́ј армуниче́тина му ра́мена и́сћину, али ни́кад нѐје бес пару́.

армуничлѐ с *дем. од армуника.* – Још прѐ шко́лу башта́ ми ку́пи једно́ дво́редно армуничлѐ, да по́чнем да у́чим да свири́м.

Арнаву́тин мн. Арнаву́ти м *Албанац, Арнаут* – Би́л је љу́боморан ко Арнаву́тин. Са́ пло́т не слу́жи за ни́какав матра́к, о́вце нѐмамо, ја́ганци нѐмамо, кра́ве нѐмамо да пра́је па́кос у туцо́, али се ми́ у село́ јо́ш ограцу́јемо, ко да смо Арнаву́ти.

арнаву́тка ж бот. *сорта пшенице.* – Арнаву́тку смо напре́д мло́го сеја́ли.

а́рначьк, -чка, -чко *хип. од аран, добродушан.* – А́рначка невѐстица, кро́тка и врѐдна, и ста́лно усми́нута.

а́рне свр. *немилосрдно удари.* – Немо́ј да се задѐваш, чу те а́рнем да те раси́пем, три́ дѣ́на нѐма да те збѐру на ку́п.

арни́ца ж *необрађена њива, пуста пољана, пропланак у шуми.* – Чија́ је ова́ј арни́ца? Кудѐ су билѐ на́јбоље њи́ве, са свѐ арни́це. ➞ *орница.*

арни́чје с *запуштене, закоровљене њиве у једном потесу.* – И́демо у ло́в, ва́немо сли́вовачко арни́чје, па прѐјдемо у бѐжишко.

арни́ше се свр. *отараси се некога или нечега.* Δ – Оти́де си, једва́ се арниса́мо од њу́. Када́ чу да се арни́шем од ову́ј замлато́тину, да ми се глава́ једну́ш сми́ри. ➞ *курталише се.*

а́рно прил. 1. *добро, лепо.* Δ – А́рно сѣ́м и жи́в кроз квавѐ све му́ђе несѣ́м прошѣ́л. А́рно, ама́ ми неси́ рекѣ́л пра́ву и́стину, нело́ ка́жи бѣ́ш како́ је било́. Данѣ́с је врѐме бѣ́ш а́рно. 2. *јако, снажно, веома.* – У́дари га а́рно, та га ра́сипа. А́рно ме заболѐ глава́, и почѐ да ме зано́си у одѐње. Тека́ је почѐло на́ше гледа́ње, и бѐше а́рно у́баво до они́ја про́клети дѣ́н, не савну́л ни́кад дабо́гда. ■ **поа́рано** комп. *арно у вишем степену.* – По́арно ора́ти, несѣ́м глува́, чу́јем муши́ца кат пролети́, али телево́нав не ваља́је.

⌂ **а́рно-ло́ше** *некад добро-некад лоше.* – А́рно-ло́ше, је́днемо си, несмо́ ни гла́дни, ни же́дни. А́рно-ло́ше, некако́ се деја́ним, а за ната́м како́ че бу́де не зна́м.

арпаџ̑ак м *ситан црни лук за сађење, лук сејанац, арпаџик* (упор. и аљма). – И́мамо си од на́ше се́ме арпаџ̑ак за саде́ње.

арти́ја ж *хартија, папир.* – У гр̑не потква́сим млеко́, па га повр̑жем с арти́ју да не упа́дају му́је у ње́га. Бомбонџ̑и́ја напра́ви више́ци од арти́ју, па у њи прода́ва бомбо́не. ➞ *ратија, ретија.*

арти́шан, -шна, -шно *који је од хартије.* – Кво́ си се збра́л ко арти́шан дина́р у сце́пен ц̑е́п? Купи́ јексе́рчичи у арти́шну ћесу́, они́ ју пробуши́ли, па се расипа́ли у торби́цу. ➞ *папиран.*

арти́ше (рад. пр. артиса́л, -а, -о) несвр. *превазиђе у негативном смислу.* – И баште́ му бе́ше пија́ница, али оно́ си башту́ артиса́ло стопу́т.

арти́шка мн. арти́шће ж дем. *хартијица, папирић.* – Ја́ му казу́јем, а о́н пису́је на арти́шку. Како́ се који́ ц̑а́к напу́ни, ту́рају га на ва́гу, ме́ре, запису́ју на арти́шку тежи́ну, и но́се у пре́сек . ➞ *ретишка, ртишка.*

артишља́к мн. артишља́ци м пеј. *хартијетина.* – Једни́ се натовари́ли сас књи́ђе, а артишља́цити тежу́, уби́л ји Го́под, ко да су од о́лово.

а́рчи *троши, расипа* . Δ – Тре́бе ве́ч да разврши́мо вр̑чву с ву́рду, да по́чнемо да ју а́рчимо. Како́ доби́ при́тисак, преста́до да а́рчим ређи́ју и дува́н. ■ **арче́ње** *гл. им.* – Си́рење по́себно ту́рамо у ка́нту за арче́ње, а по́себно у дру́гу, која́ стоји́ за зи́му. Обрну́ли на арче́ње, па до́к трају́, нек трају́. ⇔ *изарчи, поарчи.*

а́рчи се *троши се, расипа се.* Δ – А́рчи се и чове́к, та ка́мли пара́, чове́к се те́шко очу́ва, а до пару́ се те́шко доо́ди, али се љ̑ко а́рчи.

арши́н м *стара мера за дужину између 65* и *75 ст.* ▲ – Терзи́ја до́јде у село́, же́не му про́стру цр̑гу, о́н крста́то се́дне на́земи, ту́ри но́жици, арши́н, напр̑шњак и во́шчак, да промаци́ња пр̑тен коњ̑ц кроз ње́г да мо́ж да га уде́не у иглу́, без маши́ну ши́је, на́-руће.

асљ̑лан, -лна, -лно *присебан, промућуран.* ▲ – Ја́ сам јо́ш асљ̑лна, али поче́ да не ви́дим. Асљ̑лна бе́ше, али неје́ била́ акљ̑лна, чи́ни ми се.

асљ̑лно прил. *ваљано, како треба.* ▲ – Видо́ше баште́ и ма́ти да нешто́ сас ме́не неје́ асљ̑лно, па реко́ше че ме во́де при некљ̑ву́ ба́бичку да ми пребе́ије. Прити́сну ни ра́боте, па по це́лу не́дељу не мо́жемо да се асљ̑лно ни оми́јемо, ни одмо́римо.

а́свал рет. м *битуменска смола за прављење савремених путева, и пут направљен таквом смесом, асфалт.* – И[з] село́ сле́знемо по пр̑ти́ну до а́свал, е́, ту́ј ве́ч је по́лько, проо́ди ауто́бус, па је пу́т широ́к.

асли́ прил. *сасвим, потпуно.* ▲ – Сла́вко бе́ше зљ̑л и љу́т, асли́ Ту́рчин. Изне́се ређи́ју ко па́тока, оно́ неје́ бљ̑ш асли́ па́токa, и́ма ју три-четрна́јес гра́ди.

а́сма ж мед. *астма.* – Ми́ сас ма́ћу лежи́мо у ко́дник докле го́д не па́дне сне́г, она́ и́маше а́сму, и не мо́ж у со́бу да лежи́. Ба́бу ми а́сма мучи́ла. ➞ *задушка*

аста́л мн. аста́ли ГЛ, ЛЗ / аста́ље ДЛ м *сто.* – Ка́д насе́дамо уз аста́л не мо́ж ни чове́к нара́ни. У голе́му со́бу намести́ аста́ље, пребри́ши ји, и нату́рај тањири́. ➞ *остал.*

аста́лчьк м *дем.* и *хип. од астал.* – Доне́соше аста́лчьк, построји́ше ни, и че ни да́вају пла́ту.

аста́лче мн. асталчети́ја с *мањи дрвени сто за ситно послужење, сточић.* – У ћоше́ ма́лецко аста́лче прекри́јено сас ве́зену кр̑пу. Муши́це бе́гају од оре́ј ко ђа́вол од тавња́н, зато́ј сам ја́ тури́л аста́лчево и клупчети́јава под оре́ј. ➞ *осталче.*

асталче́нце с *хип. од асталче.* – Та́та ји о́дели, они́ си збра́ше ства́рчичи, омаза́ше једно́ оделе́њце, уне́соше кре́вет, аста́лченце и три́ столи́чће, љу́ди ако **се** во́ле и по́штују, и то́лко је до́ста.

аста̏лчина ж *пеј. од астал.* – Скрши̏ла се поја̏нта на ногари̏, па се расклима̏ла аста̏лчинава.

а̏стри несвр. *окресује гране са лишћем за брстину стоци током зиме.* – По̏јесен а̏стримо шу̏му, да преко зи̏му и̏ма кво̏ да једу̏ о̏вце и ко̏зе. ➞ *кастри, ластри.* ⇔ *изастри, оастри.*

а̏тар м *територија неког села или краја.* – Сва̏ко село̏ си зна̏је ме̏це на њигов а̏тар. Ту̏ј њи̏ву зове̏мо Крњи̏нка, зато̏ј што̏ је у крњинсћи̏ а̏тар.

а̏трес м *адреса.* – Да̏ј ми тво̏ј а̏трес да се допи̏сујемо. Истрови̏л му а̏трес. ⇨ *атреса.*

а̏треса ж *в. атрес.* – На коју̏ а̏тресу да ти пи̏шем. Не могли̏ да га на̏јду на тој а̏тресу, па се вр̏ну пи̏смо.

атреси̏ра несвр. *адресира.* – Си̏не, чу те мо̏лим да ми атреси̏раш ово̏ј пи̏смо, ти̏ и̏маш у̏бав руко̏пис.

а̏тула ж 1. *проширени део темеља унутар просторије који служи као полица.* Δ – У и̏жу и̏маомо а̏тулу, на њу̏ наре̏дени гр̏нци, а и седи̏мо си на њу̏ да се гре̏јемо. 2. *ниска полица од дасака у подруму на којој стоје дрвени судови.* – Бу̏ришта у по̏друм стоје̏ на а̏тулу, да не труле̏ју на̏зем. ➞ *банак.*

а̏ће несвр. *в. ајће.* – Оправи се ба̏ба, пре̏здраве, са̏ не а̏ће, че си пожи̏ви јо̏ш.

ау̏ узв. *којим се изражава изненађење и запрепашћење.* – Ау̏, како̏ си је стра̏шно било̏ кад нале̏зе бу̏гарска војска̏! Ау̏, ко̏лко о̏вце ту̏ј но̏ч подави̏ше ку̏рјаци!

а̏уто с *аутомобил.* – Поп-Че̏ја купи̏л а̏уто „ви̏ћу“, па си и̏де по села̏ ка̏д неће̏ и̏ умре, и до̏бро и зара̏цује.

а̏утиште с *пеј. од ауто.* – По какви̏ све̏ камења̏ци и долиња̏ци несмо̏ прошли̏ с а̏утиштено, ко с мазгу̏, и јо̏ш слу̏жи.

а̏уце с *хип. од ауто.* – Ми̏ си ко̏памо по њи̏вете, жње̏мо, ра̏димо по̏ље, а Сте̏па Степа̏новић тиће̏ с а̏уце прову̏жди по пу̏т, а̏уце колко̏ ку̏бево чи̏ни ми се ма̏лецко.

а̏уштук нов. м *дрвени цилиндар у који је увучена осовина код запрежних кола* (упор. кундак[2]). – Га̏ће леже̏ на осови̏ну, која̏ је уву̏чена у др̏вени цили̏ндар, а о̏н се зове̏ ку̏ндак или а̏уштук.

афи̏ра свр. *ода нечију тајну, офира.* – У њу̏ и̏мам повере̏ње, она̏ ни̏кад не̏че да ме афи̏ра куде̏ сам била̏, и кво̏ сам работи̏ла.

афи̏ра се свр. *изрекне се, ода се, офира се.* – Изреко̏ се, афира̏ се, а чове̏к ни̏кад не тре̏бе бѣш све̏ да ка̏же кво ми̏сли.

ачи̏весан, -сна, -сно *присебан, разуман, при здравој памети* (упор. акьлан). Δ – Гле̏дам Би̏серку Свети̏словину, а̏ко је ста̏ра, јо̏ш си све̏ рабо̏ти, и што̏ је на̏јглавно, ачи̏весна, бре̏, неје̏ се замлати̏ла ко дру̏ђи у њо̏јне го̏дине. ➞ *кьсветан.*

ашо̏в м *гвоздена лопата за копање и риљање земље.* □. – Не̏к у̏зне некада̏ и о̏н ашо̏в у руће, а не са̏мо ја̏. ⌂ **ашо̏в сас ѕењђи̏ју** *ашов са додатком у виду узенгије ради лакшег риљања.* – Седло̏ и̏ма две̏ ѕењђи̏је, али и поне̏ћи ашо̏в и̏ма ѕењђи̏ју на коју̏ се га̏зи, ка̏т се ри̏ља.

ашо̏вче с *дем. од ашов, ашовчић.* – У во̏јску ка̏т смо били̏, сва̏ћи војни̏к је има̏л ашо̏вче, да се уко̏па у̏зем ко кр̏тица.

ашо̏вчина м *пеј. од ашов.* – Што̏ не вр̏љите ашо̏вчинуту, ка̏д неје̏ ви̏ше за ни̏шта.

Ь

ьѣ̏ узв. (два *ь* су изговорена без прекидања експираторне струје међу њиховим образовањима, као да је изговорено грлено *х,* упор. *аа*), *функционише као потврдна речца да.* – Ма̏ти до̏м ли ти је? – Ьѣ̏, ту̏ј је, до̏м си је.

Ѣ-ѣ узв. (два *ѣ* су изговорена са кратким прекидом експираторне струје међу њиховим образовањима, као да је изговорено грлено *к,* упор. *а-а*), *функционише као одрична речца не.* – Ма̀ти до̀м ли ти је? – Ѣ̀-ѣ, нѐма ју до̀м, и не зна̀м кудѐ је. О̀чеш ли да се и̏играмо? – Ѣ̀-ѣ, с тѐб се ви̏ше не и̏играм.

ѣ̀ѣ̀ѣ̀а несвр. *говори упорно и досадно, зановетa, уз то и неразговетно* (упор. *аѣ̀ѣ̀а*). – Немо̀ј ви̏ше да ѣ̀ѣ̀ѣ̀аш, сту̀жни ми се да те по цѐл дѣ̀н слу̀шам. Ма̀ што̀ ѣ̀ѣ̀ѣ̀аш, ка̀[д] те ни̏кој не зарѐзује ни за цр̀виву сли̏ву.

Б

ба̀ба ж 1. *старија жена, старица.* □ – Сѐла се испразни̏ше од на̀род, по ку̀ће оста̀ли са̀мо понека̀ ба̀ба и понеѣ̀и̏ дѐда. Ла̀ни ба̀ба пр̀дла, са̀ вој ду̀пе зи̏нуло. 2. *очева и мајчина мајка.* – Ми̏ унучети̏ја насѐдамо уз на̀шу ба̀бу Ми̏лицу, па ју забѐремео да ни при̏ча от со̀тоње и вапи̏ри. 3. *таша.* – Кад зѐт улѐзне у дво̀р, ба̀ба чи̏м га ви̏ди обри̏ше ру̀ку от сукњу да ју зѐт цу̀не у ру̀ку, али рѐтко кудѐ зѐт во̀ли ба̀бу. ■ **ба̀бини** м *они који припадају баби, бабина породица.* – Ма̀мо, а̀ко ли да и̏дем у ба̀бини, ма̀лко чу поседи̏м, па чу се вр̀нем. ▌**за̀душна** ~ *она или онај који је сажаљив, и радо чини доброчинства.* – Ја̀ сам поштѐна жена̀, ја̀ несѣ̀м заду̀шна ба̀ба, па који̏ ме пи̏та, ја̀ о̀дма да приста̀нем. Притѹ̀жљив, пра̀ва за̀душна ба̀ба, зачѣ̀с се разви̏ка. ▌**роѡѐна** ~ *очева или мајчина мајка.* – Она̀ ми је ба̀ба роѡѐна, ма̀ти на мој̀у ма̀тер.

бабѣ̀ц м *држећа, кочоперна баба.* – И о̀н нашѣ̀л некакво̀г бапца̀, па са̀ не смѐје да речѐ овѣ̀с. Ти̏ја бабѣ̀ц зна̀је три̏ста ѣ̀аволи̏је.

бабети̏на ж пеј. *зла и опака баба.* – То̀[ј] је једна̀ пога̀на бабети̏на, немо̀ј се с њ̀у закачи̏ѣ̀аш.

бабешѣ̀о̀р м пеј. *ружна баба.* – Енѐ га и̏де они̏ја бабешѣ̀о̀р. Бабешѣ̀о̀ри га ра̀неоше сас ба̀ницу и ѣ̀иселѝну. ⇨ *бабешѣ̀ер.*

бабешѣ̀ѐр м *в. бабешѣ̀ор.* – Ти̏ја бабешѣ̀ѐр сѐдне пред капи̏ју, и сва̀кога одглѐда који̏ је какѣ̀в, и кудѐ је пошѣ̀л.

ба̀бица[1] ж *хип. од баба.* – Ба̀бице, што лѣ̀цкам? – Спомѝѣ̀ају те момчети̏ја.

ба̀бица[2] ж *акушерска сестра.* – Ми̏ смо ра̀ѡа̀ле деца̀ на ѣ̀иву, а са̀ не мо̀гу да се поро̀де без до̀ктора и ба̀бицу.

ба̀бица[3] ж *кржљави клип кукуруза са тек покојим замет̄нутим зрном.* – Гу̀ста моро̀зата, па искара̀ла кла̀совчичи са̀мо ба̀бице. У сва̀ко лупѐѣ̀е моро̀зу на̀јде се по нека̀ ба̀бица за печѐѣ̀е или варѐѣ̀е.

ба̀бичка ж *дем.* и *хип. од баба.* – И̏мамо до̀м једну̀ ба̀бичку и једно̀г дѐдичку. Бо̀г да пожи̏ви ону̀ја ба̀бичку из Дра̀гинац, нели̏ му да̀де неквѐ тра̀вѣ̀е, на̀поји га те преста̀де да изви̏ја. Сѐднем си сас ба̀бчиѣ̀е, и ни̏кад несѣ̀м ни жѐдан ни гла̀дан, и свѐ зна̀јем кво̀ и̏ма но̀во по село̀, по ва̀рош, и по држа̀ву.

бабу̀ша ж *унука која физички и карактером личи на своју бабу.* – Како̀ се па ро̀ди онакво̀, пра̀ва бабу̀ша.

бабуша̀н м *унук који физички и карактером личи на своју бабу.* – То̀ј ми је послѐгњи уну̀к, о̀н је ба̀бин бабуша̀н.

Бабу̀шница *варошица у Лужници;* Бабу̀шничанин / Бабу̀шничањин, Бабу̀шничанка, Бабу̀шничанче мн. Бабу̀шничањи / Бабу̀шничање *етн;* бабу̀шничѣ̀и, -чка, -чко *кт̄ет̄.*

ба̀ви несвр. *задржава, касни.* – Немо̀ј ме ба̀виш да мо̀гу да си сти̏гнем за ви̏дело до̀м. ⇔ *забави.*

ба́ви се несвр. *задржава се, касни се.* – Не баве́те се мло́го, ју́тре мо́рамо да подра́нимо да бе́ремо пасу́љ. ⇔ *забави се.*

ба́га несвр. 1. *убацује снопове у вршалицу.* – Уз врша́лицу и́ду два́ багато́ра, који́ ба́гају на сме́ну. Душа́н ба́га, а ја́ разврзујем сно́пови. 2. фиг. *не штеди дрва, непрекидно и нештедимице убацује дрва у пећ.* – Сперими́ли смо тѣнка дрва, на́зиму и́ма са́мо да ба́гамо, ако о́чемо да се огре́јемо.

бага́ви се несвр. *постаје немоћан, инвалидан.* – Поче́ше да ми се бага́ве но́ђе, неје́ од бо́лес, от ста́рос, бес тоја́гу не мо́гу да изле́знем ни понадво́р. ⇔ *обагави се.*

багаљи́в, -а, -о *инвалидан, са болесним ногама или рукама.* – Тека́ је то́ј кад и́маш ра́боту с багаљи́вог чове́ка, па мо́раш све́ сам да урабо́тиш. Мо́рам да замо́лим комши́ју да ми накове́ косу́, о́чи ме изда́доше на́чисто, а и сас ру́ђе сам багаљи́в. ⇨ *бьгаљив.* ➞ *бангаљав.*

багате́ла ж 1. *јефтина роба, бесцење.* – Нико́ла на пи́јачан дѣн ку́пи за багате́лу папри́ку на ра́спродају, па ју по́сле ску́по препрода́ва. 2. фиг. *безобразник, дрзник, неваспитанко.* – Збе́ру се дрте багате́ле пред за́другу, па са́мо заглеѡу́ју же́не које́ до́јду да ку́пе кво́ им тре́бе. 3. фиг. *бестидно понашање.* – Куде́ се поја́ве, три́ста багате́ле напра́ве, ти́ја сѣблази и ладоле́жи. ⇨ *бьгатела.*

багато́р м *радник који убацује снопове у вршалицу.* – Багато́ри се ме́њају, али врша́ч ку́ј отврља сла́му испред дре́ш бе[с] сме́ну уди́са праши́ну, ко да је у воде́ни́цу. ➞ *багач.*

бага́ч м *радник који убацује снопове у вршалицу* (упор. багатор). – Девојчето чу́чне на ба́самаци, и гле́да како́ врљају сно́пје на дре́ш, та́м ји че́ка једѣн сас срп, расече́ јуже́, а бага́ч дова́ти кра́јевити на јуже́то и це́л сно́п гу́рне у врша́лицу.

бага́ш м *пртљаг.* ▲ – Ка́т се запроле́ти, печалба́ри по́чну да збира́ју ала́ће и спре́мају бага́ш, даљина́ и туѡина́ по́чне да ји ма́ми. Збе́ри бага́ш, па си и́ди, ви́ше ми не тре́беш.

багламе́ с *старинска шарка на врата.* Δ – Багламе́, са́ се зове ша́рка, једно́ и́де у вра́та, дру́го у дире́к, кова́чи га прави́ли.

ба́грен м бот. *багрем* Robinia pseudoacacia. – У Ковче́в ри́д где́ су напре́д била́ лозја́, са́ све́ ура́сло у ба́грен.

ба́гренче с *дем. од багрен.* – О[т]це́ко једно́ ба́гренче да напра́вим коси́ло.

багрења́к м *багремов шумарак.* – Нашли́ га у багрења́кат, заспа́л на вла́жну зе́вњу, и умрл.

багрења́р м *одрасла багремова шума.* – Лопо́ви ва́та, и о́дма ји те́ра у багрења́р, тоја́га па по ду́пе, да им до́јде па́мет у гла́ву.

бада́ва прил. *узалуд.* – Ја́ цига́ре несѣм ни́кад тура́л у у́ста, еве́ узни́ ји ти́, ти́ си дуванци́ја, да не стоју́ бада́ва.

бадаваци́суј е несвр. *ленствује, беспосличи.* – Тамѣн си намести́ су́ђер на клупче́ под оре́ј, куде́ бадаваци́сујем и ѡаболебо́сујем по це́л дѣн, и сипа́ си једну́ ду́ђовачу за разбу́ѡување и циркула́цију, кад ете́ ти га на́шинчено, пошло́ за ва́рош, па да пи́та тре́бе ли некво́ да ни ку́пи та́м. ➞ *ѡаболебари.*

бађавци́ја м *лењштина.* Δ – И баште́ и си́нови бађавци́је, са́мо наме́тну пу́шће на ра́мо, па у ло́в. Они́ја, који́ су бађавци́је ко ја́, вису́ она́м по Бабу́шницу, и че́кају да им неђи́ нару́чи да нешто́ попи́ју. ⇨ *бађевциија.*

бађева́ прил. 1. *беспла́тно.* – Ма о́н ме је дове́л са́мо да му рабо́тим бађева́, слу́га да му бу́дем, а не жена́ да му бу́дем. 2. *беспо́слено.* – Они́ несу́ криви́ што́ не́мају ра́боту, па седе́ бађева́, тре́бе да им се пла́ти што́ дангу́бе. 3. *узалуд.* – Бађева́ смо копа́ли, во́ду несмо́ пронашли́. ⇨ *беђева.*

бађевци́ја м *в. бађавција.* – Ро́дбина си отиде́, оста́доше му са́мо другари́, бађевци́је и ца́боле́бање.

бађи́ прил. *в. бајаги.* – Ја́ бађи́ дојдо́ на кра́тко, а заседе́ се, па нумеје́м да си по́јдем.

бађи́м прил. *в. бајаги.* – Ти́ ко бађи́м ману́л си да пи́јеш, а ти́ да надокна́диш то́ј што́ несѝ пи́л, нашљи́скаш се, па те́раш до липца́ч. На́кара ме ба́ба да **се** оку́пем, да сту́рим штро́ку, ко бађи́м не́че ме при́ме мецу њи́ ако јим замири́шем на кра́ве и о́вце.

баздѐ́ж м *одвратни смрад, смрадеж.* – Окол цр̏кву све́ у́срано, од баздѐ́ж **се** не мо́ж про́јде. ⇨ *бьздеж*

бази́ несвр. *одвратно смрди.* – Усра́л се, па се црвљоса́л, па бази́. ⇨ *бьзди.*

бази́кује се несвр. *удвара се, шали се, флертује.* – Ја́ сас жене́те се по це́л дѣ̏н бази́кујем, и догова́рамо се кот коју́ да и́дем до́вечер да ми уте́пануту но́гу измаси́ра.

ба́ја (В ба́је) м 1. *старији шурак зету.* – Ба́је, де́ да си попи́јемо ја́ и ти́, па по́сле нек мре́ који́ о́че. 2. *учтиво ословљавање нешто старијег мушкарца.* – Како́ си сас здра́вје, баја-Брани́сове, деја́ниш ли се?

баја́ги прил. *тобоже, као да.* – Пречу́кује куга́ сти́гне, од једно́г у́зне једно́, од дру́ог дру́го, баја́ги на по́зајмицу, а нити плачу́је, нити ду́г вр̏та. ⇨ *бајаћи, баћи, баћим, бьћи, бьћим, бојаги, бојаћи, боћи, боћим.*

баја́ћи прил. *в. бајаги.* – До́јду баја́ћи да ни помо́гну, а они́ ни ви́ше одмо́гну, ме́сто да си гле́дамо ра́боте, ми́ се ви́ше ма́јемо прекај њи́.

бајане́т м *војнички нож, бајонет.* – Бајане́т, оно́ до́јде троу́глесто и ши́љаво, па се на пу́шку натѣ̏кне, с ње́г се и боде́ и сече́.

баја́т, -а, -о *који није свеж, устајао, стар.* – Доне́ла на њи́ву баја́т ле́б, ко да је од ла́нску го́дину, и нева́рен пасу́љ, зр̏на му тро́пају у гр̏не, а о́че да вој це́л дѣ̏н жње́мо. ➞ *бојат.*

баја́ти се несвр. *постаје бајат.* – Чи́м по́чне да се баја́ти зе́ље у ка́цу, неје́ ви́ше за у́потребу, и тре́бе да се раси́пе, да не усрди́ и су́д у који́ је ту́рено. ⇔ *убајати се.*

ба́је несвр. 1. *врача, изговара магијске речи уз коришћење одређених помагала и одговарајуће гестикулације.* – На́ша ба́ба ни је казува́ла да се од уро́ци ба́је овака́: пошли́ то́нци у толо́нци, / навле́кли јеле́ци, / на́опоко им бревене́ци, / њи́м да си се чу́де, / на дете́ да се не чуде́, / уро́чица урочу́је, / уро́к разрочу́је / уро́чица уза село́, / уро́к низа село́, / уро́к му је село́,/ који́ дете́ уро́чи / да му пу́кну о́чи, / ако је му́ж – да му пу́кне оно́ја, / ако је жена́ – да вој пу́кне то́ја! ■ **баја́ње** *гл. им.* – Води́мо Ди́вну при вражали́цу да вој пребА́је, и ства́рно се о́прави по баја́њето, ма́ну ју нога́. 2. *придикује.* – Ти́ са́мо зна́ш да ба́јеш, да ло́чеш и на сви́рће па́ре да да́ваш, а у ни́какву ко́рисну ра́боту те не́ма. 3. *непрекидно и досадно прича, блебеће.* – По вѣ̏здан ба́је, у́ста не затва́ра, и на све́ ману́ наоди. ⇔ *забаје, избаје, набаје, пребаје.*

ба́ђа м нев. и. *које је надевала млада деверу старијем од супруга.* – Које́ какво́ ми рече́ и́ме, такво́ му даде́м: које́ Ба́ђа, које́ Пи́сар, које́ Убаве́нко. ➞ *баћа.*

бака́л мн. бака́ли ГЛ / бакаље́ ДЛ м *столни суд за вино или воду* (упор. бокал). – И́маомо једѣ̏н зеле́н зевња́н бака́л за вино́, зове́омо га шепенде́р. Лончари́ напре́д пра́веоше сто́вне за во́ду, кондири́ за рећи́ју, бакаље́ за вино́, гр̏нци за готве́ње, ка-ди́лнице за прека́цување. ⇨ *бакьл.*

бака́лче с 1. *дем. од бокал* (упор. бокалче). – У ћоше́ ма́лецко аста́лче прекри́јено сас ве́зену кр̏пу, на среди́ну ње́га послужо́вник, и на ње́га ста́клено бака́лче за во́ду, и неко́лко ча́ше. 2. *запремина течности једног бакалчета.* – Воле́л сам у́јутру да сле́знем у по́друм и наште́ ср̏це да попи́јем једно́ бака́лче вино́.

бака́лница ж *продавница бакалске робе.* – Једно́ вре́ме је држа́л бака́лницу, по́сле њу́ за́твори, па о́твории кава́ну.

бакалу́к м *бакалски посао, трговина.* – Работи́л је и по по́ље и сас бакалу́к.

ба́кар м *метал тамноцрвене боје.* □ – Казанџи́ја неје̏ испо̏штував до̏говор, направи́л ми каза̏н от по̏тњак ба̏кар, па заго̏рује коми́на.

ба́каран, -рна, -рно *који је од бакра.* – Ба̏карни су̏дови се калаи́сују, а зевња̏ни глецо̏сују. ➞ *бакрен.*

бака́ри несвр. *поштӯје, држи до кога.* – И́ч ју не бака̏ри, ни ко̏лко за црви́ву сли́ву.

бакы́л м *в. бакал.* – Јутредѣ̏н изво̏де неве̏сту на̏воду, да нато̏чи во̏ду у бакы́л, па да поси́пује ро̏ду, и да ји крште̏вља кога̏ че како̏ да о̏ка.

баклу́шка мн. баклу́шће ж *чашица мале за̄премине која иде уз бокалић са ракијом.* – Изне̏се послужо̏вник, и на ње̏га стакле̏но бока̏лче пу̏но с ређи́ју, и неко̏лко ча̏шће баклу́шће. А̏јде да попи́јемо по једну̏ баклу́шку за сре̏ћно виде̏ње.

бакра́ч м *бакарни ко̄тао.* – Чорба̏, пасу̏љ, такво̏ нешто̏ што се по̏више го̏тви, ва̏ри се у котѣ́л, бакра̏ч га ка̏жемо, а ку̏пус, ђуве̏ч, пу̏њена папри́ка, такво̏ нешто по̏густо, ва̏ри се у гр̏не, приста̏ве се две-три́ гр̏нци уз огњи́ште, и ђипу̏.

бакра́че с *бакарни ко̄тлић за̄премине до 20 лӣтара.* – У бакра̏че доно̏симо во̏ду од буна̏р.

бакре́н, -а, -о *који је од бакра* (упор. бакаран). – Ми́ смо си нау̏чили да пи́јемо каве̏ из бакре̏но ло̏нче, тека̏ ни по̏благо, а деца̏та ни у̏че да пи́јемо ис шо̏љу. Напре̏т су тепси́је биле̏ бакре̏не, по̏сле се појави́ше плека̏не.

баксу́з м 1. *онај који нема ӯспеха, и који и другима смета да буду срећни и ӯспешни, несрећник.* – Она̏ је из добру̏ фами́лију, али отиде̏ за баксу̏за, па вој и деца̏ таква баксузе̏ста. Баксу̏з ко коза̏, само њури́, не зна̏ш кво̏ ти ми́сли. 2. *невоља, несрећа, малер.* – Како̏ пойдо̏мо на пу̏т, поче̏ да ни би́је баксу̏з: пр̏во, једва̏ упали́мо мо̏тор, по̏сле ни пу̏че гу̏ма, на кра̏ј зама̏лко да се суда̏римо с аутобу̏с. ➞ *билим.*

баксузлы́к м *оно што̄ другима доноси несрећу.* – Немачи́на, уле̏зал у на̏род баксузлы́к и завидлы́к, па ни́кој ни́кога не мо̏ж с о̏чи да ви́ди, ка̏м ли да му нешто̏ помо̏гне.

баксу́зес, -та, -то *злокобан, ђудљив, који доноси несрећу, малициозан.* – И́ма баксу̏зесту жену̏, па вој сас би́ч ука̏рује па̏мет у гла̏ву. Баксу̏зеста, ама у̏бава и вр̏цкава.

баксу́зи се несвр. *позӣва несрећу.* – Немо̏ј да се баксу̏зиш, нело се сме̏ј, да пресла̏вимо сла̏ву ко љу̏ђи, а не да се шо̏љћају с на̏с. ⇔ *убаксузи се.*

баксу́зина ж *пеј. од баксуз.* – Она̏ је једна̏ баксу̏зина што̏ ју не̏ма у це̏л сре̏з. Дете̏то вој баксу̏зина, ко и башта̏ што̏ му је.

баксузльи́в, -а, -о *злонамеран, злођудан.* – Неје̏ баксузльи́ва, и бр̏зо забора̏ви кво̏ је било̏, па си од ју̏тредьн па ора̏ти сас чове̏ка.

баксу́зњичав, -а, -о *који има особине баксуза, који прӣчињава малер и себи и другима.* – Баксу̏зњичав човечи́на, ка̏д га сре̏тнем, ти́ја дѣ̏н о̏бавезно мо̏ра да ме би́је нећи́ ма̏лер. ⇔ *набаксузњичав.*

баксу́сћи прил. *подмукло, на баксуски начин.* – Са̏мо ћути́, нуме̏је да се насмеје̏, и сва̏кога гледа баксу̏сћи, ко да му је о̏н кри́в за све̏.

бакута́нер м шатр. *пеј. од баба, бабац.* – На̏пуцка се бакута̏нер, и о̏бриса у̏ста сас sа̏гњи за̏лчак, при́бра од аста̏л тига̏њчето, у̏мота сто̏льакат, и изле̏зе да га истресе̏ од трошичће надво̏р.

ба́ла ж *ролна пла̄тна.* – Од ма̏тер смо наследи́ли две̏ ба̏ле пр̏тено платно̏, али га ни́кој не це̏ни за ни́шта, ете̏ си га стоји́ у ко̏вчаг. ➞ *тӯруба 2.*

балаба́сњак м *велико па̄рче хлеба.* – О[т]це̏чи му једѣ̏н балаба̏сњак, и тури́ му гру̏тку си̏рење у торбу̏, па не̏к и́де с о̏вце.

ба́лав, -а, -о 1. *слинав.* – Ста̏лно им ба̏лаво дете̏, мо̏ра да нешто̏ неје̏ сагла̏м. 2. фиг. *млад и незрео.* – Јо̏ш си ти́ ба̏лав за ме̏не, јо̏ш тре̏бе пасу̏љ да ку̏саш.

бала́ви несвр. 1. *пушта бале.* – Сва́ко дете́ бала́ви, а те́б ако те је га́д оди то́ј, неси́ треба́ла ни да га ра́цаш. 2. погрд. *лупета глупости.* – Престани́ ви́ше да бала́виш, не мо́гу ви́ше да слу́шам тој гадури́је. ⇔ *убалави.*

балаву́рда м/ж *лоша особа, покваренињак.* – Нашѣ́л некакво́ девојчиште, де́сет го́дине по́старо од њѐга, и о́че да се жѐни с њѐга, али́ та́ј балаву́рда не́че да се усмр̀кне у мо́ј до́м.

балафу́рдија ж шатр. збир. *олош, покварена и неморална дружина.* – Јеле́нко здра́в ко ко́њ, це́л дѣ́н збѝра се́лсеће балафу́рдије под оре́ј, па и́граја ка́рте и пи́ју рѣ́ишо́р. Ри́пи се ја́ па на вра́та бе́ж, а́ко ми ѣ́ебети́ја оте́ше, да ми ба́р обра́зат на пре́вару не о́тне ова́ј бабу́шничка балафу́рдија.

балгѣ́за рет. ж *женина сестра њеном мужу.* Δ – Једна́ моја́ балгѣ́за је била́ негде́ оту́д ис пи́ротћи кра́ј. ⇨ *бѣлгза.* ➞ *свастика.*

балдиса́л, -а, -о *изнемогао, преморен.* – Купи́ једну́ балдиса́лу кра́ву, али че се свр̀не при ме́не. Ја́ не́рвозан, умо́рен, балдиса́л, зно́јав, једва́ вла́чим но̀ђе.

балди́ше свр. *премори се, изнемогне.* – Балдиса́мо од то́ј пу́сто копа́ње мору́зу, балдиса́мо од то́лку ра́боту. Балди́шемо ле́ти од ра́боте, па не́мамо кѣ́д ни да се оми́јемо, ни да се опе́ремо.

балета́нка мн. балета́ње ж *лагана женска ципела.* – Ми́ смо носи́ле сви́нсћи опѣ́нци, а оне́ са́ но́се балета́ње.

бало́н мн. бало́ни / бало́њи ГЛ, ЛЗ / бало́ње ДЛ м *стаклени суд од 5 до 50 литара.* – Бало́н је от пе́т ѣ̀ила па наго́ре, а бало́нче је од две-три́ ѣ̀ила. И́мамо бало́ни који́ ва́тају педесе́ ѣ̀ила. Поред аста́л принѐсени бало́њи сас вино́. Са́ и́мамо пла́стични бало́ње за во́ду, а напре́т су биле́ зевња́не сто́вне. ■ **опле́тен** ~ *балон оплетен прућем са дршком ради лакшег ношења и отпорности на ломљење.* – О́плетен бало́н је по́згодан, и́ма др̀шку за носе́ње, а и по́тешко се тро́ши. ■ **пла́стичан** ~ *балон од пластичне масе.* – Напре́д не́је има́ло пла́стични бало́ни, во́ду смо носи́ли у зевња́не сто́вне, или др̀вене товари́је. ■ **стакле́н** ~ *балон од стакла.* – Ѣ̀ѣ́ију смо држа́ли и у стакле́ни бало́ни, али на́јвише у др̀вена бу́ришта.

бало́нче мн. балончети́ја, збир. бало́нчичи с дем. *балончић.* – Заврши́ и ја́ четвр̀ти ра́зред от осмоље́тку на је́двите ја́де, з дава́ње, с пе́чени петло́ви и коко́шће, з ба́нице и са си́рење, з балончети́ја и шишети́ја. И́ма бало́ни који́ ва́тају по педесе́ ѣ̀ила, а и́ма и бало́нчичи који́ ва́тају по три́ ѣ̀ила.

баље́зга несвр. *лупета, прича бесмислице и скаредности.* – А́ко си дошѣ́л, и ја́ чу при те́б да до́јдем, са́мо те мо́лим се́лће бљуво́тине ми не баље́згај, ја́ се у твоју́ ку́ћу тека́ не изора́чујем. ■ **баљезга́ње** *гл. им.* – Не баље́згај ви́ше, сту́жни ми се од то́ј твоје́ баље́зга́ње. ➞ *бланта, бљезга.*

ба́мбадава прил. *узалуд, бесплатно.* Δ – За ба́мбадава смо се мучѝли, о́вце не најдо́мо, а мра́к ни у́вати у́-планин. Пре́вари ме, па ми узе́ у́баво бра́ниште за ба́мбадава.

ба́нак м *озидани испуст на зиду поред огњишта* (упор. атула). ▲ – На ба́нак уз огњѝште наре́дени ба́карни котло́ви, цре́пње, вр̀шници, са́цак и остру́шка. На ба́нак добро́ да се седи́ кад је надво́р ла́дно, а на огњѝште о́гањ гори́.

бана́нка ж *хип. од банана.* – Зна́је се кво се но́си при бо́лнога чове́ка: сокчѣ́к, бана́нка, бомбо́нка, колачѣ́к, такво́ нешто́, а неје́ цига́ре и ѣ̀ѣ́ија.

банаѣ́анка ж бот. *сорта пшенице.* – У моје́ вре́ме од жита́ на́јвише смо сеја́ли бели́ју, она́ не́ма оси́љ, банаѣ́анку, ви́довачу и ропса́љ.

бангаља́в, -а, -о *инвалидан, са болесним ногама или рукама* (упор. багаљив). – Пришла́ немка́ ко бангаља́ва ку́чка. Ја́ сам бангаља́ва, па се са́мо по ку́ћу и дво́р кре́ћам.

ба́нда ж 1. *расо̄јасана дружина.* – За́влада лопо́вска банда, па све́ што је на́јбоље при́граби за се́бе. 2. *дувачки оркестар.* – Тѣ̑г су биле́ ба́нде, тека́ ји зове́оше, кланета́ш, тру́бе, ба́с, тупанци́ја, и́ма ји пети́на у ба́нду, ромуни́ка тѣ̑г још неје́ има́ло.

банда́ш м *метални обруч на точку бицикла или мотора на коме се поставља гума.* – И́збуши ми се пре́дња гу́ма, па сам једно́ вре́ме во́зил на банда́ш.

банде́р ЛЗ / банде́ра ГЛ, ДЛ м *стуб уопште (телефонски, телеграфски и др.).* – Укачи́л се у вр̏ банде́р, че па́дне да се скр̏ши.

бандогла́вес, -та, -то *тврдоглав, свјеглав.* – Ни́шта му се не дока́зује, бандогла́вес је ко овѣ̑н.

бансо́в м *човек високог раста, а незгодног карактера, уз то и лењ.* – С то́г бансо́ва се не мо́ж распра́виш. И́мамо једнога́ бансо́ва, вѣ̑здьн лежи́, су́ноч сћи́та, ра́боту не пи́па. ⇨ *бьнсов.*

ба́ница ж *врста печива од смотаних или наслаганих кора надевених неким филом, пита.* – Ба́ница се пра́ви за го́сје. Ка́д до́јде зе́т ба́ба о́бавезно пра́ви ба́ницу и ко́ље коко́шку. ▌**др̏пава** ~ *пита од кора које се умоче у фил, а онда лако згужвају у гужвицу, које се потом неређају једна уз другу у тепсију и пеку, при чему се споје, али ипак остану растреситије него код налагане банице.* – Оди су́шене о́бђе пра́јим др̏паву ба́ницу, на́јблага је сас лива́цко зе́ље, а зи́ми сас жеру́вће. ▌**нала́гана** ~ *пита код које се коре налажу једна преко друге са филом између, и тако пеку.* – Нала́гана ба́ница је ка́т се о́бђе нала́гају једна́ преко дру́гу у тепси́ју, а не праве́ се сукари́. ▌**раст̏зана** ~ *пита код које се коре добијају растезањем теста.* – Код раст̏зану ба́ницу о́бђе се раст̏зају. ▌**раст̏sана** ~ *в. растрзана баница.* – Су́кана ба́ница је по́блага од раст̏sану ба́ницу. ▌**су́кана** ~ *пита код које се коре тање оклагијом.* – За су́кану ба́ницу се о́бђе насу́чу сас сука́љ̑ну, па се смо́тају у сукари́. ▌**ћи́села** ~ *пита која се спрема од обичног теста са квасцем.* – Ћи́селу ба́ницу зачѣ̑с напра́имо. ⌂ **ба́ница на колети́ја** *пита код које се сваки сукар срола у круг ('коло'), па се више таквих 'колетија' пеку у истој тепсији; супротно је налагана баница, а и код осталих пита сукари се обмотавају један око другог док не формирају једно 'коло' широко колико тепсија.* – На́ша ба́ба пра́веше на́јубаву ба́ницу на колети́ја. ⌂ **ба́ница сас гри́з** *пита филована гризом.* – Ба́ница сас гри́з је ко слатки́ш, јер се у њу́ ту́ра шићѐр. ⌂ **ба́ница сас лива́цко зе́ље** *пита филована прокуваним зељем* (упор. зељаник). – Лива́цко зе́ље се сва́ри и проце́ди, стро́ше се две-три́ ја́јца и изму́те сас си́рење, си́пне му се зејти́н ил ма́з, и све́ се то́ј изме́ша, нату́ра на о́бгу и напра́ви сука́р. ⌂ **ба́ница сас ћи́село зе́ље** *пита филована упрженим киселим купусом.* – Зе́ље ис ка́цу си́тно исече́ш, пр̏жиш га на ма́з ил зејти́н, ка́т се упр̏жи, ту́риш со́л и би́бер, и ре́диш на обђе, ка́д га испече́ш та́ј ба́ница се зове́ ку́пусник. ⌂ **ба́ница сас ја́буку** *пита филована ренданим јабукама.* – Ба́ница сас ја́буку је ко кола́ч. ⌂ **ба́ница сас компири́** *пита филована ренданим кромпирима.* – Ба́ница сас компи́ри је мно́го у́кусна. ⌂ **ба́ница сас ви́шњу** *пита филована вишњама.* – Ба́ницу сас ви́шњу че́сто пра́имо. ⌂ **ба́ница сас си́рење** *пита филована измрвљеним сиром.* – Ја́ не једе́м ба́ницу сас си́рење. ⌂ **ба́ница сас ти́кву** *пита филована ренданим тиквама.* – У ба́ницу сас ти́кву си ту́римо и шићѐр. ⌂ **једе́ ду́пе ба́ницу** *добије батине.* – Де́те, ако се не сми́риш, че ти једе́ ду́пе ба́ницу.

ба́ничар м/ж *љубитељ баница.* – Мо́ре, дошли́ ба́ничари, несу́ дошли́ да ни помо́гну у ра́боту.

ба́ничка ж *хипок од баница.* – Некада́ учи́тељ бе́ше учи́тељ, сва́ћи је те́л с њѐг да се здра́ви и поора́ти, по́штујеше га село́, мора́ли смо ма́лко и да га та́вримо, да му но́симо ву́рдицу, сирењи́це, ба́ничку, понећи́ однесе́ и пе́ченог петла́.

ба́нка ж 1. *банкно̄та од десе̄т динара.* – На мла́ду неве́сту кој́и даде́ иљада́рку, кој́и петсто́тин ба́њће. 2. фиг. *па́ра уо̄пште, и то сӣтна.* – Ако се нађу́тим, чу те зга́зим ко пија́н ба́нку. И́ма Ја́нка – и́ма ба́нка, не́ма Ја́нка – не́ма ба́нка.

ба́нсек м *електрична тестера са постољем за краћење и цепање огревног дрвета.* – Изметри́л сам дрва, са́ че́кам ба́нсек да до́јде, да ји изре́же и исце́пи ко за у ку́бе, моје́ је са́мо да пла́тим.

бањѣ́т м *саденуте цигле спремљене за печење, банкет.* – Насе́комо ци́гле и зедну́мо ји у бањѣ́т, јо́ш да дока́рамо дрва, и да по́чне пече́ње. Прека́рујемо ци́гле од бањѣ́ћет у пла́ц, ку́ћу че зи́дамо.

ба́нчи несвр. *проводи време у пијанчењу, лумпује.* – По це́лу но́ч пија́нче и ба́нче, а по це́л дѣн спу́.

ба́пка[1] (в ба́пће) ж 1. *хип. од баба, бака.* – Ба́бо, ба́пће, а́јде ни при́чај од вапи́ри и со́тоње. 2. *клетвена реч према речи баба:* – На́ша ба́ба, ба́пће ју вати́ле па ју не пусти́ле, и пе́пел из огњи́ште ни по́дели, и пре́писа си на че́рку из пр̄ви бра́к.

ба́пка[2] ж *округао каменчић* (*са пет оваквӣх каменчића деца су играла игру „бапће“, пиљци*). – Сва́ко дево́јче си је има́ло њего́ве ба́пће, и кута́ло ји је по це́пови, торбичети́ја, прекај ба́самаци, прекај капи́ју, да су негде́ на зго́ду, ал да несу́ бѣш сва́ком на о́чи. ➞ *титра.*

ба́пне свр. *падне, тресне, сруши се.* – Су́рта се сма́гли низ Ра́чавац ко да че му неђи́ гла́ву отђи́не, па до́ле у Батла́к ба́пну ко пра́се из оре́ј. Гми́тра ба́пну при кре́вет, а Мили́сов ју пре́рипи. ⇨ *бьпне.* ➞ *бупне.*

ба́пћица ж *хип од баба, бакица.* – Де́да се за́радува, ри́пну се и поче́ да о́ка ба́бу: ба́пћице, куде́ ми се де́ну, ба́пћице, не зна́м кво́ би да́л, саде́ да могу да те са́ ви́дим, ба́пћице моја́.

ба́пче с *дем. од ба́ба.* – Па да те цу́нем, ба́пче, у образѣ́к, ка́д си се реши́ла да оме́сиш су́кану ба́ницу.

ба́пчица ж *хип. од бапче.* – Ба́пчице моја́, ја́ си те́бе на́јвиш во́лим, а́јде ми при́чај кво́ сте игра́ли ка́т си ти́ била́ ма́лецка. ⇨ *бапченце.*

ба́пченце с *в. бапчица.* – Ба́пченце, бѣш такву́ ба́ницу во́лим с по́дебеле растр̄зане о́бће, ко што́ ју ти́ пра́виш.

ба́р речц. *за изузимање онога што значи реч уз коју стоји.* – Ба́р да ме је некѣ́д погледа́л у́баво, било́ би ми до́ста. ➞ *бер, берем.*

ба́ра ж *плитка стајаћа вода.* □. – Два́пут дне́вно те́рамо гове́да на ба́ру да ји напо́јимо. ⌂ **поте́че ба́ра** *помокри се.* – Сети́ла се Ма́ра, ка́т поте́кла ба́ра.

бара́ба м/ж *који је неваспитан, скитница и расипник.* Δ – Бара́ба и женка́р, од ње́га домачи́н не́ма да бу́де. Та́ј бара́ба ни́кад до́м се не сврчу́је.

бараба́нче с *мали бубањ, тарабука.* Δ – Бара́банче се ту́ри под ми́шку, и уда́ра се с ру́ће у ње́га.

бараба́р прил. *подједнако, исто.* Δ – Це́л дѣн вој сви́реше ра́дијо, а мо́ж се зачу́је и како́ поје́ бараба́р сас ра́дијото. Че́рка и зе́т ми бараба́р висоћи́, у́бави, од мили́не да ји гле́даш. Ја́ сам могла́ да ко́сим бараба́р с му́жи.

барабу́је несвр. *беспосличи, мангупује.* Δ – Место́ да се прива́ти за работу ко́ њиго́ви врсници́, о́н си оти́де у Бабу́шницу и барабу́је.

бараба́ри несвр. *изједначава, уравнотежује.* Δ – Гле́дам да бараба́рим да́р на о́бе че́рће, мо́је су. ⇔ *избарабари.*

бара́пштина[1] м *пеј. од бараба.* Δ – Бара́пштино је́дна, ћи́тницо, када́ че ти једну́ш до́јде па́мет у гла́ву?

бара́пштина[2] ж *безобразлук, простаклук, недолична радња.* – И́мамо у село́ пеше́с неже́њени, а ве́ч застаре́ли, па се са́мо сму́цају и пра́ве бара́пштине.

бара́чка мн. бара́чће ж *пас мале расе, пекинезер.* – Чија́ је ова́ј бара́чка, саде́ ла́је, а ни́кој вој се не пла́ши.

барда́к[1] м *земљани суд за ракију запремине једне оке.* – Барда́к је окани́к, а кони́р збі́ра по́ла оку́.

барда́к[2] м бот. *сорта укусне и сочне шљиве, слична мађарки, даје добру ракију.* – У на́ш шљива́р и́ма на́јвише тргоњи́ и барда́ци. ➞ *шиљак.*

баре́тка ж *француска округла капа без штита.* – На на́шу Милова́нку мло́го у́баво стоји́ баре́тка. ➞ *беретка, капче.*

барја́к м *застава.* – Ка́д бу́де на Свети-Јова́н, прети́цамо се који́ ча да но́си барја́к окол цр̏кву.

барјата́р м *оној који носи барјак, барјактар.* – Мо́мче и барјата́р и́ду с ко́њи ната́м-нова́м по пу́т, док се неве́ста кла́ња у ко́ла и вр̏ља жи́то и[с] сито. Барјата́р напре́д, а по ње́га де́вер и моји́ зе́тови.

барјаче́ мн. барја́чичи збир. барјачети́ја с *дем. од барјак, заставица.* – Бу́гари јури́шају, па докуде́ су сти́гли, они́ побо́ду барја́чичи, да ји њи́на артиле́рија не га́ђа. Деца́ се нареди́ла ус пу́т с барјачети́ја, да поздра́ве то́га што́ че откри́је спо́меник, и држи́ го́вор у Бабу́шницу.

ба́рла ж *врста шубаре, плића и округла, док је шубара виша и четвртаста.* – На гла́ву мла́да неве́ста но́си ка́јицу, а момче́то ба́рлу.

барљи́в, -а, -о *мочварно земљиште, погодно само за пашњаке и сенокоше.* – У́бава и голе́ма њива, са́мо у до́љњити кра́ј ма́лко барљи́ва. Ти́ја кра́ј на село́ барљи́в, па га крсти́ли Ба́рје.

барушља́к м пеј. *баруштина.* – И ка́д је на́јголема су́ша, у ти́ја барушља́к и́ма вода́, и кре́кају жа́бе.

ба́с м *труба са најдубљим тоном.* – Мо́ј све́кар је свири́л у ба́с. Клане́та и тру́бе сви́ре си́тно и бр̏зо, а ба́с сви́ри дебе́ло, и ко да поје́: да́ј па́ре, да́ј па́ре, да́ј па́ре!

ба́са се несвр. *занима се, интересује се, ради одређени посао.* – Ја́ се несѣ́м баса́л по печа́лбу и мајсторлѣ́к, ја́ сам си от кра́ј би́л овча́р.

ба́самак мн. ба́самаци м *степеник.* Δ – Ну́жник им је по́долечко от ку́ћу, бли́за при ђу́бре и у ћоше́, да им не смрди́ кад у́вечер ста́шу, па се́дну пред ба́самаци. У на́шу ку́ћу се ула́зи на три́ ба́самака. ⇨ *басьмак.*

ба́сара ж *унутарњи немир, нервоза.* – С вре́ме на вре́ме га ува́ти некаква́ ба́сара, па не зна́је ни кво́ да рабо́ти, ни куде́ да се де́не.

ба́саџија м *музикант који свира бас.* – Прле́ја сви́ри у рети́шку, отромбољи́л у́сницу ко топлодо́лсћи ба́саџија. Насре́д сока́к о̀ро, Сре́чко уда́ра сас маљи́цу у тупа́н, а ба́саџија рове́ ко ме́чка.

ба́сьмак м *в. басамак.* – На ку́ћу смо има́ли ба́сьмаци, два́наес ба́сьмка су би́ли до го́рњу пло́чу.

басма́ ж *памучна тканина с утиснутим шарама, џиџ.* Δ – Купи́ла сам два́ ме́тра басму́ да саши́јем ре́клу.

басћи́ја ж *грубо отесана летва.* Δ – Трља́к је правоугао́н, огра́ден с тр̏ње или ле́се од басћи́је, и́ма пре́граду и заго́н куде́ прооде о̀вце ка́т се музу́. ⇨ *бьсћија.*

ба́та м *старији брат млађем брату и његовој жени, односно млађој сестри и њеном мужу.* – Ја́ и даньс, а́ко сам ста́ра жена́, по́старога бра́та о̀кам ба́те, а по́стару сестру́ да́де. ■ **ба́тин,** -а, -о *који се односи на брата.* – За начѣ́с то́ј че бу́де ба́тин кре́вет, а ја́ и ти́ че пре́спимо у ку́јну. Та́ја њи́ва че је ба́тина.

бата́лен, -а, -о *занемарен, запостављен.* Δ – У Стрижѐвац ре́тко да на́јдеш коју́ ку́ћу да неје́ бата́лена, а но́ва не́ма ни једна́ да је ско́ро напра́вена. ⇔ *разбатален.*

ба́тали свр. 1. *оста́ви.* – А́ма што́ све́ то́ја ба́тали, па си дојде́ овде́к у ову́ја сироти́њу. 2. *запоста́ви, преста́не.* – Ми́ остаре́мо, а деца́ баталиште да ни гле́дају. Ба́тали се по́ље да се ра́ди, њи́ве зара́стоше у трња́ци. ⇨ *забата́ли.*

батаљу́је несвр. *оста́вља, занемарује.* – Чи́м не вољаје, чу га батаљу́јем. Батаљу́је да се рабо́ти и оно́ј које́ је при ку́ћу, а ка́моли доле́чне њи́ве.

бате́рија ж *бате́ријска ла́мпа.* – У шта́лу несмо́ уве́ли стру́ју, али и́мамо бате́ри́ју, па ви́димо ка́д но́чу тре́бе да наср̑немо сто́ку.

бати́сан, -а, -о 1. *покварен.* – О́н тека́ рабо́ти, је́втино ку́пи бати́сану ства́р, па ју попра́ви, и по́сле продаде́ ко но́ву. 2. *укварен.* – Бати́сано млеко́ ни сви́ње не́че да пи́ју. 3. *упропа́шћен.* – Каквé у́баве гре́де, али бати́сане, скра́тене преко ме́ру.

бати́ше се свр. 1. *уквари се.* – Ле́бат се батиса́л, немо́јте да га једе́те. Сви́ казањи́ Ци́гањи покра́доше, не́ма сас кво ређи́ју да опече́мо, батиса́ше се у́баве сли́ве. 2. фиг. *увампи́ри се.* – Који́ је суботња́к, о́н ви́ди ка́т се чове́к бати́ше, ви́ди вапи́ратога.

ба́тка (В ба́тће) м *хип. од ба́та.* – Не плаши́ се, ба́тка че ти помо́гне. Ба́те, ба́тће, што́ ме о́стави, што́ ме на́пушти.

батли́ја м *сре́ђник.* – О́н је батли́ја, узе́л мирашчи́ку.

батло́ с 1. *ста́бљика пара́дајза или кромпи́ра која оста́не да стрши по́сле бербе.* – Компири́ извади́мо и докара́мо до́м, а батло́ си оста́де у њи́ву. У гради́ну оста́де саде́ батло́ од петлицањи́. 2. *ста́бло кукурузовине без клипа.* – Уле́зле ди́вље сви́ње, па од мору́зу оста́ло само батло́. ➞ *цволика.*

ба́ћа м 1. нев. и. *које је надевала млада деверу ста́ријем од супруга* (упор. бајћа). – Ко́њ Ма́рко се оцу́тра ра́зигра, врљи сама́р у ба́ћа-Јеле́нков дво́р, му́жи ото́ше да га тра́же, кад га ува́те че га доведу́ да га предаду́. 2. *опште назив за овна.* – Овца́ која́ не́ма по́себно и́ме је ба́ца, а овљн бљцко или ба́ћа.

ба́ца ж *опште назив за овцу без посебних телесних ознака или боје руна.* – Сва́ка овца́ је ба́ца ако не́ма по́себно и́ме. ➞ *бека.*

ба́це-баце узв. *за дозивање овце.* – Ба́це-ба́це, је́ла ми, је́ла ми!

ба́цко мн. бацко́ви м *опште назив за овна, и име�поједином овну.* – О́н се снаве́л пот ћи́шобран оту́д, ја́ и́сто тека́ одову́д, и ко бацко́ви на бр̑вно, са́мо што се не дру́снумо. И́мамо си сас Петка́ну једно́ овне́, о́камо га Ба́цко, и пе́т о́вце: Калу́шу, Белу́шу, Ли́врушу, Ја́нушу и Чу́лькушу. ⇨ *бљцко.*

ба́ч м 1. *главни пастир у групи пастира који чувају буљук оваца на испаши.* – У ма́ј ме́сец се пра́је бачи́је, ба́ч про́јде по село́ и питу́је сва́ког домачи́на да ли че да́ва о́вце у бачи́ју, ил че си ји сам чу́ва. Та́са Клувча́р је би́л ба́ч, а тво́ј де́да Љу́ба је би́л погани́ч. 2. *пастир одговоран за прераду млека на бачији.* – Ју́тром помузе́мо о́вце и искара́мо ји на па́шу, а који́ је ба́ч о́н о́стане да си́ри млеко́, и да га спаштре́ва како́ тре́бе. Кат се млеко́ помузе́, си́пе се у ка́це и ба́ч га си́ри. ▌**ма́ли** ~ *помоћник бача који се стара о преради млека на бачији.* – И́ма ба́ч, и и́ма ма́ли ба́ч. ➞ *ћеа.*

баче́вина ж *временски период у коме један од ортака у бачији узима млеко на прераду.* – На пре́млаз сва́ћи си башка́ пому́зе њиго́ве о́вце, па се ме́ри млеко́ и запи́сује се који́ че ко́лко дљна да бачу́је, баче́вина га зове́мо.

бачи́ја ж 1. *велико стадо оваца од више власника које се заједно испе́рују на испашу, могу да имају плаћеног овчара – бача, или се чувају од самих власника по утврђеном редоследу.* – Бачи́је су биле́ од три́ста бра́ви о́вце, по трои́ца ји пасе́мо. Да́домо о́вце у бачи́ју. У бачи́ју се о́вце чу́вају на ре́д, који́ и́ма по́виш о́вце, ње́му се па́да да бу́де овча́р по́више дни́. Овце се у бачи́ју ме́шају про́лети на Цу́рцовдљн, а лу́че се у́јесен на Гми́тровдљн. 2. *сточарско насеље у планини где борави бачија, ту се овце музу, и млеко прерађује у сир или качкаваљ.* – Бачи́је су биле́ на заклонито ме́сто од ве́тар и бли́зо до во́ду. Би́л сам петна́ес го́дине на бачи́ју, а ка́т сам пр̑ву

го́дину ошљ, има́л сам шесна́ес го́дине. На бачи́ју се си́ри си́рење, и о́ндак сејби́ја који́ тре́бе да бачу́је и́де с ко́ња и но́си ле́б на овчари́ у цеди́љће, а ка́т се вр̏та, у њи́ натУ́ра си́рење, а сире́ње колко́ о́ч.

бачија́р м 1. *радник који борави на бачији.* – Све́ бачија́р, ни́кад га до́м не́ма, тека́ ми прође́ ве́к без чове́ка. 2. *домаћин чији је ред да узима млеко на бачији.* – Ову́ј не́дељу сам бачија́р, а и дру́ђе ра́боте ме прити́сле, па не зна́јем куде́ ми је глава́.

бачија́рсћи, -ска, -ско *који припада бачији.* – Поче́ше да ла́ју бачија́рска пце́та, бо́ље да се не приближа́вамо. Даљс че ко́симо у Бачија́рсће лива́де. ⇨ *бачијсћи.*

бачи́јсћи, -ска, -ско *в. бачијарсћи.* – На́брука га као бачи́јско ку́че.

бачи́ште с *место где је била бачија.* – У стрижѐвачћи а́тар и́ма ме́ста која́ се зову́ бачи́ште и поја́тиште. Сви́њћу смо игра́ли куде Ма́чино бачи́ште.

бачу́је несвр. *временски период у коме се прерађује млеко преузето на бачији.* – Ка́д измузе́мо о́вце на пре́млаз, кому́ је на́јвише млеко́, ти́ја пр̏ви бачу́је, и о́н за то́ј вре́ме ра́ни овчара́, по́сле тека́ сви́ по ре́д. ⇔ *избачује.*

ба́ца мн. баце́ви м 1. *пашеног, свастикин муж.* – Ја́ и мо́ј ба́ца Јова́н бе́омо на печа́лбу по Не́готин. Баце́ви си се мо́ж во́ле ко бра́ћа, али мо́гу и да се мр̏зну ко пце́та. 2. фиг. *љубавници исте жене.* – Ја́ и ти́ смо баце́ви, при и́сту жену́ се срѝтамо. ➞ *бацанак.*

баца́нак м *пашеног, свастикин муж* (упор. баца). – Кажи́ ми ти́ да ли си ми ба́ца, ел баца́нак, како́ во́лиш да да те о́кам.

ба́ш речц. *за истицање неке речи, израза или реченице.* □ – Ба́ш ме па бри́га ако не́ч да ми се ја́вљаш. ⇨ *бьш.*

баши́ несвр. *крије, прећутује, таји.* Δ – Кажи́ како́ је било́, немо́ј да баши́ш ни́шта од ме́не. ⇔ *побаши.*

башибо́злук мн. башибо́злуци м фиг. *расипусно понашање, расипништво.* ▲ – Ка́т се остареје́, чове́к не мо́ж да орле́ца по ра́боте и по башибо́злуци, ко не́када ка́д је момче́ би́л. А што́ па да тре́вљам, да ли че голему́ пре́мију да ми донесе́ш ако тре́вим от каквѝ башибо́злуци че ме љжеш. ➞ *пашибозлук.*

башка́ прил. *одвојено, посебно.* Δ – Башка́ је кру́шка, а башка́ је приса́д, кру́шка је по́малецка и окру́гла, а приса́д је по́голем и длагњо́вес. Мо́мци и́грају башка́, деве́ће башка́. Башка́ му глава́! (клет.). ⇔ *набашка, обашка, побашка.*

башкаљк м фиг. *посебност, приватна својина.* Δ – Немо́ј да ми се ме́шаш у башкаљк. Да се поде́лимо, па сва́ћи не́ка си гле́да њигов башкаљк како́ уме́је.

башта́ мн. баште́ви м *отац.* – Ја́ си башту́ не па́нтим, о́н пођину́л пре́ него да се ро́дим. Даљс ни́ се по́штују баште́ви, ни́ ма́тере, а напре́д неје́ било́ тека́. ▮ **ста́ри** ~ м *стриц деци млађег брата.* – Ми́ и́маомо двојѝца деде́ви, једљ је би́л бьш на́ш де́да, ба́штин башта́, а дру́ђи је би́л ба́штин ста́ри башта́, на де́ду ни по́стар бра́т. По́стар чи́ча од башту́ је напред би́л ста́ри башта́, и ока́л се „ста́ри та́те“, а негде́ га о́кају и „ста́рко“. ➞ *тато.*

баште́вина ж *наследство по очевој линији.* – То́ј ми је баште́вина, ја́ се несьм помера́ла о́[д]-дом. Баште́вину распрода́доше, а мајче́вину не́су ни има́ли.

ба́штин, -а, -о *који се односи на башту, који припада башти.* – Мо́ј бра́т наследи́л ба́штини ду́гови, па му́ку виде́л до́к ји раздужи́л. Са́ сам на ба́штине го́дине ка́д је умр̏л.

баште́ица м *хипок од башта.* – Те́шко је кад оста́неш без баште́ицу и без ма́тер, па те сва́ћи подри́тује.

баштојћа́н ДЛ м *онај који јако личи на оца ликом и карактером.* – Пра́ви је баштојћа́н, погр̏бен, скр̏чав, сти́снут ко ле́д у сто́вну. ⇨ *баштоћан.*

баштојћа́на ДЛ ж *она која јако личи на оца ликом и карактером.* – Та́ја баштојћа́на, кво́ у́зне не вр̏та, а њо́јно чу́ва. ⇨ *баштоћана.*

баштоћа́н ГЛ м *в. баштојћан.* – По́висок од башту́ си, али по све дру́го је баштоћа́н.

баштоћа́на ГЛ ж *в. баштојћана.* – Баштоћа́на, и по орату́, и по оду́, и по вредночу́.

башчаљ̀к м *дар, обично од једног пара рубља увијен у мараму (бошчу), какав најчешће дарива млада.* – На наваци̏ку има си да́днете пу́н башчаљ̀к, несте́ гоља́ци.

бѣ́бње несвр. *гуњ̏ а, тороче.* – По це́л дѣ́н некво́ бѣ́бње, све́ вој сми̏та, и сви̏ ју нерви̏рају. ➞ *гѣгње.*

бѣгаљи̏в, -а, -о *в. багаљив.* – На́да Боре́јнска бе́ше бѣгаљи̏ва с ле́ву но́гу, па о́стаде неже́њена. Уме́јеш ли ти̏ да те́паш, бѣгаљи̏в ли се, ил си у́јет? Не мо́ж о́н то́ј да напра́ји, ви̏диш да је бѣгаљи̏в.

бѣгате́ла ж *в. багатела.* – Бѣгате́ла једна́, не́че се су́не, не́го да му при у́ста принесе́м. Ди̏sајте се, бѣгате́ле је́дне, ста́ну пла́дне, а ви̏ се још излежа́вате.

бѣ́гњак м *бадњак.* – Бѣ́гњак се сече́ у шу́му, па га у́вечер уно́симо у ку́ћу. ⇨ *бѣгњѣк.* ➞ *бѣдњак.*

бѣ́гњѣк м *в. бѣгњак.* – И̏ду му́жи за шу́мку, па у́вечер прегори̏ бѣ́гњѣк, после вече́рамо на сламу.

бѣ́гњи, -а, -о *бадњи, -а, -е.* – Неје́ сва́ћи дѣ́н, Бѣ́гњи дѣ́н. На Бѣ́гњу ве́чер пр̏ви за́лак да обзи̏нете, па га туре́те у опѣ́нци, а прет спање́ га му́нете под јестѣ̀к, па че сању́јете ту́ј но́ч момче́ које́ че ви у́зне. За Бѣ́гњи ве́чер се ме́си кола́ч, и спре́ма се са́мо по́сно, и једе́ се на́зем на сла́му. ➞ *бѣдњи.*

бѣ́д м *метални шиљак.* – Остѣ̀н на вр̏ има бѣ́д, од клинѣ̀ц напра́вено, да се с ње́г боде́ гове́до да и̏де бр̏же. ⌂ **бѣ́д у бѣ́д** *подудара се, поклапа се, хвата се у длаку.* – И̏мамо два́ си̏на, и направи̏мо им ку́ће бѣ́д у бѣ́д, да ни не нао́де ману́ пот ста́рос.

бѣ́дњак м *бадњак* (упор. бѣгњак). – На Бѣ́дњи дѣ́н се сви̏ изди̏sамо саба́јле, па на́јстар у ку́ћу и на́јмладо дете́ и̏ду у шума́к да оцечу́ шу́мку, бѣ́дњак.

бѣ́дњи, -а, -о *бадњи, -а, -е* (упор. бѣгњи). – Неје́ сва́ћи дѣ́н Бѣ́дњи дѣ́н.

бѣ̏ѓи прил. *в. бајаги.* – Ти̏ бѣ̏ѓи ре́че че ми наце́пиш дрва, па се о́ћута.

бѣ̏ѓим прил. *в. бајаги.* – Баѓи̏м да о́рем, ал мло́го гле́таво, не́че се о́ре, па га разману́.

бѣ́з м бот. *зова, базга* Sambycus nigra. – Цве́тови од бѣ́з у́баво мири̏шу, и добри̏ су за ча́ј. За со́к од бѣ́з набе́ру се окол сто́ цве́та, и ту́ре се да се ма́лко просу́ше, па се попа́ре сас ћипе́ч во́ду.

бѣзде́ж м *баздеж.* – Прекај кава́нуту све́ у́срано и умо́чано, не мо́ш се про́јде од бѣзде́ж.

бѣзди̏ несвр. *в. базди.* – Што́ не опра́вљаш зу́би, нело́ ти бѣ́зди из у́ста, не мо́же се при̏јде до те́бе. У ку́ћу им не́чисто, па бѣ́зди. ■ **бѣзде́ње** *гл. им.* – Са́мо лежи̏, са́мо бѣзди̏, че црвљо́ше о[т] то́лко бѣзде́ње. ⇔ *убѣзди се.*

бѣзи̏ште с *честар зове.* – Куде́ је дво́р би̏л, и куде́ су се деца́ игра́ла, са бѣзи̏ште и копривља́ци.

бѣ́зне свр. *муне, боцне некога прстом у тур.* – Душа́н бе́ше шалци̏ја, некога́ о́н бѣ́зне у ду́пе, нећи̏ ње́га, али су га сви̏ воле́ли.

бѣзо́в, -а, -о *који је направљен од зове.* – Бѣзо́в со́к мло́го у́бав. Оцече́мо дебе́л бѣзо́в пру́т, па га скра́тимо, и напра́вимо це́вће да же́не намота́вају пре́цу кат тка́ју.

бѣзо́вина ж *дрвна маса зове, одсечено дрво зове.* – Од бѣзо́вину смо прави̏ли пу́шкала. Од бѣзо́вину се пра́ве це́вће да се на њи̏ намо́та пре́ца за ткање́.

бѣ̀клица ж *буклија.* – При̏јетељи се прекр̏сте, цели̏вају три̏пут у о́браз, и пи̏ну пома́лко ређи̏ју из бѣ̀клицу.

бьлгѣза ж *в. балгѣза.* – Бьлгѣзе су се мло́го по́штувале од зе́тови.

бѣнsов м *в. банsов.* – Не́чу ви́ше бьнsо́ви да ра́ним и обла́чим, несу́ ма́лечћи.

бьпне свр. *в. баӣне.* – Се́вну, и тре́сак бьпну у оско́рушу иза кова́чницу. Про́зорче се и́звади, и и́здаде ово́га другара́, те бьпну на грби́ну са све́ про́зор и фу́тер. Како́ ишьл наса́д, бьпнул се у креча́ну, једва́ га извади́ли.

бьсћија ж *в. басћија.* – Сас басћи́је су се некьд прави́ле ку́ће, исково́ се на дире́ци с о́бе стра́не, па се испу́не с каљи́ште.

бьце-бьце узв. *за дозивање овна.* – Сва́ћи овьн је бьцко, а ма́миш га: бьце-бьце!

бьцка мн. бьће ж *бодља.* – Зна́је и куде́ и́ма гњездо́ от путпуда́љће, и ко́лко тера́јеж и́ма бьће, све́ зна́је.

бьцка несвр. 1. *боцка у деминуӣивном значењу.* – На́вали гла́ву на њиго́во ра́мо, о́сети како́ ју бьцка њиго́в обра́з, неје́ се оцу́тра обричи́л. Шва́ргла се ва́ри у во́ду, и бьцка сас иглу́ док се ва́ри. 2. фиг. *задиркује речима.* – Приме́чује да ју нерви́ра, а не престању́је да вој се потсми́ва, и да ју бьцка како́ то́ј момче́ неје́ за њу́. 3. *ӣрсӣима сади лук.* – Поче́ да бьцкам лу́к у лију́, али за́вану ћи́ша, и ја́ га разману́. ■ **бьцка́ње** *гл. им.* – Бу́дете до́бри, да ви не во́димо при до́ктура на бьцка́ње. ⇔ *избьцка, набьцка, убьцка.*

бьцкав, -а, -о 1. *боцкав.* – Пр̀тене цр̀ће бьцкаве, па ни це́лу но́ч гребу́. 2. *бодљикав.* – Го́р на вр̀ о́граду сам реши́л да пу́штим једну́ бьцкаву жи́цу, а не зна́м да ли да доку́пим од бьцкавуту жи́цу и за у до́љњи де́л.

бьцко мн. бьцкови м 1. *мушко јагње коме су ӣочели да расӣу рогови, овнић* (упор. бацко). – Ови́ја бьцко и́ма да поста́не у́бав овьн, ње́г ци чу́вамо. Та́м у бо́лницу налете́ на оно́г што́ га о́кају Бьцко, ти́ га позна́ваш, они́ја што́ је продава́л ја́ганци. 2. *млад, неискусан и ӣриглуӣ момак.* – Е, бьцко је́дан, она́ и́ма да те же́дног преведе́ преко во́ду. Суди́мо се десети́ну го́дине, су́д ни о́дра ко мла́ди бьцко́ви, а двока́ти си накупува́ше лимузи́не.

бьцко́ль м *ӣирн, бодљикава ӣрава, оно шӣо може да убоде.* – Обу́вајте се, да не нага́зите на некакьв бьцкоље да ви убьцка.

бьцне свр. 1. *боцне.* – Пази́ се да те не бьцнем, ви́диш да ми и́гла у ру́ће. 2. фиг. *удари ӣесницом.* – Ако те бьцнем с песни́цуву, че ти о́чи излету́. ⇔ *ӣодбьцне.*

бьчва ж *бачва.* – Ка́т су нареди́ли бьчве у по́друм, ко на и́зложбу. И́мамо две́ бьчве от по че́три ка́зана, у које́ ни пређи́пују сли́ве.

бьш речц. *в. баш.* – Ма ја́ сам бьш би́л овча́р, ја́ сам ишьл с овце́те. ⌂ **бьш за бьш** *који је ӣодједнаке вредносӣи.* – Трампи́мо се бьш за бьш, ја́ му да́до пла́ц у до́љњи кра́ј, о́н ме́не у го́рњи, али ма́лко до́плати.

бьши несвр. *в. баши.* – Све́ бьше́ од ме́не, ко ди им несьм ма́ти. Немо́ј ни́шта да ми бьшиш, све́ да ми ка́жеш по ре́д. И́ма које́ се казу́је на сви́, а и́ма које́ се бьши и пред своју́ че́љад. ⇔ *забьши, ӣобьши.*

бебе́ мн. бебети́ја с 1. *беба.* – У на́ше село́ се неје́ роди́ло бебе́ од пре́кланску го́дину. Ну́де ју да у́зне от све́ пома́лко: лу́к да гри́зне – да и́ма млеко́ да до́ји бебе́; од си́рење – да бебе́то и́ма бело́ лице́; ма́лко шиће́рчак – да вој млеко́ бу́де благо́. Ца́бе ми ма́ти ора́теше да сва́ бебети́ја тека́ ви́кају. 2. фиг. *лу́ӣка.* – Девојчети́ја су си прави́ла бебети́ја од крпољи, и с њи́ су се игра́ла, а са́ им се купу́ју сва́какве лу́ће.

бебе́нце мн. бебети́ћа с 1. *дем.* и *хи́ӣок. од бебе.* – Пово́јница се но́си на бебе́нце. Бебе́нцето вој мло́го у́баво, али мло́го ви́ка. 2. фиг. *дем.* и *хи́ӣок. од лу́ӣка.* Девојчети́ја су се игра́ла: пови́јају бебети́ћа сас дроњчи́чи, врзу́ју љу́љчице па ји љу́љају, тьга не́маше лу́ће ко са́, а му́шка деца́ су игра́ла кли́су.

беби́ште *ӣеј. од бебе.* – О[д] то́ј њо́јно беби́ште це́лу но́ч не мо́ж да се дре́мне.

бе́бњак м *дечја и ӣасӣирска игра гађања меӣе која је мали дугуљасӣи кеменчић ӣободен у земљу, и зове се бебњак.* – Једьн ка́мен наме́стимо, па га га́цамо на ре́д јел

с три̏, јел с пе̏т ка̏мена, ре̏д се зна̏је, који̏ га први обо̏ри, о̏н је по̏бедник, ка̏меньт који̏ га̏ћамо се зове̏ бе̏бњак, тре̏бе да је ма̏лечьк, по̏височьк, а тѣ̏нак.

бега̏ (имп. бе̏гај – бе̏гајте / бе̏ж – бе̏ште) несвр. *бежи.* – Бе̏га ко ква̏чка од црну̏ врцу̏. Бе̏га ко ђа̏вол од кр̏с. Ка̏т се разбесне̏је, бо̏ље бе̏гај, него да си по̏близо до ње̏г, јербо че ти једе̏ ду̏пе ба̏ницу без ле̏б. Бе̏ж, бре̏, одо̏тле, ако те уда̏рим, три̏ дѣ̏на не̏ма ле̏б да ти се прије̏де. ⌂ **бега̏ у̏-свет** *бежи главом без обзира.* – Ка̏т се напи̏је, сви̏ бе̏гамо у̏-свет од ње̏га. ■ **бега̏ње** *гл. им.* – Ја̏ сам ту̏ј куде̏ сам се зате̏кал, мо̏рам оно̏ј кво̏ мо̏рам, то̏ј ми је су̏дбина, а од њу̏ бега̏ње не̏ма. ⇔ *разбега се.*

бе̏ди несвр. *приписује кривицу коју је учинио другоме, клевеће.* – Ме̏н бе̏де за све̏ кво се ло̏ше урабо̏ти у ку̏ћу, ел ако нешто̏ неста̏не ис ку̏ћу. ⇔ *набеди.*

бедоси̏ја ж *велика беда, пука сиротиња.* – Сви̏ смо живе̏ли у сироти̏њу, бедоси̏ја била̏ голема̏. Бедоси̏ја ји прити̏сла, ни̏где с ни̏шта не̏мају.

бедо̏ше свр. фиг. *уради на брзину, и како било.* – Ка̏д ве̏ч те̏б че̏ка да га урабо̏тиш, бедо̏ши га, да ти не виси̏ ста̏лно над гла̏ву. ⇔ *збедоше.*

беђева̏ прил. *в. бађева.* – За беђе̏ва смо доди̏ли, кад о̏ни несу̏ дошли̏.

беђенди̏сује несвр. *бегендише, воли, симпатише, цени.* Δ – Момче̏тија стоје̏ о̏коло, сва̏ко си беђенди̏сује понеко̏је девојче̏, и због ње̏г до̏оди ту̏ј. О̏н се и до са̏ беђенди̏сувал сас девојчети̏ја, ама ни̏кад га неје̏ овака̏ вата̏ла му̏ка и недоса̏ница, те̏л би да је она̏ са̏ при ње̏г, да ју држи̏ за ру̏ку, да ју ма̏зни по ко̏су, да вој сна̏гу милу̏је.

беђенди̏ше се свр. *узајамно се заволи са киме, реципрочно осете симпатију једано према другоме.* Δ – Бенђедиса̏ли су се, и че се узи̏мају. ⇔ *збеђендише.*

Бе̏жиште *село у Лужници;* Бе̏жишчанин / Бе̏жишчањин, Бе̏жишчанка, Бе̏жишчанче мн. Бе̏жишчањи *етн;* бе̏жишћи, -шка, -шко *ктет.*

бе̏збел рет. прил. *заиста, наравно, свакако, сигурно.* Δ – Па бе̏збел да че до̏јдемо, без на̏с ли мо̏же да про̏јде ва̏ша сва̏дба.

безвезо̏тина ж 1. *неразумна и неуљудна особа.* – С ту̏ј безвезо̏тину ти̏ да ма̏неш да и̏деш, о̏н те са̏мо бру̏ка у какво̏ да сте дру̏ство. 2. *неприлично понашање.* – Ме̏н Јеле̏нко неје̏ спреса̏л о̏[д]две за такве̏ безвезо̏тине, ал напи̏јеше се тека̏, па бла̏зни све̏т. 3. *глупост, нешто што нема смисла ни садржаја.* – Заора̏тимо се од сва̏какве безвезо̏тине, па се забора̏вимо, и нуме̏јемо да ста̏немо.

бездѐр м *зорт, немир, очај, страх.* – Ја̏ се најдо̏ у бездѐр, кво̏ че пра̏јим ако га не ва̏немо, јо̏ш па ако изри̏пи надво̏р. ⇨ *бездир.*

бездѐтак м *мушкарац који не може да има деце.* – Чи̏ча је бездѐтак, и жи̏ви са̏м, поне̏кад му однесе̏мо кад и̏мамо ва̏рено за једе̏ње.

бездѐтка ж *неоткиња.* – Која̏ је жена̏ бездѐтка, она̏ не мо̏же да во̏ли деца̏, ко која̏ је рађа̏ла.

бездѝр м *в. бездер.* – Уваги̏л сам се у бездѝр о[д] то̏ље закасо̏тине. Ка̏д жена̏ по̏чне да тро̏ши гр̏нци, и ри̏та осталчети̏ја по ку̏ћу, мо̏ра да ју је уваги̏л неђи̏ бездѝр, тѣ̏га је бо̏ље да вој ишчу̏каш пре̏дњи зу̏би, да не мо̏ж да раздѹ̏вује о̏гањ, ел че оста̏неш без му̏да.

бе̏зец речц. *којом се унапред обезбеди део од припаљене цигарете.* Δ – Жи̏ћо, кад запа̏лиш цига̏ру, ја̏ сам пр̏ви бе̏зец.

безе̏цује свр. *унапред резервише, унапред баци око на нешто, унапред капарише.* – Од мо̏јви се мо̏ра па̏зим, то̏ј га̏дови чове̏ци, сва̏кој сва̏ког мр̏зне, сва̏кој сва̏чије ме̏сто безе̏цује, сва̏кој сва̏куга гле̏да да некако̏ преје̏бе, да би о̏н избѝл на површи̏ну. ■ **безе̏цување** *гл. им.* – Без безе̏цување њи̏ва те не̏че че̏ка, чу ју продаде̏м на дру̏гога.

безобра̏зи свр. *подучава безобразлуку.* – Е̏м остаре̏л, е̏м се избезобрази̏л, па поче̏л и унучети̏ја да безобра̏зи.

безобра́зи се несвр. *постаје безобразан, подучава се безобразлуку.* – Поче́ се неве́ста безобра́зи, поче́ да и́ма пога́н језик. ⇔ *избезобрази се.*

бе́ка ж *општи назив за овцу без посебних телесних ознака или боје руна* (упор. баца). – Сва́ка овца́ је бе́ка, ако не́ма дру́го и́ме.

бе́ке-бе́ке узв. *за дозивање овце.* – Бе́ке-бе́ке! Је́лате ми, је́лате ми, еве́ но́сим ви сенце́.

бе́кне свр. *огласи се.* – И моли́мо га, и прети́мо му, и мити́мо га, о́н ни да бе́кне, одврну́л гла́ву и ћу́ти.

беклеме́ с *старинска шарка, направљена тако да без откивања дела са дирека врата не могу да се скину, као код савремених шарки.* ▲ – Направи́л вра́та за поја́ту на беклеме́, да му ји не укра́дну.

бе́л, -а́, -о́ *бео, који је беле боје.* – Дојде́ и[з] Ста́ру пла́нину после́гња о́дбрана, сви́ обле́чени у дљ̑ве беле́ дре́је. ■ **бе́ла ра́да** бот. *лековита биљка, камилица* Matricaria chamomilla. – Бе́лу ра́ду бе́ремо за ча́ј. ⌂ **беле́ му се шарене́је** *још наиван, још не расположује добро од зла.* – Те́б ти се јо́ш беле́ шарене́је, ал че те во́јска дока́ра у ре́д. ■ **по́бел** комп. *бељи.* – Такми́чимо се чија́ че је ба́ница по́голема, чија́ че је пога́ча по́бела. ■ **на́јбел** суперл. *најбељи.* – Моја́ ба́ница је у́век била́ на́јголема, а пога́ча на́јбела.

бела́ј м *брига, невоља.* Δ – Ма́ни се, Љу́пчо, од бела́ј, пи́нул си па не зна́ш кво мла́тиш гра́ње, зна́ш да не́мамо такве́ зајеба́нције! ⇨ *бељај.*

белви́ца ж бот. *сорта шљиве крупног, лопшасшог и сочног плода.* – На́јбоља ређи́ја је от трго́њи и белви́це, а на́јслаба от ситни́це. ⇨ *белица.*

беле́г мн. беле́зи м 1. *нешто што припада особи, браву или кући, и које се носи врачару.* – Ја́ узо́ од њу́ беле́г, и однесо при вражали́цу, она́ ни да́де тра́вће, вари́ вој, и по́могну. 2. *знак по коме се расположује чија је која овца.* – Све́ моје́ о́вце и́мају беле́г. ➞ *белега.*

беле́га мн. беле́ђе ж 1. *ожиљак.* – Залети́ се она́, и ни пе́т – ни ше́с, млљ̑сне га у чело́ сас ћесе́р, носи́л је челе́нку јо́ш за гоца́ вре́ме, а беле́га си му је о́стала до́век. 2. *знак по коме се расположује чија је која овца* (упор. белег 2). – Сва́ка овца́ но́си беле́гу, да се зна́је чија́ је.

беле́жен, -а, -о *који је од рођења обележен каквим телесним или психичким недостатком.* – Не́мај по́сла с беле́женог чове́ка. Дабо́гдаде по све́т беле́жен да о́ди. ⇔ *обележен.*

беле́жи несвр. *обележава.* – О́вце се премузу́, ру́ча се, по́сле ручк̑ домачи́н у́зне па на сва́ку sви́ску засече́ на у́сце беле́г, беле́жи ју да си ју позна́ва, ако се заме́ша у туђе́ о́вце. ⇔ *избележи.*

беле́је несвр. 1. *постаје бео.* – Сва́ка боја́ беле́је на сљ̑нце. 2. фиг. *постаје сед.* – Поче́мо да беле́јемо, приближа́ва се смр̑тат. ⇔ *избелеје, обелеје, побелеје* .

беле́је се несвр. 1. *бели се.* – Насади́ла некакво́ цве́ће, са́мо се беле́је по гради́ну. 2. фиг. *стари, добија седу боју косе.* – Старе́је се, беле́је се, му́чи се, до́к не до́јде мре́чка, по́сле се све́ завр̑ши. ⇔ *забелеје се, убелеје се.*

беле́шка мн. беле́шће ж 1. *запис.* – И́ма некква́ беле́шка, ал не мо́же да се прочи́та кво́ пи́ше. 2. *допис.* – Доби́ беле́шку да се ја́вим у Во́јни о́[т]цек.

бе́ли несвр. *чини да нешто постане бело, избељује се.* – Даньшње девојће купу́ју некакве́ пома́де да си бе́ле образи́, а ми́ смо воле́ле да смо црвене́ у образи́. И́ма бели́ло, с које́ смо бели́ле пла́тна. ■ **беле́ње** *гл. им.* – Купу́ју бели́ло за беле́ње, кад испе́ру ве́ш, да бу́де бе́л ко сне́г. ⇔ *обели, подбели, убели.*

бели́ја ж бот. ж *сорта крупнозрне пшенице.* – Бели́ја не́ма оси́љ, од њо́јно бра́шно се спре́ма на́јбоља ба́ница. У моје́ вре́ме на́јвише смо сеја́ли бели́ју, банаћа́нку, ви́довачу и ропса́љ.

бели́лка ж *белило за лице.* – Не́ма за кво́ ку́че да ју ува́не, а купу́је бели́лку за лице́.

бели́ло с 1. *врсте беле земље којом се прало платно.* – С у́му смо си ми́ле ко́су, али смо с њу́ и платно́ пра́ле, па смо ју зва́ле и бели́ло. Сѣс ба́бу си и́де на Бели́ло за у́му. 2. *место на потоку или извору где се белило платно.* – Ту́ј се некада́ бели́ла пла́тна, са́ оста́ло са́мо и́ме Бели́ло.

белина́ ж агр. *беле сорте грожђа.* – У на́шити вино́град и́мамо дветристо́тин ђи́же, на́јвише ђи́же су црнина́, ви́нска со́рта, белину́ и́мамо ма́лко, ко́лко за једе́ње.

бе́лисвет прил. *доста, прилично, много, безброј, прекомерно.* – Сли́ве роди́ле бе́лисвет. Напре́д у село́ деца́ бе́лисвет, а са́ шко́ла празна́ брнчи́. Чу́ва сто́ку бе́лисвет.

бели́ца ж бот. *в. белвица.* – У Сулима́ново смо има́ли голе́м шљивар, па набе́ремо по дво́је кана́те трго́њи и бели́це.

бели́чка ж *дем. од белица.* – Набе́рете си од бели́чћете, оне́ бла́ђе за једе́ње.

бе́лка мн. бе́љће ж 1. *беланце од јајета.* – У понекоји́ кола́чи се ту́ра са́мо бе́лка, а у понекоји́ са́мо жлчка. Шампи́та се пра́и од уму́тену бе́лку и шићѣ́р. 2. *конопља која не даје семе.* – Гр̥снице и́ма две́ со́рте: бе́љће које не да́вају се́ме, па се зову́ „же́нсће гр̥снице“, и цр̥ће које́ да́вају се́ме, па ји зове́мо „му́шће гр̥снице“. 3. *крава беле боје, и име таквој крави.* – На́ше кра́ве се зову́ Ру́шка и Бе́лка.

белко́ *хип. од бело.* – Рогу́шка ни близни́ две́ ја́ганчичи, једно́ шаренко́, једно́ белко́.

бе́лмуж м *јело од укуваног младог сира и кукурузног брашна, цицвара.* – Потси́ри се млеко́, па се ту́ри у кр̥пу да се оце́ди, па се си́пе у котѣ́л, ва́ри се и ме́ша сас др̥вену ложи́цу, ка́т се сто́пи ко ма́сло, дода́ва се мору́зно бра́шно о́сејано на гу́сто си́то, и со́л по у́кус, и ме́ша док се не обр̥не у́цело, а гото́в је кад му изле́зне масно́ћа, и одво́ји се от котѣ́л, ко да пли́ва у ње́г. Бе́лмуж је пра́вен на пре́муз, од за́једничко млеко́. Некада́ се бе́лмуж спрема́л за вршачи́, да би има́ли сна́гу да рабо́те. ⌂ **изврти́ бе́лмуж** *спреми белмуж, који мора да се што дуже мешајући окреће укруг варјачом.* – А́јде, ба́бо, извр̥ти бе́лмуж, зе́т ти дошѣ́л.

бе́лне се свр. *забели се, блесне белином.* – Оне́ поди́гле вута́рће, па ји закачи́ле чѣ́к за прегља́чу на клѣ́кови, бе́лнуле се но́ће, да цр̥кнеш од убави́ло. Слана́ па́дла, па се бе́лнуло ко сне́г.

белови́дан, -дна, -дно *јаван, опште познат.* – О́н ти од Калцере́лци мо́ж казу́је два́ дѣ́на, а мо́ж и по́виш, зна́је им сва́ ње́на белови́дна и црноневи́дна преска́кала, и по́малечка и по́голема, и ча́сна и сра́мна.

белогла́воња м *човек седе косе, старац.* – Ора́ти се и за на́шотога белогла́воњу да је купи́л дипло́му.

белокле́пав, -а, -о *особа са белим трепавицама.* – У́баво момче́, са́мо белокле́паво.

белокле́пља м *надимак особе са белим трепавицама.* – То́га белокле́пљу не́чу ви́ше да ви́дим, ни да чу́јем за ње́га.

белокри́лка ж зоол. *птица станарица белих крила.* – Зи́ми ва́тамо жлта́ће и белокри́лће пот ко́ш.

белому́ја м *надимак човека плаве косе, белих обрва и трепавица.* – С то́га белому́ју ви́ше не́мам ни́шта за́једничко.

белому́јес, -та, -то *особа плаве косе и белих обрва и трепавица.* – Они́ сви́ белому́јести, на баштý се здали́.

белоре́пка ж *црна овца са белим репом.* – Ако је овца́ црна́, а и́ма бе́л ре́п, зове́ се белоре́пка.

белосве́ћи, -цка, -цко *оно што припада, или је својствено, туђини, белом свету, белосветски.* – На кра́ј, и ми́ који́ смо крвави́ли ку́ндаци, и они́ја што́ су белосве́ће су́кње јури́ли, до́јдемо на и́сто – два́ ме́тра у́зем, и то́лко.

бе́лоша ж *козе беле боје, и име таквој кози.* – Бела́ коза́ је Бе́лоша.

белћи́ прил. *вероватно, можда, ко бајаги.* – И[з] Стрижѐвац дошли́ сва́тови, белћи́ и́ма педесе́ сва́та. Да се не беше́ жени́л, белћи́ не би ра́но умр̀л. ⇨ *белћим, бељи, бељим.*

белћи́м прил. *в. белћи.* – Зе́тови навали́ли сас цели́вће на шурња́је, оне́ се белћи́м бра́не, али кад им ка́че огрли́це, оне́ кроту́ју и миру́ју. Да́ј Бо́же да се Срби сло́же, тѣг би нешто́, белћи́м, било́ и оди на́с.

белужња́в, -а, -о *беличаст, просед.* – Назбра́ше се некви́ новина́ри, и са́мо сви́ткају с некво́ комто́ на́с, ти́ја с белужња́вуту брадѝцу ме пригр̀ну, и шѣпче ми: Бра́во, де́да, ти́ си хе́рој.

белу́ља ж *крава беле боје, и име таквој крави.* – Бе́ла кра́ва је Белу́ља, а шаре́на Шару́ља. ⇨ *белуна.*

белу́на ж *в. белуља.* – Белу́ кра́ву зове́мо или Белу́ља, или Белу́на.

белутѣ́к мн. белуци́ м *бистар обао речни каменчић, белутак.* – Сас песни́цу каме́н белутѣ́к мо́жеше да стро́ши. То́пи се ко белутѣ́к у во́ду. Проби́ереш белуци́, и и́граш ба́пће. ⌂ **ждѐре се ко белутѣ́к у во́ду** ирон. *не секира се за ништа.* – Ждѐре се ко белутѣ́к у во́ду, и́ма да жи́ви сто́ го́дине.

белу́ша ж *овца са белим ушима, и име таквој овци.* – Црна́ овца́ која́ и́ма бели́ у́ши зове́ се Белу́ша. И́мамо си сас Петка́ну једно́ овне́, о́камо га Ба́цко, и пе́т о́вце: Калу́шу, Белу́шу, Ли́врушу, Ја́нушу и Чу́лькушу.

белуша́к м бот. *врста влатасте траве од чијих се класова забеле посна испасишта пред крај лета.* – Сто́ка не пасе́ белуша́к, па си се беле́је по ру́дину до сне́г.

белу́шка ж *хип. од белуша.* – О́вце која́ каква́, нека́ Белу́шка, нека́ Рогу́шка, нека Калу́шка, нека́ Бр̀њичка, нека́ Зр̀ношка, и́ма имети́ја вѣ́здан.

белци́ м мн. *беоњаче.* – Како́ за́жмим, те ји па́ де́да и башта́ ми, искоколи́ли конто ме́н сас белци́, и зи́нули, че ме гл̀ну, ко да сам ја́ собори́л ку́ћуту. ⌂ **гле́да с белци́** *гледа попреко, са мржњом.* – Немо́ј да̊ ме тека́ с белци́ гле́даш, ако сам ти то́ј споменѹ́ла, башту́ ти несѣ́м закла́ла. ⌂ **поткоко́ли с белци́** *погледа попреко беоњачама.* – Ја́ се измѣ́кну́ од аста́л и завундари́ ци́гару, Петка́на са́мо по́ткоколи сас белци́ти конто ме́н, узе́ кри́шку и бла́гачко се наје́де от пржени́јуту.

бе́лча м 1. *брав или пас беле боје.* – Наш Бе́лча бе́ше на́јјак во́л у Стрижѐвац. 2. фиг. *снег.* – Ене́ га бе́лча, обеле́л пла́нину, не́че се заба́ви ни при на́с. ➞ *беља.*

белчу́г[1] м *метални прстен у ланцу, беочуг.* – Ла́нац и́ма белчу́зи, али на једѣ́н кра́ј је ку́ка, а на дру́ђи а́лка, да се за њу́ прика́чи ку́ката.

белчу́г[2] м *брњица за свиње.* – Тре́бе да ту́римо белчу́г на свињу́ву, да не ри́је ви́ше по граци́ну.

бе́ља м 1. *пас чија је длака беле боје* (упор. и белча). – Ста́врија и́ма мло́го чеља́то куче, зо́ве га Бе́ља дек бе́ло, не да́ва ни пи́ле да пролети́, камли чове́к да уле́зне у авли́ју. 2. фиг. *снег.* – Бе́ља се оцу́тра поја́вил у́-планин, не́че се заба́ви ни при на́с.

беља́ви несвр. *ради нешто неквалитетно, као од беде.* – Ил га работи́ како́ тре́бе, ил немо́ј са́мо да га беља́виш, па по́сле дру́ђи по тебе́ да га прерабо́чује. ⇔ *збељави.*

беља́вѣн, -вна́, -вно́ *досадан, напоран.* – Плеве́ње бе́ше беља́вна ра́бота.

беља́вно́ прил. *мучно, тешко.* – Моје́ шко́лување бе́ше беља́вно́, сва́ко ју́тро се́дом киломе́тра пе́шћи од ку́ћу до шко́лу, и то́лко по́сле пла́дне от шко́лу до ку́ћу.

беља́ј м *в. белај.* – Мр̀дни се, немо́ј да ми пра́виш беља́ј. Снајде́ ме беља́ј, жена́ ми **се** ра́зболе, па́ре не́мам, а деца́ не прачу́ју, па сам на́чисто насме́л.

бељобе́р м *в. биљобер.* – На Свети-Јова́н Бељобе́р и́демо по по́ље да бе́ремо лекови́те тра́вће.

бе́љћа мн. бе́љће ж *звер из породице куна, куна белица* Martes fiona. – Бе́љћа је по́крупна од неве́ску, ско́ро ко ма́чка, и́ма ре́п ко лиси́ца и бе́ло на гру́ди, ка́д пое́ури ве́верицу, не оста́вља ју до́к ју не ува́ти, а да́ви и коко́шће.

бе́љћи́ прил. *в. белћи.* – Тека́ се трево́ло, ре́чено, бе́љћи́, тека́, да се ти́ и ја́ сре́тнемо и загле́дамо. Скара́ше се, она́ се ди́же па си отиде́, али о́н, бе́љћи́, пија́н би́л, да је би́л тре́зан, то́ не би́ дозволи́л.

бе́љћи́м прил. *в. белћи.* – Погаца́мо се, и, бе́љћи́м, се погоди́мо, о́н по́сле одре́че.

београ́ћи, -цка, -цко *који припада Београду.* – Че́рка ми жи́ви у Врчи́н, београ́цко село́, бли́зу Бе́оград. Не па́нтим да су на́ши му́жи ишли́ по Ромýнију у печа́лбу, ишли́ су по Србију, по београ́цко, ка́жу та́м по́богата земња́, све́ се ро́ди кво́ се поса́ди.

бе́р речц. *за изузимање онога што значи реч уз коју стоји* (упор. бар). – А́јд, бре́, же́но, мани́ ми се оди гла́ву бе́р ти́!

бера́ч м *особа која убира пољске плодове.* – Њи́но ло́зје големо́, па узи́мају бера́чи, кад до́јде вре́ме за брање́.

бера́чка ж *лимени оквир са платненом кесом на врху дуге моткe помоћу које се беру јабуке са високих грана.* – Бе́з бера́чку би оста́ле необране на́јубаве ја́буће, које́ не мо́гу с ру́ку да се дова́те.

бербе́к рет. м *ован.* – На́пи се бербе́к од две́ ређи́је, и поче́ да блантори и да се изража́ва.

бербе́рин м *онај који бије и шиша.* Δ – Ка́д ме бербе́рин пи́та како́ да ме по́[т] чиша, ја́ му одгово́рим: Ко́ ла́ни!, јер се једампу́т годи́шњо по[т]чи́шујем.

бербе́риница ж *локал у који се бије и шиша.* Δ – Станчи́ћ до́би, пла́тица добра́, поче́ ре́довно да сврта у бербе́рницу и кава́ну. Ку́ћа ви́ је о́дма при бербе́рницу, зелено́ ова́рбана.

берда́нка ж *старинска пушка са оловним мецима.* – Тре́ћи по́зив је има́л пу́шће берда́ће, несу́ карабини, ме́такът им о́лован.

Берду́ј *село у Лужници;* Берду́јац, Берду́јка, Берду́јче мн. Берду́јци *етн*; берду́јћи, -ска, -ско *ктет.*

бе́ре несвр. 1. *сакупља пољопривредне плодове.* – Бе́ремо мору́зу, ре́жемо сас срп и по́сле това́римо у ко́ла и докару́јемо до́м. Једне́ сли́ве бе́ремо за пе́кмез, једне́ за ређи́ју. 2. *ствара се гној, гноји.* – Ка́д ра́на по́чне да бе́ре, зна́чи да заздраву́је. ⌂ **бе́ре бри́гу** фиг. *брине.* – Немо́ј да бе́реш ту́це бри́ће, гле́дај си тво́јете. ⌂ **бе́ре ко́жу на шиљ́ак** *буде сиреман на батине, казну, или какву одговорност.* – Ју́тре пропи́тујем, бе́рете ко́жу на шиљ́ак ако не нау́чите. ⇔ *збере, избере, набере, обере, одбере, побере, подбере, пребере, прибере, пробере, разбере, сабере, убере.*

бе́рем речц. *за изузимање онога што значи реч уз коју стоји* (упор. бар). – Сви́ се издиза́ше од обе́д на брзи́ну, жу́ре да око́пају бере́м оно́ј што́ је нашпа́ртано.

бере́тка ж *француска округла капа без штита* (упор. баретка). – Једно́ вре́ме бе́оше у мо́ду кечке́ти, по́сле уле́зоше бере́ће.

бере́ћет м *летина, плодови који се роде у пољу.* Δ – У Сулима́ново ни се ра́ца на́јбољ бере́ћет. ⇨ *беритет.*

бере́ћетан, -тна, -тно *родан, издашан у пољским плодовима.* – Ова́ј го́дина че бу́де бере́ћетна, све́ је добро́ поне́ло.

бери́ја ж *вика, ларма, бука, метеж.* Δ – И́де по ње́га бери́ја по село́, ко по бе́сно ку́че. Ово́ј мо́јво ода́вначће је пису́вано, да не бу́де тото́њ и бери́ја по ме́н, ако некво́ не ваља́је, че га пои́справимо. ⌂ **нада́де бери́ју** *створи буку.* – Пцета́та га чу́ла, па нада́доше бери́ју. ➞ *бирија.*

беријѣ́т м *в. бере̄ѣ̄е̄т.* – Ја́ сам сѣ̀в беријѣ́т наследи́ла, и иљади́ла сам га, овцу́ једну́ несѣ̀м потика́ла. Дру́ђи се нада́ли на по́више беријѣ́т, а навр̏ли са́мо ко́лко да и́ма до зи́му.

бе́рне свр. *бере у деминутивном значењу, мало набере чега.* – Бе́рни ма́лко пипе́р и петлицањи́, да испр̏жимо за ручѣ̀к.

бе́с мн. бе́сови м *јаросте̄, по̄мама, беснило.* □ – Уле́зал бе́с у њѐга, па са́мо беснѐје. Бе́с те вану́л, па те ни́кад не пушти́л. (клет.). ⌂ **ва́ти га бе́с** *по̄бесни, добије беснило.* – Бе́с те ва́тил, па те ни́кад не пушти́л! (клет.).

бе́сан, -сна, -сно *јаросан, по̄маман.* □ – И́стрча Горда́на рашчу́пана и бе́сна ко ве́штица.

беснѐје несвр. *бесни, лудује.* – Упрѐгне кра́ве у јерѣ̀м да о̀ре, а онѐ бе́гају из бразду́, о̀н ји тѐпа сас копра́љу, ју́ри, беснѐје. Мло́го сам беснеја́ла до́к сам мла́да била́. ⇨ *бесни.* ⇔ *по̄беснеје, разбеснеје.*

бесни́ несвр. *в беснеје.* – Пу́штете га, о̀н тека́ бесни́, бесни́, па се сми́ри. ⇔ *по̄бесни.*

бесни́к мн. бесници́ м *напра̄сите̄, опа̄сан и бездушан човек.* – Куде́ ја̏дна да се де́нем од то́га бесни́ка. Наната́мо се стра́ови оди то́га бесни́ка. Што́ не теја̏ше да се негде́ де́ну ти́ја бесници́, да се једну́ш сми́римо.

беснику́ља ж *расӯсна и напра̄сита жена.* – Полуде́ше сви́ по ту́ј беснику́љу, и же́њени и неоже́њени. ➞ *беснуља.*

бесни́ло с 1. *вирусно обољење живо̄тиња које про̄узрокује пре̄терану раздраженост и лудило.* – Бе́ше се појави́ло бесни́ло у живо̀тиње, бе́сне лиси́це ула́зе у село́ у сре́д пла́дне. 2. *бес, беснећа, раздраженосте̄.* – Ва́не га тека́ поне̏ћи пу́т бесни́ло, па се са сви́ ка́ра, и пцу́је свѐ по ре́д. ➞ *бесноча.*

бесноча́ ж *бес, беснећа, раздраженосте̄* (упор. и беснило 2). – Кат га ја̏ко ва́не бе́с, ја̏ оло̀жим у̀ши, и че́кам да га про̀јде бесноча́та, по́сле ко да ни́шта неје̏ ни било́. Бо̀ље да запоје́те, него на некоју́ дру́гу бесноч̀у да ви́ ређија̏та поте́ра.

беснуља ж *расӯсна и напра̄сита жена* (упор. **бесникуља**). – Та̏ј беснуља се не́че ма́не да трчи́ по туци́ му̀жи, до̀к вој нећи́ не шчу́ка ро̀гови.

бе́спотребно прил. *бес по̄требе, узалуд.* – Угаси́ си̏јалицуту, да не гори́ бе́спотребно.

бе́страг прил. *било куда, где год.* – Не́к и̏де бе́страг, да вој о̀чи ви́ше не ви́дим. ⇨ *бесе̄трага.*

бе́страга прил. *в. бесе̄траг.* – И́ди, бре, бе́страга, и́маш си жену́, па се с њу̀ замла́чуј.

бестрађи́ја ж *забачено месте̄, недођија.* – Куде́ ово̏ј залута́мо у бестрађи́ју, не мо̀ж да на̏јдемо пу́т да се вр̏немо.

бесу́је се несвр. *керуша или вучица испо̄љава по̄лни нагон, те̄тера се.* – Њи́на ку́чка се па́ бесу́је, це̏лу но̀ч не мо̀жемо да тре̏пнемо од лаја̏ње и завија̏ње.

бесуји́ца ж 1. *керуша или вучица код које се по̄јавио по̄лни нагон, која је у те̄рању.* – По бесуји́цу се наврчка́ла сва́ пце́та ко́лко ји и́ма у село́. 2. *по̄лна жеља уопште̄.* – Жени́ца му мла́да одорле́ца у бе́л све́т, одвле́че ју некѣ̀в гра̏ћанин, у̀вати ју бесуји́ца и на̏прави бела̏ј на це̏лу вами́лију. Ја̏ пи́јем ли, пи́јем, па́мет да си испи́јем, ва́ти ме бесуји́ца због Ци́ганкуву, и кра̏ј.

бете́р прил. *лош, рђав човек, неваљалац.* Δ – И ја̏ сам ло̀ш, али си и ти́ бете́р да те не́ма у све́т. ■ **по́бетер** комп. *бете̄р у већем сте̄пену.* – Три́ јетр̏ве се стави́ше у ку̏ћу, па која̏ от коју́ по̀бетер.

беђа́р рет. м *момак, нежења.* – Не́че се же́не ти́ја беђа́ри, сви́ напуни́ли преко чети́ријес го̀дине, а јо̀ш момку́ју.

бз-з-з ономат. *којом се по̄дражава зујање обада.* – Ка̏д о̀чу да му се осве́тим, ја̏ при̏јдем при њиго̀ва гове́да и рече́м: Бз-з-з! Она́ се уштр̏кљају, а о̀н мо̀ра да трчи́ по њи́.

би́ва несвр. *дешава се.* – Бива́ло је да на ту́ј њи́ву на́жњемо и по педесе́ крсти́не. ⌂ **би́ва га** *има га за све, способан је да се снађе у свакој ситуацији.* – Би́ва га за сва́ку ра́боту, али за пи́јанку на́јвише. ⌂ **не би́ва га** *неспособан за било који тежи посао.* – Ти́ја посе́рко са́мо уме́је да се ва́ли, ал да за́пне да некво́ урабо́ти, за то́ј га не би́ва. За ра́боту га не би́ва, во́ли да ћи́та, а и да поједе́ добро́, али мо́же му се до́к су му башта́ и ма́ти жи́ви. ⇔ *избива, одбива.*

би́за ж 1. *назив за овцу која често ближњева.* – Овца́ која́ сва́ку го́дин бли́зни је би́за. 2. *име овце која је једно од близнета.* – Овца́ која́ је близне́ зове́ се Би́за.

бизго́в м *нераданик, глупак, битанга.* Δ – Бизго́ве је́дан, гле́даш дру́ђи да те ра́ни и обла́чи, а ти́ само да се излежа́ваш. ➡ *билмез.*

бија́ч м *чекић средње тежине од око једног килограма.* – Чу́к и́ма ви́ше имети́ја: ако је те́жак до две́ста гра́ма, зове́ се чукле́, ако је те́жак до окол једно́ ћи́ло зове́ се бија́ч, а а́ко је те́жак окол пе́т ћи́ла, зове́ се мацо́ла.

би́је (трп. пр. би́јен, -а, -о) несвр. *туче, удара да зада бол.* – Учи́тељи напре́т при́лично би́јеоше. При на́с се ка́же: чове́к је те́пан, а гове́до је би́јено. ■ **бије́ње** *гл. им.* – Немо́ј да ми стању́јеш на му́ку, ако те ува́нем, чу те оле́шим од бије́ње. ⌂ **извлече́ бије́ње** *добије батине.* – Пази́ кво́ ора́тиш, да не извлече́ш бије́ње ко во́л у зе́ље. ⌂ **иску́са бије́ње** *добије батине.* – Не заде́вај се, да не иску́саш бије́ње. ⇔ *забије, избије, набије, надбије, одбије, побије, подбије, пребије, пробије, убије.*

би́је се несвр. *туче се са киме.* – Воле́л је да се би́је, ти́ће за ни́шта, са́мо да се пока́же. ⌂ **би́је се с о́блаци** *заноси се, лети у облацима.* – Ми́ једва́ скла́памо кра́ј с кра́ј, а она́ се би́је с о́блаци да буде обле́чена ко да је минист́арска че́рка. ⇔ *одбије се, побије се, подбије се* .

бикари́на ж *накнада за припуштање бика.* – Мора́ли смо да во́димо кра́ву при би́ка, али ни мло́го узе́ше за бикари́ну.

били́м м *онај који нема успеха, и који и другима смета да буду срећни и успешни, несрећник* (упор. баксуз). Δ – Ти́ја чове́к је голе́м били́м.

би́лмез м *нераданик, глупак, битанга* (упор. бизгов). Δ – Пушти́л ко́су и бра́ду, направи́л се на пра́вог би́лмеза.

било́ геогр. с *заобљено узвишење.* – О́вце кроту́ју по Било́, а ни́је и́грамо сви́њу.

би́ље с 1. *врста лековите траве сланог укуса.* – И́ма једна́ трава́, зове́мо ју би́ље, ка́д ју про́баш она́ слани́, о́вце и ко́зе ју мло́го во́ле. 2. *синоним за нешто веома слано.* – Јело́во преса́лено ко би́ље, не мо́же да се једе́.

биљобе́р м епит. *Св. Јовану летњем када се бере лековито биље по пољу* (7. јули). – На Све́ти Јова́н Биљобе́р и́демо по по́ље да бе́ремо лекови́те тра́ве, па ји навр́жемо на врзо́ље, и обе́симо пот шу́пу да се су́ше. ⇨ *бељобер.*

биоше́гљив, -а, -о *подругљив, који воли да тера шегу.* – Све́та Ду́рла бе́ше мло́го биоше́гљив чове́к.

би́ра несвр. *узима оно што је боље.* □ – Која́ мло́го би́ра, оста́не деву́ћа до́век. ■ **бира́ње** *гл. им.* – При на́с не́ма бира́ње, кво се поста́ви на аста́л, то́ј се једе́. ⇔ *одбира, пребира, прибира, пробира, разбира.*

бири́ја ж *вика, ларма, бука, метеж* (упор. берија). – И́де бири́ја це́лу но́ч. По́сле неђи́ дѣ́н, неко́ј подвалци́ја испрати́л де́пешу на печалба́ратога, и и́зби би́рија. Ма на́праи се бири́ја, ко на вла́шку сва́дбу. Оспа́л сам се, они́ кад надали́ бири́ју.

би́рка несвр. *бира у дем. значењу.* – Све́ је поста́вено на аста́л, па си би́ркајте који́ је за кво́.

биро́в м *сеоски викар и позивар.* – Биро́в се у́качи на бр́до па за́ока: Чу́јете ли, бре́ј, сва́ћи домачи́н о́дма да до́јде у за́другу, че бу́де збо́р.

би́стар, -тра, -тро 1. *који је чист и провидан.* – Што́ ти је би́стра рећи́цава, што́ ју неси́ с неквó ма́лко зажлти́л, да заличи́ на рећи́ју, а не ко во́ду да пи́јемо. 2. фиг. *промућуран.* – Би́стар на́ш сељак за зајеба́нцију, за пцува́ње да не при́чамо, не́ма му ра́ван у све́т, мо́ж на олимпија́ду да и́де.

би́стри несвр. фиг. *расправља о туђим проблемима, политизира.* – Ме́сто да си гле́да до́м и деца́, она́ би́стри се́лску поли́тику, и во́ди бри́гу који́ је коју́, и која́ је с кога́. ⇔ *избистри, разбистри се.*

би́тлес м фиг. *онај који има дугачку и запутену косу.* – У́, би́тлесу је́дан, што́ се не по[т]чи́шаш, нело бла́зниш све́т с то́љи косеља́к.

бито́н м *бетон.* – Вр̏вине пу́но, али ни́ћи не прооди по њи́, а по гра́дови на све́ стра́не расте́ бито́н.

битони́ра несвр. *бетонира.* – Поче́мо да битони́рамо окол буна́р, па га зареза́мо.

битони́рац мн. битони́рци м *мајстор који бетонира.* – Сви́ смо ми́ и зи́дари, и те́сари, и битони́рци, али самоу́ци, зана́т смо кра́ли с о́чи од дру́ђи ма́јстори.

бици́кла ж *бицикл.* – Љу́ба Ка́чко те́ра бици́клу низа сока́к, она́ не́ма ко́нтру, о́н рашири́л но́ђе и ру́ђе и о́ка ли о́ка. ➡ *точак.*

би́цман мн. би́цмани м пеј. *човек који је високог раста и велике снаге, али ленчуга.* – Где́ чеш ти́ такъв слаботе́лесан да се но́сиш с то́г би́цмана, о́н те мо́же у зу́би но́си. У́, кољћи́ су би́цмани пора́сли! ⇨ *бицманин.*

би́цманин мн. би́цмањи м *в. бицман.* – Ма не́ма то́га који́ мо́же с то́га џанрдрљи́вог би́цманина да иско́чи на кра́ј. И́ди о́кај они́ја би́цмањи да се ди́зају, ста́де пла́дне, пу́но ра́боте и́мамо.

бича́ло с *штап за који се везује бич.* – Ка́т се ко́њат уда́ри с бича́ло, о́н потрчи́, она́к не́че.

бича́т, -а, -о *снажан.* – На́ше старовре́мсће о́вце су биле́ кро́ће, шаре́не, бича́те, с по́дугачку ву́ну.

биче́ мн. бичети́ја с *мушко теле старије од шест месеци.* – И́мамо си шарено́ биче́, па смо га крсти́ли Ша́рко. За бичети́ја си и́ма башка́ ја́сла.

би́чи несвр. *уздуж расеца тестером дебло.* – Одеља́ли смо гре́де, са тре́бе да ји би́чимо, па да поста́вљамо кро́в. ⇔ *избичи, разбичи.*

би́чина м 1. *аугм. од бик, бик у пуној снази.* – Мецу́ сва́ гове́да бе́ше једѣн би́чина, голе́м, ја́к, му́дишта спушти́л ко овѣн по́дјесен. 2. фиг. *млад мушкарац опседнут сексом.* – Ти́ја би́чина се не сврчу́је до́м, саде́ ћи́та по же́не.

бички́ја ЛЗ ж *ручна тестера.* – На́ши му́жи у́пролет ту́ре бички́је на ра́мо и оти́ду на печа́лбу. ⇨ *бичћија.*

бичћи́ја ГЛ, ДЛ ж *в. бичкија.* – Бичћи́ја је ко ра́м, на једну́ стра́ну је че́лични ли́с, који́ се сече́ дрвена́рија, а на дру́гу стра́ну усу́кана врца́, с коју́ се зате́за ли́сат. Ра́мат затва́рају два́ чечи́ва, у који́ је на једну́ стра́ну угла́вен ли́сат, а на дру́гу вр̏зана врца́та. На среди́ну је пре́чка која́ одапи́ња ли́сат и врцу́ту, и зове́ се ћупри́ја.

бла́г, -а, -о 1. *сладак.* – Пловди́нава узре́ла, па бла́га ко ме́д. Такве́ кру́пне цре́шње не́ма при ва́с, па бла́ђе, ко да им је шиђе́р ту́ран. 2. фиг. *укусан.* – Који́ какво́ во́ли, неко́ј љуто́ не мо́ж да оку́си, а неко́ј без љуто́ не се́да уз аста́л, њему́ си је то́ј благо́.

бла́гачьк, -чка, -чко *прилично сладак.* – Грозје́во бла́гачко, набе́ри и поне́си на деца́та.

бла́гачко прил. 1. *умилно.* – Ма́ћа до́трча с конди́рат и торби́цуту, башта́ узе́ то́ј кво је спреми́ла, и бла́гачко ју по́гледа. 2. *у сласт, са великим апетитом.* – Ја́ се измькну́ од аста́л и завундари́ ци́гару, Петка́на са́мо по́ткоколи сас белци́ти конто ме́н, по́усмину се, узе́ кри́шку и бла́гачко се наје́де от пржени́јуту.

бла́гдан м *дан у коме се не ради, празнични дан.* – На бла́гдан се не и́де у по́ље, тъг се одма́рају и љу́ђи и сто́ка. Те́ј су ми дре́је и за бла́гдан и за де́лник. ⇨ *благден.*

бла́гден рет. м *в. благдан.* – Једва́ че́камо бла́гден, да је́днемо чи́с ле́б, и да се омр̏симо.

бла́гне свр. *отопли* (о времену). – Зи́мско време, ал ма́лко бла́гнуло, и реши́ли некво́ да урабо́те, да не седу́ за́лудни.

благни́ несвр. *слади, одаје слаткаст укус.* – У ва́рено жи́то једни́ ту́рају шиђе́р, пра́ве га сас шиђе́р, и оно́ благни́. Рећи́цава добра́, благни́ кат се пи́не, и тра́жи јо́ш.

бла́го с *закопано злато, златници.* – При́чају да у Злата́р на мло́го ме́ста и́ма зако́пано бла́го.

бла́го речц. *за изражавање задовољства, среће и радости.* – Бла́го де́ди, бла́го де́ди, како́ сте ми сви́ у́бави и па́метни. Бла́го си га те́бе, ка́т си те деца́ поштују и чу́вају.

бла́го прил. *слатко, са апетитом.* – Ка́д га погледа́м како́ бла́го једе́, о́дма се и ме́н приједе́, а́ко несѣ́м гла́дан. ■ **по́благо** комп. *слађе.* – Од спање́ не́ма ни́шта по́благо. ■ **на́јблаго** суперл. *најслађе.* – Да ви Јеле́нко ка́же: ку́ј неје́ проба́л рећи́ју на црево́, не́ма ни́кад да зна́је кво́ је на́јблаго на све́т.

бла́гос м *доброта, кроткост, племенитост, благост.* – Ако не ве́рујете у Бо́га, то́ј си је ва́ше, не́мате ни стра́ ни бла́гос, па га́зите преко чове́ци, за си́тне ил кру́пне па́ре, све́ ви је и́сто.

благоси́вља несвр. *благосиља.* – Она́ кат по́чне да благоси́вља, и́ма да ти се сту́жни. Коледари́ сас крива́к тъ̀пкају по зрнца́ од мору́зуту и благоси́вљају: Ко́лко зрнца́ – то́лко деца́!

благослови́ца ж *она која је благословљена.* – По́више ручи́це – благослови́це, по́више дупети́ја – проклети́ја. (посл.).

бла́госов м *благослов.* – Напре́д док баште́ не даде́ бла́госов, ни си́н ни че́рка се несу́ жени́ли. Ти́ бла́госов ли че́каш, та се не ди́саш, гле́ који́ ре́д ста́ну.

благо́сови свр. *благослови.* – Не почи́њамо да једе́мо до́к по́п не пресече́ кола́ч и благосо́ви.

благота́ ж *посластица* – Ба́ницу пра́јим и сас ти́кву, а некада́ сас ја̀буће, ко благоту́ за деца́.

благу́н м бот. *храст сладун* Quercus conferta. – На Белоо́рницу насред пу́т Су̀љина кова́чница, две́ оделе́ња, немалтери́сана, на па́тос зевња́ и праши́на по́ла ме́тар, вига́ń и два́ ме́а, и на́ковања наса́дена на тру́п оди благу́н.

благуньц м агр. *сорта крушке крупних слатких плодова, караманка.* – У доли́ну и́маомо једѝн приса́д благуньц, па не мо́жемо да га одбра́нимо од деца́ кат по́чне да зре́је. Под благуньц приса́д Ве́лко нако́вује косу́, чу́ка чукче́, не одѣ̀ује.

благуња́во прил. *сладуњаво.* – Турне́ш у ло́нче на дно́ ма́лко шиђе́рчак, па се загре́је на о́гањ, ал ва́ркаш да ти не изгори́, са́мо да зажлте́је ма́лко, о́дма си́пеш рећи́ју, оно́ зацврчи́ и благуња́во замири́ше у со́бу.

бла́жан, -жна, -жно 1. *који је спремљен са месом и машћу.* – Ја́ не во́лим мло́го бла́жна је́ла. Напра́ве бла́жан ђуве́ч, озго́ре са́мо ма́з, мо́ж с ложи́цу да ку́саш. 2. *који је умашћен.* – Не да́вај ми бла́жну кр̏пу, чи́ста ми тре́бе. 3. *дани у којима се може мрсити.* – Сва́дбе се пра́ве у бла́жни дни́, а не ка́т су пости́.

бла́жно поим. прид. *време када се блажи, када се не пости.* – Ако је бла́жно, на мртавца́ се о́бавезно овца́ ко́ље.

бла́жи несвр. *мрси, једе масно.* – На́ша ба́ба у пе́так о́пште не бла́жи. Напре́д несмо́ блажи́ли сва́ку сре́ду и сва̀ћи пе́так. ⇔ *облажи, разблажи.*

бла́жи се несвр. *једе се масна храна.* – Даньс ни́кој не зарезу́је по́с, бла́жи се чьк и на Ра́спети пе́так. ⇔ *облажи се, ублажи се.* ➞ *мрси се.*

блажи́на ж *мрс, масноћа уоштте.* – Ме́со које́ ћипи́ у ма́з посо́ли се и једе́, ал је мло́го ту́жно, блажи́на. За Божи́ч блажи́на, зато́ј што́ се до тьг пости́ло.

блажи́чка ж агр. *сорта ране јабуке, ситних али слатких плодова.* – У дво́р смо има́ли једну́ блажи́чку, це́л комшиљк је доди́л да бе́ре. Ба́бо, и́ма ли блажи́чће у ја́букуну? ➞ *петровка.*

блажнина́ ж 1. *мрс, масноћа уоштте* (упор. и блажина). – Са́ се не једе́ поснина́ ко напре́д, нело блажнина́, па се угрди́ла, не́че душа́ да једе́, па са́мо попр́жиш – раси́пеш, попр́жиш – раси́пеш. 2. *масноћа која се добија прањем посуђа, помије.* – Забрка́ла сам у ко́ву три́чће и блажни́ну што́ сам пра́ла су́дови да нара́ним сви́ње. 3. *отпаци масног ткива од заклане свиње од којих се кува домаћи сапун.* – Од блажнину́ се пра́ви сапу́н.

блажнинка́ ж *хип. од блажнина 1.* – Нема́ла ни́какву блажнинку́ да ту́ри у гр́не, нело свари́ла по́сно ћи́село зе́ље.

бла́зни несвр. *саблажњава околину, вређа јавни морал.* – Напи́ју се у за́другу, па бла́зне и укоро́сују село́. ⌂ **бла́зни све́т** *саблажњава околину неприличним поступцима, речима или одевањем.* – Ма то́ј девојче такво́ зда́дено, са́мо да бла́зни све́т. Ни́шта не одби́рају, са́мо се вла́че по пути́шта и бла́зне све́т. Е́м пр́гав, е́м задо́рица, е́м бађавци́ја, е́м бла́зни све́т. ⌂ **бла́зни га** *саблажњава себе, и оне око себе.* – Да ми ку́пиш па́тиће, тре́нерку и ма́јцу, да га не бла́зним сас ове́ја дре́је што́ ми ји држа́ва дала́. Докле́ че га бла́зниш по ови́ја све́т? ⇔ *облазни.* ➞ *укоросује.*

бла́ј м бот. *зељаста биљка жутих цветова, главочика* Tanacetum vulgare. – Врати́ку у на́ш кра́ј зову́ још и о́вчи бла́ј, или о́вча пи́чка. ➞ *вратика*.

блаји́ несвр. *оглашава се блејањем* (о овци). – О́вце блају́, пце́та ла́ју, а ми́ о́камо ис коли́бу. А́јде, си́ньће, бу́ди се, до́ста спање́, сльнце висо́ко одрипи́ло, сва́ деца́ ја́ганци пушти́ла да пасу́, а тво́јта са́мо блају́ у поја́ту. 2. фиг. *загледа се, упиљи се у нешто или кога.* – Са́мо бла́ји у ње́га, дру́го ју ни́шта не интере́сује. ⇨ *бleји.* ⇔ *заблаји, одблаји, ублаји се.*

бла́нта несвр. 1. *говори глупости и скаредности, булазни* (упор. баљезга). – Не бла́нтај ви́ше, ако си се напи́л, неси́ си мо́зак попи́л. Бла́нта ко ду́пе но́чу. 2. *прича неповезано и нејасно.* – Бла́нта и тро́па, ко водени́чћи то́чак на́празно. Бла́нта некакво́, о́пште не мо́гу да га разбе́рем. Бла́нта ко прет смр́т. 2. ■ **бланта́ње** *гл. им.* – Ми́ се присмеја́мо на њиго́во тропа́ње и бланта́ње, али о́н си на́стави да при́ча кво́ је запри́ча́л. ⇨ *бльнта.*

бланто́ри несвр. *пеј. од бланта.* – Сва́шта по сели́штево бла́нторе једьн од дру́гога. Немо́ј ме те́пате ко оно́г на́шеног писа́теља, о́н бланори́л сва́што по књи́ље, па му очука́л неко́ј ро́гови.

бла́њав, -а, -о *неактиван, тром.* – Узе́ла сам бла́њавог чове́ка, па са́ мо́рам да се́цам ко си́воња.

бльнта несвр. *в. бланта.* – Мо́ре, ку́де се ја́ мо́гу с те́бе надора́чујем, ти́ си оратаци́ка и́-по, ја́ бльнтим, бльнтим, па ће́ некакво́ сьглам проду́мам.

бльска се несвр. *блешти, пресијава се, сјаји се.* – Преди то́ј бе́ше штр́б, за́лци му испа́даоше, а са́ му тури́ли оди желе́зо зу́би, па се саде́ бльскају. Цврче́ девојчети́ја, мо́мци ји љу́љају, ди́зају се су́кње и бльскају се бути́не, мла́де и цвр́сте.

бльсне се свр. *блесне се, засјаји се.* – Заденула кра́јеви от су́књу за поје́с, а но́ђе вој се бльснуле до нат коле́на. У кути́јуту бе́ше некво́ замо́тано у арти́шку, она́ ра́змота арти́шкуту, ка́т се бльсну жльти́ца, она́ се за́радува што́ је јо́ш ту́ј, и што́ ју јо́ш и́ма.

бљшти несвр. *бљешти.* – Ку̏ћуту са̀ не мо̀ж да познеје̏ш, по со̀бете све̏ бљшти от чи̏сто, ми̏рише на прансћи̏ сапу̀н и ра̀зне миришља̀ве тра̀вће, које̏ О̀лга ста̀лно збѝраше, кудего̀д је ишла̀.

бледе̏је несвр. *бледи.* – Не допа̀да ми се како̀ изгле̏да, мло̀го поче̏л да бледе̏је. Ода̀вначће се све̏ то̀ј дешава̀ло, а ста̀р чове̏к бледе̏је, па му и па̀нтењето такво̀. ⇔ *убледеје.*

блеји̏ несвр. 1. *в. блаји.* – Ју̀тро ко и сва̀ко преко ле̏ти на село̀: ма̀ти се растрча̀ла да намира̀ва животињће̏те, а оно̀: једно̀ блеји̏, једно̀ ћурли̏че, једно̀ кре̏ка, једно̀ рове̏, једно̀ скучи̏. Блеју̀ о̀вце, ко да ји пла̀ши некво̀. 2. фиг. *загледа се, упиљи се у нешто или кога.* – Блеји̏ у ње̏га, зи̏нула па не тре̏пче, о̀чи не одва̀ја.

бле̏нта м *глупан, будала.* – Слу̀шај, бре̏, ти̏ бле̏нто пузља̀ва, не жва̀чи сва̀што у моју̀ ку̏ћу. Узи̏мај, бле̏нто је̏дан, чу те скр̏шим ко гр̏сницу ако не у̀знеш.

бле̏нтав, -а, -о *будаласт, приглуп.* – Све̏ оти̏шло, оста̀ли са̀мо који̏ су бле̏нтави, или који̏ несу̀ има̀ли ко̀д куга̀ да оти̏ду.

бле̏сав, -а, -о *умно заостао, луцкаст, кретенаст.* – Кво̀ ти је ово̀ј треба̀ло, бле̏сави Драго̀славе, њи̏ве стоју̀ неурабо̀тене, лива̀де стоју̀ неоко̀сене, ти̏ страу̀јеш за држа̀ву и во̀диш све̏тсће поли̏тиће.

блесаве̏је несвр. *постаје неурачунљив, луди.* – Она̀к је до̀бар чове̏к, ал ка̀д ма̀лко пи̏не, по̀чне да блесаве̏је и да доса̀ца, жена̀, си̏рота, мо̀ра да се ку̀та од ње̏га, до̀кле га про̀јде пија̀нката. ⇔ *заблесавеје, изблесавеје, поблесавеје.*

блеса̀ви се несвр. *глупира се.* – А̀јд немо̀ј да се блеса̀виш, ма̀ти мо̀гу да ти бу̀дем.

блесо̀тина м/ж *пеј. изведен од блесав, блесавко.* – Сас то̀г блесо̀тину ви̏ше не̏чу да и̏мам ни̏шта за̀једничко. Она̀ је једна̀ блесо̀тина коју̀ ни̏кој не сма̀тра за ни̏шта. ➞ *блешча.*

бле̏шча м *пеј. изведен од блесав, блесавко* (упор. блесотина). – Бле̏шчо бле̏сави, стопу̀т сам ти орати̏ла да че те она̀ ма̀не, да неје̏ за те̏бе, и на̀шу ку̏ћу.

бли̏жањ, -жња, -жњо *који је у блиском сродству, ближа својта.* – Ми̏ несмо̀ бли̏жањ ро̀д, не вица̀вљамо се че̏сто. Ти̏ја дѝн бе̏ше голе̏мо го̀сје, дојдо̀ше њо̀јни бли̏жњи, било̀ је ко јуче̏р: пије̏ње, једе̏ње, поја̀ње, и цели̏ће. ■ **по̀ближањ,** -жња, -жњо комп. *ближи.* – Че зове̏мо са̀мо по̀ближњи који̏ су ни, за голему̀ сва̀дбу не̏мамо па̀ре. ■ **на̀јближањ,** -жња, -жњо суперл. *најближи.* – Комши̏ја ти је на̀јближањ ро̀д, ако је рода̀ доле̏ко, о̀н пр̏ви помо̀гне. Јова̀ње, ја̀ не̏мам сас ку̀га дру̀гог да ора̀тим, него̀ сас те̏б, а ова̀ја ра̀бота се сас на̀јближњи завршава̀. По̀че на̀јближњи да мр̏знем, и ма̀ћу, и баштѹ̀, и бра̀ћу и се̏стре, тека̀ дѝн и но̀ч. ➞ *близак.*

ближње̏ва несвр. *редовно доноси билзанце, ближњава.* – Излага̀ше ни на збо̀р како̀ че унапре̏де на̀ше бачи̏је сас некву̀ доле̏чну со̀рту о̀вце, што ближње̏вају, па и троја̀не. ⇔ *изближњева.*

бли̏за прил. *на малом одстојању, близу.* – Ну̀жник им је по̀долечко от ку̏ћу, бли̏за при ђу̀бре, и у ћоше̏, да им не смрди̏ кад у̀вечер ста̀шу, па се̏дну на ба̀самаци да одмо̀ре. ■ **по̀близа** комп. *ближе.* – О̀н приђде̏ до њу̀ по̀близа, па вој шѣ̏пну: Ја̀ че те са̀мо уштѝпем, ни̏шта ти не̏чу дру̀го рабо̀тим. ➞ *близо.*

бли̏зак, -ска, -ско *који је у блиском сродству, ближа својта* (упор. ближањ). – Несмо̀ бли̏зак ро̀д, ал се сла̀гамо и пома̀гамао ко да смо једна̀ ку̏ћа. ■ **по̀близак** комп. *блискији.* – Госјањи се поразотидо̀ше, оста̀доше са̀мо који̏ су ни по̀блиска рода̀. ■ **на̀јблизак** суперл. *најблискији.* – Комши̏ја је на̀јблизак ро̀д.

близна̀к мн. близна̀ци м *близанац, један од браће близнака.* – Жи̏ка и Жа̀рко из Стриже̏вац бе̏оше близна̀ци, с њи̏ сам ишѣ̏л у шко̀лу у Бабу̀шницу.

близнаку̀ља ж *овца или коза која увек млади по двоје.* – Те̏ј две̏ козѝце близнаку̀ље ни по̀рез плачу̀ју. Од моје̏ два̀најес о̀вце, полови̏н су близнаку̀ље.

близне́ збир. близнети́ја с *једно од близанаца.* – Ово́ј близне́ нешто́ закрдаве́ло, мо́ра да му ма́ти не́ма до́вољно млеко́. Ми́ смо че́три се́стре, а Мила́нка и Стоја́нка су близнети́ја. Доби́ли близнети́ја, па у́бава ко лу́ће. Ис које́ су село́ близнети́јата. Ше́с о́вце и́мају близнети́ја, а једна́ тројани́ла.

бли́зни свр. *добије два младунца на порођају.* – Моја́ ба́ба је два́пут близни́ла. Три́ о́вце ми близни́ле, а изгле́да и кра́ва че бли́зни. ⇔ *облизни.*

близни́ца ж *заваренио место на металу, вар, синоним за тврдоћу.* – Ле́бав ко близни́ца, што́ га неси́ тури́ла на па́ру, да мо́ж да се једе́.

близни́чи несвр. *завaрује два метална дела, саставља заваривањем истрошено сечиво секире са квалитетним челиком.* – Сећи́ра ми се истроши́ла, мо́рам да ју близни́чим при ма́јстора.

бли́зо прил. 1. *на малом одстојању, близу* (упор. и близа). – Несмо́ доле́ко, бли́зо смо, са́ че сти́гнемо. 2. *приближно, око.* – Узе́л је за то́ј бра́ниште бли́зо три́ милио́на. Ову́ј го́дин смо начука́ли бли́зо два́јес шини́ка пасу́љ. Насе́комо бли́зо двајес ко́ла дрва. ■ **по́близо** комп. *ближе.* – Не сме́је да при́јде по́близо на вра́та, не́ло по́изокол.

близо предл. *код, поред.* – Ку́ћа им је у це́нтар, близо за́другу. Буна́р се не ко́па близо мецу́.

бли́ска прил. *дем. од близа.* – Несу́ доле́ко, бли́ска су, ста́лно се виде́вљамо. Приђи́ бли́ска до ме́н, и́мам нешто́ да ти шѣ́пнем. ■ **по́блиска** комп. *ближе.* – О, Во́јчо, де при́јди по́блиска, да те питу́јем неквó. ⇨ *блиско.*

бли́ско прил. *в. блиска.* – Се́дни бли́ско до ме́н, да те чу́јем кво́ ми при́чаш, поче́ла сам да недочу́јујем. ■ **по́блиско** комп. *ближе.* – Ако о́н и́де на косе́ње, она́ че сас ње́г, ако она́ и́де у гради́ну, и о́н че туде́к по́блиско да си на́јде неквý ра́боту.

бли́тва ж бот. зељаста биљка која се користи за људску и сточну храну Beta vulgaris. – Ре́тко ку́ј у на́ше гради́не и́ма ту́ј бли́тву, напре́д за њу́ несмо́ ни знали́.

бл̥та несвр. *бесциљно лута, шврља.* – Не́чу ви́ше да бл̥там по мра́к. Су́ноч бл̥та, не́ма да си до́јде до́м ко сви́ дру́ђи.

блоке́ј м *метална плочица полукружног облика за заштиту потпетица и врхова на ципелама.* – Ако кому́ отпа́дне блоке́ј на цо́кулу, мо́ра да ју но́си чѣ́к у Бабу́шницу при шу́штера да заове́ дру́ђи.

блушче́ мн. блушчети́ја с *дем. од блуза, блузица.* – Девојчети́ја сва́ оку́пана, прозр̀тају им се блушчети́ја, и ви́де се си́шчице тамѣ́н оцврсну́ле.

бљѐзга несвр. *лупета, прича бесмислице и скаредности* (упор. баљезга). – Бљѐзга кво́ му па́дне на па́мет, и́ч сра́м не́ма.

бљи́згавица ж *лапавица с кишом и мокрим снегом, расквашено, каљаво тло.* – Поче́ се то́пи сне́г, па се на́прави бљи́згавица, не иска́ча се ис ку́ћу. ⇨ *бљузгавица.*

бљуво́тина ж 1. *оно што се повраћа, избљувак.* – Препи́је, па се сѣ́в ума́же у бљуво́тину, да ти се зга́ди. 2. фиг. *нешто што је непристо́јно и скаредно. недоличан говор, измишљотине.* – На сва́ћи ма́лко по́скутан дуварчѣ́к наша́ране и испи́сане сва́какве бљуво́тине, да те је сра́м да погле́даш. Такве́ бљуво́тине немо́ј да при́чаш у моју́ ку́ћу, ја́ то́ј не во́лим да слу́шам.

бљу́згавица ж *в. бљизгавица.* – Угреја́ло га ма́лко време́то, напра́вила се бљу́згавица, па се те́шко о́ди.

бљу́згаво прил. *блатњаво, клизаво.* – Надво́р бљу́згаво донде́, који́ не мо́ра неје́ за излазе́ње ис ку́ћу.

бљу́је несвр. *повраћа.* – Пи́је, а не једе́, по́сле бљу́је ко неве́ска. ⇔ *забљује, избљује, убљује.*

бљу́не свр. 1. *нагло повратити у снажном млазу.* – Дрчно дете́, пресиса па бљу́не, па ме сву́ ума́же. 2. фиг. *снажно удари.* – Ма́ни ми се од гла́ву, ако те бљу́нем, и́ма те онеспосо́бим.

бљу́тавица ж бот. *неукусна шљива, добра само за ракију.* – Бљу́тавице зове́мо водљи́ве сли́ве, добре́ за ре́ћи́ју, ал несу́ за једе́ње, ко што́ су тргоњи́, ел жљ̀ћ̀ће.

бљу́ткав, -а, -о *бљутав.* – Свари́ла некакву́ чорбу́, она́ бљу́ткава ко поми́је. Бо́ље да се је́ло ма́лко и пресо́ли, не́го да је не́слано и бљу́ткаво.

бо́б м 1. бот. *једногодишња махунаста биљка* Vicia faba L. – Бо́б се једе́ док неје́ узре́л, кад узре́је зрна му се ошу́жбе, па се чу́вају да се зи́ми ва́ре. 2. *врста јела од боба.* – Ве́чером се бо́б пото́пи сас ла́дну во́ду, па се ју́тром олу́пи и ту́ри да се ва́ри, кад заћипи́ си́пе му се зејти́н, и нату́ра бе́ли лу́к, сва́рен бо́б се гме́чи кроз цеда́љ̀ћу и разљѐва у тепси́ју, ка́т се сте́гне исече́ се на ко́ћ̀ће, напра́ви се за́пршка од зејти́н и кл̥цану папри́ку и прели́је.

бо́бљ̀к м *хип. од боб.* – Ла́ни несѣ́м, а ову́ј го́дин си насади́ и бо́бљ̀к, да је́дну деца́ зеленчи́цу.

бобо ж *баба као први део полусложенице уз лично име, које је носилац акцента.* – На́ша Бра́на пљу́нута бобо-Та́ла. Таква́ је била́ и бобо-На́ца, ба́ба на мо́ју ма́тер. Бобо-Ми́ра Горо́ломска на́пуни деведесе́ го́дине, и са́ је на́јстара у Стрижѐвац. Бобо-Добри́ја умре́, а бобо-Дари́на си жи́ви, ако је по́стара.

бобови́ње с збир. *сасушене стабљике боба.* – Ѝдем да нава́дим пипе́р, и да пова́дим бобови́ње, да не брнчи́ ца́бе у гради́ну.

бобо́вњак м зоол. *овчији паразит, крпељ.* – У́пролет бобо́вњаци се нава́тају на о́вце по пеше́с, ко гро́здови. Ти́ја шћемба́н, меши́на му се наду́ла ко на бобо́вњака. Припи́л се уз њу ко бобо́вњак. ➞ *овчица.*

бобо́че несвр. 1. *жубори.* – За́твори вра́та на шта́лу, за́рези ји, чу́јем собле́че се, и поче́ вода́ да бобо́че, ја́ се поткачи́ на ка́мен и наѕрну́ кроз про́зорче. 2. *жамори, неразговетно говари.* – Гле́дам ји, оне́ се вати́ле по́д-руку, и са́мо бобо́чу по са́лу.

Бо́г м библ. *творац материјалног и духовног света.* □ – Си́ла Бо́га не мо́ли, али и Бо́г си́лу не во́ли. ■ **бел** ~ м *страшна казна.* – Кат се вр̀не от печа́лбу, че ви́диш бе́лога бо́га од ње́га. ⌂ **при ва́с дру́ђи Бо́г** *код вас другачија клима, повољније временске прилике.* – При ва́с дру́ђи Бо́г, све́ поне́ло и роди́ло, при на́с ни́шта, све́ изгоре́. ⌂ **по́каже му Бо́га** *пребије кога.* – Покажи́ се ако сме́јеш, да ти ја́ по́кажем твоје́га Бо́га.

бога́т, -а, -о *имућан.* □ – Ца́бе му што́ је бога́т с има́ње, кад не́ма ко́ј да насле́ди то́ј има́ње. ■ **по́богат,** -а, -о комп. *богатији.* – При́чају да су њи́не држа́ве по́богате од на́шу, али да је на́ша на́јубава. ■ **на́јбогат,** -а, -о суперл. *најбогатији.* – На́јбогати сте, ства́рно, али несте́ на́јпаметни.

богата́шћи, -шка, -шко *који припада богаташу, богташев.* – Ако ти је тека́ запи́сано, мо́ш се ро́диш и ко богата́шћи си́н, и́ма преко́-ноч да оста́неш сирома́, и че и́маш саде́ ко́лко да мо́ж да преживи́ш.

богате́је несвр. *постаје богат.* – Како́ ко́ји по́чне да богате́је, гле́да да сеода́љи од роду́. ➞ *богати се.* ⇔ *обогатеје.*

бога́ти се несвр. *постаје богат* (упор. богатеје). – Присти́гоше деца́, приванýше ра́боту, накупува́ше њи́ве, поче́ше се бога́те. ⇔ *забогати се.*

богатлѣ́к м *иметак, богатство.* – Чове́к се бо́ри да сте́кне има́ње, па на кра́ј ви́ди да је на́јголем богатлѣ́к здра́вје. ➞ *богаћство.*

бога́ћство с *иметак, богатство* (упор. богатлѣк). – Њиго́вото бога́ћство че зе́тови да пропи́ју и проко́цкају, ако се је са́ запе́л ко си́вања, па нуме́је да ста́не да предѣ́не.

Богда́новац *село у Лужници;* Богда́новчанин, Богда́новчанка, Богда́новче мн. Богда́новчањи *етн;* богда́новћи, -ска, -ско *етн.*

богомо́љ̏ба мн. богомо́љ̏бе ж *веома побожна жена.* – Бобо-Младе́нка и(з) Сли́вовик бе́ше богомо́љ̏ба, и у сѣ́н вој се јави́ло да је на то́ј ме́сто била́ цр̏ква, и она́ поди́гне спо́мен, који́ и са́ стоји́.

богу́је несвр. *управља материјлним и духовним светом попут бога.* – У моју́ ку́ћу ја́ богу́јем, и не да́м да ми се ту́ј ни́кој ме́ша. Бо́же, или богу́ј, или слази́ ја́ да се ка́чим го́ре.

бо́д мн. бо́дови м *петља конца при плетењу или везењу.* – Има́ло ме за све́ ра́боте, и по по́ље, и за готве́ње, и за у́-руће, кад нешто́ исплете́м, ко да је нани́зано, сви́ бо́дови и́сти.

бода́р м *говече са роговима окренутим напред и склоно бодењу.* – Плаши́ла сам се о[д] то́г бода́ра до́кле го́д га не прпда́домо. ⇨ *бодач.*

бода́ч м *в. бодар.* – Прода́домо то́га бода́ча, та се спаси́мо.

бо́дљ̏к мн. бодо́вчичи м *прибадача, чиода.* – С бо́дљ̏к се зака́чи ћи́тка на шами́ју, ел се цве́т уплете́ у ко́су. ➞ *брбуле, бубуле, шпенадла.*

боде́ (рад. пр. бо́дал, -дла, -дло) несвр. 1. *продире чим шиљатим.* – Зашиљи́л па́тку ко прва́к пла́вез, па би са́мо бо́дал. 2. фиг. *повређује пакосним речима.* – Боде́ ме с ре́чи, ко с јексе́ри. ⇔ *забоде, зboде, избоде, набоде, пободе, подбоде, прибоде, прободе, убоде* .

боде́ се несвр. *изразита склоност неког говечета или овна да боде.* – Ти́ја во́л се боде́, не приоди́ му бли́зо. ⇔ *зboде се, подбоде се.*

бо́дљ̏ив, -а, о *који је склон бодењу.* – Пази́ се, ти́ја овѣ́н је бо́дљ̏ив, немо́ј да му прио́диш бли́зо. Гле́да ме, на́нче му ње́гово, ко бо́дљ̏иво гове́до.

бо́дне свр. *боцне.* – Остѣ́н и́ма бѣ́д, да се с ње́г бо́дне гове́до да и́де бр̏же.

бођи́ прил. *в. бајаги.* – Те́ тека́јете, при́чају да је и́мало и те́ја со́тоње, па се бо́ђи ствара́ле у некакви́ свира́чи, а да ли је било́, да ли неје́, не зна́м.

бођи́м прил. *в. бајаги.* – Не разбра́ кво ми шѣ́пну с веце́те, када́ ме, бођи́м, случа́јно сре́те, ко да несмо́ по и́сту вр̏вину пошли́, да на́јдемо и́сту су́дбину.

бођи́ње ж мн. мед. *врста заразних болести са црвенкастим гнојним бубуљицама на кожи, богиње.* – Ја́ сам бођи́ње прележа́л кад бе́о ве́ч ста́р чове́к. ▌**голе́ме** ~ *велике богиње* variola vera. – Те́ј голе́ме бођи́ње ре́тко је ко́ј пребо́лував. ➞ *бопка.*

бо́жем прил. *тобоже.* – Бо́жем не ора́те, а ова́м не мо́гу једѣ́н без дру́гога. ⇨ *божим, божном.*

бо́жим прил. *в. божем.* – Да́доше ме у га́здинску ку́ћу, бо́жим да бо́ље жи́вим, а оно́ испа́де да се са́мо по́виш му́чим.

Божи́ч м вер. пр. *Божић.* – Божи́ч се пра́зњује три́ дѣ́на. У́очи Божи́ч се пра́се не го́ји. За Божи́ч се знало́: два́ дѣ́на преди ње́г се кла́ло некво́ живи́нче, али тре́бе да бу́де о́бавезно свињче́, а неје́ некаква́ дру́га животи́ња.

божиче́в, -а, -о *који се односи на Божић.* – Ко́лко су поста́ били́ ја́ сам и забора́ила, ал пр̏во је би́л божиче́в по́с, па за Вели́гден дру́ђи, па кад ле́то наста́њује је тре́ћи по́с за Петро́вдѣн, па четвр̏ти за Богоро́дицу, то́ј смо све́ пости́ли.

бо́жљак м *божјак, просјак.* – Што́ се не предре́шиш, и́деш ко бо́жљак.

божља́чи несвр. *проси.* – Све́ кво́ наследи́л прототља́л по кава́не и на ко́цку, са божља́чи за кору́ ле́б.

божљи́в, -а, -о *плашљив, страшљив.* – Бе́ше божљи́ва, па ка́т си бу́тну, бе́ж па у со́бу. Који́ је божљи́в, о́н си но́чу до́м седи́, а не лу́нsa се по пу́тишта.

бо́жном прил. *в. божем.* – Ти́ бо́жном ре́че што́ је твоје́ да је и моје́, а оно́ испа́де са́мо празна́ при́ча.

божури́ка ж бот. *баштенски божур.* – Та́ска ка́ква је и́здолек, таква́ је о́дблизин, же́шка ко напа́лена ву́рња, на у́ста мири́ше на божури́ку, сна́га на тазе́ о́таву, кад обли́зне у́снице, и́ма да мо́чнеш од му́ђе у га́че.

бо́ј м 1. *висина човечјег раста.* – Бурја́н изрга́л чове́чји бо́ј, не мо́ж да ми́неш. 2. *спрат.* – Направи́ли ку́ћу на два́ бо́ја, за о́ба си́на по једѣ́н, а о́н и ба́ба че си жи́ве у ста́ру ку́ћу.

боја́ги прил. *в. бајаги.* – Трина́есту го́дин Бу́гари објави́ше ра́т на Србију, би́ше у ту́рсћи ра́т боја́ги за́једно, па искара́ше Ту́рчина, а трина́есту го́дин они́ објави́ше на Срби́ју ра́т.

боја́ђи прил. *в. бајаги.* – Ели́ ти́ иде́ по Београ́д сас Бого́сава, боја́ђи да оста́неш та́м, да бу́деш го́спођа, па што́ се вр̏ну па овде́.

боја́т, -а, -о *који није свеж, устајао, стар* (упор. бајат). – Не́чу да ти једе́м боја́т ле́б, и це́л дѣ́н да жњѣ́м.

боја́ти се несвр. *постаје бајат.* – Ву́рдава ве́ч поче́ла да се боја́ти, тре́бе да ју у́тутьк иза́рчимо.

бојаџѣ́к м *непокретни дрвени део предњег трапа запрежних кола на коме лежи оплен* (упор. и кола). – Преко́ га́чће је не́покретан де́л који́ се зове́ бојаџѣ́к, а на ње́га се ту́ра опле́н, који́ је по́кретан и кру́жно се обр̏та. ⇨ *бојаџик.*

бојаџи́ја м ▲ *занатлија који боји прећу.* – Напре́домо пре́џу, са тре́бе да ју но́симо при бојаџи́ју да ју бојаџи́сује, по́сле да наме́штамо разбо́ј и да тка́јемо.

бојаџи́к м *в. бојаџьк.* – Бојаџи́к стоји́ испод опле́н.

бојаџи́сује несвр. *боји прећу.* – Напре́домо пре́џу, па ју но́симо при бојаџи́ју да ју бојаџи́сује, по́сле плете́мо, или тка́јемо.

бојаџи́сћи, -ска, -ско *који се односи на бојаџију.* – Пољ̀к, не жури́, неје́ ово́ј бојаџи́сћи чу́п, па са́мо гму́рнеш, изва́диш и гото́во.

бо́јица ж *дем.* и *хип. од боја.* – На́окол се све́ шаре́неје, измеша́ле се бо́јице: дру́м се беле́је оди праши́ну, жлто́ ли́сје је ве́ч поче́ло да рујне́је и каџаве́је, уга́рена зевња́ се црне́је, са́мо се подмла̊́дене лива́де зелене́ју. Пријдо́ до кре́вет и јави́ му се, о́н ма́лко до́би бо́јицу у образи́, ја́ се прекрсти́ – мо́ж че се ди́гне, ни́кад се не зна́је.

бојли́ја м *особа склона тучи.* – Који́ сме́је с то́га бојли́ју да се зака́ча, с ње́га и вла́с гле́да да не́ма ра́боту.

бо́к[1] мн. бо́кови м *лева или десна страна човечјег тела, кук.* – Веле́ да је по́здраво да се спи́ на де́сни бо́к, а ја́ спи́м са́мо на ле́ви.

бо́к[2] мн. бо́кови м *избочени део на шајачним панталона који иде од појаса до колена.* – По́сле ра́т једно́ вре́ме су и ста́ри и деца́ носи́ли клашње́не панталóне на бо́кови, по́сле сви́ поче́мо да но́симо ду́з панталóне.

бока́л м *столни суд за вино или воду.* □ – Бока́л мо́же да бу́де стакле́ни, порцула́нсћи и земља́ни. ➞ *бакал.*

бока́лче с *дем. од бокал.* – Изне́се послужо́вник, на ње́га стакле́но бока́лче пу́но с ређи́ју, и неко́лко ча́шће баклу́шће. ➞ *бакалче.*

бо́клесто прил. *са неповерењем, са мржњом, непријатељски.* – Ка́д ју́тредьн сти́го у Изво́р, не́че Жу́ћа да притрчи́ при ме́н да га помилу́јем, него лежи́ при ку́ћицу, и гле́да ме бо́клесто.

боклу́к рет. м *ћубре, смеће.* – Чи́м негде́ ви́ди боклу́к, о́дма узи́ма метлу́ и сми́та га да се не гле́да.

боко́ри се несвр. *разгранава се, расте у облику жбуна.* – Жице́во поче́ло да се боко́ри, са́ би му треба́ла једна́ добра́ ћи́шица, па да полуде́је. ⇔ *разбокори се.*

бокче̏ мн. бокчетѝја с *де̄те бога, божији син.* – О, јебе̏му бокче̏, се̏кни гове̏да о̀дма кад о̀кнем, док се тѝ смѝслиш, прејеба̀мо це̏л ре̏д. Кат се наљу̀ти пцу̀је и Бо̀га и бокчетѝја.

бо̀лан, -лна, -лно *болесӣан.* – Са̀мо се бо̀лан питу̀је о̀че ли да пѝје, ја̀ још несѣ̀м дотле̏ стѝгал.

боледу̀је несвр. 1. *ӣобољева.* – Како̀ ме го̀дине притѝсоше, по̀често боледу̀јем. Кад бра̀в боледу̀је, ца̀бе га чу̀ваш. 2. *болује.* – Кад мла̀до дрво преса̀диш, оно̀ једно̀ вре̏ме боледу̀је, док се прѝми, и по̀чне да напре̏дује. ⇔ *заболедује, ӣреболедује.*

боле̏ж мн. боле̏жи м *бол.* – Кат по̀чне да га болѝ мешѝна, по це̏л дѝн се кљу̀чи у кре̏вет док му не про̀јде боле̏жат. Тѝја боле̏жи по зглѝбови на вре̏ме доо̀де, а и сльнчѝштево полуде̏ло, па све̏ изгоре̏.

бо̀лес м/ж *болесӣ.* – Бо̀лес га вану̀ла, па га не пуштѝла. (клет.). Појавѝше се некаквѝ бо̀леси за којѝ мѝ напре̏д несмо̀ знали̇. От какво̀ бо̀лес, о[д] такво̀ и ле̏к. ■ **голе̏ма** ~ *болесӣ од које нема лека.* – Дѝsајте се, не дѝгле се од голе̏му бо̀лес. ■ **пада̀ћа** ~ *е̄пилеӣсија.* – Има пада̀ћу бо̀лес, па не сме̏је да се одаља̀ва от ку̀ћу. ➞ *болка, боливо.*

бо̀лесан, -сна, -сно *болесӣан.* – Пија̀н сам и бо̀лесан од оно̀ј кво̀ видо̀ до̀ма, еве̏ це̏лу но̀ч о̀дим около село̀, не мо̀гу да преболу̀јем.

болечѝна ж *несносан бол.* – Ја̀ почека̀ ма̀лко да поумѝне болечѝната, па испѝпа место̀то куде̏ ме је кучѝштето уапа̀ло.

болештѝја ж *ӣешка болесӣ, болешӣина.* – По ту̀ј вр̀вину ѝмаше гоца̀ су̀греби, а мѝ, јадничетѝја, рѝпамо од стра̀, да ни не ува̀ти та̀ј болештѝја. ⇨ *болешчина.*

болешчѝна ж *в. болешӣија.* – Башта̀ ми бѝл у ра̀т, па зарадѐл некакву̀ га̀дну болешчѝну.

болѝ несвр. *одаје бол, има бол у себи.* – За њѐга ме душа̀ болѝ што̀ се не о̀жени, ѐл другѐр човѐку тре̏бе. ■ **на̀јболи** суперл. *боли у најјачем сӣе̄пену.* – Жњѐмо и но̀чу, па се посечѐмо на срп, а то̀ј на̀јболи. ⇔ *заболи, ӣреболи, уболи, узболи.*

болѝво ЛЗ с *в болес.* – Напре̏д вѝше здра̀вје има̀ло, не болѝво, ово̀ј је сѣг мло̀го болѝво, и мло̀го ра̀зне бо̀љке ѝма, ово̀ј не̏е било̀ напре̏д.

бо̀лка мн. бо̀љке ЛЗ / бо̀љће ГЛ, ДЛ ж *в. болес.* – Сѣг мло̀го ра̀зне бо̀љке ѝма, ово̀ј не̏е било̀ напре̏д. Бо̀лка га цр̀на изе̏ла. (клет.). Ћу̀ти, бо̀лка те ватѝла, па те нѝкад не пуштѝла. (клет.). Данѣс ѝма ра̀зне бо̀љће, напре̏д неје̏ тека̀ било̀. ➞ *оболење.*

болња̀в, -а, -о ЛЗ *болесӣан.* – Снаа̀ ми је била̀ болња̀ва, лежѝ у једно̀ оделе̏ње и пѝје ле̏кови, а нале̏зе војска̀ у Мезгра̀ју, Шва̀бе су билѝ, и наsр̀ну једѝн ину̀тра и ка̀же: У̀, то̀ј зара̀жено.

болу̀је (рад. пр. болува̀л, -а, -о) несвр. *ӣроводи време лечећи се.* – Болу̀је што препѝл, дру̀го му нѝшта неје̏. На̀род је болува̀л, а до̀ктури неје̏ има̀ло, ко са̀ што ји ѝма, па дорѝ и по села̀ доо̀де. ■ **бо̀лување** *гл. им.* – Не̏је му нѝшта, са̀мо је узе̏л бо̀лување да одмо̀ри нећѝ дѝн. ⇔ *заболује, одболује, ӣреболује.*

бо̀лчица ж *дем. од болка.* – Довле̏че ли се, пце̏та те влачѝла, где̏ ли се тека̀ на̀сиса, којѝ ли је има̀л рећѝју за врља̀ње, бо̀лчица га цр̀на изе̏ла. (клет.).

бо̀љ, -а, -о *бољи, добар у већем сӣе̄пену* (упор. и добар). – Не во̀лим ѝч да сам жива̀, али да ми је да се вр̀нем још једну̀ш у мла̀де го̀дине, бо̀љ живо̀т је тѣг бѝло него сѣг, ако са̀ све̏ по̀има и за једе̏ње и за облаче̏ње. ■ **по̀бољ** комп. *бољи у већем сӣе̄пену.* – Несу свѝ ђа̀ци ѝсти, једѝн до̀бар, онѝја бо̀љ од њѐга, а тре̏ћи па и од њѐга по̀бољ. ■ **на̀јбољ** суперл. *бољи у највећем сӣе̄пену.* – Бе̏ше на̀јбољ ђа̀к у осмогодѝшњу шко̀лу, по̀сле се про̀мангупира, са̀ је ду̀њерин.

бо̀ље прил. *добро у већем сӣе̄пену, леӣше.* – Бо̀ље ти је да ме не дѝраш, зна̀ш какѣ̀в сам кат се наљу̀тим. ■ **по̀боље** комп. *боље у већем сӣе̄пену.* – Какво̀ ора̀тиш, по̀јако ораті, не чу̀јем на то̀ј у̀о, че̏к да проме̏ним слу̀шалицу на дру̀го у̀о, а̀јд са̀ на о̀вој

ма́лко по́боље чу́јем. ■ **на́јбоље** комп. *боље у највећем сте́пену.* – Направи́мо сва́дбу на́јбоље што́ мо́ж да бу́де, таква́ сва́дба неје́ запа́нтена у на́ше село́. ⇨ *бољо.*

бо́љо прил. *в. боље.* – Ја́ сьм сьг остаре́ла, деца́ ми све́ на бо́љо изле́зла, али она́ та́мо, а ја́ и ста́рац сами́ у село́.

бомба́рдување с *бомбардовање.* – Бомба́рдување не́је било́ у Лу́жницу, али је било́ у Ни́ш, и до́ле у Леско́вац.

бомбе́нце с *хип. од бомба,* пренес. *флаша пива.* – Мо́ре, а́јде да попи́јемо јо́ш по једно́ бомбе́нце, па по́сле како́ ни бу́де.

бомбо́на ж *врста посластице од истопљеног и обојеног шећера, бонбон.* – До́јде, а не ку́пи ни́ бо́мбону да пру́жи на дете́ из ру́ку. ▌**сви́лена** ~ *бомбона умотана у свиленкасту хартију.* – О́кају га Сви́лени, зато́ј што́ ста́лно и́ма у це́п сви́лене бомбо́не. ▌**шарена** ~ *бомбона сачињена од масе у више боја.* – У торби́че поред ње́га су нашли́ шарене́ бомбо́не, које́ је Љу́бица воле́ла.

бомбо́нка мн. бомбо́ње 1. *хип. од бомбона.* – Ако сам ба́ба, и ја́ си во́лим бомбо́ње. Купи́ла сам на уну́ченце сви́лене бомбо́ње и сокчи́ћ. 2. фиг. *веома привлачна женска особа.* – И́ма жени́цу ко пу́цку, по једи́н о́браз да уда́риш, дру́ђити и́ма да пу́кне, мо́ре, каква́ пу́цка, бомбо́нка. Сла́тка ко бомбо́нка, а́ма туца́.

бомбонци́ја *занатлија који право бомбоне.* – Ста́ра књижа́ра у Бабу́шницу је била́ спром Јо́ву бомбонци́ју.

бомбонци́сћи, -ска, -ско *који се односи на бомбонцију.* – Ду́пе вој ко бомбонци́ска кро́шња, што прода́ваоше Ци́гањи катуна́ри на бомбонци́је.

бо́пка мн. бо́пће ж 1. *гнојна бубуљица на кожи, осип* (упор. и боћиње). – Напре́т се деца́ несу пе́лцовала од бо́пће ко са́. Дете́нце зате́ра бо́пће, ма́јћа му даде́ медьк, даде́ му ћи́селко винце́, поугре́ва га и оно́ се иси́пе, а са́ о́дма во́де у бо́лницу. 2. *ожиљак од пелцовања.* – Ја́ и́мам три́ бо́пће на ле́ву ми́шку од пе́лцување. 3. *испупчење на кожи, кврга.* – Штрклья́вица куде́ убоде́ гове́до, нади́гне се бо́пка, па му и кр́в потече́ из њу́.

бора́ви[1] несвр. *живи, пребива, проводи време.* – Ни са́м не зна́м куде́ све́ несьм работи́л и борави́л.

бора́ви[2] несвр. *освешћује кога.* – Чу́јем ко кроза сьн гла́сови, осе́чам да ме бора́ве сас студену́ во́ду, зна́чи јо́ш сам жи́в, вр́там се у живо́т. ⇔ *проборави.*

бора́ви се несвр. *почиње да се опоравља.* – Свето́мир Бра́нковсћи поче́ се бора́ви, поче́ пома́лко да иска́ча по дво́р, че прескр́ца и ови́ја пу́т. ⇔ *проборави се, разборави се.*

бора́к м *засађена борова шума.* – У Гу́сту пади́ну посади́мо бо́р, па пора́сте бора́к да те стра́ да уле́знеш у ње́га, са́ то́ј ме́сто зове́мо Бора́к.

борани́ја ж бот. *махунасто поврће* Phaseolus vulgaris. – Ми́ овде́ са́димо ра́зне борани́је, једна́ је шарена́, дру́га је зеле́на, тре́ћа је бела́ кру́пна, а и́ма и бела́ тьнка борани́ја, зове́мо ју оло́вка-борани́ја. ▌**си́тна** ~ фиг. *безначајна особа, безначајни људи.* – О́н је си́тна борани́ја, ти́ да ва́таш ве́зу с неку́га од главе́шинете.

борани́ћа ж *хип. од бораније.* – Мо́ре, ми́ у ку́ћу сви́ во́лимо борани́ћу запе́чену у ре́лну.

бо́рдав, -а, -о *који је затворено-црвене боје.* – Како́ коју́ гра́ћу сави́ју, оно́ се бльсну кру́пне зре́ле цре́шње, црвене́ па дори́ бо́рдаве.

боре́ње с *рвање.* – У боре́ње не́ма саплита́ње. ⌂ **боре́ње у ко́сти** *један од начина рвања, рвање грчко-римским стилом.* – Ува́тимо се с о́бе ру́ће преко те́ло, ја́ ње́га – о́н ме́не, и који́ пребо́ри, ка́д га обо́риш на́зем, зна́чи победи́л си га. ⌂ **боре́ње за каи́ш** *један од начина рвања.* – И́сто ко боре́ње у ко́сти, са́мо и́ма по́више врте́ње, о́н ме́не ува́ти за каи́ш, ја́ ње́га, ма́ло отр́тиш ду́пе и ти́ и о́н, и врти́мо се до́кле га обо́рим,

или о̀н ме̏не. ⌂ **ци̏ганско боре̏ње** *један од начина рвања, рвање слободним ситилом* – О̀н ме̏не ува̀ти за ми̏шће, за на̀длактице, и ја̀ ње̏г, и вртимо̀ се док једѝн не пребо̀ри.

бо̀ри се[1] несвр. *ратује.* – Бори̏ли смо се сас Ши̏птари за Ко̀сово, и па̀ че се бо̀римо. Бори̏ли су се сас Шва̀бе та̀м по Бо̀сну.

бо̀ри се[2] несвр. 1. *рве се ухвативши се рукама са ким укоштац настојећи да га обори.* – Све̏ да поје̏деш кво̀ сам ти постави̏ла, да не мо̀же ни једно̀ дете̏ да те пребо̀ри кат се бо̀рите. 2. фиг. *бори се, носи се са проблемима.* – Јо̀ш се бо̀римо сас жену̀ сас ра̀боте и немачи̏ну, а̀ко смо ве̏ч ста̀ри, и оста̀ли сами̏.

боро̀вина ж *дрвна маса бора.* – З боро̀вину неје̏ добро̀ да се су̀ши ме̏со, за суше̏ње ме̏со је на̀јбоља је клно̀вина.

боросѐане ж мн. *врста платнене женске обуће.* – Боросѐане добре̏ за жене̏ које̏ мло̀го стоје̏, а и но̀ђе се не зно̀је у њи̏.

бо̀с, -а, -о 1. *човек голих стопала, необувен.* □ – Ми̏ смо ко деца̀ це̏ло ле̏то оди̏ли боси̏, чѝк по̀дјесен ни даду̀ опѝнци да се обу̀јемо. 2. фиг. *говече или коњ коме су отпале потковице.* – Воло̀ви ми боси̏, а и̏де ора̀ње.

босанѝц мн. босанци̏ м бот. *сорта крупне, сочне и укусне шљиве.* – До на̀шу гради̏ну бе̏ше Свето̀миров босанѝц, па га ми̏ деца̀ обе̏реомо до̀к још неје̏ ни узре̏л. Босанци̏ су по бо̀ју ко барда̀ци, а кру̀пни и окру̀гли ко црве̏ње̏ше.

бо̀сара ж *врста народног кола.* – Де̏да Свети̏слов мло̀го у̀баво сви̏реше бо̀сару на дуду̀к.

боси̏љак м бот. *босиок* Ocimum basilicum L. – И̏ма сва̀какво гради̏нско цве̏ће: боси̏љак, а̀левче, гми̏тровче, мушка̀тла, миње̏ђу̀шка, милова̀нка, шебо̀ј, же̏нка, зе̏вкало… не мо̀гу све̏ ни да се се̏тим како̀ се зову̀.

боси̏љчѝк *дем. од босиљак.* – Ја̀ гради̏ну напр̏скам сѝс светену̀ води̏цу и босиљчѝк, и моја гради̏на не̏ма вѝшће.

босоту̀је несвр. *хода бос због сиромаштва.* – И гладува̀ла сам, и босутова̀ла сам, и оди̏ла сце̏пена по на̀днице док га изве̏до на пу̀т, па са̀ ако о̀че не̏к ме погле̏да, ако не̏че, како̀ о̀че. ⇔ *побосотује.*

босоча̀ ж *стање у коме неко нема средства ни за обућу, босотиња.* – Мо̀ре, да несмо̀ гла̀дни и же̏дни, а на голочу̀ и босочу̀ смо си нави̏кли.

боста̀н м *заједнички назив за лубенице и диње.* – У Лужни̏цу боста̀н не успе̏ва. ⌂ **обе̏ре зеле̏н боста̀н** *настрада, пропадне.* – Е̏, са̀ су обра̀ли зеле̏н боста̀н, са̀ че им бро̀је ре̏бра у мили̏цију.

боту̀р м *особа незгодног карактера, намћор.* – Потути̏л се, намршти̏л се, нити с куга̀ ора̀ти, нити с ку̀га вре̏ви, све̏ му сми̏та на то̀га боту̀ра.

боту̀рачѝи прил. *притворно, непријатељски.* – Не̏ма да се насме̏је, нело све̏ намр̏штена, гле̏да с белци̏, боту̀рачѝи, ко бодљѝво гове̏до.

бо̀цка ж бот. *боца, вишегодишња коровска биљка са тврдим, жилавим листовима који се завршавају оштрим трњем* Eryngium campestre L. – Шифоње̏р украси̏ла сас ду̀ње и сас ја̀буће, а насре̏д ње̏га тури̏ла те̏глу, па у њу̀ бо̀цку сас големо̀ трѝње, а по њи̏ нађити̏ла сли̏ће сас њу̀ и њо̀јнога И̏гњата.

Бо̀шке ЛЗ *дем. од Боже.* – Ле̏лке, Бо̀шке, какво̀ се ово̀ј на̀прави с на̀с. ⇨ *Бошће.*

Бо̀шће ГЛ, ДЛ *в. Бошке.* – О̀на се уплаши̏ла, и онака̀ гола̀ истрча̀ла насре̏д дво̀р и леле̏че: Ле̏ље̏ће, Бо̀шће, какво̀ ли тро̀па по ку̀ћу!

Бо̀шћеленце *хип. од Бошће.* – Оста̀до сам, у̀вати ме зо̀р: Бо̀шћеленце милости̏ви, да ми неје̏ ба̀бата мло̀го бо̀лесна! – пригну̀ шише̏то с ћеће̏ју, и тека̀ сам се од страува̀ње задоји̏л „до ц“. ⇨ *Бошћенце, Бошћицеле.*

Бо̀шћенце *в. Бошћеленце.* – Бо̀шће, Бо̀шћенце, ако те и̏ма наѕрни̏, да ме ви̏диш куде̏ чу да у̀мрем сама̀ у че̏три ду̀вара.

Бо̏шћицеле *в. Бошћеленце.* – Бо̏шћицеле, и̏ма ли те негде̏, да и ме̏не му̏чну погле̏даш! Е̏, Бо̏шћицеле, ја̏ за у санд̑ак, а ти̏ ми си̏на при̏бра!

бо̏шча ж *велика крпа свезана у завежљај.* – На Вели̏гден же̏не вр̏жу у бо̏шче пера̏шће, и но̏се у ро̏дбину, па да̏вају те̏б, да̏вају ме̏н, да̏вају оно̏м, то̏ј не̏ма да некога̏ зами̏ну.

бра̏боњак м *овчији и козји измет у облику лопатице.* – По дво̏рат и̏ма гоћа̏ бра̏боњци. Налепи̏ли се на овцу̏ту бра̏боњци на ре̏п. ⇨ *брабуњка, брабушка.*

бра̏буњка мн. бра̏буњће ж *в. брабоњак.* – Ма̏јстор је коза̏ – од ли̏сје па̏рви бра̏буњће.

бра̏бушка мн. бра̏бушке ЛЗ / бра̏бушће ГЛ, ДЛ ж *в. брабоњак.* – Мло̏го пу̏ти бра̏бушке упа̏дну у млеко̏, па мо̏рамо да га проце̏димо. Сли̏ве си̏тне ко бра̏бушће, зато̏ј се и зову̏ ситни̏ћће.

бра̏в мн. бра̏ви м *грло ситне стоке.* – И̏мам једа̏наес бра̏ви овце, једно̏ бравче̏ у ко̏чину и две̏ гове̏да у шта̏лу. Сва̏ћи је чува̏л по спедесе̏-шесе̏ бра̏ви о̏вце, и по здватрина̏ес ко̏зе.

бравче̏ мн. бравчети̏ја с *младо грло ситне стоке.* – Ја̏ одво̏јим по једно̏ бравче̏, а̏јд да им даде̏м да божно̏м гра̏де држа̏ву, они̏ до̏јду па си у̏зну по десети̏ну. Ова̏ј бравчети̏ја ци чу̏вам за домазл̑ак.

бра̏да ж *длаке на лицу као украс одраслог мушкарца.* – Ура̏сал у бра̏ду и косељак ко пустиња̏к.

брада̏вка ж *дем. од брадавица.* – Некаква̏ брада̏вка му се по̏јави иза у̏о, па ни̏како да про̏јде.

бра̏два ж *секира са кратком и бочно искошеном држалицом.* – Гла̏вна ала̏тка на пи̏нтера је бра̏два, с њу̏ о̏н де̏ља ду̏ће за бу̏ришта.

браде̏тина ж *пеј. од брада, брадурина.* – Пушти̏л косељак и браде̏тину, усалми̏л се, направи̏л се на би̏лмеза.

бради̏л м *назив за припадника четничког покрета.* – И̏ма да обри̏чиш бра̏ду, и скра̏тиш ко̏су, да вр̏љиш ту̏ј штро̏каву шу̏бару и кока̏рду, и да о̏диш по сл̑нце да ти лице̏ ува̏ти бо̏јица, да се не позна̏ва да си би̏л брадил.

брадица ж анат. 1. *део дечијег лица.* – Дете̏то си умаза̏ло брадицу, обри̏ши га. 2. *дем. од брада.* – Пушти̏л брадицу, па ју ушиљи̏л ко ја̏рац.

бразда̏ ж *удубљење које оставља плуг при орању.* – Пу̏штил десети̏ну бра̏зде, па си дојде̏, вели̏ да је јо̏ш тврдо за ора̏ње. ⌂ **уведе̏ у бразду̏** *доведе кога у ред.* – Војска̏ сва̏кога уведе̏ у бразду̏, па бу̏де ми̏ран ко буба̏љћа.

бра̏зди несвр. *прави прву бразду, ображђује.* – Да истова̏римо ис ко̏ла плу̏г, па да по̏ченмо да бра̏здимо. ⇔ *забразди, набразди, образди.*

бра̏јћа ДЛ, ЗЛ м мн. *браћа.* – Бо̏ље ја̏ да и̏дем, бра̏јћа ми та̏м. Ја̏ сьм из Бресто̏в До̏л, има̏ла сьм сна̏је, бра̏јћу, ма̏јку. ⇨ *браћа.*

бра̏ле *дем. од брате.* – Овде̏ смо игра̏ли: си̏тну препере̏вку; ла̏гани мора̏вац; си̏тан ча̏чак; ле̏ри̏ју; бра̏ле, Сте̏во, а̏јд на ле̏во; жи̏ћино ко̏ло, ма̏ има̏ло је сва̏каква о̏ра.

брана̏ мн. бране̏ ж *примитивна импровизована дрљача, састојала се од широке даске за коју се привеже глогово грање и оптерети каменом или бусеном земље.* ▲ – Напре̏д несу̏ има̏ле дрља̏че, нело бране̏. Напра̏ви се оди др̏во ко даска̏, па се на њу̏ нав̏рже тр̏ње, и наста̏вља се каме̏ње озго̏ре да тежи̏, да мо̏ж грму̏де да се тро̏ше, па се упре̏гну воло̏ви, и тека̏ се задр̏ља њи̏ва.

бра̏ниште с *шумски забран у приватном поседу, браник.* – Куга̏ затече̏м у бра̏ниште да ми кра̏дне др̏ва, ру̏ће чу му о[т]цече̏м. Нале̏зе војска̏, па сву̏ рану̏ израни̏ше, ле̏вине погоре̏ше, бра̏ништа посе̏коше.

бра́ништенце с *хип. од брани́ште.* – Ме́н се на де́л па́доше две́ дльгуни́це њи́ве и једно́ бра́ништенце, а бра́т је узе́л два́ де́ла от све́.

брањѐ с *берба.* – И́демо у Сулима́ново на плеве́ње, на копа́ње, на загрта́ње, на косе́ње, на же́тву, на сли́ве брањѐ, на шу́му сече́ње. ⌂ **брањѐ гро́зје** *време бербе гржђа, грожђобер.* – Сва́дбу че пра́вимо по брањѐ гро́зје. ⌂ **у брањѐ мору́зу** *време и процес убирања кукуруза.* – Ти́ја сре́гњити си́н ми се најде́ у брањѐ мору́зу.

бра́ство с *брати́ство.* – Бра́ство трају́ до́к се бра́ћа не пožéне, чи́м доведу́ же́не, ви́ше ко да несу́ бра́ћа, сва́ћи по́јде по жену́, и разро́де се.

бра́т супл. мн. бра́ћа м *мушкарац другим лицима рођеним од исти́х родитаља, или само од једног (од оца или мајке).* – И тека́, мо́ј бра́т ме́н по́дели и пе́пел из огњи́ште. Они́ двоји́ца бујурди́шу ко да су бра́ћа роце́на. ▌**роце́ни** ~ *брат од исти́х родитеља.* – О́н ми је роце́ни бра́т, али ме мр̀зне ко на́јгорег душма́нина.

бра́танац мн. бра́танци м *братовљев син, синовац.* – И́мам два́ бра́танца, и че́три сестри́чича. Мој́и бра́танци си ме по́штују.

бра́таница ж *братовљева кћи, синовица.* – Једна́ моја́ брата́ница је оже́њена у Рго́тину код За́јчар, а једна́ жи́ви у Ни́ш.

бра́танче мн. бра́танчета с *дем.* и *хип. од братанац и братаница.* – Бра́танчетата ми се мло́го ра́дују, ја́ с празну́ ру́ку ни́кад не и́дем при њи́.

братѣ́к (В бра́ће) м *хип. од брат.* – Били́ смо ја́ и бра́т, али ти́ја мо́ј братѣ́к пострада́л та́м некуде́ у Бо́сну. Замину́л ме братѣ́к, оста́л ми коматѣ́к. Ете́ тека́, мо́ј „братѣ́к“ ми по́дели и пе́пел из огњи́ште. Ка́д не́маш ме́рку у пије́ње, па зује́би га, бра́ће, то́ј неје́ ра́бота да се нашљи́скаш па да те́раш до липца́ч, ако не́маш ко́чнице, не вози́ низ бр̀до. Немо́ј, Сла́вчо, немо́ј бра́ћеле, немо́ј души́це моја́, немо́ј од једно́ обли́чје да пра́виш две́!

Бра́тешевац / Бра́тошевац (адм. Братишевац) *село у Лужници*; Бра́тешевчанин / Бра́тошевчанин, Бра́тешевка / Бра́тошевка, Бра́тешевче / Бра́тошевче мн. Бра́тешевчањи / Бра́тошевчањи *етн;* бра́тешевачћи / бра́тошевачћи, -чка, -чко *кт̑ет.*

брати́ми се свр. *побратимљује се.* – Братими́ли се, не братими́ли се, ни́ти они́ во́ле на́с, ни́ти ми́ во́лимо њи́. ⇔ *побратими* ***се***.

бра́тми В *брате мој.* – А́јде, бра́тми, да попи́јемо по једну́. Ка́т потера́ о́вце у па́шу, о́н ми ре́че: Бре́, бра́тми, припази́ на овцу́ву, мо́же ми се даньс ојагњи.

бра́тњов, -а, -о *који припада брату, братовљев.* – Умре́ ми бра́т, па са́ мо́рам и мо́ј и бра́тњов ду́г ја́ да оду́жујем.

бра́ћи, -цка, -цко *који се односи на браћу.* – Не ме́шај се, то́ј је бра́цка ра́бота, зна́ш како́ је ка́д бра́ћа по́чну да се де́ле.

бра́ћи прил. *као браћа, на братски начин.* – Живе́ли смо бра́ћи, све́ смо дели́ли и помага́ли се, до́к нас по́сле же́не не посва́дише.

брашанцѐ с *дем. од брашно.* – Буда́ла кад ви́ди ма́лко брашанцѐ, исћи́да се о́тсме. ⇨ *брашьнце, брьшьнце.*

брашьнцѐ с *в. брашанце.* – Упр̀жим у тига́ањ лу́к, па му ту́рим ма́лко брашьнцѐ и але́в пипе́р, то́ј је за́пршка.

брашни́ште с *пеј. од брашно.* – Ово́ј брашни́ште се угорче́ло, ни сви́ње га не́че једу́.

бра́шно с *прах од самлевеног зрневља жита.* □ – У ку́ћу мо́же да неста́не бра́шно, али ле́б мо́ра да и́ма у́век. ▌**мору́зно** ~ *кукурузно брашно.* – Мору́зница се ме́си од мору́зно бра́шно, зато́ј се и зове́ мору́зница, а не ле́б. ▌**чи́сто** ~ *пшенично брашно.* – Ле́б от чи́сто бра́шно је́л се са́мо на сла́ве и на Вели́гден, а она́к са́мо мору́зница. ⌂ **ле́гне на бра́шно** *долија, скраси се.* – И Са́нда ле́же на бра́шно, и њиго́во одлита́ње по Лужни́цу прође́. Ле́гал на бра́шно, преда́л се же́ни у ру́ће.

брашњи́в, -а, -о *који се односи на брашно* – Ле́кни се, да те не ишчу́кам ко брашњи́ву вре́чу. На́вечер се збе́ремо у за́другу, прода́вац ве́ч наотвара́л ме́сни на́ресци, па ји на артѝју од брашњи́в ца́к насецка́л, па турѝл вегѐтицу, и че́ка муштерѝје.

брьшьнце́ с *в. брашанце.* – Ка́т се лу́к ве́ч упр̀жи, турѝ му брьшьнце́, и ме́шај с дрвену ложѝцу док не пожлте́је, по́сле му дода́ј а́леву папрѝку, и запржѝ је́ло.

брба́ра несвр. *премеће, претражује, меша по туђим стварима.* – Неко́ј ми брба̊ра́л по сандьк, несьм га овакво́г оставѝла. Во́ли да ми бр̊ба́ра по це́пови кад не ви̊дим.

бр̀бљавштина м пеј. *брбљивац* (упор. и клопотар). – О[д] то́га бр̀бљавштину чове́к не може́ да до́јде до ре́ч.

бр̀бње несвр. 1. *непрекидно и досадно прича, брбља.* – Ста́лно некво́ бр̀бње, а́ко га нѝкој за нѝшта нѝ питу́је нѝ заре́зује. 2. *тихо и неразговетно говори колико сам себе да чује.* – Бр̀бње ко по́п. Престанѝ вѝше да бр̀бњеш, вѝдиш да те нѝкој не слу́ша. ⇨ *брбољи, брбости.* ➡ *дрдње.*

брбо́љи несвр. *в. брбње.* – Бобо-Та́ла и бобо-Ко́са по це́л дьн седе́ у ладовѝну, и некакво̊ си брбо́ље.

брбо́сти несвр. *в. брбње.* – Ста́ри љу̀ђи ма́ају сас гла́ву, подѝзају ве́це, некво̊ си брбо̊сте ко́лко да онѝ чу́ју, ал на́глас не изора́чују. ⇔ *пробрбости.*

брбуле́ мн. брбулетѝја с *прибадача, чиода* (упор. бодьк). – С бр̊булетѝја се зака́че ћѝтће ка́т се ћѝте сва́тови.

бр̀го ЛЗ прил. *брзо.* – Бр̀го, ба́бо, пожурѝ, побе́же ни ауто́бус. ⇨ *брже, брзо.*

брда́р м *мајстор који је израђивао брда за ткачки разбој.* ▲ – Бр̀да су правѝли брдарѝ.

брде́нце[1] с *дем. од брдо, брдашце.* – Ка́д иско́чимо на оно́ј брде́нце, че се вѝди на́ша ку́ћа.

брде́нце[2] с *дем. од брдо код ткачког разбоја.* – Какво́ у́баво брде́нце за ткање́ ми се негде́ по́тика, а мо́ж ми га некоја́ неје́ тела́ да вр̀не.

брдѝште мн. брдѝшта с *аугм.* и *пеј. од брдо.* – Решѝ се даньс, те се свле́ко низ на́шено брдѝште до сре́цело. Одозго́р се некако́ свле́ко, али ку́ј са́ да се извлече́ наго́р, брдѝштава ко да су пора́сла, ил су ни на на́с но̀ђе ократе́ле.

бр̀до[1] с геог *узвишење више од брега, а ниже од планине.* – Ку́ћа ни бе́ше на бр̀до, по́сле се преселѝмо у сре́цало.

бр̀до[2] с *део ткачког разбоја од танких дрвених листића кроз који се уводи основа.* – Гу́ста бр̀да су за ћена́рна пла́тна, а ре́тка за цр̀ђе и гу́ње. Бр̀да су правѝли брдарѝ и доносѝли по се́ла да продава́ју. ⌂ **уведе́ у сѝтно бр̀до** *утоне у сан.* – Де́да Душа́н чим ле́гне, уведе́ у сѝтно бр̀до, о́дма по́че да р̀ка.

бре́ узв. 1. *за апострофирање мушког лица* (упор. и мори). – Бре́, Миладѝне, манѝ се, бре́, од ње́га, вѝдиш да те са́мо изазѝва на тро́шак. 2. *за појачавање утиска о ономе што се износи у исказу.* – Какво́ то́ј рабо́тите, бре́, с то́ј ку́че, неје́ ли ви од Бо́га греота́ да га то́лко бѝјете! ⇨ *брег.*

бре́ј узв. *в. бре.* – Бре́ј, када́ си ме некакво́ у́вану, па поче́ да ме се́ца, једва́ оста́до жѝв, какво́ је било́ не зна́м, али мо́ра да је вапѝр било́.

бревене́ци м *старинске панталоне турског кроја од белог сукна.* Δ – Носѝли смо: го́ре памуклѝја, па озго́р про́слук, па дре́ја, до́ле бревене́ци, све́ от кла́шње, га́че неје́ има́ло озозго́ле, на но̀ђе чора́пе пле́тене, али ѝмаше и ве́зене на ђу́лови, и опьнци свѝнсћи сас црне́ козињавѐ врце. ⌂ **до́садан ко те́сни бревене́ци** *несносан као стезање уских панталона.* – Манѝ ми се о́д-главу, до́садан си ко те́сни бревене́ци.

бревене́ћи м *дем. од бревенеци.* – Носѝл сам, ко свѝ ста́ри: белѝ бревене́ћи, чара́пће нѝсће, опьнци свѝнсћи привр̀зани за но́гу с вр̀це козињаве.

бре́г м геог. *узвишење ниже од брда.* – Стрижевачка црква је под бре́г, а гро́бишта су о́дма изнад њу́ на бре́г.

брежѣ́к м геог. *дем. од брег.* – Ло́зје ни је било́ на једѣ́н брежѣ́к бли́зо до ку́ћу. Оно́ неје́ бре́г, оно́ брежѣ́к, са́ че се ука́чимо на вр̀.

бре́ме мн. бреметѝја с 1. *количина сена, сламе или ситних дрва која се може понети на леђима.* – Иде́ та накоси́ једно́ бре́ме де́телину, да ту́рим прет кра́ве. 2. *омања врећа коју може да носи човек* – Бре́ме је ко́лко полови́н вре́ча, мо́же да га но́си човѐк, а ко́њ мо́же да но́си и по три́ бреметѝја. 3. *терт уопште.* – Сва́ко вре́ме и́ма бре́ме. (посл.).

бреме́нце с *дем. од бреме.* – У пла́дне им вр̀љим по једно́ бреме́нце сенце́, а у́вечер шу́му да бр̀сте но́чу.

бреми́ште с *аугм.* и *пеј. од бреме.* – Ово́ј бреми́ште ми ра́мо о́тћину ко́лко је те́шко.

бре́нер м 1. *метални део петролејке са витлошком кроз који пролази фитиљ.* – Сва́ка ла́мпа мо́ра да и́ма бре́нер с ви́тлошку. 2. *оловни метак за крупну дивљач.* – Драмли́је се употребља́вају за је́ребице и за́јци, а бре́нери за ди́вље сви́ње.

бре́нује несвр. фиг. *поштује, уважава.* – Бр̀зо поче́ да не бре́нује ни му́жа, ни све́кра, а свекр̀ву још от кра́ј неје́ сматра́ла за ни́шта. Ни́кој ни́кога не бре́нује за црви́ву сли́ву.

бре́нује се несвр. фиг. *узбуђује се.* – Кат се до́јде у ове́ј го́дине тре́бе човѐк ма́лко и да поседи́, а ако ма́лко загоми́ља, ви́ се не бре́нујте мло́го, него направе́те огла́шци, ста́р човѐк и с мо́зак изветре́је.

бре́с мн. бре́стови м бот. *брест* Ulmus campestirs L. – Колари́ су купува́ли дебе́ли бре́стови, да пра́ве ко́ла од њи́. Даньс че жње́мо у Бре́с. (мтп.) ■ **бре́сје** *збир. им.* – Од пола́нску го́дин бре́сје нешто́ поче́ да се су́ши.

бреста́к м *брестов честар, скупина брестових стабала на једној локацији.* – На Гу́вно смо има́ли бреста́к од десети́ну бре́са у ку́п, ту́ј су ни о́вце пла́ндовале.

брестѣ́к м *дем. од брест, брестић.* – Сво́ бре́сје посе́кал и прода́л на колари́, ма једѣ́н брестѣ́к неје́ остави́л.

Брето́в До́л *село у Лужници;* Брестовдо́лац / Брестовдо́лчанин, Брестовдо́лка, Брестовдо́лче мн. Брестовдо́лци / Брестовдо́лчање *етн;* брестовдо́лсћи, -ска, -ско *етн.*

брето́вина ж *дрвна маса бреста.* – Колари́ су купува́ли бре́стови, брето́вина жи́лава, па добра́ за главчи́не.

бре́ца се несвр. 1. *плаши се, трза се.* – Кад ју пи́пнем по ви́ме, бре́ца се. Некакво́ сању́је, па се бре́ца у сѣ́н. 2. *љути се, срди се, осорно се понаша.* – На све́ кво́ ја́ продумам она́ се са́мо ду́рли и бре́ца. ■ **бреца́ње** *гл. им.* – Мо́ра да га некако́ ле́чим од бреца́ње и наоде́ње ма́ну на све́.

бре́цне се свр. *тргне се, штрецне се.* – Наплаши́л ме, па са́мо гла́с да му чу́јем ја́ се бре́цнем.

бр̀жањ, -жња, -жњо *брз у нешто већем степену.* – Пр̀жене кри́шће су бр̀жњо једе́ње, бр̀зо се испр̀же, и ручѣ́к гото́в. Бр̀жњо говно́ вр̀ не́ма. (посл.).

бр̀же прил. *журно, на брзину* (упор. брго). – Ако и́маш су́ва дрва, бр̀же че испече́ш ређи́ју. За ву́рду попо́шће тре́бу да бу́ду ма́лко сперу́шкане, не вољаје да су тазе́ о́бране, бр̀же се покваре. ■ **по́бр̀ж / по́бр̀же** комп. *брзо у већем степену.* – Ка́т петлицањи́ по́чну да цвту́, пр̀скају се с некву́ те́чнос да по́бр̀ж зре́ју. Кад до́јдемо до Лива́ђе, не и́демо о́коло по пу́т уз Ли́шков де́л, не́го ва́немо пре́чину по лива́де уз доли́ну, да по́бр̀же сти́гнемо. ■ **на́јбр̀же** суперл. *брзо у највећем степену.* – С расо́л се човѐк на́јбр̀же истре́зни.

бр̏з, -а, -о *који у што краћем времену прелази што веће растојање, хитар.* □ – Брзо̀ дете̏, не мо̀же га ме̏так сти̏гне, а камоли ста̀р човѐк.

бр̏за несвр. *жури, хита.* – Немо̀ј да бр̏заш, и̏мамо вре̏ме. Који̏ бр̏за, по̀доцкан сти̏гне. ➞ *брзга.* ⇔ *побрза.*

брза̀к[1] м *човек брз на речима и поступцима, често и непромишљен.* – Ма̀ни се оди то̀га брза̀ка, с њѐг ку̏ћу не̏ма да ску̏ћиш. Бре̏, Тра̀јко, што̀ си такѣ̀в пр̏зница и брза̀к, па кво̀ ако смо остаре̏ли, сви̏ старе̏ју, а кат се остаре̏је, човѐк не мо̀ж да ри̏па ко момче̏ кад је би̏л.

брза̀к[2] м геогр. *бржи водени ток на стрмијем терену.* – У тиша̀к под брза̀к се наѡ̀де на̀јкрупне ри̏бе.

брзачѣ̏ прил. *журно, жустро.* – Ја̀ се ри̏пи како̀ сам лежа̀л у кре̏вет, навр̏ опѣ̀нци на босе̏ но̀ђе, и брзачѣ̏ откленсà на по̀рту, па ко̀нто Ни̏ћинци, и на̀врат-на̀нос сти̏го при гала̀муту.

бр̏зга несвр. *жури, хита* (упор. брза). – Ка[д] те питу̏ју ти̏ немо̀ј да бр̏згаш, не̏ло те̏мељно одгова̀рај. Пол̓ак, не бр̏згај, сву̏ ме о̀купа. ➞ *прга.*

бр̏зи несвр. 1. *пожурује, подстиче.* – Ја̀ ко̀лко и̏там, о̀н ме још по̀више бр̏зи, ко да ни је пре̏д-главу. Немо̀ј да ме бр̏зиш, та по̀скоро да бу̏де. 2. *јури за ким.* – Це̏л ве̏к је брзи̏л роспи̏је по све̏т, па се пот ста̀рос врну̏л при жену̏, да га она̀ гле̏да. ⇔ *збрзи, набрзи, убрзи.*

бр̏зица ж *сорта кукуруза од које се пеку кокице, кокичар.* – Бр̏зицу са̀димо ус кра̀ј, окол гради̏ну, да и њу̏ поси̏пујемо кат поси̏пујемо гради̏ну. Си̏пемо бр̏зицу у ше̏рпу, накладе̏мо ја̀к о̀гањ и бу̏лкамо.

бр̏зне свр. *појури да стигне кога* (упор. кужне). – Не заде̏вај се, ако те бр̏знем не̏ч ми побе̏гнеш.

бр̏зо прил. 1. *журно, на брзину* (упор. брго). – Све̏ што̀ се урабо̀ти бр̏зо, на кра̀ј испа̀дне кусо̀. 2. *убрзо, ускоро.* – И ово̀ј кокошле̏ поче̏ло да зата̀ка, и оно̀ че бр̏зо да пронесе̏. ■ **по̀брзо** комп. *брзо у већем степену.* – По̀брзо и̏ди, да ни не побе̏гне аутобу̏с, а дру̏ђи не̏ма до ју̏тре. ■ **на̀јбрзо** суперл. *брзо у највећем степену.* – По̀трча по њѐга на̀јбрзо што̀ мо̀же, ал га не може̏ сти̏гне.

брзобе̏рина ж *посна њива, њива која даје слаб приход.* – Брзобе̏рина је, али иска̀ра ша̀шње за гове̏да. Ка̀т се дели̏мо, ме̏н да̀доше све̏ брзобе̏рине, а они̏ узо̀ше све̏ на̀јбоље њи̏ве.

бриди̏ несвр. *дува снажно, брише, носи* (о ветру). – Поче̏ да бриди̏ ветѣ̀рат, че ни пооба̀ра кр̏стине у по̀ље.

бри̏ја несвр. *бријачем скида длаку, брије.* – Наково̀м косу̏, па кад ју нао̀стрим сас остри̏ло, не̏ма да ко̀си, нело бри̏ја. ➞ *бричи.*

бри̏ја се несвр. *брије се.* – Ја̀ се бри̏јам са̀мо пред некакѣ̀в пра̀зник. Те̏рај да̀ље, ко̀ј те пи̏та, бри̏ја ли се влади̏ка. ⇔ *обрија се.*

бријà̀ч м *нож за бријање.* – Брија̀ч да ми спре̏миш, и у ло̀нче же̏шку води̏цу за бриче̏ње. ⇨ *брич.*

бри̏сне фиг. *снажно удари.* – Ако те бри̏снем с песни̏цуву, ле̏б не̏ма да ти се ско̀ро прије̏де.

бри̏тва ж *џепни ножић са кривим сечивом на склапање, има алку да се привеже за каиш или гајку од панталона.* – Истрови̏ си бри̏тву негде̏, па сам са ко без ру̏ће. ⌂ **док рече̏** ~ *у трен ока.* – Не заде̏вај се с ме̏н, ако се ри̏пнем, и̏ма те зга̀зим док си рекѣ̀л бри̏тва.

бри̏ца м *хип. од бреберин.* – Пла̀тица добра̀, свакодне̏вно свр̏не код бри̏цу да га обри̏је и нами̏рише с коло̀њску во̀ду, неве̏стице поче̏ше да се нака̀шљују кад га сре̏тну.

бри́ч м *в. бријач.* – Мо́ј де́да се бри́чеше сас бри́ч, а баштá по́сле поче́ сас жиле́т.

бри́чи (трп. пр. бри́чен, -а, -о) несвр. 1. *бријачем скида длаку* (упор. брија). – Си́н доо́ди двáпут неде́љно да ме бри́чи. Дањшња о́младина: неши́шани, небри́чени, зарутаве́ли ко че́тници што бе́оше, таквá мо́да настáла. 2. фиг. *једе халаљиво.* – Ро́днине вáле пр̏жено, ме́шају га са си́рење, и меџу зáлци омькну понеку́ рећи́ју, сáмо бри́че и ду́мају: У́ф, у́ф, у́ф, куде́ га текá у́кусно нáправи, овакво́ пр̏жено ни́где не́ма. ■ **бричéње** *гл. им.* – Ћити́ кони́р и напуни́ га с рећи́ју, бријáч да ми спре́миш, и у ло́нче же́шку води́цу за бричéње, да се обри́чим, чу и́дем да уду́мујем снáшку за нáшево магáре. ⇔ *избричи, обричи.*

бри́чи се несвр. *в. брија се.* – А, бре́, же́но, какьв си ово́ј чорбељáк свари́ла, мо́гу се бри́чим сас ње́г. Ма који́ те питу́је бри́чи ли се влади́ка. ⇔ *избричи се, набричи се, обричи се, пробричи се.*

бри́чиште с *место изложено ветровима, ветрометина.* – Исте́гал се ко ву́к на бри́чиште. Побе́гомо уз Драгути́нов гáбар, кроз Клáденчиште, па на Бри́чиште, ту́ј се зауставѝмо.

бри́ше несвр. 1. *уклања нешто са површине.* – Што́ га бри́шеш, кат че пá да напáда праши́на по ње́га. 2. шатр. *бежи главом без обзира.* – Бри́ши ми испред о́чи, да те не скр̏шим ко гр̏сницу. ⇔ *збриште, избриште, обриште, пребриште.*

бр̏кови м мн. *украс на лицу мушкарца.* □ – Нáш де́да и́маше у́бави големи́ бр̏кови. ⇨ *брци.* ➞ *мустачи.*

бр̏ка несвр. 1. *меша појмове, збуњује се.* – Немо́ј да бр̏каш ово́ј вре́ме и оно́ј вре́ме, сá се сасви́м дру́гојече жи́ви. 2. *претура по туђим стварима.* – Стопу́т сам ти реклá да не бр̏каш по мо́ј ко́вчаг. 3 *завлачи руку у нешто.* – Бр̏ка ми по це́пови, ми́сли да не́чу да приме́тим. Не бр̏кај дру́гоме с пр̏с у о́ко, да и те́бе то́ј не снáјде. ⇔ *забрка, збрка, избрка, побрка, пребрка, пробрка.*

бр̏ка се несвр. *завлачи руку у џеп са намером да плати рачун.* – Добро́ је где́ и́ма да се кр̏ка, а у це́п да се не бр̏ка. И јá се бркá у це́п, и ћити́ трубáчи, да ме мо́јна виде́ла, имáла би ми о́чи иско́па. ⇔ *збрка се.*

бркáјлија м *онај који има велике бркове.* – У́брзо по рáтат за једьн Пр̏ви мáј дојде́ нáредба у село́: сви́ да се преме́не, и да и́ду у Бабу́шницу да се доче́ка некьв бркáјлија, што́ је дошьл озго́р.

бр̏кне свр. *завуче прст или руку у што.* – Гу́ста моглá ко те́сто, с пр̏с у о́ко да бр̏кнеш, не ви́ди се. Бр̏кни с пр̏с у воду́ту, да ви́диш згрејáла ли је се. ⇔ *подбркне.*

бр̏кне се свр. *завуче се прст или рука у што.* – Госпáва се нáцери на нáс, па се ри́пну, бр̏кну се у пáзуће, и и́звади једну́ иљадáрку. Бáба се бр̏кну у це́п од опрегљáчу, и́звади некво́, ту́ри на бебе́то на чело́ и и́зорати: Еве́, да си ку́пиш санчьк и момче́ кат порасте́ш.

бркчьк мн. бр̏ковчичи м *дем. од брк, брчић.* – О́н си́тан, си́тан ко цицорáн, си́тни бр̏ковчичи, ко да ји сас у́глен прајѝл, ши́лькаве си́тне о́чи, те́раомо си по це́л дьн шољѓу́ с ње́г.

брло́г м *каљуга где се купају дивље свиње.* – У брло́г се сви́ње ку́пу. У ку́ћу им смрди́ ко у брло́г.

бр̏ља ж фиг. *лоша ракија.* – Налокáли се куповну́ бр̏љу, па нáчисто побрљаве́ли.

брљаве́је несвр. *говори којешта, лупета, будали.* – Остаре́ла, поче́ла да брљаве́је, заборáви се па не знáје ни куде́ је пошлá, ни за какво́ је пошлá. ⇨ *брљави.* ⇔ *побрљавеје.*

брљáви несвр. *в. брљавеје.* – Да ти се сту́жни кад онá по́чне да брљáви, и да се вáли како́ све́ знáје и уме́је. ⇔ *забрљави, побрљави.*

брљи́в, -а, -о *будаласт, неразуман, смет̄ен.* – Оду́век си је брљи́ва, и таква́ че и да ска́пе. Њи́ни сви брљи́ви, па им и сто́ка брљи́ва.

брљи́чка несвр. *гази по жит̄ком блат̄у, или рукама меша по прљавој води.* – Брљи́чкамо по во́ду и ва́тамо пуљугла́вци, до́к се све́ не укаљишта́вимо. ■ **брљичка́ње** *гл. им.* – Прегра́димо доли́ну с некоје́ дебели́ште, па натр̑памо ка́мење и зе́вњу, кат се зја́зи вода́, брљичка́ње це́л дн̑н, ра́ј за на́с и за жа́бе.

брљи́чка се несвр. *брчка се по води, жабурка се.* – Де́ца, до́ста се брљичка́сте по воду́ту, сва́ сте се замаза́ла до гу́шу. Зави́римо во́ду, па се по це́л дн̑н брљи́чкамо по ви́рат. ⇔ *пробрљичка се.*

бр̑ндушка ж бот. *врст̄а пољског цвећа* Crocus sativus L (упор. качун). – Чи́м се ото́пи сне́г, бр̑ндушка се расцавти́ по лива́ду.

брнѕо̓љ м 1. *неквалит̄ет̄на т̄рава.* – Са́мо брнѕо̓љ оста́л по лива́ду. 2. *ост̄ат̄ак ст̄абљике кукуруза који вири из земље пос̄ле жет̄ве.* – А́ма је исе́чена мору́зава, све́ брнѕо̓љи́ по њи́ву.

брнѕо̓р м *сасушена грана, сасушени иземак, све шт̄о шт̄рчи из земље.* – Поче́ле сли́ве да се су́ше у шљива́р, по́више брнѕо̓ри́, не́ло зелене́ гра́ђе које́ ра́ďају. Потрча́, и сапле́то се на брнѕо̓р, па па́до и скрвави́ си ру́ку.

брнчи́[1] несвр. *брују, зврнда, брекће.* – Ете́, брнчи́ тра́ктор, са́ че сти́гну, и че тра́же вече́ру. ■ **брнча́ње** *гл. им.* – Ка́т про́јде вр̑ша, се̓ло́ се сми́ри за некоје́ вре́ме, не чу́је се ви́ше брнча́ње и надо́кување окол вр̑ша́лицуту. ⇔ *забрнчи.*

брнчи́[2] несвр. 1. *шт̄рчи, ст̄ои усп̄равно.* – Бе́гај у за́вет, немо́ј да брнчи́ш на ту́ј ветроме́тину. Брнчи́ у не́бо, ко крпче́ забора́вено у модри́лку. 2. фиг. *зјат̄и пр̄азан.* – У́баве и њи́ве и лива́де, али празне́ брнче́. Напре́д у село́ деца́ бе́лисвет, а са́ шко́ла брнчи́ празна́. ⇔ *убрнчи се.*

бр̑њица ж *црна овца са белом њушком, и име т̄аквој овци.* – Црна́ овца́ која́ и́ма бе́лу прљи́цу зове́ се Бр̑њица. ⌂ *брњичка.*

бр̑њичка ж *хит̄. од брњица.* – Овце́ која́ каква́, нека́ рогу́шка, нека́ белу́шка, нека́ калу́шка, нека бр̑њичка, нека́ зр̑ношка.

бр̑ња ж *алка која се ст̄авља свињи да не рије, брњица.* – Све́ на́ше сви́ње но́се бр̑ње, да не ри́ју по гради́ну. Че сру́ши ко́чину, мо́ра вој ту́рамо бр̑њу.

броби́њак мн. броби́њци / броби́нци м зоол. *мрав.* – Вре́дан ко броби́њак. Ле́ти се човек не мо́ж одмо́ри од броби́њци у ладови́ну. Баштá ти броби́њка неје́ нагази́л, а камоли да се некому́ замери́л. ▌**студени́ броби́нци** *жмарци.* – Ка́д ми по́чну ла́зе студени́ броби́нци низ грби́ну, бе́гајте доле́ко оди ме́не. Реко́ ли ви́ ја́ ка́дно о́кну биро́в да ми ла́знуше студени́ броби́нци ни́з грби́ну, и реко́ ли ви́ да че га́дно да бу́де.

броби́њало с *мравињак.* – На Цу́рцовн̑ о́вце се премузу́ и оти́ду у па́шу, а домачи́н у́зне солчи̑к, јајце́ и крава́јче, па га но́си у броби́њало, раско́па га и ту́ри то́ј ону́тра, и ка́же: Како́ се на броби́нци бро́ј не зна́је, тека́ на моје́ о́вце да се бро́ј не зна́је, да се иља́де.

бро́ји (трп. пр. бро́јен, -а, -о) несвр. *ут̄врђује колико има чега ређањем бројева.* – Ја́ зна́м да бро́јим са́мо до сто́. Бро́јени дни́ бр̑зо про́јду. ■ **броје́ње** *гл. им.* – Ја́ несѣ̑м ве́шта у броје́ње и рачуна́ње, бр̑зо се смете́м, ме́н сва̑ћи мо́ж да прева́ри. ⌂ **бро́је му се ре́бра** *исп̄але му кост̄и, мршав.* – Јо́ш ма́лко па тре́бе да ко̓љемо свињу́ву, а њо́ј се јо́ш бро́је ре́бра. ⇔ *заброји, изброји, наброји, одброји, пр̄еброји.*

бро́нза ж *пл̄оча на шп̄орет̄у на којој се кува.* – На́ш шпо́рет и́ма бро́нзу сас два́ о́твора на који́ се ту́рају ше́рпе кат се нешто́ ва́ри. ➞ *пл̄от̄на.*

бр̑сти несвр. *једе лишће и младе гране.* – Ко́зе мло́го во́ле да бр̑сте диволеско́вину. ⇔ *избрст̄и, обрст̄и.*

брстина́ ж *тек посечене гране са лишћем да брсте овце или козе.* – И́мам две́ козѝце, и по́виш ји ра́ним с брстину́, нело што́ ји пу́штам да саме́ бр̏сте и пасу́.

брсти́нка ж *дем. од брсшина.* – Брсти́нка добра́, али за по́виш млеко́ тре́бу и три́чће и мору́ска.

бру́ка мн. бру́ће ж *срамота.* □ – Му́чи му́ку, вла́чи бру́ку. Твоје́ су бру́ће, несу́ моје́.

бру́ка несвр. 1. *грди.* – Сва́ћи дѝн му кле́пам и бру́кам га, да **се** ма́не от ћита́ње и књи́гу да прива́ти, али о́н си зна́је, кво́ си зна́је. 2. *срамоти.* – Где́ го́д да мр̏днемо за́једно, она́ ме бру́ка. ■ **бука́ње** *гл. им.* – Забразди́л је, нело ти́ с бука́ње, а ја́ чу с ћоте́к, јега́ га отр̏гнемо од ло́ше дру́ство, да не забра́зди још по́више. ⇔ *избрука, набрука, обрука.*

бру́ка се свр. *срамоти се.* – Саба́јле обле́ко белу́ кошу́љу, пр̏тене панталѐне на бри́ч и намькну́ на ву́нене чера́пе но́ви опњци, да **се** не бру́кам та́м при при́јетељи. ⇔ *обрука се.*

бр̏ци м мн. *в. бркови.* – Ђо́ра се усми́вка, пре́мазни бр̏ци, и поче́ да ни сви́ одједну́ш подјеба́ва.

брчѝк мн. брчи́чи м *дем. од брк* (упор. бркчьк). – Деда-Ра́чко бе́ше о́малечак чове́к, ма́лко погр̏бен, с уши́љени брчи́чи, и с о́чи ко пробо́јци.

бр̏чка несвр. 1. *прави наборе при шивењу одеће или обуће.* – Поче́ да бр̏чкам опњци, али сам заборави́ла како́ је то́ј моја́ ма́ти работи́ла. 2. *меша рукама по блату.* – Немо́ј да бр̏чкаш по каљи́штето, че се измѣшкаш ко свиња́. 3. *претура по стварима.* – Не бр̏чкај ми по це́пови, но́с чу ти стро́шим. ⇔ *набрчка, забрчка, збрчка.*

бр̏чка се несвр. 1. *добија боре по лицу.* – Јо́ш мла́д, а поче́ло да му се бр̏чка лице́, некакву́ му́ку и́ма. 2. *купа се, жабурка се.* – Некоје́ дете́ не во́ли да се ку́пе, а на́ше би се по це́л дѝн брчка́ло у кори́то. ⇔ *збрчка се, набрчка се, пробрчка се.*

бр̏чкав, -а, -о *наборан, смежуран.* – Ру́ће му бр̏чкаве и испуца́ле ко церо́ва ко́ра. Мо́же ми са́мо изеде́ му́да бр̏чкава, дру́го ми ни́шта не мо́же.

брчко́љ м *набор на обући или одећи, фалта.* – Сва́ка жена́ је воле́ла да вој је су́кња набр̏чкана на што́ по́више брчко́ља.

бу́ узв. *којим се неко плаши, обично дете.* – Ја́ њѐму ка́жем: Му́! – О́н ме́не: Бу́!

буа́ мн. бу́је ж зоол. *бува* Pulex irritans. – Бу́а, оно́ мѣлецко, цр̏но, а ри́па, па ни мо́ж да га сти́гнеш, ни мо́ж да га претече́ш. Напре́д, бре́, и́маше бу́је, не мо́ш да се одбра́ниш од њи́, а са́ ји некако́ затр̏ше. До́садан ко бу́а у га́че. ⌂ **бу́је су у њѐга** *он је крив.* – У њѐг су бу́је, немо́ј на дру́гога да су́мљате. ⌂ **не́ма да ни једу́ бу́је** *од премора нећемо ништа да осећамо док спавамо.* – Дањс се наработи́мо, начѣс не́ма да ни једу́ бу́је.

бу́а несвр. 1. *мати, удара по чему.* – Бу́аш, ко ве́тар у вра́та. 2. *мотком мати плодове ораха са стабла.* – Ако и́маш по́виш оре́си, и бу́аш једѝн по једѝн, на кра́ј ти́ја дѝн мо́ж да рече́ш да си буа́л оре́си, не оре́си оша́в, нело оре́си дрвја. О́н се укачи́л, па бу́а оре́си с мати́ну, а ми́ до́ле збѝрамо. Цре́шње се бе́ру, сли́ве се тресу́, а оре́си се бу́ају. 3. *пракљачом удара по натопљеној одећи или постељини да их опере.* – Жена́ збе́ре вуне́не панталѐне и пр̏тене кошу́ље, па ји однесе́ у ре́ку, ту́ри на ка́мен, натр̏ља сас прансћи́ сапу́н ил бели́ло, па с буа́љћу бу́а, и тека́ ји о́пере. ■ **буа́ње** *гл. им.* – Напре́т прање́ по́крупни дроњци́ неје́ могло́ да про́јде без бу́ање. ⇔ *забуа, избуа, обуа.*

буа́љћа мн. бу́аљће ГЛ, ДЛ ж *пракљача.* – Оти́дем на ре́ку па с буа́љћу испе́рем де́беле дре́је и цр̏ће, које́ не мо́гу у кори́то. ➞ *буваљка, пераљћа.*

бу́ба ж зоол. *бубица, инсект уошше.* – Ба́ба ме у́зне у ску́т, па по́чне да ме ћи́лка и да при́ча: Бу́ба ла́зи, не́што тражи, кога́ тра́жи, Ле́лу тра́жи, ги́ли – ги́ли – ги́ли!

буба̏љка мн. буаба̏љке ЛЗ ж *аугм. од буба.* – Некакве̏ буба̏љке ми напа̏дле граду́ну. ⇨ *бубаљ̏ћа.*

буба̏љ̏ћа мн. буаба̏љ̏ће ГЛ, ДЛ ж *в. бубаљ̏ка.* – И̏ма сва̏какве буба̏љ̏ће по тра̏ву. Кад би сва̏каква буба̏љ̏ћа сабира̏ла ме̏д, бу́мбар би сабра̏л на̏јвише. Смири́ се, не трклету́ј, да не у̏знем једѝн ома̏шљак да те прожѐним с њѐга, па и̏ма да бу́деш ми́рна ко буба̏љ̏ћа. ➞ *бубуљ̏ашка.*

бу́бањ анат. *шуп̏љина у уху затворена бубном опном, бубна дупљ̏а.* – Глава̏ заболи́ од пуца̏ње, а ми́ зе̏вамо ко коко́шће да ни не испр̏скају бу́бњеви у у̏ши.

бу́бне *удари.* – Кат те бу́бнем с песни́цуву, и̏ма све̏ зве̏зде да избро́јиш.

бу́бњарче с *плехана пећ за загревање просторије.* – Бу́бњарче и̏ма три́ нога̏ра, вра̏танца кроз која̏ се уба̏цују дрва, и отво́р одозго́р и̏сто да се у̏бацују дрва. ➞ *кубе.*

бубњи́ несвр. *бубња, глас који одаје добро наложена пећ.* – Кад га накладѐм с ли́сковине, па кат по́чне да бубњи́, зачѣс згре̏је со́бу.

бубре̏г мн. бубре̏зи / бубре̏si м анат. *један од два унутрашња органа који луче мокраћу.* □ – Оболе̏ли му бубре̏зи, па ста̏лно пи́је ча̏јеви од некакве̏ тра̏вће. Osе̏бал, са̏ га болу́ бубре̏si. ▌**бе̏ли бубре̏зи** *тестиси код стоке (најчешће вепра) који се спремају као гастрономски специјалитет.* – Де̏да Душа̏н штро́јеше по село́, а бе̏ли бубре̏зи је узима̏л да си испржи́. ⌂ **жи́ви ко бубре̏г у ло́ј** *живи у изобиљу.* – Она̏ при на̏с и̏ма да жи́ви ко бубре̏г у ло́ј.

бубре̏је несвр. *бубри.* – Отреби́ пасу́љ, па га тури́ у во́ду, ка̏т по́чне да бубре̏је, промени́ воду́ту, и остави́ га да стоји́ јо́ш. ⇔ *набубреје.*

бубуле̏ мн. бубулети́ја с *прибадача, чиода* (упор. бодьк). – Отћину́л ти си пу́л на кошу́љуву, че ти зака̏чим сас бубуле̏, да неје̏ позину́ло.

бубуле̏ја ж зоол. *буљина, сова* Bubo bubo. – Улуле̏ћа поје̏: у̏лу-лу-лу, у̏лу-лу-лу!, а бубуле̏ја: бу́-лу-лу, бу́-лу-лу! Загњи́та се ко бубуле̏ја у шупља̏р. ➞ *бубулина.*

бубули́на ж зоол. *буљина, сова* Bubo bubo (упор. *бубулеја*). – Са̏мо ћути́ и гледа̏ ко бубули́на. ➞ *совуљага.*

бубуља̏шка ж *аугм. од буба* (упор. *бубаљ̏ћа*). – Чи́м ле̏гнем, по ме̏н по́чну да ла̏зе свакакве̏ бубуља̏шће. Ми́рно ко бубуља̏шка, са̏мо спи́ и ћути́.

бува̏љка мн. буваљке ЛЗ ж *пракљача* (упор. буаљ̏ћа). – Нато́пимо дебе̏ле аљи́не у кори́то, па ји про́стремо и з бува̏љку изуда̏рамо до́к се не опе̏ру.

бува̏ра ж шатр. *затвор.* – Одлежа̏ ја̏ три́ ме̏сеца у бува̏ру, али су ме до́бро запанти́ли.

Бугара̏ш м *назив за припадника бугарске мањине у неколико лужничких села.* – Наѕрну́ кроз про́зор, ви́дим све̏тло од ла̏мпу, помисли́: мо́ж су ми Бугара̏шиви сачеко́тину спреми́ли.

Бу́гарско с *Бугарска.* – Не па̏нтим да су на̏ши му́жи ишли́ у печа̏лбу по Ромýнију и по Бу́гарско, ишли́ су си по Срби́ју, по Београ̏цко, по Шума̏дију, кажу́ там по́богата земња̏, све̏ се ро́ди кво́ се поса̏ди.

буда̏ла ж *лудак.* □ – Буда̏ле се не се̏ју, оне̏ саме̏ ни́цају. За буда̏лу и на сва̏дбу и̏ма ра̏бота.

будале̏је несвр. *постаје глупљи.* – Како́ дрте̏је, тека̏ будале̏је, ни́шта вој се не дока̏зује. ⇔ *побудалеје.*

будале́с, -та, -то *будаласт, приглуп.* – У̏баво дете̏, али ма̏лко будале́сто. Ка̏жу па̏метни чове̏ци да рећи́ја са̏мо у бу́ре миру́је, ал ја̏ ова̏к будале́с, шљока̏ра и испичу́тура, не би би́л ја̏, ка̏д би у то́ј пове̏рувал.

будале́тина ж *аугм. од будала.* – По све̏т и̏ма буда̏ле, али будале́тине по́виш и̏ма.

буда̏лство с *будалаштина, глупост.* – Де̏ да и ја̏ ка̏жем нешто́ из буда̏лство, а мо́ж да потре̏вим и и̏стину. Големо́ буда̏лство је направи́л што́ се с њу́ закачи́л.

буда́лсћи прил. *будаласто, на глупи начин.* – Буда́лсћи га зами́сли, буда́лсћи га и урабо́ти, по́сле му дру́ђи кри́в.

бу́де (имп. бу́ди – бу́дете; аор. = импф. бе́о, бе́ше, бе́ше, бе́омо, бе́осте, бе́оше; енкл. обл. за сва л. би́; рад. пр. би́л, била́, било́, били́, биле́, била́) *пом. гл.* – По́п мо́ра учи́ти пр̏во да бу́де, па по́сле по́п. И ја́ бе́о мла́да, ал са́ остаре́, па несѣ̑м за ни́где. Бу́гари бе́оше овде́к, а Не́мци от Стри́жевац ната́м. Бе́омо на пи́јац у Бабу́шницу, па се еве́ вр̏тамо. Ми́ би́ поседе́ли јо́ш, али ни до́м че́ка ра́бота. ⌂ **би́ кво́ би́** *шта је било, било је.* – На кра́ј, би́ кво́ би́, девојче́то приста́де, па и стари́ти реко́ше да је тека́ на́јбоље. ⌂ **бе́ше му ра́бота** *беше оно што је морало да буде.* – Ма́ти се за́кашља, па се за́грцну, ја́ до́к да притрчи́м – бе́ше му ра́бота, она́ ве́ч мртва́. ⌂ **че ни / ви бу́де** *испуниће нам / вам се жеље.* – Го́дина се показа́ла добра́, пу́ни ни пре́сеци, че ни бу́де. Мо́ре, че ви бу́де, ви́ се опари́сте и огазди́сте, а ми́ си оста́домо сиро́тиња, ко што́ смо и били́.

бу́ди несвр. *прекида нечије спавање, диже из сна.* – Јо́ш ни́где си́ да сѣ̑вне, свекр̏ва до́јде, па ни бу́ди да се ди́samo да и́демо на њи́ву. ⇔ *избуди, пробуди.*

бу́ди се несвр. *прекида свој сан,* фиг. *буди се из мртвих.* – Прездраву́јем, приме́чујем и да се мо́ј врсни́к поче́ бу́ди с вре́ме на вре́ме. ⇔ *избуди се.*

буду́је несвр. *дешава се, бива.* – О́вце се изја́гње и очу́ву ја́ганци, куде́ Ђу́рђовдьн то́ј све́ буду́је, тѣ́г излу́чимо ја́ганци на једну́ стра́ну, о́вце на дру́гу. При чове́ка све́ буду́је, и добро́ и ло́шо, са́мо што́ је до́брото мло́го ре́тко. ⇨ *буџује.*

бу́ђа ж бот. *врста гљивице која се појављује на органским материјама у распадању, буђ, плесан* Mucor mucedo. – Же́жак пе́кмез се сипу́је у те́гле, и оста́и да се ола́ди, и да ува́ти на вр̏ кори́цу, па се озго́р ту́ри целофа́н нато́пен у ређи́ју, да не ва́та бу́ђу.

бу́ђав, -а, -о *плесњив.* – Не́чу да ти једе́м бу́ђав ле́б, и це́л дѣ̑н да жње́м. А́ла ме те́тка пре́чека и пре́гости с бу́ђаву мору́зницу и по́сан пасу́љ. Ови́ја ле́б бу́ђав, неје́ за једе́ње, да́ј га на ку́че. ➡ *плесњив.*

бу́ђавац м *човек са коврџавом косом.* – И́ма мло́го гр̏чкаву ко́су, па га нази́вају Бу́ђавац.

буђаве́је несвр. *плесниви.* – Ле́бав поче́л да буђеве́је, неје́ ви́ше за једе́ње. ⇔ *забуђавеје, убуђавеје.*

буђа́ви се несвр. *постаје плесњив.* – Ма́з тре́бе да се у́баво уђи́пи, ако је недоћипе́л, по́чне да се буђа́ви.

бу́ђавче мн. буђавчети́ја с *прасе са коврџавом длаком.* – Дево́јченцето им и́ма гр̏чкаву коси́цу ко пра́се бу́ђавче.

буђо́ше се свр. *ухвати плесан, убуђави се.* – Како́ ли че́мо да оми́јемо ову́ј каче́тину, сва́ се буђоса́ла.

буза́ ж *напитак од пројиног брашна, боза* – На́јпрво се спре́ми ћи́сел квасѣ̑ц, па се ту́ри вода́ да заћи́пи ко за качама́к, пома́лко се пу́шта мору́зно бра́шно и ме́ша, ма́лко се посо́ли, на кра́ј му се додаде́ кавасѣ̑цат, кат се ола́ди, проце́ди се, па се у́јутру пи́је, мо́же ма́лко шиће́р да му се ту́ри, јер је мло́го ћи́село, а напре́т су га љу́ди дроби́ли с ле́б, или с мору́зницу, и је́ли ле́ти кад је же́шко вре́ме.

бузаљ́к м *запуштена имовина, имовина без власника.* – Што́ си ми напушти́л њи́ву, неје́ она́ се́лћи бузаљ́к, па да пасу́ се́лће о́вце по њу́. Неје́ ово́ј бузаљ́к да је ова́к расвра́љно по со́бу.

бу́јан, -јна, -јно *млад и снажан.* – Јова́нка бе́ше висока́, у́бава, бу́јна, а да́доше ју у Крњино́ за некаквО́г петли́чка.

буја́је несвр. *буја, напредује.* – Нађубри́мо њи́ву, али зато́ј мору́за буја́је, че излуде́је од ро́д. ⇔ *узбујаје.*

буја́р м *онај који има буве, лењština.* – Та́ј ма́чка је ладоле́ж, льснора́нац и буја́р, не́че да ва́та пога́нци, са́мо че́ка да вој се да́де да једе́.

бујѐр м *богаташ, парајлија, земљопоседник.* – Којѝ је би́л бујѐр, и́ма да поста́не на́дничар.

бујѐрство с *велико богатство.* – Вида́новићи се не ми́ре љсно што́ је се́кнул њи́нити некадѣшњи газдаљк и бујѐрство.

бујѐтина ж *пеј. од буа.* – Напре́д и́маше бујѐтине, ми́лнуле на све́ стра́не, па не мо́ж но́чу да за́спиш од њѝ.

бујурди́ше несвр. *сарађује, слаже се, дружи се.* – Они́ двојѝца бујурди́шу ко да су бра́ћа роџе́на. ➞ *бурудисује.*

бу́ка[1] ж *грађа, вика, галама.* – Ди́гла се некаква́ у́ка у бу́ка по село́, ко да је размѝрица.

бу́ка[2] ж бот. *буква* Fagus silvatica L. – Жи́р од бу́ку је мло́го бла́г за једе́ње. Ма́јстор, од це́лу бу́ку ни че́п за зе́ље не мо́ж да напра́ви. (ирон.).

бука́[3] ж *дрвени или, у новије време, лимени сводник воде на воденични витао.* – У Љубера́жду је има́ло водени́це на две́ бу́ће, па су два́ ка́мена истовре́мено мле́ли.

бука́р м *букова шума.* – При на́с расту́ бу́ка и га́бар, и негде́ нека́ цери́ка, али већѝном је бука́р, габра́чьк, текво́.

бука́ри несвр. *вепар оплођује свињу.* – Комши́ја и́ма ве́пра па напла́чује: ко́лко свѝње вепѣрат бука́ри, то́лко тра́жи да му се пла́ти. ■ **букаре́ње** *гл. им.* – Води́мо свињу́ на букаре́ње при комши́ског вепра́. ⇔ *пребукари.*

бука́ри се несвр. *пари се* (о свињи). – Ма́ на́шата свиња́ се букари́ла, али се јо́ш не позна́ва да је спра́сна. Овца́ се мр̏ка, коза́ се пр̏ца, свиња́ се бука́ри, а кра́ва се во́ди. ⇔ *разбукари се.*

бу́ков, -а, -о *који је од букве, или припада букви.* – На́јбоље је да се ме́со су́ши с бу́ково др̏во. У ра́т смо је́ли бу́ково ли́сје.

буко́вина ж 1. *дрвна маса букве.* – Да ми до́караш проме́шана др̏ва, да и́ма и габро́вина, и буко́вина и горуно́вина. 2. фиг. *онај који је приглуп и неваспитан, неотесанко.* – При на́с ора́те за оно́га којѝ ми́сли да је на́јпаметан да је буко́вина.

бу́лес, -та, -то *говече са белом пегом на челу.* – Теле́нце кад и́ма на чело́ бе́лу пе́гу ко бу́лку је бу́лесто, па ако је же́нско кр̏стимо га Бу́лка, а ако је му́шко Бу́лча.

бу́лица ж бот. *коровска биљка која расте по житима* (упор. булка[1]). – Кроз жи́то трава́ колко́ о́ч: бу́лица, жл̥те́ница, манисто́р, грао́р, куко́љ, шушња́р, палами́да, подла́ница…

бу́лка[1] мн. бу́љће ж бот. *једногодишња биљка са крупним црвеним цветом* Papaver rhoes. – Ка́т се расцавте́ле бу́љће кроз жи́то, па се црвене́ју ко кр̏в. Зи́ми иска́рујемо ђу́бре на њи́ве, сне́г са́мо скр̏ца под сѣ́ње, ми́ црвени́ ко бу́љће, нешто́ од товаре́ње, ал по́виш од гре́јану рећѝју. ➞ *булица.*

бу́лка[2] мн. бу́љће ж *раскокано кукурузно зрно, кокица.* – И́ма си по́себна мору́за са́мо за бу́љће, зове́ се бр̏зица.

бу́лка несвр. *кока зрна кукуруза, прави кокице.* – У ше́рпу се ту́ри ма́лко зејти́н и со́л, па се си́пу зр̏на од бр̏зицу, ше́рпа се покло́пи и ту́ри се на же́шку пло́тну, бр̏зо поме́ра ната́м-нава́м и бу́ље по́чну да се бу́лкају, до́к се бу́лка при́ча се: Све́ бу́ље, једѣн Ту́рчин, све́ бу́ље, једѣн Ту́рчин. На́јвише смо булка́ли бу́ље преко пости́. ⇔ *избулка, набулка.*

булума́ч[1] м *незнање, неукост.* – Научи́сте ли некво́ у шко́лу? – Ма́ преучи́мо, дојдо́мо до булума́ч! (ирон.).

булума́ч[2] м *вода помешана са брашном којом се прска још врућ хлеб да му омекша кора.* – Ка́т се ле́бови изва́де из ву́рњу, напр̏скају се с булума́ч, па се покри́ју с месаљѝ да им кори́чка омекне́је.

булуме́нта ж Δ 1. *гужва, метеж.* – Ре́тко да се на некоју игра́нку не напра́ви некаква́ булуме́нта, а до́јде и до тепа́ње. 2. *гомила, маса, руља.* – Ди́гла се булуме́нта, о́че да ме́њају вла́с, ми́сле че им бу́де бо́ље.

бу́лча м 1. *вол са белом пегом на челу* (упор. булес, -та, -то). – Сту́, Бу́лчо, сту́, у бра́зду! 2. фиг. *назив за снажног, али приглупог човека.* – Ти́ја бу́лча неје́ за при љу́ђи, о́н је до́бар са́мо за при о́вце у пла́нину. Како́ то́ј да сми́сли онакъ́в бу́лча, онакъ́в ту́пав чове́к, неје́ ми ја́сно, и са́м се чу́дим.

буљу́к м *стадо оваца од преко сто брава.* – Ње́говити буљу́к пр́ви сле́зне низ Ждрело́. У Стри́жевац је има́ло пеше́с буљу́ка, са́ да се све́ о́вце збе́ру не́ма за једн̀. ан.

бу́мбар м 1. *крупан маљав инсект* Bombus terrestris. – Ка́д би сва́каква буба́љ̀ а сабира́ла ме́д, бу́мбар би сабра́л на́јвише (упор. synsap). 2. фиг. *лењтина.* – Ти́ја бу́мбар ни́какву ра́боту не пи́па, задри́гал ко ве́пар и це́л дн̀ ан се излежа́ва.

буна́ ж *рат, ратно време.* – Воле́ла би да не́ма буна́ до́р сам жи́ва, да не ђи́не ви́ше на́род како́ што́ је ђину́л.

буна́рсћи, -ска, -ско *који се односи на бунар.* – Ни́ и́мамо ре́ку, ни́ чешму́, па све́ с буна́рску во́ду по́јимо сто́ку.

бунарче́ мн. бунарчети́ја с *дем. од бунар, бунарчић.* – У сре́д граци́ну ископа́мо бунарче́, па си из њег нава́ђујемо граци́ну.

бунарчи́на м *пеј. од бунар.* – У Чу́ку и́ма длибо́к ози́дан бунарчи́на, али не па́нтим да је некада́ у њег има́ло вода́.

бунарџи́ја м *мајстор који уме да у пољу пронађе воду, и да на том месту ископа и озида бунар.* – На́ш де́да бе́ше по́знат бунарџи́ја, о́н је по це́лу Лужни́цу тражи́л во́ду, и копа́л буна́ри.

бу́не свр. 1. *снажно удари.* – Ако те бу́нем, и́ма три́ дн̀ ана ши́ја да ти смрди́. 2. *нагрне.* – Бу́не на вра́та ко гове́до, не помо́исли да ли се ону́тра неђи́ случа́јно не собла́чи, ел обла́чи.

бу́ни несвр. 1. *збуњује.* – Немо́ј ме бу́ниш, да не забора́вим докле́ сам сти́гла с прича́ње. Бу́ни ме рачу́нат, ску́по ми наплати́л, да ме неје́ превари́л. 2. *подбуњује.* – Немо́ј да бу́ниш на́род, че те затво́ре. ■ **буне́ње** *гл. им.* – То́ј мо́ра да се урабо́ти, буне́ње не пома́га. ⇔ *забуни, побуни, подбуни, убуни.*

бу́ни се несвр. *супротстављ̀ а се.* – Буни́ла се, не буни́ла се, и́ма да бу́де како́ ја́ ка́жем, а не ти́ како́ о́ч. ⇔ *забуни се, побуни се.*

бу́нцав, -а, -о *космат, неочешљан, разбарушен.* – Дан̀ ишње дево́ђе све́ бу́нцаве ко карако́нце, да те сре́тне у доли́ну, и́ма да исти́неш от стра́. ➞ *бучав.*

буосе́рина ж *мрља од бувиног измета.* – Кошу́ља му сва́ уцви́цкана од буосе́рине, ко да не́ма жену́ да га опе́ре.

бу́па несвр. *удара по леђима уз туп звук.* – Воло́ви се узјогуни́ше па ни да мр̑дну, о́н и́зади раско́лац, па по́че да ји бу́па ко́лко можечѓи́. ⌂ **бу́па-ба́па** ономат. *тупог звука при ударању.* – Ако до́ватим мо́тку, че бу́де бу́па-ба́па по ду́пе, са́мо ли се не сми́риш.

бу́пне свр. 1. *падне, тресне, сруши се* (упор. бапне). – По́сле ка́т си по́јдемо до́м, зале́де ни се бр̑кови от сту́д, ма́лко ни рећи́ја сопли́та, штра́памо на́памет ко сањи́ти, понећи́ се опрзо́љи па бу́пне, али и то́ј је за љу́ђи. 2. фиг. *лупне, изговори бесмислицу.* – При́прос, што́ веле́ ја́ко, бу́пне, па оста́не жи́в.

бурде́љ м *земуница, примитивни кућерак.* – У Провоље́ни́к и́ма ме́сто које́ се зове́ Бурде́љ, а људи́ ми́сле да су ту́ј биле́ земуни́це у које́ се живе́ло.

бурде́љ̀ а ж *плетена кошара од врбовог прућа или кукурузовине, сужена при врху, служи да се у њој на промајном месту чува суво воће или пушено месо.* – На-пу́нимо бурде́љ̀ у с во́ће, па ју зака́чимо у а́мбар, па си зи́ми једе́мо напома́лко. ➞ *бурдуљица.*

бурдуљи́ца ж *пле̄тена кошара од врбовог пру́ћа или кукурузовине, сужена при врху, служи да се у њој на про́мајном ме́сту чува суво во́ће или пушено месо* (упор. бурдељ́ћа). – Знали́ су на́ши ста́ри да си са́ми напра́ве ту́ј бурдуљи́цу, ко и ско́ро све́ што́ им је било́ по́требно за живо́т.

бурђи́ја ж *бургија, сврдло.* – И́ма бурђи́је за дрво, а и́ма и за желе́зо.

бурђи́ја несвр. *покушава на сваки начин да оствари неки циљ.* – Све́ се то́ј учлани́ло по парти́је да некво́ бурђи́ја, да профити́ра, и једе́ ле́б без мати́ку.

бурђиче́ мн. бурђичети́ја с *дем. од бурђија, сврдлић.* – При́ча се да су кра́ли на љу́ђи жи́то, но́чу проврте́ с бурђиче́ пре́сек, и жи́то истече́ у ца́к. Ма́ ко з бурђиче́ је врте́л мецу њи́, до́к ји по́свади. Бурђичети́ја и́ма и по́голема и по́малецка, зави́си за какво́ ти тре́бу, а и́ма и големе́ бурђи́је.

бу́ре мн. буретија збир. бу́ришта с *дрвени суд за алкохолна пића* – Има́ли смо три-че́три буретија за ре́ћију. ■ **бо́рско** ~ *буре које скупља два казана комине без једно данцета.* – И́мам ка́цу од че́три ка́зана, и три́ бо́рска бу́ришта от по два́ ка́зана, то́ј су ми су́дови за ко́мину. ■ **плека́но** ~ *метално лимено буре.* – Направи́л ми лима́р кубе́нце од плека́но бу́ре, па си се гре́јем на ње́га, а и подгре́јем понешто́ за једе́ње. ■ **пла́стично** ~ *буре од пластичне масе.* – Са́ се појави́ше пла́стична буретија, на́јвише у њи́ ћисе́лимо зе́ље за зи́му. Ману́мо да бе́ремо сли́ве и пече́мо ре́ћију, сва́ бу́ришта стоју́ пра́зна и расу́шена у по́друм. Ку́ће се испразни́ле, лозја́ се наману́ла, бу́ришта се расуши́ла и разниза́ла по по́друми.

буре́нце мн. буретића ГЛ / буретијица ДЛ с *дем. од буре.* – Оста́ло ми са́мо на дно́ у буре́нце од ла́нску ре́ћију. Кад бу́де с је́сени напу́нимо сва́ буретића с во́ду да се зато́пе Ни́ овде́ва и́мамо бу́ришта и од две́ста ћи́ла, и буретијица за ре́ћију од по педесе́, шесе́ ћи́ла.

буре́чак м *хип. од бурек, бурекчић.* – Да су ми дали́ некву́ ра́ботицу, не мо́ра некво́ на́рочито, ко́лко да и́мам да даде́м на де́ца пару́ за буре́чак. ⇨ *буречьк.*

буре́чьк м *в. буречак.* – По́докну ме та́тко на телево́н да му ку́пим буре́чьк, ал да бу́де же́жак, и да пои́там, да се не ола́ди до́к сти́гнем.

бурја́н м бот. *трајна зељаста биљка висине до два метра, расте на њивама, крај путева, у шуми* apta Sambucus abulus. – Куде́ бурја́н расте́, ту́ј сто́ка не лежи́. Где́ су биле́ гради́не са́ ура́сло у бурја́н, и зми́је се ко́те. Пора́сте у́баво дете́, и́зрга ко бурја́н.

бурма́ ж *дрвена славина за точење вина.* – Вино́ то́чимо на бурму́, а ре́ћију с цре́во́.

бурди́сује несвр. *сарађује, слаже се, дружи се* (упор. бујурдише). – Има́л једнога́ друга́ра из Богда́новац сас ку́га у́баво бурди́сував, те се пове́ре једн на дру́ђег, и догово́ре се да бе́гају.

бурли́к м *коров, травуљина*. – По њи́ве му расте́ бурли́к, а о́н се па́ти у ва́рош, не́ма за кво́ ни ле́б да ку́пи, а ма́ни дру́го.

бу́с збир. бу́сење м 1. *ископани комад затрављене земље, бусен.* – Чу ти иско́пам једн бу́с здра́вац, да си поса́диш прет ку́ћу. На́ши бе́оше ископа́ли ро́в, па га покри́ли с грања́к и бу́сење. 2. фиг. *бусен стидних длака око полног органа.* – До́бра же́нска мо́ра да бу́де дру́сна и ру́нsава, да и́ма у́бав бу́с, ако све́ то́ј и́ма, зове́мо ју ћи́тка.

бу́сија ж *заседа.* Δ – Јо́киш се мр̑дну куде́то се ућу́тал у бу́сијуту, гле́да и чу́ди се кво́ се с на́с деша́ва.

бу́та несвр. *гура.* – Башта́ кладе́ каза́н, бу́та ли бу́та кордељи́, и́та му се, мо́ра да препи́ца раћи́ју це́лу но́ч. ⇔ *забута, збута, избута, набута, одбута, убута.*

бу́та се несвр. *гура се.* – На́род се бу́та ко у цр̑кву на при́чес. ⇔ *збута се, набута се, убута се.*

бутéје несвр. *трули, губи калоричну вредност.* – Овáј дрва вéч почéла да бутéју, нéче да ни огрéју нáзиму. ➞ *вутеје.* ⇔ *избутеје.*

бути́нка мн. бути́ње ж *дем. од бутина, бутиница.* – Да те сти́сне сас онéј њо́јне мазнé бути́ње, и́ма да шту́кнеш мецу њи́ ко совéља мецу ни́тће.

бу́тне (трп. пр. бу́тнут, -а, -о) свр. 1. *гурне.* – Бу́тни га нéк пáдне ис ко́ла, кат се задéва. Енé ји колáта онáм, бу́тнута пот шу́пу. 2. *загњури у воду.* – Бу́тни га у во́ду нек се оку́пе са свé аљи́не, па че се сми́ри. 3. *нагне да бежи.* – Кад ни силдисáше некаквá о́стра псéта, ми́ бу́тнумо низ доли́ну, па бéж.

бу́трав, -а, -о *крут, неприлагодљив.* – О́н је мло́го бу́трав, нумéје сас девóће да орáти, укрути́л се, па јези́к ко да му се преврзáл.

бу́ца несвр. 1. *претећи риче.* – Кáд ви́ди туцо́г волá, испла́зи јези́к и по́чне да бу́ца. 2. фиг. *момкује, јурца.* – Нéче да се жéни, јо́ш му се ћи́та и бу́ца по пути́шта. ⇔ *избуца се.*

бу́цало с *дрвени клин помоћу кога се бућкањем у бучки одваја масло из млека.* – У нáш крáј се кáже бу́чка у којé се бу́чка млеко́, и бу́цало с којé се бу́чка млеко́ у бу́чку. ➞ *бучкало, чурило.*

бу́чав, -а, -о *неочешљан, разбарушен, чупав* (упор. бунцав). – Ни́ти се ми́је, ни́ти се чéшља, о́ди бу́чава ко со́тоња, да ју срéтнеш но́чу, и́ма се от стрá прећи́неш.

бучи́ несвр. 1. *бруји, брекће* (о мотору). – Јá сам по́виш због шишéто пошљ, него да глéдам ко́мбај, а кво́ и да глéдам, скаламо́нција ко скаламо́нција, бучи́ ли, бучи́. 2. *јечи, хуји.* – Почé да бучи́ плáнина, стљвни се, че ни тéпа грáд. 3. *зуји у глави.* – Од начљшњо пијéње јо́ш ми бучи́ у глáву. 4. фиг. *проламају се гласови у свађи.* – У ку́ћу у́збуча ко да си о́гањ у слáму врљи́л, бучá, бучá, па се одједну́ш сви́ уђутáше. ⇔ *пребучи, узбучи.*

бу́чје с *простор обрастао буковом шумом.* – Сéкомо дрва у нáше бу́чје у Гари́ње, и докарáма пу́на ко́ла.

бу́чка ж *узана дрвена посуда висине до 1,5* м *са клином за бућкање ради добијања масла из млека.* ▲ – Ди́гнем се, па по дéсет бу́ће млеко́ избу́чкам, па тљга сéднем лéб да једéм. Колкá је, моглá би да се стојечћи́ измо́ча у бу́чку. Обли́зује се ко мáчка окол бу́чку.

бу́чка несвр. *бућка млеко ради добијања масла.* – Млеко́ бу́чкам ју́тром, по ладови́ну, млеко́ се лáдно бу́чка, а не подгрéјано. Сá ману́мо да бу́чкамо, децá ви́ше и не знáју кво́ је тој мáсло. Млеко́ се бу́чка преко цéло лéто, а нáјвиш текá по́дјесен, кад је нáјгусто. ■ **бучкáње** *гл. им.* – Бучкáње трајѝ спри́лиће сáт, до сáт и по́л, ко́лко је женá јáка у ру́ће, и да ли по́брже ил по́полак удáра с бу́чкалото. ⇔ *забучка, избучка.*

бу́чкало с *дрвени клин помоћу кога се бућкањем у бучки одваја масло из млека* (упор. буцало). – Млеко́ се бу́чка у бу́чку с бу́чкало. Бу́чкало и́ма дрвену дршку, и на крáј уцврстено колцé о[д] даску́ избу́шено на неко́лко местéти.

бучњáк м *бујица.* – Ту́ј го́дин бучњáк однéсе полови́н село́. Нáправи се голéм бучњáк, па снéсе неко́лко ку́ће у Сли́вовик, и однéсе мо́с у Ждрело́.

бу́ца м фиг. *човек на високом положају* (упор. и големац). – Ду́шко Спáсић једно́ врéме бéше глáвни бу́ца у лужни́чћи срéз, о́н вéдреше и облáчеше. ➞ *буцован, дрмашор, пуравелија, пуравелник.*

буцáк м *забачено и заостало место или крај.* – Који́ су били́ пáметни ото́ше на време да жи́ве у грáд, садé ми́ остáдомо да се слепу́тамо овдé по ови́ја буцáк.

буцéвља несвр. *бива* (упор. буцује). – Не буцéвља у́век онáк како́ ми́ о́чемо.

буцовáн м *в. буца.* – Не во́лим да и́мам рáботу с о́пштинсћи буцовáни, за њи́ трéбе длибо́к цéп.

буџу́је несвр. *в. будује.* – И то́ј буџу́је, уда́ви се чове́к у буна́р, па га не мо́ж на́јду по пеше́с дѣ́на. Неје̑ била́ сћита́ра и политика́ш, али је воле́ла сас љу́ђи да буџу́је, да ора́ти, да неје̑ сама́, самоти́ња је цр̑на су́дбина. Говедаре̑ буџу́ју они́ја који́ су на́јсирома у село́, или који́ и́мају на́јвише деца́.

бу́ши несвр. *прави рупе,* фиг. *истражује речима.* – Она́ ка́т по́чне да бу́ши и ишчѣ́чкује, од њу ни́ште не мо́ж да сакри́јеш. ⇔ *избуши, обуши, пробуши.*

бушо́тина ж *рупа добивена бушењем.* – Једно́ вре́ме по ра́тат усред Бабу́шницу прави́ше бушо́тину за на́вту, али ни́шта не најдо́ше. ⇔ *обушотина.*

В

ва́брика мн. ва́бриће ж *в. фабрика.* – И́згради сељак држа́ву, на́праји ва́бриће по гра́дови, али држа́ва за́бораји да му вр̑не бар ма́лко.

ва́бричћи, -чка, -чко *који се односи на вабрка.* – Залули́л мој Милу́тин „мора́ву“, чу́ри ди́м окол ње̑г, ко да је ва́бричћи ди́мњак.

Вава́ *село у Лужници;* Вавѣ́ц, Вавка́, Вавче́ мн. Вавци́ *етн;* вавсћи́, -ска́, -ско́ *етн.*

ва́га ж *справа за мерење тежине.* – Домачи́н одре́ди оно́га који́ је по́писмен да бу́де уз ва́гу, и да запи́сује кат се ме́ри ко́лко је жи́то навр̑шено. ■ **жи́ва** ~ *тежина живе животиње.* – Ово́ј јунче́ је на про́даву, и́ма га жи́ва ва́га на́јмање три́ста ћи́ла. ⌂ не **ва́та га ва́га** *не може да га измери вага због тога што је или претежак, или нема довољну тежину.* – Ми́ деца́ се нареди́мо при ва́гу уз вршали́цу да се измери́мо, а они́ја који́ ме́ри чѣ́с ора́ти да не́ма то́лко голе́м те́г да некога́ по́големшког и по́јачког изме́ри, а ако је неђи́ по́ситан, о́н рече́ да и ње̑га не мо́же да изме́ри, јер га „не ва́та ва́га“.

вагабу́нда м шатр. *преварант, протува, скитница.* – Сре́тоше ме некакви́ сѣ́блази и вагабу́нде, и одвле́коше ме под ве́јник, и ђа́волат ми ри́пну на ши́ју, напи́ се ко су́ђер. Сељак и́з-дѣн у́-дѣн оре́ и верти́ мати́ку, па до́јду вагабу́нде из гра́д, и обе́ру смета́ну, а за ње̑г кво оста́не.

ва́грес м *водоравни положај установљен васер-вагом,* фиг. *уравнотежено стање прихода и расхода.* – Пођину́мо сас мо́јву од ра́боте, узи́мам и ра́дници под дне́вницу, по́сле кат преведе́м ва́грес, ђо́рав дина́р се не мо́ж заврти́ у ку́ћу.

вагѐта ж *додатак јелима, вегета.* – У сва́ко је̑ло је добро́ да се ту́рне вагѐта.

ва́да ж *канал којим се доводи вода од јаза до воденице, или до места под баштама.* – У Кори́тњицу и́ма и по неко́лко водени́це на и́сту ва́ду. Из ва́ду си тьмѣ́н поси́пујемо гради́не. Од напре́д су биле́ ва́де, а са́ и́ма пла́стична цре́ва за поси́пување.

ва́ди (трп. пр. ва́ден, -а, -о) несвр. *извлачи, чупа што из нечега.* – За́боле ме зу́б, че мо́рам да га ва́дим. Ју́тре ча ва́димо гр̑снице ис топи́ло. Из ово́ј каче́ још неје̑ ва́дено си́рење. Не́мам ни јеѣн ва́ден зу́б. ⌂ **ва́ди му ма́сло** *кињи, мрцвари кога.* – Че до́јду и мој́и пе́т мину́та, чу ти ва́дим ма́сло, ко што ти́ ме́н ва́диш са́. ⌂ **ва́ди си о́чи** *мрзи се са киме.* – Бра́ћа роџе́ни, а ва́де си о́чи по су́дови око́л једно́ дрво на мецу́. ■ **ваде́ње** *гл. им.* – Ме́со се веч испе́кло у ву́рњу, јо́ш ма́лко па је спре́мно за ваде́ње. ⇔ *извади, навади, одвади, повади.*

ва́дица ж фиг. *браздица на лицу која се ствара приликом смејања.* – Ти́ ми мло́го личи́ш на моју́ поко́јну Ма́ру, та́ј коса́, те́ј ве́це, та́ј снажи́ца, и она́ и́маше ма́дешчьк на ли́це, а ка́т се усми́неше и́маше ва́дице на обрашчи́чи и́сто ко ти́.

вадоду́шник м 1. *крвник, свирепа особа.* – Сас таква́ога вадоду́шника ти не́ма да саста́виш кра́ј, него га мању́ј на вре́ме. 2. библ. *светац који је задужен да вади душе.* – Све́ти Ра́нђел је вадоду́шник.

ва́жан, -жна, -жно *који има, или мисли да има, велики значај и углед.* – Ни́кој ју не во́ли, са́мо се пра́ви важна, и ми́сли да је на́јпаметна. ■ **на́јважан,** -жна, -жно суперл. *најважнији.* – Ти́ ми́слиш да си овде́ на́јважан, и да мо́рају сви́ да те слу́шају, али те ни́кој не заре́зује за црви́ву сли́ву.

ва́жно прил. *значајно, озбољно.* – Ва́жно је да те не ува́те, ако те ува́те, јеба́л си чво́рка. ■ **по́важно** комп. – Од здра́вје не́ма ни́шта по́важно, али се чове́к то́ј се́ти са́мо ка́т се разболи́.

ва́жнос ж *важност, значај.* – Сељак не прида́ва неку́ наро́читу ва́жнос на једе́ње, једи́но ка́т **се** пра́ји бачи́ја, тъ́г мо́ра да **се** до́бро и поједе́ и попи́је.

ва́здук м *ваздух.* – Сковитли́ло ме по́д-груди, па сти́ска ли сти́ска, ва́там ва́здук ко на сла́мку од овъ́с.

ва́зна ж *посуда за цвеће или воће, ваза.* – За Младе́нци им купи́мо криста́лну ва́зну.

ва́јда ж *добит, корист.* Δ – Бо́ље да се окоти́л пога́нац, од ње́г би било́ нешто́ ва́јда́, о[д] те́бе не́ма и́ч ва́јда́. Јеба́л ћа́р ва́јду, те се роди́ла што́та. ➞ *ћар.*

ва́јди *пружа корист коме.* – Они́ја што пома́гаоше на роди́тељи кад им мло́го и неје́ вајди́ло пома́гањето, са́, кад заврши́ше шко́ле, ни́где ји не́ма. ⇔ *овајди.*

ва́јди се *стиче добит.* – Који́ се ва́јди на ту́ђу не́срећу, и ње́г ци сти́гне такво́. ⇔ *овајди се.*

ва́јдица ж *дем. од вајда.* – На сирома́ чове́ка и муши́ца у ду́пе да улети́, ва́јдица му је.

вајка́да прил. *давно, већ одавно, одувек* (обично с предл. од). – За сељака́ си је на́јтешко од вајка́да.

ва́ка ж *бела овца са црним лицем и црном њушком.* – Ва́ка је бела́ овца́, а и́ма црно́ лице́ и цр́ну прљи́цу. ➞ *ваклуша, ваћица.*

вакѐла ж *строги укор, батине.* Δ – О́че ли јо́ш неко́ј да се пра́ви ма́нгуп, ко́[ј] је са́ на ре́д да му очи́там вакѐлу.

ва́кичка ж *хип. од вака.* – О́вце и́мају сва́каква имети́ја, која́ Ва́кичка, која́ Калу́шка, која́ Рогу́шка.

ва́клес, -та, -то 1. *црномањаст, који има црне обрве.* – Тъ́г уле́зе једна́ ва́клеста, цвр́ста и, учи́ни ми се, по́стара од ме́не. 2. *брав који има црне шаре око очију на белој глави.* – Ја́ во́лим да су ми ва́клесте о́вце. ⇨ *вьклес.*

ва́клуша ж *бела овца са црним лицем и црном њушком* (упор. вака). – Ако је овца́ бела́, а и́ма црну́ бразду́ по лице́ и цр́ну прљи́цу, о́на је ва́клуша.

ва́кман шатр. м *мангуп, факман.* – Ти́ја ва́кман не́ма ку́га неје́ зајеба́л. ■ **по́вакман** комп. *вакман у већем степену.* – Голе́м је ва́кман, али и ва́кман налети́ на по́вакмана, такъ́в је живо́т.

ва́л м *вео од танке прозирне тканине којим невесте покривају главу и горњи део тела.* – Неве́сте су о́бавезно носи́ле ва́л. Неве́ста се направи́ла у ва́л. Тъ́г уле́зне неве́ста, бра́т ју во́ди, на гла́ву ва́л, а на гру́ди бела́ ћи́тка. ➞ *превез.*

вала́ ж *лепо мишљење изражено о коме, похвала, хваљење.* – По́старачка, неје́ за голему́ валу́, ал па неје́ ни за големо́ куде́ње, мо́же да про́јде.

ва́ла речц. 1. *којом се изражава захвалност, хвала.* – До́бро, ва́ла ти и на то́ј. Ва́ла Бо́гу и то́ј да доче́кам, па по́сле не́к мре́м. 2. *за појачавање тврђења или одрицања.* – Ва́ла, чу и́дем, па ма́кар да се не вр́нем. Пу́шеше, ва́ла, ко стро́шен ћу́нац, ру́ће пожлте́ле, у́снице изгоре́ле, но́кти поцрне́ли, ка́д пу́а, из гру́ди кр́чи ко метиљава овца́. ➞ *фала.*

вале̏ње с *хвалисање, похвала.* – То̏ј што̏ си га истепа̏л, и због то̏ј лежа̏л у а̏псу, неје̏ за вале̏ње. Кат по̏чне да се ва̏ли, сту̏жни се чове̏ку од њиго̏во вале̏ње. По̏сле су и̏шли а̏брови и та̏мо и ова̏мо, било̏ је и вале̏ње и куде̏ње.

ва̏ли[1] (трп. пр. ва̏лен, -а, -о) несвр. *хвали, похваљује, одаје признање.* – Мно̏го ју ва̏ле да је добра̏, да је па̏метна, да је из добру̏ ку̏ћу. Вале̏те ме у̏ста, кат село̏ не̏че. Ако оме̏сим ле̏б, све̏ комши̏ће ме ва̏ле како̏ у̏баво ме̏сим, са̏мо на свекрву не ваља̏је. У ва̏лене ја̏годе се не и̏де з голему̏ кро̏шњу. Који̏ је мло̏го ва̏лен, ње̏му си̏гурно нешто̏ ва̏ли. ⇔ *повали.*

ва̏ли[2] несвр. *недостаје, мањка.* – Ма̏ да ли си ти̏, бре̏, полуде̏л, ил ти па̏мет ва̏ли. Јо̏рда је̏с да је по̏старачка десети̏на го̏дин, али не̏ка, кво̏ вој ва̏ли, а и на ње̏га не̏че ни̏шта да ва̏ли с њу̏. Ни̏шта не ва̏ли ако се компири̏ти распа̏дну, тъ̏г су по̏блађи. ➞ *фали.*

ва̏ли се несвр. *хвали се.* – Који̏ се ва̏ли, сам се ква̏ри. Не̏чу с ње̏г да и̏дем, мно̏го се ва̏ли, ко да не зна̏м који̏ је, и од какви̏ је. Неје̏ да се ва̏лим, али како ме̏н жетва̏рка неје̏ има̏ло у це̏л кра̏ј. Не̏ма кво̏ да се љ̏жемо, а ни да се гоћа̏ ва̏лимо. ➞ *фали се.* ⇔ *завали се, повали се.*

вали̏да ж *инвалиднина, месечна накнада за инвалидитет стечен на радном месту.* – Ма̏лко го̏дине је раде̏л у Не̏мачку, али повреди̏л но̏гу на ра̏дно ме̏сто, па са̏ и̏ма да при̏ма не̏мачку вали̏ду до̏к је жи̏в.

вали̏нка ж *недостатак, фалинка.* – Све̏ је до̏бар, са̏мо и̏ма једну̏ вали̏нку, во̏ли по̏честа да пи̏не, и не̏ма ме̏рку.

ва̏личан, -чна, -чно 1. *са неким недостатком, фаличан.* – Са здра̏вје сам добра̏, али сам вали̏чна са зу̏би, поче̏ше да испа̏дају једъ̏н по једъ̏н. 2. фиг. *негативан, лош.* – Несъ̏м чу̏ла ва̏личну ре̏ч од ње̏га.

ва̏лога ж геогр. *користасто улегнуће на равном земљишту, увала.* – Чемери̏ка расте̏ по ва̏лоће, у мртви̏ло, где̏ је вла̏жно.

ва̏лта ж *набор на одећи, фалта.* – Вута̏ра на ва̏лте, па не̏мамо пе̏глу да ју испе̏гламо, не̏ло ту̏римо лопа̏тицу на жа̏р, па ју угоримо̏, и с њу̏ ју испе̏гламо.

ва̏лтина ж геогр. 1. *дуго и уско улегнуће на земљишту, увала.* – О̏вце пла̏ндују у ва̏лтину, а овчари̏ и̏грају сви̏њ̏ну. 2. *превој на путу.* – Пази̏, ту̏ј и̏ма ва̏лтина, да не извр̏неш ко̏ла. 3. *превој на крову зграде са два крила под правим углом, у „ге“.* – Греда̏ гребења̏ча се ту̏ра у ва̏лтину ка̏д је кро̏в на „ге“.

ва̏лтинка ж *дем. од валтина.* – Е̏м кри̏вина, е̏м ва̏лтинка, па не̏згодно за проде̏ње с пу̏на ко̏ла.

Валуни̏ш (адм. Валниш) *село у Лужници;* Валуни̏шанин, Валуни̏шанка, Валуни̏шанче мн. Валуни̏шање *етн;* валуни̏шћи, -шка, -шко *кшет.*

валци̏ја м *хвалисавац.* – Валци̏ја и подвалци̏ја, ва̏ли се куде̏ стигне, и гле̏да сва̏коме нешто̏ да подва̏ли.

ва̏ља[1] несвр. *вреди.* – Ако те це̏ло село̏ мр̏зне, ти̏ не ва̏љаш. ➞ *ваљаје.*

ва̏ља[2] несвр. 1. *котрља.* – Не мо̏гу да га но̏сим, па га ва̏љам да га одва̏љам у по̏друм. 2. *премеће нешто међу прстима.* – О̏н се зане̏л, ва̏ља мецу пр̏сти беле̏гат от ку̏ћу, и чъ̏с-чъ̏с па ме погле̏да. 3. *сабијањем равна терен.* – И̏демо на ку̏лук, па сас лопа̏те расту̏рамо ри̏злу, а по̏сле че га ва̏љак ва̏ља. 4. *гњечи сукно у ваљавици.* – Изатка̏ла сам кла̏шње, па ји му̏ж одне̏се у Љубера̏жду у ваља̏вицу да ји ва̏ља. ⇔ *доваља, изваља, наваља, одваља, поваља, преваља, приваља, разваља, сваља, уваља.*

ваља̏ прил. *ваљда, вероватно, можда.* – Ови̏ја стари̏ти си̏н ми чу̏ва, ваља̏, петна̏јес гове̏да за про̏даву. ➞ *ваљада, вољада.*

ва̏ља се несвр. *котрља се.* – Дечи̏ца, па̏дал сне̏г, па се ра̏дују, једна̏ се гру̏двају, једна̏ се прза̏љају, једна̏ се ва̏љају. ➞ *грваља се.* ⇔ *доваља се, одваља се, поваља се, разваља се, сваља се, уваља се.*

ваља̏вица ж *постројење где се коришћењем енергије воде ваља сукно.* – У на̏ш кра̏ј ваља̏вица је била̏ са̏мо у Љубера̏жду. ➞ *туп̄авица.*

ваља̏вичар м *власник ваљавице, најчешће и радник у њој.* – Има̏ло је и по̏штени ваљавича̏ри, али и подвалџи̏је.

ваља̏да прил. *ваљда, вероватно, можда* (упор. ваља). – Притрпи̏ се ма̏лко, неси̏ са̏мо ти̏ гла̏дан, неје̏ ваља̏да душа̏ поче̏ла да ти иска̏ча за једе̏ње. И дањс, ваља̏да, и̏ма те̏ја стари̏нће пе̏сме да се неку̏де пое̏ју.

ваља̏је несвр. *ваља, вреди* (упор. ваља 1). – Кво̏ је, Во̏јо, ораги̏, казу̏ј ми, кво̏ не ваља̏је. Ваља̏је, не ваља̏је – то̏ј ти је. Ако ми се не вр̏неш, не̏че да ваља̏је ни за те̏б, ни за ме̏н. ⇨ *вељаје, вољаје.*

ва̏љак м *грађевинска машина за сабијање и равнање терена.* – И̏демо на ку̏лук, па сас лопа̏те расту̏рамо ри̏злу, а по̏сле че га ва̏љак ва̏ља. Ва̏љак пора̏вни и ува̏ља и најгрмутљи̏ву зевњу̏.

ва̏љатан, -тна, -тно *доброг здравственог и имовног стања.* – У после̏гњо вре̏ме несѣ̏м ва̏љатан, све̏ ме боли̏, а ле̏б ми се не једе̏. Ва̏љатни су, и̏мају големо̏ има̏ње, а и у ку̏ћу се сви̏ до̏бро сла̏гају.

ваља̏џија м *мајстор који управља ваљком.* – Ваљаџи̏ја бе̏ше си̏тан, си̏тан ко цицора̏н, си̏тни бр̏ковчичи, ко да ји сас у̏глен прајѝл, ши̏љкаве си̏тне о̏чи, али изле̏зе ората̏ како̏ Радоси̏нка, онаква̏ сна̏га и вртире̏пка,�̏де̏ да се бѣш у ње̏г загле̏да, у ваљаџи̏јуту.

ва̏љне свр. фиг. *снажно удари.* – Ако те ва̏љнем с тоја̏гуву, и̏ма да се три̏ дѣна ва̏љаш и прев̏ијаш.

ваљу̏вак м *сакупљена гомилица сена након грабуљања.* – Згриба̏мо лива̏ду, па пу̏но ваљу̏вци згре̏бомо, па и њѝ здену̏мо у нави̏љњак.

ва̏љувес, -та, -то *ваљкаст, овалан.* – Пробе̏ремо ва̏љувести ка̏менчичи, па с пра̏чу га̏џамо пилети̏ја.

вами̏лија ж *више породица које потичу од истог претка.* – За Вели̏гден начи̏нимо пера̏шће и наме̏симо колачи̏, па у сва̏ку ку̏ћу која̏ ни је вами̏лија однесе̏мо кола̏ч сас по две-три̏ пера̏шће. Ма̏ти и баштȁ су му били од добру̏ вами̏лију. На̏ше вами̏лије ни̏кад несу̏ ораги̏ле, и на се̏лће пре̏славе седе̏ли смо на дру̏ђи кра̏јеви. ➞ *фамилија.*

вамилија̏з м *школски послужитељ.* – Бѣш мо̏ј при̏јетељ једѣн би̏л је вамилија̏з у Богда̏новац, па при̏чаше како̏ су га со̏тоње плаши̏ле но̏чу.

вамилија̏ран, -рна, -рно *породичан, фамилијаран.* – Вамилија̏ран чове̏к се не сћи̏та по седе̏ње и игра̏ње.

вамилија̏рно прил. *породично.* – Ка[д] деца̏ и̏мају ра̏спус вамилија̏рно да до̏јдете, немо̏ј са̏мо њѝ да испра̏тите.

ва̏нгла ж 1. *овећа емајлирана кухињска посуда.* – Једна̏ ва̏нгла си је са̏мо за прање̏ су̏дови. Бра̏шно се држи̏ у ва̏нглу, а жи̏то се гребе̏ сас шини̏к. 2. *зидарска алатка за малтерисање, фангла.* – Ва̏нгла је зи̏дарска ала̏тка за ма̏лтер кат се зи̏да или малтери̏сује.

ва̏не свр. 1. *ухвати* – И̏маше једѣн Јо̏са Бо̏шковић, о̏н ка̏же: ја̏ мо̏гу змију̏ да ва̏нем, и ни̏шта ми неје̏, нити ме она̏ ди̏ра. Дево̏јче, немо̏ј ме поде̏ваш, ка̏(д) те ва̏нем, и̏ма те истресе̏м ко срди̏т ма̏чку. 2. *почне.* – Ди̏гне се ра̏но, помузе̏ кра̏ве, нара̏ни живи̏ну, си̏пе на сви̏ње, даде̏ на деца̏ једе̏ње, па ва̏не да срецу̏је по ку̏ћу. Сви̏ се издиза̏ше од обе̏д на брзи̏ну, мати̏ће вану̏ше да се̏вају, журе̏ да по̏виш око̏пају бе̏рем оно̏ј што̏ је нашпа̏ртано, да га не зава̏та ћи̏ша. 3. *крене.* – Ти̏ си оти̏деш, ал ти душа̏ ва̏не комто

Проваљени́к, комто на́ше село́, и комто ме́не. ⇔ *доване, заване, наване, обване, поване, подване, приване, уване.*

ва́не се свр. 1. *ухвати се, закачи се.* – Како́ ме виде́, ва́ну се за ме́н, и не пу́шта ме. 2. *потсири се, ухвати мају.* – Млеко́ тре́бе да бу́де мла́ко, саде́ да је умр̥л сту́д, онака́ се не́че у̏баво ва́не, не́че се до́бро потси́ри. Ка́т се млеко́ ва́не, мо́ра пр̥во да се проце́ди да изле́зне си́рутка. ⇔ *доване се, подване се, приване се, уване се.*

ване́ла ж *вунени џемпер.* – Ту̏ј ване́лу је купи́ла на ва́шар. Напре́т смо си саме́ пле́ле и ване́ле, и јеле́ци, и чера́пе, и рукави́це. Кад га је се́цнула за ване́лу, те́ше га обо́ри.

вани́ла ж бот. *мирисава тропска биљка чији се плод употребљава као зачин* Vanilla planifolia. – Немо́ј да забора́виш да ку́пиш неко́лко ке́сице вани́лу.

вани́лица ж 1. *врста ситних колача.* – Купи́ла сам вани́лу да спре́мам вани́лице за сла́ву. 2. *ванилни шећер.* – Ту́римо у кола́чи једну́ ке́сицу вани́лицу.

ванта́зија[1] ж *измишљотина, фантазија.* – Не́мам ви́ше стрпље́ње да слу́шам њиго́ве ванта́зије, које́ ми при́ча от како́ смо се упозна́ли.

ванта́зија[2] ж/м *маштар, сањар.* – Не вантази́рај, ванта́зијо, нело се прива́тај за ра́боту.

вантази́ра несвр. *говори бесмислице, измишља.* – Јеле́нко је добро́, жа́ли се да му срце́то преа́пује, али ни́какви ле́кови не узи́ма, са́мо вантази́ра да ме једе́.

ванци́ра свр. *излати, поблесави, посенили.* – Ово́ј је да ванци́ра чове́к, што́ ду́маше Ђо́ра кова́ч: да пр̥сне на ва́рено ме́сто. Са́м се сћи́та по по́ље, ко да је ванцира́л. На́род ванцира́л, све́ ве́рује кво му при́чају ови́ја поли́тичари.

вапи́р м 1. мит. *вампир.* – Па како́ да ти ка́жем, вапи́ри и даньс и́ма, оно́ вапи́ри смо сви́ гото́во, али и ти́ја вапи́ри што́то чи́не ште́ту и́ма. Исцакли́л ко вапи́р. 2. фиг. *баксуз.* – Вапи́ре ти́ ниј̑е́дан, са́мо зна́ш да баксузу̏јеш и пра́виш дави́је. ➞ *тењ̑ц.*

вапи́ри се несвр. *вампири се.* – При́чају да су се у Сли́вовик мло́го вапири́ли, зато́ј што су им ста́ра гро́бишта била́ на и́сточну стра́ну бр̥до, па гла́ве на мртавци́ до́јду на за́пад, а тре́бе да бу́де обр̥нуто, зато́ј су преселили гро́бишта где́ су даньс. ➞ *тенчи се.* ⇔ *увапири се.*

ва́ра несвр. 1. *доводи у заблуду, обмањује.* – При́чам им при́че, ље́жем ји, ва́рам деца́ да за́спе. 2. *чини прељубу.* – Жена́ га ва́ра, и о́н то́ј зна́је, али сле́га ра́мена збо́г деца́. ⇔ *извара.*

ва́ра се несвр. фиг. *забавља се са киме, у емотивној вези је са киме.* – Деца́та поче́ше да се ва́рају, поче́ше да се оса́мују по скро́вита ме́ста. ⇔ *завара се.*

ва́рба ж *боја за фарбање дрвета, метала и ускршчих јаја.* – Ма ђа́волес чове́к, према́зан сас ра́зне ва́рбе. ➞ *фарба.*

ва́рба несвр. 1. *премазује фарбом, фарба.* – Те́ра ме Петка́на да ку́пим ва́рбу да ва́рбам вра́та, то́ј вој приста́до, ал кад запе́ да се бри́чим, ја́ вој отказа́ послу́шнос. 2. фиг. *вара, прави кога будалом.* – Јеле́нко, не ва́рбај ме, него казу̏ј куде́ се на́лиза тека́ сабе́ајле. ➞ *фарба.* ⇔ *оварба.*

Варвари́ца ж вер. пр. (4./17. децембра) ж *празнује се за заштиту деце од ватре и вреле воде, тога дана се кува тзв „шарено вариво“ које се справља од пасуља, кукуруза, пшенице, боба, грашка, леће и др.* – Варвари́ца ва́ри, Богсави́ца (св. Сава Освећени, празњује се 5./18. децембра) кладе́, а Свети-Нико́ла (празњује се 6./19. децембра) ку́са.

ва́рен, -а, -о 1. *куван.* – Насмеја́л се ко ва́рена глава́. Ва́рени компи́ри се да́вају на сви́ње. 2. *скуван.* – Попо́шће се напу́не, си́пе им се вода́, и ва́ре се на пло́тну, кат су ва́рене, ту́ре се у ре́лну да се запечу̏. 3. *заварен, зашвајсован.* – Ово́ј је да чове́к пу́кне на ва́рено ме́сто. ⇔ *недоварен.*

ва́ри несвр. 1. *кува.* – Зи́ми ва́римо зе́ље ис ка́цу, а про́лети лива́цко зе́ље. Зна́м да сва́рим каве́, не ва́рим га пр̏ви пут. Пасу̏љ је на́јблаг ако се ва́ри у зевња́но гр̏не уз огња̏ште. 2. *особина посуде да даје посебно дабар укус јелу које је у њој скувано.* – Ста́ро гр̏не бо́ље ва́ри. (посл.). Ва́реомо у земња́ни ло́нци, из њи̏ пасу̏љ на́јблаг. ■ **варе́ње** *гл. им.* – У котѣ̏л се си̏пе млеко́, ту́ри се ма́лко бра́шно и по́чне варе́ње, ва́ри се све́ док се не згу́сти и не по́чне да приго́рује. ⇔ *довари, превари, провари, свари.*

ва́рка несвр. *брани, чува, штити.* – У̏јесен мо́рамо да ва́ркамо ло́зје од ћо́совци. Пољак ва́рка по́ље да о́вце не пра́ве па́кос по ње́га. На седе́њу у̏век по́јдеше и по некоја́ по́стара жена́, стри̏нка, те́тка, да ни ва́рка да се не забора́вимо. ■ **варка́ње** *гл. им.* –Варка́ње и чува́ње неје̏ и̏сто: овча́р ва́рка њи̏ве да о́вце не нале́зну по њи̏ и напра́ве па́кос, а чу́ва ји да се не потро́ве у пла́нину, или да ји ву́кови не пода́ве. ⇔ *одварка, поварка, уварка.*

ва́рка се[1] несвр. *брани се, чува се.* – Ва́ркај се док не упа́днеш у ло́шо дру́ство, по́сле ти је до́цкан. До́бро, а̏јд сре̏ћан ти пу́т, ва́ркај се, гра́д је то́ј, туџи̏ љу́ди. ⇔ *одварка се, уварка се.*

ва́рка се[2] рет. несвр. *жури се, хита.* – Ре́че како́ че до́јде некоју̏ ве́чер да ме сли̏ма сас некво́ сокоћа́ло, да му при̏чам от се̏лска прескака́ла, а са́ мо́ра да се ва́рка да но́си на роди̏тељи кво́ им поне̏л.

ва́рница ж *усијани део материје који искаче из ватре или из предмета након ударца о што тврдо.* – С огња̏ло се уда́ра у кре́мен да се ство́ри ва́рница да запа́ли тру́д, па по́сле да поткладе́мо о́гањ. ➞ *жишка.*

варо́ша̏њин мн. варо́ша̏њи ГЛ / варо́ша̏ње ДЛ м *становник вароши, варошанин.* – Сви̏ поста́доше варо́ша̏њи, села́ запусте́ше. Моји̏ варо́ша̏ње до́јду та ми помо́гну окол сла́ву, по́сле кат си по̏јду напу́не ђе́пици, да несу̏ ца́бе доди̏ли.

ва́та ж *пречишћена и прерађена влакна памука.* – Ру́си им бе́оше дали̏ гру̏дњаци, они̏ напу̏њени сас ва́ту, па се овде́ зако́пча под ми̏шку, и држи̏ топло́.

ва́та (трп. пр. ва́тан, -а, -о; имп. вати̏ – ватѐте) несвр. 1. *хвата.* – Зи̏ми ка́д је голе́м сне́г ва́тамо жлта̊ће пот ко́ш. Но́во, јо́ш у ру̏ђе неје̏ ва́тано. 2. *захвата одређену количину.* – Барда́к је окани̏к, конди̏р ва́та по́ла оку́, а кондирче́ је на́јмалецко, оно́ ва́та окол три̏ста гра́ма. ⇨ *вача.* ⇔ *довата, извата, навата, повата, подвата, превата, привата.*

ва́та се несвр. 1. *хвата се* (рукама један за другога). – Дојде́те, ма́лко че пое́мо, ма́лко че се ва́тамо у ко́ло, немо́ј се срамо́јете, ми̏је смо си на́ши. 2. *одговара по величини, пасује.* – Узни̏ две слави̏не, па која́ се ва́та њу̏ че поста́вимо и пла́тимо, а ону̏ј че вр̏немо. По́квари ми се фре́за, а не́мам резе́рни де̏л који̏ се ва́та да ју по́правим, и са́ стоји̏ пот шу̏пу, а ми̏ ру́чно ко́памо. 3. *згрушава се млеко приликом кисељења.* – У зевња́н су́д ћи̏село мле́ко се на́јбоље ва́та. Ћи̏село млеко́ се вата́ло у гр̏не, а са́ се ва́та у пла́стичан су́д. 4. *мази се у љубавној предигри.* – Даньшња о́младина сра́м не́ма, ва́таје се и целиву̏ју пред на́род, ко да су сами̏. ⌂ **и̏сто ти се ва́та** *изађе на исто, свеједно је.* – Ако ви ува́те да кра́днете, и̏сто ти се ва́та да ли си се качи̏л, ил си сљ̏бу држа́л. А је̏л чва́рци, а је̏л компири̏, а је̏л ла́јна – и̏сто ти се ва́та, у гро́бишта не пису́је кво́ си је̏л.⇨ *вача се.* ⇔ *довата се, навата се, повата се, подвата се, привата се.*

ва́ти свр. 1. *ухвати.* – Вати̏ га за ши̏ју и не пу́штај, до́к ја́ не сти̏гнем да га истресе́м из га́че. 2. *крене.* – Кат се про́спи, Ти̏ка ва́ти по село́ да кра́дне и да оти̏ма, до́к напу́ни јенџ̏ук. ⇔ *довати, завати, подвати, превати, привати, увати.*

ва́тка ж *дужина која одговара ширини шаке* (око 10 cm). – Нека́ бу́де дљ̏го три̏ ва́ће. Једна́ ва́тка – ни̏шта па́тка; дру́га ва́тка – тамњ̏ па́тка; тре́ћа ва́тка – асли̏ ала́тка.

ва́тка се несвр. *дечје одмеравање наизменичним хватањем за штап с једног краја на други, губитник је онај за чију шаку не преостане ништа.* – А̏јде да се ва̏ткамо, па кој̑и изгу̏би, о̏н че пр̏ви да жм̑и, а дру̏ђи да се ку̏тају.

ва́тра ж 1. *пушчана или топовска паљба.* – Немо̏ј да о̏диш у̏справно, не̏ло ту̏ј делн̑ицу прелази̏, ако те ви̏де Бу̏гари, че отво̏ре ва̏тру да ни поби̏ју. 2. *висока телесна температура.* – Дете̏ ка[д] доби̏је ва̏тру тре̏бе да се истр̏ља с ређ̑ију̏, и да му се даде̏ да пи̏је некво̏ ћ̑иселко. ▌**жи́ва** ~ *храбар, окрет̑ан, способан човек.* – У̏рош Ћ̑иринсћи бе̏ше жи̏ва ва̏тра, али и голе̏м баксу̏з.

ва́триште с *део шпорета где гори ватра.* – Шпо̏рет и̏ма врата̏нца крос која̏ се ту̏рају др̏ва у ва̏триште, где̏ горе̏, а испод ва̏триште и̏ма реше̏тка крос коју̏ пропа̏да пе̏пел у пепеља̏ру, која̏ мо̏ра да се с вре̏ме на вре̏ме чи̏сти.

ва́труштина ж *пеј. од ватра.* – Поруси̏ му челце̏ сас светену̏ води̏цу, и оно̏ че му про̏јде ва̏труштината.

ва́ћица ж *бела овца са црним лицем и црном њушком* (упор. вака). – Ако је овца̏ бела̏, а и̏ма црну̏ бразду̏ по лице̏ и цр̏ну прљ̑ицу, о̏на је ва̏ћица.

ва́ча ДЛ рет. несвр. *в. ватa.* – Немо̏ј да га ва̏чаш с ру̏ђе, да те не умь̑шка. ⇔ *повача.*

ва́ча се ДЛ рет. несвр. *в. ватa се.* – Ка̏т човȅк неје̏ ка̏дар да о[т]цече̏ др̏во, бо̏ље да се не ва̏ча за сећ̑иру. Да ли је же̏га, ил ћ̑иша па̏да, и̏сто ни се ва̏ча, ра̏боте мо̏рају да се заврша̏вају.

ва́шар м фиг. *лом, неред, русвај.* – Уле̏зле сви̏ње̏ у гради̏ну, па направи̏ле ва̏шар по њу̏.

ва́шариште с *место на коме се одржава вашар.* – И̏ма си ва̏шариште куде̏ љу̏ди вашару̏ју, а и̏ма си по̏себно сто̏чно ва̏шариште, куде̏ се сто̏ка прода̏ва.

вашару̏је несвр. *учествује на вашару првенствено ради провода* – И̏ма и такви̏ који̏ по три̏ дь̑на пре̏д ва̏шар по̏чну даваша̏ру̏ју, под ве̏јник уз му̏зику. ⇔ *извашарује, навашарује се, превашарује.*

ва́шарџија м *учесник на вашару.* – Ва̏шарџије по не̏дељу дь̑на пред ва̏шар по̏чну да се поста̏вљају на ва̏шариште, пу̏штају му̏зику и ма̏ме посе̏тиоци.

ваши̏в, -а, -о *вашљив.* – Ру̏жа се̏де до ње̏г, а Да̏не поче̏ да се изми̏ца од њу̏, ко да јеваши̏ва. ➞ *вшљив.*

ва́шинац м *човек из вашег села.* – Ја̏ бе̏о с једно̏г ва̏шинца на во̏јну ве̏цбу, ал сам му заборави̏л и̏ме.

вь́здьн прил. *целог дана, по цели дан.* – Вь̏здьн у̏чи. Вь̏здьн сам стоја̏ла, па ми но̏ђе ја̏скају.

вь́здьндьн прил. *цели божији дан.* – Вь̏здьндьн се оглецу̏је, вь̏здьндьн се разо̏цује.

вь́клес, -та, -то *в. ваклес.* – Мло̏го во̏лим то̏ј ја̏гње што̏ је вь̏клесто.

вьшаве̏је несвр. *постаје вашљив, добија ваши.* – Напушти̏мо се, па сви̏ поче̏мо да вьшаве̏јемо. ⇔ *завьшавеје.*

вьшка̏ ж 1. зоол. *паразит који живи у косматом делу главе човека, ваш.* – До̏садан ко вьшка̏. Пара̏ на пару̏ и̏де, а вьшка̏ на вьшку̏. Мо̏ре, и са̏ понекоја̏ деца̏ и̏мају вь̏шће. 2. зоол. *биљна ваш.* – Пипе̏р ми напа̏дле вь̏шће, а не̏мам с кво̏ да га напр̏скам. 3. фиг. *зеленаш, камата̏р.* – О[д] ту̏ј вьшку̏ не узи̏мај пару̏ на за̏јам, и̏ма да ти по̏сле кр̏в испи̏је. ⌂ **изди̏са се ко вьшка̏** *кочопери се, прави се важан.* – Не̏чу да и̏дем с ње̏г, изди̏са се ко вьшка̏ на ти̏л, а за једну̏ пару̏ неје̏.

вьшка̏рник м *густ чешаљ помоћу кога се скидају ваши са главе.* – На̏на че и̏де на ва̏шар, па че ку̏пи вьшка̏рник да ми истре̏би вь̏шће.

вьшкобе̏рник м *место где се најрадије сакупљају вашке* (обично је то место иза ушију). – Вьшкобе̏рник је ме̏сто на гла̏ву иза у̏о где̏ се збирају вь̏шће на гоми̏лу.

вьшља м 1. *вашљив човек, вашљивац.* – У окупа́цију запати́мо вьшће, па сви́ поста́домо вьшље. 2. фиг. *сиромах.* – Ти́ја вьшља не мо́же да ми бу́де зе́т.

вьшљи́ви несвр. *предаје ваши другима.* – Који́ је вьшљив, о́н вьшљи́ви и дру́ђи ко́ји су око́л ње́г. ⇔ *овьшљиви, увьшљиви.*

вьшљи́в, -а, -о *вашљив* (упор. **вашив**) – Да им не ула́зиш у ку́ћу, не́чисти, вьшљи́ви, и ста́ри и деца́, ко да су от ци́ганску со́рту.

вьшна ж *прљава и вашљива жена, вашљивица.* – Та́ј вьшна неје́ то́лко да не́ма, ко́лко што́ не́че да рабо́ти.

ве́бруар м *други месец у години.* – Цькле му се о́чи, ка́ко на мачо́ра у ве́бруар. ➞ *фебруар.*

вебруа́рац м *који се односи на фебруар.* – Ви́дим ја́ Љуби́сава поткара́ло до кра́ј, усвитка́л с о́чи ко мачьк вебруа́рац, че пра́ји некьв беља́ј.

вегѐтица ж *дем. од вегета* (упор. вагета). – На́вечер се збе́ремо у за́другу, прода́вац ве́ч наотвара́л ме́сни на́ресци, па ји на арти́ју од брашњи́в ца́к насе́цкал, па тури́л вегѐтицу, и че́ка муштери́је.

ве́дри[1] несвр. 1. *чини ведрим, разведрава* (о небу). – Поче́ да га ве́дри, че се попра́вља вре́ме. 2. несвр. фиг. *бди, не леже по целу ноћ.* – Заседимо́ се и запри́чамо, па ве́дримо по це́лу но́ч. ⌂ **ве́дри и обла́чи** *ради шта му падне на памет.* – Докопа́ше се вла́с, па са́ ве́дре и обла́че по њи́ну же́љу, запошља́вају и отпу́штају куга́ о́че, и ни́ћи им ни́шта не мо́же.

ведрина́ ж 1. *отворени простор, небо без заклона.* – Ако тре́бе да пре́спиш негде́ надво́р, ле́гни ма́кар пода др́во, са́мо да те не би́је ведрина́. 2. фиг. *симпатија, наклоност, топлина.* – Дојде́ от печа́лбу, ту́ри паке́т на аста́л, с о́чи погле́да а́ у те́б, а́ у мен, али очи́ти са́мо те́бе ма́зе с по́глед, си́не му ведрина́ ма́лко под веце́те, а мо́ж ми се са́мо учини́ло.

ведро́ с *древни суд у коме се музу овце, ведрица.* – О́вце се музу́ у ведро́, а кра́ве у ко́ву. На сре́д и́жу гори́ о́гањ, а о́коло наре́дена текнети́ја, ка́рлице, бу́чће, ведра́, чу́туре и тльчници.

ведроне́боња м *онај који хода уздигнуте главе, уображенко.* – Ди́гал гла́ву ко ведроне́боња, ко да је сво́ зна́ње на ови́ја све́т он измисли́л.

везе́ несвр. 1. *украшава везом.* – Ме́не је моја́ ма́ти ра́но поче́ла да у́чи да везе́м миљети́ја и пешћири́, а са́ уме́јем да везе́м и гобле́ни. 2. фиг. *лепо игра.* – Кад Ве́ља Гр́не поведе́ше ко́ло, и по́чне да везе́ ча́чак ил мора́вац, све́ же́не су се претица́ле која́ че се до ње́г ва́не. ⇔ *извезе, навезе.*

ве́зен, -а, -о *извезен.* – Ја́ мо́ј ве́зен деверсћи́ пешћи́р јо́ш чу́вам. О́твори ко́вчег, поче́ да ва́ди рубу́ и вели́ ми: Ово́ј је ћена́рна кошу́ља за младоже́њу, ово́[ј] је ве́зен пешћи́р за де́вера, а ово́ј су шарени́це за при́јатељи. ⇔ *извезен, навезен.*

веја́лица ж *машина на ручни погон за одвајање плеве од жита.* – Ве́јалицу смо купи́ли на ва́шар у Пи́рот. Ка́д ве́јемо жи́то на ве́јалицу, ја́ обр́там, обр́там па ми све́ коса́ на гла́ву плесњи́ва од зно́ј. ➞ *ветрењача.*

ве́је несвр. 1. *пада снег.* – Сне́гав поче́ да ве́је, па нуме́је да ста́не, че ни затру́па. 2. *одваја зрневље пасуља или жита од плеве уз помоћ ветра.* – Пасу́љ ве́јемо на про́току ка́д и́ма ве́тар. Напре́т смо веја́ли жи́то на гу́вно, па с лопа́те вр́љамо у́вис, ве́тар но́си пле́ву на́стран, а жи́то па́да до́ле. ⇔ *завеје, навеје, одвеје.*

ве́јник м 1. *шатор који се поставља у авлији за свадбено весеље, или повдом испраћаја војника у војску.* – Има́ли смо три́ста чове́ка у ве́јник кад жени́мо Миле́ну. На́пуни се ве́јник, сви́ му некви́ по́клони да́вају, сви́ се разасмеја́ли, ма́ћа врнди́ ната́м-нова́м, башта́ веч укрсти́л с о́чи. 2. *пластеник за повртарске културе.* – У ве́јник петлицањи́ ра́но сти́гну за једе́ње.

вéјћа мн. вéјће ж фиг. *мршава особа* (попут суве гране). – Бéше ýбава женá, али какó вој детé нестáде, прéполови се, стáде ко вéјћа. Разболé се, и почé да опáдам, свáћи дѣн мршавéјем, постáла сам ко вéјћа.

вéк м 1. *животни период од рођења до смрти.* – Јá у мóј вéк несѣм ошѣл на седéњу. Јá ли чу цéл вéк да рабóтим за тéбе, а ти сáмо да се излежáваш. ⌂ **од вéк** *од како се родио, од како памти за себе, одувек.* – Онá си је слабокрвна од вéк, па вој и детéто слабокрвно. Рáбота се чѣском раздýма, али карáње састиза једнó дрýго, при нáс је текá од вéк. ⌂ **од вéк до вéк** *од настанка до нестанка света.* – Јá му свé исприча́, óн ýздњу и рéче: Е́, текá је билó, и текá че си бýде, од вéк до вéк. ⌂ **ни на вéк, ни на свéт** *ни на овом, ни на оном свету, никада.* – Ако óчеш продýмај с мéн, ако нéчеш немóј ни́ на вéк, ни́ на свéт.

векýје несвр. 1. *проводи животни век са неким.* – Кудé си нашлá тог занесóтину, да с њéг вéк векýјеш. 2. *траје вечно.* – Текá си је, човéци дóк су пóмлади ми́сле да че векýју, а онó дóјде – па пýћ! и нéма га, ко да нејé ни би́л. Какó пáдо от плóт, напцувá га, и реши́ му: нáјесен чу га прејéбем у печéње рећи́ју, нéче да векýје тýј.

вели́ (през. вели́м – велимó – велý) несвр. *говори, казује.* □ – Јá ко вели́м да и њéг поведéмо, а ви́ какó ми́слите? Сви́ му велимó да се мáне од њý, ал óн никóга не слýша. Штó велý јáко: рáбота нејé зáјак да побéгне.

Вели́гден м вер. пр. *Ускрс.* – На Вели́гден се мéсе шарени́ лéбови сас перáшће. Нејé свáћи дѣн Вели́гден.

Вéлико Бóњинце *село у Лужници;* Великобóњинац / Великобóњинчанин, Великобóњинка, Великобóњинче мн. Великобóњинци / Великобóњинчањи *етн;* великобóњински, -ска, -ско *етн.*

вељáје несвр. *в. ваљаје.* – На вељáје да си човéк ти́ка вечéру. Не вељáју вој прашчи́нката за једѣн компи́р.

вељáје се несвр. *ваља се* – Не вељáје се да се свáдбе прáје у пости́, а тóј је и цр̏ква брани́ла.

вéна мн. вéне ж анат. *крвна жила, крвни суд који води крв према срцу.* – Не могли́ да му напи́пају венý да га шпри́цају, па га свé избóли по рýће. ■ **врáтна** ~ *вена која пролази кроз врат.* – Протр̏љај му врáтне вéне, óн тéка-тéка па че се опорáви.

вењ̏ц мн. венци́ м 1. *венац од сплетеног цвећа.* – Уви́јемо вењ̏ц за јáгње, за овцý, за ведрó, за загóн где се премýзује. – 2. *венац од уплетених главица црнога или белога лука.* – Мојá бáба је уви́ла двáес венцá црвéни лýк и пешéс венцá бéли лýк. 3. *венац од мехурића у флаши или чаши са ракијом, као показатељ њенога квалитета.* – С рећи́ју трéбе испоњк: пр̏во ју мáлко помири́шеш, па мáлко пи́неш да ви́диш да ли је јáка и лекови́та, или је мéка и трýје, па ýзнеш влáшу па ју протресéш, да ви́диш какѣв вењ̏ц прáји, и кóлко држи́ вењ̏цат, да ти покáже да ли је двáпут прошлá кроз лýлу. 4. *ојачани горњи руб на котарици или земљаној посуди.* – Кувáли смо у шéрпе зевњáне, унýтра глецóсане, а и гóре óколо по вењ̏ц исто глецóсане.

вéне несвр. *сахне, губи свежину.* – Морýза почéла да вéне, а травá се сасви́м осуши́ла. ⇔ *завене, повене, увене.*

венéр м *фењер.* ▲ – Напрéт смо свé с венéр свети́ли, ако се нóчу затéли крáва, или трéбе да се нештó ис пóдрум донесé. ⇨ *вењер.*

венéрче мн. венерчети́ја с *дем. од венер.* – Били́ су венéри, али и венерчети́ја, онá су горéла пóмалко гáс, ко штó су билé и лáмпе и гасарчети́ја.

вéнча свр. *изврши обред склапања брака.* – Мéне и твојéга баштý је венчáл поп-Ради́сов у стри́жевачку цр̏кву.

венчáница[1] ж *раскошна хаљина у којој се млада венчава.* – И јá сам се жени́л, и тóј двáпут, и знáм квó је и венчáње и венчáница.

венча́ница[2] ж тех. *греда у грађевинарству која се полаже на зид, и од које полазе остали делови кровне конструкције.* – Оде́љамо гре́де, и ка́д до́јде вре́ме да се пра́ји леви́на, збе́ремо се неко́лко ма́јстора, и греде́те по́чнемо да крште́вамо. Пр̏во пробе́ремо које́ че бу́ду венча́нице или пози́дњаче. Ка́д њи наре́димо и цвр̏стимо, тѣг до́јду на ре́д да се ту́рају та́вањаче. По њи́ се поло́жено и по́преко наре́де о́кагаче, то́ј кад је леви́на голема́, а не́ма си́дови ну́тра. На та́вањаче се у́справно поста́ве дире́ци, а на њи́ ле́гају распиња́че. Ка́т се поста́ве распиња́че, на њи́ се по́преко ту́рају ро́жњаче, на које́ се насла́њају мерте́ци или ро́гови. Да би све́ то́ј било́ цвр̏сто, дире́ци се уцвр̏сте сас косници́ и поја́нте. А да би косници́ и поја́нте а́рно држа́ли, у гре́де се усечу́ у́сеци, који́ се зову́ ће́рти. Косни́к иде у до́љњи де́л од ди́рек, а поја́нта у го́рњи де́л. Е́, ако је голе́м ра́спон, при вр̏ тре́бе и греда́ која́ се о́ка сле́мењача. Зама́лко да забора́вим гре́бењачу. Она́ се ту́ра у ва́лтинуту кад је кро́в на „ге“ (или на гре́бен), куде́ се врзу́ју маи́је. Те́ј гре́бењаче се ту́рају на ка́јдис, а оста́ле гре́де се ту́рају на шре́к.

венчѣ́к мн. венчи́чи м дем. *венчић.* – Издво́ји се овца́ која́ се пр̏во ојагњи́ла, и ту́ри вој се вењц, а на њо́јно ја́гње ма́ли венчѣ́к. На Свети-Јова́н Биљобе́р девојчети́ја ви́ју венчи́чи, па ји ока́че на вра́та.

венчу́је се несвр. *венчава се, ступа у брак.* – Венчува́ли смо се у цр̏кву, по́сле комуни́сти забрани́ше у цр̏кву, не́ло са́мо у о́пштину. ■ **венчува́ње** *гл. им.* – Напре́д је венчува́ње било́ са́мо у цр̏кву, а са мо́же и у о́пштину, а понеђи́ се уо́пште и не венчу́ју, па си и они́ жи́ве и пра́ве деца́.

вењѐр м *в. венер.* – У вењѐр му неста́л га́с, па једва́ по́треви низ шумља́к да изле́зне на пу́т. По комшиљ̏к се попали́ше вењѐри, притропа́ше пе́нцери.

ве́пар м *крмак за приплод, нераст.* – Удебели́л се ко ве́пар. Тре́бе да те́рамо свињу́ при ве́пра. Оди вепра́ и оди момка́ нема вајда́. ▌**неско́пен** ~ *кастрирањем неујаловљен вепар.* – Неско́пен ве́пар је за́тра, чу́до рану́ поједе́, и не мо́же се ура́ни ко ско́пен. ⇨ *вепр.*

ве̊пр рет. м *в. вепар.* –Запени́л на у́ста ко ве́пр. Угоји́ло се ко ве́пр.

вепр̊е́ мн. вепрети́ја с *дем. од вепар.* – У ко̊чину и́мамо три́ ра̊њени́це, и једно́ вепре́.

вепре́нце с *хип. од вепре.* – За Свети-Ра́њђел чу́вамо једно вепре́нце да га закољѐмо. За сва́дбу се ко́љу о́вце, свиња́ понека́, за печѐње зако́љемо вепре́нце, овно́ви већи́ном су се кла́ли за у је́ла.

вепри́на м *аугм. од вепар.* – И́мам на до́м пе́т сви́ње прасѝље, два́јес и о́сум прачи́на, и једно́г вепри́ну, алеси́на.

ве́ра ж 1. *учење да постоје натприродна бића, религија.* □ – Ци́ганин је ни́каква ве́ра, не́че те прева́ри са́мо ако не мо́же. 2. *поверење.* – Те́бе ве́рујем, и у те́бе и́мам ве́ру да чеш да ме погле́даш у ста́рос.

вери́ге ЛЗ ж *старински ковани ланац са куком над отвореним огњиштем за који се качи котао.* – Зака́чимо голе́ми котѣ̏л на вери́ге, па у њѐг сва́римо ти́кве за сви́ње. ⇨ *вериђе.*

вери́ђе ГЛ, ДЛ ж *в. вериге.* – Насре́д и́жу гори́ о́гањ, изнад њѐга вери́ђе и котѣ̏л, а испод са́ца̑к.

вери́жњача ж *греда у комину о коју су се каче вериге.* – Изнад огњи́ште је коми́н, у њѐга греда́ вери́жњача, на њу́ ока́чене вери́ђе, а на њи́ зака́чен котѣ̏л.

ве́рује несвр. *сматра да је нешто онако како се приказује.* – Све́ ти ве́рујем, са́мо ти једно́ не ве́рујем, да че се ма́неш од ре́ђи́ју и дува́н. ⇔ *поверује.*

ве́рује се несвр. *поштује се Бог и обичаји.* – Мло́го се ве́рувало напре́д, и по́штували се ра́зни о́бичаји. ■ **ве́рување** *гл. им.* – Ако не по́штујемо ста́ри, мисли́ли смо да мо́же нешто́ ло́ше да ни се де́си, такво́ смо ве́рување има́ли.

ве́с[1] м *вест, новост.* – Кажи́ вој по́изокол, да ју не пресе́чеш сас ти́ја ве́с.

вес[2] м *фес.* Δ – Неве́ста и́маше пре́вез, а и́маше, чи́ни ми се, и ка́ицу, оно́ до́јде бѣ́ш ко ве́с, са́мо не́ма ћи́тку.

ве́сел, -а, -о *весео, радостан.* – Ка́да до́јдеше Вели́гден, куде́ погле́даш ве́сел на́род.

весе́ли несвр. *чини кога веселим.* – Немо́ј да ме весе́лиш, ме́н ми је до вика́ње, а не до игра́ње и поја́ње. ■ **веселе́ње** с *гл. им.* – За пре́млаз спре́мају ба́нице, пога́че, ђуве́чи, па се нади́гну па и́ду та прему́зују о́вце, па свира́чи и́ду та сви́ре, па о́ро – игра́ње до мога́ње, пије́ње, веселе́ње, те тека́ је било́. Дете́ од вика́ње лѣ́ко пре́јде на веселе́ње. ⇔ *овесели.*

весе́ли се несвр. *чини се веселим, радује се.* – Ко́ј се се́ли, о́н се не весе́ли. ⇔ *овесели се, развесели се.*

ве́селшьк, -шка, -шко *хип. од весел.* – У́бавшко и ве́селшко дете́нце, је́дне, пи́не, па са́мо одли́та по дво́р.

ве́т, -а, -о 1. *избледео, похабан.* – На њу́ је у́век вета́, али чи́ста ре́кла. Ме́не че и да зако́паја сас вету́ шами́ју. 2. *убледео, без свежине у лицу.* – У́, ко́лко је деда- Дра́га стану́л ве́т у лице́, нешто́ га кру́пно му́чи. 3. *пиће без укуса, свежине и јачине.* – То́ј ви́но у бока́л вето́, стоја́ло отво́рено, па неје́ бѣ́ш добро́ за пије́ње.

ве́тар м *струја ваздуха која се креће одређеним правцем.* □ – Ра́збеснеја се ве́тар, че ни пооба́ра крсти́не по њи́ве. ▌**црве́ни** ~ мед. *заразно обољење коже домаћих животиња* erysipelas. – Кат свиња́ и́ма ва́тру и црвени́ кру́гови по це́лу сна́гу, та́ј бо́лес се зове́ црве́ни ве́тар. ⌂ **ве́тар га однѐл** *нека га ђаво носи.* – Па до́бро, на́не, ве́тар га однѐл, неси́ бѣ́ш то́лко огладнѐла да о[д] дете́ узи́мам, те́б да даде́м. ⌂ **ве́тар ти** *залуду ти, џаба ти.* – Мани́ ме, сву́ ме у́балави, ве́тар ти такве́ цели́вће. ⌂ **ве́тар ти, да би́ ти** *нека иде ђавола, да се нигде не види.* – О, ве́тар ти, да би́ ти, и такво́ ло́зје, це́ло ле́то га ко́паш и пр̀скаш, ка[д] до́јде вре́ме да се бе́ре, пилети́ја га обе́ру пре на́с. ⇨ *ветр.*

ве́тарчьк м дем *ветрић.* – Мору́зе бе́оше зажлте́ле, па како́ ве́тарчьк ду́не, оне́ зашуште́. ⇨ *ветьрчак.*

ве́тьрчак м *в. ветарчьк.* – Затрча́ се ја́, рашири́ ру́ђе ко авијо́н, осети́ ко некѣ́в ве́тьрчак, али не мога́ да полети́м. Же́га, ал неје́ успа́рчиа, раздуву́је пома́лко ветѣ́рчак, мо́же да се ди́ше.

вете́је несвр. *постаје блед, похабан.* – Дојдо́мо си до́м, како сти́гомо, поче́ше јурња́вине окол дете́то: прање́ пе́лене, простира́ње, пегла́ње, измори́мо се, жена́ ми поче́ вете́је, тамѣ́н ле́гнемо, бебе́то се уви́ка. Дре́је ти вете́ју, ко што и ти́ вете́јеш. ⇔ *извете́је, овете́је, увете́је.*

ве́тр рет. м *в. ветар.* – Сва́ђи домачи́н се жу́ри да што́ пре́ жи́то о́бере, да му га ве́тр не́ очу́ка. ⌂ **ве́тр га однѐл** *нека га ђаво носи.* – Ја́ им ста́лно ду́мам: Па бра́ћа сте, поми́ре́те се, ве́тр га однѐл! – али они́ јо́к, те́рају си по сво́је.

ветре́је несвр. 1. *ветри, испарава.* – Затва́рај бало́нат, да не ветре́је вино́то 2. фиг. *губи памћење.* – Како́ старе́јем, тека́ ветре́јем, све́ заборавља́м које́ куде́ оста́вим. ⇔ *извете́реје.*

ветрења́ча ж *машина на ручни погон за одвајање плеве од жита* (упор. вејалица). – Напре́т смо веја́ли жи́то на гу́вно, па с лопа́те вр̀љамо у́вис, ве́тар но́си пле́ву на́стран, а жи́то па́да до́ле, по́сле изле́зоше ветрења́че, па оне́ пра́ве ве́тар, и по́льсно за ра́боту.

ве́три несвр. *помоћу ве̄тра или промаје чисти што од примеса или прашине.* – Не ве́тре ку́ћу ни́како, убазде́ло се ко у ко́чину. ⇔ *провети.*

ветри́на[1] м 1. *пеј. од ве̄тар.* – Ко са́ да гле́дам: ка́т по́чнеше ветри́на да сави́ја вр̏бе, и да ле́те цре̏пови от ку́ће, па́мет да ти ста́не. Ветри́на се раздува́л, стру́же па бри́ја, неје̏ за искача́ње ис ку́ћу.

ветри́на[2] ж *витрина.* – Ско́ро сврта́ при једно́г пустоо́ца, неје̏ се жени́л, а у ветри́ну натура́л сли́ће от сва́ко дево́јче с које̏ је проорати́л ма́лко, ил се мо́ж ма́лко подржа́ли за ру́ће.

ветроме́тина ж *место изложено ве̄тру.* – Овца́ ви́ше во́ли да пла́ндује на ветроме́тину, не́го где је заду́шчина.

ве́трошка зоол. *птӣца из реда соколова, ве̄трушка* Falcus apivorus. – Ве́трошка је ко́рисна, ло́ви ми́шеви по по́ље, она́ лети, па ста́не у ме́сто и трепе́ри с кри́ла, па проду́жи да лети́.

ве́ће ЛЗ прил. *већ.* – Ми́ смо од ода́мна овде́, па ће на́с ве́ће да пу́шти, а ти́ има по на́с гоџа́ да бу́деш. ⇨ *веч.*

већи́ном прил. *већим делом, у већем броју, понајвише.* – У на́ше село́ оста́ле већи́ном же́не, муште́на намале́ла.

ве́ч ГЛ, ДЛ прил. *в. веће.* – То́пи се сне́г, ве́ч наср̏та про́лет. Би́л је чове́к у го́дине, и ве́ч је има́л пра́унуци. ⇨ *вечем, вечма.*

ве́че с *време од заласка сунца до почетка спавања.* – До́бро ве́че, комши́ће, при́маш ли ни на поседѣ́к. ▌**ве́се́ло** ~ *вече пре свадбе у младиној кући, када се вије венац за капију и улазна врата.* – Сва́дба се спре́ма по́себно у неве́стину, по́себно у младоже́њину ку́ћу, код неве́сту у́вечер се ви́је вењц, свира́чи сви́ре, и́гра се о́ро, зове́мо га ве́се́ло ве́че. ⇨ *вечер.*

ве́чем ГЛ, ДЛ прил. *в. веч.* – Тьмѣ́н поче́ га́че да обла́чим, је̏рбо су тѣ́г га́че носи́ли са́мо они́ја који́ су пора́сли, па тре́бе ве́чем да се же́не. Не загоми́љај мло́го, не́го је̏ц отру́лницу и пу́кницу, ако ве́чем не једе́ш ла́јна и три́чњаци.

ве́чер ж/м *в. вече.* – Збирамо се једну́ ве́чер при ме́не, дру́гу при те́бе, и тека́ ни прооди вре́ме. ▌**Бѣ́гња** ~ *Бадње вече.* – Ка́д је Бѣ́гња ве́чер, вечеру́је се на́зем на про́стрту сла́му. ▌**Бѣ́гњи** ~ *Бадње вече.* – За Бѣ́гњи ве́чер се ме́си кола́ч, и спре́ма се са́мо по́сно, и једе́ се на́зем на сла́му. ■ **вечерта́** чл. ф. *те вечери, баш те вечери.* – Соба́јле ото́ше, и вечерту́ се па врну́ше при на́с на спање́. Вечерту́ту преди да у́мре, башта́ ни о́кну да се сви́ збе́ремо при ње́га, да ни још једанпу́т ви́ди. ⇔ *довечер, навечер, надвечер, предвечер, придвечер, увечер.*

вече́ра ж *вечерњи оброк.* – За вече́ру и́мамо кво́ смо има́ли за обе́д. ▌**голе́ма** ~ *касно увече, време пред сам почетак спавања.* – Дојдо́ше у голе́му вече́ру, тамѣ́н бе́омо полега́ли. ▌**си́та** ~ *вечера која се спрема за Бадње вече, а поставља се на поду на простртој слами.* – Вече́ра која́ се спре́ма за Бѣ́гњу ве́чер зове́ се си́та вече́ра.

вече́ра свр. и несвр. *(по)једе вечерњи оброк.* – Тамѣ́н вечера́мо, и спре́мамо се да си ле́гнемо, кад за́лаја ку́че, и неко́ј тро́пну на вра́та. ⇔ *повечера.*

вече́рка несвр. дет. *вечера у дем. значењу.* – А́јде, си́не, да вече́ркаш, да ми ти се не поти́ка вече́ра. ⇔ *повечерка.*

ве́чером прил. *у време вечери, увече.* – До́јду партиза́ни ве́чером, па им даде́мо ле́б и с ле́б и изгу́бе се, ју́тром до́јду Бу́гари, и питу́ју ни у кој у́ ку́ћу су били́ партиза́ни.

вечеру́је несвр. *вечерава.* – Ка́д је ле́то, ми́ вечеру́јемо прет ку́ћу, на ладови́ну.

ве́чма ГЛ, ДЛ прил. *в. веч.* – Топрв са́ би́ умеја́ла да питу́јем ба́бу да ми при́ча од те́ј ра́боте, а и она́ мо́ж ји је ве́чма позаборавља́ла, ал смо доле́ко, и ре́тко се виџа́вљамо.

веца́ мн. ве́це ж *длаком обрасло дно чела изнад очне дупље, веђа.* – Ка́т спу́шти ве́це, и ка́д му у́снице заи́грају, бе́ж доле́ко од ње́г. На капи́ју Пе́јча стоји́, / Црне́ о́чи ко вилца́н, / Црне́ ве́це ко гајта́н, / А муста́чи му црни́, црни́, / Ја́ се ми́слим: Пе́јчо сврни́. (нар. п.). ⌂ **набе́ре ве́це** *замисли се.* – Што́ си набра́л ве́це, да неси́ реши́л да се же́ниш. ➞ *обрвина.*

ве́цба ж *војна вежба.* – Бе́оше ји позва́ли на ве́цбу, па су има́ли логори́сување, три́ ме́сеци су лежа́ли та́мо.

ве́цба несвр. *сталним и редовним радом развија вештину или способност у ономе што се ради; прима какве навике.* – Ако не ве́цбаш, не́ма ни да запа́нтиш.

ве́цба се несвр. *вежба се у нечему, усавршава се.* – Позо́ву ни на ве́цбу, па се ве́цбамо како́ да ра́тујемо. ⇔ *извецба се.*

веци́ца ж *дем.* и *хип. од веца, обрвица.* – У́баво дете́нце, бело́ у личе́нце, а веци́це му црне́.

ве́ш, -та, -то *вешт, сналажљив.* – Љу́ба Севе́тин је би́л ве́ш чове́к, зна́л је како́ да се сна́јде, па су га зва́ли Љу́ба Вешта́к. Ве́ш је на льга́ње, а и поткра́чкује пома́лко. Мо́ре, ма́јстор си ти́ за те́ј ра́боте, немо́ј да се пра́виш не́вешта.

ве́шка се несвр. *виси обешен о што, њише се.* – Ука́чимо се на вр̀ цре́шњу, где́ су на́јзреле цре́шње, па се по це́л дѝн ве́шкамо и смеје́мо. ⇔ *навешка се.*

вешта́чћи, -чка, -чко *оно што је од вештачких материја, што није природно.* – Ка́т погле́даш данѝшње дево́ће, на њи́ све вешта́чко: коса́, ве́це, у́ста, си́се, дупети́ја, да те Бо́к сачу́ва, то́ј напре́д неје́ има́ло.

ви́[1] ГЛ, ЛЗ л. зам. *ви.* – Ви́ сѝг во́лите да једе́те бла́жно, и ва́м си ви тека́ добро́, а ми́ смо напре́д по́више пости́ли, али на́род би́л по́здрав него са́.

ви́[2] зам. енкл. 1. *вам.* – Купи́ла сам ви на сви́ понешто́, ни́кога несѝм заборави́ла. 2. *вас.* – Дошли́ смо са́мо да ви ви́димо, не́мамо кѝд мло́го да се засе́цујемо.

вига́њ м *ковачко огњиште.* – На Белоо́рницу насре́д пу́т Су́љина кова́чница, Су́ља и Коса́ра сами́ ину́тра, а о́гањ распа́лен на вига́њ.

вигаре́ с *хаљетак без рукава, јелек, кожух.* – Че́к да се ди́гнем, да се забра́дим и да вр̀љим вигаре́ на грби́ну, па чу изле́знем да те испра́тим.

ви́дело с 1. *светлост.* – Тѝг се живе́ло: не́ма смра́д, не́ма чу́р, не́ма дѝњу тѝвно, а но́чу ви́дело, нело: кад је ви́дело – ви́дело је, кат се стѝвни – тѝвно је. Искочи́ на ви́дело да те ви́дим који́ си. Да не ви́ди бело́ ви́дело. (клет.). 2. *очињи вид.* – На́јтешко је кад чове́к оста́не без виде́ло, кад изгу́би о́чи. Ви́дело да не ви́ди, све́ по́-тѝвнин да о́ди, но́ђе да скр̀ши, и ру́ђе да во́ј усѝну. (клет.). 3. *светиљка.* – Стѝвни се, запали́ ви́делото. ▌**бело́** ~ *дневна светлост, животна радост.* – Гоца́ деца́ и[з] село́ тека́ не видо́ше бе́ло ви́дело.

ви́делце с *дем.* и *хип. од видело 1 и 2.* – Напре́д запа́лимо гаса́рче, оно́ му ви́делцето сла́бо, по ћошети́ја си тѝвно. Сва́ћи во́ли да гле́да бело́ ви́делце. Разболе́ се, па оста́до и без ви́делце, а Бо́г ме не́че прибе́ре.

ви́ден, -а, -о *виђен. угледан,* – Ти́ си ви́ден чове́к, па гле́дај да се и на́с се́тиш поне́кад.

ви́дено прил. *виђено, јавно.* – Ја́ што́ сам подава́ла на деца́ и на роду́, и ви́дено и неви́дено, а са́ ме ни́кој не гле́да. Дава́ла је и ви́дено и неви́дено, саде́ да во́ј си́н не пона́вља, и не оста́не бес шко́лу.

ви́ди (имп. ви́ц – ви́чте) несвр. *гледа.* □ – Да о́че да оћораве́је, па бело́ ви́дело да не ви́ди, дабо́гдаде. (клет.) – И́ди ви́ц куде́ је де́да. Е, моја́ деца́, ви́чте ме до́к сам јо́ш жива́, а кад у́мрем, ви́ше ми ни́шта не тре́бе. ■ **виде́ње** *гл. им.* – Ка́т су ни сла́ве, и́демо при ро́днине на виде́ње, по́сле па они́ доо́де при на́с, и тека́. Дошли́ смо на виде́ње, несмо́ на госте́ње. ⇔ *завиди, обневиди, повиди.*

ви́ди се несвр. безл. *буде видљиво.* – Месе́чина, али се ви́ди ко усре́д дн̑. Рабо́ти, шпа́ра, али му се и ви́ди, на́јубава ку́ћа у село́ је њиго́ва. ⇔ *привиди се.*

ви́довача ж агр. *сорта пшенице.* – У моје́ вре́ме на́јвише смо сеја́ли: бели́ју, она́ не́ма оси́љ, банаћа́нку, ви́довачу и ропса́љ. ⇨ *видовка.*

Ви́довдн̑ м вер. пр. (28. јуни). – Ви́довдн̑ бе́ше голе́м пра́зник.

ви́довка[1] ж агр. *в. видовача.* – Ви́довку смо напре́д мло́го сеја́ли.

ви́довка[2] ж бот. *зељаста биљка с црвеним или плавим цветићима, видовчица* Anagallis arvensis. – Трава́ ви́довка и́ма пла́в и црве́н цве́т, му́шка деца́ бе́ру пла́в, а же́нска црве́н цве́т и тренда́вил, ту́ре ји у во́ду, па се с њу́ оми́ју, да бу́ду у́бава.

видовња́к м, мит. *особа која може да види натприродна бића.* – Видовња́к је они́ја који́ је ро́ден у су́боту, о́н мо́же да ви́ди вапи́ра и со́тоње.

ви́дрес, -та, -то *окретан, спретан.* – Ене́ га Бра́нча, улогави́л се, да му неј̑е ба́бана јо́ш ви́дреста, има́ло би тека́ да лежи́ у такво́ које́ је га́дно и да се поме́не.

визита́рка мн. визита́рће ж *скитара, торокуша.* – Такве́ визита́рће ми не тре́бу, са́мо до́јду да ви́де кво́ ти је по ку́ћу, па да те по́сле огова́рају.

вија́кер м *кочија као превозно средство.* – Ко́њска ко́ла, вија́кер га зове́оше, ко́ј зна́је, негде́ је има́ло, при на́с га неј̑е било́. ➞ *фијакер.*

ви́јалица ж *ледени ветар са снегом, вејавица.* – О́н је ко ви́јалица, не скаџу́је се, саде́ врнди́ надо́л-наго́р, ко да му је нећи́ врљи́л ци́гансћи пе́пел у гузи́цу.

ви́је ДЛ л. зам. *ви.* – Еве́, но́ч се измаци́ња, а ја́ се не мо́гу досе́тим како́ се, и сас какво́ се, несре́ћа ме́ри, ви́је мо́ж и да зна́јете, ал си ћутите́, мо́ж је тека́ и по́паметно. Ви́је си и́мате ва́шу цр̑кву, а ни́је и́демо у Дра́гинац у цр̑кву.

ви́је несвр. 1. *плете венац.* – На Цу́рџовдн̑ дево́ће уз поја́ње, смеја́ње и шале́ње ви́јеоше ве́нци, па пр̑ви које́г исплету́ вр̑ља́ју у ре́ку, да однесе́ све́ што́ неј̑е ваља́ло ту́ја го́дину. 2. *савија гнездо.* – Ластави́цете поче́ше да ви́ју гњѐздала. 3. *јалови увртањем мошница.* – Деда-Душа́н бе́ше до́бар строја́ч, а умеја́л је и да чу́ка овно́ви и ви́је би́кови. Пасту́в и би́к се ви́ју, овн̑ и ја́рац се чу́кају, а ве́пар се штро́ји. ⌂ **ви́је-су́че** *врда, покушава да избегне неку обавезу.* – Са́мо га ти́ притегни́, о́н и́ма да ви́је-су́че, али на кра́ј че мо́ра да ти вр̑не ду́г. ⇔ *завије, овије, одвије, навије, повије, превије, привије, развије, савије, узвије.*

ви́је се несвр. *савија се, превија се.* – Ја се ви́, кући́ се, кво́ чу, што́ чу, с вре́ме на вре́ме оти́дем те га погле́дам где́ лежи́ у кре́вет. ⇔ *одвије се, превије се, привије се, развије се, савије се.*

ви́јен, -а, -о *који је ујаловљен увртањем мошница.* – И́мам два́ ви́јена јунца́, несу́ ми за про́дају, али ме нево́ља ско́витли да мо́рам да ји продаде́м. Јунче́то неви́јено, па зари́пује кра́вете.

вијо́ка ж *четвороугласта кутија у столу или ормару која се извлачи.* – Дра́гане, отвори́ вијо́куну, та́м и́ма свеча́, да́ј ми ју. Вијо́ће се распа́дле. ➞ *фијока.*

вију́га несвр. *кривуда, креће се вијугаво.* – Ка́т погледа́мо, а оно́ змиче́, са́мо вију́га поди аста́л.

ви́ка[1] ЛЗ несвр. *говори, прича* (упор. вреви). – И́стина је, све́ је тако́ј што́ ма́јка ви́ка. О́н и́ма да те у́чи, у́чи, у́чи, па ка́д ре́кне: Зна́ш ли? – а ти́ све́ да ви́каш: Не зна́м! – јер ако ка́жеш да зна́ш, о́н че те уби́је. (нар. пр.).

ви́ка[2] (прил. сад. вика́јечи) *плаче.* – Мо́ж да ви́каш од сњ̑ до ју́тре, и́сто ти се ва́та. По це́л дн̑ си ви́ка за ма́ћу. Ви́ка нете́пан. Петка́на вика́јечи о́трча при Вука́ну, и јо́ш от капи́ју ју чу како́ поми́ња Вла́јка. Изле́зе вика́јечи што́ вој несњ̑м купи́ла то́ј шамиче́. О́дра се вика́јечи, а за ни́шта. ⌂ **ви́ка у голе́ми гла́с** *плаче у сав глас, запомаже.* – Ма́лко сам га удари́л негодечћи́, а о́н ка́т поче́ да ви́ка у голе́ми гла́с, у́збуни це́ли комшиљ̑к. ⇔ *завика, извика, овика, одвика, повика, превика, привика, развика се, увика се.*

вика́ње с *плач, плакање.* – Неје́ ни за вика́ње, неје́ ни за смеја́ње. Ете́ ко́лко је чове́к ту́пав, пона́да се за некво́, и ми́сли тека́ че и да бу́де, о́стри се за весеље́ње, а оно́ га саче́ка вика́ње.

ви́кља м пеј. *плачљивко.* – С то́га ви́кљу немо́ј да се дру́жиш, ти́ће се за ни́шта разви́ка ко стри́на.

ви́кса ж *паста за обућу* (упор. малин). – Нама́же ципе́ле с ви́ксу, па ка́д ји изви́кса с че́тку – льшту́ се, мо́ж да се огле́даш на њи́.

ви́кса несвр. *гланца обућу, четком истерује сјај.* – Но́си некакве́ ципеле́тине, не зна́је им се боја́, ви́ксане јо́ш ка́т су напра́вене у фа́брику. ⇨ *извикса, навикса, овикса.*

ви́ла мн. ви́ле ж 1. *дрвена или гвоздена алатка за набадање сена или сламе.* – Се́но се превр́та и збира сас ви́лу. 2. *део вршалице који избацују сламу напоље.* – На́јголема праши́на у вр́шу је испре́д вршали́цу, куде́ ви́ле изврљу́ју сла́му. ▌**др́вена ~** *вила сачињена од дрвета.* – Др́вена ви́ла је сва́ од др́во, и мо́же да бу́де з два́ ро́га и с три́ ро́га. ▌**желе́зна ~** *вила сачињена од гвожђа.* – Сас желе́зну ви́лу ри́немо шта́лу. ⌂ **пари́ ви́ле** *доживљава горка искуства.* – Несьм једну́ш пари́ла ви́ле сас ње́га пија́ног. Не мо́гу они́ с ме́н да памету́ју, пари́л сам ја́ ра́зне ви́ле.

вилда́н м 1. *млад изданак израстао из корена биљке.* – Од ову́ј ја́буку изра́сал у́бав вилда́н, тре́бе да га преса́димо. 2. *млада грана уопште.* – Искара́ла сли́вава вилдани́, че бу́ду сли́ве и надого́дин.

ви́лдес, -та, -то *витак, танак.* – Дево́јчето ви́лдесто, висо́ко, у́баво.

виле́тина ж *пеј. од вила.* – Сопле́то се на виле́тинуву, зама́лко да се набоде́м на ча́пур.

вили́ја ж *грудва сира у облику коцке.* – Ка́т се потси́ри и исце́ди, си́рење се сече́ на вили́је, посо́ли и ту́ра у каче́. ➡ *грутка.*

ви́лип м *игла у загонетки.* – Кво́ је то́ј: ви́лип тка́је, ви́лип преде́, а ви́липчета гола́ о́де.

ви́лица[1] ж *виљушка.* – Ложи́ца је ала́тка и за гу́сто и за ре́тко, а кому́ бьш тре́бе ви́лица, о́н си и́ма петопр́сницу. Пре́ пе́чење у кре́пњу, ле́б се избьцка сас ви́лицу.

ви́лица[2] анат. *чељусна кост у коју су усађени зуби.* – У до́љњу ви́лицу и́мам три́ зу́ба, а у го́рњу не́мам ни једьн.

вилче́ с *дем. од вила.* – Ово́ј вилче́ бьш зго́дно, ле́фтерно, напра́вено ко за деца́.

ви́лчи несвр. *скупља сено на навиљњаке* (упор. пласти). – Они́ ви́лче се́но у нави́љњаци, па че га по́сле зде́ну у сто́г. ⇨ *навилчи.*

вилца́н мн. вилцањи́ ГЛ, ЛЗ м *шољица за кафу, филџан.* – Дојде́ уну́ка па ми доне́се џезве́ и ше́с вилца́на са све́ та́сне. У вилцањи́ пи́јемо каве́. Гре́јану ређи́ју сипу́јемо у вилцањи́, а студену́ у ређи́ће ча́ше. ⇨ *вилџањ.*

вилца́њ мн. вилцање́ ДЛ *в. вилџан.* – Каве́ не́мам, али чу сва́рим ређи́ју да испи́јемо по једьн вилца́њ. Гре́јану ређи́ју пи́ју из вилцање́, али кат се запи́ју по́чну да пи́ју из ви́нсће ча́ше.

виљушка́р нов. м *машина за утоваривање робе паковане у сандуцима или палетама.* – Ви́диш га кољћи́ је, не мо́же ни виљушка́р да га поди́гне о́дзем.

ви́ме мн. виметија с *млечна жлезда са сисама у женки неких сисара.* – Напа́сле се о́вце у́баво, па им виметија набре́кла. ⌂ **напра́ви ви́ме** *женка којој се приближило време млађењу па спусти млеко у виме.* – Ова́ј овца́ направи́ла ви́ме, бр́зо че се ија́гњи. ⌂ **тврда́ на ви́ме** *женка која се тешко музе.* – У́бава кра́ва, са́мо тврда́ на ви́ме, ру́ће ме заболу́ до́к ју помузе́м. ⌂ **се́кне на ви́ме** *смањи количину млека.* – Кра́вава не-што́ се́кну на ви́ме, из дьн у дьн све́ по́малко млеко́ да́ва. Кра́ва ни се́кнула на ви́ме, па вој теле́ поту́рамо под дру́гу кра́ву да си́са. ⌂ **уда́ри́ на ви́ме** *оболи виме и престане да даје млеко.* – Кра́ва удари́ла на ви́ме, па не́ма до́вољно млеко́ да се наси́са теле́.

виме́нце мн. виметѝћа с *дем.* и *хип. од виме.* – Виме́нце вој ко котле́нце, а млекце́ ко бла́го винце́. Виметѝћа им ма́лецка, али си да́вају при́лично млеко́.

винѝ се несвр. *жуди, чезне за чим.* – Винѝ му се у мешѝнку нешто́ да поједе́, ба́р за́лчак ле́б да и́ма, ал не́ма.

ви́нкла тех. ж *алатка којом се одређује прави угао.* – Ви́нкла мо́же да бу́де дрвена и мета́лна, с њу се одре́ђује да ли су ћо́шкови озѝдани пот пра́в у́гао.

вино́ с *алкохолно пиће добивено врењем грожђаног сока.* □ – Мо́ј де́да без вино́ не се́да да једе́. ■ **бе́ло** ~ *вино које се одмах отточи по муљању.* – Оточѝмо две́ста ћѝла бе́ло вино́, а од оно́ј што́ оста́де у комѝну направѝмо комиња́к. ■ **бла́го** ~ *непреврело вино, шира.* – Бла́го ви́но се зове́ док не пређипѝ. Пресе́кли смо спедесе́ ћѝла бла́го вино́, то́ј деца́ да пѝју. ■ **цр́но** ~ *вино од обојених сорти грожђа које се отаче дан или два по муљању.* – Цр́но вино́ неје́ за сва́кога, оно́ тра́жи гу́рмана, дебе́лог чове́ка којѝ мо́же да га сно́си.

вино́град м *земљиште засађено виновом лозом.* □ – Вино́град им не пртве́је јер га не пр́скају ре́довно, не́че вино́град без прска́ње. ➞ *лозје.*

виногра́дарсћи, -ска, -ско *који се односи на виноград, који припада винограду.* – Пра́вимо ра́зни це́мови, али је це́м од виногра́дарсће пра́скове на́јбољ.

ви́нсћи, -ска, -ско 1. *који се односи на вино.* – На на́шу сла́ву же́шка ређѝја се пѝје из ви́нсће ча́ше. 2. фиг. *онај који пије искључиво вино.* – Којѝ су ви́нсћи, онѝ су црвенѝ и ја́ћи, а којѝ су ређѝсћи, онѝ су бле́ди и усу́кани.

винце́ с *хип. од вино.* – При ње́г у за́другу чѝм уле́знеш, о́н те питу́је: кво́ че му́неш, пивце́ или винце́ ■ **бла́го** ~ *хип. од благо вино.* – Виме́нце вој ко котле́нце, а млекце́ ко бла́го винце́.

винцѝја м *онај који је љубитељ вина.* – Лужнѝчањи су ређицѝје, а Пироћа́нци винцѝје, али си и онѝ добро́ це́пе ређицѝју.

ви́нштина ж *пеј. од вино.* – Препѝл сам ви́нштину, па ми глава́ це́ло ју́тро пу́ца од бо́лови.

виња́га мн. виња́ђе ж *разграната винова лоза поред куће, или око куће.* – Једну́ виња́гу смо пуштѝли да расте́ ус ку́ћу. Бѣш у́баво да си чове́к и́ма виња́ђе ус ку́ћу.

ви́р м 1. *дубоко место у реци.* – Кат смо билѝ деца́, ако несмо́ мѝрни плашѝли су ни да че до́јде со́тоња ис Комарѝчћи ви́р да ни однесе́. 2. *удубљење у башти са водом за заливање.* – У градѝну иско́памо ви́р, па га напу́нимо с во́ду, и посипу́јемо пипе́р сас лопа́ту.

вира́је несвр. *напредује, расте, развија се.* – Нешто́ ми пипе́р ову́ј го́дин не вира́је како́ тре́бе, а зашто́ не зна́м. ➞ *фираје.*

ви́ри несвр. *гледа кришом, гвири* (упор. srka). – Ви́ри кроз кључао́ницу, да ви́ди куга́ и́ма уну́тра. ⇔ *завири, извири, навири.*

ви́ри се несвр. *сакупља се вода у неко удубљење.* – Ви́ри се вода́ поди ку́ћу, че ни потко́па те́мељ. Ка́пка ка́пе, ви́р се ви́ри. ⇔ *завири се, навири се.*

вирја́н м *вихор.* – Да о́че да ду́не вирја́н, да ма́лко раска́ра же́гу, поцрца́мо. ➞ *вирогон.*

ви́рма ж *предузеће, установа, фирма.* – Некада́ Кр́ста рабо́теше у држа́вну ви́рму, са́ га пензионѝсује и агалѝсује.

ви́рнез м *уљаста или смоласта течност за премазивање дрвених предмета ради заштите, фирнајз.* – Стола́рија тре́бе да се че́сто према́же с ви́рнез, а не да се че́ка да испу́ца.

вирого́н м *в. вирјан.* – Ле́ти вирого́н покр́ши слѝве које́ су прероди́ле. Бр́зо и тр́клето ко вирого́н.

вирого́ња м фиг. *нестална особа, особа преврљивог карактера.* – Ти́ с то́га вирого́њу да се ма́неш, о́н че те же́дног преве́де преко во́ду.

виро́нга ж *завеса.* – Од виро́нгу се ни́шта не ви́ди у со́бу. Зна́је да га жена́ сли́ма кроз виро́нгу ка́д уле́зне у дво́р, да ви́ди да ли је ма́лко по́више попи́л у за́другу.

виро́нџица ж *дем. од вironга.* – Кроз про́зорче, на које бе́ше виро́нџица, То́за ра́збра да је ину́тра у со́бицуту неве́стицата.

ви́рће ж мн. мет. *вихор у облику левка који направи знатне штете.* – Ви́рће су кад се ве́тар ускоме́ша, па пооба́ра цре́пови и поразби́ја про́зори. ■ **ба́бине** ~ *олујни вртложни ветар који својом усисном снагом може да нанесе штету у пољу.* – Ба́бине ви́рће се зададу́ изнена́да, па ни све́ пооба́рају нави́љњаци по лива́де.

вирчи́ћ м *дем. од вир.* – У ти́ја вирчи́ћ се вода́ не му́ти, па су же́не ту́ј бели́ле пла́тна.

ви́сак м *зидарска алатка за проверавање вертикалности зидова.* – Оца́к мо́ра да бу́де ози́дан под ви́сак, да неје́ кри́в.

виси́ (рад. пр. висе́л, -а, -о) несвр. 1. *лебди обешен о што.* □ – Остаре́л и омршаве́л, висе́ му аљи́не ко да су на тр̑н зака́чене. Зака́чен коти́л за ку́ку је ста́лно висе́л над огњи́ште у и́жу. 2. фиг. *дангуби, узалудно борави негде.* – Ја́ и они́ја који́ су бађавци́је ко ја́, висимо́ овде́, и че́камо да неђи́ наи́де. И́ма неко́лко такве́ што́ по це́л ди́н вису́ она́м у Бабу́шницу, ме́сто да прива́ну до́м ра́боту. ⇔ *извиси, нависи, надвиси, увиси.*

ви́сибаба ж бот. *рана зељаста биљка с белим звонастим цветовима* Galanthus nivalis. – Ви́сибаба пр̑ва проц̑вти, са́мо ли ма́лко огре́је сл̑нце – те́ ју, промуљи́ла гла́ву кроз сне́г. ➞ *сомурак.*

виси́на[1] ж *високи стас, израслост људске фигуре.* – Ја́ и́мам виси́ну, па ми и личи́ да бу́дем дебе́л.

висина́[2] ж *висинско земљиште, планински терен.* – Овде́ висина́, чове́к и ле́ти у́вечер тре́бе да се загр̑не с неѣв драњ̑к.

ви́скује несвр. *виском проверава да ли је зид озидан вертикално.* – Вискува́л ли си ти́ ти́ја оца́к до́к си га зида́л, мло́го се искриви́л.

ви́сне[1] (рад. пр. ви́снул, -а, -о) свр. *отрмбољи се, опусти се.* – Ви́снул ко ти́ква низ пло́т. Сли́ве преродиле, па им гра́ђе ви́снуле до́зем. О́лга се бе́ше увати́ла за гла́ву, шамиче́ вој се свле́кло, па ви́снуло на једну́ стра́ну.

ви́сне[2] свр. *гласне се виском, тихо завришти* (о коњу). – До́љњу у́сницу отромбо́љи ко ка́д се ко́њ спре́ма да ви́сне.

висо́к, -а́, -о́ *који је великог раста.* – У́, ко́лко си висо́к му́ж пора́сал од ла́нску го́дин, јо́ш ма́лко па че те же́нимо. ■ **по́висок** комп. *виши.* – Ја́ сам по́висок од ба́ту, а́ко је о́н по́стар од ме́не две́ го́дине. ■ **на́јвисок** суперл. *највиши.* – На́јвисока у малу́ је њи́на ку́ћа, не мо́ж да ју прома́шиш.

високо́ прил. *знатно изнад основе од које се мери.* – Који́ високо́ лети́, ни́ско па́да. ⇔ *нависоко.*

височи́ћ, -чка́, -чко́ *прилично висок.* – Бу́чка је височка́ ај докуде́ на́тпојес. Пора́сал височи́ћ и замомчи́л се. ⇔ *повисочић.*

височко́ прил. *прилично високо.* – Деца́та се височко́ укачи́ла, па се пла́шим да не попа́дају. Сл̑нце јо́ш бе́ше височко́, а они́ си дојдо́ше од њи́ву.

вису́љ̑ћа ж *оно што виси, висуљак.* – Мо́ра да је голема́ мр̑злица, чи́м ово́љ̑ће вису́љ̑ће висе́ на стре́ју.

ви́тел м *вратило на бунару око кога се намотава конопац или ланац приликом извлачења кофе са водом.* – У на́ше село́ ма́лко су буна́ри сас сантра́ч и ви́тел за ваде́ње во́ду.

витиљ м 1. *памучна трака у петролејки, фитиљ.* – Ла́мпа и́ма ви́тлошку, а код гаса́рче смо с иглу́ извлачи́ли вити́љ, кад му пла́мен ослабе́је. 2. *фитиљ за потпаљивање експлозивних тела.* – По́сле мане́вру наоди́ли смо пета́рде с вити́љ, који́ се па́ли ко кле́чка на ши́бицу.

ви́тлошка ж 1. *кратка летвица закуцана на рагастову врата за затварање врата, касније је почео да се употребљава рајбер.* – С ви́тлошку закла́памо вра́та на шта́лу ел на а́мбар, а с кључ на ку́ћу. 2. *витлић код петролејки помоћу кога се помиче фитиљ, и тако регулише величина пламена, односно јачина светла.* – Сва́ка ла́мпа мо́ра да и́ма бре́нер с ви́тлошку. Гаса́рче је с ви́тлошку, ако је без ви́тлошку оно́ се зове́ гашче́, турче́ или ћупче́. ⇨ *витлушка.*

ви́тлушка ж *в. витлошка.* – С ви́тлушку појача́вамо или сма́њујемо пла́мен на ла́мпу.

витра́жица ж *завесица на прозору.* – Ис кре́денац изне́ла су́дови, па ји све́ изми́ла, натура́ла витра́жице на про́зори, ста́клата изми́ла, па се цакле́ју.

виџа́вља несвр. *виђа.* – Ми́ деца́ и[з] село́ ке́кс несмо́ че́сто виџа́вљали. ⇨ *виџевља.*

виџа́вља се несвр. *виђа се, сусреће се.* – Виџа́вљаш ли се по́често с ма́тер. Деца́ се растика́ла по бе́л све́т, виџа́вљамо се једну́ш годи́шњо. Са́мо на сљбо́ри смо се ваџавља́ли. ⇨ *виџевља се.*

виџе́вља несвр. *в. виџавља.* – Тека́ се замра́тим некуде́, па си до́м не виџе́вљам по неколко дѣ́на. Ма́ти вој је била́ суботња́к, па је виџевља́ла това́.

виџе́вља се несвр. *в. виџавља се.* – Ку́рјаци се несу́ че́сто виџевља́ли, а са́ се накоти́ли, па и у село́ сла́зе.

ви́шак м *износ што претиче, што је преко потребе, преко неке границе.* – На́не, ја́ чу нато́чим рећи́ју, а ти́ за уз њу́ доне́си турши́ћу, а и си́рењце не́че да је ви́шак. Од ви́шак глава́ не боли́.

ви́ше прил. *у вези са именицама или изразима који значе количину изриче прекоречење назначене количине.* – Са́мо да ју у́милно погле́да, за њу́ би то́ј било́ до́ста, ви́ше ни́шта не би тражи́ла. ■ **на́јвише** суперл. *више у највећем степену.* – Сми́тају му деца́, а на́јвише му ја́ сми́там. ➞ *највече.*

виш́ек м *фишек.* ▲ – Бомбонџи́ја напра́ви виш́ек од арти́ју, па у њег прода́ва бомбо́не.

вишња́к м *место где расту вишње, вишњар.* – Једно́ њивче́ смо претвори́ли у вишња́к, ви́шње су ко́рисне, а и до́бро ра́џају.

ви́шњовача ж *ракија од вишања, или са вишњама, вишњевача.* – У по́голему те́глу ту́ра се ре́д ви́шње, ре́д шиће́р, наси́пе се љу́та рећи́ја и ту́ри на сл̥нце да стоји́ три́ не́деље, и ви́шњовача спре́мна.

вишти́[1] несвр. *оглашава се њиском, њишти* (о коњу). – Сва́ћи ко́њ вишти́ кад ви́ди не́познату коби́лу.

вишти́[2] несвр. *синоним за нешто превише кисело, које не може да се једе од киселости.* – Вурде́тинава ћи́села па вишти́, не мо́ж се једе́. Зељ́ево се ућисели́ло, па вишти́.

Вла́ мн. Вла́си м *Влах.* – Зе́т ми је Вла́, али је да́бар чове́к. Да те Бо́г сачу́ва, кат се Вла́ упу́а.

вла́да несвр. *уздиже се изнад своје околине, доминира, намеће се.* – У́век је воле́л да је пр́ви у дру́ство, да вла́да, и да га сви́ слу́шају. ⇔ *завлада, надвлада, превлада, савлада.*

вла́да се несвр. *понаша се, управља се према чему.* – Вла́дам се према при́лику, како́ дру́ђи, тека́ и ја́. Вла́да се ко сто́ка, а ни́шта и не разби́ра ко сто́ка.

вла́дање с *пристојно понашање као ученичка обавеза за коју се добија оцена.* – Ја́ сам ре́довно из вла́дање има́л тро́јку.

Вла́јна мн. Вла́јне ж *Влахиња.* – При́чају да Вла́јне зна́ју да пра́ве маци́је, от које́ човѐк не мо́же да се спа́си.

вла́јинка *врста народног кола.* – И́гра вла́јинку, ко да је ро́ден у Вла́шку.

влаканце́ с *дем. од влакно.* – Ка́[д] те ува́тим, и́ма да те сву́ искубе́м, ни једно́ влаканце́ не́ма да оста́не на те́б.

вла́с м *власт.* – Да́ј му вла́с, па му слу́шај гла́с. Ако ти се не допа́да вла́с, је́би му ма́тер, али ако ти се држа́ва не допа́да, тѣ́г се сам је́би, је́рбо за ни́какьв ку́рц неси́. ⌂ **сту́пи на вла́с** *освоји власт, дође на престо.* – Чи́м комуни́сти ступи́ше на вла́с, забрани́ше да се и́де у цр̀кву,и да се сла́ва сла́ви.

вла́сан, -сна, -сно *који је овлашћен, који је одговоран за некога или нешто.* – Ја́ сам те роди́ла, ја́ сам ти вла́сна, ме́н мо́раш да слу́шаш. Јо́ш сам ја́ вла́сан од то́ј има́ње.

вла́сес, -та, -то *који има руно са дугом вуном* (ован, овца). – Има́ли смо и руде́ о́вце, али су по́више биле́ вла́сесте.

власни́ца ж *најквалитетнија вуна.* – Ву́на власни́ца је за за ткање́, а си́тна ву́на је за плете́ње.

властодр̀жац м *онај ко има сву власт у рукама.* □ – И до са́ су ни гули́ли ко́жу сва́какви властодр̀шци, али ко ова́ј вла́с неје́ ни једна́.

влача́р м *власник вуновлачарске радње.* – Пуно го́дине смо влачи́ле ву́ну при Ђо́ку влача́ра у Бабу́шницу. На сабо́р ја́ Срѐбу ману́, па си отидо́ с Вла́ду влача́ра. ➞ *вуновлачар.*

влача́ра ж *машина за влачење вуне.* – Ву́ну у вуновлача́ру пр̀во др̀ндамо на дрнда́ру, па ју по́сле вла́чимо на влача́ру.

влаче́г м *направа у виду кратких мердевина, која се једним крајем причврсти на предњи трап запрежних кола, а другим крајем се вуче по земљи; служи да се на великим низбрдицама превлаче мањи терети.* – Дра́га Да́клем низа сока́к на влаче́г те́ра липца́лу овцу́ оди трља́к. Мо́ре, на влаче́г да укару́јеш у ку́ћу, ако же́на по́чне на иглу́ да изно́си, не́ма ти сти́гне до пла́дне то́ј што ука́рујеш.

вла́чи[1] несвр. 1. *вуче.* – На но̀ће навле́кла три́ бро́ја по́големи сце́пени опѝнци, па ка́д о́ди она́ ји вла́чи. Му́чим му́ку, вла́чим бру́ку. 2. *води са собом.* – Куде́ по́јде и њу́ вла́чи сас ње́га. Са́ вла́че деца́ по бо́лницу, а ја́ сам си деца́ сама́ ишчу́вала. 3. *носи стално исти комад одеће.* – Ка́д му саши́ју панталѐне, вла́чи ји до́к ји не сце́пи. 4. *вукући узима.* – Чекићар̀ мло́го вла́чи стру́ју. ⇔ *довлачи, завлачи, извлачи, навлачи, повлачи, привлачи, развлачи, увлачи.*

вла́чи[2] несвр. *гребена вуну у вуновлачари, или кучина на гребенцима.* – У понеде́лник сам влачи́ла ву́ну на вуновла́чару у Бабу́шницу. Гр̀снице пр̀во очу́камо на тр̀лицу, па вла́чимо на гре́бенци.

вла́чи се несвр. 1. *вуче се.* – Вла́чи се ко пребѝјена змија́. 2. *иде где му се не иде.* – Пра́ви ни што́ту, ми́ ди́samo ру̀ће, не во́лимо да се вла́чимо по су́дови. 3. *вуцара се, скити се.* – Вла́чи се с једно́га-дру́гога, бру́ка и му́жа и деца́. Вла́че се по пути́шта, бла́зне све́т. Вла́че се ко сви́њска цре́ва. ■ **влаче́ње** *гл. им.* – Го́ре у Вра́сћи ри́т сабра́ла се сва́ се́лска деца́, во́зе се на ду́пе низ ро́вину, па им зи́нуле панталѐне од влаче́ње. Пропа́домо дњѝс од влаче́ње шу́му. ⇔ *довлачи се, навлачи се, повлачи се, увлачи се.*

вла́ша ж *флаша.* – Ви́ше во́лим да пи́јем пи́во из вла́шу, не́го из ча́шу.

Вла́шко ж *Влашка (Румунија).* – Че се вр̀не Ми́рко, че до́јде из Вла́шко, ло́м че да напра́ји, не́че да ваља́је.

влашљак м *пеј. од влаша.* – Почела да срецује кућу, ис подрум изнела све врчве, грнетија, рукатће, помалецка качетија, некакви влашљаци што стоју там кој знаје от када, и ватају павучуну.

влашче мн. влашчетија с дем *флашица.* – Спремила за једење, а наточила и једно влашче рећију. Влашчетија сам назбрал, снашка да ји проплакни, па да ји напуни сас рећију.

Влашчичи м мн. астр. *сазвежђе Влашићи.* – Кад лупимо морузу нема легање дор Влашчичи не зајду, и дор sвезда не излезне која се зове зорњача.

вогàн ЛЗ м *земљани суд веће запремине из којег је истовремено јео већи број чланова породице.* – Сваримо чорбу у грне, па насипемо у вогàн, и сви кусамо из њега. ➞ *ћувечарка.*

водà ж □. – Овај водà неје добра ни за пијење, ни за мијење. ▌**живà** ~ *текућа вода.* – Да однесеш овој што сам ти дàл, и да га врљиш у живу воду, одма испод кладенац куде извира. ▌**забòрљива** ~ *вода опора, неукусна, непријатног мириса.* –Забòрљиву воду нече ни стòка да пије. ▌**залудѐла** ~ *затрована вода* (вода у којој је потапана конопља). – Из тòпилишта смо раскàрували òвце, да не пију залудѐлу воду. ▌**љка** ~ *здрава и питка вода.* – Ми имамо у бунàр љку воду, мòж да пијеш колкò òч, нема ти ништа буде. ▌**ћипѐла** ~ *тек прокључала вода.* – Надрòби се стàр лѐб у пани́цу, па се тури врз њега сиреље, а у тигàњ се растòпи мàз, и с њега се посипе лебат, пòсле се свѐ тòј попàри сас ћипѐлу воду, и гòтов попàрак. ▌**ћипѐч** ~ *веома врућа вода.* – Кàд би бàба знàла свѐ квò смо работили, с ћипѐч воду би ме посипувàла ујутру кàт се мијем. ⌂ **пòјде водà на ýста** *добије апетит.* – Чим помислим на претрљаницу, òдма ми водà пòјде на ýста. ⌂ **потечѐ водà на ýста** *пође вода на уста због појачаног апетита изазваног погледом на какву намирницу.* – Кàд заједе лѐбац и петлицàњчк, од милине да га глѐдаш, има да ти водà потечѐ на ýста. ⌂ **тѐра вòду на ýста** *изазива апетит код кога.* – Петкàна пòсти, и нѐчу да вој тѐрам воду на ýста да пред њу рѐжем сушеницу. ⌂ **стàне гòла водà** *који је обливен знојем, или мокар до голе коже.* – Сањувàл сам нештò стрàшно, кàт се пробуди, јà сам станýл гòла водà. Тьвно, а водељàк, свѐ се учапкà, нòђе ми станýле гòла водà. ⌂ **мýти вòду** *прави раздор, ствара несугласицу.* – Ми се дòбро слàжемо, али ни свекрва мýти воду. ⌂ **пýшта вòду** *уринира, мокри.* – Отидѐ да пýшта воду, па га јòш нѐма да се врне. ⌂ **свàри вòду** *добро се слаже са киме, успе у чему.* – Тијà човѐк од лòшу сѐмку настанýл, сас њега никој не мòже да свàри воду. Узòше се баћим из љубав, али не могòше да свàре воду, и манýше се. ⌂ **наврта вòду на њигòву чешму** *скреће разговор у своју корист.* – От квò да се заприча, òн òдма пòчне да наврта воду на њигòву воденицу.

водељàк м *пеј. од вода.* – Гàдно времиште, ћиша се рàсипа, па водељàк на свѐ стрàне. ➞ *водурина.*

водѐни, -а, -о *који се односи на воду, који припада води.* – У водѐни котьл вàримо клàсје и тикве над огњиште. Грѐјану рећију смо пили из водѐне чàше.

воденьц м бот. *врста крупне сочне крушке погодне за кисељење попут туршије.* – Из Цòлин присàд бýпну презрѐл присàд воденаьц. Нàјбоље крушће за турàње у воду су присади воденци, затòј се текà и зовý.

воденика ж *вода у којој су укисељене крушке, укусна и освежавајућа.* – Кàца се напýни с ненабијене крушће, засипе с чисту воду, ако је пòдрум ýбав, сýв и длабòк, водà не прећипује, сàмо извлечѐ блàго из крушће, њý зовѐмо воденика, и онà је добрà да се пије.

воденица ж 1. *млин с воденом погонском снагом.* – Несмò скòро терàли мливо у воденицу, па ни вѐч понестàњује брàшно. 2. фиг. *особа која много прича.* – Тàј женà сàмо мѐље ко воденица, од њý не мòж до рѐч да дòјдеш. ⌂ ~ **за кавѐ** *млин за кафу.* –

Водени́ца за каве́ мо́же да бу́де ру́чна, и на стру́ју, али је каве́ по́благо ка́т се сме́ље на ру́чну водени́цу. ⌂ ~ **за ме́со** *ручни млин за млевење меса.* – Водени́ца за ме́со не́че да ме́ље ако у ме́со и́ма ко́шчице. ⌂ ~ **за петлицањи́** *ручни млин за парадајз.* – И́ма водени́ца за петлицањи́ која́ одва́ја љу́сће и се́мће. ⌂ ~ **за оре́си** *ручни млин за орахе.* – На водени́цу за оре́си ме́љемо ја́ће од оре́си кат пра́вимо то́рте за сла́ву. ⌂ **навр̏та во́ду на њиго́ву водени́цу** *скреће разговор у своју користи.* – Договара́ју се како́ да се де́ле, али бе[з] су́д не́ма да се догово́ре, сва̏ћи си навр̏та во́ду на њиго́ву водени́цу.

воденича́р м 1. *власник воденице или радник у воденици.* – У До́љњо Крњино́ водени́цу је има́л, и воденича́р је би́л деда-Та́ча. 2. *помељар који је дотерао мливо да самеље у воденици.* – Јуче́р сам би́л воденича́р, а данѣ́с чу сам овча́р. Кат осѣ́вне, из малу́ кре́ну овчари́, а до́м се вр̏тају воденичари́.

водени́чиште с *место где је некада била воденица.* – Од деда-Та́чину водени́цу оста́ло са́мо водени́чиште, згра́да ју ни́где не́ма.

водени́чћи, -чка, -чко *који припада воденици.* – Вре́дана ко до́љњи водени́чћи ка́мен, да мо́же не би се ис кре́вет ди́гла.

во́ди (трп. пр. во́ден, -а, -о) несвр. 1. *одређује правац кретања коме идући испред њега.* – Во́дим га у шко́лу, не́че да и́де сам, па бе́га. Во́ден је при вражали́це да мо́ча преко сећи́рче, да му се пресече́ стра́. 2. *одређује правац кретања коме држећи га на вођици.* – Ја́ неве́ста у ко́ла воло́вска с де́вера, једѣ́н во́ди воло́ви, и и́демо та се ве́нчамо у цр̏кву. ■ **воде́ње** *гл. им.* – По се́лсћи пу́т гове́да и́ду без воде́ње, али кад изле́знемо на дру́м, мо́рају да се во́де.

во́ди се[1] несвр. *појава полног нагона и оплодња код краве.* – Овца́ се мр̏ка, коза́ се пр̏ца, свиња́ се бука́ри, а кра́ва се во́ди. Ода́вна се кра́вава води́ла, а не приме́чује се да је сте́лна. ⇔ *преводи се.*

во́ди се[2] несвр. *забавља се, у вези је са ким.* – Две́-три го́дине се во́де под ру́ку ко сле́пци, а нити се узи́мају, нити се мању́ју, добро́ си им тека́.

води́р ДЛ м *посуда у којој се држи брус при косидби.* – Напре́д је води́р би́л напра́вен од гове́ци ро́г, а данѣ́с мо́же да бу́де и др̏вен или плека́н. ➞ *тутулица.*

води́ца ж 1. *дем.* и *хип. од вода.* – Без води́цу не́ма живо́т. Кра́ставичћете изгоре́ле за води́цу. У кот̏лав води́ца са́мо на дно́ оста́ла. 2. *смањени проток воде у сушном периоду.* – Води́цава омале́ла, су́де ре́дом се мо́же река́ прега́зи.

Води́це ж вер. пр. *Богојављење.* – На́јстуд је у ја́нуар окол Води́це. За Води́це се о́бавезно ва́ре пити́је.

водљи́в, -а, -о *који у себи садржи доста воде, водњикав.* – Ја́ не во́лим водљи́ву ди́њу. Водљи́ве сли́ве су добре́ за рећи́ју, а несу́ за једе́ње.

вододр̏жљив, -а, -о *земљиште које задржава воду.* – За кво́ че ми вододр̏жљива њи́ва, у њу́ кво́ да поса́диш зду́ва се. ➞ *мочваран.*

водоцре́в м пеј. *особа која пије много воде.* – До́ста пи́ водељакат, водоцре́ву је́дан, че ти се сло́ша.

водури́на ж *пеј. од вода* (упор. водељак). – Ова́ј водури́на се усмрде́ла па базди́. Еве́, три́ дѣ́на не мо́ж да ожа́лимо ово́ј кво ни на́прији водури́ната.

водурљи́в, -а, -о *из кога није испарила сва вода, који је са великом процентом воде, жидак* (упор. и водљив). – Пе́кмез тре́бе да се у́баво ућипи́ и згу́сти, ако је недоћипе́л, оста́не водурљи́в, и бр̏зо се покваи́.

во́з м 1. □. – Оти́ду пе́шћи до Пала́нку, по́сле на во́з па у Бе́оград. 2. фиг. *количина дрва која се натоваре на запрежна кола.* – Докара́л че́три во́за др̏ва из Гари́ње, све́ дљ̏га габро́вина.

во́зи несвр. *преноси што превозним средством.* – Јучѐр возѝмо дрва и́с-планин, данѣ́с че одма́рамо и ми́ и говѐда. ■ **возѐње** *гл. им.* – Нѐче ни́ког да замѝне возѐње на душа́ме, и лежа́ње у ру́пу. ⇔ *свози.*

во́зи се несвр. 1. *путује неким превозним средством.* – Поп-Чѐја не и́де ни́где пѐшћи, и́ма некаквó а́уце, па се вóзи где гóд да пóјде. 2. ~ на са́не *санка се.* – Деца́ се збра́ла па се вóзе, једна́ на са́не, једна́ на ски́је. ⇔ *повози се.*

Војници́ *село у Лужници;* Војнича́нац / Војнича́њин, Војнича́нка, Војнича́нче мн. Војнича́нци / Војнича́ње *етн;* војнича́нсћи, -ска, -ско *кт.*

војничѣ́к м *дем. од војник.* – У Ваву́ ја́ плетѐо чера́пе, а ми́ну једѣ́н војни́к, такво́ мла́до, војничѣ́к, и тра́жи да му продадѐм чера́пе.

во́л м *во.* – Ста́р вóл се не препрѐѕа. (посл). 2. фиг. *лењштина.* – Ди́saj се, вóле јѐдан, убаздѐл си се од лежа́ње, а ма́ти ти пропа́де од ра́боту.

во́ли несвр. *осећа љубав према коме или чему.* □ – Млóго, сирома́, вóли рећи́цу, за њу́ би ду́пе да́л. ⌂ **вóли га ко ква́чка врцу** ирон. *уопште га не воли.* – Она́ га вóли ко ква́чка црну́ врцу́, а óн њу́ с óчи не мóже да ви́ди, али се трпу́ због деца́. ■ **пóволи** комп. *воли у већем степену.* – Ба́бо, тѐбе пóволим оди дѐду, óн ми се љу́ти, а ти́ ми се не љу́тиш. ■ **на́јволи** суперл. *воли у највећем степену.* – На́јволим ка́д је снѐг, а ми́ излѐзнемо на брдó, па се по цѐл дѣ́н гру́двамо, и вóзимо на са́не. ■ **волѐње** *гл. им.* – Нѐче са́мо волѐње, од волѐње без дава́ње и помага́ње вајда́ нѐма.

во́ли се *осећа узајамну љубав са киме.* □ – Кóји се вóле, они́ се понѐкад и сва́де.

во́лина *аугм.* и *пеј. од вол.* – На́ш Бѐља нејѐ би́л вóл, него вóлина, кад óн за́пне, врта́ње наза́д нѐма. Ма́тер си је све ока́л „вóлино јѐдна“.

волова́рник м *обредни колач намењен воловима који се спрема за Бадње вече.* – На Божи́ч у́јутро отидеóмо коди стóку, и по парчѐ дадѐмо оди овча́рник на óвце, оди волова́рник на волóви, оди свиња́рник на сви́ње, тóј је за њи́о здра́вје.

воловóдица ж 1. *бикови који иду за кравом у терању на испаши, говеђа свадба.* Кудѐ је воловóдица не приоди́, мóж љко да настра́даш. 2. фиг. *група лењштина и готована која се вуцара у потрази за бесплатним ручком.* – И́ма ји некóлко у ту́ј воловóдицу, и пр̀ви су кудѐ осѐте да мóже нештó да се поједѐ и попи́је на окла́пчину.

волóвсћи, -ска, -ско *који се односи на вола, који припада волу.* – Би́ли га с волóвску жи́лу, дóк нејѐ свѐ призна́л. ■ **волóвска кóла** *запрежна кола која вуку говеда.* – Кóла у која́ се упрѐѕају говѐда зовѐмо волóвска кóла. ■ **волóвска плóча** *поткованица којом се поткивају говеда.* – Волóвсће плóче пра́ји поткива́ч, а кóњсће пóтковице се купу́ју. ■ **волóвска сла́ва** *вер. пр. посвећен говедима.* – Свети-Вла́си су волóвска сла́ва.

во́ља ж *жеља за чим.* – Са́ се ра́дују да и́ду у Нѐмачко да зара́де, мѐне нѐје вóља за тѐј па́ре и за ту́ј печа́лбу, ел су ни Нѐмци два́пут крв пи́ли. ⌂ **до вóље** *довољно, до изобиља.* – Пи́мо до вóље. Има́ло је и једѐње и пијѐње до вóље.

воља́да прил. *ваљда, вероватно, можда* (упор. ваља). – Па и ти́ си, воља́да, видѐл тај пилети́ја што ји зовѐмо мрдоду́пће. Немóј да ми попу́јеш сва́ћи дѣ́н, воља́да и ја́ нештó зна́м.

воља́је несвр. *в. ваљаје.* – Та́ј ти рѐч бѣ́ш воља́је. Ови́ја дни́ ни́шта не воља́јем, пóвиш лежи́м нѐло штó сам на нóће. Не воља́је какó га обрнеш. 2. фиг. *добро је.* – Мóре, воља́је си кад је човѐк врѐдан, па си свѐ на врѐме пости́гне.

воља́је се несвр. *ваља се, добро је.* – Не воља́је се ни да се поми́сли на такво́, та камо ли да се такво́ урабóти.

воља́шан, -а, -о 1. *вредан, добар, паметан, послушан.* – Сва́ су им деца́ воља́шна. Узѐмо снау́, бóћи воља́шно девóјче, од воља́шни роди́тељи, не прође́ млóго врѐме, она́ се у́сампаси, почѐ на сви́ да ни кома́ндује. 2. **нејѐ воља́шан** *који није доброг здравља.* – У послѐгњо врѐме нештó и́ч несѣ́м воља́шан, по цѐл дѣ́н лежи́м у крѐвет.

восковарџи́ја м *онај који откупљује и прерађује восак.* – Дра́жа је би́л и бојаџи́ја и восковарџи́ја, о́н си од њиго́в воса́к прави́л и продава́л све́че.

во́сковача ж бот. *врста јабуке која има боју сличну воску.* – И ми́ и́маомо воскова́чу, ја́буће вој тра́ју до про́лет, али се у́суши.

во́чица ж *дем. од вочка.* – Наниза́ла сам че́три ни́зе во́чице од кру́шће, и две́ од ја́буће, па си зи́ми сва́римо о́ваг-о́наг.

во́чка мн. во́чће ж *расечени и на сунцу осушени плод воћке, обично шљиве, али и јабуке и крушке, каткад се нижу на венац попут паприке.* – Исечу́ се на тѣнко кру́шће ил ја́буће, а сли́ве се це́пе да се изва́де кочи́чће, наре́де се на дьску́, и ту́ре на про́мају да се су́ше, а мо́гу и да се ни́жу на ни́зу ко пипе́р. Сас во́чће се зи́ми ва́ре ко́мпоти. ▌**це́пене во́чће** *прстима располућени плодови шљиве (да се уклони коштица) осушени на сунцу.* – Тргоњи́ се расце́пе, изва́ди им се кочи́чка, па се осу́ше на слнѣце, зове́мо ји це́пене во́чће.

во́ца ДЛ м *старији човек који је пратио лазарице.* – Напра́вимо се ла́зарице, па идемо от ку́ћу на ку́ћу да пое́мо, а и́мамо во́цу, који́ и́де с на́с да ни бра́ни. Мо́ре, ишла́ сам ја́ у ла́зарицу, са́мо ми је чи́ча по́којни би́л три́ пу́ти во́ца. ➞ *лазар.*

во́шчак м *дем.* и *хип. од восак.* – Терзи́ја до́јде у село́, же́не му про́стру цр̥гу, о́н крста́то се́дне на́земи, ту́ри но́жици, арши́н, напр̥шњак и во́шчак крос који́ промаци́ња пр̥тен коњ̑ц да мо́же лѣ́сно да га уде́не у иглу́, без маши́ну ши́је, све́ на́-руће.

вр̥́ мн. вр̥́ови м 1. геогр. *највиши врх узвишеног тла.* – Сању́вала сам како́ стоји́м на вр̥́ бр̥́до. 2. *највиша грана дрвета, сам његов врх.* – Укачи́л се Ле́ка на вр̥́ грани́цу и ка́стри гра́ђе одозго́р, Тодо́ра ји до́ле зби́ра и тѣкми на купчѣ́к. 3. *наоштрени врх неког сечива.* – Су́кну се Сто́јко ко бе́сно ку́че, и за́боде косу́ сас вр̥́ у Стоји́љћину меши́ну. ⌂ **пу́ни до вр̥́** *сита до врха.* – Ја́ кат сипу́јем, пу́ним до вр̥́, да не ка́жу да сам цици́ја. ⌂ **на вр̥́ но́ж** *врло мало, колико стане на врх ножа.* – У те́сто за кро́фне ту́ри се со́л са́мо на вр̥́ но́ж. ⌂ **у вр̥́ гла́ву** *максимално, највише могуће.* – У вр̥́ гла́ву ако и́ма осомдесе́ го́дине, по́виш си́гурно не́ма. ⌂ **у вр̥́ о́чи** *гледа нетремице.* – Гле́да ме у вр̥́ о́чи, а о́чи му уцакли́ле, усвитка́ле, но́ђе ми се оце́коше. Ба́ба при́ча, дево́јчето ју гле́да у вр̥́ о́чи, и не тре́пче.

вра́ м *снопови пшенице наслагани уз стожер на гумну у време док се врло волови-ма или коњима.* ▲ – По десети́на крсти́не ста́ну у вра́ уз сто́жерат, па се уведу́ ко́њи, и они́ га оврш̑у́. ⌂ **иска́ра вра́** *коњима овршe снопље наслагано око стожера.* – Вр̥́ли смо с ко́њи, по два́јес крсти́не наса́димо окол сто́жер, па уведе́мо ко́њи и те́рамо, иска́рамо вра́, по́сле на ветрења́чу одве́јемо пле́ву од жи́то.

врабѣ́ц мн. врапци́ ГЛ, ДЛ м зоол. *врабац* Passer. – Бу́лча неје́ врабѣ́ц, па чи́м о́кнеш, ја́ да га се́кнем наго́р, и о́н да ме послу́ша. Преста́де да се се́је жи́то по по́ље, па омале́ше и врапци́ да се виџа́вљају. ➞ *сиван, џивџан.*

вра́г м фиг. *бистро и живахно дете.* – Тр̥́клето, живо́, не скаџу́је се, пра́ви вра́г.

враголу́је несвр. *прави враголије.* – Пра́ји се ва́жан како све́ ви́ди и све́ зна́је, а́ко, ја́ му не зави́дим, не́к си враголу́је.

вражалѣ́ц мн. вражалци́ м 1. *надрилекар који лечи бајањем и враџбинама, врачар.* – Ка́т се од некво́ престра́шиш, тре́бе да и́деш при вражалца́ да ти пребаје, и че ти про́јде стра́. 2. *онај који враџбинама прориче шта ће се десити у будућности, или шта је тајно урађено у прошлости.* – У Вита́новац код Бе́лу Пала́нку је би́л чу́јен вражалѣ́ц деда-Се́нта, који́ је погаџа́л све́ кво ти се деси́ло, и кво че ти се де́си. ⇨ *врљжалѣ́ц.*

вражали́ца ж *врачара.* – Оди стра́ до́ктури нуме́ју да ле́че, оди стра́ су вражали́це на́јбољи до́ктури, оне́ ти пребаје с пе́пел, и изле́че те.

вражу́ка несвр. 1. *врача.* – При ме́н и Петка́ну појави́ше се две́ вражали́це, једна́ ста́ра што́ вражу́ка, и дру́га по́млада што́ се́ца торба́кат и бебе́то. 2. фиг. *блебеће, непрекидно и досадно приговара.* – Неси́ ли се задоји́л с некоју́ купо́вну рећи́ју, стопу́т сам ти вражука́ла да од ту́ј не пи́јеш, и́маш твоју́ рећи́ју за пу́к во́јску. ■ **вражука́ње** *гл. им.* – Води́ше га при вражали́цу, али му њо́јно вражука́ње ни́шта не помо́же.

вра́јла ж *неудата жена, госпођица, фрајла.* – Чи́м отиде́ на́стран у некакву́ шко́лу, поста́не вра́јла, и ди́гне но́с, ко да неје́ до јуче́р ишла́ боса́, и гули́ла пасу́љ.

вра́на ж зоол. *врана* Corvus cornix. – Бо́г неје́ вра́на, о́н не ва́ди о́чи о́дма. ■ **бела** ~ *нешто ретко и необично.* – У це́лу на́шу роду́ о́н се и́зроди, и поста́де бе́ла вра́на. ⌂ **вра́на на вра́ну о́чи не ва́ди** *који исто мисле и раде, они се и бране.* – Удру́же се, напра́је па́ртију, и рабо́те кво́ о́че, вра́на на вра́ну о́чи не ва́ди.

врани́ловка ж бот. *зељаста миришљава биљка, употребљава се и као зачин, вранилова трава* Origanum vulgare. – Ву́ну офа́рба сас црновр̏шку тра́ву врани́ловку, па ка́т исплете́ це́мир од њу́, о́н розњи́кав, па се си́ја.

Вра́нцуска ж *Француска.* – Ти́ зна́јеш, деца́ ни по Вра́нцуску, та́м жи́ве, та́м им ле́б по́благ, ко да овде́ ле́б не́ма.

вра́њ м *широки правоугаони отвор са поклопцем на бачви.* – На вра́њ с ло́нче гребе́мо вино́ до́к мо́жемо да дова́тамо, по́сле то́чимо на слави́ну.

врапче́ мн. врапчети́ја с *младунче врапца, врапчић.* – Ја́д вој због Ради́сава, срце вој се сти́снуло ко врапче́ пред сьвњу́шку. Одлете́ше деца́, ко врапчети́ја кат пр̏ну, па се негде́ изгу́бе.

врапче́нце мн. врапчети́ћа с 1. *хип. од врапче.* – Изве́ла се врапчети́ћа у шупља́р. 2. фиг. *детенце.* – Ви́ сте моја́ унучети́ћа, моја́ врапчети́ћа.

вра́ска несвр. *пуцкета.* – Вьшће вра́скају кат се с но́кат прити́сну, и из њи́ пли́сне кр̏в који́ су попи́ле.

вра́сне свр. 1. *пукне, прасне.* – Де́, поље́к, оно́ се ду́је, ду́је, ду́је, па једну́ш пу́кне, че ви́диш, са́мо што́ неје вра́снуло. 2. *пуцањем из пушке убије кога.* – Идо́мо на су́д сас Са́нду прода́вца, због њиго́воно ку́че, што́ му вра́сну сас двоце́вку кроз про́зор.

вра́т[1] м анат. *део тела који спаја главу са трупом.* – Неје́ ши́ја, не́ло вра́т. ➞ *шија.*

вра́т[2] бот. *коровска трава кроз пшеницу, зрно јој је слично пшеничном и сазрева кад и пшеница, а хлеб умешен од такве пшенице изазива вртоглавицу, мучнину и повраћање* Lolium temulentum. – Кад једе́ ле́б у који́ и́ма вра́т, чове́к поста́не ошаму́тен, зано́си се ко пија́н. Плеве́ње на́јтешко бе́ше, сла́гнеш се и це́л дьн пле́виш, а кроз жи́то трава́ колко́ о́ч: вра́т, манисто́р, грао́р, куко́љ, шушња́р, палами́да…

вра́та с мн. *отвор у зиду зграде кроз који се улази или излази; крило, крила, најчешће дрвена, којима се тај отвор затвара.* – Ку́ће напу́штене, про́зори ви́снули, некоја́ вра́та несу́ ни затворе́на, пустоли́ја. ⌂ **тро́пне на вра́та** *дође коме у посету.* – Во́лим да оти́дем на сла́ву ко́т при́јетеља Бо́шка у Изво́р зато́ј што́ је домачи́н, и ја́к на ку́ћу, и што́ сва́куга ку́ј му тро́пне ти́ја дьн на вра́та испо́штује ко да му је на́јрод.

врата́нца с мн. *отвор са вратима на пећи или фуруни за печење хлеба.* – Што́ не затво́рите врата́нца на кубе́то, нело се то́лко учури́ло у ку́ћу. Кат се ле́б навр̏ља, ву́рња се затво́ре сас плека́на врата́нца, и она́ зама́жу сас лајно́ да не́ма лу́вт.

врати́ка ж бот. *зељаста биљка жутих цветова, главочика* Tanacetum vulgare (упор. блај). – Врати́ку у на́ш кра́ј зову́ још и о́вчи бла́ј, или о́вча пи́чка. За врати́ку при́чају да мо́же да помо́гне да се заво́ле момче́ и дево́јче, са́мо тре́бе једьн од њи́ да пи́пне оно́га дру́гога не́приметно сас њо́јан цве́т, и по́сле че се заво́ле.

врати́на ж анат. *пеј. од врат.* – Направи́л врати́ну ко ве́пар, и ја́к ко би́к.

вратѝшта с мн. *пеј. од врата.* – Вратѝштава скрцају, не̏ма ку̏ј да ји подма̏же, а мо̏ј му̏ж не̏ма вре̏ме од седе̏ње.

вратљѝв, -а, -о *који је у вези са травом врат, који изазива вртоглавицу.* – Наједе̏мо се вратљѝв ле̏б, па по неко̏лко дѝна о̏димо ко вртогла̏ви.

врљжаљ̏ц м *в. вражаљц.* – Ни попо̏ви не̏мају цено̏вник, што̏ би га па има̏л Сто̏јко врљжаљ̏ц.

врба̏ мн. вр̏бе ж бот. *дрво које расте крај воде* Salix. – По̏лани побо̏до пру̏т, а са̏ гле̏колка̏ је врба̏ пора̏сла. У̏пролет деца̏ пра̏ве од врбу̏ пѝскала. То̏ј че добѝјеш ка̏д на врбу̏ ро̏ди гро̏зје. ▌**жа̏лна** ~ *жалосна врба* Salix babylonica. – Направѝше ку̏ћу, и пред њу̏ посадѝше жа̏лну врбу̏, да им пра̏ви ладовѝну.

врба̏к м *место обрасло врбом.* – Идо̏ у врба̏к, и несе̏ко прѝтће да врзу̏јемо петлицањѝ у градѝну. И̏мају ку̏ћу у Пала̏нку, у Врба̏к, блѝзо до милѝцију.

Врбѝце ж вер. пр. *Лазарева субота.* – На Врбѝце деца̏ се уда̏рају с врбо̏во пру̏ће, да расту̏ ко врба̏.

врбо̏вина ж *дрвна маса врбе.* – На врбо̏вину се не̏ч огре̏јеш, нело на горуно̏вину, ел габро̏вину.

врвѝ несвр. *креће се у великом броју један за другим, тиска се.* – На Пре̏свету по̏чну̏ љу̏ђи да врве̏ от све̏ стра̏не ко бробѝнци, па се напу̏ни село̏ сас госјањи.

вр̏ви несвр. *провлачи узицу кроз руе* (приликом прављења оапнака). – Еве̏ ме, вр̏вим си опѝнци, поче̏кај ме да ји навр̏вим, па чу до̏јдем. ⇔ *изврви, наврви.*

вр̏вина ж *путања, стаза.* – На змију̏ кат се прите̏па, она̏ сама̏ изле̏зне на вр̏вину. Ја̏ сам се родѝл у Стрижѐвац, у го̏рњи кра̏ј, зове̏мо га Вр̏вине. Вр̏вине пу̏но, али нѝћи не проо̏ди по њѝ.

вр̏винка ж *дем. од врвина.* – И̏дете јеѣн по дру̏ђега по вр̏винку, немо̏ј да га̏зите жѝто ре̏дом.

вр̏вуран, -рна, -рно *вредан, хитар.* – Била̏ је вре̏дна и вр̏вурна, умеја̏ла је и да уго̏тви, и да опече̏, и да доче̏ка, и да пече̏ка. Вр̏вурни старѝти, па им се и деца̏та на њѝ метну̏ла.

Вр̏вурка ж нев. и. *које млада надева својој заови.* – Ја̏ моју̏ зѣлву све̏ сам ока̏ла Вр̏вурка, нѝкако по њо̏јно ѝме.

вр̏г м *дрвена здела* (обично се у њој туцао бели лук). – У̏, убѝл те вр̏г, што̏ ме у̏плаши!

врга̏ мн. вр̏ђе ж *бубуљица, оса.* – И̏скочи ми некаква̏ врга̏ на но̏с, па нѝкако да про̏јде. Све̏ му вр̏ђе по шѝју од зно̏ј и от прашѝну.

вр̏гав, -а, -о *бубуљичав.* – Лице̏ му све̏ вр̏гаво, а тѝ си нашла̏ с ње̏г да вре̏виш.

врга̏њ м бот. *јестива печурка* Boletus edulis. – Врга̏њ мо̏же да се пече̏ у тепсѝју, а мо̏же и да се пр̏жи сас папрѝку, црве̏ни лу̏к и петлицањѝ, мо̏же да се исече̏ и на тѣ̏ње крѝшће и ту̏ри на дьску̏ на слѣ̏нце да се су̏ши, по̏сле да се ту̏ра ко за̏чин у је̏ло.

вр̏да несвр. фиг. *избегава истину, извлачи се од неке оавезе, иговара се,правда се.* – Зајмѝ му па̏ре, са вр̏да да ми не вр̏не, ал не̏че да га измр̏да, че вр̏не, и то̏ј с кама̏ту.

врдала̏ма ж *онај којиврда, непоуздан човек, преврљивац.* Кад је га̏зда ѝсправан, и ра̏бота ѝде о̏правно, кад је о̏н врдала̏ма, и ма̏јстори по̏чну да вр̏дају.

врева̏ ж 1. *говор, разговор.* – Каква̏ је. таква̏ је, на̏ша врева̏ си је за на̏с на̏јубава, а којѝ вој нао̏ди ману̏, не мо̏ра да ни слу̏ша кад вре̏вимо. На вреву̏ кра̏ј не̏ма. 2. *галама, ларма.* – После̏гња ку̏ћа у коју̏ се врше̏ је ћитѝла вршȁлицу, по̏сле ју тека̏ уђѝтену испра̏те сас шише̏ ређѝју, цеву̏, вреву̏ и благосиља̏ње, да дого̏дине па̏ до̏јде, и да по̏виш навршу̏. ➞ *ората.*

вре̏ви несвр. 1. *говори.* – А̏, јо̏к, вре̏ви ли она̏, е̏ли ко̏њ прдѝ, ње̏му све̏ ѝсто. Вревѝле от сва̏шта, па дошло̏ ре̏д и на со̏тоње. С њу̏ сам се скара̏ла, и с њу̏ вѝше не̏чу

да вре́вим. Вре́ви се по село́ да су се Ве́цко и Ка́тица ману́ли. 2. *забавља се са ким, шета се, љубавише.* – О́н о[д] те́бе и по́млад и по́малецак, а ти́ си нашла́ с ње́г да вре́виш. Када до́јде вре́ме да се же́ним, кри́јем се од ма́јћу и од башту́, да не зна́ју с куга́ ја́ вре́вим. ⌂ **ни вре́ви ни ду́ма** *ни́ти говори, ни́ти с ким разговара.* – Раср̑ди се, па ни вре́ви, ни ду́ма, саде̑ њури́. ■ **вреве́ње** *гл. им.* – Не вреви́ мло́го, јербо од вреве́ње не́ма вајда́. ⇔ *завреви, извреви, навреви, надвреви, овреви, повреви, превреви, привреви.* ➞ *орати,*

вре́дан, -дна, -дно 1. *марљив, радан.* – Сирома́ чове́к, али је вре́дан и по́слушан. 2. *који има високу вредност.* – Тѣ́га дина́р бе́ше вре́дна пара́, а не ко са́, да не мо́же ни́шта за ње́га да се ку́пи.

вре́днос ж *вредност.* – Ти́ си тѣ́нак с па́ре да ку́пиш то́ј а́уто, голема́ му је вре́днос.

вредноча́ ж *марљивост.* – Баштоћа́на, и по орату́, и по оду́, и по вредночу́, који́ ју у́зне, ку́ћа че му процѣ́вти.

вре́ка несвр. 1. *оглашава се мекетањем* (о кози). – Коза́ва по це́л дѣ́н вре́ка. Проше́та по учио́ницу, па се примѣ́кне до ме́н, и скубе́ ми зу́луфи, боли́ да вре́каш ко ја́ре. 2. фиг. *дерња се.* – Немо́ј да вре́каш ту́ј, него и́ди иска́рај коко́шћене из гради́нче, искључа́ше све́ кра́ставице. ⌂ **ни му вре́ка, ни му кре́ка** *нема ни јарета ни пилета.* – Жи́ви госпо́ћи, ни му вре́ка, ни му кре́ка, ако и́ма – поједе́, ако не́ма – притрпи́. ⇔ *заврека, одврека.*

вре́кне свр. *огласи се кратким мекетом* (о кози.). – Вре́кнуше ко́зе, тр̑чи да ви́диш кво́ се де́си.

Вре́ло *село у Лужници;* Врељ̑ц, Врелка́, Врелче́ мн. Врелци́ *етн;* врелћи́, -ска́, -ско́ *кшет.*

вре́лце с *хип. од врело.* – У на́ш а́тар и́мамо вре́лце, ни́кад не пресу́шује, а вода́ му је ко ле́д и у на́јголему же́гу.

вре́ме с 1. *прилике, стање у атмосфери.* – Ја́вљају да че се ква́ри вре́ме, да пожу́римо. 2. *доба кад што доспева, сезона.* – Кад му до́јде вре́ме све́ ста́ше, па тека́ и чове́к. ■ **са́гњо** ~ *време које претходи садашњем;* фиг. *крај света.* – У са́гњо вре́ме поче́ се ку́там оди љу́ђи. Дошло́ са́гњо вре́ме, све́ опусте́ и пропа́де. ■ **ме́ко** ~ *топли дани у зимском периоду.* – Ме́ко вре́ме, че ушпа́рамо др̑ва. ■ **му́тно** ~ *несигурно, ратно време.* – На́јбоље се ло́ви у му́тно вре́ме, који́ уме́је. ■ **ни́које** ~ *глуво доба, време које не одговара ни за какав посао.* – Са́ ли да си по́јдете, са́ у ни́које вре́ме, че ви се со́тоње ука́че на грби́ну, да ви се́цају до ју́тро по долиња́ци. ■ **пога́но** ~ *зло време и све што оно носи.* – Дојде́ пога́но вре́ме, па се и на́род и́спогани, ни́кој ни́кога не заре́зује за ни́шта. ■ **после́гњо** ~ фиг. *пропаст света.* – Дојде́ после́гњо вре́ме, деца́ се не ра́цају, а ста́рци уми́рају. ■ **ра́ботно** ~ *време сезонских пољопривредних послова.* – Са́ је ра́ботно вре́ме, не́је за гостува́ње, али њи́ то́ј не интере́сује. ■ **те́шко** ~ *неповољне атмосферске околности по здравље.* – Те́шко вре́ме, за́пара, не мо́же да се ди́ше, ка́м ли да се нешто́ рабо́ти. ⌂ **од вре́ме до вре́ме** *с времена на време.* – О́лга ора́ти, и од вре́ме до вре́ме отрчи́ те навр̑не во́ду у ре́д да се нава́цује гради́на. ⌂ **од вре́ме на вре́ме** *покатикад, с времена на време.* – Од вре́ме на вре́ме па се поја́ви та́ј болешти́ја у сто́ку. ⌂ **с вре́ме на вре́ме** *повремено, с времена на време.* – Ора́ти, и с вре́ме на вре́ме отрчи́ те навр̑не во́ду у ре́д, да се нава́цује. ⌂ **обр̑не се вре́ме** *промене се временске и друштвене прилике.* – О́брну се вре́ме, али се и љу́ђи обрну́ше, неје ви́ше ко што́ напре́д бе́ше. ⌂ **прегра́ди вре́ме** *погорша се време и онемогући какав посао.* – До са́ би заврши́ли же́тву, али вре́ме пре́гради, па мо́ра да че́камо да се опра́ви. ⌂ **у пр̑во вре́ме** *на почетку чега.* – У пр̑во вре́ме су се мло́го добро слага́ли, по́сле се размину́ше, па не про́јде дѣ́н да се не споре́чкају. ⌂ **у некоје́ вре́ме** *у неко доба ноћи.* – Це́л дѣ́н ко́пам, це́лу но́ч те љу́љам, у некоје́ вре́ме ма́лко за́спим, ру́ће чи́ни ми се несу́ моје́.

времѝште с *пеј. од време.* – Штó времѝштево овóлко побеснѐ, нѝ мóж да се искóчи надвóр, нѝ мóж да се нештó урабóти. Нештó ми шýштаво у глáву, мóра да је од времѝштево.

времѐнце с *хип. од време.* – Свѝ чѐкамо да се проубáви времѐнце, да промр̀дамо ис кýће.

вретенáр мн. вретенáри м *мајстор који прави и продаје вретена.* – С врѐме на врѐме па у селó дóјду Цѝгањи ситáри и вретенáри, па дóк мýжи продáвају сѝта и вретѐна, њѝне жѐне вражýкају и љжу жѐне по селó.

вретѐно с 1. *дрвен обао штапић, на крајевима шиљаст, а у средини дебљи, на који се при предењу намотава пређа.* – Јá напредѐм на седѐњћу и по трѝ вретѐна прѐцу. 2. *вертикално вратило воденице које преноси снагу воде на воденични камен.* – Вртѝ се ко вретѐно на воденѝцу.

вретѐниште с *пеј. од вретено.* – Овóј вретѐниште кривó, с њѐг не вóлим ни да предѐм, ни да вр̀ткам.

вретѐнце с *хип. од вретено.* – Ѝмам пешѐс вретѐна, али с овóј вретѐнце нáјвиш вóлим да предѐм.

врѐча ж *врећа од кострети.* – Онá мьлецка, а јá овáк голѐм, бьш ýбаво си изглѐдамо, ко врѐча и јенцьк. Слáгају се ко рóгови у врѐчу. Кад кýм прáсе, ти врѐчу.

вречьáк м *пеј. од вреча.* – Исабѝ се носејѐчи вречьáци на вр̀шу.

вр̀ждало с *дечја играчка, зујалица.* – Вр̀ждала су се правѝла од љýску од орѐј, у њý се тýри сѝтно камењѝце, па се тóј обмóта са сýву кóжу, и завр̀же с врцý, да мóже да се вртѝ укурýг, и да вуждѝ. ➞ *вуждало.*

вр̀ждѝ несвр. 1. *брује, зврји.* – Чýје се да вр̀ждѝ авиóн иза óблак, али се не вѝди. 2. фиг. *непрестано нешто ради, јурца.* – Петкáна, енѐ ју ко девóјче од шеснáјес гóдине, вр̀ждѝ по двóр, ко да је јучѐр довѐдена. ■ **вр̀ждáње** *гл. им.* – Некаквó вр̀ждáње се чýје кроз Ждрелó, мóж је и нáшити аутобýс. ➞ *вужди.* ⇔ *завржди, довржди, одврждн, провржди, уврждн се.*

вр̀же[1] свр. *веже.* – Вр̀жи га цвр̀сто, ел ако се одвр̀же, че побѐгне ýсвет. ⌂ **вр̀же на трýп** *начин везивања чвора, код кога се не остави слободан крај за повлачење и лакше развезивање.* – Вр̀жи га на трýп, да не мóже да се развр̀же ýспут. ⌂ **вр̀же на кукльáј** *начин везивања чвора, код кога се остави слободан крај за повлачење и лакше развезивање.* – Вр̀жи га на кукльáј, да га лѝко развр̀жеш. ⇔ *изврже, заврже, наврже, одврже, поврже, подврже, преврже, разврже, сврже.*

вр̀же[2] свр. *заметне плод* (о биљки). – Кат се градѝна нађýбри сас стáјско ђýбре, пипѐр и петлицањѝ бóље вр̀жу.

вр̀жица ж *дем. од врга, бубуљица.* – Пóјави се ко вр̀жица, пóсле нáрасте ко гукá, морáли су да га аперѝшу. Излѐзле му вр̀жице по кóжу.

врз предл. 1. *на, поврх, преко.* – Укáчи се, па лѐгне врз мѐне. Натýрамо гýње мутавцѝће врз нáс, да ни нејѐ лáдно. 2. *једно преко другог, једно за другим.* – Мáни се о[д] таквóга, чѝм óн пýши цигáру врс цигáру, и пѝје чáшу врс чáшу, од њѐг кýћа нѐма. ⇨ *врза.*

врза предл. *в. врз.* – Кáда дóјде Бьгња вѐчер, мѝ прóстремо слáму нáзем, па врза слáмуту прóстремо чáршав, и натýрамо свѐ квó смо спремѝли за тѝја дьн. Шáнтава сам з глáву, па сам забрадѝла шамѝју врза шамѝју.

вр̀зан, -а, -о 1. *везан.* – Вр̀зан пóп, мѝрна парóћија. Будáлу и вр̀зано кýче уáпе. Ѝде ко вр̀зан. 2. *повезан са ким, у вези са чим.* – Од њѐг ѝма рáзне прѝче, али јá чу ви испрѝчам овýј штó је вр̀зана за мѐн. ⇔ *одврзан.*

врза́ница ж *снопић ражане сламе спремљен за повезивање приликом плетења рогоже.* – Плете́оше се рого́же напре́д, попа́ре сла́му ржени́цу, па одва́јају врза́нице, и њи́ врзу́ју једну́ за дру́гу, и тека́ исплету́ рого́жу.

врза́ч м *човек који везује снопље за жетеоцима.* – Кат си сами́ жње́мо, ја́ сам и жетва́р и врза́ч, а кад и́мамо жетвари́, тљг сам са́мо врза́ч.

врза́чица ж *краћи мало повијени зашиљени штапић којим врзач везује снопове.* – Ува́нем о́ба кра́ја од јуже́, па ји два́пут увр̑нем, па с коле́но прибе́јем да до́бро зате́гнем, и с врза́чицу ји промѣ́кнем испод јуже́, и тека́ вр̑жем сно́п. ➞ *врзачка.*

врза́чка ж *краћи мало повијени зашиљени штапић којим врзач везује снопове* (упор. врзачица). – Врза́ч и́ма заде́нуту врза́чку за пое́с, и с њу́ врзу́је сно́пје по жетвари́.

врзогла́вка ж *повезача за косу преко које се бради марама.* – Уватѝл ме гри́п, па сам врза́ла и врзогла́вку и шами́ју.

врзо́љ м 1. *чвор који настаје спајањем два краја покидане нити или конопца.* – Да́до му коно́пац ко но́в, а о́н ми га вр̑ну с врзо́љи́. 2. *завежљај, замотуљак.* – Некво́ замо́тано у крпо́љ, па увр̑зано сас врцу́, стоји́ при пло́т, ја́ се су́ну та узе́ ти́ја про́клети врзо́љ, и не проји́де гоца́ вре́ме, поји́де ми све́ ни́збрдо.

врзо́љђа ж *везица.* – Да́де ми три́ врзо́љ̑ће месе́чњак, да си ва́рим ча́ј прко зи́му. На Све́ти Јова́н Биљобе́р и́демо по по́ље да бе́ремо лекови́те тра́ве̑ће, па ји навр̑жемо на врзо́љ̑ће, и обе́симо пот шу́пу да се су́ше.

врзу́је несвр. 1. *везује.* – Даньс че зала́мамо и врзу́јемо ло́зје, а ју́тре че га ко́памо и пр̑скамо. Сто́ка се за ро́гови врзу́је, а чове́к, ако је чове́к, за ре́ч коју́ даде́. Пра́се се за гу́шу не врзу́је. 2. *почиње да замеће плодове.* – На́шити пипе́р поче́л да врзу́је за́врзак. ■ **врзува́ње** *гл. им.* – При́јетељ ни помага́ у врзува́ње ло́зје, а ми́ че му се оду́жимо у загрта́ње мору́зу. ⇔ *одврзује, преврзује, разврзује.*

врѝје с *пастирска игра са капама.* – Збе́ремо се говедари́ у Ко́чине, па ако се не ц̑ипкамо, и́грамо „врѝје“. Та́ј и́гра се и́гра сас ка́пе: једѣн вр̑љи њиго́ву ка́пу у́вис, и о́кне „врѝје“, а ми́ дру́ђи трчи́мо сас тоја́ђе да ју дова́тимо до́к не па́дне на́зем, који́ ју пр̑ви дова́ти, о́н је по́бедник.

вриска́ ж *врискање, вриштање.* – Дечи́шта пу́на ку́ћа, па по це́л дѣн не престању́је вриска́ и писка́, у́ши да се заглу́ше чове́ку.

вришти́ несвр. *оглашава се њиштањем* (о коњу). – Ви́ше не рову́ гове́да, ви́ше не грде́ сви́ње, не кре́кају коко́шће и не вриште́ коњи, о́вце ода́вно одблаја́ле, а козе одврека́ле.

вр̑кне свр. *шикне у јаком млазу.* – Посе́ко се на косу́, па ка́д вр̑кну кр̑в, једва́ га заустави́.

вр̑л, -а, -о *врлетан, стрм.* – Вр̑ло место́то, те́шко че иска́рамо кола́ бес четве́рку.

вр̑ља несвр. *баца.* – Не вр̑љај ле́б на куче́то, не́ма ни за на́с до́вољно. Ми́ ко но́сеомо шиѣ́ер, једни́ поче́ше да вр̑љају гру́мење у Ду́нав. ■ **врља́ње** *гл. им.* – Ле́б не́ма за врља́ње, на ле́б се мана́ не нао́ди. По́сле се за́лепи за ме́н једна́, по́млада од си́на ми, ја́ се подно́сим, несѣм још за врља́ње. ⇔ *доврља, изврља, наврља, отврља, поврља, потврља, преврља, разврља, сврља.*

вр̑ља се несвр. 1. *баца се чиме.* – Који́ се вр̑ља по ме́н с ка́мен, рука́ да му отпа́дне. (клет.). 2. *бацака се телом.* – До́би некакву́ га́дну бо́лес, па се са́мо вр̑ља и тру́че по кре́вет. 3. *такмичи се у бацању камена удаљ.* – Врља́мо се с по три́ ка́мена, да ви́димо који́ че се најдоле́ко вр̑ли. ➞ *фрља се.* ⇔ *доврља се.*

врља́к м *врлетно тле где се осипа крупно камење, одрон.* – У ти́ја врља́к са́мо зми́је мо́гу да жи́ве.

врљáч м *један од пет каменчића који се баца увис у игри баће.* – Збéру се пéт камичетија, глéдамо да бýду пóубави и поокрýгли, једѣн од њѝ којѝ је нáјубав и нáјголем је врљáч.

врѝли (трп. пр. **врѝљен,** -а, -о) свр. 1. *баци.* – Врљѝ ми ћесéрат, да не слáзим от крóв да дангýбим. 2. *стави што преко кога или чега.* – Врљѝ још једнý цргу преко мéне да ме угрéје. Сабéремо се окол огњѝште, слáма је тýрена нáзем, покрóвьц је врљен преко њý, и мѝ насéдамо тýј. Кад некомé некво́ врљиш, а óн врљеното увáне, тóј знáчи да че си живýјете. ⇔ *доврљи, изврљи, надврљи, отврљи, поврљи, потврљи, преврљи, сврљи, уврљи.*

врѝли се свр. 1. *баци се чиме.* – Кýкавица се јáви из дýд прет кýћу, Рáјна ýзе кáмик, и врѝли се по њý. 2. фиг. *легне, баци се на кревет.* – Кáко дóјде ис шкóлу, врѝли се у крéвет, нити се собýва, нити се соблáчи, и трáжи да му се принесé да једé. 3. фиг. *умре.* – Синóч, брé, тамѣн да си лéгам, некво́ ме скóвитли, и замáлко да се врѝлим, заптаисáло ме у грýди, и на нѝгде. ⇔ *доврли се, отврли се, потврли се.*

врѝндало с *зврк, чигра.* – Пр́во ѝспольк навр́тка некóлко на вретéно, па пóсле, да би вој пóбрж ишлó, запéкља прéцуту окол вретéното, пýшти длѣгу нѝтку, подѝгне ју ýвис, заврти́ вретéното ко децá кат се ѝграју с врѝндало, и пýшти ју да се уврти́. Врти́ се ко врѝндало на лéд.

врндéје *поступно нестаје* (упор. **ветреје**). – Не сéчам се квó сам јучéр ручáл, некадá си сáм на сéбе кáжем: Јеленко, почéл си да врндéјеш у мóзак.

врѝндес, -та, -то *враголаст, врцкав, живахан.* – Дé, брé, децá, немóј да сте тóлко врѝндеста, кýћу на рóгови дѝгосте.

врнди́ несвр. 1. *зврји.* – Врѝндало нáјвише врнди́, кáд га јá заврти́м. 2. *звони.* – Врнди́ ми мóбилан, брѝкну се у цéп, једвá га најдó. 3. *живахно се креће, трчкара.* – Жéне, којé су задýжене за готвéње, сáмо врндé по кýјну. ⇔ *одврнди.*

врндýче несвр. *врнди у дем. значењу.* – Óн је ко вѝјалица, не скацýје се, садé врндýче надóл-нагóр, ко да му је нећѝ врљѝл цѝгансћи пéпел у гузѝцу.

врѝне свр. 1. *поврати натраг.* – Врнéте ме дóм, да си ýмрем у мóј крéвет. 2. *врати оно што је позајмљено.* – Зајмѝ му пáре, а óн ми сá нéче врѝне. Какó си ми се зајмѝл, текá чу ти врѝнем. ⇔ *заврне, изврне, наврне, одврне, поврне, преврне, разврне, сврне, уврне.*

врѝне се свр. *врати се натраг, поврати се.* – Јá сá ѝдем, а кáт се врѝнем, óчу да је свé урабóтено, ко да сам бѝл тýј. Не можé ни половѝн гóдину да седѝ при мýжа, па си се врѝну при мáтер и при баштý. ⇔ *заврне се, изврне се, наврне се, поврне се, преврне се.*

врóвина ж 1. *танка грана са врха дрвета.* – Пóдебела дрва докарáли, а врóвинете оставѝли у брáниште. 2. *плодови паприке који се последњи заметну по врховима стабљике.* – Тéј врóвине су нáјблађе кат се испрже, и нéма да љутé.

врóнт м *у рату подручје на коме се води борба.* – Билѝ су зáједно на Сóлунсћи врóнт. ➞ *фронт.*

врѝп ономат. *звук српа током жетве.* – Жетвáрће цéл дѣн по жéгу, навлечý паламáрће на рýће, па врѝп, врѝп, врѝп – свѝри срѝп њигóву пéсму.

врѝпне свр. *гурне, спусти.* – Којѝ умéје, врѝпне си у цéп свáћи мéсец плáту, а за дрýгога – кóј те пѝта.

врс м *генерација.* – Да ми кáжеш, бáпче, ѝма ли јóш некóј од мóј врс по селó да óди, јá бројѝ, прецрѝтува, сечá се, и нумејá се сéтим за још једногá да се слепýта по овѝја свéт.

вр̏ска несвр. *заиње у говору језиком о зубе па се неправилно изговарају гласови* с и з. – Љуби̏сав чѣс-чѣс, па се су̏не за половинѣ̏илчето, поче̏ да вр̏ска у прича̏њето, узе̏ му па̏мет рећи̏јата.

врска̏ра ж *кошница исплетена од прућа или павита и омазана говеђом балегом* (упор. трмка). – Напре̏т су биле̏ са̏мо врска̏ре испле̏тене от пру̏ће и ома̏зане с ла̏јна, са̏ су ко̏шнице од дѣсће.

врсни̏к м 1. *који је истих година, вршњак.* – Јо̏ва је мо̏ј врсни̏к, а ти̏ и Добри̏нка из Тарата̏њинци несте̏ ли сас њу̏ врсни̏ци, она̏ се тека̏ изора̏чујеше при ме̏н. 2. фиг. *пенис.* – Прездраву̏јем, приме̏чујем по то̏ј што̏ ме врсни̏к поче̏ бу̏ди с вре̏ме на вре̏ме, на̏рочито пре̏д-зору.

врсни̏ца ж *која је истих година, вршњакиња.* – Твоје̏ врсни̏це деца̏ во̏де за ру̏ку, а ти̏ кво̏ че̏каш, та се не же̏ниш.

вр̏та несвр. *враћа.* – Лѣко је да за̏јмиш, али за̏јам по̏сле тре̏бе и да вр̏таш. За̏јам бра̏шно вр̏та. Вр̏тајте о̏вце да не нале̏зну у де̏телину, че се поду̏ју. ■ **врта̏ње** *гл. им.* – Што̏ ми несте̏ прича̏ли до̏к је то̏ј могло̏ да се сѣпре некако̏, са̏ врта̏ње не̏ма. Сва̏шта им мо̏же па̏дне на па̏мет на жене̏те, али врта̏њето по̏сле не̏згодно. ⇔ *заврта, изврта, наврта, одврта, поврта, преврта, разврта, сврта.*

вр̏та се несвр. *враћа се.* – И̏ди ми ис ку̏ћу и не вр̏тај се ви̏ше. О̏[д]-долек виде̏ла да се де̏да вр̏та, напраји̏ла се бо̏лесна, па бр̏же ле̏гла у кре̏вет. Са̏мо ли се отка̏чи от ку̏ћу ви̏ше се вр̏та, па ма̏кар у̏лице да чи̏сти. ⇔ *изврта се, наврта се, одврта се, поврта се, преврта се, сврта се.*

врта̏љ м *четвртина чега, фртаљ.* – Поне̏ли ређи̏ју, који̏ ћи̏ло, који̏ по̏ла ћи̏ло, који̏ врта̏љ.

врти̏ несвр. *окреће, обрће.* – Врше̏мо с ко̏њи, иска̏рамо вра̏, па ветрења̏чу врти̏м, одве̏јемо даньс пе̏шес вре̏че, ју̏тре па тека̏. Деца̏ врту̏ о̏ратнице. ⌂ **вр̏ти с ре̏п** *маше репом* (о псу). – Ни̏кој ми се то̏лко не ра̏дује ко Гри̏вча, чим ме ви̏ди по̏чне да врти̏ с ре̏п. ⌂ **вр̏ти-су̏чи** *врда, покушава на сваки начин нешто да оствари.* – Прите̏го га за ду̏г, а он вр̏ти-су̏чи, вр̏ти-су̏чи, гле̏да на сва̏ћи на̏чин да избе̏гне да вр̏не. ■ **врте̏ње** *гл. им.* – О̏н ме̏не ува̏ти за кайш, ја̏ ње̏га, ма̏ло отр̏тиш ду̏пе и ти̏ и о̏н, и по̏чне врте̏ње, врти̏мо се до̏кле га обо̏рим, или до̏к он о̏н ме̏не обо̏ри. ⇔ *заврти, изврти, наврти, одврти, поврти, уврти.*

врти̏ се несвр. *окреће се, обрће се.* – Немо̏ј се то̏лко врти̏ш, да ти се не сврти̏ у гла̏ву. ⇔ *заврти се, оврти се, разврти се, сврти се, уврти се, узврти се.*

вр̏тка несвр. 1. *упреда два конца вретеном.* – Седи̏ ба̏ба на ба̏самаци у ладови̏нку и вр̏тка, при њу̏ две̏ крошњичети̏ја, и у сва̏ко по једно̏ клу̏вче. Не̏чемо ва̏љда да седимо̏ ко же̏не до̏м, и да вр̏ткамо за ву̏нене чара̏пе. 2. *дем. од врти, убрзано врти.* – Ку̏че вр̏тка с ре̏п ка̏т се некоме̏ ра̏дује. Куде̏ља сас ву̏ну се заде̏не за по̏јес, па се сас ле̏ву ру̏ку оди ву̏нуту пома̏лко истр̏sa и ко тѣни, а сас де̏сну се вр̏тка вре̏тено, и тека̏ се ву̏ната упри̏да у коњ̏ц и намоту̏је на врете̏ното. ■ **вртка̏ње** *гл. им.* – Понесе̏м у кро̏шњу две̏ клувчети̏ја пре̏цу за вртка̏ње, и до̏к ји не извр̏ткам, не и̏дем од седе̏њу. ⇔ *изврт̏ка, наврт̏ка, поврт̏ка, преврт̏ка, уврт̏ка.*

вр̏ткалче мн. вртка̏лчети̏ја с *дечја играчка купастог облика која се врти, зврк.* – Напра̏веше ми башта̏ од дрвен кале̏м вр̏ткалче, па га це̏л дѣн врти̏м на аста̏л, дру̏гу игра̏чку несѣм има̏л. ➞ *чигра.*

вртле̏шка ж *вртешка, рингишпил.* – Све̏ се у кру̏г врти̏ш ко вртле̏шка, до̏к миња̏ју го̏дине, и до̏јде кра̏ј на све̏.

вртло̏г м *дубље место у реци где се вода врти.* – Који̏ не зна̏је да пли̏ва, тре̏бе да се чу̏ва да не упа̏дне у вртло̏г. ➞ *вртлошина.*

вртло́тина ж 1. *дубље место у реци где се вода врти* (упор. вртлог). – Вртло́тине су о́пасне, оне́ те повла́че пра́во на дно́. 2. *велика рупа коју ископа нека животиња.* – У ту́ј вртло́тину жи́ве ја́зовци.

вртогла́в, -а, -о 1. *који је ћакнут, који није при свој памети.* – Она́ је ма́лко вртогла́ва, с њу́ човѐк не зна́је кво́ га може сна́јде. 2. *бравче које је оболело од вртоглавице.* – На вртогла́ву овцу́ се засече́ у́о да истече́ кр́в, и она́ оздраве́је.

вртоглаве́је несвр. *постаје вртоглав.* – Како́ старе́јемо, тека́ вртоглаве́јемо, али ни млади́ти несу́ мло́го бо́љи од на́с. ⇔ *извтроглавеје, овртоглавеје, повртоглавеје.*

вртогла́вштина ж пеј. *вртоглавац.* – Те ји те́ј вртогла́вштине, пое́ју по пу́т, ако свр́ну, не́че до ју́тре да за́спимо.

вр́топ м *веће и пространије левкасто удубљење, вртача.* – На Цу́рцовдьн смо ишли́ у О́дрови у вр́топ, да бе́ремо здра́вац да плете́мо ве́нци.

вртоу́шка ж *игла са округлим отвором за удевање конца* (упор. и цепоушка). – Бо́лка на ко́ла доо́ди, али на игле́не у́ши изла́зи, и то́ј оди вртоу́шку иглу́. Мо́ре, ба́ба се са́мо пра́ви да не ви́ди, а ви́ди у вртоу́шку да уде́не коњ́ц усре́д но́ч на месе́чину.

врца́ мн. вр́це ж *јачи канап добивен упредањем више конаца, врпца.* – Свинсћи опњци се за но́гу врзу́ју с вр́це, а пра́вени с кайшће. Бе́га ко ква́чка оди црну́ врцу́.

козиња́ва ~ *врпца од козије длаке коју су упредале мутавџије.* – Носи́л сам ко сви́ ста́ри: бели́ бревене́ћи, чара́пће ни́сће, опњци пресњи́ви свинсћи привр́зани за но́гу с козиња́ве вр́це.

вр́ца несвр. *излеће, роји се, појављује се у великом броју или количини.* – Поче́ше ре́чи да вр́цају ко ва́рнице.

вр́цка несвр. 1. *увијајући телом у ходу скреће погледе на себе.* – И́де Пе́ла по пу́т, а све́ се вр́цка кад о́ди, гле́да и напре́д и наза́д који́ че наи́де. Коју́ ви́диш да вр́цка с ду́пе, о́дма зна́ш ко́лко је са́ти. 2. *маше репом у знак радости.* – Гле́ ко́лко ни се куче́во ра́дује, са́мо вр́цка с ре́п.

вр́цка се несвр. *обзире се, погледава иза себе.* – Иде́, и све́ се вр́цка да ви́ди и́де ли вој дете́то по њу́. ⇔ *разврцка се, уврцка се.*

вр́цкас, -та, -то *онај који у ходу увија задњицом.* – Дево́јчето им мло́го вр́цкасто, на ма́тер се метну́ло.

вр́цне[1] свр. *излети у великом броју.* – Како уле́зе она́к насме́јана и у́бава, вр́цнуше вој и́скре из о́чи конто ме́н, за́пали ме, ру́ће и но́ђе ману́ше да ме слу́шају.

вр́цне[2] свр. *махне репом.* – Док ку́чка не вр́цне сьс ре́п, пце́та се не збира́ју при њу́.

вр́цне се свр. *обазре се.* – Вр́цни се да ме погле́даш, ви́диш да са́мо по те́б и́дем, немо́ј да си то́лко ди́гла гла́ву. ⇔ *поврцне се.*

вр́чва ж *већи земљани суд са двема дршкама за чување зимнице.* – И́маомо големе́ вр́чве, па си у њи́ натурамо турши́ју и ву́рду, а понећи́ и кру́шће у во́ду да се уђисе́ле. ➞ *цуцумка.*

врчи́[1] несвр. *шикља у јаком млазу.* – Посе́ко се на косу́, па кр́в поче́ да врчи́. О́ћиши се, па куде́ да штра́пнеш врчи́ вода́. Од ме́н врчи́ зно́ј, ко оца́к да ца́рам. ⇔ *наврчи.*

вр́чи[2] несвр. *диже реп као претећу опомену.* – На́ш Бе́ља кад ви́ди туцо́га вола́ о́дма по́чне да вр́чи ре́п. Чи́м чу́је штрклъ́авицу, гове́до по́чне да вр́чи ре́п, спре́ма се да се штр́кља. ⇔ *уврчи.*

врчи́ца ж *дем.* и *хип. од врца, канапчић.* – На но́ђе смо обува́ле опњ́нчичи пра́вени с кайшће, ели с врчи́це. Бе́оше два́ кључа вр́зана на једну́ а́леву врчи́цу.

вр́чка несвр. *провлачи канап кроз низ узастопних рупица.* – Вр́чкам вр́цу кроз жа́пће, пра́вим опњци. Разврчка́ла ми се игла́, па ју вр́чкам да по́ново запо́чнем плете́ње. ⇔ *наврчка, изврчка, проврчка, разврчка, уврчка.*

вр̏чка се *креће се много њих један за другим у виду врпце.* – На Пре̏свету, тѣг је била̀ сла̏ва у Сли̏вовик и Проваљѐник, окол пла̀дне по̀чну да се вр̏чкају госјА̀њи, ко о̀вце на пој̏ило. ⇔ *наврчка се, разврчка се.*

вр̏ша ж 1. *вршидба.* – За вр̏шу трѐбу го̀ца љу̀ђи, па се заи̏мамо мецу се̏б. Од вр̏шу нѐма по̀голема ра̀бота. 2. *време вршидбе.* – Ја̀ сам тѐбе у вршу̀ роди̏ла. И̏маше једѣ̀н Бо̀жа, живѐл је у Кра̀љево, али кад до̀јдеше вр̏ша, о̀н о̀бавезно до̀јдеше, па зарѐди от ку̀ћу на ку̀ћу с вршачи̏. Тамѣ̀н завр̏шиш копа̀ње и загрта̀ње, до̀јде жѐтва, тамѣ̀н о̀жњеш, до̀јде вр̏ша, тамѣ̀н овршѐш, по̀чне угарѐње. ⌂ **вр̏ша с ко̀њи** *вршидба са коњима.* – Наса̀ди се вра̀ уз сто̀жер, па до̀јду За̀планци сас ко̀њи, и по два̀-три коња̀ тѐрају у̀зокол, они̏ вр̏зани с коно̀пац за сто̀жерат, па се коно̀пацат намоту̀је и размоту̀је, до̀к разга̀зе и смѐљу сно̀повити, по̀сле одво̀јимо сла̀му на̀стран, а жи̏то с др̏вене лопа̀те навр̏љамо на ку̀п уз сто̀жер, па и̏ма ветрења̀ча која̀ одвѐје жи̏то од плѐву. ⌂ **вр̏ша без дрѐш** *долажење до зараде на лак начин.* – Тупа̀н би̏је, пева̀лка се уви̏ја ко па̀вит окол сли̏ву, сеља̀ци се умлати̏ли с пи̏во и ра̀зне рећи̏је, црвенда̀ћи са̀мо лету̀, она̀ ји ма̀зни по образи̏, потѐsa за муста̀чи, опи̏пује им но̀вченици – вр̏ша без дрѐш.

вршА̀лица ж *машина за вршење жита* (упор. дреш). – Купи̏ли су вршА̀лицу, и до̀бро зара̀цују сас њу̀. Гла̀вни дѐлови на вршА̀лицу су: до̀ба, ви̏ле, трѐсалица, ко̀ве за при̏јем жи̏то, решѐто, ко̀ш, си̏то, каиши̏, а по̀себно си је мо̀тор или тра̀ктор, који̏ ју покрѐћа да ра̀ди.

вршА̀ч мн. вршачи̏ м 1. *радник који рукује вршалицом.* – Енѐ га долѐ чмајѝ при вршачи̏. 2. *један од учесника у вршидби.* – Са̀ че до̀јде вршА̀лица, па да и̏деш при тѐтку да вој помо̀гнеш да уго̀твите и спрѐмите за вршачи̏.

вршѝк м 1. *зашиљени врх графитне оловке.* – Са̀мо што му заши̏љим пла̀вез, о̀н му пребѝје вршѝкат. 2. *највиша грана на стаблу, сами врх стабла.* – Ука̀чи се на вршѝк срѐшњу, па дова̀та на̀јзреле срѐшње, и спу̀шта ни до̀ле.

вршѐ несвр. *издваја зрна из пшеничног класа, раније помоћу коња или волова, касније вршалицом, у новије време комбајном.* – Мо̀же да се вршѐ и с воло̀ви и с ко̀њи, са̀мо што̀ с ко̀њи и̏де по̀брзо. Која̀ се коби̏ла ува̀ти, та̀ј вршѐ. ⇔ *завр̏ше, навр̏ше, овр̏ше.*

вр̏ши несвр. *обавља, чини* (неки обичај). – Ка̀д невѐсту доведу̀ у мо̀мков до̀м, ту̀ј се вршѐ ра̀зни адѐти: невѐста ма̀же вра̀та с мѐд, сипу̀је во̀ду у гр̏нци, вр̏ља жи̏то и[з] си̏то, три̏пут подиза̀ нако̀ње, кла̀ња се на свѐкра и на свекр̏ву, свѐ по рѐд. ⇔ *довр̏ши, завр̏ши, овр̏ши, пов̏рши, прив̏рши, разв̏рши, свр̏ши.*

вршина̀ 1. *заравњенији врх брда, плато.* – Иска̀рамо о̀вце на вршину̀, по̀сле си онѐ пасу̀, а ми̏ се и̏грамо прекај њи̏. 2. *површински слој зимнице.* – Кад разв̏ршимо ву̀рду, вршину̀ огребѐмо и дадѐмо на свиње.

вршни̏к м *гвоздени поклпоац испод кога се пече хлеб у црепуљи, сач.* – Лѐб опѐчен у срѐпњу испод вршни̏к је на̀јблаг лѐб. ➞ *вршњак.*

вршња̀к м *гвоздени поклпоац испод кога се пече хлеб у црепуљи, сач* (упор. вршник). – Вршња̀к се напѐче, и покло̀пи се лѐб с њѐг у срѐпњу, па се врз њѐга нату̀ра жа̀р, а отва̀ра се сас остру̀шку, да се ви̏ди када̀ је лѐб пѐчен.

ву̀-ву̀-ву̀ ономат. *звук за подражавање зујања мотора.* – Деца̀ се и̏грају вр̏шу, колѐће су им мо̀тор, а голѐма столи̏ца вршА̀лица, па једно̀ пѣпче: пу̀п-пу̀п-пу̀п!, а дру̀го ву̀жди: ву̀-ву̀-ву̀!

ву̀ждало с 1. *дечја играчка, зујалица* (упор. врждало). – Бу̀пча направи̏л ву̀ждало од орѐј, и не престању̀је да вужди̏. Ву̀ждала су ни прави̏ли ста̀ри, а ми̏ деца̀ смо се са̀мо игра̀ли с њи̏. 2. фиг. *потрчко, скитница.* – То̀ј ву̀ждало ни̏како да се сми̏ри, по цѐл дѣ̀н се негдѐ слу̀ња.

вуждѝ несвр. *бруји, зврји* (упор. вржди). – О́[д]долеко се чу́ју мо́тори од ци́пови на милица́јци како́ вужду́. Чу́је се да некаквó вужди́ уз Ждрело́, али се јо́ш не ви́ди да ли је камио́н, ел аутобу́с. ■ **вужда́ње** *гл. им.* – Са́мо се вужда́ње чу́је, али о́блачно па се не ви́ди авио́нат. Су́ноч прокару́ју дрва с тра́ктори, од вужда́ње не мо́ж чове́к да за́спи. ⇔ *извужди, привужди.*

ву́збал м *врста спортске игре лоптом, ногомет* (упор. фузбал). – И тѣ́г смо, ко и сѣ́г, по це́л дѣ́н трча́ли по праши́ну и гура́ли ву́збал, до́к не попора́стомо за дру́ђе ра́боте.

вузбале́р м *играч фудбала, ногометаш* (упор. фудбалер). – И́ма на телеви́зорат и у́баво за гледа́ње, пу́ште некада́ пе́сме, а и ву́збал во́лим да по́гледам, и ја́ сам некада́ би́л вузбале́р, и тера́л ло́пту.

ву́зга се несвр. *клиже се.* – Деца́ направи́ла прза́љћу, па се по це́л дѣ́н ву́згају. ⇔ *свузга се.*

ву́зне свр. *удари штапом.* – Чу те ву́знем с тоја́гуву да те улога́вим. Ка́[д] те ву́знем с ома́шљакав, не́ч ви́ше да се измота́ваш са(с) ста́рога чове́ка. ➞ *вусне.*

ву́к мн. ву́кови / ву́ци м зоол. *врста сисара месождера из рода паса* Canis lupus. – Не́ма љу́ди, али се намножи́ше ву́кови, у сре́д пла́дне мо́ж да ји ви́диш како прооде нат село́. Довлачи́ се до́м, ву́ци те по́-планин влачи́ли, деца́ да те ви́де.➞ *курјак.*

ву́кне свр. *букне, плане.* – Тѣ́нка дрва, како́ које́ ту́риш у ку́бе, са́мо ву́кне и прегори́, али о́гањ не држи́.

вукода́вина ж *остатак од лешине коју нису појели вуци.* – Кад мо́же ву́к уда́ви по неко́лко о́вце, па пр́во поје́де изну́трице, а оне́ј вукода́вине оста́ви.

ву́кса ж шатр. *раскалашна жена, фукса.* – Уле́зе ву́кса у на́шу ку́ћу, и че за́тре и сина́тога ми, и це́лу на́шу ку́ћу.

вукса́ра ж *пеј. од вукса.* – Та́ј белосве́цка вукса́ра ти не тре́бе, че на́јдеш стопу́т бо́љу од њу́.

ву́на ж *густа, мекана и коврџава длака која расте на кожи оваца.* □ – Ву́на се пр́во ши́ша, па се пе́ре, па се увла́чи сас гре́бенци, или у вуновлача́ру, по́сле се преде́, од њу́ се на разбо́ј тка́ју кла́шње, а од њи́ шна́јдер скро́ји на му́жи панталóне, про́слуци и капу́ти. ■ **вла́сна** ~ *најквалитетнија рунска вуна гребенањем спремљена у кудељће за предење.* – Вла́сна ву́на је оче́шљана у́бава ву́на од ру́но, а шти́м је од постри́жину и од меши́ну. ■ **вла́чена** ~ *вуна која је прерађена у праменове у вуновлачари.* – И́ма не́прана ву́на, и и́ма прана́ ву́на, ко што́ и́ма невла́чена и вла́чена ву́на. ■ **о́стра** ~ *вуна оштра попут козине, тешка за предење.* – От поне́које о́вце ву́на се не мо́ж преде́, мло́го о́стра. ■ **струља́** ~ *в. остра вуна.* – Струља́ вуна́ добра́ са́мо за чера́пе. ■ **си́тна** ~ *мање квалитетна вуна.* – Власни́ца ву́на је за кла́шње, за ткање́, а си́тна ву́на је за плете́ње, за чера́пе. ■ **прана́** ~ *прањем одмашћена вуна погодна за влачење на вуновлачари.* – И́ма не́прана ву́на, и и́ма прана́ ву́на. ■ **се́рава** ~ *вуна која још није опрана од сере.* – Сре́ва ву́на мо́же да се чу́ва таква́, али мо́ра пр́во да се опе́ре, па тѣ́г да се вла́чи и преде́. ⌂ **ме́к ко ву́на** *нешто што је мекано, топло и пријатно.* – На понекоје́ дево́јче се одвр́жу пе́кље на чара́пе, па се сла́гне да ји привр́же, а оно́ му но́ђе беле́, па мазне́, па ме́ће ко ву́на.

вунда́ри несвр. фиг. *пали, пуши.* – Вунда́ри, цига́ру не испу́шта из ру́ку, а ка́шље, кру́че це́лу но́ч. ⇔ *завундари, извундари, подвундари.*

ву́нен, -а, -о *који је од вуне.* – Све́ смо си ву́нено носи́ли: ву́нене чера́пе, ву́нене ване́ле, ву́нене панталóне, ву́нене су́кње, ву́нена торби́це.

вуни́ја м *левак.* – Без вуни́ју се не мо́ж наси́пе ређи́ја или вино́ у вла́шу.

вуни́ћа ж *дем.* и *хип. од вунија.* – Напре́т су биле́ све́ плека́не вуни́је, са́ искочи́ше пла́стичне вуни́ће, па мло́го по́згодно с њи́.

вуновлача́р м *власник вуновлачарске радње* (упор. влачар). – И́ма ву́на, и́ма пу́ни ца́кови, не́ма ку́ј да ју о́чешља, а и не рабо́ти ви́ше вуновлача́ран, о́н умр̏л, а не́ма по́млад да наста́ји.

вуновлача́ра ж *радионица у којој се вуна машински гребена и чешља.* – Ву́ну вла́чимо у вуновлача́ру у Бабу́шницу, ел у Љубера́жду.

вуња́ра м/ж *безвредна, нечасна особа, ништарија, фуњара.* – О́н је једна́ вуња́ра што́ не посто́ји на све́т, не́ма кога́ неје́ нешто́ завушти́л.

ву́ра несвр. безл. *једе или пије без мере.* – Испечу́ ћути́ју, па ву́ра до́к и́ма, ву́ра, ву́ра, по́сле це́де љи́ђе. Дњѝс ву́ра, а ју́тре ку́ра. ⇨ *вуро.*

ву́рда ж *млечни производ од посољеног цеђеног киселог млека помешаног са свежим паприкама и спремљеног у качици за зимску употребу.* – Ми́ зи́ми без ву́рду не се́дамо уз аста́л. У зевњи́цу се чу́ва зе́ље, ву́рда и ћути́ја, али и ко́вчег сас преме́ну. ⌂ **ву́рда папуци́јска** *иронични израз којим се коментарише да је оно што је казано претерано, преувеличано, невероватно, измишљотина.* – Ву́рда папуци́јска, о́н че ме́не да љ̀же да је чува́л сто́ о́вце, и да су биле́ све́ њиго́ве. ⌂ **ва́не ву́рду** *укисели млеко и спреми га у вурду за зимницу.* – Ову́ј го́дин сам вану́ла две́ ка́нте ву́рду, једну́ си за на́с, а једну́ да пра́тим на деца́та.

вурда́р м *особа која је љубитељ вурде.* – Ја́ сам голе́м вурда́р, ву́рда мо́же да ми бу́де и ме́зе уз ћути́ју, и по́сле гла́вно је́ло.

вурде́тина ж *пеј. од вурда.* – Вурде́тинава ћи́села па вишти́, не мо́ш се једе́.

ву́рдица ж *хип. од вурда.* – Ву́рдица ми ве́ч при кра́ј, а топрв полови́н зима́. Поне́ла си она́ сирењи́це, ву́рдицу, јајча́нца, зна́је да де́да не́ма ни́шта за једе́ње.

вури́ несвр. *улази хладан ваздух, ствара се промаја.* – А́ко је ма́лечка про́мчица, али и на њу́ вури́, и со́ба се ола́ди. Неје́ добро́ да се озно́јен седи́ куде́ вури́, мо́же чо-ве́к да се уко́чи. Не затва́рају им се до́бро вра́та, па ста́лно вури́, али си они́ нави́кли да им је ла́дно где́ спу́.

ву́рња ж 1. *зидана пећ за хлеб.* – Наме́симо по десети́на ле́ба, па испече́мо у ву́рњу, и трајѝ ни по це́лу не́дељу. 2. *грнчарска зидана пећ.* – Гр̏не је од зе́вњу, по́-височко от ше́рпу, пра́ве га грнчари́, па га испечу́ у ву́рњу, а ту́ј се печу́ и сто́вне и ка-ди́лнице.

вурња́к мн. вурња́ци м *хлеб испечен у вурњи.* – Ле́б који́ се пече́ у ву́рњу о́камо вурња́к. Ја́ поједе́м по полови́н вурња́к на оброк. Ра́но на саба́јле је оме́сен ле́б, и са́ тазе́ вурња́ци уви́јени у месаљи́ че́кају да ји дома́ћица изнесе́ на аста́л.

ву́ро несвр. безл *в. вура.* – Мо́ра да зачу́вујеш, а неје́: ву́ро, ву́ро, по́сле – ку́ро.

ву́ртом прил. *без контроле, без пажње, иде где хоће и како хоће* – Пушти́л сто́ку ву́ртом, и́ч га неје́ бри́га где́ и́де, и пра́ви ли некоме́ па́кос. ➞ *наприпус.*

вуру́на ж *лимена пећ, фуруна.* – У шко́лу смо има́ли вуру́ну, па се једну́ш учите́љица примакну́ бли́зо да се гре́је, и за́пали си су́књу.

вуру́нче мн. вурунчети́ја с *дем. од вуруна.* – Вуру́нчето у за́другу са́мо ту́тњи, ората́ ра́зна, и́де сме́ј и шале́ње, али то́ј вре́ме бе́ше до́к бе́ше.

вуса́кла мн. вуса́кле ж *краћка памучна или вунена чарапа, фусекла.* – Ле́ти но́си-мо ку́пене па́мучне вуса́кле, а зи́ми дљ̀ђе ву́нене чера́пе, и преко њи́ ву́нене вуса́кле. које́ си саме́ плете́мо. ⇨ *вусукла.*

ву́ска мн. ву́ће ж *бубуљица.* – И́ма ву́ску на чело́. У вр̏шу кад бу́де све́ ни ву́ће иле́зну по грби́ну од зно́ј и парашѝну.

ву́ска несвр. *шиба прутом.* – Не чу́мо када́ ни се примѣ́кну Живо́рад, али осети́мо кад ни опле́те сас по́голем пру́т по грби́ну, по но́ђе, не проби́ра куде́ ни ву́ска, куде́ дова́ти сас пру́тат, ту́в се црвена́ пру́чка напра́ји. ⇔ *извуска.*

ву́ска се несвр. *осиｐа се бубуљицама ｐо ｔелу.* – Мо́ра да је негде́ нагази́л на су́греби, почел да се ву́ска по це́лу сна́гу. ⇔ *извуска се.*

ву́скав, -а, -о *бубуљичав.* – Ја́ таквог ву́скавог не би́ цу́нула ни крос чибу́к.

вускаве́је несвр. *добија осｐе ｐо ｔелу.* – Некаква́ буба́ља́ га облази́ла, па поче́л да вускаве́је по сна́гу. ⇔ *извускавеје.*

ву́сне свр. *удари шｔａｐом* (упор. вузне). – Ву́сну ме с тоја́гу преко грби́ну, та ме пре́крши.

вусу́кла мн. вусу́кле ж *в. вусакла.* – Баксу́з ба́ба била́, има́ла пу́ну вусу́клу дука́ти, кута́ла ји, и преку́тувала, са́мо да ји не на́јдемо. На но́ђе обу́ла вусу́кле ве́зене, а сукњо́р вој тамѣ́н покри́л коле́на.

вута́ра ЛЗ ж *дуга ｔｋана вунена сукња са уздужним шарама, као одевни ｐредмеｔ ｐрисуｔна једино у Лужничком Заｐлању.* – Носи́ле смо дљ́ге вута́ре, па кошу́љка, па јеле́к, па се приｐбе́ремо с кани́чку.

вута́рка мн. вута́рке ЛЗ ж *хиｐ. од вуｔара.* – Облече́м кошу́љку и јелече́, до́ле вута́рка, па се с кани́чку опа́шем, на но́ге ципе́лке.

вуте́је несвр. *ｔｒули, губи свежину, губи калоричну вредносｔ* (упор. бутеје). – Ја́бућеве поче́ле да вуте́ју, несу́ ви́ше блађе́ ко што́ бе́оше ка́д ји обра́мо. Дрва вуте́ју ако се не горе́, па и а́ко стоје́ у су́шину. ⇔ *извуｔеје.*

ву́тер м *дрвени оквир враｔа или ｐрозора* (упор. футер). – Пу́че ка́мен у Деси́миров пе́нцер, по́пада срча́, чи́ни ми се и ву́тер излете́.

ву́ца несвр. *снажно излази, избија кроз неки оｔвор* (о пламену). – Загреја́ла ме реѣ́ија, са́мо што́ не по́чне да ву́ца пла́мен из ме́не. ➞ *сукља.*

вуче́ мн. вучети́ја с *младунче вука, вучић.* – Ку́чка на Љу́бенка Мирашчи́ју бе́ше окоти́ла три́ кутрети́ја, али мртва́, по́сле се виде́ло да су то́ј била́ вучети́ја, па се збира́ на́род да ји гле́да.

ву́че несвр. 1. *ｔегли.* – С ко́ла ко́њска се ишло́, па некоја́ ко́ла једѣ́н ко́њ вуче́, а некоја́ ко́ла два́ коња́ вучу́. 2. *ｐовлачи дим.* – Озида́л ми оｕа́к, вуче́ што не мо́ж бо́ље да бу́де, и дрва́та че извуче́, а не ли ди́мат. 3. *ｐоказује инｔересовање за чим, ｐривалачи га нешｔо.* – Вуче́ ме да јо́ш једну́ш ви́дим она́ј ме́ста по Ру́дину, где́ смо ко момчурља́ци о́вце чува́ли, и свѝњѣу игра́ли.

вучети́на мн. вучети́не м *ｐеј. од вук.* – Улаја́ше се пце́та на́страшно, ја́ истрча и уока́ се, кад једѣ́н вучети́на пре́рипи трѣ́ње и побе́же. Напре́д, бре, неје́ било́ то́лко ву́ци, бе́ше до́ста на́род и по по́ље и по пла́нину, а са́ се намложи́ли вучети́не, па и у село́ сла́зе.

ву́шти несвр. *закида, ｐоｔｋрада.* – Кујѝ нуме́је да ву́шти и заме́рује, ти́ја не тре́бе да се ба́ви с тргóвину. ⇔ *завушｔи.*

Г

га́бар м бот. *врсｔа белогоричког дрвеｔа из ｐородице бреза гусｔе крошње и засуканог дебла, граб* Carpinus. – Га́бар је на́јбољо ѻ́гревно дрво, и́ма ја́ку кало́ри́ју, мо́же шпо́рет да прогори́. ■ **бе́ли** ~ Carpinus betulus. – Бе́ли га́бар неје́ жи́лав, и бр́зо трулѐје. ■ **цр́ни** ~ Carpinus orientalis. – Цр́ни га́бар је жи́лав, до́бар да се од ње́га пра́ве дрвене ложи́це и пани́це.

га́барје с *месｔо обрасло грабовом шумом* (често и као мтп.). – Куде́ расте́ по́крупан га́бар, место́то зове́мо га́барје. Једно́ пла́ндиште ни је било́ у Га́барје.

габра́к м 1. *габрово шипражје.* – Ка́т се запроле́ти, ја́ отиде́м у габра́к, па насече́м ко́лци, да жена́ врзу́је петлицањи́ у граду́ину. Ако се ску́таш у габра́к да се посе́реш, јо́ш неси́ ни пр̑днул, о̑н изле́зне од негде́. 2. *посечено грабово шибље као огревно дрво.* – Кла́ли смо габра́к, неје́ ко са́ добра́ др̑ва. ➞ *габрица.*

га́брачак м *дем. од габрак.* – При на́с расту́ бу́ка и га́бар, и не́где-не́где нека́ це-ри́ка, али већи́ном бука́р и га́бра́чак.

габри́ца ж *ситна грабова шума, грабово шипражје* (упор. габрак 1). – Та́м ра́сте са́мо тр̑н и габри́ца. На̑ше на́јубаво бра́ниште је било́ у Габри́цу.

габро́вина ж *дрвна маса граба.* – Да ми дока́раш де́сет ме́тра др̑ва, али да су проме́шана, да и́ма и габро́вина и горуно́вина. Мо́ре, ако у̑знем једну́ нека́стрену габро́вину, зачѣ́с че се сми́рите.

га́вран мн. га́врањи ГЛ / га́врање ДЛ м зоол. *гавран* Corvux corax. – При на́с и́ма сврáће, вра́не и ча́вће, а чу́ла сам да и́ма и некакви́ га́врањи. ⇨ *гарван.*

гагри́ца ж 1. зоол. *житни жижак Tunela grunela.* – Ка́т сва́римо бо́б, оно́ се са́мо црне́ју гагри́це по ње́га. 2. фиг. *шкрт човек, шкртица.* – Што је нећи́ по́голем га́зда, о̑н је по́голем гагри́ца, при ње́г и́ди да се нагле́даш, а при сирома́ да се наједе́ш. Га-гри́ца је то́ј, са́ че те за некво́ изеде́, гоца́ сељáци је ти́ја затр̑л.

гагри́чав, -а, -о 1. *који има жишке.* – Прода́де ми гагри́чаво жи́то, ко на своје́га. 2. *који је шкрт.* – За̑планци су гагри́чави љу́ди, при њи́ се све́ скла́ња од аста́л ка́д нећи ула́зи у ку́ћу.

га́д м 1. погрд. *лош човек, подлац.* – Од мо́јви се мора́ па́зим, то́ј га́дови чове́ци, сва́кој сва́ког мр̑зне, сва́кој сва́чије ме́сто безецу́је, сва́кој свакýга гле́да да некако́ преје́бе, да би о̑н изби́л на површи́ну. То́г га́да да ми не дово́диш у ку́ћу, она́ за на́шу ку́ћу неје́. 2. *подмукла и свирепа животиња.* – Узни́ пу́шку, па уби́ га́да, да не напа́да сва́које дете́ које́ про́јде по пу́т. 3. *гадљивост, одвратност.* – На́јвише ме га́д од пога́нци и од желе́зне па́ре, све ми пред очи по какве све рупе се не завлаче, и по какви све цепови се не турају. Гро́зан, па ме га́д да га гле́дам, а не би га цу́нула ни преко јерга́н.

га́дан, -дна, -дно 1. *ружан, који изазива гађење.* – Ко́лко је га́дан, мо́ж да тра́жи о̑тштету од роди́тељи. (ирон.). Че́к пр̑во да се оми́јем, ватáл сам сва́какво, па ми ру́ће га́дне. 2. *који је подмукао, незгодног карактера.* – Са́ зајаши́ла на вла́с њи́на дечи́шта, а она́ јо́ш по́гадна и по́погана од њи́ни роди́тељи.

гаде́ж м *гадост, прљавштина.* – Запусти́ла се, засмољави́ла се, од гаде́ж оре́ј из ру́ку да вој не у̑знеш.

гадежљи́в, -а, -о. *који се лако гади, коме се лако згади.* – Мло́го је гадежљи́в, не мо́же да једе́ у сва́ку ку́ћу. ⇨ *гадљив.* ➞ *грожљив.*

гаде́је несвр. *постаје гадан.* – Како́ старе́је, тека́ гаде́је. ⇔ *огадеје.*

га́ди несвр. *загађује, чини нешто непријатним.* – Док смо уз аста́л престани́ да при́чаш те́ј бљуво́тине, немо́ј да ни га́диш једе́ње. ⇔ *загади, згади, огади.*

га́ди се несвр. 1. *осећа одвратност од нечега.* – Га́ди ми се кад га ви́дим она́к неоми́јеног и сопуља́вог. 2. *грози се чега.* – Не гади́ се од ме́не, ако сам ста́ра, ја́ сам јо́ш чи́ста и акѣ́лна. ⇔ *згади се, огади се, подгади се.*

га́дина *ауг* и *пеј. од гад.* – Че́рка вој се бе́ше увапири́ла, па до́јде но́чу и тро́па по ку́ћу, а маћа́та кат се ри́пне, па кад вој се нао́ка: У̑, р̑ђо је́дна, га́дино, што-че́ш ту́ј, га́дино једна!

гадљи́в, -а, -о *в. гадежљив.* – Ако нешто́ преско́чи на деца́ од једе́ње, немо́ј да га вр̑љате, ја́ чу га поједе́м, ја́ несѣ́м гадљи́ва.

гадури́ја ж 1. *аљкава и лења особа.* – Та́ј гадури́ја коме́ се увлече́ у ку́ћу, те́шко си га на ње́га. 2. *несувисле лажи, скаредне речи.* – Престани́ ви́ше да бала́виш, не мо́гу ви́ше да слу́шам тој гадури́је.

га́за ж мед. *прозирна тканина за превијање рана.* – О́чисти ми ра́ну, на́маза с јо́д и пре́ви ју сас га́зу. ⇨ *гза.*

га́зда м 1. *богат човек.* – Га́зда је, мо́же да и́ма кво́ пožéли. 2. *глава породице.* – У ову́ј ку́ћу јо́ш сам ја́ га́зда, и и́ма да бу́де како́ ја́ рече́м. 3. *послодавац.* – Раде́ли при једнога́ газду, кат погледа́ли у по́друм, ку́че о́драно на че́њ̑ели виси́, то́ј о́н за њи́ спреми́л ме́со. ■ **га́здин,** -а, -о *који припада газди.* – О́вце су га́здине, ја́ сам са́мо слу́га. ■ **по́газда** комп. *газда у већем степену.* – Пр̑ви је у Стрел̑ц би́л Ми́рко Га́чков, шесе́ је́ктера има́ње има́л, од ње́г по́газда неје́ има́ло у лужни́чћи сре́з. ■ **на́јгазда** суперл. *газда у највећем степену.* – Мо́ј је све́кар би́л на́јгазда у лужни́чћи сре́з.

газдал̑ак м *богатство.* – Сиро́тињо, ти́-ч да пла́тиш ту́ц газдал̑ак и баксузл̑ак, ко што́ си у́век и плачува́ла.

га́здарица ж 1. *богаташица.* – А́ко је мирашчи́ка и га́здарица, она́ по́виш црка́ва од ра́боту од на́с. Га́здарица, а́ма не́ма ти ни ча́шу рећи́ју даде́, а камоли каве́. 2. *домаћица, власница.* – Она́ је га́здарица, како́ она́ ка́же, ми́ тека́ рабо́тимо.

газде́је несвр. *газди се, постаје имућан.* – Поче́ газда-Ви́ден све́ ви́ше да газде́је, а ми́ све́ ви́ше да сиромаше́јемо, али тека́ је то́ј, кујѝ уме́је, о́н газде́је. ⇔ *загаздеје.*

га́зди се несвр. *стиче, постаје газда.* – А́ко, не́к се га́зди, по́више че да се́ца и да рабо́ти, јер има́ње не́че моли́тву, нело мати́ку. ⇔ *загазди се, огазди се.*

га́здинсћи, -ска, -ско *богаташки.* – Да́доше ме у га́здинску ку́ћу, бо́жим да бо́ље жи́вим, а оно́ испа́де да се са́мо по́виш му́чим. ■ **по́газдинсћи,** -ска, -ско комп. *газдинсћи у већем степену.* – Ба́ница се меси́ла са́мо у по́газдинсће ку́ће, а при на́с сироти́њу са́мо на бла́г дн̑, и ка́д до́јду по́долечњи госја́ње. ■ **на́јга́здинсћи,** -ска, -ско суперл. *газдинсћи у највећем степену.* – Ко́ја је на́јгаздинска че́рка, о́на је носи́ла на́јбољу преме́ну, а која́ је на́јсиромашна облече́ про́с забн̑, на но́ђе сви́нсћи опн̑чичи, све́ та́кво по́просто.

га́зи (трп. пр. га́зен, -а, -о) несвр. 1. *хода.* – Га́зи ко по ја́јца. Направи́мо дру́гу поја́ту на о́цедно ме́сто, да не га́зе о́вце каљи́ште. 2. фиг. *газећи кога наноси му бол.* – Да се ти́ ма́лко сми́риш, да те не га́зим јо́ш једанпу́т, јер ако те јо́ш једанпу́т га́зим, не́ма да ти оста́не ни једна́ кочи́нка це́ла. Ја́ сам га́зена, це́л живо́т су ме газѝли ко наво́ште. ⌂ **га́зи коко́шће** *петао оплођава кокоши.* – Петл̑ав неје асл̑ан, не́че да га́зи коко́шће. ⇔ *загази, згази, изгази, нагази, одгази, погази, подгази, прегази, разгази, угази.*

га́зено прил. *гажено.* – Ви́ди се да је га́зено по граду́ну, си́гурно је и брано́.

гајда́р м *свирач на гајдама, гајдаш.* – Напре́д је била́ му́зика са́мо гајда́р и тупанџи́ја, дру́ђе му́зиће не́је има́ло. ➞ *гајдарџија.*

гајдарџи́ја м 1. *свирач на гајдама, гајдаш* (упор. гајдар). – Ко́ста Ци́ганин бе́ше гајдарџи́ја, а њиго́ви си́нови Стоја́н и На́јден кланета́ш и ба́саџија. Искриви́л ши́ју ко гајдарџи́ја. 2. фиг. *дете које стално плаче, плачљивко.* – Престани́ ве́ч једанпу́т, гајдарџи́јо је́дан, гла́ву ми про́би с то́ј твоје́ руџа́ње.

га́јде ж мн. *дувачки музички инструменти са мехом од овчије или козје коже и двојном фрулом.* – Напре́д бе́ше: чове́к оже́ни си́на, па позо́ве му́зику, оно́ само га́јде и тупа́н, па га́јдете сви́ре: ди́-лу-лу, ди́-лу-лу, а тупа́н: ту́мба-лу́мба, ту́мба-лу́мба. Запе́л ко глу́в у га́јде. Кво́ је то́ј: ја́ре се де́ре, на́род се збе́ре! (заг. гајде). ⌂ **наду́је га́јде** *надури се.* – Што́ си наду́ла га́јде, који́ те на́љути

гајдени́ца ж *свирала са писком и одговарајућим бројем рупица на гајдама на којој се изводи мелодија.* – Гајдени́ца се пра́ви ко дудуче́ од сли́вово др̑во. Кад засви-

ри Сре̏чко у га̏јде, ру̏цало зѣ̏вни, гајдени̏ца пишти̏ ко цр̏вик на у̏глен, а ме̏н и̏здљбин по̏чне ми се тресе̏ меши̏на.

га̏јка мн. га̏јће ж 1. *пе̏тља на па̏нталонама кроз коју се про̏влачи каиш.* – Панталȍне и̏мају га̏јће ако се опа̏сују с каи̏ш, а ако су на тре̏гери га̏јће не тре̏бу. 2. *по̏кре̏тна кожна гривна на каишу.* – Испа̏дла ми негде̏ га̏јка от каи̏ш, па са̏ ко да га и не̏мам.

га̏јле га̏јле рет. ж мн. *бриге.* Δ –Ти̏ си гле̏дај те̏бе, не бе̏ри га̏јле који̏ је коју̏ узе̏л, и која̏ је куга̏ ману̏ла.

гајта̏н мн. гајта̏њи ГЛ / гајта̏ње ДЛ м *у̏предена па̏мучна или свилена вр̏ца која се као украс при̏шива на одећу.* – Црне̏ о̏чи ко вилца̏н, црне̏ ве̏це ко гајта̏н. Напре̏д но̏сеомо дре̏је сас гајта̏њи.

гајта̏нчьк мн. гајта̏нчичи м *дем. од гајта̏н.* – Кат се ору̏жа на̏ш чове̏к, пр̏во облече̏ пр̏тену кошу̏љу дљ̏гу до коле̏на, па бревене̏ци, ели на бри̏ч панталȍне, дре̏шка сас гајта̏нчичи, на но̏ђе ве̏зене чара̏пе и опѣ̏нци сас нево̏ште, вр̏зани за но̏гу сас козињѣ̏ву врцу̏.

га̏ка несвр. *оглашава се гакањем* (о гуски). – Коко̏шка кре̏ка, а гу̏ска га̏ка.

гала̏ти се несвр. *говори гадости један другоме, узајамно се вређају.* – Ка̏рају се, пцу̏ју се, гала̏те се, ра̏не се с оно̏ј које̏ се не једе̏, са̏мо што̏ се не би̏ју.

га̏лка ж *керуша црне боје и име таквој керуши.* – На̏шу Га̏лку неђи̏ отру̏л, ру̏ђе му се осуши̏ле дабо̏гдадеда̏л.

га̏ља м *па̏с црне боје и име таквом па̏су.* – На̏ш Га̏ља се не одва̏ја од о̏вце.

га̏рван м *в. гавран.* – Ја несѣ̏м га̏рван да жи̏вим три̏ста го̏дине да би прими̏л то̏лђе па̏ре, колђе̏ су ми узе̏ли преко по̏рез.

га̏рђе ж мн. *електричарска клешта.* – Бе̏ше ма̏лко и штр̏б, веле̏ше да је ишѣ̏л при до̏ктора та му рга̏ли некве̏ ложи̏це по у̏ста, и ви̏ше не и̏де ни ако га заболи̏ зу̏б, са̏м си га изва̏ди са̏с га̏рђе. ➞ *мо̏торцангле.*

га̏рес, -та, -то *црнпурасп.* – При̏чаоше по̏стари љу̏ђе да таква̏ у̏бава и ли̏вреста сна̏шка јо̏ш неј̏е била̏ у на̏ше село̏ до тѣ̏г, зу̏би бели̏, о̏чи ко разли̏чак, коса̏ га̏реста, ма̏ни-ма̏ни! Га̏рес је, неј̏е белому̏јес на башту̏ си.

гари̏на мн. гари̏не збир. гари̏ње (чест и као мтп.) ж *непло̏дно место, шумско по̏дручје захвати̏но по̏жаром.* – У Гари̏ње насече̏мо шу̏му, и зде̏немо у ли̏сници, па си зи̏ми докару̏јемо на са̏не и ра̏нимо о̏вце.

га̏рица ж *црна овца, и име таквој овци.* – У све̏ на̏ше о̏вце са̏мо су три̏ га̏рице.

га̏роња м *во или ован црне длаке, и име то̏квом браву.* – Ни̏кад несѣ̏м воле̏л да и̏мам га̏роњу у шта̏лу. Ка̏д је Га̏роња у бачи̏ју, не̏ма ја̏лова овца̏.

га̏с м *пе̏тролеј.* – Сас га̏с смо свети̏ли, па и о̏н је би̏л на мањѣ̏к. ⌂ **да̏ва га̏с** *по̏већава снагу мо̏торном возилу.* – Да̏вај му га̏с да извлече̏ при̏колицуву у̏збрдо, ако ста̏не, не̏че мо̏же да по̏јде.

гаса̏рче мн. гасарчети̏ја с *лимена свети̏љка на пе̏тролеј без стакленог цилиндра.* – Гаса̏рче не̏ма шише̏, отво̏риш вра̏та, оно̏ се уга̏си, а ла̏мпа и̏ма шише̏ и не га̏си се. Са̏ у сва̏ку ку̏ћу си̏нула си̏јалица, а напре̏д зажма̏ле ла̏мпе ел гасарчети̏ја. ⌂ **позину̏л ко дете̏ у гаса̏рче** *забленуо се.* – Ста̏рата Ци̏ганка ме не позна̏ва, ал при̏мети да сам позину̏л у по̏младуту ко дете̏ у гаса̏рче. ➞ *гашче.*

гаса̏рченце *дем.* и *хип. од гасарче.* – Гаса̏рченце једва̏ сви̏тка, отвори̏ш вра̏та оно̏ уга̏сне, жи̏ва му̏ка до̏кле вече̏рамо, по̏сле си о̏дма ле̏гамо.

га̏сен, -а, -о *гашен.* – Прода̏до му две̏ ко̏ве га̏сен кре̏ч, али ми ји не пла̏ти. Да пресече̏ стра̏ во̏ден је при вражали̏це да мо̏ча преко сећи̏рче, ку̏пан је на крстопу̏тину, и пи̏л пе̏пел од га̏сено у̏глење.

га́си несвр. *прекида ватру или светлост.* □ – Чи́м поле́гамо, свекрва га́си о́гањ, да ушпа́ра дрва. Гасе́те ла́мпу, и о́дма ле́гајте. ⌂ **га́си у́глење** *магијско гашење угљевља приликом врачања.* – Одведе́мо га при ба́бу која́ то́ј рабо́ти, она́ му га́си у́глење, и оно́ про́јде. ■ **гасе́ње** *гл. им.* – Спре́мам се да га́сим кре́ч, али ми тре́бе по́моћ у гасе́њето, не мо́гу сам. ⇔ *загаси, погаси, угаси.*

га́сне несвр. фиг. *губи се, нестаје.* – Чове́к ти је ко свеча́, гори́ до́кле гори́, па ти́ће по́чне да га́сне, па кад је ста́р а́ко, али не вељаје у мла́де го́дине. ⇔ *загасне, угасне.*

гасо́вит, -а, -о фиг. *поднапит, онај који је под гасом.* – Ма́ни ји, ви́диш да су гасо́вити, да не по́чну да пра́ве ло́м по кафа́ну.

га́та несвр. 1. *прориче.* – Гата́ла му Ци́ганка да че на́јде зла́то, и да че ста́не мло́го бога́т чове́к. 2 фиг. *нагађа, претпоставља.* – Га́тају да не́че на добро́ да изле́зне, а мо́ж че си бу́де све́ како́ тре́бе. ■ **гата́ње** *гл. им.* – Ци́гањће до́јду у село́ да га́тају, па си оти́ду с пу́не то́рбе, а од њи́ното гата́ње је ма́лко ку́ји ва́јду виде́л. ⇔ *нагата.*

га́че ж мн. *гаће.* – У моје́ вре́ме га́че су носи́ли са́мо они́ја који́ су пора́сли, па тре́бе ве́чем да се же́не. До́садан ко буа́ у га́че. Кога́ си о́че, оно́ си му га́че саме́ спа́дају. ▌**кра́тће** ~ *гаће без ногавица, гаћице.* – Кра́тће га́че су поче́ле от ско́ро да се но́се, напре́т су биле́ само дљ́ће, а јо́ш по́напред неје́ има́ло ни њи́. ▌**дљ́ће** ~ *гаће са ногавицама.* – Зи́ми-ле́ти о́н но́си дљ́ће га́че ⌂ **истресе́ из га́че** *изудара, пребије.* – Дојде́ ми да ји ја́, овакљ́в ста́рц, дова́тим мецу ша́ће, и да ји истресе́м из га́че, да ви́де кво́ је тепа́ње.

га́чес, -та, -то *гаћаст.* – И́мамо и неко́лко га́честе ко́кошће.

га́чка несвр. *гаћа у дем. значењу, бацака нешто.* – Престани́ да ме га́чкаш, ако ме погодиш у о́ко, че ме исћора́виш.

га́чка се несвр. *бацака се нечим.* – Немо́ј да се га́чкаш по ме́н, несљ́м ти вр́с, сра́м те би́ло.

гачља́ци м *пеј. од гаће.* – Што́ неси́ опра́ла ови́ја гачља́ци, нело си ји прине́ла да ји не́прани облече́м.

гачни́к м *учкур, врпца за везивање гаћа.* – Мло́го се подне́л, ако се нађу́тим че га истресе́м из гачни́к.

га́чће[1] ж мн. *дем. од гаче, гаћице.* – Обле́чи му га́чће, голо́ му дупе́нцето. ⌂ **спи́ на га́чће** *спава откривен.* – Напуни́л сам ку́бе с ја́ка дрва, че спите́ начљ́с на га́чће. Нату́рај пању́шће у ћумбе́нце, па кат се уси́ја, мо́ж да спи́ш и са́мо на га́чће.

га́чће[2] ж мн. *део запрежних кола, рачваст део који је повезан са осовином* (упор. и кола). – Руда́ је пове́зана с пре́гњишта преко́ два́ дрвена де́ла који́ личе́ на нога́вице, па се зову́ га́чће.

га́ца несвр. *гађа.* – То́пови и́ма, али не́ма кој да га́ца с њи́. Напре́т се пр́во га́цаше ниша́н, па тљ́г се пу́штају сва́тови да уле́зну у дво́р код девоћ́у. ■ **гаца́ње** *гл. им.* – Сопшти́ше ни да се ју́тре сто́ка не иска́рује у́-рудин на па́шу, во́јска че и́ма гаца́ње с то́пови. ⇔ *загаца, згаца, нагаца, одгаца, погаца, разгаца, угаца.*

га́ца се несвр. *гађа се.* – Ја́ се гаца́ по коко́шћеве, а јебе́м ли га како́ потреви́ бљ́ш у тво́ј пе́нцер. Забе́ру па се га́цају с ка́мење, гла́ве че си потро́ше. ⇔ *згаца се, погаца се.*

гашче́ мн. гашчети́ја с *гасарче без витлошке, па се величина пламена подешавала повлачењем фитиља иглом.* – Гаса́рче је с ви́тлошку, ако је без ви́тлошку, зове́ се гашче́. ➞ *турче.*

гњгња́ч м *онај који гњгње, гуњђало.* – О́н је једљ́н гњгња́ч и загомиља́ч што́ га у све́т не́ма, на све́ на́јде ману́, а пра́ји се да ни́шта не зна́је. ➞ *гњњђало.*

гљгње несвр. *гуњђа* (упор. бљбње). – По це́л дљ́н гљгње. Немо́ј да гљгњеш, и работи́ кво́ ти се ка́же. ➞ *гљмличе, гљмце, гњњђа.* ⇔ *прогљгње.*

гѣза ж *в. газа.* – Ма́з це́димо кроз гѣзу. У гѣзу оста́ну чва́рци, а ма́з се сипу́је у плека́не ка́нте. Со́к проце́димо кроз гѣзу.

гѣмли́че несвр. *гуњ̄ења* (упор. гѣгње). – Немо́ј ви́ше да гѣмли́чеш, до́сади ми да те слу́шам.

гѣ́мце несвр. *в. гѣгње.* – Поче́ му ја́ гѣ́мцем издѣ́н-удѣ́н, док му не досади́, те једну́ш рече: Од ју́тре и́ма да и́деш сас ме́н, да ви́диш кво́ рабо́тим.

гѣ́њ̄ења несвр. *гуњ̄ења* (упор. гѣгње). – Остаре́ло, па са́мо гѣ́њ̄ења и нао́ди ману́. Ма што́ гѣ́њ̄ењаш, ка[д] те ни́кој не заре́зује за ни́шта. ➞ *ѣ́њ̄ења.*

гѣ́њ̄ењало с пеј. *гуњ̄ењало* (упор. гѣгњач). – Тој гѣ́њ̄ењало по це́л дѣ́н лежи́, а са́мо гѣгње, и на све́ нао́ди ману́. Ово́ј гѣ́њ̄ењало па́к дошло́.

гви́нт тех. м *навој, лоза на завр̄тњу.* – Купи́л сам пласти́чна бу́ришта на гви́нт, па ка́д зашра́вим покло́пац, не́ма се ква́ри зи́мница, ил коми́на, ако не сти́гнем да ју о́дма опече́м.

гво́зден, -а, -о *који је од гвожђа.* – Добра́ ре́ч и гво́здена вра́та отва́ра. ➞ *железан.*

гво́зје с *гвожђе.* ▲ – Ка́жу: не́мају сас кво́ да ра́не дечи́ца, па зато́ј поста́ли пустоо́ци, а гр̄дне па́ре си даду́ за ли́музину, све́ што́ су до тѣ́г створи́ли, скр̄ка́ју у гво́зје, а по́сле кво́ заради́, скр̄ка́ју да нара́не гво́зјето.

где́ прил. *на коме мес̄ту; у коме мес̄то.* – Где́ че ме че́каш? Ми́ жви́мо Бабу́шницу, а ви́ где́ жи́вите? ■ чл. ф. где́во / где́то / где́но *т̄ачно на овоме / т̄оме / ономе мес̄ту.* – У Сли́вје, где́но бе́оше лозја́ и гради́не, са́ се са́мо зми́је ко́те. У доли́ну испод шума́кан, где́то се божу́р црве́неје, ту́ј смо се на́јчесто наоди́ли, и сре́ћни били́. ⇔ *негде, одгде, одогде.*

ге́га се несвр. *клат̄и се у ходу, иде с муком.* – Дево́ћа, а ге́га се ко ша́тка. ко да је ба́ба.

ги́жа ЛЗ ж *чоко̄т винове лозе, т̄рс.* – Око́л сва́ку ги́жу мо́ра да се око́па трава́. ➞ *ђижа.*

ги́здавка ж *која воли да се гизди, п̄омодарка.* – Неква́ ми чу́дна, насме́тено облекло́ на њу́, а она́ је ги́здавка жена́, зна́м ју од ма́лечко, јо́ш у осмољѐтку ка́т смо ишли́.

гипса́рга м *врс̄та камена од кога се добија гип̄с.* – Оди гипса́ргу се пра́ви ги́пс.

гла́ва (ОП гла́ву) ж анат. *део т̄ела у коме је мозак.* □ – Дете́ се не уда́ра по гла́ву, а ти́ га све́ у гла́ву уда́раш, ду́шманине. ▌**голема́** ~ *глава п̄уна п̄амећу; угледна личност̄.* – О́н је голема́ гла́ва, до њѐга не мо́же сва́ђи да при́јде. На́јбоље је да ти је гла́ва голема́, а ду́пе ко песни́чка, ако неје́ тека́, јеба́л си чво́рка. ▌**не́слана** ~ *онај који је п̄лит̄коуман или лакомислен.* – Она́ је ма́лко не́слана глава́, с њу́ чеш ље́ко. ▌**уси́јана** ~ *неразумна, т̄врдоглава и осиона особа.* – Куде́ мо́жеш ти́ с ту́ј уси́јану гла́ву да се догово́риш, и́ма да бу́де ил како́ о́н о́че, ил тепа́ње. ⌂ **гла́ва му ко шини́к** *има велику главу, али не и велику п̄амет̄.* – Глиго́рија из Стрељ̄ц и́маше гла́ву ко шини́к, али неје́ би́л то́лко акѣ́лан колка́ му је глава́та била́ голема́. ⌂ **бе́страга му гла́ва** *далеко му леп̄а кућа.* – Бе́страга ти гла́ва ка́т си такѣ́в, да те моје́ о́чи ви́ше не ви́де. ⌂ **ли́тне гла́ва** *одлет̄и глава, нас̄трада.* – Јо́ш једанпу́т ли те затече́м у ло́зје, че ти ли́тне гла́ва, то́ј ти ја́ ка́жем. ⌂ **виси́ над гла́ву** *досађује својим п̄рисус̄т̄вом.* – По це́л дѣ́н ми виси́ над гла́ву, ко да ме је роди́ла. ⌂ **стој̄и на́д-главу** *ӯпорно надгледа, т̄ут̄ориш̄е.* Немо́ј ста́лно да ми стоји́ш на́д-главу, несѣ́м ви́ше дете́ па да не зна́м кво сме́јем, а кво не смеје́м. ⌂ **вр̄же гла́ву** *не зна шт̄а ради, расп̄амет̄и се.* – О́н је мло́го до́бар, али кад ма́лко пи́не, мо́раш од ње́г гла́ву да си вр̄же́ш. ⌂ **ни за жи́ву гла́ву** *нӣпошт̄о, ни п̄о коју цену.* – Ни за живу́ гла́ву не сме́јем да изле́знем ис ку́ћу. ⌂ **завр̄же си гла́ву** *нат̄овари себи неки т̄ерет̄ на главу.* – Не сме́јеш да га ди́раш, ако га ма́лко ди́рнеш, по́сле мо́раш да си гла́ву завр̄же́ш од ње́г. ⌂ **ди́гне гла́ву** *уобрази се, п̄рави се важан.* – Ди́гал гла́ву, ко да је це́л све́т њиго́в. ⌂ **дуби́ на гла́ву** *чини све шт̄о може да нешт̄о ост̄ивари.* – Реши́л сам

то̏ј да урабо̏тим, и тека̏ че бу̏де, па ти̏ тамѣ̏н на гла̏ву да дуби̏ш. ⌂ **ду̏не у гла̏ву** *па̄дне на па̄мет.* – Ба̏ба гле̏да у девојчето, и чу̏ди се кво̏ ли му је са̏ ду̏нуло у гла̏ву. ⌂ **кр̏ши гла̏ву** *разбија главу мислима да одгонетне нешто неразумљиво.* – Ни̏кој не разби̏ра кво̏ при̏ча, измрму̏љи га, па си ти̏ по̏сле крши̏ гла̏ву кво је те̏л да ка̏же. ⌂ **ма̏не се од гла̏ву** *оста̄ви на миру кога.* – Де̏ца, ма̏нете ми се о̏д-главу, ја̏ и̏мам три̏ста ра̏боте, а ва̏м до и̏гру. Мане̏те вој се о̏д-главу, ви̏дите да је закаса̏ла, па не зна̏је на коју̏ че страну̏ по̏напред. ⌂ **ми̏је гла̏ву** *па̄ре косу.* – Гла̏ву смо си ми̏ле сас у̏му. До полови̏н се собле̏кал да си ми̏је гла̏ву. ⌂ **оми̏је гла̏ву** *опа̄ре косу.* – Згре̏ј во̏ду, па ме поси̏пи да си оми̏јем гла̏ву. ⌂ **одвр̏не гла̏ву** *окрене главу од саговорника.* – Раср̏ди се, па одвр̏не гла̏ву на̏стран, и са̏мо ду̏ва на но̏с ко свиња̏ на се̏чиво. ⌂ **одвр̏та гла̏ву** *окреће главу од саговорника.* – Це̏ло ју̏тро одвр̏та гла̏ву од ме̏н, нешто̏ вој фа̏ли. ⌂ **поби̏је се на гла̏ву** *мора да се нешто деси, па да се човек и на главу поста̄ви.* – То̏ј кво̏ ти је запи̏сано че бу̏де, па ти̏ мо̏ж и на гла̏ву да се поби̏јеш и ду̏биш, кво̏ че се де̏си, че се де̏си. ⌂ **прекри̏ви гла̏ву** *сневесели се.* – Несу̏ ли ти све̏ ко̏зе на бро̏ј, та си прекриви̏л гла̏ву. ⌂ **проврти̏ гла̏ву** *досади мољакањем и неумесним пита̄њима.* – Про̏врте ми гла̏ву да му ку̏пим армуни̏ку, и мора̏л сам да се нади̏гнем у печа̏лбу да зарадим па̏ре. ⌂ **тро̏ши си гла̏ву** *па̄ремишља се, бори се са мислима.* – Не̏ма си тро̏шим гла̏ву сас ми̏слови и сећира̏ције: када̏ да ко̏сим, када̏ да жњѣ̏м, када̏ да се̏јем, то̏ј Петка̏на пресу̏цује. ⌂ **ко да му је пре̏д-главу** *као па̄ре смрти, као да ће исто̄г часа да умре.* – Загоре̏л за цига̏ру, неко̏лко дѣ̏на неје̏ пуши̏л, па ка̏т поче̏ да утр̏sa ди̏мови, ко пре̏д-главу да му је. ⌂ **заврти̏ му се у гла̏ву** *добије вр̄тоглавицу.* – Де̏ца, престане̏те да се то̏лко вртите̏, че ви се заврти̏ у гла̏ву. ⌂ **му̏тно у гла̏ву** *има главобољу.* – Це̏ло ју̏тро ми му̏тно у гла̏ву, а у крстети̏ну ми се̏ва. ⌂ **стѣ̏вни се у гла̏ву** *по̄мути се свести услед неке мучнине.* – Нешто̏ ми се стѣ̏вни у гла̏ву, и ја̏ се ти̏ће смкну̏ при вра̏та. ⌂ **по̏мери се нешто̏ у гла̏ву** *сиђе с па̄мети, поста̄не неурачунљив.* – Како̏ ми по̏страда си̏н, нешто̏ ми се по̏мери у гла̏ву, и о[д] тѣ̏г несѣ̏м бѣ̏ш кѣ̏светна. ⌂ **изле̏зне на вр̏ гла̏ву** *досади, по̄не се на врх главе.* – Не зна̏м ви̏ше ни кво̏ да ме̏сим, ни кво̏ да го̏твим, ови̏ја дѣ̏нови ми месе̏ње и готве̏ње изле̏зе на вр̏ гла̏ву. ⌂ **излети̏ из гла̏ву** *заборави.* – До ото̏ч га панти̏, а са̏ ми излете̏ из гла̏ву, и не мо̏гу се се̏тим куде̏ сам га тури̏ла, па да ме уби̏јеш. ⌂ **у вр̏ гла̏ву** *највише што се може.* – Дај Бо̏же да га и̏ма у вр̏ гла̏ву осомдесе̏ ћи̏ла, ви̏ше га не̏ма. ⌂ **уврти̏ се у гла̏ву** *добије вр̄тоглавицу.* – У̏врте ми се у гла̏ву, ни зна̏м куде̏ сам, ни кво̏ рабо̏тим, са̏мо се зано̏сим ко пија̏на коко̏шка.

гла̏ван, -вна, -вно *најважнији, пр̄ви.* – О̏че да бу̏де у све̏ гла̏ван, али му не да̏вају. Ако те опи̏чим по њо̏калицу, че ви̏диш који̏ је овде̏ гла̏ван, и који̏ мо̏ра да се слу̏ша.

главачѣ̏и прил. 1. *са главом на̄пред.* – Главачѣ̏и пролете̏ кроз ста̏кло на вра̏та од ма̏лу собу, и у̏трча у ку̏јну. 2. *са главом наниже, наглавачке.* – Главачѣ̏и је висе̏л ко за̏клано пра̏се на че̏њѣли, до̏кле га несу̏ откачи̏ли.

главети̏на ж *аугм. од глава.* – И̏ма главети̏ну ко шини̏к, али у њу̏ не̏ма ни̏шта. ➞ *главурда.*

главешња̏к м *па̄ј. од глава.* – Еве̏, па̏ ме за̏боле главешња̏кав, поче̏ да леле̏че Стоја̏нка. Све̏ ме утегну̏ло, и грби̏на, и крстети̏на, и ши̏ју је̏два да поме̏рам, ал у главешња̏кав се развиде̏ли̏ло. ⇨ *главешњор.*

главешњо̏р м *в. главешњак.* – Вино̏ је ми̏рно у бу̏ре, али ка̏д уле̏зне у главешњо̏р, оно̏ поблесаве̏је.

главѝна ж *део то̄чка за̄прежних кола, главчина.* – На̏јбоља главѝна је од бре̏с који̏ усѣ̏не на ко̏рен, у њу̏ се уде̏вају спи̏це, а на њи̏ и̏ду на̏плати (упор. точак). ➞ *главник.*

главѝца[1] ж *дем. од глава.* – Бе̏ше висока̏ и кра̏кљава дево̏ћа, али вој главѝца бе̏ше си̏тна и ши̏љава, ко у лиси̏цу.

глави́ца[2] ж *део код луковица који расте под земљом.* – Позајми́ од комши́ку пеше́с глави́це бе́ли лу́к да поса́дим, па ка́т се ро́ди, чу си вој вр̏нем.

глави́чка ж *хип. од главица, главичица.* – Понесе́м у торбу́ ле́б, си́рење и некоју́ глави́чку црве́ни лу́к, и то́ј ми је једе́ње за данѣ́с. Аљма́ и́ма по́виш глави́чће на једну глави́цу, ско́ро ко бе́ли лу́к, за саде́ње ћи́немо те́ј глави́чће, а са́ се купу́је арпаџѣ́к.

главни́к м *део точка запрежних кола, главчина* (упор. главина). – У главни́к се уде́вају спи́це.

главни́на ж *гро, највећи део.* – Тепа́ ни гра́д, мисле́ли смо да од жита́ не́че да оста́не ни́шта, али главни́на прете́че, настрада́ше са́мо она́ј жита́ која́ су била́ по́убрдо.

гла́вном прил. *већином, углавном.* – Ја́ не́ма дѣ́н да седи́м ца́бе, ел чу у дрва да и́дем, ел у се́но, али гла́вном не седи́м, уве́к некво́ чепр̏шкам ко́лко сам ка́др.

главња́ 1. *угарак, ужарени комад дрвета у ватри.* – Де потстькни́ главѣ̊ње́те да не уга́сне огњѣ́ат. 2. *пламен љубоморе у души.* – По́јдемо у ва́рош, она́ ме ува́ти под ру́ку, неко́ј ју одме́ри, она́ се усми́не, ме́н прири́па ср̏це, главња́та у ду́шу по́чне да расте́. ⌂ **подбоде́ главњу́** *подметне пожар.* – Чу им подбо́дем главњу́ испот ку́ћу, да сви́ пого́ре.

главњи́ца ж бот. *црно-пурпурасти гљивични паразит на класу жита или клипу кукуруза* Secale cornutum. – Главњи́це ко́лко о́ч по жи́то ову́ј го́дин. Кад пшени́ца доби́је главњи́цу, кла́с вој поцрне́је, ста́бљиката не, са́мо кла́с, зрнца́на.

главњи́чав, -а, -о *заражен главњицом.* – Не́ма го́ре од главњи́чаву мору́зу. Жито́то им главњи́чаво, не́к си га они́ а́рче.

главњичѐје несвр. *оболева од главњице.* – Се́ме се отрије́ри, па се опра́шкује од главњи́цу да не главњичѐје.

главобољо́сује несвр. фиг. *пати од главобоље, секира се око чега.* – Орати́ му да им разде́ли имо́вину до́к је јо́ш жи́в, али ме не по́слуша, па са́ ја́ мо́рам да главобољо́сујем.

гла́воња пеј. м *тврдоглав и приглуп човек.* – На то́га гла́воњу ни́кој неје́ могѣ́л да некво́ дока́же, па не́ч ни ти́. ➞ *главуран.*

главо́ња ж *главић пениса.* – Ма́ кво́ ми мо́жеш, мо́ж са́мо да ми обзи́неш главо́њу, ко мога́ре бо́цку.

главура́н м *тврдоглав и приглуп човек* (упор. главоња). – Главура́не, глава́та ти по́голема не́го на мага́ре, али празна́. Стаи́ли се о́ба главура́ни, па им и деца́ таква́.

главу́рда ж *аугм. од глава* (упор. главетина). – Главу́рда му како шини́к, али празна́.

главуре́с, -та, -то *који је велике главе, глават.* – Бе́ше кру́пан и галвуре́с овѣ̊н, а у́ши му ма́лко чу́љаве. ➞ *чутурес.*

гла́вша пеј. м *уображенко, надувенко.* – Ди́гал гла́ву ти́ја гла́вша, па ми́сли да су му сви́ дру́ђи до коле́на. Гла́вшинци су ва́милија у Го́рњи Стрижѐвац.

глаго́рец рет. м *тучак у звону или клепетуши,* фиг. *брбљивац.* – Реши́ да си ћути́м, ље́ко **се** реши́, али како́ да издржи́м кад чу́јем да понека́ балафу́рдија по́чне да бла́нта ко глаго́рец.

гла́д м *осећај потребе за храном.* □ – Кад осе́тим гла́д, ако о́дма нешто́ не поједе́м, по́чнем да се тресе́м, и да не ви́дим до́бро. ⌂ **о́пне гла́д** *обузме глад, савлада глад.* – Че ма́не да мангупу́је ка́д га о́пне гла́д, а роди́тељи му остаре́ју, па не мо́гу ви́ше да ра́де и да га издржа́вају. ⌂ **упла́ши гла́д** *поједе нешто пре главног оброка.* – Тури́ нешто́ у у́ста ко́лко да упла́шиш гла́д, па јо́ш ма́лко сви́ че ру́чамо.

гла́дначк, -чка, -чко *који је прилично гладан.* – Ви́ сте ми гла́дначћи, а́јде ба́ба да ви ту́ри да једе́те, по́сле се па́ и́грајте.

гладнѐје несвр. *гладни услед губитка апетита.* – Ви́ди се да гладнѐје и да мршавѐје, а кво го́д да вој принесѐм, нечѐ да га једѐ. ⇔ *изгладнеје, огладнеје, прегладнеје.*

гла́дни несвр. *чини да се постане гладан, изазива глад.* – Ѝструга ни рећи́ја, па почѐмо по́ново да гла́днимо, и да прегло́цујемо кочи́не по тањи́ри. ⇔ *загладни, огладни.*

гладни́к мн гладници́ м пеј. *који је незасит у сваком погледу.* – Кујѝ мо́же да засѝти то́га гладни́ка. Бо́ље да оста́ну ови́ја што́ су сѣг на вла́с, да не до́јду дру́ђи гладници́, држа́ву че поједу́ и попи́ју. ➞ *гладница.*

гладни́ца м/ж пеј. *који је незасит у сваком погледу* (упор. гладник). – Бра́т ми от чи́чу Радо́јца, што је то́ј гладни́ца ко детѐ било́, бѐше се ишћембѝл ко кра́ва ка́т се препасѐ дѐтелину.

гладничѐ мн. гладничети́ја с *дем. од гладник.* – Да́ј му да једѐ, ви́диш да је гладничѐ цр̀кло за лѐбац. Пишту́ гладничети́ја, ал нѐмам кво́ да им дадѐм да једу́.

гладу́је (рад. пр. гладува́л, -а, -о) несвр. *трпи глад, сиротује.* – Мучи́ла се она́ тека́ некојѐ врѐме, ал пољк, пољк па се скући́ла, запати́ла ко́зе, о́вце, коко́шће, и́ма свѐ, не гладу́је. И гладува́ла сам, и босутова́ла сам, и оди́ла сцѐпена по на́днице, док га извѐдо на пу́т, па са́ ако о́че нѐк ме погле́да, ако нѐче ка́ко о́че. ■ **гладува́ње** *гл. им.* – Кат су ни Бу́гари држа́ли, свѐ ни у́зну кво́ се ро́ди, па је гладува́ње било́ големо́, љу́ђе су млѐли кордељи́, па су јѐли. ⇔ *одгладује, погладује.*

гла́нц прил. *нов, неупотребљаван.* – Кат прооди́мо прекај ра́дњу на ти́шљаранога, натовари́мо дво́ја гла́нц но́ва вра́та, једна́ за То́мчу, једна́ за мѐн.

гла́нца несвр. *чисти, трља предмет док не добије сјај.* – У шѐсти ра́зред ми купи́ше ципѐле, мѐн ми́ло, па ји по вѣ́здьн гла́нцам с кр̀пу да се льштѐ. ⇔ *изгланца, огланца.*

гла́с мн. гла́сови м *звук који се ствара у грлу (при говору, певању и сл.).* □ – Ја́ га по гла́с позна́вам да ли је љу́т, ел је вѐсел. ▌**голѐми** ~ *најјачи глас, у сав глас.* – У сьвњу́шку натовари́ше ни да́рови на ра́мена, и ми́ чи́м излѐзомо на ба́самаци цвр̀кнумо, и почѐмо да појѐмо у голѐми гла́с. ⌂ **би́је га гла́с** *на лошем је гласу.* – Би́је га гла́с да во́ли су́кње, да си ти́ на врѐме тра́жиш дру́гога. ⌂ **отѐгне гла́с** *пусти глас, почне гласно да говори или пева.* – И тека́, вр̀тамо се ми́ от сла́ву, ја́ отегну́л гла́с ко младожѐња трѐгери, појѐм ли појѐм.

гласѣ́к м *хип. од глас.* – И́ма у́бав гласѣ́к, и у́баво појѐ, али се срамо́ује, па нѐче чѐсто да запо́је.

гласетѐрина ж *пеј. од глас.* – Промо́укла сам, па ми гласетѐрина дебѐла. Чу́јете ли брѐееее! – су́кну се ко бѐсно ку́че неква́ гласетѐрина оди Кр̀с. ➞ *гласетина.*

гласети́на ж *пеј. од глас* (упор. гласетерина). – Поди́го слу́шалицу, кад ме из њу́ бо́дну у ма́ли мо́зак гласети́на да се о́дма довла́чим, ина́че цр̀но ми се пи́ше.

гла́сно прил. *да се чује, чујно.* – Мло́го ју во́ли што се смејѐ гла́сно, и што́ ка́же кво́ ми́сли, а не кри́је га. ■ **на́јгласно** *суперл. од гласно.* – Излѐзнем на тера́су, ма́лко се просеве́рим, ва́рош спи́, глу́во до́ба, на́јгласно мо́јто ср̀це, лу́па ли, лу́па.

глацо́сал, -а, -о *изгладнео, уморен глађу.* – И́ма глацоса́ла говѐца, не мо́гу по пу́т да о́де, а ка́моли да улѐзну у бразду́ да о́ру.

глацо́сан, -а, -о *в. глецосан.* – Билѐ су са́мо зевња́не пани́це, по́сле почѐше да се пра́ве зевња́ни глацо́сани тањири́, а са́ купу́јемо са́мо порцула́нсћи. Излѐзоше глацо́сани тањи́ри и шѐрпе.

глацо́ше свр. *прегладни, измори се глађу.* – Цѐл дѣн несмо́ јѐли, глацоса́мо, ту́рај некво́ да се једѐ. Кад говѐдо глацо́ше, за ду́го се не мо́ж по́сле опра́ви.

глѐд м *први поглед, први утисак; гледање.* – На глѐд нѐје ло́ша, а за дру́го не зна́м.

гле́да (имп. гле́дај / гле́ц – гле́дајте / глечте) несвр. 1. *има отворене очи, види.* □ – Ни́ти ме гле́да кво́ рабо́тим, ни́ти ме слу́ша кво́ ора́тим, ете́, такъ́в ни је живо́т. Гле́дај да се вр̏неш окол пла́дне. Гле́ц какъ́в си се направи́л, куде́ се то́лко у̏кашка. 2. *пази, надгледа.* – Не́го, да ја̏ гле́дам о̏вце, а ти́ си и̏ди до́ма, је̏рбо је жена̏ ко лија̏р овца̏ – кад ју не гле́даш, она̏ пра́ви па́кос. 3. *двори, негује.* – А̏ко си ста́р, а ја̏ мла́да, да ти́ ме́не прибе́реш да те гле́дам, да ти води́цу доно́сом, и једе́њице прино́сим, и да ти кошу́љће и аљи́њће пе́рем и препи́рам. ⌂ **гле́да кроз тре́пће** *чкиљи.* – Са̏мо се пра́ви да спи́, а ова̏м ни гле́да крос тре́пће. ■ **гледа̏ње** *гл. им.* – Мани́ се о[д] то́лко гледа̏ње и зазира̏ње у књижља̏цити, че ти се у̏м заму́ти. На гледа̏ње је добра̏, у̏бава, висока̏, а каква̏ је она̏к, че ви́диш кат про́јде некоје́ вре́ме. ⇔ *догледа, загледа, одгледа, погледа, прегледа, пригледа.*

гле́да се фиг. *мерка се погледом, очијука се са ким.* – Гле́дају се, ко да се са̏ пр̏ви пу́т ви́де. ⇔ *загледа се, нагледа се, огледа се, угледа се.*

гледѣ́ц мн. глеци́ м 1. фиг. *око.* – Не заде́вај се, чу те ши́бнем с куде́љуву да ти глеци́ испа́дну. При о̏чи да не ви́диш, глеци́ ти дабо̏гда испа́дли. 2. фиг. *зеница ока* pupilla. – Повре́дено му о̏ко, али му гледѣ́цат неје́ повре́ден.

гле́тав, -а, -о 1. *гњецав, недопечен хлеб.* – Ако се ле́б изва̏ди, а неје́ до́бро пе́чен, о̏че да бу́де гле́тав. 2. фиг. *лењ, мрзовољан, болешљив.* – Са̏ ни побецу́ју сви́, а и несмо́ си за ра́тови овакви́ ћи́лави и гле́тави. Дањшња о̏младина – све́ гле́тави и недѣ́гави, у моје́ **се**ло̏ ји о̏кају недопра̏јени.

глета́ви несвр. фиг. *ради нешто безвољно, мрљави.* – Не́ма да једе́ ко сви́ дру́ђи, не́ло глета́ви по це́л са́т, да те му́ка ва̏не. ⇔ *зглетави, разглетави.*

глета́ви се несвр. фиг. *лењави се, пренемаже се.* – При то̏љће ра̏боте, а ти́ се по вѣ̏здњ глета́виш по кре́вет, тре́бе да те је срамота̏. ⇔ *разглетави се.*

глетени́ца[1] ж *гњецав хлеб.* – Не́чу ти једе́м ту́ј глетени́цу, бо̏ље чу си гла́дна поми́нем.

глетени́ца[2] ж *њива тешка за обраду.* – У глетени́цу не́че ни́шта да успе́ва. Несѣ́м се у авијо́н вози́л, и несу́ ми деверува̏ли на мо́ре, али зна̏м која̏ је њи́ва песакљи́ва, која̏ је глетени́ца, која је вододр̏жна, а која̏ по́сна.

глете́нце с *дем. од глето.* – Пр̏во се с глете́нце издлабу́ ма̏ле ру́пе на глави́ну за спи́це, по́сле се прошѝре с глето̏.

гле́тка несвр. *гледа у дем. значењу, гледуцка.* – Мачети́ћата попора̏сла, ве́ч поче́ла да гле́ткају. ⇔ *поглетка.*

глето̏ с *длето.* – И̏мао у̏баво глето̏, па га узе́ комши́ја да се послу́ша, по́сле по̏баши да га је узе́л.

гле́ц м *стакласта материја којом се превлаче керамички и порцулански предмети, глеђ.* – Вари́ли смо у ше́рпе зевња̏не, али ле́пе ше́рпе, на̏около по вењ̏ц гле́ц, а ну́тра глецо́сане.

гле́цањ м анат. *зглоб који спаја стопало и потколеничну кост, чланак* tarsus. – Мо̏ј фу́дбал, а о̏н ме дри́бла, и не да̏ва ми да га пи́пнем, довати́ ја̏ по̏голем ка̏мик, па по гле́цањ, о̏н ја̏укну, па̏де на пу́т, и по̏че се уви́ја од бо̏љће. ➞ *кокалица.*

глецо́сан, -а, -о *превучен глеђу, глеђосан.* – Кондири́ глецо́сани, гле́ц се зове́ то̏ј што̏ се поси́пује, па и̏ма ша̏рће, жлте́, црне́, на пру́тови, ра̏зне. И̏ма ма̏зне у̏снице ко да су глецо́сане. ⇨ *глацосан.*

глецо́сује несвр. *превлачи глеђу, глеђоше.* – Ба̏карни су́дови се калаи́сују, а зевња̏ни глецо́сују.

гл̏не свр. *прогута.* – Ка̏менка и̏звади шише́ сас во̏ду ис цеди́лку, поље̏к га о̏тпиши, и гл̏ну једну гл̏тку. Поче́ се тресе́, мр̏шти, за̏жма сас о̏чи, и у̏ста сте́гну ко сти́псу да је

глну̏ла. Да донесе̏м по једну̏ да гл̥̑немо, ту̏га ми по̏д-груди стану̏ла голема̏. ⇨ *гльне.* ⇔ *преглне, прогл̥̑не.*

гл̥̑та несвр. 1. *гута.* – Загладне̏л, па и не жва̏че, са̏мо гл̥̑та. 2. фиг. *подноси неправду и увреде.* – Бо̏ље ти је да се оћути̏ш, до̏к ми неје̏ пређипе̏ло, а ти̏ зна̏ш да ја̏ мо̏гу мло̏го да гл̥̑там, али на све̏ и̏ма кра̏ј. ■ **гл̥̑та̏ње** *гл. им.* – Гл̥̑тај напома̏лко, какво̏ је то̏лко гл̥̑та̏ње на грабљ̏ц, че се зада̏виш. ⇨ *гльта.* ⇔ *преглта.*

гл̥̑тка ж *гутљај.* – У шише̏во не̏ма ни за три̏ гл̥̑тће ређи̏ја. Да̏ј ми во̏ду, са̏мо једну̏ гл̥̑тку да пи̏нем, изгоре̏ за води̏цу. ⇨ *гльтка.*

гл̥̑тка несвр. *гута у дем. значењу, гуцка.* – Ти̏ са̏мо гл̥̑ткај да неси̏ гла̏дна, а они̏ нека̏ се засми̏вају ако не̏мају дру̏гу ра̏боту.

гл̥̑тне свр. *прогута у дем. значењу, гуцне.* – Ђи̏ја прочи̏та чове̏ка, чи̏м ју гл̥̑тнеш, она̏ те скрози̏ра до ма̏ли мо̏зак, и од буда̏лу пра̏ви по̏голему буда̏лу, а од па̏метног, пра̏ји још по̏паметног. ⇨ *гльтне.*

гл̥̑чица ж *дем.* и *хип. од глтка, гутљајчић.* – Да̏ј ми саде̏ једну̏ гл̥̑чицу да гл̥̑нем о[д] тво̏јту ђи̏цу, сви̏ ју ва̏ле да је добра̏.

гльне свр. *в. глне.* – Ме̏н се угоре̏ше у̏ши, како̏ се̏до уз аста̏л, ја̏ позину̏ у Ци̏ганкуту, а она̏, чи̏ни ми се̏, че ме гльне с по̏глед. ⇔ *прегльне, прогльне.*

гльта несвр. *в. гута.* – За пире̏ чове̏к не мо̏ра да и̏ма зу̏би, са̏мо гльта. Намири̏мо сто̏ку, оми̏мо си ру̏ђе, па се̏домо да вечеру̏јемо, ја̏ једва̏ гльтам за̏лци, не мили̏ ми се ле̏бац, ни живо̏т.

гльтка ж *в. гутка.* – Мо̏же, чи̏ни ми се, једно̏ ћи̏ло ђи̏ју да и̏спије на једну̏ гльтку. Ту̏ да га, бре̏, све̏ сте попи̏ли, ни једну̏ гльтку несте̏ остави̏ли за ме̏не.

гльтне свр. *в. гутне.* – Ма̏ра и̏звади шише̏ сас во̏ду, гльтну некоју̏ гльтку, па га вр̏ну у кро̏шњу.

гледа̏ ж *иглед, утисак који остави на први поглед.* – Неве̏стицата им на гледу̏ неје̏ ло̏ша, аква̏ је она̏к, они̏ си зна̏ју.

гли̏б м *блатњаво место, дубоко блато.* – Куде̏ си упа̏дал, бре̏, у ти̏ја гли̏б, не мо̏ш те изва̏димо. ➞ *глибљ̏ц, заглабачка.*

глибљ̏ц м *блатњаво место, дубоко блато* (упор. глиб). – Зглави̏ше ни се ко̏ла у глибљ̏ц, па ни ната̏м, ни нава̏м.

гли̏ста ж зоол. *врста мекушца дугог ваљкастог тела који живи у земљи или у цревима човека и животиња.* Прачи̏нава до̏бро једу̏, а ни̏шта не напре̏цују, мо̏ра да и̏мају гли̏сте. ▌ **бе̏сне гли̏сте** *бесмислице, глупи и непромишљени поступци.* – Изво̏ди бе̏сне гли̏сте, па му се сви̏ смеју̏.

гло̏ба ж *новчана казна.* – Пре̏ неђи̏ дн̏ан ме казни̏ше милица̏јци што несн̏ам полага̏л за шо̏фера, пе̏т и̏љаде гло̏ба, са̏ не сме̏јем да и̏дем да о̏рем оне̏ј њи̏ве што̏ су до ва̏рош, да ме не ре̏пну па̏ј.

глобе̏вља несвр. *кажњава, пописује новчане казне.* – Ти̏ја милица̏јац је мло̏го је глобевља̏л на̏род.

гло̏би свр. *пропише новчану казну.* – И глоби̏ше га, и апси̏ше га, али о̏н што̏ зна̏је, о̏н си зна̏је.

гло̏г м бот. *трновито дрво из породице ружа* Crataegus. – Убо̏л се на тр̏н од гло̏г, па му оте̏кла и загнои̏ла пета̏. ▌ **црве̏ни** ~ бот. *глог са црвеним бобицама* Crataegus monodyna. – Црве̏ни гло̏г се бе̏ре за ле̏к. ▌ **цр̏ни** ~ бот. *глог са црним бобицама* Crataegus nigra. – Цр̏ни гло̏г се по̏ретко на̏оди од црве̏ни гло̏г.

глого̏ња ж *грудва земље окована ледом, или камен на путу, оно што може да спотакне човека.* – Чове̏к це̏л живо̏т те̏ра по глого̏ње и ру̏пе, па не ве̏рује да и̏ма бо̏ље, ка̏д до̏јде до крстопу̏тину, не свр̏та му се на дру̏ђи пу̏т, стра̏ га че по̏чне све̏ отпо̏ново.

глого́њћа мн. глого́њће ж *дем. од глогоња.* – И глого́њћа мо́ж да превр̏не ко́ла.

глођи́на мн. глођи́не ж *плод глога, глогиња.*– По́дјесен, ка́д не́ма кво́ дру́го, добре́ су и глођи́не и трњи́не. ⇨ *глођиња.*

глођи́ња мн. глођи́ње ж *в. глођина.* – Глођи́ње оди цр̏ни гло́г се ту́рају у ђи́ју, а та́ј ђи́ја ле́чи при́тисак. ⌂ **не је̏ц глођи́ње** *не говори свашта, не лупетај.* – А́јд не је̏ц глођи́ње, ти́ ми зна́ш куде́ се ву́ци ко́те, а ву́ка неси́ ни виде́л.

глођи́нка мн. глођи́њће ж *дем. од глођина.* – Кад не́ма кво́ дру́го да се поједе́, добре́ су и глођи́њће и трњи́њће.

гложда́к м *глогово шипражје.* – У гу́с гложда́к до пу́т бе́ше сврáка направи́ла поло́г. У́век је би́л сце́пен и распа́сан, ко да су га пце́та јури́ла кроз гложда́ци и трња́ци.

гло́тан, -тна, -тно 1. *који садржи уродицу, пшеница која мора да се истријери пре млевења.* – Гло́тан ле́б неје̏ у́бав на гледа́ње, али неје̏ шко́дљив ко ка́д је оме́сен од уро́дичаво жи́то у које̏ и́ма вра́т. 2. фиг. *покварена особа.* – То́[ј] је једна́ језича́та и гло́тна жена́, с њу́ ни́кој не во́ли да и́ма голему́ мешани́ју.

гло́цка несвр. 1. *грицка.* – Гло́цка ме ко сви́њску но́гу. 2. фиг. *боцка речима, секира.* – Не гло́цкајте ме ви́ше, ма́нете ми се о́д-главу, ако сте ви́ узбуја́ли, ја́ несѣ́м. ■ **глоцка́ње** *гл. им.* – Гло́цка данѣ́с, гло́цка ју́тре, од њиго́во глоцка́ње пре́ вре́ме чу мре́м, ил чу се негде́ де́вам. ⇔ *изглоцка, оглоцка.*

гло́цка се несвр. *ослобађа се бува грицкањем* (о псу). – Кучи́штево се улењави́ло, не́че ни ле́б да у́зне, одвизе́ло, по це́л дѣ́н лежи́ у ладови́ну и гло́цка се од бу́је.

гло́цне свр. 1. *гризне, уједе.* – Пцета́ва се а́рно наостри́ла, нече́ ли ме гло́цну 2. *на брзину нешто пригризе.* – Гло́цни нешто́, док не сти́гне гла́вни ручѣ́к.

гло́це несвр. 1. *глође.* – Који́ и́ма, једе́ ме́со, који́ не́ма, гло́це кочи́не. 2. *жуља.* – Чи́жме ми те́сне, па ме гло́цу, зато́ј не мо́гу да пожу́рим. 3. фиг. *нервира, живцира.* – Гло́це ме ко сви́њску но́гу. Остави́ ме на ми́р, ма́ни да ме гло́цеш ви́ше. ⇔ *заглоце, изглоце, оглоце, преглоце.*

гло́це се несвр. фиг. *узајамно се вређа са ким.* – Ка́т се ста́ве ло́ше јетр̏ве, по це́л дѣ́н се гло́цу, и ту́ј до́м не мо́ж да бу́де.

глу́в, глува́ / глуа́, глуво́ / глуо́ *који је лишен слуха, глув.* – Запе́л ко глу́в у га́јде. Ти́ глу́ва ли си, што́ се не о[д]síваш. Оно́ глуо́ от како́ се роди́ло, и глуо́ и немо́.

глуве́је несвр. *престаје да чује, губи чуло слуха.* – За ни́где ви́ше несѣ́м, поче́ и да глуве́јем и да ђораве́јем. ⇔ *оглувеје.*

глу́вна ж *наглува женска особа.* – Мо́ре та́ј глу́вна све́ чу́је, са́мо се пра́ви да не чу́је.

глувоча́ ж *потпуна тишина, глувило, глувоћа.* – Некада́ по села́ бе́ше на́род и пе́сме, са́ глувоча́. Hасе́бо, па ме ва́ти и ка́шљица и глувоча́, па ни ви́дим добро́, ни чу́јем добро́.

глу́вча м пеј. *наглува мушка особа.* – Глу́вчо, не прави́ се да не чу́јеш, не́чу стопу́т да пона́вљам једно́ исто́. ⇨ *глувша.*

глу́вша м *в. глувча.* – Што́ не слу́шаш, глу́вшо, кво́ се при́ча, нело са́мо запи́ткујеш. ⇨ *глушча.*

глу́пав, -а, -о *глупи.* – На кога́ си такѣ́в смо́тан и глу́пав, башта́ ти неје такѣ́в. Глу́пав ко то́чак.

глупаве́је несвр. *глупави, постаје сенилан.* – Поче́ли смо да старе́јемо и да глупаве́јемо, а мо́ш се то́ј са́мо тека́ причињава на младити. ⇔ *заглупавеје, оглупавеје.*

глупа́ви несвр. *чини некога глупим, исмејава.* – Немо́јте да ми се смеје́те, немо́јте да ме глупа́вите по́виш нело што́ сам глу́пава. ⇔ *заглупави.*

глу́пачак, -чка, -чко *подоста глупи.* – Глу́пачак, сирома́, ал неје̏ о́н кри́в што́ се такѣ́в роди́л. ⇔ *приглупачак.*

глу́пос ж *непромишљен поступак.* – Е, оцу́тра сам направи́л једѝн глу́пос, да са́м не мо́гу да се осеве́рим како́ да ми се то́ј де́си. Из глу́пос се ожени́л. Неје̑ на́мерно, нело од глу́пос је то́ј уработи́л, са́ се ка́је, ал ка́сно.

глу́пша м *глуп човек, глупавко.* – Бра́це, глу́пшо је̑дан, да зајѐбеш ти́ то́ј писува́ње, оди ње̑г вајда́ не́ма, не̑ло да се запо́слиш кот каменоре́сца спо́мени да пра́виш.

глу́шча м *в. глувша.* – Једѝн глу́шча, једѝн ђо́рша, саде̑ сам мецу њи́ ја́ сагла́м.

гма́ца несвр. *гаца по нечему житком.* – Де̑ца, немо́ј да гма́цате по каљи́штето. Љу́ди смо, мо́ра се пома́гамо, а и пу́тат је на́ш за̑једничћи, што́ да гма́цамо и загла́вљамо ко́ла по каљи́ште. ■ **гмаца́ње** *гл. им.* – По́дјесен ка́т се расћи́ши, гмаца́ње по каљи́ште ко́лко о́ч, од ње̑га се на́јвиш бе́га у гра́д. ⇔ *загмаца, одгмаца, угмаца се.*

гма́цка несвр. *гмаца у дем. значењу, гацка.* – Не гма́цкај по каљи́штето, да се не угма́цаш.

гма́цне свр. *нехотице угази у нешто житко.* – Потрча́ да раска́рам сви́ње да не једу́ же̑шку коми́ну, па гма́цну у њу́ и изгоре̑ си но́гу.

гме́цав, -а, -о фиг. *гњецав, млитав, неотпоран.* – У ули́цуту куде̑ ба́ба жи́веше све̑ гме́цава деца́, ја́ ко арамба́ша, ка́д ји сково́итлим, бе́гају па се ћи́ну. Са́ ни побецу́ју сви́, а и не́смо си за ра́тови овакви́ ћи́лави и гле́тави, једни́ смо ста́ри и иза́ђани, а друђи́ти што́ су по́млади, гме́цави ко кали́ште по ћи́шу.

гма́чка несвр. *гњечећи пере што у води.* – У́вечер нато́пим дре́је у кори́то у же̑шку во́ду, па ји ју́тре гма́чкам у воду́ту, гма́чкам, до́к ји не опе́рем. ⇔ *прогмачка.*

гме́чи несвр. *гњечи.* – Ми́ не́мамо мло́го гро́зје за муља́чу, па си га с ру́ђе гме́чимо. ■ **гмече́ње** *гл. им.* – Заболе́ше ме ру́ђе од гмече́ње гро́зје. ⇔ *згмечи, изгмечи, нагмечи.*

Гми́тровдьн м вер. пр. *Митровдан (8. XI).* – Печалба́ри оти́ду у печа́лбу чи́м се запроле́ти, а вр̑тају се окол Гми́тровдьн.

гми́тровче с бот. *хризантема* Tanacetum indicum. – На жену́ не да́вај да се мло́го штр̑кља по туца́ бра́ништа, бо́ље да но́си чулу́мку од тепа́ње, не́го ћи́тку од гми́тровче.

гми́чка несвр. *шљапка вода у поцепаној обући.* – И́де Ма́ра преко шљива́р комто ку́ћу, а у опѝнци вој гми́чка вода́, ко да је газѝла по ре́ку, а не по росеља́к.

гми́чкав, -а, -о *мочваран, који држи воду.* – Го́рњата лива́да је по́оцедна, а до́љњата је гми́чкава и усред ле́то.

гму́ра несвр. *зарања, потапа.* – Не гму́рај ру́ђе у воду́ту, ви́диш да је ћипе́ч, че се попа́риш. Боја́ се расто́пи у котѣ́л над огњи́ште, па се у њу́ гму́ра пре́ца да се учи́нни. ⇔ *нагмура.*

гму́ра се несвр. *зарања се у воду.* – Зајѐзимо ви́р, па се гму́рамо у ње̑га ко жа́бе. ⇔ *нагмура се.*

гму́рне свр. *загњури, потопи што у воду.* – Гму́рни тањи́рав у во́ду, па га проплакни́ на́две-на́три. Напуни́м кори́то с же̑шку во́ду, и у њу́ разби́јем неко́лко ја́јца да се напра́ви пе́на, па гмурне́м дете̑ у њу́, по́сле дете̑ здра́во ко дре́н.

гму́рне се свр. *загњури се.* – Гму́рни се у ви́р да се расла́диш ма́лко. ал немо́ј це́л дѝн да преседи́ш у ње̑га.

гму́ца ж 1. *грудва снега.* – Зи́ми се подели́мо у две̑ гру́пе, напра́вимо гму́це од сне́г, па ји у́трљамо да поста́ну тврде, и гру́двамо се. 2. *грудва сира.* – Си́рутку сва́римо, па оно́ј озго́ре што́ се ва́не зове́мо про́вара, њу́ збе́ремо у гму́це, она́ бла́га за једе̑ње.

гно́ј м *густа лепљива течност која се ствара у запаљеном ткиву.* □ – Кад ра́на загно́ји, тре́бе гно́јат да се чи́сти, да по́брзо зарасте̑. ⌂ **бе́ре гно́ј** *запаљено место почне да лучи гној као предзнак оздрављења.* – Кад ра́на по́чне да бе́ре гно́ј, зна́чи да је почѐла да заздра́вује.

гно́јав, -а, -о *загнојен, који је пун гноја.* – Немо́ј с такѣ́в гно́јав пр̑с да ми прино́сиш једе̑ње, зна́ш да сам гадљи́в на то́ј.

гно́ји несвр. *лучи гној.* – Убо́до се на јексе́р, па ми поче́ гно́ји пета́, са́ и́мам му́ку, не мо́гу се обу́јем. ⇔ *загноји, нагноји, подгноји.*

гња́ви несвр. 1. *досађује, кињи.* – Гња́ве ме да им препи́шем има́ње. 2. *гњечи.* – Меси́л сам ју, и гњави́л сам ју ко те́сто, да при́зна и́стин ли је то́ј кво́ се при́ча за њу́ и за до́ктуратога. ⇔ *згњави, изгњави, нагњави, прегњави, пригњави, угњави.*

гња́са несвр. 1. *задаје туре ударце тежином тела.* – Де́, си́не, стури́ се од ме́не, немо́ј да ме гња́саш ви́ше, сву́ ме умоломо́чи. Она́ кат се у́љути, па га ши́бну на́зем, кле́че му на гру́ди и поче́ да гња́са сас коле́на. 2. *прибија коленом.* – Кад спре́маш мли́во за водени́цу, вре́чу мо́раш да гња́саш с коле́но да по́више ста́не жи́то ел мору́за у њу́. 3. *једе много и облапорно.* – О́н кат се́дне уз аста́л, и по́чне да гња́са, не гле́да и́ма ли за дру́ђи нешто́ да оста́не. ⇔ *изгњаса, нагњаса се.*

гња́сне свр. 1. *прибије коленом.* – Кад врзу́јем сно́п на њи́ву, ја́ га по неко́локо пу́ти гња́снем с коле́но, да се зате́гне ју́же, да га цвр̏сто вр̏жем. 2. *одгурне целим телом.* – Не заде́вај се, чу те гња́снем да одлети́ш три́ ме́тра од ме́не. 3. *тресне о земљу.* – Мо́ре, гња́сни га на́зем, па му се оте́пај, кад неје̏ до́бар.

гње́здало с *гнездо.* – Веле́, на ћо́равог орла́ Бо́г пра́ви гње́здало. Мо́јна се извле́кла ис цр̏ће, ко ти́че из гње́здало, и отишла́ на ра́боту. ⇨ *гњездо.*

гње́здалце с *хип. од гњездало.* – Пот стре́ју ни ла́ставичка направи́ла гње́здалце, па се изве́ла ластавичети́ћа.

гње́зди се несвр. *свија гнездо.* – Дошле́ ла́ставичће, и поче́ле да се гње́зде у на́шу шта́лу. ⇔ *згњезди се, нагњезди се, угњезди се.*

гњездо́ с *в. гњездало.* – Деца́ кад излету́ из гњездо́, излете́ла су, и роди́тељи оста́ну тека́ у једн̏ ми́сал: са́мо да су жи́ва и здра́ва, оста́ло како́ о́че. ➡ *полог.*

гње́те несвр. 1. *на силу нешто прибија, угурава.* – Ја́ од у́ста одва́јам па ње́му пару́ гње́тем у ру́ће да и́ма, а о́н све́ ко́лко му даде́ш, прото́тља с дру́ство. Они́ оту́д припу́цају, а ми́ се ку́тамо, гње́те́мо гла́ву по је́ндаци, да оста́немо живи́. 2. *једе халапљиво.* – Мора́ве́ће, куде́ си, ту́рај да некво́ гње́те́мо, и́струга ни ређи́ја. Дру́ђи је́ду с ра́зделом, ша́ле се, сме́ју се, а о́н слагну́л гла́ву, па гње́те́ ли гње́те́, ко да једе́ње ни́кад неје̏ виде́л. ⇔ *загњете, згњете, нагњете, пригњете, угњете.*

гње́те се несвр. 1. *привија се уз кога.* – Ми́ оста́домо сирочети́ја, па се гње́те́мо уз де́ду и ба́бу, да ни они́ заме́не роди́тељи. 2. *гура се у свако друштво.* – Не личи́ му, али во́ли да се гње́те́ међу големци́ти. ⇔ *загњете се, згњете се, нагњете се, пригњете се, угњете се.*

гње́тне свр. *на брзину убаци или угура кога или што.* – По́п дошљ̏л па рекљ̏л: Куде́ чу ја́ – Они́ја у́зну ца́к, гње́тну га ну́тра, па рекли́: Е́, са́ си у ра́ј! Гње́тни га негде́, ал на ви́дно ме́сто, да мо́ж да га на́јдеш ка́[д] ти притре́бе.

гње́тне се свр. *на брзину се убаци или угура негде.* – Док да о́кнеш, она́ се гње́тну у по́друм, и изне́се конди́р с ређи́ју и тањи́р турши́ју.

гње́чи несвр. *притиска нешто да буде мекше или да пусти сок.* – Ако је ма́лко гро́зје, ми си га гње́чимо с ру́ће. ⇔ *изгњечи.*

гње́чка несвр. *дем. од гњечи.* – Прити́сал ју, па ју гње́чка ко те́сто, а она́ ћути́, добро́ вој. ⇔ *изгњечка.*

гњи́дав, -а, -о *који има гњиде.* – До́јду Ци́ганће да про́се, па поведу́ Циганчети́ја гњи́дава и вашљи́ва, не сме́јеш у дво̏р да ји при́миш, а ма́ни у ку́ћу.

гњиле́је несвр. *постаје гњио, трули, квари се.* – Те́ј кру́шће су добре́ за једе́ње ка́т по́чну да гњиле́ју, она́к су тврде ко дрво. ⇔ *угњилеје.*

говеда́р мн. говедари́ ГЛ, ЛЗ / говедаре́ ДЛ м 1. *онај који воли да чува говеда.* – Коњари́ се са́мо пр̏че, а кво́ оди коња́ и́мају, са́мо мо́ж да га ја́шају, а ми́ говедари́ е́м

се во́зимо, е́м музе́мо, е́м телчи́нка и́мамо. 2. *онај који чува сеоска говеда.* – Говедаре́ буџу́ју они́ја који́ су на́јсирома у село́, или који́ и́мају на́јвише деца́.

говедари́на ж *материјална или новчана надокнада говедару за његов посао.* – На́јден је сас свире́ње и говеда́рину израни́л њиго́ва Циганчети́ја.

говеда́рник м *обор где говеда паландују.* – Комши́ја се усту́ра да и о́н та́м пра́ји говеда́рник, али то́ј за на́с не́че да ваља́је.

говедару́је несвр. *чува говеда на испаши.* – По́више во́лим да говедару́јем, него да овачару́јем.

гове́диште мн. гове́дишта с *пеј. од говедо.* – Моја́ снаа́ са́мо ћути́ ко гове́диште, ни ре́ч да проду́ма с ме́не. Ама́, ја́ ја́учер иска́ра гове́диштава по́сле пла́дне да па́сну ма́лко, ал сам задрема́л, и несе́м виде́л када́ су се му́нула у твоју́ мору́зу.

гове́до збир. гове́да с зоол. *опште име за бика, вола краву и теле.* □ – Гове́до кат се уштр́кља, мо́ж да оти́де и у другосе́лћи а́тар. Све́ ми угази́ше уга́р се́лска гове́да. 2. фиг. ⌂ **гле́да ко бодљи́во гове́до** *гледа пакосно, притворно, крвнички.* – Дове́домо сна́у, не прође́ мло́го вре́ме, она́ ни поче́ гле́да ко бодљи́во гове́до. ⌂ **пу́шта гове́да** *истерује говеда на пашу.* – А́јде, си́не, да пу́шташ гове́да, гле́ који́ ре́д ста́ну, да не рову́ ви́ше по шта́лу.

гове́ђина нов. ж *говеђе месо.* – Гове́ђина је на́јбоља за су́пу. ⇨ *говеџина.*

гове́је несвр. *блене одсутно и незаинтересовано, ленчари.* – Госпа́ва уно́си то́рбе у ауто́бус, а шо́феран гове́је, гле́да у њу́ и ни́шта, не́ма да помо́гне. Научи́л сам да некво́ пе́тљам кад завр́шим сас ра́боту, не мо́гу да седи́м, и ти́ће да гове́јем тека́. Прасети́јана нешто́ гове́ју, нешто́ им неје́ добро́. ⇔ *уговеје.*

гове́ца с *дем.* и *хип. од говеда.* – Сла́бо си ра́ни гове́ца, споту́рају се, си́рота, у бразду́.

гове́џи, -а, -о *говеђи.* – Кошари́на је тр́мка испле́тена от па́вит, па с гове́џа ла́јна ома́зана, го́ре те́сна и и́ма дрвце́ сави́јено како ку́ка да мо́же да се обе́си, ту́ј смо чува́ли че́ле. Го́веџа су́па је мло́го у́кусна, али ју ре́тко пра́вимо.

гове́џина ж *в. говеђина.* – Моја́ ма́ти бе́ше направи́ла чорбу́ сас гове́џину.

гове́џо чело́ с бот. *висока трава са црвенкастим стаблом* Chrizopogon grilus. – Гове́џо чело́ расте́ високо́, и́ма црве́нкас кла́с, гове́да во́ле да га пасу́.

говнанце́ мн. говнанца́ с *дем. од говно.* – Пита́ло уну́че де́ду: Де́до, кво́ и́маш у меши́нку, та ти је то́лко голема́ – Говнанца́, си́не. – Па што́ си се то́лко преје́л, де́до!

го́вни несвр. *ради несретно и траљаво.* – Са́мо го́вни, а нуме́је држа́ље да напра́ви. ⇔ *заговни.*

говно́ мн. го́вна с 1. вулг. *измет.* – Низ бр́до се и говно́ трка́ља. 2. фиг. *покварењак, ништарија.* – Не чи́чкај говно́ да ти не смрди́, који́ се с њу́ зака́ча, по́сле мо́ра гла́ву да си вр́же.

говнова́ља ж зоол. *инсект котрљан.* – Говнова́ља напра́ви ло́птицу од лајно́ по́голему оди њу́, и трка́ља ју у ру́пу где́ жи́ви.

говња́р м 1. бот. *коровска биљка у житима, дивља жалфија, серигуза* Salvia pratenzis и Saalvia officinalis. – Плеве́ње на́јтешко бе́ше, сла́гнеш се и це́л ди́н пле́виш, а кроз жи́то трава́ колко́ о́ч: манисто́р, грао́р, говња́р, шушња́р, палами́да, подла́ница… 2. фиг. *бескарактерна особа.* – Тија говња́р, са́мо заго́вни нешто́, па се измѣ́кне да дру́ђи испра́вљају кво́ је о́н заговни́л.

говњи́в, -а, -о *који је запрљан изметом.* – Ти́ да ћи́таш, а ја́ да ти пе́рем говњи́ве га́че, е то́ј не́че да доче́каш.

го́вор м *излагање једног лица пред скупом, беседа* (упор. и ората). – О́н за́врши го́вор и по́клони се, а на́м се уцрвене́јаше ша́ће од а́плаузи.

говора́нција ж шаљ. *поздравни говор.* – Зва́нице пречеку́је, прецеливу́је, др́жи говора́нцију и наздра́вља пре́цедник Ца́ка из До́љњи Стрижѐвац.

го́д мн. го́дови, уз бр. го́да м *годишњи прстен видљив на пресеку одсеченог дебла као знак годишњег раста стабла.* – Ка́д оцечѐш дрво, па избро́јиш ко́лко и́ма го́да, то́лко го́дине је ста́ро.

го́д речц. *други, наглашени део општих заменица или прилога у којима је први део нека односно-упитна реч:* **где го́д** *свуда, где било;* **ко го́д** *свако;* **кво го́д** *шта год;* **какав го́д** *било какав;* **кад го́д** *било кад;* **колко го́д** *ма колико;* **куде го́д** *било где, свуда* – Дево́јченце, ту́ј пешѐс го́дињће ако и́ма, назбра́ло ста́ра и пробу́шена шерпети́ја и лончети́ја, кво го́д је могло́ да на́јде, па сипу́је у њи́ зѐвњу и во́ду, и кобоја́ђи мѐси лѐб. Ку́ћуту са́ не мо́ж да познајѐш, по со́бете свѐ блѣшти от чи́сто, ми́рише на пранећи́ сапу́н и ра́зне миришља́ве тра́вће, којѐ О́лга ста́лно збѝраше, куде го́д је ишла́.

годѐје несвр. *оно што се жели, што је пожељено да се оствари.* – Сви́ смо годеја́ли да бу́де на́ша снаа́, али се довлѐче некакѣв на́купац из Леско́вац, и прѐвари ју та ју одвѐде. Несѣм годеја́л да и́дем у шко́лу, душа́ ми је била́ да си и́дем с о́вце.

годечћи́ прил. *намерно.* – Годечћи́ ме уда́ра по гла́ву, да ме за́тре, да ме што́ прѐ нѐма. ⇔ *негодечћи.*

годи́ несвр. *жели, удешава да се нешто оствари на жељени начин.* – Бѐга, ја́дан петѣлат, па се ћи́не, а пра́во да ви ка́жем, ја́ и ко годи́м да га не сти́гне тоја́га преко но́ђе. ⇔ *загоди, нагоди, разгоди, угоди.*

го́дина[1] (обл. го́дин иде уз редне бројеве и количинске прилоге) ж *период од 365 дана.* □ – Лѐтњи дѣн ко го́дина. Евѐ неко́лко го́дин нема́ да ни би́је гра́д. Тека́ је сва́ку го́дин. Двана́есту го́дин би́ше на́ши и Бу́гари у ту́рсћи ра́т боја́ги за́једно, па искара́ше Ту́рчина, али трина́есту го́дин Бу́гари објави́ше ра́т на Србију, а четрна́есту го́дин и Шва́бе објави́ше рат на Србију. Башта́ ми умрѐ шѐсѐ трѐћу го́дин. ■ **зама́кла** ~ *одмакла, позна година, година која најављује старост.* – И ја́ почѐ да се полѣк преда́вам, кво́ да пра́вим – зама́кле го́дине. ■ **очѐпена** ~ *година великих невоља и искушења.* – Ова́ј го́дина испа́де очѐпена го́дина, свѐ се ма́лко ро́ди. ■ **сена́рска** ~ *година без кише у време обезбеђивање сена за зиму.* – Нема́ ћи́ша до́к бра́мо сѐно, што вѐле пра́ва сена́рска го́дина. ■ **си́та** ~ *родна година.* – Ова́ј го́дина испа́де си́та го́дина, свѐ се у́баво ро́ди, и нема́ гра́д да уби́је по́ље. ■ **ста́ра** ~ *година у одмаклом добу живота, позна година.* – Немо́ј да се исмѐвате с мѐне, са́ у овѐ ј мојѐ ста́ре го́дине. ■ **ћишови́та** ~ *година са доста кишних дана распоређених кад су најпотребнији.* – На́ше њи́ве су тѣ́ње, песакљи́ве, ма́лко бо́ље ро́де са́мо кад је ћишови́та го́дина. ⌂ **иска́ра го́дину** *спреми количину чега потребну да истера годину, да истраје до следеће жетве.* – Оша́в се не зда́де, за нећи́ каза́н ако и́ма, а кво́ је то́ј за мѐн, како́ да иска́рам го́дину с то́лко пијелѣк. ⌂ **ту́ра го́дину** *ставља годишњи парастос покојнику.* – У су́боту че ту́рамо го́дину на ма́тер. ⌂ **пред то́ље го́дине** *пре толико година.* – Чѐк, чѐк, о́дма да се разбѐремо, несѣм ја́ суртѐ́к, па да тѐрам ра́буш који́ је засѐчен пред то́ље го́дине, ку́ј си је напраји́л ра́буш, ти́ја нѐк си га отети́вује.

го́динка мн. го́дињће ж *хип. од година, годиница.* – Од рећи́ју и дува́н сам прогорѐ́л ко ста́р каза́н, трѐбе да ји вр́љим ако о́чу да пожи́вим ја́ш некоју́ го́динку. Она́ вѐч бѐше роди́ла три́ деца́, вѐч ју сусти́sају го́дињће, али па́ј си на́јубава у село́.

годиња́к м *бравче старо једну годину.* – Годиња́к, али ко да и́ма двѐ го́дине, ње́г ци чу́вамо.

годишња́к м *врсник, који је истих година са киме.* – Ја́ и ба́ба смо годишња́ци, али она́ изглѐда по́млада од мѐне. ➞ *једногодац.*

годи́шњи, -а, -о *који се односи на целу годину, који је одређен за једну годину.* – Годи́шњи по́рез на имо́вину нејѐ голѐм, али су дру́ђе да́цбине големѐ.

годи́шњо прил. *на годину, сваке године.* – Годи́шњо смо из ти́ја шљива́р пе́кли и по три́јес каза́на ређи́ју.

годи́шњина ж *годишњи приход, летина, оно што треба да се једе и пије целе године.* – Вр́ша је за сељáка нáјважна рáбота, тѣг се у áмбар унóси глáвна годи́шњина. Натопи́л си једну́ кáнту мáз, и тóј ти је годи́шњина, па какó да га мр̀вкаш нéма да истрајѝ, а сá мáз ни́кој нéче ни да погле́да. ➞ *летовина.*

гóји несвр. *добро хранећи чини дебелим, тови.* – Трéбе вéч да штрóјимо вепрáнога, да пóчнемо да га гóјимо за клањé. ⇔ *подгоји, угоји.*

гóји се *добија у тежини, тови се.* – И́мам двé свиње, па се једнá у́баво гóји, а другáта понéче. ⇔ *изгоји се, загоји се, нагоји се, угоји се.*

гóл, -á, -ó 1. *наг.* – Ем гóл, éм му зимá. Данѣшње девóће се не срамýју, сáмо штó им се не ви́де голá дупети́ја. Видéли ји какó се вáљају по плéвњу диби́дус голи́. 2. фиг. *туки сиромах.* – Гдé чеш ти́ од једнóга голóга Нóвицу да трáжиш мирáз.

голáш м *голо брдо* (среће се и као мтп.). – Дóк бéомо децá ми́ смо јáганци пáсли по Голáш óдма нат селó, а óвце су ишлé у пáшу пóвисоко у рýдину.

големáш м *онај који је богат, моћан, уважен, на високом положају.* – Од гоља́ци́ви што постáдоше големáши, они́ја што се изди́sa ко петѣл на крóв, óн је нáјглаван. ➞ *големьц.*

голéм, -а, -о *велик.* – Глé, ти́квава кóлко је големá, а здýвана, чу ју ри́тнем. Нáш унýк порáсал голéм, вéч трчка по сóбу. ■ **поголéм,** -а, -о комп. *већи.* – Човéк пóголем од женý, али нејé и пóпаметан од њý. ■ **најголéм,** -а, -о суперл. *највећи.* – Нáјголемо имáње у Стрижéвац је имáл Урош Ћи́ринсћи. ⇔ *узголем.*

големѣ́ц м *онај који је богат, моћан, уважен, на високом положају* (упор. големаш). – С големци́ти не мóж да се орáти. При големцáтога рéтко кóј мóж да при́јде. Ти́ја умéје да се угњéте мецу големци́ти.

големéје несвр. *расте.* – Дѣ́н малéје, а нóч големéје. ⇔ *оголемеје.*

големи́ се несвр. *горди се, уображава се.* – Големи́ се ко да је цáрова чéрка. ⇔ *поголеми се, подголеми се, разголеми се.*

големи́ца ж 1. *жена на положају; уображена жена.* – И́зучи шкóлу, постáде големи́ца у голéмото селó, на сирóтињу зáборави. 2. нев. и. *које млада надева старијој заови или јетрви.* – Јá сá, áко сам стáра, онá си ме óка ко тѣг штó ме окáше: Големи́це, јéла да си поорáтимо. 3. *име крупне овце.* – Óвце крстимо кojý какó: кojá Големи́ца, кojá Мењѣ́ушка, кojá Óкичка, кojá Убави́ца.

големó прил. *много.* – Несý ни пљачкáли, несý ни големó досаџáли, али пóсле дojдóше нéки Цр̀нци, од ти́ја љýди жéне су млóго пропати́ле. ⌂ **излéзне на големó** *изађе на нешто крупно у негативном смислу.* – Радивојо, узи́мај се у пáмет кво орáтиш, овój мóже да излéзне на големó. Не зачѣчкуј ме, да не испáдне на големó, с мéн нéма млóго шалéње. ⇔ *наголемо.*

големчи́ч м *палац на руци или велики прст на нози.* – Срéгњи пр̀с је нáјголем пр̀с, а големчи́ч нáјдебел пр̀с. Оми́ ногýту оди кр̀в, и топр̀в тѣг погледá какво́ је, оно́ и́ма кво́ и да ви́дим: дýвка, мóж пр̀с големчи́ч да гýрнеш у њý.

големшѣ́к, -шка, -шко *повелик, већ прилично одрастао.* – Јá бéо вéч големшѣ́к кáд ми мáти умрé. ■ **пóголемшѣк,** -шка, -шко комп. *нешто већи.* – Избéри ми пóголемшкó јáгње, да имá кво́ да се изедé од њéга кат се испечé.

голиздрáв, -а, -о *недовољно обучен, голишав.* – Штó ти детéво голиздрáво, облéчи га, ви́диш да се заладѝло.

голинá ж *голет, ледина.* – Голинá, ни́где др̀во да побéгнеш от ћи́шу.

голинкá ж *дем. од голина.* – Кáт пóјдем за Борáк, и́дем уз Срндáчко, па прóјдем кроз једну́ шýмицу и једну́ голинкý, па слéзнем у ýвалу, и етé ме у Борáк.

голишта́к м фиг. *неодрастао младић.* – О́н бе́ше ле́п, коса́ гргу́рчеста, са́мо бе́ше мла́д, јо́ш голишта́к.

голишта́р м 1. *штић још необрастао јерјем, житокљунац.* – У они́ја поло́г и́ма пилети́ћа, али јо́ш голиштари́. 2. фиг. *неодрастао младић, момчић* (упор. и голиштак). – Јо́ш голишта́р, а о́че да се же́ни и да се де́ли, мо́ре, тре́бе о́н да се прožéни с једну́ тоја́гу. ➞ *голошијан.*

голишта́рче мн. голиштарчети́ја с 1. *дем.* и *хип. од голиштар.* – Једно́ голишта́рче испа́дло ис поло́г. 2. *голишаво дете.* – Ви́ сте моја́ голиштарчети́ја, са че ба́ба да згре́ја во́ду да ви проку́пе.

го́лка ж *неодевена девојчица.* – Ба́бина го́лка, ко́лко мр̏да у кори́то, сву́ ме и́спрска.

гологу́з м бот. *коровска биљка у житима, водопија* Cikorium intybus. – По жита́ пора́сал гологу́з бе́лисвет.

гологу́за ж *девојка без мираза.* – Дове́де некакву́ гологу́зу, па ем што́ ни́шта неје́ доне́ла у мира́з, ем што́ не́че нешто́ да пова́не да урабо́ти. ➞ *голокотра.*

гологуза́н м *пуки сиромах.* – Све́ гологуза́ни и цаболе́бање, укоро́сује се све́т с њи́, али њи́м си тека́ добро́. ➞ *гологузљак.*

гологу́зес, -та, -то *који је непокривене, или недовољно покривене задњице.* – Не и́де ми у па́мет како́ ји неје́ срамота́ да се такве́ гологу́зесте поја́вљују у на́род. ➞ *голодупес.*

гологу́зљак м *пуки сиромах* (упор. гологузан). – Пра́ви је гологу́зљак, ни́шта ни́где не́ма, не́ма за кво́ ку́че да га ва́не.

голоду́пес, -та, -то *који је непокривене, или недовољно покривене, задњице* (упор. гологузес). – Кад чу́л да су изабра́ли жену́ за кме́та, др̏мнуло га ко ка́д је пи́пнул одго́лену жи́чку за стру́ју, јо́ш па кад виде́л да је изле́зла у но́вине она́к голоду́песта, смрачи́ло му се, ал му сѣ́н побе́гал.

голои́гра м *бескрупулозни гоља, каријерист.* – Несѣ́м би́л у ниједну́ па́ртију у мо́ј живо́т, и то́ј ме кошта́ло, ал а́ко, му́ка ми бе́ше од голои́гре које́ се натрти́ше на по́ложаји до́к комуни́сти др̏маоше, па де́ри на́род, па оти́мај…

голоко́тра ж *девојка без мираза* (упор. гологуза). – Могѣ́л је да би́ра коју́ оче́, али се та́ј голоко́тра за́лепи за њѣ́г, и би́ му ра́бота.

голомра́зица ж мет. *суви мраз, сувомразица.* – Голомра́зица че ни упропа́сти жита́. ⇨ *голомрзлица.*

голомр̏злица ж мет. *в. голомразица.* – Голомр̏злица испи́је и љу́ди и сто́ку, упропа́сти и жита́ по по́ље, бо́ље кад и́ма снѣ́г.

голопање́ с *беда, сиромаштво.* – Ода́де се на пијељ̏к и ћитњу́, и дове́де се до голопање́.

голотиљ̏ак м *пуко сиромаштво, крајња беда.* – Јебе́м те живо́те у кво́ ми прође́, у сиротиљ̏ак, у голотиљ̏ак, дѣ́н уз мати́ку, но́ч уз гаса́рче.

голоту́је несвр. *иде го због сиромаштва.* – Ми́ смо били́ гоца́ дечи́шта, а има́њице тѣ́нко, па смо и голотува́ли и босотува́ли. ⇔ *наголотује се.*

голоча́ ж *стање у коме неко нема средства за одећу, крајње сиромаштво.* – Напре́т се те́шко до пару́ доди́ло, па је била́ и босоча́ и голоча́.

голошија́н м *који је голе шије,* фиг. *који је још млад и неискусан* (упор. голиштар). – Јо́ш голошија́н, а о́че да кома́ндује по ку́ћу, и тра́жи да га сви́ слу́шају. Ти́ си јо́ш голошија́н да седи́ш на то́ј ме́сто, твоје́ ме́сто је поза́ди у ћоше́.

голоши́јес, -та, -то фиг. *који има голу шију, који је још голошијан.* – Јо́ш си ти́ голоше́јес за ме́не, тражи́ си неку́ која́ је тво́ј вр̏с, па се с њу́ замла́чуј.

го́лупче мн. голупчети́ја с *дем.* и *хип. од голуб, голупчић.* – Оно́ј го́лупче што и́ма ба́карну бо́ју је на́јубаво, че га кр̏стимо „бакарли́ја“. Сћућури́ли се на клупче́ ко голупчети́ја.

го́ља м *сиромах, сиротан.* – Не́чу те дро́њо, о́чу те го́љо. Би́л сам слу́га и го́ља, али нико́ме несѣ̑м нешто укра́л ни оте́л. ⇨ *гољак.*

гља́к м *в. гоља.* – Ку́ј си има́л, о́н си па́ и́ма, ку́ј би́л го́л, са́ јо́ш по́голем гља́к. Чове́к ти је ко бробиња́к, це́л живо́т одла́ти ната́м-нова́м, се́ца, ћи́не се од ра́боте да ство́ри некво́ за у ку́ћу, да га не о́кају дове́к гља́к.

го́р прил. *на месту вишем од других места.* – Збира́мо се на игра́нку го́р при цр̏кву. ⌂ **го́р-до́л** *безмало, око, отприлике, приближно.* – И́ма га го́р-до́л седомдесе́ћи́ла. ⇔ *нагор, озгор, погор.*

гора́ ж 1. *шума, планина.* – Е́еее!, какѣ̑в је то́ј чове́к би́л, ко гора́, висо́к, кру́пан, ја́к, на вола́ ре́п да о(т)ћи́не. Не́к и́де у го́ру и во́ду, са́мо да га ви́ше не гле́дам. 2. *дрвена грађа.* – Не́колко дѣ̑на докарува́мо гору́ за кро́в. ■ **кру́пна** ~ *одрасла шума, шума који чине висока, разграната и дебела стабла.* – Купи́л у́баво бра́ниште, све́ кру́пна гора́. ■ **си́тна** ~ *шума коју чини претежно шипражје са понеким крупнијим стаблом.* – У до́љњи кра́ј у бра́ништето је по́више кру́пна гора́, а у го́рњи пре́тежно си́тна.

го́ре прил. *на горњој страни* (супротно доле). – Изле́зне го́ре високо́, па ни озго́ре га́ца с ка́мење. ⌂ **го́ре-до́ле** *безмало, око, отприлике, приближно.* – Го́ре-до́ле навр̏ли смо пе́т и́љаде, али са све́ овѣ̑с и јечѣ̑м. ■ **по́горе** чл. ф. *на мало вишем месту.* – Укачи́ се по́горе, у вр̏ су на́јзреле кре́шње. ⇔ *озгоре, нагоре, погоре.*

горе́вина ж *место где је нешто горело, паљевина.* – На Ра́ду Ло́јнскога уну́ци у игру́ запали́ше ку́ћу, па о́н не теја́ да пра́ви дру́гу ку́ћу на горе́винуту, не́ло се пре́сели у До́љњу малу́.

Горе́шњак м вер. пр. (од 26. – 28. јула) *празњује се да не буде паљевина.* – Има́ло је у село́ голе́м це́р и кр̏с, ту́ј се збира́л на́род на Горе́шњак у не́дељу прет Свети-Или́ју.

гори́ несвр. 1. *сагорева у пламену, уништава се огњем.* – Др̏ва си́рова, па не́че да горе́, а те́сто стаса́ло да се ле́б пече́. 2. *налази се у повишеној телесној температури.* – Дете́во гори́, че мо́рамо да га во́димо при до́ктура. ⇔ *догори, загори, згори, изгори, нагори, обгори, погори, подгори, прегори, пригори, прогори, разгори се, угори.*

го́рјанин м *ветар који долази са планине.* – Ја поду́ни ве́тре го́рјанине… (нар. п.).

го́рњи, -а, -о *који се налази горе, изнад чега, на вишем месту.* – Ви́ше те во́лим у до́љњи кра́ј, от по́јес надо́ле, не́ло у го́рњи, због језѝкат што са́мо тро́па и кво́ тре́бе, и кво́ не тре́бе. ■ **на́јгорњи** суперл. *на највишем месту.* – На́ша је ку́ћа у на́јгорњи кра́ј, ми́ смо на вр̏ село́, о́дма над на́шу ку́ћу почи́ња шу́ма. О́чу да сам у село́ на́јгорњи, не́чу да сам на́јдољњи.

Го́рњи Стриже́вац *село у Лужници;* Горњострижѐвчањин, Горњострижѐвка, Горњострижѐвче мн. Горњострижѐвчањи *етн;* горњострижѐвачћи, -чка, -чко *етн.*

Го́рњо Крњино́ (адм. Горње Крњино) *село у Лужници;* Горњокрњинѣ̑ц, Горњокрњинка́, Горњокрњинче́ мн. Горњокрњинци́ *етн;* горњокрњинсћи́, -ска́, -ско́ *етн.*

горњома́лац м *који је из горње махале.* – Горњома́лци и́ду у до́љњу малу́ на седе́ћу, а дољњома́лци у го́рњу малу́, чи́ни им се да су њи́ната девојчети́ја по́убава.

горњома́лка ж *која је из горње махале.* – Пошле́ ове́ј две́ горњома́љће на пи́јац, па ни подокну́ше да си и́демо за́једно.

горо́мац м *који ломи гору,* фиг. *јак човек.* – У Стриже́вац су били́ два́ бра́та Дра́га Горо́лом и Љу́ба Горо́лом, па су ји сви́ зва́ли Горо́мци.

горо́тина ж *опекотина.* – Горо́тина ље́ко не зара́стује, а на́јбоље је да се ма́же с кантари́јон. ⇔ *изгоротина.*

горо́цвет м бот. *врста биљке жутих цветова* Adonis vernalis. – Башта́ ме сре́те и ре́че: Удума́л сам ти неве́сту, у́бава го горо́цвет, ко ви́ла Равијо́јла, ма́ и од њу́ по́убава.

гору́н м бот. *врста храста лужњака* Qvercus robur. – О́н че ми прездраве́је, па че ми бу́де ко гору́н. Чове́к ко гору́н, здра́в и пра́в, а са́мо једѣ́н дѣ́н ље́цне, и не́ма га ви́ше.

горуно́вина ж *дрвна маса горуна.* – Да ми дока́раш проме́шана дрва, да и́ма и габро́вина, и буко́вина и горуно́вина.

горчаљи́в, -а, -о *који је горког укуса, горак* (упор. горчив). – Петка́на ме ру́жи што́ се жа́лим на но́ђе да ми оти́цају, и ка́же да неје́ бѣ́ш све́ од горчаљи́в живо́т, да је то́ј од ређи́ју и дува́н, да сам од њи́ прогоре́л ко ста́р каза́н.

горчеља́к мн. горче́љаци м *оно што је горко, горка материја.* – Чу́дим се како мо́же да пи́је ка́ве без шиѣ́р, ја́ такѣ́в горчеља́к не би́ могла́ у у́ста да ту́рим. Ва́рим ко́рен от пели́н, горчи́ па се не трпи́, али бѣ́ш горчеља́кат ле́чи. ➞ *горчивљак.*

горчи́ несвр. *одаје горак укус.* –Ако зава́ти ѣ́иша се́но, оно́ поцрне́је, и не́че га по́сле једу́ кра́ве, горчи́ им. Пи́во које́ је добро́ мо́ра пома́лко да горчи́. ⇔ *загорчи, угорчи се.*

горчи́в, -а, -о *који је горког укуса, горак.* – Бе́ре некакву́ горчи́ву тра́ву, али вели́ да је лековита ка́т се сва́ри. И́ма понекоје́ кра́ставице мло́го горчи́ве. Дањ́с све́ црви́во и горчи́во што́ ту́риш у у́ста, неје́ ко напре́т што́ бе́ше. ➞ *горчаљив, горчиљав.*

горчивља́к мн. горчивља́ци м *оно што је горко, горка материја* (упор. горчељак). – Ове́ј краставице горчивља́ци, не мо́ж се једу́. Ме́сто да пи́је со́кови, она́ пи́је сва́какви горчивља́ци: горчи́во каве́, горчи́во пи́во, некакѣ́в горчи́в пели́нковац, да ма́немо ређи́ју и вино́.

горчиља́в, -а, -о *који је горког укуса, горак* (упор. горчив). – Ба́ба во́ли по́благо ка́ве, а ја́ га због дува́нав во́лим горчиља́во. Дојде́ та́ја горчиља́ва сьвњу́шка, не сьвну́ло га ни́кад такво́ ни́коме дабо́гдаде.

Горчи́нци *село у Лужници;* Горчи́нчанин / Горчи́нчањин, Горчи́нка, Горчи́нче мн. Горчи́нчање *етн;* горчи́нсћи, -ска, -ско *кт.*

го́с мн. го́сти ЛЗ м *онај ко долази некоме у походе, гост.* – Пи́ле се ко́ље ако до́јде го́с, а ба́ница једну́ш у го́дину. ▌**не́зван** ~ *лопов.* – Начѣ́с смо има́ли не́званог го́ста у граду́. ▌**голе́ми го́сти** *свадбени церемонијал да сутрадан пошто је млада одведена у походе јој иде шира родбина са музиком.* – Сва́дба трајѝ до двана́ес, тека-ту́ј, па се расту́ре, по́сле се за го́сти спре́ма, јутредѣ́н доо́де голе́ми го́сти, а поођанци́ о́дма по мла́даневесту и́ду ▌**ма́ли го́сти** *свадбени церемонијал да после извесног времена младој у походе иде најужа родбина, обично са музиком.* – Пра́јимо проше́нке, па доведе́мо дево́јку, по́сле доо́де голе́ми го́сти, па ма́ли го́сти, напре́т су сва́дбе биле́ ле́пе, не ково сѣ́г.

госја́нин мн. госја́ни / госја́њи ГЛ / госја́ње ДЛ уз бр. госја́нина м 1. *гост на слави.* – На сла́ву смо има́ли две госја́ђе, и три́ госја́нина. Госја́ни су добродо́шли, али ако се заседе́, па се заѣ́сну уз аста́л ко мати́ка у ло́чку, мо́же да им се де́си и да оти́ду бе[з] збо́гом. Поче́ше госја́њи да сти́sају, а на́м јо́ш пече́ње у ву́рњу. Јова́нка и Јо́рда прино́се и одно́се, ту́рају на аста́л, сипу́ју на госја́ње, а по́највише дво́ре Сте́вана. 2. фиг. *љубавник, швалер.* – Изази́ва га, прино́си главњу́ при кама́ру, че си спеча́ли госја́нина. ▌**не́зван** ~ *болест.* – Чу́до чове́ци се упропасти́ше по село́, се́дну ел прилегну на́зем, па ји прева́ри та се у́спу, и ете́ ти не́зван госја́нин, разболу́ се.

госјáнка мн. госјáњће ж *гошћа на слави.* – Јá седи́м, а ти́ ми́јеш тањири́, а бо́жном си ми госјáнка. На слáву смо имáли по́више госјáњће од госјáњи.

госјáнсћи, -ска, -ско *који се односи на госјанина и госјанку.* – У ку́ћу и́мамо три́ со́бе, једну́ госјáнску и двé онáк, кудé свáћи дѣ́н борáвимо.

госјáнче мн. госјанчети́ја с *дете као госјанин.* – Мо́ра да су се Вéљинава госјанчети́ја игрáла с ло́пту, па им ло́пта упáдла у нáш бунáр.

го́сје ГЛ, ДЛ с збир. *гости.* – Боси́љће, спрéми ли слáву, дошло́ ти го́сје. ▌**голéмо** ~ *свадбени церемонијал да суштрадан пошто је млада одведена у походе јој иде шира родбина са музиком* (упор. големи гости). – На голéмо го́сје се позúва цéла ро́дбина и пр̀вњи комши́је, а на мáло го́сје сáмо нáјблиска ро́дбина ▌**мáло** ~ *свадбени церемонијал да после извесног времена младој у походе иде најужа родбина, обично са музиком* (упор. мали гости). – Ми́не неко́лко врéме по голéмо го́сје, по́сле се тéра мáло го́сје, тѣг и́ду по десети́на-петнáјес ду́ши, сáмо нáјблиска ро́дбина. ▌**нéзвано** ~ фиг. *гости који сами долазе, швалери.* – От Петкáнинуту дру́шку дéда имáл áрно у́баву жени́цу, а у́бава женá нéзвано го́сје одо́ка. ▌**срáмно** ~ *знамениши, угледни или решки гости пред које се не износи на трпезу било шта.* – Ти́ да ми нато́чиш двé влáше из мáлоно бурéнце, од рећи́јуну што је за срáмно го́сје. ▌**шиљо́** ~ *в. мало госје.* – Ми́ у Сурачéво за мáло го́сје кáжемо шиљо́ го́сје. ⌂ **нá-госје** *у гостима.* – Били́ смо нá-госје двá-три дѣ́на при уну́ку. Доо́де нá-госје за свáку слáву.

госпо́ди се несвр. *прима манире господина, постаје господин.* – Отсели́ше се у Бабу́шницу, и почéше да се госпо́де. ⇔ *загосподи се, погосподи се, подгосподи се.*

госпо́ћи, -цка, -цко *који се односи на господу.* – Госпо́ћи живо́т трáже, нéче да се му́че у село́.

госпо́ћи прил. *на господски начин, отмено.* – Нéма да га обр̀там на госпо́ћи, сéљањће смо, ту́ј смо ро́дене, ту́ј смо вéк прекарáле.

го́сти несвр. *дочекује с пажњом и части пробраном храном и пићем.* – Грáд је то́ј, јурњáва, зау́зети љу́ди, нејé ко на село́ комо́ција, па мо́ж да го́стиш свáку́га по цéл дѣ́н. ■ **гостéње** *гл. им.* – Немо́јте ни́шта да се салато́сујете, дошли́ смо на видéње, несмо́ на гостéње. ⇔ *изгости, прегости.*

го́сти се несвр. *добро једе и пије, части се.* – До́јду преко лéто кат су нáјголеме рáботе, и чéкају да се го́сте ко на слáву, а за рáботу и не питу́ју.

гости́ра несвр. *натенане ужива у јелу и пићу, густира.* – Во́лим у́јутру да си свáрим кавé, да сéднем прет ку́ћу, и да га гости́рам натенáне. ⇔ *изгости́ра.*

го́стује несвр. *налази се у гостима.* – Који́ во́ли да госту́је, трéбе да во́ли и да дочеку́је. Они́ и́мотни и гостопримљи́ви љу́ђе, ни́где несѣ́м текá гостувáл ко при њи́. Лужни́чањи во́ле да и́ду по госјá, а во́ле и да им се до́јде, кад мо́ж да се р̀мба, мо́ш се и госту́је. ■ **гостувáње** *гл. им.* – У́брзо по то́ј нáше гостувáње у Пи́рот, Љуби́сав шту́че по бéл свéт. ⇔ *изгостује.*

готвáчка ж *куварица, жена позната по добром припремању хране.* – Бр̀зо је излéзла на голéм глáс као готвáчка, до пред смр̀т је о́кана да бу́де глáвна готвáчка на свáдбе и и́спраћаји у во́јску. ➞ *готвиља.*

готвéница ж *кувано јело.* – Немо́ј да ми изно́сите готвéнице, од то́ј нéма ни́шта, боси́љчак, свечи́цу и винцé, и ни́шта ви́ше. Около кр̀сат се износи́ло свé што се спремáло ти́ја дѣ́н: пéчено јáгње, цéла погáча си́рење и свáкакве готвéнице.

го́тви (трп. пр. **го́твен,** -а, -о) несвр. *припрема јело, кува, готови.* – Готви́ле смо рáзна јéла, кѣд по́сна, кѣд блáжна. Били́ смо тр̀ес и пéт члáна у ку́ћу, па смо готви́ли у големо́ гр̀не, ај како ку́бево гр̀не. Тѣг се жéне ужу́ре да им нáново постáвљају то́ј кво је го́твено за слáву. ■ **готвéње** *гл. им.* – Жéне којé су заду́жене за готвéње сáмо врндé по ку́јну. ⇔ *зготви, наготви, уготви.*

готви́ља ж 1. *куварица, жена познаша по добром припремању хране* (упор. готвачка). – Ја́ сам била́ чу́јена готви́ља, ме́н су сви́ тражи́ли ка́д негде́ тре́бе да се го́тви за гоџа́ љу́ђи; сва́дба ли је, мре́чка ли је, вр̏ша ли је – ме́н тра́же. 2. *жена којој је ред да припрема храну у породичној задрузи, редуша.* – Ми́ смо с моју́ јетр̏ву биле́ готви́ље по це́лу не́дељу, једну́ не́дељу сам ја́, дру́гу она́.

готви́љћа ж *дрвена кашика којом се готови јело, варјача.* – Сва́ка готви́ља си је воле́ла да си и́ма њо́јну готви́љћу. Ме́со се изре́же на си́тна парчети́ја, посо́ли, си́пне му се ма́лко вода́, и ка́т по́чне да ћипи́, ме́ша се сас готви́љћу.

гото́в, -а, -о 1. *који је довршен.* – Купи́ше гото́ву ку́ћу, малтери́сану и ину́тра окре́чену, са́мо ства́ри да унесу́. 2. *који је увек спреман на нешто.* – Гото́в је да те уби́је ко за́јка, са́мо ли му поме́неш жену́.

гото́во прил. 1. *скоро, безмало.* – Живи́ са́м, гото́во да му ни́кој и не свр̏та у ку́ћу. 2. *свршено и тачка.* – Ма живо́т је било́, бо́љ је живо́т тѣ̏г било́ него сѣ̏г, и гото́во. Е, не́чу да и́дем, и гото́во, и са́ кво́ ми мо́жеш. ⌂ **на гото́во** *на оно што су други већ завршили.* – Ти́ да се у ту́ј ку́ћу оже́ниш, да уле́знеш на гото́во, са́мо да ужи́ваш. ⌂ **че́ка на гото́во** *чека све на тањиру, џаболебари.* – Ти́ја нити нешто́ рабо́ти, нити за нешто́ а́е, че́ка са́мо на гото́во.

гочка́ прил. *гоџа у дем. значењу, ни сувише мало, ни сувише много.* – Гочка́ смо бра́ћа и се́стре, че ни разро́диш ако тој урабо́тиш. Гочка́ ро́бу испродали́, и збра́ли до́ста пари́це. ⇔ *погочка.*

гоџа́ прил. *много, доста.* – Они́ и́мају гоџа́ дечи́шта. Ко дете́ бе́о тр̏клет, па сам гоџа́ тепа́ње поје́л од ма́тер и баштУ́. Завитли́ ма́лко ла́мпуту, да не гори́ га́с по гоџа́. ⌂ **од гоџа́ глава́ не боли́** *онога што је добро никад није сувише.* – Си́пи још по једну́, од гоџа́ глава́ не боли́. ⌂ **гоџа́ је са́мо ка́д би́ју** *за онога ко добија батине увек је много, макар и један шамар.* – Гоџа́ је са́мо ка́д би́ју, а кат се једе́ и пи́је, ни́кад неје́ гоџа́. ■ **на́јгоџа** суперл. *највише, у највећој количини.* – Оди ту́ј њи́ву сва́ку го́дину наберемо на́јгоџа бере́ћет, а́ко неје́ на́јголема њи́ва коју́ и́мамо.

гра́ м бот. *биљка из породице махунарки чија се зрна употребљавају у људској исхрани* Pisum sativum (упор. грашак). – Гра́, оно́ до́јде ко пасу́љ, гра́шак га зову́, али неје́ пасу́љ, не́ло гра́.

гра́ба несвр. 1. *дохвата, оптима, узима нешто на брзину.* – Све́ што́ се изнесе́ на аста́л, о́н пр̏ви гр̏аба, и ту́ра у њиго́в тањи́р. Која́ је држа́ва по́јака, она́ гра́ба од по́слабу, тека́ си је од ве́к. 2. *журно ради неки посао.* – Гра́бајте док не́је завану́ла ћи́ша, по́сле че одма́рамо. ⇔ *награба, пограба, разграба.*

гра́ба се несвр. 1. *убацује се преко реда.* – Сви́ че́камо у ре́д, а саде́ се она́ гра́ба да уле́зне пр̏ва. 2. *тражи за себе више од осталих, оптима се око чега.* – Ни́ћи не́је виде́л голему́ ва́јду који́ се гра́ба за туџо́. ⇔ *награба се.*

грабѣ́ц прил. *у журби, у грчу.* – Тр̏клет, све́ рабо́ти на грабѣ́ц, не́ма кѣ́[д] да се́дне да одмо́ри. На грабѣ́ц жи́ви, на грабѣ́ц че и да у́мре. Је́чте на грабѣ́ц, па се ди́sајте да зби́рамо се́но, гле́ кѣ́в цр̏н о́блак се зада́де.⇔ *награбѣ́ц.*

грабежлѣ́к м *грабежљивост, оптимачина, себичлук.* – У на́род уле́зал голе́м грабежлѣ́к, па сва́ћи гра́ба ку́ји от ку́га мо́же по́више.

грабежљи́в, -а, -о *који је склон грабљењу, грабљив.* – Сви́ су у вами́лију грабежљи́ви, кујѝ от куга́ по́више, да мо́гу це́л све́т би приграби́ли да је њи́н. ➞ *зграбљив.*

гра́би несвр. 1. *узима на силу, оптима.* – Гра́би све́ кво́ му се на́јде под ру́ку, не пи́та ни чијо́ је, ни сме́је ли да га у́зне. 2. фиг. *жури, хита.* – Гра́би ко ра́к уз брза́к. Видо́ ви, па гра́бим да ви сти́гнем, да си и́демо у дру́ство. Гра́бимо да га до́жњемо до мра́к. ⇔ *дограби, зграби, пограби, прегграби, приграби, уграби.*

гра́би се несвр. *отима се да дође до нечега.* – Да га бе́о продо́л кат се сва́ћи гра́беше за има́ње, а са́ га ви́ше ни́кој не́че.

гра́бне свр. 1. *зграби, шчепа, жустро дохвати некога или нешто.* – Ма́ни ми се, ако те гра́бнем, не́ма од те́бе ни́шта да оста́не. Смр̑чи ми се пре́д-очи, и некако́ ми дојде́ сна́га, па кат си ју ја́ грабну́. О́н гра́бну мо́тку да ме уда́ри, али се ја́ измукну́. 2. *отме.* – Сра́м не́ма, ако је по́јак о[д] те́бе у ста́ње је за́лок из у́ста да ти гра́бне.

грабуљче́ ДЛ мн. грабуљчети́ја с *мале грабље, грабље са гвозденим зупцима намењене за рад у башти.* – Да си јучер дошо̑л да згребе́ш лива́дуву, у́знеш грабуљче́, па поло̑к, ни́кој те не ју́ри, а са́ ни се и́ма смеју́ љу́ди од незгре́бену лива́ду да те́рамо се́но. ➞ *гребуљче*

гра́д[1] м *велико насељено место.* – Сви́ бе́гају у гра́д, ни́кој не́че да оста́не на село́.

гра́д[2] м *смрзнуте капи кише које падају као зрна леда.* – Про́шлу го́дину гра́д ни у́тепа жи́то тамн̑ пред же́тву.

гра́д[3] м *инструмент за мерење јачине ракије са подеоцима који означавају степене јачине, који се такође зову град.* – Испа́де ми гра́д из ру́ку и стро́ши се. Ређи́ја од два́јес гра́ди не тре́бе да је по́јака, то́ј су педесе́ степе́ни.

гра́ди несвр. *ограђује.* – Ове́м та́рабе да гра́дим авли́ју, да неје́ са́мо моја́ неогра́дена. ⇔ *загради, огради, одгради, прегради.*

гра́ди се несвр. *ограђује се.* – Чове́к се не гра́ди с пло́т, не́го с комши́ју. На село́ и́ма и такви́ који́ о́че да прива́чкују туђо́, па се чове́к мо́ра гра́ди. ⇔ *загради се, огради се.*

гради́на ж *башта, повртњак ван авлије.* – На сви́ Ци́ринци су гради́не биле́ у Ба́ру. Зеље́ се са́ди у гради́ну у једну́ стра́ну, а у дру́гу пипе́р и лу́к. Е́, са́ си га среди́л, ко сви́ња гради́ну. ⌂ **пли́ска гради́ну** *полива башту прскајући лопатом воду из вира.* – Иско́памо ви́р усред гради́ну, па из ње́га с лопа́ту пли́скамо раса́д. ⌂ **нава́цује гради́ну** *полива башту пуштањем воде да тече између редова.* – Гради́ну пр̑во изри́љамо, па ју преко́памо, па наса́димо, по́сле нава́цујемо и пле́вимо све́ до је́сени.

градина́рка ж *жена која се са посебном љубављу посвећује пестовању градине.* – На́јвише сам воле́ла да бу́дем градина́рка, ка́т сам у гради́ну, ту́ј ми на́јдобро.

градина́рсћи, -ска, -ско *који се односи на градинаре.* – Градина́рско вре́ме по́чне од Младе́нци, тр̑г по́чнемо да ри́љамо по гради́не.

градине́тина ж *пеј. од градина.* – Градине́тина је ка[д] тре́бе да се ри́ља и посипу́је, а ка[д] тре́бе да се бе́ре је гради́нка.

гради́нка мн. гради́њће ж *хип. од градина.* – Деца́ ни се разбега́ла по ва́роши, ја́ и ба́ба рабо́тимо ко́лко да неје́ без и́ч, са́димо си гради́нку, и ма́лко збу́рамо сли́вће да си испече́мо ређи́ју.

гради́нсћи, -ска, -ско *који се односи на градину.* – Босиљак и же́нка су гради́нско цве́ће, њи́ са́димо у кра́ј да ни мири́шу.

гради́нче с *мала ограђена баштица са цвећем у сеоском дворишту.* – Коко́шће нарипа́ле у гради́нче, па направи́ле ште́ту. У гради́нче си и́мамо ра́зно цве́ће.

градинче́нце с *хип. од градинче.* – Градинче́нце смо има́ли испред ку́ћу, у ње́г бе́ше голе́м шемши́р.

градинче́тина ж *пеј. од градина.* – Ову́ј го́дин не видо́мо мло́го ва́јду од градинче́тинуву. ➞ *градињак.*

градиња́к м *пеј. од градина* (упор. градинчетина). – Еве́ довле́ко се да нава́дим градиња́кав, пу́с га оста́л.

гради́ра несвр. *градом мери јачину пића.* – Ја́ о́бавезно гради́рам ређи́ју, и чи́м бу́де два́јес гра́ди, отси́цам да не тече́ ви́ше.

граде́ише свр. *онемоћа, одузме се.* – Де́да и ба́ба ве́ч па́дли, градиса́ли. Пробу́дим се, сту́д ми, тресе́м се ко градиса́л. Ка́д ми то́ј ре́че, ја́ премале́, ру́ђе ми се устре́соше ко да сам градиса́л, једва́ запали́ цига́ру, те се смири́ ма́лко.

градоби́ја ж *усеви оштећени градом.* – Са́мо градоби́ја оста́ла по вино́град, гра́д очука́л и гро́зје и ли́сје.

градоби́тан, -тна, -тно *градоносан.* – Наиде́ градоби́тан о́блак, и ло́м на́направи по по́ље.

градоле́сник м *који дере обућу и одећу.* – По тро́ји опљнци годи́шњо сце́пи ти́ја градоле́сник.

гра́ђа ж *оно од чега се што гради или је саграђено* (дрво, камен и сл.) □ – И́стин ску́пачка гра́ђа, али чамо́вина, ни́шта ју не напа́да, и не труле́је бр́зо. ▌**стру́гана** ~ *грађа која је обрађена у стругари.* – Са́ ље́ко, оти́деш на стова́риште, и стругана гра́ђа ко́лко ти душа́ о́че, а напре́т смо мора́ли да де́љамо гре́де по неко́лко дљна.

грађе́вина ж *оно што се гради, оно што је саграђено.* □ – Пробу́дим се тека́ но́чу, па по́чнем да се саве́чујем куде́ сам све́ би́л по печа́лбу, и какве́ грађе́вине смо све́ работи́ли.

гра́ка несвр. *оглашава се гракањем* (о врани). – Гра́кају вра́не, че се ме́ња вре́ме.

гра́мотан, -тна, -тно *вредан, способан, сналажљив.* – Мо́ј чи́ча је мно́го гра́мотан, ње́га ма́лко који́ мо́же да прева́ри.

гра́ница[1] ж 1. *линија која обележава докле се нешто простире, која дели два пространства, државна међа.* – При́чају да је бу́гарска војска́ прешла́ гра́ницу, и да че ни Бу́гари па́к окупи́рају. Сла́бо и́демо у та́ј села́, која́ су бли́зо до бу́гарску гра́ницу. 2. *мера, гранична вредност.* – Чове́к тре́бе да си и́ма гра́ницу и на једе́ње и на пије́ње.

грани́ца[2] ж бот. *врста храста* Quercus conferta. – Це́р и́ма кру́пно ли́сје, и ко́ра му је дебе́ла, а грани́ца и́ма тљнку ко́ру, и по́ситно ли́сје.

граничáк м *место где претежно расте граница, граничова шума.* – У на́ш а́тар је пре́тежно граничáк, са́мо на поне́ко ме́сто и́ма поса́ден бо́р.

грани́чка мн. грани́чће ж 1. бот. *младица границе.* – У ово́ј бра́ниште и́ма и дебе́ле грани́це, али су по́више мла́де грани́чће. 2. *хип. од граница*[2]. – У после́гњо вре́ме појави́ли се ло́пови који́ кра́дну дрва, па где́ уле́зну у бра́ниште све посечу́, не оста́ве ни једну́ грани́чку.

граничо́в, -а, -о *који се односи на границу*[2]. – Ти́ја аста́л је напра́вен од граничо́ве дљће, па се не ди́sa ко́лко је те́жак.

граничо́вина ж *дрвна маса границе.* – Граничо́вина је бо́ље о́гревно дрво од буко́вину, али је клно́вина на́јбоља.

гра́нчица ж *дем. од грањка / грањћа.* – Веци́це вој ко пија́вице, а трепчи́це ко шемши́рове гра́нчице.

грања́к м збир. *посечене гране.* – На́ши бе́оше укопа́ли ро́вови, па ји закри́ли озго́ре сас грања́к, маскира́ли ји, оно́ и́ма бу́ће па грања́к ко́лко о́ч. Еве́ поне́со и сећи́рче да ока́трим грања́к за ко́зе.

гра́ње с збир. *непосечене гране.* – Заобиколе́те ма́лко, не мо́рате бљш кроз на́јгусто гра́ње да миљу́јете. ⌂ **мла́ти гра́ње** *говори којешта.* – Ма́ни се, Љу́пчо, од бела́ј, пи́нул си, па не зна́ш кво́ мла́тиш гра́ње, зна́ш да ти́ и ја́ не́мамо такве́ зајеба́нције.

гра́њка мн. гра́њке ЛЗ ж *грана дрвета.* – Тресе́ се ко ли́с на гра́њку. Бе́ри, али не крши́ гра́њке. ⇨ *грањћа.*

гра́њћа мн. гра́њће ГЛ, ДЛ ж *в. грањка.* – Неје́ ми ја́д што једе́, дете́ ко дете́, али ми ја́д што на́јголему гра́њћу откри́ши. Сливе́ жљтће преродиле, гра́њће до́зем

спуштѝле, са́мо што́ се несу́ скршѝле. ⌂ **ударѝла га слѝвова гра́ња** *напио се шљивове ракије.* – Чѝм га уда́ри слѝвова гра́ња, о́дма по́чне да беснѐје. ➞ *слѝвка.*

гра́о непром прид. *сив.* – Гра́о у́баво и за му́шко и за жѐнско, цѐмпир ли је, панталóне ли су, какво́ да је.

граóр м бот. *коровска биљка по житима, грахор* Vicia sativa L. – Кроз жѝто трава́ колко́ о́ч: граóр, манисто́р, кукóљ, шушња́р, паламѝда, подла́ница... и ти се сла́гнеш, и цѐл дѝн плѐвиш.

гра́орас, -ста, -сто *који је са сивим пегама.* – Ѝмаомо једно́г гра́орастог петла́, ко ја́стреб.

граóрица ж бот. *врста биљке из породице махунарки која служи за сточну храну.* – Дањс сеја́мо граóрицу.

гра́па се несвр. *чеше се гребући се, дрпа се.* – Ма́ да ли ѝмаш шу́гу, та се то́лко гра́паш. Не гра́пај се вѝше, че се раскрва́виш. ➞ *драпа се.*

гра́пав, -а, -о *храпав.* – Осѐбал, па ѝма гра́пав гла́с, ко да је цѐлу но́ч лумпува́л.

гра́пљав, -а, -о *чворноват, који није добро углачан.* – Крива́г мо́ра да бу́де до́бро улѝтен, да нејѐ гра́пљав, ка́т се цѝпкамо да се долѐко пу́зга. Држа́љето гра́пљаво, изма́зни га да ти не повре́ди ру́ку.

гра́ћи, -цка, -цко *градски.* – Гра́цка деца́ су гмѐцава, не мо́гу да потрче, а ка́моли нешто́ тѐшко да понесу́.

гра́ћи прил. *на градски начин, као у граду.* – Ѐм у́баво облѐчен, ѐм у́баво мирѝше, ѐм гра́ћи ора́ти, а ја́ смрдѝм на шта́лу, дрпав сам, и сеља́чћи ора́тим.

граћа́нин мн. гра́ћање ДЛ м *варошанин, становник града.* – Поста́домо гра́ћање, ја́ купѝ но́во одѐло, она́ се почѐ ка́чи на големѐ штѝкле.

граћа́нка мн. граћа́ње ДЛ *жена из града.* – Женѝцата му се му́чи прекај шпо́рет, граћа́нка, нумѐје да закладѐ о́гањ, да си сва́ри кавѐнце.

граћа́нсћи, -ска, -ско *који се односи на грађанина.* – У Бабу́шницу измећу́ два́ ра́та зачиња́л се какљв-такљв граћа́нсћи сло́ј, угла́вно оди занатлѝје и понѐкојег чиновни́ка. Ка́д би тѐл да се преоблечѐ у сеља́чко, овдѐ на граћа́нско одѐло мо́ж нево́ља да се спеча́ли, за́вис је ло́ша сестра́, тѝ му спремѝ клашњѐне панталóне и ћена́рну кошу́љу, оста́ло зна́ш и сама́.

гра́шак м бот. *биљка из породице махунарки чија се зрна употребљавају у људској исхрани* Pisum sativum. – Гра́шак се пр́во сва́ри, па се ту́ри у рѐлну да се ма́лко запечѐ. ➞ *гра.*

гра́шковина ж *стабљике грашка после бербе махуна.* – Градѝну још несѣм очистѝла од гра́шковину.

грба́в, -а, -о *који је погурен.* – Дѐса Бра́нковска стану́ла гр́бава, савѝла се до́зем. 2. фиг. *напуњен до врха, претоварен.* – У ту́ј њѝву набѐремо по пешѐс гр́бава ко́ла мору́зиу. ⌂ **испа́дне грба́в** *буде крив за што.* – Свѝ се извлѐкоше, свѝ пра́ви, једѝно ја́ оста́до гр́бав.

грбавѐје несвр. *повија леђа, постаје грбав.* – Бобо-Пѐтра почѐла да грбавѐје, ста́рос ју притѝска. ⇔ *изгрбавеје, огрбавеје.*

грбавѐје се несвр. *постаје се грбав.* – Му́ће ме голѐме налѐгле, а од му́ће се не убавѐје, нѐло грбавѐје и старѐје. ⇨ *грби се, грбави се.*

грба́ви несвр. фиг. *чини да ко постане грбав.* – Са́ да ни је жѝв Чѐда, па да изгрба́ви сас шта́пат тефтера́шити, ко што́ грба́веше Бу́гари, али га нѐма, појѐдоше га црвѐната пцѐта. ⇔ *изгрбави, огрбави.*

грба́ви се несвр. *в. грбавеје се.* – Нѐчу вѝше да запѝњам и да се грба́вим од ра́боту, нѐмам за кога́. ⇔ *изгрбави се, нагрбави се.*

грба́ч рет. м *леђа, грбача.* – Ја́ ли да те це́л ве́к но́сим на грба́ч, тражи́ ра́боту и снаоди́ се како́ зна́ш, до́ста је било́: башта́ но́си, ма́ти ме́си.

грбенче́ње с *тежак посао, грбачење.* – Грбенче́ње за те́б, и сас те́б, за ме́н бе́ше лагари́ја, али са́ си ти́ умре́, а ме́не о́стави саму́.

гр̏би се несвр. *в. грбавеје се.* – Прити́сла ни немачи́на, па се гр̏бимо и се́цамо да некако́ деца́ изра́нимо. ⇔ *згрби се, нагрби се, погрби се.*

грби́на ж 1. анат. *леђа.* – Куде́ мо́с ми се некакво́ у́качи на грби́ну, па ме јаша́ до́к петли́ не запоја́ше. 2. фиг. *заштита, ослонац, потпора.* – Ја́ сас моји́ бра́ћа и́мам грби́ну, какво́ да ми притре́бе, они́ ме помо́гну. ⌂ **обр̏не грби́ну** *окреће леђа* (коме). – Сви́ ми обрну́ше грби́ну, не́мам куде́ да оти́дем, не́мам ко́ј да ми до́јде. ⌂ **обр̏та грби́ну** *окреће коме леђа, игнорише кога.* – Снаа́ ми поче́ обр̏та грби́ну, а не́ма ни го́дина како́ је дове́дена. ⌂ **подме́тне грби́ну** *преузме сав терет на своја плећа.* – Подметну́ла сам грби́ну, па ме сви́ ја́шају од на́јмалецко до на́јстаро. ⌂ **поту́ра грби́ну** *подмеће леђа, преузима главни терет на себе.* – Не мо́гу са́мо ја́ да поту́рам грби́ну, а ви́ да се измаци́њате. ⌂ **прекр̏ши грби́ну** (кога) *заболе леђа због сагнутог положаја.* – Ле́ти ни прекр̏ши грби́на копа́јечи. Плеве́ње неје́ те́шка ра́бота, али до́садна, це́л дн̑ си сла́гнут, па те прекр̏ши грби́на. ⌂ **чу́вају си грби́ну** *узајамно штите један другога.* – Сви́ су знали́ да је Туго́мир утепа́л Ту́рчинатога, али се то́ј неје́ прича́ло, тр̑ си љу́ђе чува́ли грби́ну, несу́ ко са́.

грби́нка ж *хип. од грбина.* – Си́не, обле́чи се, гола́ ти грби́нката, че oséбнеш.

грбиња́к м *пеј. од грбина.* – Поче́ ме боли́ грбиња́кат, а стра́ ме да и́дем при до́ктура.

грбни́ца *део одеће који долази на леђима.* – Испле́то пре́гњицу и грбни́цу, од ју́тре чу запо́чнем рукави́.

грбња́ча ж анат. *кичма.* – Немо́ј га то́лко уда́раш, че му пребі́јеш грбња́чу.

грва́ља несвр. *котрља.* – Грва́љај поља́к буре́то, да му се ду́ђе не разни́жу. ■ **грваља́ње** *гл. им.* – Де́ца, а́јде до́ста, какво́ је то́лко грваља́ње по кре́вет. ⇔ *згрваља, изгрваља, одгрваља, прегрваља, угрваља.*

грва́ља се несвр. *котрља се.* – Крстоно́ше но́се крсти́ по по́ље, па се понеђи́ грва́љу по жи́то, да зава́не ћи́ша. ⇔ *згрваља се, изгрваља се, одгрваља се, погрваља се, прегрваља се.*

грва́љ̑ћа *грудвица, лоптица* (сира или маслаца). – Бу́чкам у бу́чку док млеко́ не одво́ји на вр̑ ма́сло, па га иси́пем у котле́, и сас руку збі́рам ма́слото, и пра́јим га на грва́љ̑ће, по́сле грва́љ̑ћу по грва́љ̑ћу ре́дим у вр̑чву и со́лим.

гр̏гурка ж *коврџица* – А она́ у́бава: црна́ дл̑ћа коса́, сплі́тови преко це́лу грби́ну, а окол лице́ гр̏гурће, тр̑нка, висока́, и све́ на њу́ чи́сто и мири́ше, но́ће ми се о[т] це́коше ка́д ју видо́.

гр̏гурчес, -ста, -сто *гргурав, коврџав.* – О́н бе́ше ле́п, коса́ гр̏гурчеста, са́мо бе́ше јо́ш мла́д, текво́ голишта́к.

гр̏дан, -дна, -дно *велики.* – За ви́лу си гр̏дне па́ре да́до на ва́шар, а она́ ич не ваља́је, са́ не мо́ж чове́к да на́јде ни до́бру ви́лу да ку́пи. ■ **гр̏ђи** комп. *грдан у већем степену, гори.* – Ка́д чове́к одрте́је поста́не ко де́те, па и гр̏ђи од њега.

гр̏дно прил. *веома, много.* – Гр̏дно се ва́раш ако ми́слиш да ч-ме упла́шиш.

грди́ несвр. *оглашава се гроктањем* (о свињи кад је гладна). – Свиња́ грди́ ка́д је гла́дна, а скучи́ ка́д ју не́што боли́. Рову́ гове́да гла́дна, грде́ сви́ње па расту́рају, коко́ше кре́кају, у о́чи че ти уле́зну. ⇔ *загрди.*

грдоси́ја *крупан и снажан, грмаљ.* – Некъ́в мо́ј де́да би́л је грдоси́ја, и нао́кан да се сму́ца по же́не, а поћину́л од некво́ спа́дало.

гребе̏ несвр. 1. *пара нокшима или чим другим.* – Че̏шкај ме пољ̏к, немо̏ј то̏лко да гребе̏ш, ко̏жу че ми згу̏лиш. 2. *захвата чиме од нечега.* – Но̏чу уле̏зне у по̏друм, па ни гребе̏ ма̏з ис ка̏нту. ⇔ *загребе, згребе, изгребе, нагребе, огребе, одгребе, прегребе.*

гребе̏ се несвр. 1. *грубо се чеше нокшима, или чим другим.* – Доби̏ли шу̏гу, па се са̏мо гребу с но̏кти куде̏ сти̏гну. 2. фиг. *ошима се око чега.* – Тра̏жи да вој да̏вам да огри̏ба котле̏ от кача̏мак, да се тека̏ гребу̏ момчети̏ја за њу̏ кат порасте̏. ⇔ *разгребе се.*

гре̏бен[1] м геогр. *горњи део дугуљасте узвисине (брда или планине).* – Не мо̏ж да про̏јдемо преко гре̏бенат, мо̏рамо о̏коло.

гре̏бен[2] м *црвена и зупчаста меснаша израслина на глави пешла* (упор. креста). – Гре̏бен је кот петла̏ на гла̏ву одозго̏ре, а у̏љ одозго̏ле. ➞ *креста.*

гребена̏р м *онај који израђује гребенце.* – Купи̏ла сам од гребена̏ра дво̏ји гре̏бенци, једни̏ по̏големи и једни̏ по̏малецђи.

гре̏бенци м мн. *дрвена алатка са гвозденим зупцима у два реда за гребенање вуне или кучине.* – Гр̏снице пр̏во очу̏камо на тр̏лицу, па ји вла̏чимо на гре̏бенци. У кро̏шњу на једну̏ стра̏ну стојѐоше нату̏рани кљчи̏шта и гре̏бенци за чешља̏ње кљчи̏шта, а на дру̏гу вете̏на.

гре̏бењача ж тех. *греда у грађевинарству* (упор. венчаница). – Гре̏бењача се ту̏ра у ва̏лтину кад је кро̏в на „ге“ (или на гре̏бен), куде̏ се врзу̏ју маи̏је. Те̏ј гре̏бењаче се ту̏рају на ка̏јдис, а оста̏ле гре̏де се ту̏рају на шре̏к.

гре̏бне свр. *захвати малу количину нечега.* – На чешму̏ ли је, на кла̏денац ли је, у иво̏рку ли је, о̏н гре̏бне сас ло̏нчето, и напи̏је се води̏цу. Гре̏бни ми ма̏лко од млекцѐто у ча̏шу да пи̏нем.

гребу̏ља ж *пољопривредно дрвено оруђе са зупцима за сакупљење сена, грабље.* – Се̏но се згри̏ба с голему̏ гребу̏љу. Једни̏ но̏се гребу̏ље да одгри̏бају пле̏ву, дру̏ђи др̏вене ви̏ле да отвр̏љају сла̏му од врша̏лицу, дома̏ћица прино̏си вре̏че и ца̏кови спре̏мени јо̏ш ода̏вно. ➞ *кишка.*

гребу̏љиште *држалица грабуље.* – Гребу̏љиште је о̏бавезно др̏вено, а гребу̏ља мо̏же да бу̏де др̏вена за се̏но, и гво̏здена да се пора̏вна гради̏на ка̏т се у̏пролет изри̏ља.

гребуљче̏ мн. гребуљчети̏ја ГЛ с *мале грабље, грабље са гвозденим зупцима намењене за рад у башти.* – Изри̏љамо, па с гребуљче̏ уси̏тнимо и пора̏внимо зе̏вњу да пра̏јимо ле̏је за саде̏ње пипе̏р и лу̏к.

гребуљче̏тина ж *пеј. од гребуља.* – Про̏клета гребуље̏тина, нагази̏ ју, па ме у̏дари та ме ра̏сипа.

греде̏љ м 1. *основни део плуга на који се прикачињу остали делови.* – Цр̏тало се причвр̏сти на греде̏љ испре̏д ра̏лник, да обележа̏ва бразду̏. 2. *гредица на ткачком разбоју.* – Поста̏јимо разбо̏ј да тка̏јемо, па ла̏мпу ту̏римо на греде̏љ на разбо̏јат и тка̏јемо.

греди̏ца[1] ж 1. *дем. од греда.* – До̏дај ми ту̏ј греди̏цу да ју заково̏м, че држи̏ и она̏ ма̏лко. 2. *део ткачког разбоја, краћа даска на којој седи ткаља.* – Греди̏ца је даска̏ на коју̏ седи̏ жена̏ док тка̏је.

греди̏ца[2] *део чараше од стопала према колену.* – Испле̏то греди̏це за дво̏је чера̏пе, а ступали̏не јо̏ш несѣ̏м ни поче̏ла. ➞ *чарашина.*

гре̏ј мн. гре̏ови ГЛ, ЛЗ / гре̏ове ДЛ м *грех.* – Ако си гла̏дан, а сраму̏јеш се да једе̏ш, на твоју̏ ду̏шу гре̏ј. Ко̏ј зна̏је чији̏ гре̏ове ја̏ но̏сим, па ме ово̏лко боли̏ глава̏. ⌂ **обе̏ре не̏чији гре̏ови** *пребије или убије кога.* – Ако те јо̏ш једну̏ш ви̏дим сас ње̏га, чу ти обе̏рем гре̏ови за ста̏лно. Сачека̏ га го̏ре на пре̏одат, и обра̏ му гре̏ови. ⌂ **ока̏је не̏чији гре̏ови** *убије кога.* – Да зна̏ш да чу ти ја̏ ока̏јем гре̏ови, ду̏жан ми не̏ч оста̏неш.

гре̏јаница ж *кувана ракија.* – Пу̏шти се да отече̏ прва̏к и о[т]цече̏ се, по̏сле оно̏ја по̏слабо што̏ тече̏ прет кра̏ј оста̏вља се за гре̏јаницу.

гре́је несвр. *даје нечему топлоту, чини да нешто буде топло, загрева.* – Ови́ја шпоретина не гре́је до́бро, це́л дѣн гори́, а ми́ се не згреја́мо. ■ **греја́ње** *гл. им.* – Та́мо и́ма у вла́шу дру́га раћи́ја, пи́ни да ви́диш добра́ ли је за греја́ње. ⇔ *згреје, нагреје, подгреје, пригреје, угреје.*

гре́је се несвр. *прима топлоту.* □ – Приђи́ по́близо до ку́бе, гре́ј се да не озе́бнеш. Гре́је се на припе́чину, ко гу́штер. ⇔ *загреје се, згреје се, нагреје се, прегреје се, угреје се.*

гре́јне свр. *греје у дем. значењу.* – Че прони́кне жи́то на кр̏стине, не́ма слѣ̏нце да гре́јне да се осу́ши. Ел гре́јни ра́ћицу, ел пра́вни каве́, дошѣ̏л ни чове́к у ку́ћу.

греота́ ж *грехота.* – Напре́т се неје̏ сипува́ла вода́ у млеко́, то́ј се сматра́ло за греоту́. Греота́ је од Бо́га да оти́маш от сироче́.

гре́отно прил. *оно што изазива грех, грешно.* – Деца́та уне́соше и натрпа́ше у Вука́нину со́бицу и Вла́јкове ства́ри, гре́отно им пред љу́ђе да ји вр̏ље, а неје̏ им гре́отно њу́ да почу́шкују.

гре́пка ж *дрвена моћка са пришвршћеним лимом погодним за извлачење жара и пепела из фуруне.* – Ву́рња се до́бро нагори́, па се сас гре́пку изва́ди жа́р, а сас ометач измете́ од пе́пел, по́сле се сас лопа́тицу навр̏ља леб ону́тра да се пече́.

гре́пка несвр. 1. *захвата малу количину чега.* – Гре́пка напома́лко, па́зи да не заму́ти во́ду у иво́ру. 2. *гребе у дем. знаћењу, гребуцка.* – Некаквó гре́пка иза вра́та, мо́ра да је пога́нац.

греша́ва несвр. *прави грешеке, греши.* – Ти́ поче́ да греша́ваш у прича́ње. ■ **грешава́ње** *гл. им.* – Куде́ се рабо́ти, ту́ј се и греша́ва, без грешава́ње не мо́ж да ми́не. ⇨ *грешевља, грешује.*

гре́шьн, -шна, -шно *грешан.* – Ти́ си гре́шьн, и душа́ ти гре́шна, кад мо́ж такво́ нешто́ и да поми́слиш.

грешѐвља несвр. *в. грешава.* – Да ли смо грешевља́ли, да ли смо згаѓа́ли, да ли су про́сти љу́ди били́, како́ је не зна́м, али ја́ кат поједе́м како́ смо ми́ спрема́ли напре́д, ме́не си је то́ј на́јблаго.

гре́ши несвр. *чини погрешке у чему.* – Гре́шиш што тека́ ми́слиш од ме́н, и че се ка́јеш. ⇔ *изгреши, погреши, прегреши.*

гре́ши се несвр. *чини грех, крши неки верски пропис.* – Гре́ши се с роди́тељи, не пома́га ји, и не питу́је за њи́. ⇔ *огреши се.*

грешу́је несвр. *в. грешава.* – О́н ту́ј грешу́је, али запе́л и не́ма вра́тње наза́д.

гри́вес, -та, -то *пас са дугом длаком око врата.* – Пце́та смо мами́ли: гри́вча ако је гри́вес, бе́ља ако је бело́, су́рча ако је суро́, га́ља ако је црно́.

гри́вча м *име пса са дугом длаком око врата попут гриве.* – На́ш Гри́вча је би́л на́јјак у це́ло село́, али љу́ђи неје̏ дира́л, и воле́л је да се и́гра з деца́.

гризе́ несвр. *забада зубе у што, једа.* □ – Гризе́ ју ко ку́рјак кад да́ви овцу́. ■ **гризе́ње** *гл. им.* – …ту́ри ру́ку у па́зуку, па изва́ди две́ ја́буће, нит су зре́ле нит зеле́не, тама́н су си за гризе́ње. (нар. пес.). ⇔ *загризе, згризе, нагризе, обгризе, одгризе, прегризе, прогризе.*

гризе́ се несвр. фиг. *једе се изнутра, ждере се.* – И са́ се гризе́м што́ га не послуша́, па да смо си јо́ш за́једно, а не о́н на једну́ стра́ну, ја́ на дру́гу. ⇔ *угризе се.*

гри́зне свр. *одгризе.* – Да́ј да гри́знем о[д] тво́јуту ја́буку, а ти́ гри́зни од мо́јуву.

гри́не свр. *нагрне, навали, појури.* – Ја́ се замаја́, а о́вце гри́нуле у Сла́вкову де́телеину, једва́ ји искара́. Сви́ гри́нуше да ме помо́гну.

гр̏ка несвр. 1. *оглашава се гркањем, грче* (о грлици). – Грли́ца гр̏ка, а гу́гутка гу́ка. 2. *оглашава се гукањем* (о новорођенчету када почне да изговара прве гласове и да их

повезује у слогове). – Њи́ното уну́ченце поче́ло да гр̑ка, са́мо што́ неје̑ прооратѝло. ⇔ *загрка.*

гр̑кав, -а, -о *промукао.* – Деда-Мијаи́л и́маше гр̑кав гла́с, а кру́пне цр̑не о́чи, па су се деца̑ плашѝла од ње̑га.

гркаве̑је несвр. *добија промукао глас.* – Препѝл ла̑дно пи́во, па поче́л да гр̑каве̑је. ⇔ *за̑гркавеје, огркавеје.*

грличе̑ мн. грличетѝја ж *ситић грлице.* – У на́шу кру́шку гр̑лица направѝла поло́г, па се̑ изве́ла две̑ грличетѝја.

гр̑личка ж *дем̑. од грлица.* – Мло́го во́лим ка̑д у̑пролет до́јду гр̑личће, и по́чну да пој̑у.

гр̑ло с *нагло повећање количине воде са доста пене на врелу као предзнак какве несреће.* – Ову̑ зи́му и́зби гр̑ло на вре́ло на Свети-Нико́лу, и изне́се живу̑ змију̑. ⌂ **избије гр̑ло** *нагло се повећа количина воде са доста пене на врелу као предзнак некакве несреће.* – На вре́ло избѝло гр̑ло, тече̑ вода̑ на све̑ стра́не, бела̑ од пења̑к.

гр̑љес, -та, -то *који око врата има длаку или перје друге боје него по телу.* – И́мамо једну̑ ма́лечку гр̑љесту овчѝцу, али сва̑ку го́дин блѝзнеше.

грма́да ж *гомила камења.* – Стрпа́л ка́мење на грма́ду. Свѝ налега̑ше иза грма́ду, и припалѝше цига̑ре.

грма́н мн. грма́ни збир. грма́ње *жбун, грм.* – Пце̑та прилаја̑ше, а за̑јак и́скочи из грма́н и побе́же у̑з-брдо. Некаквó шу́шње кроз грма́ње, а не вѝди се кво́ је. Њи́ве које̑ су некада̑ рацѧ̑ле и на́род ранѝле, са̑ ура́сле у тр̑ње и грма́ње.

грма́к м *тле обрасло грмљем, честар.* – У ту̑ј стра́ну саде̑ грма́к, кру́пна др̑ва не́ма. Гове́до кат се уштр̑кља гле́да да се завле́че у што по́гус гр̑мак, да се спа́си од штрклја̑вицу. ➞ *шибљак.*

грмѝ *пражњење електрицитета у природи, трескање.* – Мло́го ме стра̑ кат сам у по́ље, и по́чне да се́ва и да грмѝ. ■ **грме́ње** *гл. им.* – Свети-Илѝја се зове „опрлѝја“, што ре́тко про́јде а да не́ма грме́ње и сева̑ње на тѝја дѣ̑н. ⇔ *изгрми, загрми, прегрми, пригрми, угрми.*

грмља́ва ж *грмљавина, временска непогода.* – Ме́не је на̑јстра од грмља̑ву, кат сѝне, па кат пу́кне, оно́ ми се у гру̑ди притресе̑, ако сам до́м, о̑дма бе́гам у кре́вет и покрѝвам се преко гла̑ву. ⇨ *грмњава, грмњавина.*

гр̑мне свр. дем *загрми.* – Ни да се́вне, ни да гр̑мне, а ћиша не престању̑је да па̑да. Кад грмне, па кат пу́кне, ме́н се у мешѝну притресе̑ от стр̑а.

грмња́ва ж *в. грмљава.* – Поче̑ грмња́ва, затва̑рајте про́зори и вра̑та.

грмња́вина ж *в. грмљава.* – Бе́гају од грмња́вину, па се ћѝну, но̑ђе че си потро́ше.

грмо́трн м бот. *врста бодљикавог и дрвенастог корова, зечији трн* Ononis spinoza. – Гове́да грмо́трн не мо́гу да једу̑, боде̑ ји, али га мога̑ришта једу̑.

грму́да ж *грудва тврде спечене земље.* – Напра́ви се оди др̑во ко даска̑, па се на њу̑ наврже тр̑ње, и нату́ра се ка́мење озго́ре да тежѝ, да мо́ж грму́де да се тро́ше, па се упре́гну воло́ви, и тека̑ се с ту̑ј бра̑ну задр̑ља њѝва, и жѝто се ро́ди. ➞ *грмутка, грмуца.*

грму́тка мн. грму́тће ж 1. *грудва тврде спечене земље* (упор. грмуда). – Ако ти упа́дне неко̑ја грму́тка у опѣ̑нак, че те убѝва док о̑диш. Ако не во́дим у̑баво кра́ве док набра́здимо, о̑н ме га̑ца с грму́тће. 2. *грудва снега.* – Кад по̑јде комто те́б, чѝни ти се и́ма те згме́чка ко грму́тку сне́г. Кад она̑ уле́зе при ње́г у кова̑чницу, Су̑ља се сто́пи ко грму́тка сне́г на у̑глење.

грмутљѝв, -а, -о *нераван, са грудвама, неподрљан добро.* – Грмутљѝва зевња̑ неје̑ љка за ра̑боту. Која̑ је њѝва грмутљѝва не́че су̑де ре́дом да изнѝкне кво́ посе̑јеш.

Ако је грмутљиво, че бу́де те́шко за копа́ње. Ва́љак пора́вни и ува́ља и најгрмутљиву зевњу́.

грму́ца ж *грудва тврде спечене земље в. грмутка* (упор. грмуда). – Кат се ска́рају мо́мци и му́жи по́старачћи који́ не́мају ра́боту, чљском се усе́вају грму́це, изгрба́ве те док си рекљ ће́ч.

грну́ц мн. гр̀нци м *земљани лонац веће запремине.* – Кат пра́веомо сва́дбе, по десети́на грнца́ ћипу́ уз огњи́ште.

гр̀не мн. грнети́ја уз бр. гр̀нети с *земљани лонац мање запремине.* – Ста́ро гр̀не бо́ље ва́ри. О́кај ме и гр̀не, само немо́ј да ме разби́јеш. Гр̀не је од зе́вњу, по́височко от ше́рпу, пра́ве га лончари́. Некљ по једно́, некљ по две́ гр̀нети приста́вим. Поче́ла да срецу́је ку́ћу, из по́друм изне́ла све́ вр̀чве, грнети́ја рука́ће, по́малецка качети́ја и некакви́ влашља́ци што́ стоју́ та́м ко́ј зна́је от када́, и ва́тају па́вучуну.

грне́нце збир. грнчи́чи с *дем.* и *хип. од грне.* – Де́да и́маше једно мљечко грне́нце за гре́јану ређи́ју. Ћи́село млеко́ си ва́тамо у грне́нце. Сирома́ љу́ђи који́ су, вари́ли су си све́ у грнчи́чи.

грни́ште с *пеј. од грне.* – До́јдемо од ра́боту, свекр̀ва свари́ла зељи́це, грни́ште тека́ то́лко, уцрне́ло над огњи́ште оди чу́р и од блажнину́, ја́ неве́ста ку́снем по једну́ш, по два́пути не ку́сам, и стоји́м, не́ма седе́ње.

грнча́р мн. грнчари́ ГЛ, ЛЗ / грнчаре́ ДЛ м *мајстор који прави грнчарију.* – У Бабу́шницу је ста́лно има́ло грнча́р, понекада́ су биле́ и по две́ грнча́рсће ра́дње, а са́ не́ма ни једњ̀н.

Грнча́р *село у Лужници;* Грнча́рац, Грнча́рка, Гнрча́рче мн. Грнча́рци *етн;* грнча́рсћи, -ска, -ско *етн.*

гробљ̀к м *дем. од гроб.* – Еве́ овде́ је гробљ̀к на Ср̀бу Ћи́ринскога, што ла́ни умре́.

гро́бишта с мн. *гробље.* – Сви́ зна́те кат по́јдете за Калџере́ло, да се мо́ра про́јде кроз бабу́шничка гро́бишта. До́љњо Крњино́ и́ма дво́ја гро́бишта. ▌**марве́на** ~ *гробље у које се укопавају угинуле домаће животиње.* – Марве́на гро́бишта мо́ра да су по́долечко от село́. ⌂ **ви́ка на туђа́ гро́бишта** *плаче а није му жао, глуми да је ожалошћен.* – Зна́м те ја́, ти́ са́мо ви́каш на туђа́ гро́бишта. ⌂ **изви́ја на туђа́ гро́бишта** *лажно плаче, лије крокодилске сузе.* – Ма́ни ви́ше да изви́јаш на туђа́ гро́бишта, зна́мо се.

грожди́ње с 1. *дрвенасте петељке плода лозе.* – Ти́чичи поједу́ гро́зје, и на ђи́жу оста́не са́мо грожди́ње. 2. *остаци од смуљаног грожђа у бачви пошто је оточено вино.* – Грожди́ње си стоји́ у бљ̀чве, па му си́пемо во́ду и шиће́р, и кат пређи́пи доби́јемо ши́љер, и пи́јемо га ко вино́, а ако не́чемо да пра́вимо ши́љер, ми́ га испече́мо и доби́јемо ређи́ју.

грожљи́в, -а, -о *гадљив, који има аверзију према чему* (упор. гадежљив). – О́н је мло́го грожљи́в, не мо́же у сва́ку ку́ћу и при сва́какви љу́ђи да једе́.

гро́з мн. гро́здови, уз бр. гро́зда м *плод винове лозе, грозд.* – Гро́зје је по́благо ако су зр̀на у гро́з ре́тка и кру́пна, а не ако су гу́ста и си́тна. Погле́ кољ̀ни́ големи́ гро́здови и́ма ова́ј виња́га. Че́кај да о[т]ђи́нем два-три́ гро́зда, да понесе́ш на дечи́цата. ▌**ре́так** ~ *грозд са ретким бобицама.* – Ре́тњи гро́здови блађ̀и ко медљ̀к.

гроза́ ж 1. *осећај голицљивости, место на телу осетљиво на голицање.* – Немо́ј да ме ђи́лкаш под ми́шће, ту́ј ме гроза́. 2. *осећај гађења на некакав спољашњи потицај, стимуланс.* – Гроза́ ме кад ви́дим црклО́тину. Од змију́ ме стра́, а од пога́нца ме гроза́. Гроза́ ме од ње́га, не би́ га цу́нула ни преко јерга́н.

гро́зан, -зна, -зно *ружан, који изазива гађење.* – Неоми́јен, необри́јан, ци́нкав, гро́зан, да ти се ле́б не приједе́ ка́д га ви́диш. ■ **погро́зан,** -зна, -зно комп. *грозњи.* – По́грозно створе́ње од њу несљ̀м виде́л у мо́ј ве́к.

гро́здавац мн. гро́здавци м зоол. *дрозд* Turdus pilaris. – Гро́здавац у̏баво пое̏, али и пра́ви па́кос по лозја́. ⇨ *гроздовац.*

грозе́је несвр. *има осећај гађења од чега.* – Ис пр̏во вре́ме ме неје̏ било́ гроза́ од ње̏га, али с вре́ме поче̏ ме грозе́је да га гле̏дам, а ма́ни нешто́ дру̏го. ⇔ *загрозеје.*

гроздѣ̏к мн. гро́здовчичи м *дем.* и *хипок од грозд, гроздић.* – Кад му се науми̏ло гро́зје, мо́ра му ку̏пим бар једѣ̏н гроздѣ̏к. Поче̏ли се пра́ве гро́здовчичи, че је̏днемо грозје̏нце, ако га не уте́па гра́д. Кат су гро́здовчичи нависе̏ли на виња̏гуту, од мили̏не да гле̏даш.

гро́здовац мн. гро́здовци м *в. гроздавац.* – Суро́ пи̏ле, и̏де у ја́то, у̏јесен обе̏ре ло́зје пре га́зду. Гро́здовци се упоја̏ли, од мили̏не да слу̏шаш.

гро́зи несвр. *чини себе и друге око себе грозним.* – Не́ма да се попредре̏ши ка́д негде̏ по́демо, не́ло гро́зи и ме́не прекај ње̏га таквО́г. ⇔ *загрози.*

гро́зи се несвр. *гади се чега.* – Гро́зим се да пи̏јем во́ду по ба́бу, дек не́ма зу̏би. ⇔ *загрози се, згрози се, обгрози се.*

грозјанѣ̏ц мн. грозјанци̏ м бот. *крушака која сазрева у време бербе грожђа.* – Грозјанци̏ присади̏ ту̏рамо у во́ду ко турши̏ју, па ји зи̏ми једе́мо. ⇨ *грозјеньц.*

грозја́р м *особа који воли грожђе.* – Ја́ сам грозја́р, кат сти̏гне гро́зје, ме́н дру̏го с ле́б не тре́бе.

гро́зје с *грожђе.* – Набра́мо гро́зје дво́је гр̏баве кана́те. ▌**лиси̏чо** ~ бот. *биљка чији су плодови црвенкасте бобице скупљене у виду грозда.* – Лиси̏чо гро́зје у̏баво на гледа́ње, али неје̏ за једе̏ње. ▌**ра́но** ~ *сорта грожђа које рано зри.* – Неје̏ ло́ше кат си чове̏к и̏ма и од ра́но гро́зје у вино́град. ▌**су̏во** ~ *суво грожђе.* – Су̏во гро́зје се не мо́ра ку̏пи, мо́ж си се и произведе̏. ⌂ **брањѣ̏ гро́зје** *време бербе гржђа, грожђобер.* – Да гле̏дате да о́бавезно до́јдете у брање гро́зје, и деца́ да доведе́те. ⌂ **ро́ди гро́зје на вр̏бу** *деси се нешто ретко и неочекивано, ако се уопште деси.* – Јо́ш се на́да да ро́ди, а че ро́ди кат се на врбу̏ гро́зје ро́ди. При на́с ова́к ора́те: че ро́ди гро́зје и на мо́ју̏ врбу̏.

грозјенѣ̏ц м бот. *в. грозјаньц.* – Кад је Марја́н заизвија́л по њиго́вога Дани̏ла, Ли̏нка па́де из грозјенѣ̏ц ој го́р у Приса́ђе, и поче̏ да ре́ди: И Приса́ђе и Лива́ђе пу̏сто да оста́не.

грозје́нце с *хип. од гро́зје.* – Ову̏ј го́дину и ја́ насади̏ ло́зје, не́чу да ми деца́ жељу̏ју за грозје́нце.

грозјобе́р м *берба грожђа.* – У грозјобе́р се збе́ре сва́ рода́, па се напра́ви бо́љ ручѣ̏к, ско́ро ко за сла́ву.

грозљи̏в, -а, -о *човек или животиња осетљив на шакљање, голицљив.* – Немо́ј ме ђи̏лкаш, ја́ сам мло́го грозљи̏в. Мло́го грозљи̏ва кра́ва, кад ју пи̏пнем по ви̏ме, по́чне да ри̏па. ➞ *скокотљив.*

грозне́је несвр. *постаје ружан.* – Немо́ј да старе́јеш, немо́ј да грозне́јеш, остани̏ су та́ква мла́да и у̏бава. ⇔ *огрознеје.*

грозни̏ло с *грозота.* – У њи̏ну ку̏ћу грозни̏ло, да те је га́д да уле́знеш, ка́м ли нешто́ да поједе́ш.

грозни̏ца[1] ж 1. мед. *болест праћена високом телесном температуром.* – Насе̏бал, па га тресе̏ грозни̏ца. 2. *раница на усни.* – С куга́ си се целивува́ла, па ти то́лко грозни̏це искочи̏ле на у̏снице.

грозни̏ца[2] ж *крупнији заметак плода шљиве.* – Сли̏ве се отре́соше јо́ш ка́д бе́оше ко грозни̏це. Који̏ во́ли да му је чорба́ про́ћисела, нату́ра сли̏ве грозни̏це. Је́ла грозни̏це, па вој са́ му́ка.

гро́зно прил. *гадно, језиво, страшно.* – Гро́зно изгле́да, не зна́м да ли че преживи̏ви.

гро́кче несвр. *оглашава се гроктањем* (о свињи). – Свиња́ се опраси̏ла, па ста́лно гро́кче, тра́жи да вој се да́ва да једе̏ да и̏ма млеко́.

гро́м м 1. *прасак који прати севање муње.* – Во́ју Мирашчи́ског уби́л гро́м до́к би́л с о́вце у-ру́дин. 2. фиг. *виђен, моћан и снажан човек.* – Немо́ј се заде́ваш с ње́г, о́н је ко гро́м, че те тре́сне о́[д]зем да те располу́ти. ➞ *тресак.*

гро́мовача ж 1. фиг. *јака и добра ракија.* – Добра́ ти ова́ј гро́мовача, че ни пооба́ра ако си не во́димо ре́д ко́лко че попи́јемо. 2. фиг. *крупна и лепа женска особа.* – При на́с се за до́бру же́нску ка́же да је пранђи́ја, гро́мовача или преклапа́ча.

гро́њħа ж *грана с цветовима или плодовима у облику грозда.* – Јова́нка бе́ше мла́да, у́бава, ста́сита, ко гро́њħа, али ра́но оста́де без му́жа, и ра́но се збрчка́ и у́вену.

гро́ш *старински метални новчић од двадесет пара,* фиг. *ситна пара.* – Оста́домо без гро́ш па́ру у ку́ħу. Сле́зли у Стрељ́ц у кафа́ну, попи́ли ма́лко, па деда-Ра́ка рекъ́л: Бре́, Јова́не, а́јде да ми пои́граш, еве́ чу ти даде́м гро́ш.

грошъ́к *хип. од грош.* – Деда-Јова́нча кад вр̏ли ру́ħе на ду́пе па по кафа́нуту игра́л, игра́л, игра́л, како мајму́н, и деда-Ра́ка изва́ди и да́де му грошъ́к.

гр̏сница ж бот. *конопља* Cannabis sativa L. – Напре́т се мло́го сеја́ле гр̏снице. Коно́пно се́ме насе́јемо про́лети и ро́де се гр̏снице. И́ма ји две́ вр̏сте: бе́љħе су же́нсħе гр̏снице, а цр̏њħе су му́шħе гр̏снице, и оне́ пра́ве се́ме. Пр̏во се бе́ру бе́љħе, па цр̏њħе, а по цр̏њħе се бе́ре левуња́к. Гр̏снице кат су зре́ле искубу́ се, па се вр̏жу у сно́пови, па се зде́ну у копе́, и стоје́ та прегору́. По́сле се тр̏ља́ју на реше́то оне́ј чулу́мħе, и из њи́ испа́дне се́ме за дого́дин да се се́је. По́сле се то́пе у во́ду у топи́ло. Кат се исто́пе, ва́де се, и ле́по се испе́ру, па се до́броису́ше, и чу́кају се на тр̏лицу, пуздер́ па́дне на́зем, а клчи́на оста́ну у ру́ħе. Клчи́на се вла́че на гре́бенци, и напра́ве се пове́сма. По́сле се пове́сма че́шљају сас че́тку да омекне́ју, и́ма си наро́чито че́тка за клчи́на. Пове́сма се привр̏зују на куде́љу и преде́ се пре́ца на врете́но. Од врете́но се мо́та на мотови́лку, па се иско́па ру́па у шта́лско ђу́бре и ту́ри се ко́ш, у ње́га се наре́ди та́ј пре́ца, али се пр̏во усо́ли у пе́пел, и ко́ш се покри́је сас ђу́бре. По́сле се заħипи́ голе́ми котъ́л вода́, и иси́пе се на ти́ја ко́ш. У ту́ј ру́пу пре́ца престоји́ два́јес че́три са́та. По́сле се изва́ди, и ле́по се испе́ре иису́ши. Па се ста́ви на чекр̏к и мо́та се на клувчети́ја. Та́ј клувчети́ја се снову́ на ко́лци поби́јени у зе́вњу, и доби́је се о́снова за ткање́. По́сле се та́ј о́снова намо́та на кросно́, па се уво́ди у ни́ħе и у бр̏да, и тка́је се на разбо́ј пр̏тено платно́, или пр̏тене цр̏ħе. Платно́ се бе́ли у во́ду, и од ње́га су се ши́ле за му́жи кошу́ље, га́че и панталО́не, а за же́не ре́кле. ⌂ **то́пи гр̏снице** *потапа грснице у воду да омекшају.* – Даħъ́с смо топи́ли гр̏снице у топи́ло. ⌂ **чу́ка гр̏снице** *млати конопљу на трлици.* – Ја́ очука́ моје́ гр̏снице, и навлачи́ у́бава клчи́на.

гр̏сничиште с *њива на којој се гаји конопља.* – У гр̏сничиште се се́ју гр̏снице, и сва́ка ку́ħа си је има́ла једно́ њивче́, које́ се и зва́ло Гр̏сничиште. ➞ *конопљиште.*

гр̏тка несвр. *оглашава се тихим пискутавим гроктањем* (о прасићима). – Поче́ше прачи́на да гр̏ткају по ко́чину, тра́же да им се да́ва да једу́.

гру́б, -а́, -о́ *ружан.* – На́ша ба́ба ни́кад ни неје́ рекла́ гру́бу ре́ч, ко́лко да смо вој досаца́ли.

грубо́ прил. *ружно неотесано.* – КаквО́ да ми ка́же, ка́же га грубо́, ни́кад да се наша́ли ко дру́ђи му́жи сас њи́не же́не. Грубо́ је да се шо́љħате сас ста́рога чове́ка.

гру́би несвр. *чини ружним.* – Што́ не скра́тиш ти́ја косељ́ак, са́мо те гру́би. ⇔ *згруби, огруби.*

грубне́је несвр. *постаје ружан.* – Како се о́жени, поче́ да грубне́је, поче́ да ото́ди она́ј њо́јна убави́ња, због кој́у су то́љħи мо́мци уздиса́ли. ⇔ *огрубнеје.*

грудни́к м *клин којим се повезује растока са предњим трапом кола* (упор. воловска кола). – Са́гњишта се пове́зују с пре́гњишта с ра́стоку, а ра́стока се прика́чује за пре́гњишта сас желе́зан кли́н, који́ се зове́ грудни́к.

гру́дњак м *кра̄тка па̄муклија без рукава, па̄рслук иса̄ђен па̄муком.* – Бу́гари ни напа́доше, али наша́ војска́ ма́лко, па и[з] Ста́ру пла́нину дојде́ послѐгња о̀дбрана, трећопо̀зивци, војни́чко оде̏ло не̏мају, са̀мо им Ру́си бе̏оше дали́ па̀мучни гру́дњаци, закопча̀вају се под ми̏шку.

гру́ли (трп. пр. гру́лен, -а, -о) несвр. *љуша̄ти, одваја па̄лод ораха од коре.* – Је̏ла ми помогни́ да гру́лимо оре̏си. Гули́ла ли си оре̏си, ел си чини́ла пре̏цу, та су ти пр̏сти то̀лко црни́. Набра̀мо две̏ вре̏че гу́лени оре̏си са̀мо из једѣ̑н оре̏ј. ⇔ *изгрули, огрули.*

гру́ли се несвр. *љуша̄ти се.* – Оре̏си поче̏ше да се гу́ле, јо̀ш ма̀лко па тре̏бе да ји чу́камо. Тргоњи́ се гу́ле от кочи́чку, од њи́ се це̏пе на̀јбоље во̀чће.

гру́мен збир. гру́мење м 1. *грудва камене соли.* – Купи́л сам неко̀лко гру́мена со̀л да ли̏жу о̀вце. 2. *коцка шећера.* – Моја̀ ба̀ба у̀век и̏маше у це̏п од опрегља̀чу понећи́ гру́мен шићѐр, па ми с вре̏ме на вре̏ме да̀де по једѣ̑н. И̏ма си̏тан шићѐр, а и̏ма и шићѐр у гру́мење, о̀н по̀благ. ⇨ *грумик.*

гру́менчьк м *хипо̄. од грумен.* – Да̀ј ми једѣ̑н гру́менчьк шићѐр.

гру́менче мн. гру́менчетија уз бр. гру́менчети м *дем. од грумен.* – Ја̀ но̀сео две̏ гру́менчети со̀л, о̀н ме сти̏же па ми ре̏че да ји вр̏љим и да бе̏гам.

гру́мик м *в. грумен.* – Тури́ на овце̏те гру́мик да ма̀лко поли̏жу, па га склони́ да га ћи̏ша не зава̀не.

гру́не свр. 1. *па̄укне.* – Тамѣ̑н си бе̏омо полега̀ли, кад нешто̀ гру́ну, ко гро̀м да у̀дари. 2. *нагне у бег.* – Гру́нуше о̀вце да бе̏гају, виде̏ле ку̀рјака.

гру́тка ж 1. *грудва сира у облику коцке* (упор. вилија). – Овча̀р понесе̏ у торби̏цу ле̏б, гру́тку си̏рење и во̀ду. Кат се исце̏ди, си̏рење се размо̀та ис кр̏пу, сече̏ на гру́тће, ту̀ра у каче̏, посо̀ли и прити̏сне с пло̀час ка̀мен. 2. *нешто̄ згомилано у грудву.* – Кад је пасу̀љ сва̀рен, напра̀виш за̀пршку и си̏пеш ју, па бр̏зо ме̏шаш сас меша̀љћу да се не напра̀је гру́тће, нело да се у̀баво разби̏је. 3. фиг. *грудва нагомоланог беса у грудима.* – Ста̀не ли ми гру́тка поди гу̀шу, и по̀чне ли ми и̏гра де̏сна веца̀, бе̏гајте доле̏ко оди ме̏не. ➞ *гӯта.*

гру́чица ж *дем.* и *хипо̄. од грӯтка.* – Испра̀тим га с о̀вце, ту̀рим му у торбу̀ ле̏б, гру́чицу си̏рење, у вла̀шу во̀ду, и то̀ј му је до до̀вечер.

грцма̀н м анат. 1. *про̄сто̄р изнад гркљана и једњака, ждрело* pharynx. – Пол̏ьк је̏ц, да ти за̀лок не залети́ у грцма̀н да се зада̀виш. Сте̏гни га за грцма̀н и не попу̀штај, до̀к не при̏зна. 2. фиг. *по̄хлепно̄сто̄, по̄рождрљивосто̄.* – Зи̏нул му грцма̀н, да мо̀же це̏л све̏т би прогл̥ну̀л.

гр̏чи се несвр. 1. *по̄превија се од болова.* – И̏ма ја̀ћи бо̀лови, не̏престано се гр̏чи и тру̀че по кре̏вет. 2. *скупља се, кочи се.* – Поче̏ нешто̀ ле̏ва нога̀ да ми се гр̏чи, стра̀ ме да не шљоги̏рам. 3. *снебива се.* – Гр̏чи се, кр̏ши пр̏сти, срамота̀ га да потра̀жи, а тре̏бу му па̀ре. ⇔ *згрчи се, нагрчи се, угрчи се.*

гр̏чка несвр. *па̄рави коврџе на коси, коврџа.* – Ми́ то̀ј несмо̀ работи́ле, са̀ уве̏доше мо̀ду да и же̏не на село̀ кра̀те и гр̏чкају ко̀су. Некада̀ смо си саме̏ грчка̀ле ко̀су, а са̀ све̏ при фри̏зерће. ⇔ *згрчка, нагрчка.*

гр̏чкав, -а, -о *коврџав, гргурав.* – До̀к бе̏ше ма̀лецак, и̏маше гр̏чкаву коси̏цу, па му се по̀сле и̏справи. У Бабу̀шницу ле̏тос видо̀ мно̀го у̀бава девојчети̏ја сас гр̏чкаве коси̏це.

гу-гу ономат. *гугӯткине па̄есма.* – Гугу̀тката гу̀ка: гу-гу, гу-гу.

гу́бав, -а, -о *који је болесто̄н од губе, ле̄прозан.* – Ни̏кад ме несу̀ приватили ко њи̏ног, ко да сам гу̀бав, у мо̀ј ро̀дни кра̀ј це̏л живо̀т се осе̏чам ко туџиньц.

гу́бер м зоол. *врсто̄ ноћног ле̄пто̄ира чија гусеница па̄ропашћује лишће и његова јајашца, губар.* – Ти̏ћем се упи̏љи у ме̏не, ко шума̀р ка̀д ви̏ди гу̀бер у шума̀к.

гу́би несвр. *остаје без кога или без чега.* – Човѐк не зна́је ко́лко је бога́т до́к је здра́в, а кат по́чне да гу́би здра́вје, тѣг да́ва свѐ да да га повр̏не, ал ка́сно. ⇔ *загуби, изгуби, погуби.*

губита́ш м *онај који губи, губитник.* – Цѐл дѣн рабо́тимо од сѣвњу́шку до стѣвњу́шку да заимо́тимо, да смо ма́лко по́озгор от комши́је, а та́ј тр̏ка нѐма по́бедника, сви́ су губита́ши.

гу́вниште с *место где је било гумно.* – У Гла́вшинско гу́вниште су свози́ле неко́лко ку̏ће, и вр̏ле жи́то, да се не помѐра вршали́ца по дво́рови.

гу́вно ГЛ с *место где се врше жито.* – На́ше гу́вно је било́ нат Ка́рчинци до́к се вр̏ло с ко́њи, а и са́ тој мѐсто зовѐмо Гу́вно.

гу́гла ж *пена у кориту у којој се пере веш, или купа човек.* – Си́пем жѐшку во́ду у кори́то, па стро́шим у воду́ту по једно́ јајцѐ, двѐ, па би́јем, би́јем с ру́ку, та напра́вим гу́глу, па ту́рим детѐ и оку́пем га, ка́д га изва́дим – детѐ бело́ ко из млеко́ да је изва́дено.

гу́гли се несвр. *пени се, надиже се.* – Млеко́ по́чне да се гу́гли у шѐрпу ка́д је веч ва́рено, и трѐбе да се па́зи да не истрчи́ ис шѐрпуту. ⇔ *нагугли се.*

гугута́р м зоол. *дивљи голуб.* – Гугута́ри жи́ве у шу́му, а поло́г пра́ве у шупља́р.

гугу́тка ж зоол. *птица слична грлици, живи и гнезди се у насељеним местима.* – Гр̏лица гр̏ка, а гугу́тка гу́ка.

гугу́че несвр. 1. *оглашавање голуба гугутањем, гугуће.* – Гр̏лица гр̏ка, гугу́тка гу́ка, а го́луб гугу́че. 2. *прво дечије артикулисано произвођење гласова.* – Детѐнцето им вѐч почѐло пома́лко да гугу́че.

гугу́ши се несвр. 1. *рогуши се, мрсити се, спрема се за свађу.* – Кажи́ некво́, немо́ј са́мо да се гугу́шиш. 2. *костреши се, спрема се за борбу.* – Они́ја два́ петла́ почѐли да се гугу́ше, са́мо што́ се несу́ степа́ли. 3. *шепури се.* – Немо́ј се гугу́шиш ко ћура́н, ода́вно се зна́мо. ⇔ *згугуши се.*

гу́да ж дет. *свиња.* – Си́не, немо́ј да ди́раш гу́дете, да те не упла́ше.

гу́др-р-р узв. *за вабљење свиње.* – Гу́др-р-р! Евѐ ба́ба ви донѐла поми́ће, да ми се наједѐте, и да пра́вите мѐсо и ма́з. ➞ *гуду-гуду, гуце-гуце.*

гу́ду-гу́ду узв. *за вабљење свиње* (упор. гудр). – Гу́ду-гу́ду, дојди́ ба́ба да те почѐшка.

гу́ж м зоол. *неотровна змија из породице смукуља, верује се да сиса краве у пољу* Coluber flavescens. – Пи́је ми кр̏в ко гу́ж.

гу́жва ж 1. *комешање, неред, помешња.* – Каква́ се то́ј гу́жва на́прави при ва́с от саба́јле, тѐпате ли се, ел се са́мо ка́рате. 2. *обруч од сплетене павити којм се вратнице спајају са стубом ограде.* – Затвори́ капију́ту и намакни́ гу́жву, да не излѐзну прачи́на на пу́т. 3. *нешто неправилно уплетено, згучено у гомилицу.* – Ако нѐмамо чеша́ло, ми́ си напра́вимо гу́жву от сла́му, па сас њу́ истр̏љамо говѐдо којѐ се залужи́ло.

гу́жвав, -а, -о *изгужван, неопеглан.* – Нѐчу га, не ми́је се, не ку́пе се, дрѐје му ста́лно гу́жваве и сцѐпене.

гу́жви несвр. 1. *гужва.* – Чи́тај, ал немо́ј ми гу́жвиш књи́ће. 2. фиг. *врда, увија, избегава да испуни што.* – Да́вај ако да́ваш, немо́ј да гу́жвиш и да ни са́мо ма́јеш. ⇔ *згужви, изгужви.*

гу́жви се несвр. *гужва се.* – Пази́ да ти се не гу́жве панталѐне, једва́ сам ји испегла́ла. ⇔ *згужви се.*

гу́жвица ж *дем. од гужва 3.* – Направи́ гу́жвицу о[д] тра́ву, па си избри́ши ципѐљћете, са́ че улѐзнемо у ва́рош.

гу́за ж дет. *дем. од гузица.* – Дѐте, смири́ се, да не доби́јеш пѐт по гу́зу.

гуза́т, -а, -о *који је дебелих гузова.* – То́ј дево́јче и сиса́то и гуза́то, пра́ва мађуша́на.

гузи́ца ж анат. *стражњица, задњица.* – Ви́ сте узбуја́ле гузи́це, не зна́јете кво́ је гла́д. Ље́ко је ње́му ка́т се неје̑ жени́л: једна́ ду́ша – једна́ гу́ша, једна́ гузи́ца – једна́ пани́ца, а кво́ да пра́вимо ми́ који́ и́мамо по пу́но дечи́шта!

гузи́чка ж *дем.* и *хип. од гузица.* – Она́ ме ра́стави од жену́ и деца́, па отиде́ з дру́гога, у гузи́чку вој га му́нем.

гу́ка мн. гу́ће ж *израслина, отеклина на телу човека или животиње.* – Овцу́ ми уапа́ла змија́, па вој се ди́гла гу́ка, не зна́м да ли че прежи́ви. По́јави се ко вр̑жица, по́сле нара́сте ко гу́ка, мора́ли су да га апери́шу. Оре́си ко ле̑шници, а гу́ће на грби́ну ко оре́си.

гу́ка несвр. *оглаша се гугутањем, гугуће* (о гугутки). – Гр̑лица гр̑ка: гр-гр, гр-гр, а гугу́тка гу́ка: гу-гу, гу-гу! Гу́кај ми, гу́кај, гугу́ће… ⇔ *загука.*

гу́кне свр. *огласи се.* – Са́мо гу́кни ако сме́јеш, да ти сва́ ре́бра избро́јим.

гула́мфер м шатр. *гоља, изелица, бесповичар, скитница.* – И куга́ че зајеба́вају гула́мферити у́спут него ме́н, ја́ сам на́јстар. ⇨ *гуланфер.*

гула́нфер м *в. гуламфер.* – Да́доше му некоји́ гула́нфери на́димак Ја́рц, због брадуту коју́ бе́ше пушти́л. Кад уле́зо, оно́ се ве̑ч збра́ли гула́нфери и пија́нице.

гу́ли несвр. 1. *дере, љушти, скида кору.* – Де́ре се ко да га гу́ле. Врбо́ва корка́ се ље́ко гу́ли кад и́ма мазгу́. И до са́ су ни гули́ли ко́жу сва́какви властодр̑шци, али ко ова́ј вла́с неје̑ ни једна́. 2. *једе једнолику и салбу храну.* – При на́с се ри́нта, гњете́ пу́кница, гу́ли мору́зница, це̑вчи ре̑ћи́ја и раздувује ћи́село млеко́. Некада́ смо гули́ли са́мо качама́к и мору́зницу, ле́б се је̑л са́мо на сла́ву. ⇔ *загули, згули, изгули, огули, прогули, разгули.*

гу́љав, -а, -о 1. *бедан, јадан, мршав, олињао.* – Не мо́же тека́, же́но гу́љава, ко што́ си ти́ замисли́ла. Ти́-ч бо́с да о́реш, и бо́с да у́мреш, у дупе́нце ли те гу́љаво је̑бем. 2. *који је низак и редак, који није густо никао* (о пшеници). – Истрови́л се ко путпуда́ља у гу́љаво жи́то.

гумара́блика ж *лепак за гуму, гумарабика.* – Без гумара́блику и пу́мпу се не по́ди на пу́т з бици́клу, да и́маш с кво́ да зле́пиш гу́му ако пу́кне, и да ју па́ напу́мпаш.

гума́ш м *трактор са гуменим точковима.* – Са́мо је Јо́рко ис Проваљени́к у Лужни́цу има́л тра́ктор гусе́ничар, сви́ дру́ђи накупува́ше тра́ктори гума́ши.

гумења́к м *гумени опанак.* – Све́ смо носи́ли сви́њсћи опљнци, па кат се појави́ше гу́мењци, ми́ смо ји ис пр̑во вре́ме од ми́лос зова́ли ципе́љће.

гу́мно ДЛ, ЛЗ с *в. гувно.* – Вр̑ли смо на гу́мно с ко́њи, те́рамо ко́њи та уга́зе жито́то, па ји изведе́мо, па с ви́ле све́ то́ј растресе́мо, па и́мамо ветрења́чу па га одве́јемо, то́ј тео́. На гу́мно нака́рамо кукуруз, ку́пови голе́ми, па се зову́ лупачи́ но́ћу та лу́пе, вече́ра се спре́ма, па до́ју га́јде та сви́ре, и́гру мо́мци, дево́јке.

гу́нгула ж *врева, галама, гужва.* – Прође́ та́ј гу́нгула, и уваги́ше ме мо́јти при́јатељ и једна́ неве́стица под ру́ће, да ме прошетају по Бе́оград.

гу́ндељ м зоол. *врста инсекта кукца* Melolontha vulgaris. – Гу́ндељи изла́те у ра́ну про́лет пре́двечер, и зуче́ кад лете́.

гу́ња ж *дебели топли вунени покривач ткан у бело-црним коцкицама и обавезно ваљан у ваљавици.* – Покри́јеш се сас цр̑гу, па врз њу́ дебе́ла гу́ња, и ћу́тиш до́к не сьвне. Куми́ца ни за́ви сьс цр̑гу и гу́њу, па си отиде́. Место́ кре́вет леса́, на лесу́ рого́жа, на рого́жу гу́ња, а покри́јеш се с цр̑гу мутавци́ку, и не мо́ж да озе́бнеш, па ко́лко да је студ.

гу́ра несвр. фиг. *иде напред, напредује.* – Јо́ш се не да́вамо, јо́ш гу́рамо, а докле́ че догу́рамо че се ви́ди. ⇔ *догура, изгура, нагура, прегура, прогура, разгура.*

гу́ра се несвр. *пробија се у гужви, завлачи се.* – Не гу́рај се, неси́ са́мо ти́ на ови́ја све́т, па да ти се сви́ скла́њамо. ⇔ *згура се, нагура се, угура се.*

гургуса́р м зоол. *врста дивљих голубова који се легу по кланцима.* – Покварило се времиште, а љу́ди се ко го́луби гургуса́ри набили по и́же, и саде́ му́љају и обр́тају на кальбљ́ак.

гу́рка несвр. *гура у дем. значењу.* – Теле́нце ме гу́рка у грби́ну, о́че да се и́гра.

гу́рка се несвр. *гура се у дем. значењу.* – Сеља́ци ко овчи́це, пољ́к се гу́ркају једни́ у дру́ђи, и смању́ју кру́гат, ћу́ту и че́кају смр́т.

гу́рман нов. м *човек који воли много и добро да једе, сладокусац.* – Црно́ вино́ неје́ за сва́кога, оно́ тра́жи гу́рмана, човека који́ мо́же до́бро и да поједе́ и да попи́је, и да му ни́шта неје́.

гу́рне свр. *употребом снаге помери с једног места на друго.* – Мо́ре, гу́рни га у је́ндак, ка́т се истре́зни о́н че си са́м до́јде, ру́ђе че ти отпа́дну сеца́јечи га. ⇔ *подгурне.*

гу́с м *легура од које се прави плотна за шпорет.* – Пло́тна је од гу́с, зато́ј је то́лко те́шка, и пу́кне ка́т се уда́ри.

гу́с, -та, -то *густ* (супоротно ретак). – Гле́ кљ́в је гу́с и у́бав ови́ја шамши́рчак. Гу́сти гро́здови по́несу бла́ђи, зрна́та им си́тна, и не мо́гу да до́зреју у́баво. ■ **по́гус,** -та, -то комп. *гушћи.* – По́густо је́ло је по́благо од чорбеља́к.

гу́са ж *узвик који се понавља у игри „гуса баба, гуса деда“* (том приликом се деца, или одрастао са дететом, хватају за руке тако што горња рука уштине доњу руку, подижући и спуштајући тако спојене руке говоре: „Гу́са ба́ба, гу́са де́да!“, поента је ко ће први да ослободи своју руку, и почне да голица онога другог узвикујући уз смех: Ђи́ли-ђи́ли-ђи́ли! “).

гусљ́к м *гусан.* – Ка́д ју по́пи, на́мршти се, сте́гну му се гу́ша, па поче́ да ју исте́за ко гусљ́к, и да пишти́ на но́с.

гу́сли несвр. фиг. *пева понављајући све исту мелодију.* – Сла́вуј се запоја́л у ја́буку, па гу́сли ли гу́сли, по́сле кад спре́гне сљ́нце, све́ се поку́та негде́ по ладови́нку, и живо́тињ́ће и љу́ди.

густа́к м *тле обрасло густим шибљем, или нешто крупнијом шумом, густиш.* – Ка́д ји напа́дну штркља́вице, гове́да се уштр́кљају, и гле́дају да се загњету́ негде́ у густа́к да се спа́су. ⇨ *гуштак.*

гу́стачљ́к, -чка, -чко *који је прилично густ.* – Гу́стачка мору́за, мо́ра да се ре́ти у загрта́ње, да не пра́ви са́мо ша́шње, него и кла́сје.

гу́стачко прил. *прилично густо.* – Свари́ пасу́љат гу́стачко, немо́ј да је ре́так да мо́гу да се бри́јам с ње́г.

гу́сти несвр. *чини да нешто постане густо.* – Немо́ј да гу́стиш чорбу́ту ко ка́шу, чорба́ је да се ку́са с ложи́цу, а не с ви́лицу. ⇔ *згусти, огусти, пригусти, угусти.*

гу́сти се несвр. *згушњава се.* – Кад а́јвар по́чне да се гу́сти, тре́бе да се не́престано ме́ша да не загори́. Поче́ше се гу́сте црни́ о́блаци нат Су́ву пла́нину, да́ј Бо́же да ни не те́па гра́д. ⇔ *згусти се.*

густи́ра несвр. *ужива у доброј храни и пићу.* – Немо́ј се жу́рите, мезе́лите, густи́рајте пољ́к. ⇔ *изгустира.*

гу́сто прил. 1. *који је поређан близу један до другога, или који се често понавља.* – Гу́сто ни́кла мору́за, че мо́рамо да ју ре́тимо у копа́ње. Мло́го гу́сто пу́ниш ча́шете, че ни бр́зо напо́јиш. 2. фиг. *опасно.* – Кад ни силдиса́ше Ћи́ринска пце́та, бе́ше гу́сто, једва́ се одбрани́мо.

гу́та[1] ж *грудва сира* (упо грутка). – До́ста је једно́ крава́јче и гу́та си́рење, па да напу́ниш ду́пе.

гу́та[2] ж мед. *болесш у којој ошекну зглобови и грло, израслина.* – Пи́ни, то́ј ређи́ја, од њу́ се не ди́зају гу́те у гу́шу.

гу́тав, -а, -о *кргав.* – Дојдо́ше однекле́ Ци́гањи да калаи́сују тигањи́ и котло́ви, а њи́не же́не с гу́таве но́ђе се размиле́ше по село́ да про́се и вражу́кају. Гу́таво др̑во те́шко се це́пи.

гуту́р м *клешвена реч којом се жели да онај коме је клешва упућена изгуби моћ гушања, да му засшане залогај у грлу и да се угуши.* – Гуту́р га изе́л. Гуту́р те вати́л, па да не мо́ж ни во́ду да прегл̥не́ш. (клет.).

гутура́ч м мед. *шежак коњски кашаљ.* – За́душка је код љу́ди, а гутура́ч кот сто́ку. Вати́л га гутура́ч, па се не мо́ж иска́шље. Спопа́л га гутура́ч па са́мо кру́че. Сељак неје́ да господу́је, него да цр̑нчи, да гу́ли ко́жу на дла́нови, да једе́ пра̑ши́ну, и она́ ње́га, до́кле га не изеде́ гутура́ч.

гу́це-гу́це *за вабљење свиње* (упор. гудр). – Гу́це-гу́це, је́ла да ти ба́ба даде́ трави́цу.

гу́ша[1] ж 1. *грло, врашт.* – Ста́де ми за́лок у гу́шу, па ни нанадо́л, ни нанаго́р. Кад ме дове́доше секр̑ва сту́ри жлти́цу од њо́јну гу́шу, па ју ту́ри на моју́. 2. фиг. *оно што шреба да се нахрани и напоји.* — Љко је ње́му: једна́ ду́ша, једна́ гу́ша, једна́ гузи́ца, једна́ пани́ца, а кво́ ми́ да рабо́тимо сас гоца́ дечи́шта. ⌂ **ва́та за гу́шу** *сшеже за врашт.* – Погоди́мо се за цену́, кад заврши́мо ра́боту, га́зда не́че да испуни́ цену́, са́ се спре́мамо да га ва́тамо за гу́шу. ⌂ **ту́ри коно́пац на гу́шу** *обеси се.* – Бе́ше ми дошло́ да ту́рам коно́пац на гу́шу, да си сама́ ства́рам смр̑т оди то́га бесни́ка.

гу́ша[2] ж *природно проширење једњака код пшица, где се привремено задржава храна док донекле не омекша, вољка.* – На ову́ј коко́шку гу́ша пу́на сас пе́сак. ➞ *подгушњак.*

гу́шав, -а, -о *који има велики подбрадак.* – Бе́ше ни́сак чове́к, дебе́л и гу́шав, ста́лно с раздр̑љену кошу́љу. Жени́цата му у́бава, али гу́шава, мо́ра да здра́вствено неје́ нешто́ како́ тре́бе.

гуша́н м зоол. *голуб богашог перја око грла и вољке.* – На́јубави го́луби су гу́шани.

гуше́тина ж *пеј. од гуша*[2]. – Поко́љемо коко́шће, па гуше́тинете и цре́ва вр̑љимо на пце́та, а оно́ј дру́го си нату́рамо у замрзева́ч. ➞ *гушљак.*

гу́ши несвр. 1. *онемогућава коме дисање.* – Да ме са́мо не гу́ши за́душка, била́ би на́јздрава жена́ на све́т. 2. фиг. *омешa коме или чему развој, напредовање.* – Де́сет го́дине се ту́жимо с комши́ју мецника́ збо́г оре́ј, гу́ши ми бере́ће́т, а о́н не́че да га о[т] цече́. ⇔ *загуши, погуши, пригуши, угуши.*

гуши́ца ж *хип. од гуша*[1]. – Че́ре, де ми попо́ј, ти́ у́баво поје́ш, па че те ба́ба цу́не у гуши́цуту. ⇨ *гушичка, гушка.*

гуши́чка ж *в. гушица.* – Остаре́мо, несмо́ ви́ше за ра́боту, али гуши́чка тра́жи и да је́дне и да пи́не.

гу́шка ж *в. гушица.* – Напре́д неје има́ло лека́ри, ако дете́ заболи́ гу́шка, ел му се превр̑же цре́во – о́дма мр̑е, а са́ неје́ тека́.

гушља́к м *пеј. од гуша*[2] (упор. гушетина). – Исврљи́ гушља́цити надво́р, да не смрде́ у ку́ћу.

гушобо́ља ж мед. *болесш у грлу, дифшерија.* – У ста́ро вре́ме деца́ су се мло́го разбољева́ла од гушобо́љу, и умира́ла су од њу́.

гушта́к м *в. густак.* – Ка́д му́ну наго́р кроз габра́к, не мо́ж га крушу́м сти́гне, сѣ́в се и́сцепи до́к се про́муа кроз гушта́к. Де́да шму́гну у гушта́к, па пра́во код ба́бу.

гуштерљи́во *које је зелене боје.* – У Бла́говести у шума́к ни́кло цве́ће: а́лево, модро́, гуштерљи́во, жльто́, пепеља́во, ру́јево, шпловирано, ка́цаво, љиљако́во, и сва́каквојете.

гушче́ мн. гушчети́ја *младунче гуске.* – Гу́ска о́че да напа́дне чове́ка ако вој прио́ди при гушчети́ја.

гу́шчица ж 1. *дем. од гуска.* – На́јвиш чу́вамо коко́шће, али и́мамо и пеше́с гу́шчице. 2. фиг. *наивна женска особа.* Е, пра́ва си гу́шчица, мо́же да те неће́ш љ̀же како́ си о́че, ти́ и́ма све́ да му ве́рујеш.

гу́шчи се несвр. 1. *слеже раменима у недоумици.* – Ти́, Мила́не, кажи́ некво́, чу́јеш ли кво́ те питу́ју, немо́ј са́мо да се гу́шчиш. 2. *кости́реши се, по́диже длаку или пе́рје од сти́раха.* – Ма́чка се гу́шчи ка́т се сре́тне с не́познато ку́че. ⇔ *згушчи се, нагушчи се.*

Д

да́ речц. *у многобројним значењским контекстима.* ⌂ Да́, да́, бѣ̀ш тека́ је било́. (*потврђивање)*. ⌂ Да́ си жива́ и здра́ва што́ ми доне́се води́цу, бѣ̀ш сам била́ же́дна. (*захвалност за учињену услугу*). ⌂ Да га не зна́м што-бу́де што́ ме о́стави саму́ да саму́јем и тугу́јем. (*жеља да га стигне нешто лоше*). ⌂ Доби́ше дево́јченце, оно́ у́баво – да́ те ми́ло да́ га гле́даш. (*дивљење*). ⌂ Бо́љу од ме́н не́ма да на́јдеш, па каква́ сам, да́ сам. (*допуштање*). ⌂ Заме́си се те́сто, да́ неје́ тврдо, да́ неје́ ме́ко, па се расу́че о́бга ко́лко пр̀с дебе́ла, и према́же сас пе́кмез. (*таман како треба*: *ни тврдо, ни меко*). И многи други.

дабо́гда прил. *за изрицање жеље, проклињања и сл.* – Ја́ и мој́и то́ј несмо́ уработи́ли, а који́ је уработи́л дабо́гда да му се ру́ђе угрче. ⇨ *дабогдаде, дабогдадедал, дабогдал.*

дабо́гдаде прил. *в. дабогда.* – Чу́ма те уби́ла дабо́гдаде.

дабо́гдадеда́л прил. *в. дабогда.* – Пи́пка ји вати́ла дабо́гдадеда́л. Склувчи́ло га дабо́гдадеда́л.

дабо́гдал прил. *в. дабогда.* – Дабо́гдал бе́с те вану́л, па те ни́кад не пушти́л. Дабо́гдал да́ не ви́ди аи́р од о́чи, не́ло ђо́рав по све́т да о́ди.

дабо́гме прил. *дакако, наравно.* – Ете́, тека́ је то́ј било́, дабо́гме! ⇨ *дабоме.*

дабо́ме прил. *в. дабогме.* – Па дабо́ме, све́ је тека́ било́, ја́ сам с о́чи гледа́л.

да́ва несвр. (аор. јд. дава́, мн. дава́мо – да́васте – дава́ше; импф. јд. да́вао – да́ваше – да́ваше, мн. да́ваомо – да́ваосте – да́ваоше) *даје.* – Ју́тром јо́ш тѣ̀вно до́јду коледари́, ба́бе им да́вају оре́си и коврждањи́. Дава́ до́к има́, са́ се пречьчка́, оста́до без ди́нар. Неве́сте да́ваоше да́р на сви́, али на́јвише на ку́ма и на куми́цу. ⌂ **да́ва зо́р** *приморава.* – Мо́ре, да́вај му зо́р, са́м не́че да при́зна. Дава́л вој зо́р да приста́не, ал она́ и́спрво не теја́ла, по́сле приста́ла. ■ **дава́ње** *гл. им.* – Ми́ смо дошли́, чу́ли смо да и́мате дево́јче за дава́ње, а ми́ па и́мамо си́на за жени́дбу. ⇔ *додава, задава, издава, надава, одава, подава, предава, придава, продава, раздава.*

да́ва се несвр. *предаје се.* – Ца́бе Петка́на вражу́ка по це́л дѣ̀н да вр̀љим рећи́ју и дува́н, ја́ се не да́вам тека́ љ̀ко у́-руће, не́к си она́ при́ча њо́јне при́че, ја́ си те́рам по моје́. ⇔ *подава се.*

дава́нција ж *давање, издатак.* – Скупо́ћа и дава́нције на све́ стране, сви́ тра́же да им се даде́, а ни́кој не́че пару́ да ти су́не.

да́ви несвр. 1. *убија стезањем врата.* – У́вати га за ши́ју, па поче́ да га да́ви, да ји не раставѝше, те́ше да га на́чисто зада́ви. 2. *коље зубима.* – Гоца́ пу́т су ми о́вце дави́ли ву́ци. 3. *гуши отежавањем дисања.* – Ја́ сам здра́ва, да ме за́душка не да́ви, ме́н до́ћид не би има́ло. Да́ви ни пра́шина у вр̀шу, на́рочито они́ја који́ су испред дре́ш. ⇔ *задави, надави, подави, удави.*

да́ви се несвр. 1. *то̄пи се, то̄не у воду.* – Ја̏ сам се дави̏л, са̏ ме и од пли̏тку во̏ду стра̏. 2. *уједа један другога.* – Пце̏та се на̏јвиш да̏ве окол бесујѝцу. 3. *с̄трасно се воле или свађају.* – На̏род прое̏оди, а о̏н ју пригрну̏л па се да̏ве, и̏ч сра̏м не̏мају. Ло̏ше јетрве̏ се стави̏ле, да̏ве се ко пце̏та, че расту̏ре до̏мат. ⇔ *здави се.*

дави̏ја ж *с̄плет̄ика, свађа.* ▲ – Вапи̏ре ти̏ нијѐдан, са̏мо зна̏ш да баксузу̏јеш и пра̏виш дави̏је. Та̏ј жена̏ ни̏шта не рабо̏ти, са̏мо пра̏ви дави̏је по село̏ да се љу̏ђи мрзу̏. Ма̏ деца̏та би си ле̏по живе̏ла, али стари̏ти им пра̏ве дави̏ју.

давија̏р м/ж *с̄плет̄карош.* – Она̏ је једѝн давија̏р што не посто̏ји.

давначка̏ прил. *давно у дем. значењу, п̄оодавно.* – Давначка̏ бе̏ше, али и са̏ све̏ па̏нтим ко јуче̏р да је било̏. ⇨ *давначко, давначће.* ⇔ *одавначка.*

давначко̏ прил. *в. давначка.* – Тој давначко̏ било̏, заборави̏ла сам како̏ смо припо̏јувале момче̏ и дево̏јче на седе̏њу. ⇔ *одавначко.*

давначће̏ прил. *в. давначка.* – Давначће̏ било̏, не мо̏гу се се̏тим како̏ бѝш бе̏ше. ⇔ *одавначће.*

давнашѝњ, -шња, -шњо *давнашњи, који се десио давно.* – Ме̏н си је ти̏ја давнашѝњ живо̏т би̏л мло̏го до̏бар, ако са̏ све̏ по̏има и за једе̏ње и за облаче̏ње.

да̏да ж *с̄тарија сес̄тра.* – Ја̏ и данѝс, а̏ко сам ста̏ра жена̏, по̏старога бра̏та о̏кам ба̏те, а по̏стару сестру̏ да̏де. ■ **да̏дин** *који п̄рип̄ада дади.* – Да̏дин да̏р је би̏л на̏јубав у село̏, све̏ комши̏ће су се збира̏ле да га гле̏дају.

даде̏ свр. 1. *да, дадне.* – Бо̏г даде̏ чове̏ка, па му по̏сле све̏ у̏зне. Чу ви даде̏м све̏ кво и̏мам, са̏мо ми се ма̏нете од гла̏ву. 2. *п̄рихват̄и п̄онуду п̄росаца да уда кћер.* – Доди̏ше и питува̏ше за да̏ду, и башта̏ ју да̏де, а до сва̏дбу че си при на̏с седи̏. ⇔ *здаде, издаде, нададе, п̄редаде, п̄ридаде, п̄родаде.*

даде̏ се свр. *п̄освет̄и се чему.* – Да̏л се на трошѐње и лѝк живо̏т, па до̏к трајѝ. ⇔ *здаде се, нададе се, одаде се, п̄одаде се, п̄редаде се, саздаде се.*

да̏ден, -а, -о 1. *оно шт̄о је добивено, а не радом ст̄ечено.* – Да̏дено и кра̏дено не трајѝ, па не̏че ни на ови̏ја данѝшњи о̏лош. 2. *која је заручена, верена.* – Да̏да бе̏ше да̏дена, али вој сва̏дба јо̏ш не бе̏ше пра̏вена, па си седе̏ше при на̏с. 3. фиг. *рођен, ст̄ворен за шт̄о.* – Да̏ден за све̏, у све̏ се разу̏ми, ни̏шта му се из ру̏ђе не о̏тне кво у̏зне да урабо̏ти.

да̏дне *даде у дем. значењу.* – Кат се разбесне̏јеше пија̏н, дечѝца ја̏дна бе̏гају при Петка̏ну, она̏ ји прикљѝне док ма̏ну да се тресу̏, по̏сле им да̏дне да је̏дну, па ји уку̏тка у кре̏вет ту̏ј да пре̏спу. ⌂ **да̏дне му** *дозволи себи да мало п̄рекардаши у чему.* – Бе̏ше му ма̏лко да̏днул, па се расћисли̏л. Престану̏л сам да пу̏шим, ал ка̏д ми се ја̏ко припу̏ши, ја̏ му у два-три̏ дѝна да̏днем по једну̏.

да̏жбина ж *намет̄, п̄орез.* – Како̏ која̏ но̏ва вла̏с до̏јде, да̏жбине све̏ по̏големе.

да̏клем речц. *дакле.* – Да̏клем, и̏ма цеда̏ћѣ и цеда̏љѣ, цеди̏љѣ и цеди̏ла.

да̏ко речц. *за п̄от̄врђивање* (упор. ако[2]). – Да̏ко си га истепа̏л, заслужи̏л је тепа̏ње. Да̏ко сте дошли̏, још кѣд ви се на̏дамо.

далаве̏ра ж *лаж, п̄одвала.* – Пази̏ да ти не напра̏ји неку̏ далаве̏ру, да не мо̏ж да се по̏сле опе̏реш.

дала̏п м 1. *ормарић без врат̄а на зиду за одлагање п̄осуђа.* – Су̏дови се оми̏ју, па се наре̏де на дала̏п, где им је ме̏сто. 2. *лимена п̄осуда ваљкаст̄ог облика са дршком у којој се на п̄ламену п̄ржио јечам или наут̄ као сурогат̄ кафе.* – Лау̏т испече̏мо у дала̏п, па га стљѝчемо у чу̏туру и пи̏јемо ко каве̏.

дале̏к, -а, -о *удаљен.* – Дале̏ка вода̏ о̏гањ не га̏си. Деле̏ко од о̏чи, дале̏ко и од срце̏. ⇨ *долек.* ⇔ *одалек.*

дале̏ко прил. *далеко.* – Деца̏ ми дале̏ко, ал ме че̏сто посе̏чује комши̏ка, да неје̏ она̏, не зна̏м куде̏ би се дену̏ла. ⇨ *долеко.*

да́ма ж *дечја игра са зрнима пасуља или кукуруза, мица.* – А́јде да и́грамо да́му. Че и́грамо да́му, али не́ма поврта́чка, где́ ту́риш зр̏но, ту́ј и́ма да оста́не.

да́мар м *крвни суд, жила куцавица, било.* – Пр̏ви пу́т у мо́ј живо́т видо́ голу́ жену́, но̏ђе ми се поче́ше тресу́, кроз меши́ну поче́ некво́ да дѣ̏шче, а да́мари се учука́ше, че ми изле́зну на но́с.

даньс прил. 1. *овога дана, у данашњи дан, данас.* – Даньс сти́гомо, јо́ш се несмо́ ни распа́ковали. 2. *у данашње време.* – Даньс ни́кој ни́кога не гле́да, ни́кој ни́кога не бре́нује. ⇨ *дьньс.*

даньске ЛЗ прил. *овога дана, у данашњи дан, данас.* – Пре́ У́скрс собере́мо се де́вет девојке, и и́демо по села́ у Ла́зарицу, а то́ј даньске ви́ше не́ма. ⇨ *даньсће, дьньске, дьньсће.*

даньсће ГЛ, ДЛ прил. *в. даньске.* – Јуче́р преслави́мо, а даньсће че одма́рамо од го́сје.

даньшњи, -шња, -шњо прил. *данашњи.* – Башта́ си ји неје́ упу́чувал да у́че шко́лу, нело́ а́јд с о́вце, ајд с ко́зе, а оно́ је бо́ље било́ да је гледа́л даньшњо вре́ме и даньшњи живо́т.

даньшњица ж *данашње време, садашњост, савременост.* – Кво́ да се рабо́ти, даньшњица, напре́д је било́ куде́ му́ж, ту́ј и жена́ з деца́, а са́ му́ж и жена́ ова́м при једну́ ба́бу, а деца́ она́м при дру́гу ба́бу. Воле́ла сам си стари́ну, било́ је и у ста́ро вре́ме добро́, али приста́јем са́ и у даьшњицу, како́ сви́, тека́ и ја́.

данґу́ба ж 1. *провођење времена у нераду, беспослица.* – Умори́л се од данґу́бу, па приле́гал да одмо́ри. 2. *новчана накнада за изгубљено време.* – Чу ти бу́дем сведо́к на су́д, али дне́вницу да си ми пла́тиш за данґу́бу. 3. *беспосличар, лењština.* – Напу́не ра́дњу данґу́бе, не мо́ж се обр̏неш оди њи́, седу́, пи́ју, пцу́ју си же́не, и це́л дѣ̏н кле́пају једно́ сећи́рче.

данґу́би несвр. *узалудно троши време, ленствује.* – Де́ да се́днемо да поора́тимо ма́лко, ал ако сте бѣ̏ш даньс нашли́ да се бога́тите, па не́че да данґу́бите на глу́пости, не́чу ви заме́рим. ■ **данґубе́ње** *гл. им.* – Ти́ си побуја́ла, ме́н три́ста ра́боте че́кају, не́мам вре́ме за данґубе́ње. ⇔ *издангуби, одангуби, подангуби.*

данґу́би се *задржава се где губећи време узалудно.* – Немо́ј да се данґу́биш, и ме́не да данґубиш, нело казу́ј за кво си дошѣ̏л. ⇔ *задангуби се, одангуби се.*

да́нце *дно дрвеног суда.* – До́бар ма́јстор, на́прави ми буре́нце ко звоньц, али на једно́ да́нце пома́лко вла́жи, па ми се гу́би ређи́ја.

даньоно́чно прил. *и дању и ноћу, данонoћно.* – Купи́ли су ста́н у сутуре́н, па им даньоно́чно гори́ си́јалица.

да́р[1] м *девојачка сирема, одевни предмети којима ће као млада дарити момкову родбину и сватове.* – Неве́ста да́рује да́р, а доби́ва по́клон. Неве́ста да́ва да́рови на ку́ма, куми́цу и на сви́ укућа́ни.

да́р[2] м *надареност, обдаренодст за шта.* – И за овчарлѣ̏к тре́бе да се и́ма да́р, а ка́м ли за шко́лу.

да́ра ж трг. *разлика у тежини између робе и амбалаже у којој се она налази, тара.* – Ми́ прода́вамо папри́ку на ца́к, и одби́вамо по ћи́ло за да́ру, па ко́лко ца́ка ку́пиш, то́лко ћи́ла ма́ње пла́тиш.

да́ри несвр. *сирема ћерки девојачку сирему.* – Ми́ смо на́шу уну́ку поче́ли да да́римо чи́м смо ју уписа́ли у пр̏ви ра́зред. ⇔ *надари, подари.*

да́ри се несвр. *сирема себи девојачку сирему.* – Тамѣ̏н се задевојчи́, поче́ се да́рим, али ми ма́ти у́мре, и ја́ оста́до без да́р.

дари́вка ж *обичај да млада дарује сватове током свадбеног церемонијала.* – Дари́вка је ка́д неве́ста да́рује сва́тови. У дари́вку па́дну на́јавише цели́вће.

дару́је несвр. *даје дарове, дарива.* – Напре́д је неве́ста мора́ла да дару́је сва́кога сва́та, а о́ни њо́вој да даду́ некакъ́в по́клон. Ка́т сам доби́ла пр́во дете́ ме́н је све́кар купи́л ципе́ле, а уну́че је дарува́л сас жљ̀тицу на чело́. ⇔ *издарује.*

да́тка ж *дем. од дада.* – Не смеје́м у́ста да отво́рим, че ме чу́је да́тка, па че ка́же на ма́јћу ми да смо нешто́ продума́ли. Да́де, да́тће, пове́ди и ме́н с те́б на игра́нку.

да́том *одређено календарско време неког догађаја, да̄тум.* – Који́ је даньс да́том? Ко́г та́чно да́тома сам се роди́ла не па́нтим.

да́цбина ж *дажбина, наме̄т ван по̄реза.* – Годи́шњи по́рез на имо́вину неје́ голе́м, али су дру́ђе да́цбине големе́, и све́ је ску́по.

дь̀ м *ваздух који жива бића удишу и издишу, дах.* – Вр̀там се ја́ ма́лко ћевли́сан, и куде Ре́сничку ћупри́ју тамѝн реко́ да мо́чам, не́ли се од Бе́лу Во́ду некво́ сту́нти, па у ме́н, у́дари ме те ме ра́сипа, и́скара ми дь̀, јо́ш се не мо́гу осеве́рим кво́ је било́.

дьждѐвњак ГЛ м зоол. *врс̄та водоземца сличног гушт̄еру, даждевњак* Salamandra muculoza. – Не́је добро́ да се дьждѐвњак уте́па. Дьждѐвњака видо́мо у на́ш буна́р. ➞ *дуждевник, дуждевњак.*

дьн мн. дьнови / дни́ уз бр. дьна м *време од изласка до заласка сунца, дан.* – По це́л дьн спи́, по це́лу но́ч сѣ̀ита. Прој̀до́ше неко́лко дьна од ва́шарьт, а о́н све́ ми́сли на њу́. Где́ се дену́ше они́ја дьнови ка́д вој је све́ од ру́ђе ишло́ сас мера́к, и у ку́ћу се напредльк виде́л? Има́ли смо троји́ца слу́ђе, па им сас јетрву́ но́симо вече́ру на дни́. Да је три́ дни́ ко сви́ дни́. Бобо-Павли́ја и́стин ста́рачка, али и́ма си дни́, че си пожи́ви јошће́. Во́лим да се ста́јим с моји́ сеља̀ци, да пи́немо рећи́цу, ме́знемо ву́рдицу ел турши́јицу, да се распри́чамо и потсе́тимо на мла́ди дни́. ▌**Бьгњи** ~ *Бадњи дан.* – За Бьгњи дьн се ме́си кра́вајче, у ње́г се нату́ра зр̀но от пасу́љ, зр̀но од мору́зу, дрвце́ од бьгњак и желе́зна пара́. ▌**Бьдњи** ~ *Бадњи дан.* – На Бьдњи дьн се сви́ издиsамо саба́јле, па на́јстар у ку́ћу и на́јмладо дете́ и́ду у шума́к да оцечу́ бьдњак. ▌**ти́ја** ~ *дан маркиран неким важним догађајем.* – Домачи́н је, и ја́к је на ку́ћу, и сва́кога ку́ј му тро́пне ти́ја дьн на вра́та испо́штује ко да му је на́јрод. ▌**су́ден** ~ *судњи дан.* – Без су́ден дьн не́ма смр̀т. ▌**ба́бини дни́** *мар̄товски дани са чес̄том сменом снега и сунца, баба-Мар̄та.* – Ба́бини дни́ се ва́ле с љута́вину, кат су ба́бини дни́ ба́бе тре́бе да се по́штују, да им се и́де по во́љу, да би́ било́ у́баво вре́ме. ▌**до́бри дни́** *дани обележени црвеним словом у верском календару.* – До де́вет дьна се изла́зи на гро́б прет сльнце, по́сле се и́де ве́чером до чети́ријес дьна, а по́сле са́мо спром не́дељу и такви́ добри́ дьнови. ▌**о́брочни дни́** *дани у којима се ст̄ављају п̄арас̄тоси п̄окојнику.* – Ако неко́ј у́мре, и ка́д му се ту́рају о́брочни дни́, ме́се се на́крсник и по́скурнице. ▌**ови́ја дни́** *ових дана, ускоро.* – На́дамо им се да до́јду ови́ја дни́ да ко́љемо сви́ње. ⌂ **на дни́** *у одређеним данима.* – Троји́ца слу́ђе смо има́ли с о́вце, па и́демо с јетрву́ на дни́ да им но́симо ле́б, три́ дьна ја́, три́ дьна она́. ⌂ **дьн и кома́т** *ленс̄твовање, ц̄аболебарење.* – Од ње́га ти је са́мо дьн и кома́т, сас ње́г не́ма да процьвти́ш. ⌂ **обе́ли се дьн** *сване нови дан.* – О́бели се и ти́ја дьн, тьг си ми́слео да је мо́ј на́јцрн дьн, а мо́же се ре́кне да несьм ни погреши́л. ⌂ **дошьл му дьн** *умро.* – На деда-Бра́нка дошьл дьн, јуче́р га закопа́ше. ⌂ **дьн-дьньс** *у данашњици, данас.* – И дьн-дьньс ми неје́ ја́сно како́ се то́ј де́си да онаква́ дево́ћа у́зне онакво́г за̀пљаса. ⌂ **дьн-дьњи** *и дан-данас, још увек* – Дете́ ми по́страда на о́сом го́дине, тьг сам се ја́ и упропасти́ла, и дьн-дьњи па́тим од гла́ву, ете́, две́ шами́је сам забради́ла. ⌂ **дьн-но́ч** *дању-ноћу, непрекидно.* – Кво́ се де́си с њо́јног си́на, и куде́ се де́ну, дьн-но́ч са́мо си оди то́ј ми́сли. Док се кре́ч не испече́, у жа́риште дьн-но́ч не сме́је да зага́сне о́гањ. ⌂ **дьн-и́здьн** *из дана у дан, непрес̄тано.* – Ете́ ти, па ти́ са́ ви́ц какъ́в је на сеља́ка живо́т, це́л дьн врти́ мати́ку, и тека́ дьн-и́здьн, па до́јду вагабу́нде и обе́ру смета́ну. Дьн-и́здьн ћи́ша, не мо́жемо се́но да осу́шимо и прибе́ремо. ⌂ **и́здьн-у́дьн** *из дана-у дан.* – Ако се рабо́ти и́здьн-у́дьн ра́бота се урабо́ти,

ако се разнемагу́је, не́че се ни́кад урабо́ти. Нама́љујемо се и́здњн-у́дњн. ⌂ **од дѣ́н до дѣ́н** *из дана у дан.* – Мо́ре, теле́во од дѣ́н до дѣ́н све́ ви́ше прида́ва. ⌂ **о́[д]дѣн-на́дѣн** *од данас до сутра.* – О́[д]дѣн-на́дѣн, де даньс, де ју́тре, вре́ме си прође́, а ти́ ме не за́проси. ⌂ **и́ма си дни́** *честрдави и настави да живи.* – Бобо-Добри́ја си има́ла дни́, пре́здраве, и ене́ си ју о́ди по дво́р. ⇔ *прекодњн.*

дѣ́ньс прил. *в. даньс.* – Сти́гомо дѣ́ньс пред обе́д, јо́ш се несмо́ ни распа́кували. ⌂ **дѣ́ньс ву́ра – ју́тре ку́ра** *данас има – сутра нема.* – Де́ца, шпа́рајте ма́лко сушени́цете, да не бу́де: дѣ́ньс ву́ра, ву́ра – а ју́тре ку́ра.

дѣ́ндѣньс прил. *данданас.* – Ста́ре же́не си и дѣ́ндѣньс но́се ву́нене пле́тене су́кње.

дѣ́ньске ЛЗ прил. *в. даньске.* – Ка́д бу́де Ђу́рђовдѣн че и́демо дѣ́ньске у цве́јке, да бе́ремо цве́јке, па да ви́јемо ве́нци, по́сле че прему́зујемо о́вце, а су́традѣн ни доо́де го́сти. ⇨ *дѣ́ньсће*

дѣ́ньсће ГЛ, ДЛ прил. *в. дѣ́ньске.* – Дѣ́ньсће не мога́ да до́јдем, па чу гле́дам ју́тре да навр̑нем.

дѣ́нга ж *жиг, белега.* – У́пролет сва́ћи беле́жи ја́ганци која́ су оста́вена за чува́ње сѣс ра́зличите дѣ́ње, да си ји разли́кује од туђе́ о́вце кат порасту́.

дѣнго́сан, -а, -о *обележен, дангосан.* – Чове́к који́ је у дети́ње дѣнго́сан да во́ли да кра́дне, то́ј га пра́ти це́л ве́к.

дѣ́не свр. *дахне, одмори се.* – Не зна́је на коју́ че стра́ну напре́д да се обр̑не, и кво́ да по́чне, нале́гле ју ра́боте, па не мо́ж да дѣ́не. Ка́д у́мремо, че дѣ́немо. ⌂ **дѣ́не сас ду́шу** *одахне, опусти се.* – А́јде, а́јде напре́д, је́ла, се́ди, дѣ́ни сас ду́шу. До са́ је скапува́ла на но́ђе до́к на́рани и на́поји ови́ја што́ се довле́кли, не́ка сѣ́г ма́лко дѣ́не сас души́цу. ⇔ *издѣ́не, одѣ́не, предѣ́не, уздѣ́не.*

дѣ́ньом прил. *по дану, преко дана, обдан.* – Они́ тека́ дѣ́ньом ораги́ли, кад у́вечер, ко да се ни́шта несу́ договара́ли. ⇨ *дѣ́ньу.*

дѣ́ньу прил. *в. дѣ́ньом.* – Но́чом не спи́, дѣ́ньу га ме́сто не др̑жи.

дѣска́ мн. дѣ́сће ж *даска.* – Тополо́ве дѣ́сће су лѣ́ће за ра́боту, али не тра́је ко ча́мове. ⌂ **ва́ли му једна́ дѣска́** *није психички у реду, нешто му фали у глави.* – Па́метан, са́мо му ва́ли једна́ дѣска́. Ма́ни се од ње́га, ви́диш да му ва́ли је́дна дѣска́ у гла́ву. ⌂ **нема све дѣ́сће у гла́ву** *није сав свој, нешто психички није како треба.* – Затл̥цује се, ко да не́ма све́ дѣ́сће у гла́ву.

дѣ́шне свр. *дахне.* – Који́ пѣ́шне, да га запи́ши да не мо́ж да дѣ́шне.

дѣ́шче несвр. 1. *дахће.* – Осе́чам му пр̑сти, ни́ти о́н некво́ вре́ви, ни́ти ја́, са́мо дѣ́шчемо. Дѣ́шче ко овца́ на же́гу. 2. фиг *јечи као да дахће.* – Ко́ста сви́ри у га́јде, тупанци́ја и[з] сву́ сна́гу ту́па у тупа́н, а тупа́н са́мо дѣ́шче.

дѣшчи́ца *дем.* и *хип. од дѣска, дашчица.* – Ако и́мамо дѣшчи́це од ли́пу пра́јимо клу́пе, бо́ље ка́т су од по́лько др̑во, зго́дне за преносе́ње.

дѣшчури́на ж *аугм.* и *пеј. од дѣска, дашчурина.* – Ова́ј дѣшчури́на иструле́ла, неје́ ви́ше ни за о́гањ.

два́јес бр. *двадесет.* – Чу те мо́лим да ми даде́ш два́јес и́љаде на поза́јмицу.

двајести́на м *збир од приближно двадесет, око двадесет, двадесетак.* – Г̑снице стоју́ у топи́ло двајести́на дѣ́на, па се ва́де.

двана́јес бр. *дванаест.* – Сва́ка ку́ћа је чува́ла по пешесна́јес о́вце, и по десети́на-два́најес ко́зе.

два́пути прил. *два пута, дваред.* – До́јдемо од ра́боту, она́ свари́ла зељи́це, ја́ ку́снем по једну́ш, по два́пути не кусам, и стојим, не́ма седе́ње.

дватри́јес м *збир од приближно тридесет, између давадесет и тридесет, тридесетак.* – Чува́ли смо по здватри́јес о́вце и по десети́на козе.

дватритројица м *два или три мушкарца.* – Ува̏те се по дватритројица који̏ су до̏бри играо̏рци, па ка̏д заи̏грају си̏тно, дру̏ђи преста̏ну да и̏грају, са̏мо њи гле̏дају. И ми̏ и̏мамо даватритројица такви̏ пија̏ндуре у село̏, уле̏зну ли ти у ку̏ћу, после се не мо̏ж одбељо̏шеш од њи̏.

две̏ бр. ж и с *према два.* – У на̏шу ку̏ћу су биле̏ две̏ јетр̏ве, и сва̏ка је има̏ла по две̏ деца̏. ⌂ **не ви̏ди две̏** *толико нешто жели, да од пусте жеље за тим ништа не види.* – Зна̏м те, Јеле̏нко, те̏б се једе̏ ба̏ница, па две̏ не ви̏диш! Сте̏са с̏рце, зна̏м да му се пи̏је па две̏ не ви̏ди, ал пробу̏је да издржи̏ бес ту̏ј несре̏ћу. ⇔ *одве.*

две̏ри несвр. *двори, настојава* . – Мо̏ја ма̏ћа, нау̏чена од ма̏лечко да две̏ри и слугу̏је, до̏кле го̏д је могла̏ приноси̏ла је и на му̏жа и на деца̏ кво им притре̏бе. ➞ *девери, деверује.*

двого̏дац м *мужјак који је напунио две године.* – Це̏л ве̏к је би̏л овча̏р, за уко̏п да му закоље̏те овна̏ двого̏ца.

двого̏тка ж *женка која је напунила две године.* – У̏бава кра̏вица, двого̏тка, јо̏ш се неје̏ води̏ла.

двоја̏нка ж *два плода трешње са спојеним дршкама у виду рачве.* – Мло̏го добра̏ цре̏шња, кру̏пна и све̏ ра̏ца на двоја̏ње̏ и троја̏ње̏. Деци̏ца се накачи̏ла у цре̏шњу, па сва̏ко заћити̏ло у̏ши сас двоја̏ње̏ ко сас мењ̏ђу̏ше.

дво̏ји, -е, -а збир. бр. *према два.* – Купи̏л сам дво̏је панталȍне, једне̏ за сва̏ћи дн̏, једне̏ за но̏во. Уз Богоро̏дицу су у̏век дво̏ји воло̏ви четве̏рени да извлечу̏ вршȁлицу. По дво̏ја ко̏ла набе̏ремо мору̏зу у то̏ј њивче̏.

дво̏ји несвр. *одваја, дели.* – Оно̏ што̏ је̏с, је̏с, из шта̏лу не изла̏зим, ја̏ганци лу̏чим, прашчи̏нка дво̏јим, па мо̏ж и да намири̏сујем, ал еве̏ ређи̏ју чу ти си̏пнем, њу̏ мо̏ж да пи̏јеш на слободи̏ју, па и а̏ко је ма̏лко штро̏кава ча̏шката. Не̏че добро̏ да про̏јде који̏ дво̏ји они̏ја који̏ се во̏ле. ⇔ *одвоји.*

дво̏ји се несвр. *издваја се, одваја се.* – Кат се прибли̏же до ку̏ћу, о̏вце се са̏ме дво̏је, и сва̏ка си и̏де у њо̏јну авли̏ју.

двоји̏ца м 1. *два мушкарца.* – Ми̏ смо двоји̏ца бра̏та, ако се ми̏ не чу̏вамо, ни̏ћи не̏че да ни чу̏ва. 2. *мушарац и жена, двоје.* – У мло̏го ку̏ће оста̏ли по двоји̏ца, де̏да и ба̏ба, али у по̏виш са̏мо по једн̏, де̏да или ба̏ба.

двоји̏чка м *дем. од двојица.* – Добро̏ је кат си по̏јду двоји̏чка, па се ва̏ну по̏д-руку, за мера̏к, а неје̏ – о̏н на једну̏ стра̏ну, она̏ на дру̏гу.

дво̏ће ж *врста фруле, двојанице.* – Мо̏ј ста̏рц, ови̏ја овде̏, је свири̏л у дво̏ће. ⇨ *двоће.*

двока̏т м *адвокат.* – Окол ти̏ја оре̏ј се суди̏мо десети̏ну го̏дине, су̏д ни о̏дра ко мла̏ди бцко̏ви, а двока̏ти си накупува̏ше лимузи̏не. Че̏к, че̏к, не трклету̏ј, неси̏ њиго̏в двока̏т.

дволу̏лица ж *ракија која је два пута прошла кроз лулу, препеченица.* – Јеле̏нко, и̏ма ли да је нешто̏ прете̏кло од ону̏ј твоју̏ ла̏нску дволу̏лицу, ба̏р ко̏лко за ле̏к?

дво̏р м *двориште* (упор. авлија). – Изле̏зо да ви̏дим кво̏ лу̏па по дво̏р. Дво̏р бе̏ше голе̏м, огра̏ден сас о̏граду од непе̏чену ци̏глу, изле̏пену сас каљи̏ште и окре̏чену у бело̏.

дво̏ри несвр. *настојава, угошћује* (упор. двери). – Се̏ди, немо̏ј да ми дво̏риш, несѣ̏м госаја̏нин. ⇔ *подвори.*

дво̏ће ж *в. двојће.* – Деда-Мила̏н То̏шинћи пра̏веше дудучети̏ја и дво̏ће от сли̏вово др̏во. Сва̏ћи овча̏р је има̏л ја̏л дудуче̏, ја̏л дво̏ће.

двоћила̏ш м *стаклена боца од дебљег стакла са левкастим грлићем која сакупља два литра пића.* – Једно̏ вре̏ме бе̏оше са̏мо бока̏ли, ћила̏ши и двоћила̏ши за вино̏, а кондири̏ и половинћилчети̏ја за ређи̏ју.

дѐ (понекад и удвојено) узв. 1. *служи за наговарање, нуткање, потицање* (упор. и ајде). – Дѐ пи́нете и јѐднете, немо́ј се срамо́јете. Дѐ да ми ка́жеш пра́во кво́ си даньс работи́л. 2. *служи за умиривање и стишавање.* – Дѐ, дѐ, не бо́ј ми се, полѐжи, и оно́ че про́јде бо́лката.

дебѐл, -а, -о *дебео.* – За Цу́рцовдьн закла́мо ја́гње, оно дебѐло – са́мо ло́ј. Дебѐл ко свиња́. ■ **по́дебел,** -а, -о комп. *дебљи.* – Та́лка бѐше по́дебела од бу́ре. ■ **на́јдебел,** -а, -о суперл. *најдебљи.* – Напраји́л сам си клу́пу под орѐј за преко лѐто, поди то́ј дрво на́јдебела ладови́на.

дебелѐје несвр. *дебља.* – Почѐла си мло́го да дебелѐјеш, трѐбе ма́лко да ола́биш једе́ње. ⇔ *одебелеје.*

дебѐли се несвр. *дебља се, гоји се.* – Ни́шта не ра́де, са́мо се дебѐле. Свиња́ва почѐ да се дебѐли, а јо́ш жѐга, ра́но за клањѐ. ⇔ *издебели се, удебели се.*

дебели́ште с *најдебљи део стабла, дебло.* – Ја́з си ми́ напра́јимо, прегра́димо доли́ну с некојѐ дебели́ште, па натр̥памо ка́мење и зѐвњу, кат се зја́зи вода́та брљичка́ње цѐл дьн, ра́ј за на́с и за жа́бе.

дебелоко́рес, -та, -то *који је дебеле коре.* – Дебелоко́ресте ти́кве ка́т се сва́ре су по́блађе о[д] тьнкоко́ресте.

дебелоко́рка ж *који има дебелу кору.* – И́ма ти́кве дебелоко́рће, и тьнкоко́рће.

дебелшьк, -шка́, -шко́ *дебељушкаст.* – Невѐстицата бѐше дебелшка́, а и не бѐше одро́чљива на ону́ј ра́боту. Да ми одабѐреш дебелшко́ ја́гње, да нејѐ садѐ ко́с и ко́жа. ⇔ *подебелшьк.*

дебеља́н м *дебељко.* – Ти́ја дебеља́н, за ни́шта се не сећи́ра, и́ма да жи́ви сто́ го́дине.

дебеља́на ж *дебељуца.* – Дево́јченцето им пу́начко, па га свѐ о́кају дебеља́на.

дѐва несвр. *губи, крије, нестаје.* – Нечија́ говѐда увати́л поља́к, па не зна́ју кудѐ че ји дѐвају. Кудѐ че дѐваш то́ље па́ре, а нећи́ нѐма ни за лѐб. ⇔ *издева, подева.*

дѐва се несвр. *губи се, крије се.* – Дојдѐ по́зив за во́јску, пробува́ да одло́жим, не врѐди, са́ кудѐ да се дѐвам. Кудѐ се дева́, нема́ те даньс да до́јдеш. ⇔ *задева се, издева се, подева се.*

деведесѐ бр. *деведесет.* – Ја́ и́мам деведесѐ и три́ го́дине, са́ сам на́јстара у село́.

девѐљ-шевѐљ прил. *врлуда, иде лево-десно.* – Деда-Добро́сов пи́нул ма́лко, па и́де на девѐљ-на шевѐљ.

девѐри несвр. *двори, настојава* (упор. двери). – Нѐчу ви́ше да девѐрим ни на свѐкра ни на свекрву, чу си глѐдам мѐне и мо́ју поро́дицу. ⇔ *удевери се.*

девери́чич м *деверов син.* – Затѐкла сам два́ девери́чича, а зьлва и по́млад дѐвер бѐоше јо́ш детишња́ци.

девери́чина ж *деверова ћерка.* – Ка́д ја́ дојдо́ ис Пьсјеч за Ву́чу, затѐко са́мо девери́чину, зьлве се бѐоше вѐч пожени́ле.

деверу́је несвр. *двори, настојава* (упор. двери). – Невѐста је мора́ла на сви́ да деверу́је. Несьм се у ави́јон вози́л, и несу́ ми деверува́ли на мо́ре, али зна́м сва́ку њи́ву која́ јеква́, и која́ је за квво́. ■ **деверува́ње** *гл. им.* – Толко на́ше деверува́ње и настојува́ње, а на кра́ј свѐ преписа́л на по́младога си́на, за на́с ни́шта.

деветьк м *девети део дохотка који је узимао спахија од својих кметова.* ▲ – Мора́ли су на́ши Срби да да́вају Ту́рчину и деветьк и десетьк, сва́ко девѐто и десѐто ја́гње је било́ њиго́во.

деети́на ж 1. *парастос који се даје покојнику девет дана после смрти.* – Умрѐ дѐда́ Љу́бен, јучѐр му тура́ше деети́ну. Пр̥во и́де пој̥у́трина, па деѐтина, па четерѐсница, па полови́н го́дина и го́дина, тьг се изно́си ручьк на мртавца́. 2. *скуп од приближно девет особа.* – Ми́ смо у ку́ћу били́ деети́на, и сви́ смо куса́ли с једну́

ложи́цу, ми́ га зове́мо подла́гали смо. Има́ли смо девети́на госјанина са све́ деца́. ■ **ба́бине девети́не** *безначајне приче, бајске приче и мудрости.* – При́ча ба́бине девети́не, па га нико́ј не слу́ша. ⌂ **разда́ва ба́бине девети́не** *тражи време причајући празне приче.* – Кра́ве пасу́ вр̏зане с коно́пац за поби́јену жегљу́, а Јеле́нко и́ма вре́ме да с комши́ју сви́ри у ши́ше и разда́ва ба́бине девети́не. Вр̏там се ја́ из Глави́њинци, ка́д ви́дим ба́ба седи́ под мо́јти оре́ј сас комши́ју, и разда́ва од њо́јнете девети́не.

деветна́јес бр. *деветнаест.* – Ка́д напу́ни деветна́јес го́дине, доби́је по́зив за регрута́цију.

дево́јка ЛЗ мн. дево́јке ж *одрасла женска особа која није удавана.* □ – Дљ̏ге вута́ре, па кошу́љка, па јеле́к, па опѣ̏нчичи на но́ге, чора́пке црне́, коса́ сплѐтена у ре́дови, ки́тка една́ ту́ј, една́ ова́к како́ поса́ди, и дево́јка та татли́. ⇨ *девојћа, девоћа.*

дево́јћа мн. девојће ДЛ ж *в. девојка* – О́н на́јубав момѣ̏к у село́, она́ на́јубава дево́јћа у село́. Биле́ смо дево́јће у сукна́, па шами́је, па сви́њсћи опѣ̏нци привр̏зани за но́гу сас вр̏це оди козу́, па ка́да зайграмо – ду́р-дево́јће.

дево́јче мн. девојчети́ја с 1. *девојчица.* – Девојчети́ја нацр̏тају не́бо, па це́л дѣ̏н кле́цкају по њѐг. 2. *одраслија девојчица, девојчурак.* – Цвр̏че девојчети́ја, мо́мци ји љу́љају.

дево́јченце мн. девојчети́ћа с *хип. од девојче.* – А́јде са́ се напни́, тека́, тека́, ти́ће некво́ за́кмеча и са́мо чу́ ка́д Ми́лица ре́че: дево́јченце! Ко́памо, жњѐмо, ра́димо по́ље, са́мо же́не, дево́ће и по́млада девојчети́ћа, а му́жи отишли́ у ра́т.

девојчети́ште мн. девојчети́шта с *пејор. од девојче.* – Ни́кад не́ма дома́ћица о[д] те́б да бу́де, а и тво́јна девојчети́шта за ни́какав матра́к несу́. Цвр̏че девојчети́шта, дечи́шта ји ва́тају, ју́ре се по малу́ до сре́д но́ч. ⇨ *девојчиште.*

дево́јчи се несвр. *постаје девојка, понаша се као девојка.* – Чи́м дево́јче по́чне да се дево́јчи, ма́не на ма́тер си да казу́је све́ кво́ га му́чи. Поче́ се дево́јчи, поче́ да ју је срамота́ да ти́ће изле́зне у на́род таква́ каква́ је у ку́ћу. ⇔ *задевојчи се.*

дево́јчиште мн. дево́јчишта с *в. девојчеште.* – Збра́ше се дечи́шта и девојчи́шта, и смеју́ се. Ете́ га по́јави се на вра́та дево́јчиштено што́ рабо́ти у стра́нку, су́књица са́мо што́ му покри́ла ду́пе.

дево́ћа мн. дево́ће ГЛ ж *в. девојка.* – Ја́ сьм ко дево́ћа побе́гла за удавца́. По́сле пора́стомо, поста́домо дево́ће и момчети́ја, па на седе́ње ка́д зайграмо, сви́ гле́дају у на́с.

дево́ше (рад. пр. девоса́л, -а, -о) свр. *деде, загуби.* – Куде́ си девоса́ла плети́ће и́гле, реши́ се да запли́там це́мпир, па ји не мо́гу на́јдем?

дево́ше се свр. *деде се, загуби се.* – Ти́ће се заћико́те, и дево́шу се негде́ у шума́к, а ми́ заста́јкујемо, че́камо је по пу́т ко залу́ави.

де́да мн. де́де / деде́ви м 1. *старац.* □ – Се́ла се испразни́ше од на́род, по ку́ће оста́ли са́мо понека́ ба́ба и понећи́ де́да. 2. *очев или мајчин отац.* – Ми́ и́маомо двоји́ца деде́ви: једѣ̏н је би́л бѣ̏ш на́ш деда, ба́штин баште́, а дру́ђи је би́л ба́штин ста́ри баште́, на де́ду ни по́стар бра́т. 3. *тест.* – Ре́тко куде́ зе́т во́ли де́ду и ба́бу. Са́ си поста́л де́да, доби́л си зе́та. ■ **де́дин** *који се односи на деду.* – Поручи́ли со́кови, пра́ве се да не пи́ју, ме́н га уз де́дин, бѣ̏ш ме бри́га, ја́ си це́вчим ређи́ју. ■ **де́дава,** -та, -на чл. ф. *овај, тај, онај деда.* – Де́дава са́мо попр̏цује, и́ч не́ма сра́м. И тека́ дѣ̏н си поче́ одми́ца, они́ја који́ су по́раншће дошли́ отидо́ше си, оста́доше са́мо дево́јчето и де́дата. Ма́ што́ се зази́ра де́дана у на́с, та си не гле́да њиго́ву ра́боту. ⌂ **приста́л де́да уз гове́да** *каже се за старијега човека који се дружи са младима, а не може ни у чему да држи корак са њима.* – Младиња́ поче́ да се ша́ли, ја́ се измакну́, да не речу́: приста́л де́да уз гове́да.

деде́вина ж *наслеђе од деде, дедовина.* – Це́л ве́к прове́л по ту́ц све́т, па се врну́л да си у́мре на деде́вину.

де́дичка м 1. *дем.* и *хип. од деда.* – Ја́ сам ба́бичка, а ови́ја овде́ је мо́ј де́дичка, и до́бро си живу́јемо. Ја́годинско пи́во – де́дичка с големи́ муста́чи на вла́шу. 2. *сићушан старчић.* – Ти́ја де́дичка, не́ма га три́јес ћи́ла, а са сва́кога се заде́ва, и не́ма по́млада жена́ коју́ не одгле́да ка́т про́јде по пу́т.

де́доја м *унук ликом и карактером сличан деди.* – Два́ си́на си се метну́ли на ма́тер и башту́, а на́јмалити је пра́ви дедоја.

деја́ни несвр. *одолева, истрајава.* – Са́ смо ста́ри, и оста́ли смо сами́, па мо́рамо некако́ да деја́нимо, како́ уме́јемо.

деја́ни се несвр. *бори се, одолева, истрајава.* – Ста́р сам, али јо́ш се деја́ним пома́лко. Јо́ш сам на но́ђе, јо́ш се деја́ним, јо́ш ми нико́ј во́ду не прино́си, и понадво́р изво́ди. ⇔ *издејани се, подејани се.*

дек(а) везн. *јер.* – Не могли́ да се пого́де, дек башта́ на момче́то потражи́л голе́м мира́з. Каљи́ште вој се скорави́ло на ру́ђе, па мр̑да сас пр̑сти, дек вој се ле́пе оди каљи́штето. Једва́ о́ди, дека га боли́ мазу́љ. Де́да, дека дуњђе́рин би́л, па га грби́на боле́ла, ми рече́ше: Де ле́гни уз ме́не, па ми пу́ај у гр̑бину да ме у́спиш.

деклема́ција ж фиг. *бесадржајан говор, говор који се често и по навици понавља.* – Тамѣ́н да по́јдем, кад ете́ ти га мо́јни испи́сник, о́дма ме спр̑чи сас њиго́ве деклема́ције.

деклему́је несвр. *в. декламује.* – Куде́ је сѣ́г Ђо́ша учи́тељ, да ви́ди како́ се деклему́је. ⇔ *издеклемује.*

де́л м 1. *део.* – Подели́мо има́ње, па о́н њиго́вити де́л о́дма прода́де, и о[т]це́ли се у Обре́новац. У ту́рско вре́ме на́јголем де́л од Злоку́чање је би́л њи́н. 2. геогр. *издужено брдо заобљеног врха.* – Дљо́го го́ло и високо́ бр̑до, зове́мо га Дебе́ли де́л.

де́лба ж *деоба.* – Же́не напра́ве та се бра́ћа поде́ле, па се у делбу́ту ска́рају, а че́сто и сте́пају.

де́ли (трп. пр. де́лен, -а, -о) несвр. *одваја делове током деобе.* – Дума́ на Мили́сава: Ова́к да де́лимо – њи́ва те́б, њи́ва ме́н, што́ да ји де́лимо ка́т су и ова́к ма́лечће, али о́н запе́л да де́ли све́ на по́ла, понегде́ и на трећи́ну. Њи́ве ма́лко, сто́пут де́лене, тамѣ́н за́пну воло́ви у бразду́, оно́ ве́ч кра́ј. ■ **деле́ње** *гл. им.* – Ни једно́ деле́ње неје́ прошло́ без кара́ње, а понегде́ бу́де и тепа́ње. ⇔ *издели, одели, подели, раздели.*

де́ли се несвр. 1. *раздваја се.* – Бра́ћа се не де́ле до́к се не иже́не, чи́м се оже́не, же́не напра́ве та се поде́ле. 2. *рачва се.* – На кра́ј село́ се де́ли пу́т, па једѣ́н во́ди за Да́ћу, а једѣ́н за Сли́вје. ⇔ *задели се, одели се, подели се.*

дели́ја мн. дели́је м *здрава, једра и наочита особа,* фиг. *јунак.* – И́мате зла́тна дечи́ца, му́шката дели́је ве́ч, големшћи́ изра́сли, а́ма дево́јченцено ви мло́го у́баво, ко сре́брен крстѣ́к.

де́лка ж *раздељак у коси.* – Чи́м се задево́јчимо, по́чнемо да че́шљамо ко́су на де́лку. ■ **кри́ва** ~ *раздељак на левој или десној страни главе.* – Ја́ сам воле́ла да ми је де́лка на ле́ву стра́ну, а моја́ сестра́ на де́сну. ■ **пра́ва** ~ *раздељак по средини главе.* – Некада́ су же́не има́ле де́лку насред гла́ву, па су ју зва́ле пра́ва де́лка.

де́лник м *радни дан.* – Немо́ј ме пцу́јете што́ ви заора́чујем на де́лник. Једну́ су́књу и́мам и за пра́зник и за де́лник, а једну́ чу́вам са́мо за у́коп.

делни́ца ж *део њиве добивен дељењем.* – То́ј су две́ делни́це од и́сту њи́ву, али моја́ делни́ца по́раца, зато́ј што́ ју ја́ ђу́брим, а њи́говата ни́кад неје́ виде́ла ђубре́нце.

делни́чка ж *дем. од делница.* – Од сва́ку њи́ву сестра́ си узе́ делни́чку, ко да је бра́т.

делчѣ́к мн. де́ловчичи м *хип. од дел, делић.* – Њи́ве подели́мо, Мили́сав про́пи њиго́вити де́ловчичи што́ му припа́доше, ја́ поље́к па се поврну́, купи́ и њиго́вете делни́це.

де́ља несвр. *тесањем даје дрвету одређени облик, теше.* – Де́ља гре́де, спре́ма се да пра́ви кро́в на ку́ћу. ⇔ *задеља, издеља, надеља, одеља.*

де́љне свр. фиг. *удари.* – Не изази́вај ме, да те не де́љнем сас сећи́руву, да те онеспосо́бим.

де́љћа несвр. *деља у дем. значењу.* – По це́л дѣ́н некво́ де́љћа и стру́цка, некво́ мајстори́сује.

дембе́лин м *нерадник, готован.* Δ – Ти́ја дембе́лин се за ни́шта не сећи́ра, са́мо дѣ́н и кома́т, а што́ па и да се сћи́ра док му ма́ти и башта́ мо́гу да рабо́те.

дембели́сује несвр. *ленчари.* Δ – Јединѣ́ц, па са́мо дембели́сује, а ма́ти и башта́ му црца́вају од ра́боту.

де́не несвр. 1. *пласти сено у стог.* – Се́но навилчи́мо у нави́љњаци, а по́сле че га де́немо у сто́г. 2. *слаже сламу у камару.* – Који́ не́ма голему́ пле́вњу, о́н сла́му де́не у кама́ру. 3. *слаже снопове жита у крстине или трећаке* (на њиви)*; односно у стогове или камаре* (на гумну). – Жито́ се жње́ са срп, па се вр̀же у сно́пови, по́сле се де́не у крсти́не или трећаци́. Ми́ жње́мо, ма́ти пра́ји јужети́ја, ту́ра на сно́пови, ја́ га врзу́јем и зде́нем у ре́дови, а по́сле поче́ да де́нем и крсти́не и кама́ре. ■ **дене́ње** *гл. им.* – И за дене́ње тре́бе мајстори́ја, не мо́же сва́ћи да зде́не кама́ру коју́ не́че да обо́ри ма́лко по́јак ве́тар. ⇔ *задене, здене, предене, раздене, удене.*

де́не се свр. *изгуби се, загуби се, деде се.* – Што́ те не́ма, куде́ се де́ну, ти́ ме за́борави. Куде́ де́нусте то́лку рећи́ју, несте́ ју ваљда́ сву́ попи́ли. Куде́ ја́дна да се де́нем од то́га бесни́ка. Ле́ле, та́те, куде́ це ми́ са́ бес те́бе де́немо.

де́ре (трп. пр. дра́н, -а, -о) несвр. 1. *гули кожу са закланог брава.* – Закла́мо свињу́, са́ си́пи да попи́јемо по једну́, па да по́чнемо да де́ремо. Се́чко сече́, ма́рта де́ре, апри́л ко́же бе́ре. Ја́ сам дра́н – нео́дран, ја́ сам кла́н – недо́клан, ја́ сам пе́чен – недопе́чен. (нар. пр.). 2. фиг. *бије, млати.* – Ако те ја́ де́рем, то́ј бије́ње не́ма да забора́виш ни́кад. ■ **драње́** *гл. им.* – При́јетељ че ко́ље две́ сви́ње, па ме позва́л да му помо́гнем у клање́ и драње́, оста́ло си мо́же са́м. ⇔ *задере, одере, раздере.*

де́ре се несвр. *виче, галами, дерња се.* – Што́ се де́реш, ко да ти се неђи́ бо́ји. Де́ре се ко изгоре́л. ⇔ *издере се, продере се, раздере се, удере се.*

де́рне се свр. *викне продорним гласом, продере се.* – Гледа́ ме, гледа́, па се де́рну: Мѣ́рш на ме́сто, со́ме је́дан! Ко́њаник се ри́пи от коња́, ста́ну измецу митраље́зи и на́род, и де́рну се: Одврзу́ј, пу́штај!

десетпу́т *десетострук, десет пута више.* – Зави́цују ни на све́ кво́ и́мамо, а́ко су десетпу́т по́богати од на́с.

десетѣ́к м *десети део дохотка који је узимао спахија од својих кметова.* ▲ – Мора́ли су на́ши Срби да да́вају Ту́рчину и деветѣ́к и десетѣ́к сва́ко деве́то и десе́то ја́гње је било́ њиго́во.

десети́на ж *приближно десет, десетак.* – Га́зде су чува́ли по десети́на ко́зе, по здва́јес о́вце, сироти́ња по три-че́три козе, по десети́на о́вце, а који́ су пр̀ви домаћи́ни, они́ су чува́ли по по́вече.

десна́к м 1. *мушкарац који ради више десном руком.* – Били́ су близнети́ја, али једѣ́н бе́ше десна́к, а једѣ́н лева́к. 2. *во или коњ са десне стране руде, а то му је и место у штали.* – Ста́р во́л се не препре́sa, десна́к ни́кад не́че да поста́не лева́к. 3. *плуг који преклапа земљу увек на десну страну.* – Има́ли смо плу́г десна́к који́ о́ре у́век на де́сну страну, и плу́г обрта́ч, који́ о́ре на о́бе стра́не. ➞ *дешњак.*

дете̏ збир. деца̀, уз бр. дете̏ти с *дете̄.* □ – Де̏ца, бу̏дете ми̏рна, да ви не једе̏ ду̏пе ћоте̏к. Ми оста̀домо три̏ дете̏ти, сироче̏та, па се уз де̏ду и ба̀бу скл̥тамо ко уз роди̏тељи. ⌂ **једну̏ш дете̏** *веома добро дете̄.* – Поче̏ше ју подоку̏ју по село̊ кад је сва̀дба ил некво̀ весе̏ље да им пра̀ји кола̀чи, да се не начу̏диш какви̏ све̏ кола̀чи зна̀је да напра̀ји – једну̏ш дете̏.

де̏телинка ж *дем.* и *хип. од дете̄лина.* – Мо̀је кра̀вице несу̏ виде̏ле ни три̏це ку̏повне, а ка̀мо ли концентра̀т: де̏телинка, о̀тавица, напа̀рим јим некада̀ и сла̀мицу сас солчѣ̏к, то̀ј им је.

дете̏нце уз бр. дете̏нцети с *дем. од дете̄.* – Због дете̏нцево доодѝ, ако не̏ч због ме̏н, це̏лу но̀ч ви̏ка, не̏ма ко̀ј да га гле̏да. У сре̏д мо̀ре била̀ једна̀ ку̏ћица, ђа̀вол погле̏да – оно̀ три̏ дете̏нцети седе̏ ус кубе̏нце. (нар. пр.).

детиње̏је несвр. *постӣј е де̄тињастӣ, почиње да постӣ па као дете̄.* – Како̀ старе̏је, тека̀ детиње̏је.

дети̏њи, -а, -о *који прӣпада деци, дечји.* – Време̏во ко дети̏њо ду̏пе – ма̀лко, ма̀лко па прока̀пе.

дети̏њсћи прил. *на дечији начин, који је својстве̄н деци.* – Сас же̏не орати̏ же̏нсћи, сас му̏жје му̏шћи, сас деца̀ дети̏њсћи, сви̏ че те о̀че за својѐга: же̏не че те во̀ле, му̏жје че те уважа̀ву, де̏ца че те сању̏ју, че заслу̏жиш да бу̏деш мецу чове̏ци.

детишња̀к мн. детишња̀ци м *одраслији дечак или девојчица.* – Детишња̀к је непунале̏тно, које̏ не̏ма го̀дине за венча̀ње. Сте̏ван, до јуче̏р чи̏неше вој се детишња̀к, ју̏реше пилети̏ја по дво̀р, а ете̏ са̀ сти̏гал за жени̏дбу. Детишња̀к била̀, па побе̏гла за удавца̀. ⇨ *детӣшњар, детӣшњор.*

детишња̀р м *в. детӣшњак.* – Мо̀ј баштѐ је би̏л јо̀ш детишња̀р, али је мора̀л и о̀н да рабо̀ти. Бе̏о мла̀д, детишња̀р, па во̀лео да о̀дим по̀планин ко планина̀р.

детишњо̀р м *в. детӣшњак.* – Ка̀д бе̏ше детишњо̀р, чи̏м се̏вне до̀јдеше при мо̀јва деца̀. Кво̀ сам има̀л тѣг, детишњо̀р дветрина̀јес го̀дине, пу̏штим воло̀ви и кра̀ве, па ји поте̏рам у Глави̏њинци у па̀шу.

дети̏ште с *пе̄ј. од дете̄.* – Намера̀вамо да оже̏нимо дети̏штево. Дети̏штено им ко сѣблаз, ни̏шта не одби̏ра.

дечи̏ца ж *дем.* и *хип. од деца.* – Дечи̏ца бе̏омо, па ни ма̀ђа збе̏ре окол њу̏ ко ква̀чка пилети̏ја, па ни саве̏тује. Ко̀лко и̏скрице – то̀лко дечи̏ца, ко̀лко жи̏шчице – то̀лко телчи̏нка у шта̀лу, ја̀гњетића у обо̀р, прашчи̏нка у кочину.

де̏ћица м *хип. од деда, дедица.* – Ба̀ба лежи̏ у кре̏вет, услешча̀ла се и устења̀ла, па ора̀ти де̏ди: Ле̏ље, де̏ћице, ме̏н нешто̀ неје̏ добро̀, мло̀го ме боли̏ глава̀.

дечи̏шта ж *пе̄ј. од деца.* – Ула̀зе дечи̏шта у гради̏ну, па кра̀дну кра̀ставице, али че ми пла̀те ка̀д ји затече̏м. У Јо̀шину пади̏ну се те̏пају дечи̏шта, подели̏ли се на Не̏мци и партиза̀ни па ра̀тују.

деша̀вља се несвр. *дешава се.* – Овакве̏ зајеба̀нције ни̏где не̏ма ко што се деша̀вљају при на̀с ка̀т пи̏немо, све̏ сећира̀ције се тѣг забора̀ве, и уда̀римо ту̏гу на весе̏ље.

дешња̀к м *во или коњ са десне стӣране руде, а то му је и место у шта̄ли* (упор. деснак 2). – Ло̀ше си га упрегну̏л, о̀н је дешња̀к. По̀стар бра̀т и во̀л дешња̀к у̏век по̀голем те̏рет се̏цају.

дибиду̏с прил. *потӣпуно, сасвим.* – Деца̀ ме дибиду̏с ману̏ше, и на̀чисто напушти̏ше. Веле̏ да су потепа̀ли јо̀ш неко̀лко држа̀ве дибиду̏с за ца̀бе. О̀н би̏л дибиду̏с буда̀ла. ➞ *дитӣтелен.*

диви̏зма ж 1. *биљка из породице зевалица са великим длакавим листовима* Verbascum thapsus. – Ко ђа̀ци смо бра̀ли цве̏т од диви̏зму, веле̏ да је лекови̏т. 2. *узреч.* – Це̏л вурња̀к оте̏па до̀к ре̏кнеш диви̏зма, да не пове̏рујеш.

ди́вјач м *дивљач, дивље животиње уопште.* – Сва́каква ди́вјач и́ма по пла́нину, ја́ ме́чку несѣ̀м виџевља̀л, сем на ва́шар кад ју во́де Ци́гање.

дивја́чка ж *дивља крушка или јабука чији је плод кисео и неукусан и кад је зрео.* – И́ма пи́товне ја́буће от со́рте, а и́ма и дивја́ће, некале́мене и ћи́селе. ⇨ *дивљачка.*

ди́вји, -а, -о *који је неприпитомљен, дивљи.* – Уби́ли бе́оше ди́вју свињу́, па ју подели́ше. По́сле пр̀ви све̏ћи ра́т изле́зоше плу́гови „ди́вји ве̏прови“.

ди́вка ж *сурогат кафе од ражи и јечма.* – Сврни́ да попи́јемо по једну́ ди́вку, и гл̥́немо по неку́ дома́ћу.

дивља́чка мн. дивља̀ћe ж *в. дивјачка.* – За некуга́ куј је чиби́ричав и мло́го проби́ра једе̏ње ка́же се да че проједе̏ и пе́чене дивља̀ће.

диволеско́вина ж *шипражје дивље леске, дрвна маса дивље леске.* – Ко́зе мло́го во́ле да бр̀сте диволеско́вину. У шу́му расте́ сва́каво др̀во: це́р, грани́ца, га́бар, ја̀сен, кл̥́н, бука́, гору́н, диволеско́вина…

дигитро́н м нов. *приручни електронски инструмент за рачунање.* – Сви́лени је подјида̀л и на ва́гу ка́д ме́ри, али по́виш на дигитро́н кат срачуна́ва ко́лко тре́бе да се пла́ти, а сељаци су мисли́ли да дигитро́нат не гре̏ши.

ди́гне (рад. пр. ди́гал, -гла, -гло) свр. 1. *померн, премести нешто на више место.* – Обе́ремо ја̀буће, па ји ди́гнемо на та́ван и разре́димо да се не до̀цуцују, да се не ду́вају. 2. *размести постељу после устајања.* – Ди́гнем се у̏јутру, па ди́гнем цр̀ће, па разме̏сим, па ту̏рим пасу̏љ у гр̀не та се ва̀ри, и и́дем да намира̀вам сто́ку. ⇔ *издигне, задигне, надигне, одигне, подигне.*

ди́гне се свр. *устане из постеље.* – Ми́ смо се напред дисали пре̏д-зору, а са̀ се не мо̀ж ди́гну до пла̀дне. ⇔ *надигне се, подигне се, придигне се, уздигне се.*

дигногла́вес, -та, -то *човек уздигнуте главе, уображенко.* – У њи́ну ку́ћу су сви́ дигногла́вести и голои́гре. Дигногла́вес ко овѣ̀н у̏јесен.

ди́за несвр. *диже.* – На вр̀зано ку́че и за̀јак па́тку ди́за. Ци́цко и Ста́нча на та̀нац, ри́пају, о̀кају, ди́зају праши́ну, исцепи́ше си опѣ̀нци од рипа̀ње. ■ **диза́ње** *гл. им.* – До̀к бе̏омо овчари́ такми́чеомо се у диза̀ње ка̀мен: на̀јдемо те̏жак ка̀мен, па се такми́чимо који̏ че га по̀виш ди́гне, неко̀ј га ди́гне до ра̀сове, који̏ је по̀муж о̀н га ди́гне по̀нагор, а неко̀ј не мо̀же ни да га помѣ̀кне. ⇨ *диса.* ⇔ *издиза, надиза, подиза.*

ди́за се несвр. *устаје из постеље.* – Ма̀лко, ма̀лко па ле̏гнеш, а ме̏н не ви́диш ни када̀ ле̏гам, ни када̀ се ди́зам. Ка̀д ле̏гне – не ди́за се, ка̀д се ди́гне – не сти́за се. ⇨ *диса се.* ⇔ *уздиза се.*

дизѣ́м м *каиш од узде којим се управља коњем;* фиг *командовање, управљање ситуацијом.* – О̀н ми́ран и ту̏њав, а она̀ у̏бава, ра̀сна и ра̀дна, и бр̀зо је узе̏ла дизѣ́м у сво̀је ру̏ће.

дизѣ́ни м мн. *каиши од узде којима се управља коњем, дизгини;* фиг. *влада ситуацијом, управља кућним пословима, држи ред под контролом.* – То̀ј да си зна̀јете, ца̀бе се ми́ цѐл живо̀т си̏лимо, у ста̀ре го̀дине жена̀ узи́ма дизѣ́ни у ру̏ће. А̀ко сам остаре̏л, ја̀ јо̀ш држи́м дизѣ́ни у моју̀ ку̏ћу.

ди́са несвр. *в. диза.* – На сиро̀тињу и ку̏че но̀гу ди́са. Пла̀те и пе̏нзије не прида̀вају, а це̏не са̀вѣи чѣ̀с ди́сају. ⇔ *задиса, издиса, надиса, подиса.*

ди́са се несвр. *в. диза се.* – Негде̏ пред ју̏тро чу̏јемо да се ста̀ри ди́сају, а на̀м се јо̀ш спи́, ете́ ти ју свекр̀ва на вра̀та: А̀јде ди́сајте се, не ди́гле се од голе̏му бо̀лес. Ма̀јсторити пр̀ви се̏дају, и пр̀ви се ди́сају од аста̀л. ⇔ *подиса се, уздиса се.*

ди́ја несвр. *дише.* – И̏мам за̀душку, па једва̀ ди́јам. Жи́в је, јо̀ш ди́ја. ⇔ *додија, издија, задија, надија. одија.*

дија̀ло с *дубока и уска рупа у стени кроз коју изилази топао ваздух, и у којој зимују змије.* – Дија̀ло је где̏ зиму̏ју зми̏је, па га зове̏мо и змија̀рник. ➞ *одијало.*

дијома́нт м *дијамант* (*као марка јестӣвог уља*). – Ми́ на́јвише во́лимо зајти́н „дијома́нт“.

ди́ктунг мн. ди́ктунsи нов. тех. *заптӣвач, дихтунг.* – О́н тамѣ́н бе́ше купи́л неквý по́ловну шкло́поцију, и мора́ли смо да по́честo пра́јимо па́узе, да му не прогорý ди́ктунsи.

ди́лбер м *драган, миљеник.* Δ – Сва́ка дево́ћа је има́ла ди́лбера, али је то́ј кри́ла, на́рочито од роди́тељи. ▌**два́ ди́лбера** *врста баштенског цвећа.* – И́ма сва́каква гради́нска цвећети́ја: босѝљак, гми́тровче, два́ ди́лбера, же́нка, зе́вкало, љиљаче, не мо́гу се ни се́тим како́ се све́ зовý.

дилинди́ја ж *догодовштина, дешавање, згода.* – О[д] то́ј спа́дало мо́жеш да чује́ш од ра́зне дилинди́је које́ се деша́вају по ва́рош: кýј је мањка́л, кýј кво́ укра́л, кýј се с куга́ степа́л, куга́ затекли́ при туцý женý…

ди́ми несвр. фиг. пуши. – Ја́ сам поче́л у во́јску да ди́мим, до тѣг дува́н несѣм приноси́л до ýста. ⇔ *задими, издими.*

дина́ма ж тех. *машина која производи електричну струју, динамо.* – Купи́ но́ву бици́клу сас дина́му, са́ ме неје́ стра́ да и но́чу во́зим.

дина́мет м *експлозивна материја чијом се силом разарају чврста тела, динамит.* – Ти́ја туне́ли за прýгу су пробија́ли сѣс дина́мет.

дина́рчак м *дем.* и *хип. од динар.* – Не ве́рујем на ови́ја који́ ни ишчýкају за́дњи дина́рчак из це́п да би се зајезди́ли у лимузи́не. ⇨ *динарчьк.*

дина́рчьк м *в. динарчак.* – Ожени́ се, па дојдо́ше деца́ на све́т, не мо́гу дина́рчьк да завр̀тим од њи. Кýј че њи́ да гле́да, и кýј че ји за шко́лу спре́ма, кýј че ји пе́ре, и кýј че им нећи́ дина́рчьк сýне.

ди́нствује несвр. *припрема јело од меса са поврћем на пари и тихој ватри у поклопљеној посуди, динста.* – Данѣ́с динствува́ ме́со за обе́д. Ме́со је на́јблаго кат се ди́нствује на па́ру. ⇔ *издинствује.*

диње́ мн. диње́ччети́ја с *дем. од диња, дињица.* – И у на́шу гради́ну се роди́ше пеше́с диње́ччети́ја, али ко тиквичети́ја, са́мо за сви́ње добра́.

ди́п прил. *потпуно, сасвим.* Δ – Туре́те му ма́лко мазѣ́к, да неје́ ди́п по́сно. ➞ *диптелен, диптен* .

ди́пла ж *лепо сложена, складно спакована гомилица чега.* – Пр̀во че́мо ови́ја сто́г да прека́рујемо, ја́ чу на сена́ркуту да се ука́чим, ти́ че ми дода́ваш се́но, ал ýбаво да вр̀љаш, да га пола́гаш на ди́пле, да га не испрепли́тамо.

ди́пли несвр. *исправља, пегла, слаже једно преко друго.* – Јова́нка сти́снула ру́ће у скýт и ва́ља кр̀пку ната́м-нава́м, сави́ва ју и ди́пли, па ју па́ разви́је и че́ка. Не́ма и́ч да ви́кате, вели́ баште́, начи́ња си кра́гну окол ши́ју и ди́пли ју, ја́ сам се наживе́л. ⇔ *надипли, удипли.*

диптеле́н прил. *потпуно, сасвим* (упор. дип). Δ – Же́нће колко́ ти компи́р о́че, и све́ ýбаве, и све́ диптеле́н голе́.

диптѐн прил. *потпуно, сасвим* (упор. дип). Δ – Чѣ́с по чѣ́с о́кне некуга́ оди Ци́гањеви, те им нада́ва диптѐн но́во облекло́. При то́лко деца́ оста́домо диптѐн сами́.

ди́ра ж *траг.* – Истрови́ле ми се неко́лко о́вце, јо́ш не мо́гу да им уле́знем у ди́ру.

ди́ра несвр. фиг. *боцка, закачиње, изазива, узнемирава.* – Немо́ј да га ди́раш, ње́му ма́лко тре́бе кад је пија́н, че се ри́пне да ни сви́ побѝје. ⇔ *подира.*

дире́к м *древни стуб.* – У домаћи́нску кýћу жена́ је на́јглаван дире́к који́ но́си све́.

дире́кно прил. *право, директно.* – Пр̀во че́мо да те́рамо се́но из до́лњуну лива́ду, оно́ по́суво, ње́га че́мо дире́кно у пле́вњу да истова́римо. ➞ *директ.*

дире́кт прил. *право, директно* (упор. дирекно). – Ма тека́ си је, са́мо што́ га Петка́на увр̀чује, па не казýје све́ дире́кт ко ја́, него она́к о́долек, па га ти́ толмачи́ це́л дѣн.

дире́че мн. диречети́ја, уз бр. дире́чети с *дем. од дирек.* – Че ни тре́бе јо́ш неко́лко диречети́ја да истру́жемо. Оде́љај јо́ш две́ дире́чети, па до́ста за дањс.

диса́г м *једна од двеју торби бисага.* – Кат по́јдем на косење у́-рудин, у једѣ́н диса́г понесе́м једе́ње, у дру́ђи бало́н с во́ду.

диса́зи ж мн. *двострука торба која се обично пребаци преко самара, или се носи на рамену, бисаге.* – Напре́т смо све́ ру́чно сеја́ли пшени́цу, напуни́ш диса́зи, па це́л дѣ́н расвр̥љујеш сас ша́ку по њи́ву. ⇨ *дисаѕи.*

диса́su *в. дисази.* – Диса́su слу́же за сеја́ње жи́то. Мутавци́ја испреде́ пре́цу од ко́зину, па изатка́је вре́че, диса́su, овча́рсће торби́це, покро́вци за воло́ви. ■ **же́нсћи** ~ *део женског рубља који служи да чврсто држи груди, грудњак.* – Тека́ је то́ј сас печалба́ри, р̥мбају, грба́ве се по це́лу го́дин, и до́јде им на ва́шар у ску́т таквó чељ́аде, и они́ забора́је с ко́лко му́ће су зараде́ли дина́рчакат, него га тека́ у луди́лото заде́ну у же́нсћи диса́su.

диципли́**на** ж *послушност, покорност, стега, дисциплина.* – Це́л ве́к сам проживе́ла под дицип**ли́**ну, и ко дево́ћа код башту́, и ко жена́ код му́жа.

ди́ша шатр. *директор.* – Ти́ја Вла́да, ди́ша, и́маше га́дну на́вику да изнена́цује ра́дници који́ рабо́теоше у тре́ћу сме́ну.

длабе́ несвр. *дуби, издубљује длетом урез у дрвету.* – Еве́ длабе́м кори́то да си у ње́га кр̥мим о́вце. С узима́ло се длабу́ др̥вене ложи́це.

длаби́на ж (уз предлог дла́бин) ж *дубина.* – Зајáзимо пото́к да вода́ и́ма длабину́, па се по це́л дѣ́н ку́пемо. Немо́ј да зага́зиш у́-длабин, да се не уда́виш. Ова́ј вода́ и́де и́з-длабин, зато́[ј] је то́лко студена́. ⇨ *дльбина.*

длабо́к, -а́, -о́ *дубок.* – Прегази́л длабоку́ во́ду. Змија́ се ку́та у длабоку́ ду́вку. ⇨ *дльбок.* ➞ *длибок.*

длагњо́вес, -та, -то *дугуљаст.* – Кру́шка је по́малецка и окру́гла, а приса́д је по́голем и длагњо́вес. ⇨ *дльгњовес.*

длагуни́ца ж *дугачка и тесна њива.* – У́баву њи́ву подели́мо на три́ длагуни́це, сва́ћи од на́с да се затрчи́ мо́ж да прери́пи њиго́вити де́л. ⇨ *дльгуница.*

дла́ка ж *влакнаст израштај на кожи неких животиња и на деловима људског тела.* – Ку́че које́ и́ма белу́ дла́ку зове́мо Бе́ља. ⌂ **и́де низ дла́ку** *додворава се, улагује се.* – Са́м чове́к неје́ за ни́какав ђа́вол, све́ мо́ра да мо́лиш неђега́, да га дво́риш, да му и́деш низ дла́ку.

дльбе́ несвр. *в. длабе.* – Дльбе́ корита́нце од врбо́вину, да си у ње́га ра́ни ја́ганци. Др̥вене ложи́це и пани́це се дльбу́ от кло́вину с узима́ло. ⇔ *удльбе.*

дльби́на ж *в. длабина.* – Јо́ш ни́ћи не̊је́ измери́л колка́ је дльби́на на Комари́чћи ви́р. Пазе́те да не отиде́те у́-дльбин, да се не уда́вите.

дльбо́к, -а́, -о́ *в. длабок.* – Оди сви́њску главу́ се стури́ колко́ мо́ж по́виш слани́на, па се тури́ у некакљв дльбо́к су́д, или котљл, да се у́баво сва́ри, да месо́то отпа́дне оди ко́сћете, да се рашштуми́. ■ **по́дльбок,** -а, -о комп. *дубљи.* – Моја́ му́ка је једна́ голема́ ру́па, то́лко дльбока́, да по́дльбока не мо́ж да бу́де. ⇨ *длибок.*

дльбоко́ прил. *дубоко.* – За́кашља се дльбоко́, сльзе му удари́ше на о́чи и за́магли му се по́глед. Ка́д та́ј жена́ до́јде да си некво́ ку́пи, неко́ј од на́с дльбоко́ узде́не, а ка́т си по́јде, па се пооср̥не да ви́ди који́ је узданул, по њу́ узде́ну по́виш. ■ **подльбоко́** комп. *дубље.* – Ма́ра гу́рну ру́ку подльбоко́ по[д] дрољци́ што ји бе́ше натура́ла у ко́вчег, и и́звади једну́ желе́зну кути́ћу.

дльг, -а, -о *дугачак.* – О́н се о́брну, пу́шти дльг ко́рак, и пој́де́.

дльгњо́вес, -та, -то *в. длагњовес.* – Ка́мен дльгњо́вес, па га потпи́рамо ако не́че да стоји́ ра́вно. Ма́лко по́нодол бе́ше једна́ дльгњо́веста згра́дица, у њу́ бе́ше ко́чина за сви́ње, а испод ну́жник.

дљго прил. *дугачко, опширно.* – Немо́ј то́лко дљго и на́широко да при́чаш, скрати́ ма́лко. ⇔ *надљго.*

дљго́репес, -та, -то *који је са дугим репом.* – На́ше о́вце све́ кле́пасте и дљгоре-песте.

дљгуни́ца ж *в. длагуница.* – Ме́н се на де́л па́доше две́ дљгуни́це и једно́ бра́ништенце, а бра́т је узе́л два де́ла.

дљгу́ша ж *свиња дугог тела.* – На́ше сви́ње су све́ дљгу́ше.

дљжи́на ж *дужина.* – Коно́пац и́ма дљжи́ну два́јес ме́тра, а коно́пче пеше́с ме́тра.

длибо́к, -а́, -о́ *дубок* (упор. длабок). – Си́не, та́ј вода́ је длибока́, пази́ да се не уда́виш. И́мамо и пли́тћи и длибоћи́ тањири́. ■ на́јдлибок, -а́, -о́ суперл. *најдубљи.* – На́ш буна́р је на́јдлибок у село́, зато́[ј] је на́ша вода́ на́јстудена.

дне́вно прил. *на дан, сваки дан.* □ – Ми́ смо у ку́ћу били́ трина́јес у́ста, која́ тре́бе три́пут дне́вно да се нара́не и напо́је, и сва́ћи је мора́л да рабо́ти.

до предл. *у конструкцији с ОП означава*: 1. *место у чијој се непосредној близини завршава неко кретање, или уопште непосредну близину.* – Ку́ћа им је до са́му за́другу. Се́дни до ме́не, не срамо́ј се. 2. *временски период који се завршава до тренутка који се посебно наглашава у исказу, од кога почиње нови период.* – Чи́ни вој се да су до јуче́р били́ деца́, а гле́ са́, пора́сли мо́мци и дево́ће. Спе́ до пла́дне, от пла́дне се пренема́гују по ку́ћу, у́вечер се спремају и ото́де некуде́, а вр̑тају се пре́[д]-sopy. До пла́дне смо били́ у се́но, от пла́дне че поси́пујемо гради́ну. ⌂ **по́ до** *сасвим близо, сасвим уз.* – Се́дни по́ до ме́не да те чу́јем кво́ ора́тиш, ја́ сам поче́ла и да недочу́јујем, и да недови́ђујем. ⌂ **до ђ** *максимално, до крајњих граница.* – Не преје́домо, понаје́домо се, али се зато́ј изнапива́мо ’до ђ’. Оста́до сам, у́вати ме зо́р да неје́ ба́бата мло́го бо́лесна, пригну́ шише́то, и од страува́ње за њу́ напи́ се ’до ђ’.

доа́ка свр. *докрајчи кога, дође коме главе.* – Сљг се сабра́ли сви́ против на́с да ни доа́кају.

доа́ка се свр. *радећи тежак посао упропасти здравље.* – О́н ака́, ака́ и на кра́ј се до́ака.

до́ба ж тех. *део вршалице, погонски точак који окрећући се великом брзином одваја зрневље од плеве, и плеву од сламе.* – Гла́вни де́лови на вршали́цу су: мо́тор, до́ба, ви́ле, тре́салица, ко́ве за при́јем жи́то, реше́то, ко́ш, си́то и каиши́.

доба́ви *набави, дође до чега.* – И ми́ пот ста́ри дни́ добави́мо телевизо́р, да се уси́рамо у ње́га.

доба́ви се *домогне се чега.* – По́штарчето се не се́ча ко́ј је узе́л до́писницуту, зама́лко да оста́не бе[з] слу́жбу, а тамѣ́н се добави́ло до држа́вна ја́сла.

до́бар, -бра́, -бро́ *који је позитивних особина, ваљан.* □ – До́бар и буда́ла су бра́ћа. Жени́цата му добра́, а и на о́ко неје́ ло́ша. До́бро дете́, само́ си се зае́игра, и ко да га не́ма у со́бу. ■ **по́добар**, -бра, -бро комп. *бољи.* – Ја́ по́добар живо́т од ови́ја не тра́жим, са́мо да потрају́ тека́. ■ **на́јдобар,** -бра, -бро супрл. *најбољи.* – На́јдобар је живо́т на село́, рабо́тиш ко́лко о́чеш, а једе́ш кво́ о́чеш, али сви́ бе́гају од ње́га у ва́рош. ⇨ *добр.*

до̊би́ва несвр. *добија.* – Она́ сва́ћи дѣ́н доби́ва пи́смо од момка́. По́сле ра́т добива́ли смо по́моћ од Аме́рику. ⇔ *надобива.*

доби́је свр. *дође у посед чега, стекне што.* □ – О́н ју у́зе, па доби́ше дево́јченце, оно́ па кво је у́баво – да те ми́ло да га гле́даш.

добли́жи свр. *приближи, примакне.* – Напуни́ ча́шкуту, и доближи́ ми ју, кат си ве́ч на но́ће. ⇨ *доблизи.*

доблѝзи свр. *в. доближи.* – Доблизѝла сам до деведесѐ го̏дине, са̏ сам на̏јстара у село̏.

до̏бо с *одређени временски одсек, доба.* – О̏лга и Војѝн се заборавѝше и куде̏ су, и које̏ је до̏бо, са̏мо су билѝ она̏ за њѐг, и о̏н за њу̏. Ку̏ћа ти је отво̏рена у сва̏ко до̏бо. ■ **глу̏во** ~ *по̄ноћ, средина ноћи.* – У глу̏во до̏бо изла̏зе сотоња̏ци, и пла̏ше деца̏. У глу̏во до̏бо до̏јде карако̏нца.

до̏бр, -а̏, -о̏ *в. добар.* – О̏н ми је до̏бр̥ прѝјетељ. Са̏ је до̏бр̥ живо̏т, али је на̏род напре̏д̥ би̏л по̏здрав.

до̏брачњк, -чка, -чко *дем. од добар, који је прилично добар и послушан.* – Која̏ бу̏де до̏брачка, че ју во̏димо на ва̏шар, и че вој ку̏пимо лу̏тку.

до̏брачко прил. *веома добро, прилично добро.* – До̏брачко поседѐмо и поорати̏мо, а на орату̏ кра̏ј нѐма. А̏нкице, чѝтам тво̏јеве прѝче, па ми у ду̏шу до̏брачко, до̏брачко, ко да сам се врну̏ла у детѝњство.

добрѐ рет. прил. *в. добро.* – Мо̏ре, о̏н добрѐ и јѐдне и пѝне ка̏д ѝма, а ка̏д нѐма, умѐје и да притрпѝ.

добриња̏ ж *добри услови живота, добре погодности.* – Од добрѝњу се не умѝра, нело од лошотѝју.

добрѝца ж *онај који је скроз добар, или се прави таквим.* – На̏ша снаа̏ у село̏ добрѝца, а у ку̏ћу иглѝца.

до̏бро/добро̏ прил. *како треба, како је ред да буде, како је пожељно.* – До̏бро си му рекла̏, и а̏ко, да те не пра̏ви ста̏лно на буда̏лу. Кад у̏век велѝш да ти је до̏бро, прѝјатељ ти се зара̏дује, а душма̏нин цр̏кне од му̏ку, јербо до̏бро и до̏бро су двѐ до̏бра, али зло̏ и зло̏ је мло̏го зло̏. ■ **по̏добро** комп. *боље.* – Довдѐ добро̏ прођо̏мо, а како̏ чемо ната̏мо че вѝдимо. Добро̏ си прада̏л то̏ј бра̏ниште, да по̏добро не мо̏же да бу̏де, то̏љће па̏ре ти дру̏ђи не бѝ дал. ■ **на̏јдобро** суперл. *најбоље.* – Судѐ ми је добро̏, али си ми на̏јдобро у мо̏ј до̏м. ⌂ **нејѐ на добро̏** *не слути на добро.* – Жена̏ кад га вѝди пија̏ног, о̏дма зна̏је да то̏ј нејѐ на добро̏.

добродушан, -шна, -шно *дарежљив, који је добре душе.* – Сѝпи брѐ, Јелѐнко, сѝпи от прѐпекат, кво̏ се отѐsаш ко добродушна сна̏шка, чѝм се испра̏зни ча̏ша, нејѐ ло̏ше да је о̏дма пу̏на.

добро̏јтро рет. с *јутарњи поздрав, добро јутро.* – Добро̏јтро, кума̏шине, ѝзока Пѐла и за̏стану да о̏н прѝјде по̏блиска. – Добро̏јтро, кумѝчће, кобо̏гда тека̏ по̏рани?

доброср̏чан, -чна, -чно *који има добро срце, племенит.* – Летѐло пилѐто ната̏мнова̏м, док си до̏м нејѐ долетѐло, по мѝрис га познало̏, по орату̏ и по љу̏ђи, у ду̏шу добрѝ и доброср̏чни, ал напа̏тени.

добро̏та ж *особина онога који је добар, племенитост.* – Умрѐ ма̏ти, али њо̏јну добро̏ту и поштѐње нѝкад нѐчемо да забора̏вимо. ⇨ *доброча.*

доброча̏ ж *в. доброта.* – Мло̏го си ми прира̏сла за ср̏це, нејѐ са̏мо зато̏ј што̏ си у̏бава, нело̏ тво̏ја доброча̏ и свѐ твојѐ ми се у ср̏це угњездѝло.

дова̏ља свр. *докотрља.* – Дова̏љајте тру̏пат до са̏м пу̏т, па че га ју̏тре натова̏римо на ко̏ла и отка̏рамо до̏м.

дова̏ља се свр. *докотрља се.* – Сто̏вна се сваља̏ от сло̏г, па се до̏ваља до пу̏т, али се не стро̏ши.

дова̏не свр. *дохвати.* – Ја̏ бр̏же дованý кључ, заклопѝ воденѝцу, па бѐж. Високо̏ се укачѝл, не мо̏гу га дова̏нем да му пока̏жем чијѐ крѐшње кра̏дне.

дова̏не се свр. 1. *дочепа се.* – А, тѝ се до̏вану до до̏бар живо̏т, за̏борави сиро̏тињу. 2. *удружи се са киме.* – Дова̏ну се такви̏ сѐблази, па пра̏ве облѝчја и укоро̏сују свет.

дова̏ри свр. *докува.* – Што̏ несѝ доварѝла пасу̏љав па тѐг да га прино̏сиш, нѐло тр̏опају зр̏на по шѐрпу.

дова́ри се свр. *докува се.* – Це́ло ју́тро су се вари́ле, а да ли су се довари́ле не зна́м, је́чте и не наоде́те ману́. Сва́ко је́ло тре́бе да се у́баво сва́ри, неје́ добро́ ни ка́т се не довари́, ни ка́т се прева́ри.

дова́та несвр. *дохвата, досеже.* – Воде́те рачу́н, моја́ рука́ доле́ко дова́та, а моја́ ре́ч јо́ш по́долеко.

дова́ти свр. 1. *дохвати.* – Ба́ба дова́ти но́ж, па зако́ље пра́се. До́вати ме, па ме тре́сну о́дзем. 2. *досегне.* – Деда-Ра́да и́маше дљ̑г остљ̑н, па сва́ћи оре́ј дова́ти да омла́ти.

довде́(к) прил. *довде.* – Довде́ добро́ прој до́мо, а како́ чемо ната́мо че ви́димо. Довде́к је тво́је, а ната́м је све́ мо́је. ⇔ *одовдек.*

до́век прил. *увек, стално.* – До́век ли чу ја́ да печа́лим и да те издржа́вам. Но́в коно́пац истрови́л, па се правда́л како́ ни́шта не́че до́век да трајѝ.

до́вечер прил. *довече.* – Дојде́те до́вечер да лу́пимо мору́зу, па чемо ју́тре при ва́с. ◊ *довечерка.*

до́вечерка прил. *довече* (упор. довечер). – Одве́де дево́јче, и ре́че да че га вр̑не до́вечерка, ја́ чека́, чека́, па се нади́го да ви́дим што га не дово́ди.

довиђе́ње позд. *довиђења.* – На́љути се и отиде́ без довиђе́ње. Прави́мо довиђе́ње, али се они́ јо́ш не ди́зају да си поо́де.

дови́ја се несвр. *сналази се, домишља се.* – По́виш се не́мало не́ло што́ се има́ло, ба́ба се дови́јаше како́ је знала́ и умеја́ла да ни изра́ни. Дови́јали смо се на ра́зни на́чини како́ да преживи́мо.

дови́је свр. *дојади, притера у шкрипац.* – Му́ка дови́је чове́ка да си продаде́ које́ му неје́ за продава́ње.

дови́је се свр. *дојади се коме од кога или од чега.* – До́ви ми се од њо́јно кука́ње како́ са́мо она́ не́ма кво́ да обле́че и обу́је.

дови́цује несвр. *недовољно види, има проблема са видом.* – Јо́ш ви́дим, али сам поче́ла да не дови́цујем бљ̑ш све́, ка́д тре́бе да уде́нем коњ̑ц у иглу́, о́кам уну́ку. ⇔ *недовицује.*

довла́чи несвр. фиг. *доводи.* – Немо́ј ви́ше да ми довла́чиш такве́ пија́нице у ку́ћу.

довла́чи се несвр. фиг. *долази, довукује се.* – Довлачи́ се до́м, не довле́кал се ни́кад, деца́ те заборави́ше како́ изгле́даш.

довлече́ свр. *вукући приближи, довуче.* – Довле́чи некоје́ др̑во, па вр̑љи у о́гањ.

довлече́ се свр. фиг. *дође, довуче се.* – Довле́че ли се, пце́та те влачи́ла, где́ ли се тека́ на́сиса, који́ је има́л рећи́ју за врљ̑ање, бо́лчица га цр̑на изе́ла.

довре́ви се свр. *оконча разговар; престане да разговара са ким.* – Кво́ и́ма ви́ше да се вре́ви, довреви́ло се, дошло́ кра́ј на све́. ➞ *доорати се.*

довр̑ди́ свр. *добрује, стигну кола брујући мотором.* – Довр̑жда́ше ко́ла, у́качи се ба́ба, по́здрави се сас си́на и уну́ка. Комши́чево до́вр̑жда с мо́тор из ва́рош, и о́стави баба-Петка́ни кво́ је наручи́ла, па свр̑ну и с ме́н да се ви́ди.

довр̑ља несвр. *добацује што.* – Ја́ чу да се ука́чим на кро́в, а ти́ ми довр̑љај кре́пови да препокри́јемо шу́пуву.

довр̑ља се несвр. *добацује се чиме.* – Довр̑ља́мо се сас ло́пту, заба́вљамо се.

довр̑љи свр. *добаци.* – Ти́ се укачи́, а ја́ чу да ти довр̑љи́м све́ кво ти тре́бе.

довр̑љи се свр. *добаци се.* – Такми́чимо се који́ че по́долеко да се довр̑љи с ка́мен из ру́ку, или од ра́мо.

довр̑ши свр. *доведе до краја, заврши.* – Једну́ ку́ћу довр̑ши́ше, и спре́мају се дру́гу да по́чну за дру́гога си́на.

догла́ви свр. *допуни, домери до одређене количине.* – Притури́ јо́ш пеше́с папри́ће, па доглави́ три́ ћи́ла. Ти ма́лко попушти́, ја чу ма́лко да придаде́м, та да догла́вимо по́гоцбу.

дога́ра несвр. *догорева.* – Дога́рају дрва, са́мо јо́ш ма́лко да прего́ре, па че разла́гамо каза́н.

догле́да свр. 1. *жељно дочека.* – Ба́ба се у́смину, жа́л вој за пари́цете, једва́ ји догледа́ла, ал зна́ла је ко́лко девојчето во́ли карамѐлће, па га не тѐја ру́жи што́ ји купи́ло. 2. *пази, стара се о некоме под старост.* – Који́ че ме́не да догле́да и дочу́ва.

дого́дин прил. *идуће године.* – Че срабо́тимо дого́дин, ако се ова́ка разнема́гујемо. ⇨ *догодине.* ⇔ *надогодин.*

дого́дине прил. 1. *в. догодин.* – И́дете у здра́вје, па дого́дине па́ да ни до́јдете. 2. фиг. *никада.* – Чу ти га вр̀нем дого́дине, ка́д на врбу́ ро́ди гро́зје. ⇔ *надогодине, подогодине.*

догори́ свр. *завр̀ши се процес горења.* – Не́ка догоре́ јо́ш та́ј дрва, па да отси́цамо каза́н.

догр̀ди свр. *досади, дојади, дозлогрди.* – Догрде́ло ми је њего́во пије́ње и ока́ње.

догу́ра свр. фиг. *дође до краја, оствари неки циљ.* – Јо́ш се не да́вамо, јо́ш гу́рамо, а докле́ че догу́рамо, че се ви́ди.

до́да ж *старија јетрва, или старија снаха.* – Ми́ смо биле́ две́ јетр̀ве: ја́ и дода-Ра́дмила, а зѣ́лве несмо́ има́ле.

дода́ва несвр. 1. *додаје.* – Сестра́ што́ пома́га на до́ктуратога стоји́ по́настран, и дода́ва му кво́ потра́жи. Ја́ му да́вам па́ре ко́лко му ства́рно тре́бу, а ма́ти му кри́шом дода́ва „да му се на́јде“. 2. *домишља чега није било.* – При́чај како́ је било́, ал немо́ј да дода́ваш како́ би ти́ воле́л да је било́.

додаде́ свр. *дода.* – Кат по́чне да намаљу́је се́но ми́ попа́римо сла́му и додаде́мо ма́лко три́це, и да́вамао на гове́да.

доди́к м *долазак, посета.* – У на́шу ку́ћу о[д] доди́к се не мо́же жи́ви, сваћи чѣ́с неко́ј до́јде, неко́ј по́јде, ел до́јде па нуме́је да си по́јде, да ти се сту́жни. Гле́дам га, алеси́на, али се ма́лко потре́сал окол доди́кав, то́љће го́дине се несмо́ виде́ли. ➞ *додење.*

доде́ње с *долазак, посета* (упор. доди́к). – Орети́ше доде́ње, ре́тко се виде́вљамо, а напре́д че́сто доо́деоше.

доди́ја свр. *досади, дозлогрди.* – Престани́ ве́ч једну́ш да гѣгњеш, до́дија ми да те ви́ше слу́шам. Додија́л ми је живо́т о[д] те́бе, мо́ра се негде́ де́вам, или да си смр̀т ства́рам.

доди́ја се свр. *досади се, дозлогрди се коме од кога или чега.* – Додија́ло ми се да те ви́ше гле́дам и слу́шам.

до́долица ГЛ, ЛЗ ж 1. *обичај додола.* – Спре́мају до́долицу да мо́ле Бо́га да им да́де ћи́шу. 2. *главна учесница у додолама.* – Кад је су́ша, па се спре́ме деца́, о́младина, једно́ уђи́те да је до́долица, и и́ду с котлети́ја от ку́ћу на ку́ћу, пли́скају се с во́ду. ➞ *дудулејћа.*

доду́ма се свр. *договори се, сагласи се.* – Ма́ти и баште́ се додума́ше да ме не даду́ за ње́га, ја́ га не теја́, и оста́до дево́ћа дове́к.

доду́мује се несвр. *договара се са киме шапатом, дошапатава се.* – Одвоји́ше се на́стран, па поче́ше да се нешто́ доду́мују да ји ни́ћи не чу́је. ➞ *домуњђава се.*

дожале́је свр. *постане коме жао, обузме кога жалост.* – Некво́ вој дожале́, о́чи вој засльзи́ше. Тресе́ вој се це́ла сна́га ко́лко вој дожале́ло. Ја́ саде́ што не поче́ да изви́јам, то́лко ми дожале́.

дожешче́је свр. *постане врућe.* – Дожешче́ ми от куби́штево, мо́рам ма́лко да се измѣ́кнем од ње́г.

дожи́ви свр. *жив дочека неки догађај.* – Чове́к ми је би́л ра́деник, и воле́л је да и́ма све́, али не до́живи да нешто́ ство́римо, ме́не о́стви саму́ ко пустиња́к.

до́жињ м *завршетак жетве.* – На до́жињ закољемо коко́шку, па уплитамо ћитку на послегњу руко́љћу и благосиљамо: А́јде да све́ њиве бу́ду ко на́ша, на́ша њива се оми́ла, очешља́ла, опле́ла! – и по́сле посипемо српови с води́цу, и оста́вимо ји у а́мбар да ни че́кају до дого́дин.

дожи́ња несвр. *довршава жетву.* – Дожи́њамо ве́ч, јо́ш једно́ њивче́ ни саде́ оста́ло нео́жето.

до́жње свр. *заврши са жетвом.* – Даньс не́че мо́же, али ју́тре че до́жњемо си́гурно.

дозагрта свр. *заврши друго окопавање кукуруза.* – Жу́римо да дозагрта́мо, па да по́чнемо да бе́ремо се́но.

доза́ра несвр. *завршава сазревање, сазрева.* – Жита́ поче́ла да доза́рају, не́че се заба́ви же́тва.

дозва́ља несвр. *даје дозволу, допушта.* – Љу́т сам и на Бо́га и на у́чен све́т што дозва́ља да једьн чове́к лежи́ у а́псу ни кри́в ни ду́жан. Го́дине ми не дозва́љу да такво́ рабо́тим.

дозва́ља се несвр. *дозвољава себи, не допушта на себе.* – Ја́ се несьм дозваља́л да ме сва́ћи зајеба́ва како́ о́че.

дозво́ли (трп. пр. дозво́лен, -а, -о) свр. *да дозволу, допусти.* – Ње́му је све́ дозво́лено, и да оти́ма, и да узи́ма бес па́ре.

до́зем прил. *ниско, до саме земље.* – Гми́тра се погрби́ла до́зем, ве́ч вој ви́снуле но́ђе у гро́б. Му́чна и те́шка ра́бота за сељака́: по на́јголему же́гу, сави́јен до́зем, жње́ сас срп.

дозе́мак мн. дозе́мци м 1. *део стабла изнад саме земље.* – Дозе́мак је на́јжилав, о́н ни на́јвише наму́чи у цепе́ње дрва. 2. *ниско закржљало дрво.* – Ти́ја дозе́мци су са́мо за грејање, па и за ње́га несу́ на́јбољи.

дозе́так м *домазет, муж који је дошао у женину кућу.* – Ко́ј о́че да бу́де дозе́так, да се облече́ у клашње́ни бревене́ци и ву́нен капу́т, и це́л дьн да пра́ви јужети́ја и врзу́је сно́пје на же́глицу, ако то́ј издржи́, че издржи́ и призе́цтво. ➞ *призетко.*

дози́да свр. *догради нови део уз стару грађевину, призида.* – У[з] ста́ру ку́ћу дозида́ше јо́ш једно́ оделе́ньце, да си деца́ и́мају сво́ју со́бу.

дозиме́је несвр. *постаје коме хладно.* – Се́днете на сльнце, че ви дозиме́је у ладови́ну.

дозими́ свр. *постане хладно коме.* – А́јде да уле́знемо у со́бу, дозиме́ ми. Дозиме́ ли ти, та се по́че то́лко тресе́ш. ➞ *достудни.*

дозо́ри свр. *дозри, стадијум пре коначног сазревања.* – За чове́ка прет смрт ка́же се да је дозоре́л. На́шето жи́то дозоре́ло, јо́ш ма́лко па че сти́гне за же́тву.

дозо́ри се свр. *досе у стање зрелости.* – Присади́ који́ су о́брани недозре́ли ту́римо у сла́му да се дозо́ре.

дозо́рује несвр. фиг. *дозрева.* – Дозо́рујемо једьн по једьн, стасу́јемо ко кру́шће по́дјесен.

дозре́је свр. *сазри, сврши сазревање.* – Жита́ дозре́ла, а понекоја́ и презре́ла, вре́ме је за же́тву.

дойгра свр. фиг. *дође до краја животнога пута, на коме је игра и песма било нешто најлепше.* – Ја́ сам и доигра́ла и допоја́ла, моје́ прошло́.

дојада́је свр. *дозлогрди, досади, постане мрско.* – Дојаде́је ми понекада́ од ње́га, па чу пу́кнем, а некада́ се ле́по сла́гамо.

до́јде (рад. пр. дошьл, -а, -о; имп. дојди́ – дојде́те) свр. *дође.* – Е па до́јде, Ђу́ро, тека́ да се мо́ра кроз све́ про́јде, Бо́г даде́ чове́ка, па му по́сле све́ у́зне, па накра́ј у зе́мњу и́де. Дојде́те на сла́ву, немо́ј да не до́јдете, а деца́та о́бавезно да поведе́те. Дошьл

де́да, па се́дал уз огњи́ште. Дошла́ река́, мо́ра да је негде́ било́ про́вала о́блак. ⇔ *надојде.*

доједе́ (имп. дојѐц – дојѐчте) свр. 1. *прӣврши оброк, завр̄ши са јелом.* – Еве́ са́мо да доједе́мо, па се о́дма ди̏sамо и поо́димо. Дојѐц, па дојди̏ да ми нешто́ помо́гнеш. Дојѐчте на тену́, и̏ма вре́ме. 2. *оста̄не по̄лугладан због по̄мањкања хране.* – Крава́ј у пе́пел се меси́л ка́д недости́гне ле́б, па несу́ сви̏ дојѐли, ел ка[д] до́јде сра́ман чове́к, а у ку́ћу се нејѐ зате́кал ле́б.

дојѐнѕа свр. *дошета, дође шета̄јући.* – Ишѣ́л да си ку́пи туту́н, па у једну́ ду́шу дојенsа́л до ме́н, да ме ви̏ди како́ сам.

до́ји несвр. *храни својим млеком.* – Ја́ сам моја́ деца́ дојѝла по две́ го́дине, а са́ не́че да до́је њи̏на деца́ ни по једѣ́н ме́сец. ⇔ *задоји, надоји, по̄доји.*

до́ји̏да несвр. *прӣвршава оброк.* – А́јде дојѝдајте па се ди̏sајте, не разнема́гујте се це́л дѣ́н.

до(ј)и̏ља ж *она која има млека, која доји.* – Прашчи̏нката при̏јду при ма́ћу дои̏љу, па се у́баво наси̏скају. Да́ј вој ле́бац, она́ је дојѝља, и̏ма пе́т мачети̏ја.

док везн. *везује временску зависну реченицу са главном.* □ – Док ја́ да сти̏гнем, о́н уте́кал доле́ко. ➞ *дор.*

дока́же[1] свр. *доказима ӯтврди истӣнӣто̄ст чега.* – Они̏ све́ на́јбоље зна́ју, њи̏м се ни̏шта не мо́ж дока́же.

дока́же[2] свр. *довр̄ши казивање.* – Ото́ч сам ти заказа́ла како́ смо седе́њѣ́вале, че́к да ти то́ј дока́жем, па чу пре́јдем на ово́ј, што́ ме са́ питу́јеш.

дока́ра (трп. пр. дока́ран, -а, -о) несвр. 1. *до̄тера.* – Докара́мо дво́ја ко́ла дрва, а и̏мамо на́брана за јо́ш тро́ја. Нејѐ тела́ да поо́ди без њо́јан дво́крилан шифуњѐр, дока́ран ис Пи̏рот от пу́но, те́шко дрво. 2. фиг. *прӣближи се, прӣмакне се.* – Ја́ ве́ч докара́ до осомдесе́ го́дине. ⇔ *накара, о̄ткара, прӣкара, прӣкара, укара.*

дока́ра се свр. *деси се, случи се.* – Ко́ј зна́је какво́ све́ чове́ку мо́же у живо́т да му се дока́ра. Пошлѐ дево́ђе у дре́ње, у дре́ње, а мла́ди мо́мци у ви̏ле, у ви̏ле, голе́м се ђа́вол дока́ра, дево́ђу змија́ изѐде, момче́ сећи̏ра посѐче. (нар. п.).

дока́рӯје несвр. *до̄терӯје, довози.* – Докарува́ли су ле́б ис Пи̏рот за ту́ј че́ту на Ша́нац.

дока́рӯје се несвр. *удешава се.* – Ти̏ се поче́ докару́јеш ко за на сва́дбу.

дока́чи свр. *досегне.* – Високо́, не мо́гу га дока́чим да га со́борим оди дрво.

дока́чи се свр. фиг. *дохва̄ти се један са другим.* – И̏ма га́дне же́не, па се дока́че да се ка́рају, па се мурда́ре, не зна́ју каково́ све́ једна́ на дру́гу наду́мају.

докладе́ свр. *дода још мало дрва на ва̄тру.* – Докла́ди огѣ̏њат сас некоју́ пању́шку, па си ле́гај.

докле́цка свр. *доскакуће.* – Ете́ ти га от крстопу́тину до́клецка и Ку́рјак, пија́н ко зе́мља

доко́лка свр. *доко̄трља.* – Доко́лкај буре́то до чешму́, да га напу́нимо с во́ду.

доко́лка се свр. *доко̄трља се.* – Па́де једна́ кру́пна ја́бука, па се до́колка до ме́н.

докраи̏ше свр. *дође до крајаа, доконча.* – Докраиса́мо и сас нами̏рнице, и сас па́ре.

докра́ј прил. *до краја, до свр̄ше̄тка.* – То́ј ти уме́јем при̏чам откра́ј докра́ј.

докриве́је свр. *дође коме криво, ражали се због чега.* – Докриве́је ми што́ несѣ́м и ја́ преме́њена, ко и моје́ дру́шће.

до́ктур м *лекар, до̄то̄р.* – Изле́зе до́ктур, и ре́че: До́бро је, бо́ље не́го што́ смо се нада́ли. Сестра́ што́ пома́га на до́ктуратога стоји̏ по́настран, и да́ва му кво потра́жи.

до́ктурица ж *лекарка, до̄то̄рка.* – Петка́на држи̏ по́друм пот кљу́ч, и сва́ћи дѣ́н ми си̏пне са́мо ко́лко ми је преписа́ла, ко да је до́ктурица. ⇨ *до̄то̄урка.*

до́ктурка ж *в. докшурица.* – Овакво́ девојче не́ма на све́т, од онакву́ ма́ћу такво́ па́метно да испа́дне, до́ктурка и́ма да ста́не, че ви́дите.

докуде́ прил. 1. *докле.* – Докуде́ идо́сте, нешто́ се бр̏зо врну́сте. 2. *до када.* – Седе́ докуде́ сре́д но́ч, па се рази́ду који́ накуде́.

докуде предл. *йриближно, око.* – Узе́л је за то́ј бра́ниште докуде три́ милио́на. Начука́ли смо пасу́љ докуде два́јес шини́ка.

доку́пи свр. *куйи још нешшо као дойуну.* – Има́ње смо ма́лко доби́ли на де́л, по́сле смо докупи́ли јо́ш ко́лко смо могли́, али гла́дни несмо́ би́ли.

До́л *село у Лужници;* Доље́ц, До́лка, Долче́ мн. Долци́ *ейн;* долћи́, -ска́, -ско́ *кшеш.*

до́л м *удолина* (често као дрги део мтп.). – И́мамо и шу́му и лива́де у Сре́гњи до́л. У Бела́нов до́л ми пла́ндују о́вце.

до́л прил. *ниже, наниже.* – Све́ зьбьње́ и сукна́ смо носи́ле, ако је ла́дно има́ли смо дре́је, до́л на но́ђе опѣ́нци сви́нсћи. ⇨⇔ *надол, оздол.*

дола́ти несвр. *долеће, лешењем йришиже.* – Кат по́чну да дола́те ла́ставице, зима́ је прошла́.

до́ле прил. *ниже, наниже.* – Слази́ до́ле, што́ си се укачи́л на вр̏, че па́днеш. ■ **по́доле** комп. *ниже од доле.* – До́ле ни је била́ шта́ла, а по́доле пле́вња. По́доле о́дзем је по́дзем. ⌂ **по́горе-по́доле** *йовршно, збрда-здола.* – Проми́јем се по́горе-по́доле, па трчи́м на же́тву. ⇨ *дол.* ⇔ *надоле, оздоле.*

доле́је се *йришигне њишући се од исцрйљеносши или болесши.* – У́ста ми се осуши́ше, с му́ку се ди́го, лелеја́ се, лелеја́, и једва́ се долелеја́ до со́бу, да се скљо́кам у кре́вет.

доле́к, -а, -о *далек, удаљен.* – Ка́[д] ти́ засви́реше у армуни́ку за сла́ву, па запоје́ше, башта́ ти поста́не дру́ђи чове́к, тѣ́г и ме́н ма́лко по́убаво погле́да, ко да се вр̏не од негде́, из некоји́ доле́к кра́ј за који́ са́мо о́н зна́је. Ба́ба ора́ти, зане́ла се у орату́ту, врну́ла се у некоје́ мло́го доле́ко вре́ме. ⇔ *издолек, одолек.*

доле́ко прил. *далеко.* – Неје́ та́чно што́ веле́ да ко́је је доле́ко од о́чи, доле́ко је и от срце. ■ **по́долеко** комп. *даље.* – Ле́њав по́долеко и́де. (посл). ⇔ *одолеко.*

доле́чан, -чна, -чно *далек, удаљен йросшорно и родбински.* – Изльга́ше ни на збо́р како́ че унапре́де на́ше бачи́је сас некву́ доле́чну со́рту о́вце, што́ ближње́вају, па и троја́не. ▌**доле́чна ро́да** *далеки род.* – Ми́ смо доле́чна рода́, али си се по́штујемо, и зове́мо за сла́ве. ⇨ *долечањ.*

доле́чањ, -чња, -чњо *в. долечан.* – Доле́чња вода́ о́гањ не га́си. На́ше има́ње доле́чњо, па се мо́рамо ра́но ди́samo за на ра́боту. То́ј бе́ше некакво́ по́долечњо ку́мство, које́ се бе́ше ве́ч наману́ло, али се сагѣ́шњити и дѣ́н-данѣ́с пошту́ју, и и́ду си једно́ у дру́го. ■ **по́долечањ,** -чња, -чњо комп. *даљи, удаљенији.* – Они́ја који́ су по́долечњи, насе́дају на ка́мење, а ми́ који́ смо по́блиска понесе́мо си о[д] до́м троно́шће, па насе́дамо окол о́гањ и седењѣ́јемо.

долечи́на ж *даљина.* – О́н се не о́брну, о́сети шири́ну прет се́б, на́мириса долечи́ну, засрбе́ша га дла́нови, и пу́шти длѣ́г ко́рак.

долечко́ прил. *йрилично далеко.* – Долечко́ је, али ако пожури́мо, че сти́гнемо док је јо́ш дѣ́н. ■ **по́долечко** комп. *нешшо даље.* – По́долечко до́ле ви́ди се це́ло село́. ⇨ *долечће.*

доле́ће прил. *в. долечко.* – На́ша че́рка отиде́ доле́ће, не мо́жемо по́честа да се ста́вљамо.

доли́ја свр. *уловљен уйркос лукавсшву којим се служи.* – Ли́ја, ли́ја па доли́ја.

долине́тина ж *аугм. од долина.* – При́чају да је у ту́ј долине́тину живе́ла чу́ма, која́ је мори́ла на́род.

доли́на ж геогр. *дугуљасто спуштено тле између два узвишења.* – У доли́нуту и́маше некво́ шарено́ цве́ће.

доли́нка ж *дем.* и *хип. од долина, долиница.* – Избе́мо конто Саба́ч, па се смькну́мо ма́лко на́десно низ доли́нку, ту́ и́маше напра́ено једно́ топи́ло, куде́ се ћи́сну гр́снице.

доли́нчина ж *пеј. од долина.* – Те́сан пу́т, а настра́њичаво, поља́к вози́, да се не сва́лимо у доли́нчинуву, да не мо́гу да ни збе́ру по́сле. Та́мо какве́ су доли́нчине, да те стра́ ва́не. ➞ *долињак.*

долиња́к мн. долиња́ци м *пеј. од долина* (упор. долинчина). – Бе́ж из долиња́кат, да не изле́зне некакво́ да те упла́ши. Со́тоње изла́зе у глу́о до́ба та́м по долиња́ци.

долшће́ прил. *доле у дем. значењу, нешто мало ближе од доле.* – Ку́ћа им је до́ле низ ма́лу, ал неје́ мло́го доле́ко, долшће́ је. ⇔ *подолшће.*

до́љњи, -а, -о *доњи.* – Вре́дан је ко до́љњи водени́ћћи ка́мен, са́мо га мрзи́ да рабо́ти. Моја́ сестра́ се ожени́ла у До́љњо Крњино́. ⌂ **не́че да је до́љњи** *неће да заостаје за другима.* – Тру́ди се до́љња да не́је. Ја́ несѣ́м дозвоља́ла да сам до́љња у ни́кој ра́боту. ■ **на́јдољњи** суперл. *најдоњи.* – По́сле пу́шти во́ду у до́љњи ви́р, да поси́пе и петлицањето што́ ји бе́ше посади́ла у на́јдољњити кра́ј у гради́ну.

До́љњи Стриже́вац (адм. Доњи Стрижевац) *село у Лужници;* Дољњострижевчанин, Дољњострижевка, Дољњострижевче мн. Дољњострижевчањи *етн*; дољњострижевачћи, -чка, -чко *етн.*

До́љњо Крњино́ (адм. Доње Крњино) *село у Лужници;* Дољњокрњинѣц, Дољњокрњинка́, Дољњокрњинче́ мн. Дољњокрњинци́ *етн;* дољњокрњинсћи́, -ска́, -ско́ *етн.*

дољу́ља свр. фиг. *оконча живот у околностима у којима га је и започео.* – Каква́ те љу́ља заљу́ља, таква́ те и дољу́ља. (посл.).

до́м м *кућа, домаћинство.* □ – Које́ је за до́м, у цр́кву се не но́си. (посл). Дошло́ ми да побе́гнем негде́ о[д] до́м, па да се ни́кад ви́ше не вр́нем. ▌**ја́к** ~ *имућно и бројно домаћинство.* – Да́домо че́рку у ја́к до́м. ▌**ста́р** ~*место где је била претходна локација куће, односно домаћинства.* – На́ш ста́р до́м је би́л у Стриже́вац, па смо се преселили овде́ у Лива́ђе. ⌂ **вр́же се за до́м** *не воли да се удаљава од куће, и свога села.* – Врза́ли смо се за до́м ко ку́че за сици́мку. ⌂ **не поме́ра се од до́м** *не мења место пребивалишта, не воли да се сели.* – Неје́ добро́ да се чове́к пот ста́ри дни́ поме́ра о[д] до́м. ⌂ **цвти́ до́м** *напредује домаћинство.* – Куде́ је сло́га, ту́ј до́м цвти́.

до́ма рет. прил. *кући, у кући.* – Го́ца ме за́бави, че ми се љу́те мо́јити ка́т се вр́нем до́ма. До́ма ли су де́да и ба́ба?

домазлѣ́к *животиње остављене за запат, домазлук.* – У́баво ми ја́гње, од у́баву ма́тер, ње́г ци чу́вам за домазлѣ́к. Ву́к домазлѣ́к не́ма.

дома́ми свр. *мамећи приволи на долазак, доваби.* – До Божи́ч чу́ва о́вце го́ре на Остри́ку при коли́бу, а кад бу́де за Божи́ч, о́н до́јде озго́р, наре́ди седомдесе́ бра́ви о́вце, и дома́ми ји, а ни́ га сви́ одо́вде гле́дамо.

дома́нцује несвр. *обедује.* – Ту́ри ба́ба на аста́л ти́гањ сас пр́жене попо́шчице и јајча́нца, на́реза ле́бац, и се́домо да дома́нцујемо.

дома́ћа поим. прид. *домаћа ракија.* – Сврни́ да попи́јемо по једну́ ди́вку, и гл̥́немо по неку́ дома́ћу.

домаћи́н нов. м *домаћин, стерешина домаћинства.* – Ти́ја домаћи́н има́л три́ пце́та, мло́го голема́ би́ла, у́баво ра́њена пце́та била́. ⇨ *домачин.*

домаћи́нство нов. с *дом као привредна, економска целина.* □. – Без добру́ дома́ћицу не мо́ж да бу́де ни домаћи́нство добро́. ⇨ *домачинство.*

домаћи́нсћи прил. *домаћински, који се односи на домаћинство.* – Неје́ васпи́тано домаћи́нсћи, са́мо се слепу́та по пути́шта.

дома́ћица ж *домаћинова супруга.* □ – Мо́ј домачи́н ра́но умре́, ја́ поста́до и домачи́н и домаћи́ца, и му́шће и же́нсће ра́боте се стовари́ше на моју́ грби́ну.

домачи́н м *в. домаћин.* – За кме́та се бира́л који́ је на́јбољ домачи́н у село́. Домачи́н запа́ли свечу́, и преко́ди вече́ру. Напре́т си мора́л, ако си пра́ви домачи́н, да зако́љеш три́ бра́ва, да сва́риш голе́ми кото́љ ређи́ју, и да спре́миш ђуве́ч, са́рме и пу́њене попо́шће за три́ дѣ́на.

домачи́нство с *в. домаћинство.* – Сва́ко се́лско домачи́нство и́ма по́друм. Њи́гово домачи́нство пошло́ у назадљ́к. Ла́зарице пое́ју пр́во на домачи́нство, па на неве́сту и младоже́њу.

домачи́нсћи, -ска, -ско *оно што припада домаћинству, домаћински.* – Од некву́ домачи́нску сла́ву не́ма ора́та, са́ све́ пресо́лено сас це́не. То́за оста́вљаше обли́чишта по Лужни́цу, и њиго́в та́тко га на́јури на ста́р до́м, да се опаме́ти и прива́ти домачи́нсће ра́боте, ил да се не вр́та при ње́г.

дома́шањ, -шња, -шњо *домаћи, који припада дому.* – Они́ја који́ су по́раншће дошли́ отидо́ше си, оста́доше са́мо дома́шњи, и поче́ше се спре́мају да ручу́ју. Пое́ја́рско ку́че жи́ви у́планин на пое́ја́ту да бра́ни о́вце од ку́рјаци, а дома́шњо у село́ да бра́ни до́м.

домашња́р мн. **домашњари́** м *онај који је задужен да се стара о кући и кућевним пословима.* – У ста́ро вре́ме је било́ овака́: баште́ је домачи́н, на́јмлад бра́т је домашња́р, сре́гњи је печало́вник, а на́јстар је пое́ја́р. Бе́оше постаса́ли по по́ље, па све́кар и свекр́ва реши́ше да и́ду при че́рку, а Вое́ји́н и О́лга да оста́ну сас деца́ да бу́ду домашњари́, и да гле́даје сто́ку.

дома́ши свр. *добаци.* – Поста́вимо ме́ту, па ју га́ћамо сас по пе́т ка́мена, па неђи́ о́дма пого́ди с пр́ви ка́мен, а неђи́ ел подма́ши, ел надма́ши, ел не мо́же ни да дома́ши.

домѣ́к (В до́мће) м *хип. од дом.* – Дое́ја́де вре́ме да се же́ни, да се ку́ћи, да си ства́ра сво́ј домѣ́к. Лете́ло пи́ле, до́м долете́ло, / до́мће-ле, до́ме, ни́где ми те не́ма. (нар. п.).

доме́ље свр. *заврши мељаву.* – Ја́ домле́, са мо́жеш ти́ да заси́пујеш.

до́ми несвр. *скућује дом, постаје домаћин.* – Ше́с деца́ и́мамо, сва́ко је оже́њено и сва́ко си сво́ј до́м до́ми. ⇔ *задоми, издоми, одоми.*

до́ми се несвр. *скућује се, постаје домаћин у свом дому.* – Неје́ лѣ́ко до́м да се до́ми з де́сет пр́ста. ➞ *кући се.* ⇔ *одоми се.*

доми́ли се свр. *постане мило.* – Она́ се ма́лко за́смеја, па поче́ на́глас да се ћико́ти, некво́ вој се до́миле, ср́це о́че да вој пр́сне од ра́дос.

доми́сли се свр. 1. *накнадно смисли, досети се.* – Поче́ да разга́ћам које́ чијо́ да бу́де, па се домисли́ да је бо́ље да се они́ мецу се́б догово́ре како́ да се поде́ле. 2. *предомисли се.* – О́бећа да че ми за́јми па́ре да ку́пим пла́ц, по́сле се до́мисли, и одре́че.

домоје́га речц. *доврага, бестрага.* – То́чак пу́че, ко́ла се изврну́ше, де́да се у́вану за гла́ву, и са́мо ре́че: Е́, домоје́га.

домузе́ свр. *доврши започету мужу.* – Поче́ да музе́м кра́ву, па ме и́зока комши́ја нешто́ бр́зо да му помо́гнем, па се са́ врну́ да ју домузе́м.

дому́њђава се несвр. *договара се са киме шапатом, дошапатава се* (упор. додумује се). – Ја́ ши́рим ве́ш на тера́су, прое́де коле́ге, домуњђа́вају се, пока́зују с пр́с на ме́н, засми́вају се.

домчѣ́к м *дем. од дом, кућица, кућерак.* – Сти́гомо и до њиго́вити домчѣ́к, о́н се накри́вил, чи́ни ми се ма́лко по́јако да ду́не ве́тар, че га строба́ли.

донде́ прил. 1. *до оног места.* – Одо́вде донде́ не́ма ни де́сет ми́нути пе́шћи да се и́де. 2. *до највишег степена.* – Одо́цутра га сте́гло време́то донде́. По́сле не теја́

да ми истрља грбину, расрдила се донде. Они били сирома, сирома донде. За њега кажу: намазан донде, а ја кажем: намазан и одонде.

донегде прил. *до неког места, донекле.* – Идомо донегде заједно, па се раздвојимо, ја на једну страну, он на другу.

донезгодеје свр. *почне да се осећа нелагодно, почне да осећа мучнину.* – Ја се усправи, ал ми у главу ко донезгоде, ја постојa текa, постојa, док ми се малко развидели.

донесе (трп. пр. донесен, -а, -о) свр. *пренесе с оног места до овог.* □ – Донесем му пензију до кревет, а он се прави луд ка[д] требе да даде бакшиш. Донесено, па наврљано на куп, и текa си стојi још од лани.

доноси несвр. *пренаша с оног места до овог.* □ – Да им снаата не доноси воду, и приноси једење, одавна би они помрли. ⇔ *издоноси, надоноси, придоноси.*

доди несвр. *доходи, долази.* – Што мен окаш, ка[д] ти сињ због другу на очи не доди? Три пути су додили да питују за мен. Напрет се тешко до пару додило, па је била и босоча и голоча. Дооди ми да му речем све кво ми на језик дојде, па се оћута. Оретише додење, ретко се виђевљамо, а напред често додеоше. ⇔ *издооди, надооди, предооди.*

доорати свр. *оконча разговар; престане да разговара са ким* (упор. довреви се). – Ја и ти смо доораТиле, више нити ми се јављај, нити чу ти се јављам. Кво да оратим, доораТило се, испрве туј и там пине по некоју, после зареди па сваћи дњ пијан, и све му смита, а највиш ја. ➞ *доприча.*

доре свр. *заврши орање.* – Журим да доорем ову њиву, па да почнем да спремам Петковицу, моју крсну славу.

допадне свр. *нађе се на дохват руке.* – Кво ми допадне до руку, с тој има да те бијем, и нечу да гледам где ударам.

допадне се свр. *свиди се.* – Чим је видел Олгу, одма му се допадла. На башту си вој се допадал, поготово кад му дадо паре́те.

допије свр. *попије преостали део.* – Чек само да си допијем пивцево, и одма пођимо.

допипује се несвр. *додирује се, дотачиње се.* – Легни понатам да се не допипујемо, љута сам на тебе. Попошће наредим врз вурду, ал варкам да се не допипују, да мож вурдата да се нагњете између њи кад ји притиснем.

допира ж *досеже, допире.* – Широка лива да, легли откоси докле ти око допира. Порасал, још малко па че с главу у плафон да допира.

дописница ж *поштанска карта која служи за дописивање.* –Прати ни писмо, а ако те мрзи да писујеш мло́го, може и дописница, само да знамо како си.

дописничка ж *дем. од дописница.* – Надамо се за писмо од њега, мож и дописничка сас два-три реча, и толко че ни зарадује, само ме стра да се не пренадамо.

доплачује несвр. *накнадно доплаћа уговорену цену.* – Који на време не плачује, после мора и да доплачује.

доплете свр. *довврши плетење, исплете до краја.* – Имам још једњ рукав да доплетем, и ђемпир готов.

доплита несвр. *приводи крају плетење.* – Еве доплитам ђемпир на унука, после чу заплитам за унуку.

допоје свр. *шриведе крају певање.* – Ја сам моје игре доиграла, и песме допојала, моје се видело.

доправи свр. 1. *довврши започету градњу.* – Кућуту заправи, али ју не доправи, отсели се у град. 2. *огради још један део зграде.* – Кућу направимо, па доправимо и два помоћна оделења за деду и бабу. ⇨ *допраји.*

допра́ји свр. *в. доправи.* – Пр̏ву го̏дин се вр̏ну насме̏јан, напуни̏л торби̏чкуту с пари̏це, допрајѝше си кућу, набави̏ше си једно-дру̏го, заличе̏ше на љу̏ди.

допра́пора свр. *докаса прапорањем прапорцима.* – Неко̏је вре̏ме од негде̏ се огласи̏ше пра́порцити и допра́пораше у дво̏р. О̏[д]долек као да допра́пораше пра́порци пот про̏зор.

допра́ти свр. *прави коме друштво до његове куће, дође с ким у друштву до његове куће.* – Допра́ти ме до ку̏ћу, поздра́вимо се, па се о̏н вр̏не, а ја́ јо̏ш постојѝм та га одгле̏дам до̏к ото̏ди.

допра́чује несвр. *правећи коме друштво допраћује га до његове куће.* – А́ко му је ку̏ћа била́ на дру̏ђи кра́ј село̏, сва́ку ве̏чер ме је допра́чував до ку̏ћу, онака́, дрга́рсћи.

допреде̏ свр. *довврши предење.* – Јо̏ш си неје̏ допре̏ла, али вој се и̏та да и ову̏ја пре̏цу извр̏тка, па да на му̏шћиви плете̏ чара́пе.

допр̏жи свр. *довврши пржење.* – Са́мо да се месце̏во јо̏ш ма́лко допр̏жи, и че ми ру̏чкаш.

допри̏да несвр. *довршава предење.* – Ја́ допри̏дам, још ово̏ј пове̏смо што̏ је на куде̏љу да испреде̏м, и гото̏во.

допри̏ча свр. *оконча разговар; престане да разговара са ким* (упор. доорати). – Посе̏ди јо̏ш ма́лко, још несмо̏ све̏ доприча́ле. Доораги̏ло се и доприча́ло се, све̏ смо препри̏чували по иља́до пу̏ти.

допр̏жи свр. *довврши пржење.* – Кат пр̏жиш ме̏со, тре̏бе у̏баво да га допр̏жиш, ал да га не препр̏жиш.

до̏пролет прил. *до пролећа.* – Бојѝм се да ли че да ми иска́ра рана́ за сто̏ку до̏пролет.

до̏р везн. *везује временску зависну реченицу са главном* (упор. док). – Воле̏ла би да не̏ма буна́ дор сам жи̏ва, да не ђи̏не на́род како̏ што̏ је ђину̏л, све̏ млади̏ћи како̏ ва́с изђину̏ше. Не̏ма да се ле̏га дор ме̏сец не за́јде.

дорабо̏ти свр. 1. *довврши започети посао.* – Какво̏ по̏чне да рабо̏ти, не дорабо̏ти га до кра́ј. 2. *досте у стање кад више не може да ради никакав посао.* – Тегљѝл сам и работѝл сам ко си̏воња, али са́ сам дорабо̏тил.

дора́ни свр. *довврши започето храњење.* – Ја́ несѣ̏м за́лудна же̏на да се ма́јем с те̏бе! – ре̏че и отиде̏ да си дора́ни пилетѝја.

доре̏ди се свр. *досте, преври, укисели се, досте у стање кад је за употребу* (упор. и сташе). – Закла́мо свињу̏, насе̏комо ме̏со ко за сушени̏це, па га наложѝмо у др̏вено кори̏то и посолѝмо, па је два́ дѣ̏на тека́ стоја́ло да се доре̏ди, по̏сле смо га у пу̏шницу суши̏ли.

дори̏ прил. *скоро, чак, чак шта више.* Δ – На кошу̏љу ми се јака́ проретѝла, па дори̏ прогледа́ла. По̏трча, па дори̏ че полетѝ од ра́дос. Цре̏шње кру̏пне, црвене̏ па дори̏ бо̏рдаве ко̏лко су зре̏ле. Ме̏шам док се ме̏со на́чисто распа́дне, дори̏ да се на ко̏нци напра́ји. ⇨ *дорим.*

дори̏м прил. *в. дори.* – Ка́д засви̏ри у трубу, чу̏је се дори̏м и до Средоре̏к. О̏н по̏ита, дори̏м трчечѣ̏и сле̏зе низа сока́к, на брзѝну се пре̏дреши и о̏дјури комто Бабу̏шницу.

до̏ручьк ГЛ, ДЛ нов. м *јутарњи оброк, доручак.* – Па́метан чове̏к без до̏ручьк ни̏где не и̏де. ➞ *подручьк.*

до̏рча м *коњ тамно-жуте боје, и име таквоме коњу.* – Куде̏ све̏ несѣ̏м ишѣ̏л с моје̏г До̏рчу, нуме̏јем ти опри̏чам.

доса́ља несвр. *додаје со према потреби, досољава.* – Ср̏бни с ложѝцу да про̏баш какѣ̏в је пасу̏љав за со̏л, да ли га несѣ̏м пресолѝла, ел тре̏бе да се доса́ља.

до́саџа ж *досада.* – До́ста трањна́, ве́ч преоди́ш у до́саџу. Три́ста ра́боте ме че́кају до́м, а и му́ка ме голе́ма нале́гла, неје́ ми за ољна́ње и замла́чување, а ти́ си узбуја́л од до́саџу, па се замла́чујеш куде́ сти́гнеш.

доса́џа несвр. *досађује, узнемирава.* – Несу́ ни пљачка́ли, несу́ ни мло́го досаџа́ли у ти́ја ра́т. Мло́го ми доса́џа ста́рчината ка́т се напи́је.

доса́џа се несвр. *замара се, осећа умор.* – Несѣ́м се че́сто умара́л, а са́ ми се поче́ доса́џа каквó го́д да пова́нем да урабо́тим.

досаџе́вља несвр. *досађива.* – Мло́го су ни досаџевља́ли ка́т се напра́ве пла́шила, па до́јду на седе́њу.

доса́џује несвр. *досађује.* – Мло́го су ни доса́џували ти́ја старчо́тине ка́т се напи́ју, па не зна́ју ни кво́ ора́те, ни кво́ рабо́те.

доса́џује се несвр. *досађује се.* – Вре́ве ми да че се доса́џујем ако оти́дем у пе́нзију, и да је бо́ље да си јо́ш прирабо́чујем.

доседи́ свр. *до краја одседи где је отишао, или остане на истом послу.* – Слу́га је би́л при мло́го га́зде, али ни́где неје́ могѣ́л да досе́ди докле́ су се погоди́ли.

досе́ли се (трп. пр. досе́лен, -а, -о) свр. *дође из другог краја и настани се.* – Они́ су досе́лени из За́плање, зато́ј се та́ј вами́лија зове́ За́планци.

досељава се несвр. *насељавају се из других места или крајева.* – Досељава́ју се у ва́рош, а села́ оста́вљају пу́ста. Дру́ђи су се по́сле досељува́ли, и од њи́ зе́вњу купува́ли.

досе́ца свр. *довуче, дотегли.* – Де́да до́сеца голе́му кро́шњу, па ју поља́к ту́ри пред ме́не. Ру́ђе вој бе́оше прекапа́ле о[д] те́шку мокру́ тра́ву, што ју до́сеца чѣ́к довде́.

досе́ча се несвр. *досећа се.* – Поче́ се досе́ча да ли је ства́рно плати́л по́рез. Са́мо се не́што досе́ча да вој ку́пим, ко да сам ја́ на́родна ба́нка, па и́мам па́ре ко́лко о́ч. ■ **досе́чување** *гл. им.* – Кад ми доса́ди Петка́на с њо́јно досе́чување, ја́ гра́бнем ше́шир и прештра́пам преко пло́т, па при комши́ју Туго́мира. ⇨ *досечује се.*

досе́чује се *в. досеча се.* – Са́мо се досе́чује како́ да ми напако́сти и да ме урни́ше. ➞ *сасечује се.*

доси́пе свр. *долије.* – Чи́м отпи́јем, о́н доси́пе, не че́ка ни да попи́јем до кра́ј, вели́ да ча́ша тре́бе да бу́де ста́лно пу́на.

доси́пне *досипе у дем. значењу.* – Пр́во си́пнем ма́лко, па ако ми се у́чини да неје́ до́вољно ћи́село, ја́ доси́пнем јо́ш ма́лко.

доси́пује несвр. *долива.* – Док се ва́ри пасу́љ, доси́пује му се вода́. Ја́ доси́пујем, али си ређи́ја у бу́ре ста́лно то́лко, ту́ј ми нешто́ сумљи́во.

доскре́ба свр. 1. *дотраје, примакне се животном веку.* – И ја́ и ба́ба доскреба́мо, а деца́ вану́ла све́т. Та́ј столи́ца доскреба́ла, пази́ како́ седи́ш, да те не издаде́ да па́дне́ш. 2. *умре.* – Ја́ сам си слабуња́ва оди дете́, и таква́ чу и да доскре́бам.

дослепу́та се свр. *доскита се, дотетура се наслепо.* – Слепута́мо се кроз шу́му, на крај се дослепута́мо же́дни и гла́дни до једно́ вре́ло. ➞ *дослуња се* .

дослу́ња се свр. *доскита се, дотетура се наслепо* (упор. дослепута се). – Слу́њају се, до́к се не дослу́њају у нечију́ ку́ћу где́ мо́ж да на́јду једе́ње и пије́ње на окла́пчину, па засе́дну.

дослу́ша *саслуша до краја.* – Видо ја́, голе́м зо́р га поткара́л, не до́слуша ме, и́стрча надво́р на́две-на́три.

досмешне́је свр. *постане смешно.* – Кво́ ти је досмешне́ло, па се то́лко ћико́тиш, кажи́ да се и ми́ смеје́мо.

досо́ли (трп. пр. досо́лен, -а, -о) свр. 1. *дода још соли.* – Чорба́ва ти недосо́лена, га́здарице, а со́л неси прине́ла да си досо́ли коме́ тре́бе. 2. фиг. *није баш све како треба.*

– Тека́ је от како́ смо се узе́ли, по́штује ме, али во́ли да ми се потсми́вка, ко да несѣ́м све́ досо́лен ⇔ *подосоли.*

досољу́је несвр. *досољава.* – По́сле га досољу́јем ако тре́бе, не ваља́је ако га преса́лим у́напред.

доспе́ва несвр. 1. *стасава при времену.* – Ка[д] те́сто по́чне да доспе́ва, ја́ га разме́сим јо́ш једанпу́т. 2. *стасава за одлазак са овога света.* – Изгле́дам здра́ва, али доспе́вам, доспе́вам пољ̑к.

доспе́је свр. 1. *нарасте, сазри, привр̑ши се неки процес.* – На кру́г се ту́ри те́сто да доспе́је, по́сле се пече́. Ко́мина је доспе́ла за пече́ње кат преста́не да ћипи́. 2. фиг. *примакне се смрти, сазри за умирање.* – Деда-Дра́га доспе́л, ско́ро че му ку́сају пасу́љ.

до́спи (трп. пр. до́спан, -а, -о) свр. *довр̑ши спавање, наспава се.* – До́к сам деца́ ишчува́ла, ни́ сам доспа́ла, ни́ сам на ми́р дојѐла, све́ на стра́ да им се нешто́ не де́си. Несѣ́м доспа́л, про́буди ме они́ја баксу́з о[д] петла́, запоја́л ко да о́че це́лу Лужни́цу да пробу́ди. И тека́, ме́сец ме насми́та да се у́спим, сљ̑нце ме насме́те да се на́спим, ста́лно сам си недо́спан.

до́стате узв. *прекините, престаните, доста више.* – До́стате, де́ца, с то́лко ока́ње, гла́ву ми размири́сте!

дости́гне свр. 1. *стигне кога идући за њим.* – Поче́ше да бе́гају, али ји ми́ дости́гомо, па им се у́баво отепа́мо. Куга́ дости́гне назове́ му „до́бра сти́жа“, куга́ сре́тне назове́ му „до́бра сре́ча“. 2. *буде чега у довољној количини.* – Ле́б мо́ра да дости́гне да се сви́ наједу́, а не једни́ да се наједу́, а дру́ђи да не доједу́. Крава́ј се ме́си кад ле́б не дости́гне, ел кад до́јде сра́ман чове́к, зе́т, такѣ̑в нећи́ који́ се мо́ра по́штује.

дости́за несвр. *достиже, буде довољно.* – То́лко зна́је, то́лко му па́мет дости́за. Те́б све́ по́тьмьн, ни́шта ти ни дости́за, ни прести́за, ко́лко и́ма, то́лко ти и до́ста. ⇨ *достиsa.*

дости́sa несвр. *в. достиза.* – Пара́ не дости́sa. Качама́к смо пра́јили мло́го че́сто, да́л Бо́г го́чка си́тна дечи́ца, па колкого́д да и́ма ле́б, у́век не дости́sa.

дострашне́је свр. *осети страх, уплаши се.* – Дострашне́је ни кат ба́ба по́чне да при́ча од вапири́ и со́тоње, па не сме́јемо да се одво́јимо од њу́.

достудни́ свр. *осети студен, постане му хладно* (упор. дозими). – Бо́га се́де испод шевтели́ју, о́сети да вој ма́лко достудне́, па за́грну ване́лу.

досу́ди свр. мит. *одреди судбину.* – До́к дете́ не напу́ни четере́с дѣ̑на, но́чом доо́де суђени́це и досу́де да ли че бу́де акѣ̑лно и да му све́ и́де о́д-руђе, да ли че бу́де до́бар занатли́ја, ил че бу́де лопу́жа и не́радник, да ли че бу́де по́вољит ил баксу́з, и тека́ све́ ти је запи́сано јо́ш кат се ро́диш.

дотагѣ̑шњи, -шња, -шњо *дотадашњи.* – Не́че на дотагѣ̑шњи ле́б да пљу́не, који́ је сас својѐга чове́ка јѐла.

до́тепа свр. *дотуче већ рањеног.* – Ово́ј кво са́ чу́ ме на́чисто до́тепа, помисле́ си: Замла́тена, Вука́но, тре́бе у буна́р да ри́пнеш.

дотица несвр. *долази текући, дотиче.* – Сла́ба води́ца на ту́ј чешму́, али дотица ста́лно, па се нави́ри у кори́та, да се сто́ка напо́ји.

доткаје свр. *довршава ткање.* – И́там да доткаје́м цр̑гуву, па чу мању́јем ви́ше ткање́ за ову́ј го́дин.

доткаује несвр. *приводи крају ткање.* – По́тпролет же́не по́чну да доткаују кво́ су започе́ле да тка́ју, па се обр̑тају на дру́ђе ра́боте по граци́не и по́ље.

дотльца свр. фиг. *„доправи“ кога.* – Ти́, бре, неси́ чи́тав, они́ја који́ те прави́л неје́ те дотльца́л до кра́ј.

дото́чи свр. *долије, још нато̄чи.* – Видо́ ја́: ове́ј отшьпча́ше кво́ шьпча́ше, и комши́ка отиде́ да ува́ти петла́, а комши́ја да дото́чи у кондирче́то рећи́ју. И́ма јо́ш, али дото́чи јо́ш ма́лко, да неје́ намањьк.

дотрајѝ свр. *до̄траје.* – Трајѝ, трајѝ, па дотрајѝ, ни́шта не́че дове́к, па тека́ и чове́к.

дотресе́ се свр. *дође не̄позван у незгодно време.* – Тамьн се́днемо да једе́мо, она́ ју ете́, дотресе́ се, и не мр̑да док ју не пока́нимо да се́дне уз аста́л.

дотри́са се несвр. *долази не̄позван у незгодно време* – Та́ј штро́кна немо́ј да ми се ви́ше дотри́са у ку̑ћу.

дотрка́ља свр. *доко̄трља.* – Дотрка́љај буре́то до чешму́, па га напуни́ с воду да зађи́сне.

дотрка́ља се свр. *доко̄трља се.* – Ја́ ко случа́јно испушти́ клу́вчето, оно́ се до́тркаља до њи́гове но̑ђе.

дотрчѝ свр. *стӣгне тр̄чећи.* □ – Како́ па́до, сви́ дотрча́ше да ви́де ко́лко сам се уби́л, а не да ми се на́јду у нево̑љу, и да ми помо́гну.

дотр̑чује несвр. *до̄трчава.* – За све́ кво му притре́бе од ала́тђе, дотрчу́је при ме́н, ме́сто да си ку́пи, па да си и́ма њиго́во.

доту́ра свр. *домеће, прӣдодаје.* – Дотурѝ неко́лко су́чће у огњи́ште, да се по̑бр̥ж згре́је вода́та.

доту́рује несвр. *по̄времено или контӣнуирано домеће.* – Ко̑лко го̑д да и́ма, ако му не доту́рујемо, че се исто́пи. Мора́вка са́мо доту́рује турши́ју, и допу́њује ча́ше.

до̑ћид м 1. *оно што је недокидиво, чему нема краја.* – Ја́ сам здра́ва, да ме за́душка не му́чи, ме́н до̑ћид не би има́ло. 2. фиг. *смрти.* – Живѝ и ужи́вај, на зо̑рзаман и на до̑ћид не мислѝ.

доћи́не свр. *по̄кида, по̄це̄па.* – Кво́ облече́, не собла́чи га док га не доћи́не.

доћи́не се свр. фиг. *радећи и кидајући се од по̄сла дочека крај.* – Овде́ смо ро́дени, овде́ че се и доћи́немо.

доћисе́ли свр. *докисели.* – Си́пнем вој ма́лко ћисели́ну, па ако ми се у́чини да неје́ до́вољно ћи́села, ја́ ју доћисе́лим, ал па́зим да ју не преће́лим.

доу́ми се свр. *досети се, одлучи се.* – Поји́де́, али се некво́ до́уми, па се вр̑ну. Доуми́ла сам се да продаде́м бра́ниште што ми је мира́з, са́мо да ни не поде́ли ку́ћу, да си оста́не на́ша.

доу́чи свр. *довр̑ши учење, довр̑ши школовање.* – И о̑н иде́ у шко́лу, ал ју не до́учи, са́ ри́нта по грађе́вине.

доцьвти свр. *доцвета, кад је у завр̑шној фази цвета̄ња.* – Сли́ве се пр̑скају кад че ве́ч да доцьвте, али да не прецьвте, да мо́гу да ји че́ле опра́ше пре́ него ји напда́не сли́вина оса́.

доце́пи свр. *доведе це̄пање до краја, по̄це̄па.* – Даньс цепи́мо др̑ва, али ји не мога́мо сва́ доце́пимо. Кво́ облече́, не собла́чи док га не доце́пи.

доцепу́је несвр. *носи окраћалу одећу ста̄рије браће и сестара док је не по̄це̄па.* – Све́ што омале́је и овете́је на по́стара деца́, по́млада по́сле преносу́ју и доцепу́ју.

до̑цкан прил. *касно.* – И́дете, ал немо́ј да се вр̑нете мло́го до̑цкан, да ви не страу́јем где сте́. ■ **по̑доцкан** комп. *касније.* – Ти́, че́ре, сино̑ч дојде́ по̑доцкан од ба́ту, то̑ј да ти се ви́ше не де́си.

до̑цни несвр. *касни.* – И́ди, ви̑ц се сас дру́ство, али немо́ј да до̑цниш, мо̑рамо ра́но да и́демо на коси́дбу, по росу́ се на́јбоље ко́си. ⇔ *одоцни.*

доцу́цне несвр. *додирне, до̄такне.* – Пра́јимо купа́тило, па проби́мо па́тос да прока́рамо це́в одо̑здол ис по̑друм до го̑ре у купа́тило да доцу́цне дру́гу це́в, где че ји саста́вимо.

доцу́цује несвр. *додирује, дотиче.* – Немо́ј да ме доцу́цујеш, сѣ́в си зно́јав.

доцу́цује се несвр. *дотиче се са киме или чиме.* – Ја́буће наре́димо на та́ван, ал ва́ркамо да се не доцу́цују, да се не зду́вају.

доче́ка свр. *сачека кога са радошћу и гостопримством.* – Ни́када ме моја́ те́тка Де́са ис Провоље́ни́к неје́ дочека́ла без једе́ње, и испрати́ла с празне́ ру́ће. ⇔ *предочека.*

доче́кује (рад. пр. дочекува́л, -а, -о) несвр. *дочекива.* – Ни сам има́л ко́ј да ме доче́кује, ни ко́ј де ме испра́чује, са́м доо́дим, са́м ото́дим, а пречекување и да не поми́њам. Печалба́ра ни сам испра́чувала, ни доче́кувала. При́чају да га је доче́кувала с пе́чена пилети́ја, а кат се о́ро поведе́, она́ се све́ до ње́г ва́та.

доче́ва свр. *брине и стара се о коме до краја његовога живота.* – До́вечер че прегова́рамо који́ че баштý и ма́тер да доче́вају.

доче́вује несвр. *према дочува.* – Напре́т се је знало́: на́јмлад си́н доче́вује ма́тер и баштý, и насле́ђује њи́н де́л имо́вину.

доче́јује несвр. *недовољно чује, има ослабљено чуло слуа.* – Ора́ти гла́сно, ја́ не доче́јујем добро́. Се́дни по́ до ме́не да чу́јем кво́ ми ора́тиш, поче́ла сам и да недоче́јујем, и да недови́ђујем.

доша́три свр. *догега, дошета.* – Ди́sa се са́мо ка́д неко́ј о́ка на телево́н, а не́ма ку́ј дру́ђи да се ја́ви, па о́н тѣ́г доша́три до телево́нат.

дошѣ́пчује се несвр. *дошаптава се.* – Како́ се засту́ди, по́чну девојчети́ја да се дошѣ́пчују, загле́ђују и проби́рају која́ че какво́ да облече́ за згле́ђо́с у Дра́гинац.

дошко́лује се свр. *о свом трошку довврши започето школовање.* – За́врши ма́лу мату́ру у Бабу́шницу, па отиде́ у Бе́оград на гра́ђе́вину ко ра́дник, па се са́м до́шко-лува, и поста́де голе́м чове́к.

дошља́к м *онај који се доселио из другог краја, придошлица.* – Гла́вшинци, Дане́-шинци и Ча́вшовци су староседе́лци у Стри́жевац, а сви́ дру́ђи су дошља́ци из дру́га ме́ста у Лужни́цу, тека́ сам си чу́л оди де́ду.

Дра́гинац *село у Лужници;* Дра́гинчанин / Дра́гинчањин, Дра́гинка, Дра́гинче мн. Дра́гинчање *етн;* дра́гинсћи, ска, ско *етн.*

драги́чка ж речц. *којом се наговаштава пријатна вест.* – Кажи́ ’драги́чка’, уну́ка си доби́л, пије́ње да да́ваш.

дра́м мн. дра́мови м *основна јединица за мерење тежине, грам.* – Еве́ где терези́ја рђаве́је обе́сена на зи́д, а некада́ си на њу́ ме́реомо све́ кво́ смо купува́ли ел продава́-ли, мери́ла је на о́ће, полови́ноће и дра́мови.

драмли́ја ж 1. *мала оловна куглица као ловачка муниција за ситну двивљач.* – Драмли́је се употребља́вају за је́ребице и за́јци, а бре́нери за ди́вље сви́ње. 2. фиг. *овчији или козји измет у виду куглица.* – Коза́ је ма́јстор, она́ од ли́сје и тра́ву пра́ви драмли́је.

драмсѣ́з м 1. *баксуз, намћор.* Δ – Пра́ви си, бре́, драмсѣ́з, три́сташте́те ми на́прави. 2. *ђиђија.* – То́[jj је једѣ́н драмсѣ́з, и́глу у ду́пе му не мо́ж ука́раш, а њиго́в ди́нар сти́сал, и не да́ва.

дра́па несвр. *чупа, кида, трга, штипа.* – Ја́ се запе́кљујем, о́н ме назо́р распе́кљује и дра́па.

дра́па се несвр. *грубо се чеше, гребе се.* – Дра́па се ко да је шу́гав. ➞ *грапа се.* ⇔ *надрапа се.*

дра́пче се несвр. *драпа се у дем. значењу.* – Дра́пче се ко да је настану́л на су́греби.

дра́сне свр. *попије на искап.* – Де́ да дра́снемо јо́ш по једну́, па да се расту́рамо, да ни же́не не че́кају до́м. ➞ *ђасне.*

дрва́р м *онај који сече дрва у шуми.* – Ју̏тре че смо дрвари́, че и́демо да оба́рамо др̏ва, а по̏сле че ји прека́рујемо.

дрва́рка ж *приколица за превоз посечених стабала.* – Појави́ше се дрвокра́дице, уле̏зне у туџо̀ бра́ниште, напу̏ни дрва́рку з др̏ва, и отка́ра та продаде̏, ко да је у њиго̀во се̏кал.

дрве̏је несвр. *укрућује се.* – Како̀ се та́ј дру̏сна примѣ̏кне до ме̏н, мо̀ј врсни́к у панталѐне о̀дма по̀чне да дрве̏је и расте̏.

др̏вен, -а, -о 1. *који је сачињен од дрвета.* – Напре̏д је већи́ном било̀ све̏ др̏вено: др̏вена ко̀ла, др̏вена ви́ла, др̏вена лопа́та, др̏вена ло̀жица, др̏вена па́ница. 2. фиг. *крут у о̏тхођењу.* – Ма́лко је др̏вено и срамежљи́во, а она́к у̏баво момче̏.

дрвена́рија ж *предмети од дрвета, столарија.* – За кро̀вови је би́л о̀пасан ма́јстор Са́нда Кли́чко, за армату̏ру Ми́ма Че̏дин, за бето̀н се нату̏раше Ђу̏ра Ле̏ћин, а за дрвена́ри̏ју То̀ма О̀рта.

дрвеѣ́ц м агр. *сорта крушке са тврдим дрвенастим плодовима.* – Деда-Ко̀та Кокошка́р накалемува́л дрвенци́ прекај пу̏т за Полопати́цу, ми́ ко ђа́ци проо̀деомо ту̏ј, ја́ дова́нем једну̏, ми́слим бла́га је, а она́ тврда́ ко ка́мик, по̀сле при́чам на де̏ду, а о̀н ми се смеје̏ и вели́: То̀ј су, си́не, дрвенци́, они́ се једу̏ са̀мо ва́рени или пе̏чени, а са си́рови че си зу̏би стро̀шиш.

дрвенде̏д м бот. *коровска биљка у житима.* – Кроз жи́то трава́ колко̀ о̀ч: манисто̀р, грао̀р, шушњар, палами́да, подла́ница, дрвенде̏д… и мо̀ра да се пле̏ви.

дрвендо̀р м збир. *израђевине од дрвета.* – Ма́јстор за дрвендо̀р, од др̏во чове̏ка уме̏је да напра́ви.

дрвеѣа́к м *плуг са дрвеним гредељем.* – О̀рем с плу̏г дрвеѣа́к, данѣ̏с ма́лко, ју̏тре ма́лко, па си поо̀рем.

др̏ви несвр. *укрућује* (о пенису). – Немо̀ј да га др̏виш, начѣ̏с не̏ма ни́шта о[д] ту̏ј ра̏боту. ⇔ *удрви.*

др̏ви се несвр. *крути се од хладноће или страха.* – Преше̏бо, и но̀ђе и ру̏ђе поче̏ше да ми се др̏ве, пр̏сти ве̏ч не осе̏чам да су моји́. ⇔ *подрви се, удрви се.*

дрви́ште с *аугм.* и *пеј. од дрво.* – Колко̀ си је дрви́ште, не мо̀ж троји́ца да га обва́ну ко̀лко је дебе̏ло.

дрвјо̀р м збир. *дрва на гомили као огревни материјал.* – Ене̏ ти дрвјо̀р ко̀лко о̀ч, па кла́ди ку̏бе и гре̏ј се, немо̀ј све̏ на ме̏н да че̏каш.

дрвни́к м *место уз кућу са дрвима и трупац на коме се она секу, дрвљаник.* – Се̏до одо̀цутра на дрвни́к прет ку̏ћу, и саму̏јем. Упрчи́ло се у̏вис ко ли́сковина на дрвни́к. На Свети-Јова́н ра́но у̏јутру деца́ на дрвни́к гло̀цу кочи́не од пити́је што̀ су јуче̏р ва́рене.

др̏во мн. др̏ва, збир. др̏вја, уз бр. др̏вети с *дугогодишња биљка са стаблом и гранама.* □ – Има́ло је окол осомдесе̏т дрве̏ти кру̏пна гора́ у до̀љњити кра́ј. У дво̀р и́маомо голе̏м ду̏д, а уз мецу̏ бе̏оше неко̀лко др̏вја ду̏ње, и голе̏м бѣ̏з.

дрвце̏ мн. дрвце̏ти с 1. *младо стабло, садница воћке.* – Јесенѣ̏с посади́ пеше̏с оре̏ја, али се ни једно̀ дрвце̏ не теја́ при́ми. Бра́ниште ни сво̀ исе̏чено, не̏ма дрвце̏ једно̀ сьглѣ̏м да о̀стало. 2. *суварак, ситне гранчице за потпалу.* – Како се поткла́цује о̀гањ: у̏знеш сла́мицу и дрвца́ и потпа́лиш сас маши́ну, са́ ју зову̏ ши́бица, по̀сле ка̏т се зава́не пла́мен тури́ш по̀јака др̏ва.

др̏давка ж *старинско народно коло брзог ритма,* фиг. *кажњавање кога батинама.* – Ка̏т се некоме̏ пре̏ти ка́же му се: И́ма да и́граш си́тну др̏давку ако то̀ј не урабо̀тиш! Ако те јо̀ш једампу̏т ува́тим у ло̀зје, че и́граш др̏давку.

дрдња́ч м *брбљивац, зановетало.* – Моја́ свекр̏ва је дрдња́ч и загомиља́ч што̀ га у све̏т не̏ма, на сви́ ма́ну на̀јде, а њу̏ си не ви́ди. ➡ *прњач.*

дрдње (прил. сад. дрдњаечи) несвр. *гуњђа, лупета, трпља* (упор. брбње). – Напије се, па тиће ване да дрдње. Не дрдњи, не могу више да те слушам. Отиде дрдњаечи што ју несим порано пуштила на корзу. ■ **дрдњање** *гл. им.* – Како те уста не заболе о[д] толко дрдњање, што једнуш не зенемејеш. ⇔ *издрдње, надрдње, подрдње, продрдње, раздрдње се, удрдње се.*

дрезгавица ж *дрхтавица, неспокој.* – Увати га некаква дрезгавица, неје му бњш све равно, траже га ис Пореско, а знаје да је порез платил.

дрезгаво прил. фиг. *безвољно, храпаво; страшно.* – И сас полоше дрешће мож се предрешиш, али без ћилашче дрезгаво се пије. ⌂ **дрезгаво ми** *прибојавам се, имам страх од кога или чега.* – Дрезгаво ми да идем ночу крос шуму. Реко да те нешто питујем, па ми дрезгаво да се не нљутиш. Беше ми малко дрезгаво, ал кад видо нашинчено како сликује џандарити, мен лњкну

дреја ж 1. *мушки горњи капут без поставе који допире до испод крста, дреха.* – Послегња одбрана и[з] Стару планину дојде, па једни донели бела јелечетија с црни гајтани, једни дреје длње, стара тој ношња. Носили смо: горе памуклија, па озгор прослук, па дреја, доле бревенеци, све от клашње. 2. *било који горњи одевни предмет, мушки или женски.* – Лети не иди без дреју, зими без леб. Сиротиња су голема, и зими и лети носе исте дреје. Побелела си са све дреје. ➞ *капут.*

дреме несвр. 1. *дрема.* – Дреме ко коњ за зо́б. 2. *дангуби, ђаболебари.* – Дрему по задругу до који ред ночу. ⇔ *задреме, одреме, придреме.*

дремка ж *дремеж, поспаност.* – Диго се сабајле, дремка ме не вата. Овољи га дремка, че заспи уз астал.

дремка несвр. *дрема у дем. значењу, дремуцка.* – Кат пада ћиша, ете ко данс, неје за излазење, паметни човеци си седу дом, пуште радијо и дремкају.

дремне свр. *задрема, мало одспава.* – Недељу дна како несим дремнула, слава иде, па требе и да се и спреми, и да се почисти по кућу.

дремча м пеј. *онај који је поспан, који не обраћа довољно пажњу на оно што ради.* – Спи, спи, дремчо, а черка ти побеже у Стругљинци. ⇨ *дремша.*

дремша м *в. дремча.* – Дремшо један, ћорав ли си, што не пазиш малко ково рабо́тиш!

дрен мн. дренови, збир. дрење м *дрво са жутим цветовима и плодом киселотрпког укуса* Cornus mas. – Беше здрав ко дрен, са се смали, па га нигде нема. На Младенци идемо у дрење, откршимо гранчице оди дрен и врнемо се дом, и куга има у кућу тија се удари да је здрав ко дрен, исто тека се удара и стока у кочину, у штану, у пајату.

дрењк м *дем.* и *хип. од дрен, дреново стабаоце.* – При цркву расте беше једњ дрењк, па га нећи о[т]цекал.

дрењак м *дренов шумарак, дренов шибљак.* – На Младенци идемо у дрење, знају се места где има дрењак, и пијемо: Пошле девоће у дрење, у дрење, / а млади момци у виле, у виле, / голем се ђавол докара, / девоћу змија изеде, / момче сећира посече. (нар. п.).

дренка мн. дрењће ж *дренов плод, дрењина.* – Некада се сок правеше и оди дрењће, са нема кој да ји бере. Немој те отресем ко медвед дрењће. ⌂ **тресе дрењће** *ради бескористан посао,или не ради ништа.* – И ви че помагате, нечете ваљада да тресете дрењње док се ми знојимо.

дреш м *машина за вршење жита.* – Кат почне врша, нема стањување, па макар цркал уз дреш. ➞ *вршалица.*

дрешка мн. дрешће ж *дем.* и *хип. од дреја.* – Мајстори, што иду сас вршалицу, кат све начине и почне врша, вате по шљивари ладовину, понесу дрешку и легну да

одре́му и одмо́ре док мо́гу и и́мају вре́ме. И сас по́лоше дре́шће чове́к се мо́же предре́ши, ва́жно да су о́пране, и да несу́ ја́ко сце́пене. ⇨ *дрешле.*

дрешле́ с *в. дрешка.* – Поне́си си некакво́ дрешле́, да се загр̑неш ако ти дозиме́је.

дрешља́к м *пеј. од дре́ја 2.* – Кад неће́ у́мре, њиго́ви дрешља́ци се не вр̑љају док не про́јде четѝ́ријес дѣ́на.

држа́ље мн. држаљетѝ́ја с *обрађено дрво на које се насађује алатка са ушицама, држалица.* – Држа́ље мо́ж да бу́де кра́тко за ћесе́р, а мо́ж да бу́де и дљ̑го ско́ро два́ ме́тра за лопа́ту и ашо́в. Ударѝ се сас држа́ље, па ми се дѝже чвору́га. ⌂ **избѝје држа́ље** *онемоћа од старости или болести.* – Бо́жа Капета́н из Ма́суровци бе́ше алеси́на от чове́ка, на једѣ́н ва́шар по́диже ме́чку, па кад ју тре́сну о́дзем, она́ са́мо ро́вну, а са́ му се тресу́ ру́ће и кле́цкају коле́на, избѝл држа́ље на́чисто.

држѝ (имп. др̑ж – др̑ште) несвр. 1 *ухвати и не испушта.* □ – Др̑ж га да ти не побе́гне док ја́ стѝгнем. Др̑ште ме, да му не отћѝнем гла́ву ко на врапца́. 2. фиг. *влада над ким, држи у ропству.* – Ту́рци су ни држа́ли петсто́тин го́дине. ⇔ *задржи, обдржи, придржи, удржи.*

држѝ се несвр. *придржава се за кога или за што.* – Држѝ се за ме́не, ко пија́н за пло́т. ⇔ *задржи се, придржи се.*

дрѝбла несвр. *надиграва лоптом противничког играча,* фиг. *надмудрује.* – Јо́ш си ти ма́лечак, и тре́бе јо́ш гоца́ пасу́љ да поку́саш, да мо́ж ме́н да дрѝблаш. ⇔ *издрибла.*

дрѝкер мн. дрѝкери м *копча која се закопчава утискивањем једног дела у други.* – Обле́кла свѝлену блу́зу на дрѝкери, па се пра́ви ва́жна.

дрѝмпиљ м *дроњак, изношени одевни предмет* (упор. парцањ). – Што́ но́сиш тѝја дрѝмпиљи, ка́д и́маш у́баве дре́је.

дрѝмпиљчьк мн. дрѝмпиљчичи м *дем. од дримпиљ.* – Де́ тѝ да ме прибе́реш, да си ти ја́ водѝцу доно́сом и једе́њице прино́сим, и да ти дрѝмпиљчичи, кошу́љће и аљѝњће препѝрам, и су́дови премѝвам.

дрктѝ несвр. *дрхти, дршће.* — Грана́та пу́че на педесе́ ме́тра од ме́не, ја́ се рѝпну да бе́гам кроз бра́ниште, све́ се сцепѝ и изгулѝ, од тѣ́г поче́ да дрктѝм, не мо́гу ложѝцу да донесе́м до у́ста. ⇨ *дркће.*

др̑кће несвр. *в. дрктѝ.* – Др̑кће от сту́д ко цу́ле.

др̑ља мн. др̑ље ж *кремељ у оку.* – Плѝсни се два-трѝпут, колко́ др̑ље да сту́риш од о́чи, па да поо́димо, пу́т ни че́ка.

др̑ља несвр. *уситњује земљу дрљачом.* – Ја́ во́дим гове́да, а о́н др̑ља. ■ **дрља́ње** *гл. им.* – Без дрља́ње не мо́ж ни једна́ њѝва да ро́ди. ⇔ *задрља, издрља.*

др̑љав, -а, -о *кремељив.* – Село́ уга́сло, оста́ле са́мо др̑љаве ба́бе и недѣ́гави старчо́тине.

дрљаве́је несвр. *постаје кремељив.* – О́чи ми дрљаве́ју, у́ста ми се су́ше, неје́ ми добро́. ⇔ *задрљавеје.*

дрља́ви се свр. фиг. *умива се којекако.* – Немо́ј да се дрља́виш вѣ́здѣндѣн, ра́боте ни че́кају ко́лко о́ч. ⇔ *продрљави се, раздрљави се.*

др̑љавштина м/ж *пеј. изведен од дрљав, кремељивац.* – За те́б ли се не најде́ бо́ље момче́, не́ло си нашла́ тога др̑љавштину.

дрља́ча ж *пољопривредна алатка са равномерно распоређеним гвозденим шиљцима којом се дрља тек поорана њива.* – Пр̑во су биле́ једнокрѝлне др̑вене дрља́че, на њу́ су са́мо шиљцѝ билѝ гво́здени, по́сле искочѝше двокрѝлне гво́здене дрља́че.

др̑ма несвр. 1. *љуља, тресе.* – Др̑ма га ко пу́ж бу́ку. (ирон.). 2. фиг. *управља друштвеним токовима.* – Једно́ вре́ме Ду́шко Спа́сић др̑маше у Лужнѝцу. ⇔ *продрма.*

дрма́тор м *човек на високом положају* (упор. буџа). – При то́г дрма́тора се у канцела́ри̏ју не ула́зи с празне̏ ру̏ће.

дрмбо́љ м *музички инструменат од четири пера, дромбуља.* – Надурли̏л у̏ста, ко у дрмбо́љ да је свири̏л.

дрмне свр. 1. *затресе.* – Дрмни сли̏вуту по́јако, да попа́дају све̏ до једна́. 2. фиг. *удари кога, опали шамар.* – Кад ме дрмну, сви̏ће ми излете̏ше. 3. фиг. *попије на искап.* – А̏јде да дрмнемо јо́ш по једну̏ за сре̏ћан поче̏так.

дрн-дрн-дрн ономат. *звук звона или меденица.* – По́кој на Ста́на при̏чаше: до́јде вапи̏р, а у ћи̏лерче били̏ звонци нака́чени на чивиљк, о̏н кад ји прикли̏ма, о̏ни притро́пу дрн̏-дрн̏-дрн̏! ⌂ **тро́п столи̏ца, дрн̏ ложи̏ца** *столица је постављена, кашика је звецнула, ручак може да почне.* – Тро́п столи̏ца, дрн̏ ложи̏ца, који̏ је гла́дан не̏к прио̏ди.

дрнгули̏ја ж *ситна безвредна ствар, дрангулија.* – Ка̏т по́јде негде̏, три̏ста дрнгу̏ли̏је понесе̏ сас њу̏.

дрнда несвр. 1. *разбија згрудвану вуну.* – Ву̏ну но̏симо у вуновлача́ру, па ју пр̏во дрндамо на дрнда́ру, по́сле вла́чимо на влача́ру. 2. фиг. *брбља, лупета, зановетa.* – Ете̏, да ви̏диш како̏ је на ме̏н сва̏ћи дњн, па ми од ју̏тре па дрндај како̏ је ме̏н љко с пија̏ндуре. ⌂ **дрнда ву̏ну** фиг. *води љубав.* – Зате̏кла ји голи̏ у Свето́мирову пле̏вњу где̏ дрндају ву̏ну. ■ **дрнда́ње** *гл. им.* – Мо̏зак ми се ра́сћипе од твоје̏ дробе̏ње и дрнда́ње. ⇔ *раздрнда.*

дрндаве̏ла ж *назив од миља за девојчицу која много брбља, брбљивица.* – Ти̏ си моја̏ уну̏чка, моја̏ дрндаве̏ла што у̏ста не затва́ра.

дрнда́ра ж *машина за разбијање згрудване вуне, дрндало.* – Ву̏ну пр̏во дрндамо на дрнда́ру, по́сле ју вла́чимо на влача́ру.

дрнди се несвр. *јогуни се, љути се, инати се, пизми се.* – Дрнди се без ни̏шта, тека́ вој до́јде, са́мо њури̏ и с ни̏кога ко̏лко смо у ку̏ћу не ора́ти. ⇔ *надрнди се.* ➞ *дрнчи се.*

дрне свр. *зазвони.* – Поче̏ше звоне̏ да дрнкају, ал не чу̏ која̏ пр̏во дрну, да ли ма̏лата зво́на, ел голе̏мата, ако пр̏во дрне мала́та, жена̏ је умрла̏, а ако пр̏во дрне голе̏мата, му̏ж је умрл.

дрнка несвр. 1. *звецка, звони.* – Те̏, чу̏је се да дрнкају зво́нци и клопотари̏, са̏ че сти̏гну о̏вце. Сла̏ва на Ја̏нка, сла̏ва на Ма̏рка, сла̏ва на То̏дора, па на Живо́јна, у сва̏ку ку̏ћу џако̏ле чове̏ци, тро́пају ку̏тлаче, дрнкају ложи̏це. 2. фиг. *блебеће, зановетa.* – Же̏но, немо́ј да дрнкаш, ка̏д не зна̏ш како̏ је било̏. ■ **дрнка́ње** *гл. им.* – Престани̏ да дрнкаш, од тво̏јето дрнка́ње ми се сту̏жни. Пе̏шес бра́ва овчи̏це замрте̏ле се у врба́к, и чу̏јеш како̏ се про̏трисају по дрнка́ње клопатари̏. ➞ *дрњћа.* ⇔ *задрнка.*

дрнкало с 1. *звоно, меденица, клепетуша.* – Сва̏ћи овча́р је воле̏л да њиго̏ве о̏вце и̏мају на̏јбоља дрнкала. 2. *звечка којом се играју мала деца.* – Тро̏пкам му с дрнкало до̏к се не у̏спи. ➞ *дрњћало.*

дрно́сан, -а, -о *нешташан, немиран, жустар.* – Како̏ мо̏ж да си то̏лко дрно́сана и шамогла́веса не и̏де ми у па̏мет. И̏мамо једно̏г дрно́саног уну̏ка, не мо̏ж га удржимо̏ сви̏ ко̏лко ни и̏ма. Дрно́сано дети̏штево, че си спеча́ли тепа́ње. ➞ *притран.*

дрнчи се несвр. *јогуни се, љути се, инати се, пизми се* (упор. дрнди се). – Дрнчи се ко мога́ре на ћупри̏ју, али че ма̏не кад му учу̏кам ро́гови. ⇔ *раздрнчи се.*

дрњћа несвр. фиг. *блебеће, зановетa* (упор. дрнка 2). – Ма̏ што̏ дрњћаш, ка̏д ви̏диш да те ни̏кој не слу̏ша. ➞ *трањћа.* ⇔ *задрњћа, издрњћа, одрњћа.*

дрњћало с *звоно, меденица, клепетуша* (упор. дрнкало). – Некоје̏ вре̏ме за̏дрњћа дрњћалото, и ми̏ сви̏ пра̏вац шко̏ла, па у ко̏дник, па у учио̏ницу.

дро́б мн. дро́бови м анат. *црна џигерица.* – Насече̏ се на̏крупно бе̏ла џиге̏рица и дро́б, посо̏ли се и умо́та у скра́му. Нату̏рај дро́бови да се пр̏же. ▌ **бе̏ли** ~ *плућа.* – Од бе̏ли дро́б се пра̏ви ја̏гњећа са̏рмица. ▌ **цр̏ни** ~ *џигерица.* – Цр̏ни дро́б једе̏мо, а бе̏ли

несмо́ је̏ли. ⌂ **не је̏ц ми дро́б** *не нервирај ме.* – Смири́ се ма́лко, бесни́ку је̏дан, престани́ да ми доса̑цаш, не је̏ц ми дро́б ви́ше.

дро́бен, -а, -о *удробљен.* – Дро́бено млеко́ је кат се у пани́цу здро́би ста́р ле́б са све́ кори́ће, си́пе же̏шко млеко́, и ку́са сас ложи́цу, мо́ж се једе́ и сас со̏л, и сас шиће̏р.

дро́бено прил. фиг. *помешано, удробљено и добро и лоше.* – Како́ си? – Дро́бено, ал по́виш ло́ше не́го добро́.

дро́би несвр. 1. *мрви.* – Не́мам зу́би, па све́ мо́рам да дро́бим ле́б у чорбу́. Ва́рени компи́ри тре́бе да су си́пкави, да се дро́бе, а не да су ко ре́па. 2. фиг. *брбља, прича глупости.* – Преста́ни да дро́биш ви́ше, лапрда́не је̏дан. Од ју́тро до мра́к са́мо од ло́шо дро́бе: нећи́ нећега́ утепа́л, ти́ја и ти́ја се обеси́л, ти́ја и ти́ја се удави́л. ■ **дробе́ње** *гл. им.* – Мо́зак ми се ра̏ћипе од твоје̏ дробе́ње и дрнда́ње. ⇔ *здроби, издроби, надроби, удроби.*

дро́билица ж *машина која дроби камен.* – Она́ кат се распри́ча дро́би ко дро́билица, ни́кој од њу́ до ре́ч не мо́же да до̏јде. ➞ *тарӯш.*

дро́га мн. дро́ђе ж *производ биљног, животињског или минералног порекла који се употребљава у фармацеутске или медицинске сврхе, опојне дроге.* – И тека́, ма́лко от сљнце, ма́лко од дро́ђе из ле́кови што́ а́рче, пова́ча ји стра́, и о̏дма ме о̏кају, да ји во̏дим при до̏ктура.

дронци́ м мн. *одевни предмети, гардероба.* – Печалба́ри, код на́с у Калцере́ло ји о̏кају ду́њђери, ка̏д до̏јде про̏лет тазе́ обри́чени и преме́њени ко на сва̏дбу да су пошли́, наме́тну торби́чку с ала́т и торби́чку с дронци́, и ото̏де да ји не́ма до је̏сен.

дро́ња м *одрпанко, дроњава мушка особа.* – Не́чу те дро́њо, о̏чу те го̏љо. Дро́њо, што́ те не закр̄пи жена́, не̏ло те пу́шта таквог мецу све́т. ➞ *дроњча, дрпља.*

дро́њав, -а, -о *поцепан, незакрпљен, неуредан.* – От како́ га па́нтим, о́н је би́л дро́њав, небри́чен и зара̏сал у ко́су ко калу́ђер. ■ чл. ф. **по̏дроњав,** -а, -о *дроњавији.* – Не зна̏је се који́ је по̏дроњав, ма́ти, башта́, или њи́на деца́. ➞ *дрпав.*

дроњ̏к мн. дроњци́ м *поцепани комад одеће, али и нов са потцењеном вредношћу.* – За Вели́гден на сва́које дете́ се ку́пи по некакљв дроњ̏к. На ње̏га све́ дроњци́, ниједно̏ це̏ло не́ма. ▌**до̏љњи дроњци́** *доњи веш.* – До̏љњи дроњци́ бр̏зо заштрокаве̏ју. ➞ *дроњћа, дрпо̏љ, парцањ.*

дро́њћа мн. дро́њће ж *поцепани комад одеће, али и нов са потцењеном вредношћу* (упор. дроњ̏к). – Дро́њћа се це̏пи, а ју носи́л, а ју не носи́л. Би́ло каква́ дро́њћа се раш̏окља од носе́ње.

дро́њча м *одрпанко, дроњава мушка особа* (упор. дроња). – И она́ нашла́ некакво̏га дро́њчу, па се ва̏ли како је у́бав, а́ко је дро́њав.

дроњчи̏к мн. дроњчи́чи м *дем. од дроњ̏к.* – Девојчети́ја су си има́ла њи́не и́гре: пови́јају бебети́ћа сас дроњчи́чи, врзу́ју љу̏љчице па ји љу̏љају.

дро̏па се несвр. *прља се газећи по блату.* – Не газ́и по каљ̏иштето, не дро́пај се ви́ше, оцу́тра си обле́кал чи́сте панталоне. ⇔ *удропа се.*

дро́пав, -а, -о *испрљан блатом, неуредан, трапав.* – Уле̏зне с дро̏паве панталоне, па се̏дне ти́ће куде́ заме́ри. Дро̏пава ба́ба, па вој и су́кња дро̏пава.

дро̏пља м пеј. *дропава мушка особа.* – Ни́где да не́ма каљ̏иште, ти́ја дро̏пља и́ма да га на́јде да се има́же до гу́шу.

дро̏пна ж пеј. *дропава женска особа.* – Скара́ше се сас Петка́ну, о̏чи да си пова́де, помињ̏аше си која́ је штро̏кна, која́ је дро̏пна, која́ је сапетљи́ва, а на коју́ су поче́ли бр̏кови да расту́.

др̏па[1] несвр. *кида, пипа, хвата.* – Немо̏ј да ме др̏паш, несьм ти вр̏с, мо̏гу ма́ти да ти бу́дем.

дрпа[2] несвр. *краде, отима.* – Узе́ше вла́с, па дрпају ли, дрпају. ■ **дрпа́ње** *гл. им.* – Загазди́л се оди дрпа́ње, а неје́ што́ је од баштý газдаљк наследи́л.

дрпав, -а, -о *в. поцепан* (упор. дроњав). – Исце́пени и дрпави ко да су ји пце́та влачи́ла по каљи́ште, и́ду от кућу до ку́ћу и про́се жи́то. ■ **по́дрпав,** -а, -о комп. *дрпавији.* – По́дрпава деца́ од њи́на несѣ́м виде́ла, за́крпка на за́крпку, па се и оне́ сцепи́ле.

дрпаве́је несвр. *почне да носи подеране хаљине, постаје дрпав.* – Једно́ вре́ме га проживе́мо, али са́ па поче́мо да дрпаве́јемо, и да прено́сујемо ста́ри дронци́. ⇔ *одрпавеје.*

дрпкало с зоол. *птица прдавац из породице барских кока.* – Путпуда́љће пу́пкају и трче́ кроз искла́сало жи́то, а дрпкало се огла́ша из Лиси́чак: дрп-дрп, дрп-дрп. ➞ *дрпкаљћа.*

дрпкаљћа ж зоол. *птица прдавац из породице барских кока* (упор. дрпкало). – Те́, поче́ и дрпкаљћа да се ја́вља у Ждрело́.

дрпља м *одрпанко, дроњава мушка особа* (упор. дроња). – Ти́ја дрпља ме́н че да нао́ди ману́, а не́ма ку́че за кво́ да га ува́ти.

дрпне свр. 1. *уштине.* – Научи́л сва́ку да дрпне, до́к му се једну́ш нека́ не обрне, па му зале́пи шља́кавицу. 2. *отме, украде.* – Са́мо ли се не па́зиш, из ру́ће и́ма да ти дрпне кво но́сиш, и да побе́гне.

дрпо́љ м *поцепани комад одеће, али и нов са потцењеном вредношћу* (упор. дроњак). – Не́мам кво́ да облече́м, сто́ дрпо́ља и́мам, али једно́ с једно́ неје́.

дрпо́љчина м *пеј. од дрпољ.* – О́пра му дрпо́љчине, да и́ма у кво да се преобле́че, ако о́че.

дрса несвр. *зубима кида, уједа.* – Дрса ме снаа́ с ре́чи, ко чеља́то ку́че на мрзлицу. ⇔ *задрса, здрса.*

дрсне свр. *откине, угризе, уједе.* – Пази́ се, то́ј ку́че о́че му́кавачћи да дрсне. До́јде ми тека́ че́рка, па ме питу́је како́ ми је нога́та, а Петка́ни кри́во што́ че́рката по́виш окол ме́н преми́та ка́д је ту́ј, и о́дма гле́да како́ да ме дрсне. О[д] држа́ву и ста́рог чове́ка сва́ћи гле́да нешто́ да дрсне.

дрт, -а, -о *стар.* – Дрта па́тка во́ду не држи́. ■ **по́дрт,** -а, -о комп. *дрти.* – Пре́вари ме мла́ду, а о́н дрт бе́ше, гоћа́ по́дрт оди ме́н.

дрта́ви несвр. *стари, улази у позне године.* – Ти́, ба́бо, ни старе́јеш, ни дрта́виш, ста́лно си и́ста. ⇨ *дрте́је.* ⇔ *одрта́ви.*

дрте́је несвр. *в. дрта́ви.* – Ману́мо да старе́јемо, са́ че по́чнемо да дрте́јемо. Како́ дрте́је, тека́ детињѣ́је.

дрт́ља м пеј. *дрта особа или брав, старкеља.* – Дрт́ља, а во́ли да заглеђу́је ту́ће же́не. ➞ *дрт́љак, дрто́сија, дрто́тина.*

дрт́ља́к м пеј. *дрта особа или брав, старкеља* (упор. дрт́ља). – Здра́во, Јеле́нко, дрт́ља́че, пе́т го́дине сам по́млад о[д] те́бе, а ти́ ме о́каш „де́до“. Та́ј кра́ва дрт́ља́к, са́мо рану́ једе́, а млеко́ не да́ва.

дрто́сија ж пеј. *дрта особа или брав, старкеља* (упор. дрт́ља). – Бе́ше на́јубава овца́, а гле́ са ква је дрто́сија стану́ла.

дрто́тина м пеј. *дрта особа или брав, старкеља* (упор. дрт́ља). – Дрто́тине се збе́ру пред прода́вницу, па сва́ку неве́стицу која́ до́јде нешто́ да ку́пи зачѣ́чну.

друга́р м 1. *пријатељ.* – У во́јску смо били́ на́јбољи другари́, то́ј друга́рство се не забора́вља. 2. *брачни друг.* – Све́ моје́ дру́шће се преме́не и по́јду с њи́ни другари́, а ја́ оста́до мла́да без друга́ра, па ји жа́лно гле́дам. О́н мла́д, ле́пачњк, али нумеја́ да се оже́ни, за ње́г ме срце боли́, ел друга́р чове́ку тре́бе.

другари́чка ж *другарица из детињства.* – Запе́ла ме Петка́на дво́р да око́сим, тре́бе једна́ њо́јна дру́шка да сврне, дошла́ из Бе́оград, па да се испри́чају како́ су другари́чће биле́.

дру́гојече прил. *другачије.* – Ми́ смо живе́ли и работи́ли тека́ ко што ти при́чам, а сељ се све́ дру́гојече и жи́ви и рабо́ти. ➞ *друкче, друкше.*

другома́лћи, -ска, -ско *који припада другој махали.* – При́пуца пло́т, залајаше кучети́ја, зна́чи и́ду другома́лската деца́, о́че ни надму́дре, а не зна́ју кво смо им спреми́ли.

другома́лац м *онај који је из друге махале.* – Ја несељ воле́ла да ми је момче́ из комшиљк, воле́ла сам ил да је другома́лац, ил да је другосе́лац. Ми́ и другома́лци смо ра́тували на́јвише окол ја́з на ре́ку, где́ смо се купа́ли и сльнча́ли.

другома́лка ж *она која је из друге махале.* – Прође́ једна́ другома́лка, и каза́ ми да га је виде́ла с дру́гу жену́.

другопра́скиња ж *свиња која треба да се праси по други пут.* – За другопра́скињу по́ неје́ стра́шно за пра́сење.

другосе́лац м *који је из другог села.* – Седе́ња кад бу́де до́ју момчети́ја при девојчети́ја, па и другосе́лци доо́де. Бе́ше пошљл некљв другосе́лац за Калџере́ло, и пове́л козу́ код ја́рца збо́г оне́ј ра́боте

другосе́лка ж *која је из другог села.* – На́м су другосе́лће у́век биле́ по́убаве од на́ше дево́ће, а њи́м па на́шете.

другосе́лћи, -ска, -ско *који припада другом селу.* – Де́си се да се наме́шају на́ше и другосе́лће о́вце, па му́ку видо́мо да ји разлу́чимо.

друготе́љћиња ж *крава која треба да се тели по други пут.* – Бу́лка це са љ́ко оте́ли, она́ је са́ друготе́љћиња.

другу́је несвр. *налази се са ким у другарским и пријатељским односима.* – Ја́ и она́ са́мо другу́јемо. Сас башту́ сам ти́ другува́л, и били́ смо ко бра́ћа. ■ **другува́ње** *гл. им.* – Ја́глика по́че да стра́ује кво́ се мо́ж изро́ди из њи́но другува́ње, ко да насе́ча кво́ че до́јде.

дру́ђи, -га, -го ГЛ, ДЛ бр. 1. *који је по реду иза првога.* – Ја́ и́дем у дру́ђи ра́зред, а о́н у тре́ћи. 2. *било који други, остали.* – Ако ти́ не́ч, ил не мо́ж, и́ма дру́ђи који́ о́че и мо́же. Ја́ дру́ђега осе́м те́бе несљм има́ла, нити ми је треба́л.

дру́ђидњ прил. *дан иза сутрашњег дана, прекосутра.* – Ако не мо́жете ју́тре, дојде́те дру́ђидњ. Тека́ данљс, тека́ ју́тре, тека́ дру́ђидњ, тека подру́ђидњ, па си ста́лно тека́, крпе́ж и трпе́ж. ⇔ *подруђидњ.* ➞ *зајутре.*

дру́ђипут прил. *другом приликом.* – Дру́ђипут ка́д ју сре́тнем, и́ма да нава́лим ко му́тав на телефо́н, јега́ ми се позла́ти. Данљс не́че мо́же то́ј што си науми́л, а за дру́ђипут че ви́димо.

дру́жи се несвр. *другује са киме, бива друг коме или са киме.* – Сас твоје́га башту́ смо се мло́го дружи́ли, како́ о́н по́ђину таквóг друга́ра ви́ше несљм има́л. ⇔ *предружи се, раздружи се.*

дру́кче прил. *другачије* (упор. другојече). – Дру́кче не мо́же от како́ је све́т и ве́к, и док све́т и ве́к бу́де, тека́ че је. О́вце су па́метне животи́ње, ку́ј дру́кче при́ча љ́же па ма́же.

дру́кше прил. *другачије* (упор. другојече) прил. *другачије* (упор. другојече). – Тека́ је било́ у моје́ вре́ме, а са́ је сасви́м дру́кше. У моје́ вре́ме се пра́јеоше сва́дбе дру́кше, а са́ се дру́кше пра́ве. ■ **по́друкше** комп *другачије у већем степену, доста другачије.* – Ја́ рабо́тим све́ како́ сам до́м научи́ла при башту́ и ма́тер, а овде́ по́друкше, по́више и љу́ђи у ку́ћу.

дру́кши, -а, -е *другачији.* – Та́м све дру́кше, дру́кша ношња́, дру́кша ората́, па и зевња́ дру́кша, равна́ и по́богата од на́шу. На́ша ората́ дру́кша, чи́м нешто́ проду́мамо, о́дма ни познају́ да сму Лужни́чањи. ■ **по́друкши** комп *много другачији, много различитији.* – Она́ по́друкша, кат по́јде по пу́т са́мо се оѕр́та, ма́ти вој не бе́ше таква́.

дру́м м *пут који спаја већа насеља.* – По се́лсћи пу́т гове́да и́ду без воде́ње, али кад изле́знемо на дру́м мо́рају да се во́де. ■ **држа́вни** ~ *саобраћајница о којој се стара држава.* – Идо́мо по каљишта́в се́лсћи пу́т, док изле́зомо на асвалти́ран држа́вни дру́м, где тре́бе да ва́тамо ауто́бус.

дру́са несвр. 1. *дрма, тресе.* – Ка́д во́зиш по не́раван пут, ко́ла мо́ра да дру́сају. О́че да и́гра, ал нуме́је, па саде́ дру́са с це́ло те́ло. 2. *удара ушком приликом сисања.* – Теле́ ојачка́ло, па кад по́чне да дру́са кра́ву, она́ си́рота са́мо ши́ри но́ђе, боли́ ју. ⇔ *задруса, издруса, надруса, раздруса.*

дру́ска несвр. *друса у дем. значењу.* – Поче́ше ко́ла да ни дру́скају, зу́би да ни поиспа́дају. ■ **друска́ње** *гл. им.* – По какъ́в пу́т смо се вози́ли, не́дељу дъ́на по́сле ме је боле́ло ду́пе од друска́ње. ⇔ *надруска се.*

дру́сна ж *снажна и једра жена.* – Ми́ ка́жемо за до́бру же́нску да је дру́сна, ел прањ́ија.

дру́сне свр. 1. *падне, тресне о тле.* – Су́рину се цре́п, ја́ дру́сну о́дзм. За́лете се, па се о́прзољи та дру́сну на́зем. Пред вра́та дру́сну некво́, ко вре́ча од сто́ ћи́ла. 2. *удари песницом из све снаге.* – Чу те дру́снем с песни́цу да те онеспосо́бим. Ако те ја́ дру́снем, ле́б не́ма ви́ше да ти се приједе́.

дру́сне се свр. *судари се са ким.* – О́н се снаве́л пот ћи́шобран оту́д, ја́ и́сто тека́ одову́д, и ко бацко́ви на бр́вно, са́мо што се не дру́снумо.

друстве́н, -а, -о *дружељубив.* – Би́л је друстве́н чове́к, љу́ђи су га воле́ли, а и же́не, оне́ погото́во.

дру́ство с *друштво.* – На́јвише сам брину́ла и чека́ла да се оже́ни, да си и́ма жену́ и деца́, да се уме́ша у њиго́во дру́ство. Бе́ше весеља́к, па га је дру́ство воле́ло. ■ **ве́село** ~ *пијана дружина, друштво на лумперајци.* – Мо́ре, ти́ нешто́ запли́таш с но́ђе и с јези́к, мо́ра да си би́л у ве́село дру́ство.

дру́шка ж *другарица, пријатељица.* – Бъ́ш онома́д видо́ једну́ дру́шку, с коју́ смо поја́ле по Сли́вје, док бе́омо дево́ће. Под ову́ј кре́шњу се до по́лани игра́ла, с дру́шће ве́нци пле́ла и о́вце чува́ла, а са́ дево́ћа поста́ла.

др́чан, -чна, -чно *лаком, похлепан, прождрљив, халапљив.* – Теле́во мло́го др́чно, са́мо би је́ло. Ако си др́чан, немо́ј да си скр́чав, ако си скр́чав, немо́ј да си др́чан.

дрчни́к м пеј. *егоиста, халапљивац.* – Дрчни́к, све́ што ви́ди – да је њиго́во. ➞ *дрчољ.*

дрчни́чина м *пеј. од дрчник.* – Дрчни́чина што га не́ма, са́мо гра́ба у њиго́в тањи́р, а за дру́ђи да ли че и́ма неје́ га бри́га.

дрчо́љ м пеј. *егоиста, халапљивац* (упор. дрчник). – Дрчо́љ је́дан, са́мо би да узи́ма, а ни́шта да не да́ва.

др́шка ж – 1. *део предмета који се држи или хвата руком.* – Заврте́ вој се у гла́ву, и пре́сабуљи се преко др́шку за дува́ње у ме́ови. Тига́ањ и́ма дљ́гу др́шку. 2. *петељка на листу или плоду.* – У́знеш пру́т, чу́кнеш кра́ставицу по др́шку та се пре́ћи́не, набоде́ш ју и донесе́ш до жи́цу, кра́ставицу си укра́л, а тра́г неси́ остави́л. 3. фиг. *пенис.* – Мо́жеш са́мо да ми се ува́тиш за др́шку, дру́го ми ни́шта не мо́жеш.

др́шља несвр. *кида зубима.* – Иде напара́сен, ко да су га пце́та дршља́ла. Ца́кав исце́пен ко да су га прачети́на дршља́ла.

дршчица ж *дем. од дршка.* – Гр̑не зевња̏но, и̏ма поклопку и дршчицу, напра̏ји га ло̏нчар и ку̏пиш за па̏ре. Ако је домачи̏н мераклија по те̏ј ра̏боте, си̏гурно и̏ма стакле̏не ча̏шће сас дршчице, из које̏ је на̏јблага гре̏јана рећи̏ја.

ду̏-ду̏-ду̏ ономат. *звук грмљавине.* – О̏долек по̏че да гр̑ми: ду̏-ду̏-ду̏, ми̏ се ри̏пнумо да покри̏јемо жи̏то, које̏ бе̏ше у̏брано на ку̏п.

ду̏б-ду̏б-ду̏б узв. *за подстицање детета да стане на своје ноге у дупку.* – Ту̏римо дете̏ у ду̏бук, па по̏чнемо да му при̏чамо: А̏јде, ду̏б-ду̏б-ду̏б! – да што̏ пре̏ нау̏чи да стоји̏ и прооди.

дуба̏р мн. дубари̏ м 1. *пањ који вири из земље пошто је стабло одсечено.* – Од оно̏љћи це̏рови саде̏ дубари̏ брнче̏. 2. фиг. *стара и усамљена особа.* – И те̏ка је бобо-Ту̏ла до мре̏чку живе̏ла сама̏ ко дуба̏р. Ја̏ и ба̏ба оста̏домо сами̏ и напу̏штени ко дубари̏.

дуба̏рчина м *аугм. од дубар.* – Ка̏д би могли̏ да изва̏димо ово̏га дуба̏рчину, има̏ло би др̑ва два̏ каза̏на рећи̏ју да опече̏мо.

ду̏бук м *врста столице обично у коју се ставља дете да учи да стоји и прави прве кораке, дубак.* – Дете̏ у ду̏бук само̏ нау̏чи да стоји̏ и да прооди.

дуби̏ несвр. 1. *дете које се усправило на ноге, али још није почело да прави прве кораке.* – Дете̏ им поче̏ло да ду̏би, али јо̏ш неје̏ прооди̏ло. 2. *стоји наглавачке.* – А̏јде да дубимо̏ на гла̏ве, да ви̏димо који̏ мо̏же по̏више да издржи̏.

ду̏ва несвр. 1. *производи кретање ваздуха, духа.* – Поче̏ да ду̏ва ве̏тар, че се ме̏ња вре̏ме. 2. *дахом расипирује ватру.* – Раси̏пе се гр̑не, о̏гањ зага̏сне, жена̏ се му̏чи, ду̏ва у огњат да га пов̑рне, му̏ће биле̏ големе̏. Нату̏рам су̏ва по̏ситна дрвца̏ на жа̏р, па ду̏вам до̏к се поја̏ви пла̏мен. 3. *дахом расхлађује јело.* – Пасу̏љ саде̏ што̏ је сту̏рен од о̏гањ, ду̏вајте у ложи̏цу да се не изгорите̏. 4. *стење.* – Што̏ ду̏ваш ко свиња̏ на се̏чиво. Запени̏л на у̏ста ко вепре̏, пија̏н ко зевња̏, са̏мо ду̏ва на но̏с и пи̏шче. ■ **дува̏ње** *гл. им.* – Мужи̏на, мо̏же вола̏ да ту̏ри на ра̏мо и да га но̏си, мо̏же му ро̏гови сас дува̏ње испра̏ви. ⇔ *задува, подува, предува, продува, раздува.*

ду̏ва се несвр. *трули, распада се.* – Ја̏буће у по̏друм поче̏ше да се ду̏вају. У вододр̑жљиво ме̏сто би̏ло кво да поса̏диш, оно̏ се ду̏ва и не ни̏ца. ⇔ *задува се, здува се, издува се, надува се, подува се, раздува се, удува се.*

ду̏вало с фиг. *уста* (у функцији меха). – Ако је чорба̏ же̏шка, сва̏ћи си и̏ма ду̏вало, па не̏ка ду̏ва да се не изгори̏.

дува̏ни несвр. *пуши.* – На раскр̑сје стоју̏ Ђо̏ра и За̏ре, разора̏чују се, и дува̏не.

дувани̏сује несвр. 1. *пуши прекомерно.* – Петка̏на се жа̏ли од ме̏не што мло̏го шљо̏кам и дувани̏сујем. 2. *снабдева кога дуваном, купује цигарете.* – Ја̏ да те ра̏ним, обла̏чим и дувани̏сујем, а дру̏ђи да те тр̑ти, то̏ј не̏че да мо̏же тека̏.

дува̏нсћи, -ска, -ско *који се односи на дуван.* – Отскркни̏ врата̏та да уле̏зне ма̏лко чистинка̏, че се погу̏шимо од ови̏ја дува̏нсћи смра̏д.

дуванчи̏к м *хип. од дуван.* – Без једе̏ње мо̏гу, али без рећи̏цу и дуванчи̏к не мо̏гу, па то̏ј ти је.

дуванчи̏на м *пеј. од дуван.* – Не̏че се ма̏не о[д] дуванчи̏нуту, па по це̏лу но̏ч ка̏шље.

дуванџи̏ја м *који пуши, пушач.* – Ја̏ цига̏ре несѣ̏м ни̏кад тура̏л у у̏ста, еве̏ узни̏ ји ти̏, ти̏ си дуванџи̏ја, да не стоју̏ бада̏ва.

ду̏вар м *зид.* Δ – Моја̏ ма̏ти се навали̏ла на ду̏вар, па ни са̏мо гле̏да. Какѣ̏в је, не би̏ га цу̏нула ни кроз ду̏вар.

дувари̏на ж *зидурина, остатак некадашње грађевине.* – От стрижѐвачку цр̑кву бе̏оше оста̏ле са̏мо дувари̏не, али ју поправи̏ше, па са̏ поста̏де на̏јубава цр̑ква у Лужни̏цу.

дувари́ште с *зидови од порушене куће.* – Оди ку́ћу у коју́ не́ма жена́ оста́не са́мо дувари́ште.

дуварчѣ́к м *дем. од дувар, зидић.* – На сва́ћи ма́лко по́скутан дуварчѣ́к наша́ране и испи́сане сва́какве бљуво́тине, да те је сра́м да погле́даш.

ду́вка ж 1. *рупа, отвор.* – Кроз ту́ј ду́вку ула́зи сту́д. 2. *пећина.* – У сли́вовачћи а́тар и́ма ме́сто које́ се зове́ Ме́ча ду́вка, веле́ да је у њу́ живе́ла ме́чка. 3. фиг. *гроб.* – Чове́к се салато́сује, разла́ти, ми́сли че је дове́к, до́кле га једну́ш не спу́ште у ду́вку, е ту́ј се сми́ри. ⌂ **запи́ши ду́вку** *напуни стомак, наједе се.* – Несѣ́м бо́гзна кво́ спремила, а́л ете́ и́ма с кво́ да запи́шимо ду́вку, да несмо́ ја́ко гла́дни.

ду́вчи несвр. *буши, копа рупе.* – Где погле́даш – ру́пе, ду́вче пла́нину, зла́то тра́же. ⇔ *издувчи.*

ду́вчица ж *дем. од дувка, рупица.* – У вр̏шу се ди́гне то́лка праши́на, да ти сва́ку ду́вчицу запи́ши.

ду́г мн. ду́гови м *обавеза дужника према повериоцу; оно што је узето или дато на зајам.* – Ду́жан сам преко гла́ву, и ду́гови са́мо расту́, ни́како да по́чну да се сма́њују. ⌂ **зага́зи у ду́гови** *уђе у дужнички однос, постане дужан.* – Запаравѝмо кућу, па загази́мо у ду́гови, када́ че да се раздужимо не зна́м.

ду́га[1] мн. ду́ђе ж 1. *савијена даска као саставни део бурета или бачве.* – Ако бу́ре ду́го вре́ме стоји́ празно́, расу́ше му се ду́ђе, па мо́ра да се зата́па с во́ду.

ду́га[2] *атмосферска оптичка појава, лук спектралних боја који се појављује после кише.* – По́јави се ду́га на не́бо, негде́ је па́дала ћи́ша.

ду́го прил. *дужи временски период.* – Де́да намањи́л једе́ње, а пу́шење на́чисто ману́л, не́че још ду́го.

ду́д мн. ду́дови ГЛ, ДЛ м бот. *листопадно дрво и његов плод, мурва* Morus. – У дво́р и́маомо голе́м ду́д, па се деца́ ис це́л комшили́ћ нака́че у ње́г да једу́ ду́дови.

дудѣ́к мн. ду́довчичи м *дем. од дуд.* – Навали́ слѣ́буту уз ду́д, да се ука́чим да поједе́м неђи́ дудѣ́к. Је́ла, си́не, еве́ набра́ла сам ти ма́лко ду́довчичи да поједе́ш, гле́ какви́ су у́бави.

дуде́рка ж *неполомљена стабљика грснице, или дужи део стабљике који је остао неполомљен приликом млаћења на трлици.* – Ка́д очу́камо гр̏снице, збе́ремо дуде́рће, па си с њи́ све́тимо до́к вече́рамо. На́ш де́да пи́јеше ређи́ју из бу́ре на дуде́рку. ➞ дутка.

дуди́ња мн. дуди́ње ЛЗ ж *плод дуда.* – Дуди́ње ве́ч поче́ле да зре́ју.

дудњи́ несвр. 1. *потмуло грми.* – Пр̏во поче́ да се́ва, па кат поче́ да дудњи́, ко у ка́цу кат си. 2. *грми од пушчане и топовске канонаде.* – Кат се удари́ше с Ту́рчина, кат поче́ да дудњи́ до́ле по Леско́вац, Бо́же ми́ли, што је било́ стра́шно. 3. фиг. *гори пуцкетајући.* – Отели́мо се док извади́мо и сцепи́мо ти́ја пѣ́њ, ал у́бава др̏ва најдо́мо, кубе́ и́ма са́мо да дудњи́. ⇔ *задудњи, издудњи, удудњи се.*

ду́дук м 1. *дрвена свирала већих димензија и дубљих тонова, фрула.* – У Стриже́вац су у ду́дук на́јубаво свири́ли Но́вица То́шинћи, Лу́ба Горо́лом, Бо́шко Бр̏ба, Све́та Риђо́ња и Нико́ла Чу́љинћи. 2. фиг. *пенис.* – Му́ну ме с ла́кат мецу ре́бра и шѣ́пну ми на уо́: Јеле́нко, спре́ман ли си ду́дукат да огре́јеш код граѓа́нску Ци́ганку? Сте́са га сту́дав неко́лко но́чи, че ни изсе́бну ду́ци. 3. фиг. *дебело црево,* colon. – Же́не ска́шкају некво́ у тига́ањ, те претру́пимо преко зу́би ко́лко да запи́шимо ду́дук, по́сле ша́тримо по два́-три дѣ́на окол ко́чину, јел ну́жник. 4. фиг. *глупак.* – Ни једну́ шко́лу неје́ заврши́л, би́л је ду́дук, и такѣ́в оста́л до кра́ј. ⌂ **исрти́ му ду́дук** *изгладни, испости се.* – Не́ка га ма́лко, да му исрти́ ду́дук, да му се ле́б приђе́де. Кад му исрти́ ду́дук, че једе́, па че питу́је и́ма ли ја̊ш. ⌂ **и то̏ј ми га уз ду́дук** *и за то ме баш брига.* – От

како̏ утепа̏ но̏гу поче̏ше ме о̏кају по село̏ Јеле̏нко Кле̏нsало, и то̏ј ми га уз дуду̏к, мо̏ж ме о̏кају и гр̏не, са̏мо да ме не стро̏ше.

дудуле̏ћа ГЛ ж зоол. *врста птице селице чији мужјак има жуто перје, сем крила и репа који су црни, прави гнездо између рачви које виси попут колевке, вуга, жуја* Oriolus oriolus. – Неје̏ добро̏ да се расту̏ра поло̏г на дудуле̏ћа и ла̏ставице, који̏ то̏ј рабо̏ти, че му у̏мре ма̏ти. ➞ *лулећа, ћисалопеја, улулејћа.*

дудуле̏јћа ДЛ ж *учесница у додолама* (упор. додолица 2). – Кад бу̏де ле̏ти су̏ша, ни̏је се збе̏ремо дудуле̏јће, и и̏демо от ку̏ћу на ку̏ћу, пли̏скамо се, мо̏лимо Бо̏га да уда̏ри ћи̏ша, они̏ ни да̏вају мору̏зно бра̏шно и ма̏з, по̏сле кад бу̏де ве̏чером ни̏ се преме̏нимо и и̏демо при ре̏ку, и напра̏имо качама̏к у мло̏го тепси̏је од брашно̏то и ма̏зат што смо збра̏ле ко дудуле̏јће.

дудули̏ца ДЛ ж *обичај додола* (упор. додолица 1). – Ишла̏ сам у дудули̏цу, па збе̏ремо бра̏шно, ма̏з, по̏сле напра̏вимо качама̏к.

дудуче̏ мн. дудучети̏ја уз бр. ду̏дучета с *дрвена свирала мањих димензија и виших тонова, фрулица.* – Ми̏лован Му̏јинћи куде̏ и̏деше о̏н си с ње̏г ста̏лно но̏сеше дудуче̏. Свирци̏је се назбра̏ли, једни̏ ду̏вају у клне̏та, дру̏ђи у дуду̏ци и дудучети̏ја, тре̏ћи уда̏рају у тупање̏.

дудуче̏нце с *дем.* и *хип. од дудуче.* – Деда-Душа̏н бе̏ше па̏метан, кад му је на̏јтешко о̏н у̏знеше дудуче̏нце, па сви̏ри и и̏гра по со̏бу док му про̏јду ја̏дови.

дужде̏вник ЛЗ м зоол. *врста водоземца сличног гуштеру, даждевњак* Salamandra muculoza (упор. дьждевњак). – Шаре̏н ко дужде̏вник.

дужде̏вњак ДЛ м зоол. *врста водоземца сличног гуштеру, даждевњак* Salamandra muculoza (упор. дьждевњак) – Ако се дужде̏вњак обрне̏ на грби̏ну, че бу̏де у̏баво вре̏ме.

ду̏жнос м *обавеза, оно што се мора.* – Ду̏жнос му је да ни дочу̏ва, ако о̏че да насле̏ди има̏ње.

ду̏з-дибиду̏с прил. *потпуно, сасвим.* – Напи̏л се ду̏з-дибиду̏с, па не мо̏ж да о̏ди, не̏ло га во̏де под ми̏шће ко сле̏пца.

ду̏је несвр. *надувава.* – Кат по̏чне да ду̏је га̏јде, ми̏ деца̏ се примь̏кнемо да ви̏димо како̏ о̏н то̏ј рабо̏ти. ⇔ *надује.*

ду̏је се несвр. 1. *надувава се.* – Де̏, польк, оно̏ се ду̏је, ду̏је, ду̏је, па једну̏ш пу̏кне, че ви̏диш, са̏мо што̏ неје вра̏снуло. 2. *срди се.* – Ко̏ј се ду̏је, сам се собу̏је. (посл). ⇔ *издује се, надује се, подује се.*

ду̏лич м *грлић на стакленој боци или тестији.* – Сто̏вна и̏ма ду̏лич на који̏ се пу̏ни с во̏ду, и си̏ску на коју̏ се пи̏је. Ћила̏ш је сас широ̏к ду̏лич, вла̏ша не̏ма дули̏ч.

дуло̏ с анат. *мокраћни мехур код свиња.* – Дуло̏ наду̏вамо, па га шути̏рамо до̏к не пу̏кне. Чи̏м ви̏де да неће̏ ва̏ди па̏ре, на труба̏чи се о̏дма образи̏ наду̏ју ко дуло̏. ➞ *пендуј.*

ду̏ма несвр. 1. *говори, прича.* – Расрди̏ се, па ми ду̏ма сва̏какве ре̏чи. На̏ша ба̏ба ду̏маше да се пара̏ ис крава̏ј чу̏ва це̏лу го̏дину. Ду̏ма се по село̏ за њу̏ сва̏шта. 2. *мисли, премишља.* – Све̏ си ду̏мам да не̏че на добро̏ да испа̏дне та̏ј ра̏бота. ■ **дума̏ње** *гл. им.* – То̏лко моје̏ дума̏ње и клепа̏ње ни̏шта не по̏може, њу̏ па њу̏, и узе̏ ју, са̏ не̏к црви ја̏јца. ⇔ *додума, издума, задума, надума, продума, раздума, удума.*

ду̏не (рад. пр. ду̏нул, -а, -о) свр. 1. *духне.* – Ако ду̏не ве̏тар, че ве̏јемо пасу̏љ. 2. *попије на искап.* – Не чьчкај се с ме̏н, ду̏нул сам некоју̏ ређи̏ју, не мо̏гу да гара̏нтујем за се̏бе. 3. *жестоко опали шамар.* – Ако ти ду̏нем једьн шама̏р, чу те у̏спим.

ду̏нда ж *дебељушкаста девојчица.* – На̏ша ду̏нда попора̏сла, па са̏мо одла̏ти по дво̏р.

дунду̏ри се несвр. *дури се.* – Са̏мо се дунду̏ри бес по̏требу.

ду̏ниветар м *лакомислена и преврт̄љива особа.* – С то̏га ц̏аболе̏бароша и ду̏ниветра ли си ти̏ на̏шла ку̏ћу да ку̏ћиш, и де̏ца да ра̏ц̏аш.

ду̏ња ж бот. *дрво и плод воћке из породице јабука, гуња* Cydonia vulgaris. – На̏јвише во̏лим сла̏тко од ду̏ње.

дуњ̏ц м *врста дуње са крупним плодовима, мушка дуња.* – Дуњ̏ц не ра̏ц̏а по мло̏го ко ду̏ња, ал су му ду̏њцити мло̏го по̏крупни.

дуња̏к м *место где су посађене дуње, дуњик.* – И̏мамо и јабука̏рник и дуња̏к.

ду̏њђерин мн. ду̏њђери м *зидар, грађевински мајстор.* Δ – Де̏да ми је би̏л ду̏њђерин, па га зато̏ј боле̏ше грби̏на. Сѣг предузе̏ће, а тѣг су ду̏њђе̏ри зида̏ли ку̏ће.

дуњ̏ђерлѣ̏к м *дуњ̏ђерски занат.* – Де̏да ми је о̏дличан чове̏к и ма̏јстор би̏л, дуњ̏ђерлѣ̏к је раде̏л. У дунђерлѣ̏к и̏де који̏ мо̏ра, а у овчарлѣ̏к који̏ во̏ли.

ду̏њђерсћи, -ска, -ско *који се односи на дуњ̏ђера.* – Де̏да ми је четере̏с и две̏ го̏дине би̏л ду̏њђрсћи ма̏јстор.

ду̏њовача ж *ракија од дуња.* – Веле̏ да је тај ре̏ћи̏ја ду̏њовача, зато̏ј ску̏па, али она̏ ко̏ј зна̏је от кво̏ је испе̏чена.

ду̏ња рет. несвр. *спава* (упор. спи). – Ду̏ња, не ди̏рај га, не̏згодан је ка̏д га неко̏ј пробу̏дуи. ⇔ *издуња се.*

дуови̏т, -а, -о фиг. *лут, срдит.* – Отиде̏ дуови̏т у шко̏лу, башта̏ му неје̏ купи̏л па̏тиће, сва̏ деца̏ и̏ду у па̏тиће, а саде̏ о̏н јо̏ш и̏де у гу̏мени опѣнци.

ду̏пе збир. дупети̏ја вулг. с *стражњи део људског тела, стражњица на којој се седи.* □ – По туц̏о̏ ду̏пе и сто̏ тоја̏ђе ма̏лко. (посл). Мло̏го ручи̏це – благослови̏це, гоц̏а̏ дупети̏ја – проклети̏ја. ⌂ **измѣ̏кне ду̏пе** *избегне неку обавезу.* – Ка̏д је на̏јголема ра̏бота, о̏н измѣ̏кне ду̏пе, па се ћи̏та по Бабу̏шницу. ⌂ **оде̏ре си ду̏пе** *ради нешто узалудно.* – Не̏ка ви̏ка, па не̏ка си ду̏пе оде̏ре, то̏ј кво је науми̏л не̏ма да доби̏је. ⌂ **једе̏ ду̏пе ба̏ницу** *добије батине по туру.* – Ако се нађу̏тим, че ти једе̏ ду̏пе ба̏ницу. ⌂ **сви̏ри ду̏пе** *буде гладан, гладује.* – Ако не за̏пнеш, че ти сви̏ри ду̏пе ко жетва̏рска сто̏вна у сло̏г. ⌂ **једе̏ ду̏пе ба̏ницу без ле̏б** *добије батине.* – Не заде̏вај се, да ти не једе̏ ду̏пе ба̏ницу без ле̏б. ⌂ **ту̏ра ду̏пе при тоја̏гу** *изазива кога док не добије батине.* – Ако се уљу̏ти, че ти ка̏же како̏ је, бо̏ље ти је да не ту̏раш ду̏пе при тоја̏гу. ⌂ **уда̏ви ду̏пе у ва̏ду** *нагна кога у бег.* – Комши̏јо, деца̏ ти уле̏зла у ло̏зје, и̏ди ји пројури̏ да уда̏ве ду̏пе у ва̏ду, да се не се̏те ви̏ше да кра̏дну туц̏о̏.

дупе̏нце мн. дупети̏ћа вулг. *дем.* и *хит. од дупе.* – Ти̏-ч бо̏с да о̏реш, и бо̏с да у̏мреш, у дупе̏нце ли те гу̏љаво је̏бем. А, дупети̏ћа си̏тна, чу ви ува̏тим ја̏ ка̏д ми кра̏днете кра̏ставице, че ми пла̏тите ви̏.

дупи̏ште вулг. с *аугм.* и *пеј. од дупе.* – Он тѣ̏нак, висо̏к, зго̏дан, а она̏ ни̏ска, дебела̏, дупи̏ште вој ко шини̏к.

ду̏пни *буши рупице на кожи приликом прављења опанка.* – Сас ши̏ло ду̏пним свѣ̏ньску ко̏жу да пра̏вим опѣнци. ⇔ *надупни.*

ду̏р-девојћа ж *веома лепа девојка, лепотица.* ▲ – Биле̏ смо деву̏јће у сукна̏ и ћена̏рне кошу̏ље, на гла̏ву ка̏ц̏аве шами̏је, па свѣ̏ньсћи опѣнци и ве̏зене чера̏пе, па ка̏да заи̏грамо – ду̏р-девојће, која̏ от коју̏ по̏убава.

ду̏рла м надим. *онај који има дебеле и испупчене усне.* – Који̏ је ду̏рлес, о̏кају га Ду̏рла.

ду̏рлес, -ста, -сто *који је са испупченим образима и дебелим уснама.* – Све̏та Мето̏дијин бе̏ше ду̏рлес, па смо га ока̏ли Све̏та Ду̏рла.

ду̏рли се несвр. *дури се.* – Не дурли̏ се, че ти се смеју̏ деца̏. Несмо̏ се свади̏ли одо̏цутра да се ду̏рлиш и срдиш на ме̏н. ⇔ *надурли се.* ➞ *пурли се.*

ду̏тка мн. ду̏ћа ж *неполомљена стабљика грснице, или дужи део стабљике који је остао неполомљен приликом млаћења на трлици* (упор. дудерка). – Запа̏лим ду̏т-

ку, па и́дем у по́друм по турши́ју. На́ш де́да пи́јеше рећи́ју на ду́тку, па му се ти́ће омѣ́кне ду́тката у бу́ре. Ду́ће које́ оста́ну кат се чу́кају гр̑снице слу́же за по́тклацу. ➞ *пуздерка.*

дуѣ́ан м 1. *просторија где се што продаје или израђује, трговачка или занатска радња.* – Веле́ да је пр̑ви дуѣ́ан у Бабу́шницу отвори́л ти́ја Ви́ден из Стрижѐвац. 2. фиг. *шлиц.* – Де́до, отвори́л ти се дуѣ́ан, немо́ј да ти некоја́ ба́ба укра́дне ако и́ма нешто́ ину́тра. ⌂ **запе́кља дуѣ́ан** *закопча шлиц на панталонама.* – Запе́кљај си дуѣ́нат, да се не ви́ди да је празѣ́н.

Дуче́вци (адм. Дучевац) *село у Лужници;* Дуче́вац / Дуче́вчањин, Дуче́вка, Дуче́вче мн. Дуче́вци / Дуче́вчање *етн;* дуче́всћи, -ска, -ско *етн.*

ду́ша мн. ду́ше уз бр. ду́ши ОП ду́шу ж 1. *свест и способност човека да мисли и осећа, карактер и природа његова, бесмртан принцип живота у човеку који га веже са богом.* □ – Ду́ша ме боли́ за ње́га, што́ се не о́жени, да си у ста́рос и́ма другара́. Уми́ра ве́ч не́дељу дѣ́на, али ни́како да испу́шти ду́шу. 2. *човек, особа, становник.* – Једна́ ду́ша, једна́ гу́ша. Ми́ смо де́сет ду́ши у ку́ћу. Са́ у село́ не зна́м да ли и́ма седомдесе́ ду́ши, а напре́д је било́ пре́ко петсто́тин човека. ⌂ **ду́ша од чове́ка** *добричина.* – Де́да Душа́н бе́ше ду́ша од чове́ка, о́н не зна́јеше да ка́же ни „не́мам“, ни „не мо́гу“. ⌂ **ду́ша изла́зи на паму́к** *умире споро и у тешким мукама.* – Не́ч га ви́ше испрди́ш, до́ста си поје́л окла́пчину на туца́ дупети́ја, мисли́л си да че по́јевтино да про́јдеш, али ти и́ма душа́ изла́зи на паму́к. ⌂ **и́спушти ду́шу** *умре.* – Ба́ба и́спушти ду́шу начѣ́с, ју́тре че ју ко́памо. ⌂ **дѣне́ сас ду́шу** *одахне, одмори се.* – До са́ је скапува́ла на но́ће до́к на́рани и на́поји ови́ја што́ се довле́кли, не́ка сѣ̑г ма́лко дѣ́не сас ду́шу. ⌂ **једе́ ду́шу** *кињи* (кога). – Удружи́ле се свекр̑ва и јетр̑ва па ми једу́ ду́шу. ⌂ **одѣне́ ду́шу** *психички се растерети.* – Ста́лно смо у ду́гови, али са́ одѣну́мо ду́шу, деца́ заврши́ше шко́лу и запосли́ше се. ⌂ **повр̑не ду́шу** *окрепи се, освежи се, поврати снагу.* – Че́кај да ма́лко повр̑нем ду́шу, па чу ти при́чам како́ је било́. ⌂ **повр̑та ду́шу** *враћа се у живе, ојачава.* – Поја́ви му се ру́мен на образи́, поче́ да повр̑та ду́шу. ⌂ **прибе́ре ду́шу** *поврати дах, предахне.* – Пуште́те ме са́мо ма́лко ду́шу да прибе́рем, па чу ви казу́јем све́ по ре́д. ⌂ **у једну́ ду́шу** *брзо, жустро, усплахирено.* – Маноѝл у̑трча у ку́ћу у једну́ ду́шу. Некада́ кад га сту́нтеше, кад га усе́ва, у̑грми, па кад га раздува, ми́ у једну́ ду́шу трчимо́ сас роди́тељи да збе́ремо се́но, да га не зава́ти ћи́ша. ⌂ **не́ма ду́шу** *нема снагу, малаксао.* – Ви́ден ме во́ди, ја́ не́мам ду́шу да о́дим, док оти́домо некако́ у бо́лницу. ⌂ **ду́шу дало́** *као створено, баш како треба.* – Ове́ја попо́шће ис турши́ју су мло́го блаѣ́, а уз гре́јану ћи́ју – ду́шу дало́! Ту́ј бе́ше и буна́р, несмо́ пи́ли во́ду из ње́г, а́ма за посипу́вање гради́не, поје́ње сто́ку и такве́ја ра́боте – ду́шу дало́. ⌂ **па́ти си ду́шу** *лишава се сваког задовољства.* – Јеле́нко, пи́ни си ти́ некоју́, немо́ј збо́г ме́н да си ду́шу па́тиш, ћи́ца је за ју̑ѣе. ⌂ **бу́де без ду́шу** *налази се у великој неизвесности.* – Мо́ј си́н даѣ́с пола́га при́јемни на факулте́т, па сам без ду́шу како́ че про́јде.

душаме́ с *подни део сандука за превоз растреситог терета код запрежних кола.* – Не́че ни́ког да зами́не возе́ње на душа́ме, и лежа́ње у ру́пу. За́трча се, али не може́ да прери́пи душаме́ и кана́те оди ко́ла.

душе́ван, -вна, -вно *добар, племенит, који је спреман да помогне.* – Некво́ ме проба́ца под ми́шку одо́цутра, па се ми́слим да ли да ти казу́јем да се не сећи́раш, ти́ си душе́вна жена́. ■ **по́душеван, -вна, -вно** комп. *душевнији.* – Ци́гање су по́душевни од на́с Срби, ми́ смо, бре́, гагри́це, че се поједе́мо ко кучи́шта збо́г пу́сти имо́т. ⇨ *душовьн.*

ду́ши несвр. *њуши.* – Трчи́ му по тра́г и ду́ши, све́ док га не наду́ши куде́ се завле́кал. ⇔ *задуши, надуши, подуши, удуши.*

ду́ши се несвр. *њуши се.* – О́вце кат се у́пролет наме́шају у бачи́ју, пр́во се ду́ше да се упознају́ по ми́рис, кат се зду́ше, поста́ну и́ста бачи́ја. ⇔ *задуши се, здуши се.*

души́ца ж *дем.* и *хип. од душа.* – Она́ је добра́ ко души́ца. ▌**ба́бина** ~ бот. *лековита трава* Thumus Serpyllum. – Ба́бина души́ца је лекови́та тра́вка, а и мло́го у́баво мири́ше. ▌**ма́јчина** ~ бот. *лековита трава* Thumus Serpyllum. – Ма́јчину души́цу бе́ремо за ча́ј от ка́шљицу. ⇨ *душичка.*

души́чка ж *в. душица.* – Немо́ј, ба́пче, тека́ да ора́тиш души́чку ти поједе́м, немо́ј ми ства́раш стра́ови сас такве́ орате́.

душља́к м *пеј. од душа.* – Кад чове́к у́мре чети́ријес дѣ́на му се душља́к врти́ окол ку́ћу где је живе́л, по́сле се изгу́би, оти́де негде́.

душма́нин мн. душма́њи ГЛ, ЛЗ / душма́ње ДЛ *непријатељ, крвник.* – Све́ га по гла́ву би́јеш, че га осака́тиш тека́, душма́нине. Бо́лка ји цр́на вати́ла, душма́њи су то́ј големи́ били́. Боси́љћу у́вати стра́ да се Ради́саву не све́те душма́ње.

душма́нка мн. душма́ње ж *непријатељица, супарница.* – Немо́ј то́лко да се уба́виш, да че те уро́че душма́ње.

душмани́т, -а, -о *зао, свирепи* – Душмани́то дете́, ма́лко-ма́лко па се сте́па с дру́га деца́. У́рош Ћи́ринсћи бе́ше пакошчи́ја и душмани́т чове́к.

душма́нсћи прил. *крвнички.* – Поче́ ме скубе́ ду́шмансћи, ја́ поче́ да цви́лим. Би́је ду́шмансћи, не ми́сли ти за живо́т.

душова́дник м *онај који вади душу, свирепи убица.* – С то́га кати́ла и душова́дника ни́кој неје́ воле́л да и́ма ра́боту. Свети-Ра́ње́л је душова́дник.

душовѣ́н, -вна́, -вно́ *в. душеван.* – За некуга́ се ора́ти да је при́тран, а за некуга́ да је душовѣ́н. При њу́ да и́деш, че ти даде́ све́ кво вој потра́жиш, она́ је душовна́ жена́.

Ђ

ђа́вол м 1. *по религиозном схватању зао дух који човека заводи и наводи на грех.* – Ђа́вол нити о́ре, нити ко́па, са́мо гле́да да напако́сти чове́ку. Бе́га ко ђа́вол од кр́с. 2. фиг. *лукава особа или животиња.* – Деда-Ва́са бе́ше голе́м ђа́вол, од ње́г су же́не има́ле голему́ му́ку. ⌂ **кри́в му ђа́вол** *сам је крив, а не ђаво.* – Задева́л се, али о́н изе́л ћоте́кат, са́ му кри́в ђа́вол.

ђа́вола прил. *нема, ништа, није тако.* – Купи́ла сам ти нешто́, али ђа́вола чу ти га даде́м, ако ме не замо́лиш. Ђа́вола че ме пребо́риш, ја́ сам по́јак о[д] те́бе. Роди́ше ли сли́ве ову́ј го́дину? – Ђа́вола су роди́ле, не́ма ни да се озла́чимо, а ка́м ли за рећи́ју. ⌂ **и́ди у ђа́вола** *иди дођавола.* – И́ди у ђа́вола кат си такѣ́в, не́чу ви́ше ни да те погле́дам, а ка́м ли да и́мам нешто́ с те́б. ⌂ **през ђа́вола** *дођавола.* – Ба́ба ме ру́жи што се ме́шам у поли́тиће, а ја си па мо́згујем: През ђа́вола, Јеле́нко, па и ако те изгрба́ве, ако се ти́ неси́ наживе́л, оно́ ку́ј је, то́ље го́дине си смандрља́л у неви́делицу.

ђа́волес, -та, -то *лукав, несташан, заводљив.* – Стева́на бе́ше ђа́волеста ба́ба, свако́га уме́јеше да засмеје́. Ђа́волесто дево́јче, и́ма те преве́де же́дног преко во́ду.

ђа́волесто прил. *враголасто.* – Неје́ ме погледа́ла тека́ ђа́волесто ско́ро три́јес го́дине.

ђаво́ли се несвр. *почиње да бива ђаво, лукави се.* – Попора́сла, поче́ла да се ђаво́ли, засми́ва ни по ку́ћу. ⇔ *уђаволи се.*

ђаволи́ја ж *нешташлук, обешењаштво.* – Ако је мѣ́лецка, ве́ч зна́је три́ста ђаволи́је. Ја́ сам у го́дине кад ме такве́ ђаволи́је ви́ше на зали́мају.

ђа́волсћи, -ска, -ско *који је као у ђавола.* – У те́ј ђа́волсће ра́боте не́чу да се ме́шам.

ђа́волсћи прил. *на ђаволски начин, лукаво.* – Ђа́волсћи га смисли́ли како́ да ме пречу́кају, и да ми о́тну има́ње.

ђаволу́је несвр. *смишља враголије, сплетикари.* – На́шето уну́че поче́ ве́ч да ђаволу́је. Дањшња о́младина са́мо ђаволу́је, и једе́ ле́б ца́бе. Ђаволу́је, ама вој при сва́куга не успе́ва. ⇔ *надђаволује.*

ђа́волче мн. ђаволчети́ја с *враголан, обешењак, ђаволак.* – И́мају три́ дечи́ца, не зана́је се које́ је од које́ по́големо ђа́волче.Ђаволчети́ја деца́, не мо́ж да изле́знеш на кра́ј с њи́.

ђа́волштина ж *препредењаштво, подвала.* – Чу́вај се од ње́га, ти́ја зна́је сва́каве ђа́волштине да ти напра́ви.

ђако́нија ж *одабрано јело, посластица.* – Једи́но ни уну́к доо́ди ка́д је ра́спус, дњу ни пома́га, у́вечер ни разоно́ди, ба́би ми́ло, ко́кри га це́ло ве́че, спре́ма му ра́зна ђако́није.

ђезве́ мн. с ђезвети́ја с *бакарна посуда за кување кафе, џезва.* – Како́ се ди́за, о́дма ту́ра ђезве́ на шпо́рет, и до́к не попи́је каве́, не ми́је се. ➞ *џезве.*

ђезве́нце с *дем.* и *хип. од ђезве.* – И́мам једно́ ђезве́нце, збі́ра два́ вилца́на, и о́бавезно у́јутру згре́јем у ње́г рећи́ју, то́ј ми је ме́рка.

ђе́ле узв. *за изражавање дивљења, усхићења, запрепашћења.* – Ђе́ле, ко́лко си пора́сал зиму́с, јо́ш ма́лко па-ч ме сти́гнеш. Ђе́ле, оно́ у шише́во оста́ло са́мо на дно́ рећи́ја, че́к ју и њу́ ци́пнем, па че си вре́вимо.

ђе́м м *метална полуга узде која се ставља коњу у уста, жвала.* – Жва́ањ ко да и́ма ђе́м у у́ста.

ђе́не-ђе́не прил. *још-још, још и којекако, колико-толико.* Δ – Да ми ба́р полови́н ду́г вр́ну, па ђе́не-ђе́не, али о́н се ти́ће о́ћута, и то́лко и би́.

ђе́пик мн. ђе́пици нов. м *притљажник код путничких аутомобила.* – То́ј што́ пра́јимо свињоко́љ ка́т по́чне да прола́ти сне́г, то́ј оти́де на дру́гу стра́ну, ка́д до́јду деца́та, ба́бава јим све́ то́ј нагу́ра у ђе́пици.

ђера́н м *полуга на чијем се једном крају веже кофа за извлачење воде из бунара и оптерећењем на другом крају, ђерам.* – У на́ше село́ са́мо је једњ бунар сас ђера́н. ➞ *ђерьм.*

ђерьм м *полуга на чијем се једном крају веже кофа за извлачење воде из бунара и оптерећењем на другом крају, ђерам* (упор. ђеран). – Напре́т су на бачи́ју биле́ бу́ће ве́лике, па се млеко́ бучка́ло на ђерьм, ко на буна́р што се вади́ла вода́.

ђе́рђив м *метална цедиљка за млеко.* – Пр́во на ђе́рђив проце́дим млеко́, па га тњг ва́рим.

ђери́з м *водљиво, блатњаво и тешко проходно тле.* ▲ – Куде́ Соко́лове вр́бе у Бербе́ч се направи́л ђери́з, па не мо́ж да про́јдемо од водеља́к и каљишта́к. ➞ *ђол.*

ђи ДЛ рет. зам. енкл. *их.* – Голе́мете жльти́це ја́ несњм виде́ла, и́ма ђи по Не́готин. Не́ка ђи отво́рена врата́та. Ни́је смо им ђи дава́ли, ал они́ ђи не теја́ше.

ђи́а узв. *којим се командује коњу да крене, ђиха.* – А́јде, Зеле́нко, ђи́а, ђи́а!

ђи́ђе ж мн. *подуже мотике са утврђеним пречкама за ноге на којима се хода по блату, гигаље, штуле.* – Остаре́ла сам, по лице́ ми избі́ле си́ђе, и о́дим ко на ђи́ђе. И́демо по ову́ј тњвнину ко на ђи́ђе.

ђи́жа ГЛ, ДЛ ж *чокот винове лозе, трс* (упор. гижа). – У вино́град и́мамо на́јвише црнину́, ви́нску со́рту, белину́ и́мамо ма́лко, десети́на ђи́же, ко́лко за једе́ње.

ђи́жица ж *хип. од ђижа.* – Ова́ј ђи́жица се пр́ва проша́ра, и пр́ва узре́је.

Ђи́зди се несвр. *кити се, украшава се, гизди се.* Δ – И́ма с кво́, па се ђи́зди, али вој не пома́га, ба́ба си је ба́ба. ⇔ *нађизди се.*

Ђи́ли-Ђи́ли-Ђи́ли узв. *при голицању детета да се што више смеје.* – Што́ си се намрштила то́лко, дојди́ да те пођили́чкам ма́лко да се насмеје́ш: ђи́ли-ђи́ли-ђи́ли!

Ђили́бар м *жута фосилна смола, ћилибар.* – Же́не но́сеоше мани́ста од ђили́бар.

Ђили́чка несвр. *голицка.* – И́ди па ђили́чкај де́ду, ма́ни ме́не. ⇔ *пођиличка.*

Ђи́лка несвр. *голица.* – Немо́ј да ме ђи́лкаш, ја́ сам мло́го грозљи́ва. Осе́чам му пр̀сти и бр̀ци како́ ме ђи́лкају под гу́шу. ■ **ђилка́ње** *гл. им.* – Оно́ си и́де по ре́д: пр̀во и́де ђилка́ње, па смеја́ње, па на кра́ј тепа́ње и вика́ње. ⇔ *зађилка.*

Ђи́лкош м шатр. *мангуп, нерадник, кавгаџија.* – Збе́ру се ђи́лкоши, насе́дају пред кава́ну, па са́мо гле́дају с ку́га да се зака́че.

Ђи́лне свр. *голицне.* – При́ча како се здрави́л с нечи́ју куми́цу на сва́дбу, па ју ђи́лнул по дла́н, а она́ му неје́ оста́ла ду́жна. Ма́лко ли га ђи́лнеш, по́чне да се ре́пчи, и да се заоди от сме́ј, такъ́в си је још од дете́.

Ђи́не несвр. 1. *гине, старда.* – Ако ве́рујеш у Бо́га, ве́рујe и крсти́ се, ку́ј ти бра́ни, али не нагова́рај дру́ђи да ђи́ну због Бо́га. Не́че да и́демо у ра́т, не́че да ђи́немо без по́требу. 2. фиг. *безмерно воли, бескрајно се жртвује.* – О́н си ђи́не за башту́ и ма́тер. ⌂ **не ђи́не ти** (нешто) *неизоставно ти се деси (нешто).* – Ко́лко да смо насећи́рани, кат Ку́рјак запри́ча њиго́ви дне́вни до́живљаји, не ђи́не ти пада́ње под аста́л от сме́ј, по два́ са́та се држимо́ за меши́не, да не пу́кнемо ко пенду́ј. ■ **ђине́ње** *гл. им.* – Ђине́ње је било́ големо́, да се ви́ше не повр̀не. Има́ло је ђине́ње и са́ у ови́ја ра́т. ⇔ *изђине, пођине.*

Ђине́ж м *велико гињење, погибија.* – Ми́је Срби смо ра́товали и прека́рували ра́зне размирице от како́ се па́нти, и от како́ на́род поје́ од на́шити ђине́жи? Та́те, ви́диш ли да су ови́ја реши́ли да ни за́тру, да неста́немо, расћину́ше ни др̀жаву ко ба́ницу, а ви́ сте за њу́ ђину́ли на Со́лунсћи фро́нт, како́ да забора́вимо ва́шити ђине́жи, па да си ми́ са́ седимо́ до́м?

Ђи́ри несвр. *иде насумице, хода бесциљно, јурца.* Δ – Нади́гне се, па ђи́ри по по́ље ко лу́да ку́чка. ⇔ *одђири.*

Ђиџе́рица ДЛ ж *унутрашњи орган, највећа телесна жлезда која има важне функције у вези са разменом материја у организму, јетра* hepar. (упор. џигерица). – Спре́мају си́вре оди кромпири́, и је́ла с кромпири́, и неје́ има́ло су́па, не́ло чорба́ оди ђиџе́рице.

Ђо́ка м шатр. *пенис.* – И за то́ј ме за́боле ђо́ка. Ма́ мо́же са́мо да ми се прива́не за ђо́ку.

Ђо́л м *водљиво, блатњаво и тешко проходно тле* (упор. ђериз). – Голе́м ђо́л по пу́т, нава́та се каљи́ште на опљнци, па једва́ о́димо.

Ђо́рго м фиг. *дупе.* – На Вла́ду Му́јинскога се присра́ло, то́ј било́ у они́ја ра́т, па уле́зне у бра́ниште, а Бу́гари оту́д: Што-че́ш ти́ ту́ј? – Ђо́рго ме на́кара! А ме́цу Бу́гарити једн̀ се зва́л Ђо́рго, па га ува́те, па у́дри. По́сле Вла́да дошъ́л у село́, па се жа́ли: Ови́ја ђо́рго ми на́праји, та ме Бу́гари све́ утепа́ше.

Ђу ДЛ рет. зам. енкл. *ју* (упор. и ђи). – Сре́то ђу у Бабу́шницу, попри́ча́мо, и ре́че ми да те по́здарвим.

Ђу́бре с 1. *смеће, отпаци.* – Ју́тром се ди́гнем, накладе́м ку́бе, смете́м ђу́бре, нара́ним сто́ку, па се топр̀в тъ́г мијем. 2. *место на коме се баца смеће, сметлиште.* – Чи́м нешто́ неје́ добро́, исврљи́ га на ђу́бре, да се не повла́чи по ку́ћу. 3. *стајско ђубре.* – По же́тву иска́рујемо ђу́бре на њи́ве, па га развр̀љамо, и по́сле уга́римо. 4. фиг. *покварењак, олош.* – Она́ је једно́ ђу́бре, што́ га не́ма у све́т. ■ **вешта́чко** ~ *ђубре произведено у фабрици на бази хемијских једињења.* – Без вешта́чко ђу́бре гради́на

не́че да ђу́не. Ка́[д] ту́римо вешта́чко ђу́бре, граді́на по́више ро́ди. ■ **о́вчо** ~ *овчији измет.* – По́дјесен лежи́мо сас о́вце на њи́ву, јер о́вчо ђу́бре на́јбоље нађу́бри њи́ву. ■ **шта́лско** ~ *стајско ђубре, стајњак.*– Шта́лско ђу́бре ка́т прегори́ је мло́го добро́ да се разврља́ по граді́ну, мло́го бо́ље од вешта́чко ђу́бре. ■ **прегоре́ло** ~ *стајњак од прошлее године код кога је процес врења завршен.* – На њи́ву се иска́рује са́мо прегоре́ло ђу́бре. ■ **непрегоре́ло** ~ *стајњак од свежег сточног измета код кога процес врења није завршен.* – Граді́на се не ђу́бри с неперегоре́ло ђу́бре, оно́ о́че да изгори́ раса́д.

Ђубре́нце с *хип. од ђубре.* – То́ј су две́ делни́це од и́сту њи́ву, али моја́ делни́ца по́раца зато́ј што́ ју ја́ ђу́брим, а њи́гована ни́кад неје́ виде́ла ђубре́нце.

Ђу́бри несвр. *додаје ђубре замљи.* – Ми́ на́шу граді́ну сва́ку го́дину ђу́бримо сас вешта́чко ђу́бре. ■ **ђубре́ње** *гл. им.* – Без ђубре́ње не́че ни њи́ва, ни граді́на, тра́же да им се вр̥ли ђубре́нце, па да ро́де. ⇔ *нађубри.*

Ђубро́вит, -а, -о *пођубрен, родан.* – Све́ су ми њи́ве ђубро́вите. У Равни́ште зевња́ ђубро́вита, па смо ту́ј сва́ку го́дин сади́ли гарди́ну.

Ђубро́вник м *лопатица за смеће, сметљара.* – И́мамо три́ пла́стична ђубро́вника.

Ђубро́ше се свр. *запусти се, престане да одржава хигијену.* – Не́ма га го́ре не́ло ка́т се жена́ ђубро́ше, па вој и у ку́ћу ко у ко́чину.

Ђувегли́ја м *вереник, младожења, ђувегија.* Δ – Има́ла си је ђувегли́ју, и ко што је тр̥г о́бично и бива́ло, ис комшиљ̀к.

Ђуве́зан, -зна, -зно *тамноцрвен, боје труле вишње.* Δ – Носи́ла сам ђуве́зьн зьбр̥н и ка́цаву шами́ју. И́мале су сва́каве бо́је: шпловѝрано, цигуља́во, цандарљи́во, љиљако́во, а́лево, ка́цаво, пепеља́во, гуштерљи́во, ру́јево, бо́рдаво, пембели́јесто, ђуве́зно…

Ђуве́ч м *јело од меса са пиринчем и кромпиром.* – Кад и́мам по́више копачи́, ја́ напра́вим ђуве́ч у голе́му тепси́ју, једва́ ју однесе́м на њи́ву.

Ђувечи́к ж *хип. од ђувеч.* – Кат су пости́ сва́римо зељи́це, пасуљ̀к, чорби́цу, ђувечи́к, али се не запр̥жује с ма́з, са́мо сас зејти́н.

Ђувеча́рка ж *велика земљана глеђосана посуда у којој се спрема ђувеч и остала густа јела, али је служила и као чорбалук из кога су сви укућани истовремено јели.* – Голема́ пани́ца, ђувеча́рка ју зову́, па у њу́ наси́пу чорбу́, и сви́ ку́самo из њу́. Ђуве́ч го́твим у ђувеча́рку.

Ђуђу́м м *велика метална посуда у облику врча.* Δ – Ђуђу́м је за во́ду, до́јде ко ло́нац, а те́жак како о́лаво.

Ђу́л мн. ђу́лови м бот. *ружа.* Δ – Девоће ко ђу́лови, у једн̥н обра́з да уда́риш, друђи́ти че пу́кне. А́леви ђу́лови изве́зени на јестр̥ци. Ве́зене опрегља́че сас големи́ ђу́лови.

Ђу́ма ж *прамен дуге густе вуне преко чела овце.* – Овцу́ која́ и́ма ђу́му преко чело́ о́камо Ђу́ма или Ђу́мица.

Ђу́мес, -та, -то 1. *овца са ђумом преко лица.* – Овца́ која́ и́ма ђу́му преко чело́ је ђу́места, па ју кр̥стимо Ђу́ма, или Ђумица. 2. *који је бујан и са много лишћа, жбунаст.* – Метла́ тре́бе да бу́де ђу́места и висока́, кат се осу́ши да мо́же дво́р да се мете́ с њу́.

Ђумле́ прил. *заједно, скупа, у групи.* Δ – Испроси́мо Боја́ну за Тр̥шу, пред ју́тро дојдо́мо у ста́н куде́ он ста́нујеше, сас на́с Боја́на и њигова ро́дбина ђумле́. ➞ *цумле.*

Ђу́рђовдьн ЛЗ м вер. пр. *дан посвећен св. Ђорђу, Ђурђевдан.* – Ђу́рђовдьн кад до́јде и́де се у цве́јке, па се ве́нци исплету́, тека́ је било́ на Ђу́рђовдьн. ⇨ *Цурцовдьн.*

Ђурунти́ја ж 1. *гомила, руља.* Δ – Те́ тека́, л̥ьцне човѐк, оврти́ се неква́ ђурунти́ја около ње́га, збе́ру се и који́ су га воле́ли, и који́ несу́, а некоји́ и не до́јду, и то́лко от човѐка. 2. *врева, гужва, свађа.* – И́де ђурунти́ја по село́. У на́јголемо весе́ље, ти́ће и́зби ђурунти́ја, скара́ше се који́ че во́ди ко́ло.

ђу̏туре прил. *све уједно, једно уз друго, све скупа (без појединачног бројења или вагања).* Δ – Погоди̏мо се ђу̏туре да озѝда, поста̏ви кро̏в и покри̏је ку̏ћу, по̏ла па̏ре у̏напред, по̏ла ка̏д заврши по̏со. Ѝдемо сви̏ ђу̏туре, не̏чемо да се одва̏јамо.

Е

е̏ узв. *којим се потенцира зачуђеност, упитаност; али и увереност у нешто.* – Сеца̏л, тегљѝл, це̏л ве̏к рмба̏л по грађе̏вине, е̏! са̏: боле̏ ру̏ће, боле̏ но̏ђе, боли̏ грби̏на; па боли̏, дабо̏ме да че бо̏ли̏. Е̏, да ли па̏ неје̏ све̏ тека̏ ко што ти казу̏јеш! ⌂ **е̏ па̏** *кад је већ тако, у том случају.* – Е̏ па̏, не мо̏ж тека̏, не мо̏ж, бре̏, коме̏ како̏ пр̏дне на па̏тку да ни би̏је! Е па̏, ка̏д је ве̏ч тека̏, ја̏ чу да̏вам пијѐње.

е̏-е̏ узв. *којим се потенцира претња.* – Е̏-е̏, не заде̏вај се, са̏ че доби̏јеш по ду̏пе!

еве̏ речц. *ево.* – Еве̏, доне̏ла сам ти ма̏лко грозје̏нце. Еве̏ ти га! Еве̏ му га! (вулг. у свађи са одмеравањем лакта). ➞ *јеве.*

ега̏л ЛЗ м *покретни обор на њиви после жетве у коме ноће овце да би се земља нађубрила, трло.* –Ега̏л напра̏вимо, па напра̏вимо стругу̏, ту̏римо шипљк го̏ре, па сас ки̏тке уки̏тимо, па о̏вце нака̏рамо у ти̏јаега̏л, по̏сле ји пропу̏штамо једну̏ по једну̏ да про̏ђу под стругу̏, ко кроз вра̏та, где̏ се музу̏. ➞ *трла, трљак.*

едѝн, -а, -о пр. зам. *неки, -а, -о* (упор. једн). – Едѝн спаше̏ва Пе̏ру, едѝн спаше̏ва Ро̏ђу. Била̏ една̏ жена̏, па нема̏ла деца̏.

едѝнпу̏т прил. *једном, једаред* (упор. једнпут). – Едѝнпу̏т сѝм се преварѝла, ви̏ше ме не̏ч прева̏риш.

едѝ̏ньг прил. *одмах, сместа* (упор. једньг). – Како̏ то̏ј чу̏, о̏н се едѝ̏ньг ди̏же и о̏трча си до̏м.

едно̏-дру̏го прил. *и ово и оно, много тога* (упор. једно-друго). – Нале̏зе војска̏, и по село̏ ѝду, тра̏же ле̏б, едно̏-дру̏го, ку̏ј какѣв је војни̏к.

едну̏ш прил. *једном* (упор. једнуш). – Пи̏не, па се повр̏не још едну̏ш, да допу̏ни ме̏рку.

е̏ј узв. 1. за дозивање: *хеј.* – Е̏ј, дода-Заго̏рће, бр̏же, коко̏шће ти уле̏зле у пипе̏р! Е̏ј, домачи̏не, и̏ма ли те, на̏даш ли се на госјањи! 2. за показивање: *ено.* – Е̏ј га Вито̏мир по пу̏т, саде̏ што неје̏ замакну̏л иза криви̏ну. Е̏ј га пот сли̏ву, где̏ се испружи̏л ко гу̏штер.

е̏кла несвр. *хекла.* – Екла̏ле смо си са̏ме миљети̏ја, а са̏ се купу̏ју гото̏ва. ⇔ *изекла.*

е̏клан, -а, -о *које израђен хеклањем.* – Е̏клани сто̏љњаци су на̏јубави.

ексе̏р м *гвоздени клин.* – Купи̏ ми по̏ла ћи̏ло ексе̏ри десе̏тку, да прико̏вем тара̏беве, да несу̏ са̏мо на̏ше раско̏ване. ▌ **мерте̏чњи** ~ *дужи и дебљи ексер за спајање делова кровне конструкције.* – Пе̏тар Де̏рла до̏к бе̏ше жи̏в је удара̏л мерте̏чњи ексе̏р на мртавца̏ у но̏гу, да се не увапи̏ри. ▌ **ши̏нсњи** ~ *посебна врста ексера за прикивање шина на точковима запрежних кола.* – То̏чак и̏ма ше̏с на̏плата, и на сва̏њи се заково̏ ши̏на сас ши̏нсњи ексе̏ри. ▌ **ци̏гансњи** ~ *ручно израђени ексер искивањем, обично их искивали Цигани ковачи.* – Тавања̏че иско̏ване с ци̏гансњи ексе̏ри. ▌ **изгоре̏л** ~ **фиг.** *неко ко је онемоћао, или пао с власти.* – О̏н је изгоре̏л ексе̏р, од ње̏г ви̏ше ни̏шта на мо̏ж да оче̏кујеш. ➞ *јексер.*

ексе̏рче мн. ексе̏рчичи с *дем. од ексер, ексерчић.* – На једѝн ду̏вар сас ексе̏рчичи бе̏ше закова̏на нека̏ ка̏рта. ➞ *јексерче.*

ексе̏рчина м *пеј. од ексер.* – Пази̏ да не нага̏зиш на некоју̏ ексе̏рчину по дьсће̏те, по̏сле мо̏ра да те во̏димо у бо̏лницу да те шприцу̏ју.

експломби́ра шатр. несвр. *експлодира.* – Јеле́нко, сипу́ј од дволу́лицуту, чу експломби́рам!

е́ктер м *хектар.* – На́ша њи́ва у Сулима́ново је голема́ е́ктер и деветна́јес а́ри. И́мамо е́ктер под мору́зу. ➞ *јектер.*

ел рет. везн. *јер.* – Са́ и́ду у Не́мачко да ра́де, ме́не неје́ во́ља за те́ј па́ре и за ту́ј печа́лбу, ел су ни Не́мци два́пут кр̏в испи́ли. Нумеја́ се оже́ни како́ тре́бе, па ме за ње́г с̏рце боли́, ел друга́р чове́ку тре́бе.

е́ле речц. *дакле, било како било.* Δ – Поји́ди-стани́, поји́ди-стани́, е́ле ми́ заврши́мо же́тву, са́ че ма́лко да одњемо. Је́домо како́ је́домо, е́ле ни́кој не оста́де гла́дан. ⇨ *елем.*

е́лем речц. *в. еле.* – Поґа̑ца̑аше се, кара́ше се, пцува́ше се, е́лем се некако́ нагоди́ше.

еле́ргија шатр. ж *алергија.* – Избила ме еле́ргија.

еле́ргичан, -чна, -чно шатр. *алергичан.* – Еле́ргична сам на њего́ву жену́.

е́ли речц. *ваљда, дакле, зар, зар не, можда* (упор. нели). – Ели́ ти́ иде́ по Беодра́д сас Бого́сава, боја́ђи да оста́неш та́м, да бу́деш го́спођа. А́јд пр̏во ову́ј при́чу да ви испри́чам: е́ли моја́ баба-Ра́јна жи́веше у Пи́рот, при њу́ сам на́јвише воле́л да поседи́м преко ра́спус.

ел(и) раст. везн. *употребљава се када је реч о избору између две могућности које једна другу искључују, када је нешто овакво или онакво, када се нешто може урадити на овај или онај начин* (упор. ил(и). – Гаса́рче ел ла́мпу, дру́го несмо́ има́ли. Ја́ не́ма дњ́н да седи́м ца́бе, ел чу у др̏ва да и́дем, ел у се́но, али у́век некво́ чепр̏шкам ко́лко сам ка́др. Овца́ бли́зни две́ ја́ганци, ели о́бе же́нска, ели о́бе мушка, ели једно́ же́нско, једно̊ му́шко. Ка́д би има́ла дево́јченце, ели му́шко дете́нце, то́ј би ми била́ на́јголема ра́дос. ⇨ *елити.*

елити раст. везн. *в. ел(и).* – Ку́ка е́лити остру́шка, да се с њу́ подстѣкне о́гањ, е́лити вршни́к сту́ри од кре́пњу. При на́с ка́жу за ло́шу же́нску да је чари́ло, е́лити чу́ма.

е́љда ж бот. *једногодишња биљка из породице троскота, врста жита, синоним за сиротињски хлеб* Fagopyrium sagittatum. – Ми́ једе́мо чисни́к, ле́б от чи́сто бра́шно, а они́ су је́ли е́љду.

ем везн. (обично удвојено ем … ем) *и … и опет; куд … ту и.* Δ – Ем остаре́л, ем се избезобрази́л. Купи́мо кра́ву, па ем је масу́реста, ем да́ва по гоца́ млеко́, ем вој па млеко́то бла́го. Ем шуто́, ем боде́. Ко́њ сас копа́чку ишпа́рта мору́зу ем по́брзо, ем напра́ви пома́лко што́ту од гове́да.

емпу́т прил. *једанпут, једном* (упор. јемпут). – Ја́ вој подо́кнем емпу́т, она́ ми пов̏рне три́пут. Бе́ремо зерделије, ја́буће, присаће́, по́сле пече́мо рећи́ју, ако о́чемо да је по́јака, ни́ препече́мо јо́ш емпу́т. Ка́д ни ку́чка ју́рну емпу́т, ми́ бе́ж, па се набута́мо у Љу́бинуну ку́ћу. ⇨ *емпутка, емпутће.*

емпу́тка прил. *в. емпут.* – Емпу́тка се жени́л, и дове́л си жену́ сас дете́, да се не му́чи мло́го.

емпу́тће прил. *в. емпут.* – Емпу́тће доди́ше, али се ви́ше не поврну́ше.

ена́че прил. *на други начин, друкчије; у супротном случају* (упор. иначе). – И́маоше о́стра пце́та, па су мора́ли све́ да ји врзу́ју, ена́че че растр̏гну чове́ка.

ене́ речц. *ено.* – Ене́ ју ба́ба, и́де при на́с. Ене́, како́ па да неје́ тека́, све́ ме стра́.

ентени́ра несвр. *интернира.* – Бу́гари су ни ентенира́ли у ло́гор на Ду́нав, да истова́рујемо ро́бу ис шљѐпови у вагони.

ентени́ран, -а, -о трп. пр. *интерниран.* – Били́ смо ентени́рани у Не́мачку, ал несмо́ били́ у ло́гор, не́ло смо раде́ли код га́зде по се́ла.

ентере́сује несвр. *занима, изазива нечију наклоност, интересује.* – Ја́ се поче́ снеби́вам, ал ме ентере́сује кво́ мо́ј Бого́сов то́лко рабо́ти. Ја́ печалба́ра ни сам

испра́чувала, ни доче́кувала, и неје́ ме ентере́совало това́, куде́ је ишѣ́л, и када́ је се врта́л.

ентере́сује се несвр. *занима се, интересује се.* – Ентере́сује се какви́ смо на до́м, и ко́лко има́ње и́мамо.

еску́рзија ж *излет, екскурзија.* – Били́ смо на еску́рзију. ➞ *искурзија.*

есперзе́та ж бот. *врста детелине* Onobrychis viciaefolia. – У ди́вљу лива́ду расте́ сва́каква трава́, а у пи́товну се се́је де́телина: лу́церка, трого́тка, звезда́н и есперзе́та.

еспа́п м *роба за трговину.* Δ – Мо́ј де́да се бави́л с рабаџилѣ́к с ко́њи, па ка́же: једно́га коња́ ја́ша, а три́ коња́ натова́ри с еспа́п, и по не́дељу-две́ не доо́ди до́м.

ете́ речц. *ето.* – Ете́ кво́ на́прави, са́мо и́деш от па́кос на па́кос. Ете́ ти га Љу́ба сти́же од ора́ње, и́спрегну гове́да, вр̏љи покро́вци преко њи́, па о́кну: Обре́ње, да́ј некво́ да чалабр̏цнем. ➞ *те.*

Ж

жабе́тина ж *аугм.* и *пеј. од жаба.* – Појави́ше се некакве́ жабе́тине, да те је гроза́ да ја погледа́ш.

жа́бица ж *дем. од жаба.* – У̏пролет у сва́ћи ви́р мо́гу да се ви́де пуљогла́вци. и жа́бице на које́ су тамѣ́н изра́сле но̏ђе и отпа́дал ре́п.

жабокре́чина ж бот. *врста зелене алге која густо расте по устајалим водама* Conferva. – Сто́ка не́че да пи́је во́ду где и́ма мло́го жабокре́чина.

жабу́рка се несвр. *пљуска се по води, брчка се.* – Оку́пем дете́ у кори́то, и пусти́м га да се ма́лко жабу́рка у воду́ту, па га пови́јем, подо́јим, и оно́ си це́лу но́ч спи́. ⇔ *ижабурка се.*

жа́л мн. жа́лови м 1. *душевни бол, душевна патња, туга, жалост.* – Жа́л ме за ма́тер што се мло́го мучи́ла. О́н мла́д, ле́пачьк, али нумеја́ да се до́бро оже́ни, то́ј ми на́јвише жа́л, за ње́г ме с̏рце боли́. 2. *период од године дана по нечијој смрти када се носи црнина и избегава сваки вид забаве у његовој родбини.* – Док смо у жа́л, у на́шу ку́ћу свира́чи не ула́зе. ➞ *жалос.*

жа́лан, -а, -о *жалостан, ожалошћен.* – Жа́лна чу у̏мрем што не дочека́ да се и ја́ пои́грам сас уну́ченце. Жа́лан по све́т да о́диш. (клет.).

жале́је несвр. *налази се у жалости за ким или за чим, жали.* – Умре́ ни башта́, па га жале́јемо. Телеви́зор о́дма да си пу́штате, то́ј не жале́је чове́ка, чове́к се сас с̏рце жале́је. Чу жале́јем до́к сам жива́, што ју не одговори́мо да не по́јде за ње́га. ➞ *жалује.* ⇔ *дожалеје, нажалеје, прежалеје.*

жа́ли несвр. 1. *сажаљева* (кога), *саосећа* (с ким). – Сви́ су ју жали́ли, ра́но је оста́ла удави́ца с две́ деца́, а била́ је вре́дна и поште́на. ⇔ *зажали, ожали, пожали, сажали.*

жа́ли се *изражава жалост, јада се.* – Чи́м ме негде́ заста́не, о́дма по́чне да се жа́ли на све́кра и на свекр̏ву. Који́ се не жа́ли, зна́чи да је за́довољан. ■ **жале́ње** *гл. им.* – Ми́ смо на́ше прекара́ли, било́ је и ова́к и она́к, не́ма се жа́лимо, а не́ма ни ва́јда од жале́ње. ⇔ *ожали се, пожали се, сажали се.*

жа́лно прил. *тужно, жалостиво.* – Трпу́, ћуту́, и жа́лно гле́дају како́ им су́ша ле́тину одно́си. Све́ које́ дру́шће се преме́не и по́јду с њи́ни другари́, а ја́ ји жа́лно одгле́дам.

жа́ло[1] мн. жа́ла с 1. *орган у пчеле, осе или стршљена из којега се при убоду излива отровна течност, жаока.* – Ако чове́ка уа́пе чела́ или оса́, жа́ло тре́бе да се једнѣг

изва̏ди, а место̏то да се тр̏ља с ка̏мен. 2. *змијски језик.* – Змија̏ има ра̏совесто жа̏ло, и ста̏лно мр̏да с њѐга.

жа̏ло[2] с *тучак у звону или клепетуши.* – Зво̏нци и клопотари̏ и̏мају жа̏ла, без њи̏ не би̏ могли̏ да др̏нкају.

жа̏ло[3] с *игла на прећици која пролази кроз рупицу опасача приликом опасивања.* – Каи̏ш и̏ма на једѝн кра̏ј пре̏чницу сас жа̏ло, а на дру̏ђи кра̏ј избу̏шене ру̏пице, да кроз њи̏ прооди жа̏ло, кат се човѐк опа̏ше да му не спа̏дају панталѐне.

жа̏лос мн. жа̏лоси ж/м *душевни бол, душевна патња, туга, жалост* (упор. жал). – Ра̏јна глѐда у празнѐ ру̏ће што вој па̏дле на колѐна, њо̏јна жа̏лос нѐма кра̏ј, и нѐма лѐк. У голѐм сьм жа̏лос, пр̏во ми ма̏ти умрѐ, па ми детѐ по̏страда. До̏к смо у жа̏лос, за го̏дину дѝна ни̏ти појѐмо, ни̏ти свира̏чи у ку̏ћу при̏мамо.

жалости̏ван, -вна, -вно *који је мека срца, сажаљив, меланхоличан.* – Ба̏ба ми бѐше мло̏го жалости̏вна жена̏, ма̏лко, ма̏лко па по̏чне да бри̏ше о̏чи с опрегља̏чу. Ми̏ смо жалости̏ван на̏род, квко̏ да се дѐси, љу̏ђи притрчу̏ју да помо̏гну.

жалу̏је несвр. *налази се у жалости за ким или за чим, жали* (упор. жаленје). – Немо̏ј мло̏го да жалу̏јете, ја̏ сам ста̏р човѐк, пови̏кајте ма̏лко, ко̏лко да нејѐ без и̏ч, ко̏лко за од на̏род.

жа̏пка мн. жа̏пће ж *омча од кожне траке кроз коју се провлачи каиш приликом опасивања, или врпца да се притегне опанак уз ногу приликом обувања.* – Сестра̏ ми направи̏ла сви̏њсћи опѝнци, па тури̏ла жа̏пће, и сас врете̏но ји истр̏sa, како запѐла да истр̏гне жа̏пкуту, она̏ се обу̏ши, а врете̏но одлети̏ у о̏ко. Врца̏ се прови̏ра кроз жа̏пће о̏коло, да се опѝнак прив̏рже уз но̏гу.

жапче̏ с фиг. *прохтев за пићем.* – Зи̏нуло му жапче̏, па не зна̏је ко̏локо би попи̏л.

жа̏р мн. жа̏рови м 1. *завршни облик сагоревања дрвета кад престане пламен и дим.* – Ка̏т печѐмо рећи̏ју, напра̏ви се ја̏к жа̏р, на њѐга печѐмо зеленци̏. 2. фиг. *снажна љубомора.* – По̏јдемо у ва̏рош, она̏ ме ува̏ти по̏д-руку, неко̏ј ју одмѐри, мѐн прири̏паср̏це, ма̏лко-пома̏лко жа̏р ми се у̏сели у ср̏це, о̏чи ми се у жа̏рови претвори̏ше.

жа̏рес, -та, -то *црвенкаст са уздужним пегама* (о говечету). – И̏маомо жа̏рестог вола̏, па смо га зва̏ли Жа̏рко, бѐше на̏јјак во̏л у село̏.

жа̏риште с *ватриште у кречани или ћумурани.* – Док се крѐч не испечѐ, у жа̏риште дѝн-но̏ч не смѐје да зага̏сне о̏гањ.

жа̏руља ж *љута паприка, љутика.* – Кат се ољу̏тим сас попо̏шку жа̏руљу, мо̏рам да омѝкнем једну̏ ча̏шку рећи̏ју, да пла̏кнем у̏ста од љути̏нуту.

жарчѝк м *дем. од жар.* – Врљи̏ трешчи̏це, и о̏гањ се ра̏зјакоти, има̏ло жарчѝк поди пѐпелат, нејѐ било̏ а̏метом уга̏сло.

жѝбне свр. *удари батиним, опајдари.* – Не задѐвај се, чу те жѝбнем да те искр̏ивим ко параграв̏. ➞ *жѝзне.*

жѝга несвр. *пробада, сева* (о болу). – Нешто̏ почѐ чѐсто да ме жѝга под лѐву плѐчку, на добро̏ нејѐ си̏гурно. ➞ *жига.*

жѝгне свр. *жигне, прободе.* – Кад ми то̏ј каза̏, ко да ме у ср̏це жѝгну.

жѝзне свр. *удари батиним, опајдари* (упор. жѝбне). – И̏змаши с тоја̏гу, па кад га жѝзну преко грби̏ну, о̏н само па̏де.

жѝмба ж пеј. *женска особа искривљених уста.* – Та̏ја жѝмба на сви̏ нао̏ди ману̏, а њу̏ си не ви̏ди, нејѐ вој Бо̏г за̏луду искриви̏л у̏ста на̏стран.

жѝмбав, -а, -о 1. *са искривљеним устима, кривоусти.* – У̏бава дево̏ћа, али жѝмбава, и зато̏[ј] ју нѐчу. Жѝмбав се роди̏л, Бо̏г га наказа̏л. 2. *који има неправилан отвор.* – На жѝмбаво гр̏не се нијединá покло̏пка не ва̏та.

жѝмби се несвр. 1. *криви уста као да ће заплакати.* – Де насмѐј се ма̏лко, немо̏ј са̏мо да се жѝмбш. Са̏мо њу̏ри и жѝмби се кад нећи̏ нешто̏ проду̏ма. 2. *кревељи се*

некоме кривећи уста и плазећи се. – Немо́ј ми се жѣ́мбиш, да те ја́ не ижѣ́мбим, па да се ни́кад ви́ше не насмеје́ш. ⇔ *ижьмби се, нажьмби се.*

жѣ́мбља м пеј. *мушка особа искривљених уста.* – И́ч не подно́сим то́га жѣ́мбљу.

жѣ́цка несвр. *боцка, жацка.* – Му́је мло́го жѣ́цкају ка́д бу́де пре́д ћи́шу, а она́к са́мо доса́уцују, ал не а́пу.

жѣ́цне свр. 1. *боцне, убоде.* – Ма́ни се, Љу́пчо, од бела́ј, пи́нул си па не зна́ш кво мла́тиш гра́ње, зна́ш да не́мамо такве́ зајеба́нције! – о́дговори Ради́сав, а некво́ га жѣ́цну по́дгруди. Жѣ́цнула га у срце́ сас покварену реч, ко сас иглу́ да га је убо́ла. 2. *прободе бол.* – У ту́ј жу́рбу сплето се и па́до, чу́ некво́ пу́че, жѣ́цну ме некво́ над ла́кат, ди́го се некако́, ал рука́ не́че да слу́ша, стро́шена. 3. *осмуди главњом.* – Не заде́вај се, чу те жѣ́цнем с главњу́ву да ти сви́ћте излету́. 4. *убоде жаоком.* – Жѣ́цнула́ га оса́ у ло́зје, па бе́ше подбу́л, да му се о́ко затвори́ло. ⇔ *поджьцне.*

жва́јзне свр. *снажно удари.* – Ако те жва́јзнем с ти́луђе, ле́б ви́ше не́ма да ти се приједе́. То́ма се пре́крсти, жва́јзну сас пију́к у зе́вњу и ре́че: Ту́ј ко́пајте, ту́ј че на́јдете во́ду. ➞ *жвизне.*

жва́кља м *пеј. изведен од жваче, жвакало.* – Ма кво́ жва́че ти́ја жва́кља, кат се у ни́шта не разби́ра. Живан Жва́кља је би́л кова́ч у Го́рњи Стриже́вац.

жва́кне свр. *поједе нешто на брзину, презалогаји.* – Приче́кајте ни са́мо да жва́кнемо јо́ш по два-три́ за́лка, па че при́јдемо да ви помо́гнемо.

жва́ла ж 1. *слуз, бале из уста.* – Пушти́л жва́ле ко гла́дна сви́ња, и на́да се да че га неко́ја о́че. 2. *оболење слузокоже на угловима усана.* – У́ста му жва́лава, па му се од жва́лете створи́ле ра́не с о́бе стра́не, да те је гроза́ да га погле́даш.

жва́лав, -а, -о *који има жвале.* – Сва́ка Ци́ганка која́ про́си во́ди по две-три́ му́сава и жва́лава Циганчети́ја сас њу́.

жвала́ви несвр. *једе тромо и безвољно, мрљави.* – Одабе́рем му на́јубаво парче́ ме́со, с о́чи да га поједе́ш, о́н га жвала́ви по полови́н са́т док га поједе́.

жва́њћ**а**[1] несвр. погрд. *жваће.* – Мо́ре, не жва́њћај, бре́, ла́јна, моја́ деца́ су поште́на, еве́ ји спе́ у пле́вњу.

жва́њћ**а**[2] несвр. фиг. *звоца, лупета, млати празну сламу* (упор. бланта). – Престани́ да жва́њћаш, не мо́гу ви́ше да те подно́сим. Немо́ј да ме питу́јете от куде́ ми, са́мо да си зна́јате да је прове́рено, и да не жва́њћам ти́ћем тека́.

жва́њћ**ало** с пеј. *онај који непрекидно звоца.* – О[д] то́ј жва́њћало да ти се сту́жни, сви́ не ваља́ју, са́мо она́ добра́. Оно́ј дрто жва́њћало, по це́л дѣ́н седи́, и на све́ нао́ди ману́.

жва́че (трп. пр. жвака́л, -а, -о) несвр. 1. *жваће.* – Ву́ча једе́, поља́к жва́че, па се су́не те навр́не шише́то с ћи́ју. Жва́че де́да и облизу́је си пр́сти, па чѣс-чѣс пи́не студену́ води́цу. Изгу́жван ко да су га кра́ве жвака́ле. 2. фиг. *лупета, прича глупости.* Слу́шај, бре́, ти́, бле́нто пу́зљава, не жва́чи сва́што у моју́ ку́ћу. ⇔ *сажваче.*

жви́зне свр. *снажно удари, удари прутом* (упор. и жвајзне). – Ако те жви́знем с пру́тав, усре́д пла́дне и́ма да ви́диш зве́зде.

жвр́цне свр. *боцне, удари.* – Мо́ре жвр́цни га с тоја́гуту, да му до́јде па́мет.

жго́љав, -а, -о, *мршав, неухрањен.* – Жго́љава му гове́ца, сла́бо ји ра́ни, крму́ ни́кад несу́ виде́ла.

жго́љавче мн. жгољавчети́ја с *неухрањено дете, дете слабог апетита.* – Ти́ си на́ше жго́љавче, тре́бе да једе́ш по́часто, да се попра́виш.

жде́ре несвр. *похлепно и халапљиво гута, једе много.* – Збе́ру се при некуга́, па до који́ ре́д но́чу жде́ру и ло́чу.

жде́ре се несвр. *изједа се у себи, секира се.* – Сѣ́н ме не ва́та, по сву́ но́ч се жде́рем, кад га ви́дим како́ ми на́-очи пропа́да, а не мо́гу да му помо́гнем.

ждѝвка несвр. 1. *цеди рубље уврћући га пре простирања да се суши.* – Пр̏во се пе̏ре сас сапу̏н ел пра̏шак, па се препи̏ра у чи̏сту во̏ду, па се јо̏ш једну̏ш испи̏ра, на кра̏ј се ждѝвка да се што̏ ви̏ше исце̏ди од во̏ду, па се тѣ̏г про̏стре да се су̏ши. 2. *стискајући шакама смуљане петељка гроздова цеди вино из њих.* – Ако се не пра̏ви ши̏љер, грожђи̏ње се вр̏ља, али се пр̏во до̏бро ждѝвка сас ру̏ће, да се исце̏ди сво̏ вино̏ из њѐга. ⇔ *и[з]ждивка.*

ждѝмне *побегне, кришом се изгуби.* – Како ме виде̏ да и̏дем, о̏н ждѝмну.

ждребе̏ мн. ждребети̏ја с *младунче кобиле.* □ – Ја̏ ји деца̏на, ри̏пају ко ждребети̏ја. Не зна̏м ко̏лко и̏ма ждребети̏ја у село̏, ал не̏ма мло̏го.

ждребе̏нце мн. ждребети̏ћа с *дем.* и *хип. од ждребе.* – Ждребети̏ћа се урипа̏ла по лива̏ду.

ждре̏би се несвр. *кобила доноси на свет ждребе.* – Поче̏ла да се ждре̏би комши̏ска коби̏ла, па ме о̏кнуше да прису̏ствујем, ако нешто̏ затре̏бе да се помо̏гне. ⇔ *заждребе̏би се, ижд̏реби се.*

ждреби̏ца ж 1. *жеско ждребе старо до једне године.* – Не ри̏пај то̏лко ко ждреби̏ца. 2. фиг. *млада и самовољна женска особа.* – Ја̏ се жени̏ јо̏ш једну̏ш, ал оно̏ мла̏до ко ждреби̏ца, тепа̏мо се, јури̏мо се, саири̏ се ва̏рош сас на̏с.

ждреби̏ште с *пеј. од ждребе.* – Чијо̏ се оно̏ј ждреби̏ште разо̏цује по на̏шу де̏телину?

ждре̏пкиња ж *кобила која се већ ждребила.* – Прода̏де ми коби̏лу ко ждре̏пкињу, а оно̏ испа̏де да је била̏ ја̏ловица.

ждре̏бна прид. *гравидна кобила.* – Коби̏лава ждре̏бна, па ју па̏зимо када̏ че по̏чне да се ждре̏би.

ждрело̏ с геогр. *узана и кратка камените клисура.* – Причају да се у ждре̏ло кат се по̏јде и[з] Сли̏вовик за Бе̏жиште но̏чу под мо̏сат поја̏вљају со̏тоње.

ждрепчени̏к м *попречна мотка на коњским колима за коју се закачињу амови.* – Ла̏нци од а̏м се прика̏че за ждрепчени̏к, да ко̏њ мо̏же да вуче̏ ко̏ла.

же̏га ж 1. *врелина од јаког сунца, врућина, припека.* – Жи̏то зре̏ло и презре̏ло, мо̏ра да се жње̏, а же̏га да се цр̏кне. Усука̏л се ко мору̏за на же̏гу. 2. *повишени притисак, појачана жеља за нечим.* – Пи̏нумо, па младињѐта у̏дари на пе̏сме, те̏ра ји ређи̏цата, ста̏ну и ме̏н же̏га ма̏лко, ал ми не личи̏ да се усту̏рам и да поје̏м сас њи̏.

жегла̏ мн. же̏гле ж *дрвена палица или гвоздена шипка која долази са спољашње стране јарма да говече не би могло да се испрегне* (упор. и рамењача). – Гове̏до се прева̏ри па ту̏ри ши̏ју у јер̏ѣм, а одову̏д се сас жеглу̏ затво̏ри да не мо̏ж да изле̏зне из ње̏га, нело мо̏ра да се̏ца. ⇨ *жегља, жегра* .

же̏глица ж *несносна врућина.* – Што̏ не соблече̏ш је̏лекат и ване̏луту, нело си се натронта̏ла то̏лко на овај же̏глицу и пе̏клицу. ➞ *жежница, огњица, пеклица.*

жегља̏ ж *в. жегла.* – У̏зне се жегља̏ из јер̏м, па се за жегљу̏ту вр̏же коно̏пац од пеше̏с ме̏тра, а друђи̏ти кра̏ј се вр̏же за јула̏р, поби̏јеш у̏зем жегљу̏ту, и тека̏ кра̏ве пасу̏ на око̏лишта, ко̏лко јим коно̏пацат да̏ва.

жегра̏ ж *в. жегла.* – Же̏гре су де̏лови на јер̏ѣм, и мо̏гу да бу̏ду др̏вене или гво̏здене, оне̏ су са спо̏љашњу стра̏ну на јер̏ѣм.

жедљо̏ше свр. *ожедни до изнемоглости.* – У же̏тву и сланчо̏шемо и жедљо̏шемо, по не̏дељу дѣ̏на по̏сле не мо̏жемо да се опора̏вимо.

жедне̏је несвр. *постаје жедан, осећа потребу да угаси жеђ.* – Ма̏ти си ми, ду̏жан сам да те дочу̏вам, и ти̏ при ме̏не не̏ма ни да гладу̏јеш, ни да жедне̏јеш. ⇔ *зажедне̏је, ижедне̏је, ожедне̏је, прежедне̏је.*

же̏жак, -шка, -шко 1. *врућ, чија је температура знатно виша од телесне температуре.* – Су̏дови мо̏ра да се испа̏ре сас же̏шку во̏ду, да се млеко̏ не прова̏ри.

Лепи́ња се једе́ же́шка сас ста́ро си́рење, ме́д ил пе́кмез. Питува́ше, обикаља́ше ко мачети́ја окол же́жак компи́р, ал не мога́ше га код ме́н пробе́ју, налете́ли на баксу́за. Не́ма ни́шта по́благо од же́жак ле́б и о́вчо си́рење. На же́шку ву́рњу ма́лко ли́сковине тре́бу. (посл.). 2. фиг. *жесто́к, чврсто́, погибе́љан.* – У коси́дбу бу́де же́шка ра́бота, не мо́же сва́ћи да бу́де до́бар коса́ч. Бе́ше же́шко пи́јење, ама и му́зика добра́, па се по́честo трезни́мо у ко́ло. ■ **по́жежак,** -шка, -шко комп. *жежак у већем степену, топлији.* – Ма́чка во́ли да лежи́ пот ку́бе, куде́ је по́жешко и позакло́њено ме́сто. ■ **на́јжежак,** -шка, -шко комп. *жежак у највећем степену, најтоплији.* – Ја́ се ку́пем са́мо ле́ти, и то́ј кад је на́јжешко вре́ме, оти́дем на пото́к, па се соблече́м и пробрљи́чкам на́две-на́три.

же́жачьк, -чка, -чко *жежак у дем. значењу, топлачак.* – Си́не, еве́ ти же́жачка пога́чка и сирењи́це, па се најеђ, пи́ни води́цу, и на игра́ње. Свари́ ми ча́ј, свари́ ми млеко́, са́мо да пи́нем неквó же́жачко, да ме распа́ри.

же́жница ж *несносна врућина* (упор. жеглица). – У́, а́ла је даньс же́жница, ко под вршни́к.

же́жничиште с *место где се некада парвио ћумур.* – У на́шу ру́дину на неко́лко ме́ста и́ма же́жничиште, где́ се прави́л ћуму́р.

желе́за с мн. *замка за хватање дивљачи, гвожђе, кљуса.* – Опньци ме сте́зају ко у желе́за да сам се уваги́л.

желе́зан, -зна, -зно *који је од гвожђа* (упор. гвозден). – Же́гле мо́гу да бу́ду дрвене, на́јчесто оди дре́н, али су већи́ном желе́зне.

желе́зиште с *пеј. од железо.* – Куде́ како́ на́јде некакво́ желе́зиште, о́дма но́си до́м, а за кво́ че му, ни о́н сам не зна́је.

желе́зо с *гвожђе.* – Ма́јстор чове́к, от какво́ парче́ желе́зо каквý у́баву сећи́ру на́прави! ⌂ **гло́це желе́зо** *од болова не зна шта да ради, на великим је мукама.* – Бе́ше ме насви́ла бо́лка, па ми бе́ше дошло́ желе́зо да гло́цем.

железо́р м *гвоздени предмети, гвожђурија.* – Ја́ се зали́мам сас железо́р, а мо́ј бра́т сас дрвена́рију.

желе́сце с *дем. од железо, ситни железни предмет.* – Какво́ го́д желе́сце да на́јде на пу́т, но́си до́м, мо́ж че притре́бе, не́ка се на́јде. Ако се нећи́ кри́во закльне, не́че да је гре́шан ако се ува́ти за пу́л и ка́же: Пу́, желе́сце.

желу́дац м анат. *орган за варење хране код човека и многих животиња.* – И́ма осе́тљив желу́дац па не мо́же сва́шта да једе́, а ја́ мо́гу дрва да једе́м, па да ми ни́шта нејé. ⇨ *жељудац.*

же́лььн, -льна, -льно *који осећа жељу, који жели.* – За ту́ј води́цу од на́ше вре́ло чу же́лььн да у́мрем. Же́льна сьм да до́чекам да га јо́ш једампу́т ви́дим, по́сле а́ко чу у́мрем.

же́лька ЛЗ ж зоол. *корњача.* – Жу́ри ко же́лька преко у́гар. (ирон.). Виде́ла сам мло́го пу́ти и зми́је и же́льке. ⇨ *жељћа.*

же́льћа ГЛ, ДЛ ж *в. жељка.* – У Вр̀топ видо́ же́льћу. Ба́ба штра́па по пу́т ко же́льћа преко у́гар.

желу́д м *желудац код животиња.* – На́јвише во́лим пе́чен желу́д от коко́шку. Желу́д се пр̀во сва́ри, па га о́нда пропр̀жимо. Помодре́ло ко желу́д.

желу́дац м *в. желудац.* – Ва́рено ћи́село зе́ље шко́ди на желу́дац. Желу́дац ми оболе́л, па сам ману́л да пи́јем, још ма́лко па чу ма́нем и једе́ње.

желу́је несвр. *жели, прижељкује* (што), *жуди* (за чим). – Чу наса́дим ло́зје, да ми деца́ не желу́ју за гро́зје. Ка́т се Петка́на раср̀ди на ме́н, па закло́пи по́друм, ја́ по два́-три́ дьна желу́јем за ређи́цу. ⇔ *нажељује се, оджељује.*

жендáр мн. жендáри м *жандарм.* – Бóље да те вóде стó жендáра, него једѝн пóп. ➞ *џандар.*

женá мн. жéне ж фиг. *брачни друг женског пола, супруга.* □ – Женá ти је домачѝн, а тѝ си женá, áко си кобајáги мýшко, да нéма њý, от кýћу нѝшта не бѝ билó. ⌂ **џилѝт женá** *вредна и спретна жена.* – Морáвка, џилѝт женá, за свé ју ѝма, и донóси, и нýди, и додáва комé квó трéбе, па се увáти у кóло те одѝгра и исцврка се, и пá врнди и слýжи. ⌂ **пѝсана женá** *судбином предодређена да буде то што јесте – жена.* – Жéно пѝсана, кат си се једнó црнó, рýтаво кучѝште, големó кóлко телé, сýрну комто мéн, и ѝскези зýби ко расадѝљће, тéше ме расћѝне. ⌂ **пóјде по женý** *почне да се руководи женином намећу.* – Примéчујем да је пошѣл по женý, почéл да се одаљáва од нáс, áко смо му родѝтељи.

женетѝна ж *аугм.* и *пеј. од жена.* – Онá крýпна женетѝна, мóж на волá рéп да искубé, а óн спром њý сѝтан ко непорáсло детé. С тýј женетѝну да нéмаш рáботу, онá је у стáње двé óчи у глáву да завáди.

жéни несвр. 1. *уводи мушкарца у брачну заједницу са девојком.* – Нáјесен че га жéнимо, доста је момкувáл. 2. *уводи девојку у брачну заједницу са мушкарцем.* – Áко несѝ нáјстара, тéбе че прву да жéнимо, да се смѝриш једнýш. ■ **женéње** *гл. им.* – Чѝм премáши двáјес и пешес гóдине, престáне да мѝсли на женéње. ⇔ *зажени, и[з]жени, ожени, пожени, прежени, прожени.*

жéни се несвр. 1. *узима себи супругу.* – Јá сам се женѝл сиротѝњсћи, и из сиротѝњску кýћу сам узéл девóћу. 2. *удаје се, узима себи супруга.* – Мѝ смо се већѝном женѝле у Слѝвовик, а слѝвовачће девóће у Стрижéвац. ⇔ *и[з]жени се, ожени се, пожени се, прожени се, ражени се.*

женѝдба ж *ступање мушкарца у брак, али и ступање девојке у брак.* – Мѝ ѝмамо момчé за женѝдбу, а и вáшето девójче пристѝгло за женѝдбу, па да се мѝ нáјесен опријатéљимо.

женѝца ж 1. *дем.* и *хип. од жена.* – Каквó óче тај женѝца. Да ми је са живá женá, билá би женѝца, а не женá. 2. *припроста женска особа.* – Једнá женѝца ми тóј ѝсприча у Бабýшницу на пѝјац.

жéнка мн. жéњће ж бот. *врста баштенског цвећа жутих цветова, кадифица.* – Жéњће сáдимо у градѝну, онé су мртвáчко цвéће. Жéњће му при глáву нѝкле. (клет.).

женкáр м *женскарош.* – Барáба и женкáр, од њéга домачѝн нéма да бýде.

жéнска ж пеј. *женска особа лаког морала.* – Големá сóба, а у њý жéнсће кóлко ти компѝр óче, и свé ýбаве, и свé дибидýс голé.

женскокóз м *мушкарац са полним атрибутима жене, двополац.* – За њéга прѝчају да је женскокóз.

жéнсћи, -ска, -ско *који се односи на жене, који има особине жена или женки, који је као у жена.* – Телѝ су да кýпе жéнско прáсе за чувáње. Мýшко телé че продадéмо, а жéнско че си чýвамо за домазлѣк.

жéнсћи прил. *као жене, на женски начин.* – Сас жéне оратѝ женсћи, сас мýжје мýшћи, сас децá детѝњсћи, и свѝ че те óче за својéга. Јá сам, женá жéнсћи, косѝла и денýла камáре, камáра пóширока нéг ли сóбава. ⌂ **жéнсћи пéтко** *размажен и џмиздрав дечак.* – Тѝја жéнсћи пéтко се не одвáја од мáтер, с њéга ни девојчетѝја несý телá да се ѝграју.

жéнче с *хип. од жена.* – Жéнче, дојдѝ да те цýнем у образѣк кáт си се сетѝла да напрáјиш зељáник, знáш кóлко га вóлим.

жéнштина ж збир. *женскиње, женски свет.* – На Бѣгњи дѣн дóк мýшћити ѝду по њѝве, у винóград и шљивáр, или се мáју прекај стóку, мѝ, жéнштина, вáдимо ѝгле и ѝтамо да заплетéмо некво, да и нáша рáбота у рýће ѝде тýј гóдин какó трéбе.

же̏њен, -а, -о 1. *ожењен.* – И̏мамо три̏ си̏на, сви̏ су же̏њени. 2. *удата.* – Једна̀ че̏рка ми јо̀ш дево̀ћа, а дру̀га је же̏њена, жи̏ви у Ни̏ш. ⇔ *нежењен.*

же̏р мн. же̏рови м зоол. *ждрал* Grus grus. – Же̏рови га̀кају, се̏ле се, не̏че се заба̀ви зима̀.

же̏равица ж *комади жара.* – У̀вечер покри̏јемо с пе̏пел жера̀вицу да не уга̀сне до ју̀тре. О̀чи му сви̏ткају ко жера̀вице.

жеру̀вка мн. жеру̀ће ж *заровљена главица купуса да се једе у свежем стању током зиме.* – Оди су̀шене о̀бће пра̀јим нала̀гану или дрпаву ба̀ницу, на̀јблага је сас лива̀цко зе̏ље, а зи̏ми сас жеру̀ће.

же̏талица ж *моторна машина која жање.* – Прво смо же̏ли са срп, па изле̏зоше же̏талице, по̀сле се појави̏ше ко̀мбаји који̏ о̀дма и жњу̀ и вршу̀.

же̏тва ж. 1. *време када се жање пшеница.* – Ка̀д до̀јде же̏тва, не̏мамо вре̏ме ни да се оми̏јемо, ни да се опе̏ремо, ни да се на̀спимо. 2. *површина под пшеницом коју треба пожети.* – Ову̀ј го̀дину и̏мамо два̀ је̏ктера за же̏тву.

жетва̀р мн. жетвари̏ м *жетелац, онај који жање.* – Ју̀тре чу и̏мам жетвари̏, па мо̀рам по̀убаво да спреми̏м нешто̀ за једе̏ње.

жетва̀рка мн. жетва̀рће ж *жетелица, женска особа која жање.* – Ја̀ сам била̀ на̀јбоља жетва̀рка у це̏лу околи̏ну. Жетва̀рће жњу̀, жњу̀, па ве̏чером кат се упоју̀, и̏де ша̀ла, сме̏ј, ју̀тре па̀ј и̏ду на дру̀гу њи̏ву.

жешчина̀ ж 1 *топлота.* – Оди сљнце ни доо̀ди све̏ добро̀: раска̀рује тљвнину и да̀ва жешчину̀ да расте̏ и зре̏је све̏ што ту̀риш у̀зем. 2. *запара, несносна врућина.* – Же̏га удари̏ла, припе̏кло, не мо̀ж се ди̏ше од жешчину̀. Сљнце удари̏ло, жешчина̀ би̏је ко из ву̀рњу. 3. *повишена телесна температура.* – Чи̏м ју виде̏, прођѐше га трнци̏ од ма̀лчич пр̏с до гла̀ву, некво̀ га скро̀зира, у̀вати га некаква̀ жешчина̀, па се поче̏ зно̀ји.

жи̏в, -а̀, -о̀ *који живи, који је у животу* (супротно мртав). – Деда-Душа̀н јо̀ш жи̏в, а̀ма оболе̏л. Мр̏да ко да је живо̀. ⌂ **да си жи̏в и здра̀в** *захваљивање уз благослов.* – Да си жи̏в и здра̀в, и да жи̏виш сто̀ го̀дине, и једљн дљн озго̀ре. ⌂ **жива̀ била̀** *благослов упућен женској особи.* – Жива̀ била̀ и голема̀ пора̀сла. ⌂ **ако ми жива̀ ма̀ти** *заклињање.* – Ако ми жива̀ ма̀ти, несљм ни помисли̏ла на то̀ј, а камли да сам га уработи̏ла. ⌂ **ни жи̏в, ни мртљв** *преплашен на смрт.* – Ене̏ га где̏ се скута̀л, и тресе̏ се ни жи̏в, ни мртљв.

жива̀к мн. жива̀ци м *некаква болест праћена слабошћу коју су одређене жене могле да пошаљу („напрате“) некоме из освете, или за новац.* – Бобо-Ми̏рка је умеја̀ла да напра̀ти жива̀к на чове̏ка, и ти̏ја се чове̏к ви̏ше неје̏ ди̏гал ис кре̏вет. Петка̀на се бо̀ри с цр̏ни вра̀гови да ни спа̀си до̀м од жива̀ци што ни пи̏ју кр̏в, који̏ прачу̀ју на на̀с ти̏ја што ни мр̏зну.

живљ̏ц мн. жи̏вци м 1. *живац, нерв.* – До̀ктор ми боћи̏ извади̏л зу̀б, али оста̀л од ње̏га крнде̏љ и живљ̏ц, па ме са̀ јо̀ш по̀више боли̏. И̏ма жи̏вци ко коно̀пци, мо̀же мло̀го да отрпи̏. 2. *осетљиво место, осетљива тачка.* – Боде̏ ме с ре̏чи, и све̏ ме тре̏вља у живљ̏ц. И̏де му на живљ̏ц.

жи̏ви несвр. *станује, борави, пребива.* – Деца̀ ми жи̏ве у Бабу̀шницу, а ја̀ си жи̏вим овде̏ сама̀ у село̀. ⌂ **жи̏ви си** *лепо се слаже са киме.* – Мло̀го смо си живи̏ли с њи̏, несмо̀ си ре̏ч поврну̀ли, а ка̀м ли да смо се скара̀ли. У̀баво си жи̏ве јетрвете, пома̀гају се, не ка̀рају се. ⇔ *доживи, надживи, оживи, поживи, преживи, саживи се.*

живи̏на мн. живи̏не ж 1. збир. *домаће пернате животиње.* – Сва̀ка ку̀ћа си чу̀ва живи̏ну. Живи̏на га цр̏на изе̏ла. (клет.). 2. *било која животиња.* – По̀-планин и̏ма сва̀каква жи̏вина.

живи́нка ж *хип.* и *дем. од живина.* – Не би́ било́ пр̏ви пу́т да ни Је̏лка уте̏па некоју̏ живи́нку, зара̏цује она̏ би́ч, па да ју чове̏к шви́ђне по голо́ ду́пе. А̏ко је буба̏љ̏ћа, и она̏ живи́нка, немо́ј да ју ди́раш, не̏ка си жи́ви.

живи́нче с *животиња, марвинче.* – Наману́л се и запушти́л се, жи́ви ко живи́нче.

жи́вне свр. 1. *постане живљи, опорави се.* – Же̏га ни у́мори, да о́че ма̏лко да прела̏ди да жи́внемо, ду́шу да доби́јемо. 2. *поживи одређенои период лепшим животом.* – Ку́ћу направи́мо, деца̏ иженѝмо, ка[д] дојде̏ вре̏ме и ми́ ма̏лко да жи́внемо, оно́ ни напа̏доше бо́леси.

живо́влак м бот. *биљка чије се лишће ставља на рану да извуче гној, боквица* Plantago major, Plantago lanceolata. – Кат се ра̏на подљу́ти и загно́ји, тре̏бе да се привр̏же ли̏с од живо́влак.

жи́во-здра̏во узв. *поздрав при сусрету.* – Видо́мо се с ње̏га на пи̏јац, прави́мо жи́во-здра̏во, и о́н пита̏ за те̏бе.

живо́т м *стање живих бића од рођења до смрти, телесна снага.* □ – Јо́ш смо живи́, жи́вимо, ако ово́ј мо́же да се зове̏ живо́т. Залута̏ли смо на̏чисто, липцу́јемо од ра̏боте, а живо́т не видо́мо. ▌**пр̏тен** ~ *бедан, сиротињски, живот у оскудици.* – Живе̏ли смо пр̏тен живо́т, пр̏тено смо носи́ли, на пре̏тно спа̏ли, сас пр̏тено се покрива̏ли, ви́ше смо пости́ли не̏го што смо блажи́ли, ал смо по̏здрави били́ него ви́ са̏. ⌂ **на живо́т** *још за живота, још док је жив.* – Она̏ се увапири́ла на живо́т, јо́ш жива̏ била̏. ⌂ **спрово́ди живо́т** *живи безбрижно, ужива у животу.* – Спрово́ди живо́т како́ си о́н о́че, не сећи́ра се за ни́шта.

живота̏ри несвр. *живи бедно, једнолично, скромно, тавори.* – Че ишко́лујемо деца̏ да ба̏рем она̏ жи́ве, а ми́ смо си нави́кли да живота̏римо.

животѣ́к м *хип. од живот, леп живот, животић.* – Бе̏ше си у́бав животѣ́к по поја̏те зи́ми кат па̏дне сне̏г. Жи́ви им се, омиле̏л им животѣ́кат, а то́ј што су недѣ́гави све̏ им се чи́ни че се опра̏је, па че па̏ј да трчу́ по о́вце.

животиња̏ри несвр. шаљ. *в. животари.* – Пе̏кљам ко́лко мо́гу, што веле̏ животиња̏рим некако́. Како́ си, живота̏риш ли, ел животиња̏риш?

животи́ња мн. животи́ње ЛЗ ж *хип. од животиња, животињица.* – За Божи́ч се знало́: два̏ дѣ́на преди ње̏г се кла̏ло некво́ живи́нче, али тре̏бе да бу́де свињче̏, а неје̏ ја̏гње, ил некаква̏ дру́га животи́ња. ⇨ *животињ̏ћа.*

животи́ња̏ћа мн. животи́ње̏ћа ж ГЛ, ДЛ *в. животиња.* – Ја̏ сам сеља̏к чове̏к, во́лим си животи́ње̏ћа, чу́вам ји и па̏зим по́виш не̏го што си па̏зим ме̏н, и не мо́гу ји о́кам сто́ка, ко дру́ђи сеља̏ци. И бробѝњак је животи́ње̏ћа, и у ње̏г је душа̏. ➞ *живуљ̏ћа.*

живу́је несвр. *живи са киме у љубави и слози* (упор. и живи си). – Ја̏ сам ба̏бичка, а ови́ја овде̏ је мо́ј де̏дичка, и до́бро си живу́јемо. Ми́ смо им се у́век наоди́ли, и у́век смо си живува̏ли с њи. Ко̏лко су и како́ су Ле̏ка и Тодо́ра живува̏ли и споре̏цували, гоца̏ при̏че оста̏ле по њи́. ■ **живува̏ње** *гл. им.* – Некада̏ бе̏ше у село́ живува̏ње и споре̏цување, а са̏ти ни́кој ни́ћега не гле̏да, ни́ти ко́ј кога̏ пома̏га.

живу́љ̏ћа мн. живу́љ̏ћа ж *хип. од животиња, животињица* (упор. животињ̏ћа). – Сва̏ћи пра̏ви домачи́н си и́ма шише̏нце у леви́нете куде̏ су му живу́љ̏ће, и у́век на̏јде ра̏злог да се ча̏сти, коко́шка кат снесе̏ јајце̏ је до́бар ра̏злог.

жи́г м *направа са рељефним натписом или каквим ликом који се отискује на папир, робу или животињу; сам тај отисак.* – По̏зив без жи́г не вре̏ди ни́шта.

жи́га[1] несвр. *обележава жигом.* – По̏дјесен шума̏р сас жи́г жи́га дрва у шу́му која̏ сме̏ју да се сечу́.

жи́га[2] несвр. *пробада, сева* (упор. жьга). – Жи́га ме у ра̏мо, че се ме̏ња вре̏ме.

жи́ган, -а, -о *који је обележен жигом, жигосан.* – Тамѣн поче́мо да претова́рујемо дрва ис ко́ла у камијо́н, дојде́ шума́р да прове́ри жи́гана ли су. На пи́јац сме́ју да се прода́вају са́мо жи́гана дрва.

жи́гне свр. *прободе* (о болу). – Понекада́ ме жи́гне по́дгруди, па ме запота́ји. ⇨ *жижне.*

жи́жа дет. узв. *упозорење детету да не пипа нешто може да опече.* – То́ј жи́жа, пе́ц, пе́ц, не пи́пај! ⇔ *зажижа, прижижа.*

жи́жак м зоол. *врста штетних инсеката у у житу, грашку и др.* Curculionidae. – Једе́ га ко жи́жак даску́.

жи́жне свр. *в. жигне.* – Си́н на́предан, жена́ на́јубава на све́т, добра́ пла́та, треба́ло би́ да сам сре́ћен, ал ис по́тају ме неква́ жи́шка жи́жне, насе́чам некво́ че ме сна́јде.

жи́ла ж 1. анат. *крвни суд, вена.* – Ко́лко је би́л дебе́л, једва́ му напипа́ли жи́лу да га шпри́цају. 2. *огранак корена код биљке.* – Кат са́диш дрво, гле́дај да му је ко́рен пушти́л жи́ле, и да се несу́ исуши́ле. 3. *слој руде у земљи, или подземни ток воде.* – Буна́р на на́ше сре́цело и́ма ја́ку жи́лу, ста́лно и́ма во́ду, ко́лко да се гре́бе из ње́га. ▌**воло́вска** ~ *пенис од вола који се користи као пендрек.* – Би́ли га с воло́вску жи́лу, док неје призна́л све́. ▌**петна́** ~ *тетива која се спушта од мишица листа ка пети.* – Запе́л се ис пе́тне жи́ле да ме пребо́ри, ал сам ја́ по́јак од ње́га, мо́же са́мо да пѣшче.

жила́ви несвр. фиг. *с муком жваће.* – Ја́ гризе́м ста́р ле́б и жила́вим лу́к, а те́б мо́рам да ме́сим ме́ћи крава́јци. ⇔ *ожилави, прежилави, ужилави.*

жила́ви се несвр. *постаје жилав, отпоран на потешкоће.* – Чове́к се кроз ра́боту жила́ви, и не́ма кѣд да мло́го ми́слии на бо́ље. ⇔ *ужилави се.*

жи́лавос ж *особина онога ко је жилав и онога што је жилаво, издржљивост.* – Бе́ше се од стра́ скро́з заледи́ла и укочи́ла, али полѣк поче́ да вој се вр̑та сна́га и руме́нило, ко у́пролет на одле́дену вр̑бу зелени́ло и жи́лавос.

жи́лка мн. жи́ље ж *дем. од жила, жилица.* – Полѣк се у́качи преко ме́н, и сти́сну ме сас бути́не, чи́ни ми се све́ жи́ље ми се оладише.

жита́рка *простирка од козије длаке, служи да се простре испод вршалице да се не стрви житo на гумну.* – Р̑ж се не врше́, не́ло се на жита́рку очу́ка, испа́дне му се́ме, а от ста́блото се плету́ рого́же, на које́ се напре́д спа́ло.

жи́то с 1. *пшеница Triticum vulgare.* – Ову́ј го́дин насеја́мо жи́то це́л је́ктер. Од зеле́но жи́то не́ма ба́ница. 2. *кувана пшеница која се једе на дани или слави, кољиво.* – Жи́то се о́бавезно ва́ри за сва́ку сла́ву. ▌**ва́рено** ~ *кувана пшеница.* – Отре́би се пшени́ца, па се попа́ри сас ћипе́лу во́ду, скљца у чу́туру и сва́ри у длибо́к су́д, то́ј је ва́рено жи́то. ▌**уро́дичаво** ~ *пшеница у којој је присутна уродица.* – Уро́дичаво жи́то пр̑во мо́ра да се истрије́ри, па тѣг да се ме́ље бра́шно. ➞ *пченица.*

жи́ца ж *упреден конац, или као нит истањен метал.* □ – Вр̑жи га сас дебе́лу жи́цу, да се не отђи́не. ⌂ **жи́ца за муте́ње** *жица за муђење.* – Напре́т су се ја́јца мути́ла за то́рту сас жи́цу за муте́ње, а дњѣс и́ма и еле́ктрични ми́ксер. Размуте се сас жи́цу за муте́ње пе́т ја́јца сас пе́т ложи́це шиђе́р и пет ложи́це бра́шно. ⌂ **би́ју жи́цу** *обострано изражавају симпатију, воде љубав.* – Ту́ј про́лет ти́ и ја́ поче́мо да би́јемо жи́цу, али смо се кри́ли да дру́ђи не са́знају за на́шу та́јну.

жице́ с *хип. од житo.* – Уписа́л сам три́ ца́ка вешта́чко ђу́бре да вр̑љим на жице́но, у́баво пошло́, а́ма не́че ни́шта ако га не прира́њујеш. Ову́ј го́дину најдо́мо у́баво жице́.

жи́чка мн. жи́ћа ж *дем. од жица, жичица.* – Најди́ ми тѣнку жи́чку, да мо́гу да ју про́врем кроз ову́ј ру́пицу.

жи́шка мн. жи́шће ж *усијани део материје који искаче из ватре или из предмета након ударца о што тврдо* (упор. и варница). – Тодо́ра на́тура тре́сће и по́ситна су́ва

дрвца́ на жа́р, па поче́ да ду́ва у ње́г, дрвца́та зачури́ше, жи́шће се разлете́ше, и у́вати се пр̏во тѣ̏нак пла́менчьк, па се ра́спири у по́голем о́гањ. ➞ *искра.*

жи́шчица ж *дем. од жишка.* – Домачи́н унесе́ бѣ̏дњак, ту́ри га на огњи́ште, о́н се загори́, жи́шће се разлету́, пла́мик су́не уз огњи́штето, домаћи́ца по́чне да ца́рка сас машу́ и ора́ти: Ко́лко и́скрице – то́лко пари́це; ко́лко жи́шчице – то́лко дечи́ца, то́лко телчи́нка у шта́лу, то́лко јагњети́ћа у обо́р, то́лко прашчи́нка у ко́чину. ➞ *искрица.*

жл̏на ГЛ, ДЛ ж зоол. *пти́ца слична де́тлићу, зелена жуна* Picus viridis. – Жл̏на бе́ше направи́ла поло́г у де́дину цре́шњу. ➞ *жљуна, сипаљ́ћа.*

жл̏т, -а́, -о́ *жут.* – Та́ј тра́вка и́ма жл̏т цве́т, зове́ се жл̏ти месе́чњак. Неква́ ју му́ка је́де, стану́ла жлта́ у лице́ ко ду́ња. ⇨ *жльт.*

жлта́ћа ГЛ ж зоол. *жутовоља́ка, пти́ца пе́вачица* Emberika citrinela. – Жлта́ће се по сла́му набу́ју, а ми́ с у́мит ма́немо испред њи́, па по пеше́с обо́римо, и с њи́ се пр̏во омр̏симо на Божи́ч, да ни је ље̏ко ле́то. ⇨ *жлтајћа, жлтуњ̏ћа жльтаћа.*

жлта́јћа ДЛ *в. жлтаћа.* – Не заде́вај се, чу ти отћи́нем гла́ву ко на жлта́јћу.

жл̏тачьк, -чка, -чко *који је жућкасте боје.* – Жл̏тачко му жице́то, неје́ му врљи́л ћубре́нце, без ћу́бре не́че ни́шта. ⇨ *жлтњикав.*

жлте́је несвр. *жути, добија жуту боју.* – Жита́ од му́ку поче́ше да жлте́ју, при́горе ји сл̏нце, а ћи́ша не́ма да па́дне, да ји ма́лко прела́ди. ⇔ *зажлтеје, пожлтеје, ужлтеје* .

жлте́је се несвр. *жути се.* – Насади́ла же́њ̏ће у гради́ну, ка́т погле́даш са́мо се жлте́је, од мили́не да гле́даш. ⇨ *жльтеје се.*

жлте́ница ж бот. *вишегодишња коровска биљка жутог цвета, горчика,* Sonchus arvensis L. и Caltha palustris L. – Ову́ј го́дин мло́го жлте́ница и́зрга по њи́ве. Плеве́ње на́јтешко бе́ше, а кроз жи́то жлте́ница колко́ о́ч. ⇨ *жльтеница.*

жлти́ло с 1. *жутило, жути избљувак.* – Бе́ше препи́л, а ни́шта неје́ је́л, па је це́лу но́ч порева́л и бљува́л некакво́ жлти́ло. ⇨ *жльтило.*

жлти́ца ж *златник, златни динар из доба краља Милана.* –Мо́жда је нека́ жена́ има́ла и понеку́ жлти́цу, али то́ј ре́тко која́. Има́ло је и жлти́це и дука́ти. ⇨ *жльтица.*

жлти́чка ж *хип. од жлтица.* – Доби́ла сам две́ ину̏ће, и на о́бе сам купи́ла по жлти́чку, да ме се се́чају кад у́мрем.

жл̏тка мн жл̏тће ж бот. *врста шљиве, веома укусна, добра за пекмез, верује се да се од ње добија најбоља ракија.* – Сли́ве и́мамо, једне́ се зову́ жл̏тће, оне́ се гру́ле от кочи́ћ̏е и мло́го су бла́ђе за једе́ње, од њи́ ва́римо пе́кмез, а и за ре́ћ̏ију су добре́. ⇨ *жльтка.*

жл̏тне се свр. *постане жуто, пожути.* – Жл̏тнуло се по́ље, бли́жи се же́тва.

жлтњи́кав, -а, -о *в. жлтачьк.* – Мору́зава ни је жлта́, ни је зелена́, до́јде некако́ жлтњи́кава, ко просу́кла.

жлту́је несвр. *жутује, иако жут у лицу дуго живи, чак дуже од онога са руменим лицем.* – Жлти́ жлту́ју, а црвени́ путу́ју.

жлтуња́в, -а, -о *бледуњав, са нездраво-жутом бојом лица.* – У́бава неве́стица, а́ма жлтуња́ва у лице́.

жлту́ња ДЛ ж зоол. *в. жлтаћа.* – Жлту́ње зи́ми ва́тамо сас при́мку, па ји по́сле оскубе́мо у же́шку во́ду, и пече́мо на жа́р.

жл̏чка[1] мн. жл̏ћ̏е ж *жуманце код јајета.* – У понекоји́ кола́чи се ту́ра са́мо бе́лка, а у понекоји́ само жл̏чка. На́ше коко́шће но́се ја́јца и сас по две́ жл̏ћ̏е. ⇨ *жльчка.* ➞ *жутка.*

жл̏чка[2] ж *жучна кеса.* – Че ми пр̏сне жл̏чка од му́ку. ➞ *жуч.*

жл̏т, -а, -о *в. жлт.* – Преме́нимо се у за́бање́, у кошу́ље бе́ле, шами́је која́ бела́, која́ жльта́, па и́демо у ла́зарицу овде́ си у Горчи́нци, а ишле́ смо и у Злоку́чање. ▮

жљ̑та ра̏да бот. *маслачак* Taraxacum officinale Web. – У̏пролет деца̏ пра̏ве оди вр̏бу пи̏скала, а оди жљ̑ту ра̏ду ве̏нчичи.

жљта̏ћа ж *в. жл̥тћа.* – Зи̏ми ва̏тамо жљта̏ће пот ко̏ш, па ји пр̏жимо и једе̏мо.

жљте̏је се *в. жл̥тје се.* – Дво̏рови пу̏ни сас о̏брану мору̏зу, жљте̏је се олу̏пено кла̏сје, навр̏љано на ку̏пови, су̏ши се ша̏шње нава̏лено окол пло̏т.

жљте̏ница ж *в. жл̥тница.* – Жљте̏ницу и млѐч свѝње на̏јвише во̏ле да једу̏ до̏к су јо̏ш мла̏ди.

жљти̏ло с *в. жл̥тило.* – Тека̏ неста̏де Бо̏ка, уватѝл се за жи̏цу от стру̏ју, веле̏ са̏мо избљува̏л жљти̏ло – и гото̏во.

жљти̏ца ж *в. жл̥тица.* – Са̏ па̏ре тра̏же уз дево̏ће, а напре̏д зо̏р било̏ за дево̏ће, ме̏н је све̏кар да̏л две̏ жљти̏це. ▌**голе̏ма** ~ *златник који вреди пет дуката.* – На наве̏сту жљти̏це: шесна̏јес големе̏, о̏сом ма̏лецће, и на гру̏ди вој зака̏чене неко̏лко стоба̏њће.

жљ̑тка ж *в. жл̥тка.* – Сли̏ве жљ̑тће преродѝле, / гра̏њће до̏-зем спуштѝле, / са̏мо што̏ се несу̏ скр̏шѝле. ➞ *шише.*

жљтуњ̑ц агр. *сорта крушке.* – Има̏ли смо старовре̏мсће со̏рте кру̏шће, воденцѝ, грозјанцѝ, медунцѝ, жљтунцѝ, а једну̏ со̏рту башта̏ зове̏ше шиља̏ча.

жљ̑чка[1] ж *в. жл̥чка*[1]. – Јајце̏ и̏ма жљ̑чку и бе̏лку. Чи̏м је мазљ̑н ко нева̏рена жљ̑чка, од њѐга се пазѝ, такљ̑в ти не тре̏бе, данљ̑с те и̏ма ље̏же овака̏, ју̏тре онака̏.

жљ̑чка[2] ж *в. жл̥чка*[2]. – Смеје̏ се, али она̏к, ви̏ди се да и на њѐг проради̏ла жљ̑чка.

жље̏б м *издубљена коритаста бразда у камену или дрвету, жлеб.* – Ка̏т се пра̏ви бу̏ре, ел ка̏ца, на ду̏ђе се издлабе̏ жље̏б сас глето̏, да се у њѐга угла̏ви да̏нце.

жље̏би несвр. *урезује жлебове у дрвету или камену.* – У̏зне се су̏ва права̏ врбо̏вина, па се сас узима̏ло жље̏би, и напра̏ви се корита̏нце, да се у њѐга да̏ва зо̏б на ја̏гњшта. ⇔ *ижљеби.*

жље̏би се несвр. 1. *кревељи се кривећи уста.* – Са̏мо зна̏је да се жље̏би, и да се потсми̏ва, а њу̏ си не ви̏диква̏ је. 2. *цмиздри, плаче без разлога.* – Ца̏бе се жље̏биш, не̏ма да добѝјеш то̏ј за кво ви̏каш. Не жљеби̏ се ви̏ше, то̏ј кво си замислѝл не̏ма да добѝјеш. ⇔ *ражљеби се.*

жљеби̏на ж *ткиво око зуба, десни.* – Ви̏де му се жљеби̏не ка̏т се смеје̏, па ме гроза̏ да га гле̏дам. Оста̏до бе[з] зу̏би, па саде̏ гња̏вим сас жљеби̏не, по̏више прогл̥нем несажва̏кано. Раскрвари̏ше ми се жљеби̏не о[д] тврд ле̏б.

жљезда̏ ж анат. *орган у телу који излучује сокове, жлезда.* – Преладѝл се, загнојѝле му жље̏зде у гу̏шу, загркаве̏л, па са̏мо сле̏шче.

жљу̏на ЛЗ ж зоол. *птица слична детлићу, зелена жуна* Picus viridis (упор. жл̥на). – Жљу̏на сас кљунѝцу кљу̏је у др̏во, ко да уда̏ра с чу̏к у на̏ковњу.

жма̏рци м мн. *боцкање испод коже, трнци, језа.* – Ја̏ се усправѝ пред ње̏г, укоцуби̏ се, стојимо̏ тека̏, гле̏дамо се, ка̏д ни се ру̏ће пи̏пнуше, ме̏н прошдо̏ше некакви̏ жма̏рци от пету̏ до вр̏ гла̏ву.

жми̏ ГЛ, ДЛ несвр. 1. *жмури.* – Не мо̏гу да за̏спим, пробу̏јем, за̏жмим па жми̏м, жми̏м, жми̏м – али не̏че на си̏лу сљ̑н на о̏чи. Жми̏ ко ко̏њ уз пра̏зна ја̏сла. Жми̏ ко сврака на ју̏говину. 2. фиг. *доколичи, беспосличи.* – Напи̏је се, па са̏мо жми̏ и др̏дње. Ни̏шта не рабо̏те, по це̏л дљ̑н жму̏ пред за̏другу. Зажма̏ло ко ко̏њ за зо̏б, па че̏ка са̏мо да му се прине̏се на гото̏во. ⇨ *жмије.* ⇔ *зажми.*

жми̏је ЛЗ несвр.*в. жми.* – Жми̏је ко ма̏чка испод накла̏дено ку̏бе.

жми̏чка несвр. *ситно трепће, жмирка.* – Ста̏лно жми̏чка, си̏гурно га ср̏бу о̏чи.

жмичћи̏ прил. *жмурећи, ради нешто непажљиво као да жмури.* – Немо̏ј да рабо̏тиш жмичћи̏, не̏ло гле̏дај кво̏ рабо̏тиш, и како̏ рабо̏тиш. Ја̏ мо̏гу на поја̏ту да оти̏дем и жми̏чћи.

жму́кав, -а, -о *који стално жмирка, који је полуотворених очију.* – Не́ма у село́ кога́ неје ола́јувала та́ј жму́кна жму́кава. Гле́дај у́баво, немо́ј да си жму́кав ко Ве́ља Ју́говсћи.

жму́кља м пеј. *мушка особа са полуотвореним очима.* – Ти́ја жму́кља све́ ви́ди, и сва́кому ману́ зна́је да на́јде, са́мо си ње́г не ви́ди.

жму́кна ж пеј. *женска особа са полуотвореним очима.* – Не тре́бе ми у ку́ћу та́ј жму́кна, што́ во́ли у све́ да загњи́та но́с.

жму́рка мн. жму́рће ж *игра у којој један играч тражи друге жмурећи.* – А́јде, вадѐте цига́ре да запа́лимо, па чу ви ка́жем не́што за Бо́су из Човдарци́, ону́ј што́но се сас Бра́нчу и́граше жму́рће. ➞ *кутачка.*

жње́ (рад. пр. же́л, -а, -о) несвр. *жање.* – Како́ се́јеш, тека́ че жње́ш. У́јутру се ра́но ди́samo да по́жњемо док је ладови́на, по́сле кьд је же́га, жи́то се нагре́је, па не мо́ж да се жње́. Бобо-У́бавка бе́ше о́пасна жетва́рка, она́ је же́ла за троји́цу, ко с метлу́ да мете́. ⇔ *зажње, дожње, нажње, ожње, пожње.*

жо́ка несвр. шатр. *цупка, скакуће, игра у колу.* – Попи́мо, поје́домо, са́ че и́демо ма́лко да жо́камо. ⇔ *оджока.*

жо́ља м мн. жо́ље пеј. *мршав и кржљав мушкарац, жгољавко, мршавко.* – Мани́ се од ње́га, ти́ си жо́ља, а о́н ја́к, че те гра́бне да те преко ку́ћу вр̥ли.

жо́љав, -а, -о *мршав, кржљав, жгољав.* – У́, ко́лко си жо́љава, бро́је ти се ре́бра. Жо́љав ко да су га пија́вице пи́ле. Са́вка бе́ше висока́, је́дра, а Јорда́н си́тан, жо́љав, али су се до́бро слага́ли и споре́цували.

жоља́ве́је несвр. *постаје жгољав, мршави.* – Ва́ну ме некаква́ бо́лка, у сна́гу поче́ да жоља́ве́јем, у лице́ да тавне́јем, ни́шта ми се не једе́. ⇔ *ожоља́веје.*

жо́љавче с *жољаво дете, жгољавче.* – Ти́ си ба́бино жо́љавче, тре́бе да једе́ш по́више и по́често.

жубе́рка несвр. *жваће са уживањем, једе у сласт.* – Јеле́нче, о́ч зре́ле купи́не, гле́ кве́ су у́баве, са́мо да жубе́ркаш.

жу́љи[1] несвр. *јаким притиском и тревњем изазива телесну бол, жуља.* – Жу́ље ме опѣнци, дошло́ ми да ји вр̥љим, па бо́с да и́дем. ⇔ *ожуљи.*

жу́љи[2] несвр. *посувраћа кожицу пенису.* – Да га је нека́ тела́, не би́ би́л са́м, ова́к мо́ра ца́бе га др̥ви и жу́љи. ⇔ *зажуљи.*

жу́ри несвр. *брзо иде, хита.* □ – Немо́ј да ме пожу́рујеш, ви́диш да сама́ жу́рим ко́лко мо́гу, ћо́рав неси́, те́б ако се жу́ри, ти́ и́ди. ⇔ *ужури.*

жу́ри се несвр. *хита се.* □ – Обе́д но́сим на жетвари́, немо́ј ме затра́чкујеш, зевња́ ме не држи́ ко́лко ми се жу́ри. ⇔ *ужури се.*

жу́тица ж мед. *обољење јетре због које кожа и беоњаче добију жуту боју.* – Кад чове́к доби́је жу́тицу, о́н пожлте́је, и мо́ра да се ле́чи.

жу́тка мн. жу́тке ЛЗ ж *жуманце код јајета* (упор. жл̥чка[1]). – Јајце́ и́ма жу́тку и бе́лку.

жу́ч нов. м *жучна кеса* (упор. жл̥чка[2]) – Аперисала сам жу́ч, са́ си мо́гу једе́м све́.

З

за предл. *Остварује многобројна значења*: 1. *намену чега што је обележено ОП.* – Си́н ми чу́ва петна́јес гове́да за про́даву. 2. *лице са којим се ступа у брак, или је већ у браку.* – Пе́рса се ожени́ла за Бо́шка. Бра́на До́нина побе́гла за Вла́сту Ћи́ринскога. 3. *као допуна одређеним глаголима.* – О́н не зна́је за стра́. Ту́гује за деца́, што́ не мо́же

да ји по́често ви́ди. 4. *циљ коме је усмерена радња исказана глаголом.* – Не моли́ га за ле́б, ка́д зна́ш да не́че ни ка́пку во́ду да ти даде́. 5. *узрок од кога потиче оно што се казује глаголом.* – Она́ че за ње́га да пођи́не, а о́н ју и не приме́чује. 6. *оно за шта се даје замена или накнада.* – Ја́ вој ну́дим ме́тар за ме́тар, она́ ми тра́жи ме́тар и полови́н за ме́тар. Чу ти вр̏нем ши́ло за огњи́ло, не́ч ми оста́неш ду́жан. 7. *погодност, способност, дорасло́ст за оно што је казано речју у ОП.* – Оно́ј које́ је за до́м, у цр̏кву се не но́си. Неје́ спо́собан ни за овчара́, а ка́м ли за кме́та. 8. *расположење за оно што је казано речју у ОП.* – За рећи́ју ли сте, ел за вино́, ел мо́жда за о́бе. 9. *казује да је кретање усмерено у правцу онога што је казано речју у ОП.* – У́пролет се нади́гну па за Бе́оград у печа́лбу, а вр̏тају се у́јесен. 10. *казује да се нешто хвата, да приања или да се везује за оно што је казано речју у ОП.* – Прилепи́ла се за ме́не, ко вашка́ за ти́л. 11. *означава време у току кога нешто траје, или за које је везано.* – За пр̏во вре́ме че ста́нују пот ћири́ју, по́сле че си нешто́ приграде. 13. *с обликом уз који стоји означава меру, количину или вредност.* – Ни́кој ни́кога не бре́нује за црви́ву сли́ву. Да сам вој дозволи́л јо́ш ма́лко да попи́је, кво́ би направи́ла било́ би за ало́с и уко́р.

заа́ми (трп. пр. заа́мен, -а, -о) свр. *веже нешто или некога тако што кроз омчу која је на једном крају конопца провуче други крај и притегне.* – Нако́сим де́телину, па заа́мим с коно́пче нара́мак и однесе́м да ту́рим прет кра́ве да једу́. Вепре́то неје́ било́ вр̏зано, нело са́мо заа́мено за гу́шу, па се изоглави́ло и побе́гло.

заа́мљује несвр. *више пута или повремено заами.* – Бра́в се не заа́мљује, не́ло се с коно́пац врзу́је за гу́шу, да се не обе́си.

заба́ви свр. *одоцни, окасни.* – Ја́ забави́ обе́д, си́гурно сте до са́ прегладне́ли. Го́ца ме за́бави, че ми се љу́те мо́јити кат се вр̏нем до́ма.

заба́ви се свр. *одоцни се, окасни се.* – Ја́ се забави́, а ви́ ме не теја́сте приче́кате да си и́демо за́једно у друство. ⇔ *позабави се.*

заба́вља несвр. *одоцњава, окашњава.* – Ако о́чеш да ти на вре́ме завр̏шимо ра́боту, немој да заба́вљаш ручѣ́к. Бо́г заба́вља, али не забора́вља. (посл).

заба́је свр. фиг. *почне да прича, па не зна да престане.* – Свекр̏ва кад заба́је, нуме́је да ста́не, му́ка да те ува́ти.

заба́кне се свр. *заборави се, помете се.* – А ви́ када́ че́те да се же́ните, забакну́ле сте се на́чисто. ⇨ *забькне се.*

забанса́ри се свр. *задржи се, заборави се.* – Забансари́л се сас пија́нице, а кра́ве му рову́ у шта́лу. Забансари́ла се ко́д ње́га, па нуме́је да се се́ти да си по́јде. А́јде, бре́, куде́ се за́бансари, це́л дѣ́н те до́м не́ма.

забанци́ја м *занатлија који шије зубуне.* – Забанци́је су ши́ли забњи́ и памукли́је.

заба́са свр. 1. *изгуби пут, залута.* – Да пожу́римо до́к је ви́дело, да не заба́самo где несмо́ пошли́. За́баса у ло́ше дру́ство, и ра́стури си до́м, онакѣ́в домачи́н.

забата́лен, -а, -о *занемарен, запуштен.* – Забата́лено село́, ни́где чове́ка да сре́тнеш, ни́где ку́че да зала́је, а бе́ше некада́ село́ за у́глед.

забата́ли (трп. пр забата́лен, -а, -о) свр. *запостави, занемари.* – Кво́ че ми оста́не од живо́т ако и то́ј забата́лим, оно́ на ста́рог чове́ка оста́ло са́мо то́ј: добра́ цига́рка и добра́ рећи́ца. За́батали си жену́, и некуде́ шту́че с некакву́ роспи́ју. Некада́ се овде́ ора́ло, сеја́ло и раца́ло, а са́ све́ запу́штено и забата́лено, ре́тко која́ њи́вица да се јо́ш рабо́ти.

забата́ли се свр. *запостави се, занемари се.* – Како́ ми неста́де дете́, ја́ се запушти́ и забатали́, неје́ ми ви́ше ни до живо́т.

заба́ца несвр. *забада.* – Заба́цам ко́лци да плете́м пло́т. Такви́ смо, какви́ смо, Срби смо, па ку́ј на куга́ си га заба́цамо, али тра́јимо. ⇔ *назабаца.*

забѣ́кне се свр. *в. забакне се.* – Забѣ́кне ли се момче̏, од ње̏га не̏ма жени̏дба. Ја̏ се забѣкну̏, а ви̏ ми не̏чете рече̏те да си и̏дем.

забѣ́н м мн. забѣ̏њи̏ ГЛ / забѣ̏ње̏ ДЛ *врста капута, део мушке или женске горње одеће од сукна постављена памуком без рукава, зубун.* ▲ – Пошла̏ Тодо̏ра на̏-воду, / зеле̏н забѣ̏н обле̏кла, / белу̏ шами̏ју врза̏ла, / на но̏ђе опѣ̏нци обу̏ла, / у ру̏ђе сто̏вне поне̏ла, / за по̏јес бос̏иљак загње̏ла, / до̏к о̏ди да вој мири̏ше. (нар. п.). ▌**забѣ̏н рогожа̏р** *зубун са уздужним шарама „на пручће“, као да је од рогоже.* – Обле̏кла забѣ̏н рогожа̏р, па се подголеми̏ла ко да је старосавати̏ца. ⇨ *зѣбѣ̏н.*

забѣ̏нци̏ја м *мајстор који шије зубуне.* – Забѣ̏нци̏је има̏ло у Пи̏рот, од њи̏ смо купува̏ле забѣ̏њи̏.

забѣши̏ свр. *пређути.* – Све̏ чу ви ка̏жем по ре̏д, ни̏шта не̏чу да забѣши̏м.

забеле̏је се свр. *почне да се бели.* – Ка̏т се насмеје̏, забеле̏ју му се кру̏пни зу̏би ко на ку̏рјака. Згу̏сти се крупа̏вица, чѣ̏ском се за̏белеја, ко да је па̏дал сне̏г. 2. фиг. *сване, забели се дан.* – Не ди̏samo се ис кре̏вет до̏к се про̏зор не забеле̏је.

забе̏ли свр. *прекрије белином, обели.* – Прекречи̏ на̏две-на̏три, забели̏ ма̏лко со̏бете, ко̏лко да несу̏ ја̏ко пр̏чаве. За̏беле пла̏нина, не̏че се сне̏гат заба̏ви ни при на̏с овде̏.

забе̏ре свр. *почне упорно да инсистира на чему.* – Кад забе̏рем ба̏бу да ми при̏ча, не мо̏же се о̏тне од ме̏не. Кад забе̏ре да пи̏је, не мању̏је док не па̏дне под аста̏л. Ако забе̏ре ћи̏ша, не̏ма да ста̏не три̏ дѣ̏на. За̏бра ме да си и̏демо, али ме̏н се јо̏ш остању̏је.

заби̏ва несвр. *забија.* – Не заби̏вај га длѣ̏боко, да мо̏ж да га лѣ̏ко изва̏диш.

заби̏ва се несвр. *убацује се, угурава се.* – Поче̏ да се заби̏ва мецу говѣ̏да бе[з] стра̏, ко да је це̏л живо̏т била̏ говеда̏р.

забла̏жен, -а, -о *заслађен.* – Гре̏јана ређи̏ја што је по̏више забла̏жена, све̏ је по̏бољa за пије̏ње. Ја̏ не во̏лим незабла̏жено саве̏.

забла̏жи свр. *заслади.* – Шаре̏н пасу̏љ чу̏вамо да забла̏жимо, о̏н бла̏г, пр̏дља.

забла̏жи се свр. *заслади се.* – И ја̏ во̏лим да се забла̏жим сас понекоју̏ бомбо̏нку, а̏ко сам ста̏ра ба̏ба.

заби̏је свр. *забоде, угура.* – Ма̏ће му га заби̏јем, о̏н че ме̏н да у̏чи како̏ се пра̏ве деца̏. (вулг.).

заби̏је се свр. *завуче се, увуче се.* – Заби̏је се у пле̏вњу, па по це̏л дѣ̏н ладу̏је у се̏но

заблаји̏ свр. *почне да се оглашава блејањем.* – Заблаја̏ше о̏вце, мо̏ра да ји је нешто̏ уплаши̏ло.

заблаји̏ се свр. фиг. *заборави се, замаје се, упиљи се.* – О̏н ју лѣ̏же, а она̏ се заблаја̏ла у ње̏га, па не тре̏пче. Немо̏ј да се заблаји̏ш негде̏ у̏спут, не̏ло до̏м да се бр̏зо вр̏неш.

заблесаве̏је свр. *учини кога неурачунљивим.* – Ако не̏маш ме̏рку у пије̏ње, ређи̏ја те мо̏ж заблесаве̏је да не зна̏ш где̏ ти је глава̏, а где̏ ду̏пе.

заблеса̏вен, -а, -о *залуђен, опчињен.* – Трчи̏ по њу̏ ко заблеса̏вен, ко да је саде̏ она̏ на ови̏ја све̏т.

заблеса̏ви свр. *залуди, опчини.* – За̏блесави га једна̏ из Грнча̏р, и одве̏де га у Не̏мачку, и ви̏ше се и не вр̏ну.

заблеса̏ви се свр. фиг. *заљуби се.* – Заблесави̏ла се у ње̏га, о̏н па о̏н.

забљу̏је свр. *почне да бљује.* – Кат се напи̏је, па кад забљу̏је, све̏ жи̏во убљу̏је по ку̏ћу.

забова̏ри свр. *в. заборави.* – Забовари̏ла сам и што̏ сам зна̏ла. Ја̏ сам са забовари̏ла те̏ј пе̏сме које̏ смо поја̏ле по седе̏њће.

забова̏рља несвр. *заборавља.* – Поче̏ла сам да забова̏рљам куде̏ које̏ оста̏вим.

забога̏ти се *почне да се богати, прилично се обогати.* – Сви̏ га кори̏сте, неко̏ји се и забогати̏ше на његов рачу̏н, па му обрну̏ше грби̏ну. Виде̏ ме, па свр̏ну да ми се

пова́ли сас њиго́ви си́нови и че́рће како́ су се забогати́ли, ко да ја́ не зна́м како́ су се с прејебо́тине забогати́ли.

заболи́ свр. *почне да боли.* – И то́ј ме за́боле она́ј ства́р што́ си се надурли́ла, па не́ч да при́чаш с ме́н.

заболе́ду́је свр. *почне да болује.* – Заболедува́ла сам от како́ ми се дево́јче по́тика, и не́ма ни да преболеду́јем. ⇨ *заболује.*

заболу́је свр. *в. заболедује.* – Чове́к до́к је здра́в на све́ ми́сли, а ка́д заболу́је по́чне да ми́сли са́мо на једно́: како́ да оздраве́је.

забора́вен, -а, -о *заборављен.* – Бр̏нчи у не́бо, ко забора́вено крпче́ у модри́лку. Ти́ си моја́ пр̏ва и незабора́вена љу́бав.

забора́ви свр.*изгуби из сећања, престане да се сећа (кога или чега).* – Куде́ се де́ну, што́ ме за́борави. О́н је то́ј све заборави́л. Знала́ сѣ́м, ал сѣ́м заборави́ла, ода́вна било́. ⇨ *забовари, заборaји.* ⇔ *позаборави.*

забора́ви се свр. *занесе се, изгуби контролу над својим поступцима.* – Отишѣ́л, па се заборави́л. ⇨ *заборaји се.*

забора́вља несвр. *престане да се сећа (кога или чега).* □ – Све́ па́нти, али ду́г да вр̏не, то́ј о́бавезно забора́вља. ⇔ *и[з]заборавља.*

забора́вља се несвр. *губи контролу над својим поступцима.* – Ба́ба поче́ да се забора́вља.

забора́ји свр. *в. заборави.* – Ете́ ко́лко па́нтим, заборaји́ кво те́о да те пи́там. ⇔ *позаборaји.*

забора́ји се свр. *в. заборави се.* – На седе́ћу у́век по́јдеше и понекоја́ по́стара жена́, да ни ва́рка да се не забора́јимо. Мо́ж би се све́ то́ј и заборaји́ло, ко што́ се и забора́вља.

забо́рљив, -а, -о *неукусан, опор, трпак.* – Ређи́јава ти ја́ка, али забо́рљива, пригоре́л си ју ма́лко у пече́ње. У́, ко́лко је вода́ва забо́рљива, да ли си је таква́ у буна́р, ел је забо́рљива поста́ла от су́д у који́ је стоја́ла.

забо́рљиво прил. *оборо, неугодно, непријатно.* – До́јде ми ма́лко забо́рљиво кад га погле́дам она́ка запу́штеног и от сви́ забора́веног.

забра́ден, -а, -о *који је повезане главе марамом, забрађен.* – Гле́ га деда-Гру́ја, седи́ уз огњи́ште, а умота́л гла́ву у бе́л ша́л, о́долек ли́чи на забра́дену же́ну.

забра́ди свр. *повеже главу марамом.* – Причекајте ме да забра́дим шами́ју, па ме ете́. Стри́на Ми́лица за́бради но́во шамиче́, о́ми си ру́ђе, и пође́.

забра́ди се свр. *повеже се марамом.* – Са́мо да се оми́јем и да се забра́дим, па чу ви да́вам да једе́те. ⌂ **забра́ди се наеро́** *начин повезивања мараме када се пера укрсте под брадом, па пребаце преко главе и повежу са стране у висини уха (ни под брадом, ни на врху темена, ни на потиљку, већ „нахеро“).* – Забра́ди се наеро́, па се уби́чи ко да је кмети́ца.

забра́зди свр. фиг. 1. *крене насумице, пројури.* – Посе́де тека́ неко́лко вре́ме, па се одједну́ш ри́пну, и пе́шћи за́бразди преко бр̏до у Го́рњу малу́. 2. фиг. *застрани, ода се пороку.* – Забразди́ла, и не слу́ша ни́ко, не зна́м до куде́ че сти́гне.

за́бран м *млада шума која се чува од стоке.* – Пољак га бе́ше уваги́л да па́се о́вце у деда-Ва́син за́бран у Габри́цу.

забра́цује несвр. *повезује главу марамаом.* – На се́б је има́ла у́век цр̏не дре́је, а гла́ву је забра́цувала сас жлту́ шами́ју, чија́ пе́ра ре́тко када́ је врзува́ла поди бра́ду.

забра́цује се несвр. *повезује главу марамаом, убрађује се.* – Же́не су се забра́цувале зи́ми сас шами́је, а ле́ти с мара́ме.

забр̏за свр. *почне да жури, убрза.* – Војин на́метну торбу́, по́тути се, па за́брза ус пу́т наго́р комто Пади́ну, и ната́м у Ле́шје.

забр̏за се свр. *почне да се жури, убрза се.* – Ка̏т се забр̏за, ни га мо̏ж сти̏гнеш, ни га мо̏ж претече̏ш, па ко̏лко да бр̏заш.

забр̏ка свр. *замути брашно или мекиње са водом да се направе помије за сиоку.* – Забрка̏ла сам у ко̏ву три̏ће и блажни̏ну што̏ сам пра̏ла су̏дови, да нара̏ним сви̏ње. У пла̏дне се забр̏кају по̏ретће помије, а ју̏тром и ве̏чером по̏густе.

забрља̏ви свр. *побудали, учини какав преступ.* – Ко̏д ме̏н то̏ј вале̏ње и̏ч не вре̏ди, кат си неко̏ј мло̏го ва̏ли деца̏, зна̏чи неквȍ су забрљави̏ла.

за̏брнчи свр. *забрује, почне да брује.* – Те̏, за̏брнча мото̏р, та̏та у̏пали тра̏ктор да се и̏де по се̏но, а ми̏ јо̏ш лежи̏мо у цр̏ђе.

забро̏ји се свр. *погреши у бројању.* – Ниједн̏ трго̏вац се не̏че забро̏ји на њиго̏ву што̏ту у врта̏ње ку̏сур.

забру̏љи се свр. *зацрвени се, порумени* (од стида или узбуђења). – Ама виде̏ ста̏рата Ци̏ганка да се млада̏та кад ме виде̏ забруљи̏ла ко изсе̏бло дете̏ кат се вр̏не от санка̏ње при накла̏ден шпо̏рет.

забр̏чка свр. фиг. *спреми нешто на брзину да се поједе.* – Забр̏чкај би̏ло кво̏, па ту̏рај да једе̏мо, цр̏комо од гла̏д. Забр̏чкају кво̏ си они̏ во̏ле, и то̏ј једу̏.

забу̏а свр. *почне пракљачом да удара по одевном предмету или постељини приликом прања.* – Однесе̏ у ре̏ку цр̏ђе, па ка̏д ји с буа̏љ̏ну забу̏а, па бу̏а до̏кле ји опе̏ре.

забуђаве̏је свр. *нахвата буђ, убуђа.* – Ле̏б забуђаве̏је ако сто̏ји по̏више дн̏на непоје̏ден.

забу̏ли се свр. *навуче мараму на чело и очи (учини се као була).* – Забули̏ла се сас шамије̏тину, са̏мо вој се о̏чи и но̏с ви̏де.

забу̏лка се фиг. *зајапури се.* – Ма девȍјчето се за̏булка у образи̏, ви̏дим ја̏ те̏ра ју некљ̏в о̏гањ.

забу̏ни свр. *збуни, помете.* – За̏буни ме с те̏ј ре̏чи, на̏прави ме на буда̏лу.

забу̏ни се свр. *збуни се, помете се.* – Да се не би̏ ба̏ба забуни̏ла, па да оти̏де у ону̏ј сла̏мњу ку̏ћу, о̏н сле̏зне низа сте̏пенице од но̏ву ку̏ћу, и изле̏зне пред ба̏бу.

забу̏та свр. *почне да гура, да набија.* – О̏н ка̏д вој га забу̏та, и̏ма и да вој га набу̏та, не̏ма да му се о̏тне. (вулг.).

забучаве̏је свр. *престане да се чешља, запусти се од главе до ногу.* – Онедьгаве̏ла сам, не̏мам ру̏ће ни о̏чи да си оми̏јем, та ка̏мо ли да се че̏шљам и премењу̏јем.

забу̏чка свр. *почне да бучка.* – Забучка̏ла сам от соба̏јле, ру̏ће ми премале̏ше, крстети̏на ме пре̏крши, а не̏ма ко̏ј да ме ма̏лко одме̏ни.

забушу̏је несвр. *избегава да нешто уради, забушава.* – Ти̏ја забуша̏нт, забушу̏је где сти̏гне, са̏мо гле̏да да се негде̏ измькне од ра̏боту.

зава̏ди свр. *посвађа кога са киме.* – Она̏ не̏је за на̏шу ку̏ћу, она̏ би о̏чи у гла̏ву завади̏ла. Ми̏ћа ни за̏вади та се ману̏мо с Миладин̏а.

зава̏ди се свр. *посвађа се са киме.* – Зава̏де се за ни̏шта, по̏сле по полови̏н го̏дину не ора̏те једна̏ с дру̏гу.

зава̏ли свр. *забаци унатраг, затури.* – Ка̏[д] ти потече̏ кр̏в на но̏с, тре̏бе да зава̏лиш гла̏ву наза̏д, и о̏н преста̏не да тече̏.

зава̏ли се[1] свр. 1. *захвали се.* – Пр̏во да се зава̏лим на деца̏ва, што̏ ме пове̏доше на то̏љ̏ни пу̏т. 2. *почне да се хвали без мере и укуса.* – О̏н кат се зава̏ли ко̏лко су бога̏ти на до̏м, и квакво̏ све̏ и̏мају, и̏ма да ти се сту̏жни.

зава̏ли се[2] *опружи се, намести се удобно.* – У̏вечер се̏дне по[д] ду̏д, зава̏ли се на клу̏пу, ти̏ сви̏риш у армуни̏ку, а о̏н се са̏мо усми̏вка и ћути̏, ко да је ца̏р.

завали̏ја м *неко ко је за сажаљевање, јадничко.* – На же̏не, ва̏ла, не зна̏ш на̏рав ко̏ и на дети̏њо ду̏пе, ни Бо̏г, завали̏ја, не мо̏ж да им уго̏ди, сре̏ћа што̏ тврда̏ душа̏ у

човéка, па се вéк прекарýје. Óн би́ се, завали́ја, до са́ ожени́л, да је нека́ тела́ да пође за њéга. При на́с ора́те за они́ја који́ мисле да су на́јпаметни да су завали́је.

завали́ћа м *дем.* и *хип. од завалија.* – Оста́де сироче́ завали́ћа, па ш-че́ да чи́ни, прикл̥та се уз на́с, ко́ да смо му ми́ башта́ и ма́ти.

зава́ља се несвр. *заноси се у ходу, посрће, тетура.* – Нешто́ ми штури́ у гла́ву, па се зава́љам ка́д о́дим. Напи́је се, па се зава́ља ко мр̏шава овца́ по пути́шта. ⇨ *заваљује се.*

заваљу́је се несвр. *в. завала се.* – Пред Вели́гден то́лко смо испосне́ли и малакса́ли, да једва́ о́димо, а који́ су по́стари се и зава́љују док о́де.

зава́не свр. 1. *започне нешто да ради, или да се нешто дешава.* – Тамѣ́н завану́ да ко́сим, оно́ поче́ ћи́ша, ја́ га ти́ће разману́. Пити́је ва́римо окол Води́це, кад зава́не голе́м сту́д. 2. *почне да пада киша или снег.* – На́облачи се, а́јде бр̏зо да збі́рамо се́но док неје́ заванýла ћи́ша. Време́во поста́де мр̏чкаво, мо́же да ни зава́не ћи́ша. Зава́не сне́г, а не́ма прти́на, па мо́ра да се пр̏ти. 3. *захвати део чега.* – Домачи́н сече́ пече́ницу, пр̏во о[т]цече́ ле́ву пле́чку, зава́не и неко́лко ре́бра, то́ј расћи́не на по́ситно, и на сва́ћега су́не по парче́. Заванýл ми пла́ц и́ма по́ла ме́тар, и пра́ви се лу́д, или ме́не пра́ви да сам лу́д, па да то́ј не ви́дим.

зава́не се *заузме се неким послом, преокупира се чиме.* – Ле́ти се зава́немо у по́ље, па не сти́гнемо ни да се сагльм оми́јемо, ни опе́ремо, ни оку́пемо.

за́вара се свр. фиг. *почне да се забавља са неким или неком.* – По́сле се за́вара с једно́ девójче, оно́ бе́ше мло́го ле́по, и о́жени га, али не мога́ше да сва́ре во́ду, ману́ше се.

зава́та[1] несвр. *запрема, може да прими одређену количину.* – Та́ј ко́ва зава́та два́најес ћи́ла. И́маомо шепендéр који́ је завата́л двé ћи́ла вино.

зава́та[2] несвр. *почне да пада киша.* – Ми́рше на календро́, че зава́та ћи́ша. Мло́го пу́ти ме је зава́тала ћи́ша по́-планин.

зава́тен, -а, -о 1. *преокупиран неким проблемима.* – И́ч немо́ј да га мо́лиш, о́н је са́ зава́тен с дру́ђи пробле́ми. 2. *напуњен чиме, заузет.* – И́мам двé ка́нте, о́бе су зава́тене с ма́з.

зава́ти свр. 1. *захвати, напуни суд водом.* – И́демо да зава́тимо во́ду. 2. *почне да хвата, почне да наступа.* – Ти́ја крава́јчак се чу́ва за недајбо́же, да не зава́ти нека́ гла́дна го́дина. За́вати бо́лес сви́ по ре́д ко́лко ни и́ма у ку́ћу. 3. *наложи ватру.* – Завати́ о́гањ, да се огре́јемо. О́н отиде́, ту́га се ра́згоре, пла́микат и ме́н за́вати. 4. *заузме, напуни нечим.* – Сви́ су́дови ко́лко и́мамо у по́друм завати́мо сас ко́мину. 5. *наиђе временска непогода.* – За́вати вре́ме, не мо́ж се ни́шта рабо́ти по по́ље. За́вати ме ћи́ша преко Чоле́јне кру́шће, па ме свé у́тепа.

зава́ти се свр. 1. *окупира се неким послом.* – Уле́зни, уле́зни, ја́ сам се нешто́ завати́ла, па не мо́гу да ти отво́рим. Завати́мо се сас вр̏шу, па смо свé дру́го наманýли. 2. *ојача пламен, распламса се ватра.* – Чи́м се огњат зава́ти, приста́ви да ва́риш ти́кве за сви́ње.

зава́ца несвр. *изазива свађу, заваћа кога са киме.* – Ис пр̏во вре́ме бе́ше добра́, по́сле поче́ да ме зава́ца сас це́лу мо́ју роду́. ⇨ *завацује.*

зава́ца се несвр. *изазива свађу, почне да се заваћа с ким.* – Зашто́ да се зава́цамо и да се мр̏знемо, кад мо́жемо да си жи́вимо ко бра́ћа.

зава́цује несвр. *в. завада.* – Јетр̏вете би си у́баво споре́цувале, али ји зѣ́лва зава́цује.

завьшаве́је свр. *добије вашке, постане вашљив.* – У размі́рицуну сви́ бе́омо завьшаве́ли.

заведе́ свр. *учини да ко залӯта, одведе кога на криви пӯт.* – Она́ студе́нт, у́писа факултет, а о́н зана́тлија, еле́ктричар, дојде́ из Не́мачку, заве́де ју, и одве́де ју с ње́г, са́ ри́нтају та́м, а ми́ им деца́ чу́вамо.

завезе́ се свр. фиг. *занесе се, заборави се.* – Се́дну, боја́ђи, са́мо по једну́ ча́шку да попи́ју, по́сле се завезу́, па нуме́ју да се зауста́ве.

заве́је свр. 1. *почне да веје снег.* – Ако заве́је сне́г, ви́ си се врне́те до́м. 2. фиг. *постане хладно као да је навејао снег.* – На́ша ба́ба се у сре́д ле́то облаче́ше ко́ да је завеја́ло, и вели́ да вој неје́ же́га.

заве́не свр. *почне да вене.* – Расту́римо пипе́р по со́бу да заве́не, па га по́сле ту́рамо у ву́рду, не вељаје да је дибиду́с си́ров.

завену́л, -а, -о *који је тек мало увенуо, који је почео да губи свежину.* – У ву́рду се ту́рају завену́ле попо́шће, ако су водљи́ве бр̥зо ска́пу, и покваре ву́рдуту.

за́вет м *место заклоњено од ветра.* – О́вце пасу́, а ми́ си у за́вет седимо́ и при́чамо. Ма́ти натура́ла мутавци́ће цр̥ђе да напра́ви за́вет, да сне́г не навеју́е, и ве́тр̥ да не ду́ва бо̑ш голе́м. ➞ *заветрина*

за́ветан, -тна, -тно *кјои се односи на завет, заклоњен од ветра.* – Љубичи́це пр̥ве процавту́, али у за́ветно ме́сто, где се пр̥во ото́пи сне́г.

заве́тена ж *заветна обавеза, заклетва.* – На Свети-Јова́н Биљобе́р девојчети́ја ви́ју венчи́чи да ји ока́че на вра́та, они́ да ли су били́ за ле́к, да ли је заве́тена тека́ оста́ла – не зна́м, али тека́ смо то́ј работи́ле.

за́ветина ж *дан у години који цело село слави уз разне обреде, црквена слава.* – За́ветина у Го́рњи Стрижѐвац је Свети-Нико́ла ле́тњи, тѣ̑г це́ло село́ сла́ви, а Свети-Нико́ла зи́мсћи је кр̥сна сла́ва, коју́ сла́ве са́мо ку́ће чија́ је тѣ̑г слава. ➞ *преслава.*

за́ветрина ж *место заклоњено од ветра* (упор. завет). – Лива́де се сасуши́ле, саде́ ту́ј и та́м по за́ветрину и прекај шума́ци зелене́је се о́тава. Склони́ се у за́ветрину, да те ни би́је ве́тар ту́ј на ветроме́тинуту.

за́ветринка ж *дем.* и *хип. од заветрина.* – Овде́ за́ветринка, добро́ месте́нце да одмо́римо.

зави́вка мн. зави́вће ж *покривач, све чиме се човек покрије при спавању.* – Овча́р је ту́га голе́ма, / не зна́је ле́то ни зи́му, / цр̥на му зевња́ прости́рка, / ве́дро му не́бо зави́вка. (нар. п.). Сла́мњача напу́њена сас сла́му, озго́р вр̥ли́ш некакѣ̑в цр̥жљак, то́ј ти је прости́рка, с и́сти такѣ̑в цр̥жља́к се покри́јеш, то́ј ти је зави́вка. ➞ *повивка.*

за́видан, -а, -о *који завиди другом, који је испуњен завишћу.* – Бра́ћа су, али су за́видни једѣ̑н на дру́гога, а жене́те им па јо́ш по́завидне, па че си о́чи пова́де. ➞ *завидљив.*

зави́ди несвр. *осећа незадовољство због нечега што други има, или постиже.* – Напре́д, бре́, несу́ љу́ди то́лко завиде́ли једѣ̑н дру́гоме, били́ за́довољни с по́малко, данѣ̑с ко́лко да и́ма, све́ му ма́лко.

Зави́динци (адм. Завидинце) *село у Лужници;* Зави́динчанин / Зави́динчањин, Зави́динка, Зави́динче мн. Зави́динчањи *етн;* зави́дински, -ска, -ско *кт̄ет.*

завидљ̑к м *завидљивост.* – Оста́ли смо ми́ ста́рци недѣ̑гави, и са́мо се гло́цемо, о́чи че си пова́димо, наста́л завидљ̑к голе́м. Села́ пусте́ју, људи́ у њи́ мале́ју, али завидљ̑к и себичљ̑к расту́, бра́т з бра́та не ора́ти, ка́м ли да помо́гне једѣ̑н дру́гога.

зави́дљивач м *завидљивац.* – Сте́вка ти је била́ по́боља дру́шка од Ја́году, Ја́года је подваља́ч и зави́дљивач, виде́ла сам ју ја́, ме́н она́ не мо́ж да прева́ри. ➞ *завицијa.*

зави́дљив, -а, -о *који завиди другом, који је испуњен завишћу* (упор. завидан). – Она́к несу́ ло́ши љу́ди, али су завидљи́ви, це́ла им фами́лија таква́.

зави́ја несвр. *отегнуто урличе* (о псу). – Ку́че зави́ја кад неко́ј ис ку́ћу у́мре. Ку́че зави́ја, а ву́к подви́ја.

завија се *покрива се нечим током спавања.* – И зими и лети деда се завија с јерган, да си му је топлачко.

завије (имп. завај – завите) свр. 1. *покрије кога при спавању.* – Кумица ни зави сс цргу и гуњу, па си отиде, ја и невеста остадомо сами. Завај га с нешто да не осебне, олади се соба, а оно голо. 2. *замота дуван у папир.* – Имаш ли дуван да завијемо по једну. ⌂ **ни завај – ни повај** *ни тамо – ни овамо, ни овако – ни онако.* – Баштаа се обрну комто мен, па: ни завај – ни повај, нело: Чере, како мислиш, оч ли га, ил нечеш? – Ја ко ис пушку: Очу га!

завије се свр. 1. *покрије се нечим при спавању.* – Завије се сас цршку док се згреје, после ју у сјн отврљи од њег. 2. *почне да ствара главицу* (о купусу). – Убаво се завило зељето, че има и за у кацу, а и онак да се арчи. Овај година ћишовита, зељће се убаво завиле, и све круп не и цврсте.

завијен, -а, -о 1. *покривен.* – Жене су облачиле зьбање, сукна и длљће пртене кошуље, на главу су носиле шамије, голема шамија, кат се забради, цела грбина завијена. 2. *посувраћен.* – Руће му поцрнеле, половин прсти немају нокти, а на половин се не виде оди ћумур, завијени рукави од карирану кошуљу никад не исправља.

завика свр. *почне да плаче.* – Нече се жени младиња̑ва, деца се не рацају, сагњо дете је завикало у Калцерело преди педесе године. Кад завика, и ја почнем да викам, одма ме стра да ју некво боли. Туј, да простите, Пузља заслзи, да ли му залете рећија, да ли му цртарка улете у око, али ко да завика.

завира̊ несвр. *гура, завлачи.* – Немој да завираш прс иза врата, да те не уштипу. Не завирај нос куде му место неје.

завира се несвр. *завлачи се, увлачи се.* – Куде си се завирал, та си толко изгужвил панталонете? По каквi трњаци си се завирал да ми је да знам, та си толко снесен. Немам никакву награду, ја се никоме несьм завирал у дупе.

завирачка ж *клин који се умеће између два дела неке структуре да би спој био чврст.* – Точак на воловска кола има главину, она је оди брес, и у њу се удевају спице, а на њи иду наплати, они имају у чело рупе, у њи се удева једна завирачка која се зове пишљен или пршљан.

завири свр. *запречи ток воде да се узводно образује дубљи вир.* – Подјесен завиримо поток, да направимо топило, у које топимо грснице.

завири се свр. *накупи се већа количина воде, акумулира се.* – Прегра̑димо реку да се завири вода, па се по цел дјн купемо. Умочал се, па се под њег завирило.

завирује се несвр. *задржава се вода, забарљује се.* – Куде се вода завирује, туј расте само трсак.

завис м *осећање непријатељства изазвано успехом другога, завист.* – Нека се преоблече у сељачко одело, овде на грацанско одело мож невоља да се спечали, завис је лоша сестра.

завитлава нов. несвр. *исмејава кога.* – Деца, мен ли сте нашла да завитлавате, са у овеј моје шесе године.

завитлава се несвр. *спрда се са киме.* – Несьм ти врс, немој да се завитлаваш с мене, баба могу да ти будем.

завитли свр. *витлошком подеси величину пламена петролејке или фењера.* – Завитли малко лампуту, да не гори гас погоца.

завиција мн. завиције м/ж *завидљивац* (упор. завидљивач). – Тој су најгори људи у село, завиције и саможивници, све што виде у другога, да је њиното поболје.

завицује несвр. *завиди.* – Завицују ни на све кво имамо, ако су десет-пут побогати од нас. ■ **завицување** с *гл. им.* – Завицување си је било от крај мецу људи.

завла́да свр. *почне да влада, окупира.* – Четере́с пр̏ву завлада́ше Бу̏гари, па је била́ му̏ка голе́ма.

завла́чи свр. 1. *браном уситни и поравна поорану њиву.* – Напре́д не́је има́ле дрља́че, не́ло бране́, поо̏ремо, па брану̏ вла́чимо да завла́чимо ора́њето, да покри̏јемо зрна́та која́ смо посеја́ли. Сас ра́ло си о̏ремо, па сас ру̏ке засе́јемо куку̏руз, па завла́чимо сас брану̏, по̏сле ко̏памо на́-руке. 2. *увлачи, угурава.* – И̏ма о̏бичај да завла́чи ру̏ку у це́пови кад ми̏сли да ју не ви̏дим, да претресе́ да ви̏ди кво̏ и̏мам у њи̏.

завла́чи се несвр. *увлачи се, угурава се.* – Завла́чи се и куде́ му је ме́сто, и куде́ му не прили̏чи.

завла́чује несвр. *браном уситњаваи и поравнава поорану њиву.* – Чи̏м поо̏ремо и посе́јемо, о̏дма завла́чујемо.

завлече́ свр. *увуче.* – Завлече́ дете́ ру̏ку у шупља́р да изва́ди ја́јца от пупуња́ка́, оно̏ било̏ змија́ уну̏тра, па га у̏апе.

завлече́ се свр. *увуче се.* – Же́ли смо, а ја́ сам врза́ла љу̏љњу за кру̏шку, до̏јде змија́, па се завлече́ при дете́. Ја́ се завле́ко мецу њо̏јне но̏ђе, али о̏н ни̏шта, смали̏л се, па га ни̏где не́ма.

заво̏ј м *извијени део пута, окука.* – На ти̏ја заво̏ј се че́сто извр̏тају ко̏ла, низбр̏дњичаво, а заво̏јат о̏стар.

за́ворња ж *гвоздени клин који се убада кроз скрепушу, јарам и руду да могу говеда да вуку кола.* – За́ворња тре́бе да стоји̏ на јеѓм, да се зна́је куде́ је, а не да се деца́ и̏грају сас њу̏ по дво̏р. ➡ *заврња.*

заврато̏ше свр. *удари песницом по потиљку.* – Ма́ни ми се о̏д-главу, да те не заврато̏шем, три̏ дни̏ не́ма да се осве́стиш.

за́вре свр. *завуче, увуче.* – Све́ што̏ се не за́вре у зе́вњу, не́че ни да ни̏кне. Заври̏ га у же́шку во̏ду, и пропе́ри га.

за́вре се свр. 1. *завуче се, увуче се у неки простор.* – Те́сно, не мо̏жемо о̏ба да се за́времо уну̏трa. 2. *продрљи погледом у нечије очи испитује његову намеру.* – Ђа́вол ба́ба, завре́ ми се с њо̏јнете о̏чи по[д] тре́пће, и про̏чита ме, уме́је тека́ да ме скрози̏ра до ма́ли мо̏зак.

завре́ви свр. *почне да говори.* – Она́ кад завре́ви, ни̏кој не мо̏же да ју надвре́ви.

завре́ви се свр. *почне да говори са киме и удуби се у разговор.* – Завре́вимо се, па нуме́јемо да се раста́вимо.

завре́ка свр. *почне да се оглашава врекањем* (о кози). – Заврека́ше ко̏зе, нешто̏ ји у̏плаши, тр̏чи да ви̏диш кво̏ се де́си.

завре́цује свр. *постаје вредан и достојан чега, заврећује.* – Не зна́м да ли ти̏ја чове́к и завре́цује дру̏го, него да га усе́реш ко пупуњ̏ак, јербо за ни̏какьв ку̏рц и неје́.

заврждѝ свр. *почне да вржди, забрује.* – Завржда́ше лимузи̏не, ото̏ше чиновни̏ци комто̊ ва̏рош, а ја́ и башта́ у тра́ктор, па а́јд у То̊дорине ба́ре за се́но.

завр̏же (трп. пр. завр̏зан, -а, -о) свр. *завеже.* – Грео̏та, заврза́л ку̏че, па га два́ дѣ̏на остави̏л без ле́б и во̏ду. Мага́ре се би̏је до̏к је завр̏зано, ка́д је одвр̏зано бе́га у̏свет.

завр̏зак м *плод који почиње да се помаља после прецветавања повртарских култура.* – На́шити пипе́р ве́ч поче́л да и̏ма завр̏зак.

завр̏зан, -а, -о фиг. *неокрепан, неспрепан, спепљан.* – Завр̏зан, смо̏тан, спе́кљан, са́мо се пови̏ра наго̏р-надо̏л, ни̏какву ра́боту нуме́је да пова́не, да му неје́ жена́, ни̏шта од њега не би било̏.

заврља́чи шатр. *нагло баци, завитла и баци.* – Не поди̏рај ме, чу те заврља́чим, да се распу̏кнеш ко пече́нка.

завр̏не свр. 1. *окрене.* – Заврни̏ дете́то на дру̏гу стра́ну, да не гле́да у сљ̏нце. 2. *посуврати.* – Заврни̏ ми рукави̏, да ји не убла́жим док де́рем свињу̏. Заврну̏л

ногáвице до колéна, па чáпка по бáру. 3. *постӣави, па̄ркира.* – Дрóбилицу заврну̏мо на раскрсје, а ју̏тредн дојдé и вáљак на пáру да вáља пу̏т. Заврни̏ колáта у ладови̏ну, да не горé на сльнце. 4. *заокрене, завије у другом правцу.* – Видé ји онá óдолечко, јóш од мóс кад заврну̏ше наовáм, па им ћи̏ма сас ру̏ку да пóитају. Ка[д] да завр̏не комто дóм, зáстану да се укльне, и да предьне. И̏ди заврни̏ овцéне, да не улéзну у дéтелину. ⌂ **кóј какó завр̏не** *како коме падне на паметӣ.* – Ни̏кој ни̏кога нити питу̏је, нити слу̏ша, рабóти кóј какó завр̏не. ⌂ **кóј кудé завр̏не** *ко где стӣгне.* – Мóчају и сéру кóј кудé завр̏не. ⌂ **кóј с когá завр̏не** *сваки са сваким.* – Вáтају се и целиву̏ју се кóј с когá завр̏не.

завр̏не се свр. *окрене се целим телом.* – Завр̏ни се, да ти нештó шьпнем. Заврни̏ се натáм, нáрод прóоди по пу̏т, да те не глéда.

зáврња ж *гвоздени клин који се убада кроз скрепушу, јарам и руду да могу говеда да вуку̊ кола* (упор. заворња). – Дéлови од јерьм су: поли̏ца, рáмењача, жéгље и зáврња.

завр̏та несвр. 1. *гони овце у жељеном правцу, вртӣ их у круг где је добра паша̊.* – Јá постáдо слу̏га, по цéл дьн завр̏там óвце на гáзду по плáнину.

заврти̏ свр. 1. *почне да вртӣ.* – Док ку̏чка не заврти̏ с рéп, пцéта се бе збирају. Кат бáба заврти̏ з глáву, дéда се óдма ри̏па и поóди. 2. фиг. *зачува, уштеди.* – Ожени̏ се, па дојдóше децá на свéт, не мóгу једьн динáрчьк да завр̏тим од њи̏.

завр̏чује свр. *заврће.* – Једанпу̏т искáчамо из водени̏цу јá и брáт ми, и јá с кльу̏ч завр̏чујем да заклóпим водени̏цу, брáт кад ме дру̏сну: Бéж, брé, бáте, ené га вапи̏р. ⌂ **не завр̏чује се** *не задржава се.* – При њи̏ се ређи̏ја не завр̏чује, кóлко испечу̏, тóлко утутьк попи̏ју, пóсле цéде льи̏ђе.

зáврш м *завршни ред окомито постављених снопова жита окренутих класјем надоле при дењењу стога или камаре.* – Камáра не мóже бе[з] зáврш, кó и ку̏ћа бес крóв.

завршé свр. *започне вршу, почне да врше.* – Óн је богáт, и̏ма јáк дóм и големó имáње, дóк завршé, óн оврше̏. (ирон.).

завр̏ши свр. 1. *сврши школовање, изучи за неку професију.* – Мојá уну̏ка зáврши за апотекáрицу. 2. *довврши дењење камаре постављањем завршног реда окомито окренутих снопова са класјем надоле.* – Јá заврши̏ камáру, сá усправéте ли̏тру да слéзнем дóле 3. фиг. *умре, погине.* – Знáм да те кутáл у плéвњу док се неси̏ залечи̏л, да тóј нејé уработи̏л, ти̏ би заврши̏л. ⇔ *позаврши.*

завундáри свр. *запали, припали* (цигарету). – Ту̏рим прет крáве сенцé, па сéднем на тронóшку, завундáрим цигáру, и чéшкам брáду.

заву̏шти свр. *закине, забашури, поткраде.* – Завушти̏л ме је стó и̏льаде динáра, и прáви се лу̏д.

загáден, -а, -о *загађен, затрован.* – Увезу̏ загáдено млекó с некву̏ кéмију из стрáнсће зéвње, па продáвају на човéци по грáдови, а јá мојé млекó расипу̏јем, мóјто не ваљáје.

загáди свр. *испрља, укаља чим гадним, затрује.* – Водá из нáш бунáр нејé за пијéње, удави̏ло се прáсе, па загади̏ло вóду. Пи̏па свáшта, па си загади̏ло ру̏ђе.

загáзди се (рад. пр. загаздéл, -а, -о) *постане имућан, огазди се.* – Нáправи ку̏ћу, зáгазди се, па се почé прáви вáжан. Онá му је изроди̏ла децá док је јóш би̏л сиромá, пóсле је загаздéл. ⇔ *позагазди се.*

загáзи свр. *уђе газећи, угази.* – Немóј да загáзиш долéко, мóж је рекáта длибокá на среди̏ну.

загáзује (имп. загазу̏ј – загазу̏јте) несвр. *улази газећи.* – Гдé је пли̏тко ту̏ј се и̏грајте, не загазу̏јте у̏длабин.

загáља *задизањем сукње разголићује предњи део тела.* – Загáља ју прет сви̏, а онá се млóго и не бу̏ни.

зага́ља се *разголићује се спреда задизањем сукње.* – Спушти́ су́књу, немо́ј да се зага́љаш, то́ј срамотно́.

зага́р м *ловачки пас.* – Па́лашку негде́ зову́ и зага́р. Отвори́ о́чи, ка́д чове́к нади ме́н стоји́, и са́ се чу́дим како́ га зага́ри не залаја́ше. ➞ *палашка.*

зага́ра несвр. *загорева приликом кувања.* – Не во́лим да ва́рим у тој ше́рпу, у њу́ ми сва́ка ма́нца зага́ра, па ко́лко да ме́шем и па́зим до́к се ва́ри.

зага́си свр. *престане да гори, почне да се гаси.* – Сању́јем како́ ба́ба дошла́ и како́ о́ка из ку́јну: Јеле́нко, доне́си ли́сковине, зага́сал ти шпо́ретав. За́гаси се огњ́ат, и́ди га стакни́, да се на́чисто не уга́си. ⇨ *загасне.*

зага́сне свр. *в. загаси.* – Пази́ да не зага́сне огњ́ат. У огњи́ште поче́ше да доту́рају су́ће и дру́ђи, јега́ се не зага́сне огњ́ат по́скоро. ⇔ *позагасне.*

зага́ца[1] свр. *почне да гађа, и гађа извесно време.* – Га́дна деч́ишта, кад ни загаца́ше с ка́мење, зама́лко гла́ве да ни потро́ше.

зага́ца[2] свр. *уговара, утаначује.* – Зага́цам с воденича́ра да са́мо моје́ мли́во ме́ље у сре́ду. Загаца́л је неки́ по́со у Не́готин, па се врну́л да во́ди ма́јстори.

загла́ба несвр. *гази по дубоком блату.* – Са́ си доби́ла но́ве ципе́љће, па немо́ј да ји загла́баш по каљи́ште, не́ло пази́ куде́ штра́паш.

загла́ба се несвр. *блатњави се газећи по дубоком блату.* – Не загла́бај се по то́ј каљи́ште, не мо́гу те опе́рем по́сле.

заглаба́чка ж *блатњаво место, дубоко блато* (упор. глиб). – Си́не, куде́ најде́ то́лку заглаба́чку, па си се то́лко измьшка́л до гу́шу. ⇨ *заглобачка.*

загла́ви (трп. пр. загла́вен, -а, -о) свр. 1. *учврсти заглавком.* – Напра́ви загла́вће и заглави́ ногари́ на аста́лат, расклима́л се, па не мо́ж ни́шта да се поста́ји на ње́га. Кре́ветат бе́ше загла́вен, са́ се разглави́л, па скр́ца, ма́лко ли се помери́ш. 2. фиг. *упадне у невољу.* – Заглави́л у ло́ше дру́ство, до́м се не сврчу́је.

загла́ви се свр. *заглиби се.* – Мо́ра да па́зим, го́р се мо́ж и загла́вимо кат прео́димо преко је́ндекан. ⌂ **заглави́ло се** фиг. *згомила се народ, направи се гужва.* – А на́род бо́лесан ли је, бо́лесан, заглави́ло се по ко́дницити она́м у бо́лницу.

загла́вка ж 1. *клин којим се што заглављује, заглавак* (упор. кајла). – За сва́ћи тру́п на́јде се и загла́вка. Коса́ се сас гри́вну причвр́сти за коси́ло, али тре́бе да се до́бро загла́ви сас загла́вку. 2. фиг. *особа незгодног карактера.* – Голе́ма је загла́вка, те́шко с ње́г мо́же чове́к да спорецу́је. Ма́лечак чове́к, али голема́ загла́вка. Си́гуран ко врбо́ва загла́вка.

загла́вља несвр. *упада у нешто из чега је тешко да се извуче.* – Љу́ђи смо, мо́ра се пома́гамо, а и пу́тат је на́ш, за́једничћи на це́ло село́, па сви́ че о́димо по ње́г, што́ да гма́цамо и загла́вљамо ко́ла по каљи́ште.

загла́вља се несвр. фиг. *упада у лоше друштво.* – Не загла́вљај се у сва́каква дру́ства, гла́ву че изгу́биш.

загла́дни свр. *постане веома гладан.* – Загладне́мо, а свекр́ва ју јо́ш не́ма да доно́си обе́д. Ву́ча загладне́л, па му не мо́гу надви́јем: како́ ја́ олу́пим пера́шку, о́н ју це́лу ту́ри у у́ста и прогл̥не. ⇔ *позагладни.*

загле́да свр. *осмотри пажљиво.* – Загле́дај бо́ље по ћошети́ја, та́м че га на́јдеш где си га затури́л. ⇨ *позагледа.*

загле́да се свр. 1. *узајамно се зглеадју, погледима се одмере, заљубе се.* – С мо́јвога се загледа́мо на ва́шар, и по́сле се узе́мо. 2. *устреми поглед, упиљи се у кога или што.* – Загледа́ла се у ње́г ко теле́ у шарена́ вра́та, па ни да тре́пне.

загле́цује несвр. *загледа.* – Отћи́ну кла́с, па га стрља́ју мецу дла́нови, загле́цују зрна́та, гле́дају ко́лко су кру́пна, да ли је жи́то стаса́ло за же́тву. Поче́ башта́ да ме прачу́је на́-оро, да загле́цујем девојчети́ја.

заглéцује се несвр. *загледа се.* – Заглéцујe се у комшúку, а онá пóстара од њéга дéсет гóдине. Мýжи залúмају мýшће рáботе: заглéцују се у острúла, распúтују се мóже ли се набáве матúће и кóсе.

заглобáчка ж *в. заглабачка.* – Úч нúгде да нéма каљúште, óн че нáјде заглобáчку да се заглóби до гýшу, па тóј ти је.

заглóби (трп. пр. заглóбен, -а, -о) свр. 1. *заглиби у дубоко блато.* – Заглобúмо кóла, па ји манýмо, и дојдóмо си дóм. Кóла остáдоше заглóбена у долúну, мú испрегнýмо говéда, па си дојдóмо дóм.2. фиг. *забоде, зарије.* – Јá сам сељáк човéк, и јá си úмам мојé мýће којé ме једý, тé тýв под мúшку заглобúле зýби, ал тóј се на вáс не тúча.

заглóби се свр. *заглиби се у дубоко блато.* – У нáше селó добрó док је ýбаво врéме, чúм пáдне ћúша, заглóбиш се до колéна. Заглобúла сам се до гýшу у каљúште.

заглóце свр. фиг. *почне речима да глоће, нервира.* – Јетрва ме је заглоцáла откакó сам дошлá у овýј кýћу.

заглувéл, -а, -о *који је обавијен тишином.* – У селó сá скóро да ни нéма децá, свé стáрци, заглувéле и занемéле кýће, нúгде расáдена градúна, нúгде зајáзени јáзови.

заглупавéје свр. *заглупави.* – О[д] тóг глýпог áвгуса да се мáнеш, да и тú не заглупавéјеш прекај њéг. Овчáр ýпланин заглупавéје од самотúњу.

заглýши свр. *учини глувим, или наглувим.* – Не дéри се тóлко, зáглуши ме.

загмáца свр. 1. *почне да гаца.* – Загмацáмо у каљúште до колéна, че си опњци потрóвимо. 2. *умаже руке тестом.* – Јóш тьвнинóм женá се дúsa, и замешýје: отсéје чúсто брáшно на нáјгусто сúто, напрáји рýпу у срединý, тýри сóл и исúпе квасьц штó је вечертýту подмесúла, досúпује вóду, и загмáца рýће до лáктови дóк замéси големó тéсто за пéшес вурњáка, а некьд и пóвиш.

загнóји свр. *постане гнојан* (о рани). – Кад рáна загнóји, трéбе гнóјат да се чúсти, да пóбрзо зарастé.

загнóји се свр. *почне да се пуни гнојем.* – Загнојúла ми се петá, па ни мóгу да се обýјем, ни мóгу да óдим.

загњетé свр. 1. *завуче што у нешто.* – Úмао јеђé, па га загњéто негдé, сá да ме убúјеш, не мóгу се сéтим гдé сам га загњéл. 2. *сакрије што у нешто.* – Тодóра стýри матúку оди рáмо, па ју загњéте у трњáк, да ју дрýћи не нáјду.

загњéте се свр. *завуче се, увуче се.* – Загњетé се под црђе, и прáви се да спú. Њéкња свé пóврља и пóтроши по кýћу, мéн и не глéда кудé удáра, дечúца се загњéла у ћошé, и пиштý ко пилетúја.

зáгњи, -а, -о 1. *који је остраг, позади, стражњи.* – Крáва ми обосéла на óбе зáдње нóђе. 2. *који се налази на самом крају реда или низа, последњи.* – Дошлó је зáгње врéме, вúше не мóж да нáјдеш поштéно ни мýшко ни жéнско, свé се усампасúло. ⇨ *загњи.*

загњúта несвр. *завлачи, угурава.* – Јá му крúшом загњúтам пáре у рýће, а óн ме одáва.

загњúта се несвр. *завлачи се, угурава се.* – Загњúта се гдé му нејé мéсто, че зарадú тепáње.

зáгњица ж 1. анат. *део тела којим се седи, стражњица.* – Не задевáј се, да не добúјеш по зáгњицу. 2. *стражњи део одевног предмета* (упор. прегњица). – Кудé си се завирáла, та си тóлко уљопáла зáгњицуту. ⇨ *загњица.*

загóвни свр. фиг. *траљаво започне неки посао, а најчешће га и не доврши.* – Каквó пóчне да рабóти, сáмо га загóвни, и остáви. Тúја говњáр, сáмо загóвни нештó, па се измькне да дрýћи испрáвљају кво је óн заговнúл.

заго́ди (трп. пр. заго́ден, -а, -о) свр. *уговори, постигне договор.* – Ми́ загоди́мо девоѣ́у за на́шега си́на чѣ́к у тре́ѣо село́. Ти́ја овѣ́н је заго́ден и капари́сан, са́мо да премр̀ка о́вце, и но́ви га́зда си га узи́ма.

заго́ји се свр. *почне да се тови, почне да добија у тежини обилно се хранећи.* – Загоји́л се ко ве́пар, па му ви́снуло шћембе́, ко да је у деве́ти ме́сец. ⇔ *позагоји се.*

заго́ли се свр. *подигне предњи део сукње, разголићујући се пред ким жели да га понизи.* – Бе́оше две́ јетр̀ве, па кат се зака́рају, не зна́ју кво си ду́мају једна́ на дру́гу, заго́ле се па обли́чја пра́ве.

загоми́ља несвр. *досађује упорним запитивање, приговарањем или мољакањем, зановетa.* – Са́мо некво́ тра́жи, загоми́ља по це́л дѣ́н. Одртаве́ло, па само загоми́ља: те то́јте, те ово́јте, те оно́јте, ко да неѣ́и и́ма вре́ме са́мо ѣу́ да слу́ша. Не загоми́љај мло́го, него је́ц̣ отру́лницу и пу́кницу, ако ве́чем не једе́ш ла́јна и три́чњаци.

загомиља́ч м пеј. *досадан човек, гунђало.* – Не́чу с ѣе́г да и́дем, голе́м је загомиља́ч. Ма́ти ми је, али је загомиља́ч што́ га не́ма у све́т.

заго́н м *сужени део обора где се стадо натерује на мужу.* – Једѣ́н поткáрује, а двојица се́дли на столи́чѣе на заго́н и му́зу о́вце. Бе́ше Ц̣у́рц̣овдѣн, при́двечер де́да и ја́ прикара́мо о́вце до заго́н за музе́ѣе. ➞ *прогон.*

загори́ свр. 1. *због прејаке ватре поцрни и добије непријатан укус.* – Зегоре́л ти пасу́љав, па наго́рчује. Загоре́л ко тига́ѣ. 2. *јако ожедни.* – Који́ препи́је реѣи́ју, по́сле загори́ за во́ду. 3. *успали се због дужег потискивања сексуалног прохтева.* – Му́ж вој на печа́лбу, она́ загоре́ла, ту́ј не мо́ж да ома́неш.

заго́рѣичав, -а, -о *који је прилично загорео.* – Заго́рѣичаво је́ло неје́ добро́ ни на у́кус, ни на ми́рис. ⇔ *назагорѣичав.*

загоро́тина ж *оно што је загорело током кувања или печења.* – Реѣи́јава мири́ше на загоро́тину, ал не́че оста́не неиспи́јена. Насо́ли сас пе́пел где́ је загоре́л каза́нат, па узни́ о́стру че́тку, и отр̀љај загоро́тинуту, са́мо сас кр̀пу не мо́ж да ју отр̀љаш.

загору́је несвр. *загорева.* – Та́ј ше́рпа и́ма тѣ́нко дно́, па заго́рује какво́ да се ва́ри у ѣу́.

загорчи́ свр. *постане горко.* – Пази́ кво́ рабо́тиш, што́ ти је данѣ́с бла́го ко ме́д, ју́тре мо́же да ти загорчи́ ко пели́н.

загосподи́ се свр. *погосподи се, уобрази се.* – Сле́зли у гра́д, загосподи́ли се, али си у пла́ц са́де пипе́р и чу́вају си живи́ну.

загра́ден, -а, -о *ограђен.* – У загра́дену гради́ну о́вце не ула́зе, се́м ако несу́ на две́ но́ѣе.

загра́ди свр. *окружи оградом, огради какав простор.* – Збра́ше се некакви́ ѣу́ѣи, у некакву́ го́ру, загради́ше некакви́ трѣ́аци, па у ѣи́ накара́ше некакве́ о́вце… (нар. пр.).

загра́ди се свр. *окружи се оградом, огради се.* – Сви́ се загради́ли, једи́но они́ не́мају ни́какву о́граду окол ку́ћу.

за́граца ж *ограда.* – За́граце на све́ стра́не. Тре́бе те обе́се на пр̀ву за́грацу, а неје́ на бадне́ру, па да виси́ш. От чове́ка за́граца не́ма. (посл.).➞ *ограда.*

загра́ц̣ује несвр. *ограђује.* – Ја́ дѣ́ѣу загра́ц̣ујем, комши́ја но́чу разгра́ц̣ује, и мо́ра или да се би́јемо, или да и́демо на су́д.

загрди́ свр. *почне да се оглашава гроктањем* (о свињи). – Загрде́ше свиѣе́те, и́ди им да́вај нешто́ да једу́.

загребе́ свр. 1. *почне да гребе, запара.* – Загре́би ма́лко с но́ж, да ви́диш да ли и́ма ма́лко сирови́нка испод кору́, ел се скро́з исуши́ло. 2. *захвати мању количину чега.* – Загре́би у кото́л во́ду, па га ту́ри на шпо́рет да се згре́је вода́та. Ја́ не́мам па́ре на ку́п, па о́н са́мо да загребе́ ко́лко му тре́бе.

загре́је се свр. *угреје се.* – За́греја се вре́ме, же́тва се не́че заба́ви. ⇔ *позагреје се.*

загре́пци м мн. *најмање квалитетно повесмо од кучине.* – Гр̏снице се очу̏кају на тр̏лицу, па се гребу̏ на гре́бенци и одво̀је се пове́сма, од њи̏ се ткају пр̏тена пла̀тна, оно̀ј што оста̀не на гре́бенци су о̀греби, а оно̀ј што отпа̀дне су загре́пци, од њи̏ се ткају са̀мо поња̀ве.

загри̏ба несвр. *захвата мању количину неке течности.* – Загри̏бамо с ко̀ве во̀ду у ви̏р, па посипу̏јемо гради̏ну.

загризе́ свр. *почне да гризе.* – Сва̀ку ја̀буку загри̏зе, па ју оста̀ви, по̀сле дру̏ђи мо̀ра по њѐга да ју доједе̏.

загр̏ка свр. 1. *почне да грче* (о грлици). – Мло̀го во̀лим да слу̏шам ка̀д једна̀ гр̏лица загр̏ка од ову̏ј стра̀ну, а дру̏га од ону̏ј, па ко да се натпо̀јују момѣ̏к и дево̀јћа. 2. нар. вер. *моћ првог јутарњег оглашавања грлице да зачара човека ако га чује празног желуца.* – Ако те гр̏лица загр̏ка, и̏ма да загркаве̏јеш.

загркаве́је свр. *изгуби глас од прехладе̏ или напрезања гласних жица, промукне.* – Де̏ца̏, до̀ста се дра̀сте, че загркаве̏јете. Како̀ су пошли̏ по неве̏сту, Бо̀жа Јели̏ћин је поче̏л да цвр̏ка и да поје̏, до̏к неје̏ на̀чисто загркаве̏л. Пи̏ли студено̀ пи̏во, па сви̏ загркаве̏ли.

̊загр̏лчес, -та, -то 1. *флаша са проширеним грлићем.* – Напре̏д и̏маше голе́ме загр̏лчесте вла̀ше, са̀ ји не́ма. 2. *пуначак око ручних и ножних зглобова.* – И ручи̏це и ножи̏це му загр̏лчесте.

загр̏не (трп. пр. загр̏нут, -а, -о) свр. 1. *огрне.* – Се̏де у ладови̏ну, па загр̏ну ване̏лу да вој не дозиме̏је. 2. *огрне земљом стабљике кромпира или кукуруза при прашењу.* – Мору̏зу загрну̏мо, са̀ тре̏бе да по̀чнемо да загрта̀мо компи̏ри. Не посе̏чкујте, нѐло ко̀пајте, дру̏ђи нѐма ко̀ј мору̏зу ни да ни око̀па, ни да ни загр̏не. Бе̏оше постаса̀ли по по̀ље: мору̏за загр̏нута, ло̀зје око̀пано, лива̀де око̀сене, а за же̏тву јо̀ш неје̏ сти̏гло. ➞ *огрне.*

загр̏не се *огрне се, пребаци нешто преко себе.* – Ка̀да ду̏ну у дуду̏ци, па се младѝња ува̀ти у о̀ро, а ста̀ри љу̏ђи на̀около, загрну̏ли се с капути̏, стоју̏ и гле̏дају. Де̏да седи̏ уз огњи̏ште, загрну̏л се сас кожушче̏, и ца̀рка сас машу̏ по пе̏пел.

загрозе́је несвр. *испуњава се грозом, гадљивошћу.* – Ка̀д га ви̏дим онака̀ му̏савог и сопуља̀вог, то̀лко ми загрозе̏је, да не мо̀гу по̀сле ле̏б да једе̏м.

загро̀зи свр. *испуни грозом, гађењем.* – Ка̀т по̀чне сва̀какво да бла̀нта уз аста̀л, загро̀зи ми једе̏ње, а ста̀р, не мо̀ж да му ка̀жеш да преста̀не.

загро̀зи се свр. *испуни се грозом и гађењем.* – Како̀ сам то̀ј виде̏ла, о[д] тѣг ми се живо̀т за̀грози.

загр̏та несвр. *друго по реду окопавање кукуруза са нагртањем земље око струкова.* – Кад загр̏тамо мору̏зу, ако је њи̏ва голе̏ма, иска̀рамо по̀стат, па се̏днемо ма̀лко да одѣ̏немо. Мору̏за се пр̏во ко̀па, па загр̏та. ⇔ *дозагрта.*

загрта̀ње с 1. *друго окопавање кукуруза.* – И̏демо у Сулима̀ново на плеве̏ње, на копа̀ње̏, на загрта̀ње, на косе̏ње, на же̏тву, када̀ која̀ ра̀бота сти̏гне да се рабо̀ти. Пр̏во и̏де копа̀ње, па̏ загрта̀ње. 2. *време у коме се обавља овај пољски посао.* – Дру̏ђи си̏н ми се ро̀ди у загрта̏ње мору̏зу. ➞ *нагртање.*

загр̏тка ж *огртач, кабаница.* – Време̏во се натунти̏ло, поне̏се ли си загр̏тку?

загу̏бен, -а, -о фиг. *изгубљен, прирост.* – И ми̏ Лужни̏чањће несмо̀ загу̏бене, не мо̀же сва̀ћи да ни бѣ̏ш тека̀ љѐко прева̀ри.

загу̏би свр. фиг. *погуби кога.* – Не ди̏рај се, чу те уда̀рим да те загу̏бим.

загу̏би се свр. *изгуби се.* – Че се за̀губимо у ову̏ј маглу̏. По̀што се њо̀јното дете̏ загуби̏ло, че испра̀чује и сироче̏то у пла̀нину, да и ње̏га загу̏би. (нар. пр.).

загу̏ка свр. 1. *почне да гуче* (о голубу). – На̀јвише сам воле̏ла да слу̏шам ка̀д у на̀ше бра̀ниште у Гу̏сту пади̏ну го̀луб загу̏ка, и гр̏лица загр̏ка. 2. *моћ првог јутарњег*

оглашавања голуба да зачара човека ако га чује празног желуца. – Ако те ју̏тром гугута̏р загу̏ка, и̏ма да ти се ди̏гне на гу̏шу гу̏ка. (нар. вер.).

загу̏лен, -а, -о *својеглав, незгодан, задрт.* – Све̏ разу̏ми, али неје̏ загу̏лен, него до̏бар, а до̏бар је и̏сто ко и замла̏тен. О̏н је мло̏го загу̏лен, с ње̏га не мо̏ж на кра̏ј да иско̏чиш. ➞ *загуљастрен.*

загу̏лено прил. *незгодно, неудобно.* – Пр̏ва два-три̏ дѣ̏на су загу̏лена за ра̏боту, док се ужи̏га човѐк, по̏сле и̏де. ■ **по̏загулено** комп. *незгодно, непријатно, неудобно у већем степену.* – Од о̏вчо млеко̏ је по̏загулено да се пра̏ји ву̏рда, зато̏ј што је оно̏ по̏густо от кра̏вјо, па тре̏бе да се ме̏ша до̏к се ва̏ри да не загори̏.

загу̏ли вулг. свр. *посуврати кожицу на пенису.* – Ни̏шта ми не мо̏ж, по̏јак сам о[д] те̏бе, мо̏жеш са̏мо да ми га загу̏лиш. ➞ *зажуљи.*

загуља̏стрен, -а, -о *својеглав, незгодан, задрт* (упор. загулен). – Куде̏ бѣ̏ш ме̏н да запа̏дне таква̏ загуља̏стрена жена̏, це̏л ве̏к да ју но̏сим на грби̏ну.

загуљо̏тина м/ж *онај који је загулен, који је задрт и наопак.* – О̏н је једна̏ загуљо̏тина што̏ га не̏ма у све̏т, с ње̏г ни̏кој неје̏ изле̏зал на кра̏ј.

загу̏ши свр. 1. *угуши, задави.* – Не пригр̏тај ме то̏лко, че ме загу̏шиш од ми̏лос. 2. *заустави рад вршалице убацивањем неразвезаног снопа у њу.* – Ако бага̏ч пожу̏ри, па гу̏рне одједну̏ш це̏л сно̏п и загу̏ши вршȁлицу, тѣ̏г потрајѝ до̏к ју опра̏је.

загу̏ши се свр. *згомила се, заглави се, направи застој.* – Сла̏ма поче̏ да испа̏да из вршȁлицу на о̏тћид, мо̏ра да је се уну̏тра некво̏ загуши̏ло.

за̏д рет. предл. *иза, одастраг, страга.* – Немо̏ј да и̏деш зад ме̏не, и̏ди пред ме̏не, да те ви̏дим где̏ си, и какво̏ рабо̏тиш.

зада̏ва несвр. *задаје удараце, наноси болове.* – Немо̏ј да ми зада̏ваш ви̏ше му̏ће и сећира̏ције, пушти̏ ме да дѣ̏нем ма̏лко с ду̏шу.

зада̏ва се несвр. *нагло се појављује, задаје се издалека.* – Поче̏ше да се зада̏вају о̏блаци от Ста̏ру пла̏нину, че бу̏де не̏време.

зада̏вен, -а, -о *усмрћен дављењем.* – Ка̏т погле̏дам и̏мам кво и да ви̏дим: три̏ о̏вце леже̏ зада̏вене у трља̏к, а друђе̏те ји ни̏где не̏ма.

зада̏ви свр. *усмрти кога дављењем.* – Дево̏јчето кли̏ма сас гла̏ву, пригну̏ло те̏тку окол ши̏ју и сти̏снуло ју, ко да че ју зада̏ви. Чу те зада̏вим да те ви̏ше не̏ма. Задави̏ло ви, дабо̏гдаде, каве̏во, не би га ни пи̏нули, да сам знала̏ да сте то̏љѣи сѣ̏бльзи.

зада̏ви се свр. 1. *угуши се гутањем превеликог залогаја.* – Ја̏ га чу̏јем, али не мо̏гу да ора̏тим, саде̏ зе̏вам ко коко̏шка ка̏т се зада̏ви сас перо̏ оди лу̏к. Чове̏к мо̏же и с во̏ду да се зада̏ви. 2. *загрцне се.* – Не мо̏гу ви̏ше да ви при̏чам, задави̏ се од смеја̏ње. Сажва̏чи у̏баво па прогљ̏ни, да се не зада̏виш.

зада̏вља несвр. *гуши, чини да се тешко дише, загрцњује.* – Сино̏ч је седе̏ла до који̏ ре̏д, чешља̏ла је клчи̏шта, па вој се навле̏кла прашиња̏к у гу̏шу, зада̏вља ју па се с вре̏ме на вре̏ме зака̏шље. С ћи̏ју тре̏бе исполѣ̏к, пр̏во ма̏лко пи̏неш да ви̏диш да ли је ја̏ка и леко̏вита, или је ме̏ка и тру̏је, да ви̏диш од кво је пе̏чена, да ли зада̏вља, ил кли̏зне низ гу̏шу.

зададе̏ свр. *учини коме што непријатно.* – Голему̏ ми бри̏гу зада̏де, нити мо̏гу да једе̏м, ни да спи̏м.

зададе̏ се 1. *нагло се појави на видику.* – Кат се зададе̏ стра̏шан о̏блак, ја̏ о̏дма бе̏гам у кре̏вет ако сам до̏м, ако сам у по̏ље, вр̏ља̏м на гла̏ву би̏ло кво̏. 2. *жури, пусти корак.* – Заста̏немо ма̏лко док поизмѣ̏кну, па се па̏ј зададе̏мо по њи̏. Зада̏л се Миладѝн преко Не̏новицу, па ала̏ ли је, магла̏ ли је.

задангу̏би се свр. *занесе се у каквој беспослици.* – Немо̏ј да се задангу̏биш, па да те не̏ма це̏л дѣ̏н, нело се бр̏зо вр̏тај.

за́дањ/за́дњи, -дња, -дњо 1. *који је остраг, стражњи.* – Но́вченик но́си у за́дњи џе́п од панталóне. 2. *који је на самом крају реда или низа, последњи.* – Не́чу да се дозво́лим да бу́дем за́дањ у село́. И деца́ се ви́ше не ра́џају, за́дњо дете́ је завика́ло у Калџере́ло пре́ педесе́ го́дине. ⇨ *загањ, загњи.*

заде́ва свр. *задиркује.* – На́не, Ли́цко ме заде́ва и поди́ра да је по́јак од ме́н, и да су они́ по́газде од на́с.

заде́ва се свр. *задиркује се.* – Не заде́вај се, чу те ши́бнем с куде́љуву да ти глеци́ испа́дну. Сѣ́г ако ви те́памо, а че ви те́памо си́гурно, не́ма од ва́с ни заире́ да оста́не, че оста́вимо са́мо неко́лко да при́чају сас ку́га сте се три́пут задева́ли.

задеве́тен, -а, -о *запетљан, нејасан. тајанствен* (о исказу). – Закуку́љено, замуму́љено, задеве́тено, задесе́тено, ни́ га мо́ж откуку́љиш, ни́ га мо́ж одмуму́љиш, ни́ га мо́ж раздеве́тиш, ни́ га мо́ж раздесе́тиш. (разбр.). ➞ *задесетен, закукуљен, замумуљен.*

задеве́ти свр. фиг. *замрси, запетља, учини двосмисленим.* – О́н ка́д га закуку́љи и замуму́љи, па зачучу́љи и задеве́ти, адвока́т не мо́же да га растума́чи.

задево́јчи се свр. *постане девојка.* – Зна́је она́ те́ј ра́боте, неје́ вој пр́ви пу́т, севтељк је направи́ла јо́ш ка́т се задевојчи́ла.

заде́ли се свр. *деобом почне да се одваја од других укућана.* – Ка́т се бра́ћа заде́ле ре́тко ку́де да се не ска́рају, па и сте́пају, и то́ј окол ситни́цу.

заде́ља свр. *засецањем појединих стабала означи своју парцелу у шуми.* – Ца́бе з бра́та постави́мо ме́це и задељáмо дрвја, о́н си па́к сече́ дрва у мо́јту делни́цу.

заде́не[1] свр. *почне да дене* (пласт, стог, камару). – Ти́ си задену́л голему́ кама́ру, че и́маш ли до́вољно сно́пови да ју завр́шиш.

заде́не[2] свр. *затакне што у нешто.* – Заденýла кра́јеви от су́књу за поје́с, па вој се но́ђе блѣснуле до нат коле́на.

заде́не[3] свр. *дирне речима, вербално изазове, зачикне.* – Заде́не ме, па се измѣ́кне и смеје́ ми се, зна́је да не мо́гу да га сти́гнем.

заде́ре свр. *почне да гули кожу, почне да дере.* – Тамѣ́н закла́мо и задра́мо свињу́, они́ прати́ли дете́ да све́ мању́јемо, и да трчимо́, кра́ва им се зате́ли́ла.

задесе́тен, -а, -о *запетљан, нејасан. тајанствен* (упор. задеветен). – Закуку́љено, замуму́љено, задеве́тено, задесе́тено, ни́ га мо́ж откуку́љиш, ни́ га мо́ж одмуму́љиш, ни́ га мо́ж раздеве́тиш, ни́ га мо́ж раздесе́тиш. (разбр.).

зади́гне свр. *подигне нешто до извесне висине.* – Зади́гни ми кошу́љу, па погле́дај да ли ми је нешто́ изле́зло на грби́ну, мло́го ме срби́. ⇔ *позадигне.*

зади́sa несвр. *задиже нешто до извесне висине.* – Не зади́sај то́лко су́књуту док седи́ш, сви́ те гле́дају.

зади́ја свр. *задахне, ошамути дахом.* – Веле́ да неве́ска пр́во зади́ја коко́шће у кокошка́рник, па ји по́сле пода́ви.

зади́ја се свр. *задиха се.* – Остаре́, од ма́лко се зади́јам, несѣ́м ви́ше за ни́какву ра́боту.

зади́ми свр. фиг. *запали цигарету.* – А́јде да зди́мимо по једну́, и да тр́гнемо по неку́ од му́ченицуву.

задова́ља несвр. *чини коме по вољи, задовољава* – Мо́раш да га задова́љаш с добру́ ре́ч, ако о́ч да ти препи́ше има́ње.

задово́љен, -а, -о *коме је испуњена свака жеља, задовољан.* – Деца́ ни не́су гладува́ла, ни боса́ оди́ла, али несу́ била́ бѣ́ш са све́ задовољѐна, ра́тно вре́ме било́.

задово́љи свр. *испуни сваку жељу.* – Задовољи́ли су ни са све́, а на́јвише с у́баву ре́ч.

задо́ји свр. *пр̄ви п̄ут нахрани млеком из дојке, надоји.* – Несѣ̑м има̏ла млеко̀ да га задо̀јим, не̏ло га задоји̏ла баба-Ми̏лица. На ја̏гње мо̀ра за пр̄ви пу̏т да се помо̀гне да се задо̀ји.

задо́ми свр. *сагради дом, п̄ост̄ане домаћин, закући се.* – Вре̏ме ти је да се же̏ниш, до̀м да задо̀миш, деца̏ да доби̏јеш, мла̏дос да ти у ни̏шта не проо̀ди. Ку̏ћу му направи̏мо, задоми̏мо га, са̏ са̏мо још да га оже̏нимо.

задори́ца м/ж *кавгаџија, свађалица.* – На то̀га задо̀рицу све̏ ма̏лко, и све̏ му сми̏та. Њи̏на деца̏ задо̀рице, зато̀ не̏че ни̏кој да се и̏гра сас њи̏.

задре́ме свр. *задрема.* – Са̏мо што̀ задре̏мем, ба̏ба ме пробу̏ди да ми испри̏ча кво се досети̏ла.

за́держан, -жна, -жно *који је очуван, који је још у снази и леп̄от̄и.* – У̏бава дево̀ћа, а и ма̏ћа вој за̏держна, до̀даде чи̏ча и пре̏мазни си муста̏чи.

задржи́ свр. *ост̄ави за себе; сп̄речи да оде.* – Сва̏ че ји продаде̏мо, али једно̀ ци задржимо̀ за на̏с.

задржи́ се *п̄роборави где, ост̄ане дуже него шт̄о је т̄ребало.* – Ја̏ се задржа̏ у за̏другу, а ви̏ несте̏ треба̏ли да ме че̏кате за једе̏ње. ⇔ *п̄озадржи се.*

задр̏ља свр. *дрљачом усит̄ни земљу и п̄оравна п̄оорану њиву.* – Што је до на̏с, ми̏ поора̏мо, посеја̏мо и задрља̏мо, са̏ за ната̏м не̏ка му Бо̀г ми̏сли.

задрља́веје свр. *п̄ост̄ане крмељив.* – Остаре̏је, задрљаве̏је, напу̏шти се, ма̏не да личи̏ на човȅка. О̀чи му ста̏лно задрљаве̏ле, и̏ма некву̀ о̀чну бо̀лес.

задр̏љан, -а, -о *дрљањем п̄оравњен.* – Сва̏ка му њи̏ва на вре̏ме нађу̏брена, поо̀рана, посе̏јана и задрља̏на.

задр̏нка свр. *п̄очне да дрнка, зазвони.* – Задрнка̏ше зво̀не, неко̀ј је умр̏л. ⇨ *задрњ̏ћа.*

задр̏њ̏ћа свр. *в. задрнка.* – Некоје̏ вре̏ме за̏дрњ̏ћа др̏њ̏ћало, и ми̏ пра̏вац шко̀ла, па у ко̀дник, па у учио̀ницу. Тамѣ̑н реши̏ да се осве̏жим с једно̀ зно̀јно пи̏вце, ка̏д телево̀н за̏дрњ̏ћа.

задр̏са свр. 1. *п̄очне да уједа зубима.* – Задр̏са ме ку̏че за но̀гу, на̏аше си ку̏че, али се са̏мо и̏гра, неје̏ изисти̏нсћи да о̀че да ме а̏пе. 2. фиг. *п̄очне да п̄ецка речима.* – За̏дрса ме свекр̏ва от како̀ сам дошла̏ за њо̀јнога си̏на, и док не умре̏ све̏ те̏ка је с ме̏н посту̏па̏ла.

за́друга ж 1. *п̄ородична заједница са већим бројем чланова п̄овезаних блиским крвним сродст̄вом.* – И̏маше гр̏нци од зе̏вњу, како вр̏чве, и који̏ су ја̏ка за̏друга у по две̏ грнци ва̏ре, у једно̀ чорбу̏, у једно̀ пасу̏љ, за̏друга голема̏, мло̀го љу̏ди тре̏бе да се̏дну да једу̏. 2. *сеоска п̄родавница.* – На село̀ ти је за̏друга и прода̏вница, и ме̏сто за збирштину, и о̀ткупно ме̏сто куде̏ се сељак оскубе̏ ко коко̀шка. У на̏шу за̏другу не̏ма кво̀ да ку̏пиш, али цига̏ре и пијељк и̏ма ста̏лно, и ко̀лко о̀ч.

задру́са свр. *п̄очне њушком да удара виме.* – Пу̏штимо теле̏ да си̏са, оно̀ кад задру̏са кра̏ву, она̏, си̏рота, са̏мо ши̏ри но̀ђе.

заду́ва свр. *п̄очне да дува.* – Кад заду̏ва ла̏дан ве̏тар, ми̏ си накладе̏мо ку̏бе, а̏ко је ле̏то.

заду́ва се свр. *п̄очне да т̄рули.* – И̏ма некоје̏ ја̏буће се задува̏ле, тре̏бе да ји проб̏ерем̏о и исвр̏љимо, да не покв̏аре и здра̏вете.

заду́ван, -а, -о *који је начет т̄руљењем.* – О̀ба смо вој си̏нови, али ме̏н у̏век даде̏ заду̏вану ја̏буку, а ње̏му здра̏ву.

задудњи́ свр. *п̄очне п̄от̄муло да грми.* – Не̏ма-не̏ма, па кад задудњи̏, чи̏ни ми се про̀зори че излете̏ из ду̏вар.

заду́ма несвр. *п̄очне да говори.* – Ка̏д ба̏ба виде̏ла зе̏та, задума̏ла: Ле̏љ̏ће, ле̏љ̏ће, изеде̏м га, кљ̏в је у̏бав!

за́душан, -шна, -шно *оно што се чини за душу, који се односи на подушје.* – Су́бота је за́душан дѣ́н, не́је добро́ на ти́ја дѣ́н да се рабо́ти.

заду́шен, -а, -о *испечен уз помоћ паре, под поклопцем.* – Задуше́но месо испе́чено у ву́рњу се распа́да од ко́сће, и ле́пи за пр̏сти и ду́шу.

заду́ши свр. 1. *отежа дисање, загуши.* – Ле́ти ју ни́шта не мо́ри, а зи́ми ју мло́го заду́ши, и́сто и је̏сени кад је сту́д. 2. *запише и изложи деловању паре да омекша, или се лагано опече.* – Ка́д изва́дим пога́чу, заду́шим ју сас меса́љ, и у́баво уви́јем, да омекне́је. Кад је ле́б мло́го тврд, заду́шимо га на па́ру да омекне́је.

заду́ши се свр. *запари се у затвореном простору.* – Попо́шће се испечу́ на пло́тну, па се ту́ре у на́јлонсћи ца́к да се до́бро зазно́је, ил се ту́ре у некѣ́в су́д и покло́пе, да се заду́ше, да могу́ да се љу́ште.

за́душка ж мед. *астма.* – Ма́ти ми болу́јеше од за́душку. Ја́ сам здра́ва, да ме за́душка не да́ви, ме́н до̏ћид не би́ има́ло. ➞ *засип, затаушка.*

заду́шљив, -а, -о *загушљив.* – Заду́шљиво вре́ме, спре́ма се за ћи́шу.

заду́шница ж вер. пр. *дан посвећен мртвима, задушнце.* – Ја́ када у́мрем, не́че да и́ма ко́ј да ми на заду́шницу запа́ли свечу́. Че́три заду́шнице и́ма: једна́ је пред Вели́гден, једна́ има ле́ти, је̏дна и́ма је̏сени, и зи́ми и́ма једна́.

за́душчина ж 1. *запара, спарина пре кише.* – За́душчина, не мо́же да се ди́ше, а ка́м ли некво́ да се рабо́ти. 2. *простор без природног проветравања, мртвина.* – О́вце ви́ше во́ле да пла́ндују на ветроме́тину, не́го где̏ је за́душчина. ➞ *заусларчина, заусларшина, усларшина.*

зађи́лка свр. *почне да голица.* – Ко́лко пу́ти ле́ти на њи́ву за́једно с ма́нцу ку́снеш и скаку́тку, ма́лко те зађи́лка у гу́шу, али про́јде.

зуђу́ран, -рна, -рно *измршавео, малаксао, слаб.* – Прода́де ми Дра́ган и[з] Сли́вовик ја́гње, али оно́ зуђу́рно, мр̏шаво, не́чу мо́гу да га свр̏нем.

зажа́ли свр. *почне да жали, осети жалост због чега.* – Че зажа́лиш ако ме не послу́шаш, и не врне́ш се.

заждре́би се несвр. *почне да се ждреби.* – Заждреби́ла им се коби́ла, па прати́ли дете̏ да о́дма и́дем.

заждри́гне свр. *застане у грлу.* – Који́ ми је уби́л петла́, заждригну́ло му, па ни́кад месце̏ да не ви́ди. (клет.).

зажедне́је свр. *постане жедан.* – Ка́т човѐк у ру́дину зажедне́је, о́н не би́ра мло́го во́ду, са́мо ли ју и́ма, па ма́кар и смрдљи́ва у иво́ру.

заже́љи се свр. *зажели се.* – Насади́л сам ло́зје, да ми деца́ не жељу́ју за гро́зје, не́ло кат се заже́ље, да оти́ду да си у своје̏ о[т]ћи́ну гроздѣ́к.

заже́ни свр. *почне да жени или удаје стасалу чељад.* – Док зажени́, ја́ ижени́, а ви́ који́ сте с по́гочка деца́ му мисле́те.

зажи́жа несвр. *чини да што гори, припаљује.* – Ме́н од њо̏јно прича́ње припа́дне му́ка, па о́дма собу́јем две-три́ ре̏ћи́је, и зажи́жам главњу́ту од цига́ру, и ма́лко ми по́лько. Ства́рно, ти́ја дни́ га звезда́та пре́кара, зажиже́ла па не попу́шта, погоре́мо.

зажлти свр. 1. *почне да жути, да добија нездраву жуту боју.* – Уле́зо у бо́лницу, ко̏дници̏ пу́ни с бо́лесни и ста́ри љу́ђи, а́ма гоца́ и мла́ди зажлте́ли и уете́ли. 2. *почне да сазрева.* – Мору́зе бе́оше зажлте́ле, па како́ ве́тарчьк ду̏не, оне́ зашште̏. 3. *обоји у жуто.* – Ба́гремово бу́ре зажлти̏ ре̏ћи́ју, па бу́де ко ду́кат.

зажлти се свр. *почне да се жути.* – Зажлте́ше се жита́, ско́ро че жње́мо.

зажлте́је несвр. *почне да прима жуту̏ боју.* – Ту́рнеш у ло́нче на дно́ ма́лко шиѣ́рчак, па га загре́јеш на о́гањ, ал ва́ркаш да ти не изгори́, са́мо да зажлте́је ма́лко.

за́жми свр. 1. *зажмури.* – Зажма́л ко мачѐ при ку́бе. Зажма́л ко ко̏њ за зо̏б. Зажма́л ко коко́шка кат се накљу́ца со́л. 2. *доколичи, беспосличи.* – Што́ си, бре́, зажма́л ту́ј

пред за́другу, та не и́деш до́м некво́ да рабо́тиш. 3. *живи у незнању и заоста̑лости.* – Ма кво́ ми одби́рамо на село́, ми́ смо зажма́ли па не зна́мо ни кво се рабо́ти, ни кво се спре́ма у на́шу држа́ву. Пе̑ленчето си рани́, немо́ј си зажма́ла, немо́ј само да ви́каш, сл̥зе му не́че помо́гну. 4. *почне да гасне.* – Ла́мпата за́жма, мо́ра да је ве́ч догоре́л га́с. 5. *склопи очи да заспи.* – Престане́те да надо́кујете ви́ше, тамѝн се здригоса́ да се одмо́рим, од вас се не мо́ж ни за́жми. 6. фиг. *умре.* – Му́ж ми за́жма здра́в, а ја́ бо́лна оста́до по ње́га.

за́жње свр. *почне да жање.* – Ка́д У́бавка Горо́ломсака у́знеше срп, па за́жње – ко с метлу́ да мете́ испред њу́, жње́ за тројица.

зажу́љи свр. 1. *шкиљи кроз полуспешпене капке.* – Напи́л се, па зажуљи́л о́чи, па са́мо бла́нта и доса̑ђује. И́ма који́ не́мају сра́м, па зажу́ље о́чи и нуме́ју си оти́ду. 2. вулг. *посуврати кожицу пенису* (упор. загули). – Неје́ могѣ́л да зажуљи́ па́тку, па је мора́л да и́де да га апери́шу. Гле́ ко́лко га је Га́рча зажуљи́л.

зазве́ри свр. *зачуди, запањи.* – Ка́т по́чне да о́ка по ку́ћу, зазве́ри це́л комшиљ́к. ⇨ *зазвери.*

зазве́ри се *зачуди се, запањи се.* – Топр̀в сам поче́ла да пу́ним попо́шће, и бѣ́ш се зазвери́ кат се неко́ј у́ока на вра́та на́дамо ли се на госја́њи. ⇨ *зазвери се.*

зазви́је свр. *засуче, посуврне.* – Се̑домо, ја́ преврљи́ но́гу преко но́гу, па зазви́ ма́лко нога́вицу, да ми се ви́ди ве́зена чера́па. ⇨ *зузвије.* ➞ *зазврне.*

зазвр̀не свр. *засуче, посуврне* (упор. зазвије). – Зазврни́ ми рукави́, да ји не убла́жим до́к ре́жем слани́ну. ⇨ *зузврне.*

заздраве́је свр. *зацели рана, оздрави.* – Утепа́ си ру́ку, па ни́како да ми заздраве́је. ⇔ *позаздравеје.*

заздра́ви свр. *почне да оздрављује и да зазацељује.* – Поче́ да пи́је ле́кови, и за́здрави, че га бу́де.

заздра́вује несвр. *почне да зацељује, оздрављује.* – Подљути́ла ми се ра́на, а тамѝн поче да заздра́вује. Кад ра́на по́чне да бе́ре гно́ј, зна́чи да је поче́ла да заздра́вује.

зазелене́је се свр. *почне да се зелени.* – Ко́мбај стр̀ви жи́то, пр̀ва ћи́ша по ње́г кад зава́не, стр̀ниште се зазелене́је. За́зеленеја се гора́, дојде́ про́лет.

зази́ми свр. 1. *постане хладно.* – Ра́здува се ветри́на и за́зиме, мо́ра да се обла́чи нешто́ на грби́ну. 2. *уђе у зиму.* – Мло́го је бо́лна, не зна́м да ли че да зази́ми.

зази́ми се свр. *оспочне зима.* – За́зими се ра́но, а ми́ др̀ва не насе̑комо до́вољно.

зази́ра[1] несвр. *преза, прибојава се, зазире.* – О́н је од они́ја љу́ђе што́ зази́ру од ва́рош, ко́лко да је ма́лечка, њи́м си у село́ комо́ција.

зази́ра[2] несвр. *пиљи, пажљиво мотри.* – Кво́ зази́раш у ме́н, несѣ́м рога́т. ⇨ *зазира.*

зазно́ји се свр. *прилично се озноји.* – Ма́лко се заита́ла, а и вр̀вината нанаго́рњичава, па се услешча́ла и зазнојила.

зазо́ри се свр. *почне зора, почне да свиће.* – На село́ чи́м се зазо́ри, о́дма диза́ње, не́ма изле́жување у кре́вет до пла́дне.

за́зре свр. *загледа, упиљи очима у кога или у што.* – За́зре у ме́н, па не тре́пче, ко да ме пр̀ви пу́т ви́ди. ⇨ *зазре.*

за́зре се свр. *загледа се, заблене се.* – Сре́чко се про́зину и исцѣ́кли сас о́чи ко вапи́р, па се за́зре у њи́, не мо́ш се одва́ркају од ње́г. ⇨ *зазре се.*

зазр̀та несвр. *заглеђује, разгледа са свих страна.* – Приоди́мо и ми́ те зазрта́мо ку́рјакатога. ⇨ *зазрта.*

зазр̀та се несвр. *заглеђује се, погледом истражује.* – Зазр̀та се ко теле́ у шарена́ вра́та. Зазр̀та се ње́га ко бебе́ у гаса́рче. ⇨ *зазрта се.*

зазу́би свр. фиг. *заподене разговор, заокупи некога причањем.* – Ма́лко би́, они́ си изле́зоше, а снаа́та ми зазу́би Во́јчу, зазу́би, и не пу́шта га.

зазу́бица ж фиг. *јака жеља за чим, нарочито се добија гледајући док други једе.* – Они́ једу́ пече́ње, а не ну́де и на́с, не́ло ни са́мо пра́ве за́зубице.

зазьвни́ свр. *почне да звони, одјекује.* – Стркља́ се низ ба́самаци, глава́ ми зазьвне́, не́ло сре́ћа те удари́ оди о́граду, и заустави́ се.

зазве́ри свр. *в. зазвери.* – Зазвери́мо ји ка́т се појави́мо ненаја́вени на сва́дбу.

зазве́ри се свр. *в. зазвери се.* – За́звери се моја́ ма́ти кад виде́ како́ ју пре́вари Ци́ганка, али ка́сно.

зазе́бне свр. *охлади се.* – Те́сто кад зазе́бне, не́че да нарасте́, па ле́б од ње́г неје́ у́бав.

зази́да свр. *зазида, зидом затвори неки отвор.* – Ова́ј вра́та су ви ви́шак, њи́ да зази́дате.

зази́ра несвр. *в. зазира 2.* – Не зази́рај ме то́лко, че ме уро́чиш! До́јде на́госје, па са́мо зази́ра по ћошети́ја. ■ **зазира́ње** *гл. им.* – Мани́ се о[д] то́лко гледа́ње и зазира́ње у књижља́ћити, че ти се у́м заму́ти.

за́спе свр. *в. зазре.* – Чове́к тре́бе суде́ да за́спе, и све́ да пи́пне, да га не прева́ре. ⇨ *позаспе.*

за́спе се свр. *в. зазре се.* – Ја́ се заср̀ у њу́, ко да сам вапи́ра виде́л. При́макну се, и за́спе му се у о́чи, да ви́ди љ̀же ли ју.

заср̀та несвр. *в. зазрта.* – А́јд жње́те, не заср̀тајте кујѝ куде́ и́де по пу́т.

заср̀та се несвр. *в. зазрта се.* – Кво́ се заср̀таш у ме́н, несѣ́м рога́т, а несѣ́м ти ни вр̀с, па да мо́ж на нешто́ да се на́даш.

заи́гра свр. *почне да игра.* – А, не заигра́л га жи́в, док сви́ и́грају ти́ ло́чеш, а са́ кат су сви́ се́дли, ти́ ме те́раш да и́грамо. Ако му заи́гра до́љња у́сница, бе́гај доле́ко од ње́га.

заи́гра се свр. *почне да се игра са киме, унесе се у игру.* – Заигра́ла се овча́рчета, па им о́вце уле́зле у па́кос.

заи́де свр. *почне да пада* (о киши). – Ова́ј па ћи́ша до́сади, кад заи́де, нуме́је да ста́не, а ка́д је по́требна, ни́где ју не́ма.

заизви́ја свр. *почне да нариче за покојником.* – Тетка-То́на за́изврија оди по́рту: Немо́ј се, Ми́лице, уда́раш о́д-зем, ово́ј мо́ж и неје́ и́стин, мо́ж и неје́ умр̀л.

заизвр̀та се свр. *почне да се преврће, запреврће се.* – Ко́ла се заизврта́ше, а ја́ се во́зим озго́р на вр̀ се́но, па не смеје́м да сри́пим, високо́ сам го́ре.

заи́ма несвр. *позајмљује коме, или од кога.* – И́мам, па заи́мам, јер да не́мам, мора́л би ја́ од дру́гога да заи́мам. ■ **заима́ње** *гл. им.* – Си́н ни́како да на́јде ра́боту, прија́ви се, они́ га отка́че, зајми́л сам се, сти́гло га мо́јто и́ме, сти́гло га мо́јто заима́ње, не́ма кога́ несѣ́м оцрни́л.

заи́ма се несвр. 1. *позајмљује се.* – До Бѣгњу ве́чер тре́бе да се вр̀не све́ кво́ си се по село́ заи́мал: шићѐр ли је, со́л ли је, па́ре ли су. 2. *међусобно се испомаже у пољским пословима.* – Ка[д] до́јде копа́ње, загрта́ње или вр̀ша, ми́ се заи́мамо: ја́ и́дем при те́бе, па кад завр̀шимо твоје́, по́сле па ти́ и́деш при ме́не.

заимо́ти свр. *стекне иметак.* – Пра́јимо леви́не од два́јес со́бе, а жи́вимо у једну́, лу́к и вода́ ни рана́, на то́ј це́л дѣ́н рабо́тимо од сьвњу́шку до стьвњу́шку да заимо́тимо, и да смо ма́лко по́озгор од комши́је.

заимо́ти се свр. *обогати се.* – Це́ло ле́то је не́где по печа́лбу, али му се и ви́ди, за́имоти се, но́ву ку́ћу на́прави, ра́зне маши́не на́купува.

заина́ти се свр. *почне да тера инат.* – Заина́ти се за ни́шта, па по це́лу не́дељу не́че ре́ч да проду́ма с ме́не.

заи́р с *семе.* Δ – Превр̀неш зе́вњу на́опоко, навр̀љаш у њу́ заи́р, и затру́паш га, оно́ ни́кне, а што́ и чове́к тека́ не ни́кне кад га затру́паш у́зем, а́? ⇨ *заире.*

заире́ с 1. *в. заир.* Δ – Сѣг ако ви те́памо, а че ви те́памо си́гурно, не́ма од ва́с ни заире́ да оста́не, че оста́вимо са́мо неко́лко, да при́чају сас куга́ сте се задева́ли три́пут. 2. *принос житарице, храна уопште.* – На заире́ се не ра́дуј док га не си́пеш у а́мбар. Заире́ ни на мањѣ́к, а же́тва доле́ко.

за́истин прил. *заиста.* – Тека́ се зане́ли ма́лко по́виш, и несу́ чу́ли кад уле́зал њо́јнити му́ж, оно́ неје́ ји бѣ́ш навата́л за́истин на ку́п, али и кво́ је виде́л, било́ је до́вољно.

заистри́са се свр. *почне да се истреса, почне да испада од потрајалости.* – Го́зден бе́ше на́јсиромашан у село́, ку́ћица ста́ра, а́мбарчѣк се заистриса́л, ни пле́вња, ни шта́ла, али сестра́ не́че у дру́го село́ ни за жи́ву гла́ву, о́че нѣе́г, па нѣе́г.

за́ита се свр. *почне да се жури, почне да хита.* – Заита́ли се, а узбр̑дичаво, чи́ни им се душа́ че на но́с да им изле́зне.

за́ицује несвр. 1. *залази са стражње стране.* – За́ицује ми иза грби́ну, да ме пла́ши. 2. *пада на махове и помало, почне па престане* (о киши). – Заицува́ ћи́ша на ма́ови, али за мору́зе тре́бе да и́де ба́р неко́лко дѣ́на.

зајагњи се свр. 1. *почне да се јагњи.* – Гле́дај да бу́деш бли́зу ка́т се за́јагњи овца́ва, привреми́ла је, а пр̑ви пу́т се ја́гњи. 2. *почне сезона јагњења.* – О́вце се зајагње окол Божи́ч, и до Сретење́ се све́ изја́гње.

зајазен, -а, -о *браном успорен ток воде, зајажен.* – У село́ са́ ско́ро да ни не́ма деца́, све́ ста́рци, ни́где раса́дена гради́на, ни́где зајазени ја́зови.

зајази свр. *браном успори ток воде да се направи јаз.* – Зајазимо ва́ду, па навацу́јемо гради́ну. ➞ *зајуши.* ⇔ *позајази се.*

зајазује несвр. *браном преграђује ток реке.* – И Алама́њи, и Жаба́ри, и сва́каква сто́ка без ре́п, зајазују и куде́ се помо́чаш да пра́ве стру́ју, и да узи́мају па́ре.

за́јак мн. за́јци м зоол. *зец.* – Плашљи́в ко за́јак. Ра́бота неје́ за́јак, па да побе́гне. Овцу́ која́ чу́бри у́ши ко за́јак кр̑стимо За́јкоша. ▌**ди́вји** ~ *дивљи зец.* – Бе́га ко ди́вји за́јак, ме́так га не мо́же сти́гне. ▌**пи́товни** ~ *питоми зец.* – Ве́ч пе́т го́дине чу́вам пи́товни за́јци, а чу́л сам да посто́је некакви́ орија́ши, који́ су мло́го по́големи од ови́ја који́ ја́ чу́вам.

за́јам м *оно што се да или узме на позајмицу, позајмица.* – За́јам даде́ш с ру́ђе, а вр̑таш га с но́ђе. ⌂ **за́јам бра́шно вр̑та** *сваки дуг се враћа по заслузи.* – Не́чу да му оста́нем ду́жна, и́ма да му вр̑нем ду́пло, за́јам бра́шно вр̑та.

зајапу́ри се (трп. пр. зајапу́рен, -а, -о) *зацрвени се у лицу, зажари се у* лицу. – Зајапурил се у лице́, ко да је ко́ла у́збрдо влачи́л. Сти́го у́вечер, не тро́пам на вра́та, уле́зо, у со́бу она́ и до́ктор пи́ју каве́, зајапу́рени ко да су пра́се јури́ли.

зајаши свр. фиг. *попне се коме на грбачу.* – Зајаши́ли држа́ву ти́ја недопра́венити, ко да је се́лска коби́ла, и на́живо че ју расћи́ну на на́ше о́чи, а ми́ ћутимо́ ко пога́нци у три́це.

за́јде (рад. пр. зашѣ́л, -шла, -шло) свр. 1. *изгуби се иза хоризонта, зађе.* – Ако слѣ́нце за́јде у му́тно, че па́да ћи́ша. Нашѣ́л, па зашѣ́л. 2. *крећући се досе иза чега.* – Ма́ћа ми умре́, испрати́ ју код башту́ у дебе́лу ладови́ну, неста́де ти́јо ко се́ћа чи́м ме́сец за́јде иза о́блак. 3. *уђе, угази у неки простор.* – Зајди́ по вр̑винку, да ми не га́зиш пипе́р у гради́ну. Зајдо́мо у трња́к, све́ се сцепи́мо до́к се извле́комо из ње́га. 4. фиг. *умре.* – И́бра је цр̑н од како́ се роди́л, и че бу́де док не за́јде.

зајде́ се свр. фиг. *помути се свести од какве велике несреће.* – Ка́д чу́ да вој ба́шта умр̑л, зајде́ се, једва́ ју повр̑нумо.

зајеба́ва вулг. несвр. *исмејава, потењује.* – Зна́ш, бре́, Ђу́ро, кат се ороди́мо, како́ те зајебава́мо? – Е, па зајебава́сте ме до кра́ј, али ме́н је та́ј зајеба́нција мло́го добра́ била, бе́омо мла́ди, са остаре́мо.

зајеба́ва се вулг. несвр. *спрда се, шали се.* – Ма са́мо се зајеба́ва с те́б, не ми́сли о́н то́ј о́збиљно, зна́ш га какъ́в је. ⇔ *позајебава се.*

зајѐбан, -а, -о вулг. фиг. *бесан, луп, незгоданог карактера.* – Зајѐбан ко кра́тко ће́бе. ■ **на́јзајебан,** -а, -о комп. *зејабан у највећем степену.* – О́ни су најзајѐбани љу́ди у целу Лужни́цу.

зајеба́нција вулг. ж *груба шала.* – Надуши́ше ме сељаци куде́ сам тѣ́нак, па ми ду́шу ва́де, кад ји па рећи́јата у́вати, зајеба́нција до ко́сће, да неси́ у мо́ју ко́жу.

зајѐбе вулг. свр. 1. *насамари, превари.* – Ако те нећи́ зајѐбе, а ти́ му опро́стиш, Бо́г че ње́га да ка́зни, ако те зајѐбе два́пут, а ти́ му опро́стиш, Бо́г че ка́зни и те́бе и ње́га, а ако те три́пут зајѐбе, и ти́ му опро́стиш три́пут, е тѣ́г тре́бе са́мо те́б да ка́зни. 2. *одустане, остави.* – Уме́јем да ко́сим, ал уме́јем и да га зајѐбем да ко́сим. Зајѐби ме, ви́диш да ми неје́ до ша́лу. Зајеба́л га ко Бу́гарин сла́ву. 3. *надмаши, превазиђе у чему.* – За ову́ј Та́ску да ти не вре́вим: бре́, оно́ и́ма у́баво, па по́убаво, па јо́ш по́убаво и на́јубаво, али оно́ј њо́јно убави́ло све́ зајеба́ло. ■ **зајебава́ње** *гл. им.* – Ма́ни се ви́ше, оди то́ј твоје́ зајебава́ње не мо́же се жи́ви.

зајѐбе се вулг. свр. *превари се, пређе се.* – Ако ми́слиш да је замла́тен, зајеба́л си се, ако ми́слиш да је па́метан, па́ си се зајеба́л, ако ми́слиш да је о́бадве, јо́ш по́виш си се зајеба́л.

заједе́ свр. *почне да једе.* – Ка́д заједе́ ле́бац и петлица́њчьк, од мили́не да га гле́даш, и́ма да ти вода́ потече́ на у́ста.

заједе́ се свр. фиг. *замрзи се са неким, закрви се.* – Свади́ше се кат се дели́ше окол има́ње, ко и сви́ бра́ћа, тѣ́г се зајѐдоше, и тека́ о[д] тѣ́г до сѣ́г.

за́једница ж *шира породица и њена заједничка имовина.* – Ту́ј њи́ву купи́мо до́к јо́ш бе́омо у за́једницу.

за́једничћи, -чка, -чко *оно што припада свим члановима заједнице.* – Ти́ја буна́р је иско́пан на мецу́, и за́једничћи је. Како́ мо́же о́н сас зајѐдничко да располо́га, ко да је са́мо њиго́во.

зајѐзди се свр. *гордо се исправи, заузме поносит став.* – Се́домо у ко́ла, ја́ се зајезди́ напре́д до ње́г, а жена́ се́де поза́ди. Зајезди́л се ко петъ́л на тара́бе. Зајезди́л се ко ца́рев гарди́ста.

зајезѐри се свр. фиг. *обилним уринирањем после пијанке направи „језеро“ испод себе.* – Препи́л, па се умоча́л, па се поди ње́г зајезери́ло.

зајесѐни се свр. *наступи јесен, почне јесен.* – Вепѣ́рав се мло́го у́дебели, али че че́камо да се зајесе́ни, ма́лко да се зала́ди, па че га ко́љемо.

зајѐцкује несвр. *говори плачним гласом, говори јецајући.* – О́ле, О́ле моја́, зла́то моје́, лепо́то моја́, зајѐцкује о́н, па се спу́зољи, и ти́ћем се́де на́зем до њу́.

зајечи́ свр. *почне да јечи.* – Чи́м вода́ зајечи́ у котъ́л, мо́же да се шу́ри пра́се сас њу́.

зајѝда се несвр. фиг. *узајамно размењује увреде са ким.* – Не зајѝдај се с на́род, да те сви́ во́ле. Да се кр̏стиш, жи́в човѐк ве́ч у село́ не́ма, оста́ли са́мо неко́лко ста́рци, и они́ се зајѝдају за ме́це, а њи́ве им ура́сле у тр̏ње. Деца́ су им пра́ве задо́рице, са́мо се зајѝдају. Ови́ја из дру́ђе па́ртије што ни мр̏зну, о́дма поче́ше да се зајѝдају сас на́с.

за́јми свр. 1. *узме у зајам, позајми.* – Ту́ј го́дин зама́лко да ни попи́шу кра́ве за по́рез, да неје́ би́л Свето́мир да ни за́јми па́ре, не зна́м како́ би било́. 2. *да у зајам, да позајмицу.* – Зајми́ла сам вој па́ре, а са́ ми не́че вр̏не, јо́ш ме пра́ви на бле́саву да вој несъ́м ни́шта зајми́ла. ⇔ *позајми.*

за́јми се свр. *међусобно чине један другоме услугу, или штету.* – Зајми́л ми се у вр̏шу, па ка́д он врше́, ја́ чу и́дем при ње́га да му вр̏нем. О́н је душмани́т и осве́тљив, а па́нти и не забора́вља који́ му се када́ и с какво́ зајми́л.

за̏јима се несвр. *задужује се позајмљивањем* – От како̏ га зна̏м, о̏н се ста̏лно зајѝма а̏ при једнога̏, а̏ при дру̏гога, али вр̏та за̏јам, неје̏ ни̏ком оста̏л ду̏жан. За̏јимамо се у ра̏боту, ни̏ си, који̏ си се во̏лимо. ■ **зајима̏ње** *гл. им.* – Пораскачи̏мо се од зајима̏ње и ду̏гови, са̏ че ма̏лко да дѣ̏нмо сас ду̏шу.

зајна̏т прил. *за инат, у инат, својеглаво.* – Штро̏кав Су̏ља, али Коса̏ра ко зајна̏т чи̏ста и мераклѝјска, да цу̏неш, па да се разви̏каш. Тамѣ̏н ле̏гнемо, бебе̏то се уви̏ка ко на зајна̏т, ја̏ се ди̏sам, љу̏љам га, оно̏ за̏спи, тамѣ̏н по̏јдем да ле̏гнем, оно̏ па̏ зи̏не. ■ **по̏зајнат** комп. *зајнат у већем степену.* – Сви̏ ко̏лко ји и̏ма у ку̏ћу су зајна̏т, да по̏зајнат љу̏ђи од њи̏ не̏ма у це̏л све̏т. И̏ма и сто̏ка зајна̏т, ко и понекоји̏ чове̏ци, зајна̏т па одону̏де.

зајна̏ти се несвр. *почне да ради упркос, уинати се, утврдоглави се.* – Ма̏лко ли му нешто̏ неје̏ по во̏љу, зајна̏ти се, па ле̏гне на̏зем, и по̏чне да се ва̏ља. За̏јнати се бра̏т, па ми не да̏ва да гребе̏м во̏ду на буна̏р, а̏ко је за̏једничћи. ⇔ *узајнази се.*

зајти̏н м *в. зејтин.* – Све̏ је по̏укусно кат се спре̏ми на зајти̏н. Напре̏т се зајти̏н ре̏тко купу̏јеше, али бе̏ше по̏гус и по̏благ од данѣ̏шњиви.

зајти̏нчьк м *хип. од зајтин.* – Ка̏пни му ма̏лко зајти̏нчьк, да не загори̏.

за̏јутре прил. *прекосутра* (упор. друђидьн). – Не̏чу те те̏рам да се вр̏таш, али за̏јутре су Заду̏шнице, не би̏ било̏ ло̏ше да си тѣ̏г бу̏деш до̏м.

зају̏ши свр. *браном успори ток воде да се направи јаз* (упор. зајази). – Зају̏шимо во̏ду да се напра̏ви ја̏з, па се ку̏пемо.

зају̏ши се свр. *препуни се.* – До̏ста сипу̏ва, за̏јуши се, че по̏чне да се пресипу̏је жи̏то ис пре̏сек.

зајче̏ мн. зајчети̏ја збир. за̏јчичи с *младунче зеца, зечић.* – У плеве̏ње на̏јдемо поне̏кад мѣ̏лецка зајчети̏ја, али ји не ди̏рамо. – За̏јчичи се и̏играју по лива̏ду, па од мили̏ну да ји гле̏даш.

зајче̏нце мн. зајчети̏ћа с *хип. од зајче.* – Зајчети̏ћа искочи̏ла ис ка̏вез, па се урипка̏ла по дво̏р.

зајчети̏на[1] м *аугм. од зајак.* – О̏вце испуди̏ше из грма̏н за̏јка, оно̏ неје̏ за̏јак, нело зајчети̏на, дебе̏л ко пра̏се.

зајче̏тина[1] м *месо од зајка.* – Напре̏д, бре̏, и̏маше за̏јци ко̏лко о̏ч, па ни се одједе̏ зајче̏тина кат се отво̏ри ло̏в, а са̏ не̏ма ни̏где да ви̏диш за̏јка.

за̏јчи, -а, -о *зечији.* – За̏јчо ме̏со је мло̏го благо̏, који̏ уме̏је да га до̏бро спре̏ми.

за̏јчица ж *зечица.* – Зама̏лко да па̏днем у не̏свес, тео̏ се извр̏нем ко за̏јак од за̏јчицу.

зака̏ди свр. фиг. *почне да шири око себе непријатан задах.* – Куде̏ се поја̏ви, зака̏ди на зно̏ј и нечисто̏ћу.

зака̏же свр. *почне да казује.* – Ото̏ч сам ти заказа̏ла како̏ смо седе̏њѣ̏вуване, че̏к да ти то̏ј дока̏жем, па чу пре̏јдем на ово̏ј што ме са̏ питу̏јеш.

зака̏ља свр. *запрља блатом.* – Копа̏л са̏мо ко̏лко да зака̏ља мати̏ку, да се рече̏ да је и о̏н би̏л на копа̏ње.

зака̏ља се свр. *запрља се блатом.* – Заглоби̏мо се у каљи̏ште, па се закаља̏мо до гу̏шу.

зака̏пе се свр. фиг. *заседи се, одужи боравак где оде.* – За̏капа се, па си не̏че и̏де, а на̏с че̏кају три̏ста ра̏боте.

зака̏ра се несвр. *почне да се сваћа.* – Бе̏оше две̏ јетр̏ве, па кат се зака̏рају, не зна̏ју какво̏ си ду̏мају једна̏ на дру̏гу. Зака̏рају се, па се кљ̏ну: Липцо̏тино је̏дна, да ли̏пчеш, што̏ не цр̏кнеш да ме не пои̏цујеш ви̏ше.

зака́са свр. *упадне у невољу.* – О́н, сирома́, за́каса, деца́ се распрште́ше по све́т, а жена́ му се ра́зболе, па не зна́је на кој у́ стра́ну да се пр̏во обр̏не. Мо́ра да бе́гам на бо́ловање, јер и́ма да зака́сам ако о́н пр̏ви побе́гне.

закасо́тина[1] ж *невоља.* – Прити́сле ни ра́боте, па закасо́тина, не зна́ш на куде́ да се пр̏во обр̏неш. Сас же́нска деца́ је голема́ закасо́тина.

закасо́тина[2] ж/м фиг. *особа тешке нарави.* – И ја́ и́мам до́м таквóг закасо́тину који́ ми по це́л дѣ́н ду́шу ва́ди.

закасу́је несвр. *упада у невоље.* – До сѣ́г сам зака́сувал са́мо сас њу́, сѣ́г си и́ма врзу́јем гла́ву оди њи́ две́, о́бе зау́лаве. Ка́д оти́дем при баба-Ра́јну у Пи́рот, она́ зака́сујеше од ме́н, не́ма дете́ из у́лицу с које́ се не сте́пам.

заката́нчен, -а, -о *напуштен, са стављеним катанцем на вратима.* – Млого́ је у село́ заката́нчене ку́ће, а на понекоје́ не́ма ни ката́нац, тека́ си брнче́ с отво́рена вра́та.

заката́нчи свр. *стави катанац, закључа.* – Дојде́ ре́д и на на́с, и ми́ закатанчи́мо ку́ћу, и ото́мо у бе́л све́т.

зака́ча се несвр. *задиркује се, изазива.* – Де́те, немо́ј да се зака́чаш с ме́н, несѣ́м ти вр̏с. Алети́на от чове́ка, с ње́г да се не зака́чаш.

закача́љћа ж *оно на шта се нешто веша, кука, вешаљка.* – З̏акачи́ пешћи́р на закача́љ ћу, да мо́гу госјА́њи да бри́шу ру́ђе.

зака́чен, -а, -о 1. *окачен, обешен.* – У̏вечер скло́пим о́чи, и ви́дим ма́ћу како́ се вр̏та из гради́ну заме́тнуту сас мати́че, на које́ је наса́д зака́чена цеди́лка, а на ру́ку нат̏кнута кро́шња. 2. фиг. *сулуд, ненормалан.* – Неје́ бѣ́ш сѣ́в при се́б, ма́лко зака́чен. Ма́лко је зака́чен, ко да га башта́ неје́ тре́зан прајИ́л.

зака́чи свр. 1. *окачи, обеси.* – Она́ закачи́ла шише́нце с ма́стило за пое́с, па р̏гне у њега с перце́, и пису́је некво́. Закачи́ цеди́лкуту на гра́ању, па а́јде да ко́памо. У и́жу зака́чимо голе́ми котѣ́л на вери́ће, па у ње́г сва́римо ти́кве и кла́сје. 2. фиг. *дирне, пецне, изврсне ругу.* – Не́ма у ва́рош кога́ несѣ́м закачи́л и увреди́л. 3. фиг. *остане у другом стању.* – Мо́ра да си закачи́ла, чи́м ти се подга́ђује, и пи́је ћи́село. 4. фиг. *закине, приграби.* – Не мо́же сви́ да нара́ни и напо́ји, а о́н ни́шта да не зака́чи.

закачу́је несвр. *задиркује.* – О́ткачи се од ме́н, сѣ́г зака́чује ње́га, ње́га а́ко, ми́слим се.

закачу́је се несвр. *задиркује се.* – Немо́ј да се зака́чујеш с ме́не, јер ја́ кад би́јем, не гле́дам где́ уда́рам.

зака́чушка мн. зака́чушће ж *зачкољица, повод за свађу.* – С њу́ који́ и́ма зака́чушку, мо́ра да си по́сле вр̏же гла́ву с пешћи́р. Јо́ва Ве́лковсћи бе́ше не́згодан чове́к, с ње́га ни́кој неје́ воле́л да и́ма зака́чушће.

зака́шка свр. фиг. *започне неки посао а никако да га заврши.* – Закашка́мо да пра́јимо ку́ћу, а када́ че ју завр̏шимо, и да ли че ју завр̏шимо, не зна́мо.

зака́шка се свр. *запрља се блатом.* – Кљи́ште до гу́шу, црвени́чина се развле́кла на све́ стра́не, не́маш где́ да штра́пнеш, а да се не зка́шкаш.

зака́шље свр. *почне да кашље.* – И́ма за́душку, па кат зака́шље не мо́же да преста́не.

заки́ти ЛЗ свр. *украси кићењем.* – Заки́тимо заго́н с вењ̏ц, куде́ проо́де о́вце да се музу. ⇨ *заћити.*

заки́ти се ЛЗ свр. *украси се кићењем.* – Заки́тимо се, ки́тка една́ ту́ј, една́ ова́к посА́ди, и девО́јка та татли́ кат се ва́не у о́ро. ⇨ *заћити се.*

закладе́ свр. *потпали ватру.* – Све́ кле́чће потроши́ док закла́до о́гањ. ДевО́јчето се́де да тре́би пасу́љ, а ба́бата за́кладе о́гањ.

заклáпа несвр. *ставља поклопац, поклапа.* – Мóраш да се наýчиш да заклáпаш свé кво отклóпиш, нѝћи нéче да ти ѝде по дýпе, па óн да заклáпа.

заклáпа се несвр. *закључава се.* – Штó се заклáпаш у кýћу, нѝкој нéче да те таквý дрту крáдне.

заклапотáри свр. фиг. *почне да брбља попут клепетуше* (клапотар). – Какó ме вѝде, заклапотáри да су јавѝли на телевѝзију како че некьв каменчѝна да трéсне óдзем, и да ни прејéбе нáчисто.

заклáти свр. *почне да калати, зањише.* – Кад заклáти с кýкови, дóјде ти да ýмреш, и да се раштумéјеш ýзем.

заклáти се свр. *заљуља се.* – Немóј да се кáчиш у вр̥, да се не заклáти дрвóто, па да пáднеш.

заклáцује несвр. *потпаљује ватру.* – Óгањ се нáјубаво заклáцује рáно ýјутро, и кад ѝмаш сýва дрвцá за пóтпалу.

заклѝма свр. *почне да клима.* – Бабá зáклима з глáву, ко бајáги да га је чýла, а глувá ко тóп.

заклѝма се свр. *почне да се клима.* – Дýну ветрѝна, срéпови почéше да летý от крóв, чѝни ми се цéла кýћа се зáклима.

заклѝња несвр. *заклиње.* – Нéчу те заклѝњам у нѝћег, али ми прáво кажѝ вóлиш ли ју, и вóли ли онá тéбе.

заклнé свр. 1. *закуне.* – Сѝне, у мéне чу те заклнéм да ми прáво кáжеш ѝмаш ли девóјче, свó твојé дрýство се ѝжени, а тѝ јóш момкýјеш. 2. *почне да куне.* – Свекр̥ва зорóм отвóри врáта где спимó, па кáд ни заклнé: Дѝѕајте се, не дѝгле се, цéл свéт на њѝву, а вѝ јóш спѝте.

заклнé се свр. *закуне се.* – Заклнѝ се у детé да си ме видéла сас њý, áјде заклнѝ се ако смéјеш.

заклóп м фиг. *кључ, закључавање.* – Свý зѝмницу што спрéмимо, свекр̥ва држѝ под заклóп, и сáмо штó онá изнесé ис пóдрум, тóј се једé. Заклóп катáнац, кýј шýшне, тѝја магáрац. (дет.)

заклóпен, -а, -о 1. *поклопљен.* – Заклóпено млекó мáће не лóчу. 2. *закључан.* – Вратáта заклóпена сас катáнац, а јá сам уватѝла катáнацат, и гýрам кљýч да га отклóпим.

заклóпи свр. 1. *затвори, закључа.* – Кат се раср̥ди Петкáна на мéн, па заклóпи пóдрум, јá по двá-три дѝна жељýјем за рећѝцу. 2. *затвори кућу, угаси домаћинство.* – Зáклопи си дóм у Смрдáн, па се óтћита негдé по свéт, и вѝше не чýмо за њéга. 3. фиг. *не затвара уста, дерња се.* – От какó се рóди зѝну, и ýста не заклóпи, дѝњу-нóчу – лéле, нóчу-дѝњу – лéле, не мож да трéпнемо од њéга.

заклóпи се свр. *закључа се.* – Заклопѝли се у кýћу, и не пýштају нѝкога да улéзне при њѝ.

заклóпка ж *поклопац.* – На прáзно гр̥не заклóпка не трéбе. (посл,). ➞ *поклопало.*

заклта свр. *заклања, склања, прикрива.* – Цéл вéк сам заклтáл понекý парý, да прýжим на децá кáд им прѝтребе. Пригрнýла ме, па ме заклта од вéтар.

заклта се несвр. *заклања се, скрива се.* – Заклтамо се да ни нѝћи не вѝди кво рабóтимо.

зáклтан, -тна, -тно *заклоњен, скривен.* – Лéти се купáли надвóр, иза кýћу измецу двé згрáде, на зáклтно мéсто, да ји нѝћи не вѝди, а зѝми у сóбу у корѝто.

заклца свр. *почне да туца нешто.* – Евé, заклцáла сам пченѝцу за слáву, а и дрýђе рáботе ме чéкају, нéмам кьд да се распрѝчујем с тéб.

заклцýје се несвр. фиг. *замлађује се, лепета којешта.* – Óн кат пóчне да се заклцýје, ѝма да ти се стýжни.

закључи (рад. пр. закључи́л, -а, -о; трп. пр. закључан, -а, -о; имп. закључи́ – закључе́те) свр. *затвори кључем.* – У́баво ли је то́ј тека́ да закључиш вра́та, и да те не́ма, а ми́ да не зна́мо куде́ си? Кат по́јдеш закључи́ ку́ћу, и кључ тури́ где му је ме́сто. Отишьл при зе́та и че́рку на́госје, али зате́кал закључана вра́та, па си се врну́л до́м.

закључује се несвр. *закључава се.* – Ми́ се не закључујемо ни но́чу, при на́с не́ма бо́гзна кво́ да се укра́дне, а нећи́ се закључују и у сре́д пла́дне.

закме́чи свр. *почне да кмечи.* – А́јд јо́ш ма́лко, еве́ са́ че, а́јд са́ се напни́! – некво́ за́кмеча, и ја́ са́мо чу́ ка́д Ми́лица ре́че: Дево́јченце си доби́ла.

заково́ свр. 1. *закуца ексер.* – Приче́кај да заково́м јо́ш ови́ја јексе́р, па чу сле́знем. 2. фиг. *снажно удари.* – Пу́че ми у гла́ву, ко да ме свети-Или́ја за́кова сас тре́сак. Ка[д] те заково́м с ову́ј песни́цу, три́ дьна ти но́ђе не́ма зе́мљу ви́де.

заковр̀не свр. 1. *изокрене, преврне очи.* – Препи́л, па заковрну́л с о́чи, и са́мо сле́шче. 2. *умре.* – Ако те ре́пнем с ову́ј моју́ сељачку песни́цу, и́ма момента́лно да заковр̀неш.

заковр̀чује несвр. *запљиће, увија, уврће.* – Шише́ рећи́ја от чове́ка напра́ји замлато́тину, царапа́сти ле́б и ма́нцу, заковр̀чује у́снице и шопе́лћа кат при́ча, и рабо́ти све́ што не вољаје. ⇨ *заковрцује.*

заковр̀цује несвр. *в. заковрчује* – Кад гове́до ди́гне и по́чне да заковр̀цује ре́п, то́ј зна́чи да о́че да се штр̀кља, и не приоди́ му.

закокр̀цује несв *закера, зановета.* – Закокр̀цује је ка́д неко́ј то́лко загоми́ља да ти се му́чи. До́бро де, ба́пче, немо́ј ми от саба́јле усо́цујеш и закокр̀цујеш, ако сам сино́ч ма́лко пи́нул, па́мет си несьм попи́л.

зако́лка свр. *почне да колка, закотрља.* – Ја́ га зако́лкам ка́мен, по́сле се ни́збрдо о́н сам ко́лка.

зако́лка се свр. *почне да се колка, закотрља се.* – Ни́збрдо се и говно́ ко́лка.

зако́лчи свр. фиг. *удари коцем.* – Кад у́знем ови́ја колѣ́ц, па ка[д] те зако́лчим, ле́б ви́ше не́ма да ти се приједе́.

зако́па свр. 1. *укопа, сахрани.* – Закопа́мо Момчи́ла, па у́брзо по ње́га закопа́мо и Де́су, и у́гаси се до́м. 2. фиг. *уништи, упропасти.* – Пр̀ва ту́ра ни за́копа, и ми́ сас Но́вицу о́дма видо́мо да несмо́ за пре́возници.

зако́па се свр. фиг. *уништи се, упропасти се.* – Који́ се ло́ше оже́ни, о́н се на́живо зако́па.

закопи́ти се свр. *пусти корен, учврсти се, ојача.* – Деца́ им присти́гоше, поче́ше да печа́ле, они́ се закопити́ше, и ве́ч ила́зе и[з] сиротиньлѣ́к.

закопи́сти се свр. *узјогуни се.* – Ју́тром га мо́лим да се ди́гне и нами́ри сто́ку, о́н се закопи́сти, па не́че ни да ме погле́да.

зако́пује несвр. *закопава, укопава.* – У размирицуту смо зако́пували бере́ћет, да га не на́јду Бу́гари. Јутредьн по Цурцовдьн су се ко́ће од ја́гње и једно́ ва́рено јајце́ зако́пували у бробиньало, да се о́вце што́ ви́ше ја́гње. ⇔ *позакопује.*

закораве́је свр. *добије кору.* – Кат се ле́бови изва́де из ву́рњу, нама́жу се сас во́ду да не закораве́ју, и оста́ве јо́ш некоје́ вре́ме да посто́је.

закоро́вен, -а, -о *тле обрасло коровом.* – У закоро́вену њи́ву не вре́ди ни́шта да се се́је.

закоро́ви се свр. *расте у коров.* – Ако се њи́ва закоро́ви сас пира́к, те́шко се очи́сти од ње́га, јер о́н и́ма длибо́к ко́рен.

закрва́ви *постане крвав.* – Дојде́ тека́ једну́ш Ради́сав од ра́боту, пија́н, закрвави́л с о́чи ко ку́рјак, се́де пред вра́та, и и́зока жену́ и ма́тер.

закрдаве́је свр. *постане крдав, закржља.* – Ова́ј близнти́ја нешто́ закрдаве́ла, мо́ра да́ им ма́ти не́ма до́вољно млеко́. ➡ *закрцавеје.*

закре́ка свр. 1. *почне да се оглашава крекетањем* (о жаби). – Ка́т се запроле́ти жа́бе закре́кају у Ба́рје, па ко да се такми́че која́ по́гласно да кре́ка. 2. фиг. *разгалами се, почне да се свађа.* – Кад жена́ закре́ка по ку́ћу, ја́ се о́дма ди́sам и ва́там шу́му, она́к си мо́рам вр̏жем гла́ву од њо́јно крека́ње.

закре́чи свр. *уцртавањем крста кречом обележи да није дозвољено напасање стада у некој парцели.* – От све́ че́три стра́не закречи́мо лива́ду у Лу́жину ба́ру, да се не пу́штају о́вце да пасу́ док се не око́си.

закрешти́ свр. фиг. *почне да крешти, зановетa.* – Како́ се ди́гне закрешти́, па нуме́је да се оћути́, све́ вој ма́лко, и на све́ нао́ди ману́.

закри́је свр. *покрије, замаскира.* – На́ши бе́оше укопа́ли ро́вови, мо́жда ји има́ло три́ста ме́тра, па ји закри́ли озго́ре сас грања́к.

закркаве́је свр. *почне тешко да дише, занемоћа.* – Остаре́л, па закр̊каве́л, па му све́ смр̏та, али мо́рам да га трпи́м.

закр̏кља свр. *побрка, помеша.* – Ка́т смо при „цеди́лка“, „цеди́љћа“ и „цеди́ло“ мо́ж га на́чисто закр̏кљамо: једно́ је цеди́лка, друго цеди́љћа, а сасви́м тре́ћо је цеди́ло.

закр̏кља се свр. *заплете се, уплете се, умрси се.* – Закркља́ле се гра́ње, па не мо́гу да се ука́чим на вр̏.

закр̏кује несвр. *зановетa, досађује.* – На́ша снаа́ по це́л дѣ́н лежи́ и закр̏кује. Ка[д] тре́бе нешто́ да се рабо́ти, о́на по́чне да закр̏кује како́ ју све́ боли́, како́ вој здра́вје и́ч неје́ добро́.

закр̏ми свр. *почне да крми, да даје крму стоци.* – Закр̏мимо о́вце пред јагне́ње, да и́мају до́вољно мле́ко кат се ојагње.

закр̏ми се свр. *почне нешто да једе или пије као припрема за главни оброк.* – Де́да истрчи́ на капи́ју сас вла́шу рећи́ју да доче́ка Сла́вка, исцеливу́ју се, сме́сте че́зете под леви́ну, ту́ре прет ко́ња сенце́, ил му си́пу зо́б у зо́бницу, тѣ́г Сла́вко изва́ди из диса́sи шише́ сас рећи́ју, и о́дма се закр̏ме, ту́ј надво́р, а́ из једну́ вла́шу, а́ из дру́гуту.

закро́ти свр. *отера стадо где је добра паша.* – Зна́је ме́ста где́ тре́бе да закро́ти о́вце, зато́ј и и́ма на́јубаве о́вце у село́.

закр̏пен, -а, -о *окрпљен.* – Отка́ко га па́нтим, па́нтим га сас закр̏пене панталóне на ду́пе и на коле́на, и пр̏тену кошу́љу уцва́кану сас буосе́рине. ⇔ *незакрпен.*

закр̏пи свр. *пришије закрпу, окрпи.* – Неје́ се жени́л, ни́ти и́ма који́ да га опе́ре, ни́ти који́ да га закр̏пи, и́де по све́т тека́ ко про́шљак. ⇔ *позакрпи.*

за́крпка мн. за́крпће ж *комад материје којом се нешто крпи, закрпа.* – Панталóне, за́крпка на за́крпку, а кра́ће му, ко да ји је узе́л пот ћири́ју. Била́ сам на́јбоља дево́ћа, а́ко сам носи́ла зѣ́бѣн закр̏пен сѣс црве́не за́крпће. ⌂ **на́шла вре́ча за́крпку** *нађе партнера каквог заслужује.* – Сва́ка си вре́ча на́јде за́крпку.

закрчи́ свр. *почне да хрче, успава се.* – За не́дељу дѣ́на не́ма да нау́чиш ни како́ се зове́ мајсторлѣ́кат, а ка́мо ли да нау́чиш за́натат! – ре́че башта́ му, о́брну се комто зи́д и за́крча.

закр̊цаве́је свр. *престане да напредује, смрша* (упор. закр̊давеје). – Сто́ка, ко и чове́к, закр̊цаве́је ако се не чу́ва добро́.

закр̊цаве́л, -а, -о *ситан, заостао у развоју, неухрањен.* – И́ма закр̊цаве́ла гове́ца, сопли́тају се у бразду́, не чу́ва ји добро́.

закр̏шен, -а, -о 1. *заломљен, али не сломљен.* – Немо́ј да се јао́стиш на слѣ́бу-ту, ви́диш да је закр̏шена, са́мо што́ се неје́ скрши́ла. 2. фиг. *задрт, човек незгодног карактера.* – Нашла́ некво́ момче́, закр̏шено ко њу́, па се стаји́ли, ко са свечу́ да су се тражи́ли.

закр̏ши свр. *заломи, али не сломи.* – Баксу̏з комши̏ја, ја̏ посади̏ пеше̏с дрвца̏, о̏н узе̏л па на сва̏ко закрши̏л вр̏, да не мо̏ж да напре̏дује.

закршо̏тина ж пе̏ј. *будалетина.* – О̏н је једна̏ закршо̏тина, што̏ га у све̏т не̏ма.

заку̏ка свр. 1. *почне да кука.* – Ка̏д је Бра̏на закука̏ла по њо̏јнога Српчу, це̏ло село̏ је занеме̏ло. 2. *прво јутарње оглашавање кукавице.* – Неје̏ добро̏ да те ју̏тром заку̏ка ку̏кавица на̏штину, зато̏ј не иска̏чај ис ку̏ћу до̏к нешто̏ не ту̏риш у у̏ста.

заку̏кљи се свр. *чврсто се споји.* – Закукљи̏ли се ко пце̏та ка̏т се бесу̏ју, па не мо̏гу да се раздво̏је. Закукља̏ла се пце̏та насре̏д пу̏т, а љу̏ђи ји обика̏љају.

закуку̏љен, -а, -о *запетљан, нејасан. тајанствен* (упор. задеветен). – Закуку̏љено, замуму̏љено, задеве̏тено, задесе̏тено, ни̏ га мо̏ж откуку̏љиш, ни̏ га мо̏ж одмуму̏љиш, ни̏ га мо̏ж раздеве̏тиш, ни̏ га мо̏ж раздесе̏тиш. (разбр.).

закуку̏љи свр. *запетља исказ, учини нејасним. тајанственим.* – Е̏, са̏ га закукуљи̏мо до кра̏ј, не ми̏ не зна̏мо кво смо тели̏ да ка̏жемо, ка̏м ли дру̏ђи да ни разбе̏ру.

закуку̏љује несвр. *избегава да каже праву истину, увија лаж у истину.* – Немо̏ј ми ту̏ј закуку̏љујеш и замуму̏љујеш, нело и̏стину орати̏.

закупу̏је несвр. *почне да купује.* – Не дости̏sa им бере̏ћет, па закупу̏ју јо̏ш о̏тпролет.

заку̏са свр. *уместо мајчиног подоја прву прихрану новорођенчету да кашиком.* – Ма̏ти вој умре̏ на по̏рођај, па сам ју закуса̏ла с кра̏вјо млеко̏.

заку̏сује несвр. *храни кашиком.* – Ру̏ђе ми отказа̏ше, па ме све̏ че̏рка заку̏сује.

заку̏сне свр. *кашиком стави што коме у уста.* – Кад бу̏де на при̏чес, по̏п сва̏кога заку̏сне с ви̏но у које̏ је удро̏бен ле̏б. Уле̏зе у њи̏но сопче̏, и доне̏се те̏гличе сас сла̏тко оди ду̏ње, о̏твори га, и с ложиче̏ га за̏кусну ко ма̏лецко дете̏.

заку̏ћи се свр. *стекне кућу и оно што је потребно за кућу.* – Оста̏де сироче̏, ба̏ба и де̏да га очува̏ше, тека̏-тека̏ па се о̏жени, за̏кућ̏и се, до̏би дечи̏ца, поста̏де до̏бар домачи̏н.

заку̏ћује се несвр. *ствара кућу, богати се.* – Једни̏ се заку̏ћују, дру̏ђи се раску̏ћују, али су по̏више они̏ја што̏ се раску̏ћују.

зала̏га се несвр. *прикрада се пузећи, осматра нешто лежећи на тло.* – Зала̏га се ма̏чка, мо̏ра да је приме̏тила пога̏нца. Зала̏га се и̏за грма̏н, да ви̏ди кво̏ рабо̏те кад ми̏сле да ји ни̏ћи не гле̏да.

зала̏ди свр. *почне да бива хладно.* – За̏лади вре̏ме, зи̏ма и̏де, тре̏бе дрва да се бе̏ру.

зала̏ди се свр. *попусти врућина, захлади се.* – У на̏јголему же̏гу ми̏ приле̏гнемо у ладови̏ну, па кат се ма̏лко зала̏ди, ди̏замо се и наста̏вљамо же̏тву.

заладне̏је свр. *почне да се хлади.* – Ма̏лко ћи̏пне, ко̏лко да преврне̏ кључ, па ло̏нчето тр̏гнем на̏стран, и наси̏пем у конди̏р, који̏ ста̏лно стоји̏ на топло̏, да ми ређи̏јата не заладне̏је.

зала̏дни свр. *постане хладније.* – Чи̏м ми̏не Преобра̏жење, вре̏ме се проме̏ни, зала̏дни, и љу̏ди по̏чну да се спре̏мају дрва за зи̏му.

зала̏дњује несвр. *постаје хладније.* – За̏јесени се, поче̏ да зала̏дњује но̏чу.

зала̏зи несвр. *улази унутар чега.* – Ву̏ци поче̏ше да зала̏зе и по села̏, напре̏т се то̏ј ре̏тко дешава̏ло.

зала̏је свр. 1. *почне да лаје.* – Злаја̏ше пце̏та, насети̏ла да се нешто̏ мо̏та окол поја̏ту. 2. фиг. *почне да вређа.* – Свекрва̏ ме је залаја̏ла от како̏ сам уле̏зла у ову̏ ку̏ћу, па до даньс све̏ тека̏.

за̏лак мн. за̏лци м *залогај.* – За̏дњи за̏лак смо дели̏ле у разми̏рицуну. Домачи̏н који̏ је изнесе̏ зеља̏ник надво̏р, штрпне ма̏лко од ње̏га, ту̏ри за̏лак у у̏ста, кобаја̏ги да̏л на ме̏чку, па га унесе̏ па̏ј у ку̏ћу. ⇨ *залок.*

залако̏ми се свр. *постане похлепан на туђе.* – Залакоми̏ли се за големо̏ има̏ње, па дали̏ че̏рку за не̏радника и мангу̏па.

зала́ма несвр. *одстрањује сувишне изданке на виновој лози.* – Ода́вначће залама́мо ло́зје, си́гурно тре́бе да се повр̑немо јо́ш едну́ш. Мо́јва се оми́ла, свари́ла каве́, и вре́ви ми да тре́бе да и́демо да зала́мамо ђи́же у ло́зје. ■ **залама́ње** *гл. им.* – У вино́град и́ма на́јвише ра́боте: пр̑во реза́ње, па копа́ње, па врзува́ње, па залама́ње, па прска́ње, па на кра́ј мо́раш да бра́ниш да ти га дру́ђи не обе́ре.

зала́ма се несвр. фиг. *забавља се, налази се у емотивној вези са ким.* – Дево́јчено на Ра́тка Стру́гљу почело да се зала́ма сас Ча́лу Ча́ушовског.

зала́ти несвр. *тр̑чкара за неким или нечим, врти се око некога или нечега.* – Пора́сал ве́ч, поче́л да зала́ти девојчети́ја на ко́рзу. Це́л дн̑ме зала́те деца́ по ку́ћу, не мо́гу ни́какву ра́боту да пова́нем да урабо́тим.

зала́ти се несвр. 1. *залиће се, хвата залет.* – Ка́т се боду́, овно́ви се зала́те једн̑ на дру́гога и по десети́на ме́тра. 2. *насрће, јуначи се.* – Немо́ј да се зала́тиш, јо́ш ти́ тре́бе овчени́к да ку́саш, да би могл̑ с ме́не да се бо́риш. Треба́ло је пр̑во да промисли́ш, а не да се зали́тиш, куде́ ти неј̑е ме́сто.

зал̑гује несвр. *причањем окупира пажњу.* – До́к једе́мо, ба́ба ни зал̑гује да не нао́димо ману́, и тра́жимо некво́ дру́го за једе́ње. Несл̑м дете́ да ме зал̑гуј̑еш с прича́ње, не́ло чове́к у го́дине. ■ **зал̑гува́ње** *гл. им.* – Дете́ тра́жи игра́ње и зал̑гува́ње, а не ока́ње и биј̑е́ње.

зал̑гује се несвр. *нечим се забавља.* – Немо́ј да га ди́раш док ћути́, ви́диш да се зал̑гало с игра́чће.

зал̑же несвр. *почне да лаже.* – За́льга ни по́напред до́ктур да че напи́ше да га во́димо у ба́њу, али да че то́ј писува́ње да ни ко́шта гоца́. Ни́шта му не ве́руј, о́н зал̑же чи́м отво́ри у́ста.

зал̑же се несвр. 1. *почне да се забавља са неким.* – Зальга́ли се јо́ш од ла́ни, а да ли че се у́зну, че ви́димо. 2. *почне да се забавља нечим.* – Дете́ на́јде некакв̑ кончк̑ где виси́, или некакву́ арти́шку, па у́зне па ји обр̑та, се́ца с прсти́чи, це́пи арти́шкуту и збира на купчк̑, и тека́ се зал̑же и ћути́.

зал̑ска свр. *засветлуца, зацакли се.* – Кад ви́ди му́шко, зал̑скају вој о́чи ко на ма́чку кад ви́ди непокри́јено млеко́.

зал̑цка свр. *почне да штуца.* – Чу́дим се што одо́цутра то́лко зал̑цка́, кад оно́ еве́ зашто́ је било́, и́де ни го́сје.

зале́би свр. *почне да ствара зрна.* – Ка́д израсте́ жи́то, домачи́ни и́ду да ви́де да ли је залеби́ло, а по́сле све́ до же́тву страу́ју да га не смла́ти гра́д, или по́голема ћи́ша.

зале́би се свр. фиг. *загазди се, изађе из сиромаштва.* – Отидо́ше на печа́лбу, та се ма́лко залеби́ше. За́леби се, и за́борави на башту́ и ма́тер. ⇨ *олеби се.*

зале́га свр. *почне да се припрема за спавање.* – Не́ма ји до који́ ре́д, тамн̑ да зале́гамо, они́ до́јду, и по́сле це́лу но́ч не́ма лега́ње и спање́.

зале́ди се (трп. пр. зале́ден, -а, -о) свр. 1. *претвори се у лед, замрзне се.* – Ре́ка се зале́ди, па не мо́же сто́ка да се напо́ји, до́к се не разби́је ле́д. Село́ заве́јано, пу́теви зале́дени, не мо́ш се иско́чи ис ку́ћу. Чедо́мир се ри́пну ис кре́вет и поче́ да се обла́чи, Ра́јна ко зале́дена занеме́ла седи́ у кре́вет. 2. фиг. *забезекне се, обамре.* – Бе́ше се од стра́ скро́з заледи́ла и укочи́ла, али пол̑к поче́ да вој се вр̑та румени́ло и сна́га.

залежи́ свр. *почне да болује.* – Ча́ла Бра́нковћи за́лежа от како́ му се си́н о́беси, и ви́ше се ни не ди́же ис кре́вет.

залежи́ се свр. *олењи се.* – А́јде да се обр̑тамао на ра́боту, три́ста ра́боте ни че́кају, а ми́ смо се залежа́ли ко залу́жена гове́да зи́ми у шта́лу.

зале́зне свр. 1. *зађе иза кога или чега.* – Ја́ чу однапре́д, а ти́ му зале́зни одназа́д, да га некако́ савла́дамо ако мо́жемо. Сл̑нце зале́зне иза о́блаци, ју́тре че па́да ћи́ша. 2. *уђе унутар чега.* – А́јде да се вр̑тамо, зале́зомо мло́го у шу́му, че се истро́вимо.

залеле́је несвр. *зањише, залелуја.* – На ту́ј гра́ђу јо́ш и́ма сли́ве, узни́ па ју залеле́ј да опа́дну.

залеле́је се несвр. *зањише се.* – Она́ поцрвене́, за́срами се и пру́жи ру́ку конто ме́н, ме́н ко да у́дари гро́м, за́зује ми у у́ши, и чи́ни ми се залеле́ја се, ко да чу да па́днем.

залеле́че свр. *почне да лелече.* – Не да́ва да вој се примѣ́кнеш, а ка́мо ли да ју пи́пнеш, о́дма залеле́че ко да ју нећи́ де́ре.

зале́пи свр. *причврсти што лепком.* – Пу́че ми гу́ма на бици́лку, па мо́рам да ју зале́пим, а не́мам ле́пак. фиг. *ошамари, прилепи шамар.* – Одмакни́ се од ме́н, да ти не зале́пим једѣ́н шама́р, три́ дѣ́на и́ма да ти у́ши пој у́.

зале́пи се фиг. *приљуби се, прибије се.* – По́сле се за́лепи за ме́н једно́ мла́до чеља́де, по́младо од си́на ми, а ја́ се подно́сим с њу́, несѣ́м јо́ш за врља́ње. Залепи́ла се за ме́н, ко вашка́ за ти́л.

за́лет м *трчање ради замаха пред скок, или пред бацање копља.* – Ја́ мо́гу да се надри́пујем сас те́бе и без за́лет и сас за́лет. ⌂ **ва́не за́лет** *припреми се, окуражи се.* – Де́ на брзи́ну да попи́јемо по једну́, да ва́немо за́лет за гла́вно пије́ње кад издоо́ди го́сје.

залетво́ше свр. *удари летвом.* – Ти́ ли чеш ме́н ма́тер да пцу́јеш, са́ кат те залетво́шем с ле́твуву, сва́ ре́бра и́ма да ти избро́јим.

залети́ свр. *склизне, скрене у погрешан правац, залута.* – О́н тр̀же из шише́ рећи́ју, али му она́ залете́ у по́грешан сока́к, па се за́кашља, и сљзе му удари́ше на о́чи. До́бро сажва́чи, да ти за́лок не залети́ у грцма́н, па да се зада́виш.

залети́ се свр. фиг. *затрчи се, појури.* – Ако ји ви́ди, не́к се залети́, па пра́во у њи́. Каква́ те ра́бота че́ка при ње́г, та си се то́лко залете́ла, ко овца́ на соли́ло.

зале́чи свр. *почне да оздрављује, почне да зацељује.* – Бо́г да помо́гне о[д] то́га до́ктора, о́н ме за́лечи, и о́лечи.

зале́чи се свр. *почне да оздрављује, почне да се зацељује.* – Зна́м да те кута́л у пле́вњу, док се неси́ залечи́л, а да то́ј неје́ уработи́л, ти́ би заврши́л.

залива́ден, -а, -о *њива која је преобраћена у сенокошу.* – Са́ су гото́во све́ њи́ве залива́дене, не́ма ко́ј да рабо́ти, па насе́јане де́телине и sвездањи́.

залива́ди се свр. *затрави се, престане да се обрађује.* – Биле́ њи́ве, са́ се залива́ди́ло.

зали́зан, -а, -о *који има глатко зачешљану косу.* – И́де с некаквó зализа́но момче́, ко да су га кра́ве с језѝк чешља́ле.

зали́зује се несвр. *чешља косу уназад прилепљујући је за главу.* – Поче́ да се оглецу́је на огледа́ло и зали́зује, замомчу́је се ве́ч.

зали́ма несвр. *буди интересовање, побуђује пажњу.* – Же́не зали́мају ко́нци и пла́тна за везе́ње, му́жи па зали́мају мати́ће, ко́се и остри́ла. Понекоје́ муште́рије су таква́ го́дишта, да ји такве́ ђаволи́је не зали́мају прете́рано. Е́ бѣш ме зали́ма кво́ ли би било́ да ји је зате́кла на ку́п у пле́вњу.

зали́ма се *бави се нечим, занима се неким послом.* – Бо́г не́ма вре́ме да се зали́ма сас сва́какве буда́ле, ко што́ си ти́.

залима́ција ж *занимација, разонода.* – На́ша гла́вна залима́ција зи́ми је да се збе́ремо у за́другу, и да се напи́јемо.

залипцу́је свр. *почне да цркава.* – При́ћима ми с ру́ку да пожу́рим, кат приђо́, и́мам кво́ и да ви́дим, кра́ва се преје́ла мла́ду де́телину, па залипцува́ла, о́ка ме да вој пу́штамо кр̀в.

зали́та несвр. *салеће, досађује.* – Зали́тају ме уну́ци, да и њи́ поведе́м на ва́шар у Љубера́жду.

зали́та се несвр. *залеће се.* – Залита́ се неко́лко пу́ти да запо́чне но́ву ку́ћу, али не́ма који́ да га помо́гне, па се о̀ћута. Зали́та се на по́слаби, а пред по́јаћи са́мо сла́га ра́мена. Не зали́тај се, ако не́маш с кво́.

залита́ло м пеј. *особа или брав која више семе̄та него ше̄то користи, сме̄тало.* – Туца́ жена́ ти је на́јбоља, ишчу́каш, па а̏јд на по́рту, а ако се оже̏ниш, са́мо дове̏деш залита́ло у ку́ћу, разглибо́ше се окол те́бе, па а̏јде и до́бро до́кле окол те́бе, али оно́ ва́не комшили́ћ, па село́, па це̏л све̏т.

зали́тачћи прил. *из залеће̄та, изаше̄рке* (упор. и изместо). – А̏јде да се надри́пујемо, пр̏во зали́тачћи, по́сле устру́пачћи, који́ побе̏ди, ја́ша оно́га који́ је изгуби́л.

залич́и свр. 1. *по̄чне да личи на кога или на ше̄то.* – Кат сти́гне оша́в, ја́ се поиспу́ним, па залич́и́м на жену́. Дечи́цата при на́с се поослободи́ше, поче́ше да се смеју́, ува́тише ру́мен у образи́, заличе́ше на сре̏ћни љу́ђе. 2. *по̄чне да личи на неше̄то по̄рихва̄тљиво, добије по̄примамљив изглед.* – Натовари́мо се̏но на ко́ла, са́ тре́бе са́мо да ји с гребу́љче огребе́мо о̀коло да зали́чи, да бу́ду ко ши́бица. 3. *учини неше̄то да буде слично околини, уједначи ликом и изгледом.* – Село́ за̏пусте, не́ма ни љу́ди ни сто́ка, по́ље се за̏личи, не позна́ва се где̏ су биле́ њи́ве, а где̏ лива́де, све̏ ура́сте у бѣ̏з и трња̏ци.

зало́га ж 1. *кожни по̄дме̄тач у о̄панку, обојак.* – Напра́ви се опѣ̏нак оди сви́њску ко́жу, па се зало́жи с ко́жену зало́гу, а преко њу́ се ту́ри наво́ште оди кла́шње. 2. *закрпа.* – Панталóне му с наста́вене нога́вице, на ду́пе му зало́га ко кускýн на мага́ре.

зало́жи се[1] *по̄ста̄ви се обојак у о̄панак.* – Пробу́шен опѣ̏нак се зало́жи с ко́жену зало́гу, да не ула́зи вода́ кат се га́зи по мокрињу́.

зало́жи се[2] *умаже се балегом* (о говедима). – Не́ма да изри́не шта́лу и да про́стре сла́мицу, не̏ло му се гове́да зало́же у ла̏јна. ⇨ *залужи се.*

за̏лок мн. за̏лци м *в. залак.* – То́лко сам се завану́ла, да јо́ш за̏лок ле́б несѣ̏м тури́ла у у́ста. Намири́мо сто́ку, оми́мо си ру́ће, па се̏домо да вечеру́јемо, ја́ једва́ гљ̏там за̏лци, не мили́ ми се ле́бац, ни живо́т. Поче́кај ме да ту́рим још два-три́ за̏лка у у́ста. ⌂ **зава̏ли за̏лок** *омогући да лакше склизне заклогај у грло, да се лакше по̄рогӯта.* – Свари́ла сам некакву́ чорби́цу, неје̏ бо́гзна каква́, ко́лко да и́мамо с кво́ да зава̏лимо за̏лок.

залоло́сује се несвр. *по̄чне да се по̄наша као момчић, замомчи се.* – На́ставник ме уда́ри, а ме́н срамота́, од другари́ти тека́ и тека́, ал од девојчети́јата чу цр̏кнем од сра́м, тамѣ̏н се бе́о поче̏л залоло́сујем.

залоло́ше свр. *залуди, о̄пчини.* – Ове̏ј телеви́зије ви иска́рују ис па́мет, залолоса́ли ви с некву́ демокра́тију, ко на́с некада́ сас комуни́зам и за̏друђе.

залоло́ше се свр. 1. *загледа се, заљуби се.* – Е, ту́ј, при њу́, капета́н и́острови чи́н, за̏лолоса се у сна̏шкуту, и на ни́где. Ко̀лко те вре́ме од Бу́гари кута́л, ра́не лечи́л и до́ктори ти плачува́л, а са́ што́ се залолоса́л, и мо̀зак острови́л, то̀ј твоју́ На́ду питу́ј. 2. *замаје се, занесе се и заборави ше̄та је за̄почео.* – Ја́ се па́ залолоса́, а од ово̀ј ви те́о казу́јем, де̏ са́ да ви га дока̏жем до кра̏ј.

зало́ми свр. фиг. *захва̄ти преко својих могућности, за̄почне неоста̄варљиво.* – Тека́ си је, чове̏ци до́к су по́млади ми́сле да че веку́ју, па кад зало́ме на големо̀, а оно̀ пу́ћ! – и не́ма га, ко да неје̏ ни би́л. Заломи́л гоца́, заправи́л ку́ћу, накупува́л има̏ње, па се задужи́л преко у́ши.

зало́ми се фиг. *деси се, за̄падне коме ше̄то веома ле̄по, или веома ружно.* – Тека́ ни се заломи́ло, те́б једини́ца мирашчи́ка, ме́н тре̏ћа по ре̏д сестра́, и јо́ш три́ бра́та, али ја́ па̏ј и́мам све̏ по́више о[д] те́бе.

залу́ав, -а, -о *будаласте̄, ћакнӯте̄, расејан.* – Ви́дите ли кво̀ је залу́ав чове̏к, пойдо̀ да ку́пим со̀л, а ја́ сам купи́л шиће̏р, тека́ је то̀ј ка́[д] те уда́ре го̀дине у ти́л. На ови́ја на́род све̏ на́јубаво да му учи́ниш, па̏ј че те пра̏ји на заула́вог. 2. *докон, без обавеза.*

– Ја́ си́рим си́рење и стасу́јем по ку́ћу, она́, залуава жена́, сћи́та по село́, сврне, па ми све́ но́вости испри́ча. Оста́до са́м, ко залу́ава ку́чка мецу че́три зи́да.

залу́авштина м пеј. *будалетина.* – Залу́авштине и ма́ти и ба́шта, а дете́ им испа́де па́метно и вре́дно.

за́луд прил. *узалуд.* – За́луд вој кле́пам дѣ́н и но́ч да се ма́не од ње́г, она́ си зна́је кво́ си зна́је. ⇨ *залудо, залуду.*

за́лудан, -дна, -дно *докон, беспослен.* – А́јд, си́не, и́ди са́, да те не ма́јем ви́ше, ја́ сам за́лудна жена́. Сељак, ко сељак, неје́ научи́л за́лудан да седи́ и зи́ми, оде́љамо некоје́ држа́ље, сте́замо ко́ш, попра́вљамо пре́сеци, чи́сто да несмо́ за́лудни.

залуде́л, -а, -о *затрован.* – Страува́ли смо да о́вце не пи́ју залуде́лу во́ду у топи́ла, где́ се то́пе гр́снице.

залу́ди свр. *затрује, ошамути, учини лудим.* – Што́ мо́ж жена́ и ређи́ја да залу́де чове́ка, то́ј ни у при́чу не́ма.

за́лудо прил. *узалуд.* – За́лудо га би́јеш са́ кад је направи́лште́ту, треба́ло је у́напред. ⇨ *залуду.*

за́луду прил. *в. залуд.* – Работи́мо за́луду, ти́ће ко́лко да се прера́нимо.

залу́жен, -а, -о *упрљан балегом.* –Неје́ до́бар домачи́н који́ сваку́ ве́чер не про́стре на гове́да сла́му, и ују́тру не изри́не шта́лу; коме́ су залу́жена гове́да, ти́ја је и са́м залу́жен. Сас гла́дна и залу́жена гове́да не́ма ора́ње и дрва докарува́ње испла́нин.

залу́жи свр. *умаже каквом житком прљавштином.* – Гмитровдѣ́н се пра́зњује од пога́нци, тѣ́г се во́да поме́ша с пе́пел у некакѣ́в су́д и с пр́тен крпо́љ се ме́ша по њу́ и ба́је: Да залу́жим на пога́нца гла́ву, на пога́нца зу́би, на пога́нца но́с, на пога́нца о́чи, на пога́нца но́ђе, на пога́нца дла́ку, и на пога́нца ре́п, да бе́га доле́ко, и да ми у ку́ћу и у а́мбар не ула́зи.

залу́жи се свр. *умаже се балегом* (упор. заложи се²). – Кра́вава се залу́жила, тре́бе да у́знем да ју истима́рим. Где́ си, бре́, пада́л та си се то́лко залужи́л ко теле́. Залужи́л се ко би́к.

залу́ли свр. *при́пали* (цигарету). – А́јде да залу́лимо по једну́. Ма́ залули́ сло́бодно, овде́ те не́ма ви́де ни башта́ ни ма́ти.

залупу́је се несвр. *замлаћује се, прича глупости, трабуња.* – Немо́ј ви́ше да се залу́пујеш, ви́диш да ти се смеју́ ови́ја окол те́б. ➞ *запљескује се.*

залу́цује се несвр. *замајава се, дангуби.* – Ви́ сте узбуја́ле, ме́н че́кају ра́боте, не́мам вре́ме да се залу́цујем с ва́с це́л дѣ́н.

за́лчак мн. за́лчичи м *дем. од залок, залогајчић.* – Чи́м се ди́samo ми́ ту́римо по за́лчак ле́б у у́ста, да ни не запо́ју пилети́ја.

заљу́ља свр. 1. *зањише.* – С једно́ о́ко па́зим срп да ме не у́апе, с дру́го о́ко па́зим да не испа́днеш из љу́љћу, притрчи́м, заљу́љам те, па трчи́м да жње́м. 2. фиг. *веровање да колевка предодређује судбину новорођенчета.* –Ква́ва те љу́љћа заљу́ља, таква́ че те и доју́ља. Тека́ ни заљуља́ла љу́љћата, и тека́ си ни и́ма љу́ља до кра́ј, до́к трајимо́.

заљу́ти (трп. пр. заљу́тен, -а, -о) свр. 1. *почне коме да љути, постане коме љуто.* – За́пали лулу́, али му дува́нат заљуте́, па се за́кашља и сљзе му поте́коше. 2. *зачини нечим љутим.* – У́баво си заљути́ла пасу́љав, не зна́м са́мо куде́ нао́диш то́лко љу́т пипе́р. Сва́ку сре́ду и пе́так знало́ се: по́сан пасу́љ, па јо́ш до́бро заљу́тен.

заљу́ти се *ољути се.* – Од ма́лко се наљу́ти, а тре́бу му пеше́с цо́цорће да се заљу́ти.

замааве́је свр. *урасте у длачице сличне маховини као знак старости.* – Замааве́ло, застаре́ло, не личи́ ви́ше на момче́. Зашто́ си то́лко замааве́л, да ли ти не́је добро́?

замáгли свр. фиг. *побегне узбрдо, одмагли.* – Нећи̏ и̏зока: Учи̏тељ! – и свá се дечи̏шта смагли̏ше комто Батлáк, а једни̏ замагли̏ше у[з] сокáк.

замáгли се свр. *прекрије се маглом, постане непровидан.* – Почéше да се нóчу замáгљују прóзори, зáстуди.

замáже свр. 1. *превуче нечим житким, нечим чиме се маже.* – Исплетéмо трмку от пáвит, па замáжемо с лáјна, да је на чéле топлó унýтра. 2. фиг. *заглади, забашури, заташка.* – Билá је мáјстор да излѣ̏же па да замáже, да вој се не повáтају крáјишта кудé је билá, и с кугá је билá. ⇔ *позамаже.*

замáзни свр. *поравна, заглади.* – Нагребéм мáз ис кáнту, па óбавезно замáзним с ложи̏цу озгóре, да не вáта буђý. ⌂ **замáзни ши̏ју** *поправи се, удебља се.* – Деда-Дрáга замазни̏л ши̏ју, а једнó се врéме беше нáчисто усукáл.

замáзни се свр. фиг. *подгоји се.* – Свињéве се вéч замазни̏ле, почéле да прáве мéсо и мáз. ⇔ *позамазни се.*

замáзује несвр. *премазује.* – Замáзује рýпе с мáлтер, пóсле че да крéчи.

замајáва несвр. *одвлачи пажњу некоме.* – Óбјасни ни плáн и крéћемо: једни̏ замајáвају децá из дрýгу малý дóк им дрýђи обéру крéшњу, пóсле се онá цáбе подокýју да ни би̏ју, ми̏ смо вéч отишли̏ на дрýђи крáј селó.

замáјан, -а, -о *засењен, опчињен, расположен.* – Óди ко замáјан. Замáјана бáба, отишлá у Óпштину, али нејé куде прéцедника, нéло у бифé. Мóра да је и Бóг замáјан, кáд ји напуштáл овакви̏ блéсави по свéт да га блáзне. ⇨ *замајен.*

замáје свр. 1. *одвуче пажњу коме.* – Јá чу га замáјем, а ти̏ му укрáдни торби̏цу. 2. *засени, опчини, помути мисли.* – Замајáла ме, па нумéјем ни да се обр̏нем, ни да се osр̏нем, ни да се снáјдем кýде сам, и какво̏ рабóтим. Замајáло ме ý-главу, па óдим ко пијáна кокóшка.

замáје се *забави се нечим, занесе се.* – Јá се замајá, а óвце гри̏нуле у Слáвкову дéтелеину, једвá ји искарá.

замáјен, -а, -о *в. замајан.* – Кáд би ји човéк óтстран погледáл, помисли̏л би да су мáлко замáјене: бáбана некво̏ орáти ли орáти, а девóјчето позинýло, глéда у њý, и не трéпче.

замајóтина пеј. *занесењак.* – Замајóтина нашлá дрýгу замајóтину, па се сáмо влáче по пути̏шта, и̏ч срáм нéмају. ➡ *замлаштина.*

замајстóри се свр. *почне да бива мајстор, стасава у мајстора.* – Кад рéче да се замајстори̏л за керáмичара, и да је за једнý нéдељу науч̏ил да прáји купáтила, дрýђи̏ти мáјстори попадáше от смéј.

замáкне свр. *зађе за нешто, изгуби се из вида.* – Пожури̏, че га сти̏гнеш, óн сáмо штó зáмакну иза селó. Кáменка пóстоја, пóстоја, па кáд óн зáмакну, онá се óбрну, ýсправи се, и пójдé си комто дóм. ⇨ *замукне.*

замáлко прил. *замало, умало.* – Милýнка те замáлко тéше обóри. Замáлко без нóгу да остáне, али му ногáта о[д] тѣг нејé бѣш саглáм.

замандáли свр. *затвори и додатно осигура да не може да се отвори, закључа.* – Замандали̏ врáта, па да си лéгамо.

замáне свр. *замахне.* – Замáне понéкад да ме удáри, али му не превр̏зује, знáје квó га пóсле чéка.

замáсни свр. *омасти машћу, или каквом другом маснећом.* – Млóго си ђувéчав замасни̏ла, од мáз се не мóж једé. ⇨ *замасти.*

замáсти свр. *в. замасни.* – Јучéр јури̏мо петлá, да напрáјимо сýпицу, и некву̏ дрýгу мáнцу, да замáстимо крéва, да се слéпе за грби̏ну от попóшће.

замаýче свр. *почне да се оглашава мјаукањем* (о мачки). – Мачé замаýче: мáу! – онá му вр̏ли зáлчак; кутрé залáје: áв! – онá и њéму вр̏ли зáлчак.

замаци́ња несвр. *губи се из видокруга, замиче.* – Слнцéно почé да замаци́ња иза óблак, а́јде да пожу́римо. ⇨ *змьцињa.*

замáши свр. *замахне.* – Приметúл какó Ту́рчин замашúл да посечé Драгу́тина, и сас голу́ ру́ку уватúл сáбљуту, и о[д] тьг му рукáта недьгава.

замáшује несвр. *замахује.* – Немóј да му дозвóлиш да пóчне да замáшује да те удáри, једну́ш ли му дозвóлиш, пóсле га не мóж врнеш.

замькне свр. *в. замакне.* – Сáмо глéдам да ми Ву́ча не замькне, па га не мóгу пóсле нáјдем.

замьн м *време, час.* Δ – А́јде дúsajте се, глé којú замьн стáну. ⌂ **пот стáр замьн** *у позним годинама, у дубокој старости.* – Нéчу сá пот стáр замьн да жúвим у стáн, óчу да си у́мрем ту́ј, у моју́ ку́ћу. ⌂ **у млáд замьн** *у младим годинама, у младости.* – У млáд замьн бéо здрáв ко дрéн, такви́ ко тéб сам могьл у́-зуби да нóсим. ⌂ **ку́ћин замьн** *последње године живота, кад само режи и брани, а није способан да приходује.* – Сетúл се да трéбе да се рабóти, али у ку́ћин замьн. ➞ *земьн.*

замьци́ња несвр. *в. замацињa.* – Једнé óвце топрв пому́зене, и јóш у трљáк, а дру́ђе вéч замьци́њају ус Чу́ку.

замьшка свр. *запрља.* – Немóј да ми пá замьшкаш лáворат, једвá сам га омúла сас жéшку вóду.

замьшка се свр. *запрља се, ублатњави се.* – Какó излéзне надвóр, óдма се замьшка до гу́шу, ко прáсе.

замéље се свр. фиг. *нагомила се, створи се залиха.* – Отúшла у добру́ ку́ћу за јединцá, а и онá мирашчúка, па се од óбе стрáне замлéло, немá да оскудéва за нúшта. У нáшу ку́ћу се замлéло, с трн да мáнеш, нéма квó да закáчиш. (ирон.).

замéни свр. *замени једно са другим, учини замену.* – Једьн живóт úмам, какьв је такьв је, да га замéним за дру́ђи не мóгу.

замéњује несвр. *врши замену, узима што уместо чега другог.* – Јá вој предлáгам да замени́мо њúве, јá да вој дадéм мéтар и пóл за мéтар, пóшто је мојá њúва у́рудин, óна нéче текá, óче мéтар за мéтар, рекó: Дóбро, трéбе и женá понéкад да се послу́ша. ■ **замењувáње** *гл. им.* – Напрéт смо замéњували сéме да се бóље рóди жúто, сá нúти úма замењувáње, ни големá жéтва.

замењу́је се несвр. *међусобно се испомаже са неким у пољском послу.* – Жњéмо, девóјке, дру́шке, па се замењу́јемо, даньс јá при тéб, ју́тре тú при мéн, вáздьн жњéмо, и вáздьн пojéмо: грáбајте да грáбамо, ку́ј мóже, ку́ј не мóже…

замéра несвр. *приговара, изазива нечије незадовољство.* – Онá је попрúпростáчка, али мú вој не замéрамо на свáку рéч. ■ **замерáње** *гл. им.* – Сас својéга јéц и пúј, а не замешу́ј млóго, ако ти трéбе пóмоћ, платú некомé дру́гоме, брáцка рáбота зачьс доведé до замерáње и карáње.

замéра се несвр. *не преза да се коме замера.* – Такьв је, вóли да се замéра, па тóј ти је, а женá му нејé таквá.

замéри свр. *закине на тежини приликом мерења.* – И млинарú рабóте на пóдвалу, у́век замéре на вáгу.

замéри се свр. *не преза да се коме замери.* – Баштá ти бробúњка нејé нагазúл, нúкоме се нејé замерúл, такви́ љу́ди вúше нéма да óде по овúја свéт.

замеру́је несвр. *закида на ваги, закида приликом мерења.* – Замеру́је ти на óчи, глéда те и крáдне те, прáви те на будáлу.

замéсен, -а, -о *замешен, тесто спремљено за печење.* – Ћúселу бáницу сам прајúла тúће од замéсено тéсто за лéб.

замéси свр. *начини тесто од воде, брашна, квасца и соли.* – У текнé отсéјем брáшно, па у њéга ту́рим квасьц, једну́ ложúцу сóл и замéсим тéсто, пóсле га дóбро

измéсим сас ру̏ђе, па чéкам да се поди̏гне, да га размéсим, пóсле га ту̏рим у тепси̏ју да се опечé лéб.

замéта несвр. *помаже некоме да забаци бреме на плећа.* – Кáд је врша, двоји̏ца нóсе цáкови сас жи̏то од вршáлицу до прéсек, замéтају једѝн дру̏гога и нóсе.

замéта се несвр. *забацује себи бреме на плећа.* – Јá се сáм замéтам, јóш ми пóмоћ не трéбе.

зáметан, -тна, -тно *нејасан, тежак, неприступачан.* – И̏мамо снау̏ оту̏д от Крáљево негдé, па ка[д] дóјде жáли се какó вој је нáша оратá зáметна, да ни ни̏шта не разби̏ра кво при̏чамо.

заметé свр. 1. *затрпа, завеје.* – Лéку Мáнинскога бéше замéла мечáва у̏планин, чѝк трéћи дѝн су га нашли̏. 2. *побегне, завара траг.* – Уокáше се по њéга, пцéта лáју, човéци псу̏ју, али ку̏рјак отидé, замéте.

замéтне (рад. пр. заметну̏л, -а, -о; трп. пр. замéтнут, -а, -о) свр. *забаци себи товар на раме или плећа.* – Онóј млекó си̏пемо у котѝл вéлики, и замéтнемо на тојáгу, једнá напрéд, једнá насáд, и однесéмо дóм. Сéдомо да обеду̏јемо, а óн видéл какó броби̏њак заметну̏л троши̏нку сирéње три̏пут пóголему од њéга, и нóси. У̏вечер склóпим óчи, и ви̏дим мáћу замéтнуту сас мати̏че какó се врта из гради̏ну, на њéга насáд закачи̏ла цеди̏лку, а на ру̏ку натькну̏ла крóшњу.

замéтне се натовари себи неки терет на плећа. – Војѝн се зáметну с торбу̏, пó-тути се, па пóита уз пу̏т нагóр комто Пади̏ну.

зáметно прил. *тешко, неприступачно.* – Зáметно ми је да те по цéл дѝн слу̏шам какó загоми̏љаш и закр̏кујеш.

замéша свр. 1. *изврши радњу мешања, смеша, помеша.* – Пази̏ да не замéшамо твоји̏ и моји̏ опѝнци, па да не знáмо пóсле који̏ је чији̏. 2. *затури нешто негде.* – До отóч ми бéше у ру̏ђе, сá га замешá негдé, и не мóгу га нáјдем, па да ме уби̏јеш.

замéша се свр. *помеша се.* – Ако се замéшају у туцé óвце, свáђи домачи̏н си познáва њигóве óвце по белéгу, и лѝко ји пронáјде.

замешу̏је[1] несвр. *меси тесто.* – Лéб се замешу̏је у текнé, а печé у ву̏рњу.

замешу̏је[2] *меша своје са туђим.* – Са својéга јéц и пи̏ј, али не замешу̏ј млóго.

замилу̏је свр. *почне да осећа милост према коме.* – Присти̏го за рáботу, цéним се ко мужѝк, сá кáд мóгу да рабóтим мóж че ме мáћа и баштá завóле, замилу̏ју, али цáбе се рáдува.

замина̏ва рет. свр. *крећe, полази.* – Тамѝн се ми̏ спрéмамо да замина̏вамо конто селó, кат се од негдé истрéсе они̏ја зáпљес Јелéнко.

зами̏не (рад. пр. **замину̏л,** -а, -о; трп. пр. зами̏нут, -а, -о) свр. 1. *престигне кога успут.* – И̏дете ви̏, јá чу ви сти̏гнем, и чу ви зами̏нем. 2. *прође мимо кога или чега.* – Немóј да зами̏нете да не свр̏нете, да се ви̏димо, и да се повáлимо и ожáлимо једѝн дру̏гому. Зами̏не га ко ту̏рско грóбје. Замину̏л га ко могáре бóцку. Замину̏л те брáт, остáл ти комáт. Кáд замину̏ше Си̏ћевачку клису̏ру, бáба се прéсрами, па прóдума од вóду. На њи̏вуту им остáло млóго зами̏нуто, неокóпано. 3. *изгуби се из видног поља.* – Á̏јде да пожу̏римо, овцéне ни замину̏ше иза бр̏до. Тамѝн си онá отидé, не знáм да ли је замину̏ла криви̏ну, кáд баштá и̏зока. 4. *прескочи кога или што приликом каквог давања или узимања.* – На Вели̏ген жéне вр̏жу у бóшче по стó перáшће, и нóсе у рóдбину, па дáвају на сви̏ по рéд, нéма да некогá зами̏ну. Дé направи̏ по једнó кавé, а рећи̏ју че зами̏немо. Текá отидé Ву̏чко, па Јóта, па бобо-Кóса, па сви̏ по рéд, и ни̏кога нéма да зами̏не идéњето. 5. *надмаши у чему.* – Стојáн Дојчи̏нов свé замину̏л сас пцувáње: пцу̏је колáч, лéбац кр̏вав, детéнце, мртву мáтер, пцу̏је Бóга, Богорóдицу, Бокчé и сви̏ свéци по спи̏сак. 6. фиг. *умре.* – Ма они̏ја ли нáшини Ми̏ка тóј уработи̏л,

ја́ сам чу́л да је замину́л. Ку́ј како́ зами́не, од Батла́к (где је сеоско гробље) се ви́ше не по́врта.

зами́њује несвр. 1. *претиче.* – Сти́sају ме с ко́ла, сви́рну ми и зами́њују ме, а ни́кој да ста́не да ме повезе́. 2. *заобилази.* – Тре́бе и по́сле, кад му про́јде си́ла, да се здра́ве сас ње́г, и да му сас добро́ вр̀тају, а не да га зами́њу́ју по пу́т, ко шу́гаво ку́че. Да му не стању́јеш на се́њћу, мо́ж те опле́ви ко петъ́л раса́д, па́метни чове́ци су га зами́њува́ли по́долеко. ■ **зами́њување** *гл. им.* – Ка́[д] до́јде у село́, вршали́ца и́де от ку́ћу на ку́ћу, не́ма прери́пување и не́ма зами́њување.

замири́ше свр. *почне да одаје мирис.* – Ка́д чове́к замири́ше на зе́вњу, ви́ше му по́вратак не́ма.

замисле́је рет. свр. *зачне нешто у мислима, представи нешто у мислима.* – Чъ́к у Пи́рот сам ишъ́л да наба́вим клапота́р какъ́в је Петка́на замислеја́ла, са́ и́ма да кри́ви ши́ју конто Вр̀бје да га чу́је на Ливру́шу.

зами́слено прил. *замишљено.* – По въ́здьн седи́, и зами́слено гле́да негде́ где́ са́мо она́ нешто́ ви́ди.

зами́сли (трп. пр. зами́слен, -а, -о) свр. 1. *зачне нешто у мислима, представи нешто у мислима* (упор. и замислеје). – Ја́ га та́чно зами́слим како́ че да изгле́да, па тъ́г по́чнем да га пра́вим. Дра́гослав по́зна бра́та Миро́слава, срце му при́игра, али Миро́слав ма́лко зами́слен, ко да не́је ту́ј. 2. *пожели нешто.* – Замисли́ како би ми дете́нцето живе́ло без ме́не, па се покаја́, ману́ да се бе́сим, мо́рам да жи́вим због ње́га.

зами́сли се свр. *задуби се у мисли.* – Замисли́л се, ко да че А́мерику да изми́сли. ⇨ *позамисли се.*

зами́та несвр. 1. *мете метлом у правцу кога.* – Помери́ се, да те не зами́там. Куга́ зами́тају с метлу́, не́ма се оже́ни. 2. *забацује ногу у ходу, шепа.* – Од рође́ње накри́вљује пома́лко, зами́та с једну́ но́гу. 3. *заплиће језиком.* – Мо́ре, ти́ нешто́ зами́таш с јези́к, мо́ра да си пи́нул негде́.

за́млата ж *који се радо замлађује, будала.* – Ко́д до́ктура сва́какви мо́ра да се ле́че, ку́ј зна́је од кво́ ова́ј за́млата болу́је. Це́ле пе́т го́дине сам по́млад од те́бе, за́млато, па от са́ да ме о́каш „де́до“. ⇨ *замлатотина.*

замла́тен, -а, -о фиг. *затуцан, будаласт, приглуп.* – Раср̀ди се, па се тру́тне на́зем ко замла́тено. Замла́тен це́л све́т, све́ мо́ј до моје́га. Јеба́л лу́д збу́њеног, те се роди́л замла́тен. Ете́ ти, замла́тен чове́к како́ рабо́ти: напраји́л петна́јес со́бе, а ку́пе се у кори́то у зевњи́цу, ел на ба́самаци.

замла́тено прил. *будаласто, приглупо.* – Нуме́је да га зами́сли па́метно, него замла́тено, и оно́ мо́ра да и испа́дне замла́тено то́ј штото је замисли́л.

замла́ти свр. *омами, ошамути, обезнани.* – Ка́[д] те уда́рим, и́ма да те замла́тим. Пи́немо тека́ о́ваг-о́наг по некоју́ му́ченицу, да ни замла́ти у мо́зак, му́ће да забора́вимо. За́млати Бо́г све́т, па ви́ше не зна́је куде́ му је глава́, куде́ му је ду́пе. ⇨ *позамлати.*

замла́ти се свр. *обезнани се, ошамути се* фиг. *опије се до бесвести.* – То́лко сам се замлати́л, да сам заборави́л да је данъ́с Свети-Нико́ла. Мло́го се замлати́мо, да Ци́гањи несу́ одрекли́ да сви́ре, не би виде́ли да је савну́ло.

замлато́тина ж пеј. *блесавко* (упор. замајотина). – Шише́ рећи́ја од па́метног чове́ка напра́ји замлато́тину.

замла́чује се несвр. *будаласто и сулудо се понаша и говори.* – Немо́ј да се замла́чујеш, него у́баво ораги́. А́јд не замла́чуј се, ја́ ли сам га гледа́ла да ли је јо́ш у́бав. Преди мре́чку је са́мо седе́л на клу́пу, пуши́л дува́н на лулу́, и замла́чувал се сас на́род. Замла́чује се ко мо́кра за́дњица. ■ **замла́чување** *гл. им.* – Три́ста ра́боте ме

чѐкају до̀м, а и му̀ка ме голема̀ нале̏гла, неје̏ ми за ољѝа̀ње и замла̀чување, а ти̏ си узбуја̀л од голему̀ до̀сацу, па се замла̀чујеш куде̏ сти̏гнеш.

замл̥цкује несвр. *замуцкује.* – Она̀ замл̥цкује са̀мо пред туци̏ љу̀ђи, сти̏ди се, она̀к си у̀баво ора̀ти. ⇨ *замљцкује.*

замлѣцкује несвр. *в. замлцкује.* – Ти̏ка се запиња̀ тека̀ јо̀ш некво̀ да ми при̏ча, али га ређи̏јата за̀млати у мо̀зак, замлѣцкува, замлѣцкува, па се у̀спа ту̀ј у столи̏цу, пре̏самити се преко аста̀лче, и за̀крча.

замо̀ли се свр. *обрати се молбом.* – Замо̀ли му се, јега̀ те пу̀шти да по̀јдеш сас на̀с.

замо̀мчи се свр. *почне да се смаѿра момком, и да се ѿако и ѿонаша.* – Поче̏л да се замомчу̀је, па̀зи како̀ изгле̏да, и куде̏ какво̀ проду̀ма.

за̀мор м *изнемоглосѿ, слабосѿ организма као ѿоследица ѿелесне или ѿсихичке исцрѿљеносѿи.* – Тека̀ сама̀ седи̏м и саму̀јем прет ку̀ћу, до̀к ме за̀мор не савла̀да, па уле̏знем да ле̏гнем.

замо̀та (трп. пр. замо̀тан, -а, -о) свр. *увије, умоѿа.* – Не̏ка ле̏гне, па га замо̀тај у цр̀ђе да се презно̀ји, и оно̀ че про̀јде. Некво̀ замо̀тано у крпо̀љ, па увр̀зано сас вр̀цу, стоји̏ при пло̀т, ма̀лко по̀долшће оди на̀шуту капи̏ју.

замоту̀је несвр. фиг. *избегава да каже ѿраву исѿину, увија лаж у исѿину.* – Све̏ замоту̀је, закуку̀љује и замуму̀љује, али ни̏како и̏стину да ка̀же.

замоту̀љак м *оно шѿо је замоѿано, завежљајчић, ѿакеѿић.* – До на̀шу капи̏ју стоји̏ нешто̀ замо̀тано у арти̏ју, ја̀ узе̏ замоту̀љакат, па га уне̏со у со̀бу, и размота̀ да ви̏дим кво је уну̀тра. ➞ *умоѿуљак.*

замоту̀љчак м *дем. од замоѿуљак, замоѿуљчић.* – Изле̏зе и др̀жи замоту̀љчакат у ру̀ђе, у̀бава ко и̏кона, насме̏јана, ја̀ вој да̀до цвеће̏то што̀ га купи̏ у цвећа̀ру, али се смота̀, и не каза̀ вој ко̀лко сам сре̏ћан што̀ ми је роди̏ла си̏на. ➞ *умоѿуљчак.*

замо̀ча свр. 1. *ѿомокри се ѿо нечему.* – Некада̀ смо цр̀кву поштува̀ли, а са̀ ју замочу̀ју сви̏ од ре̏д. Кат се на ку̀че прите̏па, оно̀ замо̀ча тоја̀гу на овчара̀, те га ови̏ја искѣ̀бли и истресе̏ му дро̀б. 2. фиг. *забаѿали, занемари, заѿосѿави.* – Наје̏де се на̀род, па за̀моча све̏: и ку̀ћу, и њи̏ву, и лива̀де, и бра̀ништа, и башту̀, и ма̀тер, све̏.

замо̀чује несвр. *мокрећи ѿо нечему исказује свој ѿрезир.* – На зајна̀т до̀јде но̀чу, па ми замо̀чује те̏мељ који̏ сам постави̏л за ку̀ћу, ми̏сли да га ја̀ не ви̏дим.

замра̀ти се свр. фиг. *заседне са друѿвом, ѿа не зна да ѿође* (упор. замрти се). – Тека̀ се некуде̏ замра̀тим сас дру̀ство, па си до̀м не виће̏вљам по два-три̏ дѣ̀на.

замр̀да свр. *ѿочне да мрда,* фиг. *оживи.* – Па̀нтим га душмани̏тога от како̀ је замрда̀л, пр̀во је убива̀л жа̀бе и пилети̏ја, по̀сле је тепа̀л од ње̏г по̀слаба деца̀, на кра̀ј је поче̏л и роди̏тељи да си би̏је.

за̀мре свр. *ѿочне да умире.* – Замр̥л, али му Бо̀г не̏че у̀зне ду̀шу, па се му̀чи, веле̏ да је би̏л голе̏м кати̏л у мла̀ди дни̏.

замре̏жи се свр. *ѿрекрије се мрежом, или оѿном ѿоѿуѿ мреже.* – Замрежи̏ле ми се о̀чи, па ви̏дим ко кроз маглу̀, а кад за̀јде сљѝнце ви̏ше ни то̀лко не ви̏дим.

замрждо̀ри свр. *заромиња, ѿочне да ѿада сиѿна киша.* – За̀мрждори са̀мо ко̀лко да напра̀ји за̀душчину, ни ћи̏ша неје̏ што̀ је некада̀ била̀.

замрзева̀ч нов. м *замрзивач.* – У то̀ј вре̏ме несу̀ били̏ замрзева̀чи, па да се ме̏со замр̀зне, и по̀сле ка[д] ти притре̏бе разм̀рзне, не̏ло смо пропр̀жено ме̏со заси̏пували у ка̀нту сас расто̀пен ма̀з, и тека̀ га чува̀ли чѣ̀к до на̀лето. ⇨ *замрзњивач.*

замр̀зне[1] свр. *заледи.* – Са̀мо што̀ те погле̏да, замр̀зне ти кр̀в у жи̏ле.

замр̀зне[2] свр. *ѿочне да мрзи (кога или шѿо).* – Ма̀ тамѣ̀н га замр̀знем због пије̏ње, и ре̏шим се да га ма̀нем, о̀н ми некво̀ у̀баво ураборти, и поми̏римо се.

замр̀зне се свр. *заледи се.* – Замр̀зне се ре̏ка, па мо̀рамо да разби̏вамо ле̏д, да напо̀јимо сто̀ку.

замрзњива́ч м *в. замрзевач.* – Купи́ли но́в замрзњива́ч, а ми́ јо́ш фри́жидер не мо́ж да ку́пимо.

замр̏кне свр. *дочека ноћ негде, занићи.* – Који́ куде̏ замр̏кне, ту́ј прекона́чи.

замрља́ви свр. *започне неки посао, па га остави недовршеног.* – Немо́ј са́мо нешто́ да замрља́виш, па да га оста́виш, не̏ло да га до кра́ј урабо́тиш.

замр̏сен, -а, -о *замршен, запетљан.* – Мецу́ њи́ је замр̏сена ра́бота, заделе́ли се, па ни́како да се поде̏ле.

замр̏сено прил. *запетљано.* – Не̏ма да ора́ти ја́сно, о́тресито, нело све̏ некако́ замр̏сено, да не мо́ж да му пова́таш ко́нци кво́ је те̏л да ка́же.

замр̏си свр. *запетља.* – А́ко те уда́рим, и́ма сви́ жи́вци да ти замр̏сим.

замр̏си се свр. *запетља се, умрси се.* – Замрси́ло се жи́то од ве̏тар, че бу́де не̏згодно за же̏тву.

замрсо́тина ж 1. *део њиве са угаженим и умршеним усевом.* – Ди́вје сви́ње уле̏зну у њи́ву сас жи́то, па напра́ве замрсо́тине на око́лишта, по́сле бу́де не̏згодно за же̏тву. 2. *запетљани односи, нерашчишћени рачуни.* – Мецу њи́ је голема́ замрсо́тина, не зна́је се ко́ј кому́ је по́више ду́жан, и који́ кога́ по́више мр̏зне.

замрсу́је се несвр. фиг. *запетљава се, комплику́ју се међуљудски и међудржавни односи.* – Па́ поче̏ да се замрсу́је у држа́ву, не̏че да изле̏зне на добро́.

замрти́ се свр. 1. *овца почне да бива безвољна и млитава кад почне да осваја дневна жега.* – Ле̏ти се о́вце замрте̏ ве̏ч окол де̏сет са́та. Овчи́це, пеше̏с бра́ва, замрте̏ле се у Врба́к, и чу́јеш ко се протри́сају по дрнка́ње клопатари́. 2. фиг. *улењи се.* – Наје̏л се на́род, замрте̏л се, па пла́ндује ли пла́ндује, а напре̏д неје̏ било́ тека́.

замрци́ња несвр. *дочекује мрак, занићује.* – Мло́го пу́ти сам замрциња́л на њи́ву с натова́рена ко́ла.

замршаве̏је свр. *почне да мршави.* – Про́пи се, и ма́ну да ми́сли на једе̏ње, замршаве̏, и че пропа́дне на́чисто.

заму́зен, -а, -о *који није при свој памети, који понашањем одудара од околине.* – О́на је ма́лко заму́зена, бла́зни све̏т и с ора́ту, и с облаче̏ње.

заму́кне свр. *умукне, утиши се.* – Заму́кла села́ по Лужни́цу, не̏ма ви́ше да се чу́ју ни пе̏сме по по́ље, ни цврка́ње по сла́ве и сва́дбе, ни клопотари́ по ру́дину.

замуку́је свр. *почне да мукује, почне да пати.* – Ја́ сам замукува́ла от како́ сам се роди́ла, а неје̏ ко даньшња младиња́ што́ не зна́ју за ни́какву му́ку.

замуму́љен, -а, -о *запетљан, нејасан. тајанствен* (упор. задеветен). – Закуку́љено, замуму́љено, задеве̏тено, задесе̏тено, ни́ га мо́ж откуку́љиш, ни́ га мо́ж одмуму́љиш, ни́ га мо́ж раздеве̏тиш, ни́ га мо́ж раздесе̏тиш. (разбр.).

замуму́љи свр. *запетља исказ, учини нешто нејасним.* – Е̏, са́ га закукуљи́мо и замумуљи́мо до кра́ј, ни́кој ни не мо́ж пова́та кра́јишта кво́ смо се договара́ли.

замуму́љује несвр. фиг. *избегава да каже праву истину, увија лаж у истину.* – Немо́ј да ми ту́ј закуку́љујеш и замуму́љујеш, нело и́стину ора́ти.

замутаве̏је свр. *изгуби моћ говора, замутави.* – И́ма да замутаве̏јеш, у́ста да и́маш, језик да не̏маш, ре̏ч да ти се не чу́је. Што́ једну́ш не замутаве̏јеш, не̏ло по це̏л дѣн са́мо ме̏љеш ко празна́ водени́ца. Унучети́ћата да ми о́дма доведе̏те, и да ји оста́вите неђи́ дѣн, да се разора́тим сас некуга́, ова́к и́ма на́чисто да замутаве̏јем.

заму́ти свр. 1. *учини мутним.* – Оти́де, па на́мерно заму́ти во́ду где по́јим гове̏да. 2. *помути односе, створи раздор.* – Же̏не заму́те, па си по́сле роце̏на бра́ћа о́чи ва́де.

заму́чи се свр. *почне да се мучи.* – Заму́чиш се от како́ се ро́диш, па до́к не ска́пеш.

зана́да се свр. *почне да се нада.* – Јо́ш када́ сам се занада́ла да до́јдеш, ку́че ла́вне, ја́ ми́слим ти́ си.

занáт м *посао као стално занимање наученог појединца (мајстора).* – Свáђи занáт је злáтан. ⌂ **с óчи крáдне занáт** *гледањем док мајстор ради учи његов занат.* – Мúла притрчú код мáјсторатога и глéда, с óчи крáдне занáт.

занатѣ́к м *дем.* и *хип. од занат, занатић.* – Сúне, не мóж да остáнемо такóј, нéло áјд да те вóдим негдé, да те дадéм на некú занатѣ́к.

заневоље́је свр. *упадне у невољу* (упор. оневољи). – Јá, евé, ко штó ме вúдиш, остарé, па се разболé, па заневоље́, садé мóлим Бóга да ме прибéре.

занеме́је свр. *изгуби моћ говора, занеми.* – Свú се погледáше, жéне почéше да усмрцају, децá се ућутáше ко да су занемејáла. Зáнемеја цéло селó, ућутáше се пцéта, пилетúја, говéда и човéци, ко да нећú врљи покрóвац преко селó. ⇨ *занеми.*

занеме́л, -а, -о *који је престао да одаје гласа од себе, који је ућутао.* – У селó сá скóро да ни нéма децá, свé стáрци, заглувéле и занеме́ле кýће, запустéле њúве и ливáде, нúгде расáдена градúна, нúгде зајáзени јáзови.

занéми свр. *в. занемеје.* – Какó те ýста не заболé о[д] тóлко дрдњáње, штó једнýш не зенéмиш. Ај, да óче да те занéми, па да не мóж глáс да пýштиш.

занéми се свр. *ућути се као да је нем.* – Комшúјо, дошлó ми од овéј телевúзије да се занéмим, úма се шпиртóшем, и сáмо да ћутúм.

занемóгне свр. *постане немоћан, разболи се.* – Јá нумејá да смúслим којá ладовúна је најбóља за нáс сељáци кáд занемóгнемо, изглéда од грóбишта нéма пóбоља. ➞ *занемоћа.*

занемóћа свр. *постане немоћан, разболи се* (упор. занемогне). – Текá Влáјко, и пóред тóљћи имóт, зáнемоћа на орáње, ударúла га кáпка у мóзак, најдóше га какó запéл с трáктор у јáбуку.

занесé свр. 1. *ношењем помери у страну.* – Милýнка бéше јáка девóћа, самá подúгне и занесé сáгњишта. 2. *превари, закине у рачуну.* – Занéсе ме, и не врну ми половúн кýсур. 3. *остане у другом стању.* – Имáло је жéне којé су знале да очúсте женý којá занéсе, а нéче да рóди.

занесé се (трп. пр. занéсен, -а, -о) свр. 1. *задуби се, удуби се у што.* – Óн се занéл, вáља мецу прсти белéгат от кýћу штó сам донéла, и чљс-чљс па ме поглéда. 2. *препусти се осећањима, одушеви се чиме.* – Занесé се, па пóчне да се сáма смéје, ко да је вртоглáва. Óна је мáлко занéсена, запрúча од некво́, па се заборáви и прéјде на десéто.

занесóтина ж пеј. *занесењак.* – Кудé си нашлá тóг занесóтину, с њéг ли мúслиш вéк векýјеш.

занúтује свр. 1. *споји нитном.* – Ако се прећúне каúш, ел јулáр, óн се занúтује с нúтне. 2. фиг. *снажно удари песницом.* – Помислú да га занúтујем с песнúцу мецу рóгови, па квó бýде нек бýде, али се некакó прикротú, дúго се и отидó си.

занóсен, -а, -о *који је почео да се свакодневно употребљава, заношен.* – Úмам трóје черáпе, двóје занóсене за свађи дљн, и једнé вéзене незанóсене, њú чýвам за укóп. ⇔ *незаносен.*

занóси[1] свр. *почне да носи оно што је купљено за свечане прилике.* – Нумéје нúшта да зачýвује, да úма нóво за ýбав дљн, нéло квó му кýпимо, óдма га занóси.

занóси[2] свр. *скреће с пута, тетура се.* – Почé да ми је шýнтаво у глáву, пóче да ме занóси на једнý стрáну, не мóгу да úдем право, úдем ко пијáна.

занóси[3] свр. *говори пренаглашено са намером да остави утисак.* – Кáд орáти, млóго га некудé одврта и занóси, óче свú у њý да глéдају, ко да је онá нáјважна.

занóси се несвр. 1. *нагне се на једну страну, заокрене.* – Претовáрена кóла óче да се на нúзбрдицу занóсе, и да се преврну. Занóси се ко мýда у косúдбу. 2. фиг. *одушеви се, усхити се.* – Немóј да се занóсиш, тóј тéб не мóж да стúгне, од тóј нéма нúшта да бýде.

зано́чи свр. *занићи, преконачи.* – Поканѝше ни, и мѝ заночѝмо при њѝ, а́ко се до тъ̀г несмо́ позна́вали.

заобика́ља несвр. 1. *обилази око чега, иде заобилазним путем.* – Голема́ у́збрдица, па мо́рамо да заобика́љамо кат смо с ко́ла. Ста́не насре́д пу́т, да га свѝ заобика́љају. 2. *окољава.* – Поче́ше да ни заобика́љају, че ни се оте́пају. 3. фиг. *заобилази истину.* – Немо́ј да заобика́љаш ко Марја́н окол ку́бе, нело ѝстину казу́ј.

заобико́ли свр. *заобиђе.* – Ако не́че да се поме́ри, тѝ га заобиколѝ, немо́ј да се о́дма би́јете.

заобла́чи се свр. 1. *почне да се одева.* – Заоблачѝла сам се, немо́ј да ула́зиш. 2. *почне да се небо прекрива облацима.* – За́облачи се, а́јде да збѝрамо се́но, да га не зава́не ћѝша на о́ткоси.

заобр̀не свр. *заокрене у други правац.* – Ѝди заобр̀ни овце́не ната́м, та́м ѝма по́убава трава́.

заобр̀не се свр. *заокрене се.* – До́ле ширина́, мо́ж да се заобр̀неш ко́мотно с кола́та.

заобр̀та несвр. *почне да окреће у жељени правац.* – Заобр̀тај га тека́ да му ру́па бу́де комто ме́н, а не комто те́б, да вѝдим где́ да га шра́вим.

заода́ ж *смирај дана, залазак сунца.* – Ка́д бу́де на заоду́, мању́јемо да жње́мо, и по́чнемо да сно́симо сно́пје, где́ че да се де́ну крстѝне. Пре́двечер, кат сљ̀нце ве́чем на заоду́ бу́де, село́ оживе́је. ➞ *заодьк, заоца.*

заодь̀к м *смирај дана, залазак сунца* (упор. заода). – Мо́ра да сам заспа́ла, ка́д отворѝ о́чи, оно́ сљ̀нце, е́ј, ве́ч на заодь̀к.

за́оди несвр. *почне да се губи иза хоризонта* (о небеским телима). – По́че́ да за́оди сљ̀нце, а́јде да поѝтамо. Вла́шчичи сла́зе, сла́зе, сла́зе, па ма́лко вре́ме онѝ по́чну та за́оде.

за́оди се несвр. фиг. *церека се, зацењује се од смеха.* – Што́ се за́одите то́лко, кобѝле је́дне, чѝк у кошилѝк се чу́је ко́лко се ребе́чете. Уме́јеше да мр̀да сас у́ши наго́рнадо́л, па у кру́г, и да цо́кче ко жа́ба, а деца́ се смеју́, за́оде се от сме́ј.

за́ока свр. 1. *почне да виче.* – Ка́т се упцу́је и за́ока по ку́ћу, це́л комшилѝк узнемѝри. 2. *почне да дозива.* – За́ока ме от капѝју: О́, Сте́вѐће, о́, Сте́вѐће! – Ја́ изле́зо па реко́: А́ј, којѝ то́ј о́ка то́лко на́старашно?

заокру́гли се свр. *поправи се у телу, добије облине.* – До пре́ две́ го́дине бе́ше девојчѝште, а са́ попора́сла и заокруглѝла се, не мо́ж ју познаје́ш. ⇔ *позаокругли се.*

заоно́ди свр. *започне нешто одређено у одређеној прилици познато из претходног тока говра.* – Јо́ш од ње́кња сам заонодѝла це́мпир, а јо́ш пре́гњицу несѣ̀м испле́ла.

заоно́ди се свр. *започне се нешто одређено у одређеној прилици.* – Којѝ се с њу́ заоно́ди, не́ма лѝко да про́јде.

заоно́цује несвр. *започиње нешто одређено у одређеној прилици.* – Не заоно́цујте ме, че́кају ме жетварѝ да им обе́д однесе́м.

заоно́цује се несвр. *започиње се нешто одређено у одређеној прилици.* – Заоно́цује се с ме́н, ал не́ма да добѝје то́ј кво́ је намислѝл.

заора́ти свр. 1. *почне да говори.* – Ка́д заора́ти, ма́зно и у́баво, ко с перо́ да ма́же. 2. *говором очара кога.* – Тѝ ме за́орати, а деца́ ме че́кају до́м гла́дна.

заора́ти се *заговори се, заприча се.* – Пе́ла како́ виде́ Пе́рсу, о́дма се заоратѝше оди њѝне ра́боте, па за́борави на то́ј кво́ је ото́ч било́.

заора́чује несвр. *замајава разговором кога.* – Немо́ј ме заора́чујеш, не́го су́ни нећѝ дина́р, па да ѝдем куде́ сам пошѣ̀л. Једѣ̀н ју заора́чује, дру́ђи ју подбр̀кује.

заора́чује се несвр. *заподева разне теме у разговору.* – А́јде работе́те, не заора́чујте се от сва́што.

заóре свр. 1. *почне да оре.* – Од ју̏тре че за̏оремо, и дóк свé не поóремо, дру̏гу рáботу нéма да пи̏памо. 2. *орући приписне земљом нешто.* – На Гу̏вно смо имáли штáлу, сá вој тéмељи заóрани, па се не познáва гдé је билá. 3. фиг. *прекорачи меру у чему, забразди.* – Ти̏ млóго зáора, смањи̏ цену̏, ако óч да се погóдимо. ⇨ *заорује.*

заору̏је несвр. 1. *почиње да оре.* – Од ју̏тре че заору̏јемо, нéма ви̏ше чекáње. 2. *орањем затрпа што.* – Пр̏во се ђу̏бре расвр̏ља по њи̏ву, пóсле се заору̏је, да се помéша сас зéвњу, па се посéје сéме, и на крáј зáдрља.

заостáл, -а, -о *који није у току савремених збивања, несавремен.* – Јá сам заостáла бáба, не знáм с какву̏ пару̏ држáва рабóти, та кáм ли који̏ је на влáс.

заостáне свр. *закасни у напредовању.* – И̏мају двá си̏на, па једѝн у̏бав, нáпредан, а другѝти заостáл, ко пату̏љ̏ћо.

заóстри се свр. фиг. *наљути се, наоштри се.* – Улéзе Милу̏нка, заостри̏ла се ко бéсна ку̏чка, па почé да вр̏ља ствáри по ку̏ћу, свé квó вој дóјде под ру̏ку.

зáоца ж *смирај дана, залазак сунца* (упор. заода). – Слѝнце бéше на зáоцу кат приблизи̏мо до нáше селó.

запáда свр. *почне да пада.* – Нéка се сенóто су̏ши јóш нећи̏ дѝн, јегá не запáда пá ћи̏ша.

запáдне свр. *падне коме у део, припадне.* – За сви̏ и̏ма рáбота, и ни̏кој се на кáра за пóлько, нéго квó му запáдне. Једнó од децáта, штó му запáдла тру̏ба, однéсе тру̏бути у плéвњу да ју ску̏та, па ју вр̏љи на сéно озгóр, тáм да чмаји̏.

запáзи свр. 1. *спази, уочи.* – Ви̏ди се ко тутумéја, а свé запáзи који̏ је у каквó облéчен, и какó премéњен. 2. *упамти.* – Е̏ па ди̏вјо цвéјће, знáм ли га какó се којé зовé, и̏ма бáбина души̏ца, поду̏бица, и̏ма некакѝв жљ̏т цвéт, њéг не знáм ни какó се зовé, несѝм му и̏ме запази̏ла. ■ **нáјзапази** суперл. *најбоље запамти.* – Најзапази̏ла сам ону̏ј при̏чу какó мáјћиа чувáла двé децá, њо̏јно девóјченце и једнó сирочéнце штó затéкла, па сирочéнцето испрати̏ла у шу̏му да га загу̏би.

запáзује несвр. *уочава, селектује и запамћује.* – Свé ви̏ди и чу̏је, али свé не запáзује, нело сáмо квó вој је од кóрис.

запáкује свр. фиг. *ударцем сложи кога на под.* – Јá ако те запáкујем с песни̏цуву по ти̏л, пóсле че ти сáмо пóп трéбе.

запáли (трп. пр. запáлен, -а, -о) свр. *упали.* – Запáлимо гасáрче, шесé и трéјћу гóдин је билó, стру̏ја јóште нéмаше, онó гори̏, гори̏, па тиће угáсне, ни̏ га запáлимо пáј, онó нéма, нéма па пај угáсне. Óн сéдал, пред њéг и̏кона, кр̏с и боси̏љак, и пóнатам запáлен тавњáн у кади̏лницу. ■ **запалéње** *гл. им.* – Доби̏л запалéње плу̏ћа тáм на грáдилиште, где су били̏ на печáлбу.

запáнти (рад. пр. запантéл, -а, -о / запанти̏л, -а, -о) свр. *запамти.* – У̏баво би билó да ти̏ глéдаш дóк јá рабóтим, да свé запáнтиш, и да ме не затрáчкујеш свáћи чѝс оди некво̏ таквójате. Запантéте једну̏ш, да не понáвљам стопу̏т. Ко јучéр кад бéше вáша свáдба, у̏баво сам ју запантéла. Онój детé запанти̏ло тój кво му рекѝл мáјсторѝт.

зáпара ж *претерано топао ваздух, спарина пре кише, оморина.* – Тéшко врéме, зáпара, не мóже да се ди̏ше, кáм ли да се нештó рабóти. ➞ *запарчина.*

зáпарчина ж *претерано топао ваздух, спарина пре кише, оморина* (упор. запара). – Зáпарчина, па не мóж да се ди̏ше.

запасé се свр. *почне халапљиво да пасе.* – Овцéве најдóше у̏баву пáшу, па се запáсоше, а јá искористи̏ та мáлко дрéмну.

зáпат м *животиња за припод, расно грло.* – Тój вепрé од добру̏ свињу̏, њéга чу̏вамо за зáпат.

запáти свр. 1. *почне да гаји или узгаја нову сорту домазлука или житарица.* – У̏баве му си̏ње, мóрам да у̏знем једнó жéнско прáсе, да запáтим ту̏ј сóрту. Дáде

ми че̏пку, та и ја̏ запати̏ то̏ј цвећѐнце. 2. *добије нежељену би̏лест.* – Смуца̏л се са сва̏какве женети̏не, па запати̏л некву̏ болешти̏ну, па са цр̏ви ја̏јца.

запа̏ти се свр. *намножи се, по̏јави се у великом броју или количини.* – Напре̏д, бре̏, несмо̀ знали̏ за ово̀лко умира̏ње, са̏ се запати̏ле сва̏какве бо̀љће, па сва̏ћи дѝн уми̏ра на̏род, и ста̏р и мла̏д.

запа̏чује несвр. *почне са гајењем нових сорти домазлука или житарица.* – По̀сле ра̏т почѐмо да запа̏чујемо некве̏ стра̏нсће со̀рте овце̏ и гове̏да, боја̏ђи да̏вају по̀виш млеко̀ и по̀убаву ву̀ну. Од зелене̏ ти̏кве не запа̏чује се се̏ме.

запе̏кља свр. *закопча.* – Отћину̀л ми се кукља̏ј на та̏слицу, па не мо̀гу да запе̏кљам рука̏в.

запе̏кља се свр. 1. *закопча се.* – Што̀ се не запе̏кљаш, не̏ло бла̏зниш све̏т такѝв распе̏кљан, ба̏р да и̏ма кво̀ да пока̏жеш. 2. *упетља се у обавезе.* – Запекља̏ла сам се у ра̏боте, ко пи̏ле у кљ̏чишта, па не̏мам кѣд с ду̀шу да дѣ̀нем.

запе̏кљан, -а, -о *запетљан, замршен.* – При њѝ је ма̏лко запе̏кљана ра̏бота, нити мо̀гу да жи̏ве за̏једно, нити мо̀гу једѣ̀н без дру̀гога.

запекљо̀тина ж пеј. *спетљанко, шепртља.* – О̀но и̏ма спе̏кљан чове̏к, ал запекљо̀тина ко њѐг ни̏где не̏ма, и бѣш те̏б да се па̏дне, да га це̏л ве̏к но̀сиш на грби̏ну. Куде̏ ме запа̏де да се упознајѐм с ту̀ј запекљо̀тину.

запе̏кљује се несвр. *закопчава се.* – Не ми̏је се, не че̏шља се, не запекљу̀је се, о̀ди ко сѣ̀блаз, срамота̏ те да га сре̏тнеш.

запељу̀жи свр. *први снег који напада тек толико да најави прави долазак.* – Сне̏гав начѣ̀с запељужи̏л тамѣ̀н ко̀лко да нај̏ави да је дошло̀ њиго̀во вре̏ме.

запе̏ни свр. *учини да изађе пена.* – Кад вода̏ зајечи̏ и запе̏ни, тѣ̀г је добра̏ за шуре̏ње. Запени̏л на у̀ста ко вепре̏.

запе̏ни се свр. *пусти пену, запенуша.* – Надошла̏ река̏, па се запени̏ла и но̀си све̏ на кво наи̏де.

запења̏ви свр. *пусти пену на уста од беса или болести.* – Седимо̀ на дрвни̏к, пи̏јемо рећи̏ју и ме̏зимо си̏рење, а Или̏ја лу̀д од бесночу̀, запењави̏л, побе̏гла му жена̏ у Аустра̏лију. Преје̏ла се де̏телину, па се поду̀ла и запењави̏ла на у̀ста.

за̏перак м *побочни изданак који израста из стабла лозе, кукуруза или парадајза.* – Ка̏д загр̏тамо мору̀зу, о̀бавезно ћи̏немо за̏перци. За̏перци помиле̏ли на ђи̏жете, тре̏бе да се чи̏сте.

запе̏ре свр. 1. *почне да пере.* – Запра̏ла сам јо̀ш одо̀цутра, набра̏ло ми се за прање̏ бе̏лисвет. 2. *опере гениталије.* – Бо̀лна, па ју ја̏ соблече̏м, ја̏ облече̏м, ја̏ запе̏рем и опе̏рем.

запе̏ре се свр. *опере себи гениталије.* – Ја̏ се сва̏ку ве̏чер о̀бавезно запе̏рем, па тѣ̀г ле̏гам.

за̏пет, -а, -о 1. *учвршћен подупирачем, подупрт.* – Ка̏т сам на поја̏ту, ја̏ спи̏м сас за̏пета врата. 2. *напет, затегнут, спреман.* – Што̀ несте̏ и за ра̏боту тека̏ спре̏мни ко за̏пета пу̀шка, нело̀ са̏мо ка̏т тре̏бе да се једе̏ и пи̏је.

запеча̏ли свр. *заради, спечали.* – То̀ј ле̏то Ми̏ла О̀ртин за̏печали у̀баве па̏ре.

запеча̏тен, -а, -о *запечаћен, печатом оверен и утврђен.* – И̏ма да се уђути̏ш ко запеча̏тено ра̏дијо, гла̏с да ти ви̏ше не чу̀јем.

запече̏ (рад. пр. запе̏кал, -а, -о) свр. 1. *пече се док се не згусти и добије покорицу.* – Попо̀шће се напу̀не, си̏пе им се вода̏ и ва̏ре се на пло̀тну, кат су ва̏рене, ту̀ре се у ре̏лну да се запечу̀. 2. *почне да несносно пече.* – Озго̀р слѣ̀нце запе̏кло, па не мр̏да, а зе̏заљће уситни̏ле пе̏му, па не̏ма куде̏. 3. *добије тврду столицу.* – Му̀ку и̏мам, запе̏кло ме, па не мо̀гу да се испра̏зним, ца̏бе чучи̏м по полови̏н са̏т.

запечѐ се свр. 1. *изложи се деловању топлоте.* – Запѐкал се ус ку̀бе, па се не помѐра. Запека̀л се на припѐчину ко гу̀штер. 2. фиг. *заостане у развоју.* – Запѐкал се, па ни̏како да по̀чне да растѐ ко дру̀га деца̀.

запи̏ва се несвр. *почиње да пије без мере, опија се.* – Видо̀ ко̀лко му се пи̏је, а не смѐје, па и ја̀ не теја̀ да се мло̀го запи̏вам, да му не тѐрам за̀зубице.

запи̏је се свр. *пропије се.* – Човѐк нејѐ човѐк ако и̏ч не пи̏је, али не трѐбе да се запи̏је, па да си ку̀ћу расту̀ри.

запи̏љи свр. *заседи се, па не зна да пође.* – Запиљи̏ло, па си нѐче и̏де, не мо̀гу да си рабо̀тим мој̀у ра̀боту.

запи̏ња несвр. 1. *запиње, напреже, упиње свом снагом.* – Човѐк се стѐгне, па р̀мба, па сѐца, па се ћи̏не, па запи̏ња, а ра̀бота се не мо̀ж сва̀ урабо̀ти. 2. *захтева, тражи, јогуни се.* – О̀н у пого̀цбу ни̏где нејѐ запиња̀л за па̀ре, ћути̏ си, ко̀лко му даду̀. ■ **запиња̀ње** *гл. им.* – Немо̀ј то̀лко да си запѐла, од големо̀ запиња̀ње вајда̀ нѐма, а ра̀бота че се завр̀ши.

запи̏ња се несвр. *запиње се, напреже се.* – Запиња̀ се Ти̏ка јо̀ш некво̀ да ми при̏ча, али га ређи̏јата за̀млати у мо̀зак, у̀спа се ту̀ј у столи̏цу, са̀мо се прѐсамити преко аста̀лче и за̀крча.

запи̏ра несвр. *заустављa, спречава.* – Дѐ узни̏, пи̏ни, немо̀ј да запи̏раш, и̏мамо дево̀јче за женѐње. Немо̀ј ми запи̏рате да се жѐним откудѐ сам реши̏л, ја̀ се жѐним, а не ви̏.

запи̏ра се несвр. *редовним прањем одржава хигијену гениталија.* – При̏ ту̀ј жену̀ не мо̀ж да при̏јдеш на три̏ мѐтра, ни̏кад се не запи̏ра, а ку̀пе се једну̀ш годи̏шњо.

запи̏сује несвр. *повремено што запише.* – Запи̏сујем о̀ваг-о̀наг понешто̀ у календа̀р, којѐ се по̀важно деси̏ло. ■ **запи̏сување** *гл. им.* – Немо̀ј да грѐшиш у запи̏сување, мо̀ра да се зна̀је који̏ ко̀лко је навр̀л, и ко̀лко ујѣ̀м трѐбе да да̀де.

запи̏ткује несвр. *запитује у дем. заначењу, досађује запитивањем.* – Ако га јо̀ш запи̏ткујеш, че га нађу̀тиш. Ја̀ постоја̀ до̀к заврши̏ше, по̀сле нешто̀ запи̏ткува до̀ктуратога, не зна̀м ни ја̀ какво̀, са̀мо да си некво̀ ти̏ће изора̀тим.

запи̏тује несвр. *поставља питања тражећи одговор, често пита и сувишан.* – Чи̏м излѐзомо, почѐ о̀н да ме запи̏тује како̀ су му ма̀ти и баштà, и какво̀ и̏ма но̀во по село̀.

запи̏ца несвр. *накнадним загревањем у рерни побољшава укус чорбастом пасуљу.* – Пасу̀љат немо̀ј мло̀го да запи̏цаш, нека о̀стане по̀редак, да мо̀ж с ложи̏цу да се ку̀са.

запи̏ца се несвр. *загрева се на сунцу.* – Запи̏цају се на сљ̀нце ко гу̀штери.

запи̏шен, -а, -о *запушен чепом.* – Ка̀менка и̏звади из цеди̏лку шишѐ запи̏шено сас кордѐљ умо̀тан у арти̏шку, пољ̀к га о̀тпиши, и гљ̀ну једну̀ гљ̀тку во̀ду.

запи̏ши свр. 1. *зачепи чепом.* – Најди̏ пиша̀ло за ову̀ј вла̀шу, па ју у̀баво запи̏ши, да не ветрѐје вино̀то. 2. фиг. *отекне грло због прехладе.* – Запиши̏ло ме, па не мо̀гу да уздѣ̀нем.

запишти̏ свр. *почне да пишти.* – И̏ди ви̏ц штò за̀пишта детѐто, да га нејѐ некво̀ уплаши̏ло.

запишто̀љује се несвр. фиг. *грубо се шали са ким.* – Мора̀вка једи̏но нејѐ удави̏ца, и ја̀ се почѐ запишто̀љујем сас њу̀: Мора̀вће, кво̀ ти ку̀пи тво̀јни за пра̀зник?

запи̏шује несвр. *запушава, затвара рупе.* – Ти̏ почни̏ да запи̏шујеш оту̀де, ја̀ чу одо̀вуде, по̀сле че га замалтери̏шемо и окрѐчимо.

запла̀ви свр. фиг. *учини да неко помодри од батина.* – Кога̀ ја̀ запла̀вим, ни ма̀ти га по̀сле не мо̀ж познајѐ.

запла̀ти свр. *плати високу цену, преплати.* – У̀бава жена̀ нѐзвано го̀сје одо̀ка, збо̀г такву̀ једну̀ је и мо̀ј дѐда заплати̏л сас живо̀т, ка̀т село̀ при̏ча, мо̀ра да је тека̀ и било̀.

запла́ши свр. *изазове страх код кога (*упор. уплаши). – Ка́т се дете́ запла́ши с нема́ње, оно́ по́сле бу́де за́довољно и с ма́лко, и бо́ље про́јде кроз живо́т. ⇔ *позаплаши.*

заплесња́ви се свр. *постане плеснив, уплесниви се.* – Ови́ја ле́б заплесњави́л се, па неје́ до́бар ви́ше за једе́ње.

запле́те свр. *почне да плете.* – Дањс чу заплете́м це́мпир за ме́не си, и не́ма га ма́нем до́кле га не исплете́м. Чи́м се нешто́ заплете́, тре́бе и да се доплете́.

запли́та несвр. 1. *почиње са плетењем.* – Не́чемо ва́љда да седимо́ до́м ко же́не, да вр̀ткамо за ву́нене чара́пе, да мо́тамо це́вће, ил да запли́тамо це́мпери. 2. *заплиће језиком или ногама.* – Мо́ре, ти́ нешто́ запли́таш с но̀ђе и с језѝк, мо́ра да си би́л у ве́село дру́ство. 3. фиг. *покреће разне теме током разговора.* – Поче́ше да запли́тају орату́, сеча́ше се како́ су се они́ жени́ли и сва́дбе прави́ли, а како́ се са же́не.

запли́тка ж 1. *започето плетиво.* – Сама́ ко чуту́к мецу ду́вари сам, а некво́ заплете́м, тека́ га расплете́м, горчи́ве ми запли́тће. 2. *начин плетења чега, мустра.* – Ја́ те бо́ље зна́м, не́го моја́ Петка́на запли́тку за це́мпир. Чѣс-чѣс па прери́пи до њу́, те да за́јми матиче́, те затури́ла негде́ расади́љњу а раса́д че вој прерасте́, те да вој пока́же запли́тку за це́мпер, те вој но́си ја́буће, ко да си они́ не́мају.

за́пљас м *брбљивац, замлата.* – Голем је за́пљас, са́мо лу́па глу́пости. И дѣндњѣс ми неје́ ја́сно како́ се то́ј де́си, да онаква́ дево́ћа у́зне онакво́г за́пљаса. ⇨ *запљес.*

за́пљес м *в. запљас.* – Ја́ му бѣш и не ве́рујем, о́н је голе́м за́пљес, и во́ли да поизми́сли. Деда-Драгу́тин га чу́јеше јо́ш од Плосни́цу, зарадује се и са́мо рече́: Ете́ га Сла́вко, и́де за́пљесат.

запље́скан, -а, -о *будаласт, ветрогоњаст.* – Не́ма по́зачукан чове́к од ње́г, дибиду́с запље́скан, о́деше по бра́ништа, и збѝраше гње́здала.

запље́скује се несвр. *замлаћује се, прича глупости, трабуња* (упор. залупује се). – Ти́ си ста́р чове́к, немо́ј од то́ј да се запље́скујеш. Де́, Го́спа́во, по́натам, да и ја́ се́днем на гуњче́то, че ми одву́гне гузѝца – запље́скује се И́гњат. ⇨ *запљускује се.*

запље́со́тина м/ж погрд. *онај који много прича, не водећи рачуна о ономе што прича.* – С ту́ј запље́со́тину нико́ј не во́ли да и́ма голему́ ра́боту.

запљу́је свр. *запљуне онога који је откривен у игри жмурке.* – Пу́у, ете́ те куде́ си, види́м те! – и за́пљува ју на бу́ку.

запљу́скује се несвр. *в. запљескује се.* – Воле́л је да ме засми́ва, запљу́скујеше се ко дете́. Не запљу́скуј се, ти́ си ста́р чове́к.

запљу́шти свр. *привремено изгуби чуло слуха.* – Запљушти́ло ме на једно́ у́о, па ни́шта не чу́јем.

за́пне свр. 1. *упре свом снагом.* – Де́, куде́ си запе́л, чове́к от кру́шку па́дне, па се́дне да се одмо́ри. Запе́л ко глу́в у га́јде. Запе́л ко му́тав на телефо́н. Запе́л ко си́воња. 2. *науми, силно зажели.* – Бра́т запе́л да се де́ли, па да се де́ли. Она́ бѣш данѣс запе́ да и́де при до́ктура, ја́ ју одговара́ да и́демо ју́тре за́једно, она́ јо́к. А́ј, бата-Бо́ре, што́ си запе́л за ону́ја преме́ну, обле́чи ово́ј што́ ти деца́ва спреми́ла. Купу́јеше ми сва́шта, за кво́ за́пнем, она́ ми ку́пи. 3. *удеси какво оруђе за хватање животиња.* – Бе́оше запе́ли желе́за, па се увати́ла лиси́ца у њѝ. За́пнем ко́ш, па уну́тра навр̀љам мору́зу, је́ребица до́јде и ува́не се. 4. *осигура подупирачем, подупре.* – Запни́ врата́та, да не уле́зне неђѝ не́зван госја́нин.

за́пне се свр. 1. *напрегне се.* – До́вати једѣн ома́шљак, па се за́пе да га би́је ко́лкоможечѣ́и. Погле́дај бробѝњкавога, запе́л се ко́лкоможечѣ́и, па но́си това́р три́пут по́тежак од ње́га. 2. *узјогуни се.* – О́н кат се за́пне за некво́, мо́ра тека́ да бу́де, па не́ка је све́ на́опоко.

заповѐдено прил. *заповеђено, наређено.* – Не било̀ ти заповѐдено, пружѝ ми сто̀внуту да се напи̏јем во̀ду.

заповѐцује несвр. *заповеђује, командује.* – Јо̀ш нумѐје да се обу̀је, и ду̀пе да си обри̏ше, а о̀че да заповецу̀је по ку̀ћу.

заповртѝ свр. *бесно баци, завитла и баци.* – Они̏ја почѐ да бѐга, а ови̏ја заповртѐ с ка̀мен, па га по̀годи пра̀во у гла̀ву.

запозна̀је се свр. *упозна се (са киме).* – О̀н оста̀л са̀м, а она̀ из голему̀ газди̏нску кућу, запознали̏ се на једѣн сабо̀р.

запо̀је свр. 1. *почне да пева.* – Ка̀[д] Тодо̀ра и Лѐка запоју̀ на сла̀ву, сви̏ се ућутѐ и слу̀шају. Дѐ запо̀ј ми како̀ ђа̀вол срѐћу нѐма. Лѐле, за̀поја ми лѐво у̀о, какѣ̀в ли чу гла̀с да чу̀јем? 2. *певањем зачара кога.* – Чи̏м се ди̏samo, о̀дма ту̀римо по за̀лчак лѐб у у̀ста, да ни не запо̀ју пилети̏ја. (нар. вер.)

запо̀је се свр. *унесе се у песму.* – Сла̀вуј се запоја̀л у ја̀буку, па гу̀сли ли гу̀сли, по̀сле кад спрѐгне сѣнцето, свѐ се поку̀та негдѐ по ладови̏нку, и живо̀тињѣ и љу̀ди.

за̀појес м *назив народног кола у коме се играчи хватају за појас, уместо за руке.* – На̀јвише сам волѐла да и̏грам за̀појес и прошѐтушку.

запо̀ји свр. *први пут да новорођенчету да нешто попије.* – Ма̀ти ми нејѐ има̀ла млеко̀, па су ме запоји̏ли с кра̀јо млеко̀. Тѐб мо̀ра да су запоји̏ли с ређи̏ју, чи̏м ју то̀лко во̀лиш.

запоо̀ди свр. *спрема се да пође, али никако да пође* – Јо̀ш када̀ сам запоодѝла, па си, евѐ, јо̀ш седи̏м, тека̀ је то̀ј кат се жѐне запри̏чају.

запо̀пи се свр. 1. *постане поп, добије чин попа.* – Поп-Ради̏сов умрѐ, а дојдѐ једно̀ попчѐ, ско̀ро се запопи̏ло. 2. фиг. *запусти косу и браду.* – Или̏ја се запопи̏л, ману̀л да се ши̏ша и бри̏ја.

запо̀слен, -а, -о *запошљен.* – Зама̀јана ба̀ба, у бифѐ наручи̏ла да сва̀ри и однесѐ по једно̀ кавѐ на сви̏ запо̀слени у О̀пштину.

запо̀сти свр. *почне да пости.* – Запо̀стимо за Вели̏гден, па сѐдом нѐдеље се не обла̀жимо, како̀ ста̀ри, тека̀ и деца̀.

запота̀ји свр. 1. *стегне, пригуши, оставе без даха, обезнани.* – Пуши̏ли смо кр̑цу, па како̀ који̏ ди̏м утр̑гнеш, о̀дма те запота̀ји. Ако ужу̀риш да ређи̏ју собу̀ваш на цу̀г, и̏ма те трѐсне у ти̏л да те запота̀ји. Запотаји̏ло ме, па не мо̀гу да уздѣнем. 2. фиг. *залепи шамарчину.* – Мо̀ре, ако ти запота̀јим једѣн шама̀р че ма̀неш да се уsр̑таш у туцѐ жѐне. ➞ *запаји, запташише.*

запота̀ји се свр. *обезнани се, изгуби дах.* – Кат чу̀ да вој је баштѐ умр̑л, Ма̀ра се за̀потаји, одвлѐче се до њѐјно сопчѐ, и тру̀тну се на крѐвет.

запра̀ви свр. *почне да прави.* – Ку̀ћа се запра̀ви, и допра̀ви се, али се по̀честo и не запра̀ви, свѐ зави̏си от човѐка. Купи̏мо пла̀ц и заправи̏мо кућу, па јо̀ш не мо̀жемо да ју завр̑шимо. Са̀мо ви заправѐте ку̀ћу, сви̏ че притр̑чујемо да пома̀гамо. ⇨ *запраји.*

запра̀ји свр. *в. заправи.* – Запрајѝмо сва̀дбу на чѐрку, па се задужи̏мо до гу̀шу. Сва̀дбе се запра̀је по̀дјесен, преко лѐто се не пра̀је.

запрапо̀ра свр. 1. *почне да прапора.* – Кад запрапо̀рају пра̀порци от Плосни̏цу, зна̀мо да и̏де Сла̀вко, деда-Драгу̀тинов испи̏сник из Ра̀дешевац. 2. фиг. *почне убрзано да куца* (о срцу). – Мѐн некво̀ трѐсну посрѐд гру̀ди, ср̑це ми за̀прапора.

запра̀си се свр. *почне да се праси.* – Свиња̀ се запрасѝла, не приодѐте вој бли̏зо.

запра̀шкује свр. *посе прашком ради уништавања штетних инсеката.* – Жи̏то пр̑во истријѐримо, па запра̀шкујемо, па тѣг сѐјемо на ње̏ву.

запра̀шкује се свр. *посе се прашком ради гамади.* – Напрѐд је има̀ло мло̀го и бу̀је, и вѣшће, и стѐнице, па не мо̀ж да се од њѝ спи̏ ако се човѐк не запра̀шкује с пра̀шак.

запрашњаве́л, -а, -о *посут прашином, прашњив.* – Запрашњаве́ли гр̏нци стоје̏ на та̏ван, а напре́т смо све у њи̏ готви̏ле. Куде̏ си се завлачи̏л, та си то̏лко запрашњаве́л.

запрашња̏ви свр. *дигне прашину, посте прашином.* – Ме́ти ната̏м од на̏с, а не комто на̏с, да ни не запрашња̏виш.

запрди̏ свр. *омаловажи кога тиме што намерно пусти ветар у његовом правцу.* – Да се напра̏ји ва̏жан у дру̏ство, при̏јде до ме́не, па ме запрди̏, али једну̏ш чу му учу̏кам ро̏гови.

за̏пре свр. *запречи, заустави.* – Полете́ да ме уда̏ри, али га ја̏ запре́ сьс тара̏бу. Гове́да се уштрклъа̏ше, тр̏чи ји запри̏, ина̏че че оти̏ду у̏свет.

за̏пре се свр. *заустави се.* – Ако се буре́во отрка̏ља, и̏ма да се за̏пре чьк у доли̏ну.

запреде́ свр. *почне да преде.* – Кад бу̏де на Божи̏ч, ту̏римо пове́смо на куде́љу, и запреде́мо ма̏лко, да ни и та̏ј ра̏бота и̏де ту̏ја го̏дин како̏ тре́бе.

запре́та свр. *затрпа нешто жаром и топлим пепелом.* – Бобо-Ко̏са Бра̏нковска во̏леше пе́чена ја̏јца, запре́та ји у пепели̏ште и покри̏је сас жа̏р, па ји једе́, а̏ко су пу̏на с пе́пел. ⇨ *запреча.*

запре́та се свр. *увуче се у нешто топло.* – Напи̏л се, па се запрета̏л у сла̏му ко пра̏се, са̏мо му се о̏чи и но̏с ви̏де.

запре́ти свр. *каже коме да му је нешто недопуштено, и предочи казну.* – Ни̏како не забора̏ви да ми запре́ти како̏ ви̏ше не́че да ме пу̏шта на ко̏рзу ако се мло̏го ба̏вим.

запре́ча свр. *в. запрета.* – Запре́чамо у огњи̏ште компири̏, пече́мо и једе́мо.

запре́чи свр. *затвори пролаз.* – За̏пречи ми пу̏т, и не да̏ва да мињу̏јем, вели̏ да је то̏ј са̏мо њиго̏в пу̏т.

запре́чује несвр. 1. *омета пролаз.* – Запре́чује ми да мињу̏јем преко њиго̏во, а то̏[ј] је било̏ све́ на̏ше има̏ње. 2. *приређује.* – Из дру̏гу со̏бу ма̏ти ми вр̏ти з гла̏ву, и запре́чује с пр̏с да ни̏шта не казу̏јем.

запр̏жи свр. *зачини јело заршком.* – Сва̏ка ку̏варица уме́је да запр̏жи је̏ло.

запр̏жује несвр. *зачињава јело заршком.* – Ако о̏чеш да запр̏жујеш пасу̏љ, тури̏ једну̏ ложи̏цу ма̏з да се расто̏пи, наре́жи глави̏цу црве́ни лу̏к, и у̏баво га испржи̏, на кра̏ј му ту̏рни ма̏лко а̏лев пипе́р.

запри̏да несвр. *започиње са предењем.* – Ти̏ топр̏в запри̏даш но̏во врете́но, а ја̏ сам ве́ч три̏ испре́ла.

запри̏мчи свр. *веже у тешко развезив чвор.* – Е̏ј, бре́, кьв си смо̏тан, нуме́јеш да запри̏мчиш коно̏пацат, на твоје̏ го̏дине ја̏ сам домаћи̏н би̏л, и све́ сам зна̏л да рабо̏тим.

запри̏ча свр. *почне да прича.* – Ма ја̏ да ти запри̏чам како̏ смо живе́ли, и кво̏ смо је̏ли, и̏ма да се зачу̏диш.

запри̏ча се свр. *унесе се у причање, па не зна да престане.* – Запри̏чају се, па нуме́ју да се раста̏ве.

запрода̏ва несвр. *почне да продаје.* – Ма̏ти ни је закле́ла, и остави̏ла аману́т, ако некада̏ запрода̏вамо ку̏ћу, да ју не продаде́мо ни̏како на пр̏вога комши̏ју.

запрода̏ва се несвр. *огласи се продаја нечега.* – Запродава̏ла се једна̏ у̏бава ку̏ћа у це́нтар, па ако сте могу̏ћни, купе́те си ју ви̏.

запроле́ти се свр. *наступи пролеће.* – Како̏ се запроле́ти, ми̏ же́не ма̏немо да рабо̏тимо у̏-руће, прити̏сну ни по̏љће ра̏боте.

запроле́тује несвр. *наговештава се долазак пролећа.* – Ду̏ну ју̏г, о̏благну вре́ме, мири̏ше ко да че га запроле́тује. ⇨ *запролечује.*

запроле́чује несвр. *в. запролетује.* – По̏стопли се вре́ме, појави̏ше се и пр̏ва цвећети̏ја, че га запроле́чује.

запр̑ска свр. *почне да прска.* – Ћи̏шата са̏мо ма̏лко за̏прска, па пре̏стаде, а по̏требна је.

запр̑сне свр. *шпрцањем попрска рану.* – Ка[д] дете̏ доби̏је бо̏пће, ма̏ћа га одведе̏ при ба̏бу која̏ зна̏је да ле̏чи, она̏ сажва̏че коно̏пно се̏ме, и запр̑сне га с то̏ј, дете̏ се иси̏пе, и про̏јде му.

запрчаве̏је несвр. *запрља* (о одћи). – У̏вати ни ра̏бота, па не̏мамо кљ̏д ни да се оку̏пемо, ни да се опе̏ремо, скро̏з-на̏скроз смо запрчаве̏ли и заштрокаве̏ли.

запр̑цује несвр. 1. *омаловажава кога time што намерно пушта гласне ветрове у његовом правцу* (упор. запрди). – До̏јде вре̏ме па по̏чну да те и на̏јроцени запр̑цују. 2. фиг. *пушта гласове као да прди.* – Га̏јденица запр̑цује, а ру̏цало ру̏ца.

за̏пршка ж *брашно запржено у масти или уљу обично са луком.* □ – Насече̏ се црве̏ни лу̏к и испр̑жи на зејти̏н да пожл̥ти̏, ту̏ри се кл̥цана папри̏ка и бра̏шно, проме̏ша и за̏пршка го̏това.

заптаи̏ше свр. *стегне, пригуши, остави без даха, обезнани* (упор. запотаји 1). – Сино̏ч, бре̏, тамљ̏н да си ле̏гам, неквȍ ме ско̏витли, и зама̏лко да се вр̑љим, заптаиса̏ло ме у гру̏ди, и на ни̏где.

запу̏а свр. *запахне, ошамути дахом.* – Неве̏ска пр̑во запу̏а коко̏шће у кокошка̏рник, па ји по̏сле да̏ви.

запугаве̏је свр. *закржља.* – Дете̏то им нешто̏ запугаве̏ло, нешто̏ не напре̏дује. Прачи̏на запугаве̏ју ако свињ̏а не̏ма до̏вољно млеко̏.

запугаве̏л, -а, -о *закржљао, неугледан.* – Какљ̏в момљ̏к, и ис какву̏ ку̏ћу, а и̏де с онакво̏ запугаве̏ло дево̏јче.

запу̏не свр. *запахне дахом, или уставалим ваздухом.* – Смрди̏ ко по̏р, ма̏лко ли вој се прибли̏жиш запу̏не те смра̏д, но̏с че ти отћи̏не. Кад уле̏знеш у њи̏ну со̏бу, запу̏не те ко да си уле̏зал у ко̏чину.

запу̏па свр. *почне да се оглашава пупавац.* – Пупуњ̏ак ако те запу̏па, и̏ма да запупаве̏јеш, зато̏ј чи̏м се ди̏саш, тури̏ за̏лчак у у̏ста.

запупаве̏је свр. *останеситан растом, а великог стомака, запупави.* – Дете̏нцето им закр̑цавело и запупаве̏ло, не̏че сва̏ћи дљ̏н празна̏ чорба̏. Чу̏вају неко̏лко ја̏ганчичи, она̏ сва̏ запупаве̏ла.

запусте̏је свр. *остане пуст, празан, занемарен.* – Села̏ запусте̏ше, њи̏ве закорове̏ше, на̏род се ра̏стика по све̏т. Ти̏ да запусте̏јеш, а дрољци̏ да ти опусте̏ју, дабо̏гдал.

запусте̏л, -а, -о *напуштен, препуштен судбини, запустео.* – Празни̏ ижља̏ци по село̏ ко̏лко о̏ч, брнче̏ ко запусте̏ли пустиња̏ци.

запу̏ти се свр. *крене неким путем, упути се.* – Вој̏ин дојде̏ до њи̏ното сока̏че, ту̏ј ма̏лко за̏стану да повр̑не ду̏шу, па се за̏пути комто њи̏ну капи̏ју.

запу̏ује несвр. *запухује.* – Немо̏ј ме запу̏ујеш, смрди̏ ти из у̏ста. Ка̏т чове̏ка уа̏пе оса̏ или стр̑шељ, место̏то тре̏бе да се запу̏ује с дува̏нћи ди̏м, да не оти̏ца.

запу̏ца свр. 1. *почне да пуца, или да грми.* – На̏ши запуца̏ше, Бу̏гари се разбега̏ше. Мло̏го ме стра̏ ка̏т смо на њи̏ву, а усе̏ва се и запу̏ца. 2. *почне нагло и жустро нешто да ради.* – Же̏не су облачи̏ле зљ̏бање̏, сукна̏ и дљ̏ђе пр̑тене кошу̏ље, па ји однесу̏ на ре̏ку, па кад ји запу̏цају с буа̏љ̏ну, та ји о̏перу. О̏ткрши су̏чку оди пло̏т, и за̏пуца га по пр̑љицу и ро̏гови. О̏н кад за̏пуца да ко̏си, ко маши̏на, са̏мо о̏ткоси оста̏њују по ње̏га.

запу̏шти свр. *занемари, запусти.* – Приватисте све̏т, на̏с ста̏ри заборави̏сте, ку̏ћу запушти̏сте.

запу̏шти се свр. *занемари се, запусти се.* – Запушти̏л се, па ура̏сал у ко̏су и бра̏ду ко калу̏ђер. Уле̏зла у го̏дине, ману̏ла да се та̏ври и срецу̏је, на̏чисто се запушти̏ла.

запцу́је се свр. *уместо заклетве описује себе као залог да говори истину.* – Запцу́ј се, па да ти ве́рујемо! Еве́ чу се запцу́јем: Ма́ће му га који́ љ̀же. Запцува́л сам се да че ме ти́ја оре́ј наджи́ви, и тека́ че бу́де, а по́сле како́ му дра́го.

запцу́вује се несвр. *уместо заклетве исовањем себе потврђује да говори истину.* – Же́не клну́ и закли́њају се, а му́жи пцу́ју и запцу́вују се. За́луду се запцу́вујеш, ни́шта ти не ве́рујемо.

зараб̀оти[1] свр. *радом заслужи новчану награду.* – Не мо́же да зараб̀оти са́мо за ћири́ју коју́ плачу́је на деца́ где́ су у шко́лу. ➞ *зарадити.*

зараб̀оти[2] свр. *почне да ради.* – Заработи́ла сам у по́ље јо́ш од дете́, и тека́ чу и да ска́пем.

зараб̀оти се свр. *ода се неком послу.* – Нао́кани смо да смо мло́го вре́дни дрвари́, па кат се зараб̀отимо исече́мо и туџо́ бра́ниште.

зара́вни свр. *учини равним, поравна.* – Изри́љамо гради́ну, па риља́њето зара́внимо с гребуљче́, па напра́виме ле́је, и преса́џујемо раса́д.

зара́вњује несвр. *чини равним, заравњава.* – Зара́вњују пла́ц, че поста́вљају згра́ду.

за́рада ж 1. *оно што се радом заслужи, награда за рад.* – Це́ло ле́то раб̀отимо, али за́раду ни́какву не ви́димо. 2. *зарађивање новца, печалба.* –На́јвише смо и́шли у за́раду по Шума́дију и Бе́оград.

зара́ди (трп. пр. зара́ден, -а, -о) свр. 1. *радом заслужи новчану награду* (упор. заработи). – Вре́дно дете́, чу́до па́ре си за́раде по Калџаре́ло, у село́ све́ љу́ди ста́ри и недьгави, не́ма ку́ј да ко́си, а оно́ о́че. Тро́ши и зара́дено и незара́дено, жи́ви од даньс до ју́тре, ко Ци́ганин. 2. *поступцима заслужи одговарајуће понашање околине.* – Зарадѐл је големо́ бије́ње, али су му за пр̀ви пу́т прогледа́ли кроз пр̀сти.

зара́дује свр. *обрадује.* – То́ј ле́то зараде́ у́баве па́ре, па сам на сви́ у́кућани купи́л понешто́, да ји зара́дујем.

зара́дује се свр. *обрадује се.* – Де́да кад ви́ди ба́бу како́ наср̀та кроз оџа́к, мло́го вој се зара́дувал, ри́пнул се и о́кнул ју: Ба́пћицеле, ти́ ли си ми, кво́ раб̀отиш го́р, а́јде слази́.

за́раз мн. за́рази м *заразна болест, епидемија.* – Некьв за́раз се по́јави, па се све́ сли́ве посуши́ше. Који́ се на њу́ одаде́, пија́нка је једьн о́пасан за́раз.

за́разно прил. *на заразан начин, лако се преноси као заразна болест.* – Једьн ли по́чне да зе́ва, и дру́ђи се разе́вају, то́ј за́разно, ко и смеја́ње.

зара́зи (трп. пр. зара́зен, -а, -о) свр. *унесе у организам клице заразне болести, пренесе коме заразу.* – Немо́ј да му прио́диш бли́зо, да те не зара́зи, ко́ј зна́је от кву́ бо́лес болу́је. Даньс све́ зара́зено: и љу́ђи, и сто́ка, и оша́в, без ле́кови и прска́ње ни́шта не мо́ж да опста́не.

зара́зи се свр. *добије заразу.* – Сћита́л се по сва́каве женети́не, па се зарази́л с га́днуту бо́лес, не́ма му спа́с.

зара́ни се свр. *почне да се тови.* – Свиња́ва се за́рани, а зима́ још доле́ко, мо́рам да вој ола́бим рану́. ⇔ *позарани се.*

зара́њен, -а, -о *који је почео да се тови, који је прилично утовљен* (о вепру, свињи). – У ко́чину и́мамо две́ зара́њене сви́ње за на́с, и пе́шес прачи́на за про́даву. Гле́ у ову́ њи́ву кољѣ́ су се ти́кве истркаља́ле, ко зара́њене шипари́це.

зара́њује се несвр. *почиње да се тови.* – Чу́вам две́ свиње́тине, Бо́га поје́доше, и ста́лно гла́дне, а ни́како да по́чну да се зара́њују.

зараса́џује свр. *почне да расћује расад.* – Изри́љамо гради́ну, па пр̀во наса́димо лу́к и кромпи́р, по́сле зараса́џујемо папри́ку и парада́јс.

зарасте́ свр. *зацели се рана.* – Че ти зарасте́ ра́ната, поче́ла да се засу́шује, немо́ј са́мо да ју че́шаш да се не подљу́ти.

зарасте́ се свр. фиг. *пусти корен, заседи се.* – Кад неку̏ј некуде̏ оти̏де, па се гоца̏ заба̏ви, они̏ја ку̏ји га че̏кају веле̏: Отиде̏, па се зара̏сте. О̏н кад некуде̏ оти̏де зарасте̏ се, па нуме̏је да си по̏јде.

зара̏стује несвр. *зарашћује, зацељује.* – Пази̏ ка̏д жње̏ш да се не поре̏жеш сас срп, та̏ј ра̏на мло̏го боли̏, и те̏шко зара̏стује.

зара̏тује се свр. *почне рат, зарати се.* – Девојчети̏ја смо биле̏ на ме̏сто, све̏ су добри̏ љу̏ђи за на̏с питува̏ли, али се за̏ратува, ра̏тат ни све̏ насме̏те.

зарачу̏на свр. *стави у рачун, урачуна.* – О̏не не зна̏ју рачу̏н, а прода̏вацат ји на̏чисто очљ̏ка на ди̏гитрон, некада̏ се занесе̏ па им и да̏тум зарачу̏на у це̏ну.

зара̏цује несвр. *зарађује.* – Поп-Че̏ја купи̏л а̏уто „ви̏ђу“, па си и̏де по села̏ ка̏д неђи̏ у̏мре, и до̏бро зара̏цује.

зар̏га свр. *почне да рга, да боцка чим шиљатим.* – Уле̏зне свекр̏ва, јо̏ш ни̏где си̏ да сљ̏вне, па ни зар̏га с тоја̏гу: А̏јде ди̏ѕајте се, не ди̏гле се, тре̏бе ли да се рабо̏ти нешто̏ ови̏ја дљ̏н.

заребе̏че се свр. *почне да се ребече, почне да се смеје грохотом.* – Оне̏ се заребеча̏ше, а чи̏ча ми на̏жмикну и ре̏че: Мо̏ре, ти̏ ви̏ше несу̏ дете̏. ➞ *заћикоти се.*

заре̏ва несвр. *смешта воће или поврће у трап да не измрзне, заравља.* – Ре̏пу заре̏вамо у тра̏п. Зеле̏ни лук се пова̏ди из градину, па се заре̏ва у̏зем, са̏мо да му се пе̏рје ви̏ди. ⇨ *заровује.*

заре̏ди свр. *крене редом, заређа.* – И̏спрве ту̏ј и та̏м пи̏неше по некоју̏, по̏сле си за̏реди, па ре̏дом. Вршȁлица до̏јде у село̏, па заре̏ди от ку̏ћу на ку̏ћу, до̏к све̏ не оврше̏.

за̏редом прил. *по реду, узастопно.* – Сас ову̏ј во̏ду че пр̏скаш се̏дам ве̏чери за̏редом по це̏лу ку̏ћу.

заре̏же (трп. пр. заре̏зен, -а, -о) свр. 1. *начини зарез, засече ножем.* – Млеко̏ на бачи̏ју смо узима̏ли на ра̏буш, сва̏ћи дљ̏н ба̏ч заре̏же оно̏лко ра̏бушће ко̏лко си ко̏ве млеко̏ узе̏л. 2. фиг. *батали, напусти.* – Чу те заре̏жем, ко Бу̏гарин сла̏ву. Мло̏го та̏вриш мужа̏тога, немо̏ј да га прета̏вриш, па да на̏јде дру̏гу, а те̏б заре̏же. О̏јагњи мр̏тво ја̏гње, по̏души га ма̏лко, па га за̏реза. Зареза̏ше да доо̏де у село̏, погосподи̏ше се. И̏мамо и ко̏ла и све̏ пољопри̏вредне ала̏тће, али ене̏ ји где̏ стоју̏ заре̏зани пот шу̏пу, не̏ма који̏ да рабо̏ти с њи̏.

заре̏зи (трп. пр. заре̏зен, -а, -о) свр. *резом затвори, па катанцем закључа.* – Кат по̏јдеш зарези̏ вра̏та, па кључ тури̏ у про̏зорче. Зарези̏ли вра̏та, али ји несу̏ закључи̏ли, ту̏ј су неку̏де по комшиљ̏к. Ку̏ћа са̏мо заре̏зена, па ни ката̏нац не̏је ту̏рен, ко да су побе̏гли од њу̏.

Зарезо̏ја м вер. пр. *Св. Трифун (14. фебруара), када се обавља прво симболично орезивање винограда.* – На Зарезо̏ју заре̏зујемо ло̏зје, и не̏ма нећи̏ да си оти̏де до̏м тре̏зан.

заре̏зује[1] несвр. *обележава јагњад зарезујући им уши.* – Ка̏д наме̏шамо о̏вце у бачи̏ју, сва̏ћи домачи̏н си позна̏ва њиго̏ве по беле̏гу на у̏о коју̏ је зареза̏л до̏к су јо̏ш ја̏ганци биле̏.

заре̏зује[2] несвр. фиг. 1. *придаје важност коме или чему.* – Дојде̏ пога̏но вре̏ме, па се и на̏род и̏спогани, ни̏кој ни̏кога не заре̏зује за ни̏шта. Ти̏ ми̏слиш да си овде̏ на̏јважан, и да мо̏рају сви̏ да те слу̏шају, али те ни̏кој не заре̏зује за црви̏ву сли̏ву. 2. фиг. *оставља, напушта.* – Куде̏ да зарезу̏јем шко̏лу, кад ми се ти̏ онака̏ и̏зока, и да о̏чу, не сме̏јем.

заче̏ре свр. *клетвом обавеже кога на одређено поступање.* – Си̏не, чу те заче̏ре да ку̏ћу не прода̏ваш на ово̏га комши̏ју за ни̏какве па̏ре, це̏л ве̏к ми је душу је̏л за ни̏шта.

заречѐ се свр. *да веру, завешује се.* – Она́ се заре́че да га не клне́, и не́че, ал не мо́же а да си не ми́сли како́ ју је лага́л. – О[д] тѣ̑г сам се зарекла́: ви̏ше ни́коме ди́нар не́чу да даде́м, па ко́лко да и̏мам.

зари́гли свр. *зарези резом и клином осигура де не може да се оѿвори.* – И̏ма да ви ува́тим, и да ви зари́глим у по́друм, па це́лу но̏ч да проведе́те у̏тавнин.

зари́не се свр. *нападa ѿолико ѿлодова испод сѿабла да се земља не види.* – Сли̏ве напада́ле, па се зарину̏ле, када́ ли че ји збе́ремо. Ја́бука петро́вка ми за́мириса, поди њу̏ се оша́в зарину̏л. ➞ *ѿорине се.*

зари́пи свр. *заскочи ѿри ѿарењу.* – Ве́пар за́рипи свињу̏, па се о́ба умири́ше, и тека́ стоју̏. ■ **зарипува́ње** *гл. им.* – Три́пут је зарипи́л кра́ву би́к, три̏ зари́пувања тре́бе да ми пла́тиш.

зари́пује несвр. *заскаче ѿри ѿарењу.* – Поче́ше да се боду̏ овно́ви, и да зраипу̏ју о́вце. Она́ ја́ка, мо́гу да ју зари́пују сви̏, не́ма ни́шта да вој бу̏де.

зари́та свр. свр *ѿочне да рисѿа.* – Деца́ зари́тју ло̏пту, па нуме́ју да преста́ну.

зари́ца несвр. *клеѿвом обавезује кога на одређено ѿосѿуѿање* (упор. и зарече). – Зари́ца ме да ју дочу̏вам, а ни̏шта ми не́је ни дала́, ни остави́ла.

зари́ца се несвр. *зариче се.* – Не́чу се зари́цам, али ја́ се при њѐга ви̏ше не вр̏там.

зари́шка свр. 1. *ѿлиѿко закоѿа, ѿокрије ѿанким слојем* чега. – Ко̏лко-то̏лко да зари́шкаш арпацѣ̑к, о̏н изни́кне. 2. фиг. *укоѿа ѿокојника.* – Чове́к до̏к је у сна́гу и здра́вје одла́ти ко пра́зна ка́ната по пути́шта, а́ка се, а́ка, док се на́чисто не иза́ка, по́сле га зари́шкају, и ко да неје̏ ни би́л, ко да неје̏ ни оди́л по̏-зем.

зари́шка се свр. *ѿлиѿко се закоѿа, ѿокрије се ѿанким слојем* чега. – Зари́шкамо се у сла́му ко прачи́на, и ћутимо́.

заро́би (трп. пр. заро́бен, -а, -о) свр. *учини робом, лиши слободе.* – За́ратува се, па се на́род у̏цвели, неко̏ј пођину̏л, неко̏ј заро́бен, мо̏ј чи́ча би́л го̏дину да́на заро́бен у Не́мачку.

заро́би се свр. *сам себе осуди на неко лишавање.* – О̏чу и ја́ ма́лко оди све́т да ви́дим, заробѝл сам се овде́ сас гове́да, па са́мо трчи́м.

заро́ви (трп. пр. заро́вен, -а, -о) свр. 1. *смесѿи воће или ѿовр̏ће у за ѿо искоѿану руѿу обложену сламом, сѿави у ѿраѿ.* – Је̏сени заро́вимо ре́пу, па си зи́ми да́вамо на сто̏ку. А̏ко су били́ заро́вени, понеђи́ ћиши́р па̏к измр̏зал. 2. фиг. *укоѿа ѿокојника.* – И њѐга че заро́ве, и о̏н не́че да веку̏је до̏век.

заро́вује несвр. *в. зарева.* – Ју̏тре че заро́вујемо ре́пу.

заро́ји свр. *наѿлави, бујица нанесе муљ.* – Нане́ла вода́ муља̏к, па све́ гради́не зароји́ла.

заро́си свр. *ѿочне да роси.* – За́роси ћи́ша са́мо ко̏лко да покваси се́на по лива́де, мору̏за не́ма ни да ју осе́ти.

заро́си се свр. *ѿокрије се каѿљицама као каѿима росе.* – Вино́ да бу̏де ла́дно, кад га си́пеш, да се ча́ша заро́си, ко да је роса́ напада́ла по њу̏.

зару̏би свр. *задебља, наѿрави дебео враѿ.* – Неје̏ зарубѝл ши́ју с турши́ју, не́ло с ма́сни крка́нлуци.

зарија́ви се *ѿочне да се црвени ѿоком сазревања.* – Кру̏пнана цре́шња роди́ла, до̏зем се сави́ле гра́ђе, тамѣ̑н се цре́шње зарија́ве́ле, че бу̏ду за нећи́ дѣ̑н зре́ле.

зарутаве́је свр. *ѿосѿане руѿав, зарасѿе у длаке или маље.* – Остаре́је, па зарутаве́је, једи́но му дла́ка и ра́сте. Данѣ̑шња госпо́да: неши́шани, небри́чени, зарутаве́ли ко че̏тници што бе́оше.

зару̏ца свр. *ѿочне да ѿлаче у сав глас.* – Немо̏ј га би́јеш, да не зару̏ца, не мо̏ж га по́сле сми́римо.

зарџаве́је свр. *зарђа.* – Ма́ра гу́рну ру́ку по́дльбоко под драњци́, и и́звади једну̊ желе́зну кути́ћу, која́ бе́ше ве́ч зарџаве́ла. Ако се нађу́тим, че те пљу́нем да зарџаве́јеш.

зарџаве́л, -а, -о *зарђао.* – Убо́л се на зарџаве́л ексе́р, па су га три́пут шприцува́ли у бо̊лницу.

заса́ прил. *док је овако, за ово време, засада.* – Заса́ смо сви́ добро́, а ната́м како́ че бу́де че ви́димо. Заса́ се јо́ш деја́ним, а докле́ чу не зна́м. ⇨ *засьг.*

заса́ди свр. *почне да сади.* – Учер засади́мо лу́к, па ни ћи́ша оме́те, са́ појдо́мо да га доса́димо.

заса́ли се свр. *почне да добија сало.* – Свињеве се при́лично засали́ше, јо́ш коју́ не́дељу па че ји ко́љемо.

засању́је свр. *почне да сања.* – Начьс сам засањува́ла како́ сте сви́ у дво́р, како́ ме о́кају дечи́цата, пилети́ћа моја́, ри́пнем се иза сьн, потрчим на пе́нџер, дво́р празьн, ни́где ни́кој. Засању́јем како́ ба́ба дошла́, и о́ка ис ку́јну: Јеле́нко, доне́си ли́сковине, зага́сал ти шпо́ретав.

засьви́ња свр. *почне да свиће.* – Ле́ти се ди́samo, а́ко јо́ш неје́ ни засьвињало. Јо́ш се неје засьвињало, а пилети́ја се упоју́.

за́сьг прил. *в. заса.* – На́меран сам да се де́лимо на́јесен кат прибе́ремо ле́тину, па је бо́ље да се јо́ш за́сьг спре́мамо. За́сьг ти не мо́гу помо́гнем, а за по́сле че ви́димо.

засьне (рад. пр. засьл, -а, -о) свр. 1. *почне да се суши.* – Шљива́р ста́р, сли́ве веч све́ засьле, и мора́ли смо да га исече́мо. 2. *рана почне да се превлачи покорицом, да засушује.* – Сва́ка ра́на тека́-тека́, па засьне и про́јде. ⇔ *позасьне.*

засьњује[1] несвр. *почне да се суши, почне да зацељује* (о рани). – Ра́ната му поче́ла да засьњује, бр́зо че оздраве́је.

засьњу́је[2] несвр. *почне да сања.* – Како́ за́спим засьњу́јем на́ше ло́зје у Сли́вје, и ма́тер како́ нава́џује гради́ну, а ја́ вој пома́гам.

засве́ти свр. фиг. *упиљи у што и не помера се.* – А́ тре́бе да се је́де, ете́ ју та́ј посела́рка, до́јде и засве́ти уз аста́л, и не поме́ра се, до́к ју не пока́нимо да и она́ се́дне.

засви́ди се свр. *допадне се, присвиђа се.* – Е́, ко́лко ли сам чвору́ђе и чеде́ђе поноси́л од њо́јну бра́ћу, са́мо да се засви́дим на ту́ј Ви́ду Боре́јнску.

засви́ри свр. *почне да свири.* – Ка́д Јова́н Бове́линћи засви́реше у дуду́к, издла́бин па и́здолек, чове́ку се приви́ка, а ни са́м не зна́је зашто́.

засви́тка свр. 1. *почне да сева, засветлуца.* – Поче́ да сви́тка и́здолек, али се јо́ш не чу́је да грми́. И́ма ли за ме́н некоја́ звезда́ да сви́тка но́чу, ел мо́јта неје́ јо́ш ни засвитка́ла. 2. фиг. *ужагри очима.* – Кад ви́ди у́баву жену́, засви́ткју му о́чи, ко ма́чка кад ви́ди смета́ну.

засвр̊дли свр. *почне да свердла, да буши.* – О́н се ле́цну, по́врну о́чи на ме́н, засврдли́ше ми кро́з чело́, чи́ни ми се уле́зе ми њиго́в по́глед у мо́зак.

за́себан, -бна, -бно *издвојен, посебан, сопствен.* – Подели́мо се, усели́мо се у за́себне ку́ће, омеци́мо њи́ве, лива́де и шу́ме, поста́домо комши́је, и поче́мо да се гле́дамо по́преко.

за́себно прил. *одвојено, посебно.* – Жи́вимо за́себно, али се свакодне́вно ста́вљамо и пома́гамо, ко да смо једна́ ку́ћа.

засе́вница ж *ширина њиве која се засеје једним замахом руке.* – Остаре́л и онемоћне́л, вр̊љи три́ засе́внице, па се́дне да одмо́ри.

заседе́њњује свр. *почну прела, почне да се седењњује.* – О́жњемо и овршемо, па заседе́њњујемо, и те́рамо седе́ње до брање́ мору́зу.

заседи́ несвр. *седне и заборави да пође.* – Дојду́ па заседу́ по једну́ не́дељу, а ми́ и́мамо три́ста ра́боте у по́ље. Доводи́ неко́лко же́не, али се ни једна́ не за́седе мло́го при ње́га. ⇔ *позаседи.*

заседи́ се несвр. 1. *остане дуго седећи, занесе се седећи.* – Ми́ смо се заседе́ли овде́ка, а деца́ва мо́ж да обика́љају о́коло, и не мо́ж да сврну од на́с. 2. *постане уседелица.* – Дево́ћа која́ се заседи́ при ма́тер и башту́, нешто́ неје́ у ре́д сас њу́. ⇔ *позаседи се.*

засе́дне свр. 1. *налази се на одређеном месту.* – Ми́ смо три́ес и пе́т чла́на у ку́ћу били́, па гр́не како ку́бево големо́ засе́дне уз о́гањ, у такво́ гр́не смо готви́ли, да и́ма за сви́. 2. *седне и разбашкари се.* – О́кнумо га, и уле́зомо у до́м код ње́га, ка[д] та́м – засе́дли еле́ктричари, једу́ и пи́ју. Слу́њају се, до́к се не дослу́њају у нечију́ ку́ћу где́ мо́ж да на́јду једе́ње и пије́ње на окла́пчину, па засе́дну.

засе́је свр. *обави сетву, посје.* – Но́симо ма́лко оди сла́му на коју́ смо вечерува́ли на Бѣгњу ве́чер у шљива́р, и на њи́ву коју́ смо пр́ву засеја́ли сас жи́то, и та́м ју запа́лимо.

засе́ре вулг. свр. 1. фиг. *ољкаво нешто уради.* – Кво́ го́д по́чне да рабо́ти, са́мо га засе́ре, па га ма́не. 2. фиг. *осрамоти, понизи кога.* – За́сра ме пре́д на́род, па сам воле́ла да пропа́днем у́зем, да ме ви́ше не́ма. 3. фиг. *премлати кога.* – Не изази́вај ме, ако ри́пнем и́ма да те засе́рем, да ни ма́ти не́че да те познаје́.

засе́ћи́ра се свр. *почне да се секира, забрине се.* – Како́ ме оже́нише несу́ се мло́го засећира́ли за ме́не ни дошли́ да ме ви́де како́ сам и тре́бе ли ми нешто́. Ма́ чести́то га на ње́г кад мо́ж такъ́в да бу́де, о́н се не́ма засећи́ра, па ку́ћа да гори́.

засе́ца свр. *почне да вуче, да тегли.* – Кад ју засеца́ше до́ктури за руку́ту, у́пишта се Петка́на, не мо́ж, ја́дна, да трпи́ то́љ̏е бо́љ̏е.

засе́ча се свр. *почне да се сећа.* – Кат се засе́чам кроз каквѐ сам свѐ му́ћ̏е прошла́, ви́ше ми и неје́ жа́л да у́мрем.

засече́ свр. *ножем уреже черту.* – Мо́ра да засече́м ре́цку на вра́та, да се зна́је да сте се једанпу́т превари́ли и при на́с да до́јдете.

засече́ се свр. фиг. *уреже се у сећање.* – То́ј тепа́ње које́ је доби́л ко дете́ од башту́ си, то́лко му се засе́кло у па́мет, да га не́ма ни́кад забора́ви.

засе́цује се несвр. *задржава се на једном месту* (упор. заседи се). – Дошли́ смо са́мо да ви ви́димо, не́мамо кѣ́д мло́го да се засе́цујемо. Ми́ несмо́ од ти́ја што́ се у́вечер до́м засе́цују, не́ло кат се стави́ња, нам се сави́ња.

зас́и́ли свр. *појури.* – Упре́гне коња́ у че́зу, па кад га зас́и́ли, са́мо чу́ри по че́зуту.

зас́и́ли се свр. *убрза се.* – Засили́ше се ко́ла ни́збрдо, па др́ж-др́ж-др́ж! – са́мо што́ се не изврну́ше на криви́нуту.

за́сип м мед. *астма* (упор. задушка). – Разболе́ло се, те́шко ди́ше, и́ма за́сип.

зас́и́пе свр. 1. *прелије растопљеном машћу.* – Сушени́це нату́рамо у голему́ ка́нту, па ји зас́и́пемо с ма́з, и мо́гу да се једу́ преко це́лу го́дину. 2. *насте мливо у воденични кош да се меље.* – Јо́ш са́мо да истова́римо мли́во, да га изме́римо на ва́гу и зас́и́пемо водени́цу да ме́ље, па че одма́рамо.

зас́и́пује се несвр. *сипа шаком у уста бобице или ситније плодове.* – Набе́ре пу́ну ша́ку цре́шње, па се зас́и́пује, и ме́ље ко водени́ца.

зас́и́ра вулг. несвр. 1. *погани изметом.* – Чи́м је ку́ћа напу́штена, по́чну да ју зас́и́рају се́лска пце́та. 2. фиг. *омаловажава.* – Немо́ј да му допу́шташ да те тека́ зас́и́ра пред на́род, кат си ти́ у свѐ бо́ља од ње́га.

зас́и́са свр. *почне да сиса.* – Су́ља ле́гал на ле́ву си́ску, па засиса́л ко дете́ ка́д три́ дѣ́на неје́ сиса́ло.

зас́и́сњак м *лажна сиса.* – Нека́ кра́ва поред си́се и́ма и зас́и́сњаци.

засѝти свр. *нахрани.* – Зѝнула им алá, држáва не мóже да ји засѝти.

засѝти се свр. *утоли глад, нахрани се.* – Дáвај им да једý, свé дóк се не засѝте. ⇔ *позасити се.*

засѝца несвр. *засеца, зарезује* (упор. и засече). – Мертéци ако трéбе да се настáве мóрају се засѝцају, да се углáве једѝн у дрýђи.

засѝчује се несвр. *засићује се.* – Овóј бравчé стáлно глáдно, једé ко провáлено, нѝкат се не засѝчује.

заскр̀ца свр. *почне да скрца, зашкрипи.* – Улéзоше у сóбу, мáлко пóсле зáскрца крéвет. Бáба стѝсну вѝлицу, зýби вој заскр̀цáше, а ýста вој се напрајѝше ко једнá цр̀та.

заскýцка свр. *почне да скуцка, зацвили* (о псу). – Кá[д] ти се кýче зарáдује, онó заскýцка и пóчне да вртѝ рéп, а кáд га болѝ, онó подвѝје рéп и скучѝ.

заскучѝ свр. *почне да скучи, заскичи* (о псу и свињи). – Заскучáше свѝње, ѝди им дáвај да једý, да се смѝре.

засл̀зи свр. *засузи.* – Осéбал, па засл̀зѝл ко кýрјак. Засл̀зѝла, жáл вој, áко нéје њóјно. ⇨ *засльзи.*

засл̀не свр. *заклони од јаког светла, засени.* – Рýће кáд рашѝри, нéбо засл̀не. Зáсл̀ну ми свéтло, не вѝдим да удéнем иглý. ⇨ *засльне.* ➡ *зацл̀не.*

засл̀не се свр. *заклони се, скрајне се у страну.* – Засл̀нѝ се, не мóра свáћи да вѝди квó једéш. ⇨ *засльне се.*

засл̀та несвр. *засењује, заклања.* – Не засл̀тај ми сл̀нце, да се мáлко угрéјем. Немóј ме засл̀таш, не вѝдим да плетéм.

засл̀та се несвр. *заклања се.* – Женéве се почéше почýшкују и умр̀гују конто њý, засл̀тају се сас рýку, па се тѝћем засмéју нáглас.

засльзи свр. *в. засл̀зи.* – Чѝта некаквé књѝђе, от којé тѝћема засльзи, а нумéје ни да кáже за квó вој је жáл. Глéдају се у óчи, онá засльзѝла, а и на њéг нејé бѝш лько, сáмо не покáзује.

засльне свр. *в. засл̀не.* – Лéтњи óблак засльне слѝнце, а кáд њéга вѝдим мéн слѝнце пóчне да изгрéва, áко је óблачно.

засльне се свр. *в. засл̀не се.* – Засльни се кá[д] дóјиш детé, да те не глéдају туцѝ љýђи.

заслéпен, -а, -о *заслепљен.* – Óн прѝча ли прѝча, а онá позинýла ко заслéпена ћýрка, слýша га, а не вѝди да ју свé льже.

заслýша свр. *пажљивије ослушне, нађули уши.* – Примакнѝ се нéприметно до њѝ, па заслýшај квó се договáрају, па дојдѝ да ми кáжеш. ⇔ *позаслуша.*

заслýшује несвр. *слуша по реду, чује једно, па друго, па треће.* – Вурýнчето у зáдругу сáмо тутњѝ, оратá рáзна, á заслýшујемо нечѝју прéпирку, á нечијѝ смéј, á се некóј вáли какó је бѝл с нечијý невéстицу, é, бéше и на селó ýбав живóт, бéше дóк бéше.

зáсме прил. *смешно.* – Мéн стáну зáсме, па обр̀там глáву нáстран да не примéти да óчу да пýкнем от смéј. Дóјде ми унýка из Бéоград, па вој зáсме какó си мѝ сас дéду орáтимо. Тéб зáсме кáко не вѝдим да удéнем иглý, ал кáд дóјдеш у мојé гóдине нéче ти вѝше бýде зáсме.

засмејé свр. *изазове код кога смех, насмеје кога.* – Áјде да се клáдимо да чу сá да ју засмејéм, áко је љýта на мéне.

засмејé се свр. *почне да се смеје.* – Онá кат се засмејé нумéје да стáне, цéла малá ју чýје какó се ћикóти и заóди от смéј. ⇔ *разасмеје се.*

засметáни се свр. *прекрије се скрамом, заскрами се.* – Мáлко пóвишће пѝнул, па засметанѝл с óчи. Водá у кóвуту засметанѝла од прашѝну, немóј да ју пѝјеш.

за́смешно прил. *веома смешно, духовито.* – О́н кат по́чне да при́ча, а при́ча мло́го за́смешно, ми́ се пова́љамо от сме́ј.

засми́ва несвр. *почне да засмејава.* – До́ста засмива́ деца́та, че ји меши́на заболи́ о[д] то́лко смеја́ње.

засми́ва се несвр. *почне да се смеје, смејући се.* – Једѣ́н рабо́ти, а троји́ца се потпрли́ на лопа́те и засми́вају се. Ми́ деца́ се усмеја́мо, а ба́ба ни се на́ока: За кво́ се засми́вате без по́требу, ја́ сам ста́ра, па мо́гу нешто́ и да погре́шим.

засми́та свр. *почне да смета, засмета.* – Жена́ се на́смеја от срце, њо́ј не за́смита до́торова безобра́зна ора́та „да му расте́ ала́тка, да опра́вља та́тка“.

засмра́ди свр. 1. *непријатним мирисом загади атмосферу.* – Који́ то́ј пр́де, та засмра́ди це́лу со́бу, корде́љ у ду́пе чу му наби́јем. 2. фиг. *први започне, предњачи.* – Ти́ све́ пр́ви мо́ра да засмра́диш: пр́ви зао́реш, пр́ви зако́паш, пр́ви посе́јеш, што́ пр́ви и го́вна не изеде́ш!

засмрди́ свр. *почне да смрди.* – Ти́ће за́смрде под аста́л, погледа́мо – де́да се умоча́л, заспа́л, па га преври́ло.

засмр̑ујe несвр. *одаје помало смрад, шири непријатан мирис.* – Оста́ле јо́ш две́ гру́ће си́рење, и ма́лко засмр̑ују, али че се и оне́ изеду́, не́ма за врља́ње

засото́њи свр. *очара, омађија.* – На то́ј брде́нце изнад шко́лу пр́ви пу́т згледа́ те́ј о́чи, пр́ви пу́т ми ту́ј срце за́сотоњи некво́, од које́ сам се ко пија́н соплита́л комто до́м.

за́спи свр. *утоне у сан, успава се.* – Не мо́гу да за́спим, пробу́јем, за́жмим па жми́м, жми́м, жми́м, али не́че на си́лу сѣ́н на о́чи.

заспре́ма свр. *почне да спрема.* – Ма́ти заспре́ма да́р за че́рку јо́ш док је дтете́.

заспре́ма се свр. *почне да се спрема.* – Она́ кат се заспрема́ за негде́, му́ка да те ува́ти од њо́јно спрема́ње, по полови́н са́т ко́лмује ко́су и заглеђу́је се у огледа́ло.

засра́ми *постиди.* – Где́ го́д да по́јдемо, о́н ме засра́ми пред на́род.

засра́ми се *постиди се.* – За́срами се од ме́н, па спу́шти по́глед и за́ћута.

засрби́ свр. *почне да сврби.* – О́н о́сети шири́ну прет се́б, на́мириса долечи́ну, засрбе́ша га дла́нови, пу́шти дљг ко́рак, отиде́ и не о́брну се. Засрбе́ ме дла́нови, па ел че уда́рам некога́, ел че се сам би́јем у гла́ву.

заста́лно прил. *заувек, за сва времена.* – Бо́ље ти је да се на зака́чујеш с ме́н, јер ако те уда́рим, и́ма те онеспосо́бим заста́лно.

заста́не свр. 1. *заустави се накратко, задржи се.* – То́ла за́стану ма́лко да по́убаво начи́ни паке́тчето под ми́шку, у́цврсти ко́рак, и пој́де́. Застане́те ма́лко да ви присти́гнемо. 2. *заостане, остане последњи у реду.* – Моја́ дужнос је била́ са́мо да и́дем поза́ди, да па́зим да нека́ овца́ не заста́не. 3. *застари, престане да буде млад.* Заста́не ли дево́јћа, по́сле се те́шко оже́ни. ⇔ *позастане.*

заста́њњује несвр. *застајкује.* – Пожуре́те, немо́ј да заста́њњујете с куга́ го́д се сре́тнете у́спут.

заста́њује несвр. *заостаје у напредовању.* – Сва́ прачи́на је́шна, и у́баво напре́дују, саде́ једно́ поче́ нешто́ да заста́њује.

застаре́је свр. *изађе из употребе, престане да буде савремен.* – Ка́д нешто́ застаре́је, тре́бе да се вр̑ли, а не да се повла́чи по ку́ћу, и са́мо сми́та. ⇔ *позастареје.*

застаре́л, -а, -о *оно што више није ново, демодиран.* – Поче́ше да ми се ства́рају ти́пће по це́мпир, ве́ч застаре́л, али ја́ бо́љ не́мам. Застаре́ла овца́, ни се ја́гњи, ни млеко́ да́ва, ви́ше неје́ за чува́ње.

заста́рчи се свр. *почне да прима изглед и особине старога човека.* – И́ма ји до́ста у на́ше село́ који́ су се застарчи́ли, а јо́ш се не же́не.

застьви́ња се свр. *почне да се смрачије.* – На́ша ба́ба си ле́га ра́но ко коко́шка, чи́м се застьви́ња по́чне да тра́жи ле́гало.

засте́ља свр. *затвори врећу крпом и увеже канапом да мливо не исцури у транспорту.* – А́јде да засте́љамо вре́че, да това́римо и да поо́димо.

засте́ља се свр. фиг. *преједе се.* – Наје́домо се, па се застељаа́мо, не́че мо́же во́ду да препи́јемо.

застеља́чка мн. застељачће ж *платнена крпа којом се затвара врећа при застељавању.* – Вре́ча се напу́ни до вр́, ста́ви се застеља́чка, па се с вр́це увр́же о́коло, засте́ља се. ⇨ *застељћа.*

застељо́тина ж *нешто гломазно и кабасто.* – Помери́ тој застељо́тину да неје́ бьш на пу́т, да мо́ж да се про́јде.

засте́љћа мн. застељће ж *в. застељачка.* – Вре́че се засте́љују сас засте́љће.

засте́љује несвр. *затвари врећу застељћом* (упор. застеља). – Ло́ше засте́љујеш вре́чете, че се раси́пује мли́во у́спут.

засте́љује се несвр. фиг. *једе се добро и преко мере.* – На село́ се до́бро рабо́ти, али се до́бро и гњете́, кр́ка и засте́љу́је.

засте́ње свр. *почне да стење.* – Чи́м спу́шти гла́ву на јестьк, засте́ње и закрчи́, бри́га га што́ дру́ђи не мо́же да тре́пен од њиго́во стења́ње и крча́ње.

засти́не свр. *почне да се хлади.* – Ако засти́не тесто, не́че бр́зо да ста́ше. Млеко́ тре́бе да засти́не, па тьг да се си́ри, она́к се пресече́, па по́виш оти́де на си́рутку.

засти́ска свр. *почне да стиска, почне да гуши стискањем.* – Једну́ш ју бе́о застиска́л за гу́шу, једва́ ју деца́ва одбрани́ше, ја́ се по́сле просве́стим, извиња́вам се, али некво́ ме обу́зне, ко да несьм ја́.

застра́ни свр. *скрене с првог пута, ода се пороцима.* – Та́ј две́ деца́ бе́оше за при́мер, и у шко́лу на́јбољи ђа́ци, али како́ им башта́ отиде́ да ра́ди у Не́мачку застрани́ше, ода́доше се у лошоти́ју, па́ре ји покварише.

застрашне́је свр. *постане страшно, почне да бива страшно.* – Некада́ су ку́ће биле́ пу́не с на́род, а са́ празне́, да ти застрашне́је кад ми́неш низ малу́.

за́струг мн. за́струзи / за́струзи м *дрвена чанак, дрвена здела са поклопцем.* – Једьн за́струг ни је би́л за со́л, а једьн за клцан пипе́р. На њи́ву понесе́мо у за́струзи пр́жено, си́рење, спр́жу, кьт-какво́. Мьлецћи за́струзи су били́ за со́л и а́лев пипе́р.

засту́де́је свр. *почне да бива хладно, захлади.* – Биља́но, немо́ј да че́каш да засту́де́је, чьчкај сас остру́шкуту, чи́м ти се учи́ни да се ла́де ду́вари. ⇨ *засту́ди.*

засту́ди свр. *в. засту́деје.* – Јо́ш не́ма сне́г, али са по ћи́шуву че и́ма сне́г, засту́дило га добро́.

засту́пи свр. *препречи пут, испречи се некоме на путу.* – Куде́ ме ви́ди, засту́пи ме, па по́чне да се жа́ли от свекр́ву, и да огова́ра јетр́ву, ко да си ја́ не́мам моје́ му́ће, па мо́рам њо́јне да слу́шам.

засу́кује несвр. *посувраћује, заврће.* – Ка́д оста́не са́мо једьн ле́б у ку́ћу, а и́ма по́виш че́љад, жена́ засу́кује рукави́ и прио́ди ус текне́. Поче́л ве́ч да засу́кује бр́кови, стану́л домачи́н.

засу́че свр. *посуврати, заврне.* – Ја́ ви́ше не мо́гу, а ти́ засу́чи рукави́, па зарадѝ за те́бе и твоја́ деца́, за ме́не не мо́раш.

засу́ши се свр. 1. *почне суша.* – Ода́вна не́ма ћи́ша, за́суши се, мору́зе се усука́ше у по́ље. 2. *почне да се суши.* – О́бђе се ма́лко печу́ на пло́тну, са́мо ко́лко да се ма́лко засу́ше. ⇔ *позасуши се.*

засу́шује се несвр. *рана почне да ствара скраму, да зацељује.* – Че ти зарасте́ ра́ната, поче́ла да се засу́шује, немо́ј са́мо да ју че́шаш да се не подљу́ти.

зата́ја се несвр. *зацењује се, гуши се од смеха.* – Ка́т по́чне да ни при́ча од Ђо́ку Шће́мбу, ми се ва́тамо за меши́не и зата́јамо се от смеја́ње.

зата́ји свр. *угуши* (упор. запотаји). – У вр̏шу праши́на ни зата́ји, по́сле по не́дељу дѝна испљу́вујемо прашињáкат из гру́ди.

зата́ји се свр. *зацени се, угуши се од смеха.* – Сви́ се заћикоти́ше, ма́ће им га дети́ње, ребе́чу се, уда́рају се по грби́ну, затаји́ше се. Ка[д] то̏ј чу́ше, ма́јсторити се затаји́ше от сме́ј. ⇔ *позатаји се.*

зата́ка несвр. 1. *оглашавање кокошке кад се спрема да снесе јаје.* – И ово̏ј кокошле́ почѐло да зата́ка, и оно́ че пронесѐ. 2. фиг. *досађује зановетањем.* – Не зата́кај ми ви́ше, глава́ ме за́боле о[д] те́бе.

зата́па несвр. *напуни дрвени суд водом да набрекну дуге.* – Сли́ве сти́зају, љу́ђи почѐше да зата́пају бу́ришта, бр̏зо че замири́ше но́ва рећи́ја. Ако бу́ре ду́го вре́ме стоји́ празно́, расу́ше му се ду́ђе, па мо́ра да се зата́па с во́ду.

зата́ушка ж мед. *астма* (упор. задушка). – Бобо-Ми́лица је мло́го пати́ла од зата́ушку, од њу́, ја́дна, и умрѐ.

затва́ра несвр. *ставља у затвор, хапси.* – Стопу́т су га затвара́ли, али му па́мет не доо́ди у гла́ву, чи́м га пу́ште, о́н си па́ј те́ра по ста́ро. ⇔ *позатвара.*

за́твор м мед. *отежано пражњење црева, тврда столица* obstipatio. – Чи́ни ми се да му једѝн бра́т умр̏л оди за́твор, неј̀е могѣ̀л да и́де понадво́р, наду́л се ко пупуњѝк, и цр̏кал.

затѝвни свр. *замрачи.* – Затѝвни со́бу да те не а́пу му́је, па ле́гни и одре́ми ма́лко.

зате́гне свр. *учини да нешто буде отегнуто.* – Затегни́ коно́пацат ко́лко мо̏ж, па га вр̏жи цвр̏сто, да не мо̏ж да се одвр̏же. ⇔ *позатегне.*

зате́за несвр. 1. *затеже.* – Не зате́зај мло́го коно́пацат, да се не пређи́не. 2. фиг. *штеди, цицијаши.* – Који́ и́ма, попу́шта, који́ не́ма, мо́ра да зате́за и у једе́ње и у облаче́ње. ⌂ *затеза.*

затеза́љ̀ћа ж *део ткачког разбоја, краћи кочић којим се затеже и ослобађа предње вратило* (упор. и повртаљћа). – Сас затеза́љ̀ћу се зате́за и попу́шта пре́гњо кросно́.

зате́за несвр. *в. затеза.* – Не зате́зај то̏лко слави́нуту, да не пу́кне. На све́ зате́за, ду́шу си с ни́шта неј̀е задовољи́л, ко до́век да че жи́ви.

зате́ли се свр. *почне да се тели.* – При́рова кра́ва, тр̏чи да ви́диш да се неј̀е зателѝла.

зате́па свр. 1. *почне да бије кога.* – Једну́ш тека́ затепа́ сина́тога, ко да је о́н кри́в, ка́д њѐга зате́пам, ко да њо̏ј вр̏там за све́. 2. *почне да млати град усеве.* – За́тепа гра́д, па све́ у́тепа кво се роди́ло по по́ље.

зате́ра свр. *почне да болује од неке болести.* – На́род је болува́л, а до́ктури неј̀е има́ло ко са́, дете́нце зате́ра бо́пће, ма́јћа му даде́ медѝк, даде́ му ћи́селко винце́, ната́м-нова́м, угре́ва га, оно́ се иси́пе, а са́ о́дма во́де у бо́лницу.

затече́ (рад. пр. зате́кал, -кла, -кло; трп. пр. зате́чен, -а, -о) свр. 1. *изненади, ухвати кога у чему недозвољеном.* – Ако те јо̏ш једну́ш затече́м у гра́дину да ми кра́днеш пипе́р, и́ма руће да ти отћи́нем. Зате́кли ји у Свето́мирову пле́вњу, куде́ се наоди́ли да оно́де оно̏ј. 2. *наследи дете из претходног брака.* – Две́ деца́ сам зате́кла, а две́ сам приве́ла с ме́н. па смо сва́ че́три ми́ очува́ли. Би́ју се ко приве́дени и зате́чени. 3. *отекне.* – Зате́кла ми ова́ј рука́ у згло́б, па саде́ с једну́ мо̏гу да се слу́шам.

затече́ се свр. *нађе се на одређеном месту.* – Ја́ сам ту̏ј куде́ сам се зате́кал, мо́рам оно̏ј кво́ мо́рам, то̏ј ми је су́дбина, а од њу́ бега́ње не́ма.

зати́ка се свр. *загуби се.* – Чу ти казу́јем да запи́шеш како́ смо с Че́ду два́пута у ра́тан спашева́ли село́во од зло́твори, старе́је се, да се не зати́ка и́стина.

зати́ра несвр. *уништава, сатире.* – Пре́ нећи́ дѝн ме казни́ше милица́јци што несѝм полага́л за шо́фера, пе́т и́љаде гло́ба, са́ не сме́јем да и́дем да о́рем оне́ј ње́ве што́ су до ва́рош, тека́ че си о́стану неураборене, и то́ј зати́ра село́.

зати́ра се несвр. *међусобно сатиру један другога.* – Затира́ли су ни не́пријатељи, али смо се и међусо́бно затира́ли.

затира́чка ж *пропаст, оно што изазива пропадање.* – Сељачка ра́бота је затира́чка, рабо́тиш, рабо́тиш, а ва́јда не́ма. И́ма сто́ка која́ те унапре́ди, а и́ма и затира́чка сто́ка, са́мо једе́, а ко́рис не́маш од њу́.

зати́ца несвр. *затиче, изненађује кога у чему* (упор. и затече). – На́с сљ̑нце неје́ затица́ло у кре́вет, а са́ спу́ до пла́дне, и о́че све́ да и́мају.

заткаје свр. *почне да ткаје.* – Заткаје́мо ка́т се све́ сраборо́ти у по́ље, ле́ти не́мамо кѣд од дру́ђе ра́боте.

затл̥цан, -а, -о *затуцан.* – Затл̥цан се роди́л, а сирома́штина га утл̥ца́ла, па не зна́је, сирома́, куде́ че, и како́ че.

затл̥цује се несвр. *замлаћује се, лупета којешта, говори глупости.* – А́јд не затл̥цуј се, ба́ба мо́гу да ти бу́дем. Затл̥цује се, ко да не́ма све́ дѝсће у гла́ву. ➞ *зацепује се, зацупује се, зачукује се.*

зато́ј прил. *из тог разлога, због тога, зато.* – Јуни́цуту јо́ш несмо́ упреза́ли, зато́ј се пла́ши. Е́, не́чу те поведе́м, зато́ј што́ ме не слу́шаш, а са́мо ми сми́таш.

зато́пен, -а, -о 1. *затопљен, заливен машћу.* – Изне́се неко́лко зато́пене сушени́це, које́ су биле́ у ма́з, две-три́ гру́ће си́рење, и на́ломи же́шку пога́чу. 2. *дрвени суд напуњен водом да набрекне.* – При́ ба́самаци стоје́ше зато́пено бу́ре, ја́ нагре́бо из ње́г во́ду, и испљуска́ се по лице́.

зато́пи (трп. пр. зато́пен, -а, -о) свр. 1. *потопи у воду, или напуни водом расушени дрвени суд да набрекну дуге.* – Доо́ди је́сен, тре́бе да зато́пимо бу́ришта. Моја́ бу́ришта зато́пена у пото́к ве́ч не́дељу дѝна.

зато́пи се свр. *напуни се расушено буре водом да му набрекну дуге.* – Нато́чимо во́ду у бу́ришта да се зато́пе. 2. фиг. *напије се попут затопљеног бурета.* – Тека́ о́н сва́ћи дѝн заре́ди по кава́не, и до́к се не зато́пи, не и́де си до́м. Ма́ у́баво се затопи́мо, ко бу́ришта куде́ Крсто́вдѝн.

затопле́је свр. *отопли, утопли.* – Кат пу́кне про́лет, кад огре́је сљ̑нце и затопле́је, сне́г се исто́пи, и напо́ји зе́вњу, да и́ма вла́гу за су́шни дѝнови. ⇨ *затопли*

зато́пли (трп. пр. зато́плен, -а, -о) свр. *в. затопљеје.* – Вре́ме бе́ше мло́го у́баво, затопли́ло, па се пу́но на́род назбра́л. Со́ба у ко́ју че спи́ да је зато́плена, зна́ш да не подно́си студено́.

зати́ра несвр. *сатире, уништава.* – Једе́ње и пије́ње ни́кога неје́ затр̥ло, зати́ра ло́ша ре́ч, зати́ру ло́ше ми́сли, и пр̥во си ње́г за́тру, који́то тека́ ми́сли.

за́тра ж *пропаст, уништење, штета.* – Ра́т је за́тра, ра́т добро́ не доно́си. Ку́рјаци где́ се поја́ве су голема́ за́тра. Дошла́ немка́, а по њу́ че за́тра.

затра́ви се (трп. пр. затра́вен, -а, -о) свр. *зарасте у траву, обрасте травом.* – Морузе́ се затрави́ше, а ћи́ша не премању́је, како́ ли че ји око́памо. По́ље сво́ затра́вено и закоро́вено, о́вде-о́нде са́мо понекоја́ ње́вица што́ се рабо́ти.

затра́чкује несвр. 1. *запитује.* – Ја́ чу́ си ора́тим се́лћи, ја́ дру́гојече нуме́јем, а ти́ ме затра́чкуј ако некво́ не разбе́реш. У́баво би било́ да си ти́ гле́даш до́к ја́ рабо́тим, да си све́ запа́нтиш, и да ме не затра́чкујеш сва́ћи чѣс: како́ ово́ј бе́ше, како́ оно́ј бе́ше. 2. *досађује запитивањем.* – Ма́ни ме ви́ше, немо́ј ме затра́чкујеш, мо́зак ме за́боле о[д] те́бе.

затра́чне свр. *приупита, заподене разговор.* – Са́мо ли га нешто́ ма́лко затра́чнеш, ка́т се о́н распри́ча, по́сле га не мо́ж ни́ћи заста́ви.

за̏тре (аор. јд. затр̏ – за̏тр – за̏тр мн. затр̏мо – затр̏сте – затр̏ше) свр. 1. *уништи, сатре, искорени.* – Данѣс који̏ чу̏ва̊ гоџа̏ сто̏ку, и̏ма се са̏м за̏тре, држа̏ва не отку̏пљује ни млеко̀, ни ву̏ну, ни ме̏со. Та̏ј жена̏ че га за̏тре. Та̏те, ви̏диш ли да су ови̏ја реши̏ли да ни за̏тру, да неста̏немо. Ви̏диш ли кво̀ на̏прави, село̀ спа̏си, а те̏б си за̏тр. Кафа̏не ни затр̏ше. 2. *изгуби, загуби се.* – И̏мао у̏баву бри̏твицу, па ју негде̏ затр̏, па̊ сам са̏ ко без ру̏ђе.

за̏тре се свр. *изгуби се, загуби се.* – Немо̀јте да и̏дете доле̏ко у пла̏нину, да се не за̏трете, да ви не мо̀жемо на̏јдемо. Ја̏ се се̏чам камијо̀нат ка̏ко изгле̏даше, али се некуде̏ за̏тр во̀зилото, а куде̏, не зна̏м.

затре̏бе свр. *постане потребан, затреба.* – Кво ти затре̏бе, купи̏ си, немо̀ј све̏ од дру̏ђега да тра̏жиш.

затрепе̏ри свр. *почне да трепери.* – Са̏мо гла̏с кад му чу̏је, она̏ затрепе̏ри ко ли̏с на ве̏тар.

затрепе̏тли свр. фиг. *почне да лелуја, затитра.* – Кат се се̏тим за село̀, у ду̏шу ми некво̀ затрепе̏тли, и поже̏лим да ми је са̏мо на једѣн дѣн да се вр̏не оно̀ј вре̏ме дете̏ кат сам би̏л.

затре̏пче свр. *почне да трепће, затрепће.* – Вели̏ да му ни̏шта неје̏, саде̏ си не мо̀же, сна̏га га изда̏ва, и затре̏пче с о̀чи.

затресе̏ свр. 1. *почне да тресе.* – Не заде̏вај се, ако те затресе̏м, и̏ма из га̏че да те истресе̏м. 2. *задрхти.* – За̏тресе ме грозни̏ца, па ме ни̏како не попу̏шта.

затресе̏ се свр. *почне да се тресе.* – Затре̏сла сам се над ње̏г от како̀ се роди̏ло.

затре̏ска свр. *почне да треска.* – Наљу̏ти се па затре̏ска с вра̏та, ко полуде̏ло.

затре̏ска се свр. фиг. *заљуби се до ушију.* – То̀ј је мло̀го у̏баво кат се неђи̏ у некоју̏, или некоја̏ у неђига̏ затре̏ска, па не ви̏де куде̏ о̀де.

затри̏са несвр. *почиње да тресе, тресе с времана на време.* – Немо̀ј да ми ту̏ј затри̏саш с гла̏ву, не пла̏шим ти се.

затрка̏ља свр. *почне да котрља, закотрља.* – Затрка̏љај ма̏лко ка̏менат комто ме̏не, да га у̏баво ува̏нем.

затрка̏ља се свр. *закотрља се.* – Де̏те, ако се затрка̏љаш низ бре̏гат, и̏ма чѣ̏к у доли̏ну да се са̏преш.

затр̏ља свр. 1. *почне да трља.* – Затрља̏ла сам гр̏снице, и док то̀ј не урабо̀тим, ни̏шта дру̏го не почи̏њам. 2. *трљањем избрише трагове.* – Затр̏љај сас шу̏мку су̏гребити, да ји нећи̏ не нага̏зи.

затр̏љује несвр. фиг. *мири, гладе неспоразум.* – Ска̏рају се бра̏ћа, а ма̏ти, ја̏дна, мецу њи̏ кво̀ че, гла̏ди, затр̏љује, да не изле̏зне на по̀големо кара̏ње.

затро̀ван, -а, -о *који садржи отров, који је учињен отровним.* – Ми данѣс једе̏мо и пи̏јемо све̏ купо̀вно и затро̀вано, неје̏ ко напре̏д што̀ бе̏ше, да га сам произведе̏ш, и сам изеде̏ш.

затро̀вен, -а, -о фиг. *који није баш свој, који није како треба, изгубљен,.* – Сас њу̏ чеш љко, она̏ је ма̏лко затро̀вена.

затро̀ви свр. *загуби.* – Негде̏ га затрови̏, и не мо̀гу да га на̏јдем кад ми притре̏бе, кад ми не тре̏бе, о̀чи че ми изва̏ди.

затро̀ви се свр. *загуби се.* – За̏трови ми се некуде̏ жена̏, ко у̏зем да пропа̏де, али че мо̀ра да ми поднесе̏ рачу̏н куде̏ се загуби̏ла то̀лко вре̏ме.

затро̀па свр. *почне да тропа, залупа.* – Тамѣн поче̏мо да га овревљу̏јемо, о̀н за̏тропа на вра̏та. Ка̏д и̏стина затро̀па на вра̏та, мо̀ра вој се отва̏ра, јер ула̏зи и кроз затво̀рена.

затро̀шен, -а, -о *заломљен.* – Шпо̀ретат ни ма̏лко затро̀шен, али си се слу̏жимо сас ње̏га, дру̏ђи не̏мамо.

затро́ши свр. 1. *почне да ломи.* – Напи́је се, па затро́ши по ку́ћу све́ кво́ му до́јде под ру́ку. 2. *почне да круни кукуруз.* – Затроши́мо мору́зу, поче́мо да спре́мамо мли́во за водени́цу.

затр̑па *прекрије или напуни што чим набацујући нешто преко њега, или у њега.* – Затр̑па ни снег, па не мо́жемо ис ку́ћу да изле́знемо сто́ку да нами́римо. Затр̑пајте ту́ј ру́пу, да ју не обика́љамо ста́лно кад изле́знемо у дво́р.➞ *затрупа.*

затр̑па се *покрије се већим бројем покривача.* – Затр̑памо се сас црж̑ља́ци, па ћутимо́, а но́ч го́дина, ни́ка[д] да сьвне.

затру́је свр. *учини кога или што отровним.* – Затру́ју ни с ређи́ју чи́м се ро́димо, по́сле се сами́ тру́јемо це́л ве́к с ту́ј проклети́њу.

затру́је се свр. *постане отрован.* – За́трова ми се с̑рце на́чисто, погото́ву поче́ да мр̑знем љу́ди који́ ми се учи́не да су сре́ћни.

затру́па свр. *прекрије или напуни што чим набацујући нешто преко њега, или у њега* (упор. затрпа). – То́лко ти је от чове́ка, трчи́, оти́ма, ка́ра се с комши́је, до́кле га не затру́пају у гро́бишта, и ко да неје́ ни би́л. Сне́г ни затрупа́л, село́ обеле́ло, зи́мско вре́ме, дн̑ кра́так, но́ч не́ма кра́ј. Затру́пају се ку́м и куми́ца з да́рови, једва́ о́де, такьв би́л обича́ј.

затру́пује несвр. *затрпава.* – Некакво́ кри́шом затру́пују у́зем.

затрчи́ се свр. 1. *потрчи, појури трчећи.* – Циганчети́ја се затрча́ше да ви́де кво́ им је Ци́ганка напроси́ло по село́. 2. фиг. *излети се у говору, погрешно нешто каже.* – Затрчи́ се, па ка́же и кво́ неје мисли́л да ка́же.

затр̑чује се несвр. *затрчава се.* – Затр̑чује се, ко ждребе́ испред ру́ду. Ку́ј нуме́је да ри́па, немо́ј ни да се затр̑чује.

затума́ра се свр. *почне да тумара, потруди се.* – Затума́рај се, ако о́ч нешто́ да стече́ш, само́ од Бо́га не па́да.

зату́нти се свр. *почну да со гомолају облаци, почне да се тунти,.* – За́тунти се от пла́нину, а на́ше се́но јо́ш на о́ткоси лежи́.

зату́па свр. 1. *почне да удара у бубањ.* – Кад зату́па тупа́н и засви́ре труба́чи, не́ма си́ла која́ мо́же да ме задр̑жи до́м. 2. фиг. *понавља исту причу.* – Како́ се пробу́ди, зату́па у и́сти тупа́н: како́ ни́шта не рабо́тим, како́ са́мо ладови́не ва́там и како́ од ме́н не́ма ни́шта да бу́де.

затупаве́је свр. *постане тупав, отупави.* – Затупаве́ла сам од бо́лку и немачи́ну, па ни́шта не разби́рам ко ћу́рка. Овча́р у пла́нину затупаве́је от самоти́њу.

зату́пи свр. *утупи.* – Да́до му о́стар но́ж да ко́ље свињу́, о́н га затупи́л на́чисто, и такьв ми га вр̑ну.

зату́пи се свр. *утупи се.* – Ако не зна́ш како́ да сече́ш, сећи́ра се бр̑зо зату́пи. Затупи́л ми се пла́вез, тре́бе да га заши́љим.

зату́ра[1] свр. *почне да сирема, ставља, зимницу.* – Затура́ла сам ву́рду, и це́лу не́дељу то́ј и́ма да ми је ра́бота, а си́рење сам ната́ла по́напред.

зату́ра[2] несвр. *ставља што негде тако да се тешко налази, загубљује.* – Остаре́, поче́ да зату́рам ства́ри по ку́ћу, по́сле не мо́гу да се се́тим где сам ји тури́ла. ⇔ *позатура.*

за́туран, -рна, -рно *забачен, неприступачан.* – Њи́не ку́ће су иза бр̑до, ма́лко за́турне. За́турно мести́ште, ни́ и́ма пу́т, ни́ и́ма при́лаз до ње́га.

затуре́н, -а, -о *заклоњен, скрајнут* (упор. и затуран). – Реши́ чу се бе́сим, оди́ ната́м-нова́м, тражи́ зату́рено ме́сто, да ме не на́јду о́дма, па се сети́ да чу оста́вим дете́ сироче́, и разману́.

зату́ри свр. *метне што негде тако да се тешко нађе, загуби.* – Затури́ла сам си негде́ плети́ћне и́гле, а спре́мам се да запли́там це́мпир. Има́л сам чу́к, ал са́ кад ми

тре́бе нигде́ га не́ма, ко́ј зна́је где́ сам га затури́л. Ма́лецко, па се негде́ зату́ри, и не ви́диш га.

затутњи́ свр. *почне да тутњи.* – Накладе́мо ку́бе с пању́шће, оно́ кад затутњи́, ис па́мет те и́ма иска́ра од топло́ту, а ка́м ли из дронци́.

заћа́ри свр. *стекне добит.* Δ – Све́ што́ су заћари́ли на ко́цку, на ко́цку су и изгуби́ли.

заћа́ри се свр. *окористи се на туђој невољи.* Δ – Све́ што́ се заћа́ри на пре́вару и с отима́чину, на пре́вару и с отима́чину се и изгу́би.

за́ћивка свр. *почне да се оглашава кевтањем* (о ловачком керу). – Одједну́ш пала́шка за́ћивка, за́јак и́зрипи из грма́н и поче́ да бе́га.

заћи́ден, -а, -о *који је почео да се кида.* – Поне́си и то́га заћи́деног коно́пчину, а́ко је ста́р и на ви́ше ме́ста наста́вљан, мо́ж че и о́н да притре́бе.

заћико́ти се свр. *почне да се кикоће.* – Показу́ју с пр́с на ме́н, некво́ шљпчу, па се ти́ће заћико́те, а једн̑ан ме питу́је: Деда-Јеле́нко, како́ с ба́буту, се́чаш ли се некада́ да ју почу́шнеш, или се о́дма укрчи́ш? ➞ *заребече се.*

заћи́ма свр. *почне да дозива махањем руке.* – Ба́ба ми за́ћима с ру́ку да се приблизим, некво́ о́че да ми ка́же са́мо ја́ да чу́јем.

заћи́не свр. *почне да кида.* – На комарца́ кад заћи́ну но́гу, и цре́ва му по́јду.

заћи́не се свр. *почне да се кида.* – Коно́пчето се заћину́ло, са́мо што́ се неје̑ прећину́ло.

заћипи́ свр. *закити, прокључа.* – Деца́ во́де гове́да, му́жи шпа́ртају, скр́цају коле́ће, тро́па ко́палица, сл̑нце припе́кло мо́зак да ти заћипи́.

заћи́пује несвр. *почиње да кључа.* – Олаби́ огљ̑ат, вода́та поче́ да заћи́пује.

заћисе́ли свр. *зачини нечим киселим, укисели.* – Неко́ј во́ли да си је̑ло заћисе́ли сас си́рће, неко́ј не во́ли. На́ша ба́ба ва́реше чорбу́ од лива́цко зе́ље, па ју заћисе́ли сас зелене́ ситни́ћће, па блага́ ко ме́д.

заћи́сне свр. 1. *потопи нешто у воду да се раскисне прљавштина како би се лакше опрала.* – Збра́ла сам све́ што́ је има́ло за прање́, па сам га заћи́сла у кори́то, па чу од ју́тре да пе́рем. 2. *потопи расушени дрвени суд у воду да набрекне.* – Бу́ришта ми се расуши́ла, мо́рам да ји зато́пим у пото́к да заћи́сну. 3. фиг. *заседне и не помера се са места.* – Микајил ода́вно отиде́ у се́ло до за́другу, али не́ма га да се вр̑та, негде́ је заћи́снул, а и́мамо пу́но ра́боте.

заћи́сне се свр. *набрекне се стајањем у води.* – Буре́нцето се расуши́ло, али че се заћи́сне, ако постоји́ у воду́ту. Кад до́јде вре́ме да се бе́ру сли́ве, ми́ отка́рамо бу́ришта на пото́к, па ји пото́пимо и напу́нимо с во́ду да се заћи́сну за ко́мину.

заћи́тен, -а, -о *закићен.* – Сва́ћи сва́т мо́ра да је заћи́тен сас ћи́тку, да се ви́ди да је по́зван на сва́дбу.

заћи́ти ГЛ, ДЛ свр. 1. *украси кићењем* (упор. закити). – Ма́ра ра́змота мара́мчето, и за́гледа се у ћи́тку, с коју́ ју бе́оше заћити́ли на сва́дбу ко мла́ду неве́сту. 2. фиг. *удари нечим.* – Не поди́рај ме, да те не заћи́тим с то́јагуву, ме́сец дн̑а и́ма да но́сиш челе́нку.

заћи́ти се ГЛ, ДЛ свр. *украси се кићењем* (упор. закити се). – Кат се заћи́тиш, тре́бе да зна́ш сас кво́ се ћи́тиш, и за кво́ се ћи́тиш, а на́рочито за куга́ се ћи́тиш.

заћораве́је свр. фиг. *заслепи, опчини.* – Сви́ ми дума́ше да се не зали́там, али некво́ ме за́ћорави, и ја́ се залепи́ за њу́ – она́, или ниједна́.

заћула́ви се свр. *повеже се марамаом до очију, као да има ћулавку, капуљачу, на глави.* – Дево́ће и по́младе же́не у же́тву се заћула́ве, да им не гори́ лице́. ➞ *заћурли се.*

заћу́рли се свр. *повеже се марамаом до очију, као да има ћулавку, капуљачу, на глави* (упор. заћулави се). – Зна́м ја́ моју́ Петка́ну, кат се ова́к заћу́рли, тѣг вој је на́јвише му́ка. Заћурли́ле се сас шамичети́ја, па ји не мо́гу познаје́м.

заба́ви свр. *учини нешто што изазива подсмех, нешто супротно лепом.* – Бре́, дрт чове́к, до́бар домачи́н, голема́ деца́ и́ма, на кра́ј га за́убави – ма́ну си жену́, и у́вати све́т с некакву́ девојчу́ру. Оно́ и ми́ не пое́мо бѣш ко славу́ји, али кад о́н истрг не ши́ју, па ка́д ро́вне, на́чисто га за́убави.

заба́ви се свр. *пролепша се.* – Поодра́сте, заокругли се, зау́бави се, поче́ше мо́мци да се мо́тају окол ку́ћу, а роди́тељи да не спу́.

зауда́ра[1] свр. *почне да удара.* – Кад ме зауда́ра, не гле́да где́ уда́ра, нити ми ми́сли на живо́т.

зауда́ра[2] несвр. *осећа се на што, смрди.* – Поче́ да зауда́ра на календро́, негде́ је гра́д па́дал, па се расипа́л.

зауз́имљив, -а, -о *који се доста заузима, залаже, који је вредан и спретан.* – Гли́шић је би́л заузи́мљив до́ктур, мло́го на́род је о́н спаси́л. Заузимљи́в је, нијединá ра́бота му се неје́ оте́ла да ју о́н не урабо́ти.

зау́зне свр. *присвоји, отуђи.* – Преору́је ми њи́ве, прекосу́је ми лива́де, гле́да на сва́ћи на́чин да што́ ви́ше зау́зне моје́.

зау́зне се[1] свр. *заузме се за кога, подржи кога у чему.* – О́н мо́же да се за́узне, и да помо́гне, али тра́жи да му се нешто́ ту́ри у це́п.

зау́зне се[2] свр. *почне да одаје непријатан укус и мирис, почне да се квари.* – Ово́ј ме́со ко да се заузе́ло, не мири́ше бѣш добро́. На мој́и се вино́ заузе́ло, неје́ ви́ше за пије́ње, а ни за ређи́ју неје́ добро́ да се опече́.

зау́лав, -а, -о *занесен, замајан, блесав.* – Ма́ни га ви́ше, о́н зау́лав и без ређи́ју. Ау́, зау́лава ја́, не потражи́ да поора́тим и сас унучети́ћата, са́ се и́ма жива́ поједе́м због то́ј.

зауми́ра свр. *почне да умире.* – Ба́ба заумира́ла, тр́чете по попа́. Натовари́мо мли́во на ко́ла и потера́мо, кат се уока́ше да се вр́тамо, де́да заумира́л. Бе́о заумира́л, али се заузе́ше лека́ри, и спаси́ше ме.

зауспа́рчина ж *запара, спарина пре кише* (упор. задушчина). – Те́шко вре́ме, зауспа́рчина, не мо́ж ни да се ди́ше, ка́м ли да се рабо́ти.

зауспа́рштина ж *запара, спарина пре кише* (упор. задушчина). – Зауспа́рштина, те́шко вре́ме, па се услешча́л и на́род и сто́ка.

заста́ји свр. *заустави.* – Распри́ча се, па ме́ље ко водени́ца, не мо́ж га ни́ћи заста́ји.

заста́ји се свр. *заустави се.* – Сту́жни ти се кат по́чне да се ва́ли, па не мо́ж се заста́ји.

зау́стује несвр. *отвара уста нешто да каже, али га не изговори.* – Неко́лко пу́ти заустува́ да му све́ ка́жем кво́ ми лежи́ на срце, али ми нешто́ не да́де да га изу́стим.

за́ушка мн. за́ушће ж мед. *запаљење заушних жлезда, заушке.* – Мо́ре, та́ја вражали́ца му ра́стури за́ушће, те се дете́ о́правн, а бе́ше мно́го закаса́ло.

зафа́ли се свр. *захвали се.* – О́чу да ви наздра́вим, и да ви се зафа́лим на сви́ који́ сте дошли́ да просла́вимо ову́ моју́ даньшњу сла́ву.

зафрка́н мн. зафрка́нти нов. м. *онај који воли да се подсмева, ругалица.* – О́н је зафрка́н што́ га у све́т не́ма, а не при́ма ша́лу. Зафрка́нти и цаболеба́роши ко́лко о́ч.

зацѣ́кли свр. *почне да цакли, почне да сија.* – Ка́менка се у́смину, о́чи вој зацѣ́клише ко на маче́ кад ви́ди пога́нца.

зацѣ́кли се свр. *почне да се цакли, почне да се сија.* – Чи́м се зацѣ́кли од и́сток, ста́ри се ве́ч издиса́ли, са́мо младиња́ јо́ш у кре́вет.

зацвичи́ свр. *почне да цвичи од киселости, прекисели се.* – Млеко́во се уђисели́ло, па зацвича́ло.

зацвр̏ка свр. *почне да цврка, почне да подврискује.* – Како́ су пошли́ по неве́сту, Бо́жа Јели́чћин је зацврка́л и запоја́л, и неје̏ преста́њував, док на́чисто неје̏ загркаве̏л.

зацврчи́ свр. *почне да цврчи.* – Пасу̏љ мо́ра да ћипи́ у̏баво, и кад му си́пнеш оди за́пршку, мо́ра да зацврчи́.

зацели́вује свр. *почне да целивује, љуби.* – Ти́ си зацеливува́л по ре́д, ко мла́да неве́ста кат при́ма да́р.

заце̏ли се свр. фиг. *зарасте, залечи се.* – Бе̏ше се посе̏кал на косу̏ ско́ро до ко́с, али тека́-тека́ па се ра́на за́цели, ско́ро да се и не позна́ва где̏ је била́.

зацели́вује се свр. *почне да се љуби, целивује са киме.* – Зацеливу̏ју се, па нуме̏ју да ста́ну, и то́ј пред на́род, и́ч сра́м не́мају.

заце̏ни свр. *одреди високу цену.* – Мло́го си зацени́л то́ј бра́ниште, то́лку цену̏ ти ни́кој не́че испу́ни.

зацепа́сти свр. фиг. 1. *затражи премного, одреди превисоку цену.* – Ти́ си зацепасти́л це́ну коју̏ не мо́ж да доби́јеш у на́ш кра́ј. 2. *изговори нешто претерано.* – При́ча неуме́рено, зацепа́сти, па се по́сле чу́ди што́ му се сви́ смеју̏.

заце̏пен, -а, -о фиг. *задрт, који је незгодног карактера.* – Јо́рда бе́ше мло́го загу̏лена и заце̏пена, сас њу̏ ни́ћи неје̏ воле́л да се закачи́ња.

заце̏пи свр. 1. *почне да цепа.* – Зацепи́ли смо др̏ва за зи́му, па жу̏римо да ји сце̏пимо и спа́стримо, до́к се неје̏ оћиши́ло. Панталóне му за́цепене поза́ди, па му се прози́ра го́ло ду́пе. 2. *затражи премного, одреди превисоку цену* (упор. и зацепасти). – Мло́го си зацепи́л цену̏ за теле́то, да спушти́ш ма́лко, ако о̏ч да га продаде̏ш.

заце̏пи се свр. *почне да се цепа.* – Зацепи́ле ми се панталóне, а жена́ не́ма кљ̏д да ји закр̏пи, па о̏дим тека́ ко распуштени́к. ⇨ *заце̏пује се.*

зацепо́тина ж *замлата, особа незгодног карактера.* – О̏н је једна́ загла́вка и зацепо́тина, с ње̏га ни́кој неје̏ излеза́л на кра́ј.

заце̏пује се несвр. *замлађује се, лупета којешта, говори глупости* (упор. затл̥цује се). – Не зацепу̏ј се, не личи́ ти, др̏т си да се такво́ изора́чујеш.

заце̏ри се свр. *почне да се цери.* – Ка́т се поне́кад поприсе́тим на на́шу мла́дос, и на твоје̏ ша́ле, заце̏рим се ти̏ће тека́, ко да сам ванцира́л.

заци́чи свр. *почне да цичи.* – Одведе́м ју, и пу̏штим ју у пре́сек сас жи́то, она́ попа́дне у жито́то, заци́чи, засмеје̏ се, па по́чне да се ди̏са и да о̏ди по пре́секат.

зацл̥не свр. *заклони од јаког светла, засени* (упор. засл̥не). – На Кр̏с два́ це́ра се раскречи́ли, и зацл̥ну̏ли не́бо комто За́ногу.

заци́па се свр. шатр. *заљуби се до иза ушију.* – За́гледа се Стојиљ̏ћа у Сто́јка, зацопа́ше се једно́ у дру̏го ко прачети́на у ти́кву.

зацрвене̏је се (рад. пр. зацрвенеја́л, -а, -о се), свр. *порумени, постане црвен.* — Чва́рци се зацрвене̏ју ка́д је ма́з упр̏жен. Ако се некоје̏ дево́јче ува́ти до ме́не да и́гра, ја́ се зацрвене̏јем ко пера́шка. Ву̏ча се зацрвенеја́л, не мо́ж да пости́гне на сви́ да продаде̏. ➡ *зацрви се.*

заци̏рви свр. *учини што црвеним.* – Ако проце̏не да ле̏б неје̏ јо́ш пе́чен, затво́ре с покло́пацат јо́ш ма́лко да постоји́, да се допече̏ и у̏баво заци̏рви. Петка́на га во́ли што је коко́рес, зацрви́л кре́сту, баштоћа́н, па се пра́ји ва́жан, спушти́л у̏љови, несмо́ ско́ро има́ли таквóг у̏бавог петла́.

заци̏рви се свр. *порумени, постане црвен* (упор. зацрвенеје се). – Што́ си то́лко трча́л, гле̏ ко́лко си се зацрви́л. Неве́стице се зацрви́ле, понаве́ле се и жњу̏ ли жњу̏, а ме́н о́чи са́мо одла́те, ко скака́лће, од једну̏ вута́рку на дру̏гу. Не́ма гради́на у село́ која́ је спа́сена од на́с, нити цре́шња која́ се зацрви́ла, а да ми́ несмо́ прете́кли га́зду.

зацр̀ни свр. 1. *учини нешто црним.* – Зацр̀ни пѣ̀ньат ма̀лко сас зѐвњу, да се не примѐти да је ско̀ро отсѐчено дрво̀то. 2. фиг. *унесрећи.* – Умрѐ ми ма̀ти, по̀сле и жена̀, па ме зацрнѝше на̀чисто.

зацр̀ни се свр. 1. *почне да се црни.* – За̀црни се нѐбо над Ра̀кош, че уда̀ра гра̀д да ни смла̀ти жицѐто, а тамѣ̀н стѝгло за жѐтву. 2. фиг. *унесрећи се, завије се у црно.* – О̀жени се, за̀црни се, најдѐ пија̀ндуру и растурѝкуњу, тека̀ вој, белѣ̀ни, пѝсано.

зацупу̀је се несвр. *замлаћује се, лупета којешта, говори глупости* (упор. затлцује се). – Немо̀ј да се зацупу̀јеш, ја̀ сам по̀стара о[д] тѐбе, мо̀гу ма̀ти да ти бу̀дем.

зацу̀цује несвр. *грубо се шали, спрда се са ким.* – Ја̀ ји лѐпо питу̀јем гдѐ се нао̀ди та̀ј ку̀ћа, а онѝ нѐче да ми одгово̀ре ко на ста̀рога човѐка, нело ме зацу̀цују, ко да смо вр̀с.

зачѣ̀с прил. *врло брзо, одмах, тренутно, зачас.* – Маноѝле, јѐла ова̀м зачѣ̀с.

зачѣстѐк прил. *дем. од зачьс.* – Са̀ че то̀ј зачьстѐк да намѐстимо, па че сѐднемо да се одмо̀римо. Са̀ че бу̀де гото̀во, зачьстѐк.

зачѣ̀чка свр. *почне да чачка, почне да претура по нечему.* – Зачьчка̀ла сам по ко̀вчаг, нешто̀ тра̀жим, а да ли чу га ишчѣ̀чкам, не зна̀м.

зачьчко̀ль м пеј. *онај који воли да се задиркује.* – Тија зачѣ̀чкоље, нѐма кога̀ нејѐ зачьчну̀л, али и њѐму вр̀тају.

зачѣ̀чкује несвр. *задиркује.* – Дѐте, не зачѣ̀чкуј ме, ако је тѐбе до ѝгру, мѐне нејѐ.

зачѣ̀чкује се несвр. *задиркује се.* – Не зачѣ̀чкуј се, несѣ̀м но̀сен у сва̀ ћошетѝја, че изедѐш бѝјење.

зачѣ̀чне свр. фиг. *дирне, пецне кога.* – Дрто̀тине се збѐру пред прода̀вницу, па сва̀ку по̀младу жену̀ зачѣ̀чну која̀ до̀јде нешто̀ да ку̀пи.

зачѣ̀чне се свр. фиг. *грубо се нашали, закачи се са ким.* – А̀ма не мо̀ж да про̀јде, до̀к се ба̀р ма̀лко не зачѣ̀чне с некуга̀.

зачѐка свр. *почне да чека.* – Ко да не зна̀је да смо ро̀д, видо̀ га у моју̀ ку̀ћу но̀ч зачека̀л, моју̀ вечѐру вечера̀л, с моју̀ жену̀ у мо̀ј крѐвет лѐгал, то̀ј Лужнѝца не мо̀ж да омѝје, то̀ј са̀мо кр̀в мо̀ж да омѝје.

зачѐпен, -а, -о 1. *који је заломљен, који је почео да се одваја од целине.* – На зачѐпену гра̀њѣ̀ну не стању̀ј, че те издадѐ да па̀днеш. 2. *забачен, скарјнут у страну.* – Њѝне ку̀ће зачѐпене ма̀лко от сѐло у бр̀до.

зачѐпи свр. *издвоји кога и пројури за њим.* – Има̀ло и ку̀рјаци, до̀јду но̀чу на поја̀ту, па зачѐпе о̀вце или ко̀зе, нѝ ју̀римо, о̀камо по њѝ, до̀ста спа̀симо, али понеку̀ и пода̀ве.

зачѐпи се свр. *почне да се ломи, заломи се.* – Зачепѝл ми се но̀кат, али се нејѐ очепѝл до кра̀ј.

зачѐсти свр. *често нешто чини, учести.* – У̀пролет кад ја̀ганци поодрасту̀, зачѐсте на̀купци по села̀. Ка̀т комшѝја зачѐсти с додѐње, му̀ж трѐбе да се позамѝсли. ⇔ *позачести.*

зачѝта се свр. *удуби се у читање.* – Дешава̀ло се да се зачѝта, па му о̀вце отѝду у̀ нечију̀ њѝву, и напра̀је па̀кос.

зачкѝљи свр. *почне да гледа полузатворених очију, зашкиљи.* – Маноѝл на̀тегну вла̀шуту, па с једно̀ о̀ко зачкѝљи ко̀нто мѐсец што̀ на̀sрну изнад Бра̀ндел, да се и њѐму пова̀ли како̀ је добѝл сѝна.

зачмајѝ свр. *почне да ленствује, зачами.* – Некада̀ зачмајѝ, па се по цѐл дѣ̀н не дѝsа ис крѐвет, а некада̀ се пр̀ви дѝгне, и отѝде на ра̀боту.

за̀чне (трп. пр. за̀чет, -а, -о) свр. 1. *заметне плод.* – До ку̀га је не зна̀м, али сна̀шка вѐч двѐ го̀дине не мо̀же да за̀чне. Тѝ мо̀ж јо̀ш да несѝ бѝл ни за̀чет, када̀ су ти баштѹ̀ Нѐмци откара̀ли у ро̀псто. 2. *започне.* – До̀вољно је једѣ̀н да за̀чне нешто̀ да произво̀ди, по̀сле свѝ по̀чну.

зачу́ва свр. 1. *почне да чува.* – И́маомо ни́ дете́ сироче́ из Изво́р, о[д] две́ го́дине смо га зачува́ли, па ка́да се пре́рати, башта́ дојде́ та си га одве́де. 2. *сачува.* – И́ма та́мо у кре́денац у вијо́ку, зачува́ла сам неђи́ ди́нар за ауто́бус, узни́, ал немо́ј све́. Зачува́ла сам неђи́ ди́нар, па сам си за унучети́јата накупува́ла све́ кво́ је моде́рно. Ако зачу́ваш, че и́маш.

зачу́вује несвр. *пришћује, оставља за касније.* – Мо́ра да зачу́вујеш, а неје́: ву́ро, ву́ро, по́сле – ку́ро. Ку́ј си неје́ зачу́вувал од ређи́ју, па све излока́л, о́н мо́ра пр́ви у село́ каза́н да зало́жи, а то́ј си и́ма цену́ – пр́ви каза́н је комши́јећи.

зачу́ди (трп. пр. зачу́ден, -а, -о) свр. *изазове чуђење, задиви.* – За́чуди ме с те́ј ре́чи, нуме́јем ви́ше да ми́слим, ни зна́м кво́ да ти казу́јем. Оцу́тра сре́то Ко́лу Гла́вшинског, о́н зачу́ден, ко вапи́ра да је виде́л.

зачу́дено прил. *зачуђено.* – Гле́да зачу́дено, ко теле́ у мутени́цу.

зачу́је свр. *дочује, дозна.* – Да ви не казу́јем ку́ј је, че рече́те огова́рам га, а мо́ж и да зачу́је да сам ви ја́ прича́л од њиго́ву бру́ку, па да ме не исклосна́ви. Ја́ зачу́ да се обеси́л Бо́ка, дете́но на Ча́лу Ши́љу, и́стин ли је? ⇔ *позачује.*

зачу́ка свр. 1. *почне да чука, почне да куца.* – Живо́т ти је ко тупа́вица где́ се ту́па кла́шње, зачу́кају те у гла́ву от како́ зи́неш на све́т. 2. *закуца ексер.* – Зачу́кај неко́лко ексе́ра, да ни бу́ду у́место чивиљк. 3. *забије пенис* (вулг.). – Ма́ђе му га зачу́кам бле́саве, о́н ми́сли да је на́јпаметан от сви́, а не зна́је но́с да си обри́ше.

зачу́кан, -а, -о фиг. *глуп, задрт.* – Зачу́кано дети́ште, и́сто ко и башта́ што́ му је. ■ **по́зачукан,** -а, -о комп. *зачукан у већем степену, зачуканији.* – Од њега не́ма по́зачукан човѐк одо́вде до Чукени́к и до Ку́су Вра́ну.

зачу́кује се несвр. фиг. *замлађује се, говори глупсти, понаша се недолично* (упор. затлцује се). – Ста́лно се зачу́кује, а́ко му но́ђе ви́снуле у гро́б. Немо́ј да се зачу́кујеш с мѐне, мо́гу ма́ти да ти бу́дем.

зачу́ри свр. 1. *почне да дими.* – Др́ва зачури́ше, и у́вати се пр́во т̀нак пла́менчк, па се ра́спири у по́голем о́гањ. 2. *почне да пуши, пропуши.* – Ја́ сам у во́јску зачури́л, до т̀г ме цига́ра неје́ интере́сувала.

зачучу́љи фиг. 1. *награбуси, западне у тешкоће.* – Е, са́ га зачучуљи́мо, деца́ се растика́ше по све́т, а ја́ и ба́ба оста́домо сами́ и онемоћѐмо. 2. *претера у чему.* – Сви́ пи́мо, и сви́ се напи́мо, али ти́ га па на́чисто за́чучуљи.

зачу́шка свр. *почне да чушка, почне да гурка.* – Зачу́шкај га ти́ оту́д, ја́ чу одову́д, јега́ се се́ти да по́јдемо, гоца́ се заседѐмо.

зашамогла́ви свр. *помути свест коме, обично ударцем по глави.* – Ако те ја́ зашамогла́вим, не́че ни по́п да те по́врне. Не́што ме зашамоглави́ло одо́цутра, па не зна́м на коју́ стра́ну да се обр́нем. ➞ *зашамути.*

зашаму́тен, -а, -о *ошамућен.* – Споту́ра се по пу́т, ел је пија́н, ел ошаму́тен, о́н си зна́је.

зашаму́ти свр. 1. *помути свест коме, обично ударцем по глави* (упор. зашамоглави). – Зашамути́ло ме нешто́ у гла́ву, ко да ме је неђи́ с чу́к удари́л по ти́л. 2. фиг. *превари, опљачка.* – О́н ка́т про́сврдли како́ су и њѐг зашамути́ли, ша́ндрцну, и ене́ га при́ча по ва́рош кому́ сти́гне како́ је оста́л и без ку́ћу и без имо́вину.

заша́ра свр. фиг. *напише, потпише.* – Како́ ти је заша́рано, тека́ че ти бу́де. Заша́рај и моје́ и́ме, ка́д ве́ч и́маш пла́вез у ру́ку.

зашарене́је се свр. *почне да се шарени.* – Чи́м се зашарене́је гро́зје, ми́ по́чнемо да бе́ремо по неко́ зр́но. Тодо́рка сту́ри кр́пу, и о́ткри кро́шњуту, она́ се за́шаренеја оди све́ што́ бе́ше нату́рано у њу́.

зашаша́ви свр. *учини да ко постане шашав.* – Ређи́ја је ле́к, али ако ју пи́неш по́више, мо́же да те зашаша́ви, да не зна́ш ни како́ се зове́ш.

зашѝје свр. *концем причврсти једно уз друго, шивењем саставе.* – Отћинӯл ми се пӯл на кошӯљу, па трѐбе да га зашѝјеш.

зашѝљи свр. 1. *направи што шиљастим.* – Са̏мо што̀ му зашѝљим пла̏вез, о̀н му пребѝје вршѣ̀кат.

зашићѐри (трп. пр. зашићѐрен, -а, -о) свр. *шећером заслади.* – Мло̀го си ми зашићерѝла кавѐво, направѝла си га ко шербѐт. На ла̏дан пѐчен кола̏ч насѝпеш жѐшко зашићѐрено млекѐ.

зашкобавѐје свр. *закржља, заостане у развоју.* – Детѐнцето им нешто̀ зашкобавѐло. Нѐма нѝшта од оша̏в, свѐ мано̀сано и зашкобавѐло.

зашља̏ми свр. *почне да шљами, да прича глупости.* – О̀н нејѐ за у сва̏ко дру̏ство, зашља̏ми, па не па̏зи кво̀ ора̏ти.

зашмѐрлцује свр. шатр. *залети шамар, удари.* – Зашмѐрлцуј му двѐ шља̏кавице, па да вѝдиш како̀ че се смѝри.

зашо̀ља свр. *прихвати концем, закрпи којекако.* – Зашо̀љај ми рукавѝви на̏двена̏три, да ми несӯ испа̏дли ла̏ктови.

зашпа̏ра свр. *пришпеди, ушпеди.* – Тѝја потро̀ши ко̀лко ѝма, да поједѐ и попѝје даньс, а да зашпа̏ра ма̏лко да ѝма и за јутре нѝти умѐје, нѝти о̀че.

зашра̏ви свр. *притегне шраф, зашрафи.* – Ӯбаво га зашравѝ, да се не отшра̏ви и испа̏дне ӯспут.

заштра̏па свр. *загази у воду или блато.* – Пазѝ где штра̏паш, да не заштра̏паш у каљѝште, или у некӯ ло̀чку.

заштрокавѐје свр. несвр. *постане штрокав* (упор. запрчавеје). – Ӯвати ни ра̏бота, па нѐмамо кѣд ни да се окӯпемо, ни да се опѐремо, скро̀з-на̏скроз смо запрчавѐли и заштрокавѐли.

заштӯкне свр. фиг. *обезнани се, онесвести се, пропадне у таму.* – Ѝма ногарѝ ко бандѐре, да те стѝсне с њѝ, ѝма да заштӯкнеш од мӯку. Бо̀ље унӯтра у ладовѝну, ова̏м че ни заштӯкне мо̀зак од сльнце.

заштурѐје свр. *поблесави, излати* (од самоће). – Дабо̀гдал да заштурѐјеш, па штило̀ да ти се не вѝди. Заштурѐ од плетѐње, цѐл дѣн сама̏ у чѐтри дӯвара.

заштурѝ свр. *опусти, постане осамљен.* – То̀ј има̏њиште ми је дӯшу изѐло, заштурѐло га дабо̀гдал. Заштурѐла сам, па нити зна̏м којѝ је дѣн, ни којѝ је да̏том. Заштурѐла сама̏ у чѐтри дӯвара, немка̏ ју налѐгла, па не зна̏је, ја̏дна, на којӯ стра̏ну да се обрне.

зашугавѐје свр. 1. *добије шугу, зашугави.* – Немо̀ј да се игра̏те с Циганчетѝја, да и вѝ не зашугавѐјете од њѝ. 2. фиг. *упадне у беду.* – Жѝве у гра̏д, али ода̏вна би зашугавѐли, да ји мѝ не пома̏гамо.

зашумогла̏ви свр. *замути мозак, заблесави.* – Слѣнце припѐкло, зашумоглавѝло мѐ у тѝквичето, лелѐјем се ко пла̏стична ћѐса на вѐтар, ал си кра̏тим конто Калцерѐло.

зашунтавѐје свр. *посенили* (од старости или болести). – До̀јде врѐме, па човѐк са̏м по сѐб излапавѐје и зашунтавѐје.

зашунта̏вује несвр. *губи разум, луди.* – Мр̏дну ми некво̀ по̀д-груди, ӯвати ме стра̏, ко да чу да зашунтавӯјем.

зашунта̏ви се свр. фиг. *опусти се, отера бриге алкохолом.* – Како̀ си је њѐму, и кво̀ га поткарује да по̀честo ѝде у по̀друм да се зашунта̏ви, о̀н си зна̏је.

зашунта̏вен, -а, -о *залуђен, који није при свој памети.* – Ја̏ сам зашунта̏вен, али ни тѝ несѝ бо̀љ. ■ **по̀зашунтавен**, -а, -о чл. ф. *зашунтавен у већем степену.* – Ја̏ сам зашунта̏вен, ако ка̏жеш – тека̏ је, али дѐ да вѝдимо којѝ је по̀зашунтавен од на̏с двојѝцу.

зашӯшка свр. *почне да шушка.* – Ако нѐкво зашӯшка у грма̏н, о̀дма помѝслим на змијӯ, мло̀го ме стра̏ од змѝје. ➞ *зашушње.*

зашушљáви свр. 1. *разбаца смеће свуда, запрља.* – Зашушљавúл си цéлу кýћу с твójето мајсторúсување. Кáт се врше́ зашушљáви се и по двóр и по кýћу. 2. фиг. *замрси, запетља, поквари односе.* – Óн нештó зáшушљави мецу нáс, та се почéмо мрзимо. Е́, мéсто да се помúримо, ми га зашушљавúмо нáчисто.

зашýшње свр. *почне да шушти* (упор. зашушка) – Некаквó зáшушња кроз морýзу, ел су дúвље свúње, ел су јáзовци.

зь́ ономат. *звук којим се подражава зујање обада.* – Кáд је жéга, па прúјдеш при говéдо и кáжеш: зь́! – онó óдма врчи рéп да се штрклја.

зьбь́н мн. зьбњúн ГЛ / зьбњé ДЛ м *в. забьн.* – Облечé се невéстата у кадивéн зьбь́н, па вој тýре вáл на глáву. Напрéт смо зúми носúле зьбњé, а лéти сукнá.

зьвнú несвр. *звони, јечи.* – Óка Стојúљћа, цéла малá зьвни од њójно окáње, какó вој нејé билó за пáре, нéло си је самá волéла да се онóди са свú рéдом. ⇨ *sьвни.*

зь́кне свр. *боцне, жацне.* – Кáд говéдо зькне штркљáвица, бéга па си глáву ћúне. Зькни га с остьнат под рéп, да вúдиш какó че потрчú. ⇔ *подзькне.*

зь́л, злá, злó *неваљао, опак, зао.* – Дебéл лáд, зьл глáд. ■ пóзьл комп. *зао у већем степену.* – Некадá је зьл ко бéсно кýче, да пóзьл не мóж да бýде нúћи од њéга, а дрýђипут мéк ко вýна.

зь́лва ж *мужевљева сестра, заова.* – Зьлва је сестрá на младожéњу. Кáд јá дојдó из Пьсјеч за Вýчу у Војницú, затекó сáмо свекрву, зьлве се бéоше ижениле: Дрúнка тýј у селó, а Дéса, Загóрка и Вúда у Извóр.

зь́лвичич мн. зьлвичичи м *заовин син, заовичић.* – На зьлвичича че прáвимо óгледи у нéдељу.

зь́мба ж *метална алатка за бушење рупица на кожи, зумба.* – Алáтка с којý бýшимо рýпице на каúш зовé се зьмба. ⇨ *sьмба.*

збабóше се свр. *остари пре времена, почне да личи на бабу.* – Поглé каквá си станýла, збабосáла си се ко да úмаш пóвиш гóдине од мéн, а јá мóгу скóро па бáба да ти бýдем.

збéдоше свр. *уради нешто на брзину, као од беде.* – Пáзи ни ко да смо њúгови, ýслушно детé, úма га усúнимо, че збедóшемо једьн ручьк, и че позовéмо комшúје, да свú знáју да смо га усинúли. ➞ *збељави, збељоше.*

збеђендúше се свр. *допадне се једно другом.* – На лéтњи вáшар се видéли, збеђендисáли се, и нáјесен че им прáве свáдбу.

збељáви свр. *уради нешто на брзину, као од беде* (упор. збедоше). – Áјд збељавú некаквó да једéмо, па да се дúsамо на рáботу, сá нејé врéме за гостéње.

збељóше свр. *уради нешто на брзину, као од беде* (упор. збедоше). – Збељóши некво́, тúће каквó, сáмо штó пре да једéмо, цркомо од глáд.

збéре (рад. пр. збрáл, -а, -о; трп. пр. збрáн, -а, -о) свр. 1. *сакупи.* – Кумúца пóћута, па питá невéсту: Кóлко си збрáла пáре? Збрáла сам голéми кýп дронцú, којú су за прањé. Спремúло га, сáмо штó не кáпне, а сéно јóш нéјé збранó на ливáду. 2. *прибере.* – Пуштéте ме да мáлко збéрем дýшу, па чу ви прúчам по рéд. У жéтву се премóримо, па не мóжемо да збéремо снáгу по некóлко дьна. ⇔ *назбере, позбере.* ➞ *сабере.*

збéре се свр. 1. *смањи се у величини и обиму, постане краћи и ужи.* – Úмам цéмпир, кáд га опéрем óн се збéре, па ократéје и отеснéје, ко да нејé мóј. 2. *сакупи се више њих на једном месту.* – Збéру се, па се сýноч засмúвају по путúшта. Сáмо ли се збéру, úма ти се отéпају, áко су жéне. ⇔ *назбере се.* ➞ *сабере се.*

збецóсује несвр. *ради нешто као од беде.* – Остáдо сам, па мóрам да збецóсујем и мýшће и жéнсће рáботе, топрв сá вúдим кóлко ми је женá вредéла. ➞ *свовољује.*

збибéри вулг. свр. *обави полни акт.* – Глéдај да вој га дóбро збибéриш, да запáнти, и пá да те трáжи.

збѝва несвр. *смањује густину и обим чему, сабија.* – Бра̏шно у вре̏чу се збѝва с пр̏љ по̏више да ста̏не.

збѝје свр. *приљуби једно уз друго.* – Како̏ уле̏зо у со̏бу, видо̏ збѝле гла̏ве ста̏рата Цига̏нка и мо̏ква Петка̏на, и некво̏ шѝпчу.

збѝје се свр. *приљуби се једно уз друго.* – Зѝми се свѝ збѝјемо у со̏бу ку̏де се о̏гањ кладе̏, да некако̏ презѝмимо. Зна̏м једно̏г Данѝла из До̏л, њиго̏ве се но̏ђе збѝле у коле̏на, а ступа̏ла му до̏јду а̏рно раздво̏јена, па о̏ди ко на но̏жици.

збѝра несвр. 1. *сакупља нешто расуто.* – Казање̏ су напре̏д има̏ле са̏мо по̏имотне ку̏ће, са̏ ско̏ро сва̏ка ку̏ћа ѝма, ал не̏ма ку̏ј да збѝра слѝве, и не̏ма ку̏ј да кладе̏ казање̏. Напре̏д су била̏ деца̏ гоца̏ у ку̏ћу, па ка̏д до̏јде же̏тва, ста̏ри жњу̏, а она̏ по жетварѝ збѝрају кла̏сје које̏ је отпа̏дло. 2. *садржи одређену кличину чега.* – Ова̏ј ка̏ца збѝра че̏три ка̏зана. Ѝма гр̏нци којѝ збѝрају и по десетѝна ћѝла. ■ **збира̏ње** *гл. им.* – Слѝве родѝле, па преродѝле, ѝма да попа̏днемо у збира̏ње. ➞ *сабира.*

збѝра се несвр. *окупља се више јединки у скуп.* – До̏к ку̏чка не заврти̏ с ре̏п, пце̏та се не збѝрају. Збѝрају се пија̏нице, па до којѝ ре̏д ло̏чу и беснѐју. ➞ *сабира се.*

збирутѣ̀к м *скуп, мноштво бића или предмета сабраних на једном месту.* – Ја̏ не во̏лим да ѝдем где̏ је голе̏м збирутѣ̀к, не подно̏сим гала̏му. Ѝма у ка̏цуту од све̏ пома̏лко, и слѝве, и ја̏буће, и кру̏шће, збирутѣ̀к, али за реѝишља̏кат је добро̏.

збѝрштина ж 1. *сабор, политички скуп.* – Ре̏че ми да че ѝма збѝрштина по̏скоро у Бе̏оград, да че да прѝчају по̏паметни љу̏ђе од ње̏г, па ако о̏чу да чу̏јем ѝстину, да чу та̏мо да ју чу̏јем. 2. *скуп људи уопште.* – Свѝ га о̏кају Ну̏ла, са̏мо га њѝгова ма̏ћа о̏кне некада̏ по ѝме, ка̏т су на некакву̏ збѝрштину, због љу̏ђе.

збита̏к мн. збита̏ци м *здепасти и снажан* (човек или животиња). – Мѝка Шће̏мба бе̏ше ма̏лечьк, ама збита̏к, нѝкој од на̏с неје̏ могѣ̀л да га пребо̏ри.

збоде̏ свр. *примакне главу коме као да хоће да се боде.* – Препѝли, па збо̏ли гла̏ве над ла̏вор и бљу̏ју. Сас Госпа̏ву смо збо̏ли гла̏ве, и претрѝсамо се̏лску полѝтику.

збоде̏ се свр. 1. *укрсти рогове у борби бодења.* – Мло̏го ме стра̏ кат се збоду̏ воло̏ви. 2. фиг. *посвађа се.* – Пр̏гави комшѝје се че̏сто збоду̏, ко ја̏рци на ћупрѝју.

збр̏зи свр. *уради нешто на брзину.* – Ма̏лко сам збрзѝла ле̏бат, изгле̏да да неје̏ бѣ̀ш сѣгљѣ̀м испе̏чен.

збрѝњује несвр. *брине и материјално помаже кога.* – Деца̏ су ду̏жна да збрињу̏ју родите̏љи ка̏д остаре̏ју и онемоће̏ју.

збрињу̏је се несвр. фиг. *спрема и оставља као залиха.* – Ба̏ба и ја̏ о̏бавезно одвѝкамо ка̏д упрамѝња сне̏г, и до̏јде вре̏ме да се рањенѝца збрињу̏је.

збрѝше свр. фиг. *уклони, уништи.* – Има да те збрѝшем на једѣ̀н за̏лок, ко ма̏чка пога̏нца.

збр̏ка ж *помешња, неред.* – Степа̏ше се, па се напра̏ви голема̏ збр̏ка окол њѝ, док ји не раздво̏јише.

збр̏ка свр. *спреми нешто на брзину, смандрља.* – Збр̏кај нешто̏ на брзѝну да поје-де̏мо, цр̏комо од гла̏д. ➞ *збрчка.*

збр̏ка се свр. фиг. *збуни се, спетља се, помути се.* – Тѝ си се збрка̏л, то̏ј се десѝло на на̏шу сва̏дбу, а не̏ кат се де̏вер женѝл.

збр̏чка свр. *спреми нешто на брзину, смандрља* (упор. збрка). – Дошѣ̀л де̏да из дрва, а ба̏бата збрчка̏ла некаквѝ компирчѝне на̏две-на̏три.

збр̏чка се свр. *збора се.* – Еве̏, мо̏ква ба̏бичка, збрчка̏ли вој се образѝ ко лѝсје на же̏гу, и згугурѝла се ко мече̏ пот стре̏ју, а каква̏ то̏ј убавѝња бе̏ше! Остаре̏ла сам, и збрчка̏ла сам се, али сам и ја̏ била̏ мла̏да и у̏бава. ⇔ *позбрчка се.*

збр̏чкан, -а, -о 1. *зборан.* – Кад би збр̏чкане ба̏бе деца̏ ра̑цале, њи̏м би сва̏дбе прави̏ли, а не на дево̏ђе. 2. *згужван.* – Су̏кња вој збр̏чкана, ко да ни̏кад пе̏глу неје̏ видѐла.

збу̏та свр. 1. вулг. *набије.* – Гла̏ву чу ти стро̏шим, ма̏ђе ти га збу̏там бле̏саве, ти̏-ч ме̏н се̏стру да псу̏јеш. 2. *сабије.* – Збу̏тај ти̏ја дронци̏ у ца̏к, па одне̏си и исврљи̏ у доли̏ну.

збу̏та се свр. *нагура се, сабије се.* – Стра̏ ји да не̏ма ме̏сто за сви̏, па се збу̏тају на вра̏та, ко о̏вце на заго̏н. ⇔ *позбута се.*

звезда̏ ж 1. астр. *небеско тело које се на небу види као светла тачка.* – Који̏ је за̏лудан о̏н и зве̏зде бро̏ји. 2. пренес. *сунце.* – Славу̏ј се запева̏л у ја̏буку, па гу̏сли ли гу̏сли, по̏сле ка̏т спре̏гне звезда̏та, све̏ се поку̏та негде̏ по ладови̏нку, да потра̏жи спа̏с од же̏гу. ⌂ **ви̏ди зве̏зде у сре̏д пла̏дне** *осети јак бол.* – Једно̏ вре̏ме бе̏оше у мо̏ду ши̏мике, па ка̏[д] те шу̏тне сас шпи̏ц у ду̏пе ви̏диш зве̏зде у сре̏д пла̏дне. ⇨ *звезда.*

звезда̏н м бот. *врста детелине* Lothus corniculathus. – У ди̏вљу лива̏ду расте̏ сва̏каква трава̏, а у пи̏товну се се̏је де̏телина: лу̏церка, трого̏тка, звезда̏н и есперзе̏та. ⇨ *звездан.*

зве̏ка несвр. фиг. *зановетa.* – Ма̏ не зве̏кај ви̏ше, вр̏там се начѣ̏с, ко и сви̏ дру̏ђи.

зве̏кне свр. фиг. *одалами, удари.* – Ако те зве̏кнем с ти̏луђе у ти̏л, глеци̏ и̏ма да ти истрчу̏ ко на пога̏нца. ⇨ *звекне.*

зве̏ри се несвр. *запрепашћује се.* – Све̏ се чу̏дим, па се зве̏рим, како̏ то̏ј тека̏ испа̏де да сам ја̏ на̏јлоша. ⇨ *звери се.* ⇔ *назвери се, прозвери се.*

зви̏зне свр. *јако удари, опали шамар.* – Чу те зви̏знем с тоја̏гуву, да се прози̏неш. ⇨ *звизне.*

зво̏кне свр. 1. *удари, звекне.* – Зво̏кни га с песни̏цу у чело̏, да се сми̏ри. 2. фиг. *попије у једном гутљају.* – Зво̏кнем понекоју̏ гре̏јану рећи̏цу у̏јутру, па ме о̏бузне мили̏нка по це̏лу сна̏гу.

зво̏на мн. зво̏не ж *црквено звоно.* – Зво̏не на стрижѐвачку цр̏кву чу̏ју се чѣ̏к у Изво̏р. Ако пр̏во уда̏ри ма̏ла зво̏на, жена̏ је умрла̏, а ако пр̏во уда̏ри голема̏, умр̏л је му̏ж. ⇨ *звона.*

зво̏нара ж *торањ у коме су звона, звоник.* – На̏ша звона̏ра бе̏ше на че̏три др̏вена дире̏ка покри̏јена сас пле̏к, по̏сле ју преправи̏ше, направи̏ше дире̏ци од бито̏н, и да је по̏висока. ⇨ *звонара.*

звоњ̏ц мн. звонци̏ м *веће звоно које носи одрасла стока.* – У Ри̏д др̏нка звоњ̏ц на кра̏ве, а деца̏ што̏ ји чу̏вају набѝла се у бу̏нкер. И на гове̏да су ста̏вљани звонци̏, ре̏тко клопотари̏. ⇨ *звоњц.*

звонча̏р м *мајстор који прави звонце и клепетуше.* – Мора̏ли смо да и̏демо у Пи̏рот да ку̏пимо зво̏нци, са̏мо ту̏ј је има̏ло звончари̏.

звончари̏ца ж *најјача и најлепша овца, коза или крава која носи звоно или клепетушу.* – На на̏јја̏ку и на̏јубаву овцу̏ или ко̏зу се врзу̏је звоњ̏ц. ⇨ *звончарка.*

звонча̏рка ж *в. звончарица.* – Звонча̏рка се не мо̏ж ни̏кад поти̏ка, зато̏ј о̏вце и̏ду по њу̏.

звонче̏ мн. звончети̏ја с *звончић који носи јагње или јаре.* – Звончети̏ја и клопотарчети̏ја но̏се ја̏ганци, да не и̏ду глува̏ где̏ пасу̏. ⇨ *звонче.*

зв̏рнчи несвр. *зјапи празан.* – Моја̏ му̏ка је једно̏ зелено̏ о̏ко, које̏ га ви̏ше не̏ма, а ме̏сто њѐга са са̏мо ру̏па зврнчи̏.

зв̏рчка шатр. ж *пакост, смицалица.* – Намести̏ли му зв̏рчку, па са̏ о̏н лежи̏ у а̏псу, а они̏ се прово̏де. ⇨ *сврчка.*

зга̏ди се свр. *осети гађење.* – Зга̏ди ми се, нешто̏ сам ло̏ше поје̏л. Не̏ма коме̏ се не зга̏ди ка̏д га ви̏ди онаквȍг ба̏лавог и сопуља̏вог.

зга́зи свр. 1. *притисне и пригњечи ногама.* – Ако се наљу́тим, чу те зга́зим ко пија́н ба́нку. 2. *уштаба ногама.* – Моја́ сестра́ умре́, и ото́мо на четере́сницу, а оно́ искочи́ла широка́ ру́па озго́л до го́р при крста́чу, ја́ узе́ па згази́, згази́, згази́ ру́путу, да ју не гле́дају љу́ди.

зга́ца несвр. *погађа.* – По квво́ да се вр̏ли с ка́мен зга́ца, ко с пу́шку да га га́ца. Да ли смо грешевља́ли, да ли смо згацали, да ли смо мло́го буда́ле били́, али ме́н си они́ја напреди́шањ живо́т би́л бо́љ од ови́ја. ■ **згацање** *гл. им.* – Не́ма згацање на дањшањ на́род.

зга́ца се несвр. *угађа се, иде се некоме по вољи.* – Ете́, та́ј ба́ба је кати́л, не зга́ца вој се, па квво́ да вој даде́ш. На на́род се не зга́ца, какого́д да је. Не зга́ца се у чу́туру, ко́лко је до́бар. (ирон.).

згла́јзне свр. шатр. *оклизне се, погреши у нечему, изгуби положај.* – Бе́ше пр̏ви чове́к у Лужни́цу, али нешто́ згла́јзнул, бр̏зо га склони́ше.

згла́си свр. *усагласи гласове према висини тонова.* –�̏ви́ше сам воле́л да згла́сим зво́нци на моју́ бачију, да се моја́ бачи́ја и по то́ј разли́кује од дру́ђе.

згла́си се свр. *усагласи се са неким у певању.* – Не́ма ни́шта по́убаво него ка́т се две́ девоће ел же́не згла́се, па пој̏у ко једна́, од мили́не да ји слу́шаш.

згле́да свр. *очима одмери и одабере.* – Та́те, о́чу да ме же́ниш, згледа́л сам си неве́сту.

згле́да се свр. *очима се одмери са киме.* – Е́, ко јуче́р да бе́ше ка́да се сре́томо и згледа́мо, у коло́ се наги́грувамо и по шљивари́ кута́мо, ка́т се ожени́мо и дечи́ца добива́мо.

зглета́ви се свр. *згњечи се, постане глетав.* – Ле́бат јо́ш же́жак, немо́ј да га прити́снеш с нешто́ да се не згле́тави.

зглецо́с м *дан у години, обично неки верски празник, када се млади окупљају ради згледавања и упознавања.* – У Лу́жницу је зглецо́с би́л на Води́це при цр̏кву у Дра́гинац. Зглецо́с смо зва́ли и „модроглед“, јер сви́ помодре́јемо оди сту́д.

зглецу́је несвр. *згледава и упознаје будућу снаху.* – Били́ смо да зглецује́мо девоћу за ово́га на́шога оклима́на.

зглецу́је се несвр. *згледава се и упознаје са будућим супружником.* – О́н се зглецува́л с мло́го девоће, ал на сва́ку ману́ наши́л. Води́це кат су, ти̏ се зглецу́јеоше у Драгинац. ■ **зглаецува́ње** *гл. им.* – Ја́ бе́о у доли́ну с кра́ве, о́н сле́зе, и ту́ј се зглецува́мо, ту́ј је било́ на́ше зглецува́ње, по́сле дојдо́ше њиго́ви при моји́ да ме у́думају.

зглобѣ́ц мн. зглопци́ м анат. *зглоб.* – Ува́ти се у о́ро до њу́, па се сти́сну сас ру̏ће, да им зглопци́ побеле́ју.

згме́чи свр. *згужва, смрви, сплошти.* – Бо́ћа, ма́лечк, си́тан чове́к, а жена́ му ко бѣ̏чва, сви́ се чу́де како́ га не згме́чи ка́д ле́гне преко ње́г. Ка́т се компири́ сва́ре, изва́де се и згме́че с ложи́цу у пани́цу. ⇨ *згмочи.* ➡ *згњави.*

згме́чка свр. *згмечи у дем. начењу.* – Ка́д по́јде комто те́б, чи́ни ти се и́ма те згме́чка ко грму́тку сне́г. Кру́шће тре́бе да се згме́чкју у ка́цу, бо́ље пређи́пе не́го ка́т су це́ле.

згмо́чи свр. *в. згмечи.* – Девојче, не заде́вај се сас ме́не, ако те ува́тим и́ма да те згмо́чим ко ва́рен компи́р.

згња́ви свр. *згужва, смрви, сплошти* (упор. згмечи). – Да ли че ни издржѐ та́лпе да не упа́днемо у по́друм, че вој згња́вимо компири́ до́ле. ⇔ *позгњави.*

згње́зди се свр. *згнезди се, удобно се смести.* – Најдо́ше окла́пчину и згње́зди́ше се, па не ми́сле да си и́ду. Ти́ си се згње́зди́л уз прије́тељи́цу, а при́јетељ не́к обика́ља о́коло.

згњете́ свр. *нагура једно преко другог.* – У̏баво ји наредѝ у кре̏денац, немо́ј да ји згњете́ш би̏ло како́, да се мло́го не згу̏жве.

згњете́ се свр. *нагура се једно преко другог.* – Ку̏ћа им ма̏лецка, па се згње̏ли свѝ у једну̏ со́бу. Ако се згњете́мо, че ста́немо свѝ у ауто́бус. ⇔ *позгњеше се.*

згње́чи свр. *згужва, смрви, спљошти* (упор. згмечи). – Ва̏ркај се да те кра̏вата не нага̏зи, че ти згње̏чи ногу. Не притѝскај си̏рењето, да се не згње̏чи, по́сле не́че нѝћи да га ку̏пи.

зго́вни свр. вулг. *сагради, доврши којекако.* – Тамѝн зго́вниш неку̏ левѝну да не ћѝснеш и не зубру̏јеш на же́гу, ете́ ти бра́т, о́че да се же́ни, и тра̏жи сво́ј де́л.

зго́да ж *повољна прилика, удобност.* – Ожени̏ла се у бога̏ту кућу, нашла̏ зго́ду, не́ма за нѝшта да оскуде́ва, и топр̏в да се му̏чи и да ства̏ра. ■ **жива́** ~ *погодна прилика, повољни услови.* – До́бра рана̏, до́бра вода̏, до́бар ва̏здук, жѝва зго́да за уживанцију.

зго́ди свр. 1. *погоди циљ или мету.* – Гаца̏ га, ал не може́ да га зго́ди, отѝде за̏јакат да га ту̏жи што́ је оста̏л жѝв. Тѝја је једѝн лија̏р, у чу̏туру да га ту̏риш, не мо́ж да га зго́диш. 2. *угоди.* – На мужа̏вога не згодѝ, трѝ че̏љада родѝ, али ни једно́ му̏шко. 3. *правилно изговори.* – Нуме́је ба̏ба да зго́ди како́ се зове́ место́то, сѝн и сна̏шка се ско́ро та́мо преселѝли. 4. фиг. *снађе се, успе у животу.* – Нѝкако да потре́виш, ни да зго́диш, завалѝја си какого́д га обр̏неш, такѣ̏в си се родѝл, и такѣ̏в че и да у̏мреш.

зго́ди се свр. *деси се, догоди се.* – Како́ се зго́ди, тека̏ ти је, а зго́ди се како́ ти је пѝсано.

зго́дно прил. *погодно, угодно.* – Што́ би мења̏л жѝвот, ка̏д му ова̏к зго́дно до́к дру̏ђи рабо́те. ■ **по́згодно** комп. *згодније.* – Ора̏теоше мо́јви да ме пресе́ле у но́вуту ку̏ћу, ал ја̏ не теја̏, овде́к си ми по́згодно. Те́б ти по́згодно да се ка̏раш, а не у̏баво да ора̏тиш сас чове́ка.

згорѝ свр. *загрева нешто до почетка угљенисања.* – Згорѝ неко́лко попо́шће на пло́тну, да напра̏вимо сала̏ту. Ка̏т се пра̏ви ћуму̏р, дрва са́мо згоре́, а не догоре́ до кра̏ј да се напра̏ве на жа̏р.

зго́тви свр. *скува јело, зготови оброк.* – Сна̏шка зго́тви вече́ру, ка̏ни ју да је́де, ва̏ри вој ка̏ве, уга̏ца вој, и па вој неје́ добра̏.

згра́би свр. *шчепа.* – Не заде́вај ме, ако те згра̏бим, ѝма те чѣ̏к у долѝну вр̏љим.

зграбљѝв, -а, -о *онај који хоће да је све његово, и не бира средства да то и оствари.* – Моја̏ стрѝна бе́ше мло́го зграбљѝва жена̏, а̏ма не прође́ добро́, једно́ дете́ вој се по́тика, а и че́рка вој ѝсто тека̏ прође́.

зградете́рина ж *аугм. од зграда.* – Какви̏ љу̏ђе сам гледа̏л како́ се скр̏ају од ра̏боте док напра̏ве зградете́рине, а са́мо да побе́де комшѝју..

зградурѝна ж *пеј. од зграда.* – Бе́о га ма̏лко понасме́л пр̏ви неко́лко дѣна, шко́лата голема̏ зградурѝна, неје́ ко на̏ша у село́, гоца̏ ко́дници, гоца̏ на̏ставници, по́сле се привѝко.

згр̏би се свр. *погрби се.* – Згрбѝла се и смалѝла се бобо-Мѝлица, па ју нѝшта не́ма, ѝде по дво́р ко се́ћа.

згрва̏ља свр. *сваља, скотрља.* – Згрва̏љам ма̏лко теста̏нце, ту̏рим га на крава̏јат и наме́ним: ово́ј за ку̏ћу, ово́ј за њѝву, ово́ј за градѝну, ово́ј за стоку̏, такѣ̏в аде́т да ѝде напредлѣ̏к ту̏ј го́дину.

згрва̏ља се свр. 1. *скотрља се.* – Ко́ла се изврну̏ше, па се згрваља̏ше у долѝну. Згр̏ваља се сто́вна от слог, па се о́дгрваља чѣ̏к на пу̏т, ал се не стро́ши. 2. *сјури се.* – Тѝће одједну̏ш се улаја̏ше пцетѝшта, згрваља̏ше се однегде́, ко да ји нећѝ озго́р пу̏шти, па на на̏шега Су̏рчу.

згргу́тка мн. згргу̏тће ж *она која је сврчена од болести, погуренка.* – Прође́ она̏ј згргу̏тка, ма̏ једва̏ о́ди.

згребе́ свр. 1. *огребе, раскрвави.* – Ђо́ра Ча́вшовсћи ду́маше: И́мам козу́ лијара́, чљк и[з] Ста́ру пла́нину би на грби́ну ву́ка доне́л да ју уда́ви, али ме стра́ да ми ши́ју не згребе́. 2. *скупи на гомилу.* – Кладе́ се ву́рња, кат се нагори́ сас гре́пку се згребе́ жа́р, и помете́ се с мокру́ кр̑пу која́ је вр̑зана на мо́тку. 3. *ограбуља ливаду.* – Да си јуче́р дошљ́л да згребе́ш лива́деве, ја́ не мо́гу, но̑ђе ме болу́, а поче́ и да малаксу́јем.

згребе́ се свр. *огребе се.* – Мину́л кроз трња́к, па се све згре́бал.

згре́бен, -а, -о 1. *изгребан.* – Ако по́јду да се би́ју, и ми́ се ри́пнемо, и ете́ ти размі́рица, по́сле сви́ и́демо до́м сас модри́це, и згре́бени ко да смо с ма́ће ло́пту игра́ли. 2. *ограбуљан.* – Се́но прекара́мо, али не пости́гомо да згребе́мо лива́ду, па си оста́де тека́ незгре́бена.

згре́ва несвр. *загрева, утопљава.* – Дете́то ти се смр̑зло, приђи́ при ку́бе па га згре́вај да се не разболи́.

згре́ва се несвр. *загрева се, постаје све топлије* (о времену). – Поче́ да се згре́ва вре́ме, поче́ше Ци́гањи да му се ра́дују.

згре́је свр. 1. *угреје.* – Јо́ш но̑ђе не мо́гу да згре́јем. Згре́ј во́ду, да ме поси́пеш гла́ву да си оми́јем. 2. *скува.* – Кат се натму́ри по́дјесен, ја́ си згре́јем у ло́нче ређи́ју, е́ј прекај по́ла ћи́ло, оно́ замири́ше це́ла мала́.

згре́је се свр. *угреје се, утопли се.* – Зави́ дете́то сас цр̑шку да се згре́је.

згри́ба несвр. 1. *грабуљама купи заостало сено.* – Даньс смо вилчи́ли, а јутре́ че згри́бамо лива́ду, и че прека́ујемо се́но. 2. *сакупља нешто лопатом.* – Окол сто́жар се наре́ди сно́пје, па се уведу́ ко́њи та га оврш̑у́, па з др̑вене лопа́те згри́бају жи́то уз сто́жар, и сас шини́к га сипу́ју у ветрења́чу да га изве́ју. И́ма па́ре, ко да ји негде́ с лопа́ту згри́ба.

згризе́ свр. 1. *сажваће.* – Отћи́ну кла́с, па га стр̑љају, па ту́рају зр̑но мецу зу́би да оце́не да ли је у́баво узре́ло, ако је ме́ко и ље́ко се згризе́ не ваља́је, че се зду́ва и забуђаве́је у пре́сек. 2. фиг. *самеље зубима.* – Кад ри́пнем, бре́, па ка[д] те ува́тим, и́ма те згризе́м ко свиња́ ти́кву.

згр̑не свр. 1. *прикупи на гомилу што зрнасто или ситко.* – Згрни́ пле́вуту на гоми́лу, да ју не разно́се коко́шће по дво́р. 2. фиг. *приграбљује и што није његово.* – Во́ли да згр̑не у сво́ј це́п, и ви́дено и неви́дено. О́н би све́ да згр̑не, и све́ му ма́лко.

згро́зи (трп. пр. згро́зен, -а, -о) свр. *уради нешто траљаво и на брзу руку.* – Доне́ла ни некакљ́в чорбеља́к, згро́зен ко за сви́ње, нити да га једе́ш, нити да га не једе́ш, а мо́раш це́л дѝн да копа́ш. Ле́б не допече́, пасу́љ ти́ће згро́зи, зр̑на му тро́пају по гр̑не.

згро́зи се свр. *осети гађење.* – Згро́зи ми се кад га ви́дим онакво́г му́савог. При́ча сва́шта, па се згро́зим, не мо́гу по́сле ле́б да једе́м.

згрому́љи се *сурва се и претвори се у прах и пепео.* – Све се згромуљи́ло, само зевни́кат стоји́ што́ је си́дан сас ка́мење, не́ма га кро́в, не́ма ји ду́вари, аста́ље́ и клу́пе притисну́ла зевња́ од ду́вари, отишло́ све́ у про́пас.

згр̑та несвр. – *граби, згрће.* – Згр̑та, гра́би, оти́ма, присва́ја, да је ње́му добро́, за дру́ђи га се не ти́ча.

згру́би свр. фиг. *малакше, надрља, онемоћа, огруби.* – Сампа́с човечи́на је би́л, кво́ ли о́н неје́ работи́л, и сас ме́чку се на ва́шар бе́ше пребара́л, са́ га згруби́л. Згруби́мо га на Ко́сово, че ни га о́тну, не́ма ку́ј да га одбра́ни.

згр̑чи свр. *искриви, укочи.* – Насе́бо, па ме за́потаји и згр̑чи, нити мо́гу да се испра́вим, нити мо́гу да уздѝнем.

згр̑чи се свр. *скупи се, укочи се.* – Згрчи́ла се, згушчи́ла се, па ко да не седи́ жи́в чове́к, не́го ко да је ту́рен ку́п дрињци́, па ту́ј забора́јен. Згрчи́л се ко цр̑вик у ја́буку.

згр̑чка свр. *сковрџа.* – Згрчка́ла ко́су, и нацрви́ла у́снице, па ми́сли да је поста́ла го́спођа.

згугу́ри се свр. *згури се, шћућури се.* – Еве́, мо́јва ба́бичка, збрчка́ли вој се образи́ ко ли́сје на же́гу, и згугури́ла се ко мече́ под стре́ју, али ме́н си добра́.

згугу́ши се свр. *нарогуши се.* – Сре́тнемо ли се негде́, о́дма се згугу́ши, и по́чне да ме гле́да ко бодљи́во гове́до.

згу́жви свр. *изгужва.* – Ако се нађу́тим, чу те згу́жвим ко панду́рин ту́жбу.

згу́жви се свр. *изгужва се, набора се.* – Ете́ како́ сам, погрби́ла сам се и згужви́ла сам се, го́дине и самоти́ња ме притисну́ле.

згу́ли свр. *здере кожу са неког дела тела.* – Па́до па си згули́ коле́но.

згу́ли се свр. *повреди се деруће кожу.* – Све́ се згули́ и сцепи́ док се провле́ко кроз ти́ја трња́ци.

згу́ра се свр. *збије се у гомилу, згомила се.* – Ка́д ни појури́ше плаши́ла, ми бе́ж, па се згура́мо на вра́та, која́ че пр́ва да побе́гне у ку́ћу.

згу́сти свр. *учини нешто густим.* – Нату́рај му по́виш месце́, згусти́ га, да бу́де по́благ, да неје́ ре́так ко поми́је за сви́ње.

згу́сти се свр. 1. *учини се нешто густим.* – Згусти́ше се о́блаци, ћи́ша са́мо што́ неје́ поче́ла. 2. *згруша се.* – Ка́т се млеко́ прова́ри, оно́ се згу́сти, и добро́ је само́ за сви́ње, за љу́цку у́потребу неје́. ⇔ *погусти се.*

згу́шчи *увуче главу међу рамена, слегне раменима.* – Же́не при које́ и́дем са́мо згу́шче ра́мена, и изора́те ми да је те́ј маци́је напрајил некуј кујѝ је по́голем оди њи́, и да не мо́ж да ји расту́ре.

згу́шчи се *згрчи се, скупи се.* – Ка́мењћи поче́ше да се тресу́ ра́мена, згрчи́ла се и згушчи́ла, па на ка́микат ко да не седи́ жи́в чове́к, не́ло ко да је ту́рен ку́п дрољци́.

зда́ви се свр. 1. *почне да се уједа.* – Пце́та се зда́ве, па не мо́жемо да ји раздво́јимо. 2. фиг. *крвнички се посвађају.* – Деца́ им бе́сна, ма́лко-ма́лко па се ти́ће зда́ве. У њи́ну ку́ћу бе́оше две́ јетр́ве, па кат се зда́ве, о́чи че си пова́де.

зда́де́ свр. *сазда, створи, направи.* – Који́ те зда́де таквог бле́савог. Јебе́м ти такљ́в на́кот, и ку́ј га зда́де на ови́ја све́т.

зда́де́ се (трп. пр. зда́ден, -а, -о) свр. 1. фиг. *роди се.* – От како́ се је зда́л, о́н је а́лен и па́зен. Ову́ј го́дин смо са́мо од ја́буће пе́кли рећи́ју, дру́ђи оша́в се не зда́де. Ма́ то́ј дево́јче такво́ зда́дено, са́мо да бла́зни све́т. 2. *сазда се.* – Мо́жда смо од Бо́га тека́ зда́дени, а мо́ж си ни је и со́рта текву́. Без башту́ се здало́, без ма́тер се роди́ло, без и́ме се растури́ло! (бај. од чирева и црвеног ветра). 3. *уметне се ликом на некога.* – Они́ сви́ белому́јести, на башту́ се здали́. 4. *постане, покаже се.* – Комши́чено се зда́де ма́јстор чове́к, нала́ти на сваку работу, иде́ на печа́лбу и кравче́ си ку́пи, домаћи́н чове́к.

здва́јесе м *збир од приближно двадесет, двадесетак.* – Га́зде су чува́ли по десети́на ко́зе, по здва́јес о́вце, а сироти́ња по три-че́три ко́зе и по десети́на о́вце.

здватри́јес м *збир од приближно тридесет, тридесетак.* – У комшиљ́к сви́ чу́вамо по здватри́јес бра́ви о́вце.

зде́не (трп. пр. зде́нут, -а, -о) свр. *садене.* – Ка́д о́жњемо, сно́пови зде́немо у крсти́не или трећаци́ на њи́ву, а по́сле се сво́зе на гу́вно, и зде́ну у кама́ре. Ка́д је добра́ го́дина, зде́ну се и по две-три́ кама́ре на гувно, једна́ пшени́ца, дру́га јечѣ́м, трѣ́ћа овѣ́с. Шу́му ка́стримо, па ју де́немо у ли́сници да зи́ми брсте́ о́вце, по три-че́три зде́нута ли́сника у сва́ку авли́ју, а поне́кад ли́сник зде́немо у ра́совесто дрво, то́ј се зо́ве: зде́нуто у ра́сову.

зде́пас, -та, -то *онизак, дежмекаст, незграпан.* – Удума́л сам ти неве́сту, у́бава ко горо́цвет, али помр̑ћујеше у пр́ви кра́ј, ка́же да неси́ за њу́, да си зде́пас, да неси́ спра́м њу́ и њо́јну лепоти́њу.

здра́в, -а, -о *који нема обољења ни оштећења.* □ – Сви́ смо здра́ви и жи́ви, а и ви́ да сте ни жи́ви и здра́ви. ■ **по́здрав,** -а, -о комп. *здарвији.* – Де́цу си и́мам, сна́је, ну́ци, пара́унучета и́мам ше́с ли су, се́дом ли су, па ми се смеју́: Ти́ си, ба́бо, по́здрава од на́с. ⇔ *нездрав.*

здра́вац м бот. *врста дивљег цвета* Geranium macrorrhizum. – На Ђурђовдѣ́н пора́нимо да набе́ремо здра́вац, по́сле ви́јемо ве́нци.

здраве́је несвр. *оздравља, опоравља се од болести.* – Ти́, бре́, ста́лно си бо́лан, када́ че по́чнеш да здраве́јеш? Ни здраве́је, ни се ди́sa, лежи́ си. ⇔ *заздравеје, оздравеје, прездравеје.*

здра́ви несвр. *наздравља, благосиља.* – А́јд да смо́ живи́ и здра́ви, му́ка че се забора́ви, ку́ј кво́ не́ма, о́н че си наба́ви, да се је́дне и да се пи́не, а голо́ се мо́ж поми́не! – кр̀сти се и здра́ви Ве́лко. ⇔ *заздрави.*

здра́ви се несвр. 1. *рукује се.* – При́ча ми како́ се здрави́л с нечију́ куми́цу на свадбу, па ју ђи́лнул по дла́н, а и она́ му неје́ оста́ла ду́жна. Та́м се здрави́ли, чини́ли здра́во-жи́во, врши́ли аде́т како́ тре́бе. 2. *поздравља се.* – На капи́ју се по́јави деда-Свето́мир, здрави́мо се, па се скло́ни и на́праји ми ме́сто да уле́знем. ⇔ *поздрави се.*

здра́вица ж 1. *кратка формула прилком наздрављања.* – А́јд, пријетељи́це, здра́вица! – Да си здра́в, при́јетеље. 2. фиг. *посаветује у оштрој форми, изгрди.* – Пр̀во ти ње́му очи́тај здра́вицу, па га по́сле прачу́ј да ти нешто́ ку́пи.

здра́вичка ж *дем.* и *хип. од здравица.* – А́јд, при́јетеље, здра́вичка! – Здра́вичка и те́б, пријетељи́це, и отели́ла ти се кра́вичка.

здра́вје с *здравље.* – Бо́шће, са́мо да́ј здра́вје, па за дру́го како́ о́ч. Це́л живо́т трклету́јемо, а́камо се по њи́ве и лива́де, врља́мо си сна́гу и здра́вје у неви́делицу, а ва́јда не́ма. А́јд у здра́вје! ⌂ **обе́ре здра́вје** (коме) *премлати намртво.* – Немо́ј ме ви́ше изази́ваш, да ти не обе́рем здра́вје за це́л живо́т. ⇔ *заздравеје, оздравеје, прездравеје.*

здра́вјице с *хип. од здравје.* – Нуме́ју да си чу́вају здра́вјице, иска́чају разголе́здрене, а вр̀тају се пре́[д]sору.

здра́во узв. *поздрав при сусрету, или растанку.* – Сас „здра́во“ се сре́тнемо, сас „а́јд здра́во“ се раста́немо.

здра́вствено прил. *у погледу здравља, из здравствених разлога.* – Жени́цата му у́бава, али гу́шава, мо́ра да нешто́ неје́ здра́вствено како́ тре́бе.

здраву́је се свр. *рукује се.* – Те́ћим у со́бу уле́зе команди́р сас једнога́ милица́јца, све́ ји сне́г завеја́л, здравува́мо се, и пита́мо се како́ је који́. ⇔ *изздравује се.*

здра́вчак[1] м *хип. од здравац.* – Здра́вчак мло́го у́баво мири́ше, ја́ ти́ја цве́т на́јволим.

здра́вчак[2] узв. *'наздравље' који се изговара кад неко кихне.* – Кад неко́ј ћи́не ка́же се: Здра́вчак, и дого́дин! – а то́ј зна́чи да је ста́лно здра́в.

здриго́ше се свр. *уквари се, иструли.* – Ове́ј ти́кве се здригоса́ле, па се усмрде́ле, тре́бе да се исвр̀ље.

здр̀са свр. *покида зубима.* – Ку́рјаци ми бе́оше две́ о́вце на́чисто здрса́ли, а три́ са́мо удави́ли.

здр̀са се свр. *посвађа се, поцевеља се.* – Ка́д се́дну да једу́, деца́ им се о́бавезно здр̀сају. Здр̀само се поне́кад, ко и сва́ђе јетр̀ве, али си ора́тимо, и пома́гамо се. Кутрети́ја се здр̀сају, али то́ј њи́на игра́.

зду́ва се свр. *иструли, распадне се.* – Ја́бућете се здува́ле. Нико́ла кола́р му пра́ји са́ндук од дѣ́ће, озд̀ол са́мо наре́дене та́лпе, да се по́брже зду́ва. ⇔ *поздува се.*

зду́ван, -а, -о *труо.* – Те́ј зду́ване глави́це врљи́, од њи́ не́ма ни́шта. Зду́ване ти́кве не́че ни сто́ка да једе́.

зду́вљак м пеј. *оно што брзо трули, трулотина.* – Не́ма ви́ше оне́ј стари́нће кру́шће које́ се несу́ прска́ле, а сва́ку го́дину рацу́але, са́ једе́мо пр̏скани зду́вљаци.

здуму́је се несвр. *договара се шапатом.* – Поче́ше да се не́што здуму́ју, че пра́ве некаква́ обли́чја.

зду́ши се свр. 1. *зближи се, спријатељи се.* – Мла́ди војни́ци док се не зду́ше јо́ш несу́ пра́ва во́јска. 2. *саживи се.* – Воло́ви се боду́ док се не зду́ше, по́сле сами́ ула́зе у јерѣ̏м. О́вце се зду́ше, па поста́ну једѣ̏н буљу́к, и по́сле се не раздва́јају.

зе́бне несвр. 1. *осећа зиму, трпи хладноћу.* – Уле́зни ну́тра, што зе́бнеш надво́р. 2. фиг. *осећа бојазан, прибојава се, страхује.* – Ра́зболе се, па ни́ти једе́, нити́ пи́је, а ја́ зе́бнем и́ма ли о[д] ту́ј бо́лку ле́к, и да ли че преболи́. ⇨ *себне.* ⇔ *озебне, презебне,*

зе́в м *отвор на основи кроз коју пролеће чунак са потком приликом ткања.* – Заго́рка тка́јеше на́јбрзо, два́пут тре́сне с набр̏дила, па проврљи́ сове́лѣ̏ну кроз зе́в натам, изме́ни подно́шће и проврљи́ сове́лѣ̏ну оту́д, и па́ два́пут тре́сне, и це́л дѣ̏н тека́, ко маши́на.

зе́ва несвр. 1. *отвара уста.* – Сва́ѣ̏ни чове́к зе́ва ка́д му се при́спи. 2. фиг. *блене, буљи.* – Не́ма сра́м, разглонси́ла гру́ди, и́ч ју неје́ стра́ што́ мо́же да осе́бне, и што́ сви́ зе́вају у њу. Не чи́там, са́мо зе́вам у књи́гу, ко гове́до за ја́рму. 3. *плаче, дерња се.* – Веле́ за ње́га да је зи́нул от како́ се роди́л, и да то́лко неје́ зева́л ни́ѣ̏ни у село́, а́ га рани́ли, а́ га тепа́ли, о́н зе́ва, у́ста не затва́ра. ⇔ *раззева се.*

зе́вало мн. зе́вала с пеј. *онај који безразложно плаче, плачљивац.* – Смире́те то́ј зе́вало, да не зе́ва ви́ше, у́ши ми про́би. ⌂ **прода́ва зе́вала** *продаје зјала.* – Не́ма да у́зну некво́ да рабо́те, нело це́л дѣ̏н спе́, а су́ноч прода́вају зе́вала по пути́шта.

зевзе́к м *глупак, звекан.* Δ – Бе́ше зевзе́к, а гле́ са́, госпо́дин, во́зи лимузи́ну, у́баво мири́ше. И́ма зевзе́ци от со́рте, у секу́нду сми́сле како́ да те зајѣ̏бу.

зевзе́чи се несвр. *понаша се као зевзек, глупира се.* Δ – Сва́ѣ̏ни дѣ̏н вису́ она́м по Бабу́шницу и зевзе́че се, ра́бота ји не нитере́сује.

зе́вкало с бот. *род зељастих биљака са цветом који подсећа на разјапљену чељуст, зевалица* Antirrhinum. – От сва́ гради́нска цвећети́ја, на́јвише во́лим зе́вкало. ⇨ *зевкалче.*

зе́вкалче с бот. *в. зевкало.* – Зе́вкалче је мло́го у́баво гради́нско цве́ће, ка́т га сти́снеш, оно́ зи́не.

зевни́к рет. м *подрум.* – Куми́ца и́де пред на́с, ја́ и Љубо́мирка по њу́, пра́во у зевни́к. ⇨ *севник.* ➡ *зевњица.*

зевња́ ГЛ ж 1. *земља.* – Рабо́тимо зе́вњу, ал не́ма голе́м ко́рис. До́бра зевња́ што́ га држи́. Пија́н ко зевња́. 2. фиг. *држава.* – Поче́ше да и́ду у иностра́нство у печа́лбу, ка́жу та́м по́богате зе́вње, по́добро се зара́цује. 3. астр. *планета на којој живимо.* – Поче́ да сави́ња, али се Ку́мова Сла́ма јо́ш у́баво ви́ди, веле́ да ко́лко зве́зде и́ма у њу́, то́лко и чове́ци и́ма на Зе́вњу. ▌**ље́ка** ~ *растресита земља лака за обраду.* – Сва́ѣ̏ни би воле́л да су му њи́ве у ље́ку зе́вњу. ▌**по́сна** ~ *неплодна земља, земља којој дуго није бачено ђубре.* – На́ша зевња́ овде́ по́сна, ако вој се не вр̏љи сва́ку го́дин ђу́бре, не́че ни́шта да се ро́ди, неје́ ко у Во́јводину, та́м се ра́ца и без ђу́бре, тека́ при́чају. ▌**тѣ́нка** ~ ***в.*** *посна зевња.* – Тѣ̏нка зевња́ је по́сна и песакљи́ва зевња́, добра́ са́мо за лозја́. ⌂ **сра́вни сас зе́вњу** *уништи, поравна са земљом.* – Да́вајте муни́цију да се бра́нимо, че до́јду Бу́гари да ни сра́вне сас зе́вњу. ⇨ *земња.*

зевња́н, -а, -о *који је од земље, земљан.* – Напре́т смо има́ли са́мо зевња́не пани́це и др̏вене ложи́це. Они́ си жи́ве у стари́нску ку́ћу, сас зевња́ни па́тос, др̏вени кре́вети, аста́л и столи́це сртари́нће, прекри́јене сас муше́му.

зевњи́ца[1] ж *хип. од зевња.* – Зевњи́ца га цр̏на изе́ла. (клет.).

зевњи́ца[2] ж *подрум* (упор. зевник). – У зевњи́цу се чу́ва зе́ље, ву́рда и ређи́ја, али и ко́вчег сас преме́ну: клашње́не и пр̀тене панталóне, памукли́ја, ц̑емеда́нче, ве́зене чара́пе и га́че.

зе́вњиште с *земљиште, терен.* – Сли́вовчањи су оду́век били́ бо́љи лозјари́ од Стрижѐвчањи, а́ко им је зе́вњиште исто. Једни́ ко́пају ро́вови, дру́ђи са́де пира́к, да се опери́њави зе́вњиштето, да се не свла́чи.

зевњо́трес м *земљотрес.* – Ка́д и́спуца ста́кло на пе́нцер, Са́ва и́стрча из и́жу и при́ока: Ле́ле, да ли је зевњо́трес!

зевњо́ше се (трп. пр. зевњо́сан, -а, -о) свр. 1. *напије се толико да не може да се подигне са земље.* – Неко́ј пи́је, а неко́ј препи́је, па се зевњо́ше, да не мо́гу с те́нк да га поди́гну о́дзем. 2. фиг. *онесвести га од батина.* – Тепа́ли га до́к га несу́ зевњоса́ли, али си је и заслужи́л. 3. фиг. *сасвим се примакне судњем часу, добије боју земље.* – Зевњо́сан, но́ђе му ве́ч ви́снуле у гро́б.

зе́за[1] несвр. шатр. *завитлава, изврга подсмеху.* – Зе́зају ме, ми́сле да ја́ то́ј не приме́чујем. ■ **зеза́ње** *гл. им.* – Немо́ј да ме зе́заш, неје̑ ми до зеза́ње.

зе́за[2] несвр. *зрикање зрикавца.* – Ка́рају се чове́ци, а зе́заљ̑ћа зе́за, / поплаве́ла њи́ва од желе́за, / сави́ја се грби́на ко ку́ка, / са́диш се̑ме, а ра́ца се му́ка.

зе́за се несвр. шатр. *завитлава се са ким.* – О́лоши је̑дни, како́ ви неје̑ срамо́та да се зе́зате са ста́ру жену́.

зе́заљ̑ћа мн. зе́заљ̑ће ж зоол. *врста инсекта правокрилца, зрикавац* Gryllidae. – Сред пла́дне, све́ се наби́ло по ладови́ну, саде́ зе́заљ̑ће цврче́, и понегде́ се огла́си путпуда́љ̑ћа. ⇨ *sesаљ̑ћа.*

зе́зне свр. шатр. *намагарчи.* – До́к се они́ сљ̑нчају, ми́ им испушти́мо во́ду из ја́з, зе́знемо ји, и побе́гнемо, ка́т преста́ну да се сљ̑нчају, па се ди́гну да се па́ ку́пу, и ви́де да им је ја́з испу́штен, ми́ се усмеје́мо како́ смо ји зе́знули.

зејти́н м *уље за јело.* – Компири́ си пр̀жимо у зејти́н. ⇨ *зајтин.*

зејтинли́ја ж *свечана старинска марама зеленкастожуте боје украшена шљокицама.* – Окол по́ла но́ч сви́ сва́тови изле́зну надво́р, и до́к они́ и́грају шарено́ о́ро, куми́ца на мла́ду неве́сту сту́ри ва́л од гла́ву, и привр̀же вој шами́ју зејтинли́ју, и тека́ она́ од дево́ћу поста́не жена́.

зејтинли́ћа ж *хип. од зејтинлија.* – Ја́ јо́ш чу́вам моју́ зејтинли́ћу, што су ми приврза́ли на сва́дбу кат стури́ ва́л.

зејтинчѣ́к м *дем. од зејтин.* – Мо́же да му се ту́ри и ма́лко зејтинчѣ́к, не́че да му шко́ди. Оба́ри ба́ба су́ве попо́шчице, па ји уси́тни у пани́цу, па у то́ј наре́цка зеле́ни лу́чак, ма́лко солчѣ́к, ма́лко зејтинчѣ́к, па да једе́ш да се расту́риш. ⇨ *зајтинчѣ́к.*

зеле́н, -а́, -о́ 1. *који је зелене боје.* – Једи́но о́н у село́ и́ма двокрилну зеле́ну капи́ју. 2. *који није сазрео.* – Пипе́рат зеле́н ко при́ш, јо́ш неје̑ за брање̑. ⌂ **на зелено́** *док је још зелено.* – Ми́ ту́ј кру́шку обе́ремо јо́ш на зелено́, и не че́камо да по́тпуно узре́је.

зеленба́ћ м зоол. 1. *врста гуштера зелене боје* Lacerta viridis. – Напи́ца се на сљ̑нце ко зеленба́ћ, че сланчо́ше. 2. фиг. *зелена новчаница, долар, и они који је поседују.* – Не мо́гу се назве́рим какво́ ово́ј изле́зе по на́род, једни́ се̑цају конто Шва́пску, једни́ конто зеленба́ћи, једни́ конто баћу́шће, а једни́ са́мо пља́чкају.

зеленба́ћес, -та, -то *онај који се продао за зеленбаће.* – По́сле, кат се не́како при́кочи бомба́рдување, ри́пнуше ови́ја зеленба́ћестити да а́псе, и по све́ћ̑е апса́не прода́вају они́ја што́ ни брани́ше.

зеленѣ́ц м *клип кукуруза млечца, пуреењак.* – Зеленци́ су по́блаћи од белу́ мору́зу, него од жљ̑ту, и мо́гу да се ва́ре и печу́. Ка́т се лу́пи мору́за пробе́ремо зеленци́, па у голе́ми котѣ́л над огњи́ште ји сва́римо, и да́вамо на лупачи́ да једу́.

зеленда́рес, -та, -то *зеленкаст.* – Негде́ на среди́ну, комто пу́т, бе́ше голема́ капи́ја, напра́јена од ле́тве, обо́јена сас зеленда́ресту ва́рбу. У пани́цу ву́рда бела́ ко сне́г, кроз њу́ проша́ране попо́шће црве́не и жлте́, а и́ма поне́која и зеленда́реста.

зелене́је несвр. *постаје зелен, добија зелену боју.* – По́че у лице́ да зелене́је, и да му се све́ ви́ше ру́ђе тресу́, а не́че да се ма́не од ређишља́кат. ⇔ *озеленеје, позеленеје.*

зелене́је се несвр. *зелени се, истиче се зеленом бојом.* – Лива́де се сасуши́ле, саде́ ту́ј и та́м по за́ветину и прекај шума́ци зелене́је се о́тава. ⇔ *зазеленеје се, озеленеје се.*

зелени́кав, -а, -о 1. *у малој мери зелен, који се прелива у зелено.* – Кру́шћете су зре́ле, ако су зеле́никаве. 2. *који још није добро сазрео.* – Жита́ по по́ље на о́ко зре́ла, али зрно́то им јо́ш зелени́каво, јо́ш ма́лко да се поче́ка сас же́тву.

зелени́ло с *зелена боја.* – Бе́ше се от стра́ скро́з заледи́ла и укочи́ла, али пољ̓к поче́ да вој се вр̓та сна́га и румени́ло, ко у́пролет на одле́дену вр̓бу зелени́ло и жи́лавос.

зелени́ш м 1. *несазрело воће.* – Де́ца, не је́чте зелени́шат, да ви не и́де уско́мина. 2. *поврће које се ставља у супу, зелен.* – На́ша деца́ не во́ле зелини́ш у су́пу. 3. *зеленило, млада трава и олистале гране.* – Не би́ ја́ дава́л о́вце у бачи́ју, Петка́на си ји очу́ва бо́ље у шљива́р, али откако́ зачува́мо Ли́врушу, не мо́ж ји упа́зи, нити ји мо́ж стигне ка́д шту́рну по зелени́ш.

зеле́нко м *во или коњ зеленкастосиве длаке, и име таквом браву.* – Е́ееј, е́ј, е́ј, Зеле́нко, то́ј што́ бе́ше алеси́на од вола́, и Си́вча је би́л о́стар, ал неје́ могѣ̓л сас Зеле́нка.

зеленчи́ца ж *оно што спролећа избије из земље, млада трава, зеље, салата и сл.* – Изле́зе зеленчи́ца, и о́вце о́дма прида́доше млеко́. Зеленчи́ца добра́ да се о́ваг-о́наг сва́ри у гр̓не и за чове́ка.

зеленшѣ̓к, -шка́, -шко́ *који није потпуно сазрео.* – Пипе́рат јо́ш зеленшѣ̓к, али бо́ље да си га ми́ обе́ремо, него да га дру́ђи обе́ре.

зеља́ник м 1. *пита са ливадским зељем.* – Лива́дско зе́ље се сва́ри, проце́ди се, стро́ше се две́-три ја́јца и изму́те сас си́рење, си́пне се вода́, зејти́н ил ма́з, и изме́ша сас зе́ље, ал тре́бе да бу́де по́густо, нату́ра се на о́бгу, напра́ви сука́р и испече́, на́јблаг је ка́т се једе́ сас ћи́село млеко́. 2. *пита са киселим купусом* (упор. купусник). – Зеља́ник о́бавезно ме́симо за Бѣ̓гњу ве́чер: напече́мо о́бђе и сва́римо зе́ље ис ка́цу, па нала́гамо о́бђете у цре́пњу и врз њи́ ту́рамо зеља́то, кат се испече́ у́вечер се́днемо на сла́му у́зокол на́зем, и вечеру́јемо.

зеља́нчьк м *хип. од зељаник.* – Еве́, узе́ да развлече́м пе́шес о́бјице, зеља́ник да напра́вим, уну́ка че ми до́јде, а мло́го во́ли зеља́нчак. Ста́рцат, ти́ја старе́ја, изнесе́ тепси́ју пред вра́та и штр̓пне ма́лко од зеља́нчькат, и ко бја́ђи да́л на ме́чку, оно́ си о́н изе́л.

зе́ље с бот. *биљка из породице крсташица, користи се за људску исхрану* Brassica oleracea (упор. *купус*). – Кад моја́ ба́ба сва́реше зе́ље ис ка́цу, па што́ га ви́ше подгре́ва, оно́ све́ по́благо. Изби́л га ко вола́ у зе́ље. ▌**ва́рено** ~ *јело од свежег или киселог куваног купуса.* – Ва́рено зе́ље је мло́го у́кусно сас су́ве ко́сће и слани́ну. ▌**ра́но** ~ *сорта купуса која рано стиже.* – Од ра́но зе́ље си у́век и́мамо раса́д. ▌**ка́сно** ~ *сорта купуса која касно стиже.* – Мо́дро зе́ље је ка́сно зеље, али ја́ си по́виш са́дим бе́лото зеље. ▌**ли́вацко** ~ *самоникла врста зеља, расте по ливадама* Rumex pulcher. – Патња́ ко́лко оч, му́чимо се, гладу́јемо, је́ли смо на́јвише мору́зницу и зе́ље лива́цко, ка́д га и́ма. ▌**ћи́село** ~ *кисели купус.* – Ћи́село зе́ље добро́ и за варе́ње и за сала́ту. ➞ *купус.*

зеља́ице с *хип. од зеље.* – Дњѣ̓с чу ва́рим зеља́ице сас ме́со. Ка́т су пости́ сва́римо зеља́ице, пасуљ̓к, чорби́цу, ђувечѣ̓к, али се не запр̓жује с ма́з, са́мо сас зејти́н.

зеља́ште *пеј. од зеље.* – Зеља́ште у ка́цу у́пролет усмрди́ це́лу ку́ћу, ако се на вре́ме не извр̓ли.

зе́љка мн. зе́љке ЛЗ ж *главица купуса.* – Ала́ су се у ову́ј граді́ну роді́ле кру́пне зе́љке! ⇨ *зељ̑а.*

зе́љ̑а мн. зе́љ̑е ГЛ, ДЛ ж *в. зељка.* – Извади́ једну́ зе́љ̑у ис ка́цу, па ју наре́жи и посоли́ ма́лко с а́лев пипе́р, да ни бу́де сала́та за уз рећ̑ију. Зе́љ̑е за у ка́цу тре́бе да бу́ду цвр̑сте, и да су по́крупне.

зе́љ̑ица ж *дем.* и *хип. од зељ̑а.* – Одабе́ри ми тврду зе́љ̑ицу за сала́ту, ако неје́ голема́.

зе́м ж *скаћени облик од зевња / земња* (који иде са предлозима). – Ка́да до́јде Бьгња ве́чер, ми́ про́стремо сла́му врза́-зем, па нату́рамо кво́ смо спреми́ли за ти́ја дьн. Лежа́ли смо на́-зем, про́стремо рого́жу, и преко њу́ некакьв црж̑ља́чак, па нале́гамо ко прачи́на. Поче́ло да ни́ца, тамьн се појави́ло на́д-зем. По́-зем изме́ла, и све́ нареди́ла једно́ уз дру́го, све́ на своје́ ме́сто, ко у прода́вницу. Јо́ш и́дем по́-зем, јо́ш ме несу́ заришка́ли. По́д-зем чу те на́јдем, а́ма че ти се осве́тим. Сви́ че оти́демо у́-зем, али ка́т кому́ до́јде ре́д. ⌂ **пропа́да у́-зем** *сагиње поглед од стида.* – Напи́је се, па не зна́је ни кво́ при́ча, ни кво́ рабо́ти, све́ри на́род, а жена́ му, си́рота, пропа́да у́-зем.

земьн м 1. *време, час* (упор. замьн). Δ – Све́ ми се чи́ни да је дошьл земьн да си напла́тимо ду́гови, да ви́димо који́ коме́ ко́лко дугу́је. 2. *људски век.* Δ – У мо́ј земьн несьм запанте́ла да је у на́ше село́ нека́ дево́ћа копили́ла.

зе́мичка ж *пециво од белог брашна округлог облика.* – Ка́јзерице су добива́ла деца́ у шко́лу за у́жину, а зе́мичће си са́ми пра́имо.

земљора́дња ж *грана пољопривреде која се бави обрађивањем земље.* – На́м је у село́ гла́вно зани́мање земљора́дња.

земња́ ДЛ, ЛЗ ж *земља* (упор. зевња). – Ода́мна бе́ше здра́в на́род, неје́ како са́, па ка́да заи́граји дево́јке и мо́мци оно́ че, чи́ни ти се, да пропа́дне земња́. Е па до́јде, Ђу́ро, тека́ да се мо́ра кроз све́ про́јде, Бо́г здаде́ чове́ка и све́ му даде́, па му по́сле све́ у́зне, накра́ј у зе́мњу и́де. Не па́нтим да су на́ши му́жи ишли́ по Ромунију у печа́лбу, ишли́ су по Србију, по Београ́цко, ка́жу та́м по́богата земња́, све́ се ро́ди кво́ се поса́ди.

земња́н, -а, -о ЛЗ *који је од земље.* – Сва́рамо ку́пус у гр̑нци земња́ни, па нату́рамо на аста́ли, а има́ли смо и со́вру ову́ј ма́лу, и ма́ле столи́це троно́шке, ка́д и́ма деца́ по́више.

зењ̑и́ја ж мн. *узенгија.* ▲ – Седло́ и́ма зењ̑и́је, кад ија́шиш коња́ да увлече́ш ступа́ла у њи́. ⇨ *зењ̑ија.*

зерделі́ја ДЛ ж бот. *врста питне ране шљиве чији је плод округао, црвенкасте или жуте боје* Prunus arameniaca (упор. аралица). – Бе́ремо зерделі́је, ја́буће, присађе́, по́сле пече́мо рећ̑ију, ако о́чемо да је по́јака, ни́ препече́мо још енпу́т.

зерзева́т м *поврће, зелен, салата од поврћа.* Δ – У́бава ти рећ̑ија, а́ма намири́сује на некакви́ зерзева́ти, ву́рдицу, сирењ̑ице, турши́ју, такво́ нешто́.

зерзе́тан, -тна, -тно *зеленкаст.* – Сви́лена зерзе́тна шами́ја, па се са́мо претва́ра. Изле́знемо на Вели́гден го́ре при цр̑кву, о́ро љу́ља, три́ ко́ла о́ро, неве́сте ка́т се испремени́ле: забање́, сукна́, зерзе́тне шами́је, убави́ло.

зе́т м *кћеркин или сестрин муж.* □ – Ба́ба ка́д ви́ди зе́та на капи́ју, о́дма по́чне да бри́ше ру́ку от су́књу да ју зе́т цу́не у ру́ку, али то́ј ре́тко куде́ доче́ка.

зетьк м *дем. од зет.* – Зетьк ко медьк, а синчьк ко пелинчьк.

зи́д мн. зи́дови м *усправни део зграде који преграђује њен унутрашњи простро.* □ – Оста́до сама́ у че́три зи́да. ⇨ *зид.*

зи́да несвр. *гради зграду помоћу цигле, камена, бетона и сл.* □ – Поче́ше да зи́дају ку́ћу, па ју бата́ли́ше, и отсели́ше се у гра́д. ⇨ *зида.* ⇔ *дозида, озида, презида, разида.*

зида́ра ж *тип грађевине са зидовима од од печених цигала.* – Биле́ су са́мо ку́ће плета́ре и ку́ће пу́њенице, по́сле се појави́ше ку́ће зида́ре. Поста́де Ради́сав домачи́н чове́к, на́прави но́ву ку́ћу зида́ру, на́купува на́мештај, ви́ди се напредљ́к.

зи́дњак м *изаткана струка шарениц, каткад украшена ресама, која се окачи на зид поред кревета ради естетике.* Δ – Развредни́ла се сна́шка, со́бе изме́ла, про́зори избриса́ла, цр̑ђе и поња́ве истре́сла от праши́ну, чљ́к и зи́дњаци откачи́ла од зи́д, и њи́ истре́сла, и па́к врну́ла на ме́сто.

зидури́на ж пеј. *зидина, остатак какве грађевине.* – От стрижевачку цр̑кву бе́оше оста́ле са́мо зидури́не, са́ ју поправи́ше, па ко но́ва.

зи́ма ж *најхладније годишње доба.* □ – Не́ма ви́ше зи́ме и сне́гови, ко што́ напре́д бе́оше. 2. *хладноћа.* – Зима́, мачѐ и поганчѐ че спу́ за́једно. Е́м го́л, е́м му зима́. (ирон.). ■ **зимуту** чл. ф. *оно што се десило у току те одређене зиме.* – Јесенту́ту ме́не позва́ше у во́јску, а зиму́ту ми умрѐ баштá.

зи́ме рет. прил. *в. зими.* – Сас шу́му смо зи́ме рани́ли о́вце, али у́вечер за преко но́ч им тури́мо и пома́лко сенцѐ.

зи́ми прил. *током зиме, сваке зиме.* – Зи́ми иско́љемо сви́ње и поједѐмо ме́со, а лѐти, кат су на́јголеме ра́боте, ми́ си поми́њујемо на чорби́цу и сирењи́це. ⌂ **~ле́ти** *стално, увек.* – Зи́ми-лѐти о́н си у једно́ и́сто облѐчен, а о́гањ не кладѐ ни́како. ⇨ *зиме.*

зи́мница ж *оно што је припремљено да се поједе током зиме.* □ – Ми́ зи́мницу у́век мло́го ту́римо, па у́прилет раси́пујемо. ➞ *годишњина.*

зи́мњи, -а, -о *који припада зими, који се односи на зиму.* – Прође́ зи́мњо вре́ме, почѐ трава́ да се зеленѐје и пилети́ја да пої́у. Јѐли смо зи́мњо зѐље којѐ је нату́рано у ка́цу, а про́лети ва́римо и једѐмо лива́цко зеље. ➞ *зимсћи.*

зимо́вина ж *зимовање, зимски провод.* – Доо́де и на зимо́вину, и на лето́вину, зго́дно им: једу́, пију́, а свѐ ца́бе.

зимо́вка ж бот. *крушка која се бере пред снег, и убрана дуго траје.* – И́ма кру́шће зимо́вће, бе́ремо ји пред снѐг, до́јду тврде и дрвенасте, али ду́го трајѐ.

зимогро́жљив, -а, -о *осетљив на зиму.* – Ја́ сам зимогро́жљива, па си и зи́ми и лѐти но́сим шловија́нку. На́ша ба́ба бѐше мло́го зимогро́жљива, она́ и лѐти рѐтко собла́чеше ванѐлу, а јелѐк ни́како.

зи́мсћи, -ска, -ско *који припада зими, који се односи на зиму* (упор. зимњи). – Зи́мско ора́ње, зовѐмо га јо́ш и дльбоко́ ора́ње, о́ре се зи́ми, да се снѐг затрпа сас зѐвњу.

зиму́је несвр. *проводи зиму.* – Ла́нску зи́му зимува́мо без за́клану свињу́, а и ову́ј че си поми́немо текá. ■ **зимува́ње** *гл. им.* – На́ша си деца́ доо́де на зимува́ње овдѐ при на́с, а дру́га и́ду по некаквѐ пла́нине, да ји по́више ко́шта.

зиму́с прил. 1. *оно што се десило у току прошле зиме.* – Зиму́с се разболѐ, па сам си цѐло лѐто била́ болешљи́ва. 2. *оно што ће да се деси надолазеће зиме.* – Почѐмо да спрѐмамо турши́је за зиму́с, али која́ ни се мло́го допа́дне и не дочѐка зи́му.

зиму́шњи, -а, -о *који се односи на прошлу зиме.* – Велѐ да су напре́д пада́ли големи́ снѐгови, али и зиму́шњи и́ма да се па́нти.

зи́не свр. 1. *отвори уста.* – Зи́нул ко празна́ плѐвња у ма́ј ме́сец. Зи́нул ко клѐн. Зи́нул ко во́јничка цо́кула. 2. фиг. *загледа се, заблене се.* – Зи́нул ко телѐ у шарена́ вра́та. Зи́нул ко детѐ у гаса́рче. Јелѐнко зи́не у шишѐ, и бљ́ш га бри́га за свѐ окол њѐга. 3. фиг. *почне.* – Зи́нем ја да пої́ем у́спут, Петка́на ме р̑чка у рѐбра да не бла́зним свѐт текá пија́н. Тамљ́н лѐгнемо, бебѐто зи́не да ви́ка, ко на зајна́т. ⇔ *обзине, позине, прозине се.*

зјајѝ несвр. 1. *зазјава, гледа у ѿразно.* – Во̀лат се разбеснѐл, че убодѐ некуга̀ на смр̀т, а тѝ зјајѝш наѡ̀коло. 2. фиг. *ѿродаје зјала.* – Зјајѐ она̀м по Бабу̀шницу, ко глувѐ ку̀ће, за до̀м и за ра̀боту се не сећѝрају.

зла̀к м *млада ѿролећна ѿрава.* – Почѐ да се поја̀вљује зла̀к, че се озла̀че овцѐте.

зла̀кне се *наѿасе се ѿрве ѿролећне ѿраве.* – Мла̀да трава̀ излѐзла, па се овцѐве у̀баво зла̀кнуше.

злата̀н ДЛ м поим. прид. *сунце.* – Злата̀н се дѝгал високо̀, а мѝ не стѝгомо нѝшта да урабо̀тимо, јо̀ш се разнема̀гујемо по ку̀ћу.

зла̀тенце с *хиѿ. од злаѿо,* фиг. *драгоценосѿ.* – Тѝ си ма̀мино зла̀то, а ба̀бино зла̀тенце.

зла̀тначак, -чка, -чко *дем. од злаѿан.* – Ѝмате зла̀тначка дечѝца, немо̀јте да беснѐјете, да се топр̀в мањујѐте.

зло̀ прил. *лоше, оѿако, суѿроѿно од добро.* – Добро̀ и добро̀ су двѐ добра̀, али зло̀ и зло̀ је мло̀го зло̀. ⌂ **по̀јде на зло̀** *крене у лошем ѿравцу, даде се на зло.* – У̀баво те питујем, кудѐ су ти сѝнови, казу̀ј, че по̀јде на зло̀.

злоглѐдан, -дна, -дно *који зло гледа.* – Нѝћи му не смѐје прѝјде, то̀ј је једѣн злоглѐдан човѐк, што̀ не посто̀ји, глѐда ко бодљѝво говѐдо.

злоглѐдно прил. *оштро, неѿријаѿељски.* – Јучѐр тамѣн зѝну да ме питу̀је удума̀л ли сам невѐсту, тека̀ сам га злоглѐдно нанишанѝл, да се у̀ћута ко запеча̀тено ра̀дијо.

Злоку̀чање с *ранији назив села Драгинац.* – Премѐнимо се у забањѐ, кошу̀ље белѐ, шамѝје која̀ бела̀, која жљѣта, па ѝдемо у ла̀зарицу овдѐ си у Горчѝнци, а ишлѐ смо и у Злоку̀чање.

злопа̀нтило мн. злопа̀нтила с *онај који ѿамѿи учињено зло, злоѿамѿило.* – Бр̀зо се ска̀рају, али се бр̀зо и помѝре, несу̀ злопа̀нтила.

змија̀ ж зоол. *врсѿа гмизавца без ногу који се креће ѿузећи, чесѿо оѿровних зуба.* □ – Сѝнко, бо̀ље да сам змију̀ родила него тѐбе, ду̀шу ми изѐде. ▉ **лу̀жна** ~ *змија која живи око река и на влажнијем ѿерену.* – Дечѝшта се вла̀че ко лу̀жне змѝје низ прза̀љѣу. ⌂ **змија̀ у па̀зуће** *неверна, ѿодла особа.* – Којѝ ти је на̀јвераи ѝма те кѣд-тѣг издадѐ, ва̀ркај се, не велѝ се ѡ̀абе: чу̀ва змију̀ у па̀зуће, да га изедѐ кат се на̀ј не на̀да. ⌂ **изедѐ змија̀** *уједе змија, снаће велика несрећа.* – На то̀ј немо̀ј ни да помѝслиш, да те не изедѐ змија̀.

змија̀на ж *име овце ѿо уједу змије који је ѿреживела.* – Крстѝли смо ју Змија̀на, зато̀ј што̀ ју змија̀ уапа̀ла, до̀к је јо̀ш ѕвѝска бѝла.

змија̀рник м *месѿо где се легу и зимују змије.* – Отѝдемо да жњѐмо у Бо̀јиште го̀ре, тека̀ се зовѐ место̀то, па жњѐмо и но̀чу, ја̀ сам врза̀ла љу̀љѣу у кру̀шку, да се не навлечу̀ змѝје при детѐ, оно̀ оздол змија̀рник.

змијетѐрина ж *ѿеј. од змија.* – Бѐше нашѣл некакву̀ мр̀тву змијѐтину, па ни пла̀ши с њу̀, мѝ бѐгамо па се ћѝнемо.

змијѐтина ж *аугм. од змија.* – Колка̀ си ми змијетѐрина прејдѐ пу̀т, ѝма ју два̀ мѐтра, пређину̀ се от стра̀.

змијѝца *дем. од змија.* – Изрга̀ла у̀вис, тѣнка, увѝја се ка̀д оди ко змијѝца, па̀мет да ти ста̀не.

змичѐ мн. змичетѝја с 1. *змијино младунче.* – Ка̀т погледа̀мо, а оно̀ змичѐ, са̀мо вију̀га поди аста̀л. Нава̀та змичетѝја, па ни с њѝ пла̀ши. ⌂ **змичѐ по̀д-груди** *љубомора.* – О[т]цѐкоше му се но̀ђе, мр̀дну му змичѐто по̀д-груди – одо̀кле тру̀ба у њиго̀ву плѐвњу, и чија̀ је? ⌂ **студѐн ко змичѐ** *равнодушан ѿрема свему, дебелих живаца.* – Тѝја Кр̀ста ти је студѐн ко змичѐ, болѝ га брѝга за цѐл свѐт.

зна̀је несвр. *зна.* – Не зна̀је по којѝ свѐт о̀ди. Не зна̀је дѣн кво̀ но̀ч доно̀си. Трѐбе да зна̀јеш с ку̀га ѝмаш ра̀боту. До тѣг се носѝло са̀мо пр̀тена кошу̀ља, па не зна̀јеш којѐ

је му́шко, које̏ је же̏нско. Све̏ се зна́је, и кујѝ је за куга́, и кујѝ је с куга́. Зна́јемо се из во́јску, за́једно смо служѝли. ⌂ **зна́је ми га моје̏га** *не зна ништа.* – Овѝја се распричáл, а да ли и о́н зна́је то́ј кво́ ни објашња́ва, зна́је ми га моје̏га, мла́ти пра́зну сла́му. ■ **знање̏** *гл. им.* – Ѝма си знање̏, па си зна́је, што́ ти не зна́ш ко њу́? У моје̏ знање̏ неје̏ се десѝло да се је у на́ше село́ родѝло копилче̏. ⇔ *познаје, прознаје.*

зна́н, -а, -о *виђен, познат, угледан.* – Ду́шко Спа́сић једно́ вре́ме бе́ше зна́н и вѝден чове́к у це́лу Лужни́цу.

зна́тан, -тна, -тно *знаменит, значајан, познат.* – Дочека́ше ни све̏ зна́тни и акѣлни љу́ђи, па́доше целѝвће ко́лко о́ч.

зна́чи несвр. *вреди, представља.* – Ко́лко ти зна́чим, вѝди се како́ ме по́штујеш, и ко́лко ми пома́гаш.

зна́чи речц. *дакле.* – Тѝ ли си, зна́чи, тѝја што́ ми кра́дне кра́ставице из градѝну, е са́-ч ми пла́тиш.

зно́јав, -а, -о *ознојен.* – Немо́ј зно́јав да пѝјеш то́лко студену́ во́ду, че те пресече̏ да се разболѝш.

зно́јан, -јна, -јно 1. *наквашен знојем.* – Кошу́ља ти сва́ зно́јна, соблѐчи ју, и облѐчи су́ву. 2. фиг. *са капима воде које се створе на добро расхлађеној боци у додиру са топлим ваздухом.* – Тамѣн решѝ да се осве̏жим с једно́ зно́јно пѝвце, ка́д телево́н за́дрњ̂а.

зно́ји се несвр. фиг. *ради тешке послове.* – Тѝ по це́л дѣн да лежѝш, а ја́ да се зно́јим на њѝву, то́ј тека́ не́че да мо́же. ⇔ *зазноји се, ознoји се, презноји се.*

зо́б м *мешавина овса, јечма и кукуруза, у зрну или самлевена, посољена даје се стоци.* – У́јутро и у́вечер да́вамо зо́б на о́вце које̏ су се ојагњѝле, или које̏ су привремѝле.

зобѣ́к м *дем.* и *хип. од зоб.* – У́јутро окол о́сом са́та даде́мо зобѣ́к на о́вце, па припу́штимо ја́ганци да сѝсају.

зо́би (трп. пр. зо́бен, -а, -о) несвр. *прихрањује стоку зобом.* – У ора́ње ја́ мојѝ воло́ви о́бавезно зо́бим, али мо́ј во́л нѝкад неје̏ малакса́л, па ле́гал у бразду́. Зо́бен бра́в, вѝди се да је спре́ман за про́дају. ⇔ *назоби.*

зо́бница ж *торба за давање зоби коњу.* – Де́да истрчѝ на капѝју, доче́ка Сла́вка сас вла́шу рећѝју, исцеливу́ју се, сме́сте че́зете под левѝну, прет ко́ња ту́ре сенце̏, ил му сѝпу зо́б у зо́бницу, тѣг Славко изва́ди из диса́си шише̏, и о́дма се закр̀ме, а́ из једну́ вла́шу, а́ из другу́ту.

зове̏[1] (трп. пр. зва́н, -а́, -о́) несвр. *нуди кога на прославу, позива.* – Зва́ли смо се за сла́ву, сматра́ли смо се ко нека́ рода́. Даду́ ми кондирче̏ сас рећѝју, и пра́те ме по село́ да зове́м на славу сву́ на́шу роду́. ■ **звање̏** *гл. им.* – У звање̏ за сла́ву смо ишлѝ сас рећѝју, по́сле тѝја аде́т ману́мо, не́ло поче́мо сас позѝвнице. ⇔ *позове.*

зове̏[2] несвр. *дозива кога јачим гласом.* – Мѝ ви зва́мо от капѝју, али се нѝкој не ја́ви.

зове̏[3] несвр. *дава име, именује.* – Све̏ смо носѝли свѝњсћи опѣнци, па кат се појавѝше гу́мени мѝ смо ји ис пр̀во вре́ме зова́ли ципе́љ̂ће. Шо́ље ји зове́мо, али смо ји напре́д по́вече зова́ли вилцање̏.

зове̏ се несвр. *има име, зове се.* – Мо́ј де́да се пра́во зва́л Добро́сав, али су га свѝ ока́ли До́на, оста́ли из на́шу ку́ћу су бѝли До́нини, а има́ње До́нино.

зо́љавац м зоол. *инсект из породице* Tabanidae *који напада говеда и коње, обад.* – Зо́љавац, али га зову́ штрклѣ́вица, оно́ шарено́ и sучѝ, и убоде̏ ко с шпе́надлу, и сѝса кр̀в. ➡ *штрклѣавица.*

зззп ономат. *звук метка кад се одбије од чега и забије у земљу.* – Некада́ ме́так свѝрне ка́т се одбѝје од ха́убице што́ су наре́дене прекај ку́ћу: циииијууу!, а некада́ са́мо рече́: зззп!, ка́т се забѝје у зѝд.

зо́р м 1. *сила, принуда, зорт.* Δ – Ѝмам зо́р да бр̀зо изле́знем надво́р. Де, стрѝњће, да у̀знемо по нећѝ за̀лок, на зо́р се у̀-зем не мо́же. 2. *насиље, терор.* – Дава̀л вој зо́р како́ је умеја̀л да му све прѝзна. Да́ва зо́р да се же́ни на̀јесен, а мѝ несмо́ при па́ре. ⌂ **на зо́р** *на силу, с муком.* – На зо́р ба́ба ни у ра̀ј не́че. Жѝви се на зо́р, а то̀ј нејѐ живо́т. ⌂ **нада́де зо́р** *изврши притисак.* – Нада́де ми зо́р да га вр̀нем у село́, до́м да си у̀мре. ⌂ **привѝје зо́р** *натера каква мука, присили невоља.* – Ка́т чове́ка привѝје зо́р, прода́ва и оно̀ј којѐ му нејѐ за продава̀ње.

зо́рзаман м *преломни тренутак у животу, стани-пани ситуација.* Δ – За зо́рзаман мо́раш да ѝмаш у̀век прекрѝјену пару̀. Чу̀вај си га, мо́ж ти потре́бе за зорзама́н. Живѝ и ужѝвај, на зо́рзаман и на до́ћид не мислѝ.

зорзама́н прил. *присилно, под претњом, у невољи.* Δ – Приста̀л да им све́ ка́же, али на зо́рзаман. ⌂ **на зо́рзаман** *у невољи, у шкрипцу.* – На зо́рзаман се да́ва и што́ нејѐ чове́ку за дава̀ње.На зо́рзаман че прода́ваш и што́ ти нејѐ за продава̀ње.

зо́рле прил. *једва, с муком, на силу.* Δ – Зо́рле га проборавѝмо. Шко́лу за̀врши зо́рле, с пе́чени петло́ви, ба́нице и гру̀тће сѝреље.

зо́рно прил. *нужно, хитно.* – Ја́ мѝслим да нејѐ зо́рно бѣш са̀ да си ѝдете, па́да но́ч, преспе́те, па ју̀тре че си отѝдете на тену̀.

зорња́к м фиг. *секс пре устајања.* – Ако не уда́рим зорњака́, це́л дѣн ме бѝје ма̀лер.

Зорња́ча ж *јутарња звезда, Даница.* – Кад лу̀пимо мору̀зу, не́ма да се ле́га до́р Вла́шчичи не за̀јду, и до́р не изле́зне ѕвезда́ која̀ Зорња́ча се зове́.

зре́је несвр. *постаје зрео, сазрева.* – Петлицањѝ ве́ч почѐли да зре́ју. Оди слѣнце ни доо́ди са́мо добро́, раскару̀је тѣвнину и да́ва жешчину̀ да расте́ и зре́је све́ што́ ту̀риш у̀-зем. ⇔ *дозреје, презреје, сазреје, узреје.*

зр̀ка несвр. *гледа кришом, гвири кроз неки отвор.* – Ја́ ју тека́ зр̀кам поди вецу̀, да не приме́ти да зе́вам у њу̀ ко гла́дно дете́ за сѝсу. ➞ *ѕика.*

зр̀кне свр. *гледне, баци скривени поглед.* – Ја́ зр̀кнем оди тера́су, да вѝдим којѝ то̀ј ненаја̀вен ула́зи у авлѝју у ово̀ј до́бо.

зр̀на ж *овца или коза која има зрнасте пеге на губици.* – Овцу̀ која̀ ѝма ша́ре ко зрнца́ по лице́ зове́мо зр̀на. ➞ *зрња, зрноша.*

зр̀ничка ж *хип. од зрна.* – О́вце која̀ каква́, нека́ Белу̀шка, нека́ Рогу̀шка, нека Калу̀шка, нека́ Бр̀њичка, нека́ Зр̀ничка, нека Зр̀ношка, ѝма иметѝја вѣ̀здан.

зр̀но мн. зр̀на уз бр. зр̀нети с *ситан плод или семенка, или сасвим ситан предмет.* – Жѝто сас тврдо зр̀но којѐ једва̀ прегризе́ш је зре́ло за же́тву. Доне́ла ни на же́тву пасу̀љ, а недова́рен, зр̀на му тро́пају по гр̀не. Не́мају у ку̀ћу ни зр̀но со̀л. Сву̀ ја̀буку обра́ли, са́мо на вр̀ оста̀ло две-трѝ зр̀нети, која̀ несу̀ могли да дова́те. ■ **ва́рена зр̀на** *кувана зрна кокуруза.* – Ја́ сам мло́го ѝшла у Ла́зарице, ѝдемо, пое́мо по село́, онѝ ни даду̀ куде́ зр̀на ва́рена, куде́ ле́бац, куде́ какво́.

зр̀ноша ж *овца или коза која има зрнасте пеге на губици* (упор. зрна). – Овца́ која̀ ѝма пе́гасто лице́, ша́ре ко зрнца́, зове́мо Зр̀ноша.

зр̀ношка ж *хип. од зрноша.* – О́вце која̀ каква́, нека́ Зр̀ничка, нека́ Зр̀ношка, ѝма иметѝја вѣ̀здан.

зрнце́ мн. зрнца́ с *дем. од зрно.* – Пилетѝја искљува̀ла виња̀гуву да не мо́ж једно́ зрнце́ да на̀јдеш да поједе́ш. Дете́ кад ишло́ кроз шу̀му пушта̀ло зрнца́, да по њѝ на̀јде пу̀т ако се истро́ви.

зр̀ња ж *овца или коза која има зрнасте пеге на губици* (упор. зрна). – Зр̀ња ми је на̀јубава овца́.

зр̏њес, -та, -то *овца или коза са бело-црним шарама по њушци.* – Ко̀зе које̏ беле̏, које̏ црне̏, које̏ рицѐ, које̏ зр̏њесте, и̏ма сва̀какве на бо̀ју.

зр̏њица ж *хип. од зрња.* – На̀ша Зр̏њица сва̀ку го̀дин бли̏зни.

зу̏[1] узв. ономат. *зујања.* – У некоје̏ до̀бо долети̏ оси̏ца: Зу̏уу-зу̏уу… – ту̏ј ба̀ба по̀чне тѣнко да зучи̏ ко оса̀, а ми̏ ју слу̏шамо, и не тре̏пчемо.

зу̏[2] ж *дечја игра зуце.* – Ка̀д и̏играмо зу̏, ми̏ наста̀њујемо у кру̏г, једѣ̀н подла̀га, подме̏тне ру̏ку испод ми̏шку, и одвр̏не гла̀ву ната̀м, ми̏ га уда̀рамо по руку̀ту, и о̀н мо̀ра да пого̀ди ко̀ј га је ударѝл, ако не пого̀ди, наста̀вља да подла̀га.

зу̏б мн. зу̏би анат. м 1. *једна од кошта̏них пло̀чица усађених у вилице које служе за кидање и дробљење хране у уста̏ма.* □ – Штрба̀ ба̀ба, не̏ма зу̏би, па шо̀шка кат при̏ча. ⌂ **ми̏је зу̏би** *пере зубе.* – Ро̀днине изле̏зли при чешму̏, пљу̏скају се с во̀ду, ми̏ју си лице̏, ми̏ју си зу̏би, бри̏че се – ку̏ј квво̀, и кво̀ му на ре̏д. ⌂ **сти̏ска зу̏би** *стеже зубе од гнева.* – Ми̏ че̏камо када̀ че се Ма̀рко Кра̀љевић поја̀ви да уби̏је Ара̀пинатога, сти̏скамо зу̏би и пцу̏јемо у се̏бе. ⌂ **скр̏ца сас зу̏би** *шкрипи зубима од беса.* – Ја̀д му, па са̀мо модре̏је у лице̏ и скр̏ца са[с] зу̏би.

зуба̀т, -а, -о *који има велике зубе.* – Сас рога̀тога и зуба̀тога се не закачи̏њај, ако твоји̏ ро̀гови и зу̏би несу по̀големи од њего̀ви.

зубѣ̀к мн. зуби̏чи м *дем.* и *хип. од зуб, зубић.* – Ба̀ба ли ти је испрде̏ла зубѣ̀к, та си штрба̀. Јо̀ш ма̀лко, па че му ни̏кну сви̏ зуби̏чи.

зубѣ̀ц м 1. *насађени шиљак на грабуљама или дрљачи.* – На на̀шу дрљачу отпа̀дла три̏ зупца̀, и не дрља бѣ̀ш сѣглам, па узи̏мамо от комши̏ју њиго̀ву да се послу̏шамо. 2. *нарезани и наошта̏рени шиљак у облику зуба на теста̏ри.* – Кат некво̀ сече̏ш сас бичѣ̏ју, пази̏ да не̏ма јексе̏р, да вој не потро̀шиш зупци̏ти.

зубе̏тина *аугм.* и *пеј. од зуб.* – Ту̏ј под гру̏ди ме некво̀ једе̏, заглѐби зубе̏тинете и ѣ̏не жи̏во ме̏со.

зубру̏је несвр. *стоји бесо̀слен, доколичи.* – Тамѣ̀н згѐвним неку̏ леви̏ну да не ѣ̏снем и не зубру̏јем на ѣ̏шу и ве̏тар, ете̏ ти га бра̀т, до̀јде и све̏ поде̏ли, ка̀же да је све̏ по̀ла њего̀во. ⇨ *субрује.*

зу̏ђуран, -рна, -рно *слаб, малаксао.* – Гове̏ца му мло̀го зу̏ђурна, споту̏рају се у бразду̏.

зузви̏је свр. *засуче, посувра̏ти* (упор. зазвије). – Зузви̏ си нога̀вицете, да ји не ука̀шкаш по каљи̏штето.

зузвр̏не свр. *засуче, посувра̏ти* (упор. зазврне). – Мо̀ра се зузвр̏ну рукави̏, и натресу̏ чи̏жме на но̀ђе, па от соба̀јле да се ри̏не шта̀ла, и ва̀ркају о̀вце, и то̀ј сва̀ћи дѣ̀н тека̀.

зузвр̏та несвр. *посувраћа.* – Пред зло̀ ку̀че се не зузвр̏тају нога̀вице.

зумбу̏л м *врста украсне биљке из породице љиљана* Hyacinthus orientalis. – И до̀к се ма̀јеш негде̏ по све̏т, одједну̏ш ти замири̏ше од ба̀грен све̏т, замири̏ше ти пла̀в зумбу̏л, и ко да си чу̏л чешљуга̀ра како̀ поје̏. ⇨ *зумбуљ.*

зумбу̏љ м *в. зумбул.* – Седи̏ преко пу̏т ме̏не, осе̏чам ју, мири̏ше ко зумбу̏љ.

зу̏на ж зоол. *врста муве, зунзара.* – На копа̀ње ме у̏апа зу̏на, чи̏ни ми се и са̀ ме боли̏ где̏ ме уапа̀ла. ⇨ *зунзарка.*

зунза̀рка ж *в. зуна.* – До̀садна ко муши̏ца зунза̀рка, с њу̏ ли ве̏к да веку̏јем.

зу̏цка се несвр. фиг. *говорка се.* – У ва̀рош поче̏ да се зу̏цка како̀ ју вицавља̀ли сас доктурато̀га у лимузи̏ну.

зу̏цне свр. фиг. *проговори, пусти глас од себе.* – Да те несѣ̀м чу̏л да зу̏цнеш, ина̀че и̏ма да ти гла̀ву о[т]ѣ̏нем ко на пи̏ле.

зучи̏ несвр. *зуји.* – Му̏је само зу̏че, и то̀ј дѣ̀њу, а комарци̏ и зуче̏ и а̀пу, и дѣ̀њу и но̀чу. ⇨ *зучи.* ⇔ *узучи се.*

S

s (ДЗ) *алтернант гласа з* (у свакој речи *s* може бити замењено са *з,* а да значење остане исто).

savни́ несвр. *звони, одзвања.* – До́јде пија́н, па ка́т се разо́ка по ку́ћу, оно́ savни́. ⇨ *sьвни.* ⇔ *izsavни.*

sáгањ / sáгњи, -гња, -гњо 1. *који је остраг, стражњи* (упор. задњи). – И́ма пре́гња ко́ла, или прегњишта, и sáгња ко́ла, или saгњишта. Кре́ну То́за да обико́ли ва́шар, а у́спут сли́ма ку́ј је наду́л sáгњи ц̏еп сас но́вчаник, да га опељеши. 2. *који је на самом крају реда или низа, последњи.* – Ако не мо́гу да сам пр̏ви у на́род, не́чу ни да сам sáгањ. Ти́ си sáгња ба́бина уну́чка, ба́бино сугаре́нце. ■ **najsáгањ** суперл. *последњи у свему.* – А́ко сам сирома́, не́чу да сам на́jsaгањ у село́.

sáгњица ж *в. загњица.* – Жена́ му и́ма sáгњицу ко шини́к, а о́н ду́пе ко песни́ца. Па́дла ли си, та ти је то́лко мокра́ sáгњицата. Јо́ш, бре́, жива́, ти́ ни́шта не па́нтиш, ко да си уда́рен сас мокру́ sáгњицу, ел ко да су ти ча́вће мо́зак попи́ле.

sáгњишта ж *задњи прах запрежних кола.* – Милу́нка Сла́вкова бе́ше ја́ка дево́ћа, ва́не ра́стоку, поди́гне и занесе́ sáгњишта сама́.

sáмли несвр. *одјекује.* – Ка́д запоје́мо на седе́њћу, оно́ не да savни́, не́ло samли́ по село́.

sáнsa несвр. *уништава, хаба непрестаном употребом.* – Ја́ несьм купи́л ко́ла да ји sáнsam по се́лсћи пу́тови, не́го да ји во́зим по а́свалт. ■ **sansáње** *гл. им.* – О[д] то́лко sansáње, котьлат че оста́не и без дно́, а не са́мо што че се улу́би. ⇨ *sьнsa.* ⇔ *izsansa.*

sьвни́ несвр. *в. савни.* – Мо́ра да ме па́ј вати́л при́тисак, sьвни́ ми у у́ши и малаксу́јем, не́мам сна́гу ни во́ду да се напи́јем. Sьвни́ ко ис ка́цу. Ка́ко сам уле́зал у мо́јти станчьк не се́чам се, а у гла́ву ми са́мо једно sьвни́: она́, или нијединá. ⇔ *zasьвни.*

sьsне свр. *удари песницом.* – Чу те sьsнем сас песни́цу у грби́ну да те прова́лим. Ћу́ти, да ти не sьsнем једну́ песни́цу. ⇨ *sьне.* ➞ *sьмне.*

sьмба ж *в. зьмба.* – Да́до му sьмбу да се послу́жи, и не вр̏ну ми ју, са́мо се о́ћута.

sьмбав, -а, -о *изударан, улубљен и избушен ударцима.* – Котле́во sьмбаво, сво́ изуда́рано и улу́бено, не зна́м да ли неје́ и пробу́шено негде́.

sьмби несвр. *буши, пробија.* – Тре́бе да sьмбим ру́пице на кайш, куде́ бе́ше sьмбана. ⇔ *izsьмби, nasьмби, prosьмби.*

sьмне свр. *удари песницом* (упор. sьsне). – Помери́ се од ме́не, да те не sьмнем, да ти се ви́ше ле́б не приђеде́. ➞ *sьне.*

sьн-sьн-sьн ономат. *звук звона, или уопште звука који одаје метал.* – Sьн-sьн-sьн! – поче́ да уда́ра зво́на, нећи́ је умр̏л, ал не запази́ да ли пр̏во у́дари мала́та, ел голе́мата.

sьне свр. *в. sьsне.* – Ка[д] те sьнем, че ти излету́ сви́тће.

sьнка несвр. *звони.* – Sьнкају звонци́ и клопотари́ по Гола́ш, о́вце ми́лнуле, овчари́ окол њи́, мили́на једна́, а са́ ни́где ни овца́ ни коза́. ⇔ *prisьнка.*

sьнsa несвр. *sansa.* – Не́чу да си по овакьв пу́т sьнsam ко́ла, и ума́рам гове́да. ⇔ *izsьнsa.*

sьпне свр. *удари песницом* (упор. sьмне). – Ако те sьпнем, и́ма да ти ли́тну опьнци у́вис.

звезда́ ж *в. звезда.* – Кад лу́пимо мору́зу, не́ма да се ле́га до́р Вла́шчичи не за́јду, и до́р не изле́зне звезда́ која́ Зорња́ча се зове́.

звездáн мн. звездањѝ ГЛ, звездањѐ ДЛ м *в. звездан.* – Звездáн ѝма горчѝву жѝцу, и слáбо га једе́ стóка на сѝрово, а кáт се осýши, стóка га вóли. Сá ѝмамо звездањѐ, напре́[д] тóј несмó имáли, сáмо ливáцка травá.

звѐкне свр. *в. звекне.* – Не звѐкај вѝше, да те не звѐкнем, па не́ма вѝше да се се́тиш да отвóриш ýста.

звѐр мн. звѐрови м 1. *дивља крволочна животиња, звер.* – У нáш крáј ѝмало рáзни звѐрови, па и ме́ће, а сá ме́чку мóж да вѝдиш сáмо на вáшар кад доведý Цѝгањи. 2. фиг. *необуздани човек.* – Онѝ ко звѐрови, мáлко-мáлко па се сте́пају, с њи човѐк да не́ма нѝкакву мешанѝју. ➞ *зверка.*

звѐрес, -ста, -сто *оно што је чудно, што изазива чуђење и недоумицу.* – Ко деца́ кат смо се игрáли, а несмó телѝ да открѝјемо какó нештó изгле́да, оратѝли смо: Шаренó и пе́ресто, па на вр̀ звѐресто.

звѐри несвр. *зачуђује, запрепашћује, саблажњава.* – Напѝје се, па не знáје ни квó прѝча, ни квó рабóти, звѐри нáрод, а женá му, сѝрота, пропáда ýзем.

звѐри се несвр. *в. звери се.* – Гоца́ се звѐре какó си скýпо продáл браништѐто, трѝ милиóна, и óдма те исплатѝл. Милѝсов гле́да у пе́нцер, и звѐри се. ⇔ *назвери се, прозвери се, ызвери се, унезвери се.*

звѐрка мн. звѐрће ж *дивља крволочна животиња, звер* (упор. звер). – У шýму ѝма свáкакве звѐрће, али ме́цу љýђи ѝма и пóгадне од њѝ. ⌂ **станýл големá звѐрка** *постао утицајна личност, домогао се високог положаја.* – Óн бе́ше постáл големá звѐрка у Бе́оград, али текá-текá па се мáну прѝча од њѐга, негде́ штýче.

звизáрче с *јагње или јаре у другој години живота.* – Заклáмо једнó звизáрче, та се и мѝ мáлко омрсѝмо. ➞ *звишче.*

звизѣ́ц м 1. *мушко јагње или јаре у другој години живота.* – Овѝја звизѣ́ц ѝма да постáне нáјубав овѣ́н. 2. *синоним за нешто веома кисело.* – Млекóво ћѝсело ко звизѣ́ц, ни свѝње не́че да га једу́.

звѝзне свр. *ошамари, удари.* – Ако ти звѝзнем једѣ́н шамáр, че ти потече́ црвенá свилá из нóс.

звирѝ несвр. 1. *улази хладноћа, бије промаја,.* – Немóј да седѝш до вратáта, не затвáрају се дóбро, па прóмаја звирѝ ко на цивýн. 2. *зјапи отвор.* – Нѝкад не мóгу да згре́ју кýћу, звирѝ на свѐ стрáне, ко у пле́вњу.

звѝрка ж *рупица кроз коју може да се гвири.* – Онá почѐла да се соблáчи, а óн ју сѝка кроз звѝрку. Кáд зáпиши звѝрће прекај прóзори и врáта, óдма се зáтопли у сопче́во. ➞ *зркало.*

звѝрка несвр. *кришом гвирка.* – Неве́стице задѝгле сýкње и гáзе гр̀снице у топѝло, мѝ се стровалѝмо на трáву да ни не приме́те, и текá звѝркамо кроз травуљáк.

звѝрчица ж *дем. од звирка.* – Да ми остáвиш звѝрчицу, да мóгу да гле́дам какó нáрод мињýје по пýт.

звѝска мн. звѝсће ж 1. *женско јагње или јаре у другој години живота, двиска.* – Бýде јáгње до је́сен, је́сени је шиљѐже, и некоје́ се мр̀ка па копѝли, а које́ не копѝли, следѐћу гóдину се зове́ звѝска. 2. фиг. *раздрагана и разуздана девојка.* – Збе́ру се девојчетѝшта на крстопýтину, па до које́ дóбо нóчу рѝпају и ћикóте се ко звѝсће. Одлáти Тодóра у óро ко звѝска, áко мóже вѐч бáба да бýде.

звишчѐ збир. звишчетѝја с *јагње или јаре у другој години живота* (упор. звизарче). – Звишчетѝја којá су се рáно ојагњѝла, пóдјесен скóро не мóж да ји распознаје́ш од дрýђе óвце.

звѝшчица ж *хип. од звиска.* – Чýвамо си пеше́с звѝшчице и једнó овне́нце, тýј прекај дóм си ји пасе́мо, а догóдине че ѝду у бачѝју.

свóна мн. **свóне** ж *в. звона.* – Бѝју свóне, нећѝ је умр̏л. Да ли пр̏во ýдари малáта, ел голéмата свóна.

звонáра ж *в. звонара.* – Нéмци одонýд гаџáли у звонáру, па бéоше звонáруту свé избушѝли.

звоњ̀ц мн. звонцѝ м *в. звоњц.* – Звоњ̀ц је за óвцу пóльк от клопотáр, а пóдолеко се чýје. Познáвам си мојé óвце по свóнци.

Свóнци *народна варијанта имена лужничког села Звонце.* – Од Свóнци па нади Стрељ̀ц ѝма ри̏д Таламбáс, тýј се нáши бѝше сас Бýгари у онѝја рáт.

звончé мн. звончетѝја с *в. звонче.* – Јáганчичи нóсе звончетѝја, а óвце свóнци.

свр̏кало мн. свр̏кала с фиг. *око.* – Дóбар мýж кад удáри, излетé ти свр̏кала из глáву.

свр̏ца несвр. фиг. *пушта гласне ватрове, прди.* – Дéда се најéл пасýљ, па сáмо свр̏ца.

свр̏цка несвр. фиг. *прдуцка.* – Сѝне, квó си се тóлко најéл, та сáмо свр̏цкаш.

свр̏цља м фиг. *пасуљ.* – Накусáмо се звр̏цљу, че бýде којѝ мóже пóјако да свр̏цне.

свр̏цне свр. фиг. *прдне.* – Којѝ тóлко свр̏цну, цéлу сóбу ýсмрде.

свр̏чи несвр. *зврји, звони.* – Ѝма децá аздисáла, сáмо им телевóни свр̏чý, а трѝста чýда ѝма на телевóнити.

свр̏чка мн. свр̏чће ж 1. *ударац у главу одапетим прстом.* – А̀ ли закáсниш на њигóв чáс, свр̏чка ти не ђѝне. 2. фиг. *неслана шала, смицалица.* – Чáслов бéше пóзнат штó умéјеше да прáји свр̏чће, от којé смо се свѝ ваљáли о[д] смéј.

сéбне несвр. *в. зебне.* – Óни мóгу ньчѝс цéлу нóч да стојý и прѝчају, а штó јá да ји чéкам и да сéбнем. За њý ми сéбне срце, остáде рáно без мýжа. ⇔ *засебне, изсебне, насебне, осебне, пресебне, просебне.*

севнѝк м *в. зевник.* – Кýћа без севнѝк нејé кýћа ни у вáрош, камли на селó.

сéсаљ̀ћа мн. сéсаљ̀ће ж зоол. *в. зезаљ̀ћа.* – Озгóр слѝнце запéкло па не мр̏да, а сéсаљ̀ће уситнѝле пéсму.

сењ̀ђѝја ж *в. зењ̀ђија.* – Седлó ѝма двé сењ̀ђѝје, али и понéћи ашóв ѝма сењ̀ђѝју на којý се гáзи кáт се рѝља.

сибрýје несвр. 1. *беспосличи, ленствује.* – Енé ји сибрýју пред зáдругу, а рáбота нéка чéка. 2. *дрежди на киши или хладноћи.* – Штó сибрýјеш на стýдат, та не улáзиш у кýћу. ➞ *субрује.*

сивáн м зоол. *врабац* Passer (упор. врабьц). – Дечѝшта ко дечѝшта, сýде на овѝја свéт нéмирна и радознáла, па такви̏ и мѝ, калуђерéвсћи сивáни.

сѝва ЛЗ ж *слина из носа.* – Ударил га ко сиву от калдрму. ⇨ *сивка.* ➞ *сомур, сопуљ, цинка.*

сѝвка ГЛ, ДЛ ж *в. сива.* – Имáл је једвá петнáјес гóдине, штó би реклѝ: јóш му сѝвће од нóс несý отпáдле.

сѝвра ж *чорбасто јело од пројног брашна или укуваних кромпира.* – Сѝвра се прáји од морýзно брáшно и вóду, па се ућипѝ, и кýса с ложѝце, а мóже да вој се издрóби и некојá попóшчица. Спрéмали смо сѝвре оди кромпирѝ, и нејé ѝмало сýпа, нéло чорбá оди ђицéрице.

сѝвт м 1. *црна смола од нафте, битумен.* – Сѝвт се растóпи, па се сѝпе преко бетóнску плочу, па озгóре се распрóстре тéр-папѝр, да штѝти згрáду од влáгу. Ѝма црнý кóсу ко да ју је намазáл сас сѝвт. 2. *црна наслага од дувана која се нахвата у чибуку или лули, зифт.* – Дéда рéдовно чѝстеше сас слáмку чѝбук оди сѝвт, да мóже да прооди дѝм док пýши.

сивтóше се (трп. пр. сивтóсан, -а, -о) *поцрни преко мере, угљенише се.* – Кýћа изгорéла, а њéга нашлѝ у пóдрум сивтóсаног.

си́д мн. си́дови м *в. зид.* – Копа́ше по си́дови, једѝн и пробуши́ше, натура́ше некаквѝ це́вови, до́к надокра́ђу напрајѝше купа́тилото. Сама́ жи́вим у че́три си́да.

си́да несвр. *в. зида.* – Ма́ куј поче́ овде́ да си́да севни́к насрет пу́т? – питу́је де́да, ко бојаги зачу́ден. – Неје́ то́ј, де́до, севни́к, това́ си́дају ћупри́ју. – Па што́ ју не поче́ше по́натам, не́ло насрет пу́т. ⇔ *засида, надсида.*

сида́рсћи, -ска, -ско *који се односи на зидање.* – Раде́ли смо већи́ном сида́рсћи по́слови.

си́к узв. *приликом гвирења.* – Си́к! – ви́дим те. Си́к! – ви́ди ти се нешто́.

си́ка несвр. *гледа крадомице, гвири, шпијунира* (упор. зрка). – Она́ поче́ла да се собла́чи, а о́н ју си́ка кроз сви́рку. ■ **сика́ње** *гл. им.* – Не́ма сика́ње крос пр̏сти, цвр̏сто да жми́ш, и да бро́јиш до де́сет, по́сле ме тражи́ куде́ сам се скута́л.

си́рка несвр. *гвирка.* – Оложи́л се, и си́рка крос пло́т, гле́да да ли су ве́ч попора́сле кра́ставице у комши́ску гради́ну.

си́рне свр. *баци брз поглед, гвирне.* – И́до да си́рнем гради́ну да ли је за поси́пување, ел мо́же да про́јде јо́ш нећи́ дѝн.

со́мбав, -а, -о *крупан, незграпан, немаран, приглуп.* – Сѣ̀в је со́мбав, до́бар са́мо за у пла́нину, да бе́ре др̏ва и о́вце да чу́ва. ➞ *сомпав.*

со́мпав, -а, -о *крупан, незграпан, немаран, приглуп* (упор. сомбав). – Да́ј му по́цвр̏сту столи́цу да се́дне, ви́диш ко́лко је со́мпав.

сонса́р[1] м *примитивац, незналица.* – Ти́ја сонсари́ на сва́ку сла́ву мо́рају да се сте́пају с некуга́.

сонса́р[2] м зоол. *врста инсекта, ухолажа* Farficula auricularia (упор. олошка). – И́ма сва́какве буба́љће, једну́ зове́мо о́лошка ели сонса́р.

ср̏кало с *рупица кроз коју може да се гвири* (упор. свирка). – Тре́бе да проши́риш ср̏кало, да ви́диш како́ жи́ве они́ја који́ и́мају с кво́, и који́ уме́ју.

ср̏калце с *дем. од сркало, рупица.* – Остави́ла сам си ср̏калце, да гле́дам све́т како́ прооди по пу́т.

субру́је несвр. *в. зубрује* (упор. и сибрује). – Изле́зне прет капи́ју, ту́ри ру́ђе пот па́зуће, и субру́је. О́че Америка́нци да ни преје́бу, а Ру́си субру́ју, боли́ њи чу́к за Срби. Ми́ сви́ ко́памо, а она́ се по́тпре на мати́ку, и по полови́н са́т субру́је ко пла́шило у вино́град.

су́са рет. несвр. *хода тамо-овамо, тумара.* – Ма́ђу не држи́ ме́сто, це́л дѝн по дво́р су́са, до́ктури вој рекли́ да не о́ди по слѝнце, ал она́ си те́ра по њо́јно.

сука́ бот. ж *зуква* Heleokaris palustris. – Сука́ расте́ где́ ја барљи́во ме́сто.

сука́р м *тле обрасло зуквом.* – Немо́ј да пу́шташ о́вце у сука́рат, да се не ометиља́ве.

сулупе́ја м *будалетина, замлата.* – Ма́ ку́ј на сулупе́ју мо́же нешто́ да дока́же, ка́д о́н све́ на́јбоље зна́је.

суља́ви се несвр. *плаче без разлога.* – Це́л дѝн се суља́ви, тра́жи мо́тку, и то́ј говњи́ву.

сунса́ра зоол. *крупна мува зунзара.* – Уле́зне сунса́ра, и напљу́је ме́со, по́сле мо́ж са́мо да га вр̏љиш ка́т се уцрва́ви.

су́нсар м *крупан маљав инсект* Bombus terrestris (упор. бумбар). – У ту́ј врбу́ се нешто́ усуча́ло, о́се ли су, су́нсари ли су, стр̏шељи ли су, не зна́м, али неје́ за приоде́ње.

су́рли несвр. *гласно плаче.* – Немо́ј ви́ше да су́рлиш, ми́ по деца́ не мо́жемо да и́демо, сва́ћи си тра́жи сво́ј пу́т, па и она́. ⇔ *разсурли се.*

су́цка несвр. *сучи у дем. значењу, зуцка.* – Некво́ ми тѣ̀нко су́цка прекај у́ши, мо́ра да је комари́ца, комарѣ̀ц би сучи́л по́дебело. На Сре́чка Су́цку ку́ћа је на кра́ј село пот пу́т ка́т се по́јде за Сли́вовик.

sучи́ несвр. *в. зучи.* – Зо̀љавац, али га зову̀ штркља̀вица, оно̀ шарено̀ и sучи́, а убодѐ ко сас шпе̏надлу, и си̏са кр̏в. Sучи́ ко у тр̏мку. ■ **sуча̀ње** *гл. им.* – Ете̏ ти га бу̀мбар: Зу̀уу-зу̀уу – а̀рно дебело̀ sуча̀ње – и саве̏тује де̏ду да ка̀лом запи̏ши ду̀вће на реше̏то, и тѣ̀г че да однесе̏ во̀ду. (нар. пр.).

И

и сант. везн. *везује речи у набрајању, или реченице које су сродне по садржини и следе једна иза друге.* – И̏мамо чети̏ријес о̀вце и четво̀ра гове̏да, те̏лчина и прашчи̏на ко̀лко о̀ч, коко̀шће не бро̀јимо, ко̀љемо сва̀ћи дѣ̀н по једну̀. Да до̀јдете, и да доведе̏те дечи̏цата, да се де̏да и ба̀ба пои̏грају нећи̏ дѣ̀н сас њи̏.

и речц. *за појачавање утиска о ономе што је казано речју испред које се налази.* – Ка̀д је Бра̀на заизвија̀ла на гро̀б за њо̀јнога Српчу, не̏ма који̏ нејѐ завика̀л, и̏ же̏нско и̏ му̀шко, и̏ ста̀ро и мла̀до.

и зам. енкл. *их* (упор. ји). – Најдо̀мо и у једѣ̀н вр̏топ, где се били̏ склони̏ли од не̏време. Гр̏снице нато̀пимо у топи̏ла, па и изва̀димо, па и̏мамо тр̏лицу, те и очу̀камо, по̀сле ји влачимо на гре̏бенци. За Вели̏гден учи̏нимо ја̀јца у лукови̏ње, зове̏мо и пера̀шће.

иако везн. *изриче нешто супротно ономе што се очекује.* – Иако смо били̏ сиро̀тиња, моја̀ ба̀ба је воле̏ла да се прика̀же с да̀р куде̏ го̀д да је ишла̀ на сла̀ву или сва̀дбу.

иво̀ра ж *удубљење у камену у коме се задржава вода.* – Де̏да пи̏јеше во̀ду на иво̀ру кроз чибу̀к од лулу̀, да му не уле̏зне у у̀ста нећи̏ цр̏вик.

иво̀рка ж *дем. од ивора.* – Броби̏нци на све̏ стра̀не, кла̀денци усьну̀ли, иво̀рће се исуши̏ле. На чешму̀ ли је, на кла̀денац ли је, у иво̀рку ли је, о̀н гре̏бне сас ло̀нчето, и напије се води̏цу.

игла̀ ж *танка метална шипчица с оштрим врхом и ушицама на супротној страни за удевање конца.* □ – Не дови̏цујем, па како̀ по̀чнем да кр̏пим, убѣ̀цкам се на иглу̀. ▌~ **плети̏чка** *игла за плетење.* – Сању̀јем како̀ им се све̏тим: поси̏пујем ји с ћипе̏ч во̀ду, р̏чкам ји с уси̏јане маше̏, бѣ̀цкам ји с плети̏чку иглу̀ под но̀кти. ▌~ **голема̀ча** *велика игла за крпљење џакова или низање паприка.* – С голема̀чу иглу̀ и с дебе̏л коњ̀ц кр̏пимо џа̀кови и ни̏жемо пипе̏р на ни̏зе.

игле̏тина ж *пеј. од игла.* – Убо̀до се на игле̏тину, па ко у ср̏це да ми се за̀боде.

игли̏ја м бот. *сорта пасуља.* – Игли̏ја и̏ма црвено̀-бела̀ зр̏на, и по̀благ је кат се сва̀ри од бе̏л пасу̀љ.

игли̏ца ж фиг. *свадљиво чељаде.* – У ку̀ћу игли̏ца, на̀поље добри̏ца. У село̀ си свили̏ца, а у ку̀ћу игли̏ца.

игли̏чје с збир. бот. *рано пролећно цвеће жутих цветова са дугом дршком, јаглика,* Primula columnae (упор. јегличје). – Игли̏чје је про̀лећно цве̏ће. У̀пролет деца̀ бе̏ру со̀мурак и игли̏чје.

игра̀ ж *провођење времена бављењем неком врстом спорта по заданим правилима ради разоноде.* – Кве̏ смо се и̏гре игра̀ли ја̀ сам та̀чно у заборави̏л, али биле̏ су: не̏ка би̏је – не̏ка би̏је; чу̀ља; кьшьци; ба̀пће; сви̏ња̀; кутка̀ње. До̀к смо чува̀ли о̀вце игра̀ли смо сва̀какве и̏гре, али на̀јвише сви̏ињу.

и̏гра несвр. *покреће се у разним правцима, поскакује.* – Како̀ и̏грам да и̏грам, ва̀жно да се наи̏грам. Ако ти ле̏во о̀ко и̏гра, че чу̀јеш до̀бар гла̀с, а ако и̏гра де̏сно, ло̀ш. ⌂ **и̏гра дрдавку** *добије батине ако није добар.* – Де̏те, ако те ува̀тим че и̏граш дрдавку, ви̏дим ја̀. ⌂ **и̏гра како̀ му сви̏ре** *ради како му се нареди.* – У моју̀ ку̀ћу и̏ма да и̏граш како̀

ти се свири, а не да команду́јеш. ■ **игра́ње** *гл. им.* – На Ђурђовдѣн спре́мамо ба́нице, пога́че, ђуве́чи, па се наги́гнемо и и́демо на поја́ту та прему́зујемо о́вце, па до́јду и свирачи́ та свире, па игра́ње до мога́ње. ⇔ *доигра, заигра, изигра, надигра, одигра, поигра, преигра, приигра, узигра.*

и́гра се несвр. *забавља се.* – Деца́, и́грају се, ш-че́ да чи́не дру́го. ⇔ *заигра се, изигра се, наигра се, одигра се, разигра се.*

игра́нка мн. игра́ње ж *плесна забава, народно весеље уз музику.* – У мо́ј живо́т несѣм ошѣл ни на седе́њу, ни на игра́нку. Сва́ку су́ботиу бе́ше игра́нка у Стриже́вац, и́мају голему́ са́лу, па су доди́ла момчети́ја и из дру́га села́.

игра́тељ рет. м *играч.* –Кад изо́ди слѣнце на Свети-Јова́н, оно́ трепти́ ко да и́гра на не́бо, зато́ј ово́г све́ца зову́ јо́ш Свети-Јова́н Игра́тељ.

играо́рац м *добар играч у колу.* – Ве́ља Гр̑не из Сли́вовик бе́ше на́јбољ играо́рац, ко ње́г ни́кој неје́ умеја́л ни могѣл да и́гра.

играо́рка ж *добра играчица у колу.* – Добри́нка бе́ше играо́рка, на клане́та не да́ваше да ста́ну, Ку́ша кланети́ста се, ја́дан, стопу́т презно́јеше до́к се она́ наи́гра.

игра́чка мн. игра́чће ж *предмет који деци служи за игру.* – Немо́ј да га ди́раш до́к ћути́, ви́диш да се залѣгало с игра́чће.

и́де несвр. 1. *хода.* – Ја́ позна́вам пу́т, и́ди по ме́н да се не заглобиш у каљи́ште. И́де от по́рту на по́рту ко восковарци́сћи ко́њ. 2. *пада* (за атмосверске падавине). – Ћи́шава бѣш до́сади, три́ дѣна и́де, и ни́како не престању́је. 3. *приближава се.* – Бе́ште у су́шину, ене́ и́де цр̑н о́блак. ⌂ **и́де у́баво** *слаже се са чим, пристаје уз што.* – Уз ча́шку ређи́ју у́баво и́де ву́рдица, сирењи́це, турши́ћа, а мо́же и сушени́чка нека́ да про́јде. ■ **по́иде** комп. *иде чешће од кога другога, обилази чешће кога или што него што је потребно.* – Ми́ у Лу́жину ба́ру не́мамо имо́вину, па ја́ не и́дем че́сто, али на Пе́ру Ђи́ћинога има́ње је ско́ро це́ло та́м, па о́н по́ и́де од ме́не та́мо, ње́га да пи́таш да ли се та́мо прода́ва нека́ њи́ва. ■ **иде́ње** *гл. им.* – Курјаци се огла́шавају и[з] се́лско бра́ниште, не́ма иде́ње ни до Ре́сник, че те уда́ве. Несѣм слави́л иде́ње у во́јску, не и́де ми се, а мо́рам да и́дем, чу сла́вим кат се вр̑нем. ⇔ *заиде, наиде, обиде, отиде, подиде, преиде, прииде, разиде се.*

и́жа ж 1. *посебна просторија, често и зграда, у којој се пекао хлеб и спремала храна уз отворено огњиште.* – Ене́ ју ба́ба у и́жу, ме́си ле́б. Кад иско́љемо сви́ње ме́со смо суши́ли у и́жу на мати́не над огњи́ште. Насре́д и́жу гори́ о́гањ, изнад ње́га вери́ће и котѣл, испод котѣл са́џак и на ње́га тига́ањ, а узокол о́гањ наре́дени гр̑нци. 2. *сеоска породична кућа.* – Узо́мо се голи́ и боси́, али полѣк-полѣк па сте́комо, што́ ве́ле ја́ко, и и́жу и пои́жњину. На́ше село́ че опусте́је, у ма́лко и́же оста́ли са́мо јо́ш понеђи́ де́да и ба́ба.

и[з]жабу́рка се несвр. *изигра се по води, избрчка се.* – Расповијем дете́, па га оку́пем у кори́то, и пушти́м га да се до́бро и[з]жабу́рка у воду́ту.

и[з]жѣ́мби свр. 1. *искриви и оклембеси доњу усну.* – Ста́на и[з]жѣмби́ла у́сницу ко топлодо́лсћи ба́саџија, а Павли́ћа се саде́ поче́шкује, ко да је стану́ла на су́греби. 2. фиг. *изобличи некоме лице ударцем.* – Немо́ј ми се жѣмбиш, ако те ја́ и[з]жѣмбим и́ма ста́лно да о́диш усминута.

и[з]жѣ́мби се свр. 1. *изобличи се у лицу услед испадања зуба.* – Оста́до бе[з] зу́би, па сам се и[з]жѣмбила, и шо́шкам ка́д ора́тим.

и[з]жди́вка свр. *гужвајући и уврћући нешто исцеди воду из њега.* – О́на на су́књу збра́ кра́јеви, па ји и́[з]ждивка, да се по́брж осу́ше. Лива́цко зе́ље у́баво оми́јем, насече́м, посо́лим га, и и[з]жди́вкам сас ру́ку, да ма́лко омекне́је, и да се исце́ди од во́ду.

и[з]жди́вкан, -а, -о *исцеђен, без капи воде.* – Мору́за се у́суши на же́гуву, поста́де ко и[з]жди́вкана пача́вра.

и[з]жедне̏је свр. *постане јако жедан, осећа потребу да угаси жеђ.* – А́рно и[з]жеднеја́мо, сљ̏нце опе́кло, а во́ду ис товари́ју испи́мо до пла́дне.

и[з]ждре́би се свр. *пре времена ождреби мртво ждребе.* – И́маомо кобѝлу, али на пр̏во ждребе́ње она́ се и́ждреби, по́сле вој се то́ј ви́ше ни́кад неје̏ дешава́ло. ➞ *исьби се, иштети се.*

и[з]же́ни свр. *пожени и поудаје сву децу пристиглу за брак.* – Пе́т девојчети́ја и си́н једѝн, сви́ сам ји и[з]жени́ла, сви́ сам ји издоми́ла. До́к зажени́, ја́ и[з]жени́.

и[з]же́ни се свр. *поудаје се једна за другом све колко их је.* – Че́рка ми јо́ш девѐ́ћа, тека́ си седи́ нежѐ́њена, а свѐ́ њо́јне дру́шће се и[з]жени́ше, и ве́ч деца́ во́де за ру́ку.

ижѐ́тина ж *аугм. од ижа.* – Ижѐ́тину смо има́ли голему́, па ле́ти да цр̏кнеш од жѐ́гу, а зи́ми от сту́д.

ижле́ с *дем. од ижа.* – Приправи́мо једно́ ижле́ ус ку́ћу, па си де́да и ја́ ту́ј спимо́, да не сми́тамо на млади́ти.

ижља́к м *пеј. од ижа.* – Празни́ ижља́ци по село́ ко́лко о́ч, брнче́ ко запусте́ли пустиња́ци.

ижље́би свр. *издуби жлеб у дрвету или камену.* – О́чу да ижље́бим ово́ј др̏во ко корита́нце, да си у њѐ́г да́вам зо́б на ја́ганци.

и́жњи, -жња, -жњо *који се односи на ижу, кућни.* – Које̏ је и́жњо, у цр̏кву се не но́си.

ижца́мка несвр. *измољака, мољакањем постигне шта је желео.* – Ка́т по́чне да ца́мка, не мању́је се до́к не ижца́мка кво́ је замисли́л да доби́је.

из предл. *са ОП осиварује различита значења*: 1. *место из кога што изилази, удаљује се или потиче.* – Ја́ сам из Бабу́шницу, а жи́вим у Пи́рот. 2. *припадање, порекло.* – О́н је из Ћи́ринци, а жена́ му је из Данеши́нци, а о́бе вами́лије су из Стрижѐ́вац. 3. *време.* – Ис пр̏ви кра́ј бѐ́ше кро́тка и по́слушна, по́сле се про́мангупира. 4. *начин.* – Во́ли га, ко да вој је из о́ко испа́дал. 5. *узрок.* – Човѐ́к рабо́ти некво́ ис па́кос, по́сле се цѐ́л вѐ́к ка́је.

иза предл. *означује да се нешто налази или десило страга, с друге стране или с леђа онога што је казано ОП.* – Уа́па ме зми́ја ту́ј о́дма иза на́шу ку́ћу, где вој се несѣ́м нада́ла. До́јде иза ме́не па пр̏дне, да испа́дне да сам ја́ пр̏днула, са́мо да ме обру́ка.

иза́бан, -а, -о *изношен, похабан.* – И ја́ сам носи́л то́ј иза́бано капутле́, које̏ су носи́ли и моја́ два́ по́стара бра́та.

иза́би свр. *поквари, похаба.* – Пази́ куде́ сече́ш, и какво́ сече́ш, да не иза́биш сеће̏руту.

изази́вачћи прил. *као изазивач, изазивачки.* – По́гледа ме у вр̏ о́чи и ре́че: Куде́ си, бре́, сопура́не? – и смеје̏ се изази́вачћи.

иза́ка (трп. пр. иза́кан, -а, -о) свр. *уништи, упропасти.* – Каква́ у́бава ко́ла за кра́тко вре́ме изака́мо по ови́ја сне́сени пу́тови. Кво́ мо́ж од њѐ́га да оче́кујеш, ви́диш да је на́чисто иза́кан и остаре́л.

иза́ка се свр. *истроши се радећи тешке послове.* – Човѐ́к до́к је у сна́гу и здра́вје одла́ти ко празна́ ка́ната по пути́шта, а́ка се, а́ка, до́к се на́чисто не иза́ка, по́сле га зари́шкају, и ко да неје̏ ни би́л, ко да неје̏ ни оди́л по́зем.

изалта́ви свр. *деформише, изобличи, поремети.* – Ако те дова́нем, и́ма те изалта́вим од бије̏ње. ⇨ *изълтави.*

изалта́ви се свр. *изобличи се, поремети се.* – И го́дине се изалтави́ше, не ра́ца се кво́ се раца́ло, а поче́ да се ра́ца, за које̏ ми́ несмо́ ни знали́ да посто́ји.

иза́ми се свр. *одвеже се, извуче се из ама.* – Ја́ га заа́мим, о́н се некако́ са́м по се́б иза́ми, и побѐ́гне.

иза̏њђа се свр. *отрца се дугом употребом.* – Јо̏ш се несѣ̏м скроз изањђа̏л, јо̏ш во̏лим да погле̏дам понекоју̏ неве̏стицу, а во̏лим и ка̏д ме̏не погле̏дају.

иза̏њђан, -а, -о *излизан, отрцан, стар.* – Са̏ ни побеџу̏ју сви̏, а и несмо̏ си за ра̏т овакви̏ ћи̏лави и гле̏тави, једни̏ смо ста̏ри и иза̏њђани, а друђи̏ти, што̏ су по̏млади, они̏ гме̏цави, ко каљи̏ште по ћи̏шу.

иза̏пе свр. *изуједа, изгризе.* – Све̏ га изапа̏ла и направи̏ла му модри̏це, да ју запа̏нти.

иза̏рчи *потроши, употреби.* – Зи̏мско вре̏ме, ди̏н и про̏јде некако̏, ал но̏ч ко гла̏дна го̏дина, сељак не зна̏је како̏ да иза̏рчи вре̏ме. Ву̏рдава ве̏ч поче̏ла да се боја̏ти, тре̏бе да ју у̏тутьк иза̏рчимо. Пари̏це се иза̏рче зачѣ̏с, јо̏ш се и не згре̏ју у џе̏п, ве̏ч ји не̏ма.

иза̏стри (трп. пр. иза̏стрен, -а, -о) свр. *окреше лиснате гране да би њима хранио стоку.* – Бра̏ниште ка̏т се иза̏стри бо̏ље напре̏џује. На̏ше бра̏ниште сво̏ иза̏стрено, а који̏ га је изастри̏л не зна̏је се.

изатка̏је свр. *сврши ткање, наткаје доста тога што је започето.* – Очука̏мо гр̏снице на тр̏лицу, очисти̏мо ји сьс гре̏бенци, испре̏домо, уве̏домо у разбо̏ј, и платно̏ изатка̏мо. Кла̏шње изатка̏јемо, па ји вр̏жемо на љуља̏шку, па се љу̏љамо да се исте̏гну. ⇨ *изьткаје.* ➡ *исткаје.*

изьлтави (трп. пр. изьлта̏вен, -а, -о) свр. *в. изалтави.* – Нака̏зано се роди̏ло, Бо̏г га изьлтави̏л. Изьлта̏вене му но̏ђе, па не мо̏ж да о̏ди. Онака̏ је у̏бава, са̏мо вој у̏ста ма̏лко изьлта̏вена.

изьспи се свр. *добро се наспава.* – Ка̏д и̏деш сас о̏вце, мо̏раш ра̏но да се ди̏саш, али о̏не у пла̏дне пла̏ндују у пла̏дниште, и ти̏ и̏маш вре̏ме да се до̏бро изьспиш у дебе̏лу ладови̏ну.

изьтка̏је свр. *в. изаткаје.* – Изьтка̏ла сам две̏ цр̏ђе. ⇨ *исткаје.*

изьткан, -а, -о *саткан.* – Изьткана цр̏га, изьткана сла̏мљача, изьткани јестьци, пр̏тено ли је, ву̏нено ли је, све̏ смо си ми̏ то̏ј саме̏ тка̏ле.

избараба̏ри свр. *учини једнаким, изједначи.* – Мо̏рам да избараба̏рим на̏слество на сва̏ деца̏, да ме не проклињају ка̏д у̏мрем.

избачу̏је свр. *заврши свој ред узимања млека на бачији.* – О̏н је избачува̏л, са̏ је мо̏ј ре̏д да бачу̏јем, а по ме̏н си ти̏.

избьцка свр. *избоцка.* – Пре̏ пече̏ње у цре̏пњу, ле̏б се избьцка с ви̏лицу та̏м-ова̏м, та̏м-ова̏м, да се у̏баво нади̏гне.

избега̏ва несвр. *побегне склањајући се од чега неугодног.* – Љу̏ди ме поче̏ше замињу̏ју, обр̏тају гла̏ву, не̏че ми се ја̏ве, поче̏ше ме избега̏вају ко да сам шу̏гав.

избе̏гне свр. *склони се од чега неугодног.* – Од злу̏ су̏дбину се не мо̏ж избе̏гне.

избезобра̏зи се свр. *постане безобразан.* – Е̏м остаре̏л, е̏м се избезобрази̏л, па поче̏л и унучети̏ја да безобра̏зи.

избеле̏жи свр. *обележи неким знаком свакога понаособ.* – На Ђу̏рђовдьн премузе̏мо о̏вце, а ја̏ганци избеле̏жимо, да си ји позна̏ва овча̏р ако се заме̏шају у ту̏ђе о̏вце.

избеле̏је свр. *постане бео.* – Не вре̏ди да се лѣ̏жем, чи̏м ми је коса̏ избеле̏ла ко белутьк, зна̏чи да сам ста̏р, ја̏ ју несѣ̏м бели̏л, она̏ сама избеле̏ла.

избе̏ре свр. *одабере.* – Избе̏ри са̏мо које̏ су по̏крупне и по̏зреле, па њи набе̏ри да понесе̏ш на деца̏та.

избесне̏је се свр. *избесни се, изгалами се.* – Ти̏ја бесни̏к се не мо̏ж сми̏ри док се не избесне̏је, и све̏ по ку̏ћу не потро̏ши.

изби̏ва несвр. *стално се задржава на неком месту, избија.* – Не изби̏ва ми из гла̏ву куде̏ се де̏ну оно̏љњи на̏род. Петка̏на да је тре̏нер на нећи̏ клу̏б, ти̏ја клу̏б не би избива̏л из пр̏ву ли̏гу.

избѝје свр. 1. *изудара, измлати.* – Избѝли га ко волá у зéље. 2. *ударцем учини да што испадне из чега, да нешто искочи ван.* – Јá кад заглáвим клѝн, не мóж га избѝјеш ни сас пробójац. 3. *прегори или избаци осигурач који обезбеђује безбедан доток електричне енергије.* – Некój почé да ока ý-твнин: Избѝше осигурáчи!

избѝстри свр. фиг. *учини да што буде јасно, протумачи.* – Тýрај за кавé, дóк јá избѝстрим некојé слóво из нóвину, па да ѝдем да намѝрујем стóку.

избѝстри се свр. *постане бистар* (о води). – Кáд на клáденац избѝје грло, по некóлко дьна излáзи сáмо мутељáк, дóк се не избѝстри, да мóже да се пѝје водá од њéга.

избѝчи свр. *уздуж расече тестером дебло на даске или летве.* – Откарáл сам тополóви трýпови на стругáру, да ми избѝче дьће, да шóлујем тéмељ за нóву штáлу.

изблесавéје свр. *постане блесав, поблесави.* – По селá остáл сáмо понéћи изблесавејáл стáрац, а ако и ѝма нећѝ пóмлад, óн се пропѝл, а женѝл се нејé.

избли́жњéва свр. *близни једна за другом све колико их је* (о женкама домаћих животиња). – Нáм свáку гóдину пóвише от половѝн óвце избли́жњéвају.

избљýје свр. *повратити.* – Не вољáје ми здрáвје ѝч, свé квó поједéм и попѝјем избљýјем.

избобóше свр. шаљ. *измлати, избубета.* – Детéнце, áј се смирѝ, да те не избобóшем.

избодé свр. *убоде више пута, или на више места.* – Мáни ми се од глáву, да те не избодéм ко штрк жáбу.

избрѝчи (трп. пр. избрѝчен, -а, -о) свр. *обрије.* – Баштá излéзе ис кýћу премéњен и тазé избрѝчен.

избрѝше свр. *прецрта, учини да што постане чисто, или да нестане из сећања.* – Прецртáше ни, избрисáше ни ко сас гýмицу, ко да и не постójимо.

избрка свр. *помеша мекиње са водом, направи помије.* – Јá сам избркáла помѝје за свѝње, тѝ им сáмо сѝпи, па ји затворѝ.

избрóји (трп. пр. избрójен, -а, -о) свр. *бројањем утврди колико има чега.* – Тýј ме ýјутро избројѝше да сам прéкобројан, сá ми се чѝни: бóље би билó да сам неизбрójен.

избрсти свр. *поједе лишће и младе гранчице.* – Козá је штетнѝк, избрсти свѝ младарѝ, па млáда шýма не мóже да пркне.

избрýка свр. *изгрди.* – Ствáрно ме гáдно ѝзбрука, ал сам си и зарадéл таквó брукáње.

избýа свр. 1. *пракљачом изудара оно што се пере.* – Натóпе се пóкрупни дрињцѝ у рéку, ýзне се бýаљћа и бýа се по дрињцѝти, кáт се ýбаво избýају, врље се у водýту, и пољк сéцају натáм-новáм дóкле се ýбаво не испéру. 2. *омлати сазреле орахе.* – Избуáмо орéси, сá сáмо још да ји збéремо, па смо готóви.

избýди *пробуди све колико их је.* – Свекрва ни рáно избýди, и испрáти на рáботу у пóље, а онá остáне да стасýје по кýћу, и глéда животѝњће.

избýди се *пробуди се један за другим.* – Избудѝмо се, издизáмо се, јá замешá покрѝве и трѝце за мишчетѝја и почé да ји рáним насрéд двóр, кат скркну капѝја, и улéзе некьв човéк с цвѝћери на нóс.

избýлка свр. *напржи кокице од кукурузних зрна.* – Децá ме чéсто зѝми тéрају да им избýлкам бýљће, да се залѝмају.

избýта свр. *изгура.* – Избýтај га надвóр, и затворѝ врáта, да мóжемо на мѝр да вечéрамо.

избутéје свр. *изгуби кавалитет услед дугог стајања, изгуби калоричну моћ.* – Избутéло дрво не дáва топлóту. Дрво којé избутéје сáмо чýри и прáви пéпел. Поткóрњаци напáдли дрва, ѝма да избутéју да не врéде нѝшта. ➞ *извутеје.*

избу́ца се свр. *изјурца се, иживи се.* – Јо́ш му се бу́ца по пути́шта и и́де по седе́њће, јо́ш се неје́ до́вољно избуца́л и намо́мкувал.

избу́чка свр. *избућка сву количину млека ради добијања масла.* – Ди́гнем се, па по де́сет бу́ће млеко́ избу́чкам, па тѣга се́днем ле́б да једе́м. Же́не оста́ну без ру́ће док избу́чкају сво́ пому́зено млеко́.

избу́ши свр. *направи рупу.* – Сас свр̑дел избу́шимо ру́пу у про́цеп где че се ту́ра јер̑м и за́ворња, да те́гље воло́ви.

изва́ди свр. (трп. пр. изваден, -а, -о) *извуче из унутрашњости, наточи.* – Да изва́диш од у́бавуну ређи́ју из мало́то бу́ре, и сушени́цу да му на тѣнко исече́ш, па да ју загре́јеш у ре́лну. У же́шку во́ду у кори́то стро́шим јајце́, и оку́пем дете́, ка́д га изва́дим – дете́ бело́ ко из млеко́ да је изва́дено. Да́до вој изва́деното си́рење што́ сам га би́ла спрема́ла за пи́јац да понесе́ на деца́.

изва́ли[1] свр. *претера у хваљењу, исхвали се.* – Немо́јте да га мло́го изва́лите, да га не уро́чите. Ти́ ко́лко се изва́ли сас твоју́ снау́, ко да са́мо ти́ и́маш сна́у.

изва́ли[2] свр. *истргне из тила и преврне на страну.* – Помогни́ ми да изва́лим ка́менав, да не бр̑нчи насред дво́р.

изва́ли се свр. *легне, опружи се.* – Сви́ нешто́ рабо́те, о́н се изва́ли у ладови́ну, па пе́т па́ре не да́ва.

изва́ља се свр. 1. *постане дебео и округао, нарасте и заобли се.* – И́мамо две́ сви́ње за клање́, ене́ ји изваља́ле се у ко́чину. Ти́кве се роди́ле, па се изваља́ле у њи́ву. 2. *пресамити се од смеха.* – Цу́рца ка́д запри́ча како́ се прове́л на печа́лбу, ми́ се изваља́мо од смеја́ње.

изван предл. *показује да нешто није у границама онога што је казано именицом у ОП.* – Куде́ сви́, ту́ј и ти́, немо́ј да си изван све́т. Јо́ш зоро́м сва́ћи опаса́л редени́к, и во́ди пала́шку, али се нао́де изван село́, да ји ни́ћи не сре́тне кат по́ју у ло́в.

изва́ра несвр. *много пута превари.* – И́звара ме Ми́ћа Милади́нов че ми поза́јми па́ре до Но́ву го́дину да ку́пим пла́ц, ја́ си прода́до бра́ниште, са не́че па́ре, не́ло ми тра́жи пла́цат.

изва́та несвр. фиг. *измилује.* – Реши́л сам да те до́вечер изва́там, не́ч да ми побе́гнеш ко про́шли пу́т.

извашару́је свр. *проведе се на вашару.* – Сви́ че и́демо да извашару́јемо, ра́бота не́ка че́ка.

изведе́[1] свр. *водећи кога учини да изађе однекле.* – Кат се пого́де, бра́т изведе́ мала́ду неве́сту из со́бу, и предаде́ ју де́веру.

изведе́[2] свр. *излеже пилиће.* – Има́ли смо једну́ коко́шку, она́ се сама́ наса́ди, и сама́ изведе́ пилети́ја, ти́ће ју ви́димо во́ди ји по дво́р.

изве́де се свр. *излеже се из јајета.* – Под на́шу стре́ју ла́ставичка направи́ла гње́здалце, па се изве́ла ластавичети́ћа. Бо́ље да се гу́штер изве́л, него ти́ што́ се изве́де, ора́теше му ма́ти. Зе́т да до́јде да око́си, ура́сло окол ку́ћу, зми́је че се изведу́. ➡ *излегне се, испили се.*

извезе́ свр. *заврши везење, заврши украшавање везењем.* – Изве́зла сам на сва́ку снау́ по два́ ча́ршава за кре́вет.

изве́зен, -а, -о *украшен везом.* – Јо́ш чу́вам изве́зен деверсћи́ пешћи́р, који́ сам доби́л на ва́шу сва́дбу.

извете́је свр. *остари, изгуби боју, похаба се.* – Ја́ сам извете́ла, па ми и аљи́нете извете́ле, а и несѣм за бо́ље.

изветре́је свр. 1. *изгуби јачину и арому, изветри.* – Бало́нат неје́ би́л до́бро запи́шен, па вино́то изветре́ло. 2. фиг. *ослаби памећу, исхлапи.* – Сеча́ се, ал не мо́гу да се се́тим, на́чисто сам изветреја́л, го́диневе ми све́ издува́ле из главу́ту. Тека́ је то́ј

кад човѐк изветреје, по̀чне да забора̀вља и кудѐ је пошѣ̀л, а ка̀мо ли куга̀ је сретал ната̀м кудѐ не зна̀је да је пошѣ̀л.

извѐтри свр. *освежи пуштајући свеж ваздух, проветри.* – Што̀ не извѐтрите со̀буту, нѐло се усмрдѐло ко у ци̏ганско па̀далиште.

извѐцба свр. *увежба.* – И ко̀њат му је би̏л извѐцбан, ко што̀ су му и сна̀је билѐ ивѐцбане да ћутѐ и да слу̀шају.

извѐцба се свр. *увежба се, утренира се у неком послу.* – Она̀ се извецба̀ла у тѐј ра̀боте, при њу̀ не трѐбе мло̀го да се му̀чиш.

извѐшти се свр. *постане вешт.* – Извешти̏л се како̀ да кра̀дне, зато̀ј се и загазди̏л, ал нѐче то̀ј тека̀ довѐк.

изви̏ја несвр. *нариче за покојником.* – Изви̏јају жѐне, рѐде ли, рѐде, чѣ̀к и ста̀рци по̀чну да се усмрку̀ју. Коса̀ да ти се ди̏гне на гла̀ву како̀ жа̀лно изви̏ја. ■ **извија̀ње** *гл. им.* – И ку̀ј ни про̀кле, та дојдо̀мо однеку̀д у Лужни̏цу, са свѐ поја̀ње, припо̀вљување, извија̀ње и цврка̀ње! ⇔ *заизвија, приизвија, уизвија се.*

изви̏ка свр. *плачући изгуби вид.* – За мѐн ме нејѐ жа̀л, ал за ва̀с срце че ми се располу̀ти, расту̀жим се па по цѐлу но̀ч ви̏кам, чи̏ни ми се о̀чи сам си извика̀ла по ва̀с. За тѐб сам била̀ ко ма̀чава, они̏ја што̀ па̀зео одлетѐше по далѐћи гра̀дови, ма̀ћу си заборави̏ше, извика̀ си о̀чи за њи̏.

изви̏кса свр. *намаже пастом и изгланца.* – Нама̀же ципѐле с ви̏ксу, па ка̀д ји изви̏кса с чѐтку – онѐ се льшту̀.

изви̏ља̀ се свр. *одрасте, осамостали се.* – Му̀чно до̀к да се деца̀ изви̏ља̀ју, по̀сле им не трѐбемо.

изви̏ри свр. *баци брз поглед иза неког заклона, нагвири.* – Пога̀нац пр̀во неко̀лко пу̀ти изви̏ри из ру̀пу, па по̀сле излѐзне.

изви̏си свр. шатр. *не добије очекивано.* – Ово̀ј ти не да̀м, а и за то̀ј што се на̀даш, и̏ма да изви̏сиш.

изви̏тли свр. *избаци из зглоба, ишчаши.* – Па̀до, па извитли̏ ру̀ку у ра̀мо.

извла̀чи несвр. *вукући приближи.* – Извла̀чимо дрва ис шу̀му до пу̀т, да ни је льсно за товарѐње.

извла̀чи се несвр. фиг. *избегава неку обавезу.* – Немо̀ј са̀мо ти̏ да се извала̀чиш, до̀к сви̏ дру̀ђи запи̏њају.

извлечѐ свр. *извуче.* – Ри̏пне се дѐда, извлечѐ ба̀бу ис крѐвет, и исвр̀љи ју надво̀р.

извлечѐ се свр. фиг. *извуче се, искобеља се.* – Извлѐче се ко ку̀че испод лесу̀, и по̀беже ми.

Изво̀р *село у Лужници;* Изво̀рац, Изво̀рка, Изво̀рче мн. Изво̀рци *етн;* изво̀рсћи, -ска, -ско *кшет.*

извр̀ви свр. *извуче опушу из опанка; извуче конац из игле.* – Неко̀ј ми изврви̏л опѣнци, па не мо̀гу да се обу̀јем. Пази̏ да ми не извр̀виш иглѐте, да се не му̀чи̊м да ји по̀ново навр̀вујем.

изврѐви свр. *изговори, исприча.* – Дојдѐ и на мѐн рѐд, ја̀ извреви̏ кво̀ сам има̀л да врѐвим, па си излѐзо.

извр̀же свр. 1. *повеже све који су за везивање, или што је за везивање.* – На̀тура да̀р на крѐвет на гоми̏лу, и свѐ и̏зврза кому̀ какво̀ трѐбе за на ра̀мо. Извр̀жи ји да не побѐгну. 2. фиг. *изудара мотком.* – Ако у̀знем тоја̀гуву па ка̀д те извр̀жем с њу̀, нема да се сѐтиш ви̏ше за такво̀ нешто̀.

извр̀же се свр. *одвеже са себе упрћену торбу.* – Јѐла да ми придржи̏ш цеди̏лку до̀к се извр̀жем. Ја̀ се поль̀к изврза̀, спушти̏ љу̀љћу на крѐвет, па сѐдо да подо̀јим детѐто.

извр̏жи се свр. *појаве се вржице по телу, постане бубуљичав.* – Нешто̀ га је облази̏ло, зато̀ј се извржи̏ло по ручи̏це, али че про̀јде. Дете̏ зате̏ра бо̀ље, па се извр̏жи по це̏лу сна̀гу. ➞ *извуска се.*

извр̏ља несвр. *избацује.* – Све̏ што̀ не ваља̀је извр̏љај ис ку̀ћу, да ти не сми̏та.

извр̏љи свр. *избаци* – Која̀ попо̀шка је љута̀, извр̏љи̏ ју, ел ју да̀ј де̏ди, о̀н мо̀же љуто̀ да једе̏.

извр̏ндупи се шатр. свр. *легне и ленчари.* – Ми̏ ко̀памо, а о̀н се извр̏ндупи̏л у ладови̏ну. Мо̀јва се извр̏ндупи̏ла у цр̏ђе, го̀спођа, сврљи̏ла шами̏ју, и до̀ пла̀дне се изле̏жује.

извр̏не свр. 1. *окрене унутрашњу старну напоље.* – Ка̀д на ба̀ту омале̏је капу̀т, однесу̀ га при шна̀јдера та га извр̏не, па ја̀ наста̀вим да га но̀сим ко да је но̀в. 2. *окрене према горе.* – На пре̏млаз некада̀ пра̀је бе̏лмуж, а нека̀д у̀зну па они̏ја котљ извр̏ну та раси̏пу млеко̀то, то̀ј тека̀ рабо̀те да не пресу̀шује, и да га ста̀лно и̏ма. У дво̀р смо изврну̀ли седмо̀ра ко̀ла мору̀зу, са тре̏бе да искр̏шимо и олу̀пимо кла̀сови и да ји наси̏пемо у са̀лаш.

извр̏не се свр. 1. *окрене се према горе.* – Ка̀т се ко̀ла извр̏ну, пу̀теви ко̀лко о̀ч. 2. *испружи се.* – Ка̀д бу̀де же̏тва, у пла̀дне ку̀ји куде̏ сти̏гне извр̏не се у ладови̏ну, ду̀шу да повр̏не. 3. фиг. *умре.* – Неје̏ ми до ме̏н, овде̏к да се извр̏нем не би ми било̀ жа̀л, али ми жа̀л за деца̀, она̀, јадничети̏ја, кво̀ че без ме̏н.

извр̏та несвр. *изокреће.* – Немо̀ј да га извр̏таш, кажи̏ како̀ је и̏стин било. ⇔ *заизврта, поизврта.*

извр̏та се несвр. *преврће се.* – На ту̀ј ва̀лтину се че̏сто ко̀ла извр̏тају. ⇔ *заизврта се, попоизврта се.*

извр̏ти̏ (трп. пр. извр̏тен, -а, -о) свр. 1. *избуши рупу.* – Сас свр̏дел изврти̏м ру̀пе, па пре̏ма њи де̏љам же̏гле. На јер̏ањ и̏ма пе̏т ру̀пе извр̏тене сас свр̏дел, по две̏ за же̏гле и ра̀мењаче, и једна̀ насре̏д за за̀ворњу. 2. фиг. *ископа очи.* – Нале̏зал ро̀ј му̀је у со̀бу, о̀чи че ни извр̏те.

извр̏тка свр. *упреде две нити пређе у једну.* – А̏ко неје̏ допре̏ла, и̏та вој се да и ову̀ј пре̏цу извр̏тка, па да на му̀шњиви плете̏ чара̀пе. И̏ма ву̀на од ла̀ни, за то̀лко че се на̀јде да извр̏ткам и исплете̏м по једне̏ рукави̏чће и чара̀пће за унучети̏ћата.

извртоглаве̏је свр. *пошашави, посенили.* – Сви̏ ко̀лко оста̀ли извртоглаве̏ли, које̏ од ста̀рос, које̏ од самоти̏њу, које̏ од ређи̏ју.

извр̏чка свр. *извуче иглу из плетива.* – Кои̏ ми и̏звр̏чка и̏гле ис плете̏ње, тамњ што̀ сам запле̏ла, са̀ мо̀рам да ји навр̏чкам по̀ново

извужди̏ свр. фиг. *одјури.* – Жени̏цата изву̀жда и[з] со̀бу, и ка̀т се вр̏ну, ста̀ви на аста̀л кво̀ је накупува̀ла, а на ба̀буту су̀ну цига̀ре замо̀тане у арти̏ју.

извунда̀ри свр. 1. *испуши цигарету.* – И̏маш ли од цига̀рете, да̀ј да извунда̀римо по једну. 2. фиг. *добије батине.* – Голема̀ је кле̏чка, ал мо̀ж да извунда̀ри.

изву̀ска свр. *ишиба прутом.* – Ри̏пимо се ми̏ па бе̏ж, а о̀н по на̀с, па ни са̀мо шви̏ћка сас пру̀т, ка̀д ни у̀баво изву̀ска, за̀прети да че ни у̀ши исече̏, ако ни јо̀ш једну̀ш ува̀ти да му кра̀днемо кра̀ставице.

изву̀ска се свр. *појаве се вржице по телу, постане бубуљичав* (упор. извржи се). – Нагази̏л на су̀греби, па се све̏ извуска̀л. ⇨ *извускавеје.*

извускаве̏је се свр. *в. изву̀ска се.* – Њи̏ното дево̀јче натковали̏ле ву̀сће, па се сво̀ извускаве̏ло.

извуте̏је свр. *изгуби кавалитет услед дугог стајања, изгуби калоричну моћ* (упор. избутеје). – Др̏вава извуте̏ла па не̏че да горе̏, са̀мо чу̀ре, а пла̀мен не да̀вају.

изга̀зи свр. *газећи изгњечи, изгужва, изломи.* – Лу̀кат не изгази̏мо на вре̏ме, ве̏ч искара̀л проте̏клице.

изгла́ви свр. *извуче кога из какве невоље у којој се заглавио.* – Бе́ше па́дал, па се заглави́л у ра́сову, једва́ га изглави́мо, али је мора́л да лежи́, бе́ше си ки́чму повреди́л.

изгладне́је свр. *осети глад, малакше од глади.* – Це́л дѣ́н ју́римо по ја́ганци, ил по ми́сће, па изгладне́јемо, и једва́ че́камо да ма́ти сту́ри котле́ од вери́ће сас ка́шу, ил качама́к, ил неку́ чорби́цу, да се наку́самo.

изгла́нца свр. *гланцањем учини што светлим, блиставим.* – По́сле ло́в о́бавезно подма́же и изгла́нца пу́шку.

и́згледан, -а, -о *који је добре спољашности, примамљив.* – На́ша снаа́ неје́ бѣ́ш то́лко и́згледна, али је ра́дна и пошту́је ни.

изгле́цује несвр. *гледа молећиво, моли погледом.* – Они́ једу́, а ја́ изгле́цујем да и ме́н ма́лко даду́. Чу наса́дим ло́зје, не́чу да ми деца́ жељу́ју и изгле́цују за грозје́нце.

изгло́цка свр. *изглоће у дем. значењу.* – До́к не изгло́цка све́ кошчи́не у тањи́р, не мању́је се.

изгло́це свр. *оглоће.* – Неће́ни неје́ у́баво изглоца́л кочину́ву, гле́ што́ је ме́со оста́ло на њу́.

изгме́чи свр. *изгњечи.* – Сва́рим компи́ри, па ји с ру́ће изгме́чим у пани́цу, посо́лим, и једе́м с ле́б.

изгња́ви свр. свр *гњавећи, притискајући измени облик чега.* – Ка́д му тека́ до́јде поне́кад, ува́ти ме, па ме до́бро изгња́ви. ⇔ *поизгњави.*

изгња́са свр. *изгњави, испритиска целим телом.* – Одве́ди ју упле́вњу, па ју изгња́сај у се́но, види́ш да то́ј тра́жи.

изгње́чи свр. *испритиска да нешто буде мекше, измрви.* – Изгње́чимо две-три́ гру́ће си́рење, стро́шимо једно́ јајце́ и ту́рамо у ба́ницу.

изгње́чка свр. *дем. од изгњечи.* – Нарендишеш зе́ље, или га си́тно наре́жеш што́ мо́ж на́јситно, у́баво га посо́лиш и изгње́чкаш сас ру́ће.

изгова́ра се несвр. *оправдава се пребацујући кривицу на другога.* – Изгова́ра се да не́је она́ крива́ што́ су се ману́ли, да неје́ ни тела́ да по́јде за ње́га, али да су ју роди́тељи примора́ли.

изгово́ри се свр. *оправда се за нешто пребацујући кривицу на другога.* – Каквого́д да напра́ји ло́ше, изгово́ри се на ме́не, а за добро́ са́мо је о́н за́служан.

изго́ји се свр. *угоји се.* – Изгоји́ла се, па једва́ о́ди, и па́ једе́ ко прова́лена. Па́де им ћи́ша у ресу́, мору́зе че че напра́ве ро́д, зр́на че се у́баво изго́је.

изгори́ свр. 1. *буде уништен огњем.* – И́згоре ку́ћа до те́мељ. 2. *опрљи се.* Прода́вац се некако́ сплете́, гу́рну ру́ће у вуру́нче и и́згоре се. 3. *спаруши се од суше.* – Кра́ставичћете изгоре́ле за води́цу. Не́ма ћи́ша, све́ и́згоре по по́ље. 4. фиг. *жестоко повреди ударецем или речју.* – Ка́[д] те уда́рим, и́ма да те изгори́м. И́згоре ме, ка́д ми ре́че да сам у́јет и при́глупачак. Неје́ се нада́л да чу га изгори́м кад му реко́ да му је та́тко би́л се́лћи апа́ш, ко и о́н што́ је.

изгоро́тина ж *рана изазвана нечим врелим, опекотина.* – Изгоро́тине се на́јбрже ле́че с петлицањи́, ако ји јо́ш и́ма по гради́не. Ка́[д] се запи́јем некуде́, ју́тре на саба́јле са́мо вода́ га́си изгоро́тину коју́ напра́ви ћи́ја у жељу́дац.

изго́сти свр. *угости.* – Са́ изле́зе мо́да и у Лужни́цу да се ка́ни сас каве́ ако ти неко́ј уле́зне у ку́ћу, сас ње́га те зачѣ́с изго́сте, и то́ј ти је, по́напред бе́ше си по на́шћи: пока́не те сас медѣ́к ил сла́тко, а си́пу и ћи́цу, па до́јде и мезе́нце, па се распри́чате натена́ну.

изгости́ра свр. *престане да ужва у чему.* – Изгости́ра ју, и ма́не ју, тека́ једну́, тека́ дру́гу, али че се на́јде и за ње́га нека́, која́ че га сре́ди ко свиња́ раса́д.

изгосту́је свр. *лепо се проведе у гостима.* – Изгостува́мо при че́рку три́ дѣ́на што не мо́ж бо́ље да бу́де.

изгрбаве́је свр. шаљ. *погрби се од силног ленчарења.* – У́зни та нешто́ работи́, че изгрбаве́јеш о[д] то́лко лежа́ње. ⇨ *изгрбави.*

изгрба́ви свр. 1. *постане грбав.* – Остаре́ли, изгрбаве́ли, за ни́шта несу. 2. фиг. *изобличи кога од батина.* – Са́ да ни је жи́в Че́да, па да изгрба́ви сас шта́п ови́ја лопо́ви, ко што́ грба́веше Бу́гари у размирицуту. Бу́ди до́бар да те не изгрба́вим, ти́ зна́ш како́ ја́ грба́вим. Немо́ј с ме́н да се заде́ваш, да те не изгрба́вим.

изгрба́ви се свр. *погури се.* – Изгрба́вимо се од ра́боту, а кат погле́дамо кво́ смо створи́ли, ни́шта, ко́лко да и́ма да једе́мо.

изгрва́ља свр. *искотрља.* – Изгрва́љај де́ду ис кре́вет да не лежи́ ви́ше. Помогне́те ми да изгрва́љам буре́во ис по́друм.

изгрва́ља се свр. 1. *искотрља се.* – Једва́ се у́јутру изгрва́љамо ис кре́вет. 2. *растући заузме лежећи положај.* – Гле́ кољће́ големе́ ти́кве се изгрваља́ле по њи́ву.

изгребе́ (трп. пр. изгре́бен, -а, -о) свр. *захватајући помало испразни до дна.* – Ка́т поси́пујемо гради́ну изгребе́мо буна́р до дно́, али се бр́зо па́ нави́ри. Ма́лечк сам би́л, у коју́ го́дину бѣ́ш не зна́јем, јо́ш сам би́л сопура́н, али се ве́ч слепу́тао по село́ от па́кос на па́кос, сце́пен и изгре́бен.

изгребе́ се свр. *гребући се чим оштрим нанесе повреде.* – И́ма но́кти ко ма́чка, све́ се изгребе́ ка́д по́чне да се че́ша.

изгре́ва несвр. *рађа се сунце на истоку.* – Чи́м се измѣ́кнумо уз бре́г, ете́ га однекуде́ и о́н, а ка́д га видо́, ме́н ко сљ́нце да поче́ да изгре́ва.

изгре́је свр. *роди се сунце.* – Сљ́нце тамѣ́н што́ је изгреја́ло. Седе́ испод шевтели́ју у ра́но ју́тро, јо́ш ни слнѣ́це неје́ изгреја́ло, и ора́те.

изгре́ши свр. *направи више грешака у хитњи и непажњи.* – Куде́ си гледа́ла, и на кво́ си мисли́ла, па си то́лко изгреши́ла у плете́ње, са́ мо́раш све́ да расплете́ш.

изгрми́ свр. фиг. *истреска, испутњи.* – Некакво́ и́згрме на та́ван, тр́чи да ви́диш да неје́ попада́л цре́п.

изгру́ли свр. *ољушти, одваји орах од коре у којој је сазревао.* – Је́ла ми помогни́ да изгру́лимо оре́си.

изгу́бен, -а, -о *изгубљен, психички растројен.* – Оста́доше са́мо зама́јани и изгу́бени ста́рци, да се слепу́тају по село́ ко ку́че без га́зду.

изгу́жви (трп. пр. изгу́жвен, -а, -о) свр. *изгужва.* – Куде́ си се завира́л, та си то́лко изгужви́л панталонете? Сћи́та се по пу́тишта зара́сал у ко́су и бра́ду, штро́кав, сце́пен и изгу́жвен, да те је жа́л да га погле́даш.

изгу́ли (трп. пр. изгу́лен, -а, -о) свр. *огули кожу.* – Све́ ји бе́оше изгули́ли и раскрвави́ли, а неко́лко и удави́ли. Пред ме́н се одједну́ш по́јави погуре́на при́лика у изгу́лен кожу́в с бра́ду ско́ро до по́јас.

изгу́ли се *повреди се гуљењем коже са дела тела.* – Грана́та пу́че на педесе́ ме́тра од ме́не, ја́ се ри́пну да бе́гам кроз бра́ниште, све́ се сцепи́, све́ се изгули́, од тѣ́г поче́ да дрктим, не мо́гу ложи́цу да донесе́м до у́ста.

изгу́ра свр. *гурањем примора кога да се удаљи.* – Пољ́к, пољ́к изгура́ше ме ис ку́ћу у по́мо́ћно оделе́ње, да им не сми́там, а́ко сам ја́ ту́ј ку́ћу направи́л.

изгусти́ра свр. шатр. *изгуби вољу на кога или што.* – Изгустира́л ју, па ју ману́л, а мо́ж је и обр́нуто, то́ј си они́ зна́ју.

изда́ва несвр. *издаје, одаје.* – Који́ дру́гог изда́ва, сам се́бе изда́ва.

изда́ва се несвр. *показује се другачијим него што јесте, преувеличава себе.* – Ако и́ма Бо́га, а чи́ни ми се да спи́ негде́ у ладови́ну, не́к се ма́лко мр́дне сас ду́пе, и не́к обр́не те́втерче, не́к ви́ди кво́ пи́ше у ње́г, несѣ́м му га ја́ писува́л, ови́ја овде́ што́ се изда́вају за Бо́га на́јвише ни зајеба́ше.

изда́де свр. *прокаже, открије.* – Немо́ј да ме издаде́те да сам ви ја́ каза́ла како́ ји му́ж зате́кал на гоми́лу у пле́вњу. ➞ *одаде.*

изда́нгуби свр. *улудо пређерда време.* – Це́л дѣ́н издангуби́мо у ни́шта, ти́ће се отседе́мо ко недѣ́гави.

издару́је свр. *издарива све који треба да се дарују.* – Пр̏во се при́јетељи сло́же и догово́ре, по́сле дова́те дево́јку за цупу́шке, па ју во́де та вој ку́пе преме́ну, и напра́је сва́дбу, издару́ју се ку́мови, старо́јкови, све́кар, свекр̏ва, ро́дови це́ли.

издѣ́не свр. 1. *издахне.* – Сту́д па боли́, ка́д издѣ́неш, пу́ши ко стро́шен ћу́нац. 2. фиг. *умре.* – Бобо-Добри́ја издѣ́нула, смири́ла се, си́рота, да се и она́ одмо́ри.

издебе́ли се свр. *угоји се, удебља се.* – Свињава се издебе́ли, а јо́ш же́га, ра́но за клање́.

изде́ва свр. *посклања на више места, затури негде.* – Мо́рам да изде́вам овце́ве негде́, вајда́ голема́ ви́ше од њи́ не́ма, са́мо ја́гње што́ мо́же јо́ш да се продаде́, па и оно́ на по́чек, не за гото́во.

изде́ва се свр. *удаљавајући се склања се од каквих неприлика.* – Оградиса́ли смо на́чисто, са́ куде́ це изде́вамо. Где́ че се изде́вамо од мртавци́, од живи́ и овака́ и онака́.

издеја́ни се свр. *избори се, победи неку невољу.* – Јо́ш деја́ним сас рану́ за сто́ку, али те́шко да чу се издеја́ним до мла́ду тра́ву.

издекле́мује свр. фиг. *исприповеда, посаветује.* – Кад га чове́к сре́тне на пу́т, не мош се ратоси́ља од ње́г док му ови́ја не издекле́мује све́ кво га је снаоди́ло ти́ја дни́. И си́ноч сам му издекле́мувал какво́ да ора́ти ка́т по́чну да га запи́тују оди то́ј што се деси́ло у на́шу ку́ћу.

изде́ли свр. *подели свакоме шта му припада.* – Си́нови запе́ли да се де́ле, и тра́же да изде́лим има́ње, да си сва́ћи зна́је де́л који́ че му припа́дне.

изде́ља свр. 1. *одеља све што је за дељање.* – Издељамо гре́де све́ ко́лко ни тре́бу. 2. фиг. *изудара.* – Деца́ тре́бе поне́кад да се изде́љају, да не ра́сту у́криво.

изде́ре се свр. *сурово викне.* – Не́ма ве́чер да ми се не изде́ре, па си о́н за́спи, а ме́не це́лу но́ч сѣ́н не ва́та.

изди́гне свр. *мало подигне.* – Неве́ста нако́њче изди́гне три́ пу́ти, па га ма́лко пљесне по образ, па га по́сле цу́не и даде́ му да́р.

изди́за свр. 1. *дигне једно по једно, распреми постељу.* – То́ј ју́тро ди́же се она́ по́рано, и́здиза по со́бе, па а́јд надво́р да нара́ни живи́ну. 2. фиг. *уздиже, велича кога.* – Изока́л о́н сви́ писа́тељи, да ви́де како́ ји о́н издиза, и како́ чу́ва њи́не књи́ђе, ал ни́кој му неје́ дошѣ́л. ⇨ *издиѕа.* ⇔ *поиздиза.*

изди́за се свр. 1. *подигне се, устане.* – Обедува́ше, напи́ше се студену́ води́цу и издиза́ше се да ко́пају. Ју́тредан се издиза́ше саба́јле, постаса́ше прекај сто́ку, па се́доше да је́дну. 2. *горди се, кочопери се, уздиже се.* – Они́ја што́ у́баво у́чеоше, и чији́ се роди́тељи изди́ѕаоше сас њи́, са́ ји не́ма ни́где, отишли и заборави́ли на роди́тељи. ⇨ *издиѕа се.*

изди́sa свр. *в. издиза.* – Сва́ћи не́ка си изди́sa њиго́ве цр̏ђе, не́че ни́ћи ни́коме да и́де по ду́пе па да му наме́шта кре́вет.

изди́sa се свр. *в. издиза се.* – На Бѣ́дњи дѣ́н се сви́ изди́sамо саба́јле, и на́јстар у ку́ћу и на́јмладо дете́ и́ду у шума́к да о[т]цечу́ бѣ́дњак. Ка́д о́ди, све́ се изди́sa на пр̏сти. Изди́sa се ко ку́с петѣ́л на кро́в, ко да не зна́мо који́ је. Изди́sa се ко вѣшка́ на ти́л.

изди́ја свр. *задиха се па једва савлада узбрдицу.* – Мло́го при́прто, једва́ издија́мо нанаго́р.

изди́ми свр. фиг. *попуши цигарету, или испуши лулу.* – Ја́ сам се наживе́л, мо́ж и по́виш не́го што́ сам заслужи́л, а ти́ причекни са́мо да изди́мим лулу́ву, греота́ би било́ у́бав дува́н да оста́не тека́.

изди́нствује се свр. *спреми на пари у поклопљеном суду, издинста.* – Ме́со је на́јблаго ка́т се изди́нствује на па́ру и на ти́ју ва́тру.

изди́ра се несвр. *издире се.* – И́спрве не ди́заше ру́ку на ме́н, са́мо се изди́ра, уо́ка се це́лу малу́ размѝри. Ја́ сам на́јмлад, па се сви́ изди́ру на ме́не.

изд̥ли́би свр. *издуби.* – Сас глето́ изд̥лѝбим кори́тенце, па си у ње́г ра́ним ја́ганци.

изд̥лѝбне се свр. *издуби се у дем. значењу.* – Ољу́ште се ја́буће, изд̥лѝбне им се сре́дина, и напу́не се сас меша́вину од шиће́р и мле́вени оре́си, и испечу́ се.

и́здльбин прил. *из дубине.* – Ка́т Сре́чко засвири́ у дуду́к, и́здльбин па и́здолек, ту́жно па тѣ́нко, па до не́бо, ме́н ми се нешто́ у меши́ну сте́гне: јебе́м те живо́те, це́л ве́к рабо́тиш, а ни́шта не́маш. Од дрва ди́гал ру́ће, о́гањ му не тре́бе, још га нешто́ и́здльбин гре́је.

и́здолек(о) прил. 1. *из даљине, с велике удаљености.* – И́здолек си видо́ ма́ћу, ћи́ма ми да бе́гам ната́м, да не прио́дим, а ја́ све́ комто њу́. – Ка́т се гле́да и́здолеко, чи́ни се да је сасви́м ста́ра и погрбена. 2. *говори заобилазно, двосмислено.* – Немо́ј да му о́дма казу́јеш за кво́ си дошѣ́л, нело почни́ и́здолеко, да га не пресече́ш. ⇔ *поиздолек.*

изд̥о́ми свр. *изведе на пут, окући.* – Пе́т девојчети́ја и си́н једѣ́н, сви́ смо ји и[з] жени́ли, сви́ смо ји издоми́ли.

издоно́си свр. *донесе све што треба да донесе.* – На Свети-Јова́н Биљобе́р девојчети́ја се ди́гну ра́но, и и́ду да бе́ру цвѣ́ће и лекови́те тра́вће, и издоно́се до́м, па ви́ју ве́нчичи да ји ока́че на вра́та. ⇔ *поиздоноси.*

издоо́ди свр. *дође један за другим, сви који треба да дођу.* – Издоо́ди́ли ма́јстори, растури́ли ста́ру ку́ћу и но́ву направи́ли, све́ за једно́ ле́то. Ја́ си зна́м оно́ј ста́ро, па ми мера́к што́ се она́ј деца́ укити́ла, и што́ издоо́ди́ла у коле́ду.

издр̥ди́ње свр. *избрбља, излупета свашта.* – Напи́је се, па издр̥ди́ње све́ кво́ му па́дне на па́мет.

издри́бла свр. шатр. *превари, надмудри.* – Она́ мисле́ла ме́н че издри́бла, ко з дру́ђи што́ је работи́ла, али се га́дно преварѝла.

издрко́тина ж фиг. вулг. *подлац, људски шљам.* – Ти́ја издрко́тина и голои́гра са́мо гле́да кога́ да зајебе́, њему да је добро́, сви́ дру́ђи не́к се је́бу.

издр̥ља свр. *заврши дрљање, подрља.* – Ка́т се се́ме ту́ри у́зем, издрља́ се њи́ва, и че́ка се и мо́ли се Бо́г да даде́ ћи́шу, да зр̥но пу́шти кли́цу.

издр̥нка свр. *зазвецка, зазвони.* – И́ди ви́ц от кво́ се уплаши́ше о́вце, па то́лко идрнка́ше зво́нци и клопотари́.

издр̥ња свр. *изблебеће, излупета свашта.* – Немо́ј мло́го да др̥ња́ш, да не издр̥ња́ш нешто́ које́ мо́же ску́по да те ко́шта.

издро́би свр. 1. *измрви, уситни.* – Síвра се пра́ји од мору́зно бра́шно и во́ду, па се уђипи́, и ку́са с ложи́це, а мо́же да вој се издро́би и некоја́ попо́шчица. 2. фиг. *смрви од батина.* – Ако те ува́тим, и́ма те издро́бим, да те ни з гребу́љу не́че мо́гу да згребу́.

издру́са свр. *иструцка.* – Аутобу́с ме и́здруса, пу́тници ме изгази́ше, врну́ла сам се по́болна не́го ка́т сам пошла́.

изду́ва свр. *ваздух струјањем прочисти што.* – Сеча́ се, ал не мога́ да се се́тим, на́чисто сам изветреја́л, го́дине ко про́маја ми све́ издува́ле из гла́ву.

изду́ва се свр. фиг. *проведе се, провесели се.* – Сва́ћи поне́кад тре́бе да се изду́ва, да забора́ви му́ће које́ га прити́скају.

изду́вчи свр. *избуши, просврдли.* – Издувчи́ са́мо ко́лко тре́бу ду́ће, немо́ј суде́ да бу́шиш.

издудњи́ свр. *престане да грми, истреска.* – Не бо́ј се, оно́ че дудњи́, дудњи́, па че издудњи́.

изду́је се свр. 1. *надигне се, нарасте.* – Ба́ница се ту́ри у ре́лну да се пече́, ал ако је о́гањ си́лан, она́ се о́дма изду́је, и напу́ни тепси́ју. 2. *испусти ваздух, спласне.* – Изду́ла му се ло́пта, пробуши́л ју негде́, па са́ тра́жи дру́гу да ку́пимо. 3. *пређеде се.* – Изду́мо се од једе́ње и пије́ње. 4. *угине од надуна.* – Кра́ва му прије́ла мла́ду дете́лину, па се изду́ла и цр̀кла. О, изду́ле се, дабо́гдал, ка́т сте такве́ неза́сите.

изду́ма свр. *изрекне, изговори оно што није требало.* – Залете́ се, па се издума́ и кво́ требе, и кво́ не тре́бе, са́ ми се смеју́ по село́.

изду́њ̀ра се свр. *наспава се.* – Издуњ̀а́ло се дете́то, нешто́ си при́ча, и засми́ва се по кре́вет.

изђи́не свр. *погине савако ко није могао да се спаси.* – Отка́раше ји, и сви́ изђину́ли та́м некуде́ по Бо́сну. Овде́ ис Сураче́во су шесна́јес ду́ши изђину́ли у једн̀ дн̀.

изеде́ (рад. пр. изе́л, -а, -о; имп. изе́ц – изе́чте) свр. 1. *поједе.* – Изе́де га ба́ба, кн̀в ми је у́бав му́ж поста́л. На́јгора свиња́ на́јбољу ја́буку изеде́. Ко́лко му даде́ш, то́лко изеде́. Изе́л це́лу гру́тку си́рење, и јо́ш му ма́лко. Задева́л се, али си и изе́л ћоте́кат, са́ му кри́в ђа́вол. Изе́ц си кома́тат, да те не преба́рају деца́. Изе́чте неку́ пра́скову, гле́ кве́ су кру́пне и у́баве. 2. *уједе.* – Јорди́чку уапа́ла змија́ за но́гу, па ју Стано́мир питу́је преко пло́т: – Куде́ те изе́де змија́, Јордо? (’где’ те ујела) – Иза ку́ћу, ба́те! – А́ма за кво́ те изе́де? (за ’шта’ те ујела) – Ма́ за ца́бе ме, бре́, изе́де. (’ни због чега’ ме ујела). 3. *жестоко напакости.* – Ми̇ћа ни изе́де, та се с Миладе́на растави́мо, а са́ и не и́де да ви́ди како́ му се башта́ му́чи са́м у че́три зи́да.

изеде́ се свр. фиг. *насекира се, ослаби због брига.* – И́зеде се ко ме́сец, стану́ла ко вѐђа због то́га бесни́ка.

изедо́тина ж *нешто што ће бити у сласт поједено.* – Чорби́цава ти добра́, мири́ше на изедо́тину.

изе́кла свр. *исхекла.* – Изекла́ла сам на сва́ку че́рку по чаршо́в, да и́мају у́спомену од ме́н. Моја́ че́рка изекла́ла пеше́с миљети́ја.

изе́лица м/ж *који се не може засити.* – Ти̇ја изе́лица се не мо́же заси́ти, ко́лко му даде́ш, то́лко изеде́.

и̇земак м 1. *младица која је потерала из пања, или из корена живога стабла.* – На́јбољ крива́г се пра́ви од и̇земак. Шљива́р мо́ра да се чи̇сти од и̇земци, да се не ушу́ми, и да преста́не да ра́ца.

изе́мчес, -та, -то *витак, танак.* – То́дор бе́ше на́јубав мо́мак у Стрижѐвац, висо́к, изе́мчес, не́ма која́ га дево́ђа, а и неве́стица, неје́ кри̇шом погледа́ла.

изе́мчи свр. фиг. *тресне о земљу, сравни са земљом.* – Немо́ј ме изази̇ваш, ако те ува́нем и́ма те изе́мчим.

изе́ца м/ж *халапљивац.* – Тија́ изе́ца се не наји̇да, ста́лно гла́дан, ко гла́дна го́дина.

и[з]забора́вља свр. *позаборавља, погуби из сећања.* – Све́ кво́ сам знала́, ја́ сам и[з]заборавља́ла, ви̇ше не па́нтим ни кво́ сам јуче́р јѐла.

и[з]здраву́је се свр. *испоздравља се са свима.* – Дошѝл Миро́слав у село́ да пече́ рѣ̀и̇ју, па прича: – Једва́ се довле́ко, и́ма једна́ ста́ница на пу́т где́ ме пречеку́ју ро́днине, другари̇ и прија́тељи, па са́мо до́к се и[з]здраву́јемо и исцеливу́јемо тре́бе вре́ме.

и[з]зи̇ми свр. *прегура зиму, презими.* – Че мо́ж ли да и[з]зи̇миш сас дрва и сас рану́ до про́лет.

изsавни̇ свр. *изјечи.* – Тупа́н би̇је, насред сока́к о́ро, ка́т Сре́чко уда́ри сас маљи̇цу, оно́ ти меши̇на изsвни̇. ⇨ *изsьвни.*

изsа́нsа свр. *оштети, похаба дугом употребом.* – Куде́ сте то́лко изsанsа́ли каза́нат, ко да је би̇л на Со́лунсћи фро́нт. ⇨ *изsьнsа.*

изѕьвни́ свр. *в. изѕавни.* – За́пне се па кат пр̏дне – изѕьвни́ ко у ка́цу, а по́сле ме́н на́бецује да сам ја́ пр̏днула.

изѕьѣѕа (трп. пр. изѕьѣѕан, -а, -о) свр. *в. изѕанѕа.* – И чове́к се изѕьѣѕа ка[д] ду́го трајѝ, та ка́моли не́че ства́р. У једьѣн кра́ј зака́чена за мерте́к пот ћеремѝде висе́ше по́големшка ше́рпа, бе́ше а́рно изѕьѣѕана и изљу́скана.

изѕьмби свр. фиг. *изудара, премлати.* – Ако те ува́тим јо́ш једну́ш у моје́ ло́зје, чу те изѕьмбим.

изѕе́бне свр. *озебне, смрзне се.* – Кла́дете о́гањ, изѕе́бомо ко компирѝ.

изѕр̏не свр. *извири, појави се.* – Што́ нећѝ па́метан не изѕр̏не из гро́бишта, и да им по́каже кво́ је та́м го́ре.

изѕр̏та несвр. *извирује.* – Покрѝје се преко гла́ву, па саде́ с једно́ о́ко изѕр̏та, да вѝди кво́ се рабо́ти по со́бу.

изѝгра свр. 1. *играјући доведе игру до краја.* – Пуштѝ га не́к изѝгра до кра́ј, по́сле га те́рај да ѝдете куде́ ви је во́ља. *2. нечасно поступи са киме.* – Све́ сам му ве́ровала, а о́н ме ѝзигра, о́срамоти и о́стави.

изѝгра се свр. *довољно се наигра.* – Дете́ ка́т се у́баво изѝгра, по́сле у́баво поједе́, и бр̏зо за́спи.

изигра́ва несвр. *нечасно поступа са киме.* – Несьм то́ј прича́ла, немо́ј ме изигра́ваш сьг у моје́ педесе́ и осо́м го́дине.

изигра́ва се несвр. *нечасно се односи према коме.* – Поче́ше се мо́јата бра̏ћа и се́стре изигра́вају сас ме́н, поче́ше ме о́кају „пре́кобројни“.

изѝда несвр. *једе у више навраата док све не поједе.* – Неје́ лу́д онѝја којѝ изѝда де́вет зеља́ника, лу́д је онѝја којѝ му ји да́ва.

изѝде свр. *избије, појави се, нешто несвакидашње.* – Не́ма, не́ма па тѝће у њѝну ку́ћу изѝде калабаљ́к, ока́ње и тепа́ње, це́л комшиљ́к ѕвве́ре до́к се смѝре.

и[з]зѝми свр. *изађе из зимског периода, превали зиму.* – Зазимѝмо и с ма́лко др̏ва и с ма́лко рану́ за сто́ку, како́ че и[з]зѝмимо не зна́м.

изистѝнсћи прил. *на изистински, истинити начин, истинито, стварно.* – Задр̏са ме ку́че за но́гу, на́ше си ку́че, али се са́мо ѝгра, неје́ изистѝнсћи да о́че да ме а́пе.

изѝшка свр. *отера некога вичући „иш“.* – Да бу́деш добра́ према му́жа, али и према све́кра и свекр̏ву, да те не изѝшкају, овде́ ти вѝше врта́ње не́ма.

изја́гњи се свр. *свака овца се ојагњи кад јој дође време.* – Преко́ зѝму у́јутру пуштѝш ја́гњишта да сѝсају, по́сле ји одлу́чиш и даде́ш на о́вце зо́б, ка́д поједу́ зо́б тѝ одвојиш са́мо које́ су се изјагњѝле, па њѝм ту́риш о́таву, а на оста́ле ту́риш шу́му да бр̏сте.

изјаду́је свр. *истугује из неког разлога.* – И мѝ изјадува́мо како́ то́ј да ви се де́си, ма́ и повѝкамо, неје́ ша́ла: до́јде неко́ј, па ти обѝје ку́ћу, и у́зне све́ кво́ му се свѝди!

изјало́ви се свр. 1. *престане да рађа као пре, постане јалов.* – На́ше њѝве се ско́ро изјаловѝле, нѝкад им се не вр̏ља ђубре́нце. 2. фиг. *не остваре се очекивања.* – Све́ на кво́ сам се нада́л, све́ ми се ѝзјалови у живо́т.

изја́ри се свр. *свака коза донесе на свет јаре.* – Чу́вамо пеше́с козѝце, и све́ се изјарѝле, једне́ близнѝле, једне́ тројанѝле.

изједампу́т прил. *нагло, у првом покушају* – Изједампу́т га о́бори, јо́ш несу́ ни поче́ли да се бо́ре. Ја́ му напу́ним ча́шу, о́н ју изједампу́т попѝје, и па́к ју ту́ри пред ме́не.

изјечѝ свр. *зачује се јека.* – Не́ма-не́ма, па изјечѝ, а нити зна́ш кво́ јечѝ, ни одо́кле јечѝ.

изјула́ри свр. *скине улар говечету.* – Изјуларѝ кра́ве, па ји ука́рај у шта́лу и да́ј им се́но.

изјула́ри се фиг. *ослободи се стеге.* – Дете́ мо́раш да сте́саш до́к се не изјула́ри, по́сле је ка́сно.

изју́ши се свр. *препуни се.* – У шивоње́р наду́плене ване́ле, блу́зе, чара́пе, му́шће и же́нсће, пу́н, изјуши́л се. Ка́д је у́бавао те́сто, тепси́ја се изју́ши, а ба́ница се зажл̥ти, и одво́ји од су́дат.

изла́ди свр. *охлади, расхлади.* – А́јдете на лубени́цу, у́баво сам ју излади́ла пот чешми́цу.

изла́ди се свр. *охлади се.* – Оста́вим во́ду у ко́ву при буна́р да се но́чу изла́ди, па ка́д ју у́јутру пљу́снем на лице́, о́дма ме расѣ́ни.

изла́зи несвр. *изилази.* – Бо́лка на ко́ла доо́ди при чове́ка, а́ли на и́глене у́ши изла́зи из ње́га. Пре́кара ту́ј зи́му, ка́т се за́пролети, о́на се ма́лко о́прави, поче́ да изла́зи пред вра́та, и пома́лко да о́ди по дво́р. ■ **излазе́ње** *гл. им.* – Дошла́ деца́ из гра́д, и реши́ла да им напра́је купа́тило у ку́ћу, да се не му́че ви́ше окол купа́ње и излазе́ње понадво́р. Ми́ смо у вр̥ село́, па га́дно за излазе́ње при на́с зи́ми.

изла́је свр. *залаје и престане.* – Излаја́ше пце́та, до́к ја́ да изле́знем ис ку́ћу, она́ се уђута́ше.

излапаве́је свр. *излапи, посенили.* – Кат чове́к излапаве́је и онемоћне́је, бо́ље да га не́ма. ⇨ *излапеје.*

излапе́је (рад. пр. излапеја́л, -а, -о) свр. *в. излапавеје.* – Чове́к остаре́је, па излапе́је, па поста́не го́ри о[д] дете́. Позна́ваш ли ме, деда-Јеле́нко? – Па несѣ́м то́лко излапеја́л, и ба́бу сам ти некада́ познава́л.

излапе́л, -а, -о *заборавaн, сенилан.* – Са́ ви́дим да сам треба́л да га ре́пнем сас ову́ј сеља́чку песни́цу по излапе́луту ти́нтару, да га зачѣ́с раста́вим сас живо́т.

излапо́тина м/ж пеј. *стара особа.* – По села́ оста́ле само излапо́тине да се слепу́тају ко кр̥не кра́ве, млади́ња побе́гла на вре́ме.

изла́стри свр. 1. *окреше све гране на једном дрвету* (упор. искастри). – Даньс изластри́мо полови́н бра́ниште, ју́тре чемо дру́гу полови́ну.

изла́ти несвр. *излиће, летећи напушта гнездо.* – Ода́вна се изле́гла пилети́ћата, тре́бе ве́ч да по́чну да изла́те ис поло́г.

изла́ти се нсвр *залиће се, брза на речима и у поступцима.* – Изла́ти се ко овѣ́н, али че му неко́ј учу́ка ро́гови. Че́сто прекарда́шиш, изла́тиш се у орату́, по́сле ти ђа́вол кри́в.

изльже свр. *слаже, превари речима да оствари неки циљ.* – Ту́ј сам се уда́ла, ту́ј ме изльга́ли ка́т сѣ́м била́ мла́да. Ако коза́ льже, мо́ж и ро́гови да изльжу. Нећи́ умеје́, изльже и не тре́пне. ⇔ *поизльже.*

и́злько прил. *лагано и поступно.* – Пр̥во излько набивај кли́нат, по́сле мо́же и по́јако. ⇔ *поизлько.*

изле́га се несвр. *излеже се, испиљава се.* – Расквацала ни се једна́ коко́шка, па о́кну Ве́цка комши́ју да ју о́н наса́ди, од му́шку ру́ку се бо́ље изле́гају пилети́ја.

изле́гне се свр. 1. *излеже се из јајета, испили се* (упор. *изведе се*). – Ода́вна се изле́гла пилети́ћата, тре́бе ве́ч да по́чну да изла́те ис поло́г. 2. фиг. *роди се.* – Који́ се куде́ изле́гне, ту́ј во́ли и да си у́мре.

изле́гује се несвр. *излежава се, ленствује.* – Ја́ се јо́ш изле́гујем по кре́вет, а Петка́на јо́ш кьт-када́ изле́зла, и намира́ва сто́ку. ⇨ *излежује се.*

изле́жује се несвр. *в. излегује се.* – Несѣ́м ни ја́ рабаци́ћи ко́њ, па са́мо ја́ да те́гльим и се́цам, а ви́ да се изле́жујете. По це́л дѣ́н се изле́жују по шльивари́ у ладови́ну ко бе́гови, јо́ш тра́жие и једе́ње да им се однесе́ та́м.

изле́зне свр. 1. *изиђе.* – Закльучи́ли ме у ку́ћу, па не мо́гу да изле́знем до́к се не вр̥ну. Не мо́ж се из со́бу изле́зне од сне́г. На змију́ ка́т се прите́па, она́ сама́ изле́зне

на вр̏вину. 2. *изађе, роди се* (о небеским телима). – Че по̏јдемо ка̏т сљ̏нце изле̏зне. Не̏ма да се ле̏га до̏р звезда̏ не изле̏зне, што̏ ју зове̏мо Зорња̏ча.

излеку̏је свр. фиг. *батинама научи кога памети.* – Же̏но, ма̏лко да се сми̏риш, јер ако те ја̏ излеку̏јем с тоја̏гу, дру̏ђи лека̏р не̏че да ти тре̏бе.

излеле̏че свр. *изненада почне да лелече.* – За̏врши и деда-Бра̏нко, излелеча̏ше му че̏рће и сна̏је одо̏цутра соба̏јле.

изле̏пи (трп. пр. изле̏пен, -а, -о) свр. *премаже, покрије какву површину лепећи што по њој.* – Дво̏р бе̏ше голе̏м, огра̏ден сас о̏граду од непе̏чену ци̏глу, изле̏пену сас каљи̏ште, и окре̏чену у бело̏.

излетво̏ше свр. 1. *искује летве пре покривања крова.* – Поставѝмо ро̏гови и исковѝмо гре̏де, ју̏тре са̏мо да илетво̏шемо и покри̏јемо с цре̏п, и кро̏в гото̏в. 2. шатр. *изудара летвом.* – Мрзѝ га да рабо̏ти, али ако сле̏знем от кро̏в с једну̏ ле̏тву, па га излетво̏шем, бр̏зо че му се прирабо̏ти.

излетѝ свр. *изађе однегде летећи; нагло се удаљи трчећи.* – Излете̏ше моја̏ пилетѝћа, моја ластавичетѝћа, и разлете̏ше се по бе̏ли све̏т, а ја̏ и де̏да оста̏домо самѝ.

излетѝ се свр. *пренагли, каже нешто што није требало.* – И̏ма језѝк по̏брз от па̏мет, че̏сто се излетѝ, па ка̏же не̏што које̏ ни у сљ̏н не би смеја̏л да ка̏же.

изле̏чи свр. *ослободи кога болести, врати коме здравље.* – Мо̏ре, ако у̏знем једну̏ мо̏тку, зачљ̏с чу те изле̏чим, зна̏м ја̏ ту̏ј твоју̏ бо̏лку до̏бро. ➞ *олечи.*

излѝпче свр. *лише свако кад му дође време.* – Да не вѝде аѝр од од те̏ј па̏ре које̏ сам чува̏ла за у̏коп, дабо̏гдал свѝ да излѝпчу пред ме̏н ма̏кар једљ̏н дљ̏н. (клет.).

излѝтачћи прил. *трком, трчећи, изатрке.* – Овно̏ви се боду̏ излѝтачћи, залету̏ се по здваатрѝјес ме̏тра једљ̏н отуд, једљ̏н одову̏д, па ка̏т се уда̏ре з гла̏ве, оно̏ изјечѝ, и све̏ тека̏ до̏к онѝја којѝ је по̏слаб не побе̏гне.

ѝзличит, -а, -о *посебан, неконвенционалан, на своју руку.* – Она̏ је ѝзличита жена̏, о̏че да је све̏ на њо̏јну ру̏ку, да бу̏де како̏ она̏ ка̏же. На̏ступи некакво̏ ѝзличито вре̏ме, ил је зима̏, ил је лето̏, тре̏ћо не̏ма.

изломо̏ти свр. *избрбља, измрмља нешто нејасно.* – Коме̏ се неје̏ десѝло да некво̏ изломо̏ти, па се по̏сле а̏пе за језѝк. По̏п некво̏ изломо̏ти за пе̏шес мину̏та, ту̏ри па̏ре у це̏п, и пре̏јде на дру̏ђи гро̏б.

изло̏че свр. фиг. *попије халапљиво.* – Не̏ма да пѝју, не̏ло ло̏чу, и не дѝsају се од аста̏л, до̏к све не изло̏чу кво̏ је изне̏сено за пије̏ње.

излувтѝра свр. *проветри, излуфтира.* – Што̏ не излувтѝрате со̏буву, учурѝло се ко ка̏т се у ѝжу накладу̏ сѝрова дрва.

излувтѝра се свр. *проветри се, излуфтира се.* – Довлечу̏ се те̏ј пијанду̏ре, па ло̏чу, пу̏ше, подрѝгују, прде̏, убазде̏ ку̏ћу, да не мо̏ж по̏сле трѝ дљ̏на да се излувтѝра.

излуде̏је свр. 1. *помахнита, постане сасвим луд.* – Приработѝла ми се она̏ја ра̏бота, па чу излуде̏јем. Кра̏вава се узнемирѝла, тра̏жи бѝка, па че излуде̏је. 2. фиг. *донесе обилан род, роди ненормално много.* – Нађубрѝмо њѝву, а па̏де и ћѝша ка̏д је на̏јпотребна, па мору̏за буја̏је, че излуде̏је од ро̏д.

излуде̏је се свр. *излудира се, иживи се.* – Неје̏ се излудува̏л у мла̏де го̏дине, па са̏ бу̏ца по седе̏ње ко неувѝјен бѝк.

излу̏чи свр. *издвоји јагњад од мајки после подоја, или периода дојења.* – О̏вце се изја̏гње и очу̏ву ја̏ганци, па куде Ђу̏рђовдљ̏н излу̏чимо ја̏ганци на једну̏ страну, о̏вце на дру̏гу.

изљудѝ се свр. *престану да буду добри људи, рашчовече се.* – Какво̏ вре̏ме, таквѝ и чове̏ци, изљудѝло се то̏ј у данљ̏шњицуву, ко лу̏к ка̏т се у проте̏клице претво̏ри, па не̏је вѝше за једе̏ње.

изљу́ска се (трп. пр. изљу́скан. –а, -о) свр. *испуца се глеђ или емајл од ударца.* – Шерпе́тината се изљуска́ла, али не́мамо дру́гу, па си се с њу́ слу́жимо. У једѣ́н кра́ј зака́чена за мерте́к пот ђереми́де висе́ше по́големшка ше́рпа, бе́ше а́рно иззѣhsана и изљу́скана.

изљу́сне (трп. пр. изљу́снут, -а, -о) свр. *напрсне глеђ, отпадне парче глеђи.* – Немо́ј да тре́скаш по ше́рпуту, да не изљу́сне. Домачи́нска ку́ћа, све́ у́баво од на́мештај, тањи́ри шарени́, порцела́нсћи, несу́ ко на́ши плека́ни, и понегде́ ра́ави куде су изљу́снули. Зре́ле пра́скове се сме́љу на водени́цу за ме́со, и си́пу у плека́н су́д, али се пази́ да су́дат неје́ изљу́снут.

измажденичи се свр. *извуче се, испргне се из улара, исклизне из руку.* – Ру́ће ми биле́ бла́жне, па ми се ло́нац пу́н с ма́з и́змажденичи, па́де и ра́сипа се. Кра́ва се изма́жденичи из јула́р, и побе́же у шта́лу.

изма́же свр. *прекрије нешто слојем нечега, премаже.* – Исплете́мо тр́мће от па́вит, па ји изма́жемо с ла́јна.

изма́же се свр. *искаља се, испрља се.* – Се́чаш ли се како́ смо по лива́де трча́ли по ја́ганци, па ни ма́ти нама́же пе́кмез на кри́шће, а ми́ се по лице́ изма́жемо с пе́кмезат, па се смеје́мо.

изма́зни (трп. пр. изма́зњен, -а, -о) свр. *углади, углача.* – Срча́ је оче́пљак од ста́кло, па си с ње́га изма́зниш тоја́гу, да је мазна́. Но́си тоја́гу, до́ле чулу́мка ко песни́ца, а насре́д изма́зњена са срчу́.

изма́зни се свр. *углади се, пролепша се.* – Преј де́ у гра́д, изма́зни се, па поче́ и у́бав да бу́де, про́орати, и поче́ се вр́ља сас па́мет, а на́јвише сас па́дежи.

измазу́љи се свр. *исклизне из руке.* – Др́ж ју цвр́сто, да се не измазу́љи и побе́гне код дру́гога, по́сле врта́ње не́ма.

изма́је се свр. *пролуња се, утроши време.* – Идо́ у Бабу́шницу, изма́ја се ко́лко да ми про́јде дѣ́н.

изма́кља свр. шатр. *изудара.* – Мр́дни се од ме́н, да те не изма́кљам, а ти́ зна́ш како́ ја́ ма́кљам.

изма́кне се свр. *удаљи се, склони се.* – Е па, при ме́н је овака́, ако о́ч, узи́мај и те́рај, а ако не́ч, слегни́ сас ра́мена и измакни́ се.

изма́ми свр. 1. *вабљењем дозове.* – Измами́ куче́то, и вр́жи га, па не́ка надво́р ла́је. 2. *ласкањем или лукавошћу постигне неки циљ.* – У ста́ње је да ти изма́ми после́гњи ди́нар из це́п.

измању́је свр. *један за другим оставе брачног друга, разори брак.* – Измањува́ше си же́не па вану́ше све́т, а деца́ оста́доше при ба́бе и де́де, такво́ вре́ме дошло́, даньс се же́не, ју́тре се мању́ју.

измарши́ра свр. 1. *најури.* – Ку́че уле́зе, измарши́рај га, па затвори́ вра́та, да ни не гле́да док једе́мо. 2. *извређа некога говорећи му „марш“.* – Ја́ и Во́јча и́демо сами́, о́н ми некво́ и́зорати, ја́ га измаршира́, и да́до му ла́кат, и о́н си отиде́.

измаци́ња несвр. *измиче, удаљава.* – Петка́на ме те́ра да измаци́њам кре́вети да и испод њи́ измете́ праши́ну, ко сра́мно го́сје да че ни до́јде однегде́. ⇨ *измьциња.*

измаци́ња се несвр. *измиче се, удаљава се.* – Ма́ во́лим си и ја́ унучети́ја, не́го се измаци́њају од ме́не што́ им смради́м кат се вр́нем ис шта́лу. Поче́ зевња́ да се измаци́ња испод ме́н.

изма́ша несвр. *изамахује.* – Немо́ј да изма́шаш на ме́не, несьм ти жена́, ене́ ти твоја́ жена́ па измашу́ј на њу́ ко́лко о́ч.

изма́ши свр. *изамахне.* – Мо́ј си́н неје́ измаши́л на ме́не, а ка́мли да ме је удари́л.

измѣ́кне свр. 1. *измакне, склони.* – Измькни́ столицу́ту, да мо́гу да про́јдем до њи́. 2. *одмакне, удаљи.* – Заста́немо ма́лко док измѣ́кну, па се па́ зададе́мо по њи́. ⇔ *поизмькне.*

измѣ́кне се свр. *в. измькне се.* – О́н се на вре́ме измькну́л и[з] село́. Саба́јле утѣ́внин се и́ма измѣ́кнемо, да ни ни́ђи не зна́је куде́ и́демо. ⇔ *поизмькне се.*

измьци́ња се несвр. *в. измацића се.* – Зате́ко де́вера, јетр̏ву и зѣ̀лву, а ја́ све́ на́стран, измьци́њам се, али ра́боте не одби́вам, ку́ј ми кво́ рече́, ја́ слу́шам. Ви́ди се да се ле́то измьци́ња, да пра́ји ме́сто за је́сен.

измѣ́шка свр. *искаља, испрља* (блатом или чим другим). – Немо́ј да си измѣ́шкаш ру́ђе, са́ че ручу́јемо.

измѣ́шка се свр. *искаља се, испрља се.* – Дете́во се измьшка́ло у каљи́ште, па се направи́ло ко пра́се.

измезденичи свр. *одбије рог, смакне рог.* – На́ш Бе́ља си измезденичи́л ро́г у боде́ње јо́ш до́к је би́л би́к.

изме́здри свр. 1. *исече месо на каишеве.* – Изме́здримо ме́со, и усо́лимо га, па постоји́ тека́ нећи́ дѣ̀н у саламу́ру, по́сле га наредимо на мати́не над огњи́ште да се су́ши. 2. фиг. *изудара, излема.* – По́сле ме учи́тељ изме́здри сагльм, це́лу не́дељу сам носи́л њиго́ви по́тписи на образи́.

изме́ље свр. фиг. *пребије намртво.* – Ка́т се ри́пнем, бре́, и́ма те изме́љем ко водени́ца, зна́ш ли ти́ то́ј!

изме́њушка ж *смењивање при тешком послу.* – Ту́ј где́ испа́да сла́ма из вршалицу је и најголе́м прашинља́к, па на изме́њушку утр̏чују две́ же́не, једна́ бр̏же извла́чи и истрчује, а дру́га о́дма ула́ти.

изме́ри свр. *одреди каквом мером величину или тежину чега.* □ – Измери́ ми полови́н ћи́ло шиће́р. ⌂ **изме́ри га ко́лко је дльг** *изудара га, узме му меру.* – Ако не слу́ша, узни́ једну́ ли́сковину, па га измери́ ко́лко је дльг, да ви́диш како́ че по́сле да слу́ша.

измерте́чи свр. *одеље, отеше мертеке.* – Ко́лко че ми тра́жиш да ми измерте́чиш ова́ј др̏ва.

изме́си свр. *меси док не добије хомогену масу.* – У текне́ отсе́јем бра́шно, па у ње́га ту́рим квасѣ́ц и једну́ ложи́цу со́л, и заме́сим те́сто, по́сле га до́бро изме́сим сас ру́ђе, па че́кам да се поди́гне да га разме́сим, по́сле га ту́рим у тепси́ју да се опече́ ле́б.

изме́сто прил. *скок увис без затрке.* – Ја́ мо́гу да прери́пим ти́ја зи́д, али зали́тачћи, изме́сто не мо́гу. ➞ *уструпац.*

изме́та несвр. *одваја, склања* (о очима, погледу). – Загледа́ла се у ње́га ко теле́ у шарена́ вра́та, па не изме́та о́чи оди ње́га.

измете́ (трп, пр. изме́тен, -а, -о) свр. *почисти метлом.* – Не́мам кѣд да измете́м по со́бе, а ка́мо ли по дво́р. Ка́д је вр̏ша на́јјаћи и на́јкрупи му́жи но́се пу́ни ца́кови у а́мбар, и та́мо у изме́тен и от па́учину очи́стен пре́сек иси́пују жи́то. ⇔ *поизмете.*

изме́тне се свр. *прими наследне особине, уметне се на кога.* – Сва́ су ми деца́ је́шна, са́мо послѣ́гњово чиби́ричаво, на куга́ се изметну́ло не зна́м.

изме́три свр. *кубицира дрва, скрати на метар и сложи у кубни метар.* – Др̏ва изме́три, и прода́ва на ку́бик, ко́лко ме́тра, то́лко ку́бика, а цена́ се зна́је.

измецу предл. *између.* – Дра́га Ло́јнсћи из Го́рњи Стрижѐвац пр̏ви на́прави ку́ћу измецу Бабу́шницу и Изво́р, и пре́сели се до́ле, а са́ се Изво́р ско́ро споји́л з Бабу́шницу. Же́не си шѣ́пчу измецу се́б, да по́млади не чу́ју што́ неје́ за њи́ни у́ши.

изме́ша свр. *мешајући састави уједно нешто што је разноврсно.* – У́вечер изме́шам се́но и сла́му, а ју́тром им то́ј да́вам да једу́. Па́да и ћи́ша и сне́г, изме́шано, па неје́ за излазе́ње ис ку́ћу.

измѝје (трп. пр. измѝјен, -а, -о) свр. *опере.* – Пойдо̀ да си измѝјем ру̀ће, па заборавѝ по каквò сам пошла̀. Ка̀д мѝјеш ру̀ће, о̀бавезно мѝј сас сапу̀н, и тр̀љај до̀к не по̀чну да скр̀цају.

измѝје се свр. *умије се.* – Са̀мо да се измѝјем, па чу поста̀вљам једѐње.

измилу̀је свр. *изгрли и изљуби.* – Свѝ да ми та̀м поздра̀виш, а ну̀чичи да ми измилу̀јеш ко̀ што са̀мо тѝ умејѐш.

измѝне свр. *прође, протече* (о времену). – То̀ље го̀дине измину̀ше, а тѝ си свѐ ѝста, ко дево̀јче, ни старѐјеш ни грбавѐјеш.

измѝри се свр. *склопи мир са киме, помири се.* – То̀ље го̀дине несу̀ оратѝли, билѝ се замерѝли окол мира̀з, са̀ чу̀јем измирѝли се, и почѐли да живѐ ко бра̀т и сестра̀.

измѝсли (трп. пр. измѝслен, -а, -о) свр. *створи маштом нешто чега није било, или чега нема.* – Та̀ј прѝча измѝслена де се љ̀жу деца̀ да бу̀ду добра̀. Кво̀ ли ни се учѝтељав замислѝл, жѐшка вода̀ ода̀вно измѝслена. ⇔ *поизмисли.*

измѝца несвр. *измиче, удаљава.* – Ја га измѝцам од о̀гањ, о̀н се примѝца.

измѝца се несвр. *измиче се, удаљава се.* – Ја̀ се примѝцам, она̀ се измѝца, али кобаја̀ги. Што̀ се вѝше измѝца оди Су̀љу, јо̀ш по̀виш вој жѐшко на бутѝне.

измо̀дри свр. *упиљи поглед плавих очију.* – Измодрѝла у мѐне, ко да вој је У̀бавка Горо̀ломска ма̀ти.

измо̀ли свр. *постигне циљ мољењем.* – Свѝ га молѝмо да по̀јде, али не мога̀мо да га измо̀лимо да приста̀не.

измо̀ри (трп. пр. измо̀рен, -а, -о) свр. *учини да ко постане уморан.* – Ра̀бота ме ѝзмори, али на̀јвише ме ѝзмори брѝга за деца̀, кудѐ су, како̀ су. Измо̀рен сам оди ра̀боту у милѝцију, са̀ сам сва̀ћи дѝн сас говѐда по лива̀де, и ужѝвам.

измо̀ри се свр. *постане исцрпљен од умора, премори се.* – Како̀ стѝгомо до̀м, почѐше јурња̀вине окол бебѐто: прање пѐлене, простира̀ње, пегла̀ње, тамѝн лѐгнемо, оно̀ се увѝка, изморѝмо се на̀чисто. ⇔ *поизмори се.*

измо̀та свр. *заврши мотање, намота.* – Ѝмаш ли од дува̀нат да измо̀тамо по једну̀ цига̀ру, цѐл дѝн несмо̀ пушѝли.

измо̀та се свр. *размота се.* – Ѝзмота ми се прѐд-ноћ змија̀ ко коно̀пац, ја̀ премрѐ от стра̀.

измота̀ва несвр. *исмејава кога, тера шегу са ким.* – Кат човѐк остарѐје, свѝ по̀чну да га измота̀вају.

измота̀ва се несвр. *руга се коме, срда се са ким.* – Некада̀ жанда̀р бѐше ко пла̀нина, а са̀ кр̀дави, кла̀те се от кафѝћ до кафѝћ, младиња̀ва се измота̀ва с њѝ.

измота̀нција ж *измотавање, срдачина.* – Тѐј тво̀је измота̀нције сам ја̀ научѝла ода̀вно.

измо̀ча се свр. вулг. *помокри се, испиша се.* – На ту̀ј равнѝчку че ста̀немо да се одмо̀римо, и да се измо̀чају говѐда.

измр̀да свр. фиг. *избегне неку обавезу.* – Нѐче мо̀ж тека̀ да га измр̀да, свѐ ѝма да пла̀ти кво̀ је зарадѐла и кво̀ се задужѝла. ➞ *измурци.*

измр̀да се свр. *ижцилита се, опусти се кретањем.* – Детѐ трѐбе да се с врѐме на врѐме расповѝје да се измр̀да, по̀сле бо̀ље спѝ.

ѝзмре свр. *поумире много њих.* – Свѝ измрѐше, од мо̀ј вр̀с са̀мо сам ја̀ жѝв. ⇔ *поизмре.*

измр̀зне свр. *презебне, промрзне, скочани се од мраза.* – Купѝ арпаџѝк, ка̀д да га поса̀дим, о̀н не воља̀је за нѝшта, измр̀зал. Измр̀зо ко ћишѝр. Измр̀зомо ко компирѝ.

измр̀зњује несвр. *страда од мраза, измржњује.* – Ѝма цвѐће којѐ измр̀зњује, и мо̀ра да се уно̀си у топло̀, а ѝма и којѐ не измр̀зњује, којѐ растѐ по градѝне, и сва̀ку про̀лет се обна̀вља.

измр̏ка свр. *оплоди овцу.* – Једѝн овѝн мо̏же дне̏вно да измр̏ка и по десети̏на о̏вце.

измр̏ка се свр. *оплоди се овца.* – И ову̏ј го̏дин се све̏ о̏вце измрка̏ше. Гле̏дамо да се све̏ о̏вце на вре̏ме измркају.

измрму̏љи свр. *измрмља.* – Ни̏кој не разби̏ра кво̏ при̏ча, измрму̏љи га, па си ти̏ по̏сле крши̏ гла̏ву кво̏ је те̏л да ка̏же.

измр̏цује несвр. фиг. *измрдава неку обавезу.* – Научи̏ла и да помр̏цује, и да измр̏цује, али при ме̏н га не̏че измр̏да.

измршаве̏је (рад. пр. измршаве̏л, -а, -о) свр. *постане мршав.* – Саде̏ ћути̏ и уздаши̏ња, погрби̏л се, измршаве̏л, осуши̏л се, стану̏л се̏њ̏а од чове̏ка. Измршаве̏ла му гове̏да, сла̏бо ји ра̏ни, а не сту̏ра им јерѣ̏м от ши̏ју.

изму̏а свр. фиг. *изудара, излема.* – Чу те изму̏ам ко срди̏т ма̏чку. Престани̏ да ме изази̏ваш, да те не изму̏ам ко ку̏чку под а̏мбар.

измузе̏ свр. 1. *помузе све које треба да буду помузене.* – На пре̏млаз сва̏ћи измузе̏ њигȍве о̏вце, па се млеко̏ ме̏ри, да се ви̏ди који̏ је ко̏лко наму̏зал, да се одре̏ди кому̏ ко̏лко сле̏дује да узи̏ма. 2. *измузе до последње капи.* – Пр̏во теле̏ си̏са, па ако не поси̏са све̏, ја̏ измузе̏м ко̏лко је прете̏кло, и то̏ј млеко̏ је за деца̏.

изму̏љи свр. *извири, промоли главу.* – Измуљи̏ла гла̏ву из ру̏пу, па ни гле̏да, а не бе̏га.

изму̏љи се свр. *извири, појави се.* – Госпа̏ва се и̏змуљи кроз про̏зор, да ви̏ди који̏ лу̏па на капи̏ју.

изму̏рџи свр. фиг. *изврда, склони се од неке обавезе* (упор. **измрда)**. – Ва̏тај се за ра̏боту, са̏ га неч изму̏рџиш. Не̏ч га изму̏рџиш, кошу̏љу че ти це̏пимо и пије̏ње и̏ма да да̏ваш, уну̏ка си доби̏л.

изму̏ти свр. *измеша, измућка.* – Си̏пем мају̏ у млеко̏, па га у̏баво изму̏тим с ложи̏цу, да се бр̏же ва̏не си̏рење.

изму̏ћка свр. *изврши мућкање до краја.* – Си̏пи же̏шку во̏ду, и до̏дај ма̏лко пе̏пел, па до̏бро изму̏ћкај бало̏нат, да се у̏баво изми̏је, да не̏ма ни̏какав ми̏рис.

изму̏чи се свр. *доживи свакаве муке, напати се.* – Измучи̏ла сам се ко И̏сус на кр̏с, ал сам га очува̏ла и ишко̏лувала, са̏ма сас мој̏и де̏сет пр̏ста.

изму̏шља свр. *избуши.* – И̏мају саде̏ једѝн аста̏л, и о̏н сѣ̏в изму̏шљан. Ова̏ј др̏ва сва̏ иму̏шљана, не̏че се на њи̏ огре̏јете.

изнаба̏да свр. *на више места пободе што,* фиг. *посади лук.* – Изнабада̏мо три̏ ле̏је арпаџѣ̏к, и две̏ бе̏ли лу̏к.

изнаби̏ва несвр. вулг. *набије пенис више пута, и свима који су то заслужили.* – Изнаби̏вам му га се̏стре, о̏н че ме̏н да у̏чи како̏ се штро̏је прачи̏на, и пра̏ве деца̏. Сѣ̏г, ва̏ла, тре̏бе да им га изнаби̏вамо ма̏ће за све̏ што̏ су ни учини̏ли от Ко̏сово нава̏м.

изна̏да се свр. *узалуд се нада.* – Изнада̏мо се ови̏ја дни̏ да че до̏јдете, а ви̏ не дојдо̏сте, да се несте̏ нешто̏ наљути̏ли.

изнаса̏ди се свр. *пође мало уназад.* – Изнаsади̏ се ма̏лко да про̏јдем, па се по̏сле па шири̏ ко̏лко о̏ч.

изна̏јде свр. *изнађе, ишчачка.* – Изнашли̏ му да је и о̏н би̏л у че̏тници, и смени̏ли га с вла̏с.

изнакалему̏је свр. *искалеми све што треба да се калеми* (упор. искалеми). – Деда-Ко̏та Кокошка̏р бе̏ше изнакале̏мувал присади̏ дрвенци̏ прекај пу̏т за Полопати̏цу, они̏ блађи̏, ал тврди̏ ко ка̏мен.

изнака̏њује се свр. *заврши са накањивањем да нешто почне.* – Че ста̏не пла̏дне до̏к се ви̏ изнака̏њујете да по̏чнете да рабо̏тите.

изнака́рује свр. *завр̄ши са довожењем, издо̄терӯје до̄ста то̄га.* – Изнакарува́ли смо десети́на ко́ла морузу у дво́р, са тре́бе да кр̄шимо кла́сје, па да збѝрамо лупачѝ да лу́пимо.

изнака́чује свр. *окачи све што̄ то̄реба да се окачи.* – Свѝ изнака́чували некакве́ зна́чће на дре́је, ду́вају у пиштуга́љће и тро́пају у ше́рпе.

изнака́чује се свр. *много њих се по̄не на нешто̄.* – Изнака́чувала се деца́ по пло́тови, по др̄вја и на цре́п да бо́ље ви́де.

изнакла́цуван, -а, -о *на много места по̄тпаљена ватра.* – Цу́рцовдьн ка́д до́јдеше, у сва́ку авлѝју изнакла́цуван о́гањ, и пече́ се ја́гње на рожѣ̑ньа.

изнако́вује свр. *сви колико их је накују косе.* – Косѝдба ка́[д] до́јде изнако́вујемо ко́се јо́ш у́вечер, и зоро́м, до́к је јо́ш раса́, ѝдемо да ко́симо, по росу́ се на́јбоље ко́си.

изнако́ти се свр. *нако̄ти се у великом броју.* – Изнакотѝше се Циганшту́ре, че ни побе́де с бро́јно ста́ње.

изнакупу́је свр. *кӯпи од свега по̄нешто̄.* – Изнакупува́ла сам на деца́та от све́ понешто́, па нека́ си де́ле како́ уме́ју.

изнале́га свр. *легне где ко сто̄игне.* – Кад до́јде пла́дне, жетварѝ се поизвр̄тају у ладовѝну, изнале́гају ку́ј куде́ стѝгне, са́мо ду́шу да повр̄ну.

изнамале́је свр. *умањи се бројем и количином.* – Некада́ смо чува́ли сѝтну сто́ку по гоца́, а даньс изнамале́ли љу́ђи, па намале́ла и сто́ка.

изнаѡ́ди несвр. *нађе велику количину чега.* – Печу́рће се сва́ћи дьн не наѡ́де, али тѝја дьн изнаодѝмо пу́ну кро́шњу, и то́ј све́ врга́њи.

изнапѝва се свр. *напо̄ије се свако који је по̄рисӯтан.* – А́јт што́ се онѝ изнапива́ли, не́ло нашљока́ли и же́не које́ су биле́ сас њѝ, та га заубавѝли на́чисто. Онѝја пија́ница се па́к изнапѝли. ⇔ *по̄изнапѝва се.*

изнапра́ји свр. *напра̄ви све што̄ то̄реба да буде напра̄вљено.* – Све́ што́ ѝмамо, мѝ смо сас жену́ сте́кли и изнапрајѝли с на́ши де́сет пр̄ста. ⇨ *изнапра̄вља.*

изнапра́вља свр. *в. изнапра̄ји.* – На́род си о́стави села́ и дедо́вину, поче́ да се запошљу́је и да слугу́је по гра́дови, ку́ће изнаправља́ше големе́ ко каса́рине, а њѝне ку́де су се родѝли наману́ше на́чисто. ⇔ *по̄изнапра̄вља.*

изнаса́цује свр. *засади све што̄ то̄реба да буде по̄сађено.* – Домачѝн за у́глед, изнаса́цувал и искале́мувал сва́ко ро́дно др̄во за које́ је чу́л да посто́ји.

изнемо́же свр. *онемоћа.* – Изнемого́мо з ба́бу, али смо по́виш изнемоглѝ од брѝће и сећира́ције, не́ло от ста́рос.

ѝзненадан, -а, -о *ненадан, неочекиван.* – Овакво́ ѝзненадно го́сје се не дочеку́је тѝће тека́, с пра́зне ру́ће и го́л аста́л.

изнена́цује несвр. *ненајављеном по̄јавом се по̄јављује, изненађује.* – Тѝја Вла́да, дѝша, ѝмаше га́дну на́вику да изнена́цује ра́дници којѝ рабо́теоше у тре́ћу сме́ну, тѝћем се поја́ви на вра́та у нѝкакво вре́ме.

изнѝкне свр. *ничући изађе из семена и израсте из земље.* – Посеја́ проле́тос де́телину, ал не теја́ да изнѝкне, чу мо́рам да ју пресе́јем, не́ма ми дру́го.

изно́сен, -а, -о *изношен, по̄хабан.* – До ме́н је ре́тко стиза́ла но́ва дре́шка, ја́ сам све прено́сувала да́дине изно́сене блу́зе и су́кње.

изно́си свр. 1. *носећи по̄премести са једног места на друго.* – Же́не поче́ше да изно́се тањѝри, и да ји поста́вљају на аста́л. 2. *изађе из по̄потребе због дугог ношења, демодира се, по̄хаба се.* – Е́, ове́ј панталóне сам бѣ̑ш с во́љу износѝл, али прогледа́ше и на коле́на и на ду́пе, несу́ вѝше за носе́ње. 3. фиг. *развлачи из куће, раскућује кућу.* – Ја́ доно́сим, а тѝ разно́сиш, ја́ уно́сим, тѝ изно́сиш, мо́же ли то́ј тека́, и до када́ че то́ј те́ка! ⇔ *наизноси.*

изњу́ри се свр. *изнури се*. – Се́дом не́деље се по́стило за Вели́гден, па се на́род изњу́ри да једва́ о́ди.

изоба́ра свр. *обори све што је могло да се обори.* – Ду́ну ве́тар, па и́зобара сли́ве, не мо́ж ји збе́ремо три́ дѣ́на.

изобр́не се свр. *изокрене се, преокрене се.* – На́род се и́зобрну, ни́кој ни́кога ви́ше не слу́ша, нити ко́ј кога́ гле́да, сва́ћи гле́да са́мо да је ње́му добро́.

изогла́ви се свр. 1. *извуче главу из повоца или јарма.* – Вепре́то неј̑е било́ вр̑зано, нело са́мо за́мено за гу́шу, па се изоглави́ло и побе́гло. 2. фиг. *искористи прилику да побегне.* – Како́ се кој̑и изогла́ви, о́дма бе́га и[з] село́, ко ко́њ из вр̑шу.

изогова́ра несвр. *оговара свакога без изузетка.* – До́јде, засе́дне, изогова́ра све́ по ре́д кој̑и вој па́дну на па́мет, па се наде́игне па оти́де на дру́го ме́сто да наста́ви.

изо́ди свр. *изилази, рађа се* (о сунцу). – Сл̑ѣнце кад изо́ди на Свети-Јова́н, оно́ трепти́ ко да и́гра на не́бо, зато́ј ово́г све́ца зову́ јо́ш Свети-Јова́н Игра́тељ.

изо́ди се свр. *находа се.* – Дан̑ѣс се у́баво изоди́мо, а ни́где за́јка не видо́мо.

изо́ка свр. 1. *позове некога гласним дозивањем.* – Ка́м га Дра́ган, изо́кај га о́дма да до́јде ова́м. 2. *позове некога позивом.* – Изока́ше ме с по́зив да се за две́ не́деље ја́вим у По́реску у́праву. 3. *подвикне.* – Ма́ра и́зока по деца́та да сла́зе, височко́ се укачи́ла на цре́шњу, па се упла́ши да не попа́дају. 4. *понуди.* – Пита́мо једну́ ба́бу у пр̑вете ку́ће да ни даде́ води́цу да пи́немо, она́ ни и́зока у дво́р, изне́се сто́вну с во́ду, ал изне́се и тепси́ју с ба́ницу. Поздрави́мо се, о́н ме и́зока у кава́ну на каве́. ⇔ *поизока.*

изо́ка се свр. *извиче се, изгалами се.* – Изо́ка ми се, па си за́спи, бѣ́ш га бри́га мо́гу ли ја́ да за́спим. Куде́ да зарезу́јем шко́лу, ка́д ми се ти́ онака́ и́зока, и да о́чу, не сме́јем.

и́зокол(о) прил. *изокола, околишећи.* – Обика́ља и́зокол, не казу́је дире́кно, че́ка да се ја́ досе́тим кво́ о́че. Једни́ се сраму́ју оди ме́н, не вре́ве ми то́ј у о́чи, али и́зоколо ми све ка́жу. ⇨ *изоколо.* ⇔ *поизокол.*

изокре́не свр. *мало окрене, накриви на другу страну.* – Изокрени́ га ма́лко на́стран, да у́баво ле́гне у ле́жиште.

изокре́не се свр. *сасвим се преокрене.* – На́род се и́зокрену, па не́че ви́ше да рабо́ти по́ље, бе́га у гра́д, ко та́мо да се да́ва ле́б ца́бе.

изоку́је се несвр. *виче, истреса се на кга.* – Немо́ј да се изоку́јеш на ме́не, несѣ́м ти ја́ жена́.

изоно́ди свр. *сврши неку одређену радњу познату из ширег контекста.* – По́брзо изоно́димо по ку́ћу ка́т смо две́, па и́мамо ви́ше вре́ме да да се пои́грамо з деца́.

изоно́ди се свр. *сврши се нека одређена радња позната из ширег контекста.* – Уле́зну у пле́вњу, изоно́де се, и по́сле се пра́ве ко да ни́шта неј̑е било́.

изопа́чи свр. *искриви, изобличи.* – Орати́ и́стину, не изопа́чуј, да ти Бо́г у́ста не изопа́чи.

изопа́чује несвр. *искривљава истину.* – Немо́ј да изопа́чујеш, казу́ј како́ је било́, да те не прите́samo како́ ми́ уме́јемо.

изора́ти свр. 1. *изговори шта је требало да се говори.* – Ја́ чу све́ да ти изора́тим, а ти́ како́ о́чеш. Са́ што́ чу ти изора́тим, ни́кад до са́ ти несѣ́м рекѣ́л, а то́љ̑ѣ го́дине смо за́једно. 2. *исприповеда.* – Чу ви изора́тим јо́ш ову́ј при́чу, па ви́ше не мо́гу, у́ста ми се осуши́ше о[д] то́лко прича́ње.

изора́ти се свр. 1. *наразговара се са ким.* – Несмо́ се виц̑авља́ли ско́ро, дојде́те да се изора́тимо. 2. *изговори се, каже нешто што није требало.* – Једну́ш док о́реомо у Влакови́ју, башта́ се ова́к и́зорати: Ти́ си истри́шче, одо́кле испа́де и ја́ не зна́м, несмо́ ти се нада́ли, ма́ти те зама́лко те́ше вр̑љи.

изора́чује несвр. *изговара, гласно казује.* – По́стари љу́ђи ма́ају сас гла́ву, поди́зају ве́це, некво́ си брбо́сте ко́лко да си они́ чу́ју, ал на́глас га не изора́чују.

изора́чује се несвр. 1. *говори скаредности.* – Не изора́чуј се такво́ при ме́н, сестра́ сам ти, ара́м да ти је. 2. *изговара се, проналази лажне разлоге.* – Ил ме помогне́те, ил немо́ј да се изора́чујете да не́мате, кад зна́м да и́мате.

изо́ре свр. *пооре све што је требало да се узоре.* – Дањс се сас тра́ктор мо́же изо́ре, посеје́ и задрља́ за једњн дњн ко́лко напре́д з гове́да за де́сет дња.

изо́рује несвр. *оруђи вади из земље на површину.* – У Бербе́ч се однапре́д изо́рували сва́какви пре́дмети, при́ча се да је ту́ј би́л Момчи́лов гра́д, и да му је ку́ла била́ и́знад, на бр̑до које́ се зове́ Момчи́ловац.

изоста́не (рад. пр. изоста́л, -а, -о) свр. *заостане за другима у неком погледу.* – Ју́ри по ра́боте, пре пла́дне у предузе́ће, по пла́дне по њи́ве, са́мо да ишко́лује че́ркуту, да не изоста́не о[д] дру́шће. Ра́зболе се, па је изоста́л једну́ го́дин от шко́лу. Ми́ смо овде́ ма́лко изоста́ли, ал несмо́ бњш то́лко глу́пави, и да бњш ни́шта не зна́мо.

изоста́њује несвр. *остаје један за другим.* – Бра́т ми умре́, а по ње́га оста́ше ше́с деца́, несу́ деца́, не́ло изоста́њували си́нови јачђи́, ве́ч за жени́дбу.

изо́стри свр. *учини оштрим, наоштри.* – По це́л дњн развла́чимо ме́ови и вртимо́ тоци́ло, ска́пемо од врте́ње до́к Ђо́ра изо́стри то́ј кво и́ма, ал са́мо да смо ту́ј, где́ мо́же сва́шта да се чу́је и ви́ди.

изоти́де свр. *оде један за другим сви који треба да оду.* – Изотидо́ше ли си ти́ја пија́ндуре, да и ми́ некада́ се́днемо да вече́рамо.

изоти́ма свр. *отме редом једно по једно.* – Засе́доше на вла́с, па поче́ше да оти́мају, изотима́ше на љу́ди све́ кво́ им је за о́ко запе́ло.

изо́тне се свр. *извуче се, порасте, отме се.* – Ова́ј мору́ска се изоте́ла, а дру́ђе јо́ш несу́ ни ни́кле. Ти́ сте́sај дете́ до́к се не изо́тне, по́сле је ка́сно. Изоте́л се ко ку́че испод ле́су.

изоту́д прил. *с те стране.* – Ја́ чу се прикра́днем одо́вуд, а ти́ изоту́д, јега́ га ува́немо на ле́гало. ⇔ *поизотуд.*

изошка́ свр. фиг. *најури кога вичући „ош“.* – Изошка́ли ју оту́д, па си се вр̑ну при роди́тељи. И́ди изо́шкај свињу́ну из гради́ну, ло́м че напра́ви.

израбо́ти свр. *наради се у туђу корист.* – Це́л ве́к сам работи́л, сре́ћу сам си изработи́л по туџа́ има́ња, и на кра́ј: сирома́ би́л, сирома́ и оста́л. ⇔ *поизработи.*

израбо́тен, -а, -о *истрошен радом, израубован.* – У село́ оста́ли са́мо израбо́тени и недњгави ста́рци, мла́ди сви́ побе́гли. ⇔ *неизработен.*

израбо́ти се свр. *истроши се радом.* – Ја́ сам се изработи́л по гра́дилишта, ма́лтер и ци́гле су ми сна́гу испи́ли, са́ несњм за једњн компи́р.

изра́вни свр. *подравна.* – Аста́л требе да изра́вниш, да се не кли́ма до́к љу́ди једу́. ⇨ *изравња.*

изра́вни се свр. фиг. *изједначи се са ким у неком погледу.* – Ти́ с ме́не не мо́ж да се изра́вниш, колкого́д да се тру́диш. ⇨ *изравња се.*

изра́вња свр. *в. изравни.* – Дојде́ вре́ме да ја́ и ти́ изра́вњамо рачу́ни.

изра́вња се свр. *в. изравни се.* – Ма́лтер се навр̑ља на зи́д с ва́нглу, па се с о́блу изра́вња, и по́сле с перда́шку исперда́ши.

изра́дује се свр. *наужива се радујући се, нарадује се.* – Че́рка му у Шва́пско жи́ви, унучети́ја му шва́псћи ора́те, и ка[д] до́јду једампу́т у пе́т го́дине кво́ да при́ча с њи́, и како́ да им се изра́дује, кат се не разби́рају у орату́ту.

изража́ва се несвр. фиг. *говори што неприлично или непристојно.* – На́пи се бербе́к од две́ ре́ћи́је, и поче́ да бланто́ри и да се изража́ва.

изра́зи се свр. фиг. *каже што неприлично или непристојно.* – И́зрази се до́кторат пред ме́н, ко да смо за́једно чува́ли о́вце: Са́мо тека́ наставе́те да га чу́вате, да му расте́ ала́тка, да опра́вља та́тка. Промљу́ну ме некво́ у ма́ли мо́зак: па Петка́на се и́зрази ко да несѣ́м жи́в, ко да ме отписа́ла.

изра́ни свр. 1. *отхрани кога док не сташа.* – Моли́ла је и преклињала Бу́гари да вој пу́ште Ми́рка, че́љад да изра́ни. 2. *хранећи утроши спремљену залиху хране.* – Проле́тошња мору́за сти́гла за брање́, а јо́ш ла́нску несмо́ сву́ израни́ли.

израња́ви се свр. *прекрије се ранама.* – Од лежа́ње и нечисто́ћу це́ла снага́ му се израњави́ла.

изр̊га свр. фиг. *нагло израсте.* – У Бла́говести ни́кло цве́ће, по це́л чепе́рак изрга́ло и́з-зем. Ћишови́та про́лет, па изр̊га́ле мору́зе ко гора́. До ско́ро бе́ше детишња́к̊, а са́ изрга́л му́ж голе́м.

изре́ди свр. *редом изговори, изређа.* – По́чне ни кљне, па ни сви́ изре́ди по и́ме куга́ какво́ да сти́гне.

изре́же свр. 1. *режући раздели на више комада.* – Изре́жи лубени́цу, и сва́коме да́ј по парче́. 2. фиг. *изудара.* – Ка́д у́знем пру́тав, па ка́[д] те изре́жем с ње́га, и́ма це́л ме́сец грби́на да ти се шарене́је ко дажде́вњак.

изрези́ли свр. *осрамоти.* Δ – Чи́м пи́не, изрези́ли ме пред на́род и с прича́ње и с понаша́ње, а ка́д је тре́зан не́ма бо́љ чове́к од ње́га.

изренди́ше свр. *сврши рендисање.* – Изренди́шемо неко́лко зе́љће у ло́нац, па га посо́лимо и прити́снемо, оно́ се ућисе́ли са́мо по се́б, то́ј зове́мо реза́нац.

изре́пчи свр. *удари тољагом по целој дужини леђа.* – Мили́сов и́скубе кольц ис пло́т, па га изре́пчи ко́лко је дљг. Смири́ се, до́к несѣ́м узе́л једѣ́н ома́шљак да те изре́пчим ко вола́ у ку́пус.

изре́пчи се свр. *испрси се, испружи се.* – Изрепчи́л се на столи́цу, ко да је пре́седник. Изрепчи́л се ко мачо́р на слани́ну. Гле́ га си́ндрак, изрепчи́л се у ладови́ну, а о́вце му побе́гле у де́телину.

изре́си се свр. *пусти ресе.* – Ле́ска се изре́си јо́ш до́к је зима́.

изрече́ свр. *речима искаже, изговори.* – Изре́чи му га кво́ те му́чи, немо́ј да му ћути́ш, и бо́лку у гру́ди да си ту́раш.

изрече́ се свр. *нехотице каже што се није хтело или мислило да се каже.* – Изреко́ се, па се по́сле уапа́ за језѝк, али бе́ше му ра́бота. Пази́ да се негде́ не изрече́ш кво́ смо се договори́ли.

изри́је свр. *ријући ископа.* – Кр̊т куде́ се усе́ли све́ изри́је, и гр̊днуште́ту напра́ви, на́рочито по гради́не.

изри́ља свр. *довршиториљање.* – Изриља́ли смо гради́ну, че́камо да се ма́лко сто́пли вре́ме, па да са́димо.

изри́не свр. *лопатом избаци балегу из штале.* – И́дем да изри́нем шта́лу, и да пу́штим телчи́на да си́сају. Изри́нем саба́јле на гове́да, пому́зем кра́ве, оми́јем се сас сапу́н дети́њи, примѣ́кнем се до а́стал, и че́кам каве́.

изри́па се свр. *наскаче се у колу, наигра се.* – Поднапи́мо се, па се вану́мо у ко́ло, и изрипа́мо се ко ја́ре на пле́к.

изри́пи свр. *скоком изађе из каквог простора.* – Пој до́ си ја́ на ме́сто, кад изрипи́ше при ме́н на би́ну они́ја што́ су пре́ ме́н држа́ли го́вор, пригрну́ше ме, и поче́ше ме целиву́ју.

изри́та свр. *ишутира.* – Ако се нађу́тим, че те изри́там ко ћо́пав ти́квиче.

изри́шка свр. 1. *њушком изрије.* – Ка́т пу́штимо сви́ње, оне́ изри́шкају це́л дво́р. 2. *ногама ишчепрка.* – Коко́шће уле́зле у леју́ с раса́д, па га све́ изришка́ле.

изро́ван, -а, -о *пун рупа* (о путу). – Тѣг јо́ш не бе́ше а́свалт, пу́т бе́ше изро́ван, ло́чка до ло́чку.

изрове́ свр. *огласи се рикањем* (о говедима). – Изрова́ше говеда́ у шта́лу, же́дна, тра́же да се напо́је.

изро́ди свр. *роди много деце.* – Тека́ је то́ј, изро́диш деца́, зара́дујеш им се, по́сле стра́ујеш до́к ји очу́ваш, а она́ по́сле побе́гну, поваро́ше се, до́јду да те ви́де у го́дину једну́ш.

изро́ди се свр. 1. *постане гори од својих предака.* – Ку́ј се нада́л да че се то́лко изро́димо, да ни лива́де поједу́ њи́ве, и да у на́ша бра́ништа дру́ђи бе́ру дрва. 2. *престане да рађа.* – Ако се не ђу́бри, њи́ва се изро́ди, и ма́не да ра́ца. 3. *измени свој генетски потенцијал.* – Попошља́цити се изроди́ли, поста́ли љути́, на́-уста се не ту́рају од љуто́. И го́дине, и чове́ци, и сто́ка, све́ се и́зроди, неје́ ко напре́д што́ је било́.

изро́ји се свр. *издели се друштво пчела дајући нове ројеве,* фиг. *поделе се браћа.* – Дошло́ вре́ме да не мо́жемо ви́ше да жи́вимо у за́једницу, мо́рамо да се и ми́ изро́јимо.

изро́си се свр. 1. *покваси се росом.* – На Свети-Јова́н Биљобе́р девојчети́ја се ди́гну ра́но, и и́ду да бе́ру цве́ће и лекови́те тра́ве, изросе́ се по њи́ве и лива́де, и издоно́се га до́м, па ви́ју ве́нчичи, да ји ока́че на вра́та. 2. *створе се раниче на губици овце која пасе траву покривену хладном росом.* – Овце́ве се све́ изроси́ле, тре́бе да ма́немо да ји пу́штамо на па́шу до́к је по тра́ву јо́ш росељак.

изр̀ска свр. *поједе хрскајући.* – Све́ да изр̀скаш кво́ сам ти спреми́ла, па да ми голе́м порасте́ш.

изру́жи свр. *осе́ погрдама, изгрди.* – Не про́јде дѣ́н да ме не изру́жи, на́јвише вој сми́та што́ се дру́жим сас шише́то.

изру́кује се свр. *заврши се међусобно руковање.* – Погоди́мо се, изрукува́мао се, оста́де јо́ш да се догово́римо када́ че сва́дба да бу́де.

изру́ца се свр. *исплаче се ридајући.* – Не ди́рајте ју, не́ка се изру́ца, ду́шу да одѣ́не, неје́ вој лѣ́ко.

изр̀чка свр. *шиљатим предметом избоде кога, или ишчепрка што.* – Мо́ре, немо́ј да сви́ркаш, да те не изр̀чкам ко срди́т мачко́ља. Узни́ прутѣ́к па га изр̀чкај из ру́пу, неје́ длибо́ко упа́дал.

изуби́ва свр. *премлати, изубија кога.* – Куга́ ува́нем у ло́зје да ми кра́дне гро́зје, и́ма га изуби́вам да му се ви́ше ни ле́б не приједе́. ➞ *изудара.*

изуби́ван, -а, -о *изубијан, премлаћен.* – Бе́ше кати́л чове́к, а ене́ га са́, вла́чи се по дво́р са́м, ко изуби́вано ку́че.

изуда́ра свр. *измлати једног за другим* (упор. и изубива). – Изуда́рај ји сви́ по ре́д, и који́ је кри́в, и који́ неје́, да им до́јде па́мет у гла́ву.

изуга́ри свр. *пооре њиве после жетве.* – Неко́лко њи́ве изугари́мо, неко́лко че о́стану неуга́рене.

изу́ми свр. *ишчили из сећања, заборави.* – Ја́ сам изуме́ла како́ смо зва́ли те́ј тра́ве, отишло́ ми от па́мет.

изупи́сује свр. *упише више лица као власнке чега што припада једном лицу.* – О́н једне́ те и́сте о́вце изупи́сувал и на ње́г си, и на деца́, и на жену́, и на ма́ћу, и на та́тка, да прости́ш могѣ́л је и комши́ју да упи́ше, мо́ж му је и о́н ро́д.

изу́сти свр. *гласно изговори.* – Неко́лко пу́ти заустува́ да му све́ ка́жем кво́ ми лежи́ на срце, али ми нешто́ не да́де да га изу́стим.

и́зутра прил. *у рано јутро, ујутро.* – И́зутра, ра́но на соба́јле, наме́тнемо пу́шће на ра́мо, па по́јдемо у ло́в, али па́зимо да се с ни́кога не сре́тнемо, да ни не би́је баксу́з.

изу́чи свр. *учећи одређена знања стекне професију.* – Си́н вој и́зучи за про́фисора, па са́ жи́ви ко госпо́дин, али и њу́ при́бра при ње́га.

ил(и) раст. везн. *употребљава се када је реч о избору између две могућности које једна другу искључују, када је нешто овакво или онакво, када се нешто може урадити на овај или онај начин.* – При́чам ли ја́, или ри́бе ка́шљу. И́демо у ла́зарицу ил у Студе́ну, ил у Камбеле́вци. → *ел(и), јал(и), јел(и).*

и́ловача ж *густа лепљива земља тешка за обраду, глина.* – И́ловача је у О́грању, и та́ј њи́ва ни је на́јте́шка је за ра́боту. Цре́пње се пра́ве од и́ловачу.

иљада́рка ж *новчаница од хиљаду динара, хиљадарка.* – Да́до вој на башту́ иљада́рку, сироти́ња, приста́доше роди́тељити, она́ се ма́лко на́дурли на њи́, ма́лко нави́књува, али и она́ приста́де.

иља́ди несвр. *стиче хиљаде, множи се у хиљадама.* – Куде́ и́деш да иља́диш. Ја́ сам сѣ́в бери́ѣ́т наследи́ла, и иљади́ла сам га, овцу́ једну́ несѣ́м потика́ла. Иљади́ле ти се о́вце и ко́зе. Једѣ́н крава́ј се ме́си за сто́ку, да се не расти́ка, а да се иља́ди.

иља́до уз бр. и́љаде ж *хиљада.* – Навр́мо иља́до и две́ста ѣ́и́ла жи́то. Иља́до стре́ле ји устрели́ле, дабо́гдал. На́ше село́ је има́ло три́ и́љаде о́вце, а са́ не́ма ни три́ста.

и́ма (аор. јд. има́ – има́ – има́, мн. има́мо – има́сте – има́ше; импф. јд. и́мао – и́маше – и́маше, мн. и́маомо – и́маосте – и́маоше; имп. и́мај – и́мајте) несвр. *располаже чим као својим.* – И́мам два́ бра́та и три́ се́стре. Ја́ има́ бра́танца, али о́н ра́но неста́де. До́к бео здра́в, све́ и́мао, са́ и́мам са́мо бо́лес. И́мај си на уме́ да сам ти ја́ башта́, и да се јо́ш све́ све́ преко ме́не во́ди. ■ по́ и́ма комп. *има у већој мери, има свега више.* – Бо́љ је живо́т било́ кат смо ми́ мла́ди били́, не́го сѣ́г, а́ко са́ све́ по́ и́ма и за једе́ње и за облаче́ње. ■ **има́ње** *гл. им.* – И́ма има́ње, а и́ма и нема́ње, али је на́јстаршно ка́т се не́ма здра́вје. ⌂ **и́ма да** *израз којим се износи увереност да ће да се остварити оно што се казује главном реченицом.* – Ако те тре́снем сас ти́луђе у ти́л, и́ма да ти о́чи истрчу́ ко на пога́нца. Ка́д му ду́нем једѣ́н шама́р, и́ма три́ дѣ́на у́ши да му пое́у́. ⌂ **и́ма да те не́ма** *израз којим се износи увереност, или барем жеља, да неко изгуби главу.* – Ако те гра́бнем, и́ма те поједе́м са све́ дре́је, и́ма да те ви́ше не́ма. ⌂ **неје́ имало** *није постојало.* – У моје́ вре́ме рамуни́ка неје́ има́ло, на́јвече била́ клане́та и га́јде.

има́ње с *непокретна имовина.* – Има́ње поклони́ на си́нови, па са́ не́ка му они́ ми́сле, а ме́н како́ ми бу́де.

има́њице с *хип. од имање.* – И́ма добро́ има́њице, али га не урабо́ти добро́. ■ **тѣ́нко** ~ *имање које чине посне, неродне њиве.* – На́ше има́њице тѣ́нко, па ни је башта́ по́виш с терзилѣ́к израни́л, не́ло с при́кот од ње́га.

има́њиште с *пеј. од имње.* – Да́доше ме у бога́ту ку́ћу, да се боја́ги не му́чим, а оно́ има́њиште големо́, па сам на по́голем те́рет била́, не́го што́ бе́о при моји́.

има́телник м *онај који има, и уме да стекне да има.* – Кра́сно дете́, има́телник и домачи́н, а само́, неје́ се жени́л, тека́ си те́ра, ако и́ма некоја́ за жени́дбу, ете́ при́лика.

и́ме мн. имети́ја с *лично име, посебан назив животиње, географске области, и сл.* □ – И́ма сва́каква имети́ја по на́род, не мо́гу ја́ са́ сва́ да ти ји набро́јим. ■ **крште́но** ~ *име које је кум надевао новорођенчету.* – Напре́д је са́мо ку́м дава́л крште́но и́ме, роди́тељи се несу́ питува́ли. ■ **невести́нско** ~ *име које је млада надевала млађим члановима супругове породице.* – Неве́ста је крштева́ла ако је же́нско: Београ́тка, Божу́рка, Варошанка, Вилда́нка, Врби́ца, Вр́вурка, Големи́ца, Голуби́ца, Гр́лица или Гр́личка, Гугу́тка, Дука́тка, Ду́навка, Ја́бука, Ја́года, Је́ребица, Краљи́ца, Ла́лка, Левте́рка, Ло́зица, Мали́на, Мора́вка, Пи́сарка, Пловди́на, Пра́порка, Се́ја, Се́ка, Сестри́ца, Студе́нка, Тавралија, Тавралика, Транда́вилка, Ћи́тица, Убави́ца, Шамши́рка, Шумади́нка; а ако је му́шко; Ба́ћа, Ба́ча, Бра́ца, Вези́р, Војво́да, Го́луб, Да́са, Дели́ја, Ђиди́ја, Мераклија, Овици́р, Пи́сар, Славе́јко, Со́кол, Тавралија, Убаве́нко.

име́нтује рет. несвр. *казује име, именује.* – Несѣ̑м ја̏ таква̏ да одла̏тим ко криво̏ време̏но по сва̏ко оде̏ло сас ма̏шну, ко поједи̏не моје̏ комши̏ће, да ји не име́нтујем, па се по̏сле у лупе̏ње моро̏узу са̏мо ушѣ̑пкују од њи̏.

имо̏т м *богатство садржано у покретној и непокретној имовини.* – Имо̏т се сти̏ца сас ра̏боту и му̏ку, а не сас лежа̏ње. Имо̏т што̏ га је Ви̏ден ова̏к или она̏к спечали̏л у му̏тно вре̏ме, растури̏л се, оста̏ло са̏мо и̏ме и пре̏зиме Вида̏новићи по старе̏јуту. ⇨ *имотльк.*

имо̏тан, -а, -о *имућан.* – Че̏рко, ту̏ј да оти̏деш, та̏ј ку̏ћа и̏мотна, а момче̏ неје̏ ћи̏тка да се с њу̏ заћи̏тиш. ■ **по̏имотан,** -тна, -тно комп. *имућнији.* – Сви̏ се попредреши̏ли, и по облекло̏ се ви̏ди који̏ су по̏имотни. Казање̏ су има̏ле са̏мо по̏имотне ку̏ће напре̏д, два̏-три̏ каза̏на ако је би̏ло у село̏.

имотльк м *в. имот.* – Да си па̏метна па да оти̏деш у њи̏н имотльк, да жи̏виш ко цари̏ца. Чове̏к се бо̏ри да сте̏кне имотльк, па на кра̏ј ви̏ди да је на̏јголем богатльк здра̏вје.

ина̏т м *намерно поступање против чије воље, поркос.* Δ – Све̏ рабо̏ти у ина̏т, а не како̏ му се ка̏же, па и а̏ко је на њиго̏ву што̏ту.

ина̏ти се нсвр *спроводи инат, поркоси.* Δ – Који̏ се ина̏ти, са̏м се собу̏ва. ■ **инате̏ње** *гл. им.* – Сас инате̏ње се ни̏шта не пости̏са. ➞ *инацисује.* ⇔ *заинати се, уинати се.*

инатльи̏в, -а, -о *поркосан, својеглав.* – Дове̏доше инатльи̏ву сна̏шку, по це̏л дѣ̑н са̏мо њури̏ и гле̏да на̏порачћи ко бодльи̏во гове̏до.

ина̏че прил. *на други начин, друкчије; у супротном случају.* – Ка̏т се на овцу̏ или на кра̏ву поду̏је меши̏на, мо̏ра да се с ши̏ло пробу̏ши, да одѣ̑не, ина̏че че ли̏пче. ➞ *еначе, онак.*

инаци̏ја м *који је склон инаћењу, свадљивац.* – Не инати̏ се с ме̏не, инаци̏јо је̏дан, ако сам ти то̏ј спомену̏ла, сам си кри̏в.

инаци̏ка ж *која је склона инаћењу, свадљивица.* – Стави̏ли се о̏ба такви̏, о̏н инаци̏ја, она̏ ј̏ош по̏голема инаци̏ка, па че си о̏чи пова̏де.

инацильк м *инаћење.* Δ – С инацильк и с кара̏ње се ни̏шта не пости̏са.

инаци̏сује несвр. *спроводи инат, поркоси* (упор. инати се). – Кад ни се ја̏ве деца̏та да че доо̏де, ба̏ба ме ру̏жи да се оми̏јем по сна̏гу, и да се преоблече̏м, а ја̏ ј̏ок, неје̏ да инаци̏сујем, не̏го несѣ̑м научи̏л. ■ **инаци̏сување** *гл. им.* – Доо̏ди ова̏м, да ти ја̏ препи̏шем кво̏ сле̏дује за инаци̏сување. Чѣ̑чнеш ли вој у инаци̏сување, држ се до̏бро.

иностра̏нсћи, -ска, -ско *који се односи на иностранство.* – Деца̏ се растика̏ла по иностра̏нсће држа̏ве, та̏м да набе̏ру ме̏д, а ја̏ оста̏до са̏м ко ћуту̏к.

иностра̏нство с *туђе земље.* – Чу̏дим се како̏ се ово̏лко изроди̏мо, иностра̏нство ни поста̏де бо̏ље од на̏шу држа̏ву, и туца̏ ората̏ по̏добра од на̏шу ората̏.

интени̏рац нов. м *интернирац.* – Би̏л сам заробљени̏к интени̏рац, ма̏лко ва̏ли о[д] две̏ го̏дине.

инцињѐр нов. м *инжењер.* – Кво̏ ту̏ј и̏ма да се у̏чи, ку̏пиш апара̏т и слику̏јеш, ти̏ не̏ч да бу̏деш инцињѐр.

иња̏к м *залеђене капљице росе, иње.* – Иња̏к се навата̏л, па се све̏ беле̏је, ко сне̏г да је напада̏л.

и̏ња несвр. *пригушено плаче.* – Што̏ сте расрди̏ли дете̏во та и̏ња, ел му несте̏ нешто̏ дали̏ кво̏ је те̏ло.

и̏ња се несвр. *пренемаже се, плачним гласом протествује.* – Јорди̏чку уапа̏ла змија̏ за но̏гу, па ју Стано̏мир питу̏је: – Куде̏ те изе̏де змија̏, Јо̏рдо? – Иза ку̏ћу, ба̏те. – А̏ма за кво̏ те изе̏де? – Ма̏ за ца̏бе ме, бре̏, изе̏де! – и̏ња се Јорда. ■ **иња̏ње** *гл. им.* – У на̏шу ку̏ћу не̏ма иња̏ње, тој ва̏жи и за мла̏ди и за ста̏ри.

ионáк прил. *без обзира на све друго, ионако.* – Опáши се да ти не спáдну панталóне, ионáк нéма квó да се ви́ди. ⇨ *ионака.*

ионакá прил. *в. ионак.*– Загрéвај плóтну за кавé, а рећи́ју си ионакá пи́јемо студену́, кóј че ју свáћи чљс грéје.

исáби свр. *поквари, упропасти.* – Исаби́ си греду́ту, скрати́ ју ви́ше него штó је требáло. Жи́ка гњáсну на Ћи́втину грби́ну, та га и́саби. ⇨ *исьби.*

исáби се[1] свр. *пре времена насилно изгуби плод, побаци* (о женки). – Три́ óвце ми се исаби́ше. Крáвата се исаби́ла, си́гурно је јéла бу́ђаво сéно. ⇨ *исьби се.* ➞ *исквари се.*

исáби се[2] свр. *добије килу.* – Исаби́ се носејéчи вречљáци на вр̀шу. Дóк бéше мљечко детé, мојá Деса га ну́деше да при́јде да у́зне бáр зáлок, му́шко је, да не глéда дóк ми једéмо, да се не исáби.

исабу́љи свр. фиг. *извади, исуче.* – Лéка Мáнинсћи из Ливáђе бéше мáлко скренýл с пáмет, исабу́љи ис панталóне матови́лкуту, па си текá и́де по пу́т, а жéне обр̀тају глáву, срамóтно им да га глéдају.

исьби свр. *в. исаби.* – Ако исповрти́м с тојáгуву, па кá[д] те рéпнем преко грби́ну, и́ма да те исьбим.

исьби се *в. исаби се*[1]. – Имáли смо у́баву коби́лу, али се и́сьби на пр̀во ждребéње.

исьне свр. *исуши се, усахне.* – Свé нестању́је, и стóка, и човéци, крстáче исьну и иструлéју, грóбишта се преору́ју, садé трáва остању́је. ⇔ *поисьне.*

исéли се свр. *сеобом промени место боравка.* – Они́ су се исели́ли ис Кóсово и насели́ли се у Лужни́цу, али тóј одáвна билó. ⇔ *поисели се.*

исéцка свр. *исече на ситне комаде.* – Исéцкај месóто нáситно, да се у́баво упр̀жи. ➞ *ситни.*

исечé (трп. пр. исéчен, -а, -о) свр. 1. *секиром пообара много стабала.* – Наóкани да су млóго врéдни дрвари́, зарабóте се па исечу́ и туцó, текá и у мојé брáниште бéоше укарáли кóла, па си сéкли и товари́ли ко у њи́но, сá мóра су́д да распрáвља. Брáниште ни свó исéчено, нéма дрвцé једнó сьглѣм да је остáло. 2. *подреже нокти.* – Штó си не исечéш ноктити, мóжеш да óреш сас њи́ кољћи́ су.

иси́пе свр. *испразни, изручи.* – Какó ми напу́ни чáшу с винó, јá ју иси́пем низ гу́шу, ко да је вóда. Иси́пи мору́зуту ис шини́к у врéчу кóлко мóже да стáне, па ју застéљај.

иси́пе се свр. 1. *појаве се богиње по телу.* – Детéнце затéра бóпће, мáјћа му дадé медьк, дадé му ћи́селко винцé, поугрéва га, и онó се иси́пе, а сá óдма вóде у бóлницу. 2. *добије перје.* – Мáра нóси покри́ве у цеди́лку, извéла вој се мишчети́ја ту́ј првé, јóш се несу́ ни исипáла, па да им ји свáри да бр̀же расту́.

иси́пује се несвр. *осипује се, добија богиње.* – Почéло да се иси́пује, за некóлко дьна че мóжеш да га ку́пеш.

иси́са свр. *исише.* – Штó не мóж телé да иси́са, ми́ помузéмо, а ако иси́са свé, тóј је њигóво.

иси́тни свр. *исече на ситне комаде* (упор. исецка).. – Иситни́л си дрвáта ко за шпóрет, а за казáн мóгу и пóкрупна. Пр̀во се мéсо иси́тни, па се пóсле ту́ра у шéрпу да се вáри.

иси́ца несвр. *исеца.* – Иси́цај од óба крáја напомáлко, дóк се не углáви да бу́де пасéнт.

и́ска рет. речц. *изгледа, можда.* Δ – Тьг су, и́ска, му́жи жéне би́ли, нејé билó ко сьг да му́ж не смéје да вој речé „пóтам се“.

и́ска[1] несвр. *пребирајући по коси или оделу треби ваши или буве, бишће.* – Пр̀во мáти и́ска мéн, пóсле јá њу. И́скам га од бу́је. ⇔ *поиска.*

и́ска[2] рет. несвр. *жели, хоће.* – И́скам да ти кáжем нештó, ал се бојим да ми се не наљу́тиш.

и́ска се несвр. *бишће се.* – Ка́т коко́шће по́чну да се и́скају, че па́да ћи́ша.

иска́бли свр. фиг. *пребије некога да отекне од батина.* – Уваги́ли га да им кра́дне си́рење, па га искабли́ли од бије́ње. ⇨ *искьбли.*

иска́же свр. *каже све по реду од почетка до краја.* – То́ј чу ти иска́жем по ре́д: свекр̀ва изнесе́ си́то са жи́то, не́веста вр̀ља жи́то, а две́ пој̀у: Не вр̀љај, неве́сто, не вр̀љај жито, / неси́ га же́ла, неси́ га вр̀ла, / де́вери вр̀ли, јетр̀ве же́ле…

иска́же се свр. *изрекне се, ода тајну.* – Немо́ј некоја́ да се иска́же негде́ кво́ смо ораги́ле, че ни поте́пају му́жи ако нешто́ чу́ју.

искале́ми свр. *калеми све што треба да се калеми.* – Искалеми́л некакву́ но́ву со́рту ја́буће прет ку́ћу, па роди́ле, мили́на.

искале́мује несвр. *калемљује све што треба да се калеми.* – Домачи́н за у́глед, изнаса́цувал и искале́мувал сва́ко ро́дно др̀во за које́ је чу́л да посто́ји.

иска́ља свр. *запрља блатом.* – Пази́ де не иска́љаш панталóнете, дру́ђе не́маш.

иска́ља се свр. *запрља се блатом.* – Си́не, па́ј си се искаља́л ко пра́се.

иска́пе свр. *истече кап по кап, искапље.* – Не́ка се у́баво исце́ди, не́ка иска́пе до кра́ј, ву́рда не тре́бе да је водљи́ва.

иска́пи свр. *попије до дна.* – Свртá јучéр кудé Ђу́ру овчарá, те тáм искапи́мо једно́ поло́кче сас рећи́ју, а мо́јно шише́ сам си шпара́л.

иска́ра свр. 1. *избаци из куће.* – И́скара си жену́, па се са́ сћи́та нео́пран и незакр̀пен. Ако не́че да рабо́ти, и́ма га иска́рам у пле́вњу да спи́, о́н и неје́ за бо́ље. 2. *гонећи истера.* – Тр̀чи иска́рај свиње́не из гради́ну, ло́м че напра́ве. 3. *изагна стоку на пашу.* – И́дем да иска́рам о́вце на па́шу. Иска́рај гове́да да попасу́, да заште́димо ма́лко се́но. 4. *колима извезе из авлије.* – По вр̀шу по́чнемо да иска́рујемо ђу́бре по њи́ве, и да уга́римо. 5. *нагло израсте.* – Тр̀с упролет иска́ра високо́ и до два́ ме́тра.

иска́рује несвр. *истерује.* – До́бро, де́, неје́ у́баво што́ ме иска́рујеш ис ку́ћу, пр̀ви смо комши́је. Не зна́м кво́ чу: да ју иска́рујем, ил да се уте́пам, ил њу́ да уте́пам. О́вце не иска́рујемо у па́шу са́мо кад је сне́г.

искаса́пи свр. *исече на комаде, унакази.* ▲ – Немо́ј ма́тер да ми поми́њаш, да те не искаса́пим ко лубени́цу.

иска́стри свр. *окреше гране са лишћем.* – Искастр̀и́мо полови́н бра́ниште, дру́гу полови́ну чемо дого́дине.

иска́ча несвр. 1. *изилази из затвореног простора.* – Једанпу́т иска́чамо из водени́цу ја́ и бра́т ми, ка́т погледа́мо, а на пра́г се испружи́ла змија, зама́лко да ју нага́зимо. 2. *изилази на неки скуп или провод.* – Сва́ку ве́чер смо искача́ли на ко́рзу, младиња́ ко́лко о́ч, са́ на село́ не́ма мла́ди, са́мо де́де и ба́бе.

иска́шка свр. *испрља блатом, ублатњави.* – Куде́ си то́лко искашка́л панталóнете, ка́д не́ма ни́где каљи́ште.

иска́шка се свр. *испрља се блатом, ублатњави се.* – Упа́де у је́ндек, па се и́скашка до гу́шу, ко свиња́.

иска́шље се свр. 1. *кашљући избаци шлајм из грла и душника.* – Зака́шље, па не мо́же да се иска́шље. 2. фиг. *изврда неку обавезу.* – Са́-ч ми пла́тиш сви́ ду́гови, са́ га не́ч иска́шљеш.

иска́шљује се несвр. *кашљући чисти грло пре него почне да говори.* – До́ста се иска́шљува, а́јде почни́ ве́ч једанпу́т да при́чаш. ■ **искашљува́ње** *гл. им.* – Му́ка да те ува́ти од њиго́во иска́шљување и нака́шљување.

искьбли свр. *в. искабли.* – Кат се на ку́че прите́па, оно́ замо́ча тоја́гу на овчара́, па га с њу́ искьбли. Чу те искьблим, да не́че мо́же ни ма́ти да те познаје́.

искѣ́бли се свр. 1. *пређеде се.* – Је́домо, па се искѣ́блимо. Кра́ве се напа́сле, па се искѣ́блиле. 2. *препуни се.* – На́пуни се котѣ́л с млеко́, па се искѣ́бли. 3. *надује се, напне се.* – Дабо́гдал се искѣ́блило, ка́т си се такво́ роди́ло.

исква́ри се свр. *пре времена насилно изгуби плод, побаци* (упор. исаби се[1]). – Па́сле по слану́ па ми се две́ о́вце искварѝше у јагне́ње.

искле́па свр. *искивањем истањи рез.* – Јо́ш не́кња одне́со сећи́ру при ковача́ да ју искле́па и нао́стри на точи́ло, о́н ју ту́ри иза вра́та, и јо́ш си тека́ стоји́.

искли́ли свр. *стадијум када усев изникне и почне да формира стабаоца.* – Пасу́љат ве́ч исклили́л, а мору́за јо́ш неје́. ➞ *исклини.*

искли́ни свр. *стадијум када усев изникне и почне да формира стабаоца* (упор. исклили). – У Јереми́ју жи́то у́баво исклини́ло, од мера́к да га гле́даш.

искл̥ка́ви свр. *ишчаши кук.* – Води́ си рачу́н куде́ и́деш, и с куга́ се вица́вљаш, да те не искл̥ка́вим, па ис кре́вет не́ч мо́ж да се ди́гнеш на но́ђе да ста́неш.

искл̥ка́ви се свр. *повреди се у куковима.* – Искл̥кави́ла се од ра́боту, па ша́три ка́д о́ди ко ма́нка.

искл̥́ца свр. *истуца.* – Искл̥́цај ма́лко жи́то у чу́туру, да сва́римо пчени́цу. ➞ *истлца.*

исклосна́ви свр. *повреди кога у пределу вилице, одвали вилицу.* – Ка́[д] те уда́рим, чу те исклосна́вим, ле́б не́ма ви́ше да ти се приједе́. Ако ти чу́је му́жат за то́ј, и́ма те исклосна́ви.

искљу́је свр. *позоба кљуном.* – Напра́ве пла́шило, па га ту́ре усред ло́зје, да гро́здовци не искљу́ју гро́зје. ⇨ *искљуца.*

искљу́ца свр. *в. искљује.* – Немо́ј да вре́каш ту́ј, него и́ди иска́рај коко́шћене из граци́ну, искљуца́ше сѣ́в пипе́р.

искобе́ља се свр. *извуче се из тешког положаја.* – Кад чо́век по́чне да се по́часто се́ча дети́њство, зна́чи да је с једну́ но́гу штра́пнул у провали́ју, ис коју́ се не мо́ж искобе́ља. ➞ *ископеља се.*

искове́ свр. *заврши ковање, искује, прикуца.* – Даньс искова́мо ле́тве, ју́тре че покри́вамо ку́ћу.

искокода́ка свр. *искокодаче.* – Чи́м искокода́ка коко́шка на поло́г, о́дма трчи́ да у́зне јајце́, и негде́ га ску́та.

искоко́ли свр. *исколачи очи, избечи се.* – Вели́ка се љо́сну о́д-зем, не мо́ж ју повр̀ну, искоколи́ла ко из расо́л да је изле́зла. Што́ си искоколи́л у ме́не ко вапи́р, ене́ си ти ју жена́, па у њу́ коко́ли.

иско́лка свр. *ископрља.* – Дојди́ да ми помо́гнеш да иско́лкамо ка́цу ис по́друм.

иско́лка се свр. *ископрља се.* – Ју́тром се једва́ иско́лкамо из цр̀ђе ко́лко смо премо́рени од јучерѝшњу работу.

иско́лчи свр. *изудара коцем.* – Ја́ кад у́знем једѝн колѝц, па те иско́лчим с ње́га, не́че ви́ше да ти па́дну на па́мет ни дево́ђе, ни же́не.

иско́ље свр. *покоље све што је за клање.* – Искла́мо сви́ње, ма́з стопи́мо и ме́со среди́мо. Какѝв је бесни́к све́ че ни иско́ље, нело да́ј да га ми́тимо с рећи́ју и ба́нице.

иско́па свр. 1. *копајући издуби раку.* – Дојде́ вре́ме у село́ да не́ма мла́ди љу́ди гро́б да иско́пају кад нећи́ у́мре, нело Ци́гањи то́ј рабо́те за па́ре. 2. *копајући извади што.* При́чају да је нећи́ у Злата́р ископа́л чу́п зла́то.

ископе́ља се свр. *извуче се из тешког положаја* (упор. искобеља се). – Једва́ се ископеља́мо из доли́нуту.

ископе́тља се свр. *појави се, створи се.* – Тамѝн сти́зам до пр̀ве ку́ће у село́, ка́т се и́скопетља пред ме́н дебе́лоно спа́дало, мо́ј комши́ја.

ископи́ти свр. *избави из неке невоље.* – Пази́ да не упа́днеш у ви́рат, не мо́гу те ископи́тим по́сле из ње́га.

ископи́ти се свр. *избави се, извуче се из неке невоље.* – Ископити́ше се из сиротинљ́к, залеби́ше се и они́ ма́лко.

ископне́је свр. 1. *отопи се, ископни* (о снегу). – Че ископне́је сне́г, и че до́јде про́лет. 2. фиг. *постепено се сасуши* (о човеку). – Неје́ то́лко ста́ра, ко́лко што́ је ископне́ла по дете́ што́ вој ра́но умре́.

иско́пује несвр. *ископава.* – Иско́пували су у а́тар стре́ле, веле́ да се по њи́ и прозва́ло село́то Стрељ́ц.

иско́чи свр. 1. *изађе из куће.* – Затвори́ла сам се, па ис ку́ћу не иска́чам ни́како. Че иско́чиш ли до́вечер на ко́рзу? 2. *попне, усне се.* – Попи́мо по две́ ча́ше рећи́ју, па ље́ко искочи́мо наго́р до на́шу кала́уру. Ка́д иско́чимо на оно́ј брде́нце че ви́димо на́шу ку́ћу. 3. *појави се, почне да расте.* – И́скочи ми на ти́л некаква́ вр́жица, и по́че ту́ј коса́ да ми опа́да.

иско́шка свр. *испрегне из јарма.* – Ти́ иско́шкај кра́ве, и да́ј им да једу́, ја́ чу по́чнем о́дма да истова́рујем.

иско́шта *превише кошта, превише плати.* – И тека́, по́сле за то́ј моје́ ората́ње да је на́јден, и да се не зна́је који́ му је баште́, ту́жи ме на́јденити, и́скошта ме та́ј ората́ мло́го, мора́л сам теле́ да продаде́м.

и́скра ж *усијани део материје који искаче из ватре или из предмета након ударца о што тврдо* (упор. жишка). – Ва́ца седи́ зами́слен уз огњи́ште, и гле́да како́ се и́скре разлете́ чи́м проца́ра с машу́ по о́гањ.

искра́дне се свр. *кришом се удаљи.* – Где́ како́ чу́јем за некоју́ вражали́цу, ја́ се искра́днем, па при њу́. Искра́до се и дојдо́, са́мо да ви наср́нем како́ сте.

искрва́ри *изгуби крв крварењем.* – Ту́ј зи́му ма́ти се пре́лади о́пасно, па поче́ да крва́ри ка́т се́ре, ми́ се уплаши́мо че искрва́ри на́чисто.

искре́ка свр. 1. *успаничено искрешти* (о живини). – Искреке́ше коко́шће, виде́ле ја́стреба. 2. *искокодаче кокошка јављајући да је снела јаје.* – И́скрека коко́шка, тр́чи узни́ јајце́, до́к те неје́ прете́кал ба́та.

искри́ви свр. *савије, извитопери.* – Ма́јсторе, немо́ј да искри́виш оца́кат у зида́ње, по́сле че мо́раш с ра́мо да га потпи́раш. Че те искри́вим ако те ува́тим у па́кос.

искри́ви се свр. *савије се, погрби се.* – Нешто́ ме сте́гло и укочи́ло, па сам се искриви́л ко параграф.

искри́вљује несвр. фиг. *изврће истину.* – Поче́ све ви́ше да искри́вљује казува́ње, поче́ше љу́ди да га пцу́ју по пу́т, и куде́ га сти́гну, и куде́ га сре́тну.

и́скрица ж *дем. од искра* (упор. жишчица). – Коледа́р се́дне испред огњи́ште, даду́ му машу́, о́н проца́рка по о́гањ и благоси́ља: Ко́лко и́скрице, то́лко дечи́ца у ку́ћу, то́лко телчи́на у шта́лу, то́лко јагњети́ја у обо́р, то́лко прашчи́на у ко́чину…

искра́ се свр. *изломи се, тешким радом изгуби снагу.* – Сна́гу сам си искра́л по печа́лбу, са́мо да нешто́ ство́рим за деца́.

искр́ка свр. *поједе у сласт.* – Све́ да искр́каш кво́ ти је поста́вено, па књи́гу у ша́ће.

искр́пи свр. *закрпи све што треба да буде закрпљено.* – Збра́ сви́ дронци́, па ји испра́ и искрпи́, да ме не че́кају ка́т се зава́нем у дру́ђе ра́боте. ⇔ *поискрпи.*

искр́сти[1] свр. *да име свима који терба да буду крштени.* – Сва́ на́ша деца́ је ку́м искрсти́л како́ је о́н те́л, и́ме је о́н одре́цував, а не ко са́ да ку́м дете́ кр́сти како́ му се ка́же.

искр́сти[2] (трп. пр. искр́стен, -а, -о) свр. *укрсти.* – Кад де́неш крсти́ну че́три сно́па искр́стиш једн̑ отуд једн̑ одову́д с кла́сови ну́тра, и тека́ че́три ре́да нази́даш, на

вр̏ до̏јде по̏п. Носи̏ли смо опљнци сви̏нсћи сас црне̏ вр̏це, ре̏тко да ви̏диш да је нећи̏ купи̏л пра̏вени опљнци у Пи̏рот од би̏волску ко̏жу сас бели̏ каиши̏чи искр̏стени ту̏ва тека уз но̏гу.

искру̏ти свр. 1. *ишчупа из корена.* – Ве̏тар га искрути̏л, а какљв приса̏д воденљц бе̏ше, неје̏ има̏ло такљв у це̏ло село̏. Како̏ те мрзи̏ да рабо̏тиш, ако искру̏тим једљн колљц ис пло̏т, и̏ма зачљс да ти се прирабо̏ти. 2. *одбије рог брав.* – У̏бав во̏л, али си искрути̏л једљн ро̏г.

искр̏ши свр. *изломи, поломи.* – Мора̏л је да зако̏ље овна̏тога, је̏р му бе̏ше сва̏ ре̏бра искрши̏л како̏ га бо̏л. Ако те дова̏нем, и̏ма те искр̏шим ко гр̏сницу.

искр̏ши се свр. *изломи се, сломи се.* – Укачи̏л се Са̏ва у ту̏ц orȅј да бе̏ре orȅси, али се искр̏ши гра̏ђа, и о̏н па̏дне и повре̏ди си ки̏чму.

искршња̏чи свр. *пребије, поломи кичму.* – Чу те ву̏знем с тоја̏гуву, да те искршња̏чим.

искрште̏ва свр. *да свакоме име, крсти по имену.* – Које̏ како̏ је искрште̏вано тека̏ се зове̏, некоје̏ Габри̏ца, некоје̏ Коња̏рница, некоје̏ Стра̏ње, и̏ма сва̏каква имети̏ја по а̏тар.

искубе̏ свр. 1. *ишчупа.* – За̏инати се во̏л, па не̏че преко ђупри̏ју, Мили̏сов и̏скубе колљц ис пло̏т, па га и̏зрепчи ко̏лко је дљг. 2. *очеруша.* – Ви̏дим ли те да се мо̏таш окол му̏жа ми, сву̏ че те искубе̏м.

искубе̏ се свр. *ишчупа се.* – Иску̏боше ми се ру̏ђе из ра̏мена носеје̏чи во̏ду. Ка[д] доби̏је шу̏гу, овца̏ се искубе̏, и ко̏жа вој се испу̏ца ко церо̏ва ко̏ра. Га̏дно ка̏т се же̏не сте̏паију, оне̏ не са̏мо да се те̏паију, нело се све̏ иску̏бу.

иску̏ка свр. фиг. *измоли, искемчи.* – Кат се уку̏ка, и̏ма ти иску̏ка и црно̏ испод но̏к да му даде̏ш.

иску̏ка се свр. *исплаче се, искука за све пострадале.* – На Ви̏довдљн ку̏кавица преста̏не да ку̏ка, веле̏ да су се ма̏ђе, се̏стре и же̏не на ти̏ја дљн искука̏ле за сви̏ који̏ су на Ко̏сово пођину̏ли, и да се до не̏бо чу̏ло њи̏но кука̏ње.

иску̏пе свр. *добро окупа.* – Са̏ че те ба̏ба иску̏пе, да бу̏деш на̏јубава мецу све̏ твоје̏ дру̏шће. ⇔ *поискупе.*

иску̏пе се свр. *добро се окупа.* – Згре̏јемо во̏ду, па си̏пемо у кори̏то и иску̏пемо се сви̏ по ре̏д. ⇔ *поискупе се.*

иску̏рзија ж *излет, екскурзија* (упор. ескурзија). – Са̏ и пензиуне̏ри поче̏ше да и̏ду на иску̏рзију.

иску̏са свр. *кусајући поједе све.* – Све̏ ко̏лко сам ти сипа̏ла у тањи̏р да иску̏саш. Ви̏дим ја̏ да че иску̏саш данљс бије̏ње.

ислабе̏је свр. *измршави, онемоћа.* – Ислабе̏ла сам оди ра̏боте, али по̏виш оди сећира̏ције. Овца̏ва ти мло̏го ислабе̏ла, и̏ли ју ко̏љи, или ју лучи̏ па ју до̏м чу̏вај, за у буљу̏к ви̏ше неје̏.

исме̏ва несвр. *исмејава кога.* – Исме̏ва га, понижа̏ва га, пра̏ви се ва̏жна, о̏н си ћути̏.

исме̏ва се несвр. *подсмева се коме.* – Немо̏ј да се исме̏вате с ме̏не, са̏ у ове̏ј моје̏ ста̏ре го̏дине.

исопли̏та свр. фиг. *подметне ногу свима по реду.* – То̏[ј] је једно̏ дети̏ште да га у све̏т не̏ма, исопли̏та сва̏кога који̏ је по̏слаб од ње̏га, па му се по̏сле сме̏је.

испа̏да несвр. *постаје нешто, показује се нешто таквим* (упор. значи). – Ти̏ како̏ при̏чаш испа̏да да сам са̏мо ја̏ кри̏в што се роди̏ло, а ти̏ да си не̏вина ко свети̏ца.

испа̏да се свр. *довољно се напада, престаје да пада.* – Ћи̏шата неко̏лко дљна па̏да, али се ве̏ч и̏спада, поче̏ да се разве̏друје.

испа́дне (трп. пр. испада́л, -дла, -дло) свр. 1. *појави се однекуд.* – Одо́кле, бре, испа́де, ко да си од Бо́га па́дал! 2. фиг. *деси се, покаже се.* – Ода́вно то́ј неје́ работи́ла, па вој са́ испа́дла при́лика да сре́ди ку́ћу по њо́јно. Пу́зља уме́је и чове́к да испа́дне, кад о́че. Ма́ не би ни све́т виде́л, да неје́ тека́ сас ногу́ту испа́дло. Дете́то те́б испа́де у́ћа, а не ти́ ње́му. 3. фиг. *остане без вида.* – О́чи ми испа́доше гледа́јечи нис пу́т да ви́ ви́дим да ли и́дете. 4. фиг. *онемоћа, ослаби.* – Не зна́м зашто́, и от кво́, али воло́вити му ја́ко испа́дли.

испа́лен, -а, -о *испаљен* (о метку). – Во́јска и́маше с вре́ме на вре́ме мане́вру, па смо наоди́ли по на́шу ру́дину до́ста ча́уре, али и понећи́ неиспа́лен ме́так и неексплоди́рану пета́рду.

испа́ри свр. 1. *пређе у агрегатно стање паре.* – Запржи́ га, па не́ка пођипи́ ма́лко, да испа́ри вода́, да се згу́сти. 2. *изложи дејству паре.* – Збра́ла сам пу́н ло́нац дронци́, па чу ји пр́во испа́рим на́д-огањ, по́сле чу ји и́сперем. 3. ирон. *нестане, изгуби се.* – И́мао у́баво бурђи́че, па негде́ испари́ло, доби́ло но́ђе.

испа́ти (трп. пр. испа́тен, -а, -о) свр. *подвргне кога патњама.* – Че испа́тиш и ти́ од ме́не, ко што́ са́ ја́ па́тим о[д] те́бе, за́јам бра́шно вр́та. О́н је јо́ш од дети́нство испа́тен и изму́чен, таква́ му су́дбина.

испа́ти се свр. *намучи се, напати се.* – Од бе́сног му́жа и немачи́ну испати́ла се, си́рота, ко И́сус на кр́с.

испашња́чи свр. *повреди стомак, просте црева.* – Не заде́вај се, ако се ди́гнем, чу те испашња́чим. ⇨ *испьшњачи.* ➞ *ишћемби.*

испьшња́чи свр. *в. испашњачи.* – Чу́вај се од тога вола́, че те му́не с ро́г да те испьшња́чи.

испьшња́чи се *повреди се, просте црева при паду.* – Скр́кну пло́т ка́т се некако́ поткачи́ на ње́г, како́ запе́ пре́троши се кольц, ја́ одврнде́, те́о се испьшњачим како́ бу́пну на лива́ду.

испега́ви свр. *покрије се пегама, испега се.* – Наблизи́ла да ро́ди, па све́ испегаве́ла.

испендре́чи свр. *изудара пендреком.* – Мо́ре, узни́ једну́ мо́тку, па га испендречи́, да му се не прии́де ви́ше на таква́ ме́ста. ➞ *испердаши.*

испе́ре свр. *последње испирање рубља хладном водом.* – Опра́ла сам, јо́ш са́мо да испе́рем у после́гњу во́ду, и гото́во. ⇔ *поиспере.*

исперда́ши свр. 1. *заврши глачање омалтерисаног зида пердашком.* – Омалтерисамо, са́ да исперда́шимо, и мо́лери мо́гу да кре́че. 2. фиг. *изудара пендреком* (упор. испендречи). – Испердаши́ли га у мили́цију, па му дошла́ па́мет.

испе́стује свр. *одгаји, изнегује.* – Ову́ј го́дин у́бав пипе́р испе́стувамо.

испе́че свр. 1. *зготови пекући на ватри.* – И ја́гње и пра́се је по́благо кат се испече́ на ражњ. 2. *дестилацијом произведе ракију.* – Испече́мо ређи́ју, водени́ца мо́же да ме́ље на њу́, а у́век ни недости́за до но́во пече́ње.

испиди́ра свр. *отера.* – Бе́омо на́госје при зе́та и че́рку, па ни тре́ћи дњ испидира́ше.

испи́је свр. 1. *попије све.* □ – Пи́л сам, али са́ ви́ше не пи́јем, испи́л сам си но́рму. 2. фиг. *лиши снаге, исцрпи.* – Испи́је ни по́с пред Вели́гден, па једва́ о́димо. 3. фиг. *извади, ископа.* – Ко́лко пу́ти ме је проклѐла змија́ о́чи да ми испи́је.

испи́ли се свр. *излеже се из јајета* (упор. изведе се). – Ја́ сам ко пиле́то: испили́ло се, лежа́ло у гњездо́, ма́ћа га рани́ла, пој́ила, ка́д му кри́ла ојачка́ла, пр́нуло, пролете́ло и одлете́ло у све́т.

испи́па свр. 1. *додирне руком са свих страна, опипа.* – Ја́ почека́ ма́лко да поуми́не болечи́ната, па испипа́ место́то куде́ ме је кучи́штето уапа́ло. 2. *измилује у љубавном заносу.* – Не́ма кој́у неје испипа́л, па остави́л. 3. фиг. *испипа изокола, сазна посредно.*

– Испи́пај о́долек како́ се деси́ло, немо́ј дире́кно да га питу́јеш, јер не́че да ка́же ако га те́ка пи́таш.

испи́ра несвр. *довршава прање, или накнадно пере.* – Опе́рем кво́ је за прање́ сас прансћи́ сапу́н у же́шку во́ду, па по три́ пу́ти испи́рам у ла́дну во́ду. Ја́ сам га до́бро опра́ла, али га па́ мо́ра испе́рем.

испи́сник м *друг из војске истог годишта, вршњак.* – Гле́ ји па испи́сниционви, без ме́н ли ло́чете, ма́јке ви га дрте.

и́спит м религ. *обред пре склапања црквеног брака када свештеник утврђује да ли будући супружници нису у крвном сродству, и да ли нису приморани на брак.* – Пр́во смо сврну́ли у Дра́гинац у цр́кву на и́спит. Кот попа́ и́ду на и́спит дево́ћа и младо́жења, и ку́м и ста́ри сва́т.

испи́та свр. религ. *испитивање свештеника пре склапања брака.* – На́с је испита́л по́п Ради́сов, овде́ у на́шу си цр́кву, стриже́вачку.

испи́тује несвр. 1. *испитивање свештеника пре склапања брака.* – По́п је испи́тувал неве́сту и младоже́њу на и́спит да ли се во́ле и да ли несу́ ро́д. 2. *запитује.* – Сва́ку ве́чер ме испи́тује ко по́п с куга́ сам била́, и куде́ сам била́.

испи́шти свр. *реско и ненадано се огласи.* – Некво́ и́спишта у доли́ну, а на́м се коса́ ди́же на гла́ву от стра́.

испла́кни свр. *овлаш испере, пропере.* – Му́ни тањи́рав у во́ду, па га исплакни́, немо́ј мло́го да га ми́јеш.

испла́сти свр. *садене сено у пласто́ве.* – Од ту́ј лива́ду испла́стимо по три́ сто́га се́но, за њу́ не́ма ло́ша го́дина.

испла́чује несвр. *редовно плаћа уговорену цену.* – Испла́чује на вре́ме, по́штен чове́к, и не уби́ва на це́ну.

испла́ши се свр. *престраши се.* – Тр́гни се ма́лко, ну́четија ти се исплаши́ла, др́та жена́ да то́лко ви́ка за му́жа, то́ј па ни́где не́ма. Е́, пу́ста ма́ћа, ка́д видо́ на телеви́зор да бомба́рдују и Ни́ш, прецр́ко, неје́ ли бли́за при ва́с удари́ло, несте́ ли се мло́го исплаши́ли?

исплете́ свр. *довврши плетење.* – Даньс чу заплете́м це́мпир за ме́не си, и не́ма га ма́нем до́кле га не исплете́м.

испли́ска свр. 1. *избаци течност из неког суда или удубљења пљускајући.* – Испли́скај сву́ во́ду из ви́рат, она́ че се па́ нави́ри до ју́тре. 2. *овлаш опере лице или руке прскајући се.* – При буна́р стоје́ше др́вено кори́то сас во́ду, дево́јчето си и́сплиска ру́ће ко́лко да о́миј е голе́мото кањи́ште, и о́трча комто до́м.

испли́ска се свр. *полије сам себе прскајући се.* – Си́не, куде́ најде́ водења́кат да се то́лко испли́скаш, сьв си мо́кар.

испли́чи се свр. *прекрије се пликовима.* – Бр́кну с ру́ку у ћипе́ч во́ду, па вој се све́ рука́ и́спличи. Ка́д бе́о ма́лецка, бега́ла сам от су́греби, бе́оше ме наплаши́ли да чу се испли́чим ако штра́пнем на њи́.

испљу́вује несвр. *више пута узастопце испљуне, испљувава.* – Ка́т се наједе́ гро́зје, о́н по́чне да му испљу́вује се́мће.

испљу́ска свр. фиг. *ишамара.* – Мла́да неве́ста нако́ньче пр́во дару́је, па га три́пути поди́гне у́вис, па га до́бро испљу́ска по образи́ до́к се не уви́ка, на кра́ј га цели́ва и вр́не си га на ма́тер. ⇔ *поиспљуска.*

испљу́ска се *умије се пљускајући лице водом.* – Испљу́скај се по лице́ сас студену́ во́ду, да прогле́даш. ⇔ *поиспљуска се.*

испове́цује се несвр. *исповеђује се.* – Ма што́ ја́ те́б да се испове́цујем куде́ и́дем, и какво́ рабо́тим, ни́ти си ми ти́ ма́ти, ни́ти сам ти ја́ жена́.

исповрти́ свр. 1. *завитла, замахне.* – О́н ма́лко бле́сав, че исповрти́ с тоја́гу да те уда́ри кат се не на́даш. 2. фиг. *испоручи рачун.* – Исповр̀ти му рачу́н, да ви́ди ко́лко те ко́шта, и да неси́ дибиду́с глу́п.

испога́ни се свр. 1. *обави велику нужду.* – До́јде, па ми се испога́ни пот про́зор, ми́сли да га не ви́дим. 2. *прими лоше особине.* – Крсти́не несмо́ бројѝли због стра́ од кра́цу, тѝг то́ј нејѐ има́ло, то́ј се са́ испогани́ли љу́ђе, не́го смо ји бројѝли да се ве́чером у за́другу ва́лимо ко́лко је кој́и нажѐл.

испод(и) предл. *испод.* – Наместѝл сам клу́пу прет ку́ћу испод оре́ј, у дебе́лу ладови́ну. Нешто́ гребѐ исподи црѐпњуту, мо́ра да је пога́нац.

исподупи́ра свр. *подупре једно за другим све шта треба да се подупре.* – Сли́ве преродѝле, трѐбе да се исподупиѝрају, да се не покр̀ше од ро́д. ➞ *испотпира.*

испозатва́ра свр. *позатвара све који треба да буду затворени.* – Бе́оше неко́лко мангу́па у село́, али ји испозатва́раше, та се смири́мо. Мло́го ку́ће се испозатва́раше по села́, мла́ди се ра́стикаше по свѐт, а ста́рци помрѐше.

испоздра́вља се свр. *пошаље поздраве свима којима треба.* – Испоздра́вљај се на сви́ ко́лко су у ку́ћу, а на́јвише ми поздрави́ унучетѝћата.

испо́је свр. *испева, допева.* – Чи́м она́ испојѐ јену́ пѐсму, о́н по́чне дру́гу.

испокла́ња свр. *поклони свима, разда свима.* – Ја́ сам мојѐ имање разделѝл и испоклањѝл на деца́, да се не повла́че по су́д ка́д у́мрем.

испокр̀ши се свр. *поломи се све једно за другим.* – Ко́лко су сли́веве родѝле, свѐ че се и́спокрше од ро́д. Не тр̀чете то́лко, че се испокр̀шите на ни́збрдицуту.

испо́кује свр. *испохује.* – Мѐсо се исечѐ на парчетѝја и посо́ли, па се ува́ља у бра́шно и у разму́тена јајца, и по́кује се у жѐжак ма́з, кат се свѐ испо́кује, нарѐди се у тепси́ју, ка́пне му се ма́лко вода́, и ту́ри у рѐлну.

испоку́та свр. *посакрива све једно за другим.* – Свѐ што је њо́јно испоку́та ко ма́чка мачетѝја, да нѝћи не мо́же ни́шта да на́јде.

испоку́та се свр. *испосакрива се један за другим.* – Бѐгамо у шу́му, па се испоку́тамо на нѐприродна мѐста, да ни не на́јду и побѝју.

исполагѣ́цка прил. *лагано, опрезно, успорено.* – Стојѝ ко ка́мен стенѣ́ц и ћутѝ, па се о́брну иполагѣ́цка комто мѐн, и оста́де тека́, да чу́је кво́ чу ја́ да ка́жем. ➞ *испољк.*

и́спољк прил. *лагано, опрезно, успорено* (упор. исполагѣцка). – С ћѝју трѐбе и́спољк, ко сас мла́ду невѐстицу, ако ужу́риш да ју собу́ваш на цу́г, од њу́ мо́ж да зака́саш ко ба́ч од ли́вресту свѝску, и́ма те трѐсне у тѝл, да те запота́ји. Евѐ ме, на́не, и́спољк у́илно рѐче Ма́ра, и́до до њивче́но преко ва́ду да ма́лко поплѐвим лу́чакан. ⌂ **и́спољк па у́зоколо** *опрезно и околишно.* – Ја́ се распитува́ испо̀ljк па у́зоколо, да не примѐти кво́ ме зани́ма. ⇔ *поиспољк.*

и́сполица ж *наполица.* – Кој́и је сирома́, о́н у́зне њи́ве па рабо́ти на и́сполицу. Ја́ не мо́гу да ко́сим ви́ше, па да́вам мојѐ лива́де и њи́ве да ко́се и рабо́те дру́ђи на и́сполицу. ➞ *наполица.*

испо́љи свр. *открије тајну, искаже нешто што се других не тиче.* – Она́ нешто́ да испо́љи како́ вој је мецу му́жа и њу́, то́ј не мо́же да се дѐси ни за жи́ву гла́ву. Ако га не испо́љиш на јавѐ, испо́љиш га у сѣ́н.

испо́љује несвр. *открива тајне.* – Кво́ ти ми́сли у гла́ву са́мо си о́н зна́је, на јавѐ ни́шта не испо́љује.

испома́га несвр. *припомаже, потпомаже један другога.* – Да ји ми́ не испома́гамо, не би има́ли ни за во́ду, а ка́мо ли за лѐб.

испома́га се несвр. *узајамно потпомаже један другога.* – Пла́тимо само ма́јстори, а за про́сту ра́дну сна́гу си се ми́ испома́гамо.

испомењу́је свр. *помене све које треба да помене.* – Запа́лим свечу́ на оно́га на чији́ сам гро́б, али у ми́сли испомењу́јем и сви́ мој́и кој́и сам запанти́ла.

испоме́ра свр. *премести са свога места једно за другим.* – Ја́ во́лим да ми је све́ на ме́сто куде́ сам га остави́л, а деца́ до́јду па све́ испоме́рају.

и́споново прил. *испочетка.* – Кажи́ ми га и́споново, да до́бро упа́нтим како́ сте то́ј работи́ле.

испооба́ра свр. *обори све које треба да обори.* – Ма кво́ сте ви́ за ме́не, кат се ри́пнем, сви́ и́ма да ви́ испооба́рам ко ме́чка дре́њће.

испосе́да свр. *седне један за другим сви колико их је.* – Испоседа́ше уз аста́л, и са́мо поглеђу́ју када́ че по́чне да се прино́си нешто́ за једе́ње.

испоси́пује свр. *полије једног за другим.* – Неве́ста у́јутру све́ испоси́пује да се оми́ју, о[д] дете́ до на́јстарог чла́на у ку́ћу.

испосме́ши свр. *постиди једног за другим.* – Где́ го́д да оти́демо, напи́је се, па испосме́ши и ме́н и деца́, сва́ко излазе́ње у љу́ђи ни пресе́дне од ње́га.

испосне́је свр. *испосни, постане постан.* – Цре́ва ни испосне́ју, па једва́ че́камо да до́јде Вели́гден да се обла́жимо.

и́спосни се свр. 1. *ослаби због посне хране.* – Ни́кад не мо́гу да уго́дим на свекр̀ву: ако запр̀жим ма́нцу – мло́го мр̀сно, не мо́ж да једе́, ако га напра́јим по́сно – верти́ вој се у гла́ву ко́лко се испосни́ла. 2. фиг. *њива престане да рађа ако се редовно не ђубри.* – Ману́мо да чу́вамо сто́ку, али ни се њи́ве испосни́ше, па не ра́цају ви́ше ко што́ ра́цаоше. ⇨ *испости се.*

испо́сти се свр. *в. испосни се.* – Ба́ба се бе́ше испости́ла ко за́јак у ма́рт ме́сец, стану́ла саде́ ко́жа и ко́сће.

испоте́sa се свр. *потегне се, поправи се све шта треба да се поправи.* – У после́гње вре́ме и у на́ше село́ се испотеса́ше неко́лко ку́ће, а једна́ се и но́ва на́прави.

испоте́па свр. *потепа, поубија све на које наиђе.* – Ако ви јо́ш једну́ш затече́м да ми бе́рете гро́зје, све́ до једнога́ чу ви испоте́пам ко врапци́.

испоти́ка свр. *погуби све једно за другим.* – Напи́л се на ва́шар, па све́ кво́ купи́л испотика́л до́к сти́гал до́м.

испоти́ка се свр. фиг. *поумире један за другим.* – Ту́ј го́дин у на́ше село́ де́сет чове́ка се испотика́ше, и и́сто то́лко ку́ће се затвори́ше.

испотпи́ра свр. *подупре подметачима једно за другим* (упор. исподупира). – Оде́љај загла́вће, па испотпи́рај и изравни́ нога́ри на аста́ли, да стоје́ ра́вно да се не кли́мају. Сли́ве преродѝле, гра́ње се сави́ле до́зем, мо́ра да се испо́тпирају, да се не покр̀ше.

испотпла́чује свр. *потплати све за које мисли да треба да буду потплаћени.* – Испотпала́чував му је башата́ сви́ по ре́д у о́пштину, али у́глави си́на на добро́ место, са жи́ви ко госпо́дин.

испотри́са се свр. *узнемири се, потресе се један за другим.* – Биле́ смо јо́ш ма́лецће ка́д ни ма́ти умре́, али се испотриса́мо куде́ це де́немо ка́д башта́ ре́ши да се пožéни.

испотру́је свр. *отрује једог за другим.* – Сви́ че ни испотру́ју до једнога́ с ти́ја пра́шкови, да поцр̀цамо ко пога́нци.

испотру́је се свр. *отрује се један за другим.* – Испотру́ше се с некакву́ пра́вену ре́ђи́ју, пеше́с чове́ка је умр̀ло са́мо у на́ш кра́ј.

испоту́ти се свр. *погрби се, пошути се један за другим.* – Сви́ остаре́ли, сви́ се испотути́ли, миња́ју по пу́т ко се́ње, ни́где да ви́диш мла́дог чове́ка.

испоцр̀ца свр. *поцркава један за другим.* – Ја́ чу цр̀кнем, али и ви́ че испоцр̀цате, не́чете ни ви́ да веку́јете на ови́ја све́т.

испочéтак прил. *испочетка, поново.* – Немóј да ни помúтате да не погрéшимо, па да мóрамо испочéтак да брóјимо.

испóштује свр. *изрази поштовање, ода почаст.* – Велé да на Свети-Јовáн Биљобéр слѣнце трúпути застáне на нéбо, какó би испóштувало овóга свéца.

úсправан, -вна, -вно фиг. *који нема телесних и психичких недостатака.* – Јá сам мојá децá лéпо ишчувáла, свá лéпа, úсправна, ниједнó нејé нештó манљúво билó.

испрáви (трп. пр. испрáвен, -а, -о) свр. 1. *учини правим оно што је искривљено.* – Бéше искрúвен, али сá испрáвен, па ко нóв. 2. фиг. *отклони грешеке.* – Јá сам стáра, па мóж нештó да грешéвљам, али ти ме исправú. ⇔ *поисправи.*

испрáви се свр. *усправи се.* – Бóга се одједнýш úсправи, óтвори ýста да некво́ кáже, ал не рéче нúшта, сáмо вој ýста остáдоше текá отвóрена. ⇔ *поисправи се.*

испрáксује (трп. пр. испрáксуван, -а, -о) свр. *увежба.* – Тúја нáкупци су испрáксувани, знáју онú какó да те превáре.

испрáксује се свр. *увежба се, стекне праксу.* – Испрáксувала се онá тáм по Нéмачко какó да једé лéб без матúку.

испрáси се свр. *опраси се једна за другом све колико их је.* – Свé свúње ни се испрасúше, и прачúна ýбаво напрéдују.

испрáти свр. *пошаље.* – Омесúла му кравáј, па га испратúла у воденúцу да смéље брáшно. Испрáти ми óваг-óнаг понеђú динáр, кóлко да úмам да се покрпим за цигáре и кáве.

испрáчује несвр. 1. *шаље, отпрема.* – Печалбáра ни сам испрáчувала, ни дочéкувала. Тúја сандѣк вој напýнише сас спрéму кáд ју испрáчуваше о[д] дóм. 2. *пратећи доведе кога до одређеног одредишта.* – Дешавáло се да се дéда и њигóв побрáтим Слáвко испрáчују по нéдељу дѣна, прво испрати овúја онóг до њигóву кýћу, и тýј прéспи, па јутредѣн онúја њéга испрáти до њúгову кýћу, па и óн прéспи. ■ **испрáчување** *гл. им.* – Кáт се испрáчују, некадá се тóлко запрúчају у испрáчувањето, да стúгну до Слáвков дóм у Рáдошевац.

испрáшкује свр. *заштити семе прашком од болести и штеточина.* – Ýјесен се прво жúто испрáшкује, па се сúпе у дисáзи, и посéје, кáт се посéје, завлáчи се с дрвену бранý.

испрашњáви се свр. *посипе се брашном, убрашњиви се.* – Сејáла сам брáшно, па сам се свá испрашњавúла.

úспрве прил. *на почетку, у прво време.* – Úспрве не дúsаше рýку на мéн, сáмо се издúра, уóка се па цéлу малý размúри. Тýј и тáм пúне по некојý, текá úспрве, пóсле си зáреди, па рéдом. ⇨ *испрво.*

úспрво прил. *в. испрве.* – Винó úспрво не осéчаш, топрв пóсле те замáје у глáву. Úспрво су билú први у свé, а сá су послéгњи у свé. Úспрво бýду добрé, пóсле стáну да се замлáчују.

испрдú свр. фиг. *искија, плати рачуне.* – Нéч га вúше испрдúш, дóста си појéл лéбац на туцá дупетúја, сá че твојé дýпе да једé бáницу по áпсе. Че се тéпамо са свú којú ни напáдају, нéче га вúше испрдé, па онó какó.

испрдú се свр. вулг. *ослободи се ветрова, прдењем се растерети.* – Úди у долúну па се испрди, немóј тýј пред свú да попрчкујеш.

испребúва свр. *премлати, пребије намртво.* – Уватúл га у градúну какó крáдне пипéр, па га испребивáл, морáли су на кóла да га тéрају дóм.

испреврзује свр. *превеже на више места.* – Натовáримо снóпје у лúтре на кóла, па испреврзујемо на некóлко мéста, да не попáда ýспут.

испревр̏та свр. *преврне све редом, испрета̄ура.* – Сва̏ку ве̏чер ми испревр̏та по ц̏епови, да ви̏ди ко̏лко сам потроши̏л па̏ре. Дево̏јче, немо̏ј се зачѣ̏чкујеш, да те не испревр̏там ко свињ̏а заду̏вану ти̏кву.

испре̏гне свр. *ослободи из јарма.* – На̏тунти се на брзи̏ну, поче̏ да тутњи̏, наста̏де ока̏ње и трча̏ње, који̏ су шпарта̏ли испрегну̏ше гове̏да, деца̏ се покута̏ше пот ко̏ла.

испрегра̏ц̏ује свр. *прегради на више места, ста̄ви више ограда.* – Подели̏ше се бра̏ћа, пла̏ц испрегра̏ц̏уваше, огради̏ше се једѣ̏н од дру̏гога, њи̏ве уситни̏ше на њивчети̏ја, ра̏стури се ста̏ра ку̏ћа.

испреде̏ свр. *довр̄ши предење.* – Ти̏ тво̏ју ву̏ну ве̏ч испре̏де, а ја̏ моју̏ ја̏ш несѣ̏м ни поче̏ла.

испредре̏ши се свр. *преобуче се у ста̄јаће рухо један за другим сви одреда.* – За Вели̏гден се сви̏ испредре̏шимо, и по̏сле ручѣ̏к изле̏знемо на̏-оро го̏ре при цр̏кву.

испреже̏њује свр. *ожени се или се уда пре ста̄ријега брата̄ или сестре̄.* – Ме̏не су испреже̏њували и бра̏т и сестра̏, испа̏де им добра̏ при̏лика, а ја̏ се па несѣ̏м љути̏л.

испре̏sa несвр. *испреже из јарма.* – Ка̏д бу̏де у ора̏ње, воло̏ви се не испре̏sају и по десети̏на дѣ̏на, и поср̏ну ма̏лко у сна̏гу.

испрека̏руј̏е се свр. *прета̄рају се, по̄умиру сви о којима је реч.* – Испрека̏руваше се ти̏ја ста̏рци који̏ су по Лужни̏цу тр̏ње трси̏ли, па њи̏ве и бра̏ништа ствара̏ли, и за мецу̏ би̏ли спре̏мни и да пођи̏ну.

испрека̏ц̏ује свр. *прекади све што је за пракађивање.* – По̏п до̏јде за Заду̏шницу, испрека̏ц̏ује сва̏ћи гро̏б, у̏зне па̏ре, и оти̏де си.

испрекра̏чује свр. *прекрати све што је за пракрађивање.* – Узни̏ ме̏тар, па сва̏ку греду̏ испрекра̏чуј за по де̏сет санти̏ма.

испрели̏та свр. *прелете сви са једног места на друго.* – Чи̏ни ми се сва̏ пилети̏ја што̏ ји и̏ма испрелита̏ше ис туц̏е̏ њи̏ве у моју̏, да ми обе̏ру жице̏то.

испрели̏чи се свр. *сви промене изглед, преличе се.* – Замазни̏ли се, предреши̏ли се, испреличи̏ли се, не мо̏ж ји познаје̏мо, а ми̏ оста̏домо какви̏ си и бе̏омо.

испреме̏ни свр. *свакога обуче у празнично одело.* – Ка̏[д] тре̏бе да по̏јдемо у пр̏ви ра̏зред, ма̏тере ни оку̏пу, испреме̏не, и испра̏те до шко̏лско дво̏риштеи, и запре̏те ни да случа̏јно не побе̏гнемо ис шко̏лу. ➞ *испремењује, испромењује.* ⇔ *поиспремени.*

испреме̏ни се свр. *свако се обуче у празнично одело.* – Изле̏знемо на Вели̏гден го̏ре при цр̏кву, о̏ро љу̏ља, три̏ ко̏ла о̏ро, неве̏сте се испремени̏ле: забањ̏е, сукна̏, убави̏ла. На Свети-Нико̏лу и Бла̏ђи пе̏так испреме̏не се дево̏јће, момчети̏ја, ста̏ри љу̏ђе, и но̏се крсти̏ крос по̏ље. ➞ *испремењује се.*

испремењу̏је свр. *свакога обуче у празнично одело* (упор. испремени). – На Вели̏гден ру̏чамо, па деца испремењу̏јемо, и даде̏мо им по пера̏шку, па ји во̏димо при цр̏кву на о̏ро.

испремењу̏је се свр. *свако се обуче у празнично одело* (упор. испремени се). – Кад буде Ц̏ур̏ц̏овдѣн, испремењу̏јемо се, па се ју̏тром до̏к је ја̏ш тѣ̏вно о̏камо да и̏демо у здра̏вац, по̏сле се вр̏немо, и куде̏ и̏ма вода̏ ви̏јемо ве̏нци.

испреме̏та свр. *преметне све редом.* – Ја̏ во̏лим да ми је све̏ на сво̏је ме̏сто, а о̏н до̏јде па ми све̏ испреме̏та, по̏сле се не мо̏гу сна̏јдем.

испреми̏ра свр. *премре од страха један за другим.* – Кат се уљу̏ти и уо̏ка по ку̏ћу, деца̏ се упиште̏, а ми̏ же̏не испреми̏рамо от стра̏.

испремла̏чује свр. *премлати више пута узастопце.* – Куга̏ ја̏ испремла̏чујем, тија̏ и̏ма да бе̏га и од моју̏ се̏њу.

испре̏оди свр. *свако пређе у виши разред.* – За̏врши се шко̏лска го̏дина, сви̏ испреоди̏ше који̏ до̏бар, који̏ вр̏ло до̏бар, који̏ о̏дличан, ја̏ ти̏ће до̏вољан. ⇔ *поиспреоди.*

испрепала́шка свр. *детаљно претражи све.* – Испрепалашка́мо це́лу ру́дину, али за́јка ни́где не видо́мо.

испрепи́па свр. фиг. *детаљно опипа, измилује.* – До́бро ју испрепи́пај, да ти по́сле неје́ жа́л ако те оста́ви.

испре́пира се свр. *завр̄ши пре̄пирање са неким.* – А́јде ве́ч јадампу́т испрепи́рајте се и уђу́тете, не мо́ж од ва́с це́лу но́ч да се дре́мне.

испрепи́та свр. *детаљно пропита.* – Испрепи́тај га јо́ш једну́ш, да ти све́ иска́же по ре́д како́ је било́.

испрепли́та свр. *испреплиће, изукршта.* – Пр̏во че́мо ови́ја сто́г да прека́рујемо, ја́ чу на сена́ркуту да се ука́чим, ти́ че ми дода́ваш се́но, ал ка́д га вр̏љаш у́баво да га пола́гаш, да га не испрепли́тамо.

испрепокри́ва свр. *све изнова пре̄покрије.* – Сви́ кро́вови пропа́ли, тре́бе све́ и́зново да се испрепокри́ва, да се ку́ће сачу́вају.

испрепре́чи се свр. *намерно се пре̄пречи пред ким.* – Куде́ ни ви́де саме́, испрепре́че се пред на́с, и не да́вај да про́јдемо.

испрери́пује свр. 1. *пре̄скочи више пӯта узасто̄пце кога или што̄.* – По́јави се учи́тељ, сва́ се дечи́шта смагли́ше комто Батла́к, испрери́пуваше Бо́рков пло́т, а једни́ замагли́ше у[з] сока́к. 2. фиг. *више пӯта узасто̄пце кога намагрчи.* – Ма́ни се од њу́, бре́ Љу́бо, че те испрери́пује ко мече́ же́жак компи́р, ви́диш да је префри́гана ко лиси́ца. ➞ *испре̄тӯпа, испречукује.*

испрету́па свр. фиг. *више пӯта узасто̄пце кога намагарчи* (упор. испрерипује). – И́спретупа ме, па ми узе́ све́ по́јевтино не́го што́ вре́ди.

испрету́ра свр. 1. *испремеће све редом.* – Испретура́ла ми по ку́ћу, ни́где једно́ с једно́ неје́, кво́ год потра́жим не́је на њиго́во ме́сто. 2. фиг. *измлати.* – Не заде́вај се с ме́не, да те не испрету́рам ко свиња́ сце́пен ца́к.

испрећи́да свр. фиг. *пре̄плаши.* – Довлече́ се пија́н, па по́чне да о́ка и пцу́је, сви́ ни по ку́ћу испрећи́да.

испрећи́да се свр. фиг. *пре̄плаши се.* – Испрећида́мо се от стра́ кад видо́мо ко́лка си је дљ̏га и дебела́ змија́та.

испрећи́дан, -а, -о фиг. *пренеражен, пре̄плашен, пре̄страшен.* – Кад оти́шли при ње́г, зате́кли га испрећи́даног како́ лежи́ на́зем и тресе́ се.

испре́чка свр. *наслаже по̄преко, изукршта.* – Да о́гањ бо́ље гори́, др̏ва тре́бе да се испре́чкају једно́ преко дру́го.

испре́чка се свр. *наслаже се по̄преко једно пре̄ко другог, изукршта се.* – Испречка́ле се зми́је на пу́т ко ли́сковине, да те стра́ да погле́даш, ка́м ли да ми́неш.

испречу́кује свр. фиг. *више пӯта кога намагарчи* (упор. испрерипује). – На дватри́пут ме је испречукува́л да му за́јмим па́ре, али ви́ше му не́чу даде́м, па да ту́ј пред ме́н уми́ра за ле́бац.

испр̏жи свр. *спреми јело пржени* (упор. и попржи). – Дањс че испр̏жимо нешто́ на брзи́ну за једе́ње, не́мамо кљ̏д за големо́ спрема́ње.

испригра́цује свр. *један за другим пригради више објеката уз главни.* – Направи́мо ку́ћу, по́сле испригра́цувамо и помо́ћне згра́де.

испригр̏та се свр. *изгрли се са ким.* – Како́ уле́зе у ку́ћу, на ма́тер и́сцеливува ру́ће, а сас Бра́нка се испригрта́ше.

исприка́чује свр. *окачи једно до другога.* – На зи́д исприка́чувала сли́ће: она́ сас му́жа кад је би́л кра́љев гарди́ста, па сли́ће од њи́на де́ца, па од деца́ на њи́на деца́, а на по́себно ме́сто ока́чена му́жева са́бља.

исприко́вује свр. *поново закује све што се отковало.* – Што́ не исприко́вујеш та́рабете на капи́ју, нело ви́снуле раско́ване, ко да не́ма му́ж у ку́ћу.

испримаци́ња се свр. *примакне се један за другим.* – Ро̏днинете се испримаци́њају до аста̏л та се наједу̏, по̏сле се погубе у шљива̏р по ладови́не, а да ли и́ма ра̏бота, и тре̏бе ли нешто̏ да помо̏гну, за то̏ј ни пе̏т па̏ре не да̏вају.

исприо̏ди свр. *приђе један по један.* – На пооду̏ исприоди́ше сви́ та се поздрави́мо, па си ми́ ото̏мо, а они́ си оста̏доше до̏м.

исприсва̏ја свр. *присвоји једно за другим.* – Е̏м скр̏чав, е̏м др̏чан, ка̏т се дели́ше сас бра̏та и́сприсваја и оно̏ј које̏ су требе̏ле се̏стре да насле̏де.

исприти́ска свр. *изгњечи, измасира.* – Боли́ ме у лопа̏тицете, ту̏ј ме исприти́скај, јега̏ ма̏не да боли́.

исприти́ра свр. *придода још понешто.* – Насе̏чи кри́шће и исприти́рај пред сви́, да не поми́сле да ни је ле̏б намањѣ̏к.

испри́ча свр. *искаже, исприповеда све по реду.* – О̏чу да ми ту̏ј при́чу испри́чаш све̏ по ре̏д, да ни́шта не преско̏чиш, њу̏ на̏јвише во̏лим.

испри́ча се свр. *изнаразговара се до миле воље са киме.* – Да до̏јдеш, па да посе-ди́ш неко̏лко дѣ̏на, да се натена̏ну испри́чамо от све̏.

испричѐкује свр. *све дочека са великим гостопримством.* – Испричѐкуваше ни што̏ не мо̏ж бо̏ље да бу̏де, ко да смо им на̏јблиска рода̏.

испри́шује свр. *пришије све једно до другога.* – Испришива̏ла вој на аљи́нче ра̏знобојни цве̏товчичи од кр̏пице, па се шаре̏неје ко дежде̏вњак.

испри́шти се свр. *добије пришћеве по телу.* – Испришти́ше ни се гове̏да, па смо му̏ку виде̏ли до̏к ји олечи́мо.

испр̏ли свр. *опрљи пламеном.* – Не загњита̏ј се прекај каза̏нат, да си не иср̏плиш ко̏су, ви́диш ко̏лко се усили́л о̏гањ уну̏тра.

испро̏ба свр. *пробом провери исправност чега.* – Пр̏во га испро̏бај да ли је и́справан, како̏ и́де, па га тѣг купу̏ј.

испроба̏ца свр. *испробада на више места.* – Пре̏ не̏ло пога̏чу ту̏риш у ре̏лну, испроба̏цај ју сас иглу̏ плети́чку, да се не поткору̏ши.

испроби́ра свр. *одабере само најбоље.* – За једе̏ње испроби́рајте сли́ве које̏ су цвр̏сте, оне̏ј дру̏ђе че и́ду у ка̏цу за рећи́ју.

испро̏бује несвр. *искушава.* – Ба̏ба испроба̏ва зе̏та да ви́ди какѣ̏в че бу̏де домачи́н тека̏ што̏ га нака̏ра да вој насече̏ и нецѐпи др̏ва.

испрова̏ља свр. *провали све једно за другим.* – Нале̏зе бу̏гарска во̏јска, по̏друми испроваља̏ше, кво̏ је има̏ло поје̏доше, рећи́ју и вино̏ попи́ше, тека̏ је било̏.

испрови́ра се свр. *провуче се један за другим кроз какав отвор.* – Испрови́рамо се испот пло̏т, уле̏знемо усре̏д шљива̏р, и бе̏ремо ко у на̏ше.

испрове̏рчује свр. *проврти више рупа једну за другом.* – Ја̏ му реко̏ да проврти́ једну̏ ру̏пу, а он испрове̏рчувал три́, вели́ да и́ма две̏ за резе̏рву.

испрода̏ва свр. *заврши са продајом, распрода све.* – Ја̏ моје̏ си̏рење испрода̏вам до̏к га јо̏ш несѣ̏м ни навата̏ла, и́мам си ста̏лне муштери́је који́ га у̏напред заго̏де. ⇔ *поиспродава.*

испроји́да свр. *проједе један за другим.* – На̏ша ја̏ганци сва̏ испроји́да̏ла, саде̏ једно̏ јо̏ш си̏са.

испрокли́ња свр. *прокуне све редом.* – Сви́ ји и́спроклиња, па ле̏же и умре̏, али су си и зараде̏ли.

испромаци́ња се фиг. *посвршава школу један за другим провлачећи се на разне начине.* – Испрома̏цињмо се крос шко̏ле, једни́ сас зна̏ње, дру̏ђи сас ба̏нице и пе̏чени петло̏ви, али ниједе̏ѣн не оста̏де на село̏.

испрома̏шује свр. *промаше сви један за другим.* – И́стрча лиси́ца, сви́ ју гаца̏мо, и сви́ ју испромашу̏вамо.

испромењу̏је ЛЗ свр. *свакога обуче у празнично одело* (упор. испремени). – Кад до̏јде Вели̏гден, испромењу̏јемо и на̏с и деца̏, и и̏демо у цр̏кву да у̏знемо при̏чес.

испроно̏си свр. *један за другим изнесе кога на лош глас.* – Коју̏ дево̏ћу испроно̏се у село̏, по̏сле те̏шко на̏јде при̏лику и у пе̏то село̏ да се оже̏ни.

испроо̏ди свр. *прође један за другим.* – Шва̏бе наидо̏ше, дѣ̏н и но̏ч је те̏кло до̏к испрооди̏ше надо̏ле комто Сво̏ђе.

испроо̏цује свр. *прохода један за другим.* – Сва̏ им деца̏ испроо̏цувала.

испропи̏ва се свр. *пропије се један за другим.* – Не вељо̏је кат се једѣ̏н пропи̏је, али је про̏пас кат се сви̏ испропи̏вају колко̏ су у ку̏ћу.

испрости̏ра свр. *простре све једно за другим.* – Испрости̏рамо рого̏же на̏зем, па вр̏з њи̏ цр̏ђе мутавци̏ће, па поле̏гамо, и спимо̏.

испротри̏са свр. *протресе све што треба да се протресе.* – И̏ди испротри̏сај сли̏ве, а ми̏ че по̏сле да до̏јдемо да ји збе̏ремо.

испроту̏ра свр. фиг. *протури, прогерда силан новац кроз руке.* – Ко̏лко је о̏н па̏ре испротура̏л кроз ру̏ће, могѣ̏л је да и̏ма три̏ ку̏ће, а не да спи̏ у шу̏пу.

испрочу̏ди свр. *више пута прочуди, престраши на смрт.* – Ка̏т се у̏пуца и у̏сева, а ми̏ смо на њи̏ву, не̏ма где̏ да се скло̏нимо, и̏спрочуди ни то̏ј грме̏ње.

испрочу̏ка свр. *поизудара с времена на време.* – Дете̏ тре̏бе да се о̏ваг-о̏наг испрочу̏ка, да се не усампа̏си мло̏го.

испроша̏ра се свр. фиг. *појаве се у приличној мери зрели плодови међу зеленима.* – Виња̏гава се испроша̏ра̏ла, мо̏же ту̏ј и та̏м да се отћи̏не поне̏ћи гроздѣ̏к.

испроше̏та се свр. *наужива се шетајући се.* – На ва̏шар ништа не купи̏мо, али се у̏баво испрошета̏мо.

испроши̏ва свр. *овлаш прошије ту и тамо.* – Испроши̏вај му кошу̏љуту на̏двена̏три, ко̏лко да му се не ви̏де гола̏ ме̏са, па кад и̏маш ви̏ше вре̏ме, ти̏ ју у̏баво закрпи̏.

испрошља̏чи свр. *испроси оно што је просјачено.* – Уле̏зне Цига̏нка сас по дветри̏ деца̏ у ку̏ћу и прошља̏чи, и док нешто̏ не испрошља̏чи, не мању̏је се.

испра̏ свр. *залепета крилима.* – Нешто̏ испра̏ше коко̏шће у кокошка̏рник, тр̏чи да ви̏диш да се неје̏ лиси̏ца увле̏кла при њи̏.

испр̏ли свр. *опрљи.* – Пи̏нул, па се примѣ̏кне до пла̏мен да запа̏ли цига̏ру, и бе̏ше си испрли̏л и бр̏кови и ве̏це.

испр̏не свр. фиг. *изађе из сопствене коже.* – Ку̏пе ми за Вели̏гден некакву̏ аљи̏нку, ме̏н ми̏ло, чи̏ни ми се чу испр̏нем од ра̏дос. ➞ *испрсне.*

испр̏си се свр. *направи се важан.* – Испрси̏л се ко маче̏ на слани̏ну.

испр̏ска свр. *све редом попрска.* – Ло̏зје ако на вре̏ме не испр̏скаш, уби̏је га пепе̏лница, и не̏ма ни̏шта од ро̏д.

испр̏ска се свр. *освежи се прскајући се хладном водом, испљуска се.* – У̏јутру оти̏дем на буна̏р, па се испр̏скам сас студену̏ во̏ду, и о̏дма ма̏не да ми се спи̏.

испр̏сне свр. фиг. *изађе из сопствене коже* (упор. испрне). – Немо̏ј га ви̏ше ђи̏лкаш, че испр̏сне ко̏лко се смеје̏.

испртве̏је свр. *узнапредује, донесе род.* – Расади̏мо пипе̏р, ђубри̏мо га, посипува̏мо га, пр̏ска̏мо га од вѣ̏шће, што̏ му не чини̏мо, и некако̏ не може̏ да испртве̏је.

испр̏ти свр. *скине товар са леђа.* – Испрти̏ цеди̏лкуту, па се̏дни да је̏де̏мо кво̏ је спре̏мено.

испр̏ца се свр. *онемоћа од честог прцања* (о јарцу). – Ја̏ ја̏рца несѣ̏м нашѣ̏л на пу̏т, па да пр̏ца сва̏чију козу̏ ца̏бе, тре̏бе и ја̏ неку̏ ва̏јду да ви̏дим од ње̏га, до̏к се неје̏ на̏чисто испрца̏л.

испрчаве̏је свр. *испрља се.* – Кошу̏ља му испрчаве̏ла ко во̏ду да неје̏ виде̏ла, ко̏ј зна̏је да ли је некада̏ и прана̏.

испршáви свр. *отврдне, испуца, огруби.* – Нáм ру̏ће отврдéле и испршавéле од мокри̏њу и вéтар ко церóва корá, а ви̏ и̏мате госпóћће ру̏ће.

испр̏шка свр. *ишчепрка.* – Кокóшће вóле да пр̏шкају по ђу̏бре, па кáд испр̏шкају понећегá коњóштипа, настáне отимáње којá че пр̏ва да га довáне.

испу̏ди свр. *истера.* – Трчи̏ испуди̏ кокóшће из гради̏ну, да не искљу̏цају сѣ̏в расáд. Девójче, не задéвај се с мéн, ако те увáтим ис пáмет чу те испу̏дим.

испу̏ни се свр. *попуни се, удебља се.* – Несѣ̏м др̏чна на једéње, и ни̏кад несѣ̏м билá дебéла, али се испу̏ним кáт сти̏гне ошáв, нáјвише вóлим сли̏ве да једéм. ⇔ *поиспуни се.*

и̏спус м *место где отиче вишак воде.* – Кат се зајезéри водá негдé, искóпа се на једѣ̏н крáј и̏спус, да мóже да отечé водáта.

испу̏ца свр. 1. *добије пукотине.* – Су̏ша у̏дари, па и̏спуца зевњá, ногá мóже да ти пропáдне у пуклóтину. Ру̏ће му испуцáле ко церóва корá. 2. *испали више метака из пушке.* – Кáд рекó да га óчу, брáт од чи̏чу ми излéзе надвóр, и и̏спуца две пу̏шће, пóсле се збрá рóднина на честитáње.

испу̏ца се свр. фиг. 1. *исторши се, исцрпе снагу.* – Испуцáл се у млáде гóдине, сá га ви̏ше интерéсује да јéдне и пи̏не, за жéне се ви̏ше и не сéча. 2. *испразни се, растерети се.* – Ка[д] ти се ви̏ка – ви̏кај, ка[д] ти је тéшко – лелéчи, сáмо немój да га држи̏ш нá-срце, човéк кат се испу̏ца – љ̏кне му.

испу̏цка свр. *овлаш опече паприку на врелој плоти.* – Испу̏цкај пешéс попóшће на шпóрет, па ји попр̏жи с јáјца, тój че ни бу̏де данѣ̏с за ручѣ̏к.

испу̏шта несвр. 1. *не држи ваздух* (о гуми). – Лáбава ми гу̏ма на трáкторав, пумпá ју одóцутра, али пá и̏спушта, ако се сцéпи, че га нај̏ебемо. 2. *дозволи свима да оду.* – Јелéнко, срáм те би̏ло, штó ти је празнá ку̏ћа, кудé су ти унучети̏ја, штó си ји испуштáл по свéт?

испу̏шта се несвр. 1. *отпусти се један за другим.* – Зáврши се вójна вéжба у косéње, и испуштáше ни та си покоси̏мо на врéме ливáде. 2. *не дозвољава да остане без чега неопходног.* – Ми̏ се без си̏рење не испу̏штамо, сви̏ га вóлимо, и једéмо га уз свáђи обрóк.

испу̏шти свр. фиг. *пропусти нешто важно.* – Лéле, какó тój да испу̏штим да ти кáжем, па тój је нáјглавно.

ис̏рка се свр. *издува нос, усекне се.* – Погани̏ја, нéма да се ис̏рка у пешћирчé, нéло с пр̏сти па нáзем прет сви̏.

исрти̏ свр. *одангуби кога, омете кога у послу.* – Млóго ме и̏срте, рáботе ме чéкају, а ти̏ трáжиш да ти при̏чам свé по рéд какó се некадá живéло.

истáка несвр. *чини да што до краја истече, истаче* (упор. и претака). –Би̏л сам напуни̏л кáцу с вóду да се затóпи, па ју сá истáкам на цревó.

истѣ̏ни свр. *истањи.* – Донéсо нóж да га наóстриш, али пр̏во да му истѣ̏ниш рéз на точи̏ло, да мóгу да се бри̏јам с њéг.

истѣ̏ни се свр. фиг. *смрша.* – Истѣ̏нил се, мóже се у иглу̏ удéне кóлко је ослабéл.

истѣ̏пка свр. *тапкањем учини да се што смекша и постане растегљиво.* – Девојчети̏ја напрáје гу̏сто каљи̏ште, па га истѣ̏пкају и напрáве кобајáги погáчу, пóсле ју печу̏.

истѣци̏ња се несвр. *истиче се, издваја се међу осталима.* – Вóли да се истѣци̏ња, да је пр̏ва у свé и да свé нájбоље знáје.

истéгљи свр. 1. *истегли, извуче.* – На ку̏лук сам ишѣ̏л сас волóви и кола, Си̏вча и Зелéнко тéгљеоше ко лу̏ди, нејé им ни̏кад требáла четвéрка, пу̏на кóла сас кáмање истéгљеоше на вр̏ селó. 2. фиг. *намучи се у животу.* – Јá сам у мój вéк истегљи̏л ко ни̏кој мój, сáмо децá да изведéм на пу̏т.

истéгне свр. *опружи.* – Вртамо се от слáву, јá истéгнем шúју, па кáд рóвнем ко Сúвча у Главúњинци, Петкáна че ванцúра, срáм че ју поједе́.

истéгне се свр. 1. *опружи се.* – Истегнýл се ко вýк на бричúште. 2. фиг. *умре.* – Нáдаш се ко лисúца на овнóва мýда да ти нећú ýћа ýмре да нештó наслéдиш, али јóк, дóк се óн натéгне, тú се истéгнеш.

истéза несвр. *истеже.* – Кáд ме видé да úдем, стéгну му се гýша, па почé да ју истéза и пиштú на нóс ко гусљк.

истéза се несвр. 1. *истеже се.* – Ýпролет кат се истéза тýпано клáшње, вржемо љуљáшку па се млáде девójће љýљају на њéга. 2. *протеже се.* – Истéза се ко јáлова лисúца. Истéза се ко попљк на тúкву. ⇨ *истеsa се.*

истésa се несвр. *в. истеза се.* – Јýтром бáба остáне да се истésa по крéвет, а јá се рúпам, и кладéм шпóрет. Кад овцá уговéје и истésa се, овчáр вој промљкне шýбару испод нóђе, и са шýбаруту ју обикóли у крýг.

истељúга свр. *с муком и уз напор нешто превали преко главе.* – И овýј гóдину истељигáмо некакó. Че úмаш ли сéно да истељúгаш дóпролет, ел че мóраш да продáваш од овцéте.

истéпа свр. 1. *изудара, истуче.* – Чу те истéпам ако се óдма не смúриш, а тú знáш какó јá тéпам. 2. фиг. *побије све од реда.* – Ако ви јóш једнýш затечéм у мојý срéшњу, чу ви истéпам ко пúлишта свú до једнóг.

истерéти свр. *оптерети.* – Истеретúмо говéда у орáње.

истерéти се свр. *оптерети се, намучи се.* – Истеретúмо се док напраймо кýћу, та мáни га кóлко.

истечé свр. *текући исцури.* – Да почéкамо да истечé јóш мáлко пáтока, па че разлáгамо казáн.

úстијо прил. *истиха.* – Лáвнуше пцéта, онáк úстијо, кóлко да покáжу да свé вúде, мáкар и нóч билá.

истúка свр. *погуби све једно за другим.* – Не знáм кудé смо истикáли ложúцете, о[д] тóлко ложúце остáле сáмо јóш две-трú.

истúка се свр. *погуби се један за другим.* – Úстикáмо се по свéт, прснумо на свé стрáне ко плéва на вéтар. Истикáл се ко бубамáра у дéтелину.

úстин речц. *доиста, заиста, стварно.* – Úстин ли је текá билó, нејé ли, кóј знáје. Нејé úстин мéчка штрпнула оди зељáникат, стáрцат штрпнул, али љже децá да је мéчка штрпнула. ⇔ *заистин.*

истúне свр. *охлади се.* – Чéкам да истúне млекó, па да га потквáсим. Мóре, úстину врéме, трéбе дрва да се набáвљају.

истúнсћи, -ска, -ско *који стварно постоји, истинит* – Прúчаше ни неквé прúче, да ли су билé истúнсће ел несý, онá си знáје. ⇔ *одистинсћи.*

истúска свр. *стискањем исцеди.* – Ако те змúја уáпе, трéбе цврсто да истúскаш мéсто гдé те уапáла, да истечé штó вúше крв.

истúца несвр. *текући се удаљава, истиче.* – Клéкни при клáденацт, и вóду из овój шишéнце исúпи у водýту штó истúца из њéг. У мојý дýшу се збирáло, збирáло, па се препунúло, и сá почúња кáпка по кáпка да истúца, дóк не кýљне, и однесé свé штó не ваљáје.

истиштú се свр. 1. *допече се, полако на тихој ватри се доврши печење.* – Прасéто је пéчено, али нéка се истúшти јóш мáлко, да му кóжица ýбаво порумене́је. 2. *полешкари у постељи док се не расани.* – Не вóлим да се дúгнем чúм се пробýдим, вóлим мáлко да се истиштúм у крéвет. Вóлим јýтром да полежúм у крéвет, да се дóбро истиштúм, инáче сам цéл дљн ћúслава.

исткáје свр. *сврши ткање, наткаје доста тога што је започето* (упор. изаткаје). – Клáшње исткáјемо, па ји вр̏жемо на љуљáшку па се љу̏љамо да се истéгну. Баштá ти се и̏гра с тéб, ђи̏лка те, ти̏ ци̏каш, ја̏ ткáјем па ми ми̏ло, совéљна сáмо лети̏ натáмновáм, и чу̏до исткáјем за једну̏ вéчер.

истл̥ца свр. *иступа* (упор. искл̥ца). – Истл̥цáла сам пипéр у чу̏туру, бар за једѝн мéсец чу сам ми̏рна.

и̏сто прил. *једнако, исто толико.* – Ни̏како нејѐ моглá да се увéри вóли ли ју óн и̏сто кóлко онá њéга.

истовáри свр. *скине терет са кола.* – Докарáмо др̏ва, и истовари̏мо ји, сá мож да једéмо лéб, и пóсле да одмáрамо.

истовáри се фиг. *олакша се обавивши велику нужду.* – Кој̏и се овдѐ овóлко истовари̏л, ни говéдо не напрáви овóљѣни ку̏п.

истомéсечат, -а, -о *који је рођен у истом месецу са неким из исте породице.* – Дáда је од мéне пóстара три̏ гóдине, али смо истомéсечате.

истóпи свр. 1. *отопи сланину у мast.* – Истопи̏мо слани̏ну од óбе сви̏ње, и натопи̏мо шéс кáнте мáз. 2. *присмачући хлебом покупи остатке јела.* – Нáјвише вóлим да с лéб истóпим онóј квó остáне на днó шéрпу.

истóчи свр. *учини да што исте́че до краја.* – Некакó отклопи̏ли пóдрум, улéзли и источи̏ли му преко дéсет ћи̏ла рећи̏ју.

истр̏гне свр. 1. *отегне, учуни да што буде дуже.* – Сестрá ми направи̏ла сви̏њсћи опѣнци, па тури̏ла жáпће, и сас вретéно ји истр̏sa, али какó запéла да истр̏гне жáпкуту, онá се обу̏ши, па вретéно у óко, и óко миментáлно излети̏, пóсле идѐ у Ни̏ш, те су вој тури̏ли вештáчко óко. 2. фиг. *извуче.* – Дѐте, у̏ши чу ти истр̏гнем, па и̏ма да ти бу̏ду ко на могáре.

истр̏гне се свр. фиг. *порасте, добије на висини.* – Ту̏ј зи̏му се и̏стргну, зáокругли и зáдевојчи, у̏пролет почéше да ју обикáљају момчети̏ја. ⇔ *поистргне се.*

истрéби (трп. пр. истрéбен, -а, -о) свр. *требећи очисти, одвоји квалитетно од неквалитетног.* – Јóш у̏вечер истрéбим пасу̏љ, и наси̏пем му вóду да престóји нóчу сас њу̏, па кад га ју̏тре свáрим, óн пóблаг, а и пóбрже се вáри. Ја̏ вој дáдо пу̏но лóнче истрéбен пасу̏љ, сáмо да га пристáви да се вáри, онá ми вр̏ну половѝн лóнче, и тóј нетрéбен пасу̏љ.

истрéзни свр. *доведе кога у трезно стање.* – Мóре, ако у̏знем једѝн омáшљак, зачѝс чу те истрéзним, па нéч скóро пáј да се сéтиш да лóчеш.

истрéзни се свр. *дође к себи, постане трезан, растрезни се.* – С расóл се човéк нáјбрже истрéзни, од њéга нéма пóбољ лéк за трезнéње. ⇔ *поистрезни се.*

истресé свр. *тресући избаци нешто, обари нешто.* – Не задéвај се, чу те истресéм ко тóпломер, сáмо ли те довáнем. Дојдѐ ми да ји ја̏, овакѣв стáрц, довáтим мецу шáће, и да ји истресéм из гáче, да ви̏де квó је тепáње.

истресé се свр. 1. *испадне из целине.* – Кад врзу̏јеш натовáрена кóла, стéгни цвр̏сто, да се не истрéсу снóпови по пу̏т. Ку̏ће ни се распáдају, нéма ку̏ј маи̏је да вр̏же, пéнцери ви̏снули, ду̏вари се истрéсли, а ми̏ стáри не мóжемо ви̏ше. 2. фиг. *појави се изненада, испадне однекуда.* – Сви̏ знáју да не слáвимо, али мóж се нећи̏ нéзван истресé да дóјде.

истрéска свр. фиг. *узудара.* – Одвéди га иза ку̏ћу, па га дóбро истрéскај, да се сми̏ри, на сви̏ ни се у̏качи на глáву.

истријéри свр. *тријерењем издвоји здрава зрна пшенице пре сетве.* – Жи̏то пр̏во истријéримо, па запрáшкујемо, па тѣг сéјемо на њи̏ву.

истри̏са се несвр. 1. *истреса се, испада.* – Нáјбоље óретнице се прáве од овсéну слáму, гори̏ ду̏го врéме, и не истри̏са се. 2. фиг. *искали бес на коме, олакша се грдећи*

кога. – Немо́ј се истри́саш на ме́не, несѣ́м ти ја́ ни жена́ ни ма́ти, па да мо́рам да те трпи́м. ⇔ *заистриса се.*

истри́шко м *најмлађе дете у родитеља, мезимац.* – О́н је на́ш истри́шко, на́ше сугаре́. ➞ *истришљак, истришче.*

истри́шљак м *најмлађе дете у родитеља, мезимац* (упор. истришко). – Сељак је ко истри́шљак, на њега и за́јак ши́љи па́тку. Ја́ сам на́јмлад, истри́шљак сам на ма́јћу и башту́.

истри́шче с *најмлађе дете у родитеља, мезимац* (упор. истришко). – Си́њће, ти́ си на́ше истри́шче и на́ша на́да, ти́ че ни дочу́ваш.

истр̓за несвр. *истеже, извлачи.* – Да ми на́јдеш ти́ја што́ кра́дну по село́ кво сти́гну, да им ја́ истр̓зам у́ши. ⇨ *истр̓sa.*

истр̓sa несвр. *в. истр̓за.* – Куде́ља се заде́не за по́јес, па се сас ле́ву ру́ку оди ву́ну пома́лко истр̓sa и тѣ́ни, а сас де́сну се вр̓тка врете́но, и те́ка се ву́ната пољ̓к упри́да у коњ̓ц и намоту́је на врете́ното.

истрка́ља се свр. *опружи се лежећи.* – Гле́ у ову́ј њи́ву колѣ́ће су се ти́кве истркаља́ле, ко зара́њене шипари́це. ➞ *истрколи се.*

истрко́ли се свр. *опружи се лежећи* (упор. истркаља се). – Истрколи́ли се у ладови́ну, ко гу́штери на припе́чину. Ти́кве се роди́ле, па се истрколи́ле кроз мору́зу ко шипари́це.

истр̓ља свр. *трљањем изгњечи.* – Сва́рим компири́ и зелени́ петлицањи́, па ји истр̓ља́м у пани́цу, ка́пнем ма́лко зејти́н, и ма́нца за ћѣ́в. ⇔ *поистр̓ља.*

истр̓ља се *трљањем се измасира.* – Болу́ ме но́ћ̓е, па мо́рам но́чу да се ви́ше пу́ти истр̓ља́м с ређи́ју, али сла́ба вајда́.

истро́вен, -а, -о фиг. *заборавaн, изгубљен.* – Зна́м да си ма́лко истро́вен чове́к, па да те потсе́тим да се кно́чи о́бавезно довлече́ш, да поседимо́, да ме́знемо, да си поора́тимо.

истро́ви свр. *изгуби.* – И́мао једну́ бри́твицу, али ју негде́ истрови́, па сам са́ ко без ру́ће. До са́ је је́л ле́б који́ је и гове́да истрови́л.

истро́ви се свр. 1. *изгуби се.* – То́лка магла́ бе́ше, зама́лко да се истро́вим у́планин. О́брну се, по́трча и и́строви се негде́, ти́ће неста́де. 2. *унесе се у премишљање.* – Ја́ се истрови́ по ми́слови: какво́ се ово́ј де́си с на́с, и што́ ни сви́ то́лко мр̓зну? 3. фиг. *обезнани се.* – Она́ свр̓љи оно́јате крпче́ што́ и́маше на ду́пе, а ја́ се а́метом истрови́, поче́ се тресе́м ко пру́т.

истро́па свр. 1. *лупне више пута узастопце.* – Мили́сов ле́гал по́рано да се одмо́ри, ти́ћем некво́ у шта́лу и́стропа. Сту́д па боли́, ка́д пљу́неш оно́ пљу́нка истро́па на́зем. 2. фиг. *лупа глупости.* – Тека́ је, саде́ што́ ја́ несѣ́м то́лко дљбоко́ ми́слила, истро́пам кво́ ми пр̓во па́дне на па́мет. Истро́па га, па оста́не жи́в.

истро́ска свр. *истреска, истандрче.* –Истроска́ше котло́ви, пошли́ комши́је на бачи́ју по млеко́. Истро́скају празна́ ко́ла, да су пу́на не би троска́ла.

истро́ши свр. *потроши, утроши.* – Немо́ј да истро́шиш сву́ во́ду, нека́ оста́не да си и ја́ оми́јем гла́ву.

истро́ши се свр. *остане без навца, отроши се.* – Започе́мо ку́ћу, па се истроши́мо, што́ ве́ле, да не́мамо за кво́ со́л да ку́пимо. ⇔ *поистроши се.*

истрпи́ свр. *поднесе што непријатно, издржи.* – Кво́ сам ја́ од ње́г све́ истрпе́ла, то́ј ни во́л не би могѣ́л да истрпи́.

истр̓си свр. *мотиком искрчи шибље или коров.* – Сва́ку го́дину мо́рамо да истр̓симо гу́вно пре́ не́го по́чнемо да сво́зимо сно́пје од њи́ве.

истр̏сне свр. *изненада се деси нешто нежељено и непредвиђено.* – Каквого̏д да зараб̏тим, при ме̏н нешто̀ мо̏ра да истр̏сне, па то̀ј ти је. Кво̀ истр̏сну, та не мога̏сте да до̀јдете на сла̏ву?

истр̏ти свр. *истури стражњицу, истрћи.* – Истрти̏ла ду̏пе ко шини̏к, а су̏књиче те̏сно, и̏ч сра̏м не̏ма.

истр̏ти се *истури стражњицу, истрћи се.* – То̀ј би ти те̏л, јо̀ш и да ти се истр̏тим, а ти̏ са̏мо да при̏јдеш на гото̀во.

истру̏же (аор. иструга̏ – и̏струга – и̏струга – истру̏гамо – истру̏гасте – истру̏гаше) свр. 1. *исече трупце на даске.* – Иструга̏ли смо на пила̏ну де̏сет куби̏ка тополо̀ве дѝсће, спре̏мамо се ку̏ћу да пра̏вимо. 2. фиг. *надражи желудац прекомерном количином алкохола.* – И̏струга ни гре̏јана ређи̏ја, и о̀дма поче̏мо да сми̏цамо попо̀шће ис турши̏ју.

истру̏је свр. *отрује једног за другим.* – Сви̏ че ни истру̏ју с те̏ј пра̏вене ређи̏је, сви̏ че поцр̏цамо ко пога̏нци.

иструле̏је свр. *иструли.* – Све̏ нестању̏је, и сто̀ка, и чове̏ци, крста̏че иструле̏ју, гро̀бишта се преору̏ју, саде̏ тра̏ва остању̏је.

истру̏пи свр. *скрати дрва на дужину која одговара ложишту пећи.* – Ко̀лко че ми тра̏жиш да истру̏пиш три̏ ме̏тра др̏ва ко за у шпо̀рет, и да ји сло̀жиш у шу̏пу, а ја̏ чу си ји сам це̏пим по̀сле по по̀требу.

истрчи̏ свр. фиг. *излети, испадне из дупље.* – Пази̏ се да те не ри̏тне у сла̏бине, че ти о̀чи истрчу̏ ко на пога̏нца.

истрчи̏ се свр. *изјурца се.* – Ја̏ганци у шљива̏р да пу̏штиш да се истрчу̏.

истр̏чка се свр. *изјурца се у дем. значењу.* – Не̏ка се дете̏то истр̏чка, бо̀ље че једе̏, и бо̀ље че спи̏ по̀сле.

истр̏чује се несвр. фиг. *неумесно се упличе у оно што га се не тиче.* – Истр̏чује се ко ждребе̏ и̏спред руду̏.

истуже̏вља свр. *тужи једног по једног.* – Све̏ чу ви истуже̏вљам, да ви позатва̏рају, лопо̀ви је̏дни.

исту̏пи свр. *учини што туп̏им, утупи.* – Ако ми исту̏пиш но̀ж, да га нао̀стриш, па тѣг да ми га вр̏неш.

исту̏пи се свр. *постане туп̏, утупи се.* – Кат се ра̏лник исту̏пи, мо̀ра да се но̀си кот ковача̏ да га исклѐпа.

исту̏ра несвр. *вади, износи.* – Му̏ж колкого̏д да притура̏ у ку̏ћу, ако жена̏ са̏мо напома̏лко исту̏ра ис ку̏ћу, ту̏ напредљк не̏ма.

исту̏ри свр. *извади што из чега.* – Напра̏јимо зеља̏ник и ту̏римо га да се пече̏ у цре̏пњу, кат се испе̏че исту̏римо га на кр̏уг да се ла̏ди, по̀сле насе̏дамо и вечеру̏јемо.

истуту̏њи свр. *испуши, издими.* – Де̏да и̏маше по̀више лу̏ле, једну̏ пу̏ши, две̏ му пу̏не у це̏пови у клашње̏н про̀слук, чи̏м једну̏ истутњи̏, дру̏гу̏ па̀ли, а ову̏ј пу̏ни.

истутњи̏ се свр. фиг. *избесни се, испразни се тутњећи.* – Истутња се о̀блак, али све̏ смла̏ти у по̀ље.

исће̏ца вулг. свр. *обави полни акт.* – Ку̏ј се ће̏ца, нек се ће̏ца, ти̏ пази̏ да те̏б неће̏ не исће̏ца.

исћи̏да се свр. *намучи се.* – Исћи̏дамо се работе̏јечи, а не̏ма кво̀ да продаде̏мо по̀рез да пла̏тимо.

исћи̏ја се свр. *кијајући избаци из грла и носа слуз.* – Преладѝла се ба̏ба, па ка̏т по̀чне да ћи̏ја, не мо̀же да се исћи̏ја по полови̏н са̏т. ⌂ **не̏че га исћи̏ја** *неће да га изврда, неће да успе у чему.* – Не̏ч га исћи̏јаш што̀ си науми̏л, и̏ма да и̏деш на копа̏ње, а не да се сћи̏таш по Бабу̏шницу.

исћила́ви се свр. 1. *добије брух.* – Исћилави́л се ка́т прави́мо кро́в, па се а́пе-риса, са́ не ди́sa ни́шта те́шко. 2. фиг. *намучи се.* – Исћилави́мо се до́к сти́гомо до Разбо́јницу.

исћи́не свр. *искида, покида.* – Дечи́шта ми исћину́ла кра́ставице све́ до једну́, ру́ће им се исћину́ле дабо́гдал.

исћи́не се свр. 1. *искида се на комаде, раскомада се.* – Ме́со се сва́ри, исћи́не се сас ру́ће на́ситно, посо́ли се, и ту́ри му се би́бер и а́лев пипе́р. 2. фиг. *намучи се.* – На́товари ми Драгу́тин вра́та на грби́ну да ји вр̀нем куде́ сам ји узе́л, исћину́ се од носе́ње, чи́ни ми се јо́ш ме грби́на боли́, о[д] тъ̀г туџо́ не пи́пам.

исћипи́ свр. *кипећи испари.* – Ма́ро, же́но, куде́ си, и́сћипе ти вода́ што си ју тури́ла за каве́.

исћи́сне се свр. *одстоји у води да омекша.* – Гр̀снице се нату́рају у топи́ло да се ћи́сну, ка́т се исћи́сну, ва́де се, и де́ну у копе́ да се осу́ше, по́сле се чу́кају на тр̀лицу да се доби́ју кљ̀чишта.

исћи́ти свр. *закити свакога који треба да буде закићен.* – И́ма две́ девојчети́ја која́ су заду́жена да исћи́те сва́кога сва́та с ћи́тку, али о́ни мо́рају да пла́те ћи́ткуту.

исћи́ти се свр. *окити се.* – Ка́т се завр̀ши вр̀ша, вршáлица се исћи́ти с ћи́тку од гради́нско цве́ће и вењ̀ц сплѐтен од жи́то, и испра́ти се сас шише́ ређи́ју, вре́ву и благосиља́ње да дого́дине па́ до́јде, и да и́ма по́више ра́боту од о́вуј го́дину.

исћораве́је свр. *ослепи.* – Че исћораве́јеш о[д] то́лко призира́ње у ти́ја књижља́ци.

исћора́ви се свр. *повреди око, ослепи се.* – Пази́ да се не исћора́виш с врете́ното.

исћотеки́ра шатр. свр. *изудара.* – Јо́киш ни насми́та кат се сре́тнемо с дру́гу ба́нду и[з] село́, па у́место да њи́ исћотеки́рамо како́ је ре́д, ми́ мо́рамо да па́зимо да о̀н не изеде́ ћоте́к.

ису́кља га свр. фиг. *успаничи се и нагне да бежи.* – Прајѝмо седе́ћу, збра́мо се по́младе же́не и дево́јће, а једѝн се напарајѝл мечка́р, па кат и́стрча из пле́вњу, же́не га исукља́ше, бе́гају и ри́пају преко о́гањ, све́ си испрли́ше су́кње.

ису́че свр. 1. *сукући извади, извуче* (нож из каније). – Напре́д, испред сви́, њо̀јни бра́ћа и се́стре, по њи́ це́ло село́, ребе́чу се, сви́ исука́ли ноже́ви, че ме ко́љу. 2. *развије коре оклагијом.* – Ти́ису́чи о̀бће и испе́чи ба́ницу, де́да не́ка нато́чи ређи́ју и зако́ље петла́, зе́т че ви до́јде, неје́ ша́ла.

ису́ши свр. *учини сувим.* – Што́ несѝ исуши́ла кошу́љуву, па тъ̀г да си ми ју прине́ла, како́ съ̀г мокру́ да ју облече́м.

ису́ши се свр. 1. *остане без воде, постане сув.* – У Изво́р и́маше је́зеро, па се исуши́ло. 2. фиг. *постане мршав.* – Исуши́л се, ко да жи́ви у пу́шницу.

исфрези́ра свр. *фрезом усити земљу и уклони коров између редова.* – Ло́зје пр̀во исфрези́рамо, па га по́сле ру́чно око́памо.

исцъ̀кли свр. 1. *упиљи у кога или што широм отворених очију.* – Кво́ си исцъ̀клил у ме́не ко да ме ни́кад несѝ виде́л. 2. *избечи очи.* –Сећира́ције и дечи́шта ју испи́ле, не́ма ју ни́шта, ко су́чка стану́ла, мр̀шава, исцъ̀кли́ла, но́с ушиљи́ла. ⌂ **исцъ̀кли га** *очисти се небо најављујући ведрином велики ноћни мраз.* – Ка́д га изведри́ло, па ка́д га исцъ̀кли́ло – начъ̀с че ма́чка и пога́нац за́једно да спу́.

исцва́ка се свр. *измаже се шминком, нападно и неукусно се нашминка.* – Исцва́ка се, па се по полови́н са́т изглеџу́је пред огледа́ло.

исцвр̀ка свр. *подврисне од радости.* – За́свири му́зика, исцврка́ше сва́тови, поји́де се по дево́ћу.

исцвр̀ка се свр. *кратко се извриска од раздраганости.* – Мора́вка џили́т жена́, за све́ ју и́ма: и доно́си, и ну́ди, и дода́ва коме́ кво́ тре́бе, па се ува́ти у ко́ло те оди́гра и исцвр̀ка се, и па́ вр̀нди и слу́жи.

исцвр̏ли свр. *испече, пече док порумени.* – И̏ма да га зако̏љем, исцвр̏лим и поједе̏м, ако не мо̏гу це̏ло да га савла̏дам, ту̏ је Ча̏па.

исцврчи̏ свр. *почне нагло да цврчи.* – Ма̏з мо̏ра до̏бро да се загре̏је, кат спу̏штиш ме̏со у ње̏га, да исцврчи̏.

исце̏вчи свр. фиг. *испије.* – У ста̏ње је ћи̏ло ређи̏ју да исце̏вчи, и ни̏шта му неје̏, са̏мо му ма̏лко о̏чи закрваве̏ју, и језик одебеле̏је.

исце̏ди свр. *стишћући истисне течност до последње капи.* – На муља̏чу сму̏љамо гро̏зје, по̏сле грожди̏ње с ру̏ће жди̏вкамо, до̏к не исце̏димо сво̏ вино̏ из ње̏га.

исце̏ли се свр. фиг. *зарасте рана, излечи се* (упор. зацели се). – Пре̏писа ми некљ̏в ма̏з да ма̏жем, и Бо̏г да помо̏же, ра̏не се исцели̏ше, ко да ни̏шта неје̏ ни било̏.

исцели̏ва свр. *изљуби једаног за другим.* – При̏јдем и сва̏кога исцели̏вм у ру̏ку. ⇨ *исцеливује.*

исцели̏ва се свр. *изљуби се са свима редом.* – На пооду̏ се поздра̏вимо и исцели̏вамо, па си ми̏ оти̏демо, а они̏ оста̏ну. ⇨ *исцеливује се.*

исцеливу̏је свр. *в. исцелива.* – Сла̏гну се о̏н те и̏сцеливува деца̏та. Е па ка̏д је тека̏, свекр̏ва се у̏смину, при̏грну Sвезда̏ну и и̏сцеливува ју.

исцеливу̏је се свр. *в. исцелива се.* – Пријдо̏ при ње̏г, пригрну̏ га и исцеливува̏мо се у образи̏.

и̏сцело прил. *у једном комаду од истог материјала.* – Чу̏тура и за̏струзи, то̏ј се праји̏ло и̏сцело, зи̏ми је на му̏шћиви то̏ј било̏ ра̏бота.

исце̏пен, -а, -о *подеран, поцепан.* – И̏де исце̏пен ко да су га прачети̏на дави̏ла, ели пце̏та дршља̏ла.

исце̏пи свр. 1. *подере, поцепа.* – Ци̏цко и Ста̏нча и̏грају на та̏нац, ри̏пају, о̏кају, ди̏зају праши̏ну, све̏ си исцепи̏ше опљ̏нци. 2. фиг. *вешто и брзо нешто уради.* – И̏сцепи га ко по̏п са̏рму на заду̏шницу.

исце̏пи се свр. 1. *поцепа одећу.* – Кад му̏ну наго̏р кроз габра̏к, не мо̏ж га крушу̏м сти̏гне, сљ̏в се и̏сцепи до̏к се про̏муа кроз гушта̏к. 2. фиг. *искида се од смеха.* – Љу̏ди се исцепи̏ше од смеја̏ње кад га видо̏ше онака̏ унакара̏деног.

исце̏ри свр. *покаже зубе.* – Разасмеја̏л се Љуби̏сав, седи̏ на тру̏пци под ду̏д, раздрљи̏л кошу̏љу, она̏к у̏бав и кру̏пан, су̏че бр̏кови и исцери̏л бели̏ зу̏би ко ку̏рјак.

исце̏ри се свр. *искези се.* – Исцери̏л се ко буда̏ла на бра̏шно.

исци̏бри свр. *постне испијен, блед и прозрачан, омршави.* – Исцибри̏л ко да је изле̏зал из расо̏л. Мло̏го си исцибри̏ла, боли̏ ли те некво̏, са̏мо о̏чи оста̏ле о[д] те̏бе.

исцр̏ви се свр. *добије црвену боју, порумени.* – Пр̏жено ме̏со је гото̏во ка̏т се исцр̏ви, и кад ви̏лица ула̏зи у ње̏га.

исцр̏ца свр. *цркне један за другим, сви поцркају.* – Ни̏коме ни̏шта не да̏м, сви̏ исцр̏цајте. Е̏ј, да о̏чете све̏ да помукаве̏јете и исцр̏цате, да ми се сми̏ри душа̏ од ва̏с.

и̏та несвр. *жури, хита.* – Јо̏ве, отва̏рај ми капи̏ју, поне̏ла сам обе̏д на жетвари̏, па и̏там, зевња̏ ме не држи̏. ⇔ *поита.*

и̏та се несвр. *жури се, хита се.* – Башта̏ кладе̏ каза̏н, бу̏та ли кордељи̏ бу̏та, и̏та се, мо̏ра да испече̏, и да препече̏ рађију. ⇔ *заита се, поита се.*

и̏тан, -тна, -тно *хитан, неодложан.* – Набе̏ру се и̏тне ра̏боте, па не зна̏ш на коју̏-ч пр̏во стра̏ну, јо̏ш неси̏ окопа̏л, сти̏гло загрта̏ње, јо̏ш неси̏ загрну̏л, сти̏гло косе̏ње, тамљ̏н завр̏шиш са се̏но, оно̏ сти̏гне же̏тва.

и̏тар, -тра, -тро *хитар, спретан.* – Ма̏ти ми бе̏ше и вре̏дна и и̏тра, ниједна̏ жена̏ неје̏ могла̏ с њу̏ да се такми̏чи, кво̏ пова̏неше да рабо̏ти не̏је вој се оте̏ло из ру̏ће.

и̏тно прил. *брзо, журно, неодложно.* – Ре̏тко сла̏зи у ва̏рош, бљ̏ш ка̏д мо̏ра, ка̏д је нешто̏ и̏тно окол сто̏ку, па мо̏ра да отрчи̏ до ветерина̏ра да се спа̏си неђи̏ бра̏в.

и́ч прил. 1. *ништа, нимало.* ▲ – Панталóне на бри́ч, а га́че на ду́пе и́ч. Оста́ла сам без и́ч сóл у ку́ћу, па сам дошла́ да поза́јмом. 2. *никако, уопште.* ▲ – Не вóлим и́ч да сам жива́, али са́мо да ми је да пожи́вим њéг да ожéним. И́ч нéма да те ви́дим и чу́јем, кат си такъ́в с мéн.

и́ш узв. *за терање живине.* – И́ш, пи́пка ви пујéла. И́ш, мори́, пи́пка те уби́ла, и́ш! – óка ба́ба по кокóшку.

ишáра свр. *украси шарама.* – Кондири́ бéоше глецóсани, па ишáрани сас рáзнобојни цвéтовчичи, зовéомо ји сáрајевћи кондири́.

ишви́ска свр. *изудара такним прутом.* – Кат прекáрамо с лудовáње, баштá ни уведé у пóдрум, кóлко да ни позаплáши ишви́ска ни с пру́т, и за мéсец дъ́на смо ми́рни. ➞ *ишврска, ишиба.*

ишвр́ска свр. фиг. *изудара танким прутом* (упор. ишвиска). – Ку́чка тамъ́н да лáпне једнó пи́ле, којé се бéше отранчи́ло од квáчку, јá изрипи́ сас пру́т, па кад ју ишврскá, ви́ше се не сéти да ди́ра пилети́ја по двóр.

ишибa свр. *изудара танким прутом* (упор. ишвиска). – Мóре, узни́ пру́т, па га ишибaј по голó ду́пе, па нéче ви́ше да трáжи да му се дадé и кво и́ма, и кво нéма.

и́шка несвр. *гони живину вичући „иш“.* – Свéзено жи́то у двóр брáне и и́шкају от кокóшће мáлецка децá и дéде и бáбе, а пóмлади и пóјаћи и́ду по дру́ђе рáботе. Ако за дру́гу рáботу несу́, и́ма да и́шкају пилети́ја дóк су живи́. ⇔ *изишка, разишка.*

ишкóлује свр. *омогући коме да сврши школе.* – Сá у селó свé љу́ди стáри, недъ́гави, нéма ку́ј да кóпа и кóси, а ви́ нéчете, очувáмо ви, ишкóлувамо ви, ви́ се разбегáсте по свéт.

ишљéпа свр. *изудара шаком, ишамара.* – Млáда невéста поди́гне накóњче три́ пу́ти у́вис, па га ишљéпа по образи́ док се уви́ка, пóсле га дару́је и цу́не, и вр́не си га на мáтер.

и́шне свр. *отера живину повиком „иш“.* – И́шни кокóшћете из гради́ну, да не чепр́шкају ви́ше.

ишóлује свр. *даскама и бетонским гвожђем обложи простор који треба дд се бетонира, припреми за бетонирање.* – Претерети́мо се јучéр док ископáмо и ишóловамо тéмељ за нóву ку́ћу.

ишпáрта свр. *завршити шпартање, нашпарта.* – Кóњ сас копáчку ишпáрта мору́зу ем пóбрзо, ем напрáви помáлко штéту од говéда.

иштéмује свр. *длетом издуби рупу у бетон.* – Узни́ штéмац па иштéмај двé ру́пе у бетóн, да забетонирáмо сту́бови за капи́ју.

иштéти свр. *направи штету; истрпи штету.* – Ву́ци ме иштети́ше, три́ нáјубаве óвце ми заклáше.

иштéти се свр. *побаци* (о браву). – Чи́м ми текá примр́да пóд-груди, ил че се овцá иштéти, ил че се квáчка расположује, у́век ме некво́ снáјде кво́ не би́ волéл ни комши́ју да снаóди. И́маоше ждрéбну кобу́лу, па се бéше иштети́ла.

иштúпе свр. *уштине много пута, уштине једног за другим.* – Тóј ли је љу́бав, довáне ме и иштúпе ме су́де рéдом, ко из мр́жњу.

иштирѣ́ц м *јалов мужјак.* – Дáдоше ју за распуштени́ка иштирцá, да је би́ла добрá, до њéга не би допáла.

иштири́ца ж *јаловица, женка неспособна да донесе пород.* – Ту́ј иштири́цу трéбе да закóљемо, вéч двé гóдине остању́је јáлова. Узбујáла, па ри́па ко овцá иштири́ца.

иштројéвља свр. *штроји све једног за другим.* – Дватри́пт годи́шњо доóди штројáч у селó да ископéвља вепрóви, и иштројéвља свиње којé трéбе да се рáне за клањé.

иштр̀пка свр. *штрпкањем смањи целину.* – Једну̀ го̏дину штр̀пне једну̀ њи̏ву па продаде̏, дру̀гу го̏дин дру̀гу, до̏к не и̏штрпка це̏ло има̀ње, са но̏си ма̀лтер и ци̏глу по гра̀дилишта.

иштуре̏је свр. *излати од самоће.* – Иштуре̏ла сам у че̏три зи̏да ко пи̏ћ, ни ме ко̀ј ви̏ди, ни ме ко̀ј чу̀је.

ишћемба̀ви се свр. *добије велики трбух.* – Ли̏чна жена̀, неје̏ се ни потути̏ла, ни је дозволи̏ла да се ишћемба̀ви, ко дру̀ђе же̏не ка̀д уле̏зну у по̏старе го̏дине.

ишће̏мби свр. 1. *распори трбух и извади шкембе.* – Оде̏ремо свињу̀ и ишће̏мбимо ју, па же̏не ми̏ју цре̏ва, а ми̏ се̏днемо да запа̀лимо и попи̏јемо по некоју̀ му̀ченицу. 2. фиг. *просте цревa коме* (упор. испашњачи). – Ако те ува̀тим да се јо̏ш мо̏таш окол моју̀ жену̀, и̏ма да те ишће̏мбим ко за̀кланог вепра̀.

ишће̏мби се[1] свр. *добије велики трбух* (упор. и *ишћембави се*). – Бра̀т ми от чи̏чу Радо̏јица, што̀ је то̀ј гладни̏ца ко дете̏ било̀, бе̏ше се ишћембѝл ко кра̀ва кат се препасе̏ де̏телину.

ишће̏мби се[2] свр. фиг. *истресу се зидови на оронулој кући.* – Комши̏јска ку̀ћа ода̀вна запусте̏ла, не̏ма ни̏ћи ту̀ј да жи̏ви, ку̀ћата се накриви̏ла, зи̏дови се ишћембѝли, са̀мо што̀ се не сури̏не.

ишу̀жби свр. *ручно извади зрна из махуна.* – Ишужби̏ла сам за једне̏ ша̀ће ру̀јав пасу̀љ, да спре̏мим ручѣ̀к за данѣ̀с. ➞ *ишушка.*

ишу̀пљи свр. *учини да што постане шупље.* – Црешњо̏во дебели̏ште окол ме̏тар високо̀ ма̀јстор ишу̀пљи сас глето̀, и напра̀ви чу̀туру.

ишу̀шка свр. *ручно извади зрна из махуна* (упор. ишужби). – Пасу̀љ се очу̀ка с ви̏ле, али зрна̀ која̀ су оста̀ла у пасуљи̏ште мо̏рају се с ру̀ће ишу̀шкају.

ишу̀шње свр. *пројури шуштећи.* – Ве̏тар и̏шушња кроз жи̏то, али нити га у̀мрси, нити га о̏бори.

ишчамре̏је свр. *ископни, ослаби, излати, изветри, сасуши се.* – Ако те бо̏лка ува̀не, усра̀л си крива̀к, ишчамре̏јеш ко да неси̏ ни би̏л. Не̏ма ли који̏ да те погле̏да ка̀д остаре̏јеш и о̏станеш сам, и̏ма да ишчамре̏јеш ко мору̀за на же̏гу.

ишчѣ̀чка свр. *чачкајући уклониостатке хране између зуба, ишчачка.* – Ни̏кад не ишчѣ̀чка зу̀би по једе̏ње, ба̀р да пропла̀кни у̀ста с во̀ду.

ишчѣ̀чка се *нешто се ишчепрка.* – Ка̀т се чѣ̀чка, нешто̀ се и ишчѣ̀чка, не воља̀је ка̀т се ни̏шта не чѣ̀чка.

ишчѣ̀чкује несвр. фиг. *пропитује, околишно долази до истине.* – Ишчѣ̀чкује ко милица̀јац, све̏ о̏че да зна̀је, и које̏ тре̏бе, и које̏ не тре̏бе. Она̀ кат по̏чне да бу̀ши и ишчѣ̀чкује, од њу̀ ни̏ште не мо̏ж да сакри̏јеш.

ишче̏пи свр. *изломи гране.* – А̀јд што̀ је̏ли док су били̏ у цре̏шњуту, а̀ко су је̏ли, али ми ја̀д што су ишчепи̏ли голе̏ме гра̀ње па си ји поне̏ли с њи̏, очуљи̏ли ми дрво̀то на̀чисто.

ишчепља̀ти се свр. *продерња се.* – Чује̏теее ли бре̏ее! – и̏зока Гмитро̏с биро̀в. – Чу̀јемооо! – и̏шчепљати се Су̀рта ис Кру̀шје. – Чу̀јемо, бре̏ее! – и̏шчепљати се тре̏ћи от Кр̀с.

ишчепр̀шка свр. *чепркајући пронађе и избаци нешто, ишчепрка.* – И ћо̏рава коко̏шка ишчепр̀шка поне̏кад зр̀но.

ишче̏ша свр. 1. *ишчеше ноктима да уклони сврaб.* – Ишче̏шај ми грби̏ну, мло̏го ме срби̏. 2. фиг. *изудара.* – Мо̏ре, с ли̏сковину га ишче̏шај, да ви̏диш како̀ че ма̀не да тра̀жи да га че̏шаш.

ишче̏ша се свр. *ишчеше себе.* – Дабо̀гдаде да те напа̀дне пче̏шка шу̀га, па да не мо̏ж ни с орло̏ви но̏кти да се ишче̏шаш.

ишчи́сти свр. *сврши чишћење, докраја очисти.* – Реши́ла се да ишчи́сти и сре́ди све́ по ку́ћу, от по́друм до та́ван. ⇔ *поишчисти.*

ишчи́чка свр. *намерно набаца коме чичкове по одећи или коси.* – Набе́ремо чичѣ́к, па ишчи́чкамо девојчети́ја по ко́су, једва́ се по́сле ослобо́де од ње́га.

ишчу́бри свр. *нађули уши.* – Заложи́л се испот сло́г, па ишчубри́л у́ши ко за́јак, да бо́ље чу́је како́ се ка́рају, и какво́ си све́ ду́мају.

ишчу́ва несвр. *однегује док не одрасе, очува.* – Ми́ оста́домо деца́ сироче́та, па се скл̥тамо уз на́ши деде́ви да ни ишчу́вају. Неје́ лѣ́ко дс се дете́ одведе́ на ту̯ ро́м, и та́м̥ ишчу́ва.

ишчу́ка свр. 1. *избије.* – Ка́[д] те уда́рим, сви́ зу́би из гла́ву чу ти ишчу́кам. 2. *испресе.* – Поче́ да чу́ри ку́бе, тре́бе да се ишчу́кају ћу́нци от са́це да мо́ж да вучу́. 3. фиг. *обави сношај.* – Туца́ жена́ ти је на́јбоља, ишчу́каш, па а̑јд на по́рту, а ако се оже́ниш, са́мо дове́деш залита́ло у ку́ћу, и то́ј за це́л ве́к.

ишчу́ри свр. *испуши, заврши са пушењем.* – Мо́ј де́да До́ца мо́таше цига́ре, замо́та ју, па завунда́ри, по́сле ка́д ју ишчу́ри ма́лко по́виш от полови́н, га́сеше ју на дла́н.

ишчу́шка свр. *изгура, избаци ван.* – Ишчушка́ла га жена́ на вра́та, и о̑н ку́де че, вр̥ну си се до́м при ма́тер и башту́.

ишчу́шкује несвр. *изгурује, избацује ван, исћушкује.* – Тека́ Ну́ла и њиго́ва ма́ти поче́ше да осе́чају мр̥жњу комто ови́ја што́ су им на́јрод, и све́ по́виш и по́виш поче́ше да ји ишчу́шкују из вами́лију.

J

ја́ (ОП ме́не / ме́н) л. зам. *ја.* □ – Ја́ сам ста́ра, али си сама́ насече́м др̥ва за ку́бе. Ти́ ли чеш с ме́не да се распра́вљаш! Ме́н ми не тре́бу твоје́ њи́ве и лива́де.

ја́ речц. 1. *ено, види, погледај.* – Ја́ га Све́та ко́лко је претовари́л ко́ла сас се́но. Ја́ ти њу́, какво́ она́ све́ зна́је. Ја́ ји деца́на, ри́пају ко ждребети́ја. 2. *ајде, де.* – Де́те, ја́ се ма́лко смири́, да не бу́де та́па-ту́па.

ја́блан м бот. *високо дрво из породице врба* Populus pyramidalis; фиг. *млад, здрав и висок момак.* – Дру̑ђити си́н и̑зрга ко башта́ му, висо́к ко ја́блан, у̑бав, ал у̑јет на ма́ћу.

ја́бука ж бот. *врста воћке из̥ породице ружа са много подврста* Pirus malus, Malus pumila. □ – У дво́р и̑мамо ја́буку петро́вку, а зове́мо ју блажи́чка. ⌂ **гљ̑не горчи́ву ја́буку** *прогута увреду.* – Ја́ се обрну́ на́стран, прегљ̑ну горчи́ву ја́буку што́ ме зада́вљаше, па се накези́, и обрну́ све́ на ша́лу.

јабука́рник м *воћњак засађен јабукама, јабучар.* – На́ша ба́ба ни ма́жеше ме́д на ле́б, и ју̑реше ни сас ње́г да ни га даде́, до́к ми по це́л дѣ̑н трчимо́ по дво́р и јабука́рник. ⇨ *јабукарњак.*

јабука́рњак м *в. јабукарник.* – Отишли́ у Сулима́ново и пита́ли Ва́су Чоле́јнскога чије́ о̑н то́ј ја́буће бе́ре, кад им рекѣ̑л њи́гове, они́ му одговори́ли да то́ј ви́ше неје́ њиго́в јабука́рњак, и да си о̑дма и̑де до́м.

јабуча́р мн. јабуча́ри бот. *сорта парадјза.* – На́јбољи петлицањи́ су јабуча́р и воло́вско с̥рце.

ја́бучка[1] мн. ја́бучће ж бот. *хип.* и *дем. од јабука, јабучица.* – Ову̑ј го́дину ја́бучће у̑баво роди́ле. Еве́, доне́ла ти ба́ба две-три́ ја́бучће, ко́лко да неје́ дошла́ с празне́ ру̑ће.

ја́бучка[2] ж анат. *избочена хрскавица у грлу над улазом у душник код мушкарца.* – Не ви́ди се да ви́ка, са́мо му мр̥да ја́бучка под бра́ду наго́р-надо́л.

јабучљак мн. јабучљаци м *пеј. од јабука, јабучетина.* – Мани више да једеш тија зелени јабучљаци, че те меши на болни.

јава ж *стање будности, стварност.* – Све што мислим на јаву, тој ми после дојде у сан. ⌂ **на јаве** *у стварности, на јави.* – Све што ми се ноћу прескаже у сан, јутре ми се обистини на јаве. Често ми се мати јавља у сан, дојде на порту, и изока ме да си попричамо, исто ко што работеше на јаве.

јави свр. *усмено или писмено саопшти што коме, објави.* – Јави више че буде рат. ⇔ *најави, пријави.*

јави се свр. 1. *огласи се, да вест о себи.* – Јави се с време на време, може и с дописничку, само да знам како си. 2. *поздрави један другог.* – Биле смо најбоље другарице, а са не че ни да ми се јави кат се сретнемо.

јавнос м *својство или стање онога што је јавно, отвореност, нескривеност.* – Кво се у тајнос работи, мора да излезне у јавнос, па било када.

јаганчар м *чобанин, обично дечак, који напаса јагњад.* – Прво сам док бео детишњар бил јаганчар, па кат поодрасто постадо овчар, и тој остадо цел век.

јагли се несвр. *разређују се облаци, разведрава се.* – Поче се јагли от Паланку, че га обрта време то убаво. ⇔ *разјагли се.*

јагње мн. јагњети ја уз бр. јагњети збир. јаганци / јагњишта с *младунче овце.* – Кротко јагње две маће сиса. Једна овца ојагњи три јагњети, и сва крупна. Ајде, синђе, буди се, доста спање, слњце високо одрипило, сва деца јаганци пуштила да пасу, а само твојта блају у пајату. Преко зиму кат се јутру дигнеш, одма идеш да пуштиш јагњишта да сисају, после ји одлучиш и дадеш на овце зоб, кат поједу зоб, ти одвојиш само које су се изјагњиле, па њим туриш отаву, и на крај на све туриш шуму да брсте. ▌**рано** ~ *једно од јагњади која се прва ојагње у стаду.* – Рана јагњишта се поскупо плачују. ▌**истровено** ~ *назив мелодије коју су изводили пастири на својим инструментима.* – Овце кротују у Габрицу, Јован Бансћи им свири у дудук „истровено јагње“, колко убаво свири чини ти се да се и пилетија ућутала и слушају.

јагњенце мн. јаганчичи уз бр. јагњенцети збир. јагњетића ГЛ / јагњишца ДЛ с *дем.* и *хип. од јагње, јагњешце.* – Детенцето вој умиљато ко јагњенце. Имамо си пуно јаганчичи, и деда каже да су сва моја. За са имамо саде две јагњенцети. Ова овца се начљс облизнила, па ју крмим да има млеко за јагњетића. Жал човеку и за јагњетића која су сирочетића. Пуна кућа сас дечица, пуна шта сас јагњишца.

јагњећи, -а, -о *који се односи на јагње.* – Нема ништа поблаго од јагњећо месце испечено на рожњ.

јагњећина ж *јагњеће месо, јагњетина.* – Нашити дооде само окол Први мај и Цурцовдь кад има јагњећина, а онак у работу ји никакви нема.

јагњи се *овца доноси на свет младунче.* – Каквo ратиш, појако орати, не чујем на тој уо, утепа ме зиму с промаја кат се јагњише овчицене. Овај годин овце почеше рано да се јагње. ■ **јагнење** ДЛ / **јагњење** ГЛ *гл. им.* – Закрмимо овце пред јагнење, да имају довољно млеко кат се ојагње. Подбркни овцуту, да видиш спуштила ли је млеко, да знамо привремила ли је за јагњење. ⇔ *зајагњи се, изјагњи се, ојагњи се.*

јагурида ж 1. бот. *дивља лоза* Vitis silvestris. – Купи кардинал да насадим прет кућу, да деца имају да једну грозјенце, а он ми продал јагуриду, која неје добра ни за рећију. 2. *ситно недозрело грожђе на врху чокота.* – Јагурида се бере у посебан суд, она је добра само за рећију.

јад м *осећање жалости, бриге и душевног бола.* – Уапа се за језик, че ме једе некакьв јад. Јад ми што вој не дадо чарапете да си ји понесе, дебеле, добре за по кућу. ■ **појад** комп. *јад у већем степену.* – Јад му на Цвету, а појад му на власс, што вој дала

оправи́ју да и́де за Аустра́лију. ■ **на́јјад** суперл. *јад у највећем сте́пену.* – На́јјад му што́ га деца́ не слу́шају, куде́ це изде́вају ка́д ни́шта нуме́ју да рабо́те.

ја́дан, -дна, -дно *који је у те́шком ста́њу, несрећан.* – Кат до́ктури поче́ше да ју се́цају за руку́ту, у́пишта се Петка́на, не мо́ж, ја́дна, да трпи́ то́љће бо́љће.

ја́дац м *рачваста кости́ по́д гушом код живине са белим месом око себе.* – Ја́ не во́лим ја́дац да једе́м, месо́то му ко труљеди́на. ⌂ **зна́м за ја́дац** *знам да хоћеш да ме преварим.* – Зна́м за ја́дац, не́ч ме прева́риш. ⌂ **кр́ши ја́дац** *клади се ломећи јадац.* – Кат смо крши́ли ја́дац и тека́ се клацевља́ли, орати́ло се: О́ч у дава́ње, ил ока́ње!

ја́дник м *онај који изазива сажаљење.* – О[д] то́га ја́дника ти́ на вре́ме да се ма́неш, да не бу́ду по́сле и ва́ша деца́ ја́дници.

ја́дница ж *она који изазива сажаљење.* – Мисли́л сам да че Петка́на због ово́ј да ми о́дма провр́ти мо́зак како́ сам неа́љив, како́ сам се изметну́л, а она́, ја́дница, са́мо поче́ испо́љк да устр́за, и поче́ше вој се притри́сају ра́мена.

ја́дничьк мн. ја́дничичи м *дем.* и *хип. од јадник.* – Сви́ једу́, а о́н кво́ че ја́дничьк, кли́ма сас гла́ву и прегльчује.

јадниче́ мн. јадничети́ја с *дем. од јадник.* – Ја́ га дете́во, смр́зло се, јадни́че, ко ле́д у сто́вну. Са́ да у́мрем не би́ ми било́ жа́л, али она́, јадничети́ја, кво́ че без ма́тер. По ту́ј вр́вину и́маше гоца́ су́греби, а ми́, јадничети́ја, ри́памо от стра́, да ни не ува́ти та́ј болешти́ја.

ја́дован, -вна, -вно *киван, љут.* – Ја́довьн сам на њи́, ма́ће им га бле́саве, до́јде ми да ји дова́тим мецу ша́ће, и да ји истресе́м ко ме́чка дре́н.

јадо́ви несвр. *изазива, љути, секира.* – Смири́ се, немо́ј да ме са́ и ти́ јадо́виш, при ово́љће дру́ђе му́ће моје́. ⇔ *најадови.*

јадо́ви се несвр. *жалости се, љути се, секира се.* – Немо́ј да се јадо́виш, ако је отишьл та што́, и́ма дру́ђи стопу́т бо́љи од њега́. ⇔ *ујадови се.*

јадо́сује несвр. *кињи, секира, наноси душевни бол.* – Заште́ ме јадо́сујеш, што́ неси по́слушан ко дру́га деца́? Мо́ј ве́к прође́ му́чно, али пред све́ ме сви́ од ре́д јадо́суваше, и с ме́н се алто́суваше.

јадо́сује се несвр. *јада се, износи своје муке и проблеме.* – Тра́јко, буздова́не замла́тени, ако наста́јиш да нави́књујеш ко жена́, и да устр́saш ко пекмеза́ра, чу си и́дем, несьм ја́ дошьл при те́б да ми се јадо́сујеш, него да си попри́чамо.

ја́дранка мн. ја́драње ж *врста лагане летње обуће која се носи на босој нози, јапанка.* – Изле́зе мо́да, па поче́ и му́шко и же́нско да но́си јадра́ње, како́ се запроле́ти, па ско́ро до по́дјесен.

јаду́је несвр. *тугује, јадикује.* – Ако по це́л дьн јаду́јеш не́ч за мло́го, не́ло и ти́ ма́лко обрни́ бри́гу на весе́ље. ⇔ *дојадује, изјадује, одјадује, појадује, прејадује.*

ја́з м *дубља и мирна вода на потоку или реци.* – На Или́јин ја́з се деца́ и́грају, ја́зат неје́ дльбо́к, а неје́ ни мло́го широ́к, тамьн деца́ да се ку́пу у ње́г.

ја́збина ж *рупа у земљи у којој живи нека животиња.* – У Ра́меновац, о́дма нат село́, лиси́ца и́ма лисичети́ја у ја́збину, па сва́ћи дьн но́си по коко́шку да ји ра́ни.

ја́зовьц мн. ја́зовци м зоол. *јазавац.* – Све́ кво́ му о́ко ви́ди по по́ље оби́ра и но́си до́м ко ја́зовьц. У Лу́жину ба́ру ја́зовци сва́ку го́дину обе́ру мору́зу, за на́с ма́лко оста́ве.

ја́јце́ мн. ја́јца с 1. *расплодна ћелија у птица, корњача и неких других животиња омотана љуском или омотачем, јаје.* – Ку́м неје́ ала́ да поједе́ це́ло ја́јце́. Га́зи ко по ја́јца. Ка[д] до́јде Вели́гден, збі́рамо ја́јца, па начини́мо пера́шће. 2. *део мушког полног органа у којем се ствара семе.* – Ле́во ја́јце́ ме за́боле, ко́лко сам се уплаши́л од ње́га. ■ **ва́рено** ~ *кувано јаје.* – Сестра́ ми не зна́је ко́лко би ва́рена ја́јца поје́ла. ■ **пр́жено** ~ *умућено јаје испржено на масноћи, кајгана.* – Кат сам до́бро гла́дан, ме́н су и

че̏три пр̑жена ја̏јца ма̏лко. ■ **згро̏зено** ~ *недопржено јаје.* – Ко згро̏зено јајце̏ са̏м, са̏мо се тресе̏м ко да сам насе̏бал. ⌂ **јајце̏ на о̏ко** *јаје испржено уцело.* – Ми̏ у на̏шу ку̏ћу на̏јвише пр̑жимо ја̏јца на о̏ко. ⌂ **ла̏је јајце̏** *обичај да деца о Покладама хватају устима о концу обешено јаје.* – За По̏кладе ми̏ деца̏ ла̏јемо јајце̏, па који̏ га ува̏ти у у̏ста, ти̏ја че и̏ма здра̏ви зу̏би. ⌂ **туцо̏ јајце̏ по̏големо** *све што је туђе увек је веће и боље.* – Зна̏ш како̏ се вели̏: туцо̏ јајце̏ у̏век по̏големо. ⌂ **ти̏тра ја̏јца** (коме) *испуњава коме сваку жељу.* – То̏ј не̏че да доче̏ка, о̏н да спи̏ до пла̏дне, а кат се пробу̏ди ја̏ да му ти̏трам ја̏јца, и прино̏сим у кре̏вет све̏ кво потра̏жи. ⌂ **цр̑ви ја̏јца** *пати, испашта.* – То̏лко моје̏ дума̏ње и клепа̏ње ни̏шта не по̏може, њу̏ па њу̏, и узе̏ ју, са̏ нек цр̑ви ја̏јца. Прода̏домо си кра̏ву, са̏ че цр̑вимо ја̏јца за млекце̏.

јајча̏р м *онај који краде јаја.* – Ку̏че које̏ се ува̏не да је јајча̏р отстрању̏је се из дво̏р, или се утепу̏је.

јајча̏ра ж бот. *врста јестиве гљиве* Psalliota silvatica. – Печу̏рће јајча̏ре се пр̑же на ма̏з ил зејти̏н сас ја̏јца.

јајче̏нце мн. јајча̏нца с *дем.* и *хип. од јајце.* – У̏јутро ка̏т понами̏римо животи̏ње, ми ту̏римо ложи̏цу мазъ̏к у испу̏цкане попо̏шчице, оне̏ј из смрзњива̏ч, посо̏лимо ма̏лко солчъ̏к на вр̑ пр̑сти, стро̏шимо некоје̏ јајче̏нце у попо̏шчицете, и гото̏ва ма̏нца. Поне̏ла си ба̏ба си̏рењце, ву̏рдицу, јајча̏нца, зна̏је да де̏да не̏ма ни̏шта за једе̏ње.

ја̏к, -а, -о 1. *моћан, снажан.* – Бе̏ше висо̏к и ја̏к човечи̏на, ко алеси̏на. Има̏ли су гла̏сови ја̏ћи, ко гове̏да кад рову̏. И̏демо на же̏тву, па ка̏д запоје̏мо ко̏лко смо ја̏ће, оно̏ јечи̏, савни̏. 2. *богат, имућан.* – На̏ша ку̏ћа била̏ ја̏ка, сто̏ку смо има̏ли гоца̏, по чети̏ријес ћи̏ла млеко̏ смо доноси̏ли от поја̏ту. ■ **по̏јак,** -а, -о комп. *јачи.* – И по̏јак сам, и по̏убав сам оди те̏бе, и кво̏ ми са̏ мо̏ж. ■ **на̏јјак,** -а, -о суперл. *најјачи.* – На̏ши воло̏ви су били̏ на̏јјаћи у село̏.

јака̏ мн. јаће̏ ж *крагна, оковратник.* – Носи̏ли смо пр̑тене кошу̏ље сас широће̏ на̏бране јаће̏, зове̏оше се „бе̏ле јаће̏“.

ја̏качък, -чка, -чко *који је прилично јак.* – Ја̏ поста̏до ја̏качък, поче̏ да рабо̏тим барабу̏р сас баштУ̏ ми. ⇨ *јачък.*

ја̏ко прил. 1. *врло, много, снажно.* – Какво̏ ора̏тиш, по̏јако орати̏, не чу̏јем на једно̏ у̏о. Што̏ се де̏реш то̏лко ја̏ко, ко да те де̏ру. 2. *обично, уобичајено.* – Дево̏ћа ста̏ра два̏јес и две-три̏ го̏дине, али је би̏ла ле̏па дево̏ћа, што̏ велу̏ ја̏ко пра̏ва лепо̏тица. Узо̏мо се голи̏ и боси̏, али полъ̏к-полъ̏к па сте̏комо, што̏ ве̏лу ја̏ко, и и̏жу и пои̏жњину. ■ **по̏јако** комп. *јаче.* – Мо̏ре, удари̏ га по̏јако, да запа̏нти кво̏ сме̏је, кво̏ не сме̏је. ■ **на̏јјако** суперл. *најјаче.* – Такми̏че се који̏ че на̏јјако да шу̏тне ло̏пту. ⌂ **не̏је ја̏ко-ја̏ко** *није баш како треба, није потпуно нормалан.* – О̏н неје̏ ја̏ко-ја̏ко, зачъ̏с те и̏ма изуда̏ра, да ти се ле̏б три̏дни не приједе̏.

јакокр̑ван, -а, -о *здрав, набрекао од снаге и живота.* – Она̏ висока̏, је̏дра, црвена̏ у ли̏це, јакокр̑вна, а о̏н жо̏љав, убледе̏л, исцибри̏л ко да је из расо̏л искочи̏л.

јако̏ти се несвр. *јача, распламсава се* (о ватри). – Поче̏ се јако̏ти огњ̏ат, олаби̏ да му ту̏раш др̑ва, да не загори̏ коми̏на у каза̏н, па да рећи̏ја испа̏дне забо̏рљива. ⇔ *разјакоти се.*

јал(и) рет. раст. везн. *употребљава се када је реч о избору између две могућности које једна другу искључују, када је нешто овакво или онакво, када се нешто може урадити на овај или онај начин* (упор. ил(и)). – Сва̏ћи овча̏р је има̏л јал дудуче̏, јали дво̏ће.

ја̏лов, -а, -о *који не доноси плод, неплодан.* – Ја̏лова овца̏ са̏моште̏ти, од њу̏ ко̏рис не̏ма. Не зна̏м одо̏кле запати̏мо овакве̏ ја̏лове сви̏ње. Ш-че̏ ти ја̏лова кра̏ва. ⌂ **про̏јде ја̏лов** *провуче се, прође без плаћања рачуна.* – Не̏ч да про̏јдеш ја̏лова при ме̏не, и̏ма вре̏ме, све̏ чу ти напла̏тим.➞ *јаловити.*

јаловáк м *мушкарац или мужјак без моћи оплодње.* – Јаловáк ли је, нéма ли децá, бéж долéко од њéга.

јалóви се несвр. 1. *остаје неоплођена.* – Некóлко óвце ми се јалови́ше овýј гóдин. 2. фиг. *не испуне се очекивања.* – Цéл вéк р̑мбаш, сéцаш, ћи́неш се, нáдаш се че бýде бóље, али се свé тóј јалóви, на крáј те и зари́шкају ко гоља́ка, какѣ́в си и би́л на почéтак. ⇔ *изјалови се, ојалови се, ујалови се.*

јáловина ж *стадо које чине шиљежад.* – Јáловина се óбашка збирáла. Кат сам заврши́л шкóлу у дванáесту гóдину ис пр̑во врéме сам чувáл јáловину, пóсле бачи́ју. ⇨ *јаловиња.*

јáловиња ж *в. јаловина.* – И́ма десети́на брáви óвце, али пóвише јáловиња.

јáловит, -а, -о *који не доноси плод, неплодан* (упор. јалов). – На јáганци и јáловите óвце врзувáла су се др̑нкала, а Сли́вовчањи велé тропáљће.

јáловица ж *жена или женка која не може да има потомство.* – Женáта му јáловица, ал мирашчи́ка. Продáде ми коби́лу ко ждрéпкињу, а онó испáде да је билá јáловица. У корубáнску бачи́ју овýј гóдин пóвиш јáловице.

јáма збир. јáмје ж *удубљено место, бездан, дубока рупа.* – Óн је јáма без днó, кóлко му дадéш, тóлко потрóши и протóтља кроз гузи́цу. У Јáмје и́мамо њи́ву, тýј ни се рáца нáјубаво жи́то.

Јáнуша ж *име овце.* – И́мамо си сас Петкáну једнó овнé, óкамо га Бáцко, и пéт óвце: Калýшу, Белýшу, Ли́врушу, Јáнушу и Чýљкушу.

јаóсти се несвр. *пење се, пентра се.* – Тр̑клето детé, сáмо се јаóсти по др̑вја. ➞ *јаостри се.*

јаóстри се несвр. *пење се, пентра се* (упор. јаости се). – Не јаостри́ се на столи́цуту, че пáднеш.

јáр, -а, -о *који се сеје у пролеће и исте године у јесен доноси род, пролећни.* – Јечѣ́м и овѣ́с су јáро жи́то.

јáре мн. јарети́на уз бр. јáрети с *младунче козе.* – Не мóже и јáре и пáре. Дешáва се да дóбра козá окóзи и по чéтри јáрети. Ко детé сам чувáл јáганци и јарети́на. ⌂ **јáре от стáру козý** *који није наиван, који је прошао ситo и решето.* – Јá сам јáре от стáру козý, с мéне нé-ч лѣ́ко да излéзнеш на крáј.

јарéнце мн. јарети́ћа с *дем.* и *хип. од јаре.* – За Вели́гден закóљемо кóј прасéнце, кóј јарéнце, кóј јагњéнце, и рáдујемо се да се облáжимо пóсле сéдом нéдеље пóс. Ови́ам овáм, на комши́јеве, козá ојари́ла чéтри јарети́ћа.

јарети́нка с мн. *дем.* и *хип. од јаретина.* – И́мамо пéт јарети́нка о[д] двé кóзе.

јарéћина ж *јареће месо, јаретина.* – Нéма пóблаго мéсо од јарéћину.

јáри се[1] несвр. *коза доноси на свет младунче* (упор. кози се). – Козáна лéгла и напи́ња се, мóра да че се јáри.

јáри се[2] несвр. *пари се коза са јарцем* (упор. прца се). – Двé кози́це ми се јари́ле, а једнá не тејá. ⇔ *изјари се.*

јáриште мн. јáришта с *пеј. од јаре.* – Тóј јáриште баксýз, зачѣ́с се мýне у гради́ну гдé му нејé мéсто. Тр̑чи искáрај јáриштана из дéтелину, че се подýју да поцр̑цају.

јáрма ж *сточна храна од крупно самлевеног кукуруза, овса и пшенице.* – Морýску и жицé помéшај и смéљи, и етé ти јáрма. Ми́ на нáшу стóку ýвек дáвамо и јáрму.

јáрмац м *део дрљаче са куком преко кога се оствaрује веза са потегљицом.* – Потéгљица и́де од јерѣ́м, па се закáчи за јáрмац, и мóже да пóчне да се дрља.

јáрмица ж *хип. од јарма.* – И́ма кáбава говéца, јáрмицу ни́кад не виćýју.

јáросан, -сна, -сно *гневан, љутит.* – Кат се комши́ја разбеснéјеше, пијáн и јáросан, дечи́ца јáдна бéгају при Петкáну, онá ји прикльне дóк мáну да се тресý от стрá, па ји укýтка у крéвет тýј при нáс да прéспу.

ја́рц мн. ја́рци м *мужјак козе, јарац.* – Не́го, де ти́ пр́во да се оку́пеш, да не смрди́ш ко ја́рц. О́н је некада́ чува́л ја́рци, а са пушти́л бра́ду, ко да је о́н поста́л ја́рц. ➞ *прч.*

јасењ̏а́к м *јасенов шумарак, јасеново шипражје.* – Му́ни се у јасењ̏а́кан, па о[т] це́чи неко́лко пру́та, али да бу́ду пра́ви и дљ̏и.

ја́ска несвр. *јавља се бол у правилним размацима, боли пулсирајућим ритмом.* – Вљ̏здьн сам стоја́ла, па ми но́ђе ја́скају. Зу́б ме за́боле, па пре́стану, са́ поче́ да ја́ска, и мо́рам да га ва́дим. ⇨ *јьска.*

ја́сла с мн. *направа у ублику дугачког корита причвршћеног уза зид стаје одакле стока једе.* – У шта́лу и́мамо дво́ја ја́сла: по́голема за кра́ве, и по́малечка за телчи́нка. ■ **држа́вна** ~ *државна служба, намештење.* – Си́н на́предан, жена́ на́јубава на све́т, држа́вна ја́сла, треба́ло би да сам сре́ђен, ал из по́тају ме неква́ жи́шка жи́жне, насе́чам некво́ че ме сна́јде.

јасла́нца с мн. *дем. од јасла, јаслице.* – Ја́сла су за о́вце и ко́зе, а јасла́нца за ја́гњишта и ја́ришта.

јастьк рет. ДЛ м *јастук.* – Подигни́ га ма́лко, да му ту́рим јастьк под главу. Ју́тредьн до́јде ми из ба́шту го́сје, шесе́ души́, седомдесе́, и да́вамо да́р: кошу́ље, чора́пе, пешћири́, јастьци. ⇨ *јестьк.*

ја́стуче мн. јастучети́ја с *дем. од јастук, јастучић.* – Јастучети́ја ви́ше слу́же да укра́се, него да се ту́рају под гла́ву.

ја́тка мн. ја́тће ж 1. *плод који се једе у коштуњавом воћу.* – Из оре́си изва́димо ја́тће и сме́љемо. 2. *средишњи део семенке, клица.* – Слани́ношће зи́ми ћи́ну зр́на от кла́с у а́мбар, па са́мо ја́тку поједу́.

јачьк, -чка́, -чко́ *који је прилично јак* (упор. јакачьк). – Пора́сте, поста́де веч јачьк, че по́чну да га заси́рају девојчети́ја. Несу́ деца́, нело си́нови јачћи́, ве́ч за жени́дбу. ■ **по́јачьк,** -чка, -чко комп. *јак у нешто већем степену.* – И́мате ли по́јачку рећи́ју, ова́ј сла́ба ко па́тока, неје́ ни за грејáње. ⇔ *нејачьк.*

ја́че прил. *више од тога.* – Би́л сам војни́к три́ го́дине, мо́ре и не́што ја́че о[д] три́ го́дине.

ја́чица ж *дем. од јака, крагница.* – Поди́гни си ја́чицуту, да ти неје́ сту́д.

јачка́је несвр. *јача, одраста.* – Поче́ да јачка́јем, башта́ ме поче́ во́ди на ора́ње да му во́дим гове́да ка́д обра́здује, др́ља или набра́здује.

јачко́ прил. *прилично јако.* – Дете́, али кад уда́ри, уда́ри јачко́, бьш заболи́. ■ **по́јачко** комп. *нешто јаче.* – Је́ц и работи́ док мо́ж, ка́д ви́ше не мо́жеш, узни́ чу́к па се чукни́ по́јачко по ти́л, и заврши́.

ја́ша несвр. 1. *јаше.* – Не ја́ша коња́ коме́ личи́, него ку́ј га и́ма. 2. фиг. *падне коме на терет, експлоатише кога.* – Укачи́ше ми се, бре́, на грби́ну, па ја́шају ли, ја́шају. ■ **јаша́ње** *гл. им.* – Од јаша́ње ме за́боле тр́тица. ⇨ *јаши.*

ја́ши несвр. *в. јаша.* – Немо́ј да ку́диш коња́ кога́ неси́ јаши́л. ⇔ *прејаши, ујаши.*

јьска несвр. *в. јаска.* – Пробуди́ше ме петло́ви, јо́ш тьвнина, у гла́ву ми јьска ко неко́ј сас пробо́јац да би́је.

јеба́ва вулг. несвр. фиг. *искоришћује, игнорише, потцењује.* – И́ма, тека́, понећи́ ди́гне но́с, и ни́ћега не јеба́ва, ми́сли да је са́мо о́н на ови́ја све́т. Не́ч га ви́ше испрди́ш, до́ста си поје́л ле́бац и окла́пчину, и дру́ђи јебава́л, са́ и на те́б дошло́ ре́д да ви́диш како́ то́ј изгле́да. ⇔ *зајебава, подјебава.*

јеба́га вулг. речц. *ма немој, зар је могуће, шта ми каза.* – Јеба́га, бре́, ћи́села вода́ по́скупа оди млеко́, ја́ ли, бре́, музе́м кра́ву коју́ три́пут дне́вно ра́ним, ели они́ музу́ ме́не. Ве́ља Жива́нин те́ра габра́к из Де́л, а Дра́га Жа́бьц га питу́је: Ве́љо, кво́ те́раш? – Те́рам компири́. – Јеба́га, како́ компири́, ка[д] те́раш др́ва? – Па́ ко́ј ме компи́р питу́јеш, кад ви́диш кво те́рам!

јебљ̀ц мн. јепцѝ м вулг. *партнер у сексу, швалер.* – Навалѝл ко јебљ̀ц на врáта.

јéбе вулг. несвр. *обавља полни акт.* □ – Јéбе кýј мóже, а не кýј ѝма кугá. ■ **јебáње** *гл. им.* – Пóсле јебáње, нéма кајáње. ⌂ **не јéбе га за црвѝву слѝву** *не уважава га.* – Дошлó врéме да нѝкој нѝкога не јéбе за црвѝву слѝву. ⌂ **нéк си јéбе мáтер** *нешто је или претерано добро, или претерано лоше.* – Навр̀мо жѝто овýј гóдину нéк си јéбе мáтер, че смо мѝрни трѝ гóдине нѝшта да се не рóди. Нéма мéрку у пијéње, напѝје се ко стóка, нéк си јéбе мáтер кóлко, па пáдне и скр̀а се, пóсле по нéдељу дѝна не мóже ис крéвет да се дѝгне. ⇔ *зајебе, најебе, одјебе, прејебе, сјебе.* ➞ *ћеца.*

јéбе се вулг. несвр. *секса се.* □ – Кýј се јéбе, нéк се јéбе, тѝ си глéдај тéбе. ⇔ *зајебе се, прејебе се, пријебе се, сјебе се.*

јебивéтар вулг. м *лакомислена и неодговорна особа.* – Привéла некаквóга јебивéтра, а и онá нејé бóља од њéга.

јевé речц. *ево* (упор. еве). – Евé једнá тýжба, па јевé јóш једнá, па јевé јóш једнá.

јеврéј м шатр. *евро* (валута у већини европских држава). – Дáј ми две-трѝ ѝљаде јеврéја на зáјам да се прекр̀пим окол зѝмницу и те таквójете, да се пораздýжим на дрýђи, а сас тéб чу љ̀ко.

јéвтика ж *туберкулоза, сушица.* – Че бýде некојá големá нéсрећа, јéвтика че повáта нáрод. Јéвтика те ватѝла, па те не пуштѝла дабóгдал.

јéвтин, -а, -о *којему је ниска цена, јефтин.* – У продáвницу докарáше јéвтин шићéр, јá купѝ пéт ћѝла.

јéвтино прил. *за мали новац, уз ниску цену.* – Јéвтино прójдóмо, моглѝ су да ни одрáпе пóскупо. ■ **пójевтино** комп. *јефтиније.* – Навáли, нáроде, на дрýго мéсто пójевтино не мóж да кýпиш овакв̀ рóбу.

јевтинéје несвр. *губи на цени, појевтињује.* – У грáд свé скупéје, на селó свé јевтинéје, њѝву нéче нѝкој ни цáбе да ýзне. ⇔ *појевтинеје.*

јéвтиншк, -шка, -шко *прилично јефтин.* – Купýје ми цигáре, али од онéј јéвтиншће, кáже да и несѣм за пóскупе. ■ **пójевтиншк,** -шка, -шко комп. *јевтиншк у већем степену, јефтинији.* – Ако нáјдем пójевтиншко купѝла би и одéлце и ћебéнце, постáла сам бáба.

јéвтичав, -а, -о *туберкулозан.* – Јéвтичава, па сáмо крýче.

јегá ж *турпија.* – Јегá с пóситни зýпци је за гвóжђе, а̊ с пóкрупни за дрво.

јегá прил. *можда, вероватно.* – Ѝма да ȯдим, да ȯдим, да ȯдим, јегá га нáјдем. Дé, потр̀пи, јегá га прójде бесночáта, јегá се смѝри, мá јегá се смѝри нáчисто.

јеглѝчје с збир. бот. *рано пролећно цвеће жутих цветова са дугом дршком, јаглика,* Primula columnae. – Ýпролет ѝдемо у шýму и бéремо мењ̀ушће, љубичѝце, јеглѝчје, кокóчице и петлóвчичи, па донесéмо дóм и вѝјемо вéнци. ➞ *игличје.*

једампýт прил. *једном, једаред.* – Сáмо једампýт се срéтомо и видóмо на модроглéд у Дрáгинац, и тóј ни је бѝло свó познáнство. ⇨ *једњпут, јемпут.* ⇔ *изједампут, наједампут.*

једáч м *који није избирљив у храни.* – Да је такѣв орáч, ко штó је једáч, кудé би му крáј бѝл. Крáвата му је дóбар једáч, али слáба на млекó.

једѣн бр. *један.* – Једѣн вóл тéгљи, а дрýђи се отéса. Сврáка от колѣц на колѣц, дóк се на једѣн надéне.

једѣн, -днá, -днó пр. зам. *неки, -а, -о.* – Прójдé по пýт једѣн човéк, па прѝча какó це зарáти. Једнѝ распродáдоше свé на врéме и отселѝше се, а мѝ којѝ смо пóбудале остáдомо да се мýчимо по овáј бр̀да. Једнá децá ѝду прé плáдне у шкóлу, једнá пóсле плáдне. ➞ *едњ.*

једњпýт прил. *в. једампут.* – Једњпýт си ме превар̀ил, вѝше ме нéч превáриш. ⇨ *једњпутће.* ➞ *едњпут.* ⇔ *одједњпут.*

једьнпу́ће прил. *в. једьнпут.* – Једьнпу́ће се изгоре́, па приста́до да ме повезе́ш, ви́ше ми се то́ј не́че де́си.

је́двит, -а, -о *мучно, једва једвице.* – Заврши́ и ја́ четврти ра́зред од осмоље́тку на је́двите ја́де, з дава́ње, с пе́чени петло́ви и коко́шће, сас ба́нице и са си́рење, з балончети́ја и шишети́ја.

једе́ (имп. је́ц – је́чте; прил. сад једе́јечи) несвр. 1. *жваће и гута, храни се.* □ – Једе́ кад и́ма, кад не́ма о́н уме́је и да притрпи́. Је́ц куде́ ка́не, а бе́гај куде́ би́ју. Сьс своје́га је́ц и пи́ј, а́ма не замешу́ј. Је́чте, је́чте, не сраму́јте се. Скла́њајте све́ од аста́л, ил ми́ да се ди́samo, ина́че че попу́цамо једе́јечи. 2. фиг. *секира* (кога). – Јеле́нко је до́бро, каква́ ле́кови, жа́ли се да му срце́то преа́пује, али то́ј вантази́ра са́мо да ме једе́. ⌂ **једе́ неми́јен** *буде изобличен од батина да не може да се умије.* – Ако се разбеснеје́м, и́ма да једе́ш неми́јен. ■ **једе́ње** *гл. им.* – Сви́ се уоди́ли ната́м-нова́м, ула́зе, изла́зе, док не посе́дају уз аста́л и по́чну једе́ње. На једе́ње сра́м не́ма. ⇔ *доједе, изеде, заједе, надједе, поједе, преједе, проједе.*

једе́ се несвр. фиг. *брине се, секира се, страхује.* – Зна́м да је њо́ј на́јтешко, једе́ се у се́б, у́ништи се, сви́ че пу́кнемо прекај њу́, а не мо́жемо да вој помо́гнемо. ⌂ **не једе́ се** *неко ко је незгодног карактера, који ни са киме не успоставља добре односе.* – Дове́доше сна́у, а она́ – ни мири́ше, ни смрди́, ни се једе́. ⇔ *заједе се, наједе се, одједе се, оједе се, приједе се, преједе се, разједе се.*

једе́ње с *храна, све оно што је спремљено да се поједе током обеда.* – Једе́ње је на аста́л, па који́ је гла́дан нек прио́ди. Се́чам се: баште́, чи́ча и ја́ седимо́ уз аста́л сьс домачи́на, а же́не ула́зе и доно́се пијаљк и једе́ње. ⌂ **иска́ра једе́ње** *искористи прилику да добије што да поједе и попије.* – А́јде да сврнемо при ње́га, неје́ цици́ја, пије́ње че иска́рамо си́гурно, а мо́ж че иска́рамао и једе́ње, ел ба́рем не́што да заме́зимо. ⌂ **на је́дење сра́м не́ма** *кад је човек гладан не треба да се стиди да једе.* – Је́ц да неси́ гла́дан, не сраму́ј се, на једе́ње сра́м не́ма.

једе́њице с *дем. од једење.* – А́ко си ста́р, а ја́ мла́да, да ти́ мене прибе́реш, да те гле́дам, да ти води́цу доно́сом и једе́њице прино́сим, и да ти кошу́љће и аљи́ње пе́рем и препи́рам.

једина́јес бр. *једанаест.* – Ни́ смо били́ једина́јес чла́на у ку́ћу, наша́ за́друга била́ ја́ка.

једиње́ц м *једини син, јединац.* – Једиње́ц, могъ́л је да би́ра коју́ че да оже́ни, а узе́л жену́ која́ и́ма три́ бра́та и три́ се́стре.

једини́ца[1] ж *једина кћи у родитеља.* – Ја́ сам била́ једини́ца, мирашчи́ка, па су се мо́мци отима́ли за ме́не.

једи́ница[2] ж *најнижа оцена у школи.* – От како́ сам пошъ́л у шко́лу из матема́тику сам има́л једи́ницу. ➞ *јединка.*

једи́ница[3] ж *издвојен део неке целине који има одређену самосталност.* – Ошиша́ше ме, окупа́ше ме, напра́шковаше ме, преобле́коше ме, одве́доше ме у једи́ницу, по́сле полъ́к, полъ́к поста́до војни́к.

једи́нка мн. једи́њће ж *најнижа оцена у школи* (упор. јединица[2]). – Полуго́ђе је заврши́л с по́више једи́њће, него с добре́ оце́не.

једи́нче с *једино дете у родитеља.* – Си́не, ти́ си на́ше једи́нче, и на́ше истри́шче, ти́ си ни све́ што и́мамо.

једна́ко прил. *у једнакој мери, на једнак начин, без разлике, исто.* – Једна́ко висоћи́, ко преру́бени, ко да су близнети́ја.

једньг прил. 1. *одмах, сместа.* – Једньг да си дошъ́л до́м, да ја́ не доо́дим по те́б. 2. *истовремено.* – Не мо́ж да си једньг и овде́ и та́м, мо́раш да се опреде́лиш где́ о́ч да бу́деш. ⇔ *одједньг.* ➞ *едньг.*

је̏дне несвр. *дем. од једе.* – На̏род се и̏зобрну, ни̏кој ни̏кога ви̏ше не слу̏ша, нити ко̏ј ко̏га гле̏да, са̏мо да се по̏добро је̏дне, по̏добро пи̏не, а за ра̏боту ко̏ј те питу̏је. Је̏дни, пи̏ни, весе̏ли се, на ови̏ја жи̏вот посе̏ри се.

једно̏ прил. 1. *исто, јединствено.* – Ви̏ сте са̏ једно̏, и не тре̏бе да се заме̏рате за ситни̏цу, не̏ло деца̏ да си гле̏дате и ку̏ћу да ку̏ћите. 2. *око, близу, отприлике.* – Били̏ смо једно̏ дватри̏јес чове̏ка, а̏ма ни и дочека̏ше и испрати̏ше саглам̏. ⌂ **једно̏-дру̏го** *ово и оно, много тога.* – Напуни̏ли ку̏ћу с једно̏-дру̏го, не зна̏ш на коју̏ стра̏ну да се обр̏неш да погле̏даш. ⌂ **једно̏ врз дру̏го** *једно преко другог, на гомили.* – Да се пока̏жу како̏ су и̏мотни, нару̏чују у за̏другу једно̏ вр̏з дру̏го пије̏ње за сви̏ који̏ се ту̏ј зате̏кли, а по̏сле че ји ти̏ја муфта̏ши пцу̏ју и огова̏рају. ⌂ **једно̏ и̏з-друго** *угледајући се једно на друго.* – Деца̏ се промангупи̏рају једно̏ и̏з-друго и ма̏ну шко̏лу, по̏сле им печа̏лба не ђи̏не. ⌂ **једно̏ по̏-друго** *једно за другим, заредом.* – Жи̏то не̏че да се ра̏ца једно̏ по̏-друго на и̏сту њи̏ву. ⌂ **једно̏ преко̏-друго** *једно преко другог, згомилано.* – Сковитли̏ле ни ра̏боте једно̏ по̏-друго, па не зна̏мо на коју̏ стра̏ну да се обр̏немо. ⌂ **једно̏ с једно̏ неје̏** *ни једно ни друго није како ваља, све није добро.* – Не̏мам кво̏ да облече̏м, и̏мам сто̏ дрпо̏ља, али једно̏ с једно̏ неје̏. По по̏друм се разне̏ле три̏ста некакве̏ ала̏чуђе, а једно̏ с једно̏ неје̏. ⇔ *одједно.*

једно̏гало *кованица из дечје разбрајалице у значењу 'један'.* – Једно̏гало, дво̏гало, тро̏гало, чевр̏гало, пе̏гало, ше̏гало…

једногле̏д м *зачуђеност, запањено гледање у једну тачку.* – Кад ју то̏ј за̏пита, ба̏ба се се̏бну, и̏спушти врете̏но и на̏праји једногле̏д у дево̏јчето. Удари̏л сам у једногле̏д, па ни та̏м, ни ова̏м. Се̏вда како̏ се̏дла на кре̏вет, учини̏ла једногле̏д, и не тре̏пче, са̏мо чљс-чљс, па се ци̏мне, ко да ју некво̏ р̏чне у грби̏ну.

једного̏дац мн. једного̏ци м *који је са ким истих година, вршњак.* – Сас Ве̏цка Цу̏рку смо једно̏гоци, и у и̏сту во̏ду смо кр̏стени у цр̏кву.

једного̏тка мн. једного̏ће ж *која је са којом истих година, вршњакиња.* – Сас јетр̏ву смо једного̏ће, ако је њо̏јнити му̏ж по̏стар од мо̏јтога о̏сом го̏дине.

једноднѐвица ж *други назив за Бадњи дан, када се само једном једе у току дана, и то увече на слами.* – Посе̏дамо сви̏ на сла̏му, и тљг запа̏лимо свечу̏, помо̏лимо се и ста̏рацат рече̏: А̏јде да расту̏рамо једноднѐвицу! – и прива̏ти се те расћи̏не зеља̏никат, и на сва̏ког су̏не по кома̏т.

једнома̏н прил. 1. *одмах, сместо.* – Једнома̏н да до̏јдете, ма̏тери се погорша̏ло здра̏вје. 2. *стално, увек.* – Ни̏како не престању̏је, једнома̏н загоми̏ља, и нешто̏ тра̏жи. Мо̏ре, Госпа̏во, и ти̏ му неси̏ оста̏њувала ду̏жна, једнома̏н се ка̏чеше на њѐг. ⇨ *једномљн.*

једномљн прил. *в. једноман 1.* – Чу̏ како̏ некво̏ пу̏че, и једномљн ме про̏боде, ко у срце да ме за̏боле.

једному̏д м *који је са једним тестисом у скротуму, а другим у абдомену.* – Њи̏н ко̏њ је би̏л једному̏д. ➞ *јетрак.*

једно̏ничи несвр. *једе једном дневно, по верској догми, или онако из заузетости.* – Даньс чу једнони̏чим, са̏мо и̏ма да вече̏рам, и то̏ј че ми бу̏де једе̏ње.

једнопа̏јес, -та, -то *са једним тестисом.* – При̏ча се за ње̏га да је би̏л једнопа̏јес, зато̏ј неје̏ могљ да и̏ма деца̏. А ти̏, једнопа̏јести, се̏чаш ли се ку̏ј ти је та̏тко?

једноси̏ска ж *овца са једном млечном сисом.* – Та̏ј овца̏ у̏баво чу̏ва ја̏гње, али је једноси̏ска, па и̏ма ма̏лко млеко̏.

једноста̏јно прил. *непрекидно, стално.* – Како̏ се запроле̏ти, рабо̏тимо једноста̏јно, прити̏сну ра̏боте, па не̏мамо кљд ни да се опе̏ремо, ни да се предре̏шимо.

једностра̏неста ж *женка са изразитом разликом у величини сиса.* – У̏баво чу̏ва ја̏гње, али једностра̏неста, па вој јагњѐнцето закрдаве̏ло.

једну́ш прил. *једном.* – Једну́ш сам се престраши́ла од грмља́ву на њи́ву, да ме једва́ поврну́ли. Тека́ једну́ш, тека́ дру́ђи пу́т, ста́лно те́ка. ⌂ **једну́ш-друго́ш** *мало-помало, данас-сутра.* – И́спрва бе́ше све́ добро́, али једну́ш-друго́ш она́ поче́ да му повр̏та, до́кле не пу́че ти́ква мецу њи́. ⇔ *одједнуш.*

Је́дрење м *Једрене.* – Српсћи војво́да Сте́пан Степа́новић је сас Ти́мочку диви́зију отишо̀л на Је́дрење, о́н је на Ту́рци одузе́л Је́дрење.

јеђе́ мн. јеђети́ја с *дем. од јега, турпијица.* – Ли́с на бичѣ́ију и́ма зу́пци, који́ се уту́пе, па мо́рају да се о́стре с јеђе́.

је́жи се несвр. *костреши се од страха, студи или беса.* – Пове́до да га поткове́м, о́н не́че да и́де, не́го се је́жи, о́че да боде́. ⇔ *најежи се.*

је́жевица ж *врста детелине.* – И́ма три́ вр̏сте де́телине: лу́церка, она́ трају́ пеше́с го́дине до́к се не изгу́би где́ је посе́јана; трого́тка, њо́вој је тра́јнос три́ го́дине; је́жевица, она́ израсте́ висока́ ко жи́то, кроз њу́ и́ма је́дна тра́ва која́ се зове́ сми́љћа.

јези́к м *покретљив пљоснат орган у усној шупљини који служи као орган за укус, жвакање, а код човека помаже при стварању гласова и говора.* □ – Немо́ј да ми пле́зиш јези́к, чу у́знем но́жици да ти га о[т]цече́м. ⌂ **и́ма дљѣ́г јези́к** *који много брбља, алапача.* – Та́ј жена́ има дљѣ́г јези́к, нема́ј зака́чушку сас њу́. ⌂ **вр̏же се јези́к** *остане без моћи говора.* – Они́ ме питу́ју, а ме́н ми се врза́л јези́к, па нуме́јем ре́ч да изу́стим. ⌂ **завр̏же се јези́к** *не може реч да изусти.* – Кад видо́ то́ј чу́до, ме́н ми се за́врза јези́к, па ни да пи́снем. ⌂ **замі́та с јези́к** *заплиће језиком под дејством алкохола.* – Како́ уле́зе, видо́мо да нејѐ са́м, да замі́та с језик, и да че пра́ви гу́жву. ⌂ **преа́пе јези́к** *покаје се због изговорене речи.* – Ка[д] то́ј реко́, преапа́ јези́к. ⌂ **преа́пе јези́к фиг.** *умре.* – Бо́шко Бр̏бинсћи начѣ̀с преапа́л јези́к, би́ше му зво́на одо́цутра. ⌂ **преа́пе се за јези́к** *покаје се.* – Ца́р се преа́пе за јези́к, и даде́ му че́рку. ⌂ **разв̏рже јези́к** *расприча се.* – Разврза́ла јези́к, па не па́зи кво́ че све́ да проду́ма. ⌂ **скра́ти јези́к** *смањи говор.* – Ти́ тре́бе ма́лко да скра́тиш јези́к, да ти га ја́ не кра́тим. ⌂ **прев̏рне** ~ *савлада говор.* – Деца́ до́ју, па ми се смеју́ што́ не мо́гу да прев̏рнем јези́к, и да ора́тим ко што́ она́ ора́те. ⌂ **уа́пе се за јези́к** *каже нешто што није требало.* – Ви́дим ја́ да о́н не мо́же ни́шта да им рече́, па се ја́ уапа́ за јези́к, те се једанпу́т пожали́ при свекрву́ да ме ма́лко одме́не о[д] те́шку ра́боту. ⌂ **немо́ј да ти јези́к прети́ца па́мет** *размисли па реци, а не обрнуто.* – Немо́ј да ти јези́кат прети́ца па́мет, не́ло пр̏во размисли́ кво́ че да ка́жеш.

језича́ра ж *жена која воли да трачари, лајавица.* – С ту́ј језича́ру не́мај ра́боту, при ку́га сти́гне че те огова́ра, а́ко се пра́ви да је свети́ца.

језича́т, -а, -о *који је оштрог језика, који је одрешит у говору.* – Ду́шко Спа́сић једно́ вре́ме бе́ше гла́ван у Лужни́цу, и бе́ше језича́т, на збо́р ни́кој нејѐ могѣ̀л да изле́зне на кра́ј с њѣ́г.

јези́чи свр. *проговори, каже коју реч.* – На Или́ју несѣ̀м смеја́ла то́ј да јези́чим, ства́рно би ме саве́кал ко мла́до си́рење.

је́кот м *одјек, ехо.* – Пу́че пу́шка, а чу́ше се три́ је́кота.

јексе́р м *гвоздени клин* (упор. ексер). – Приче́кај да заковéм јо́ш два-три́ јексера, па чу сле́знем. Ка́д ме у́дари с ле̏њир по пр̏сти, ко да ми у мо́зак за́кова мерте́ћи јексе́р.

јексе́рче мн. јексе́рчичи с *дем. од ексер, ексерчић* (упор. ексерче). – Купи́ јексе́рчичи у арти́шну ћесу́, они́ ју пробуши́ли, па се расипа́ли у торби́цу.

јекси́к прил. *криво, нетачно, оно што се у виду божје казне враћа.* Δ – Ка́д ме́риш, мери́ пра́во, немо́ј да ме́риш јекси́к, да ти се јекси́кат не вр̏не. ⌂ **јекси́к да му је** *да му се врати у виду божије казне.* – Јекси́к да ти је што́ сам од у́ста одвајала да те изра́ним и ишко́лујем, а са́ не́ч ни да при́јдеш да ме погле́даш, ка́м ли да ми пру́жиш нешто́ из ру́ку. ➞ *јесик.*

је̏ктер м *хектар* (упор. ектер). – Ову́ го̏дин насеја̏мо жи̏то це̏л је̏ктер. Мо̏ј је све̏кљр би̏л на̏јгазда, Ми̏рко Га̏чков и[з] Стрељ̏ц је би̏л пр̏ви у Лужни̏чћи сре̏з, шесе̏ је̏ктера има̏ње има̏л.

је̏л узв. *дођи, приђи, ходи.* – Маноѝле, је̏л ова̏м зачљ̏с. Си̏не, је̏л при де̏ду, нешто̏ сам ти купи̏л. ⇨ *јела.*

је̏ла узв. *в. јел.* – Че̏ре, је̏ла да ме поѝскаш. Некакљ̏в рустљ̏к ми упа̏де у о̏ко, је̏ла да га изва̏диш. Бре̏, је̏ла да ви̏дите ква̏ је се ова̏м једна̏ ку̏ћа створи̏ла за кра̏тко вре̏ме. ⌂ **је̏ла ми** *дођи ми.* – Је̏ла ми, је̏ла ми, не срамӯ̏ј се, ба̏ба ти доне̏ла бомбо̏њће. ⌂ **је̏ла на** *дођи, узми.* – Бу̏лчо, Ша̏рко, је̏ла на, је̏ла на!

је̏лате узв. *дођите сви.* – Је̏лате сви̏ при ме̏не, о̏чу да ви ка̏жем за после̏гњи пу̏т како̏ сам одлучи̏л да поде̏лите има̏ње.

јеле̏к м *део женске народне ношње без рукава, обично украшен каквом шаром при плетењу.* □ – Обле̏кла ма̏терин каџуња̏в јеле̏к, па вој длљ̏г чљ̏к до исподи ду̏пе.

јеле̏нче с *проста дрвена направа за намотавање пређе скинуте са мотовила, састоји се из постоља, осовине на коју су пободене по две усечене летвице у облику крста, доња и горња, на чијим крајевима су закуцане усправне летвице, на које се натачиње пређа* (упор. и чекрк). – Јеле̏нче је по̏високо и по̏згодно од чекрк, до̏л је по̏широко, а го̏р по̏тесно, и на вр̏ су му кра̏јевити саста̏јени сас ле̏твице.

јеле̏чљк м *дем. од јелек, јелечић.* – Че̏ре, за̏студе, обле̏чи се јеле̏чљк. ➞ *јелече.*

јелече̏ мн. јелечети̏ја с *дем. од јелек, јелечић* (упор. јелечљк). – Јеле̏к је по̏голем, и но̏се га по̏старе же̏не, а јелече̏ је по̏малечко и кра̏тко, но̏се га дево̏ће и по̏младе же̏не, гру̏ди да држи̏.

јеле̏ченце мн. јелечети̏ћа с *дем.* и *хип. од јелече* – Еве̏, ба̏ба ти испле̏ле јеле̏ченце и чера̏пће, да ти је то̏плачко на но̏ђе и на гр̏бину. Испле̏ла сам јелечети̏ћа на све̏ ину̏ће ко̏лко ји и̏мам.

јел(и) раст. везн. *употребљава се када је реч о избору између две могућности које једна другу искључују, када је нешто овакво или онакво, када се нешто може урадити на овај или онај начин* (упор. ил(и)). – Же̏не ска̏шкају некво̏ у тига̏ањ, те претру̏пимо преко зу̏би ко̏лко да запи̏шимо дуду̏к, по̏сле ша̏тримо по два̏-три дљ̏на окол ко̏чину јел ну̏жник. Такву̏ косу̏ несљ̏м виде̏л от како̏ сам се роди̏л, ка[д] ду̏не ве̏тар, па ју поди̏гне, не зна̏ш да ли је коса̏, јели свила̏, јели кадиве̏, јели вароша̏нсћи со̏мот.

је̏лмаз м *нож за сечење стакла.* – Гла̏вна ала̏тка на стаклоре̏сци је је̏лмаз.

је̏ло мн. је̏ла с *оно што се једе, на одређени начин спремљен прехрамбени производ да се једе са хлебом.* – Ба̏ница једну̏ш у го̏дину, зељ̏аник и ти̏квоњак о̏ваг-о̏наг, гла̏вна на̏ша је̏ла су: по̏сна са̏рма, ћи̏села чорба̏, зе̏ље, а на̏јвиш пасу̏љ.

је̏лце с *дем. од јело.* – За сла̏ву смо вари̏ли по три̏ је̏ла, а ова̏к за на̏с си ва̏римо по једно̏ је̏лце, ка̏д чорби̏ца, ка̏д зељ̏ице, а понекада̏ си про̏јдемо и ти̏ће на тека̏, на̏-суво.

јемба̏рго нов. м *забрана извоза или увоза одређене робе, ембарго.* – Ми̏ смо мисли̏ли и̏мамо си ле̏б и с ле̏б, мо̏ж ни се са̏мо прива̏те, али јо̏к, не̏че са̏мо ле̏б и с ле̏б да запи̏ше дуду̏к, удари̏ше ни некљ̏в јемба̏рго, па не мо̏ж да се предљ̏не.

је̏ндак м *узак ров поред пута или међе за одвођење воде.* – Зи̏нул ко ку̏че из је̏ндак. ⇨ *јендљк, јендек.*

је̏ндљк м *в. јендак.* – У је̏ндљк полега̏ли и поспа̏ли, војска̏ ко војска̏. ⌂ *јендек.*

је̏ндек м *в. јендљк.* – У̏зе комши̏ја па пре̏копа пу̏т, баксу̏з чове̏к, и̏скопа длибо̏к је̏ндек, па на̏врља тр̏ње у ње̏га, све̏ си гу̏ме на тра̏ктор избуши̏мо.

је̏нsa несвр. *храмље, шепа.* – И̏ма ма̏лко по̏кратку но̏гу, па је̏нsa кад о̏ди, али не кри̏ви бљ̏ш то̏лко мло̏го. Пома̏лко је̏нsa, а онака̏ у̏бава дево̏ђа.

јемпу̏т прил. *в. једампут.* – О̏н у̏зне оно̏ј шере̏но тоја̏це, па изле̏зне нат ку̏ћу, ту̏ј има̏ли једну̏ ра̏мну лива̏тку, па ка̏д уда̏ри с оно̏ј тоја̏це, оно̏ се ство̏ри ку̏ћа на два̏

спра́та, па ка́д уда́ри јо́ш јемпу́т, оно́ се ство́ри све́ кво́ тре́бе у ку́ћу. (нар. пр.). ➞ *емпут.*

јенцѝк м *торба, јанцик.* Δ – У јенцѝк овчари́ но́се једе́ње за ти́ја дѝн: во́ду, ле́б, си́рење, и кво́ и́ма у сезо́ну: лу́к, попо́шће, парада́јс. Печалба́р ра́но у́пролет збе́ре ала́ће, наме́тне јенцѝк на грби́ну, па у бе́л све́т.

јерѝм мн. јермо́ви м 1. *дрвена направа у коју се прежу волови кад што вуку, јарам.* – Испрегни́ воло́ви из јерѝм, и тури́ им се́но, па дојди́ да и ми́ презалога́јимо. 2. *горња хоризонтална пречага у јарму.* – Јерѝм и́ма две́ поли́це, го́рња, која́ се зове́ и́сто јерѝм, и до́љња, која́ се зове́ поли́ца, између́ њи́ се уде́вају за́врња, ра́мењаче и же́гле. 3. фиг. *обавеза, терет.* – Че бу́ца до́к му не ту́ре јерѝм на ши́ју, па че се сми́ри. Широ́к јерѝм о́бично огу́ли ши́ју на гове́до, али и на чове́ка. ➞ *јерм.*

јербо рет. везн. *јер.* – Бо́ље да ја́ гле́дам о́вце, а ти́ си и́ди до́ма, ј̊е́рбо је мла́да жена́ ко лија́р овца́, ка́д ју не гле́даш, она́ пра́ви па́кос.

јерга́н мн. јергањи́ ГЛ м *в. јорган.* – Не би́ га цу́нула ни преко јерга́н, какѣ́в је га́дан.

јерга́нче мн. јерганчети́ја с дем. *јорганчић.* – И́мамо два́ јерга́на за на́с ста́ри, и две́ јерганчети́ја, за сва́ко дете́ по́себно.

јерганче́нце мн. јерганчети́ћа с *хип. од јерганче.* – Иде́мо у Бабу́шницу, па купи́мо оде́лце и јерга́нченце за пово́јницу на уну́ченцето.

јерганчи́на м *пеј. од јерган.* – Јерганчи́ну што́ оста́де по де́ду тре́бе да изне́сеш и да запа́лиш у доли́ну, да му се не врти́ душѣ́акат окол ку́ћу.

јерганџи́ја м *онај који прави и продаје јоргане.* – Јерганџи́је је има́ло у Пи́рот, у Бабу́шницу неје́ има́ло.

јереба́с, -та, -то *граорасте.* – Поне́ла Петка́на у́баву јереба́сту коко́шку, голему́ ко петѣ́л, да се тра́мпе сас Душа́нку за ква́чку, ал Душа́нка не теја́ да се тра́мпи, а́ко би о́на има́ла вајду́.

је́ребица ж зоол. *јаребица* Perdiciadae. – Је́ребице сам вата́л у ко́ш, за́пнем ко́ш, па уну́тра навр̥ѣ́ам мору́зу, и она́ до́јде и ува́не се.

је́ребиче мн. јеребичети́ја с *младунче јеребице.* – До́к не пролете́, је́ребица во́ди јеребичети́ја исто ко ква́чка пилети́ја.

јерѝм м *дрвена направа у коју се прежу волови кад што вуку, јарам* (упор. јерѝм). – Ста́р во́л се у јерѝм не препре́са. Широ́к јерѝм о́бично огу́ли ши́ју на гове́до.

јероплáн м *аероплан.* – Јави́л да че до́јде с јероплáн, али мо́ж је ри́пнул из ње́га, и зато́ј га не́ма да доо́ди.

је́с речц. *да, дабоме, јесте.* – Је́с да смо непреви́јени, али таква́ ни со́рта, не мо́жемо сѣ́г да си пра́вимо та́тка, ка́д ни о́н ве́ч направи́л. Је́с, и то́ј што ка́жеш, све́ си је тека́. До́бро си му рекѣ́л, што́ је́с, је́с.

јесенѣ́с прил. *јесенас.* – Ма́ти умре́ јесенѣ́с, у брање́ мору́зу. ⇨ *јесењсће.*

јесенѣ́сће прил. *в. јесењс.* – Учи́тељ јесенѣ́сће бе́ше уби́л ди́вју свињу́, па се збира́ше она́м у шко́лу, та ју спрема́ше.

је́сени прил. *током јесени, ујесен.* – Је́сени о́ремо за пчени́цу, а про́лети за мору́зу.

јесенту́ прил. чл. ф. *управо те јесени* (о којој је реч). – Ку́ћу озида́ше за једно́ ле́то, и јесенту́ се уселѝше у њу́, ала́л им ве́ра. ⇨ *јесентуту.*

јесенту́ту прил. *в. јесенту.* – Јесенту́ту кад башта́ за́лежа бе́ше мло́го га́дно вре́ме, за́лежа, и ви́ше се не ди́же.

јесе́нче с *јесење пиле, пиле од прошле јесени.* – Зако́љи једно́ јесе́нче, па свари́ чорби́цу, да се сла́тко наку́самo.

јесе̏њи, -а, -о *који припада јесени, који се врши у јесен.* – Јесе̏њо ора̏ње је за жи̏то, а про̏летњо за мору̏зу. На јесе̏њи ва̏шар у Бабу̏шницу издоо̏де Лужни̏чањи ис це̏лу Србију, да се ви̏де и за̏једно провесе̏ле.

јеси̏к м *коб, несрећа, божја казна* (упор. јексик). Δ – За ову̏јате Та̏ску да ти не вре̏вим, оно̀ и̏ма убаво, па по̀убаво, па јо̀ш по̀убаво, и на̀јубаво, али њо̀јно убави̏ло све̏ зајеба̀ло, е̏, јеси̏к не̏к си вој га је.

јеси̏ка ж бот. *лиснато дрво из породице врба којему лишће трепери, јасика* Populus tremula. – Изр̏га висо̀к ко јеси̏ка, ко да је има̀л вешта̀чко ђу̀бре у опљнци.

јестљ̏к ГЛ м *в. јастљ̏к.* – Ба̀ба си ме на̀учи да ту̀рим за̀лчак под јестљ̏к, да си сању̀јем момче̏. Ву̀нени јестљ̏ци се тка̀ли.

јестљ̏чк м *дем.* и *хип. од јестљ̏к.* – Уду̀ма се дево̀јћа за некога̀ оклима̀на, па ка̀д до̀јду сва̀тови изведу̀ ју, и она̀ на сва̀кога сва̀та даде̏ по некакљ̏в дрољ̏к, коме̏ кошу̀љу, коме̏ чора̀пе, коме̏ јестљ̏чк, а они̏ њу̀ че пода̀ре по де̏сет па̀ре, већи̏ном гро̀ш, и ни̏шта ви̏ше. ⇨ *јестљ̏чинка.*

јестљче̏нце с *хип. од јестљ̏чк.* – Ту̀ри на дете̏то јестљче̏нце под глави̏цу.

јестљчи̏нка м *в. јестљ̏чк.* – Тљга је било̀ ова̀к: мртавца̀ ту̀ре на̀земи, рого̀шку про̀стру и једну̀ стру̀чку прости̏рчицу ту̀ре под ње̏га, ту̀ре му јестљчи̏нку, и ту̀ре пр̏тено платљнце̏ ко покро̀вчк, ту̀ре крпља̀чк некакљ̏в о̀згор, и тека̀.

јете̏ речц. *ето* (упор. ете). – Они̏ двоји̏чка о̀ба остаре̏ли, али, је̏те, јо̀ш сти̏зају да посрабо̀те. Јете̏ кво̀ у̀работи, са̀ да те би̏јем, ел да те не би̏јем, и̏сто ми се ва̀та.

јетра̀к м *који је са једним тестисом у скротуму, а другим у абдомену* (упор. једномуд). – То̀г јетрака̀ тре̏бе да зако̀љемо, за ко̀ј че ни ђа̀вол кад не мр̏ка о̀вце.

јетрве̏тина ж, *пеј. од јетрва.* – Удружи̏ле се јетрве̏тина и свекрве̏тина, па че ме живу̀ изеду̀.

јетрви̏чина ж *јетрвина кћи.* – Има̀ла сам ја̀ јетрви̏чину у Пи̏рот, она̀ је била̀ мло̀го убава, па се отсели̏ше за Бе̏оград.

је̏три се свр. *кочопери се, сили се.* – Мло̀го се је̏три, ко да га не зна̀мо који̏ је, и какљ̏в је.

је̏цка несвр. *замуцкује.* – Да ти се сту̀жни ка̀д о̀че нешто̀ да ка̀же, па по̀чне да је̏цка. Е̏м је̏цка, е̏м у̀ста не затва̀ра.

јечљ̏м м *врста жита, јечам* Hordeum sativum. – Јечљ̏м се и однапре̏д по̀малко сеја̀л. Има̀ло је дворе̏дан пива̀рћи јечљ̏м, зове̏ се лимљ̏ц, од ње̏г смо меси̏ли ле̏б, и про̀летњи или четворе̏дан јечљ̏м, ње̏га смо зва̀ли дома̀ћи, о̀н је би̏л са̀мо за ја̀рму, саме̏ље се, па сви̏ње са̀мо кло̀пају.

јечи̏ несвр. 1. *оглашава се јаким гласом, ори се, разлеже се.* – Кат поче̏ше да вр̏љају бо̀мбе до̀л по Леско̀вац, оно грми̏, јечи̏. 2. *оглашава се болним гласом.* – Ба̀бичката по це̏лу но̀ч јечи̏ и крчи̏. 3. *оглашава се вода јеком пре него прокључа.* – Поче̏ да јечи̏ вода̀та, че ва̀не да ћипи̏. ⇔ *зајечи, одјечи.*

јечме̏нка ж бот. *сорта веома укусних крушака, зри кад и јечам.* – У дво̀р смо има̀ли кру̀шку јечме̏нку, па по̀чнемо да ју бе̏ремо и јо̀ш на зелено̀.

јечмичљ̏к м *гнојна упала на ивици очног капка, чмичак.* – Дига̀л му се јечмичљ̏к на о̀ко, па са̀мо тре̏пка, сми̏та му да гле̏да.

је̏шан, -а, -о *халапљив, доброг апетита.* – Све̏ да ми напи̏шеш: је̏шна ли су прашчи̏на, не липцу̀ју ли пилети̏ја, упре̏са ли се теле̏то, ни̏кла ли је де̏телина, све̏ да ми напи̏шеш.

је̏шначк, -чка, -чко *јешан у приличној мери.* – Од и̏сти су роди̏тељи, али једљ̏н је̏шначк и на̀предан, а друђи̏ти чиби̏ричав и мр̏ледан.

ји зам. енкл. *их.* – Ја̀ сам ји заборави̏ла пе̏смете. Ја̀ ји̏ не̏чу тој па̀ре. Бљу̀тавице ји ока̀јемо те̏ј сли̏ве. Најдо̀ ји у пле̏вњу, у се̏но се били̏ скута̀ли. ➡ *и.*

јо̀к речц. *не, није, никако, нема.* ▲ – Се̏ца ме да изле̏знемо надво̀р, ја̀ јо̀к, не̏чу, залепи̏ла сам се за вра̀та, и не мр̏дам. О̀на бѣ̏ш данѣ̏с запе̏ да и̏де при до̀ктура, ја̀ ју одговара̀ да сам зау̀зет, и да и̏демо ју̀тре за̀једно, она̀ – јо̀к, данѣ̏с, и о̀че да и̏де сама̀. Чо̀рба чо̀к, ме̏со јо̀к.

јорга̀н мн. јоргањѐ м ДЛ *јорган.* – Умо̀та се у јоргањѐ и цр̏ђе и мрту̀је, ко̀жа и ко̀сће од њѐг оста̀ло. ⇨ *јерган.*

јо̀ш прил. *још* □. – Си̏пи јо̀ш по једну̀, па да се расту̀рамо. ⌂ **јо̀ш кѣ̏т када̀** *веома давно.* – Још кѣ̏т када̀ је то̀ј било̀, а ме̏н се чи̏ни ко ју̀чер да бе̏ше. ⌂ **јо̀ш ни̏где си̏** прил. *много раније пре свитања.* – Уле̏зне свекр̏ва, јо̀ш ни̏где си̏ да сѣ̏вне, па ни зар̀га с тоја̀гу: А̏јде ди̏sаjте се, не ди̏гле се, тре̏бе ли да се рабо̀ти нешто̀ ови̏ја дѣ̏н. ⇨ *још̄те.*

јо̀ште прил. *в. још.* – Прич̏екајте јо̀ште ма̀лко да се до̀бро стѣ̏вни. Јо̀ште смо на бро̀ј сви̏, али здра̀вје неје̏ ко што̀ је било̀. ➡ *ош̄те.*

јошѣ̏ прил. *дем. од још.* – Си̏пни му јошѣ̏, ви̏диш да му се пи̏је. Узни̏ јошѣ̏ от кру̀шѣете, и поне̏си и на деца̀, ви̏диш ко̀лко су роди̏ле.

ју зам. енкл. *је / ју.* – Видо̀ ју с једно̀ момче̏ како̀ се сму̀цају по Бабу̀шницу. Оста̀де си до̀м сли̏ката, заборави̏ла сам да ју̀ понесе̏м, па се жива̀ изе̏до.

ју̀г м *јужни ве̄тар.* – Сне̏г не̏че да се ото̀пи до̀к не по̀чне ју̀г да ду̀ва.

ју̀гов, -а, -о *који се односи југ.* – По ју̀гов сне̏г се те̏шко о̀ди, но̀ђе упа̀дају, а о̀н је пу̀н с во̀ду. Ју̀гово вре̏ме, сне̏г се то̀пи, не мо̀же да се мр̏дне ис ку̀ћу од водељѐак.

ју̀говина ж 1. *о̄топљавање које узрокује то̄пао јужни ве̄тар.* – Задрема̀л ко со̀ћа на ју̀говину. 2. фиг. *ленс̄твовање у заве̄трини.* – На село̀ ју̀говина не̏ма ни зи̏ми, мо̀ра ста̀лно да се рабо̀ти.

јужѐ мн. јужети̏ја, збир. ју̀жја с 1. *краћи коно̄пац, уже.* – Раста̀виш ли се од жену̀, о̀дма узи̏мај јужѐ па се беси̏, ел се у буна̀р дави̏. 2. *ӯплетено жито којим се везује сно̄п.* – Три-че̏три руко̀љѣе на купшѣ̏к су песка̀, три-че̏три пе̏сће вр̀зане с јужѐ су сно̀п, трина̀јес сно̀па зде̏нута у̀накрас су трећа̀к, а седомна̀јес крсти̏на. За јужети̏ја се оста̀ви на̀јвисоко жи̏то. Ју̀жја пра̀имо но̀чу, до̀к је јо̀ш роса̀ по жи̏то.

јужѐнце мн. јужети̏ћа с *дем. од јуже.* – Ко̀ла натова̀рена са се̏но се врзу̀ју с дебе̏л коно̀пац, а ти̏ си поне̏л ово̀ј јужѐнце, које̏ неје̏ си̏гурно ни гове̏до у пла̀ндиште да се вр̀же с њѐга.

ју̀жи несвр. *дува југ, о̄топљава време.* – Поче̏ло да ју̀жи, то̀пи се сне̏г. ⇔ *ојужи, разјужи.*

јула̀р м *улар.* – Куде̏ и̏де теле̏, не̏к и̏де и јула̀р.

јула̀ри се несвр. *ста̄вља се улар.* – Гове̏до по̀чне о[д] теле̏ да се јула̀ри, да се нави̏кне на јула̀р. ⇔ *изјулари се, разјулари се, ујулари.*

јуѣ̏ц м *мушко те̄ле ста̄рије од шес̄т месеци.* – Оста̀доше ни са̀мо једна̀ јуни̏ца и једѣ̏н јуѣ̏ц, дру̀го све̏ да̀домо на о̀ткуп. ▌**ви̏јен** ~ *јунац ујаловљен увр̄тањем мошница.* – Ви̏јен јуѣ̏ц је во̀л, а јуѣ̏ц је би̏л до̀к неје̏ ви̏јен.

јуне̏ћина ж *јунеће месо, јуне̄тина.* – Ми̏ га плачу̀јемо ко теле̏ћину, а оно̀ јуне̏ћина, а мо̀ж да бу̀де и гове̏цина.

јуни̏ца ж *женско те̄ле ста̄рије од шес̄т месеци.* – У̀бава јуни̏ца, не̏ма ни̏какву ману̀, сло̀бодно ју пазари̏.

јуни̏чка ж *дем.* и *хип. од јуница.* – Јуни̏чкава ни је мло̀го у̀бава, че си ју чу̀вамо.

јунче̏ мн. јунчети̏ја с *дем. од јуѣ̏ц.* – За јунчети̏ја си има ба̀шка ја̀сла. Мо̀ре на̀шата јунчети̏ја од мили̏не да ји гле̏даш.

јунче̏нце мн. јунчети̏ћа с *хип. од јунче.* – Немо̀јте јо̀ш да упре̏sате јунче̏нцето, не̏к јо̀ш попрасте̏.

ју̀ри несвр. 1. *врло брзо се креће, тр̄чи.* – По це̏л дѣ̏н ју̀рим по ку̀ћу, нуме̏јем да ста̀нем да одѣ̏нем. 2. *брзо иде за ким, гони кога.* – Ју̀рим га да га сти̏гнем, да му

избро́јим сва́ ре́бра ко́лко и́ма. ■ **јуре́ње** *гл. им.* – А́јде да се и́грамо јуре́ње, ја́ чу бе́гам, а ти́ ме јури́. ⇔ *пројури.*

ју́ри се несвр. *узајамно се сустижу у игри јурења.* – А́јде да се ју́римо, пр́во чу ја́ да ју́рим те́бе, по́сле ти́ ме́не.

ју́рне свр. *појури.* – Ју́рнуше да́ га би́ју, али им побе́же. ⇔ *подјурне.*

јурња́ва ж *јурење, трка, било какав посао који захтева хитњу.* – У јурња́ву ме пита́ што́ сви́ несмо́ дошли́, али не до́чека о́дговор, о́дјури по пра́се које́ вој побе́гло. ⇨ *јурњавина.*

јурња́вина ж *в. јурњава.* – Дојдо́мо си до́м, како́ сти́гомо, поче́ше јурња́вине окол дете́то: купа́ње, прање́ пе́лене, простира́ње, пегла́ње.

ју́рца несвр. *јури у дем. значењу, трчкара.* – За кво́ слу́жи и́стина јо́ш не разбра́, а це́л живо́т ју́рцам по њу́, и с гр́дни љу́ди се свади́ због њу́, а до са́ ни́какву ва́јду о[д] то́ј не видо́.

ју́рца се несвр. *проводи се, забавља се.* – Ни́шта не рабо́те, са́мо се ју́рцају по пути́шта ко ма́чће у фе́бруар.

ју́тре прил. *сутра.* – Ју́тре че о́ремо за мору́зу у Бербе́ч, а дру́ђидњ у Ра́меновац. ⇔ *одјутре.*

ју́тредњ прил. *дан после данашњег, сутрадан.* – Ју́тредњ по сва́дбу сви́ наме́тну да́рови на ра́мо, и изве́ду неве́сту на́воду, да село́ ви́ди какъ́в је да́р доне́ла. Ако неђи́ у́мре пре пла́дне, о́н бу́де у ку́ћу ти́ја дъ́н, и јо́ш једну́ но́ч, и по́сле се ко́па, а ако у́мре пре двана́ес са́ти но́чу, ко́па се ју́тредњ. ⌂ **од ју́тредњ** *од сутрадан* – Неје́ баксузљи́ва и бр́зо забора́ви кво́ је било́, па си од ју́тредњ па́ ора́ти сас чове́ка.

ју́тро с *време почетка свитања, време око изласка сунца.* □ – Сва́ко ју́тро и сва́ку ве́чер сам га испра́чувала и доче́кувала кат по́јде и кат се вр́та на капи́ју. ⌂ **обе́ли се ју́тро** *осване ново јутро.* – О́бели се ју́тро на Ма́лу Госпоји́ну, Ради́сав пре́кара во́јничћи ро́к, и сти́же до́м по́сле три́ го́дине.

ју́тром прил. *у време јутра.* – Деца́ тре́бе да једу́ по́честo, а ста́ри ју́тром па ве́чером. ⌂ **ју́тром-ве́чером** *и ујутру и увече.* – Ју́тром-ве́чером, дъ́њу-но́чу, ја́ све́ сама́, не́мам с куга́ ре́ч да проора́тим.

ју́трошањ, -шња, -шњо *који се односи на ово јутро, који је од јутрос.* – Ја́ несъ́м ју́трошањ, па да ме ти лъ́жеш како́ о́ч.

јуче́р прил. *дан који претходи овоме дану, јуче.* – Јуче́р доди́ше неквѝ, па питува́ше за те́бе куде́ си. ⇨ *јучерка.*

јуче́рка прил. *в. јучер.* – Од јуче́рка до ње́кња, од ње́кња па до јуче́р све́ ти је на и́сти ка́луп: о́ри, ме́љи, је́ц, а́ ду́пе ната́м, а́ ду́пе нава́м. Јуче́рка закла́мо једно́ шипаре́. Јуче́рка заубави́мо ра́боту, напи́мо се ко дупети́ја.

јучерѣ́шањ, -шња, -шњо *који је од јуче, јучерањи.* – Ле́б ми је јучерѣ́шањ, ма́лко се стврдну́л, али че поми́не, данъ́с не́чу да замешу́јем. Ју́тром се једва́ иско́лкамо ис цр́ђе ко́лко смо премо́рени од јучерѣ́шњу ра́боту.

К

ка́бав, -а, -о *болешљив, неотпоран, слабашан.* – Онакъ́в му́ж, онакву́ ка́баву жену́ да у́зне, то́ј ни́кој неје́ верува́л. И́ма ка́бава гове́ца, ја́рмицу ни́кад не виџу́ју.

каба́ница ж *дужи огртач са капуљачом који се носи поврх одела.* – Сва́ћи овча́р је има́л каба́ницу сас ћула́вку.

кабáт м *кривица.* Δ – Мáти си ти је за кабáт, онá нáправи да се мáнемо, и нáша децá да постáну ýличари.

кабáт, -а, -о *крив за нешто, одговоран за какву штету.* Δ – Јá несьм кабáта штó смо се разминýли. Јá гарáнтујем за попáвога, нејé óн кабáт нѝшта.

кабáти несвр. *окривљује.* – За свé штó не вољáје, мéне кабáти. ■ **кабатéње** *гл. им.* – Ѝскара ме ис пáмет с кабатéње да нѝшта не знáм, и нѝшта нумéјем, ко да је óн бóљ од мéн. ⇔ *окабати.*

кабáти се несвр. *окривљује се.* – Нѝкој те не кабáти, тѝ се сам кабáтиш да си тóј направѝл.

кавáна ж *гостионица, кафана.* – Дошлó врéме да у Србију ѝма скóро пóвиш кавáне от кýће. ⇨ *кафана.*

кавáнче с *дем. од кавана, кафаница.* – Заседéли се у кавáнче Пéра мóлер, Вѝтко вулканизéр и Ђóка пéкар.

кавé с *напитак од прженог кавиног плода, кафа.* – Пóдокну ме деда-Адáмов унýк да свр̀немо у кавáнче на по кавé. Тýрни му пóвише шиђéр, мѝ сељáци си вóлимо благó кавé. ➞ *кафа.*

кавéн, -а, -о *који се односи на каве.* – Кáд тýраш турши́ју, аксéнцију да мéриш с кавéно ложѝче, да ју не прећисéлиш.

кавéнце с *дем.* и *хип. од каве, кафица.* – Вóлеше óн понекојý да тр̀гне, а за цигáрће и кавéнце не знáјеше мéрку. Баштá седѝ на верáнду и пијýцка кавéнце ко бéг.

кавéрка ж *покретна колибица за пастира, обично сплетена од прућа и на саоницама, користи се док овце ноће на тору ради торења њива.* – У кавéрку сáмо једѝн овчáр мóже да лéгне.

кавецѝја м *гостионичар, кафеџија.* – Вéља Гр̀не и[з] Слѝвовик је бѝл чýјен кавецѝја у Палáнку, а кавáна му се звáла „Србија“.

кавѝште с *пеј. од каве.* – Рећѝца мóже, од њý ми óдма бóље, а от кавѝштето ми бѝје срце, ко глýв у тупáн. Девójчиштено турѝло некво́ кавѝште да свáри, али га сварѝла рéтко ко чáј.

каврмá ж *суви посољени чварци без других додатака.* – Нарéжемо сланѝну, па у казáн тóпимо мáз, па га исцéдимо у кáнте, а онóј штó остáне на днó је каврмá, њý си издвójимо у вр̀чву, посóлимо, и једéмо преко зѝму. Каврмá се једé студенá, а добрá је и да се разгрéје у тигáњ, па да се у њý надрóби зелéни лýк. ➞ *чварци.*

кáд прил. *када.* – Че дóјду кáд на врбý грóзје рóди. Јá не пáнтим кадá је тóј билó. ⌂ **кáд бýде** *било када.* – Кáд бýде дојдéте, мѝ смо си стáлно дóм. ⇨ *кьд, када.*

кад везн. *стоји на почетку зависних реченица и истиче услов, допуштање* (ако, да). – Кад би могьл, и óн би пошьл. Кад би бѝл дóбар пијáн ко кáд је трéзан, бóљ човéк од њéг не бѝ билó.

кáд речц. *којом се експламативно потенцира значење исказано предикатом реченице* (усхићење, запрепашћење, страх. (упор. и ала). – Кáт се сáмо сéтим какó сам чьк у Швáпско ишьл зарадѝ тóј штó га вѝ сьг мóдерно зовéте сéкс, штó је пóблаго и оди бáницу и оди колáчи! Кáт се разбокорѝло житóво, ко у Бáнат! Кáт су си нависéли грóздовчичи на виньáгуву, од милѝне да глéдаш! Кáт се расцавтéле бýљће кроз жѝто, па се црвенéју ко кр̀в! Кáт си се нáљути, па кáд ме шѝбну сас кольц от плóт, јá тѝће пáдо. Од Свóнци па нади Стрельц ѝма рѝд Таламбáс, тýј се нáши бѝше з Бýгари, а мѝ чýвамо óвце, па глéдамо, онó кáт се учурѝло от пуцање, ко да се бр̀до запалѝло.

кадá прил. *в. кад.* – Че дóјдемо кадá мóжемо, за сá јóш не мóжемо. ⌂ **от кьд кадá** *још откад, врло давно.* – Цедáчка за мéд је желéзна, а цедáчка за чáј плáстична, и ѝма ји да се кýпе јóш од кьт кадá. ⌂ **от кьм кадá** *још откад, врло давно.* – Ѝмало је и тóј јóш

од кѣм када, са́мо се кри́ло. ⌂ **када́ како́** *како кад.* – Жи́вим када́ како́, пре́ма при́лику, али по́виш животињѝрим.

ка́дар, -дра, -дро *способан, снажан.* – Неје́ ка́дар ни да се сам обу́је, ка́м ли да се же́ни и деца́ да пра́ви. ⇨ *кадьр.* ➞ *кадр.*

кадь́р, -дра, -дро *в. кадар.* – Поче́л да о́ре, а́ма му пли́тачка брازда́, јо́ш неје́ кадь́р да о́ре ко ста́р. Неје́ ка́дра ни њу́ да си гле́да, ка́м ли ме́не да чу́ва.

кадь́ран, -рна, -рно *одрастао, снажан.* – Поче́л да о́ре, а́ма му пли́тачка брازда́, јо́ш неје́ кадь́ран да о́ре ко ста́р. ⇔ *некадьран.*

када́шањ, -шња, -шњо *давнашњи, времешан.* – Када́шње су те́ј кру́шће, о[д] Ту́рци би умеја́ле да ора́те, а са́ че ји за́тру. ⇨ *кьдьшањ.*

ка́ди несвр. *при верском обреду маше кадионицом, окађује.* – С кади́лницу ка́ди по́п ка́т све́ти води́цу. 2. фиг. *пушта ветрове, прди.* – Пова́љаше се от смеја́ње, па е́м се смеју́, е́м поче́ше и да ка́де сас дупети́ја. ■ **каде́ње** *гл. им.* – Ти́ га пре́кара с каде́ње, че умири́шеш це́л комшиљк. ⇔ *закади, накади, окади, прекади, скади се.*

кади́ва ж *врста меке свилене баршунасте тканине, кадифа.* – Ти́ и неси́ била́ за ови́ја до́м, твоји́ те у сви́лу и кади́ву чува́ли. ⇨ *кадиве.*

кадива́с, -та, -то *који је као од кадиве.* – Пријдо́ при пе́нцер, помери́ виро́нгу и маши́ с о́чи ко́нто по́рту, оно́ ства́рно, неква́ кадива́ста лимузи́на стоји́ прет по́рту. ⇨ *кадивен.*

кадиве́[1] с *в. кадива.* – Зьбањи́ су били́ од кадиве́.

кадиве́[2] с бот. *врста баштенског цвећа* Tagetes erectus. – У граді́ну ус кра́ј посади́ла мењу́шће, зе́вкала и кадивети́ја, па ји пе́стује по́виш от пипе́р.

кадиве́н, -а, -о *који је од кадифе.* – Ти́ја сандьк вој напуни́ше сас спре́му ка́д ју испрачува́ше о[д] до́м, у њег кадиве́ни забѣ́н и јеле́к, неко́лко беле́ кошу́ље с рукави́ опши́јени сас чи́пку, и јо́ш сва́ преме́на за њу́ и за му́жа вој.

кади́лница ж *кадионица.* – Су́немо му кади́лницу те прека́ди трпе́зу, па о́н су́не на некуга́ по́младог да прека́ди це́лу и́жу и до́м.

ка́дно прил. *онда кад, оно кад.* – Ја́ сам мисле́л ка́дно седе́мо сас Миро́слова у кава́ну да смо се погоди́ли, и да је то́ј гото́ва ра́бота.

ка́др прил. *способан, снажан* (упор. кадар). – Несѣм ка́др да се са́м услу́шам. Не́је ка́др да о́ди, а о́н јо́ш заглецу́је же́не по пу́т. Ја́ не́ма дѣ́н да седи́м ца́бе, ел чу у дрва да и́дем, ел у се́но, али гла́вном не седи́м, уве́к некво́ чепрѝшкам ко́лко сам ка́др.

ка́же свр. *усмено приопшти.* □ – Кажи́ си како́ је било́, бо́ље че ти бу́де. ⇔ *докаже, закаже, искаже, накаже, окаже, откаже, покаже, поткаже, прекаже, прескаже, раскаже.*

ка́жипрс м *први прст до палца.* □ – Сави́је ка́жипрс, па на сви́ уда́ри по пе́т чврѣ́ће.

кажњѐва несвр. *кажњава.* – Каква́ при́рода, ово́ј ни Бо́г кажњѐва, чији́ ли гре́јови испа́штамо, и што́ бѣ́ш ми́.

каза́н мн. казањи́ ГЛ, ЛЗ / казање́ ДЛ м 1. *метални суд са округлим дном за загревање воде или кување јела.* – То́пимо ма́з у каза́н. 2. *затворени суд за дестилацију ракије.* – У село́ је има́ло са́мо два́ ози́дана каза́на за рећи́ју. Сви́ каза́ње покра́доше Ци́гање, не́ма сас кво́ рећи́ју да опече́мо, батиса́ше се у́баве сли́ве.

казани́ца ж *помоћна зграда у којој се пече ракија.* – Има́ли смо ози́дан каза́н у казани́цу, па су ту́ј сви́ комши́је пе́кли рећи́ју.

казанче́ с дем фиг. *електрични бојлер.* – Накачи́ше и некво́ казанче́ у које́ се гре́је вода́ на стру́ју.

каза́нчина м *пеј. од казан.* – Ру́ће ми преѕе́боше до́к оми́ казанчи́нуву.

казанџи́ја м 1. *занатлија који прави казане.* – Казанџи́је је има́ло у Пи́рот и Пала́нку, у Бабу́шницу ји не́је било́. 2. *онај који пече ракију.* – Еве́ нећи́ дѣ́н сам казанџи́ја, пече́м ређи́ју, и дру́ђи по́слови ме не интере́сују.

казу́је несвр. *казива* (упор. каже). – Казува́ла је и кво ју несу́ пита́ли. Казува́ли смо ви да се не заде́вате, е са́ че ви пока́жемо ва́шега Бо́га. ■ **казува́ње** *гл. им.* – И ја́ сам премира́л, те́л сам да у́мрем, и тѣ́га сам сни́л нећи́ сѣ́н, али то́ј неје́ за казува́ње. ⇔ *отказује, показује, показује, приказује.*

ка́ица ж *капица налик фесу која се стављала младој на главу.* Δ – Неве́ста и́маше пре́вез, а и́маше, чи́ни ми се, и ка́ица, она́ до́јде бѣ́ш ко ве́с, са́мо не́ма ћи́тку. ⇨ *кајица.*

ка́ишка мн. ка́ишће ж *узана трака од свињске или говеђе коже којом се опанак везује за ногу, каишић.* – На но́ђе смо обува́ле опѣ́нчичи пра́вени с ка́ишће, ели с врчи́це. Опѣ́нци су му били́ ста́лно сас исћи́дене ка́ишће, полови́н ковењ́аци, полови́н Це́кићеви. ➞ *каишьк.*

каишьк мн. каиши́чи м *узана трака од свињске или говеђе коже којом се опанак везује за ногу, каишић* (упор. каишка). – На но́ђе смо носи́ли чора́пе пле́тене и ве́зене на ђу́лови, опѣ́нци сви́нсћи сас це́рне вр̏це, ре́тко си могѣ́л да ви́диш да је нећи́ купи́л у Пи́рот пра́вени опѣ́нци од шта́вену би́волску ко́жу, сас бе́ли каиши́чи искр̏стени ту́ва уз но́гу.

ка́јас мн. ка́јаси м *каиш којим се управља коњем, узда.* – Упре́гне коби́лу у кару́це, се́дне напре́д, у́зне ка́јаси и бича́ло, али ју ниједну́ш неје́ удари́л.

ка́јдис прил. *постављање греде са ивицом надоле, укосо, а не равним делом* (упор. и венчаница). – Те́ј гре́бењаче се ту́рају на ка́јдис, а оста́ле гре́де се ту́рају на шре́к.

ка́је се несвр. *жали због неког свог поступка.* – Ако ме послу́шаш и по́јдеш за њѐга не́ма да се ка́јеш, а ти́ сама́ одлучи́. ■ **кајѐ́ње** *гл. им.* – По́сле јеба́ње, не́ма кајѐ́ње. ⇔ *покаје се, прекаје се.*

ка́јзерица нов. ж *печиво од финог теста округлог облика.* – Ка́јзерице су добива́ла деца́ у шко́лу за у́жину, а зе́мичће си са́ми́ пра́имо.

кајѝш мн. **кајиши́** м *каиш, опасач.* – О́н седе́л на кра́ј у камијо́нат, стури́л кајѝш, врза́л се за гу́шу, па ка́јишат закачи́л за страни́цу, и изрипи́л из камијо́нат.

ка́јица ж *в. каица.* – На гла́ву мла́да неве́ста но́си ка́јицу, а момче́то ба́рлу.

ка́јла ж *уметак од дрвета или гвожђа којим се подметањем учвршћује неки предмет.* – Подметни́ ка́јлу под греду́ту да у́баво ле́гне, па тѣ́г ко́ви. ⌂ **уда́ри му ка́јлу** *напакости му, врати му двоструко.* – Она́ ми́сли да ме је на брзи́ну прешла́, али ка́д вој ја́ уда́рим ка́јлу, и́ма се че́ша и куде́ ју не срби́.

ка́јлује несвр. *подмеће кајлу, учвршћује кајлом.* – Ако испа́дне ка́јла, мо́ра да се по́ново ка́јлује. ⇔ *поткајлује.*

какѣ́в, -ква́, -кво́ пр. зам. *какав.* – Слу́гу да пошту́јеш, немо́ј ти́ да једе́ш ме́к ле́б, а њѐму да даде́ш тврд, нело какѣ́в ти́ једе́ш, такѣ́в њѐму да даде́ш. Погле́ какѣ́в си, и кољѝ си, жена́ те мо́ж у зу́би но́си. Какви́ смо, такви́ смо, на́ши смо си, ману́ не тре́бе да си наодимо. ⌂ **какѣ́в-такѣ́в** *какав-такав., некакав.* – Да неје́ ту́пав заврши́л би неку́ шко́лу, ел би поста́л какѣ́в-такѣ́в мајсторчѣ́к, а ова́к мо́ра да но́си ма́лтер. ⇨ *кькьв.*

какѣ́в го́д, каква́ го́д, кавво́ го́д пр. зам. *било какав, ма какав, какав му драго.* – Какѣ́в го́д да је, са́мо га дове́ди, да ни не оста́не ку́ћа пу́ста. Каква́ го́д да је, па́ је бо́ља од ни́какву. Кавво́ го́д да је, са́мо да се ро́ди здра́во и акѣ́лно, да о́ди по дво́р. ⇨ *кькьв год.*

кавво́ им. зам. *шта* (упор. што). – Кавво́ о́чеш ти од ме́не? Кавво́ рабо́тите, што́ ви не́ма да до́јдете при на́с. Кавво́ бу́де, че си бу́де. ⌂ **кавво́ го́д** *било шта.* – Кавво́ го́д да у́зне да попра́ви, о́н га по́виш покваари. ⇨ *кькво.*

како́ прил. *како.* – Како́ ми́слиш, да по́јдем и ја́, мо́ж да притре́бем за нешто́. Како́ се кому́ за́јмиш, тека́ че ти се вр̀не. А̀јде са́ да ви́димо како́ че́мо, и што́ че́мо. ⌂ **па оно́ како́** *па него како.* – И́ма да те ту́жим, па оно́ како́, ти́ да ми пра́виш што́ту, а ја́ да гле́дам и ћути́м. ⇨ *кљко.*

како́даје прил. *било како, ма како, на брзу руку.* – Ја́ му пла́тим поште́но да ми оре́же виња́гу, о́н ју оре́же како́даје, па си оти́де. Ни́шта не ураб̀оти како тре́бе, склепети́ше га како́даје, али до́бро напла́ти. Ја́ во́лим да ми је у ку́ћу све́ чи́сто и сре́дено, на моју́ свекр̀ву си добро́ и како́даје, како́ си научи́ла, тека́ и да оста́не.

како везн. *као.* – Били́ два́ ста́рци, како по́богу на́шиви, па немали́ деца́. Ка́д оме́сим ле́б, све́ комши́ће ме ва́ле: Како на сљ̀нце да си га опе́кла! – са́мо на свекр̀ву не ваља́је. Ѐј, гр̀не како вр̀чва, мо́ж де́сет ћи́ла у њег да ста́не. ⇨ *кљко.*

калабаљ̀к м *грађа, вика, метеж, сваћа.* Δ – Та́ј жена́ ни са́мо пра́ви калабаљ̀к у ку́ћу, и немо́ј ви́ше да се довла́чи. У њи́ну ку́ћу ма́лко-ма́лко, па калабаљ̀к. ⇨ *кальбалк, кальбьльк.*

калаву́з м *кључ којим се откључава свака брава, калауз.* – Ка́т по́јдеш, заре́зи вра́та, а калаву́з тури́ где́ тре́бе, на њиго́во ме́сто.

калаи́сује (трп. пр. калаи́сан, -а, -о) несвр. *превлачи бакарни суд калајем.* – Ба́карни су́дови се калаи́сују, а зевња́ни глецо́сују. Па кво́ си чека́л до са́, слнце ти калаји́сано, че́каш да те с конди́р позо́вемо.

калаи́ше свр. *превуче бакарни суд калајем* – Ци́гањи калаџи́је дојду у село́ и окалаи́шу све́ што́ и́ма ба́крено по ку́ће: тигањи́, тепси́је, котлети́ја. ⇔ *окалаише.*

каламбу́р м *збрка, метеж.* Δ – Тр̀чи да ви́диш какьв се то́ј каламбу́р на́прави у комши́је, да ли се потепа́ше, та наста́де то́лко ока́ње и лелеча́ње.

калаву́зин м *путовођа, вођа радника на сезонско печалбарење.* – И́маше једьн Сла́вко калаву́зин из Горчи́нци, о́н ни је води́л на печа́лбу по Не́готин.

кала́ура ж *кула на државној граници у којој бораве граничари, караула.* – Дојдо́мо до Чу́прењу, бу́гарско село́ на гра́ницу, по́граничарско ме́сто, и кала́ура им ту́ј одма́ преко село́то.

калаџи́ја м *занатлија који се бави калаисањем, калајџија.* – Муж калаџи́ја, калаи́сује казање́, а жена́ му вражали́ца, вражу́ка, а зау́лав све́т по села́ ко́лко о́ч, на буда́ле се на́јвиш зара́џује. На́јмладити си́н бе́ше црнома́њас, па га од ми́лос прозва́ли Калаџи́ја.

калашту́ра ж 1. *раскалашна жена, бескарактерна особа.* – Немо́ј да се оте́заш ко мла́да неве́ста, калашту́ро је́дна, зна́м да ти́ то́ј во́лиш ви́ше не́го ле́бац. 2. *погрдни назив за Цигана.* – Калашту́ре гле́дају са́мо кога́ да прева́ре, и да им је даньс добро́, за ју́тре се не сећи́рају мло́го.

кальбаљ̀к м *в. калабаљ̀к.* – Те́шко се љу́ђи оду́чују од поганљ̀к и кальбаљ̀к. Покварило се времиште, па се љу́ди ко го́луби гургуса́ри наби́ли по и́же, и саде́ му́љају и обр̀тају на кальбаљ̀к.

кальбьљ̀к м *в. калабаљ̀к.* – Же́не, смире́те се, немо́ј да пра́вите кальбьљ̀к у ку́ћу.

каљ̀п мн. каљ̀пи м 1. *суд у који се улива што житко да би очврснувши добило његов облик, калуп.* Δ – Ми́ кола́чи пра́јимо све́ на и́сти каљ̀п. 2. *ствар која се добија одливањем у калупу, одливак.* – Немо́ј да забора́виш да ми ку́пиш три́ каљ̀па прансћи́ сапу́н.

ка́лдрма ж *пут поплочан каменим плочама.* ▲ – От по́рту до ку́ћу напра́вена врви́на од ка́лдрму, да се не уно́си каљ̀ште у ку́ћу.

калдрџи́ја м *онај који прави калдрме.* ▲ – Ми́ смо и цигла́ри, и дуњ̀ђе́ри, и калдрџи́је, и дрводе́љци, у све́ се разу́мимо.

кале́м[1] м *дрвени ваљак за намотавање пређе или жице.* – Купи́ла сам три́ кале́ма, с бе́л, цр̏н и црве́н коњ̑ц.

кале́м[2] м 1. *гранчица која се калеми на другу биљку.* – От кале́м зави́си какво́ ро́дно др̏во о̀чеш да доби́јеш. 2. *калемљена биљка.* – У мо̀јти вино̀град су по̀више кале́ми.

калема́р м 1. *човек вичан калемљењу.* – Да је жи́в ти́ја калема́р што и̏скалемува то̀лка др̏ва прекај пу̀т, да мо̀же пу̀тник да се̏дне у ладови́ну, и да се озла̀чи. 2. *ножић оштрог сечива помоћу кога се калеми.* – Сас но̀ж калема́р се кале́ми сва̀каво ро̀дно др̏во.

калема́рсћи, -ска, -ско *који се односи на калемара.* – На кола̀јну што му држи́ пр̏тене панталѐне с врцу̀ вр̏зано калема́рско ножле̏.

кале́ми (трп. пр. кале́мен, -а, -о) несвр. *урезује, усађује калем у дивљу биљку.* – На̀ш учи́тељ бе̏ше калема́р, па је и деца̀ учи́л да келеме̏. Ова̀ј лоза̀ кале́мена с у̀бав кале́м, погле̏ ко̀лко су вој кру̀пни гро̀здови. ■ **калеме́ње** *гл. им.* – Не́ма поко̀рисан зана̀т от калеме́ње, да претво̀риш ди́вјо др̏во у ро̀дно да ти ра̀ца цѐл вѐк, да ти и уну̀ци једу̀ од ње̏га, то̀ је ра̀бота. ⇔ *искалеми, накалеми, прикалеми.*

кале́мује несвр. *калемљује.* – И̏де, и куде̏ ви̏ди зго̀дно мла̀до дрвце̏ о̀дма га калему̀је, кад завр̏ши, усми́не се и рече̏: Не̏к једу̀ деца̀.

календро́ с бот. *биљка из породице штитара, смрдуша* Bifora radians. – Мири́ше на календро́, мо̀ра да је негде̏ па̀дал гра̀д. Мири́ше календро̀ ко цѐлу но̀ч крупа̀вица да је тепа̀ла.➞ *смрдљуга.*

ка̀лес, -та, -то *брав црне боје.* – Сва̀ ми јагњети́ја ка̀леста ову̀ј го̀дин.

ка̀ли (трп. пр. ка̀лен, -а, -о) несвр. 1. *повећава тврдоћу челика загревањем и наглим хлађењем.* – Кали́л ми сећи́ру, али ју неј̏е до̀бро кали́л, бр̏зо се у̀тупи. С нека̀лену сећи́ру се не це̏пе горуно̀ва др̏ва. 2. фиг. *кувана ракија „се кали“ пресецањем кључања малом количином хладне воде у неколико наврата ради добијања бољег укуса.* – Госпа̀ва се не одва̀ја од ло̀нац на ку̀бе, гре̏је рећи́ју и ка̀ли ју сас студену̀ во̀ду. 3. фиг. *очеличи животним патњама.* – Ја̀ сам ка̀лена и прека̀лена, ме́не је сиротиња̀ћ кали́л. ■ **кале́ње** *гл. им.* – Неј̏е сва̀ћи кова̀ч ма̀јстор на кале́ње, по то̀ј се и зна̀је који̏ је до̀бар ма̀јстор.

кали́на ж зоол. *бубамара* Coccinella septempunctata. – Кад би̏ у плеве́ње, она̀ вану̀ла кали́ну, тури́ла ју на ру̀ку, па вој ора̀ти: Кали́но-мали́но, кажи̏ ми откуде̏ че да до̀јде момче̏ за ме́не.

кали́ште с *кал, блато.* – И свиња̀ пра̀ви кали́ште, ал с ње̏га не мо̀же да се ома̀же ку̀ћа. Си́не, куде̏ на ову̀ј су̀шу најде̏ кали́ште да се то̀лко ука̀шкаш. ⇨ *каљиште.*

калка́н м 1. *капак који спреда и позади затвара сандук за превоз растреситог терета запрежним колима* (упор. канате). – Кана̀те су две̏, до̀ле је душа̀ме, а напре̏д и наза̀д се ту̀ре калка̀ни. 2. *троугласти бочни отвор под кровом на две воде.* – Направи́мо ку̀ћу с кро̀в на две̏ во̀де, и једн̏ калка̀н.

кало̀вер бот. *украсна мирисава биљка, калопер* Tanacetum balsamita. – Да ми да̀деш и једну̀ чепчи́цу од кало̀верав, да и ја̀ поса̀дим у гради́нче, мло̀го у̀баво мири́ше.

калу̀пи свр. *сабија у чврст облик, пресује.* – Ли̏стови на дува̀н се обе̏ру, па се нани̏жу на ни̏зе, па се су̀ше на сл̏нце, по̀дјесен ји калу̀пимо у ба̀ле и преда̀вамо на држа̀ву. ⇔ *накалупи.*

калу̀ша ж *бела овца са црном главом и ушима, и име таквој овци.* – Калу̀ша је бела̀ овца̀, а црна̀ у лице̏. ⇨ *калушка.*

калу̀шка ж *хип. од калуша.* – О̀вце која̀ква̀, нека̀ Рогу̀шка, нека̀ Белу̀шка, нека̀ Калу̀шка, нека̀ Бр̏њичка, нека̀ Зр̏ношка, и̏ма имети́ја вѣ̀здан.

калу́шес, -та, -то *брав беле боје, а црног лица и ушију.* – У моје̏ о̏вце ви́ше от полови́н су калу́шесте. Дома̏ће животи́ње мо́гу да бу́ду: бу́лесте, му́рцесте, масу́ресте, калу́шесте, ми́зесте, вѣ̀клесте, ка̏пасте, жа̏ресте, чипе̏…

Калцаре́ло / Калцере́ло (адм. Калуђерово) *село у Лужници;* Калцаре́лац / Калцере́лац, Калцаре̏лка / Калцере̏лка, Калцаре̏лче / Калцере̏лче мн. Калцаре̏лци / Калцере̏лци *етн;* калцаре̏лћи / калцере̏лћи, -ска, -ско *кшет.*

ка̏ља несвр. 1. *прља блатом, блатњави.* – Не ка̏љај панталóнете по кали́штето, не мóгу сва̏ћи дѣ̀н да те пе̏рем. 2. фиг. *иживљава се над немоћним.* – Немо́ј да си ка̏љаш ру́ће с ње̏га, ви́диш да од ње̏г не̏ма квó да се би́је. ⇔ *искаља, укаља.* ➞ *каљишшави.*

ка̏ља се несвр. *прља се блатом, блатњави се.* – Си́не, немо́ј да се ка̏љаш по кали́штето. ⇔ *искаља се, раскаља се, укаља се.* ➞ *каљишшави се.*

ка̏љав, -а, -о *умазан блатом, блатњав.* – Немо́ј да ула̏зиш с ка̏љави опѣ̀нци у со́бу, не̏ло ји истру́жи преди да уле̏знеш.

каљишта́ви несвр. *прља блатом, блатњави* (упор. каља). – Немо́ј ви́ше да каљишта́виш панталóнете, не̏мам ви́ше у какво́ да те преобла̏чим. ⇔ *укаљишшави.*

каљишта́ви се несвр. *прља се блатом, блатњави се* (упор. каља се). – Не улази́ ви́ше у каљи́штето, на каљиштави́ се ви́ше, направи́л си се на пра̏се. ⇔ *раскаљишшави се, укаљишшави се.*

каљи́штак м *блатиште, глибиште, блатњав терен.* – Каљишта́к, шту́ца нога̏ кад нага̏зиш, мóж човѐк да се заглóби до коле̏на. Престани́ да гма̏цаш по каљишта́кат, сѣ̀в си се удропа̏л ко пра̏се.

каљи́ште с *в. калиште.* – Ма̏лко ли па̏дне ћи́ша, напра̏ви се каљи́ште до гу́шу, не̏маш где̏ да штра̏пнеш, а да се на ука̏шкаш. Умаза̏л се ко свињá у каљи́ште. На̏мерно ме сапли́та да па̏днем у каљи́ште да се ука̏шкам, па да ми се пóсле сви́ смеју́.

каљишта́в, -а, -о *блатњав.* – Не пи́пај ме с каљишта́ве ру́ће. Панталóне му каљишта́ве до коле̏на. Идóмо по каљишта́в се̏лћи пу́т, док изле̏зомо на асвалти́ран држа̏вни дру́м, где тре̏бе да ва̏тамо аутóбус.

ка̏м(о) прил. 1. *у знчењу 'где'.* – Де̏, наѕрни́ ме, Ста̏ње̏ћ, ка̏м ти душа̏, Ста̏ње̏ћ? Ка̏м ти јелече̏? Ка̏м га ти́ја штó тека̏ вели́? Ка̏мо га, бре̏, ти́ја штó те заде̏ва, да му избрóјим ре̏бра. Ка̏мо ји те̏ј тóљ̏ће па̏ре, за које̏ при́чаш да си ји ле̏тос зарадѐл? 2. *у знчењу 'дај'.* – Ка̏м и ја̏ да ви́дим квó ту́ј пису́је. 3. *за исказивање жеље за чим, или жаљење због нечег у знчењу 'дај Боже'.* – Ка̏м да о̏че да се вр̏не тóј вре̏ме ка̏т смо поја̏ле по Сли́вје. Ка̏м да се несѣ̀м ни роди́ла, кат сам овóј доживе̏ла. Ка̏мо га, бре̏, ти́ја штó те заде̏ва, да му избрóјим ре̏бра. Ка̏мо ји те̏ј тóљ̏ће па̏ре, за које̏ при́чаш да си ји ле̏тос зарадѐл?

кама́ра ж 1. *устожени снопови жита или сламе.* – На Сла̏вка Бра̏нковскога нећи́ бе̏ше запали́л кама́ру сла́му, али му изгоре̏ла и шта̏ла. На гу́вно бу́де по некóлко кама́ре, и по некóлко стóга жи́то, па се врше̏ и по не̏дељу дѣ̀на. 2. фиг. *мноштво људи.* – На̏род се збра̏л кама́ра, ко кат се де̏ли држа̏вна пóмоћ.

Камбеле́вци (адм. Камбелевац) *село у Лужници;.* Камбеле́вац / Камбеле́вчањин, Камбеле́вка, Камбеле́вче мн. Камбеле́вци / Камбеле́вчање *етн*; камбеле́вћи, -ска, -ско *кшет.*

ка́мен збир. ка́мење ГЛ, ЛЗ м *одломљени део стене у облику већих или мањих комада.* □ – У Сулима́ново не мóж да на̏јдеш ка́мен ни по за̏јка да се вр̏љиш. С моје̏ ка́мење ми гла́ву трóши. ■ **водени́чни** ~ *жрвањ.* – Вре̏дан ко до̏љњи водени́чни ка́мен, не стању́је да рабóти, не̏ма кѣ̀д, сирома̏, да одмóри. (ирон.). ■ **становѣ̀н** ~ *непомичан камен, стамен, камен дубоко усађен у подлогу.* – У на̏шу њи́ву у Бербе̏ч и́ма голе̏м становѣ̀н ка́мен. ■ ~ **стенѣ̀ц** *в. становѣ̀н камен.* – Стоји́ ко ка́мен стенѣ̀ц и ћути́, па се о̏брну полагѣ̀цка комто ме̏н, и оста̏де тека̏, да чу́је квó чу ја̏ да ка̏жем. ⇨ *камик.*

ка́менит, -а, -о *који је од камена, или у коме се садржи доста камена.* – У ка́мениту њи́ву све́ по́слабо пртве́је.

каменчѣ́к мн. каменчи́чи м *дем.* и *хип. од камен, каменчић.* – Пи́товно ме́сто, не мо́ж да на́јдеш каменчѣ́к по за́јка да се вр̏љиш. Пробе́ремо ваљу́вести каменчи́чи, па с пра́чу га́ћамо пилети́ја. ➞ *каменче.*

каменче́ с *дем.* и *хип. од камен* (упор. каменчѣк). – Ти́ немо́ј да узи́маш каменче́, узни́ голе́м ка́мен, па се вр̏љи и строши́ му гла́ву. Вр̏љамо каменчи́чи у ја́з, и гле́дамо како́ пра́ве кру́гови у воду́ту.

каменчи́на м *аугм. од камен.* – Ти́ја каменчи́на што́ се препречи́л преко пут ко́ла извр̏та. А́јде сви́ на се́ц да поди́гнемо и натова́ромо каменчи́нуву на ко́ла.

камења́к м *место пуно камења, камењар.* – По какви́ све́ камења́ци и долиња́ци несмо́ прошли́ с а́утиштено, ко с мазгу́, и јо́ш слу́жи. У камења́к са́мо зми́је жи́ве.

камења́рка мн. камења́рће ж 1. *змија шарка.* – Тој змије камења́рће су на́јопасне, али о́на те не ди́ра до́к ју ти́ не ди́рнеш. 2. шатр. *женска лаког морала.* – Камења́рће по кафи́ћи ко́лко ти душа́ о́че.

камењи́це с мн. *каменчићи.* – Збе́ремо си́тно окру́гло камењи́це, па с њи́ и́грамо ба́пће. Умеја́ле смо да збе́ремо и по́виш камењи́це, ко́лко ни ста́ну у ру́ку. Со́бу опѣ́нци, истре́се ји, па по́че да чѣ́чка по њи́, и извла́чи камењи́це што́ се бе́ше назбра́ло прекај кра́јеви.

камијо́н м *камион.* – Нареди́ли смо се и навали́ли на лопа́те, ко сврáће на ко́лци, и че́камо да до́јде камијо́н сас ри́злу.

ка́мик збир. ка́мање ДЛ м *в. камен.* – Тури́ ка́мик врз си́рење, да га прити́сне да неје́ суво́ од вр̏. Ку́кавица се ја́ви из ду́д прет ку́ћу, Ра́јна узе́ ка́мик и вр̏ли се по њу́. Оста́ло са́мо водени́чно ка́мање, водени́ца ју ода́вно не́ма. ■ **међни́к** ~ *камен међаш.* – И́ма ку́ј на́мерно иско́па међни́к ка́мик, да поме́ри међу́.

ками́лка ж *мало повијена мотка с удешеним кукама на оба краја која служи за ношење терета о рамену, обрамица* (упор. обрамка). – Ка́т сам поодра́сла носи́ла сам по две́ котлети́ја си́рутку на ками́лку от шу́пу па до́м за сви́ње. Млеко́ се си́пе у два́ котла́, па се но́си на ками́лку на ра́ме до́м.

камичѣ́к мн. камичи́чи м *дем. од камик.* – Најди́ ми мазѣ́н пло́чес камичѣ́к, да прити́снем ву́рду у вр̏чву. ➞ *камиче.*

камиче́ мн. камичи́чи с *дем. од камик* (упор. камичѣк). – Набе́ремо си́тни камичи́чи, па про́стремо дре́ју, па тѣ́га једѣ́н вр̏љимо у́вис, и до́к о́н лети́ ми́ гре́бнемо од они́ја до́ле, и прету́римо на дру́го ме́сто, и ко́ј и́ма ви́ше камичи́чи на тој ме́сто, о́н је надигра́л. ⇨ *камичле.*

камичле́ с *в. камиче.* – Пљу́сне, ко ка́д вр̏љиш камичле́ у топи́ло, или ко ка́д пр̏ве кру́пне ка́пће од ћи́шу уда́ре у ло́чку.

камли везн. 1. *истиче да је оно о чему се говори сасвим природна последица онога што је речено.* – Села́ пусте́ју, људи́ у њи́ мале́ју, али завидлѣ́к и себичлѣ́к расту́, бра́т з бра́та не ора́ти, камли да помо́гне једѣ́н дру́гога. Што́ си бре́, ба́пче, таква́, не да́ваш ми ни каве́ сербе́з да попи́јем, камли да ми и рећи́цу си́пнеш. 2. *у значењу 'а камоли'.* – Ду́пе ти се ола́ди док сти́гнеш, а камли кат чу́чнеш. ⇨ *камоли.*

камоли везн. *в. камли.* – Уина́ти се, па по це́л дѣ́н не́че ис кре́вет да се ди́гне ни ле́б да једе́, камоли нешто́ да урабо́ти.

камто предл. *ка, према.* – Све́ си ми по́глед камто Пала́нку. Мо́ре, гла́ву че му расцо́пам, врти́ сас гла́ву Ру́жа, и подбељу́је сас о́чи камто ње́га. ⇨ *кьмто, комто, конто.*

камџи́ја[1] ж *дуга ѿанка кожна узица ѿричвршћена на држаље којим се гоне живоѿиње, бич.* – О́н полете́л сѣс пе́ндрек на ме́не, ја́ му реко́: Са́мо ме пи́пни, и́ма те све́ исћи́нем с камџи́ју.

камџи́ја[2] рет. ж *назив за алеву ѿаѿрику ѿомешану са сољу, која се хлебом ѿрисмаче.* – Ка́д не́ма кво́ дру́го, на овчара́ ту́ре у торбу́ ле́б и у за́аструѕи камџи́ју, и то́ј му је.

кана́та мн. кана́те ж *бочна сѿрана сандука на заѿрежним колима за ѿревоз расѿресиѿог ѿереѿа.* – Кана́те су две́, до́ле је душаме́, а напре́д и наза́д се ту́ре калка́ни, у њи́ си во́зимо кла́сје, ти́кве, сли́ве, и иска́рујемо ђу́бре да нађу́бримо њи́ве. ➞ *сѿраница.*

кана́тка мн. кана́ће ж *хиѿ. од канаѿа.* – Направи́л кана́ће, у́баве ко кути́ћа.

канде́ри се несвр. *ѿенѿра се.* – Ста́р сам чове́к, не мо́гу се канде́рим по кро́вови, ал мо́гу да подо́кнем некога́ по́младог, па че се по́сле раздужимо. ➞ *каѿери се.*

ка́нѕа ж *несрећа, коб, малер.* – Ба́р ње́г да стре́ви, тога који́ је не́среће работи́л, не́го мо́ж на дечи́ца, ил унучети́ћа, да че се ка́нѕа неква́ напра́ји, а то́ј неје́ поште́но, што́ да не́вине души́це испа́штају. ⇨ *кьнѕа.*

ка́ни несвр. *нуди.* – Мо́ж ме ка́ниш це́л дѣн, ни да пи́пнем не́чу. Немо́ј га ви́ше ка́ниш, ка́д огладне́је, са́м че тра́жи. Узи́мај ако те ка́не, а бе́гај ако те ју́ре. ⇔ *ѿокани, ѿрекани.*

ка́ни се несвр. 1. *ѿослужи се ѿонудом.* – Са́ изле́зе мо́да и у Лужни́цу ако неко́ј уле́зне у ку́ћу да се ка́ни сас каве́, по́напред бе́ше си по на́шћи: пока́не те сас медљк ил сла́тко, а си́пу и ређи́цу. 2. *накањује се, одлаже ѿочеѿак чега.* – Не кане́те се до пла́дне, ра́бота ни че́ка. 3. фиг. *врши физиолошку ѿоѿребу.* – Еве́ при ови́ја ка́мен, што́ се пце́та ка́не на ње́г, ту́ј га најдо́. ⇔ *накани се, оѿкани се, ѿокани се.*

кани́ца ж *ѿкани ѿојас са украсним шарама.* – Тѣг се кани́це дава́ле на да́р. Жена́ се сас кани́цу превр́зује, а у цеди́лку ел љу́љћу се увр́зује. ➞ *ѿканица.*

кани́чка ж *дем.* и *хиѿ. од каница.* – Носи́ле смо дљге вута́ре, па кошу́љка, па јеле́к, па се тека́ прибе́ремо с кани́чку.

ка́нта ж 1. *већа лимена ѿосуда.* □ – Натопи́ли смо че́три ка́нте ма́з. 2. шатр. *задњица.* – У лице́ неје́ бѣш то́лко у́бава, ал и́ма добру́ ка́нту.

канта́р м *вага у облику меѿалне шиѿке са куком за ѿереѿ на краћем, а ѿегом на дужем краку, на којем су означене ѿежине, мери веће ѿежине* (упор. и паланѕа). – Напре́т смо мери́ли све́ на канта́р, а по́сле се по́јави ва́га, која́ ме́ри сас те́гови и преко сто́ ћи́ла тежи́ну.

канта́рче мн. кантарчети́ја с *дем. од канѿар.* – На то́ј та́ванче и́маше сва́шта кво́ је на́с деца́ залима́ло: некаква́ кантарчети́ја, па ћилашчети́ја, вршни́к и црепу́ља, вери́ће и котлети́ја, и вѣздьндѣн сва́каква ситнути́ја, за коју несѣм ни зна́ла за какво́ слу́жи.

кантете́рина ж *ѿеј. од канѿа.* – Ја́ сврљи́ кантете́ринете, па ти́ће тека́ уврза́на, подо́ сас коби́лку да разју́рим кучи́штата.

канте́тина ж *аугм. од канѿа.* – Две́ канте́тине пу́не до вр́ с турши́ју сам расипа́ла проле́тос.

ка́нтиче с *дем. од канѿа, канѿица.* – У́знеш ка́нтиче сас ма́з, и загребе́ш сас ложи́цу, па га разма́жеш преко ле́бат.

кану́рка мн. кану́рће ж *свиѿак ѿреће смоѿан на шаци једне руке, канчело.* – Да изатка́јеш шарени́цу тре́бу ти кану́рће у по пеше́с бо́је. ⇨ *кањурка.*

канџија́р м фиг. *намћор, ѿрзница, сваћалица.* – Голе́м је канџија́р, не зна́м с кога́ о́н мо́же да сва́ри во́ду.

кањо́ри се несвр. *нећка се, оѿеже да заѿочне ѿосао.* – По це́л са́т се кањо́ри пре́ него што́ се прива́не за некву́ ра́боту.

кању́рка мн. кању́рће ж *в. канурка.* – Сто́јко и́звади из фијо́ку кању́рку сас црве́н коњ̑ц, те оди њу́ о́тћину мо́жеби по́ла ме́тар, па у́врза паке́тчето.

ка́па ж *део одеће којим се покрива глава.* □ – У моје́ вре́ме ни́кој неје́ оди́л бес ка́пу, а са́ ју ни́кој не но́си, понеђи́ и по на́јголему зи́му и́де голо́глав. ⌂ **кро́ји му ка́пу** *смишља план о поступању са ким.* – Са́мо се ти́ тека́ заи́мај, на кра́ј ја́ чу ти кро́јим ка́пу. ⌂ **накри́ви ка́пу** *који је без бриге, који не мари за ништа.* – Оже́мо, са́ јо́ш да оврше́мо, па мо́жемо да накри́вимо ка́пу. ⌂ **сту́ра ка́пу** *скида капу у знак поштовања.* – На́ш ве́к проји́де, а те́б је и о́младина и о́старина ка́пу стура́ла. ⌂ **це́пе му ка́пу** *цепају му капу у знак да је постао отац.* – Спре́мај се, че ти бр̏зо це́пимо ка́пу, пије́ње и́ма да да́ваш.

капа́вица ж 1. *вода која капље са стрехе.* – Помери́ се од капа́вицуту, да ти не ка́пе у ши́ју. 2. *ледени висуљак, лулица од леда на стрехи.* – Поче́ се то́пи сне́г, али га па́ сте́же, гле́ кољ̑ће су капа́вице ви́снуле на стре́ју.

капа́к м 1. *поклопац на ракијском казану.* – Капа́к оди каза́н се угре́је, па га не мо́ж ди́гнеш с голе́ ру́ће. 2. *метална покретна вратанца на фуруни за печење хлеба.* – Ле́бови се навр̏љају у ву́рњу, па се она́ затво́ри с капа́к, а о́н по́тпре с кољ̑ц. 3. *дрвени поклопац на качици за сир.* – Сва́ко каче́ си има́ сво́ј капа́к. 4. *дрвено или метално крило на прозору које се отвара и затвара.* – На мло́го ку́ће про́зори поразби́вани, а капа́ци ви́снули.

ка́пара ж *део уговорене цене, који се даје као јемство да ће се погодба испоштовати.* – У́зне ка́пару, по́сле одрече́ по́годбу, а капа́ру не вр̏не, такъ̑в му је и башта́ би́л.

капари́ше свр. *да капару.* – То́ј теле́ смо ми капариса́ли чи́м се отели́ло, да запа́тимо домазлъ̑к.

ка́пас, -та, -то *брав који има шару на глави у виду капе.* – Дома́ће животи́ње мо́гу да бу́ду: бу́лесте, му́рцесте, масу́ресте, калу́шесте, ми́зесте, въ̑клесте, ка́пасте, жа́ресте, чипе́… ⇨ *капес.*

капакли́ја ж фиг. *жена раскошне лепоте.* – Стоји́лћа не бе́ше за врља́ње, а́рна капакли́ја, кру́пначка, окру́гла, у́бава у лице́.

ка́пе[1] несвр. *капље.* – Стре́је поче́ше да ка́пу, поче́ се то́пи сне́г. Ка́пка ка́пе, ви́р се ви́ри. ⇔ *искапе, накапе, прекапе, прокапе, укапе.*

ка́пе[2] несвр. фиг. *дангуби, окапава.* – Запи́ју се, па до који́ ре́д ка́пу пред за́другу. ⇔ *закапе се, окапе, раскапе се, скапе.*

ка́пес, -та, -то *в. капас.* – У́баво ка́песто овне́нце, тамъ̑н му ро́гови поче́ли да расту́.

капешња́к м *пеј. од капа.* – Зи́ми-ле́ти од гла́ву не сту́ра капешња́к, који́ му па́да преко у́ши.

капи́ја ж *велика улазна дворишна врата.* – И́ду от капи́ју на капи́ју, и про́се да им се некво́ даде́. ⌂ **напи́па капи́ју** *буде избачен из куће.* – Који́ позаче́сти да некоме́ ото́ди, бр̏зо напи́па капи́ју. ➡ *порта.*

капи́јче с *капијица за пешаке у склопу улазне дворишне капије.* – Пе́ла о́твори мал̑цкото капи́јче, и изле́зе на пу́т.

ка́пка мн. ка́пће ж 1. *кап* – Ка́д би могла́, у ка́пку во́ду би ме удави́ла, живу́ би́ ме у́зем закопа́ла. 2. фиг. *ракија.* – У́баво затвори́ вла́шуту, да се не раси́пује ка́пката. И́ма ли јо́ш от ка́пкуту, си́пни, немо́ј да си се стегну́л ко ле́д у сто́вну. 3. фиг. *киша која не престаје да пада.* – Ка́д па́да ћи́ша, па не стању́је, ко еве́ ови́ја дни́, же́не ора́те: У ка́пку ли ти се насе́рем!, а му́шћи веле́: Ка́пку ли ти је́бем! ⌂ **уда́рила га ка́пка у мо́зак** *добио мождани удар.* – Тека́ Вла́јко за́немоћа на ора́ње, удари́ла га ка́пка у мо́зак.

ка́пне свр. *кане, падне једна кап.* – Ка́д бу́де го́тово, ка́пне му се ма́лко ћисели́на. ⌂ **са́мо што́ не ка́пне** *само што не почне да пада киша.* – Спреми́ло га, са́мо што́ не ка́пне, а се́но јо́ш не́збрано на лива́ду.

капо́ше несвр. фиг. *излежава се.* – По це́л дѣ́н капо́ше у кре́вет, а ни́шта му неје́. ⇔ *окапоше, скапоше.*

ка́пса ж *каписла;* фиг. *задњица.* – Госја́њи су добродо́шли, али ако заћи́сну ко мати́ка у ло́чку, мо́же да им одву́гне ка́пса, погото́во ако не седе́ бли́зо до вра́та.

капсо́ше (рад. пр. капсоша́л, -а, -о) свр. *премори се, изнемогне од напора или гладе.* – Да си јо́ш ма́лко забави́ла једе́ње, те́омо да капсо́шемо за ле́б. Капсоша́ло, умрло́ на́-ноће, једва́ о́ди.

капу́т м *горњи део мушког одела, сако* (уор дреја). – Носи́ли смо дре́је от кла́шње бес по́ставу, по́сле искочи́ше капути́ сас по́ставу.

капутле́ с 1. *купљени сако.* – Немо́ј ме мло́го тро́нташ, да́ј ми кошу́љу, јеле́к и капутле́ озго́р, дру́го ми не тре́бе. Капутле́ си́вкасто, граца́нско, из це́п навири́ле дво́ће, у дру́ђи це́п о́бавезно сви́лене бомбо́не, ис тре́ћи це́п, они́ја на гру́ди, виси́ љскаво ла́нче од це́пни са́т. 2. *горњи део женског костима.* – Ди́же се, обле́че си капутле́, за́бради шамиче́нце, и у́мота се сас ша́л.

капу́чак м *дем. од капут, капутић.* – Носи́ли смо: го́ре памукли́ја, па озго́р про́слук, па капу́чак, дре́ја или капу́чак, све́ от кла́шње, до́ле бревене́ци.

капучи́на м *пеј. од капут.* – Како́ га па́нтим носи́л је и́сти капучи́ну и зи́ми и ле́ти, у ње́г је и спа́л.

капче́ мн. капчети́ја с *француска округла капа без штита* (упор. беретка). – Једѣ́н гра́бне капче́ на дру́гога, и по́чне да га ри́та сас дру́га деца́, ови́ја по́сле трчи́ по њи́ да ри́тне некога́, па њиго́ву ка́пу по́сле да ри́тају. Ако не́ма за кво́, те́пају те што не́маш ка́пу на гла́ву, ако и́маш ка́пу те́пају те што неје́ капче́, ако и́маш капче́ те́пају што неје́ шеши́р, кад је шеши́р те́пају што неје́ шубара.

капче́нце мн. капчети́ћа с *хип. од капче.* – Еве́, ба́ба ти испле́ла капче́нце, да ти не осе́бне глави́ца.

капчу́г м *део плаца покривен стрехом где капље вода са крова, капавица.* – Капчу́г не сме́је да пре́јде у ту́ц пла́ц, докле́ је капцу́г, дотле́ је тво́ј пла́ц.

ка́ра несвр. *гони, тера.* – Ка́рају ме моји́ да се же́ним, али ја́ јо́ш не́чу. ⇔ *докара, искара, накара, откара, покара, прекара, прикара, прокара, раскара, скара, укара.*

ка́ра се несвр. *сваћа се.* – Два́ ру́чка се не ка́рају. Ка́рају се, пцу́ју се, гала́те се, ра́не се с оно́ј које́ се не једе́, са́мо што́ се не би́ју. ⇔ *закара се, скара се.*

караба́си несвр. *квари, ремети.* Δ – Немо́ј да ми караба́сиш плете́њето, једва́ сам га запле́ла.

караба́си се несвр. *сваћа се, међусобно се споречка са ким.* Δ – До́к се не оже́не, бра́ћа жи́ве ко бра́ћа, ка́т се оже́не, по́чну да се караба́се, и на кра́ј мо́рају да се де́ле, да сва́ћи жи́ви за́себно. ⇔ *покарабаси се.*

караби́т м *хемијска супстанца која са водом ствара гас за осветљавање, карбид.* – Би́л је ру́дник го́ре у Је́рму, па су руда́ри има́ли ла́мпе на караби́т, ко што́ су вене́ри на га́с.

кара́боја ж *црна боја.* – Купи́ ми пе́т ке́сице кара́боју, да учи́ним пре́цу за це́мпир.

карави́љка ж фиг. *супруга.* – До́к ти ло́чеш по кава́не, ми́слиш да те тво́јна карави́љка сама́ че́ка до́м.

карака́чка ж *ниска столичица направљена из једног комада трокраког ракљастог дрвета.* – Ву́чко поне́л карака́чку, и се́дал насре́д њи́ву, ма́лко пле́ви, па ма́лко пожва́че дуван, па па́ пле́ви. Сопле́те се от карака́чку, па се му́ну по[д] текне́.

каракóнца ж 1. мит. *сотона, авет.* – Имáло напрéд и каракóнце и вапи́ри, али ја́ нумéјем да га при́чам, ту́ј трéбе да се напри́ча у́баво. 2. *погрдни назив за аљкаву и злу жену.* – С ту́ј каракóнцу сам се скарáла, и нéма ви́ше рéч да проду́мам с њу́. ⇨ *каракончула.*

каракóнцула ж *в. караконца.* – Кá[д] те увáне ћелепи́р от женсће, од њéг се не мóж курталишеш, нело замáјан óдиш ко каракóнцула, и обикáљаш брáништа и имáње, áмбари и плéвње. Дечи́ца ли с мађу́ту отидóше при ону́ј каракóнцулу, мéне замину́ше, а ја́ бáба ли сам, квó ли сам?

каракýшљав, -а, -о *прехлађен, занемоћао.* – Некво́ сам каракýшљав, сáмо чáјеви пи́јем.

карамáнка мн. карамáњће ж бот. *врста крупних укусних крушака.* – Имáли смо кру́шће карамáњће, од њи́ нејé имáло пóблађе кру́шће.

карамéла ж *посластица, врста бонбона.* – Карамéле се жвáчу, а бомбóне се си́сају.

карамéлка мн. карамéљће ж *дем. од карамела.* – Бáба се у́смину, жáл вој за пари́цете, једвá ји догледáла, ал знала́ је кóлко девóјчето вóли карамéљће, па га не тејá одби́је.

карамýнsa ж *жена лаког морала, жена која се намеће.* – Сотóњиш ме ти́, прáва си карамýнsa, али при мéн тој не пáли, тóј те ју́не нéче му́не.

карáње с *жучна препирка, расправа непријатељског и увредљивог тона.* – У њи́ну ку́ћу свáћи дѣ́н карáње и пцувáње. Уз мáлко карáње и препирáње на крáј се нáпраји рéд. Рáбота се чѣ́ском раздýма, али карáње састи́за једнó дру́го, при нáс је текá од вéк. ➞ *свађа, сваца.*

кари́ка мн. кари́ће ж *метални прстен који држи косу на косилу.* – Почé да наби́вам заглáвку да заглáвим косу́ на коси́ло, кáт пу́че кари́ка, сá нéмам с квó да кóсим, дóк не ку́пим нóву кари́ку.

кари́ран, -а, -о *коцкасти, који се састоји од квадратића.* – Ру́ће му поцрнéле, полови́н пр́сти нéмају нóкти, а на полови́н се не ви́де оди ћуму́р, завијéни рукави́ од кари́рану кошу́љу ни́кад не испрáвља.

кáрлица ж *плитко дрвено коританце од издубљеног дебла.* – Насрéд и́жу гори́ óгањ, на коми́н излáзи чу́р, на ду́вар висé солени́ца и ложи́чњак, а около текнети́ја, кáрлице, бу́ће, вéдра, чу́туре и тлѣ́чници.

кáрличка ж *хит. од карлица.* – Испáде ми кáрлица па се рáсцепи, жáл ми за њу́, такву́ кáрличку ви́ше нéма да и́мам.

карминисује се несвр. *бојадише лице, шминка се.* – Ми́ се несмó карминисувале, тóј билó срамотá, сá нéма којá тóј не рабóти, нацмáка се да те је гáд да ју поглéдаш.

кару́це ж мн. *предњи трап запрежних кола са канатама за превоз терета.* – Дéда кáт пóјде у воденицу натовáри врéче с мливо на кару́це, пóзгодне му нéло цела кóла да тéра.

кáрча м 1. *во црне длаке и име таквом волу.* – На мојега Кáрчу и Бéлчу четвéрка не трéбе, сами́ извучу́ вршáлицу уз Богорóдицу и Гóрњу малу́. 2. *надимак црнпурастог човека.* – И Злáтко Кáрча пойé у́баво, али њигóв си́н Рáде Кáрча га надмаши́л у пойáње, а у́баво свири и у армуни́ку.

касáпи несвр. *сече заклану животињу на комаде.* ▲ – Заклáмо и одрáмо свињу́, сá да дору́чкујемо, п да пóчнемо да ју касáпимо. ⇔ *искасапи, раскасапи.*

касáпин мн. касáпи м *месар, онај који коље стоку.* ▲ – Óн је једѣ́н крволóк, нéма ду́шу ко касáпин, с њéг ни́кој нејé смејáл да се закáчује.

кáсерина ж 1. *касарина.* – Бáшта ми нејé би́л по рáт, óн је би́л стáр, послéгња óдбрана, па је овдé служи́л по Бабу́шницу, у Ни́ш на стáницу, у Пи́рот у кáсерине. 2.

фиг. *велика просторија.* – Ова̏ј ка̏серина се не згре̏ва, тре̏бе ко̏ла дрва̀ да изгори̏ш да мо̏же да се седи̏ у њу̏.

ка̏стри несвр. *окресује гране са лишћем за брстину стоци током зиме* (упор. астри). – По це̏л дѝн ка̏стримо шу̏му у Вењ̀ц, да и̏мају о̏вце на̀зиму да бр̏сте. Дањ̀с че ка̏стримо грани̏це и тѝкмимо шу̏му, а ју̏тре че ју прека̀рујемо до̀м. ⇔ *искастри, накастри, окастри, прокастри.*

кастро̀ла ж *лонче, лончић.* Δ – Деда-Пе̏јча и[з] Сли̏вовик ло̀нче зове̏ше кастро̀ла.

ката̀нац м *врста браве која се споља ставља на врата, локот.* – Ку̏ће празне̏, закључане с резу̏ и ката̀нци, авли̏је ура̀сле у бѝз и копри̏ве.

ката̀нчак м *копча са иглом, зихернадла.* – Зако̀пчај с ката̀нчак унутра̀шњи це̏п, да ти не испа̀дне но̀вченик.

ката̀нче *дем. од катанац.* – Деда-Душа̀н си и̏маше мета̀лно ко̀ферче с ката̀нче, у ње̏г си је чува̀л докуме̏нта.

кате̏ри се несвр. *пентра се* (упор. кандери се). – Са̀мо ли ви̏ди негде̏ поло̀г на дрво, о̀дма се кате̏ри, ко ма̀чка. ⇔ *накатери се, прекатери се.*

кати̏л м *душман, крволок, безосећајан човек.* ▲ – Замр̏л, али му Бо̀г не̏че у̏зне ду̏шу, веле̏ да је би̏л голе̏м кати̏л у мла̀ди дни̏. То̀ је једѝн кати̏л чове̏к, што̀ га у све̏т не̏ма.

кати̏лчина м *пеј. од катил.* – Гле̏ га кѣкво̀ је, ко кати̏лчина, са̀мо се заде̏ва.

катра̀н м *црна густа течност која се добива сувом дестилацијом из боровог дрвета.* – С катра̀н смо маза̀ли ра̀не на сто̀ку, и бр̏зо зарасту̏. ⌂ **ара̀м и катра̀н** *црно и проклето.* – Да му је ара̀м и катра̀н што̀ ми ку̏ћу ра̀стури, и на у̏лицу о̀стави ме̏н и де̏ца. ➞ *коломаз.*

катрани̏ца ж *посуда за чување коломаза.* – У катрани̏цу оста̀ло са̀мо на дно̀ коло̀маз, не зна̀м да ли че и̏ма да се јо̀ш једну̏ш подма̀жу ко̀ла.

катранџи̏ја м *онај који прави и продаје катран.* – Катранџи̏је су прооди̏ле кро[з] село̀ по̀дјесен и продава̀ле катра̀н.

катрањи̏в, -а, -о *који је умазан катраном.* – Немо̀ј да се̏даш уз аста̀л, с такве̏ катрањи̏ве ру̏ће, оми̏ ји како̀ уме̏јеш, па тѣг се̏дај.

катрањи̏ви несвр. *прља катраном.* – Немо̀ј да катрањи̏виш дре̏је, има̀ такѣв катра̀њив да о̀диш по све̏т. ⇔ *укатрањиви.*

катрањи̏ви се несвр. *маже се, прља се катраном.* – Не катрањиви̏ се по лице̏, то̀ј се те̏шко пе̏ре. ⇔ *укатрањиви се.*

катуна̀р м *назив за Цигана чергара.* – Ду̏пе вој ко бомбонџи̏јска кро̀шња, које̏ прода̀ваоше Ци̏гањи катуна̀ри.

ка̀уч мн. ка̀учи нов. м *широка почиваљка с ниским наслоном која служи за седење и спавање.* – Купи̏ли ка̀уч на склапа̀ње, ка̀т се расклопи ле̏жи се на ње̏га, а ка̀т се склопи, мо̀гу неко̀лко чове̏ка да седе̏ на ње̏га.

ка̀фа нов. ж *в. каве.* – Ста̀ри љу̏ђи пи̏ју каве̏, а деца̀ бе̏лу ка̀фу.

кафа̀на нов. ж *в. кавана.* – Сле̏зну у Стрељ̀ц, па свр̏ну у кафа̀ну при деда-Ра̀ку.

кафи̏ћ нов. м *модерна кафана коју посећују углавном млади.* □ – Некада̀ жанда̀р бе̏ше ко пла̀нина, а ови̏ја данѣ̀шњи кр̏дави, кла̀те се от кафи̏ћ до кафи̏ћ, младињава̀ се измота̀ва с њи̏.

ка̀ца ж *већи дрвени суд отворен са горње стране.* – И̏мамо две̏ ка̀це за ко̀мину от по че̏три ка̀зана. У ка̀цу ту̏рамо зе̏ље за зи̏му.

качама̀к (В качама̀че) ГЛ, ДЛ м *јело од тврдо скуваног кукурузног брашна, пура.* – У дљбоку̏ ше̏рпу се си̏пе вода̀ и посо̀ли се, кат заћипи̏ тура̀ се мору̏зно бра̀шно и ме̏ша сас качами̏љ̀ну, качама̀к је гото̀в ка̀т по̀чне да се одва̀ја на тврди ли̏стови, тѣг се истресе̏ на кру̏г, и сече̏ сас коњ̀ц. Качама̀че бра̀че, изле̏зни ис трња̀че, па ме̏н

уплаша́че. (Наводно рекао Цига, пошто је бацио качамак у трње, јер му рекли да га у селу чека гозба на нечијој свадби, од чега, наравно, није било ништа). ■ **посѝпан** ~ *качамак преливен растопљеном машћу и чварцима.* – Сва́ко ју́тро смо је́ли по две́ тепсѝје посѝпан качама́к. ⇨ *качемак, кашамак.*

качама́чак м *дем.* и *хип. од качамак.* – Ка́д не́ма дру́го, до́бар је качама́чак.

качамѝљħа ж *варјача којом се меша качамак.* – Бр́зо ме́шај сас качамѝљħуту, да ти је у́бав качама́кат. Којѝ олѝзује качамѝљħу, на њиго́ву сва́дбу ѝма да бу́де га́дно вре́ме.

кача́р мн. качарѝ *мајстор који израђује бурад и каце.* – У До́љњо Крњѝно ѝма једна́ фамѝлија Качарѝ, праѝли су у ста́ро вре́ме ка́це. ➞ *пинтер.*

каче́ мн. качетѝја с *древни суд мањи од каце.* – Турѝли смо у једно́ каче́ ву́рду, и у трѝ качетѝја сѝрење за зѝму.

качема́к ДЛ рет. м *в. качамак.* – Скро́б је ре́дак, и једе́ се сас ле́б ко ма́нца, а качема́к је гу́с, и једе́ се у́место ле́б.

каче́нце мн. качетѝħа с *хип. од каче.* – Направѝл ми каче́нце, ко звонче́, ала́л да су му па́ре.

каче́тина ж *пеј. од каца.* – Када́ ли че напу́нимо ову́ј каче́тину са[с] слѝве, јо́ш половѝн несмо́ напунѝли.

ка́чи несвр. 1. *подиже нешто да обеси, товари.* – Чове́к се сте́гне, па запѝња, па р́мба, па се́ца, па се ħине, преко сво́ трпе́ње са́м си ка́чи јо́ш, а ра́бота се нѝкад не мо́ж сва урабо́ти. 2. *окачиње.* – Зе́тови навалѝли на шурња́је сас целѝвħе, оне́ се, белħѝм, бра́не, али ка́д им ка́че огрлѝце, оне́ кроту́ју и миру́ју. ⇔ *докачи, закачи, накачи, откачи, поткачи, прикачи, раскачи, укачи.*

ка́чи се[1] нсвр *пење се.* – Не сме́јем да се ка́чим на ко́ла, стра́ ме да се не извр́ну. Дабо́гдаде да си жѝв и здра́в, да процѣ́втиш ко цре́шња у́пролет, али да се не ка́че деца́ на те́б и не кр́ше ти гра́ньħе. ■ **качѐње** *гл. им.* – Жѝвот је ко ба́самаци ус којѝ се чове́к ка́чи и сла́зи, али каче́ње наго́р је у́век по́тешко, не́го слазе́ње надо́л. ⇔ *покачи се, поткачи се, прекачи се, раскачи се, укачи се.*

ка́чи се[2] нсвр *задиркује се.* – Дево́јче, немо́ј да се ка́чиш с ме́не, да те не сна́јде некъ́в беља́ј, па да ти је по́сле дру́ħи крѝв. ⇔ *откачи се,*

ка́чица ж *дем. од каца* (упор. и **каче**). – Ову́ј го́дин смо спремѝли ħѝсело зе́ље у две́ ка́чице.

качу́н м бот. *зељаста биљка љубичастих цветова, кађун* Colchicum autumnale L. – Пр́ви лива́цħи цве́т по сне́г, и после́гњи пре́д сне́г, је качу́н.

ка́цав, -а, -о *који је боје кафе, тамнобраон, кестењаст.* – Такву́ неве́сту на́ше село́ неје́ јо́ш виде́ло: висока́, тѣ́нка, црна́ коса́, бело́ лице́, а о́чи кру́пне, ка́цаве. Носѝле смо ка́цаве шамѝје. Ја́ зна́м за ове́ј бо́је: шпловѝрано, цигуља́во, љѝљаково, а́лево, ка́цаво, пепеља́во, гуштерљѝво, ру́јево, бо́рдаво, пембелѝјесто и ħуве́зно.

кацаве́је несвр. *постаје кацав, добија кацаву боју.* – На́окол се све́ шаре́неје, измеша́ле се бо́је: дру́м се беле́је оди прашѝну, жлто́ лѝсје ве́ч поче́ло да рујне́је и кацаве́је, уга́рена зевња́ се црне́је, са́мо се подмла́дене лива́де зеле́неју.

кацѝл м *во кацаве боје.* – Мојѝ воло́ви Кацѝл и Сѝвча су билѝ на́јјаħи воло́ви у село́, њѝм четве́рка неје́ требо́ло уз нѝкакво бр́до.

кацуња́в, -а, -о *браонкаст.* – Обле́кла ма́терин кацуња́в јеле́к. па вој длъ́г чъ́к до исподи ду́пе.

ка́ша ж *јело од упрженог пшеничног брашна, брзо се спрема и једе без хлеба.* – Даньс се сла́бо пра́и ка́ша, напре́т смо ју че́сто је́ли.

кашама́к ЛЗ м *в. качамак.* – Не́мамо, сѝнке, нѝшта за вече́ру, али да ѝдем да нато́чим водѝцу на кла́денченце, па да напра́јимо кашама́к.

кашѣк мн. кашѣци *зглобна кост овце којом се папак везује за потколеницу.* – Кат се закоље јагње или јаре, деца су узимала кашѣци да се играју с њи. Бапће, ко и кашѣци, може се игра и сам, ал поубаво кат се зберемо повиш деца. ⇨ *кьшьк.* ➞ *ћитка.*

кашка несвр. *прља блатом, блатњави.* – Сине, немој више да кашкаш панталонете, одоцутра сам ти ји чисте облекла. ⇔ *закашка, искашка, укашка.*

кашка се несвр. *прља се блатом, блатњави се.* – Не кашкај се више по каљиштето, на прасе си се направил. ⇔ *закашка се, искашка се, раскашка се, укашка се.*

кашкав, -а, -о *испрљан или испрскан блатом, блатњав.* – Одоцутра беоше навацували градину, па вој руће још кашкаве. Прсти ти кашкави, ко да си на свињу у дупе бркал.

кашкавал м *качкаваљ.* – Баштá си ни с времe на времe купујеше на шупу кашкавал. Сирење се од сирењарницу носило у Сливовик на шупу, тамо се правил кашкавал. ■ **овчи** ~ *качкаваљ од овчијег млека.* – Овчи кашкавал је најбољ:

кашкавалција м *мајстор који на кашкаваљциници са помоћницима прерађује сир у качкаваљ.* – Таса Клувчар беше најбољ кашкавалција у нашу околину.

кашкавалцница ж *грађевина ван села где се прерађивало млеко у сир, а он у качкаваљ* (упор. сирењарница). – Некада била кашкавалцница туј, са се само место-то тека зове, зградата ју одавно нема. ➞ *сирењарница.*

кашља (имп. кашљај – кашљајте) рет. несвр. *болује од кашља.* – Нече се мане о[д] дуванчинуту, па по целу ноч кашља. Обрни се, па кашљај натам, немој у мен. ⇨ *кашље.*

кашље (имп. кашљи – кашљете) несвр. *в. кашља.* – Престанете да кашљете више, не може се дремне од вас. ■ **кашљање** *гл. им.* – Пине от каве, тргне от цигару, па почне кашљање, и све тека по ред. ⇔ *закашље, искашље се, накашље се, откашље, прекашље, раскашље се, укашље се.*

кашљица ж *прехлада, кашаљ.* – Ватила га кашљица, па само круче.

кашљичав, -а, -о *који има кашљицу, прехлађен.* – Деда кашљичав, па само кашље и попрцује. Сви смо кашљичави, сви лежимо, нема кој леб да ни принесе.

кьв, ква, кво *краћи обл. пр. зам. какьв, -ква, -кво.* – За кьв чеш ми ђавол, кад ништа не вољајеш. Кад баба видела зета задумала: Лелће, лелће, изедем га, кьв је убав. Ква је тај пара, ја се у паре не разбирам. Кво дете, овде нема ни једно дете, овде све момци и девоће. Кви си ми тој сцепени дисаѕи донела, што ји неси закрпила, да не стрвим жито док сејем. Ква пилетија толко пијучу у сред лозје. Кве те бриће море, кажи на деду.

кьд прил. *в. кад.* – Сечаш ли се кьд беомо млади, како све тьг убаво беше. Немам кьд да седнем леб да једем, а камоли да се премењујем. ⌂ **још кьд-када** *веома давно.* – Ја те овде чекам још от кьт-када, ко да другу работу немам, а ти не дооодиш, бьш те брига за мене. Још кьт-када смо ми дошли, а њи још нема. ⌂ **кьд-тьг** *било кад, кад-тад.* – Ти ми се убаво зајми, али зајам брашно врта, чу ти се осветим ја, па кьд-тьг. ⌂ **нема кьд** *нема времена.* – Пойтај, немам кьд да те чекам, требе ти цел дьн да се наканиш да пођеш.

кьдьшањ, -шња, -шњо *в. кадашањ.* – Кој знаје кьдьшња је тај црква, никој не панти када је правена.

кькьв, -ква, -кво пр. зам. *в. какьв.* – Да доведеш некакву сну да оди по двор, па кькваа да је, нека је и Циганка.

кькьв год, кькква год, кькво год пр. зам. *в. какьв год.* – Кад је слава, кькьв год да улезне у кућу, не врта се. тија дьн је сваћи добро дошьл. Чарапе, кошуље,

пешћирчи́чи, кькво́ го́д вој се посвиђа́ло, она́ те́ј стварчице натура́ла у бо́шче, и у о́бе ру́ће но́си.

кькво́ зам. *в. какво.* – Кькво́ ти је, што́ си се то́лко уплаши́ла?

кько́ прил. *в. како.* – Све́ и́ма да се ураб о́ти кько́ тре́бе. ⌂ **кько́ где́** *како где.* – Дочека́ју ни кѣко где́, негде́ с једе́ње и пије́ње, негде́ с тоја́гу. ⌂ **кько́ кѣд** *како кад.* – Једе́мо кѣко кѣд, некѣд по́добро, некѣд по́лоше, кѣт кькво́ и́ма.

кько везн. *в. како.* – Ри́па кько свиска.

кьльбьльѣк мн. кьльбьльѣци *в. калабальк.* – Сва́ђи дѣн кьльбьльѣци при ва́с, смире́те се ма́лко, комшилѣк прочуди́сте.

кьльѣц мн. кьлци́ м *изданак биљке у самом зачетку њена развоја из семена или корена, клица.* – Компири́ у по́друм све́ избили кьлци́, ви́ше несу́ добри́ за једе́ње, са́мо су добри́ за саде́ње.

кѣљав, -а, -о *неокретан, неспособан, неумешан.* – Кѣљав и смо́тан, ни́шта му не и́де с ру́ће, јексе́р нуме́је да заковѐ.

кьмто предл. *ка, према* (упор. камто). – Не слѣзињај гла́ву, обрни́ се кѣмто ме́н и пра́во да ми казу́јеш. Вр̀ти, вр̀ти, вр̀ти ко́ло кѣмто ме́не, а ба́ћа че, а ба́ћа че кѣмто те́бе. (нар. п.).

кѣнsа ж *в. кансa.* – Кѣнsа ме потера́ла от како́ сам се роди́ла. Ка́т човѐка те́ра некваѐ кѣнsа, о́н си на́јде кво́ тра́жи.

кьнsа́р м *несрећник.* – Пра́ви је кьнsа́р, са́мо ћи́та, од њѐг до́м не́ма да и́ма.

кѣнт м 1. *бочна, ужа страна цигле.* – Спо́љни зи́дови се зи́дају с пу́ну ци́глу, а у́нутрашњи с ци́глу на кѣнт. 2. *бочна страна човековог тела.* – Те́сно, али ти́ се обрни́ на кѣнт, па че се промѣкнеш. 3. фиг. *лоше расположење.* – Ја́ сам ти без каве́ у́јутро ко метиља́в овѣн, све́ сам на кѣнт.

кѣсветан, -тна, -тно *здрав, нормалан, савестан, смеран, уљудан* (упор. ачивесан). Δ – Кра́ве истрча́ше, ал ме у ту́ј гу́жву једна́ ри́тну по де́снуву но́гу, и о[д] тѣг ми та́ј нога́ неје́ кѣсветна. Сва́ им деца́ ра́ботна и кѣсветна. Ти́ неси́ кѣсветан, бре́, ни за са́мог се́бе, не́маш акѣл ни ко́лко једна́ ћу́рка што́ га и́ма. Лека́ри га прегледа́ше и написа́ше како́ је дете́ сасви́м здра́во и кѣсветно. ■ **по́кьсветан,** -тна, -тно комп. *кьсветнији.* – И́ма на све́т ко́лко во́лиш по́големе зе́ње од на́шуву, а и́ма и по́кьсветни љу́ђи оди нас, али и́ма и по́алтави.

кѣсветно прил. *нормално, природно, у реду.* Δ – Куде́ се ти́ уме́шаш, ни́шта не испа́дне кѣсветно.

кьсме́т м *срећа, судбина.* Δ – Има́ла си кьсме́т, па нашла́ до́брог човѐка, и отишла́ у бога́т до́м.

кѣт-када́ прил. *доста пре, још откад.* – Ја́ се јо́ш изле́гујем по кре́вет, а Петка́на јо́ш кѣт-када́ изле́зла, и намира́ва сто́ку.

кьшѣк мн. кьшѣци м *в. кашьк.* – Кьшѣци смо збира́ле ка́т се зако́ље ја́гње ил пра́се, а некада́ и од голе́му свињу́, кочи́њѣте до́јду четврта́сте ко ко́цкица, и нао́деомо ји на превијо́тину на за́дње но́ђе.

кьшѣци мн. м *назив дечје игре.* – Ова́ј игра́ се и́гра и́сто ко ба́пће, саде́ сас кьшѣци. Ба́пће и кьшѣци су игра́ла саде́ девојчети́ја.

кѣшкав, -а, -о *в. кашкав.* – Мѣшкав је човѐк или пре́дмет умѣшкан с би́ло кво́, а кѣшкав је умѣшкан са́мо сас каљи́ште.

ква́-ква́-ква́ ономат. *оглашавање квоцањем* (о квочки). – Ква́чка ква́ца: ква́, ква́, ква́, а петѣл је́ј: кукури́гу.

ква́ка мн. ква́ће ж *оно за шта се ухвати и притисне руком кад се врата отварају и затварају.* – Купи́л бра́ву и ква́ће, али једну́ ква́ку у́спут истови́л, ка́д га до́м пита́ли где́ је друга́та, о́н одговори́л да ни́шта не́че до́век.

ква́ри несвр. *чини да што изгуби своју вредност, да постане кварно.* – У́јет и смо́тан, ква́ри све́ кво́ у́зне да попра́ви. Она́ је добра́, и из добру́ фами́лију, са́мо налете́ла на ло́шег мо́мка, о́н ју ква́ри.

ква́ри се несвр. 1. *губи вредност, постаје кваран.* – Како́ по́че да се дру́жи с ње́га, дете́ поче́ да ми се ква́ри. 2. *погоршава се време.* – Вре́ме поче́ да се ква́ри, а ми́ тамѣ́н окоси́мо лива́ду. ⇔ *исквари се, поквари се.*

ква́рља м *мајстор који поквари све чега се дотакне, антимајстор.* – Ма́јстор ква́рља, све́ попра́вља, са́мо да ти не доо́ди у ку́ћу.

квасѣ́ц м *квасац.* – Напре́т смо си саме́ прави́ле квасѣ́ц: ту́римо ме́ль, ли́пу, пасу́ль, папри́ку и јечѣ́м да се ва́ри, с ту́ј во́ду попа́римо мору́зно бра́шно да бу́де гу́сто ко за ле́б, кат се ола́ди пра́имо кравајчети́ја и ту́рамо на про́мају да се су́ше. ⌂ **подмла́ди квасѣ́ц** *подмеси већ припремљени колачић квасца у млакој води са мало брашна за мешење новог хлеба.* – Подмла́ден квасѣ́ц држи́м у гр̑не, да ми је гото́в за месе́ње. ⌂ **расте́ ко квасѣ́ц** *горди се, уображава се.* – Изле́знемо у ва́рош, она́ ме ва́не под ру́ку, ја́ расте́м ко пешта́нсћи квасѣ́ц.

ква́си несвр. *чини да што ускисне, да постане кисело.* – Од ју́тре чу по́чнем да ква́сим мле́ко за ву́рду. ■ **квасе́ње** *гл. им.* – Све́ с гр̑нци смо се служи́ли, које́ за млеко́ квасе́ње, које́ за готве́ње, неје́ има́ло ло́нци ко са́. ⇔ *поткваси, раскваси.*

ква́ц! узв. *којим се ваби квочка.* – Ква́ц-ква́ц-ква́ц, а́јде, дове́ди си пилети́јата, да ви нара́ним.

ква́ца несвр. *оглашава се квоцањем* (о квочки). – О́н ква́ца, а деца́ по ње́га пију́чу ко пилети́ја по ква́чку. ⇔ *раскваца се.*

квачѐ́тина ж *пеј. од квачка.* – Бо́же, бе́сна квачѐ́тина, те́ше ми о́чи иско́па са́мо што́ сам про́шла прекај њу́. ➞ *квачљак.*

квачи́ несвр. *лежањем на гнезду кокошка испољава нагон материнства, и даје до знања да треба да јој се подметну јаја да излеже пилиће.* – Ова́ј коко́шка поче́ла да квачи́, бр̑зо че се раскваца. Ка́т се коко́шка расквачи́, ку́пе се у ја́з да преста́не да квачи́, да по́чне ја́јца да но́си. ⇔ *расквачи се.*

ква́чка ж *квочка.* – Немо́ј да прио́диш при ква́чкуту, че те укљу́ца. Во́ли га ко ква́чка црну́ врцу́.

ква́чица ж *дем.* и *хип. од квачка.* – Ова́ј ква́чица изведе́ по два́јес пилети́ћа, и сва́ ји очу́ва.

квачља́к м *пеј. од квачка* (упор. квачетина). – Ови́ја квачља́к се па расквца́л, а не́мам ја́јца да га наса́дим.

квашчѣ́к м *дем. од кавсьц.* – Ту́рнем му ма́лко квашчѣ́к, ко́лко да узбучи́, и о[д] то́ј те́сто пра́вим ћи́селу ба́ницу.

кве́кне свр. ономат. 1. *изусти „квек“ као кад птица гине.* – Ако те мла́тнем с тоја́гуву мецу ро́гови, не́ма ни да кве́кнеш. 2. *онемоћа, падне у постељу.* – Би́л ме је, меси́л ме је ко те́сто, вади́л ми је ду́шу на паму́к, са́ квекну́л, са́ ја́ тре́бе тека́ да рабо́тим с ње́га, ал ја́ то́ј не мо́гу.

кво́ им. зам. *шта* (упор. што). – Кво́ о́ч, ређи́ју ли? Кво́ је науми́ла, и́ма да иска́ра на чисти́ну, па кво́ бу́де. Кат по́гледају, и́ма кво́ да ви́де, са́мо от пи́ле млеко́ што́ не́ма. Та́м, бре́ бра́те, и́ма и за кво́, а и́ма и кво́ да ку́пиш, неје́ ко овде́ при на́с. ⌂ **не́ма кво́** *све је како треба, нема шта да фали.* – На наве́сту жльти́це: шесна́јес големе́, о́сом ма́лецће, на гру́ди вој зака́чене неко́лко стоба́ће, ва́л до́зем, неве́ста – не́ма кво́! ⌂ **на кво́ са́м** *на чему сам.* – Вре́ме прио́ди, а о́н си ћути́, не да́ва ми ни́какву оправи́ју да зна́м на кво́ сам, да се спре́мам, ел да се не спре́мам. ⌂ **кво́ и́ма – и́ма, кво́ не́ма – не́ма** *шта има – има, чега нема – нема.* – У сва́ку ку́ћу кво́ и́ма, има, кво́ не́ма – не́ма, али ле́б мо́ра у́век да и́ма. ⌂ **кво́ је, ту́[ј] је** *шта је, ту је.* – Кво́ је, ту́[ј] је, било́ што́ било́,

ви́ше га не мо́ж проме́нимо. ⌂ **кво́ је, да́ је** *шта је, да је.* – Кво́ је, да́ је, то́ј ти је, дру́го не мо́ж да бу́де, па да га је́беш. ⌂ **кво́ че, што́ че** *шта ће, како ће.* – Ба́ба, кво́ че, што́ че, па ту́ри сљ̏бу, и у́качи се на кро́в, на́ѕрну кроз оца́к, а пра́во под њу́ седи́ де́да. ⌂ **кво́-ч / чеш** *шта ћеш.* – Деца́, кво́-ч, ни ста́ри ни́шта несу́ по́бољи. Кво́ чеш, па́ че си ми́ ђи́немо, ко да смо се накоти́ли јебе́м ли га ко́лко. ⌂ **кво́ на у́м, то́ј на дру́м** *шта на уму, то на друму.* – Она́ бе́ше остроу́мна жени́ца, брза́ и сас па́мет и сас језѝк, не́ма при њу́ че́три-пе́т, нело: кво́ на у́м, то́ј на дру́м. ⌂ **кво́ рабо́ти да рабо́ти** *шта ради да ради.* – Це́ло ју́тро, кво́ рабо́тим да рабо́тим, ма́лко-ма́лко па се се́тим за сѣ̏нат који́ начѣ̏с сањува́. ⌂ **би́ло кво́** *било шта, ма шта, шта год.* – У вододр̏жљиво ме́сто би́ло кво да поса́диш, оно́ се ду́ва и не ни́ца.

ке́лер м *конобар, келнер.* – Ве́ља Гр̏не је пр̏во би́л ке́лер у држа́вну кава́ну, а по́сле је има́л њиго́ву кава́ну, и то́ј на́јбољу у Пала́нку.

ке́мија ж *хемија.* – Увезу́ зага́дено млеко́ с некву́ ке́мију и[з] стра́нсће зе́вње, па прода́вају на чове́ци по гра́дови, а ја́ моје́ млеко́ раси́пујем, мо́јто не ваља́је.

керебе́чи се *смеје се грохотом.* – Ка́т по́чне да се ва́ли како́ је за једну́ не́дељу научи́л да пра́ви купа́тила, дру́ђи ма́јстори се са́мо керебе́че, пова́тају се за меши́не от сме́ј.

ке́са мн. ке́се ЛЗ ж *врећица од коже, папира, платна, пластике и сл.* – Кад излѐзнем из апоте́ку ко у за́другу да сам била́, ке́се пу́не с ле́кови, све́ па́ре си на ле́кови издава́. ➞ *ћеса.*

кесе́р ЛЗ м *врста дрводељског и столарског ручног алата за тесање, тесла.* – Пошѣ̏л да пра́ви кро́в, а заборави́л кесе́р, бо́ље гла́ву да си је заборави́л. ➞ *ћесер.*

ке́фало с шатр. *мозак, памет.* – Па несу́ ји мери́ли, како́ ти не ра́ди ке́фало, него она́к о́доко, које́ је два́јес ћи́ла, они́ пи́шу три́јес, ма́лко им ду́пла цена́, па и на тежи́ну да прева́те.

ке́ц м *последњи играч у колу.* – Мо́ј баште́ је воле́л да игра́ са́мо на ке́ц.

ке́ца вулг. ЛЗ несвр. *обавља полни акт.* – Ке́ца се где́ сти́гне, и с куга сти́гне. ⌂ **ке́ца у здра́в мо́зак** *прави глупим, убија у појам* (кога). – Ке́ца ме у здра́в мо́зак, ко да сам шу́нтав. ➞ *ћеца.*

ке́чав, -а, -о *слаб, повређен, са каквим телесним деформитетом.* – Ке́чав сам у грби́ну, не мо́гу го́ца да ди́зам.

кечке́т мн. кечке́ти м *капа са штитником, качкет.* – Једно́ вре́ме бе́оше у мо́ду кечке́ти, по́сле уле́зоше бере́ће.

ки́ја ЛЗ несвр. *киха, кише.* – По́виш прди́, него што ки́ја. ➞ *ћија.*

кија́вица ЛЗ ж *назеб или упала слузокоже у носу која изазива кијање.* – Не приоде́те бли́зо до ме́не, вати́ла ме кија́вица, да се не зара́зите. ➞ *ћијавица.*

кијѣ̏ц ЛЗ м *тег на кантару.* – Да́до им канта́р да се послу́же, они́ му изгуби́ли кијѣ̏ц. ➞ *ћијѣ̏ц.*

кикире́з м зоол. *ситна раса живине, петлић.* – Пе́ра бе́ше оволачѣ̏к чове́к, ко кикире́з, а жена́ му да́впут по́висока од ње́га. ➞ *цицоран.*

кила́ш[1] ЛЗ м *кантарић малих димензија који мери килограме помоћу опруге.* – Ја́ на пи́јац не и́дем без кила́ш, во́лим да прове́рим ко́лко сам кво́ купи́л. ➞ *ћилаш*

кила́ш[2] ЛЗ *стаклена боца од једнок литра.* – Да́ј та́ј кила́ш, да пи́немо ракији́цу, ду́шу да повр̏немо. ➞ *ћилаш.*

кипнотизе́р м шатр. *преварант, опсенар, хипнотизер.* – Ти́ћем се ри́пи от столи́цуту, и́стрча из ве́јникат и пресре́те неква́ девојчети́ћа, она́, ви́дим помр̏цују, ал налете́ла на кипнотизе́ра.

кире́ч ЛЗ м *креч.* – Прави́ли смо и продава́ли кире́ч, и нега́сен и га́сен.

кирицѝја ЛЗ м *онај који се бави превозом робе, обично коњима.* Δ – Кирицѝје су преносѝли на ко̀њи компѝри од Цр̏ну Тра̀ву за Лужнѝцу. ➞ *ћирицијa.*

кѝрушћи, -шка, -шко *који се односи на хирургију, хируршки.* – Она̀ лежѝ на кѝруршко оделѐње.

кѝтвалц м тех. *столарско ренде за фину обраду дрвета.* – Дѣ̀сће се рендѝсују с рендетѝја, ѝма ји и по̀крупна и по̀ситна, а кѝтвалц је на̀јситно рендѐ, с њѐг се рендѝсује на кра̀ј, да бу̀де по̀тпуно мазно̀ оно̀ј кво̀ се пра̀ви.

кѝти ЛЗ несвр. *украшава кићењем.* – Напра̀вимо заго̀н кудѐ трѐбе да проо̀де о̀вце, па га кѝтимо с вѐнци. ➞ *ћити.* ⇔ *укити.*

кѝти се ЛЗ несвр. *украшава се кићењем.* – Китѝле смо се с кѝтке на дѐсну стра̀ну, ел на лѐву стра̀ну, да се зна̀је која̀ је жѐњена, а која̀ је јо̀ш дево̀јка. ➞ *ћити се.* ⇔ *укити се*

кѝтка ЛЗ ж *цвет, цвећка.* – Коса̀ сплѐтена у рѐдови, и закѝтимо се, кѝтка ѐдна ту̀ј, една̀ ова̀к како поса̀ди, и дево̀јка та татлѝ кат се ва̀не у о̀ро. ➞ *ћитка.*

кѝтан, -тна, -тно *брз, хитан, ургентан.* – Рѝпнумо се свѝ, па др̀ж-др̀ж-др̀ж, некако̀ га стиша̀мо да га не утѐпа намѐсто, дојдѐ милѝција, дојдѐ кѝтна по̀моћ, напра̀ји се цѝркус.

кѝтно прил. *без одлагања, брзо, неодложно, хитно.* – Сѐстро, пома̀гај, ова̀ј женѝца ѝч нејѐ добро̀, кѝтно је, мо̀ж ли њу̀ пр̀во до̀ктурат да преглѐда

кицошлѝја нов. м *женскарош, кицош.* – Лѐпа ку̀ћа, лѐпа и авлѝја, али момѣ̀к нејѐ кицошлѝја.

кѝфла нов. ж *врста финог пецива савијеног као млади месец.* – Кѝфле се купу̀ју у пека̀ру. Искривѝл се ко кѝфла.

кишѝр мн. кишир̀ ЛЗ м *зељаста биљка са задебљалим кореном која се употребљава као стошна храна, сточна репа* Brassica rapa. – Кишѝри сва̀римо, па напра̀вимо помѝје с њѝ, и да̀вамо на свѝње. ➞ *ћишир.*

кѝшка мн. кѝшке ЛЗ ж *пољопривредно оруђе са зупцима за сакупљење сена, грабље* (упор. гребуља). – С кѝшку згрѝбамо сѐно по лива̀ду.

кла̀данац м *мањи извор где вода избија из дубине земље, кладенац.* – И кла̀данци несу̀ вѝше бѝстри ко напрѐд. ⇨ *кладенац, кладеньц.*

кла̀данчьк м *дем. од кладанац.* – Тѝја кла̀данчьк нѝкад не пресу̀шује. ⇨ *кладенчьк.*

кладѐ несвр. *ложи ватру.* – Ја̀ чу кладѐм о̀гањ, а тѝ мѐшај, та по̀брзо да бу̀де. Ја̀ садѐ кладѐм о̀гањ, а по̀младити нала̀гају и разла̀гају каза̀н. ⇔ *докладе, закладе, накладе, поткладе, раскладе.*

кла̀денац м *в. кладанац.* – Ка̀д ме поглѐда с њо̀јнене о̀чи ко кла̀денци, мѐн ми то̀плачко окол срце, нѐма кво̀ да се лѣ̀жемо.

кла̀деньц м *в. кладенац.* – Има̀ли смо пла̀ндиште го̀р у Клено̀в кла̀деньц, ту̀ј ни о̀вце пла̀ндују.

кла̀денчьк м *в. кладанчьк.* – Ка̀д је сѐлска сла̀ва о̀ро ѝгра поди цр̀кву, ту̀ј кудѐто ѝма кла̀денчьк.

кла̀денченце с *хит. од кладенчьк.* – Нѐмамо, сѝнке, нѝшта за вечѐру, али да ѝдем да нато̀чим водѝцу на кла̀денченце, па да напра̀јимо кашама̀к.

кла̀ди се свр. *уговори откладу у што.* – А̀јде да се кла̀димо да ја̀ мо̀гу по̀виш да попѝјем о[д] тѐбе, којѝ побѐди, ја̀ша оно̀га којѝ је изгубѝл. ⇔ *отклади се.*

кла̀ј-кла̀ј узв. *опуштено, полако, без журбе.* – Вѝ пожурѐте, ја̀ чу кла̀ј-кла̀ј, па ка̀т стѝгнем.

клајѝ несвр. 1. *споро догорева.* – Направѝл се жа̀р, па са̀мо клајѝ. Ва̀ца на̀тура су̀ва др̀ва и на вр̀ једну̀ ћуту̀шку, су̀кну о̀гањ од дрва̀та, ал ћуту̀шката ѝма да клајѝ

го̏ца вре̏ме. 2. фиг. *тиња непрекидна бол.* – Ка̏т се проборави̏, не̏ма га мо̏ј Јеле̏нко, а бо̏л ћи̏не, ко жи̏во ме̏со да ћи̏не, па клаји̏, клаји̏, не мању̏је. ⇔ *преклаји, расклаји се.*

кла́мфа ж тех. *железна кука којом се састављају греде да стоје приљубљене једна уз другу.* – Приби̏ греде̏те једну̏ уз дру̏гу, и удари̏ кла́мфу да се не раздва̏јају.

кланѐт мн. кланети̏ја ЛЗ с муз. *кларинет.* – На Свету-Тро̏јцу изно̏си се кола̏ч на Кр̏с, поста̏ви се ручѣ̏к, па из Ве̏лико Бо̏њинце до̏јде му̏зика, кла̏нет ли је, дуду̏че ли је, па сви̏ри, сви̏ри, љу̏ди се наједу̏, напи̏ју, па и̏гру, пе̏ву, и тека̏. ⇨ *кланета.*

кланѐта с мн. ж *в. кланет.* – У Стрижѐвац су биле̏ две̏ ци̏гансће ку̏ће, били̏ су два̏ бра̏та Стоја̏н и На̏јден, Стоја̏н је свири̏л у кланѐта, а На̏јден у ба̏с, а њи̏н башта̏ Ко̏ста је свири̏л у га̏јде. Бра̏т на мо̏јевога ста̏рца је свири̏л у кланѐта.

кланета́ш м муз. *свирач на кларинету.* – Ју̏тредњ дојдо̏ше свирци̏је: гајдарци̏ја, тупанци̏ја, ћемана̏ш и кланета̏ш, они̏ сви̏ре, а ме̏н ср̏це и̏гра. ➞ *кланетиста.*

кла́ња се несвр. *сагиба главу или горњи део тела као знак поштовања, покорности или поздрава.* – Неве̏ста стоји̏ у ко̏ла и кла̏ња се на све̏кра и на свекрву̏, а момче̏ и де̏вере и̏ду на ко̏њи ната̏м-нова̏м. ⇔ *преклања се.*

кланети́ста м *свирач на кларинету* (упор. кланеташ). – Добри̏нка бе̏ше играо̏рка, на кланѐта не да̏ваше да ста̏ну, Ку̏ша кланети̏ста се ја̏дан стопу̏т презно̏јеше до̏к се она̏ наи̏граше.

кла́пес, -та, -то *клемпав.* – У̏бава дево̏ћа, али и̏ма кла̏песте у̏ши ко овца̏. ⇨ *клепас.* ➞ *клапушес.*

клапота́р м *ковано звоно на браву предводнику, клепетуша.* – Петка̏на и̏ма да кри̏ви ши̏ју конто̏ Вр̏бје, да чу̏је клапота̏р на Ливру̏шу, чѣ̏к у Пи̏рот сам ишѣ̏л да наба̏вим клапота̏р какѣ̏в је за њу̏ замислеја̏ла. ⇨ *клопотар.*

кла́пушес, -та, -то *клемпав* (упор. клапес). – Кла̏пушесту овцу̏ зовемо Кла̏пуша.

кла́с[1] мн. кла̏сови м *цваст стабљике у којем се развијају зрна.* – Та̏ј тра̏вка и̏ма црве̏н кла̏с. Ка̏д је жи̏то зре̏ло, оно̏ обе̏си кла̏сови надо̏ле.

кла́с[2] збир. кла̏сје *клип кукуруза са зрнима.* – Свари̏ла сам за сви̏ по једѣ̏н кла̏с, а за те̏бе два̏ кла̏са. На седе̏ћњу смо је̏ле ва̏рено кла̏сје. ▮ **ва́рен** ~ *кувани клип кукуруза, пуреньак.* – Ја̏ во̏лим ва̏рен кла̏с ка̏д је посо̏лен. ▮ **пе́чен** ~ *печени клип кукуруза.* – Во̏лим и ва̏рен, али по̏више во̏лим пе̏чен кла̏с. ⌂ **кр̏ши кла́сје** *одлама клипове кукуруза са стабљике.* – Мору̏зу дока̏рамо у дво̏р, па кр̏шимо кла̏сје и вр̏љамо на ку̏п, по̏сле о̏камо лупачи̏ да лу̏пимо.

класѣ̏к мн. кла̏совчичи *дем. од клас, класић.* – Напре̏т се класѣ̏к мору̏за чува̏л за ле̏б, неје̏ било̏ ко са̏ да се вр̏ља ле̏б.

кла́ска несвр. *цупка дете на коленима, клацка.* – Тури̏м дете̏ у ску̏т, па га кла̏скам и пое̏м: Кла̏са, кла̏са, кобила̏са, да оти̏де у Мора̏ву, да доне̏се оре̏шчичи, за те̏бе пу̏на вре̏ча, а за де̏ду једѣ̏н, и о̏н шупѣ̏љ.

кла́ска се несвр. *љуља се, клацка се.* – Класка̏ли смо се, ту̏римо дьску̏ на тру̏п, па једѣ̏н се̏дне оту̏д, а дру̏ђи одову̏д.

кла́ти несвр. *чини да се нешто креће амо-тамо, љуља, њише.* – Ка̏д ме ува̏ти, па ка̏т по̏чне да ме кла̏ти ко ме̏чка дре̏н, глеци̏ из гла̏ву че ми испа̏дну. ⇔ *заклати, расклати.*

кла́ти се несвр. *љуља се у ходу, њише се док хода.* – Не̏ма ју, не̏ма, и ете̏ ју и̏де, ру̏ће тури̏ла на грби̏ну и кла̏ти се оту̏д. Кад о̏ди кла̏ти се ко рашра̏вен. ⇔ *отклати се, расклати се.*

клачи́шта ГЛ, ДЛ ж *влакна конопље из којих се предењем добијартени конац, а од њега ткањем претено платно.* – Преде̏ клачи̏шта. Зе̏т ти дошѣ̏л, изне̏си ону̏ј ређи̏ју што̏ ју чу̏ваш у клачи̏шта у ко̏вчег. Упле̏л се ко пи̏ле у клачи̏шта. ➞ *клчина, клчишта.*

кла́шње ГЛ с *бело или обојено смеђе домаће вунено сукно од којег се шије горња одећа.* – От кла́шње су му́жи ши́ли бревене́ци, капути́, про́слуци и дре́је, а же́не су́кње. У́пролет ка́т се исте́за ту́пано кла́шње, вр̑жемо љуља́шку, па се мла́де дево́ј̑ће љу́љају на ње́га.

клашње́н, -а, -о *који је од клашња.* – Де́да и́маше по́више лу́ле, једну́ пу́ши, две́ му пу́не у це́пови у клашње́н про́слук, чи́м једну́ истуту́њи, дру́гу па́ли, а о́вуј пу́ни. Спреми́ ми клашње́не панталóне и ћена́рну кошу́љу, оста́ло зна́ш и сама́.

клеве́ти несвр. *клевеће.* – Немо́ј ме клеве́тиш, несѣ̑м ту́ј би́ла, и несѣ̑м то́ј работи́ла.

кле́кав, -а, -о *који је бангав, одузет у ноге, хром.* – Остаре́мо, стану́мо и кле́кави и кљо́кави, несмо́ ви́ше за ни́где.

кле́н м бот. *дрво из породице јавора* Acer campestre. – От кле́н смо прави́ли ложи́це и пани́це. Ту́римо дрвце́ от кле́н у млеко́ и потква́симо га. ➞ *клн.*

кле́nsa ж *шала, срдња.* – Поче́мо ју затра́чкујемо да ни при̊ча, она́ кво́ че, виде́ла да смо од они́ја што́ све́ о́че да зна́ју, па те́рају кле́nsу са ста́рога чове́ка. Нуме́је да се нађу́ти, све́ обр̑та на кле́nsу, и́ма да жи́ви сто́ го́дине.

кле́nsa несвр. *храмље, шепа.* – Ил је ћо́пав, ил је пија́н, кле́nsa ко ша́тка по ћи́шу, ната́м-нова́м. ⇔ *откленѕа.* ➞ *клеца.*

кле́нѕав, -а, -о *који има болесну или дефектну ногу, хром.* – Куде́ си пошла́ с ту́ј кле́нѕаву но́гу по ову́ј лапа́вицу, те си до́м не седи́ш.

кле́нѕало, *хрома особа, хромац.* – От како́ утепа́ но́гу поче́ше ме о́кају по село́ Јеле́нко Кле́нѕало, а ме́н ми га и то́ј уз дуду́к, мо́ж ме о́кају и гр̑не, са́мо да ме не стро́ше. ➞ *кривша.*

кле́па (трп. пр. кле́пан, -а, -о) несвр. 1. *откивањем тањи рез на раонику, секири, коси или мотици.* – Напу́не ра́дњу, не мо́ж се обр̑неш од њи́, седу́, пи́ју, пцу́ју си же́не, и це́л дѣ̑н кле́пају једно́ сећи́рче. 2 *откива воденички камен ударајући по њему чекићем да ситније меље.* – Водени́чни ка́мен мо́ра да се кле́па с вре́ме на вре́ме да по́ситно ме́ље. 3. фиг. *саветује, непрекидно понавља једно те исто.* – За́луд вој кле́пам дѣ̑н и но́ч да се ма́не од ње́г, она́ си зна́је кво́ си зна́је. Немо́ј да пра́виш оглу́сци, него слу́шај кво́ ти кле́пам. Не мо́ж од ње́г чове́к да бу́де, на студено́ је кле́пан. ■ **клепа́ње** *гл. им.* – То́лко моје̑ дума́ње и клепа́ње ни́шта не по́може, њу́ па њу́, и узе́ ју, са́ не́к цр̑ви ја́јца. ⇔ *исклепа, наклепа, склепа.*

клепа́ло с *дрвена или метална даска у коју се удара ради позивања на некакав посао.* – Напре́д је клепа́ло позива́ло ђа́ци да и́ду у шко́лу.

кле́пас, -та, -то *в. клапес.* – Ба́бин шипарѣ̑ц, и́ма дљѣ̑гу прљи́чку и кле́пасте у́ши, ње́г ци чу́вамо за домазлѣ̑к. На́ше о́вце све́ кле́пасте и дљѣ̑горепесте.

кле́пне свр. фиг. *удари, лупи.* – Кле́пни га с песни́цу у чело́, да му до́јде па́мет из ду́пе у гла́ву, да зна́је с ку́га сме́је, а ску́га не сме́је да се шо́љћа.

кле́ца несвр. *храмље* (упор. кленsа). – Поче́ да га боли́ нога́, па кле́ца, и јо́ш не мо́же да се опра́ви.

кле́цка несвр. 1. *скакуће на једној нози.* – Девојчети́ја нацр̑тају не́бо, па це́л дѣ̑н кле́цкају на једну́ но́гу по ње́г, и́грају не́бо. 2. *савија се од слабости или страха, обично у коленима, клеца.* – Бе́ше алеси́на од чове́ка, на једѣ̑н ва́шар по́диже ме́чку, па ка́д ју тре́сну о́дзем, она́ са́мо ро́вну, а са́ му се тресу́ руће, кле́цкају му коле́на, изби́л држа́ље на́чисто. ⇔ *доклецка, отклецка. уклецка се.*

кле́цне свр. *савије се у коленима од слабости, поклекне.* – Кле́цнуше ми но́ће, у мо́зак ме за́потаји, поче́ ме гу́ши, ко да ме неко́ј за гу́шу сте́гал.

клечечѣ́и прил. *клечећи.* – Сви́ се сла́гну па збу́рају сли́ве, а о́н кле́кне па клечечѣ́и збу́ра. ➞ *коленачѣи.*

кле́чка ж 1. *палидрвце.* – Све́ кле́чће потроши́ док закла́до о́гањ. 2. фиг. *човек на високом положају.* – О́чи че си пова́де, са́мо да им му́ж бу́де неква́ кле́чка у о́пштину. Голема́ је кле́чка, пр́ви до дире́ктора, ал мо́ж да извунда́ри.

кливу́н м *комад тврде човечје столице, говно.* – Ка́д жена́ мушка́рца кльне́, о́н тре́бе са́мо да рече́: Ку́н, ку́н, кливу́н! – и кле́тва не́ма да га сти́гне.

кли́ја (рад. пр. кли́л, -а, -о) несвр. *пушта клицу, ниче.* – Пасу́љат поче́л да кли́ја, исклили́л, а мору́за јо́ш неје́. Жи́то посе́јано, ал јо́ш неје́ кли́ло. ⇔ *исклија, проклија.*

кли́кер м 1. *стаклена куглица којом се деца играју.* – Ми́ смо игра́ли кашљци, а данљшња деца́ и́грају кли́кери. 2. фиг. *мозак, памет.* – Ку́ј си не́ма кли́кер, мо́же си га наба́ви!

клиљ́ц мн. клилци́ м *исклијали изданак из кромпира.* – Компи́ри у по́друм све́ пушти́ли клилци́, па иде́ та ји чисти́ од њи́.

кли́ма несвр. *чини покрете главом, ногама, рукама или горњим делом тела горе-доле, напред-назад, лево-десно, њише се.* – Дево́јчето кли́ма сас гла́ву, пригну́ло те́тку окол ши́ју, сти́снуло ју ко да че ју зада́ви. Кли́ма сас гла́ву ко ко́њ за зо́б. ⇔ *заклима, приклима, расклима.*

кли́ма се несвр. *њише се, љуља се.* – Мло́го је ру́жно кат се чове́к кли́ма док о́ди, а погото́во дево́јћа. Ене́ га де́да и́де и кли́ма се, мо́ра да неје́ са́м, мо́ра да је неку́ по́виш попи́л у за́другу. ⇔ *расклима се.*

кли́мав, -а, -о *који се клима* (због трошности, старости, пијанства и сл.). – У гла́ву и́мам саде́ три́ зу́ба, али и они́ сви́ кли́мави. Немо́ј да се кате́риш, кли́маве тара́бете, че те изда́ду да па́днеш.

кли́мка несвр. *клима у дем. значењу.* – Мо́ша кли́мка сас гла́ву, и са́мо ни то́чи вино́. ⇔ *проклимка.*

кли́мка се несвр. *клима се у дем. значењу.* – Кли́мка се ка́д о́ди ко да је, не да́ј Бо́же, ћо́пава.

кли́мне свр. 1. *учини покрет климања.* – Стоји́ пра́во, али ка́д по́јде и ка́д кли́мне сас ду́пе, њо́јнини бра́т цр́цаше от сра́м. 2. *махне руком.* – Она́ ми са́мо кли́мну с ру́ку да по́јдем по њу́.

кли́н м *комад дрвета или железа заоштрен са једног краја.* □ – Насре́д и́жу гори́ о́гањ, на кли́нови висе́ солени́ца и ложи́чњак, а о́коло наре́дене ка́рлице, ве́дра, бу́чка, чу́тура и тљ́чник. ▌ **~чорба́** *ретка посна чорба, најчешће јело сиромаха.* – И данљс че ва́римо, ко и јуче́р, кли́н-чорбу́. ⌂ **си́гуран ко врбо́в кли́н** *непоуздан, некарактеран.* – Немо́ј мло́го да се сигура́ш у ње́га, о́н ти је си́гуран ко врбо́в кли́н.

кли́нав, -а, -о *који има болове у стомаку.* – Дете́то им мло́го кли́наво, са́мо се преви́ја и тру́че по кре́вет.

клинљ́ц мн. клинци́ м *посебан ексер за поткивање говеда, има их разних величина означених бројевима.* – Купи́ ми полови́н ћи́ло клинци́ пети́цу, и ћи́ло тро́јку. Кли́нци га распра́ли. (клет.).

клино́ше свр. *добије јаке болове у стомаку* (мушко дете). – Клиноса́ло ти дете́то, ви́диш да се са́мо гр́чи и преви́ја.

кли́ње с мн. *болест праћена јаким грчевима и боловима у стомаку мушког детета.* – Та́ј ба́бичка је бајала от кли́ње. Боли́ га меши́нка, доби́ло кли́ње, са́ че му ба́ба сва́ри чајчљк, и оно́ че про́јде.

кли́па ж *овца са великим ушима.* – Овца́ з големи́ у́ши је кли́па, а зове́мо ју Кли́поша или Кли́пуша.

кли́пча м пеј. *особа са превеликом обућом која клипће.* – Ти́ја кли́пча, но́си опљнци три́ бро́ја по́големи, па ји вла́чи кад о́ди, и ди́sa праши́ну.

кли́пче несвр. *клепеће превеликом обућом у ходу.* – Госпа́ва по њи кли́пче у широћи́ незапе́кљани опљнци, и сва́ се насмеја́ла. До јуче́р ишла́ у раши́јен сукњо́р, и сас опљнци два́ бро́ја по́големи, па кли́пчу, а сљг се зајезди́ла у че́зе.

кли́са ж 1. *краћи четвртасти комад дрвета на оба краја укосо пресечен да одскочи када се удари клисарником.* – Овчари́ и козари́ су се на́јвише игра́ли сас кли́су. 2. *дечја игра у којој је главни реквизит клиса.* – Кли́са се и́гра ова́к: ја́ вр̥љим кли́су с тоја́гу из ру́пу, а она́м једни́ ју ва́тају, ако ју ува́те, ја́ сам изгуби́л, ако ју не ува́те, с њу́ га́цају мо́јуту тоја́гу, кој̀у сам тури́л на ру́путу.

клиса́рник м *штап дужине око једног метра којом се удара клиса.* – Кли́са је једна́, а клиса́рник си сва́ћи напра́ји за се́бе.

кли́сне несвр. *нагло потрчи, побегне, изгуби се.* – О́ч ли ме, дро́љо? – О́чу те, го́љо! – ре́че она́, и кли́сну по ње́га. Она́ о́ткара њо́јне ства́ри и шија́ћу маши́ну при Ста́нка, и једну́ но́ч бе́оше кли́снули за Бе́оград.

кли́ца ж биол. 1. *заметак у матерњем организму или јајету у првом ступњу свога развитка, почетни заметак биљака који се налази у семену.* – Ка́сно га посеја́ла, па измр̥зла кли́ца, и не теја́ло да ни́кне. 2. фиг. *генетска одлика, породично својство.* – Кли́ца им таква́, да су нату́рице на бије́ње, а да од ра́боту бе́гају ко ђа́вол о[д] тавња́н.

кли́чка ж *дем. од клица 2.* – Ал о́н по́сле си по́тера по њиго́во, најде́ си га кли́чката, кра́де једно́-дру́го, иде́ по за́твори, тепа́ га мили́ција, ни́шта му не помо́же.

кл̥́к мн. кл̥́кови м анат. *избочени део човечјег тела између бокова и бедрене кости* (упор. кук). – Поче́ ме ко́чи једна́ но́га ту́ј у кл̥́к, па на је́двите ја́де о́дим. Рашири́ла се у кл̥́кови, бр̥зо че ро́ди. ⇨ *кльк.*

кл̥́н мн. кл̥́нови, збир. кл̥́ње м бот. *дрво из породице јавора* Acer campestre (упор. клен). – У на́шу ру́дину расте́ на́јвише грани́ца, га́бар и кл̥́н. У до́љњи кра́ј је по́више габра́к и кл̥́ње, а у го́рњи грани́ца и це́р. ⇨ *кльн.*

кл̥не́ (рад. пр. кле́л, -а, -о) несвр. *куне.* – Кл̥не́ свекр̥ва ка́д ни зао́ка за же́тву: Бо́лка ви цр̥на изе́ла, ди́sаjте се, не ди́гле се од го́лему́ бо́лес, бо́лес ви поје́ла! – па уда́ра на вра́та ко́лко мо́жечћи. Моја́ стри́на ме је га́дно кле́ла, али се све́ њо́вој врну́ло. ■ **кл̥не́ње** *гл. им.* – О[д] твоје́ кл̥не́ње, и о[д] твоје́ кле́тве ми је дошло́ у́свет да бе́гам. ⇨ *кльне.* ⇔ *заклне, проклне.*

кл̥не́ се несвр. *заклињe се.* – У деца́ немо́ј да се клне́ш, у све́ се кл̥ни́, али у деца́ ни́како. ⇔ *заклне се.*

кл̥но́вина ж *дрвна маса клена* (в. кл̥н). – З боро́вину неје́ добро́ да се су́ши ме́со, за суше́ње ме́со је на́јбоља кл̥но́вина. Де́да-Радо́мир напра́веше ложи́це од кл̥но́вину за сва́кога, и сва́ћи си забеле́жи, и зна́је која́ је њиго́ва. ⇨ *кльновина.*

кл̥́та несвр. *крије.* – Кл̥́та све́ што́ је њо́јно ко змија́ но́ђе, не во́ли дру́ђи да зна́ју кво́ све́ и́ма. ⇔ *заклта, приклта, склта.*

кл̥́та се несвр. *крије се.* – Не кл̥́тај се, од ме́н се не́ч скл̥́таш, по́дзем да си, и́ма те на́јдем. ⇔ *заклта се, приклта се, уклта се.*

кл̥́ца несвр. 1. *ударањем дроби у прах, мрви, туца.* – Кл̥́цам пчени́цу за сла́ву. Кл̥́цам пипе́р у чу́туру, да и́мам с кво́ да запр̥жим ма́нцу. Отре́би се пшени́ца, попа́ри са́с ћипе́лу во́ду, и кл̥́ца се у чу́туру. 2. *удара по темену.* – Ако нешто́ погре́шим, не́ма да ме уда́ра по ду́пе, нело ме кл̥́ца по гла́ву, и то́ј с песни́цу. ■ **кл̥ца́ње** *гл. им.* – И́ма си месна́т пипе́р који́ је до́бар за кл̥ца́ње. ➞ *клче, тлца.* ⇔ *заклца, исклца, отклца, преклца, склца, уклца.*

кл̥́цан, -а, -о *туцањем уситњен, туцан.* – Ми́ на село́ смо си има́ле на́ш дома́ћи кл̥́цани пи́пер за за́пршку. ⇨ *кльцан.* ➞ *тлчен, тльцан.*

кл̥́цне свр. *куцне, удари чекићем.* – То́лко ме боли́ нога́ва, да ми до́јде да у́знем чу́к да ју кл̥́цнем, па како́ буде. ⇨ *кльцне.* ➞ *тлцне.*

клчѐ несвр. *ударањем дроби у прах, мрви, туца* (упор. клца). – Сас кљчник клчѐмо пипѐр. Пипѐр и пчени́ца се клчу̀ с кл̥чник. ⇨ *кльче.* ➞ *тлче.*

клчи́на ГЛ, ДЛ ж *влакна конопље из којих се предењем добија претени конац, а од њега ткањем претено платно* (упор. клачишта). – Прѐле смо клчи́на. Оста̀ла ми јо̀ш три́ повѐсма клчи́на да испредѐм, и го̀тово. ⌂ **вла̀чи клчи́на** *гребена кучина на гребенцима.* – Клчи́на се вла̀че на грѐбенци да се напра̀ве повѐсма.

клчи́шан, -шна, -шно *који се односи на клчишта.* – Клчи́шна повѐсма се чѐшљају сас чѐтку да омекнѐју.

клчи́шта ж *влакна конопље из којих се предењем добија претени конац, а од њега ткањем претено платно* (упор. клачишта). – Клчи́шта се испреду̀, па се изатка̀је пр̀тено платно̀ за кошу̀ље, га̀че и прости́рће, а и вр̀це се су̀чу од њи́. Уплѐло се ко пи́ле у клчи́шта. ⇨ *кльчишта.*

клчник м 1. *кратко, тешко метално оруђе с округлим крајем којим се нешто туца у авану или ступи, тучак.* – Су̀в пипѐр се ту̀ри у чу̀туру, скл̥ца се сас кл̥чник, и по̀сле се ту̀ра у јѐло ко за̀чин. У чу̀туру сас кл̥чник клчѐмо и пчени́цу и су̀ве попо̀шће. 2. фиг. *глупан.* – И́ма гла̀ву ко шини́к, а глу̀п ко кл̥чник. ➞ *тлчник.*

кльк мн. клькови м *в. клк.* – О̀н тури́л пишто̀љ на кльк, ми́сли че ме упла̀ши. Говѐда омршавѐше, истрча̀ли им клькови ко Столћи́ ка̀мен, рѐбра им се оцрта̀ла ко о̀бручи на бу̀ришта.

кльн м *в. клн.* – От кльн се пра̀ве лож̀ице и спи́це за то̀чак.

кльнѐ несвр. *в. клне.* – Која̀ каква̀ је жена̀, некоја̀ кльнѐ га̀дно, о̀пасно: Уби́ла га Света-Нѐдеља; Уби́ла га Света-Пѐтка; Да не дочѐка детѐ да зажѐни; Да дочѐка на гро̀б на детѐ да излѐзне.

кльно̀вина ж *в. клновина.* – Кльно̀вина је на̀јбоље дрво за лож̀ице и пани́це.

кльца несвр. 1. *в. клца.* – Енѐ га кудѐ кльца ка̀мење с чу̀к. Кльцај с чекљ, ка̀д нѐмаш акљ. Ко̀лко пу̀ти ме је кльца̀л у гла̀ву, ни бро̀ј нѐма. 2. *куца* (о часовнику). – Мо̀ра се о̀ди, ако се стоји́ не зна̀чи и са̀тат да не кльца, о̀н си кльца, оди́ли, не оди́ли – времѐто си ото̀ди. ■ **кльца̀ње** *гл. им.* – У мојѐ врѐме два̀пута има̀ кльца̀ње гра̀д: трѝјес сѐдме гра̀д ни је кльца̀л, па нејѐ остави́л нешто̀, па педѐс сѐдме о̀пет. ⇔ *окльца.* ➞ *тльца.*

кльцан, -а, -о *в. клцан.* – Кат пра̀виш за̀пршку, чи́м ту̀риш бра̀шно, о̀дма му се ту̀ри и кльцан пипѐр, да по̀сле не загори́ брашно̀то. Тепси́ју с пити́је изнесѐмо на аста̀л, нарѐжемо ји на ко̀ће, и одозго̀р со̀лнемо кльцан а̀лев пипѐрчак. ➞ *тльцан.*

кльцне свр. *в. клцне.* – Кльцну си пр̀с с чукчѐ до̀к троши́ орѐси, па ни́како да ми про̀јде. ➞ *тльцне.*

кльцу̀ња мн. кльцу̀ње ж *заштитна навлака за уши од хладноће, наушњак.* – Сту̀д па боли́, ко да си облѐкал плека̀не панталѐне, не пома̀гају ни кльцу̀ње, ни ша̀јкаџа на у̀ши.

кльчѐ несвр. *в. клче.* – На село̀ се свѐ кльчѐ папри́ка, не купу̀је се. У чу̀туре кльчѐмо со̀л и пипѐр. ⇔ *скльче.* ➞ *тльче.*

кльчен, -а, -о *тупан.* – Ја̀ си свѐ ту̀рам у јѐло до̀мађу кльчену папри́ку.

кльчи́шта ж *в. клчишта.* – У кро̀шњу стојѐоше нату̀рани грѐбенци за чешљањѐ кльчи́шта, а на дру̀гу стра̀ну вретѐна.

кльчник м *в. клчник.* – У чу̀туру си скльчѐмо пипѐр сас кльчник. ➞ *тльчник.*

кло̀-кло̀-кло̀ ономат. *клокотања воде.* – На чешму̀ ли је, на кла̀денац ли је, у иво̀рку ли је, о̀н грѐбне сас ло̀нчето, и кло̀-кло̀-кло̀ – напи́је се води́цу.

клобу̀к м *мехурић који се створи ударом крупне кишне капи о површину воде.* – Ћи́ша вѐч прѐману да и́де, али се јо̀ш о̀вде-о̀нде пра̀ве клобу̀ци по во̀ду.

клобу́чи се несвр. *ствара клобуке.* – Млеко́во поче́ да се клобу́чи, пази́ га, да не изле́зне ис ше́рпу.

кло́вне свр. *зграби нешто зубима.* – Врљи́ ле́бац на куче́то, да ви́диш како́ че га кло́вне јо́ш до́к неје́ па́дал на́зем.

клоко́че несвр. *клокоће.* – У Стрижевачку ру́дину, у ме́сто Бучи́ ка́мен, ка́т се ту́ри у́о на́зем, чу́је се како́ негде́ длибоко́ клоко́че вода́.

кломбр́ц ономат. *звук при паду неког предмета у дубљу воду.* – Немо́ј да се надно́сиш над буна́р, да не рече́ш кломбр́ц у ње́га.

кломбр́цне свр. *бућне у воду.* – Мили́воја зали́тачћи у́дари у ње́га, о́н се сва́ља и кло́мбрцну у ре́ку.

кло́мка несвр. *бућка, мућка.* – Немо́ј да кло́мкаш вла́шуту, да не истрчи́ пи́во из њу́. Зелени́ оре́шчичи се нату́рају у те́глу, поси́пу сас шиће́р, и наси́пе се ређи́ја, те́гла се не отва́ра, ал тре́бе да се по́времено кло́мка. ⇔ *покломка.*

кло́мне свр. *мућне.* – Домачи́н пр́во кло́мне вла́шу да ви́де го́сти ваньц који́ напра́ви ређи́јата, о́нда ју пова́ли, па топр́в тѣг по́чне да сипу́је. Кло́мни сто́внуту да чу́јеш и́ма ли вода́ у њу́.

кло́мче несвр. *бућка, одавање карактеристичног звука при мућкању течности у каквом суду.* – О́бавезно да́ва ређи́ју да кло́мчемо у́ста, и испере́мо ра́ну. Ка́т протресе́м бу́ре, ако ређи́ја по́чне да кло́мче, зна́чи да је намали́ла, да је ве́ч на дно́. ⇔ *раскломче.*

кло́па несвр. шатр. *једе.* – Ти́ја локма́ши где́ на́јду му́фте, кло́пају и ло́чу ко прова́лени, чу́дим се где́ ли им оно́лко стању́је. ⇔ *наклопа се.*

кло́пка ж *замка или справа за хватање дивљих животиња.* – Чу ти напра́вим ја́ кло́пку, че ми па́днеш ти́ у ша́ће, тѣг че ми пла́тиш за све́.

кло́пне свр. шатр. *презалогаји, поједе нешто на брзину.* – Ни́шта не кло́пнумо, а ово́љћи пу́т превали́мо, ко да смо на роби́ју.

клопота́р мн. клопотари́ м 1. *в. клапотар.* – У ови́ја буљу́к пеше́с о́вце но́се клопотари́, а десети́на зво́нци. И́ду о́вце, чу́ју се клопотари́. 2. фиг. *брбљивац.* – До́ста, бре́, мле́, клопота́ре је́дан, о[д] те́б ни́ћи не мо́ж да до́јде до ре́ч.

клопота́рица ж *овца која носи клепетушу.* – Клопота́рица предво́ди о́вце, куде́ она́ и́де, по њу́ и́ду и оста́ле. ➞ *клопотаруша.*

клопота́руша ж *овца која носи клепетушу* (упор. клопотарица). – Клопота́руша је на́јголема и на́јубава овца́.

клопотарче́ мн. клопотарчети́ја с *дем. од клопотар, клепетушица.* – Звончети́ја и клопотарчети́ја но́се ја́ганци, а о́вце но́се зво́нци и клопотари́.

кло́т прил. 1. *просто, једноставно.* – Испле́ла ми јелече́ кло́т, без ни́какву ша́ру. 2. *потпуно, скроз.* – Зате́кли ји у пле́вњу, кло́т голи́. 3. *празан, без меса.* – На́шиви пураве́лници напраји́ли каза́н што́ ва́ри кло́т пасу́љчак за сиро́тињу.

кло́цка несвр. *хвата зубима о таваници обешено и заљихано кувано јаје.* – На По́кладе деца́ у́вечер кло́цкају ва́рено јајце́ обе́сено на коњц, и које́ дете́ га ува́ти, оно́ че и́ма здра́ви зу́би. Јајце́ се кло́цка на По́кладе.

кло́цна ж *трупчић као подметач.* – Ко́ла поди́гал на кло́цне, а то́чкови уне́л у по́друм, да му гу́ме не труле́ју надво́р преко зи́му.

кло́цне свр. *претећи шкљоцне зубима са намером да угризе.* – Пази́ се, то́ј ку́че о́че му́кавачћи да кло́цне не́познатог чове́ка. Сабра́ло се све́ лопо́ви, куротре́сине и јебиве́три, сва́ћи би да те кло́цне, па ма́кар и за му́да.

клу́вче мн. клувчети́ја с *клупко.* – Седи́ ба́ба на ба́самаци у ладо́винку и вр́тка, при њу́ две́ крошњичети́ја, и у сва́ко по једно́ клу́вче. И́гру се с ме́н ко мач́е сас клу́вче пре́цу.

клувче́нце мн. клувчетѝћа уз бр. клувче́нцети с *дем. од клувче.* – Мачетѝћава се склувчѝла пот ку́бе ко клувчетѝћа, па спу́ и преду́. Оста́ло ми јо́ш две́ клувче́нцети пре́ца, тамѣ́н че и́ма да си исплете́м рукави́це.

клувчѝште с *пеј. од клувче.* – Ку́де ли се о́тколка клувчѝштето, ко да је у́зем пропа́дло.

клу́па ж *дужа дрвена направа за седење више лица.* □ – У голе́му со́бу и́мамо две́ клу́пе и два́ астала́. ■ **пеша́чка** ~ *клупа без наслона.* – Клу́пу без на́слон зове́мо паша́чка клу́па.

клупешња́к ж *пеј. од клупа.* – Довле́ко се до клупешња́кан што́ је пред за́другу, и скљока́ се на њу́.

клупче́ мн. клупчетѝја с дем *клупица.* – Мушѝце бе́гају од оре́ј ко ђа́вол од тавња́н, зато́ј сам ја́ турѝл аста́лчево и клупче́во под оре́ј. Станѝка изле́знеше прет капѝју, се́дне на клупче́, па шѣ́пче некво́, мр́да с у́снице, па тѝће цу́не писмо́то што́ га до́би от сѝна из во́јску.

кља́кав, -а, -о *изнемогао, оронуо, тром.* – Се́ла празна́, не́ма ни пце́та да зала́ју про́лазника, саде́ ако сре́тнеш понекоје́г кља́кавог де́ду или ба́бу. ⇨ *кљокав.*

кље́пне свр. *падне у кревет од болести или старости.* – Како́ му се сѝн о́беси, Ча́ла кље́пну у кре́вет, и не дѝже се вѝше.

кљешта́ с мн. *клешта.* – С кље́шта ва́ди зу́би, ко алба́тин клѝнци ис копѝта. С кљешта́ ре́ч не мо́жеш да вој изва́диш.

кљо́кав, -а, -о *в. кљакав.* – Како́ мо́ж да си то́лко кљо́кав у те́ј мла́де го́дине, какѣ́в че бу́деш ка́[д] до́јдеш у моје́ го́дине.

кљо́с ономат. *звук који подражава звекетање металних новчића током игре у колу.* – И́маше некакве́ ста́ре сре́брне па́ре, једне́ зову́ цва́нциће, једне́ крсташѝ, па ји нанѝжу пара́ врс пару́, те́ј нѝзе но́сеоше неве́сте, па ка́д заѝграју у ко́ло, са́мо се чу́је: кљо́с, кљо́с, кљо́с!

кљо́ца несвр. *изазива или одаје кратке оштре звуке при одапињању обарача пушке, шишању маказама, удрању кресива о кремен, зуба о зуб, шкљоца.* – Немо́ј да кљо́цаш с обара́чат, пу́шка мо́же и празна́ да опа́ли. Ка́д ја́ко шу́шне, ако неје́ ме́чка, тѣ́г је пога́нац, обрта га Зѝза на шољѣ́, али му зу́би кљо́цају. Кљо́ца с огњѝло да упа́ли тру́д и запа́ли дува́н улулу́.

кљо́цало м *кресиво, оцило.* – Распро́стру ћесу́ сас дува́н, кутѝју сас тру́д, кљо́цало и кре́мен, и оди кре́мен уда́рају с кљо́цалото, уда́рају, до́кле се тру́дат не запа́ли. ➞ *огњило.*

кљо́цка несвр. *кљоца у дем. значењу.* – Сла́вко о[д] до́саду поче́ да кљо́цка с брѝтву по аста́л.

кљу́је несвр. 1. *удара, чупа и сакупља храну кљуном.* – Сва́ка ква́чка кљу́је ако вој неко́ј дѝра пилетѝја. 2. *пулсира, сева.* – Куде́ да и́дем, жа́лат си и́де с ме́н, па са́мо кљу́је, кљу́је, мо́зак че ми пу́кне. ➞ *кљуца.* ⇔ *искљује, накљује.*

кљу́ка несвр. *добро храни, тови.* – Са́мо га кљу́кајте, и не тера́јте нѝшта да рабо́ти, па че вѝдите кво́ че од ње́га да испа́дне. ⇔ *накљука.*

кљу́н м *предњи ужи део каквог предмета који је својим обликом налик на птичји кљун.* – Палама́рка и́ма трѝ ру́пе за трѝ сре́дња пр́ста, напре́д кљу́н да се ува́не по́виш жѝто у руко́љу, а одозго́р је покрива́ла це́лу на́дланицу да се жетва́р не посече́ сас срп до́к жње́.

кљундр́во с зоол. *детлић* Dendrocopus. – Кљундр́во кљу́ца у су́во др́во, иско́па ру́пу, напра́ви поло́г уну́тра, и снесе́ ја́јца. Шарене́је се ко кљундр́во.

кљу́не свр. *удари једанпут кљуном.* – Ква́чката и́ма о́стру кљунѝцу, че те раскрва́ри ако те кљу́не.

кљуни́ца ж *рожнати продужени крај горње и доње чељусти у птица, кљун.* – Што́ ли се о́коти, што́ ли се ро́ди, ро́де те на кљуни́це одне́ле, дабо́гдаде! (клет.).

кљуни́чка мн. кљуни́чће ж *дем. од кљуница.* – Пиле́нце, кљуца́ло, кљуца́ло у смр̀знуто лајно́, па си раскрвави́ло кљуни́чку. Мѣ̀лецка пилети́ћа, јо̀ш им жл̥те́ кљуни́чће.

кљусе́ с *коњ ниског раста, слаб и мршав коњ.* – Кад и̏де вла́чи но̀ђе ко кљусе́.

кљуси́на ж 1. *пеј. од кљусе.* – На́ш де́да Ми́ша чу̀ваше једну̀ кљуси́ну. 2. фиг. *висока и мршава особа.* – Дове́де от Кума́ново ви́соку и мр̀шаву девѡ́ћу, а ле́ња и не́чиста да те Бо́г сачува, пра́ва кљу̀сина, али си њѐму добра́.

кљу̀ца несвр. *удара, чупа и сакупља храну кљуном* (упор. кљује). – Прави́ли смо пла̀шила по лозја́, да пилети́ја не кљу̀цају гро̀зје. ⇔ *искљуца, накљуца се, укљуца.*

кљу̀цне свр. *в. кљуне.* – На́шу Би́су бѐше кљу̀цнула коко́шка у чело́, ваља́да је тела́ у о́ко, беле́га вој оста́ла за це́л живо́т.

кљу̀ч[1] м *метално оруђе за затварање и отварање браве.* □ – Једанпу̀т иска́чамо из водени́цу ја́ и бра́т ми, и ја́ с кљу̀ч завр̀чујем да заклѡ́пим водени́цу, бра́т кад ме дру̀сну: Бе́ж, бре́, ба́те, ене́ га вапи́р. ⌂ **држи́ пот кљу̀ч** *држи нешто закључано, крије нешто.* – Они́ зи́мницу и пијељк држе́ све́ пот кљу̀ч, неје́ ко при на́с, да сва̀ћи мо̀же да ула́зи кад о́че.

кљу̀ч[2] м *подужа зашиљена мотка са заперком уназад (као код броја 1) помоћу које се чупа сено или слама из стога.* – Бес кљу̀ч се не мо̀же искубе́ се́но и[з] сто́г. Сас кљу̀ч ва̀дим сла́му ис кама́ру за прости́рку на кра́ве. ➞ *кука.*

кљу̀ч[3] м *врутак који се прави на површини течности при врењу.* – Ћѐ́ија тре́бе са́мо ма̀лко да ћи́пне, са́мо ко̀лко да изби́је кљу̀ч, па ло̀нчето тр̀гнем на́стран, и наси́пем у конди́р. ⌂ **превр̀ли кљу̀ч** *проври, прокључа.* – Кад вода́ превр̀ли кљу̀ч, ту̀ра се мору̀зно бра́шно напома́лко и ме́ша, док се не напра́ви качама́к. ⌂ **превр̀не кљу̀ч** *проври, прокључа.* – Кад ре́шиш да ва̀риш пасу̀љ, си́пнеш неко̀лко во̀ду у ше̏рпу, и ту̀риш ју да про̀ћипи, кат превр̀не кљу̀ч, ту̀риш пасу̀љат, и о̀н о̀дма заћипи́.

кључа́рка ж *примитивна дрвена реза, отвара се савијеном дебљом жицом* (упор. калавуз). – Напре́т су ни по̀друми били́ закључе́ни све́ с кључа́рће, али кра́це неје́ било́, са́ и с три́ ката́нца да је закљу̀чено, па и́ма да те покра́дну.

кљу̀чи се несвр. *савија се, склупчава се.* – Ка̀т по̀чне да га боли́ меши́на, по це́л дѣ̀н се кљу̀чи у кре́вет до̀к му не про̀јде боле́жат. ⇔ *скључи се.*

кме́т м *угледнији сељак биран или постављен да суди спорове међу сељацима.* – Ве́ља Боре́ја је би́л до̀ста го̀дине кме́т у Стриже́вац.

кмети́ца ж *кметова жена.* – Ди́гла гла́ву, ко да је кмети́ца.

кмету̀је несвр. фиг. *не ради ништа.* – Ми́ сви́ у ку̀ћу да па̀дамо на но̀с од ра́боту, а ти́ са́мо да кмету̀јеш, и да те ни́кад не́ма до̀м, то̀ј тека́ не́че да мо̀же.

кмечи́ несвр. *плаче танким гласом.* – Де́те, престани́ ви́ше да кмечи́ш, да те не изуда́рам, па да и̏стинсћи по̀чнеш да ви́каш. ■ **кмеча́ње** *гл. им.* – Ја́ чу̀ па̀ј кмеча́ње ко о̀доцутра, али са́ по̀јачко, ба̀ба ме приве́де при кре́вет и ре́че: И̏мамо си бебе́нце, са́ си и̏маш сестру̀. ⇔ *закмечи.*

кно̀чи прил. *вечерас, довече.* – Дојде́те кно̀чи да лу̀пимо мору̀зу при на́с, па чемо́ ју̀тре при ва́с.

књи́га мн. књи́ће 1. *књижевно или научно дело.* □ – На зи̏дат ура́мене нечи̏је сли̏ће, То̀лстоја о̀дма позна́ по брадѹ̀ту, позна́ и Достојѐвског, чита̀л сам њи̏не књи̏ће. 2. *свеска у којој се на бачији водила евиденција о преузетом млеку.* – Ба̀ч сва̀ћи дѣ̀н упи́сује у књи̏гу ко̀лко је који́ млеко́ узе́л.

књи́ће ж мн. анат. *трећи одељак преджелуца преживара са набораним листастим зидовима који омогућава да се храна враћа из желуца у уста ради преживања,*

листавац, omasus. – Свѐ живо̀тиње којѐ прежи̏вају и̏мају желу̀д сас књи̏ђе, с њи̏ повр̏тају рану̀ из желу̀д да прежи̏вају.

књижети̏на ж пеј. *књижурина.* – Књижети̏не пу̀сте, тѐшће и да се но̀се у торбу̀, ка̀мли да се у̀че.

књи̏жица ж *назив за разне документе у облику малих заједно сашивених и укоричених листова с каквим текстом и празним простором за службене напомене или белешке.* □ – У во̀јну књи̏жицу ми пи̏ше да сам три̏пут одли̏кован. ⇨ *књишка.*

књи̏шка мн. књи̏шће ж *в. књижица.* – И̏ма дни̏ кат се не мо̀ж нави̏ри у ко̀дницити у бо̀лницу, а ка̀мли да се сти̏гне до шу̀берчето, и предадѐ књи̏шка.

ко[1] *скраћени облик прилога како* (упор. како[1]). – От ко̀ сам се роди̏ла, срѐћу несѝм видѐла. Вепѝрав мло̀го ру̀тав, ко̀ ли че га ошу̀римо. Ѐ, да и̏мамо па̀ре, ко̀ би ми направи̏ли но̀ву ку̀ћу. Кажи̏ ми ко̀ си ме нашѝл. Лѐле, Вѐљо, што̀ ме о̀стави, ко̀ чу ја̀ са̀ бес тѐбе! Некько̀ сам прошла̀, ко̀ сам прошла̀ сам Бо̀г зна̀је.

ко[2] везн. *као* (упор. како[2]). – Једѐ ко свињѝ. Ку̀та га ко зми̏ја но̀ђе.

кобаја̀ги прил. *као бајаги.* Δ – У̀знемо кордељи̏, па ји прѐчкамо ко да ји зи̏дамо с ру̀пу уну̀тра, пра̀вимо буна̀р кобаја̀ги. ⇨ *кобајаћи, кобојаћи.*

кобаја̀ћи прил. *в. кобајаги.* Δ – До̀јду кобаја̀ћи да ни помо̀гну, а они̏ ни ви̏ше одмо̀гну.

коба̀сичка ж *дем.* и *хип. од кобасица.* – Ја̀ мло̀го во̀лим коба̀сичку, то̀ј ка̀д и̏ма, дру̀го ми ни̏шта не трѐбе за с лѐб.

кобѐља се несвр. *извлачи се из тешког положаја, сналази се, упиње се.* – Кобѐљам се да излѐзнем на кра̀ј сас рану̀, ма зо̀рле. ➞ *копеља се.* ⇔ *искобеља се.*

кобилѐтина ж 1. *аугм.* и *пеј. од кобила.* – Чи̏ча ми чу̀ваше коби̏лу, оно̀ нејѐ коби̏ла, нело кобилѐтина, ко̀лко је кру̀пна била̀. 2. фиг. *снажна, али лења жена.* – Та̀ја кобилѐтина, нѐче се су̀не нешто̀ да урабо̀ти, ел нешто̀ да помо̀гне.

коби̏лица ж *рачваста грудна кост код живине.* – Кад зако̀љемо коко̀шку, коби̏лицу су о̀бавезно мѐн дава̀ли, што̀ сам била̀ жоља̀ва.

коби̏лка[1] ж *дем.* и *хип. од кобила.* – Има̀ли смо једну̀ ми̏рну и пово̀љиту коби̏лку, па смо с њу̀ доноси̏ле у̀му у диса̀си ис Стрижѐвац.

коби̏лка[2] ж *мало повијена мотка с удешеним кукама на оба краја која служи за ношење терета о рамену, обрамица* (упор. обрамка). – По двѐ котлети̏ја во̀ду донесѐм на коби̏лку от кла̀денац из доли̏ну. По̀јдем по̀-во̀ду, на коби̏лку накачи̏м котѣ̀л и ка̀нту, а у ру̀ће сто̀вну.

коби̏лче мн. кобилчети̏ја с *женско ждребе до треће године старости.* – Чува̀ли смо једну̀ коби̏лку, па кат се о̀ждреби, чи̏ча ме на̀учи да ја̀шам коби̏лчето.

кобо̀гда прил. *где, куда.* – Добро̀јтро, кума̀шине! – и̏зока Пѐла и за̀стану да о̀н при̏јде по̀блиска, – кобо̀гда тека̀ по̀рани?

кобоја̀ћи прил. *в. кобајаги.* – Преселѝмо се у ва̀рош, кобоја̀ћи да смо варошà̀њи, да жи̏вимо госпо̀ћи, а ми̏ си рабо̀тимо и̏сто ко на село̀, са̀мо што̀ и̏мамо свѐ по̀малко.

кобрца̀н м *деран, поодрастао дечак.* – О̀, ба̀бин кобрца̀н, изедѐ га ба̀ба, ко̀лко ми је пора̀сал. ➞ *оклиман*

ко̀в м *поткова, потковице на свим ногама.* – Мо̀рам да замѐним ко̀в на воло̀ви, да не оћопа̀веју у ора̀ње.

ко̀ва ж *лимени суд за течност, кофа.* – Ју̀тром намузѐм пу̀ну ко̀ву о[д] дѐсет ћи̏ла млеко̀, а у̀вечер нѐма то̀лко.

ко̀ван, -а, -о *који је израђен ковањем.* – Једно̀ врѐме по ра̀тат су се носи̏ли ко̀вани опѣнци, од камио̀нску гу̀му, па с јексѐри иско̀вани, и и̏ма кайшку да се зака̀чи за но̀гу. ⇔ *некован.*

кова́ница ж 1. *танка и дуга дрвена цепаница која се прикива са спољне и унутрашње стране дирека.* – Кова́нице се кову́ на дире́ци спо́ља и изну́тра, и пу́не се сас кља́ште. 2. *кућа саграђена од кованица и блата.* – Пр̏во су биле́ ку́ће кова́нице, по́сле изле́зоше ку́ће зида́ре. 3. *врата скована од летава за ограђивање тора.* – Та́ј кова́ница а̏рно ни̏ска, прери̏пују ју о̏вце.

кова́ч м *занатлија који кује и обрађује железо.* □ – Ко̏њску пло̏чу пра́ви алба́тин, а кова́ч уме́је са́мо воло́вскe пло́че да пра́ви.

кова́чница ж *занатска радионица за ручну или механичку обраду метала.* – На Белоо̏рницу насре́т пу́т Су̏љина кова́чница, две́ оделе́ња, немалтери̏сана, на па́тос зевња́ и праши̏на по̏ла ме́тар, вига́њ и два́ ме́ја, и на́кованља наса́дена на тру́п оди благу́н.

кове́ (предл. кове́м – кове́мо – кову́) несвр. 1. *кује, чекићем обрађује усијано гвожђе.* – Живо̏јин Жва́кља бе́ше кова́ч у Стрижѐвац, и̏маше два си̏на, па по це̏л дѝн сас њи̏ нешто́ кове́ше и кле́паше у кова́чницу. Дабо̏гдаде да му Ци̏гање кову́ по ку́ћу. 2. *закива нешто ексерима.* – Ене́ га где́ кове́ тара́бе, раскова́ле се, па ни бе́гају прачи̏на. 3. *тањи рез на коси.* – Кова́л је косу́ си̏гурно по̏ла са́т. 4. *пулсирајуће боли, боли уједначеним ритмом.* – Глава́ ме боли̏, па ме кове́. ■ **кова́ње** *гл. им.* – Де́ца, престане́те да чу́кате по тепси̏јуту, глава́ ми се ра́сцепи о[д] то̏ј ва́ше кова́ње. ⇔ *закове, искове, накове, откове, поткове, прикове, раскове, скове, укове.*

кове́ се несвр. *поткива се.* – Чу́ла жа́ба кову́ се мага́рци, па и она́ ди̏гла но̏гу. Ка́д обосе́ју гове́да, мо̏рају да се кову́.

ковења́к мн. ковења́ци м *врста опанка од аутомобилске гуме кованих ексерима.* Ста́лно је влачи̏л опѝнци сас исћи̏дене ка̏ишће, једѝн ковења́к, једѝн Це̏кићев гумења́к.

ко́верта ж *папирни омот у коме се шаљу писма, коверат.* – Кад во̏дник про̏чита да и̏ма пи̏смо и за ме́н, ја́ подрипи̏, узо̏ га у ру́ку, моје́ и̏ме на ко̏вертуту, али руко̏писат не́познат. ➞ *коферта, куферта.*

кове́тина ж *аугм. од кова.* – Те́ј кове́тине ми ру̏ће исћину́ше носе́јечи во̏ду.

ковешља́к м *пеј. од кова.* – Ови̏ја ковешља́к пропа́л, не мо̏ж ни др̏ва да др̏жи, ка́м ли во̏ду.

ковле́ мн. ковлети̏ја рет. с *дем. од кофа, кофица.* – Но̏си пла́стично ковле́, и и̏та ли се и̏та, не́ма кој да му зго̏тви ма́нцу, па пошѝл на се́лсћи каза́н.

ко́вне свр. 1. *закуца.* – Са́мо да ко̏внем ови̏ја јексе́р, и сла́зим. 2. *снажно удари, удари као маљем.* – Чу те ко̏внем да те онеспосо̏бим. Ко̏вну ме с ка́мен у гле́ћањ, па ме о̏сакати.

ко́во прил. *као ово.* – Пра́јимо прошѐнке, па дове́демо дево̏јку, по́сле доо̏де го̏сти ве̏лики, па ма́ли, сва́дбе су биле́ ле́пе, не́ ко̏во сѣг. Напре́д неје́ и̏мало ко̏во сѣг што̏ и̏ма сва́шта да се ку́пи.

ковр̏ждан м *обредни колачић који се даје коледару на Божић.* – На сва́кога коледара́ даде́ се по коврждáн и понеђи̏ оре́ј или ја́бука. ⇨ *коврждањ.*

коврждáнчьк мн. коврждáнчичи м *хип. од коврждан.* – За Бѣгњу ве́чер же́не наме́се коврждáнчичи, наме́се кола́чичи, ле́бовчичи, да се да́ва на коледари̏.

коврждáањ мн. коврждањи̏ ГЛ, ЛЗ / коврждање ДЛ м *в. коврждан.* – Коврждањи̏ се да́вају на сви̏ који̏ ула́зе у ку́ћу на Бѣгњи дѝн. На Божи̏ч се ме́се коврждање̏, и да́вају се на коледари̏, али се једѝн коврждáањ сас шу́мку од бѣгњак оста́вља до̏м за здра́вје. Коврждањи̏ се пра́је на Бѣдњи дѝн.

ко́вчаг[1] мн. ко̏вчаѕи м *старински девојачки сандук за чување гардеробе.* – Забање̏, кошу́ље, чора́пе, јеле́ци, цр̏ће, шарени́це и гу̏ње стоју́ у ко̏вчаг. Ко̏вчаг се зове́ше, па се у кана́те про̏стре рого̏жа, па ко̏вчаг изнесу́ зе́тови, па преко ње́га ту́ре јесѣ̏ци и

цр̏ђе, а уну̏тра је неве̏стина преме̏на, па превр̏жу сас ко̏нопац преко цр̏ђе и и̏ду при момче̏ на ње̏гов до̏м. Деда-Јо̏сив си ни је прави̏л ко̏вчаsи. ⇨ *ковчьг.*

ко̏вчаг[2] мн. ко̏вчаsи м *дрвени сандук за мешење тешта и чување хлеба, нађве.* – Бра̏шно се уме̏ље, па о̏нда у ко̏вчаг заме̏си у и̏жу, па се у цре̏пње опече̏ ле̏б, и чува у ковчагѣ̏т до̏к се не поједе̏. ⇨ *ковчег.*

ко̏вчьг м *в. ковчаг*[1]. – У ко̏вчьг смо си чува̏ли дронци̏. Сва̏ка неве̏ста си је доноси̏ла ко̏вчьг. На̏ше ба̏бе и пра̏бабе су у ко̏вчьsи чува̏ле преме̏ну.

ко̏вчег м *в. ковчаг*[2]. – Ле̏б се ме̏си и чу̏ва и ко̏вчег.

ковчажи̏на м *пеј. од ковчаг*[1]. – Ту̏ре вој ковчажи̏ну у ко̏ла воло̏вска, и неве̏ста стоји̏ уз ко̏вчагат, и ка̏[д] оти̏де та̏мо, она̏ се кла̏ња на све̏кра и на свекр̏ву.

когод везн. *као и.* – Сте̏вку несѣ̏м ско̏ро виде̏ла, ка̏жу закаса̏ла од мужа̏тога, насти̏њичав и пија̏ница когод мо̏ј Јеле̏нко.

код(и) предл. *код.* – Код милица̏јци не̏ма големо̏ убе̏цување. Погледа̏ да ви̏дим кво̏ се то̏ј де̏си коди Ра̏јка. А̏, коди њи̏ се то̏ј че̏сто деша̏ва, ма̏лко-ма̏лко па бу̏де ока̏ње и кара̏ње, мо̏ре поне̏кад и тепа̏ње.

ко̏дник м *ходник.* – А̏јд ова̏м! – ре̏че, и у̏вати ме за о̏швице и у̏гура у некькѣ̏в ко̏дник. Шко̏лата голема̏ зградури̏на, гоџа̏ ко̏дници, гоџа̏ на̏ставници.

ко̏дничћи, -чка, -чко *који се односи на кодник.* – Ко̏дничка вра̏та им ле̏ти ста̏лно отво̏рена.

ко̏жа ж *спољни омотач човечјег или животињског тела.* – Де̏ да ми ишче̏шаш грби̏ну, срби̏ ме ко̏жа бѣ̏ш ту̏ј куде̏ не мо̏гу да дова̏тим да се са̏м поче̏шам. ▌**си̏рова** ~ *кожа која се још нијеосужила после драња.* – На̏прет су отку̏пували и си̏рове ко̏же, а са̏ не̏че ни̏какве. ⌂ **бе̏ре ко̏жу на шиљѣ̏к** *страхује, стреши.* – Ју̏тре пропи̏тујем, бе̏рете ко̏жу на шиљѣ̏к.

ко̏жен, -а, -о *који је од коже.* – Овчари̏ су носи̏ли козињи̏ве торби̏це, ко̏жену торби̏цу је има̏л са̏мо који̏ је би̏л ма̏лко по̏газда.

ко̏жица ж *дем. од кожа.* – У пити̏је се ту̏рају ко̏жица од сви̏њску гла̏ву, ре̏п, но̏ђе и у̏ши.

кожља̏к *пеј. од кожа.* – Све̏ га поје̏ли, са̏мо му оста̏л кожља̏кат.

кожу̏в мн. кожу̏ви м *кожух са рукавима.* – Теб, ба̏бо, ћурчи̏ја да напра̏ви кожу̏в, да згре̏јеш кошчи̏њћете. Кожу̏ви но̏сеоше и же̏не и љу̏ђи.

кожувче̏ мн. кожувчети̏ја с *кожух без рукава.* – Моја̏ ба̏ба си кожувче̏ но̏сеше и ле̏ти, чи̏м се ма̏лко зала̏ди. Ве̏тар га одне̏л, времѝштево ко да је је̏сен, тре̏беше си кожувче̏ облече̏м. ⇨ *кожушче.*

кожувче̏тина м *аугм.* и *пеј. од кожув.* – Ка̏д је же̏га кожувче̏тината ми сми̏та, али зи̏ми без ње̏га не мо̏гу. ⇨ *кожувчина.*

кожувчи̏на м *в. кожувчетина.* – Натре̏сал кожувчи̏ну, па га не сту̏ра ни зи̏ми ни ле̏ти.

кожу̏ра ж *димљена свињска кожа са мало сланине на себи.* – Шу̏рене су̏ве кожу̏ре су добре̏ за у пасу̏љ.

кожу̏рка м *дем.* и *хип. од кожура.* – Ка̏д зако̏љеомо бра̏вчето, и осу̏шимо ме̏со и ко̏ће, тѣ̏г се знало̏: у̏ши, ре̏п, ча̏поњци и поне̏коју кожу̏рку оста̏јимо на̏стран за пити̏је. Свари̏ла сам ћи̏село зе̏ље сас кожу̏рће.

кожуша̏р мн. кожушари̏ м *занатлија који прави кожухе.* – Одне̏л сам при Сре̏тена кожуша̏ра три̏ јагњѣ̏ће ко̏же, да ји уште̏ви и напра̏ви кожувче̏ за ба̏бу и ме̏не, да згре̏јемо кошчи̏не. ➞ *ћурчија.*

кожушче̏ мн. кожушчети̏ја с *в. кожувче.* – Де̏да седи̏ уз огњи̏ште, загрну̏л се сас кожушче̏ и тресе̏ се от сту̏д. Момче̏то о̏бавезно на ба̏бу ку̏пи кожушче̏.

ко̏з – ко̏з! узв. *за вабљење козе.* – Ко̏з – ко̏з, је̏ла ми, је̏ла ми.

коза́ ж 1. *рогаѿа домаћа живоѿиња с дугачком равном длаком и брадом.* □ – Сва́ћи је чува́л по с педесе́ о́вце, и и́сто то́лко ко́зе. Бела́ вој глава́ ко на козу́. 2. фиг. *жена у зрелим годинама.* – Не́ч ме прева́риш, ја́ сам от ста́ру козу́ ја́ре. ⌂ **с козу́ на ора́ње** *ѿа ма шѿа буде.* – И́дем и ја́, па ма́кар с козу́ на ора́ње.

коза́р м *ѿасѿир која чува козе.* – Ја́ несѣ́м у шко́лу ишѣ́л, ја́ сам с ко́зе ишѣ́л, коза́р сѣ́м би́л.

козе́тина ж *ѿеј. од коза.* – Козе́тината са́мо вре́ка, а неје́ ни гла́дна, ни же́дна.

ко́зи се несвр. 1. *коза доноси на свеѿ јаре.* – Које́ се неје́ прца́ло, не́ма ни да се ко́зи. 2. фиг. *наѿорно, и безусѿешно, нешѿо ради.* – Це́л дѣ́н се козѝмо с ови́ја пѣ́ѣ, и не мога́мо му ни́шта, ене́ га це́л си стоји́. ⇔ *окози се.* ➞ *јари се.*

ко́зина ж *козја длака.* – От ко́зину су се пре́ле козињáве вр̏це, а од њи́ тка́ле торби́це, диса́си и покро́вци.

козињáв, -а, -о *који је исѿреден и изаѿкан од козине.* – Ја́ сам с козињáву торби́цу ма́лу мату́ру завршѝл. Козињáв јенцѣ́к, от ко́зу иза́ткано, па си у ње́г овча́р понесе́ ле́б, си́рење и во́ду.

козѝца ж *хиѿ. од коза.* – И́мам трѝ козѝце, и сва́ку го́дину или блѝзне, ил троја́не.

ко́зји, -а, -о *који се односи на козе.* – Ко́зјо млеко́ је мло́го здра́во да се пѝје чѝм се помузе́.

козјоде́р м *североисѿочни веѿар који дува из ѿравца Пироѿа, ѿрозван ѿо ѿоме шѿо се од њега смрзавају козе.* – Ка[д] ду́не козјоде́р, ко́зе се смр̏зну, па са́мо тѣ́пчу с но́ђе.

ко́ј им. зам. *ко.* – Ко́ј те ди́ра, си́не, ру́ђе му отпа́дле. Ко́ј би́ра набе́ре. Такви́ су чове́ци, саде́ гле́дају ко́ј кога́ мо́ж да преје́бе, а неје́ да си пома́гају. При кога́ се то́лко за́држа, цел дѣ́н те до́м не́ма. ⇨ *који.* ➞ *кој.*

кој́и им. зам *в. кој.* – Не могли́ да се догово́ре кој́и че баште́ да дочу́ва. Не ја́ша коња́ кому́ личи́, не́ло кој́и га и́ма. ⌂ **кој́и-накуде́** прил. *свако на своју сѿрану.* – Ка́д ни силдиса́ше ѿа́ј пцети́шта, ми́ се на́врат-на́нос разбега́мо кој́и-наку́де. ■ **кој́ито / кој́ато / кој́ето** чл. ф. *онај који / она која /оно које* (који је помињан, који је познат из претходног тока говора). – Дошле́ све́ дево́ђе на седе́њу, али ју не́ма кој́ато се ме́н допа́да, кој́ато ми о́бећа да че си́гурно да изле́зне. Кој́ето сам прича́ла, то́ј зна́м, дру́го не зна́м. Са́ је дру́го вре́ме, а ја́ сам остаре́ла, па сам позаборавља́ла, а кој́ито панти́ли по́виш, они́ помрли́. Несмо́ га че́сто вицавља́ли, ал доди́л је у Лужни́цу кад му се ни́кој неје́ нада́л, а кој́ито је те́л да ви́ди, сами́ су се тревља́ли бѣ́ш тѣ́г, бѣ́ш пред ње́г. Че́кам да про́јде кој́уто и не зна́м да ли чу да доче́кам. ➞ *кући.*

ко́кавац м шатр. *ударац ѿо глави.* – У дво́риште налете́ једѣ́н на́ставник, и ко́кну ми једѣ́н кокавац, тѣ́г ми се чи́неше без ра́злог.

ко́калица[1] ж *велика коси, кошчурина.* – Ње́му изва́ди ме́со, а ме́н даде́ ко́калицу да гло́цем.

ко́калица[2] ж анат. *зглавак, зглоб, чланак на нози* (упор. глецањ). – Ка́т по́чну да и́грају свѝњѣу, све́ им се ко́калице на но́ђе на́дују и поцрве́неју от свѝњѣуту.

ко́каличка ж *дем. од кокалица*[2]. – У́дари ме у ко́каличку, па ми свѝтѣе излете́ше.

ко́кало с *в. кокалица*[2]. – У́дари мр̏злица, тре́бе да се угре́вају ко́кала с длѣ́ђе га́че.

ко́кац узв. *изговарају га коледари ѿоком благосиљања да наредна година буде родна.* – Ко́кац, ко́кац коле́до, да се ро́ди жи́то, да се ро́ди мору́за, да је ку́ћа пу́на с дечи́ца, шта́ла с телчи́на, ко́чина с парчи́на, поја́та с ја́ганци. Ко́кац, ко́кац коле́до, усра́ло те гове́до. (шаљ).

ко́кне свр. *душмански удари, убије.* – Ако те ко́кнем с песни́цу у чело́, и́ма да заштýкнеш, да не мо́гу трѝ до́ктура да те пробо́раве. ➞ *рокне.*

кокода́ка несвр. *оглашавање кокодакањем* (о кокошки кад снесе јаје). – Чи́м по́чне да кокода́ка коко́шка на поло́г, о́дма трчи́ да у́зне јајце́, да ју неђи́ не претече́. ⇔ *искокодака, раскокодака се.*

коколи́н м 1. *који има крӯпне и буљаве очи.* – О́н је коколи́н, метну́л се на ма́тер. Због голе́мити о́чи о́дма вој наденуше преко́р „коколи́н“. 2. *хӣп. за мало де̄те.* – Роди́л се ба́бин коколи́н, а де́дино паче́нце.

коколи́на ж *женска особа са буљавим очима.* – Та́ј коколи́на, са́мо се пренема́га, а искоколи́ла ко вапи́р.

коко́лес, -та, -то *са избуљеним очима.* – И ова́к сам цр̏н и коко́лес, могѣ́л би да сви́рим и сас Ци́гањи и сас на́ши.

коко́ли несвр. *колачи очи, сте̄реља по̄гледом.* – Немо́ј да коко́лиш у ме́не, несѣ́м ти ја́ жена́, па да ме је стра́. Гле́дам ка́мто ње́г, а оно́ га оклопи́ли сељаци и коко́ле у ње́г, ко да им је башту́ закла́л. ⇔ *искоколи, по̄ткоколи, укоколи.*

коко́рес, -та, -то *кочопе̄ран, надмен, уображен.* – Петка́на га во́ли што́ је коко́рес, зацрви́л кре́сту, спушти́л у́љови, баштоћа́н, па се пра́ји ва́жан, несмо́ ско́ро има́ли такво́г у́бавог петла́.

коко́ри се несвр. *кочопе̄ри се, шепӯри се, пра̄ви се важан.* – Ка́д вој се му́ж вр̏неше ис печа́лбу, Радоси́нка га ува́ти по́д-руку, разасме́је се, па се уз ње́г коко́ри, па а́јд у ва́рош. Ра́диша и́звади иља́дарку, ста́де мецу Ци́гањи, и́спружи три́ пр̏ста и поче́ да се коко́ри ко петѣ́л на пло́т. ⇔ *накокори се, по̄ткокори се.*

ко́коро ономат. *оглашавње са „кокоро“* (о петлу). – Како́ чове́к да не во́ли такво́г петла́, спу́шти кри́ла, па стру́же по́зем, и обика́ља коко́шћете, па ти́ћем по́чне: ко́коро, ко́коро, ко́коро! – па оне́ј коко́шће што́ су по́долеко о́дма трчу́ при ње́г, а ове́ј што́ су при ње́г, че му се за́вру под но́ђе од ми́лос.

коко́че несвр. *оглашавање гласовима „ко-ко“* (о петлу). – Гле́да како́ се укачи́л петѣ́л на кама́ру, чепр̏љи и коко́че, а жи́то лети́ на све́ стра́не.

коко́чица[1] мн. коко́чице ж *хӣп. од кокошка, кокица.* – Цр̏-р-р! Тѣ́к, тѣ́к, тѣ́к! Је́лате, ба́бина коко́чице, да ви ба́ба вр̏љи мору́ску да се накљу́цате.

коко́чица[2] мн. коко́чице ж бот. *шумски гроздасти цвет ружичасте или жућкасто̄беле боје* Cordialis cava L (упор. и петловчичи). – И́демо у цве́ће па бе́ремо коко́чице и петло́вчичи.

кокоши́њи, -а, -о *који се односи на кокошку.* – При на́с се на́јвише једе́ кокоши́њо ме́со. У́бава, ма́ и́ма кокоши́њу па́мет.

кокоши́нак мн. кокоши́нци м *кокошји измет.* – По авли́ју ко́лко ла́јна, то́лко сви́њштраци, а јо́ш по́више кокоши́нци. ⇨ *кокошињак*

кокоши́њак мн. кокоши́њци м *в. кокошинак.* – Нагази́л кокоши́њак, не гле́да пред но̏ђе где́ штра́па. А́јд не је̏ц кокоши́њци, нело и́стину орати́.

коко́шка мн. коко́шће ж 1. зоол. *кокош.* – И́ска се ко коко́шка. И́мам двае́сти́ну коко́шће. 2. фиг. *жена која доминира у кући.* – У ту́ј ку́ћу коко́шка пое́ј, а не петѣ́л.

кокошка́р м *па̄с који дави кокоши.* – Чу уте́пам куче́во, поста́ло кокошка́р, ве́ч две́ коко́шће удави́ло.

кокошка́рка ж *свиња која хвата и једе живину.* – Свиња́ кокошка́рка је зло́ за једно́ домачи́нство.

кокошка́рник м *кокошињац.* – Ако им се не напра́ви кокошка́рник, коко́шће се ука́че на дрво, па та́м спе́. По́гледа ни по учио́ницу, ко лиси́ца по кокошка́рник кат сли́ма коко́шће, ови́ја луда́к че уте́па некога́, си́ну ми мецу слепоо́чнице.

кокошле́ мн. кокошлети́ја с *поодрасло пиле које је стасало до пӯне зрелости.* – И ово́ј кокошле́ поче́ло да зата́ка, и оно́ че бр̏зо да пронесе́.

кокошле́нце мн. кокошлетѝћа с *хип. од кокошле.* – Ви́ сте ба́бина унучетѝћа, једно́ петле́нце, једно́ кокошле́нце.

кокошља́к мн. кокошља́ци ж *пеј. од кокошка.* – Моја́ ма́ти, ка́т се вр̀неше у̀вечер од њѝву, не зна́јеше на коју̀ стра́ну да се пр̀во обр̀не: тре́бе коко́шљаци да се нара́не, тре́бе на кра́ву вода́ да се донесе́ од буна́р, тре́бе вече́ра да се спре́ма, све́ на чепе́љушку. ➞ *кокошчетина.*

кокошче́тина ж *пеј. од кокошка* (упор. кокошљак). – Ова́ј кокошче́тина се па́ расквца́ла.

коко́шчица ж *дем.* и *хип. од кокошка.* – Трѝ коко́шчице ми на мојѐ о̀чи одне́се лисѝца из дво̀р, а ку̀че си спѝ под а́мбар, ни да ла́вне.

кокрда́н м *уображенко.* – За оно́га којѝ мѝсли да је на́јпаметан у на́ш кра́ј веле́ да је кокрда́н.

ко́кри несвр. *двори, угађа.* – Она́ га ко́кри, а о̀н се срди. Једѝно ни уну̀кат доо̀ди на по̀виш дѣна ка́д је ра́спус, до̀јде, ува́ти фре́зу па све́ око́си, дока́ра ни дрва ис пла́нину, пома́га ни, ба́би мѝло, ко́кри га це́ло ве́че, спре́ма му ра́зне ђако́није.

ко́кри се несвр. *тражи да буде кокрен.* – Јо̀ш је ра́но да се ко́криш, јо̀ш мо̀жеш сама́ да се слу̀шаш. ⇔ *накокри се.*

ко́ла[1] с мн. *превозно средство на точковима за превоз путника и робе.* – Ко́ла у која́ се упре́зају гове́да или ко́њи, при на́с ји о̀кају и дрвена ко́ла, а от како̀ су поче́ли да ји пра́је сас гу̀мени то̀чкови, поче́ше ји о̀кају гво̀здена ко́ла, ѝмају пре́гњишта и са̀гњишта. Пре́гњишта ѝмају руду̀, на њу̀ се ту̀ри јерѣ̀м, а у њѐга упре́гну воло̀ви. Напре́д на руду̀ куде́ је јерѣ̀м одозго̀ле је причвр̀стена стоје́чка, на њу̀ стојѝ руда́, а одозго̀ре је мета́лна скрепу̀ша, која пове́зује руду̀ и јерѣ̀м сас клѝн којѝ се зове́ за̀ворња. Руда́ је пове́зана с пре́гњишта преко̀ два́ дрвена де́ла којѝ лѝче на нога́вице, па се зову̀ га́чће. Га́чће леже́ на осовѝну која́ је уву̀чена у дрвени цилѝндар којѝ се зове́ ку̀ндак или а́уштук, а на њу̀ се поста́ве пре́гњи то̀чкови, којѝ су не́што по̀мањи од за̀дњи то̀чкови. Преко га́чће је поста́вен нѐпокретан дрвени де́л којѝ се зове́ бојаџѝк, на њѐга се ту̀ра опле́н, којѝ је по̀кретан и кру̀жно се обр̀та. Опле́н ѝма два́ раско̀лца да држе́ кана́те, или лѝтре. Ако се корѝсте са̀мо пре́гњишта о̀нда се на опле́н ту̀ри крљѐшка, на њу̀ се това́ре вре́че с млѝво ка́д се ѝде у воденѝцу. Са̀гњишта се по̀везују с пре́гњишта с ра́стоку, а ра́стока се прика́чује за пре́гњишта сас желе́зан клѝн, којѝ се зове́ груднѝк. Ра́стока се спа́ја са са̀гњишта по̀мећу два́ крѝва дрвена де́ла којѝ се зову̀ кривуљѝце. Кривуљѝце леже́ на за̀дњи ку̀ндак, а на њѝ лежѝ за̀дњи опле́н. Са̀гњишта и кривуљѝце су пове́зане с једно̀ ра́совесто желе́зо које́ се зове́ по̀п. На пре́дњи кра́ј по̀п ѝма ру̀пу кроз коју̀ проо̀ди клѝн којѝ пове́зује попа́тога с ра́стоку, јер и она́ ѝма избу̀шене трѝ ру̀пе, да се у њѝ уде́не клѝнат. Ако се употребља́вају кана́те корѝсти се пр̀ва ру̀па, ако су лѝтре дру̀га, а ако се те́рају дљѐга дрва тре́ћа ру̀па, и тѣ̀г су пре́гњишта и са̀гњишта на́јвише разма́кнута. ▌**воло̀вска** ~ *запрежна кола која вуку говеда.* – Воло̀вска ко́ла ѝмају јерѣ̀м у којѝ се упре́зају гове́да. ▌**ко́њска** ~ *запрежна кола која вуку коњи.* – Ко̀њска ко̀ла не́мају јерѣ̀м, нело а́м у којѝ се упре́зају ко̀њи. Некада́ се с ко̀њска ко̀ла ишло̀ по мла́ду невѐсту. ▌**гво̀здена** ~ *запрежна кола са гвозденом осовином.* – Гво̀здена ко̀ла ѝмају гво̀здену осовѝнну. ▌**дрвена** ~ *запрежна кола са дрвеном осовином.* – Дрве́на ко̀ла су има́ла дрвену осовѝну, напра́вену од ја́сен или бре́с. ⌂ **распу̀шти ко̀ла** *удаљи задњи трап кола од предњег трапа да би се умасто канапа ставиле литре (за кабасти терет).* – Распуштѝ кола́, и наместѝ лѝтре, па од ју̀тре почѝњам свозе́ње сно̀пје од њѝву на гу̀вно.

ко̀ла[2] с мн. *количина робе коју могу кола понети.* – Ову̀ј го̀дин набра́мо трѝјес ко̀ла мору̀зу. Та́ј њѝва ми мло̀го добро̀ ра́ца, али вој сва́ку го̀дин искара́м по пеше́с

ко́ла ђу́бре. ▌**гр̏бава** ~ фиг. *препуњена, претоварена кола.* – У ту́ј њи́ву у́век наберемо по пеше́с гр̏бава ко́ла мору́зу.

кола́ј прил. *на лак начин, без тешкоћа.* Δ – За то́ј чемо́ кола́ј, де пр̏во ово́ј да завр̏шимо.

кола́јна ж *платнена трака за везивање панталона.* Δ – Ко са́ да га гле́дам: преко́ ра́мо торби́чка од шарени́цу, под ми́шку крива́г, опѣнци на кайшће три́ бро́ја по́големи, кошу́ља ма́лко испа́дла ис панта́лоне на једну́ стра́ну, на кола́јну што́ му држи́ пр̏тене панталоне с врцу́ вр̏зано калема́рско ножле́.

кола́н мн. кола́њи ГЛ, ЛЗ / кола́ње ДЛ м 1. *појас на оделу.* – Премењу́јеоше се у забање́, па ле́дени кола́њи опа́шу девојће, кола́н ле́ден па се си́ја на њу́. 2. *појас који држи чврсто седло или самар уз коња или магарца.* – Кола́н за коња́ се изатка́је од клѣчи́шта да бу́де ја́к.

кола́р мн. колари́ м *занатлија који прави запрежна кола.* – Колари́ су купува́ли дебе́ли бре́стови, брестовина жи́лава, па добра́ за главчи́не.

кола́рсћи, -ска, -ско *који се односи на колара.* – Посто́је по́себни кола́рсћи свр̏дели, с који́ се бу́ше главчи́не за осови́не.

кола́ч м 1. религ. *културни хлеб испечен о неким празницима од финог брашна и са украсима од теста на површини.* – Сла́всћи кола́ч се спре́ма за сла́ву. Домачи́н прере́же кола́ч, и тѣг се почи́ња с једе́ње и пијење. Ка́т се дете́ ро́ди оме́си се и но́си кола́ч. 2. *посластица испечена од теста направљеног од финог брашна са млеком, маслом и јајима, и обично испуњена надевом.* – Кола́чи мо́гу да бу́ду сас ме́д, пе́кмез, сас оре́си, а мо́же и сас ма́ково се́ме. ▌**си́тни кола́чи** *врста колача.* – Једни́ кола́чи мо́гу да се обли́кују на му́стрице и на ка́луп, а мо́гу да бу́ду окру́гли и на ср̏це, и зову́ се си́тни кола́чи.

колача́рка ж агр. *сорта јабука округлих и спљоштених плодова попут колача.* – Петка́на се спреми́ла, пробра́ла пеше́с на́јкрупне колача́рће, и некве́ семе́тија од цвећети́ја за у гради́нче да поне́се на пријетељи́цу си.

колачѣ́к мн. колачи́чи м *дем. од колач.* – За Бѣгњу ве́чер же́не наме́се коврждан чи́чи, колачи́чи, да се да́вају на коледари́. Гле́ га колѣ́ћи је колачѣ́к му је́бем њиго́в, наметну́л зр̏но три́пут по́големо од ње́га, и но́си у ру́пу, спре́ма зи́мницу. (реч је о мраву). Зна́је се кво́ се но́си при бо́лнога чове́ка: сокчѣ́к, бана́нка, бомбо́нка, колачѣ́к, такво́ нешто́, а неје́ цига́ре и ређи́ја.

ко́лачѣк, -чка, -чко *дем. од колѣћи, колицки.* – Гле́ га ко́лачко девојче, а во́ди ко́ло, и́гра па расту́ра.

колаче́с, -та, -то *који је крупних и буљавих очију.* – Во́ди некву́ колаче́сту девоћу, о́чи вој ко вилца́ѣ.

ко́лачко прил. *мало, незнатно.* – Ти́ ко́лачко си изне́л ређи́ју у шише́то, у о́ко да ју си́пемо, па не́ма да осе́тимо, а ка́м ли да и́ма кво́ да пи́немо. ➞ *колкачко.* ➞ *колчко.*

колѣ́ц мн. ко́лци м *колац.* – С једѣ́н колѣ́ц се плот не пра́ји. Пр̏во се побі́ју ко́лци, па се окол њи́ уплі́тају су́ће, и тека́ се напра́ви плот. Напре́т се кра́ле же́не, која́ не́че да и́де, о́ни у́зну коно́пац, па ју вр̏жу на колѣ́ц и но́се. ▌**воде́ни** ~ *јача и дужа мотка за преношење већих котлова.* – Воде́ни колѣ́ц без два́ ме́тра не мо́ж да бу́де, да мо́гу двоји́ца на ра́мо да но́се на ње́га голе́ми котѣ́л. ⌂ **от колѣ́ц на колѣ́ц** *с коца на колац, из невоље у невољу.* – Сврака от колѣ́ц на колѣ́ц, док се на једѣ́н не наде́не. ➞ *прошѣ́ц.*

коле́вка ж *кревет за малу децу подешен за љуљање.* – Коле́вка при разбо́ј, тамѣ́н те у́спим, при́јдем да потка́јем, уда́рим нећи́пут, удара́ње то те пробу́ди, ја́ ма́нем да тка́јем. ➞ *љуљ̏ћа.*

коле́да ж *обичај да момчад по селима уочи Божића рано изјутра иду од куће до куће и благосиљају наступајућу годину да буде родна и беријетна.* – За коле́ду се збе́реоше по́млада деца́, а и́ма и некоја́ ве́ч момчети́ја, јенцьк преко грби́ну, крива́к у ру́ће, и от ку́ћу на ку́ћу, ора́те, цако́ле, смеју́ се, ка́д уле́зну прет ку́ћу тьпчу с но́ће, чу́кају с тоја́ће, о́кају, тро́пну на вра́та, уле́зну и благоси́љају: Ко́кац, ко́кац, коле́до, да се ро́ди пчени́ца… а ми́ им да́вамо коврждањи́, оре́си, во́ће, ја́буће, који́ какво́ и́ма. ▌**бу́нsина** ~ *доконо друштво.* – Ка́д уле́зо у ку́ћу, и́ма кво́ да ви́диш, назбра́ла се се́лска бу́нsина коле́да, све́ пајта́ши од њиго́вог си́на.

коледа́р мн. коледари́ ГЛ м *један од дружине која иде у коледу.* – На кледари́ се да́вају кврждањи́, оре́си, ја́буће, во́ће, а понегде́ и сушени́це. ➞ *колецанин.*

коле́начћи прил. *на коленима, клечећи* (упор. клечечћи). – Болу́ ме но́ће, па кат тре́бе нешто́ по́зем да урабо́тим, ја́ кле́кнем па коле́начћи.

колени́ка ж *врста народно кола које се игра уз песму.* – Колени́ка се и́гра и поје́: Колени́ка, колени́ка вреті́но, по́шла мо́ма на вре́ло, изгуби́ла вреті́но…

коле́но мн. коле́на с 1. анат. *зглоб, зглавак на људској нози који спаја бедрену кост са голеничком кости.* – За́боле ме нога́ у коле́но, па бес шта́п не мо́гу да мр́днем. 2. фиг. *сви рођаци једног степена сродства с обзиром на заједничког претка.* – Ми́ смо с њи́ гоца́ ро́д, тре́ћо смо коле́но, са́мо што́ се они́ да́вно отсели́ли. ⌂ **оде́ре коле́на** *ољушти кожу са колена.* – Пази́ ка́т претр́чујеш преко пу́т, да се не саплете́ш на неђи́ ка́мен и оде́реш коле́на

коле́нце мн. коле́нца с *дем. од колено.* – Си́не, куде́ па́де, та о́дра то́лко коле́нцата. ▌**са́гњо** ~ *задњи скочни зглоб код животиња.* – Кашьк је у са́гњо коле́нце.

колесни́ца ж *теретне двоколице, предњи трап запрежних кола* (упор. и прегњишта). – Напра́вим колесни́цу: отка́чим пре́гњишта, ту́рим крље́шку, натова́рим две́ вре́че мли́во, и и́дем у водени́цу. У́бавка је била́ ства́рно у́бава и кру́пна, ка́д обр́не гузи́цу, и́ма те однесе́ ко колесни́ца.

коле́чка ж *гвоздена колица на два точка на која се преноси терет плуга при орању.* – Деца́ во́де гове́да, му́жи шпа́ртају, скр́цају коле́ће, тро́па ко́палица, сльнце припе́кло мо́зак да ти заћипи́. Направи́ли то́п од чи́вуру, углави́ли га на то́чкови од коле́ће, па га напуни́ли сас бару́т.

коле́цанин мн. коле́цањи ЛЗ / коле́цање ДЛ м *један од дружине која иде у коледу* (упор. коледар). – До́јду коле́цањи уки́тени, но́се тоја́шку и торби́чку, ми́ им ту́римо пшени́цу и они́ с ту́ј тоја́шку цу́пају по пшени́чку, и по́сле ми́ да́вамо они́ја кола́чи што́ ме́симо за Бьгњи ве́чер и по парче́ ме́со на сва́кога коле́цанина, то́ј је њего́ва сла́ва. Те́рам ју да си ле́га, она́ не́че, о́че да доче́ка колецање.

коли́ба ж 1. *зграда на бачији где спавају пастири.* – Накладе́мо пању́ће, па ни су́ноч топло́ у коли́бу. 2. *кућица у винограду.* – Коли́ба у вино́град мло́го кори́сти чове́ку, да се скло́ни да га не те́па ћи́ша, а и да пре́спи кад га у́јесен чу́ва.

коли́ја ж *мушка дреха са рукавима од белих клашња дуга до колена.* ▲ – У ста́ро вре́ме носи́ли се бревене́ци и коли́ја од беле́ кла́шње, коли́јата била́ с рукави́, и била́ дльга до коле́на ко ши́њел.

коли́пка ж *дем. од колиба.* – Ку́ћа им ко коли́пка, али си њи́на, а они́ ста́ри, па им добро́. Ба́ба се вр́не да си лежи́ у ону́ј коли́пку, куде́ су си лежа́ли. ➞ *колипче.*

коли́пче мн. колипчети́ја с *в. колипка.* – Мло́го душе́ван, у́вати ме стра́ кво́ че бу́де с њега ка́т сти́гнемо до коли́пчето, куде́ је живе́л некада́.

коли́ца с мн. *дрвена или метална направа са једним точком која служи за превоз разног материјала.* – Поче́л да зи́да ку́ћу, а неје́ си купи́л коли́ца, нело се све́ с моја́ слу́жи.

коли́чка с мн. *дем. од колица.* – Да́до му коли́ца да се послу́жи док уда́ре те́мељ, а о́н ји строши́л, бес каква́ у́бава коли́чка оста́до.

коли́чко прил. *мало, незнатно* (упор. колачко). – Ти́ коли́чко си сипа́л, ко за маче́, напуни́ тањи́р, па се наје́ц, да мо́ж да рабо́тиш.

коли́шта с мн. *пеј. од кола.* – Дру́ђи поче́ше да наба́вљају и ко́ла с гу́мени то́чкови, а о́н се јо́ш слу́жи с дрвена коли́шта.

ко́лка несвр. *котрља.* – Ко́лкај га донегде́, па га мани́ ако ти доса́ди, по́сле че га ми́ доколкамо где́ тре́бе да бу́де. ⇔ *доколка, заколка, исколка, отколка, преколка, сколка.*

ко́лка се несвр. *котрља се.* – Деца́ ле́гну, скрсте ру́ђе на гру́ди, па се ко́лкају ни́збрдо. ⇔ *доколка се, заколка се, исколка се, отколка се, преколка се, сколка се.*

ко́лкачко прил. *мало, незнатно* (упор. колачко). – Ко́лкачко даньс зараде́, и́ма ли за ба́р за во́ду да си зараде́л.

ко́лко прил. *колико.* – Ти́, ба́бо, ко́лко го́дине и́маш? Ко́лко да га мо́лиш, не́че ти помо́гне. Ко́лко да тре́пнеш, побе́же. На село́ патња́ ко́лко о́ч. ⌂ **ко́лко го́д** *ма колико.* – И́ма га ку́пим, па ко́лко го́д да потра́жиш за ње́га. ⌂ **ко́лко го́д мо́же** *колико може, из све снаге.* – Он се о́брну конто кутре́то и шу́тну га с чи́жму колко го́д мо́же, оно́ одлете́, и куде́ па́де оста́де не́помично да лежи́. ⌂ **ко́лко-то́лко** *бар нешто, колико-толико.* – Да́ј ко́лко-то́лко, ко́лко да неје́ ца́бе.

колкоможечћи́ прил. *највише што може, из све снаге, колико год може.* – Приорати́ше же́не и присмеја́ше се колкоможечћи́, и ја́ се разбуди́. До́вати једьн ома́шљак, па се за́пе да га би́је колкоможечћи́. Клне́ свекрва ка́д ни зао́ка за же́тву: Бо́лка ви црна изе́ла, ди́ѕајте се, не ди́гле се од го̊лему́ бо́лес, бо́лес ви поје́ла! – па уда́ра на вра́та колкомо́жечћи. Ма́ћа стоји́ при че́зе, баште́ вој ре́че: Цвр̀кни, свекрво, да чу́је це́ло село́, ожени́мо мага́рево! – Ма́ћа се за́пе колкоможечћи́: Ииијууујууу!

ко́лмује несвр. *коврча косу.* – Напре́т су поне́које же́не саме́ ко́лмувале ко́су сас угре́јану машу́, а даньс све́ и́ду код фри́зера, те ји о́н ко́лмује. ⇔ *наколмује.*

ко́лмује се несвр. *сређује косу код фризера, фризира се.* – Ја́ се несьм ко́лмувала ни до́к сам дево́ћа била́, та чу топрв сьг то́ј да се замла́чујем. ⇔ *наколмује се.*

ко́лне свр. *закотрља, откотрља.* – Једну́ ве́чер она́ ко́лну клу́вче комто ње́г, ја́ се о́дма ри́пну да вој га дова́нем.

ко́лне се свр. *закотрља се, откотрља се.* – До́к ја́ да се ко́лнем у ладови́ну да ма́лко одмо́рим, они́ сти́гоше у лива́ду.

ко́ло[1] мн. колети́ја с 1. *колутови којима се смањује или повећава отвор на плотни шпорета приликом кувања.* – Ка́д ва́риш каве́ у ђезве́, отво́риш са́мо најма́лацко ко́ло. Отури́ сва́ колети́ја, та по́брж да се сва́ри пасу́љат. 2. *сролано тесто у колутове од којих се састоји пита* (упор. и баница). – Даньс че пра́вимо ба́ницу на колети́ја. 3. *кружни комадићи исеченог кромпира или празилука.* – Компи́ри који́ несу́ мло́го кру́пни исечу́ се на колети́ја, и ста́ве да се пр̀же.

ко́ло[2] мн. ко́ла *народна игра у којој се играчи држе за руке образујући круг.* – Изле́знемо на Вели́гден го́ре при цр̀кву, оно́ о́ро љу́ља, три́ ко́ла о́ро. ▌**жи́ћино** ~ *назив народног кола брзог ритма.* – Овде́ се и́гра си́тна препере́вка, ла́гани мора́вац, си́тан ча́чак, ле́рија, жи́ћино ко́ло, за́појес, прошетушка… ⌂ **во́ди ко́ло** *предводи играче у колу.* – Ја несьм воле́л да во́дим ко́ло, ви́ше сам воле́л да и́грам на ке́ц. ➞ *оро.*

ко́ловођа м *предводник играча у колу, или у некој акцији.* □ – И́ма поједи́ни који́ во́ле да су ко́ловође, и о́че да се би́ју ако неко́ј пређи́не ко́ло које́ они́ во́де. Све́ што је урабо́тено по ра́тат у Лужни́цу добро́ и ло́ше, коло́вође су били́ ти́ја партија́ши.

коловр̀тњак м *велики округли хлеб.* – На́на оме́си ле́б црепња́к, е́ј коловр̀тњак, ско́ро ко́лко трпе́зуву голе́м.

ко́ломаз м *мас̄т за мазање осовина за̄прежних кола* (упор. катран). – Напре́т смо све́ с ко́ломаз подма́зували ко́ла. Торо́чете ка́ко неподма́зана ко́ла с ко́ломаз.

колсћи́, -ска́, -ско́ *који је у вези са колима.* – Ти́ ва́тај пре́чину, немо́ј да и́деш све́ по колсћи́ пу́т.

колце́[1] мн. колцети́ја с *дем. од коло*[1]. – Да́де ни на сви́ по једно́ колце́ су́кану ба́ницу сас зе́ље. Кра́ставице се једу́ ле́ти, насечу́ се на колца́, посо́ле, и ка́пне им се ма́лко ћиселѝнка. Бу́чкало и́ма дрвену дрш̄ку, и на кра́ј уцвр̄стено колце́ о[д] даску́ избу́шено на неко́лко месте́ти.

колце́[2] мн. колца́ *дем. од коло*[2]. – Е́, са́ да оди́грамо јо́ш једно́ колце́, па да се разла́зимо.

колчѝк мн. колчи́чи м *дем. од кольц.* – Поби́ју се колчи́чи ова́к, па се с тр̄ње оплете́, да не ула́зе коко́шће у раса́д.

колчети́на м *аугм. од кольц.* – Што́ си о[т]це́кал то́лку колчети́ну, не́че за ње́га да врзу́јемо ме́чку, нело кра́ву.

кољѝ́, -лка́, -лко́ пр. зам. *колики, -а, -о.* – Кољѝ́ је о́твор на те́глу, тољѝ́ тре́бе да је кру́г од арти́ју који́ се ту́ра на а́јвар озго́р, да не ва́та буђу́. Гле́ га, кољѝ́ је, колачѝк му је́бем њиго́в, наметну́л зр̄но три́пут по́големо од ње́га, и но́си у ру́пу, спре́ма зи́мницу.

кома́нда ж фиг. *ред, дисцӣплина, с̄тега.* – Ку́ћа бес кома́нду неје́ ни́каква ку́ћа, а тека́ је и сас држа́ву. ▌**распа́сана** ~ *разуларена, расӯшт̄ена дружина, дружина без команде.* – У њи́ну ку́ћу распа́сана кома́нда, ни се зна́је који́ пи́је, ни који́ плачу́је, нити који́ кога́ слу́ша. ⌂ **испу́шти кома́нду** *изгуби доминант̄ан положај с̄тарешине.* – Сте́saj до́к и́маш кома́нду у ру́ће, ако ју испу́штиш, по́сле ти је ка́сно за све́.

кома́ндује свр. *наређује, води главну реч.* – Она́ ни је на сви́ у ку́ћу кома́ндувала, какво́ наре́ди, то́ј мо́ра да се урабо́ти.

комарѝц м зоол. *комарац* Culex pipiens. – Мо́ј де́да стоји́ у војни́чко оде́ло, испе́глано – мо́же си комарѝц посече́ ду́пе на и́вицу.

кома́рњак м 1. *сандук, обично са с̄траницама од жичане мреже, за чување хране с̄премљене за зиму.* – У кома́рњак нату́рамо су́во ме́со, па га обе́симо, да не мо́гу ма́чће да га дова́ну. 2. *по̄крет̄на колибица, обично на саоницама, у којој с̄пава па̄ст̄ир на т̄ору.* – Бе́ше га ве́ч раздани́ло ка́т се довле́че при ме́н Ђо́ка Пу́зља, се́лћи бачија́р, не́рвозан са́мо што́ неје́ поче́л да а́пе, ко да је жену́ зате́кал у кома́рњак сас Ва́су пољ̄а́ра.

кома́т м *п̄арче хлеба, окрајак.* – Овча́р ту́ри у јенцѝк кома́т ле́б, гру́тку си́рење и стру́к зеле́ни лу́к, и то́ј му је за данѝс. Дете́ и́де по ми́лос, а ку́че по кома́т.

комата́р м 1. *го̄т̄ован који живи на т̄ућој грбачи.* – Не мо́гу ви́ше да ра́ним и по́јим коматари́. 2. фиг. *нежељени го̄с̄т̄и.* – Чи́м до́јде ле́то, село́ се напу́ни с коматари́.

коматѝк мн. комати́чи м *дем.* и *хӣп̄. од комат̄.* – Бо́г да ми гре́ови пра́шта, го́ца пу́т сам скута́ла коматѝк, па си о́кнем деца́ на́стран да им да́днем, и запре́тим им да ни́коме не казу́ју. Замину́л ме братѝк, оста́л мо коматѝк. Де́ца, што́ сте наоставља́ла ово́лко комати́чи, треба́ло је све́ да поједе́те.

ко́мбај нов. м *машина која у исто време и жање и врше, комбајн.* – У Го́ли де́л је то́лко настра́њичаво, да једва́ ула́зи ко́мбај.

комбилизо́н м *комад женског рубља у облику кошуље без рукава, комбине.* – Купи́л ми комбилизо́н с чи́пће. Же́нсће ко́лко о́ч, једне́ са́мо у комбилизо́ни, а једне́ и дибиду́с голе́.

коме́ндија ж *сїрдња, шегачење.* – Ко́лко да смо насе́ћи́рани, ка́т Ку́рјак запри́ча њиго́ви до́живљаји и коме́ндије које́ је прајѝл, не ђи́не ни пада́ње под аста́л от сме́ј, по два́ са́та се држимо́ за меши́не да не пу́кнемо ко пенду́ј.

комендија́ш м *онај који збија комендије, шаљивџија.* – Де́да Душа́н бе́ше голе́м комендија́ш, уме́јеше да напра́ви ша́лу, али да не увре́ди чове́ка.

коме́сија ж *комисија.* – Комеси́ја на регрута́цију пронашла́ да и́ма ра́вни та́бани, и одби́ла га да слу́жи во́јску.

коми́н м 1. *широки димњак над огњишїем.* – Неје́ со́ба, нело и́жа, па се дрва нату́рају у огњи́ште, а коми́н широ́к, па ву́че чу́р наго́ре. Чу ји на́карам ус коми́н да истрче́. 2. *синоним за домаћинсїво.* – У Стриже́вац ви́ше не зна́м да ли се чу́ре три́јес коми́на, а некада́ ји било́ пре́ко сто́ и педесе́.

коми́на ж *воће сїремљено за ївечење ракије које ври, или је ївреврело,.* – Коми́на ми стаса́ла, али јо́ш несѣ́м спреми́л дрва да ју опече́м.

коми́нка ж *дем. од комина.* – И́мамо коми́нку за пеше́с ка́зана, па се спре́мамо да ју пече́мо ови́ја дни́.

комиња́к м *вино добивено врењем зашећерене воде у комини из које је оїочено ївраво вино* (упор. шиљер). – Ле́ка Цр̑ни је све́ зи́ми с комиња́к плачува́л ра́дници да му ле́ти ко́пају и пр̑скају ло́зје.

ко́мка се несвр. *обичај да деца о Покладама хваїају усїима јаје обешено о концу са жељом да им зуби буду здрави* (упор. лаје јајце). – Ко́мкамо се, али ба́та по́више пу́ти ува́ти јајце́ од ме́не.

ко́мовица ж *ракија од грожђа.* – Ко́мовица је добра́ да се пи́је и она́к, али је и лекови́та рећи́ја.

коморџи́ја м *војник који ївриїада војној комори.* – Чи́ча ми је би́л коморџи́ја, па при́чаше како́ ока́л о́џа из џами́ју: Бе́ште, Ту́рци, у својину́, њи́но је било́, њи́но че си и оста́не, немо́ј да ђи́нете у́лудо.

ко́мотан, -тна, -тно *широк, удобан.* – Дре́је тре́бе да су ко́мотне, ка́[д] те те́сне дре́је сте́sају неси́ за ни́шта.

ко́мотно прил. *оїушїено, без журбе.* – Неје́ мло́го оста́ло, сљнце јо́ш високо́, ко́мотно че га до́жњемо до́-мрак.

комо́ција ж *удобносїи.* – Је́чте на комо́цију, ни́где се не жу́римо. О́н је од они́ја љу́ђе што́ зази́ру од ва́рош; ко́лко да је ма́лечка, њи́м си село́ комо́ција.

компаса́ција ж шатр. *комасација.* – Ни́шта на разбра́ кво́ извреви́ше: те че бу́де мело́рација, те че буде компаса́ција, све́ некакве́ кру́пне ре́чи, изгле́да че бу́де ра́т.

компи́р ГЛ, ЛЗ м 1. бот. *кромїир* Solanum tuberosum. – Помодре́ло ко компи́р. Измр̑зал ко компи́р. 2. *синоним за нешїо неосїварљиво, или чега нема.* – Они́ че во́ду да доведу́, о́че, че ју доведу́ компи́р. Али компи́р, не нао́ди па́ре сиро́тиња, него пара́ на пару́ и́де, а вьшка́ на вьшку. О́н се на́да да чу му даде́м, али компи́р че доби́је, несѣ́м ју ја́ нашла́ на пу́т. 3. фиг. *ївенис.* – Голема́ со́ба, а у њу́ же́нсће ко́лко ти компи́р о́че, и све́ голе́. ⌂ **неје за једѣн компи́р** *нема никакву вредносїи.* – Одбу́тај га, па га врљи́ у доли́ну, ка́д неје́ за једѣн компи́р. ⇨ *кромїир.*

компири́ште с *њива где се сади кромїир.* – Кат се сле́по ку́че усе́ли у компири́ште, напра́ви голему́ ште́ту,

компирчѣ́к мн. компирчи́чи м *дем. од комиїир.* – Сви́ во́лимо да једе́мо пе́чени компирчи́чи.

компирчи́на м *ївеј. од комиїир.* – Дошѣ́л де́да из дрва, а ба́бата збрчка́ла на́двена́три некакви́ компирчи́не.

компирџи́ја м *онај који производи кромпир, или га препродаје.* – Доо́де компирџи́је чљк из Кречи́мир и Штр̑бовац, донесу́ компири́, и ме́њају ћи́ло компири́ за ћи́ло мору́зу.

комсуља́в, -а, -о *растресит, лаган за обраду* (о терену). – У Пади́ну и́мамо њи́ву, до́јде ко у за́вет, а и зевња́ вој комсуља́ва, ту́ј са́димо компири́, љко за ра́боту, а и мло́го се ра́џају компи́ри.

комто предл. *ка, према* (упор. камто). – Обрни́ се комто ме́не. Што́ чу ти ја́, ка́[д] тво́јто ср̑це комто дру́гу би́је? Побе́гоше ку́рјациити комто Не́новицу. ⌂ *конто.*

ко́мша м *хит. од комшија.* – Бре́, ко́мшо, пра́во да ми казу́јеш, ти́ си акљан чове́к, што́ су се оврте́ли ови́ја около на́с, куде́ бљш нас пробра́ше у то́љћи све́т да ни гло́џу и мрцва́ре.

комши́ка мн. комши́ће ж *комшиница, сусетка.* – Ако оме́сим ле́б, све́ комши́ће ме ва́ле како́ у́баво ме́сим, са́мо на свекр̑ву не ваља́је.

комшиљк м *комшилук.* – Ту́ј испод на́с у комшиљк била́ сва́дба. У комшиљк сви́ чу́вамо по здватри́јес бра́ви о́вце.

комши́сћи, -ска, -ско *који се односи на комшију или комшилук, комшијски.* – Отиде́ у Ни́ш с комши́ско дево́јче. Да пра́тиш некоје́ от комши́скава деца́ у ва́рош да ку́пи каве́, са́ то́ј мо́да по гра́дови. Мени́ло се вре́ме, са́ не́ма ко́ј да те послу́ша ни за пару́, а ма́ни она́к, комши́сћи и човеча́нсћи.

комши́че мн. комшичети́ја с *дете из комшилука.* – Тресу́ ми се ру́ђе, а и сла́бо ви́дим, комши́чево ми пома́га да ти напи́шем пи́смо.

кона́к м *преноћиште.* ▲ – До Пала́нку дојдо́мо с во́з, и сврну́мо при моју́ те́тку на кона́к, па си ју́тре пе́шћи ото́мо за Лужни́цу.

кона́чи несвр. *проводи ноћ, ноћива.* ▲ – Ишли́ су домаћи́ни и тера́ли су овици́ри да и́ду на кона́к при њи́, и који́ о́те они́ и́ду, који́ не́те они́ си кона́че при во́јску. ⇔ *преконачи.*

коњ̑ц мн. ко́нци м *конац.* – Привр̑жи га с коњ̑ц, а јо́ш по́сигурно с два́ упре́дена конца́. У́знемо црвени́ и бели́ ко́нци, па од здра́вац уви́јамо ве́нци. ⌂ **на коњ̑ц** *на једвите јаде, са муком.* – Оста́де жи́в, али на коњ̑ц, сре́ћа те дојде́ бр̑зо ки́тна по́моћ. ⌂ **пот коњ̑ц** *који су поредани у правој линији.* – Домачи́нска њи́ва, ви́ди се, мору́за око́пана, а ре́дови пра́ви ко пот коњ̑ц. ⌂ **пова́та ко́нци** *одгонетне смисао реченог.* – Не́ма да ора́ти ја́сно, о́тресито, нело све́ некако́ замр̑сено, да не мо́ж да му пова́таш ко́нци кво́ је те́л да ка́же. ⌂ **смр̑си ко́нци** *учини коме штету, побрка нечије рачуне.* – Ти́ ми́слиш тека́ че про́јдеш, али ка[д] ти ја́ смр̑сим ко́нци, не́ма ни Бо́г да ји размр̑си.

ко́ндав, -а, -о *који има дуге ноге, кракат.* – Стањи́ја бе́ше висока́, ко́ндава дево́ћа, кат пу́шти ко́рак, не мо́ж ју ни́кој сти́гне.

ко́ндавица ж *она која је кондава, висока са дугим ногама. краката.* – Све́ вој снаје́те ич несу́ по во́љу, једну́ на́зва ко́ндавица, дек висока́, друга́та је чу́чка, дек ма́лецка, а трећата па пи́кљавица, дек и́маше тљ̑ћ но́ђе.

конди́р м *суд у коме се држи пиће, и точи из њега.* – Конди́р збі́ра по́ла оку́, а кондирче́ окол три́ста гра́ма. ⇨ *крондир.*

кондирче́ мн. кондирчети́ја с *дем. од кондир, кондирић.* – Де́да у́знеше кондирче́ сас ређи́ју, па заре́ди по село́ да пози́ва за сла́ву.

конди́рчина м *аугм. од кондир.* – Бо́ље да си изне́л кондирче́ пу́но с ређи́ју до вр̑, не́ло празну́ кондирчи́ну с ма́лко ређи́ју на дно́.

ко́но прил. *као оно.* – Че урабо́тимо ко́но се договара́мо, ка́т па́дне но́ч, ја́ чу до́јдем по те́бе, ти́ бу́ди спре́мна.

конопљи́ште с *њива на којој се гајила конопља* (упор. грсничиште). – Коно́пно се́ме се се́је у конопљи́ште, и ро́де се гр̏снице бе́љће и цр̏ће, пр̏во се бе́ру бе́љће, па цр̏ће, на кра́ј се бе́ре левуња́к.

коно́пан, -пна, -пно *који се односи на конопљу.* – Коно́пно се́ме посе́јемо у́пролет у гр̏сничиште, а гр̏снице бе́ремо по вр̏шу.

коно́пче мн. конопчети́ја с *дем. од конопац, краћи конопац.* – Ако се не сла́гаш сас жену́, о́дма узи́мај коно́пче, па се беси́, или ри́пај у буна́р, па се дави́. И́ма дљ̏ди коно́пци да се вр̏зују ко́ла ка́т се натова́ре сас се́но, сно́пје или шу́му, и конопчети́ја да се са́мо препа́шу ко́ла, или да се с њи́ во́ди некоје́ живи́нче које́ неје́ за јула́р.

коно́пчина м *пеј. од конопац.* – Поне́си и то́га коно́пчину, а́ко је ста́р и на ви́ше ме́ста заћи́ден, мо́ж че и о́н притре́бе.

ко́нта несвр. *мисли, тумачи, расуђује.* Δ – Излази́ше у́чени љу́ђе, прича́ше, ја́ ји бѣ́ш не разу́мим све́, ал си га некако́ ко́нтам на мо́ј сељачћи на́чин. ⇔ *расконта, сконта.*

конта́ција ж *примање или давање неког новца унапред, предујам, аконтација.* –Примили су конта́цију, нема пишма́њување. Погоди́мо се, да́доше конта́цију, са о́че да се пишма́не.

конто предл. *ка, према* (упор. камто). – Ка́д по́јдеш конто Дра́гинац, не мо́ж да сти́гнеш у Изво́р, пу́тат куде́ во́ди, та́м се сти́sa.

ко́нтра ж шатр. *кочница.* – Љу́ба Ка́чко те́ра бици́клу ни[з] сока́к, она́ не́ма ко́нтру, о́н рашири́л но́ђе и ру́ђе, и о́ка ли о́ка да му се скла́њају от пу́т. Гоца́ вре́ме мо́гу да се држи́м пот ко́нтру, ал ка́д ју изгу́бим, да неси́ бли́за при ме́н.

конту́зује се (трп. пр. конту́зован, -а, -о) свр. фиг. *напије се до бесвести.* – Ја́ се напи́ до даску́, конту́зова се, несѣ́м зна́л ни куде́ сам, ни с ку́га сам. Сплита́л се Вла́да, сплита́л, она́к конту́зован од ређи́ју, и легне́ под једѣ́н оре́ј да одмо́ри, како́ ле́гал, тека́ и заспа́л, и ви́ше се не пробуди́л.

кончѣ́к мн. кончи́чи м *дем. од коњц.* – Напра́јимо кр̏стовчичи од бѣ́гњак, и завр̏жемо ји сас црве́н кончѣ́к. У́знемо пру́ђе од врбу́, здра́вац и кончи́чи црвени́ и бели́, па ви́јемо ве́нци.

коња́р мн. коњари́ м *онај који воли и чува коње.* – Коњари́ се са́мо пр̏че, а кво́ оди коња́ и́мају, са́мо мо́ж да га ја́шају, а ми́ говедари́ е́м се во́зимо, е́м музе́мо, е́м телчи́нка и́мамо.

коња́рник м *место у планини погодно за коњску испашу.* – У коњу́шницу жи́ве ко́њи, а ме́сто у пла́нину где́ пасу́ зове́ се коња́рник.

ко́њес, -та, -то *који је као у коња.* – Зу́би ко́њести исцери́л ко вапи́р, до́љња у́сница му се отромбољи́ла ко по це́лу но́ч да ду́ва у ба́с, да ти се ле́б не приједе́ два́ дѣ́на ка́д га ви́диш.

коњети́на м *аугм. од коњ.* – Коњети́не дока́рују да потко́вује, а он једѣ́н, не мо́же да надви́је.

ко́њина м *пеј. од коњ.* – О́н си је ма́тер све ока́л: во́лино, ко́њино, ни́како на́не, ел ба́р по и́ме.

коњо́сује несвр. *ради као коњ, пропада од посла.* – Це́л ве́к сам коњо́сував, а са́ ви́дим да несѣ́м има́л за куга́.

коњо́ше свр. *премори се од посла.* – Данѣ́с коњоса́мо од ра́боту, ју́тре не́че мо́же да се ди́гнемо ис цр̏ђе.

коњо́штип м зоол. *ровац* Scarabaeus fimetarius. – Коњо́штипи ни направе́ гр̏дан па́кос у гради́ну. Погледа́ на ба́самаци, а њојѣ́н му́ж Ради́чко лежи́ на меши́ну ко коњо́штип.

ко́њсћи, -ска, -ско *који се односи на коња.* – Алба́тин пр̏во нау́чи да пра́ви воло́вће пло́че, по́сле ко́њсће, оне́ су по́тешће за праве́ње. Једно́ вре́ме искочи́ мо́да да дево́ће врзу́ју ко́се ко ко́њсћи ре́пови.

коњуша́р м *особа која воли коње.* – Ста́ри Ми́ча је би́л коњуша́р до́к неје́ умр̏л, ко́њи је воле́л на́јвише од све́ на све́т.

коњу́шница ж *ста́ја за коње.* – У коњу́шницу жи́ве одво́јено ко́њи, а гове́да по́себно у шта́лу.

коњче́ мн. коњчети́ја с *мали коњић.* – О́трча барабо́р сас коњче́ што́ га ку́пи от Поло́цију ис Кори́тњицу. У́, ко́лко сам посеца́ла до́к сам била́ у село́, те не мо́гу да и́дем сас ње́г и коњче́то да прека́рујемо ства́ри по ва́рош.

ко́њштрак м *коњска балега.* – Пази́ да не нага́зиш на ко́њштрациви, ото́ч се по́сра коби́ла.

копа́ мн. копе́ ж *гомила усправно садевених снопова тако да се врховима додирују.* – Гр̏снице обе́ремо, па извр̏жемо у сно́пови, па зде́немо у копе́ да се су́ше. Скута́ла га у копу́ у мору́зу на њи́ву, па оти́де куде́ њиго́вог шурака́ у Сли́вовик, о́н би́л кме́т. ➞ *купа.*

ко́па (прил. сад. копа́јечи) несвр. 1. *уклањајући земљу прави удубљење у њој.* – Реши́ше да ту́ј ко́пају буна́р, и ства́рно најдо́ше во́ду. 2. *ситни земљу мотиком уклањајући притом коров, праши кукуруз.* – Ко́пају мору́зу ста́ри љу́ђи, али и деца́ која́ су поојачка́ла. Ле́ти ни прекр̏ши грби́на копа́јечи. 3. *укопава мртваца, сахрањује.* – Ако човѐк у́мре до двана́ес са́ти но́чу, ко́пају га јутредѣ́н, а ако у́мре по́сле двана́ес сати, ко́пају га дру́ђидѣ́н. ⇔ *закопа, ископа, накопа, окопа, откопа, покопа, поткопа, прекопа, прокопа, раскопа, укопа.*

ко́па се несвр. *укопава се, сахрањује се.* – Ако нећи́ у́мре пре пла́дне, о́н бу́де у ку́ћу ти́ја дѣ́н, и јо́ш једну́ но́ч, и по́сле се ко́па, а ако у́мре пре двана́ес са́ти но́чу, ко́па се ју́тредѣ́н. ⇔ *закопа се, ископа се, накопа се, укопа се.*

ко́палица ж *врста плуга за механичко уклањање корова између редова кукуруза.* – Деца́ во́де гове́да, му́жи шпа́ртају, скр̏цају коле́ће, тро́па ко́палица, слѣ́нце припе́кло мо́зак да ти заћипи́. Се́чам се, дете́ бе́о, мо́ј баште́ сас ко́палицу шпа́рта њи́ву у Бреѣ́ње, а ја́ во́дим кра́ве. ⇨ *копачица, копачка.* ➞ *шпартаљ.*

копа́ње с *прво окопавање кукуруза* (упор. и загртање). – Пр̏во и́де копа́ње, па загрта́ње. Тамѣ́н завр̏шиш копа́ње, до́јде же́тва, тамѣ́н о́жњеш, а́јде вр̏ша, тамѣ́н оврше́ш, а́јд угаре́ње.

копа́ч м/ж *онај који окопава кукуруз.* – Не́ма по́брз копа́ч од моје́г тети́на. Ја́ сам била́ и копа́ч, и коса́ч, и жетва́р, нијеѣ́н му́ж ми неје́ би́л ра́ван. Има́ла сам копачи́, па ми јо́ш све́ разне́сено по ку́ћу.

копа́чица ж *в. копалица.* – По́јдем да шпа́ртам, ту́рим копа́чицу у ко́ла, јер̏м, ону́ј ц̑евгу́, това́ све́ нату́рам, и косу́ ту́рим да нако́сим де́телину за воло́ви.

копа́чка ж 1. *в. копалица.* – Копа́ло се на́руће, неје́ има́ло копа́чка, са́мо на́руће и на по́стьт, тека́ је било́ напре́д. 2. *мали плужић на копачици, има их два са стране и један већи напред који се зове ралник.* – Копа́чка и́ма две́ копа́ће са стра́не, и ра́лник напре́д.

копе́ља се несвр. *извлачи се из тешког положаја, сналази се, упиње се* (упор. кобеља се). – Копе́ља се да изведе́ деца́ на пу́т, од једногá за́јми, дру́гоме вр̏не, и све́ тека́. ⇔ *ископеља се.*

копера́ција ж *колективно удружење за производњу и размену добара, кооперација.* – Ни́шта на разбра́ кво́ извреви́ше: те че бу́де мело́рација, те че бу́де компаса́ција, те че бу́де копера́ција, све́ некакве́ кру́пне ре́чи, изгле́да че бу́де ра́т.

копила́нка ж *овца, коза или крава која млада остане гравидна.* – И́мамо три́ о́вце копила́ње, че́камо да се у́скоро ојагње.

копила́рка ж *девојка која је родила копиле* – У које́ село́ се поја́ви копила́рка, то́ј село́ мо́ра да утљца гра́д.

копила́шче мн. копилашчети́ја с погрд. *нерадо виђен млађи мушкарац.* – Е́, са́-ч га опа́тиш, мо́ј Јеле́нко, ово́ј копила́шче из О́пштину не доо́ди пе́нзију да ти донесе́.

копи́ле мн. копилети́ја с 1. *ванбрачно дете.* – По́голем сра́м за ку́ћу неје́ било́, не́ло кат се у њу́ на́јде копиле́. 2. *младунче које женка донесе на свет пре своје оптималне генеративне зрелости.* – Копилети́ја че́сто буџу́ју по́ситна о[д] дру́га ја́гњишта, која́ су на вре́ме ојагњена.

копи́ли се свр. *постане сјагњеста или скозна овца или коза пре праве доби* (већ у првој години живота). – Ову́ го́дину че ми се копи́ле неко́лко о́вце.

копилче́ мн. копилчети́ја с *дем. од копиле.* – У моје́ знање́ неје́ се деси́ло да се је у на́ше село́ роди́ло копилче́.

копи́на ж бот. *вишегодишњи грм из породице ружа са трнатим израштајима дуж стабла* Rubus fructicosus, *купина, и њен плод.* – Село́ опустеја́ло, вр́вине зара́сле у бурја́н, прекај сва́ћи пра́г па́вит и копи́не. На́јубаво сла́тко је от копи́не и од ја́годе.

копиња́к мн. копиња́ци м *в. купињак.* – Немо́ј да се зави́рате у копиња́кат, мо́ж да и́ма нека́ змија́, да ви упла́ши.

копи́ти се несвр. *почиње да се вади из незгодног положаја, укорењује се.* – Прости́гоше ни деца́, поче́ше и она́ да привре́ђују, поче́мо и ми́ да се копи́тимо из беду́. ⇔ *закопити се, ископити се, ускопити се.*

копи́сти се несвр. *јогуни се, пркоси.* – Ко́лко ја́ с њу́ у́баво, то́лко се она́ јо́ш по́више копи́сти, ви́дим да без бије́ње не мо́же да про́јде. ⇔ *закописти се.*

ко́пка несвр. 1. *копа у дем. значењу.* – И́ма ји мло́го који́ ко́пкају по пла́нину, тра́же зла́то, али се јо́ш неје́ чу́ло да га је неђи́ и нашљ. 2. фиг. *пати од радозналости.* – Ко́пка ме да чу́јем какво́ је све́ та́ј штро́кна наприча́ла за ме́не.

ко́пне свр. *само једном удари у земљу, мало захвати земљу оруђем за копање.* – Ка́[д] тре́беше да на́јду во́ду за во́довод, о́н са́мо пи́пне и вели́: Ту́ј ко́пајте! – и ства́рно, јо́ш неси́ ко́пнул, вода́ изле́зне.

копне́је несвр. 1. *снег нестаје са тла, копни.* – Где́ је припе́чина сне́г на́јнапред по́чне да копне́је. 2. фиг. *телесно слаби, мршави.* – Душа́ ме бо́ли ка́д ју гле́дам како́ јаду́је и копне́је за дете́, и како́ си жи́вот упропа́шчује. ⇔ *ископнеје.*

копне́ж ж *чежња, жеља за неким или нечим.* – Деца́ ми доле́ко, ја́ сама́, збабоса́ла сам се от копне́ж и трпе́ж, па са́мо мо́лим Бо́га да ме прибе́ре.

ко́пно с *тло без снега, место са кога је окопнео снег.* – Стани́ ова́м где је ко́пно, не сто́ј у сне́гат.

копра́ља ж *алатка у виду лопатице са ушицом која се насади на бичало или остњн, и служи за скидање налепљене земље са раоника приликом орања.* – Упре́гне кра́ве у јерѣм да о́ре, а оне́ бе́гају из бразду́, о́н ји те́па сас копра́љу, ју́ри, бесне́је.

копри́ва ж бот. *коровска биљка са иглицама на лишћу и стабљици који надражују кожу кад се дотакну деловањем мрављe киселине* Urtica urens. – Де́ца, ка́д отћи́нем неку́ копри́ву, па ка́д ви ју́рнем, и́ма све́ дупети́ја да ви погори́м с њу́. Гро́м не́че у копри́ве. ⇨ *покрива.*

копри́вка мн. копри́вће ж *дем.* и *хип. од коприва.* – Изве́ла ми се пилети́ја, па пој до́ да набе́рем копри́вће да им ва́рим, веле́ да је то́ј за њи́ мло́го здра́во.

копривља́к мн. копривља́ци м *некултивисано место, терен обрастао копривом.* – Куде́ је дво́р би́л, и куде́ су се сва́дбе прави́ле и деца́ игра́ла, са бъзи́ште и копривља́ци.

ко́рав, -а, -о 1. *који је са тврдом кором, до кога се тешко долази* (о хлебу). – Ко́рав је печалба́рсћи ле́б. 2. *испуцан, крут, храпав.* – Ру́ће му ко́раве ко церо́ва ко́ра.

кора́ви се несвр. *добија кору.* – У́пече сљ́нце, зевња́ се поче́ кора́ви, че бу́де те́шко за копа́ње и загрта́ње. ⇔ *закорави се, откорави се, скорави се, укорави се.*

корде́љ м *окруњени клип кукуруза.* – Ка́менка и́звади шише́ сас во́ду ис цеди́лку запи́шено сас корде́љ умо́тан у арти́шку, поље́к га о́тпиши и гл̥ну једну́ гл̥тку. Кладе́ о́гањ са́мо с корде́љи́.

корде́љчи́на м *пеј. од кордељ.* – Ди́вље сви́ње изе́ле мору́зу, оста́ли са́мо корде́љчи́не и го́ло ша́шње.

ко́рен мн. ко́рени збир. ко́рење м 1. *подземни део биљке помоћу кога се она учвршћује и добива хранљиве материје.* – Пира́к и́ма дљбо́к ко́рен, куде́ се о́н расто́ли, те́шко се сузби́ва. 2. *појединачна расађена површарска биљка.* – Иза ку́ћу са́м расади́ла пе́шес ко́рена петлицањи́, да не мо́рам да и́дем сва́ћи чљ́с чљ́к у гради́ну. О́н ка́т се заседи́ негде́, ну́меје да си по́јде, ко ко́рење да пу́шти.

коренчи́к мн. коренчи́чи м *дем. од корен.* – Тамљ́н чове́к пу́шти коренчи́к на ови́ја све́т, а о́ни га о́кну д[а] и́де на они́ја.

коренчи́на м *аугм. од корен.* – Колку́ је коренчи́ну има́л ти́ја оре́ј, једва́ га извади́мо.

коња́к м *пеј. од корење.* – Покуша́мо да разо́ремо лива́ду, али не мога́мо, и́ма коња́к от посе́чене сли́ве, па мо́ра пр̀во ру́чно да се пова́ди.

ко́рза ж *шетање већег броја особа на улици, корзо.* – Дево́ћа ка́т се уду́ма ви́ше на ко́рзу не изла́зи. Оти́де дрдња́ечи што́ ју несљ́м по́рано пушти́ла да изле́зне на ко́рзу. ➞ *шетња.*

ко́ри несвр. *приговара, прекорева, изражава незадовољство због нечега.* – Једва́ че́ка да до́јде неђи́ да ме пред ње́га ко́ри и бру́ка. Те́сне ми панталóне, те́сни ми рукави́, све́ ми отесне́ло, а жена́ ме ко́ри да ома́њим једе́ње, па не́че да ми бу́де те́сно. ⇔ *прекори.*

ко́рис м *корист.* – Не могли́ да извлечу́ ко́рис кољ́ћи́ су се нада́ли, па се скара́ли, зама́лко да се поте́пају.

ко́рисан, -сна, -сно *користан.* – За кљ́в-ч ми ђа́вол, ка́д неси́ ви́ше ко́рисна за ни́шта, са́мо ле́б да једе́ш ца́бе. ■ **поко́рисан,** -сна, -сно комп. *кориснији.* – Не́ма поко́рисан зана́т от калеме́ње, да претво́риш ди́вјо дрво у ро́дно да ти ра́ца це́л ве́к, да ти и ну́ци једу́ од ње́га, то́ је ра́бота.

кори́то с 1. *подужи суд за прање рубља или напајање стоке.* □ – Но́во кори́то, ал сви́ње ста́ре. 2. *удубљење којим тече или је текла река или поток.* – Спа́дла вода́ у кори́то, изгледа да че пресу́ши река́. ■ **дрвено** ~ *кори́то издубљено од дрвета.* – У дрвено кори́то да́вамо на сто́ку зо́б. ■ **плека́но** ~ *лимено кори́то.* – И́мам једно́ големо́ плека́но кори́то у које́ пе́рем, али си се у ње́га и ку́пемо. ■ **ка́мено** ~ *кори́то исклесано од камена.* – У ка́мено кори́то на чешму́ по́јимо сто́ку. ■ **бето́нско** ~ *кори́то изливено од бетона.* – У пла́ц смо спрове́ли воду, па си и́мамо чешми́цу, и бето́нско корито, жи́ва зго́да за све́.

корита́р м *мајстор који прави дрвена корита.* – Напре́т су Ци́гањи били́ корита́ри, а кори́та су дљ́бли од вр̀бе, зато́ј што́ је врба́ љ̀ка, а жила́ва, па те́шко пу́ца.

корите́нце с *дем. од кори́то.* – И́мам по́себно корите́нце у ко́је да́вам на ја́ганци ва́рено жи́то, и оно́ си ста́лно стоји́ при њи́ у ко́чак.

кори́тиште с *пеј. од кори́то.* – Ово́ј кори́тиште пу́кло па не др̀жи во́ду, а жа́л ме да га исвр̀љим, па си у ње́г др̀жи́м зи́ми компири́.

кори́ца ж 1. *кора хлеба.* – Поди а́мбар на тру́пови седе́ домачи́н и једљ́н оди вршачи́ти и сво́де рачуни́цу: го́дишња му́ка и ра́бота на једну́ стра́ну, а ле́б сас де́вет

кори́це на дру́гу. 2. *танка покорица која се ухвати на површини чега.* – Те́гле се сто́пле, и у њи́ се си́пе пе́кмез, ка́т пе́кмез ува́ти на вр̏ кори́цу, те́гле се затво́ре сас покло́пац.

кори́це ж мн. 1. *део ножа у који се склопи оштрица после употребе.* – Ста́лно му је висе́ла бри́тва на клк вр̏зана за каи́ш, и скло́пена у ме́сингане кори́це. 2. фиг. *корен пениса.* – Набу́тај во̏ј га до кори́це, да те запа́нти. 3. *први и последњи лист књиге, обично тврд и пресвучени јачим папиром, платном или кожом.* – Затво́ри се у со́бу, и чи́та некакве́ књи́ђе сас ро́зикаве кори́це, и ма́лко-ма́лко па ти́ће узде̏не.

кори́чка ж *дем. од корица.* – Оста́домо бес кори́чку ле́б у ку̏ћу. Ка́т се ле́бови изва́де из ву́рњу, напр̏скају се с булума́ч, па се покри́ју с месаљи́ да им кори́чка омекне́је.

ко́рка[1] мн. ко́рће ж 1. *горњи осушени слој земље.* – Колка́ си је ко́рка на зевњу́ву, не мо́ж се с пију́к проби́је, ка́мли да се ри́ља. 2. *танка покорица који се ухвати на површини чега.* – Же́жак пинђу́р се сипу́је у те́гле, и вр̏не у ре́лну да ува́ти корку̏. 3. *кора плода диње, лубенице, тикве или ораха.* – Сви́ње мло́го во́ле да једу̏ ко́рће од лубени́цу. С ко́рће од оре́си смо чини́ле пре́цу. 4. *кора на одсеченом деблу.* – Ради́сав како́ стура́л ко́рће од трупци́, тека́ сећи́рчето заби́л у једи̏н кра́ј, и се́дал на́справ Љуби́сава.

ко́рка[2] мн. ко́рће рет. ж *кора за питу.* – За зеља́ник су́чемо ко́рће неко́лко ди̏на напре́д. ➞ *обга.*

кору́ба ж *ижлебљено дебло којим се одводи вода од кладенца до корита за напајање стоке.* – Ма́ра се сла́гну, на́пи се во́ду ис кору́бу, и о́ми си о́чи. ➞ *шоборка.*

корба́ч м *корбач, пендрек.* – Ње́му несу̏ могли́ да ука́рају па́мет у гла́ву ни ц̏анда́ри сас корба́ч, та чеш ти́ сас ле́пе ре́чи.

коруби́на ж геогр. *спуштено тле између два узвишења у облику корита.* – Ти́ја кла́денац се нао́ди у коруби́ну коју̏ на́род зове́ Ждре́ло, од ње́г ле́ти пи́јемо во́ду ка́д смо у по́ље. Пу́т от Пала́нку за Бабу́шницу во́ди кроз Коруби́ну, где́ спа́дају села́: Мо́кра, Дивља́на, Оре́овац, До̏љња Кори́тњица и Го̏рња Кори́тњица.

корупче́ мн. корупчети́ја с *дем. од коруба.* – На кла́денац поста́вено корупче́, па вода́ шобо́ри, и зго́дно за точе́ње. ➞ *шоборка.*

ко́с мн. ко́сти ж *кост.* – Да ми одабе́реш дебелшко́ ја́гње, да неје́ саде́ ко́с и ко́жа. Тре́бе да ола́биш пије́ње и пуше́ње, ви́диш да си се направи́л саде́ ко́с и ко́жа. Чи́ни ми се ко́сти ми се заледи́ше. ➞ *коска, кочина, кошчина.*

ко́са[1] ж *длака на глави.* – Же́не су носи́ле дљу̏гу ко́су, па ју сплету̏ у ре́дови, ре́дови чљ̏к до́ле до испод ду̏пе. ⌂ **начи́ни ко́су** *намести фризуру, среди косу.* – Мора́вка се промени́ла, обле́кла на́јубаву су̏књу и блу́зу без кра́гну, па и ко́су начини́ла.

коса́[2] ж *алатка за кошење траве.* – Мо́ј башта́ ка́д у̏зне косу̏, ко да се роди́л с њу̏. Остаре́л, па мо́ра че́сто да нако́вује косу̏, да му ре́же до́бро, да се не ума́ра.

коса́ч м *онај који коси, косац.* – Не́ма по́бољ коса́ч од моје́г чи́чу. А̏ко сам же́на, ја́ сам коси́ла, ре́тко који́ му̏ж је могљ̏л да ме побе́ди.

коса́чица ж *пољопривредна машина на моторни погон за кошење.* – Ко́симо ру́чно са́мо где́ не мо́жемо сас коса́чицу.

косељак м пеј. *дуга и неуредна коса.* – Косељак ко трмчи́ло, сва́ко влакно́ на по једну̏ стра́ну се отранчи́ло. Запушти́л бра́ду и косељак, направи́л се на мајму́на.

косети́на[1] ж *аугм. дуга коса.* – Што́, бре́, не скра́тиш ту̏ј косети́ну, не́ло те оклопи́ла на ову̏ј же́гу.

косети́на[2] ж *пеј. од коса 2.* – Посе́ко се до ко́ску на ову̏ј косети́ну, зама́лко пр̏с да си о[т]цече́м.

ко́си (трп. пр. ко́сен, -а, -о) несвр. *одсеца косом или косилицом.* □ – И́ма да се зна́је ку́ј ко́си, а ку́ј во́ду но́си. Пушти́л о́вце чове́ку у неко́сену лива́ду, а њиго́во и ко́сено и неко́сено бра́ни, пи́ле не сме́је да слети́. ■ **косе́ње** *гл. им.* – И́демо у Сулима́ново на плеве́ње, на копа́ње, на загрта́ње, на косе́ње, на же́тву, на сли́ве брање́, на шу́му сече́ње. Мо́ре, че га о́камо у косе́ње, ту́ј да се пока́же. Бѣш у косе́ње ме позва́ше на во́јну ве́цбу. ⇔ *накоси, окоси, прекоси, прокоси.*

коси́дба ж *кошење и време кад се оно врши.* – По́тпролет се сусти́гну ра́боте да не зна́ш на ко́ју́ чеш стра́ну по́напред: и копа́ње, и загрта́ње, и коси́дба и гради́не.

коси́ло с *дуги дрвени држак на који се пришвршћује коса, косиште.* – А́ко је зи́мско вре́ме, сељак не́ја научи́л за́лудан да седи́, па оде́ља некоје́ држа́ље за сећи́ру или ашо́в, напра́ји коси́ло за косу́, некоју́ ви́лу или на́бадњу, попра́ви јерѣ́м, закр́пи душаме́ ил калка́н, а некоји́ пра́ве са́ндуци за пче́ле.

коси́на ж геогр. *нагнута површина брега, падина, страна.* – И́ма једна́ коси́на, неје́ дльга, ал при́прта, ка́д њу пре́јдемо, по́сле је лько.

коси́лце с *дем. од косило.* – Баште́ ми направи́л коси́лце, у́баво ко да је фа́брично, бѣш ко за ме́н.

коси́ца[1] ж *хип. од коса*[1]. – И́ма ме́ку коси́цу, ко свили́цу. ▌**ви́лина** ~ бот. *паразитска једногодишња биљка без корена и листова, обично напада детелину којој исисава сокове до потпуног уништења* Cuscuta epithimum L. – У де́телину ми се настоли́ла ви́лина коси́ца, па мо́рам да ју преорем.

коси́ца[2] ж *алатка у виду косе са две ручке за повлачење ка себи помоћу које се глачају држалице ашова, крампова, секира и сл.* – С коси́цу се де́љају држаљети́ја.

ко́ска мн. ко́сће ж *кости* (упор. кос). – Ни ко́ску гло́це, ни ју дру́гом да́ва. У пити́је се ту́рају ко́жице од гла́ву, ре́п, но́ђе и у́ши, ка́т се сва́ре, изва́де се ко́сће и разли́ју се у тепси́је ил тањири́. ⌂ **ука́ра стра́ у ко́сће** *утера страх у кости, уплаши.* – Од ни́кога се несѣ́м боја́л, али ми ти́ја во́дник у́кара стра́ у ко́сће.

косле́ *дем. од коса*[2], *коса мањих димензија.* – А́јде, си́не, ја́ чу у́знем косу́ву, а ти́ узни́ косле́то, па да и́демо да ко́симо.

космо́вац м *назив северозападног ветра који долази са Суве планине из правца села Космовца у белопаланачкој општини.* – Ду́ну космо́вац, че сте́sa мра́з.

косни́к мн. косни́ци м *косо положена греда у зиду куће чатмаре* ж тех. *греда у грађевинарству, в. венчаница.* (упор. и венчаница). – Придр́ж мерте́кат до́к заково́м косни́к. Косни́ци подупи́рају мерте́ци с обе́ стра́не да стоју́ у́справно.

ко́сов мн. ко́сови ЛЗ м зоол. *птица певачица из реда дроздова, кос, црни дрозд* Turdus merula. – У́јесен ко́сови пра́веште́ту по вино́гради, али у́пролет мло́го у́баво пој́у́. ➞ *ћосавац.*

косто́л м *велика стена, стена која доминира у камењару.* – Ти́ја голе́ми ка́мен у Ри́ђе зове́мо косто́л.

костре́ши се несвр. *понаша се раздражљиво, јогуни се* (упор. јежи се). – Ру́жа се костре́ши на ње́г, јо́ште изгле́да неје́ заборави́ла ка́д га је јури́ла сас пишто́љ да га уби́је. ⇔ *накостреши се.*

косту́рка ж *врста џепног ножића на преклапање са корицама које су се примарно израђивале од кости.* – Бобо-Дари́на си истови́ла косту́рку, па не мо́же да прејаду́је. Сас косту́рку се свиња́ не ко́ље.

ко́так м *место где се дивље животиње коте.* – Мо́ж га уби́јеш са́мо ако га затече́ш у ко́так, она́к бе́га да га ме́так не сти́sa.

кота́рка ж *лежај, гнездо.* – Мло́го ми жа́л, о́бе ја́гњети се ја́дна смр́зла, а ти́ да си била́ до́м, ти́ би им напрајила кота́рку куде шпо́рет, а ова́к ја́ несѣ́м смеја́л да ти разно́сим сла́му по со́бу.

котљ̀л мн. котло̀ви м *котао.* – Напре̏т смо млеко̀ вари̏ли у котљ̀л над огњи̏ште. Има̀ло котло̀ви, и у то̀ј се вари̏ло, не̏ма ше̏рпа, не̏ма ло̀нци, за сла̀ву оме̏симо кола̀ч и у једѝн котљ̀л сва̀римо чорбу̀, у једѝн пасу̀љ, и то̀ј ти је. ▌**воде̏ни** ~ *котао веће запремине.* – Ка̀д му до̀јде вре̏ме, ми̏ у воде̏ни котљ̀л ва̀римо ти̏кве и кла̀сје у и̏жу над огњи̏ште. ▌**голе̏ми** ~ *котао веће запремине.* – Напре̏д си мора̀л, ако си пра̀ви домачи̏н, да зако̀љеш три̏ бра̀ва, да сва̀риш голе̏ми котљ̀л рећи̏ју, са̀рме, ђуве̏ч, пу̀њене попо̀шће и да опече̏ш пече̏ње за три̏ дѝна.

ко̀тви несвр. шатр. *уважава, цени.* – Тупанци̏ја са̀мо коко̀ли, ње̏г ни̏кој не ко̀тви да му зале̏пи пару̀ на чело̀. Ме̏н је мо̀ј учи̏тељ тека̀ котви̏л: Бра̀цо, пра̀ви си тупа̀н.

коте̏ља ж рет. *фотеља.* – Данѝшње столи̏це су тапаци̏ране и сас на̀слон, а на̀јубава столи̏ца је коте̏ља.

ко̀ти се несвр. *доноси младунце на свет, штени се* (зец, јазавац, мачка, кучка, вучица). – У ту̀ј доли̏ну се ко̀те са̀мо лиси̏це и ја̀зовци, дру̀го ни̏шта не̏ма. ⇔ *накоти се, окоти се.*

ко̀тка се несвр. *прави гнездо, спрема се да леже пилиће* (квочка). – Ова̀ј коко̀шка поче̏ла да се ко̀тка, не изла̀зи ис поло̀г, расквацала се, тре̏бе да ју наса̀димо.

котла̀јка ЛЗ ж *посуда са дршком и поклопцем за ношење куваног јела на њиву.* – У котла̀јку но̀симо ва̀рено је̏ло у по̀ље. ➞ *котлаћа.*

котла̀ћа ГЛ, ДЛ ж *посуда са дршком и поклопцем за ношење куваног јела на њиву* (упор. котлајка). – Ве̏чем пристѝзају и обедари̏, но̀се обе̏д у цеди̏лће, у ру̀ће им котла̀ће сас чорбу̀ ил пасу̀љ. До̀љња у̀сница му ко на топлодо̀лског ба̀сацију, а го̀рња ко покло̀пка на котла̀ћу.

котле̏ мн. котлети̏ја с дем *котлић.* – Качама̀к пра̀вимо у котле̏ над огњи̏ште. На то̀ј та̀ванче и̏маше сва̀шта некво̀ кво је на̀с, деца̀, залима̀ло: те некаква̀ кантарчети̏ја старинска̀, па ћилашчети̏ја, вршни̏к и црепу̀ља, вери̏ће и котлети̏ја, и вѝздѝндѝн сва̀каква ситнути̏ја, за коју̀ несѝм ни зна̀ла за какво̀ је.

котле̏нце с *хип. од котле.* – Ви̏менце вој ко котле̏нце, а млекце̏ ко бла̀го винце̏.

котлети̏на м *аугм.* и *пеј. од котљ̀л.* – Ти̏ја котлети̏на ни је ра̀мена исћину̀л сва̀ћи дѝн носе̏јечи во̀ду у ње̏га.

ко̀тлина ж геогр. *дубока, пространа увала са стрмим странама између брегова и планина (обично дуж речног корита).* – Лужни̏чку ко̀тлину от све̏ стра̀не окру̀жују бр̀да, и ми̏сли се да је некада̀ ту̀ било̀ је̏зеро.

ко̀тлинка ж дем *котлиница.* – У ту̀ј ко̀тлинку смо сва̀ку го̀дину пра̀вили креча̀ну и пе̏кли кре̏ч.

котли̏ште мн. *пеј. од котле.* – С у̀му смо си ми̏ле гла̀ве, згре̏јемо во̀ду у котли̏ште, па и̏ма зевња̀ у̀ма, с њу̀ натр̀љамо ко̀су, па по̀сле испе̏ремо.

котлови̏места *овца са округлим вименом.* – У̀бава и котлови̏места овца̀, и̏ма ви̏ме окру̀гло ко котле̏.

ко̀тне се свр. *увуче се, удобно се смести и ушушка.* – А̀јде ко̀тни се при ба̀бу у кре̏вет да се згре̏јеш, тамѝн сам згреја̀ла цр̀ће.

ко̀то везн. *исто као, као што.* – Па ко̀то ти до са̀ казу̀ва, те̏ка смо работи̏ли. И она̀ не̏је ишла̀ у шко̀лу, ко̀то и ми̏.

кофе̏рта нов. ж *папирни омот у коме се шаљу писма, коверат* (упор. коверта). – Ако ни пису̀јете пи̏смо, мо̀ра ова̀к да ту̀рите на кофе̏рту: Петка̀на и Јеле̏нко Миле̏нковић, се̏ло Калцере̏ло, Ма̀ли Бро̀д, за̀дња по̀шта Бабу̀шница.

ко̀цка мн. ко̀ћe ж *невелик коцкаст предмет.* – Те̏сто се расу̀че на дебе̏лу о̀бгу, према̀зује сас са̀ло и скла̀па ко књи̏га, и тека̀ три̏пут, по̀сле се расу̀че на по̀тѝнко, исече̏ на ко̀ћe, на сваку̀ се ту̀ри пе̏кмез и пече̏, ка̀д је пе̏чено – са̀лчичи гото̀ви.

ко́цка се несвр. *игра у новац* (обично на картама). – Во́ли да се ко́цка, али ни́кад ни́шта не доби́ва, са́мо гу́би. У Стрижѐвац и́ма једна́ вами́лија зове́ се Ко́цкари, мо́ра да се нећи́ коцка́л, чи́м ји тека́ прозва́ли. ⇔ *прокоцка се.*

ко́чав, -а, -о *пегав у лицу.* – Не́чу га, ко́чав у лице́ ко пла́шило, а коса́ му рица́.

ко́чај м *вода у којој је прокуван хмељ, липов цвет, пасуљ, паприка и јечам, служила за припремање домаћег квасца.* – Овака́ се квасѣ́ц прае́л: у ло́нац се ту́ри ме́љ, ли́пов цве́т, пасу́љ, папри́ка и јечѣ́м, насѝпе се вода́ и ва́ри се, ту́ј во́ду о́камо ко́чај, по́сле се с њу́ попа́ри мору́зно бра́шно да бу́де гу́сто ко за ле́б, ка́т се ола́ди, пра́ве се кравајчетѝја, и су́ше се на про́мају.

ко́чак м *посебна просторија за јагњад.* – На о́вце ту́римо шу́му да бр̀сте, а ја́ганци одлу́чимо у ко́чак, па им ту́римо зобѣ́к. ⇨ *кочьк.*

коча́н мн. кочани ЛЗ м *део корена купуса који остане над земљом после одсецања главице.* – Коча́н на зе́љку мо́ж да се изврти́, ил се исече́ у кр̀с, и у то́ј се ту́ра со́л.

коча́њ мн. кочањѝ ГЛ / кочањѐ ДЛ м *в. кочан.* – Гња́ви ко ба́ба коча́њ. Кочањѝ су бла́ђи, са́мо тре́бе да и́маш зу́би, па да ро́пчеш ко за́јак. Кочањѐ си оста́не у њиву и ка́т се зе́ље исече́.

коча́њчак м *хип. од кочањ.* – Ја́ мло́го во́лим да једе́м коча́њчак.

ко́чьк м *в. кочак.* – Ко́чьк им је о́дма до кокошка́рник.

кочи́ја ж *кола у која се прежу коњи* (упор. и кола). – Тѣ́г неје́ има́ло лимузи́не, са́мо кочи́је и ко́њи, и и́ду с њѝ за мла́даневе́сту, те́ру ју у цр̀кву та се ве́нчу, вр̀ну ју до́ма, и наста́ве да се весе́ле.

ко́чина[1] ж *свињац.* – Нака́рај свињѐте у ко́чину, да не пра́ве па́кос по гради́ну. Збу́њен ко пра́се у но́ву ко́чину.

кочи́на[2] ГЛ ж *кости* (упор. кос). – Што́ се за́радова оцу́тра ка́[д] те сре́то, ко ку́че на кочи́ну. Сва́ри се ме́со, и одво́ји се за пити́је, а кочи́не деца́ гло́цу на дрвни́к, да им бу́ду здра́ви зу́би.

кочи́нка мн. кочи́њће ГЛ ж *дем. од кочина*[2] *, кошчица.* – Дете́то им ни́како не напре́дује, кочи́њћете му некако́ си́тне и тѣ́њће.

кочи́чка мн. кочи́ћће ж *тврда језгра плода неких воћака у коме је семенка, коштица.* – Сли́ве се опе́ру, изва́де им се кочи́ћће, и ва́ре се на сла́б о́гањ. Шевтели́је су мло́го блађѐ, па им и ја́тћете ис кочи́чку блађѐ за једе́ње.

ко́чка ж *надимак кочаве женске особе.* – Ми́ра Горо́ломска бе́ше ко́чава, па смо ју ока́ли Ми́ра Ко́чка.

ко́чко м *надимак кочаве мушке особе.* – Сте́ван Попо́вићи бе́ше и ри́ц и ко́чав, па су га једни́ ока́ли Сте́ван Ри́чко, а једни́ Сте́ван Ко́чко.

ко́ш м 1. *корпа од прућа веће запремине, сепет.* – Ста́рцьн једва́ поди́за пра́зан ко́ш, а о́н га напуни́л сас се́но. 2. *део воденице, дрвени сандук у који се сипа пшеница или кукуруз да се меље.* – Воденича́р с вре́ме на вре́ме доси́пује мли́во у ко́ш, да водени́ца не ме́ље празна́. 3. *део вршалице у који се скупља овршено жито.* – Они́ја који́ су заду́жени да но́се ца́кови у а́мбар, мо́рају да па́зе да се ко́ш не препу́ни, па да се жи́то стр̀ви под врша́лицу.

ко́ш! узв. *команда говечету да стави врат у јарам.* – А́јде, ко́ш, Бу́лчо, ко́ш, Си́вчо! А́јде, Цве́тко, у ко́ш, у ко́ш!

коша́ра ж *стаја за стоку чији су зидови од оплетеног прућа и облепљени блатом.* – Ле́ти ни гове́да спе́ у коша́ру, а зи́ми у шта́лу. Бо́г да́ва, али у коша́ру не нака́рује. О́вце су биле́ си́тне, а ко́зе су биле́ цвр̀сте, а сагѣ́шње ко́зе не мо́гу да иско́че ис коша́ру.

кошари́на ж *кошница исплетена од прућа или павита и омазана говеђом балегом* (упор. трмка). – Кошари́на је тр̀мка ипле́тена од па́вит, па с гове́ца ла́јна ома́зана, го́ре

те́сна, и и́ма дрвце́ сави́јено како ку́ка, да мо́же да се обе́си, ту́ј смо чува́ли че́ле, са́ све́ са́ндуци.

коша́рче с *дем. од кошара.* – И́мамо једну́ шу́пицу, коша́рче га зове́мо, ту́ј ни бе́ше казани́ца.

коше́ мн. кошети́ја с *дем. од кош, кошић.* – Пошѣ́л на ора́ње, а за воло́ви поне́л полови́н коше́ се́но. И́мамо и ко́ш, и кошети́ја, у њи́ смо бра́ли дува́н до́к га са́деомо.

кошети́на м *аугм. од кош.* – Ма́ни то́га кошети́ну, голе́м је о́н за те́бе, ти́ узни́ коше́.

ко́шка се несвр. 1. *упреже се у јарам.* – И во́л не́че сам да се ко́шка у јер̑м до́кле га не прите́гну, та ка́м ли чове́к. 2. *гурка се роговима, спрема се да се пободе* (о говечету). – Не́ма да се ди́рају до́к несу́ упре́гнути, чи́м ји упре́гнем, по́чну да се ко́шкају. 2. фиг. *задиркује се.* – Де́ца, престане́те да се ко́шкате ко телчи́на, да не у́знем пру́т, па че се зачѣ́с сми́рите. ⇔ *искошка се, укошка се.*

ко́шта несвр. *има неку купо́вну или про́дајну це́ну, вреди.* – До́јде тека́ вре́ме да чове́чји живо́т не ко́шта ни једѣ́н дина́р. ⇔ *искошта.*

ко́штан, -а, -о *који је од кости.* – Ка́[д] дете́ изва́ди мле́чан зу́б, о́н се вр̑љи на кро́в и ка́же се: На́ ти, сврако́, ко́штан зу́б, а ти́ ми вр̑ни гво́зден. Са́ се по́јави некакво́ ко́штано бра́шно за пилети́ја, напре́т се за то́ј неје́ знало́, вари́ли смо им покри́ве и меша́ли сас три́це.

коштиља́в, -а, -о 1. *орах који се тешко ломи, и чија је језгра урасла у кору, па се тешко вади.* – Коштиља́в оре́ј ни мо́ж лѣ́ко да стро́шиш, ни мо́ж лѣ́ко да му изва́диш ја́тку да ју поједе́ш. 2. фиг. *особа незгодног карактера.* – Коштиља́в ко оре́ј, дина́р не мо́ж да му ишчѣ́чкаш из це́п на по́зајмицу, ка́мли она́к да ти даде́.

кошуља́к м мн. кошуља́ци *пеј. од кошуља.* – Зи́ми-ле́ти о́н све́ у и́сти пр̑тен кошуља́к, уцви́цкан с буосе́рине, и ни́кад о́пран.

кошуље́тина ж *аугм. од кошуља.* – Навле́кла длѣ́гу широку́ кошуље́тину, па се разбунцави́ла, да те негде́ сре́тне но́чу, и́ма да се пређи́неш от стра́.

кошуљи́ца[1] ж *змијин свлак.* – Најдо́мо вој кошу́љицу, али змију́ту не видо́мо.

кошуљи́ца[2] ж *танак површински равнајући слој бетона, глазура.* – Избетонира́мо баса́маци, са́ јо́ш са́мо да уда́римо кошуљи́цу, и гото́во.

кошу́љка мн. кошу́љке ЛЗ *хип. од кошуља.* – Носи́ле смо длѣ́ге вута́ре, па кошу́љка, па јеле́к, па се прибе́ремо с кани́чку. ⇨ *кошуљ̑ћа.*

кошу́љ̑ћа мн. кошу́љ̑ће ГЛ, ДЛ ж *в. кошуљка.* – Слѣ́зе ви́ше не́мам, не́ло де́ ти́ да си ме прибе́реш, да си ти ја́ води́цу доно́сим, и једе́њице прино́сим, кошу́љ̑ће и аљи́њ̑ће да си ти препи́рам, и су́дови преми́вам. ⌂ **и́де са́мо на кошу́љ̑ћу** *пође негде, или се затекне, само у кошуљи, без топлијег огртача.* – У пла́нину се не и́де на кошу́љ̑ћу ни у на́јголему же́гу. Одједну́ш се сѣзда́де про́вала о́блак, а ми́ бе́омо пошли́ са́мо на кошу́љ̑ће, па пођи́сомо ко врапци́.

кошу́ље мн. кошу́ље́та ЛЗ с *дем. од кошуља.* – И́маше си ћена́рна кошу́ље́та и вута́ре, па се с по́јес опа́шемо, па јеле́к, ношња́ је била́ у́бава.

кошчи́на мн. кошчи́не ДЛ ж *кости* (упор. кос). – Узи́мај, узи́мај и од кошчи́нете, немо́ј са́мо чорбеља́к да сипу́јеш.

кошчи́нка мн. кошчи́ње ДЛ ж *дем од кос* (упор. кочинка). – Мр̑шаво ти то́ј ја́гње, бро́је му се кошчи́ње. Кошчи́ње ису́шимо, зељи́це у ка́цу ту́римо, па зи́ми ис ка́цу-ту ва́димо, и у зевња́не ше́рпе ва́римо с кошћи́ње́те.

кошчурља́к мн. кошчурља́ци м *пеј. од кошчина.* – Проби́рајте от крти́нуту, мане́те ти́ја кошчурља́ци, њи́ че вр̑љимо на ку́че.

крава́ј[1] мн. крава́јци м *погачица, хлепчић који се меси кад у кући понесетане хлеба, или у пригодним приликама.* – Кр̑чете, цре́ва, кр̑чете, поје́доше уну́ци крава́ј. За Мла-

де́нци ма́жемо крава́јци с ме́д. ■ **чи́с** ~ *хлеѣчич од ѣшенишног брашна.* – На њо́јното девојче омеси́ла чи́с крава́ј, и че га прачу́је и ње́га у водени́цу. ■ **мору́зан** ~ *хлеѣчич од кукурузног брашна.* – Омеси́ла му мору́зан крава́ј, па га испрати́ла у водени́цу. ⌂ **крава́ј сас јајцѐ** *хлеѣчић у које се уѣисне јаје да се ѣече заједно са њим.* – Крава́јци с ја́јца се ме́се за Вели́гден. ⌂ **крава́ј сас пару́** *божићни хлеѣчић у који се сѣавља меѣални новчић, чесница.* – За Бѣгњу ве́чер оме́симо крава́ј сас пару́, и насе́дамо на сла́му, домачи́н де́ли от крава́јат, по ре́д да́ва сва́кому, и кому́ се па́дне парата, ти́ја че бу́де сре́ћан ту́ј го́дину.

крава́ј[2] м *обредна ѣосеѣа жена ѣородиљи до четрдесет дана ѣосле ѣорођаја* (упор. повојница). – Снаа́ ми се породи́ла, па смо пошли́ на крава́ј. Оме́симо крава́ј, ку́пимо некљв дрољк за бебе́, и оти́демо, му́жи му ту́ре пару́ на чело́, а же́не даду́ пово́јницу, то́ј што́ је поне́сено.

крава́јчак мн. крава́јчичи м *хиѣ. од кравај.* – Омеси́ла му крава́јчак, па га испрати́ла у водени́цу да саме́ље бра́шно. Деца́ по́виш во́ле крава́јчичи од ле́б. ⇨ *кравајчљк, кравајчек.*

крава́јчљк м *в. кравајчак.* – На сви́ ко́лко су у ку́ћу однесе́м по крава́јчљк с јајце́ и по пера́шку.

крава́јче мн. кравајчети́ја с *дем. од кравај.* – Са́ че ти ба́ба оме́си крава́јче, и че ти изнесе́ гру́тку си́рење, да ми се у́баво нару́чкаш. Попа́ри се мору́зно бра́шно да бу́де гу́сто ко за ле́б, кат се ола́ди, пра́ве се кравајчети́ја, и су́ше се на про́мају.

крава́јчек ДЛ м *в. кравајчак.* – Крава́јчек вој омеси́ла за вече́ру.

крава́јченце мн. кравајчети́ћа с *хиѣ. од кравајче.* – Ма́чавата оме́си у́вечер крава́јченце, па га у пе́пел опече́, и испра́ти девојчето у водени́цу да га со́тоње растр̑гну. (нар. прич.).

краве́тина ж 1. *ѣеј. од крава.* – Тај краве́тина па́к обосе́ла, а ско́ро ју потковамо. 2. фиг. *дебела и лења жена.* – О́н се усука́л од ра́боту, а она́ј њиго́ва краве́тина се не поме́ра ис ку́ћу.

кравешља́к мн. кравешља́ци ж *сѣара и изнемогла крава.* – Чу́ва два́ кравешља́ка у шта́лу, ко́лко да му рану́ еду́, ва́еду од њи́ не́ма ни́какву.

кра́вица ж *хиѣ. од крава.* – Моје́ кра́вице не́су виде́ле ни три́це купо́вне, а ка́моли концентра́т; де́телинка, о́тавица, напа́рим им некада́ и сла́мицу сас солчљк, и то́ј им је.

кра́вичка шаљ. ж *дем. од кравица.* – А́јде здра́вичка, и отели́ла ти се кра́вичка.

кра́вји, -а, -о *који ѣриѣада крави, који ѣоѣиче од краве, крављи.* – Кра́вјо млеко́ је на́јбоље за ма́лечка де́ца. Кра́вјо си́рење сва́ћи мо́ж да еде́, о́вчо не мо́ж сва́ћи, и́ма по́себан ми́рис.

кра́вуља погрд. ж *било каква крава.* – Чија́ је она́ј кра́вуља што́но је уле́зла у де́телину? – питу́је ме На́јден пољак. А́ко је моја́, ја́ се пра́вим да не знам, па му вели́м: Ма́ мо́ра да је сли́вовачка.

кравче́ мн. кравчети́ја с *млада крава, јуница.* – Једно́ кравче́ чу́вамо с ба́бу, две-три́ овчи́це и пеше́с коко́шће, то́ј ни је сљв имо́т.

кравче́нце с *хиѣ. од кравче.* – Кравче́нцето сте́лно, ве́ч се позна́ва, не́[че се] це заба́ви с теле́ње.

кра́дне (трп. пр. кра́ден, -а, -о) несвр. *ѣриса еа ѣоѣајно шѣо је ѣуђе, краде.* – Који́ кра́дне, ти́ја не дару́је. С о́чи кра́дне зана́т. Кра́дне што́ му па́дне под ру́ку, ко Ци́ганин. Кра́дну се дрва, а мили́ција не ди́ра ти́ја што кра́дну. Да́дено и кра́дено не трају́, па не́че ни на ови́ја данљшњи о́лош. ⌂ **крадне па прли́** *краде ѣреко сваке мере.* – Кра́дну па пр̑ле, све́ кво им до́јде ру́ку и кво им о́чи ви́де. ⇔ *искрадне, накрадне, ѣокрадне, ѣрокрадне се, украдне.*

кра́ј[1] мн. кра́јови м геогр. *већа територијална јединица која има какво нарочито обележје* (историјско, географско, атмосферско, економско и сл.). – Лужни́ца је печалба́рсћи кра́ј. На́ш кра́ј је брдо́вит, али ре́довно и́ма ћи́шу.

кра́ј[2] м *последњи час чега што пролази, свршетак неког збивања.* – На орату́ кра́ј не́ма. Ка́д иска́рамо по́стату до кра́ј, че се́днемо да обеду́јемо. ■ **на́јнакрај** суперл. *апсолутни крај, оно што се дешава последње.* – Коно́пно се́ме се се́је у конопљи́ште и ро́де се гр̑снице бе́љће и цр̑ње, пр̑во се бе́ру бе́љће, па цр̑ње, на́јнакрај се бе́ре левуња́к. ▌ **са́гњи** ~ *последњи временски период.* – У са́гњи кра́ј се про́пи, и то́ј га и до́кусури. ▌ **пр̑ви** ~ *почетни временски период.* – Ис пр̑ви кра́ј до́к бе́ше тре́зан могли́ смо да се догово́римо, али кат се на́пи, пропа́де ра́бота. ⌂ **дока́ра до кра́ј** *доведе до безизлаза.* – Е́, са́ га докара́мо до кра́ј. Е́, са́ га зачучуљи́мо до кра́ј. Ка́д све́ по́јде на јебе́м га, тека́ га и дока́ра до кра́ј.

кра́ј[3] м *свршетак живота, дани пред смрт.* – Деца́ га ману́ла, остаре́л па се рђоса́л, са́мо че́ка кра́ј. Ра́тко Џога́новћи орате́ше: На́јгадан је кра́јат, на́ну му је́бем.

кра́ј[4] м *крајња тачка која чини границу каквог почетка или краја трајања, или међу простирања какве површине.* – Сурче́во си је било́ на́предно село́ от кра́ј. И́дете прекај кра́ј, немо́ј да га́зите по среди́ну. Тури́ га при кра́ј, да ти не сми́та до́к ме́сиш. ⌂ **от кра́ј** *од почетка.* – Ми́слим се да ли да по́чнем при́чуву от кра́ј, како́ ми је ба́ба прича́ла, ил онака́ како́ се ја́ се́чем. Сурче́во си је било́ от кра́ј по́знато село́. ⌂ **от кра́ј до кра́ј** *од почетка до краја.* – Да ми испри́чаш све́ по ре́д от кра́ј до кра́ј. То́ј ти уме́јем при́чам от кра́ј до кра́ј. ⌂ **из пр̑ви кра́ј** *од самог почетак чега.* – Како́ те поте́ра ис пр̑ви кра́ј, тека́ те и́ма те́ра це́л живо́т. ⌂ **саста́ви кра́ј с кра́ј** *споји две целине, премости две потешкоће.* – Све́ ми недости́са, ни́како да саста́вим кра́ј с кра́ј. Не саста́вљају кра́ј с кра́ј, а то́лко има́њиште и́мају. ⇔ *накрај, открај, поткрај, ускрај.*

кра́јиште мн. кра́јишта с *рубни део неке површине.* – Пази́ да не оста́не непоо́рано прекај кра́јишта, да ни се не сме́ју комши́је. ⌂ **изнаоди кра́јишта** *изналази повод за свађу.* – Та́ј моја́ свекр̑ва, от како́ сам дошла́, само изнаоди кра́јишта да ме живци́ра, и гло́це ко сви́њску но́гу. ⌂ **пова́та кра́јишта** *дозна све, похвата конце.* – Била́ је ма́јстор да изл̑же па да зама́же, ни́ћи неје́ могл̑ да вој пова́та кра́јишта куде́ је све́ била́, и с куга́. Петка́на зна́је све́, а́ко се не ста́вља че́сто сас комши́ће, ал ка́т се саста́ји, све́ пова́та кра́јишта, а и́ма до́бро пантѐње.

крајчѣ́к м *дем.* и *хип. од крај 4, крајичак.* – Ло́нац стоји́ на крајчѣ́к шпо́рет, ту́рен на ћереми́ду. У крајчѣ́к стоје́ше по́големшак сандѣ́к. Де́да се́дал на крајчѣ́к от клу́пу, и бо́ри се са[с] сѣ́н.

кра́к мн. кра́ци м фиг. *нога.* – Остаре́ла ба́ба, једва́ вла́чи кра́ци по дво́р. Ку́ј и ма́лко пр̑кне, ува́те га на о́ко, и вла́че за кра́ци наза́д. ▌ **сврачи кра́ци** *лош рукопис.* – О́н и́ма сврачи кра́ци, али кад нешто́ напи́ше – напи́сано је. ⌂ **ли́тну кра́ци** *падне у немилост, изгуби положај и углед.* – И ње́му ли́тнуше кра́ци, а до́ста је и би́л бу́ца, и живе́л на наро́дну грба́чу.

кра́кат, -а, -о *који има дуге ноге, дугоног.* – Бе́ше висо́к и кра́кат, кат пу́штеше ко́рак, неје́ могл̑ ни́ћи да се ра́вна с ње́г. ➡ *кракљав.*

кра́кљав, -а, -о *који има дуге ноге, дугоног* (упор. кракат). – Ко́лко је кра́кљава, могла́ би стојечѣ́и да се измо́ча у бу́чку.

кра́кљавштина ж *пејј. изведен од кракљав.* – Та́ј кра́кљавштина, и́ма но́ђе ко штр̑к, мо́ж да се провлече́ш мецу њи́, а да се не сла́гнеш.

кра́ль *обичај да девојке по селима на први и други дан Духова иду од куће до куће да играју и певају* (упор. лазарица). – То́ј чу ти при́чам, збе́ремо се у кра́ља о́сам девојчети́ја, па једно́ напра́вимо му́шко, па от ку́ћу на ку́ћу поје́мо, три́ дѣна и́демо

у кра́ља. На Ца̏рцовдљн и̏демо у здра́вац, па премузе́мо о̏вце, а ју̏тредљн и̏демо у кра́ља.

кране́р м нов. *поруб, набор, карнер.* – Купи̏ла аљи̏ну сас кране́ри.

кра́ставица ж бот. *краставац.* – На́јвише во̏лим да једе́м се́ме од мла́ду кра́ставицу. Кра́ставице се једу̏ ле́ти, насечу̏ се на колца́, посо̏ле, и ка̏пне им се ма́лко ћиселѝнка.

кра́ставичка мн. кра́ставичће ж *хип. од краставица.* – Комши̏ска деца́ уле́зла у граду̏ну, па ми покра́ла све́ кра́ставице, једну̏ кра́ставичку несу̏ замину̏ла. Ве́ч и̏ма понећи̏ ру̏јан петлица́ањ, а сти̏гле и кра́ставичће.

краставичља́к м *аугм. од краставица.* – Што̏ су си се роди̏ле краставичља́ци, не зна́м кво̏ чу сас њи̏.

кра́ставче мн. краставчети̏ја с *дем. од краставица.* – Поче́ла краставчети̏ја да се ви̏де, јо̏ш ма́лко па че по̏чнемо да ћи̏немо понеко̏.

кра́ставиченце мн. краставчети̏ћа с *хип. од краставче.* – А̏јде з ба́бу у граду̏ну, да ти ба́ба отћи̏не једно̏ кра́ставченце.

краставиче́тина ж *пеј. од краставица.* – Ова́ј краставиче́тина се здува́ла, а мисли̏ла сам да ми бу̏де семена́рка.

кра́так, -тка, -тко 1. *који није дуг.* □ – Жена́ и̏ма дљ̏гу ко̏су, а кра́тку па́мет. 2. фиг. *сиромашан, који оскудева у нечему.* – Неје́ сирома́шан који̏ је кра́так с па́ре, не́ло с па́мет. ⇔ *ускратак.*

кра́тацак, -цка, -цко *прилично кратак, ократак.* – Пора́сал, па му нога́вице поста́ле кра́тацће, али мо̏гу да се попу̏ште. ⇨ *кратачьк.*

кра́тачьк, -чка, -чко *в. кратацак.* – Сльпци̏ су кра́тачћи окол ме́тар, ме́тар и по̏л. ⇔ *ускратачак.*

кра́тачко прил. *доста кратко.* – Да ми сре́жете дрва на кра́тачко, ко за у шпо̏рет.

крате́ж м *пушка скраћене цеви.* – Чедо̏мир тамѝн да се сла́гне за крате́ж под сла́мњачу, у со̏бу нале́зоше Бу̏гари с упе́рене пу̏шће у ње́гове гру̏ди.

крате́је несвр. *краћа, смањује се.* – Поче́ше дѝнови да крате́ју, дојде́ је́сен, зи̏ма се приближа́ва. ⇔ *ократеје.*

кра́ти несвр. 1. *скраћује.* – Дово̏љно је, немо̏ј ви̏ше да кра́тиш даску̏ту, да не мо̏рамо по̏сле да ју наста́вљамо. 2. *ускраћује нешто некоме.* – Мој̏и ми кра́те да изла́зим у̏вечер, ко да са́мо ја́ изла́зим. ⇔ *накрати, ократи, пократи, прекрати, скрати.*

кра́ти се несвр. *смањује се.* – Го̏дине ми се кра́те, живо̏т ми се кра́ти, осе́чам то̏ј.

кра́тко прил. *за мало времена.* – Ма́ну да пи̏је, све́ пој̏де на добро̏, али кра́тко по̏траја, па́ се про̏пи. ⇔ *накратко, укратко.*

кра́ца ж *краћа.* – Напре́т се кра́ло напома́лко, биле́ си̏тне кра́це, данѝс кра́дне који̏ от ку̏га мо̏же по̏више. Нече́ То̏зу ра́бота, ал га о̏че кра́ца, кво̏ му о̏чи ви̏де, ру̏ће не оста́вљају.

кр̏в м *црвена течност која тече кроз крвне жиле.* □ – Поте́кал му кр̏в на но̏с. Па́дал је кр̏в мецу њи̏ кат се дели̏ше, и то̏ј окол ситни̏цу. ■ **ајду̏чћи** ~ *лоповска фамилија, лоповски род.* – Куде́ си се загледа́ла у ње́га, о̏н је од ајду̏чћи кр̏в, бе́гај од ње́г доле́ко. ⌂ **засе́дне кр̏в** *згруша се крв на месту убоја услед чега се појаве модрице.* – Са́ва Пашала́та бе́ше па́дал из оре́ј, па се бе́ше уби̏л та се расипа́л, све́ му кр̏в бе́ше засе́дал по грби̏ну и бути̏не. ⌂ **насе́дне кр̏в** *поплави место око ране од навале крви.* – Бе́ше му па́дла греда́ на но̏гу, па окол убиво̏тинуту бе́ше насе́дал кр̏в, и место̏то помодре́ло, да те стра́ да погле́даш.

крва́ви несвр. *залива крвљу.* – На кра́ј, и ми́ који́ смо крвави́ли ку́ндаци, и они́ја што́ су јури́ли белосве́ће су́кње, до́јдемо на и́сто, два́ ме́тра у́зем, и то́лко. ⇔ *закрвави, поткрвави, раскрвави, скрвави, укрвави.*

крва́ри *пролива крв.* – Ту́ј зи́му ма́ти се пре́лади о́пасно, па поче́ да крва́ри ка́т се́ре, и то́ј гу́с цр́н кр́в. ⇔ *искрвари, укрвари.*

крвљо́ше свр. *овца се разболи од љуте траве и накрвља.* – Ка́д овца́ крвљо́ше засече́ во́ј се у́о, и ишви́ска с пру́т да што ви́ше истече́ ти́ја затро́ван кр́в, и она́ оздраве́је.

крвни́к м *мучитељ, садиста.* – Мучи́л сам ју ко на́јголем крвни́к, гњечи́л сам ју и меси́л сам ју ко стаса́ло те́сто.

крвни́чћи прил. *душмански, немилосрдно.* – За́дњи се на вра́та увле́че тупанци́ја, и поче́ крвни́чћи да би́је с маљи́цу у тупа́н, ко да неј́е њигов.

крвоже́дник м *онај који је жедан крви, крвопија.* – И́маше некакљ́в Стоја́нов, што́ је ти́ја крвоже́дник потепа́л на́род, мани га, ако дањс не уби́је чове́ка, мо́ра да уби́је ма́кар пи́ле.

крвосе́рац мн. крвосе́рци м м *онај који избацује крв током велике нужде.* – Ле́б једу́, али им горчи́ ко пели́н, ка́т се́ру, се́ру ко крвосе́рци.

крвчљ́к м *дем. од крв.* – Ле́ле, који́ ми би́лмез стро́ши пе́нцер, крвчљ́к му је́бем, да му ја́ стро́шим гла́ву.

кр́дав, -а, -о *кржљав, заостао у развоју.* – И́ма једно́ кр́даво пра́се, са́мо бе́га по ко́чину. ■ **на́јкрдав** супрел *крдав у највећем степену.* – На бра́ћу и се́стре изабе́ре у́баве кру́пне ја́буће, за ме́н која́ је на́јкрдава и шу́гава, у ру́ку да ју не у́знеш, а ка́мли да ју једе́ш. ➞ *крдав.*

кре́вет м *део кућног намештаја који служи за спавање.* □ – Даньшњи кре́вети су у́бави, ме́ћи, а ми́ смо спа́ли на тврди кре́вети лесари́, са́мо леса́, и на њ́у ту́рена сла́мњача. ▌**та́блени** ~ *кревет чије су и чеоне и бочне стране од дасака у виду табли, такође и подлога за саламарицу.* – Напре́т се спа́ло на га́дни кре́вети: лесари́, а по́сле изле́зоше табле́ни кре́вети, а јо́ш по́после мандра́ци. ⌂ **начи́ни кре́вет** *размести кревет.* – Ју́тро се веч примькну́ло, а́јде начини́ла сам ти кре́вет та́м у тво́јну со́бу, и́ди па си ле́гни.

креветљ́к м 1. *хип. од кревет.* – Ме́н су си моја́ ку́ћа и мо́ј креветљ́к на́јбољи на све́т. 2. *дечји кревет.* – Купи́мо за ну́чето креветљ́к, постељи́ну и јерга́нче.

кре́деньц м *високи орман са застакљеним горњим делом, креденац.* – Кре́деньц ни слу́жи да си у ње́г држимо́ су́дови. Даньс се не мо́ж ни у једну́ но́ву ку́ћу ви́ди кре́деньц и текне́.

кре́ка[1] несвр. 1. *оглашава се кокодањем* (о кокошки). – Коко́шка је коко́шка, кво́ она́ зна́је: да ри́шка куде́ стигне, да кре́ка кат снесе́ јајце́, и да пра́ји па́кос по жи́то. 2. *оглашава се крештањем* (о сврака). – У́, ко́лко сврáката поче́ да кре́ка пред на́шу ку́ћу, че ни до́јде го́сје. 3. *оглашава се крекетањем* (о жаби). – Че се ме́ња вре́ме, чи́м то́лко жа́бете кре́кају. 4. фиг. *галами, ларма, свађа се.* – Же́но, ако чеш да кре́каш јо́ш, изле́зни надво́р па кре́кај це́лу но́ч, ви́ше не́чу да те слу́шам. ⌂ **ни му кре́ка, ни му врека** *нема ни дете у колевци, ни бравче у стаји.* – О́н је у́век са́м, ни му кре́ка, ни му вре́ка, такљ́в се неј́е роди́л, ни́ти че се ро́ди. ■ **крека́ње** *гл. им.* – Ка́д жена́ закре́ка по ку́ћу, ја́ се о́дма ди́sam и ва́там шу́му, она́к си мо́рам вр́жем гла́ву од њо́јно крека́ње. ⇔ *закрека, искрека, открека, раскрека се, укрека се.*

кре́мен мн. кре́мени збир. кре́мење м *врло тврд камен који се употребљавао за кресање ватре оцилом.* – На Младе́нци деца́ ни уда́рају с дрено́во и врбо́во пру́ће и благоси́љају: Да си здра́в ко дре́н, да си тврд ко кре́мен, да си жи́лав ко врба́. Мо́ј

де̏да си ста̏лно но̏сеше у једну̏ ћеси̏чку огњи̏ло, тру̏д и кре̏мење, а у дру̏гу накри̏жан дува̏н и лулу̏. ⇨ *кремик.*

кремењáча ж *врста старинске пушке.* – Ис Ста̏ру пла̏нину после̏гња о̏дбрана дојде̏ с дљ̏ђе пу̏шће кремењáче, пу̏не се с арби̏ју отпре̏д.

кре̏мик м *в. кремен.* – Некада̏ смо с кре̏мик и огњи̏ло пали̏ли о̏гањ.

крени̏к мн. креници̏ м мед. *жлезда у ждрелу која од назеба отекне, крајник.* – Моја̏ бобо-Ми̏лица уме̏јеше креници̏ да расту̏ра: доведе̏ дете̏ сас креници̏ на кркљи̏чину, па му три̏пут пребáје: Сту̏, са̏ те виде̏ла, ју̏тре те не виде̏ла, и оно̏ му про̏јде.

кре̏са несвр. *креше оциломо о кремен.* – Деда-Ва̏са чу̏реше на лулу̏, у̏зне тру̏т и кре̏мен, па кад ва̏не да кре̏са, па кре̏са, па кре̏са, у некоје̏ вре̏ме запа̏ли се тру̏тат, и о̏н отпу̏не ди̏м.

кре̏сне свр. 1. *ударом изазове варницу, запали.* – Ја̏ кре̏снем тека̏ сас упаља̏ч, ко̏лко да ви̏дим ко̏лко је са̏ти. 2. *ударом изазове звук као пуцањ, опали из пушке.* – Мано̏ил на̏стави да пи̏је из вла̏шу, и кре̏сну та̏нцару, та̏нцарата тр̏зну ру̏ку ко да о̏че да се о̏тне. 3. фиг. *обави полни акт.* – Реши̏л сам да те до̏вечер кре̏снем, па не̏к све̏ го̏ри.

кре̏ста ж *црвена и зупчаста месната израслина на глави петла.* – Петка̏на га во̏ли што̏ је коко̏рес, зацрви̏л кре̏сту и спушти̏л у̏љови, баштоћа̏н, па се пра̏ји ва̏жан, несмо̏ ско̏ро има̏ли таквȍг у̏бавог петла̏. ➞ *гребен*[2].

кре̏ћа несвр. *креће, сврема се да пође.* – О̏н упрегну̏л воло̏ви и стоји̏, не кре̏ћа.

кре̏ћа се несвр. *креће се.* – Ра̏ло и̏ма це̏вгало, које̏ се кре̏ћа а̏ на̏там, а̏ нава̏м, и обр̏та ра̏лникат. Како̏ уле̏зе у по̏старе го̏дине, поче̏ да једе̏ ко гла̏дна го̏дина, поче̏ се шћемба̏ви и да се не кре̏ћа, али га ва̏ну при̏тисак, и отиде̏.

кре̏ч ГЛ, ДЛ м *в. киреч.* – Кре̏ч смо пе̏кли у Густу пади̏ну, та̏мо и̏ма у̏бав ка̏мен креча̏р, а и др̏ва ко̏лко о̏ч.

креча̏р мн. кречари̏ м *онај која пече и продаје креч.* – Про̏дадо бра̏ниште на кречари̏, они̏ га отрси̏ли до̏зем, за де̏сет го̏дине не̏че мо̏ж да пр̏кну младари̏

кре̏чи несвр. *чини што белим премазујући растворoм креча.* – Прет сла̏ву о̏бавезно кре̏чимо голе̏му со̏бу. ⇔ *закречи, окречи, прекречи, прокречи.*

крешти̏ несвр. 1. *испушта оштар, висок и храпав глас* (о птицама). – Ра̏ни га ко го̏луба, а о̏н крешти̏ ко сврáка. 2. *виче високим, пискавим или промуклим гласом.* – До̏ста ми крешта̏ на̏д-главу, уђу̏ти се ви̏ше, да те ја̏ не уђу̏чујем. ⇔ *закрешти.*

кри̏в[1]**,** -а, -о *хром.* – Боре̏јинци бе̏оше ско̏ро сви̏ кри̏ви, таква̏ им фами̏лија, па се Ве̏ља ша̏леше: Уклецка̏ли смо се по Сулима̏ново ко за̏јци. ➞ *ћопав.*

кри̏в[2]**,** -а, -о *који сноси кривицу, који је одговоран.* – У ову̏ј ку̏ћу ја̏ сам у̏век за све̏ крива̏, кво̏ да се де̏си са̏мо ме̏не кри̏вите.

крива̏г мн. крива̏зи / крива̏si м 1. *овчарска батина, мало повијена на дебљем крају, за разлику од тојаге која је права.* – Крива̏г се пра̏ви од и̏земак, и тре̏бе да бу̏де окол ме̏тар, ме̏тар и по̏л дљ̏г. С крива̏зи смо игра̏ли сви̏њ̏ну. Стокари̏ су све̏ с крива̏si ишли̏, и с њи̏ игра̏ли сви̏њ̏ну. 2. фиг. *мушки полни орган.* – Све̏ знаје, и у све̏ се разби̏ра ко Ма̏рица у крива̏г. Ш-че̏ш ми таква̏, ка̏д неси̏ ни за кри̏ви крива̏г. А ти̏ја што̏ ме мр̏зну, и то̏ј ми га уз крива̏г што̏ ме мр̏зну. ⌂ **усе̏ре крива̏г** *надрља.* – Кат си здра̏в че се прежи̏ви ма̏кар и на покри̏ве, али ако те бо̏лка ува̏не, усра̏л си крива̏г.⇨ *кривак.*

крива̏к м *в. криваг.* – За коле̏ду се збе̏реоше по̏млада деца̏, јенцѣ̏к преко грби̏ну, крива̏к у ру̏ђе, и от ку̏ћу на ку̏ћу.

кри̏вда ж *неправедан поступак, неправда.* – Слу̏шај га кво̏ при̏ча, о̏н је овде̏к да замењу̏је Бо̏га, како̏ па да неје̏, Бо̏г замла̏тен па му да̏л да де̏ли пра̏вду и кри̏вду како̏ му пр̏дне на па̏тку. ➞ *кривдина.*

кри̏вдина ж *неправедан поступак, неправда* (упор. кривда). – Немо̏ј ти̏ да испра̏вљаш туђе̏ пра̏вдине и кри̏вдине.

кривендељ м 1. *криво дрво, дрво које нема већу употребну вредност.* – У бра̏ниште се пр̏во исечу̏ кривендељи̏, а пра̏ва др̏ва се оста̏вљају да порасту̏. 2. фиг. *који је погурен.* – Искриви̏ли се ко кривендељи̏, за ни̏шта несу̏, а на све̏ ману̏ наоде.

кри̏ви[1] несвр. *храмље.* – Кра̏ва ми обосе̏, па поче̏ да кри̏ви на једну̏ но̏гу. Јебе̏м ти овакъ̏в живо̏т, како̏ ли га жи̏вим, сас о̏бе но̏ђе кри̏вим.

кри̏ви[2] несвр. *окривљује, оптужује.* – И да ни̏шта несъ̏м уработи̏ла ло̏ше, ме̏не кри̏ве, ја̏ сам крива за све̏. Не посми̏тај га, ви̏диш да је смо̏тан ко са̏јла и да му све сми̏та, а да за то̏ј све̏ дру̏гога кри̏ви. ⇔ *искриви, накриви, окриви, скриви.*

кри̏ви се свр. 1. *нагиње се.* – Кад ви̏де куде̏ ми о̏чи бе̏гају, и накуде̏ ми се глава̏ кри̏ви, Петка̏на ме у̏штипа за ру̏ку, и прошъ̏пча: Не зе̏вај, Јеле̏нко, у туђе̏ же̏не. 2. *кревељи се успијајући уснама, исмејава имитирањем.* – Немо̏ј да ми се кри̏виш, да ти се у̏ста не искри̏ве. ⇔ *искриви се, накриви се.*

криви̏на ж *завијутак пута, окука.* – О̏н се и̏справи, у̏цврсти ко̏рак, и пође̏, она̏ га о̏дгледа до̏к за̏макну иза криви̏ну, па се вр̏ну до̏м.

криви̏нка ж *дем. од кривина.* – Ка̏т сле̏знеш нис Ћи̏рин ри̏д, па иза криви̏нкуту по̏дешнаго̏р, бъ̏ш на брде̏нцето је ку̏ћа на То̏му О̏рту.

криви̏ца ж *грешка, омашка; одоворност за грешку.* – Крива̏, али криви̏цу превр̏љује на једнога̏-дру̏гога, са̏мо да она̏ неје̏ крива̏.

кри̏во прил. 1. *накриво, косо, нагнуто на једну страну.* – Кри̏во се̏ди, пра̏во ора̏ти̏. ⌂ **кри̏во му на не̏ког** *осећа се погођен нечијим поступањем.* – Кри̏во ми на њи̏, треба̏ло пр̏во при ме̏н да свр̏ну, ја̏ ма̏ћа ли сам,ква̏ ли сам. ⇔ *накриво, укриво.*

кривоши̏јес, -та, -то *који има накривљен врат.* – Висока̏, ли̏чна, ма̏ ма̏лко кривоши̏јеста, све̏ вој глава̏ ма̏лко на̏стран одвр̏нута.

кривуљи̏це ж мн. *дводелни дрвени део који спаја задњи трап запрежних кола са растоком која га повезује са предњим трапом, и предњи трап са рудом* (упор. воловска кола). – Ра̏стока се спа̏ја с са̏гњишта преко два̏ кри̏ва др̏вена де̏ла, који̏ се зову̏ кривуљи̏це.

кривоши̏ја м пеј. *особа искривљеног врата.* – С то̏га кривоши̏ју не̏чу да и̏мам ни̏шта, одврну̏л гла̏ву ко гајдарџи̏ја.

кри̏вша м пеј. *хрома особа, хромац* (упор. кленsало). – Једъ̏н кри̏вша, једъ̏н ђо̏пша, па се нашли̏ ко с белу̏ коби̏лу да су се тражи̏ли. ➞ *ћопа.*

кри̏жа несвр. 1. *реже у кришке.* – Ти̏ кри̏жај кра̏ставице, а ја̏ чу да ре̏жем петлицањи̏, та по̏брж да бу̏де. 2. фиг. *штампа новчанице.* – Сва̏ћи дъ̏н ме пресри̏та, и тра̏жи па̏ре за цига̏ре, ко да ји ја̏ кри̏жам. ⇔ *накрижа, прекрижа.*

кри̏жуља ж *писаљка којом су деца писала по таблици.* – Ми̏ смо учили̏ да пи̏шемо с кри̏жуљу на та̏блицу, по це̏л дъ̏н пи̏шемо и сас су̏њђер бри̏шемо.

кри̏је несвр. *сакрива.* – Кри̏је га ко змија̏ но̏ђе. ⇔ *покрије, прекрије, раскрије.*

крилце̏ мн. крилца̏ с *дем. од крило.* – Ка̏д зако̏љемо коко̏шку, на̏јвише во̏лим да се ме̏н па̏дне крилце̏.

кри̏шка мн. кри̏шће ж *танко парче одсечено ножем.* – На̏јвише сам воле̏л да једе̏м кри̏шку нама̏зану с ма̏з и посо̏лену сас со̏л и а̏лев пипе̏р. Исе̏чи лубени̏цуту на кри̏шће, па да̏ј сва̏коме по једну̏. ■ **пр̏жена** ~ *кришка хлеба похована у излупаним јајима и испржена на масноћи.* – Пр̏жене кри̏шће су бр̏жњо једе̏ње, бр̏зо се испр̏же, и ручъ̏к гото̏в.

кр̏ка несвр. *халапљиво једе.* – А̏, о̏н уме̏је да кр̏ка, погото̏ву ка̏д на̏јде негде̏ окла̏пчину. На село̏ се до̏бро рабо̏ти, али се до̏бро и кр̏ка. ■ **крка̏ње** *гл. им.* – Поста̏де големъ̏ц, па се на̏направи ко ве̏пар од му̏фте крка̏ње и крка̏нлуци. ⇔ *искрка, накрка се, покрка.*

кр̏кав, -а, -о *онај који кашље, сушичав.* – Шче̏ ми таква̀ кр̏кава жена̀, ме̏н тре̏бе некоја̀ мо̏млада, па и а̏ко је у̏бава.

кркаве̏је несвр. *постаје кркав, сушичав.* – Поче̏мо да кркаве̏јемо, и да о̏димо на три̏ но̏ђе, за ни̏где ви̏ше несмо̀. ⇔ *закркавеје.*

кркáнлук м *ждерање, неумерено једење.* – Позамазни̏л ши̏ју, али с му̏фте кркáнлуци и частевља̀ње. Зи̏ми задри̏гнемо ко би̏кови од кркáнлуци по сва̀дбе и сла̀ве.

кр̏кља несвр. *мрси, запљиће.* – Немо̏ј да ми кр̏кљаш конци̏ти, не мо̏гу да ји по̏сле размр̏сим. ⇔ *закркља, раскркља, укркља.*

кркљи̏чина ж 1. *подземни канали од роваца или слепог кучета по баштама.* – Кркљи̏чине и̏ма, па вода̀ шту̏ца, це̏л дѣ̏н ти тре̏бе да нава̀диш гради̏ну. 2. *купаста гомилица земље коју избаци крстица, крстичњак.* – По на̀шу лива̀ду кркљи̏чине ко̏лко о̏ч.

кр̏кне свр. 1. *пукне, покида се.* – Кр̏кну жа̀пка на мо̏ј ре̏мик. 2. фиг. *забије.* – Кр̏кни вој га до кори̏це, да осе̏ти кво̀ је му̏шко.

кр̏кушка мн. кр̏кушће ж зоол. *мала слатководна риба вретенастог тела из породице шарана* Gobio gobio. – У Му̏рговицу деца̀ ва̀тају кр̏кушће с ру̏ће по ви̏рови.

крле̏ба се несвр. *хода заносећи се, тетура.* – Удебели̏ла се, па кат по̏јде негде̏ крле̏ба се ко ша̀тка.

крље̏ж м зоол. *ред зглавкара који као праразити живе на кожи човека и разних животиња, крпељ* Ixodidae. – Сирома̀ је са̀мо крље̏ж, што̀ ду̏пе не̏ма. ➞ *травник.*

крље̏шка ж *рам са пречагама који се ставља на предњи оплен и на њему товаре обично вреће са мливом* (упор. колесница). – Ако се кори̏сте са̀мо пре̏гњишта, на опле̏н се тури̏ крље̏шка, и на њу̏ се натова̀ре вре̏че с мли̏во за у водени̏цу.

крма̀ ж *квалитетнија храна којом се крми стока* (усољена јарма, трице, скувано житò, зрневље кукуруза и сл.). – Ако о̏чеш по̏више млекò, да̀вај по̏више крму̏. ⇨ *крмило.*

крме̏че несвр. *оглашавање овна у љубавном заносу, или овце кад јој прилази јагње на подој.* – Овно̀ви крме̏чу са̀мо по̏дјесен, ка̀т по̏чну да се мр̏кају о̏вце. Овца̀ крме̏че ка̀т позѝва ја̀гње да се̏си̏са.

кр̏ми несвр. *даје стоци крму.* – Облизни̏ла се начѣ̏с, па ју кр̏мим да и̏ма млекò за јагњти̏ћата. ⇔ *закрми, накрми, покрми.*

крми̏ло с 1. *в. крма.* – За Ци̏рцовдѣ̏н пра̀вимо крми̏ло од три̏це, сели̏н и со̀л да с ње̏га̀ покр̏мимо о̏вце. 2. *место где се крми стока, снабдевено коританцима у која се сипа крма.* – Си̏пи крму̏ у крми̏ло, па пу̏шти о̏вце да ли̏жу. Пра̀вимо крми̏ло за сто̀ку.

кр̏н, -а̀, -о̀ *ован или говече без једног рога.* – Пази̏ се ти̏ја во̀л бодљи̏в, а̀ко је кр̏н. У̏бав овѣ̏н, али кр̏н. Му̀а се ко крна̀ кра̀ва, и где̏ му је ме̏сто, и где̏ му неје̏.

крнде̏љ м 1. *остатак од поломљеног или каријесом изједеног зуба.* – Здра̀в зу̏б не̏ма̀м ниједе̏н, оста̀ли са̀мо јо̏ш неко̀лко крнде̏ља. 2. фиг. *човечуљак.* – Ти̏-ч некому̏ да нао̀диш ману̏, крнде̏љу је̏дан. ➞ *окрндљак.*

кр̏не свр. *удари; удари роговима изатрке.* – Не заде̏вај се, чу те кр̏нем да те онеспосо̀бим. Овѣ̏н се за̀лете, па ка̀т кр̏ну у та̀рабе, одједну̏ш ји о̏бори.

кр̏нча м пеј. *човек са малим носем.* – Чу ти одре̏жем но̀с, па и̏ма да поста̀неш кр̏нча, и тра̀ву да пасе̏ш. Што̀ се не обри̏шеш, кр̏нчо је̏дан, не̏ло си пусти̏л сопу̏љ до бра̀ду.

кр̏њ, -а, -о *коме или чему недостаје један део.* – Чове̏к и ка̀д је на̀јсрећан, оно̀ му сре̏ћата некако̀ крња̀. У го̏рњу ви̏лицу остали̏ ми три̏ зу̏ба, и они̏ крњи̏.

крњо̀ прил. *са недостатком, фалично.* – Ма̀ и ка̀д је на̀јсрећан, оно̀ му некво̀ крњо̀, ко да и̏ма у гла̀ву некоје̏ ћоше̏нце које̏ не дова̀та све̏тло.

кро́в м *горњи део зграде који је покрива и штити од атмосферских падавина.* – Кро́в мо́же да бу́де на две́ во́де, и на че́три воде.

кровчѣ́к м *хип. од кров,* фиг. *кућа, дом.* – И они́ сте́коше кровчѣ́к над гла́ву, какѣ́в је такѣ́в је, али си је њи́н.

кроз предл. са ОП означује: 1. *простор, материју, предмет, средину, ситуацију и сл. којом прелази или се пробија неко или нешто с једног краја на други.* – Пра́ви се да спи́, а гле́да ме крос тре́пће. *2. временски размак или интервал у којем се врши нека радња.* – Кроз нећи́ дѣ́н чу гле́дам да наврне́м и при ва́с. ⇨ *кроза.* ➞*проза.*

кроза предл. *в. кроз.* – Ко кроза сѣ́н се се́чам ово́ј што́ чу са́ да ти изора́тим.

кро́ј м *облик, форма, начин како је сашивен неки одевни предмет.* – Једно́ вре́ме су и ста́ри и деца́ носи́ли панталóне на бо́кови, по́сле се про́мени кро́ј, па поче́мо да но́симо ду́з панталóне.

кро́ји (трп. пр. кро́јен, -а, -о) несвр. *реже тканину или кожу по одређеној форми и величини.* – Уме́је да кро́ји и ши́је, ал нуме́је да напла́чује ко дру́ђи. Купи́л тамѣ́н оде́ло, ко да је за ње́га кро́јено, па што му у́баво стоји́, ма́ни-ма́ни! ⇔ *откроји, прекроји, скроји, укроји.*

кромпи́р ДЛ м *в. компир.* – Спре́мају сѝвре оди кромпири́, и је́ла с кромпири́, и неје́ има́ло су́па, не́ло чорба́ оди ђиџе́рице.

кронди́р ДЛ м *в. кондир.* – На пре́млаз збе́ремо се по два́јес ку́ће, сва́ћи понесе́ кронди́р рећи́ју, ба́ницу, пога́чу, цве́ће, напра́вимо на две́-три ме́ста да се музу́ о́вце, же́не потка́рују, пр̀скају о́вце сас сели́н да и́мају млеко́, смеју́ се…

кросно́ с *враштило на разбоју на које се намотава основа за ткање, односно изаткано платно.* – Разбо́ј и́ма пре́гњо и за́гњо кросно́, на пре́гњо се намота́ва иза́ткано платно́, а на за́гњо је намо́тана о́снова. Пре́гњо кросно́ је за платно́, а сѝгњо кросно́ је за осно́ву.

кросни́ште с *пеј. од кросно.* – Јо́ш ово́ј кросни́ште да изатка́јем, па чу изно́сим разбо́ј и[з] со́бу.

кро́так, -тка, -тко *у кога нема злобе, добродушан, мирољубив, попустљив.* – Де́са бе́ше кро́тка жени́ца, ста́лно усми́нута, не зна́јеше да се нађу́ти ни на дете́, ни на ста́рога. Кро́тко ја́гње две́ ма́ће си́са. ■ **по́кротак,** -тка, -тко комп. *кроткији.* – Са́ не мо́гу да чу́вам воло́ви, једва́ чу́вам две́ кра́вице, оне́ по́кротће, а ако сам некво́ у живо́т воле́л, то́ј су у́бави воло́ви.

кро́тачьк, -чка, -чко *дем. од кроткак, кроткак у већој мери.* – Мло́го кро́тачка кра́ва, мо́ж да вој се про́вреш мецу́ но́ће.

кро́ти несвр. *хода ситним корацима.* – Ка́д негде́ по́јдемо она́ кро́ти сас но́ће, га́зи си́тно, али цвр̀сто. ⇔ *закроти, прикроти, укроти.*

кро́тко прил. *лагано, мирно, споро, ситних корака.* – Кро́тко оди́, и гле́дај си пре́дноће, да те нешто́ не упла́ши. Искара́ о́вце на лива́ду, трави́ца мла́да пошла́ ко ота́ва, и оне́ си кро́тко пасу́, не бе́гају.

кроту́је несвр. 1. *успорава покрете.* – Зе́тови навали́ли сас цели́вће на шурња́је, оне́ се белћи́м бра́не, али кад им ка́че огрли́це, оне́ кроту́ју и миру́ју. 2. *мирно пасе.* – Ка́д на́јду до́бру па́шу, о́вце кроту́ју, а кад је ћишови́то вре́ме, ди́гну гла́ве, па ји не мо́ж сти́гнеш.

кро́шња ж 1. *плетена корпа од прућа или трске.* – Ми́ бе́ремо гро́зје у кро́шње, па сипу́јемо у муља́чу. 2. *метална корпа која се ставља говедима или коњу док шпартају кукуруз.* – Испре́гнути воло́ви пу́ају на муши́це кроз кро́шње што́ им врза́ли да не једу́ стру́кови мору́зу.

крошње́ мн. крошњичети́ја с *дем. од крошња, корпица.* – До њу́ стоји́ пре́ца у крошње́, спре́мена за вртка́ње, а при крошње́то ву́на и куде́ља. Седи́ ба́ба на ба́самаци

у ладови́нку, и вр̑тка, при њу́ две́ крошњичети́ја, и у сва́ко по једно́ клу́вче ву́на. ⇨ *крошњиче.*

крошњеља́к ж *пеј. од крошња.* – Де́да га ода́вно ви́ше не́ма, оста́ла са́мо крошњеља́кат да ту́ј виси́ ко пустиња́к, и да ме потсе́ча и на у́баво и на ло́ше.

крошње́тина ж *аугм. од крошња.* – Две́ крошње́тине пу́не сас сли́ве донесе́м на ками́лку, и иси́пем у ка́цу, па се вр̑нем јо́ш једну́ш.

крошњи́че с *в. крошње.* – Под ја́букуту бе́оше напада́ле неко́лко ја́буће, она́ и њи́ збра́ у крошњи́чето.

крпа́ра ж *простирка сткана од крпа.* – На па́тос је тури́ла крпа́ре које̑ је тка́ла ла́нску зи́му, ка́д на́пада голе́мини сне́г и за́вану мр̑злица. Изатка́ла две́ тру́бе крпа́ре, исе́кла ји, поруби́ла, и покри́ла це́лу со́бу.

крпа́ри несвр. *тешко живи, тавори, кубури.* – Они́ја који́ на вре́ме ото́ше у гра́д, жи́ве га, а ми́ овде́ са́мо крпа́римо, једва́ скла́памо кра́јишта. ⇔ *накрпари.*

крпа́ти се *мрви се.* – Ле́б се не́ма крпа́ти једи́но кат се сече́ сас но́ж за ле́б.

крпачи́на ж *оно што је често крпљено и као такво у употреби, прње.* – Би́ло о́скудно вре́ме, на́род је носи́л крпачи́ну, ле́ти по́више бо́с него обу́јен. ➞ *крпеж.*

крпе́ж м *оно што је често крпљено и као такво у употреби, прње* (упор. крпачина). – Не зна́м до́бар живо́т, а трпе́ж и крпе́ж ме це́л ве́к пра́те.

крпе́љ м *грудва снега, каменица или било шта чиме се може гађати.* – У́дри га! – о́кну Вла́ја, и запе́ се с крпе́љ по ку́че.

крпе́ља несвр. *склапа крај с крајем, тавори.* – Деја́ним се накако́, крпе́љам од даньс до ју́тре.

кр̑пен, -а, -о *окрпљен.* – Кошу́ља пр̑чава, кр̑пене панталóне, опњци сце́пени, на гла́ву шу́бара и зи́ми и ле́ти, са́мо га такво́г па́нтим.

кр̑пено поим. прид. *окрпљено.* – Несмо́ има́ли бо́гзна ни за облаче́ње, ни за обува́ње, носи́ло се и сце́пено и кр̑пено.

крпења́ча ж *лопта од крпа.* – У ву́нену чера́пу набу́тамо крпља́ци, па ни ма́ти то́ј у́баво уши́је, напра́вимо крпења́чу, и по це́л дьн шути́рамо на лива́ду.

крпешља́к мн. крпешља́ци м пеј. *крпетина.* – Да́ј ми некакьв крпешља́к да си обри́шем ру́ће.

кр̑пи (трп. пр. кр̑пен, -а, -о) несвр. *ставља закрпе, крпећи чини опет што употребљивим.* – Сече́ у́ши, кр̑пи ду́пе. Ја́ сам све́ прено́сував но́сено и кр̑пено, до ме́н но́во не̑је доди́ло. ⇔ *закрпи, искрпи, накрпи, окрпи, покрпи, поткрпи, прекрпи, прикрпи, прокрпи, укрпи.*

кр̑пка ж дем *крпица.* – Потква́сим млеко́, па га умо́там у некьв драњк, и покри́јем с чи́сту кр̑пку. ⇨ *крпче.*

крпља́к мн. крпља́ци м пеј. *стара крпа.* – За када́ чу́ваш ти́ја крпља́ци, та ји не повр̑ља́ш у доли́ну.

крпља́чьк м *дем. од крпљак.* – Мртавца́ ту́ре на́земи, рого́шку про́стру и једну́ стру́чку прости́рчицу под ње́га, о́згор му ту́ре ко покро́вчьк некакьв крпља́чьк, и то́лко.

крпо́љ мн. крпољи́ м *парче крпе, крпа за брисање.* – Девојчети́ја су напре́д от крпољи́ прави́ла бебети́ја да се и́грају, а са́ им се купу́ју сва́какве лу́ће. Нево́ замо́тано у крпо́љ, па увр̑зано сас врцу́, стоји́ при пло́т, ма́лко по́долшће оди на́шу капи́ју.

крпо́љчьк *дем.* и *хип. од крпољ.* – Кат си чове́к поре́же пр̑с, на ра́нуту се нату́ра дува́н, па се завр̑же с крпо́љчьк, и за неко́лко дьна про́јде.

кр̑поша ж *бела овца са црном шаром на телу.* – Ако бела́ овца́ и́ма ша́ру ко црну́ кр̑пу, кр̑стимо ју Кр̑поша.

крпче́ мн. крпчетија с *в. крпка.* – Она́ свр̏љи оно̏јате крпче́ што̀ и̏маше на ду̏пе, а ја̀ се а̏метом истрови̏. Са̏мо по једно̀ ели две́ крпчети̏ја покри̏вају им дупети̏ја и срамотно̀, а си̏ћне голе́ дибиду̏с.

кр̏а несвр. *ломи, упропашћује.* – Ре́че ми да оста̀вим „ла̀ду“ и пе́шћи да о̀димо, да ју не кр̏амо по ови̏ја камењар̀.

кр̏а се несвр. *сатире се радећи, не штеди се на послу.* – Це̏л век сам се кра̀л по ту̏цбину да нешто̀ ство̀рим, и да деца̀ изведе́м на пу̀т, ре̏д је са̀ да се ми̏рим̊. ⇔ *искра се, скра се.*

̊кр̏а! узв. *којим се гони јастреб да не нападне живину.* – Кр̏а, кр̏а кр̏а! – ра̀зока се ба̀ба да упла̀ши ја̀стреба, до Стра̀ње се чу̀ло ко̀лко о̀ка, али ца̀бе, ја̀стреб однѐсе петла̀тога.

кр̏с мн. кр̏стеви м 1. *крст.* – Некада̀ српсћи војни̏к бе́ше војни̏к, ра̀дос и ди̏ка на вами̏лију, са̀ бе̏гају од во̀јску ко ђа̀вол от кр̏с. Ка̀д но̀симо крсти̏, то̀ј је страшни̏ло, но̀симо они̏ја крсте́ви црквѐни, по̀п испред на̀с, оно̀ пе́сан, о̀но ве́нци… 2. *запис, заветни крст у атару.* – Изнесе́мо једе́ње и пије́ње при кр̏с, па до̀јду свира̀чи та сви̏ре, о̀ро и̏гра, на̀родно весе̏ље, што̀ велу̀ ја̀ко.

крстано̀ша ДЛ, ЛЗ м *учесник у литији која са крстом и иконама обилази поље и моли за родност усева.* – На Цу̏рцовдьн и̏демо у здра̀вац, па премузе́мо о̀вце, ју̀тредьн ју̀тром се збе̏ру крстано̀ше и и̏ду по по̀ље. Крстано̀ше по по̀ље и̏ду, крсти̏ но̀се, цве̏јке бе̏ру, њи̏ве га̀зе, грва̀љу се по жи̏то да се ро̀ди, то̀ј све́ било̀ тека̀. ⇨ *крстоноша.*

крста̀то прил. *прекрштених ногу.* – Терзи̏ја до̀јде у село̀, же́не му про̀стру цр̏гу, о̀н крста̀то се̏дне на̀земи, ту̀ри но̀жици, аршѝн, напр̏шњак и во̀шчак да промаци̏ња пр̏тен коњ̏ц, без маши̏ну ши̏је, на̀руће.

крста̀ча ж *надгробни дрвени крст.* – Која̀ ми је укра̀ла куде̏љу, не̏ка вој се на̀јде за крста̀чу. (клет.).

крста̀ш мн. крсташи̏ м *стари сребрни новац са крстом.* – И̏маше некакве́ ста̀ре сре̏брне па̀ре, једне́ зову̀ цва̀нциће, једне́ крсташи̏, па ји нани̏жу пара̀ врс пару̀, те̏ј ни̏зе но̀сеоше неве́сте, па ка̀д заи̏грају у ко̀ло, са̀мо се чу̀је: кљо̀с, кљо̀с, кљо̀с.

крсть̏к мн. кр̏стовчичи м *дем. крстић.* – И̏мате зла̀тна дечи̏ца, му̀шката дели̏је ве́ч, големшћи̏ изра̀сли, а̀ма дево̀јченцено ви мло̀го у̀баво, ко сре̏брен крсть̏к.

крстети̏на ж анат. *крста.* – Крстети̏на ме боли̏, па нити мо̀гу да се сла̀гнем, ни да се̏ успра̀вим. Кле̏ко на коле́на, привати̏ се за о̀граду и поль̏к се поди̏го, преко крстети̏ну ме некво̀ пре̏реза, ко сас но̀ж да ме убо̀де. ➞ *кршњак.*

̊крсти̏ м мн. *литије.* – На Бла̀ђи пе̏так но̀симо крсти̏, испреме́не се дево̀ђе, момчети̏ја, ста̀ри љу̀ђе, но̀се кле̏пало и чу̀кају у ње̏г, про̀јдемо по̀ље и пије́мо: Крсти̏ но̀сим Бо̀га мо̀лим, да уда̀ри си̏тна ћи̏ша, да заро̀си на̀ше по̀ље, на̀ше по̀ље и дру̀гоме, Го̀споде, Го̀споди, помилу̀ј.

кр̏сти (трп. пр. кр̏стен, -а, -о) несвр. 1. *врши обред крштавања.* – На̀с је по̀п у једну̀ во̀ду крсти̏л, по̀сле смо мло̀го живе̏ли, и побратими̏ли се. Ма̀ да ли сте ви̏ кр̏стени да се тека̀ изора̀чујете прет ста̀ру жену̀. 2. *даје име детету, крштева.* – За̀лудан по̀п и телчи̏на кр̏сти. 3. *преплиће ногама.* – Ка̀д о̀ди кр̏сти но̀ђе, ко мр̏шаво ждребе́. Ува̀ти се у ко̀ло, па кат заи̏гра и по̀чне да кр̏сти но̀ђе, чи̏ни ти се зевњу̀ не доди̏ра. ⇔ *искрсти, прекрсти, раскрсти, укрсти.*

кр̏сти се несвр. *покретом десне руке чини знак крста, симбол хришћанске вере.* – Про̀мени се вре́ме, па и некр̏стени поче́ше да се кр̏сте, и да и̏ду у цр̏кву. ⇔ *прекрсти се.*

крсти̏на ж *гомила од седамнаест снопова жита наслаганих унакрст један преко другога* (упор. и трећак). – До̀к сна̀шће жњу̀, моја̀ ра̀бота бе́ше да врзу̀јем сно̀пје

и де́нем крсти́не. У крсти́ну се де́не шесна́ес сно́па уна́крс, а после́гњи сно́п је садомна́јести, и зове́ се по́п.

крстоно́ша ГЛ м *в. крстаноша.* – Крстоно́ше и́ду кроз по́ље и пој̑у: Крсти́ но́сим, Бо́га мо́лим.

крстопу́тина ж *раскрсница.* – Изле́знемо на крстопу́тину, па накладе́мо о́гањ, па се̑ збе́ремо на седе́њ̑у, седењ̑у̑емо, пој̑е́мо, пре̑де́мо, пла́шила издоо́де, тека́ је било́. ➞ *раскрсје.*

кр̏т м зоол. *крти́ца* Talpa europaea. – Кр̏т се усе́ли у граду́ину, па ри̑је и пра́ви си̑лну ште́ту.

кр̏т, -а́, -о́ *који је лако ломљив.* – Во́лим да једе́м мла́да перца́ од зеле́ни лу́к, до́к су јо́ш крта́. Доне́си ма́лко по́ситна крта́ дрвца́ да закладе́м огањ.

крти́на[1] ж *месо без кости́ју.* – Ка̑т ко̑љемо свињ̑у ми́ им даде́мо крти́ну, а они́ кат ко̑љу, вр̏ну ни пу́здру. А̑јде, си́не, да једе́ш, испржи́ла сам ти месце́, све́ крти́на.

крти́на[2] ж *свежа гробна хумка* – Ко̑лко ти је ду́шу пој̑е́л, са́ да и́деш да му се на крти́ну помо́чаш. Како́ је поступа́л с њ̑у, тре́бе да му се посе́ре на крти́ну, а не да му изно́си пој̑у́трину.

крти́нка ж *дем. од крти́на*[1]. – Ти́, ба́бо, гло̑ци кочи́не, за крти́нку не́маш зу́би, крти́нка је за деца́.

кртле́ мн. кр̏тлети́ја с *младунче крта.* – Момчи́л бе́ше ископа́л у граду́ину три́ кр̏тлети́ја.

кртљи́чина ж *гомилица земље коју је на површину изрила крти́ца, крти́чњак.* – Ређ̑ава се некуде́ де́ва, ко у кр̏тљи́чину да шту́ца. У́зну се кр̏пе: бела́, црвена́ и црна́, клачи́шта, бару́т, свеча́, и зе̑мља̑ кр̏тљи́чина, и ба́ј̑е се оди чи́реви и црве́ни ве́тар овака́: Без башту́ се здало́, без ма́тер се роди́ло, без и́ме се растури́ло!

кр̏то прил. *безосећајно кратко, суво.* – Пра́ви се мазњ̑н, али се кр̏то смеј̑е́, по смеј̑а́њето му зна́ш какњ̑в је чове́к.

кр̏ће ж мн. *грбача, кркача.* – Неси́ ви́ше ма́лецак да те но́сим на кр̏ће. То́лко ју во́ли, да би ју и на кр̏ће носи́л, са́мо да се не му́чи да о́ди.

кру́че несвр. *тешко кашље, из дубине плућа.* – Чи́м се ука́шљемо, ба́ба ни сва́ри ча́ј од̑ по́дбел, и ми́ преста́немо да кру́чемо. По це́лу но́ч кр̏у̑че от цига́рљаци. На́дви ми кашља́ње, дњ̑н–но́ч не престањ̑у̑ј̑ем да кру́чем.

кру́г м *даска кружног облика са дршком.* – Моја́ ба́ба замешу́ј̑е те́сто на кру́г, а не на аста́л. Ка́д је го́тов, качама́к се истресе́ на кру́г, и се́че сас коњ̑ц на кри́шће.

кру́ни несвр. *скида зрна са кукурузног клипа.* – Даньс че кру́нимо мору́зу, а ј̑утре́ че и́демо у водени́цу. ➞ *троши.*

кру́ни се несвр. *осипа се, испада зрње из зрелог класа жита.* – Мло́го се кру́ни жи́то, презре́ло.

крупа́вица ж *лед у облику ситних или крупнијих зрна, град.* – Згу́сти се крупа́вица ко оре́си. Ово́ј не́че на добро́ да изле́зне, че па́дне крупа́вица да ни смла́ти све́ у по́ље и граду́ине.

кру́пначњ̑к, -чка, -чко *крупан у дем. значењу, овећи.* – Стој̑и́лња не бе́ше за врља́ње, кру́пначка, окру́гла, у́бава у лице́. Вепњ̑рат, што́ га уби́ше, бе́ше кру́пначњ̑к.

крупни́ца ж *крупна ствар, крупан догађај* (упор. и ситница). – И́ма ситни́це, али и́ма и крупни́це, ко што́ и́ма на́ука, али и́ма и о́дука. Ситни́це пра́ј̑е крупни́це.

кру́пно прил. фиг. *снажно, с великим последицама.* – Неј̑е́ са́мо да лњ̑же, не́ло мло́го кру́пно лњ̑же, а во́ли и да укра́дне. ⇔ *накрупно.*

кру́ти несвр. *чупа заједно са кореном, вади из корена.* – Кру́тимо оре́ј̑, али и́ма ј̑а́ко ко́рење, па те́шко и́де. Дрво се кру́ти док му је сла́б ко́рен, док се неј̑е́ укорени́ло цвр̏сто. ⇔ *искрути.*

кру́шје с збир. *место где расту крушке.* – У место́то и́ма мло́го кру́шће, па га крсти́ли Кру́шје, та́м и ми́ и́маомо њи́ву, па ју прода́домо.

кру́шка мн. кру́шће ж бот. *листопадна дрвенаста биљка из породице ружа са јестивим плодовима истог имена* Pirus comminus. – Има́ли смо два́ приса́да воденца́, и кру́шку лубенича́рку, кад гри́знеш црвено́ ону́тра.

кру́шковача ж *ракија од крушака.* – Кат смо ве́ч у Провоље́ник, да свр̑немо при Јо́рка, о́н и́ма на́јубаву кру́шковачу у це́лу Лужни́цу.

крушља́к мн. крушља́ци м 1. *старинска сорта крушке.* – Доне́ла ни некакви́ горчи́ви крушља́ци, ни сто́ка не́че да ји једе́. 2. *пеј. од крушка.* – Ови́ја попада́ли крушља́ци се здува́ли, несу́ ви́ше добри́ ни за ређи́ју.

крушу́м м *пушчано тане, куршум.* – Кад му́не наго́р кроз габра́к, ни крушу́м га не мо́ж сти́гне.

крушче́ мн. крушчети́ја с *ниско стабло крушке.* – Закачи́ цеди́лкуту на крушче́то, па а́јде да ко́памо док је ладови́на.

кру́шчица[1] ж *младица крушке.* – Посади́ у дво́р две́ кру́шчице, једну́ јечме́нку, једну́ лубенича́рку, да ми деца́ не жељу́ју за кру́шку.

кру́шчица[2] ж *сијалица у батријској лампи.* – Бате́ри́ју купи́ но́ву, али вој кру́шчица пре́горе чи́м ју намести́ и упали́.

кр̑цка несвр. *производи кратке оштре звукове под тежином чега, или при грижењу чега.* – Замр̑зло га, па га заледи́ло, па са́мо кр̑цка под но́ђе. Слу́шај како́ кр̑цка пога́нац иза шпо́рет, некво́ гризе́. ⇔ *скрцка.*

крчи́ несвр. 1. *испушта гласове као да вода кључа.* – Крчу́ ми цре́ва, гла́дан сам ко ку́рја̑к. Кр̑чете, цре́ва, кр̑чете, поје́доше ону́ци крава́ј. 2. *испушта промукле гласове, хрче.* – Чи́м спу́шти гла́ву на јесту̑к, по́чне да крчи́ ко непокло́пено гр̑не уз о́гањ. Крчи́ ко метиља́ва овца́. 3. *испушта реске звукове, клопара.* – Од ра́но ју́тро по́чну ко̑ла да крче́, бе́ре се мору́за, дока́рују се др̑ва, зи́ма се примаци́ња. 4. фиг. *зановетa, приговара, налази свему ману.* – Остаре́ла, па по це́л дѣ̑н гѣ̑гње и крчи́, све́ вој сми́та, и све́ вој ма́лко. ■ **крча́ње** *гл. им.* – Од њиго́во крча́ње до који́ ре́д не мога́мо о́чи да скло́пимо. ⇔ *закрчи, укрчи се.*

кр̑чма ж 1.*част, чашћавање пригодним поводом.* – Пр̑во дете́ кад роди́, му́шкото, ти́ја га ра́дос ни́где неје́ има́ло, це́л комшили̑к је ока́л на кр̑чму. 2. *чашћавање пићем по устаљеном обичају.* – Кад је ређи́ја ве́ч при кра́ј у вла́шу, чија́ ча́ша се не допу́ни, домачи́н обја́вљује да је њиго́ва кр̑чма, зна́чи да је ре́д на ње́га да да́ва пије́ње у њиго́ву ку́ћу.

кр̑чми несвр. *даје на помало.* – Нато́пе се две́ ка́нте ма́з, па како́ да га кр̑чмиш, не мо́ж да иска́ра це́лу го́дину. ⇔ *раскрчми.*

кр̑ца м *врста одвећ лошег и неквалитетног дувана.* – Пуши́ли смо кр̑цу, па како́ који́ ди́м утр̑гнеш, о́дма те запота́ји.

кр̑цав, -а, -о *кржљав, заостао у развоју* (упор. крдав). – Овце́те му кр̑цаве, ни́кад им ја́рму не да́ва, а и сенце́ ре́тко виц̑е́вљају.

кр̑ш м *лом, ломљава.* – Ра́здува се ветри́на, па на́прави кр̑ш по по́ље, о́врше жи́то зачѣ̑с.

кр̑ши несвр. *ломи.* – Је́ц̑те, ал не крше́те гра́ђе, да мо́ж да ро́де и дого́дин. ⇔ *закрши, искрши, накрши, открши, покрши, прекрши, скрши.*

кр̑шњак ЛЗ м анат. *кр̑ста* (упор. крстетина). – Повреди́л си кр̑шњак, па га тури́ли у ги́пс, јо́ш је не́покретан.

кршња́чи несвр. *пребија, ломи кичму.* – Бо́ље ти је да се сми́риш, и до́м да се свр̑ти́ш, ти́ зна́ш како́ ја кршња́чим. ⇔ *искршњачи.*

кршо̏тина ж *половна кола.* – Купи̏л некакву̏ кршо̏тину, ко̏лко да се ка̏же да и о̏н во̏зи лимузи̏ну. ➞ *строшљак.*

крште̏ва несвр. 1. *врши обред крштавања* (упор. крсти 2). – Крште̏вај, по̏пе, замакну̏ше ко̏зе иза бр̏до. 2. *даје име детету.* – Напре̏д је ку̏м крште̏ва̏л, о̏н је и̏ме бира̏л, а не̏ ко са̏. 3. *даје надимак коме.* – И Го̏га ме куди̏ да не̏ личи̏ да га тека̏ крште̏вам, ал га ја̏ па̏ј тека̏ крсти̏. ⇔ *искрштева.*

крштење̏ с *свечаност поводом крштења детета.* – У дру̏гу не̏дељу че пра̏вимо крште̏ње̏ на на̏јмалото уну̏че, па смо поручи̏ли на сву̏ роду̏ да о̏бавезно до̏ђу.

ку̏бе мн. кубети̏ја с *плехана пећ за загревање просторије.* – Зажма̏л ко мече̏ под накла̏дено ку̏бе. ➞ *ћумбе.*

кубе̏нце с *дем. од кубе.* – У сре̏д мо̏ре била̏ једна̏ ку̏ћица, ђа̏вол погле̏да – оно̏ три̏ дете̏нцети седе̏ ус кубе̏нце. Насре̏д сопче̏ кубе̏нце, а кладе̏ га сас рети̏шће и кордељи̏, али по̏виш спи̏ по је̏ндаци него у сопче̏то. ➞ *вурунче.*

ку̏варица ж *везено златно са мотивом кувања и пригодном поруком које се закује на зид изнад шпорета.* – Ве̏зле смо ку̏варице, чешља̏ре, миљети̏ја, де̏ерсћи пешћири̏, све̏ кво̏ тре̏бе.

куде̏ прил. у значењима: 1. *где* – Куде̏ га не се̏јеш, ту̏ј ни̏ца. Че̏ша се куде̏ га не срби. 2. *куда.* – Куде̏ је вода̏ те̏кла, па̏к че си тече̏, куде̏ је било̏ село̏, па̏к че си бу̏де. 3. *како* – Воле̏ла би да се повр̏нем у мла̏де го̏дине, па куде̏ да не во̏лим, ка̏д би то̏ј мо̏гло, ал не мо̏же. 4. *око.* – Ле̏ти куде̏ Петровдѝн попа̏дамо оди ра̏боте, дѝн го̏дина, ни̏ка[д] да се стѝвни. ■ **куде̏во** чл. ф. *баш овде где.* – Во̏јска дојде̏ од Бе̏лу Пала̏нку, па се ра̏спрострe куде̏во је са̏ ра̏садник, то̏ј по̏ље је све̏ во̏јска притисну̏ла била̏. ■ **куде̏то** чл. ф. *баш ту где.* – Усѣ̏ти се о̏ро при цр̏кву, па сле̏зне до̏ле куде̏то кла̏денчьк и̏ма, па не̏ма да се пређи̏не, то̏лко ле̏по се и̏гра. Драгу̏тин поче̏ да тр̏ља но̏гу куде̏то га ши̏птарско та̏не за̏качи. ■ **куде̏но** чл. ф. *баш онде где.* – А̏јде да се на̏јдемо куде̏но се и про̏шли пу̏т најдо̏мо. ⌂ **куде̏ да је** *било где.* – И̏ма да га на̏јдем, па куде̏ да је. ⌂ **па не̏ма куде̏** *безгранично, бескрајно.* – Напи̏је се, па бла̏зни све̏т, а ме̏н ме срамота̏, па не̏ма куде̏. Ми̏ло вој за ње̏га, па не̏ма куде̏. ⌂ **па не̏ма куде̏ ве̏ч** *преко сваке мере.* – До̏к је човѐк по̏млад и мо̏ж да рмба̏чи, не̏к рмба̏чи ако је блеса̏в, а ја̏ сам би̏л бле̏сав, па не̏ма куде̏ ве̏ч. ⇔ *докуде, накуде, откуде.*

куде̏ља ж *преслица.* – Та̏ј куде̏ља је мло̏го зго̏дна за преде̏ње. Ка[д] те ши̏бнем с куде̏љуву, чу ти пока̏жем куга̏ си наши̏л да заде̏ваш.

куде̏љħ**а**[1] ж *дем. од кудеља, кудељица.* – Башта̏ ми на̏прави куде̏љ̏ħу, па ме ма̏ти на̏учи ра̏но да преде̏м, јо̏ш бе̏о дево̏јчиште.

куде̏љħ**а**[2] ж *смотуљак кучине или вуне припремљен за предење на кудељи.* – И̏мам јо̏ш две̏ куде̏љ̏ħе да испреде̏м, па сам заврши̏ла с преде̏ње. Је̏лка и ја̏ се такми̏чимо која̏ че по̏брже да испреде̏ куде̏љ̏ħу на седе̏њ̏ħу. ➞ *прамен.*

ку̏ди несвр. *оговара, опањкава.* – О̏н има̏л некакву̏ ро̏днину Ле̏нку, па ме она̏ куди̏ла како̏ не ваља̏јем, како̏ то̏ј, како̏ оно̏ј. ■ **куде̏ње** *гл. им.* – По̏сле су ишли̏ а̏брови и та̏мо и ова̏мо, било̏ је и вале̏ње и куде̏ње. ⇔ *покуди.*

ку̏жне свр. *појури да побегне од кога* (упор. брзне). – Ја̏ кад га бр̏зну, о̏н кат ку̏жну, ни̏где га не сти̏го. Чи̏м се поме̏не ра̏бота, о̏н ку̏жне у Бабу̏шницу.

кужушче̏ мн. кужушчети̏ја ДЛ с *в. кожувче.* – Кожу̏в је с рукави̏, а кужушче̏ без рукави̏. Ја̏ си и̏мам једно̏ кужушче̏ за сва̏ħи дѝн, и једно̏ ка̏ца̏во, које̏ чу̏вам кад о̏чу да се преме̏ним.

ку̏ј им. зам. *ко* (упор. кој). – И̏ма ку̏ј све̏ ви̏ди, и̏ма ку̏ј све̏ зна̏је. Са̏мо гле̏дају ку̏ј ку̏га че да прева̏ри. Ку̏ј во̏ли, не̏к изво̏ли. Ка̏да до̏јде вре̏ме да се же̏ним, кри̏јем се од ма̏ј̏ħу и од башту̏, да не зна̏ју куга̏ ја̏ во̏лим, с куга̏ ја вре̏вим. ⇨ *куји.*

кујѝ им. зам. *в. кој.* – Ја̀ ка̀т сам дошла̀ за мојѐга му̀жа, свѝ сам издарува̀ла, сва̀кому је се дало̀ кујѝ је за којѐ.

ку̀јна ж *кухиња.* – Старѝнсће ку̀ће су има̀ле трѝ просто̀рије: голѐму со̀бу, ѝжу и сопчѐ, а даньшње ѝмају: ку̀јну, со̀бу за седѐње, со̀бу за спањѐ, дѐчју со̀бу, а понѐка и купа̀тило.

ку̀јћа ДЛ ж *в. кућа.* – Уговѐрим се, до̀ју вѐчером свѐкр, свекрва, дару̀ју онѝ мѐн, ја̀ њѝ, и по̀сле не изла̀зим нѝгде от ку̀јћу. Ла̀зарице пој̊у̀ на ку̀јћу, на га̀зду, на орача̀ и на на̀јмалечко детѐ.

ку̀к ЛЗ м анат. *избочени део човечјег тела између бокова и бедрене кости.* – Бѐо па̀дла от столѝцу, па си бѐо повредѝла ку̀к. ➞ *клк.*

ку̀ка ж 1. *метална шипка на једном крају повијена за подстицање ватре, жарач* (упор. маша). – Кад зако̀љеомо коко̀шку, моја̀ ба̀ба с ку̀ку разгрне жа̀р, па ми опечѐ жељу̀д, то̀ј сам на̀јволела. Смеја̀ла се ку̀ка на криво̀ дрво. 2. *подужа зашиљена мотка са заперком уназад (као код броја 1) помоћу које се чупа сено или слама из стога* (упор. кључ 2). – Наскубем с ку̀ку сѐно и[з] сто̀г, па ту̀рим прет кра̀ве да једу̀.

ку̀ка несвр. 1. *јауче, гласно запомаже* (упор. извија). – Ку̀ка за бра̀та, а на свекрву га намѐњује. 2. *јадикује, тражи.* – Не престању̀је да ку̀ка како̀ са̀мо она̀ нѐма то̀ј-оно̀ј, ко да дру̀ђе ѝмају свѐ кво̀ пожѐле. 3. *оглашавање гласовима ку-ку* (о кукавици). – На Вѝдовдњ нити се ѝгра, нити се по̀је, а ку̀кавица на тѝја дњ преста̀не да ку̀ка. ■ **кука̀ње** *гл. им.* – Престанѝ вѝше да ку̀каш, и на Бо̀га до̀сади с то̀лко кука̀ње. ⇔ *закука, искука, покука.*

кукавѐлник м фиг. *онај који својим стањем изазива сажаљење, кукавац, људска беда.* – Кад изђину̀ше нѐвина дечѝца по Србију, нѝком нѝшта, то̀ј демокра̀тија, по̀сле тѝја кукавѐлници тепа̀ше дечѝца по Лѝбију, по Ѝрак, по Сѝрију, и па̀ нѝком нѝшта

ку̀кавиче мн. кукавичетѝја с *штић кукавице.* – Башта̀ умрл, ма̀ти ји напуштѝла, деца̀ оста̀ла сирочетѝја ко кукавичетѝја.

кука̀ља ж 1. *штап са куком за дохватање оно што не може да се руком дохвати.* – С кука̀љу примѝкне гра̀њњу на коју̀ су зрѐле крѐшње, па бѐре. 2. *батина, штап* (упор. тојага). – Ба̀ба се потпѝра с кука̀љу, без њу̀ не мрда нѝгде. У̀дари ме с кука̀љу, па ми свѝтће излетѐше.

кука̀љћа ж *дем. од кукаља.* – Сѐдне уз шпо̀рет, сас једну̀ ру̀ку се нава̀ли на шпо̀рет, а с дру̀гу на кука̀љћу, седѝ и ћутѝ.

ку̀кичка ж *мала кука за окачињање гардеробе.* – У̀бав чивилѝк, али му ку̀кичћете мло̀го ма̀лечће.

кукља̀ј м 1. *омчица на кошуљи која се навлачи преко дугмета ради закопчавања* – Отћину̀л ми се кукља̀ј, па не мо̀гу да запѐкљам та̀слицу на рука̀в. ⌂ **на ку̀кљај** *веже у чвор лак за развезивање, чвор који личи на „машницу“ са остављеним крајем за повлачење.* – Врж̀и га на кукља̀ј, да га лѝко одврж̀еш.

кукљѝц м ономат. *глас који се произведе приликом гутања.* – Немо̀ј да му се мло̀го премѝшљаш, му̀ни га у у̀ста нѐк речѐ кукљѝц, и гото̀во.

ку̀кљи несвр. фиг. *спаја кукичењем, плете.* – Ко бајѝаги плетѐм, ку̀кљим ћо̀равачћи, али за мѐн си је, како̀ испа̀дне. ⇔ *закукљи се.*

ку̀кљица ж *кукица на плетаћој игли.* – Скрши ми се ку̀кљица на иглу̀, са̀ не мо̀гу да доплетѐм рука̀вав.

куко̀љ м бот. *коровска биљка са отровним семенкама која расте по житима* Agrostemma githago. – Плевѐње на̀јтешко бѐше, сла̀гнеш се и цѐл дњ плѐвиш, а кроз жѝто трава̀ колко̀ о̀ч: манисто̀р, грао̀р, куко̀љ, шушња̀р, паламѝда, подла̀ница…

ку̀ку узв. *којим се изражава велика жалост, бол или страх.* – Лѐле, ку̀ку, ку̀ку, што ме о̀стави, што̀ ма на̀пушти, како̀ чу са̀ ја̀ сама̀.

кукуљи несвр. *увија, замотава, избегава да говори истину.* – Кад о̀н по̀чне да кукуљи и мумуљи, ни владика га не мо̀ж разбѐре кво̀ је тѐл да ка̀же. ⇔ *закукуљи.*

кукума̀вка ж зоо *птица ћук* (верује се да гласом слути несрећу). – У чији̇̀ дво̀р се чу̀је кукума̀вка, ис ту̀ј ку̀ћу неће̇̀ мо̀ра да у̀мре ту̀ј го̀дину.

кукума̀вчи несвр. 1. *оглашавање кукумавке.* – Кукума̀вка кукума̀вчи у̀пролет, од Ви̇̀довдан ви̇̀ше се не чу̀је. 2. фиг. *зановетa, јада се, мољака.* – До̀ста кукумавчи̇̀, кукума̀вко јѐдна, не мо̀гу ви̇̀ше да те слу̀шам.

кукуњѐж м *назив народног кола, кукуњеште.* – Даньс кукуњѐж ни зна̀ју да га сви̇̀ре пра̀вилно, ни умѐју да га и̇̀грају ко у мојѐ врѐме.

кукурѐг м бот. *кукурек* Heleborus. – У̀пролет пр̀во процьвти̇̀ кукурѐг, сомурьк и игли̇̀чје, и деца̀ и̇̀ду та ји бѐру. Кукурѐг је си̇̀тан, а кру̀пан кукурѐг се зовѐ абьд.

кукури̇̀гу ономат. *оглашавње кукурикањем* (о петлу). – Ква̀чка ква̀ца: ква̀, ква̀, ква̀, а петьл појѐ: кукури̇̀гу.

кула̀рњак м *место на коме се одвија игра куле.* – Мѐсто на којѐ смо гаца̀ли ку̀ле зва̀ли смо кула̀рњак.

ку̀ле ж мн. *дечја и пастирска игра гађања мете у виду усправљеног плочастог камена „куле“.* – Гаца̀ли смо с по три̇̀ ка̀мена три̇̀ ку̀ле, ку̀ла је успра̀вен дльгньо̀вес ка̀мен, и који̇̀ не пого̀ди ни једну̀ ку̀лу, о̀н је изгуби̇̀л, и мо̀ра да намѐшта ку̀ле за но̀во гаца̀ње.

кули̇̀за м *непоштен човек, улизица.* – Што̀ је о̀н би̇̀л једна̀ кули̇̀за, нејѐ га има̀ло у свѐт такьв. Голема̀ је кули̇̀за, с њѐг нема̀ј голему̀ ра̀боту, че те издадѐ ка̀т се на̀јмалко на̀даш.

ку̀лук м 1. *обавеза неплаћеног рада на изградњи путева или јавних грађевина у корист заједнице.* Δ – По̀сле они̇̀ја ра̀т сви̇̀ пу̀теви и за̀дружни до̀мови су напра̀вени с ку̀лук. 2. фиг. *беда, невоља.* – Ово̀ј ли ми је некакьв живо̀т, ово̀ј ку̀лук, нејѐ живо̀т.

кулу̀чи несвр. *обавља послове без накнаде и признања.* Δ – Ја̀ да кулу̀чим, а ви̇̀ да се излежа̀вате до пла̀дне, то̀ј ви̇̀ше нѐче да мо̀же.

ку̀љне свр. *бурно избије, прокуља.* – При мѐн се збира̀ло, збира̀ло, па се препуни̇̀ло, и са̀ почи̇̀ња ка̀пка по ка̀пка да исти̇̀ца, до̀к не ку̀љне, и однесѐ свѐ што̀ ми прити̇̀ска ду̀шу и ср̀це.

ку̀ми несвр. *усрдно моли, преклиње.* – Нѐчу ти дадѐм, па не да ме мо̀лиш, нѐго да ме ку̀миш, и у руку̀ целиву̀јеш. ⇔ *окуми.*

куми̇̀та м *комита.* – Има̀ло куми̇̀те, ратува̀ли с Ту̀рци и с Бу̀гари, на̀род несу̀ дира̀ли.

куми̇̀ца ж *кумова жена, кума.* – На свѐкра и на свекр̀ву, на ку̀ма и на куми̇̀цу, и на ста̀рога сва̀та и старосвати̇̀цу, да̀р мо̀ра да се спрѐми да и̇̀ма за о̀бе ра̀мети.

кумпа̀нија ж *група људи који заједно проводе време, или су међу собом чиме повезани, компанија,* фиг. *породична задруга.* – На Цу̀рцовдьн домачи̇̀н упрѐгне воло̀ви, па се у ко̀ла нака̀че дѐде, ба̀бе, дѐца, напрѐд кумпа̀нија била̀ голема̀, па и̇̀ду у̀планин на поја̀ту, гдѐ се печу̀ ја̀ганци.

ку̀ндак[1] м *део пушке.* – На̀јбоље др̀во за ку̀ндак на пу̀шку је орѐовина.

ку̀ндак[2] мн. ку̀ндаци м *дрвени цилиндар у који је увучена осовина код запрежних кола* (упор. и кола). – Га̀чће лежѐ на осови̇̀ну, она̀ је уву̀чена у др̀вени цили̇̀ндар, који̇̀ се зовѐ ку̀ндак. ➞ *аушту̀к.*

кункурѐнција ж *надметање за постизање бољих резултата, конкуренција.* – Измецу Стрижѐвац и Сли̇̀вовик је от кра̀ј постоја̀ла кункурѐнциа чијо̀ че је по̀ље бо̀ље урабо̀тено, и чијѐ њи̇̀ве че су пр̀ве о̀жете и мору̀за о̀брана. Свѐ мајстори̇̀је су му и̇̀шле од ру̀ку, али у лепѐње пло̀чичце нејѐ има̀л кукнкурѐнцију.

кункури́сује се несвр. *надмеће се, такмичи се.* – Кункури́сујемо се чија́ че је ба́ница по́голема, чија́ че је пога́ча по́бела.

куња́је *осећа се слабим, нездравим.* – Кад овцу́ уа́пе зми́ја, расече́мо вој ма́лко у́о, па с пру́т би́јемо по уо́то док кр̏в не пли́не, она́ неко́лко дѝна куња́је, па се по́сле опра́ји. ⇔ *откуњаје.*

ку́п мн. ку́пови м 1. *већа гомила каквих предмета нагомиланих један преко другога, хрпа.* – Кр̏шимо кла́сје и вр̏љамо на ку́п. Сабе́ре ка́мење, ово́љњи ку́п, и́ма за дво́ја ко́ла. 2. фиг. *скуп људи или животиња.* – Збра́ше ни на ку́п, па ни подели́ше по́зиви. Деца́ ми се пострви́ла по све́т, а кат су била́ при на́с на ку́п, мло́го бо́ље бе́ше. Збе́ри о́вце на ку́п, па ји нака́рај у пла́ндиште. 3. фиг. *нешто што је концентрисано на једном месту, једно поред другога.* – Има́ње ни је све́ на једно́ ме́сто, у ку́п.

купа́ ж *гомила усправно садевених снопова тако да се врховима додирују* (упор. копа). – Ша́шње извр̏жемо у сно́пови, па ји зде́немо у купе́, по́сле кад доби́јемо вре́ме де́немо сто́г.

ку́пе несвр. *потапа тело у воду ради прања, купа.* – Ја́ га ку́пем, оно́ мр̏да, сву́ ме испр̏ска до́к га оку́пем. ⇔ *искупе, окупе.*

ку́пе се несвр. *потапа се у воду ради прања, купа се.* – Зја́зимо ре́ку, па се по це́л дѝн ку́пемо и бр̏чкамо у ја́зат. ⇔ *искупе се, окупе се, прокупе се.*

ку́пи (трп. пр. ку́пен, -а, -о) свр. *прибави у власништво плаћајући неку цену.* – Гле́дамо да за Вели́гден на сва́ко дете́ ку́пимо по некѣв но́в дрињк. Некада́ неје́ има́ло ку́пен квасѣц, не́ло смо си га саме́ прави́ле. Ја́ не во́лим ку́пен ле́б, ме́н си по́благ кујѝ си ја́ оме́сим. Дру́га жена́ и ку́пена њи́ва мло́го се по́штују. Са́ но́се све́ ку́пено, а ми́ смо си то́ј напре́д све́ саме́ раде́ле. ⇔ *докупи, откупи, откупи, откупи, прикупи.*

купиња́к мн. купиња́ци м *место обрасло густим грмљем купине.* – С те́ј укораве́ле ру́ће, у које́то га́се цига́ре на дла́н, на́ши деде́ви су прајѝли њи́ве, и отима́ли ји од трња́ци и купиња́ци. ⇨ *копињак.*

купо́вьн, -вна, -вно *који је купљен.* – Налока́ли се купо́вну бр̏љу, па на́чисто побрљаве́ли. Га́здинска че́рка је носи́ла купо́вни пра́вени опѝнци, а оне́ј дру́ђе свѝњсћи опѝнчичи којѝ си саме́ пра́ве. Носи́ли смо све́ на́-руће ра́дено, купо́вно неје́ има́ло.

купу́је (рад. пр. купува́л, -а, -о) несвр. *прибавља у власништво плаћајући неку цену.* □ – Купува́л је баште́ ми бра́шно да ни прера́ни. ■ **купува́ње** *гл. им.* – Са́ се све́ купу́је, тѣг неје́ има́ло ни́шта за купува́ње, жена́ је мора́ла и да испреде́, и да исплете́, и да изатка́је, све́ на́руће. ⇔ *закупује, накупује, откупује, откупује, откупује.*

ку́пус м бот. *биљка из породице крсташица, користи се за људску исхрану* Brassica oleracea. – Смири́ се, до́к несѣм узе́л једѝн ома́шљак да те изре́пчим ко вола́ у ку́пус. ➡ *зеље.*

ку́пусник м *пита са киселим купусом* (упор. зељаник). – Зе́ље ис ка́цу си́тно исече́ш, пр̏жиш га на ма́з ил зејти́н, ка́т се упр̏жи, ту́риш со́л и би́бер, и ре́диш на обђе, ка́д га испече́ш та́ј ба́ница се зове́ ку́пусник.

купчѣ́к мн. ку́повчичи м *дем. од куп, гомилица.* – На купчѣк испред ње́г стоје́ па́ре, о́н ји гле́да, усми́вка се и са́мо ма́зни бр̏кови. Расврља́ј га на ку́повчичи, немо́ј све́ на једѝн ку́п. ⇨ *купшьк.*

купшѣ́к м *в. купчьк.* – Збѝрај ли́сковине и ту́рај на купшѣк, по́сле че си кладе́мо о́гањ с њѝ.

ку́р вулг. м *краћи облик од курц.* – То́ј што́ тра́жиш ку́р че доби́јеш, не́ма да доби́јеш ни́шта. ⇨ *кура, куро.*

ку́ра вулг. м *в. кур.* – Дѣнѣс ву́ра, ву́ра – а ју́тре ку́ра.

кура́јбер м шатр. *неозбиљан и неодговоран човек.* – Гдѐ се ћи́таш, кура́јберу јѐдан, ни́када те до́м нѐма при жену́ да се скра́сиш.

курвальк вулг. м *курвање, курварлук.* – Бо́ље у курвальк з бици́клу, нѐго с мерцѐдес на копа́ње.

курварльк вулг. м *в. курвальк.* – Улѐзал у го́дине, али се нѐче ма́не од курварлькат.

ку́рвес, -та, -то вулг. *онај или она који је склон курвању.* – Збѐри бага́ш па си и́ди, ви́ше ми не трѐбеш таква́ ку́рвеста.

курвешти́ја вулг. шатр. *покварена женска, курва.* – О́вољи га поганльк, у́погани се с некакву́ курвешти́ју, па си ра́стури ку́ћу.

курди́ше свр. *подеси тачно време на часовнику.* – Чѐкам да ја́ве врѐме на ра́дијо, да курди́шем мо́ј са́т. ➞ *навије.*

курди́сује несвр. *навија часовник да ради.* – Са́т мо́ра сва́ћи дѝн да се курди́сује у и́сто врѐме, да не преста́не да ра́ди.

ку́рјак мн. ку́рјаци м зоол. *врста сисара месождера из рода паса* Canis lupus (упор. вук). – Закрвави́л с о́чи ко ку́рјак. Да́вајте нешто́ да се једе́, гла́дни смо ко ку́рјаци.

ку́рјаче мн. курјачети́ја с *младунче курјака.* – На Љу́бенка Мирашчи́ју овца́ бѐше ојагњи́ла ку́рјаче, ал мртво́, па су се збира́ли љу́ђи да га ви́де.

ку́рјачина м *аугм. од курјак.* – Уби́ли бѐоше ку́рјака, оно́ нејѐ ку́рјак, нѐло ку́рјачина.

ку́ро м вулг. *в. кур.* – Мо́ра да зачу́вујеш, а нејѐ: ву́ро, ву́ро, по́сле – ку́ро.

куротрѐсина вулг. м *онај који се непозван утресе у нечији дом, непожељан гост.* – Оглоца́ше ни држа́ву белосвѐћи куротрѐсине, али јо́ш по́више ју оглоца́ше на́шиви куротрѐсине и ца́болеба́роши.

курталиште свр. *ослободи, спаси од чега.* – Ти́ја трава́р је мло́го љу́ђи курталиса́л од ра́зне бо́љће, сви́ помрѐше.

курталиште се свр. *отараси се, спаси се.* – О́н ка́т пи́не, па по́чне да загоми́ља, не мо́ж се човѐк од њѐг курталиште.

курталисује се несвр. *ослобађа се, решава се чега.* – Како́ се дечи́штата курталисувала од то́ј што́ покра́доше да ји не ува́те, она́ си зна́ју.

ку́рц вулг. м 1. *пенис.* – Некво́ тра́жи, а кво́ тра́жи, ку́рц ли ми зна́је. 2. фиг. *нешто без чега се или никако не може, или је сасвим непотребно.* – До́кле го́д мр́да, човѐку трѐбе свакакьв ку́рц, а ка́д у́мре, ви́ше му ни́шта не трѐбе. О́н и не завре́цује дру́го, нѐго да га усѐреш ко пупуњьк, јѐрбо за ни́какьв ку́рц и нејѐ. ⌂ **без ку́рц се на сва́дбу не и́де** *несреман се никакав посао не започиње.* – Ни на́јголем у́мит не мо́ж да омѐте што́ је Бо́г рекьл, а о́н је рекьл да се бес ку́рц на сва́дбу не и́де. ➞ *пашка.*

курчьк вулг. м дем. *курчић.* – На Цу́рцовдьн пѐкли ја́гње, па уну́к ста́лно тражи́л: Дѐдо, о́чу лојчьк, дѐдо, о́чу лојчьк! Ка́т се прејѐл, почѐл да јау́че: Дѐдо, боли́ ме меши́нка! А дѐда че: Е́, а са́ о́ч ли курчьк. ➞ *паче.*

ку́рчи се вулг. несвр. 1. *прави се важан, хвалише се.* – Са́мо зна́је да се ку́рчи, а за ни́какав ку́рц нејѐ. 2. *истреса се над слабијем, показује мишиће коме.* – Пцу́јемо Ту́рци, пцу́јемо Арнау́ти, пцу́јемо Бу́гари, а на́јвише пцу́јемо Бо́га, што́ ни извѐде овдѐк на ветромѐтину, да се сва́ћи ку́рчи на на́с. ■ **курчѐње** *гл. им.* – Оно́ и́ма-и́ма, али па оно́ј њиго́во курчѐње га ни́где нѐма. ⇔ *накурчи се, прекурчи, укурчи се.*

ку́с, -а́, -о́ 1. *животиња кратког репа, или без репа.* – Изди́sa се ко ку́с петьл. (посл). Има́ли смо сасви́м кусо́г вепра́. 2. фиг. *недовршен.* – Оста́де ни куса́ ра́бота, не заврши́мо кво́ започѐмо.

ку́са несвр. 1. *захвата кашиком чорбасто јело.* – Ку́сај, ку́сај, чорба́ јуна́ка ра́ни, не мѐсо. 2. фиг. *сноси последице непромишљених поступака.* – Какво́ си дроби́л, так-

во́ че да ку́саш. ■ **куса́ње** *гл. им.* – Ако сте гурма́ни, у љутени́цу о́бавезно и́де зејти́н од масли́ње, и о́бавезно топе́ње, не куса́ње. ⇔ *закуса, искуса, накуса се. прекуса.*

куса́ло с *део кашике који се ставља у уста.* – Ма́чава с куса́ло заку́сује, али с дршку о́чи ва́ди.

ку́ска ж *овца са кратким репом, и име таквој овци.* – О́вце сва́каква имети́ја и́мају, која́ Ку́ска, која́ Репу́шка, која́ Рогу́шка.

ку́ска несвр. дет. *куса у дем. значењу.* – А́јде, си́не, спреми́ла сам ти су́пицу, са́мо да се́днеш и ку́скаш.

куску́н м *каиш (или палица) провучен испод репа коња или магарца да држи седло да се не повлачи напред.* – За кускун се врже сама́р и од ле́ву и од де́сну стра́ну да држи́ равноте́жу, и да не бе́га напре́д ка́т се и́де ни́збрдо. Панталоне му с наста́вене нога́вице, на ду́пе му за́лога, ко кускун на мага́ре. ➞ *подгьзњак.*

кускунац мн. кускунци м *окраћали комад одеће.* – Све́ сам мора́ла да прено́сујем се́стрини кускунци. Кво́ си натре́сал ти́ја кускунци.

ку́сне свр. *једном захвати кашиком.* – До́јдемо од ра́боту, свекрва свари́ла зељи́це, ја́ ку́снем по једну́ш, по два́пути не ку́сам, и стоји́м, не́ма седе́ње. ⇔ *закусне.*

кусу́р м *ситан новац који се враћа оном који је плаћајући крупним новцем дао нешто више него што роба кошта.* ▲ – Нити да́ва рачу́н, нити врта ку́сур, а во́ли и да га ча́стиш.

ку́та несвр. *крије.* – Ку́та га ко змија́ но́ђе. Напре́т су љу́ђи шиђе́р кута́ли, са́мо кат се неђи́ разболи́, тъг мо́же да про́ба шиђе́р. ■ **кута́ње** *гл. им.* – У на́шу кућу кута́ње не́ма, сви́ мо́рају да зна́ју куде́ се који́ нао́ди, и куде́ кво́ стоји́. ➞ *скр̥ита.* ⇔ *накута, покута, прекута, скута.*

ку́та се несвр. *крије се.* – Бе́га, ку́та се по шума́ци да га не на́јдеш. ⇔ *накута се, покута се, скута се.*

кута́чка ж *дечја игра сакривања* (упор. жмурка). – Му́шка деца́ и́грају кута́чку, једно́ жми́, а дру́га се ску́тају, по́сле и́де па ји тра́жи, и куга́ на́јде тре́бе да га запљу́је на то́ј ме́сто где́ је жма́л, а ако ње́га запљу́ју они́ја који́ су се кута́ли, о́н је изгуби́л и па́ј жми́.

кути́јка мн. кути́јке ЛЗ ж *хип. од кутија, кутијица.* – На дно́ на́тура кути́јке сас та́кво некво́, које́ му мо́ж затре́бе, а неје́ бъш то́лко ва́жно. ➞ *кутића, кутишка.*

кути́јче мн. кутијчети́ја с дем. *кутијица.* – У једну́ кути́ју пу́лови, а до њу́ неко́лко кутијчети́ја сас пр̑стенчичи, ланчети́ја, бро́шеви, мани́ста и ћи́ће за младоже́њу и неве́сту.

кути́ћа мн. кути́ће ГЛ, ДЛ ж *хип. од кутија, кутијица* (упор. кутијка). – Ма́ра гу́рну ру́ку по́дльбоко под драњци́, и и́звади једну́ желе́зну кути́ћу, која́ бе́ше ве́ч зарџаве́ла.

кути́шка мн. кути́шће рет. ж *хип. од кутија, кутијица* (упор. кутијка). – Гле́дам сино́ч у онај кути́шку, што́ га о́кају телеви́зор, па се кр̑стим с о́бе ру́ће, не мо́гу се нasве́рим и насаи́рим.

ку́тка се несвр. *привија се уз кога, утопљава се, ушушкава се.* – У́вечер во́лим да ле́гнем при де́ду и ба́бу, и да се ку́ткам мецу њи́ до́к се не у́спим. ⇔ *скутка се, укутка се.*

ку́тлача[1] ж *велика кашика за захватање јела, и количина јела зазваћеног њоме.* – Оста́л пасу́љ од ручъ́к за две́ ку́тлаче, и че додаде́мо јо́ш нешто́, па да вече́рамо.

ку́тлача[2] ж *бок, слабина код човека или говечета.* – Ка[д] до́јде от печа́лбу, пр̑во пообико́ли це́лу ку́ћу, па уле́зне у шта́лу да ви́ди да ли су кра́вицете ура́њене, или и́м излете́ле ку́тлаче. ➞ *кутлица.*

ку́тлачка ж хипок *кутлачица.* – Ку́тлаће и́ма и по́големе и по́малеће.

ку́тлица ж *бок, слабина код човека или говечета* (упор. кутлача[2]). – Че тресе́ш ку́тлицу ако не бу́деш има́л дрва да си накладе́ш о́гањ, со́бана голема́, у њу́ и ле́ти студено́. Кра́ва ма омршаве́ла, испа́дле вој ку́тлице.

кутра́к м *млади поодрасли пас.* – На́ш кутра́к Гри́вча ми је би́л на́јбољ друга́р у и́гру, по́сле за́једно пора́стомо, и ману́мо да се и́грамо.

кутре́ мн. кутрети́ја с *шпене.* – Пу́н сам с па́ре, ко кутре́ с бу́је. На́ша ку́чка бе́ше окоти́ла о́сом кутрети́ја.

кутре́нце мн. кутрети́ћа с *дем.* и *хип. од кутре.* – Однегде́ до́трча ма́лечко кутре́нце, и поче́ да ми се мо́та окол но́ђе. Девојчети́ћа ко кутрети́ћа, са́мо да ји чове́к гле́да.

кутри́ште мн. кутри́шта с *пеј. од кутре.* – И те́б че се зби́рају кутри́шта на гро́б, не́че са́мо ме́не.

ку́ћа ГЛ, ЛЗ ж 1. *општи назив за зграду у којој живе људи.* – У на́ше село́ и́ма до́ста но́ве ку́ће. 2. *домаћинство.* – Стриже́вац је има́л сто́ и педесе́ ку́ће, а Сли́вовик две́ста и педесе́. Не́ма га по́горе, не́ло ка́т ку́ћа по́јде у назадљ́к. ⌂ **ку́ћа у ви́нклу** *кућа код које су сви углови саграђени под правим углом.* – Ова́ј ку́ћа не́је у ви́нклу, зато́ј на́мештај не мо́же у́баво да се наме́сти по ћошети́ја. ⌂ **от ку́ћу на ку́ћу** *из једне куће у другу.* – Ка́[д] до́јде вршали́ца у село́, и́де от ку́ћу на ку́ћу, не́ма прери́пување, и не́ма замиљ́ување. ⌂ **присмрди́ у ку́ћу** *привири у кућу, дође још који пут.* – Та́ј калашту́ра не́че да ми ви́ше присмрди́ у ку́ћу. ⇨ *кујћа.*

куће́анин м *члан домаћинства, укућанин.* – Неве́ста даде́ да́р на ку́ма, куми́цу и на куће́ани. Све́ пода́римо: куће́ани и њи́ну фами́лију који́ су по́звати.

куће́ван, -вна, -вно *који припада кући, који брине о кући.* – Ја́ сам си куће́ван чове́к, не и́дем у́вечер у за́другу на шољ́ну и поседљ́к, а во́лим да ми до́јде чове́к, ветар ти ку́ћу у коју́ ни́кој не ула́зи.

куће́рак мн. куће́рци м *мала сиротињска кућа.* – У село́ са́ ско́ро да ни не́ма деца́, све́ ста́рци, заглуве́ли и занеме́ли куће́рци, ни́где раса́дена гради́на, ни́где зајазени ја́зови.

куће́рче с *дем. од кућерак.* – Купи́мо једно куће́рче, па га поприте́гомо, а ната́м ако се мо́же че га прошу́рујемо и дограђујемо.

кућешља́к мн. кућешља́ци м *пеј. од кућа, кућерина.* – У ти́ја кућешља́к некада́ живе́ли Ци́гањи, са́ са́мо што́ неје́ па́дла.

кућешња́к мн. кућешња́ци м *аугм. од кућа, кућетерина.* – Какви́ љу́ђе сам гледа́л како́ се скра́ју од ра́боте, пра́ве зградете́рине да побе́де комши́ју, да у село́ и́мају на́јголем кућешња́к.

ку́ћи несвр. *стиче, зарађује, набавља шта је потребно за кућу.* – Ја ку́ћим, жена́ раску́ћује, ја́ уно́сим с лопа́ту, она́ изно́си с иглу́, и па́к она́ побе́ђује.

ку́ћи се[1] несвр. *заснива домаћинство.* – Дојде́ вре́ме да се же́ним, да се ку́ћим, да си ства́рам сво́ј домљ́к. Ми́ смо се три́пут сели́ли, и три́пут куће́ли. ⇔ *закући се, окући се, скући се.*

ку́ћи се[2] несвр. *превија се од грчева у стомаку, савија се од болова.* – Ја́ се ви́, куће́ се, трача́ се по кре́вет, це́лу но́ч о́чи не склопи́ од бо́лови. ⇔ *покући се, прекући се.*

ку́ћица ж *хип. од кућа.* – У сре́д мо́ре била́ једна́ ку́ћица, ђа́вол отво́ри вра́та па га ћу́шне ону́тра, и оти́де си.

куфе́рта нов. ж *папирни омот у коме се шаљу писма, коверат* (упор. коверта). – Поглеђује комто њо́јан про́зор, па изва́ди сли́ку од Љуби́сава у војни́чко оде́ло ис куфе́рту, па ју ма́зни с опрегља́чу, па ко бађ́им бри́ше сљ́зе.

ку́ц-ку́ц / **ку́цу-ку́цу** узв. *за дозивање пса.* – Ку́ц-ку́ц, на́ ти ко́ску да ме не ла́јеш. Ку́цу-ку́цу, је́ла и те́бе да нара́ним, па да чу́ваш ку́ћу.

ку́че мн. кучети́ја с 1. *пас.* – Е́, ка́т си ти дошо̀л, че ли́пче нечијо̀ ку́че. На мртво̀ ку́че и ку́рјак ва́ди но̀ж. Стра́ ју оди зла́ кучети́ја, и да се не сопле́те и дру́сне негде́. 2. фиг. *човек који изазива презир својим поступцима, незахвална и зла особа.* – Не ка́же се залу́д: Рани́ ку́че да те ла́је. ▌**бесно** ~ *пас оболео од вирусног обољење које проузрокује претерану раздраженост и лудило.* – Куга́ уа́пе бе́сно ку́че, ти́ја мо́ра да у́мре. ▌**сле́по** ~ зоол. *врста глодара који је прилагођен за живот под земљом* Spalax typhalus. – Из њи́н а́мбар ни́шта не дава́ју, а у сво́ј вла́че све́ што́ сти́гну ко сле́по ку́че компири́. ➞ *псето.*

куче́нце збир. кучети́ћа с хип *псић.* – И́мају мло́го у́баво куче́нце.

куче́тина ж *пеј. од кучка.* – Куче́тинава па ско́тна, не зна́м куде́ чу де́нем то̀лка пцети́шта из дво̀р. ➞ *кучљак.*

ку́чина ЛЗ ж *влакна од конопље која се добијају млаћењем на трлици* (упор. клчина). – Пре́ле смо ву́ну и кучи́на, тка́ле смо пла́тна и цр̏ге.

ку́чица мн. ку́чице ж *хип. од кучка.* – Ти́ си ба́бина ку́чица, ти́ се ме́н на́јвише зара́дујеш ка́д ме ви́диш.

ку́чиште мн. ку́чишта с 1. *пеј. од куче.* – Ку́чиштево се узмрда́ло, мо́ра да је некво̀ надуши́ло. Јо̀ш док је би́л малецѣ̀к, могѣ̀л је да ја̀ша мага́ришта, ко̀њи и гове́да, а ја̀шаше и ку́чишта. 2. фиг. *нежељена, наметљива и неваспитана особа.* – Чи́бе, ку́чиште је́дно, зна́м те ја́ до̀бро, не гло̀ци ме ви́ше. ➞ *псетиште.*

ку́чка мн. ку́чће ж *женка пса, кује.* – До̀к ку́чка не вр̏цне сас ре́п, пце́та се не збира́ју при њу́.

кучка́р мн. кучкари́ м *онај који воли и чува псе.* – Сви́ су кучкари́, пу́на им авли́ја с пце́та.

кучља́к мн. кучља́ци ж *пеј. од кучка* (упор. кучетина). – Те́, коко̀шката поче́ да кре́ка, тр̏чи узни́ јајце́, да те не претече́ кучља́кан.

куша́к мн. куша́ци м *јача летва којом се повезују даске једна уз другу.* – Душаме́ и кана́те и́мају куша́ци. О̀плата се исковé с куша́ци, да бу́де цвр̏ста, и да не оти́ца бето̀н мецу дѣ̀ће.

Л

ла́бав, -а, -о 1. *незатегнут, опуштен.* – Ла́бава ми гу́ма на тра́кторав, пумпа́ ју одо̀цутра, али па́ испу́шта, ако се сце́пи че га најѐбемо. 2. *слаб, нејак.* – Зна́је да га во̀лим, али ћути́ и пу́шта ме да се пече́м на ла́бав о̀гањ. 3. *непредузимљив.* – Сви́ су си такви́, на ра́боту ла́бави, а за уз аста́л ји и́ма.

лабаве́је несвр. *постаје лабав, попушта.* – Како̀ чове́к ула́зи у го̀дине, тека́ здра́вје по̀чне да му лабаве́је, док се једѣ̀н дѣ̀н на́чисто не пређи́не.

ла́бавшњ, -шка, -шко *лабав у дем. значењу, поприлично лабав.* – Ла́бавшка на једе́ње, а она́к здра́ва и цвр̏ста.

лаба́ви несвр. *чини лабавим.* – Прите́saj ко̀нопацат, немо̀ј да га лаба́виш, да се не смѣ̀кну у́спут сно̀пови. ⇔ *олабави, разлабави.*

ла́баво прил. *овлаш, слабо, без строгости и одлучности.* – Ла́баво си га приврза́л, че се одвр̏же да побе́гне у́свет. Распу́штена му деца́, ла́баво им др̏жи кома́нду у ру́ће.

ла́вне свр. *лане, залаје.* – Куче́то о̀че да ла́вне ка́д нећи́ наи́де, али не́че да се залети́ да уа́пе чове́ка. На́ш Чо̀ма ди́же но̀гу та за̀моча капи́ју, па поди́же гла́ву комто Бу́рчу и ла́вну на́кратко. ⌂ **ла́вне га бе́лка** *буде украден.* – И́мао у́баву сећи́ру, али ју ви́ше не́мам, ла́внула ју бе́лка.

лагари́ја ж 1. *лаж, лагање.* – Не мо́гу ви́ше да слу́шам њиго́ве лагари́је куде́ је све́ би́л, и какво́ је све́ работи́л. 2. *лажно оптерећење, обавеза која се обавља са лакоћом.* – Грбенче́ње за те́б, и сас те́б, за ме́н бе́ше лагари́ја, али са́ си ти́ умре́, а ме́не о́стави саму́. 3. *оно што изгледом вара, што лепо изгледа а нема вредност.* – Даньс кво́ да ку́пиш, све́ лагари́ја, једну́ш употре́биш и мо́ж да га вр̀ньиш, а на о́ко и у́баво и цвр̀сто.

лагари́јес, -та, -то *варљив, лажљив, непоуздан.* – Колѣцав лагари́јес, мо́же да се скр̀ши, да ни па́дне котѣл, па да раси́пемо ко́мину.

ла́д м *простор који није осветљен сунцем, сенка коју баца што осветљено сунцем, хлад.* – У пла́дне ка́д уда́ри же́га сва̀ћи бе́га у ла́д.

ла́дан, -дна, -дно *хладан.* – На чешму́ у Сулима́ново вода́ је мло́го ла́дна, и лѣка за пије́ње.

ладѣ́к *дем. од лад.* – Помере́те се у ладѣк, да ви не гори́ слѣнце. Дете́ спи́ у ладѣк пот це́р, а ми́ загр̀тамо мору́зу.

ла́ди несвр. *чини што хладним, расхлађује, освежава.* – Једна́ му ла́ди чело́ с мо́кре кр̀пе, а дру́га му маси́ра гру́ди. Пи́во ни ла́ди, али зно́ј јо́ш по́виш тече́ од на́с. ⇔ *излади, залади, олади, прелади, разлади.*

ла́ди се несвр. *расхлађује се.* – Склони́ га од шпо́рет, и изне́си га надво́р да се ла́ди. ⇔ *излади се, залади се, олади се, прелади се, пролади се, разлади се.*

ла́дначак, -чка, -чко *ладан у дем. значењу, поприлично ладан.* – Ла́дначка ти су́пава, што́ ју неси́ ма́лко подгреја́ла, па тѣг да ју поста́вљаш.

ла́дне свр. *изгуби део топлоте.* – Млеко́ се сва́ри, па се оста́ви да ла́дне, па му се тѣг ту́ри по́ткваса.

ла́дне се свр. *прохлади се.* – Загре́је се ма́з, и у ње́г се пу́штају кро́фне да се пр̀же, ка́т се ла́дну, умо́тују се у си́тан шиће́р. Кат се со́к ла́дне, сипу́је се у вла́ше, и оне́ се затво́ре сас пампу́р.

ла́дно прил. 1. *без узбуђења и узрзјавања, мирно.* – Све́ кво те сна́јде при́мај ла́дно, немо́ј да му се потри́саш, оно́ че про́јде тека́ и те́ка. 2. *без осећања, равнодушно.* – Смеје́ се, али те гле́да ла́дно, ко змија́, чу́вај се од њу́.

ла́дњак[1] м тех. *уређај за хлађење мотора.* – Ла́дњак му про́цепен па те́че, и мо́рам че́сто да доси́пујем во́ду у ње́га.

ла́дњак[2] м *заслон, штитник на ободу капе.* – И ја́ сам ко дете́ носи́л кечке́т сас карто́нћи ла́дњак, али се о́н бр̀зо у игра́ње сце́пи и отпа́дне, па оста́не са́мо ко ка́па.

ладња́ча ж *камион у коме се помоћу нарочитих уређаја одржава ниска температура, хладњача.* – Ка[д] те уда́рим, че ми́слиш да те удари́ла бу́гарска ладња́ча.

ладови́на ж 1. *простор заклоњен од сунца, хладовина* (упор. ладовина). – Ми́ ко́памо, а о́н се изврндупи́л у ладови́ну, и бѣш га бри́га. 2. *прохладан ваздух, јутарња свежина.* – У́јутру се ди́гнемо по́рано да по́жњемо до́к је ладови́на, по́сле кѣд је же́га, оно́ се нагре́је, па не мо́ж да се жње́. ⌂ **ва́та ладови́ну** 1. *прилегне да одмори.* – Ма́јстори што́ и́ду сас врша́лицу, ка́т све́ начи́не и по́чне вр̀ша, ва́те по шљивари́ ладови́ну, понесу́ дре́шку и ле́гну да одре́му и одмо́ре док мо́гу и и́мају вре́ме. 2. *забушава, избегава да ради.* – Ма́ти и башта́ му црца́вају од ра́боту, а о́н ва́та ладови́ну по Бабу́шницу. Она́ са́мо зна́је да ва́та ладови́ну, а да за́пне и приште́ди, то́ј нуме́је.

ладови́нка ж *дем. од ладовина.* – Седи́ ба́ба на ба́самаци у ладови́нку и вр̀тка, при њу́ две́ крошњичети́ја, и у сва́ко по једно́ клу́вче ву́на. ➞ *сенчица.*

ладоле́ж м 1. бот. *биљка пењачица* Calystegia sepium. – Ладоле́жав се усправи́л уза зи́д ско́ро до кро́в. 2. фиг. *лењштина, готован.* – Та́ј ма́чка је ладоле́ж и льснора́нац, не́че да ва́та пога́нци, са́мо че́ка да вој се даде́.

ладу́је несвр. *хладује, лењствује.* – На њи́ву се не и́де да се ладу́је, не́ло да се р̀мба.

лажа́ ж *лаж.* – То́ј што́ на́прича испа́де голема́ лажа́. ⇨ *льжа.*

лажи́пара ж *безвредна ствар која лаковернима измамљује пару из џепа* (упор. мамипара). – Те́ј ва́шарсће лажи́паре ме́не не зани́мају. ⇨ *льжипара*

ла́зарица ж *обичај играња и певања девојака на Лазареву суботу, и једна од учесница у том обичају.* – Собере́мо се де́вет дево́јке, и и́демо по села́ у ла́зарицу, у́знемо једнога́ домачи́на који́ че да и́де сас на́с, во́ца га зове́мо, и пое́мо те́ј пе́сме које́ су за ты́г, по три́ стоју́ оту́д и одову́д и по́ју, а три́ ше́ту и промињу́ју кроз оне́ј што́ стоју́. ⇨ *лазераица.*

ла́зар м *старији човек који иде са лазарицама* (упор. воца). – Напра́вимо се ла́зарице, па идемо от ку́ћу на ку́ћу да пое́мо, па и́мамо и ла́зара, о́н ни во́ди ка́д и́демо ил у Студе́ну, ил у Камбеле́вци, ил у Бабу́шницу, а ми́ му ле́ти жње́мо.

ла́зерица ж *в. лазараица.* – Припре́мамо се за ла́зерицу по две-три́ не́деље у́напред.

ла́зерачћи прил. *на лазарички начин, онако како раде лазарице.* – Ни́ смо ла́зерачћи поја́ле на ку́ћу овака́: Овде́ ра́вни дворо́ви / по њи́ о́де беће́ри / бе́ле ру́ће мета́ли / и беле́гу деле́ју / и Бо́гу се моле́ју / да́ј ми Бо́же на́јмило / ој ла́заре дево́јћо.

ла́зи несвр. 1. *пузи* (о детету). – Дете́то вој ве́ч попора́сло, поче́ло да ла́зи. 2. *мили* (о инсекту). – Чи́м у по́ље ле́гнем да одмо́рим, по ме́н по́чну да ла́зе некакве́ бубуља́шће. Ако дете́ ла́зи по со́бу, че до́јду го́сје. Кат па́ук ла́зи по те́бе, че те би́је башта́. Бу́ба ла́зи, не́што тра́жи / кога́ тра́жи / на́шег Ми́ју тра́жи. 3. *гмиже* (о змији). – Гу́штер трчи́, а змија́ ла́зи. ⇔ *залази, излази, налази, облази, подлази, прелази, пролази, разлази се, улази се.*

ла́је несвр. 1. *оглашава се лајањем* (о псу). □ – О́вце блају́, пце́та ла́ју, а ми́ о́камо ис коли́бу. Не́ма на́род у село́, не́ма деца́ да џако́ле, не́ма пце́та да ла́ју, пустоли́ја. 2. фиг. *вређа кога.* – А́јд не је́ц го́вна, и не ла́ј ви́ше. – 3. фиг. *оговара кога.* – Са́мо што́ се одво́ји од њу́, она́ га поче́ ла́је како́ у село́ неје́ има́ло понео́дбраног до са́ од ње́г, како́ це́л дѣ́н ва́та ладови́не и ни́шта не пи́па да рабо́ти. ■ **лаја́ње** *гл. им.* – Су́ноч пцети́шта лаја́ше, од њи́но лаја́ње не мога́мо да тре́пнемо. ⇔ *залаје, излаје, надлаје, налаје, одлаје, прелаје, прилаје, улаје.*

ла́је се несвр. фиг. *свађа се са киме.* – Те́ја две́ са́мо се ла́ју ко пце́та, па не зна́ју кво́ си све́ ду́мају је́дна на дру́гу. ⇔ *разлаје се, улаје се.*

ла́јка ж фиг. *керуша.* – Позину́л ко ла́јка у буре́к.

лајни́ште мн. **лајни́шта** с *пеј. од лајно.* – Узни́ лопа́ту па исврљи́ ова́ј лајни́шта на ђу́бре, да не стоје́ насре́д авли́ју.

лајно́ мн. ла́јна с *говеђа балега.* – Кра́ве му у́баво ура́њене, али ста́лно залу́жене у ла́јна. Не загоми́љај мло́го, него је́ц отру́лницу и пу́кницу, ако ве́чем не једе́ш ла́јна и три́чњаци.

ла́јпор м *ручна бушилица, претеча данашње електричне.* ▲ – Ти́шљери су напре́т све́ с ла́јпор буши́ли ру́пе кат су прави́ли стола́ри́ју или на́мештај.

ла́к м *текуће средство којим се премазују предмети ради сјаја или заштите од кварења* (упор. льк). – Купи́л сам ла́к, да излаки́рам про́зори и вра́та.

ла́кат[1] мн. ла́ктови уз бр. ла́кта м 1. анат. *зглоб на средини руке у коме се зглаба надлактица са подлактицом* articulatio cubiti. □ – Па́дал, па си бе́ше све́ огули́л коле́на и ла́ктови. 2. *старинска мера за дужину (око 70–77 ст).* – Када́ како́, некада́ изатка́јем и по три́ ла́кта, некада́ не мо́гу ни једѣ́н. ⌂ **даде́ му ла́кат** *остави га, да му корпу.* – Ја́ и Во́јча и́демо сами́, о́н ми некво́ и́зорати, ја́ га измаршира́ и да́до му ла́кат, и о́н си отиде́ ко по́сран. ⌂ **на ла́кат** *под правим углом.* – И́мају пла́ц на ла́кат.

ла́кат[2]. *оштар завијутак пута, окука.* – Е́м настра́њичаво, е́м о́стра кри́вина, ту́ј на ла́катат се че́сто извр̀тају натова́рена ко́ла.

лаковéран, -рна, -рно *који брзо поверује, неопрезан, несмотрен.* – Лаковéрна женá мóже свé ис кýћу да раздадé на Ци́гањће којé вражýкају, сáмо ли ју нами́ришу квáкаа је.

лáкоман, -мна, -мно *који има жељу да приграби, коме никад није доста, лаком.* – Лáкоман, саможи́в, зграбљи́в, бéгај долéко од њéга.

лакóми се несвр. *жуди да присвоји, да згрће.* – Лакóми се да присвóји и мóј дéл, áко смо брáћа. ⇔ *залакоми се, полакоми се.*

лáкуван, -а, -о *лакован.* – Ја́ сам билá прва у селó којá је имáла лáкуване ципéљће.

лáла ж бот. *биљка луковача из породице љиљана, дугог сабљастог листа и крупног цвета, тулипан* Tulipa gesneriana. – У градѣнче посадила жльте и црвенé лáле, па кáт се расцавтéле, од милúне да глéдаш. ⌂ **ко бéла лáла** *мора што да уради.* – Мóре, че и́деш ко бéла лáла, и ја́ не би ишьл, ал мóрам. ⇨ *лале.*

лáле[1] мн. лалетúја с бот. *в. лала.* – Пóсле плáдне преди Цýрцовдьн збéреше се младúња, и уз смеја́ње и шалéње и́деоше да бéру и збирају цвéће по селó: здрáвац, љи́љак, лалетúја, понегдé и божýр се нáјдеше.

лáле[2] *назив од миља за дете.* – Лáле, дојди́ при бáбу да поседи́ш, да те поглéткам и да си попри́чамо, а и́мам некво́ и да ти дадéм.

лáленце с *хип. од лале*[2]. – Ти́ си мојé лалéнце, и мóје срчéнце, тéбе бáба нáјвише вóли.

лáмка несвр. 1. *хвата зубима јаје обешено о концу о Белим покладама* (упор. лаје јајце). – На Пóкладе лáмкамо ја́јца. 2. *брбља, лапрда, оговара.* – Млóго лáмкаш сас језúкат, пази́ да те не боли́ глава́ збóг тóј. Óч ли да сéднем сас тéб, па да цéл дьн лáмкамо који́ је какьв по селó.

ландáра несвр. *клати се, виси опуштено.* – Éм се клáти кад óди, ем вој рýће ландáрају, ко да су ти́ће прикáчене за рáмена.

лáндра се несвр. *скита.* – Мýжи изоти́ду ýпролет, па се лáндрају по свéт, а ми́ жéне мóрамо и пóље да рабóтимо, и стóку да глéдамо и децá да чýвамо.

лáнsa несвр. *јурца, скита.* – Кудé даньс лансá, цéл дьн немá те дóм.

лáнsa се несвр. *јурца се, скита се.* – Лáнsa се по пути́шта ко глýва кýчка.

лáни прил. *прошле године, лане.* – Лáни се узéше, овýј гóдин се манýше.

лáнсћи, -ска, -ско *који се односни на прошлу годину, лањски.* – И́мамо мáлко лáнску рећи́ју, тóј Петкáна кýта по клачи́шта за срáмно гóсје, а и за не дáј Бóже. Трéбеш ми ко лáнсћи снéг, душá ми испáдла за тéбе.

лáнчьк мн. лáнчичи м *златна или сребрна огрлица, ланчић.* – Ми́ текá, прекај њи́, прáјимо им лáнчичи од мáслачьк, бéремо им бéле рáде за прстење, пи́пнемо ји по ручи́цу, такво́ врéме било́. ⇨ *ланче.*

лáнче мн. лáнчетúја с *в. ланчьк.* – Кýпим вој лáнче, онá се рáдује, а мéн ми́ло.

лáпа *халапљиво поједе или попије што.* – Чьс по чьс доóди до остáл, и сипýје си у чáшу, и óдма ју лáпа, ко Гáрча гркљáн оди ја́гње. Свињá лáпа, а кýче лóче.

лапáвица ж *атмосферска појава када пада киша и снег истовремено.* – Надвóр лапáвица, нејé за излазéње, који́ не мóра, а који́ мóра, óн не мáри. ⇨ ➡ *лапчуг, лопавица.*

лапéје несвр. *ветри, хлапи,* фиг. *губи интелектуалне моћи.* – Човéк какó се приближáва до рýпуту пóчне да лапéје, па му се привúцују и мáћа и бáшта, и бáба и дéда, и свé такво́ какво́ је пóнапред било́. ⇔ *излапеје.*

лáпне свр. *зграби набрзину, поједе што у неколико залогаја.* – Кýрјак јучéр тéше да ми лáпне једнó шљéже којé се бéше отранчи́ло од óвце, али се ја́ уокá, и óн побéже.

лапрда несвр. *брбља, говори којештарије.* – Сáмо лапрда, и штó трéбе, и штó не трéбе.

лапрда́н мн. лапрда́ни м *брбљивац, онај који прича глупости.* – Преста́ни да дро́биш ви́ше, лапрда́не је́дан. За они́ја који́ ми́сле да су на́јпаметни, при на́с ора́те да су лапрда́ни.

лапчу́г м *атмосферска појава када пада киша и снег истовремено* (упор. лапавица). – У́дари лапчу́г, па неје́ за излазе́ње ис ку́ћу.

ла́рмаџија м *онај који подиже ларму, галамџија.* – Голе́м ла́рмаџија, али од ње́г не́ма кво́ па́метно да чу́јеш.

ла́рми несвр. *галами, ствара буку.* – До́ста, бре, лармисте, који́ је ово́ј ре́д, не мо́же се од ва́с дре́мне.

ла́совка ж *цепни ножић на склапање.* – Моја́ ба́ба си у́век но́сеше вр̏зану ла́совку за по́јес.

ла́ставица ж зоол. *ласта* Hirundo. – Ако ла́ставице ни́ско лету́, че па́да ки́ша.

ластави́ч́е мн. ластави́четија с *младунче ласте.* – Ла́ставица о́чува ластави́четија, и ве́ч поче́ше да изла́те.

ластави́ч́е́нце мн. ластави́четића с *хип. од ластавиче.* – Под на́шу стре́ју ла́ставичка направи́ла гње́здалце, па се изве́ла ластави́четића.

ла́ставичка мн. ла́ставичће ж 1. *хип. од ласта, ластица.* – Го́диње се наре́ди́ле гочка́, ал си ми па́мет и́ста, ла́ставичку да ви́дим, ја́ би полете́л по њу́, такъ́в сам. Дошле́ ла́ставичће, па направи́ле поло́г у на́шу пле́вњу. 2. фиг. *дете.* – Е, моја́ унучети́ћа, моје́ ла́ставичће, отишла́ при ону́ј дру́гу ба́бу, а ја́ за куга́ сам ово́лко ма́нџу спрема́ла.

ласта́р м *изданак који израсте за једну годину из земље, са пања или на грани.* – Ласта́ри ако се не чи́сте сва́ку го́дину, шљива́р се ушу́ми, па не мо́ж да про́јдеш кроз ње́га, ка́мли да бе́реш сли́ве.

ла́стреж м *ластиш.* – Сћину́л ми се ла́стреж на га́че, па ми па́дају.

ла́стри несвр. *окресује гране са лишћем за брстину стоци* (упор. астри). – Ми́ на́јвише ла́стримо грани́це, а негде́ и́ма и бу́ка, с ту́ј шу́му се ра́не зи́ми о́вце и ко́зе, оне́ поједу́ ли́с, а оста́ну ли́сковине, и с њи́ си кладе́мо о́гањ. ⇔ *изластри.*

лати́нче с бот. *врста баштенског цвећа, драгољуб.* – Лати́нче на́јвише во́лим, ње́га са́дим о́бавезно сва́ку го́дин. ⇨ *латинчица.*

лати́нчица ж *в. латинче.* – Гле́ како́ се у́баво расцавте́ла лати́нчицава, од мили́не да ју гле́даш.

ље́гало с *оно чиме се детету скреће пажња, играчка.* – Најди́ некакво́ ље́гало, па га зал̏жи да се уђути́, глава́ ми се ра́цепи од њиго́во вика́ње.

ље́жа́ ж *в. лажа.* – Без ље́жу и без сведо́ци мош се је́беш у ду́пе, са́мо сас то́ј мо́ж да бу́деш и влади́ка и по́п. Вре́ме ле́чи све́ – ље́жа́ за на́ивни.

ље́же несвр. 1. *лаже.* – Ље́же ко брада́т Ци́ганин. Што́ по́виш ље́жеш, по́виш че ти пове́рују. 2. *забавља, разоноћује.* – Попора́сло, поче́ло ве́ч да се смеје́ и да ји ље́же да му се ра́дују. ⌂ **ље́же па ма́же** *лаже и хоће да му се верује.* – О́вце су ви па́метне животи́ње, ку́ј дру́кче при́ча ље́же па ма́же. ⌂ **ље́же па пр̏ли** *лаже без мере.* – Чи́м зи́не, ље́же, ље́же па пр̏ли, са́мо док спи́ не ље́же. ■ **ље́гање** *гл. им.* – Ве́ш на ље́гање, же́дног преко воду и́ма те преведе́. ⇔ *зањже, изљже, нањже, подљже, прељже.*

ље́же се несвр. 1. *лаже се узајамно са ким.* – Не́ма кво́ да се ље́жемо, а ни да се гоћа́ ва́лимо, зна́мо се који́ смо. 2. *забавља се* (момак и девојка). – Кри́јем се од моји́, да не зна́ју с куга́ вре́вим, с куга́ се ље́жем. Ода́вно се ље́жу, треба́ло би да се ве́ч у́зну. ⇔ *зањже се, подљже се.*

ље́жи́пара ж *в. лажипара.* – То́ј је ље́жи́пара, чи́м је ку́пено на ва́шар.

ље́жља м *лажљивац.* – Мани́ се од ње́га, о́н је ље́жља што́ га у све́т не́ма. ⇨ *ље́жов.*

ље́жљив, -а, -о 1. *који је склона лагању.* – Ље́жљив, чи́м зи́не изље́же. 2. *варљив, лажан.* – Ље́жљи́во преми́ште, бајаги гре́је сље́нце, па те изма́ми да се раскомо́тиш, озе́бнеш, и ете́ ти ка́шљица.

ље́жна ж *лажљивица.* – Што́ ни пре́вари, ље́жно, што́ не дојде́, два́ са́та те чека́мо.

ље́жо́в м *в. ље́жља.* – Од чове́ка ље́жов мо́же да бу́де, али од ље́жова чове́к не мо́же. Ако ме́н не ве́рујеш, пи́тај моје́г бра́та ље́жо́ва.

ље́жо́вчина м *пеј. од ље́жов.* – Сви су ље́жо́вчине ко́лко ји и́ма, али башта́ на́јголем.

ље́к, -а, -о *који је мале тежине, лак.* – Кат се по́чиња же́тва, пр́во се прекрсти́мо: А́јде, Бо́же, помогни́ да је ље́ко ле́то! – а кат се заврша́ва, тр̀г па зако́љемо коко́шку на до́жињ. Неје́ ни та́м ље́к живо́т, и та́м се му́чиш и пече́ш ко цр̀вик на у́глен. ■ **по́ље́к,** -а, -о комп. *лакши.* – Клу́пе пра́јимо од ли́пове дьшчи́це, бо́ље ка́т су од по́лько др̀во, зго́дне за преносе́ње.

ље́качьк, -чка, -чко *олак, прилично лак.* – Моја́ жена́ ље́качка, мо́гу да ју но́сим ко дете́. Ље́качьк, с једну́ ру́ку га мо́гу поди́гнем. ■ **по́ље́качьк,** -чка, -чко комп. *ље́качьк у већем степену.* – Ређи́ја, му́ченица, сас коју́ се кр̀стимо и мо́зак опи́вамо, да ни му́ће по́ље́кьчће бу́ду.

ље́качко прил. *на прилично лак начин, олако.* – Попи́мо по две-три́ ча́ше ређи́ју, па ље́качко изле́зомо ус Чу́ку.

ље́кне свр. *лакне, постане лакше.* – Све́ ми испри́чај, да ти ље́кне на души́цу. Што́ не́че да у́мре, да ми ље́кне. ⇔ *одље́кне.*

ље́ко прил. *на лак начин.* – Мло́го ље́ко се деца́ чу́вају, који́ уме́је да ји сачу́ва, ја́ сам о́сом деца́ очува́ла. Приједеље́ице, како́ чемо́? – При́јеђељу, ље́ко че́мо! ■ **по́ље́ко** комп. *од ље́ко.* – Неје́ по́шло на зло́, несьм љу́та на ра́ну, а и мла́да снага́, па све́ по́ље́ко заздра́вује. Ни́ти ни о́н уме́је ка́же, ни́ти га ми́ мо́ж разбе́ремо кво́ о́че, тека́ на нас по́ље́ко, али на ње́г по́тешко. ⇔ *ље́ко, оље́ко.* ➞ *ље́сно.*

ље́коми́слен, -а, -о *који олако схвата ствари, који је површан.* – Ље́коми́слена је, мо́ж ју ље́ко наговориш на све́ кво́ ти на па́мет па́дне.

ље́коо́рац м *онај који лако игра у колу, који је добар играч.* – Сва́ су ми бра́јћа били́ ље́коо́рци.

ље́н м бот. *једногодишња зељаста биљка с влакнастим стаблом и семенкама богатим уљем, лан* Linum usitatissimum. – Ље́н смо сеја́ле за по́тьнко платно́.

ље́нен, -а, -о *ланен.* – Ље́нено платно́ је по́тьнко и по́убаво од пр̀тено платно́.

ље́с м рет. *лакоћа.* – Ка́т по́јдемо на копа́ње у Пади́ну где је зевња́ва комсуља́ва, оно́ ни некако́ ми́ло, зна́мо да че копа́њето да ураб̀отимо сас ље́с.

ље́сан, -сна, -сно *лак, једноставан.* – На́ш де́да је има́л ље́сну мре́чку, у́вечер си ле́гал у кре́вет, но́чу окол три́ сата́ умр̀л, од ни́шта неје́ болува́л, умр̀л си от ста́рос. Њи́ве су ни ље́сне за ра́боту, несу́ мло́го доле́ко о[д] до́м, и све́ су у ку́п.

ље́ска несвр. *светлуца.* – Ље́скају му о́чи ко на лиси́цу у кокошка́рник. ⇔ *зальска.*

ље́ска се несвр. *светлуца се.* – Гле́ како́ се роси́ца ље́ска по цвећети́јава.

ље́скав, -а, -о *блештав, сјајан.* – Капутле́ си́вкасто, граца́нско, из це́п навири́ле дво́ће, у дру́ђи це́п сви́лене бомбо́не, из тре́ћи це́п, они́ја на гру́ди, виси́ ље́скаво ла́нче од це́пни са́т. Нашла́ сам некакво́ ље́скаво, је́л да ви́дите.

ље́скавче мн. ље́скавчети́ја уз бр. ље́скавчета с *бљештав украс на женској ношњи, шљокица.* – Же́нска ношња́ је била́: кошу́ља сас чи́пће до́ле, па забьн, па шами́ја бела́ од тьнко платно́ сас ље́скавчети́ја о́коло, па тр̀г опрегља́ча у́бава, на но́ће ципе́ле, али несу́ биле́ на високу́ шти́клу ко са́.

ље́ска́р мн. ље́скари́ м *продавац бижутерије.* – Продава́л је пру́ће, лу́лице, бомбо́не, огрли́це, а́лву и такве́ ра́боте, а прекај то́ј и ланчети́ја, пр̀стење, пу́ловчичи, и све́ оно́ја што́ прода́вају ље́скари́.

льска́ри̏ја ж *бижутерија.* – Набавља̏л је ро̏буту, ту̏ј льскари̏ју, од некаквО̏г Јевре̏јина.

льсне свр. *постане лсно, постане лакше.* – Че ви льсне на сви̏ од ме̏не ка̏д ме ви̏ше не бу̏де, а то̏ј се не̏че заба̏ви.

льсне се свр. *сине, блесне се.* – Но̏чу бе̏ше опељужи̏л сне̏г, у̏јутру о̏греја сльнце, па се льснуло бе̏ше, не мо̏ж да гле̏даш с отво̏рене о̏чи.

льсно прил. *лако* (упор. лько). – Који̏ уме̏је да рабо̏ти, мло̏го је льсно. Вида̏новићи се не ми̏ре льсно што је се̏кнул њи̏нити некадьшњи газдальк и бује̏рство. ■ **по̏льсно** комп. *од лсно.* – Ја̏ зна̏м да је по̏льсно са̏мо да се гле̏да док дру̏ђи рабо̏ти, али неђи̏ мо̏ра и да рабо̏ти. ■ **на̏льсно** *суперл. од льсно.* – Сва̏ђи ти су̏не да пи̏неш, то̏ј му на̏льсно да те поча̏сти. Ка̏т пости̏гнеш, тури̏ некво̏ да се ва̏ри, најльсно ти је пасу̏ль.

льснора̏нац м *који на лак начин долази до хране, готован.* – Та̏ј ма̏чка је ладоле̏ж, льснора̏нац и бује̏р, не̏че да ва̏та пога̏нци, са̏мо че̏ка да вој се даде̏.

льцка̏ ж *штуцање, предсмртни ропац.* – А̏, дојде̏ и на те̏б льцка̏, не̏ч га ви̏ше испрди̏ш, и̏ма да льцкаш и да липцу̏јеш ко шиље̏же.

льцка несвр. *штуца.* – Ка̏д льцкаш, неко̏ј те спомиња. Преје̏де се, па по̏чне да льцка. Ма̏ и ти̏ ли дојде̏, ми̏ се па чу̏димо што̏ то̏лко поче̏мо да льцкамо. ■ **льцка̏ње** *гл. им.* – Ка̏д некога̏ ува̏ти льцка̏ње, тре̏бе да му се ка̏же да је негде̏ нешто̏ укра̏л, о̏н се упла̏ши и преста̏не да льцка. ⇔ *зальцка, ульцка се.*

льцне свр. 1. *штуцне.* – Како̏ льцнем, поми̏слим си у се̏б да ме са̏ о̏н спомену̏л. 2. фиг. *испусти душу.* – Те тека̏, льцнеш, оврти̏ се неква̏ ђурунти̏ја около те̏б, збе̏ру се и који̏ су те воле̏ли, и који̏ несу̏, а некоји̏ и не до̏јду, и то̏лко од чове̏ка. Чове̏к льцне зачьс, и не̏ма га, ко да неје̏ ни би̏л.

льштав, -а, -о *који сјаји, који се шљашти.* – Узо̏ и некво̏ цве̏ће од Пе̏гу радика̏ла, о̏н ми га за̏пакува у льштаву арти̏ју.

льшти̏ несвр. *блешти, сија.* – Льште̏ му о̏чи ко на ма̏чку у̏тавнин. ⇔ *ульшти.*

льшти̏ се несвр. *блешти се, сјаји се, цакли се.* – На гу̏шу вој се льште̏ жльти̏це. И̏знесе дете̏ ис ко̏ла слави̏не, о̏тпакова ји, оне̏ се льшту̏ ко да су оди сре̏бро.

ле̏б мн. ле̏бови м *хлеб.* – Ле̏б мо̏же да неста̏не, али без бра̏шно ку̏ћа не сме̏је да оста̏не. Са̏, бре̏, сви̏ о̏че ле̏б без мати̏ку да једу̏. Ле̏жи, ле̏бе, да те једе̏м. На̏ши сељачки ле̏бови су окру̏гли, а купо̏вни су дугуља̏сти. ■ **вратльи̏в** ~ *хлеб од пшенице из које није тријерењем уклоњен врат.* – Вратльи̏в ле̏б ка̏т се наједе̏ш, по неко̏лко дьна ти је му̏ка од ње̏га. ■ **ста̏р** ~ *бајат хлеб.* – Попа̏рак пра̏имо от ста̏р ле̏б. ■ **морузња̏в** ~ *хлеб умешен од брашна које је мешавина пшеничног и пројног брашна.* – Морузња̏в ле̏б је стру̏ль, а од чи̏сто бра̏шно је ме̏к. ■ **чи̏с** ~ *хлеб од пшеничног брашна.* – Једва̏ че̏камо бла̏гден, да је̏днемо чи̏с ле̏б, и да се омр̏симо. ■ **су̏в** ~ *суви хлеб, хлеб без јела.* – Не̏чу да сам до̏век овча̏р, су̏в ле̏б да једе̏м, и да жељу̏јем за студену̏ води̏цу. ■ **шаре̏н** ~ *обредни хлеб који се меси уочи Божића.* – Шаре̏н ле̏б се ша̏ра сас тестьнце које̏ се зале̏пи озго̏ре, и које̏ се наме̏њује: једно̏ на и̏жу (ку̏ћу), дру̏го на о̏вце, тре̏ћо на кра̏ве, четвр̏то на сви̏ње, пе̏то на коко̏шће, ше̏сто на кр̏т (да не ри̏је кр̏т по гради̏не), се̏дмо на ко̏ла (да се не стро̏ше ко̏ла). ⌂ **ле̏б збе̏ре ду̏шу** *овим изразом су се умиривала деца да се стрпе док се хлеб не испече.* – Де̏, де̏ца, стр̏пете се, са̏мо ле̏б да збе̏ре ду̏шу, па че ви поста̏вим да једе̏те. ⌂ **ле̏б и с ле̏б** *хлеб и оно што се присмаче уз хлеб.* – Овча̏р у јенцьк понесе̏ ле̏б и с ле̏б, и о̏бавезно во̏ду, јер на̏ша ру̏дина не̏ма во̏ду. У̏бав ле̏б, с ле̏б да га једе̏ш. ⌂ **једе̏ ле̏б** *обедује, руча.* – Који̏ су гове̏да истови̏ли у̏планин, до са̏ су је̏ли ле̏б. Је̏домо ле̏б, а̏јде са̏ да пораборо̏тимо ма̏лко. ⌂ **доједе ле̏б** 1. *престане да му се једе, који је на самрти.* – Деда-Ради̏воја си дојел ньиго̏в ле̏б, ско̏ро че му ку̏сају гу̏с пасу̏ль. 2. *не једе више, који је умро.* – А, та̏ј ба̏ба ода̏вна дојела ле̏б.

леба́р м, *особа која једе много хлеба.* – Ми́ смо сви́ у ку́ћу лебари́, једѣ́н ле́б ни је ма́лко на обро́к.

леба́ра ж *продавница хлеба.* – И́мају ста́н на згодно ме́сто, ту́ј им леба́ра, ту́ј им меса́ра, ауто́бус им ту́ј бли́зо.

леба́рњак рет. м *оставa за хлеб.* – Где́ шту́че, леба́рњак му њиго́в. (псов.).

ле́бац мн. ле́бовчичи м *дем.* и *хип. од леб, хлепчић.* – До́бар ко ле́бац. Ле́ле, што́ си је у́бава, ко бомбо́нка, да ју чове́к пору́чка без ле́бац. По́јдем на косе́ње, па понесе́м у торбу́ ле́бац и с ле́бац, а у товари́ју во́ду, па вѣ́здѣн ко́сим у вр̏топ. Виде́ла сам пога́че качкава́љ наре́дене на дѣ́сће ко ле́бовчичи да се су́ше. За Бѣ́гњу ве́чер же́не наме́се коврждан чи́чи, наме́се колачи́чи, ле́бовчичи, да се да́ва на коледари́. ⌂ **изеде́ ко ле́бац** *убије, сатре.* – Ако се нађу́тим, чу те изеде́м ко ле́бац.

лебе́ди се несвр. 1. *иде раширених руку, корача опрезно.* – Поледи́ло га, па се мо́ра лебе́ди кат се и́де. 2. *љуља се у ходу од гордости.* – Лебе́ди се ко мла́да неве́ста ка́д о́ди.

леблебли́ја ж бот. *биљка из породице лепирњача, наут* Cicer arietinum. – Леблели́ју смо пе́кли и мле́ли и прави́ли каве́, а нећи́ си ју во́ле и она́к да једу́.

ле́бовача ж *ракија од хлебног жита.* – Од напре́д се пра́еше ле́бовача ређи́ја.

лева́к м 1. *онај ко се лакше служи левом руком и ногом.* – Били́ су близнети́ја, али једѣ́н бе́ше десна́к, а једѣ́н лева́к. 2. *запрежно грло које се преже са леве стране.* – Ста́р во́л се не препре́sa, десна́к ни́кад не́че да поста́не лева́к.

леви́на ж 1. *зграда, породична кућа.* – Пра́јимо леви́не од два́јес со́бе, а жи́вимо у једну́. Нале́зе војска́, па сву́ рану́ израни́ше, леви́не погоре́ше, бра́ништа посе́коше. 2. *посебна помоћна зграда у оквиру једног домаћинства.* – Ја́ и мо́ј чове́к направи́мо ку́ћу, по́сле пригради́мо јо́ш две́ леви́не, све́ с на́ши де́сет пр̏ста.

леви́нка ж *дем. од левина.* – Оно́, мо́же си је и до ме́н, да сам на вре́ме прите́гал и препокри́л кро́в, мо́ж би си леви́нката била́ јо́ш чи́тава, кро́в чу́ва ку́ћу.

лево́ше шатр. несвр. *краде, крадуцка.* – И́ма да лево́ше, све́ до́к не со́ше. (да крадуцка све док је жив).

ле́втеран, -рна, -рно *који је погодан за руковање, који се са лакоћом користи, који лепо прилеже за руку* (упор. левтеран). – Сећи́рчето ле́втерно, згодно за све ра́боте. И́ма ле́втерну ру́ку, ма́јстор че бу́де. ➞ *лефтеран.*

ле́втерно прил. *лагано, удобно.* – Обле́чи се ле́втерно, немо́ј да се тро́нташ са́ на же́гуву.

левуња́к м збир. *ситне, недовољно израсле стабљике конопље.* – Коно́пно се́ме се се́је у конопљи́ште и ро́де се гр̏снице бе́ље и цр̏ње, пр̏во се бе́ру бе́ље, па цр̏ње, на́јнакрај се бе́ре левуња́к.

ле́га несвр. *смешта се у кревет за спавање, леже.* – По вече́ру си о́дма ле́гамао. То́ј што́ им башта́ и ма́ђа ле́гају гла́дни, неје́ ва́жно, то́ј неје́ ни́шта за њи́. Ма́лко, ма́лко па ле́гнеш, а ме́н не ви́диш ни када́ ле́гам, ни када́ се ди́зам, и могу ли све́ сама́ да пости́гнем. ■ **лега́ње** *гл. им.* – Не́ма ји до који́ ре́д, тамѣ́н да зале́гамо, они́ до́јду, и по́сле це́лу но́ч не́ма лега́ње и спање́. Кад лу́пимо мору́зу, не́ма лега́ње до́р Вла́шчичи не за́јду, и до́р sвезда́ не изле́зне која́ се зове́ зорња́ча. ⇔ *залега, налега, полега, слега.*

ле́гало с 1. *лежај, кревет.* – Сва́ћи да си своје́ ле́гало разме́сти кат се у́јутру ди́sa. Све́ кама́ре разне́соше, и сла́му распростр̏ше за ле́гала. Једна́ коза́, једно́ ле́гало. 2. *преноћиште.* – Лу́та, ћи́та, не зна́је се где́ му је ле́гало. Чу те ува́тим ја́ на ле́гало, че ми пла́тиш ти́.

ле́гне (рад. пр. ле́гал, -гла, -гло; имп. ле́гни – ле́гнете) свр. *заузме водораван положај, опружи се.* □ – Ле́гни и не мр̏дај. ⇔ *налегне, полегне, прилегне.*

ле́д м *замрзнута вода,* фиг. *нешто веома хладно.* – Ру́ђе ти ле́д, при́јди при шпо́рет да се угре́јеш. ⌂ **навлече́ на ти̑нак ле́д** *превари, доведе у тешку ситуацију.* – А́ма, ови́ја че ме навлече́ на ти̑нак ле́д, ми́слим си ја́, и са́мо гле́дам да се некако́ одво́јим од ње́га.

леда́ра ж фиг. *хладна просторија.* – Намести́ла ми кре́вет да ле́гнем, оно́ ко у леда́ру, су́ноч сам се тре́сал от сту́д.

ле́ден, -а, -о 1. *који је од леда.* – На стре́ју висе́ ле́дене лу́лице, а ми́ ји ћи́немо и ли́жемо, ко да су од шиће́р. 2. фиг. *који се пресијава као лед, који је од срме, или од беле свиле.* – Премењу́јеоше се у забање́, па ле́дени кола́њи опа́шу дево́јће, кола́н ле́ден, па се си́ја на њу́. ⇔ *заледен, одледен.*

леденѣ́ц м *аугм. од лед,* фиг. *врло хладно.* – Вода́ва ле́д леденѣ́ц, студена́ па шти́пе.

леденѝца ж *висуљак леда на стрехи.* – Сино́ч бе́ше ју́гово вре́ме, а пре́[д]sору се навата́ле леденѝце от по по́ла ме́тар на стре́је.

ле́ди се несвр. *претвара се у лед, замрзава се.* – Чи́ни ми се поче́ше да ми се ле́де ру́ђе, и да че сви́ пр́сти да ми поотпа́дају. ⇔ *заледи се, следи се.*

леди́на ж *запуштена, необрађена земља.* – Све́ се улединѝло и ура́сло у тра́ву, све́ леди́не, а каквѐ њи́ве ту́ј бе́оше!

леди́нка ж *дем. од ледина, мала заправљена површина.* – О́вце пасу́, а ми́ и́грамо на леди́нку сви́њћу.

лежечѣ́ прил. *у лежећем ставу, лежећке.* – Кад би могло́ лежечѣ́ да се рабо́ти, до са́ би свѐ ра́боте биле́ урабо́тене.

леже́јечи прил. сад *лежећи.* – Раштуме́ се леже́јечи, а не мо́гу ни да се́днем, ни да се ди́гнем.

лежѝ несвр. 1. *налази се опружен на какву подлогу.* □ – Ле́гал, па си лежѝ, не сећи́ра се што га три́ста ра́боте че́кају. Ле́жи, ле́бе, да те једе́м. 2. *болује.* – По́виш си лежѝ, неје́ му добро́ и́ч. 3. *борави у затвору.* – Три́ го́дине лежа́ у а́псу, али се о́памети. ■ **лежа́ње** *гл. им.* – Заболе́ше ме ко́сће од лежа́ње. Не́че ни́ког да зами́не возе́ње на душа́ме, и лежа́ње у ру́пу. ⇔ *залежи, належи се, одлежи, олежи се, полежи, прележи, улежи се.*

лежиле́боња м *готован, нерадник.* – Сабра́ле се свѐ лежиле́боње и испичу́туре, па са́мо ме́ркају куде́ да се угне́зде, и на чија́ ја́сла да ле́гну.

лезе́тра ж *врста миришљавог собног цвећа чији се листови додају у слатко.* – У со́бу и́мам у саксѝје мушка́тле и лезе́тру.

ле́зи се несвр. *смејући се, церека се без правог повода.* – Ле́зи се ко буда́ла на бра́шно. ⇨ *лензи се.* ⇔ *налези се.*

леја́ ж *мањи уски комад обрађене земље у башти, леха.* – Насади́ли смо двѐ ле́је бе́ли лу́к, а у пе́т смо расади́ли пипе́р.

лекари́ца ж *лекарка.* – На́ша Ве́сна и́зучи за лекари́цу.

ле́кне свр. *уклони.* – Ле́кни кола́та у́стран, да мо́ж да миња́ју дру́га ко́ла.

ле́кне се свр. *уклони се, удаљи се.* – Ту́ј и та́м збе́ре понећи́ ли́с, понеку́ арти́ју, понећи пи́кавац, ал се ле́кнул и[з] село́ оди мати́ку и пију́к.

лекови́т, -а, -о *који има својство лека, који делује као лек.* – Напре́д са́мо рицѐ ко́зе бе́оше, ал им млеко́ бе́ше бла́го и лекови́то. У нашу́ пла́нину и́ма сва́какве лекови́те тра́вће.

ле́ктричан, -чна, -чно рет. *електричан.* – Купи́ли су ле́ктричан шпо́рет.

леку́је несвр. 1. *лековима и негом отклања болест* (упор. лечи). – Та́ј ба́бичка ме је лекува́ла с тра́вће, и о́лечи ме. 2. фиг. *преваспитрава.* – И ја́ леку́јем, ал с тоја́гу, и мо́јти ле́к че́сто по́бољ од ле́к који́ препи́сује до́ктур. ■ **лекува́ње** *гл. им.* – Наслуша́ла

сам се при́че оди ба́јање, лекува́ње, маџи́је и оста́ла чу́да, али сам све́ то́ј забовари́ла. ⇔ *излекује.*

леку́је се несвр. *лечи се.* – И́де по до́ктури, леку́је се, си́лне па́ре да́де за ле́кови, а́ма не пома́га, ста́лно бо́лна.

ле́ле узв. *изражава најразличитија осећања у распону од тешке туге и беса, до врхунског задовољства и усхићења.* – Ле́ле, ле́ле што́ ме о́стави, куде́ чу се ја́ де́нем бес те́бе. Ле́ле, Бо́шће, кљ́в си је у́бав, о́чи да не одва́јаш од ње́га. О́ј ле́ле, ле́ле, за ме́н неје́ ле́ле, за ме́не је са́мо ја́реће пече́ње. И́ма „ле́ле“, има и „пре́ко ле́ле“, а кад на́јболи је „о́-леле“. ➞ *лијеле.*

леле́је се несвр. 1. *лелуја се, вијори се.* – На трепетли́ку се леле́ју ли́стови и кад не́ма ве́тар. Бе́л ча́ршав и шаре́на цр̥га леле́ју се у че́зу. 2. *љуља се, њише се.* – Ука́чи се у вр̥ грани́цу, па се леле́је, а ме́н једу́ стра́ови да не па́дне да се скршња́чи. Напи́је се, па се леле́је на но́ђе, ко пла́шило у ло́зје. ⇔ *долелеје се, залелеје се, разлелеје се.*

леле́јка ЛЗ ж *кревет за малу децу подешен за љуљање, зипка.* – Ви́ка ко дете́ у леле́јку. ➞ *љуљ̑ка.*

лелека́ње с *изражавање жалости узвиком „леле“, лелек.* – Ма́ни се ви́ше од лелека́ње, да га ди́гнеш не мо́жеш, са́мо си деца́ цве́лиш. ➞ *лелечка.*

леле́че несвр. *јауче, запомаже вичући „леле“.* – Не леле́чи, не мо́ж га ди́гнеш из гро́б. Леле́че па се ћи́не, жа́л си вој за башту́. ■ **лелеча́ње** *гл. им.* – Тр̥чи да ви́диш какљ́в се то́ј каламбу́р на́прави у комши́је, да ли се потепа́ше та наста́де то́лко ока́ње и лелечање. ⇔ *залелече, излелече, прилелече, улелече се.*

леле́чка ж *лелек* (упор. лелекање). – Гми́тра се сави́ла до́зем, но́си по́ле у ша́ће, пре́рипи мртво́г Мили́сова, и истр̥ча на вр̥ата сас леле́чку.

ле́лке ЛЗ узв. *леле у дем. значењу.* – Ле́лке, ле́лке, Дра́жо, си́нке мо́ј, лепо́то мо́ја. ⇨ *леље̑ћ̑е.*

ле́ље̑ћ̑е ГЛ, ДЛ узв. *в. лелке.* – Ле́ље̑ћ̑е, Бо́шће, че ни поте́па ти́ја бесни́к, бе́с га вану́л дабо́гдаде. Кад ба́ба виде́ла зе́та задума́ла: Ле́ље̑ћ̑е, ле́ље̑ћ̑е, изеде́м га, кљ́в је у́бав.

ле́ље̑ћ̑енко узв. *хип. од леље̑ћ̑е.* – Ле́ље̑ћ̑енко, изеде́ га ба́ба, доне́ло ба́би води́цу, те́бе ба́ба на́јволи от сви́ на све́т.

ле́ма несвр. *бије, млати, туче.* – Уведу́ га у мили́цију, па га ле́мају ко вола́ у ку́пус, али му па́мет не доо́ди.

ле́мне свр. *удари свом снагом.* – И́звади раско́лац из опле́н, па кад га ле́мну преко грби́ну, о́н па́де ко свеча́.

ле́нзи се несвр. *в. лези се.* – Ле́нзи се ко липца́ло ку́че. ⇨ *ленѕи се.*

ле́нsu се несвр. *в. ленѕи се.* – Чи́м га ви́де, по́чну да се ле́нse, ко да ни́кад несу́ виде́ли ста́рога чове́ка. ⇔ *наленѕи се.*

леншта́ри несвр. *проводи време у нераду, ленствује.* – Ле́ти леншта́ри, зи́ми ни́шта не рабо́ти, па му до́јде на и́сто.

ле́нштина м/ж *лења особа, ленчуга.* – Ле́нштина, мрзи́ га да си иска́ра ђу́бре из авли́ју, а њи́ве му по́сне. ⇨ *лењштина.*

ле́ња м *ленчуга.* – Ле́жи, ле́њо, Бо́г на такви́ сре́ћу де́ли.

ле́њав, -а, -о *леђ, нерадан.* – И́ма ра́зни љу́ди: и́ма ле́њави, вре́дни, јуна́ци, ку́кавице, подвалџи́је… Ле́њав по́долеко и́де.

леђа́ви се несвр. *проводи време у нераду, ленчари.* – Ди́saj се, кво́ се леђа́виш по кре́вет до пла́дне ко жена́ која́ је привреми́ла. ⇔ *улеђави се.*

ле́њштина м/ж *в. леншшина.* – Ле́њштина, усрдје́ла се од ле́њос, не́че да се пому́чи ни во́ду да си донесе́ од буна́р да се напи́је.

ле́њос м *особина онога који је леђ, леност.* – Ра́бота не пој̑и́да чове́ка, пој̑и́да га ле́њос.

ле́пачьк, -чка, -чко *дем. од леп.* – О́н мла́д, ле́пачьк, каква́ ле́па девојчети́ја су га воле́ла, али нуме́ја да се до́бро оже́ни.

ле́пачко прил. дем *прилично лепо.* – Ле́пачко га ова́рбај, да је суде́ једна́ко, да се не шарене́је.

ле́пи несвр. *спаја лепком.* □ – Ка́т се сце́пе опљнци, ми́ отсче́мо парче́ од унутра́шњу гу́му за бици́клу, и ле́пимо ји с ле́пак. ■ **лепе́ње** *гл. им.* – Све́ мајстори́је су му и́шле од ру́ку, али у лепе́ње пло́чичце неје́ има́л кукнкуре́нцију. ⇔ *залепи, налепи, излепи, облепи, прилепи, улепи.*

лепи́ња ж *погачица од киселог теста.* – На́на напа́ли ву́рњу, па отђи́не ма́лко о[д] те́сто за ле́б, и опече́ ни пр́во лепи́ње, по́сле навр́ља ле́бови да се печу́.

ле́пне свр. 1. *дем. од лепи, једном залепи.* – Ви́рка си ти́ја ма́јстор, ле́пне пло́чицу, пи́не пи́во из вла́шу, следе́ћу ле́пне, па́ пи́не и запоје. 2. фиг. *удари шаком, млатне.* – Не тро́пај глу́пости, да ти не ле́пнем једн̑ан шамар, и́ма три дн̑а у́ши да ти пој́у.

лепоте́нце с *лепо дете, лепотанче.* – Ти́ си ба́бино лепоте́нце, изе́ла те ба́ба, ти́-ч ба́би крста́чу да но́сиш.

лепоти́ја ж *чаробна лепота, дивота.* – По њи́ве се разигра́ла сне́жна сви́ткала, ма једну́ш лепоти́ја за они́ја који́ то́ј приме́чују, и уме́ју у то́ј да ужи́вају. И неве́стата у́бава, а́ма што́ је па да́р докара́ла, лепоти́ја, це́л комшиљк је се збира́л да гле́да, и да се чу́ди. ⇨ *лепотиња.*

лепоти́ња ж *в. лепотија.* – Ти́ ка́[д] дојде́ у на́ше село́ каква́ убави́ца бе́ше, лепоти́ња. Ро́днине изле́зли при чешму́, пљу́скају се с во́ду, засми́вају се, почу́шкују се, село́ лепоти́ња, чи́с ва́здух, здра́ва рана́, а ни́шта не ко́шта. ➞ *убавило.*

ле́рија ж *старинско народно коло сporог ритма.* – Има́ло је сва́каква ко́ла, игра́ли смо: жи́ђино ко́ло, ла́гани мора́вац, ле́рију, си́тну препере́вку, си́тан ча́чак, али смо на́јвише воле́ли за́појес и прошетушку.

леса́ ж 1. *вратница, капијица од сплетеног прућа или закуцаних летава.* – Ка́т си по́јдеш, привле́чи лесу́, да не изле́зне сто́ка. 2. *врста старинског кревета.* – Со́ба и́ма лесу́, на лесу́ рого́жа, на рого́жу гу́ња, испод гу́њу мутавци́ка, и гаса́рче на пе́нцерче. Леса́ исплетена от пру́ће, па ту́римо сла́му, па озго́р цр̑шку, и ту́ј смо спа́ли, то́ј ни је било́ кре́вет. ➞ *лесило.*

леса́р м *врста старинског кревета.* – Даньшњи кре́вети су у́бави, ме́ђи, а ми́ смо спа́ли на тврди кре́вети лесари́, са́мо леса́, и на њу́ ту́рена сла́мњача.

леси́ло мн. леси́ла с *капијица од сплетеног прућа или закуцаних летава* (упор. леса 1). – Ти́ја овн̑ан бе́ше све́ скрал леси́ла на трљак с ро́гови.

леска́ ж бот. *шиб и грм из породице бреза чији је плод лешник* Corylus avellana. – Леска́ расте́ у пади́ну, куде́ и́ма вла́га.

леско́вина ж *лесково дрво, лесково жбуње.* – Од леско́вину плете́мо коше́ви за сла́му.

Лесови́ца *село у Лужници,* Лесови́чанин, Лесови́чанка, Лесови́чанче мн. Лесови́чање *етн;* лесови́чњи, -чка, -чко *ктет.*

ле́т-ле́т-ле́т! дет. узв. *којим се подстиче полетање.* – Ле́т-ле́т-ле́т, буба-ма́ро, покажи́ ми на коју́ стра́ну чу се оже́ним.

летво́ше се свр. *напије се, одрвени од пића.* – Це́л дн̑ан пије́, па се летоса́л. ⇔ *залетвоше, излетвоше.* ➞ *улетви се.*

лети́ несвр. 1. *креће се кроз ваздух помоћу крила.* □ – Лете́ло пи́ле шаре́но… (нар. п.). 2. фиг. *безглаво јури.* – Девојче се о́брну да по́јде, али га ба́ба у́вати за ване́лу: Че́кај, куде́ о́дма лети́ш, слу́шај ме кво́ чу ти рече́м. Лети́ по ње́га, ко муа́ без гла́ву, а о́н ју и не приме́чује. ⇔ *излети, залети, налети, облети, одлети, полети, прелети, прилети, пролети, разлети се, слети, улети.*

ле̏ти прил. *за време лета, у току лета.* – Ле̏ти ни се стру̏пају ра̏боте једна̏ преко дру̏гу, да не̏мамо кѣд ни да уго̏твимо не̏што за једе̏ње.

ле̏тњи, -тња, -тњо *који је из летњег периода, који припада лету.* – Ђа̏ци су има̏ли ле̏тњи и зи̏мсћи ра̏спус. ▌**ле̏тња сла̏ва** *слава која припада летњем периоду и слави је цело село.* – Стрижѐвачка сла̏ва је била̏ Свѐти Нико̏ла Ле̏тњи, а сли̏вовачка Пре̏света, па ји комуни̏сти ка[д] дојдо̏ше на вла̏с проме̏нише у Се̏дми ју̏л, и Пр̏ви ма̏ј.

лето̏вина ж 1. *летина.* – Збѝрамо лето̏вину, зѝма ѝде (упор. и годишњина). 2. *летовање, летњи провод.* – Доо̏де и на зимо̏вину, и на лето̏вину, зго̏дно им: једу̏, пију̏, а свѐ ца̏бе. ⌂ **обр̏не на лето̏вину** *пређе на лаку летњу гардеробу.* – Ра̏но си обрну̏л на лето̏вину, че оѕѐбнеш у те̏ј аљѝњће.

ле̏тос прил. *у току овога лета.* – Не мога̏мо свѐ да урабо̏тимо проле̏тос, оста̏де ма̏лко и за ле̏тос. Ле̏тос бѐомо на печа̏лбу по Не̏готин, и до̏бре па̏ре зараде̏мо.

лето̏то прил. *у току лета које долази после неке одређене зиме.* – Зѝму до̏бро пре̏кара, али лето̏то башта̏ поче̏ да побо̏љ̏ује, а ма̏ти ве̏ч бѐше ла̏нску го̏дин умрла̏.

ле̏тошањ, -шња, -шњо *који се односи на протекло лето.* – Ле̏тошња су̏ша ѝма се запа̏нти, оста̏доше ма̏лко бунари̏ у село̏ да несу̏ пресуши̏ли.

ле̏тување с *летовање.* – На̏ши ову̏ј го̏дин идо̏ше на ле̏тување у Ту̏рску.

ле̏фтеран, -рна, -рно *који је погодан за руковање, који се са лакоћом користи, који лепо прилеже за руку* (упор. левтеран). – Ова̏ј мати̏ка бѣш зго̏дна, ле̏фтерна, напра̏вена ко за деца̏. Мло̏го ми жа̏л што си острови̏ то̏ј сећѝрченце, такво̏ ле̏фтерно сећѝрче се ви̏ше не нао̏ди.

ле̏ца несвр. *миче, уклања.* – Ле̏цај га, да ми неј̏е пред о̏чи.

ле̏ца се несвр. 1. *осећа нелагодност, штреца се.* – А̏ко ми је ма̏јћа, свѐ се ле̏цам да ју мртву̏ пи̏пнем. 2. *склања се, уклања се.* – Кат свѐкар наѝде, ми̏ се ле̏цамо у̏страну, да му несмо̏ бѣш на о̏чи.

ле̏цне се свр. 1. *штрецне се.* – Сва̏ка се ле̏цне кад ви̏ди врзо̏љат, ал ми ниједна̏ ни̏шта не ора̏ти. Ја̏ се ле̏цну, поји̏до наѕадачћи, ал удари̏ с грби̏ну у пло̏т, кучѝштето се су̏кну и у̏вати ме за но̏гу. 2. *макне се, померн се.* – По̏навамо се ле̏цнете. Ле̏цни се по̏натам, да не сми̏таш на ма̏јстори.

ле̏ча ж бот. *махунаста биљка са хранљивим семењем, леће* Ervum lens. – Ле̏чу сва̏римо ко пасу̏љ, па се наку̏самo. Једѐм ле̏чу, ал те не̏чу. ➞ *сочиво.*

лечѣ̏к мн. ле̏ковчичи м *хит. од лек.* – Даньс доо̏ди ти̏ја до̏ктур за не̏рвозни, ви̏ц да ли мо̏ж да доби̏јеш некѣв лечѣ̏к за Се̏вду, да се ма̏лко сми̏ри.

ле̏чи несвр. *лековима и негом отклања болест.* – Ко̏лко те вре̏ме од Бу̏гари кута̏л и ра̏не лечи̏л, до̏ктори ти плачува̏л, и оле̏чи те, а са̏ што̏ се залолоса̏л и мо̏зак истрови̏л, то̏ј твоју̏ На̏ду питу̏ј. ➞ *лекује.* ⇔ *излечи, олечи.*

ле̏шен, -а, -о *стругањем очишћен и истањен, састругaн,.* – У̏зне се се̏дам ћи̏ла свѝњско, и двѐ ћи̏ла о̏вчо ме̏со, и једно̏ ћи̏ло слани̏на, ту̏ри се со̏л, би̏бер, кл̥цана љу̏та папри̏ка и бѐли лу̏к, свѐ се сме̏ље и прено̏чи, па се с ову̏ј сме̏шу пу̏не ле̏шена свѝњска цре̏ва, и на̏праве се коба̏сице.

ле̏ши несвр. *чисти и пере црева са спољне стране одмах по клању.* – Моје̏ је да ле̏шим и пропе̏рем цре̏ва, оста̏ло си же̏не рабо̏те. ⇔ *олеши.*

лешѝца ж *дем. од леја, лејица.* – Ову̏ј го̏дин сам са̏мо двѐ лешѝце расадѝла пипе̏р. Ку̏ћа му бешѐ садѐ оди једно̏ сопче̏, испред њу̏ лешѝца, мо̏ж ју устру̏пачћи прерѝпиш.

лешта̏к м *честар у коме преовлађује леска.* – Ко̏зе мло̏го во̏ле да бр̏сте лешта̏к. Ѝдемо по лешта̏ци да бѐремо ле̏шници.

ли речц. *за образвање упитних реченица.* – Ба́бо, ли сам ја́ тво́ј уну́к? Па ли ти при́чам, и́сто си је било́ ко и са́. Па ли ти казува́ до о́точ, не мо́гу да повр̏там све̏ једно́ и́сто.

либе̏ла ж тех. *справа за контролу водоравности равних површина.* – Ко́д њи́ у ку̏ћу мо́ра да бу́де све̏ ко под либе̏лу, и мо́ра да се зна́је ре̏д и који́ је ста́р, а који́ мла́д. ⌂ **ту́ри под либе̏лу** *доведе у ред.* – Како́ скрши́ но́гу, она́ ту́ри мо́ј живо́т под либе̏лу, пр̏во ми сма́њи ра́боту, и поче̏ се ви́ше сврчу́јем до́м.

лива́ђе с *шире пространство под ливадама* (често као мтп.). – На́ше на́јубаве њи́ве су у Лива́ђе.

лива́тка ж *дем.* и *хип. од ливада.* – Ка́т се изле̏зне из густа́кан, и пре̏јде се преко лива́ткуну, до́јде се до оне̏ј вр̏бе, иза које̏ се мо́ж љ̏ко сакри́је и да се шпијуни́ра.

лива́цћи, -цка, -цко *који припада ливади, кјои се односи на ливаду.* – Једе̏ ми се ба́ница сас лива́цко зе̏ље, па две̏ не ви́дим.

ливо́вер м *револвер.* – Уперѝл ливо́вер у на́с, и пре̏ти да че ни сви́ поби́је.

ли́врес, -та, -то *враголаст, лукав, промуђуран, спретан.* – Од мла́ду и у̏баву жену́ поне̏ћи зака́са ко ба́ч од ли́вресту sви́ску. При́чаоше по́стари љу̏ђе да таква́ у̏бава и ли́вреста сна́шка јо́ш неје̏ била́ дове̏дена у на́ше село́ до тъ̏г. ■ **по́ливрес** комп. *ливрес у већем степену.* – По́младата им че̏рка по́ливреста. Од ређи́ју мо́ж да зака́саш, ко ба́ч од ли́вресту sви́ску.

ли́вресто прил. *лукаво, радознало, живих очију и покрета.* – Ли́вресто ко чи́гра, ни мо́ж да га сти́гнеш, ни да га претече̏ш, ка́мли да га прева́риш.

ли́вруша ж *лукава овца, и име таквој овци.* – Ђа́вол овца́, како́ се Петка́на загле̏да у и́гле, Ли́вруша се шму́гне у де̏телину, ил гради́ну, друђе̏те о́вце о́дма ју́рну по њу́, и ете̏ ти па́кос.

ли́вт м *дизалица, лифт.* – Тро́пнуше вра́та и уле̏зе Пу́зља, уѕвери́л се ко ку́че у ли́вт.

ли́зало с *бомбона на штапићу за лизање, лизалица.* – Ба́ба му купи́ла игра́чку и ли́зало, да ми се ра́дује.

ли́зне свр. фиг. *окуси језиком.* – Петка́на ми забрани́ла да ређи́ју ви́ше не сме̏јем ни да ли́знем, ни да помири́шем. ⇔ *облизне.*

ли́ј, -а́, -о́ *лукав, преређен.* – Лија́ жена́, с њу́ се не мо́ж догово́риш, све̏ рабо́ти у сво́ј ко́рис. Подму́кло, лијо́ кучи́ште, му́кавачћи а́пе ка́т се не на́даш.

ли́ја несвр. *лукави, служи се лукавством у свему што чини.* – Сврáка от кольц на кольц, док се на једьн не наде̏не, тека́ че о она́ да ли́ја, ли́ја, док не доли́ја.

ли́же се свр. *умива се језиком* (о мачки). – Кат се ма́чка ли́же спром сльнце, че бу́де у̏баво вре̏ме. ⇔ *налиже се.*

лија́р м *лукавац, преређењак.* – О́н је једьн лија́р да га у све̏т не́ма, не мо́ж га зго́диш у чу́туру да га ту́риш. Чипа́ овца́ и лија́р овца́ су пр̏ве за клање̏. Не́го, да ја́ гле̏дам о́вце, а ти́ си и́ди до́ма, је̏рбо је жена́ ко лија́р овца́, ка́д ју не гле̏даш, она́ пра́ви па́кос. ■ **по́лијар** комп. *лијар у већем степену.* – Ме̏сецьт је такьв, шебе̏к донде̏, некада́ се кри́је иза о́блак, некада́ те пла́ши са се̏ње̏ће, некада́ ти се примькне да ти пока́же како́ је по́лијар о[д] те̏бе.

лија́ри се несвр. *понаша се као лијар, служи се лукавством.* – Чи́м овца́ по́чне да се лија́ри, тре̏бе да се зако́ље, да не повла́чи дру̏ђе о́вце по њу́. ⇔ *улијари се.*

лије̏ле узв. *'леле' у говорним ситуацијама испуњеним јаким осећањима, пријатним или непријатним* (упор. леле). – О́, и́ду ни госја́њи, а лије̏ле, а лије̏ле! А лије̏ле, који́ се то́ј од ње̏г нада́л да че такво́ чу́до да ураборти! А лије̏ле, а лије̏ле, ко́лко ми је пора́сал, па дошьл ба́бу да ви́ди.

лимѣ̏ц м бот. *пиварски јечам* (упор. и јечьм). – Пива̏рсћи јечѣ̏м се зове̏ лимѣ̏ц, од њѐг смо месѝли ле̏б. Лимѣ̏ц смо сеја̏ли на̏јвише, па пшени̏цу рапса̏љ.

лимузи̏на ж *затворен путнички аутомобил, обично раскошније израде.* – До јуче̏р ишла̏ у раши̏јен сукњо̏р, и сас опѣ̏нци два̏ бро̏ја по̏големи па кли̏пчу, а сѣ̏г се зајездѝла у лимузи̏ну.

ли̏нда несвр. *клати, мрда* (упор. ландара). – Ли̏ндају му ру̏ђе, ко на мртво̏ ку̏че ре̏п.

ли̏нда се несвр. *лепрша се.* – Затрча̏ла се, па вој се коси̏ца ли̏нда на ве̏тар ко барја̏че.

ли̏ндри се несвр. *церека се.* – Та̏лдудо, испи̏сниче, који̏ ти је а̏ндрак, те се са̏мо ли̏ндриш ко пичкури̏на. Ли̏ндри се, ко да су му све̏ ко̏зе на бро̏ј.

Ли̏ново *село у Лужници;* Ли̏новац, Ли̏новка, Ли̏новче мн. Ли̏новци *етн;* ли̏новћи, -ска, -ско *ктет.*

липса̏ч м *самртни час, час у коме се липсава.* – Веле̏ како̏ су ти̏ја ста̏рци прорекли̏ како̏ че и на на̏с Срби да сѣ̏вне некада̏, а ја̏ си ми̏слим: о̏че ње̏кња, са̏ ка̏т сам пред липса̏ч, оно̏ че ми сѣ̏вња̏. ⇨ *липцач.*

липсо̏тина ж 1. *мрцина угинуле животиње.* – Зако̏пај липсо̏тинуту да ју не развла̏че пцети̏шта. 2. фиг. *мршава, изгладнла и изнемогла животиња.* – И̏ди иска̏рај ону̏ј липсо̏тину ис коша̏ру да бр̏сти ма̏лко по сло̏г. ⇨ *липцотина.*

липсу̏је несвр. 1. *цркава* (о животињи). – Поче̏ сто̏ка да липсу̏је по село̏. 2. *умире* (о људима). – От пија̏нку се не липсу̏је, та̏ј бо̏лка неје̏ таква̏. ⇨ *липцује.*

ли̏пти несвр. *тече у млазу, шикља* (о крви). – С вре̏ме на вре̏ме по̏чне кр̏в да му ли̏пти из но̏с, му̏ку ви̏димо да га зауста̏вимо. ⇔ *улити се.*

липца̏л, -а, -о *који је липсао.* – Дра̏га Да̏клем низа сока̏к те̏ра на влаче̏г липца̏лу овцу̏ оди трља̏к. ⇨ *липцан*

ли̏пцан, -а, -о *в. липцал.* – Једѣ̏н во̏л оста̏де жи̏в, а то̏га ли̏пцанотога вола̏ одвле̏коше и закопа̏ше у доли̏ну.

липца̏ч м *в. липсач.* – Ти̏ ко бађи̏м ману̏л си да пи̏јеш, а ти̏ да надокна̏диш то̏ј што̏ неси̏ пи̏л, нашљи̏скаш се па те̏раш до липца̏ч. Ма̏ну кра̏ва да једе̏, и дојде̏ до липца̏ч.

липцо̏тина ж *в. липсотина.* – У доли̏ну и̏ма неква̏ липцо̏тина, па базди̏ та се не трпи̏. Гове̏да му глацоса̏ла, препли̏таја но̏ђе, пра̏ве липцо̏тине.

липцу̏је несвр. *в. липсује.* – Све̏ да ми напи̏шеш: је̏шна ли су прашчи̏на, не липцу̏ју ли пилети̏ја, упре̏sa ли се теле̏то, ни̏кла ли је де̏телина, све̏ да ми напи̏шеш! Залута̏ли смо на̏чисто, липцу̏јемо од ра̏боте, а живо̏т не видо̏мо. ⇔ *залипцује.*

ли̏пче свр. 1. *угине* (о животињи која угине од старости или болести, упор. цркне). – Е, ка̏д и ти̏ дојде̏, че ли̏пче нечијо̏ ку̏че. Не̏ма по̏големаште̏та него ка̏д ли̏пче гове̏до. Ту̏ј зи̏му ми липца̏ше две̏ о̏вце. 2. фиг. *умре* (о човеку). – Напи̏је се па ни ду̏ма: Исцр̏цајте сви̏! – А ја̏ му реко̏: И ти̏ че ли̏пчеш, и ти̏ не̏ч дове̏к. ⇨ *липше.* ⇔ *излипче, полипче.*

ли̏пше свр. *в. липче.* – Ка̏т се бра̏в зако̏ље и цр̏кне, једе̏ се, а ка̏д ли̏пше, не једе̏ се, јер неје̏ кр̏в исте̏кал из ње̏га. ⇔ *полипше.*

ли̏с мн. ли̏стови збир. ли̏сје м 1. *лист биљке.* – На̏јвише во̏лим да се на кла̏денац напи̏јем во̏ду у ли̏с од зе̏љѣ̏. Ку̏ј пребро̏ји ли̏сје на го̏ру, ти̏ја ме̏не да уро̏чи. 2. *лист књиге.* – Обрни̏ ли̏с – Мили̏сов Стоја̏новић, окре̏ни ли̏с – Стоја̏новић Мили̏сов, јебе̏м ти то̏г Милисо̏ва, ко са̏мо о̏н да и̏ма да плачу̏је по̏рез на ови̏ја све̏т. 3. *сечиво ручне тестере.* – Ли̏с на бићѣ̏ију и̏ма зу̏пци, који̏ се уту̏пе, па мо̏рају да се о̏стре с јеђе̏. ▌**по̏седовни** ~ *извод из катастарске књиге о поседу.* – Ја̏ от сва̏ку парце̏лу и̏мам по̏седовни ли̏с.

ли̏са ж *лисеста овца или коза, и име таквом браву.* – Ли̏са је црна̏ коза̏ или овца̏ сас тѣ̏нку белу̏ пру̏гу преко чело̏ до прљи̏цу.

ли́сес, -та, -то 1. *брав који има белу шару од чела до њушке.* – Црна́ овца́ која́ и́ма белу́ пру́гу преко њу́шку је ли́сеста, па ју зове́мо Ли́са. 2. фиг. *особа која има бели прамен косе.* – Прође́ она́ј ли́сеста, што́ се мло́го пра́ви ва́жна.

лиси́це ж мн. *окови, гвожђе којим се вежу руке ухапшеницима.* – Прове́доше га кроз на́род с лиси́це на ру́ђе, да га сви́ ви́де.

лисича́ра ж *врста печурке* Psalliota arvensis Schaeff. – Лисича́ре се пр́же на зејти́н ил ма́з сас ма́лко со́л.

лисиче́ мн. лисичети́ја с *младунче лисице, лисичић.* – У Ра́меновац се ко́те лиси́це, и мо́гу да се ви́де лисичети́ја како́ се и́грају.

лисиче́тина ж *пеј. од лисица.* – Навади́ла се лисиче́тина, па сва́ћи дѣ́н да́ви по једну́ коко́шку овде́ по комшиљ́к.

лиси́чи, -а, -о *који се односи на лисицу, лисичији.* – Ме́со од лиси́цу се вр́ља, али је лиси́ча ко́жа ску́па.

лиси́чко м надим. *онај који је лукав и препреден.* – Од то́г лиси́чка да се па́зиш, о́н и́ма да те преведе́ же́дног преко во́ду.

ли́ска несвр. *окушава језиком* (упор. лизне). – По́свиде вој се ву́рдата, и она́ пр́во лиска́ сас пр́с, па си по́сле на́сипа у тањи́р, и у́баво се наје́де сас ложи́цу.

ли́сковина ж *грана са које су овце или козе обрстиле лишће.* – Збира́ј ли́сковине, па ту́рај на купшѣ́к, по́сле че си кладе́мо о́гањ с њи́. На же́шку ву́рњу ма́лко ли́сковине тре́бу.

ли́сник м *окресане гране са лишћем зденуте у купу попут стога сена да овце и козе имају шта да брсте током зимских месеци.* – Здену́л сам три́ ли́сника шу́му, и два́ се́но, ову́ј го́дин за моје́ о́вце не́ма зи́ма.

листѣ́к мн. ли́стовчичи м *дем. од лис, листић.* – Појави́ше се гусе́нице, че поје́ду шу́му да не́ма једѣ́н листѣ́к да оста́не. И́ма си́тни ли́стовчичи, али му кру́пни цве́тови.

лита́к рет. м *горња женска хаљина од простог сукна без рукава, средa просечена, дугачка до испод листова* (упор. сукно). ▲ – Моја́ ба́ба но́сеше ле́ти лита́к, а зи́ми забѣ́н.

лити́је ж мн. *поворка верника са крстовима, иконама и црквеним барјацима која оиходи поље.* – На Вели́гден се но́се лити́је. У Стри́жевац су се носи́ле лити́је на Свето́г Нико́лиу Ле́тњега.

ли́тка несвр. *учестало полеће, лети на кратка одстојања.* – Пилети́ћата се обле́кла, и ве́ч поче́ла да ли́ткају пома́лко. Некакве́ си́тне муши́це ли́ткају окол гла́ву, о́чи че ни пова́де.

ли́тне свр. *полети, полети па се врати, полети и одлети.* – Мо́ј ве́к прође́, мла́дос и ми́лос и не видо́, ли́тнуше ко путпуда́ља́ћа оди гра́ању, и мину́ше ко могла́ ју́тром уз Голе́ми сто́л.

ли́тра мн. ли́тре ж *бочна ограда на колима у облику лестава, лојтра.* – Ли́тра личи́ на сљ́бу, са́мо што́ је го́рње ро́жниште сави́јено напре́д ко сѣ́нка, до́к је до́љње пра́во. У ли́тре дока́рујемо се́но или ша́шње, а ка́т сво́зимо жи́то у њи́ това́римо сно́пови.

лице́[1] с 1. анат. *предња страна главе у човека.* – И́ма ма́зно лице́ ко дети́њо ду́пе, ако је ста́рачка. 2. *предња страна платна или одеће.* – Које́ му је ли́це, од о́бе стра́не ско́ро и́сто. Обле́чи га на лице́, немо́ј да си га обле́кал на́опоко.

лице́[2] с *земљиште окренуто сунцу.* – Њи́ве које́ су у лице́ до́бро ра́ђају.

ли́чан, -чна, -чно *леп, наочит.* – Дра́га бе́ше ли́чан, висо́к, па ка́т поведе́ коло́, све́ дево́ће се прети́цају да се до ње́га ува́ну. Ли́чна жена́, неје́ се ни потути́ла, ни је па дозволи́ла да се ишћемба́ви, ко што́ же́не у по́старе го́дине уме́ју.

личе́нце с дет. *дем.* и *хип. од лице.* – У́баво дете́нце, бело́ у личе́нце, а веци́це му црне́ ко пија́вице. Исе́чи му нокти́чи, да се не гребе́ по личе́нце.

личи́ (рад. пр. личе́л, -а, -о) несвр. 1. *изгледа као.* – Личи́ на ма́тер, а пр̏гав на башту́. Не зна́м на кво́ сам личе́ла, али зна́м да несѣ̑м вика́ла, у̏век ви́кам кад ме ни́ђи не ви́ди. 2. *доликује.* – Не ли́чи на жену́ да се напи́је, па да не зна́је ни кво́ ора́ти, ни кво́ рабо́ти. Несѣ̑м носи́ла у̏баво ка́д ми је личе́ло, са́ ми ви́ше не тре̏бе да се та̏врим. Не ја́ша коња́ кому́ личи́, не́ло који́ га и́ма. 3. *пристаје, одговара.* – Личи́ му шаши́р, ко на свињу́ сама́р. А све̏ је личе́ло да че испа́дне у̏бав дѣ̑н. ⇔ *заличи, преличи се.*

личови́т, -а, -о *који је на лице, који је окренут сунцу, осунчан.* – Ку̏ћа му је на лице́, и це́ла страна́ је личови́та. ➞ *присојан.*

лиша́ ж мед. *кожна болест, врста екцема, лишај* lichen. – Деца́ се купа́ла у ја̏з, па издобива́ше лишу́ и по лице́, и по сна̏гу.

лиша́в, -а, -о *који има лишу.* – Деца́ поста́ну лиша́ва у̏пролет, кад бу́де све̏ намањѣ̑к за једе̏ње.

ли́ши фиг. *опогани уста говорећи неистину.* – Не мо́гу си ли́шим у̏ста, тека́ је било́.

ло́бода ж бот. *једногодишња биљка из породице лободњача, баштенски коров* Atriplex. – Ура́сла ло́бода прекај гради́ну, тре̏бе да ју опле̏вимо.

ло́вџија м *ловац.* – У њи́ну ку̏ћу колко́ су му́жа, сви́ су ловџи́је.

ловџи́ка ж *мачка са израженим нагоном да лови мишеве.* – И́мамо и ма́чку и мачка́, али мачѣ̑кат готова́н, а ма́чката је ловџи́ка што́ ју не́ма у све̏т.

логори́сује несвр. *борави извесно време у логору, логорује.* – Има́ли су ло́гор у Бабу́шницу, где́ је са́ ра́садникан, та́мо су логори́сували, па су домачи́ни ишли́ и нуди́ли офици́ри да кона́че код њи́. ■ **логори́сување** *гл. им.* – Бе̏оше ји позва́ли на ве̏џбу, па су има́ли логори́сување, три́ ме́сеци су лежа́ли та́м.

ложи́ца ж *кашика.* – Ако је гу́сто, постави́ ви́лице, ако је ре̏тко, постави́ ложи́це. Попа́рак се ку́са сас ложи́цу. Ако те ува́тим, чу ти по́кажем од какво́ дрво се пра̏је ложи́це. ▌**дрвена** ~ *кашика направљена од дрвета.* – Запржујемо сас дрвену ложи́цу, а напре́т смо и куса́ли сас дрвене ложи́це. ⌂ **от кво́ се дрво пра́ве ложи́це** *научи кога памети.* – Са́мо пољк, чу те нау́чим ја́ от кво́ се дрво пра́ве ложи́це.

ложиче́ мн. ложичети́ја с *кашичица.* – На пе̏т ћи́ла млеко́, си́пе се ложиче́ маја́ да се потси́ри. ▌**каве́но** ~ *кафена качичица.* – Ка[д] ту́раш турши́ју, аксе́нцију да ме́риш сас каве́но ложиче́, да ју не преће̏лиш.

ложи́чњак м *висећи сталак за кашике и виљушке.* – Насре́д и́жу гори́ о́гањ, на коми́н изла́зи чу́р, на ду́вар виси́ солени́ца и ложи́чњак, а о́коло текнети́ја.

ло́з м *тикет за игре на срећу;* фиг. *срећа.* – Чу ти вр̏нем кад доби́јем на ло́з, ако ти ни тѣ̑г не вр̏нем, немо́ј ми ви́ше поза́јмљујеш.

лоза́[1] ж 1. *стабло на коме се рађа грожђе* Vitis vinifera. – Посади́л сам прет ку́ћу једну́ лозу́ бели́ну и једну́ црнину́, да ми деца́ не жељу́ју за гро́зје. 2. *врежа бостана, тикава или краставаца.* – Ако се нага́зи лоза́ на кра́ставице кад врзу́ју ро́д, кра́ставице че су горчи́ве.

лоза́[2] ж *род, сој, породично стабло.* – Наша́ лоза́ во́ди поре́кло од некога́ деда-Не́шу, зато́ј се на́ша вами́лија зове́ Дане́шинци.

лоза́[3] ж *спирала, завој на завртњу.* – Поје̏ла се лоза́ на осови́ну, па мо́ра да се наре́же но́ва.

лози́ње с *посечени летораст винове лозе.* – Што-си́ лози́ње исе́комо у вино́град, че и́мамо це́лу зи́му за по́тклацу. Ја́гње је на̏јблаго кат се испече́ на лози́ње.

лози́ца ж, *дем. од лоза*[1]. – Кра́ставицеве поче́ле да пу́штају лози́це, и напупи́ле да процавту́.

лози́ште с *земљиште на коме је био виноград.* – Лози́ште у Орло́вељ смо преора́ли.

лозја́р м *човек који ужива у гајењу винове лозе, виноградар.* – Сли́вовчањи су оду́век били́ бо́љи лозјари́ от Стриже́вчањи.

лозја́рсћи, -ска, -ско *виноградарски.* – Зате́кли ји у Ковче́в ри́д у лозја́рску коли́бу куде́ се бесу́ју.

ло́зје мн. лозја́ с *земљиште засађено виновом лозом* (упор. виноград). – Док ста́рци не помре́ше Ћи́ринско ло́зје у Сли́вје бе́ше за у́глед.

лозје́нце с *хип. од лозје.* – Ову́ј го́дину и ја́ насади́ лозје́нце, не́чу да ми деца́ жељу́ју за грозје́нце.

ло́зјиште с *пеј. од лозје.* – Ло́зјише је ка[д] тре́бе да се ко́па, пр́ска и зала́ма, а ка́[д] тре́бе да се бе́ре, тъ́г је лозје́нце.

ло́јав, -а, -о *који је сав у лоју, намазан лојем, масан.* – Немо́ј да ми да́ваш ло́јаво ме́со, не́ка бу́де чи́ста крти́на. ⇨ *лојан.*

лоја́н, -а, -о *в. лојав.* – Пу́ни чорбаљци сас некво́ лоја́но меси́ште, не́ма једно́ добро́ парче́ да се пробе́ре.

лојчѣ́к м *дем. од лој.* – На Ц́ у́рц́овдьн пе́кли ја́гње, па дете́ тражи́ло: Де́до, да́ј ми лојчѣ́к, де́до, да́ј ми лојчѣ́к! Ка́т се прејѐло поче́ло да јау́че: Де́до, боли́ ме меши́нка! А де́да че: Е́, а са́ о́ч ли курчѣ́к.

ло́к-ло́к-ло́к! узв. *којим се подстиче свиња да једе.* – А́јде, ло́к-ло́к-ло́к, дебели́ се, прајѝ ме́со и слани́ну, јо́ш ма́лко па че те ко́љемо.

ло́кне свр. 1. *једном захвати језиком нешто што се пије* (упор. и лоче). – Приј́де́ ку́че, ло́кну једампу́т от поми́јете, па ји за́реза, смрде́ му. 2. фиг. *проспе крв коме, убије кога.* – Са́ чу да му кр́в ло́кнем.

локма́ш мн. локма́ши м пеј. *онај који живи на туђ рачун, изелица.* – Ти́ја локма́ши где́ на́јду му́фте, кло́пају и ло́чу ко прова́лени, чу́дим се где́ ли им оно́лко стању́је. Чове́к ти је га́дна sве́рка, погото́во онија́ локма́ши што су начуча́ли на на́родну грба́чу, урни́сују све́ кво́ им па́дне под ру́ку. ➞ *мувтаџија, муктаџија, муфташ.*

локма́шћи, -шка, -шко *који се односи на локмаше.* – Јебе́м ти такву́ локма́шку вла́с која́ от со́пствени на́род оти́ма, а по а́псе во́ди они́ја који́ за деца́ сакри́ју сушени́цу, ја́бучку или такво́ нешто́.

ло́кница ж *дем. од локна, коврџица, увојак.* – И́ма гу́сту коси́цу, па све́ на ло́книце.

ло́лак м *легло јежева или паса.* – На́ша Га́рка окоти́ла ше́с кутрети́ћа, ене́ ји у ло́лак у пле́вњу, и сва́ црна́ ко њу́.

ло́лбер нов. м бот. *ловор, лорбер* Laurus nobilis. – Ло́лбер се ту́ра у ва́рено зе́ље да му даде́ у́кус. ⇨ *ломбер.*

ло́м м 1. *неред, збрка, ломњава.* – Де́ца, смире́те се, ло́м направи́сте по ку́ћу. Напи́је се, па ло́м и кр́ш напра́ви, са́мо ли га нећи́ по́преко погле́да. 2. фиг. *грдња, прекоревање.* – Пу́штај ме, забави́ се, ло́м че напра́ве мој́и од ме́не што́ се то́лко задржа́.

ло́мбер м *в. лолбер.* – До́к се чорба́ ва́ри ту́рају се за́чини: веге́та, ло́мбер и пе́ршун.

ло́ми нов. несвр. *употребом силе уништава целину, раздваја на комаде.* – Де́ца, немо́јте да ми ло́мите цре́п на ку́ћу, да ви ја́ ру́ће не покр́шим. ⇔ *наломи, разломи.* ➞ *крши.*

ломо́ти 1. *мрмља нешто разумљиво само њему, брбља.* – Е́, са́ да ни чу́је Петка́на от кво́ ломо́тимо, изгрбави́ла би ни о́ба. Ломо́ти ко ду́пе но́чу. Ломо́ти ко клопота́р. 2. *прича будалаштине и непристојности.* – Мо́ре, љу́љни му једну́ шама́рчину, да се не се́ти ви́ше такво́ да ти ломо́ти. ⇔ *изломоти, уломоти се.*

ло́нац м *земљана или порцуланска посуда веће запремине за кување.* □ – Напре́т смо вари́ли у зевња́ни гр́нци, а са́ и́мамо порцула́нсћи ло́нци и ше́рпе. Ка́т су мло́го љу́ди, пасу́љ ва́римо у ло́нац.

лончáр мн. лончарѝ м *мајсшор који йрави земљано йосуђе* (упор. грнчар). □ – Гр̀не је од зѐвњу, по̀височко от шѐрпу, пра̀ве га лончарѝ, па га испечу̀ у ву̀рњу, а ту̀ј се печу̀ и сто̀вне, кондирѝ и кадѝлнице.

ло̀нче мн. лончетѝја с *мала лимена йосуда за захваћање воде, лончић.* – Дево̀јченце, ту̀ј пешѐс го̀дињће ако ѝма, назбра̀ло ста̀ра и пробу̀шена шерпетѝја и лончетѝја, у њѝ ту̀ра зевњѝцу и сипу̀је во̀ду, кобаја̀ги мѐси лѐб. Евѐ идемо, ту̀рај ло̀нче за кавѐ, а у дру̀го по̀големо грѐј рећѝју. ➞ *цимента.*

ло̀нца ж *бучно друшшво нерадника и гошована.* – Да се ма̀неш тѝ о[д] туј ло̀нцу, нѐло да се прива̀тиш за ра̀боту, ако о̀ч да бу̀де нешто̀ о[д] тѐбе. Такву̀ ло̀нцу да ми не дово̀диш вѝше у ку̀ћу.

ло̀нца се несвр. *скиша се, бесйосличи.* – Нѝкаква ји ра̀бота не интерѐсује, по цѐл дѝн и но̀ч са̀мо се ло̀нцају и бла̀зне свѐт. ■ **лонца̀ње** *гл. им.* – Ма̀ни се вѝше о[д] то̀ј лонца̀ње, узнѝ књѝгу у ру̀ће, или се ванѝ за некву̀ ра̀боту.

ло̀па несвр. *халайљиво једе* (о свињи). – Ба̀ба сва̀ри тѐј тѝкве мекоко̀рће у голѐми котѣл, па кад им ту̀ри ма̀лко трѝце, и с ру̀ку измѐша, свѝње са̀мо ло̀пају.

лопа̀вица ж *аШмосферска йојава када йада киша и снег истовремено* (упор. лапавица). – Ка̀д до̀јде зѝма, кад уда̀ри лопа̀вица, кад будѐ снѐг до гу̀шу, е тѣг је врѐме за грѐјану рећѝју.

лопа̀та ж *ручна алатка за згртање или йресипање сипких материја.* □ – Жѝто овршѐмо с ко̀њи, па га с лопа̀те угр̀немо окол сто̀жер на ку̀п. ▌**др̀вена** ~ *лопата направљена од дрвета.* – Сас др̀вену лопа̀ту навр̀љујемо и ва̀димо лѐб из ву̀рњу. ▌**желѐзна** ~ *лопата направљена од гвожђа.* – Сас желѐзну лопа̀ту това̀римо ћу̀бре у ко̀ла ка̀д га иска̀рујемо на њѝву.

лопа̀тица[1] ж анат. *йљоснаша кости у йлећки.* – Болѝ ме у лопа̀тицете, ту̀ј да ме испритѝскаш.

лопа̀тица[2] ж *дем. од лопата.* – Ѝмамо си по̀себно др̀вену лопа̀тицу да гребѐмо бра̀шно с њу̀. Ву̀рња се нагорѝ, па се сас грѐпку изва̀ди жа̀р, а сас омета̀ч изметѐ од пѐпел, по̀сле се сас лопа̀тицу навр̀ља лѐб ину̀тра да се печѐ. ➞ *лопатиче.*

лопа̀тиче мн. лопатичетѝја с *дем. од лопата* (упор. лопатица[2]). – Ма̀ра спрѐми ву̀рњу за по̀тпалу, узѐ лопа̀тиче, и ис шпо̀рет тр̀гну на њѐг жа̀р и однѐсе га у ву̀рњу, па на̀врља су̀ве ша̀ће и по̀тњка др̀ва да се по̀брж ву̀рњата напа̀ли.

лопатѐтина ж *аугм. од лопата.* – За њѐг то̀ј голема̀ лопатѐтина, да̀јте му по̀малечку лопа̀ту.

лопатља̀к м *йеј. од лопата.* – Овѝја лопатља̀к се строшѝл, нејѐ вѝше за нѝшта.

ло̀пне свр. *халайљиво дохвати усшима.* – Врљѝ му за̀лок да вѝдиш како̀ че га ло̀пне док јо̀ш и нејѐ па̀дал на̀зем. Ѝстрча ба̀ба пра̀во у у̀ста на ку̀рјакатога, овѝја ју ло̀пну ко Цѝганче сопу̀љ.

лопо̀в м *лушеж, крадљивац.* □ – Лопо̀в је и онѝја ку̀ј укра̀дне дина̀р, ѝсто ко онѝја што̀ укра̀дне милијо̀ни.

лоповлѣ̀к м *безобзирна краћа и оШимачина, лоповлук.* – И напрѐд је има̀ло лоповлѣ̀к, али се кра̀ло на сѝтно, а са̀ се кра̀дне на кру̀пно. ⇨ *лоповшшина.*

лоповчу̀га мн. лоповчу̀ће м *лоповчина.* – Лопо̀вчуће се накотѝше белисвет у нашу држа̀ву, и свѐ се то̀ј у пља̀чку дало̀.

лопо̀вштина ж *в. лоповљк.* – И напрѐт се је кра̀ло, али овакваа̀ лопо̀вштина нејѐ бѝла, нити је смеја̀ла да бу̀де.

лопужѐс, -та, -то *који је склон краћи.* – Лопужѐсто детѐто, са̀мо глѐда кудѐ кво̀ да укра̀дне.

лопу̀рда ж пеј. *лопужа.* – Уваву̀ла се с то̀г лопу̀рду, не ћѝне им да загла̀ве у за̀твор. Свѐ лопу̀рде, па којѝ је по̀голем, њѐга поста̀ве на по̀голем по̀ложај.

ло́с м *дрвена полуга с једне стране зашиљена за подизање трупаца.* – Бе́з ло́с не би могли́ да натова́римо оно́лко те́шћи бу́кови тру́пови. ➞ *прљ.*

ло́че несвр. 1. *пије воду или друго што житко захватајући језиком* (о псу, мачки, вуку). – Прекри́јено млеко́ ма́ће не ло́чу. 2. фиг. *пије, опија се.* – Када́ че преста́неш да ло́чеш, када́ чеш до́м да до́јдеш, деца́ да те ви́де? Гле́ ји па испи́сницити, без ме́н ло́чу, ма́ће им га дрте. ⇔ *налоче се, подлоче.*

ло́чка мн. ло́ће ж *мање удубљење испуњено водом, локва, каљуга.* – Сви́ње во́ле да се ва́љају по ло́ће. Ја́ помисле́ да је пло́чка, оно́ било́ ло́чка. Заћи́сал ко мати́ка у ло́чку.

ло́ш, -а, -о *који није онакав какав треба да је, рђав.* – Жене́ су им ко ло́шо се́чиво, у ку́ћу им завлада́ла ло́ша кр́в, па се не мо́ж тр́пу, че се исте́пају.

ло́шо[1] поим. прид. с *зло, невоља, беда, несрећа* (упор. лошотија). – На ло́шо мана́ не́ма.

ло́шо[2] прил. *на рђав начин.* – У живо́т сам ло́шо прошљ́л, са́ ме деца́ ло́шо чу́вају, и мо́ра се мре́ без дљ́н.

лошоти́ја ж *зло, невоља, беда, несрећа.* – Чове́к се на́да: а́ че бу́де бо́ље, а́ че бу́де бо́ље, а о́но све́ из једну́ лошоти́ју ула́зи у дру́гу по́голему. Од ло́ше дру́ство се отаро́сој на вре́ме, док те не увлече́ у некаку́в лошоти́ју. Од добри́њу се не уми́ра, не́ло од лошоти́ју. ⇨ *лошотиња.*

лошоти́ња ж *в. лошотија.* – Еве́, ко што́ ви́диш, снајде́ ме нека́ лошоти́ња, па се не мо́гу опора́вим, ви́ше си лежи́м, не́ло што седи́м.

лу́б мн. лу́бови м *заобљени обод обуће око пете, заобљени оквир неке посуде.* – Уби́л ме лу́б на пету́, па ми огули́л ко́жу. Немо́ј ја́ко да уда́раш ше́рпуту по лу́б, да не изљу́сне.

лубенди́ња ж фиг. *помешане лубенице и диње, бостан.* – Пита́ли Ци́ганина о́че ли ди́њу ел лубени́цу, а о́н рекљ́л: лубенди́њу.

лубенича́рка ж *сорта крушке црвеног језгра.* – Јо́ва пи́нтер ју́ри Ме́лића по пре́коп, обра́л му лубенича́рку у дво́р. Лубенича́рће зре́ју ка́д и боста́н.

лубениче́ мн. лубеничети́ја с *дем. од лубеница, мала лубеница.* – Купи́ две лубеничети́ја, да се деца́ озла́че ову́ј го́дин с боста́н.

лубениче́нце с *хип. од лубениче.* – Што́ неси́ купи́л по једно́ лубениче́нце за о́ба, а не са́мо једно́.

лубениче́тина ж *аугм. од лубеница.* – Колка́ си је лубениче́тинава, како́ ли чу ју однесе́м до до́м.

лубени́чка мн. лубени́ће ж *хип. од лубеница.* – И́ма о́сом дечи́ца, ко лубени́ће, да су вој жива́ и здра́ва.

лубеничља́к м *пеј. од лубеница.* – Лубеничља́кав се уђисели́л, вр́љи га на сви́ње.

лу́вт м 1. *ваздух, лупт.* – Ка́т се ле́б навр́ља у ву́рњу, вра́та се затво́ре сас плека́на врата́нца, и зама́жу с лајно́ да не́ма лу́вт. 2. *непопуњен простор око чега, зазор.* – Сва́ћи ка́мен тре́бе да бу́де угла́вен пасе́н, да не́ма лу́вт о́коло.

лувти́ра несвр. *ветри, лупшира.* – Ни́када не лувти́рају ку́ћу, усмрде́ло се ко у ло́лак. ⇔ *излувшира, пролувшира.*

лувти́ра се несвр. *провешрава се, лупшира се.* – Намокри́ла ји ћи́ша, па полега́ли мокри́, а несу́ отвори́ли про́зор да се лувти́ра, па се успари́ло ину́тра ко у ко́чину, не мо́же се уздљ́не.

луде́је несвр. 1. *постаје луд.* – Да ли сам поче́ла да луде́јем, да ли сам поче́ла па́мет да гу́бим, не зна́м, али добро́ неје́. 2. фиг. *заљуби се у кога до бесвести.* – Она́ луде́је за ње́га, а о́н то́ј и не приме́чује. ⇔ *излудеје, полудеје.*

луди́ло с *душевна болест изражена потпуним губитком разума.* – О́н неје̏ ста́лно такъ̏в, са́мо га на ма́ови ва́та луди́лото. ⇨ *лудос, лудоча.*

лу́дос м *в. лудило.* – Кат се напи́је ува́ти га лу́дос, па све потро́ши по ку́ћу, по́сле и́де па накупу́је тањири́ и дру́го такво́, кво́ је у ону́ј лу́дос потроши́л. ➡ *лудоча.*

лудоча́ ж *лудило* (упор. лудос). – Ва́ти га лудоча́, па по неко́лко дѣ̏на беснѐје, по́сле се сми́ри.

луду́је несвр. *прави глупости, лудира се* (упор. лудеје). – Напи́ју се, па луду́ју. ■ **лудува́ње** *гл. им.* – Смири́ се, си́не, те́б је до лудува́ње, а ме́н је до вика́ње. ⇔ *налудује се.*

лужа́к м *баруштина, мочварно земљиште.* – У ти́ја лужа́к са́мо тр̏ска расте́ и жа́бе се ко́те.

лу́жан, -жна, -жно *који се односи на нешто што је од луга, цеђи, обично на корито у коме се лужио веш и прао лужном водом.* – Ис пр̏во вре́ме не́маше пранс̏ћи́ сапу́н, не́го у лу́жно кори́то пе́рем сас це̏ц от пе́пел.

лу́жи несвр. *потапа нешто запрљано у цеђ да се боље опере.* – У др̏вено кори́то наси́пем це̏ц, па нату́рам дронци́ да се лу́же, по́сле ји у ње́га опе́рем, и у чи́сту во́ду испе́рем.

лу́жница ж *посуда за лужење рубља, обично велико дрвено корито.* – Сва́рим це̏ц, па га наси́пем у лу́жницу, и нато́пим дронци́ да посто́је у ње́га, по́сле ји пе́рем.

Лужни́ца[1] ж *река, извире у Радошевцу, пресеца Лужничку котлину, улива се у Власину.* – Ко да не зна́је да смо ро́д, видо́ га у моју́ ку́ћу но̏ч зачека́л, моју́ вече́ру вечера́л, с моју́ жену́ у мо́ј кре́вет ле̏гал, то́ј Лужни́ца не мо́ж да оми́је, то́ј са́мо кр̏в мо́ж да оми́је.

Лужни́ца[2] ж *висоравански предео са југоисточне стране Суве планине. Припада бабушночкој општини. У географском смислу (јужно од Суве планине), етнографском (начину одевања и неким обичајима), и језичком (неколико маркантних дивергентних говорних особина) Лужница се дели на „праву Лужницу“ – предео узводно од Љуберађе, и Лужничко Заплање – предео низводно од Љуберађе. По народном казивању „права Лужница“ се дели на Горњу Лужницу и Доњу Лужницу. Међа која их раздваја јесте црта повучена од Радошевца ка Сурачеву* (в. карту).

Праву Лужницу чине селеђа села: Александровац, Бабушница (градско насеље и административни економски и културни центар), Бердуј, Братишевац, Вава, Валниш, Војници, Горње Крњино, Горчинац, Горњи Стрижевац, Доње Крњино, Доњи Стзрижевац, Драгинац, Дучевац, Извор, Калуђерево, Камбелевац, Кијевац, Лесковица, Љуберађа, Масуровац, Проваљеник, Радосин, Раков Дол, Радињинце, Радошевац, Ралин, Ресник, Сто̑л, Стрелац, Студена, Сурачево и *Црвена Јабука.*

Лужничко Заплање чине села: Богдановац, Линово, Штрбовац, Остатовица, Завидинце, Велико Бањинце, Мало Бањинце, Мезграја, Модра Стена, Брестов Дол, Дол, Грнчар и *Врело.*

Села Бежиште и Шљивовик су била у саставу Лужнице до 1947. године, а онда су вољом администрације припојена белопаланачкој општини. Међутим, по свим особинама, пре свега говорним, она јесу саставни део Лужнице.

У склопу Лужнице су и седам села са бугарском националном мањином: Пресека (чији је састав становништва пола : пола, отуда му и име), Звонце, Јасенов Дел, Вучи Дел, Нашушковица, Ракита и *Берин Извор.*

лужни́чћи, -чка, -чко *који се односи на Лужницу, који припада Лужници.* – Где го́д да су, Лужни́чањи се о́дма препозна́ју по лужни́чку орату́.

лу́к м бот. *зељаста биљка са подземним стаблом облика луковице која је у великој употреби у исхрани.* □ – Ја́ не се̏дам уз оста́л без лу́к. ■ **бели** ~ *чешњак.* – Бе̏ли лу́к је

до̏бар да се ту̏ри у сва̏ко је̏ло. ▌ **зеле̏ни** ~ *пра̏зилук.* – На̏јвише во̏лим перца̏ од зеле̏ни лу̏к, до̏к су још мла̏да и кр̏та. Је̏сени заро̏вимо зеле̏ни лук, па си и̏мамо до̏-пролет. ▌ **црве̏ни** ~ *црни лук.* – За̏пршка не мо̏же без црве̏ни лу̏к. Повади̏мо црве̏ни лу̏к, па ма̏ти испле̏те два̏јес венца̏.

лука̏ ж геогр. *равно, муљевито и плодно земљиште поред потока или реке* (често и као мтп). – На̏јбоље њи̏ве су ни у Луку̏.

лукови̏ње с збир. *љуспе црног лука у којима су се кувањем бојила ускршња јаја.* – Пера̏шће се чи̏не и сас ку̏пену фа̏рбу, а напре̏т смо си чини̏ле у лукови̏ње.

лула̏ ж 1. *прибор за пушење.* – Де̏да и̏маше по̏више лу̏ле, једну̏ пу̏ши, две̏ му пу̏не у це̏пови у клашње̏н про̏слук, чи̏м једну̏ истуту̏њи дру̏гу па̏ли, а ону̏ј пу̏ни. 2. *цев код ракијског казана којом пролази алкохолна пара да би се хлађењем у каци дестилована у алкохол.* – По̏јави се па̏ра на лулу̏, са̏ че протече̏ рећи̏ја. Гоца̏ Ци̏гање искра̏доше каза̏ње за ба̏кар, укра̏дну лу̏лу и покло̏пац и унака̏зе каза̏н, без лулу̏ каза̏н неје̏ каза̏н. 3. *цев кроз коју избија вода на чесми.* – Наша̏ чешма̏ на сре̏цало и̏ма две̏ лу̏ле на које̏ ста̏лно тече̏ вода̏.

луле̏ђа ж *љуљашка, зипка од платна која се носи на леђима.* – Луле̏ђа је сли̏чна ко цеди̏лка, са̏мо од по̏боље платно̏, и̏ма тра̏кови и у то̏ј се бебети̏ја лу̏шкју ка̏д ји ма̏тере однесу̏ на њи̏ву. ➞ *лушкало.*

луле̏ћа ж зоол. *врста птице селице чији мужјак има жуто перје, сем крила и репа који су црни, прави гнездо између рачви које виси попут колевке, вуга, жуја* Oriolus oriolus (упор. дудулећа). – Овде̏ жи̏ве ра̏зна пилети̏ја: врапци̏, гро̏здовци, др̏пкала, луле̏ће, путпуда̏ће, си̏пкаће, соће, чове̏кала…➞ *ћисалопеја.*

лу̏лица ж *слаткиш од шећера у виду савијеног штапића.* – Гле̏дам ба̏бу како̏ сла̏зи у по̏друм, и из голе̏м сандъ̏к полъ̏к ва̏ди пру̏ће, лу̏лице, шарене̏ бомбо̏не и ро̏зни ра̏тлуци.

лу̏мпује (рад. пр. **лумпува̏л,** -а, -о) несвр. *проводи време у кафани уз пиће и песму, теревенчи.* – Осе̏бал, па и̏ма гра̏пав глас, ко да се це̏лу но̏ч дра̏л и лумпува̏л. ■ **лумпува̏ње** *гл. им.* – Мани̏ се ви̏ше оди то̏ј ћита̏ње и лумпува̏ње, деца̏ ти не̏мају га̏че на ду̏пе, а ти̏ не изла̏зиш ис кафа̏ну.

лу̏нsа несвр. *беспосличи, тумара, скита.* – Са̏мо лу̏нsа по све̏т, не мо̏же да се сврти̏ на једно̏ ме̏сто. ⇔ *одлунsа.* ➞ *луња.*

лу̏нsа се несвр. *скита се.* – Ле̏тос га сре̏то у Голе̏мото Село̏ (Београд), лу̏нsа се, без при̏јатељи, без ро̏дбину, без обра̏з. ⇔ *налунsа се, одлунsа се, пролунsа се.* ➞ *луња се.*

лу̏нsало с пеј. *луталица, скитница.* – Дове̏де некакво̏ лу̏нsало, нашли̏ се о̏ба такви̏, не̏ма ку̏ћа да им процъ̏вти.

лу̏ња несвр. *лута, скита* (упор. лунsа). – Куде̏ лу̏њаш, отка̏д те че̏камо да се вр̏неш.

лу̏ња се несвр. *лута се, скита се* (упор. лунsа се). – Луња̏ се ко залу̏ава ку̏чка. ⇔ *слуња се.*

лупа̏ч мн. лупачи̏ м *учесник у заједничком комишању клипова кукуруза.* – У и̏жу зака̏чимо голе̏ми котъ̏л на вери̏ће, па у ње̏г сва̏римо кла̏сје за лупачи̏.

лупа̏чка мн. лупа̏ће ж *женска особа која комиша клипове кукуруза.* – Ка̏т се лу̏пи мору̏за збе̏ру се неко̏лко лупа̏ће данъ̏с при те̏б, ју̏тре па при ме̏н, па до̏ју и мо̏мци, па се ша̏ле, па се смеју̏, па пе̏вају та се преврта село̏.

лу̏пи несвр. 1. *одваја комушину од клипа кукуруза.* – Ка̏д лу̏пимо мору̏зу ја̏ и̏дем код њи̏, по̏сле они̏ доо̏де код на̏с, који̏ како̏ обе̏ре мору̏зу данъ̏с, о̏дма се ве̏чером олу̏пи, па поје̏мо, па се смеје̏мо… 2. *љушти кору са плода неке воћке или љуску са јајета.* – Олупи̏ једну̏ ја̏буку, па ми да̏ј. Лу̏пим краставицу да напра̏вим ћисели̏ну. 3. *љушти љуску са куваног јајета.* – Лупи̏ла ба̏ба пера̏шће, а де̏да је̏л до̏к се не преје̏л.

■ **лупе́ње** *гл. им.* – Пушти́ше га из во́јску у лупе́ње мору́зу. Седе́њће и лупе́ње мору́за напре́д бе́ше на́јубаво на село́. ⇔ *налупи, олупи, прелупи се.*

лу́пка ж *кора младог кромпирића.* – Мла́ди компири́ се не лу́пе, не́го се са́мо озго́р огу́ле од лу́пку.

лу́та несвр. *иде без циља, скита.* – Куде́ по це́лу но́ч лу́тате, да ми је да зна́м, та не ле́гнете да спи́те, ко це́л све́т што́ рабо́ти. ⇔ *налута.*

лу́та се несвр. *скита се.* – Лу́та се по све́т, кво рабо́ти ни́кој не зна́је, у село́ ако навр̑не једну́ш у го́дину, или у две́ го́дине. ⇔ *налута се.*

лу́тка мн. лу́тће ж 1. *људска фигура која служи као дечја играчка.* – Девојчети́ја су си прави́ла бебети́ја од крпољи́, и с њи́ су се игра́ла, а са́ им се купу́ју сва́какве лу́тће. 2. фиг. *оно што без видног повода изазива бес.* – Не́ма, не́ма па му до́јду лу́тће у гла́ву, па ју́рне да ни поте́па. ⌂ **ва́тају га лу́тће** *постаје нервозан и усплахирен.* – Какве́ те са́ лу́тће ва́тају, те си то́лко узмрда́л.

лу́церка ж бот. *врста детелине.* – У ди́вљу лива́ду расте́ сва́каква трава́, а у пи́товну се сеје де́телина: лу́церка, трого́тка, звезда́н, есперзе́та.

лу́чак м *хип. од лук.* – Ми́ смо одра́сли на лу́чак и сирењи́це, ме́со смо ре́тко виџевља́ли. Прет кра́ј му наре́жи ма́лко бе́ли лу́чак. ⇨ *лучьк.*

лу́чьк м *в. лучак.* – Су́во ле́бац, лу́чьк и понека́ кра́ставица, то́[ј] је једе́ње за даньс. Бе́рну ма́лко лу́чьк за обе́д.

луче́тина м *пеј. од лук.* – Ови́ја луче́тина се здува́л па смрди́.

лу́чи несвр. 1. *одваја јагњад од њихових мајки по дојењу* (упор. припушта). – Ја́ганци припу́штамо ју́тром и ве́чером да си́сају, па ји по́сле лу́чимо у ко́чак. 2. *издваја своје овце из заједничког стада.* – На Гмитровдьн сва́ћи лу́чи своје́ о́вце, и те́ра до́м, а ка́д до́јде Џурџовдьн по́ново че се намешу́ју у бачи́ју. ■ **луче́ње** *гл. им.* – На заго́н је на́јзгодно за луче́ње. ⇔ *излучи, одлучи, разлучи.*

лу́чица ж *хип. од лутка.* – Ти́ си ба́бина лу́чица, ја́ те́бе на́јволим.

лу́ца м *лудак, особа склона непромишљеним поступцима.* – Они́ја који́ ми́сле да су на́јпаметни у на́ше село́ зову́ лу́це.

лу́шка несвр. *љуља, њише.* – Љу́ља, љу́ља, љу́шка, на Мора́ву кру́шка, ту́ј ми се́ди те́тка, па си лу́шка Пе́тка. (успав.).

лу́шка се несвр. *љуља се, њише се.* – Луле́јћа и́ма тра́кови ко цеди́лка, и у њу́ се лу́шкају бебети́ја ка́д ји ма́тере однесу́ на њи́ву, лу́шкају се и са́, ал ре́тко ку́ј чу́ва луле́јћу.

лу́шкало ЛЗ с *љуљашка, зипка од платна која се носи на леђима* (упор. лулејћа). – У лу́шкала смо носи́ле деца́ на њи́ву, па ји вр̑жемо за др̑во у ладови́ну, и она́ си спу́, а ми́ рабо́тимо.

Љ

ља́га ж фиг. *брука, срамота, лоша успомена.* – Оста́ла му ља́га за це́л живо́т како́ је поступа́л с роди́тељи, башту́ си тепа́л, а ма́тер ока́л са́мо „во́лино“, ни́како „на́не“ ко дру́ђи си́нови.

ља́га несвр. *клевеће, оговара, унижава.* – Какво́ вој па́дне на па́мет такво́ од ме́н при́ча, не́ма прет ку́га ме не ља́га. ⇔ *оља́га.*

ље́пне свр. фиг. *ошамари, залепи шамар.* – Пра́ви се да не чу́је, ал кад му ље́пнем једьн шама́р, че прочу́је.

љига́ви несвр. фиг. *љуби, балави.* – Госпа́ва ме целиву́је, љига́ви ме и вре́ви: Ка[д] ти учи́тељ и марвењак до́јду на сла́ву, то́ј је пра́ва сла́ва. ⇔ *ољигави.*

љига́ви се несвр. *постаје слузав.* – Месо́во се размр̑зло, па поче́ло да се љига́ви. ⇔ *разљигави се.*

љи́гавче с *салвета која се везује малом детету испод браде, портикла.* – Тури́ла му окол гу́шу љи́гавче да се не ума́же. Да се не ука́пује, на дете́ се вр̑же љи́гавче под бра́ду.

љи́ђе ж мн. *слуз из уста и носа, бале.* – Поте́кле му љи́ђе ко на бе́сно ку́че. Ка́т поди́гнемо покло́пкуту, оно́ ка́д замири́ше – љи́ђе ни по́јду на у́ста! Једн̑ мо́ј из вами́лију би́л ве́чером по село́, па пошѣ́л на гу́вно, и ка́же: У́качи ми се некво́ на ра́мена, и ја́ и́дем ко мртѣ́в, а́јде, а́јде, и како́ се протре́со, оно́ па́дло некуде́, у́јутру виде́ли то́ј што́ па́дло, оно́ се направи́ло ко на љи́ђе. ⌂ **це́ди љи́ђе** *жељно гледа како други једу или пију.* – Нуме́ју да шпа́рају док и́мају, не́го са́мо ву́ра-ву́ра, по́сле дру́ђи и́мају, а они́ це́де љи́ђе.

љи́зга се несвр. *клиза се на поледици.* – Поледи́ло га, па се љи́зга, кро́тко оди́ да не па́днеш. ⇔ *разљизга се, уљизга се.*

љи́згавица ж *клизав терен, клизава стаза.* – Па́де ћи́ша, па се на́прави суде́ ре́дом љи́згавица. По ову́ј љи́згавицу не мо́ж да се про́јде, а да се не пр̑знеш.

љи́згав, -а, -о *клизав.* – Се́комо слани́ну, па аста́лат стану́л љи́згав. Љи́згав пу́т, пази́ како́ штра́паш, да се не прзо́лиш, па да па́днеш.

љи́кша м пеј. *балавко, онај који пушта љиђе.* – Љи́кша, течу́ му љи́ђе ко на бе́сно ку́че. Обри́ши се, љи́кшо, га́д ме да те гле́дам таквóг.

љи́љак м бот. *јоргован* Syringa vulgaris. – Посади́л љи́љак прет ку́ћу, па кат се расцавти́, це́ла ку́ћа мири́ше.

љиљако́в, -а, -о *оно које је боје јоргована, љубичасто.* – И́ма сва́какве бо́је: а́лево, бо́рдаво, гуштерљи́во, ђуве́зно, ка́цаво, љиљако́во, пембели́јесто, пепеља́во, ру́јево, цигуља́во, цандарљи́во, шпови́рано.

љиљача́р м *терен обрастао јоргововим шибљем.* – Који́ не́ма бра́ниште, о́н бе́ре др̑ва у љиљча́р по се́лску у́трину.

љи́љаче с бот. *врста баштенског цвећа.* – Једно́ гради́нско цве́ће се зове́ љи́љаче, а и́ма и: а́левче, боси́љак, гми́тровче, же́нка, зе́вкалче, милова́нка, мињђу́шка, мушка́тла, шебо́ј, не мо́гу се ни се́тим како́ се све́ зову́.

љо́ска несвр. 1. *удара шаком, пљеска.* – Не љо́скај га сас ша́ку, узни́ дрвце́, па з дрвце́ по голо́ дупе́нце. 2. фиг. *пије, напија се.* – О́н ка́т по́чне да љо́ска, нуме́је да ста́не док се скро́з не наљо́ска. ⇔ *наљоска се.*

љо́сне свр. *тресне о земљу као покошен.* – Изле́зе́ из пле́вњу, и све́ се споту́ра преко дво́р, са́мо што́ не љо́сне ко ма́че о[д] та́ван.

љо́сне се свр. *пруђи се свом дужином.* – Вели́ка се љо́сну о́зем ко вре́ча от сто́ ћи́ла, не мо́ж ју повр̑ну, искоколи́ла, ко из расо́л да је изле́зла.

љубави́сује несвр. *води љубав.* – Сна́шка поче́ да љубави́сује сьз дру́гога, ма́ну да рабо́ти, са́мо репа́шку ма́зни, а и́маше дљ̑гу репа́шку чѣ̑к до́л до су́књу.

Љубера́жда (адм. Љуберађа) *село у Лужници;* Љубера́шчанин / Љубера́шчањин, Љубера́шка / Љубера́шчанка, Љубера́шче / Љубера́шчанче мн. Љубера́шчање *етн;* љубера́шћи, -шка, -шко *етн.*

љу́бика мн. љу́биће рет. ж бот. *биљка са љубичастим цветовима пријатног мириса* Viola odorata. – Оти́демо та́м куде́ и́ма те́ј љу́биће, и бе́ремо, по́сле сле́знемо у вре́ло, и уви́јемо ве́нци, једн̑ за котѣ́л, једн̑ за овцу́, једн̑ за ја́гње. ➞ *љубичица.*

љубичи́ца ж бот. *биљка са љубичастим цветовима пријатног мириса* Viola odorata (упор. љубика). – Посади́ла љубичи́це у саксије, па ји тури́ла на про́зор, да ји гле́дају који́ прооде по пу́т.

људе́тина ж *аугм.* и *пеј. од човек, људескера, грмаљ* (упор. човечина). – У́рош Ћи́ринсћи бе́ше људе́тина, за о́пкладу поди́гнеше прењ ђи́ју на ра́мо, и изнесе́ ју од цр́кву до ста́ру шко́лу.

љу́ди ЛЗ м супл. мн. *од човек.* – Има́ло је сва́какви љу́ди, ко и са́, али је било́ ви́ше поштова́ње према ста́рога чове́ка. ⇨ *људе, људи.*

љу́ђе ДЛ м мн. *в. људи.* – Згра́дата висока́, гоца́ љу́ђе ула́зе и изла́зе на и́ста вра́та. Ста́ри љу́ђе пчени́цу доне́ли. Ода́вна не мр́дам ни́где, а љу́ђе се прели́че, и́ма те напцу́је, а не зна́ш ни ку́ји је, ни чи́ји је́.

љу́ђи ГЛ *в. људи.* – Ма́ти ни ста́лно саве́тујеше да бу́демо љу́ђи сас љу́ђи, али и према не́људи да бу́демо љу́ђи. ⌂ **и́зван љу́ђи** *мимо света.* – Куде́ сви́, ту́ј и ти́, немо́ј да си изван љу́ђи.

љу́ља несвр. *њише.* – Кад ме она́ љу́ља у љу́љ ћу, ја́ ни́кад не ви́кам, и ни́кад не за́спим, ако преста́не да поглеђу́је да ви́ди да ли сам заспа́л, ја́ се на́мерно уми́рим де ме погле́да. ⇔ *дољуља, заљуља, одљуља.*

љу́ља се несвр. 1. *њише се на љуљашки.* – На По́кладе вр́жемо љуља́шку от кла́шње, па се по це́л дн̑ љу́љамо. 2. *њише се у ходу.* – Напи́је се, па не мо́же пра́во да о́ди, не́ло се љу́ља, споту́ра и зано́си, ко вртогла́в.

љуља́шка ж *направа за љуљање, седиште или лежај у којима се љуљају деца, али и одрасли.* – У́пролет вр́жу љуља́шће от кла́шње за оре́ј, па се збу́ира младиња́ да се љу́ља, да се кла́шњете оте́гну.

љу́льне свр. 1. *одгурне љуљашку, заљуља.* – Љу́льни ме, да одлети́м високо́ до не́бо. 2. *дрмне, затресе.* – Поткачи́ се у сли́вуту, па ју љу́льни, да попа́дају све́ сли́ве ко́је су зре́ле. 3. фиг. *снажно опали шамар.* – Мо́ре, љу́льни му једну́ шамарчину, да се не се́ти ви́ше такво́ да ти ломо́ти.

љу́льћа ГЛ, ДЛ ж 1. *креветић за малу децу подешен за љуљање, зипка* (упор. лелејка). – Башта́ ми бе́ше ти́шљер, па ми на́прави љу́льћу ка[д] доби́ бебе́. 2. *носиљка од тканине у којој се носи одојче.* – До три́ го́дине сам те дојила и у љу́льћу носи́ла. У љу́льћу се увр́жем, мати́ка на ра́мо, па на њи́ву. 3. фиг. *судбина.* – Таква́ ме љу́льћа заљуља́ла да се це́л ве́к му́чим. Каква́ те љу́льћа заљу́ља, таква́ те и дољу́ља.

љу́льчица ж *дем.* и *хип. од љуљ ћа.* – Девојчети́ја пови́јају бебети́ћа сас дрољчи́чи, врзу́ју љу́льчице па ји љу́льају. Ма́јћа си га љу́льаше у ша́рене љу́льчице.

љу́ска ж *опна којом су обавијени неки плодови, или семенке.* – И́ма једно́ гро́зје које́ се не пр́ска, а до́бро ра́ца, али му љу́ска то́лко ја́ка, да га једва́ ру́чно згњечиш за вино́. Ја́тка од шевтели́ју се еде́, али тре́бе да се олу́пи од љу́ску, јер она́ горчи́.

љу́сне свр. *удари уз прасак, ошамари.* – Ако ти љу́снем еде́н шама́р, зачѣ́с че се сми́риш.

љу́спа ж 1. *омотач јајета, кора.* – Кад је јајце́ недова́рено, мно́го те́шко му се лу́пи љу́спа. Дево́јчето направи́ло пога́чу от каљи́ште, па одозго́р натура́ло си́тне љу́спе од ра́знобојне пера́шће. 2. *покорица на рани која заздрављује.* – Рана́ направи́ла љу́спу, поче́ла да му заздра́вује.

љу́спица ж *дем. од љуспа.* – Кад ра́на почне да заздра́вује, она́ озго́р напра́ви љу́спицу, и по́чне да срби́.

љу́т, -а́, -о́ 1. *који јако надражује органе укуса и мириса.* – Напре́д је сѣ́в пипе́р би́л љу́т, по́сле се по́јави не́љут. 2. фиг. *оштар, прек.* – Башта́ ми је би́л љу́т, љу́т, па ма́ни га ко́лко. ■ **по́љут** комп. *људи.* – На́ш пипе́р је љу́т, да по́љут чи́ни ми се неје́

има́ло од њега. ■ **на́јљут** суперл. *најљући.* – На́јљуту ређи́ју у село́ о́н пече́, ка́д ју пи́јеш гори́.

љута́вина ж *мраз са зубатим сунцем и оштрим ветром који подиже снег са земље.* – Ба́бини дни́ се ва́ле с љута́вину.

љута́рка ж бот. *врста јестиве печурке* Polugonum hidropiper. – Љута́рће се очи́сте и опе́ру, па се сва́ре, да им изле́зне љутина, мо́гу да се пр́же с ја́јца, а мо́гу и да се са́мо посо́ле и печу́ у тепси́ју.

љу́тачьк, -чка, -чко *који је прилично љут, прољут.* – На кра́ј у за́пршку ту́рнем а́лев пипе́р, а кујѝ во́ли љу́тачку ма́нџу, мо́же и на́ш кљцан љу́т пипе́р. ⇔ *прољутачьк.*

љу́тачко прил. *прољуто, пикантно.* – Љу́тачко си га уготви́ла, па чове́к да не зна́је ко́лко би поје̏л. ⇔ *прољутачко.*

љуте́ж м *стање и особина онога што има љут укус.* – Не зна́м с кво́ си га ово́лко заљути́ла, али ово́ј се не мо́ж једе́ од љуте́ж.

љутени́ца ж *салата од скуваних сувих љутих паприка, уз додатак празилука, соли, зејтина и сирћета.* – За ме́не не́ма по́блага ма́нџа од љутени́цу.

љу́ти[1] несвр. *изазива код кога љутњу, чини да ко побесни.* – Немо́ј да га љу́тите да ни не поте́па, о́н је љу́т и ка́д га ни́ћи не ди́ра, а ка́мли кад га неко́ј нешто́ чѣ́чне. ⇔ *наљути, подљути, уљути.*

љути́[2] несвр. 1. *има укус љутог* (упр. и наључује). – Ову́ј го́дин ни мло́го љути́ лу́к, а и́сто се́ме ко и ла́ни. Пипе́рат се смр́зал, па ману́л да љути́. 2. *чини да што добије укус љутог.* – Немо́ј мло́го да љу́тиш пасу́љат, и́ма деца́ која́ не мо́гу да једу́ љу́то. ⇔ *заљути, ољути, уљути.*

љу́ти се несвр. *постаје љут, гневи се.* – Ка́т по́чне да се љу́ти, пр́во по́чне да му и́гра до́љња у́сница, а кат се уљу́ти, бе́гај доле́ко од ње́г. ⇔ *заљути се, наљути се, одљути се, ољути се, подљути се, разљути се, уљути се.*

љути́т, -а, -о *који је незадовољан и нерасположен* (због каквог догађаја или чијег поступка). – Ти́ ко да си па́ љути́та на ме́н, а зна́ш како́ смо се погле́чкували ка́д на ро́дитељсћи доо́деше.

љутина́ ж *љутња.* – Ма́нете се о[д] то́га бесни́ка, ка́т се разбесне́је не гле́да где́ уда́ра у љутину́.

љу́тне се свр. дем *мало се наљути, расрди се.* – Ћу́ти, же́нска гла́во! – љу́тну се чи́ча.

љу́то прил. *опасно, оштро, непријатељски.* – Гле́да ме љу́то и на́порачћи, ко да сам му баштѝ закла́л.

љу́ћи, -цка, -цко прил. *на људски начин, као што доликује човеку.* – Нуме́је да ора́ти љу́ћи, ко чове́к и домачи́н, а ка́мо ли де се наша́ли с вре́ме на вре́ме.

љу́шка се несвр. *љуља се у дем. значењу, њише се.* – А́јд рече́те, личи́ ли то́ј да о[т] сече́м оре́ј који́ је јо́ш мо́ј пра́деда посади́л, сви́ га пази́ли и чува́ли, сва́ деца́ ис ку́ћу на ње́г се љушка́ла и качи́ла, а сѣг ја́ да га сли́стим.

љу́шне се свр. фиг. *падне.* – Ме́н све́ нале́гло, ко веја́вица на тро́шне ћерами́де, а леви́ната са́мо што́ се не љу́шне.

љу́шти несвр. 1. *ослобађа љуске, гули.* – Јуче́р смо чука́ли оре́си, даньс че ји љу́штимо. 2. фиг. *бије, млати.* – Сва́ћи дѣ́н га љу́шти, али ње́му дома́ће бије́ње не пома́га, до́кле га мили́ција не прите́гне. 3. фиг. *пије.* – От соба́јле по́чне да љу́шти ређишља́кат, че му цре́ва прогори́.

М

ма́ мн. ма́ови м *час, тренутак, прилика, згода, мах.* – Ка́д нешто́ потра́жи, ако му у ти́ја ма́ не донесе́ш, те́шко си га те́б. Она́ све́ то́ј у једн̑ан ма́ виде́, и топр̑в т̑ог се се́ти да је жива́, и да ју деца́ че́кају до́м. ⌂ **на ма́ови** *у размацима, с времена на време, повремено.* – На ма́ови је до́бар, на ра́ну да га привр̑жеш, а на ма́ови је з̑ал ко ку́че. О́н неј̑е ста́лно так̑ав, са́мо га на ма́ови ва́та лудило́. ⌂ **на ма́ове** *у размацима, с времена на време, повремено.* – О́н неј̑е ста́лно так̑ав, са́мо га на ма́ове ва́та лудило́.

ма везн. *за истицање супротности: али, већ, а* (упор. и ама 1). – Све́ уработи́мо кво́ смо знали́, ма не мога́мо да га повр̑немо, умре́ ни на́-руће.

ма́ речц. *за појачавање неког тврђења или одрицања* (упор. ама 2). – Ма́ да ли си ти́, бре́, полуде́л, ил ти па́мет ва́ли! Ја́ мла́да, о́н мла́д, ма́ не́ма кво́, б̑ош смо си при́лика!

ма́а несвр. *маше.* – Вој̑и не ора́ти, са́мо ма́а с гла́ву ната́м-нава́м. ■ **ма́ање** *гл. им.* – То́ј твоје́ прете́ње и ма́ање с тоја́гу не́че ме упла́ши. ⇔ *намаа, омаа, размаа се.*

мага́ре мн. магаретија, збир. мага́ришта с зоол. *домаћа животиња из породице коња* Equus asinus. – Суди́ ни једна́ жени́ца, и́ма ју бра́т бра́ту пре́ко сто̑ ћи́ла, га́дна ко ци́ганско мага́ре, ал ка́т поче́ да се ys̑рта у мо́јви бр̑кови, видо́ да чу да откре́кам. На мага́ришта смо носи́ли ле́б и во́ду на поја́ту, и доносили млеко́ от поја́ту. ⇨ *могаре.*

магаре́ћи, -а, -о *који је у вези са магарцем.* – Дан̑ис извле́комо магере́ћу ра́боту, це́л дн̑ан преноси́мо и товари́мо др̑ва у тра́ктор.

магари́ца[1] ж *женка магарца.* – Бо́жа Јели́ћ̑ин и́маше једну́ кро́тку магари́цу, па је на њу́ сва́ћи дн̑ан о[д] до́м носи́л во́ду и ле́б на поја́ту, а от поја́ту доноси́л млеко́. ▌ **дл̑ога** ~ *назив дечје игре наизменичног прескакња.* – Ја́ кле́кнем, ви́ сте се оту́д нареди́ли у врцу́, ти́ се затрчи́ш, прери́пиш ме́не, одм̑акнеш се неко́лко, и о́дма кле́кнеш, тре́ћи и́сто тека́, који́ је пр̑ви клеча́л о́н проду́жи рипа́ње, и тека́ по ре́д.

магари́ца[2] ж *мало повијена мотка с удешеним кукама на оба краја која служи за ношење терета о рамену, обрамица* (упор. обрамка). – Сре́чко трчи́ од вре́ло, врљи́л ка́нте сас во́ду, и у ша́ће држи́ магари́цу да га би́је.

мага́риште мн. мага́ришта м 1. *пеј. од магаре.* – Орта́чку коби́лу ни мага́ришта не зари́пују. По Ћи́цину лива́ду тр̑кају се мага́ришта и деч̑ишта. 2. фиг. *приглупа и неваспитана особа.* – Видо́ ја́ о́дма куде́ је то́ј мага́риште навали́ло, е́м кра́дне по туци́ ормање́, е́м се уз туце́ же́не усту́ра ко таксе́на ма́рка.

магацине́р м *продавац у сеоској продавници, магационер.* – Мо́ј де́да је би́л на́јстар магацине́р у Лужни́цу. Што́ не мога́ше да поједу́, уврљи́ше кроз пе́нцерче на магацине́ра у за́другу. ⇨ *мьгацинер.*

магла́ ж *згуснута водена пара у приземном слоју атмосфере која смањује видљивост.* □ – Спушти́ла се магла́, па се не ви́ди два́ ко́рака испред чове́ка. ⇨ *мьгла, могла.*

ма́гли се несвр. *мрачи се, мути се.* – Ма́гле му се на́очари, прису́ра у књи́гу, а студено́ у со́бу. ⇔ *замагли се, смагли се.*

маглу́штина *аугм.* и *пеј. од магла.* – Сл̑ан̑це се по́јави при́гушено над Бра́ндел, маглу́штина му не да́де да огре́је Лужни́цу.

ма́деж м *урођени мали израштај на кожи тамније боје у облику мрље, младеж* naevus. – Нао́ди вој ману́, и́ма два́ кру́пна ма́дежа на лице́.

ма́дешчьк м *дем. од мадеж.* – Ти́ ми мло́го личи́ш на мо́ју поко́јну Ма́ру, и она́ и́маше ма́дешчьк на ли́це, а ка́т се усми́неше, и́маше ва́дице на обрашчи́чи и́сто ко ти́.

мађи́лка мн. мађи́лће ж *камен или други знак којим је обележена међа.* – Сва̏ћи је мора̏л да от ка̏мење напра̏ви мађи́лће, и да ји с кре̏ч закре̏чи, да они́ из авио́н сни́ме ме̏це. ⇨ *међилка.*

ма́же несвр. *превлачи што неком машћу или житком смесом.* – Кошари́на се иплете́ от па̏вит, па се с гове̏ца ла̏јна ма̏же, да жи́ве че̏ле у њу̏. ⌂ **љже па ма́же** *потврђује исказ лажова додавањем невероватнијих појединости.* – Љ̏жу па ма̏жу, не зна̏ш који́ по̏више љ̏же. ⇔ *замаже, измаже, намаже, омаже, подмаже, размаже, смаже, умаже.*

мажде́ник м 1. *гвоздени клин који код воловских кола преко расстоке повезује предњи трап са задњим трапом.* – Мажде́ник је на пре̏гњишта, прое̏ди кроз опле́н, на ње̏га се зака̏чи ра̏стока, да се спо̏је пре̏гњишта и са̏гњишта. 2. фиг. *полни орган код вепра* (упор. и сврдел 2). – Закла̏мо вепра̏, па га одра̏мо и поче́мо да сечемо слани́ну, њу̏ стури́мо, и поче́мо да ре̏жемо ме́со, али му̏шко, па пр̏во свр̏делан тре́бе да му одре̏жемо, и башта̏ ми ре́че: Отсе́чи му пр̏во мажде́никат, па по́сле му отва̏рај мешиња̏кат.

ма́з м/ж *свињска масти.* – Ма̏лечка бе́ше свиња̏та, али натопи́мо у̏бав ма̏з. До̏к је же̏жак ма̏з, сипу̏је се у ка̏нте. Ма̏з бу̏де пр̏во мле́чна, па се о̏нда би́стри како́ се ла̏ди. ⌂ **ва̏ди му ма̏з** *кињи га, мучи га.* – Че̏ му ва̏де ма̏з, че при́зна и ма̏јчино млеко́ које̏ је посиса̏л.

ма́зало с м *рђав мајстор који малтерише.* – Ја̏ га погоди́ ко ма̏јстора да ми омалтери́ше ку̏ћу, а о̏н би́л о̏бично ма̏зало, сви́ искриви́л зи̏дови.

ма́зан, -а, -о 1. *гладак.* – Некоје̏ др̏во и́ма ма̏зну ко̏ру, а некоје̏ гра̏пљаву, ко цре̏шња и грани́ца. Ма̏зан у лице̏ ко церо̏ва кора̏. 2. фиг. *лицемеран, лукав.* – Ако се пра̏ви ма̏зан, од ње̏г се чу̏вај. Ма̏зна је са̏мо ка̏д вој тре̏беш. Мазна̏ ко неве̏ста прет пр̏во спање̏. ⇨ *мазњ.*

маза̏рка ж *свиња која даје више масти него месо.* – Ми́ чу̏вамо сви́ње маза̏рће, ме́со се поједе̏ бр̏зо, а ма̏з тре́бе да трајѝ це̏лу го̏дину.

мазѣ̏к м *дем. од маз.* – Мазѣ̏к ни при кра̏ј, а па̏ре не́мамо да купу̏јемо зајти́н. Де̏до, бр̏зо доо́ди́, на прасе́нцево поте́кал мазѣ̏к на ду̏пе, а̏јде бр̏зо да га ко̏љемо. (нар. пр.)

мазѣ̏н, -зна̏, -зно̏ *в. мазан.* – Мазѣ̏н ко тера̏јеж. (ирон.). С о̏блу зида̏ри ра̏внају ма̏лтер да бу̏де ра̏ван, а с перда̏шку га по́сле перда̏ше да бу̏де мазѣ̏н. Богу̏љуб и́маше на̏јбољу тоја̏гу, мазну̏ и пра̏ву, па ка̏т се ци́пкамо, њиго́ва на̏јдолеко одлети́. Чи́м је мазѣ̏н ко нева̏рена жлѣ̏чка, од ње̏га се пази́, такѣ̏в ти не тре́бе, данѣ̏с те и́ма љ̏же овака̏, ју̏тре онака̏.

мазга̏ ж зоол. *товарна животиња која настаје укрштањем пастуха и магарице* Equus hinnus. – Ту̏рци су на ма̏зђе носи́ли зла̏то за Ца̏риград, а ајду̏ци ји саче́кували и отима̏ли им га.

мазгуља̏ч м *глаткоћа, оно што је глатко па добро клизи.* – Но̏си тоја̏гу мазгуља̏ч, и́деше по три́јес ме́тра ка̏т се ци́пне с њу̏.

ма́зи *поступа с ким нежно и попустљиво, угађа.* – Једи́нче, па га сви́ ма̏зе и па̏зе, до̏к га разма̏зе, по́сле им кри́в ђа̏вол што̏ не́че да ји ни́шта послу̏ша. ■ **мазе́ње** *гл. им.* – Сас мазе́ње од дете́ чове́ка не́ч да напра̏виш.

ма́зне свр. 1. фиг. *украде.* – Са̏мо гле́да да жи́ви на ола̏кшицу, и где́ какво̏ мо̏же да ма̏зне. 2. фиг. *удари.* – Бе́гај од ме́н, ако те ма̏знем с тоја̏гуву, и́ма да ти глеци́ излету̏.

ма́зни несвр. *глади.* – Поче́ ме ма̏зни по ко̏су, ко да сам ма̏лецко дете́. На купчѣ̏к испред ње̏г стоје̏ па̏ре, о̏н ји гле́да, усми́вка се, и са̏мо ма̏зни бр̏кови. ⇔ *измазни, замазни, помазни, премазни.*

мазно́ прил. 1. *глатко, уредно.* – Оче́шља се, па напре́д мазно́, osа́д гњездо́. (ирон.) 2. *лицемерно.* – Ку́ј у́милно и мазно́ при́ча, ти́ја је ко бе́сно ку́че, че те изеде́ кат се не на́даш.

мазу́љ мн. мазуљи́ м. *водени ѝлик, жуљ.* – Једва́ о́ди, дека га боли́ мазу́љ. Јо́ш неси́ узе́л мати́ку, а ве́ч се жа́лиш да ти се ди́гли мазуљи́.

мазуља́н м *онај кога мазе, размажеко.* – То́[ј] је на́ш мазуља́н, са́мо ње́га и́мамо. ➞ *размазољ.*

мазуља́на ж *размажена девојчица.* – Ти́ си ба́бина уну́ка, ба́бина мазуља́на, која́ ба́би ду́шу на паму́к ва́ди.

мазу́љи се несвр. *клизи из руку.* – Ма́сно, па ми се мазу́љи из ру́ђе, че ми испа́дне. ⇔ *измазуљи се.*

маи́ја мн. маи́је ж *кровна греда ѝокривена ѣерамидом, или ѝосебним цреѝом у облику ѣерамиде, где се раздвајају две воде.* – Неве́ста вр̄љи си́то, оно́ поче́ да се вр̄та, па се за́качи за маи́ју. Ку́ђе ни се распа́дају, не́ма ку́ј маи́је да вр̄же, пе́нцери ви́снули, ду́вари се истре́сли, а ми́ ста́ри не мо́жемо ви́ше. ⌂ **врже маи́је** *малѝером ѝовеже цреѝове на ѝемену куће.* – У́зе ми у́баве па́ре што́ ми пре́покри ку́ћу и врза́ маи́је, али не́ка му је ала́лом.

маја́[1] ж 1. *ѝечности која се сѝавља у млеко да се ѝодсири.* – Нешто́ ми се не́че ва́не си́рење, мо́ра да сам омали́ла мају́. О[д] ту́ј мају́ се у́баво си́рење ва́та. 2. фиг. *ракија, ѝиће уоѝшѝе.* – Да́ј да пи́немо од мају́ту, да се не расу́шимо ко незато́пена бу́ришта. ➞ *сириш̄ѝе.*

ма́ја[2] ж *име овце која је ојагњена у мају.* – Ако је ојагњена у сре́ду, зове́мо ју Сре́да, ако је ојагњена у ма́ј, зове́мо ју Ма́ја.

ма́јден м *каменолом, рудник.* – У Sво́нци је би́л ма́јден, вади́л се ка́мени у́гаљ, па га затвори́ли.

ма́је несвр. *зановеѝа, омеѝа у ѝослу.* – А́јд, си́не, и́ди са́, да те не ма́јем ви́ше, ја́ сам за́лудна жена́. Љже ју како́ је сви́ ку́рјаци по Ра́кош потепа́л, а мо́жда ју ма́је како́ је и ме́дведи гаца́л. Не́чу да ви ду́го ма́јем, са́мо да пи́там нешто́. ■ **маја́ње** *гл. им.* – У ту́ј ра́боту и́ма гоца́ маја́ње, а не́ма голем ко́рис. ⇔ *омаје.*

ма́је се несвр. 1. *губи време на небиѝним ѝословима.* – Прекај све́ове́ја ра́боте што́ и́маш, ти́ се и сас цве́ће ма́јеш. Тека́ се де́да маја́л окол воду́ту по́више вре́ме. 2. *вуцара се, скиѝа.* – Ма́је се ко глу́ва ку́чка. ⇔ *замаје се, измаје се, одмаје се, ѝромаје се.*

ма́јка ЛЗ ж *она шѝо је родила онима које је родила.* □ – У́вечер ни ма́јка збе́ре окол њу́ ко ква́чка пилети́ја, па ни у́чи да бу́демо вре́дни и по́слушни. ⇨ *мајћа, маћа.* ➞ *маѝер, маѝи.*

мајму́н м 1. *онај који се ѝонаша као мајмун.* – Деда-Јова́нча вр̄љи ру́ђе на ду́пе, па по кафа́нуту игра́л, игра́л, игра́л, како мајму́н. Зна́чи, и ти́ си могъл да и́граш како́ мајму́н. 2. фиг. *ѝечалбарска ѝорба.* – А́јде, спре́мај мајму́натога, вре́ме да се и́де у печа́лбу. ➞ *шебек.*

мајмунљ́к м *мајмунско ѝосѝуѝање, шереѝлук.* – Зна́јеше да пра́ви мајмунљ́ци, па су га сва́ деца́ воле́ла.

ма́јстор м *онај који се исѝиче у неком ѝослу или вешѝини, вешѝак у чему.* □ – Коза́ је ма́јстор, она́ од ли́сје и тра́ву пра́ви драмли́је. ■ **по́мајстор** комп. *већи мајсѝор, бољи мајсѝор.* – Сви́ га че́кају да се шебе́че с ње́г, на́јмлад, а о́че да је по́мајстор од њи́.

мајстори́ја ж *мајсѝорсѝво, вешѝина, вешѝо изведен ѝосѝуѝак.* – Мајстори́ја ко́зе пасе́, две́ отка́ра, три́ дока́ра. ⇨ *мајсѝорљк.*

мајстори́ше несвр. фиг. *нешѝо радуцка колико да му време ѝрође.* – По це́л дѣн некво́ мајстори́ше, а не ви́ди се да је нешто́ и уработи́л.

мајсторљк м *в. мајсторија.* – За не̏дељу дѣна не̏ма да нау̏чиш ни како̏ се зове̏ мајсторљкат, а ка̏мо ли да нау̏чиш за̏натат.

ма̏јсторчк м дем *онај који је већ прилично овладао неким занатом, мајсторчић.* – Чи̏чата ми ма̏јсторчк бе̏ше, зна̏јеше да си урабо̏ти све̏ сам.

ма̏јћа ДЛ ж *в. мајка.* – Ма̏јћа ми умрла̏ ка̏т сам напуни̏л три̏ го̏дине, па су ме очува̏ли де̏да и ба̏ба. ▌**ста̏ра** ~ *стрина деци свога девера.* — Ста̏ра ма̏јћа је стри̏на, жена̏ на чи̏чу по̏старога од на̏шег башту̏, њу̏ о̏камо „ма̏мо“, а на̏шу ма̏тер смо си ока̏ли „на̏не“.

ма̏јца ж 1. *плетена памучна поткошуља.* – Му̏жи но̏се испот кошу̏љу ма̏јце трегера̏че, а жене комбилизо̏ни. 2. *вунена или памучна блуза са кратким рукавима.* – Да ми ку̏пиш па̏тиће, тре̏нерку и једну̏ ма̏јцу, да се и ја̏ облече̏м ко сви̏ дру̏ђи.

мајче̏вина ж *имовина наслеђена од мајке.* – Та̏ј њи̏ва је ба̏бина мајче̏вина, њу̏ је доби̏ла ко мира̏з од башту̏ си.

ма̏јчин, -а, -о *који се односи на мајку.* – И̏ма да при̏зна и ма̏јчино млеко̏ које̏ је посиса̏л.

ма̏к м бот. *врста цвета са семенкама које се стављају у колаче* Papaver somniferum. – Пра̏имо ра̏зни кола̏чи сас ма̏к.

мака̏зи м мн. *алатка од два ножа пришчвршћена један за други, маказе.* – И̏ма једни̏ мака̏зи за шиша̏ње о̏вце, и дру̏ђи с који̏ се оре̏зује вино̏град. ➞ *ножици.*

ма̏кар прил. *бар, најмање.* – Да̏ј ми ма̏кар једну̏ бомбо̏нку, ако не̏ч по̏више.

макар везн. *ма, па и.* – И̏дем, па макар с козу̏ на ора̏ње. Ре̏че че до̏јде, па макар да побе̏гне, ако ју не пу̏ште.

макара̏ ж *котурача за дизање већих терета.* – Ка̏т покри̏вамо ку̏ћу, цре̏п ди̏замо на кро̏в с макару̏.

ма̏кац м *покрет, корак, мрдање с места* (само у изразу: ни ма̏кац). – Ја̏ сам мисли̏л чим по̏чнем чу га завр̏шим, али неје̏ тека̏, поче̏ га, и ни ма̏кац.

ма̏кља несвр. шатр. *бије, млати, шамара*. – Мр̏дни се од ме̏н, да те не изма̏кљам, а ти̏ зна̏ш како̏ ја̏ ма̏кљам.

ма̏л м *домаће животиње, стока.* – Две̏ зи̏ме су Драго̏слов и Бо̏рко са сву̏ че̏љад и ма̏л живе̏ли на вереси̏ју, до̏к се ма̏лко залеби̏ше.

мала̏ ж *део села од скупа породичних кућа обично исте фамилије, махала.* – На Младе̏нци оме̏симо крава̏јци, ма̏жемо ји с ме̏д, па ји раздава̏мо по ма̏лу̏, ја̏ но̏сим код ови̏ја, они̏ но̏се код ме̏не, и тека̏. Њи̏но село̏ и̏ма са̏мо две̏ мале̏, па о̏н бе̏ше из Го̏рњу малу̏, а узе̏ жену̏ из До̏љњу малу̏, Ка̏менка вој бе̏ше и̏ме.

малага̏н м *инструмент за мерење алкохола у вину* (упор. град). – Узима̏ли смо на по̏слугу малага̏н от Коле̏рћини.

малаксу̏је несвр. *губи снагу, посустаје.* – Бо̏ље ми је са̏, не̏ма ми се ко̏чи рука̏та, али малаксу̏јем, остаре̏ла сам.

мале̏је несвр. *постаје мањи.* – Мо̏јта ладови̏на се смали̏ла, али оре̏јав пра̏ји сва̏ку го̏дин по̏голему и по̏голему, како̏ мо̏јта мале̏је, тека̏ њиго̏вата расте̏. Дѣн мале̏је, а но̏ч големе̏је. ⇔ *намалеје, омалеје, премалеје.* ➞ *мали.*

мале̏је се несвр. *смањује се.* – Дни̏ ми се мале̏ју, осе̏чам да не̏чу да доче̏кам про̏лет.

ма̏лер м *неприлика, незгода.* – О̏че га ма̏лер, ко буда̏лу ала̏тка.

малери̏сује несвр. *привлачи несрећу, чини да се не усте у нечему.* – Ти̏ све̏ малери̏сујеш, ни̏шта несмо̏ сагљ̏м заврши̏ли кво̏ смо за̏једно започе̏ли.

ма̏лецан, -цна, -цно *дем.* и *хип. од мален, мајушан.* – Ку̏бе ма̏лецно у и̏жу, о̏гањ гори̏, му̏жје се збе̏ру, гре̏ју рећи̏ју, седњ̏ују. ⇨ *малецак, малецьк, малечак, мьлецьк, мьлечьк.*

ма́лецак, -цка, -цко *в. малецан.* – У ћоше́ бе́ше ма́лецко аста́лче прекри́јено сас ве́зену кр̏пу. ■ **маљцѣ́ити,** -цката, -цкото чл. ф. *тај мали, -а, -о о коме је реч.* – Ка́д би ји човѐк о́тстран погледа́л, помисли́л би да су ма́лко зама́јене: ба́бата некво́ ора́ти ли ора́ти, а маљцкото позину́ло, гле́да у њу и не тре́пче.

ма́лецьк, -цка, -цко *в. малецан.* – Ти́ бе́ше ма́лецьк, па си се мло́го плаши́л од гро́м. Стоја́нка је била́ мло́го у̏бава, ма́лецка а у̏бава, у̏ста ко сас пари́цу пробу́шена. ⌂ **од ма́лецко** *од малих ногу.* – Јо́ште од ма́лецко га па́нтим, ко са́ ка́д га гле́дам, висо́ к, пра́в, от сви́ на́с на́јјак. ■ **по́малецьк** комп. *мањи.* – Оре́шчьк је пиле́нце и́сто ко славу̏ј, али по́малецко од њѐга. ■ **по́малецѣ́ити,** -цката, -цкото чл. ф. *тај, -а, -о који је нешто мањи.* – О́сом деца́ сам роди́ла, па деца́ једно́ дру̏го чу̏ва, које́ је по́големшко о́но чу̏ва по́малецкото, па ка́д оно́ сти́гне, оно́ па чу̏ва оно́ј које́ је по њѐг, а ја́ и́дем на ра́боту.

ма́лечак, -чка, -чко *в. малецан.* – Ма́лечка деца́ – ма́лечка бри́га, голема́ деца́ – голема́ бри́га. ⌂ **од ма́лечко** *од малих ногу.* – Ја́ сам си од ма́лечко воле́л да и́дем с овце. Ради́сав спи́ ко то́п, то́ј си му мана́ од ма́лечко, ље̏ко за́спи, и ка́т шту̏кне у сѣ̏н, те́нкови га те́шко мо́ж пробу́де. ■ **по́малечьк** комп. *мањи.* – Ја́ бео по́малечак о[д] те́бе, па сам све́ твоје́ аљи́не прено́сувал. ■ **на́јмалечак** суперл. *најмањи.* – Тѣ̏г стри́на преда́де на́јмалечко дете́ на невѐсту да вој бу̏де нако́њче. ■ **по́малечѣ́ити,** -чката, -чкото чл. ф. *тај нешто мањи.* – И́мају две́ деца́, па по́малечкото прооди́ло, а по́старото пошло́ у пр̏ви ра́зред. ⇔ *омалечак, узмалечак.*

ма́ли, -а, -о *који је дечијег узраста, мајушан.* – Јо́ш си ти́ ма́ли за ме́не, мо́гу у зу̏би да та но́сим.

мали́ несвр. *постаје мањи* (упор. малеје) – На́род поче́ да мали́, се́ла поче́ше да се пра́зне. ⇔ *намали, омали, смали.*

мали́н м *паста за обућу, ималин.* – Намаза́ла ми црве́не ципе́ле с цр̏н мали́н, па се пра́вда да они́ са́мо такѣ̏в и́мају. ➡ *викса.*

ма́лкацко *дем.* и *хип. од малко.* – Са́мо ми да́ј ма́лкацко на вр̏ ложи́цу, да га проба́м какво́ је за со́л, да га неси́ пресоли́ла. ⇨ *малкачко.* ⇔ *помалкацко.*

ма́лкачко прил. *в. малкацко.* – Ма́лкачко загре́ј воду̏ту, ко́лко са́мо да вој у̏мре сту̏д.

ма́лко прил. *мало.* – Ма́лко ми си́пи, си́пни ми са́мо на дно́ тањи́р. ⌂ **ма́лко-пома́лко** *мало-помало.* – Са́мо ли чу̏је негде́ гала́му и смеја́ње, присљ̏нчи се, и ма́лко-пома́лко по́чне да во́ди гла́вну ре́ч. ⌂ **пред ма́лко** *пре мало времена, малопре.* – Отиде́ пред ма́лко на њи́ву, не зна́м ни да ли је јо́ш сти́гал. ■ **по́малко** комп. *мање.* – Ме́н по́малко да́де не́го њѐму. ■ **по́мање** нов. комп. *мање у нешто већој мери.* – Сла́ве смо и́сто слави́ли ко и са́, са́мо је тѣ̏га по́мање спрема́ње било́. ■ **на́јмалко** суперл. *најмање.* – Пр̏во у̏знеш пасу̏љ, отре́биш га оди шу̏шљак, омије́ш на́јмалко у три́ во́де, и приста́виш да се ва́ри. ⇔ *замалко, помалко.*

Ма́ло Бо́њинце *село у Лужници;* Малобо́њинац / Малобо́њинчанин, Малобо́њинка, Малобо́њинче, мн. Малобо́њинци / Малобо́њинчањи *етн;* малобо́њински, -ска, -ско *етн.*

ма́лтер м *смеса начињена од угашеног креча, песка и воде којом се премазује камен или опека при зидању, или облепљују зидови при малтерисању.* – Који́ не у̏чи шко́лу, о́н чу̏ва о́вце, тека́ је било́ напре́д, а са́ који́ не у̏чи шко́лу, о́н но́си ма́лтер. ▌**про́дужни** ~ *малтер који садржи још и цемент.* – С про́дужни ма́лтер се малтери́сује плафо́н. ▌**чо́к-**~ *малтер од креча у који је стављена и козина, намењен за малтерисање плафона.* – Некада се плафон малтерисувал с чо́к-малтер, а са́ сас про́дужни ма́лтер.

малтери́сује несвр. *премазује малтером.* – Озида́мо ку̏ћу, али не пости́гомо да ју малтери́шемо спо́ља, а уну́тра ју све́ среди́мо и усели́мо се. ⇨ *малтерисује.*

малтерџи́ија м *мајсто́р грађевинац који се посебно исти́че у малтерисању.* – Ми́ смо и зида́ри, и малтерџи́је, и мо́лери, све́ за кво́ ни о́ч.

малтерџи́сује несвр. *в. малтерисује.* – Мо́раш да малтерџи́сујеш, кад неси́ за дру́го пра́вен, кат си у́јет, а и у шко́лу си би́л про́с и при́глупачак.

ма́лчич м *мали прст.* – Чи́м је на ва́шар виде́л О́лгу, прође́ше га трнци́ од ма́лчич пр́с до гла́ву.

ма́ља м *особа ниског раста, надимак такве особе.* – Ра́тко Ма́ља и Ка́менка су се мло́го воле́ли, али се роди́тељи несу́ слага́ли да се у́зну. ➞ *маљурко.*

маљи́ца ж *палица којом се удара у бубањ.* – Кат си тупанџи́ја у́дари с маљи́цу у тупа́н, ла́мпа се у́гаси. Сре́чко кад уда́ри сас маљи́цу у тупа́н, оно́ ти меши́на изсѣ́вни.

маљи́чка ж *дем. од маљица.* – Песни́чка му ко маљи́чка, ал кад уда́ри, заболи́,

маљу́рко м *особа ниског раста, надимак такве особе* (упор. маља). – Ти́ си висока́, у́бава, шче́ ти ти́ја маљу́рко.

ма́ма (В ма́мо) ж 1. *хип. од мати* (обично у дечјем говору). – Ти́ си, ма́мо, поче́ла да не чу́јеш, или се пра́виш да не чу́јеш. Ма́ма не́ма ско́ро да до́јде из гради́ну, отиде́ да ју преко́па и напра́ји ле́је. 2. *најстарија сестрина у породичној задрузи.* – Она́ ми је ста́ра ма́ма, и све́ сам ју ока́ла „ста́ра ма́мо“. ➞ *нана.*

мамаљу́га рет. ж *качамак.* – Ми́ ка́жемо качама́к, они́ мамаљу́га, а то́ј једно́ и́сто.

ма́ми несвр. 1. *дозива животиње, ваби.* – Ма́ти отиде́ у а́мбар, загре́бе сас ло́нче жи́то ис пре́сек, пу́шти пилети́ја и поче́ да ји ма́ми: Пи́л-пи́л-пи́л! и да о́ка по ста́ре коко́шће: И́ш, мори́, пи́пка ви уби́ла. Ба́ба пробрбо́сти ис кре́вет: Ку́чку једе́ш, ку́чку ма́миш. 2. фиг. *женска особа изазива мушкарца, кокетира.* – Жена́ која́ уме́је да ма́ми мушка́рца, и́ма да га одма́ми да оти́де у́свет по њу́. ⇔ *домами, измами, намами, одмами, помами, премами, примами, смами.*

мами́пара ж *дрангулија која мами човека да је купи* (упор. лажипара). – Ва́шарска ро́ба је по́виш мами́пара.

мами́ца ж *шумска јагода* Fragaria vesca. – У коси́дбу бе́ремо ја́годе, на́јблађе су мами́це, оне́ расту́ у пла́нину, а које́ расту́ у по́ље су по́крупне, ал несу́ то́лко бла́ђе.

ма́млаз м *глупак, блесан, несретњаковић.* – Куде́ најде́ оно́га ма́млаза, о́н нуме́је сам да се обу́је, та ка́моли ку́ћу да во́ди.

ма́муран, -рна, -рно *који се још није отрезнио од претераног пића, бунован.* – Пи́је па се не тре́зни, ста́лно је ма́муран, ра́боту баталѝл на́чисто.

мамурлѣ́к м *стање мамурног човека, омамљеност после пијанства.* – Одо́цутра се ра́но смькну́ у по́друм и дото́чи вла́шуту, да ме не да́ви мамурлѣ́кат, кли́н се с кли́н избѝва, то́ј на́јбољ ле́к.

мана́[1] ж *недостатак, погрешка.* – Са́мо се на ло́ше не мо́ж на́јде мана́. ⌂ **наоди ману́** *налази ману, приговара.* – Је́ли смо мору́зницу, неје́ ко са́ ле́б од бе́ло бра́шно, па му па́к наодимо ману́. Зна́ш са́мо ману́ да наодиш, а не питу́јеш ме када́ сам се ди́гла, и мо́гу ли све́ сама́ да пости́гнем, и по по́ље, и по ку́ћу.

мана́[2] ж бот. *пламењача.* – Лозја́ у́би мана́, ову́ј го́дин не́че и́ма кво да бе́ремо.

мана́ра ж *врста секире, секира са краћком држаљицом.* Δ – Бе́ште, стра́ови, / сас сеѣ́иру чу ви посече́м, / сас мана́ру чу ви оцече́м, / сас метлу́ чу ви омете́м, / сас но́ж чу ви убоде́м. (бај. од страха).

маньк мн. манко́ви м *мужјак патке, патак.* – И́мамо пеше́с ма́ньће и једно́г манка́.

ма́нгуп м *враголан, неваљалац, скитница.* □ – И напре́д је има́ло ма́нгупи, али ји неје́ било́ то́лко ко са́.

ма́нгупес, -та, -то *враголаст, који је склон превари.* – Ба́ба била́ ма́лко ма́нгупеста, у́зне реше́то, испра́ти де́ду на во́ду, и рече́ му да се не вр́та док не нато́чи во́ду у ње́га.

мангупи́ја ж фиг. *враголанка, мангупица.* – Носи́ле смо дљге вута́ре, па кошу́лька, па јеле́к, па се тека́ прибе́ремо с кани́чку и и́грамо, али моја́ кани́чка се откачи́ла, мангупи́ја, несѣм ју цвр̏сто врза́ла, но се откачи́ла, мангупи́ја.

мангупљ̀к м *мангупски поступци, неваљалство.* – Остави́ла га жена́ због мангупљ̀к.

мангупу́је се несвр. *скита се, беспосличи.* – Који́ се мангупу́је у мла́де го́дине, у ста́ре испа́шта.

ма́нда несвр. 1. *млатара, маше.* – Ба́ба ма́нда сас ру́ђе до́к ора́ти. Јо́ш неје̏ купи́л коња́, а ве́ч ма́нда сас но̏ђе. По пу́т и́де Ђу́ра Ци́ганин, гу́ра јапање́р и ма́нда сас у́мит. 2. *замајава кога.* – Немо́ј да ме ма́ндаш по село́, три́ста ра́боте ме че́кају до́м. ⇔ *оманда.*

ма́нда се несвр. *маје се, глувари, губи време.* – Ма́нда се по пути́шта ко глу́ва ку́чка. Немо́ј да се ма́ндаш ната́м-нава́м, не́ло о́дма до́м доди́. ⇔ *проманда се, разманда се.*

манд́ов м *преварант* (обично се односи на Циганина). – Куде́ чеш ти́ сас мандо́ва да изле́знеш на кра́ј, из о́ко и́ма ти укра́дне, а да не приме́тиш.

ма́ндрак мн. мандра́ци м *кревет са еластичним опругама, мадрац.* – Даньшњи кре́вети су у́бави, ме̏ђи, ма́ндраци, а напре́т се спа́ло на кре́вети лесари́.

ма́не[1] свр. *махне.* – Седи́, и с вре́ме на вре́ме протресе́ сас гла́ву и ма́не сас ру́ку, ко да те́ра неквѐ муши́це. ⇔ *замане, одмане, омане.*

ма́не[2] свр. 1. *оставе, напусти.* – Како́ је ме́н ману́ла, че ма́не и дру́гога, са́мо ли се поја́ви неђи́ с по́више па́ре. 2. *престане.* – Тѣ̀г ме за́боле по́д-груди, и не ма́ну ме ви́ше. Кра́вата се́кнула млеко́, тре́бе да ма́немо да ју музе́мо. ⇔ *намане, помане, премане, размане.*

ма́не се 1. *окане се, занемари се.* – Ко́ј се не ма́не, о́н се ва́не. Ману́мо се позна́вамо, не виђе́вљамо се, че се разро́димо. 2. *разведе се.* – Ми́ђа ни на́прави та се ми́ с Миладѝна ману́мо, али ни о́н не проц̀ѣвте. При́ча се да су се Ве́цко Вита́нов и Ка́тица Бр̏бинска ману́ли, и́стин ли је? ⇔ *намане се.*

мане́вра ж војн. *вежба великих војних јединица у ратним вештинама, маневар.* – Бѣш у коси́дбу ји откара́ше на мане́вру, ка́д је на́јголема ра́бота, и три́ ме́сеца ји не пушти́ше.

ма́нѕор м *човек који је по нечему шире познат.* – Душа́на Ста́мећњинога су звали Ма́нѕор, има́л је де́вет деца́, ку́м му би́л Ти́то.

манsу́ка се несвр. *скита се, беспосличи.* – Капета́н беше камио́нџија, рабаџи́ја, а ни́шта не рабаџи́сује, во́зеше се по Лужни́цу, не́ма село́ у које́ се неје̏ манsука́л. Пробуди́ше ме ова́ј пце́та што́ се манsу́кају по пути́шта. ■ **манsука́ње** *гл. им.* – Опе́ла же́га, неје̏ бѣш за манsука́ње по пути́шта.

ма́ни узв. *пусти, остави.* – Ма́ни, то́ј ви́ше не́ма да се повр̏не, такѣ̀в живо́т ви́ше не́ма да ви́димо. ⌂ **ма́ни га** *то је јединствено, то је непоновљиво, немогуће колико је добро.* – Што́ је јесењѐс мо́ј комши́ја испе́кал кру́шову ређи́ју, ма́ни га. Мло́го је било́ тѣ̀г дру́гојече, би́л је ве́сел на́род, сла́ве, сва́дбе, седе́њће, ма́ни га. ⌂ **ма́ни-ма́ни** *мани га у већем степену.* – Све́ си ви је у́баво по ку́ћу и дво́р, среди́ли сте се ма́ни-ма́ни. У́пишта се Петка́на, не мо́ж ја́дна да трпи́ то̀љће бољ̀ће, ја́ поче́ да коко́лим, ма́ни-ма́ни, не поврну́ло се ни́кад и ко́д ни́ћег. Ма́ни-ма́ни, ово́ј је чу́до, ово́ј се до са́ неје̏ деси́ло у на́ш кра́ј.

мани́сто мн. мани́ста с *ситно стаклено или бисерно зрно што се носи нанизано на конац као накит.* – Жени́ се јо́ш једну́ш, ако ју несѣм воле́л, наниза́ јо́ш једно́ мани́сто, са́мо да ни пе́ре и да ни спре́ма ручѣ̀к. Носи́ле смо мани́ста, и ђи́тку на ле́ву стра́ну, а која́ је неве́ста она́ на де́сну.

манисто́р м бот. *коровска махунаста биљка која расте по житима са махунама које личе на пасуљ.* – У ту́ј њи́ву се ра́ца пасу́љ ко мани́ста, а манисто́р ко пасу́љ.

мани́т, -а, -о *бесан, помаман, махнит.* – Стани́ка ју́ри по дво́р ко мани́та, и о́ка: Ћо́рчо једѝн ћо́рави, ви́диш ли како́ љу́ди зара́цују, а ти́ са́мо че́кај да ти од Бо́га па́дне.

ма́нка мн. ма́ње ж зоол. *патка, пловка.* – Чува́ли смо ми́сће, а ма́ње несмо́.

манљи́в, -а, -о *који је са неким телесним недостатком.* – Ја́ несѝм знала́ што́ је о́н би́л манљи́в с једно́ о́ко, топрв ка́т се узе́мо, приметѝла сам да на једно́ о́ко и́ч не ви́ди.

мано́сан, -а, -о *усев или виноград делимично или потпуно оштећен пламењачом, или неком природном непогодом.* – Пипе́рав ти мано́сан от слану́. Са́ све́ што́ поједе́мо ис по́ље мано́сано, а напре́д не бе́ше тека́. ⇔ *неманосан.*

ма́ностир м *манастир.* – По́тпуно пу́стиња, све́ напу́штено, све́ напара́сено, а било́ је од мили́не да оти́деш го́ре: ма́ностир, па ти две-три́ че́шме вода́, па све́ то́ј покри́ла она́ј пла́нина одозго́ре, лепоти́ја.

ма́ностирсћи, -ска, -ско *који припада манастиру.* – Разбега́ше се ко маности́рсће ма́чће.

мано́сује несвр. *налази ману свему и свакоме.* – Који́ момѝк мло́го мано́сује девојчети́ја, о́н си оста́не момѝк. Немо́ј да мано́сујеш, не́ло је́ц кво́ ти се принесе́.

мано́ше свр. *убије пламењача неке пољопривредне културе.* – Ако се не пр́ска редо́вно, пламења́ча о́бавезно мано́ше лозја́, па не́ма да оста́не гро́зје ни за једе́ње.

мано́ше се свр. *поквари се, добије неку ману.* – Жи́то се мано́ше ако се не пра́шкује прет сеја́ње. Мо́лимо се Бо́гу да се ло́зје́то не мано́ше, да понесе́ ро́д, и да и́ма винце́ и дого́дин за Божи́ч.

манти́љ м *мантил.* – Једно́ вре́ме бе́оше у мо́ду шу́шкави манти́љи, па ји о́каоше шу́шкавци.

ма́нтрак м фиг. *ђаво, враг.* – Који́ ти је ма́нтрак, та си се надурли́л то́лко. Ма́нтрак че ми доби́јеш, све́ чу да препи́шем на че́рку, и чу пре́јдем при њу́ да ме дочу́ва.

манче́ мн. манчети́ја с зоол. *младунче патке, паче.* – Потури́ла сам пот ква́чку неко́лко ја́јца од ма́нку, да изведе́ манчети́ја.

ма́нца ж *јело.* – Уготви́мо неквý по́сну ма́нцу сас компи́ри, ори́з и су́ве попо́шће. Стѣ́пкај броби́нцити, да не уле́зну у ма́нцуту. Го́вно че у́чи ма́нцу кво́ је добро́. ⌂ **запр́жи ма́нцу** *напакости, дође главе* (коме). – О́че ни запр́же ма́нцу, и то́ј без тљцан пипе́р.

манца́ри рет. несвр. *једе.* – Некоје вре́ме га́зда ре́че: А са́ да манца́римо! – и све́ се сми́ри, са́мо же́не поче́ше да уно́се и поста́вљају.

манци́ја м *који је пробирљив у јелу, сладокусац.* – О́н не́че сва́што да ти једе́, о́н је голе́м манци́ја, а она́к неје́ ло́ш. Голе́м манци́ја, не мо́ж му се уго́ди.

манци́ка ж 1. *која добро кува, куварица.* – Моја́ ма́ти бе́ше манци́ка, кад она́ напра́веше ма́нцу – пр́сти да си поједе́мо. 2. *која је сладокусац.* – Манци́ка је, у ста́ње је три́ дѝна да једе́ са́мо су́во ле́б, до́к не доби́је ма́нцу коју́ во́ли.

ма́нцица ж *хип. од манца.* – Уготви́ла сам неквý ма́нцицу, ко́лко да неје́ дибиду́с су́в ле́б за ручѝк.

ма́њак м *оно што недостаје, недостатак, дефицит.* – Би́л магацине́р, па направи́л голе́м ма́њак, са́ робу́је.

мањѝк м *нешто што је већ при крају, чега нема у довољној количини.* – Зи́ма се о́дужи, а дрва ве́ч на мањѝк. Колко го́д да спре́мим се́но и ређи́ју, у́век су на мањѝк, ни́како да истрају́ до но́во се́но и ређи́ју. ⇔ *намањѝк.*

мањи несвр. *чини да што постаје мање, умањује.* – Глава́ боли́, али ле́б мањи́, једе́мо си, а́ко смо ста́ри и поче́ли да побо́љшујемо. ⇔ *намањи. омањи.*

ма́њка рет. свр. *умре.* – До́ктури те́оше и ме́н да изљ̀жу: ако се не ма́нем од ре́ћи́ју, че ма́њкам. Оди то́ј спа́дало мо́жеш да чује́ш од ра́зне дилинди́је које́ се деша́вају по ва́рош: ку́ј је мањка́л, ку́ј кво́ укра́л, ку́ј се с куга́ степа́л, куга́ затекли́ при туџу́ жену́…

мању́је несвр. 1. *оставља, напушта.* – Ви́дим како́ ме гле́даш, са́мо ми ћи́мни сас гла́ву ако ре́шиш, и ја́ мању́јем све́. 2. *престаје.* – Вр̀нем котле́то над огњи́ште да јо́ш ма́лко поћипи́ качама́кат, и не мању́јем да ме́шам с меша́љ̀ћу. ⇔ *измањује, намањује, помањује, размањује.*

мању́је се несвр. *разводи се.* – Сѣг се поче́ше мању́ју, а напре́д неје́ има́ло то́ј. Измањува́ше си же́не па вану́ше све́т, а деца́ оста́доше при ба́бе и де́де, такво́ вре́ме дошло́, данѣ̀с се же́не, ју́тре се мању́ју. По́сле му Боси́љ̀ћа казу́ва све́ по ре́д: који́ нестањува́ше, који́ се узима́ше, који́ се мањува́ше, који́ се рацја́ше. ⇔ *намањује се, помањује се.*

ма́овина ж бот. *маховина.* – На́ша о́града бе́ше покри́јена сас црвену́ ћереми́ду, от кују́ баштá ми ста́лно сту́раше ма́овину и чи́стеше ју, па се це́лата огра́да сјаје́ше, што́ од белину́, што́ оди а́леве ћереми́де.

мара́з м *болест, изнемоглсот.* – Навле́кал некакѣ̀в мара́з, па са́мо сте́ње.

мара́ма ж *четвртаст комад тканине разне величине за покривање или украшавање главе, врата, за брисање лица и сл.* (упор. и шамија). – Же́не о́днапред ни́кад несу́ оди́ле без мара́му, да и́ду голо́главе ко данѣ̀с то́ј неје́ било́.

мара́мица ж анат. *она која облаже плућа или обухвата црева* (упор. скрама 1). – Бе́ше осе́бал, па му оболе́ла плу́ћна мара́мица.

мара́мче с *цевна марамица.* – Чи́м ула́зи у ку́ћу, неве́ста ма́же с ма́з пр̀во на пра́г, па го́ре на вра́та, тека́ три́пути, по́сле то́ј обри́ше с мара́мче. Испрати́ла си на момче́ пембели́јесто мара́мче, па изльга́ла до́м да га истови́ла. ➞ *пешћирче.*

марвења́к м *ветринар.* – Прачи́на ми ошугаве́ше и ману́ше да једу́, па пој̀до́ при марвења́ка да ми даде́ нешто́ да ји напр̀скам.

ма́рен м *некакво зло биће или сила, ђаво, сотона* (помиње се само у клетвама). – Ма́рен га уби́л! Ма́рен те и́зел! Ма́рен те наказа́л! Ма́рен те однѐл!

ма́ри несвр. *брине се, интересује се.* – Не ма́ри о́н за ни́кога, гле́да са́мо ње́му да је добро́. Ма́ре за на́с, ко за ла́нсћи сне́г.

марivéт м *знање, мајсторија, ред, обичај.* Δ – Уле́зомо у кава́ну, наручи́мо си каве́, а́ма сам ја́ за каба́т, зна́м марivéт и мо́ј и Госпа́вин, и што́ си не ћути́м, не́ло помену́ да нару́чимо и по једну́ ре́ћи́ју, а по́сле неје́ била́ једна́, не́ло једна́ по једна́.

марivéтлук м *довитљивост, подвала, шала, марифетлук.* Δ – Ка́д о́н по́чне да при́ча од њиго́ви марivéтлуци, ми́ се за меши́ну ва́тамо от смеја́ње.

мари́ше несвр. шатр. *краде.* – Ва́шар је за ње́га би́л вр̀ша́ без дре́ш, и́де од ве́јник до ве́јник, сли́ма чи́ји се но́вченик изду́л, а га́зда поднапи́л, и мари́ше.

марја́ш м *некадашњи бакарни новчић од пет пара.* – Та́ј ти ра́бота не вре́ди ни марја́ш, ца́бе си се мучи́л.

ма́рне свр. фиг. *удари, одалами.* – И́звади раско́лац, па кад га ма́рну мецу ро́гови, во́лат са́мо кле́кну.

ма́рш узв. погрд. *вуци се, гони се, склањај се.* – Ма́рш та́м, сто́ко је́дна! Ма́рште, буда́ле је́дне!

марши́ра несвр. погрд. *грубо тера некога вичући му „марш“.* – Немо́ј ти ме́не да марши́раш, марши́рај си ма́тер. ⇔ *измаршира.*

ма́салце с *дем.* и *хип. од масло.* – Ни́шта по́благо не́ма од ма́салце нама́зано на кри́шку ле́б, па озго́р посо́лено сас а́лев пипе́р. ⇨ *масьлце.*

ма́сан, -сна, сно *мастан, упрљан машћу.* – Кожу́в му ма́сан, али о́н си ле́гне с ње́г на кре́вет, и бѣ́ш га брига. Немо́ј да ме пи́паш с ма́сне ру́ће.

маса́т м *челични брус за оштрење ножева.* – Кат се ко́љу сви́ње, но́жеви се о́стре с маса́т.

ма́сьлце с *в. масалце.* – Моја́ у́јна Сте́вка бу́чка млеко́, па уви́је у ли́с од кра́ставицу гру́чицу ма́сьлце, и донесе́ да ми га ма́ти на́маже на кри́шку ка́д до́јдем ис шко́лу. Са́мо две́ гру́ће ма́сьлце сам даньс набучка́ла, то́лко сам има́ла млеко́.

масла́р м зоол. *род инсеката из реда тврдокрилаца са дугим и танким пипцима, стризибуба.* – И́ма сва́какве бубуља́шће, једно́ је бробиньак, једно је масла́р, једно́ је о́лошка, не зна́м ни како́ се све́ зову́.

масла́чьк м бот. *маслачак* Taraxacum officinale. – Намерачи́мо две́ девојчети́ћа из Дра́гинац, у́бавшка, а во́ле да се разора́чују сас на́с, ми́ јим пра́јимо ла́нчичи од масла́чьк, бе́ремо бе́ле ра́де за пр́стење, пи́пнемо ји по ручи́цу, такво́ вре́ме било́.

ма́сло с *масноћа извађена из млека механичким путем* (упор. и бучка). – На́ше ба́бе су прајило ма́сло, са га ви́ше ни́кој не пра́ји. Ма́сло се ма́же на ле́б, или се расто́пи па се с ње́г поси́пује качама́к.

ма́сни несвр. *маже машћу, подмазује, чини што масним.* – Немо́ј мло́го да ма́сниш ниједно́ је́ло, бо́ље је за здра́вје ка́д је по́посно. ⇨ *мости.* ⇔ *замасни, омасни.*

маста́р м *дугачка летва за равнање приликом малтерисања или бетонирања.* – Ка́д малтери́сујем с маста́р ра́внам, а с перда́шку перда́шим.

ма́сти несвр. *в. масни.* – Не пи́пај ме, бла́жне ти ру́ће, не масти́ ми кошу́љу. ⇔ *замасти.*

мастиља́в, -а, -о *љубичаст, који у себи садржи мастило, индиго,.* – Напре́т су има́ли мастиља́ви пла́вези, па мо́раш да ли́знеш ако о́ч да мастиља́во пи́шу, али се зато́ј напи́саното не бри́ше.

мастиља́ви *квашењем срца оловке у којој има индига чини да она мастиљаво пише.* – Пе́ра вршо́ч се ма́ши за оло́вку да прове́ри, мастиља́ви оло́вкуту, рачу́на, на кра́ј ју ту́ри у це́п и ка́же: Та́чно у гра́м.

масуре́с -та, -то *која има дугачке брадавице или сисе.* – Босе́ но́ђе беле́ју се пот сукњи́че, блу́шче се залепи́ло, па се кроз ње́га ви́де си́сће и отврдну́ле брада́вице, црне́ и масуре́сте. Купи́мо кра́ву, па е́м је масуре́ста, е́м да́ва по гоца́ млеко́, е́м вој па млеко́то благо́. О́вце мо́гу да бу́ду масуре́сте, чипе́, калу́шесте, ми́зесте, вьклесте и ка́пасте.

масу́рка ж *овца са крупним вименом и дугим сисама, и име таквој овци.* – Масу́рће, лија́ре је́дан, вр́тај се ова́м, куде́ си пошла́ у па́кос.

Ма́суровци *село у Лужници;* Ма́суровчанин, Ма́суровка, Ма́суровче мн. Ма́суровчање *етн;* ма́суровћи, -ска, -ско *етн.*

ма́т-ма́т-ма́т! узв. *којим се дозива одбегла матица да се са ројем врати у кошницу.* – Бобо-Сте́вка ма́а с ма́точину, и ко ка́д ма́ми о́вце утьњила гла́с и пона́вља: Ма́т-ма́т-ма́т, је́ла ми, бу́бо, куде́ си пошла́ ната́м, врни́ ми се, овде́ ти је до́м, ма́т-ма́т-ма́т!

ма́тер мн. ма́тере (Д ма́тере) ж *она што је родила онима које је родила* (упор. мајка). – Све́ смо ма́тер слуша́ли, башту́ несмо́ има́ли. Мате́ре ни не пу́штају да и́демо саме́ по дру́га села́ у ла́зарицу без во́цу. Моји́ зе́тови, сте́рам им га ма́тере, узмрда́ли, па о́че да ме саве́тују како́ да пра́вим севте́ на неве́сту.

ма́ти (В на́не) ж *она што је родила онима које је родила* (упор. мајка). – Моја́ ма́ти је умрла́ ка́д је ме́н роди́ла, ја́ ма́тер не па́нтим. На́не, па је́ц кво́ и ми́ једе́мо, ако ми́ не по́стимо, немо́ј ни ти́ да по́стиш. ⌂ **та́ко ми жи́ва ма́ти** закл. *истина је, мајке ми.* –

Јéсте, јéсте, тáко ми живá мáти, глáве су падáле на мецý, и због мецý, а сá млáди не знáју ни њúвете гдé им се наóде.

матúка мн. матúће ж *мошика.* – Нéма лéб без матúку. Заћúсал ко матúка у лóчку.

матúна ж 1. *дугачка йрава мошка о коју се беси месо у ижи да се йуши.* – У úжу навр̀зане матúне, па на њú натýране сушенúце да се сýше. 2. *дугачка йрава мошка којом се млаши воће са грана.* – Матúна длљга, па сам довати́ла свé јáбуће по вр̀ови.

матичé мн. матичетúја с *дем. од машика, мошичица.* – С матичé гýрну кањúште, те зáтвори рéдат, а водýту свр̀ну у дрýђи рéд. Кóлко úмамо децá, тóлко úмамо матичетúја.

матичéнце мн. матичетúћа с *хиш. од машиче.* – Свáко детé си познáва њигóво матичéнце, и не дáва да дрýђи с њéг кóпа.

матичéтина ж *аугм.* и *йеј. од машика.* – Овáј матичéтина тéшка, рýће ми отпáдоше од њý.

матúчка ж *хиш. од машика.* – Úмам лљку и лéфтерну матúчку, сáмо вој манá што́ нéче самá да кóпа.

мáтка несвр. *намамљује машицу да уведе рој у кошницу.* – Кат побéгне рóј, бобо-Стéвка пóчне да мáтка: мáт-мáт-мáт, јéла ми бýбо, овдé че ти је добрó, дóста си се сћитáла.

матовúлка мн. матовúљће ж 1. *шкачка алашка, шшай одређене дужине (1–1,5 м) који на једном крају има ракљу, а на другом йойречну лешвицу у виду слова* Т, *служи да се на њу йремоша йрећа да би се добило йасамце.* – Пáсамце стýримо од матовúлку, па прéцу премóтамо или на клувчетúја, или на цéвће. 2. фиг. *мушки йолни орган.* – Лéка Мáнинсћи из Ливáђе бéше мáлко скренýл с пáмет, исабýљи ис панталóне матовúлкуту, па си текá úде по пýт, а жéне обр̀тају глáву, срамóтно им да га глéдају. ⇨ *машовиљћа.* ➡ *мошавиљћа.*

матовúлче мн. матовилчетúја с *дем. од машовилка.* – Напрéла сам прéцу на вретéна, са трéбе да ју премóтам сас мотавúлче на пáсамца, па да нóсим при бојацúју. ⇨ *мошовилче.*

матовúљћа ж *в. машовилка.* – Не изазúвај ме, да не ýзнем матовúљћуву да ти ју свé стрóшим од глáву.

мáторина ж *ован који је достигао йолну зрелосш, йрипусш овна да оплоди овцу.* – Úчу да ти кýпим овнá ако је на пр̀ву или дрýгу мáторину, пóстарог нéчу. Овљн на пр̀ву мáторину мóже да премр̀ка и по педесé óвце.

мáточина ж бот. *мирисна медоносна биљка која се йошребљава у раду око йчела* Melittis melissophyllum. – Ýбава мáточина растé окол тр̀мће, и ýбаво мúрише. С мáточину мáмимо рóјак.

матрáк м 1. фиг. *мушки йолни орган.* ▲ – Нúкад нéма домáћица о[д] тéб да бýде, а и твójна девојчетúшта за нúкакав матрáк несý. Вúдим јá квó му је зóр, болú га матрáк за говéда, нéго му се мóча, а срамотá га да тóј орáти пред нáрод. Какљв чеш ми матрáк овдé држúш, úди зарáди нећú дúнар, ко и свú дрýђи. 2. фиг. *користш, вајда.* – Мá квó се сликýјете сáмо с празнé влáше, узнéте па си попúте нештó, да и кафецúја вúди некљв матрáк од вáс.

матрапáз м *накуйац коњима и другом сшоком,* фиг. *йреваранш.* ▲ – А свé се вадúл на тóј какó је óн матрапáз, па откýпује телчúна по сéла за неквú Лескóвчање. Ојáгњи си јагњéнце, мáти га лúже, чýва, а мú пóсле, áлави на парý, óтнемо вој јагњéнцето, па га продадéмо на матрапáзи.

матрапáштина ж *занимање машрайаза,* фиг. *йревара.* – Бáви се с матрапáштину, овýј гóдину ти ýзне јáгње ил телé, а плáти ти догóдине, ил не плáти уóпште.

матрети́ра нов. несвр. *злоставља, понижава, малтретира.* – Сви́ га матрети́ру, али о́н нави́кал.

ма́ћа мн. ма́ће (Д ма́ће, В ма́ћо) ГЛ ж *в. мајка.* – Деца́ сироче́та, ма́ћа им умрла́, а баштУ́ и́мају. Ле́ле, ма́ћо ми́ла, што́ ме ро́ди, па ме о́стаји саму́. Му́нем му га ма́ће. Ма́ће му га ку́ј љ̏же. Јебе́м му сто́ ми́ле ма́ће.

ма́ћија ДЛ ж *мађеха.* – Ја́ сам ис Камбеле́вци, а моја́ ма́ћија бе́ше из Ваву́, Пе́тра вој бе́ше и́ме. ➞ *мачава, мачеја.*

ма́ћин, -а, -о *који припада мајци, који се односи на мајку.* – Показа́ ма́ћиното пи́смо на старе́шине, о́дма ме пушти́ше, ја́ у пр̏ви во́з.

мађуша́н м *син ликом и карактером сличан мајци.* – О́н је мађуша́н, др̏чан а скр̏чав, и́ста њигО́ва ма́ти.

мађуша́на ж *кћи ликом и карактером слична мајци.* – Мађу́шана, баксу́з и душма́н. ко и ма́ти што́ вој је. Ушиљи́ло прљи́цу, пра́ва мађуша́на.

ма́у ономат. *узвик за опонашање маукања.* – Маче́ замау́че: Ма́у! – она́ му вр̏љи за́лчак; кутре́ зала́је: А́в! – она́ и ње́му вр̏љи за́лчак. (нар. пр.).

ма́ук м *клетвена реч изведена од маукање.* – У́вечер ка́т се́дла да вече́ра, ма́чка ка́же: Ма́у! – а она́ вој одгово́ри: Пи́с, ма́ук те изе́л! (нар. пр.).

мау́че несвр. *оглашава се маукањем* (о мачки кад је гладна). – Да́ј вој ле́бац, да не мау́че ви́ше. ■ **маука́ње** *гл. им.* – Доса́ди ми ма́чка с маука́ње, иска́рај ју надво́р не́к ло́ви пога́нци. ⇔ *замауче.*

мафљу́з м *онај који је осиромашио, бедник, муфташ.* – Где́ се дену́ше они́ја два́ мафљу́за, коме́ су са отишли́ на вра́та.

ма́ц узв. *којим се ваби мачка* (упор. и пис). – Ма́ц, ма́ц, а́јде дојди́ и те́бе да нара́ним!

ма́ца[1] ж *хип. од мачка.* – Је́ла, ма́цо, да се пои́играмо, ал ако ме згребе́ш о́дма и́ма да лети́ш надво́р.

ма́ца[2] ж бот. *ситни цветови неких биљака које ветар разноси попут пахуљица.* – Кад масла́чьк прецавти́, чи́м ду́не ве́тар по́чну да лете́ ма́це на све́ стра́не.

мацо́ла ж *чекић највеће тежине од око пет килограма.* – Чу́к и́ма ви́ше имети́ја: ако је те́жак до две́ста гра́ма зове́ се чукле́, ако је те́жак до окол једно́ ћи́ло зове́ се бија́ч, а а́ко је те́жак окол пе́т ћи́ла зове́ се мацо́ла.

ма́чава ГЛ ж *мађеха* (упор. мађија). – А́ло, а́ло, а́ло! Че́ре, ти́ ли си, какво́ пра́јите, што́ се не ја́вљате, ја́ ма́ћа ли сам, ма́чава ли сам, какво́ ли сам, раца́ла ли сам ви, ил несьм, ку́ј ви је очува́л!

мачьк мн. мачко́ви м *мачак.* – Мачькат це́лу но́ч бесне́ја и мауча́. Тамьн поста́до девО́ћа, а у сели́штево мо́мци ко́лко о́ч, ју́ре ме ко мачко́ви ма́чће. ▌~ **вебруа́рац** *који је успаљен као мачак у фебруару.* – Ви́дим ја́, Љуби́сава поткара́ло до кра́ј, усвитка́л с о́чи ко мачьк вебруа́рац, че пра́ји некьв беља́ј. ⌂ **ува́ти мачка́ за ре́п** *достигне каква непријатност.* – Али тека́, дьн по дьн, видо́ ја́ да смо уватили́ мачка́ за ре́п, ови́ја на́ставник ни у́кара стра́ у ко́сће, Горда́на учите́љица испа́де цве́ћка миришља́вка спром ово́г.

маче́ мн. мачети́ја с *младунче мачке.* – И́мамо три́ мачети́ја, па у́миљата, са́мо би се игра́ла.

маче́ја ЛЗ ж *мађеха* (упор. мађија). – Моја́ ма́јка умрла́, она́ ми је маче́ја.

маче́тина ж *пеј. од макча.* – Маче́тинава па ско́тна.

маче́нце мн. мачети́ћа с *хип. од мачe.* – Оно́ ма́лечко дете́, па пове́ло о́[д]дом и маче́нце и кутре́нце, па си ји уве́ло у водени́цу при ње́га. Да́ј вој ле́бац, она́ је дојиља, и́ма че́три мачети́ћа.

ма́чи, -а, -о *мачији.* – И́ма једна́ трава́ која́ се зове́ ма́чи ре́п. Ја́ сам мисли́л да је то́ј ма́чи ка́шаљ, ши́ндири-ми́ндири, чим по́чнем чу га завр̏шим, али неје́ тека́, поче́ га, и ни ма́кац.

ма́чица ж *дем.* и *хип. од мачка, мачкица.* – Што́ је та́ј ма́чица била́ ловци́ка, ма́ни га, али негде́ шту́че.

мачко́ља м пеј. *мачор.* – Мо́ре, немо́ј да сви́ркаш па ти́, да те не изр̏чкам ко срди́т мачко́ља. Јо́ш да и́мамо некоје́ топче́, и́ма ји изр̏чкамо ко срди́т мачко́ља.

ма́чљак мн. ма́чљаци м *мачји измет.* – Не́че да изле́зне надво́р, не́го пот кре́вет оста́вља ма́чљаци да ми смрду́.

маџа́рка мн. маџа́рће ж бот. *врста шљиве, пожегача* (упор. и тргоњ). – За во́чће, пе́кмез и ређи́ју су на́јбољи тргоњи́, а негде́ ји зову́ и маџа́рће.

маџија́рка ж *она који се бави магијама, врачарица.* – Јави́ше ми да је умрла́ Цо́нка маџија́рка, зна́ју да сам сврта́л куде́ њу́ тека́ поне́ћипут. Неје́ због маџи́је, него сам воле́л да слу́шам ту́ј маџија́рку како́ ма́је на́род.

маџи́ја мн. маџи́је ж *тајанствена, натприродна моћ; чаролија; предмет којим се врача, враџбина, магија.* – Видо́ше башта́ и ма́ти да нешто́ сас ме́не неје асѣ́лно, па реко́ше че ме во́де при некакву́ ба́бичку да ми пребо́је, мо́жда ми је неђи́ направи́л маџи́је. Напраји́л ми неђи́ маџи́је, и зато́ј ме мр̏зну по село́, че ме поједу́.

маџио́сан, -а, -о *омађијан, опчињен.* – И́дем ко маџио́сана, ни́ти кво́ ви́дим, ни́ти кво́ чу́јем.

маџио́сује несвр. *саставља мађије, опчињава, зачарава.* – Ко да ји неђи́ ма́џиоса, зи́нуше у миро́ на Кр̏с, ко да че оту́д да им Бо́г рече́ кво сѣ́г да рабо́те.

маша́ ж *гвоздена алатка попут маказа за хватање жара, ватраљ, ожег* (упор. оструш ка). – Сас машу́ ува́нем жа́р, и принесе́м де́ди да запа́ли лулу́.

маше́ мн. машети́ја с *дем. од маша.* – Пред Јереми́ју деца́ изле́зну сас машети́ја и лопа́тице, чу́кају окол ку́ћу и ба́ју: Бе́ште зми́је у мо́ре, Јереми́ја у по́ље!

ма́ши свр. *замахне.* – Ма́ши с ру́ку да ме уда́ри, али ме не до́вати. ⇔ *домаши, замаши, измаши, надмаши, намаши, омаши, подмаши, премаши, промаши.*

ма́ши се свр. *пружи се.* – Ви́ди се да му се пи́је, ма́ши се за ча́шу, али се по́стиде, па пову́че ру́ку.

маши́на[1] ж *мотор моторног возила.* – Пречука́мо у́бав тра́ктор, то́ј се ви́ше не купу́је, ете́ некво́ тро́пну, чу́ ли како́ му рабо́ти маши́на.

маши́на[2] ж *кутија са палидрвцима.* – Како́ се поткла́цује о́гањ: ту́риш сла́му и по́ситна дрвца́ у кубе́нце, и потпа́лиш сас маши́ну, са ју зо́ву ши́бица. ⌂ **сви́тне сас маши́ну** *упали палидрвце.* – И́дем ја́, а но́ч, оно́ иско́чи некакво́ ко чове́к у црно́, и и́де прекај са́му ва́ду, прекај ре́ку, ја́ сви́тну сас маши́ну, и оно́ се и́згуби.➞ *шибица.*

маши́це с *хип. од маше.* – До́дај ми маши́цете, да примѣ́кнем ма́лко жа́р и на ову́ј стра́ну.

ма́шна ж *кравата.* – Мири́шу ко зумбу́љи, ма́шне зате́гли ко да че да се бе́се сас њи́, ши́љаве ципе́ле, те́сне панталоне́, то́ј су ти даньшњи омлади́нци.

мьгацине́р м *в. магацинер.* – Башта́ ни је би́л двана́ес го́дине у за́другу мьгацине́р, у то́ј вре́ме неје́ има́ло попи́смен чове́к од ње́га.

мьгла́ ж *в. магла.* – Па́дне мѣ́гла, па се ни́шта не ви́ди, а ја́ са́м у́планин с о́вце.

мьзга́ ж *младо и сочно ткиво између коре и сржи дрвета, мезгра.* – У́пролет ка́д врба́ пу́шти мьзгу́, деца́ пра́ве пи́скала.

мѣ́кне свр. *макне, покрене.* – Како́ ле́же, у́кочи се, и ни да мѣ́кне. ⇔ *измькне, намькне, одмькне, омькне, примькне, размькне, смькне.*

мѣ́кне се свр. *макне се, покрене се.* – Што́ се не мѣ́кнеш некуде́ да зарадѝш нећѝ ди́нар, ко сви́, а не са́мо да се држѝш за моју́ су́књу. ⇔ *измькне се, одмькне се, омькне се, примькне се, смькне се.*

мѣ́лецьк, -цка, -цко *в. малецан.* – То́ј бе́ше кат сам те́б мѣ́лецког чува́ла, па сам се уплашѝла од змѝју. ⌂ **од мѣ́лецко** *од малих ногу.* – Ја́ сам це́л живо́т рмба́л од мѣ́лечко, ко цѝганско мага́ре. О́н је од мѣ́лецко поче́л и да пѝје и да пу́ши, де́да си га научѝл.

мѣ́лечьк, -чка, -чко *в. малецан.* – Старинсће́ ку́ће су има́ле че́три просто́рије: голе́му со́бу, ѝжу, сопче́ и по́друм, а даньшње: ку́јну, со́бу за седе́ње, со́бу за спање́, мѣ́лечку со́бу за деца́, купа́тило, по́друм и шпа́јз. ⌂ од мѣ́лечко *од малих ногу.* – ■ **на́јмьлечьк** *суперл.*– Орашчѣ́к је мѣ́лечко пиле́нце, такво́ суро́ ко славу́јче, жѝви по тр̏ње, оно́ је на́јмьлечко пѝле.

мѣ́рш узв. *в. марш.* – Гледа́ ме, гледа́, па се де́рну: Мѣ́рш на ме́сто, со́ме је́дан.

мѣ́шка несвр. *прља, флека.* – Не мѣ́шкај ме, че си ме бѝје ма́ти ка́д отѝдем до́м. ■ **мьшка́ње** *гл. им.* – Све́ чу пла́тим. свире́ње, поја́ње, мьшка́ње и пцува́ње, једьнпу́т се жѝви. ⇔ *замьшка, умьшка.*

мѣ́шка се несвр. *прља се, флека се.* – Какво го́д да зарабо́ти, о́н се мѣ́шка ко свиња́. ⇔ *замьшка се, измьшка се, умьшка се.*

мѣ́шкав, -а, -о *прљав, уфлекан.* – Не пѝпај ме с мѣ́шкаве ру́ће. И а́ко је пра́зник о́н си ѝде с мѣ́шкаве панталоне.

меа́на ж *механа, гостионица.* Δ – Не пропу́ште пѝјац да не свр̏ну у Ве́льину меа́ну, да поседе́ и му́ну по неку́ ређѝју. ⇨ *мејана.*

ме́д м *сладак густ сок који пчеле стварају од цветног нектара.* □ – Моја́ те́тка у Ѝзвор је имала мло́го ко́шнице, па кад вр̏цају ме́д ко да бачу́ју. ⌂ **набе́ре ме́д** шаљ. *окористи се.* – Видо́ тѝ на́бра ме́д сас то́га ма́јстора на печа́лбу, па се спре́мам и ја́ да ѝдем.

медьк м *хит. од мед.* – На́род је болува́л, а до́ктури неје́ има́ло ко са́, дете́нце зате́ра бо́ње, ма́јња му даде́ медьк, даде́ му ћѝселко винце́, ната́м-нова́м, поугре́ва га, оно́ се исѝпе и оздраве́је. Зетьк ко медьк, а синчьк ко пелинчьк.

ме́ден, -а, -о *који се односи на мед, који је као заслађен медом.* – Неје́ ни она́ ме́дена, па на ра́ну да ју привр̏жеш. Даньшња младѝња, јо́ш ни ме́дени ме́сец не иска́рају, по́чну да се мању́ју.

медецѝна ж *медицина.* – Моја́ уну́ка студѝра медецѝну.

медецѝнсћи, -ска, -ско *који се односи на медицину, медицински.* – Заврши́ла за медецѝнску се́стру, и запослѝла се у Во́јну бо́лницу у Нѝш.

медуньц мн. медунцѝ м бот. *сорта крушке веома слатких плодова.* – Има́ли смо старовре́мсће со́рте кру́шће: воденцѝ, грозјанцѝ, медунцѝ, жльтунцѝ, а једну́ со́рту башта́ зове́ше шиља́ча.

медунѝка ж 1. бот. *лековита биљка из породице оштролиста* Pulmonaria officinalis. – У́пролет бе́ремо здра́вац, иглѝчје, чоба́ње, качу́н, медунѝку и сва́каквојете дру́го цве́ће. 2. фиг. *умиљата девојчица.* – Тѝ си ба́бина медунѝка.

међе́р прил. *дакле, заиста, збиља.* Δ – Свѝ ва́ле момче́то да је акьлно и добро́, међе́р је ства́рно тека́.

међѝлка ж *в. мађилка.* – Глава́ се губѝла ако неко́ј некоме́ поме́ри међѝлку, а са́ јо́ш ма́лко па не́че да се позна́ва и њѝвете где су биле́.

Мезгра́ја *село у Лужници;* Мезгра́јац, Мезгра́јка, Мезгра́јче мн. Мезгра́јци *етн;* мезгра́јски, -ска, -ско *ктет.*

ме́здри несвр. 1. *сече месо на каишеве, прави сушенице.* – Једьн ме́здри ме́со, а дру́ћи га со́ли и ста́вља у саламу́р. 2. фиг. *удара, туче.* – Де́те, смирѝ се, да не по́чнем да те ме́здрим, а тѝ зна́ш како́ ја́ ме́здрим. ⇔ *измездри.*

мезе́ мн. мезети́ја с *јестӣво од кога се узима по̄мало уз пӣће, закуска уз пӣће.* – Ка́д и́ма рећи́ја и мезе́, ме́н дру́го не тре́бе, али неје́ ло́ше да се изнесе́ на аста́л нешто́ и по мезе́.

мезе́исује несвр. *залаже се мезе̄то̄м уз пӣће, мезе̄ти.* – Проси́ли смо дево́јче, прича́мо и оприча́мо от све́, и поче́ше да поста́вљају љу́ту рећи́ју и мезе́, поче́ му́зика да сви́ри, пи́нумо, мезеисува́мо, по́сле поче́ше да́р да да́вају, ми́ поче́мо да се весе́лимо, да цвр̀камо, и оно́ ве́ч сѣ́вну. ■ **мезете́ње** *гл. им.* – Не́ма пије́ње без мезете́ње. ⇨ *мезели.*

мезе́ли несвр. *в. мезеисује.* – Немо́ј се жу́рите, мезе́лите, густи́рајте пољ̀к.

мезе́ли се несвр. *залаже се мезе̄то̄м уз пӣће.* – Мезе́лите се и пи́нете натену́, немо́ј се жу́рите, и́мате вре́ме.

мезетљ̀к м *оно што̄ се по̄ста̄вља као мезе.* – До́к се ви́ тека́ ка́ните сас рећи́цу, домачи́н на га́здарицу ћи́мне сас гла́ву, и она́ знаје да тре́бе о́дма да и́де у по́друм по мезетљ̀ци.

ме́зне свр. *заложи мезе̄то̄м.* – Во́лим кат се ста́јимо с моји́ сељ̀а́ци, па пи́немо рећи́цу, па ме́знемо слани́нку, па ву́рдицу, па турши́јицу, и тека́. Ме́знумо, са́ че́камо ручѣ̀к.

ме́зне се свр. *заложи се мезе̄то̄м.* – Уз гре́јану рећи́цу до́бро је да се ме́зне ву́рда и же́жак крава́ј.

ме́ј мн. ме́(ј)ови м *на̄права од коже за расӣривање ва̄тре, мех.* – На Белоорни́цу насре́д пу́т Су̀љина кова́чница, две́ оделе́ња, немалтери́сана, па́тос зевња́н и праши́на до коле́на, вига́ањ, два́ ме́ја и накова́ња наса́дена на тру́п оди благу́н. По це́л дѣ̀н развла́чимо ме́ови и вртимо́ тоци́ло, до́к Ђо́ра изо́стри то́ј кво и́ма, ал са́мо да смо ту́ј. А̀јде кажи́ кѣ̀в ти је компи́р, те ду́ваш на но́с ко сас ме́ови.

меја́на ж *в. меана.* Δ – Били́ у проше́вину у Црве́ну Ја́буку, па сврну́ли у Стрелѣ̀ц при деда-Ра́ку у меја́ну на по једну́ гре́јану.

мејанци́ја м *механцӣја.* Δ – Би́л је мејанцӣја, има́л је кава́ну у Љубера́жду.

меју́р м *мехурић исӯђен ваздухом који се сӣтва̄ра ударом ка̄ти кише о воду, или мӯћкањем са̄ун̄ице* (упор. клобук). – Кру́пна ћи́ша па́да, па се ства́рају меју́ри по во́ду. Немо́ј да ми ду́ваш ти́ја меју́ри у лице́.

ме́к, -а, -о *који се лако угиба, сте̄же, пресавија; који угодно делује на чула, мекан.* – Испе́кла ле́б ме́к ко души́ца. ■ **по́мек** комп. *мекши.* – За кро́фне тре́бе по́меко те́сто. ■ **на́јмек** суперл. *најмекши.* – Од ме́ко и́ма по́меко, а од по́меко на́јмеко.

ме́качѣ̀к, -чка, -чко *дем. од мек, мек у већем сте̄пену.* – Видо́ о́дма госпо́цку ру́ку, ме́качка ручица, неје́ ко у на́ше сељ̀а́ње, испуца́ла од мати́ку. Ма́ро, че́ре, а́јде тури́ за ме́н једно́ крава́јче, нешто́ ме́качко ми се прије́ло. Испа́де ми половинѣ̀илчето, али сре́ћа, па́де на ме́качко, на лива́ду, па се не стро́ши.

меке́ће несвр. *оглашава се мекетом* (о кози). – Нешто́ коза́ поче́ да меке́ће, иди́ вӣц да неје́ поче́ла да се ко́зи.

ме́кица мн. ме́кице нов. ж *врсто̄ пр̀женог киселог то̄ста̄, мекика.* – У́зне се те́сто од ле́б, па се сас ру́ће рзвла́чи и пу́шта у ма́з да се пр̀жи. Еве́, ме́кице сам ти испе́кла, те́ у тањи́р на аста́л и ћи́село млекце́ у гр̀не, па узни́ сам, ја́ о́до на њи́ву. ⌂ *мећица.*

мекне́је несвр. 1. *по̄ста̄је мек, мекша.* – Како́ старе́јемо, тека́ мекне́јемо, до́к се једѣ̀н дѣ̀н не зду́вамо, ко на њи́ву оста́вена ти́ква. 2. *по̄пӯша̄та мраз, о̄то̄пљава се време.* – Вре́ме мекне́је, про́лет се приближа́ва, ра́боте ни че́кају. ⇔ *одмекнеје, омекнеје.*

мекоко́рка ж *тӣква са меком кором* (упор. и тврдокорка). – Ба́ба сва́ри те́ј ти́кве мекоко́рће у голе́ми котѣ̀л, па ка́д ји с ру́ку изме́ша, и ту́ри ма́лко три́це, сви́ње са́мо ло́пају.

мекота́ ж *оно што је меко, мекоћа.* – Поче́мо да ри́љамо за ло́зје, оно́ мекота́, мили́на за риља́ње, не́че се мло́го наму́чимо.

меко́ти се несвр. *постаје благ, мек* (о времену). – Поче́ да се меко́ти вре́ме, про́лет се примаци́ња. ⇔ *размекоти се.*

мекцѐ с дет. *млекце.* – А́јде, си́не, да попи́јеш мекцѐ, па на спањѐ.

мелѐзњак м *који је настао укрштањем две расе или врсте, мешанац.* – Појави́ше се некаквѐ о́вце мери́мће, мелезња́ци, и месари́ и млекуље, е́м им па ву́на у́бава.

мелѐм м *лек.* Δ – Ма ћи́ја ти је мелѐм за свѐ, и да опе́реш ра́ну, и да орасплѐ́жиш ду́шу, од њу́ не́ма бо́љ лѐк.

мело́рација ж шатр. *мелиорација.* – Ни́шта на разбра́ кво́ извреви́ше: те че бу́де мело́рација, те че буде компаса́ција, свѐ некакве кру́пне ре́чи, свѐ ми изглѐда че бу́де ра́т.

мѐљ м бот. *индустријска биљка чији се осушени плодови употребљавају у пиварству, хмељ* Humulus lupulus. – Од мѐљ се прави́л квьсѣ́ц, са́мо о[д] тькѣ́в пра́вен квьсѣ́ц се меси́л лѐб.

мѐља несвр. *мрви зрневље, прави брашно.* – Скоро́ сва́ку про́лет кр̏пимо обушо́тине на ва́ду, да би водени́ца могла́ да мѐља. ■ **млењѐ** *гл. им.* – Ми́ смо си има́ли на́ш три́јер, и пред сва́ко млењѐ смо трејериса́ли жи́то, и јѐли до́бар лѐб. ⇨ *меље.*

мѐље несвр. 1. *в. меља.* – Пр̏во учи́нимо жи́то на решѐто, па га отка́рам ај до́ле на Бро́д, и́мамо водени́цу, на́ша си, па наси́пем, па пу́штим водени́цу, она́ мѐље, ка́т смѐље, ја́ збѐрем бра́шно, па дока́рам до́м, по́сле се мѐси лѐб. 2. фиг. *досадно и непрестано говори.* – Мѐље ко водени́чћи ка́мен, дру́ђи од њу́ не мо́ж до ре́ч да до́јду. ⇔ *домеље, замеље се, измеље, намеље, самеље, сьмеље, смеље, умеље.*

мена́ ж *фаза кад је Месец окренут земљи неосветљеном страном, млади Месец.* – Са́ по мену́ че се мени́ вре́ме, че га обр̏та на у́баво.

ме́ни се[1] свр. *измени се, промени се.* – Мени́ло се вре́ме, са́ је свѐ дру́кше не́го ка́т сам ја́ била́ мла́да. Про́шлу но́ч се мени́л ме́сец, са́ је мла́д ме́сец.

ме́ни се[2] свр. *замени се, размени се.* – А́јде да се ме́нимо с њи́ве, ја́ да ти дадѐм у Сулима́ново, а ти́ ме́н у Лу́жину ба́ру, ме́тар за ме́тар.

мѐњђеле ж мн. *алат за стезање пришвршћен за подлогу, стеге, менгеле.* ▲ – Кру́пна, јѐдра, висока́, да те стѐгне с бути́не ко с мѐњђеле, и́ма глеци́ да ти истрчу́ ко на пога́нца. Ја́ се лѐцну, пој̏до́ наса́дачћи, ал удари́ з грби́ну у пло́т, кучи́штето се су́кну, у́вати ме за но́гу и ко с мѐњђеле да ме сти́сну. ⇨ *мењђели.*

мѐњђели м мн. фиг. *руке, шаке* (в мењђеле). – То́лко ми је ди́гал температу́ру да ћипи́м, ал ако га ја́ ва́там у мо́јви мѐњђели, не́ма се наједѐ бѐл лѐбац.

мењђу́ша[1] ж *накит који се носи на ушима, мињђуша.* – Ку́пи ми зла́тне мењђу́ше да ме одоброво́љи.

мењђу́ша[2] ж *ресица испод губице код неких оваца и коза, и име таквом браву.* – Сва́ јаретѝћа ни и́мају мењђу́ше. На́ша Мењђу́ша и́ма млекцѐ ко бла́го винцѐ.

мењђу́шка[1] мн. мењђу́шће ж *дем. од мењђуша*[1]. – Купи́ли ми зла́тне мењђу́шће. Ово́ј јагњѐнце и́ма мењђу́шће.

мењђу́шка[2] бот. *врста собног цвећа.* – Мењђу́шће са́димо у саксѝје.

мењу́је се несвр. *мења се.* – Ка́д слѣ́нце за́јде у о́блак, ју́тре че се мењу́је вре́ме.

мера́к м *жеља, воља.* ▲ – Мера́к ми што́ ората́ва жи́вну, одједну́ш и од ни́где. ⌂ **за мера́к** *како ваља, баш како треба.* – Та́ја Негрѐнка што́ вој се Петка́на на́да, бѐше ко дево́јче за мера́к, ако не́је била́ и по́убава от Петка́ну. ⌂ **врљи мера́к** *почне да симпатише, заљуби се.* – Сѐчаш ли се, ја́ врљи́ мера́к на тѐбе, ти́ ме и не примѐчујеш, а са́ трчи́ш по мѐне. Ја́ врљи́ мера́к на њу́, чи́м ју видо́. ⌂ **с мера́к** *са уживање, са слашћу.* – Најѐдомо се, и напи́мо се с мера́к, са мо́жемо да се бо́римо з гла́днити. ■ **по́мерак**

комп. *већи мерак, веће расположење.* – Пантѝло је се једе̏ње на сла̏ве Ра̏нцеловдьн и Тро̏јцу, тѣг вој и њо̏јни издоо̏де, па вој јо̏ш по̏мерак да спре̏ми и пече̏ка.

мераклѝја м *онај који ужива у нечему, љубитељ.* ▲ – Бѝл је мераклѝја на све̏, и да пое̏де, и да попѝје, и же̏нско да погле̏да, али и да напра̏ви све̏ кво̏ му о̏ко вѝди. О̏н обда̏рен с ону̏ја ства̏р, а она̏ мераклѝја, па се нашлѝ.

мераклѝсћи, -ска, -ско *који се односи на мераклије.* ▲ – Све̏ ѝма кра̏ј, па и мераклѝсћи живо̏т у мла̏де го̏дине.

мераклѝсћи прил. *на мераклијски начин, како одговара мераклији.* ▲ – Воле̏л је, а и умеја̏л је, да жѝви мераклѝсћи, ко бе̏г.

мера̏ч м *особа која мери овршено житo приликом вршидбе, мерилац.* – Мера̏ч ту̏ра и сту̏ра те̏гови и заде̏ва ме: Несѣм ли те̏бе јуче̏р мерѝл, у̏, ко̏лко си омршаве̏л о[д] тѣг, ни ва̏га те вѝше не̏че „ва̏не“.

мера̏чи несвр. *мерка кога или што са мераком, са уживањем.* ▲ – Ца̏бе ју ме̏ркаш и мера̏чиш, она̏ је ода̏вна окупира̏на од дру̏гог, и вѝше ју дру̏ђи не интере̏сују. ⇔ *намерачи.*

ме̏ри несвр. фиг. *упоређује.* – Мѝ се с њѝ не мо̏ж ме̏римо, мѝ смо сиротѝња, а онѝ га̏зде, за трѝце ни мо̏гу ку̏пе. ⇔ *замери, измери, надмери, одмери, премери, размери.*

мерика̏н м *пунијe памучно небељено платно, американ.* – Басма̏ озго̏р, а озго̏л мерика̏н платно̏.

мерѝмац м *ован мерино расе.* – Јавѝше да су набавѝли некаквѝ овно̏ви мерѝмци за прѝплод.

мерѝмка ж *овца мерино расе.* – Тој мерѝмће су по̏крупне од на̏ше о̏вце, и да̏вају по̏више и ме̏со, и млеко̏, и ву̏ну, али су поне̏отпорне.

мерѝмче мн. меримчетѝја с *јагње мерино овце.* – Меримчетѝја бр̏же расту̏ од на̏ша ја̏ганци, и пре̏ стѝгну за про̏даву.

ме̏рис м *мирис.* – Она̏ по̏себно во̏ли ме̏рис оди дѝњу. ⌂ *мириз.*

мерѝше несвр. *в. мирише.* – У̏баво мерѝшу зумбу̏љити. Рећѝјава ти мерѝше на загоро̏тину.

ме̏рка ж 1. *мера, знак на основу кога се доноси оцена чега, критеријум.* – Отру̏л се сас рећишо̏р, прекуса̏л, не̏ма си ме̏рку. У све̏ се тре̏бе ѝма ме̏рка, па и у зајеба̏нцију, зато̏ј што̏ мо̏ж да иско̏чи на големо̏, ако се преко̏ра. 2. *справа за мерење чега.* – Не ме̏ре свѝ сас ѝсту ме̏рку. ⌂ **у̏зне ме̏рку** *изудара кога.* – Не заде̏вај се, да ти не у̏знем ме̏рку. ⌂ **преко̏ра ме̏рку** *преврши меру, претера.* – Ако деца̏ преко̏рају ме̏рку з цаколе̏ње, лѣко мо̏ж да добѝју по ду̏пе.

ме̏рка несвр. *мотри, одмерава, процењује, с уживањем посматра.* – Се̏дне на клу̏пче прет ку̏ћу, па ме̏рка неве̏стице које̏ се вр̏тају из Бабу̏шницу от пѝјац. Ме̏рка да ли че му иско̏ра жѝто у пре̏сек до но̏ву же̏тву.

мерте̏к м *дрвена грађа за кућу, дирек, греда.* – Недоста̏ју ми јо̏ш неко̏лко мерте̏ка, па да завршѝм кро̏в на ку̏ћу.

мерте̏чи несвр. *деље, теше мертеке.* – Ко̏лко че ми тра̏жиш да ми мерте̏чиш два̏јес мерте̏ка. ⇔ *измертечи.*

мерте̏чћи, -чка, -чко *који се односи на мертек.* – Ка̏д ми то̏ј ре̏че, ко да ми у мо̏зак мерте̏чћи ексе̏р за̏кова.

меса̏љ м *комад платна којим се завија тесто да нарасте, или испечени хлеб по вађењу из пећнице.* – Напре̏т смо има̏ли пр̏тени месаљѝ за ле̏б, а са̏ ѝмамо па̏мучне кр̏пе. У ре̏лну ѝма пу̏њене попо̏шће у ше̏рпу, а ле̏б у текне̏ умо̏тан сас меса̏љ, немо̏ј ме че̏каш, узнѝ па је̏ц.

меса́р м 1. *брав са доста меса.* – Меса́р свиња́, са́мо ме́со, слани́на не́ма ни два́ пр̏ста на грби́ну. 2. *мушкарац који воли месо, гурман.* – Ја́ сам меса́р, во́лим ме́со, а во́лим и оно́ј које́ и́де уз ме́со.

меса́рка ж *жена која воли месо.* – Моја́ жена́ је меса́рка, а ја́ не нава́љујем мло́го на ме́со.

месе́чан, -чна, -чно 1. *који се односи на месец.* – Но́ч месе́чна, ви́ди се ко да је дн̏. 2. *који се односи на време од месец дана.* – Обила́зе ни месе́чно по једну́ш-два́пут, када́ како́.

месе́чњак м бот. *вишегодишња зељаста коровска биљка* Achillea clupeolata (упор. ајдучка трава). – Горчи́ ко тра́ва месе́чњак. ▌**бе́ли** ~ *врста хајдучке траве са белим цветовима.* – Бе́ремо за ча́ј и бе́ли и жљ̏ти месечњак. ▌**жљ̏ти** ~ *врста хајдучке траве са жутим цветовима.* – Жљ̏ти месе́чњак је за мушка́рци, а бе́ли за же́не.

ме́си (прил. сад. месе́јечи) несвр. 1. *прави од брашна и воде тесто.* – И́мамо ма́јстори на ку́ћу, па пропа́до месе́јечи и готве́јечи. 2. фиг. *гњечећи наноси бол.* – Меси́л сам ју ко на́јгори душма́нин, ко да неје́ моја́ жена́. ■ **месе́ње** *гл. им.* – Не зна́м ви́ше ни кво́ да ме́сим, ни кво́ да го́твим, ови́ја дн̏нови ми месе́ње и готве́ње изле́зе на вр̏ гла́ву. ⇔ *измеси, замеси, намеси, омеси, подмеси, премеси, размеси.*

меси́ља ж *она која меси квалитетан хлеб.* – Ја́ сам би́ла и меси́ља и готви́ља, куде́ је има́ло некаква́ збирштина ме́н су тражи́ли.

меси́ште с *пеј. од месо.* – Чорбаљци сас некво́ лоја́но меси́ште пу́ни, ни́кој га не теја́л једе́.

ме́со мн. меса́ збир. месети́ја с *мекано мишићно ткиво човечјег или животињског тела.* – Она́ повади́ла сва́ месети́ја, а на́м изне́ла чорбеља́к. ▌**бе́ло** ~ *месо од кобилице.* – Ја́ не во́лим бе́ло ме́со, оно́ ко труљеди́на. Прокрпи́ га, ко́лко да му се не гле́дају бљ̏ш гола́ меса́. ▌**су́во** ~ *пушено месо.* – Зи́ми на́јвише во́лим су́во ме́со, а неје́ ло́ше уз ње́г и винце́. ▌**го́ло** ~ *огољени део тела, пут.* – Опе́рем, па позакр̏пим, па си но́симо, а́ко је ста́ро, ва́жно да се не ви́ди го́ло ме́со.

месте́нце с хип *меташце, кутак.* – Овде́ за́ветринка, добро́ месте́нце да одмо́римо.

мести́ште с *пеј. од место.* – Га́дно мести́ште, како́ ли овде́ жи́ве љу́ђи не зна́м.

ме́сто мн. ме́ста уз бр. месте́ти с *део простора на коме се налази неко (нешто), простор на коме се што збива или збило.* □ – На то́ј ме́сто при́чају да се ја́вљају со́тоње. На́ше ме́сто је планинско́, али мло́го у́баво. На гоџа́ ме́ста ју и́ма та́ј трава́. Посе́кла сам се на две́ месте́ти. 2. *положај у неком редоследу, ранг.* – Ти́ си са на ва́жно ме́сто у о́пштину, па те мо́лим да гле́даш да некако́ запо́слимо мо́јенога оклима́на. ▌**доле́чњо** ~ *удаљено место.* – Дојде́ на́купац из некоје́ доле́чњо ме́сто, по́бра ја́ганци, а у́место па́ре на́дава на сеља́ци по́тврде, и ви́ше му се не по́јави тра́г. ▌**о́ткупно** ~ *историја где се откупљују разни производи.* – На село́ ти је за́друга и прода́вница, и о́ткупно ме́сто, и ме́сто за збирштину, и ме́сто куде́ се сеља́к оскубе́ ко коко́шка. ▌**пе́чено** ~ *присоје, земљиште на припеци.* – Пе́чено ме́сто, слњце га пече́ це́л дн̏н, добро́ за ло́зје. ▌**при́одно** ~ *приступачно место.* – Све́ на́ше њи́ве су на при́одна ме́ста. ▌**рудиња́во** ~ *каменито земљиште без високе вегетације.* – Та́м је рудиња́во ме́сто, са́мо сто́ка пасе́, ни дрва се не ра́ђају, ка́м ли нешто́ дру́го. ⌂ **на ме́ста** *понегде, на појединим местима.* – Ло́ша про́лет, мору́зе изни́кле са́мо на ме́ста, на ме́ста. ⌂ **у ме́сто** *играње у колу без померања улево и удесно.* – Са́ че и́грамо си́тно и у ме́сто, и сви́ ко једн̏н.

ме́сто прил. *уместо.* – Ме́сто да у́чи, она́ се ћи́та сас мо́мци. ⇔ *наместо.*

месце́ мн. месцети́ја с *хип. од месо.* – Огладне́л, па му се услади́ло, аода́вно неје́ је́л ме́сце. Ако поједе́ш сва́та месцети́ја, че бу́деш на́јјак у село́.

ме́так мн. ме́ци уз бр. ме́тка м *убојно средство за пуњење ватреног оружја.* – И ка́д је мане́вра, ђи́не се, несу́ ни тъ̑г сви́ ме́ци ћорци́. Ко́лко ме́тка даньс испуца́мо, а ниједно́г за́јка не утепа́мо. ⌂ **опа́ли ме́так** вулг. *обави полни акт.* – Ти́ ре́че че вој опа́лиш ме́так, а оно́ испа́дло ћо́рак.

ме́тар мн. ме́три м 1. *јединица за мерење дужине у метарском, метричком систему мера.* – Тре́бе ти јо́ш ме́тар да порасте́ш па да ме сти́гнеш, а ти́ о́ч да се мериш с ме́не. 2. *направа за мерење дужине дуга један метар.* – Пру́жи ми ме́терат да изме́рим ко́лко да скра́тим даску́ву. ⇨ *метер, метр.*

мета́ч м *мушкарац са моћним генетским потенцијалом који преноси на своје потомке.* – Душа́н Ста́мењћин испа́де голе́м мета́ч, сва́ деца́ се метну́ла на ње́га, а не на ма́тер.

мете́ несвр. *чисти метлом.* – Ете́ ју мо́јна, ме́ла со́бу, па дојде́ сас ђубро́вник куде́ ме́н, и виде́ да ме уваги́л голе́м че́мер. ⇔ *замете, измете, омете, помете, размете се, смете.*

ме́тер рет. м *в. метар.* – Заузе́л ми це́л ме́тер от пла́ц.

мети́љ м зоол. *паразитска глиста, и болест коју она узрокује код оваца.* – Немо́ј да те́раш о́вце по барљи́ва ме́ста, да се не зара́зе с мети́љ.

метиља́в, -а, -о 1. *који је оболео од метиља.* – О́вце које́ пасу́ окол ре́ку и по ба́ре су метиља́ве. 2. *који је болешљив, млитав.* – Крчи́ ко метиља́во, и по це́л дъ̑н загоми́ља. ⇨ *митиљав.*

метиља́ви се несвр. *заражује се метиљем.* – О́вце се метиља́ве у́пролет по бару́штине и вододр́жна ме́ста. ⇔ *ометиљави се.*

метиља́вштина м пеј. *трома и млитава особа.* – Сви́ се чу́де куде́ онаква́ жена́ да на́јде онаквО́г метиља́вштину.

метла́ ж *направа за метење.* □ – Ми́ си са́димо ме́тле по гради́не, а и́ма и да се ку́пе. ▌**градина́рска** ~ *висока баштенска једногодишња биљка чврсте стабљике са густом круном, погодна за метење.* – Пред вр̑шу дво́р се изме́те с градина́рће ме́тле, да бу́де чи́сто. ▌**гради́нска** ~ *в. градинарска метла.* – Гради́нће ме́тле ка́д узре́ју обе́ремо, па ји нака́чимо пот стре́ју да се су́уше, па си с њи мете́мо.

метли́ца ж *дем. од метла.* – Со́бе мете́мо с метлу́, а текне́ с метли́цу.

ме́тне се свр. *рођењем се уметне на неког претка.* – И́мају два́ си́на, па се једъ̑н метну́л на ма́тер, а друђи́ти на башту́. Дево́јчето им мло́го вр̑цкасто, на ма́тер се метну́ло. ⇔ *изметне се.*

ме́тр рет. м *в. метар.* – Ја́ вој да́вам два́ ме́тра за ме́тар, а она́ ми вели́: Не зна́м ја́ тека́, ја̊ си зна́м: ме́тр за ме́тр.

ме́три несвр. *скраћује дрва на метар дужине и слаже их у кубне метре.* – Ме́трим др̑ва за про́даву. ⇔ *изметри, наметри.*

мећи́нташ м *кишни мантил, огртач.* – Поне́си си мећи́нташ, мо́ж че ћи́ша от пла́дне. ➞ *цирада.*

ме́ћица мн. ме́ћице ж *врста прженог киселог теста, мекика.* – Трчи́ш кроз гу́жву, а љу́ди те га́зе ко ва̑шарску ме́ћицу. Ни́кој не једе́ ба́ницу, ни́кој не ме́си ме́ћице.

ме́ћићи м мн. *в. мећица.* – Ме́ћићи су на́јблађи на ва̑шар, кат по њи напа́да праши́на.

мећиша́р м *који је мек, неотпоран, слабе физичке конституције.* – О́н је мећиша́р на ма́тер, ни́шта не мо́ж да за́пне. Купи́мо у́бавога вола́, али се у ора́ње по́каза да је мећиша́р.

меча́ва ж *мећава.* – Ка́т сле́зомо од Ра́кош, убелеја́ли смо се оди меча́ву и укочи́ли се оди мр̑злицу ко пи́лишта. Колкого́д да изеде́, о́н вели́ да једе́ ма́лко, а све́ омаа́ кво је ту́рено пред ње́га ко меча́ва.

мечѣ́к м *мужјак мечке, медвед.* – Пора́сал и разголеми́л се ко мечѣ́к.

мече́ мн. мечети́ја с *медведово младунче.* – Прове́доше Ци́гањи ме́чку с две́ мечети́ја. Кво́ је то́ј: црно́ мече́ ду́пе пе́че, а на паче́ му вода́ тече́? (заг. *ракијски казан*).

ме́чи, -а, -о *који припада мечки, мечији.* – У Сливовачку ру́дину и́ма ме́сто које́ се зове́ Ме́ча ду́вка, ве́ле да је ту́ј живе́ла ме́чка.

ме́чка ж зоол. *женка медведа.* – Прове́доше Ци́гањи ме́чку с две́ мечети́ја. 2. фиг. ме́чка[2] ж *облак на хоризонту у који зађе сунце.* – Зајде́ сљ̀нце у ме́чку, че се оћи́ши вре́ме. 3. шатр. *мерцедес* (аутомобил). – Попо́ви во́зе ме́ће, а ца́нда́ри бро́је ма́ће. ⌂ **же́ни се ме́чка** мет. *временска појава када у исто време пада киша и греје сунце.* – Ка́д и сљ̀нце гре́је и ћи́ша па́да ми́ ка́жемо да се ме́чка же́ни. ⌂ **зайгра ме́чка пред не́чија вра́та** *дође време да се измири нека обавеза.* – Те́р, те́р, па дојде́ ре́д и на моје́г бра́та да му зайгра ме́чка пред вра́та. ⌂ **и́гра ме́чка пред нечи́ја вра́та** *дошло време да се измири нека обавеза.* – Че и́гра ме́чка и пре[д] твоја́ вра́та, са́мо пољ̀к. ⌂ **пла́ши ме́чку с реше́то** *неуспешно покушава кога да уплаш.* – Ти́ пла́шиш ме́чку с ре́шето, али ме́н ме оди те́б неје́ стра́.

мечка́р м 1. *човек који води мечку.* – Ци́гањи су били́ калаџи́је и мечкари́. 2. *прерушени момак или девојка који увесељава учеснике на прелима.* – Напра́јимо седе́њ̀у, накладе́мо о́гањ, збе́ру се по́младе же́не и деву́ј̀ће, а једѣ̀н се напарајѝл мечка́р, па ка́д и́стрча из пле́вњу, же́не бе́гају и ри́пају преко о́гањ, све́ си испрли́ше су́кње. ➞ *плашило.*

меџа́ ж *гранична линија, гранични појас између два имања, или сеоских атара.* –Меџа́ ми је свети́ња, за њу́ живо́т да́вам, за њу́ живо́т узи́мам, па ти́ ви́ц, ако ти се испла́ти. Тети́н ми преора́л меџу́. Сва́ко село́ зна́је ме́це на сво́ј а́тар.

меџа́к мн. меџа́ци м *природна међа.* – Меџа́к је о́бично сло́г или доли́нка меџу две́ њи́ве, и о́н је за́једничћи на они́ја који́ су меџни́ци.

меџа́р мн. меџа́ри м *гранични камен између две њиве, међаш.* – Уко́пан ка́мен на меџу́ је меџа́р, о́н не сме́је да се поме́ра.

меџни́к мн. меџни́ци м *сусед са међом.* – С ње́га смо меџни́ци на мло́го њи́ве, поде́лбина смо.

меџни́ца мн. меџни́це ж *парцела која се међом додирује са суседовом парцелом.* – Збо́г ти́ја оре́ј сам гоџа́ сва́ђе прекара́л сас комши́ју меџника́, пра́ји му ладови́ну, па не́че да му се ро́ди жи́то у ту́ј њи́ву, што́ је меџни́ца.

меџни́чи се несвр. *граничи се, има заједничку међу са ким.* – Ови́ја на́шиви комши́ја што се меџни́чи с на́с, било́, бре, једну́ш изе́лица човече́.

меџу предл. *између.* – Била́ сам здра́ва, црвена́ у обра́з, меџу на́јубава девојчети́ја у село́. Сљ̀нце за́јде, сљ̀нце за́јде / меџу две́ плани́не / мо́мче се́ди, мо́мче се́ди / меџу две́ деву́ј̀ће. (нар. п.).

меџусо́бно прил. *један с другим, узајамно, међусобно.* – Кат се пече́ ређи́ја, питу́ју се комши́је меџусо́бно ко́лко је каза́на који́ искара́л данѣ̀с. Мо́ш се де́си да су тргува́ли меџусо́бно на ва́шар на Цери́чје, купили́ теле од некуга́, или продали́ ја́гње некоме́, а са́ ра́тују за две́ држа́ве.

ме́ша несвр. *саставља нешто што је различито, прави смешу.* – Ме́шам попа́рену пле́ву и три́це, па ка́т се кра́ве�еду́, млеко́ ко́лко о́ч. ⇔ *замеша, измеша, намеша, помеша, премеша, промеша, смеша.*

ме́ша се несвр. 1. *речима или делом утиче на нешто, уплиће се у нечији живот.* – А́ко ми је ма́ти, не тре́бе да ми се ме́ша у бра́к, и да ми пра́ви сва́ђу сас жену́. 2. *дружи се са околином.* – О́н се не ме́ша с на́род, жи́ви сам ко пустињѝак. Ману́мо да се ме́шамо с њи́, нешто́ смо се замери́ли. ■ **меша́ње** *гл. им.* – У не́дељу че бу́де меша́ње

о́вце, че пра́вимо бачи́ју. ⇔ *замеша се, намеша се, помеша се, промеша се, смеша се, умеша се.*

меша́вина ж *нешто што је састављено од разнородних материја, смеша.* – При на́с вино́ пра́вимо од меша́вину, а у Си́ћево по́себно од цр̏но, а по́себно од бе̏ло гро́зје.

меша́ја ж *она чији је ред да меси у већој породичној задрузи, редуша.* – Биле́ смо три̏ јетр̏ве, па ми се сва́ку тре́ћу не́дељу пада́л ре́д да бу́дем меша́ја.

меша́ља ж *дуга дрвена кашика са којом се меша оно што се кува у казану или котлу.* – Сла́нина се исече́ на парчети́ја и ту́ри у каза́н, си́пе се ма́лко вода́, и ме́ша се сас меша́љу да не загори̏. Пе́кмез ме́шамо сас меша́љу.

мешани́ја ж *дружење, мешање, сарадња.* – Куде̏ је голема́ мешани́ја, ту̏ј о́бично не изле́зне на добро́. Ми̏ ви́ше с њи̏ не́мамо ни́какву мешани́ју. С ту̏ј помија́рку да не́маш ни́какву мешани́ју, ина́че и́ма да те пронесе́ кроз це́ло се́ло да си оваква́ и онаква́.

ме́шано прил. *помешано, састављено из две крајности.* – Здра́вље ми је ме́шано, кѣ̏д добро́, кѣ̏д ло́ше, а такѣ̏в ми и живо́т. Пита́ли Ци̏гу да ли ви̏ше во́ли лубени̏цу или ди̏њу, а о́н одговори̏л: Ме́шано, лубенди̏њу.

меши́на ж анат. *стомак, трбух.* – Мр̏шав, залепи̏ла му се меши́на за грби̏ну. Је̏ц, меши́на не́ма пе́нцери да се ви̏ди кво́ си је̏л. ⌂ **пу́шти меши́ну** *удебља се.* – Пушти̏л меши́ну ко спра́сна свиња́.

меши́нка мн. меши́њће ж дем *стомачић.* – Ка́д на́ша ба́ба сва́реше лива́цко зе̏ље, па га заћисе́ли сас зелене́ ситни̏чће, ми̏ деца́ се наку́самo, па ни по неко́лко дѣ̏на добро́ у меши́нку. Преје̏ло се, па га меши́нка боли̏.

мешиња́к мн. мешиња́ци м пеј. *стомачина.* – Боли̏ ме мешиња́кав, па не мо́гу да уздѣ̏нем. Препа́сле де̏телину, па им се изду̏ли мешиња́ци ко га́јде.

мешко́љи се несвр. *врпољи се.* – Ја́ не мо́гу да спи̏м, са́мо се мешко́љим под цр̏гу. ⇔ *промешкољи се.*

мешчина́ ж *месо без костију, кртина.* – На деца́ да́јте мешчи̏ну, а де̏да и ба́ба не́к гло́цу̏ кочи̏не. Неје̏ заруби̏л ши̏ју о[д] турши̏ју, не́ло од мешчину̏.

мешчинка́ ж *хип. од мешчина.* – А́јде, си̏ње, да ру̏чкаш, за те́бе сам издвоји̏ла са́мо мешчинку̏.

ми̏ ГЛ, ЛЗ л. зам. *ми.* – Ни̏ти смо ми̏ ви̏, ни̏ти ви̏ мо́жете да бу́дете какви̏ смо ми̏. ➞ *мије, ни, није.*

ми̏жав, -а, -о *који често трепће, који не види добро.* – Они̏ја ти нешто́ нажми̏кује, ел му се допа́даш, ел је ми̏жав.

ми̏жља м *пеј. изведен од мижав.* – Што́ се ysр̏таш у туцѐ же́не, ми̏жљо је̏дан, а ја́ сам ту̏ј с те́бе.

ми̏зес, -та, -то *који је уског лица, са правилним чртама и умиљат.* – Ни ми̏ Лужни̏чањће несмо́ загу́бене, све́ смо си текве́, ми̏зесте. О́вце мо́гу да бу́ду масуре́сте, чипе́, калу́шесте, ми̏зесте, вѣ̏клесте и ка́пасте.

ми̏је ДЛ л. зам. *ми* (упор. ми). – Дојде́те да се дру́жмо, ма́лко че појемо, ма́лко че се ва́тамо у ко́ло, немо́ј се срамо́ујете, ми̏је смо си на́ши. По́сле се и ми̏је по́стари научи̏мо од деца́та, па га поче́мо о́камо Пога́нац. Уме́је да некако́ наме́сти канта́р да ста́лно надме́рује пома́лко, али ма́лко-пома́лко о́н се за́газди, а ми̏је си оста́домо такви̏, какви̏ смо и били̏.

ми̏је (трп. пр. ми̏јен, -а, -о) несвр. *пере, умива.* – Ја́ седи̏м, а ти̏ ми̏јеш тањири̏, а бо́жном си ми госја́нка. Који̏ је ми̏јен, мо́же да се́да уз аста́л. ■ **мије́ње** *гл. им.* – А́јде на мије́ње, па на једе́ње, аста́л је поста́вен. ⇔ *измије, омије, премије, промије, смије.*

ми̏је се несвр. *умива се.* – Љу̏ба се ми̏је на ба̏самаци, а поси̏пује га сас ло̏нче Ле̏пошка. Ка̏т се ма̏чка ми̏је према сљ̏нце, че бу̏де у̏баво вре̏ме. ⇔ *измије се, омије се, промије се.*

ми̏кровон нов. *уређај за претварање звучних таласа у електромагнетне, и обрнуто, ради појачања и преношења звука на даљину, микрофон.* – Колкого̏д да се тру̏диш да не о̏каш, преко ми̏кровон се доле̏ко чу̏је.

ми̏л, -а, -о *мио, -ла, -ло.* – Ми̏ла ма̏ђо, што̏ ме ро̏ди, да се ово̏лко му̏чим, и ни̏какву сре̏ћу у живо̏т да не не ви̏дим. ■ **по̏мил,** -а, -о комп. *милији, -а, -е.* – Дру̏га жена̏ по̏мила од пр̏вуту, али она̏ си гле̏да са̏мо њо̏вој да је добро̏, а пр̏вата је гледа̏ла да је добро̏ и на њу̏, и на те̏бе.

ми̏лбог м фиг. *милина.* – Пилети̏ја се упоја̏ла, од ми̏лбога да слу̏шаш. О̏вце се разврну̏ле и кроту̏ју, овча̏р уз њи̏ сви̏ри у дуду̏к, од ми̏лбога да гле̏даш у слу̏шаш.

миле̏је свр. *буде коме што драго.* – Не миле̏је ми ни да га ви̏дим, ка̏мли нешто̏ дру̏го да и̏мам с ње̏г. ⇔ *омолеје, примилеје.*

миле̏је се несвр. *свиђа се коме што.* – Ка̏т сам ње̏га изгуби̏ла, не миле̏је ми се ви̏ше да сам жива̏. ⌂ *мили се.*

ми̏лер м *нузпроизвод од укуване сурутке у виду кајамака.* Δ – Си̏рутка се пропу̏шти на центрифу̏гу, оно̏ј гу̏сто што̏ се издво̏ји је ми̏лер, а те̏чнос која̏ оста̏не зове̏ се цви̏к, о̏н се да̏ва на сви̏ње, тека̏ се работи̏ло напре̏д на шу̏пу. ➞ *провара.*

ми̏ли несвр. *креће се споро, једва хода.* – Ме̏н но̏ђе болу̏, па не мо̏гу да о̏дим бр̏зо, ми̏лим по пу̏т ко сљ̏пета. ⇔ *размили се, умили се.*

мили̏ се несвр. *в. милеје се.* – Мили̏ ми се ка̏т погле̏дам на̏ше по̏ље, а зре̏ло жи̏то се тала̏са ко мо̏ре. ⇔ *домили се.*

милијо̏н м фиг. *врло много.* – Да ми за ње̏га даде̏ш милијо̏н, па ти га не̏чу даде̏м, а ка̏моли да ти га покло̏ним.

мили̏на мн. мили̏не ж *дивота, лепота.* – До̏јде про̏лет, цве̏ће цѣ̏вти, пилети̏ја по̏ју, на̏род ве̏сел, мили̏на. ⌂ **од мили̏ну** *са радошћу, са уживањем.* – Око̏пам и опле̏вим гради̏ну, па ка̏д ју нава̏дим, од мили̏ну да гле̏даш ко̏лко је у̏бава.

мили̏нка ж *дем. од милина.* – Зво̏кнем понекоју̏ гре̏јану ређи̏цу у̏јутру, па ме о̏бузне мили̏нка по це̏лу сна̏гу.

милица̏јац мн. милица̏јци м *милиционар.* – Напре̏т су били̏ два̏ ца̏нда̏ра, и би̏л ре̏д, а са̏ два̏јес милица̏јца не мо̏гу да заведу̏ ре̏д.

милица̏јштина м *пеј. од милицајац.* – Милица̏јштинете га бе̏оше би̏ли у ста̏ницу, па о[д] тѣ̏г че̏сто побо̏љ̏ује.

ми̏лкује се несвр. *умиљава се.* – Пи̏с, ма̏чко, немо̏ј да ми се ми̏лкујеш окол но̏ђе, не̏го и̏ди ва̏тај пога̏нци. ⇔ *омилкује се, умилкује се.*

ми̏лне свр. *размили се.* – Дошла̏ про̏лет, љу̏ђи ми̏лнули по по̏ље. Липса̏ло, па се усмрде̏ло, па цр̏ви ми̏лнули по ње̏га, а не̏ма ко̏ј да га зако̏па.

ми̏лос м 1. *љубав, наклоност.* – Дете̏ и̏де по ми̏лос, а ку̏че по кома̏т. Овца̏ од ми̏лос на ја̏гње одгризе̏ ре̏п. О̏долек, она̏к ис по̏тају, сти̏зају ме ба̏штине ре̏чи како̏ ју је купува̏л, како̏ неје̏ из ми̏лос пошла̏ за ме̏не. 2. *милосрђе, самилост.* – Че до̏јде вре̏ме када̏ че о̏н од ме̏не да тра̏жи ми̏лос, али га не̏че доби̏је.

ми̏лосан, -а, -о *мио, драг.* – Милу̏тине, ми̏лосну ти ма̏јку је̏бем, вр̏тај се до̏м, да те ја̏ не вр̏там.

милости̏вно прил. *на милостив начин, благонаклоно.* – Вука̏на у̏зне понекоју̏ дре̏шку, при̏ча сас њу̏ ко да је Вла̏јко ну̏тра, ко да је дре̏шката Вла̏јко, ко да се ди̏гал из мр̏тви, па да си поора̏те ко ка̏т су били̏ мла̏ди, она̏к ти̏јо и милости̏вно.

милува́нка мн. милува́ње ж бот. *врста цвећа са мирисним цветовима* Viola declinata. – Да́ј ми че́пку од милува́нкуту, да и ја́ наса́дим. Милува́ње су у́баво шарено́ цве́ће.

милува́нчица *хип. од милуванка.* – Че ми да́деш једну́ чепчи́цу од милува́нчицуву, мло́го је у́бава.

милу́је (рад. пр. милува́л, -а, -о) несвр. *мази, воли.* – О́н ју по́че милу́је, она́ се белћи́м оте́са. Све́ и́ма да се чу́је, и ку́ј је куга́ милува́л, и ку́ј куга́ је мрзе́л. ■ **милува́ње** *гл. им.* – О́лга и Војин осети́ше некакву́ мили́ну и жешчину́, и сна́гу и сла́бос, све́ одједну́ш, и поче́ милува́ње и цели́ће, ко не́када. ⇔ *замилује, измилује, омилује, помилује.*

ми́љак м *предео као створен за уживање.* – И́мамо њи́ву у Ми́љак, бѣ́ш до кла́денацат.

миље́ мн. миљети́ја с *мали везени или ручно хеклани прекривач.* – Моја́ че́рка изекла́ла пеше́с миљети́ја. ➞ *шустикла.*

ми́не (рад. пр. мину́л, -а, -о) свр. *прође.* – Које́ ми́не, не вр̥та се. Мо́ра да се ми́не кроз це́лу авли́ју, да се до́јде до клозе́т. Куга́ је са́ бри́га за ра́т који́ је мину́л, ка́д ни је но́в ра́т над гла́ву. ⇔ *замине, измине, намине, помине, премине, промине, размине се, умине.*

мини́к мн. мини́ци м *пас ситне расе.* – И́маомо јено́г бе́лог мини́ка, зва́ли смо га Бе́ља, по цел дѣ́н це́вгаше по авли́ју. ➞ *миниче.*

мини́стер м *министар.* – Виде́ ли га сас какву́ лимузи́ну дојде́, поткокори́л се ко мини́стер, а башта́ му и ма́јћа му о́де др̥пави, и једва́ кра́ј сас кра́ј са́стављају.

мини́стерица ж *министрова супруга.* – Подголеми́ла се ко да је мини́стерица.

министе́рство с *министарство.* – У њи́ну ку́ћу си́нуло ко у министе́рство, ко да не плачу́ју стру́ју, а мо́ж и́стин и да ју не плачу́ју.

миниче́ мн. миничети́ја с *пас ситне расе* (упор. миник). – А́јде, а́јде, улази́, не се́бај се, оно́ миниче́, са́мо ла́је, не а́пе.

мини́чка ж *керуша ситне расе.* – Оста́ла сам сама́, не́ма с куга́ ни да се ска́рам, са́мо једну́ мини́чку и́мам, па с њу́ поора́тим.

миноо́д м *мимоход, кратко уступно задржавање.* – Те́ћим на миноо́д сврну́ше, ко́лко да ни не зами́ну. Свр̥ну на миноо́д, са́мо се поздрави́мо, и отиде́ си.

мину́т м *мера за време, шездесети део часа, сата.* – Без моје́г ену́ка не мо́гу ни мину́т, не раздва́јамо се ни́како, где́ ја́, ту́ј и о́н.

мињак м шатр. *мини сукња, сукња која више открива, него што покрива.* – Треба́ла си у мињак да се облече́ш, но́кти да наша́раш.

мињу́шка[1] ж *дем. од мињуша, мињушица* (упор. мењушка). – Који́ си има мињу́шку, она́ му се и без ве́тар кла́ти.

мињу́шка[2] ж бот. *биљка из породице жабљака* Isopyrum thalictroides. – Та́ска, каква́ је и́здолек, таква́ је о́дблизин: же́шка ко напа́лена ву́рња, у́ста вој мири́шу на божури́ку, трнда́вил и мињу́шће, а снага́ на тазе́ о́таву.

мињу́је несвр. *пролази.* – Живо́т је једѣ́н, резе́рни не́ма, а бр̥зо мињу́је. Остаре́, али јо́ш ме не мињу́је же́ља за пе́сму и игра́ње. ■ **мињува́ње** *гл. им.* – Мињува́ње кроз моју́ авли́ју ви́ше не́ма, неје́ ово́ј ко́рза, па сва́ћи да прооди и да се ше́та ко́лко о́че. ⇔ *замињује, намињује, обмињује, промињује.*

ми́р м 1. *стање без рата.* □ – По ра́т до́јде ми́р, али и по сва́ћи ми́р до́јде но́ви ра́т. 2. фиг. *спокојство.* – Једѣ́н мину́т ми не дава́ ми́р да дѣ́нем з ду́шу. ⌂ **ми́р у ку́ћу** *хлеб.* – Тре́бе да ме́сим, оста́домо без ми́р у ку́ћу.

мирашчи́ја м *човек који се оженио мирашчиком, и надимак таквом човеку.* – Љу́бенко Мирашчи́ја и́маше големо́ има́ње, али бе́ше сти́снут чове́к, иглу́ у ду́пе му не мо́ж ука́раш.

мирашчи́ка ж *девојка јединица са добрим миразом.* – Напре́т љу́ђи који́ су га́зде били́ тражи́ли мирашчи́ку, да не́ма бра́ћа, да је с мира́з, а која́ не́ма мира́з, они́ ју не́те.

мирашчи́сћи, -ска, -ско *који се односи на мирашчију.* – Во́ја Мирашчи́сћи на́страда од гро́м, би́л с о́вце у́-рудин, пу́кне и уби́је га.

ми́ри несвр. *чини да неко буде миран, сиишава.* □ – Ко́лко га ја ми́рим, то́лко о́н по́виш луду́је. ⇔ *измири, намири, подмири, помири, примири, размири, смири, умири.*

ми́ри се несвр. *склапа мир, помирује се с ким.* – Бра́тска ра́бота, сви́ се ска́рају поне́кад, али они́ ме́сто да се ми́ре како́ вре́ме прооди, они́ се јо́ш по́више мрзу́. ⇔ *измири се, намири се, подмири се, премири се, примири се, размири се, смири се, умири се.*

ми́риз м *мирис* (упор. мерис). – Оре́шче се ту́ра у кола́чи за ми́риз и у́кус. Ја́ по́себно во́лим ми́риз оди ди́њу. Овчо млеко́ и́ма по́себан ми́риз, па га не во́ли сва́ћи.

мири́ше несвр. *одаје од себе мирис, обично пријатан.* – Дове́доше сна́у, а она́ – ни мири́ше, ни смрди́, ни се једе́. ■ **мирисање** *гл. им.* – Несмо́ ни ми му́шћи цве́ће за мирисање. ⇔ *замирише, помирише, умирише се.*

миришља́в, -а, -о *који мирише, мирисан, миришљив.* – И́ма ку́ј во́ли са́мо миришља́ве со́рте гро́зје.

миришља́вка ж *она која мирише лепо* (о води, трави). – О́купа ме ба́пче, о́риба ме ко ста́р котљ, чљк ме и по́прска с некве́ во́де миришља́вће. Учите́љица Горда́на испа́де цве́ћка миришља́вка за ово́г, ови́ја ни у́тера стра́ у ко́сће.

миришљи́вац м *онај који лепо мирише.* – Несљм ско́ро жени́ла си́нови, па не зна́м аде́ти, не́ма ко́ј де ма поу́чи, па ти́ће одне́сомо једну́ мара́му и једну́ блу́зу, и миришљи́вац једљн сапу́н.

ми́рка ж *мир, спокојство* (упор. мир 2). – Ма́лко, ма́лко, па наср̥та по пу́т, ко да је чека́ла Ради́сава, а́ма некво́ вој не да́ваше ми́рку.

миро́ мн. мира́ с *освећено дрво у пољу око којег су обходиле литије.* – Окол миро́ сва́ћи обико́ли три́пут. На́ковања наса́дена на тру́п оди благу́н, веле́ оди се́лско миро́.

ми́рован, -вна, -вно *орган, комисија или тело које расправља о миру.* – Је́с да је сас гове́да прави́л штете́ на дру́ђи љу́ђи, ал то́ј је решава́ло ми́ровно ве́ће.

мироди́ја мн. мироди́је ж *в. мирођија.* – У сва́ко је́ло ка́т се ту́ре мироди́је, оно́ је по́благо. О́че да је у сва́ко гр̥не мироди́ја.

мирођи́ја ж 1. бот. *мирисна биљка из породице штитара која се употребљава као зачин* Anetum graveolens. – Мирођи́ју ту́рамо у пасу́љ ка́д ва́римо. 2. фиг. *особа која воли да се петља у сваки посао* (упор. миродија). – Моја́ свекр̥ва о́че у сва́ку ма́нцу да је мирођи́ја. ⇨ *мирођија.*

миро́сан, -а, -о *који је помазан светим миром, освећен.* – Немо́ј му ни́кој и́ме поми́ња, до́к не ста́не под миро́сану кру́шку.

миру́је несвр. *бива миран, не помера се.* – Зе́тови навали́ли сас цели́ће на шурња́је, оне́ се белћи́м бра́не, али ка́д им ка́че огрли́це, оне́ кроту́ју и миру́ју.

ми́сљ мн. ми́сли / ми́слови ж/м *мисао.* – У ми́сљ ми се насели́ла му́ка. Једе́ње и пије́ње ни́кога неје́ затр̥ло, зати́ра ло́ша ре́ч, зати́ру ло́ше ми́сли, и пр̥во си ње́г за́тру, који́то тека́ ми́сли. Ба́ба ви́ди да сам се да́л у големи́ ми́слови, па ме не ди́ра. Се́домо уз аста́л, ја́ тури́ половинћи́лчето на аста́л, Ту́рчину се усмину́ше о́чи: че собу́је некоју, че раска́ра цр̥ни ми́слови. ⌂ **на ми́сљ** *у мислима, на бризи.* – Че́рка ми оста́де удави́ца сас две́ деца́, па ми је ста́лно на ми́сљ.

мисѣк мн. миско́ви м зоол. *мужјак миске, ћуран.* – Бе́гај да те не укљу́ца мисѣ́кат. Чува́ли смо ми́сће и миско́ви, а ма́ње и манко́ви несмо́. ➞ *ћуран.*

миси́рка ж зоол. *врста кокоши, бисерка, морка.* – Миси́рка кре́ка: ду́кат-ду́кат-ду́кат. Миси́рће кри́ју поло́г где́ но́се ја́јца.

миска́ мн. ми́сће ж зоол. *најкрупнија домаћа птица (женка) која се гаји ради меса и јаја, ћурка* Meleagris gallopavo. – Ја́јца на ми́сће су по́крупна от коко́шја. Псу́ју све́ по спи́сак: от ћо́раву ми́ску, преко мр̑тву ма́тер и кр̑ваво дете́нце све́ до ле́бац у ку́ћу. ➞ *ћурка.*

миска́р м *особа која чува миске.* – За ле́тњи ра́спус ја́ сам била́ миска́р.

мисле́је рет. несвр. *мисли.* – Мислеја́л сам да се буда́ле се́ју, а оне́ се са́ме ра́ђају. Ја́ се мислеја́, мислеја́, па довати́ неко́лко бомбо́не из ону́ј бомбонџи́јску кро́шњу. ■ **мислеја́ње** *гл. им.* – Од големо́ мислеја́ње како́ че бу́де дого́дине са́мо глава́ боли́, нело си ти́ гле́дај како́ данѣ́с да прежи́виш, ко и сви́ дру́ђи што́ рабо́те. ⇔ *замислеје.*

мисле́ње с *мишљење.* – Ја́ сам има́л мисле́ње да је та́м све́ у́баво и по́тамњ, а оно́ и́сто ко и при на́с.

ми́сли (трп. пр. мисле́ње) несвр. *умом ствара мисао, доноси судове и закључке, расуђује.* □ – Ти́ ли ми́слиш до ве́к че си мла́да, и че те сва́ћи о́че, а то́ј про́јде до́к се обр̑неш. У́ши ти по́брзо расту́ од напиња́ње, а глава́ ти оголеме́је од мисле́ње. па не вља́је ни једно́, ни дру́го. ⇔ *замисли, измисли, намисли, помисли, премисли, размисли, смисли.*

ми́сли се *премишља се.* – Она́ ле́же, па ми ре́че: А́јде, кво́ се ми́слиш. ⇔ *домисли се, помисли се.*

мистри́ја ж тех. *зидарска алатка којом се захвата и размазује малтер.* – Ја́ сам би́л зида́р, с ва́нглу, мистри́ју и ви́сак деца́ сам ишко́лувал, и пе́нзију зараде́л.

ми́ти несвр. *подмићује.* – Немо́ј да га ми́тиш, ви́диш да не́че да приста́не. И моли́мо га, и прети́мо му, и мити́мо га, о́н ни да бе́кне, одврну́л гла́ву и ћу́ти. ■ **мите́ње** *гл. им.* – Шко́лу је заврши́л с мите́ње, з ба́нице и пе́чени петло́ви.

митиља́в, -а, -о *в. метиљав.* – Крчи́ ко митиља́ва овца́, и ста́лно загоми́ља, и на све́ ману́ нао́ди.

митроље́з м *митраљез.* – Они́ оту́д би́ју с митроље́зи, а ми́ се ку́тамао, завла́чимо гла́ве по је́ндеци.

ми́ц м *мали корак, мали покрет.* – Љу́ђе се узмуа́ли, не мо́ш се про́јде, али ми́ц по ми́ц, сти́го ја́ до та́м, где́ се прада́вају ћебети́јата.

ми́ца несвр. *миче, покреће.* – Немо́ј да ме ми́цате о́[д]-дом по туџину́, о́чу ту́ј да си у́мрем. ⇔ *измица, намица, одмица, помица, примица, промица, размица, смица, узмица.*

ми́ца се несвр. *миче се, покреће се.* – Ба́ба се от ку́ћу не ми́ца ни́где док је жива́. ⇔ *измица се, примица се, промица се, узмица се.*

ми́ш м зоол. *мала штетна животиња из реда глодара* (Mus). – Ја́ сам чи́с ко цркве́ни ми́ш, ца́бе ме тере́тите да и́мам нешто́ с ту́ј роспи́ју. ▌**сле́пи** ~ *миш који лети ноћу, шишмиш.* – Упе́римо бате́рију у сле́пог ми́ша, о́н па́дне, и ми́ га ува́немо. ➞ *поганац.*

ми́шка мн. ми́шће ГЛ, ДЛ ж анат. *део руке од рамена до лакта, мишица.* – И́мам три́ бо́пће от пе́лцовање на ле́ву ми́шку. Не мо́ж да ту́риш две́ ти́кве под једну́ ми́шку. До́трча и Кр̑ста, збра́ се це́ла мала́, вати́мо га за ми́шће и уне́сомо у со́бу. ➞ *цупушка.*

мишче́ мн. мишчети́ја с *младунче миске, ћурче.* – Изве́ла вој се мишчети́ја ту́ј прве́, јо́ш се несу́ ни исипа́ла, па набра́ла покри́ве да им ји сва́ри. Избуди́мо се, ја́ замеша́ покри́ве и три́це за мишчети́ја, и поче́ да ји ра́ним насре́д дво́р.

мла́д, -а, -о 1. *који је у ӣрвом добу живоӣа.* – Љко је на те́бе ка́т си мла́д, па мо́ж, чу те пи́там ка́д остаре́јеш ко ме́н че мо́ж ли тъ̑г. ■ **по́млад,** -а, -о комп. *млађи.* – Једне́ по́старе, једне́ по́младе, али у на́ше го́дине пробира́ње не́ма, са́мо ли о́че да приста́не нека́. ■ **на́јмлад,** -а, -о суперл. *најмлађи.* – Ја́ сам на́јмлад, па се сви́ изди́ру на ме́не.

мла́да ж *девојка којом неко намерава да се ожени, будућа сӯруга.* – Ошо̑ л деда-Јова́нча, деда-Сте́ва, деда-Та́са и бата-Ви́ден у Црве́ну Ја́буку да гле́дају мла́ду, па прележа́ли та́мо ко́д њи́ни позна́нице.

млада́р мн. младари́ м *млади изданак из корена, младица.* – Ста́ра дрвја исе́чи, а младари́ остави́, да се поди́гне но́ва гора́.

мла́дачак, -чка, -чко *млад у дем. значењу, који је ӣрилично млад.* – И́ма ли у ва́ше село́ у́бава девојчети́ја, а́ко су мла́дачка, таква́ ко за на́с. ⇔ *ӣомлдачак.*

младе́је несвр. *ӣосӣаје млађи* (упоре подмлаӡује се). – Ти́, бре́, Душа́не, ко да младе́јеш, а не́ да старе́јеш, ста́лно си и́сти, го́дине ти се не приме́чују.

младе́нци м мн. *младожења и млада ӣоком свадбеног церемонијала.* – Кат су се укомузи́ли младе́нци, ко да им неје́ ми́ло. Куми́ца узе ча́ршав, ту́ри га на ра́мо, изле́зе из зевни́к где су младе́нци преспа́ли, и пред вра́та цврк̑ну.

Младе́нци м вер. пр. *Дан 40 мученика када рођаци и ӣријаӣељи ӣосећују и дарују нове младенце* (22. III). – Младе́нци се сла́ве пр̑ву го́дин кат се неве́ста и младоже́ња у́зну. На Младе́нци се у́кућани уда́рају с дрено́в пру́т да бу́ду здра́ви ко дре́н.

младе́нчичи м мн. *колачићи ӣреливени медом који се месе о Младенцима.* – За Младе́нци се месе младе́нчичи, по́сни крава́јчичи нама́зани озго́р сас ме́д.

мла́ди несвр. фиг. *чини млађим кога смањивањем броја његових година.* – Млади́ли ме, стари́ли ме, ја́ си моје́ го́дине зна́м ко́лко су, а како́ се осе́чам, и то́ј си на́јбоље ја́ зна́м. ⇔ *ӣодмлади, размлади.*

младиња́ ж *младеж, млађи свеӣ.* – Напре́д је било́ срамота́ да мла́диња́ и́де у кафа́ну. У́дари младиња́та на пе́сме, те́ра ји ређи́цата, и ме́н нуди́ше, пи́ну и ја́, и ме́н ста́ну же́га ма́лко, ал ми не ли́чи да се усту́рам да пое́м сас њи́.

младоже́ња м 1. *момак на дан свога венчања.* – Младоже́ња и мла́да неве́ста се во́зе у че́зу, оста́ли и́ду пе́шћи. 2. фиг. *размажено деӣе.* – Гле́ кољћи́ си младоже́ња, отре́сал си се за жени́дбу, а јо́ш те ма́ти обла́чи.

младоли́чес, -та, -то *који изгледа млађи него шӣо је, младолик.* – Јо́ш ма́зна у лице́ и младоли́честа, а́ко је напуни́ла ше́се го́дине.

мла́дос м *младо доба, младе године, младосӣ.* – Че те пи́та ста́рос куде́ ти је би́л мла́дос. Ту́ј смо ми́, што́ веле́, прекара́ли на́ш мла́дос и на́ш ве́к. ⌂ **мла́дос-лу́дос** *младе године са свиме шӣо оне носе.* – Некада́ сам чъ̑к у Шва́пско ишо̑л заради́ то́ј што́ га ви́ съ̑г мо́дерно зове́те се́кс, што́ је по́благо и оди ба́ницу и оди кола́чи, али мла́дос-лу́дос!

младуњ̑ц м *млад мушкарац, човек у ӣуној снази.* – Неси́ ви́ше младуњ̑ц, па да се усту́раш з деца́та ко де́да уз гове́да.

младу́нка ж *млада жена у реӣродукӣивној доби.* – Несо̑м ја́ ви́ше младу́нка, да мо́гу деца́ да ра́ӡам и чу́вам.

мла́ти несвр. 1. *моӣком сӣреса ӣлодове с дрвеӣа.* – С млати́ну мла́тим сли́ве које́ не́че да отпа́дну ка́т се тре́сне дрво́то. 2. фиг. *брбља, луӣеӣа.* – По це́л дъ̑н мла́ти ко тр̑лица по́сле же́тву, ни́шта ју не разби́рамо. ■ **млате́ње** *гл. им.* – Од млате́ње пра́зну сла́му вајда́ не́ма, не́ло а́јде да рабо́тимо кво́ смо поче́ли. ⇔ *замлаӣи, намлаӣи, омлаӣи, ӣомлаӣи, ӣремлаӣи, смлаӣи.*

млати́на мн. млати́не ж *дугачка, дебела и ӣрава моӣка за разноврсну намену.* – С млати́ну мла́тими сли́ве и бу́амо оре́си. Млати́не се успра́ве у́накрсно преко сто́г се́но, да га ве́тар не обо́ри.

мла́тне свр. 1. *жесто̄ко удари.* – Бе́гај да те не мла́тнем сас ти́лође, да ти о́чи излете́ ко на пога́нца. 2. *изговори какву глупо̄ст.* – Ца́ћа се и́спрси, па ка́т поче́ да коко́ли сас о́чи, ја́ си помисли́: Са́мо да не мла́тне некво́ које́ не тре́бе.

мљ́сне свр. *силовито̄ удари.* – О́на се залети́ и, ни пе́т ни ше́с, мљ́сне га у чело́ сас ћесе́р, по́сле је носи́л челе́нку јо̄ш за гоца́ вре́ме, а беле́га си му је оста́ла до́век.

млека́ра ж *про̄сто̄рија где се о̄ткупљује и пре̄рађује млеко.* – Ју́тром но́симо мле́ко на млека́ру.

млека́рник м *про̄сто̄рија у колиби у којој се чува млеко и пре̄рађује у сир.* – Млека́рник тре́бе да бу́де чи́с ко апате́ка, ако о́ч да ти је си́рење добро́.

млеко́ мн. млека́ с *бела хранљива лучевина нарочито̄ жлезда у дојкама или у вимену, која служи за исхрану одојчади или младуначди, а и као пре̄храмбени производ.* □ – Све́ и́мају, са́мо от пи́ле млеко́ што́ не́мају. ▌ **бу́чкано** ~ *млеко из кога је бучкањем издвојено масло, обрано млеко.* – Кво́ све́ те́б не́че да па́дне на па́мет, куде́ се па са́ се́ти да ме питу́јеш оди бу́чкано млеко́, од ње́г се сири́ло си́рење, а од небу́чкано се вата́ла ву́рда. ▌ **ва́рено** ~ *кувано млеко.* – Ва́рено млеко́ сви́ пи́ју, али ја́ по́виш во́лим нева́рено, ка́д је тамѣ́н пому́зено. ▌ **вешта́чко** ~ *млеко у пра̄ху.* – Ако ма́ти не́ма мле́ко, са́ и́ма да се ку́пе ра́зна вешта́чка млека́ за бебе́тија. ▌ **ко́зјо** ~ *козије млеко.* – Ко́зјо млеко́ је мло́го здра́во да се пије чи́м се помузе́. ▌ **кра́вјо** ~ *кравље млеко.* – Кра́вјо мле́ко је на́јбоље за ма́лечка де́ца. ▌ **надро́бено** ~ *удробљено млеко.* – Надро́бено млеко једу́ ста́ри љу́ђи што́ не́мају зу́би, али си га во́ле и по́младити. ▌ **о́вчо** ~ *овчије млеко.* – О́вчо млеко́ је на́јквалите́тно у ма́ј ме́сец. ▌ **пре́сно** ~ *свеже по̄мужено млеко.* – Пре́сно млеко́ је тамѣ́н пому́зено млеко́. ▌ **потква́сено** ~ *млеко у које је ста̄вљена по̄ткваса да се укисели.* – Су́д с потква́сено млеко́ тре́бе да се умо́та у кожу́в, да се млеко́то у́баво ва́не. ▌ **по[т]ци́рено** ~ *млеко у које је ста̄вљено сирише̄ да се добије сир.* – То́ј млеко́ по[т]ци́рено, са́мо што́ сам му сипа́ла маја́ у, немо́ј од ње́га да да́ваш на деца́. ▌ **прика́дено** ~ *млеко које се то̄ком кувања залепи за дно по̄суде у којој се кува и добије горак укус.* – Ово́ј млеко́ прика́дено, ни сви́ње га не́че једу́. ▌ **прова́рено** ~ *млеко које се то̄ком кувања згруша и није за људску исхрану.* – Прова́рено млеко́ се да́ва на сви́ње. ▌ **просе́кло** ~ *ускисло млеко без по̄ткваса.* – Просе́кло млеко́ неје́ здра́во ни за ста́ри, а ка́мо ли за деца́. ▌ **проћи́сло** ~ *прокисло згрушано млеко које није за упо̄требу.* – Проћи́сло млеко́ се са́мо мо́же вр̄ји у поми́је за сви́ње. ▌ **се́раво** ~ *пр̄во млеко на самом по̄чето̄ку лакта̄ције, жӯћкасто̄* и *врло богато̄ хранљивим материја̄ма.* – И ја́гње се просе́ре от се́раво млеко́, та ка́м ли не́че дете́. ▌ **ћипе́ло** ~ *прокључало, млеко које јо̄ш ври.* – Ори́з ту́риш у ћипе́ло млеко́, и ва́риш га док не омекне́је. ▌ **ћи́село** ~ *кисело млеко.* – Не́ма ни́шта по́благо ле́ти на ћи́ву од о́вчо ћи́село млеко́. ⌂ **разду́вује ћи́село млеко́** *дувањем у кашику расхлађује кисело млеко, то̄ј. ради бескористан по̄сао, бесо̄сличи.* – При на́с се ри́нта, гњете́ пу́кница, гу́ли мору́зница, це́вчи ређи́ја и разду́вује ћи́село млеко́. ⌂ **набе́ре млеко́** *набречи млеко у вимену од добре исо̄паше.* – До́бро се напа́сле, набра́ле млеко́, и́ма и да помузе́мо, и ја́ганци да си́сну пома́лко. У́вечер о́бавезно одлу́чимо ја́ганци да о́вце набе́ру млеко́ за ју́тре. ⌂ **ску́та млеко́** *по̄вуче млеко из вимена.* – Баксу́з кра́ва, чи́м ју ува́тим за си́се, она́ ску́та млеко́. ⌂ **до́бра на млеко́** *крава, овца или коза која даје досто̄ млека, млекуља.* – На ва́шар купи́мо једну́ кра́вицу, неје́ ја́ка за ра́боту, али до́бра на млеко́. ⌂ **сла́ба на млеко́** *жена или женка која има мало млека.* – Моја́ снаа́ сла́ба на млеко́, па мо́рамо да купу́јемо вешта́чко у апате́ку.

млеку́ља ж *крава или овца која даје досто̄ млека.* – Од добру́ млеку́љу добра́ и за́рада. Ца́бе је млеку́ља, ка́д ри́тне ведро́, па раси́пе млеко́.

млекцѐ с *хип. од млеко.* – Вимѐнце вој ко котлѐнце, а млекцѐ ко бла́го винцѐ. Стро́шиш некојѐ јајчѐнце у попо́шчицете, додадѐш ћи́село млекцѐ што́ се начѣ́с вану́ло, и го́зба дондѐ.

млѐч м бот. *коровска биљка са млечним соком, млечика* Euphorbia. – Набра́ ма́лко млѐч кроз мору́зу за сви́ње.

млечѣ́ц м *кукурузни клип чија су зрна још млечна* (упор. и зеленьц). – Открши́ десети́на кла́са млечца́, да ји сва́римо, са́ су на́јблађи.

млѐчница ж *јело од млека и пројног брашна.* – Млѐчница је кат се у ва́рено млеко́ дода́ва мору́зно бра́шно и мѐша, трѐбе да бу́де ни гу́сто ни рѐтко, једѐ се без лѐб, брашно́то му је лѐб. Ту́риш једну́ ша́ку мору́зно бра́шно у двѐ ћи́ла ћипѐч во́ду, додадѐш млеко́ и измѐшаш, мо́ра да бу́де редуња́во, то́ј се зовѐ млѐчница.

мли́во с *оно што се тера у веденицу да се меље, и оно што се тера из воденице као самлевено.* – Идо́мо с То́мчу у воде́ницу, напрѐт се чѐкаше рѐд, сьмлѐмо некако́, натовари́мо и дојдо́мо си до́м, стовари́мо мли́во, и о́дма се обрну́мо на дру́гу ра́боту.

мли́н м *зграда у којој се меље на електрични погон.* – Напрѐд је има́ло мли́н садѐ у Љубера́жду.

млина́р м *власник млина, или радник у млину.* – И млинари́ рабо́те на по́двалу, у́век замѐре на ва́гу.

мло́ђи, -ђе, -га *велики број људи, много њих, многи.* – Велѐ да нејѐ одро́чљива, мло́ђи су при њу́ ома́снили бр̏кови.

мло́го прил. *много.* – Мло́го је ра́боте жена́ има́ла напрѐд.

мло́жи се несвр. *увећава се, множи се.* – Ку́ћа нѐка ти цьвти, деца́ нѐка се ра́цају, сто́ка и берѐћет нек се мло́же, да́ј, Бо́же. ⇔ *намложи се, размложи се.*

млокство́ с *мноштво.* – Млокство́ изђину́ли, са́мо из на́ше село́ седомна́јес бѐоше пођину́ли у ту́ј бо́рбу.

мл̥́сне свр. *прободе.* – Чѣ́с-чѣ́с па ме мл̥́сне пот лѐву плѐчку, па од бо́л не мо́гу да уздѣ́нем.

мл̥́ца[1] несвр. *говори испрекидано, запињући и с тешкоћом, муца.* – Немо́ј да мл̥́цаш, нѐло казу́ј како́ сте укра́ли, и гдѐ сте дену́ли то́ј што́ сте покра́ли. ■ **мл̥ца́ње** *гл. им.* – Он ка́т по́чне да мл̥́ца, од њи́гово мл̥ца́ње и́ма да ти се сту́жни. ⌂ *мљца.* ⇔ *промлца.*

мл̥́ца[2] несвр. *оглашава се мукањем* (о говедима). – Кра́вата нешто́ мл̥́ца у шта́лу, и́ди ви́ц квó вој је.

мл̥́цне свр. *пригушено се огласи мукањем.* – Ку́ј је сѣг на рѐд да му црѐва испашња́чим, мл̥́цну Ми́лисов, и о́псова га у дупѐнце мр̏тво.

мљца несвр. *в. млца.* – По́сле ји на́ставници испи́тују, а деца́ са́мо мљца́ју попла́шена и прецѐпена од то́ј бѐсно кучи́ште.

мља́ва ж *велико невреме, непогода.* – Наидѐ голема́ мља́ва, па свѐ по́обара крсти́не у по́ље. ➞ *сприја.*

мља́ска несвр. *мљацка приликом жвакања.* – Не мља́скај, сви́ње мља́скају. ⇔ *умљаска се.*

мога́рац м 1. зоол. *магарац* Equus asinus. – Дѐре се ко мога́рац, ко да га нѐћи и́стинсћи дѐре. 2. фиг. *израсли дечак, клипан.* – Истр̏гал се, пора́сал голѐм мога́рац.

мога́ре[1] мн. могарети́ја с *в. магаре.* – Запѐло се ко мога́ре на ћупри́ју. Нашли́ се ко ка́т су се тражи́ли с кри́ва могарети́ја. На могарети́ја смо носи́ли во́ду на поја́ту. ▌**ста́ро** ~ фиг. *искусна и превејана особа.* – Ја́ сам ста́ро мога́ре, нѐ-ч ље́ко с мѐн да излѐзнеш на кра́ј.

мога́ре[2] с *ногаре за стругање дрва.* – Раскова́ло ми се мога́ре, па мо́рам от комши́ју да тра́жим њиго́во да нарѐжем др̏ва.

могаре́нце мн. могаретѝћа с *дем. од магаре.* – Дете́нце ри́пка ко могаре́нце. Ри́пкају деца́ по ли́ваду ко могаретѝћа.

могари́ца[1] ж 1. *женка магарца* (упор. магарица[1]). – Има́ли смо једну́ могари́цу, бе́ше кро́тка, али тврдогла́ва до́злабога. 2. фиг. *поштарија и позамашна девојка снажнога гласа и грохотног смеха.* – Тај могари́ца кат се заребе́че, чѣ́к у дру́гу ма́лу се чу́је.

могари́ца[2] ж *мало повијена мотка с удешеним кукама на оба краја која служи за ношење терета о рамену, обрамица* (упор. обрамка). – Сва́ко ју́тро и ве́чер доноси́ла сам на могари́цу по две́ ко́ве во́ду от се́лсћи буна́р.

могари́ца[3] ж *великог кашаљ, тешка прехлада.* – Ис кре́вет се не ди́sa, те́ра могари́цу, по це́л дѣ́н пи́је ча́јеви и кру́че. ⌂ **те́ра могари́цу** *болује од кашља, има шарлах.* – Не мо́гу да до́јдем ови́ја дни́, де̊те́ ми те́ра могари́цу.

мога́риште мн. мога́ришта с *пеј. од могаре.* – Са́ не́ма, а напре́д мога́ришта ко́лко о́ч у село́, са́мо се урова́ло. Кат се мога́ришта и́грају, че се ме́ња вре́ме.

могла́ ж *в. мьгла.* – Ма́ оне́ и́ду ко гу́сће кроз моглу́, асли́ ћу́рће. Мо́ј ве́к прође́, мла́дос и ми́лос и не видо́, ли́тнуше ко путпуда́ља из жи́то, мину́ше ко могла́ ју́тром уз Голе́ми сто́л. ⌂ **па́дне могла́** *спустила се магла.* – Па́дла могла́ гу́ста ко те́сто, не ви́диш два́ ко́рака испре́д те́б.

могу́ћан, -ћна, -ћно *богат, имућан.* – Си́не, ко́ј како́ си је би́л могу́ћан, тека́ се рани́л и облачи́л. Да́л сам им ко́лко сам би́л могу́ћан, али на сви́ једна́ко.

могу́ћно прил. *могуће, у оквиру могућности.* – Ма, да ли́ је могу́ћно да си га прода́л за то́ље па́ре, сви́ се чу́де како́ си гоца́ па́ре узе́л за ње́га.

могу́ћнос м *способност да се нешто оствари, могућност.* – Ја́дранка је и́сто била́ о́дличьн ђа́к, ал ка́д ми му́ж Ми́ја умре́, ја́ несѣ́м по́сле била́ у могу́ћнос да ју шко́лујем ви́ше. ➞ *могућство.*

могу́ћство с *способност да се нешто оствари, могућност* (упор. могућнос). – До́ктур ми ре́че: По могу́ћство у́јутру по једну́ ча́шу љу́ту ра́ћију да попи́јеш, и по једну́ вла́шу пи́во, ал не да се ослобо́диш, па по́више; ја́ поче́ тека́, и то́ј ме и́злечи.

мо́дар, -дра́, -дро́ *тамноплав.* – Ка́д ме погле́да с оне́ј ње́јне модре́ о́чи, ме́н ми се у гла́ву заврти. ➞ *модрикљав, тегетан.*

Мо́дра Сте́на *село у Лужници;* Модросте́нац / Модросте́нчанин, Модросте́нка, Модросте́нче мн. Модросте́нци / Модросте́нчани *етн;* модросте́нски, -ска, -ско *кшет.*

модре́је несвр. *постаје модар.* – Ја́д му, па са́мо модре́је у лице́ и скрца са[с] зуби. ⇔ *помодреје.*

модре́је се несвр. *плави се, одаје плаву боју.* – Ћишови́та го́дина, па се мору́зе модре́ју, и́ма да излуде́ју од ро́д.

модреља́ча ж *она која је са модрим очима.* – Ја́ сам у село́ била́ озна́чена како модреља́ча, збо́г модре́ о́чи.

мо́дри несвр. *чини модрим,* фиг. *прави модрице коме.* – Ма́ни ми се од гла́ву, да не по́чнем да те мо́дрим, по́сле не́че да си за ни́где. ⇔ *намодри, умодри.*

модри́кљав, -а, -о *плавкаст.* – Како́ му то́ј реко́, Ми́ка се ра́срди, ду́ну ко ко́њ, и и́скоколи комто ме́н сас модри́кљавете о́чи.

модри́лка ж *хемијска супстанца која се раствори у води и у њој се испира рубље ради избељивања.* – Модри́лка до́јде ко ра́тлук, па се ста́ви у то́плу во́ду и расћи́сне се, и с ту́ј во́ду се препи́ра, а вода́та ма́лко модра́ и мири́ше. Брнчи́ у не́бо, ко крпче́ забора́вено у модри́лку. ➞ *модрило.*

модри́ло с *хемијска супстанца која се раствори у води и у њој се испира рубље ради избељивања* (упор. модрилка). – Ту́ј се на́јде и поне́које црвени́ло за по́младе же́не и дево́ће, и модри́ло за беле́ње дрољци́.

модри́ца[1] ж *масница од ударца.* – Ако по́ју да се би́ју, и ми́ се ри́пнемо, и ете́ ти разми́рица, по́сле сви́ и́демо до́м с модри́це и згре́бени ко да смо с ма́ћке ло́пту игра́ли.

модри́ца[2] ж бот. *врста шљиве.* – Сли́ве и́мамо: једне́ се зову́ тргоњи́, једне́ жлтће, једне́ зове́мо сметења́че, једне́ модри́це, а негде́ за њи́ ка́жу црни́це.

модро́ поим. прид. *модрица.* – Че́сто сам носи́ла модро́ под о́чи од ње́га.

модрогле́д м *згледавање момака и девојака код цркве у Драгинцу на Богојављењу* (упор. зглеџос). – Се́чаш ли се на модрогле́д у Дра́гинац ка́д дове́до На́ду при те́б, ја́ сам ти пробра́ла на́јубаво дево́јче, а са́ голема́ њо́јна убави́ња голему́ не́сећу до́кара и те́б и ме́н. На модрогле́д се гледа́ло који́ че се у́зну, која́ је дево́ћа помодре́ла и уговеја́ла, та́ј неје́ за узима́ње.

мо́ж *скраћени облик 3. л. јд. презс. уопштен за сва лица.* – О́н ста́р, не мо́ж да бе́га. Мо́ж ли да до́јдеш да ми нешто́ помо́гнеш? Си́не, не мо́ж да оста́немо жи́ви тако́ј. Напуни́ше со́бу, не мо́ж ји нара́нмо и напо́јимо. Лежу́ до пла́дне, кат се ди́гну, не мо́ш се проборáве.

мо́же (аор. = импф. мо́гао – мо́гаше – мо́гаомо; рад. пр. могѣ́л, -гла́, -гло́) несвр. *има моћ, снагу, способност.* □ – Са́ не мо́гу ни да сто́јим, а ка́д бе́о мла́д мо́гао да и́грам це́лу ноч. Зна́чи, ти си могѣ́л да и́граш како мајму́н. Ко́ј мо́же нека́ до́јде, а који́ не мо́гу, не́ка си седе́ до́м. ■ **мога́ње** *гл. им.* – На Ђу́рђовдњ спре́мамо ба́нице, пога́че, ђуве́чи, па се нади́гнемо па и́демо на поја́ту та о́вце прему́зујемо, па до́јду свирачи́ та сви́ре, па игра́ње до мога́ње. ■ **по́може** комп. *може у већем степену.* – Ма како́, ба́бо, ти́ по́можеш да рабо́тиш од на́с, а́ко си од сви́ по́стара. ■ **на́јможе** спуперл *може у највећем степену.* – У Стрижѐвац на́јможеоше да пи́ју Душа́н Ка́рча, До́на Дане́шинћи и Ми́ца Ба́нсћи, кат се код некога́ ста́јеоше за поче́так и да наздра́ве једњ на дру́гога сва́ћи попи́јеше по једно́ кондирче́, па тѣг по́чну да пи́ју напомалко, ко што се пије́. От све́ ва́с ја́ на́јмогу да за́пнем, а́ко сам на́јстара.

мо́жеби прил. *можда.* – Мо́жеби да је нећи́ и ископа́л нешто́, али се то́ј кри́је. Ни́кој ни не во́ли, опко́лени смо с ло́ши комши́је, а мо́жеби да си и до на́с и́ма криви́ца. При́чини ми се да те јуче́р видо́ у ауто́бус за Пи́рот, а мо́жеби сам се превари́ла. ⇨ *можебит.*

мо́жебит рет. прил. *в. можеби.* – Сто́јко и́звади из фијо́ку кању́рку сас црве́н коњ́ц, те оди њу́ о́тћину мо́жебит по́ла ме́тар, па у́врза пакѐтчето.

мо́зак м 1. анат. *централни орган нервног система* cerebrum. – Ка́д ме у́дари с ле́њир по пр́сти, ко да ми у мо́зак за́кова мерте́ћи јексе́р. 2. фиг. *памет, ум.* – Не́мају мо́зак и́ч, жи́ве од данѣ́с до ју́тре, док су им ма́ти и башта́, мо́же им се. ⌂ **исћипи́ мо́зак** *проври мозак од јаког сунца.* – Бе́гајте у ладови́ну да се ола́димо, че ни мо́зак исћипи́. ⌂ **пу́шти мо́зак на о́таву** *растерети се брига, удари бригу на весеље.* – Це́л ве́к сам трча́л и ствара́л, са́ сам пушти́л мо́зак на о́таву, не́ка му мла́ди ми́сле. ⌂ **му́ти мо́зак** *умно се напреже.* – Не́чу ви́ше да си му́тим мо́зак с ње́га, ако о́че нека у́чи, за ње́г си је, ако не́че, не мо́ра, па́ си је за ње́г.

мо́згује несвр. *размишља.* – Мо́згујем од ово́ј о́лујно вре́ме, и досе́чам се да ли је било́ такво́ и ка́т сам детишњо́р би́л.

мо́јви, -а, -о / мо́јти, -а, -о / мо́јни, -а, -о чл. ф. *овај мој / тај мој / онај мој, -а, -е.* – Мо́јво дете́ от како́ се ро́ди зи́ну, и не за́клопи у́ста: дѣ́њу-но́чу – ле́ле, но́чу-дѣ́њу – ле́ле. Нити се мо́јви чове́к претр̑гал од ра́боту, нити се тво́јти чове́к прекрши́л од ра́боту, али какви́ су, такви́ су, на́ши су, мо́рамо да ји трпимо́. Сви́ часте́вљаше, па и ја́, да ме мо́јна виде́ла, има́ла би ми о́чи иско́па.

мокре́ж м *кишовито време, влажан и блатњав терен.* – Не излазе́те ис ку́ћу ако не мо́рате, мокре́ж и озго́ре и оздо́ле. ➞ *мокриња.*

мо́кри несвр. *чини мокрим, кваси.* – Дȍдолице се уђи́те у вр̏бу па ни ју̏ре с ко́ве и котлети́ја та ни мо́кре. ■ **на́јмокри** суперл. *најбоље кваси, кваси до кости́ју.* – Си́тна ђи́ша на́јмокри, од њу̏ ни́где не оста́неш су̏в. ⇔ *намокри, умокри.*

мо́кри се несвр. *кваси се.* – Си́не, немо̏ј да се то̏лко мо́криш, гле́ кљ̏в си се направи́л, ко до̏долица. ⇔ *намокри се, размокри се, умокри се.*

мокриња́ ж *кишовито време, влажан и блатњав терен* (упор. мокреж). – Ка́д је ђишови́то вре́ме, или зи́ми ка́д је лапа́вица, овча́р привр̏же ско̏рње, да му чу̏вају но̏ђе од мокри́њу.

мола́ ж тех. *зидарска алатка слична мистрији.* – С молу̏ ду̏њђери ма́жу кљи́ште кат пра́ве ку̏ће чатма́ре, или ма́лтер кат пра́ве ку̏ће зида́ре.

молери́ше несвр. 1. *боји зид, шара окречени зид разнобојним шарама.* – Со̏бу у ко̏ју спимо̏ смо окречи́ли, а голе́му со̏бу смо молерисали. 2. фиг. *излема некога да постане модар.* – Ја́ ако те молери́шем, и́ма да бу̏деш мо̏дар, да ни ма́ти не́че мо̏же да те препознаје́. ⇔ *намолерише.*

мо́ли несвр. *упућује коме молбу.* – Мо̏лим те ко Бо̏га да ме оста́виш на ми̏р, да ми се глава́ сми́ри једну̏ш о[д] те́бе. ■ **моле́ње** *гл. им.* – Ба́ба га моли́ла, моли́ла, па ка́д виде́ла да не́ма вајда́ од моле́ње, обр̏не се и оти́де у шу̏му. ⇔ *замоли, измоли, помоли, умоли.*

мо́ли се несвр. *обраћа се коме са молбом.* – Мо̏лим ти се, пушти́ ме да си и́дем, баштá че ме у̏бије ако се забáвим. ⇔ *замоли се, помоли се.*

моли́тва ж *речи молбе којима се верници обраћају Богу и свецима.* – Коме́ по̏п очи́та моли́тву, ти́ја је пребрину̏л све бри́ђе, и преболе́л све бо̏ље.

мољ̏ц мн. мољци́ м зоол. *мали, врло штетан лептирић чије гусенице нагризају вунену гардеробу, житo и др.* – Све́ што́ смо има́ли ву̏нено измушља́ли мољци́. Мољци́ ми упропасти́ли мору̏зу на та́ван.

мо́мак мн. мо́мци м *млад неожењен мушкарац.* – Мо̏мак је до двајес пе́т го̏дине и неоже́њен, а чове́к је пре́ко два́јес пе́т го̏дине, па и а́ко је неоже́њен. Оди ве́пра и оди мо́мка не́ма вајда́. ⇨ *момьк*[1]. ➡ *момче.*

мо́мьк[1] м *в. момак.* – О́н на́јубав мо́мьк у село́, ја́ на́јубава дево̏јђа у село́. Такљ̏в у̏бав мо́мьк не бе́ше одо̏вдека до Бабу̏шницу, и одо̏вдека до Пала́нку, па чљ̏к и по̏натам.

момьк[2] м *слуга.* – Би́л сам се́лћи момьк док се не ожени́, по̏сле се и ја́ задомаћи́ни. До када́ чу сам ја́ на сви́ момьк у ову̏ј ку̏ћу?

моме́ньт мн. моме́нти м *тренутак, часак.* – У ти́ја моме́ньт ми лькну, ко да ми сьвну. И́ма и моме́нти кат си ства́рно сре́ђан, али су они́ мло̏го ре́ђи.

момента́лно прил. *намах, сместа, тренутно.* – Сестра́ ми направи́ла сви́њсћи опьнци, па тури́ла жа́пће, и сас врете́но ји истрsа, како́ запе́ла да истргне жа́пкуту, она́ се обу̏ши, а врете́но у о́ко, момента́лно вој око излете́, по́сле су вој тури́ли вешта́чко о́ко.

мо́мкује[1] несвр. *проводи момачки живот.* – Ја несьм мо́мкувал ко моје́ дру̏ство, ни сам ишьл по седе́ње и игра́ње, моје́ је било́ да и́дем с ко̏зе и о́вце. ⇔ *намомкује се.*

момку́је[2] несвр. *служи за накнаду као слуга.* – Момкува́л сам от како́ се запроле́ти, па до̏к се не зази́ми, али пару̏ несьм виде́л, то̏ј је баштá узима́л.

момче́ мн. момчети́ја / момче́та с *млад неожењен мушкарац* (упор. момак). – Зна́јеш ли, бре́, ти́ кад бе́ше момче́, па до̏одеше по Дебе́лу чу̏ку го̏р на седе́њу? И́мамо мло̏го у̏бава момчети́ја у село́. Ђи́тће ми попада́ше, момче́та разграба́ше, у буна́р наврља́ше. (нар. п.). 2. *нестасали момак, момчић.* – И́маше једна́ распуштени́ца, која́ је учи́ла мла́да момчети́ја, али ја́ бе́о срамежљи́в.

момче́нце мн. момчетѝћа с *хип. од момче.* – Ово́ј момче́нце на сли́куву што́ се преплашѝло и унезверѝло, и што́ не га́си цига́ркуту, је мо́ј та́тко. Ова́ј момчетѝћа на сли́ку смо мѝ ка́д бе́омо мла́ди.

момчетѝште мн. момчетѝшта с *пеј. од момче.* – Отѝдемо на седе́њу у нечију́ ку́ју, збе́ремо се девојчетѝшта, па до́ју момчетѝшта, ѝде о́лалија, ѝде сме́ј, ѝде поја́ње. ⇨ *момчиште.*

мо́мчи се несвр. *стасава у момка.* – Детишња́к јо́ш, али је воле́л да се све́ с по́старо дру́ство дру́жи, па и о́н ра́но по́че да се мо́мчи, и да нао́ди ману́ на преме́ну. ⇔ *замомчи се.*

момчѝште мн. момчѝшта с *в. момчетиште.* – Изле́зни, тра́жи те некакво́ момчѝште.

момчурља́к мн. момчурља́ци м *млад момак, дечак који се тек замомчио* (упор. и момче 2). – Бе́о момчурља́к, ни дете́ ни момче́. Чове́к у педесе́ го́дине, а пона́ша се ко непреврѐл момчурља́к. Мѝслиш ако нацр̏виш у́снице да бѝш те́бе че́кају онѝја момчурља́ци. Навр̏тају се момчурља́ци при њу́, у́че се.

мора́ мн. море́ ж мит. *некакво зло биће, које је морило људе док спавају.* – Биле́ некве́ море́, које́ до́ју кат чове́к спѝ, па га гња́ве и му́че, до́к га на́чисто не умо́ре.

мо́ра несвр. 1. *буде принуђен на нешто, буде обавезан да нешто чини против своје воље.* – Мо́рам да га бѝјем, да му до́јде па́мет. Мо́рате да свр̏нете како́ зна́те, ма́кар са́мо да се вѝдимо. 2. безл. *вероватно, треба, потребно је.* – Немо́ј нѝком да казу́јеш, мо́ра си по́сле вр̏жем гла́ву с трѝ коно́пца. Де́ру се по село́ и беснѐју, мо́ра да су пѝјани. ■ **мора́ње** *гл. им.* – О[д] тѣг ста́лно ула́зим, и гле́дам кво́ рабо́те, а неје́ ми мора́ње, а́ма ме некво́ те́ра да све́ вѝдим. ⇔ *намора, примора.*

мо́рав, -а, -о *тамноплав, љубичаст.* – Забрадѝла мо́раву шамѝју, па се подголемѝла, ко да је кметѝца.

мора́вац м *врста народног кола.* – Овде́ се ѝгра сѝтна препере́вка, ла́гани мора́вац, сѝтан ча́чак, жѝћино ко́ло, има́ сва́каква ко́ла.

мо́ре[1] с *велики водени простор.* □ – Бе́ште змѝје у мо́ре, Јеремѝја у по́ље.

мо́ре[2] речц. 1. *за скретање пажње на оно што следи.* – Мо́ре, бо́ље нешто́ па́нтим оди ва́с, ако сам остаре́л. Мо́ре, немо́ј да свѝркаш, ка́д не зна́ш како́ је било́. 2. *за апострофирање мушких лица.* – Е́ј, мо́ре, Добро́сове, какво́ то́ј у́работи, цр̏ни Добро́сове!

морѝ речц. *за апострофирање женских лица, појединачно или групно.* – Е́ј, морѝ, Заго́рће, ѝма ли те? Ѝш, морѝ, пѝпка те убѝла, ѝш! А́ј, морѝ, же́не, мѝ се не сетѝмо да га пѝтамо којѝ је, и одо́кле је.

мо́ри несвр. *мучи, кињи, сатире.* – Све́ ми је добро́, са́мо ме једно́ мо́ри, што́ се не о́жени, па да си и о́н ѝма жену́ и дечѝца, ко њиго́во дру́ство. Прѝчају да су биле́ некаве́ море́, које́ су морѝле љу́ди у сѣн. ⇔ *измори, помори.*

мо́ри се несвр. *излаже се напору, умара се.* – Остаре́ се, поче́ се мо́рим и од ма́лко оде́ње. ⇔ *премори се, смори се.*

мормола́да ж *врста пекмеза од воћа, мармелада.* – Мормола́да се купува́ла на деца́, и то́ј напома́лко, замо́тана у дебе́лу артѝју.

мо́ртус прид. непром шаљ. *мртав пијан.* – Ја́ уле́зо у кафа́ну, ка́д уну́тра седѝ Пе́ра, мо́ртус пија́н.

мору́з рет. ДЛ м *в. моруза.* – Ову́ј го́дин од мору́з не́ма да ѝмамо нѝшта.

мору́за ГЛ, ДЛ ж *кукуруз.* – Чича-Бра́на ѝма два́ је́ктера под мору́зу. Мору́за и она́ј му́шка ала́тка тра́же вла́гу и топло́ту. ▌ **бе́ла** ~ *домаћа сорта кукуруза са белим зрнима.* – Качама́к од бе́лу мору́зу, посѝпан с ма́з и чва́рци, је нешто́ на́јблаго на

свѐт. ▌**жљ̀та** ~ *хибридни кукуруз са жӯтим зрнима.* – Кла́сје од бѐлу мору́зу је мло́го по́благо за варе̏ње или пече̏ње од жљ̀ту мору́зу. ➞ *царевица.*

мору́зан, -зна, -зно *кукурузан.* – Од мору́зно бра́шно се пра́ји мору́зница и качама́к. До пло́т стоји̏ сто́г сас се̏но покри̏јен сас мору́зно ша́шње. Омеси̏ла му мору́зан крава́јчак, па га испрати̏ла у воде̏ницу.

мору́зе̏тина ж *аугм.* и *пеј. од моруза.* – Једе̏ ми се ва́рено кла́сје, али мору́зе̏тинана па то̀лко изра́сла, да не мо̀гу да дова́тим кла́с, па, еве̏, узо̀ сљ̀бу да и̏дем да га откр̏шим.

мору́зиште с *њива са које је убрана моруза, кукурузиште.* – И̏демо тека́ преко мору́зиште, и о̀н ни сти̏же. У О̀грању све̏ мору́зишта.

мору́зница ж *хлеб од кукурузног брашна, проја.* – Напре̏т се мору́зница прави̏ла од чи̏сто мору́зно бра́шно, и пе̏кла се у цре̏пњу. ▌**бла́жна** ~ *масна проја, проја која је умешена уз додатак масти, сира или чварака.* – Бла́жна мору́зница се ова́к ме̏си: му́те се три-че̏три ја́јца, додаде̏ се по једна̀ ча́ша млеко̀ и вода̀, па се ту́ре две̏ ча́ше бѐло бра́шно и једна̀ ча́ша мору́зно бра́шно, и здро̀би се једна̀ гру́тка си̏рење, си̏пе се у тепси̏ју и о̀дма се пече̏.

мору́зничка ж *хип. од морузница.* – Је̏ли смо када̀ ле̏бац из ву́рњу, када̀ ис цре̏пњу, а на́јчесто мору́зничку.

морузња́в, -а, -о *који је од пшеничног брашна помешаног са пројним брашном.* – Чи̏с ле̏б смо је̏ли са̀мо ка̀д је сла́ва, а онака̀ морузња́в ле̏б, или мору́зницу.

морузо̀вина ж *стабљике кукуруза без клипа, обично везане у снопове.* – И̏ди тури̏ пред гове̏да два̀ сно̀па морузо̀вину.

мору́ска ж *хип. од моруза.* – Мору́ску и жице̏ поме̏шај и сме̏љи, и ете̏ ти ја́рма.

мо̀с мн. мо̀стови м *мост* (упор. ћуприја). – Па́дне од мо̀с, и уда́ви се, неје̏ зна̀л да пли̏ва. Жи̏ве у Пала́нку, али и̏мају њи̏ву и гради̏ну у ме̏сто које̏ се зове̏ Три̏ мо̀ста.

мо̀та несвр. 1. *обавија око нечега, намотава.* – Мо̀там пре̏цу на клувчети̏ја, спре̏мам се да заплете̏м це̏мпир. 2. фиг. *збуњује, обмањује.* – Са̀мо ме мо̀таш, а не опра̀вљаш на ни̏какву ра́боту. ⌂ **мо̀та це̏вће** *намотава пређу на цевке пре почињања ткања.* – Не̏чемо ва̀љда да седи̏мо ко же̏не до̀м, и да мо̀тамо це̏вће, ил да везе̏мо тру́ковани ча̀ршави. ⇔ *замота, измота, намота, одмота, премота, размота, смота, умота.*

мо̀та се несвр. фиг. *креће се амо-тамо, врзма се.* – Злаја́ше пце̏та, насети̏ла да се нешто̀ мо̀та окол поја̀ту. Мо̀та се ко прде̏ж по панталѐне. ⇔ *измота се.* ➞ *муа се.*

мотави̏ло с *дем. од мотавиљ̀ћа* (упор. матовилче). – Ти̏ка порешчи̏ја пија̀н ко мотави̏ло, зато̀ј се са̀мо це̏ри и преплѝта с јези̏к у орату̀, ко же̏не кат преплѝтају јелечети̏ја.

мотави̏љ̀ћа ж *ткачка алатка, штап одређене дужине (1–1,5 m) који на једном крају има ракљу, а на другом попречну летвицу у виду слова* Т, *служи да се на њу премота пређа да би се добило пасамце* (упор. матовилка). – Мо̀ре, ако у́знем мотави̏љ̀ћу, и̏ма да ти ду́пе све̏ помодре̏је. Потква̀сено млеко̀ се иси̏пе у сирења̀рку, и зака̀чи на мотави̏љ̀ћу да се до̀бро исце̏ди.

мо̀тка мн. мо̀ће ж *батина.* – Усра̀л га ко ћура́н мо̀тку. Мо̀ре, за те̏бе је нека̀стрена габро̀ва мо̀тка, да се не излежа̀ваш до пла́дне. ▌**говњи̏ва** ~ *батина која одговара тежини прекршаја.* – За њу̀ је са̀мо једна̀ говњи̏ва мо̀тка. Мо̀ре, ако у́знем једну̀ говњи̏ву мо̀тку, зачѝс че ви се приработи. ▌**нека̀стрена** ~ *неотесана батина.* – За ње̏га је са̀мо једна̀ нека̀стрена мо̀тка, па да му до̀јде па̀мет у гла̀ву.

мотља́ви несвр. *вара, задржава, залуђује.* – Са̀мо ме мотља̀ви и зама́ује, а ме̏н три̏ста ра̀боте че̏кају.

мотља́ви се несвр. *беспосличи, замајава се.* – Не̏ма да се прива̀ти за некакву̀ ра̀боту, не̏ло се са̀мо мотља̀ви прекај ку̀ћу ната̀м-нова̀м.

мотови́лче с *в. матовилче.* – Гра́бну Јо́вча мотови́лче, па при́ши неко́лко ути́љ-ња́ка на На́ду.

мо́тор[1] м *машина која претвара неку врсту енергије у механички рад.* – Напре́д је било́ по́себно дре́ш, а по́себно мо́тор који́ покре́ће дре́ш, и ву́кла су ји гове́да, са́ то́ј све́ рабо́ти тра́ктор.

мо́тор[2] м *мотоцикл* (упор. мотор[2]). – Да́де ми зо́р да му ку́пим мо́тор, о́н по́сле па́де с ње́г, па се сљ́в скр̏ши, са́ ме́не кри́ви што́ се скрши́л. ➞ *прпало.*

мото́рка ж *моторна тестера.* – Ја́ се́до на клупче́ и запали́ цига́ру, па му понуди́ ши́бицу да с њу́ упа́ли мото́ркуту, ка́д не́че на потє́зање.

моторца́нгле ж мн. *електричарска клешта* (упор. гарђе). – Некуде́ ми се затури́ле моторца́нгле, и са́ ка́д ми на́јтребу, њи́ не́ма. Ка́д некуга́ заболи́ зу́б, ишљ́л је при Ча́лу Ши́љу да га изва́ди с моторца́нгле.

мо́ча вулг. несвр. *мокри, уринира.* – Мо́рам да мо́чам, мо́ча ми се. Кому́ и́де ди́м у о́чи, ти́ја је моча́л на пу́т. ■ **моча́ње** *гл. им.* – Дове́доше ни у ре́д, поче́мо се ре́димо и на моча́ње: једљ́н ула́зи, дру́ђи изла́зи. ⌂ **мо́ча уз ве́тар** *ради противно другима, пиша уз ветар.* – Ма о́н че́сто мо́ча уз ве́тар, али то́ј си за ње́г не вољ́а́је. Ако не́ч да се умо́чаш, не мо́чај уз ве́тар. ⇔ *замоча, измоча, намоча се, помоча, помоча се, премоча, промоча, умоча (се).*

мо́чваран, -рна, -рно *земљиште које задржава воду* (упор. вододржљив). – Мо́чварно зе́вњиштето, па га зове́мо Сла́тина, та́м ни је гради́на.

мо́чка ж *мокрећа.* – Теле́во се све́ намокри́ло у мо́чку. Скле́пан, ко да је с мо́чку пра́вен, али њо́ј си до́бар, и она́ неј̑е бо́ља.

мо́чка несвр. *моча у дем. значењу, пишки.* – Си́не, а́јде да мо́чкаш, па да си ле́гамо.

мо́чља м пеј. *упишанко.* – Ти́ја мо́чља бо́ље да си ћути́, ка́д неј̑е за ни́шта спо́собан.

мо́чна ж пеј. *она која често мокри, попишуља* – Какво́ па стара́ва мо́чна и́њ̑ћа, да вој се неј̑е притепа́ло, о́че да и́де на́оро, а јо́ш нуме́је јајце́ да си попр̏жи кад је гла́дна.

мо́чне свр. 1. *мало се помокри, пишне.* – Ка[д] Та́ска обли́зне у́снице, и́ма од му́ђе у га́че да мо́чнеш. 2. *даље добаци приликом мокрења.* – Овчарчети́ја су се надмо́чувала да ви́де које́ мо́же по́долеко да мо́чне.

Мрати́нци м мн. вер. пр. *Мратиње* (11. XI). – Куде́ Мрати́нци су на́јдљ̑ђе но́чи. Мрати́нсће но́чи, цр̏ђе на о́чи.

мрати́њи, -а, -о *који се односи на Мратинци.* – Мрати́ње но́чи, цр̏ђе на о́чи, али не́че са́мо да се спи́, тре́бе нешто́ и да се рабо́ти.

мр̏вка ж *мрвица.* – Не́мају ни мр̏вкву ле́б, ни прашљ́к бра́шно, а ти́ о́чеш да и́деш на́госје при њи́. Збі́рам мр̏вку по мр̏вку да нешто́ ство́рим, а мо́ј си́н тро́ши ли тро́ши.

мр̏вка несвр. *узима у малим количинама, на мрве.* – Натопи́л си једну́ ка́нту ма́з, ел две́, и то́ј ти је за це́лу го́дину, па како́ да га мр̏вкаш не́ма да истрајѝ, а са́ ма́з ни́кој не́че ни да погле́да, све́ на зајти́н се спре́ма.

мр̏да несвр. 1. *чини кратке покрете телом или екстремитетима.* – Мр̏да ко да је жи́в. 2. *миче се са место на место.* – До́к се не вр̏нем, не мр̏дај ис ку́ћу ни́где. 3. фиг. *избегава неку обавезу, врда.* – Мр̏да, ал га не́че измр̏да, че мо́ра да пла́ти и по́рез и кама́ту за све́ го́дине ко́лко неј̑е плачува́л. ■ **мрда́ње** *гл. им.* – По́чеше да ни упи́сују у за́другу, дошло́ наређ̑ење да се упи́ше и који́ о́че и који́ не́че, не́ма мрда́ње. ⇔ *замрда, измрда, примрда, промрда, размрда, узмрда.*

мр̏да се несвр. *миче се са једног места на друго.* – Не сме́јеш да се мр̏днеш от ку́ћу, ту́ј да ме че́каш. ⇔ *размрда се, умрда се.*

мрда́ч м *који избегава обавезе, врдалама.* – Ти́ја чове́к је голе́м мрда́ч, са́мо ако га прити́снеш сас зо́р че ти вр̏не па́ре, она́ не́че.

мр̑дне свр. *кратко се покрене, притрепери.* – Има̏л је зѣ̏л по̏глед, са̏мо ли ме погле̏да, ме̏н мр̑дне по̏дгруди.

мрдогу̏зица ДЛ ж зоол. *врста птице која непрекидно мрда репом горе-доле, гнезди се на тлу у шупљини камена, пилиска* Motacilla alba. – Кад уга̏римо мрдогу̏зица слети̏ на ора̏ње, и са̏мо сас ре̏п помр̑цује наго̏р-надо̏л, тра̏жи буба̏ље. ➞ *мрдодупка.*

мрдоду̏пка ГЛ ж зоол. *врста птице која непрекидно мрда репом горе-доле, гнезди се на тлу у шупљини камена, пилиска* Motacilla alba (упор. мрдогузица). – Мрдоду̏пка ста̏лно мр̑да с ре̏п, мѣлецко шарено̏ пиле̏нце, пра̏ви поло̏г на̏зем испот ка̏мен.

мре̏ несвр. *умире.* – Че̏ мре̏ без вре̏ме ка̏д је такѣ̏в. Мрло̏ се је, неје̏ има̏ло до̏ктури, превр̑же се црево̏ – о̏дма мр̑е, а са̏ превр̑же се црево̏, апери̏шу га, чове̏к си о̏ди, здра̏в. ■ **мрењѐ** *гл. им.* – Од мрење̏ ни̏кој не мо̏ж да побе̏гне, од мрење̏ се ни̏кој неје̏ спаси̏л. ⇔ *замре, измре, помре, премре.*

мре̏чка ГЛ, ДЛ ж *престанак живота, умирање.* – Сви̏ су мисли̏ли за ало̏с се роди̏ло, па че за ало̏с и мре̏чка да му бу̏де. Напре̏д, бре̏, несмо̏ знали̏ за то̏ље мре̏чће, са̏ се запати̏ле сва̏какве бо̏ље, па сва̏ћи дѣ̏н уми̏ра на̏род, и ста̏р и мла̏д. ⇨ *мрешка.* ➞ *смрт.*

мре̏шка ЛЗ ж *в. мречка.* – Ме̏не ме неје̏ стра̏ од мре̏шку, кад би тело̏ о̏дма да се у̏мре и гото̏во.

мрждо̏ри несвр. *ромиња ситна киша.* – Поне̏кад заћипи̏ мо̏зак от сѣ̏лнце, а поне̏кад мрждо̏ри ћи̏шица по це̏лу не̏дељу. Побеле̏је не̏бо, и си̏тна ћи̏ша по̏чне да мрждо̏ри, некада̏ про̏ђу и неко̏лко дѣ̏на, она̏ си ћи̏сне тека̏. ⇔ *замрждори.*

мр̑зал, -зла, -зло *смрзнут, залеђен.* – Кво̏ се мр̑штиш ко ку̏че на мр̑зло говно̏. Кљу̏је га (досађује му) ко сврáка мр̑зло говно̏.

мрзељи̏в, -а, -о *безвољан, лењ, мрзовољан.* – Мрзељи̏ва жена̏, развле̏чена, не̏чиста, мрзи̏ ју њу̏ да си погле̏да, ка̏моли ку̏ћу да очи̏сти и дво̏р измете̏.

мрзи̏ (рад. пр. мрзе̏л, -а, -о) несвр. 1. *осећа мржњу према коме или чему.* – До пла̏дне мрзи̏ це̏л све̏т, от пла̏дне и са̏мога се̏бе. До са̏ сам ја̏ мрзе̏л ва̏рош, са̏ поче̏ ва̏рош да мрзи̏ ме̏не. Мрзе̏ла је ме, па да је могла̏, у ка̏пку во̏ду би ме удави̏ла. 2. *осећа одвратност према неком послу.* – Вре̏дан је ко до̏љњи водени̏чћи ка̏мен, са̏мо га мрзи̏ да рабо̏ти. Ју̏тром ни мрзи̏ да се ди̏samo, али свекр̑ва ка̏д забе̏ре да ни р̑чка с тоја̏гу и и да ни клне̏ – ди̏samo се, па ни ма̏лко. Како̏ старе̏јем, поче̏ да ме мрзи̏ и да се бри̏чим, и да се̊ преобла̏чим. ⇔ *намрзи.* ➞ *мрзне.*

мр̑злица ж *мраз* (упор. и голомрзлица). – Мо̏ра да је голема̏ мр̑злица, чи̏м ово̏ље вису̏ље вису̏ на стре̏ју. Сту̏д сти̏снул, сне̏г напада̏л, све се заледи̏ло, голема̏ мр̑злица вану̏ла. Це̏л бо̏жји дѣ̏н сви̏ри ко пра̏се на мр̑злицу за две̏ста ба̏ње.

мр̑зне[1] несвр. *леди се.* – Поче̏ вода̏ пре̏д-зору да мр̑зне, зи̏ма се приближа̏ва. ⇔ *замрзне, измрзне, премрзне, размрзне.*

мр̑зне[2] несвр. *осећа мржњу према коме или чему* (упор. мрзи 1). – Ако те це̏ло село̏ мр̑зне, ти̏ не ва̏љаш. Мр̑зне ме, не мо̏же с о̏чи да ме ви̏ди. Мр̑зли су ни комши̏је што̏ и̏мамо све̏ по̏више од њи̏. ⇔ *замрзне, намрзне, омрзне.*

мр̑зне се[1] несвр. *смрзава се.* – Ете̏ ји на пу̏т, мр̑зну се по ови̏ја сту̏д, а јо̏ш им се не ула̏зи у ку̏ћу. ⇔ *одмрзне се, помрзне се, размрзне се, смрзне се.*

мр̑зне се[2] несвр. *мрзи се са киме.* – Ни̏кој вој неје̏ до̏бар, мр̑зне се са сви̏ по село̏, а на̏јвише сас јетрву̏ и свекр̑ву.

мрзни̏к мн. мрзници̏ м *онај који мрзи, мрзилац.* – Све̏ га по гла̏ву би̏јеш, че га осака̏тиш тека̏, ду̏шманине, у кво̏ се пре̏твори, мрзни̏че. Зна̏јем да су на̏ше вами̏лије мрзници̏, али ја̏ си те̏б не мр̑знем, Јеле̏нко, и зна̏јем да ти се по̏виш сви̏дим не̏голи Петка̏на, ви̏дим ти то̏ј у о̏чи.

мр̏зос ж *мржња, омраза.* – О̏чу на сви̏ да оста̏вим по̏једнако, не̏чу по ме̏не да оста̏вим мр̏зос мецу деца̏. Са̏мо једно̏ кара̏ње, опада̏ње и мр̏зос у на̏род, али то̏ј си је тека̏ од ве̏к.

мрзосве̏тник м *који мрзи све и свакога, намћор.* – Ти̏ја мрзосве̏тник до пла̏дне мрзи̏ це̏л све̏т, от пла̏дне и се̏бе са̏мога. И̏ма такви̏ мрзосве̏тници, са̏мо те поглецу̏ју с белци̏ ко бодљи̏ва гове̏да, ко да си им вами̏лију потепа̏л.

мр̏и рет. несвр. *мрви.* – Ле̏б мр̏имо на троши̏це, па ји упр̏жимо у ма̏з и једе̏мо, то̏ј ни је и ле̏б, и с ле̏б.

мр̏к узв. *за подстицање овна да оплоди овцу.* – Ајде, Бѣцко, мр̏к, мр̏к!

мр̏ка несвр. *оплођује ован овцу.* – Не̏го, зна̏ш ли ти ону̏ја ра̏боту, виде̏л си како̏ овѣ̏н мр̏ка овцу̏, то̏ј и те̏бе че̏ка ка̏т се оже̏ниш. По̏дјесен овно̏ви по̏чну да мр̏кају о̏вце. ■ **мрка̏ње** *гл. им.* – У мрка̏ње о̏бавезно се ту̏ра гру̏мен со̏л при о̏вце, и не ва̏ди се, до̏к се не измр̏кају. Га̏зда чији̏ је овѣ̏н у бачи̏ју по̏себно напла̏чује мрка̏ње по овцу̏. ⇔ *измрка, премрка.*

мр̏ка се несвр. *пари се овца са овном.* – Овца̏ се мр̏ка, коза̏ се пр̏ца, свиња̏ се бука̏ри, а кра̏ва се во̏ди. ⇔ *измрка се.*

мр̏каџија м вулг. *лош човек, онај који воли да „подјебава“.* – Ти̏ја мр̏каџија сва̏кога подјеба̏ва, ко да је о̏н на̏јбољ на све̏т, али че му неко̏ј учу̏ка ро̏гови.

мр̏клица ж *потпуни мрак.* – Куде̏ че̏ш по ову̏ј мр̏клицу, преле̏жи, па си ју̏тре и̏ди. Ци̏гањи преста̏доше да сви̏ре, и они̏ ко да су на стру̏ју, не сви̏ре у мр̏клицу. ⇔ *омрклица.*

мр̏кне свр. *падне ноћ.* – До̏к не мр̏кне, не̏ма излазе̏ње ис ку̏ћу. Ако не сѣ̏вне, не̏че ни да мр̏кне. ⇔ *замркне, омркне, смркне се.*

мркуња̏в, -а, -о *који је боје између жуте и црне, или сиве и црне, загасит* (упор. и суцрњес). – На̏ш во̏л бе̏ше мркуња̏в, па смо га крсти̏ли Мр̏коња

мр̏ледан, -дна, -дно *слабуњав, заостао у развоју.* – И о̏н мр̏ледан, и жена̏ му мр̏ледна, а деца̏ им на̏предна, ко да несу̏ њи̏на. Дете̏ си је здра̏во, а мр̏ледно је што̏ не̏маш млеко̏ да се до̏вољно наси̏са.

мрља̏ви несвр. 1. *неспретно и траљаво ради што.* – Орати̏ ја̏сно, немо̏ј да мрља̏виш, ни̏шта те не разби̏рам. Или работи̏ ко што̏ се рабо̏ти, ил немо̏ј да мрља̏виш. 2. *једе мало и без апетита.* – Једе̏, али по̏виш мрља̏ви, ни̏шта вој неје̏ по во̏љу кво̏ спре̏мим за једе̏ње. ⇔ *замрљави, смрљави.*

мр̏мње несвр. 1. *говори тихо и неразговетно, мрмља.* – Кво̏, бре̏, мр̏мњеш, ка[д] те ни̏кој ни чу̏је, нити разби̏ра кво̏ при̏чаш. 2. *полугласно изражава незадовољство, гуњђа.* – Не мр̏мњај, не̏ло се прива̏тај за ра̏боту, не̏ма оме̏сен па обе̏сен. ⇔ *промрмња.* ➞ *мрмуљи.*

мрмо̏ри несвр. *почиње да изговара прве речи, проговара.* – Уну̏чката им ве̏ч поче̏ла да мрмо̏ри понекво̏, поче̏ла ји љ̏же.

мр̏мче несвр. *овчије 'тепање' јагњету док сиса.* – Ја̏гње си̏са, а ма̏ти га ли̏же под ре̏п и мр̏мче му.

мрму̏љи несвр. *говори тихо и неразговетно, мрмља* (упор. мрмори). – Студе̏н ка̏д га пи̏пнеш, а некво̏ мрму̏љи ко вода̏ ка[д] тече̏. ⇔ *измрмуљи.*

мр̏си[1] несвр. *једе мрсну храну.* – Сло̏жни попо̏ви и у пе̏так мр̏се. ⇔ *омрси.*

мр̏си[2] (несвр. трп. пр. мр̏сен, -а, -о) 1. *запиљке, пепља, препиљке.* – Немо̏ј да ми мр̏сиш конци̏ти, тре̏бе по̏сле му̏ку да ви̏дим до̏к ји размр̏сим. Поче̏мо сас комши̏је да се наср̏тамо и пома̏гамо, ману̏мо да се ка̏рамо због ме̏це, и да се пра̏јимо да не ви̏димо мр̏сено жи̏то које̏ умр̏се коко̏шће ка̏д уле̏зну у њи̏ву. 2. фиг. *двосмислено говори, зановетa.* – Казу̏ј и̏стину, немо̏ј да мр̏сиш ко ба̏ба пре̏цу. ⇔ *замрси, смрси, умрси.*

мр̏си се *једе се масна храна* (упор. блажи се). – Напре̏т се по̏виш пости̏ло, не̏ло што̏ се мрси̏ло, сва̏ка сре̏да и пе̏так се пости̏ло, а били̏ су и че̏три голема̀ поста̀. ⇔ *омрси се.*

мрснина̏ ж *храна која садржи у себи доста масноће (нарочито месо и сланину), мрс.* – Ра̏њенице иско̏љемо, па се и̏мало у ку̏ћу мрснина̏: сушени̏це, спр̏жа, чва̏рци, ма̏з.

мрсни̏чина ж *раница на кожи, или крајевима усана.* – Облази̏ла га некаква̏ буба̏љћа, па му се ди̏гла мрсни̏чина. У̏ста му жва̏лава, па му се од жва̏лете створи̏ле мрсни̏чине с о̏бе стра̏не, да те је гроза̏ да га погле̏даш.

мрсноча̏ ж 1. *масноћа, намирнице богате машћу.* – До̏ктури ме наплаши̏ше да не ваља̏је на же̏гу да се једе̏ мрсноча̏, 2. *масноћа у крви, холестерол.* – Купи̏ попо̏шчице, кра̏ставичће, парада̏јшчњк и глави̏цу зе̏ље, ва̏ркам се од пре̏стисак и мрсночу̏ у кр̏в.

мртавѣ̏ц мн. мртавци̏ м *мртав човек, мртвац.* – Мртавѣ̏ц се не ку̏пе, са̏мо се пропла̏кни, а са̏ и то̏ј ману̏ше. ⇨ *мртѣвѣ̏ц.* ➞ *мртвак.*

мртѣ̏в, -тва̏, -тво̏ *мртав.* – Дабо̏гдаде мртѣ̏в да се вр̏неш, мртво̏га ма̏ти да те пече̏ка.

мртвѣ̏ц м *в. мртавѣ̏ц.* – При мртѣ̏вца се и̏де сас свечу̏ и цве̏ће, а не с вла̏шу и пога̏чу.

мртва̏к мн. мртва̏ци м *мртав човек, мртвац* (упор. мртавѣ̏ц). – Све̏ и̏ма своје̏ вре̏ме, и све̏ си до̏јде на своје̏ ме̏сто, што̏ веле̏: ле̏гне ко мртва̏к у сандѣ̏к.

мртве̏н, -а, -о *оно што је спремљено за укоп.* – Те̏ј панталȍне су ми и цркве̏не и мртве̏не, дру̏ђе не̏мам.

мртви̏ло с геогр. *осојна страна узвишеног тла, терен заклоњен од сунца.* – Чемери̏ка расте̏ по ва̏лоће, по верта̏че, у мртви̏ло. ➞ *мртвина.*

мртвина̏ ж геогр. *осојна страна узвишеног тла, терен заклоњен од сунца* (упор. мртвило). – У мртвину̏ се на̏јбоље ра̏ца тра̏ва.

мртво̏сан, -а, -о фиг. *пијан до бесвести.* – Видо̏јко кова̏ч се нашљема̏л, па ле̏гал мртво̏сан на душаме̏ насре̏д дво̏р.

мртво̏ше се свр. *напије се до бесвести.* – Пи̏ше рећије̏тину, па преј до̏ше на ви̏но, до̏к се не мртвоса̏ше. Бе̏ше препи̏л, па се мртвоса̏л, па га же̏не бе̏оше све уљопа̏ле сас во̏ду кад га поврта̏ле.

мрти̏ несвр. *лежи у хладовини док не прође подневна врућина.* – Ка̏д о̏вце мр̥ту̏, оне̏ се̏ збе̏ру у ку̏п, и скла̏њају гла̏ве от слѣ̏нце једна̏ испод дру̏гу. ⇨ *мртује.*

мрти̏ се несвр. *олењи се, омлитави се због врућине.* – Ле̏ти о̏вце по̏чну да се мр̥те̏ ве̏ч о̏кол де̏сет са̏та. ⇔ *смрти се.*

мр̏тка несвр. *мрда у деминутивном значењу, мрдуцка*. – Оживе̏ло дете̏, поче̏ло да вој мр̏тка у меши̏ну, осе̏ча га.

мрту̏је несвр. *в. мрти.* – У на̏јголему же̏гу о̏вце једва̏ о̏де, и са̏мо тра̏же ладови̏ну, где̏ ча̏ да мр̥ту̏ју. Умо̏та се у јоргање̏ и цр̏ће и мр̥ту̏је.

мрцињѐв, -а, -о *који је без апетита, који је избирљив на храни.* – Мр̥цињѐв на једе̏ње, ре̏тко да мо̏ж да му уго̏диш с једе̏ње. ➞ *чибиричав.*

мр̏чи се несвр. *мрачи се, постаје мрачно.* – Пое̏мо, а ја̏ поглечку̏јем конто пе̏нцери на дру̏ђе ку̏ће, поче̏ше се мр̏че ста̏кла, заседе̏мо се са̏мо ми̏. ⇔ *намрчи се, смрчи се.*

мр̏чкав, -а, -о *тмуран* (о времену). – Време̏во поста̏де мр̏чкаво, мо̏же да ни зава̏не ћи̏ша.

мр̏ш узв. *в. марш.* – Мр̏ш одо̏тле, буда̏ло је̏дна.

мршаве̏је несвр. *мршави.* – Ви̏ди се да гладне̏је и да мршаве̏је, а кво̏ го̏д да вој принесе̏м, нече̏ да га једе̏. ⇔ *замршавеје, измршавеје, омршавеје.*

мршља́к мн. мршља́ци м 1. *леш угинуле животиње, црко̄тина* – У војни́чћи јенцѝк набута́л некво̏, напе́л му се ко мршља́к у доли́ну. 2. фиг. *измршавео, неухрањен брав.* – Гове́ца му мршља́ци, сопли́тају се у бразду́.

мр̏шти се несвр. 1. *чини да лице по̄стане наборано и љутӣто.* – Како̏ се ди́гне по́чне да се мр̏шти и загоми́ља. 2. фиг. *квари се време.* – Време́во поче́ да се мр̏шти, тре́бе да спре́мамо по̏дебеле дре́је. ⇔ *намрш̄ти се*

мрш̄ти́то прил. *намргођено.* – Гле́да ме мрш̄ти́то, ко да сам му баштӯ закла́л.

му́ узв. ономат. *глас говечета кад риче.* – Ја́ њѐму ка́жем: Му́! – о́н ме́не: Бу́!

муа́ мн. му́је ж зоол. *мува.* – Уле́зе једна́ муа́, па ни́како да изле́зне. Ка́д муа́ напљу́је ра́ну, то̏ј га́дно, мо̏ш се и цр̏ви ство̏ре. Му́је о́чи да ти изва́де, саде́ обла́те, саде́ а́пу. ⌂ **ко муа́ без гла́ву** *као распамећен.* – Ка́т се прибли́жи сла́ва, ва́те ме поsверци́, па саде́ трчи́м ната́м-нова́м ко муа́ без гла́ву.

му́а несвр. *гура, мува, завлачи.* – Ма́ни, Цве́то, ви́ше да ме бра́ниш! – вре́вим вој, и му́ам ју сас коле́но под аста́л. ⌂ **му́а му га** фиг. вулг. *завлачи му га, узвраћа му истом мером* (упор. омьцињa му га). – У̏ока се Госпа́ва на Ру́жу, а му́а вој га а́рно: Де, не́че те поједе́, а и да о́че, и́ма о[д] те́бе кво̏ и да једе́, и до̏м да си понесе́. ⇔ *измуа, намуа, смуа.*

му́а се несвр. *луња се, завлачи се, мува се* (упор. мота се). – Не му́ај се, си́нко, по туца́ села́, и не дооди́ у сре́д но́ч. Му́а се ко прде́ж по га́че. Гле́дај си ра́боту, и не му́ај се куде́ ти неје́ ме́сто, да ти не смрди́ ши́ја. Не му́ај се кро̏с трња́кат, све́ че се сце́пиш. ⇔ *промуа се, узмуа се.*

му́ало с пеј. *мувало, ленчуга, скитара.* – То̏ј му́ало са́мо се ћи́та, а о́че и да укра́дне.

муа́р м бот. *коровска биљка са класовима скупљеним у метлицу, мухар* Setaria. – Под ми́шку се́ца муа́р, што̏ га бе́ше наску́бла за сви́ње. Муа́р расте́ кроз мору́зу, а кла́с му се ле́пи за чера́пе.

му́втаџија м *који хоће све мувте, који живи на туђ рачун.* – Му́втаџија је о́н, лежи́ на па́ре, а гле́да от ко̏га че цига́ру да потра́жи да запа́ли. ➞ *мукта̄ција.*

му́вте прил. *бесплатно, на туђ рачун.* Δ – Аламу́ња је то̏ј, гле́да са́мо где́ че нешто̏ му́вте да поједе́ и попи́је, и у коју́ ладови́ну да се сакри́је. ⇨ *мукте, муфте.*

му́да с мн. збир. мудети́ја *оплодне жлезде, део мушког полног органа у коме се ствара семе, тестиси.* – Зи́ма и́де, му́да ми се ви́де. ⌂ **кла́ти се ко му́да у коси́дбу** *гега се у ходу.* – А́јде пожури́, немо̏ј да се кла́тиш ко му́да у коси́дбу. ⌂ **и́ма му́да** *има памети и храброст, прави мушкарац.* – Што̏ би на́ш на́род рекѣ́л: И́ма му́да, неје́ сас мо̏чку пра́вен. ⌂ **му́да марја́нова** *ништа.* – Сви́ и́ма да доби́ју понешто̏, а ти́ че добије́ш му́да марја́нова, то̏ј си и заслужи́л. ➞ *пелетија.*

муда́нца с мн. *дем. од муда.* – Изеде́ш си ти́ муда́нца, ти́ ли чеш де́ду да у́чиш како̏ се пече́ реће́ија.

мудо̏ збир. мудети́ја с *тестис.* – Са́мо му једно̏ мудо̏ виси́, а друго̏то га не́ма ни́где. Ви́снула му мудети́ја ко на овна́, а плашљи́в ко жена́. ■ **попо́во мудо̏** бот. *лопта̄ста пе̄чурка, која се распада у прах кад остари, пухара* Lycoperdon bovista. – Зби́раше де́да попо́во мудо̏, па ка́д му затре́бе да зауста́ви крв, о́н њиго́вити пра́шак насо̏ли на ра́ну, и кр̏в преста́не да тече́.

муди́шта с мн. *аугм. од муда.* – Мецу́ сва́ гове́да бе́ше једѣ́н би́чина, голе́м, ја́к, муди́шта спушти́л ко овѣ́н по̏дјесен.

мудрија́ш м *мудрац.* – Ка́жу мудрија́ши да се све́ деша́ва једну́ш, и да се бѣ́ш то̏ј не́че де́си ни́кад ви́ше, а неје́ бѣ́ш тека́.

мудроли́ја ж *мудрост.* – Е́, са́ и́ма ту́ј јо̏ш једна́ мудроли́ја: не и́де реће́ија без мезе́льци.

му́ж мн. му́жи ГЛ, ЛЗ / му́жје ДЛ м 1. *одрасшао мушкарац.* – На́ши му́жи су ра́ботни, али во́ле да пи́ну. 2. *супруг.* – Ми́ му́жје несмо́ да чу́вамо деца́, да му́ж тре́бе да чу́ва деца́, о́н би ји и рацо́л. ■ **по́муж** комп. *бољи мушкарац, јачи муж.* – Ти́ си гле́дај твоју́ ра́боту, а она́ че си на́јде по́мужа оди те́бе кад вој притре́бе. ■ **на́јмуж** суперл. *најбољи мушкарац, најјачи муж.* – На́јдемо те́жак ка́мен, па се такми́чимо који́ че га по́виш ди́гне: неко́ј га ди́гне до коле́на, који́ је по́муж о́н га ди́гне до ра́сове, а који́ је на́јмуж, о́н га ди́гне до појес.

мужѣ́к м *дем. од муж.* – Приста́го за ра́боту, це́ним се ко мужѣ́к, са́ кад мо́гу да рабо́тим, мо́ж че ме ма́ђа и башта́ заво́ле, али ца́бе се ра́дува. „Узи́мај, Жи́ве, не срамо́ј се.“ – „А́, те́тко, једе́м си ја́ ко мужѣ́к“. – „Мо́ре, ви́дим те кѣ́в си мужѣ́к, не́ло јеѣ́ да неси́ гла́дан.“

му́жов, -а, -о *мужевљев.* – Какѣ́в је, такѣ́в је, ја́ мо́рам му́жову стра́ну да држи́м. Збра́ли се за прање́ мои́ и му́жови дрољци́ пу́но кори́то.

мужете́рина м *аугм. од муж.* – Би́л је мужете́рина, с ме́чку да се бо́ри, преборѝл би ју.

мужети́на м *пеј. од муж.* – Мужети́на вој ло́ш, зѣ́л, како́ га трпи́ не зна́м, ја́ не би могла́.

музо́ра ж 1. *женка која се музе, и која даје доста млека.* – И́мамо једну́ јуни́цу и једну́ музо́ру. Добра́ кра́ва музо́ра даде́ дне́вно и по два́јес ћи́ла млеко́. 2. фиг. *онај од кога се само узима.* – До́к смо жи́ви че бу́демо кра́ве музо́ре, деца́ са́мо тра́же, а не пома́гају ни́шта.

музо́ч м *човек вичан мужи.* – Од Бо́шка Ћи́ринскога неје́ има́ло бо́љ музо́ч. На заго́н и́ма по́виш музо́ча.

музе́ несвр. 1. *извлачи прстима млеко из вимена животиња.* – О́вце музе́мо ју́тром и ве́чером, а ка́д намале́је млеко́ са́мо ве́чером. 2. фиг. *искоришћава, експлоатише кога.* – О́пасна женети́на, му́зла га, му́зла, до́к га не до́кара до прошњу́, а она́ ва́ти све́т. ■ **музе́ње** *гл. им.* – Болу́ ру́ђе у згло́бови од музе́ње док се ужи́гају, по́сле ма́ну да болу́. ⌂ **жи́лава на музе́ње** *овца, коза или крава која се тешко музе.* – Убава кра́ва, и и́ма млеко́, али жи́лава на музе́ње. ⌂ **ме́ка на музе́ње** *овца, коза или крава која се лако музе.* – На́ша кра́ва ме́ка на музе́ње, мо́ж ју дете́ помузе́. ⌂ **тврда́ на музе́ње** *овца, коза или крава која се тешко музе.* – Кра́ву тврду́ на музе́ње те́шко музе́ и на́јбољ музо́ч. ⇔ *домузе измузе, надмузе, намузе, одмузе, помузе, премузе, промузе.*

музи́ће ж мн. *усна хармоника.* – Кат подо́ у пе́ти ра́зред, башта́ ми ку́пи музи́ће, па сам по це́л пу́т до шко́лу и от шко́лу дува́л у њи́.

му́ка мн. му́ће ж *велико физичко напрезање, тешке патње и болови.* – Сва́ћи и́ма понеку́ му́ку, за коју́ си са́мо о́н зна́је. Мо́је ји му́ће ни́где не́ма. ⌂ **ви́ди си му́ку** *силно се намучи.* – Немо́ј да ми мр̑сиш конци́ти, тре́бе по́сле му́ку да си ви́дим до́к ји размр̑сим.

му́кавачћи прил. *мучки, подмукло, из потаје.* – Му́кавачћи ме у́дари, та ме ра́сипа. Не апе́ ку́че које́ ла́је, о́пасна су она́ која́ напа́дају му́кавачћи. ➞ *мукомачћи.*

мукаве́је несвр. *оболева од мукавице.* – Овца́ која́ по́чне да мукаве́је тре́бе да се о́дма уни́шти, да не зара́зи дру́ђе о́вце. ⇔ *помукавеје.*

му́кавица ж вет. *заразно обољење оваца и коза које оштећује виме и очи и изазива запаљење зглобова.* – Овца́ од му́кавицу по́чне да се спо́тура, мала́кше и ре́тко преболи́. Му́кавица те вати́ла, па те не пушти́ла, дабо́гдаде.

му́кавичав, -а, -о *који је оболео од мукавице.* – Му́кавичаву овцу́ ни ву́ци не́че да да́ве.

мукае́т прид. *заинтересован, предузимљив, способан.* Δ – При ње́г не́ч да мо́ж да измо́рциш да не рабо́тиш како́ тре́бе, о́н је мукае́т за све́. ⇨ *мукајет.*

мукајет прид. *в. мукаеш.* Δ – Никола Џогановћи беше мукајет човек, ни једна работа му се неје отела из руће.

мукар м фиг. *ништа, нула.* – Дојде от печалбу, и на сви купи понешто, а за мене мукар, ко да не живим и ја у туј кућу.

мукомачћи прил. *мучки, подмукло, из потаје* (упор. мукавачћи). – Море, с пцета нема шала, има која апу мукомачћи, кат се не надаш, она су најгора.

муктаџија м *онај који хоће све бадава, муфте, на туђ рачун* (упор. локмаш). Δ – Ти с тог муктаџију да престанеш на времe да се дружиш, видиш да те само искористава. ➞ *муфташ.*

мукте прил. *в. мувте.* Δ – Научили се на мукте, па не бирају, мукте ли је, и говно им благо.

мукује несвр. *пати за ким, тугује.* – Она за њег тугује, она за њег мукује, она уместо њег гледа овија свет, и овај чудишта. Понећи дан се развика, устрса по цел дан, уздашиња и мукује за дете, које је негде по бели свет. ■ **мукување** *гл. им.* – Не мукуј више, од мукување може само памет да се помери, друго ништа се не постиса. ⇔ *замукује, намукује се, одмукује, помукује, премукује.*

муља несвр. 1. *гњечи грожђе.* – Грозје муљамо на муљачу ако је повише, ако је малко, згњечимо га сас руће. 2. фиг. *једе.* – Покварило се времиште, а људи се ко голуби гургусари набили по иже, и саде муљају и обртају на кальбљлк. ■ **муљање** *гл. им.* – Ако је добра муљача, муљање брзо иде. ⇔ *измуља, смуља.*

муљак м 1. *плодна земља поред реке.* – У муљак се убаво раџа сљв беретет. 2. *речни нанос, наплавина.* – Нанела вода муљак, па све градине зарујила.

муљача ж *справа за муљање грожђа.* – Цела мала се служи с нашу муљачу. ⇨ *муљачка.*

муљачка ж *в. муљача.* – Грозје се муља на муљачку, и сипује у кацу, стоји дан-два, па се оточи вино.

мумуљи несвр. *избегава да говори истину, увија лаж у истину.* – Он кад га закукуљи и замумуљи, па зачучуљи, адвокат не може да га растумачи. ⇔ *замумуљи.* ➞ *чучуљи.*

муне свр. 1. *гурне, загњури.* – Муни шерпуву у топлу воду да се расћисне, да мож да се омије од блажнину. 2. *удари.* – Не задевај се, чу те мунем у слабину да те испашњачим. 3. *попије на искап.* – Свако јутро обавезно мунем по једну ређију, па се тљг ватам за работу. 4. *кришом да коме нешто, подмити.* – Свећи гледа да му нешто мунеш испод астал, иначе нече да те погледа. 5. *појури, потрчи из све снаге.* – Направили се на пашила, па кад найдоше где седењујемо, ми кат си се уплашимо, па кат мунумо да бегамо која куде. Кад муне нагор кроз габрак, не мож га крушум стигне. 6. *забије* (о пенису током полног чина). – Има тртицу ко шиник, мунем вој га у њега. ⇔ *помуне, подмуне.*

муне се свр. *завуче се, угура се.* – Мирослов се мунул у кујну при жене, па и на њи држи предавање. Кат се мунем у габрак, мож да ми се само привану пониско.

мунта несвр. фиг. *вара, лаже.* – Мунта ју, докле ју не премунта, после си сама иде по њега ко осотоњена. ⇔ *премунта.*

муосерина ж *мрља од мувиног измета.* – Још малко па се нече види кроз прозор у кујну од муосерине.

муравет м *префињени укус, смисао за лепо.* ▲ – Нашено снајче ни даровало сас дар сас муравет ураден, да му се не нагледаш.

мурдар м *онај који је поган на језику.* – Она је голем мурдар, немај посла с њу, не знаје кво че ти каже ако се нешто спречкате.

мурда́ри несвр. 1. *вређа поганим речима.* – Же́не мурда́ре и клну́, а му́жи псу́ју и би́ју. Са́мо клне́ и мурда́ри, ду́ма ми кво́ вој на па́мет па́дне: Је̯ѿ го́вна, помо́чам ти се и посе́рем ти се у у̀ста, штро́кно је̯дна. 2. *обавља нужду на неприкладном месту.* – Мурда́ре окол цр̀кву, не мо́ж да ми́неш от смра́д. ⇔ *умурдари.*

му́рли га несвр. *гомилају се облаци, наоблачује се.* – Поче́ га му́рли, не́че се заба́ви ћи́ша. да пои́тамо да збе́ремо се́но. ⇔ *намурли га.*

му́рљав, -а, -о *таман, прекривен кишним и градоносним облацима* (о времену). – Му́рљаво време́то, че ни зава́та ћи́ша, а мо́же и гра́д да ни те́па.

му́рџа м *во тамно-сиве боје, и име таквом волу.* – Ако се нађу́тим, чу те расту́рим ко Му́рџа крсти́ну.

му́рџес, -та, -то *говече црно-сиве боје.* – Гове́да на бо̀ју мо́гу да бу́ду: бу́леста, му́рџеста, жа́реста, цве́теста…

му́рџи несвр. фиг. *врда, вади се, избегава неку обавезу.* – Немо́ј да му́рџиш, не́ч га изму́рџиш, си́на си доби́л, пије́ње да да́ваш. ⇔ *измурџи.*

му́сав, -а, -о *прљав, нечист.* – Сва́ка Ци́ганка во̀ди по две-три́ му́сава Циганчети́ја, и јо̀ш по једно́ или две́ у стома́к.

му́си се несвр. *пренемаже се, инати се, мргоди се.* – Му́си се ко мла́да неве́ста уз аста́л. Који́ се му́си, гла́дан оста́не. ⇔ *намуси се, омуси се, умуси се.*

муста́ћи м мн. *украс на лицу мушкарца* (упор. бркови). –Такѣ̀в на́очит и с муста́ћи, немо́ј се вре́ђаш, ал неси́ за пушта́ње у ку̀ћу, виде́л сам како́ сна́јће цѣ̀кле комто те́б. ⇨ *мустачи.*

муста́чи м мн. *в. мустаћи.* – Муста́чи и ве́це ми побеле́ли ко на воденича́ра. На капи́ју Пе́јча стоји́, / црне́ о́чи ко вилца́н, / црне́ ве́це ко гајта́н, / а муста́чи му црни́, црни́, / ја̀ си ми́слим: Пе́јчо, сврни́. (нар. п.).

муста́чес, -та, -то *бркати.* – Да ли ти о́чи ископа́, да ли ти си́на утепа́, квво̀ о́ч, те ми га сва́ку но̀ч на про̀зор прачу́јеш, па ме муста́чес и младоли́чес о̀ка при те́б да до̀јдем.

му́стра ж 1. *узорак, оно на основу чега се израђује други предмет или облик.* – Пра́иш кола́чи у каквѝ му́стру о̀чеш. 2. фиг. *лош узор, лош пример.* – Ако се на њу̀ углецу̀јеш, о̀нда си добру̀ му́стру одабра́ла у коју̀ де се угле́даш.

му́та м/ж 1. *назив за мутаву особу, мутавац.* – С то̀га му̀ту са́мо се њигова жена́ мо̀же споразуме́је. 2. фиг. *особа која се тешко изражава, муцавац.* – Сту̀жни ми се ка̀да та̀ја му̀та по̀чне да повр̀та по де́сет пу̀т једну̀ и́сту ре́ч. ➞ *мутавељ.*

му́тав, -а, -о 1. *нем, без говорне способности.* – Ја̀ вој прѝчам, она́ ме са́мо гле́да ко да је му̀тава. Прави́л се да је му̀тав, да не ѝде на фро̀нт. 2. *који је муцав, који смушено говори.* – Неје́ му̀тав, са́мо се срамѝје, зато̀ј си по̀више ћути́, а и ка̀т проора̀ти замлцкује.

мутавѣ̀ц мн. мутавци́ м *мутава особа* (упор. мута). – Раср̀де се једѣ̀н на дру̀гога, па по не́дељу дѣ̀на ћу̀те ко му̀тавци́.

мутаве́је несвр. *губи моћ говора, мутави.* – Остадо̀ сама́, не́мам с куга́ ре́ч да проду̀мам, чу по̀чнем да мутаве́јем. ⇔ *замутавеје, омутавеје.*

мутавци́ја м *занатлија који тка покровце, вреће, торбе и бисаге од пређе испредене од козије длаке.* – Мутавци́је су тка̀ли козиња̀ве вре́че, покро̀вци за воло̀ви, цр̀ђе повије́нице, овча́рсће торби́це, диса̀си, а пре́ли су и козиња̀ве вр̀це за сви́нсћи опѣ̀нци.

мутавци́ка ж *покривач од конопљаних канапа обавијених вуном.* – Спа́ли смо на́зем на рого̀жу, а покрива̀ли смо се с цр̀ђе мутавци́ће. Со̀ба и́ма лесу̀, на лесу̀ рого̀жа, на рого̀жу гу̀ња, испод гу̀њу мутавци́ка, и гаса̀рче на пе́нцерче.

мутавцилѣ̀к м *мутавцијски занат.* – Ра̀тко Цога̀новсћи се ба̀веше с мутавцилѣ̀к та̀м по Вла̀шко, на̀јвише по Жа̀губицу.

му̏тан, -тна, -тно *непрозиран, замагљен, без сјаја.* – Ни̏како се не тре̏зни, о̏чи му ста̏лно му̏тне, а гла̏с гра̏пав.

мутѣ̏к мн. муци̏ м *укварено јаје, мућак.* – У̏век се јајце̏ пр̏во проклимка, да се ви̏ди да неје̏ мутѣ̏к. Ова̏ј ја̏јца све̏ муци̏, мо̏гу са̏мо да се вр̏ље. ⇨ *мућак.*

мутеља̏к м *мутна вода, мутљаг.* – Кад кла̏денац избиј̏е гр̏ло, по неко̏лко дѣ̏на изла̏зи са̏мо мутеља̏к и пеља̏к, док се не избиј̏стри. ➞ *мутеница.*

мутеља̏га ж *неквалитетне, ретке помије.* – Несви̏дљив ве̏пар, све̏ му се чи̏ни како̏ сам по̏убаве поми̏је да̏л на свиње̏те, а ње̏му мутеља̏гуту.

мутени̏ца ж *мутна вода, мутљаг* (упор. мутеља̏к). – Гле̏да прочу̏дено, ко теле̏ у мутени̏цу.

му̏тер м *завртањ, шраф.* – Све̏ што̏ на̏јде на пу̏т желе̏зно му̏а у це̏п, че затре̏бе, це̏пови му исце̏пени оди му̏тери и кри̏ви јексе̏ри.

му̏ти несвр. *чини нешто мутним.* – Немо̏ј да му̏тиш во̏ду док гове̏да пи̏ју. ⇔ *замути, измути, помути, размути, смути, умути.*

му̏ти се несвр. *чини се нешто мутним.* – Му̏ти се вре̏ме, че га обр̏та на ћи̏шу. Пли̏тка вода̏ се му̏ти, длибока̏ је ста̏лно би̏стра, и̏сто тека̏ је и сас па̏мет.

мутнина̏ ж *мутна вода, мутеж, поплава.* – Ви̏диш ли кво̏ на̏прави: село̏ спа̏си, те̏б си за̏тр, све̏ о̏де низ во̏ду, све̏ одне̏се мутнина̏.

му̏тно̊ поим. прид. *прекривено чим.* – Ако сљ̏нце за̏јде у му̏тно, че па̏да ћи̏ша.

мућ̏к мн. муће̏ови м фиг. *покварен човек, мућак.* – Зна̏м да че ме сре̏тне неће̏ пураве̏лник, и че ме питу̏је што̏ сам га лаја̏л да је пача̏вра и покваре̏н ко муће̏к.

му̏ћка мн. му̏ћке ж *превара, непоштен посао, махинација.* – О̏н од му̏ћке жи̏ви, ти̏ја ако не прева̏ри некога̏, не мо̏ж но̏чу да за̏спи.

му̏ћка несвр. 1. *дрма, тресе неку посуду са течношћу.* – Кат пе̏реш ви̏нско бу̏ре, си̏пеш ћипе̏ч во̏ду, па му̏ћкаш до̏к те ру̏ће не заболу̏. 2. *ради мутне послове, вара.* – Мућка̏л нешто, преправља̏л некакви̏ рачу̏ни, па га уваги̏ли, са̏ лежи̏ у а̏псу. ⇔ *измућка, промућка.*

муфта̏ш м *онај који хоће све бадава, који хоће да се части на туђ рачун* (упор. локмаш). – Да се пока̏жу како̏ су и̏мотни, нару̏чују у за̏другу пије̏ње једно̏ вр̏з дру̏го за сви̏ који̏ се ту̏ј зате̏кли, а по̏сле че ји ти̏ја и̏сти муфта̏ши пцу̏ју и огова̏рају.

му̏фте прил. *в. мувте.* Δ – За̏друга пу̏на, прода̏вац тр̏ља ру̏ће, чѣ̏с-чѣ̏с па му̏не понекоје̏ пи̏во на ту̏ц рачу̏н, е̏м пи̏је му̏фте, е̏м га напла̏чује, за ње̏г па̏ре и му̏фте пије̏ње, за на̏с шега̏чење, ку̏ј кво̏ во̏ли.

му̏чен, -а, -о *који је много пропатио, напаћен.* – Се̏дни, попи̏ ча̏шу реће̏ју, ти̏ си му̏чена душа̏.

му̏ченица ж фиг. *ракија.* – Откада̏ ме̏н сте̏за под ле̏ву ми̏шку, мо̏ж да и̏ма и по̏виш од три̏јес го̏дине, ал ја̏ му уда̏рим медици̏ну јо̏ш саба̏јле на цревȍ, док то̏чим од му̏ченицуву у вла̏шу.

му̏чи несвр. *задаје муку, досађује, узнемирава.* – Му̏чим му̏ку, вла̏чим бру̏ку. Ле̏ти ни му̏чи же̏га, зи̏ми сту̏д, па ни̏кад добро̏. ⇔ *премучи.*

му̏чи се несвр. *пати се, упиње се да нешто постигне.* – Це̏л ве̏к смо се мучи̏ли сас жену̏ да деца̏ иведе̏мо на пу̏т. Му̏чи се време̏то, наме̏шта се за ћи̏шу. ⇔ *замучи се, измучи се, намучи се, помучи се, премучи се.*

мучне̏је несвр. *осећа мучнину.* – Нешто̏ ми поче̏ мучне̏је у меши̏ну, а и ко да ми се повра̏ћа. ⇔ *примучнеје.*

мучни̏к ЛЗ м *дрвени сандук у који пада брашно у водници.* – Карако̏нца разби̏је вра̏та, и уле̏зне у водени̏цу, па дево̏ћу ту̏ри у мучни̏к, и зада̏ви ју.

му̏чно прил. *напорно, тешко, с муком.* – Коље̏ћи си је тру̏пав, ље̏ко га сваља̏мо до пу̏т, али му̏чно че га натова̏римо на ко̏ла.

мушама́ мн. мушаме́ ж *навошт̄ено п̄лат̄но, мушема.* – Аста́л прекри́ла с мушаму́, па ју прикова́ла с притиска́чи, да ју про́маја не оба́ра. Мушаме́ им мло́го шарене́.

муши́ца ж *дем. од муа.* – Збу́њен ко муши́ца у тупа́н. Муши́це бе́гају од оре́ј ко ђа́вол о[д] тавња́н, зато́ј сам ја́ аста́лчево и клупчети́јава под оре́ј тури́л. ▉ **гове́ца** ~ *обад који нап̄ада говеда* (упор. штрклјавица). – Гове́ца муши́ца се вали́ла: Да ме гове́до не усе́ре, у вр̀ кру́шку би га накара́ла да се ука́чи. ▉ **ко́њска** ~ *обад који нап̄ада коње.* – Ако се не сми́риш чу ти пу́штим ко́њсће муши́це пот су́књу. ▉ **си́тна** ~ *винска мушица* (упор. оцьтарка). – Коми́не мо́рају да се покло́пе сас покло́пац, да не се не ство́ре си́тне муши́це, па да прође́сну.

мушка́рче мн. мушка́рчета с *дем.* и *хип̄. од мушкарац.* – Збе́ру се јо́ш но́чом деца́ мушка́рчета, торби́ће ту́ре на ра́мо, па и́ду от ку́ћу на ку́ћу, збира́ју оре́си, ја́буће, ко́ј какво́ им да́де, то́ј су коледари́.

мушкари́чина ж *девојчица која се радије игра са дечацима.* – Она́ је мушкари́чина, ме́сто да се и́гра с лу́ће, она́ с мушка́рчета шути́ра ло́пту по лива́ду.

мушка́тла ж бот. *украсна собна биљка са црвеним цвет̄овима* Pelargonuim inquinans. – Мушка́тле насади́ла у саксије, па ји тури́ла на про́зор да се узи́рају они́ја који́ прооде по пу́т.

му́шко с поим. прид. *мушко дет̄е, мушки п̄от̄омак.* – А́ко је му́шко, не пу́шта ћи́шу (фиг „ако је син, није свемогућ“).

мушкоко́з м *жена са п̄олним ат̄рибут̄има мушкарца.* – За њу́ при́чају да је мушкоко́з, нико́ј ју јо́ш неје́ виде́л да је су́књу обле́кла. ➞ *сумужљак.*

му́шља несвр. 1. *буши, п̄рогриза* (о инсектима). – Које́ дрво́ почне да му́шља ти́ја цр̀вик, не́ма му спа́с. 2. фиг. *т̄ороче, досадно п̄онавља ист̄у п̄ричу док не ост̄вари неки циљ.* – Ка́д же́на некво́ наме́ри, па по́чне дањоно́чно да му́шља да то ј пости́гне, не́ма му́жа који́ на кра́ј не попу́шти. ⇔ *измушља, п̄ромушља.*

мушљи́кав, -а, -о *ибушен, црвот̄очан.* – Мушљи́каве гре́де ни за о́гањ несу́ добре́, ка́моли кро́в да држе́.

му́шмула ж бот. *дрво из п̄ородице ружа и његов п̄лод* Mespilus germanica. – Мло́го во́лим му́шмуле кад угњиле́ју.

муштери́ја м/ж *куп̄ац, корисник занат̄лијских услуга.* – На мо́ј про́изводник ниједна́ мушетри́ја ману́ неје́ могла́ да на́јде. Та́ј го́спођа ми је ста́лна муштери́ја за си́рење.

муште́кла ж *нап̄рава за п̄ушење у облику крат̄ке цевчице најчешће од дрвет̄а у коју се ут̄акне цигарет̄а.* – Де́да ми пу́шеше дома́ћи дува́н на лулу́, а башта́ купу́јеше цига́ре, али и о́н пу́шеше на муште́клу.

муштина́ ж збир. *мушкарци, мушкиње* (упор. и женштина). – У на́ше село́ оста́ле већи́ном же́не, муште́на намале́ла. Са́мо муштина́ у ку́ћу, а ти́ једна́, све́ сама́, не мо́ж ни надви́јеш са́мо ле́б да ме́сиш, а ма́ни дру́го.

му́шћи поим. прид. *мушкарци, мушкиње* (упор. и муштина). – Несмо́ ни ми му́шћи цве́ће за мирисање. Же́не врзу́ју гла́ве сас шами́је, му́шћи ту́рају ка́пе.

му́шћи, -шка, -шко *који се односи на мушкарце, којим се одликују мушкарци.* – Купи́мо од њи́ му́шко пра́се, да запа́тимо њи́н домазлѣк. И́мамо две́ телчи́нка, му́шко и же́нско.

Н

на́ узв. *ево! држи! узми!* (кад се нешто нуди или додаје). – На́ ти, ку́ме, ду́њу, помири́ши, па си ми ју врни́.

на предл. *на.* У конструкцији са ОП остварује многобројна значења. 1. *месно значење* (*до, код*). – Бунáр ископáли на сáму мецу́. 2. *временско значење* (*за*). – Че дóјдемо при вáс на свéти Рáњђел. 3. *значење намене* (*за*). – На дéду сам купи́л опљнци, а на бáбу шами́ју. 4. (уз гл. мисли*) о.* – Стáлно ми́слим на тéбе. Поми́слиш ли некадá на мáтер. 5. *пошићање дешеша од одређеног пресшка, или младунчеша живошиње од одређене мајке*. – Душáн је си́н на Стáмена. Јá сам уну́к на Добрóсова. Овóј јáгње је на Рогу́шку.

наáби свр. *причини шшешу, напакосши, покавари.* Δ – Óн ни́ком нéче да наáби. Нааби́ле се овéј јáбуће, мóгу сáмо да се вр̏ље. ➞ *науди.*

наáка се свр. *наради се, радом се исшроши.* – Наработи́л сам се, и наакáл сам се по ту́цбину, сáмо да нештó ствóрим за децá.

наáлен, -а, -о *навикнуш на нешшо, размажен.* – Од малéцко наáлена свé да и́ма, па вој се сá не мóж дóјде у згóду.

наáли свр. *навикне кога на шшо.* – Истри́шче, па га наали́ли да му се свáка жéља испуњáва.

наáли се свр. *навикне се на шшо, навади се на шуђе.* – Кóј се наáли на туцó, пóчне да ми́сли да је свé њигóво.

наáпе свр. *зубима нагризе.* – Некóлко нáјголеме ти́кве наáпане у њи́ву, мóра да су ди́вје свињé.

набáви свр. *дође до онога до чега му је сшало.* – Набави́ и ја мери́мће óвце, кад мóгу сви́, мóгу и јá. ⇔ *понабави.*

набáгује се несвр. фиг. *наједе се добро, преждере се.* – На селó се дóбро рабóти, али се дóбро и гњетé, кр̏ка, натéпује, набáгује, застéљу́је и напу́цује.

набáда[1] несвр. фиг. *гази опрезно, храмље.* – Набáда ко непоткóван вóл у бразду́. ⇔ *изнабада.*

набáда[2] несвр. *нашачиње на нешшо шиљашо.* – Кáд набáдаш снóп на нáбадњу, пази́ да не отђи́неш ју́же с њу́.

набáда се несвр. *нашачиње се на нешшо шиљашо.* – Мáлко ли си ми се пу́ти набадáла на рóг, а сá си ди́гла глáву, и прáвиш се да ме не познáваш.

нáбадња ГЛ, ДЛ ж *двороге дрвене виле којима се набадају снопови жита.* – Ти́ че набáдаш снóпови на нáбадњу, и че ми додáваш гóре, а јá чу да дéнем камáру. ⇨ *набадњар.* ➞ *рогаља.*

набадњáр *в. набадња.* – Свéзомо жито, па дéда денé стóг, а јá му сас набадњáр додáвам снóпови.

набáје свр. фиг. *наприча, каже и шта треба и шта не треба.* – Онá кат пóчне да при́ча, нумéје да стáне, набáје ти којé се ни́кад не би сети́л и да постóји.

набаксу́зњичав, -а, -о *који има особине баксуза, који је прилично малерозан.* – Бáбава ме ђи́ти какó сам áрно набаксу́зњичав, а мóж си је и текá.

набáпа свр. *напуни што до врха.* – На рáстанак ми набáпају ђéпик, ко бајáђи да се нáјде за децá. Трóја грбава кóла мору́зу набапáмо у тóј њивчé.

набáпа се свр. *напуни желудац, наједе се.* – Набапáмо се, и напи́мо се, сá мóж да прилéгнемо, а који́ и́ма рáботу, óн нéка си рабóти. ⇨ *набапа се.*

набáца несвр. дет. *набада.* – Кáт порастéм, јá чу бу́дем Срђа Злопоглéђа, па чу сáмо Ту́рци да набáцам на кóпље.

нáбашка прил. *издвојено, посебно.* Δ – Нáбашка спрéмам зи́мницу за једну́ чéрку, нáбашка на дру́гу.

набьпа се свр. *в. набапа се.* – Гáрча се набьпáл, па лéгал при кóла поди шу́пу, и сáмо се прозéва и обли́зује.

набѣ́цка свр. 1. *набоцка.* – Пога́чу пре́ не́го ту́рим да се пече́, набѣ́цкам сас плети́чку иглу́, да се ле́по опече́. 2. *посади чешњеве белог лука.* – Одо́цутра набѣцка́ једну́ леју́ бе́ли лу́к, али ме ћи́ша ра́скара, па чу од ју́тре да наста́вим. ⇔ *понабѣцка.*

набѣ́цка се свр. *убоцка се.* – Ле́ти сам све́ бо́с оди́л, ко́лко пу́ти сам се набѣцка́л на тр̑н, ни бро́ј се не зна́је.

набе́ден, -а, -о *набеђен, проказан да је добар у чему.* – Ма́ о́н је са́мо набе́ден ма́јстор, о́н нуме́је но́с да си обри́ше, та ка́моли окол стру́ју нешто́ да пе́кља.

набе́ди свр. *приписе кривицу коју је учинио другоме, оклевета.* – Комши́ја ме пријави́л у мили́цију, неста́ле му ви́ле, па ме́н набеди́л да сам му ји ја́ узе́л, а ко́ј че ми мо́ј, и с мо́јете не́ма ку́ј да рабо́ти.

набе́ре свр. 1. *убере колико му је потребно.* – Набра́ две́ кро́шње сли́ве за пе́кмез. Набра́мо и докара́мо де́сет ко́ла дрва. ⇔ *понабере.*

набе́сњичав, -а, -о *који показује особине беснила.* – Коби́лата у́бава, али небе́сњичава, ри́та, вишти́, ма́нда сас гла́ву, а о́че и да а́пе.

набе́цује несвр. *приписује кривицу коју је учинио другоме, набеђује.* – Немо́ј ме набе́цујеш да недочу́јујем, несѣ́м глува́, чу́јем муши́ца ка́т пролети́, ти́ недочу́јујеш.

наби́ва несвр. *набија.* – Одо́кле овде́ вода́, ја́ набива́ цевку́ петнајес ме́тра, и оно́ суво́ ко бару́т, ни ка́пка не изле́зе, а са́ сте ви́ бѣ́ш на то́ј ме́сто пронашли́ во́ду. ⇔ *изнабива.*

наби́ва се несвр. 1. *набија се.* – Сећи́ра с коју́ сече́мо дрва и́ма ре́з, ти́луђе и у́ши где се држа́ље наби́ва. 2. *нагњечи се при паду или удару* (о јабукама и крушкама). – Ја́буће које́ се бе́ру за преко зи́му, тре́бе да се бе́ру с ру́ку, да се не наби́вају ка́т па́дну, па да се бр̑зо зду́вају.

наби́јен, -а, -о *набивен, нагњечен.* – Наби́јене ја́буће се не оста́вљају за зи́му, бр̑зо се зду́вају, а и дру́ђе које́ су окол њи́ покваре.

набиљо́ше се рет. свр. *извврши велику нужду где не треба.* – Ара́м да су ти го́дине, ка́т си могѣ́л да се усред вино́град набиљо́шеш. Набиљоса́ло се неко́ј голе́м ку́п насре́д пу́т, сра́м га било́.

набла́гњичав, -а, -о *слаткаст.* – Ћи́јава ти набла́гњичава, благни́, ал пома́лко, дру́ђипут ка́д гре́јеш ћи́ју да вој ту́риш по́виш шиће́р, да бу́де а́рно блага́.

набле́сњичав, -а, -о *луцкаст.* – Ма́лко је набле́сњичава, ел се са́мо тека́ пра́ви, али вој и дру́ство такво́.

набли́зи свр. *приђе доста близу, приближи се* (упор. и приблизи). – Кад на́близи до до́м, о́н ма́лко за́стану, сас на́дланицу о́бриса зно́ј оди чело́, поу̊кдну си дре́шће, и уле́зе у авли́ју. ⇔ *понаблизи.*

набо́бен, -а, -о *најежен.* – Деца́ се и́грају по сне́г, па ка́д уле́зну набо́бена у со́бу, једва́ се угре́ју.

набо́би се свр. *најежи се.* – Осе́бал, па се згрчи́л и набоби́л ко врабѣ́ц. Немо́ј ме ту́ј пи́паш, сва́ сам се набоби́ла.

набо́лњичав, -а, -о *болешљив.* – Неје́ бо́лна, али ста́лно набо́лњичава.

набо́мба шатр. *изудара.* – Гоца́ вре́ме смо тера́ли тека́ на сме́ну: ја́ њи набо́мбам, они́ ме при́јаве, па учи́тељ по́сле ме́н пребро́ји ре́бра.

набосоту́је се свр. *дуго времена хода бос.* – Ми́ смо били́ гоца́ дечи́шта, а има́њице тѣ́нко, па смо се и наголотува́ли и набосотува́ли.

набра́зди свр. *после сетве пусти неколико дубљих паралелних бразди којима ће отицати вода из њиве.* – Поора́ли смо и посеја́ли, јо́ш да набра́здимо, па да ка́жемо да је и ова́ј њи́ва гото́ва. ■ **набра́здување** *гл. им.* – У набра́здување гове́да се о́бавезно во́де, да бра́зде бу́ду пра́ве.

на́бран, -а, -о 1. *наборан.* – Же́нсће кошу́ље су има́ле широ́ћи́ рукави́, а му́шће на́брани рукави́, па с та́слице сте́гнути уз ру́ку да не ланда́рају. 2. *убран и спремљен за товар.* – Виде́ли на́брана дрва, дошли́ с тра́ктор, натовари́ли и откара́ли, ни́ ји ко́ј виде́л који́ су, ни́ куде́ су ји откара́ли.

набр̑дила с мн. *део ткачког разбоја којим се збија кроз основу проденута потка* (упор. и разбој). – И́ма го́рњо и до́љњо набр̑дило, у њи́ се ту́ра бр̑до кроз које́ се провла́чи о́снова.

набречи́ свр. 1. *напуни виме млеком.* – Овце́ве нашле́ добру́ па́шу, па им виметија у́баво набрече́ла. 2. *спусти млеко у виме.* – Овца́ва набрече́ла, начљ се си́гурно ојагњи.

набр̑зи свр. *најури, отера.* – Ако одвр̑жем Га́рчу од ла́нац, и́ма да те набр̑зи да не зна́ш куде́ це заста́виш.

набри́чи се свр. фиг. *наједе се до миле воље, засити се.* – О́вце најдо́ше у́баву тра́ву, па ка́т се набри́чише, стану́ше ко тупањи́.

набро́ји свр. *пребројн, наведе редом у говору.* – Не мо́гу да набро́јим ко́лко пу́ти сам се престраши́ла у мо́ј ве́к, мло́го пу́ти је било́. Ако ме потка́чи, набро́јим му све кво́ ми па́дне на па́мет.

набру́ка свр. *изгрди.* – На́брука ме за ни́шта, па си ле́же и за́спа. ⌂ **набру́ка ко биро́в ку́чку** *лутито изгрди.* – Оти́дем ја́ да си тра́жим па́ре што́ сам му зајми́ла, а о́н ме на́брука ко биро́в ку́чку што́ му ји тра́жим. ⌂ **набру́ка ко петла́ у раса́д** *изудара.* – Ако се нађу́тим, чу те набру́кам ко петла́ у раса́д.

набр̑чка свр. *набора, смежура.* – Набрчка́ла ве́це, ко да вој је баштá умр̑л.

набр̑чка се свр. *набора се, смежура се.* – Кве́ те му́ће мо́ре, та си се то́лко набрчка́ла у лице́, ко да и́маш седомдесе́ го́дине.

набр̑чкан, -а, -о *наборан.* – Сто́јко обле́кал бело́ оде́ло, а Стоји́љћа шплови́рану аљи́ну набр̑чкану окол но́ђе, а си́се истре́сла, да те жи́в сра́м изеде́.

набубре́је свр. *набубри.* – Набубре́ло зрно́то од вла́гу, са́мо што́ не пу́кне.

набу́лка свр. *накокица кокице.* – Набулка́ла сам пу́ну ше́рпу бу́ље, да и́мамо залима́цију док седењу́јемо.

набу́та свр. 1. *нагура без реда.* – Кат се попо́ше у́баво просу́ше и бу́ду кр̑те, кат по́чну да се кр̑ше ка́д ји пи́пнеш, сту́рим им др̑ше и набу́там у чу́туру, по́сле скљчем а̑лев пипе́р. 2. вулг. *завуче, угура* (пенис). – Ако вој га забу́та, о́н че вој га и набу́та, не́ма да му се о́тне.

набу́та се свр. *нагура се.* – Напра́јимо седе́њу, а једн̑ н се напарајил пла́шило, па ка́д и́стрча из пле́вњу, а ми́ бе́ж, па се набута́мо у Љу́бинуну ку́ћу.

нава́ден, -а, -о *натопљен водом, наваћен.* – Ра́сцавте се Боси́љћа от сре́ћу ко нава́ден раса́д. ⇔ *ненаваден.*

нава́ди свр. *залива пуштањем воде да тече између редова.* – Крклји́чине и́ма, па вода́ шту́ца, це́л дн̑ ти тре́бе да нава́диш граби́ну.

нава́ди се свр. *навикне се.* – Навади́л се на вла́шу, ко дете́ на си́су, и́ч не мо́же без њу́.

нава́лен, -а, -о *наслоњен.* – Тоја́га вој стоји́ нава́лена на ску́т, неје́ воле́ла да се потпи́ра на њу́, ал нека́ ју и́ма по́близо до ру́ће. Дворо́ви пу́ни сас о́брану мору́зу, су́ши се нава́лено ша́шње на пло́т.

нава́ли[1] свр. *нагрне, насрне.* – Седи́м на тера́су, пи́јац, љу́ди навали́ли ис се́ла, ужури́ли се, во́лим ка́д ји гле́дам одозго́р. Дру́ђипут кад ју сре́тнем, има да нава́лим ко му́тав на телефо́н, јега́ ми се позла́ти.

нава́ли[2] свр. *наслони.* – Ви́лу и гребу́љу на́вали уза зи́д, и се́де при на́с. О́бави му ру́ће окол ши́ју, и на́вали гла́ву на њиго́во ра́мо.

нава́ли се свр. 1. *наслони се.* – Др̏во ка̑д запа́да нава́ли се на пр̏во др̏во, а не на доле́чњо. Моја̑ ма́ти се навали́ла на ду̏вар, па ни са̑мо гле̏да. 2. *нагне се.* – Де̏да се на̑вали комто ба̑бу, и некво̑ вој и̏зорати на у̏о. Па̑дал кре̏ч оди ду̏вари, ђере̏мида оди кро̑в, а леви́не се навали́ле, ко да ји је вода̑ носи́ла. 3. *прилегне.* – Около пла̑дне уле̏знем у ку̏јну, нава̑лим се на кре̏вет, сѣ̏н ме ува̑ти, остаре̏ло се. ⇔ *понавали се.*

нава́лица ж *гужва, навала.* – Одо̑цутра идо̑ при до̑ктура, не бе̏ше нава̑лица, са̑мо ту̏в и та̑м понеђи́ нево̑љник, кото ја̑. Смањи́ли це̏не, па по прода̑внице нава̑лица, че се поби́је на̑род.

нава́ља несвр. 1. *котрљањем смести где.* – Насе̏комо тополо̑ви тру̏пови за дѣ̏ће, и нава̑љамо ји пот шу̏пу. 2. *нагиње.* –Др̏жи у̏справно ко̑вуту, не нава̑љај ју то̑лко, да се не раси́пе млеко̑то.

нава́ља се несвр. 1. *наслања се свом тежином.* – Немо̑ј да се нава̑љаш не ме̏н, че ме обо̑риш. 2. *нагиње се, надноси се над ким или чим.* – Немо̑ј да се нава̑љаш над буна̑р, да не упа̑днеш у ње̏га.

нава́м прил. *наовамо, на ову страну.* – Обрни́ се нава̑м, да те бо̑ље ви́дим. ⌂ **ни ната́м, ни нава́м** *ни тамо, ни овамо.* – Ка̑д га видо̑ да лежи́ кр̏вав, ја̑ се скамени́, па ни ната́м, ни на̑вам. ⌂ **ната́м-нава́м** *тамо-овамо.* – Ја̑ ната́м-нава̑м, некако̑ се разбуди́ и просевери́ где̏ сам. ■ **по́навам** комп. *мало ближе овамо.* – По̑навам се тр̏гнете, да ви́ не зака̑че ко̑ла. ⇨ *навамо.* ➞ *новам.*

нава́мо прил. *в. навам.* – Је̏ла нава̑мо да ти нешто̑ ка̑жем. ➞ *новамо.*

нава́не (рад. пр. навану̏л, -а, -о) свр. *узме на око, окоми се на кога.* – Кога̑ о̏н нава̑не на о̏ко, ти́ја си је јеба̑л ве̏к. Навану̏ла ме свекр̏ва с ра̑боту, па ми не да̑ва да предѣ̏нем.

нава́не се свр. *прихвати се неке обавезе.* – Ми́ се навану̏мо да очува̑мо то̑ј сироче̏, по̑сле га и ишко̑лувамо. Навану̏л се да бу̏де прода̑вац у за̑другу, а уме̏је да рачуна са̑мо на пр̏сти.

нава́та свр. 1. *ухвати велику количину чега.* – Наната̑мо стра̑ови о[д] то̑га бесни́ка. 2. *ухвати на делу, открије праву истину.* – Зане̏ли се ма̑лко по̑виш, и несу̏ чу̏ли кад уле̏зал њо̑јнити му̏ж, не̏го ји наната̑л бѣ̏ш на гоми́лу. Чу те на̑ватам ја̑ у љжу̏, од ме̏н да сакри́јеш не мо̑жеш. Наната̑ли ји у па̑кос. 3. *спреми вурду или сир за потрошњу током године.* – Наната̑ла сам по једну̏ ка̑нту ву̏рду и си́рење за о̏бе че̏рће, а башка̑ си за на̑с.

нава́та се свр. 1. *ухвате се много њих.* – Нава̑тају се у ко̑ло и мла̑ди и ста̑ри, па игра̑нка до који́ ре̏д. Ти́ спушти́ ре̏п у во̑ду, па и́ма да се на̑ватају на ре̏пат ри́бе. 2. *прихвата се неке обавезе.* – До̑к бе̏ше по̑млада, нава̑таше се да и̏де у др̏ва, да ко̑си, да това̑ри ка̑мење, све̏ такве̏ му̏шће ра̑боте. 3. *залети се, обавије се.* – Нава̑та се кали́ште на но̑ђе, па се не мо̑ж о̏ди.

нава́ти се свр. *прихвати се неке обавез.* – Ја̑ сам се наватѝла да га дочу̏вам, и мо̑рам да испу̏ним то̑ј.

наваци́ја мн. наваци́је м *човек који посредује при уговарању женидбе и удаје, проводаџија.* – Наваци́је наваци́сују но̑чу, ту̏ј једу̏, пи́ју, у̏јутру се нади́гну па оти́ду одо̑кле је момче̏то, и по̑сле доо̏де комши́је на чести́то. Наваци́ја се по̑штујеше це̏л живо̑т. ➞ *навоџија.*

наваци́ка мн. наваци́ће ж *жена која посредује при уговарању женидбе и удаје, проводаџика* (упор. наваџика). – Го̑зденка из До̑љњо Крњино̑ је била̑ на̑јбоља наваци́ка у на̑ш кра̑ј. ➞ *навоџика.*

наваџи́љк м *посредовање у склапању брака, провадоџисање.* – Однапре̏д се о̏бавезно ишло̑ у наваџи́љк. И̏ду у наваџи́љк и пра̑ве пита̑ње о̏че ли та̑ј дево̑ђа да по̑јде за то̑ј момче̏.

наваџи́сује несвр. *посредује у склапању брака, проводаџише.* – Бра́нисов ми је наваџи́сувал за Зо́рку.

нава́џује (рад. пр. наваџува́л, -а, -о) несвр. *полива башту пуштањем воде да тече између редова.* – Гради́ну пр̏во изри̏љамо, па ју преко́памо, па наса́димо, после нава́џујемо и пле́вимо све́ до је́сени. Гради́ну бе́оше одо́цутра нава́џували, па јо́ш мокро́ да се ула́зи у њу́. ■ **нава́џување** *гл. им.* – Нава́џување је мло́го бо́ље от поси́пување.

навашару́је се свр. *наужива се на вашару.* – Три̏ дѣ́на смо били̏ на ва́шар, навашарува́ли смо се до ми̏лу во́љу.

наведе́ свр. 1. *наговори, подстакне.* – Наве́доше ма да прода́дем ку́ћу да ку́пимо ста́н, са́ се они̏ ши̏ре у ње́га, а ја́ и ба́ба жи̏вимо у шу́пу. 2. *даде неки податак.* – Наве́ди ми ба́р једнога́ који̏ је на данѣ́шњо вре́ме оста́л на село́ да чу́ва о́вце. 3. *заведе, усмери.* – Пара́ наведе́ чове́ка на ко́цку, а ко́цка од ње́га напра́ви растури́кућу. 4. *нагне.* – Наве́ди буре́то комто ме́н, да мо́гу да загребе́м о[д] дно́. ⇔ *понаведе.*

навезе́[1] (трп. пр. наве́зен, -а, -о) свр. *вожењем допреми на садашњу локацију.* – Наве́зли смо др̏ва пу́н дво́р, са́ не́ка па́да сне́г ко́лко о́че. И̏мамо у дво́р наве́зена др̏ва за це́лу зи̏му.

навезе́[2] свр. *украси везом.* – И̏мам три̏ сна́је, па сам за сва́ку наве́зла по једно́ миље́, и по једѣ́н сто́љњак.

наве́зен, -а, -о *украшен везом.* – Ми̏ обу́ваомо ву́њене чера́пе наве́зене го́ре на греди̏це, да се ви̏ди ша́рка.

наве́је *вејањем нагомила снег.* – Ако ова́ка наста́ви да ве́је сне́г, до ју́тре и̏ма да наве́је це́л ме́тар.

наве́јиште мн. наве́јишта с *дубоки снежни нанос.* – На поједи̏на ме́ста ве́тар нане́л сне́г, па направи̏л наве́јишта, не мо́ж се ото́пе до Џу́рџовдѣн.

наве́јуе несвр. *навејава снег.* – Ма́ти натура́ла мутавџи̏ће црђе да напра́ви за́вет оди сне́г да не навеју́е, а и ве́тр да не ду́ва бѣ́ш голе́м.

наве́к прил. *заувек.* – Ку́ј је какѣ́в, на́век такѣ́в. Си̏ла за ве́к, сироти̏ња на́век.

на́вечер прил. *увече.* – Ту́ј го́дин је оди̏л сас сце́пени опѣ́нци, и неје́ испи̏л пи̏во у за́другу на́вечер с љу́ди, са́мо да збе́ре па́ре армуни̏ку да ти ку́пи.

наве́шка се свр. *окачи се да виси, попне се на грану и виси.* – Ле́го на кре́вет и зажма́, пред о́чи ми дојдо́ше црве́не кре́шње и де́ца која́ се навешка́ла по гра́ђе.

навиглава́ ж *својеглава особа.* – О́н је навиглава́, ње́га ни̏кој не мо́же да препра́ви, ка́м ли жена́.

нави̏ја несвр. 1. *сагиње, савија.* – Нави̏јај гра́ђуту комто ме́н, да ју мо́гу дова́нем. Нави̏јају се како́ ве́тар ду́ва. 2. *држи страну коме, заузима се за кога.* – Сви̏ нави̏јају за њу́, али си о́н во́ли дру́гу. Једни̏ нави̏јају за Партизан, једни̏ за Зве́зду. 3. *намотава основу на вратило пре почетка ткања.* – Ка́д нави̏јамо о́снову на кросно́, она́ мо́ра да бу́де до́бро оте́гнута.

нави̏је свр. 1. *дотера сат да ради, или да звони у одређено време* (упор. курдише). – Нави̏ са́т да ти зво́ни, да се не заба́виш за ауто́бус. 2. фиг. *тврдоглаво се понаша.* – Нави̏је на једну́ стра́ну, за́пне ко мога́ре на ћупри̏ју, и не мо́ж му се дока́же да гре́ши.

нави̏књује несвр. *спрема се да заплаче, говори плачним гласом.* – Де́, де́, сра́м те би̏ло, др̏т човечи̏на са́ че нави̏књујеш. Ни Петка́на не у́вати дре́мку, це́лу но́ч нави̏књува. Да́до вој на башту́ иљада́рку, приста́доше роди̏тељити, она́ се ма́лко на́дурли на њи̏, ма́лко нави̏књува че вој се смеју́ дру́шће, па и она́ приста́де.

нави̏кса свр. *намаже обућу пастом, па изгланца четком да се сјаји.* – Навикса́м ципе́ле, мо́ж се огле́даш на њи̏.

нави́лник мн. нави́лници м *купаста гомила сена мања од стога.* – Дванáес нави́лника сам сáм зденýл данѣс. ⇨ *навиљњак.*

нави́лчи свр. *скупи сено у навиљњаке.* – Нáши навилчи́ше сéно у нави́љњаци, пóсле че да дéну стóг. ➞ *пласти.*

нави́љњак мн. нави́љњаци *в. навилник.* – Сéно пр̀во нави́лчимо у нави́љњаци на ливáду, пóсле ји дéнемо у стóг. У трáкторску при́колицу мóж да стáне сéдом-óсом нави́љњака.

нави́ра несвр. *навлачи обућу на ноге.* – Нави́ра мој̀и опѣнци, áко су му три́ брóја пóголеми.

навирáчка мн. навирáчће ж пáпуча. – Дáј ми нави́рачће да не и́дем сáмо на черáпе.

нави́ри свр. 1. *завири, гвирне, погледа за часак.* – Јá навири́ с једнó óко комто А́цу, óн си ћути́ и не глéда ме. И́ма дни́ кад се не мóж нави́ри у кóдницити у бóлницу, а кáмли да се сти́гне до шýберчето и предадé књи́шка. 2. *напуни очи сузама.* – Нави́рил, сáмо штó не зави́ка, óчи му пýне сас слѣзе.

нави́ри се свр. 1. *напуни се течношћу.* – И́ди да ви́диш да ли се нави́рила дóвољно водá у јáз. 2. фиг. *накупи се.* – Од ни́куде динáр једѣн да се нави́ри, а држáва си трáжи њóјне давáнције.

нави́рује се несвр. *стално се допуњује течношћу.* – Кóлко ми дѣњом изгребéмо вóду из бунáр, тóлко се нóчом нави́рује, и ни́кад не пресýшује.

нави́си несвр. *виси у великом броју, много њих висе.* – Кат су грóздовчичи нависéли на виња́гуту, од мили́не да глéдаш.

нáвисок, -а, -о *који је нешто виши него што треба.* – Столи́цата ми мáлко нáвисока, бóље ми дáјте пóниску, јá сам стáра женá.

нáвисочак, -чка, -чко *нависок у дем. значењу, који је само мало виши.* – Нáвисочак ми јестѣкат, стрá ме че ме јýтре боли́ ши́ја.

нáвисоко прил. фиг. *охоло.* – Млóго се нáвисоко цéни, ми́сли ако је једини́ца и мирашчи́ка, да вој ниједнá нејé рáвна.

нави́цује несвр. *слабо види* (упор. недовицује). – Нави́цујем помáлко, несѣм бѣш сасви́м ћóрава. ⇔ *ненавицује.*

нави́шија ж *својеглава и тврдоглава особа.* – Онá је нави́шија, а и брáћа вој такви́, с њý ти́ нéче мóж да свáриш вóду.

навлáжњичав, -а, -о *који се није сасвим осушио.* – Навлáжњичаво, али нејé каљиштáво, тамѣн добрó за орáње.

навлáчи несвр. *навукује.* – Јá сам и онáк уби́јена от свé стрáне, немóј да ми и тýј беду́ навлáчиш на грби́ну.

навлáчи се несвр. *навукује се.* – А́јде да пои́тамо, почéше да се навлáче óблаци, да ни не затéпа ћи́ша ýспут.

навлечé свр. *навуче.* – Навлéко некву́ бóлку, и ни́како да ми прóјде. А́ма, јá си ми́слим, ови́ја че ме навлечé на тѣнак лéд. Навлéчи кожýв, па се влачи́ при óвце, неси́ ти за при љýђи.

навлечé се свр. *навуче се.* – Навлéкла ми се некаквá тѣвнина на óчи, па не ви́дим ни́шта. Сви́ се навлечý у сóбу, не мóж да мр̀днеш. Пáзим да се зми́је не навлечý при детé.

навóди несвр. *подстиче, усмерава* (некога на што). – Навóдиш ме да нагáзим на тѣнак лéд, пóсле ти́ неси́ кри́в, сáмо јá.

навóди се несвр. 1. *подстиче се, усмерава се* (на што). –Који́ је повóдљив, лѣко се навóди на лóш пýт. 2. *нагиње се.* – Кýћа се почéла навóди на једну́ стрáну, кóто и јá, а млáди нéма да ју потéгну, па си текá, трајимó док трајимó и јá и онá.

навој м *процес навијања основе на вратило пре почетка ткања, вратило се поставе на две сохе, од њега полази основа која је другим крајем привезана за саонице оптерећене каменом, да би се отегла и равномерно намотавала на вратило.* – Навој се поставља на ужбрдичаву ливаду, да се добро отегне основа. Навој работе две жене: једна врти кросно, а друга пази да се основа не мрси.

навоџија м *човек који посредује при уговарању женидбе и удаје, проводаџија* (упор. наваџија). – Мој навоџија је бил Вучко, вуци га изели.

навоџика ж *жена која посредује при уговарању женидбе и удаје, проводаџика* (упор. наваџика). – Она је била навоџика на млого места.

навоште мн. навошта с *сукнени уметак у опанку, обојак.* – На ноће смо обували везене чарапе преко панталоне, да се види шара, и свињећи опљци врзани сас козињаву врцу, а унутра навошта. ⇨ *невоште.*

наврат-нанос прил. *журно, с великом журбом.* – Кад ни силдисаше тај пцетишта, ми се разбегамо наврат-нанос који накуде.

наврви свр. *нанише, провуче кроз више рупа.* – Сас шило се надупни свињска кожа, па се кроз тај рупице наврви кайшка или врца, да се сас њу опљнак приврже уз ногу.

наврви се свр. *поређа се један за другим у великом броју.* – У пладне овце се наврве јадна иза другу, па бегају у ладовину. ➞ *наврчка се.*

наврвује несвр. *провлачи кроз више рупа.* – Пази да ми не изврвиш игле те, да се не мучим да ји поново наврвујем.

наврe (аор. наврe – наврe – наврe – наврeмо – наврeсте – наврeше, имп. наврi – наврeте) свр. *навуче обућу на ноге.* – Ја се рипи како сам лежал у кревет, наврe опљнци на босе ноће, па брзачћи откленсa на порту, и наврат-нанос стиго при галамуту. Наврi нешто на ноће, немој боса да искачаш ис кућу.

наврe се фиг. *окоми се на кога.* – Што си се наврл на мене, ко да сам ја крива за све. Кат се Бог наврe на теб, прднул си у чабре.

наврeви свр. *каже свашта коме, изговори пуно тога.* – Скарају се, па не знају кво си наврeве једна на другу. Невреви му све кво ми је лежало на срце.

наврже свр. *навеже, веже више пута.* – Навржемо напоље конопци, жице, све кво имамо, и на њи простремо дар који смо добили на огледи, да га види народ. Навржи машњето на снопови, па ји успаравi да се суше.

наврже се свр. 1. *надовеже се.* – Године се наврзале једна на другу колко оч, требе да су преко осомдесе. 2. *заокупи, салети, спопадне.* – Поздравимо се, чљк ме изока у кавану на каве, ја се отима, насечам крв че да ми пине, ал он се наврза ко крпељ, не попушта.

наврља (трп. пр. наврљан, -а, -о) свр. *набаца.* – Спуште га у гроб, па наврљају зевњу озгор, и толко ти је од човека. Тамљн што наврљамо леб у вурњу да се пече, они стигоше, и једњг затражише да једу. Обрну се комто ћоше где су наврљана дрва на куп, слагну се и довати малко подебелу сучку, и тиће сас њу поче да расклтам жар.

наврља се свр. фиг. *опије се.* – Беомо загладнели, рећија добра, а мезе још боље, па се наврљамо на брзину. ⇔ *понаврља се.*

наврљује несвр. *набацује.* – Удува се ветрина, па ни све снег наврљује у очи, ем једва идемо преко сметови, ем па једва видимо где идемо, награисамо.

наврне свр. 1. *наврати.* – Никој да наврне, да ме види жива ли сам. Черка наврне понекад, а син никако. 2. *скрене воду да тече у други правац.* – Олга се беше слагла над ваду да наврне воду у ред сас попошће, па се усправи кад ме виде. 3. *нагне, накрене* (чашу или флашу). – Вуча једе, польк жваче, па се суне те наврне шишето

с рећи́ју. Напу́ним му ча́шу, о́н ју на́врне и одједну́ш испи́је, и са́мо рече́: Ја́нко, па́к празна́.

наврне се *крене туђим стопама, пође за туђим примером.* – Кад је поче́ла руда́ да се ва́ди у Бо́р, на́шиньц једьн је побо́л кольц, пр́ви ма́јстор је о́н би́л, и по́сле се сви́ наврну́ше у Бо́р, а по́сле ра́т они́ ману́ше Бо́р, него се наврну́ше у Бе́оград, Ви́нчу, Ми́ријево.

наврта несвр. 1. *нвраћа с времена на време.* – О́н при на́с не наврта ни́како, а́ко смо му роди́тељи. 2. *каналише ток воде у жељени правац.* – Наврта во́ду даече́ у њиго́ву гради́ну, а моја́ не́ка се су́ши. Наврта си во́ду на њиго́ву чешму́.

наврта се несвр. *нвраћа се, сврађа с времена на време.* – Наврта се поне́кад, ка́д га пу́т нанесе́, она́к ре́тко. Наврта́ју се момчурља́ци при њу́, у́че се.

наврти́ свр. вулг. *набије до краја.* – Где́ си, бре́, на́не ти га наврти́м, што́ се не ја́вљаш.

наврткa свр. *упредањем два конаца вретеном спреми довољно пређе за неки одевни предмет.* – Наврткáла сам де́сет врете́на пре́цу да си исплете́м це́мпир.

наврца се свр. *накуса се чорбе, преједе се.* – На́врца се де́да пасу́љ, па са́мо попрцује по дво́р.

наврчи свр. 1. *натече много воде, нашикља.* – Тре́бе да препокри́јемо ку́ћу, ма́лко да па́дне ћи́ша, наврчи вода́ на та́ван, па по́чне и у со́бе да прока́пује. 2. фиг. *подигне рет, уобрази се.* – До́јду ле́ти на ра́спус, па наврче ре́пови, ко да су Бо́га за му́да вану́ли.

наврчка свр. 1. *наниже.* – Разврчка́ло ми се плете́ње од иглу́, па мо́рам да га наврчкам по́ново. 2. фиг. *наређа.* – Наврчка́л једи́нице у шко́лу, и бьш га бри́га да ји попра́вља. Сва́ка Ци́ганка наврчка́ла по три-че́три Циганчети́ја́ по њу́, и и́де от ку́ћу на ку́ћу да про́си.

наврчка се свр. *поређа се један за другим у великом броју* (упор. наврви се). – По бесујицу се наврчка́ла сва́ пце́та ко́лко ји и́ма у село́.

наврше (трп. пр. наврше́н, -а, -о) свр. *вршидбом оствари принос.* – Немо́ј да гре́шиш у запи́сување који́ је ко́лко наврл, и ко́лко ујьм тре́бе да даде́. Наврли́ смо пе́т и́љаде ћи́ла жи́то. На вр́шу се знало́: за вршалицу и ма́јстори на сто́ ћи́ла наврше́но жи́то да́ва се ујьм де́сет ћи́ла.

наврши свр. *достигне одређени узраст.* – Кад наврши се́дом го́дине, сва́ко дете́ мо́ра да поо́ди у шко́лу. Не́ма жени́дба до́к не наврши пунолѐцтво.

наврши се свр. *протекне одређено време.* – Наврши́ше се три́ го́дине како́ ни ма́ти умре́.

на́вта ж *нафта.* – Е́, ти́ја Капета́н је у при́колицу ста́лно има́л оне́ј гво́здене ка́нте, што́ у во́јску у њи́ на́вту чу́вају.

навтали́н м *средство за заштиту вунених предмета од мољаца, нафталин.* – И́мамо за то́лко да ку́пимо навтали́н, да се мољци́ не произво́де у ву́нене дре́је.

на́втарица ж *в. нафтарица.* – Са́ при моју́ че́рку све́ па́рно гре́јање, а си́н ми и́ма на́втарице, па се сас њи́ гре́ју.

наву́ца се свр. *смести се, угура се, заузме добар положај.* – Навуца́ше се у ку́ћу, и о́дма поче́ше да тра́же да једу́ и пи́ју. Навуца́ше се у држа́вну слу́жбу, и заборави́ше на сеља́ка.

нага́зи (трп. пр. нага́зен, -а, -о) свр. 1. *стане ногом на што.* – То́ј ми же́ља: да нага́зим ти́ја до́ле што́ прооде, па да заврти́м с но́гу, по́сле да избро́јим ко́лко сам ји стьпка́л. Деца́ се нараца́ла мло́го, а ми́ се ви́јемо ко нага́зена глиста́ како́ да ји изра́нимо, и у кво́ да је облече́мо. 2. *набаса на кога или што.* – Мо́ж сте некада́ нагази́ли

на њега на вашар у Бабушницу, а можеш ви је он некада нагазио у вашарску гужву, а ви сте му подокнули да пази куде гази. ➞ *настане, наступи.*

нагари свр. *навали, појури свом снагом.* ▲ – Циганији дувају у трубе, тупанџија млати с маљицу у тупан колкоможечћи, а коловођа се дере: Нагари, са, ил никад!

нагата свр. *прорекне гатањем.* – Циганка гата, гата, па нешто и нагата да је стварно било, а за онај што че буде само љже.

нагаџа несвр. *нагађа.* – Увечер кат се зберемо у задругу, некоји нагаџаше што се Радосинка залепила за њег ко жаба за каљиште. Нагаџа да треви истину, али погаџа ко ћорава кокошка зрно.

наглавељ прил. *наглавачке.* – Са бегају од матику наглавељ, ко ђавол о[д] тавњан.

наглави (трп. пр. наглавен, -а, -о) свр. 1. *насади, набије.* – Виџ да видиш можеш ли да наглавиш сећируту на држаље, ел још да га дељам. Тија пијук је наглавен кнап на држаље, скоро да му заглавка и не требе. 2. *утера у одређени број, дотера до одређене количине.* – Некада бачија бројеше по тристо брава, некоја докара и до петстотин брава, и такве бачије биле по неколко у село, а са једна, и она једва наглави до сто брава. 3. *надокнади штету, обештети.* – Ја чу ти наглавим штету коју су ти направила моја говеда.

наглавци м мн. *папуче исплетене од вуне које се навлаче преко чарапа, а каткад и преко обуће када је поледица.* – Море, исплети ти на детево наглавци да навлече на опњци, да се не прзаља. ➞ *ступалине.*

нагледа се свр. *наужива се гледајући.* – Порасла, проубавила се, да вој се не нагледаш. Петкана се позбрчкала, старос ју налегла, ал кат се попредреши ко девоћа, да вој се не нагледаш.

наглетњичав, -а, -о *који је помало глетав, недопечен.* – Лебав ти наглетњичав, свекрво, требало је још малко да се допече.

наглта се свр. *нагута се, наједе се.* – У вршу се наглтамо прашину, па ни се ни леб не једе. Наглтамо се срешње са све кочичће ко мисће варене покриве.

наглувњичав, -а, -о *наглув.* – Ја се одра окајечи, ал он наглувњичав, па ме једва чу. Чу ли ме кво изорати, ти ко да си наглувњичава, па недочујујеш добро.

нагмечи свр. *нагњечи.* – Пази да не нагмечиш тиквете, да се не здувају брзо.

нагмечи се свр. *нагњечи се.* – Јабућете попадале, па се нагмечиле, несу за чување.

нагмура свр. *загњури, потопи.* – Нагмурај дрејете у воду ту док је ћипеч, да отћисну.

нагмура се свр. *нагура се.* – Нагмурајте се испод црђе, и ћутете.

нагноји свр. *нађубри њиву овчијом балегом.* – Лежимо с овце на трљак на њиву, па га померамо, да нагнојимо целу њиву.

нагњави свр. *нагњечи.* – Само си нагњавил руку ту, неје озбиљно повредена, брзо че пројде.

нагњаса се свр. фиг. *преједе се* (упор. нагњете се). – Где најде оклапчину, нагњаса се па че пукне, после по недељу дњна подригује.

нагњезди се свр. фиг. *седне у крило.* – Чим ме види да седам, дојде па ми се нагњезди у скут.

нагњете свр. *нагура, сабије што у нешто.* – Нагњетемо вуну у џакови, па се увржемо у цедилку, и носимо у вуновлачару.

нагњете се свр. 1. *угура се, сабије се између.* – Попошће наредим врз вурду, ал варкам да се не допипују, да мож вурдата да се нагњете измецу њи. 2. фиг. *преједе се.* – Деда се нагњете пасуљ, па после да неси близо прекај њега, само га одврзује.

нагњи́та несвр. *пуни под притиском, сабија.* – Кат си́рење ту́раш у каче́, тре́бе да га до́бро нагњи́таш, да гру́ће бу́ду цвр̏сте. Си́рење се исече́ на гру́ће, посо́ли, и ре́ди се у каче́, али се до́бро нагњи́та.

наго́ди (трп. пр. наго́ден, -а, -о) свр. *удеси, уреди.* – На́годи ми Свето́мир те прода́до теле́но, па сам зачува́ла неђи́ дина́р. Наго́дена је добра́ цена́, ви́ше пишма́њување не́ма.

наго́ди се свр. *договори се о цени, погоди се.* – Че даде́ш једно́ пра́се при́д, и да се наго́димо да ти ку́пим свињу́ту.

наго́ји се свр. *учини да ко постане дебео, угоји се.* – Гле́дам да га наго́јим до јесе́њи ва́шар, и да га продаде́м. Па́де добра́ ћиша, па се мору́зете нагојѝше. ⇔ *понагоји се.*

на́големо прил. *гордо* (упор. нависоко). – Држи́ се на́големо, ма́ну да ни позна́ва, а́ко смо до јуче́р за́једно чува́ли о́вце.

наголоту́је се свр. *дуго времена хода го.* – Насеца́ла сам се, нагла́дувала, наголо́тувала и набосо́тувала, несѣ́м нешто́ добро́ виде́ла, а то́ј ме неје́ замину́ло.

наго́р прил. *у правцу према горе, навише.* – Ка́д и́дем наго́р, бр̏зо се умо́рим. ⌂ **наго́р-надо́л** *навише-наниже, тамо-амо.* – Сћи́та се наго́р-надо́л ко вртогла́во, али ра́боту не пи́па. ⇨ *нагоре.* ➞ *нанагор.*

наго́ре прил. *в. нагор.* – Пойдо́мо наго́ре, па ни за́вану ћи́ша, и ми́ се врну́мо. ■ **на́јнагоре** суперл. *на највећој висини, највише.* – Укачи́ се на́јнагоре што́ мо́жеш, на вр̏ су на́јубаве цре́шње. ➞ *нанагоре.*

нагори́ свр. 1. *мало загори на једном месту, начне горењем.* – Кольц тре́бе да се нагори́, па тѣг да се поби́ва у́зем, да не иструле́је бр̏зо. 2. *напече се.* – Кладе́ се ву́рња, кат се нагори́, згребе́ се жа́р, и поме́те с мокру́ кр̏пу која́ је вр̏зана на мо́тку. Нагори́ се цре́пња на жа́р, па се у њу ту́ри ле́б, и покло́пи се с вршни́к.

наго́рњичав, -а, -о *стрм, брдовит* (упор. узбрдичав). – Наго́рњичаво ме́сто, не́приодно за ко́ла.

наго́рчује несвр. *одаје помало горак укус.* – Ако млеко́ загори́ док се ва́ри, по́сле и ву́рда и сире́ње спре́мени од ње́г наго́рчују.

на́госје прил. *у гостима.* – Били́ смо при че́рку на́госје у Бе́оград, седе́ли смо три́ дѣ́на, и суде́ су ни прове́ли да ви́димо како́ се та́м жи́ви. И́маше једѣ́н Сла́вко из Ра́дешевац, на́ш ро́днина, о́н по неко́лко дѣ́на оста́неше при нас на́госје ка́д ни је сла́ва.

наго́тви (трп. пр. наго́твен, -а, -о) свр. *припреми разна јела.* – Наго́твимо по три-че́три је́ла кат спре́мамо сла́ву. За сла́ву се го́тве ви́ше ма́нце, по́чну да се спре́мају у́напред, и тека́ наго́твене че́кају да се изнесу́ пред госјаѣи кад им до́јде ре́д.

награ́ба свр. *дохвата ко шта стигне.* – Но́чу упа́дну у ку́ћу, па награ́бају кво́ који́ сти́гал, и побе́гну.

награ́ба се свр. *наотима се туђег добра, напљачка се.* – Награба́л се до́к је би́л на вла́с, па ми́сли да му ни́ћи ни́шта не мо́же.

награбѣ́ц прил. *на брзину, на дохват.* – Све́ једе́ на грабѣ́ц, ко да вој неђи́ бра́ни да нешто́ поједе́. Гра́бни ју, па ју награбѣ́ц издр̏ндај, да се сми́ри, и да те запа́нти.

награбу́сти свр. *рђаво се проведе, награбуси.* – Некада́ про́јдемо добро́, али некада́ га награбу́стимо, ко петѣ́л у раса́д. ➞ *награише.*

награ́ди (трп. пр. награ́ден, -а, -о) свр. *надари, обдари.* – Некога́ Бо́г награ́ди с мо́зак, некога́ с убави́ло, а неко́га ни с једно́, па си и о́н жи́ви. Неко́ј при́глупачьк, ал награ́ден с лепо́ту, а неко́ј будале́с, ал награ́ден с ону́ј ства́р.

награ́ише свр. *рђаво се проведе, награбуси* (упор. награбусти). – Би́л је награиса́л од Бу́гари за вре́ме окупа́цију, дватри́пут су га би́ли. једва́ је гла́ву спаси́л.

награ́ка се свр. *сакупи се у гомилу.* – Избѝ некакѝ на Ћѝрин рѝд, деца́ се награка́ла сас сѣ̑ћ̑ѣ, па са́мо шѝшају, до́бро је, мѝслим си, неје̏ јо́ш село́ за заклоп. ⇨ *награчка се.*

награ́ска свр. *лоше што уради.* – Тврдо, не мога́ да га у̏баво поо́рем, награска́ га некако́ и посеја́, па то́ј му је̏.

награ́чка се свр. *в. награка се.* – Награчка́ли се врапцѝ на виња́гу, сву̏ ѝма да ју обе́ру до зрно.

награ́ђује (трп. пр. награ́ђуван, -а, -о) несвр. *награђује.* – Ако су деца́ добра́, мѝ ји награ́ђујемо с понеку̏ бомбо́нку, ил им ку̏пимо за Велѝгден понећѝ дрињ̑ак. Она́ је била́ о̀дличан ђа́к, и сва́ку го̀дину је награ́ђувана с књѝгу.

нагрба́ви се свр. фиг. *преузме неку обавезу на себе.* – Ту̏ј го̀дину се нагрбавѝмо, али у̏пролет поче́мо ку̏ћу, а у̏јесен ју покрѝмо и уселѝмо се.

нагр̏бен, -а, -о *погрбљен.* – Нагр̏бен се стању̏је од ра́боту, не од до̀бар живо̀т.

нагр̏би се свр. *погрби се.* – Све̏ се дало́ на ље̑сан шићар, на́купци и препрода́вци ко̀лко о̀ч, нѝкој не́че да се нагр̏би у њѝву, ел да га бѝје ћѝша у пла́нину сас сто̀ку. Од немачѝну и сећира́цију смо се нагрбѝли ко во̀л у бразду̏, и са́мо се̏цамо. ⇔ *понагрби се.*

нагр̏ди (трп. пр. нагр̏ден, -а, -о) свр. *учини ружним, наружи, унакази.* – Ка́ко га мла́тнул с ћесе́р по ру̏ку, рука́ му се угрчѝла, нагрдѝл га за це̏л ве̏к. По̀тпуно пу̏стиња, све̏ напу̏штено, све напа́расено, све нагр̏дено, а било́ је од мѝлине да отѝдеш го̀ре: ма́ностир, па ти две-трѝ че̏шме вода́, па она́ј гора́ лепа.

нагребе̏ свр. *захвати течност или што растресито.* – Ѝди нагре́би во̀ду у котѣ̑л да напо̀јимо о̀вце. Нагре́би једне̏ ша̏ће жѝто ис пре̏сек, па вр̏ји на коко̀шће не̏к кљу̏цају.

нагре́ва несвр. *излаже топлоти, загрева.* – Дѣ̑њу нагре́вам цѝглу на шпо̀рет, па но̀чу гре̏јем но̀ђе у кре́вет.

нагре́ва се несвр. *излаже се топлоти, загрева се.* – Нагре́ва се на слѣ̑нце, ко гу̏штер на припе̏чину.

нагре̏је свр. *загреје.* – Нагре̏ј ма́лко ле̏бат на пло̀тну да омекне̏је, да мо̀ж да се једе̏. ⇔ *понагреје.*

нагре̏је се 1. *загреје се.* – Направе̏те ми ме̏сто до шпо̀рет да се нагре̏јем, преше̏бал сам ко компѝр. 2. фиг. *напече се.* – У̏јутру се дѝгнемо по̀рано, да по̀жњемо до̀к је ладовѝна, по̀сле кѣ̑д је же̏га, оно̀ се нагре̏је, па не мо̀ж да се жње̏. ⇔ *понагреје се.*

нагризе̏ свр. *загризе па остави.* – Кујѝ је нагрѝзал ја̏букуву, не̏ка си ју доједе̏.

нагр̏не свр. *навали, јурне* (обично у гомили). – На Пре̏свету нагр̏ну госја̏њи от све̏ стра́не, напу̏не село́.

нагрта́ње ЛЗ с *друго окопавање кукуруза* (упор. загртање). – Пр̏во ѝде копа́ње, па нагрта́ње.

нагр̏чи се свр. *згрчи се, скупи се.* – Нагрчѝла се бобо-Миле̏вка ко пођѝсла коко̀шка, па се нагре́ва на слѣ̑нце. ⇔ *понагрчи се.*

нагр̏чка свр. *наковрџа косу, направи фризуру.* – Нагрчка́ла ко̀су, па се подголемѝла, ко старосватѝца.

нагу̏гли се свр. 1. *запени се, ускомеша се.* – Ста́ри љу̏ди су варѝли ћѝсело млеко́, али неје̏ да ћипѝ, саде̏ ма́лко да се нагу̏гли и узбучѝ. 2. фиг. *изудара кога да добије отеклине.* – Немо̀ј да се заде̏ваш с ме̏н, да те не нагу̏глим да ни роџе́на ма́ти не̏че мо̀же да те познаје̏.

нагу̏ма се свр. *награби се, напљачка се* (упор. нафатира се). – Седе́ла при ње̏г до̀к се нагума́ла, па га ману̏ла и нашла́ по̀младог.

нагу́ра свр. *нашуни силом, нашрпа гурањем.* – Нагура́ше ни у једно́ оделе́ње, да несмо́ могли́ да мр̏днемо, а ка́м ли да се̏днемо.

нагу́ра се свр. *набије се, нашрпа се негде гурањем.* – Нагура́мо се у ауто́бус једѝн преко дру́гога, ко о̀вце у трља́к ка́д ји силди́ше ву́к. ⇔ *понагура се.*

нагу́шчи се свр. *нејежи се, нарогуши се.* – Све̏ се нагу́шчим ка́т се се̏тим како́ је било́. Нагушчи́л се ка врабѣ̀ц на мр̏злицу.

над(и) предл. *изнад.* – Над на́шу ку́ћу и́маше оре̏ј. Наднесе̏ се над ме̏н, па ме гле̏да ко орѣ̀л коко́шку. И́мамо лива́ду нади ку́ћу, па ју јуче́р окоси́, а данѣ̀с тре̏бе да се превр̏та сено́то. Нади село́ у Бербе̏ч и́ма чешма́, некада́ ту́ј бе̏оше и у̀баве граде́не. ➞ *понад.*

на́да се несвр. *има наду, очекује.* □ – Ко̀ј ти се нада́л да се то̀ј мо̀же де̏си у на́ше село́. ⇔ *занада се, изнада се, понада се, пренада се.*

нада́ва несвр. *више пута даде, даде свима којима треба.* – Моја́ Љубо́мирка на́дава иметѝја: Убаве̏нко, Делѝја, Вр̏вурка, Се̏ка, Тавралѝка. Ре̏че ми да је то̀ј голема́ прѝча, и на́дава ми књѝђе да сам прочѝтам оди то̀ј кво́ ме му́чи. ⇔ *понадава.*

нада́ви свр. 1. *почне да дави, али не удави до краја.* – У̀рипи ку́рјак у трља́к, па ми бе̏ше трѝ о̀вце удавѝл, а једну́ са́мо надавѝл, па њу́ спасѝмо. 2. *потопи, загњури у воду.* – Има́л је тѝја прода́вац у дво̀р, о̀дма иза прода́вницуту, големо́ плека́но корѝто, у њѐг сѝпе студену́ во̀ду, и у њу́ нада́ви вла́ше сас пѝво да се ла́де.

нададе̏ свр. *надода.* – Госпава́ лежѝ и извѝја, кад ме виде̏, по̀виш нада́де извија́ње, ко мртавца́ ис ку́ћу ка́д изно́се. Нада́доше ока́ње, мѝслиш са́ че се поте̏пају.

нададе̏ се свр. *зада се, створи се.* – Нада́де се же̏га што́ се не па́нти, пце̏та се услешча́ла, језицѝ им се вла́че по̀зем.

на́далек прил. *прилично далеко.* – Онѝ не жѝве на́далек једѝн од дру́гога, са́мо једна́ ку́ћа ји предва́ја.

нада́рен, -а, -о 1. *природно обдарен, талентован.* – Нада́рен ма̏јстор, и́ма га за све̏, о[д] дрво уме̏је чове̏ка да напра́ви. 2. *која има доста девојачке спреме.* – Моја́ че̏рка је нада́рена да вѝше не мо̀ра нешто́ да у̀зне у̀-руће да рабо̀ти.

нада́ри свр. *спреми доста девојачке спреме.* – Све̏ трѝ смо надарѝли, и сва́дбе им направѝли.

надбѝје свр. *надјача у борби, зада више удараца.* – Пр̏во се пребо́рамо, по̀сле се сте̏памо, па којѝ надбѝје, о̀н је и бо̀љ у боре̏ње, и по̀јак.

на́две-на́три прил. *на брзину, било како.* – Видо́ ја́, голе̏м зо̀р га поткара́л, не до̀слуша ме, и́стрча надво̀р на́две-на́три. Да́ј, бре̏, да те прožȅнимо на́две-на́три, што́ да си са́мо тѝ бо̀љ од на́с.

на́двечер прил. *предвече.* – Градѝна се посѝпује или у̀јутру, или на́двечер, а не усре̏д пла́дне.

надвече́ри се свр. *примакне се вече.* – Зѝми кат се надвече́ри мѝ намѝримо прекај сто̀ку, про̀стремо им сла́му, насече́мо лѝсковине за по̀тклацу, па а̀јд у за́другу, дру́го не́ма кво̀ мо̀ж сељѝ̀к да рабо̀ти ка́д га сне̏г затру́па, а но̀ч се примацѝња.

надвѝја несвр. *надјачава, савладава, побеђује.* – Погле̏ ко̀лко им дво̀р ура́сал у тра́ву, некада́ неје̏ има́ло травка́ у дво̀р, а са́ не́ма ку̀ј да штра́па по ње̏га, и трава́ надвѝја.

надвѝје свр. *надјача, савлада.* – Не́ма за̀кон, не̏ло ку̀ј коме̏ надвѝје, мо̀же му се. На́дви ми кашља́ње, дѝн-но̀ч не престању̀јем да кру̀чем.

надвѝје се свр. *наднесе се над кога или што.* – Ѣиго́ва жена́ се надвѝла над бебе̏ и вѝка, сльза́ сльзу́ стѝза. Просвестѝ се, по̀старити сѝн се надвѝл над ме̏не, па ме питу̀је: А̀јде, ре̏ши ли се, че се вр̏таш, ил че ото̀диш?

надвѝси свр. *постане виши.* – Сѝн ме на́двиси, пора́сте по̀голем од ме̏н.

надвла́да свр. *победи, савлада.* – На́двлада ме бо́лес, поче́ да се преда́вам.

надво́р прил. *изван куће, напољу.* – У ку́ћу га не́ма, мо́ра да је надво́р. На ку́че ме́сто неје́ у ку́ћу, не́ло надво́р, да чу́ва ку́ћу. ⌂ **од надво́р** *од спољa, из авлије.* – О́ка неко́ј од надво́р, и́ди ви́ц кој и́ је.

надвре́ви свр. *надговори.* – Она́ кад завре́ви, ни́кој не мо́же да ју надвре́ви.

надвр̏љи свр. *надбаци, баци даље.* – Зна́ју се ода́вна: неје́ га једну́ш надвр̏ли́л с ка́мик од ра́мо, и надрипи́л устру́пачћи.

надвр̏љује несвр. *надбацује, баца даље.* – Ка́т се вр̏љамо с ка́мен, ја́ те у́век надвр̏љујем. ■ **надвр̏љување** *гл. им.* – Сва́ћи у́зне ка́мен какъ́в на́јде, и такми́чимо се у надвр̏љување, који́ вр̏ли на́јдолеко, о́н је по́бедник, а који́ на́јблизо, њега зајеба́вамо.

надвр̏љује се несвр. *такмичи се у бацању камена удаљ.* – Осе́бнемо са сто́ку, па се надвр̏љујемо с ка́мање да се угре́јемо, а и да ви́димо који́ че на́јдолеко да вр̏ли.

надђаволу́је свр. *престигне у враговању, победи у лукавству.* – И о́на је голе́м ђа́вол, али ја́ сам по́голем од њу́, она́ ме́н не мо́же да надђаволу́је.

наде́ва несвр. *набада, нашиче.* – Наде́вај на на́бадњу једъ́н по једъ́н сно́п, и дода́вај ми го́ре да де́немо кама́ру. То́чак на воло́вска ко́ла и́ма глави́ну, она́ је оди бре́с, у њу́ се уде́вају спи́це, а на њи́ се наде́вају на́плати.

наде́ља се свр. шатр. *налије се алкохолом, напије се до бесвести.* – Сино́ч се надеља́мо рећишо́р, па ми јо́ш шу́нтаво у гла́ву.

наде́не свр. *набоде.* – Мо́ју ба́бу су укра́ли, она́ се отима́ла, али они́ вр̏жу с кани́цу, па наде́ну на кольц и но́се та́м у мо́мкову ку́ћу.

наде́не се свр. *набоде се.* – Сврáка от кольц на кольц, до́к се на једъ́н не наде́не.

наджи́ви свр. *живи дуже од кога.* – Не́ма ни́шта по́тешко не́ло ка́д роди́тељи наджи́ве своје́ дете́.

наджи́ња несвр. *победи у наджњевању, нијбрже жање.* – Жње́мо, па се наджи́њамо која́ че по́више да о́жње, али ја́ сам ји све́ наджиња́ла.

наджи́ња се несвр. *наджњева се.* – Поне́кат се наджи́њамо да ви́димо који́ по́брзо жње́, али У́бавку Горо́ломску нико́ј неје́ могъ́л да побе́ди.

надзи́да свр. *назида поврх већ озиданог* (упор. и дозида). – Надзида́мо још једъ́н спра́т, проширимо се, са́ о́ба си́на и́мају сво́ј спра́т.

нади́гне свр. 1. *подигне.* – Сте́гло ме и у меши́ну и у гру́ди, довати́ ча́шу с во́ду, нади́го ју и попи́ одједну́ш. Нади́гла ко́су, ми́сли да је го́спођа, па се пра́ви ва́жна. 2. *забаци на раме.* – Згра́би ца́к, нади́же га на ра́мо, и са́м га уне́се у ку́ћу.

нади́гне се свр. 1. *устане и пође, скочи на ноге и крене.* – Ју́тром се нади́гнемо у Сулима́ново на ра́боту. Нади́гну се, па оти́ду чъ́к у тре́ћо село́ на игра́нку. Она́ како́-че, што́-че, па се нади́гне, и вр̏не се при ма́тер и при башту́. 2. *нарасте* (о тесту). – Замеси́ла сам те́сто, па че́кам да се нади́гне да га разме́сим, па да опече́м ле́б.

нади́гнут, -а, -о *уображен, осоран.* – Они́ су сви́ нади́гнути, ми́сле да су на́јпаметни. Дрно́сан, нади́гнут, не прио́ди му се, ко да је са́мо о́н на ови́ја све́т.

нади́гнуто прил. *гласно, осорно.* – Нади́гнуто ора́ти, нади́гнуто о́ди, нади́гнуто гле́да, ми́сли да су вој сви́ до коле́на.

нади́гра свр. *победи у игрању.* – Зна́ју се ода́вна: неје́ га једну́ш надрипи́л устру́пачћи, неје́ га једну́ш натпоја́л и надигра́л на седе́њће.

нади́грује се несвр. *такмичи се у игрању.* – Ко́ јуче́р да бе́ше када́ се сре́томо и згледа́мо, у ко́ло се нади́грувамо, и по шљивари́ кута́мо. ■ **нади́грување** *гл. им.* – Једну́ш, Петка́на ју не́маше на седе́њћу, Ку́ша запе́л у га́јде, девојчети́ја удари́ла на поја́ње, момчети́ја на нади́грување у ко́ло, ти́ће Негре́нка приђе́ при ме́н.

нади́за несвр. 1. *говори гласно, надиже.* – Ка́д ора́ти, нади́за ко да је у водени́цу. 2. *подигне већу количину чега на уздигнутије место.* – Је́сени нади́замо и распро́стремо

оре́си на та́ван. 3. *појаве се бубуљице по телу.* – Наде́изале му се некве́ вр̏жице по це́лу сна́гу. 4. фиг. *воли да попије, често диже чашу или флашу.* – О́дма по гла́с приме́тим да је наде́изала шише́то. ⇨ *надиsа.*

наде́иза се свр. *горди се, кочопери се.* – Не трпи́м ови́ја што́ се наде́изају, а про́сти су и подму́кли.

наде́иsа несвр. *в. надиза 1.* – Пи́нуше ма́лко, па поче́ше да наде́иsају. ■ **надиsа́ње** *гл. им.* – Њи́м таква́ ората́, а ја́ не во́лим надиsа́ње, а ка́мли кара́ње у ку́ћу.

наде́ија свр. *запухне отровним дахом.* – Неве́ска пр̏во наде́ија пи́лишта, па ји по́сле да́ви. Су́кну се Попо́јка ко бе́сно ку́че, ко да ју је неве́ска надија́ла.

наде́ипли (трп. пр. наде́иплен, -а, -о) свр. *наслаже једно преко другог.* – У шивоње́р наде́иплене ване́ле, блу́зе, чара́пе, му́шће, же́нсће, пу́н, изјуши́л се.

надједе́ свр. *поједе више од свих присутних.* – Надји́дамо се која́ че по́више да изеде́, и Заго́рка ни ста́лно надједе́.

надји́да несвр. *који више поједе, који је при бољем апетиту.* – Је́чте, не срамо́ујте се, да не бу́де по́сле да си́т гла́днога надји́да.

надји́да се несвр. *такмичи се са ким ко може више да поједе.* – Ја́ и бра́т смо се надјида́ли који́ мо́же по́више цре́шње да поједе́.

надла́је свр. фиг. *победи у свађи, олајавању.* – Ка́т се разљу́ти, па ка́т по́чне да ла́је, ни́кој не мо́же да ју надла́је.

на́дланица ж анат. *горњи део шаке, насупрот длану.* – Ка́д на́близи до до́м, о́н ма́лко за́стану, сас на́дланицу о́бриса зно́ј оди чело́, поуклну си дре́шће, и уле́зе у авли́ју.

на́длактица ж анат. *део руке изнад лакта до рамена.* – Ри́пнуше се зе́тови, па ва-ну́уше де́ду за на́длактице, и одведо́ше га у њиго́во сопче́ да се сми́ри.

надлѣ́гује се несвр. *такмичи се у лагању.* – Надлѣ́гују се ко́ј че по́крупно да излѣ́же.

на́дльго прил. *уздуж, по дужини.* – Пресе́чи га на́дльго, па једну́ полу́тку че изме́здримо за у замрзњива́ч, а дру́гу че испу́шимо. ⌂ **на́дльго и на́широко** *расприча се о свему и свачему.* – Она́ ка́т се распри́ча на́дльго и на́широко, па јо́ш кат по́чне да се ва́ли, му́ка да те ува́ти.

надлѣ́же свр. *победи у лагању и домишљању.* – Ја́ се несѣ́м дава́л да ме не́кој натпри́ча, или, ако тре́бе, надлѣ́же.

надма́ши свр. 1. *победи у чему.* – У ципка́ње сви́ ни је надма́шувал, њиго́ва тоја́га на́јдолеко одлети́. 2. *погоди изнад мете, пребаци мету.* – Поста́вимо ме́ту, па ју га́цамо сас по пе́т ка́мена, па нећи́ о́дма пого́ди с пр̏ви ка́мен, а нећи́ ни́како не пога́ца, ел подма́ши, ел надма́ши.

надме́ри свр. *покаже већу тежину него што је стварна.* – Уме́је да некако́ наме́сти канта́р да ста́лно надме́рује пома́лко, али ма́лко-пома́лко о́н се за́газди, а ми́је си оста́домо такви́, какви́ смо и били́.

надмо́чује се несвр. *такмичи се ко ће даље да добаци приликом пишања.* – Овчарче́та су се надмо́чувала које́ мо́же по́долеко да мо́ча.

на́дмузе свр. *помузе највише млека приликом премузивања оваца о Ђурђевдану.* – Це́ло село́ знаје́ да о́н на́јубаве кра́ве чу́ва, да сви́ надмузе́ на пре́млаз, да је њиго́в петљ по́тежак него не́чији ђура́н.

на́дница ж *посао који се ради и плаћа за један дан.* – Поза́газди се, и поче́ да подјеба́ва сиро́тињу, а до јуче́р је ишѣ́л у на́дницу.

надоби́ва свр. *добије више пута једно по једно.* – Е́, ко јуче́р да бе́ше ка́да се сре́томо и згледа́мо, у ко́ло се наде́игрувамо и по шљивари́ кута́мо, кат се ожени́мо

и дечи́ца надобива́мо. Сви́ сва́тови су надобива́ли да́р који на једно́, који́ на о́бе ра́мети, а ку́ма и куми́цу утрупа́ше, једва́ о́де.

надого́дин(е) прил. *следеће године.* – Искара́ла сли́вава вилдани́, че бу́ду сли́ве и надого́дин. Ра́срди се Петка́на на ме́н, и за́прети ми: ако не око́сим дво́р, ча́шку ре́ћи́ју не́чу да ви́дим до надого́дине.

надо́јде свр. 1. *надође велика вода.* – Надо́јдеше вода́ на доли́ну, робо́њи ли робо́њи, стра́ да те ува́ти кољѣ́е во́де су тѣг доодиле на нашу доли́ну. 2. *нарасте тесто.* – Те́сто се покри́је с чи́с меса́љ, и посто́ји да надо́јде, ка́д надо́јде размешу́је се и напра́ве се ле́бови, и па́к се оста́ји да јо́ш једьнпу́т надо́јде, по́сле се пе́че.

надо́ји (трп. пр. надо́јен, -а, -о) свр. *да детету или младунчету довољно млека да сиса, подоји.* – Оку́пем га, па га надо́јим, и ту́рим га да спи́, а ја́ се́днем у разбо́ј и тка́јем. Ја́ганци су надо́јена, и одлу́чена у ко́чак где она́ спе́.

надо́ји се свр. *налије се* (о зрну пшенице или кукуруза). – От ку́пено се́ме зр̏но се у̏баво надо́ји, а од на́ше се́ме по́нече.

надо́ка свр. *надјача висином гласа, надвиче.* – Чи́ни му се че поле́ти, и че надо́ка сви́ који́ га слу́шају.

надокра́ћу ГЛ прил. *на крају, после свега.* – Бе́лмуж се једе́ надокра́ћу. Те́ка се маја́мо с мо́јту ба́бу до нећи́ ре́д, и надокра́ћу се врну́мо до́м. ⇨ *надокрајћу.*

надокра́јћу ДЛ прил. *в. надокраћу.* – Надокра́јћу, ете́ ти ју пчели́ца, и ка́же му: Во́ском, де́до, во́ском! – де́да у̏зне во́сак, зпи́ши ду́вће на реше́то, нато́чи во́ду и однесе́ на ба́бу. (нар. пр.).

надо́кује несвр. 1. *гласно говори, гласно приговара.* – Неко́ј мо́же некому́ да о́ка, ал мо́же и да му надо́кује. Чине́ше ми се да је на́глув, ка́д вре́веше надо́кујеше. 2. *надвикује кога својим гласом.* – Ка́д ора́те, надо́кују једѣн дру́гога, човѣ́к би рекѣ́л да се ка́рају, а њи́м си таква́ со́рта. ⇔ *понадокује.*

надо́кување с *надвикивање, ларма.* – Кат про́јде вр̏ша, село́ се сми́ри за некоје́ вре́ме, не чу́је се ви́ше брнча́ње и надо́кување о̏кол врша́лицуту.

надо́л прил. *у правцу према доле, наниже.* – А́јде по ме́не надо́л, не плаши́ се. ⇨ *надоле.* ⇔ *нанадол, понадол.*

надо́ле прил. *в. надол.* – Сле́зни надо́ле, да те ви́дим која́ си. ■ **на́јнадоле** суперл. *најниже.* – Сле́зни у буна́р на́јнадоле ко́лко мо́жеш, до са́му во́ду, јега́ га ви́диш. ⇔ *нанадоле, понадоле.*

надоле́је свр. 1. *надође* (о млеку). – Дете́ се разболе́ло, па не́че да си́са, а ме́н млеко́ надоле́ло, па мо́рам да се изму́зујем. 2. *натежи, притисне каква недаћа.* – Надоле́ло ми, чу си сама́ смр̏т ства́рам.

надоно́си свр. *донесе свега у више наврата.* – До́јде си́н у го́дину једну́ш на дѣн-два́, не́чу да си гре́шим ду́шу, надоно́си сва́шта, али по́клони не одно́се ту́гу, дѣн не мо́ж да ндокна́ди го́дину. ⇔ *понадоноси.*

надоо́ди свр. *дође више њих један за другим.* – Ка́т сла́веомо напре́д, па надоо́ди го́сје пу́на со́ба, не́мамо где́ сви́ да ји сме́стимо, па и на лежа́ње доо́де из дру́га села́, а са́ не́ма ко́ј да до́јде, а ни при куга́ да до́јде.

надора́ти свр. *надговори.* – О́н, а́ко је нешко́луван, ње́г ма́лко који́ мо́же да надора́ти. Са́, до́к попи́ју по некоју́, ка́т се разора́те, не́че мо́ж ни́ћи да ји надора́ти.

надора́чује се *такмичи се у говорењу.* – Мо́ре, куде́ се ја́ мо́гу с те́бе надора́чујем, ти́ си оратаци́ка и́-по, ја́ блѣ́нтам, блѣ́нтам, па ће́ некакво́ сѣ́глам ако проду́мам.

надра́па свр. *на брзу руку и којекако подашиша.* – Ме́сто да га поч̏иша љу́ћи, о́н га са́мо надрапа́л ко ја́ре.

надра́па се свр. *неуредно и неукусно се очешља.* – Надра́па се, и таква́ изле́зне у на́род ко пла́шило.

надр̑дње свр. *наприча свашта.* – Надр̑дње ти кво̀ му на па̀мет па̀дне, а како̀ је те̏б у ду̀шу, и̏ч га бри̏га неје̏.

надри̏пи свр. *скочи даље или више, победи у скакању.* – Зна̀ју се ода̀вна: неје̏ га једну̀ш надврљи̏л с ка̀мик од ра̀мо, неје̏ га једну̀ш надрипи̏л устру̀пачћи, неје̏ га једну̀ш натпоја̀л и надигра̀л на седе̏ње. ■ **надри̏пување** *гл. им.* – У надри̏пување је на̀јбољ би̏л Ча̀ла Чу̀ћин из Го̀рњу малу̀.

надри̏пује се несвр. *такмичи се у скакању са ким.* – А̀јде да се надри̏пујемо, да ви̏димо који̏ мо̀же да ри̏пне устру̀пачћи на аста̀л.

надр̑ља свр. шатр. *западне у невоље, награбуси.* – Ле̏ле, ле̏ле, ра̀зболе се Ле̏нка, бѣш га на̀дрља од Вла̀јка.

надр̑нд̊и се свр. 1. *наљути се, уинати се, узјогуни се.* – И̏ма тека̀ поне̏ћи дѣн ка̀т се снаа̀ за ни̏шта надр̑нди, и ма̀не да при̏ча са сви̏ ко̀лко смо у ку̀ћу. Надрнди̏ла се, па се з дете̏ врну̀ла при ма̀тер. 2. *спреми се и пође.* – Ја̀ се надрнди̏, па пе̏шћи пре̏ко Ци̏ганку, па пре̏ко стри̏жевачко, сли̏вовачко и кори̏тњичко дојдо̀ до Оре̏овац.

надро̀би свр. 1. *удроби.* – Надро̀бим млеко̀, па се навр̑цам, па по̀сле са̀мо одла̀тим по авли̏ју. 2. фиг. *изговори или учини нешто неприкладно.* – Који̏ какво̀ надро̀би, то̀ј че и поку̀са.

надро̀бен, -а, -о *удробљен.* – Ма̀ра прине̏се трпе̏зу, ту̀ри пани̏цу сас надро̀бено млеко̀ на среди̏ну, а о̀коло на̀реди ложи̏це. Надро̀бено једу̀ ста̀ри што̀ не̏мају зу̀би.

надро̀бено прил. фиг. *помешано, удробљено* (добро и лоше). – Ма̀лко ћи̏ша, ма̀лко сљнце, надро̀бено, тека̀ за ме̏н, тека̀ за те̏б, тека̀ за сви̏.

надру̀са се свр. фиг. *прекомерно се наједе или напије.* – Надруса̀мо се пече̏ње и нацевчи̏мо се комињак, ко да ни је било̀ пре̏д-главу. Надруса̀ли се, па заборави̏ли по кво̀ су дошли̏ у за̀другу. ➞ *нажьза се.*

надру̀ска се свр. *надруса се у дем. значењу.* – Надру̀скај се у̀баво, па и̏ди да се и̏граш.

наду̀ва свр. *удувавањем напуни нешто ваздухом.* – Испушти̏ла ми гу̀ма на бици̏клу, па мо̀рам да ју наду̀вам. ⇨ *надује.*

наду̀ва се свр. *почне да трули.* – Пробе̏ри ти̏кве које̏ се надува̀ле, па њи̏ свари̏, друђе̏те не̏ка ји ј̀ош.

наду̀вује несвр. *удувавањем пуни нешто ваздухом, надувава.* – Не наду̀вуј то̀лко гу̀муту, че пу̀кне.

наду̀је свр. *в. надува.* – Ка̀т се зако̀ље свиња̀, на деца̀ се даде̏ ду̀ло, она̀ га наду̀ју, и шути̏рају ко ло̀пту.

наду̀је се 1. *отекне.* – Ка̀д и̏грамо свињу, све̏ ни се ко̀калице на но̀ђе наду̀ју и поцрвене̏ју. Наду̀л се ко ско̀тна жа̀ба. Наду̀л се ко да је с о̀се спа̀л. 2. фиг. *направи се важан, уобрази се.* – Наду̀ла се ко вьшка̀ на ти̏л, па ни̏кога не позна̀ва.

наду̀ма свр. *изгрди, извређа, наприча много тога непријатног.* – Ска̀рају се јетр̑ве, па си наду̀мају сва̀шта, све̏ кво̀ се се̏те на̀јгадно: је̏ц̑ го̀вна, посе̏рем ти се у у̀ста, штро̀кно једна!

наду̀пни свр. *избуши низ рупа.* – Ка̀д о̀чу да пра̀вим опьнци, прво сас ши̏ло наду̀пним сви̏ньску ко̀жу.

наду̀рли се свр. *надури се, расрди се.* – И то̀ј ме за̀боле она̀ј ства̀р што̀ си се надурли̏ла, па не̏ч да при̏чаш с ме̏н. ➞ *напурли се.*

наду̀ша несвр. 1. *нањушује, њухом осећа мирис.* – Е, то̀ј ви је тека̀, животи̏ньћете наду̀шају да им се некво̀ спре̏ма, па се оте̏зају ка̀д и̏ду у не̏познат пра̀вац. 2. *наслућује, предосећа.* – Наду̀шам да ми некакво̀ спре̏мају, и да то̀ј не̏че да бу̀де добро̀ за ме̏не.

наду́ши свр. *нањуши.* – Кучи́штево се узмрда́ло, мо́ра да је некво́ надуши́ло. Ја́ наду́шим о́долек чове́ка који́ је пи́л. Надуши́ше ме сења́ни ку́де сам тѣ́нак, па ми ду́шу ва́де, ка́д ји па рећи́јата у̀вати, поче́ зајеба́нција до ко́ћe.

нађи́зди се (трп. пр. нађи́здан, -а, -о) *лепо се обуче, дотера се, нагизди се.* Δ – Нађиздил се ко кра̏љев гардиста, па се подголеми́л, не прио́ди му се. Једѣ́н ва̏шар То́за се промени́л, накриви́л шеширчѣ́к, ушиљи́л бр̏ци, и те́ка нађи́здан крену́л на вр̏шу, о́н ва̏шар о́каше вр̏ша, тѣ́г на́јвише и најлѣ́ко навр̏ше без дре́ш и му́ку.

нађу́бри свр. *посте ђубре, нагноји.* – Ако њи́ву не нађу́бриш, не мо́ж да че́каш да ти до́бро ро́ди. Гради́на мо́ра до́бро да се нађу́бри, ако о́ч нешто́ да ти ро́ди.

наѐри се свр. *искоси се, нахери се.* – Ку́ћа им се наери́ла, па ју потпрли́ с гре́де да не па́дне.

наеро́ прил. *искошено, нахерено.* – Забра́ди шами́ју ма́лко наеро́, па се заћи́ти, па се подголе́ми ко да је кмети́ца. ⌂ **наеро́-наеро́** *гиздаво, поносито.* – Ка́т се Тодо́рка преме́неше, па ка́т по́јде наеро́-наеро́, сви́ у њу́ гле́дају, она́ у ни̏ћега. Во́ди ко́ло, па све́ наеро́-наеро́, чи́ни му се полете́л би у̀вис ко о̏рл.

нажале́је несвр. *почне да осећа велику жалост.* – Понекада́ ми нажале́је, па се скло́ним негде́ та си пови́кам, а ни сама́ не зна́м зашто́.

нажѣ́за се свр. *прекомерно се наједе или напије* (упор. надруса се). – Бе́омо загладне́ли, па се нажѣза́мо же́жак ле́б и о́вчо си̏рење, по́сле не мо́ж во́ду да препи́јемо.

нажѣ́мби се свр. *напући усне као да плаче.* – Де́ насме́ј се ма́лко, што́ си се то́лко нажѣмби́ла.

нажеду́је се свр. *често бивао жедан.* – И нажедува́л сам се, и нагладува́л сам се го̏ре по̏планин с о́вце.

нажељу́је се свр. свр *дуго жуди за чим.* – Ја́ сам се у мо́ј век напати́ла, и за све́ нажељува́ла.

наже́пчи свр. *оклембеси доњу усну.* – Нажепчи́л до̏љњу у̀сницу ко топлодо̏лсћи ба́саџија.

на́жет, -а, -о *пожњевен.* – Ми́, му́жје, зде́немо крсти́не, избро́јимо ји, па се ве́чером у за̏другу ва̏лимо ко̏лко су у коју̀ њи́ву на́жете крсти́не.

нажи́ви се свр. 1. *довољно поживи.* – Наживе́л сам се, и сва̏шта сам се нагледа́л, и̏мам пре́ко осомдесе́ го̏дине. 2. *проведе живот уживајући.* – Што́ је се о́н наживе́л, то̏ ни̏ко̏ неје́, али како́ му умре́ше роди́тељи, пре́суши се ти̏ја живо́т.

на́живо прил. *за живота, док је још жив.* – Који́ се ло̏ше оже́ни, о́н се на́живо зако̏па.

нажи́ња несвр. *нажање одређену количину, пожање одређени површину.* – Ја́ сам са́ма нажиња́ла ко̏лко моје́ две́ јетр̏ве.

нажми́кне свр. 1. *намигне.* – Мене́ за̏ћити шурња̏ја, на́жмикну ми, и о́брну ми грби́ну. Сти̏же То́за Ца̏пало на ва̏шар, зајезди́л се ко ца̏рев гардиста, же́не га поглецу̀ју, о́н им нажми́кне, њи́нити му́жити им се упцу̀ју, али То́зу не сме́ју ни да погле́дају. 2. фиг. *нанишани пушком, убије из пушке.* – Трпе́, трпе́, и не мога́ ви̏ше да издржи́м да једно́ ку́че уда́ви це́ло село́, и ја́ му тѣ́г нажмикну̀ кроз про̏зор, а коме́ ја́ нажми́кнем, ти̏ја не остању̀је жи̏в. 3. *склопи једно око.* – Се́дне под ве̏ј̏ник, нару̀чи студено́ пи̏во, нажми́кне на једно́ о́ко, и сли̏ма муштери̏је чији̏ су се за̏дњи це́пови изду̀ли с по̏дебели но̏вченици.

нажми́кује несвр. *намигује.* – Госпа́ва ми нажми́кује, и сас гла̏ву пока̏зује на Мора̏вку, која́ се разлете́ла ко мла̏да неве́ста.

на́жње (рад. пр. наже́л, -а, -о) свр. *жетвом сакупи пшеницу, нажање.* – Домаћи́ни по две́ста крсти́не на́жњу, кама́ре мло́го на гу̀вно се зде́ну, па вр̏ша трајѝ и по де́сет

дѣна. Такми́чимо се који́ че по́више да на́жње крсти́не, и чије́ че по́више жи́то да пу́ште. Ову́ј го́дину смо наже́ли педесе́ крсти́не.

назаба́ца свр. *назабада једно за другим.* – Пр̏во назаба́цамо ко́лци, по́сле плете́мо пло́т.

назаго́рњичав, -а, -о *који је горкастӣ као загорело јело.* – Љуби́сав чѣ́с-чѣ́с па се су́не комто послужа́вникат и дова́ти половинѣ́илчето, поче́ да вр̏ска у прича́њето, узе́ му па́мет реѣ́ијата, при́ча му поста́де ма́лко назаго́рњичава.

наза́д прил. 1. *у супротӣном пра̄вцу, на̄траг.* – Напре́дујемо једѣ́н ко́рак напре́д, а два́ наза́д. 2. *где је раније било, на пре̄ђашње место.* – Узни́ столи́цуту, и врни́ ју на́зад, одо́кле си ју узе́л. ⇨ *назад.*

наза́дачѣи прил. *уназад, на̄трашке.* – О́н ме гу́рну, ја́ пођо́ наза́дачѣи, сопле́то се и па́до у праши́ну. Четвр̏ти дѣ́н све́ пође́ наза́дачѣи, скара́ше се Сто́јко и Стоји́лѣа. ⇨ *назадачѣи.* ➞ *наназадачѣи.*

назадлѣ́к м *назадовање, ста̄гнирање, назадак.* – Не́ма га по́горе не́ло ка́т ку́ѣа по́јде у назадлѣ́к. Па кат смо сви́ у пра́ву, и у́баво се сла́гамо, што́ ни, бре́, ово́лко назадлѣ́к и́де у држа́ву. ⇨ *назадлѣк.*

назамла́тњичав, -а, -о *мало замлаѣен, није баш при свој па̄мети.* – Ти́ си бре́ назамла́тњичав ма́лко, с те́б чове́к не мо́же да се споразу́ми. Ма́ о́н је ма́лко назамла́тњичав, рабо́ти ца́бе, ку́ј ко́лко му даде́.

назѣ́ѣа свр. *на̄пуни до врха, пре̄пуни* (упор. изјуши). – Назѣ́ѣа ко́ла с ѣу́бре, једва́ ји гове́да извлечу́ на у́збрдицу.

назбе́ре свр. *накупи.* – Дево́јченце и́гра се: назбра́ло ста́ра и пробу́шена шерпети́ја, лончети́ја, назбра́ло зевњицу, некве́ тра́вѣе и ли́стовчичи, сипу́је во́ду у зевњу́ту и „ме́си ле́б“. Назбра́ сукари́, уврза́ ји сас коно́пче, наметну́ на ра́мо и дојдо́ до́м. ⇔ *по̄назбере.*

назбе́ре се свр. *сакупи се више њих.* – Свирци́је се назбра́ли, једни́ ду́вају у клане́та, дру́ѣи у дудуци́ и дудучети́ја, тре́ѣи уда́рају у тупање́. Ми́ло ми што́ ви́дим да се збира́те туде́ка, јега́ се назбере́мо по́виш, ко некада́. Веле́: голема́ во́јска се назбра́ла на то́ј пу́сто Ко́сово, и српска и ту́рска, да је ту́рската би́ла два́пути по́голема, и да се мло́го ѣину́ло. ⇔ *по̄назбере се.*

назби́ра се несвр. *сакупља се, гомила се.* – Чове́к не мо́же са́мо да ѣу́ти, по́чне да му се назби́ра, па ако не проора́ти, ако га не исврљи из њег, и́ма ил да по́чне да трuléје, ил че пу́кне ко наду́јен пенду́ѣ.

назве́рен, -а, -о *зачуѣен, унезверен.* – Назве́рен на́род, напла́шен од ра́тови, од гла́д, од немачи́ну, па са́мо ѣути́ и трпи́. ⇨ *назверен.*

назве́рено прил. *унезверено, пре̄стра̄шено.* – Чу́ са́мо куче́то како ску́кну, па назве́рено и́зрипи ис ко́чину, и побе́же у доли́ну.

назве́ри се свр. *унезвери се, за̄пре̄пасти се.* – Ти́ си се, А́цко, назвери́л што́ че кме́т да бу́деш, ко да че с држа́ву да упра́вљаш. ⇨ *назвери се.*

наздра́вља несвр. *држи здравицу.* – Го́сти пречеку́је, прецеливу́је, др̏жи говора́нцију и наздра́вља пре́цедник Сла́вољуб Пе́тровић Ца́ка из До́љњи Стри́жевац. ■ **наздравља́ње** *гл. им.* – На́јбољ у наздравља́ње бе́ше Душа́н, њего́ве здра́вице су се панти́ле. ⇨ *наздравује.*

наздраву́је несвр. *в. наздравља.* – На сла́ве и пре́славе ни́када си на́ши и њи́ни несу́ наздра́вували. ■ **наздравува́ње** *гл. им.* – Ка́т по́чне наздра́вување, сва́ѣи гле́да да наздра́ви пр̏во на оно́га с куга́ на́јбоље жи́ви, па и а́ко несу́ ро́д.

нази́ва несвр. *надева надимке.* – Не́ма да ме о́ка по и́ме, не́ло ме сва́како нази́ва. ⇨ *назива.*

назѝва се несвр. *има надимак.* – Деветјáкоња, тéка се назѝваше Слáвко Брáнковићи, штó се млóго облáчеше, какó зѝми, текá лéти. ⇨ *назива се.*

назѝми се свр. *прехлади се.* – Бéо се гáдно назимѝла кáт клáмо свѝње, па сам морáла да одлежѝм нећѝ дȉн.

назѝра несвр. 1. *нејасно, неразговетно види.* – Тьвнинá у пóдрум, сáмо назѝрам понештó куде́ квó стојѝ. 2. *наслућује.* – Че прóјде и овóј гáдно времѝште, почéмо да му нáзирамо крáј. ⇨ *назира.*

назнáва несвр. *почиње да схвата, наслућује.* – Комшѝја улéзе с ћилáш, комшѝка сас петлá, али не назнáвају квó се дéси, и штó се Цѝгањће тóлко ужурѝле да си ѝду. ⇨ *назнавује.*

назнáвује несвр. *в. назнава.* – При кýга ли је сá твóј човéк, да ли назнáвујеш? Ýбаво ни љýди дочекáше, спрѝлиће су назнáвували по квкýв смо рáботу дошлé. Мѝ децá смо назнáвували да пýши, а и од једнý снáшку је тражѝла да вој купýје цигáре. ⇨ *назнајује.*

назнáјује несвр. *в. назнавује.* – Не знáм бȉш какó је билó, али назнáјујем куде́ се десѝло.

назнáчи свр. *наговести, прикаже у општим чртама.* – Мá ја да га сáмо назнáчим, а тѝ га пóсле тумáчи какó óчеш.

назóби свр. *нахрани зобљу.* – Назóбимо сáмо óвце које́ су привремѝле с јагњéње, и онéј које́ су се скóро ојагњѝле.

назрне свр. *завири, гвирне.* – Прѝјде па назрне мáлко кроз прóзорче, и вѝди дéда седѝ при огњѝште. ⇨ *назрне.*

назрта несвр. 1. *вири.* – Вѝдим ју скутáла се иза капѝју, и назрта отýд. Нáзртај да вѝдиш кáда че се појáве. 2. *посећује, надгледа с времена на време.* – Назртају ни децá с врéме на врéме, дóјду, поизметý кýћу, насечý ни дрва, издонóсе нештó за једéње, не мóжемо да се пожáлимо. ⇨ *наспта.*

назýпчи се фиг. *иступи се, назуби се.* – При трѝ мýжа у кýћу нóжав се иступѝл, па се назупчѝл, па нéче да вáне да сечé.

назáд прил. *в. назад.* – Очешљáл се, напрéд мазнó, назáд гњездó. Снаá ми лежѝ болњáва, а налéзе војскá у Мезгрáју, Швáбе су билѝ, назрну унýтра и кáжу да је зарáжена, и врну се назáд. ■ **пóназад** комп. *мало даље иза.* – Ајдé да сéднемо пóназад, да мóжемо да си прѝчамо на комóцију. ■ **нáјназад** суперл. *најдаље иза.* – Јá ѝдем нáјназад, и пáзим да некојá овцá не застáне, или не шмýгне у нечѝју морýзу у пáкос.

назáдачћи прил. *в. назадачћи.* – Немóј да ѝдеш назáдачћи, че пáднеш да се утéпаш. Невéста нóси стóвну, по њý ѝду зéтови и блáнтају: А́, невéста билá поштéна, инáче би јашáла могáре назáдачћи.

назадљк м *в. назадљк.* – Дóк је човéк млáд, свé му љко, свé му ѝде у напредљк, али кáд остарéје, свé се обрне у назадљк.

назьмби свр. *откује косу чекићем пре косидбе.* – Прво косýву да назьмбим, па чу ѝдем на косéње.

назьнза свр. *в. назьнза.* – Назьнзај шпóретат с дебéла дрва, да се дóбро ућипé питѝјете.

назвéрен, -а, -о *в. назверен.* – Чýдим се ко назвéрено кýче на вáшар квó ме је снашлó, и квó се тóј с мéн дешáва.

назвéри се свр. *в. назвери се.* – Какó се тóј дéси да на пѝјац бýде свé пóјевтино и пóубаво нéголи у продáвнице, ни данȉс се не мóгу назвéрим.

нáseб м *назеб, прехлада.* – Бéше добѝл óпасан нáseб, па му оболéла плýћна марáмица.

наѕе̏бне *озебне, прехлади се.* – Та́та ми бе́ше наѕе́бал, па га утрупа́ше сас же́шку сла́му. ⇔ *понаѕебне.*

на́ѕив м *надимак.* – Зна́је То́мча да му си́н и́ма на́ѕив Ја́рц, па му одгово́ри да је требо́л снаѹ́ да доведе́ при Ја́рца, а не козу́.

наѕи́ва несвр. *в. назива.* – Наѕи́вај ме како́ о́ч, са́мо ме немо́ј би́јеш. Ска́ра се с ме́не, па ми сва́шта ду́ма, и сва́како ме наѕи́ва.

наѕи́ва се несвр. *узајамно чашћава један другога погрдним именима.* – Мо́ре, и́ма га́дне же́не, ска́рају се, па се кљ̑ну, па се наѕи́вају, па се ра́не, ма́ о́чи че си пова́де.

наѕи́ра несвр. *в. назира.* – Ослабе́ше ми о́чи, па једва́ наѕи́рам кво́ се деша́ва окол ме́не.

наѕи́ра се несвр. *назире се.* – Поче́ се наѕи́ра на́ше село́ у дањи́ну, ми́ ко но́ву сна́гу да доби́мо.

наѕира́ва несвр. *надгледа, припазује.* – Мла́ди на копа́ње, на же́тву, а ја́ спре́мам ручк̑, и наѕира́вам сто́ку и деца́.

наѕр̑не свр. *в. назрне.* – Работи́ли при га́зду та́м у Шва́пско, па наѕрну́л у по́друм, ка́т погле́да – ку́че виси́ на че́њ̑ели, о́н о́кне другара́: Је́л да ви́диш какво́ ми́ ру́чамо. И́ди у пле́вњу, ја́ да наѕр̑нем роди́тељи, па чу до́јдем. Наѕрни́ на про́зор да ти некво́ ка́жем. ⇔ *понаѕрне.*

наѕр̑та несвр. *в. назрта.* – Некада́ се сас комши́је наѕр̑таомо, пома́гаомо се, са́ се намр̑зомо, ни́ћи ни́кога не мо́ж с о́чи да ви́ди. Ка́д се неђи́ однекуде́ саде́ пома́лко изму́љује, а не иска́ча це́л, тр̑г ти́ја наѕр̑та.

наѕу́мба свр. шатр. *избуши.* – Ако те ја́ наѕу́мбам, сто́ до́ктора те не́че закр̑пе.

наи́гра се *задовољи се играњем, засити се игром.* – Како́ и́грам да и́грам, са́мо да се наи́грам.

наи́де свр. *изненада се појави, наиђе.* – Заборави́ше и куде́ су, и које́ је до́бо, а могл̑ је и неђи́ да наи́де, па да ји затече́. Ја́, и они́ја који́ су бађавци́је ко ја́, висимо́ овде́ и че́камо да неђи́ наи́де с ко́ла, да ни повезе́. Бо́лка зачл̑с наи́де на чове́ка, али те́шко ото́ди.

наи́де се свр. *напутује се, засити се одлазака од куће.* – Наишл̑л сам се по туцину́, па ми се са о[д] до́м не и́де ни у дру́го село́.

наи́ђује ЛЗ свр. *наилази.* – Да се не би ба́ба забуни́ла да оти́де у ону́ј сла́мњу ку́ћу, о́н сле́зне низа сте́пенице, и изле́зне на пу́т, и ба́ба наи́ђује оту́д, зачуди́ла се и забра́ла: Ле́ле кво́ је ово́ј, ле́ле кво́ је ово́ј, чија́ је то́ј ку́ћа? ⇨ *наицује.*

наизно́си свр. *изнесе и постави на сто све чега има.* – Дочека́ше ме ко да су на́јбољи га́зде, наизноси́ше ра́зне ма́нце на аста́л, ђеђи́ца ко за сра́мно го́сје, а куде́ и́ма таква́ ђеђи́ца, ја́ се ма́лко позаседи́м.

наи́цује ГЛ, ДЛ свр. *в. наиђује.* – Во́јска поче́ да наи́цује одозго́р у село́. Наи́цују с вре́ме на вре́ме ву́ци у село́, ђеђи́ном зи́ми.

на́ј речц. *за грађење суперлатива.* – На́јубава дево́ђа, а узе́ла о́шљака. Дојди́ на́јбрзо што́ мо́жеш. На́јгазда у лужни́чђи сре́з је би́л Ми́рко Га́чков и[з] Стрелл̑ц.

наја́ви (трп. пр. наја́вен, а, о) свр. *наговести.* – Наја́више да че бу́де гра́д, ка́д оно́ ни ђи́ша не па́де. Ја́ зр̑кнем оди тера́су, да ви́дим који́ то́ј ненаја́вен ула́зи у авли́ју у ово́ј до́бо.

наја́ви се свр. *пријави се, надовести свој долазак.* – Најави́ли се да че до́јду за Но́ву го́дину, и да че поседе́ по́виш дл̑на да се ви́де с це́лу роду́.

наја́до́ви свр. *наљути, насекира.* – На́јадови ме оцу́тра Петка́на што́ вој несл̑м свари́л каве́ и прине́л у кре́вет, ко што́ она́ ме́н прино́си.

најадо́ви се *наљути се, насекира се.* – Да ме најадови, обрне́ ми грби́ну, и по́чне да се пље́ска по ду́пе. Ма́ кво́ је на те́б, кво́ си се најадови́л то́лко? Најадо́вим се поне́кад, па чу ис ко́жу да изле́знем чи́ни ми се.

наја́пин м *врхунски мајсто́р, мајсто́р свога по́сла.* Δ – О́н је наја́пин за клање́ сви́ње, од ње́га бо́љег каса́пина не́ма.

наја́ши свр. *опко́рачи.* – Бу́тне да бе́га, па наја́ши на пло́т, сце́пи панталóне и одере си за́гњицу.

на́јвече прил. *највише* (упор. више). – У моје́ вре́ме рамуни́ка неје́ има́ло, на́јвече била́ клане́та, га́јде и тупа́н.

на́јде[1] (трп. пр. на́јден, -а, -о) свр. *нађе.* – Ку́ј си какво́ тра́жи, о́н си га на́јде. Ову́ј го́дину најдо́мо у́баву мору́зу, а и жице́ неје́ било́ ло́ше. У́баво ји чове́к дочека́л, па ји и сас бомбо́ње послужи́л, а и бомбо́ње́те некво́ вре́де, несу́ на пу́т на́јдене. ⇔ *изнађе, пронађе.*

на́јде[2] свр. фиг. *породи се, добије принову.* – Сва́ моја́ деца́ сам ље́сно нашла́, али на́јмладото на́јљсно, бео́ до пла́дне на же́тву ка́д осети́ да чу га на́јдем. Боси́ље, а́јде доде́те, ка́м ти ју Јагли́ка, а́јде да ча́стим, поста́ла сам ба́ба, уну́че си најдо́.

на́јде се[1] свр. *нађе се са ким, сусрети́не се.* – Не разбра́ како́ че се на́јдемо, у које́ вре́ме, пот коју́ сли́ву, при чију́ гради́ну. ⌂ **не́ка се на́јде** *нека га има за сваки случај.* – Каквого́д желе́сце да на́јде на пу́т, но́си до́м, мо́ж че притре́бе, не́ка се на́јде, сви́ це́пови му пробу́шени од искри́вени јексе́ри.

на́јде се[2] свр. фиг. *роди се.* – Ти́ја сре́гњити си́н ми се најде́ у брање́ мору́зу.

на́јден, -а, -о поим. прид. *нађен.* – И тека́, по́сле за то́ј моје́ орате́ње да је на́јден, и да се не зна́је који́ му је башта́, ту́жи ме на́јденити, и́скошта ме та́ј ората́ мло́го, мора́л сам теле́ да продаде́м.

на́је *не хаје, не мари* (у смислу да је доброг здравственог или имовног стања). – Деда-Дра́га се приди́же ис кре́вет, са́ на́је. Каква́ је су́ша била́, по́ље на́је, па́ че се ро́ди нешто́ да ту́римо у а́мбар.

наје́бе вулг. свр. *награбуси, надрља, настрада.* – Ла́бава ми гу́ма на тра́кторав, пумпа́ ју одо́цутра, али́ па испу́шта, ако се сце́пи, че га наје́бемо.

најебу́је вулг. несвр. *злопати се, страдава.* – Ље́ко је на ва́с, ви́ се спаси́сте у гра́д от сеља́чку ра́боту, а ми́ оста́домо у село́ да га најебу́јемо и да́ље.

наједампу́т прил. 1. *одједном, наједаред.* – Војин у́зе ча́шу, па ју на́врну и наједампу́т и́спи. 2. *сви у један мах, истовремено.* – Ка́т се ре́шимо да до́јдемо, ми чемо наједампу́т, а не једњ по једњ да се ре́димо це́ло ле́то. ➞ *наједнуш.*

наје́де се (имп. наје́ц се – наје́чте се) свр. *засити се.* – Наје́домо се, па се застеља́мо, не́че мо́же во́ду да препи́јемо. На́, наје́ц се, не наје́ла се ни́кад, дабо́гда. Наје́чте се и напи́те се, па по́сле не́к мре́ ко́ј о́че. ⇔ *понаједе се.*

наје́днуш прил. *све одједном, у један мах* (упор. *наједанпут*). – Чу си ти пла́тим ста́кло што́ сам строши́л на про́зор, а коко́шњеве по које́ сам се врљил и́ма да поко́љем све́ наје́днуш, и да до́јдеш да им се одје́демо.

наје́жи се *накостреши се од беса, студи или узбуђења.* – Пове́л га при алба́тина да га потко́вује, а о́н се наје́жи́л, и са́мо ду́ва на́-нос. Немо́ј да ме ту́ј пи́паш, сва́ сам се наје́жи́ла.

на́јеца ж *ситост, засићење храном.* – Мо́ре, ту́рај ле́б и с ле́б, од мезе́ на́јеца не́ма. ⇔ *ненајеца.*

наји́да несвр. *нагриза* (о корозији). – Рца́ наји́да осо́вину, па мо́ра да се редо́вно ма́же с коло́маз.

наји́да се несвр. *преједа се, преждире се.* – Та́ј кра́ва се не наји́да, ста́лно гла́дна, и рове̏ за јо́ш. Њи́ не мо́ж држа́ва да изра́ни, не наји́дају се ни́како те̏ја белосве̏ћа а́ле, све̏ им ма́лко.

нака́ди свр. *надими, окади нечим миришљавим.* – До́ктури сла́бо и́маше, ка́т се дете̏ разболи́ оку́пемо га, истр̑љамо сас ђе̏ју и сас бе̏ли лу́к, ка́д ва́тра га ва́не даде̏мо му ђисели́нку, нака́димо га сас бе̏ли пели́н, па има́ло же̏не које̏ су бајА́ле, па и бајА́њето на некоје̏ дете̏ помо́гне.

нака́ди се свр. *окади се нечим миришљавим.* – От ку́че које̏ је уплаши́ло дете̏ острижѐ се дла́ка, па се сас њу́ нака́ди дете̏то. ⇔ *понакади се.*

нака́же[1] свр. *наприча много тога.* – Да не пове̏рујеш кво́ ми све̏ на́каза од њу́, ма́ни, ма́ни, неје̏ за казува́ње.

нака́же[2] свр. фиг. *казни.* – Наказа́л га Бо́г, па о́ди такѣ́в по све̏т. Наказа́ло ни, па у ни́шта не̏мамо напредлѣ́к.

наказлѣ́к м *брука, велика срамота.* – Наказлѣ́к, при́чају како́ једнога́ на село́ одрапи́ли што́ не̏ма про́писну ку́ћу за ку́че, а от како́ је село́, ку́че се врзу́је пот шу́пу.

нака́јдис прил. *на брзину, напречац.* – Пази́ се, то́ј ку́че о́че да уа́пе нака́јдис, кат се не на́даш.

накале́ми свр. *калеми све што треба да буде калемљено.* – Деда-Ко́та Кокошка́р, по́знати калема́р из Бра́тешевац, накалемува́л дрвенци́ поред пу́т за Полопати́цу, ми́ ко ђа́ци прооде̏омо ту́ј, ја́ дова́нем једну́, ми́слим бла́га је, а она́ тврда́ ко ка́мик.

накалу́пи свр. фиг. *наслаже на гомилице, напресује.* – Тека́ Сви́лени ка́д до́јду о́ткупи на ја́ганци и телчи́на накалу́пи у́баве парешља́ци, али уме̏је, што ји дру́ђи не накалу́пи ко о́н.

нака́ни се свр. *с муком се одлучи на нешто.* – Е̏, бѣ́ш до́бро што́ се нака́нисте да до́јдете да ви́дите живи́ ли смо, јо́ш кѣ́д ви се на́дамо.

нака́њује се несвр. *двоуми се, оклева.* – Мло́го се нака́њује до́к по́чне, по́сле му гле̏дај чу́до. Накањува́мо се да и ми́ по́јдемо, па не мога́мо, али дру́ђи пу́т че по́јдемо си́гурно. ⇔ *изнакањује се.*

нака́пе свр. *накапље.* – Води́цата сла́ба, ка́пе напома́лко, али па́к нака́пе да чове̏к мо́же да се напи́је.

нака́ра свр. 1 *натера, примора.* – Једва́ ју накара́ да и́демо на спање̏. А́јд што́ га узо́, ал ко́ј ме ђа́вол на́кара да га чѣ́чкам и заглѐ̑ујем. На́с му́ка нака́ра те пи́немо. 2. *утера.* – Нака́рај гове̏да у шта́лу, и тури́ им да једу́. 3. вулг. *набије (пенис).* – Ма́ђе му га нака́рам, о́н че ме́н да со́ли па́мет како́ се сто́ка чу́ва.

нака́рује несвр. *утерује.* – Бо́г да́ва, али у коша́ру не нака́рује. Па́мет се у гла́ву с тоја́гу не нака́рује. ⇔ *изнакарује.*

нака́стри свр. *накреше гране са лишћем за брстину стоци.* – Ову́ј го́дину накастри́мо и зденУ́мо три́ ли́сника шу́му. ➡ *наластри.*

накате́ри се свр. *попне се, успентра се.* – Башта́ по́чне да ђи́лка моју́ бра́ћу и се̏стре, они́ се накате́ре на ње̏г, милу́је ји, ме́н и не ви́ди.

нака́чи (трп. пр. нака́чен, -а, -о) свр. *обеси, окачи.* – Де̏да наметну́л једѣ́н ца́к на ра́мо, а на дру́гу ру́ку накачи́л кро́шњу. Сви́ накачи́ли зна́ће по дре̏ше о[д] то́га чове̏ка, збо́г куга́ се наги́гомо на то́лѣ́ни пу́т до Бе̏оград. Дете̏ се̏дло, па разглеђува́ло, а оно́ чивилѣ́к и́ма, па ка́пе нака́чене на ње̏га. ⇔ *изнакачи*

нака́чи се свр. *попне се, успентра се један за другим.* – Накачи́ла се деца́ по пло́тови, по дрвја и на цре̏п да што́ бо́ље ви́де уну́тра. Овици́ри ка́т се накачи́ли на ко́њи, па са́бље са́мо тро́скају по зе̏вњу.

нака́чује несвр. *веша, окачиње.* – Зе̏тови навали́ли сас цели́вће на шурња́је, оне̏ се белѣ́им бра́не, али кроту́ју ка́д им нака́чују огрли́це. ⇔ *изнакачује.*

нака́шље се свр. *најави се, огласи се кашљањем.* – Нака́шљи се ка́т по́јдеш да уле́знеш при сто́ку, да зна́је да си ти́. ⇔ *понакашље се.*

нака́шљује се несвр. *најављује се, оглашава се кашљањем.* – Ца́бе му се нака́шљујеш, не приме́чује те ви́ше, дру́га му је у гла́ву.

наки́ти ЛЗ свр. *украси кићењем, окити.* – Неве́сту наки́те с ки́тке и па́ре, да је на́јубавиа ти́ја дѣ́н.

наки́ти се ЛЗ свр. 1. *украси се кићењем, окити се.* – Ношња́ у́бава, ми́ дево́јке се преме́нимо и наки́тимо с ки́тке, и и́демо на о́ро у Брето́в До́л. 2. фиг. *опије се.* – Наки́те се у прода́вницу, па се во́де по пу́т док до́јду до́м. ⇨ *наћити се.*

накладе́ свр. *наложи ватру* (упор. и закладе). – Накла́ди огѣ́њат, изсе́бомо от сту́д. Ја́ сам сѣ́пет, нуме́јем да накладе́м о́гањ, а и шпорети́нана не́че да гори́ кад га ја́ кладе́м. ➞ *поткладе.*

накла́ден, -а, -о *наложен, распаљен.* – Упе́кла же́га ко накла́ден шпо́рет куде́ Пе́тровдѣн.

накла́ња несвр. фиг. *саветује, наговара.* – Наклања́мо га њу́ да у́зне, али о́н си узе́ коју́ си во́ли.

накла́па несвр. *прича којешта, брбља; премишља о свачему.* – При́чај са́мо кво́ знаш да је и́стин било́, немо́ј да накла́паш које́ си чу́ла од дру́ђи. Успу́т, до́к о́дим конто село́, от сва́што накла́пам у ти́квичето, ми́слови, па стра́ови, па́ ми́слови.

наклапо́тина ж *брбљарија, нагваждање, наклапање.* – Зи́мско вре́ме за сељака́ роби́ја, нацу́цла се гре́јану ређи́ју от саба́јле, па вѣ́здѣн бла́нта от се́лсће наклапо́тине.

накла́цује несвр. *ватром загрева фуруну до усијања.* – Док те́сто доспе́ва, накла́цује се ву́рња, о́гањ се кладе́ све́ док ци́гле не побеле́ју. ⇔ *изнаклацује.*

наклѣ́цује несвр. фиг. *нагађа, натуцује понешто.* – Ови́ја мој́и другари́ што́ наклѣ́цују понешто́ српсћи смеју́ се, па се ћи́ну.

накле́па свр. *наоштри клепањем.* – Одне́си мати́ће при ковача́ да ји накле́па, че по́чнемо копа́ње за нећи дѣ́н.

накло́па се свр. шатр. *наједе се.* – Ти́ се накло́пај, па си ћу́ти, они́ не́ка се сраму́ју.

накљу́је (трп. пр. накљу́ван, -а, -о) свр. *кљувањем оштети омотач плода.* – Ско́ро сва́ћи кла́с у мору́зу накљу́ван, намложи́ла се пилети́шта, па не́ма живо́т од њи́. ➞ *накљуца.*

накљу́ка несвр. *добро ухрани, утови.* – Поче́ли смо да да́вамо оре́си на ћурана́ да га накљу́камо за клање́.

накљу́ца (трп. пр. накљу́цан, -а, -о) свр. *кљувањем оштети омотач плода* (упор. накљује). – Нашла́ пилети́ја про́мку, промькну́ла се крос пло́т, и накљуца́ла сва́ћи парада́јс који́ је поче́л да зре́је.

накљу́ца се свр. *наједе се кљујући.* – Врљи́ жице́ на коко́шће да се накљу́цају, па да но́се ја́јца. Пилетијава́ се накљуца́ла, па им ви́снуле гу́ше.

накме́ти се свр. 1. *преуземе команду.* – При́зети се, али се на́кмети, и поче́ на сви́ да кома́ндује. 2. *заузме почасно место за столом.* – Накме́ти се уз аста́л, ту́ри но́ђе на пречанку, и ме́рка које́ је парче́ на́јубаво.

накна́ди свр. *надокнади.* – Ште́ту да ми накна́диш коју́ си направи́л, па ви́ше ако не́ч не мо́раш ни да ми се ја́виш куде́ се сре́тнемо.

накна́цује несвр. *надокнађује.* – Криви́ смо, мо́рамо да му накна́цујемоште́ту, бо́ље с до́говор напома́лко, не́го да ни ту́жи.

нако́ван, -а, -о *коме је истањен рез искивањем.* – Стоји́лко гра́бну косу́, тамѣ́н нако́вану и нао́трену, па ју забо́де у Стоји́лћину меши́ну. ➞ *отковaн.*

на́ковањ мн. на́ковњи м *железни подметач на који се ставља коса да се накује.* – На косидбу се не и́де без косу́, ту́тулицу, остри́ло, на́ковањ и чукле́.

на́ковања мн. на́ковање ж *ковачки наковањ.* – На Белоорни́цу насрет пу́т Су́љина кова́чница, две́ оделе́ња немалтери́сана, вига́њ, два́ ме́ја и на́ковања наса́дена на тру́п оди благу́н.

наково́ свр. 1. *чекићем истањи рез косе или раоника, накује.* – Идо́ при комши́ју да ми наково́ косу́, по́што ме о́чи издале́ на́чисто, а и сас ру́ђе сам багаљи́в. 2. *кујући изоштри воденични камен да боље меље.* – Водени́чни ка́мен мо́ра да се наково́ с вре́ме на вре́ме. и́сто ко и коса́ у косидбу.

нако́вује несвр. *чекићем истањује рез косе.* – Ве́лко нако́вује косу́ пот приса́д благуњ́ц, чу́ка чукле́, не одњ́ењује. ⇔ *изнаковује*

нако́кри се свр. *дотера се, среди се, скоцка се.* – Она́ до́к се нако́кри, ми́ че озе́бнемо пред вра́та, не́ло а́јде да уле́знемо ну́тра.

накоко́ри се свр. *накочопери се, испрси се.* – Накокори́л се, ко да не зна́мо који́ је, и от који́ је.

нако́лмује свр. *наковрца косу, среди фризуру.* – Че́ркава ју води́ куде берба́рина те ју о́фарба, на́чешља и на́колмува.

нако́лмује се свр. *исфризира се.* – Мо́јва ме опегла́ла, али се и она́ нако́лмувала, и она́ о́че да и́де сас ме́н.

накому́зи се свр. *дотера се, испрси се, заузмме позу.* – Ја́ га па на́шинацав, кат се накомузи́л ко за слика́ње.

нако́њче мн. накоњчети́ја с *мушко дете које се додаје невести на коњу, или које узима у наручје док је још у колима, по доласку у младожењину кућу.* – Е́, да ти при́чам за нако́њче: ка[д] до́јде неве́ста, донесу́ вој му́шко дете́нце које́ је из вами́лију, она́ га пољу́би у обра́з, даде́ му да́р, и до́бро га испљу́ска по образи́ до́к се не уви́ка, ка́т се упишти́, ма́ти си га у́зне, а неве́ста уле́зне у ку́ћу.

нако́па свр. *копајући ископа довољно чега.* – Доди́ле су же́не чљ́к из Ра́дешевац сас коња́ да нако́пају у́му у Стриже́вац, да и́мају за преко це́лу го́дин да си ми́ју ко́се .

нако́па се свр. *умори се копајући.* – На́ше има́њице бе́ше тњ́нко, па сам се и накопа́ла и наже́ла у на́дницу по туце́ њи́ве.

нако́си свр. *кошењем накупи одређену количину сена.* – У лива́ду у О́грању сва́ку го́дин нако́симо тро́ја ко́ла се́но и једна́ ко́ла о́таву.

нако́си се свр. *искоси се, нагне се.* – Чим га видо́ како́ се накоси́л кад о́ди, о́дма ми је било́ ја́сно да не́че јо́ш мло́го да пожи́ви.

на́косо прил. *укосо.* – Се́чи га на́косо, да па́дне на кој́у стра́ну ти́ о́чеш.

накостре́ши се (трп. пр. накостре́шен, -а, -о) свр. *најогуни се.* – Чим ме ви́ди, накостре́ши се ко ква́чка, ко да сам вој башту́ уби́л. Кат се погледа́мо, ја́ уѕве́рен, а она́ накостре́шена ко ја́стреб.

нако́ти се свр. *намножи се, бројчано се увећа.* – Сва́какве бо́љ̌ће се накоти́ле у на́род, сва́ђи дњ́ понеђи́ у́мре. Ми́ Срби́ мале́јемо, а Ци́гањи се накоти́ше ко вњ́ше. ⇔ *изнакоти се.*

накра́дне свр. *покраде све чега се дохвати.* – Накра́дну све́ кво дова́ну, да обезбе́де и уну́ци, а на́род гладу́је.

накра́ј прил. *на крајњем, ивичном, делу чега.* – То́лко се скара́ше, са́мо што́ се накра́ј не потепа́ше. ■ **на́јнакра́ј** суперл. *на самом крају, на последњем месту.* – Ње́га туре́те на́јнакрај, поза́ди вра́та, на не́званога госја́нина ме́сто је ту́ј.

накра́ти свр. *скрати нешто иа извесну меру.* – Накрати́ ми дрвца́ за по́тклацу. Накрати́мо пу́т, јо́ш ма́лко па че сти́гнемо.

на́кратко прил. *скрати на малу дужину; на кратки временски интервал.* – Се́чи ми др̏ва на́кратко, ко за у шпо́рет, не на́дљо ко за у ву́рњу. На́ш Чо́ма пр̏во ди̏же но́гу та за́моча ду́д, па по́диже гла́ву комто Бу́рчу, и ла́вну на́кратко.

накр̏ви се свр. *острви се, расипомами се.* – Ма́ накрви̏ли се да некво́ проме́не, а и ми̏, не́ма се љ̏жемо, о́чемо кока́рду ме́сто петокра́ку.

накре́не се свр. *нагне се.* – Накрену́ла се ко́ла на до́љњу стра́ну, ако ји не по́тпремо че се превр̏ну.

накри̏ви (трп. пр. накри̏вен, -а, -о) свр. *нагне на једну страну.* – Накриви̏л ши̏ју ко гајдарци̏ја. Кво́ те му́чи, та си накриви̏ла гла́ву ко коко́шка пот стре́ју. Дво́р ти разгра́ден, пло́т натру́л, капи̏ја накри̏вена, ку́ћа неокре́чена, а ти̏ о́чеш да се же́ниш. ⌂ **накри̏ви му га** *учини му добру услугу.* – Иска́ра ме башта́ ис ку́ћу, и на́криви ми га, са́ они̏ се́цају и р̏мбају на село́, а ја́ сас же́ну у гра́д, ра́дим о́сом са́ти, и жи̏вим ко госпо́дин чове́к.

накри̏ви се свр. *нагне се, погрби се.* – Деда-Дра́га се накриви̏л, па једва́ о́ди. Накриви̏л се оца́к, запусте́ла ку́ћа.

накри̏вњује несвр. *храмље помало на једној нози.* – Неве́стицата у́бава, али крива́, накри̏вњује на ле́ву но́гу, ал се не приме́чује мло́го.

на́криво прил. *нагнуто, укосо, нахеро.* – Но́си ка́пу на́криво, пра́ви се ва́жан, а ова́м не́ма ку́че за кво́ да га ува́ти. ⌂ **гле́да накри̏во** *гледа непријатељски.* – Не́к ни ма́ну једну́ш до́к се не уљу́тимо, је́рбо тѣ́г че је́бемо ма́тер сва́коме који̏ ни погле́да на́криво. ⌂ **и̏де накри̏во** *не иде добро, не напредује.* – Ка́д је нешто́ ре́чено да и̏де на́криво, тека́ и и̏де, и мо́жеш си ду́пе оде́реш, не мо́ж га испра́виш.

накри̏вује несвр. *храмље помало.* – Из дво́р изле́зе чове́к, ма́лко накри̏вује на једну́ но́гу, заметну́л јенцѣ́к на грби̏ну, а у ру́ће но́си некво́ замо́тано у арти̏ју.

накри̏жа свр. *насецка у листиће.* – Де́да нао́стри но́ж, па накри̏жа дува́н за неко́лко дѣ́на.

накри̏жан, -а, -о *насецкан на листиће.* – Мо́ј де́да си ста́лно но́сеше с ње́г у једну́ ћесули̏цу накри̏жан дува́н и лулу́, а у дру́гу кре́мен, огњи̏ло и тру́д.

накр̏ка се свр. *добро се наједе.* – Накр̏кај се, па си гле́ц ра́боту, на једе́ње сра́м не́ма.

накр̏мен, -а, -о *храњен крмом, накрмљен.* – Са́мо накр̏мена овца́ ближње́ва и троја́ни, ненакр̏мена ојагњи по једно́ јагње́нце, па и оно́ бу́де поне́кад кр̏даво.

накр̏ми свр. *нахрани крмом.* – Кад о́чу да ми кра́ва даде́ по́виш млеко́, ја́ ју по́добро накр̏мим.

накрпа́ри свр. *са муком накупи нешто новаца.* – Не жи̏вимо, не́ло крпа́римо од дањ̏с до ју́тре, а да накрпа́римо неђи̏ ди́нар за цр̏ни дни̏ не мо́ж ни да ми̏слимо.

накр̏пи свр. фиг. *накупи.* – Помињ̏а једну́ш, а́ма да ви па́к потсе́тим, на́крпи си деда-Јеле́нко осумдесе́ и три̏ го́дињ̏е.

на́крсник м *врста обредног хлеба у облику крста.* – Ако неко́ј у́мре, и ка́д му се ту́рају обро́чни дни̏, ме́си се на́крсник и поску́рнице.

на́крупно прил. *у крупним износима, у великом обиму, на велико.* – И напре́т се кра́ло, али се кра́ло напома́лко, са́ ови̏ја кра́дну на́крупно, преко́ноч да се обога́те.

накр̏ши свр. 1. *изломи на комаде.* – Ле́б же́жак, миршља́в, ма́ти га на́крши на комати̏, па ту́ри о́вчо си̏рење, бо́ље смо је́ли не́го, чи̏ни ми се, да је пече́ње изне́ла. Накрши̏ ма́лко су́ва дрвца́ да поткладе́м ку́бе. 2. *накида клипове кукуруза са стабљика.* – Ми̏ че и̏демо по́напред да накрши̏мо кла́сје на ку́пови, а ви̏ дојде́те с ко́ла да га преко́рамо до́м. Накрши̏мо десети̏на кла́са да сва́римо.

накуде̏ прил. *у ком правцу.* – Накуде̏ идо́сте тека́ собајле? Замаја́ло ме нешто́, па ни́ти зна́м накуде̏ сам пошла́, ни по кво́ сам пошла́. ⌂ **који́ накуде̏** *савко на своју страну.* – Седе̏ докуде̏ сре̏д но́ч, па се рази́ду који́ накуде̏.

на́купац м *онај који купује робу ради препродаје.* – До́јду на́купци и напу́не ка-ми́он с ја́ганци, а место́ па́ре ти даду́ при́знаницу, коју́ мо́ж да напла́тиш за годи́ну или две̏, а мо́ж и ни́кад.

накупу́је свр. *набави обимнијом куповином, купи све што треба.* – Дошла́ деца́ из гра́д, накупува́ла сва́шта кво́ тре̏бе, и реши́ла да им напра́је купа́тило у ку́ћу. По-ста́де Ради́сав домачи́н чове̏к, на́купува на́мештај, на́прави но́ву кућу зида́ру, ви́ди се напредљ̏к. ⇔ *изнакупује.*

наку́рчи се (трп. пр. наку́рчен, -а, -о) вулг. свр. *направи се важан, постане охол.* – У ва́рош једва́ саста́вља кра́ј с ка́ј, а ка́д до́јде у село́ наку́рчи се, ко да је дире̏ктор.

наку́са се свр. *наједе се кусањем.* – Убледе̏ла ба́ба, че вој се наку́самo бр̏зо гу́с пасу́љ. Си́не, надро́била сам ти млеко́, наку́сај се, па са́мо одли́тај и тр̏ткај.

наку́та свр. *посакрива много тога.* – Одведу́ деца́ и[з] село́, па ји наку́тају по поја́те, да ји чу́ма не на́јде.

наку́та се свр. *посакрива се мого њих.* – Ћи́ша јо́ш по́виш на́вали, се̏ва ли се̏ва, све̏ се жи́во накута́ло поди дрвја, ни́где жи́в чове̏к.

нала́га[1] несвр. *слаже једно преко другог.* – Кат се пра́ви нала́гана ба́ница, о́бђе се нала́гају једна́ преко дру́гу, до́к се не напу́ни тепси́ја. Испече̏мо о́бђе, и у цре̏пње ји нала́гамо.

нала́га[2] несвр. *пуни казан комином да пече ракију.* – Кад до́јде је̏сен, моја́ гла́вна ра́бота је да пече̏м ређи́ју, да нала́гам и разла́гам каза́н, да сече̏м др̏ва и кр̏шим су́чће и кладе̏м о́гањ да по́бр̏же истече̏ ређи́ја.

нала́зи несвр. *наилази, улази наилажењем.* – Во́јска поче̏ да нала́зи у село́ од о́ба кра́ја, ни́кој неје̏ могљ̏ да побе̏гне.

нала́је фиг. *направича ружне речи о некоме, извређа.* – Сва́шта на́лаја за те̏бе, а́ко зна́је да чу ти све̏ ка́жем.

нала́ма несвр. *почиње да ломи хлебове један за другим.* – Не нала́мај дру́ђи ле̏б до́к не поједе̏мо нало́мен, да се не спи́ца. Са́мо једн̏ ле̏б тре̏бе да се нало́ми, па кат се о́н поједе̏ мо́же дру́ђи да се нала́ма.

нала́стри свр. *накреше гране са лишћем за брстину* (упор. накастри). – И́ди на-кастри́ грања́к, па однеси́ у коша́ру да бр̏сте ко́зе.

на́лат м *вредноћа, готовост да се нешто одмах уради.* – Бобо-Коса́ра неје̏ била́ на́лат на ра́боту, ка́д ју пита́ју кво́ рабо́ти, она́ одгово́ри: Ни́шта, еве̏ до сљ̏г лежа́, па се̏до да се ма́лко одмо́рим.

нала́ти несвр. *налеће, насрће.* – Ма́лко ли попи́је, о́дма нала́ти да се би́је, са́мо ли га по́преко погле̏даш. Чу́ва о́вце и чи́та књи́ђе, на дру́ђе ра́боте не нала́ти. Нала́ти и на пије̏ње, и на бије̏ње, бе̏гај доле̏ко од ње̏га.

нальѐ свр. *слаже много тога, оклевета кога без мере.* – Кво́ све̏ на́льга за те̏бе, срамота́ ме и да ти при́чам.

нале̏га несвр. 1. *притиска.* – Си́рење нале̏гам с ка́мен ка́т да се це̏ди. На́род ко́лко о́ч, нале̏гал от свуде̏, једни́ тамѣ̏н дошли́ от печа́лбу, једни́ продали́ кра́ву ил теле̏, па им се но́вчаници наду́ли ко ско́тна жа́ба. 2. *легне свако ко је присутан.* – Сре̏д пла́дне, по[д] др̏вја налега́ли у ладови́ну чове̏ци и деца́. Ко́ј на каба́ницу, ко́ј на ц̏емеда́нче, ко́ј на леди́ну, кад до́јде пла́дне поизвр̏тају се па нале̏гају ку́ј куде̏ сти́гне. ■ **налега́ње** *гл. им.* – Нале̏гају ме го́дине, то́ј налега́ње ми на́јтешко па́да, оста́ло се и претрпи́. ⇔ *изналега.*

нале́гне свр. 1. *притисне.* – Једно́ дете́ бе́оше налегну́ли троји́ца, та се сво́ усра́ло ко пупуњ̓ак. Не зна́је на коју́ че стра́ну напре́д да се обр̓не и кво́ да по́чне, нале́гле ју ра́боте, па не мо́ж да дј̓не. 2. *наслони се свом тежином, примора.* – Су́ља на́легну на ме́ови, па згу́сти сас дува́ње. Нале́гоше ме сви́ да приста́нем за ње́га, и ја́ приста́до, кво́ сам дру́го могла́. 3. *приљуби се, углави се, тачно се поклопи са нечим.* – Гле́дај да до́бро нале́гне греда́ на греду́, па т̓ег ко́ви.

належи́ се свр. *проведе много времена лежећи, заситити се лежања.* – Належа́л је се о́н по за́твори по Срби́ју, где го́д је борави́л, а́пса му неј̓е ђину́ла.

нале́зи се свр. *насмеје се, развуче уста у осмех.* – Налези́л се ко лу́д на бра́шно. Да не́ма у́ши, у́ста би му се на ти́л састаји́ла, то́лко се налези́л. ➡ *налензи се.*

нале́зне свр. *уђе много њих.* – Нале́зоше и звани́ и не́звани, на́пуни се со́ба, накра́ј се појави́ше и Ци́гањи с тру́бе.

нале́нзи се свр. *насмеје се, развуче уста у осмех* (упор. налези се). – Госпа́ва се́дла до њи́, но́ђе подвле́кла поди столи́цу и налензи́ла се од ра́дос и сре́ћу. ⇨ *наленѕи се.*

нале́нѕи се свр. *в. налензи се.* – Бобо-Ву́ка се наленѕи́ла од уо́ до уо́ што́ вој уну́ка дошла́. па нуме́је у́ста да затво́ри. Чи́м га ви́дим да се наленѕи́л и да се споту́ра, зна́м ко́лко су са́ти.

налети́ свр. 1. *летећи или јурећи наиђе.* – Сре́ћа ре́тко нале́ти, и јо́ш по́брзо одлети́, а нево́ља прити́сне чове́ка, и не сту́ра се од ње́га. 2. *јурећи насрне на кога* (упор. и налати). – Тамѣ̓н иска́чам из бра́ниште, комши́ја кад на́лете сас сећи́ру на ме́не, ми́сли да му ја́ кра́днем др̓ва.

нали́же се (трп. пр. нали́зан, -а, -о) шатр. *прекомерно се напије.* – Сино́ч се нализа́мо ко дупети́ја, па се са́ ле́чимо с расо́л. Милица́јцанога те́оше да обо́ре она́к нали́заног.

нали́кује несвр. *у приличној мери личи на кога или што.* – Све́ смо нали́кувале на на́шу ба́бу, али како́ старе́јемо поче́мо бѣ̓ш да си ли́чимо на њу́.

на́лога ж *навалица, гужва.* – Де́ле ли некво́ ца́бе, та је то́лка на́лога пред за́другу.

нало́жи[1] свр. *сложи једно преко другога.* – А́јде, же́но, ћити́ конди́р и напуни́ га с рећи́ју, брија́ч да ми спре́миш и у ло́нче же́шку води́цу за бриче́ње, преме́ну да нало́жиш на кре́вет, и дво́ће врз преме́ну да ту́риш. На Бѣ̓гњу ве́чер се унесе́ сла́ма у ку́ћу, па се на њу́ про́стре покро́вац који́ се чу́ва са́мо за т̓ег, па се ту́ре шареници́це, па се на њи́ на́ложе ле́бови и дру́го кво́ је спре́мено за једе́ње, и старе́ја зеља́ник о́бавезно изно́си на ме́чку пре вече́ру.

нало́жи[2] свр. *сипа комину у казан и припреми остало што треба за печење ракије.* – Наложи́мо каза́н и накла́домо о́гањ, са́ мо́ж да се́днемо ма́лко и да че́камо да протече́.

нало́жи[3] свр. *заповеди, изда налог.* – Дојде́ Војислав, бѣ̓ш како́ му башта́ на́ложи, са све́ коња́ и са све́ че́зе, упара́ден ко за сликува́ње.

нало́ми (трп. пр. нало́мен, -а, -о) свр. *начне хлеб одламањем окрајка.* – Са́мо једѣ̓н ле́б тре́бе да се нало́ми, па кат се о́н поједе́ мо́же дру́ђи да се нала́ма. Не́ма ца́бе нало́мен, па поста́вен на аста́л, а ти́ са́мо да се примѣ̓кнеш, не́ло мо́раш да се зно́јиш, ако о́чеш да једе́ш. Изе́ла га те́тка, дала́ би му ле́б, али не́ма наломен.

нало́че се свр. шатр. *опије се до бесвести.* – Нало́чу се, па не зна́ју ни куде́ су, ни како́ се зову́.

налу́дњичав, -а, -о *мало неурачунљив.* – Нема́ј ве́ру у ње́га, о́н је на ма́ови налу́дњичав, не зна́је кво́ рабо́ти.

налуду́је се *направи много глупости, налудира се.* – Младиња́, луду́је до́к се не налуду́је, по́сле се сми́ри.

налу́nsa се *наскита се, наужива се лутајући по свету.* – Ако се о́н неје̏ налунsа́л и насћи́тал, ни́кој дру́ђи неје̏, а́ма на све̏ до́јде кра́ј.

налу́пи свр. 1. *скине комушину са много клипова кукуруза.* – Сино́ч поседе́мо гочка́ вре́ме, али налупи́мо голе́ми ку́п мору́зу. 2. *наљушти много воћа или поврћа.* – Помогни́ ми да налу́пимо компири́ за ђуве́ч.

нелу́пен, -а, -о *нељуштен.* – Це̏ли нелу́пени компири́ ту́риш да се сва́ре, а ако се бѣш и́таш, мо́ж ји и олу́пиш.

налу́та свр. *наиђе покаткад.* – Не́ма га, не́ма, па налу́та однегде́, поседи́ ма́лко, па па́ј одлу́та.

налу́та се свр. *напутује се, наскита се.* – Налута́л сам се, и наработи́л сам се по туцину́, па ме са́ мр̏зи и до Бабу́шницу да оти́дем.

наљѐва несвр. *налива, даје да се пије без мере.* – И́ма те го́стим це̏л дѣн, пра́се чу ти испече́м, с ређи́ју да те наљѐвам до́к се не умо́чаш од пије̏ње, ал ми мецу́ не ди́рај.

наљѐва се несвр. *пије преко мере.* – Ручамо саглѣм, по́сле се наљева́мо с пи́во, ка́д ни у̏вати поче́мо да поје́мо. Даду́ му ређи́ју, па се по це̏л дѣн наљѐва.

наљо́ска се шаљ. *опије се до бесвести.* – Наљоска́ли се, па се унереди́ли, и́ма да ји ру́же же̏не ка́д оти́ду до́м.

наљу́ти свр. *изазове код кога љутњу.* – Наљу́ти ме, па по́сле о́че да се пона́шам ко да ни́шта неје̏ било́.

наљу́ти се свр. *постане љут, разбесни се.* – О́на се бр̏зо наљу́ти, али се бр̏зо и разљу́ти. ⇔ *понаљути се.*

наљу́чује несвр. *има помало љут укус.* – Да свари́ш пасу́љ и да га ма́лко заљу́тиш, ал не мло́го, са́мо да наљу́чује, да мо́гу и деца́ да једу́.

нама́а свр. фиг. *најури, отера.* – Мо́ре, узни́ једну́ мо́тку, па га нама́ај из дво́р, да ти не доса̏цује ви́ше.

нама́а се свр. фиг. *награба се туђега, наотима се.* – На́купци збе́ру ја̏ганци на ку́п, це́на у̏бава, а канта́р р̏цав, и они́ се намаа̏ју парушља̏ци.

нама́ује несвр. *измахује руком да удари.* – Нама́ује да ме уда́ри, али јо́ш не сме́је да се усу́ди.

нама́же (трп. пр. нама́зан, -а, -о) свр. фиг. *нанесе боју, нашминка се.* – Даньшња дево̏ћа нама́же с три́ста бо́је на лице̏, да ју сре́тнеш но́чу и́ма да се пређи́неш от стра́. За ње̏га ка́жу да је нама́зан донде̏, а ја̏ ка́жем да је нама́зан и одо́нде.

намајсто́рњичав, -а, -о *који има смисла за мајсторисање, коме иде сваки посао од руке.* – О́н је јо́ш ко дете́ би́л намајсто́рњичав, јо́ш тѣг се виде́ло да че поста́не до́бар ма́јстор.

намале̏је свр. *смањи се бројем и количином.* – Некада́ смо чува́ли си́тну сто́ку по гоца̏, а данѣс намале́ли љу́ђи, па намале́ла и сто́ка. Вода́та преко ле́то намале̏је, али ни́кад не пресу́шује. ⇔ *изнамалеје, понамалеје.*

нама́ли свр. *смањи број или количину нечега.* – Го́дина се по́каза ло́ша, мо́рам да нама́лим сто́ку. Де̏ да нама́лимо работу, па че се̏днемо да одмо́римо. О́че да ни нама́ле, стра́ ји од на́с. ⇔ *понамали.*

нама́љује несвр. *смањује, украћује једно по једно.* – Поче́ше ми намаљу́ју и дува́н и ређи́ју, јо́ш и ле́бат да по́чну да намаљу́ју, па сам заврши́л. Не́ма ђи́ша, поче́ше во́де да нама́љују по бунари́. Тека́ је сва́ку го́дин: а́ роди́ло, а́ не роди́ло – по́рез се не намаљу́је.

нама́ми свр. *наведе кога да уради нешто, примами.* – На́мами га та̏ј роспи́ја та ото́ше у Ру́сију, и о́н се та́м ра́зболе и умре́. Нама́миш једну́ овцу́, по́сле се навр̏чкају једна́ по дру́гу, и све̏ и́ду по те́б.

намáмује несвр. *наводи кога на што, привлачи лукавством или пријатним изгледом, намамљује.* – Покáзује ми дáр, намáмује ме да се жéним, али јá јóш нéчу.

намáне (трп. пр. намáнут, -а, -о) свр. *запостави, запусти.* – Завати́мо се сас вр̑шу, па смо свé дрýго наманýли. Наманýмо њи́ве, óчемо лéб без мати́ку. Њи́ве намáнуте, кýће запýштене, селó пропáда.

намáне се свр. *запостави, се, запусти се.* – Наманýл се и запушти́л се, жи́ви ко живи́нче. Тóј сам си чýла оди бáбу, а тóј се сá наманýло. Мáсло благó, не орáтим да нејé, ал одáвначће се наманýло да се спрéма. Нáрод си óстави селá и дедóвину, почé да се запошљýје и да слугýје по грáдови, кýће изнаправљáше големé ко касáрине, а њи́не кýде су се роди́ли наманýше нáчисто.

намањ̑ак прил. *недовољно, оно што је остало у малој количини.* – Лéб ми је намањ̑ак, па узé да испечéм некóлко кравáја. Кáд останé намањ̑ак, свé је блáго. Свé ни је намањ̑ак, сáмо смо с пáмет богáти дрýгоме манý да нáјдемо.

намáњи свр. *смањи.* – Кáд óвце намáње млекó, музéмо ји сáмо јýтром. Дéда намањи́л једéње, нéче јóш дýго.

намáњи се свр. *смањи се.* – Намањи́ше се децá, почéше се шкóле затвáрају.

намáњује несвр. *смањује.* – Какó старéје, чóвек пóчне да намањýје једнó поједнó.

намáњује се несвр. *смањује се.* – Смањýју се љýди на селó, па се намањýју и обичáји, а понећи́ се сасви́м и заборави́ли.

намáши свр. *подигне руку или батину да удари* (упор. замаши). – Нáмаши с тојáгу да ме удáри, али се јá замáлко измькнý.

намѣ̑кне свр. *навуче, натакне.* – Чу те намѣ̑кнем на онýј ствáр ко Влá шýбару. Сабáјле облéче белý кошýљу, пр̑тене панталóне на бри́ч, и на вýнене черáпе нáмькну нóви опњ̑ци.

намéље свр. 1. – Откáрам двé-три врéче мли́во у Кори́тњицу, па намéљем брáшно и јáрму за мéсец дѣ̑на. 2. фиг. *наприча велику количину глупости.* – Немáј пóсла сас њý, онá квó мóже да се сéти да ти намéље, тóј не мóжеш ни у сѣ̑н да сањýјеш.

нáмеран, -рна, -рно *који има намеру да нешто уради.* – Нáмерни смо да прáвимо свáдбу нáјесен, па набáвљамо једнó по једнó на врéме.

намерáчи свр. *добије мерак на што, пожели, изабере.* – Сви́ знáју: квó ја намерáчим, о[д] тóј се не мањýјем. Намерачи́мо двé девојчети́ћа из Дрáгинац, ýбавшка, а и вóле да се разорáчују сас нáс.

намéри свр. *науми, донесе одлуку.* – Чи́ча нáмери да се дéли, ал да бýде какó óн подéли имóвину. Ýрош бéше голéм пакошчи́ја, пýшти óвце по пóље гдé намéри, и ни́кој му ни́шта не мóже.

намéри се свр. 1. *одлучи се.* – Намери́ се да ју пи́там да пóјде за мéн, па какó бýде. 2. *случајно наиђе на кога или што, или се затекне где.* – Слýчајно се намери́ тýј кат се степáше, сá ме потр̑зају по сýд да сведóчим какó је они́ја дрýђи кри́в. 3. *мерећи утврђује се количина чега.* – Домачи́н одрéди једногá пóписменог, и тýри га при вáгу да запи́сује кóлко се намéри овр̑шено жи́то, да се знáје кóлко ујѣ̑м трéбе да се даде на вршáлицу.

нáмерно прил. *с одређеном намером, хотимично.* – Нáмерно ме ýдари, а кобајáђи тѣ̑л сáмо да ме помáзни по обрáз.

намéси свр. *умеси већи број хлебова, пита или колача.* – Мáћа намеси́ла лéбови, и спрéма се да ји печé. Кáд дóјде Вели́гден, збирамо јáјца, па начи́нимо перáшће, па намéсимо колáчи, и однесéмо при цр̑кву да дéлимо на родý.

намéстен, -а, -о *намештен, застрт поњавама и прекривачима.* – У намéстену сóбу рéтко кад улáзимо, онá је за слáве, и кáд дóјде нећи́ срáман госјáнин.

намести свр. 1. *поспреми.* – Сва̏ћи да си наме́сти кре́вет у који̏ је спа̏л кат се у̏јутру ди̏са. 2. *начини фризуру, дотера се.* – А̏ко сам ста̏ра, и ја̏ тре́бе ма̏лко да наме́стим ко́су, уну̏ка ми се же́ни. 3. *стави на одређено место,* – Намести̏ дире́кат да у̏баво ле́гне у ле́жиште. 4. фиг. *превари кога, подвали коме.* – При̏ча, ћи̏ти и умоту̏је у обла̏нде, до̏к те наме́сти, а по́сле че ти преба̏је некво̏ да те осото̏њи, и да ти бр̏кне у це́п.

намести се свр. *заузме одређено место или позу.* – Сва̏ћи не́ка ста̏не до куга̏ о̏че, и нека̏ се наме́сти како̏ оче, па да по̏чнемо да се слику̏јемо.

намести́чаво прил. *ту и тамо, овде-онде.* – Жи̏то наме́стичаво изни̏кло, где́ има̏ло вла̏га ни̏кло, а где́ неје́ има̏ло јо̏ш неје́.

наме́сто прил. 1. *уместо.* – Папри̏ће се мо̏ж пу̏не и са со̏ју наме́сто ме́со. Немо̏ј ти̏ да одгова̏раш наме́сто ње́га. 2. *на лицу места, намртво.* – Кога̏ ува̏нем у гради̏ну да ми кра̏дне пипе́р наме́сто чу га уби̏јем.

наме́та се несвр. *намеће се.* – Наме́та се свако́ме који̏ до̏јде са стра̏не, али ју ни̏кој не́че.

наме́тне свр. 1. *забаци што на раме.* – Де́да наметну̏л ца̏к на ра̏мо, и придржа̏ва га с једну̏ ру̏ку, а на дру̏гу накачи̏л кро̏шњу. Војѝн на̏метну ви̏лу и гребуљче́ на ра̏мо, и отиде́ се. 2. *прикачи нешто некоме као обавезу.* – Има̏ње з бра̏та подели̏мо на̏две, па се о̏н о̏тсели у Обре́новац, а ме́н на̏метну да дочу̏вам ста̏рци.

наме́три свр. *скрати дрва на дужни метар и наслаже их на кубне метре.* – Наметри̏л сам де́сет ме́тра дрва за ме́н, а де́сет да продаде́м.

наме́ша свр. *помеша своје овце са туђима у исто стадо.* – У̏пролет наме́шамо о̏вце у буљу̏к, па ји насе́мо на ре́д.

наме́шта несвр. 1. *доводи нешто у ред.* – Наме́штам со̏бу, го̏сје че ми до̏јде. 2. *враћа у зглоб ишчашено, или спаја поломљено.* – Деда̏ Бра̏нко и[з] Сли̏вовик је умеја̏л на̏јбоље да наме́шта поме́рену ру̏ку, или да спо̏ји ко́ску која̏ се скрши̏ла. ■ **намешта̏ње** *гл. им.* – Ка̏т сти̏гну у дво̏р, уо̏кају се окол намешта̏ње где че поста̏ве врша̏лицу, а где́ мо̏тор.

наме́шта се несвр. *подешава се у односу на околности или околину.* – Наме́шта се како̏ ве́тар ду̏ва. Ве́шта, па се сама̏ наме́шта.

наме́шује несвр. *обликује тесто у хлеб пре печења.* – Ма̏ра наме́шује ле́бови: преко две́ столи̏це тури̏ла дьску̏, на њу̏ пр̏тен ча̏ршав, па како̏ који̏ ле́б ту̏ри, повле́че ча̏ршават до њега, па дру̏ђи тека̏ и̏сто, да вој се ле́бовити не зале́пе кат се нади̏гну, по́сле че ји навр̏ља у ву̏рњу да се печу̏.

нами́не свр. *навратити успут.* – Нами́не поне́кад та поора̏тимо, неје́ ни по̏тпуно забовари̏л.

нами́њује несвр. *навраћа.* – Нами́њују ка̏д и̏мају по̏требу, кад и̏ма кво̏ да понесу̏, она̏к за ра̏боту ји ни̏кад не́ма.

намира̏ва несвр. *послује око стоке.* – Ју̏тро, ма̏ти се растрча̏ла да намира̏ва животи̏њете, сама̏ намира̏ва ко и у̏век, а оно̏ – једно̏ блеји̏, једно̏ ћурли̏че, једно̏ кре́ка, једно̏ рове́, једно̏ скучи̏, ми̏ће пред њу̏, коко̏шће по њу̏, једно̏ вој се на̏да у шта̏лу, једно̏ у трлу̏, не зна̏је куде́ че по̏напред. Це́л дѝн на њи̏ву, а кат се надвече́ри че́ка ни дру̏га ра̏бота, да се намира̏ва прекај сто̏ку. ■ **намиравља̏ње** *гл. им.* – Једѝн човѐк си тре́бе са̏мо за намиравља̏ње сто̏ку.⇨ *намирује.*

нами́ри[1] (трп. пр. нами́рен, -а, -о) свр. *сврши послове око чељади или стоке.* – До̏к нами́рим сто̏ку и нара̏ним деца̏, ста̏не пла̏дне. Пр̏во сто̏ку да нами́риш, па ср̏п у ша̏ће. Намири̏мо преко̏ј сто̏ку, и поста̏шемо по ку̏ћу, па се ми̏ же́не ва̏немо у тка̏ње, плете́ње, преде́ње, вртка̏ње, а му̏шћи унесу̏ ала̏ће и пра̏је куде́ље, за̏струзи, столичети̏ја, столи̏це, клу̏пе, астаље́, а не́ћи који су по̏умешни се нава̏те те напра̏је

и разбо́ј. Повечера́мо, са́ смо нами́рени с једе́ње до ју́тре, мо́же да си ле́гамо. ⇔ *понамири.*

нами́ри[2] *изравна рачун, раздужи се.* – Пр̏во да ми нами́риш ста́р ду́г, па по́сле да пра́виш но́в.

нами́ри се свр. 1. *обави се физиолошка потреба.* – Пр̏во се ју́тром сто́ка подми́ри, по́сле и ми́ по́чнемо да се нами́рујемо. 2. *изравна се рачун.* – Намири́ше се који́ је коме́ ко́лко ду́жан, и пову́коше ту́жбу.

намири́сан, -а, -о *који је посӯт мирисом.* – О́н њиго́вуту намири́сануту жену́ ку́та, стра́ га че ју уро́чимо, али у́век и́ма пр̏ви пу́т, несу́ же́не са́мо за мириса́ње.

намири́сује несвр. *одаје мирис нечега, најчешће непрӣтан.* – У́бава ти ређи́цава, ал намири́сује пома́лко. – На кво́ намирисује? – Па на мезе́, како́ се не се́чаш. Са́ кат сам ве́ч стаса́л, и намири́сујем на и́ловачу, ље́ко ви да ка́жете како́ Јеле́нко по це́л дѣ́н пла́ндује у ладови́ну.

намири́ше се фиг. *попије ракију.* – Ти́ ли се, Јеле́нко, на́мириса с ређи́јуту до́к ја бе́о на́двор, а́?

нами́рује несвр. *в. намирава.* – Ја́ ју пи́та, ал она́ поче́ да нами́рује сто́ку, и о́ћута се, ко да за́борави на ме́не.

нами́сли свр. *реши се на нешто, испланӣра нешто.* – Е́, то́ј што́ си намисли́л не́че да ти упа́ли, па да си јо́ш то́љћи. Че́да ни́када и ни́кога неје́ моли́л, рабо́ти кво́ нами́сли. Све́ кво́ сам намисли́л, створи́л сам сас моји́ де́сет пр̏ста.

нами́та несвр. *метлом нагерује ђубре на гомилицу, или у ђубравник.* – Напада́ло ли́сје, па га нами́там на гоми́лу, по́сле чу га запа́лим, да га не разно́си ве́тар.

нами́ца несвр. *навлачи, намиче.* – Рашокља́ле ми се чера́пе, ја́ ји нами́цам, оне́ се сми́цају, а не́мам с кво́ да ји привржем.

намла́ти свр. 1. *мотком смлати* (упор. начука). – Же́не намла́те пасу́љ, па оно́ј што́ је по́виш од на́шу по́требу, оти́де на о́ткуп. 2. фиг. *зарадити доста новаца.* – Оти́ду у Вла́шко на печа́лбу, па ка́д на́јду добро́га га́зду, намла́те па́ре ко́лко о́ч.

намло́жи се свр. *намножи се.* – Ту́ј го́дину се то́лко намложи́ше гусе́нице, да је шу́ма била́ у сре́д ле́то гола́ ко у сре́д зи́му.

намо́дри (трп. пр. намо́дрен, -а, -о) свр. *обоји у плаво,* фиг. *изудара кога док не добије модрице.* – Бу́ди добра́, да те не намо́дрим, зна́ш како́ се вели́: бу́ди добра́, да не бу́деш модра́. Ако по́јду да се би́ју, и ми́ се ри́пнемо, и ете́ ти разми́рица, по́сле сви́ и́демо до́м с модри́це и згре́бени ко да смо с ма́чће ло́пту игра́ли, па јо́ш а́ко смо до́бро згре́бени и намо́дрени чи́ни ни се да смо ми́ по́бедници. ➞

намо́кри свр. *покваси, покисне.* – Сви́ свр̏тају, па свр̏ну и Коса́ра, намокри́ла ју ћи́ша, па побе́гла от копа́ње.

намо́кри се свр. фиг. *напије се.* – Јуче́р се до́бро намокри́мо при њи́ на сла́ву, али сла́ва је за то́ј и измислена.

намо́лери́ше свр. *обоји у плаво,* фиг. *изудара кога док не добије модрице* (упор. намодри). – Ја́ ако те намолери́шем, ни ма́ти не́ма да те препознаје́.

намо́мкује се свр. *проживи момачки живот.* – Јо́ш му се бу́ца по пути́шта, и и́де по седе́ње, јо́ш се неје́ до́вољно избуца́л и намо́мкувал.

намо́ра свр. *силом и претњом наведе кога да што учини, принуди.* – Намора́ше ме да по́јдем за дете́, мо́гу у́-руђе да га но́сим, а не му́ж да ми бу́де.

намо́та свр. *мотајући обавије што око чега.* – А́јде да ми намо́таш некоју́ цевку́, да ја́ не дангу́бим у ткање́.

намо́тује несвр. *намотава.* – Она́ тка́је, а ја́ вој намоту́јем це́ве да не дангу́би.

намо́ча се вулг. свр. *помокри се.* – На гро́б да му се намо́чам, то́ј је заслужи́л. Намо́чам ти се у у́ста, р̏ђо је́дна.

намрзи́ свр. *почне да осећа мржњу према коме или чему.* – На́мрзе ме ма́јстор, и поче́ да ми ва́ди ма́з за све́ што́ не вољаје. Збо́г ту́ј учите́љицу Горда́ну сви́ намр̏зомо шко́лу. ⇨ *намрзне.*

намр̏зне свр. *в. намрзи.* – У ме́н некво́ мр̏дну, у́зуја ми у у́ши: па они́ ме несу́ тели́, па они́ ме и́ч не во́ле, да ли сам њи́н – тѣ̏г намр̏зо и ма́тер и башту́, и село́, и це́л све́т. Зна́м да ме мр̏знете, али ако ја́ ва́с намр̏знем, јеба́ли сте си ма́тер ма́терину.

на́мртво прил. *пошту́но, скоро до смрти, смртоносно.* – Прилелека́ше же́не у Го́рњу малу́, неѣ́и је умр̏л, ел се на́мртво уби́л. Неје́ саде́ да су пи́ли, не́ло се на́мртво напи́ли.

намр̏чи се свр. *натмури се.* – Сви́ ве́сели, те́рају ше́гу, ја́ се једе́м, намрчи́л сам се ко о́блак од Бу́гарску.

намр̏шти се свр. *скупи и набора лице од беса.* – Че́ре, кво́ ми ти је, та си се намршти́ла ко ста́ра ба́бичка. ⇔ *понамршти се.*

намѣо́р м *задрт, мрзовољанм, набусит, намрштен, човек рђаве нарави.* – По́што је така́в намѣо́р, мисле́ја се да га уда́рим да га онесве́стим, па си реко́: Ма́ ма́ни зевзе́ка, не́ка вре́ка.

наму́а свр. *нагура.* – Успу́т купи́ неке́ ѣ̏и̏ѣ̏уве, а у́зо и некво́ цве́ѣе, намуа́ тој у ѣ̏есе, и е́ве ме куде́ Госпа́ву на сла́ву. Ма́ѣе вој га наму́ам бле́саве, она́ че ме́н да по[т] цења́ва.

наму́жњичв, -а, -о *који изгледом и понашањем опонаша одраслог мушкарца.* – Воле́ла је да тр̏гне по некоју́, а и да попу́шкује, то́ј у оно́ј вре́ме же́не по села́ несу́ работи́ле, али ба́бата бе́ше наму́жњичва.

намузе́ свр. *мужењем млеком напуни какав суд.* – Оцу́тра сам наму́зла пу́ну ко́ву млеко́, а поне́кад једва́ намузе́м полови́н.

намузе́ се свр. фиг. *напије се.* – Наму́зал се, па не мо́же на но́ѣе да стоји́. ➞ *намузика се.*

намузи́ка се свр. фиг. *напије се* (упор. намузе се). – По́сле, кат се намузика́мо, девојчети́јата ни о́кнуше у ѣ̏и̏ну со́бу да слу́шамо гра́мофон.

наму́зује несвр. *редовно музе велику количину млека.* – О́вце смо чува́ли по мло́го, па смо наму́зували гоџа́ млеко́, па си́рење ко́лко о́ч, у вре́че смо га доноси́ли од бачи́ју.

намуку́је се свр. *напати се, превали многе муке преко главе.* – Што́ је се она́ намукува́ла с бо́лесног му́жа, то́ј се не мо́ж ка́же. Несѣ̏м се наживе́ла, и по све́т напутува́ла, а намукува́ла сам се ко што́ ни́кој не́је.

наму́рли га свр. *навуку се облаци, припреми се за кишу.* – Намурли́ло га од При́бавицу, че и́де ѣ̏и̏ша.

наму́си се свр. *онерасположи се, намргоди се.* – Који́ те на́љути, та си се то́лко намуси́ла ко Ста́ра пла́нина.

на́на[1] (В и Д на́не) ж 1. *хип. од мати* (упор. и мама). Δ – Ма́тер смо ока́ли „на́не“, а на́јстару стри́ну „ма́мо“. Та́те и на́не, а́јде да вечеру́јемо. На́не, доне́си ре̏и̏цу и свари́ саве́нце, дру́ство че ми до́јде. Па до́бро, на́не ти га набу́там, што́ пу́шти о́вце, та ми опа́соше де́телину. 2. *хип. од свекрва.* – Ја́ сам си моју́ свекр̏ву докра́ј ока́ла „на́не“.

на́на[2] ж бот. *лековита биљка пријатног мириса, метвица* Mentha piperita. – Од на́ну ва́римо ча́ј, а ту́рамо ју и у пасу́љ збо́г ми́рис.

нанава́м прил. *наовамо, на ову страну* (упор. навам). – А́јде нанава́м, не плаши́ се. ⇨ *нанавамо.* ➞ *нановам.*

нанава́мо прил. *в. нанавам.* – Ка́д ни ју́рнуше пце́та, ми се разлете́мо једни́ нанатамо, једни нанава́мо, ко́ји накуде́. ➞ *нановамо.*

нанагóр прил. *у правцу према горе, навише* (упор. нагор). – Пресéче ме некво́ преко мешúну, пójдé нанагóр комто гýшу и тýј остáне. Нанагóр прúпрто, једвá издијáмо. ⇨ *нанагоре.*

нанагóре прил. *в. нанагор.* – Кáд úду нанагóре, волóвити пóзапињу. Áјде нанагóре, па че ни вúдиш где те чéкамо.

нанагóрњичав, -а, -о *доста стрм навише* (упор. узбрдичав). – Мáра се мáлко заитáла, а и нанагóрњичава врвината, па се услешчáла и зазнојúла. ⇔ *узнанагорњичав.*

нанагóрњичаво прил. *доста стрмо навише.* – Мáлко је нанагóрњичаво за излазéње, али кат се искóчи на вр̑, вúди се цéла Лужнúца.

нанадóл прил. *у правцу према доле, наниже* (упор. надол). – Јá се некакó пр̑зну, и наназáдачћи се свлéко нанадóл низ падúнуту. ⇨ *нанадоле*

нанадóле прил. *в. нанадол* (упор. и надоле). – Кáт слáзим нанадóле, чúни ми се пóтешко, него кáт се кáчим нагóре.

нанадóлица ж *низбрдица.* – Запúњају да прегýрају трáктор до нанадóлицу, пóсле че óн сáм да се засúли, и да упáли.

нанадóлњичав, -а, -о *доста стрм наниже.* – Нанадóлњичава ливáда, па зúми дéца напрáве пртúну, и по цéл дѣн се прзáљају.

нанадóлњичаво прил. *доста стрмо наниже.* – Дóста нанадóлњичаво, ако ни откáжу кóчнице, че се сáпремо чѣк дóле у долúну.

наназáдачћи прил. *уназад, натрашке* (упор. назадачћи). – Једнá игрá ни бéше да се такмúчимо којú мóже пóбрзо да úде наназáдачћи.

нанáм прил. *наонамо, у оном правцу.* – Прéкрсти се с óбе рýће, úзмрмуљи некво́, поглéда у нéбо, па се óбрну и отúде нанáм комто Бéлу зéвњу. ⇨ *нанамо.* ➡ *нонам.*

нанáмо прил. *в. нанам.* – Отидóмо нанáмо, шетáмо, и наúде камијóн, мú се свú накачúмо у њéга.

нанатáм прил. *натамо, на ту страну* (упор. натам). – Заврнú се нанатáм, не мóгу те глéдам такву́. ⇨ *нанатамо.*

нанатáмо прил. *в. нанатам.* – Úди нанатáмо, че ји нáјдеш сúгурно, онú несý долéко.

нанегдé прил. *некуда, у непознатом правцу* (упор. негде). – Кудé ли се цéвоса овáја женá, одмáје се нанегдé, штýкне ко да је ýзем пропáдла.

нанервúра свр. *изнервира, насекира.* – Вúтка нанервирáла женá, па уз чáшицу прúча какó би волéл да óче да га мáне, а Пéра му одговáра: Немój се на тój нáдаш, будáлу женá нúкад не мањýје.

нанесé свр. 1. *прикупи и донесе велику количину чега.* – Ýјесен нанóсимо у двóр свé квó се родúло у пóље ко јáзовци. 2. *донесе собом, пренесе из другог краја, наплави.* – Одóкле тú испáде, ко да те водá однеклé нанéсе. Нанéл бучњáк кáмење на пýт, па се не мóж прójде с кóла. Нанéсе ме пýт у вáше селó, па сврнý да се вúдимо.

нанúже свр. *надевајући једно уз друго на конац или траку начини низ, ниску.* – Данѣс наниза́мо двáјес нúзе пипéр, и накачúмо ји на матúну пот стрéју да се сýше.

нáница ж *дем. од нана* (само у псовкама). – Нáницу ли ти твојý, чу те увáтим јá, че ми дебéло плáтиш.

нáнка (В нáњће) ж *хип. од нана, мамица.* – Нáне, нáњће мојá, јá тéбе нáјволим.

нановáм прил. *наовам, у овом правцу* (упор. нанавам). – Óбрну се онá према овúја штó седý иза њý, нéче ни да глéда нановáм камто нáс. ⇨ *нановамо.*

нановáмо прил. *в. нановам.* – Вр̑тај се нановáмо, гдé си полетéл нанатáм.

нáново прил. *изнова, поново.* – Суринýл се бунáр, па мóрамо нáново да га кóпамо. Бýгари пóсле нáново објáве рáт на Србúју.

нанона́м прил. *наонамо, у оном правцу* (упор. нанам). – Пцета́та одлаја́ше ву́ковити е́ј нанона́м комто Тре́штеницу. ⇨ *нанонамо.*

нанона́мо прил. *в. нанонам.* – И́ди нанона́мо, и не вр̥цкај се да ви́диш и́де ли неђи́ по те́бе.

нано́си несвр. *доноси собом, преноси из другог краја, наплављује.* – Ве́тар нано́си сне́г на та́ван, па се ку́ћа не мо́ж згре́је, ко́лко да се кладе́ о́гањ. У до́љњи кра́ј вода́ нано́си му́љ, па добро́ за гради́не.

нано́си се свр. *задовољи жељу за ношењем чега.* – Како́ је поче́л, не́че се нано́си гла́ву на ра́мена. Несѣ́м носи́ла но́во и у́баво, а др̥паво и кр̥пено сам се наноси́ла.

на́нула мн. на́нуле ж *врста папуче са дрвеним ђоном и малим каишем одозго.* – Једно́ вре́ме смо носи́ли др̥вене на́нуле које́ смо си сами́ правили, по́сле искочи́ше фа́бричне папу́че.

на́нче ж *дем. од нана* (само у псовкама). – А́, на́нче ли ти је́бем, са́-ч да ви́диш от кво́ се др̥во пр̥аве ложи́це! – псу́је Са́нда Цвр̥кало, и трчи́ ко́лко га но́ђе но́се.

на́нченце ж *хип. од наче.* – На́нченце моја́, куде́ це ја́ са́ де́нем бес те́бе? Мо́ре, на́нченце ли вој њо́јно ја́, ка́д ју једанпу́т ува́тим, и́ма да ме запа́нти.

нању́ри се свр. *покуњи се, намргоди се.* – Што́ си се нањури́ла, ко да ти несу́ све́ о́вце на бро́ј.

наобла́чи се[1] свр. *обуче много одеће, натронта се.* – Што́ си се то́лко наоблачи́л, ко на се́верни по́л да че и́деш.

наобла́чи се[2] свр. *нагомилају се облаци на небу.* – На́облачи се, а́јде бр̥зо да зби́рамо се́но, до́к неје́ заванула ћи́ша.

нао́ди (трп. пр. нао́ден, -а, -о) несвр. *налази.* – И́ду па ко́пају по́планин, али компи́р, не нао́ди па́ре сиро́тиња, не́го пара́ на пару́ и́де, а вѣ́шка на вѣ́шку. При́ча се да су у Злата́р нао́дене зако́пане па́ре у чу́пови и котле́тија. ■ **наоде́ње** *гл. им.* – Мо́ра да га некако́ ле́чим од брца́ње и наоде́ње ма́ну на све́. ⇔ *изнаоди, пронаоди.*

нао́ди се несвр. 1. *находа се.* – Ја́ се даньс бѣ́ш у́баво наоди́ по Бабу́шницу, ис По́реско у Сре́з, и[з] Сре́з у Ката́стар, ис Ката́стар у Су́д, но́ђе ми отпа́доше. 2. *налази се на неком месту, постоји на одређеном простору.* – Време́то га сте́гло, са́мо скр̥цка под опѣ́нци до́к сти́гнемо до це́нтар село́, куде́ се нао́ди за́друга. 3. *састаје се са ким на одређеном месту.* – Наоди́ли смо се под ње́ину цре́шњу испо́т ку́ћу, до́к ју једну́ш не ви́до с дру́гога бѣ́ш ту́ј, одо́ндак ману́мо да се нао́димо. Мо́рам некво́ да рабо́тим ка́д не рабо́тим, да се сас на́род на́одим, да чу́јем какво́ се по све́т деша́ва. 4. *помаже, налази се коме у невољи.* – Ми́ смо му се у́век наоди́ли, чове́ку бу́ди чове́к кад му тре́беш, кад му не тре́беш, мо́же си и са́м. Да неје́ те́л Свето́мир да ни за́јми па́ре, не зна́м како́ би било́, али ни се о́н у́век наоди́л кат смо били́ у нево́љу.

наоси́рице прил. *опрезно, осврћући се.* – И́де наоси́рице, са́мо се обр̥та ната́мнова́м да ли че истрчи́ нечијо́ ку́че, мло́го га стра́ от пце́та.

нао́ка свр. *изгрди кога вичући.* – Снаа́ кат се на́љути, па кад му на́ока, све́кар се са́мо ди́же, па си изле́зе.

нао́ка се свр. *извиче се коме, издере се на кога.* – Поне́ћипут ме нању́ти, ја́ му се нао́кам, по́сле ми жа́л, ал не́чу да му да́дем за пра́во.

нао́кан, -а, -о *извикан, прокажен.* – На́ше село́ је нао́кано да је лопо́вско. Нао́кани смо да смо мло́го вре́дни дрвари́, па кат се зарабо́тимо, исече́мо и туџо́. Некѣ́в мо́ј де́да би́л грдоси́ја, и нао́кан да се му́ца по же́не, а пођину́л од некво́ спа́дало.

на́око прил. *на изглед, према изгледу, по утиску који оставља.* – На́око неје́ ло́ша, а каква́ је она́к, то́ј че ви́диш ка́д ју у́знеш.

на́окол(о) прил. *около, укруг.* – По пешести́на се ува́ну у о́ро па се такми́че који́ бо́ље и́гра, а ста́ри љу́ђи седу́ на́окол, загрну́ли се с капути́ и гле́дају. На́околo све́ шу́ма, а ја́ сама́, па ми поста́де дре́згаво. ⇔ *однаокол.*

нао́кује несвр. *говори вишим тоном, диже глас кад говори.* – Ми́сли да недочу́ујем, па нао́кује кат с ме́н при́ча.

на́опачћи прил. *како не ваља, наопачке.* – Обр̑тају му качке́т на́опачћи, што́то напре́д ту́ре наса́д, ма́зне га по гла́ву, о́н се усми́не и ћути́. Све́ ми даньс пошло́ на́опачћи, ко да сам се на Бо́га с ка́мен гађа́л.

на́опоко[1] прил. 1. *како не ваља, рђаво, зло* (упор. и наопачћи). – На́опоко се роди́л, па му и живо́т такьв. Ка́д рече́ некво, те́ка и́ма да бу́де, па не́ка је све́ на́опоко. Ку́ј се нада́л да че то́лко да се изро́димо, да све́ по́јде на́опоко, да њи́ве поста́ну ни́чије, ни та́тине ни ба́тине, и да че ји лива́де поједу́. 2. *погрешно, неправилно.* – Ја́ да га назна́чим, а да ли сам га рекла́ пра́вилно ел на́опоко, ви́ бо́ље зна́те.

на́опоко[2] прил. *окрене на наличје.* – Облече́ се ко сьблаз, једно́ на лице́, дру́го нао́поко, и тека́ и́де по село́.

наора́ти свр. *набрбља, изговори шта му падне на памет.* – Нађу́ти се, па ми на́орати све́ кво́ вој па́дне на па́мет. Сва́шта си наора́те кат се дова́ну, и не гле́дају саме́ ли су, ел ји нећи́ слу́ша.

наора́ти се свр. *наразговара се.* – Дојди́ да поседимо́, и да се наора́тимо, јо́ш када́ се несмо́ виде́ле.

наора́чује несвр. *наговештава говором нешто.* – Наора́чује ми с вре́ме на вре́ме да сам ве́ч зашьл у го́дине, да ви́ше не мо́же све́ сама́.

наоста́вља свр. *остави од свега помало, направи залиху.* – Бобо-Заго́рка во́леше да наоста́вља сва́шта по ћоше́тија, ми́ деца́ са́мо проме́шамо и на́јдемо кво́ ни се једе́.

нао́стри (трп. пр. нао́стрен, -а, -о) свр. *наоштри.* – Коса́ч вр̑же ту́тулицу за но́гу, у њу́ си́пе во́ду и ту́ри остри́ло, кад му се уту́пи коса́, о́н ју нао́стри с остри́лото, и проду́жи да ко́си. Во́лим да ми је коса́ нао́стрена, кат ко́сим да ли́же зе́вњу. Врну́мо се до́м, Петка́на да ме оскубе́ ко коко́шку, ни́кад таква́ нао́стрена неје̑ била́.

нао́стри се свр. фиг. *нађути се, наоштри се.* – Кат се врну́ о[д] до́ктуратога бе́ше ве́ч но́ч, бео́ се наостри́л ко жиле́т, не зна́м кво́ чу: да ју искару́јем, ил да се уте́пам, ил њу́ да уте́пам.

наотва́ра свр. *отвори све што треба да се отвори.* – На́вечер се збе́ремо у за́другу, Сви́лени ве́ч наотвара́л ме́сни на́ресци, па ји насецка́л на арти́ју од ца́к, па ту́рил вегетицу, и че́ка муштери́је.

наоти́ма свр. *насилним одузимањем прикупи велику количину чега.* – Наоти́маше сто́ку, и дру́го кво́ им се свиде́ло, па откара́ше у њи́ну држа́ву.

на́очари м мн. *наочаре.* – Без на́очри не ви́дим ни́шта. ➡ *цвикери.*

на́очит, -а, -о *који пада у очи лепотом стаса и лика, допадљив.* – Такьв на́очит, с муста́ћи, немо́ј се вре́ђаш али неси́ за пушта́ње у ку́ћу, виде́л сам како́ сна́јће цькле комто те́б.

нао́шка свр. *истера свињу вичући „ош“.* – И́ди нао́шкај свиње́не из гради́ну, да не ри́ју, ло́м че да напра́је.

напа́да[1] несвр. *обасипа увредама, спопада.* – За све́ кво́ се де́си у ку́ћу, ме́не напа́дају, па не зна́ју кво́ ми све́ наду́мају.

напа́да[2] несвр. *падајући закрчи путеве* (о снегу). – Сне́гав како́ поче́ да па́да, до ју́тре че напа́да да не́че мо́же ис ку́ћу да се иско́чи.

напа́дне (рад. пр. напа́дал, -дла, -дло). *извршити напад, навали на кога.* – Сањува́ла сам како́ ме у на́ш дво́р напа́доше некаква́ црна́ пцети́шта, па да ме растр̑гну, а ја́ сам

сама̑. Пипе̏р ми напа̑дле вѣ̏шће, а не̏мам с кво̏ да га напр̏скам. Комши̏чето, ка̑д виде̏ да ме напа̑дли те̏шћи ми̏слови, одједну̏ш ме про̏цени, ри̏пну се, и доне̏се ћила̑ш.

напако̏сти свр. *учини коме пакост, нанесе штету.* □ – Ја̑ те̏о да му га пла̑тим ко но̏во, о̏н ми га на̑плати ко половно̏, та ми на̑пакости. (ирон.).

напа̑кује свр. фиг. *припише клевете коме, намести кога да одговара.* – На̑пакова ми комши̏ја, па сам на пра̑вду Бо̏га одлежа̑л три̏ ме̏сеца у а̑псу, са̑ ми се ја̑вља, ко да ни̏шта неје̏ било̏.

напа̑ли (трп. пр. напа̑лен, -а, -о) свр. *загреје до усијања* (о фуруни за печење хлеба). – На̑врљај су̏ве ша̑ће и по̏тьнка дрва, да се по̏брж ву̏рњата напа̑ли. Кад је ву̏рња напа̑лена, изгребе̏ се жа̑р, и измете̏ сас поми̏тку, па се навр̏љују ле̏бови да се печу̏.

напалијо̏н м *златник са ликом Наполеона.* – При̏чају да су има̑ле некакве̏ зла̑тне па̑ре, некакви̏ напалијо̏ни, али ја̑ ји несѣ̏м виде̏ла.

напа̑љује несвр. *загрејава фуруну да испече хлеб.* – Те̏сто је доспе̏ло, ја̑ чу да размешу̏јем ле̏бови, а ти̏ иди̏ напа̑љуј ву̏рњу.

напара̑си (трп. пр. напара̑сен, -а, -о) свр. *запусти, наружи, унакази.* – Ме̏сто да ме у̏баво по(т)чи̏ша, о̏н ме са̑мо напараси̏л ко ја̑ре. Какѣ̏в бе̏ше у̏бав ма̑настир, са напара̑сен, ѕвона̑ра обо̏рена, да те је жа̑л да погле̏даш. Иде напара̑сен, ко да су га пце̏та дршља̑ла.

напара̑си се *наружи се, запоставе се, запусти се.* – Кат се натресе̏ и напара̑си сас сце̏пени дронци̏, му̏ка те ва̑не да га погле̏даш.

напа̑рен, -а, -о *који је омекшан излагањем врућој пари.* – Не̏мам зу̏би, па једе̏м све̏ напа̑рен ле̏б, или га надро̏бим у чорбу̏.

напа̑ри свр. *изложи дејству вруће паре.* – Тврд ле̏б ту̏рамо на па̑ру, напа̑римо га да оме̏кне, да мо̏ж да се једе̏.

напа̑ри се свр. *угреје се паром.* – Тре̏бе да пи̏јеш ча̑ј, и да се напа̑риш над же̏шку во̏ду, да се презно̏јиш.

напа̑рка свр. *изубада роговима.* – Збоду̏ се гове̏да, па по̏сле по ме̏сец дѣ̏на бу̏ду напа̑ркана, а некоја̑ си таква̑ и оста̑ну.

напа̑рује се несвр. *излаже се топлој пари.* – Немо̏ј то̏лко да се напа̑рујеш, че ти се слоше̏је.

на̑пас м *оно што наноси непријатности, зло, напасти.* – Та̑ј ба̑бичка је голе̏м на̑пас, од њу̏ се не мо̏ж лѣ̏ко спа̑сиш.

напасе̏ свр. *изагна стоку да пасе док се не насити.* – Ти̏ остани̏, ја̑ чу пу̏штим о̏вце да ји напасе̏м, па чу се вр̏нем до пла̑дне.

напасе̏ се свр. *засити се пасући.* – Искара̑ј о̏вце на па̑шу, али ји не вр̏тај до̏к се у̏баво не напасу̏.

напа̑тен, -а, -о *напаћен.* – Лете̏ло пиле̏то ната̑м-нова̑м, до̏к си до̏м неје̏ долете̏ло, по ми̏рис га позна̑ло̏, по орату̏ и по љу̏ђи напа̑тени, ал у ду̏шу добри̏. Моја̑ ду̏ша је па̑тена и напа̑тена от како̏ сам се зда̑ла на ови̏ја све̏т.

напа̑ти се свр. *намучи се.* – Ја̑ сам се у мо̏ј век напати̏ла, и за све̏ нажељува̑ла.

напенде̏к прил. *уткос, уинат.* – Све̏ рабо̏ти напенде̏к, али за њу̏ си на̑јневољаје.

напенду̏ри се свр. *надури се, расрди се.* – Не сме̏је човѣ̏к да вој ка̑же „по̏натам се“, о̏дма се напенду̏ри.

напе̏р м *примитивни тип дрљаче који се састојао од густих глогових грана оптерећених каменом или бусеном земље.* ▲ – Би̏л напе̏р, па га смени̏ла брана̑, њу̏ смени̏ла дрвена дрља̑ча, њу̏ гво̏здена двокри̏лна дрља̑ча, а њу̏ тра̑кторска трокри̏лна дрља̑ча.

напе̏ре свр. *опере много веша.* – Однесе̏м на ре̏ку, па напе̏рем дронци̏ за це̏л ме̏сец.

напе́ри свр. 1. *окрене у правцу, устреми, упери.* – Искочи́ше двоји́ца, и напери́ше пу́шће у на́с. Неперила ѹо да чу́је кво́ при́чамо, а ова́м се пра́ви да ни не приме́чује. 2. *разбесни се, наоштри се на кога.* – Напери́л да ме би́је, а пија́н, једва́ се на но́ђе држи́. 3. *науми нешто.* – Напери́л да сам њи́гова, ел не́ма живо́т.

напеча́ли свр. *заради доста новаца.* – Све́ сам то́ј ја́ непечали́л и сте́кал с ове́ј две́ ру́ће.

напече́ свр. 1. *испече довољну количину чега.* – Ову́ј го́дин сам напе́кал три́јес каза́на ређи́ју, и све́ сам препе́кал. 2. *загреје до усијања.* – Напече́ вршни́к на огњи́ште, па покло́пи ле́б у цре́пњу да се испече́.

напече́ се свр. 1. *загреје се до усијања.* – Вршња́к се напе́че, и покло́пи се ле́б с ње́г у цре́пњу, па се врз ње́га нату́ра жа́р, а отва́ра се сас остру́шку, да се ви́ди када́ је ле́б пе́чен. 2. *очврсне на топлоти.* – Не ваља́је ни ја́ка же́га, кла́сје се напече́, по́чне да пу́ца, и зрно́ се стро́ви окол сто́г. Бо́ље се ко́си ра́но по росу́, у пла́дне се трава́ напече́, па ју не́че ре́же коса́.

напи́ва несвр. *нутка кога пићем са намером да га опије.* – Немо́ј да га напи́вате, зна́те да неј̑е до́бар у пија́нку.

напи́ва се несвр. *често се опија.* – Однапре́д пи́неше ту́ј и та́м понекоју́, ал са́ поче́ ско́ро сва́ћи ди́н да се напи́ва. ⇔ *изнапива се.*

напи́је свр. *даде коме довољно пића да се опије.* – Који́ те тека́ на́пи, бо́лчица га цр̑на изе́ла.

напи́је се свр. 1. *угаси жеђ, попије воде колико му је доста.* – Да́ј ми сто́внуту да се напи́јем во́ду, цр̑ко же́дан. 2. *опије се.* – Напи́ју се ко сто́ка, па бесне́ју и луде́ју. ⇔ *изнапије се, поднапије се.*

напи́ња несвр. *надима, разапиње.* – Немачи́на ми гру́ди напи́ња, чи́ни ми се чу пу́кнем. ■ **напиња́ње** *гл. им.* – Не запи́њај то́лко, че ти ср̑це препу́кне о[д] то́лко напиња́ње.

напи́ња се несвр. *напреже се, упиње се.* – Напи́ња се колкомо́жечћи́ да је пр̑ва у све́, да не́ма по́боља од њу́, али ца́бе.

напи́па свр. фиг. *досе у невољу.* – Бр̑зо че напи́паш капи́ју, са́мо ако одвр̑жем куче́во од ла́нац.

на́писмено поим. прид. *службени акт, спис.* – Доби́мо на́писмено да смо о́бавезни да шпри́цамо све́ живо́тиње које́ чу́вамо, от коко́шку до коња́.

напи́ца несвр. *загрева* (упор. напече). – Не напи́цај га то́лко да не загори́, по́сле не́че да је бла́го за једе́ње.

напи́ца се несвр. фиг. *излежава се, ленствује.* – Напи́ца се на сл̑нце ко гу́штер, ба́р да о́че у ладови́ну да се поме́ри, мо́зак че му заћипи́.

напла́сти свр. *садене сено у пластове* (упор. и навилчи). – Се́но пр̑во напла́стимо у нави́љњаци ту́ј на лива́ду где́ се суши́ло, по́сле га прека́рамо до́м у пле́вњу, или га де́немо у сто́гови.

на́плат м *део точка запрежних кола у који се усађују спице, наплатак* (упор. и точак). – То́чак од воло́вска ко́ла и́ма ше́с на́плата, и на сва́ћи се заково́ ши́на сас ши́нсћи јексе́р, а у сва́ћи на́плат је уса́дена спи́ца.

напла́ти[1] свр. *узме новац за продату робу или учињену услугу.* – Који́ прода́ва, гле́да по́скупо да напла́ти, а који́ купу́је, по́јевтино да пла́ти.

напла́ти[2] свр. *угради наплатке на паоке при прављењу точка.* – Дањс наплати́мо сва́ че́три то́чка, ју́тре да поста́вимо ши́не, и га́зда мо́же да си те́ра ко́ла.

напла́чује (рад. пр. напла́чувал, -а, -о) несвр. *наплаћује, узима дуг.* – Ја́ моји́ ду́гови напла́чујем, ме́н ни́кој неј̑е оста́л ду́жан. За́друга пу́на, прода́вац тр̑ља ру́ће, чѣс-чѣс па му́не понекоје́ пиво на ту́ц рачу́н, е́м пи́је му́фте, ем га по́сле напла́чује ко да га

је продáл. Мá наплачувáл је се Јелéнко кáзне за тепáње, пóсле кáд ји срéтнео, онѝ се покáју што су ме тужѝли, ал тóј нејé за валéње.

напла́ши (трп. пр. напла́шен, -а, -о) свр. *улије страх некоме, заст̄раши.* – Нáплаши ме с окáње и пцувáње, па сáмо чýбрим ýши кáд га вѝдим да ѝде однегдé. Билé смо напла́шене от свéкра пијáницу, па сáмо ли се накáшље, нáм мр̑дне пóдгруди.

напла́ши се свр. *накуп̄и се страха.* – Наплашѝмо се од некаквý бóлес, от којý велé јóш нéма лéк.

наплетé свр. 1. *исплет̄е много т̄ога.* – Наплéла сам черáпе и рукавѝце на свѝ кóлко ни ѝма у кýћу. 2. *накнадно допл̄ет̄е, пл̄ет̄ењем продужи нешт̄о шт̄о је крат̄ко.* – Ократѝла сам рукавѝти, трéбе да наплетéм јóш за двá прста да ти бýду тамѣн.

напли́ска свр. *нап̄рска, п̄окваси, залије.* – Кат посѝпујем градѝну, рéдови којѝ не мóгу да наплѝскам с лопáту, посѝпујем сас кáнту.

напли́та несвр. *накнадним пл̄ет̄ењем продужава оно шт̄о је крат̄ко.* – Ократѝла си мáлко гредѝце на черáпете, че мóраш да ји наплѝташ.

напли́та се несвр. *уп̄лиће се у п̄осао који не п̄ознаје, меша се где му није мест̄о.* – Дéдо, тѝ си стáр човéк, немóј да се наплѝташ у рáботе кóје млáди трéбе да рабóте. Мојá покóјна бáба велéше кáт се некво́ наплѝтао, а јóш бéо слабачка: Де, немóј се устýраш ко мáлецко јáгње на Ђурђовдѣн.

напљéска се свр. фиг. *п̄реједе се и п̄рет̄ије се.* – Јá пójдó, а бáба се јáви из градѝнче да се не напљéскам от собáјле, и да се брже врт̄ам, свѝња привремѝла, мóж че пóчне да се прáси. Не знáје кóлко му је дóста, напљескáло се па че прсне.

напљýје свр. *п̄ойљује.* – Искóчи му русá на глáву по кóсу, па га је Милéва из Војницѝ излечѝла, онá сажвáче конóпно сéме, па напљýје русýту, и ѝзлечи детé.

нáпне свр. 1. *зат̄егне.* – Блáшко растрза армунѝку, жѝле му се на шѝју напéле ко да гýра кóла уз тепенáр. 2. *зап̄не, навали.* – Напéл да се жéни, али óче сáмо њý, а онá њéга нéче. Одáвна ме напéло да ви овóј врéвим.

нáпне се свр. 1. *заобли се, надује се.* – Напéл се ко бобóвњак. Напéл се ко скóтна жáба. Грýди им се напéле, сáмо штó не испýцају јелечетѝја. 2. *нап̄регне се, зап̄не се.* – Напнѝ се нáјјако штó мóж, сáмо штó нејé искочѝло. Истин се напéмо, али га уработ̄ѝмо какó смо му се решѝли.

наповѝрице прил. *начин ходања идући један иза другог.* – Сѝпу млекó у голéми котѣл, па га двојѝца нóсе наповѝрице на водéни колѣц. Кáд бýде прéслава гóсје наповѝрице от свé стрáне напýни селó.

напóји (трп. пр. напóјен, -а, -о) свр. *да коме да п̄ије.* – От пијéње и пушéње кýћа се усмрдéла, сáмо говéда нарáне и напóје, па пáк Јóво нáново. Из мојý кýћу пýтник-намерник нејé искочѝл ненарáњен и ненапóјен и на онакѣв дѣн, а кáмли кáд је слáва.

напóји се свр. *засит̄и се земља влаге.* – Мáлко је тóј ћѝша да се зевњá напóји, глé колѣћé су пуклóтине, ногá да ти пропáдне.

нáпола прил. *делећи п̄рет̄оловљује на два једнака дела.* – Свé штó смо наследѝли половѝна је мојá, и ѝма да га дéлимо нáпола, áко сам ти сестрá.

нáполица ж *п̄ривремени имовински однос у коме п̄ринос п̄ойола деле власник и онај ко обрађује имовину.* – Брáтов дéл јá рабóтим на нáполицу, áко су њéга родѝтељи школувáли, а мéн несý далѝ да и јá завршим некý шкóлу.

нáпоље прил. *ван куће.* – Мóре, кад нејé дóбар искáрај га нáпоље, па затворѝ врáта. ⇔ *п̄онап̄оље.*

напомáлко прил. *п̄о мало, у малим количинама.* – Кад је чорбá готóва, умýтиш јајцé, сипýјеш га у целовáр напомáлко, и мéшаш. Мáлко, напомáлко и пáре отóше.

напомлóго прил. *п̄о много, у великим количинама.* – Кат пѝјеш, пѝј напомáлко, немóј напомлóго, да те пијелѣк не увáти брзо.

напопа́сти свр. *заокупи, нападне.* – Што́ си ме одо́цутра напопасти́ла да се ка́рамо, кво́ ти неје̏ по во́љу? Кој̑у жену̏ је о̏н напопасти́л, ре́тко која̀ му се оте́ла. ➞ *спопадне.*

на́порачћи прил. *гневно, попреко, срдито.* – Гле́да ме на́порачћи, ко да сам вој баштӯ утепа̀л. Љу̏ди га гле̏дају на́порачћи, а о̏н се смеје̏. ⇨ *напоречћи.*

на́поречћи прил. *в. напорачћи.* – На што̀ се жа̀лиш, а̏јде скидај се! – ре́че на́поречћи до́ктурат. Петка́на кад чу како́ се изора́чујем спро́ћу лопо́вити, по́гледа ме на́поречћи, ко да сам ја̀ ло́пов, а неје̏ они́.

напо́сти се свр. *проведе већи део живота у посту.* – Ја̀ сам се у мо́ј ве́к и нагла́дувала и напости́ла, и наголотува̀ла и набосо́тувала, таква̀ ми су̏дбина би́ла.

напоче́пи свр. *намрзне, узме на зуб, почне да кињи* (упор. начепи). – Ме́не је свекр̏ва напочепи́ла от како́ сам уле́зла у њо̏јну ку̏ћу, квого́д да се де́си, за све̏ сам ја̀ била̀ крива̀.

напра́ви (трп. пр. напра́вен, -а, -о) свр. 1. *изгради, сачини.* – Уле́зли у село́, па ло́м направи́ли. Направи́ли ку̏ћу на два̀ спра́та. Де̏ направи́ по једно́ каве̏, а ре̏ћ̑у че замѝнемо. Куде̏ оти́дем, ту̏ва за̀клан овѣ̀н, и напра́вена чорба̀ од ње̏га. Скара́ли се, потепа́ли се, ц̑у́мбус напра́вен. 2. ирон. *поквари, поломи.* – Кво́ у̏зне да попра́ви, о̏н га напра́ви да ви́ше ни́кој не мо́же да га попра́ви. ⇨ *напраи, напраји.*

напра́ви се свр. 1. *учини се, представи се.* – Ле́гне и напра́ви се да спи́, а ова́м све̏ гле́да кроз тре́пће кво́ се деша̀ва. 2. *деси се нешто, згоди се.* – У на̀шу ку̏ћу се чу̏до на́прави, три́ чла́на умре́ше за не́пуну го́дину. 3. *маскира се, промени изглед.* – Момчети́ја се напра́ве на пла̀шила, па и̏ду по седе̏ћ̑ве, пра́ве сме́ј, ју̏ре девојчети́ја, заба̀вљају се. ⇨ *напраи се, напраји се.*

на́право прил. *право, без скретања.* – Чове̏к, ако је акѣ̀лан, мо́ра да и̏де по прти́ну, да се не осрта, него са́мо на́право и напре́д да гле́да, да се не омѣ̀кне у је̏ндак. Запуца̀л па и̏де на́право пре́ко неко́сене лива̀де, ко да су све̏ ње̏гове. ⌂ **уда́ри на́право** *крене пречицом.* – О̏н у̏дари на́право, преко ње̏ве, са́мо да што́ пре сти́гне. ■ **по́направо** комп. *правије, пречицом.* – Ка̀[д] до̏јдемо бли́зо до село́, не и̏демо о̏коло по пу̏т уз Ли́шков де̏л, не́го уз доли́ну по лива̀де, ту̏в по́направо па по́брж сти́гнемо.

направо́тина ж *магијски предмет који направи врачара да дохака ономе који га нагази.* – Мо́ра да је Живо̏јин настану̏л на неку̏ направо́тину, та тека̀ и̏зненада мла̀д умре̏.

напра́и (трп. пр. напра́ен, -а, -о) свр. *в. направи.* – Ку̏ј по̏ћ̑ину, ле́б му је̏бем, кво́ бре напараи́сте, одо́кле ти́ја леле́че? Не́ма от кво́, си́нке, чорбу̏ да напра́имо. Носи́ли смо опѣ̀нци напра́ени оди сви́њску или гове̏ћ̑у ко́жу.

напра́и се свр. *в. направи се.* – Напраи̏л се на сѣ̀блаза, па бла̀зни све̏т и оста̀вља обли́чја.

напра́ји (трп. пр. напра́јен, -а, -о) свр. *в. направи.* – Че се вр̏не Ми́рко, че до̏јде из Вла̀шко, ло́м че да напра́ји, не́че да ваља̀је. Заме́сим те́сто оди чи́сто бра̀шно, просе̏јано кроз на̀јгусто си́то, од ње̏га напра́јим по́малецћи крава̀јци, и оста̀вим на даску̏ да ма̀лко постоје̏. А̏јде напрајѝ му во̏љу, кад је то̀лко запе̏л. Све̏ у̏баво напра́јено, ко да неје̏ с ру̏ће пи́пано. Же́не при које̏ и̏дем са́мо згу̏шче ра́мена, и изора́те ми да да је то̏ј напрајѝл неку̏ј кујѝ је по́голем оди ње̏, и да не мо́ж да га расту̏ре, а да су ни напра́јене маћ̑ије – напра́јене ни. ⇔ *изнапраји.*

напра́ји се свр. *в. направи се.* – За̀жми, и напра́ји се да спи́. На̀праји се уду̏мушка, испуца̀ше пу̏шће, че бу̏де сва̀дба.

напра́ти (трп. пр. напра́тен, -а, -о) свр. мит. *баци чини на кога, направи мађије коме.* – Да оти́деш при ту̏ј ба̀бу, она̀ уме̏је да напра́ти да се му̏ж и жена̀ разма̀ну. Напра́тен вој је жива̀к, чи́м се одједну̏ш разболе́ла од ту̏ј га̀дну бо̀лку.

напра́чује свр. 1. *пошаље многима много тога.* – Отиде̏ у во́јску, и ма́лко по то́ј на́прачува њи́гове војни́чће сли́ће на це́лу роду́. 2. мит. *баца чини.* – Напра́чује ми маџи́је та́ј маџија́рка, прекај капи́ју нао́дим сва́какви врзољи́.

напра́шкује свр. *запраши, напрска инсектицидима.* – Ошиша́ше ме, окупа́ше ме, напра́шковаше ме, преобле́коше ме, одве́доше ме у једи́ницу, по́сле поља́к, поља́к поста́до војни́к.

напре́д прил. 1. *пре.* – Не зна́је на коју́ че стра́ну напре́д да се обр̏не, и кво́ да по́чне, нале́гле ју ра́боте, па не мо́же да дѣ̏не. 2. *у старо време, некада.* – Напре́т се ку́м мло́го по́штувал, куде̏ га сре́тнеш мора́л си у ру́ку да га цу́неш. 3. *испред.* – Башта́ и́де напре́д, а ми́ по ње́га. ■ **по́напред** комп. *раније.* – Ја́ се ди́гнем по́напред от сви́ кубе̏ да накладе́м, и во́ду да ту́рим да се гре́је. По́напред то́рте не́маше. И то́ј мо́ра једну́ш да прегрми́, па бо́ље по́напред, не́го да че́ка. ■ **на́јнанапред** суперл. *најпре.* – На́јнапред да одмо́римо, па да нешто́ поједе́мо, па тѣ̏г че се обр̏тамао на ра́боту. ⇔ *однапред, понапред.*

напредѣ̏шањ, -шња, -шњо *пређашњи, претходни.* – Воле́ла би́, али напредѣ̏шњити живо́т не́ма да се вр̏не. Ја́ сам ста́р човѐк, па си ми добро́ било́ и напредѣ̏шњо вре́ме, ако је са́ мло́го по́боље.

напреде̏ свр. *испреде доста пређе.* – Такмичи́ле смо се која́ че по́више вете́на да напреде̏ за једну́ ве́чер.

напре́дица ж *промена набоље, напредовање, процват.* – И́де си ми напре́дица у ку́ћу, па си понекад и запоје́м. Човѐк се на́да ка́д је мла́д и кад рабо́ти и печа́ли, да че му сас вре́ме бу́де све̏ по́добро и по́добро, и да че му ста́лно и́де напре́дица. ➞ *напредљк.*

напредлѣ̏к м *промена набоље, напредовање, процват* (упор. напредица). – Куде̏ је сло́га, ту́ј је и напредлѣ̏к. Му́жи печа́ле по бе́ли све́т, же́не печа́ле по село́, напредлѣ̏к у ку́ћу ко́лко оч. Кујѝ о́че да му и́де напредлѣ̏к, не́ка глоџе́ гла́ву оди пра́се.

на́преко прил. *преким путом, пречицом.* – Ако не и́деш све̏ по пу́т, не́ло на́преко кроз шу́му, че сти́гнеш до мра́к.

напре́чка свр. *наслаже попреко, слажући изукрштa.* – Тури́ ма́лко сла́мицу, па напре́чкај сува́ дрвца́ озго́ре, да се бр̏зо зава́не о́гањ, по́сле кла́ди з дебе́ла др̏ва.

напре́ђује нов. несвр. *напредује.* – Јави́ше да на́ша во́јска напре́ђује, па ка́т се дуду́ци усвири́ше, па о́ро, о́ро, о́ро, весе́ли се и ста́ро и мла́до. ⇨ *напреџује.*

напре́џује несвр. *в. напређује.* – Дете́то им у́баво напре́џује, поче́ло да ји ља́же понешто́, да ђаволу́је. До́м напре́џује ако и му́ж и жена́ привре́џују и уно́се у ку́ћу, а где̏ једѣ̏н уно́си, а дру́ђи изно́си, ту́ј не́ма напредлѣ̏к.

напр̏жи свр. *испржи већу количину чега.* – Напржи́ла ба́ба пу́н тига́њ ја́јца, ко за голе́мо го́сје.

напри́да свр. *испреда довољну количину предива.* – Ја́ сам напри́да́ла по две-три́ вете́на пре́џу за једну́ ве́чер.

напри́двечер прил. *предвече.* – Напри́двечер сно́симо сно́пје које̏ смо данѣ̏с нажѐли, и де́немо у ре́дови, да несу́ разврѣ̏ани тиће̏ тека́ по ње́иву. Дѣ̏њу жње́мо и врзу́јемо сно́пови, а напри́двечер ји сно́симо у ре́дови, или ји о́дма де́немо у крсти́не.

напридвече́ри се свр. *примакне се вече.* – Кат се напридвече́ри, жена́ на село́ и́ма три́ста ра́боте, и вече́ру да спре́ми, и де́ца да нара́ни, и сви́ње да напо́ји, а му́жи вр̏ље прет кра́ве се́но, па си оти́ду у за́другу.

наприка́чује несвр. *прикачи у великој мери, накити мноштвом детаља.* – Она́ ка́т по́чне да изми́шља и прика́чује, наприка́чује ти и оно́ј које̏ ни у сѣ̏н неси́ могѣ̏л да сању́јеш, а ка́мо ли да урабо́тиш на јаве̏.

напри́ма свр. *прими више него што је довољно.* – Напримáли слу́жбеници по канцелáрије, да нéмају мéста где сви́ да посéдају, и сви́ добрé плáте прúмају.

нáприпус прил. *без контроле, без пажње, иде где хоће и како хоће* (упор. вуртом). – Ку́ћа им опустéла, пóље напу́штено, стóка и́де нáприпус. Пушти́л óвце да и́ду нáприпус по пóље, нéма да ји вáрка, нéго си и́ду рéдом, и пасу́ гдé сти́гну.

напри́ча свр. *исприча обухватајући све детаље, причањем детаљно опише.* – Нáприча ми свáшта од мóјата децá, јóш не мóгу да се сми́рим, и да се скáдим на једнó мéсто. Имáло напрéд и каракóнце и сóтоње, али јá нумéјем да га при́чам, онó ту́ј трéбе да се напри́ча у́баво.

напри́чи свр. *пободе притке и повеже за њих струкове парадајза.* – И ми́ пости́гомо да напри́чимо нáши петлицањи́, бéоше вéч надрáсли и полегáли по зéвњу.

нáпролет прил. *у пролеће после ове зиме.* – Да презúмимо, па нáпролет чемо лѣ́ко кат сти́гну млáде копри́ве.

напрóси свр. *просјачењем накупи довољно чега.* – Љубáра Ци́ганка по двé голéме тóрбе напрóсеше по селó кáд дóјде слáва.

напрости́ра свр. *разастре на већем простору.* – Напрости́рамо на пáтос рогóже, па преко њи́ црѣ́е мутавци́ће, и налéгамо, а мáти и баштá лежé у крéвет.

напр́ска свр. *попрска каквом течношћу.* – Даньс ако не напр́скаш сли́ве, онé нéче да рóде, а напрéд се за тóј нејé знало́, па бóље рацáле.

напр́ти свр. *стави на леђа, натовари.* – Напр́тим двá цáка ву́ну у цеди́лку, па однесéм на вуновлачáру у Бабу́шницу.

напр́ти се свр. *натовари се коме на врат.* – Напрти́ли сте ми се на грби́ну, па не мóгу да ви изрáним, а да помóгнете нештó у рáботу нéчете.

напру́чка свр. фиг. *направи дугуљасте модрице ударцима прутом по дебелом месу.* – Заборáјимо какó су ни мáће претúле сас ли́сковину да че ни напру́чкају по ду́пе ако не дóјдемо за ручѣ́к дóма, цáбе њи́но претéње, ку́ј да си и́де, кáд је нáјубаво.

напр́шњак мн. напр́шњаци м *нарстак.* – Терзи́ја дóјде у селó, жéне му прóстру цр́гу, óн крстáто сéдне нá-земи, ту́ри нóжици, арши́н, напр́шњак и вóшчак да промаци́ња пр́тен коњ́ц кроз њéга, без маши́ну ши́је, нá-руће.

напу́а свр. *загади, затрује дахом.* – Невéска пр́во напу́а пилети́ја да ји ошаму́ти, па ји после једнó по једнó поједе́.

напу́ди свр. *отера, најури.* – Да си си ћутáл, не би те напуди́ли од рáботу, шу́т сас рогáтог се не мóж бодé. Јá узé покри́ву, и напуди́ ју.

напу́кне свр. *непотпуно се сломи, напрсне.* – Нејé се строши́ла, сáмо напу́кла, ал не мóж ви́ше да држи́ вóду.

напу́мпа свр. 1. *пумпајући напуни водом или ваздухом.* □ – И́ди нампу́мпај вóду у кори́то, да напóјимо говéда. Испусти́ле ми гу́ме на бици́клу, па мóрам да ји напу́мпам. 2. фиг. *направи дете.* – Напумпáл ју, сѣ́г му нéма мрдáње, мóра да ју узи́ма.

напу́ни свр. 1. *учини што пуним.* □ – Кат сам ју вéч испи́л, нејé лóше да ју пáк напу́ниш, бóље да је чáша пу́на, нело да стојѝ празнá. 2. *достигне одређени број, навршити одређену меру.* – Јá напуни́ осомдесé и дéвет гóдине, а бáба ми нáпуни деведесé и три́. ⇔ *понапуни.*

напу́па се свр. дет. *наједе се.* – Си́не, у́баво се напу́пај, па а́јд на игрáње.

напупу́љи свр. *пусти пупољке, напупи.* – Сли́ве напупуљи́ле, јóш мáлко па трéбе да се пр́скају, дóк се несу́ а́рно расцавтéле. ➞ *напупури.*

напупу́ри свр. *пусти пупољке, напупи* (упор. напупуљи). – Пипéрав напупури́л, бр́зо че процѣ́вти.

напу́рли се свр. *надури се, расрди се* (упор. надурли се). – Заштó се нáдурли, заштó се нáпурли на мéн? / Да ли те несѝм дворѝла? / Да ли ти чѐљад несѝм родѝла? / С квакво́ те наљутѝ? / А́ма заштó те испратѝ? / Штó, брé, у́-зем без мéн?

напу́ца се свр. фиг. *наједе се.* – Дóјде, напу́ца се, лéгне та се нáспи, и пáј се негдé изгу́би.

напу́цка се свр. фиг. *напуца се у дем. значењу.* – Нáпуцка се бакутáнер, и óбриса у́ста сас сáгњи зáлчак, прѝбра од астáл тигáњчето, у́мота стóљњакат и излéзе да га истресé од трошѝчће надвóр.

напу́цује се несвр. фиг. *једе се добро и преко мере.* – На селó се дóбро рабóти, али се дóбро и гњетé, крка, натéпује, набáгује, застéљу́је и напу́цује.

напу́шта (трп. пр. напу́штен, -а, -о) несвр. *занемарује.* – Свé почé да се напу́шта, и селó, и обичáји, и стáр живóт, свé се одáде на љк живóт. Бéше у́бав мáнастир, сá свé напу́штено, свé напарáсено, звонáра обóрена, да те је жáл да поглéдаш.

напу́шти свр. 1. *остави.* – Нáпушти си жену́, па сá óди по свéт дрпав и штрóкав ко пустосвáтица. 2. *пусти стоку да пасе где је забрањено.* – Душáн Мѝнинсћи бéше овчáр нади овчарѝ, у нѝчије не пу́шта óвце, а кáд нећѝ нечијó напу́шти óдма казу́је, а њéму Ђу́рђа бéше накарáл óвце у врто́п и напуштѝл му ливáду.

напу́шти се свр. *запусти се.* – Остарéла, па се напуштѝла, нѝ се пéре, нѝ се мѝје, óди текá ко сѣблаз.

напцу́је свр. *исписује, псовкама извређа.* – Напцувáл га ко бирóв ку́че. Одáвна не мрдам нѝгде, а љу́ђе се прелѝче, ѝма те напцу́је на пу́т, а не знáш ни ку́ји је, ни чѝји је. ⇔ *понашује.*

нарабóти се свр. *наради се, онемоћа радећи.* – Ако се мојá мáти нејé наработѝла и намучѝла у њóјан вéк, нѝкој дру́ђи нејé.

нáрав м *духовна особина, начин понашања, карактер, природа.* – Такѣв му нáрав, брзо се наљу́ти, али се брзо и разљу́ти, не сећѝрај му се млóго.

наравлѝја ГЛ, ДЛ м/ж *човек или животиња који има незгодну нарав, намћор.* – А́, онá је наравлѝја, њу́ трéбе гоцá да мóлиш да ти нештó урабóти. Наравлѝја је ко мазгá, кáд зáпне за нештó не попу́шта. ➞ *нарамлија.*

нарáдује се свр. *дуго се радује, наужива се радујући се.* – Тéб се од рáботе несѝм нарáдовала, а несѝм имáла бóгзна квó ни да ти дадéм, сиротѝњско врéме бéше.

нарáзи свр. *засече, повреди оштрицом.* – Почéли да кóљу вепрá, тамѣн га наразѝли, кáт се óн рѝпне, пóсле га не мóж стѝгну по авлѝју. Пазѝ да не нарáзиш јáбучкуту кáд ју орéзујеш.

нарáзи се свр. *посече се.* – Жéли смо нóчу, па сам се бѝла наразѝла са срп, тé, јóш ми се познáва кудé сам се билá посéкла.

нарáмак ГЛ, ДЛ м *количина чега коју човек може одједном понети, бреме.* – Једѣн се укáчи у дрво, и са сећѝрче лáстри шу́му, дру́ђи дóле тѣкме тóј грáње у нарáмци, и снóсе ји гдé че се дéне лѝсник, или до кóла да се прекáрају дóм, па зѝми óвце и кóзе поједу́ лѝс, а остáну лѝсковине, и с њѝ се кладé óгањ. ➞ *рамка.*

нарáми се свр. *метне себи какав терет на рамена, натовари се.* – Нарамѝла се Павлѝја сас су́ће, и проóди ми пот прóзор, па ме питу́је сварѝла ли сам кавé да свр́не.

нарамлѝја ЛЗ м/ж *човек или животиња који има незгодну нарав, намћор* (упор. наравлија). – Нарамлѝја је ко мазгá, кáд зáпне за нештó, не попу́шта.

нарáни (трп. пр. нарáњен, -а, -о) свр. 1. *да храну, нахрани.* – По трѝ дѣна слáве, сáмо говéда нарáне и напóје, па пáк Јóво нáново, от пушéње ку́ћа се усмрдéла. 2. *увреди кога говорећи му да једе оно што се не једе.* – Нéче да бу́де добрó, децáва се

и́грају ра́т! – вре́ви Пе́јча. – Мо́ре, не је́ц го́вна! – на́рани га Бори́ка. Ннара́њен сам и ненапо́јен, ви́ше не мо́гу ни́шта ни да ли́знем, ка́мли да једе́м и да пи́јем.

нара́ни се свр. *наједе се, нахрани се.* – Дојде́ гола́ и боса́, па се на́рани, и поче́ да бесне́је, ми́ преста́домо да смо вој добри́.

нарасте́ свр. фиг. *набуја, увећа размере под утицајем врења, набухне.* – Ка́д је те́сто стаса́ло, размешу́ју се ле́бови, ту́рају на меса́љ, и оста́ве јо́ш некоје́ време да посто́је да нарасту́, по́сле се навр̏љају у ву́рњу да се печу́.

нара́ца свр. *нараћа доста деце.* – У, си́не, овде́ су же́не рацале, једна́ је осомна́јес роди́ла, а дру́га једна́ ба́ба, Ма́ра, она́ је двана́ес деца́ нара́цала.

нара́ца се свр. *нараћа се, засити се раћања.* – Бобо-Је́вра се и нараца́ла и наработи́ла, па са́ оста́ла сама́ ко ћуту́к.

наре́ва несвр. *попуњава удубљења на терену, набацује, наноси* (упор. и одрева). – Како́ поче́ сне́г да наре́ва, ако тека́ наста́ви, че пора́вни све́ до ју́тре.

наре́ди свр. (трп. пр. наре́ден, -а, -о) *наређа, поставі у ред једно до другог, или једно преко другог.* – Кат ста́вљам ву́рду, ја́ пр̏во ту́рим на дно́ у каче ре́д ву́рду, па преко њу́ ре́д попо́шће, па ре́д ву́рду, и те́ка све́ наре́дим до вр̏, на кра́ј турим чи́сту кр̏пу, и прити́снем с пло́чес ка́мен. На́зем наре́дени кр̏стови, што́ се и́граомо сас њи ка́д неје́ сла́ва. Пот стре́ју на мати́ну наре́дени ве́нци сас су́ве попо́шће.

наре́ди се свр. фиг. *изравна рачуне, нагоди се.* – Подели́мо се, и наредимо се ко бра́ћа, нити се чу о́кање, нити на́докување, и са́ си се поштујемо и пома́гамо.

наре́ђа се свр. *поставі се у ред један до другога.* – Ма́ћа намеси́ла ле́бови, накла́ла ву́рњу и спре́ма се да ји пече́, а ми́ деца́ смо се наређа́ли при ву́рњуту, и че́камо када́ че бу́ду гото́ве сирања́вће.

наре́же свр. 1. *засече, делимично пререже.* – Куса́ли смо с др̏вене ложи́це, па си сва́ћи наре́же на њиго́ву некакву́ ша́ру, да си ју позна́ва. 2. *режући уситни што.* – Наре́жи ле́б на кри́шће, па да ји упр̏жимо с ја́јца.

наре́же се свр. *насецка се.* – Ме́со се наре́же на по́крупна парчети́ја, па се нату́ра у саламу́р да отстоји́ нећи́ дн̏н.

нарези́ли (трп. пр. нарези́лен, -а, -о) свр. *осрамоти, изложи порузи.* Δ – Поче́ да ми се извиња́ва како́ би ме покани́л уну́тра, али мо́ра да попра́вља нарези́лену о́граду, да му се не смеје́ ви́ше комшиљ̏к.

нарендише свр. *наренда.* – Ти́ква се нарендише на ренде́, поме́ша сас шиће́р, зејти́н ил ма́з и вани́лицу, па се у тепси́ју ре́ди: о́бга па ти́кве, о́бга па ти́кве, до́к се тепси́ја не напу́ни, ка́т се испече́, ти́квеник гото́в.

наречé свр. *намени.* – То́ј бра́ниште је де́да наре́кал да бу́де моје́ на по́делбу, а са́ га чи́ча о́че за њега. Наре́чено и сте́чено неје и́сто.

наречé се свр. *нађе повод да нешто уради.* – Чу се наречем да ми тре́бе нешто́, па чу оти́дем да ви́дим ства́рно ли се помири́л комши́ја сас жену́.

наречо́тина ж *измишљени повод.* – Чу на́јдем некакву́ наречо́тину, да навр̏нем ко́лко да те ви́дим.

наре́цује несвр. *наређује, командује.* – У на́шу ку́ћу ја́ наре́цујем, али све́ ми се чи́ни да ја́ на́јвише и извршавам та́ј наређе́ња. Да и́деш да ми ку́пиш ке́кс от по́ла ћило! – наре́цује, и да́ва ми па́ре.

нари́не свр. *попуни рупу чиме, изравна терен.* – Ту́ј ру́пу да нари́нете сас зе́вњу, и да пора́внате, да се не позна́ва да је би́л ну́жник.

нари́па се свр. *наскаче се, засити се скакања.* – Ма́ни га, не́к се нари́па да утро́ши сна́гу, бо́ље че спи́.

нари́пи свр. *заскочи кога.* – На́рипи, бре́, ку́че на ме́не, зама́лко да ме за гу́шу дова́не, једва́ се спаси́.

нари́пује несвр. *заскаче, за̄подева кавгу.* – Не́згодан чове́к, од ма́лко нари́пује да се би́је.

нари́сује свр. *наслика, пред̄ста̄ви ко је какав.* – Пису́јем по сву́ но́ч, це́лу ва́рош да нари́сујем.

нари́та свр. *ишӯтира, избаци ударањем ногом у тӯр.* – Дове́доше снау́, не прође́ ни го́дина, они́ ју нарита́ше, и она́ си се вр̏ну при баштý и ма́тер.

нари́та се свр. *нашӯтира се, задовољи се шӯтирања лоӯте.* – Де́ца, ако се данѣс несте́ натрча́ла и нарита́ла ло́пту, не́ма ни́кад ни да се нари́тате.

нари́ца[1] несвр. *гласно ӣлаче за ӣокојником, нариче.* – Нари́ца му ма́ђа ко да је умр̏л, а о̀н саде́ препи́л, па се мртвоса́л.

нари́ца[2] несвр. фиг. *намењује, ӯђује коме ӣогрду кроз алузију.* – На че́рку нари́ца, а на снаý га оми́ца.

наро́дњичав, -а, -о *који је у даљем сродству са ким.* – Ми́ смо наро́дњичави, али се и без то́ј сла́жемо и пома́гамо се ко да смо једна́ ку́ћа.

нарогу́ши се свр. *наљӯти се, накосӯтреши се.* – Дире́ктор седи́ уз аста́л, наду́л се ко ско́тна жа́ба, ра́зорати се, па ни́како да ста́не, манда́ с ру́ће, подо́кува, помињá Ти́ту и па̀ртију, нарогуши́л се да ти се сму́чи.

наро́ља се свр. шатр. *на̄ије се, наљоска се.* – Нарољáли се, па се пригрну́ли, па им пу́т поста́л те́сан.

наро́пче се свр. *наједе се хрскајући зубима.* – Да́ј на коња́ зо́б не́ка се наро́пче, па че ју́тре да и́демо да шпа́ртамо.

наро́си свр. *ороси, слабо накваси.* – Па́де ћи́ша са́мо ко́лко да наро́си зе́вњу, ко́лко праши́ну да уби́је.

наро́си се свр. *скавси се росом.* – Па́дла росељáк ко ћи́ша, све́ се нароси́ док мину́ крос шљива́р.

на̀рга свр. *нагура.* – На̀ргај по́више ме́со у зељéто, па да ви́диш не́че ли да је добро́, ако је ћи́село па вишти́.

на̀рка се *загади исӣљувком.* – Га́дан старчо́тина, на̀рка се насре́д со́бу, да те је га́д да ми́неш кроз њу́, ка́мли да жи́виш у њу́.

нару́би свр. *насече.* – Нарубú ми д̏рва, али ко за у шпо́рет, да несу́ ни кра́тка ни дл̏га.

нару́би се свр. фиг. *наједе се.* – Нарубú се ле́бац и месце́, па си гле́дај ра́боту, а кујú је гла́дан, о̀н не́ка му ми́сли.

нару́жи свр. *изгрди.* – Ју́тре чу да и́дем, и и́ма да нару́жим дире́ктора у дистрибу́цију, ово́ље па́ре да́вамо за стру́ју, а они́ ни ју сечу́ када́ се на кугá ди́гне па́тка.

нару́жи се свр. *унакаради се, учини се ружним.* – Мла́да жена, а наружи́ла се у дл̏г сукњо̀р ко ба́бичка.

на̀руку прил. *како одговара нечијим инӣересима.* – И време́во ни и́де на̀руку, ни је же́га, ни је ла́дно, тамѣн како́ тре́бе.

нару́сен, -на, -но *на̄руњен.* – Што́ си тури́ла нару́сено млеко́ на шпо́рет, што́ га неси́ пр̏во процеди́ла, па т̏г да га ва́риш.

нару́си свр. *на̄руни.* – Ја́ ви наруси́ ређи́јуту, али оно́ троши́чће од ле́б, неје́ ни́шта га́дно, мо́жете да си пи́јете.

нару́си се свр. *на̄руни се.* – Ка́д је праши́на, гле́дај ни́ско, да ти се о̀чи не нару́се.

на̀руће прил. *ручно, ӣомоћу руку.* – Копа́ло се на̀руће, неје́ има́ло копа́чка, са́мо на̀руће и на по́стът, тека́ је било́ напре́д. Све́ се на̀руће работи́ло, и косе́ње, и копа́ње, и же́тва, а са́ не зна́ју ни како́ ср̏п изгле́да.

нару́ча несвр. *шаље поруку, поручује.* – Тре́ћи пу́т ка́[д] дојдо́ше да питу́ју за ме́н, моји́ реко́ше: А́јде, кад му она́ нару́ча да до́јду, нек и́де.

нару́чи свр. 1. *наложи да се што уради.* – Ја́ чу пре́јдем са́ о́дма до тво́јти, да им нару́чим да до́јду да се догово́римо. 2. *затражи да се изнесе што као послужење, поручи.* – Уле́зе Ку́рјак у прода́вницу, на́ручи пије́ње за сви́, на́ручи и наре́зану сала́мицу, тека́ се по́лько омѣ́кне пије́њицето.

нару́чка се свр. дет. *наједе се.* – Нару́чкај се, пи́ни води́цу, па се и́грај.

нару́чује несвр. *тражи да се што уради, поручује* (упор. и наруча). – Нару́чује по комши́ку да би воле́л да се ви́димо. Са́мо вр̀ља па́ре, и нару́чује пе́сме, а ју́тре не́че да и́ма за цига́ре.

насаби́ра свр. *накупи.* – Даньс насабира́мо сли́ве и́ма за два́ казана, и не мога́мо све́ да ји сабе́ремо.

насаби́ра се свр. *накупи се.* – Али ду́гови големи́ се насабира́ли ко жабокре́чина у ви́р, како́ че ји вр̀немо, ни са́м не зна́м.

наса́ди (трп. пр. наса́ден, -а, -о) свр. 1. *засади, посади младице.* – И́мамо ло́зје, али доле́чко у по́ље, па смо насади́ли и виња́гу прет ку́ћу, да ни не жељу́ју деца́ за грозје́нце. Мора́ да си продаде́м вино́град, ла́нску го́дин наса́ден, са́мо да се куртали́шем од ду́г на држа́ву. 2. *стави квочку на јаја.* – Ову́ј про́лет ми се три́ кокошће раскваца́ше, ја́ узе́ па ји све́ три́ насади́. 3. *постави снопове жита око стожера.* – Врше́мо с ко́њи, али и сас воло́ви, по два́јес крсти́не наса́димо окол сто́жер, те́рамо ко́њи, те́рамо воло́ви, иска́рамо вра́, па на ветрења́чу одве́јемо даньс пеше́с вре́че, ју́тре пеше́с…

наса́мари свр. шатр. *превари, намагарчи.* – На́самари ју, па вој на́прави дете́, па се и́згуби негде́ у све́т, а она́ оста́де у село́ да си чу́ва копиле́то.

насамоту́је се свр. *проживи дуго самотујући, насити се самоће.* – Како оста́до сама́, насамотува́ла сам се, и нађута́ла у че́три ду́вара, па ми је самоча́ и ћута́ње изле́зло на вр̀ гла́ву.

насѣ́ка свр. *напуда пса.* – Иска́чај ми из авли́ју, да не насѣ́кам пце́та, да те растр̀гну.

насви́је свр. *заокупи, обузме, спопадне.* – На́с насви́ла немачи́на, не́мамо за кво́ опѣ́нци да ку́пимо боси́ да не о́димо, а држа́ва си тра́жи редо́вно и по́рез и при́рез. Насви́ше ме, и ја́ приста́до да по́јдем за ње́га. ➡ *насковали, насковили, насполети, натковали.*

насви́ри се свр. 1. *напије се воде уз карактеристично клокотање тестије.* – До́дај му сто́внуту да се насви́рим во́ду. 2. фиг. *напије се до бесвести.* – У Лужни́цу се по́честo препи́је, нело што́ се пи́је с ме́ру, понећи́ пи́је док се не насви́ри, да не зна́је где́ му је ду́пе, а где́ глава́.

насе́вница ж *део њиве који покрије семе избачено једним забачајем руке приликом ручног сејања.* – Ньи́вица му ко́лко две́ насе́внице, оти́де ната́м и вр̀не се оту́д, и насеја́л ньи́ву, са све́ ора́ње не́ма ра́бота до пла́дне.

насе́да свр. *седне један до другога, сви поседају.* – Ти́ја што́ бе́оше у и́жу наседа́ли ри́пнуше се, кат позна́ше Че́ду, ди́гоше ру́ће у́вис. Сабере́мо се окол огньи́ште, сла́ма је ту́рена на́зем, покро́вьц је вр̀љен преко ньу́, и ми́ насе́дамо ту́ј, ма́ти ни даде́ ора́чичи, крава́јченце, си́пне ма́лко медьк, ми́ то́пимо, једе́мо, кр̀стимо се, мо́лимо се Бо́гу.

наседи́ се свр. *заситити се седења.* – Че се наседимо́ и належимо́ кад до́јде зи́ма, ле́ти се тре́бе рабо́ти.

насе́дне свр. 1. *седне на нешто.* – Насе́дал де́дин но́в сла́ман шаши́р, па га стьпкал. 2. *згруша се крва на месту повреде.* – Убиво́тина голема́, па насе́дал кр̀в, па се модре́је место́то где́ је уда́рен.

насе̏је свр. *баци семе, посеје.* – Ову́ј го̏дину смо насе̏јали два̀ је̏ктера жи̏то.

насе̏ли се свр. *настани се у ново место живљења.* – Веле̏ да у Не̏готин и̏ма пре̏ко две̏ста ку̏ће које̏ су се насели̏ле ис Црве̏ну Ја̏буку.

насе̏ре се свр. вулг. *извршити велику нужду на одређеном месту* (упор. и посере се). – Ку́ј ли ми о̏бра кра̏ставице, у у̏ста му се насе̏рем. На гро̏б чу му се насе̏рем, то̏ј је заслужи̏л.

насе̏ти свр. *наслути, предосети.* – О̏н на̀сети да се спре̏мају да га би̏ју, па се не̏приметно измѝкну. Узо̏ штра̏нглу у пле̏вњу, тури̏ ју испод кожушче̏, и пойдо̀ да се бе̏сим, а мо̏јви ко да је некво̀ насети̏л питу̏је ме куде̏ чу.

насе̏ћи̏ра (трп. пр. насе̏ћи̏ран, -а, -о) свр. *насекира кога.* – Чове̏ка на̀јвише боли̏ ка̀д га њиго̏во дете̏ насе̏ћи̏ра. Ко̏лко да смо насе̏ћи̏рани, кат Ку́рјак запри̏ча њиго̏ви до̏живљаји, не ђи̏не ни пада̀ње под аста̀л од сме̏ј, по два̀ са̀та се држимо̀ за меши̏не да не пу̏кнемо ко пенду́ј.

насе̏ћи̏ра се свр. *насекира се.* – Ви̏кају дечи̏ца, жа̀л им, насе̏ћира̀ла се за баштѹ̏.

насе̏ца се фиг. *натегли се послова, наради се.* – Насеца̀ла сам се ра̏боте, нагла̏дувала, наголо̏тувала и набосо̏тувала, несѣ̏м нешто̀ добро̀ виде̏ла, а то̏ј ме неје̏ заминѹ̏ло.

насе̏ча несвр. *наслућује, предосећа.* – Куче̏то учубри̏ло у̏ши, нешто̀ насе̏ча. Јеле̏нко, насе̏чам, пресказу́је ми се, зи̏му не̏ма да прегу́рам. Не разу́ми мло̏го од ово̏ј кво̀ вој ба̀ба при̏ча, али насе̏ча да је некво̀ ва̀жно. ➞ *наслучује.*

насе̏ча се свр. *с муком се присећа појединих догађаја* (упор. досеча се). – Насе̏чам се да некако̀ бе̏ше, ал не мо̏гу та̀чно да се се̏тим све̏ како̀ бе̏ше.

насечѐ свр. (трп. пр. насе̏чен, -а, -о) *припреми секући што.* – Насе̏чи ле̏б на кри̏шће, и нама̀жи ји с ма̀з, па да̀ј на деца̀ нека једу́. Пр̏во је Бѣгњи ве̏чер, па се насечу́ дрва за три̏ дѣна, па се опечу́ крава̀јчичи, коврждањи̏, па се ју́тредѣн сла̀ви Божи̏ч. Ма̀јстор ко ма̀јстор, рекѣ̀л им да поседе̏ док о̀н не завр̏ши, да̀л им шише̏ сас рећи̏ју, и на тањи̏р изне̏л насе̏чено си̏рење.

насе̏чује се несвр. *с муком се присећа* (упор. досечује се). – Насе̏чујем се, али сам по̀више забовари̏ла, гоца̀ го̀дине прошле̏.

наси̏пе свр. 1. *налије течност.* – Тр̏гнеш на̀стран ше̏рпу, и ту́ј пр̏ву во̀ду раси̏пеш, а наси̏пеш дру́гу ћипе̏ч во̀ду, да се пасу́љат по̀брзо сва̀ри. А̏јде наси̏пи по једну́, што̀ си се стегну̏л ко ле̏д у сто̀вну. 2. *насипе равнајући слој камена и шљунка.* – Просе̏коше пу́т, па га насипа̀ше, па дојде̏ ва̀љак та га у̏ваља, али а̏свал јо̏ш неје̏ ту́рен.

наси̏пиште с *терен насут наплавином коју је нанела вода.* – Биле̏ некада̀ гради̏не, са стану̏ло наси̏пиште.

наси̏пује несвр. 1. *налива што течно.* – Сва̀римо пити̏је, па ји наси̏пујемо у тањи̏ри да се сте̏гну. 2. *насипа равнајући слој камена и шљунка.* – Изле̏зли сви̏ који̏ су могли̏ да наси̏пују пу́т, да село̀ доби̏је аутобу́ску ли̏нију.

наси̏ри свр. *спреми довољну количину сира.* – Насири̏ла сам три̏ ка̀нте си̏рење за три̏ ку̏ће, за на̀с си, и за си̏на и че̏рку по једну́ да си понесу́.

наси̏са се свр. 1. *нахрани се сишући млеко.* – У̏вечер га оку́пем, пови̏јем, па се наси̏са, и це̏лу но̀ч си спи̏, гла̀с му не чу́јем. 2. фиг. *напије се.* – Довле̏че ли се, пце̏та те влачи̏ла, где̏ ли се тека̀ на̀сиса, који̏ је има̀л рећи̏ју за врља̀ње, бо̀лчица га цр̏на изе̏ла.

наси̏ска се свр. *насиса се у дем. значењу.* – Јагњети̏ћава се у̏баво насиска̀ла, па са̀мо ри̏пкају и и̏грају се.

на̀сит м *засићивање, ситост.* – Мо̏ре сас пе̏сак и жена̀ сас му́шку ала̀тку не̏ма на̀сит.

наси̏ти свр. *засити, нахрани.* – Зи̏нуло му ду́пе за једе̏ње, село̀ не мо̀же да га наси̏ти.

наси́ти се свр. *засити се, нахрани се.* – Немо́ј да престању́јете до́к се не наси́тите, и́ма до́ста једе́ње спре́мено. ⇔ *понасити се.*

наси́тни свр. *уситни, насецка на комадиће жељене величине.* – Ме́со се сту́ри от ко́ску, наси́тни, и ту́ри у ше́рпу да се ва́ри.

на́ситно прил. 1. *на ситне делиће.* – Исе́цкај месо́то на́ситно, да се у́баво упр́жи. 2. *у малим количинама, у ситним гутљајима.* – Ако је ча́ша голема́, ти́ пи́ј на́ситно, не мо́раш одједну́ш да ју испи́јеш.

наси́ца свр. *сечењем првог парчета учини да што не буде цело.* – Не наси́цај дру́ђи ле́б, до́к се не поједе́ ови́ја који́ је насе́чен.

наси́чује се несвр. *засићује се.* – Та́ј алеси́на се не наси́чује, све́ му ма́лко, са́мо гра́би, и не оѕр́та се на дру́ђега.

наскова́ли свр. *заокупи, нападне, обузме, спопадне* (упор. насвије). – Насковали́л ју, те́шко да че му се измѣ́кне, а она́ се па и не бра́ни мло́го.

насково́итли свр. *заокупи, нападне, обузме, спопадне* (упор. насвије). – Насковитли́ла га жена́, и че га прево́љи. ➞ *насполети.*

наскубе́ свр. *начупа.* – С једну́ ру́ку во́ди дете́, а под дру́гу ми́шку се́ца муа́р што́ га бе́ше наску́бла за сви́ње. Набе́ри некоју́ попо́шку, и наску́би неко́лко стру́ка лу́к да попр́жимо, па да и ми́ једе́мо некада́ ови́ја дѣ́н.

насла́га[1] (трп. пр. насла́ган, -а, -о) свр. *наслаже једно преко другога.* – Насече́ др́ва, па ји о́дма насла́га пот шу́пу, да несу́ разврљана по дво́р. Цр́ђе пр́во прекло́пим о́две, па о́четри, и насла́гам у ко́вчаг.

насла́га[2] свр. *сагне једно за другим, насагиње.* – Ука́чи се у цре́шњу, па бе́ре и једе́, а и ме́н насла́га гра́ђе које́ не мо́гу да дова́тим, та и ја́ поједе́м некоју́ цре́шњу о́дзем.

на́слество с *заоставштина умрлога коју наслеђује наследник, наследство.* – Моје́ на́слество је било́ ше́сти де́л од ба́штино има́ње, а по ме́н не́че да и́ма ко́ј да насле́ди моје́ има́ње.

насли́ка свр. *фотографише.* – Планира́л сам да га једну́ш насли́кам, са́мо сликува́њето не би било́ с ови́ја апара́т, не́ло да га насли́кам у сне́г кад га дру́снем, па се о́н испру́жи.

наслу́чује несвр. *наслућује, предосећа* (упор. насеча). – Не разу́ми мло́го од ово́ја кво́ вој ба́ба при́ча, али наслу́чује да је некво́ ва́жно.

наслу́ша се свр. *задовољи се слушања, проведе много времена слушајући шта се говори или дешава.* – Ене́ га она́м на ри́дан под голе́муну кру́шку, о́вце пла́ндују, а о́н пушти́л ду́шу кроз дво́ђе, да се не наслу́шаш како́ у́баво сви́ри.

насмеје́ свр. *учини да се неко смеје, засмеје кога.* – Не́ма то́га кога́ о́н не мо́же да насмеје́, па ко́лко да му неје́ до смеја́ње. ⇔ *понасемеје се.*

насмете́ (рад. пр. насме́л, -а, -о) свр. 1. *омете кога у неком послу, спречи да се што оствари.* – Поче́ше да се пому́љају о́блаци од Ра́кош, че ни насме́те ћи́ша ра́боту. Девојчети́ја смо биле́ на ме́сто, све́ су добри́ љу́ђи за на́с питува́ли, али се за́ратува, ра́тат ни све́ насме́те. 2. *збуни, помете, ушепрља.* – Насме́то, па не зна́м на куде́ чу. Деда-Дра́га насме́л, умре́ му ба́ба, а деца́ се растика́ла по све́т, па да му неси́ у ко́жу. ⇔ *понасмете.*

насме́те се свр. *помете се, збуни се.* – Де́, кво́ си се насме́л ко муа́ у тупа́н, су́ни се, пи́ни, несѣ́м ти сипа́л тру́јало, него ређи́цу, ле́к от све́. Насме́л се, ко пога́нац у пра́зну ка́цу. Насме́то се, па а́ ната́м, а́ нава́м, до́к да се сна́јдем где́ сам. ⇔ *понасмете се.*

насме́тен, -а, -о *збуњен, пометен, прочућен.* – Нешто́ си ми́слим с мо́јву насме́тену тутули́ну: сва́ку кра́ву мо́ж да нау́чиш да и́де у бразду́, ал не да́вају све́ и́сто

млеко́. Некада́ су сла́ве трају́ле по три́ дѝна, то́ј су биле́ сла́ве, а сѣг смо насме́тени, а и ако се спреми́ш, не́ма ко́ј да ти до́јде. О́стави ме тека́ насме́теног насрет пу́т, и оти́де си.

насме́тено прил. *искварено, поремећено.* – Ора́теше насме́тено кат се вр̀не ис печа́лбу, башту́ си о́каше „ћа́ћа“, и такво́ сва́шта.

насми́не се свр. *осмехне се.* – О́н се на́смину па ми ре́че: Де́, не сећи́рај се то́лко, све́ че про́јде. Насмину́л се ко пе́чена сви́њска глава́. ⇔ *понасмине се.*

насми́та несвр. *омета, смета при каквом послу.* – Па то́ј у при́чу, зна́м ли га ка́ко је ства́рно било́, де́, немо́ј ме насми́таш, чу забора́вим докле́ сам сти́гла. И тека́, ме́сец ме насми́та да се у́спим, сљ̀нце ме насме́те да се на́спим, ста́лно сам си недо́спан.

насмито́тина м/ж *неспретна особа, сметало, шепртља.* – Та́ј насмито́тина са́мо ни и́ма дангу́би да си не мо́ж рабо́тимо, бо́ље да га несмо́ пове́ли.

насми́ца свр. *накида лишће провлачењем гране кроз слабо стиснуту шаку.* – Укачи́ се, па насми́цај ли́сје, и да́ј на козу́, да набречи́ мле́ко за јаретѝћа.

насми́ца се свр. фиг. *наједе се и напије се на брзину.* – Ује́шим гра́ању, па се на брзи́ну насми́цам цре́шње ко гро́здовац гро́зје.

насми́чује свр. *почне да смета у неком послу.* – Ка́т по́чне да ва́ди књи́ђе из торбу́, ја́ си изле́знем и[з] со́бу да га не насми́чујем до́к у́чи.

насмра́ди се свр. фиг. *попије неку ракију и почне да мирише на њу.* – Доо́деше ми куде́ башту́, поо́рате се ма́лко, насмра́де се сас понеку́ ча́шку ређи́ју, па си оти́де.

насму́ца се свр. *наскита се, налудује се.* – Ако се Илија неје́ насмуца́л и насћита́л по све́т, дру́ђи неје́ ни́ћи, али и њиго́во прође́.

насове́ свр. *намота пређу на вратило разбоја.* – Јуче́р насова́мо и разбо́ј намести́мо, даньс поче́мо ткање́, и за ме́сец дѝна не́ма излазе́ње из разбо́ј.

насобу́ва се свр. фиг. *попије много чаша каквог пића.* – У́би ме мамурльк, гоца́ се начьс насобува́мо црно́ вино́.

насо́ли свр. *после чим измрвљеним или самлевеним.* – Ћи́село зе́ље наре́зано у ђувеча́рку, па озго́ре насо́лено с кру́пно тльцан љу́т пипе́р, дру́го ти ни́шта не тре́бе уз гре́јану ређи́ју. Оста́вим неко́лко по́крупно стльцан а́лев пипе́р, то́ј у́баво да се насо́ли на ћи́село зе́ље ка́т сти́гне, а и да се ту́рне у спр̀жу ка́т се пра́ји.

на́спи се свр. (трп. пр. на́спан, -а, -о) *наспава се.* – Це́лу но́ч га но́симо у ру́ђе, оно́ се дѝњу на́спи, а ми́ се не се́чамо када́ смо се поште́но наспа́ли. О́дморан сам, на́спан, чи́ни ми се ни́када се несьм овака́ у́баво наспа́л. ⇔ *понасти се.*

насполети́ свр. *заокути, нападне, обузме, спопадне* (упор. насвије). – Насполете́л ме да му ку́пим армуни́ку, а ја́, сирома́, не́мам па́ре ни за опьнци, да не и́демо боси́. Ја́бука у́бава, црвена́, али изну́тра гњила́, цр̀вик ју насполете́л, тека́ је и сас љу́ђи, сва́ког изну́тра некакьв цр̀вик једе́.

насполи́та несвр. *досађује, узнемирава.* – Седи́, и с вре́ме на вре́ме протресе́ сас гла́ву, и ма́не сас ру́ку, ко да те́ра неке́ муши́це које́ ју насполи́тају, а она́ ји не ви́ди.

наспре́ма свр. *спреми доста, направља у довољној количини.* – Наспре́мамо од неко́лко со́рте турши́ју, једне́ у вр̀чве, дру́ђе у качети́ја, да ни тра́ји до́пролет.

наспром предл. *према, насрам.* – Се́дле једна́ наспром дру́гу, па збо́ле гла́ве, и нешто́ шьпчу ли, шьпчу. ➞ *насупротив.*

наспу́шта свр. *спусти једно за другим.* – Ако су мло́го пр̀чави, наспу́шташ ји у во́ду да се расћи́сну, по́сле ји пе́реш. По́млад си, укачи́ се на цре́шњу, па накрши́ гра́ање и наспу́штај ји, да и ми́ поједе́мо неку́.

наср̀ба се свр. *накуса се, насрче се.* – Еве́ свари́ла сам чорби́цу, напуни́ тањи́р, па се наср̀бај, али ду́вај да се не изгори́ш.

насред предл. *усред, на средини.* – Она́ кат се уплаши́ла, онака́ гола́ истрча́ла насред дво́р и леле́че: Ле́љће, Бо́шће, да неје зе́вњотрес. Има́ли смо насре́д авли́ју ду́д, па смо једва́ чака́ли да по́чне да зре́је, да се нака́чимо на ње́га, и да једе́мо ду́дови. ⇔ *понасред.*

наста́вен, -а, -о *настављен, продужен.* – Панта́лоне му с наста́вене нога́вице, на ду́пе му зало́га ко кускýн на мага́ре.

наста́ви (трп. пр. наста́вен, -а, -о) свр. 1. *поново се прихвати чега, продужи с чим.* – Де́ца, ви́ тре́бе да наста́вите да сла́вите на́шу сла́ву, а́ко несте́ у село́, и ку́ма да си по́штујете. Ка[д] трчи́ ко да че му но́ђе отпа́дну, а ру́ће маа́ ко рашра́фен, наста́вен ко кланѐта. 2. *дометањем учуни што дужим, продужи.* – Ократе́ле му панталóне, па му наставѝли нога́вице и́ма за че́три пр́ста. ⇨ *настаји.*

наста́вља несвр. *дометањем чини што дужим, продужава.* – Ка́д нешто́ ократе́је, мо́ра да се наста́вља. Какво́ да изора́тим, младѝти га наста́вљају, са́мо да си пра́ве сме́ј, и да се се шо́љћају с ме́н.

наста́ји свр. *в. настави.* – Ако наста́јиш да навѝкњујеш ко жена́, чу си и́дем, несѣм дошѣл при те́б да ми се јадо́сујеш, не́го да си попри́чамо.

наста́не[1] свр. *појави се, постане, произађе, створи се.* – Ми́ смо работѝли и ствара́ли како́ смо умеја́ли, са́ су мла́ди наста́ли, па они́ не́ка рабо́те и ства́рају како́ уме́ју. Ти́ја чове́к од ло́шу се́мку настану́л, сас ње́га ни́кој не мо́же да сва́ри во́ду. Сва́какве бо́љће наста́доше, сва́ћи дѣн на́род уми́ра.

наста́не[2] свр. *ступи ногом на што* (упор. нагази). – Пази́ да не наста́неш на су́греби, то́ј ло́шо. Пу́че Ра́шкова двоце́вка, ку́рјак ри́пну у́вис, на́стану на одапиња́чку на желе́за, и кли́сну преко пло́т.

наста́њује[1] несвр. *оно што долази, оно што настаје.* – Све́ по ре́д које́ наста́њује ме́н неје́ заминýло, и добро́ и ло́ше.

наста́њује[2] несвр. *стане један до другога, обично укруг, поређају се стојећи један до другога.* – Младиња́ и́гра, а ста́ри љу́ђи се загрну́ли с капути́, наста́њували о́коло, и гле́дају.

насти́њичав, -а, -о *брз, љут, прек.* – Од ма́лечко си би́л насти́њичав, све́ ти некво́ неје́ пра́во и по ме́рку. Сте́вку несѣм ско́ро виде́ла, ка́жу закаса́ла од мужа́тога, насти́њичав и пија́ница.

насти́њичаво прил. *љутито, ћудљиво, хировито.* – Са́мо њури́, нуме́је да се наша́ли, кво́ у́зне да урабо́ти, рабо́ти га насти́њичаво, ко туђо́.

насто́вује несвр. *настојава, двори, угађа.* – А́јд при ме́н, ку́ј зна́је када́ сам ти насто́вувала, чу ти спре́мим нешто́ за једе́ње, зна́м кво́ на́јвиш во́лиш, док испи́јеш ређи́ју, оно́ гото́во. За́панти ли кво да му насто́вујеш, кат се ди́гне све́ то́ј да га че́ка на аста́л, на клу́пу цр́гу да ту́риш, и немо́ј мло́го да га запи́ткујеш. ⇨ *настојује.*

настоји́ несвр. *улаже напор ради постизања каквог циља.* – Зна́м да је те́ретно да чу́ваш ста́рога чове́ка, ал мо́раш да му насто́јиш, има́ње се лѣ́ко не насле́ђује.

насто́јник м *војни старешина.* – Би́л је насто́јник у во́јску, али какѣ́в чи́н је има́л не зна́м.

насто́јује несвр. *в. настовује.* – Ко мла́да неве́ста насто́јувала сам и на по́стари и на по́млади од ме́н, а на све́кра сам мора́ла и но́ђе да ми́јем. Насто́јува́ла сам и деверува́ла, деца́ чува́ла, и пу́кницу му меси́ла, да пу́кне дабо́гдаде, а о́н ме ма́ну, и одвле́че се некуде́ с некаквý курвешти́ну.

насто́ли се свр. *намножи се, појави се у великиом броју.* – У де́телину ми се настоли́ла ви́лина коси́ца, па мо́рам да ју прео́рем. Настоли́ли се ко пога́нци, у́ши че си изгризý.

на́стран прил. 1. *у тӯђини, у далеком све̄ту.* – Не́чу те заклѝњам у нѝћег, свѝ су ти на́стран, по бе́л све́т. 2. *са ста̄ране, мало одмакнӯт.* – Ме́со оди главу́ту оце́дим, и ту́рим на́стран да се прола́ди. Ја́ седѝм на́стран, гле́дам и ћутѝм си. ⇔ *по̄наста̄ран.*

настра́њичав, -а, -о *нагнӯто земљиште, те̄рен не̄одесан за обраду.* – У наста́рњичаву њѝву чове́к са́мо тра́ву да се́је. Куде́ је настра́њичаво, мо́ра де се набра́зде њѝве, да вода́ не однесе́ кво је посејано. ■ **по́настрањичав,** -а, -о комп. *те̄рен који је нагнӯт у већој мери.* – И на́ше њѝве настра́њичаве, али њѝне по́настрањичаве и од на́шете.

настра́пњичав, -а, -о *досадан, наме̄тљив, несносан.* – Како́, бре́, мо́ж да си то́лко настра́пњичав, неси́ са́мо ти́ овде́, па да са́мо те́бе слу́шамо и гле́дамо.

настрашне́је свр. *осе̄ти велики стра̄х, пре̄плаши се* (упор. и дострашнеје). – Наплашѝл ни је до́к смо билѝ деца́, и са ни настрашне́је ка́д га сре́тнемо, а́ко је поста́л ко сла́мка, да га ду́неш че па́дне.

на́страшно прил. *пре̄плашено, успаничено.* – За́ока ме комшѝка от капѝју: О́, Сте́вће, о́, Сте́вће! – Ја́ изле́зо, па реко́: А́ј, којѝ о́ка то́лка на́старашно, кво́ се десѝло! Улаја́ше се пце́та на́страшно, ја́ истрча и уока́ се, кад једѣн вучетѝна пре́рипи тр̄ње и побе́же.

настра́шњичаво прил. *стра̄шно у приличној мери.* – У на́шу ку́ћу вѝше не́ма нѝћи, свѝ мојѝ помре́ше, ја́ поне́кад отѝдем та поседѝм у дво́р, оно́ ми до́јде ма́лко настра́шњичаво, поседѝм ма́лко, па́ си се вр̄нем.

насту́же свр. *стругањем прӣпреми већу количину чега.* – Настругáмо на струга́ру трѝ кубѝка тополо́ве дѣсће, и наслагáмо ји да се су́ше.

насту́ди се свр. *пре̄хлади се.* – Бра́мо др̄ва ӯпланин, па се настудѝмо, ја́ једва́ прескр̄ца, али се јо́ш несѣм опоравѝл како́ тре́бе.

насту́дњичаво прил. *пре̄хладно.* – Дојде́ про́лет, али јо́ш насту́дњичаво, на́рочито на саба́јле.

насту́пи свр. 1. *ста̄не ногом на што̄, прӣтисне сто̄палом* (упор. настане 2). – Тѣг уле́зе једна́ вѣклеста, цвр̄ста, чѝча ме на́ступи под аста́л, ја́ разбра́: она́ је. Неје́ у́баво тека́ да о́кате на ста́рога чове́ка, неје́ ви о́н на́мерно наступѝл, мо́ж је и њег неко́ј почушну́л у сву́ ову́ј гу́жву. 2. *наиђе, по̄јави се.* – На́ши наступѝше, а Бу́гари оступѝше. 3. *пре̄узме одговорност о чему.* – Ба́шта ми по́ђину, ја́ бе́о јо́ш детишња́к у шесна́есту го́дин, али ко на́јстар наступѝ да сам домачѝн.

на́сћита се свр. *наскита се, намомкује се.* – Насћита́л је се, и налудува́л је се, али је са́ домачѝн за при́мер.

насу́во прил. *сувог грла.* – Жа́ба на́суво не кре́ка, а и ма́јстор на́суво не рабо́ти ко ка́д му се даде́ да нешто́ попѝје.

насупротив предл. *наспрам* (упор. *наспром*). – Сте́ван и Јо́рда стоје́ једно́ насупротив дру́го, погле́чкују се, али не проора́чују.

насу́че[1] свр. *сукући обавије пре̄ђу око чега, намота.* – Насу́чи ми це́вће, да ја́ не дангу́бим у ткање́.

насу́че[2] свр. *развуче те̄сто ва̄љећи га оклагијом.* – Пр̄во насу́чемо о́бђе, па ји опече́мо на пло́тну от шпо́рет, по́сле нала́гамо ба́ницу у тепсѝју.

ната́врен, -а, -о 1. *до̄теран, ле̄по обучен и очешљан.* – Зглеџо́с је бѝл на Водѝце кот цр̄кву у Дра́гинац када́ је на́јголем сту́д, па мла́ди којѝ до́јду ната́врени помодре́ју от сту́д, зато́ј се зглеџо́с зва́л „модроглѐд“, са́ вѝше не́ма ни модроглѐд, а ни такви́ сту́дови. 2. фиг. *по̄днапӣт.* – Дојде́ ма́лко ната́врен, са́мо се ле́нsи, и замѝта с језѝк.

ната́ври свр. 1. *до̄тера, ле̄по обуче, нагизда.* – Ју́тре да ме ната́вриш, и да нату́раш у торбѝчку ћесу́ бомбо́не, ћесу́ каве́ и једно́ шише́ от со́кан на разбла́жување, о́чу да ѝдем при Добрѝнку, да ју вѝдим. Ја́ за Сѝвчу и Зеле́нка бе́о спре́ман на све́, па

ўзнем чешáло да ји тимáрим, па кáд ји натáврим, кáд им се сѝне длáка, мéн мѝло, чу полетѝм.

натáври се свр. 1. *дотера се, нагизда се.* – Натаврѝла се ко млáда невéста, па мѝсли да је нáјубава, а онá си тáј па тáј. 2. фиг. *напије се.* – Кудé се тóлко нáтаври бóлчица те цр̏на изéла, ко да дóм нéмаш рáботу. ⇔ *понатаври се.*

натакáри свр. 1. *стави нешто на себе што му не личи.* – Натакáри црнé нáочари за от слѣ̏нце, па мѝсли да је гóспођа. 2. вулг. *натакне, навуче.* – Да ми је сáмо једнýш да ју натакáрим на мóјевога, па нéка пóсле óдма ўмрем.

наталóжи се свр. *накупи се таложењем, прекрије се талогом.* – Бéше прóвала óблак, па се ѝзли Лужнѝца, по óколне њѝве и градѝне се нáталожи мýљ, од лéтину нѝшта не остáде.

натáм прил. 1. *у том правцу.* – 1. Пóгледа негдé нис пýт, негдé ўдаљин, одóкле нѝђи не дóоди, а свáђи натáм ѝде. 2. *од тог времена па убудуће.* – Овдéк им је бѝл дрýђи дóм, а текá и натáм трéбе да бýде, кад ме нéма вѝше. От сá натáм нéма вѝше да се познáвамо, ни ми додѝ, нити чу ти дóодим. ⌂ **натáм-новáм** *тамо-амо.* – Момчé и барјатáр ѝду с кóњи натáм-новáм по пýт дóк се невéста клáња у кóла, и врѣ̏ља жѝто и[з] сѝто. ⌂ **ни натáм, ни навáм** *ни напред, ни назад.* – Заглавѝше се на врáта, па ни натáм, ни навáм. ■ **пóнатам** комп. *мало даље у том правцу.* – Бéше нáјубав момѣ̏к у селó, такѣ̏в не бéше одóвдека до Бабýшницу, и одóвдека до Палáнку, па чѣ̏к и пóнатам. ⇨ *натамо.* ➞ *нанатам.*

натáмо прил. *в. натам.* – Мр̏днете колáта мáлко натáмо, да мóжемо да прóјдемо мѝ с нáшава кóла. ⌂ **натáмо-новáмо** *тамо-амо.* – Идóмо натáмо-новáмо, вртéмо се ко глýве кýчће, па ни се дóсади, и мѝ си дојдóмо. ■ **пóнатамо** комп. *мало даље у том правцу.* – У мóј вéк ми нејé рекѣ̏л: мр̏дни се пóнатамо, а кáм ли да ме је опцувáл, ел ударѝл. ➞ *нанатамо.*

натáмшће прил. *натам у дем. значењу, мало више тамо.* – Мáлко се мр̏днете натáмшће, да напрáвимо мéсто за јóш једногá. ⇔ *понатамшће.*

натанáне прил. *мирно, полако, без журбе и узбуђивања.* – Којѝ нéмају рáботу остáну, разврѝжу орату̀, па си натанáне јéдну и пѝну. ⇨ *натенане, натенану, натену.*

натацѝња несвр. *навлачи, натиче.* – Јá глéдам у бáбу, онá се увр̏зује у цедѝлку, и натацѝња на рýку торбѝцу сас лéб. Не натацѝњај кáпу до ўши, че ти постáну клéмпави.

натѣ̏кми свр. *наслаже једно на друго класификујући га по величини.* – Пр̏во окáстримо гранѝце, па пóсле наткмимо шýму, кáт се просýши дéнемо ју у лѝсник.

натѣ̏кми се свр. *приљуби се, сложи се уз кога или што.* – Натькмѝла се до невéсту, ко да је старосватѝца.

натѣ̏кне (трп. пр. натѣ̏кнут, -а, -о) свр. *навуче, натакне.* – Натѣ̏кне дéдини опѣ̏нци на нóђе, и сéца по авлѝју. Рабацѝја натѣ̏кне барјáчак у рýпу на прóцеп кудéто је јерѣ̏м, гдéто тéгље волóви, да се знáје да је рабацѝја на свáдбу. Ўвечер склóпим óчи, и вѝдим мáђу замéтнуту сас матѝче, на којé је наѕáд закáчена цедѝлка, а на рýку натѣ̏кнута крóшња, какó се вр̏та из градѝну.

натѣ̏кне се свр. *навуче се, натакне се.* – Бајанéт, óн дóјде троýглес, а длѣ̏г и шѝљав, па се на пýшку натѣ̏кне.

натѣ̏цѝња несвр. вулг. *навлачи, натачиње.* – Гоцá су њу натацѝњáли, па квó вој фáли, а на челó вој не пѝше да свѝ знáју.

натéгљи се свр. *наради се, натегли се свакаквих терета у животу.* – У мóј живóт сам се наработѝл и натегљѝл ко Сѝвоња.

натéгне свр. 1. *затегне, напне.* – Мóраш да га натéгнеш да прѝјде какó трéбе, да упáдне у жљéб. 2. *подигне флашу и почне да пије.* – Маноѝл какó нáтегну влáшуту,

тека̀ с једно̀ око̀ за̀чкиљи комто мѐсец што̀ на̀ѕрну изнад Бра̀ндел. 3. вулг. *обави коитус.* – Слобо̀да је ка̀д мо̀гу да се натѐпам и нагњетѐм, па да га сло̀бодно оцѐпим, да нешто̀ поштѐно натѐгнем, па да лѐгнем.

натѐгне се свр. 1. *опружи се.* – Нѝ и̏маемо у̀баво ра̀но ја̀гње, кад једно̀ ју̀тро најдо̀мо га липца̀ло, натегну̀ло се у коша̀ру, испи̏јено ко да га је вапи̏р испи̏л. 2. фиг. *накани се, спреми се.* – На̀даш се ко лиси̏ца на овно̀ва му̀да да ти неђи̏ у̀ђа у̀мре да нешто̀ наслѐдиш, али јо̀к, док се о̀н натѐгне, ти̏ се истѐгнеш.

натежи̏ свр. *постане нешто тешко, неподношљиво, неиздржљиво.* – На̀тежа ми њиго̀во пијѐње и ока̀ње, па а̀јт ка̀т смо сами̏, али о̀н си то̀ј рабо̀ти и кат смо у на̀род. Роди̏ло, па на зевњу̀ натежа̀ло, страота̀ бо̀жја.

натежу̀је несвр. *постаје тежак за чување.* – Кат човѐк не мо̀же ви̏ше да се са̀м слу̀ша, и по̀чне да натежу̀је на они̏ја који̏ су окол њѐга, бо̀ље је да у̀мре.

натѐза несвр. *натеже, напреже.* – Немо̀ј га то̀лко натѐзаш, че пу̀кне, по̀сле га не мо̀ж саста̀вимо.

натена̀не прил. *в. натанане.* – Во̀лим у̀јутру да си сва̀рим кавѐ, да сѐднем прет ку̀ћу, и да га гости̏рам натена̀не. Ка̀т се печѐ ређи̏ја, трѐбе да се кладѐ о̀гањ пала̀ко, натена̀не, да не заго̀ри каза̀н.

натена̀ну прил. *в. натанане.* – Желна̀ сам да до̀јдеш, па да поседи̏ш по̀више дѣ̀на, да се натена̀ну испри̏чамо от свѐ.

натену̀ прил. *в. натанане.* – Мезѐлите се и пи̏нете натену̀, немо̀ј се жу̀рите, и̏мате врѐме.

натѐпа свр. 1. *изудара, измлати.* – Др̀ште га да му се натѐпам, до̀ста је о̀н мѐне тепа̀л, и ду̀шу ми појѐл. 2. вулг. *набије.* – Ма̀ђе му га натѐпам, о̀н че мѐн да со̀ли па̀мет.

натѐпа се свр. фиг. *наједе се до миле воље.* – Кат се натѐпамо на Заду̀шницу, по цѐлу нѐдељу ни добро̀ у меши̏нку. 2. свр. *изудара кога док се не задовољи.* – Кат се вр̀не, че ју пу̀штим једѣ̀н дѣ̀н да се одмо̀ри, па кад вој се ју̀тредѣн натѐпам, нѐче мо̀же нѐдељу дѣ̀на да се ди̏гне ис крѐвет.

натепу̀је се несвр. фиг. *једе се до презасићености, преждерава се.* – На село̀ се рабо̀ти, али се и гњетѐ, кр̀ка, натѐпује, наба̀гује, застѐљу̀је и напу̀цује.

натерѐти свр. *оптерети, премори.* – Натерети̏ла сам ру̀ку у жѐтву, па сам мора̀ла да ју вр̀жем овдѐ у згло̀бат.

натерѐти се свр. *оптерети се, премори се.* – Овдѐ ме да̀доше у га̀зде, ко боја̀ги да проведѐм бо̀љ живо̀т, а оно̀ нѐје тека̀, нѐло да се по̀вече натерѐтим с ра̀боту.

натечѐ свр. 1. *текући напуни.* – Да натечѐ јо̀ш ова̀ј ко̀ва, па че разла̀гамо каза̀н. 2. *добије ток, отече.* – Натѐкал у лицѐ, и поткрвави̏л с о̀чи, пија̀нката и̏ма да га ко̀шта гла̀ву.

нати̏ска несвр. 1. *тискајући нагура.* – Рѐдим си̏рење у качѐ, па га нати̏скам да по̀више ста̀не. 2. фиг. *притиска, стеже.* – Почѐше да ни нати̏скају от свѐ стра̀не.

нати̏сне свр. *притисне.* – Турши̏ја трѐбе да се до̀бро нати̏сне с ка̀мен, да бу̀де покри̏јена с во̀ду.

нати̏ца несвр. 1. *текући улази у просторију.* – У по̀друм ни нати̏ца вода̀ кад је ја̀ка ћи̏ша, једну̀ш се бѐше навири̏ла ско̀ро до колѐна. 2. *добија ток, отиче.* – Почѐ да ми нати̏ца о̀ко, па се прећи̏ну да не оста̀нем слѐп на њѐга.

натишти̏ се свр. *напије се воде, набрекне од воде.* – Гради̏на трѐбе да бу̀де до̀бро посѝпана, да се зевња̀ натишти̏ с во̀ду, ако о̀ч да ти до̀бро ро̀ди. ➞ *нациба се.*

натка̀је свр. *изатка у довољној количини.* – Натка̀ла сам кла̀шње, и̏ма за сви̏ да скро̀јимо кво̀ ни трѐбе за на̀зиму, и да претечѐ.

натквéси се свр. *наднесе се над чим, нашкрили се.* – Нáтквеси се над лáвор, и почé да бљýје. Натквеси́ли се над остáлче и мáнцу, и гњетý ли, гњетý. Гóре нади селó натквеси́ла се намр̏штена планинчéтина ко стáра бáбичка.

натквесýје се несвр. фиг. *стаје коме над главом, шушорише кога.* – Цéл вéк ми се натквéсује над глáву, ко да сам малоýмна.

наткова́ли свр. *заокупи, нападне, притисне, спопадне узнемори* (упор. насвије). – Не дáвај му се у рýђе да те не наткова́ли, ако те наткова́ли, њигóв си, и́ма да робóти с тéбе квó óче. Њи́ното девójче наткова́ли́ле вýсће, па свó извускавéло.

наткова́ли се свр. *наднесе се, наслони се свом тежином.* – Наткова́ли́л се над њéга, че га угýши.

наткри́је свр. *покрије одозго, постави привремену надстрешницу.* – Не пости́гомо да постáвимо крóв на кýћу, сáмо ју наткри́мо кóлко да прези́мимо, па че ју ни́спролет покри́јемо.

наткýпи свр. *плаћањем више цене постане купац уместо другога.* – Дáва пóвише, препла́чује сáмо да ме наткýпи, знáје кóлко сам волéл да кýпим тóј брáниште.

наткýпује несвр. *купи више од другог.* – Купýје и квó му не трéбе, сáмо да ме наткýпује, да дрýђи ви́де да и́ма пóвише пáре од мéн.

натл̥ца свр. 1. *усити, натуца већу количину чега.* – Натл̥цам áлев пипéр у чýтуру, па си и́мам за цéл мéсец. 2. *погађа покоју реч, натуца понешто, присећа се чега.* – Јá тл̥цам, тл̥цам, па понештó и натл̥цам, потрéвим да га кáжем.

натл̥цује несвр. *натуца, погађа да каже нешто како ваља.* – Натл̥цујем помáлко, нéје бѣ̥ш свé да не знáм, áко сам стáра.

натовáри свр. *стави терет на кога или што.* – Натовари́л ме с óбавезе ко могáре, па јá сéцам, а óн си одли́та нагóр-надóл. Натовари́мо мли́во на кóла и потерáмо, кат се уокáше да се вртамо, бáба заумирáла.

натовáри се свр. *оптерети се пословима или бригама.* – Сти́го си дóм, једнó ми лькну, дрýго ми се нáтовари на грби́ну. Једнó се стовáри, пéт се натовáре. ⇔ *понатовари се.*

натóпи свр. *истопи довољну количину чега.* – Заклáмо двé сви́ње, и натопи́мо чéтри кáнте мáз.

натóчи свр. *налије течност, захвати воду.* – Дé, наточи́ јóш по једнý, на двé нóће смо дошли́, не вољáје да је садé једнá. Отишѣ́л дéда на клáденац, и почéл да тóчи вóду у решéто: óн натóчи – онá истечé, óн па натóчи – онá пá истечé.

натпи́вује се несвр. *такмичи се у испијању пића.* – Стáри љýђи су се за óпкладу натпи́вували да ви́де који́ мóже пóвише да попи́је.

натпóје свр. *победи у певању.* – Знáју се одáвна: нéје га једнýш надврљи́л с кáмик од рáмо, нéје га једнýш надрипи́л устрýпачћи, нéје га једнýш натпóјал и надиграл на седéњће.

нáтпојес прил. *изнад паса.* – Бýчка је височкá докудé нáтпојес.

натпóјује се несвр. *такмичи се у лепом певању са киме.* – Натпóјувале смо се на жéтву, једнá од овýј стрáну, дрýга од онýј, трећа о[д] трéћу, не мáримо штó је жéга.

натпри́ча свр. *победи у причању или измишљању.* – Јá се несѣ̥м давáл да ме нéкој натпри́ча, или ако трéбе надљже.

натпр̏цује се несвр. вулг. *такмичи се у прдењу.* – На слáву се надјéцују, а пóсле успýт натпр̏цују.

натпцýвује се несвр. *такмичи се у псовању и количини псовки које ће употребити.* – Знáш ли онóј кат се натпцýвували Рýс, Бýгарин и Србин, па ји Србин победи́л сáмо док излéзал на би́ну.

натра́па свр. *неочекивано наиђе, набаса на кога или што.* – Натрапа́мо на њи́, тамѣ́н се́дли да једу́, па ни покани́ше, а ми́ се несмо́ мло́го отеса́ли.

натр̏гне свр. 1. *упије у себе.* – Ако несу́ у су́шину, др̏ва натр̏гну вла́гу, па не́че да горе́. 2. вулг. *навуче,натакари.* – Да ми даде́ са́мо једну́ш да ју натр̏гнем, по́сле би ме сама́ моли́ла.

натр̏гне се свр. фиг. *дотера се, накинђури се.* – До́к се ба́ба натр̏гне, ко́ло се растр̏гне.

натре́бен, -а, -о *отребљен, очишћен од прљавштине.* – У ло́нац се пр̏жи насе́чен лу́к и шангаре́па, па се наси́пе сас во́ду, и додаде́ се једна́ шо́љка натре́бен ори́з.

натре́би свр. *требљењем ошисти од прљавштине.* – Натре́би се пасу́љ, опе́ре и ту́ри у гр̏не уз огњи́ште да се ва́ри. Ори́з се натре́би и сва́ри, а црве́ни лу́к се насече́ си́тно и пр̏жи у ше́рпу.

натресе́ свр. 1. *отресе са дрвета.* – Натре́си ма́лко от кру́шћете, и ми́ до́ле да је́днемо. 2. фиг. *навуче, набаци на себе.* – Натресе́ бревене́ци на тре́гери, кра́ћи до коле́на.

натресе́ се свр. *неукусно се обуче, натронта се.* – Кат се натресе́ и напара́си сас сце́пени дронци́, да ти се сту́жни да ју погле́даш. Натресе́ кожушчи́ну до испод колена́, и намѣ́кне шубаре́тину до о́чи, па ко ме́чка да и́де с о́вце.

натре́ска свр. вулг. *угура, убаци.* – Ко да ми́ не́мамо па́тку, па да и ми́ нате́гнемо некога́, да му га натре́скамо, па како́ му по́сле Бо́г даде́. Ма́ће му га натре́скам бле́саве, о́н че ме́н да у́чи.

натре́ска се свр. фиг. *налије се алкохолом, опије се.* – Натреска́л се, па не зна́је ни куде́ је, ни кво́ ора́ти. Кад неко́ј препи́је у Лужни́цу за ње́га ка́жу: пресиса́л, насиса́л се, надруса́л се, натреска́л се, нађити́л се, утаври́л се, нацьвте́л се, нализа́л се, намузика́л се, нашљока́л се, наврља́л се, увошти́л се, нацевчи́л се, зевњоса́л се, намокри́л се, наму́зал се, надеља́л се, начука́л се, ц̏иброса́л се, наску́бал се, уготви́л се, насвири́л се, нацврца́л се, нацврцка́л се.

натр̏sa несвр. *поприма особине неког претка, наликује.* – Де́да Љу́ба је би́л пи́смен и акѣ́лан чове́к, а и ње́говиви уну́к натр̏sa на ње́га.

натр̏sa се свр. фиг. *претире се, намеће се, истиче себе.* – Кад ве́ч да присти́гнемо до на́ше село, зе́тови, који́ се бе́оше нацврцка́ли, поче́ше се натр̏sају који́ че бу́де ути́чњак.

натри́са се несвр. *искаљује бес, понаша се осорно, издире се.* – Немо́ј ми се натри́саш на́д-главу, ни башта́ ми се неје́ натриса́л, па не́ч ни ти́.

натр̏каља се свр. фиг. *легне један до другога, накотрља се један уз другога.* – Ма́ти про́стре рого́жу, па цр̏гу озго́ре, ми́ се натрка́љамо ко прашчи́на, она́ ни покри́је, и запре́ти да бу́демо ми́рни, и да се не откри́вамо но́чу.

натр̏ља свр. *трљајући намаже чим.* – Прет спање́ ма́ти ни натр̏ља с пра́шак по це́лу сна́гу, да ни не једу́ бу́је.

натр̏ља се свр. *трљајући намаже се чим.* – Убиво́тина се натр̏ља сас ло́ј од за́јка, и про́јде за неко́лкѣна.

натро́нта свр. *претерано утопли одећом.* – Што́ си га то́лко натронта́ла, ви́диш да се презнојѝло, раскомоти́ га.

натро́нта се свр. *претерано се утопли одећом.* – Ста́лно вој зима́, натро́нта се у сре́д лето́ ко у сре́д зи́му. ➞ *натротоња се.*

натрото́ња се свр. *претерано се утопли одећом* (упор. натронта се). – Натротоња́л се ко после́гњи матрапа́з, а не зна́је кво и́ма до́ма, са́мо пу́ни сла́марицу.

натро́ши свр. 1. *намрви, уситни.* – Расу́чем о́бгу по́дебелшко, па врз њу́ натро́шим си́рење, и поси́пем сас расто́пен ма́з, и ако и́ма стро́шим и изму́тим некоје́ јајце,

па и сас јајцето посипем. 2. *накруни зрневље кукуруза.* – Узни два-три кла́са моруузу, па натроши и врљи на кокошће нека кљуцају.

натрпа свр. *набаца без реда, згомила.* – Натрпамо преко нас цржља́ци и покро́вци, да ни штите од ве́тар. Не мо́ж га ље́ко на́дешш, натрпано сва́шта.

натрти свр. вулг. *обави пол ни акт.* – При́чају, Мале́н неку Ци́ганку натрти́л у Радова́нову ду́вку, па она́ о́че да ју целиву́је, а о́н вој рекьл да мо́ра да па́зи да неђи не наи́де.

натрти се свр. 1. *сагне се избацивши задњицу.* – Натрти се, па по́чне да се уда́ра по ду́пе, и да ми се смеје́. 2. фиг. *дочепа се положаја и заседне на њега.* – Несьм би́л у мо́ј живо́т у ниједну па́ртију, и то́ј ме кошта́ло, му́ка ми бе́ше од голои́гре које́ се натрти́ше на фу́нкције до́к комуни́сти дрмаоше, па де́ри на́род, па оти́мај.

натру́кован, -а, -о *пресликан мотив на платну који треба да се концем навезе.* – Има́ло ме за све́ ра́боте, кво́ у́знем у ру́ђе, то́ј је урабо́тено: ако је плете́ње – ко да је нани́зано, ако је везе́ње – ко да је натруку́вано, тека́ преде́ње, тека́ ткање́, а и у игра́ње и поја́ње сам била́ пр́ва.

натру́кује свр. *ископира, преслика неку шару на платно за везење.* – Пр́во смо мора́ле саме́ да натру́кујемо кво́ че да везе́мо, по́сле поче́мо да купу́јемо веч натру́кувано платно́, спре́мно за везе́ње.

натру́л, -а, -о *који је почео да трули.* – Тво́ј дво́р ни́кад неје́ сме́тен, тво́ј пло́т натру́л, капи́ја ти накри́вена, никакьв домачи́н неси́.

натру́па свр. 1. *набаца на гомилу, згомила.* – Она́ са́мо вр́ља, чара́па ли је, кошу́ља ли је, пешћи́р ли је, тр́па по аста́л, кат све то́ј на́трупа, о́твори шифуње́р да се ви́ди да не́ма ви́ше ни́шта. 2. *навеје снег.* – Сне́гав тру́па ли тру́па, а и не́к натру́па, че бу́де ро́дна го́дина.

натру́пује несвр. *натрпава.* – А́ла сне́гав поче́ да натру́пује, до ју́тре че ни затру́па, да не мо́ж ис ку́ћу да изле́знемо.

натрчи́ свр. *трчећи налети на кога или што.* – На́трча на ме́не, зама́лко да ме обо́ри.

нату́нти (трп. пр. нату́нтен, -а, -о) свр. *затамни, натмури, смрачи.* – Не́ма ћи́ша, отидо́ше о́блацити, али га оно́ зачьс нату́нти, ши́бне пљу́сак, и ца́бе ти коси́дба. Што́ си такьв нату́нтен, ко да ти је све́ помрло́ по ку́ћу. ⌂ **натунти́ло га** *наоблачило се, натмурило се, припремило се за кишу.* – Натунти́ло га од Ра́кош, па са́мо што́ неје́ почело да па́да.

нату́нти се свр. 1. *натмури се, смркне се.* – Це́л све́т се натунти́л ко пред о́блак, мрзи́ га да при́ча, мр́зи га да гле́да, саде́ пьшче, и саде́ прди́. 2. *наоблачи се, смрачи се најављујући непогоду.* – Време́во се натунти́ло, изле́зоше о́блаци црни́ ко у́глен, са́ че по́чне да тутњи́. ➞ *натуши се.*

нату́па свр. фиг. *напада* (о снегу). – Јо́ш га неје́ натупа́л бе́ља, али ако овака́ наста́ви че га нату́па до по́јес.

нату́ра свр. 1. *намеће једно поред другог, стави доста тога.* – Же́не распрему́ју кво су доне́ле: која́ ба́ницу, која́ пе́ченог петла́, која́ си́рење и пога́чу, натура́ше на астаље́, на́јубаво пред ме́н, ал ме́н се не једе́, ме́н нешто́ дру́го једе́ изну́тра. 2. *насрема разне врсте зимнице.* – Ову́ј го́дину смо натура́ли зи́мницу, че ни тра́ји и за дого́дине.

нату́ра се свр. *намеће се* (упор. устура се). – За кро́вови је би́л о́пасан ма́јстор Са́нда Кли́чко, за армату́ру Ми́ма Че́дин, за́ бето́н се нату́раше Ђу́ра Ле́ћин, а за дрвена́ри́ју То́ма О́рта. И та́ј обли́ција су била́ да се све́кар нату́ра на снау́.

нату́ри се свр. *намети се.* – Натури́л се за пре́седника, и на́род га изгласа́л, по́сле му кри́в ђа́вол што́ ни́шта не и́де како́ тре́бе.

нату́рица м *намет̄љива и осорна особа, кавгаџија.* – Немо́ј да се заде́ваш с то́га нату́рицу, о́н са́мо тра́жи с куга́ да се сте́па. Кад бе́о ма́лецка, бе́о голема́ нату́рица, па ува́тим да ми́јем су́дови, а ба́ба ми рече́ше: Не напли́тај се, јо́ш си у ру́ђе не́јачка.

нату́рљив, -а, -о *намет̄љив.* – Де́, стр̏пи се ма́лко, немо́ј да си то́лко нату́рљив, неси́ са́мо ти гла́дан.

нату́тка свр. несвр. *подст̄акне кога на нешто недолично.* – Тутка́мо га, тутка́мо, једва́ га натутка́мо да ни се придру́жи.

нату́шти се свр. *наоблачи се, нат̄мури се* (упор. натунти се). – Време́во се натушти́ло, са́мо што́ нешто́ не зава́не.

нађи́ли свр. *поређа једно уз друго попут̄ гроздова младих крт̄ола на корену* (упор. и ћила). – У плека́но кори́то нађили́л вла́ше с пи́во, са́мо им се вр̏ови ви́де, па озго́ре натура́л ле́д. Гле́дам ју, нађили́ла зла́то по ру́ђе, по пр̏сти и около ши́ју ко Ши́птарка.

нађи́ли се свр. фиг. *згомила се, начичка се.* – Ја́ погледа́, и поче́ се усми́вкам: у́бава еки́па се на́ђили до на́с, топр̏в че га бла́знимо, топр̏в че по́чне пија́нка.

нађи́не свр. *накида.* – За коврждање́ оди те́сто на́ђинем и наме́сим по́ситни крава́јчичи. Нађи́немо цве́тови оди бе́лу ра́ду, па ви́јемо венчи́чи.

на́ћисел, -а, -о *киселкаст̄, накисео.* – Ја́ во́лим на́ћиселе ја́буће, да несу́ ни сасви́м блађе́, ни сасви́м ћи́селе.

нађи́сли се свр. *нап̄рави п̄лачљив израз лица.* – Што́ си се нађисли́ла, кажи́ ми који́ те на́љути, да му ја́ учу́кам р̏огови. Нађисли́л се, па са́мо што́ не зави́ка.

нађи́сне свр. 1. *п̄окисне.* – Си́тна ћи́шица, али роми́ња по це́л дѝн, па чове́к нађи́сне до го́лу ко́жу. 2. фиг. *п̄однап̄ије се.* – При ку́га свртá, та си нађи́сал текá о́драно.

нађи́ти ГЛ, ДЛ свр. *в. накит̄и.* – Напре́д је било́ обича́ј да мртавца́ нађи́те с цве́ће, ко да га спре́мају за на сва́дбу, а са́ се то́ј ма́ну.

нађи́ти се ГЛ, ДЛ свр. 1. *окит̄и се.* – Додо́лице се нађи́те с цве́ће, па и́ду по село́ и пр̏скају с во́ду куга́ сре́тну, а и они́ њи́ пр̏скају. 2. фиг. *опије се.* – При куга́ се то́лко на́ћити, који́ је има́л ређи́ју за врља́ње, бо́лчица га цр̏на изе́ла.

нађи́цка свр. *нап̄рска, исфлека.* – Сас какво́ си ово́лко нађицка́л ду́варав, па не мо́же да се обри́ше.

нађу́ли свр. *окрене уши п̄рема коме или чему да боље чује.* – Сви́ се претвори́мо у једно́ у́о, сви́ нађули́мо у́ши да чу́јемо кво́ че ни са́ казу́је. ➞ *начубри, начуљи.*

нађути́ се свр. *п̄роведе много времена у ћут̄ању, засит̄и се ћут̄ања.* – Нађута́ла сам се сама́ међу че́три зи́да, а и у гро́биштата чу се нађу́тим ка́д ме она́м отка́рају.

нау́ди свр. 1. *нанесе зло, п̄ричини шт̄ет̄у.* – За́пали му пле́вњу, да му нау́ди што́ му свр̏та при жену́, сви́ зна́ју који́ је, ал не мо́гу да дока́жу да је о́н. 2. фиг. *учини услугу коме.* – Башта́ му на́уди, пре́писа има́ње на по́старога бра́та, а младо́тога испрати́ше на предузе́ће, са́ о́н жи́ви ко госпо́дин, а они́ја једва́ саста́вља кра́ј с кра́ј.

нау́збрдњичаво прил. *са п̄оп̄риличном косином, са п̄оп̄риличним нагибом.* – До́јде ма́лко нау́збрдњичаво, али неје́ ја́ко при́прто, воло́ви извлечу́ врша́лицу без четве́рку.

наузи́ма свр. *узимајући више п̄ут̄а п̄рикуп̄и велику количину чега.* – Наузи́мају од сеља́ка за багате́лу све́ произведе́, по́сле му прода́вају њи́ни фа́брични про́изводи за големе́ па́ре. Наузима́мо све́ што́ ни тре́бе за сла́ву у понеде́лник у Бабу́шницу, са́ че по́чне спрема́ње.

на́ука ж фиг. *навика.* – И́ма на́ука, али и́ма и о́дука.

на́уман, -мна, -мно *намеран, сп̄реман, рад чему.* – На́уман сам да се се́лим у Бабу́шницу, сви́ се негде́ селе́, па о́чу и ја́.

нау́ми свр. *зажели, донесе одлуку.* – На́уми башта́ да ме же́ни, али ја́ јо́ш не́мам го́дине за жени́дбу, па је мора́л да плачу́је на влади́ку да одо́бри да ме же́ни.

нау́ми се свр. *добије велику жељу за чим.* – Ка[д] ти се то́лко науми́ло да и́деш сас о́вце, чу те једѣ́н дѣ́н пове́дем, па да ви́диш како́ је го́ре у́рудин без во́ду.

наусправа́вља свр. *поставити више њих у усправан положај.* – Изнесе́мо пе́чена ја́ганци на р̏жњови го́ре при кр̏с, па ји наусправа́вљамо уз др̏ја док до́јде по́п да пре́же кола́ч, и очи́та моли́тву.

нау́чи свр. фиг. *посаветује, поучи.* – Научи́ ме кво́ да рабо́тим, и куде́ да се де́нем о[д] то́га бесни́ка, ду́шу ми изе́де на́чисто. ⇔ *понаучи.*

нау́чи се свр. фиг. *распита се, обавести се.* – Чу се нау́чим како́ се запли́та та́ј пле́тка, по́сле чу и те́бе да нау́чим. ⇔ *понаучи се.*

нафати́ра се свр. шатр. *оскрби се непоштеним путем, накраде се, наотима се.* – Седе́ при ње́га до́к се на́фатира, па га ма́ну и оти́де за по́младога.

на́фтарица ж *пећ на нафту.* – Ми́ си се гре́јемо на др̏ва, а који́ су у гра́д они́ накупуваше́ некакве́ на́фтарице, место́ др̏ва си́пу на́вту, и гре́ју се. ⇨ *навтарица.*

нацьвти́ се свр. фиг. *напије се.* – Тамѣ́н ми се на́ока Петка́на што́ сам се ра́но нацьвтел, ка́д дојдо́ше Ци́гањѣте да вражу́кају.

нацва́ка свр. *намаже дебели слој, нацмаче.* – Даньшња дево́ѣа нацва́ка по образи́ сва́какве бо́је, да је бајѣ́ѣи по́убава, па се шаренѣ́је ко кљундр̏во. ➡ *нацмака.*

нацва́ка се свр. *нападно се нашминка, нацмаче се.* – Нацвака́ла се с пома́ду, па ми́сли да ни́кој неје́ ко њу́.

нацвр̏ца се свр. фиг. *напије се до бесвести.* – Ете́ га и То́за, ве́ч се нацврца́л па једва́ зга́ца, при́ча си по́виш са́м за се́б. Куде́ се то́лко нацврца́сте да не мо́ж да стојите́ на но́ѣе.

нацвр̏цка се (трп. пр. нацвр̏цкан, -а, -о) свр. *нацврца се у дем. значењу.* – Мо́ре, а́ко су деца́, и она́ зна́ју да се поне́кад нацвр̏цкају, па им гле́дај чу́до. До́јде у неѣи́ ре́д нацвр̏цкан, и о́дма се скапо́ше у кре́вет.

нацѐвчи се фиг. 1. *напије се.* – Нацевчи́л се зно́јав студену́ во́ду, па се разболе́л, једва́ га до́ктури поврну́ли. 2. *опије се* (упор. и нацврца се). – Нацѐвчи се, па не зна́је кво́ рабо́ти, и кво́ ко́ме ду́ма.

нацѐди свр. *стискајући и гњечећи истисне течност из чега.* – Отопи́мо са́ло и нацеди́мо ма́з пу́ну ше́рпу от пе́т ѣи́ла. Нацеди́ му ма́лко лиму́н, да је про́ѣисело.

нацѐпи свр. *нацепа.* – Отсе́комо ту́ј ста́ру кру́шку, али нацепи́мо др̏ва, за це́л ме́сец че смо ми́рни.

нацѐрен, -а, -о *искежен.* – Петка́на кад га виде́ како́ и́де кроз авли́ју сас нацѐрена у́ста ко шу́гаво кучи́ште, пребледе́, и поче́ да зами́та у орату́.

нацѐри се свр. 1. *искези се.* – Нацери́л се ко липса́ло ку́че. 2. *будалашто се насмеје.* – Нацери́л се ко буда́ла на бра́шно.

наци́ба свр. *упије влагу, постане скроз мокар.* – Кат па́дне до́бар сне́г, зевња́ наци́ба вла́гу, па се и бере́ѣе́т до́бар ро́ди.

наци́ба се свр. *напије се воде, раскваси се* (упор. натишти се). – Гради́на се на́јбоље поси́пе кат се нава́ди, тѣг се зевња́ наци́ба с во́ду, па мо́же да про́јде неко́лко дѣна без поси́пување.

наци́цка свр. *сабије једно уз друго, начичка.* – Кад ни́жеш пипе́р да се су́ши, бо́ље да су попо́шѣе ма́лко разре́дене, а не наци́цкане једна́ до дру́гу.

наци́цка се свр. *сабије се једно уз друго, начичка се.* – Наци́цкају се у аутобу́с, па са́мо што́ не стоју́ једѣ́н врз дру́гога. Ову́ј го́дину сли́ве роди́ле, па се нацицка́ле ко чичѣ́к, че се покр̏ше од ро́д.

нацма́ка свр. *намаже дебели слој, нацмаче* (упор. нацвака). – Нацма́кај га с ѣи́село млеко́ где́то се изгоре́л, да му изва́ди ва́тру.

нацрвени фиг. *премлати кога, учини да постане црвен од батина.* – Бу́ди ми́рна, да те не нацрвени́м ко с црви́лку за у́ста и та́мо где не мо́ж сама́ да се дова́тиш.

нацр̀ви (трп. пр. нацр̀вен, -а, -о) свр. *намаже усне кармином.* – Са́ је кно́чи, че тр̀зате ли за Пљсјач, а́јде, кво́ че́кате, пљсјачансће неве́сте нацрви́ле у́ста, па са́мо ва́с че́кају. Же́нсће ко́лко ти компи́р о́че, и све́ у́баве, и све́ нацр̀вене, а дибиду́с голе́.

нацр̀ви се свр. *нашминка се кармином.* – О́ч ли да ти ку́пим и црви́лку за у́ста, да се нацр̀виш, кат си ве́ч су́књу скрати́ла до ду́пе.

нацр̀ни свр. *обоји у црно, нагарави.* – Сва̀ћи понеде́лник се обри́ја и нацр̀ни́ бр̀кови с некакљв пла́вез, и и́де на пи́јац, а по́сле пи́јац о́бавезно свр̀не у „Цр̀ни вр̀“.

нацрцо́ри свр. *напуни суд текући у танком млазу.* – Че́кам да нацрцо́ри вода́ у котљл да напо́јим гове́да, а она́ спо́ро црцо́ри.

нацу́цла се свр. фиг. *напије се.* – Зи́мско вре́ме за сељака́ роби́ја, нацу́цла се гре́јану ређи́ју от саба́јле, па вљздљн бла́нта от се́лсће наклапо́тине.

нача́пка свр. *накваси мокром крпом.* – Нача́пкај но́ђе на дете́то с ређи́ју, да му извуче́ ва́тру. Нача́пкам с вре́ме на вре́ме пече́ње с пи́во, да му омекне́је ко́жица.

нача́пка се свр. *намаже се колоњском водом, дезинфикује лице после бријања.* – Обри́чим се и нача́пкам с коло́нску во́ду, па ми се чи́ни да по́чнем да мири́шем на бора́к.

начљс прил. 1. *прошле ноћи, ноћи која је управо прошла.* – Јуче́р вика́мо з ба́бу за́једно, и начљс, и одо́цутра, таква́ несре́ћаква́ на́с снајде́ се једну́ш деша́ва. 2. *ове ноћи, ноћи која је у току.* – Па смире́те се, бре́, ба́р начљс, прекара́сте га с то́ј ва́ше кара́ње, не мо́ж да се дре́мне од ва́с. ⇨ *ньчьс.*

начљшањ, -шња, -шњо *ноћашњи, који припада протеклој ноћи.* – Неје́ му ни́шта, са́мо га глава́ боли́ од начљшњо лумпува́ње.

наче́пи[1] свр. *накида, наломи.* – Начепи́ ми по једну́ че́пку от сва́ко цве́ће које́ и́маш, да и ја́ поса́дим.

наче́пи[2] свр. фиг. *узме кога на зуб, почне да прогања кога.* – На́јду некуга́ замла́теног, па кад га наче́пе, не мо́ж да пркве́је од њи́. ⇔ *напочети.*

на́чет, -а, -о 1. *коме је узет део, који више није цео.* – Изеде́ га те́тка, дала́ би му ле́бац, али не́ма на́чет. 2. *коме је здравље нарушено, који је захваћен болешћу.* – Ја́ са́мо изгле́дам да сам здра́ва, али сам на́чета, оперса́ла сам жу́ч.

начи́ни[1] свр. 1. *направи, сагради, доведе у ред.* – Ви́ се ни́шта не сећи́рајте, са́мо се́дете и гле́дајте, ма́јстори че све́ да начи́не како́ тре́бе. 2. *намести нешто како треба.* – Ка́д вршачи́ начи́не ва́гу и подра́внају ју, тљг се ма́лко одоброво́ље, па и на́с деца́ о́кну, да ни по ре́д измере́ ко́лко смо те́шћи.

начи́ни[2] свр. *офарба ускршња јаја једно за другим у великом броју.* – Ка́д до́јде Вели́гден збирамо ја́јца, па начи́нимо пера́шће и наме́симо кола́чи, и однесе́мо при цр̀кву да де́лимо на роду́.

начи́ни се свр. 1. *лепо се обуче и оки́ти, дотера се.* – Уле́зну сва́тови куде́ че се ручу́је, по́сле уле́зне мла́да неве́ста да ју бра́т прода́ва на де́вера, она́ се начини́ла у ва́л, и сва́ ући́тена с ћи́ће и па́ре. 2. *заузме достојанствену позу.* – Једно́ од деца́та у берберницу ме по́нуди да ме почи́ша, начи́ни се ја́ у столи́цу ко кра́љ у вија́кер, и гле́дам се у огле́дало пред ме́н.

начи́ња несвр. 1. *намешта, поправља.* – Немо́ј и́ч да ви́кате, ја́ сам се наживе́л! – вели́ башта́, и начи́ња си кра́гну окол ши́ју и ди́пли ју. По́јду же́не на же́тву, ако несљм на њи́ву ја́ изле́знем, па ко белћи́м начи́њам по́рту, а ства́рно че́кам да про́јде та́ј кој́уто че́кам. 2. *започиње какав посао.* – Ра́боту кој́у запо́чнеш или ју доврши́ до кра́ј, или ју не начи́њај. 3. *начиње да троши оно што је спремљено као залиха.* – Са́мо ка́т поједе́мо сву́ турши́ју из једну́ вр̀чву, начи́њамо дру́гу, она́к ни́како.

начи́ња се несвр. 1. *психички се припрема за што.* – Ете́ ко́лко је чове́к ту́пав, плани́ра некво́, и ми́сли тека́ че и да бу́де, начи́ња се за пе́му и весеље́ње, а оно́ му до́јде вика́ње. 2. *намешта се, заузима повољани положај.* – Начи́њам се да спи́м, па ни́како да се наме́стим како́ ми је зго́дно. 3. *улепшава се, дотерује се. лицка се.* – Саба́јле на Цу́рцовдьн дево́ће се начи́њају да су што́м по́убаве ко за сабо́р: ве́зене чера́пе, ћена́рне кошу́ље, забање́, но́ве опрегља́че, уора́те се, усме́ју се, поди́ркају једна́ дру́гу, и и́ду да бе́ру цве́ће за ве́нци.

на́чисто прил. *сасвим, потпуно.* – Ме́шам до́к се ме́со на́чисто распа́дне, дори́ да се напра́ји на ко́нци. ⌂ **бу́де** ~ *изравна рачуне* (с ким). – Да се разду́жимо, ја́ на те́б, ти́ на ме́н, па да смо на́чисто.

начи́чка (трп. пр. начи́чкан, -а, -о) свр. *густо нанижe, густо наређа једно уз друго.* – Село́ ко село́, ку́ће начи́чкане прекај пу́т, кад је су́ша – праши́на не мо́же се ди́ше, ка́д је ћи́ша – каљи́ште до гу́шу.

начи́чка се свр. *густо се поређа једно уз друго.* – Прекај пу́т се начичка́ли ца́нда́ри сас шље́мови на гла́ве, и с пе́ндреци по́големи од моју́ тоја́гу, и стре́љају ни с о́чи.

начмајѝ се свр. *проведе доста времена у чмавању.* – Сви́ друђи јо́ш када́ су отишли́ по ра́боте, ти́ не мо́ж да се начмајѝш, до пла́дне се излежа́ваш у кре́вет ко би́цман.

на́чне свр. *почне да троши оно што је спремљено као залиха.* – Чи́м на́чнеш готови́ну коју́ си зачу́вувал за цр́ни дни́, бр́зо оста́неш без њу́. Две́ ка́нте ма́з отидо́ше, наче́мо и тре́ћу.

начу́бри свр. *усправи уши* (упор. нађули). – Начубри́ла у́ши и слу́ша који́ кво́ проду́ма, не да́ва ре́ч да вој промѣ́кне.

начу́ва свр. *проведе много времена чувајући, наситити се чувања.* – Начува́ла сам се деца́ у мо́ј ве́к, пр́во моја́ ше́с, по́сле присти́гоше унучети́ја па и њи́, а млади́ти и́ду у по́ље на ра́боте.

начу́ди се свр. *доживи велико чуђење, задиви се.* – И са́ се не мо́гу начу́дим како́ бѣ́ш у ме́н да се загле́да таква́ у́бава дево́ћа, и јо́ш мирашчи́ка, сре́ћа ме тела́, ал ја́ несѣ́м умеја́л. Не́че ми ве́рујете, у́гаси Петка́на кре́ч, па кат о́кречи ку́ћу от спо́ља, да се не начуди́ш.

начу́је свр. *сазна мало, чује неке непроверене вести.* – Башта́ ми не́че при́ча, ма́ћа се не се́ча, ја́ сам некво начу́л, а вре́ме прооди и одно́си, па ме интере́сује мо́ж да неје́ бѣ́ш тека́ било́. Начу́мо да се мању́ју Ве́цко и Ка́тица, и́стин ли је, ел се са́мо проно́си кроз на́род.

начу́ка свр. 1. *млаћењем одвоји зрна пасуља из махуна.* – Ову́ј го́дин смо начука́ли пасу́љ и́ма за три́ вре́че. 2. вулг. *набије пенис.* – Ку́м чу́ка пасу́љ у авли́ју, по пу́т миѣ́ује куми́ца, заста́не на капи́ју и пи́та: На́чука ли до́ста пасу́љ, ку́ме? – Начука́л сам ти ку́рц, куми́це, не́ма ни за полови́н шини́к!

начу́ка се свр. фиг. *опије се до бесвести.* – Једну́ш се заседе́мо куде́ Ви́лфана ћевабџи́ју, па се начука́мо сас ређи́ју ко телчи́на.

начу́љи свр. *усправи уши* (упор. нађули). – Ме́н то́ј бе́ше зани́мљиво, начуљи́ у́ши и поче́ да слу́шам.

начучѝ свр. *много њих чучне један поред другога.* – Чове́к ти је га́дна све́рка, погото́во они́ја што́ су начуча́ли на на́родну грба́чу, они́ су у ста́ње живо́г чове́ка да поједу́, и да не тре́пну.

начу́шка свр. *нагура.* – Начу́шкј се́но и о́таву у пле́вњу, па ју затвори́ и закљу́чај до пр́ви сне́г.

начу́шка се свр. *сабије се један уз другога.* – Начу́шкајте се, да мо́же сви́ да се́днемо, а не да сте се са́мо ви рашири́ли.

нацáпичав, -а, -о *груб, јогунаст, напрасит.* – Овáј девојчетѝја из нáшево селó млóго нацáпичава, какво гóд да им речéш, óдма те нарáне з гóвна.

нацáса свр. *препуни, натовари више него што може да стане.* – Нацасáмо дрвáрку сас дрва, тамѝн пойдóмо из брáниште, пýче гýма.

нацáса се свр. фиг. *пређеде се.* – Нацасáмо се и напѝмо се, с чýк да набѝваш нéма вѝше кудé да стањýје.

нацибри се свр. шатр. *напије се.* – Госпáва и Цвéта сéдле до њéга, вѝди се да су се прѝлично нацибрѝле, па се сáмо засмѝвају и подгýркују.

нашáвница ж *кожни овчарски огртач без рукава.* Δ – Јóш ко детѝшљак сам почел да идéм с óвце, па ми дéдина нашáвница бéше скóро пóголема од мéне.

нашáли се свр. *исприча шалу, направи шалу на нечији рачун.* – Вóли да се нашáли с мéн, али мéн ми њигóве шáле не подобáју стáлно. ⇔ *понашали се.*

нашáра свр. фиг. *нечитко напише, нашкраба.* – Напѝше ми пѝсмо ко да су га чáвће с нóђе нашарáле, по некóлко дѝна се мýчим дóк га прочѝтам.

нашевéљ-надевéљ прил. *хода врлудајући лево-десно.* – Добрóсов пѝнул мáлко, па ѝде нашевéљ-надевéљ, постáл му тéсан пýт.

нáш, -а, -е, -и, -е, -а пр. зам. *који припада нама.* – Нáша кýћа једнó врéме бéше нáјголема и нáјубава у селó. ■ **нáши** *сви који припадају нашој породици, блиска родбина.* – Остáдомо си сáмо нáши, дрýђи госјáњи се разидóше. ■ **нáшити,** -ата, -ето, -ити, -ете, -ата чл. ф. *тај наш, та наша, то наше, ти наши, те наше, та наша.* – Свé невéсте су ýбаве, али нáшата бéше нáјубава, свѝ су ју углéцували кáд ју довéдомо у селó. На слáву бéоше сáмо нáшити, дрýђи госјањи несмó имáли.

нашѝје свр. *сашије у довољној количини.* – Лѝко је њéму да си свáку гóдину нашѝје некóлко панталóне кад је шнáјдер, а и муштерѝје му донóсе клáшње пóвише нéло штó трéбе.

нашѝка се шатр. *напије се.* – Сѝћевачко винó бѝје у глáву ко сас чýк, нашѝкаш се, па ти све рáвно.

нáшинац мн. нáшинци м *човек из нашег села или краја.* – Ѝде човéк, вóди козý и питýје кудé је кýћа на нáшинцатога којѝ ѝма рáсног јáрца. Гдегóд да мрднеш по Србију ѝма да нáјдеш нáшинци, óдма че ји познајéш по лужнѝчку оратý. ⇨ *нашиньц.*

нáшиньц мн. нáшинци м *в. нашинац.* – Нáшиньц је, áма одáвна отишѝл и[з] селó, па га не познáвам.

нáшинка мн. нáшињће ж *жена из нашег села или краја.* – Једнá нáшинка бéше побéгла за некаквóг Влаýцу, па се вáлеше да свé ѝмају, и да су млóго бóгати.

нáшинсћи, -ска, -ско *који је својствен нама, који је као ми.* – Нáши се óдма познајý по нáшинску оратý.

нáшинсћи прил. *на наш начин, како умемо и знамо.* – Мѝ си орáтимо нáшинсћи, мѝ нумéјемо да орáтимо грáћи. ➞ *нашћи.*

нáшинче мн. нáшинчета *дете из нашег села или краја.* – Тáм ми рекóше да се јáвим код једнó нáшинче, а онó је у тýј пáртију, па че мѝ објáсни квó ме мучи. Младињá сéлска ѝсто је волéла мојéг Јелéнка, евé нáшинчетава тýј из малý, свá су га слушáла, кат пóјду у вáрош прво при њéг свр̑ну да га пѝтају трéбе ли некво̀ да му кýпе.

нáширин прил. *на отвореним простору.* – Тѝ си се загњéл под жéнину сýкњу, па ме о[д] тýј óкаш да се бѝјемо, ако óч да се бѝјемо, излéзни нáширин.

нáшироко прил. фиг. *расипнички.* – Док му бéоше мáти и баштá живéл је нáшироко, и какó је тéл, е сá стéса, али нéма квó да стéгне.

нашкóди свр. *причини штету, напакости.* – Јá вој примѣцињам једенье, онá га одмѣциња, расрдѝла се па нéче да јéде, ко мéн да че нашкóди.

нашља́ми свр. фиг. *наприча глупости.* – Кат по́чне да при́ча, нуме́је да ста́не, нашља́ми глу́пости за једна́ ко́ла.

нашље́ма се свр. *опије се до бесвести.* – Видо́јко кова́ч се нашљема́л, па се мртво́сал, па ле́гал на душаме́ насред дво́р и раздрљи́л кошу́љу и панталóне. Цвр̏цају ли цвр̏цају, нашљема́ле се, па се истрови́ле. ⇔ *понашљема се.* ➞ *нашљиска се, нашљока се, ушљема се, ушљиска се.*

нашљи́ска се свр. *опије се до бесвести* (упор. нашљема се). – Чи́м ма́лко пи́не, по́чне да га поткáрује на јо́ш, не́ма ме́рку, па се нашљи́ска и те́ра до липца́ч. Те́ га и́де оту́д, нашљиска́л се ко дуду́к, једва́ о́ди.

нашљо́ка свр. *учини да неко постане пијан.* – А́јт што́ се они́ изнапива́ли, не́ло нашљока́ли и же́не које́ су биле́ сас њи́, та га заубави́ли на́чисто.

нашљо́ка се свр. *опије се до бесвести* (упор. нашљема се). – Нашљо́ка се, па бла́нта све́ кво́ му па́дне на па́мет, бла́зни све́т.

нашмр̏ља свр. *нажврља, нашкраба.* – Нашмр̏ља некво́, а са́мо о́н уме́је да га прочи́та, ко да су га сврáће с кра́ци писа́ле.

нашпа́рта (трп. пр. нашпа́ртан, -а, -о) свр. *опраши копачицом коров између редова младог кукуруза.* – Нашпа́ртам само ко́лко мо́жемо даньс да око́памо. Даньс нашпарта́мо, ју́тре че загр̏тамо. Сви́ се издиза́ше од обе́д на брзи́ну, мати́ће вану́ше да се́вају, журе́ да по́виш око́пају бе́рем оно́ј што́ је нашпа́ртано, да га не зава́та ћи́ша.

наште́мује свр. *намести на станицу, удеси да се јасно чује звук* (о радиоапарату). – Наште́мује у́баво ра́дио на ста́ницу, да не крчи́.

на́штину прил. *на празан стомак.* – Неје́ добро́ да се на́штину напи́јеш то́лко водељáк.

наштипе́ свр. *накида млада пера лука.* – Наште́пи перца́ од лу́к, па ји опе́ри на чешми́цу, да ји попр̏жимо с ја́јца за ручь́к.

наштра́па свр. *наступи, стане стопалом на што, нагази.* – Ка́д и́деш по пу́т, пази́ да не наштра́паш на су́греби. Што́ неси́ пази́л, нело си наштрапа́л на ла́јна, па си се то́лко умаза́л.

наштр̏пка свр. *начне што кидајући комадић по комадић.* – Де́ца, немо́јте да наштр̏пкате ба́ницуту до́к ју не изнесе́м пред госја́њи, по́сле штр̏пкајте. Овде́ штр̏пне од ово́г, онде́ штр̏пне од оно́г, мо́же му се ка́д је трго́вац.

на́шћи рет. прил. *на наш начин* (упор. нашинсћи). – При́чамо како́ уме́јемо, на́шћи. Да ора́тимо на́шћи: че ви́диш от какво́ др̏во се пра́је ложи́це, са́мо ако ти се ди́гнем. ⌂ **по на́шћи** *на наш начин, онако како је код нас.* – Са́ изле́зе мо́да и у Лужни́цу да се ка́ни сас каве́ ако ти неко́ј уле́зне у ку́ћу, по́напред бе́ше си по на́шћи: пока́не те сас медь́к, ил сла́тко, а си́пу и ређи́цу.

наши́жби свр. *одвоји извесну количину зрна пасуља из махуна.* – Пасу́љав јо́ш ру́јав, али набе́ри па наши́жби за две́ ша̑ће, да сва́римо за ручь́к, са́ је на́јблаг.

нашушља́ви свр. *напруни.* – Немо́ј да ми на́шушљавиш млеко́, тамь́н сам га проце́дила.

ньчь́с прил. *в. начьс.* – Где́ си била́ ньчь́с? О́ни мо́гу ньчь́с це́лу но́ч да стоју́ и при́чају, а што́ ја́ да ји че́кам, и да се́бнем.

ньчь́сће прил. *ове ноћи, ноћас.* – Ньчь́сће се за́облачи, али да́де Бо́г та не за́вану ћи́ша, има́мо просу́шену о́таву јо́ш на о́ткоси.

неа́љив, -а, -о *аљкав, немарљив.* – Мисли́л сам да че Петка́на због ово́ј да ми провр̏ти мо́зак како́ сам неа́љив, како́ сам се изметну́л, да се несьм метну́л на башту́. Све́ им развле́чено по ку́ћу, сви́ су неа́љиви, а на́јвише жена́ му.

неа́ће несвр. *није лоше, не мари.* – Какво́ да га пи́таш, о́н си једно́ и́сто одгова́ра – неа́ће, а то́ј код ње́г сва́шта зна́чи: и добро́ сам, и ло́ше сам, и у́моран сам, и спи́ ми

се, и пија̏н сам, и тре́зан сам; а ка̏д бо̏ље размѝслиш, што̀ се коме̏ ти̏ча да га запи̏ткује глу̏пости.

небѝдница ж *пропаст, безизгледност, крајња заосталост.* – Пре́вари ме, па ме дове́де да ве́к проведе́м у ову̏ј небѝдницу.

не́бо с 1. *свемирски простор,* религ. *пребивалиште Бога и светаца.* □ – При̏чају да се на Богоја̏вљење отва̏ра не́бо, и да се поја̏вљује Бо̀г. 2. *у дечјој игри „школице“ последње обележено поље у које се убацује плочица, па се и сама игра тако зове.* – Девојчети̏ја нацр̏тају не́бо, па це̏л дѝн кле́цкају по ње́г. На сока̏к деца̏ и̏грају не́бо и одузима̏чку.

неваља̏шан, -шна, -шно 1. *неваљао, без добрих особина.* – И̏мају са̏мо ње́га, па га размаза̏ли донде́, неваља̏шно дете́ што̀ га не́ма. Ш-че̏ да рабо̀ти, си̏рота, упа̏дла у неваља̏шни љу̏ђи, ло̀ша вој судби̏на. 2. фиг. *болешљив, нездрав.* – Де̏да и ба̏ба неваља̏шни, а ми̏ смо сви̏ друђи здра̏ви. ⇨ *невољашан.*

нева̏рен, -а, -о *некуван.* – Чи̏м је мазѝн ко нева̏рена жљѝчка, од ње́га се пази̏, такѝв ти не тре́бе, данѝс те и̏ма љѝже овака̏, ју̏тре онака̏. Ва̏рено млеко̀ сви̏ пи̏ју, али ја̏ га по̀виш во̀лим нева̏рено, и ка̏д је тамѝн помѝзено.

неве́ска ж зоол. *ласица* Putorius nivalis. – Неве́ска пр̏во напу̏а пилети̏ја да ји ошаму̏ти, па ји по̀сле једно̀ по једно̀ поједе́. Бљу̏је ко неве́ска.

неве́ста ж 1. *снаха у првој години брака.* – Дове́доше вре́дну неве́сту, и о̀дма им ку̏ћа процѝвте. 2. *млађа жена уопште.* – Уле́зоше две̏ Ци̏гањће, једна̏ по̀стара но̀си торбу̏, а друга̏та јо̀ш неве́ста, и во̀ди две̏ Циганчети̏ја. 3. погрд. *поодрасла а још детињаста девојка.* – У̏, неве́сто, јо̀ш ма̏лко па че те же́нимо, а нуме́јеш цр̏ђе да си поди̏гнеш ка̏т се ди̏гнеш ис кре́вет. ▌**мла̏да** ~ *невеста под велом током свадбеног церемонијала.* – Срамѝје се ко мла̏да неве́ста. У на̏ше село̀ на̏јубава мла̏да неве́ста бе́ше Ви̏да Гла̏вшинска.

неве́стица ж *хип. од невеста 2, женица.* – Једна̏ неве́стица во̀ди и показу̏је куде́ да се́дну ти̏ја што̀ су се по̀убаво предреши̏ли, ме́н не заре́зује. До̀бро, несѝм ни ја̏ одро̀чљив на ону̏ј ра̏боту, погото̀во ако је неве́стицата у̏бава.

неви̏делица ж 1. *мрак, помрчина.* – Мло̀го њѝ је изе́ла неви̏делица, омр̏кну, а не осѝвну. Ал у неви̏делицуту видо̀ једно̀: не́че ње́г па̏метан чове́к да уте́па, на гоџа̏ је се с па̏кос зајми̏л, ни̏кој си не́че мѝшка ру̏ђе с буда̏лу, па не́чу ни ја̏. 2. фиг. *бескорисност, узалудност, пропердан живот.* – Проји́де́ ми ве́к у неви̏делицу. Гра̏д ни све̏ у̏тепа, и попо̀шће, и бора̏нију, и лу̏к, и компири̏, смла̏ти сли̏ве, о̀бра ја̏буће, жи̏то поле́гло, де́телине умр̏сене, све̏ о̀де у неви̏делицу, ко да смо се по Бо̀га сас ка̏мање гаџа̏ли.

неви̏дено поим. прид. *нешто што треба да остане невиђено и прикривено.* – Дава̏ла је и ви̏дено и неви̏дено, са̏мо да вој си̏н пре́јде, да не пона̏вља.

нево̀ља ж *зло, несрећа, неприлика; нужда, морање.* – Прити̏сла ме му̏ка и нево̀ља, па не зна̏м на ко̏ју стра̏ну да се обр̏нем. ⌂ **ђиди̏-нево̀ља** *велика невоља, неочекивани проблем.* – Зате́кла ку̏ћу закљу̏чану, па помисли̏ла: Ма̏ што̀ си ја̏ не ту̏рим кре́вет у по̀моћно оделе́ње за ђи̏ди-нево̀љу, да и̏мам где̏ да си поседи̏м до̀к ви̏ до̀јдете да откљу̏чите.

невоља̏шан, -шна, -шно *в. неваљашан.* – Невоља̏шно време́во, неје́ за ни̏какву ра̏боту по̀годно. Невоља̏шна сам, ко и време́во што је невоља̏шно.

нево̀ште мн. нево̀шта с *в. навоште.* – Ка̏д је меши̏на пу̏на, и на нево̀ште добро̀.

нев̏рзан, -а, -о *невезан.* – Оста̏доше нев̏рзани сно̀пови, ако ду̏не нека̏ олу̏ја све̏ че разнесе жи̏то по њи̏ву. Ку̏ћа се накриви̏ла, маи̏је нев̏рзане, про̀зори и вра̏та ви̏снули, дво̀р зара̏сал у бурја̏н.

негде́ прил. 1. *на неком неодређеном месту.* – Негде́ се де́ну, до ото̀ч бе́ше ту̏ј. 2. *приближно, отприлике* (у временском значењу). – Оти̏ду за Џурџовдѝн, а вр̏тају се

јѐсени негдѐ окол Гми́тровдѣн. ⌂ **негдѐ-негдѐ** *ту и тамо, понегде.* – Цѐлу про́лет нема́ ћи́ша, па мору́за изни́кла са́мо негдѐ-негдѐ. ⇔ *донегде, нанегде, однегде.* ➞ *некуде.*

негли везн. *него, неголи.* – Ја́ сам жена́ жѐнсћи дену́ла и кама́ре, е́ј кама́ра по́широка негли со́бава.

негодечѣ́и прил. *ненамерно.* – Ма́лко сам га закачи́л негодечѣ́и, а о́н кат си се у́рова, сѣ́в комшилѣ́к се са́бра да ви́ди кво́ му је.

неда́јбоже прил. *нешто нежељено, немили догађај, изненадна болест, неочекивана смрт.* – У́век мо́раш да и́маш превр́зан нећи́ ди́нар за неда́јбоже, и за ту́ј пару́ само ти́ тре́бе да зна́ш.

недѣ́гав, -а, -о 1. *нездрав, болешљив, немоћан, непокретан.* – Приметѝл како́ Ту́рчин замаши́л да посече́ Драгу́тина, и сас голу́ ру́ку уваті́л са́бљуту, и о[д] тѣ́г му рука́та недѣ́гава. Ја́ ста́ра и недѣ́гава, а ти́ ма́лецка и нуме́јеш, саде́ се напли́таш. 2. фиг. *уображен.* – При на́с ора́те да су недѣ́гави они́ја који́ ми́сле да су на́јпаметни.

недѣ́гавац мн. недѣ́гавци м *болешљива и немоћна особа.* – Ти́ си остаре́л, и ја́ чу остаре́јем, па који́ че гле́да по́сле два́ недѣ́гавца.

недѣгаве́је несвр. *онемоћује, губи снагу.* – Како старе́јемо, тека недѣгаве́јемо. ⇔ *онедѣгаве́је.*

недѣ́гавштина м/ж пеј. *који је недѣгав, неспособњаковић.* – Недѣ́гавштино, за ни́какву ра́боту несѝ, кво́ ва́неш да урабо́тиш, са́мо га покваришь. ⇨ *недѣгља.*

недѣ́гља м/ж пеј. *в. недѣгавштина.* – Куде́ најде́ то́га недѣ́гљу, тре́бе да га вла́чиш на грби́ну от са́, па крос це́л ве́к.

не́деља ж 1. *време од седам дана, седмица.* – Уду́мају ме и ве́ре ме, по́сле до сва́дбу за неко́лко не́деље не иска́чам ис ку́ћу. 2. *седми дан у недељи.* – Доо́ди у не́дељу, па у не́дељу, она́к не мо́же. ▌**завали́та** ~ *последња од седам недеља ускршњег поста.* – Вели́гден ка[д] до́јде, па завали́та не́деља, та́ј пред Вели́гден што́ је, па смо чи́таво малаксали оди по́с, је́два о́димо гла́дни. ▌**заду́шна** ~ *седмица у којој су задушнице.* – Башта́ ми умре́ у́пролет, у заду́шну не́дељу. ▌**си́рна** ~ *седмица пред Беле покладе.* – У си́рну не́дељу се јо́ш не по́сти, али се једе́ са́мо си́рење, ме́со се ви́ше не пи́па.

неде́љан, -а, -о *неотесан, неуглађен.* – За те́бе је са́мо једѣ́н по́дебел колѣ́ц, и то́ј неде́љан ис пло́т, па да чове́к не гле́да где́ уда́ра.

недова́рен, -а, -о *недокуван.* – Тресе́ се ко недова́рене пити́је. Доне́ла на њи́ву ле́б ти́ће згро́зен, и недова́рен пасу́љ, зр́на му тро́пају по гр́не.

недови́цује несвр. *не види добро.* – Кат чове́к остаре́је, о́н по́чне и да недови́цује, и да недочу́јује. Недови́цујем, не би смеја́л ја́ да во́зим тра́ктор, пре́ нећи́ дѣ́н ме казни́ше милица́јци што́ несѣ́м полага́л за шо́фера. ➞ *ненавиђује.*

недодр́ж м *немир, неспокој.* – Неста́ле му цига́ре, па га вану́л недодр́ж, ме́сто га не држи́. ➞ *недодршка.*

недодр́жа м/ж пеј. *који не може да се дуже скраси на једном месту, ветропир.* – Жени́цата му бе́ше недодр́жа, у́вати ју бесујица, и о́дорлеца у бе́л све́т сас некаквог граца́нина, ма́ну и че́рку и Кр́сту, и на́прави беља́ј за це́лу вами́лију. Недодр́жа је ко и башта́ му.

недодр́шка ж *немир, неспокој* (упор. недодрж). – У́вати ме недодр́шка, обричи́ се, промени́ се, и а́јд чу тр́зам за Бабу́шницу, да се распи́тујем како́ мо́же то́ј да чове́к због орату́ де́сет го́дине лежи́ у за́твор, а неосу́ден.

недоду́ман, -мна, -мно *недокажљив, својеглав, коме не може да се нешто каже и образложи, и да то прихвати као истину.* – Недоду́мна је, ко и сви́ што су вој у фами́лију, ми́сле да су на́јпаметни на це́л све́т. ➞ *недоказан.*

недозре́л, -а, -о 1. *који није потпуно сазрео* (о плоду). – У ву́рду се не ту́рају недозре́ле попо́шће, о́не наго́рчују, па покваре це́лу ка́нту. 2. *који још није достигао потпун физички и духовни развој.* – И́ма го́диње, али је ма́лко недозре́ла, и дете́ ју мо́же прева́ри.

недоједе́ свр. *не довврши једење, не засити се потпуно.* – Ко́лко пут сам недоје́ла и недоспа́ла у мо́ј ве́к, чи́ни ми се то́лко не́мам ко́су на гла́ву.

недока́зан, -а, -о *недокажљив, својеглав* (упор. недодуман). – Недока́зан је ко мазга́, квако́ нау́ми, то́ј рабо́ти, па да му сто́ попа́ чи́тају дру́гојече.

недокла́н, -а, -о *који није потпуно преклан.* – Ја́ сам ја́рац живоде́рац, жи́в кла́н – недокла́н, жи́в со́лен – недосо́лен, жи́в пе́чен – недопе́чен. (нар. пр.).

недокльченко м *снег у облику залеђених лопатица, зрнасти снег.* – До́ле га заледи́ло, а озго́ре па́да недокльченко, па не мо́ж да се изле́зне ис ку́ћу. ➞ *недопатьченко.*

недокле́пан, -а, -о фиг. *који није сасвим у реду, коме нешто недостаје.* – Слепу́та се по сока́ци ко недокле́пан. ➞ *недоправен, недотепан.*

недоне́сен, -а, -о *рођен пре времена, пре нормалног рока.* – О́н је једна́ недоне́сена буда́ла, и ја́ с такве́ буда́ле нечу́ да и́мам ни́шта за́једничко.

недоно́шац мн. недоно́шци м *онај који је рођен пре времена, коме нешто недостаје.* – Некада́ беше: ку́ј не ослу́жи во́јску, рачу́наоше га за недокле́паног, ко да му некво́ фа́ли, девојчети́ја бе́гаоше оди такви́ недоно́шци.

недоно́шче мн. недоно́шчетија с *дете или младунче рођено пре времена.* – А́ко су се роди́ла ко недоношчети́ја, та́ј близнети́ја се бр́зо оправи́ше, поста́доше на́јубава деца́ у село́. Оно́ је ма́лечко, дек је недоно́шче, ојагњи́ло се пре́ вре́ме.

недооно́ден, -а, -о фиг. *незадовољен у љубави, неизмилован довољно.* – Ви́тко се разве́де, ва́ну све́т, и о́стави ју овакву́ у́баву, а недоо́нодену.

недопе́чен, -а, -о *који није потпуно испечен.* – Доне́ла свекр́ва за обе́д недопе́чен ле́б, а пасу́љ недова́рен, и то́ј тре́бе да се наједе́мо, и це́л дн̑ан да жње́мо.

недопи́јен, -а, -о *непопијен до краја, делимично попијен.* – Манои́л до́вати недопи́јену вла́шу с ре́ћи́ју, и про́збори на жене́те: И́ма га о́камо Божи́дар, Бо́г га начн̑ас чува́л и сачува́л.

недопра́вен, -а, -о 1. *направљен са недостатком, недовршен* (упор. недоклепан). – Заправи́ше ку́ћу у село́, па ју ману́ше недо́правену, и отсели́ше се у Бабу́шницу. 2. фиг. *особа са физичким или психичким недостацима.* – Зајаши́ли држа́ву ти́ја недопра́венити, ко да је се́лска коби́ла, и на́живо че ју расћи́ну на на́ше о́чи, а ми́ ћутимо́ ко пога́нци у три́це. Каквого́д да запра́ви, не допра́ви га, изгле́да да је и о́н сам недопра́вен. ⇨ *недопрајен.*

недопра́јен, -а, -о *в. недоправен.* – Ка́т чу за Живо́рада, са́мо си помисли́: које́ ли га недоно́шче о́ткуца, ма́јке му га недопра́јене! Какн̑ав ово́ј све́т на́стану, мла́ди, а сви́ гле́тави и недн̑агави, у моје́ село́ ји о́кају недопра́јени.

недопр́жен, -а, -о *недовољно испржен.* – Месо́то ти ма́лко недопр́жено, треба́ло је јо́ш ма́лко да си га пржи́ла.

недоса́ља несвр. *недовољно посоли током припремања хране.* – Она́ редо́вно недоса́ља каквого́д да спре́ма, ко да во́ј је ста́лно со́л на мањ̑ак.

недоса́ница ж *неиспаваност, недостатак сна.* – О́н се и до са́ бе̑ђендисува́л сас девојчети́ја, ама ни́кад га неје́ овака́ вата́ла му́ка и недоса́ница, те́л би да је она́ са при ње́г, да ју држи́ за ру́ку, ма́зни по ко́су и да во́ј сна́гу милу́је.

недоседе́лица ж фиг. *немир, неспокој, немогућност задржавања на једном месту.* – И́ма неколко́ вре́ме како́ ме у́вати недоседе́лица, ни́ти мо́гу да седи́м, ни да лежи́м, ме́сто ме не др́жи, са́мо се нешто́ ма́јем, а ни́шта не заврша́вам. ⇨ *недоседица.*

недосе́дица ж *в. недоседелица.* – И до са́ се симпати́сувала сас момчети́ја, а́ма ни́кад ју неје́ вата́ла оваква́ му́ка и недосе́дица.

недо́слан, -а, -о *недовољно посољен.* – Свари́ла си у́баве пити́је, али чи́ни ми се да су ма́лко недо́слане.

недосо́лен, -а, -о фиг. *који је са мањком образовања.* – Ма́ ја́ сам си за посла́ника, а́ко сам ма́лко недосо́лен, та́м че ме подосо́ле, и ете́ ти посла́ник. Гле́да га ко недосо́леног, а́ко је стопу́т по́паметан од њу́.

недосо́ли (трп. пр. недосо́лен, -а, -о) свр. *недовољно посоли.* – Ни́како да потре́виш, ил недосо́лиш, ил пресо́лиш, ко да не ту́раш и́сти со́л. Чорба́ва ти недосо́лена, га́здарице, а со́л неси прине́ла да си досо́ли коме́ тре́бе. Кат со́лиш је́ло, пробу́ј колко му ту́раш со́л, не воља́је ни да је пресо́лено, али ни да је недосо́лено.

недоспе́л, -а, -о *који није доспео за обраду или употребу.* – Од недоспе́ло те́сто ле́б не мо́же да бу́де до́бар.

недо́спан, -а, -о *који се није довољно наспавао.* – На́јтешко ми је било́ да те у́јутру ди́зам недо́спаног да пу́шташ ја́ганци на па́шу, али такво́ вре́ме било́.

недоте́пан, -а, -о 1. *изубијан до смрти, премлаћен.* – Му́ца се по село́ ко недоте́пано ку́че. Му́чимо се ко И́сус, вла́чимо се ко недоте́пана пце́та. 2. фиг. *који је са неком фалинком, недоправљен до краја* (упор. недоклепан). – Раздр̀нчи се на це́л све́т, па за њег ни́кој неје́ асѝлан, ни́кој неје́ кѝсветан, сви́ недѝгави, сви́ а́лтави, сви́ недоте́пани, сви́ наку́рчени и у́јети.

недотлѝченко м *снег у облику залеђених лопатица, зрнасти снег* (упор. недокльченко). – Кат па́да сне́г ко зр̀нца, ка́жемо недотлѝченко.

недоту́пав, -а, -о *приглуп.* – Село́ ко село́, и́ма по́штени и па́метни, вре́дни и рђоса́ли, ту́пави и недоту́пави, а и́ма и лопо́ви, па ни набе́ђују да смо из лопо́вско село́.

недоћипе́л, -а, -о *који се није довољно укипео, недокуван.* – Пе́кмез тре́бе да се у́баво ућипи́ и згу́сти, ако је недоћипе́л, оста́не водурљи́в, и бр̀зо се поква́ри.

недоце́пен, -а, -о *који није потпуно поцепан.* – Била́ немачи́на, све́ смо прено́сували недоце́пене аљи́не от по́стару бра́ћу и се́стре.

недоу́чен, -а, -о *који није завршио своје учење, недошколован* (упор. неучен). – Учи́л је шко́ле, али нијединý неје́ заврши́л, оста́де недоу́чен, и вр̀ну си се на пољопри́вреду.

недочу́јује несвр. *не чује баш добро.* – Ми́сли да недочу́јујем, па на́окује ка́т с ме́н при́ча. Се́дни по́ до ме́не да чу́јем кво́ ми ора́тиш, поче́ла сам и да недочу́јујем, и да недови́цујем.

неже́њен, -а, -о 1. *неожењен.* – У село́ и́мамо пеше́с момка́, сви́ неже́њени, а ста́ри пре́ко чети́ријес го́дине. 2. *неудата.* – Си́н ми је же́њен, а че́рка јо́ш неже́њена.

не́жет, -а, -о *непожњевен.* – На́ше по́ље јо́ш не́жето, а њи́но о́жето, и сно́пје све́зено на гу́вно.

незабра́ден, -а, -о *који није обрађен марамом или омотан шалом, који је гологлав.* – Напре́д неси́ могѝл да ви́диш незабра́дену жену́.

незакр̀пен, -а, -о *неокрпљен.* – Сви́ смо ми́ носи́ли и ста́ро и закр̀пено, али су ни се ма́ће труди́ле да бу́де чи́сто, једи́но ње́га па́нтим сас незакр̀пене панта́лоне, и ста́лно сас пр̀чаву кошу́љу.

незами́слено прил. *незамишљиво, непојмљиво.* – То́ј је било́ нешто́ незами́слено, таква́ сва́дба се у Лужни́цу неје́ запанти́ла. ➞ *неизмислено.*

незано́сен, -а, -о *нов, неупотребљаван.* – У ко́вчаг ми стоји́ но́ва незано́сена шами́ја и ре́кла за уко́п. И́мам једне́ ве́зене незано́сене чера́пе, њи́ чу́вам за уко́п.

незара́ден, -а, -о *који није стечен сопственим трудом, незарађен.* – Незара́дена пара́ се ље́ко тро́ши.

незари́шкан, -а, -о фиг. *неукопан, несахрањен.* – Ни́кој неје̏ оста́л незари́шкан, па не̏ч ни ти́.

неза́ситан, -тна, -тно *незасит, прождрљив.* – Та̏ј а̏ла неза́ситна, не зна̏је ко̏лко би поје̏ла и попи́ла ка̏д на̏јде негде̏ му́вте. ➞ *ненасит.*

незато́пен, -а, -о 1. *расушен дрвени суд који дуго није држао течност.* – У незато́пено бу́ре се пијеља̏к не сипу́је. 2. фиг. *особа која може много да попије, испичутура.* – О̏н је незато́пена ка̏ца, мо̏же ђи́шу бо̏жју да попи́је.

не́зван, -а, -о *коме није упућен позив, непозван.* – На сва̏дбу се не̏зван не и́де. На сва̏ку сла́ву и́ма и поне̏ђи не̏зван госја̏нин. От Петка̏нинуту дру́шку де̏да има̏л а̏рно у́баву жени́цу, а у́бава жена̏ не̏звано го̏сје одо̏ка.

незгода̏ција ж шатр. *проблем, невоља.* – Ако вој на вре̏ме не учу́каш ро̏гови, сас њу́ и́ма да си и́маш големе̏ незгода̏ције.

незгоде̏је свр. *почне да осећа слабост, нелагодност.* – Ка̏т по̏чне да му незгоде̏је од ређишља̏кат, о̏н че сам да ма̏не да га пи́је. ⇔ *донезгодеје.*

не̏здрав, -а, -о 1. *блесан, сулуд, ненормалан.* – Што̏ се, бре̏, де̏реш ко не̏здрав, ти́ ми́слиш да се ја̏ пла̏шим. 2. *неповољан, штетан.* – Гла̏вна ства̏р је за чове̏ка да и́ма здра̏ву во̏ду, ако мо̏ра сва̏ћи дѣ̏н да пи́је не̏здраву, бо̏ље да бе̏га у́свет ис то̏ј ме̏сто.

не̏здраво прил. *на нездрав начин, болесно, ненормално.* – Дањшња о̏младина жи́ви не̏здраво, пи́ју, пу́ше, но̏чу ћи́тају, дѣ̏њу спу́, у моје̏ вре̏ме неје̏ било̏ тека̏. не̏ло се лега̏ло с коко̏шће, и диза̏ло с коко̏шће.

не̏знан, -а, -о *непознат.* – Ма̏лко се узмуа̏ше, ко и сви́ кад им уле̏зне не̏знан чове̏к у ку́ћу, саде̏ се Звезда̏на и́ч не притри́са, ко да несу́ дошли́ у њо̏јну прошѐвину.

незна̏ње с *недостатак знања, неукост, непознавање живота и света.* – Мло̏го пу́ти сам грешевља̏ла из незна̏ње.

неизѣ́ткан, -а, -о *оно што није откано.* – Че̏ка ме и неиспре̏дено и неизѣ́ткано, и дру́ђе ра̏боте ко̏лко о̏ч. све̏ ме̏н че̏ка, и све̏ мо̏рам да пости́гнем сама̏.

неизвр̏зан, -а, -о *који има обешен терет на леђима.* – Одвр̏жи цеди́лкуту да ти не тежи́, немо̏ј тека̏ неизвр̏зана да стоји́ш.

неизме̏тен, -а, -о *непометен.* – Ку́ћа вој неизме̏тена, цр̏ђе неподи́гнуте, аста̏л непребри́сан, деца̏ запу́штена, ете̏ таква̏ је.

неизми́слено прил. *неизмишљено, незамисливо, непојмљиво* (упор. незамислено). – Оно̏ и́ма га̏дно чове̏че, али о̏на бе̏ше га̏дна ко вапи́р, и уме̏јеше неизми́слено га̏дно да уврѐди.

неизрабо̏тен, -а, -о *очуван, неистрошен.* – Ви́ сте аздиса̏ли и неизрабо̏тени, и́ма да жи́вите по сто̏ го̏дине.

неиска̏зно прил. *на неисказив начин, неописиво, непојмљиво.* – Згу́сти се неиска̏зно, поче̏ крупа̏вица ко оре̏си, оша̏в по̏пада ко да неје̏ ни рацѧ̏л.

не̏јачьк, -чка, -чко *недовољно јак, слабачак.* – Кад бе̏о ма̏лецка бе̏о голема̏ нату́рица, ува̏тим да ми́јем су̏дови, а моја̏ баба се усми́вка, па че изора̏ти: Де̏, мани́, не напли́тај се, јо̏ш си не̏јачка у ру́ђе, а да мо̏жеш, у́свет би побе̏гла.

неје̏ несвр. *3. л. јд. през. није.* – Са̏мо који́ се неје̏ роди́л, о̏н не̏че да у́мре. ■ **по̏неје** чл. ф. *није у већој мери.* – Си́тно си́рење по̏неје у́баво од си́рење на гру́ће.

не̏к(а) речц. *за исказивање жеље, заповести.* – Тури́ му нешто̏ у торбу́, не̏к и́ма кво̏ да поједе̏ у́спут. Пасу́љат немо̏ј мло̏го да запи́цаш, не̏к о̏стане по̏редак, да мо̏ж с ложи́цу да се ку́са. Не̏ка си ти́ ме̏н жи́в и здра̏в, а ко̏ла че се попра̏ве. Не̏ка те, са̏мо ми доса̏цај, једну́ш че ме тра̏жиш, ал ме не̏ч на̏јдеш.

нек(а) везн. *у зависним намерним реченицама: иако, макар, макар да.* – Нека цр̏кне, али не̏че да до̏бије то̏ј кво је науми́л. Нек је ја̏к ко̏лко о̏че, ал од ме̏не неје̏ по̏јак.

некада̑ прил. 1. *у раније време, давно, пре.* – Некада̑ се знало̑ да у ку̏ћу петљ поје̑, а коко̑шка ја̑јца но̑си, са̑ се изобрну̏ло вре̑ме. 2. *покатка̑д, с времена на време.* – Некада̑ до̑јде по три̏пут не̑дељно, а некада̑ га нема̑ и по не̑колко не̑деље да свр̏не. ⌂ **некада̑ си** *врло давно, незнано кад.* – Ма̑ то̑ј било̑ некада̑ си, до̑к јо̑ш Бо̑г по̑-зем оди̏л. ⌂ **некада̑-некада̑** *врло ретко, само покатка̑д.* – Док бе̑ше по̑млад це̑лу го̑дин по при̏морје печа̑леше, некада̑-некада̑ до̑јде, поседи̏ нећи̏ дн̑ у село̑, па на̑зад. ⇨ *некьд, некьда.* ⇔ *понекада.*

не̑кадьран, -рна, -рно *физички слаб, недорастао, или од старости онемоћао.* – Ја̑ оста̑до удави̏ца сас две̑ јо̑ш не̑кадьрна деца̑, све̑кр̥ и свекр̏ва болешљи̏ви, па је сва̑ ра̑бота била̑ па̑дла на ме̑не.

некадьшањ, -шња, -шњо *некадашњи.* – Некадьшњо село̑ ве̑ле да је било̑ на дру̏го ме̑сто, по̑сле се преселили овде̑, где̑ са жи̏вимо. Некадьшње муштери̏је се у такве̑ ђаволи̏је и̏ч несу̏ разби̏рале.

некакьв, -ква̑, -кво̑ пр. зам. *некакав.* – Тра̑жи те некакьв чове̑к, изле̑зни чьс. Видо̑ше башта̑ и ма̑ти да нешто̑ сас ме̑не неје асьлно, па реко̑ше че ме во̑де при некакву̏ ба̑бичку да ми преба̑је, мо̑жда ми је нећи̏ направи̏л маци̏је. ⇨ *некьв.*

нека̑стрен, -а, -о *стабло са кога нису окресане гране, неокресан, или дебља грана са које нису окресане гранчице.* — Де̑ца, ако у̏знем једн̑ габро̑в пру̏т, и тој нека̑стрен, зачьс че се сми̏рите, ви̏дим ја̑ да са̑мо то̑ј пома̑га.

некьд прил. *в. некада.* – Некьд би̏ло и со̑тоње и вапири̏, а сьг то̑ј не̑ма, сьг смо сви̏ поста̑ли со̑тоње.

некьда̑ прил. *в. некада.* – Некьда̑ бе̑о и ја̑ чове̑к, са̑ сам старчо̑тина, полови̏н чове̑к. Било̑ некьда̑, са̑ се са̑мо спомиња.

некьв, -ква̑, -кво̑ пр. зам. *в. некакьв.* – Проји̏де̑ по пу̏т некьв стра̑шан човечи̏на. Попо̑шће се ту̏ре у некьв су̏д, па се покло̑пе да се заду̏ше да би могле̑ да се љу̏ште. А̑јд ната̑м, оно̑ нква̑ вра̑та, и на њи̏ нево̑ пису̏је. Е̑, тьг било̑ гоџа̑ че̑љад у ку̏ћу, па се сва̑ћи прива̑ти за по неву̏ ра̑боту.

некько̑ прил. *на неки начин, било како.* – Некько̑ га скашка̑ли, уработи̏ли га на̑двена̑три, па си отишли̏. Некько̑ сам прошла̑, а како̑ сам прошла̑ – сам Бо̑г зна̑је. ⇨ *неко.*

нево̑ зам. *в. нешто.* – Дојди̏ да ти нево̑ ка̑жем. Нево̑ се де̑си с ме̑не, а кво̑ се де̑си, ни сам на зна̑м, ал ви̏ше несьм они̏ја чове̑к ко што̑ бе̑о. Та̑те, боли̏ ли те нево̑, а̑јде да те во̑димо при до̑ктура. ⌂ **сва̑шта нево̑** *свашта нешто.* – На то̑ј та̑ванче и̏маше сва̑шта нево̑: те некаква̑ кантарчети̏ја старинска̑, па ћилашчети̏ја, вршни̏к и црепу̏ља, вери̏ће и котлети̏ја, и вьздьнд̑ан сва̑каква ситнути̏ја, за коју несьм ни зна̑ла за какво̑ је. ⇔ *понево.*

не̑кња прил. *прекјуче.* – Не̑кња оже̑мо, па ма̑лко одмара̑мо, са̑ тре̑бе да по̑чнемо да сво̑зимо. Од не̑кња ви се на̑дамо, а ви̏ топр̏в са̑ и̏дете, си̏гурно ви̏ је нешто̑ задржа̑ло. То̑ј че бу̏де, али не̑кња. (ирон.). То̑ј што̑ си науми̏л че доби̏јеш не̑кња. ⌂ **не̑кња-некада̑** *ономад, пре неколико дана.* – Не̑кња-некада̑ ми доди̏ че̑рка, и дове̑де деца̑та, та се исприча̑мо, и поигра̑ се с деца̑та. ⌂ *њекња.* ⇔ *понекња.*

некњьшањ, -шња, -шњо фиг. *прекјучерањи, не тако млад.* – Мо̑ре, зна̑ш ти̏ те̑ј ра̑боте да рабо̑тиш, неси̏ ни ти̏ некњьшња.

нето̑ прил. *в. некько.* – Ја̑ се нето̑ искобе̑ља, па им побе̑го. Они̏ пољк, пољк па се нето̑ измькну у̏тавнин, и спа̑се се. О̑н се нето̑ уме̑ша у ту̏ј гру̏пу, и на капи̏ју се промькне, и тека̑ оста̑не жи̏в.

нето̑ван, -а, -о *непоткован.* – Гове̑да ми нето̑вана, а бли̏жи се ора̑ње. Наба̑да ко нето̑ван во̑л у бразду̏.

нето̑ј им. зам. *неко.* – Ми̏ позове̑мо сви̏, па ко̑ј мо̑же до̑јде, а нето̑ј и а̑ко мо̑же не до̑јде, то̑ј си је тека̑ од ве̑к. ⌂ **нето̑ј-нето̑ј** *ретко ко, понеко.* – Носи̏ли смо сви̏нсћи

опљнци, са́мо неко́ј-неко́ј који́ је би́л ма́лко по́газда носи́л је ку́пени гове́ци опљнци. ⇨ *некуј.*

неко́ј, -а́, -е́ пр. зам. *неки, -а, -о.* – С ко́ла ко́њска се ишло́, па некоја́ ко́ла једљн ко́њ вуче́, а некоја́ кола́ два́ коња́ вучу́. Поседе́ше тека́ некоје́ вре́ме, па си ото́ше. ⌂ **неко́ј си** *неко ко се памти само из прича, неко за кога се само претпоставља да је постојао.* – Била́ некоја́ си се́рт ба́ба, како́ при́богу на́шава, па реши́ла да иска́ра о́вце у пла́нину јо́ш у ма́рт, па се го́ре смрзла, и прозва́ли ју баба-Ма́рта. ⌂ **неко́ј ре́д** *неко доба.* – У неко́ј ре́д се проборави́, ка́т погледа́, оно́ дљн отишљл, слљнце на за́оду, а о́вце ји ни́где не́ма. ⇨ *некуј.* ⇔ *понекој.*

неко́лко прил. *неколико.* – Мину́ше неко́лко чове́ка, па једљн свр́ну, и по́тражи во́ду да се напи́је. Чува́ли смо с по здватри́јес о́вце и по неко́лко ко́зе.

неко́сен, -а, -о *непокошен.* – Она́ј неко́сена лива́да је на моје́га бра́та, по́боле се, сирома́, и не сти́же да ју око́си. ➞ *неокосен.*

некрстен, -а, -о *некрштен.* – Са́ поче́ше да се крште́вају и они́ја некрстени, који́ су јури́ли и јаша́ли попо́ви до́к су би́ли на вла́с.

некуде́ прил. *у неодређеном правцу* (упор. негде). – Некуде́ се и́згуби, до ото́ч бе́ше ту́ј. ⇔ *однекуде.*

неку́ј им. зам. *в. некој.* – Неку́ј дошљл при неку́га, па га затра́чкував те ово́ј, те оно́ј, бљш ко́во ти́ ме́не са́ што затра́чкујеш.

неку́пан, -а, -о *неокупан.* – Бљзди́ ко по́р, неку́пан јо́ш от како́ га ма́ти у кори́то купа́ла. Напре́д мртављц неје́ смеја́л да се зако́па неку́пан, а са́ се ма́ну то́ј.

не́кција ж *доза лека која се убризгава у ткиво, инекција.* – Три́ не́кције сам прими́ла, и три́ дљна сам лежа́ла у бо́лницу од на́seб. Моја́ ба́ба се мло́го пла́ши од не́кције, па не сме́је да и́де при до́ктура.

не́л речц. *ваљда, дакле, зар, зар не, можда.* – Не́л тре́бе и ја́ да жи́вим, не́л тре́бе и ја́ нешто́ да поједе́м и попи́јем. Па не́л ви́ доди́сте ла́ни при на́с на сла́ву. ⇨ *нели.*

не́ли речц. *в. нел.* – Не прије́те дави́је, не́ли смо комши́је. Ти́ не́ли си и[з] Стрижевац, ти́ зна́ш те́ј фами́лије. Не́ли, пошљл бе́ше некљв другосе́лац за Калцере́ло, и пове́л козу́ код ја́рца збо́г оне́ј ра́боте… ➞ *ели.*

нело везн. *него.* – По́льсно се ко́си с коса́чицу, нело ру́чно с косу́. На ку́че ме́сто неје́ у ку́ћу, нело надво́р, да чу́ва ку́ћу. Неје́ коме́ је ре́чено, нело коме́ је пе́чено.

нелу́пен, -а, -о *неољуштен.* – У дво́р и́мамо голе́ми ку́п нелу́пену мору́зу. Цве́кла се сва́ри нелу́пена, па се ола́ди, олу́пи, насече́, и си́пе вој се ћисели́на.

не́људи м мн. *рђави људи, изроди.* – На́ша ма́ти ни тека́ збе́реше поне́кад, па ни саве́тује да бу́демо љу́ђи сас љу́ђи, а и према не́људи да бу́демо љу́ђи.

не́ма (рад. пр. нема́л, -а, -о, имп. нема́ј – нема́јте) несвр. *супротно од има.* □ – Ја́ не́мам ни бра́та, ни сестру́, ја́ сам једиљц. Дабо́гдал има́л, па нема́л. По́виш се нема́ло, не́ло што́ се има́ло, на́ша ба́ба се дови́јаше како́ је знала́ и умеја́ла да сва́ри нешто́ да поједе́мо. Нема́ј с ње́г голему́ ра́боту, о́н је уда́рен сас мокру́ чара́пу по ти́л. Ти́ја старчо́тина уsо́рљив, нема́ј ра́боту с ње́га. ⌂ **не́ма ни моје́га** *нема ништа.* – Не́ма ни моје́га от чове́ка, сва́кога је превари́л и излага́л, а неје́ укра́л са́мо где́ неје́ могљл. ⌂ **не́ма-не́ма** *час-час, с времена на време.* – Не́ма-не́ма, па ме наsрне, да ви́ди јо́ш ли сам ту́ј. Од Бу́рчу не́ма-не́ма, па се́вне, а от Ку́лу нешто́ тутњи́, ко да се ва́љају плека́на бу́ришта. ■ **нема́ње** *гл. им.* – Оно́ и́ма да не́ма, и по́више не́ма нело што́ и́ма, али на́ше га нема́ње ни́где не́ма. О́ваг-о́наг стре́ви се да бу́де ма́лко и добро́ у живо́т, а не са́мо патња́ и нема́ње.

нема́јкуде́ прил. *аљкаво, збрда-здола, као под морање.* – У́баво ко́пајте, немо́ј да копа́те са́мо од нема́јкуде́, ви́ ко́пате, а трава́ си цљвти по ва́с.

неманóсан, -а, -о *неоштећен каквом временском непогодом* (о биљки или плоду). – У врчву, ýбаво омѝјену и сýву, тýрим одоздóл прво једѝн рéд вýрду, па једѝн рéд зрéле, цврсте, неманóсане попóшће, и свé текá до вр, пóсле притѝснем с кáмен, и поклóпим с поклóпку.

немáрљив, -а, -о *немаран.* – Немáрљиви, развлéчени, свáку рáботу послéгњи у селó урабóте, али се за ранý не напýштају.

немачѝна ж *немаштина.* – Потутѝл се од немачѝну и сећирáцију сас какво́ деца́ да изрáни, и какó пóрез да плáти. ➞ *немка.*

Нéмачко с поим. прид. *Немачка.* – Зáратува се, па се нáрод ýцвели, некó́ј пођинýл, некó́ј зарóбен, мó́ј чѝча је бѝл гóдину дѝна у рóпсто у Нéмачко.

немѝц мн. немцѝ м *онај који је без моћи говора, муштавац.* – Штó не занемéјеш и замутавéјеш, па у немцá да се ствóриш, да ми дýшу вѝше не једéш.

немéје несвр. *постаје ћутљив, губи моћ говора.* – Сатарéје и глувéје, али не немéје, по цéл дѝн мéље, ýста не затвáра. ⇔ *занемеје, онемеје.*

немéтен, -а, -о *непомешан.* – Завати́мо се по жéтву, па си ни по кýћу свé стојѝ неспáстрено и немéтено.

немѝјен, -а, -о 1. *неумивен* (о човеку). – Ако се разбеснéјем, ѝма да једéш немѝјен, и да раздýвујеш ћѝсало млекó. 2. *непран* (о суду, посуди). – Сýдови остáдоше немѝјени, а нејé требáло да ји остáвљаш такви́ да буђавéју у пóдрум.

нéмилице прил. *немилосрдно, без мере.* – Дóк ѝма трóши нéмилице, пóсле глéда који́ че га понýди с цигáру. Наѝде водá па спѝра зéвњу, а шýма се сечé нéмилице.

немкá ж *немаштина, беда, сиротиња* (упор. намачина). – Дошлá немкá, а по њý че зáтра. Заштурéла самá у чéтри дýвара, немкá ју налéгла, па не знáје, јáдна, на којý стрáну да се обрне. Овóлко кукáње на немкý до сá несѣм чýл, али од сѝтити не мóж се глáднити ни чýју.

немóј – немóјте речц. *за изрицање забране.* – Немóј да трáњаш, ка[д] те нѝкој не слýша и не зарéзује. Че ви се нáдамо на слáву, немóјте слýчајно да не дóјдете.

нéмсћи рет. прил. *на начин немог човека, као нем човек.* – Е, да óч да онемéјеш, па нéмсћи с рýће да орáтиш.

нéмча м *без моћи говора, муштавац* (упор. немьц). – Нéмчо, штó не онемéјеш, и престанѝ вѝше да беснéјеш, комшилѣк ýsвери с тóлко окáње. ⇨ *немша.*

нéмша м *в. немча.* – Нéмшо јéдан, тѝ ил се прáвиш да нечýјеш квó те питýјем, ил си ствáрно глýв.

ненавáден, -а, -о *који није заливен текућом водом између редова.* – Сáсуши се Босѝљћа о[д] тýгу ко ненавáден расáд, али затó́ј Стањѝја цѣвти ко навáдена градѝна.

ненавѝцује несвр. *не види добро* (упор. недовицује). – Почé да ненавѝцујем, не мóгу вѝше ко некадá да удéнем коњц у иглý.

ненадóјен, -а, -о *неподојен.* – Ненадојéна јáганци, па блајý у кошáру, та разлáмају.

ненајéца м/ж *незаситљива особа, прождрљивац.* – Ненајéца, не знáје кóлко би појéла, а нѝшта вој се не познáва, спéкла се ко сýчка.

ненамѝрен, -а, -о *који није нахрањен или сексуално задовољен.* – Мојá говéда ни једнý нóч несý заночѝла ненамѝрена. Срдѝт ко ненамѝрена невéста.

ненапáсен, -а, -о *који се није довољно напасао, који је поред паше остао гладан.* – Какó мóгу њигóве óвце да су стáлно напáсене, а твојé ненапáсене, кудé óн наóди добрý пáшу, а тѝ не мóж да ју нáјдеш, тó́ј тѝ мéн да кáжеш.

ненарáњен, -а, -о *ненахрањен.* – Ненарáњена стóка, па се једнó укрекáло, једнó ускучáло, једнó ублајáло, једнó уровáло, не знáје човéк от којý стрáну прво да пóчне да намирáва.

нена́сит, -а, -о *који има велики прохтев, назаситљив* (упор. незаситан). – И́мамо у ко́чину једну́ а́лу нена́ситу, ко́лко вој ту́риш, све́ поједе́, и па́ скучи́ и тра́жи јо́ш.

необле́чен, -а, -о *коме још није порасло перје, голуждрав* (о птићу). – У гњездалцето и́ма пе́т јо́ш необле́чена ластавичети́ја, јо́ш голиштари́.

необри́чен, -а, -о *необријан.* – Она́ се по́диже на пр̏сти, па ме она́к необри́ченог и смр̏дљивог цмо́кну у обра́з, па ме цу́ну у у̏ста, и бр̏зо о́тшушка на вра́та по мађу́ту.

неовла́стен, -а, -о *неовлашћен.* – Кујѝ је неовласте́н да прода́ва на ва́шар, о́н се кри́је и́зван ва́шариште.

неогра́ден, -а, -о *неограђен.* – Сви́ се огради́ли, једи́но њи́на авли́ја јо́ш неогра́дена стоји́.

неодбо́рит, -а, -о *неваспитан, неразборит, својеглав.* – Неодбо́рит, не мо́ж му ни́шта дока́жеш, све́ рабо́ти како́ нау́ми. ➞ *неодбран.*

нео́дбран, -а, -о *неваспитан, неразборит, својеглав* (упор. неодборит). – Даньшња младиња́ нео́дбрана, не́че ста́роме чове́ку да рече́ „до́бар да́н“, а ка́мли да се ди́гне да о́н се́дне.

нео́жет, -а, -о *непожњевен.* – Дожи́њамо ве́ч, јо́ш једно́ њивче́ саде́ оста́ло нео́жето, и гото́во за ову́ј го́дину. Ако преста́не ћи́ша, че наста́вимо же́тву, ако не преста́не, не́че да вољаје ни за оно́ј које́ је о́жето, ни за нео́жето.

неока́стрен, -а, -о *в. некастрен.* – Мо́ре, ако у̏знем једну́ неока́стрену габро́вину, зачѣ́с че се сми́рите.

неоко́пан, -а, -о *њива или башта из које није уклоњен коров окопавањем.* – Све́ њи́ве око́пане, једи́но на́ше оста́доше неоко́пане.

неоко́сен, -а, -о *ливада са које није покошена трава* (упор. некосен). – Кво́ ти је ово́ј требо́ало, бле́сави Драго́славе, њи́ве стоју́ неурабо́тене, лива́де стоју́ неоко́сене, а ти́ се ба́виш с поли́тику.

неоку́пан, -а, -о *телесно прљав, који се није дуго купао.* – Зе́т купа́тило напраи́л, и преме́ну купи́л ба́бе, и уведе́ ба́бу у ку́ћу, а ба́ба др̏пава, неоку́пана, па се оку́пе, па се преме́ни, и се́дну да вечеру́ју. (нар. пр.).

неоми́јен, -а. -о *неумивен.* – Ви́диш ли деца́на што́ седу́ при ја́зан, они́ја мѣ́шкавити и неоми́јенити с цр̏нуту ко́су је А́ца, а они́ја с бе́луту ко́су при њег што́ седи́ је Го́ша.

неопо́јан, -а, -о *који није опојан по црквеном обреду, коме није читано опело.* – Сарани́мо ба́бу неопо́јану, си́н вој бе́ше комуни́ста, па не да́де по́п да уле́зне у ку́ћу.

нео́праван, -вна, -вно *несиреман, неокретан, спутан.* – Нео́правна је, тре́бе вој полови́н дѣ́н да се спре́ми да негде́ по́јде, ил нешто́ да по́чне.

неопра́јен, -а, -о *неприпремљен, неупућен.* – Чи́м ју не́ма жена́ до́м, о́дма сам неопра́јен, ни́ти зна́м кво да по́чнем да рабо́тим, ни́ одо́кле да по́ченм.

неостри́жен, -а, -о *неошишан.* – Тѣ́г се Петка́на ра́зврцка ко да и́ма петна́јес го́дине, изме́те ку́ћу и о́бриса про́зори, па узе́ они́ја но́жици што стрижѐмо о́вце, и остри́же ме, да ме деца́ не зати́цају неостри́женог.

неосу́ден, -а, -о *коме није изречена пресуда, неосуђен.* – Обричи́ се, премени́ се, и по́јдо за Бабу́шницу да се распи́тујем како́ мо́же то́ј да чове́к због орату́ де́сет го́дине лежи́ у за́твор, а неосу́ден.

неотре́бен, -а, -о *из кога није издвојена натруњена страна материја, неотребљен.* – Изне́ла да прода́ва неотребе́н пасу́љ, па си га тека́ и вр̏ну до́м.

неподе́лен, -а, -о *неподељен.* – Не теја́ ји поде́ли док си бе́ше жи́в, не́ло им о́стави неподе́лено има́ње, па се са́ повла́че по су́д да им о́н одре́ди који́ че ко́лко да насле́ди.

непоко́рљив, -а -о *непослушан, непокоран, својеглав.* – Јо́ш ко дете́ је била́ непоко́рљива, и таква́ оста́де и ка́т се о́жени и деца́ и́здобива, сви́ су мора́ли њу́ да слу́шају. ➞ *непревијен.*

непопра́вив, -а, -о *непоправљив.* – То́ј дете́ си је от кра́ј било́ непопра́виво, и на кра́ј и за́врши у за́твор. ➞ *непрепра́вив.*

непоте́зан, -а, -о *неодржаван, који није поправљан у дужем временском периоду.* – Непоте́зана ку́ћа бр́зо пропа́да, за ра́злику от ку́ћу у коју́ се жи́ви.

непотко́ван, -а, -о *који нема потков.* – Наба́да ко непотко́ван во́л у бразду́. О́брну вола́ и одве́де га до́м непотко́ваног.

непоштења́к мн. непоштења́ци м *непоштен човек, нитков.* – То́ј су једни́ льжо́ви и непоштења́ци, што́ ји у све́т не́ма.

не́право прил. *неправедно.* – Не дели́ не́право, да ти се не́право не вр́не.

не́пран, -а, -о *неопран.* – Жени́л се неко́лко пу́ти, али но́си не́прану кошу́љу. Ни́шта се не мо́ж рабо́ти сас не́прану ву́ну.

непреви́јен, -а, -о *јогунаст, непокоран, својеглав* (упор. непокорљив). – Непреви́јено дете́ че́сто једе́ ћоте́к. Је́с да смо непреви́јени, али таква́ ни со́рта, не мо́жемо сьг да си пра́вимо та́тка, ка́д ни о́н ве́ч направи́л.

непреврéл, -а, -о 1. *материја у којој хемијско врење није довршено.* – Ми́ по́ченемо да си тро́шимо јо́ш непреврéло си́рење, ко́ј че га че́ка до је́сен да пре́ври. 2. фиг. *особа нестасала за неки посао.* – О́н јо́ш детишња́к, непреврéл, а они́ о́че да га наме́сте да бу́де посла́ник у ску́пштину. ➞ *непрегорел, непрећипел.*

непрегоре́л, -а, -о *материја у којој хемијско врење није довршено* (упор. непреврел). – Сас непрегоре́ло ђу́бре се не ђу́бри гради́на. ➞ *непрећипел.*

непреме́њен, -а, -о *који није обукао стајаће рухо.* – Непреме́њен се не и́де на сва́дбу и на о́ро, али кујѝ не́ма у кво́ да се преме́ни, о́н си и́де и такьв.

не́преметан, -тна, -тно рет. *неприметан, сићушан.* – По́јави се не́преметан о́блачьк над Ра́кош, али се бр́зо пре́твори у црну́ облачо́тину, из коју́ поче́ да би́је гра́д.

непремр́кан, -а, -о *мркањем неоплођен.* – Непремр́кана овца́ се не ја́гњи, и она́ пр́ва завр́ши у ло́нац.

непрепра́вив, -а, -о *непоправљив* (упор. непоправив). – Ма́ он је непрепра́вив, од ње́га ни војска́ неје́ могла́ да напра́ви чове́ка, та чеш ти́ да га топр́в препра́вљаш.

не́престално прил. *без престанка, непрестано.* – Не мо́ра да прети́ца, ва́жно је са́мо да не́престално ка́пе. Ћи́ша неко́лко дьна не́престално па́да, али се ве́ч и́спада, поче́ да се разве́друје.

непрећипе́л, -а, -о *материја у којој хемијско врење није довршено* (упор. непреврел). – Непрећипе́ло вино́ неје́ сьгльмно за пије́ње.

неприка́жљив, -а, -о *који се нерадо јавља родбини и познаницима.* – Неје́ ло́ша, неје́ се ни подголеми́ла, али је некако́ неприка́жљива, све́ че́ка дру́ђи да вој се пр́ви ја́ви.

не́прилазан, -зна, -зно *до кога се тешко долази, неприступачан.* – Бе́гамо у шу́му, па се ку́тамо на не́прилазна ме́ста, да ни не на́јду Бу́гари и поби́ју. ➞ *непри́одан.*

не́приодан, -дна, -дно *до кога се тешко долази, неприступачан* (упор. неприлазан). – Нанаго́рњичаво и не́приодно ме́сто, али ту́ј смо се роди́ли, па си за на́с добро́.

неприте́жљив, -а, -о *немаран, непредузимљив.* – Неприте́жљив је, ку́ћу не поте́за, са́мо што́ се несу́ истре́сли ду́вари, а жену́ не прите́за, па им деца́ и́ду му́сава и др́пава ко да не́мају баштѝ и ма́тер.

непроце́ден, -а, -о *који није цеђен, непроцеђен.* – За уко́р, тури́ла да ва́ри непроце́дено млеко́.

не́работан, -тна, -тно *нерадан, лењ.* – Не́работна жена́, све́ вој по ку́ћу развле́чено, а и му́ж вој неје́ бо́љ.

нерадежљ̀к м *лењост, нерад, неамбициозност.* – Какво̀ је има̀ње наследи̏л, могѣ̀л је да бу̀де пр̏ви га̀зда, али се газдаљ̀к не сти̏ца сас нерадежљ̀к и ћита̀ње, нело с ра̀боту и трча̀ње.

нера̀борит, -а, -о *који нема разборитост, неразуман.* – Нера̀борита им дечи̏шта, нити слу̀шају кво им се при̏ча, нити о̀че кога̀ нешто̀ да послу̀шају, са̀мо тра̀же да им се купу̀је једно̀-дру̀го. ➞ *неразбран.*

нера̀збран, -а, -о *који није разборит, тврдоглав* (упор. неразборит). – Нера̀збрана жена̀, за̀пне ко мога̀ре на ћупри̏ју, како̀ зами̏сли тека̀ да бу̀де, ел ни̏како.

неразрабо̀тен, -а, -о *запарложен, неразрађен.* – Њи̏ве си тека̀ леже̏, ура̀сле у травоља̀к, а напре̏д неси̏ могѣ̀л да ви̏диш неразрабо̀тену њи̏ву, неоко̀пану гради̏ну, ел ненапр̏скано ло̀зје.

нерасто̀пен, -а, -о *нерастопљен, нерастворен.* – Неје̏ добро̀ да нерасто̀пен со̀л оста̀не у во̀ду с коју̀ замешу̀јеш тѐсто.

не̏рвен, -а, -о *који се односи на нерве, који лечи нерве, неуролог.* – И̏маше једѣ̀н Бо̀жа, до̀ктур на не̏рвено оделе̏ње, ко̀лко ме о̀н ле̏чи, то̀лко ја̀ пропа̀дам, дојдо̀ до чети̏рес ћи̏ла. Послу̀шај ти̏ ме̏не, д-и̏деш у Ни̏шку Ба̀њу, и̏ма та̀мо нећи̏ Дра̀ган Ћи̏рић, Бабу̀шничанин, не̏рвен до̀ктур, о̀н че те изле̏чи.

нервира̀ција ж шатр. *нервирање, секирација.* – Узни̏ ју такву̀ смо̀тану, па че си це̏л ве̏к и̏маш нервира̀цију.

нерво̀зи се несвр. *нервира се.* – Во̀з ста̀не негде̏ насре̏д пру̀гу, па стоји̏, ја̀ се ше̏там по вagòнити, нерво̀зим се, пу̀шим цига̀ру от цига̀ру, ал ми ни̏шта не пома̀га.

не̏ротћиња ж *она која нема пород, која не може да роди.* – Мо̀ре, те̏ј не̏ротћиње су по̀себичне од оне̏ј које̏ и̏мају деца̀, све̏ им ма̀лко, и сва̀коме зави̏цују ако и̏ма нешто̀ по̀добро.

несѣ̀м – неси̏ – неје̏ – несмо̀ – несте̏ – несу̀ *супротно од јесам, нисам.* – Што̀ си дошѣ̀л, несѣ̀м те с конди̏р зва̀ла да до̀јдеш. Бо̀ље да и̏маш, а да неси̏ па̀метан, онака̀ се са̀мо сећи̏раш. Неје̏ ми се деси̏ло да ми ву̀к уда̀ви овцу̀ на моје̏ о̀чи. Ни̏шта несте̏ је̏ли, мо̀ра да ви се не допа̀да једе̏ње̏то.

не̏свес ж *несвестица.* – Добри̏нка пада̀ два̀пути у не̏свес, једва̀ ју поврну̀ли.

несви̏дљив, -а, -о *шкрт, саможив.* – Несви̏дљива жена̀, не сви̏ди вој се са̀мо да помене̏ш да вој нешто̀ потра̀жиш, а ка̀мли да ти га даде̏.

несе̏јан, -а, -о *непосејан.* – Прочу̀је се то̀ј по село̀, визита̀рће и цаболе̏бање колко̀ о̀ч, они̏ суде̏ ни̏цају и несе̏јани.

не̏слан, -а, -о *несолан* (упор. недослан). – Пасу̀љав ти дибиду̀з не̏слан, на кво̀ си мисли̏ла кат си га вари̏ла.

неспање̏ с *неспавање, несаница.* – Неспање̏ је на̀јтешко, ка̀д не мо̀ж чове̏к но̀чу да за̀спи, па лежи̏ бу̀дан, по̀гадно о[д] то̀ј не̏ма ни̏шта.

неспа̀стрен, -а, -о *непосремљен, неспакован.* – Завати̏мо се по же̏тву, па си ни по ку̀ћу стоји̏ све̏ неспа̀стрено и неме̏тено.

неста̀не свр. 1. *не буде у довољној количини, недостигне.* – Не̏ма да не̏ма, мо̀же са̀мо да неста̀не, па да се па̀к наба̀ви. 2. фиг. *умре.* – Ра̀зболе се Ста̀мена, глава̀ па глава̀, не престању̀је да боли̏ дѣ̀њу, не попу̀шта но̀чу, и неста̀де, ко да неје̏ ни била̀. Ночту̀ту преди̏ башта̀ да неста̀не, ја̀ га сањува̀ како̀ дошѣ̀л до на̀шу капи̏ју, па ме о̀ка да ми нешто̀ ка̀же. До јуче̏р мо̀ј Јеле̏нко о̀деше по дво̀р, неје̏ болува̀л, на но̀ђе си је неста̀л. ➞ *пострада.*

неста̀њу̀је несвр. 1. *губи се, нестаје.* – Чове̏к без жену̀ и неје̏ чове̏к, мо̀ш се нећи̏ љу̀ти што̀ ово̀ј прозбори̏, ал тека̀ си је, без жену̀ не̏ма деца̀, а без деца̀ неста̀њујемо. Све̏ неста̀њу̀је, чове̏ци неста̀њу̀ју, и̏же се расту̀рују, гро̀бишта се прео̀рују, саде̏ трава̀

оста́њује. 2. фиг. *умире.* – Не мога́ и́ч да спи́м, кучи́штено це́лу но́ч завија́ ко да че, сачу́вај ме Бо́же, неко́ј да неста́њује.

не́те рет. *неће* (упор. нече). – Напре́д су љу́ђи који́ су га́зде били́ тражи́ли мирашчи́ку, да је с мира́з, а која́ не́ма мира́з, они́ ју не́те. Пу́но љу́ђи смета́ну не́те да ту́ре у у́ста.

нећи́ им. зам.. *неко* (упор. некој). – Че до́јде нећи́, па че ви искра́дне све́ по ку́ћу, ако не закљу́чујете. Вла́да Му́јинћи ишо́л на копа́ње у нећега́. По́често сам чу́л како́ ма́ти на дете́, ел нећи́ на нећега́ рече́: Бре́, пра́ва си шљамо́тина. ⌂ **нећи́ пу́т** *повремено, понекад.* – Нећи́ пу́т до́јде по́често, и дватри́пут не́дељно, а нећи́ пу́т га не́ма да сврне и по неко́лко ме́сеци. ⇔ *понећи.*

неуга́зен, -а, -о *неугажен, снег којим нико није прошао.* – Ми́ ђа́ци смо пр̀ви прти́ли неуга́зен сне́г от село́ до Бабу́шницу, сне́г понека́д бу́де до изнад коле́на.

неужи́ган, -а, -о *ненавикнут на тежак посао, неочеличен.* – Зна́је се да њи́ва лива́ду пој́ида, де́си се и да кра́ве кат су неужи́гане ма́лко мр̀дну у туџо́ и плу́г прео́ре, али кад је на́мерно, кад је неко́ј зграбљи́в и све́ му ма́лко, неје́ човеча́нћи да ста́лно прео́рује туџо́.

не́умејатан, -тна, -тно *невешт, несналажљив, спутан.* – Не́умејатан, кво́ у́зне да попра́ви, са́мо га покваи́ри, а да сам нешто́ зами́сли и напра́ви, то́ј ни у сњ не мо́же да се де́си.

неупа́зен, -а, -о *несачуван, недовољно пажен, олако дат неки исказ.* – Кво́ че бу́де ако се шљамо́тинава Љуби́сав нашље́ма, па се некво́ изора́ти пред Ради́сава, неупа́зена ре́ч је на́јскупа.

неупре́зан, -а, -о *који још није упрезан у јарам, који још није постао одговоран за што.* – Деца́ одла́те по дво́р ко неупре́зана телчи́на.

неурабо́тен, -а, -о *необрађен.* – Неурабо́тено по́ље, пу́тови ура́сли у трња́ци, авли́је празне́, село́ пу́сто, ете́ то́[ј] је даньс Стриже́вац.

неурабо́тено прил. *неурађено.* – Што́ сте запе́ли ко си́воње, које́ оста́не неурабо́тено даньс, че се урабо́ти ју́тре, ра́бота неје́ за́јак да побе́гне у шу́му.

неура́њен, -а, -о *неухрањен, неутовљен.* – Мр̀шава му гове́ца, неура́њена, споту́рају се у бразду́. Неура́њена добро́, ал мо́ра да ју ко́љемо, а другу́ву че пора́нимо јо́ш.

неућипе́л, -а, -о *који се није довољно укипео.* – Неућипе́л ма́з о́че да се покваи́ри, зато́ј мо́ра до́бро да се ућипи́, али да се ме́ша да не загори́, па да бу́де горчи́в.

неу́чен, -а, -о *необразован, нешколован.* – Не мо́же неу́чен с у́ченог поли́тику да би́стри, ко ни шу́т с рога́тог да се боде́.

неучу́кан, -а, -о *неујаловљен утуцавањем мошница.* – Оста́доше са́мо ста́ри мо́мци, па бу́цају по село́ до сре́д но́ч, ко неучу́кани би́кови.

нецеде́н, -а, -о *који није процеђен.* – Како́ си могла́ нецеде́но млеко́ да ту́риш да ва́риш, мо́же сва́шта да и́ма у њега́.

не́ч скр. *од нечеш.* – Ка́т си ку́м, не́ч с ма́лко да продјеш. Не́ч га испрди́ш, пије́ње да да́ваш, уну́ка си доби́л.

не́че свр. *одрични облик од оче.* – Не́чу да по́јдем за њега́, па да ме уби́јете. Не́че да бу́де бѣ́ш те́ка ко што ти́ казу́јеш. Не́че да мо́же тека́ како́ сте замисли́ла. О́ку ни да си и́демо, ми́ си не́че и́демо, не́го проду́жимо о́ро, па осѣ́внемо. ■ **по́нече** комп. *нече у вишем степену.* – Док је мла́до ље́ко се преобр̀та и чове́к и живи́нче и др̀во, кад застаре́је, по́нече. ⇨ *нете.*

нечији́, -а́, -о́ пр. зам. *који припада некој неодређеној, непознатој личнодсти.* – Че ли́пче нечијо́ ку́че, кат сте се превари́ли да до́јдете да се ви́димо. ⇔ *понечији.*

не́чис, -та, -то фиг. *који не држи до хигијене.* – Не́чисти љу́ђи, не ми́ју се, не ку́пу се, у ку́ћу им базди́ ко у ци́ганско па́далиште.

не́човек м *лош човек.* – Према човѐка бу́ди човѐк, а с не́човека нема́ј ра́боту.

не́чу – не́чеш – не́че – не́чемо / не́че – не́чете – не́че *одрични обл. презг. гл. оче.* – О́чу да и́дем у шко́лу, али ме мој и́ не пу́штају, не́ма ко́ј да и́де с о́вце. По це́л дѣ́н жњѐмо, а о́н не́че ни говѐда да пу́шти из шта́лу да попа́су ма́лко. Не́чемо да и́демо у ра́т, не́чемо да ђи́немо бес по́требу. Ако о́чете – до́бро, ако не́чете – па́ до́бро, да ни упла́шите не мо́жете.

неши́шан, -а, -о *зарастао у косу, неподашишан.* – Преко ле́то издоо́ди госпо́да, неши́шани, небри́чени, зарутаве́ли ко че́тници што́ бе́оше.

нешко́дљив, -а, -о *који није штетан по здравље.* – Да́ј ми нешто́ да поједѐм бла́гачко, ал нешко́дљиво, ја́ сам ста́ра ба́ба. ■ **по́нешкодљив** комп. *који је мање шкодљив.* – Пре́пек је по́нешкодљив, јер је два́пут прошѣ́л кроз лулу́.

нешто́ им. зам. *нешто.* – Сељак остаре́л, изнемо́гал, умоломо́чен, не́ма ду́шу да ди́гне гла́с, а ка́моли нешто́ дру́го. ➞ *некво.*

ни́[1] ДЛ л. зам. *ми* (упор. ми). – Ни́ несмо́ сва́дбе прави́ли ка́т су пости́. Ни́ смо с о́вце го́ре по Голе́ми сто́л, а Бу́гари с алтиљѐрију би́ју у Цр̀ни вр̀, пу́ца, вра́не кре́кау, ни́ мо́ра да седимо́, а́ко ни стра́. Ни́ смо чува́ли по пешесна́јес-два́јес о́вце. Ни́ и́маемо у́баво ра́но ја́гње, кад једно́ ју́тро најдо́мо га липца́ло, натегну́ло се у коша́ру, испи́јено ко да га је вапи́р испи́л.

ни[2] зам. енкл. 1. Д *нам.* – Ва́ла му за свѐ што́ ни да́де, и ко́лко ни да́де. 2. ОП *нас.* – Дошли́ да ни ви́де, сети́ли се за на́с.

ни́ речц. *за појачавање негативног исказа кад се одриче минимална мера или могућност чега.* – Не́ма, сирома́, ни́ и́ч от па́мет. Од њѐга не́ма ни́ че́п за зѐље, али њо́ј се допа́да.

ни везн. *ни, нити.* – Њѐга ни зна́м, ни га позна́вам, нити о́чу да чу́јем за њѐга.

ни́где прил. *ни на каквом месту.* – Не́ма да излѐзнеш ни́где из дво́р, ту́ ја́ма да се окапо́шеш, кад несѝ за ни́где. ⌂ **на ни́где** *ни тамо ни овамо.* – Остаре́мо, па ви́ше несмо́ за на ни́где, а Бо́г не́че да ни прибѐре. До́јде тека́ поне́кад да човѐк насмѐте, па на ни́где нумеје да се обр̀не. ⌂ **ни́где с ни́шта** *тотално немање, када се нема ништа.* – Бедоси́ја ји прити́сла, ни́где с ни́шта не́мају. ⌂ **јо́ш ни́где си́** *далеко пре свануће.* – Ју́тром, јо́ш ни́где си́ да сѣ́вне, ја́ извѐдем говѐда да се напа́сну, па ји вр̀нем у шта́лу, по́сле се сас жену́ обр̀тамао на дру́гу ра́боту. ⇔ *нанигде, однигде.*

ни́же несвр. *надева што на конац, прави ниску.* – Евѐ ме ни́жем пипѐр, пра́вим ни́зе да се су́ши пипѐрат на слѣ́нце. ■ **низа́ње** *гл. им.* – Накупува́мо попри́ку и за турши́ју и за низа́ње. ⇔ *наниже, разниже.*

низ(а) предл. *низ (када је реч о кретању од више тачке према нижој).* – Отидѐ низ малу́. Сла́зи низ ба́самаци. Низа сока́к скр̀цају ко́ла претова́рена сас мору́зу.

ни́за ж *венац нанизаних паприка.* – Попо́шће се сту́ре од ни́зу, очи́сте се от сѐме и попа́ре у ћипѐлу во́ду. Ми́ пот шу́пу нака́чимо ни́зе пипѐр да се су́ше. Зи́ми у́знем тѐја ни́зе сас по́ситан пипѐр, па ји у́баво нагрѐјем прека́ј шпо́рет, и скљѐчем у чу́туру.

ни́зак, -ска, -ско *који има малу висину, који је мало изнад земље.* – Притѐра те, па отрчи́ш на кра́ј ва́шар, оно́ јо́ш ни́ска мору́за, ви́ди се от ки́лометар ка́д чу́чнеш, а мо́раш да чу́чнеш. ⇨ *нисак.* ⇔ *онизак.*

ни́збрдица ж *пут или терен који се спушта у односу на правац посматрања или кретања, нагиб.* – И́ма једна́ кра́тка, али о́пасна ни́збрдица, ту́ј се че́сто извр̀тају ко́ла.

ни́збрдичав, -а, -о *нагнӯт, ст̄рм* (о терену). – На ти̏ја заво̏ј се че̏сто извр̄тају ко̀ла, низбр̄дичаво, а заво̏јат о̀стар. Деца̀ во̀ле да се трка̀љају по лива̀ду која̀ је ни̏збрдичава.

низбр̄дњичаво прил. *на лош начин, кренуло као кола низа ст̄рану.* – Мло̀го им је пошло̀ низбр̄дњичаво у ку̏ћу, ма̀лко-ма̀лко па се ска̀рају сна̀је.

ни́збрдо прил. *низ неку ст̄рмину, наниже, надоле.* – Напуни̏ буре̏то с во̀ду, али потури̏ нешто̀ под њѐга да се не сва̀ља ни̏збрдо.

низи́на ж 1. геогр. *т̄ле у п̄одножју узвишења.* – То̀лко је низбр̄дичаво, да једва̀ сле̏зомо у низи̏ну. 2. геогр. *низак т̄ерен, улегнуће.* – Та̀ј ни њи̏ва у низи̏ну, закло̀њена од ве̏трови.

ни́је ДЛ л. зам. *ми* (упор. ми). – Ви̏је си и̏мате ва̀шу цр̄кву, а ни̏је и̏демо у Дра̀гинац у цр̄кву. Кат се дете̏ разболи̏, ни̏је га истр̄љамо сас ма̀з, сас зајти̏н, и оно̀ оздраве̏је. Има̀ли смо ни̏је пла̀ндиште го̀р у Клено̀в кла̀деньц, ту̏ј ни о̀вце пла̀ндују.

ни́једну̏ш прил. *ниједном.* – Упре̏гне кобѝлу у кару̏це, се̏дне напре̏д, у̏зне ка̀јаси и бича̀ло, али ју ниједну̏ш неје̏ удари̏л.

ни́кад(а) прил. *ни у које време.* □ – Дево̀јче, какво̀ си, бо̀ље да се ни̏кад неси̏ ни здало̀. Ти̏ ми ни̏када ни̏шта неси̏ верува̀л.

ни́какьв, -ква, -кво пр. зам. 1. *којом се одриче п̄рисут̄ност било којег или било каквог од п̄ојмова које значи именица уз коју ст̄ои.* – Ти̏, бре̏, неси̏ за ни̏какьв ђа̀вол, да си за некакѣв ђа̀вол, не би те ману̏ла жена̀. Че̏ка неве̏ста једну̏ ве̏чер, че̏ка дру̏гу ве̏чер, не̏ма младоже̏ња да доо̀ди да спи̏ при њу̏, ни̏какьв га не̏ма три̏-че̏три ве̏чери. 2. *којом се означава да је неко безвредан, најгори.* – Ни̏какви су љу̏ди, а и њи̏ни ста̀ри су такви̏ били̏.

ни́кне (рад. пр. ни̏кал, -кла, -кло) свр. 1. *избије из земље, п̄роклија* (о биљци). – А̏ла је у̏баво ни̏кла мору̏скава, и сва̀ се уреди̏ла ко пот коњ̏ц. 2. *избије из т̄кива* (о зубима или роговима). – Пре̏гњи зуби̏чи му ни̏кли, а и друђи̏ти поче̏ли да ни̏цају. ⇔ *изникне, п̄роникне.*

ни́кој им. зам. *нико.* – Ни̏кој ни̏кога не заре̏зује за црви̏ву сли̏ву. Мили̏сова и њиго̀ве зајеба̀нције ни̏кој не мо̀же ни̏кад да забора̀ви. ⇨ *никуј.* ➞ *ниђи.*

ни́ксица ж *зељаст̄а биљка из п̄ородице љиљана, од којих се неке врст̄е гаје као украсни цвет̄* Scilla. – У̏пролет се уцѣ̏вте сомура̀ци, ни̏ксице, петло̀вчичи и коко̀чице, ушаренѐју се лива̀де и грма̀ње.

ни́куде прил. *никуда.* – Неси̏ за ни̏куде, са̀мо за при о̀вце у пла̀нину.

ни́куј им. зам. *в. никој.* – Дошло̀ вре̏ме да ни̏куј ни̏куга не сма̀тра за ни̏шта. Жи̏вот и вре̏ме ни̏куга не че̏ка.

ни́откуд прил. *ни са које ст̄ране, ниодакле.* – Не про̀јде ни једна̀ не̏деља да нешто̀ не поскупе̏је, а пара̀ ни̏откуд не доо̀ди.

ни́сак, -ска, -ско *в. низак.* – И̏мам ни̏сак при̏тисак. Бе̏ше ни̏ска жени̏ца, али о̀кретна ко чи̏гра.

ни́сачьк, -чка, -чко *хип. од нисак, онизак.* – Ми̏ смо сви̏ ни̏сачѣи, таква̀ ни це̏ла фами̏лија, али смо цвр̄сти на ра̀боту. ⇔ *п̄онсачьк.*

ни́ско прил. *на малој верт̄икалној удаљеност̄и од земље, близу т̄ла.* – Се̏чи га ни̏ско, у ко̀рен, ту̏ј су на̀јцврста др̀ва. ■ **по̀ниско** комп. *ниже.* – Ни̏шта ми не мо̀ж, мо̀ж са̀мо да ме ва̀неш по̀ниско за ону̏ј ства̀р. Ка̀т се му̏нем у габра̀к, еве̏ им га што̀ че ме на̀јду, мо̀ж да ми се са̀мо прива̀ну по̀ниско. ⇔ *одниско.*

ни́спролет прил. *т̄оком раног п̄ролећа.* – Зе̏ље ис ка̀цу једе̏мо зи̏ми, али си га једе̏мо и ни̏спролет ако претече̏.

ни́тка ж *конац ис̄предене п̄ређе.* – Ба̀ба пр̄во испо̀љк навр̄тка неко̀лко на врете̏но, па по̀сле, да би вој по̀брж ишло̀, запе̏кља пре̏цуту окол врете̏но, пу̏шти дљ̏гу ни̏тку,

поди́гне ју у́вис, заврти́ вреті́ното ко деца́ кат се и́грају сас вр̏ндало, извлечѐ ни́ткуту колкого́д мо́ж у́вис, и пу́шти ју да се уврти́.

нитка́рка мн. ниткáрће ж *дрвена палица, има их две, које су повезане концима кроз које пролази основа, помоћу њих се образује зев кроз који иде чунак (в совељ̏а).* – Го́рња ниткáрка је вр̏зана за скаку́ће, а до́ња за по́дношће.

ни́тна ж *закивак, заковица, метални украс на одећи.* – И́ма ни́тне за плѐк, а и́ма и ни́тне с којѐ се причвр̏стује прѐчница на каи́ш, или слу́же са́мо да се укра́си каи́ш. ⌂ **уда́ри ни́тну** фиг. *закуца, причепи, спута.* – Ми́ смо мисли́ли и́мамо си лѐб и с лѐб, кво́ да облечѐмо и сас кво́ да се огрѐјемо, мо́ж ни се са́мо прива́те, али јо́к, удари́ше ни они́ ни́тну, па не мо́ж да се пр̏дне.

ни́тни несвр. *спаја два лима помоћу нитни.* – Плѐк се ни́тни, а желѐзо се зава́рује.

ни́тће ж мн. *део ткачког разбоја, нитила.* – Ни́тће се саст̀оје из двѐ ниткáрће, којѐ су повѐзане с ко́нци кроз који́ се про́вре о́снова. Да те сти́сне сас онѐј њо́јне мазнѐ бути́не, жи́ле ти се и́ма ола́де, и́ма да шту́кнеш у њу́ ко совѐљ̏а мецу ни́тће.

ни́ћи ГЛ, ДЛ им. зам. *нико* (упор. никој). – Ма́ти си ти је за то́ј крива́, нејѐ ни́ћи дру́ђи. Ни́ћи те не ју́ри, казу́ј по рѐд ко́лко зна́ш. Нѐчу те закли́њам у ни́ћег, са́мо те мо́лим да ми ка́жеш и́стину.

ни́ца несвр. *ниче, клија, избија из земље заметак биљке.* – Печу́рће и буда́ле се не сѐју, онѐ самѐ ни́цају. Ни́ца кудѐ га не сѐјеш. Дабо́гдал дѐвет го́дине да лежи́, па да му кроз о́чи тра́ва ни́ца, а кроз у́ши зми́је прооде.

ницина́ ж *упала на кожи, гнојни оток.* – Ницина́ ми се ди́гла на пету́, па једва́ о́дим. ➞ *подудра.*

ниша́н[1] м *мета у коју се гађа из пушке приликом уласка сватова у младину авлију.* – Напрѐд ка́д је била́ сва́дба га́цаше се ниша́н: вр̏же се ча́шица ма́лецка, па се ди́гне го́ре високо́, и о́бавезно мо́ра да га́цају ниша́н, па тѣ́г ји пу́штају да улѐзну ко́[д] дево́ћу у ку́ћу.

ниша́н[2] м *поклон који просци даду девојци као залогу да је испрошена.* – Пр̏во се пога́цају, кат се пого́де, свѐкар и свекр̏ва даду́ ниша́н на девоћу, а она́ њи́м дадѐ да́р, и она́ је уду́мана, излазѐње ви́ше нѐма ис ку́ћу до сва́дбу.

ниша́ни несвр. фиг. *пажљиво промотра, стреља погледом.* – Кво́ ме, брѐ, комши́јо, ниша́ниш ко ду́њ̏ер фо́сну.

ниша́нција м *онај који је обучен да гађа артиљеријским оруђем.* – Они́ и́мају то́пови, али ниша́нције сви́ изђину́ли, нѐма ко́ј да га́ца с њи́.

нишка́ње с *дечја игра бацања штапа попут копља* (упор. и ципкање). – Деца́ су игра́ла на́јвише кли́су, шо́рку, нишка́ње и ципка́ње.

ни́шне свр. *њихне, заљуља.* – Укачи́ ме на љуља́шку, па ме ни́шни једанпу́т, по́сле чу си се ја́ сама́ љу́љам.

ни́шне се свр. *прелети преко неког простора.* – Ни́шну се звезда́ преко нѐбо, и и́згуби се, мо́ра да је нећи́ негдѐ умр̏л.

ни́шта им. зам. *ниједан предмет, ниједна ствар, ниједна појава.* □ – Ни́шта му нејѐ, са́мо се пра́ви То́ша да не слу́жи во́јску. ■ **на́јништа** суперл. шаљ. *још мање од ништа.* – У ку́ћу си свѐ и́мамо, са́мо нѐмамо оно́ј што́ је на́јништа – лѐб. ⌂ **немају ни́шта с ни́шта** фиг. *пука сиротиња која нема ништа нигде.* – Ни́шта с ни́шта нѐмају, с тр̏н да ма́шиш нѐма кво́ да зака́чиш у њи́ну ку́ћу. ⌂ **нејѐ за ни́шта** *неспособан за било шта.* – Нејѐ за ни́шта, какво́ да зарабо́ти, штѐту напра́ви.

ништа́к м *безвредан човек, ништарија.* – Ако за њѐга питу́јеш – нѐма ни́шта от човѐка, пра́ви је ништа́к. Јега́ се сми́лује Бо́г на мѐне ништа́ка, па ако мо́ра да се ђи́не, нѐк бу́де то́ј до́м, кудѐ сам се роди́л.

ни́шти несвр. *убија, уништава, сатире* (кога). – Ни́шти ме с ра́боту, ни́шти ме с ре́ч, ни́шти ме с неспањѐ, и че ме уни́шти.

ни́шти се несвр. *убија се, уништава се, сатире се* (међусобно са ким). – Сви́ ни мр̏зну, и сви́ ни ни́ште, али се ми́ сами мецусо́бно на́јбоље ни́штимо.

но́в, -а, -о *који је тек направљен, скоро пронађен, који се понавља, поново настаје.* □ – Но́ва го́дина се ва́ли с но́ва дечи́ца, с но́ва телчи́нка, с но́ва прашчи́нка, с но́в бере̏ћет…

нова́м прил. *наовамо, на ову страну* (упор. и навам). – До́к поми́слим да си нона́м, ти́ да си нова́м. Примакне́те се нова́м, одо́вде се по́види. ■ **по́новам** комп. *мало ближе наовамо.* – Је̏ла по́новам, и се̏дни по́ до ме̏не да си поора̏тимо. По́новам се примакне́те, да ви мо́гу сви́ ви́дим. ⇨ *новамо.* ➞ *нановам.*

нова́мо прил. *в. новам.* – Па да̏де Бо́г те се просеври́, па све̏ трчечѣ́и се вр̏ну нова́мо комто до́м. ■ **по́новамо** комп. *мало ближе наовамо.* – По́новамо стани́, да мо́ж дру̏ђи да миљу̏ју. ➞ *нановамо.*

но́вина мн. но́вине ж *свакодневно или повремено штампани текстови на неколико великих листова у којима се објављују вести о текућим догађањима и обавештења, новине.* – Се̏днем, ко бађи́м чу чи́там но́вину, а не мо́гу, не ви́дим, си́тна словја̏та за моје̏ о̏чи.

но́винка мн. но́вињће ж *хит. од новина.* – Ро̏днине изле̏зли при чешму́, пљу́скају се с во̏ду, засми̏вају се, почу́шкују се, са̏ јо́ш ма̏лко па че тр̏гну у Бабу́шницу да си ку́пе но́вињће, а мо́ш се ола̏стре и до Зво́начку ба̏њу да се ма̏лко пробр̏чкају.

но́во с поим. прид. 1. *новости.* – Какво̏ и́ма но́во по село́? 2. *празнична, неупотрбљавана одећа.* – Саши́л сам дво̏је панталóне, једне̏ за но́во, а дру̏ђе за сва̏ђи дѣ̏н. ■ **на́јново** суперл. *најновије.* – О́н како́ па̏дал, рашчеврљи́л си гла̏ву, и све̏ си сцепи́л панталóне што́ су му биле̏ за на́јново. ⇔ *одново.*

но́вченик м *новчаник.* – Ме́н ми но́вченик и не тре̏бе, ка̏д не̏мам кво́ у ње̏га да чу́вам.

нога́ мн. но́ге ЛЗ / но́ђе ГЛ, ДЛ анат. *екстремитет који служи за ходање.* – Презраве̏, ди́же се на но́ге, али јо́ш не мо́же да се удаља̏ва от ку́ћу. Пази́ на куга̏ зајимаш па̏ре, немо́ј да бу́де: с ру̏ће ји да̏ваш, с но́ђе ји тра̏жиш. ⌂ **би́је но́ђе** *дуго и узалудно хода.* – Даньс си дибиду́с ца̏бе би́мо но́ђе, ни́где за̏јка не видо́мо. ⌂ **доби́је но́ђе** *нестане, буде украден.* – Спастри́ си сеђи́руту у шу́пу, да не доби́је но́ђе начѣ̏с. Не̏ма ми коса̏, мо́ра да је начѣ̏с доби́ла но́ђе. ⌂ **оте̏гне но́ђе** *протегне ноге, прошета се.* – Са̏мо ма̏лко да оте̏гнем но́ђе, не̏чу доле̏ко да и́дем. ⌂ **прекр̏сти ноће** *дангуби.* – Се̏дне, прекр̏сти но́ђе и по це̏л дѣ̏н не изла̏зи из на́шу ку́ћу. ⌂ **лежи́ у́-ноће** *лежи попреко у дну кревета.* – Кад оти́демо на́госје у ба̏бини, ме̏не су све̏ тура̏ли да лежи́м у́-ноће, зато́ј што́ сам на́јмалецак, а не̏ма ме̏сто за сви́ да се наре̏димо у кре̏вет. ⌂ **спи́ у но́ђе** *спава попреко у дну ногу онај који спавају по дужини, јер је кревет тесан.* – Кад оти́демо негде̏ на̏-госје, ме̏н су све̏ тура̏ли у но́ђе да спи́м. ⌂ **ви́сну му но́ђе у гро́б** *кад је неко на самрти.* – Ви́снуле му но́ђе у гро́б, бр̏зо че му иску́сају пасу́љ.

нога́вичка мн. нога̏вичће ж *хит. од ногавица.* – Си́ньће, изеде̏ те ба̏ба, када̏ изра̏сте па ти то̏лко окра̏теше нога̏вичћете.

ногари́ м мн. 1. *древне ноге, обично укрштене, које служе као подупирач за корито, за дрва при тестерисању, наћве и сл.* – Сва̏ка ку́ћа и́ма ногари́ за сече̏ње дрва з бичѣ́ију, негде̏ ји зову́ могарети́ја. 2. *постоље стола или ткачког разбоја.* – Мло́го во̏лим да и́дем на̏-госје, се̏днем уз аста̏л, ту́рим но́ђе на пречанку од ногари́, и че̏кам… 3. шатр. *женске ноге.* – Ди́гал вој ногари́, па са̏мо прибива.

ножѣ̏к м *дем. од нож, ножић.* – Понесе̏м слѣ̏бу, па ту́рим шами́ју на лице̏ да ме не а̏пу че̏ле, па с ножѣ̏к наре̏жем сѣ̏товчичи, ја̏ не во̏лим це̏ден ме̏д. ➞ *ножле.*

ножети́на[1] ж *аугм. од нога.* – И́ма ножети́не ко Кра́љевић Ма́рко, јо́ш ма́лко па не́че и́ма ну́мера за њиго́ву обу́ћу.

ножети́на[2] ж *пеј. од нож.* – Ови́ја ножети́на са па́ утупи́л, не́че да ва́не да сече́.

ножи́ца мн. ножи́це ж дет. дем *од нога.* – Куде́ ми те боле́ ножи́цете, кажи́ ба́би.

но́жици м мн. *маказе* (упор. макази). – Ди́го се по́рано, пресе́ко с но́жици ста́ре фа́рмерће, тури́ на гла́ву сла́мен шеши́р, обу́ па́тиће, па а́јт пољ̀к комто село́.

ножле́ с *дем. од нож* (упор. ножьк). – Мо́ј де́да, ко са́ да га гле́дам: преко ра́мо торби́чка од шарени́цу, под ми́шку крива́г, гу́мени опљ̀нци на каи́шће три́ бро́ја по́големи, кошу́ља ма́лко испа́дла ис панталóне на једну́ стра́ну, на кола́јну што́ му држи́ пр̀тене панталóне с вр̀цу вр̀зано калема́рско ножле́.

ножле́нце с *хип. од ножле.* – Ја́ се не одва́јам од моје́ ножле́нце, ста́лно ми је вр̀зано за по́јес.

ножља́к м *пеј. од нога.* – Врну́ се до ба́самаци и се́до, одмота́ ножља́кат за који́ ме у́апа кучи́штето, па преко уапо́тинуту сипа́ ређи́ју.

но́жница ж *футрола за нож, канија* (упор. корице). – Ловци́је имају по́себан но́ж сас но́жницу, који́ им слу́жи са́мо за ло́в.

но́к рет. м *нокат.* – Зачепи́л ми се но́к на но́гу, па не мо́гу да се обу́јем. ■ **ко́њсћи но́к** *синоним за велико.* – Ма́лко си ми ократи́л панталóне, не́ма ни за ко́њсћи но́к. (ирон.). ⌂ **црно́ испод но́к** *оно што је без икакве вредности.* – Моја́ ма́ти ка[д] да́ва, да́ва оберу́ћи, а не ко понекоја́ што́ се стисну́ла па ти не́че даде́ ни црно́ испод но́к.

ноктѝк мн. нокти́чи м дем *од нокат, нокти́ћ.* – Исе́чи му нокти́чи, да се не гребе́ по личе́нце.

нона́м прил. *наонамо, у оном правцу* (упор. нанам). – Ти́ и́деш сас твоје́ дру́ство ната́м, они́ја си и́де сас своје́ дру́ство нона́м. До́к поми́слим да си нона́м, ти́ да си нова́м! Сви́ побе́гоше нона́м. ■ **по́нонам** комп. *мало даље у оном правцу.* – Ја́ пи́нем тека́ ређи́ју, му́ка се ма́лко посми́ри, побе́гне ма́лко по́нонам, ал стоји́ та́м, и че́ка када́ да ме па́ силди́ше. ⇨ *нонамо.*

нона́мо прил. *в. нонам.* – Са́ ото́ше нона́мо, тр̀чи, че ји сти́гнеш.

но́с мн. носе́ви м *орган који служи за дисање и мирис.* □ – Степа́ли се, па че си носе́ви поче́пе ко́лко се ду́шманћи уда́рају. ⌂ **ди́гне но́с** *уобрази се, прави се важан.* – Ди́гла но́с, погосподи́ла се, с њу́ ви́ше не́ма ората́. ⌂ **нади́гне но́с** *расрди се, уинати се.* – Ма́лко ли вој нешто́ неје́ по во́љу, нади́гне но́с, и затво́ри се у со́бу. ⌂ **наду́је но́с** *надури се расрди се.* – Петка́на се ма́лко у́вреди што́ нави́јам са́т да ме пробу́ди, а она́ бу́дна још пре́т петло́ви, ра́срди се, на́ду но́с, и тека́ це́л дѝн. ⌂ **на́пне но́с** *надури се.* – Ба́ба напе́ла но́с, ве́ч три́ дѝна с ме́н не вре́ви. ⌂ **натьци́ња на но́с** *прекорева.* – До када́ че ми натьци́њаш на но́с то́ј што́ је некада́ било́. ⌂ **натр̀ља но́с** *изгрди, извређа.* – А́јде да се ди́сам да си и́дем, јо́ш када́ сам дошла́, мо́јити че ми натр̀љају но́с што́ сам се то́лко заседе́ла. ⌂ **оклембе́си но́с** *снужди се.* – Што́ си оклембеси́л но́с, кво́ ти је ма́лко у празну́ ку́ћу. ⌂ **и́де си уз но́с с некуга́** *замера се са ким, противуречи коме.* – Ста́лно си и́ду једѝн дру́гом уз но́с. Же́но, бо́ље да си живу́јемо, не́го да по́чнемо да си и́демо уз но́с, по́добро че је за о́ба. ⌂ **по́јде си уз но́с** *замери се, почне да се не трпи са ким.* – Че си по́јдемо уз но́с, са́мо ли чу́је да сам га напцува́л. Те́ј две́ ку́ће си пошле́ уз но́с. ⌂ **тр̀ља но́с** *прекорева.* – Петка́на ми ста́лно тр̀љаше но́с сас ње́га, како́ је о́н трча́л по њу́, како́ она́ неје́ има́ла сре́ћу сас ме́н, како́ је била́ ћо́рава при о́чи ка́д је ме́н узе́ла. ⌂ **те́гљи га за но́с** *вуче га нос, прави га будалом.* – Она́ орле́ца с туци́ му́жи, те́гљи га но́с, а о́н, сирома́, ни́шта не приме́чује.

носѝк дет. *дем. од нос, носић.* –Oséбло, запиши́л му се носѝк, па не мо́ж да ди́ше.

но́сено с поим. прид. *оно што је већ други носио, половна гардероба.* – До ме́не је ре́тко доди́ло но́во, ја́ сам све́ прено́сувала но́сено от по́старе се́стре.

носетѝна м *пеј. од нос.* – Носетѝна му голѐм, а от пијáнку црвѐн, ко зрѐла попóшка бабýра.

нóси (трп. пр. нóсен, -а, -о; прил. сад носѐјечи) несвр. 1. *крећући се има у рукама или на леђима какав терет.* – Детѐ от какó се рóди, укáчи ти си на грбѝну, па га нóсиш и брѝнеш се за њѐга цѐл вѐк. Свѐ квó је вáрено, на њѝву је нóсено у рукáтће. Искýбоше ми се рýће из рáмена носѐјечи вóду от клáденац и за нáс, и за стóку. 2. *има на себи какву одећу, одева се у што.* – Носѝли смо белѝ бревенѐци и пртене кошýље, озгóр некаквá ванѐла, на нóђе свѝњсћи опљнци и вýнене черáпе, текá зѝми, текá лѐти. ⌂ **нејѐ нóсен у свá ћошетѝја** *који није сасвим нормалан.* – Не задѐвај се с мѐн, несѣм нóсен у свá ћошетѝја. ⇔ *доноси, заноси, износи, наноси, односи, поносе, преноси, приноси, разноси, сноси.*

нóси се несвр. *одева се према својим могућностима.* – Којѝ је мáлко пóгазда, óн се нóси пóубаво, којѝ је сиромá, óн си нóси квó ѝма.

нóч мн. нóчи ж *ноћ.* – Срѐћа штó се брзо стѣвни, па ѝдем те си óдма лѐгам, ал нóч дльга, па сѣн не доóди. Цврчѐ девојчетѝја, дечѝшта ји вáтају, јýре се по малý докудѐ срѐд нóч. ■ **ночтý** чл. ф. *ноћ која управо почиње, те ноћи.* – Дѣњу идѐ у дóдолицу, врну се мокрá и насмѐјана, али ју óдма ночтý вáну вáтра. ■ **ночтýту** чл. ф. *у ноћи која је управо истекла.* – Кад нејѐ пијáн, кат се просвѐсти јýтредьн, и кат се сѐти каквá је облѝчја ночтýту прајѝл, скубѐ се за кóсу, и мóли се на женý си и на дечѝцата да му опрóсте, и заклѝња се да вѝше нѐче ни да омирѝше од рећѝју.

ночѐвља несвр. *ноћива, коначи ван куће.* – Лѐти кад бýде, мѝ смо на пóдолечне њѝве и ночевљáли, сáмо да мóжемо пóвише да урабóтимо. ➞ *ночи.*

нóчи несвр. *ноћива, коначи ван куће* (упор. ночевља). – Отѝдемо у вáрош при зѐта и чѐрку на слáву, па ни по двѐ-трѝ нóчи задржѐ да нóчимо при њѝ, да се поѝграмо с унучетѝћата. ⇔ *заночи, преноћи.*

ночњѝ, -чњá, -чњó *ноћни.* – Дѣњу смо скóро свѝ сóтоње, али тѐј сóтоње от којѐто ти прѝчам искáчају само у ночњó дóба.

нóчом прил. *ноћу, у току ноћи.* – Стóвна ми стојѝ до крѐвет при глáву, да ми је при рýку ако ми се нóчом прѝпије водѝца. Нóчом не спѝ, дѣњу га мѐсто не држѝ. ➞ *ночу.*

нóчу прил. *ноћу, у току ноћи* (упор. ночом). – Мѝ смо билѝ гоџá, па смо гоџá имáње имáли, па смо жѐли нóчу, а сá свáкоје спѝ до сѐдом-óсом сáти, па тѣг ѝде на рáботу.

ношњá ж *крој и врста одела.* – Мýжи су се у лѐпе премѐне премѐњували, панталóне ýбаве, којѐ за кадá су, прóслуци, па капутѝ шáјечни, мá лѐпа је ношњá билá, и готóво. Ис Стáру плáнину дојдѐ послѐгња óдбрана, трећопóзивци, облѐчени у белѝ бревенѐци и дльђи белѝ јелѐци, стáра ношњá тóј билó. ➞ *премена.*

нýжда ж *тешка ситуација, невоља; оскудица, беда.* – Кáт човѐка свѝје нýжда, óн на свѐ пристањýје.

нýжник м *место где се врши нужда, клозет.* – Тѝја љýђи су богáти, али немáрљиви, ни нýжник си несý направѝли ко остáл свѐт.

нýжно прил. *потребно, неопходно.* – Нејѐ му билó бѣш тóлко нýжно, али се запѐ и продáде си крáву, сá му децá жељýју за млекцѐ.

нýла ж фиг. *безначајна, ништавна особа.* – Ако је нештó и вредѐл, сá је за мѐне нýла, и нѐчу вѝше да чýјем за њѐга.

нýларица ж *машина подешена за најкраће шишање косе.* – Да га острижѐш на нýларицу, да му дóјде пáмет у глáву.

нýлерица ж *тип брашна, врло ситно самлевено брашно.* – Нýлерица је нáјубаво брáшно, од њѐга се мѐси бáница за срáмно гóсје.

нуме́је несвр. *не уме.* – О́н мла́д, ле́пачк, каква́ ле́па девојчети́ја су га воле́ла, али нумеја́ да се до́бро оже́ни. На Ца́ревћи ри́д ви́ше не блају́ ја́гњишта, су́ши се ста́ра кру́шка, она́ па́нти мло́го, ал нуме́је да ора́ти.

ну́мера ж *бројна ознака неке величине.* – И́ма ножети́не ко Кра́љевић Ма́рко, не́ма ну́мера за опѣнци за ње́га. У́век купу́је гумењ́аци за три́ ну́мере по́големи, да мо́ж да нату́ра наво́шта у њи́. ⌂ **пора́сте ну́мера** *скочи вредност, напредује у служби.* – Пора́сла му ну́мера, изабра́ли га за пре́цедника, са́ му гле́дај чу́до.

Њ

ње́г *скраћени облик ОП од њега који иде са предлозима.* – С ње́г сам се скара́ла, и за ње́г ви́ше не́чу да чу́јем.

ње́га *ОП л. зам. он / оно* (упор. и њег). – Че́рко, ти́ ње́га да ма́неш, сас ње́га до́бар живо́т не́ма да ви́диш.

ње́кња прил. *прекјуче* (упор. некња). – Ње́кња ни се о́тели кра́ва. Од јуче́р до ње́кња, и од ње́кња па до јуче́р, све́ ти је и́сти ђа́вол: о́ри, ме́љи, је́ц, а ду́пе ната́м, а дупе нава́м. ⌂ **ње́кња некада́** *пре неколико дана.* – Ње́кња некада́ ми доди́ че́рка из Ни́ш, па при́ча како́ на́род не́ма па́ре ле́б да ку́пи. ⇔ *поњекња.*

њекњѣшањ, -шња, -шњо *прекјучерањи.* – Ле́бат ми је њекњѣшањ, тврд је, ал неје́ бу́ђав, мо́же да се једе́. Мо́ре, зна́ш и ти́ те́ј ра́боте, и ти́ неси́ њекњѣшња.

ње́ива ж *већи комад земље који се обрађује.* □ – На́ше ње́иве су на при́одна ме́ста, са́мо до једну́ мо́рамо да миње́мо кроз туђе́ ње́иве. ▉ **тѣ́нка** ~ *посна њива, њива са доста песка.* – На́ше ње́иве су тѣ́ње, песакље́иве, ма́лко бо́ље ро́де са́мо кад је ћишови́та го́дина. ⌂ **ње́ива пот компири́** *њива засађена кромпиром.* – Насади́ли смо це́лу ње́иву пот компири́. ⌂ **ње́ива под жи́то** *њива засејана пшеницом.* – Ову́ј го́дин су ни са́мо три́ ње́иве под жи́то. ⌂ **ње́ива под морузу** *њива засејана кукурузом.* – Под мору́зу и́мамо три́ ње́иве, а под жи́то че́три.

ње́ва́к мн. ње́ва́ци м *предео са њивама.* – Што́ си не седи́ш по ладови́ње́ве, не́го одла́тиш по ње́ва́ци ко криво́ вете́но, ви́диш ко́лко је упе́кло, че сланчо́шеш.

ње́вче́ мн. ње́вчети́ја с дем *од њива, њивица.* – Еве́ ме, на́не, иде́ до ње́вче́но преко ва́ду да ма́лко попле́вим лу́чакан! – У́илно се о́гласи Ма́ра. Некада́ била́ ње́ива за у́глед, па кат се бра́ћа подели́ли претвори́ла се у три́ ње́вчети́ја, пу́штиш три́ бра́зде, и гото́во ора́ње.

ње́вче́нце мн. ње́вчети́ћа с *хип. од њивче.* – На де́л му се па́доше пеше́с ње́вчети́ћа, сва́ мо́же да ји поо́ре и посе́је за једѣ́н дѣ́н.

ње́го́в, -а, -о прид. зам. *његов, -а, -о.* – Гле́ га кољћи́ је колачѣ́к му је́бем ње́го́в, наметну́л зр́но три́пут по́големо од ње́га, и но́си у ру́пу, спре́ма зи́мницу. (реч је о мраву). Ње́го́ва коби́ла бе́ше мло́го о́пасна и чу́дна коби́ла. Ни во́лим ни ње́га, ни не́што што је ње́го́во. Сва́ћи си му́чи ње́го́ву му́ку, за дру́гога га бѣ́ш бри́га.

ње́и́н, -а, -о прид. зам. *њихов, -а, -о.* – Мо́ј ле́б једе́, а ње́и́ну бри́гу бри́не.

ње́о́јан, -јна, -јно прид. зам. *њен, -а, -о.* – Дојде́ ње́о́јан баштѧ́, и с ко́ла о́ткара сѣ́в да́р. Ње́о́јан чове́к се скута́л на та́ван, па ју плаши́л озго́ре. Ње́о́јна ма́јћа ми је те́тка. Биле́ смо три́ јетр̀ве, и сва́ка си зна́је ње́о́јну не́дељу ка́д мо́ра да ме́си и го́тви за у́кућани, али и сла́ву да спре́ма, ако се па́дне у ње́о́јну не́дељу. Ње́о́јни ју зва́ли за на сва́дбу.

ње́о́калица ж погрд. *нос, уста или цело лице код човека.* – И́ма те неко́ј напцу́је на пу́т, мо́ш ти и ње́о́калицу наду́је, а не зна́ш ни ку́ј је, ни чији́ је. Ако се наљу́тим, че ти стро́шим ње́о́калицу. ⇨ *њокало.*

ње̏кало с *в. њокалица.* – Не̏че се сми̏ри док му не разби̏јем ње̏кало.

ње̏рав, -а, -о *неотресит, срамежљив, ћутљив, намргођен.* – О̏н у̏бав, ал неве̏стицата му а̏рно си̏тна, и неква̏ ту̏њава и ње̏рава, кад и̏де по пу̏т са̏мо сави̏је гла̏ву, и гле̏да да што̏ пре̏ шму̏гне.

ње̏ри̏ несвр. *покуњено и намргођено ћути због осећања кривице.* – Све̏ вој сми̏та, а на̏јвише ја̏, нити позе̏ва, нити се одзе̏ва, ње̏ри̏ ко свиња̏ на се̏чиво. Ни̏шта не при̏ча, са̏мо ње̏ри̏. Ћути̏ она̏, ћути̏м ја̏, ње̏римо̏ о̏бадва. Умудри̏л се ко пра̏се на мр̏злицу, па са̏мо ње̏ри̏. ⇔ *изњури се, нањури се.*

ње̏рча м пеј. *својеглава и подмукла особа.* – Што̏ ти је та са̏мо ње̏ри̏ш, ње̏рчо је̏дан. ⇨ *ње̏рша.*

ње̏рша м *в. ње̏рча.* – Ти̏ја ње̏рша, подбели̏л с о̏чи и ње̏ри̏, а кво̏ ти ми̏сли са̏мо си о̏н зна̏је.

ње̏ца несвр. *плаче на силу, плаче кобајаги.* – Што̏ га несте̏ избе̏ли, па да ви̏ка ко што̏ се ви̏ка, а не са̏мо да ње̏ца. Ње̏цај ко̏лко о̏ч, али да се слепу̏таш до који̏ ре̏д но̏чу по пути̏шта не мо̏же.

ње̏шка ж 1. *губица код животиња.* – Бесни̏к свиња̏, ко̏чину че сру̏ши кат по̏чне да бесне̏је, мо̏ра вој ту̏римо бр̏њу на ње̏шку. *2.* фиг. *предњи део лица, уста и нос код човека.* – Ди̏гал ње̏шку, ко ђо̏рав пу̏шку, па ми̏сли да је увати̏л Бо̏га за бра̏ду.

ње̏шка несвр. 1. *њуши.* – Свиња̏ га ње̏шка̏, ње̏шка̏, па се о̏брну и отиде̏ си, не теја̏ да га је̏де̏. 2. дем *гурка.* – Теле̏нце ме ње̏шка у грби̏ну с прљи̏цу, о̏че да се и̏гра. ⇔ *поњушка.*

ње̏шка се несвр. *гурка се.* – На деца̏ва нешто̏ за̏сме, са̏мо се ње̏шкају и ћико̏те.

ње̏шне свр. *њишне, гурне.* – Ње̏шни га не̏к па̏дне да си гла̏ву разби̏је, кад је такво̏ неваспи̏тано. Оно̏га који̏ не по̏сти у сре̏ду и пе̏так Света-Пе̏тка че ње̏шне у бо̏лес и нево̏љу.

О

о̏ узв. *за дозивање* (упор. ej!). – О̏, Милу̏тине, и̏ма ли те? – О̏ј, и̏ма ме, и̏ма, еве̏ ме на та̏ван, са̏ чу сле̏знем.

о̏оо *узвик за заустављање упрегнутих говеда.* – О̏оо, Бу̏лчо, о̏оо, Си̏воњо, сто̏ј, куде̏ сте то̏лко запе̏ли!

оа̏лен, -а, -о *обдарен нечим изузетним.* – Будале̏с је, али оа̏лен с ону̏ј му̏шку ства̏р, па га же̏не во̏лу.

оалта̏ви свр. *изобличи, повреди, унакази.* – Немој да се алта̏виш ка̏т си здра̏в и пра̏в, да те Бо̏г не оалта̏ви за це̏л ве̏к.

оалта̏ви се свр. *изобличи се, повреди се, унакази се.* – Па̏до ис кру̏шку, па се оалтави̏, повреди̏ ки̏чму, па са̏ и̏дем искри̏вен ко параграв.

оа̏стри (трп. пр. оа̏стрен, -а, -о) свр. *окреше лиснате гране да би њима хранио стоку.* – Чу оа̏стрим неко̏лко бу̏ће, да и̏ма шу̏мица за о̏вце. Ово̏ј бра̏ниште сво̏ оа̏стрено.

о̏ба *и један и други.* – О̏ба си̏на испрати̏мо у во̏јску, али не слу̏же у и̏сто ме̏сто. ➞ *обадва.*

о̏бавеза ж *задатак, дужност, оно што се мора извршити.* □ – Који̏ и̏ма неку̏ о̏бавезу, о̏н се ди̏sa ра̏но, а који̏ не̏ма, о̏н си изле̏жује до пла̏дне у кре̏вет. Натовари̏л ме с о̏бавезе ко мога̏ре, па ја̏ се̏цам, а о̏н си одли̏та наго̏р-надо̏л.

о̏бавезно прил. *по дужности или устаљеној навици, неизоставно.* – Дру̏ђи ко̏ји како̏, али они̏ су о̏бавезно доди̏ли на сва̏ку сла̏ву.

оба́ви[1] свр. *сврши какав посао.* – Обави́мо до́ручак, пр̑жено про̏љутачко, попо́шчице из гради́ну и дома́ћа јајча́нца, такво́ пр̑же́но ни́кој нуме́је да напра́ви ко моја́ ма́ти Лози́нка.

оба́ви[2] свр. *учини да неко или нешто окасни.* – Пуште́те ме да си и́дем, обави́сте ме мло́го, три́ста ра́боте ме че́кају до́м, а ви́ се распри́чујете. Ју́тре немо́ј да оба́виш обе́д, че и́мамо жетвари́, да ни не огова́рају како́ су гла́дни же́ли.

оба́ви се свр. *закасни се, одоцни се.* – Несо̑м се мло́го обави́л, по ту́ј пр̑ву дове́до дру́гу, пра́ва дома́ћица, ал и ње́овој бр̑зо изгуби во̏љу. Пожуре́те да се не оба́вимо, ауто́бус не́че на́с да че́ка.

обага́ви се свр. *обогаљи се, онеспособи се.* – Жена́ се ра́зболе, а ја́ па́до из оре́ј та се обагава́и, и заубави́мо га на́чисто.

о́бадва 1. *и један и други* (упор. *оба*). – О́бадва си́на ми купи́ше плаце́ви у Бабу́шницу, и направи́ше си ку́ће. 2. *обоје.* – О́бадва остаре́мо, и ја́ и жена́, па ви́ше несмо́ за ни́где.

обадвоји́ца *и један и други* (о мушкарцима). – Ма́ни га, ви́диш коњћи́ је, обадвоји́цу че ни би́је да се усе́ремо.

обадвоји́чка м *дем. од обадвојица.* – Два́ бра́та, обадвоји́чка сироти́њће, али си до́бро споредо̑ју, испома́гају се у све́.

оба́ра несвр. 1. *чини да ко или што падне, обаља.* – Даньс че са́мо да оба́рамо др̑ва, а од ју́тре че ји преко̑рујемо до́м. 2. фиг. *даје слабе оцене, обара на испиту.* – Ти́ја на́ставник је мло́го обара́л де́ца, због ње́га сам и ја́ понавља́л тре́ћи ра́зред. ⇔ *изобара, пообара.*

о́башка прил. *посебно* (упор. башка). – Једини́ца, мирашчи́ка, па вој све́ накупува́ли, и све́ и́ма на̑јубаво у село́, а о́башка па што́ че насле́ди ку́ћу зида́ру на спра́т.

обва́не свр. *обухвати.* – Ца́к по́згодан од вре́чу, мо́же чове́к сам да га обва́не и натова́ри на ко́ла, а пу́ну вре́чу мо́рају двоји́ца да това́ре. Дебе́ла, двоји́ца ју не мо́ж обва́ну, али ње́му си добра́. ⇨ *обвати.*

обва́ри свр. *прокува.* – Дро́бови се пр̑во ма́лко обва́ре, ко̏лко да се изгу́би кр̑в, па се по́сле насе́цкају и пр̑же.

обва́ти свр. *в. обване.* – У стру́к тѣнка, сас једну́ руку ју мо́ж обва́тиш. Дебела́ ко бѣчва, троји́ца ју не мо́гу обва́те.

обви́кне свр. *привикне.* – Чове́к на све́ обви́кне, па и на гадури́је које́ мо́ра да гле́да по све́т.

о́бга мн. о́бђе ж *кора за питу* (упор. корка[2]). – О́бђе за ба́ницу мо́гу да се су́чу сас сука́љћу, а мо́гу и да се растр̑sају с прсти, мо́гу да се нала́гају једна́ преко дру́гу у тепси́ју, или да се смо́тају у сукари́, па да се умо́тују ко ко̏ло. ⌂ **развла́чи о́бђе на крава́јци** *ради бескористан посао, млати празну сламу, зановетa* (обга не може да се развуче на погачу, већ обрнуто). – Кажи́ пра́во како́ је, немо́ј да развла́чиш о́бђе на крава́јци. ⌂ **разла́га о́бђе на крава́јци** *в. развлачи обђе на кравајци.* – Јеле́нко це́л дѣн преседи́ ус шише́ под оре́ј, и једва́ че́ка неко́ј да му до́јде, да и́ма с ку́га да се нашље́ма, и да разла́га о́бђе на крава́јци. ⌂ **растр̑за о́бђе на крава́јци** *в. развлачи обђе на кравајци.* – Кво́ рабо́ти, не рабо́ти ни́шта, растр̑за о́бђе на крава́јци.

обга́ра несвр. *излаже пламену да спали површински слој.* – Ко̏лци за пло́т обга́рамо на пла́мен, да не трулéју ка́т се уко́пају у зе́вњу.

обгори́ свр. *изложи пламену да спали површински слој, осмуди.* – Понеђи́ пѣ̑ньс са́мо обгори́, ал не́че да изгори́ до кра́ј. Што́ неси́ пази́ла до́к си га пе́кла, не́ло ти месо́во обгоре́ло, па се направи́ло на у́глен.

обгризе́ свр. *изгризе само површински слој чега.* – Де́ца, немо́јте са́мо да обгризе́те ја́буку око́ло, па да ју ма́нете.

обгро́зи се свр. *ослободи се нелагодности, превазиђе страх или нелагоду од чега.* – Она́ се обгрози́ла, и сама́ поче́ла да си ку́пе бебе́нцето. ⇔ *пообгрози се.*

обдржи́ свр. *одржи, послужи.* – Дечи́шта мло́го, сва́ћи дѣ́н тра́же да им се нешто́ купу́је, о́н, сирома́, от печа́лбу не доо́ди, она́к не мо́ж да ји обдржи́.

обду́ва се (трп. пр. обду́ван, -а, -о) свр. *презасити се.* – Воло́ви се обдува́ли и улежа́ли, па не́че све́ ни да једу́, али че проједу́ у́пролет кат по́чне ора́ње. Даньшња деца́ обду́вана, задовољѐна са све́, па не́че да те послу́шају, ка́мли нешто́ да урабо́те.

о́бе 1. ж *и једна и друга.* – О́бе ми че́рће заврши́ше факултѐт, и жи́ве у Ни́ш. О́бе сна́је су ми ис Камбеле́вци. 2. с *и једно и друго.* – Две́ дете́ти сам доби́ла, и о́бе сам ји изгуби́ла јо́ш ма́лечка до́к су била́. У о́бе села́ и́мамо бли́ску роду́.

обѐд м 1. *подневни оброк у пољу, ручак.* – По́сле обѐд прилѐгнемо та ма́лко одмо́римо у ладови́ну, па наста́вимо да ко́памо ил жњѐмо. 2. *средина дана.* – Глѐдајте да га завр̏шите до обѐд, па си дојдѐте до́м, да ви не доно́сим обѐд на њи́ву.

обеда́р м *онај који носи обед радницима у пољу.* – Вѐчем прости́зају и обедари́, лѐб но́се у цеди́лће, у ру́ће им котла́ће сас чорбу́ ил пасу́љ.

обедѣ́к м дем *од обед.* – Спраји́ обедѣ́к за моји́ копачи́, па и́там да им га однесѐм.

о́бедве ж *и једна и друга.* – О́бедве сна́је су ми из Бра́тешевац. 2. с *и једно и друго.* – О́бедве детѐти ми се роди́ше у размѝрицуну, кад нѐмаше ни кво́ да се поједе́, ни кво́ да се облече́.

обеду́је несвр. *руча око подневa* (упор. ручује). – За́бави ни свекр̏ва обѐд, че обеду́јемо кад трѐбе да вечеру́јемо. Ку́ји је обедува́л нѐка се ди́sa, да дру́ђи се́да на њиго́во мѐсто.

обеле́жен, -а, -о *који је од рођења означен неком белегом.* – Ти́ си обеле́жен јо́ш от кат си се роди́л, тѐбе је Бо́г обележи́л, и такѣ́в че и да у́мреш.

обеле́је несвр. *добије белу косу, оседи.* – Када́ чу ја́ ко дру́ђи цѐлу но́ч да ру́цам, и цѐлу но́ч да се сму́цам, ел че ова́к с о́вце и ко́зе да обеле́јем, и сас отво́рене о́чи у гро́б да лѐгнем!

обеле́л, -а, -о фиг. *оседео, сед.* – На кра́ј излѐзе и ти́ја с обеле́луту гла́ву и бра́ду, и о́н помињѐ то́га што́ лежи́ неосу́ден дѐсет го́дине у за́твор, ви́дим на́род га по́штује.

обѐли свр. *учини што белим, превуче белом бојом.* – За сла́ву сва́ћи глѐда да окрѐчи ба́р голѐму со́бу, а понѐћи да обѐли ку́ћу и спо́ља. О́беле се плани́на, нѐче да се мло́го заба́ви бели́лото и при на́с.

обѐли се свр. *учини се белим.* – С какво́ си се то́лко обеле́л, ко да си цѐлу но́ч млѐл бра́шно у водени́цу.

обѐре свр. *скине летину.* – Обра́мо свѐ кво се роди́ло, и но́во жи́то посеја́мо, јо́ш сви́ње да поко́љемо и ма́з да сто́пимо, па да ка́жемо да смо сас годи́шњину пребрину́ли. Кат се обѐре мору́за, о́ре се жи́то. 2. *скине површински слој са чега, остане без чега.* – Телѐћо мѐсо се тури́ да се ва́ри, ка́д заћипи́ обѐре му се пѐна, па се нату́ра шангарѐпа, и проду́жи да се ва́ри. Обра́л сам се с па́ре скро́з, да ме човѐк обр̏не на́опоко, прѐ че ми испа́дну о́чи из гла́ву, нѐло дина́р из цѐп. ⇔ *пообере.*

оберу́ћи прил. *оберучке.* – Моја́ ма́ти ка[д] да́ва, да́ва оберу́ћи, а не ко понекоја́ што́ се стисну́ла ко лѐд у сто́вну, па ти нѐче даде́ ни црно́ испод но́к.

обѐси (трп. пр. обѐсен, -а, -о) свр. *одузме коме живот вешањем.* – За њѐга се при́ча да су га обеси́ли, да се нѐје са́м обеси́л. Код на́с на село́ нѐма омѐсен па обѐсен, нѐло мо́ра да се рабо́ти о́д-мрак до́-мрак, и зи́ми и лѐти.

обѐси се *окачи се коме о врат, обисне се.* – Неко́ј тро́пну на вра́та, Боси́љћа бес шами́ју и́зрипи пред вра́та, о́беси му се окол ши́ју и ра́звика се.

обеспарѐје свр. *остане без новца.* – Некада́ ти се не пи́је, ал пи́јеш, да не речу́ како́ си обеспарѐл, како́ нѐма за кво́ ку́че да те ува́ти, да нѐмаш па́ре ни за једно́ пи́во.

о́бззз узв. ономат. *обадовог зујања.* – Ако о́чемо некоме́ да напако́стимо, ми́ при́јдемо при њиго́ва гове́да, и рече́мо: О́бззз-о́бззз! – она́ увр̏че ре́п, и уштр̏кљају се, о́н по́сле мо́ра да ји тра́жи.

обзи́не свр. *зинувши обухвати уснама што.* – Мо́жеш са́мо да ми обзи́неш му́да ко мога́ре бо́цку, дру́го ми ни́шта не мо́жеш.

обзи́нзује несвр. *беспосличи, зановета, салеће.* – Не́су ли големшћи́ ови́ја ле́бови! А ти́ја си па омали́ла! – обзи́нзује свекр̏ва око́л Ма́ру, а ни́шта вој не пома́га, дрвце́ једно́ не́че да принесе́. ⇨ *obsиnsyje.*

обsи́nsyje несвр. *в. обзинзује.* – По це́л дѝн обsи́nsyje от ку́ћу до ку́ћу. Ми́ло ми што́ ви́дим да се збѝрате туде́ка, и обsи́nsyjете от све́ и сва́шта. Обsи́nsyje, ко ку́че пред вра́та за за́лок ле́б. ■ **обsиnsyва́ње** *гл. им.* – Обsинsува́ње ни не ђи́не, че се наче́камо до́к се она́ ната́ври да по́јде.

оби́ва несвр. *насилно отвара врата, обија.* – Покварѝла им се бра́ва, па мора́ли да оби́вају вра́та да уле́зну у ку́ћу. Поче́ше да се оби́вају по́друми, и да се кра́дне пијељк по село́.

оби́гра свр. *обиђе, прокрстари.* – Напре́д је и́мало за́јци ко́лко о́ч, са́ и́ма це́л а́тар да оби́граш, за́јка не мо́ж да ви́диш.

обигра́ва несвр. *врзма се око кога, мољака.* – Обигра́ва окол ме́н ко Марја́н окол ку́бе, ал не́че му помо́гне.

оби́де свр. *обиђе, оде у посету.* – Оби́ду ни деца́та, свр̏ну о́ваг-о́наг да ви́де како́ смо, поопе́ру ни, поизмету́ ку́ћу, почи́сте дво́р.

оби́дне свр. *проба нешто да му осети укус.* – Оби́дни чорбу́ту да ви́диш да ли је до́вољно посо́лена, па ако је добра́, стру́рај ју од о́гањ. Де́ оби́дни рећи́јуту, да ви́диш ваља́је ли.

оби́је свр. *силом отвори врата, провали.* – Бе́оше оби́ли неко́лко прода́внице, али ји повата́ли, са́ лежу́ у а́псу.

обика́ља несвр. 1. *кружећи око чега прође са свих страна.* – Обика́ља ко Марја́н окол ку́бе. Обика́ља ко ма́чка окол же́жак качама́к. Цо́ба обика́ља около Та́ћино гради́нче, да ви́ди и́ма ли кра́ставице да ји начѣ́с обе́ре. Не обика́љај ми окол ку́ћу, не́го улази́. 2. *обилази, избегава да се сусретне с ким.* – Го́ца су ју же́не кроз живо́т обикаља́ле, и гледа́ле да ју не сре́ту. 3. фиг. *врда, избегава неку обавезу.* – Обика́ља да ка́же и́стину. ⇔ *заобикаља.*

оби́кне свр. *навикне на што, прилагоди се.* – Куде́ се чове́к ро́ди, та́м оби́кнне, па си му добро́.

оби́кне се свр. *навикне се, прилагоди се.* – Оби́кли смо се на сироти́њу, за бо́ље не зна́мо, дѝн и кома́т, и то́ј ти је.

обико́ли (трп. пр. обико́лен, -а, -о) свр. 1. *постави се у крук око кога, окружи.* – На́ши ји бе́оше обиколи́ли от све́ стра́не, па једни́ који́ су покуша́ли да побе́гну поби́ли, а они́ја дру́ђи заробѝли. Билѝ обико́лени, па не могли́ да побе́гну, па бе́оше сви́ изђину́ли до једнога́. 2. *обиђе.* – Отидо́ до Главѝњинци да обико́лим де́телину, да ви́дим и́ма лиште́та голема́, јави́ше ми како́ ју они́ја ба́ч, што́ му све́ ма́лко, напушти́л сас о́вце. ⇔ *заобиколи, пообиколи.* ➞ *оиколи.*

обико́ли се свр. *кружећи око чега обиђе се са свих страна.* – Без неко́лко дѝна се не мо́ж обико́ли Лужни́ца.

обико́лка ж *обилазак, оиходња.* – Напра́вимо неко́лко обико́љће окол цр̏кву, па уле́знемо та се приче́стимо, по́сле и́демо до́м да се омр̏симо.

оби́ра несвр. 1. *грамзиво узима, граби.* – Све́ кво му о́ко ви́ди по по́ље оби́ра, и но́си до́м ко ја́зовьц. 2. *скида кајмак.* – Сва́римо млеко́, па с ложи́цу оби́рамо смета́ну,

па ју ма́жемо на ле́б, то́ј мло́го во́ле деца́ да једу́. Кат се ва́не цве́ће на турши́ју ел на зе́ље у ка́цу, мо́ра да се оби́ра с вре́ме на вре́ме, да се не умири́ше.

оби́сне се свр. 1. *обеси се коме око врата.* – Сра́м не́мају, на́род проо́ди, а она́ му се обисну́ла окол ши́ју. 2. фиг. *падне коме на терет.* – Како́ сам поче́л да зара́ђујем па́ру, сви́ у ку́ћу ми се обисну́ше на ши́ју.

обисти́ни се свр. *оставари се.* – Све́ што ми се но́чу преска́же у сљ́н, ју́тре ми се обисти́ни на јаве́.

оби́ча ДЛ рет. несвр. *воли.* – Не оби́чам чорбу́ с мло́го лу́к. Те́б је деда-Жи́ва у́век некако́ обича́л, не́ма си своја́ деца́, па тека́ во́ли туђа́.

о́бичај м 1. *начин живота, рада или понашања који се традицијом усталио.* □ – При на́с је о́бичај да се мла́да неве́ста јутредѣ́н изво́ди на́воду. 2. фиг. *навика.* – И́ма о́бичај да поизлѣ́же, а во́ли и да поткра́чкује.

оби́ђује[1] несвр. *обилази, иде у посете.* – Ре́довно ме оби́ђује че́рка, а зе́т ни́како. Оби́ђујте ни до́к смо живи́, по́сле ка́т по́мремо не тре́бе ни ни́шта.

оби́ђује[2] несвр. *пробава нешто да му одреди укус.* – Соли́ напома́лко, и оби́ђуј да ју не пресо́лиш, пре́слана ву́рда се не мо́ж отсо́ли.

обја́чка свр. *ојача у дем. значењу, прилично ојача.* – Ја́ ве́ч бе́о објачка́л, поче́ башта́ да ме во́ди с ње́га на њи́ву, о́н да о́ре, ја́ да во́дим гове́да. ⇔ *пообјачка.*

о́бла ж *зидарска алатка за грубо равнање приликом малтерисања.* – С о́блу зида́ри ра́внају ма́лтер, а с перда́шку га по́сле перда́ше да буде мазѣ́н. ➞ *равњача.*

обла́га несвр. *ставља облоге, облаже.* – Ка́д ми дете́ доби́је температу́ру, ја́ му обла́гам ножи́це с кр̏пу нато́пену у рећи́ју, и она́ извуче́ ва́тру.

обла́гне свр. *попусти мраз, дуне топао ветар.* – Ду́ну ју́г, о́благну вре́ме, че по́чне да га запроле́тује.

обла́жи свр. *омасти, учини масним.* – Тури́ и ме́н једно́ парче́ од месо́то да обла́жим гу́шу.

обла́жи се свр. 1. *омрси се.* – Цре́ва испосне́ју, па једва́ че́камо да до́јде Вели́гден да се обла́жимо. До́к је по́с, несмо́ смеја́ли да се обла́жимо за жи́ву гла́ву. Који́ се обла́жи у пости́, по́п че му одре́же у́ши. 2. *ослади се првим плодом у сезони.* – Даньс сам се пр̏ви пу́т облажи́л с лубе́ницу у ову́ го́дину. Дочека́мо да се обла́жимо с гро́зје из но́в вино́град.

обла́зи свр. *инсект пређе преко непокривеног дела тела и инфицира кожу.* – Куга́ обла́зи скра́п, све́ му се ра́не изди́sају где́ га је облази́л. Срби́ ме ко́жа, мо́ра да ме је облази́ла некаква́ бубуља́шка. Облази́ла га гусе́ница, па место́то поцрвене́ло, и створи́ле се мрсни́чине.

обла́зни свр. *обрука, посрами.* – О́н је такьв, обла́зни дево́јче, па га ма́не, до́к му се не на́јде неђи́ да му шчу́ка ро́гови.

обла́нда ж *врста ситних колача.* – Ку́пимо ко́ре, па ји сле́пимо сас ва́рено млеко́, шићѐр и мле́вени оре́си, па исе́чемо на ко́ће, то́ј зове́мо обла́нда.

обла́ти несвр. 1. *летећи кружи око кога или чега, облеће.* – Ле́ти, нарочи́то прет ћи́шу, му́је о́чи да ти изва́де, саде́ обла́те, саде́ а́пу. 2. фиг. *врзма се, облеће око кога.* – Обла́ти окол њу́, на́да се нешто́ да ство́ри, али она́ га и́ч не заре́зује. ➞ *облита.*

о́блачьк м дем *од облак, облачић.* – Не́бо исцибри́ло ко ма́че из расо́л, саде́ над Бу́рчу о́блачьк ко пра́мен ву́на.

обла́чи несвр. *ставља одећу на себе, одева што.* – Што́ си поче́л да обла́чиш те́ј панталоне, зна́ш да су ти за но́во, а не за сва́ђи дѣ́н. ■ **облаче́ње** *гл. им.* – О́на је ма́лко заму́зена, бла́зни све́т и с ора́ту и с облаче́ње. ⇔ *преоблачи, соблачи.*

обла́чи се[1] несвр. *одева се.* – Еве́ ме обла́чим се, са́мо што несьм гото́ва. ⇔ *преоблачи се, соблачи се.*

обла́чи се[2] несвр. *навлаче се облаци на небо, наоблачује се.* – Тре́бе да пожури́мо, поче́ се обла́чи, а ми́ смо јо́ш доле́ко от село́. ⇔ *заоблачи се, наоблачи се.*

облачо́тина м *аугм.* и *пеј. од облак, облачина.* – Оћебуси́ли се облачо́тине на не́бо, па висе́ ко мокри́ бревене́ци на пло́т.

облекло́ с *одело, одећа уопште.* – Сви́ се попредреши́ли, и по облекло́ се ви́ди који́ су по́имотни. Неје́ се има́ло бо́гзна какво́ облекло́, ал за пра́зник се облече́мо све́ у чи́сто и по́ново. Ти́ ми спреми́ облекло́, и доне́си брија́ч и у ло́нче же́шку во́ду да се обри́чим. ⇔ *преоблекло.*

обле́пи свр. *лепљењем затвори какав отвор.* – Кад нало́жимо каза́н, с те́сто обле́пимо капа́к и лу́лу да не изла́зи па́ра, и да се тека́ гу́би рећи́ја.

облети́ свр. *летећи обиђе око кога или чега.* – Ко́лко је дебе́ла, бу́мбар ју не мо́ж облети́ до пла́дне.

облече́ (трп. пр. обле́чен, -а, -о) свр. *обуче.* – Пошла́ Тодо́ра на́-воду, / зеле́н забѣ́н обле́кла, / белу́ шами́ју врза́ла, / на но́ђе опѣ́нци обу́ла, / у ру́ђе сто́вне поне́ла, / за по́јес боси́љак загњеѣ́ла, / до́к о́ди да вој мири́ше. (нар. п.). Данѣ́шња деца́ и нара́ђена и обле́чена, неје́ ко напре́т што́ бе́ше: све́ недости́sa, и све́ на мањѣ́к. ■ **облаче́ње** *гл. им.* – Који́ је обле́чен не́ка изла́зи, који́ неје́ не́ка пожу́ри с облаче́ње. ⇔ *пооблече.*

облече́ се свр. 1. *обуче се.* – Де́ца, обле́чете се у́баво, надво́р зима́, неје́ ко овде́ у со́бу. 2. фиг. *обрасте перјем, покрије се перјем.* – И́ма у поло́г ластавичети́ћа, али јо́ш несу обле́чена, јо́ш голиштари́. ⇔ *пооблече се.*

обли́зне свр. *олиже са свих страна, олиже унаоколо.* – Коса́ра ма́зно поглецу́је комто Су́љу, и не́ма-не́ма, па обли́зне у́снице. О́близну си Ку́рјак су́ва у́ста, глѣ́ну од шљи́вовицуту ко да је вода́, и поче́ и́спольк да при́ча како́ је било́.

обли́зни свр. *донесе на свет билзанце.* – Чу́ва са́мо три́ овчи́це, али му све́ облизни́ле.

обли́зни се свр. *омлади се и донесе на свет билзанце.* – Ка́жемо облизни́ла се кра́ва, отели́ла два́ телца́, или две́ теле́ти, две́ телчи́на по сељѣ́ћи.

обли́зује несвр. *олизује нешто са свих страна.* – Жва́че де́да и обли́зује си пр́сти, па чѣ́с-чѣ́с наги́не сто́вну, и пи́не води́цу.

обли́зује се несвр. *олизује се* (своје усне). – Обли́зује се ко ма́чка окол бу́чку. Ца́бе се обли́зујеш, то́ј кво́ си науми́л не́ма да доче́каш.

обли́је свр. *јако овлажи са свих страна.* – Ка́т се пробуди́, бе́ше ме обли́л зно́ј, ко да сам се купа́л.

обли́та несвр. *облиће* (упор. облати). – Ца́бе обли́таш окол ње́га, о́н тра́жи са́мо мирашчи́ће.

обли́тало пеј. *онај који облиће, потрчко.* – Поне́када се поми́слим: за кѣ́в ли сам се ку́рц и рацо́л, са́мо да одла́тим ко обли́тало прекај дру́ђи.

обли́чиште мн. обли́чишта с *недолично понашање, скандалозни поступак.* – То́за оста́вљаше обли́чишта по Лужни́цу, и њиго́в та́тко га на́јури на ста́р до́м да се опаме́ти, и прива́ти домачи́нсће ра́боте, ил да се не вр́та при ње́г. Кат се напи́је, њиго́ва жени́ца о́дма дове́де дечи́ца при на́с на спање́, да не гле́дајуква́ обли́чишта пра́ви по ку́ћу. ➞ *обличје, оброчиште.*

обличја́рка мн. обличја́рће ж *женска особа која прави обличишта, која се понаша недолично.* – Та́ј обличја́рка је остављала обли́чишта кад била́ мла́да, а и са́ се неје́ мло́го смири́ла.

обли́чје мн. обли́чја с *недолично понашање, скандалозни поступак* (упор. обличиште). – И́ма јетр́ве добре́, а и́ма и које́ се зака́рају, па не зна́ју какво́ си ду́мају једна́ на дру́гу, сте́пају се, заго́ле се, пра́ве обли́чја, па се љу́ђи укоро́сују. Напи́ју се

и мо̏мци и девоѓе, па пра̏ве обли̏чја по село̏. Немо̏ј Сла̏вчо, немо̏ј бра̏ћe, немо̏ј од једно̏ обли̏чје да пра̏виш две̏.

о̏блога мн. о̏блође ж 1. *комад ѿлаѿна наѿоѿљен каквим средсѿвом који се сѿавља на оболело месѿо.* □ – Куде̏ се човȅк изгоре̏л, тре̏бе да му се ста̏ве о̏блође от петлицањи̏. 2. *дрвени део заѿрежних кола кроз који је ѿровучена гвоздена осовина* (упор. кундак). – О̏бло̏га је дрвена, и с њу је обло̏жена пре̏гња и са̏гња осови̏ну на ко̏ла.

обло̏жи (трп. пр. обло̏жен, -а, -о) свр. *сѿави облогу.* – Ми̏ смо на̏шу ку̏ћу обложи̏ли с вешта̏чћи ка̏мен према у̏лицу, па се сви̏ ysи̏рају ко̏лко је у̏бава.

обло̏жина ж *неузорана њива, ѿарлог.* – Куде̏ су биле̏ на̏јбоље њи̏ве, са леже̏ обло̏жине ура̏сле у трња̏ци.

облу̏к мн. облу̏ци м *вршни део самара или седла у облику кугле, облучје.* – Сама̏р је дрвен, а седло̏ је од ко̏жу, и и̏мају облу̏к.

обми̏њује несвр. *ѿролази мимо кога, заобилази.* – Да да̏ваш на сви̏ по ре̏д, па ко̏лко и̏ма, немо̏ј некому̏ да да̏ваш, а некога̏ да обмињу̏јеш. ➞ *ѿромињује.*

обна̏вља се *враћа се у раније сѿање, ѿрепораћа се.* – Ку̏ћу мо̏раш да обна̏вљаш, ако ју запу̏штиш, она̏ пропа̏дне, ко човȅк који̏ се не ле̏чи. И̏ма цвȅће које̏ не измрзњује, које̏ се сва̏ку про̏лет обна̏вља.

обневи̏ди свр. *изгуби вид.* – Тетка̏ Деса, ја̏дна, обневиде̏ла, па пи̏па с тоја̏шку куде̏ и̏де по дво̏р.

обнемо̏же свр. *онемоћа.* – Остаре̏мо и обнеможе̏мо, али и стари̏ти тре̏бе да је̏ду и пи̏ју до̏к им до̏јде дњѣ̏т, а не са̏мо мла̏ди.

обогате̏је свр. *обогаѿи се.* – Једни̏ обогате̏ју работе̏јечи и штеде̏јечи, дру̏ђи с отима̏ње и кра̏ћу, по̏сле до̏јду мла̏ди, па све̏ то̏ј спи̏скају, ко да неје̏ ни било̏.

обогоро̏ди свр. *одобровољи.* – Расрди̏ла се Петка̏на на ме̏н што̏ ону̏ј дру̏гу гле̏дам ова̏к, па што̏ ју гле̏дам она̏к, па што̏ сам во̏ј су̏нул сто̏вну с во̏ду, а она̏ ме̏н на̏бране купи̏не, му̏ће сам виде̏л да ју обогоро̏дим да не̏је бѣ̏ш све̏ тека̏ ко што она̏ ми̏сли.

о̏боји, -е, -а мн. збир. бр. *обадвоје.* – Има̏ла сам дво̏ји опѣ̏нци, и о̏боји ми се сцепи̏ше. О̏боје панталȍне ми ократи̏л, ко да неје̏ мери̏л, ел крои̏л док би̏л пија̏н.

обоји̏ца 1. *обадвојица.* – А̏ко сте ви̏ двоји̏ца, а ја̏ сам, обоји̏цу ви мо̏гу но̏сим у зу̏би. 2. *обадвоје.* – Обоји̏ца онемоћȅли, и де̏дата и ба̏бата, али ји пома̏гају комши̏је, а и деца̏ ји оби̏ду кат сти̏гну.

обоји̏чка *дем.* и *хип. од обојица.* – Обоји̏чка си̏тацћи и остаре̏ли, али ба̏бичката по̏здрава и по̏издржљива оди де̏дичкуту.

оболе̏је свр. *оболи.* – Ако човȅк у бо̏лницу не̏ма с куга̏ да се разгово̏ри док че̏ка да га одо̏кају за пре̏глед, и̏ма по̏виш да оболе̏је него што је би̏л бо̏лан ка̏т пошѣ̏л при до̏ктури.

оболе̏ње с *болесѿ* (упор. болка). – Зараде̏л је некво̏ га̏дно оболе̏ње, не зна̏м да ли це спа̏си.

оболе̏сти се свр. *разоболи се.* – Оболести̏мо се и ја̏ и жена̏, па ни̏ти мо̏гу ја̏ њу̏ да слу̏шам, ни она̏ ме̏не.

о̏бор м *ограђени непокривени ѿросѿор где борави круѿна сѿока ѿоком леѿњих месеци.* – Лети̏ гове̏да и спе̏ у о̏бор кад не̏ма ћи̏ша. Сви̏ње се и̏грају у о̏бор, а не мо̏ж да побȅгну.

обо̏ри свр. 1. *учини да неко или нешѿо ѿадне, ѿолегне, да се сруши.* – Голема̏ свиња̏, не мо̏жемо на̏с двоји̏ца да ју обо̏римо. Големо̏ и ста̏ро дрви̏ште, једва̏ га обори̏ше, али че и̏мају дрва̏ це̏лу зи̏му да се гре̏ју. Жи̏то изрга̏ло високо̏, ако ду̏не нека̏ ветри̏на све̏ че га обо̏ри. 2. *да коме слабу оцену, обори на исѿиѿу.* – Ко̏ј како̏ учи̏л такву̏ о̏цену доби̏је, како̏ че га обо̏ри, ако и̏ма зна̏ње.

обосе́је свр. 1. *подере обућу.* – Колко́ ју во́ли, че обосе́је по њу́, а она́ се јо́ш по́виш го́рди, и пра́ви се да га не приме́чује. 2. *изгуби поткове.* – Ка́д гове́да обосе́ју, тера́ју се код алба́тина на кова́ње. ⇨ *обоси.*

обоси́ свр. *в. обосеје.* – Три́ деца́ шко́лујемо, па и обосе́мо и оголе́мо. Обосе́ла ми кра́ва на о́бе за́дње но́ђе.

обра́з м 1. *једна страна лица; лице.* □ – Даду́ на мла́ду несве́сту нако́њче, она́ га три́пут поди́гне у́вис, па га до́бро испљу́ска по обарзи́ до́к се уви́ка, по́сле га дару́је, пољу́би и вр̀не си га на ма́тер. 2. фиг. *част, поштење.* – Ти́ си чу́л како́ ти је укра́л обра́з, али ја́ сам смисли́л како́ да се осве́тиш и опе́реш обра́з. ⌂ **бе́ли обра́з** ирон. *каља образ.* – Што́ се неси́ угледа́ла на некоју́ по́штену дево́ђу, не́ло на Се́ву копила́рку, тека́ ли ни обра́з бе́лиш. ⌂ **обе́ли обра́з** *потврди или подигне углед.* – И ову́ј сла́ву си обели́мо обра́з, сви госјо́њи ото́ше за́довољни како́ су пречека́ни. Ако не́ч, ил нуме́јеш, да ми обе́лиш обра́з пред на́род, немо́ј ба́р да ми га оцр̀њујеш. ⌂ **осве́тли обра́з** ирон. *овенча славом, прослави, осветла.* – Ти́ ни, че́рко, у́баво о́светле обра́з, прати́мо те у шко́лу да донесе́ш дипло́му, а ти́ доне́се копиле́. ⌂ **оцрни́ обра́з** *обрука се.* – Оцрни́ си обра́з, несѣ́м има́ла бо́гзна с кво́ да ви пече́кам, а му́ж ми неје́ ту́ј.

образѣ́к м *дем.* и *хип. од образ, обрашчић.* – Па да те цу́нем, ба́пче, у образѣ́к, кат си се реши́ла да оме́сиш су́кану ба́ницу. Дете́нцето им мло́го у́баво и пу́начко, по једѣ́н образѣ́к да га уда́риш, друђи́ти че пу́кне.

обра́зди свр. *заоре прву бразду на њиви* (упор. набразди). – Тамѣ́н образди́ и поче́ се опра́вљам на ора́ње, кат се жена́ у́лелеча от кра́ј њи́ву да о́дма и́дем до́м,

обра́мка ж *мало повијена мотка с удешеним кукама на оба краја која служи за ношење терета о рамену, обрамица.* – На обра́мку смо носи́ле во́ду у котлети́ја на ра́мо од буна́р до ку́ћу. ➞ *камилка, кобилка, магарица, могарица.*

о́брвина ж *длаком обрасло дно чела изнад очне дупље, обрва* (упор. веца). – Ба́ба ма́ши о́чи конто ме́н, ви́ди да ме потера́ла нерво́за, да сам поди́гал ле́вуту о́брвину, и да вој је па́метно да си ћути́. Тѣ́г уле́зе ти́ја на́ставник, зaspрта́ ни, нишани́ ни, студира́ ни, подиза́ о́брвине: једну́ поди́гне, једну́ спу́шти, жма́ и нажми́кува на једно́ о́ко, нака́шљува се, једва́ про́орати.

обре́ди се свр. *изређа се један за другим, послужи се један за другим унаоколо по реду.* – Обре́димо се сви́ ис конди́р уо́коло, ча́ше неје́ има́ло, ка́д га испа́рзнимо, домачи́н и́де па га па́ј напу́ни.

обре́цује се несвр. *послужује се један за другим по реду унаоколо.* – По́напред смо подла́гували с једну́ ложи́цу: ку́снем ја́, па ти даде́м та ти́ ку́снеш, па по́сле о́н даде́ на дру́гога до њега, и тека́ се сви́ обре́цују до́к се не наје́ду́.

обре́же свр. *резањем скине сувишне делове.* – Ка́д убуђаве́је ле́б, ми́ с но́ж обре́жемо бу́ђавото и вр̀љимо, а не вр̀љамо це́л ле́б.

обече́ свр. *обећа, да реч.* – Ме́н обре́че то́ј бра́ниште, и ка́пару му да́до, по́сле га прода́де дру́гоме, а ка́пару ми не вр̀ну.

обри́за несвр. *резањем скида сувишне делове, крајеве или неравне ивице чега, обрезује.* – Обри́замо слани́ну от крти́ну, па крти́ну изме́здримо за сушени́це, а слани́ну то́пимо у ма́з.

обри́ја свр. *скине бријачем длаке, обрије се.* – На́вали гла́ву на њиго́во ра́мо, о́сети како́ ју бѣ́цка њиго́в обра́з: Неје́ се оцу́тра обрија́л! – про́лете вој кро́з гла́ву. ➞ *обричи.*

обри́ца несвр. *обећава.* – Не обри́цај кво́ не мо́ж да испу́ниш, да те не проно́се да си лѣ́жов и превара́нт.

обри́чен, -а, -о *обријан.* – Изле́зе де́да преме́њен и тазе́ обри́чен, у́јаши коња́, и отиде́ на сла́ву у Ра́дешевац при испи́сника Сла́вка. ⇔ *необричен.*

обри́чи свр. *скине бријачем длаке* (упор. обрија). – Обричи́ ту́ј брадѐтину и скрати́ ко́су, да заличи́ш на човѐка, па по́сле мо́ж да при́чамо.

обри́чи се свр. *обрије се.* – Кат се бри́чи, во́ли да се обри́чи два́ ми́лиметра испот ко́жу, да му је лицѐ ма́зно ко детѝњо ду́пе.

обри́ше свр. 1. *уклони брисањем, о̄тре.* □ – То́ј кво си нацрта́л о̀дма да обри́шеш. 2. фиг. *убије, уништи.* – Не јѐ̏ ми ви́ше дро́бови, да те не обри́шем ко з гу́мицу да ви́ше не посто̀јиш.

обри́ше се свр. 1. *уклони што̄ прљаво са себе.* □ – Нѐма да се обри́ше, нѐло пушти́ло љи́ђе ко сѣблаз. 2. фиг. *не дочека нешто̄ чему се нада.* – Дѐ пр̏во да си́пем по једну́, па че по́сле врѐвимо и тѐрамо шољѣ́ у, а ако си се нада́л за ба́ницу, од то́ј че се обри́шеш.

обр̏не (трп. пр. обр̏нут, -а, -о) свр. 1. *окрене.* – Сѐде на мертѐк, со́бу си опѣ́нци, на́вали ји на цепѐнку и о̀брну комто слнце да се су́ше. О̀на о̀брну кључ у вра́та, и за́пали црвену́ свечу́. Зѐљће се рѐде у бу̏ре, ал се глѐда да им је корењ̀т обр̏нут наго̀р, према вр̏. 2. *крене у одређеном правцу.* – Свлѐче се Ка́менка низ сло̀г, излѐзе на пу́т, па о̀брну комто село̀. ⌂ **обр̏ни-окрѐни** *уради овако или уради онако, све изађе на исто̄.* – Обр̏ни-окрѐни и́сто ти се ва́та, ду́пе ти је ста́лно поза̀ди, који́ и́ма – о̀н си и́ма, који́ нѐма – нѐче ни́кад ни да и́ма. ⇔ *заобрне, о̄обрне, о̄преобрне.*

обр̏не се свр. 1. *окрене се целим то̄лом за 180°* (упор. ospne се). – Нис пу́т ото̀ше насмѐјани, а да се на ма́ђу и не обрну́ше. 2. *о̄преокрене се.* – Ја́ не мо̀гу да обр̏нем прича́ње, а живо̀т се скро̀з обрну́л, са́ сам ја́ Ци́ганин, а о̀н стану́л госпо̀дин. 3. *обрецне се, о̄покаже зубе.* – Што̀ му са́мо ћути́ш, обрни́ се и ти́ њѐму, па да ви́диш како̀ че оло̀жи у́ши. ⇔ *заобрне се, изобрне се, о̄обрне се, о̄преобрне се.*

обро̀чиште мн. обро̀чишта с *недолично о̄понашање, скандалозни о̄постӯпак* (упор. обличиште). – Прави́ла је обро̀чишта по село̀, а са́ се би́је у гла́ву, нѐма сас кво̀ да ра́ни деца́та.

обро̀чни, -на, -но *који је о̄посвећен оброку који се у одређеним данима износи о̄покојнику на гробље.* – Кад неко̀ј у́мре, и кад му се ту́рају обро̀чни дни́, мѐси се на́крсник и поску́рнице.

обр̏сти (трп. пр. обр̏стен, -а, -о) свр. *о̄једе сво лишће са гране, али и младе гране.* – Улѐзли у шљива́р и свѐ га обра́ли, да су могли́ и ли́сје би му обрсти́ли. И́ма неку́ го̀дин се поја̀ве гусѐнице, па напра́ве голему́ штѐту, кудѐ поглѐдаш свѐ обр̏стено до листѣ̀к.

обр̏та несвр. *обрће, окреће, врти.* – Љу́ди ме почѐше замињу́ју, обр̏тају гла́ву од мѐн, нѐче ми се ја̀ве, почѐше ме избега́вају ко да сам шу́гав. ⇔ *заобрта.*

обр̏та се несвр. 1. *обрће се, окреће се.* – Почѐ се обр̏там ната́м-нава́м, али ни́шта не ви́дим, а некви́ гла́сови се чу́ју, неква́ му́зика сви́ри. 2. *о̄правља се на какав о̄посао.* – Чи́м се ди́sам, пу́штам кра́ве та ји напасѐм, по́сле се обр̏там на дру́ђе ра́боте. 3. *о̄прилагођава се.* – Човѐк се мо̀ра обр̏та према при́лиће, и како̀ вѐтар ду́ва.

обрта́ч м *о̄плуг коме се раоник окреће на леву и десну стра̄ну.* – Има́ли смо плу́г десна́к, који́ о̀ре у́век на дѐсну страну, и плу́г обрта́ч, који́ о̀ре на о̀бе стра̀не.

обру́ка свр. *осрамоти.* – Би́л је, сирома́, до̀бар и трѐзвен, ни́кад ме нејѐ брука́л на́самo, ни обрука́л ка́т смо били́ у некојѐ дру́ство, а учи́л ме је и помага́л ми је до послѐгњи дѣ̀н.

обру́ка се свр. *осрамоти се.* – Нѐмој да се обру́кате та́м кудѐ и́демо, пазѐте кво ора̀тите, и ко̀лко че изѐдете и испи́јете.

о̀бруч мн. о̀бручи м *дрвени или метални круг којим се учвршћују дуге на буре̄ту или каци да чврсто стоје једна уз другу.* – Кво̀ да му рабо̀тиш кад је ло̀ш комши́ја, сѐм да му пожѐлиш да му пу́кну о̀бручи да му истечѐ рѣ́ија и вино̀ у по̀друм.

обу́а свр. *мо̄ком омла̄ти о̄лодове ораха са ораховог сто̄абла.* – И́мамо два́ оре́ја, и са́вку го́дин обу́амо по две́-три́ вре́че оре́си.

обу́ва несвр. *навлачи обућу на ноге.* – До када́ чу ја́ да те обу́вам, обу́вај се сама́, неси́ ви́ше ма́лецка. ■ **обува́ње** *гл. им.* – Несмо́ има́ли бо́гзна ни за облаче́ње, ни за обува́ње, носи́ло се и сце́пено и кр̄пено. ⇔ *собува.*

обу́ва се несвр. *навлачи себи обућу на ноге.* – Попора́сла, поче́ла сама́ да се обла́чи и обу́ва. ⇔ *собува се, о̄реобува се.*

обу́вка ж *обућа.* ▲ – Каквý смо обу́вку има́ли: сви́њсћи опѣ́нци, и у њи́ наво́шта, чи́м зава́не ћи́ша, но̀ђе мокре́.

обу́је (трп. пр. обу́јен, -а, -о) свр. 1. *навуче обућу на ноге.* – Која́ је по́газдинска, она́ обу́је ципе́ле, која́ је по́сиротињска, она́ си обу́је сви́њсћи опѣ́нци, па кат се ва́не у ко́ло, и́гра та расту́ра. У на́ше вре́ме се неје́ мло́го гледа́ло који́ је бо́с, који́ је обу́јен, ва́жно да си си́т, и да те ни́шта не боли́. 2. фиг. *о̄ко̄кује.* – Обосе́ле ми кра́ве, тре́бе да ји во́дим при поткива́ча да ји обу́је. ⇔ *собује.*

обу́је се свр. *навуче себи обућу на ноге.* – Јо̀ш нуме́је да се обу́је и но́с да си обри́ше, а о́че да заповеѡу́је по ку́ћу. ⇔ *собује се.*

обу́зне свр. *обухва̄ти, обузме.* – Једну́ш ју бе́о застиска́л за гу́шу, једва́ ју деца́ва одбрани́ше да ју не зада́вим, ја́ се по́сле просве́стим, извињава́м се, али некво́ ме обу́зне, ко да несѣ́м ја́.

обу́ши свр. *о̄ровали, на̄прави о̄ролаз у брани.* – Кад надо́јде висо́ка вода́, обу́ши ни ја́з, па мо́рамо да га на́ново прегра́ѡујемо.

обу́ши се свр. *о̄покида се, о̄рошири се.* – Обуши́ла ми се после́гња ру́па на кайш, па мо́рам да бу́шим дру́гу, и јо̀ш да сте́sам.

обушо́тина ж *о̄рованьено место̄ на брани.* – Скоро́ сва́ку про́лет кр̄пимо обушо́тине на ва́ду, да би водени́ца могла́ да ме́ља.

обу́шује се несвр. *о̄рованьује се, урушује се.* – Вода́ подлока́ла зи́д, па пу́т поче́л да се обу́шује на ви́ше ме́ста.

о́бѡица ж *дем.* и *хип. од обга.* – Еве́, узе́ да развлече́м пе́шес о́бѡице, зеља́ник да напра́вим, ну́ка че ми до́јде, а мло́го во́ли зеља́нчак.

о́ваг-о́наг прил. *кад-то̄ад, с времена на време.* – Дете́ мо́ра да се о́ваг-о́наг проте́па, да се не усампа́си мло́го. Ба́ница једну́ш у го́дину, зеља́ник и ти́квоњак о́ваг-о́наг, али на́ша гла́вна је́ла су: по́сна са́рма, ћи́села чорба́, зе́ље ис ка́цу, а на́јвиш пасу́љ. ⇨ *овьг-оньг.*

ова́јди свр. *окористи.* – О́тето ни́кога неје́ мло́го овајди́ло, па не́че ни ње́га.

ова́јди се свр. *окористи се.* – И́ч се не на́дам да чу се мло́го ова́јдим оди ту́ј печа́лбу, али до́м да седи́м не́ма ни то̀лко да зара́дим.

ова́к(а) ГЛ, ДЛ прил. *на овакав начин, овако.* – Ле́гне, па се ова́к раши́ри, ко да је са́мо њиго́в кре́вет. Ње́му си овака́ по́згодно ка́т си је дом, па а́ко је са́м, не́ло да сми́та на деца́та у станчѣ́кат. Чове́к не тре́бе мло́го да се потри́са и оти́ма од то̀ј кво че га сна́јде, оно́ че га сна́јде и овака́ и онака́. ➞ *овакој.*

овака́јете прил. *баш овако, баш на овај начин.* – Овака́јете је на́јбоље: да поде́лите има́ње на по́ла, а роди́тељи да чу́вате на ре́д на ко́лко се вре́ме догово́рите. Не те́ка, овака́јете, овде́ ува́тиш, па га оту́д заа́миш, да не мо́ж да се отка́чи.

овакьв, -ква́, -кво́ пр. зам. *овакав, -ква, -кво.* – Овакьв до́чек, овква́ ређи́ја и овакво́ једе́ње га ни́где не́ма, не вели́ се ѡа́бе: при сироти́њу и́ди да се наједе́ш и напи́јеш, а при га́зду да се нагле́даш. ⇨ *овькьв.*

овако́ј ЛЗ прил. *на овакав начин, овако* (упор. овака). – И́ма си овако́ј у́мремо саме́, не́ма ку́ј да ни на́јде, ме́не ме оди то̀ј мло́го стра́.

ова́м прил. *овамо, на овом месту* (упор. и нановам). – До́де, дојди́ ова́м да ви́диш кво́ се на́прави у на́ш по́друм. Мо́ре, ова́м при на́с је по́миран живо́т, а́ко је сироти́њсћи кра́ј. ⌂ **ова́м-она́м** *час овамо-час тамо.* – Не́ма ту́ј ова́м-она́м, и́ма да се рабо́ти и урабо́ти како́ смо се договори́ли, и кра́ј. ⇨ *овамо.*

ова́мо прил. *в. овам.* – Немо́ј да га тра́жите ви́ше, еве́ га ова́мо при на́с. ⌂ **ова́мо-она́мо** *овако-онако, било како.* – Ова́мо-она́мо, али га уработи́мо, не оста́де неурабо́тено. ⇔ *одовам, поовам.*

ова́мњи, -а, -о *овамошњи, овдашњи.* – Ви́ сте си научи́ли како́ се та́м живо́т, па си ви добро́, али да до́јдете да ви́дите ова́мњи живо́т, да ви́дите како́ се овде́ жи́ви.

ова́мте прил. *овамоте, дођите овамо.* – Ова́мте, ова́мте, улазе́те сло́бодно, ку́че сам вр̀зала, јо́ш кѣ́д ви се на́дам. ⌂ **ова́мте-она́мте** *час овамо-час онамо.* – При ме́н не́ма ова́мте-она́мте, и́ма да се рабо́ти, и мо́ра да се зна́је ре́д, и коме́ је где́ ме́сто.

ова́мће прил. *дем. од овамоте, мало ближе овамо.* – Са́мо јо́ш ма́лко га примакни́ ова́мће, да ле́гне у́баво у ле́жиште.

ова́рба (трп. пр. ова́рбан, -а, -о) свр. *премаже бојом, офарба.* – Купи́л сам белу́ ва́рбу да ова́рбам про́зори и вра́та, па ми жена́ нао́ди ману́ како́ че мо́ра да ји че́сто бри́ше. Ку́ћа ви је о́дма при берби́рницу, еве́, ви́дим зелено́ ова́рбана.

о́вьг-о́ньг прил. *в. оваг-онаг.* – О́вьг-о́ньг на́врну деца́, посе́те ни, почи́сте ни ку́ћу, пропе́ру ни аљи́не.

овькьв, -ква́, -кво́ пр. зам. *в. овакьв.* – Ово́ј ли је живо́т, ш-че́ ми овькьв живо́т, ни мо́гу да се послу́шам нешто́, ни па и́ма ко́ј да ме нешто́ услу́ша.

овьн мн. овно́ви м зоол. *мужјак овце, ован.* – У буљу́к от сто́ о́вце буду́ по пеше́с овна́. И́ма зли́ овно́ви, напа́дне дете́ и боде́ га, обо́ри га на́зем, и па́к боде́.

овьнчак м *дем.* и *хип. од ован, овнић.* – Чу́вамо пеше́с овчице, и једьн овьнчак прекај њи́, и пасу́ си ту́ј преко́ј до́м.

овьс м бот. *врста стрног жита, овас* Avena sativa. – Ову́ј го́дин смо напуни́ли три́ пре́сека з жи́то, и једьн сас овьс. ⌂ **до́к рече́ш овьс** *у трен ока.* – Е, живо́т ти је ко сла́мка, однесе́ га ве́тар комто не́бо до́к рече́ш овьс. ⌂ **не сме́је да рече́ овьс** *не сме да пусти глас од себе, не сме да писне.* – Нашьл некаквог бапца́, па са́ без њо́јно одобре́ње не сме́је да рече́ овьс. Кат се намр̀шти, ми́ не сме́јемо да рече́мо овьс.

овьшљаве́је свр. *добије ваши од другога.* – Чове́к ље́ко овьшљаве́је, али се тешко́ очи́сти од вьшће.

овьшљи́ви свр. *пренесе ваши другоме.* – Куде́ си се сћита́л, и који́ те овьшљиви, па са́ и́ма му́ку да ви́дим до́к те очи́стим.

о́вдак-о́ндак прил. *каткад, понекад.* – На теле́вон си га о́ка о́вдак-о́ндак бра́т Пе́ра, дру́ђи ро́днине га заборави́ли, и ње́га, и њиго́во си́рење и пе́чена прашчи́на.

овде́ прил. *на овом месту.* □ – Овде́ смо сви́ добро́, а како́ сте ви́ та́мо? ⌂ **овде́-онде́** *ту и тамо, понегде.* – За́бави се ћи́ша, па мору́за ни́кла са́мо овде́-онде́. Суде́ ме поче́шај, немо́ј са́мо овде́-онде́, ко од беду́. ⇨ *овдек, овдека.* ⇔ *одовде.*

овде́к прил. *в. овде.* – Тр̀чи овде́к, тр̀чи онде́к, се́ј мору́зу, сади́ пасу́љ, вр̀љај ђу́бре на жи́то, не́ма скацува́ње до́к не па́дне сне́г.

овде́ка прил. *в. овде.* – А́јде овде́ка, не и́ди до́ле, овде́ка је са́ на́ша ку́ћа. Овде́ка неје́ све́ како́ тре́бе.

овесе́ли свр. *учини веселим, развесели.* – Мо́ра и ја́ да на́јдем неку́ по́младу, да ме овесе́ли с вре́ме на вре́ме.

овесе́ли се свр. *развесели се.* – Ти́ по́пи две-три́ му́ченице, па се о́весели и о́газди, са́ мо́ж и да запоје́ш.

овете́је свр. *постане вет, без свежине, похабан.* – Све́ што омале́је и овете́је на по́стара деца́, по́млада по́сле преносу́ју и доцепу́ју.

ови́ја, ова́ј / ова́ја, ово́ј / ово́ја, мн. ови́ја, ове́ј, ова́ј (ОП ово́га, ову́ј, Д ови́јам, ове́јам) пр. зам. *овај, ова, ово.* – На ови́ја све́т неје́ има́ло по́убаво дево́јче од њи́ното што́ по́страда од гро́м. А́јде да се те́паш сас ови́ја, па сас они́ја, па сас ово́га, па сас оно́га, а јебе́м ли га за ку́га, сељак ђи́не, а госпо́да при́ма пе́нзију. Ови́јам, на комши́јеве го́ре, начљ се отели́ла кра́ва. Ова́ј ора́та кра́ј не́ма. Ова́ја жена́ је ма́лко зане́сена у па́мет. Закаса́мо оди ову́ја ра́боту. Ове́ј њи́не па́ре ме́н не тре́бу, јер за те́ј па́ре су остави́ли здра́вје по стра́нсће држа́ве. Ма́мо, ове́ја ципе́ле сам купи́ла за те́бе. Што́ је ово́ј дете́ овакво́, а што́ оно́ј неје́ такво́. Ово́ј не́че на добро́ да изле́зне. Не разу́ми мло́го од ово́ја кво́ вој ба́ба при́ча, али наслу́чује да је некво́ ва́жно. Ова́ј дечи́шта ме ис па́мет искара́ше. ■ **ови́јате** чл. ф. *овај о коме је реч.* – Ве́ља Жива́нин те́ра габра́к из Де́л, а Дра́га Жабљ ца питу́је: Ве́љо, кво́ те́раш? – Те́рам компири́! – Јеба́га, како́ компири́, ка[д] те́раш дрва! – Па ко́ј ме компи́р питу́јеш ка́д и сам ви́диш кво́ те́рам! – о́дбруси му ови́јате. ■ **ово́јте** чл. ф. *ово о коме је реч.* – Одртаве́ло па са́мо загоми́ља: те то́јте, те ово́јте, те оно́јте, ко да нећи́ и́ма вре́ме са́мо њу́ да слу́ша.

ови́ја несвр. *обилази око чега.* – Ча́па га по це́л дн не́ма до́м, са́мо га но́чу чу́јем ка́д ови́ја около ку́ћу.

ови́ја се несвр. *мота се, прибија се, умиљава се.* – Деца́ оста́доше сироче́та, башта́ им по́ђину, а ма́ти се по́жени, па се ови́јају окол де́ду и ба́бу, ш-че́ да чи́не, ја́дна.

ови́је свр. фиг. *омота, стегне.* – Ка́да те ови́је невоља, ко што́ је ме́не са́ ови́ла како́ ми се ра́зболе жена́, и́ма да продаде́ш све́ ис ку́ћу, са́мо да се спа́си живо́т.

ови́ка свр. *плачући ожали, оплаче.* – Све́ до́к чове́ка не ва́не нећи́ ћелепи́р ни́кој га не жа́ли, а тъ́г белћи́м на сви́ жа́л што́ се му́чи, ови́кају га живо́г.

ови́кса свр. *очисти виксом, улашти.* – Нама́же ципе́ле с ви́ксу, па ка́д ји ови́кса с че́тку, льшту́ се, мо́ш се на њи́ огле́даш.

ови́кује несвр. *оплакује.* – Де́да сви́ри уз гу́сле па расту́ра, поје́ и сльзе му течу́, а и ми́ ви́камо и ови́кујемо српсћи јуна́ци. До́к ро́дбина ови́кује по́којника, дру́ђи, на који́ је по́малко жа́л, смеју́ се ко ванцира́ли кад ви́де Ђу́ру сас ма́јцу на коју́ је напи́сано: Гроба́р Ђу́ра, сви́ че ви у ру́пу нагу́ра.

овисо́чи свр. *направи нешто вишим него што је потребно.* – Ма́јсторе, немо́ј да ми овисо́чиш столи́це, да су зго́дно за седе́дење и на по́нисћи чове́ци.

овици́р м *официр.* – Има́ло је једн Жи́вко Пе́тровић из Ћи́овьц, би́л је овици́р, а би́л је и де́ловођа о́пштинсћи, па би́л по́зван на сва́дбу у Камбеле́вци, и сви́ подари́ла неве́ста, али за Жи́вка де́ловођу нема́ло да́р.

овици́рсћи, -ска, -ско *који се односи на официра, официрски.* – Ка́д ја́ моје́га Цве́тка и Бу́лчу ишче́шам с чеша́ло, и истр́љам сас сла́мњу гу́жву, льска им се дла́ка ко да су овици́рсћи ко́њи.

овне́ мн. овнети́ја с *поодрасло мушко јагње, млади ован.* – И́мамо си сас Петка́ну једно́ овне́, о́камо га Ба́цко, и пе́т о́вце: Калу́шу, Белу́шу, Ли́врушу, Ја́нушу и Чу́лькушу.

овне́нце мн. овнети́ћа с *хип. од овне, овнић.* – Чу́вамо си пеше́с свишчице и једно́ овне́нце, ту́ј прекај до́м си ји пасе́мо, а дого́дине че и́ду у бачи́ју.

овне́тина мн. овне́тине м *аугм.* и *пеј. од овьн.* – Ти́ја овне́тина боде́ куга́ сти́гне, ако је дете́, обо́ри га на́зем, па га па́к боде́.

овно́в, -а, -о *који припада овну.* – О́гули ко́жу од овна́тога, у́трча у ку́ћу, до́вати бебе́то, и у́мота га она́к голо́ у кр́раву и јо́ш же́шку овно́ву ко́жу.

ово́лацьк, -цка, -цко *дем. од овољни.* – Ово́лацка жени́ца, а мо́ж да поди́гне и понесе́ по́тешко од му́жа. Да́ј ми са́мо ово́лацко парче́нце од месце́то, ко́лко да про́бам. ⇨ *оволачьк.*

ово̀лачьк, -чка, -чко *в. оволацьк.* – Пе́ра бе́ше ово̀лачьк чове́к, ко кикире́з, а жена́ му да́впут по̀висока од ње́га. Ово̀лачко дете́, а три̏ста ђаволи̏је зна́је.

ово̀лко прил. *у овој мери, у овој количини, оволико.* – Што̀ сте ми натура́ли ово̀лко у торбу́, који̏ че то̀лко да но̀си.

ово̀лкачко прил. *дем. од оволко.* – Са́мо јо̀ш ово̀лкачко оста́ло на дно̀, све́ попи̏ли без ме́не.

ово̀љи, -лка, -лко пр. зам. *оволики, -а, -о.* – Не тре́бе ми ово̀љи пру́т, да́ј ми по̀кратак. Ово̀лка ма́лечка жена́, а да мо̀же да снесе́ ово̀лку ра̀боту, то̀ј се јо̀ш нејѐ виде́ло у на́ше село̀. Ово̀љ̏е му̏ђе ко што̀ су мо̀јве, ни̏кој нејѐ видѐл у њиго̀в ве́к.

ово̀љи свр. *савлада.* – О̀вољи ме ста̀рос, све́ ми сми̏та, и ја̀ на сви̏ сми̏там. Кад ово̀љи ви̏лина коси̏ца дѐтелину, мо̀ра се разо̀рује, и но̀ва да се сѐје. ➡ *превољи.*

ово̀љује несвр. *савладава.* – Ово̀љује га напома̀лко, са̀мо о̀н то̀ј не примѐчује, кат примѐти, вѐч је ка̀сно, прешла̀ кома̀нда у њо̀јне ру̏ђе.

оврѐви свр. *оговори кога, опањка кога.* – Ѐ па, поседѐмо и овреви̏мо куга̀ је треба̀ло да оврѐвимо, а̀јт са̀ да си ја̀ и̏дем, да ме не чѐкају до̀м.

оврѐвује несвр. *оговара, опањкује.* – Гдѐ се ви̏де, и гдѐ се срѐтну, са̀мо мѐне оврѐвују, тѐј аламу̀ње и алапа̀че. ⇨ *овревљује.*

оврѐвљује несвр. *в. овревује.* – Кат ста̀не с мѐн, оврѐвљује тѐб, кат ста̀не с тѐб, оврѐвљује мѐн, у ста̀ње је двѐ о̀чи у гла̀ву да зава̀ди. Тамѣ̀н почѐмо да га овревљу̀јемо, о̀н за̀тропа на вра̀та.

оврѐдни се свр. *увредни се.* – Док му бѐоше башта̀ и ма̀ти са̀мо се ћита̀л, са̀ се о̀вредни, му̀ка га на̀кара.

оврти̏ се свр. *привије се, почне да салеће и да се мота око кога.* – Овртѐла се бо̀лка окол мѐн, па на ни̏где, и̏ма си ска̀пем тека̀ једѣ̀н дѣ̀н ко кучи̏ште. Овртѐ се Радоси̏нка около њѐг, и о̀н почѐ по̀често да уда̀ра кавѐ при њу̀ на вера̀нду, а кад прѐдвечер уда̀ри ладови̏на, улѐзну си и уну̀тра.

овртоглавѐје свр. *постане вртоглав.* – Остарѐмо, овртоглавѐмо, па се са̀мо слепу̀тамо по дво̀р ко крнѐ кра̀ве.

овр̏чује се несвр. *облеће, мота се, врти се около.* – Прости̏гоше им девојчети̏ја, једно̀ о[д] дру̀го по̀убаво, почѐше се мо̀мци овр̏чују окол њи̏ну ку̀ћу.

овршѐ (рад. пр. овр̏л, -а, -о, трп. пр. овр̏шен, -а, -о) свр. *заврши вршидбу.* – Вѣ̀здьн вр̏омо, и не мога̀мо га овршѐмо свѐ. Ка̀д овршѐмо, ко ка̀т се ро̀димо. Тамѣ̀н завр̏шиш копа̀ње, до̀јде жѐтва, тамѣ̀н о̀жњеш, а̀јде вр̏ша, тамѣ̀н овршѐш, чѐка угарѐње. Јо̀ш несѣ̀м овр̏л, чи̏м овршѐм, етѐ ме при ва̀с. Сви̏ овр̏ли, са̀мо мо̀је жи̏то јо̀ш неовр̏шено стоји̏ здѐнуто у кама̀ру.

овр̏ши свр. *доврши дењење стога или камаре посебном обрадом врха* (упор. заврши 2). – Здену̀мо сто̀г, и овр̏ши̏мо га с при̏тће да га вѐтар не обо̀ри.

овр̏шљак мн. овр̏шљаци м 1. *најтањи део стабла са гранама при врху.* – Престружи овр̏шљаци, а дебели̏шта нека̀ оста̀ну да одѐљамо грѐде од њи̏. 2. *последњи и најмањи плодови паприке.* – Овр̏шљаци су бла̀ђи ка̀т се попр̏же с ја̀јца. Овр̏шљаци се не ту̀рају у турши̏ју.

овсѣ̀к м *дем.* и *хип. од овьс.* – Нејѐ ло̀ше да се покр̏ме о̀вце с овсѣ̀к пред јагњѐње.

овсѐн, -а, -о *који је од овса, који је у вези са овсом.* – Ми̏ смо сла̀мњаче и јестѣ̀ци пуни̏ли свѐ с овсѐну сла̀му.

овсени̏к м *хлеб од овса.* – Ка̀д недости̏гне дру̀ђи берѐђѐт, млѐли смо и овѣ̀с и меси̏ли овсени̏к, лѐб бла̀г, али и̏ма плѐва кроз њѐга.

овсика̀р м бот. *врста пољске и ливадске траве, дивљи овас* Bromus arvensis. – Плевѐње на̀јтешко бѐше, сла̀гнеш се и цѐл дѣ̀н плѐвиш, а кроз жи̏то трава̀ колко̀ о̀ч: вра̀т, грао̀р, манисто̀р, овсика̀р, палами̏да, шушња̀р…

овсѝште ж *њива са које је пожњевен овас.* – Откáрај јáганци у овсѝште, подмладѝла се травѝца, да се напасу̏.

ову̏де прил. *овим путем, у овом правцу, овуда.* – Мѝ ѝмаомо њѝве ову̏де прекај Рáсадник, па кóпамо, жњѐмо, рáдимо пóље. ⇨ *овудева, овудек, овудека.*

ову̏дева прил. *в. овуде.* – Па имáло је, зáјци, лисѝце, ву̏ци, и данѝс ји ѝма, а мѐчће и дѝвје свѝње нејѐ имáло ову̏дева, мѐчку сам видѐл коју̏ Цѝгање вóде, а ву̏ка сам виџевљáл гоџá пу̏ти.

ову̏дек прил. *в. овуде.* – Минѐте ову̏дек по вр̏вину, прекај крáј, да ми не гáзите градѝну.

ову̏дека прил. *в. овуде.* – Да прóјдеш ову̏дека, ал глѐдај да те нѝкој не вѝди, а јá чу те чѐкам.

овчáр мн. овчарѝ ГЛ и ЛЗ / овчарѐ ДЛ м *пастир који чува овце.* □ – Овчарѝ ѝду с óвце на рѐд. Билѝ смо овчарѐ гóре по Голѐми стóл, по Дебѐлу чу̏ку, при óвце смо и спáли, у селó смо ретко̀ слазѝли.

овчарѝна ж *материјална или новчана надокнада пастирима за њихов посао.* – Чу̏вам си мојѐ óвце, али и туџѐ под овачрѝну, у буљу̏к имáм стотѝна брáви.

овчáрка мн. овчáрће ж 1. *пастирица која чува овце.* – Љубóмирка нѐче да дóјде, јѐрбо је данѝс овчáрка. 2. *назив мелодије коју су изводили пастири на својим фрулама.* – Óвце кроту̏ју, а јá свѝрим овчáрку на дудучѐ и ужѝвам.

овчарљ̀к м *овчарење као професија.* – Дѐда Рáчка знáје цѐло Калџерѐло, знáју га и нећѝ другосѐлци којѝ се бáве с овчарљ̀к.

овчáрник м *обредни колач намењен овцама који се спрема за Бадње вече.* – На Божѝч у̏јутро отидеóмо коди стóку, и по парчѐ дадѐмо оди овчáрник на óвце, оди воловáрник на волóви, оди свињáрник на свѝње, тóј је омѐсено за њѝно здрáвје. ⇨ *овчарњак.*

овчáрњак м *в. овчарник.* – За Бѣгњу вѐчер се омѐси пóсебан кравáј, овчáрњак се зовѐ, на њѐга се напрáве шáре о[д] тѐсто: óвце, ку̏че и овчáр с тојагу.

овчáрсћи, -ска, -ско *који припада овчару, који је у вези са овчарем.* – Овчáрсћи живóт нејѐ љѐк, нѝкад несѝ дом, дру̏жиш се сáмо с óвце и пцѐта, и рáтујеш с ку̏рјаци.

овчару̏је несвр. *чува овце на испаши.* – Пóвише вóлим да говедару̏јем, нѐго да овачару̏јем. Овчарувáл сам и бачувáл сам цѐл вѐк.

овчарчѐ мн. овчарчетѝја уз бр. овчарчѐта с *дечак који чува овце, чобанче.* – Јá сам постáл овчарчѐ јóш ко детѐ, дѐда ми је бил овчáр, па ме водѝл с њѐг. Овчарчетѝја су се надмóчувала да вѝде којѐ мóже пóдолеко да мóчне. Збѐремо се некóлко овчарчѐта, па ѝграмо свѝњу, или се џѝпкамо.

овчáрштина ж *овчарски посао, овчарство као занимање.* – Којѝ је бѝл мáлко пóотресан ишѣл је на печáлбу, а којѝ је бѝл попрѝглупачак, њигóво је билó овчáрштина.

овченѝк м *скувано овчије млеко.* – Етѐ зашто̀ су стáри љу̏ђи гоџá живѐли, што̀ су јѐли овченѝк, и несу̏ се млóго сећирáли за свáшто. На појáту свáримо овченѝк, па се наку̏самo.

овчетѝна ж *пеј. од овца.* – Ѝма понѐкоје овчетѝне лијарѝ, зачѣс шму̏гну у пáкос, сáмо ли склóниш óчи од њѝ. Мóре, тѐј овчетѝне су ми ду̏шу појѐле.

óвчи, -а, -е / -о *овчији; који потиче од овце.* – Нáјбољ је óвчи кашкавáљ. Óвче сѝрење је пóблаго од крáвје. Óвчо сѝрење је нáјблаго кат се стáви у̏пролет ку̏де Џу̏рџовдљн.

овчинá ж *овчије месо.* – Овчѝна је нáјблага кат се спрѐми на пáру.

овчѝца[1] мн. овчѝце ж 1. *дем.* и *хип. од овца.* – Чу̏вамо сас бáбу пешѐс овчѝце. 2. фиг. *наивна девојка.* – Óна се, сѝрота, истровѝла ко некá овчѝца кáд га видѐла онакá у̏бавог и високóг.

о́вчица[2] ж м зоол. *овчији паразит, крпељ* (упор. бобовњак). – Травни́к и́ма но́ђе, и напа́да гове́да, а бобо́вњак или о́вчица не́ма но́ђе, и напа́да о́вце.

овчља́к мн. овчља́ци м пеј. *измршавела овца.* – Ови́ја овчља́к једва́ стоји́ на но́ђе, а не́че да једе́, нешто́ вој неје́ сьгла́м.

ога́ди свр. *учини гадним, одвратним.* – И́ди се оми́, немо́ј да ми ога́диш једе́ње такъв неоми́јен и сопуља́в.

ога́ди се свр. *постане одвратан.* – И на сто́ку се ога́ди кат све́ и́сто једе́, та ка́мо ли наове́ка. О́гади ми се живо́т сас то́га пија́ницу.

огадне́је свр. *поружни, изгуби лепоту.* –Ове́к остаре́је, па огадне́је, па се про́зли, па поста́не до́садан и на са́м се́б. ➞ *огрознеје, огрубнеје.*

ога́зди се свр. *постане газда, обогати се.* – Отка́ко се огаздиште, на сиро́тињу не́че ни да погле́дају.

о́гањ м *ватра.* – Снаа́ је мора́ла пр́ва да се ди́гне, о́гањ да накладе́, ку́ћу да измете́ и во́ду да донесе́, а кат се ди́гну све́кар и свекр́ва да ји поси́пе о́чи да си оми́ју. ■ **ја́к** ~ *велика ватра.* – Пе́чи га испо́љк, немо́ј на ја́к о́гањ, да не пригори́. ⌂ **зава́не о́гањ** *подстакне, распали, ватру.* – Завани́ о́гњат, о́лади се со́ба, поста́де студено́. ⇨ *огњ.*

о́гњ м *в. огањ.* – Де́да спе́ше у сопче́, па кад накладе́ о́гњ с пању́шће, кубе́ са́мо дудњи́.

о́гњчк м *хип. од огњ.* – Неје́ си ло́ше о́гњчк и ле́ти за ста́рогаове́ка.

о́глав м *део улара или узде који се ставља животињи око главе и за који се она води.* – Кад му ту́рам о́глав, о́н се ускопи́ти, мр́да з гла́ву, вр́ља чи́вте, о́че и да уа́пе. ➞ *оглавник.*

о́главник м *део улара или узде који се ставља животињи око главе и за који се она води* (упор. оглав). – На вола́ се ту́ра јула́р, а на коња́ о́главник.

огладне́је свр. *постане гладан.* – Качама́к не држи́ си́тос,ове́к се наједе́ и преједе́, и ма́лко по́сле па́к огладне́је. У́планин се на́јбрзо огладне́је, и све́ ти благо́. Подева́ше се негде́, али че се поја́ве кад огладне́ју. ⇨ *огладни.*

огла́дни свр. *в. огладнеје.* – За́бави свекр́ва обе́д, огладне́мо, па се са́мо повр́цкујемо да ви́димо и́ма ли ју да и́де.

огла́нца свр. *гланцањем учини што чистим и сјајним.* – Ми́ло му што́ и́ма но́ве ципе́ле, па кад ји огла́нца, мо́ж да се на њи́ огле́даш.

огла́си (трп. пр. огла́сен, -а, -о) свр. *да оглас, изјави што на продају.* – Ре́ши се бра́т да се се́ли за Обре́новац, и о́гласи сву́ имо́вину по́кретну и не́покретну на про́даву. Та́ј ку́ћа је прода́дена, а до јуче́р је би́ла огла́сена на про́даву.

огла́ша се несвр. *оглашава се, јавља се.* – Шту́че негде́ у све́т, и ви́ше не чу́мо гла́с од ње́га, ни́ти се па о́н коме́ огла́ша да је жи́в.

о́гледи м *један од свадбених церемонијала, обавља се у младином дому пре свадбе, а после прошевине, позива се само ужа родбина.* – Пр́во се пра́е о́гледи, па тъ́г сва́дба. Прегњави́мо уду́мушку, прегњави́мо о́гледи, прегњави́мо сва́дбу, оста́домо она́ и ја́ сами́ у ста́н.

огле́цује се несвр. *гледа своје лице или део тела у огледалу, или нечем сл.* – Два́ се мла́ди огле́цују / на шаре́но огледа́ло / чијо́ ли́це по́убаво / девојачко по́убаво… (лазаричка песма). Носи́л сам ко сви́ ста́ри: бели́ бревене́чњи, кошу́ља с бе́лу јаку́, чара́пће ни́сће, опъ́ци пресњи́ви сви́нсњи привр́зани за но́гу с вр́це козиња́ве, па се оглецу́јем како́ ми у́баво стоји́.

огло́цка свр. *оглоће у дем. значењу.* – Даду́ ни пе́чени зеленци́, ми́ у́знемо, па бр́же бе́гамо иза ву́рњу, и ту́ј ји огло́цкамо.

огло́це свр. *оглоће.* – Како́ коју́ кочи́ну огло́це, вр́ли ју кро́з вра́та надво́р, и изо́ка: Ку́чка, Га́лка, на́ ти де́да ко́с.

оглуве̏је свр. *постане глув.* – А́, да о̀ч да оглуве̏јеш и онеме̏јеш, да ми не једе̏ш ду̀шу ви́ше.

оглу̀ви свр. *учини глувим.* – Сту̀нти се и поче̏ да се̏ва, па кат си одједну̀ш пу̀че, чи́ни ми се о̀глуви ме на̀чисто. ⇨ *оглуји.*

оглу̀ји свр. *в. оглуви.* – Са̀, бре̏, Бра̀нчо, оневоље̏, па и ослепе̏, па и оглује̏, па ми оце̏коше и у̀о, че̏три пу̀ти сам апери́суван.

оглупаве̏је свр. *постане глуп, посенили.* – Ви́ ми́слите да ако смо остаре̏ли да смо оглупаве̏ли, и да ви́ше за ни́шта несмо̀, али неје̏ бѣ̀ш то̀ј тека̀.

оглу̀сци м мн. *поступци некога који не жели да што чује, који се прави да нешто не види и не чује.* – Немо̀ј да пра̀виш оглу̀сци, не̏го слу̀шај кво̀ ти кле̏пам. Да ли на̀праји оглу̀сци, или не теја̀ да ми одго̀вори, о̀брну се на̀стран, и у̀ћута се. ⇨ *оглушци.* ➞ *оглушњаци.*

оглу̀шњаци м мн. *поступци некога који не жели да што чује, који се прави да нешто не види и не чује* (упор. оглусци). – Мо̀ре, она̀ све̏ чу̀је, са̀мо пра̀ви оглу̀шњаци.

оглу̀шци м мн. *в. оглусци.* – Ко̀лко га ми зајеба̀вамо, то̀лко си о̀н уда̀ра на оглу̀шци, се̏ца ис чибу̀кат и гле̏да си пред ње̏г, ко да ни не̏ма. Ка̀т се до̀јде у ове̏ј го̀дине, тре̏бе чове̏к ма̀лко и да поседи́, ако пома̀лко загоми́ља, ви́ се не бре̏нујте помло̀го, не̏го направе̏те о̀глушци, ста̀р чове̏к и с мо̀зак изветре̏је.

огњи́ло с *кресиво, оцило* (упор. кљоцало). – Де̏да До̀на си и́маше једну̀ ћесули́цу у коју̀ но̀си дува̀н, и једну̀ у коју̀ но̀си огњи́ло, тру̀д и кре̏мење.

о̀гњица ж *несносна врућина* (упор. жеглица). – Ко̀ј о̀че да бу̀де дозе̏так, да се облече̏ у клашње̏ни бревене̏ци и ву̀нен капу̀т, и це̏л дѣ̀н да пра̀ви јужети́ја и врзу̀је сно̀пје на о̀гњицу, ако то̀ј издржи́, че издржи́ и призе̏цтво.

огњи́ште с *место у кући где се ложила ватра и припремала храна.* □ – Ка̀д бу̀де за сла̀ву, по три́ гр̀нети приста̀вим уз огњи́ште да се ва̀ри је̏ло за госјА̀њи.

огова̀ра несвр. *говори ружно о одсутном лицу, сплеткари.* – Огова̀ра ме ку̀де сти́гне, и при сва̀куга кога̀ сти́гне или сре̏тне. ⇔ *изоговара.*

оголе̏је свр. *почне да оскудева у гардероби.* – И че обосе̏ју и че оголе̏ју, и че огладне̏ју и че ожедне̏ју кат се са̀мо ћи́тају, а за ра̀боту се не повата̀ју. ⇨ *оголи.*

оголеме̏је свр. 1. *порасте, увећа се.* – У̀ши ти по̀брзо расту̀ од напињА̀ње, и глава̀ ти оголеме̏је од мисле̏ње с кво̀ да напуни́ш меши́ну ка̀т си ста̀лно гла̀дан. 2. фиг. *смрша, па му одећа постане велика.* – Како̀ старе̏јемо, тека̀ ни дре̏је големе̏ју.

ого̀ли свр. *в. оголеје.* – Оголе̏ли смо и обосе̏ли и ја̀ и жена̀, два̀ ђА̀ка шко̀лујемо, не̏је ша̀ла.

огоро̀тина ж *нагорело дрво.* – Пре̏ди не̏ло закладе̏мо о̀гањ збе̏ремо огоро̀тине што̀ су оста̀ле оди бѣ̀гњак, па напра̀јимо од њи́ кр̀стовчичи, и завр̀жемо ји сас црве̏н кончѣ̀к.

огорсу̀з м *неваљалац, угурсуз.* – И́ма ло̀ш, па по̀лош, па баксу̀з, па огорсу̀з, па кати́л, па вапи́р, е̏, о̀н је би́л вапи́р, што̀ је на на̀род кр̀в пи́л, од ње̏га ти при́чам.

о̀града ж *оно чиме је што ограђено.* – Ка̀д и́маш до̀брог комши́ју, о̀града ти не тре̏бе, а од ло̀шег те не мо̀же спа̀си каква̀ да је. ■ **желе̏зна** ~ *гвоздена ограда, ограда од кованог гвожђа.* – Ми́ на̀ш пла̀ц огради́мо сас желе̏зну о̀граду. ■ **жи́ва** ~ *ограда од засађених живица.* – Прет ку̀ћу и́мју градинче̏ о̀градено сас жи́ву о̀граду, па мили́на. ➞ *ограда.*

огра̀ди (трп. пр. огра̀ден, -а, -о) *подигне ограду, окружи оградом.* – Сва̀ћи гле̏да да огра̀ди пла̀ц, и да поста̀ви капи́ју, да се ви́ди да је ку̀ћа домачи́нска. Твоје̏ је што̀ је огра̀дено, што̀ неје̏ огра̀дено оно̀ је сва̀чије. Ма̀ ква̀ цр̀ква, са̀мо окру̀гал ка̀мен огра̀ден сас тр̀ње.

оградиѝше свр. *надрља, пропадне.* – Остаре̏ли смо и оградиса̏ли смо на̏чисто, са̏ куде̏ це изде̏вамо, и при куга̏ да се прибе̏ремо.

о̏грања ж *заклоњено место обрасло бујном вегетацијом, и име таквога места.* – За на̏ш шљива̏р у О̏грању не̏ма ло̏ша го̏дина, у̏век до̏бро ро̏ди.

о̏граџа ж 1. *ограда од приручног материјала, обично посеченог трнастог шибља или плота* (упор. ограда). – Напра̏ви про̏мку кроз о̏граџу, па уле̏зне у ло̏зје и бе̏ре гро̏зје ко у њиго̏во. 2. *ограђени простор у атару, обично ливаде, и име таквога места* . – Дањс че ко̏симо у О̏граџу.

огра̏џује несвр. *прави ограду, ограђује.* – Огра̏џујем пла̏ц од ло̏шег комши̏ју, а ка̏д је комши̏ја до̏бар о̏н је на̏јбоља о̏града. ■ **огра̏џување** *гл. им.* – Без огра̏џување и прегра̏џување не мо̏жеш да се очу̏ваш од ло̏ши комши̏је.

огра̏џује се несвр. *ограђује се.* – Са̏ пло̏т не слу̏жи за ни̏какав матра̏к, о̏вце не̏мамо, ја̏ганци не̏мамо, кра̏ве не̏мамо да пра̏је па̏кос у туџо̏, али се ми̏ у село̏ јо̏ш огра̏џујемо ко да смо Арнаву̏ти.

огрбаве̏је свр. *погрби се.* – Огрбаве̏је се од ра̏боту, а не̏је од до̏бар живо̏т, зато̏ј сви̏ и бе̏гају у гра̏д.

огрба̏ви свр. *учини да ко постане грбав.* – А̏ко те ува̏нем јо̏ш једанпу̏т у моје̏ ло̏зје, чу те огрба̏вим от ћоте̏к.

о̏греб мн. о̏греби м *мање квалитетно повесмо од кучине.* – Гр̏снице се очу̏кају на тр̏лицу, па се гребу̏ на гре̏бенци и одво̏је се пове̏сма, од њи̏ се ткају пр̏тена пла̏тна, оно̏ј што оста̏не на гре̏бенци су о̏греби, а оно̏ј што отпа̏дне су загре̏пци, од њи̏ се тка̏ју са̏мо поња̏ве.

огребе̏ свр. 1. *грабуљом ограбуља ливаду или саденуто сено.* – Натовари̏мо се̏но на ко̏ла, са̏ тре̏бе са̏мо да ји с гребуљче̏ огребе̏мо о̏коло, да заличи̏, да бу̏ду ко ши̏бица. 2. *кашиком почисти залепљене остатке хране.* – Мло̏го сам воле̏ла да огребе̏м ше̏рпу у коју̏ је ва̏рено млеко̏, или пра̏вен качама̏к.

огребе̏ се свр. шатр. *искемчи нешто, добије нешто бадава.* – Назва̏ „до̏бар да̏н“ на комши̏ју, о̏н пре̏скрочи преко тр̏ње, па при ме̏н на пу̏т, да се огре̏бе цига̏ру. До̏бар домачи̏н, а во̏ли дру̏ство, при ње̏га се на̏јпрво мо̏ж огребе̏ш за пије̏ње.

огре̏је свр. 1. *роди се сунце на истоку.* – Ди̏ѕајте се, јо̏ш када̏ је сљ̏нце огреја̏ло, а ви̏ се јо̏ш превр̏тате по кре̏вет. 2. фиг. *даде топлоту, створи задовољство.* – О̏н је ства̏рно до̏бар, и о̏че да помо̏гне, али неје̏ сљ̏нце, па це̏л све̏т да огре̏је.

огре̏ши се свр. *учини грех према коме или чему.* – Че̏ре, огреши̏мо се с те̏бе што ти не да̏домо да оти̏деш за куга̏ си тела̏, ти̏ја гре̏ј не мо̏жемо да испра̏јимо ни на ови̏ја, ни на они̏ја све̏т.

огри̏ба несвр. *грабуљом или кашиком скида оно што је остало, или штрчи* (упор. огребе). – Кад зде̏немо се̏но у сто̏гови, з гребу̏љу ји огри̏бамо о̏коло да су мазни̏. Који̏ је огриба̏л котле̏, на сва̏дбу че му бу̏де ло̏ше вре̏ме. Деца̏ огри̏бају котло̏ви.

огри̏жљак мн. огри̏жљаци м *оно што је огризено па бачено, огризак.* – Угњиле̏л, мо̏ж га с огри̏жљак уте̏паш. ⇨ *огризљак.* ➞ *огризотина.*

огри̏зина мн. огри̏зине ж *остатак од непоједене људске или сточне хране.* – Не мо̏жемо дањс да до̏јдемо на сла̏ву, али ју̏тре че навр̏немо на огри̏зине. Из ја̏сле се очи̏сти огри̏зина, па се ту̏ри се̏но. Ка̏д је се̏но на мањ̏к, огри̏зине не̏ма.

огри̏зљак мн. огри̏зљаци м *в. огрижљак.* – Изгри̏зла ја̏буку, а огри̏зљак заборави̏ла да вр̏љи, јо̏ш га држи̏ у ру̏ку.

огризо̏тина ж *оно што је огризено па бачено, огризак* (упор. огрижљак). – Де̏ца, немо̏јте са̏мо да обгризе̏те ја̏буку око̏ло, па да ју ма̏нете, ни̏кој не̏че по ва̏с да једе̏ ва̏ше огризо̏тине.

огркавеје свр. *промукне, изгуби глас.* – Ѐј, да о̀чеш да огркавејѐш, па са̀мо у̀ста да ти мр̀дају, а гла̀с да се не чу̀је.

огрлица ж *ђердан, раније и као лецедерски производ који су продавали колачари или бомбонџије.* – Кудѐ је сва̀дба до̀јде бомбонџија с голему̀ кро̀шњу, па издоно̀си пру̀ће, огрлице, шаренѐ бомбо̀не, ра̀тлуци.

огрличка мн. огрличће ж *хит. од огрлица.* – Бу̀ди добра̀ и слу̀шај ме, па ка̀д до̀јде ва̀шар, чу ти ку̀пим огрличку и прстенчѣ̀к.

огрља̀ч м *део кецеље који се ставља око врата.* – Кецѐља ѝма огрља̀ч за на шѝју, и поврзло̀ да се опа̀ше окол по̀јес.

огрне свр. *огрне* (упор. загрне). – Огрнѝ ме с некѣ̀в дрињѣ̀к, нешто̀ ми дозимѐ.

огрознеје свр. *постане грозан, поружни* (упор. огаднеје). – Свѐ је у̀баво до̀к је мла̀до, ка̀д остарѐје, оно̀ огрознѐје, па за нѝкакьв компѝр нејѐ.

огро̀ња се свр. *прероди, гране се оките плодовима попут чичка.* – Шљива̀рав се огрња̀л, ако га не смла̀ти гра̀д, че бу̀де на̀јесен рѣ̀ија ко̀лко о̀ч. Нејѐ родѝло, нѐло се огрња̀ло, че се покр̀ши од ро̀д.

огру̀би свр. *учини ружним, поружни.* – У̀баво да ми почѝшаш ово̀ј мојѐ уну̀че, немо̀ј да га огру̀биш, па че га на̀јесен жѐнимо, а мо̀ж га и прožèнимо с мо̀тку ако нејѐ до̀бар.

огрубнеје свр. *постане ружан, поружња* (упор. огаднеје). – Некоја̀ се проуба̀ви кат се ожѐни, а некоја̀ огрубнѐје, а̀ко је ко дево̀ћа била̀ у̀бава.

огру̀ли (трп. пр. огру̀лен, -а, -о) свр. *скине кору са плода ораха.* – Очука̀мо и огрулѝмо орѐси ѝма за двѐ врѐче. Нема̀ кѣ̀д да огру̀лим орѐси, па си јо̀ш стојѐ тека̀ негру̀лени.

огу̀жвује несвр. *одуговлачи, пренемаже се.* – Му̀ка да те ува̀ти кад о̀н по̀чне да огу̀жвује, и да се разнема̀гује. Свѝ се спрѐме и по̀јду, о̀н јо̀ш огу̀жвује. Огу̀жвује да ка̀же ѝстину.

огу̀лен, -а, -о *огуљен.* – Детѐ којѐ мло̀го трклету̀је ѝде с огу̀лена колѐна и ла̀ктови.

огу̀ли свр. 1. *ољушти кожу.* – Па̀дал из дрво̀, па си свѐ огулѝл ко̀жу на грбѝну. 2. фиг. *ошиша до главе.* – Да га ошѝшаш на ну̀ларицу, да га огулѝш ко ја̀ре, да не бла̀зни свѐт с то̀љѣи косеља̀к. 3. фиг. *премлати.* – Ѝма те огу̀лим от ћотѐк ко горчѝву кра̀ставицу.

огу̀сти свр. *учини густим.* – Не зна̀м каква̀ испа̀де чорба̀та, чѝни ми се да сам ју ма̀лко огустѝла.

од(и) предл. *од.* 1. *значења предлога од.* – Ђа̀ци из Го̀рњи Стрижѐвац су сва̀ћи дѣ̀н пешачѝли четрна̀јес кѝлометра, сѐдом кѝлометра до шко̀лу у Бабу̀шницу, и сѐдом кѝлометра от шко̀лу до село̀. От стра̀ несѣ̀м смеја̀ла ни да бѐкнем. Оди тѝја цирку̀зани и не мо̀ж нѝшта бо̀ље да очѐкујеш, са̀мо глѐдају ста̀рога човѐка да зујѐбу. Разлѝкује се штра̀пка от ста̀рог човѐка и штра̀пка оди дѐте. Нумѐје цѝињѣ оди но̀с да си обрѝше, та ма̀ни нешто̀ дру̀го. 2. *значења предлога о.* – Напѝши ми ма̀лко и оди дѐду и ба̀бу, деја̀не ли се, како̀ су сас здра̀вје.

ода̀ ж *ход, начин ходања.* – Јо̀ш ѝздолек зна̀м да си тѝ, позна̀вам те по оду̀. ⇔ *поода.*

ода̀бере (трп. пр. ода̀брат, -а, -о) *издвоји бирајући из више јединки или могућности.* – Ка̀д несѝ умеја̀ла да одабѐреш за ку̀га че по̀јдеш, са̀ че трпѝш, кво̀ ти ја̀ мо̀гу. Шесѐ ду̀ши су изђину̀ли, послѐгњи регру̀ти којѝ су ода̀брати.

ода̀ва несвр. *одаје, открива тајне.* – Чу ти казу̀јем, а тѝ немо̀ј да ме ода̀ваш да ти ја̀ прено̀сим кво̀ прѝчају о[д] тѐб.

ода̀ва се[1] несвр. *открива своје тајне.* – Немо̀ј да се ода̀ваш, кво̀ си намислѝла и кво̀ си уработѝла то̀ј са̀мо тѝ да си зна̀ш.

ода́ва се[2] несвр. *упушта се у недоличне радње, одаје се пороцима.* – Бе́ше до́бар ко дете́, али по́сле поче́ да се ода́ва у пија́нство и мангупљ́к.

ода́вна прил. *одавно.* – Знала́ сьм, ал сьм забовари́ла, то́ј ода́вна било́, неје́ јуче́р било́. ⇔ *ододавна.*

ода́вначка прил. *одавна у дем. значењу, прилично одавно.* – Оно́ ни они́ја ра́т неје́ би́л ода́вначка, а дру́ћи се ве́ч спре́ма. Било́ је ода́вначка, не мо́гу се све́ се́тим. ⇨ *одавначко, одавначће.*

ода́вначко прил. *в. одавначка.* – Неје́ било́ ско́ро, ода́вначко се то́ј бе́ше деси́ло.

ода́вначће прил. *в. одавначко.* – Та́ј бобо-Ра́ја из Рицо́њинци ода́вначће је умрла́, ал је има́ла сме́шне до́сетће. Ма́сло бла́го, не ора́тим да неје́, ал ода́вначће се наману́ло да се бу́чка млеко́.

ода́внашањ, -шња, -шњо *давнашњи, некадашњи.* – Ти́ја Сла́вко бе́ше сас једну́ ру́ку ма́лко чо́љав, то́ј тека́ но́си од они́ја ода́внашањ ра́т. Ода́внашња сам ја́, несьм јучерѣ́шња, па да ни́шта не зна́м.

одаде́ свр. *изда, прокаже* (упор. издаде). – Ода́де ме та́ја ку́чка, а ова́м се све́ пра́ји да ми је на́јбоља дру́шка, и да је све́ што́ ора́тимо ко у зе́вњу зако́пано.

одаде́ се[1] рет. свр. *уда се.* – Одаде́ се дево́јче, па једно́ вре́ме не́маше ни́какви мира́зи да дава́ју уз ње́га, по́сле поче́ше да да́ваје: нећи́ иљада́рку, нећи́ петсто́тин ба́њће, нећи́ неко́ њивче́.

одаде́ се[2] свр. *преда се неком послу, или пороку.* – И́ма понећи́ се одаде́ на ље́к живо́т, на сћитњу́ и шволера́цију, па си запоста́ви и до́м и поро́дицу.

о́далек[1] прил. *издалека, из приличне удаљености.* – О́далек се чу́ју пра́порци, ко́ји поче́ше да се приближа́ваје комто на́шу ку́ћу. ⇔ *поодалек.*

о́далек[2] прил. *заобилазно.* – Кажи́ вој, али о́далек, да се не пресече́ кад чу́је да вој је башта́ неста́л.

одале́чи се свр. *просторно се удаљи.* – Одалечи́мо се, не вица́вљамо се че́сто, че по́чнемо да се забора́вљамо, а бли́зак смо ро́д.

одале́чује се несвр. фиг. *емоционално се удаљава, хлади се према коме.* – Приме́чује како́ се одале́чује од њу́, како́ му о́чи лу́таје негде́ на́стран до́к је сас њу́.

одаља́ва несвр. *одужује, отеже* (казивање). – Ја́ гле́дам да га не одаља́вам мло́го, а ти́ ме затра́чкујеш да при́чам све́ по ре́д.

одаља́ва се несвр. 1. *физички се удаљује*. – Не одаља́вајте се мло́го от ку́ћу, мо́же ћи́ша да по́чне. 2. *емоционално се хлади према коме.* – Приме́чујем да и́де по жену́, да се одаља́ва од на́с, а́ко смо му роди́тељи.

ода́љи свр. *удаљи.* – Мло́го си одаљи́л клозе́т, ако чове́ку пригу́сти мо́же се три́пут унере́ди док сти́гне до ње́га.

ода́љи се свр. *просторно се одвоји, удаљи се.* – Одаљи́ се од ње́га, ви́диш да неје́ бѣ́ш све акѣ́лан.

ода́мна ЛЗ прил. *одавно* (упр. одавна). – Ода́мна бе́ше здра́в на́род, неје́ како́ са́, па ка́да заи́грају дево́јке и мо́мци оно́ че, чи́ни ти се, да пропа́дне земња́. ⇨ *одамно.*

ода́мно ЛЗ прил. *в. одамна.* – Ода́мно било́, ја́ сам то́ј заборави́ла.

одангу́би свр. *учини да ко бескорисно изгуби време.* – Мло́го ме о́дангуби, до́ста ме затра́чкува, три́ста ра́боте ме че́кају, пу́штај ме да си и́дем.

одангу́би се свр. *бескорисно проведе време посветивши се чему.* – Зане́сомо се у орату́, па се одангуби́мо, че ни се љу́те до́ма.

ода́не свр. *одахне, одмори се.* – Се́дни ма́лко да ода́немо, а и да нешто́ поједе́мо. ⇨ *одьне.*

ода́пне[1] свр. 1. *уклони напетост, ослободи оно што је запето.* – Одапни́ га да се испра́ви, да се неје́ тека пови́ло. 2. фиг. *умре.* – Дра́га Горо́лом одапе́л начѣ́с, би́ше

му ѕво́не саба́јле. 2. *на̄тегне, ра̄стегне.* – Уван́и га за кра́ј, па одапни́ ната́мо, а ја́ чу нова́мо, да га испра́вимо. ⇨ *одьӣне.*

одапиња́чка ж *део замке који служи за одаӣњање, окидач код железа.* – Пу́че Ра́шкова двоце́вка, ку́рјак ри́пну у́вис, на́стану на одапиња́чку на желе́за, и кли́сну преко пло́т.

одаси́ња несвр. *исӯшта̄ ваздух, одише.* – Гу́ма на бици́клу ми негде́ пома́лко одаси́ња, па без пу́мпу не сме́јем да по́јдем ни́где. ⇨ *одашиња.*

одаши́ња несвр. *в. одасиња.* – Чи́м то́ј завр̏ше, о́дма се ву́рња затва́ра, а окол поклопацат се ма́же сас каљи́ште, а че́сто и сас ла́јна, да не одаши́ња.

одьнгу́би свр. *учини да неко про̄тра̄ћи време узалуд.* – О́дьнгуби ме, пу́штај ме да си и́дем, ра́боте ме че́кају.

одьзве се свр. *одазове се.* – То́ме, о То́ме, и́ма ли те до́ма? – Ку́ј о́ка то́лко саба́јле? – о́дьзва се То́мча.

одьне свр. 1. *одахне, одмори се* (упор. одане) – Гльтај пу́кницу, и одьни сас некоју́ ча́шу рећи́цу, јер бо́љ ле́к од то́ј не́ма. Де се́днете у ладови́нкуву да ма́лко одьнемо. 2. *исӯсти ваздух, смањи ваздушни прӣтисак.* – Ако се на овцу́ или на кра́ву поду́је меши́на, мо́ра да се сас ши́ло пробу́ши, да одьне, ина́че че ли́пче. 3. *осе̄ти ра̄стерећење.* – Кат чу́ да се неси́ ја́ко повреди́л, одьну́.

одьпи́ња несвр. 1. *ослобађа на̄пе̄тости.* – Не одьпи́њај коно́пацат до́к не сле́знем от ко́ла, да и́мам за кво́ да се др̏жим. 2. фиг. *пӯшта ве̄трове, пр̄ди.* – Наку́сају се пасу́љ, па га са́мо одапи́њају, убазде́ це́лу ку́ћу.

одьпне свр. *в. одаӣне.* – За́пнем желе́за у ко́чину, о́н ји одьпне, да ме сећи́ра. Мо́ре, ба́ба те́ше да одьпне, али се по́врну, и са́ не а́је.

одьпне се *о̄тегне се до пӯцања, одаӣне се.* – Одьпеле се блу́за и су́кња на њу́, са́мо што́ не попу́цају.

одбељо́ше се свр. *ослободи се, ра̄тосиља се каквог белаја.* – И ми́ и́мамо дватритрој́ица такви́ пија́ндуре у село́, уле́зну ли ти у ку́ћу, а ти́ се прева́риш па и́знесеш ши́ше на аста́л, по́сле се не мо́ж одбељо́шеш од њи́.

одбе́ре[1] свр. *одабере, на̄прави избор.* – Одбе́ри по́крупне ја́буће, па поне́си на деца́та, и поздрави́ им се. За ву́рду тре́бе да се одбе́ру зре́ле и по́крупне попо́шће.

одбе́ре[2] свр. *разабере, схва̄ти шта̄ се рекло.* – Гле́да ме и некво́ ломо́ти, ал не мо́гу да му одбе́рем кво́ о́че да ми каже́. Ломо́ти некво́, ал не мо́ж да се одбе́ре кво́ при́ча.

одби́ва несвр. 1. *одбија да прӣхва̄ти.* – Поче́ да одби́ва једе́ње, са́мо пома́лко води́цу пи́не. 2. *одузима на квалӣте̄ту.* – Поче́ше да ми одби́вају на глу́пос, мо́ра да сам остаре́ла и изветре́ла. 3. *одузима на количини.* – На сва́ко ја́гње ми одби́ва на тежи́ну, ка́же да сам ји по́себно нарани́л пре мере́ње. 4. *одваја младунче од сисе.* Пре́млаз пра́јимо ка́д одби́вамо ја́ганци, о́вце се изја́гње и очу́ву ја́ганци, па куде́ Ђу́рђовдьн излу́чимо ја́ганци на једну́ стра́ну, о́вце на дру́гу.

одби́ва се несвр. 1. *обија комаде.* – Не́ма ћи́ша, зевња́ се спе́кла па се не одби́ва, а мору́за мо́ра да се око́па. 2. фиг. *про̄ле̄шава се време.* – Поче́ше да пoју́ пилети́ја, че се одби́ва вре́ме.

одби́је свр. *одвоји младунче од сисе.* – Ка́т поодра́сте теле́, или си га ма́ђа са́ма одби́је, или га ми одби́јемо због музе́ње.

одби́је се свр. 1. *одвоји се, удаљи се.* – Поче́ га ју́тром засту́дује, ле́то се ве́ч одби́ло, је́сен са́мо што́ неје́ дошла́. 2. фиг. *про̄ле̄ша се* (о временским приликама). – Че́камо да се одби́је вре́ме, па да по́чнемо коси́дбу.

о̏дбир м *пробрано грожђе које се на промаји обеси за петељке и чува за зимске месеце.* – Једну̏ та̏блу напу̏нимо сас о̏дбир, гро̏зје које̏ чувамо за зи̏му, оста̏ло сму̏љамо у вино̏.

одби̏ра[1] несвр. *одабира, прави избор.* – О̏дби̏рам по̏крупна ја̏јца, па наса̏дим ква̏чку, а по̏ситна су за пржѐње.

одби̏ра[2] несвр. *разуме, схвата.* – Ни̏ разби̏ра, ни̏ одби̏ра. Замомчи̏л се, али јо̏ш ни̏шта не одби̏ра. Ја̏ сам ста̏ра, ни̏шта не одби̏рам кво се пра̏ви ни у на̏шу ку̏ћу, ка̏моли у држа̏ву. ➞ *разбира.*

одби̏ра се несвр. *има обзира, прилагођава се, уклапа се у прихватљиве норме.* – Ца̏бе му при̏чаш, не одби̏ра се, непреви̏јен, рабо̏ти кво зами̏сли. По̏више су они̏ја који̏ се не одби̏рају, нело̏ који̏ одби̏рају кво̀ сме̏ју, а кво̀ не сме̏ју.

одблаји̏ свр. *престане да блеји* (о овци). – Ви̏ше не рову̏ гове̏да, ви̏ше не грде̏ сви̏ње, не кре̏кају коко̏шће, и не вриште̏ коњи, о̏вце ода̏вно одблаја̏ле, а ко̏зе одвреке̏але.

о̏дблизин прил. *изблиза.* – Та̏ска каква̏ је и̏здолек, таква̏ је о̏дблизин, же̏шка ко напа̏лена ву̏рња, ка̏д обли̏зне у̏снице, од му̏ће и̏ма да мо̏чнеш у га̏че.

одболу̏је свр. 1. *проведе извесно време болујући.* – Ви̏ сви̏ зна̏јете да који̏ смо куса̏ли у ти̏ја тањи̏р да смо одболува̏ли, они̏ су одболува̏ли, а ја̏ сам наставѝл, и неје̏ ми добро̏ и данѣ̏с. 2. фиг. *прежали, прегори.* – Јо̏ш не мо̏гу да ју одболу̏јем, а јо̏ш ма̏лко па чу поста̏нем де̏да.

одбро̏ји свр. *одели бројећи.* – Одброји̏ на сва̏кога бра̏та кво̀ ми̏слиш да му даде̏ш, па да по̏чнемо да си ку̏ћимо на̏ше ку̏ће.

одбу̏та свр. *одгура.* – Одбу̏тај га, па га врљи у доли̏ну, ка̏д неје̏ за једѣ̏н компи̏р.

одва̏ди свр. *извади, одузме део из целине.* – Препуни̏ла си вре̏чуву, одвади̏ ма̏лко, да мо̏гу да ју поди̏гнем.

одва̏ја свр. фиг. *одузима.* – Од у̏ста сам одвја̏ла, за ње̏г да и̏ма.

одвајка̏да прил. *одувек, од давнина.* – Шнајдерлѣ̏к си је одвајка̏да би̏л, само су пр̏во били̏ терзи̏је.

одва̏ли (трп. пр. одва̏лен, -а, -о) свр. *силом одвоји део од подлоге или из целине.* – Ако одва̏лиш ти̏ја ка̏мен, че попу̏шти те̏мељ. Ле̏ка Благуњи̏ца бе̏ше кру̏пан чове̏к, ко от сте̏ну одва̏лен, на вола̏ ре̏п је могѣ̏л да искубе̏ саде̏ сас једну̏ ру̏ку.

одва̏ља свр. *откотрља.* – Одва̏љај ка̏цуту на чешму̏, па ју напуни̏ с во̏ду да се зато̏пи. Не мо̏гу да га но̏сим, па га ва̏љам да га одва̏љам у по̏друм.

одва̏ља се свр. *откотрља се.* – Ако неђи̏ па̏дне на ову̏ ни̏збрдицу, и̏ма се одва̏ља чѣ̏к у доли̏ну.

одва̏љује несвр. *силом одваја део од подлоге или из целине.* – Раскри̏ше кро̏в, ле̏тве раскова̏ше, са̏ поче̏ше да одва̏љују мерте̏ци.

одва̏рка свр. *одбрани, сачува.* – Ако си реши̏л да се уда̏виш, сантра̏ч те не мо̏ж одва̏рка да се не омѣ̏кнеш у буна̏р.

одва̏рка се свр. *одбрани се, сачува се.* – Сре̏чко се прози̏не, па исцѣ̏кли сас о̏чи и за̏зре се у њи̏ ко вапи̏р, не мо̏ж се одва̏ркају од ње̏г.

одва̏цује несвр. *вади део по део.* – Ста̏лно одва̏цуј напома̏лко, да се не препу̏ни, и до̏к не неста̏не.

о̏две прил. *двоструко, удвостручено.* – Спрегни̏ коно̏пацат о̏две, и цвр̏сто га привржи̏, да не мо̏же да се одвр̏же. Бобо-Миле̏ва се спре̏гла о̏две, погрби̏ла се до̏зем, са̏мо з бра̏ду што̏ зе̏вњу не доцу̏цује.

одведе̏ свр. *водећи учини да ко дође на одређено место, удаљи.* – Бе̏ше студе̏нт, у̏писа факултѐ̏т, а о̏н зана̏тлија, еле̏ктричар, дојде̏ из Не̏мачку и одве̏де ју с ње̏г, са̏ ри̏нтају за̏једно, а ми̏ им чу̏вамо деца̏.

одве̑је свр. *одвоји зрневље од нечистоће уз помоћ ветра.* – Пасу̏љ се пр̏во одве̑је на про̏току, по̏сле на реше̑то. Вршѐмо с ко̏њи, али и сас воло̏ви, по два̏јес крсти̏не наса̏димо окол сто̏жер, те̏рамо ко̏њи, те̏рамо воло̏ви, иска̏рамо вра̏, по̏сле на ветрења̏чу одве̑јемо дне̑вно по пе̑шес вре̑че.

одвизи̏ свр. *наједе се па доконо беспосличи.* – Одвизе̑ли и узбуја̏ли, па по це̑л дѝн јеба̏вају со̏јће и подјеба̏вају једѝн дру̏гога. Кучи̏штево се улењави̏ло, не̑че ни ле̑б да у̏зне, одвизе̑ло, по це̑л дѝн лежи̏ у ладови̏ну и гло̏цка се од бу̏је.

одви̏је (трп. пр. одви̏јен, -а, -о) свр. *открије, склони покривач.* – Вре̑ме је да се ди̏sате! – ре̑че куми̏ца, и о̏дви ни. У̏мре чове̑к, и о̏дма му се ста̏вља покро̏в на лице̑, и са̏мо који̏ си о̏че да га погле̑да, о̏н мо̏ж да га одви̏је, ина̏че она̏к не̑ма да је одви̏јен. Деца̏ спе̑ одви̏јена, не трпе̑ да су покри̏јена ни мину̏т, ка̏д osе̑бну, по̏сле си ми̏ и̏мамо му̏ку прекај њи̏.

одви̏је се свр. *открије се.* – Ма̏ти но̏чу уле̑зне да ви̏ди да ли се неје̑ некоје̑ о[д] деца̏та одви̏ло, ме̑н и не погле̑да.

о̏двика ж *одвикавање, супротно навика.* – И̏ма на̏вика, ма̏ и̏ма и о̏двика.

одви̏ка свр. *отплаче, плаче извесно време па престане.* – Петка̏на са̏мо по̏че испо̏љк да устр̏за, по̏чеше вој се притри̏сају ра̏мена, навали̏мо се једѝн на дру̏гог, и за̏једно одвика̏мо. Пр̏во о̏двика, по̏сле приста̏де.

одви̏кне свр. *учини да се неко одрекне извесне навике, одучи.* – Ако у̏знем једну̏ тоја̏гу, чу те одви̏кнем ја̏ от ћита̏ње и ц̏аболеба̏рење.

одви̏кне се свр. *престане да чини нешто што му је била навика, одучи се.* – Човек ље̏ко нави̏кне на до̏бар живо̏т, али се ље̏ко и одви̏кне ка̏д мо̏ра.

одвлече̑ свр. *вукући удаљи, одвуче.* – Одвле̑чи липцо̏тинуту у доли̏ну, и зако̏пај ју да не базди̏.

одвлече̑ се свр. *одвуче се, удаљи се.* – Ма̏ђо моја̏, што̏ ме ро̏ди, што̏ цр̏ну змију̏ неси̏ роди̏ла, па у̏зем да се завлече̑, у гу̏сту шу̏му да се одвлече̑.

одво̏ји свр. фиг. *подели.* – Ка̏д не мо̏жете ви̏ше за̏једно, чу ви одво̏јим, па не̑ка си сва̏ћи жи̏ви по̏себно како̏ уме̑је.

одвре̑ка свр. *престане да се оглашава врекањем.* – Ви̏ше не рову̏ гове̑да, ви̏ше не грде̑ сви̏ње, не кре̑кају коко̏шће и не вриште̑ коњи, о̏вце ода̏вно одблаја̏ле, а ко̏зе одврека̏ле.

одврждѝ свр. фиг. *одјури.* – О̏брну се при по̏рту конто ме̑н, и ре̑че да че ми при̏ча о[д] то̏ј кат се вр̏не, и о̏двржда за ва̏рош.

одвр̏же свр. *одвеже.* – Ку̏че је дѝњу вр̏зано, одвр̏жемо га кат по̏јдемо на спање̑, да чу̏ва ку̏ћу. ⌂ **одвр̏же га** *пусти ветар, прдне.* – Вуру̏нче у за̏другу са̏мо тутњи̏, ора-та̏ ра̏зна, ти̏ће га неко̏ј одвр̏же, ел неко̏ј некога̏ р̏чне у ре̑бра, ти̏ја се о̏дма ри̏пне и упцу̏је, ми се усмеје̑мо.

одвр̏же се свр. *одвеже се.* – Цвр̏сто га вр̏жи, ако се одвр̏же и̏ма у̏свет да побе̑гне, не мо̏ж га сти̏гнемо ни у тре̑ћо село̏.

одвр̏зан, -а, -о *одвезан.* – Са̏мо се ћи̏тају и пра̏веште̑ту, ко одвр̏зана гове̑да по по̏ље.

одвр̏зује несвр. 1. *одвезује.* – Ју̏тредѝн одвр̏зујемо да̏р који̏ смо јуче̑р доне̑ли, па га на̏поље про̏стремо, да ви̏ди на̏род какѝв да̏р је има̏ло оно̏ј девојче. 2. фиг. *пушта ветрове, прди.* – Де̑да се навр̏ца пасу̏љ, по̏сле да неси̏ бли̏зо прекај ње̑га, са̏мо га одвр̏зује по дво̏р.

одврнди̏ свр. фиг. *одјури попут чигре, одзврји.* – Како̏ запе̑ да се поткачи̏м на пло̏т, пре̑троши се кольц, ја̏ одврнде̑ на лива̏ду, те̑о се испѝшњачим како̏ бу̏пну.

одвр̏не 1. *преусмери ток воде.* – Ка̏д нава̏диш гради̏ну, одврни̏ во̏ду у мо̏ју, да и ја̏ нава̏дим. 2. *одврати поздрав.* – На Вели̏гден поздрављамо се: ја̏ те̏б: Хри̏стос се ро̏ди!, ти̏ ме̏н одвр̏неш: Ва̏истину се ро̏ди!

одвр̏та несвр. 1. *одвраћа.* – Ја̏ њо̏ј једну̏ ре̏ч ако рече̏м, она̏ ми по две̏ одвр̏та. 2. *говори пренаглашено са намером да оставе утисак.* – Ка̏д ора̏ти, мло̏го га некуде̏ одвр̏та и зано̏си, о̏че сви̏ у њу̏ да гле̏дају, ко да је она̏ на̏јважна. 3. *преусмерава ток воде.* – Сва̏ку про̏лет мо̏рам да одвр̏там во̏ду, да ми не уле̏зне у по̏друм.

одвр̏та се *одвраћа се.* – Реши̏ се да и ја̏ и̏дем, а Јеле̏нко кад нешто̏ ре̏ши, не одвр̏та се, па колка̏ вода̏ да нала̏ти на ње̏га.

одврти̏ (трп. пр. одвр̏тен, -а, -о) свр. 1. *окретањем скине наврнути део, одшрафи.* – Не мо̏гу да одврти̏м ови̏ја шра̏в, мло̏го зарџаве̏л. 2. *припреми белмуж (који мора да се варјачом непрестано окреће).* – Ако ви се то̏лко једе̏ бе̏лмуж, са̏ чу га одврти̏м, и̏мам и мла̏до си̏рење и моро̏узно бра̏шно. 3. фиг. *пусти музику гласно.* – Одврти̏ ра̏дио до кра̏ј, па са̏мо трешти̏ по ку̏ћу, сви̏ че оглуве̏јемо.

одву̏гне свр. *упије влагу, навлажи се.* – На сиро̏ма су̏де ду̏пе одву̏гне, а̏ на суво̏, а̏ на мокро̏. Мо̏ра да је су̏во, ако је одву̏гло, не̏че да гори̏ убаво.

одву̏гњује несвр. 1. *упија влагу.* – Дува̏н по̏чнемо да калупи̏мо у̏јесен, ка̏т почне да одву̏гњује, а предава̏ли смо га у̏зиму. 2. фиг. *попушта зима, облагњује време.* – Поче̏ да одву̏гњује вре̏ме, ду̏ну ју̏г и о̏дма дру̏кше.

одга̏зи свр. *газећи се удаљи.* – Пољ̏к о̏твори вра̏та и о̏дгази кроз дво̏р, ко да се вр̏та ис кра̏цу.

одга̏ца несвр. *одгађа, помера рок.* – Немо̏ј да одга̏цате за дого̏дин, не̏ло сва̏дба да бу̏де на̏јесен, а дого̏дине да крште̏вамо.

одгде̏ прил. *одакле.* – Однегде̏ си ми по̏знат, али не мо̏гу да се се̏тим одгде̏. ➞ *одогде, одокле.*

одгегу̏ла свр. шатр. *одгега.* – О̏мькну Пу̏зља пре̏пек на мо̏ј рачу̏н, ал га о̏мькну и ме̏н сас о̏пкладуту, и о̏дгегула ве̏сел на вра̏та.

одгла̏ви свр. *олабави избијањем заглавке.* – Неси̏ до̏бро заглави̏л косу̏ту, ви̏диш да се кла̏ти, одглави̏ ју, па ју по̏ново заглави̏, и загла̏вку до̏бро наби̏.

одгла̏ду̏је свр. *отпри глад извесно време.* – Мло̏го пу̏ти сам одгла̏дувал на поја̏ту, зава̏ну се мо̏јити у ра̏боту, па забора̏ве да ми донесу̏ једе̏ње.

одгле̏да свр. *отпрати погледом.* – Сва̏ко ју̏тро ка̏т по̏јдете у шко̏лу, ја̏ ви одгле̏дам до̏к не замине̏те иза о̏куку. Све̏ моје̏ дру̏шће се преме̏не и по̏јду с њи̏ни другари̏, а ја̏ ји жа̏лно одгле̏дам.

одгма̏ца свр. *оде гмацајући.* – Ја̏ пољ̏к одгмаца̏ до ку̏ћу, ка̏д уле̏зо, и̏ма кво̏ и да ви̏дим – свекр̏ва па̏дла от кре̏вет, и не мр̏да.

одгова̏ра[1] несвр. *сноси одговорност, гарантује за нешто.* – Ја одгова̏рам за све̏ ако се де̏си нешто̏ ло̏ше.

одгова̏ра[2] несвр. *саветује кога да одустане од неке штетне намере.* – Она̏ бѣш даньс запе̏ да и̏де при до̏ктура, ја̏ ју одговара̏ да и̏демо ју̏тре за̏једно, она̏ јо̏к. По̏договори га једна̏ ку̏чка да и̏ду у Ру̏сију, ја̏ га одговара̏ да не и̏де, али о̏н њу̏ по̏слуша, и та̏м се разболе̏ и умре̏.

одгово̏ри свр. *посаветује кога да одустане од неке штетне намере.* – Чу жале̏јем до̏к сам жива̏ што̏ ју не одговори̏мо да не по̏јде за то̏га мангу̏па.

одгово̏рнос м *одговорност.* – Сеља̏ци надуши̏ли куде̏ је на̏јтьнак, и чи̏м га сре̏тну, питу̏ју га ко̏лко је са̏ти, деда-Ра̏чко тьг с на̏јголему одгово̏рнос им казу̏је које̏ је вре̏ме, ако приме̏ти да се шо̏љћају с ње̏га, о̏н им са̏мо рече̏: И̏сто ко јуче̏р у ово̏ј вре̏ме, и ви̏ше ме не питу̏јте!

одго́лен, -а, -о *са кога је скинута заштитна изолација од струјног удара* (о електричном проводнику). – Ка́д чу́л да су изабра́ли жену́ за кме́та, дрмнуло га ко ка́д је пи́пнул одго́лену жи́чку за струју, јо́ш па кад виде́л да је изле́зла у но́вине она́к голоду́песта, смрачи́ло му се, ал му сѣ́н побе́гал.

одгра́ден, -а, -о *одграђен.* – Загра́ђују одгра́дену про́мку да не изла́зи сто́ка. Одгра́дена гради́на је и́сто ко отво́рена ку́ћа, па оста́вена сама́.

одгра́ди свр. *склони ограду.* – Одгра́дим да уле́знем с ко́ла, па ка́д изле́знем ја́ па́ загра́дим.

одгра́ђује несвр. *руши ограду, одграђује.* – Ло́шег комшију и́мам, ја́ загра́дим гради́ну, о́н ка́д мисли да га ни́кој не ви́ди одгра́ђује, са́мо да ми пако́сти.

одгрва́ља свр. *откотрља.* – Помогни́ ми да одгрва́љам ка́менав на међу́, згрваља́л се у њи́ву, па сми́та.

одгрва́ља се свр. *откотрља се.* – Па́де ми сто́вна, па се о́дгрваља низ лива́ду, али се не стро́ши.

одгребе́ свр. *захвати део количине чега и склони.* – Одгре́би ма́лко из вре́чуту, да мо́же да се у́баво засте́ља. Одгре́би од млеко́то, да не пли́ска у́спут.

одгри́ба несвр. *захвата део количине чега и склања.* – Немо́ј ви́ше да одгри́баш бра́шно, до́ста си одгре́бла, да га не ома́њимо.

одгриба́љѣ ж *древна алатка са којом се раније одгрибало одвејано житоиспод ветрењаче.* – Једѣ́н врти́ то́чак на ветрења́чу да ве́је жи́то, а једѣ́н с одгриба́љѣу одгри́ба одве́јано жи́то исподи ветрења́чуту.

одгр́не свр. *разгрне, склони покривач.* – Одгрни́ ћебе́нце оди дете́то, веч се озној́ило. Свекр́ва ми по це́л дѣ́н загоми́ља: Загрни́ ме, зима́ ми, одгрни́ ме, же́шко ми.

одгр́та несвр. *склања какав покривач, одгрће.* – Одгр́там оца́к, да ви́дим да ли ве́ч и́ма мла́ди компири́.

одгр́та се несвр. *открива се, одгрће са себе оно чиме се огрнуо.* – Не одгр́тај се јо́ш, ћи́ша јо́ш мрждо́ри.

одђи́ри свр. *јурца бесциљно, хода насумице.* Δ – До́јде му тека́, па одђи́ре некуде́ по по́ље, па се чѣ́к у́вечер вр́не премо́рен и изгладне́л.

одебеле́је свр. *одебља.* – У ста́ње је ћи́ло ређи́ју да исце́вчи, и ни́шта му неје́, са́мо му ма́лко о́чи закрвавеју, и језик одебеле́је. Ко́жа одебеле́ла и збрчка́ла се, ру́ће недѣ́гаве, но́ђе те́шће ко о́лово.

оде́јечи прил. сад *ходајући.* – Пропа́домо данѣ́с оде́јечи по́планин, а ни́где једно́г за́јка не видо́мо.

оделе́ње мн. оделе́ња с *одељење; просторија.* – Она́ је опери́сана, лежа́ла је две́ не́деље на ки́руршко оделе́ње. На Белоо́рницу насре́д пу́т Су́љина кова́чница, две́ оделе́ња немалтери́сана, на па́тос зевња́ и праши́на по́ла ме́тар.

оделе́њце с *дем. и хип. од оделење.* – Та́та ји о́дели, они́ си збра́ше ства́рчичи, омаза́ше једно́ оделе́њце, уне́соше кре́вет, аста́лченце и три́ столи́чће, љу́ди ако се во́ле и по́штују и то́лко је до́ста. У[з] ста́ру ку́ћу дозида́ше јо́ш једно́ оделе́њце, да си деца́ и́мају сво́ју со́бу.

оде́ли (трп. пр. оде́лен, -а, -о) свр. 1. *подели.* – Ка́д не мо́жете да жи́вите ко бра́ћа, ја́ чу на сва́кога да о́делим њиго́в де́л, па живе́те како́ уме́јете. И́мам два́ си́на, једѣ́н је оде́лен, а по́младити је оста́л при ме́н да ме дочу́ва. 2. *одвоји део, раздвоји.* – Оели́ и ме́н ма́лко оди ба́ничкуту. Гла́ва му слу́жи само да му оде́ли у́ши.

оде́ли се свр. *издвоји се из заједничког домаћинства.* – Ка́т се ви́ше не во́лимо, бо́ље да се оде́лимо, па сва́ћи не́ка жи́ви како́ си уме́је. ➞ *подели се.*

о́делно прил. *издвојено, посебно.* – У и́сту ку́ћу жи́ве, али се о́делно ра́не, такво́ вре́ме дошло́.

оде̏ља (трп. пр. оде̏љан, -а, -о) свр. 1. *дељањем обради, отеше.* – Драгу̏тин Солу̏нац бе̏ше у̏метник за праве̏ње на̏мештај, за про̏зори и вра̏та, за астаље̏ и клу̏пе, о̏н те мо̏ж оде̏ља о[д] дрво, и о̏дма фра̏нцусћи да ора̏тиш. Ове̏ј гре̏де о̏чу да бу̏ду оде̏љане кат се вр̏нем, ина̏че ме не че̏кај у дво̏р. 2. фиг. *премлати.* – Смири̏ се, је̏р ако те ува̏нем, чу те оде̏љам ко држа̏ље.

оде̏ре (трп. пр. о̏дран, -а, -о) свр. 1. *огули кожу са закланог брава.* □ – Она̏ си сама̏, жена̏ же̏нсћи, свињу̏ зако̏ље и оде̏ре, по̏моћ вој не тре̏бе. Ја̏ сам ја̏рац живоде̏рац, жи̏в кла̏н, недо̏клан, жи̏в дран, нео̏дран, жи̏в пе̏чен, неопе̏чен. (нар. пр.). 2. фиг. *скупо наплати.* – Прода̏де ми у̏баво бра̏ниште, али ме о̏дра с цену̏. Ви̏, бре, жи̏вог ме одра̏сте, ко да сте порешчи̏је.

оде̏ре се свр. 1. *повреди се тако да ољушти кожу.* – До̏к се провле̏комо крос ти̏ја трња̏ци, све̏ се одра̏мо и сцепи̏мо. 2. фиг. *плаче узалудно.* – Мо̏ж да се оде̏реш вика̏јечи, да га из мр̏тви ди̏гнеш не мо̏ж.

оджељу̏је свр. *остане жељан свега.* – Даньшња деца̏ си̏та, са све̏ задово̏љена, а ми̏ смо одже̏љували за све̏ које̏ сами̏ не произведе̏мо, и не ро̏ди се у по̏ље.

оджо̏ка свр. шатр. *одигра игру у колу, проведе си играјући.* – Оджока̏ше, и ете̏ ју Госпа̏ва, се̏ца оно̏га сас клане̏та за рука̏в, и дове̏де га до на̏с.

одза̏д прил. *иза, позади, са задње стране, страга.* – Цр̏ни и̏де сас Госпа̏ву напре̏д, а ја̏ сас Бе̏лог одза̏д. Ете̏ ји коно̏пцити, одза̏д зака̏чени. Такви̏ смо, куде на̏с како го̏д да се обр̏неш, гузи̏ца ти је одза̏д.

о̏дзем прил. 1. *од земље.* – Не̏ма га високо̏ ни пе̏д о̏д-зем. 2. *са земље.* – Не поди̏саj га о̏д-зем, ко̏ј зна̏је кво̏ је уну̏тра, и коме̏ је испа̏дло. 3. *о земљу.* – Тре̏сни га о̏д-зем, па не̏к пу̏кне ко ти̏ква.

одзи̏ва се несвр. *одазива се.* – Де̏до, чу̏јеш ли кво̏ вре̏вим, одзо̏ви се. Јо̏ш кљ о̏камо, ни̏кој се не одзи̏ва, а ку̏ћа им отво̏рена.

одзове̏ се свр. *одазове се.* – Е̏, ту̏ј се Вла̏да пробуди̏л, и помисли̏л да ње̏га о̏кају, па се одзва̏л: Са̏ чу, са̏мо да си на̏јдем шаши̏р.

о̏ди несвр. *хода, корача.* – Ми̏ смо ко деца̏ це̏ло ле̏то оди̏ли боси̏, чљк по̏дјесен по̏чнемо да се обу̏вамо. До преди неку̏ го̏дин јо̏ш је има̏ло живи̏ љу̏ђи кујѝ су панти̏ли и прича̏ли како̏ је за о̏пкладу оди̏л на ру̏ће оди Дра̏гинац до Бабу̏шницу. Чу оти̏дем у шу̏му, па и̏ма да о̏дим, о̏дим, јега̏ га на̏јдем. Ви̏ди се да је о̏дено и да су ћи̏дени гро̏здови, има̏ли смо не̏звано го̏сје у ло̏зје. ■ **оде̏ње** *гл. им.* – У ме̏не је са̏ ску̏по оде̏ње, а до̏к бе̏о мла̏д по це̏л дьн не се̏дам. Ни̏где се неј̏е журѝла, пољк о̏деше, ко да је тела̏ сас такво̏ оде̏ње и живо̏т да успо̏ри. ⇔ *дооди, заоди, изоди, наоди, отоди, пооди, приоди, прооди, уоди се.*

оди̏гне (трп. пр. оди̏гнут, -а, -о) свр. *подигне са тла на неку вишу подлогу.* – Помогни̏ ми да оди̏гнем буре̏во о̏дзем, да му подме̏тнем по̏длогу да не труле̏је. У по̏друм му је чи̏сто ко у апате̏ку, бу̏ришта оди̏гнута на дрвену по̏длогу, и сортира̏на по̏себно за вино̏, по̏себно за ређи̏ју.

оди̏гра свр. 1. *заврши игру у колу.* – Не̏ма да се пу̏штамо ис ко̏ло до̏к не оди̏грамо прошѐтушку. 2. фиг. *превари, насамари кога.* – При̏јетељ си ме о̏дигра, узе̏ па̏ре на за̏јам, по̏сле одре̏че да је узе̏л за ње̏га, не̏ло да ку̏пи кре̏денац за деца̏та, и не вр̏ну ми.

оди̏гра се свр. фиг. *деси се, случи се* (обично нешто непријатно). – Тека̏ се о̏дигра сас Вели̏ку: од дево̏ћу за коју̏ су се мо̏мци отима̏ли, поста̏де девојчу̏ра от коју̏ сви одвр̏тају гла̏ву.

оди̏ја несвр. *одише, испушта ваздух.* – Оди̏ја негде̏, ви̏ди се да изла̏зи па̏ра, а не би̏ смеја̏ло. ➞ *одиса.*

одија̏ло с 1. *отвор кроз коју истиче ваздух.* – Негде̏ ми се избуши̏ла гу̏ма на бици̏клу, неј̏е големо̏ одија̏ло, али без пу̏мпу не сме̏јем да по̏јдем негде̏ по̏долеко до̏к

ју не закр̑пим. 2. *место где избијају подземни гасови, зими се око њега не задржава снег* (упор. и дијало). – У сли̑вовачћи а̏тар и̏ма неко̏лко одија̏ла. 3. фиг. *стражњица, дупе.* – Кој̑и пр̑дну, па то̏лко засмрде̏, у одија̏ло му га њиго̏во набу̏там.

одија̏лце с *дем. од одијало.* – И̏ма одија̏лце, па ста̏лно пома̏лко испу̏шта па̏ру.

оди̏са несвр. *одише, испушта ваздух* (упор. одија). – Оцу̏тра напумпа̏ све̏ че̏три гуме̏ на тра̏ктор, а једна̏ ве̏ч ме̏ка, негде̏ оди̏са.

о̏дистинсћи *истински, стварно* (упор. истинсћи). – Ме̏н од то̏ј припа̏дне му̏ка, па собу̏јем две̏-три̏ ређи̏је, и ма̏лко ми по̏лько, а ба̏ба о̏дистинсћи одболу̏је.

одјаду̏је свр. *тугује извесно време.* – Напри̏ча ми сва̏шта, па си изле̏зне, а ја̏ по̏сле не мо̏гу да одјаду̏јем, и да се сми̏рим гоџа̏ вре̏ме.

одје̏бе свр. вулг. 1. *обави сексуални акт.* – Кат си на̏стран, и ако ти се ука̏же при̏лика, са̏мо одје̏би и зује̏би, је̏р ако те ку̏рве подва̏те, и̏ма да оста̏неш и без га̏че и бес кошу̏љу. 2. фиг. *заборави што, дигне руке од чега.* – Одје̏би ти̏ то̏ј што̏ зна̏ш, не̏го па̏ре да си ми вр̑неш, да се не повла̏чимо по су̏дови.

одједьнпу̏т прил. 1. *одједном, одједанпут.* – О̏лга се одједьнпу̏т ри̏пну, о̏трча та за̏твори во̏ду, па се вр̑ну. 2. *у исти мах, у исто време.* – Ово̏ј не̏че на добро̏ да изле̏зне, ми̏сли се у се̏бе Су̏ља, ова̏ка ми ни̏кад неје̏ било̏ и ло̏ше и добро̏ одједьнпу̏т.

одједе̏ се свр. 1. *огади се једнолична храна.* – Одје̏де ни се мрснина̏, сваре̏те по̏сан пасу̏љ, да се једну̏ш у̏баво наједе̏мо. Напре̏д, бре̏, и̏маше за̏јци ко̏лко о̏ч, па ни се одједе̏ зајче̏тина кат се отво̏ри ло̏в, а са̏ не̏ма ни̏где да ви̏диш за̏јка. 2. *наједе се до миле воље, наситити се.* Коко̏шћеве и̏ма све̏ да преје̏бем наједну̏ш, и да до̏јдеш да им се одједе̏мо. Га̏рча са̏мо пле̏зи јези̏к и облизу̏је се, Мора̏вка му наврља̏ла комати̏ ле̏б, одје̏л се и о̏н.

одједньг прил. 1. *одједном, у један мах.* – Одједньг се ри̏пну и отиде̏, не теја̏ се ни osр̑не, ка̏мли да се поздра̏ви. Ћута̏, ћута̏, па се одједньг ди̏же, и за̏лепи вој шама̏р прет сви̏. 2. *истовремено.* Мо̏раш да си ил сељак, ил госпо̏дин, одједньг да бу̏деш о̏бе при на̏с то̏ј не мо̏же.

о̏дједно прил. *изједна, у једном комаду, једноструко* (упор. и одве). – Ако је ћебе̏то о̏дједно тьнко, ти̏ га спрегни̏ о̏две, па покри̏ дете̏то, да му неје̏ ла̏дно.

одједну̏ш прил. *изненада, одједном* (упор. и одједьнпут). – Бо̏г неје̏ вра̏на, о̏н не ва̏ди о̏чи одједну̏ш, него польк. Дево̏јчето се одједну̏ш ди̏же, и прије̏де при ба̏буту.

одјечи̏ свр. *завршити јечање, замукне после јеке.* – Е̏еееееј! – о̏кну неђи̏ от Кр̑с, о̏дјеча пла̏нина од Реда̏к комто Др̑мбину лива̏ду и Бу̏кавицу, па се јо̏ш по̏више у̏тиши.

о̏дјутре прил. *почев од сутра па надаље.* – Че гле̏дамо да до̏јдемо о̏дјутре ната̏м, даньс ни̏како не мо̏жемо.

о̏дјутро прил. *од раног јутра, од свануће.* – Сльнцево се у̏сили, поче̏ да припи̏ца јо̏ш о̏дјутро. Ако по̏чнете о̏дјутро, че га око̏пате, ако се разнема̏гујете не̏ма га око̏пате ни за два̏ дьна.

одла̏га несвр. *одуговлачи, одлаже за касније.* – Петка̏на откада̏ ми о̏ка да вр̑жем маи̏је на ку̏ћу да се не сури̏не, ал ја̏ све̏ одла̏гам, све̏ прети̏цају некве̏ дру̏ђе ра̏боте, а и олабави̏л сам си окол ра̏ботете, остаре̏ло се.

одла̏је свр. *отпрати лајањем.* – О̏вце се одједну̏ш збише у гоми̏лу, ми̏ се уока̏мо, а пце̏та одлаја̏ше вука̏тога комто Тре̏штеницу.

одла̏ти несвр. *јурца лево-десно, трчакара, скакуће с места на место, вуцара се* (упор. и налати). – Ма̏ти ми надро̏би ле̏б у млеко̏, па се навр̑цам и са̏мо одла̏тим по дво̏р. Тека̏ кат се прева̏ре поне̏кад па до̏јду, че̏рка ко да се подмла̏ди, одла̏ти по ку̏ћу ко криво̏ врете̏но. То̏ј њи̏но дево̏јче ма̏лко шькнуто, одла̏ти по село̏, до̏м се не сврчу̏је. Одла̏ти ко жетва̏рска сто̏вна у пра̏зне кана̏те. ■ **одлате̏ње** *гл. им.* – И Или̏ја ле̏же на бра̏шно, и њиго̏во одлате̏ње по Лужни̏цу прође̏. ➞ *одлита.*

одљ̏кне свр. *постане коме лакше, психички се растерети.* – Кад ми је на̏јтешко, ја̏ на жену̏ опцу̏јем ма̏тер, оно̏ ми ма̏лко одљ̏кне. ⇨ *олькне.*

одле̏ди се (трп. пр. одле̏ден, -а, -о) свр. *ослободи се леда, открави се.* – Бе̏ше се от стра̏ скро̏з заледи̏ла и укочи̏ла, али пољ̏к поче̏ да вој се вр̏та сна̏га и руме̏нило, ко у̏пролет на одле̏дену вр̏бу зелени̏ло.

одлежи̏ свр. 1. *проведе неко време лежећи.* – Одлежа̏ ја̏ три̏ ме̏сеца у бува̏ру, али су ме до̏бро запанти̏ли. 2. *дужим стајањем добије бољи укус.* – И вино̏ и ређи̏ја су бо̏љи ка̏д одлеже̏ неку̏ го̏дину у бу̏ре, али при на̏с те̏шко мо̏гу да трају̏ и једну̏ го̏дину.

одлепу̏је се несвр. *одлепљује се.* – На на̏с С̏рби клу̏пе се не одлепу̏ју оди ду̏пе, али те̏ка и и̏мамо све̏, несмо̏ ми Не̏мци који̏ ста̏лно рабо̏те, а ни̏шта не̏мају.(ирон).

одлети̏ свр. *летећи се удаљи* (упор. одлати). – Те̏о некво̏ да ти ка̏жем, али ми о̏длете от па̏мет, па са̏ да ме уби̏јеш не мо̏гу се се̏тим.

одликува̏ње с *одликовање.* – За даньшњу ра̏боту коју̏ сте заврши̏ли заслужи̏ли сте одликува̏ње, и тој му̏да с ма̏чеви.

одли̏кује (трп. пр. одли̏кован, -а, -о) свр. *да коме одликовање.* – Били̏ добри̏, па некоји̏ одликува̏ли, а на некоји̏ дали̏ на̏градно о̏суство. Мо̏ј де̏да Душа̏н је би̏л три̏ пу̏ти одли̏кован за војни̏ће за̏слуђе.

одли̏та несвр. *јурца лево-десно, трчакара, скакуће с места на место, вуцара се* (упор. одлати). – У̏бавшко и ве̏селшко дете̏нце, је̏дне, пи̏не, па са̏мо одли̏та по дво̏р. До̏м се не скацу̏је, са̏мо одли̏та по село̏ ко крна̏ кра̏ва.

о̏дличњ, -чна, -чно *одличан.* – Де̏да ми је би̏л о̏дличњ чове̏к, и до̏бар ма̏јстор би̏л, дуњђерљ̏к је раде̏л, па га зато̏ј грби̏на боле̏ше.

одлу̏нsa свр. *одлуња, одскита.* – Одлу̏нsa негде̏, и не̏ма ју це̏л дњ̏н до̏м да до̏јде.

одлу̏нsa се свр. *одлуња се, одскита се.* – Одлунsа̏ше се негде̏ јо̏ш одо̏цутра, ни зна̏м куде̏ су, ни када̏ че се вр̏ну.

одлу̏чи свр. *одвоји јагњад у посебну просторију.* – Ја̏ганци припу̏штамо ју̏тром и ве̏чером да си̏сају, па ји по̏сле одлу̏чимо. У̏вечер о̏бавезно одлу̏чимо ја̏ганци, о̏вце да набе̏ру млеко̏ за ју̏тре.

одљу̏ља свр. *одњише.* – Каква̏ те љу̏љња заљу̏ља, таква̏ те и одљу̏ља, сирома̏ на поче̏так, сирома̏ на кра̏ј, тека̏ је од ве̏к и све̏т.

одљу̏ти се свр. *престане да буде љут, одобровољи се* (упор. и разљути се). – Неје̏ ста̏лно, али поне̏кад ме то̏лко наљу̏ти, да по неко̏лко дњ̏на не мо̏гу да се одљу̏тим.

о̏дма прил. *одмах.* – О̏дма да си дошњ̏л, да ја̏ не доо̏дим по те̏бе, че бу̏де по̏сле зло̏ и на̏опоко. ⇔ *ододма.*

одма̏га несвр. *чини коме сметњу, одмаже* (супр. помага). – Ако не̏ч да ме пома̏гаш, ба̏р немо̏ј да ме одма̏гаш.

одма̏је се свр. *одскита се негде.* – Ма̏ куде̏ ли се це̏воса ова̏ја жена̏, одма̏је се нанегде̏, шту̏кне ко да је у̏зем пропа̏дла, па ју ти̏ че̏кај, ако не̏маш дру̏гу ра̏боту.

одма̏ми свр. *одведе мамећи.* – Одмами̏ овце̏те у коша̏ру па ји затво̏ри, и пушти̏ ја̏ганци да си̏сају.

одма̏не свр. *одмахне.* – Ја̏ ју погле̏да, она̏ са̏мо о̏дману с гла̏ву, и о̏брну ми грби̏ну. Не̏че ни да ми одгово̏ри, са̏мо одма̏не с ру̏ку, и наста̏ви да си рабо̏ти кво̏ је започе̏л, ме̏не ко и да не̏ма.

о̏дмара̏ње с *одмор, предах.* – Прити̏сну ни ра̏боте, па до који̏ ре̏д не се̏дамо ле̏б да једе̏мо, а на о̏дмара̏ње и не ми̏слимо.

одма̏ује несвр. *одмахује.* – Саде̏ одма̏ује сас гла̏ву, поди̏гне ру̏ку и затре̏пче, ко да че да зави̏ка, вели̏ да му ни̏шта неје̏, али га сна̏га изда̏ва.

одмѣ́кне свр. *одмакне, склони, удаљи.* – А на́јмладити си́н ве́ч бе́ше одмѣ́кал напре́д. Разма́зано дети́ште, па им са́мо кома́ндује: примѣ́кни ме, одмѣ́кни ме. ⇔ *поодмькне.*

одмѣ́кне се свр. *одмакне се, удаљи се.* – Одмѣ́кни се од мен, ко́њу је́дан, да те не дру́снем да ти глеци́ изле́ту. Одмькне́те се од огњат, да и дру́ђи при́јду да се огре́ју. ⇔ *поодмькне се.*

одмьци́ња несвр. *одмиче, склања.* – Ја́ вој примѣ́цињам једе́ње, она́ га одмѣ́цињa, расрди́ла се па не́че да је́де, ко ме́н да че нашко́ди.

одмьци́ња се несвр. *одмиче се, склања се.* – Куде́ се рабо́ти – одмѣ́цињa се, куде́ се једе́ – примѣ́цињa се, такѣ́в је о́н, а такѣ́в му и баште́ бе́ше.

одме́кне свр. *омекша, опусти се.* – Ле́бав се стврдни́л, тури́ га на па́ру да одме́кне, да мо́ж да се једе́. ⇨ о*дмекнеје.*

одмекне́је свр. *в. одмекне.* – Де́да ни́ вре́ви ни́ мр́да, али чи́ни ми се ма́лко се о́тпушти и о́дмекнеја.

о́дмена ж *онај који долази као замена у вршењу посла или дужности.* – Ти́ си моја́ ра́дос у мла́дос, а о́дмена у ста́рос. Оћопаве́мо и онеможе́мо, а ра́бота си на́с че́ка, о́дмену не́мамо.

одме́ни свр. *замени у вршењу посла или дужности.* – Сва́ћи мо́ра да трпи́ кво́ му је су́дено, и ко́лко му је да́дено, нити ја́ те́б, нити ти́ ме́н мо́ж да одме́ниш.

одме́њује несвр. *замењује на послу или дужности.* – Комши́чево у́слушно де́те, па́зи ни ко да смо њиго́ви, и́ма му препи́шемо у Глави́њинци њи́ву и бра́ниште, а ти́ се не́ма љу́тиш, оно́ са́ те́б одме́њује. ■ **одме́њување** *гл. им.* – Сва́ћи си напу́ни своју́ ду́вку, ту́ј не́ма одме́њување.

одме́ри свр. фиг. *одреди коме вредност.* – Чи́м ју погледа́м, ја́ ју одме́рим ко́лко вре́ди, ту́ј ме о́ко не изда́ва.

о́дмет м *учинак у послу.* – Рабо́ти, ни́како не се́да, али неје́ о́кретна, нема о́дмет у ра́боту. ⌂ **неје́ на о́дмет** *није вишак, не смета.* – Не́че да бу́деш на о́дмет да и ти́ по́јдеш, по́брзо че натова́римо и дока́рамо др́ва до́м.

одме́та несвр. *ради брзо и спретно.* – У́бавка Горо́ломска куде́ жње́, ту́ј же́тва одме́та, жње́ за двоји́цу, ко с метлу́ да мете́.

одми́ва несвр. *испира после прања.* – С једну́ ру́ку ми́ј, сас дру́гу одми́вај.

одми́та несвр. *метући метлом одбацује смеће од себе* (упр. и смита[2]). – Сва́ко ју́тро мо́рамо да одми́тамо сне́г, да мо́жемо да при́јдемо до шта́лу да намира́вамо гове́да.

одми́ца несвр. *одлази, удаљава се, одмиче.* – И тека́ дѣ́н си по́че одми́ца, они́ја који́ су по́раншће дошли́ отидо́ше си, оста́доше са́мо девојчето и де́дата.

одми́ца се несвр. *одмиче се.* – Ја́ се примицам, она́ се одми́ца, али се не бу́ни мло́го.

одмо́та свр. *мотајући одвије оно што је намотано* (упор. и размота). – Одмо́тај ћена́рнуту тру́бу, да ви́дим како́ је изѣ́ткано платно́то.

одмоту́је несвр. *одмотава.* – Немо́ј да одмоту́јеш ле́бат, тамѣ́н што сам га извади́ла из ву́рњу и умота́ла да му оме́кне кори́ца.

одмр́зне се свр. *отопи се лед, одледи се.* – Че́камо да се одмр́зне вода́, па тѣг по́јимо сто́ку.

одмузе́ свр. *набрекло виме краћком мужом ослободи притиска.* – Кра́вава набрече́ла, па че вој пу́кне ви́ме, одму́зи ју ма́лко, да вој лѣ́кне.

одмуку́је свр. *престане да мукује* (упор. премукује). – Не мо́же да одмуку́је што вој си́н једи́ньц ма́ну све́ што су ствара́ли за ње́га, па се ћи́та негде́ по све́т.

однадво́р прил. *спо̄ља, од вани.* – Мо́жда би Суза́на јо́ш некво́ времви́ла, али за́лаја Га́рча, а неко́ј се у́ока однадво́р: Госпа́во! О́ооо, Госпа́во!

одна́окол(о) прил. *около, изокола.* – Мини́ одна́окол, да те не упла́ше пце́та. Суде́ одна́околo наседа́ли госјА́њи, и че́кају да се прере́же кола́ч, па да по́чне сла́ва.

однапре́д прил. *до̄сто̄ времена раније.* – Са́ не́ма сто́гови се́но и шу́ма у сва́ћи дво́р ко однапре́д, а не́ма ни сто́ка. Јо́ш однапре́д је ме́н ћу́нуло да тре́бе да се запи́сује на́шава ора́та.

однегде́ прил. *однекуд.* – Они́ су ододА́вна однегде́ насе́лени, али одо́кле ни́кој не зна́је. Однегде́ си ми по́знат, али не мо́гу да се се́тим одгде́.

однекуде́ прил. *из неког о̄правца, однекле.* – Ете́ га однекуде́ дојде́ Бу́ба Клашња́р, јо́ш по́црн оди ње́га.

однема́јкуде прил. *из нужде, што̄ се то̄ако мора.* – Ја́ га питу́јем како́ су де́да и ба́ба, а о́н ми одгова́ра ти́ће однема́јкуде да су ма́лко бо́лни, ал че про́јде.

однесе́ свр. *носећи о̄преместо̄и на друго удаљениј е место̄.* □ – Ра́здува се ветри́на, поо́бара крсти́не, те́ше и на́с да однесе́. ⌂ **однесе́ га** *добије ба̄то̄ине* – Ви́дим ја́ кво́ ме че́ка, ал не́мам куде́, неко́ј га нагази́л, а ја́ чу га однесе́м ко петљ у раса́д.

одне́сен, -а, -о фиг. *који није баш сасвим у реду, који је мало „о̄то̄качен“.* – Ја́ се понада́ да се вр̄та до́ктурат, кад оно́ ја́дац, неје́ до́ктурат не́го они́ја одне́сенини на́ставник, што́ се ста́лно ле́зи, и ка[д] тре́бе, и кад не тре́бе.

одни́где прил. *ниото̄куда.* – При́мање не́мам одни́где, а држа́ва си тра́жи редо́вно два́пут годи́шњо по́рез.

о́дниско прил. *на малој висини, са мале висине.* – Ја́ не сме́јем да се ка́чим у др̄во, па бе́рем цре́шње ко́је мо́гу о́дниско да дова́тим. Сва́ко дете́ че́сто па́да, али па́дне о́дниско, па се не уте́па ко кат ста́р човéк па́дне.

о́дново прил. *по̄ново, исто̄чето̄ка.* – О́зида две́ оделе́ња, па му се нешто́ не допа́доше, ра́зида ји, па ји о́дново са́зида.

одно́си несвр. *носећи о̄премешто̄а на друго место̄. износи.* – Ако му́ж доно́си у ку́ћу, а жена́ одно́си, тај напредлѣк не́ма. ⇔ *по̄односе.*

одно́си се несвр. *има одређен однос о̄према коме или чеми, то̄иче га се.* – Одно́си се према ме́н ко према бе́сно ку́че, добра́ сам му са́мо ка[д] тре́бе да се рабо́ти.

одо́бри се свр. *одобровољи се.* – Де́да се одо́цутра нешто́ мло́го одобри́л, не зна́м на кво́ че то́ј да изле́зне.

о́довам прил. *са овдашњег места.* – Примакни́ се, о́довам се бо́ље ви́ди и чу́је.

одо́вде прил. *из овог о̄правца, са ове сто̄ране, одавде.* – Ми́ смо си сви́ одо́вде на́ши, по орату́ се ви́ди да смо Лужни́чањи. ⇨ *одовдека.* ➞ *одовуд.*

одо́вдека прил. *в. одовде* – Бе́ше на́јубав мо́мьк у село́, такѣв не бе́ше одо́вдека до Бабу́шницу, и одо́вдека до Пала́нку, па чѣк и по́натам.

одову́д прил. *из овог о̄правца, са ове сто̄ране* (упор. одовде). – Ја́ чу се прикра́днем одо́вуд, а ти изоту́д, јега́ га ува́немо на ле́гало. ⌂ **одову́д-одону́д** *овако-онако, лево-десно, горе-доле.* – Ма́лко ја́, ма́лко ти́, одову́д-одону́д, некако́ га спекља́мо. ⇨ *одовуде.*

одову́де прил. *в. одовуд.*– Одову́де смо си сви́, не́ма да се срамУ́јемо једѣн од дру́ђега.

одогде́ прил. *одакле* (упор. одгде). – Одо́где дојдо́ше, одо́где се одједну́ш створи́ше, ни́кој не виде́, али како́ дојдо́ше, на́прави се цу́мбус.

одода́вна прил. *од давнине.* – Они́ су ододА́вна однегде́ насе́лени, али одо́кле ни́кој не зна́је.

одо́дма прил. *одмах у по̄чето̄ку.* – Одо́дма га приме́тим да ли је пи́л, чи́м проора́ти.

одозго́р прил. 1. *с горње сто̄ране, одозго* (упор. озгор). – Седи́м на тера́су, пи́јац, љу́ди навали́ли и[з] се́ла, ужури́ли се, во́лим ка́д ји гле́дам одозго́р. 2. фиг. *који је*

горе, на небесима. – Не́ка му су́ди они́ја одозго́р, који́ све́ ви́ди и све́ мо́же. ■ **по́одозгор** комп. *мало више одозго.* – Тури́ га по́одозгор, да мо́ж да га ље́ко дова́неш. ■ **на́јодозгор** суперл. *на највишем месту, на самом врху.* – Одозго́р бе́л ве́зен ча́ршав виси́ ско́ро до́зем, а на́јодозгор у́бава цр̀га. ⇨ *одозгоре.*

одозго́ре прил. *в. одозгор.* – Облече́м шловија́нку, па кошу́љу, па ване́лу, па јеле́к, па одозго́ре кожу́в.

одоздо́л прил. *с доње позиције навише, од доле.* – Одоздо́л и́де Вита́н, некво́ си ора́ти сам и усми́вка се. ■ **по́одоздо́л** комп. *мало ниже одоздо.* – Ку́ћа им је ма́лко по́одоздо́ле испод цр̀кву. ■ **на́јодоздо́л** суперл. *на најнижем месту, на самом дну.* – Рого́жу тури́м на́јодоздо́ле, па вр̀з њу́ цр̀гу мутавци́ку, и јо́ш једну́ цр̀гу врз њу́, па се покри́јемо. ⇨ *одоздоле.*

одоздо́ле прил. *в. одоздол.* – Ене́ га де́да и́де одоздо́ле, и но́си ја́гње. Облече́м кошу́љу и панталóне, а одоздо́ле по́кошуљу и длѣ́ђе га́че.

одо́ка свр. *дозове, позове.* – У́бава жена́ не́звано го́сје одо́ка. Ако чове́к у бо́лницу не́ма с куга́ да се разгово́ри док че́ка да га одо́кају за пре́глед, и́ма по́виш да оболе́је не́го кад је пошѣ́л при до́ктури. Јо́ш кѣ́д ви о́кам, једва́ ви одока́.

одо́кле прил. *са ког места, из ког правца, одакле* (упор. одгде). – Изле́зне прет капи́ју, па гле́да негде́ нис пу́т, негде́ у́даљин одо́кле ни́ћи не доо́ди, а сва́ћи ната́м и́де. Држа́ва са́мо тра́жи, а одо́кле, бре, ме́н па́ре, кѣ́в чу компи́р ја́ да прода́вам, па њи́м да да́вам?

о́доко прил. *отприлике, насумице, одока.* – О́бује панталóне ми ократи́л, ко да неје́ мери́л, не́ло кроји́л о́доко. Па несу́ ји мери́ли, него она́к о́доко, које́ је два́јес ћи́ла, они́ пи́шу три́јес, које́ је три́јес, они́ пи́шу педесе́, матрапа́зи су тој. И́ма ју, бра́т бра́ту, ова́к о́доко на́јмање сто́ и педесе́ ћи́ла.

о́докол прил. *са свих страна, унаоколо.* – Ста́ри љу́ди настањува́ли о́докол, и гле́дају млади́њу како́ и́гра у ко́ло.

одо́кује несвр. *гласно се одазива на нечије дозивање.* – Што́ се не не ја́вљате, одра́ се ока́јечи, а ни́кој ми не одо́кује, да не за́лаја куче́во, не би ме чу́ли.

о́долек(о) прил. 1. *из далека, са велике удаљености.* – Ву́ка сам виде́л са́мо о́долек. Поче́ да сви́тка о́долек, али се јо́ш не чу́је да грми́. О́долек виде́ла да се де́да вр̀та, напраји́ла се бо́лесна, па бр̀же ле́гла у кре́вет. О́долеко се уока́ше и уцврка́ше, да ји чу́јемо да и́ду и да но́се да́р. О́долеко се чу́ју ци́пови на милица́јци како́ вужду́. 2. фиг. *заобилазно, изокола.* – Немо́ј о́дма да му ка́жеш што́ си дошѣ́л, не́ло почни́ о́долек, да га не препа́днеш. Че по́чнеш о́долеко, па по ре́д, до́к не до́јдеш до оно́ј које́ ме ме́н интере́сује.

одоле́чи се свр. *удаљи се, отуђи се.* – Одолечи́мо се и разроди́мо се, јо́ш ма́лко па не́ма ни да се позна́вамо.

о́долечко прил. *нешто ближе од онога што значи одолек.* – Виде́ ји она́ о́долечко, јо́ш од мо́с кад заврну́ше наова́м, па им ћи́ма сас ру́ку да по́итају.

одоле́чује несвр. *удаљава.* – Не одоле́чуј ми вла́шуту, да мо́гу и са́м да се послу́жим ако ме забора́виш.

одоле́чује се несвр. *отуђује се, емоционално се удаљава.* – Несу́ ни ку́ће то́лко доле́ко, али се ми́ поче́мо одоле́чујемо, оту́д-одову́д па ти коши́ја до́јде по́род од пра́ви ро́д.

одо́ми свр. *уда кћер или сестру у туђ дом, обезбеди коме дом.* – Ја́ сьм ко дево́ћа побе́гла за удавца́, зате́ко че́три деца́ сироче́та, и ишчува́мо ји, ижени́мо ји, одоми́мо ји, и тека́. ➞ *удоми.*

одо́ми се свр. 1. *удајом стекне нов дом.* – Све́ три́ смо се једна́ по дру́гу ижени́ле, одоми́ле и деца́ издобива́ле. 2. *женидбом заснује домаћинство.* – Чове́к се одо́ми кат се оже́ни, неоже́њен чове́к је мо́мьк наве́к. ➞ *удоми се.*

одона́мо прил. *са оног места.* – А́јдемо она́мо на оно́ј брде́нце, одона́мо се на́јбоље ви́ди це́ло на́ше село́.

одо́ндак прил. *од онога времена, после онога времена, одонда.* – Наоди́ли смо се под цре́шњу у њи́но ло́зје, док ју једну́ш не ви́до с дру́гога бѣ́ш ту́ј, одо́ндак ману́мо да се нао́димо.

одо́нде прил. *из оног места, са оног места, оданде.* – Пр̀во се насели́ли у Берду́ј, па се одо́нде преселѝли у Љубера́жду.

одону́д(е) прил. *са оне стране, одонуда.* – Не́мци су гаца́ли одону́д от Сли́вовачѣи вр̀, а Ру́си одо́вде от Ша́нац. Ако одону́де наи́де цр̀н о́блак, гра́д смла́ти сво́ по́ље. ⌂ **оту́д-одону́д** *овако-онако, окрени-обрни, узми-остави.* – Ако ти је ро́дбина доле́ко, ил ако се тра́нчи, оту́д-одону́д па ти комши́ја до́јде на́јбољ ро́д. ⌂ **та одону́д** *да не може боље / да не може горе.* – Па како́ да не́, дете́ им по́страда, ожало́стени та одону́д. А́ма је ро́дна го́дина, роди́ло све́ та одону́д. ⌂ **па одону́д** *добар да му нема равног.* – Јеле́нко бе́ше му́ж, му́ж па одону́д, ја́к ко во́л, и зна́л је на сва́ку сна́шку куде́ вој је му́ж на печа́лбу.

одора́ти свр. *искже, исприповеда.* – Оно́ мо́ж да неје́ бѣ́ш тека́ све́ било́, ал ја́ се ова́к се́чам, па чу ви тека́ и одора́тим. У́спут ми шѣ́пче како́ и́ма некву́ орату́ да одора́тимо, ал ни́кој да не чу́је, неје́ за сва́чије у́ши.

одорле́ца свр. *одлуђа, одлута, одскита.* – Жени́ца му мла́да, па о́дорлеца у бе́л све́т, одвле́че ју некѣ́в гра́цанин, у́вати ју бесуји́ца и на́прави беља́ј за це́лу вами́лију.

одо́тле прил. *са тога места, из тога места, одатле.* – И ја́ сам одо́тле одо́кле си и ти́. Ми́ одо́тле то́чимо во́ду са́мо за сто́ку, веле́ да се нѣ́ни некада́ удави́л у ти́ја буна́р.

одо́цни свр. *закасни, окасни.* – Ову́ј го́дин одоцни́ше о́вце с јагњѣ́ње, че и́ма мла́да ја́ганци за Цу́рцовдьн.

одо́цни се свр. *закасни се, окасни се.* – О́доцни се с обе́д, свекр̀во, прегладне́мо.

одо́цутра прил. *јутрос рано.* – Одо́цутра саба́јле у Падину́ поји́до́, али са́мо до То́шинска бра́ништа доји́до́. Јуче́р ви́камо з ба́бу за́једно, и начѣ́с, и одо́цутра, таква́ несре́ћа се једну́ш деша́ва каква́ на́с снаји́де́. О́бично се пр̀ви ди́гне, али га одо́цутра не види́о да се ди́гал.

одо́цутрашњи, -шња, -шњо *који се односи на одоцутра, који се десио одоцутра.* – Одо́цутрашњи сне́г, а гле́ кољѣ́ни је напада́л, не мо́ш се изле́зне на вра́та.

одрабо́ти свр. *одради.* – Де́да Ми́ша це́л ве́к прове́де на печа́лбу по туцину́, али одра́боти, за́раде пе́нзију, вр̀ну се у село́, и са́ ужи́ва.

одрабо́чује несвр. *одрађује што је унапред задужено.* – Ле́ка ни зи́ми снабде́ва с комиња́к, а ми́ му ле́ти одрабо́чујемо у копа́ње ло́зје.

одра́ни свр. *отхрани, подигне.* – Ме́не су де́да и ба́ба одрани́ли и очува́ли, башту́ несѣ́м запанти́л, пођину́л пре́ди да се ро́дим.

о́драно прил. 1. *од ранога јутра.* – При ку́га свртá, та си нађи́сал тека́ о́драно. 2. *пре уобичајеног времена.* – О́драно поче́ же́га, че бу́де гла́дна го́дина.

одра́пи свр. шатр. *одреди превисоку казну, разреже превисок порез.* – А мо́ж ме и ти́ја, који́то ме ла́је, некада́ некво́ упа́л, па си је сам допринѐл да га одра́пим. Она́ то́ј по́умеје да рабо́ти, одрапи́ла би га на су́д. Ме́не одрапи́ли на́јголем по́рез, а́ко и́ма по́богати.

одра́сал, -а, -о *израстао, постао зрео човек.* – Неси́ дете́ пе́ленче да те но́сим на́-руће, не́ло одра́сал му́ж. На њѐг се виде́ло да је по́стар и по́паметан, да је одра́сал чове́к.

одрасте́ свр. *завр̄ши расте̄ње, по̄расте̄.* – И не че́кају да одрасте́м, ма́лко ли поодрасте́м, ве́ч ме упре́sају у ра́боту, пр̏во да чу̏вам ја́ганци, па о̏вце, по́сле на ора́ње и же́тву. ⇔ *по̄одрасте̄.*

одре́ва несвр. *одгрће ло̄па̄то̄м снег.* – Напре́д бе́оше сне́гови големи̏, па мо́рамо с лопа́ту да одре́вамо да изле́знемо ис ку̏ћу и до̏јдемо до шта́лу и пле́вњу.

одре́д прил. *једно за другим, редом, без разлике.* – Ти̏ја човечи̏на бе́ше мло́го га́дан, ма́лко ли га нећи̏ нађу̏ти, псу̏је му све́ одре́д по ку̏ћу, и живо́ и мртво́.

одре́ди (трп. пр. одре́ден, -а, -о) *та̄чно ӯтврди, о̄предели, назначи.* – Ме́не одреди̏ше да бу̏дем ту̏ј го́дин домашња́р, а ба́та да и̏де на печа́лбу. Сас једѝн венчѝк ћи̏теоше ведро́ у које́ че се музе́ млеко́, а сас дру̏ђи ја́гње ц̏урци̏л, које́ је одере́дено да се ко́ље на Ц̏урцовдѝн.

одре́зи свр. *макне резу да о̄тво̄ри вра̄та* (упор. и зарези). – Одрези̏ резу̏ту, па ми отвори̏ да уле́знем, ме́н о̏бе ру̏ће зау̏зете.

одре́ме свр. *одрема извесно време.* – Обеду̏јемо, па ле́гнемо та ма́лко одре́мемо, па се ди̏гнемо и наста́вимо ра́боту.

одрече́ свр. *по̄рекне већ договорено, осто̄ри да̄то обећање.* – Ре́че да о̏че, па одре́че, али не́че ми оста́не ду̏жна. Договори̏мо се да бу̏демо орта́ци у водени̏цу, о̏н по́сле одре́че.

одрече́ се свр. 1. *лиши се чега.* – Ја́ се одре́ко и од пи̏јење и од пуше́ње, забрани̏ше ми до̏ктури. 2. *пре̄стане да прӣзнаје кога за свога, огласи неку родбинску везу прӣкинӯто̄м.* – И̏ма да се одрече́м од њи̏ преко но̏вине да ми несу̏ ви̏ше си̏н и снаа́, па чу тра́жим дру̏гога да ме дочу̏ва.

одреци̏је несвр. *одређује.* – У вр̏шу домачи̏н одре́ц̏ује ку̏ј че у пле́вњу, ку̏ј че гу̏ра сла́му, кујѝ че да но́се пу̏ни ц̏а́кови у а́мбар, а по́писменог ту̏ри при ва́гу да запи̏сује ко́лко се наме́ри ов̏ршено жи̏то. Мојѝ сељ̏а́ци одре́ц̏ују по месе́чину кво́ че вре́ме да бу̏де ју̏тре, гле́ду на коју̏ стра́ну се „с̏рпан“ (’млади месец’) обрну̏л.

одри̏за несвр. 1. *одсеца, реже комад по комад.* – Одри̏зај по́ситна парчети̏ја, да и̏ма за сви̏. 2. фиг. *пӯша̄та ве̄трове, прӣрди.* – Де́да се накуса́л пасу̏љ, па га са́мо одри̏за.

одри̏не свр. *уклони ло̄па̄то̄м снег или балегу.* – Одри̏ни ђубре́то где му је ме́сто, да се не разно́си по рдво́р. Сне́г на́пада, а не́ма ко̏ј да га одри̏не, па смо у ку̏ћу ко у а́псу.

одри̏па несвр. *одскаче.* – Кат се пробу̏ши ло́пта, она́ омекне́је, и не́че да одри̏па ко кад је била́ напу̏мпана.

одри̏пи свр. *одскочи.* – А́јде, сињ̏ће, бу̏ди се, до́ста спање́, сл̏нце високо́ одрипи̏ло, сва́ деца́ ја́ганци пушти̏ла да пасу̏, а тво̏јта са́мо блају̏ у поја́ту.

одри̏та свр. *о̄тера кога шӯтирајући га.* – Мо́ре, одри̏тај ту̏ј р̏ђу ис ку̏ћу, да ти се душа́ сми̏ри.

одри̏та се свр. *засӣти се шӯтирања ло̄пте.* – По це́л дѝн деца́ва са́мо ри̏тају ло́пту, ни̏како да се одри̏тају, па да преста́ну.

одри̏ца несвр. *по̄риче, одриче.* – А́, уме́је она́ и да вре́ви и да ђаволу̏је, али са́ се нешто́ сраму̏је, па одри̏ца све́ кво́ вој се ка́же. Та́ј роспи̏ја неје́ ја́ко одро́чљива, не одри̏ца она́ од муштери̏је.

одри̏ца се свр. *одриче се.* – Одри̏цам се от све́, све́ је ва́ше, са́мо ме не оста́вљајте само́га у че́три ду̏вара.

одр̏ња свр. *одзвони* (о будилнику). – У̏јутру ме уваги̏л дљбо́к сѝн, са́тат одрњ̏а́л, ал ме́н она́к оку̏паног уне́ло, те га несѝм чу̏л.

одро́ди се свр. *о̄тӯђи се од родбине, раскине родбинске односе.* – Одалечи̏мо се, одроди̏мо се, деца́ ни се ви̏ше не позна́вају, мо́гу да по́чну, доле́ко било́, да ше́тају једно́ с дру̏го.

одро́чљив, -а, -о *који не одриче, који радо прихвата шта му се каже и предлаже.* – На добро́ једе́ње и пије́ње ни́кој неје́ одро́чљив. До́бро, несѣ́м ни ја́ одро́чљив на ону́ј ра́боту, погото́во ако је неве́стицата у́бава.

одро́цује се несвр. *одрођује се.* – Бра́ћа су ро́д до́к се не оже́не, ка́т се оже́не по́чну да се одро́цују, јер им жене́те несу́ ро́д.

одрпаве́је свр. *постане дроњав.* – Одрпаве́ли смо, голе́ли смо и обосе́ли смо, једе́мо ти́ће кво́ сти́гнемо, једва́ саста́вљамо кра́ј с кра́ј.

одрта́ви свр. *остари.* – Одртаве́ло па са́мо загоми́ља: те то́јте, те ово́јте, те оно́јте, ко да неђи́ и́ма вре́ме са́мо њу да слу́ша. ⇨ *одрте́је.*

одрте́је (рад. пр. одрте́л, -а, -о) свр. *в. одрта́ви.* – Ка́т човѐк одрте́је поста́не ко де́те, па и гр̑ђи од њѐга. Поче́мо се прорецу́јемо, еве́, од мо́јву ку́ћу па ко́нто село́ наго́р пре́ко два́јес ку́ће празне́, не́ма ни́кој, не́ма сас ку́га да се проора́ти, а и у те́ј ку́ће куде́ и́ма поне́кој, све́ гле́тави и одрте́ли, ко́то асли́ ја́. Остаре́ло се, одрте́ло се, че́ка се кра́ј.

о[д]тр̑па свр. *склони нешто чиме је био затрпан.* – Голе́м ни сне́г за́трпа, па еве́ сѣг мо́рамо да се о[д]тр̑памо, а оно́ са́мо сас лопа́ту и́де те́шко.

оду́жи свр. *врати дуг, обави нешто што се сматра као дужност.* – Во́јску сам ослужи́л, на држа́ву сам одужи́л ду́г, са́ са́мо јо́ш Бо́гу ду́шу што́ дугу́јем.

оду́жи се[1] свр. *врати оно што се коме дугује.* – Ду́жан сам преко гла́ву, ни́како да се оду́жим, а ду́гови са́мо расту́.

оду́жи се[2] свр. *учини се дугачким, продужи се.* – На́јтешко је кат че́каш некога́, дѣ́н се оду́жи, па ни́како да про́јде, а но́ч па јо́ш и по́више.

одузима́чка ж *дечја игра одузимања у којој се губи један по један реквизит игре.* – На сока́к мушка́рчета и́грају одузима́чку, а девојчети́ја не́бо.

оду́зне свр. *на силу узме што, одузме.* – За́прети ни но́ва вла́с да који́ не пла́ти по́рез на вре́ме све́ че му оду́зну, а пр̑во че по́чну од воло́ви ис шта́лу. Ако не вр̑немо ду́г, све́ че ни се су́цђи оду́зне, па куде́ це по́сле де́немо.

оду́зне се свр. *изгуби моћ, постане одузет, парализује се.* – На сеља́ци се одузо́ше но́ђе ка́д видо́ше кво́ Бу́гари спре́мају. Куде́ ли је са́, да ли је с некуга́, да ли га во́ли? – за́дњото кад помисли́, ру́ђе ми се одузо́ше, ко да се улогави́.

о́дука ж *одвикавање.* – И́ма на́ука, али и́ма и о́дука.

оду́чи свр. *учини да се неко одвикне од чега.* – Дете́ мо́раш за њиго́во добро́ на вре́ме да оду́чиш да не тра́жи све́ кво́ ви́ди у дру́ђега, ил кво́ му па́дне на́памет.

оду́чи се свр. *одвикне се.* – Ма́мо, от са́ и́ма да ме о́каш са́мо Ради́сав, у во́јску се одучи́ да се одзи́вам на дру́го и́ме.

оду́чује се несвр. *одвикава се.* – Поче́ бо̑ђи́м да се оду́чује от пуше́ње, два́ дѣ́на ма́ну да купу́је цига́ре, тре́ћи дѣ́н га видо́ с цига́ру у у́ста, пропуши́л.

о́ђа узв. *за пујдање пса.* – О́ђа, Гри́вчо, др̑ж га, о́ђа-о́ђа-о́ђа!

ожа́ли свр. *оплаче мртвог, покаже жалост за њим.* – Ра́зболе се, ле́же и не ди́sa се ис кре́вет, па сам га на́живо ожали́ла, и овика́ла.

ожа́ли се свр. *ојада се, повери коме своје јаде.* – И́дем да ти се ожа́лим од оно́га моје́га бесни́ка, па́ се сино́ч напи́л, и па́ ло́м пра́ви по ку́ћу.

ожало́сти (трп. пр. ожало́стен, -а, -о) *постане жалостан, доживи жалост.* – По́ђину ми му́ж, ни ме́сец дѣ́на несмо́ били́ за́једно, па ме о́жалости и у́цвели за це́л ве́к. Дете́ им по́страда, па су ожало́стени, та одону́д.

ожедне́је свр. *ожедни.* – И че обосе́ју и че голе́ју, и че огладне́ју и че ожедне́ју кат се са́мо ћи́тају, а за ра́боту се не повата́ју. Препи́л, па ожедне́л, па не зна́је ко́лко би во́ду попи́л.

ожѐни свр. 1. *нађе сину жену и приреди свабу.* – Ѝмамо трѝ сѝна, свѝ смо ји оженѝли, и на свѝ ку̀ће направѝли. 2. *уда кћер и приреди свадбу.* – О̀бе чѐрће смо оженѝли, једна̀ жѝви у Пѝрот, једна̀ у Нѝш. 3. фиг. *изудара мотком.* – Мо̀ре, ожѐни га с једну̀ мо̀тку, да ма̀не да се сћѝта.

ожѐни се свр. 1. *узме жену, ожени се.* – Оженѝли ме у шесна̀јес го̀дине, и узѐли ми дево̀јче из на̀ше сѐло. 2. *узме мужа, уда се.* – Нѐма да га обр̀тамо на госпо̀ћи, сељанће смо, ту̀ј смо ро̀дене, ту̀ј смо се оженѝле, ту̀ј смо вѐк прекара̀ле. Мо̀јта сестра̀ се оженѝла за на̀ставника, и че жѝве у гра̀д.

ожѐњен, -а, -о 1. *који је у браку, ожењен.* – Не замла̀чуј се, ја̀ сам ожѐњен човѐк, и баштѝ мо̀гу да ти бу̀дем. 2. *удата.* – Ѝмамо трѝ чѐрће, двѐ су у ожѐњене у Крњино̀, а једна̀ у Калцарѐло.

о̀жет, -а, -о *српом посечен, пожњевен* – О̀жето жѝто, здѐнуто у крстѝне на њѝве, чека̀ свозѐње и вр̀шу. На̀ше по̀ље је сво̀ о̀жето, али је сно̀пје још у крстѝне по њѝве, и чѐка свозѐње. ⇔ *неожет.*

оживѐје свр. фиг. *добије нову снагу, испуни се животом.* – До̀јде про̀лет, и свѐ оживѐје, сто̀ка излѐзне на па̀шу, жѐне бѐру покрѝве за мишчетѝја, пилетѝја се упоју̀ јо̀ш от саба̀јле.

оживѝ свр. *оживи, врати се у живот.* – О̀живе и Маноѝл кад о̀сети како̀ срчѐнце на бебѐто почѐ да бѝје.

ожила̀ви свр. *учини да постане жилаво.* – Нако̀памо зѐвњу, па у њу̀ ту̀римо плѐву, па сипу̀јемо во̀ду и га̀зимо до̀к ју ожила̀вимо, по̀сле с њу̀ ома̀зујемо ку̀ћу.

о̀жње свр. *пожање.* – Збѐремо се па о̀жњемо по цѐлу њѝву. Тамѝн о̀жњеш, а̀јде вр̀ша, тамѝн овршѐш, а̀јд угарѐње.

ожољавѐје свр. *омршави.* – Бѐше пу̀начак, са ожољавѐ како̀ га ва̀ну грѝп, ал че се опра̀ви па̀к.

ожуљѝ свр. *начини жуљ, огули кожу.* – О̀жуљише ме ципѐле па ме ра̀стурише, свѐ ми о̀драше ко̀жу на пѐте.

оза̀д прил. *иза, одостраг, са стражње стране.* – Озида̀ше ку̀ћу, па оза̀д озида̀ше и двѐ по̀мућна оделѐња, да си дѐда и ба̀ба ту̀ј жѝве на комо̀цију. ⇨ *осад.*

озго̀р прил. *одозго, са горње стране* (упор. одозгор). – Снѐсоше га озго̀р о[д] та̀ван, па га унѐсоше у по̀друм. ■ **по̀озгор** комп. *нешто више од 'озгор', мало на вишем положају.* – Лу̀к и вода̀ ни рана̀, на то̀ј цѐл дѝн рабо̀тимо од сьвњу̀шку до стьвњу̀шку да заимо̀тимо, да смо ма̀лко по̀озгор от комшѝје. ⌂ *озгоре.* ⇔ *одозгор, озозгор, поозгор.*

озго̀ре прил. *в. озгор.* – Во̀јска ѝде озго̀ре комто село̀, а мѝ бѐгамо наго̀ре у шу̀му.

озго̀л прил. *одоздо, са доње стране.* – Озго̀л лѐд, озго̀р снѐг, па се не мр̀да, једѝно за деца̀ добро̀. ⇨ *оздоле.* ⇔ *одоздол, озоздол, поодоздол.*

озго̀ле прил. *в. оздол.* – Довѐдоше ју озго̀ле. Озго̀ле испот ку̀ћу је шљива̀р, ту̀ј сам на̀јвише волѐла да седѝм у ладовѝну. ⇔ *озоздоле.*

оздравѐје свр. *оздрави.* – Човѐк до̀к је здра̀в на свѐ мѝсли, а ка̀д заболу̀је по̀чне да мѝсли са̀мо на једно̀ – како̀ да оздравѐје. ⇔ *пооздравеје.*

озѐбал, -а, -о поим. прид. *који је нахлађен.* – Е сѣг га стревѝ, па̀ре ми трѐбу ко на озѐблог слѣнце. Чѐкам те ко озѐбал слѣнце.

озѐбне свр. *добије назеб, нахлади се.* – Озѐбоше ми и ру̀ће и но̀ће, чѝни ми се и душа̀ ми се смр̀зе. ⇨ *осебне.*

озеленѐје свр. *постане зелен.* – Шу̀ма озеленѐла, пилетѝја се уцврка̀ла, дошла̀ про̀лет.

озеленѐје се свр. *озелени се.* – До̀јде про̀лет, мла̀да травѝца по̀јде, свѐ се озеленѐје, мѝ деца̀ иска̀рамо ја̀ганци на па̀шу, па се по вѣ̀здьн ѝграмо.

озе́мчес, -та, -то *онизак.* – Жени́цата му озе́мчеста, али тр̏клета, вре́дна. Цр̏ни, она́к малецѣ̏к и оземчес, са́мо ло́че ко Га́рча пре́сно млеко́, бре́, куде́ ли му стању̏ју то́љ̏ни шпри́цери.

зи́да свр. *сазида, сагради зидањем.* – Кат чове́к ку̏ћу зи́да и покри́је, са́мо је на полови́н пу́т да се усе́ли, све́ оста́ло до уселе́ње је дру́га полови́на.

озла́чи се свр. 1. *п̄оједе п̄рви п̄лод у сезони.* – Ва́ла Бо́гу, данѣ̏с се севте́ озлачи́мо ову̏ј го́дин с кра́ставицу. О́вце се озлачи́ше с мла́ду тра́ву, и о́дма прида́доше млеко́. 2. *п̄оједе нешт̄о уоп̄ишт̄е, п̄роба нешт̄о.* – Деца́ обе́ру сву̏ цре́шњу, за на́с ста́ри не оста́ве ни да се озла́чимо.

озно́ји се свр. *облије се знојем, п̄ост̄ане знојав.* – Нуме́је да се чу̏ва, озно́ји се, па ле́гне на голу̏ зе́вњу, ба́р нешто́ да про́стре под ње́га.

озозго́р прил. *одозго, са горње ст̄ране* (упор. озгор). – Тури́ и ово́ј др̏во на ко́ла озозго́р, али га привр̏жи да не па́дне. ⇨ *озозгоре.*

озозго́ре прил. *в. озозгор.* – Ка́д је кли́заво по́страшно је да се сла́зи ни́збрдо озозго́ре, не́ло да се и́де у̏збрдо нанаго́ре.

озоздо́л прил. *одоздо, са доње ст̄ране* (упор. оздол). – Носи́ли су се бревене́ци, га́че неј̑е има́ло озоздо́л. ⇨ *озоздоле.*

озоздо́ле прил. *в. озоздол.* – Са́мо кошу̏ља, озоздо́ле се неј̑е носи́ло ни́шта, по́сле искочи́ше шловија́њ̏ће.

озр̏не се свр. *обазре се, п̄огледа унаоколо.* – Замаја́ла ме, па нуме́јем ни да се обр̏нем, ни да се озр̏нем, ни да се сна́јдем куде́ сам и какво́ рабо́тим. Озрни́ се да те ви́дим који́ си. ⇨ *озрне се.*

озр̏та се несвр. *гледа унаоколо, обзире се.* – У̏трча у а́уто, и све́ се озр̏та о́коло, ко да му је швале́рка. ⇨ *озрт̄а се.*

оса́д прил. *в. озад.* – Тури́ и ово́ј ц̏акче́ оса́д, ал га привр̏жи да не испа́дне у̏спут.

осе́бне свр. *в. озебне.* – Чу̏вај се да ти крстети́на не осе́бне, то́ј мо́ж да бу̏де о́пасно. Ако те уда́рим, че ти осе́бну тре́пће.

оси́да свр. *озида.* – Ку̏ћу осида́ше за једно́ ле́то, и јесенту̏ се усели́ше у њу̏, ала́л им ве́ра.

оси́ра се несвр. *осврће се, обзире се* (упор. и усира се). – Уле́зне и се́дне ускра́ј, и све́ се оси́ра да ли некому̏ сми́та. И́де, и оси́ра се да ви́ди и́дем ли по ње́г.

осове́ се свр. *одазове се.* – Уби́ се ока́јечи, а ни́кој не́ма да се осове́. Не це осову̏, ц̏а́бе ји ми о́камо ко́лкоможечћи́.

оср̏не се свр. *в. озрне се.* – Она́ ма́лко за́стану, о́спрну се о́коло, у̏здьну, па си па́ поји́де́. Кад је тврдо за копа́ње, ми́ ко́памо, ко́памо, кат се оср̏немо по на́с – ми́ смо си ту̏ј, ни́шта несмо́ одмакну̏ли. ⇔ *п̄оосрне се.*

оср̏та се несвр. *в. озрт̄а се.* – Топр̏в се бе́ше развидели́ло, ја́ штра́пам и оср̏там се, ни́где ни́ћег, саде́ по ме́н и́деше на́шено кучи́ште Су̏рча, не пошло́ га дабо́гда.

о́иште с *руда на дрвеном ралу.* – О́ремо с ра́ло, оно́ је др̏вено, са́мо је ра́лник гво́зден, ал неј̑е голе́м ко на плу̏г, пли́тко о́ре, поза́ди и́ма ко ре́п за који́ држи́ ора́ч, напре́д је о́иште, па се на ње́г ту̏ри дљ̏г јер̏м, па једѣ̏н во́л и́де над бразду̏, а једѣ̏н по ора́ње.

о́ј узв. *за одазивање.* – О́, Момчи́ле, и́ма ли те! – О́ј! И́ма ме, и́ма, еве́ ме у по́друм, је́ла ова́м да му̏немо по једну̏.

ија́гњи свр. *донесе на свет̄ јагње.* – Та́ј овца́ сва́ку го́дин ија́гњи по две́ ја́гњети.

ија́гњи се свр. *добије јагње, омлади се* (овца). – Начѣ̏с се ијагњи́ле две́ о́вце, и о́бе близни́ле. Му̏шко ја́гње које́ се пр̏во ија́гњи, ко́ље се на Ц̏у̏рц̏овдѣ̏н, и то́ј ја́гње се зове́ ц̏урц̏и́л.

ојáден, -а, -о *ојађен.* – Да нејѐ држáл мáузер у рýће, бѝл би сáмо једѣн ојáден сељáк, ко и овѝја двојѝца штó стоју́ иза њѐг.

ојáди свр. *нанесе јад, унесрећи.* – Умрѐ баштá, ојáди ни и зáцрни ни, да тýгујемо по њѐг дóк смо живѝ.

ојалóви се свр. *постане јалов, побаци* (о женки животиње). – Óјалови ни се овýј гóдин крáва, трѝпут ју водѝмо кóд бѝка, и нѝшта не бѝ.

ојáчка свр. *ојача у дем. значењу, прилично ојача.* – Јá сам ко пилѐто: испилѝло се, лежáло у гњездó, мáћа га ранѝла, појѝла, кад му крѝла ојачкáла, прнуло, пролетѐло и одлетѐло у свѐт. ⇔ *поојачка.*

оједе́ се свр. *добије се оједина између ногу од многог ходања или мокрине.* – Детѐво ти стáлно умóчано, свѐ се ојѐло међу ножѝце.

оједóтина ж *рана настала оједањем услед трења или мокрине.* – Трѐбе да кýпиш „пáвловићеву мáз“ да му мáжеш оједóтине међу ножѝце.

ојýжи несвр. *отопли.* – Ојужѝло га, па га разљизгáло, не мóш се мрдне ис кýћу бес чѝжме.

óјха узв. *којим се изражава раздраганост.* – Пречукáмо ýбав трáктор, такљв се вѝше не купýје, ретровѝзор очѐпен, стáкла потрóшена, ýтепа ме вѐтар у орáње, вѝ кат сѐднете у њѐга, ко да сте у авијóн сѐдли, нѐмате дýшу, сáмо óјха, тѐееааај!

окá мн. óће ж *стара мера за течност, запремину и тежину (1,28 kg).* – Окá на момкá, текá се пѝло у мојѐ врѐме, али рећѝја домáћа, мѐка, нејѐ ко овáј данѣшња купóвна, штó се пóтру нáрод сас њý.

óка (прил. сад. окáјечи) несвр. 1. *виче, галами, ларма, дерња се.* – Кат пóчне да óка, у грýди ми се притресѐ от стрá. Јá си, брѐ, óкам по волóви, не óкам по тѐбе. 2. *дозива.* – Јóш кљд ју óкам, али ме не чýје. Убѝ се окáјечи, а нѝкој нѐма да ми се osóве. 3. *именује.* – За једѣн вашáр Тóза се променѝл, накривѝл шеширчљк, ушиљѝл брци, и текá нађѝздан кренýл на вршу, текá óн óка вáшар, дрýђи вашарýју, а óн вршѐ (’краде’). Óкају га Тóма Тáпало, а не знáм штó га текá óкају. ■ **окáње** *гл. им.* – Престанѝ вѝше да óкаш, тóј твојѐ окáње ýсвери свѐт. Надáдоше окáње, мислиш сá че се потѐпају. Врáта бѐоше отвóрена, и онá зачý крýпно окáње ис кýћу. ⌂ **надѝгне окáње** *подигне глас, почне да се свађа.* – Љýди се набѝли по ѝже, и садѐ обртају на калабљљк, нѐма-нѐма па понећѝ надѝгне окáње, ко да га вáну цýрће. ⇔ *заока, изока, надока, наока, одока, поока, приока.*

óка се 1. *зове се.* – Тóј детѐ се óка Јóвица, ѝма пѐт гóдине, а лýкав и акљлан ко да је факултѐт изучѝл. Пóстар чѝча од баштý се однапрѐд окáл стáри баштá. Ѝзведе ме на бѝну и шљпну ми у квó да орáтим да ме свѝ чýју, јá не упантѝ какó се тóј óка. 2. *међусобно се позивају на породичне свечаности.* – Јóш се прикáзујемо једнѝ на дрýђи, и óкамо се за славе и свáдбе, áко смо долѐчна родá. ⇔ *наока се, разока се, уока се.*

окабáти свр. *окриви.* – За свѐ квó згрѐше мојѝ брáћа и сѐстре родѝтељи мѐн окабáте. Óкабати си женý да је онá крива штó јóш нѐмају децá, и ѝскара ју, а онá óдма по тóј дóби детѐ с дрýгога мýжа.

óкагача ж тех. *греда у грађевинарству* (упор. и венчаница[2]). – Нарѐдимо и уцвр-стимо тáвањаче, а по њѝ се полóжено и пóпреко нарѐде óкагаче.

окáди свр. *надими тамјаном.* – На Бљгњу вѐчер старѐја окáди вечѐру, и сѐднемо ýзокол на слáму и вечерýјемо.

окáже несвр. *искаже, испричоведа.* – Сѐчам се, ал нумѐјем да га окáжем свѐ по рѐд, за тóј трѐбе шкóлуван човѐк. Видѐ ме бѐсног и потѝштеног, и јá вој оказá мојѐ мýће.

ока́же се свр. *ода се. каже оно што други не би требало да знају.* – Запи́ју се, и што́ ви́ше рећи́ја нестању́је у ши́ше, они́ по́виш бла́нтају, ни́ћи ји не те́ра, рећи́ја ји те́ра те се све́ ока́жу кујѝ куга́ зајеба́л, и кој́и коме́ кво́ укра́л.

ока́зује несвр. *показује, износи у јавност.* – Гле́дам да не ока́зујем мло́го обли́чја која́ смо прави́ли с мо́јеве пија́нице, ал нуме́јем да си ћути́м.

ока́зује се несвр. *показује се, представља се.* – Пољ́к изле́зо, а не ока́зујем се кујѝ сам, саобраћа́јацан се накострешѝл, ма́ че ни једе́, кат се оказа́ ку́ј сам, о́н сле́же с ра́мена и у́даљи се.

ока́је се свр. *искупи грех кајањем.* – Несмо́ ти се нада́ли, Милу́нка те зама́лко те́ше вр́љи, гоџа́ деца́ и[з] село́ тека́ не видо́ше бе́ло ви́дело, мо́жда је и грешѝла тѣ́г, мо́ш се је ве́ч и окаја́ла, ја́дница.

окалаи́ше свр. *превуче калајем.* – Два́пут годи́шњо су доди́ли у село́ Ци́гањи калаџи́је, та окалаи́шу све́ што́ и́мамо ба́крено по ку́ће: тигањѝ, тепси́је, котлети́ја.

окаме́ни се свр. *учини се непокретним, ућути се.* – Ка́д га ви́диш љути́тог, ти́ се окаменѝ до́кле га не про́јде љутина́, по́сле мо́жеш с ње́га како́ о́чеш. ⌂ *скамени се.*

окани́к м *стаклена боца веће запремине* (упор. и ока). – Чи́м се испра́зни окани́к, домачи́н о́дма сла́зи у по́друм и пу́ни га сас вино́, па кад га унесе́ у со́бу, вино́ се и́скри у ње́га, ко да ви́ка што́ че га у́брзо попи́јемо.

ока́пе свр. фиг. *проживотари, проведе улудо живот.* – Кад је буда́ла не́к се прива́не на ма́тер за су́књу, па не́к ока́пе на село́, а њо́јне дру́шће све́ отидо́ше у гра́д.

ока́пе се свр. фиг. *заседне па не зна да пође.* – Ти́ја пија́ндуре, где́ уле́зну ока́пу се, па не зна́ју да си по́јду.

о́капница ж *лимени симс на прозору.* – Погоди́мо се с лима́ра да ни напра́ви и поста́ви о́луци и о́капнице на про́зори и око́л ди́мњак на кро́в.

окапо́ше се *остане сам, изолује се од других људи.* – Не́ма да изле́знеш ни́где кад неси́ за ни́где, ту́ј и́ма да се окапо́шеш, и са́мо у дво́р сме́јеш да иско́чиш.

ока́стри (трп. пр. ока́стрен, -а, -о) свр. *окреше лиснате гране да би њима хранио стоку.* – Еве́ поне́со и сећи́рче да ока́стрим грања́к, и́ма иза на́шето голе́м сло́г, па све́ ура́сло. Ово́ј бра́ниште ока́стрено, а сва́ окол ње́га неока́стрена. ➞ *оластри.*

о́кица ж *бела овца која има црну вуну око очију, и име таквој овци.* – Овцу́ која́ и́ма црно́ окол о́чи кр́стимо О́кица.

о́кичка ж *хит. од окица.* – Наша О́кичка сва́ку го́дин бли́зни, и до́бро си очу́ва ја́ганци.

окла́пина ж *оно што се бадава поједе и попије.* – Са́мо гле́да куде́ мо́ж да се оче́ша, да на́јде не́ку окла́пину, усту́ри се уз некуга́, до́м си замѝне са́мо каве́ да иска́ра, такви́ и́ма при на́с гоџа́. ⇨ *оклапчина.*

окла́пчина ж *в. оклапина.* – Слу́њају се, па где́ на́јду окла́пчину, не зна́ју ко́лко че поједу́ и попи́ју. Живи́ све́ на окла́пчину.

окльца свр. *омлати, стуца* (о граду који уништи усев). – Ја́вљу да че гра́д да па́да, и ми́ це́л дѣ́н и це́лу но́ч жњѐмо да гра́д не окльца пшени́цу.

оклембе́си се свр. *опусти се, обеси се да виси, отромболи се.* – Оклембе́си ми се на ра́мена да га но́сим, а ја́ ни се́б не мо́гу да но́сим.

оклима́н м *деран, поодрастао дечак* (упор. кобрцан). – Па́ ете́ како́, уду́ма се девојћа за некога́ оклима́на, па ка[д] до́јду сва́тови, изведу́ ју, и она́ на сва́кога сва́та даде́ по некакѣ́в дрињ́к, а они́ њу́ пода́ре по де́сет па́ре, већи́ном гро́ш, и ни́шта ви́ше.

окло́пи (трп. пр. окло́пен, -а, -о) свр. *прекрије са свих страна.* – Не́ма да скра́ти ко́су на ову́ј же́гу, не́ло га оклопи́ла ко тр́мку да и́ма на гла́ву. Ве́чером, до́к ма́ћа

намира́ва окол сто́ку, ми́ се шму́гнемо у со́бу, да ни не ви́ди како́ смо окло́пени сас ле́д.

окљеву́шти свр. *удари, одалами.* – Бе́гај од ме́не, да те не окљеву́штим, да ти три́ дѣна у́ши пој́у.

о́кне свр. 1. *подвикне.* – Ти́ си му башта́, о́кни му, те́б че послу́ша, од ме́н о́н не́ма стра́. 2. *гласно позове.* – Који́ како́ о́кне на по́рту, они́ о́дма истрчу́. 3. *замоли, поручи.* – Чи́чини че ју́тре да бе́ру ло́зје, па ни о́кнули да и́демо да им пома́гамо. ⇔ *подокне.*

о́ко мн. о́чи с анат. *орган чула вида.* □ – По о́ко га позна́вам. Погле́дај ме у о́чи, да ви́дим лѣжеш ли. Пу́не о́чи, празно́ срце. Две́ ми о́чи, не лѣжем те. ▮ **сле́по** ~ *бочни делови лобање од ува до чеоне кости, слепоочница.* – Све́ га уда́ра по сле́по о́ко, да га оѣора́ви, а да не оста́ну модри́це. ⌂ **ва́та о́ко** (кога) *допадне се на први поглед.* – Сви́ се весе́ле, а ја́ са́мо че́кам када́ че да уле́зне Љубо́мирка, да ви́дим ва́та ли ми ју о́ко. ⌂ **запа́дне за о́ко** *буде запажен, свиди се коме.* – Запа́дла њиго́ва жена́ на главе́шинуту за о́ко, она́ у́бава, пу́стиња, ко горо́цвет, мојѐг Живо́рада пој́еде њо́јната убави́ња. ⌂ **под о́ко** *испод ока, кришом.* – Они́ се зане́ли, па ме не приме́чују, а ја́ све́ под о́ко гле́дам кво́ рабо́те. ⌂ **ва́та на́-очи** *лако подлеже урокљивим очима.* – Мѣлечко дете́ лѣко ва́та на́-очи, и на́јбоље до́м да си седи́. ⌂ **ва́де си о́чи** *свађају се.* – Како́ су по́сле знали́ које́ је чијо́ се́но, кад га ве́тар све́ поме́ша, ни са́ ми неје́ ја́сно, ал несу́ си збо́г то́ј вади́ли о́чи. ⌂ **врљи́ о́чи** *баци поглед.* – Врљи́ о́чи ната́м-наова́м, и видо́ га под шу́пу, где́ седи́ сас поко́јну ми ма́ђу. ⌂ **заклопи о́чи** *умре.* – Деда-Душа́н за́клопи о́чи ј́ош ла́нску го́дин. ⌂ **зама́же о́чи** *завара чим, потцени кога.* – На сви́ ку́пи по некѣв дрињѣк, а ме́н зама́же о́чи с виш́е́к бомбо́не. ⌂ **зама́зује о́чи** *вара, потцењује кога.* – Лѣже ме, зама́зује ми о́чи, ко да сам ђо́рава, па не ви́дим да ме ва́ра. ⌂ **иска́ра си о́чи** *нешто што је мале вредности.* – До́бро, а́јде да му и то́ј урачу́намо у це́ну, ма́да си неје́ искара́ло о́чи. ⌂ **ку́та о́чи** *крије поглед, осећа грижу савести.* – Бу́гари се узмува́ли, понекоји́ закрвави́ли с о́чи ко ку́рјаци, понекоји́ ку́тају о́чи. ⌂ **ма́ши о́чи** *баци поогледа.* – Ја́ маши́ о́чи ко́нто кру́шкуту, она́ расце́пена и гори́, удари́ла гро́м у њу́, расцепи́ла ју и запали́ла. ⌂ **напа́ри о́чи** *нагледа се женскиња.* – А́ко је ста́р, и о́н ј́ош во́ли да напа́ри о́чи. ⌂ **се́вне с о́чи** *баци брз гневан поглед.* – Како́ вој то́ј реко́, На́да ме се́вну с њо́јнете кру́пне о́чи, и це́лу ве́чер се срди́. ⌂ **оми́је о́чи** *умије лице.* – Ја́ га поси́пем да оми́је о́чи, и те́ка ти́ће, без за́лок ле́б, саба́јле по́јдемо. ⌂ **пова́де си о́чи** *жестоко се посвађају.* – Скара́ше се сас Петка́ну, о́чи да си пова́де, помињаше си и која́ је штро́кна, и која́ дро́пна, и која́ сапетљи́ва, и на коју́ поче́ли бр́кови да расту́. ⌂ **погле́да у вр́ о́чи** *погледа испитивачки право у очи.* – На́јстара сестра́ се́де на столи́цу, и ува́ти башту́ за ру́ку, о́н о́брну гла́ву, и по́гледа ју у вр́ о́чи. Гле́да ме у вр́ о́чи, и лѣже ме, ко да сам ја́ шу́нтав, па не приме́чујем. ⌂ **превр́не о́чи** *преокрене очну јабучицу као израз каквог телесног или душевног стања.* – Напи́л се, па ле́гал насре́д дво́р и преврну́л о́чи, ко да је умр́л. ⌂ **скло́ни о́чи** *склони поглед.* – И́ма поне́које овчети́не лијари́, зачѣс шму́гну у па́кос, са́мо ли скло́ниш о́чи од њи́. ⌂ **скло́пи о́чи** 1. *заспи.* – Спи́м до полови́н ноч, от полови́н но́ч о́чи не мо́гу да скло́пим. 2. фиг. *умре.* – Ма́ти проле́тос скло́пи о́чи, а на́с о́стави са́ме да се снаодимо како́ уме́јемо. ⌂ **стѣ́вни се пре́д-очи** *замагли се пред очима услед неке мучнине.* – Доне́си ми води́цу да пи́нем, нешто́ ми се стѣвни пре́д-очи. ⌂ **укр́сти с о́чи** *добије поглед пијаног човека, поднапије се.* – На́пуни се ве́јник, сви́ ми некви́ по́клони да́вају, сви́ се разасмеја́ли, ма́ђа врнди́ ната́м-нова́м, башта́ ве́ч укрсти́л с о́чи. ⌂ **две́ ми о́чи** *тако ми моја два ока* (заклет.). – Неје́, неје́ да ми се ба́ба са́ осве́чује некво́, ма ј́ок, она́ је по́душевна од ме́н, две́ ми о́чи. Две́ ти о́чи, и́стин ли је тека́ било́. ⌂ **та́ко ти две́ о́чи** закл. *кажи истину два ти ока.* – Кажи́ ми пра́во та́ко ти две́ о́чи, виде́ла ли си га сас дру́гу да ше́та? ⌂ **усви́тка сас о́чи** *ужагри очима.* – Како́ куга́ му́жа сре́тне, усви́тка сас о́чи ко ма́чка но́чу. Гле́да ме у вр́ о́чи, а усвитка́л сас о́чи, ме́н се

но̏ђе оце̏коше, поче̏ зевња̀ де се измаци̏ња под ме̏н. ⌂ **ша̏ра с о̏чи** *избегава да погледа кога у очи, избегава да се сретне са истином.* – Немо̏ј ми ша̏раш с о̏чи, не̏ло казу̏ј куде̏ си се смуца̀ла до ови̏ја ре̏д.

о̏кови м мн. *гвоздени оковратник са шиљцима који се ставља псу око врата да га штити од вукова или других паса.* – На на̏шога Гри̏вчу о̏кови смо тури̏ли чи̏м је поче̏л да и̏де с о̏вце.

око̏вује несвр. *окива, ставља оков.* – Били̏ су Ци̏гање ма̀јстори, кле̏па ра̀лници, пра̀ви пло̏че гове̏це и ко̏њсће, по̏сле су поче̏ли ко̀ла да око̏вују. ■ **око̏вање** *гл. им.* – Напре̏т су се све̏ с др̏вена ко̀ла служи̏ли, по̏сле поче̏ло око̏вање ко̀ла сас ши̏не.

око̏зи свр. *коза донесе младо на свет.* – Се̏ка је окози̏ла три̏ јаретѝја. И̏маше ко̀зе које̏ и по три̏ ја̀рети око̀зе. Једна̀ коза̀ бе̏ше окози̏ла че̏три ја̀ришта.

око̏зи се свр. 1. *коза се омлади.* – Оцу̏тра се коза̀ о̏кози, а ене̏ јаре̏нце се ве̏ч и̏гра. 2. фиг. *намучи се на неком послу.* – Окози̏мо се до̀к сцепи̏мо ти̏ја пѣ̏ањ.

о̏кол прил. *означава приближно доба узраста, приближно време неког дешавања, приближну количина чега.* – Свињава̀ ју и̏ма о̏кол две̏ста ћи̏ла, ви̏ше неје̏ за ране̏ње. И̏ма ве̏ч о̏кол педесе̏ го̀дине, а јо̀ш мо̀мьк. Че до̀јдемо о̀кол Преобра̀жење. ⇔ *изокол, одокол, наокол, узокол.*

окол(о) предл. *означава заузимање положаја са свих страна онога што значи реч у ОП.* – Немо̏ј да оби̏каљаш окол мене, ко Марја̀н окол ку̀бе, не̏ло кажи̏ кво̀ те му̀чи. Насе̏дамо окол аста̀л, и че̏камо да ни ма̀ти поста̀ви да једе̏мо. Ста̀ри љу̏ђи се ска̀рају окол мецу̀, па че се поте̏пају, а са̀ мла̀ди и не зна̀ју где̏ су им њи̏ве, а ка̀мо ли ме̏це. На Јереми̏ју обика̀љамо около ку̏ћу, чу̀камо у лопа̀ту с остру̀шку и ора̀тимо: Бе̏ште зми̏је у мо̀ре, Јереми̏ја у по̀ље. ⇔ *наокол(о).*

око̏лиште мн. око̏лишта с *мања кружна површина.* – Де̏телина у̀баво изни̏кла, али се ту̀ј и та̀м поја̀вила ви̏лина коси̏ца на око̀лишта. Окол ра̀нуту где ме уапа̀ло куче̏то се расцьвте̏ло ме̏со, а око̀лиштето помодре̏ло, па на ме̏стети дори поцрне̏ло.

око̏лчес, -та, -то *округласт.* – И̏мамо две̏ бра̀ништа, једно̀ је око̀лчесто, а дру̀го дльгњо̀весто.

окому̀зи се свр. *упреподоби се, умуси се.* – Окомузи̏л се ко мла̀да неве̏ста кат пр̏дне прет ку̀ма. ➞ *укомузи се.*

око̏па (свр трп. пр. око̏пан, -а, -о) *копајући огрне земљу око стабла.* – Окопа̀ли смо педесе̏ а̀ра мору̀зу дњѝс сами̏ ба̀ба и ја̀. Ни̏шта не̏ма по̀убаво у̀пролет од њи̏ву под мору̀зу, која̀ је убаво око̀пана, па се модре̏ју ре̏дови ко пот коњѝц.

окораве̏л, -ла, -ло *огрубео, који је као прекривен кором.* – Војѝн и̏спружи окораве̏лу ру̀ку, тврѝду од ра̀боту, у̀вати ју за бра̀ду, па ју по̀диже и за̀гледа вој се у о̀чи.

окораве̏је свр. *скори се, огруби, постане храпав и отпоран.* – Ма̀лко че је те̏шко до̀к ти ру̏ђе и снага̀ окораве̏ју, по̀сле и̏де.

око̏рњак ДЛ м *ивер.* – Деља̀мо гре̏де, па направи̏мо голе̏ми ку̀п око̀рњаци, че и̏мамомо гоца̀ вре̏ме за по̀тклацу. ➞ *треска.*

око̏сен, -а, -о *покошен.* – Окол ме̏н око̀сен шљива̀р, сли̏ве зре̏ле и поче̏ле да опа̀дају, ја̀ гле̏дам и ко̀нтам ко̀лко каза̀на че и̏ма да се опечу̀.

око̏си свр. *покоси.* – Ју̀тре да око̀сиш ону̀ј лива̀тку у Главѝњинци, да ју не напу̀ште овчари̏, а у̀бавшка о̀тава се роди̏ла.

око̀ти свр. 1. *донесе на свет младунче* (мачка, кучка, вучица). – Га̀лка окоти̏ла три̏ кутрети̏ћа. 2. пеј. *роди дете.* – Лѣ̀ко је да ји око̀тиш, па да ди̏гнеш гла̀ву и ва̀неш све̏т, а ба̀ба и де̏да да ти чу̀вају деца̀.

око̀ти се 1. *омлади се* (мачка, кучка, вучица). – Мо̀ре, да ви̏диш чу̀до, и ку̀чка и ма̀чка се окоти̏ше у и̏сто вре̏ме, па са̀ пу̀н дво̀р сас мачети̏ја и кутрети̏ја, једно̀ мау̀че,

једно́ ску́цка, гла́ву да си вр̏жеш. 2. пеј. *роди се де̄те.* – Зна́м те от како́ си се окоти́л, бо́ље да се окоти́ло кутре́, ба́р би од њѐг било́ нешто́ вајда́.

ократе́је свр. *окраћа, по̄ста̄не кра̄так.* – И́мам једѝн це́мпир, кад га опе́рем о́н се збе́ре, па ми и ократе́је и отесне́је, али се бр̏зо па́к рашо́кља. Пора́сал оклима́н, ократе́ле му панталóне.

окра́тен, -а, -о фиг. *који је ниског раста.* – Неве́стицата му у̏бавшка, а о́н ма́лко окра́тен, а и́ма и шћембе́.

окра́ти (трп. пр. окра́тен, -а, -о) свр. *скра̄ти прӣликом израде или обраде.* – Даньшње дево́ј̏ће ократи́ше су́кње, па са́мо дупети́ја што́ им се не ви́де, и тека́ си и́ду, бѣ̏ш ји бри́га. Окра́тена греда́та, мо́рамо да ју наста́вимо, а неј̏е добро́ да се греда́ наста́вља.

окра́чује несвр. *окраћује, скраћује.* – Кад укра́јаш греде́те, немо́ј да ји окра́чујеш, па по́сле да мо́рамо да ји наста́вљамо.

окре́чи свр. *учини што̄ белим прӣмазавши раство̄ром креча.* – Сла́ва и́де, тре́бе ба́р голе́му со́бу да окре́чимо.

окри́ви свр. 1. *по̄чне да храмље.* – Ја́ остаре́, а неј̏е са́мо то̏ј, не́ло и окриве́ и оћораве́, па не мо́гу сама́ да се слу́шам. 2. фиг. *свали кривицу на другога.* – Ти́ отиде́ по сна́шкуту у гра́д, ја́ ти проду́мам да до̏јдеш о́ваг-о́наг, ти́ се раср̏диш па не доо̏диш по неко́лко ме́сеца, ба́шта ти ма́ну да се тре́зни, ме́н о́криви што́ не доо̏диш.

окр̏ндак мн. окр̏ндаци м *предме̄т коме је одломљен један део.* – Све́ ча́ше и вилцањи́ су им окр̏њене, пи́ју из окр̏ндаци.

окр̏ндљак мн. окр̏ндљаци м *по̄ломљен или каријесом изједен оста̄так зуба.* – У гла́ву ми оста́ли са́мо јо́ш два́ окр̏ндљака. Не мо́гу се ра́ним с окр̏ндљациви, а за при зуба́ра тре́бу па́ре, па сам си по́више гла́дна.

окр̏ни свр. *обије рог браву.* – Немо́ј да га уда́раш по ро́гови, да га не окр̏ниш.

окр̏ни се свр. *обије себи рог.* – Лија́р кра́ва, суде́ се завла́чи, па се негде́ окрни́ла, оста́ла без једѝн ро́г.

окр̏њен, -а, -о *коме је о̄ткинӯт један део.* – И са́ и́мам на та́ван једно́ окр̏њено гр̏не, стоји́ си тека́, жа́л ме да га исвр̏љим.

окр̏њи свр. *одломи па̄рче са неког предме̄та.* – Пази́ како́ то́чиш во́ду на чешму́, да не окр̏њиш дули́ч на сто́вну.

окр̏њи се свр. *одломи се па̄рче са неког предме̄та.* – И́спаде ми гр̏не, и о́крњи му се др̏шка, али се оно́ не ра́зби.

окр̏пи шатр. *изудара, излема.* – Ако те ја́ окр̏пим, не́ма ско́ро ле́б да ти се приједе́.

окру́гал, -а, -о *округао.* – Дебе́ла и окру́гла ко бѣ̏чва, двоји́ца ју не мо́ж обва́те, али ње́му си добра́.

округле́с, -та, -то *овалан, лопта̄ст.* – На́јдемо окру́глести ка́менчичи, па с њи́ и́грамо ба́пће.

окру́пни свр. *учини што̄ крупним, окрупња.* – Ја́ сам ти плати́ла да ми нацѐпиш др̏ва ко за у шпо́рет, а ти́ си ји окрупни́л ко за у ву́рњу.

окр̏шљак мн. окр̏шљаци с 1. *оста̄так по̄ломљењног зуба* (упор. и окрндљак). – Оста́ли са́мо окр̏шљаци, али си и с њи́ једе́м, кво́ чу, мо́рам тека́. 2. *одломљени део чега, крхо̄тина.* – Да́до му остри́ло да се послу́жи у коси́дбу, о́н га пребѝл, и вр̏ну ми два́ окр̏шљака. 3. фиг. *онемоћала ста̄ра особа.* – Мла́ди који́ мо́гу да рабо́те отишли́, оста́ли са́мо окр̏шљаци да се слепу́тају по пу́т ко кр̏не кра́ве.

окто́мбар рет. м *окто̄бар.* – У окто́мбар почи́њу сла́ве, а пр̏ва је Петкови́ца.

оку́бњак мн. оку́бњаци ДЛ м *це̄паница по̄годна да ста̄не у ложиште кубе̄та.* – Кад цѐпиш дрва́та, гле́дај да бу́ду оку́бњаци, да не мо́рам по́сле ја́ да ји кра́тим.

о́кука ж *извијени део пӯта или реке, завој, кривина.* – О́н за́метну пакéтче на ра́мо, у́цврсти ко́рак и по́јде, она́ га о́дгледа до́к не за́макну на о́куку, па се пољк вр̏ну до́м.

оку́ми се свр. *по̄стане коме кум, узме кога за кума.* – На́јчесто се оку́ме они̏ја који̏ негдѐ за́једно рабо́те и дру́гују.

оку́пе (имп. оку́пи – оку́пете, трп. пр. оку́пан, -а, -о) свр. *окупа.* – Ја́ га ку́пем, оно́ мр̏да, сву́ ме испр̏ска до́к га оку́пем. От како́ сам детѐ поста́л, ма́јћа ме оку́пе, па ме премѐни, па ме во́ди при баштѝ у нѐдељу та́мо на бачи̏ју, и сва́ку нѐдељу сам би̏л оку́пан и премѐњен. Оку́пи га, па га премени̏, да заличи̏ на детѐ.

оку́пе се свр. *окупа се.* – Пушти̏ оцу́тра сви̏ње та се окупа́ше у каљи̏ште. Лѐти се зава́немо у по́ље, па не сти̏гнемо ни да се опѐремо ни да се оку́пемо. Згрѐјемо во́ду з ба́бу, па ја́ ста́нем на калка́н у шта́лу, она́ ме поси̏пује, и оку́пем се тека́ ко ста́р човѐк.

оку́си свр. *сасвим скратӣ, учини што̄ веома кра̄ким.* – Некоја́ скра́ти су́књу до колѐна, па вој у̏баво стоји̏, а некоја́ ју оку́си ско́ро до ра́сове, да те срамота́ да ју поглѐдаш. ➞ *по̄ткуси.*

оку́три се свр. *оште̄ни се* (упор. и окоти се). – Једна́ ку́чка бѐше сѐдом кутрети̏ја окутри̏ла.

оку́ћи се свр. *сагради или купӣ себи кућу.* – Лужни̏чањи где го́д да су, пр̏во глѐдају да се оку́ће, да и̏мају сво́ј до́м, па по́сле свѐ оста́ло.

оку́ша несвр. *про̄ба за укус, једе уопште̄.* – Чѐтри голѐма поста́, и сва́ку срѐду и сва̏ћи пѐтак бла́жно несмо́ окуша́ли.

окцѐ мн. окцети̏ја / окцети̏ћа уз бр. окца́ с 1. *дем.* и *хип. од око.* – Наруси̏ло си окцѐ, па се са́мо чѐша. Затвара́ју му се окцети̏ја, спи̏ му се. Наспа́ло се, па му вѐсела окцети̏ћа. 2. *пӯпољак на виновој лози.* – Кад орѐзујеш виња́гу, три̏ окца́ мо́раш да оста́виш на пру́т, оста́ло одрѐжеш. 3. *каменчић у прсте̄ну.* – Дево́ће прио́де, па заглеђу́ју и̏мају ли прстенчи̏чити окцети̏ја.

олаба́ви свр. 1. *учини нешто̄ лабавим, попустӣ.* – Олабави̏ конопа́цат да подмѐтнем јо́ш неко́ дрво, па га па́к затегни̏. 2. фиг. *омлита̄ви, ослаби, попустӣ са по̄слом.* – Петка́на откада́ ми о́ка да вр̏жем маи̏је на ста́ру ку́ћу да се не сури̏не, ал ја́ га свѐ одла́гам, свѐ некво́ дру́го прети̏ца, а и олабави̏л сам си окол ра́ботете.

ола́би свр. 1. *ослаби.* – Да причѐкамо да ола́би ћи̏ша, па че по́јдемо. Олаби̏ше бо́лови, мо́гу и да спа́внем пома́лко. 2. *проре̄ди, смањи неку актӣвност.* – Мо́раш да ола́биш и пијѐње и пушѐње ако о́ч јо́ш ма́лко да пожи̏виш. ⇔ *по̄олаби.*

ола́га несвр. *сагиба кичму, по̄корава се.* – Немо́ј ни̏коме да ола́гаш грби̏ну да те би̏је, нѐго се и ти̏ њѐму обрни̏.

ола́га се несвр. *лежећи се сакрива и осмо̄тра.* – Ола́га се ко лиси̏ца на сло́г, ми̏сли да га не ви̏дим гдѐ се кри̏је.

ола́ди (трп. пр. ола́ден, -а, -о) свр. *учини да неко или нешто̄ по̄стане хладно, расхлади.* – Оладѐте млеко́ у шо́љу, и да́јте на детѐ да пи̏је. Мо́ре, ја́ си во́лим и ола́дену жѐшку рећи̏ју, ва́жно да ју и̏ма. ⌂ **ола́ди га** *умртӣви га, убије га.* – Ка[д] га трѐсенем, чу га ола́дим, да ни жена́ нечѐ мо́же да га згрѐје ви̏ше.

ола́јује несвр. *олајава, тра̄чари.* – Нѐма у село́ кога́ неје ола́јувала та́ј жму́кна жму́кава.

олали̏ја ж *гужва, ме̄теж, вриска и пӣска.* – Оти̏демо на седѐњћу у нечију́ ку́јћу, збѐремо се девојчети̏шта, па до́јду момчети̏шта, и̏де смѐј, и̏де поја́ње, и̏де ша́ла и олали̏ја до који̏ рѐд, у на́ше врѐме то́ј бѐше на́јубаво на село́.

ола́стри свр. 1. *окреше гране са лишћем* (упор. окастри). – Полови̏н бра́ниште че ола́стримо ову́ го́дин, а полови̏н че стоји̏ за дого́дин. 2. фиг. *осуши од ба̄тине.* – Не задѐвај се, да те не ола́стрим ко цери̏ку.

ола́стри се свр. *оправи се, одјури, скокне.* – Ро́днине изле́зли при чешму́, пљу́скају се с во́ду, засми́вају се, почу́шкују се, са́ јо́ш ма́лко па че тр̏гну у Бабу́шницу да си ку́пе но́виње, а мо́ш се ола́стре и до Зво́начку ба́њу, да се ма́лко пробр̏чкају.

ољ̏кне свр. *в. одљкне.* – Еве́, неко́лко дн̏на ка́ко ми о́лькну, бо́лови олаби́ше, поче́ и да рабо́тим понешто́ у́руђе.

о́лько прил. *на лак начин, без напора и потешкоћа.* – А́ко је има́л му́ђе, ко и сви́, некако́ је о́лько прооди́л кроз живо́т.

ољ̏кша се свр. *обави велику нужду, олакша се.* – И́ди у доли́ну па се ољ̏кшај и испр̏ди, немо́ј ту́ј пред сви́ да попр̏чкујеш.

ољ̏кшица ж *оно што олакшава живот, осећање лакоће, олакшица.* – Дањ̏шња деца́ о́че живо́т на ољ̏кшицу, не́че да се му́че, ко што́ смо се ми́ мучи́ли.

о́ле-ма́ле прил. *безмало, око, отприлике, приближно, горе-доле.* – У́баво вепре́, и́ма га о́ле-ма́ле педесе́ ђи́ла, ако не́је и ма́лко наго́р.

оле́би се свр. *фаза у развоју житарица када почиње да се формира зрно.* – На гледа́ње у́баво жице́, али му штуро́ зр̏но, неолеби́ло се добро́, не па́де му ђи́ша ка́т поче́ да исвр̏ља кла́сови. Мору́за се олеби́ла, јо́ш ма́лко па че кр̏шимо зеленци́.

олежи́ се свр. *олењи се, дуго остаје у постељи.* – Не вељ̏а́је кат се чове́к олежи́ и усмрди́ у кре́вет, пр̏во си за њег не вељ̏а́је. ⇨ *улежи се.*

олења́ви се свр. *олењи се.* – Мло́го ра́ниш ма́чћете, че се олења́ве, па че пога́нци у́ши да ви изгризу́.

оле́чи свр. *ослободи кога болести, врати коме здравље* (упор. излечи). – Та́ј ба́бичка ме је лекува́ла с тра́вће, и о́лечи ме. Бо́г да помо́гне о[д] то́га до́ктора, о́н ме за́лечи, и о́лечи.

оле́чи се свр. *излечи се.* – Бо́лес зачѣ́с уле́зне у чове́ка, али до́к се изле́чи, ви́ди три́ста му́ђе.

оле́ши свр. *пре употребе стругањем уклони нечистоћу из свињских или телећих црева.* – Цре́ва пр̏во оле́шимо, па пра́вимо коба́сице. ⌂ **оле́ши га** шатр. *премлати кога.* – Немо́ј да ми стању́јеш на му́ку, ако те ува́нем чу те оле́шим од бије́ње.

олите́је свр. *искрза се, похаба се.* – Олите́ли ти рукави́ на це́мпират, са́мо што́ ти ла́ктови несу́ испа́дли.

оло́жи свр. фиг. *сагне главу.* – Кат га ја́ко ва́не бе́с, ја́ оло́жим у́ши, и че́кам да га про́јде бесноча́та, по́сле ко да ни́шта неје́ ни било́.

оло́жи се свр. *залегне, опружи се по земљи.* – Ако приме́ти да смо и ми ње́га приметѝли, о́н се оло́жи иза грма́н, и у ста́ње је тека́ це́ло препла́дне да пређути́.

о́лош м збир. *најгори слој људи, или један појединац из тог слој.* – Сви́ ко́лко ји и́ма у ку́ћу су о́лош, али на́јмладата им че́рка је о́лош што́ га у це́лу околи́ну не́ма.

олоша́ви свр. *постане лош.* – Мло́го олошаве́, поче́ да пи́је, на́праји се на ни́каква, и о[д] до́м побе́же.

олоша́рија ж збир. *дангубе, преваранти.* – Збе́ре се олоша́рија, насе́дају на тера́су пред „Цр̏ни вр̏“, па се засми́вају и ћико́те, поште́н чове́к не мо́ж да ми́не да нешто́ не изора́те на њи́гов рачу́н, а ка́моли жени́ца која́ је дошла́ нешто́ да паза́ри.

о́лошка ж зоол. *врста инсекта, ухолажа* Farficula auricularia (упор. sonsap). – Пази́ ка́д једе́ш гро́зје, да не поједе́ш и неку́ о́лошку. ➡ *sonsap.*

о́лук мн. о́луци м *жлеб или лимена цев којом отиче вода.* – Погоди́мо лима́ра да напра́ји и поста́ји о́луци на но́ву ку́ћу. Сипу́је ко низ о́лук.

олу́пен, -а, -о *љуштен.* – Дво́рови пу́ни сас о́брану мору́зу, жльте́је се олу́пено кла́сје, навр̏љано на ку́пови,

олу́пи свр. 1. *скине кору или љуску, љушти.* – Ву́ча загладне́л, па му не мо́гу надви́јем, како́ ја́ олу́пим јајце́, о́н га ти́ће це́ло ту́ри у у́ста, и прогл̥не. Зеленѣ́ц се

олу́пи, и мо́ж да се ва́ри, или да се пече́ на жа́р. Компири́ се олу́пе, насечу́ на ко́лутови, и ту́ре у тепси́ју. 2. фиг. *изудара, премлати.* – Моја́ ма́ти бе́ше о́стра, до́к се́је бра́шно кроз си́то поглецу́је конто ме́н, а ја́ све́ си ми́слим: чи́м просе́је брашно́то, и́ма ме олу́пи ко кра́ставицу.

ољ́ага свр. *оклевета, осрамоти.* – Не мо́ж дѣ́н да ми́не, а да ме при неку́га не ољ́ага.

ољига́ви свр. *обалави.* – До́ста ме целивува́, сву́ ме о́љигави. ➞ *уљигави.*

о́љ́ћа несвр. *скита, лута бесциљно.* – И да је же́њен, о́н би си ољ́ћа́л. Не́ма да се сврту́ до́м, не́ло по сву́ но́ч о́љ́ћају по село́. ■ **ољ́ћа́ње** *гл. им.* – Лива́де му неоко́сене, не́ма кѣ́д од ољ́ћа́ње да ји око́си. Три́ста ра́боте ме че́кају до́м, а и му́ка ме голема́ нале́гла, неје́ ми за ољ́ћа́ње и замла́чување, а ти́ си узбуја́л.

о́љ́ћа се несвр. *измотава се, сирда се.* – Што́ не а́еш ка́д ме чу́јеш, не́го се с ме́н о́љ́ћаш и шо́љ́ћаш?

ољу́ска свр. *ољушти глеђ или емајл са посуде.* – Да́до вој но́ву ше́рпу да се послу́жи, о́на ју ољуска́ла, па ми ју такву́ ољу́скану вр̀ну, и јо́ш вели́ да ју такву́ и узе́ла од ме́не.

ољу́ти свр. *стави превише љутог зачина у јело.* – Што́ си ољути́ла ово́лко пасу́љав, који́ мо́же да једе́ ово́лко љу́то, сама́ и́ма да си га једе́ш.

ољу́ти се свр. *осети љут укус јела, дотакне језиком што љуто.* – Ољути́ се с попо́шкуву, па ми слѣ́зе поте́коше. Ољу́ти се, па са́мо устр̀sa.

ома́а свр. 1. *омлати мотком, обори са гране.* – По́сле се и ја́ досети́ да је о́н за о́збиљно дошѣ́л с мо́ткуту да ми ома́а оре́јат, ко да је њи́гов. 2. *халапљиво поједе све што му је надохват руке.* – Колко го́д да изеде́, о́н вели́ да једе́ ма́лко, а све́ кво́ је ту́рено пред њѐга омаа́ ко мечава́. 3. фиг. *убије.* – Чујем ли још једѣ́нпт да си ми дира́л дево́јче, и́ма те ома́ам да не посто́јиш. 4. фиг. *опељеши, украдне.* – Све́ кво́ му о́чи ви́де ома́а до́к тре́пнеш.

ома́же (трп. пр. ома́зан, -а, -о) свр. *премаже танким слојем неке масе,* фиг. *омалтерише.* – За једно́ ле́то озида́ше ку́ћу, покри́ше, омаза́ше ју спо́ља и изну́тра, и усели́ше се. Кошари́на је тр̀мка испле́тена от па́вит, па с гове́ца ла́јна ома́зана, го́ре те́сна и и́ма дрвце́ сави́јено како ку́ка, да мо́ж да се обе́си, ту́ј се чу́вају че́ле.

ома́зује несвр. *премазује слојем неке масе.* – Нако́памо зе́вњу, па у њу́ ту́римо пле́ву, па сипу́јемо во́ду и га́зимо до́к ју ожила́вимо, по́сле с њу́ ома́зујемо ку́ћу.

о́мај м *некакво зло митолошко биће које се врзма око усамљених људи, дух умрлога.* – О́мај ома́је чове́ка, ука́чи му се на грби́ну, па га це́лу но́ч ја́ша по пу́тишта и долиња́ци. Остаре́л и пропа́дал, направи́л се на о́маја.

ома́је (трп. пр. ома́јан, -а, -о) свр. *доведе у стање ошамућености, зачара, омађија, омами.* – До́к вој Ци́гањће вражу́кају, моја́ ма́ћа им испри́ча све́ кво́ и́ма но́во по комшиљ́к, које́ су се комши́ће ско́ро скара́ле, које́ се мр̀зну, све́, и вражали́цете по́сле кре́ну, и це́ло село́ ома́ју, и с пу́не то́рбе се вр̀ну до́м. И тека́, ко ома́јан од сеча́ње на при́че што́ су ми прича́ли и́дем у́збрдо, и чи́ни ми се ако ма́лко пожу́рим чу прева́рим ме́сецьт да му се примѣ́кнем, и да га ува́тим. ➞ *омајоше.*

омајо́ше свр. *доведе у стање ошамућености, зачара, омађија, омами* (упор. омаје). – Омајоса́ла ме, па и́дем по њу́ ко слу́тан, а́ко зна́м да во́ли дру́гога.

омале́је свр. *окраћа, смањи.* – Че се на́спимо и одмо́римо на́зиму, ка́д омале́је дѣ́н, а но́ч оголеме́је. Ка́т омале́је ре́ћи́ја у вла́шу, зна́м да ми је не́ћи́ помага́л, да неје́ сама́ омале́ла. ⇨ *омали.* ➞ *омањи.* ⇔ *поомалеје.*

омале́је се свр. *смањи се, бројчано се умањи.* – Омале́јамо се, не зна́м да ли смо оста́ли педесе́ чове́ка у село́, сви́ ста́ри ко ја́. ⇨ *омали се.* ➞ *омањи се.*

о́малечак, -чка, -чко *доста мали, омален.* – Де́да Ра́чко бе́ше о́малечак чове́к, ма́лко погр̏бен, с уши́љени бр̏чичи и с о́чи ко пробо́јци. Неве́стицата му о́малечка, а́ма цвр̏ста и наби́јена, што́ веле́ у једѝн обра́з да уда́риш, друђи́ти и́ма да пу́кне. ⇨ *омьлечьк.*

ома́ли свр. *в. омалеје.* – Пора́сло дете́, омале́ле му аљи́ње, па прено́сује бра́тњове. Ле́бовити си омеси́ла големшћи́, требА́ла си да ји ома́лиш. Омали́мо и једе́ње и пије́ње, а на ону́ј ра́боту и заборави́мо, бе́ше на́ше.

ома́ли се свр. *в. омалеје се.* – Љу́ди се омали́ше по села́, и то́ј што́ оста́ло све́ недьгаво.

ома́љује несвр. *смањује, умањује.* – Поче́ше во́де ра́но да ома́љују, че бу́де су́шна го́дина.

ома́љује се несвр. *смањује се, умањује се.* – Ома́љујемо се, сва̏ћи дѝн понеће́ мре́, попо́вити че се обога́те.

ома́нда свр. фиг. *уради нешто набрзину.* – Бо́ље ти је до́м да си седи́ш, и ома́ндаш наште́ср̏це једну́ љу́ту домаћи́нску, која́ от све́ ле́чи, не́го да и́деш при до́ктуриви. Ја́ не мога́ да га око́сим, па дојде́ дете́но из Ра́дошевац, и зачѝс га о́манда. ⌂ **ома́нда га** *изудара, премлати кога.* – Бо́ље си се́ди ми́ран, јер ако се ри́пнем, и́ма да те ома́ндам ко тр̏лица гр̏сницу.

ома́њи свр. *окраћа, смањи* (упор. омалеје). – Кра́ва о́мањи млеко́, че по́чне да тра́жи би́ка.

ома́њи се свр. *окраћа се, смањи се* (упор. омалеје се). – Бе́омо де́сет чла́на у ку́ћу, са се омањи́мо, оста́домо ба́ба и ја́ сами́.

ома́сни свр. *омасти.* – Зе̏те, немо́ј да се уво́диш, на једе́ње сра́м не́ма, ете́, јо́ш неси́ ни тањи́р омасни́л. Ту́ј да свр̏нете да ома́сните бр̏кови, ту́ј све́ и́ма, а љу́ди су пречекљи́ви.

омаци́ња несвр. фиг. *намењује, пребацује.* – На јетр̏ву ду́ма како́ неје̏ ни́какква жена́, али га на свекр̏ву омаци́ња.

ома́чи се рет. свр. *омаци се, мачка донесе на свет мачиће* (упор. и окоти се). – Ма́чка се омачи́ла на та́ван у се́но.

омаци́ја свр. *омађија* (упор. омаје). – Уцькли́л у ме́не, и не поме́ра о́чи, ко да о́че да ме омци́ја. О́маци́ја ме, па си намр̏зо и башту́, и ма́тер, и бра́ћу и се́стре, не мо́гу ни́кога да гле́дам, са́мо да сам на́само с њу́.

ома́ши свр. фиг. *подбаци у приносу, не ддонесе добар род.* – Пшени́ца о́маши, ако и мору́за ома́ши, че бу́де гла́дна го́дина.

ома́шљак м 1. фиг. *батина, тољага.* – Мо́ра му вр̏нем, да сам има́л ома́шљак у ру́ће, спрове́л би се о́н и дру́кче, ал му не оћута́, чове́к се мо́ж с ре́ч по́јако уда́ри не́го с тоја́гу. Смири́ се, да не у́знем једѝн ома́шљак да те изре́пчим. Трча́ док трча́, па се сопле́те од једѝн ома́шљак, и у́вика се. 2. фиг. *ударац омашљаком.* – Кад би му удари́л једѝн ома́шљак, о́н би се смири́л. ⌂ **умо́ча ома́шљак** вулг. *умокри се од батина.* – Ако ти се прите́па изле́зни на вр̏вину, и неће̏ че те нага́зи, че умо́чаш нечије̏ ома́шљак.

омькне свр. 1. *гурне што да падне или упадне у нешто.* – Омькни га у ви́рат не́к уда́ви ду́пе, да му до́јде па́мет. На́ш де́да пи́јеше рећи́ју на ду́тку, па ка́д неће̏ наи́де о́н ју ти́ће омькне у бу́ре, да га не ви́ди што́ пи́је. 2. фиг. *попије на искаш.* – Ме́н одреди́ше да пра́јим сала́те, а оне́ мо́рају да се пробу́ју какве́ су за со́л, па какве́ су за зејти́н, ја́ по́сле сва́ко пробува́ње омькнем по једну́ рећи́ју. ⌂ **омькне му га** вулг. *гурне му га; скреше му у лице.* – У́вечер проорати́ код ба́бу кво́ сам намерачи́л да се ју́тре распи́тујем, она́ се пре́крсти, и о́мькну ми га ка́ко сам изветреја́л.

омькне се свр. 1. *упадне се у нешто.* – Омькнула се овца́ у про́пас, и несу́ ју ни нашли́ ви́ше. Стопли́ се и заспа́, ко да се омькну́ у некву ру́пу, же́шку ко напа́лена

ву́рња. 2. фиг. *изговори се, каже нешто што није требало да се каже.* – Омѣ́кну ми се, па му каза́ кво неје́ требало да зна́је.

о́мьлечьк, -чка, -чко *в. омалечак.* – Да ми продаде́ш ово́ј пра́се да га чу́вам за домазлѣ́к, а́ко је о́мьлечко.

омаци́ња несвр. фиг. *халапљиво гута.* – Пр̏во се чука́ше с ча́ше и наздрављаше си, по́сле поче́ше да ји омаци́њају без ре́д. ⌂ **омаци́ња му га** вулг. *гура му га, упућује му непристо́јне речи* (упор. и муа му га). – Јеле́нко се у́смеја, она́к изазива́чћи, збо́г некво́ мр̏зне ово́га комши́ју, па поче́ да му га омаци́ња. ⇔ *поомацања.*

оме́кне свр. *омекша.* – Немо́ј да ми ту́раш со́л на ра́ну, ти́ си и́сти ко и о́н! – му́а га Ру́жа и на ме́н, али че оме́кне. Омекне́л ко ва́рена ци̏ђе́рица. ⇨ *омекнеје.*

омекне́је свр. *в. омекне.* – Пу́здраво ме́со се ва́ри сас зе́ље да омекне́је. Ле́бови се изва́де из ву́рњу, уви́ју сас голе́м пр̏тен ча́ршав, који́ је са́мо за ту́ј ра́боту, унесу́ у ку́ћу, и оста́ве да отсто́је, омекне́ју и ола́де се.

оме́ра несвр. *намерава, спрема се.* – Омера́ да га уда́рим да не мла́ти ви́ше, па реко́ да не́мам кво́ да би́јем од ње́га, ње́га си је Бо́г утепа́л. Омера́мо да и́демо у др̏ва, оно́ поче́ да гр̏ми, ми́ га разману́мо.

оме́си (трп. пр. оме́сен, -а, -о) свр. *умеси.* – Ако оме́сим ле́б, све́ комши́ће ме ва́ле („Како́ на сльнце да си га опе́кла!“), са́мо на свекр̏ву не ваља́је. Омеси́ла сам пе́т ле́ба, че и́мамо за три́ дьна. На село́ не́ма оме́сен па обе́сен, не́ло мо́ра да се рабо́ти о́[д] та́внин, до́ тавнин.

ометач м *крпа на дугом штапу којом се мете напаљена фуруна пре убацивања хлеба.* – Ву́рња се напа́ли, па се сас ометач измете́ и очи́сти от пе́пел, по́сле се сас лопа́тицу навр̏ља леб ину́тра да се пече́.

ометé[1] свр. *спречи кога у чему, онемогући извршење чега.* – Те́омо да о́жњемо и ту́ј њи́ву, дојдо́ше Београ́ђани, па ни оме́тоше, заседе́ше се, па си нуме́ју по́јду.

ометé[2] (трп. пр. оме́тен, -а, -о) свр. 1. *почисти метлом, помете.* – Пре́ не́го да уле́зне вршалица, дво́р или гу́вно мо́ра до́бро да се ометé. Ку́ћа окре́чена у бело́, пот про́зор огра́дено гради́нче с ра́зно цве́ће, дво́р ста́лно оме́тен, да те је ми́ло да погле́даш. 2. фиг. *једући почисти све што је постављено на сто.* – Ни́кој не во́ли да се́дне до ње́га на сла́ву, о́н на брзи́ну ометé све́ до́кле с ру́ку мо́же да дова́ти, а да ли че и́ма за они́ја до ње́га га неје́ мло́го бри́га.

ометиља́ви се свр. *постане метиљав, оболи од метиља.* – Немо́ј да пу́шташ о́вце у ѕука́р, да се не ометиља́ве.

оме́ци свр. *обележи међу, омеђи посед.* – Подели́мо се, усели́мо се у за́себне ку́ће, омеци́мо њи́ве, лива́де и шу́ме, поста́домо комши́је.

оме́ци се свр. *омеђи се.* – Подели́мо се сас бра́та, и омеци́мо се, са́ смо сва́ћи сво́ј га́зда.

оми́је (трп. пр. оми́јен, -а, -о) свр. 1. *перући учини чистим део тела, умије.* – Ово́ј да вр̏љиш у во́ду која́ исти́ца ис кла́денац, по́сле си оми́ ру́ће и лице́, и пи́ни во́ду ис кла́денацат. 2. *перући учини чистим неки предмет, опере.* – На шпо́рет и́ма же́шка вода́, узни́ та оми́ тањири́ и ложи́це. Пр̏во отре́биш пасу́љ оди шу́шљак, па га оми́јеш на́јмалко у три́ во́де, и по́сле ту́риш да се ва́ри. Ше́рпа бе́ше пу́на с пу́њене попо́шће, са стоји́ празна́ и ото́пена од ма́з ко да је оми́јена, све́ са́м пое́л.

оми́је се свр. 1. *спере прљавштину са себе, умије се.* – Мо́јва се оми́ла, свари́ла каве́, и вре́ви ми да тре́бе да и́демо да зала́мамо ђи̏же у ло́зје. На́ша њи́ва се оми́ла, очешља́ла, опле́ла, а и дру́ђе све́ тека́. (благосиљање приликом дожињања последње њиве, односно свршетка жетве за ту годину). 2. *окупа се.* – Ба́ба ме ру́жи, кад ни се ја́ве деца́та да че доо́де, да се оми́јем по сна́гу и да се преоблече́м, а ја́ ја́к, неје́ да

инаџи́сујем, не́го несьм научи́л. 3. фиг. *спере грехове.* – Ти́ ко́лко си гре́шан спром ме́н, не мо́ш се оми́јеш ни сас светену́ води́цу, та ка́м ли сас о́бичну во́ду. ⇔ *поомије се.*

омиле́је свр. *постане драг, омили.* – Че ти омиле́је, а́ко му са́ нао́диш ману́. ⇨ *омилнеје.*

оми́лкује се несвр. *умиљава се.* – Дете́во се оми́лкује окол ме́н, а ја́ не́мам кво́ да му пру́жим из ру́ку. Кат по́чну уну́ђе да се оми́лкују, мо́рам да им даде́м пару́, ба́ба сам. Немо́ј да се оми́лкујеш, не́ч да доби́јеш, несѝ би́л до́бар.

омилне́је свр. *в. омилеје.* – От како́ је ишла́ при по́младотог си́на у ва́рош на́госје, она́ не пропу́шта да но́си у це́п од опрегља́чу ко́ћне шиће́р или шарене́ бомбо́не, и да да́ва на деца́, ми́сли тека́ че им омилне́је, по́виш че ју во́ле.

омилу́је свр. *стекне наклоност према коме, заволи.* – Сти́же вој черка, па се пре́мени у на́јубав забьн, о́н се са́мо си́ја, и отиде́ у Брестóв До́л на ле́тњу Трно́вицу на сла́ву, па ју је све́ оми́лувало, она́ је до́ста у́бава, али до́ста па и она́ј ношња́ у́бава.

оми́та[1] несвр. *чисти метлом метући укруг и око чега.* – Ма́ да ли че ти до́јде сра́мно го́сје, та то́лко це́ло ју́тро оми́таш окол кућу.

оми́та[2] несвр. *спречава кога у чему, омета.* – Не оми́тај ме ви́ше, ра́боте ме че́кају.

оми́ца несвр. 1. фиг. *халапљиво гута* (упор. омьцињa). – Пр̀ва ча́ша ми до́јде ма́лко забо́рљива, а по́сле ји оми́цам једну́ по дру́гу ко низ бу́ку. 2. вулг. *угурава, смешта.* – На че́рку нари́ца (’намењује што лоше’), а на снаѹ́ га оми́ца (’а снахи га смешта’).

о́мка мн. о́мће ж *лабава петља канапа или конопца која се намиче на што, омча* (упор. и кукљај). – Направи́ на једьн кра́ј о́мку, па му намакни́ на ро́гови, а дру́ђи кра́ј вр̀жи за жеглу́ и побо́ди ју у лива́ду, па не́ка пасе́.

омла́ти свр. 1. *обори млађењем.* – Деца́ обра́ше присади́, а лубенича́рће дибиду́с омлати́ше. 2. фиг. *победи у карташкој игри.* – Ка́д испече́м ја́гњето, и́ма да до́јдете сас Петка́ну при ме́н и Руса́нду на вече́ру, да поседимо́, и да те омла́тим неђи́ таблѝћ.

о́морина ж *спарно време пред кишу, запара, спарина* (упор. задушчина). – О́морина, све́ се ућута́ло, пце́та се услешча́ла, једи́но љу́ди мо́рају да се зно́је и рабо́те.

о́морчина ж *пеј. од оморина.* – Ова́ј о́морчина ви́ше не мо́же да се тр̀пи, ба́р ве́тар да о́че ма́лко да ду́не.

о́мраза ж *међусобна завада, мржња, нетрпељивост.* – Дове́домо сна́у, не прошде́ мло́го вре́ме, по́че се ства́ра о́мраза мецу на́с, поче́мо да се не трпимо́, и мора́ли смо да се дво́јимо.

омр̀зне свр. *испуни се мржњом према коме, или чему.* – О́мрзал сам ко́њи кат сам виде́л који́ и какви́ ји све́ имају. Омр̀зну ми ме́со, једе́м га на сла́ву, па на сла́ву. (ирон).

омр̀клица ж *потпуни мрак* (упор. мрклица). – Дре́мка ме у́вану, а омр̀клица ми па́де на о́чи. Стунти́ло се мло́го а́рно, ра́но на́зрну омр̀клица на вра́та.

омр̀кне свр. *затекне се негде кад падне мрак, занећи.* – Куде́ омр̀кне, ту́ј не осьвне. При једну́ омр̀кне, при дру́гу осьвне, такьв му је живо́т.

омр̀си се свр. 1. *проједе мрсну храну, почасти се мрсом.* – Пра́се сам испе́кал да се и ми́ омр̀симо ма́лко, и у нас је душа́, до́ста смо живе́ли на црцо́рће и пасу́љ. 2. *огреши се о правила поста.* – Омрси́ла сам се на Ра́спети пе́так, некако́ сам погреши́ла, и це́ла та́ј го́дина ми је ишла́ на́опоко.

омршаве́је свр. *постане мршав, смрша.* – Омршаве́ла, па се једва́ држи́ на но́ђе, а бе́ше жена́ ко гору́н.

ому́ља фиг. *ошиша.* – Штр̀ц-фр̀ц, штри́ц-фри́ц, штр̀ц-фр̀ц! – сви́ре но́жици прекај у́ши ко отко́вана коса́ у де́телину, о́муља ме ба́ба до́к си рекьл овьс.

ому́си се свр. *растужи се, сневесели се, снужди се.* – Сви́ пoју́, и́грају, цвр̀кају, једи́но се о́н омуси́л на́стран. Ко́ј ти је ђа́вол, што́ си се омуси́л ко ћура́н на пло́т.

омутаве̏је свр. *остане без моћи говора, онеми.* – Што̀ не̏ч да оглуве̏јеш и да омутаве̏јеш, да ми се једну̀ш душа̀ сми̏ри. Оста̀до сама̀ у че̏три зи̏да, не̏мам с куга̀ ре̏ч да проду̀мам, омутаве̏ на̀чисто.

о̏мчица ж *дем. од омка.* – Одре̏жемо от ко̀њсћи ре̏п дла̀ку, па на једѝн кра̀ј напра̀јимо о̀мчицу, а друђи̏ти кра̀ј вр̏жемо за некаквò др̀во, и пшени̏цу врљи̏мо тека̀ да мо̀ра да про̀јде кроз о̀мкуту, како поку̀ша да дова̀не зрно, о̀мката се зате̏гне, и жлту̀ња је на̀ша.

о̏н, она̀, оно̀, они̏, оне̏, она̀ (ОП њи̏, ји, ње̏га, га, њу̀, ју, Д њи̏м, им, ње̏му, му, њо̀вој, вој) л. зам. *он.* – И о̀н, и она̀ су ми за ср̏це прира̀сли, мој̀и су. И роди̏тељити у̀бави, али па дете̏нцето, оно̀ у̀баво ко лу̀тка. О̀н се задужи̏л с ње̏гови ста̀ри, са̀ се ње̏му све̏ и̏сто вр̀та. С њи̏ смо се скара̀ли, и не ора̀тимо више. Видо̀ ји, ото̀ше наго̀ре. Њо̀вој душа̀ о̀че вароша̀нина, не сеља̀ка. Моја̀ стри̏на ме је га̀дно кле̏ла, али се све̏ њо̀вој врну̀ло. Псу̀је вој све̏ по спи̏сак, али и она̀ му не остању̀је ду̀жна.

она̀к прил. 1. *на онај начин, онако.* – Намести̏ га ко што̀ бе̏ше, она̀к бо̀ље бе̏ше. У̀дари ме за ни̏шта, ти̏ће она̀к, да се пред дру̀ђи напра̀ви ва̀жан. 2. *на други начин, друкчије; у супротном случају* (упор. иначе). – Ка̀т се овца̀ поду̀је, мо̀ра да вој се сас ши̏ло пробу̀ши меши̏на да одѝне, она̀к че ли̏пче. ⇨ *онака.*

онака̀ прил. *в. онак.* – Ка̀д га виде̏ онака̀ озно̀јеног и побеле̏лог у лице̏, пресече се. Ова̀ј се уплаши̏ла, па онака̀ гола̀ истрча̀ла насре̏д дво̀р и леле̏че: Ле̏љће, Бо̀шће, какво̀ се то̀ј де̏си! И̏ма ку̀ј све̏ ви̏ди и све̏ зна̀је: што̀ је ово̀ј овака̀, а што̀ оно̀ј неј̀е онака̀.

онака̀јете прил. *баш онако, баш на онај начин.* – Онака̀јете га обрни̏, на лице̏, ко што̀ бе̏ше. И̏ма да бу̀де ко што̀ ја̀ ка̀жем, а не̏ ни овака̀јете, ни онака̀јете.

онакѣ̀в, -ква̀, -кво̀ пр. зам. *онакав, -ква, -кво.* – Те̏тка тамѝн омеси̏ла ле̏б, и изне̏се о̀вчо си̏рење, чи̏ни ми се да онакѣ̀в у̀бав ле̏б и си̏рење несѣ̀м у живо̀т је̏л.

она̀м(о) прил. *у оном правцу, на оном месту* (упор. и нонам, нанонам, одонам). – Кво̀ да се рабо̀ти, даньшњица, напре̏д је било̀ куде̏ му̀ж, ту̀ј и жена̀ с деца̀, а са̀ му̀ж и жена̀ ова̀м при једну̀ ба̀бу, а деца̀ она̀м при дру̀гу ба̀бу. Ене̏ ји она̀мо у гради̏ну, бе̏ру попо̀шће.

она̀мјете прил. *баш онамо, баш на оном месту.* – Кад од иво̀рку Пиздѝцу у Бласку̀н погле̏даш на она̀мјете комто Су̀теску, и̏ма једѝн на̀јголем ши̏љав ка̀мен, ту̀ј, веле̏, и̏ма зако̀пане па̀ре.

она̀мњи, -ња, -њо *који се налази у оном крају, онамошњи.* – Ви̏ че пре̏спите у ову̀ј ку̀ћу, а ми̏ че и̏демо у она̀мњу, да се не гу̀рамо. Ото̀ше на она̀мњу стра̀ну, са̀мо што̀ замакну̀ше преко ри̏д.

она̀цује се несвр. *нада се са стрепњом, суздржано се нада, има танку наду.* – Ја̀ се она̀цува да не̏че за мо̀ј живо̀т то̀ј да се де̏си, ал од не̏сећу не̏ма бега̀ње. И Бра̀на и Ра̀тко су се јо̀ш она̀цували да че се у̀зну, а̀ко је о̀н би̏л ве̏рен.

оньг прил. *недавно, пре извесног времена* (упор. и о̀вьг-о̀ньг). – Оньг доди̏ше да се распиту̀ју за на̀слество, од неку̀га чу̀ли да смо мло̀го бо̀лесни.

о̀ндак прил. *у оно доба, за оно време.* – Би̏ла су пр̀во др̀вена ра̀ла, па др̀вени плу̀гови, о̀ндак се појави̏ше гво̀здени плу̀гови обрта̀чи, по њи̏ изле̏зоше тра̀ктори и фре̏зе. ⇔ *одондак.*

онде̏ прил. *на оном месту.* □ – И онде̏ они̏ купи̏ли има̀ње, и насели̏ли се у Стриже̏вац. ⌂ **онде̏-овде̏** *ту и тамо, ретко.* – Го̀сје пу̀на со̀ба, једни̏ ото̀де, дру̀ђи доо̀де, му̀зиће сви̏ре, тека̀ бе̏ше, са̀ ни̏где чове̏ци и си̏тна деч̀ица, са̀мо онде̏-овде̏ неђи̏ пошѣ̀л на̀госје. ⇨ *ондек.* ⇔ *донде, одонде.*

онде̏к прил. *в. онде.* – Тр̀чи овде̏к, тр̀чи онде̏к, се̏ј моро̀зу, са̀ди пасу̀љ, вр̀љај ђу̀бре на жи̏то, не̏ма скацува̀ње до̀к не па̀дне снег.

ондр̏ца несвр. *вуче ноге у ходу, гега се.* – Јо̏ш сам жи̏ва, јо̏ш ондр̏цам по ку̏ћу и дво̏р, али несѣ̏м ле̏гла, па да мора̏ све̏ да ми се прино̏си.

онево̏љи свр. *пре̏ста̏не да ваља, разболи се.* – Са̏, бре̏, Бра̏нчо, оневоље̏, па и ослепе̏, па и оглуве̏, па ми оце̏коше и у̏о, че̏три пу̏ти сам апери̏суван.

онедьгаве̏је свр. *јако оста̏ри и онемоћа.* – Онедьгаве̏ла сам, не̏мам ру̏ће ни о̏чи да си оми̏јем, та ка̏моли да се че̏шљам и премењу̏јем. Ку̏ј куга̏ да пома̏га кат смо сви̏ онедьгаве̏ли.

онеме̏је свр. *изгуби моћ говора, поста̏не нем, онеми.* – Да онеме̏јеш и да загркаве̏јеш, па са̏мо да зе̏ваш, а гла̏с да ти се не чу̏је. Онеме̏ у ови̏ја че̏три зи̏да, не̏мам с куга̏ ре̏ч да проду̏мам.

оне̏ми се свр. *пре̏ста̏не да може да се говором спо̏разумева.* – Оћу̏ти се, онеми̏ се, ре̏ч ви̏ше да ти се не чу̏је.

онемо̏же свр. *онемоћа.* – Остаре̏мо и онеможе̏мо, али си ле̏б једе̏мо. Онемого̏, ва̏ти ме неква̏ болес, па не мо̏гу ис цр̏ће да се ди̏гнем. ➞ *онемоћнеје.*

онемо̏ћне̏је свр. *онемоћа* (упор. онеможе). – Ка̏т чове̏к излапаве̏је и онемоћне̏је, бо̏ље да га не̏ма. Остаре̏л и онемоћне̏л, вр̏ји три̏ засе̏внице, па се̏дне да одмо̏ри.

онеспоро̏жи *учини кога нерасположним.* – Ко̏лко да сам ра̏сположна, свекр̏ва је у ста̏ње да ме онеспоро̏жи.

онеспоро̏жи се *учини себе нерасположним.* – Чи̏м га погле̏дам таквȍг у̏јетог, онеспоро̏жим се, па ми неје̏ до ни̏шта, а то̏ј неје̏ једьн дьн тека̏.

онеспосо̏би (трп. пр. онеспособен, -а, -о). свр. *лиши кога спо̏собности, учини кога несспо̏собним.* – Бо̏ље ти је да се на зака̏чујеш с ме̏н, јер ако те уда̏рим, и̏ма те онеспосо̏бим заста̏лно. У ту̏ј бо̏рбу сам онеспосо̏бен у де̏сну ру̏ку. ➞ *унеспо̏соби.*

онеспосо̏би се свр. *учини себе несспо̏собним.* – Са̏ва Пашала̏та бе̏ше пада̏л из оре̏ј и на̏чисто се онеспособи̏л, ки̏чму си повреди̏л, и мора̏л је све̏ да лежи̏.

о̏низак, -ска, -ско *прилично низак, омањи.* – На ра̏с је би̏л о̏низак, али на сна̏гу је би̏л ја̏к ко зевња̏. То̏дор висо̏к, Обре̏нка о̏ниска, а деца̏ им сва̏ висока̏, на башту̏ се метну̏ла.

они̏ја, она̏ј / она̏ја, оно̏ј / оно̏ја ГЛ / оно̏ва ДЛ, мн. они̏ја, оне̏ј, она̏ј (ОП оно̏га, ону̏ј, Д они̏јам, оне̏јам) пр. зам. *онај, она, оно.* – Они̏ја човечи̏на ме ста̏лно загле̑цује и пла̏ши. Они̏ја љу̏ди се сва̏де, па се по̏сле поми̏ре. Она̏ја жена̏ ме и̏зльга. Оно̏ј вре̏ме, оно̏ј здра̏вје и они̏ја живо̏т не̏ма да се вр̏не. По̏лага га једна̏ ку̏чка из Цр̏ну Тра̏ву, па ото̏ше у оно̏ва та̏м, у Ру̏сију, и та̏м се по̏боле. Гле̏дам како̏ се она̏ј деца̏ промени̏ла и пошла̏ у коле̏ду, па ми ми̏ло. Од ону̏ј ве̏чер како̏ сам ле̏гла, несѣ̏м се ви̏ше диса̏ла. Оне̏ј го̏дине се ви̏ше не̏ма вр̏ну. Две̏ ја̏ганци од оне̏ј две̏ о̏вце. По̏гледа у оне̏ја две̏ же̏не, и с ру̏ку им да̏де зна̏к да уле̏зну. Примьки̏ни се они̏јам она̏м, и послу̏шај кво̏ шьпчу, на нешто̏ се спре̏мају. ■ **они̏јате** чл. ф. *онај о коме смо говорили, или који је по нечему познат.* – Мила̏н и си̏нат му, они̏јате што̏ му бе̏ше и̏ме Ле̏ка, доди̏ше при на̏с на сла̏ву. ■ **оно̏ј(а)те** чл. ф. *оно познато, оно о чему смо говорили.* – Она̏ свр̏ли оно̏јате крпче̏ што̏ и̏маше на ду̏пе, а ја̏ се а̏метом острови̏. Ја̏ јо̏ш дево̏јче ни за ру̏ку несѣ̏м уваги̏л, а ка̏мли па да ме питу̏јеш за оно̏јате дру̏го. Одртаве̏ло па са̏мо загоми̏ља: те то̏јте, те ово̏јте, те оно̏јте, ко да неђи̏ и̏ма вре̏ме са̏мо њу̏ да слу̏ша.

оно̏ речц. 1. *за допу̏штање.* – Мора̏мо тека̏, оно̏ како̏ чемо̏. Ти̏ польк, оно̏ те ни̏ђи не ју̏ри. Во̏л ри̏је, оно̏ си му на ши̏ју па̏да. 2. *за по̏тенцирање умањеног квалите̏та кога.* – И оно̏ се усту̏ра да ми бу̏де момче̏, а ја̏ мо̏гу у зу̏би да га но̏сим. Ма̏ оно̏ одрте̏ло, па не зна̏је ни кво̏ о̏че, ни где̏ му је ме̏сто. Оно̏ си је било̏ оче̏пљак от како̏ се је здало̏.

оно̏ди (трп. пр. оно̏ден, -а, -о) несвр. *значења овога глагола зависе од говорне ситуације, која се виде из контекста.* – Какво̏ оно̏диш? (чиниш, радиш, правиш…)

Мисле́ нешто́ да онодѝм по градѝну, па се сетѝ да је пра́зник, и разману́. Тѝ мо́ра да несѝ ско́ро оно́дена, па ти свѝ смѝтају, и на све́ нао́диш ману́ (вољена, бијена...). ■ **онодѐње** *гл. им.* – Ја́ мѝслим да је онодѐње сас жену́ на́јблаго од све́ на све́т. ⇔ *заоноди, изоноди, прионоди.*

оно́ди се несвр. *оноди себе, или се оноде између себе.* – Мага́ре се оно́ди (бије) до́к је у калѝште, кад изле́зне из њѐга, побе́гне, па га не мо́ш стѝгнеш. Зате́кли ји у Свето́мирову пле́вњу куде́ се оно́дили (сексали), па пу́кла бру́ка.

онолѝцак, -цка, -цко *онако мали, мајушан.* – Онолѝцко дете́нце, а трѝста ђаволѝје зна́је. ⇨ *оноличак.* ➞ *онолкачак.*

онолѝчак, -чка, -чко *в. онолицак.* – Онолѝчко дете́, а оно́лко ђаволѝје да зна́је, да се зачу́диш!

оно́лкачак, -чка, -чко *онолико мали, мајушан* (упор. онолицак). – Оно́љћи чове́к, мо́же на вола́ ре́п да искубе́, а ѝма оно́лкачку женѝцу, ни до ра́мо му неје́.

оно́лко прил. *у оној мери, онолико.* – Дарува́ли смо оно́лко ко́лко смо могли́, али је сва́ћи сва́т пода́рен с понешто́.

оно́љћи, -лка, -лко пр. зам. *онолики.* – Оно́лко село́ прође́мо, а нѝгде чове́ка не сре́томо, нѝти ни па ку́че за́лаја. Скр̑амо оно́љће па́ре за нѝшта, али вода́ доне́ла, вода́ однела́.

онома́д прил. *пре неки дан, недавно.* □ – Еве́ неко́лко вре́ме жена не спѝ с ме́не, ту́ши ми се што́ сам онома́д на́самo попричáл с комшѝку, а њѝ две́ оне се не подно́се. Мѝ ти загодѝмо девојче онома́д, нада́ли смо се че до́јдеш по́напред.

ону́де прил. *оним правцем, онуда.* – Мине́те ону́де кроз лива́де, немо́јте по пу́т, мло́го је каљишта́во. ⇔ *одонуде.*

о́оо узв. *којим се командује живинчету да се заустави.* – О́, Бе́лчо, о́оо!

о́п узв. *којим се означава скок или поскок, хоп.* – Пр̑во рѝпни, па тъг речѝ о́п! О́пасна ловцѝка та́ј на́ша ма́чка, ле́гне на ђу́бре и напра́ви се мртва́, кад вој се приблѝжи варабъ́ц – о́п! – ва́не га и однесе́ на мачетѝја.

о́па узв. *којим се израшава задовољство, усхићеност.* – О́па, сѝтно, др̑ш се сна́шће за ме́не, да ми ср̑це не ве́не!

опа́да[1] несвр. 1. *откида се од чега и пада на земљу.* – Поче́ше слѝве да опа́дају, тре́бе да се збѝрају и но́се у ка́цу. 2. *смањује се ниво воде.* – Су́ша голема́, во́де поче́ше да опа́дају, понећѝ кла́денци и буна́ри поче́ше да пресу́шују. 3. *мршави, смањује телену тежину, или квалитет.* – Разбо́ле се, сваћи дѣн мршаве́јем и опа́дам, поста́ла сам ко ве́ћа. Сто́ка мале́је, а цена́ опа́да.

опа́да[2] несвр. *клевеће, опањкава.* – Ку́га сре́тне или стѝгне опа́да ме да сам оваква́, да сам онаква́, а њу́ си не вѝди. ■ **опада́ње** *гл. им.* – Са́мо једно́ кара́ње, опада́ње и мр̑зос у на́род, али то́ј си је тека́ од ве́к.

опа́дне свр. *оклевета.* – Опа́дла ме да сам вој обра́ла градѝну, па са́ не зна́м да ли да ѝдем да се бѝјем с њу́, ел да ју ту́жим.

опа́зи свр. *спази, угледа.* – Опа́зи ме о́долек да ѝдем, па дотрчѝ да ме сре́тне.

опајда́ва несвр. *оговара, цинкари* (упор. и опада[2]). – Такъ́в смо си на́род, изро́ди се некоје́ од на́с, па ни опа́јдава при пураве́лницити. ➞ *опањђава, опањкује.*

опајда́ра ж *зла жена, неваљалица.* – С ту́ј ли си опајда́ру нашла́ да се дру́жиш, нема́ ли за те́б нека́ бо́ља дру́шка.

опако́сти свр. *оштети, нанесе штету.* – У Јечмѝште се населѝла корѝтњичка гове́да, и све́ опакостѝше јечъ́м. Са́мо гле́да кога́ да опако́сти, да туђо́ приграби.

опаламу́ди свр. фиг. *измлати, испребија.* – Ако те ја́ опаламу́дим, не́че вѝше да ти па́дне на па́мет да ми деца́ наво́диш на па́кос.

опа́ли свр. 1. *повуче обарач, пукне.* – Кат се оћи́шеше, де́да Свето́мир у́зне пу́шку, па изле́не насре́д дво́р, и опа́ли из о́бе це́ви у́вис, и тека́-тека́ и ства́рно ста́не ћи́ша. 2. фиг. *удари шамар, ошамари.* – Мо́ре, опли́ му једѣ́н шама́р, да ви́диш како́ це о́дма оћути́.

опаме́чује несвр. *чини кога паметним, опамећује.* – Ме́н о́памети де́снава нога́, от како́ ју уте́пува, она́ поче́ да ми опаме́чује гла́ву да ма́нем ћита́ње, да се скра́сим и до́м да гле́дам.

опањ̑ава несвр. *оговара, цинкари* (упор. опајдава). – За Петка́ну ора́те да је акѣ́лна жена́, а од ме́н си пла́кне у́ста ка́ко сам ле́њав и не́радник, они́ ми́сле че ми накри́ве шаши́р ако ме тека́ опањ̑а́вају.

опа́њ̑ује несвр. *оговара, цинкари* (упор. опајдава). – Еве́, ако ме́н не ве́рујеш, а ти́ пи́тај комши́чево што́ ти ле́б из ва́рош доно́си, и оно́ је слуша́ло како́ ји о́н опа́њ̑ује у ко́дник у бо́лницу. ➡ *опањ̑ује.*

опа́ри се свр. *добије однекуд и ненадано паре* (упор. огазди се). – Мо́ре, че ви бу́де, ви́ се опари́сте и огазди́сте, а ми́ си оста́домо сироти́ња, ко што́ смо и били́.

о́пасан, -сна, -сно 1. *који узрокује пропасти, погибељан.* – Ра́здува се о́пасна ветри́на, по́обара цре́п от кро́вови, а за оша́в и другу ште́ту по по́ље и да не спомѝњам. 2. фиг. *који је кадар и вичан за неки посао.* – За кро́вови је би́л о́пасан ма́јстор Са́нда Кли́чко, за армату́ру Ми́ма Че́дин, за бето́н се нату́раше Ђу́ра Ле́ћин, а за дрвена́ри́ју То́ма О́рта.

опасе́ свр. *пасући поједе сву траву на одређеној површини.* – Ти́ја пакошчи́ја, на́мерно пушти́л о́вце, па ми опа́сле сву́ о́таву у Луку́.

опасни́к м 1. *агресиван, опасан човек.* – То́[ј] је једѣ́н опасни́к што́ га не́ма, с куга́ се сте́па не гле́да где́ уда́ра. 2. фиг. *вешт човек, обешењак.* – Бе́ше опасни́к за же́не, сва́ка је воле́ла да бу́де с ње́га, или ба́рем у њиго́во дру́ство.

опасни́ца ж *она која је опасна, која проузрокује опасност.* – Опасни́ца је она́ голема́, не са́мо да се ка́ра и опа́да, не́ло о́че и да се би́је, а во́ли и да укра́дне.

опа́сује несвр. 1. *везује око паса, припасује.* – Опа́сували смо се с каи́ш, а који́ не́ма каи́ш, о́н сас сици́мку. 2. фиг. *удара танким прутом по телу.* – Кад уле́зне у учио́ницу, о́н се поусми́не, ал му бр̑зо некво́ сви́тне у о́чи, и по́чне да ни опа́сује с пру́т, ко да ни је зате́кал у гради́ну да кра́днемо кра́ставице.

опасу́љи се свр. фиг. *дође к себи, освести се, снађе се.* – Се́до у кре́вет, и поче́ се разглеѡу́јем, јо́ш се не мо́гу опасу́љим куде́ сам. Че се и ми́ опасу́љимо, али кад ни се ко́ла скр̑а́ју у је́ндек.

опа́ти свр. *испати, прође кроз патњу, намучи се.* – Е́, са́-ч га опа́тиш, мо́ј Јеле́нко, ово́ј копила́шче не доо́ди пе́нзију да ти донесе́. Дојде́ ре́д да га опа́тим и ја́, приј̑де́ при ме́н, ста́ну изнад ме́н, ја́ сам се смр̑зал усре́д ма́ј, насе́чам несре́ћу.

опатра́ви свр. *оболи од ишијаса, постане хром.* – Несѣ́м се роди́л па́трав, пот ста́ри дни́ опатраве́, у́вати ме бо́лес у ле́ву но́гу, ја́ у бо́лницу не мога́ да и́дем, оста́до тека́ ћо́пав.

опау́чи шатр. свр. *удари, одалами.* – Ако те опау́чим с песни́цу мецу ро́гови, и́ма се са́мо прози́неш.

опа́ше свр. 1. *обавије што око паса.* – Приче́кај ме да опа́шем опрегља́чу, па да и ја́ по́јдем. Јо́ш зоро́м сва̑ћи опаса́л редени́к, и во́ди пала́шку, али се нао́де изван село́, да ји ни́ћи не сре́тне ка́т по́јду у ло́в. 2. *веже преко средине.* – Опа́ши кола́та и пре́ко среди́ну, да не попа́да сено́ у́спут. 3. *удари бичем.* – Опа́ши га неко́лко пу́ти з би́чат, да ви́диш како́ че потрчи́.

опа́ше се свр. *веже се око паса.* – Што́ ти си се распаса́л, опа́ши се да ти не спа́дну панталонете, иона́к не́ма кво́ да се ви́ди.

опа́шина ж *ситна плева и изломљена пшенична зрна као отпад при тријерисању.* – Си́пе се жи́то у ко́ш на три́јер, једѣ́н по́чне да обр́та ручи́цу, жи́то ис ко́ш па́да у до́бош, а до́бош и́ма си́то које́ одва́ја жи́то које́ вољ̏а́је од опа́шину.

опѣ́нак мн. опѣ́нци м *сељачка лака обућа од коже или гуме која се притеже око ногу каишима, опутом или врпцом, опанак.* – Носи́ли смо: го́ре памукли́ја, па озго́р про́слук, па дре́ја или капу́чак, до́ле бревене́ци, панталóне искочише по́сле, све́ од кла́шње, га́че неје́ има́ло озозго́ле, на но́ђе чора́пе пле́тене, али и́маше и ве́зене на ђу́лови, опѣ́нци сви́њсћи сас цр́не вр́це, ре́теко да ви́диш да је нећи́ купи́л пра́вени опѣ́нци у Пи́рот, на гла́ву шу́бара, же́не су облачи́ле зьбање́, су́кна и длѣ́ђе пр́тене кошу́ље, на гла́ву су носи́ле шами́је, на но́ђе и́сто опѣ́нци. ▌ **гове́ци** ~ *опанци од говеђе коже.* – Гове́ци опѣ́нци су на́јопасни, спечу́ се, па ји не мо́ж обу́јеш до́к ји не накваси́ш, а прза́љају се. ▌ **сви́њсћи** ~ *опанци од свињске коже.* – Сва́ћи дѣ́н смо носи́ли сви́њсћи опѣ́нци, а гове́ци и пра́вени смо купува́ли у Пи́рот. ▌ **пра́вени** ~ *опанци које је израђивао занатлија опанчар.* – Пра́вени опѣ́нци смо купува́ли у Пи́рот при опанча́ри, и носи́ли смо ји са́мо кат по́јдемо негде́ на сла́ву, ел на нећи́ сабо́р. ▌ **кова́ни** ~ *опанци од комада камионских гума исковани ексерима, тешки и гломазни.* – О́дма по́сле ра́тат носи́ли смо ко́вани опѣ́нци, или ковењ̏а́ци, од камио́нску гу́му, па иско́вани с јексе́ри. ▌ **пле́тени** ~ *опанци занатске израде, најелегантија врста опанака од испрепелтаних кожних каишића.* – Пле́тени опѣ́нци су ко санда́ле, њи́ су воле́ле же́не да но́се кат се преме́не. ▌ **гу́мени** ~ *опанци од гуме фабричке израде.* – Гу́мени опѣ́нци се појави́ше по́сле они́ја ра́т, прави́ли су се у фа́брику „Ти́гар“ у Пи́рот, ис пр́во вре́ме смо ји зва́ли „ципе́љће“. ▌ **це́кићеви** ~ *в. гумени опѣ́нци.* – Гу́мени пи́роћи опѣ́нци ис пр́во вре́ме су се зва́ли „це́кићеви опѣ́нци“. ⌂ **коме́ ка́па, коме́ опѣ́нци** *шта коме допадне, шта ко добије.* – Све́ ми се чи́ни да је дошѣ́л земѣ́н да напла́тимо ду́гови, да се раскусу́римо, па коме́ капа́, коме́ опѣ́нци. ⌂ **налети́ на по́големи опѣ́нци** *зетекне жену са љубавником* (угледа туђе опанке пред вратима). – И́згоре ме ка́д ми ре́че да сам у́јет и при́глупачак, и да чу кат се вр́нем од печа́лбу да налети́м на по́големи опѣ́нци. ⌂ **однесе́ нечији́ опѣ́нци** *он умре, а неко други је на реду.* – Де́до, одне́се ти тво́ј испи́сник опѣ́нци, са́ је на те́бе ре́д. ⌂ **потко́ве́ некоме́ опѣ́нци** *подвали коме.* – А́ко се пра́ви да је до́бар, са́мо гле́да коме́ да потко́ве́ опѣ́нци. ⌂ **потко́вује некоме́ опѣ́нци** *подваљује коме.* – Такѣ́в је о́н, све́ с те́б ци́ле-ми́ле, а ова́м ти потко́вује опѣ́нци.

опѣ́нчак мн. опѣ́нчичи м *дем. од опѣ́нак.* – Деца́ су носи́ла опѣ́нчичи от свињу́, ко и ста́ри. Која́ дево́ћа је на́јсиромашна, она́ облече́ суканце́, про́с забѣ́н, про́сте чера́пе, опѣ́нчичи сви́њсћи, која́ какво́ има́ла, па си одла́ти у ко́ло, бѣ́ш ју бри́га.

опѣ́нча́р мн. опѣ́нча́ри м *занатлија који израђује опанке.* – Опѣ́нча́ри је има́ло у Пи́рот, при њи́ смо купува́ли пра́вени и пле́тени опѣ́нци.

опѣ́нчо́тина мн. опѣ́нчо́тине *пеј. од опѣ́нак.* – Де́, не замлачу́ј се, у гу́мени ли опѣ́нчо́тине да и́дем у Бе́оград на телеви́зију, и́ма им усмр́дим телеви́зијуту на ла́јна.

опѣ́ња́ђује несвр. *оговара, цинкари* (упор. опањ̏ује). – Пра́ви се да ми је на́јбоља друга́рица, не одва́ја се од ме́н, а зна́м да ме опѣ́ња́ђује где́ сти́гне.

опекло́тина ж *опекотина.* – Опекло́тине се на́јбоље ле́че с петлицањи́, наре́жу се на кри́шће, и ту́рају на изго́рено ме́сто, они́ на́јбрзо извла́че ва́тру.

опељѐши свр. *уништи, покраде.* – У́век неко́ј опељѐши гради́ну, али га не зна́мо који́ је.

опељу́жи свр. *први снег који напада тек толико да најави прави долазак.* – Но́чу бе́ше опељужи́л сне́г, а осѣ́вну ве́дро и огре́ја слѣ́нце, па се лѣ́снуло бе́ше, дори́ не мо́ж да гле́даш.

опепе́ли свр. фиг. *зна, уме.* – Учи́тељ га питу́је, а о́н ни да опепе́ли. Дове́доше снау́ разма́зану, па нуме́је ни́шта да опепе́ли да рабо́ти.

опе́ре свр. *пеpући уклони нечистоћу са веша или постељине* (упор. измије). – Ле́ти ка́д бу́де, однесе́м цр̑ће на ре́ку, па ји запу́цам з буа́љћу та ји опе́рем, и то́ј им је до дого́дин. ⇔ *поопере.*

опе́ре се свр. *пеpући уклони нечистоћу са свога веша или постељине.* – Ле́ти се зава́немо у по́ље, па не сти́гнемо ни да се оку́пемо, ни да се опе́ремо, са́мо се промѝјемо на́две-на́три, па тр̑чи на ра́боту.

оперињáви се свр. *закорови се пиревином.* – Једни́ ко́пају ро́вови, дру́ђи са́де пира́к, да се опери́њави зе́вњиштето, да се не свла́чи. Оперињави́ле се њи́ве, не́ма ко́ј да о́ре и ко́па.

опече́ (имп. опе́чи – опе́чете) свр. 1. *зготови на ватри, термички обради.* – Опе́чи га у́баво, ал немој да прегори́ кожи́ца, са́мо да је зацрве́ла да р̑ска под зу́би. 2. *дестилацијом комине произведе ракију.* – Ову́ј го́дин опе́комо ређи́ју ко гро́м. Опе́чете у́баву ређи́ју, да и́ма и за ва́с, али и за на́с да понесе́мо о́ваг-о́наг. 3. *јако угреје време.* – Опе́че же́га, че узре́ју мору́зе, а јо́ш се несу́ ни олеби́ле како́ тре́бе.

опече́ се свр. *задобије озледу излажући се дејству ватре, или вреле паре.* – Који́ се с о́гањ и́гра, ље́ко мо́же да се опече́.

опи́ва несвр. *опија* (кога). – Ређи́ја, му́ченица сас која́ се кр̑стимо и мо́зак опи́вамо да ни му́ће по́лькьће бу́ду.

опи́ва се несвр. *опија се.* – Пи́је, али се не опи́ва че́сто.

опи́здри свр. шатр. *удари, одалами.* – Мани́ ме, ако ти опи́здрим једѝн ути́љњак, и́ма се прози́неш.

опи́ња се несвр. *опире се, отеже се.* – Опи́ња се ко мога́ре на ћупри́ју, не да́ва му се то́љћи мира́з, али не́че га изму́рџи.

опи́па свр. *сазна чулом пипања, пипањем утврди стање чега.* – Опи́пај му чело́ да ли гори́, ако је мло́го же́шко, о́дма да га во́димо при лека́ра.

опи́па се свр. *превлачећи прстима испита болесна места на телу.* – Опи́пај се да ви́диш куде́ те боли́, па ми кажи́.

о́пипом прил. 1. *пипајући.* – О́пипом и́дете да се не загло́бите у каљи́ште. Изла́зе по тѣ́внину и о́пипом отва́рају капи́ју. 2. фиг. *опрезно, заобилазно, издалека.* – Сас чове́ка тре́бе о́пипом, и́зокол, да се не увре́ди, а з буда́лу мо́же како́ о́ч.

опи́ра се свр. 1. *одупире се.* – Ви́дим да вој се допа́дам, али се јо́ш опи́ра да при́зна, тврди паза́р. 2. *ослања се на кога или што.* – При́прта у́збрдица, а по́ледица, па мо́рамо да се опи́рамо једѝн на дру́гога до́к изле́знемо на вр̑. ■ **опира́ње** *гл. им.* – Ма́ти без опира́ње приста́де да сле́зне у ва́рош, и да ју бра́т и ја́ чу́вамо на ре́д.

опи́та свр. *детаљно се распита о свему* (упор. испита). – Ка́д до́јде, да га опи́таш куде́ је све́ сћита́л, и на кво́ је све́ потроши́л оно́љће па́ре, све́ по ре́д да га опи́таш, а о́н све по ре́д да ти опри́ча.

опи́чи свр. вулг. 1. *удари.* – Ако те опи́чим по њо́калицу, че ви́диш који́ је овде́ гла́ван, и који́ мо́ра да се слу́ша. 2. *започне.* – Опи́чи, да ви́димо који́ че пр̑ви да сти́гне. Тамѝн опичи́мо ко́ло, неста́де стру́ја, и му́зиканти преста́деше да сви́ре.

опка́ља несвр. *окружује са свих страна* (упор. обикаља). – Поче́ше да ме опка́љају троји́ца, ви́дим – спре́мају се да ме би́ју.

опкла́да ж *тврђење или предвиђање од чије тачности зависи добитак при клађењу.* – А́јде да се кла́димо који́ мо́же ви́ше да попи́је вла́ше пи́во, који́ изгуби о́пкладу плачу́је рачу́н.

опкла́ди се свр. *уговори, склопи опкладу са ким.* – Се̏до при баштӯ ми на тера́су, каве̏ му се беше ве̏ч оладѝло, ци̏мну га на два̀пут, и ре̏че: Дува̀н несѣ̀м палѝл от како̀ се опкладѝмо с А̏цу Ви̏циног.

опко̀ли (трп. пр. опко̀лен, -а, -о) свр. *постави се у круг око кога или чега, окружи* (упор. обиколи) – Ка̀д но̀симо крстѝ по трѝпут опко̀лимо окол цр̏кву. По трѝ девѐ̏ће Ра̀шу пригр̏неоше, по трѝ га ова̀к опко̀ле, па ми ду̀мају: Ба̀бо, ајд ни да̀ј Ра̀шу. Нѝкој ни не во̀ли, опко̀лени смо с ло̀ши комшѝје, а мо̀жеби да си и до на̀с ѝма кривѝца.

опкро̀чи свр. *опкорачи.* – Једѣ̀н опкро̀чи свињу̀ и по̀чне да ју де̏ре, а дру̏ђи му придржа̀ва ко̀жу. О̀бори га на̀зем, о̀пкрочи, и поче̏ да га уда̀ра по гла̀ву.

оплава̀јзи свр. шатр. *удари песницом.* – Са̀ ви̏дим да сам треба̀л да га оплава̀јзим сас ову̀ј сељачку песни̏цу по изла̀пелуту ти̏нтару, да га зачѣ̀с раста̀вим сас живо̀т.

опла̀здина ДЛ ж *део њиве који је при орању остао непооран.* – Чѝм пра̀ји опла̀здине, нѝкакав ора̀ч неје. Су̀ша, земња̀ испуца̀ла, но̀ђе да искр̏шиш по ру̀пе, с плу̀г не мо̀ж да уле̏знеш у њѝву, опла̀здине по ора̀ње ко̀лко о̀ч. ➡ *оплазина.*

опла̀зина ГЛ ж *део њиве који је при орању остао непооран* (упор. оплаздина). – У Гру̀јину ба̀ру ни оста̀де голе̏ма опла̀зина, камени̏то зе̏вњиште, па исвр̏ља плу̀г. Који̏ је сла̀б ора̀ч, кад о̀ре оста̀вља мло̀го опла̀зине.

опла̀кни свр. *овлаш пропере већ опрано, или мало запрљано посуђе.* – Оплакни̏ ча̀шете и сипу̀ј, ређѝја че ји и те̏ка испе̏ре. Тањири̏ти су чѝсти, са̀мо ји оплакни̏ от прашѝну.

опла̀кни се свр. *пропере себе на брзину.* – Еве̏ ме ѝдем, са̀мо да се опла̀кним на̀две-на̀три.

опле̏ви свр. 1. *очисти од корова.* – Оплевѝмо це̏лу градѝну за два̀ са̀та, али се несмо̀ усправѝле. 2. фиг. *пребије, убије.* – Од њѐг су сва̀какве при̏че ишле̏ по на̀род, бо̀ље да му не стању̀јеш на се̏њу, мо̀ш те опле̏ви ко петѣ̀л раса̀д.

опле̏н м *два дрвена дела запрежних кола, предњи који може да се окреће укруг, и задњи непокретни, на њих се постављају расколци који придржавају канате или литре* (упор. и воловска кола). – На ко̀ла ѝма пре̏гњи и са̀гњи опле̏н, а на њѝ се уде̏ну раско̀лци да држе̏ кана̀те или лѝтре.

оплете̏ свр. 1. *плетењем поруби ивицу неког дела гардеробе.* – Не̏ка ми ба̀ба оплете̏ ра̀нфлу на рукавѝ од це̏мпир, поче̏ли се распли̏тају. 2. фиг. *опсује.* – До̀јде тека̀ дѣ̀н кат пцу̀јем ко замла̀тен, са̀мо да ми несѝ на о̀чи, ѝма те оплете̏м да не зна̀ш одо̀кле си. 3. фиг. *удари, пребије* (упор. оплеви 2). – Скара̀ше се за нѝшта, кат си га овѝја опле̏те с тоја̀гу, онѝја тѝће па̀де.

оплете̏ се свр. *уплету се гране у плот, коса у кике, цвеће или класје жита у венац.* – Побѝју се колчѝчи ова̀к, па се с тр̏ње оплете̏, да не ула̀зе коко̀шће у ра̀сад.

опле̏тен, -а, -о трп. пр. *који је ојачан оплетеним прућем.* – Бе̏ше на ва̀шар купѝл два̀ опле̏тена бало̀на, једѣ̀н от пе̏т, једѣ̀н од де̏сет ћила. Неопле̏тен бало̀н је ко го̀л чове̏к, зачѣ̀с се стро̀ши.

опли̏т м *оплетена заштита обично од прућа око балона.* – Напре̏д је о̀плит ра̀ден са̀мо от врбо̀во пру̏ће. Купѝл бало̀н от педесе̏ ћѝла сас пла̀стични о̀плит.

опли̏та несвр. 1. *плетењем порубљује неки део гардеробе, оплиће.* – Опли̏там ру̀пице на це̏мпир, што̀ га сино̀ч допле̏то, да обра̀дујем уну̀ку. 2. фиг. *псује свакога, и псује све по реду.* – Док ја̀ тека̀ опли̏там по др̏жавни и о̀пштинсћи кура̀јбери, однегде̏ се истре̏се Ти̏ка порешчѝја. 3. фиг. *кажњава, уништава.* – Држа̀ва опли̏та сас по̀рези, Бо̀г опли̏та сас же̏ђе и по̀плаве, за сеља̀ци не̏ма за̀ветринка да се ма̀лко осоко̀ле.

опли̏чи се свр. *добије пликове по телу.* – Сине, немо̀ј да се завѝраш бо̀с по копривља̀цити, че те изгору̀, па ѝма све̏ да се опли̏чиш.

оплу̏вњак мн. оплу̏вњаци м *нерадник, готован.* – Вѣ̏здан се поме́рамо из једну̏ ладови́ну у дру̏гу ко два́ оплу̏вњака. Оплу̏вњаци је́дни, са́мо би је́ли и пи́ли, а за ра́боту се не се́чају.

о́пне свр. 1. *затегне, развуче* (упор. и разѣпне). – Опни́ коно́пацат, па га цвр̏сто вр̏жи, да се не истресе́ се́но у̏спут. 2. *зайне, навали да оствари што.* – Бе́ше ни си́н опе́л да му ку̏пимо армуни́ку, и једно́ ле́то сам са́мо за њу̏ рмба́л. 3. *притегне, притисне, сколи.* – Опе́ла же́га, све́ жи́во да пода́ви.

о́пне се свр. *отегне се, разайне се.* – Три́ дѣ̏на сла́вимо, стома́ци ни се опе́ли ко тупањи́.

опога́ни свр. *учини кога невасшишаним.* – До́к неје́ поче́ло да се дру̏жи с ти́ја о́лошњаци, бе́ше дете́ за при́мер, са́ га опогани́ше, па не зна́је коме́ кво́ ду̏ма, и како́ се пона́ша.

опога́ни се свр. 1. *постане поган, рђав, искварен.* – О́погани се на́род, сва́ђи свако́га огова́ра, сва́ђи сва́коме завѝцује, да мо́гу поје́ли би се. 2. *сврши велику нужду.* – Че́ка да уга́сим си̏јалицу, па до́јде да ми се опога́ни пот про́зор, па јо́ш пр̏дне, да га чу̏јем што је о́н.

опоје́ (трп. пр. опо́јан, -а, -о) свр. *одржи опело.* – Кад нећи́ у̏мре, збе́ре се рода́, опоје́ га по́п, и те́ра се у гро́бишта да се ко́па. ■ **опо́јување** *гл. им.* – Попо́ви се огазди́ше, једно́ опо́јување ше́с и̏љаде дина́ра, и оно́ не тра́ји ни по́ла са́т, па куде́ то́ј и̏ма!

опо́ји свр. *опије, омами акохолом.* – Рећи́ја те опо́ји о́дма, а ви́но ка́же: И̏ди ти́, ја́ чу те сти́гнем.

опо́јује несвр. *омамљује, ошамућује.* – Ле́б у који́ и̏ма вра́т опо́јује, чове́к који́ једе́ такѣ̏в ле́б се зано́си кад и̏де ко да је вртогла́в.

ополомо́ћник м *онај који је опуномоћен, опуномоћеник.* – И̏мамо адвока́та ополомо́ћника да ни бра́ни од мирашчи́је, који́ ни ту̏же има́ње да ни поде́ле.

ополомо́ћи свр. *даде коме пуномоћје, опуномоћи.* – Си́на да ополомо́ћиш да те засту̏па, где́-ч ти́ ста́р да се повла́чиш по су̏дови.

опоме́не *подсети, упозори.* – Да ме неси́ опомену̏ла да је пра́зник, ја́ би си и дањс работи́ла ко и дру̏ђи дни́.

опоме́не се свр. *присети се.* – Сва́дба им је била́ у брање́ мору̏зу, то́ј до́бро па́нтим, ал не мо́гу да се опоме́нем коју̏ го́дин бе́ше.

опо́рит, -а, -о *насилан, својеглав, себичан.* – Ми́ћа Миладѝнов бе́ше зграбљи́в и опо́рит чове́к, све́ да је њиго́во, и све́ да бу̏де како́ о́н ка́же.

опо́сни свр. *недовољно омасти што.* – Свекр̏во, што́ си ово́лко опосни́ла пасу̏љав, што́ га неси́ покварѝла с некоје́ парче́ ме́со ел слани́нку. Ману̏мо да вр̏љамо ђу̏бре, али њи́ве опосне́ше, ману̏ше да ра́ђају ко напре́д.

о́праван, -вна, -вно *лак, једноставан, непроблематичан.* – Кад је у ку̏ћу сло́га, и у по́ље је о́правна ра́бота. ⇔ *неоправан.*

опра́ви (трп. пр. свр. опра́вен, -вена, -вено) свр. 1. *доведе у исправно стање, поправи.* – По́квари ми се са́т, па га са́јџија о́прави, са́ ра́ди ко но́в. 2. *упути на добар пут, добро васпита.* – Деца́ смо оправи́ли на до́бар пу̏т, сва́ заврши́ше које́ шко́лу, које́ зана́т, и сва́ се запосли́ше. 3. *поправи здравље, поврати снагу.* – Како́ до́јдем у село́, опра́вим здра́вље. Бе́ше ни пу̏т скро́з пропа́л, али са́ је опра́вен, мо́гу лимузи́не по ње́га да и̏ду. ⇨ *опраји.*

опра́ви се свр. 1. *здравствено се опорави.* – Пре́кара ту̏ј зи́му у кре́вет, кат се за́пролети, она́ се ма́лко о́прави, поче́ да изла́зи пред вра́та. О́прави се Ди́вна по бајањето, ма́ну ју нога́. 2. *материјално се опорави.* – По́че да печа́ли, ра́здужи се, и поче́ да припра́вља једно́ по једно́, о́прави се ку̏ћа. 3. *врати се старим навикама,*

почне стари начин живота. – Како̀ поче̏мо да и́демо по на̀род, ја̀ се па̀ј оправи́ на пије̏ње, ете̏ кољи́ ми је кара̀ктер. ⇨ *опраји се.*

оправи́ја ж *писмена или усмена исправа, документ.* – Би́л је ма̀лко бе̏сан на ме̏н ка̀д доби́ оправи́ју да и́дем у Аустра̀лију куде̏ мој̀у сестри́чину. Вре̏ме прио̀ди, а о̀н си ћути́, не да̀ва ми ни́какву оправи́ју да зна̀м на кво̀ сам, да се спре̏мам, ел да се не спре̏мам.

опра̀вља несвр. 1. *поправља.* – Ма̀јстор ква̀рља, све̏ опра̀вља, са̀мо да ти не доо̀ди у ку̀ћу. 2. *организује, уводи у ред.* – Роди́тељи деца̀ опра̀вљају, на̀јвише од њи́ зависи какви љу̀ди че поста̀ну.

опра̀вља се несвр. 1. *поправља се.* – Времѝштево се по̀квари, па ни́како да по̀чне да се опра̀вља. 2. *организује се.* – На орату̀ кра̀ј не̏ма, не̏го а̀јде да се опра̀вљамо на ра̀боту.

о̀правно прил. *без пошешкоћа, као по лоју.* – Кад је га̀зда и́справан, и ра̀бота и́де о̀правно, кад је о̀н врдала̀ма, и ма̀јстори по̀чну да вр̀дају.

опра̀ји свр. *в. оправи.* – До̀ктури га опрајѝше, о̀н ји по̀слуша, ма̀ну и рећи́ју и цига̀ре, и умре̏ човѐк на пра̀вду Бо̀га, она̀к би си мо̀ж поживе̏л јо̀ш кој̀у го̀дину. Ако бага̀ч пожу̀ри, па гу̀рне одједну̀ш це̏л сно̀п и загу̀ши вршѝлицу, тѣ̀г потрајѝ док ју опра̀је.

опра̀ји се свр. *в. оправи се.* – Кад овцу̀ уа̀пе змија̀, расече̏мо вој ма̀лко у̀о, па с пру̀т би́јемо по уо̀то док кр̀в не пли́не, она̀ по не̏колко дѣ̀на куња̀је, па се опра̀ји.

опра̀си се свр. *донесе на свет прасиће.* – На̀ша свиња̀ се сама̀ начѣ̀с опраси́ла, трина̀јес прачи́нка опраси́ла, сва̀ жива̀ и ве̏ч си́сају.

опра̀шта несвр. 1. *прелази прко чије кривице или грешке.* – На сву̀ мој̀у бра̀ћу и се̏стре су опраштѝли каквого̀д да урабо̀те, једи́но сам ја̀ је̏л ћоте̏к за сва̀ку гре̏шку. 2. фиг. *ослобађа, даје опроштење.* – Ни на једну̀ не опра̀шта, са̀мо ли му па̀дне у ру̀ће.

о̀пре свр. *запне* (упор. и упре). – Опри́ колко го̀д мо̀ж, и ја̀ чу о̀прем колко го̀д мо̀гу, јега̀ сврш̀имо ра̀боту. ⌂ **о̀пре до̀бро** *не забушавај.* – Они́ запи́њу, зно̀је се, а о̀н ме̏сто да помо̀гне завитла̀ва ји: О̀прем до̀бро!

о̀пре се свр. 1. *одупре се коме.* – Опри́ му се, ако је по̀јак, немо̀ј му се дозва̀љаш да те га̀зи и по[т]це̏њује. 2. *ослони се о што.* – Опри́ се од зи́д, па гу̀рај ко̀лко си ја̀к док га заково̀мо, по̀сле че јексе̏р да га држи́.

опрегља̀ча мн. опрегља̀че ж *део женске гардеробе који се припасује преда, кецеља, прегача.* – О̀лга и́звади ру̀ће испод опрегља̀чу, па ји по̀гледа како̀ су поцрвене̏ле и испуца̀ле. Ни́ смо носи́ле сукно̀, па јеле̏к, па це̏мпир, па шами́ја, и припа̀сувале смо ве̏зене опрегља̀че сас големи́ ђу̀лови. ➡ *прегљача.*

опр̀зне се свр. *оклизне се.* – Понеђи́ ка̀мен се расклима̀л, а она̀ боса̀, сас мокре̏ но̀ђе мо̀же љ̀ко да се опр̀зне и да па̀дне. Опр̀зо се и па̀до, и о̀бе сто̀вне строши́.

опрзо̀ли свр. фиг. *изневери, превари, изложи подсмеху.* – Мло̀го му ве̏рује, све̏ ми се чи́ни че ју опрзо̀ли, па че ју оста̀ви. Са̀мо гле̏да да ме некако̀ опрзо̀ли, да ми се смеју̀, ко ро̀гови да че му о[д] то̀ј пора̀сту.

опрзо̀ли се свр. *оклизне се* (упор. и опрзне се). – Опѣ̀нци ми се прза̀љају, ако се опрзо̀лим на поле̏дицуву, че се разби́јем ко ти́ква. ⇨ *опрзољи се.*

опрзо̀љи се *в. опрзоли се.* – По̀сле кат си по̀јдемо до̀м, зале̏де ни се бр̀кови от сту̀д, ма̀лко ни и рећи́ја сопли́та, штра̀памо на̀памет ко сањи́ти, понеђи́ се опрзо̀љи па бу̀пне, али и то̀ј је за љу̀ђи.

опријете̏љи се свр. *ступи у родбинску везу брачном везом, ороди се са ким женећи или удајући члана породице.* – Ми́ и́мамо момче̏ за жени́дбу, а и ва̀шето дево̀јче присти́гло за жени́дбу, па да се ми́ на̀јесен опријете̏љимо.

опри́ча *исприча не изостављајући ни један детаљ.* – Кат се вр̏ну Петка̏на, кад ми о̏прича како̏ ју Душа̏нка преве̏ла же̏дну преко во̏ду, ја̏ напцува̏ и Петка̏ну и Душа̏нку, па си ју̏тредњ̑н купи́ пилети́ја у Ветерина̏рску. Несѣ̑м га прича̏ла, несѣ̑м му ве̏шта, не мо̏гу да ти га опри́чам по ред.

опр̏ли (трп. пр. опр̏лен, -а, -о) свр. 1. *опали пламеном, опрљи.* – Коко̏шку очеру̏пам, па ју опр̏лим на пла̏мен. 2. *ожари копривом.* – Опрли́ му ду̏пе с копри́ву, па дру̏ђи пу̏т да обла̏чи га̏че. 3. фиг. *мраз спаруша младе биљке попут ватра.* – Ре̏тко коју̏ го̏дину да ни шевтели́ју не опр̏ли слана̏ у цвте̏ње. Изненада па̏де слана̏ ко сне̏г, све̏ граде́не опр̏лене, ко да су сас же̏шку во̏ду поси́пуваване.

опрли́ја м *други назив за Светог Илију.* – Свети-Или́ја се зове̏ и опрли́ја, што̏ ре̏тко про̏јде а да не̏ма грме̏ње и сева̏ње на ти́ја дѣ̑н. (2. август).

опро̏ба свр. *пробом испита, пробом провери што* (упор. испроба). – Док једну̏ш опро̏баш ону̏ј ра̏боту, по̏сле се не мо̏ж заси́тиш.

опро̏бује несвр. *пробом испитује, испробава.* – На дватри́пут опро̏бува да се би́је с ме̏н, па кад виде̏ да са̏мо о̏н једе̏ ћоте̏к, ма̏ну се, са̏ смо на̏јбољи друга̏ри.

о̏прост *опрошта̏ј.* – О̏дма по Но̏ву го̏дину и́де Божи́ч, тѣ̑г сви́ тре̏бе да се помо̏лимо за о̏прост, и ду̏шу некако̏ да си прочи́стимо.

опроште́ње с *дозвола, допуштање.* – Ти́ му се, с опроште́ње, сама̏ ка̏чиш и наме̏шташ, по̏сле ти ђа̏вол кри́в. Ка̏мен који́ га̏ћамо се зове̏ бе̏бњак, тре̏бе да је ма̏лечк, по̏височк, а тѣ̑нак, с опроште́ње. С опроште́ње, и́ма ону̏ј ства̏р ко мога̏ре.

опру̏ди се свр. *оједе се кожа између ногу од влаге или зноја.* – Бебе̏ мо̏ра да се ма̏же с „па̏вловићеву ма̏з“ мећу ножи́це и испод ми́шће да се не опру̏ди.

опр̏шљак мн. опр̏шљаци м 1. *недозрео и закржљали клип кукуруза.* – Крос це̏лу мору̏зу и́ма опр̏шљаци. Опр̏шљаци се не ту̏рају у са̏лаш с оста̏ло кла̏сје. 2. фиг. *младић заостао у расту и развоју.* – Еве̏ га То̏шинћиви опр̏шљак, виде̏ ли га одо̏цутра сас какву̏ лимузи́ну дојде̏, поткокори́л се ко мини́стер, а башта̏ му и ма̏ћа и́ду голи́ и боси́.

опсе́ти се свр. шаљ. *подсети се.* – О̏псети ли се кво о̏чу да ти ка̏жем, ел да ти то̏ј и́стинћи пока̏жем.

опсече́ свр. *исече оно што штрчи, или што је укварено.* – Ако је ле̏б ма̏лко забуђаве̏л, ми́ га не вр̏љамо, опсече́мо оно̏ј које̏ је бу̏ђаво и вр̏љимо, а дру̏го си једе̏мо.

опси́ца несвр. *исеца оно што штрчи.* – Искове̏мо дѣ̑ће, па опси́цамо крајѐви да су ра̏вне по дужи́ну.

опста̏не свр. *одржи се, сачува живот.* – Мора̏ли смо се̏лће сви́ње да чува̏мо, са̏мо да некако̏ опста̏немо.

оптрчи́ свр. *трчећи обиђе около.* – Ако се уштр̏кљају гове̏да, оптрчи́ш полови́н ру̏дину не мо̏ж ји сти́гнеш, док се сама̏ негде̏ не сѣ̑пру.

опу̏зне свр. *покисне до голе коже.* – Опу̏зомо до ко̏жу, колка̏ си ни ћи́ша за̏вати у̏планин. Опу̏зал ко ма̏че на пљу̏сак.

опу̏па дет. свр. *поједе што у сласт.* – Си́не, опу̏пај то̏ј што̏ сам ти постави́ла на аста̏л, па и́ди да се и́граш.

опусте́је свр. *учини да што постане пусто.* – При ме̏н живу̏ о̏н о[д] дру̏гу жену̏ но̏си сли́ку у но̏вченик, да опусте́је дѣ̑н када̏ сам га виде̏ла, да опусте́је но̏ч када̏ сам га сањува̏ла. Село̏ опустеја̏ло, вр̏вине зара̏сле у бурја̏н, па̏вит и копи́не прекај сва̏ћи пра̏г, оди ду̏вари отпа̏дал кре̏ч, ћереми́да оди кро̏в. а леви́не се навали́ле ко да ји је вода̏ носи́ла.

о̏пута ж *танак каишић, или јачи канап, којим се везује опанак за стопало.* – Мо̏ј де̏да До̏ца је има̏л ли́мено ло̏нче, вр̏зано сас о̏путу за кајиш от панталȍне, о̏н из дру̏го неје̏ пи́л во̏ду.

опу́шљак мн. опу́шљаци м *остатак од попушене цигарете, опушак.* – Напре́т се пали́ла лула́ и тегљи́ло ис чибу́к, ил се замо́тувало у но́винску арти́ју оно́ј што́ се истресе́ из опу́шљаци. Ђо́ра кова́ч је има́л спе́цијалну кути́ју оди дрво за опу́шљаци, и у ту́ј кути́ју сви́ који́ пу́ше су остављали опу́шљаци. ➞ *пикавац.*

опу́шти свр. **1.** *попусти, ослаби* (о мразу). – О́пушти вре́ме, јо́ш ма́лко па че по́чнемо да ри́љамо по гради́не. 2. *испусти.* – Држ га цвр́сто за ро́гови, ако га опу́штиш, не мо́ж га сти́гнемо ви́ше.

опу́шти се свр. *ослободи се напетости, опусти се.* – На́јтешко је кад ма́ти сара́њује дете́, да вој не бе́оше дали́ ине́кцију да се опу́шти, и њу́ би закопа́ли.

опци́гује свр. *издвоји, одузме из збира, опсигује* (упор. *апцигује*). – Плати́ ми данѣшњу на́дницу, и опци́гуј ју кат се бу́демо на кра́ј раскусурува́ли.

опцу́је свр. *опсује.* – Ка́д опцу́јем на жену́ ма́тер, о́дма ми по́лько, а њо́вој то́ј до́јде ко да сам вој рекѣл „до́бар да́н“.

опши́је (трп. пр. опши́јен, -а, -о) свр. 1. *нашије нешто по ивици, поруби.* – Цр́га се изатка́је на разбо́ј, по́сле мора да се на́-руће опши́је с дебе́л коњц, да се не разре́сује. Ти́ја сандѣ́к напуни́ше кад ју испра́чуваше о[д] до́м, у ње́г бе́ше: кадиве́н забѣ́н и јеле́к, неко́лко беле́ кошу́ље с рукави́ сас чи́пку опши́јени, и јо́ш сва́ преме́на за њу́ и за му́жа вој, тру́ба сас ћена́рно пла́тно, и јо́ш једна́ сас пр́тено. 2. *обложи стрехе куће даскама или летвама, оплати.* – Згра́да је по́убава кат се стре́је опши́ју сас дѣ́сће или ле́тве, а тека́ се и шти́ти да ета́р не нано́си ћи́шу и сне́г на та́ван.

о́пште рет. прил. *уопште.* – Ма́ о́пште сам све́ заборави́ла како́ је напре́д било́, било́ па прошло́. На́ша ба́ба виде́ла од на́с, па и о́на у пе́так о́пште не бла́жи.

општина́р м *који је запошљен у општини, општински службеник.* – На́јбоље пла́те и на́јубаве ку́ће и́мају општина́ри.

ора́ мн. ора́си ДЛ, ЛЗ м бот. *орах, воћка и плод* Juglans regina. – Ма́ти вр́љи на́зем ора́си и жи́то, а коле́цањи цу́пају с тоја́ге и благоси́љају: Ко́кац, ко́кац, коле́до, да је ку́ћа пу́на с деца́, шта́ла з гове́да, коша́ра с о́вце, ко́чина сас сви́ње, да се ро́ди све́ кво́ се посе́је и поса́ди… ➞ *орој.*

ора́ло ДЛ с *примитивни дрвени плуг.* – Напре́т смо ора́ли с ора́ла, по́сле искочи́ше плу́гови, они́ о́ру по́длибоко, са́ њи́ замени́ше тра́ктори, ре́тко ко́ј да јо́ш о́ре с плу́г. ➞ *рало.*

ора́ња́ви се свр. *прекрије се ранама.* – Чове́к се орања́ви ако ду́го лежи́ не́покретан. О́вце се орања́ве по прљи́цу ако па́су до́к је јо́ш росеља́к по тра́ву. Орањави́л се, да те га́д оре́ј да му у́знеш из ру́ку.

ора́ње с фиг. *узорана њива.* – Уче́ње ми и́де ко во́жња з бици́клу по ора́ње.

ора́сница ж *врста колача од умућених жуманаца, шећера и насецканих ораха.* – Жлчће се уму́те сас шићѣ́р и насе́цкани оре́си, облику́ју се у по́лукруг, па се на ти́јо су́ше у ре́лну.

орасположи се свр. *постане расположен, уђе у добро расположење.* – О́чу да ми сви́рите, и да ми пое́те, о́чу једну́ш и ја́ да се орасположи́м, и му́ђе да забора́вим.

ората́ ж 1. *говор* (упор. врева). – На́ши љу́ди се о́дма познају́ по орату́. Нешто́ ми ора́ти, али му не разби́рам орату́ту. Ја́ га по орату́ позна́вам да ли је пи́л. 2. *разговор.* – А́јде да се расту́рамо, на орату́ кра́ј не́ма. Што́ Петка́на и ја́ по́виш ора́тимо сас животи́њће, а по́малко и́де ората́ мецу на́с, то́ј нуме́јем да ви ка́жем. ▌**кру́пна** ~ *галама, свађа.* – Уле́зоше у кру́пну орату́, да́ј Бо́же да не до́јде и до бије́ње. ▌**же́нска** ~ *женски разговор.* – Што́ се ти ме́шаш у же́нску орату́, што́ те те́бе бри́га кво́ же́не интере́сује, и от кво́ на́јчесто во́ле да ора́те, гле́дај си своју́ ра́боту, и не ме́шај се где ти ме́сто неје́. ▌**му́шка** ~ *мушки разговор.* – Ти́ се не ме́шај у му́шку орату́, ти́ си гле́дај шпо́рет, и мисли́ да ли су ти деца́ нара́њена, и сви́ње напо́јене. ⌂ **обрне́ орату́** *окрене*

тему разговора. – Не обр̑тај орату̑, не̏ло казу̑ј какво̀ се то̀ј деси̏ло мецу ва̀с. ⌂ **разврже орату̑** *поведе разговор нашироко и без журбе.* – Који̏ се не журе оста̀ну, разврж̑у орату̑, па си натана̀не је̏дну и пи̏ну. ⌂ **замѝта у ора̀та̑** *греши у говору, замуцкује.* – Кад га виде̏ како̀ и̏де кроз авли̏ју сас наце̏рена у̑ста ко шу̑гаво кучи̏ште, Петка̀на пре̏бледе, и поче̏ да замѝта у орату̑.

оратаци̏ја мн. оратаци̏је рет. м 1. *говорљива мушка особа.* – Ду̑шко Спа̀сић бе̏ше голе̏м оратаци̏ја, кад до̀јдеше у село̀ да држѝ збо̀р ни̏кој неје̏ могѣ̑л да га надора̀ти, њигова̀ ре̏ч је била̀ пр̑ва и после̏гња. 2. *момак који је у емотивној вези са одређеном девојком.* – При на̀с се ка̀же да су оратаци̏је момче̏ и дево̀јче кат се засимпатѝшу, па се заора̀те. Тека̀ сьм чу̑ла: ти̏ја и ти̏ја одо̀тле је оратаци̏ја с ту̑ја и ту̑ја одо̀нде.

оратаци̏ка мн. оратаци̏ће ж 1. *говорљива женска особа.* – Оратаци̏ка је жена̀ која̀ мло̀го ора̀ти. Мо̀ре, ти̏ си оратаци̏ка и̏-по, куде̏ ја̀ мо̀гу с те̏б да се надора̀чујем, ја блѣ̑нтим, блѣ̑нтим, па ће̏ некаквѝ сьглам проду̑мам. 2. *девојка који је у емотивној вези са одређеним момком.* – Јо̀ш ко мо̀мьк у свако̀ село̀ и̏маше оратаци̏ку, а и са̀ се неје̏ мло̀го измени̏л.

оратежљи̏в, -а, -о *говорљив, брбљив.* – Та̀ј моја̀ те̏тка бе̏ше мло̀го прика̀жљива и оратежљи̏ва, њу̑ сам на̀јволела.

ора̀ти (прил. сад. орате̏јечи) несвр. 1. *усмено саопштава о каквом догађају, приповеда, говори* (упор. вреви). – Ја си ора̀тим на̀шинсћи, госпо̀ћи нуме̏јем да ора̀тим. Немо̀ј се замла̀чујеш, не̏го у̑баво ораті̑. Ора̀ти се по село̀ да че бу̑де ра̀т. У̑ста ми се осушѝше орате̏јечи, али не̏мам коме̏ да ора̀тим, ни̏кој ме не слу̑ша. 2. фиг. *саветује.* – Слу̑шај си баштѝ, о̀н ти па̀метно ора̀ти, о̀н те не̏че наведе̏ на ло̀ш пу̑т. 3. *забавља се, љубавише.* – Пе̏трована че̏рка ора̀ти с момче̏ из Ни̏ш. Ода̀вна ора̀те, али се не узи̏мају, нешто̀ и̏ма мецу њѝ. ⌂ **ора̀ти кроз зу̑би** *говори тихо, са страхом.* – По ку̑ћу пое̏м гла̀сно, а ора̀тим кроз зу̑би, ко кроз цедѝлку. ⌂ **дебе̏ло ора̀ти** *говори гласом ниских тонова.* – Проме̏ни гла̀с, па дебе̏ло ора̀ти, да га не препознају̑. ⌂ **кру̑пно ора̀ти** *говори гласом високих тонова, галами.* – И̏ма жени̏цу, ма̀лко-ма̀лко па по̀чне кру̑пно да ора̀ти с ње̏га, а о̀н ми̏ран чове̏к, ола̀га у̑ши, да не до̀јде до по̀горе. ⌂ **прегра̀бује кад ора̀ти** *говори брзо пропуштајући да изговори покоју реч.* – Ка̀д ора̀ти ма̀лко прегра̀бује, па му не мо̀ж разбе̏реш бѣ̑ш све̏ кво̀ о̀че да ка̀же. Прегра̀бује у орату̑, истрчѝ се, па ка̀же и оно̀ј што неје̏ треба̀ло да ка̀же. ■ **ораті̑ење** *гл. им.* – Оста̀до без гла̀с од ораті̑ење, ал ни̏шта не пома̀га, ко на ду̑вари да при̏чам, она̀ си зна̀је кво̀ си зна̀је: о̀н, па о̀н. ⇔ *дооратѝ, заоратѝ, изоратѝ, надоратѝ, наоратѝ, одоратѝ, пооратѝ, преоратѝ, приоратѝ, прооратѝ, уоратѝ се.* ➞ *прича.*

о̀ратница ж *дугачка мотка са рељом на једном карју која се испуни сламом или старим гумама, привеже, запали и витла њоме увече уочи Белих поклада.* – У̑вечер у̑очи По̀кладе деца̀ врту̑ ора̀тнице, и прери̏пују запа̀лену сла̀му која̀ испа̀дне из о̀ратницете. ⇨ *оретница.*

ора̀ч м *онај који оре.* – Ја̀ сам ра̀но ста̀ла без му̑жа, па сам била̀ и ма̀ти и баштà, и ора̀ч и коса̀ч, и све̏ по ку̑ћу што̀ је треба̀ло да се урабо̀ти.

ора̀чьк мн. ора̀чичи ЛЗ м *дем.* и *хип. од орах.* – Сабе̏ремо се окол огњѝште, сла̀ма је ту̑рена на̀зем, покро̀вьц је врље̏н преко њу̑, и ми̏ насе̏дамо ту̑ј, ма̀ти ни даде̏ ора̀чичи, крава̀јченце, меди̏к си̏пне ма̀лко, ми то̀пимо, једе̏мо, кр̑стимо се, мо̀лимо се Бо̀гу. ➞ *орејчьк.*

орашчѣ̑к м зоол. *птица певачица из породице грмуша, царић* Troglodytes troglodytes. – Орашчѣ̑к је мѣ̑лечко пиле̏нце, суро̀ ко сла̀вујче, жи̏ви по тр̑ње, оно̀ је на̀јмалечко пи̏ле. ⇨ *орьшчьк.*

ора̀шче с *врста егзотичног зачина, мускатни орашчић* Myristica fragrans. – Ора̀шче нарендѝшемо, па ту̑рамо у кола̀чи. ⇨ *орешче.*

орѣ̀л мн. орло̀ви м зоол. *орао* Aquila. – И̏ш, пи̏пка ви изе̏ла, упропасти̏сте ми гради̏ну, да о̀че да долети̏ однегде̏ орѣ̀л, па све̏ да ви однесе̏. ➞ *орл.*

орьшчѣ̀к м *в. орашчьк.* – Орьшчѣ̀к је пиле̏нце и̏сто ко славу̏ј, али по̀малецко од ње̏га.

оргина̏л рет. м *који је у свему исти са неким другим.* – Ка̏да га погле̏даш, оргина̏л До̀на, тека̏ о̀ди, тека̏ надо̀кује, тека̏ во̀ли да пи̏не, не зову̏ га ца̏бе Љу̀ба До̀нин.

орди̏ја ж *војска,* фиг. *многочлана породица.* Δ – Ми̏ смо били̏ два̏јес чла̏на у ку̏ћу, а та̏ј орди̏ја тре̏бе три̏пут дне̏вно да је̏де, па жена̏ пропа̏дне са̀мо ле̏б месе̏јечи, а ма̀ни што̀ тре̏бе да спрѐми нешто̀ и за уз ле̏бат.

о̀ре (имп. о̀ри – о̀рете) несвр. *обрађује земљу плугом.* – Напре̏т смо ора̏ли с ра̏ла, по̀сле искочи̏ше плу̀гови, они̏ о̀ру по̀длибоко, са̏ њи̏ замени̏ше тра̏ктори. Кат се обе̏ре мору̀за, о̀ре се за жи̏то. Кад би могло̀: о̀ри – ме̏љи – је̏ц, сви̏ би били̏ сеља̏ци. ■ **ора̏ње** *гл. им.* – До̀јде про̀лет, по̀чне ора̏ње за мору̀зу, по̀чне пцува̏ње гове̏да, по̀чне кара̏ње с комши̏је. И за ора̏ње тре̏бе мајсторлѣ̀к. ⇔ *дооре, заоре, изоре, пооре, преоре, разоре, соре.*

оре̏же свр. *секући одстрани сувишне гране на воћки или лози.* – Ја̏ му пла̏тим поште̏но да ми оре̏же виња̏гу, а о̀н ју оре̏же како̀даје, па си оти̏де.

орези̏ли свр. *обрука, осрамоти.* Δ – Про̀пи се, про̀коцка се, про̀курва се, о̀резили це̏лу роду̀. Орезили̏л дево̀јче, па га са̏ не̏че, то̀ј тека̏ не̏че да мо̀же.

оре̏зује несвр. *одсеца сувишне гране на воћки или лози.* – Оша̏в по̀чнемо да оре̏зујемо у фе̏бруар, а ло̀зје у ма̀рт, зави̏си каква̏ је зима̏. ➞ *ориза.*

оре̏ј мн. оре̏си ГЛ м бот. *орах, воћка и плод* Juglans regina (упор. ора). – У кола̏чи иду оре̏си. На Бѣгњу ве̏чер се једу̀ оре̏си и пи̏је се вино̀. Комши̏ја из ина̏т насади̏л два̏ оре̏ја бли̏зо до мецу̀, па како̀ расту, тека̏ ми пра̀ве ладови̏ну на њи̏ву.

оре̏јов, -а, -о *који се односи на орахе, који припада ораху.* – С оре̏јове ко̀рће же̏не чи̏не пре̏цу.

оре̏јовача ж *ракија са укусом младих ораха потопљеним у њој.* – Набе̏ру се мла̏ди оре̏шчичи, засечу̀ сас но̀ж, нату̀рају у те̏глу, поси̏пу сас шићѐр и нали̏је се ређи̏ја, тре̏бе да стоји̏ на слѣ̀нце четере̏с дѣ̀на, те̏гла се не отва̏ра, ал се по̀времено кло̀мка, по̀сле се проце̏ди и сипу̀је у вла̏ше.

оре̏јовина ж *дрвна маса ораха.* – Оре̏јово дрво̀ је скупоце̏но, оре̏јовину држа̏ва отку̀пује да пра̀ви ку̀ндаци за пу̀шће.

оре̏јчѣк мн. оре̏јчичи м *дем.* и *хип. од орај* (упор. орачѣк) – Ова̏ј го̀дина ло̀ша за оре̏си, не̏че да и̏ма ни једѣ̀н оре̏јчѣк да поједе̏мо. Еве̏, доне̏ла ти ба̏ба оре̏јчичи, па да ми порасте̏ш голе̏м. ➞ *орешче*[1].

оре̏јче мн. оре̏јчичи с *младица ораха.* – Сви̏ оре̏јчичи ми се привану̀ли који̏ сам ла̀ни посади̏л. Деда-Цу̀рца и њиго̀ва ба̏ба обеду̀ју на њи̏ву поди једно̀ оре̏јче.

оре̏ти свр. *остави већи размак између редова или садница, прореди.* – Немо̀ј да оре̏тите мору̀зу у копа̏ње, она̏ мо̀же и по̀густо до̀бро да ро̀ди. Ореши̏сте доде̏ње, јо̀ш ма̀лко па че ни забора̏вите.

оре̏ти се свр. *смањи се број присутних.* – Ореши̏мо се, оста̏домо ма̀лко у село̀, и сва̏ку го̀дин смо све̏ по̀малко.

о̀ретница ж *в. оратница.* – На По̀кладе пра̏јимо о̀ретнице од ра̏совеста дрвја, па̀вит и сла̀му. На̏јбоље о̀ретнице се пра̀ве од овсе̏ну сла̀му, гори̏ ду̀го вре̏ме, и не истри̏са се.

оре̏шчѣк м бот. *подземни кртоласти плод грахора, подземни орах* Lathurus tuberosus. – Оре̏шчѣк је у̀длабин, али је бла̏г, изгле̏да ко компирчѣ̀к, нао̀ди се где̏ је висо̀к отсе̏чен сло̀г.

оре́шче[1] мн. оре́шчичи с *дем.* и *хип. од ореј* (упор. орејчьк). – Набе́ру се мла́ди оре́шчичи око два́јес кома́да, па се нату́рају у те́глу, посѝпу сас шићѐр, и насѝпу с ре́ћѝју.

оре́шче[2] с *в. орашче.* – Оре́шче се ту́ра у кола́чи за мѝрис и у́кус.

орѝз м *пиринач.* – Речѝ вој да понесе́ орѝз ако ѝма, стра́ ме да ми не бу́де ма́лко овѝја да напу́нимо попо́шће за сла́ву.

орѝза несвр. *одсеца сувишне гране на воћки или лози* (упор. орезује). – Ја́бућe, слѝве, пра́скове и шевтелѝје по́чнемо да орѝзамо од Сретење́, а вино́град од Младе́нци.

оризьк м *хип. од ориз.* – Пу́њене попо́шће су по́блађе ако ѝма да им се ту́ри мле́вено месце́, ако не́ма оне́ си про́јду са́мо сас оризьк, компирчѝчи и лу́чак.

о́риште мн. о́ришта с 1. *њива која се једну годину не обрађује да се земља одмори.* – Ову́ј го́дину њѝву у Ра́меновац че оста́вимо да бу́де о́риште. 2. *трајно запуштена њива.* – О́риште је њѝва која́ ма́не да се рабо́ти. Даньс су ско́ро све́ њѝве поста́ле о́ришта.

оријаш мн. оријаши м *раса крупних питомих зечева.* – Ве́ч пе́т го́дине чу́вам пѝтовни за́јци оријаши, а чу́л сам да посто́је некаквѝ оријаши, којѝ су мло́го по́големи од овѝја којѝ ја́ чу́вам.

о́рбљак м *мршава овца.* – Што́ чу́ваш овѝја о́рбљаци, нѝти се ја́гње, нѝти да́вају млеко́, нѝти ву́ну ѝмају.

о́рл м зоол. *орао* Aquila (упор. орљ). – До́к да се мѝ уо́камо, о́рл згра́би на́јголемог петла́ и одне́се. Тре́бе да су орло́ви живе́ли по Орло́ву чу́ку, чѝм је тека́ кр̑стена.

орле́ мн. орлетѝја с *младунче орла, орлић,* фиг. *дете.* – О́рл изведе́ две́ орлетѝја, али које́ је по́јако убѝје оно́ј које́ је по́слабо, да само́ оста́не у поло́г. Не́че да пљу́је на дотагѣшњи ле́б, којѝ је сас своје́га чове́ка је́ла, башту́ на њѝна две́ орлетѝја.

орле́ца несвр. *трчи, скита, одлиће.* – Ка́д остаре́је, чове́к не мо́же да орле́ца по ра́боте и башибо́злуци ко некада́ кад је момче́ бѝл. Са́мо орле́ца, до́м се не сврчу́је. ■ **орле́цање** *гл. им.* – Здра́вје се изгу́би од орлеца́ње по ра́боте по туцбину́, ал ко́лко да ство́риш, сас то́ј не мо́ж здра́вјето да си ку́пиш. ⇔ *одорлеца.*

о́рлов, -а, -о *који припада орлу.* – Е́ј, дабо́гдаде да те напа́дне пче́шка шу́га, па да не мо́ж ни с орло́ви но́кти да се ишче́шаш.

орнѝца ж *необрађена њива, пуста пољана, пропланак у шуми* (упор. арница). – Орнѝца је њѝва, а о́коло шу́ма. Ку́м кумѝцу насре́д орнѝцу.

о́ро с *народна игра у којој се играчи држе за руке* (упор. коло[2]). – Изле́знемо на Велѝгден го́ре при цр̑кву, о́ро љу́ља, трѝ ко́ла о́ро. Учѝнимо тѝја о́бичај она́м на Кр̑с, и ѝдемо си до́ма та ру́чамо, по́сле ѝдемо на о́ро. Мѝ повр̑љамо куде́ље, па се ва́немо у о́ро, па осьвнемо тека́. ■ **неве́стино** ~ *коло које води млада по доласку сватова и пошто ју је брат „продао“ деверу, игра се смирено, како и приличи невести.* – У неве́стино о́ро се на́јвише ва́тају дево́ће и неве́сте које́ су до ско́ро биле́ дево́ће. ■ **свекр̑вино** ~ *коло које води свекрва у момковој кући пре поласка сватова по младу.* – Кат се сва́тови збе́ру, свекр̑ва поведе́ свекр̑вино оро, одѝграју га, и поо́де по неве́сту. ■ **шарено́** ~ *врста народног кола као елеменат свадбеног церемонијала којим се симболично завршава транзиција девојке преко младе у удату жену; игра се око пола ноћи поред дрвљаника, кума невести скине са главе вео, повеже је марамом, одигра се шарено оро, а онда се младожења и млада уткрају ко ће први да стигне до кућнога прага, како би се видело ко ће у браку бити „старији“.* – Кат се свѝ о́бичаји заврше́ у некоје́ до́ба но́чу ѝгра се шарено́ о́ро, кат се о́ро одѝгра гле́да се ку́ј че пр̑ви да уле́зне, ку́ј че пр̑ви да штра́пне у со́бу, младоже́ња или неве́ста, тѝја че бу́де гла́ван у бра́к.

оро́ди се *ступи у сродство брачном везом* (упор. и разроди се). – Се́чаш ли се, Ђу́ро, кат се ородѝмо, како́ те нѝ зајебава́мо го́р по Дебе́лу чу́ку?

оро́жница ж *зашиљена пречанка на лојтрама.* – Цр̏ђе иска̏рају на ко̏ла, па ји зака̏че на оро̏жнице, и под њи̏ лежимо̏ на њи̏ву, жње̏мо по месе̏чину. ➞ *рожница.*

оро́си свр. *попрска, покваси.* – Крсти̏ но̏сим, Бо̏га мо̏лим, да уда̏ри си̏тна ћи̏ша, да оро̏си на̏ше по̏ље, на̏ше по̏ље и дру̏гоме, Го̏споде, Го̏споди, поми̏луј! (песма крстоноша док у литији опходе поље).

о́рта м *хит. од ортак.* – Врну̏ше се Мо̏ћа и То̏ћа из печа̏лбу, али поче̏ли једѝн дру̏гога да о̏кају „о̏рта“, не о̏кају се ви̏ше по и̏ме, при и̏сту жену̏ им било̏ сврти̏ште.

орта́к мн. орта̏ци *улагач капитала у заједнички посао, пословни партнер, компањон.* – Ми̏ смо три̏ орта̏ка у ту̏ водени̏цу, и ме̏љемо на ре̏д на по не̏дељу дѝна, који̏ ко̏лко зара̏ди, њиго̏во је. Ми̏ смо орта̏ци, јо̏ш на̏ши деде̏ви се уортачи̏ли.

ортакльк м *ортаклук.* – Кра̏тко им трија̏л ортаклькат, јо̏ш несу̏ ни поче̏ли, они̏ се разортачи̏ли. Пе̏јча и Бра̏нка рабо̏те у ортакльк, пр̏во и̏деш куде̏ Пе̏јчу зу̏б да ти изва̏ди, па по то̏ј куде̏ Бра̏нка, ви̏лицу да ти наме̏сти. ➞ *ортачина.*

орта́чи се несвр. *пословно се удружује са ким.* – Петка̏на ме о̏вдак-о̏ндак пресече̏ сас белци̏ти, наду̏ша кво̏ ми се ме̏н под тре̏пће сању̏је, и не би̏ се ортачи̏ла с комши̏ће у же̏тву, ал такьв је ре̏д. ⇔ *разортачи се, сортачи се, уортачи се.*

ортачи́на ж *ортаклук* (упор. ортакльк). – Мо̏ћа и То̏ћа поста̏ли орта̏ци, па се поче̏ли о̏кају „о̏рте“, били̏ у ортачи̏ну при и̏сту жену̏.

орта́чћи, -чка, -чко *зајенички, који припада већем броју ортака.* – Орта̏чку кобѝлу ни пце̏та не̏че да једу̏. У орта̏чку водени̏цу сва̏ћи орта̏к си зна̏је ре̏д када̏ че је воденича̏р, и што̏ зарадѝ њиго̏во је.

ору́жа свр. 1. *обуче, одене.* – Ју̏тром пр̏во нами̏рим сто̏ку, па ору̏жам деца̏ и даде̏м им да једу̏, па по̏сле ме̏не гле̏дам. 2. *опреми кућу намештајем.* – Све̏ су си оружа̏ли кућу с но̏в на̏мештај, и по на̏јнову мо̏ду.

ору́жа се свр. 1. *обуче се, одене се.* – Кат Лужни̏чанин по̏чне да се ору̏жа о̏н пр̏во облече̏ пр̏тену кошу̏љу дльгу до коле̏на, па бревене̏ци, ели панталȍне на бри̏ч, го̏ре ване̏ла и про̏слук, озгор дре̏шка сас гајта̏нчичи, на но̏ђе ве̏зене чера̏пе и опьнци вр̏зани за но̏гу сас козиња̏ву врцу̏, и у њи̏ наво̏шта. Ору̏жајте се у̏баво, даньс че је цвр̏ста зима̏. 2. *опреми намештајем* (новосаграђену кућу). – На̏род о̏стави села̏, поче̏ да се запошљу̏је и да слу̏гује по гра̏дови, ку̏ће изнаправља̏ше ко ка̏сарне, не̏ма да мо̏ж да ји ору̏жају ни̏кад. ⇔ *разоружа се.*

орутаве́је свр. *постане длакав, урасте у браду.* – Виде̏л од дру̏ђи, па и о̏н преста̏л да се бри̏чи, орутаве̏л у лице̏ ко мајму̏н.

оса́ ж зоол. *инсект с отровном жаоком на зашку.* □ – Кад једе̏ш гро̏зје, пази̏ да те на уа̏пе оса̏. ■ **сли̏вина** ~ *шљивина оса.* – Сли̏ве се пр̏скају од сли̏вину осу̏ кад че ве̏ч да доцьвте, али да не прецьвте, да мо̏гу да ји че̏ле опра̏ше.

осака́ти (трп. пр. осака̏тен, -а, -о) свр. *нанесе врло тешку озледу, учини сакатим* (кога). – Све̏ га по гла̏ву би̏јеш, че га осака̏тиш тека̏, душма̏нине. Осака̏тен сам у ра̏т, оста̏до без једну̏ но̏гу, зато̏ј о̏дим сас шта̏кље.

осака́ти се свр. *нанесе себи врло тешку озледу, учини себе сакатим*. – Осакати̏ се, сама̏ сам крива̏, бр̏кну с ру̏ку у ћипе̏ч во̏ду, рука̏ се згр̏чи, и тека̏ оста̏де до даньс.

осама́ри свр. *стави самар,* фиг. *свали сав терет на кога.* – Осамари̏л ме, па од ра̏боте не̏мам кьд ни да си о̏чи оми̏јем, а о̏н си сћи̏та по Бабу̏шницу.

осаме́је свр. *остане сам, осами се.* – Остаре̏мо и осаме̏мо, да неје̏ ова̏ј комши̏ка до̏ле, не би има̏л ко̏ј да ни ви̏ди и води̏цу принесе̏.

оса́ми се свр. *удаљи се да остане сам, или са ким блиским.* – Момчети̏ја кра̏дну врете̏на и пове̏сма, па ји ку̏тају, а девојчети̏ја се божно̏м љу̏те и р̏де, али се о̏дма ди̏зају да ји тра̏же, са̏мо да се одмьку̏ну од ога̏ањ и да се оса̏ме у тьвнину.

осáт м бот. *врста дивљег овса Avena sterilis.* – Плевéње нáјтешко бéше, слáгнеш се и цéл дьн плéвиш, а крóз жи̏то трава̀ колкó óч: врáт, граóр манистóр, осáт, шушњáр…

осьвне свр. *осване.* – На Цу̀рцовдьн јóш нóчу пóјдемо да бéремо цвéће, па осьвнемо у̀планин, а здрáвац се умирисáл, пилети̏ја се упојáла – мили̏на бóжја. Сéдо вој при нóће, и тека осьвну, ал ду̀шу не могá да вој сьпрем.

осьвњује несвр. 1. *дочекује зору будан.* – Јá и мóј пóкојни тáст смо млóго добрó живéли, млóго пу̀ти смо осьвњували уз чáшку, и кад ни понесé оратá. 2. *стигне на посао пре свитања.* – Ми̏ смо на њи̏ву осьвњували, а дóм од њи̏ву поди̏ли кáт се притьвни, а са младињá спи̏ до плáдне, и не знáје гдé су њи̏вете.

осьт м бот. *назив за неке бодљикаве биљке из породице главочика* (упор. боцка). – Могáре вóли да пасé осьт. И кóзе вóле осьт, али óне му сáмо цвéт одгризу̀.

освéсти свр. фиг. *саветима уразуми кога.* – Дьн и нóч смо вој сви̏ соли̏ли мóзак, дóк ју освести̏мо да се мáне од тóга прóбисвета, инáче тéше ју одведé некудé усвет, да ју ви̏ше не ви̏димо.

освéсти се свр. *врати се у свесно стање.* – Билá сам зашту̀кла од бóлови, повртáли ме цéлу нóч, једвá ме освести̏ли.

освéти[1] свр. *изврши обред освећења над чим, посвети.* – Стрижéвачка цр̀ква бéше нáчисто пропáдла, сá ју обнови̏ше и пóново освети̏ше, али мáлко нáрод остáл да се мóли у њу̀.

освéти[2] свр. *осветли, обасја.* – Принéси пóблизо лáмпуту, освети̏ ми да ви̏дим кудé и̏дем и квó рабóтим, да не пи̏пам по мрáк ко слепьц.

освéти[3] свр. *у име жртве казни злочинца, осветом задовољи правду.* – Баштá ти је на прáвду Бóга пођинул, а знáје се и који̏ га је уби̏л, и оставѝл ти је аманéт да га освéтиш.

освéти се свр. *прибави задовољење осветом, казни некога из освете.* – Ти̏ ми се у̀баво зáјми, али зáјам брáшно вр̀та, чу ти се освéтим јá, па кьд-тьг.

осветлéње с *уређај за осветљавање, расвета.* – Штó ви је у ку̀ћу овóлко тьвно, ко да нéмате ни̏какво осветлéње.

освéтљив, -а, -о *осветољубив.* – Óн је душмани̏т и освéтљив, а пáнти и не заборáвља који̏ му се кадá и с какво̀ зајми̏л.

освéчује несвр. *врши обред освећења, освећује.* – Попóви ману̀ше да освéчују води̏цу, али удари̏ше цéну на опéла.

освéчује се несвр. *кажњава некога из освете, освећује се.* – Нејé да ми се бáба сá освéчује некво̀, ма јóк, онá је пóдушевна од мéн, двé ми óчи, али ми не мóж заборáви какó сам гледáл у њо̀јнуну дру̀шку из Бéоград, кáд бéше први̏н ту̀ј при нáс.

освóји свр. *надјача, почне да доминира.* – Жéна је ночњá ку̀кавица, од њу̀ мóраш да се чу̀ваш да те не освóји, у̀зне ли комáнду у ру̀ће, готóв си. Ви̏лина коси̏ца освоји̏ла дéтелину у Бербéч, мóрамо да ју преóремо, и мору̀зу да насéјемо.

осевéри се свр. *освести се, проборави се, дође к себи.* – Вр̀там се јá мáлко ћевли̏сан, и куде Рéсничку ћупри̏ју тамьн рекó да мóчам, нéли се од Бéлу Вóду некво̀ сту̀нти, па у мéн, у̀дари ме те ме рáсипа, и̏скара ми дь, јóш се не мóгу осевéрим кво̀ је билó.

осем предл. *осим.* – Снéг голéм, не мóж да прóјдеш, осем по пр̀тину.

осéча несвр. 1. *осећа.* – Синóч је седéла до који̏ рéд, чешљáла је кльчи̏шта, па и сá осéча у у̀ста ко да је јéла пуздéр. Не прооратѝше ни једну̀ рéч, а ко да су свé рекли̏ кво ми̏сле, и онá и óн тóј осéчају. 2. *предосећа.* – Брé, брáтми, овцáва осéча да це ојáгњи, припази̏ даньс на њу̀. ⇔ *потсеча, предосеча.*

осéча се несвр. 1. *показује извесно осећање изазвано неким поступком, или ситуацијом, осећа се овако или онако.* – Ни̏кад ме несу̀ приватѝли ко њи̏ног, ко да сам гу̀бав, осéчам се ко туцинь̀ц. Не осéчам се добрó, а кóј ми је ђáвол не знáм. 2.

одаје од себе непријатан мирис. – Месо́во поче́ло да се осе́ча, неје̏ ви́ше за у̏потребу, да̏јте га на ку́че. Чорба́ва се осе́ча, си́пи ју у поми́је, а ми че једе́мо кво́ на̏јдемо. ⇔ *досеча се, потсеча се.*

оси́ли се свр. *постане осион, охол, дрзак.* – Узе́ше вла́с, осили́ше се, па са́мо дрпају, ни́ти гле̏дају на́род, ни се боје̏ Бо́га. О́сили се сна̏шка, узе кома́нду у ру̏ђе, не зна̏је се који́ вој се ви́ше пла́ши, му́ж ел све́кар и свекрва.

оси́ло мн. оси́ла с *осињак.* – Не сме́јеш да га ди́рнеш, ако га ди́рнеш ко у оси́ло да си ди́рнул, о́дма на̏лати да би́је.

оси́љ збир. м *бодљике на житном класу, осје.* – Ка̏д врше́мо, коса́ ни се напу́ни с праши́ну и оси́љ. Куде̏ си се ваља̏ла, та ти се то́лко навата́л оси́љ по дронци́.

осиља́в, -а, -о *који је пун осја.* – И́ма жи́то које̏ је мло́го осиља́во, а и́ма и које̏ ско́ро да не́ма оси́љ, р̏ж је на̏јосиљаво жи́то.

осирома́шеје свр. *остане без богатства, постане сиромах.* – Па де̏, ве́тар га однéл, не́че да осиромаше́јемо ако спре́мимо једн̏ ручк̏, комши́је да позове́мо на чести́то, уну́ка смо доби́ли. ⇨ *осиромаши.* ➞ *осиротеје.*

осирома́ши свр. *в. осиромашеје.* – За једну́ вла́шу пи́во го́ре-до́ле не́ма ни́кој да осирома́ши. Бе́оше некада́ пр̏ви га̏зде у село, па како́ се про́мени вла́с, осиромаше́ше.

осироте́је свр. *остане без богатства, постане сиромах* (упор. осиромашеје). – Осироте́ше, па дори́ за ле́б не́мају, му́че се ко цр̏вик у ра́ну како́ деца́ да прера́не.

оси́тни свр. *учини ситнијим него што треба.* – Кад ре́жеш ме́со немо́ј да оси́тниш парчети́ја, да се ви́ди да и́ма и ме́со, а не да је са́мо го́ло зељи́ште.

о́сица мн. о́сице ж зоол. *дем. од оса.* – Виња̏гуву напа̏дле о́сице, не мо́ж да при̏јдеш од њи́ да о[т]ћи́неш нећи́ гро́з.

о[т]си́ца свр. *завршава печење ракије и почиње са разлагањем казана* (упор. разлага). – Оси́цај каза́н, ређи́ја је исте́кла, са̏ са́мо па́тока и́де.

оско́мина ж *осећај киселости и трњења зуба када се једе недозрело воће* (упор. оскомина). – Деца̏ ку́сају ћисели́цу, а на ста́ри и́де оско́мина. ➞ *оскомина, ускомина.*

оско́руша ж бот. *листопадно дрво из породице ружа са истоименим јестивим плодовима* Sorbus domestca. – Оско́руше се мо́ж једу́ са́мо ка̏д угњиле́ју. Сти́ска у̏ста ко оско́руша. ➞ *скоруша.*

оскуба́ви се свр. *очерупа се, остане без чега му је стало.* – Су́шна го́дин, у ду́пе ју је̏бем, оскубави́мо се ову́ј је̏сен.

оскубе̏ свр. *ишчупа.* – Пора́сал мужете́рина голе́м, мо́же на вола́ ре́п да оскубе̏. Врну́мо се до́м, Петка́на да ме оскубе̏ ко коко́шку, ника̏д таква́ нао́стрена неје̏ била́.

оскубе̏ се свр. фиг. *очерупа се.* – На село́ ти је за̏друга и прода́вница и о́ткупно ме́сто, и ме́сто за збирштину, и ме́сто куде̏ се сеља̏к оскубе̏ ко коко́шка. За јужети́ја се оскубе̏ на̏јубаво и на̏јвисоко жи́то.

оску́бљак мн. оску́бљаци м 1. *шугава или мршава овца са проређеном вуном.* – О́вце му оску́бљаци, гове́ца му мр̏шава ко ве̏јће, никакљ̏в домачи́н неје̏. 2. *очупани прамен вуне на трну куда пролазе овце.* – Наре́де ми да збирам оску́бљаци по́ трња̏ци куде̏ се о́вце завирају док пасу́.

о́скудан, -дна, -дно *који оскудева у чему, који је у оскудици.* – На̏ш буна́р и́ма мло́го добру́ во́ду, али је о́скудан, поне́кад и на́чисто пресу́ши.

оскуда́ција ж *немаштина, оскудица.* – На ову́ј оскуда̏цију мо́ј си́н запе́л да му ку́пим мо́тор, да се во́зи ната́м-нова́м, а и то́ј го́риво чу мо́рам ја̏ да плачу́јем.

оску́ди свр. *пришпеди.* – Ако о́ч да ти потраји́, да и́маш по́више дни́ да изно́сиш на аста́л, мо́раш ма̏лко да оску́диш, а не ву́ра-ву́ра, па ју́тре ку́ра.

оскупе́је, свр. *поскупи.* – При́чају да че све̏ да оскупе̏је, ко да је до са̏ било́ све ца̏бе.

оску̏ц̑ује *оскудева у нечему.* – Голо̏тували смо и босо̏тували, ал за рану̏ несмо̏ оску̏ц̑ували, има̏ли смо има̏ње големо̏, а гледа̏ли смо да га у̏баво и ураборо̏тимо да ни ро̏ди.

ослабе̏је свр. *смањи количину и запремину, ослаби.* – Ле̏ти води̏цата ослабе̏је, па са̏мо црцо̏ри, али ни̏кад не пресу̏шује.

ослепе̏је свр. *ослепи.* – И ти̏ че ослепе̏јеш, ко што сам ја̏ ослепе̏ла, па који̏ че ни тъ̏г воду̏ прино̏си, и го̏вна изно̏си. ➞ *ађоравеје.*

ослоба̏ц̑а несвр. *ослобађа.* – Ви̏ден Ста̏нковић је сас доброво̏љци и а̏ктивну во̏јску ослобац̑а̏л Лужни̏цу о[д] Ту̏рци. ⇨ *ослобоц̑ава.*

ослобо̏ден, -а, -о *ослобођен.* – Љ̏жу ни до̏к до̏јду на вла̏с да че бу̏демо ослобо̏дени од ра̏зне дава̏нције, а по̏сле са̏мо прида̏вају но̏ве.

ослобоц̑а̏ва несвр. *в. ослобац̑а.* – Једни̏ ни ослобоц̑а̏вају, а дру̏ђи не да̏вају, веле̏ да смо и овака̏ не̏згодни ко на̏род. Куга̏ дру̏ђи ослобоц̑а̏ва, те̏шко ње̏му.

ослу̏жи свр. *обави своју војну обавезу.* – Бра̏т неје̏ ослужи̏л во̏јску јо̏ште, ја̏ сам три̏ го̏дине по̏стара од ње̏га.

ослу̏ти свр. *повреди, онеспособи.* – Немо̏ј да се заде̏ваш с ме̏не, да те не уда̏рим с кол̑ц̑ав да те ослутим за це̏л ве̏к, па и̏ма да се вла̏чиш слу̏тан ко преби̏јена змија̏. ➞ *очанчи.*

осмако̏ти (трп. пр. осмако̏тен, -а, -о) свр. *снажно удари, унакази ударцем.* – Ка̏т си ју, бре̏, о̏смакоти с песни̏цу, она̏ па̏де. Степа̏ли се окол мецу̏, па једн̑ прош̑ъ̏л и тека̏ и тека̏, а друго̏тога сво̏г осмако̏теног о̏двезе саните̏т у бо̏лницу.

осми̏на ж 1. *осми део чега.* – Ја̏ сам наследи̏л осми̏ну од на̏ше има̏ње, и мора̏л сам да по̏чнем, што̏ веле̏, све̏ испоче̏тка. 2. *осморо чланова каквог колектива.* – Ми̏ смо у ку̏ћу осми̏на: ја̏ и жена̏, ма̏ти и баштȁ, и на̏ша че̏три деца̏.

осму̏ди (трп. пр. осму̏ден, -а, -о) свр. *пламеном опрљи космате делове тела.* – Неје̏ се мло̏го изгоре̏л, са̏мо си ма̏лко осмуди̏л ве̏ц̑е и бр̏кови. Те̏бе ко да су на рожн̑ъ пе̏кли, ел те гро̏м удари̏л, сн̑ъ̏в си осму̏ден.

о̏снова ж *нити пређе намотане на вратилу и провучене кроз брдо и набрдила, кроз њих се провлачи потка при ткању.* – О̏снова је намо̏тана на кросно̏ и и̏ма зе̏в, кроз ње̏га се провла̏чи сове̏л̑ћа сас по̏тку, а с набрди̏ла се прибива, и тека̏ се тка̏је на разбо̏ј.

основе̏ свр. 1. *оснује основу за ткање.* – О̏снова се пр̏во основе̏, а за то̏ј тре̏бе да си ма̏јстор, па се нави̏је на кросно̏ и уведе̏ у ни̏тће и бр̏до с набр̏дила, по̏сле се тка̏је. 2. *размери и кочићима обележи темељ зграде.* – Ма̏јстор основе̏ те̏мељ, по̏сле и̏де копа̏ње, па пуне̏ње с бето̏н, на кра̏ј и̏де зида̏ње.

осови̏на ж *део кола на који се стављају точкови.* □ – Напре̏т су ко̏ла има̏ла др̏вену осови̏нну, напра̏вену од ја̏сен или бре̏с, по̏сле су искочи̏ла ко̏ла сас гво̏здену осови̏нну.

о̏сом бр. *осам.* – На̏ша ку̏чка бе̏ше окоти̏ла о̏сом кутрети̏ја. ⇨ *осум.*

осомдесе̏ бр. *осамдесет.* – Ба̏ба на̏пуни осомдесе̏ го̏дине, и јо̏ш ви̏ди да уде̏не коњ̑ц у иглу̏. ⇨ *осумдесе.*

осомна̏јес бр. *осамнаест.* – Били̏ смо осомна̏јес чла̏на у ку̏ћу. ⇨ *осумнајес.*

осопуља̏ви свр. 1. *постане сопуљав.* – Ва̏та ни гри̏п, па сви̏ осопуљаве̏мо по ку̏ћу. 2. *учини да неко постане сопуљав.* – Немо̏ј да га целиву̏јеш такво̏ сопуља̏во, да и те̏б не осопуља̏ви.

осото̏њи (трп. пр. осото̏њен, -а, -о) свр. *залуди, зачара, омађија, хипнотише.* – Ко да ме о̏состоњи, несн̑ъ̏м знала̏ ни кво̏ сам орати̏ла, ни кво̏ сам работи̏ла. При̏ча ти, ћи̏ти и умо̏тује у обла̏нде, док те наме̏сти, а по̏сле че ти преба̏је некво̏ да те осото̏њи, и да ти бр̏кне у це̏п. О̏сотњи га та̏ј курвешти̏ја, и одве̏де га за Ру̏сију, и та̏м на̏страда.

При́чају да је има́ло те́ј со́тоње, оне́ осото́ње чове́ка, и су́ноч га ја́шају по доли́њаци, о́н осото́њен и не зна́је куде́ и́де, кад запоју́ петло́ви, оне́ се изгу́бе, а они́ја чове́к по́сле одболу́је.

о́спи се свр. *касно се пробуди, касно устане.* – Ма ни́шта ми неје́, ко́ј ви је ђа́вол, са́мо сам се ма́лко оспа́л.

осра́ми свр. *нанесе коме срам, обрука, постиди.* – Кад ми то́ј ре́че, ко да ми шама́р у́дари, о́срами ме пред це́ло го́сје. ➞ *осрамоти.*

осра́ми се свр. *обрука се, постиди се.* – Несмо́ ви бо́гзна како́ пречека́ли, осрами́мо се, али то́лко се могло́. ➞ *осрамоти се.*

осрамо́ти свр. *нанесе коме срамоту* (упор. осрами). – Срамота́ га да једе́, а неје́ га срамота́ да се пр́ви ва́не за ча́шу, суде́ ме осрамо́ти с ту́ј њиго́ву пија́нку.

осрамо́ти се свр. *нанесе себи срамоту* (упор. осрами се). – Несмо́ се осрамоти́ли сас да́рува́ње, а и це́ла рода́ за́довољна сас да́рови који́ су доби́ли.

о́срегњи, -гња, -гњо *осредњи.* – Брани́слова, какву́ ју Бо́г зда́л, била́ је о́срегња у све́ ра́боте, ни пр́ва, ал ни́кад ни после́гња.

осре́ћи свр. *учини кога срећним, усрећи.* – Окол куга́ се она́ оврти́, и куга́ она́ осре́ћи, ти́ја си је јеба́л ве́к. Мло́го се осрећи́мо ја́ сас те́б, и ти́ сас ме́н, ја́ сирома́, ти́ јо́ш по́сирома.

осре́ћи се свр. *учини себе срећним, усрећи се.* – Осрећи́ се што купи́ ту́ј кра́ву на ва́шар, боја́ђи мла́да и мле́чна, а она́ да́ва млеко́ ко́лко коза́, а би́ка уо́пште не тра́жи.

о́става ж *помоћна просторија где се држе ствари које нису потребне свакога дана.* – И́мају голе́м по́друм, али и́мају и о́ставу где оста́вљају ства́ри које́ би смита́ле развр́љане по ку́ћу. ➞ *ћилер, шпајез.*

оста́ви (трп. пр. оста́вен, -а, -о) свр. 1. *метне, стави.* – Остави́ га на ви́дно ме́сто, да га мо́ж на́јдеш ка[д] ти притре́бе. 2. фиг. *одреди, намени.* – Једн̑ си́н че је овча́р, једн̑ печало́вник, а најмладо́га че оста́вимо да је домашња́р, и да ни дочу́ва. Ву́рда која́ је оста́вена за зи́му не разврш́ује се до́к сне́г не па́дне. Њи́ђе ра́зне сто́ју на аста́лче тека́ како́ су оста́вене. 3. *поклони, остави у наследство.* – Који́ се уречé од си́нови да ме дочу́ва, ње́му чу оста́вим сво́ има́ње јо́ш за живо́т. 4. *прекине, напусти.* – О́стави шко́лу, одаде се у мангупл̑к, о́длута негде́ по све́т, и ви́ше се и не вр́ну у село́. ⇨ *остаји.*

оста́ви се свр. *занемари да се снабде чим.* – Ла́ни се остави́мо без ја́ка др́ва, мисле́ли смо да поми́немо сас ли́сковине, па измр́зомо, ову́ го́дину не́чемо те́ка.

о́ставка ж *дем. од остава.* – По́кој̑на Ста́на при́чаше: свонци нака́чени на чивил̑к у ћи́лерче, о́ставка ко тре́м, тека́ га ни́ зове́омо, па вапи́рат до́јде но́чу и прикли́ма ји да ни пла́ши.

оста́вља несвр. *занемарује* (супротно од остави). – Мло́го сам поче́л да ка́шљем, чу мо́рам да оста́вљам пуше́ње. Да једе́те, и да понесе́те, без једе́ње се немо́ј оста́вљате. За дла́н од њи́ву се ђину́ло ако ти неко́ј ма́лко преоре, чу́да су оста́вљана по село́, а са́ све́ њи́ве пустоли́је. ⇔ *наоставља.*

оста́ји свр. (трп. пр. **оста́јен,** -а, -о) *в. остави.* – Тре́бе да оста́јиш неку́ пару́ на́стран, за ста́рос да ти се на́јде. Реко́: Бре́, ја́ несѣм дошѣл да оста́јим па́ре у кафа́ну, не́ло сам дошѣл да зара́дим пару́. Се́ме које́ је оста́јено за саде́ње се не пи́па.

оста́л мн. оста́ли м *сто* (упор. астал). – Цве́та ме му́а сас коле́но поди оста́л, и некво́ ми шѣпче. А́јде да се пребри́сују оста́ли, и да се поста́вља мезе́, госјањи че по́чну ве́ч да прист́исају.

оста́лче мн. осталчети́ја с *мањи дрвени сто за ситно послужење, сточић* (упор. астлче). – Начуљи́ли у́ши ко лиси́це, и натквеси́ли се над оста́лче, и гњету́ ли, гњету́. Ка́д жена́ по́чне да тро́ши гр́нци и ри́та осталчети́ја, мо́ра да ју је увати́л неђи́ бездр́.

оста́не свр. 1. *задржи се негде и даље, не оде нигде.* – Оста́домо саде́ ба́ба и ја́ у ку́ћу, оста́ли се растика́ше по све́т. 2. *не добије што.* – Пожури́, да не оста́неш без једе́ње. Ако тека́ наста́виш, че оти́деш без остани́ збо́гом, ви́дим ја́. 3. *досе у неко стање.* – Кра́ва ни оста́де сте́лна, али се пред теле́ње и́саби, о́тели мртво́ теле́. ⌂ **лу́пне па оста́не жи́в** *изговори глупости.* – Не́ма ме́ру кво́ при́ча, лу́пне нешто́ и оста́не жи́в. ⇔ *заостане, изостане.*

оста́њује несвр. *остаје.* – Све́ пује́чте, да не остању́је по ше́рпе и по тању́ри. Ба́ба ме у́век ру́жи кат се ме́шам у поли́тиће, оно́ тека́ си је, за то́ су љу́ђе оста́њували без гла́ве. Какѣ́в си, ко да су те прва́ци прајили на ру́чни ра́д од кањи́ште! – не остању́је му ни она́ ду́жна. ⇔ *изостањује.*

о́стар, -тра, -тро 1. *који својом танком ивицом добро сече, оштар.* – И́мам о́стар но́ж, па зачѣ́с наре́жем кво́ ми тре́бе, и ко́лко ми тре́бе. 2. *који има шиљаст врх.* – То́ј бр̀до и́ма о́стар вр̀, па се зове́ О́стри вр̀. 3. *који нагло заокреће.* – Налете́л на о́стру криви́ну, па не могѣ́л да ју савла́да, и слете́л у ре́ку. 4. *који је лако раздражљив, прек, строг.* – Де́да бе́ше о́стар чове́к, при ње́г не́ма о́чу – не́чу. Пази́ се да те не уа́пе, то́ј ку́че о́стро. 5. *који је по квалитету и интензитету изнад обичног и просечног.* – И́ма о́стар по́глед, кад ме погле́да, пређи́нем се от стра́. ■ **по́остар** комп. *оштрији.* – Башта́ ми је би́л о́стар чове́к, да по́остар од ње́г чи́ни ми се неје́ могло́ да бу́де. ■ **на́јостар** супрел. *најоштрији.* – И на́јостро ку́че во́ли да се поне́кад помилу́је.

остаре́је свр. *остари.* – Деца́ се растика́ла по све́т, ти́ си остаре́л, а и ја́ чу остаре́јем, па куде́ це де́немо по́сле о́ба недѣ́гави.

остаре́је се свр. *остари се.* – Чове́к не тре́бе да се пода́ва до́к је мла́д, а кат се остаре́је, тѣ́г је како́ дру́ђи ка́жу. Остаре́ло се и онемоће́ло се, ал душа́ тра́жи и да је́дне и да пи́не. Бре́, Тра́јко, па кво́ ако смо остаре́ли, сви́ старе́ју, а кат се остаре́је, чове́к не мо́ж да ри́па ко момче́ ка́д је би́л.

о́старина ж *старији свет, стари људи уопште.* – На́ш ве́к прође́, а те́б је и о́младина и о́старина ка́пу стура́ла.

Оста́товица *село у Лужници;* Оста́товчанин, Оста́товчанка, Оста́товчанче мн. Оста́товчани *етн;* оста́товачки, -чка, -чко *етн.*

остѣ́н м *дугачак зашиљени штап, или са гвозденим шиљком на врху* (в. бѣд) *којим се гоне волови.* – Остѣ́н је длѣ́г пру́т, али на вр̀ и́ма бѣ́д, од клинѣ́ц напра́вено, а на дру́ђи кра́ј и́ма копра́љу. Ра́да Ло́јнсћи и́маше о́бичај да ка́же за во́лови кад га наљу́те: Мо́ре, на́ну им је́бем, кроз оца́к ји и́ма прока́рам сас остѣ́н.

остѣ́нче мн. остѣнчети́ја с *дем. од остѣн.* – Еве́, де́да че и те́б да напра́ви остѣ́нче, да те́раш воло́ви.

остѣ́нченце с *хип. од остѣн.* – Робаци́ја натѣ́кне остѣ́нченце у ру́пу на про́цеп куде́ је јерѣ́м, да му на ње́га зака́че пешћи́р и чера́пе, да се ви́ди да је робаци́ја, и да во́зи неве́стини да́рови.

сти́не свр. 1. *охлади се.* – Са́мо што́ сам стури́ла ше́рпу од огѣ́њ, ма́лко да сти́не пасу́љ, па чу ви си́пем да једе́те. 2. фиг. *престраши се.* – Кад ме погле́да љути́то с њиго́вини бе́лци, ја́ сти́нем от стра́.

остр̀ви се свр. *навади се, полакоми се.* – Бе́ше се острви́л на же́не, са́мо ли је у́бава, не питу́је чија́ је, до́кле му не шчука́ше ро́гови, па поста́де ми́ран ко буба́љћа.

остре́жи се свр. *охрабри се, добије самопоуздање, острви се.* – Ис пр̀во вре́ме и́де те́шко док се не остре́жиш, по́сле ко́љеш све́ што́ је за клање́, от коко́шће до воло́ви. Де́да Сла́вко једно́ вре́ме се бе́ше уплаши́л че у́мре, са́ се о́стрежи, па поче́ да си и́де и по по́ље.

о́стри несвр. *чини да нешто буде оштро, оштри.* – Ста́р, па мо́ра че́сто да о́стри косу́, да му бо́ље ре́же, да не запи́ња мло́го. Поче́ да о́стрим сећи́ре, спре́мам се

да по́чнем ови́ја дни́ да бе́рем дрва. ■ **остре́ње** *гл. им.* – Вртимо́ тоци́ло, ска́пемо од врте́ње до́к Ђо́ра изо́стри то́ј кво и́ма за остре́ње. ⇔ *изости̑ри, наости̑ри, по̑дости̑ри.*

о́стри се несвр. 1. *брусом се ти̑ањи рез, оши̑ри се.* – Сва́ко се́чиво с које́ се нешто́ сече́ мо́ра да се с вре́ме на вре́ме о́стри. 2. фиг. *јуначи се, храбри се.* – Ете́, ко́лко је чове́к ту́пав, плани́ра неквó, и ми́сли тека́ че и да бу́де, о́стри се за пе́сму и веселе́ње, а оно́ му до́јде вика́ње. ⇔ *заости̑ри се, наости̑ри се, уости̑ри се.*

остриже́ (рад. пр. остри́гал, -гла, -гло, трп. пр. остри́жен, -а, -о) свр. *ошиша.* – Остри́гал га на о́ткоси ко ја́рца, а не ко чове́ка домачи́на у го́дине. Кад чу́ да че ни до́јду унучети́ја на́госје, Петка́на узе́ они́ја но́жици што́ стриже́мо о́вце, и о́стриже ме, да ме деца́ не зати́цају неостри́женог. Остри́жи га на ну́ларицу. Са́ све́ же́не остри́жене ко мушка́рци, а напре́т су носи́ле ко́се дљ̑ење ско́ро до ду́пе.

остриже́ се свр. *ошиша се.* – Мло́го сам бу́чава, мо́ра да и́дем да се остриже́м. О́вце се пр̑во постриж̑у́ кат се ма́лко сто́пли вре́ме, по́сле се остриж̑у́ скро́з, ина́че че поцр̑цају од же́гу.

остри́ло с *камен за оши̑рење косе, брус.* – Коса́ч вр̑же за но́гу ту́тулицу, у њу́ си́пе во́ду и ту́ри остри́ло, и ка́д му се уту́пи коса́, о́н ју нао́стри с остри́лото, и проду́жи да ко́си.

остри́лце с *дем.* и *хип. од оши̑рило.* – И́маш ли некакво́ остри́лце да натр̑гнем но́жав, не́че да ва́не да сече́.

о́стро прил. фиг. *сти̑рого.* – Деца́ тре́бе да се во́ле, и тре́бе да им се купу́је кво им тре́бе, али с њи́ мора́ о́стро док не разазна́ју, да ти се не ука́че на грби́ну, по́сле ји не мо́ж сту́риш одо́тле.

о́строга ж *висока моти̑ка са више ракљи од пресечених бочних грана која на бачији служи као чивилук.* – Оми́јемо ве́дра сас же́шку во́ду, па ји нака́чимо на о́строгу да че́кају но́во музе́ње. ➞ *соа.*

о́строуман, -мна, -мно *оши̑роуман.* – Бра́на бе́ше о́строумна жени́ца, брза́ и сас па́мет и сас јези́к, не́ма при њу́ че́три-пе́т, нело кво́ на у́м, то́ј на дру́м.

остру́же (рад. пр. остругáл, -а, -о) свр. 1. *скине што̑ стругањем.* – Ко́жа пр̑во мо́ра да се остру́же о[д] дла́ку, па тѣ̑г да се пра́ве опѣ̑нци. 2. фиг. *учини да се осети̑ глад.* – Остругáла ни рећи́ја, па поче́мо да преглоћујемо ко́ће по тањи́ри.

остру́шка ж *мети̑ална шити̑ка на једном крају по̑вијена у виду куке за по̑дсти̑цање ваи̑ре и сти̑ављање и по̑дизање сача са цре̑пуље, а на другом по̑ширена у виду ти̑роугласти̑е по̑лочице за вађење пе̑ченог хлеба из цре̑пуље* (упор. кука). – Вр̑шњак се напече́ и сас остру́шку се покло́пи ле́б у цре́пњу да се пече́, и јо́ш му се нату́ра жа́р врз ње́га. Уз огњи́ште је и остру́шка да се потстѣ̑кне о́гањ, или сту́ри вршни́к ка́д је ле́б опе́чен. Биља́но, немо́ј да че́каш да застуде́је, чѣ̑чкај сас остру́шкуту чи́м ти се учи́ни да се ла́де ду́вари. ➞ *по̑стру̑шка.*

остр̑ц м *ивица* (столице, клупе). – Ако оти́де при не́куга, све́ се скла́ња и снеби́ва, седи́ на остр̑ц, и срамо́ује се да у́зне с кво́ га пону́де.

осту́па несвр. *одсти̑уп̑а, по̑влачи се.* – Српска војска́ је мора́ла да осту́па преко Алба́нију, си́ла ју била́ прити́сла с три́ стра́не.

осту́пи свр. *одсти̑уп̑и, по̑вуче се.* – Не́чу да му осту́пим ни за пе́д, и́ма да се де́ли по́дједнако на два́ де́ла. На́ши наступи́ше, а Бу́гари оступи́ше.

осуга́ри се *касно се ојагњи.* – Та́ј овца́ ми се ову́ј го́дин о́сугари, друђе овце се изјагњи́ше јо́ш у фе́бруар, а о́на се о́јагњи се чѣ̑к у ма́ј.

осу́ди (трп. пр. осу́ден, -а, -о) *донесе по̑ресуду, изрекне не̑повољно мишљење о чему.* – На́шава ората́ је и тека́ осу́дена да се за́тре, а о́вак че ба́р некво́ да оста́не за некуга́ кујѝ то́ј во́ли. Не и́де ми у гла́ву: како́ то́ј мо́же да чове́к због орату́ де́сет го́дине лежи́ у за́твор, а неје́ осу́ден.

о́сум рет. бр. *в. осом.* – И́мам на до́м пе́т свињe прасиље, два́јес и о́сум прачи́на, и једно́г вепри́ну, алеси́на.

осумдесе́ рет. бр. *в. осомдесе.* – Ја́ сам Јеле́нко из Бабу́шницу, оно́ неје́ бѣш из Бабу́шницу, не́го из Калцере́ло, и́мам осумдесе́ и три́ го́дине, са́ чу напу́ним за Петро́вдьн осумдесе́ и че́три.

осумна́јес рет. бр. *в. осомнајес.* – Ка́д напу́ниш осомна́јес го́дине мо́ж да се же́ниш, али пр́во во́јску тре́бе да ослу́жиш.

о́суство с *одсуство.* – Три́ го́дине сам служи́л во́јску, а са́мо једну́ш сам би́л на о́суство.

осу́че свр. 1. *упреде неколико тањих конаца у дебљи.* – Еве́, узе́ да осу́чем ко́нци за све́че, и́ду заду́шнице. 2. *оклагијом истањи тесто у коре за питу.* – Осу́чу се о́бђе, па се ту́ре на пло́тну да се запечу́, па се нала́га ба́ница у тепси́ју.

осу́ђује несвр. *осуђује, одређује заслужену казну.* – Мили́ција ји а́пси, ал ји су́д не осу́ђује, веле́ да су малоле́тни, и по́сле два́ дѣна по́ново кра́дну.

осу́ши свр. 1. *учини да што постане суво, ослободи што влаге.* – Је́ла, бре́, да осу́шимо по некоју́ ча́шу, једанпу́т се жи́ви. 2. фиг. *премлати, осуши од батина.* – Чу те би́јем, и не́ма да престању́јем до́к те не осу́шим от ћоте́к.

осу́ши се свр. 1. *сушењем се ослободи влаге.* – Ме́со је по́благо кат се осу́ши, а и ду́го се мо́ж чу́ва кад је су́во. 2. фиг. *омршави.* – Осуши́ла се, па ју не́ма ни́шта, стану́ла ко́жа и ко́с. ➞ *усуши се.*

о́тава ж *омлађена трава ујесен, трава која се коси под јесен по други пут, каткад и трећи пут.* – Лива́де се сасуши́ле, саде́ ту́ј и та́м по за́ветину и прекај шума́ци зелене́је се о́тава.

о́тави се свр. *подмлади се, накнадно израсте.* – Ка́д отидо́ у вино́град, оно́ и́ма гро́зје које́ се отави́ло, ја́ узе́ та ћину́ које́ сам виде́л, и ко́лко сам сти́гал.

о́тавица ж *хип. од отава.* – Мо́је кра́вице несу́ виде́ле ни три́це ку́повне, а камоли концентра́т: де́телинка, о́тавица, напа́рим јим некада́ и сла́мицу сас солчѣ́к, и то́ј им је.

ота́ка несвр. *точећи одваја вино из комине, отаче.* – Гро́зје се му́ља на муља́чу, и о́дма ота́ка ако се о́че бе́ло вино́, а ако се о́че цр́но вино́, оно́ престоји́ два́-три́ дѣна у коми́ну.

о́там прил. *с друге стране, преко.* – Мо́јни комши́ја што́ је ота́м ре́ку за ни́шта се не сећи́ра, бѣш му га уз матра́к ко́ј че до́јде на вла́с.

о́тамо прил. *из тог правца, с те стране, одатле, с тог места.* – Поче́ да се́ва од Ра́кош, ота́мо ка́д до́јде о́блак на́јчесто ни гра́д би́је. ➞ *отуде.*

ота́ни (рад. пр. отане́л, -а, -о) свр. *отањи, учини тањим него што треба.* – Пази́ како́ де́љаш, да не ота́ниш греду́ту. Скроз отане́ла води́цата, мо́ж ју дете́ пречáпка.

ота́њѣ свр. 1. *скроз утањи.* – Отањѣ́ал једе́ње и пије́ње, кра́јат му се наблизил. 2. фиг. *умре.* – Момчи́л Бра́нковћи начѣ́с отањѣ́ал, би́ше му зво́не оцу́тра.

отаро́сује се несвр. *одбацује што, ослобађа се кога или чега.* – Од ло́ше дру́ство се отаро́сој на вре́ме, док те не увлече́ у некаквý лошоти́ју.

отаро́ше се свр. *ослободи се од кога или од чега, ратосиља се.* – Не мо́гу се отаро́шем од њу́, залепи́ла се за ме́н ко таксе́на ма́рка. Куде́ ме го́д спа́зи залепи́ се за ме́н, па не мо́гу да се отаро́шем од ње́га. Напа́доше ни вѣ́шће, па закаса́мо, једва́ се отаросáмо од беду́.

о[д]тѣ́г(а) прил. *од тога времена, отад.* – Зама́лко без но́гу да оста́не, до́ктури ју спаси́ше, али му отѣ́г неје́ бѣш сагла́м. Приметѝл како́ Ту́рчин замаши́л да посече́ Драгу́тина, и сас голу́ ру́ку увати́л са́бљуту, отѣ́г му рука́та недѣ́гава. И о[д]тѣ́га ми се живо́т загро́зи, не мили́ ми се да уле́знем у ку́ћу.

отн̀ни свр. 1. *отањи, ослаби.* – Отнни̍ла си чорби̍цуву, са̍мо води̍ца, да си вој ту̍рнула неку̍ сушени̍чку да ју позгу̍стиш. Пази̍ да не отн̀ниш гре̍де ка̍д ји де̍љаш. 2. фиг. *осиромаши.* – Отнне̍мо на̍чисто, куде̍ погле̍даш по ку̍ћу су̍де празно̍, али на̍јгоре што̍ и сас здра̍вје отн̀немо.

отн̀ни се свр. *отањи се доходак, ослаби се материјално.* – Како̍ отидо̍ у пе̍нзију отн̀ни се с дина̍р, па ми све̍ не дости̍ѕа, а напре̍д несн̀м оскудева̍л за пару̍.

отнњће̍је свр. *истањи се, изгуби пуноћу и чврстину.* – Пантало̍не му отн̀њћеле, са̍мо што несу̍ прогледа̍ле на ду̍пе и на коле̍на.

отн̀пче свр. фиг. *тапкајући ногама оде до негде.* – Же̍га, не же̍га, пу̍т под но̍ђе, па отн̀пчем до село̍.

отврде̍је свр. *постане тврд.* – Крава̍ј пе̍чен у пе̍пел је на̍јблаг сас си̍рење, али са̍мо до̍к је же̍жак, ка̍т се ола̍ди отврде̍је, и неје̍ ви̍ше тека̍ бла̍г.

отвр̍ља несвр. *одбацује.* – Же̍не врзу̍ју гла̍ве сас шами̍је, а које̍ че отвр̍љају си̍тну сла̍му испод дре̍ш ту̍рају тн̀нка шамичети̍ја на у̍ста, да ји праши̍на не зада̍ви. ■ **отврља̍ње** *гл. им.* – И̍ма ли нешто̍ за отвршљање, ел да све̍ това̍римо.

отвр̍љи свр. *одбаци.* – Мло̍го сам покри̍јен, отврљи̍ једну̍ цр̍гу од ме̍н. Тела̍ би да отћи̍не и да отвр̍љи ту̍ј му̍ку от се̍б, и да па̍ прогле̍да.

отвр̍љи се свр. фиг. *удаљи се.* – Како̍ се који̍ отвр̍љи от село̍, ви̍ше се у ње̍га не вр̍та.

отвр̍љћа ж *оно што се одбацује,* фиг. *сперма.* – И̍ма да те отвр̍љим од ме̍н ко отвр̍љћу, кад неси̍ за ни̍шта.

отвр̍љује несвр. *одбацује.* – Немо̍ј да ме отвр̍љујете, ја̍ а̍ко сам ста̍ра, јо̍ш мо̍гу о̍гањ да кладе̍м, деца̍ да па̍зим и коко̍шће да и̍шкам по дво̍р.

оте̍гне свр. *истегне, пружи у дужину, опружи, протегне.* – Једна̍ одову̍д, дру̍га оту̍д, па отегне̍те платно̍то да ви̍димо како је изн̀ткано.

оте̍гне се свр. *опружи се.* – Оте̍гне се ко̍лко је длн̀г у ладови̍ну, и цел дн̀н спи̍, а башта̍ и ма̍ти му цр̍цају од ра̍боте. 2. фиг. *умре.* – Џа̍бе се чи̍вташ, и̍ма да бу̍де како̍ ја ка̍жем, па тамн̀н да се оте̍гнеш. 3. *одужи се.* – Дн̀н се оте̍гал ко гла̍дна го̍дина, слн̀нце упе̍кло, а ти̍ си се слагну̍л до̍зем и жње̍ш.

отежи̍ свр. 1. *отежа због гојазности.* – Удебели̍л се ко ве̍пар, отежа̍л, па једва̍ о̍ди. 2. *отежа због бремености.* – Кра̍ва отежа̍ла, не̍је ви̍ше за упреѕа̍ње у јерн̀м.

оте̍за несвр. *отеже, зановета, одуговлачи.* – Немо̍ј да отеза̍ш, не̍ло се ди̍зај и пооди̍. Да ти се сту̍жни кат по̍чне да оте̍за у орату̍, тре̍бе с кље̍шта да му се ва̍ди ре̍ч из у̍ста. ⇨ *отеѕа.*

оте̍за се несвр. *отеже се.* – Оте̍за се ко ку̍чка кад ју поведу̍ на шприца̍ње. А̍јде, а̍јде, улази̍, кво̍ се оте̍заш, ку̍че ни је вр̍зано, а ме̍чку не̍мамо. ⇨ *отеѕа се.*

оте̍ѕа несвр. *в. отеза.* – Немо̍јте то̍лко да оте̍ѕате коно̍пацат, да се не преће̍не. А̍јде не оте̍ѕај, не̍ло да̍вај какво̍ си обећа̍л да даде̍ш.

оте̍ѕа се несвр. *в. отеза се.* – Пи̍ни, пи̍ни, не оте̍ѕај се, рећи̍ја не тру̍је. Си̍пи, бре̍, Јеле̍нко, си̍пи от препе̍кат, кво̍ се оте̍ѕаш ко сна̍јка радода̍јка кад тв̍рди паза̍р, чи̍м сам ју испразни̍л, неје̍ ло̍ше да је пу̍на. Оте̍ѕа се ко Ра̍дошевка, не мо̍же јо̍ш да се пресра̍ми.

оте̍клина ж *отечено место, оток.* – И̍ма оте̍клину под о̍ко, уапа̍ла ју оса̍, па са̍ ту̍ра ла̍дни о̍блози да спа̍дне оте̍клината. ➞ *оток[1].*

оте̍кне свр. *набрекне, надује се, створи се отеклина.* – Препи̍ли, па им оте̍кле о̍чи, ко да су с бу̍мбари ра̍тували. Отерети̍ си ру̍ку, па гле̍ ко̍лко је оте̍кла у згло̍б.

оте̍ли се свр. 1. *крава донесе на свет теле.* – На̍ша Цве̍та се начн̀с отели̍ла, отели̍ла же̍нско теле̍нце. 2. фиг. *премори се.* – Отели̍мо се док извади̍мо и сцепи̍мо ти̍ја пн̀њ, али зиму̍с кубе̍ и̍ма са̍мо да дудњи̍.

оте́ни рет. свр. *учини да коме постане лакше, направи места и за друге.* – Ма́лко се мр̑днете, отене́те ми да мо́гу да при̑дем. Једни̑ уле́зну, запа́ле свечу̑, ма́лко се задрже́, па ото́де, да оте́не ме́сто дру̑ђи да мо́гу да уле́зну.

оте́па свр. фиг. *поједе у сласт, слисти.* – Да му даде́ш вурња́к ле́б и ше́рпу сас пу̑њене попо́шће, све́ и̑ма да оте́па, и да му је ма́лко. Наје́чте се у̑баво, па ударе́те по једно̑ ола́дено пивце́, па ако ви је ма́лко, ви̑ оте́пајте јо̑ш по два́-три̑ кома́да.

оте́па се свр. *освети се коме добрим батинама.* – Мо́ре, гња́сни га на́зем, па му се оте́пај, кад неје́ до́бар. Поче́ше да ни заобика́љају, че ни се оте́пају. Ко да ни неђи̑ на́врља ци̑гансћи пе́пел у ду̑пе, скара́мо се сас сви̑ на све́т, па се сви̑ сабра́ше да ни се оте́пају.

отере́ти (трп. пр. отере́тен, -а, -о) свр. *оптерети.* – О́тереги̑ јуче́р кра́ве у ора́ње, али о́дма смањи̑ше млеко́, ни полови̑н не наму̑зо ко́лко о́бично музе́м. О́н је би̑л јо̑ш ко дете́ отере́тен с ра́боту. Отере́тена ми рауката́, па ме побо́љ̑ује с вре́ме на вре́ме.

отере́ти се свр. *оптерети се.* – Мло́го се отереги̑мо док покри̑мо ку̑ћу.

отесне́је свр. *постане тесан.* – Би̑ло какъ̑в драњ̑ак отесне́је ка́т се опе́ре. Поче́ се попра́вљам, отеснеја́ше ми све́ дре́је.

оте́сни (трп. пр. оте́сњен, -а, -о) свр. *учини тесним, постане тесан.* – Испле́ла ми у̑бав це́мпир, са́мо га ма́лко отесни̑ла. Ма́јстор ко да неје́ мери̑л кат ти крој̑ил панталóнете, у по́јес оте́сњене, а нога́вице окра́тене.

о́тет, -а, -о фиг. *прек, оштар, брз на свађи.* – Све́кар ми бе́ше о́тет човек, с ње́г ра́справа неје́ има́ло, на сви̑ ни је држа́л дициплѝну, ко да смо у во́јску. О́тето дети̑ште, сва́ деца́ га мр̑зну, и ниједно́ не́че с ње́га да се и̑гра.

отети̑вује несвр. *испашта, плаћа туђе рауне.* Δ – Че́к, че́к, о́дма да се разбе́ремо, несѣ̑м ја суртýк, па да те́рам ра́буш који̑ је засе́чен пред то́ље го́дине, ку̑ј си је напраји̑л ра́буш, ти̑ја не́к си га отети̑вује.

отече́ свр. *удаљи се текући.* – До́к не отече́ вода́, и до́к се не просу̑ши, у гради̑ну не́ма улазе́ње.

оти̑де (рад. пр. отишѣ̑л / ошѣ̑л, -шла, -шло) свр. 1. *оде, оптуштује.* – Отишѣ̑л при зе́та и че́рку на́госје, али зате́кал закљу̑чена вра́та, па си се врну̑л до́м. Мла́ди љу̑ди ото́ше у гра́д, се́ло опусте́, ку̑ће пропа́дају, њи̑ве ура́сле у трња́ци, отиде́ све́ у ма́јчину. У мо́ј живо́т несѣ̑м ошѣ̑л ни на седе́њу, ни на игра́нку. Са́ је дру̑га мо́да, неве́ста се ожени̑ла, пре́ ме́сец дѣ̑на за момче́ ошла́, па по́сле вој пра́ве сва́дбу. 2. фиг. *умре.* – Оти̑де и Ми̑ра Горолóмска, Бо́г да ју про́сти, а бе́ше на́јстара у Стрижѐвац. ⌂ **оти̑де без остани̑ збо́гом** *оде без поздрава.* – На́дурли се, се́де у ко́ла и отиде́ без остани̑ збо́гом. ⌂ **оти̑де ко по́сран** *оде постиђен.* – Поче́мо да га бру̑камо, о́н ћута́, ћута́, па се ди̑же, и отиде́ ко по́сран. ⇔ *изотиде, разотиде.*

оти̑ма несвр. *силом узима.* □ – Мо́ј чи̑ча ми је отима́л све́ кво́ је могѣ̑л, на кра́ј ме и ис ку̑ћу и̑спидира на печа́лбу, али ни о́н неје́ мло́го процѣ̑втел. ■ **отима́ње** *гл. им.* – Ку̑ћа се не ку̑ћи с отима́ње, не́ло сас запињ̑а́ње. ⇔ *изотима, наотима.*

оти̑ма се несвр. 1. *брани се, нећка се.* – Поздрави̑мо се, чѣ̑к ме и̑зока у кава́ну на каве́, ја́ се отима́, насе́чам кр̑в че да ми пи̑не. 2. *измиче се једно по једно из руку без моћи да се то спречи.* – Осе́чам, по́че ми се оти̑ма једно̑ по једно̑, баталѝ и ређи̑цу, једи̑но јо̑ш понекоју̑ ци́гарку ишчу̑рим, то̑ј ми је сво́ ужива́ње. 3. *јагми се, граби се.* – Живу̑јте си сас комши̑је, не оти̑мајте се за па́ре и има́ње, не бу̑дете зграбљи̑ви, ни̑шта се не но́си на они̑ја све́т.

отима́чина ж *отимање, грабеж, пљачка.* □ – Ово̑љ̑ћи по́рези, ово̑љ̑ће дава́нције и отима́чина неје́ било́ ни ка́т су Ту̑рци влада́ли.

оти́ца[1] несвр. *удаљава се текући.* – Прокопа́мо кана́л, да мо́же вода́ да оти́ца ис по́друм. Ѝпролет се на́ш буна́р у гради́ну напу́ни до вр̏, па по́чне вода́ да оти́ца из ње́г, ко да је кла́денац.

оти́ца[2] несвр. *добија отоке.* – Но̀ђе ме не́че слу́шају, поче́ше да оти́цају, па бес шта́п не мо́гу да о̀дим.

откадѣ́шањ, -шња, -шњо *одавнашњи, одвајкадашњи.* – Ко́ј зна́је откадѣ́шња је та́ј цр̏ква, ни́кој не па́нти када́ је пра́вена.

отка́же свр. *одбије, одрекне, раскине оно што је договорено.* – Договори́мо се з бра́та да орта́чћи ку́пимо пла́ц, ја́ се задужи́ и спреми́ па́ре, о̀н ти̏ће о̀таза до̀говор.

отка́же се свр. фиг. *одрекне се чега.* – Чове́к како́ старе́је по́чне да се отказује́ од једно́ по једно́, док се на кра́ј не отка́же и од живо̀т.

отка́зује несвр. *одбија послушност.* – Чи̏м попора́сте че по́чне да отка́зује послу́шнос, нело ти прите́зај док јо̀ш мо̀ж. Поче́ ми отка́зује ала́тка, а ја́ све́ ми́слим да сам јо̀ш мла́д, и да мо́гу, ко што́ сам некада́ могѣ̀л.

отка́ни се свр. *одрекне се кога, одустане од неке намере.* – Отка́ни́ се ти̏, че́рко, од ње́га, о̀н је ма́нгуп, и са́мо те лѣ̀ѣже. О̀н кад нава́ли да пи́је, нуме́је да се отка́ни, ко да му је пре́д-главу.

отка́ра свр. *отера.* – Разбра́ и који́ су га откара́ли у за̀твор, и зашто́ су га откара́ли, и помисли́ си: на́м дру̏ђи зло̀твори не тре́бу, ми́ смо си до̀ста. Отка́рај кра́ве да попасу́ до куде́ пла́дне, па ји ука́рај у шта̀лу и затвори́.

отка́ча несвр. *откачиње закачено.* – На дру̏гу стра́ну ца̀кови зака́чени за дре́ш, па како́ се који́ напу́ни, отка́чају га, ту̏рају на ва̀гу, ме́ре, и но̀се у пре́сек.

отка́чен, -а, -о *ненормалан, луд.* – До̀бар је, ал је ма̀лко отка́чен. Бе́гај доле́ко од ње́га, ви́диш да је скро̀з отка́чен, с ње́га ни мили́ција не во̀ли да и́ма мло̀го ра́боту.

отка́чи свр. 1. *откачи закачено.* – Ене́ га коно̀пацат где је зака́чен на ду̀д, откачи́ га и поне́си да вр̏жемо се́но ка̀д натова́римо на ко̀ла. 2. *раздвоји састављено.* – Откачи́ пре́гњишта, у водени́цу те́рамо мли̏во на крље́шку, са́гњишта ни не тре́бу. 3. фиг. *скине кога с врата, ослободи се кога.* – Откачи́ то̀га мангу̏па, и не ја̀вљај му се ви́ше. 4. фиг. *умре.* – Пе́тар Вр̏нда га начѣ̀с откачи́л.

отка́чи се свр. 1. *ослободи се кога или чега.* – Залепи́ла се ко чичѣ̀к, не мо́гу се отка́чим од њу̀ да ми једну̏ш сѣ̀вне. Е́, ва̀ла, кат се откачи́ о[д] ти̏ја ду̀г, ви́ше се ни̏кад не́чу заду̀жујем. 2. *сиђе с памети, полуди.* – Слобода́н Бра́нковћи се бе́ше скро̀з откачи́л, ни̏кога не позна́ва, мора́ли су да га сме́сте у ста́рачћи до̀м у Дими̏тровград.

отка́шље *кашље са паузама, кашље извесно време па престане, па почне поново.* – Залули́л мо̀ј Милу̏тин „мора́ву“, чу̏р окол ње́г ко да је ва́бричћи ди̏мњак, отка́шље једну̀ па̀ртију, понамр̏шти се, па тр̏гне оди цига́руту, па по́чне па̀ј кашља́ње.

откѣ̀ткада́ прил. *ко зна од када, још од давнина.* – Јо̀ш откѣ̀ткада́ те че́кам, тамѣ̀н поми́сли да не́ч да до̀јдеш, ка̀д ви́дим и́деш, кла́тиш се оту̀д. Откѣ̀ткада́ је та̀ј цр̏ква, јо̀ш су Ту̏рци били́ ка̀д је пра́вена.

откла́па несвр. 1. *скида поклопац.* – Ме́со се заду̀ши у ло̀нац, и са́мо се с вре́ме на вре́ме отпкла́па да се ви̏ди да ли је почѐло да се одва̀ја от ко̀сти. 2. *отвара врата, откључава.* – С који́ кључ откла́пате по̀друм?

откла́ти се свр. фиг. *оде клатећи се, оде гегајући се.* – Е́, до̀бро и пи̏нумо и посе-де́мо, вре́ме је да се полѣ̀к откла́тимо до̀м. ➞ *откленѕа се.*

откле́нѕа свр. *оде, одјури.* – Ја́ се ри̏пи како̀ сам лежа̀л у кре́вет, навре́ опѣ̀нци на босе́ но̀ђе, па бр̏зачћи откленѕа́ на по̀рту, и на̀врат-на́нос сти̏го при гала́муту. Ди̏го се, предреши́ се, и некако̀ откленѕа́ до до̀ктурити.

откле́нѕа се свр. фиг. *одлута се, удаљи се.* – И́ма и мо̀ре, и дру̏га по̀арна ме́ста где́ чове́к мо̀же да се откле́нѕа, и да ма̀лко одѣ̀не од ра́боте.

откле́цка свр. *оде клецајући, одгега, отхрамље.* – Ве́ља, љу́т што га несу́ чека́ли за ручѣ́к, ди́же се и о́тклецка у за́другу да се сми́ри с неку́ му́ченицу.

откл̥ца свр. *ударцем утуца прст.* – Откл̥ца́ си пр̀с до́к кова́ тара́бе. Пази́ да си не откл̥каш пр̀с с чу́кат. ➞ *отл̥ца.*

откло́пен, -а, -о 1. *коме није ставњен полкопац, отклопљен.* – Што́ стоји́ откло́пена ше́рпа, мо́гу да до́јду ма́чће да изло́чу млеко́. 2. *који није затворен, отворен.* – Изле́зне, и оста́ви откло́пена вра́та, све́ дру́ђи тре́бе да вој и́де по ду́пе и затва́ра.

откло́пи свр. 1. *подигне поклопац.* – У крајчѣ́к стоје́ше по́големшѣк сандѣ́к, Sве́зда прије́де, и полѣ́к га о́тклопи. 2. *отвори врата.* – Вра́та́ заклопена сас ката́нац, а ја́ сам уваги́ла ката́нацат и гу́рам кљу́ч да га откљу́чим, да откло́пим врата́та и да уле́знем у ку́ћу.

откло́пи се свр. *отвори се* (сам по себи). – У некоје́ до́бо мр̀дну некаква́ дљѣ́га ши́пка, и вра́та се ма́лко отклопи́ше ко́лко да про́јде једѣ́н чове́к.

отко́ван, -а, -о *коме је истањен рез искивањем* (упор. накован). – Изри́пише ми и де́да и башта́ пред о́чи, искоколи́ли на ме́н, наостри́ли се ко отко́вана коса́, стре́љају ме сас о́чи како́ сам дозво́лил ку́ћа да ми се сру́ши.

отково́ свр. 1. *раскује оно што је заковано.* – Ја́ заково́м тара́бу, деца́ ју отково́ да се провла́че да бе́ру црешње. 2. фиг. *наоштри се.* – Доне́се ћила́ш да се отково́м сас некоју́ љу́ту, па да око́сим дво́р.

отко́вује несвр. *раскива оно што је заковано.* – Отко́вује ми комши́ја тара́бе, баксу́з чове́к, са́мо да ми пако́сти.

отковр̀чује несвр. шатр. *прави се важан служећи се рогобатним речима.* – Ма́ кажи́ га да те разу́мимо, кво́ га отковр̀чујеш.

отко́лка свр. *откотрља.* – Дојди́ да ми помо́гнеш да отко́лкамо ка́цуву до чешму́.

отко́лка се свр. *откотрља се.* – Једну́ ве́чер она́ ко́лну клу́вче комто ње́г, ко случа́јно вој се отколка́ло, да вој га донесе́, ел она́ да при́јде да га у́зне. Оди то́п цевка́ се расцѣ́втела, а то́чкови се отколка́ли низ ро́вину чѣ́к у Ра́чавац.

отко́пује несвр. *откопава.* – Била́ нека́ва цр̀ква некада́, поче́ли вој отко́пују те́мељ, па баталили, а мо́ж су и зла́то тражи́ли.

откора́ви се свр. фиг. *омекша, открави се.* – Понуди́ га с цига́ру, си́пи му ређи́ју, понашали́ се с ње́г до́к се откора́ви, по́сле че ти при́ча све́ кво те интере́сује.

о́ткос м 1. *ред косом покошеног жита или траве.* – Искара́л де́сет о́ткоса, и умори́л се. Тра́ва́ се ко́си на о́ткоси, они́ се превр̀тају сас др̀вене ви́ле, кат се осу́ше доби́је се се́но. 2. *косидба по реду пристизања траве за косидбу.* – У пр̀ви о́ткос се доби́је на́јвише се́но, у дру́ђи по́малко, а ако и́ма и за тре́ћи откос, то́ј се́но се зове́ о́тава.

откре́ка свр. фиг. *отпева, надрља.* – Суди́ ни једна́ жени́ца, и́ма ју бра́т бра́ту пре́ко сто́ ћи́ла, га́дна ко ци́ганско мага́ре, ал кат поче́ да се ysр̀та у мо́јви бр̀кови, видо́ да чу да откре́кам.

откри́је (трп. пр. откри́јен, -а, -о) свр. *уклони покривач са себе, или покривку са куће.* – Откри́ се, што́ си се то́лко умота́ла у цр̀ђе ко у сре́д зи́му. Спи́ш откри́јен, затој си на́sебал, нело́ ти́ да на́јдеш неку́ да те покри́ва. ⇔ *разоткрије.*

откро́ји свр. фиг. *одвоји, одлепи.* – Једва́ ју открои́мо од ње́га, омаја́л ју, па се до́м не сврча́ва, књи́гу ба́тали на́чисто.

откро́ји се свр. *одвоји се, одлепи се.* – Куде́ се откро́ји зевња́ од бр̀до, и по́чне да се свла́чи, ми́ то́ј ме́сто зове́мо свлачо́тина.

откр̀ши свр. *одломи.* – На Младе́нци и́демо у дрења́к и откр̀шимо гра́нчицу оди дре́н и оди врбу́, и с њу́ уда́рамо у́кућани да су здра́ви ко дре́н, и да су жи́лави ко вр̀ба.

откудѐ прил. *откуда.* – Откудѐ се по́јави са́мо, да ми је да зна́м. Ко́ј ти га зна́је откудѐ је. Откудѐ ти то́ље па́ре, казу́ј!

откуња́је свр. *откуња.* – Че куња́је неко́лко дѣ́на, па че откуња́је, али че се па́к напи́ва, зна́м га ја́.

о́ткуп м *откупљивање, продаја.* – Жѐнсково телѐнце чу си чу́вам, а ова́ј двѐ му́шка че и́ду на о́ткуп.

отку́пи свр. *купи целу количину чега, или све колико га има на броју.* – Да се погодимо за цѐну, да ти ја отку́пим ђу́туре и о́вце и ко́зе ко́лко и́маш, кат си вѐч реши́л да ји прода́ваш.

отку́пује несвр. *откупљује.* – Ти́ја на́купац из Дими́тровград отку́пује ја́ганаци и ову́ј го́дину, а јо́ш ла́нска нејѐ исплати́л. На́прет су отку́пували и си́рове ко́же, а са́ нѐче ни́какве.

отл̥ца свр. *ударцем уштуца прст* (упор. откл̥ца). – Удари́ се по пр̏с, па га отл̥ца́, зама́лко но́кат да ми отпа́дне.

о́тне свр. *силом одузме, отме.* – Ти́ја саможи́вник је у ста́ње да ти о́тне за́лок из у́ста. До́к су ни влада́ли Бу́гари, бѐше га́дно, би́ју, до́јде у ку́ћу и о́тне ти кво́ му се сви́ди, и ни́шта му не смѐјеш. ⇔ *преотне.*

о́тне се свр. *отме се, одбрани се.* – Маноѝл на́стави да пи́је из вла́шу, и крѐсну та́нцару, та́нцарата тр̏зну ру́ку, ко да о́че да се о́тне. Уватѝмо га, али се отѐ, и побѐже ни. ⇔ *изотне се.*

отода́ ж *полазак, тренутак поласка.* – На отоду́ они́ се исцеливу́ју, и о́бавезно попи́ју јо́ш по једну́ ча́шу за срѐћан пу́т.

ото́ди несвр. 1. *одлази, путује.* – Ја́ ото́ на спањѐ, а ти́ сѐди цѐлу но́ч ако о́ч. Го́сје пу́на со́ба, једни́ доо́де, дру́ђи ото́де, тека́ цѐл дѣ́н. Ората́ му у вѐтар ото́ди, ни́кој му мло́го не вѐрује. 2. фиг. *умире.* – Ово́ј да зна́ш и да упа́нтиш: кад га Бо́г нејѐ уреди́л да си за́једно ото́де који́ се во́ле, срѐћа је при оно́г који́ пр̏ви оти́де. ■ **отодѐње** *гл. им.* – Ди́го се некако́, препалка́ се, ни́шта ми нејѐ, видо́ да несѣ́м јо́ш на рѐд за отодѐње, сачува́л ме Бо́г.

о́ток[1] м *отечено место* (упор. отеклина). – И́ма о́ток на но́гу, упа́ла га змија́, па при́ма инѐкције.

о́ток[2] м *квалитетно вино оточено из комине* (упор. и шиљер). – Немо́ј да сла́виш сла́ву сас ши́љер, нѐло изнѐси о́токан, да се па́нти како́ си слави́л Свѐтог Јова́на.

ото́пи (трп. пр. ото́пен, -а, -о) свр. *парчетом хлеба очисти масноћу са дна посуде.* – Вла́ја до́вати шѐрпу и вурња́к лѐб и о́тепа свѐ, по́сле узѐ и о́топи и ма́з ис шѐрпу. Погледа́ у су́дови, шѐрпа стоји́ празна́ и ото́пена од ма́з ко да је оми́јена.

ото́пи се свр. *истопи се* (о снегу). – Снѐг се о́топи, да се са́мо ма́лко просу́ши, па почи́ња ора́ње.

отоплѐје свр. *попусти хладноћа.* – Че чѐкамо да ма́лко времѐто отоплѐје, па че до́јдемо нѣ́ћи дѣ́н да поседимо́ при ва́с. ⇨ *отопли.*

ото́пли свр. *в. отоплеје.* – О́топли га времѐто, че му се ра́дују Ци́гање. Отопли време, трѐбе вѐч да пострижемо овце.

ото́ч прил. *мало пре.* – Ја́ ото́ч доди́, али ва́с нема́, па се вр̏ну. Ако до са́ нејѐ знала́, ото́ч је свѐ чу́ла. Некудѐ се и́згуби, до ото́ч бѐше ту́ј. ⇨ *оточка, оточће.*

ото́чи свр. 1. *излије, точећи одвоји вино из комине* (упор. и преточи). – Ову́ј го́дин оточи́мо двесто́тин ћи́ла вино́. 2. *одлије, точећи избаци вишак течности.* – Оточи́ ма́лко ви́но из бурѐто, да не истрчи́ кад по́чне да преће́ипује.

ото́чка прил. *в. оточ.* – О́, Мили́чће, куде је Радисав? – Ото́чка излѐзе, па га јо́ш нѐма, мо́жда је у ну́жник у гу́вно!

ото́чњи, -а, -о *малопређашњи.* – Ја́ несѣ̑м ото́чњи, па да ми ти́ со́лиш мо́зак како́ о́чеш. А́јде да ми отпоје́те ото́чњуну пе́сму, а по њу́ да зайграмо проше́тушку.

ото́чће прил. *в. оточ.* – Ото́чће, са́мо што́ се изврза́ ис цеди́лку, кат се свекр̑ва у̑ока ис ку́ћу што́ ме не́ма, а вре́ме вој за једе́ње.

отпа́дне (рад. пр. отпа́дал, -дла, -дло) свр. 1. *одвоји се од чега, спадне са чега.* – Скр̑кну осови́на, и отпа́де ми пре́гњи то́чак от ко́ла. 2. фиг. *остане без чега.* – Отпа́доше ми ру́ће од мр̑злицу. Отпа́домо од на́слество ко трина́јесто пра́се от си́су.

отпа́ти свр. *проведе извесно време патећи се.* – Сас ма́јку смо ле́по живе́ли, које́ и́мамо де́лимо, које́ не́мамо ми́ че сви́ да отпа́тимо, тако́ј смо проживе́ли на́ш ве́к.

отпе́кља свр. *одреши петљу, откопча, одмрси.* – Како́ си га запекља́л, тека́ че га и отпе́кљаш. Упекља́ло се ко пи́ле у клчи́шта, па не мо́гу да га отпе́кљам. Отпе́кљај му кошу́љу под гу́шу, да се не зно́ји то̊лко.

отпе́кља се свр. *откопча се, распетља се.* – Отпе́кља се, па забора́ви да се запе́кља кад повр̑ши ра́боту, не́ло си и́де тека́ распе́кљан, бла́зни све́т.

отпекљу́је се несвр. *откопчава се.* – Попора́сте ве́ч, само́ поче́ да се обла́чи и обу́ва, само́ се запе́кљује, само се отпе́кљује.

отпе́ре свр. фиг. *опере, оправда, очисти.* – Не́че Лужни́ца да мо́же да те отпе́ре, ако се дознаје́ да си то́ј чу́до напраји́л.

отпе́ре се свр. фиг. *оправда се, одбаци кривицу са себе.* – Ако Петка́на чу́је за ово́ј с комши́куву, не́ма се отпе́рем док сам жи́в.

отпи́је свр. 1. *попије део пића.* – Де́да Дра́га о́тпи једну́ гл̊тку из вла́шуту, па ју су́ну ме́н. 2. *попије свој део, због болести или старости заврши са пићем.* – Пи́ни, пи́ни, за те́б си је, ме́н не тре́бе да наздра́вујеш, ја́ сам моје́ отпи́л.

отпи́је се свр. *попије више него што треба, засити се пића.* – Чове́ку се поне́кад отпи́је пије́ње, мо́ж да му прино́сиш кљ̑в о́ч пијелѣ́к, не вре́ди, са́мо га погле́да и одвр̑не гла́ву.

отпи́ра се фиг. *пребацује кривицу на другога.* – Колко го́д да се отпи́раш, не́ч да се опе́реш, дока́зано је да си то́ј ти́ укра́л, виде́ли те љу́ђи.

отпи́ши свр. *отпуши, отчепи.* – Ка́менка и́звади шише́ сас во́ду ис цеди́лку, о́тпиши га и гл̊ну једну́ гл̊тку, бе́ше га запиши́ла сас корде́љ умо́тан у арти́шку.

отпи́ши се свр. *отпуши се, отчепи се.* – За́пишил му се но́с, па ни́како да се отпи́ши, па мо́ра на у̑ста да ди́ше.

отпла́чује несвр. *отплаћује.* – Ду́г је зѣ̑л дру́г, лѣ̑ко је да се заду́жиш, али по́сле тре́бе да отпла́чујеш и ду́гат, и кама́ту.

отпо́је свр. *довврши певање, отпева целу песму.* – Ма́, отпо́јем ја́ и у̑спут до́к се вр̑тамо но́чу од го́сје, што́ па да не пое́м, несѣ̑м укра́л, несѣ̑м излга́л. Све́ бо́ље и бри́ђе про́јду ка́[д] ти по́п отпоје́ њигу́ву пе́сму.

отпо́јује несвр. *певањем одговара ономе који пева.* – Ле́ка Благу́нка пое́, Тодо́ра му отпо́јује, а госјА́њи се ућута́ли, и слу́шају.

отпо́напред прил. *нешто раније од пре* (упор. напред). – Отпо́напред доо́деоше по́честа, са́ до́јду једну́ш годи́шњо. При́чаше ми отпо́напред како́ иза то́ј брдо́ и́ма љу́ди и́сти ко ми́, ал ако ји сре́тнемо, о́ни че по́мру.

отпо́ново прил. *изнова, испочетка.* – Ка́д би могло́ чове́к кад остаре́је, да се вр̑не у мла́де го́дине, па отпо́новно да по́чне живо́т, ал не мо́же, а неће́ не би ни воле́л.

о́тпоран, -рна, -рно *који пружа отпор, који се одупире свему што га сналази.* – Ја́ сам о́тпорна и на бо́лес и на на́зеб, ме́н до́ћид не би има́ло, са́мо да ме не мо́ри за́душка.

отпо́рано прил. *нешто пре од раније, у ранијим временима.* – Отпо́рано на́род је би́л по́неписмен, али по́поштен, кра́це неје́ било́ то́лко ко са́, слу́га је живе́л з га́зду, а га́зда неје́ могъ́л бе[з] слу́гу.

отпра́пора свр. *откаса прапорајући прапорцима.* – Воји́слав ма́ну с ру́ку, пу́че би́ч, отпра́пораше пра́порци из дво́р, чъ́к до дру́м су се чу́ли пра́порцити на коња́тога.

отпра́чи свр. *избаци из праћке.* – Ка́д до́јде вре́ме ро́дна ку́ћа ни сви́ отпра́чи у све́т, па поне́ћи одлету́ доле́ко, и та́м поста́ну големе́ гла́ве, а поне́ћи не преле́те ни капи́ју, и ту́ј си оста́ну да трају́, до́к трају́.

отпра́чује несвр. *отпраћује.* – Ја́ сам печалба́ра и отпра́чувала и доче́кувала, са́мо зи́ми што смо били́ за́једно с му́жа ми, она́к све́ одво́јени.

о́тпре се свр. *одупре се.* – О́тпри вој се, немо́ј да дозво́лиш да те га́зи, а́ко је свекр̏ва.

отпре́д прил. *спреда.* – Отпре́д мазно́, osа́д гњездо́, ете́ тека́ о́н зна́је да се оче́шља.

отпријате́љи се свр. *раскине пријатељство.* – Који́ ре́ше да се отпријате́ље од ме́н по́сле ову́ј ора́ту, не́к тека́ и урабо́те, бо́ље и за ме́н и за њи́.

отпри́лиће прил. *слободно процењено, приближно, отприлике.* – Зна́м ли га ко́лко се ту́ра, ја́ то́ј рабо́тим отпри́лиће, али ни́кад је́ло несъ́м ни пресоли́ла, ни прељути́ла, ни пређисели́ла. ➞ *сприлиће.*

о́тпролет прил. *почетком пролећа.* – Де́ да прези́мимо, па о́тпролет че се обр̏тамао на ра́боте, не́че ни побе́гну.

отпу́ди свр. *истера, прогна.* – Башта́ дове́де дру́гу жену́, доби́ше деца́, ме́не и бра́та отпуди́ше ис ку́ћу, тека́ ти је то́ј с ма́чаву.

отпу́не свр. *дахом избаци, отпухне.* – Сви́ зна́јемо да је живо́т ко чу́р от цига́ру, отпу́неш ко́нто не́бо, и кра́ј.

отпу́шти свр. *пусти кога да оде, ослободи службе.* – Јо́ш ма́лко, па че ме отпу́ште из во́јску, и ви́ше се не́ма рста́вљамо. Сви́ који́ су били́ запо́слени, отпушти́ше ји, и са́ си тека́ седе́ до́м без пла́ту.

отпу́шти се свр. *опусти се, престане да буде напет и љут.* – Де́да ни вре́ви ни мр̏да, али чи́ни ми се ма́лко се о́тпушти и о́дмекнеја.

отради́ја ж *чистина, пропланак, брисани простор.* – Лива́да ви на́пролет че́ка, голá отради́ја, мо́ра ис те́мељ да по́чнете да се ку́ћите. Иска́рај овце́те на отради́ју, оне́ во́ле ветроме́тину, па да ви́диш како и́ма са́мо да кро́те.

отра́нчен, -а, -о *забачен, скрајнут.* – Поче́мо да пра́јимо пу́т кроз једну́ отра́нчену малу́, ди́гли ти́ја из малу́ту це́ву како́ се код њи́ не мо́ж ни пе́шћи о́ди од ло́чће и ка́мање, а како́ смо ми дру́ђи на а́свалт искочи́ли.

отра́нчи свр. *испружи руке или ноге у страну.* – Стану́ла испред ба́бу, отранчи́ла ру́ће да си не умъ́шка аљи́нче, гле́да ју, и че́ка да вој одго́вори кво ју је пи́тала.

отра́нчи се свр. *издвоји се из групе, удаљи се.* – Косељак ко трмчи́ло, сва́ко влакно́ на по једну́ стра́ну се отранчи́ло. Сачека́ га, и тамъ́н да ла́пне једно́ шиљеже које́ се бе́ше отранчи́ло од о́вце, ја́ изрипи́ с прутле́но, па ка́д га ишвр̏ска.

отра́нчује се несвр. *издваја се из групе, изолује се.* – Сви́ и́демо за́једно, де́лимо кво и́мамо, смеје́мо се и тугу́јемо за́једно, једи́но се о́н отра́нчује.

отр̏гне свр. *силом нагло одвоји, откине, извуче се из неког стања.* – О́тргну ме ма́ти од жену́, па са́ о́дим нео́пран и незакр̏пен по све́т ко про́шљак. Немо́ј то́лко да ме се́цаш, че ми отр̏гнеш рука́в.

отр̏гне се свр. *ослободи се из чијих руку, отме се.* – Дете́ ти сте́sаj до́к ти је у ру́ће, отр̏гне ли се из ру́ће, не́ма га ви́ше повр̏неш.

отре́бен, -а, -о *очишћен требљењем, отребљен.* – У ло́нац се пр̏жи насе́чен лук и шангаре́па, па се наси́пе сас во́ду, и додаде́ се једна́ шо́љка отре́бен ори́з.

отре́би свр. *пребирајући очисти од сувишних комадића чега.* – Пр̏во у̏знеш пасу̏љ, отре́биш га оди шу̏шљак, оми̏јеш на̏јмалко у три̏ воде, и приста̏виш на шпо̏рет да се ва̏ри. Отре́би се пшени̏ца, па се попа̏ри с ћипе́лу во̏ду.

отре́би се свр. фиг. *прореди се, бројчано се смањи међусобним уништавањем.* – Поче́мо да се тре́бимо, ако ова̏к наста̏вимо че се отре́бимо на̏чисто.

отре́зни се свр. *истрезни се.* – Пине́ некоју̏ по̏више, завезе́ се, по̏сле до̏к се не отре́зни гле̏дај му чу̏до, о̏н је и на̏јгазда, и на̏јпаметан, и на̏јјак, сви̏ оста̏ли му несу̏ до коле́на. ⇔ *поотрезни се.*

о̏тресан, -сна, -сно *отресит, енергичан, сналажљив.* – Си̏тна жени̏ца, ма̏ о̏тресна, кво̏ ми̏сли о̏дма ти га ка̏же, не́ма при њу̏ о̏чу-не́чу и ци̏ле-ми̏ле. ⇔ *поотресан.*

отресе́ свр. 1. *тресући учини да што отпадне.* – Тре́бе да отресе́мо сли̏веве, да не че́камо да ји ве́тар пооба̏ра, и дру̏ђи збе́ре. 2. *тресући стресе нешто са некога или нечега.* – Отре́си сне́г надво̏р од аљи̏не, па тѣ́г улази̏ у кућу. Укачи̏ се, па отре́си неку̏ сли̏ву да поједе́мо. ⇔ *поотресе.*

отресе́ се свр. 1. *стресе са себе.* – Отре́си се од сламоља̏кат, да га не уно̏сиш у ку̏ћу. 2. *отараси се кога или чега.* – Ка[д] ти се утресе́ у ку̏ћу, не мо̏жеш се отресе́ш од ње́га. Ма̏лко се отре́соше от сиро̏тињу, о̏дма ди̏гоше гла̏ве, не мо̏ж им се при̏јде. ⇔ *поотресе се.*

о̏тресно прил. *отресито.* – О̏тресно ора̏ти, и зна̏је кво че да ка̏же, ро̏ден да кома̏ндује.

отр̏за се несвр. *отеже се.* – Отр̏за се ко мла̏да неве́ста пр̏ву ве́чер, ко да вој је пр̏ви пу̏т.

о̏три прил. *троструко.* – На ва̏шар сре́то једнога̏ моје́га испи̏сника, за̏једно смо у во̏јску служи̏ли, ја̏дан, сави̏л се о̏три ко̏лко га кочи̏не уболе́ле. ⌂ **спре́гне се о̏три** фиг. *погрби се скоро до земље.* – Остарела, па се спре́гла о̏три, са̏мо з бра̏ду што̏ зе́вњу не доцу̏цује.

отрије́ри свр. *очисти и сортира житo тријером.* – Се́ме се отрије́ри, па се опра̏шкује од главњи̏цу да не главњичѐје.

отри̏са несвр. *отреса.* – Ја̏ отри̏сам сли̏ве једну̏ по једну̏ по ре́д, а оне́ збі̏рају и сипу̏ју у бу̏ришшта натова̏рена у кана̏те. У̏здану и стре́се се, ко да отри̏са некѣ̏в голе́м те́рет от се́б. Цве́та му сту̏ра од грби̏ну сла̏мће које́ је поне́л из шта̏лу, чу̏ка га и отри̏са.

отри̏са се несвр. *отреса се.* – Поче́ше да се отри̏сају од немачи̏ну, деца̏ пристѝгла, па и она̏ привре́цују које́ ко̏лко мо̏же.

отрка̏ља свр. *откотрља.* – Помогни̏ ми да отрка̏љамо ка̏цуву на чешму̏, да ју напу̏нимо с во̏ду да се зато̏пи.

отрка̏ља се свр. *откотрља се.* – Отрка̏љаше се мла̏дете го̏дине ко празне́ кана̏те низ бре́г, и не́ма се вр̏ну. Младоже́ња ри̏тне котле́ с поми̏је, оно̏ се раси̏пе, и отрка̏ља.

отр̏ља свр. *трљањем уклони неку трљавштину.* – Насоли̏ сас пе́пел где́ је загоре́л каза̏нат, па узни̏ о̏стру че́тку и отр̏љај загоро̏тинуту, са̏мо сас кр̏пу не мо̏ж да ју отр̏љаш.

отр̏ља се свр. 1. *очеше се у пролазу.* – Како̏ ми̏не, отр̏ља се мазно̏ од ме́н ко ма̏чка, усми̏не се, и одвр̏не гла̏ву. 2. фиг. *спере са себе кривицу.* – С пе́сак да се тр̏љаш, па̏ се не мо̏ж отр̏љаш, сви̏ зна̏ју каква̏ си, и коме́ си се све́ зајми̏ла.

о̏тров м фиг. *оно што је веома љуто, оборо и преко.* □ – Ма̏ни се од ње́га, то̏ј о̏тров човечле́, и̏ма те изеде́ кат се на̏јмалко на̏даш. Ово̏ј неје́ рећи̏ја, ово̏ј о̏тров, ма по̏јака и од о̏тров, али бла̏га, пу̏стиња, чи̏м ју пи̏неш, о̏дма ти омиле́је живо̏т. ➞ *трујало.*

отромбо́љи свр. *о̄пусти, оклембеси, о̄пусти да виси.* – Прле́ја сви́ри у рети́шку, отромбољи́л у́сницу ко топлодо́лсћи ба́саџија. Отромбољи́л до́љњу у́сницу, ко да је це́лу но́ч дува́л у ба́с.

отромбо́љи се свр. *о̄пусти се, оклембеси се.* – Зу́би ко́њести исцери́л ко вапи́р, до́љња у́сница му се отромбољи́ла ко у ба́саџију, да ти се ле́б не приједе́ два́ дѣ́на ка́д га ви́диш.

отро́ши свр. *изложи кога т̄рошку.* – А́јде и ја́ да те отро́шим с једно́ пи́во, кат си ве́ч реши́л да часте́вљаш.

отро́ши се свр. 1. *изложи себе т̄рошку.* – Ову́ј је́сен се мло́го отроши́мо, на че́рку сва́дбу прави́мо, а си́на на факултѐ́т прати́мо, али не́ка смо живи́, и не́к и́де све́ тека́ на добро́. 2. *одломи се, одвали се део.* – От ка́мен се мо́ж отро́ши парче́, али от сиротиљ̑ко не мо́же.

отрпи́ свр. *о̄поднесе што̄ неугодно т̄рпе̄ћи.* – О́н и́ма жи́вци дебе́ли ко коно́пци, мо́же мло́го да отрпи́. Отрпи́, али па́нти, и вр̑та ду́гови.

отр̑си (трп. пр. отр̑сен, -а, -о) свр. 1. *искрчи секром шуму и шибље.* – Поне́кад прода́деше бра́ниште на кречари́, они́ га отр̑се до́зем, за де́сет го́дине не мо́ж да пр̑кне. Њи́ве ура́сле у тр̑ње, сли́ве се осуши́ле, вино́гради отр̑сени, ни́кој не са́ди но́во. 2. *очисти мо̄тиком коров.* – Отр̑симо тра́ву, па наре́димо сно́пови окол сто́жер, па уведе́мо ко́њи, они́ га оврш̑у́, по́сле смете́мо жи́то и ве́јемо.

отрта́ви свр. *добије велику задњицу, раскрӯња се у задњем делу т̄ела.* – Разголеми́л се и отртаве́л ко мечѣ̑к. При на́с девојчети́ја не једу́ тр̑тицу, да не отрта́ве.

отр̑ти свр. *избаци гузицу у игри борења* (упор. борење). – О́н ме́не ува́ти за ка́иш, и ја́ ње́га, ма́ло отр̑тимо ду́пе и ја́ и о́н, и бо́римо се док једѣ̑н дру́гог не пребо́ри.

отр̑ти се свр. *ист̄ури ст̄ражњицу, нагузи се.* – Отрти́ се ако сме́јеш, да ви́диш кво́ че те сна́јде.

отру́је свр. *усмрти о̄тровом.* – Да ли те комши́је напи́ше, што́ те ба́р не отру́ше, отру́лница те изе́ла! ⌂ **отру́је га** *п̄реувеличано каже, или уради нешто̄ веома добро, или веома лоше.* – Ма́ направи́л буре́нце од мера́к, отру́л га начисто. У бре́, па куде на́с оди Ни́ш до Со́фију не́ма да сабе́реш три́ и́љаде гове́да, а о́н се ва́ли да са́м и́ма пе́т и́љаде, о́тру га од љ̑ву́.

отру́лница ж фиг. *једнолична свакодневна храна.* – Цр̑ни ле́бац, на́ша пу́кница и отру́лница, па и њега не́ма ста́лно. Не загоми́љај мло́го, не́го је̑ц отру́лницу и пу́кницу, ако ве́чем не једе́ш ла́јна и три́чњаци.

отрчи́ *о̄тиде т̄рчећи.* – Отр̑чи да ви́диш што се улелека́ше деца́та, да ли се поби́ше.

отса́ља несвр. 1. *смањује концент̄рацију соли.* – Ка́т се про́ба, ако је пресо́лено оно́ј кво се ва́ри у гр̑не, отса́ља се тека́ што́ му се наре́же јо́ш нећи́ компи́р. 2.фиг. *ублажава п̄рет̄еране лажи.* – Она́ љ̑же и пресаља, а ја́ се, сирома́, тру́дим да отса́љам ко́лко мо́гу.

отседи́ свр. 1. *задржи се дуго седећи уз разговор.* – Заора́тимо се тека́ поне́кад, па отседи́мо до сьвњ̑ушку. 2. фиг. *о̄стане код родит̄еља неудат̄а.* – Бо́ље би вој било́ да си је отседе́ла при баштѝ и ма́тер, не́го што́ је отишла́ за то́га про́палицу.

отсе́ли се свр. *п̄ромени место̄ живљења, п̄ресели се.* – Отсели́ли се који́ куде́ по Србију, на́јвише по Бе́оград, село́ оста́ло пу́сто, ко што́ ви́диш.

отсе́ца свр. 1. *одвуче.* – Ка́т се некада́ просевери́; разбра́: комши́чево ме нашло́, отсеца́ло ме у кре́вет, накла́ло о́гањ и свари́ло ми ча́ј. 2. *с муком однесе.* – Укачи́л се Ле́ка на вр̑ грани́цу и ка́стри гра́ње одозго́р, Тодо́ра ји до́ле збу́ра и тѣ̑кми на купчѣ̑к, па наме́тне на грби́ну и отсе́ца до пу́т.

отсечѐ свр. 1. *секући одвоји комад, одсече.* – Отсѐчи тѣнак и пра́в пру́т да измѐримо ко́лко јо́ш и́ма рећи́ја у бурѐво. 2. *прекине печење ракије кад више нама довољно алкохола у њој.* – Ја́ прѐпек отсечѐм кад измери́м два́јес и три́ гра́да, па нала́гам но́ви каза́н. ⇨ *о[т]цече.*

о́тсечно прил. *јасно, енергично, недвосмислено.* – О́тсечно му кажи́ да преста́не тека́ да се пона́ша, да ви́ди да и ти́ посто́јиш.

отси́пе свр. *одлије део течности.* – Отси́пи ма́лко од млеко́ ис ка́нту, да мо́гу да ју но́сим.

отси́пује несвр. *одлива део течности.* – Сипу́је у ча́ше, па из једнѐ отси́пује, а у дру́ђе доси́пује, глѐда да су свѐ по́једнако пу́не.

отси́ца несвр. *прекида печење ракије кад више нема довољно алкохола у њој* (упор. отсече 2). – На два́јес и три́ гра́ди ми отси́цамо прѐпек, по́сле потечѐ јо́ш ма́лко па́тока, па разла́гамо каза́н. Ја́ о́бавезно гради́рам рећи́ју, и чи́м бу́де два́јес гра́ди, отси́цам да не течѐ ви́ше.

отскр̑кне свр. *отшкрине.* – Отскркни́ врата́та да улѐзне ма́лко чистинка́, че се погу́шимо од ови́ја дува́нћи смра́д.

отску́цка свр. *оде скичећи* (о псу). – Кад негде по́јдем, Ча́па ме о́бавезно испра́ти, кад му пока́жем да мо́ра да се вр̑не, о́н ту́жно отску́цка комто до́м, а кат се однегдѐ вр̑нем, пр̑ви ме срѐтне сас ра́досно лаја́ње.

отсл̑не свр. *учини да до некога допре више светлости, одсени* (упор. и засл̑не). – Отсл̑ни̊ ми, да и мѐн огрѐје слнчѐнце. Отсл̑ни̊ ми, немо́ј ме засл̑таш, да и ја̊ ви́дим кво̊ се деша́ва пр њи́. ⇨ *о[т]цл̑не.*

о́тсме прил. *од смеха.* – Буда́ла кад ви́ди ма́лко брашанцѐ, исћи́да се о́тсме.

отсмејѐ се свр. *орасположи се смејући се.* – А́јде, ба́бо, испри́чај како́ је било́ кат си била́ мла́да невѐста, да му се отсмејѐмо јо́ш једну́ш.

отсо́ли свр. *смањи концентрацију соли у јелу.* – Ма́нца мо́же да се посо́ли и пресо́ли, а мо́же и да се недосо́ли, али тѐшко мо́же да се отсо́ли.

о́тспи свр. *одспава део ноћи, одспава један сан.* – У́вечер ра́но лѐгам, и о́дма за́спим, али ко́лко о́тспим до пр̑ви петли́, то́ј ми је, ви́ше ме сѣ́н не ва́та.

отср̑ди се свр. *одљути се, престане да се срди.* – Дети́ња ра́бота, лѣ́ко се раср̑ди, али се бр̑зо и отср̑ди.

отстоји́ свр. 1. *стајањем ода пошту.* – Задужи́л је и мѐне и моја́ деца́, заслужи́л је да му на сва́ћи пра́зник запа́лим свечу́ и отсто́јим при гро́б. 2. *стоји мало у саламури да се устоји, да добије на квалитету.* – Усо́лено мѐсо трѐбе да отстоји́ десети́на дѣ́на у саламу́р, па се тѣ́г су́ши.

о́тстран прил. *са стране.* – Кад би ни човѐк о́тстран погледа́л, помисли́л би да смо ма́лко зама́јене: ба́ба некво́ ора́ти ли ора́ти, а дево́јчето позину́ло, глѐда у њу́ и не трѐпче.

отстра́ни свр. 1. *уклони, истера.* – Бу́лка улѐзла у го́дине, нејѐ ви́ше за ра́боту, а и млеко́ почѐ да да́ва ма́лко, трѐбе да ју отстра́нимо, па другу да ку́пимо. 2. *одвоји, удаљи.* – Му́ку видо́мо док ју отстрани́мо од то́га мангу́па.

отсудѐ прил. *са сваке стране, из сваког правца, одасвуд.* – Отсу́де се на́род збѐре кад је ва́шар. И команди́ран акѣ́лан, ра́спореди милица́јци тека́ да ји и́ма отсудѐ.

отсу́кује несвр. фиг. *пушта гласне ветрове, прди.* – Дѐда се накуса́л пасу́љ, па га са́мо отсу́кује.

отћи́вка свр. *одјури кевћући* (о ловачком керу). – Испод ћупри́ју и́зрипи за́јак, и пцѐта отћивча́ше по њѐг преко Сѐлско бра́ниште.

о́тћид м *прекид, застој.* – Сла́ма почѐ да испа́да из врша́лицу на о́тћид, мо́ра да је се уну́тра некво́ загуши́ло.

отћи́да несвр. *насилно тр̄га, от̄кида.* – Бѣ́ш ти је у̏баво цвећѐнцево, немо́ј да га отћи́даш, не̏к си цѣ̀вти.

отћи́да се несвр. *одваја се, от̄кида се.* – Спѐкла се зевња̀, па тврдо за копа̀ње, не отћи́да се ка̀д уда̀риш с мати́ку. При њѐг не̏ч да на̀јдеш окла̀пчину, од њѐг се ни́шта не отћи́да.

отћи́не свр. *от̄ргне кидајући, насилно одвоји.* – Ако те ува̀нем још једну̏ш у ло̀зје, гла̀ву чу ти отћи́нем ко на врапца̀. И̏ди отћини́ једну̏ кра̀ставицу и две-три́ попо̀шће да напра̀вимо ћисели́ну за обѐд. Старѐја отћи́не за̀лок оди зеља̀никат, па га вр̏љи у̏тьвнин и изо̀ка: А̀јде, мѐчко, дојди́ на вечѐру!

отћи́не се свр. 1. *насилно се от̄кине шт̄о.* – Не затѐsaj га то̀лко да се не отћи́не. 2. фиг. *раст̄ане се од живот̄а.* – Тѐ кво̀ ти је човѐк, ти́ћем се отћи́не ко ли́с од грањѣ у̏јесен, па̀дне у кљи́ште, и иструлѐје.

отћи́сне свр. *набубри и омекша у води, от̄кисне.* – Збѐрем пости́лци, па ји у̏вечер нато̀пим у жѐшку воду̏ да отћи́сну, па јетредѣ̀н пѐрем.

отћу̏ти свр. *от̄рт̄и увреду.* – Ма̀ри дојдѐ да се обр̏не, па да ју залѐпи сас лѐбат преко срѐд лицѐ, нѐло нејѐ таква̀, о̀тћута и ови̏ја пу̏т свекр̏вино загомиља̀ње.

оту̏д прил. *из т̄ог п̄равца, с т̄е ст̄ране, одат̄ле, с т̄ог мест̄а* (упор. отамо). – Оту̏д се врну̏мо, али ни овдѐ бо̀љ живо̀т не затѐкомо. ⌂ **оту̏д-одо̀вуд** *како год окренеш, с ове и с оне ст̄ране, на сваки начин.* – Несу̏ ни ку̏ће то̀лко долѐко, али се ми́ почѐмо одолѐчујемо, оту̏д-одову̏д па ти коши́ја до̀јде по̀род од пра̀ви ро̀д. ⇨ *от̄уде.* ⇔ *изот̄уд.*

оту̏де прил.*в. от̄уд.* – Дојдо̀мо оту̏де, и ви́ше се та̀мо не вр̏тамо.

оту̏ра несвр. *одузима, склања део по̄ део.* – Ако жена̀ с иглу̏ оту̏ра ис ку̏ћу, му̏ж вој не мо̀ж надви́је, па с врѐчу да уно̀си у ку̏ћу. Ако једѣ̀н притy̏ра, а дру̏ђи оту̏ра, тој напредљѣ̀к нѐма.

оту̏ри свр. 1. *макне шт̄о са нечег, одузме део чега.* – Ија̀чи се огѣ̀ћат, отури́ поклѐпку да не преѐди ма̀нцата ис шѐрпу. Отури́ ма̀лко од дрва̀та ис ко̀ла, да ји не збѝрамо у̏спут. 2. *одгурне, удаљи од себе.* – Дојди́, мори́, да си поора̀тимо, ма̀лко му̏ку о**[д]** ду̏шу да си оту̏римо.

оту̏ци се свр. *от̄ућ̄и се, удаљи се.* – Ми́ смо бли́зак ро̀д, али се не ста̀вљамо чѐсто, јо̀ш ма̀лко па смо се вѐч оту̏ци́ли.

оту̏ши се свр. *искали гнев, освет̄и се, врат̄и дуг са камат̄ом.* – Нѐче ми оста̀не ду̏жан, чу му се оту̏шим, да ме запа̀нти за цѐл вѐк. Опѐчете у̏баву рећи́ју, а ми́ че до̀јдемо на̀зиму да вој се оту̏шимо.

отфика̀ри шатр. свр. *одсече.* – Че ни отфика̀ре стру̏ју што̀ несмо̀ плати́ли, па у̏вечер и́ма да о̀димо по тѣ̀внину ко ћо̀раве коко̀шће.

отша̀три свр. *оде гегајући.* – Но̀ђе ме болу̏, па ми трѐбе полови́н са̀т до̀к отша̀трим да нешто̀ донесѐм ис по̀друм.

отшѣ̀пче свр. *довр̄ши шат̄т̄ање, от̄шат̄уће.* – Видо̀ ја̀: овѐј отшьпча̀ше кво̀ шьпча̀ше, и комши́ка отидѐ да ува̀ти петла̀, а комши́ја да дото̀чи у кондирчѐто рећи́ју.

отшра̀ви свр. *одврне шраф, от̄шрафи.* – У̏баво зашрави́ шра̀вовити, да се не отшра̀ве у̏спут да оста̀немо без то̀чак. Нѐ подма̀зује редо̀вно ко̀ла, запѐкло се, па се тѐшко отшра̀вује.

отштра̀па свр. *оде сит̄ним корацима.* – Дѐда о̀дма пу̏шти дљѣ̀ђи ко̀раци, а ба̀ба се по̀тути и си́тно о̀тштрапа по њѐг.

отшра̀фен, -а, -о фиг. *који је мало уврнут̄, ненормалан, от̄шрафљен.* – Ма̀ни се од њѐга, ви́диш да нејѐ цѐл, да је ма̀лко отшра̀фен.

отшу́шка свр. *оде шушшеѣи одеѣом.* – Мла́дата Ци́ганка се по́диже на пр̏сти, па ме, она́к необри́ченог и смрдљи́вог, цмо́кну у о́браз, па ме цу́ну у у́ста, и бр̏зо о́тшушка на вра́та по маѣу́ту.

оѣебу́си свр. *опусши, оклембеси.* – Жи́то оѣебуси́ло кла́сје, ве́ч дозре́ва за же́тву. Оѣебуси́л меши́ну ко да је у деве́ти ме́сец. Бри́ѣе ју нале́гле, оѣебуси́ла ра́мена, спе́кла се од ра́боту и сеѣира́ције.

оѣебу́си се свр. *опусши се, оклембеси се.* – Ми́ тр̏чи го́ре, о́н се оѣебуси́л на пло́т. Оѣебуси́ли се облачо́тине на не́бо, па висе́ ко му́да кроз сце́пене га́че.

оѣелаве́је свр. *посшане ѣелав, оѣелави.* – Оѣелаве́л сам зато́ј што́ ми и башта́ би́л ѣе́лав, а ви́дим да ми је и си́н поче́л да ѣелаве́је, таква́ ни со́рта.

оѣему́зи се свр. *посшане замишљен, сневесели се.* – Што́ си се оѣемузи́л, ко да ти несу́ све́ о́вце на бро́ј.

оѣисе́ли свр. *укисели.* – Зи́мницу спре́мамо от Петкови́цу, нату́рамо пипе́р и петлицање́ у во́ду, па оѣисе́лимо с ѣисели́ну от кру́шѣе, а неко́ј ку́пеше аксе́нцију да оѣисе́ли.

оѣи́ти (трп. пр. оѣи́тен, -а, -о) свр. *украси цвећем, зеленилом или чим другим, окити.* – На́јблиска рода́ неве́сту оѣи́ти с понеко́ју голему́ пару́ на гру́ди. Ка́т се вр̏ша завр̏ши, послѣ́гња ку́ѣа у коју́ се вр̏ло врша́лицу оѣи́ти с цве́ѣе, и те́ка ју оѣи́тену испа́рате сас шише́ реѣи́ју, це́ву, вре́ву и благосиља́ње да дого́дине па до́јде, и да по́виш ра́боту и́мају.

оѣи́ти се свр. *окити се.* – Оѣити́ла се ко до́долица, па ди́гла гла́ву, да те Бо́г сачу́ва.

оѣи́ши се свр. *окиши се, заокуши да шада киша.* – Оѣиши́ло се, али че про́јде, неје́ први пу́т. Мло́го се о́ѣиши, ни́како да ста́не. ➡ *расѣиши се.*

оѣопаве́је свр. *посшане ѣопав.* – Оѣопаве́мо и онеможе́мо, а ра́бота си на́с че́ка, о́дмену не́мамо. Мо́рам да заме́ним ко́в на воло́ви да не оѣопаве́ју.

оѣораве́је свр. *посшане ѣорав, ослепи* (упор. ослепеје). – На́јтешко је кат чове́к оѣораве́је, ко ја́ што сам оѣораве́ла. Дабо́гдаде да оѣораве́је, па бело́ ви́дело да не ви́ди.

оѣора́ви свр. *ослепи.* – Душа́на Ста́мењѣиног во́л оѣорави́л на једно́ о́ко. Ја́, еве́, ко што ме ви́диш, остаре́ и оѣораве́, па не мо́гу сама́ да се слу́шам, то́ј ми на́јтешко.

оѣу́ти свр. 1. *учини да неко заѣуши.* – Оѣу́ти се, преста́ни да кре́каш, да те ја́ не оѣути́м с песни́цу. 2. *преѣуши.* – Реко́ му нешто́ што неје́ треба́ло да му ка́жем, али о́н о́ѣута, ни́шта ми не о́дговори.

оѣути́ се свр. *преспане да говори, уѣуши се.* – Ѣу́ти, Јеле́нко, не оѣута́л се ни́кад, че те чу́ју душма́ње, и́ма те поједе́ тѣ́внина ко Живо́рада. Што́ си се оѣута́л ко у́сран го́луб, кво́ ти је ма́лко у празну́ ку́ѣу. ⌂ **нуме́је да се оѣути́** *непрекидно прича, зановеша.* – Ови́ја старчо́тина нуме́је да се оѣу́ти, по це́л дѣ́н загоми́ља, све́ му сми́та, и на све́ ману́ нао́ди.

оѣу́чује несвр. *прави се да не чује, ѣушке прелази преко чега.* – Поне́кад ме забо́ли кад ми нешто́ ка́же, али ја́ оѣу́чујем, на́јвише због деца́, да њи не поре́метимо.

оѣу́чује се несвр. *преспаје да даје гласа од себе.* – Гле́дамо си с ба́бу телеви́зор, на́учи се ба́ба на ове́ј се́рије, а оно́ у се́ријете са́мо за вика́ње, ба́бава се не оѣу́чује, кат ста́не да ви́ка устр̏за и но́чу, па и ме́н пробу́ди и запи́тује како́ че са оно́ј дете́нце без ма́ѣу, и такво́, у́јутру она́ оте́кла у о́чи, ко да су ју стр̏шљени апа́ли.

оцѣ́т м *шечносш кисела укуса која се добива од вина, воћа, алкохола или сувом десшилацијом дрвеша, а служи као зачин јелу, и као средсшво за конзервирање.* – Гро́зјево ѣи́село ко оцѣ́т. Ја́букава ѣи́села, па ви́шти ко оцѣ́т. ➡ *сирке, сирѣе.*

оцьта́рка мн. оцьта́рће ж зоол. *врста ситне мушице која се јавља приликом алкохолног врења* Drozofila melanogaster. – По́друм пу́н сас оцьта́рће. Кат се поја́ве оцьта́рће, коми́на је поче́ла да пређи́пује. ➡ *цртарка.*

оцвр̏сне свр. *очврсне.* – Девојчети́ја сва́ оку́пана, прозр̏тају им се блушчети́ја, ви́де им се си́шчице тамѣ́н оцврсну́ле.

о́цедан, -дна, -дно *терен који се лако ослобађа воде, са кога се вода брзо оцеди.* – Поја́та тре́бе да је на о́цедно ме́сто, и у за́ветрину. ■ **поо́цедан** комп. *оцедан у већем степену* – Го́рњата лива́да је по́оцедна, а до́ле је гми́чкаво и у сре́д ле́то.

оце́ден, -а, -о *оцеђен.* – У оцеде́но и посо́лено ћи́село млеко́ натура́ју се зре́ле све́же попо́шће, то́ј се наре́ди у ка́че, кат ста́ше, ву́рда мо́же да се једе́.

оце́ди свр. *учини да оно што може да тече прође кроз што капљама или у танком млазу.* – Ћи́село млеко́ оце́дим крос кр̏пу да бу́де гу́сто, па га посо́лим, додаде́м му зре́ле попо́шће и ре́дим у каче́ ел ка́нту.

оце́ди се свр. *постепено се цеђењем ослободи сувишна течности.* – Кат се млеко́ потсири́ло ту́ри се у кр̏пу, а она́ се натѣ́кне на тоја́гу да ви́си, да се оце́ди си́рутка.

о[т]це́пи (трп. пр. оце́пен, -а, -о) свр. 1. *цепањем отргне.* – Оцепи́ кр̏пку од нешто́ да му вр̏жемо ра́нуту, да ста́не кр̏в да тече́. Си́на си доби́л, пије́ње и́ма да да́ваш, и до́м и́ма да до́јдеш с оце́пени рукави́. 2. фиг. *пусти ветар, прдне.* – Слобо́да је кад мо́гу да се натѐпам и нагњете́м, па да ле́гнем, и да га сло́бодно оце́пим.

о[т]це́пи се свр. *одвоји се, отуђи се, отцепи се.* – Поче́ се распа́да Југоисла́вија, репу́блиће се поче́ше оце́пују, а др̏жава се раце́пује ко упр̏дене тру́ле га́че.

о[т]цече́ свр. *в. отсече.* – Оцече́ ми кри́шку ле́б, и нама́же ју с ма́з и посо́ли сас со́л и а́лев пипе́р, на́јчесто ме је то́ј чека́ло кад до́јдем ис шко́лу. Са́, бре́, Бра́нчо, оневоље́, па и ослепе́, па и оглује́, па ми оце́коше и у́о, че́три пу́ти сам апери́суван. Оце́ко ба́гренче да напра́вим коси́ло.

о[т]цл̥не свр. *в. отсл̥не.* – Оцл̥ни́ ми, немо́ј ми засл̥таш, не дови́цујем да уде́нем коњ̑ц у игл̥́.

оцр̏ни свр. фиг. *наружи, оцрни, прикаже у лошем светлу.* – Си́н ни́како да на́јде ра́боту, прија́ви се, они́ га отка́че, зајми́л сам се, сти́гло га мо́јто заима́ње код љу́ди, не́ма ко́га несѣ̑м оцрни́л. ➡*очамчи.*

оцр̏ни се свр. фиг. *унесрећи се.* – Оцрни́ се што́ пој̑до́ за ње́га, а са́ не́ма верта́ње на оно́ј што́ је било́.

оцу́тра прил. *јутрос.* – На́ша Бу́лка се оцу́тра отели́ла. Једва́ два́ та́са млеко́ пому́зо оцу́тра. О́сети како́ ју бѣ̑цка њигов обра́з, неје̑ се оцу́тра обричи́л. ⇔ *одоцутра.*

оча́мчи свр. *наружи, оцрни, прикаже у лошем светлу* (упор. оцрни). – И́ма такви́ љи́гави не́човеци, па те подзѣ̑кну да се излети́ш, па о́дма трчу́ кот пураве́лници-ти да те ија́де, па а́јд што́ им шѣ̑пну то́ј кво́ си ји очамчи́л у орату́ту, не́го га ја́ш понафи́лују.

оча́нчи свр. *повреди, онеспособи* (упор. ослути). – Неје̑ ме стра́ од мре́чку, оно́ кад би тело́ о́дма да се у́мре и готово, али ме стра́ некво́ че ме на́чне, че ме оча́нчи, па по́сле ни ната́м ни нова́м, ку́ј че ме по́сле гле́да и превр̏та.

очѣ́чка свр. *черкајући по чему покупи све на шта наиђе.* – На́чисто ме очѣ̑чка, о́стави ме без ди́нар. Све́ очѣ̑чкају кво́ и́ма за једе́ње по ку́ћу, а тра́же и да им се нешто́ ту́ри у торбу́ да си понесу́.

очѣ̑чка се свр. фиг. *остане без ичега.* – Дава́мо док има́мо, па се очѣ̑чкамо до кра́ј, оста́домо без дина́р у ку́ћу. У сва́ко ћоше́ сам има́ла скло́њено и да се поједе́ и да се попи́је, али са́ се очѣ̑чка на́чисто све́ кво је било́ скло́њено.

о́че несвр. пом. гл. *хоће* (през. о́чу – чу, о́чеш / о́ч – чеш, о́че – че, о́чемо – чемо, о́чете – чете, о́че / о́те че; аор. = импф. те́о – те́ше – те́ше / те, те́омо – те́осте, те́оше, и

(ређе) теј̀а – теј̀а – теј̀а, теј̀амо – теј̀асте – теј̀аше; рад. пр. те̏л – тела̀ – тело, тели̏ – теле̏ – тела̀; имп. о̏ч / о̏чи – о̏чете). – Не пи̏тају и̏ма ли, са̀мо: о̏чу и да̀ј. Па̀ре на ку̀п ко̀лко о̏чеш. Моли̏мо те и плачува̀мо ти да и̏граш, а ти̏ не̏чеш. У село̀ деву̀ј̑ке и момчети̏ја ко̀лко о̏ч, неј̑е ко са̀. О̏че га сре̏ћа ко мага̀ре па̀тка. Неко̀ј па̀ре о̏че, а неко̀ј нами̏рнице. Даньшња деца̀ си о̀те живо̀т на оль̑кшицу, не̏че да се му̀че ко што̀ смо се ми̏ мучи̏ли. Који̏ о̀те они̏ по̀ј̑де, који̏ не̏те, они̏ си седе̏ до̀м. Те̏л сам да у̀мрем. Те̏оше да се избѝј̑у. При̏ј̑етељу, како̀ чемо̀? – Пријетељи̏це, ль̑ко че̏мо. Ја̀ теј̀а да при̏ј̑дем, па ману̀, да не речу̀ како̀ не̏мам сра̀м. Што̀ не теј̀а да цр̀кне ти̏ја бесни̏к, да се једну̀ш сми̏рим. Не теј̀асте да једе̏те, а ја̀ сам ви се то̀лко нада̀ла и спрема̀ла. Моли̏мо га, али о̀н не те̏ да по̀ј̑де сас на̀с. Те̏тка ти не̏ј̑е тела̀ да до̀ј̑де. О̏ч ли, ел не̏ч, ако о̏ч узи̏мај, ако не̏ч немо̀ј. О̏чи да ме пове̏деш с те̏бе на ко̀рзу? О̏чете ли ви̏ да рабо̀тите, ел не̏чете, једе̏ње не̏ма ца̀бе. ■ по̀оче комп. *хоће у већој мери.* – О̏че Карави̏лка И̏бру, И̏бра Карави̏лку јо̀ш по̀оче, али не̏че Карави̏лћин баштà И̏бру за зе̏та. ⌂ **о̏че да је** *вероватно је; можда је.* – О̏че да је текà, мà све̏ ми се чи̏ни да је ко што̀ га ја̀ зна̀м. ⌂ **о̏чу-не̏чу** *може тако, а може и овако.* – Си̏тна жени̏ца, мà о̀тресна, кво̀ ми̏сли о̀дма ти га ка̀же, не̏ма при њу̀ о̏чу-не̏чу и ци̏ле-ми̏ле.

оче̏кује (рад. пр. оче̏кував, -а, -о) *надајући се чека кога или што.* – Че ви оче̏кујемо за сла̀ву, а ви̏ о̀бавезно гле̏дај̑те да до̀ј̑дете. По̀ј̑евтино ни га прода̀доше от ко̀лко смо оче̏кували.

оче̏пен, -а, -о *настран. својеглав, чудан.* – Што̀ не ма̀неш да се дру̀жиш с ту̀ј оче̏пену буда̀лу, ви̏диш да ње̏га сва̀ћи избе̏гава. Сви̏ у ку̀ћу су пома̀лко оче̏пени, ма̀лко осе̏м све̏т, али де̏да на̀ј̑више.

оче̏пи (трп. пр. оче̏пен, -а, -о) свр. *одвали, одломи.* – Ако се наљу̀тим, но̀с чу ти оче̏пим. Пази̏ да не оче̏пиш др̀шку на сто̀вну док то̀чиш во̀ду. Очепи̏ ми че̏пку од мушка̀тлуту да и ја̀ поса̀дим. Ве̏тар очепи̏л гра̀њ̑ну пу̀ну сас зре̏ле кру̀шће. Пречука̀мо у̀бав тра̀ктор, то̀ј се ви̏ше не купу̀ј̑е, ретрови̏зор оче̏пен, ста̀кла потро̀шена, у̀тепа ме ве̏тар у ора̀ње.

оче̏пи се свр. *одвоји се, удаљи се.* – Воле̏ли су да се оче̏пе из дру̀ство на̀стран, да бу̀ду сами̏, и да ни̏кој не зна̀ј̑е њи̏не та̀ј̑не.

оче̏пљак[1] м *крхотина разбивеног стакла.* – Срча̀ ј̑е оче̏пљак од ста̀кло, па си с ње̏га изма̀зниш тоја̀гу, да ј̑е мазна̀.

оче̏пљак[2] м *особењак, чудак.* – Она̀ си ј̑е оче̏пљак от како̀ се ј̑е зда̀ла, па во̀ј и деца̀ таква̀.

очеру̀пи свр. фиг. *узме коме све на картама, очерупа.* – И̏ма те очеру̀пим ко коко̀шку, са̀мо ли приста̀неш да и̏граш ка̀рте с ме̏не. ➞ *ошури.*

оче̏тине ж мн. *аугм.* и *пеј. од очи.* – Ка[д] ме погле̏да с оне̏ј њиго̀ве оче̏тине, стра̀ ме ва̀не. ➞ *очурде.*

о̏четри прил. *четвороструко.* – Да ми исплете̏ш це̏мпир од дебе̏лу пре̏цу, о̏четри увр̀ткану, да згре̏ј̑ем кочи̏не.

оче̏ша свр. фиг. *изудара, истуче.* – Ка[д] те ја̀ оче̏шам с некоју̀ ли̏сковину, не̏ма да ти се три̏ дьна ле̏б прије̏де.

оче̏ша се свр. фиг. *окористи се.* – Сви̏ гле̏дају да се оче̏шу от сеља̀ка, али држа̀ва на̀ј̑више.

оче̏шља свр. 1. *чешљањем доведе косу у ред.* – Што̀ не оче̏шљаш косеља̀кат, не̏ло бла̀зниш све̏т таква̀ бу̀нцава ко сотоњак. 2. *огребена вуну или кучине.* – И̏ма ву̀на пу̀ни ца̀кови, али не̏ма ку̀ј да ју оче̏шља, а вуновлача̀ран у Бабу̀шницу ви̏ше не рабо̀ти.

оче̏шља се свр. 1. *чешљајући се доведе косу у ред.* – Преме̏нимо се, и оче̏шљамо се, па а̀ј̑д на о̀ро.

очи́сти свр. (трп. пр. *очи́шћен, -а, -о*). 1. *учини чи́шћим, о̄чи́сти.* – Кад је ву́рња очи́стена, и све́ спре́мено, доо́ди јо́ш једна́ жена́ да помо́гне да се ле́б по́брже наврља у ву́рњу. 2. фиг. *о̄ти́ме, одузме, о̄ку́пи све.* – Било́ ја ра́тно вре́ме, па нале́зе вијска́ у Сурче́во, па́тоси по ку́ће повади́ше па погоре́ше, сто́ку покла́ше, све́ очисти́ше. 3. фиг. *о̄ре́кине о̄ту́дњу.* – Има́ло је же́не које́ су знале да очи́сте жену́ која́ је зане́ла, а не́че да ро́ди. ⇔ *о̄очи́сти.*

очи́та свр. 1. *изговори речи молбе којима се верници обраћају Богу и свецима.* – Коме́ по́п очи́та моли́тву, ти́ја је пребрину́л све бри́ђе, и преболе́л све бо́ље. 2. фиг. *изгрди, изудара.* – У́баву моли́тву че ми очи́та башта́, са́мо ако чу́је за ово́ј.

очита́ви се свр. *о̄ста́не чи́та́в,* фиг. *и́стре́зни се.* – Прође́ Но́ва година, тамѣ́н се очитави́, ете́ ти га Божи́ч. па по ње́г Српска но́ва го́дина, не мо́ж чове́к да се отре́зни.

о́чичи с мн. *дем. од очи.* – Да неје́ озе́бло дете́то, ста́лно му дрљаве о́чичи.

о́чни, -а, -о *који се односи на очи.* – И́ма некву́ о́чну бо́лес, о́чи му ста́лно задрљаве́ле.

очова́дник м *који вади очи, зла и безобзирна особа.* – Ти́ја очова́дник, ду́шу ми је изе́л и здра́вље упропасти́л, ко да му несѣ́м била́ жена́, не́ло роби́ња.

очови́дно рет. прил. *очевидно.* – Ма́ то́ј је очови́дно, сви́ ви́димо, не́ма кво́ да ни убе́цујеш.

о́чу-не́чу ж, бот. *русомача, о̄ча́рчужак* Capsella bursa pastooris. – Та́ј тра́вка и́ма пу́но ли́стовчичи, ти́ ћи́неш једѣ́н по једѣ́н и при́чаш „о́че ме – не́че ме“, на после́гњи кво́ се па́дне пока́же да ли те во́ли, ел те не во́ли, зато́ј се и зове́ о́чу-не́чу.

о́чув м *очух.* – О́чув ми је би́л, али је до́бар чове́к би́л, и ко роце́ног си́на чува́л и саве́тувал.

очу́ва свр. *о̄при́пази, о̄при́чува кога или што о̄дре́ђено време.* – Очу́ваш чове́ка од ћи́ло ме́со, а да бе́рем зна́ш за кво́, да се му́чи, ете́ за кво́. Какво́ пра́јите, што́ се не ја́вљате, ја́ ма́ћа ли сам, ма́чава ли сам, рацала ли сам ви́, ил несѣ́м, ку́ј ви је очува́л, а́? ⇔ *о̄очу́ва.*

очу́ван, -а, -о *који се добро држи, који је здрав, држе́ћ.* – Очу́вана жена́, јо́ш неје́ за врља́ње, и да се не погле́да.

очу́ка (трп. пр. очу́кан, -а, -о) свр. 1. *омла́ти о̄лодове зрелог во́ћа.* – Ову́ј го́дин смо очука́ли три́ вре́че оре́си. Ови́ја шљива́р очу́кан до зр̥но, не мо́же чове́к да на́јде једну́ сли́вку да се озла́чи. 2. *омла́ти олуја жито из не́о̄ножњевног класја.* – Сва́ћи домачи́н се жу́ри да што́ пре́ о́жње жи́то, да му га ве́тар не очу́ка. 3. *омла́ти грснице на о̄рлици.* – Гр̥снице нато́пимо у топи́ла, па ји изва́димо та се осу́ше, па ји очу́камо на тр̥лицу да доби́јемо клчи́на. 4 фиг. *о̄пи́ије о̄дре́ђену количину неког о̄ића.* – Ми́ тројица сино́ч очу́камо це̊лу га́јбу пи́во.

очу́љен, -а, -о *који је без уве́та.* – Бе́ше у Стрижевац једѣ́н очу́љен чове́к, Вла́да му бе́ше и́ме, па га о́каомо Вла́да Чу́лко.

очу́љи свр. 1. *о̄тсе́че коме уво.* – Не мр̥да́ј до́к су ми мака́зи у ру́ће, да те не очу́љим. 2. *окрњи о̄те́сти́ју или кондир.* – Који́ о́чуљи си́ску на сто́внуву, па са́ незго́дно да се пи́је из њу́.

очу́рде ж мн. *аугм.* и *о̄ве́ј. од очи* (упор. очетине). – Они́ га ко бађи́м напа́дају, о́н се ко бађи́м љу́ти и искоко́ли очу́рде ко совуља́га.

о[т]чу́шка свр. *гурањем о̄мери с места.* – Ви́де да сам ста́ра ба́ба и сама́, па пољлк, пољк очушка́ше ме до вра́та, а они́ се распиштољи́ше.

о[т]чу́шкује несвр. *гурањем удаљава од себе.* – Немо́ј да ме очу́шкујете од ва́с, а́ко сам ста́ра, ја́ ви мо́гу јо́ш понешто́ пома́гам.

о[т]чу́шне свр. *одгурне.* – Ја́ ју пригр̥не́м, она́ ме очу́шне, видо́ ја́ да ту́ј нешто́ и́ма.

о̏ца м *хоца.* – При́чаше де̏да да је слуша̏л како̏ је о̏ца из ца̏ми́ју у Вра̏ње ока̏л: Бе̏ште, Ту̏рци, у Ту̏рску, то̏ј је све̏ ње̏но било̏, и ње̏но че си и оста̏не.

оца̏к[1] м *димњак.* – У̏качи се ба̏ба на кро̏в, узе̏ ма̏лко ву̏рдицу, и кроз оца̏к пу̏шти де̏ди бѣ̏ш у ску̏т. У на̏ше село̏ оста̏доше ма̏лко оца̏ци кој́и се јо̏ш чу̏ре.

оца̏к[2] м *јамица у којој се сади кромпир.* – Посади́ла сам шесе̏ оца̏ка компири́.

о̏ш узв. *за терање свиње.* – О̏ш, не грди ви́ше, ни́како се не наји́даш, а̏ле те уби́ле. На свињу̏ се ка̏же „о̏ш“, па се разбе̏ре, а чове̏к не̏че.

оша̏в м *воће.* – Даньс оша̏в ако се не пр̏ска, на̏јесен не̏ма кво̏ да на̏јдеш, а напре̏д ни́кој неје̏ ни зна̏л за прска̏ње. Оша̏в неје̏ ви́ше бла̏г, а ле̏б бе̏л, али горчи́в. ▌**ва̏рен** ~ *кувано воће.* – Ва̏рен оша̏в мо̏же да бу̏де сас шиѣ̏р, и бес шиѣ̏р.

оша̏вчак м *хип. од ошав* – Не̏работни су, па им деца̏ жељу̏ју за сва̏какав оша̏вчак кој́и сти́гне за једе̏ње.

ошамогла̏ви свр. *ударцем по глави помути свест.* – Мани́ ми се од гла̏ву, ако те ошамогла̏вим, не̏ма се три́ дѣ̏на просве̏стиш. ➡ *ошамути.*

ошаму̏тен, -а, -о *који је помућене свести, ошамућен.* – Кој́и су били́ па̏метни, они́ на вре̏ме побе̏гоше у ва̏рош, по села̏ остадоше са̏мо недѣ̏гави и ошаму̏тени ста̏рци.

ошаму̏ти (трп. пр. ошаму̏тен) свр. *ударцем по глави помути свест* (упор. ошамоглави). – Чу те ошаму̏тим, са̏мо ли проду̏маш јо̏ш нешто̏ за њу̏. Кад једе̏ ле̏б у кој́и и́ма вра̏т, чове̏к поста̏не ошаму̏тен, зано̏си се ко пија̏н.

ошанта̏ви свр. *постане хром.* – Остаре̏мо, оћораве̏мо, оглуве̏мо, ошантаве̏мо, за ни́шта ви́ше несмо̏, са̏мо да о̏че Бо̏г да ни прибе̏ре по̏скоро.

оша̏ра свр. *обоји шарено, учини што шареним.* – Ка̏д кре̏чиш, оша̏рај ма̏лко зи́довити, ко̏лко да се ја̏ко не беле̏ју.

ошаша̏ви свр. *постане шашав, луцкаст.* – Пу̏н ме̏сец мо̏же да ошаша̏ви чове̏ка, ти́ће се ди́гне ис цр̏ђе и по̏јде нанегде̏. Би́ли га милица̏јци, па га ошашави́ли.

о̏швице ж мн. 1. *посувраћени део огрлице капута на грудима, ревери.* – А̏јд, ова̏м! – ре̏че и ува̏ти ме за о̏швице, и у̏гура у некькьв ко̏дник. 2. *део женске одеће на прсима, обично украшен везом или шљокицама.* – Же̏не су облачи́ле ћена̏рне кошу̏ље, забѣ̏њи сас пари́це на о̏швице, на гла̏ву шами́че, а на но̏ђе свињсћи опѣ̏нци и ве̏зене чара̏пе вр̏зане сас пекљу̏.

ошедну̏ш прил. *још једном.* – Погледа̏ га ошедну̏ш, у̏баво девојченце, а̏ма га не позна̏вам,

оше̏ни се свр. *очврсне, постане отпоран на напор, стекне кондицију.* – У̏пролет ни све̏ боли́ кат по̏чнемо да рабо̏тимо по по̏ље, по̏сле се ошени́мо, па ни ви́ше ни́шта не боли́.

оширо̏чен, -а, -о *који је направљен шире него што треба.* – Ма̏јсторе, што̏ су ми ово̏лко оширо̏чене панталȍне, мо̏гу јо̏ш једнога̏ у њи́ да при́мим пот ћири́ју.

оширо̏чи свр. *сашије или исплете што шире него што треба* (упор. и отесни). – Оширочи́л ми панталȍне, ко да је од дру̏гога узима̏л ме̏ру. Оширочи́ли смо ма̏лко голе̏му со̏бу, али смо тели́ да и́ма комо̏ција и за сла̏ву, и за сва̏дбу.

о̏шка несвр. *тера свиње вичући „ош“.* – Ја̏ чу̏ да о̏шкам одо̏вде, а ти́ оздо̏ле, да нака̏рамо туј алети́ну у ко̏чину, да не ри́је ви́ше по дво̏р. ⇔ *изошка, наошка.*

ошкобаве̏је свр. *измршави, телесно пропадне.* – Гове̏ца му мло̏го ошкобаве̏ла, не ра̏ни ји добро̏, а ста̏лно на те̏шку ра̏боту.

ошкр̏би (трп. пр. ошкр̏бен, -а, -о) свр. *окрњи, оштети.* – Да̏до вој но̏ву ђувеча̏рку да спре̏ми за вршачи́ сала̏ту, она̏ ми ју по̏сле вр̏ну ошкр̏бену. 2. фиг. *одузме од погођене цене.* – Погоди́мо се да ти урабо̏тим за то̏лко па̏ре, ја̏ уработи́ поште̏но, а ти́ ми о̏шкрби от паре̏те, и ћути́ш си, ба̏р да ми ка̏жеш за̏што.

ошкр̏би се *окрњи се, оштети се.* – Па̏де ми вр̏чва из ру̏ђе па се о̏шкрби, јо̏ш не мо̏гу да преја̏ду̏јем.

о̏шљак мн. о̏шљаци м *веома безобразна и некарактерна особа.* – На̏јубава дево̏ђа, а узе̏ла о̏шљака. Сас то̏га о̏шљака нема̏ ра̏боту, не посту̏па сас жену̏ до̏бро, ма̏тер си цве̏ли, а на башту̏ нала̏ти да га би̏је. Ти̏ја о̏шљаци саде̏ гле̏дају како̏ да прева̏ре чове̏ка.

ошља̏чи свр. шатр. *ошамари.* – Ошљачи̏ га неко̏лко пу̏ти, залепи̏ му неко̏лко шља̏кавице, па да ви̏диш како̏ це сми̏ри.

о̏шне свр. *отера свињу викнувши „ош“.* – Иди̏ о̏шни свињу̏ну да не уле̏зне у граду̏ну.

ошпри̏ца *окречи шприцањем.* – Ку̏ћу омалтерисамо, али не пости̏гомо да ју ошпри̏цамо.

о̏ште прил. *још* (упор. и јоште). – Оште̏ једну̏ш ли чује̏м да се тека̏ изража̏ваш спром ма̏тер, и̏ма да излети̏ш ис ку̏ћу. Оно̏ ма̏лечко дете̏, о̏ште на о̏сом го̏дине било̏, оти̏де у водени̏цу, па га плаши̏ла карако̏нца.

оште̏пе свр. *штипајући откине део чега, најчешће пера младог лука.* – Оште̏пи от перца̏та за сала̏ту, ви̏диш каква̏ су мла̏да и кр̏та. Који̏ де̏ли, мо̏ра ма̏лко да оште̏пе и за се̏бе, то̏ј си је тека̏ от све̏т.

оштрбе̏је свр. *остане без зуба, постане крезуб.* – И ти̏ че оштрбе̏јеш ко ја̏, па че ви̏диш како̏ је ка̏д не мо̏ж ни̏шта да гри̏знеш, а једе̏ ти се.

оштр̏би[1] свр. *остане без зуба.* – Како̏ оштрбе̏, ста̏лно сам си гла̏дна, ле̏б се не�је̏до.

оштр̏би[2] (трп. пр. оштр̏бен, -а, -о) свр. *окрњи што, откине део од чега.* – Ти̏ ли о̏штрби вилца̏њав, да те не зна̏м што̏ бу̏де, такви̏ вилцањи̏ се ви̏ше не нао̏де. И̏мам пе̏т вилца̏на, и они̏ сви̏ оштр̏бени.

оштроко̏нцула ж *опака, зла и свадљива жена, оштрокоњђа.* – Та̏ја оштроко̏нцула ни̏како не скла̏па у̏ста, сва̏кога огова̏ра, и на све̏ нао̏ди ману̏, а њу̏ си не ви̏ди. Ти̏ си то̏ј све̏ замеси̏л, да ту̏ј оштроко̏нцулу неси̏ довле̏кал на сла̏ву при пија̏ног Дани̏ла, све̏ би си било̏ како̏ тре̏бе.

оштуре̏је свр. 1. *постане пуст, опусти.* – Моје̏ има̏ње ве̏ч оштуре̏ло, али и твоје̏ че оштуре̏је, и те̏б деца̏ ману̏ше да доо̏де. Све̏ че оштуре̏је, са̏мо зми̏је и ву̏ци и̏ма да обика̏љају празне̏ поја̏те, док се и оне̏ не за̏тру. Оштуре̏ло га дабо̏гдал ово̏ј има̏њиште, живу̏ че ме како̏па. 2. *посенили од самоће.* – Оштуре̏ла сам у че̏три ду̏вара, живи̏м тека̏ од дањ̏с до ју̏тре, сама̏ ко пњ̏.

оштуро̏тина мн. оштуро̏тине м/ж пеј. *запуштена особа, осамљеник.* – У Го̏рњу ма̏лу оста̏ли неко̏лко оштуро̏тине, док се и они̏ не прека̏рају, и кра̏ј.

ошугаве̏је свр. *зарази се шугом.* – Прачи̏на ми ошугаве̏ше и ману̏ше да једу̏, па пођо̏ при ветерина̏ра да ми даде̏ да ји с нешто̏ напр̏скам.

ошу̏жби свр. *издвоји зрна из махуне.* – Бо̏б се једе̏ док неје̏ узре̏л, ка̏д узре̏је, зр̏на му се ошу̏жбе, па се чу̏вају да се ва̏ре зи̏ми.

ошуждаве̏је свр. *излати, посенили* (упор. оштуреје 2). – Ошуждаве̏ла сам у гла̏ву, нити кво̏ разби̏рам, нити кво̏ па̏нтим.

ошу̏ри свр. 1. *полије врелом водом и стругањем скине длаке.* – Напре̏т су се са̏мо прачи̏на шури̏ла. а ви̏ње се дра̏ле за опњ̏нци, дањ̏с ошу̏ре и ви̏ње и прачи̏на. 2. фиг. *измами коме новац на превару* (упор. очерупи). – Не ва̏тај се у њи̏но дру̏сто, че те ошу̏ре на ка̏рте да оста̏неш без панталȍне на ду̏пе.

ошу̏ти се свр. *обије рог, остане без рога.* – Тија на̏ш овњ̏н би̏л мло̏го бодљи̏в, ма се ошути̏л, оста̏л без једњ̏н ро̏г, зато̏ј смо га и прозва̏ли Шу̏тко.

ошу́шка свр. фиг. *покупи сав новац од кога* (упор. и ошури 2). – До́јду ми ну́ци, па тра́же да им се ку́пи све́ кво ви́де, и ошу́шкају ме до дина́р.

П

па́ прил. *опет, поново.* – Промени́л се Или́ја, па си па́ ти́ја. Излечи́ше ме бо́ђи́, а бо́лес се па́ по́врну. Немо́ј да ми па́ замѣ́шкаш ла́ворат, једва́ сам га оми́ла сас же́шку во́ду. Она́ ма́лко за́стану те се о́срну о́коло, узде́ну, па си па́ поји́де. ⇨ *пај, пак, пь, пьк.*

па везн. *па у саставним реченицама.* – Обе́ремо сли́ве, па опече́мо ре́ћи́ју, па ако о́чемо да је по́јака, ми́ ју препече́мо.

пави́т м бот. *биљка пузавица* Clematis. – Кошари́на је тр̀мка испле́тена от па́вит, па с гове́ца ла́јна ома́зана, ту́ј смо чува́ли че́ле.

павита́к м *место где расте павит.* – Иди́ у павита́к, оце́чи и доне́си неко́лко па́вита да исплете́мо гу́жву за капи́ју. О́вце во́ле да пасу́ у павита́к, ту́ј им ладови́на.

па́вук ДЛ, ЛЗ м зоол. *в. паук.* – Па́вук ме облази́л. Ку́ћа празна́, от па́вуци не мо́ж да се спа́сиш.

паву́н м зоол. *крупна јужноазијска птица из породице фазана са шареним перјем и великим репом у мужјака, паун* Pavo cristatus. – Посто́ј, посто́ј, сльнце, поче́кај ме, / да навезе́м бра́ту на рука́ве, / да навезе́м о́чи соко́лове, / а на сре́ди пе́ро па́вуново. (нар. п.).

па́вучина ЛЗ ж *в. паучина.* – Ната́ла се па́вучина, па не мо́же да се ми́не.

па́д м *косина брега, нагиб земљишта изражен разликом висине.* – Вода́ тече́ низ бре́г јер и́ма па́д. Направи́ли Ша́нац на брдо́ Јереми́ју, па ако напа́дну Бу́гари, они́ одо́тле би́ју с то́пови, и́ма па́д, па би́ју а́ на ову́ј стра́ну, а́ на ту́ј страну.

па́да (прил. сад. пада́јечи) несвр. *сваљује се повучен сопственом тежином.* – Који́ високо́ лети́, ни́ско па́да. Неко́ј бе́ше дошь́л да рече́ како́ је де́да Ради́сав па́дал от коња́ на а́свалт у Грнча́р и пођину́л. Ћи́шава се па ра́стури пада́јечи, ни́како да преста́не. ⇔ *запада, испада, напада, опада, отпада, попада, пропада, упада се.*

па́да се несвр. 1. *бива у сродству на основу брачне заједнице.* – Па́да ми се зе́т, узе́л ми је сестру́ о[д] те́тку. 2. *право на део наследства.* – Ми́ смо троји́ца бра́та, свако́му се па́да трећи́на од цело́купно на́слество. 3. *бива по реду у каквом послу.* – Па́да ми се да сам овча́р сва́ћи дру́ђи дь́н, зато́ј што́ су полови́н о́вце у буљу́к са́мо моје́. ⇔ *испада се.*

па́далиште с *место на које се ко смести да преноћи, или се привремено настани* (обично о Циганима чергарима). – Што́ не изве́трите со́буву, не́ло се усмрде́ло ко у ци́ганско па́далиште.

пади́на геогр. ж 1. *коса, нагнута површина, обронак, страна брда.* – У на́ше село́ су гро́бишта на једну́ пади́ну над цр̀кву, Житаро́ва пади́на се зо́ве. 2. *широки спуштени део тла између два брда.* – На́јбоља дрва смо бра́ли у Горуно́ву пади́ну. ➞ *расподина.*

пади́нка мн. пади́ње ж геогр. *дем. од падина, падиница.* – Ку́ћа им је ма́лко издво́јена у једну́ пади́нку, ал неје́ мло́го доле́ко от село́.

пади́нчина геогр. ж *пеј. од падина.* – У ту́ј пади́нчину ре́тко ко́ј зала́зи, у њу́ се ко́те ку́рјаци.

па́дне (рад. пр. па́дал, -дла, -дло) свр. *свали се повучен сопственом тежином.* – Чове́к па́дне ис кру́шку, па се́дне да се о́дмори. Неје́ стра́шно да па́днеш, али је стра́шно да се по́сле не мо́ж ди́гнеш. При́ча де́да: У́качи ми се некво́ на ра́мена, и ја́ и́дем ко

мртљв, а́јде, а́јде, а́јде, а́јде, ка́д запоја́ше петло́ви, оно́ па́дло некуде́, у́јутру виде́ли то́ј што́то па́дло, оно́ се направи́ло ко на љи́ђе. Ти́ па, Петка́но, ко да си ис кру́шку па́дла, па позна́ваш си, ва́ља, љу́ђе по село́. ⌂ **ни́ско па́дне** *изгуби углед, сроза се у моралниом погледу.* – Кој и́ високо́ лети́, ни́ско па́да. ⇔ *допадне, западне, испадне, нападне, опадне, отпадне, припадне, пропадне, упадне.*

па́дне се свр. *западне, падне у део.* – Кад зако́љемо коко́шку, на́јвише сам воле́л да ми се па́дне крилце́.

паждра́к мн. паждра́ци м *дроњак, непопрани комад одеће.* – Не́деља је дљн кат се пе́ру паждра́ци, тљг стру́ја је́втина.

паза́р м *куповина и продаја, трговина.* – Направи́мо у́бав паза́р што́ купи́мо ово́ј бра́ниште у Лу́жину ба́ру, е́м на прио́дно ме́сто, е́м га па не плати́мо ску́по. ⌂ **тврди паза́р** *погађа се, углављује цену.* – Ви́дим да вој се допа́дам, али се јо́ш опи́ра да при́зна, тврди паза́р. Ма́ кажи́ га пра́во, немо́ј да уви́јаш ко сна́шка кат тврди паза́р.

паза́ри свр. *купи.* – Ва́ле се да су пазари́ли пла́ц у Пи́рот, ал га несу́ јо́ш све́ исплати́ли. ■ **пазаре́ње** *гл. им.* – Тљг поче́ пазаре́ње: мој бра́т Ми́рча поче́ се пога́ца с Љубо́мирћиног бра́та за ко́лко че прода́де Љубо́мирку, да ми ку́пи неве́сту.

паза́ри се несвр. *погађа се, ценка се.* – Ја ну́мејем да се паза́рим ко нећи́, купу́јем на кво́ пр́во налети́м, и за це́ну коју́ ми потра́же.

па́зи (трп. пр. па́зен, -а, -о) несвр. 1. *надгледа, осматра.* – Па́зе ме да ли сам пија́н, и да ли чу па́днем. Са́ма чу си па́зим о́вце. Од ју́тре га и́ма о́камо да па́зи о́вце с на́с! – заде́вају ме жене́те. О́вце се па́зе да не пасу́ где́ је забра́њено, а чу́вају се да ји не напа́дне ву́к у пла́нину. 2. *стара се о коме.* – И́мам два́ недљгава ста́рца, па мо́рам да ји па́зим, не́ма који́ дру́ђи. От како́ се је зда́л, о́н је а́лен и па́зен. ■ **пазе́ње** *гл. им.* – До́сади ми твоје́ пазе́ње и куде́ сам пошла́, и с куга́ сам стану́ла, и када́ се вр́там до́м, ко да сам дете́. ⇔ *запази, опази, припази, спази, упази.*

па́зука мн. **па́зуће** ж 1. *унутрашњи удубљени део раменог чланка, пазухо, недра.* – Ка́т се озно́ји, сту́ри ка́пу од гла́ву, па ју ту́ри пот па́зуку, и голо́глав наста́ви да и́де. Дево́јчето до́трча, при́грну ба́бу, по́ђута тека́ уз њо́јне па́зуће, па се о́тргну и о́трча. Тури́ ру́ђе у па́зуће, / ту́ј че на́јдеш две́ ја́буће, / нит су зре́ле, нит зеле́не, / бљш тамљн су за гризе́ње. (нар. п.). 2. *дојка.* – Кад ми дете́ умре́, кад му у́ста помодре́ше, у́сану ми ле́ва па́зука. Једна́ ји ма́ђа роди́ла, на једне́ па́зуће дојила, сас и́сти по́вој ји повија́ла.

па́ј ДП прил. *в. па.* – Промени́л се Или́ја, о́н си па́ј ти́ја. Одмо́римо се, па проду́жимо па́ј. Куде́ је те́кло, па́ј че си тече́. Цеди́ млеко́во, и па́ј и́ма ру́сје у њега.

па́јес, -та, -то *који је без једног тестиса* (упор. и једнопајес). – Не́ма да се же́не, не́ло бу́цају ко па́јести ју́нци.

пајта́ш шатр. м *друг, другар.* – Ка́д уле́зо у ку́ћу, и́ма кво́ да ви́диш, назбра́ла се се́лска бу́нsина коле́да, све́ пајта́ши од њиго́вог си́на.

па́к ГЛ прил. *в. па.* – Куде́ је вода́ те́кла, па́к че си тече́, куде́ је било́ село́, па́к че си бу́де. Те́сто се покри́је с чи́с меса́љ, и постоји́ да надо́јде, ка́д надо́јде размешу́је се и напра́ве се ле́бови, и па́к се оста́ји да јо́ш једњпу́т надо́јде, по́сле се пе́че.

пакљл м *пакао.* – Ја́ чу у ра́ј, а ти́ че завр́шиш у пакљл, це́л ве́к си греши́ла ду́шу с ме́не. Тљвно ко у пакљл.

паке́т мн. паке́ти м *један или више предмета повезаних у омот, пошиљка.* – Испрати́ ми паке́т, ал да не́је без ши́ше пре́пек, и неко́лко сушени́це.

паке́тче мн. пакетчети́ја с дем *од пакет, пакетић.* – Кад дојдо́ше до криви́ну, о́н се о́брну, у́зе паке́тчето од њу́, за́стану ма́лко да по́убаво начи́ни паке́тчето под ми́шку, у́цврсти ко́рак и поји́де, она́ га о́дгледа до́к за́макну иза криви́ну.

па́клица мн. па́клице ж *кутија цигарета.* – Цига́ре се купу́ју на па́клицу, али се купу́ју и на кома́д: Сва́ко ју́тро мо́ра да му се ку́пи па́клица цига́ре, ина́че не́че да и́де на ра́боту. Да́ј ми де́сет цига́ре, да и́мам ко́лко за даньс. ⇨ *пьклица.*

пакло́ с *паковање од десет кутија шибица или паклица цигарета.* – Ши́бице купу́јем на пакло́, а цига́ре на па́клице.

па́кос мн. па́коси 1. *лом, неред, штета.* – Коњо́штипи ни направи́ше голе́м па́кос у гради́ну. Жена́ је ко лија́р овца́ – кад ју не гле́даш, она́ побе́гне у па́кос. Де́ца, бу́дете до́бра, немо́ј да пра́вите па́кос по ку́ћу, ја́ се не́чу заба́вим. 2. фиг. *забрањена љубав.* – Зате́кли ји у па́кос у Свето́мирову пле́вњу, тамьн поче́ли да рабо́те ра́боту.

па́косан, -сна, -сно *који има пакости у себи, пакостан.* – О́н је једьн па́косан чове́к што́ га не́ма, од ње́га не мо́ж да оче́кујеш ни́шта добро́.

пакосльк м *штеточинство.* – Ко́мбај стр̑ви жи́то, по ње́г пр̑ва ћи́ша ка́т па́дне стр̑ниште се зазелене́је, пакосльк, не́ма си га бо́ље от срп, ту́ј се сва́ко зрнце́ збе́ре.

пакосни́к мн. пакосници́ м *особа склона прављењу покости, штеточина.* – Тија Сла́вко бе́ше пакосни́к што не посто́ји пу́шти о́вце, па си и́ду куде́ о́че. Несу́ деца́ ко деца́, нело пакосници́, све́ потроши́ше по ку́ћу. ➞ *пакошчија.*

пакосни́ца мн. пакосни́це ж *зла и подмукла жена.* – А́ко се пра́ви да је мелє́м на ра́ну, од њу́ се чу́вај ко од змију́, пакосни́ца је што́ не посто́ји.Те́ј пакосни́це су мло́го му́жи затрле́, и деца́ им направи́ле сирочети́ја.

пако́сти несвр. *смишља и прави пакости.* – И́ма, тека́, понећи́ зда́ден са́мо да пако́сти, и да пра́ви дави́је по село́. ⇔ *напакости, опакости.*

пакошчи́ја м *особа склона прављењу покости* (упор. пакосник). – Голе́м је пакошчи́ја, јуче́р ми у́тепа коко́шку. У́рош Ћи́ринсћи бе́ше голе́м пакошчи́ја, пу́шти о́вце у сампа́с, и не гле́да да ли некоме́ пра́ве па́кос.

па́кује несвр. (рад. пр. па́кувал, -ла, -ло) 1. *слаже што на гомилу, или везује у свежањ.* – Це́пимо др̑ва, па ји па́кујемо пот шу́пу, да су ни на́руку за узи́мање зи́ми. 2. фиг. *подмеће коме што да му напакости.* – Пази́ се од њу́, она́ уме́је да па́кује чове́ку и оно́ј које́ ни у сьн не би уработи́л. ■ **па́кување** *гл. им.* – Ја́ сам моје́г печалба́ра па́кувала, испра́чувала и доче́кувала це́л ве́к, у па́кување и распа́кување ми је прошьл живо́т. ⇔ *запакује, напакује, распакује, спакује, упакује.*

палаве́ри несвр. *оговара, трачари.* – И́де по село́ и палаве́ри једнога́-дру́гога, док вој нећи́ не избро́ји ребра не́че да се сми́ри.

палаве́рка ж *алапача, торокуша.* – Палаве́рће по село́ ко́лко ти ду́ша о́че.

пала́ко прил. *без журбе, полагано.* – Кат се пече́ ређи́ја, тре́бе да се о́гањ кладе́ пала́ко, натена́не, да не загори́ каза́н. Пала́ко, че па́днеш, не трклету́ј то́лко. ➞ *пьлк, пальк польк.*

палама́рка ж *древни штитник за руку при жетви у виду рукавице (има три руте у које се увуку три средња прста, напред кљун којим се хвата руковет, а одозго дужу страну која штити надланицу од српа).* – Ја́ без палама́рку нуме́јем да жње́м. Палама́рка чувала́ да се чове́к не поре́же са срп, а кроз жи́то има́ло паламі́да која́ боде́.

паламі́да ж бот. *коровска биљка са листовима који имају бодљикаве зупце, расте по житима, осјак* Cirisum arvense. – Плеве́ње на́јтешко бе́ше, сла́гнеш се и це́л дьн пле́виш, а кроз жи́то паламі́да колко́ о́ч, па ни све́ ру́ће избоде́.

паламу́ди несвр. шатр. *брбља, прича глупости, преувеличава.* – Сту́жни се чове́ку ка́д по́чне да се ва́ли и паламу́ди како́ од ње́га не́ма по́газда у це́лу околи́ну. ⇔ *опаламуди, спаламуди.*

паламу́доња м *брбљивац, хвалисавац.* – Кво́ мо́жеш да нау́чиш о[д] то́га паламу́доњу, ви́диш да ни о́н не веру́је у то́ј кво́ те льже.

пала́нsa ж *ручна вага са два таса за мерење робе мањих тежина.* – Напре́т смо мери́ли све́ на канта́р, а са́ искочи́ше пала́нse сас два та́са, али оне́ ме́ре са́мо до де́сет ћи́ла.

пала́ш м *ловачки кер.* – И́мам и пала́ша и пала́шку, не зна́ш који́ бо́ље те́ра за́јка.

пала́шка мн. пала́шће ж *женка палаша* (упор. и загар). – Бес пала́шку се не и́де у ло́в. Ућивка́ше се пала́шће у Стра́ње, си́гурно су искара́ле за́јка, и са́ га ју́ре.

пала́шка несвр. фиг. *претражује, трага.* – Во́ли да ми пала́шка по це́пови, али чу вој једну́ш учу́кам ро́гови за то́ј. ⇔ *препалашка.*

палашче́ мн. палашчети́ја с *младунче палашке.* – Куде́ по́јдем, о́н по ме́не ко палашче́, а сто́ пу́ти сам му рекла́ да га не́чу.

пал̑ьк прил. *без журбе, полагано* (упор. палако). – Ја́ пал̑ьк, пал̑ьк, па отидо́ та се вати́ у ко́ло до ње́га. Ба́ба се пал̑ьк измькну́ла, па си отишла́.

па́ли несвр. 1. *изазива горење ради грејања, кувања, светлости и сл.* – Чи́м се стьвни, о́чу да сте до́м, пале́те ла́мпу и куде́ље у ру́ће. 2. фиг. *пуши.* – Ја́ сам поче́л да па́лим јо́ш ко дете́, ме́не си је де́да научи́л да пу́шим. 3. фиг. *поистрекава раздор.* – Она́ га па́ли да си мр̑зне роди́тељи, и пол̑ьк-пол̑ьк на́чисто че га одво́ји од њи́. 4. фиг. *пролази, успева.* – То́ј кво́ си науми́л код ме́не не па́ли, то́ј на дру́гу стра́ну да тра́жиш. ■ **пале́ње** *гл. им.* – У на́ш кра́ј неје било́ пале́ње из о́свету, са́ се и то́ј по́јави, ти́ће чу́јеш: оно́ме запали́ли се́но, оно́ме шта́лу, оно́ме поја́ту. ⇔ *запали, припали, распали, упали.*

па́лка несвр. *опипава, претражује пипајући.* – Ја́ врљи́ панталóне на́зем, па поче́ да па́лкам до́ле, мецу њо́јне но́ђе. ⇔ *препалка.*

па́лка се несвр. *опипава се.* – Ди́го се некако́, и поче́ да се па́лкам, да ви́дим и́ма ли негде́ кр̑в да ми тече́. ⇔ *препалка се.*

па́мет м/ж *способност човека да мисли, схвата и расуђује, разум, ум, интелигенција.* – Ма́лецак чове́к, али и́ма голе́м па́мет. Жена́ и́ма дл̑ьгу ко́су, а кра́тку па́мет, али во́ли да се пра́ји по́паметна од му́жа. Испердаши́ли га у мили́цију, па му дошла́ па́мет. ▌**дети́ња** ~ *недозрело расуђивање.* – Ста́р чове́к, а јо́ш и́ма дети́њу па́мет. ▌**ко́њсћи** ~ *незгодан карактер, тврдоглава особа.* – Вати́л ко́њсћи па́мет, па му се ни́шта не дока́зује. ⌂ **држи́ у па́мет** *има способност запамћивања, памти.* – Остаре́, ни́шта ви́ше не држи́м у па́мет, не па́мтим кво́ сам јучер обе́дувал. ⌂ **и́скара из па́мет** *препаши, изненади.* – Ис па́мет ме и́скара Мора́вка ка́д цвр̑кну, а тру́ба се о́гласи. ⌂ **иска́раује из па́мет** *распамећује.* – Дечи́штана ме иска́рују ис па́мет, па ни́ ми се и́де на ра́боту, ни́ зна́м куде́ це де́вам. ⌂ **искочи́ из па́мет** *полуди, посенили.* – Искочи́ла ис па́мет, ни́шта не разби́ра. ⌂ **истрови па́мет** *изгуби разум.* – Немо́ј да бесне́јеш, ако си ма́лко попи́л, па́мет си неси́ на́чисто истрови́л. ⌂ **заврти́ па́мет** *залуди, опчини.* – Поста́домо гра́цање, ја́ купи́ но́во оде́ло, она́ се поче́ ка́чи на висо̑ће́ шти́кле, го́спођа ко ис фи́лм, па́мет да ти заврти. ⌂ **ли́тка му па́мет** *понаша се лакомислено.* – Јо́ш вој ли́тка па́мет, јо́ш ми́сли да се једе́ све́ што́ лети́. На млади́ти ли́тка па́мет, а по́сле на стари́ти и́де оско́мина. ⌂ **вр̑ља се с па́мет** *разбацује се памећу.* – Преј́де́ у гра́д, изма́зни се, про́орати гра́ћи, и поче́ се вр̑ља сас па́мет. ⌂ **скре́не с па́мет** *полуди, сиђе с ума.* – Скренýл с па́мет от пије́ње. ⌂ **ста́не му па́мет** *пренерази се.* – Ко са́ да гле́дам: ка́т по́чнеше ветри́на да сави́ја вр̑бе и да но́си цре́пови от кро́вови, па́мет да ти ста́не. ⌂ **отиде́ от па́мет** *заборави.* – До са́ сам га знала́, и, еве́, отиде́ ми от па́мет. ⌂ **поме́ра сас па́мет** *силази с ума, луди.* – Ћи́не се о[д] ту́гу по њо́јног чове́ка, ко́ да че сас па́мет да поме́ра о[д] то́лку жа́лос. ⌂ **поме́ри ис па́мет** *ошамути ударцем у главу.* – Чу те поме́рим ис па́мет ако ти уда́рим с песни́цуву једн̑ьн ути́лњак. ⌂ **не́је при па́мет** *није нормалан.* – Цабе му казу́јеш и кле́паш ка́д неје́ при па́мет, да је акьлан, такво́ не би работи́л. ⌂ **ни́кој ни́кому неје́ у памет** *не зна ко шта мисли.* – Ни́кој ни́кому неје́ у па́мет да зна́је кво́ ми́сли, и

на кво́ се спре́ма. ⌂ **пр̏дне му на па́мет** *досе̑ти се, донесе одлуку, роди му се нека мисао.* – Ти̏ће му пр̏дне на па́мет да се ка́ра с комши́је, а́ко га ни̏кој не ди́ра. Поне́када ми пр̏дне на па́мет да све́ оста́вим, па да оти́дем у̏-свет, али ме жа́л за деца́. ⌂ **посмете́ с па́мет** *скрене па̑мећу, по̑луди.* – Неје́ бѣ́ш чи̏тав, ма́лко посме́л с па́мет, па не зна́је кво́ бла́нта. ⌂ **пли̏тачьк у па́мет** *при̑глуп, необразован.* – Жени̏цата му пли̏тачка у па́мет, али кро́тачка, вре́дна и по́слушна. ⌂ **со́ли па́мет** *досађује непо̑требним саве̑тима.* – Ти̏ че ми со́лиш па́мет, а не зна́ш ни но́с да си обри̏шеш. ⌂ **узи̏ма се у па́мет** *при̑води се па̑мети.* – Ради̏војо, узи̏мај се у па́мет, ово́ј мо́же да изле́зне на големо́. ⌂ **не сту́ра се от па́мет** *не изилази из па̑мети, ста̑лно је у мислима.* – Не сту́ра ми се от па́мет куде́ и́де, и кво́ рабо́ти сама́ у то̏љѣи гра́д, а пр̏ви пу́т се одвоји̏ла од ку́ћу.

па́метан, -тна, -тно *који има спо̑собност расу̑ђивања, који је здраве и проницљиве па̑мети.* □ – Па́метан, са́мо му ва́ли једна́ даска́. ■ **по́паметан** комп. *па̑метнији.* – По́штује ме, али во́ли да ми се потсми̏вка, жена́ во́ли у́век да се пра́ји како́ је по́паметна од му́жа. Мла́д чове́к, а по́паметан од ме́н, и би̏ ми ми̏ло. ■ **на́јпаметан** суперл. *најпа̑метнији.* – А че́рката им, ко сва́ко наму́чено дете́, бе́ше на́јпаме́тна от сва́ деца́ у ра́зред.

паметња́ковић м шатр. *онај који се пра̑ви па̑метан, будала.* – Сва́шта мо́ж да чу́јеш о[д] то́га паметња́ковића, али ни̏како нешто́ па́метно.

памету́је несвр. *мудрује, расу̑ђује.* – Не мо́гу они̏ с ме́н да памету́ју, пари̏л сам ја́ ра́зне ви̏ле.

пампу́р м *запу̑шач од пу̑ште* (упор. и пишало). – Кат се со́к ла́дне, сипу́је се у вла́ше, и оне́ се затво́ре сас пампу́р.

паму́к бот. *јужна биљка из по̑родице слезова из чијих се пло̑дова добива па̑мучно влакно* Gossypium. – Све́ од пр̏тено платно́ смо́ носи̏ли кошу́ље, а са́ и не зна́ју кво́ је то́ј, по́сле поче́мо да тка́јемо ћена́рна пла́тна от паму́к. ⌂ **ме́к ко паму́к** *нешто што је ле̑по, мекано и по̑жељно.* – Моја́ ма́ти кад оме́си ле́б у ву́рњу, ме́к ко паму́к, да му се не наједе́ш. ⌂ **ва́ди ду́шу на паму́к** *по̑ступа бездушно са киме.* – Би̏л ме је, месѝл ме је ко те́сто, вади̏л ми је ду́шу на паму́к, е́, са́ квекну́л, са́ ја́ тре́бе тека́ да рабо́тим с ње́га, ал ја́ то́ј не мо́гу. ⇨ *по̑мук.*

памукли̏ја м *ста̑ринска мушка и женска горња одећа по̑стављена па̑муком без рукава* (упор. капутле). – Памукли̏је су забанци̏је прави̏ли. У зевњи̏цу стоји̏ ко́вчег сас преме́ну: клашње́не и пр̏тене панталóне, памукли̏ја, ћемеда́нче, ве́зене чара́пе и га́че. ➞ *ћубе.*

пандура́ција ж шатр. *по̑лиција.* – О́че да нају́ре преко иља́до учи̏теља, а да запо́сле ко́муналну пандура́цију, бо́ље им је да се ма́ну от ћо́раве ра́боте.

панду́рин мн. панду́ри м *по̑лицајац.* – Ако се наљу́тим, че те згу́жвим ко панду́рин ту́жбу.

пани̏ца ж *чинија из које се једе чорбасто̑ јело.* – Ма́ти ми надро́би у пани̏цу ле́б у млеко́, па се на́врцам, и са́мо одла́тим по авли̏ју. ■ **др̏вена** ~ *дрвена чинија.* – Ка́т сам би̏л дете́ куса́ли смо из др̏вену пани̏цу. ■ **зевња́на** ~ *чинија од пе̑чене земље.* – Је̏ли смо из зевња́не пани̏це сас др̏вене ложи̏це, а вари̏ло се у зевња́ни гр̏нци уз огњи̏ште.

паниче́ мн. паничети̏ја с *дем. од па̑ница, чинијица.* – У једно́ паниче́ гру́тка си̏рење, а у дру́го чва́рци и спр̏жа. У два́ каза́на ва́ри се пасу́љ и чорба́, ми̏ но́симо паничети̏ја па ни сипу́ју.

паниче́тина мн. паничети́не *аугм.* и *по̑ј. од па̑ница.* – Што́ неси̏ оми̏ла ове́ј паниче́тине, не́ло си ји остави̏ла ме́н да че́кају.

пани̏чка мн. пани̏чће ж *хипо̑к од па̑ница.* – Сва́ко дете́ си је знало́ која́ је њиго́ва пани̏чка, и неје́ дава́ло да неко́ј дру́ђи једе́ из њу́.

Панте́леј м вер. пр. *Свети Пантелејмон.* – Панте́леј се сла́ви у Ра́дешевац.

панталóне ж мн. *доњи део мушког одела, у новије време и женског комплета.* – Ис пр̏во вре̏ме му̏жи су носи̏ли бревене̏ци, по̀сле искочи̏ше панталóне, са̀ и же̏не поче̏ше да ји но̀се. ▌ **клашње̏не** ~ *панталоне од домаћег вуненог сукна.* – Спреми̏ ми клашње̏не панталóне и ћена̀рну кошу̏љу, оста̀ло зна̀ш и сама̀. ▌ **пр̏тене** ~ *панталоне од кудељног платна.* – Ле̏ти смо носи̏ли пр̏тене панталóне, а који̏ несу̀ има̀ли пр̏тене, они̏ су си и ле̏ти носи̏ли клашње̏не. ▌ **панталóне на бри̏ч** *панталоне које имају бочна проширења од појаса до колена.* – Башта̀ изле̏зе ис ку̏ћу тазе̏ избри̏чен, панталóне на бри̏ч, бела̀ кошу̏ља, но̀в шеши̏р, ти̏г видо̀ ко̀лко ми је у̏бав башта̀, асли̏ кра̀љев гарди̏ста. ▌ **панталóне на бо̀кови** *в. панталоне на брич.* – По̀сле ра̀т једно̀ вре̏ме су и ста̀ри и деца̀ носи̏ли клашње̏не панталóне на бо̀кови, по̀сле сви̏ поче̏мо да но̀симо ду̏з панталóне. ▌ **ду̏з панталóне** *панталоне са равним ногавицама.* – Ду̏з панталóне не̏мају бо̀кови, оне̏ су сма̀тране за по̀модерне от панталóне на бо̀кови, у Стриже̏вац њи̏ је пр̏ви поче̏л да ши̏је Сре̏чко Су̏цка. ⌂ **испра̀зни панталóне** *омршави.* – Одо̀цутра у за̀другу видо̀ Бо̀жу Капета̀на, оно̀га што̀ ме̏чкуну тре̏сну на грби̏ну на Тро̀јцу на ва̀шар, испразни̏л панталóне, стану̏л ко пру̏чка. ⌂ **истресе̏ из панталóне** *премлати.* – Вати̏ га за ши̏ју, и не пу̏штај, до̀к сти̏гнем да га ја̀ истресе̏м из панталóне, па се ви̏ше не̏че се̏ти да кра̀дне.

панталонéтине ж мн. *пеј. од панталоне.* – И зи̏ми и ле̏ти се̏ца и̏сте панталонéтине, сас за̀крпће на ду̏пе и на коле̏на.

панталóњће ж мн. *дем. од панталоне, панталонице.* – Обле̏кла панаталóњће трофрта̀љће, ко да је у ре̏ку стоја̀ла кад ји купува̀ла.

па̀нти (рад. пр. панти̏л, -а, -о / пантéл, -а, -о) несвр. *памти.* – Све̏ па̀нтим ко да је јуче̏р било̀. Па̀нтимо и кво̀ је било̀ добро̀ у на̀ш ве̏к, али по̀виш па̀нтимо које̏ неје̏ било̀ добро̀. Панти̏л је до ско̀ро, са̀ поче̏ да забора̀вља. Какво̀ сам виде̏ла, све̏ сам пантéла. ■ **пантéње** *гл. им.* – Направи̏мо и прекара̀мо у̏баву сва̀дбу, што̀ велу̏: сва̀дба за пантéње, али се до̀ста и задужи̏мо. ■ **по̀панти** комп. *боље памти од кога.* – То̀ј ба̀бу да пи̏таш, она̀ по̀панти од ме̏не, ја̀ не па̀нтим ни кво̀ сам јуче̏р обе̏дувала. ■ **на̀јпанти** суперл. *најбоље памти од свих, или само неке одређене догађаје.* – Гоца̀ сам заборави̏ла, али на̀јпантим како̀ смо ишле̏ по сабо̀ри и по седе̏ње. ⇔ *запанти, упанти.*

па̀нтивек прил. *одувек, одвајкада.* – Та̀ј води̏ца ту̏ј изви̏ра от па̀нтивек, и не па̀нти се да је некада̀ пресу̏шувала.

пању̏шка мн. пању̏шће ж 1. *пањић одсечен или одваљен од коренског дела стабла.* – Пању̏шће несу̀ за по̀кладу, оне̏ су да држе̏ о̀гањ це̏лу но̀ч. Де̏да спе̏ше у сопче̏, па кад накладе̏ кубе̏ с пању̏шће, мо̀раш да спи̏ш откри̏јен. 2. *обао комад дрвета сличан лопати којим се играла игра свињице (или свињће).* – Му̏шка деца̀ су игра̀ла свињи̏цу, напра̀је ру̏пу у зе̏вњу, па и̏мају големе̏ тоја̀ће, крива̀к га зову̀, па врље пању̏шку, и с кри̏вото до̀ле га ука̀рују у ру̏путу, а једно̀ па̀зи ру̏путу. ⇨ *пињушка.* ➡ *чутчка.*

пањче̏ мн. пањчети̏ја с *пањић* (упор. и пању̏шка). – Видо̀ једну̀ кру̏шку, дојдо̀ до њу̀, преврљи̏ штра̀нгуту преко гра̀ђу, тури̏ једно̀ пањче̏, и укачи̏ се.

па̀пак[1] мн. па̀пци м *домаћа собна обућа сашивена од домаће чоје* (упор. папуча). – Па̀пци су се ши̏ли от кла̀шње или от ша̀јек. Ја̀ сам би̏л шна̀јдер, па сам потплати̏л па̀пци с ко̀жу, и у њи̏ сам ишл̏ и[с] Сли̏вовик у Пала̀нку на ва̀шар.

па̀пак[2] мн. па̀пци м 1. *рожнато стопало код неких животиња.* – Ка̀т се свиња̀ зако̀ље, но̀ђе се о[т]цечу̀ до коле̏на, па се па̀пци вр̏ље, а оне̏ ошу̏ре и чу̏вају за пити̏је. 2. фиг. *нога.* – Не заде̏вај ме, чу се вр̏љим с тоја̀гуву да ти стро̀шим па̀пци. ⌂ **ли̏тну па̀пци** *умре.* – И на деда-Вла̀јка То̀шинскога начљс ли̏тнули па̀пци. ⌂ **ода̀пне па̀пци** *умре.* – Да неје̏ то̀ј, ја̀ би ода̀вно одапе̏ла па̀пци, ода̀вно би ми искуса̀ли пасу̏љ. ⌂ **отка̀чи па̀пци** *умре.* – Ба̀ба убледе̏ла и уђута̀ла се, изгле̏да бр̏зо че отка̀чи па̀пци.

па́перје с збир. *меко и нежно перје на телу птица које се прво појави по излегању, и накнадно по клању и черупању.* – Коко́шку зако́љемо, па ју оскубе́мо и нат пла́мен пропрли́мо да не прони́кне папе́рје, оми́јемо у студену́ воду, и ре́жемо на парчети́ја.

па́пиран, -рна, -рно *који је од папира, папирнат* (упор. артишан). – Црвене́ попо́шће се нани́жу на коњ̑ц, и нака́че на сл̑нце да се су́ше, осу́шене се ту́рају у папи́рни ц̑акови, и они́ се нака́че на ла́дно и про́мајно ме́сто.

папри́ка ж бот. *врпна биљка са плодовима оштрог или благог укуса, који се употребљавају као зачин или храна* Capsicum annum (упор. попошка). □ – И́ма папри́ће от со́рте: једне́ су љуте́, дру́ђе несу́, једне́ су добре́ за турши́ју, дру́ђе за ву́рду, тре́ће за а́јвар, једне́ за низа́ње, дру́ђе за клца́ње. ▌**а́лева** ~ *млевена паприка за заптиј.* – Напре́т смо си саме́ кл̑цале папри́ку, а са́ си купу́јемо а́леву папри́ку. ▌**кл̑чена** ~ *туцана паприка за заптиј.* – Ја́ си све́ ту́рам у је́ло дома́ћу кл̑чену папри́ку, коју́ си ми́ кл̑че́мо у чу́туру. ▌**жи́ва** ~ *свежа паприка.* – У ло́нац се насече́ лу́к, шангаре́па и жи́ва папри́ка. ▌**пе́цкана** ~ *паприка која је овлаш испечена на плоти, која је само мало опрљена.* – Не́ма по́блага сала́та од заћисе́лену пе́цкану папри́ку наре́дену у те́гле. ⇨ *поприка;* ➞ *пипер.*

па́пуча мн. па́пуче / папу́чи / па́пучета ж *врста лаке обуће занатске или фабричке израде.* – Напре́т смо ле́ти оди́ли боси́, а са́ сва́ћи но́си пла́стичне па́пуче. Ко́т си́на ми сви́ и́мају папу́чи, и са́мо с њи́ и́ду по стан̑. ▌**со́бна па́пучета** *папучета за ходање по кући.* – Ме́н свекрва бе́ше купи́ла ве́зена со́бна па́пучета.

па́пучка мн. па́пучће ж дем *од папуча.* – Ако бу́деш добра́, на ва́шар чу ти ку́пим папу́чће.

папуци́ја м *мајстор који прави папуче (и лични и породични надимак).* – Би́л неђи́ Пе́ра папуци́ја из До́љњо Крњино́, па по ње́г про́звана та́ј фами́лија Папуци́је.

па́пчичи м мн. *исплетене патофне за сасвим малу децу.* – Доби́мо пр́во уну́че, па му ба́ба испле́ла па́пчичи и рукави́ћне, а де́да че му даде́ пару́.

па́р мн. па́рови уз бр. па́ра / па́ри м 1. *две особе које су повезане нечим заједничким (мушка и женска особа као једна целина).* – Ја́ мла́да, о́н мла́д, ма́ не́ма кво́, бѣ̑ш смо си па́р. Ле́ка и Тодо́ра се мло́го сла́гаоше ко му́ж и жена́, али не бе́оше па́р, о́н висо́к, ја́к, она́ ни́ска, па се јо́ш потути́ла. 2. *две истородне животиње истог или различитог пола.* – Уз Богоро́дицу смо у́век мора́ли да четве́римо по два́ па́ра воло́ви да извлечу́ врша́лицу. 3. *два истоврсна предмета који се употребљавају заједно.* – На сва́ деца́ испле́то по три́ пари́ чера́пе, са́мо за ме́не једн̑н.

па́ра[1] ж *гасовито стање у које прелази течност при испаравању.* – Тврд ле́б од неко́лко дн̑на ту́рамао на па́ру да омекне́је, она́к се не мо́ж једе́.

пара́[2] мн. па́ре *новац уопште.* – Не зна́м с коју́ пару́ држа́ва рабо́ти, та ма́ни дру́го. Подо́кујеше ме кат по́јдем у шко́лу, па проо́дим прекај њиго́ву ку́ћу, су́не ми пару́ и ћути́, једну́ш ми тека́ да́де дудуче́. Пу́н сам с па́ре ко жа́ба з дла́ку. (ирон.). ▌**арти́шна** ~ *папирна новчаница.* – Са́ и најма́лецко дете́ се ва́та за арти́шну пару́, и оно́ зна́је да она́ по́више вре́ди. ▌**желе́зна** ~ *метални новчић.* – Желе́знете па́ре, ситнури́јуту, чу́вај си за те́бе, ме́н да́ј арти́шнете па́ре. ▌**пу́ста** ~ *проклета пара, пара до које се тешко долази.* – Има́ло је по село́ и по́големи оре́си, али ји исе́коше матрапа́зи, пу́сте па́ре че ни за́тру. ⌂ **не вре́ди ни две́ па́ре** *нешто што је мале вредности.* – Не вре́ди ни две́ па́ре. Две́ па́ре не да́ва за шко́лу и уче́ње. ⌂ **ишчѣ́чка се до једну́ пару́** *остане без пребијене паре.* – Ишчѣ́чкал сам се до једну́ пару́, пре́ че ми о́чи испа́дну из гла́ву, не́ло дина́р из ц̑еп. ⌂ **свр́ти пару́** *уштеди коју пару.* – Рабо́тим, печа́лим, шпа́рам, а́ма не мо́гу да свр́тим пару́, ко́лко да зарадим и ушпа́рам, жена́ и деца́ потро́ше. ⌂ **тѣ́нак с па́ре** *нема довољно пара.* – Ти́ то́ј а́уто не мо́ж да ку́пиш, голема́ му је вре́днос, а ти́ си тѣ́нак с па́ре. ⌂ **потпре с пару́** *новчано помогне.* – Потпри́ ме с неку́ пару́ са́ кад ми

на́јтребе, ду́пло чу ти вр̏нем, са́мо да ме не отка́рају у а́псу. ⌂ **лежи́ на па́ре** *који има много новца, који је веома богат.* – Лежи́ на па́ре, а ста́лно ку́ка како́ не́ма жлту̊ ба́нку. ⌂ **попа́ри га пара́** (новац) *сустигне га зла судбина.* – Дабо́гдаде те попари́ле те́ј па́ре, које́ сам зачу́вувала за ста́рос, а ти́ ми ји узе́. Попари́ле га па́ре по́-срце (клет.).

пара́баба ж *дедина или бабина баба* (упор. пребаба). – Пара́баба и пара́деда су ми јо́ште живи́, ја́ сам њи́н пара́унук.

парагра́в м *одломак неког текста, обично законског, који има самостално значење, и знак § којим се обележава такав текст.* – Не заде́вај се с ме́не, чу те жљ̏бнем да те искри́вим ко парагра́в. ➞ *параф.*

парада́ес рет. м агр. *повртарска биљка и плод те биљке који се употребљава као људска храна, парадајз.* – Пара́даес се мло́го једе́ у на́ш кра́ј, и ле́ти све́ж из граду́ну, и зи́ми из вла́шу. ➞ *петлижан, петлицањ.*

парада́јчак мн. парада́јчичи м *хип.* и *дем. од парадајз.* – У граду́ну ве́ч поче́ли да зре́ју парада́јчичи.

пара́деда м *дедин или бабин деда.* – Пара́баба и пара́деда су ми јо́ште жи́ви. О́н ми је пара́деда, ја́ сам њиго́в пара́унук.

парајли́ја м *која има доста пара.* – Парајли́ја је, а́ма цици́ја, пре́ чеш да му ишчѣ̏чкаш о́ко из гла́ву, не́ло пару́ из це́п.

пара́мпарче́ мн. пара́мпарчети́ја с *комадић разбивеног предмета, крхотина.* – Испа́де ми сто́вна из ру́ку и ра́зби се на пара́мпарчети́ја.

пара́мпарче́нце мн. пара́мпарче́тића с *дем. од парампарче, комадић.* – Ако те дова́нем, не́ма ни пара́мпарче́нце да оста́не оди те́бе.

парами́да ж *пирамида од високих стубова испуњена сламом, постављала се на највишим котама и палила у случају објаве рата.* – Тој парами́де су се постављА́ле на висока́ бр̏да, једна́ парами́да је била́ поста́вена на Сли́вовачћи вр̏.

парази́на ж 1. *запуштена имовина.* – Куде́ су биле́ на́јубаве њи́ве, са́ све́ стану́ло парази́не. Била́ ку́ћа, са́ парази́на. 2. фиг. *запуштена особа.* – Што́ се не предре́шиш, не́ло си се направи́ла на парази́ну.

пара́унук м *унуков или унукин унук.* – До́живи деда-Ве́ља да ви́ди и пара́унука.

пара́унука ж *унукова или унукина унука.* – И́мам три́ пра́унуће, и једну́ пара́ануку.

пара́ф м *одломак неког текста, обично законског, који има самостално значење, и знак § којим се обележава такав текст* (упор. параграв). – Ако не пла́тиш по́рез на вре́ме, има те ре́пну по пара́ф, и и́ма да пла́тиш ко свети-Пе́тар ка́јгануту.

парешља́к мн. парешља́ци м *аугм. од паре, гомила новаца.* – Кат се вр̏не от печа́лбу, истресе́ парешља́к ис торбу́ на кре́вет, па ме ди́ра како́ чу от са́ да спи́м на па́ре. Тека́ Сви́лени кад до́јду о́ткупи на ја́ганци и телчи́на накалу́пи у́бави парешља́ци. ➞ *парешњак, парушљак.*

парешња́к мн. парешња́ци м *аугм. од паре, гомила новаца* (упор. парешљак). – Ко́ј че му ма́нтрак то́ље парешња́ци кад не ви́ди по́долеко од но́с.

па́ри[1] несвр. *излаже дејству вреле воде или паре.* – Ка́д ни понеста́не рана́, ми́ по́чнемо да па́римо сла́му, поме́шамо ју с ма́лко три́це, и то́ј да́вама на гове́да. ⇔ *испари, напари, попари, припари, успари се.*

па́ри[2] несвр. *саставља у пар два грла ради заједничког рада, спарује.* – Ми́ и Боре́јинци смо пари́ли на́шу Цве́ту сас њи́ну Бу́лку, и работи́ли смо на ре́д сас њи́. ⇔ *распари, спари, упари.*

пари́ца мн. пари́це ж *дем. од пара, новчић.* – Ба́ба ми су́ну пари́цу, и ре́че да ју ту́рим на бебе́то на чело́. Гочка́ ро́бу испродали́, и збра́ли у́баве пари́це.

пари́чка мн. пари́чће ж *хип. од параица.* – Погоди́мо се, о́н ми на́броји пари́чће, а жена́ ји смота́, и о́дма ји скута́ некуде́.

па́рка несвр. *боде роговима.* – Бодљи́в во́л, чи́м му при́јде нећи́ не́познат, нарогу́ши се и о́че да па́рка с ро́гови. ⇔ *напарка.*

парло́г мн. парло́зи м 1. *њива која се намерно не обрађује једне сезоне да се земља одмори.* – Остаи́ли смо три́ парло́га, па чемо дого́дин да насе́јемо јечљ́м. 2. *запуштене и закоровљене њиве.* – Са́ гото́во це́ло по́ље парло́зи, ре́тко где́ да ви́диш поо́рану и посе́јану њи́ву.

па́рне свр. *убоде рогом, или каквим шиљатим предметом.* – Немо́ј да му прио́диш бли́зо, да те не па́рне с ро́г. Ма́ни ми се, да те не па́рнем с но́жав да те испашња́чим.

парни́к мн. парни́ци м фиг. *парњак, близак и поверљив пријатељ.* – Сас Миро́слова си бе́омо парни́ци, ко гове́да у јерљ́м, суде́ си и́деомо за́једно, а сљ́г како́ чу сам да изле́знем на кра́ј сас њи́ две́.

па́рничар мн. па́рничари м *једна од странака у судском спору, човек или жена који воли да се парничи.* – С њу́ ти́ не мо́ж лљ́сно да изле́знеш на кра́ј, она́ је једљ́н па́рничар што́ не посто́ји.

паро́г *трећи или четврти окомити парожак на вилама* (упор. рог). – Ба́ба се бе́ше набо́ла на паро́г, па си је по́више лежа́ла, а на ме́н бе́ше па́дла сва́ ра́бота. ➞ *чапур.*

паро́кија мн. паро́ћије ж *најмања црквена управна јединица којом управља парох, парохија.* – Стрижѐвачка цр̏ква је има́ла се́дом се́ла у паро́кију, па поп-Ради́сов на коња́ и́деше по паро́кију, по́сле га сме́ни поп-Че́ја, али о́н и́деше сас а́уто.

партиза́нштина мн. партиза́нштине м погрд. *партизан* (борац против четника у II св. рату). – И́ма који́ су си та́јом слави́ли сла́ве и ка́д било́ загу́љено от партиза́нштинете, пресечу́ си колачѣ́к, помо́ле се за здра́вје Бо́гу и на свеца́ које́г сла́ве, и пресла́ве си.

партија́ш м *члан неке политичке странке.* – Све́ што́ је урабо́тено по ра́тат у Лужни́цу добро́ и ло́ше, коло́вође су били́ ти́ја партија́ши.

парушља́к мн. парушља́ци *аугм. од паре, гомила новаца* (упор. парешљак). – Це́на у́бава, ду́пла, канта́р р̏ца̏в, и они́ се намаа́ше парушља́ци.

парца́њ мн. прца́њи рет. м *поцепани комад одеће, али и нов са потцењеном вредношћу* (упор. дроњак). – Збе́рем парца́њи, па згре́јем во́ду, и у кори́то ји пропе́рем на́две-на́три.

парца́њчак мн. парца́њчичи *дем. од парцањ.* – Сљ́зе ви́ше не́мам, не́го де́ ти́ да си ме прибе́реш, да си ти ја́ води́цу доно́сом, једе́њице прино́сим, су́дови преми́вам и парца́њчичи препи́рам.

парце́ла ж *мали комад земљишта као део једне целине.* □ – Јова́ си њиго́в де́л на́слество прода́де, са́мо једну́ парце́лу у Сулима́ново не може́ да продаде́.

парце́лка мн. парце́лће ж *дем. од парцела.* – Бра́ћа реши́ше да де́ле сва́ку парце́лу, па од једну́ поче́ше да пра́ве че́три парце́лће, сва́ку мо́ж дете́ да прери́пи.

парче́ мн. парчети́ја с 1. *комад, део чега.* – Крти́на се изре́же на си́тна парчети́ја, и пр̏жи у тига́ањ. 2. *назив за мању парцелу.* – Ову́ј го́дину саде́ једно́ парче́ смо посади́ли с компири́. 3. фиг. *згодна девојка.* – До́бро парче́, али до́ста помла́до од ње́га, ко че́рка да му је.

парче́нце мн. парчети́ћа с *дем. од парче.* – Са́мо ми да́ј једно́ парче́нце да про́бам какљ́в у́кус и́ма. Ме́со се изре́же на парчети́ћа, за сва́кога по једно́.

парчето́р м збир. *комади, парчад.* – Доне́си парчето́р од цре́пови да подра́вним ва́гу да се не кли́ма, да та́чно ме́ри.

парчи́ште мн. парчи́шта с *аугм. од парче.* – Ја́ ти реко́ да ми оцече́ш парче́, а ти́ си ми оце́кла парчи́ште, не мо́гу га поједе́м до ју́тре.

па́самце мн. пасамцети́ја с *пређа скинута са мотовилчета; пошто је мотовличе одређене дужине (лакат, метар или метар и по) тачно се зна колико пасамцета треба за одређену дужину основе платна које треба се истка́је.* – Напре́ла сам два́јес пасамцети́ја за ша́јак. Ка́[д] тре́бе да тка́јемо, ми́ ту́римо па́самце на чегр́к, па насу́чемо цевће, које́ по́сле ту́рамо у сове́љњу.

пасе́ (трп. пр. па́сен, -а, -о) несвр. 1. *налази се на паши хранећи се травом.* □ – О́вце пасу́ и кроту́ју, а ја́ сви́рим у дудуче́ и ужи́вам. 2. *напаса стадо, чува га док пасе.* – Сви́ моји́ другари́ ото́ше који́ куде́, ме́не остави́ше да пасе́м о́вце. Зна́је са́мо да пасе́ о́вце, за дру́го ни́шта неје́. У вр́топ трава́ до по́јес, ни па́сена, ни мр́сена. ⇔ *запасе се, напасе се, опасе, попасе, препасе.*

пасе́ се несвр. *оплођава се кобила.* – На́ша коби́ла се па́сла проле́тос куде́ Цу́рцовдьн.

пасе́н непр. прид. 1. *који је велик таман колико треба, пасент.* – Саши́л ми панталóне пасе́н, ко да сам се роди́л с њи́. 2. *који је углављен како треба.* – Ка́д га угла́виш, води́ рачу́н да бу́де пасе́н, да не́ма лу́вт.

паси́ра несвр. *збива се, дешава се, полази за руком.* – Виџевља́л сам ву́ци мло́го пу́ти, али неје́ ме пасира́ло да ми уда́ве овцу́ на бачи́ју. От све́ ра́боте на́јвише му паси́ра да ле́гне, и да га ни́ћи не ди́ра.

па́ском прил. *пасући иде.* – Ка́т сљ́нце бу́де на за́оду, о́вце си саме́ по́јду комто село́ па́ском, и гле́дају да се што́ ви́ше напасу́.

па́сне свр. *пасе у дем. значењу, мало попасе.* – Ју́тром јо́ш ни́где си́ изве́дем гове́да да па́сну прекај сло́г, па ји вр́нем у шта́лу, по́сле се са жену́ обр́тамао на дру́гу ра́боту.

пасо́в мн. пасо́ви м *настрешница ограђена плотом у склопу појате где овце бораве током летњих месеци.* – Ја́ и Бо́шко бе́омо на поја́ту у Мрља́ћу, па смо ве́чером поспа́ли, ка́да одједну́ш гр́мнуше о́вце, чи́ни ми се коли́ба се потре́се, ја́ истрча́, оне́ се наби́ле једна́ преко дру́гу у пасо́в, ка́т погледа́ – два́ ву́ка стоје́ поди пло́т.

паспа́љ м *врло ситни прах од брашна који настаје кад се жито меље.* – Обе́лела му коса́, ко на воденича́ра кад му напада́ паспа́љ по гла́ву.

пасти́р м *опште назив за особу која чува стоку.* □ – Пасти́р чу́ва сва́ку сто́ку, а овча́р са́мо о́вце, коза́р само ко́зе, говеда́р само гове́да, свиња́р са́мо сви́ње. И дете́ си тра́жи пасти́ра, ко и сто́ка.

па́сторак мн. па́сторци м *син из пређашњег брака брачном другу из новога брака, своме очуху или мађехи.* – Ја́ приве́до две́ моја́ деца́, и зате́ко два́ па́сторка, па смо ји с мужа́тога очува́ли и одоми́ли, ра́злику мецу њи́ несмо́ прави́ли ни́какву.

па́сторћиња мн. па́сторћиње ж *кћи из пређашњег брака брачном другу из новога брака.* – Ожени́ше ме за удавца́ овде́ у на́шу малу́, па зате́ко па́сторка и па́сторћињу, по́сле и ја́ природи́ моја́ две́ деца́.

па́сторче мн. пасторчети́ја с *дете из пређашњег брака брачном другу из новога брака.* – Ова́ј деца́ не́ма пасторчети́ја да бу́ду, она́ сво́ј до́м и својег башту́ и́мју и зна́ју.

пастрма́ ж *меснати производи од заклане свиње.* – Зако́љемо по две́-три́ сви́ње, па и́мамо па́стрму до про́лет, а ма́з за це́лу го́дину.

пасту́в м *неушкопљен коњ, пастух.* – Не мо́ж га удрже́ ко пасту́ва, по це́лу но́ч сћи́та, до́м се не скаце́вља.

па́сује свр. *одговара мери, одговара величини.* – О́чу да ми опљнци па́сују, да не кли́пчу и ди́саја прашину по ме́не где́ по́јдем. Та́ј греда́ овде́ па́сује. ⇔ *упасује.*

пасу́љ м бот. *врста биљке чији се зрнасти плод употребљава као људска храна* Phaseolus. □ – Пасу́љ мо́же да се ва́ри по́сан и запр́жен, сас су́во месце́ ел слани́нку, мо́же да бу́де ре́дак, а на́јблаг је ка́д је гу́с и запе́чен у ре́лну. ■ **бе́л** ~ *пасуљ беле боје.* –

На́јвише са́димо бе́л пасу́љ. ▌**игли́ја** ~ *па̄суљ са црвено-белим зрнима.*– Игли́ја пасу́љ и́ма зр̏на сас црвене́ ша́ре, и мло́го је у̏кусан. ▌**ка̏цав** ~ *па̄суљ браон боје.* – Ка̏цав пасу́љ је мло́го бла́г. ▌**шаре́н** ~ *па̄суљ са па̄гаста̄м зрнима.* – На́јблаг је шаре́н пасу́љ, а ње̏г на́јмалко са́димо. ▌**лоза́р** ~ *па̄суљ са врежама које се па̄ењу уз прӣтӣке.* – Лоза́р пасу́љ са́димо по њи́ве, о́н пу́шта лозу́ и и́де до вр̏ стру́к од мору́зу. ▌**пеша́к** ~ *па̄суљ без врежа.* – Пеша́к пасу́љ не пу́шта лозу́, а зр̏на су му шаре́на. ▌**ситни́чко** ~ *па̄суљ белих сӣтних зрна.* – Ситни́чко пасу́љ је на́јстара со́рта, пр̏во смо ње̏га сади́ли. ▌**те́товац** ~ *новија сорта па̄суља крӯтних зрна.* – Те́товац пасу́љ и́ма на́јкрупна зр̏на, и до́бар је да се запече́ у ре́лну. ▌**пљо́чак** ~ *па̄суљ са округлим пљоснатӣм зрнима.* – Зр̏но на ови́ја пасу́љ је кру́пно, и до́јде окру́гло и пљо́сно, па га једни́ зову пљо́чак, а једни́ те́тавац. ▌**пребра́нац** ~ *густ па̄суљ запечен у рерни.* – Напре́т се неје̏ че́сто вари́л пребра́нац пасу́љ. Пребра́нац је по́укусан од чо́рбас пасу́љ. ▌**гу́с** ~ *па̄суљ који се кува док не по̄стане довољно густ да се једе виљушком.* – За гу́с пасу́љ зр̏на тре́бе да оста́ну це́ла кат се сва́ре, и о́бавезно се запечу́ у ре́лну. ▌**чо́рбас** ~ *чорбаст па̄суљ.* – Ста́ри љу̏ђи си мло́го во́ле чо́рбас пасу́љ. ▌**за́пржен** ~ *па̄суљ са запршком.* – Ако о́чеш запр̏жен пасу́љ, тре́бе ти једна́ ложи́ца ма́з и једна́ глави́ца црве́ни лу́к да се напра́ви за́пршка с коју́ се запржи́ пасу́љ. ▌**по́сан** ~ *па̄суљ без запршке.* – Саде́ сва́риш пасу́љ, прет кра́ј му се ту́ри некоја́ су́ва попо́шка и наре́же ма́лко бе́ли лу́чак, за́пршка се на пра́ји. ▌**за́печен** ~ *па̄суљ запечен у рерни.* – За запе́чен пасу́љ ти тре́бе башка́ и по́вишће наре́зан црве́ни лу́к, ка́д оце́диш ва́ренити пасу́љ, си́пеш преко ње̏га лу́кат, и запече́ш га у ре́лну. ⌂ **пасу́љ на при́ћ̏е** *в. лозар па̄суљ.* – Пасу́љ на при́ћ̏е са́димо окол гради́ну, о́н расте́ високо́ус при́ћ̏е, па изгле́да ко о́града. ⌂ **иску́са гу́с пасу́љ** (некоме) *па̄присӯствује нечијој сахрани.* – Мо́ре, ја́ чу те́б да иску́сам гу́с пасу́љ, а не ти́ ме́н. ⌂ **ку́са му гу́с пасу́љ** *па̄присӯствује нечијој сахрани.* – Кад ми по́чну ла́зе броби́нци низ грби́ну, бе́гајте доле́ко оди ме́не, мо́же ље̏ко да се некоме́ ку́са гу́с пасу́љ.

пасуљ̏ак м *хӣт. од па̄суљ.* – Ако је по́сно, сва́ри се зељи́це, пасуљ̏ак, чорби́ца, ђувеч̏ак, али се не запр̏жује с ма́з. ➞ *па̄суљчак.*

пасуљи́на м *па̄ј. од па̄суљ.* – Јо́ш несмо́ збра́ли пасуљи́ну од њи́ву. ➞ *па̄суљчина.*

пасуљи́ца ж бот. *врста па̄суља сӣтног зрна* (упор. ситничко). – Пасуљи́цу ва́римо за Бѣгњу ве́чер, али ју ре́тко који́ са́ди.

пасуљи́ште с *осушене и омлаћене ста̄бљике па̄суља.* – Кат се обе́ре пасу́љ, пр̏во се оста́ји на сљ̏нце да се напече́, па се с ви́лу чу́ка да се одво́је зр̏на от пасуљи́ште, по́сле се ве́је крос про́току, зр̏на се чувају за варе́ње, а пасуљи́ште се да́ва на сто́ку.

пасу́љчак м *дем.* и *хӣт. од па̄суљ* (упор. пасуљ̏ак). – Кад је по́с ва́римо пасу́љчак, чорби́цу, такво́ нешто́ по́сно, без за́пршку. ⇨ *па̄суљчи̏к.*

пасуљчи̏к м *в. па̄суљчак.* – На́не, свари́ пасуљчи̏к, да се једну́ш наједе́мо ко љу̏ђи.

пасу́љчина м *па̄ј. од па̄суљ* (упор. пасуљина). – Не́чу да ти једе́м ви́ше пасу́љчину, сва̏ћи дѣн са́мо ње̏га једе́мо.

па́тарице ж мн. *други дан славе.* – Ми́ смо си у̏век има́ли госја̏њи и на па́тарице

па́тен, -а, -о *намучен, напаћен.* – Ете́ таква̏ је била́ бобо́-Тула, му́чена и па́тена душа́, а па́к је има́ла некво́ чове́чно, те ју се јо́ш се́чам. ⇔ *напа̄тен.*

па́ти несвр. *има какву болест, осећа бол због нечије жалости.* – Мло́го зна́ш, зато́ј мло́го и па́тиш. ⇔ *испати, напати, опати, отпати, пропати.*

па́ти се[1] несвр. *налази се у лошем стању.* – Четрна́есту го́дин окупи́раше ни Бу́гари, патња́ ко́лко о́ч, па́тимо се, му́чимо се, гладу́јемо, на́јвише смо је́ли мору́зу и лива́цко зе́ље, кад га и́ма. ⇔ *препати се.*

па́ти се[2] несвр. *множи се.* – Ви́лина коси́ца куде́ се усе́ли мло́го бр̏зо се па́ти, у ста́ње је да за једно́ ле́то уни́шти це́лу њи́ву с де́телину. ⇔ *запати се.*

па̏тиће ж мн. *обућа коју носе спортисти приликом тренирања, али и остали, патике.* – Ди̏го се по̏рано, тури̏ на гла̏ву пијача̏рсћи сла̏мен шеши̏р, обу̏ па̏тиће, па а̏јт пољк комто село̏.

па̏тка мн. па̏тће вулг. ж *мушки полни орган* (упор. курц). – На вр̏зано ку̏че и за̏јак па̏тку ди̏за. У туџо̏га та̏тка, по̏голема па̏тка. Ста̏ра па̏тка во̏ду не др̏жи. ⌂ **заши̏љи па̏тку** *укрути пенис.* – Зашиљи̏л па̏тку ко прва̏к пла̏вез, па би са̏мо бо̏дал. ⌂ **ши̏љи па̏тку** *јуначи се, показује храброст према слабијему.* – От како̏ је све̏т и ве̏к сељак си је сељак, на ње̏га и за̏јак ши̏љи па̏тку. Поче̏ше и за̏јци да ши̏ље па̏тку на на̏с. ⌂ **усе̏ре па̏тку** *изневери очекивања.* – Мо̏ждa че сѣг но̏виви поли̏тичари да ни помо̏гну да одѣнемо, али и они̏ усра̏ше па̏тку на̏чисто.

па̏тока ж *ракија са малим процентом алкохола која истече при крају дестилације.* – Па̏току не вр̏љамо, не̏ло ју сипу̏јемо у дру̏ћи каза̏н који̏ налага̏мо. Па̏тока и̏ма десети̏ну гра̏ди, неје̏ бѣш асли̏ вода.

па̏токуша ж *слаба ракија, нешто јача од патоке.* – Ко гро̏м рећи̏ца, па не̏чу ја̏ те̏б да си̏пем па̏токушу, с тво̏ју вами̏лију смо се поштова̏ли у̏век, деде̏ви на̏ши су за̏једно прегази̏ли Алба̏нију

па̏тос мн. па̏тоси м *површина од даска или каквог другог материјала по којој се хода у некој просторији.* – Било̏ ја ра̏тно вре̏ме, па нале̏зе бу̏гарска во̏јска у Сурече̏во, па̏тоси по ку̏ће повади̏ше па погоре̏ше, сто̏ку ни покла̏ше, рану̏ сто̏чну што̏ најдо̏ше све очисти̏ше. ➞ *под.*

пато̏сан, -а, -о *који је са уграђеним патосом.* – Имају две̏ пато̏сане со̏бе, а две̏ јо̏ш несу̏ сти̏гли да пато̏шу.

патоси̏ра свр. шатр. *обори на под.* – Сипа̏ му од на̏јјакуту рећи̏ју у голему̏ ча̏шу, и смеје̏м се у се̏б како̏ че га патоси̏ра. Не заде̏вај се да те не патоси̏рам.

пато̏сница *пољава која се ставља испред кревета.* – Испре̏д кре̏вет тури̏ла пато̏сницу, да ми је топло̏ на но̏ђе кат се ди̏гнем.

пато̏сује несвр. *поставља под од дасака.* – Са поче̏ше и по село̏ да пато̏сују со̏бе, а понеђи̏ купу̏ју и те̏писи.

пато̏ше свр. *постави под од дасака.* – Реши̏л сам да пато̏шем све̏ просто̏рије ко̏лко ји и̏ма у ку̏ћу, са̏мо у по̏моћно оделе̏ње че оста̏не бето̏н.

па̏трав, -а, -о *који је са деформисаном ногом, шепав.* – Ја̏ сам се таква̏ па̏трава и роди̏ла, ле̏ва ступа̏ља ми отишла̏ на̏стран, па кри̏вим кад о̏дим. ➞ *шатрав.*

патра̏ви несвр. *храмље.* – Оболе̏ од но̏гу, па еве̏ патра̏вим по дво̏р, ко̏лко да несѣм ста̏лно у кре̏вет. ⇔ *опатрави.*

па̏травштина мн. па̏травштине м/ж пеј. *онај који патрави.* – Они̏ја па̏травштина па̏ се довле̏кал да ни зама̏јава у ово̏лку ра̏боту. Па̏травштине несу̏ за ови̏ја све̏т.

пату̏љћо м пеј. *који је заостао у расту, патуљак.* – И̏мају два̏ си̏на, па једѣн у̏бав, на̏предан, а друђи̏ти заоста̏л, пра̏ви пату̏љћо.

па̏ук ГЛ м *разред зглавкара са жлездама у трбуху које луче танке нити, паучина* Arachnida. – Некакви̏ кру̏пни па̏уци испле̏ли па̏учину у по̏друм, па не мо̏ж да се уле̏зне. ⇨ *павук.*

па̏учина ГЛ, ДЛ ж *танке нити које настају од лепљивог сока који паук излучује, и мрежа од њих.* – Место̏ мо̏зак и̏ма па̏учину у гла̏ву. Реши̏ла да сре̏ди ку̏ћу, и поче̏ла да срецу̏је от по̏друм: изне̏ла све̏ што стоји̏ та̏м ко̏ј зна̏је од када̏ и ва̏та па̏учуну. ⇨ *павучина.*

па̏цко м *други назив за јарца.* – Сва̏ћи ја̏рац је па̏цко, а ма̏миш га: па̏це-па̏це! ⇨ *пљцко.*

пача̏вра ж 1. *крпа којом се што пере или чисти, прљава крпа.* –Шпо̏рет очисти̏ла оди пе̏пел, па га избриса̏ла сас мо̏кру пача̏вру. Чи̏с ко пача̏вра. (ирон). 2. фиг. *онај који*

ништа не значи, који се ни за шта не пита. – Пача́вра сам била́, ко пача́вру че ме и вр̏ље у сандѣ̀к. При на́с ора́те за они̏ја који̏ ми̏сле да су на́јпаметни да су пача́вре.

паче̏ вулг. с *дем. од пашка* (упор. курчьк). – Мо́ре, изеде́ш си паче̏, ти̏ ми нешто́ зна́ш. Црно́ мече̏ ду́пе пече̏, на паче̏ му вода́ тече̏. (заг. казан за печење ракије).

паче̏нце вулг. с *хип. од паче.* – Роди̏л се де̏дин коколан, де̏дино паче̏нце. ⇨ *пачица.*

па́чица вулг. ж *в. паченце.* – Ле̏ле, кѣ̀в ми је у̏бав, изеде̏ му ба́ба па́чицу. ⌂ **пи̏та си па́чицу** *није га брига ни за шта.* – У Пре̏коп Са́нда де̏не сто́г се̏но, пое̏ колкоможечѣ̀и „Ди̏ко ди̏лберче“, и пи̏та си па́чицу за це̏л све̏т.

па́чиште вулг. с *аугм. од пашка.* – Јесењѐс доби̏ ну́ка у Кра́љево, па idó на чести̏то, и да му цу́нем па́чиштето.

па́ша ж 1. *напасање стоке.* – Ле̏ти до́к је ра́спус моја̏ ра́бота је била́ да изво́дим кра́ве на па́шу. 2. *добра и квалитетна трава, пашњак.* – Овце̏ве набрече́ле, мо́ра да су нашле̏ негде̏ до́бру па́шу.

пашаљ̀к м *плата пастиру у натури или новцу.* – Це̏л ве̏к сам би̏л овча́р, а пашаљ̀к ми је би̏л рана̏ и једни̏ опѣ̀нци.

па́ше[1] несвр. *одговара, пристаје.* – Па́ше ли ти да га поведе́мо ако обе̏ћа да не̏че да сми̏та, са́мо да гле̏да.

па́ше[2] несвр. *обухвата појасом, опасује.* – До́чека де̏да да му ну́к са́бљу па́ше, и во́јску во́ди .⇔ *опаше, потпаше, сопаше.*

пашибо́злук м *расипусно понашање, расипништво* (упор. башибозлук). ▲ – Све̏ је растика́л на пашибо́злуци, и ку́ћу, и поку́ћину, и има́ње, све̏ што́ је наследи̏л отишло́ у неви̏делицу. .

паши̏тан, -тна, -тно *брав који се истерује на испашу, коме се не угађа као браву који је у радној или репродуктивној обавези.* – Има́ли смо кра́ве, али су биле̏ паши̏тне кра́ве, а не ко даньшње, што ис шта́лу не изла́зе. На́јзгодно до́к су паши̏тне сви̏ње, не̏ма им се уга́ца.

па́шиште с анат. *желудац код преживара.* – Ка́т зако́љемо ја́гње које̏ је поче̏ло да пасе̏, ми̏ па́шиште вр̏љамо, а нећи̏ га испе́ру и пра́ве чорбу́ од ње̏га. ⌂ **истресе па́шиште** фиг. *просте црева коме.* – Ако те јо́ш једампу́т затече́м у моју̏ гради̏ну, и̏ма да ти истресе́м па́шиште. ➡ *пашњак.*

пашња́к м *желудац код преживара,* фиг. *и код човека* (упор. пашиште). – Пашња́к је на сви̏ и̏сти, и не пу́ниш ли га како́ тре̏бе, и на вре̏ме, о̀н те̏б преје̏бе, па ти дру̏ђи иску́сају пасу̏љ.

пашња́чи несвр. *вади пашиште.* – Тамѣ̀н што́ закла́ овцу̏ и поче̏ да ју пашња́чим, кат си се уока́ше по ме̏н што́ сам бѣ̀ш ту̏ј овцу̏ закла́л. ⇔ *испашњачи.*

пѣ̀к прил. *в. пак.* – Пи̏л сам, и напива́л сам се, и пѣ̀к чу пи̏јем, до́к и̏ма, и до́к се трај̏и̏.

пѣ̀ке узв. *за дозивање овце.* – У пла́дне нака́рам о̀вце у пла́дниште у До̀нћину пади̏ну, и оне̏ ту̏ј пла́днују до куде̏ два́ са́та, по́сле ји раска́рујем и ма́мим: – Пѣ̀ке-пѣ̀ке-пѣ̀ке, тпрр̏р, је̏ла ми ја́!

пѣ̀клен, -а, -о *паклен, као у паклу.* – Мо́ј живо́т ти је цр̏н, па пѣ̀клен, тѣ̀ван ко тѣ̀вна но́ч усре́д зи̏му. Пѣ̀клене му̏ће сам виде̏ла до́к сам била́ за то́га пија̏ницу.

пѣ̀клица ж *в. паклица.* – На́вали се на бу́ку, па и̏звади из це̏п пѣ̀клицу цига́ре и за́пали, а на́с не по́нуди.

пѣ̀ль̀к прил. *без журбе, полагано* (упор. палако). – А ја̏ пѣ̀ль̀к, пѣ̀ль̀к, до́к се примькну̏ да чу̏јем кво̀ при̏чају. ■ **по́пѣ̀ль̀к** комп. *лаганије, лакше.* – Олаби̏ ма́лко, по́пѣ̀ль̀к, ни̏кој те не ју̏ри, где̏ си запе̏л то́лко.

пѣ̀ањ мн. пѣ̀ањови м *пањ.* – Оста́до сама̏ у ку́ћу, ко обгоре̏л пѣ̀ањ у по́ље. Намучи̏мо се док извади̏мо ти̏ја пѣ̀ањ, али два̏ каза́на рећи̏ју испе́комо с ње̏г.

пњељк м *дем. од пњељ, пањић.* – Тури́ нећи́ пњељк у огљњат, да не зага́сне до́к се вр̏немо.

пљ̏ња несвр. *гњеђа* (упор. гњеђа). – Са́мо пљ̏ња и загоми́ља, му́ка да те ва́не, до́јде ми да ва́нем све́т од њу́, па ни́ка[д] да се не вр̏нем.

пљ̏ња́ч м *пеј. изведен од пљ̏ња, закерало.* – О́н је голе́м пљ̏ња́ч, на све́ нао́ди ману́, и ни́шта му неје̏ по во́љу.

пљу́шка ж *в. пањушка.* – У̏вечер накладе́мо о́гањ сас пљу́шће, па ни це́лу но́ч то́пло у со́бу.

пљ̏пче несвр. *опонаша бректања мотора.* – Деца́ се и́грају вр̏шу, коле́чће су им мо́тор, а голе́ма столи́ца вршали́ца, па једно́ пљ̏пче: Пу́п-пу́п-пу́п!, а дру́го вужди́: Ву́-ву́-ву́!

пљ̏с узв. *којим се гони мачка, шиц.* – Ма́ти мисли́ла ма́чка је уле́зла, па узе́ла постру́шку из и́жу: Пљ̏с, бо́лес те изе́ла, пљ̏с, о́чи ти испа́дле! ➡ *пис, шљ̏ц, шиц.*

пљ̏смина ж *група животињских или биљних примерака у једној врсти, с нарочитим особинама које се преносе на потомство, пасмина.* – Ми́ смо чува́ли на́ше си о́вце, несу́ дава́ле по мло́го ву́ну и млеко́, али бе́оше цвр̏сте и о́тпорне на сту́д и бо́лес, по́сле се појави́ше мери́мће-о́вце, и са́ са́мо ту́ј пљ̏смину и́мамо.

пљ̏це узв. *за дозивање козе* (упор. и пљке). – Пљ̏це, пљ̏це, је́ла ми, је́ла при де́ду.

пљ̏цко м *в. пацко.* – Сва́ћи ја́рац је пљ̏цко, а ма́миш га: пљ̏це-пљ̏це!

пљ̏шка несвр. *пушта безгласне ветрове.* – Ако ува́нем то́га који́ пљ̏шка, ду́пе чу му запи́шим с корде́љ. ■ **пљ̏шка́ње** *гл. им.* – О[д] твоје̏ прде́ње и пљ̏шка́ње це́ла ку́ћа се убазде́ла. ⇔ *упљ̏шка се.*

пљ̏шко́љ мн. пљ̏шкољи́ м *безвучно испуштени ветар.* – Изле́зни надво́р па пљ̏шкај, да не уди́шемо твоји́ пљ̏шкољи́ овде́ у со́бу. Мота́ се по ку́ћу, ко пашко́љ по бревене́ци.

пљ̏шља м пеј. *онај који квари ваздух пуштањем безгласних ветрова* (упор. прдља). – Ти́, пљ̏шљо, по́малко пасу́љ да једе́ш, од твоје̏ пљ̏шка́ње се не мо́же жи́ви.

пљ̏шна ж *она која квари ваздух пуштањем безгласних ветрова* (упор. прдна). – При туј пљ̏шну се не прио́ди от смра́д, жељу́дац вој оболе́л, па прди́ и пљ̏шка и где́ и́де, и где́ ста́не.

пљ̏шне свр. *пусти безгласни ветар.* – Који́ пљ̏шну та ово́лко за́смрде. Који́ пљ̏шне, да не дљ̏шне.

пљ̏шче несвр. *дахће, тешко дише, стење.* – Пребледе́л и са́мо пљ̏шче, не зна́м кво́ му је. Пија́н ко зевња́, запени́л на у́ста ко ве́пар, са́мо ду́ва на но́с и пљ̏шче. ⇔ *препљ̏шче, припљ̏шче, упљ̏шче се.*

пева́љка ж шатр. *кафанска певачица.* – Тупа́н би́је, пева́љка се уви́ја ко па́вит окол сли́ву, на́род се умлати́л с пи́во и ређи́ју, црвенда́ћи са́мо лету́.

пе́вка несвр. *пева у деминутивном значењу, певуши.* – Пе́вка си ти́ја ма́јстор и ле́пи пло́чице, па си отво́ри пи́вце, се́дне та одмо́ри, и наста́ви. За́богати се Сви́леии, накри́ви шеширчљ̏к и пе́вка, а же́не и да́ље ми́сле да ди́гитрон нуме́је да погре́ши у рачуна́ње.

пе́гало с *нонсенс из дечје разбрајалице.* – Једно́гало, дво́гало, тро́гало, чевр̏гало, пе́гало, ше́гало…

пе́гас, -та, -то *пегав, који је посут пегама.* – Овцу́ која́ и́ма пе́гасту прљ̏ицу, ша́ре ко зрнца́, зове́мо Зр̏ноша.

пе́д мн. пе́дови м *мера за дужину која одговара раздаљини између размакнутих врхова палца и малог прста, педаљ.* – Не́чу да му усту́пим од мецу́ ни за једљ̏н пе́д.

педа́ла мн. педа́ле ж *полуга којом се уз притисак ногом покреће какав механизам.* – О́тшрави се пада́ла и отпа́де, па сам мо́рал да и́дем пе́шћи, и јо́ш и бици́клу да гу́рам.

педесе́ бр. *педесет.* – Са́мо у Сурачѐво има́ло је пре́ко педесе́ мла́да девојчети́ја.

пе́к м 1. *врелина.* – Пе́к да те уда́ри, па да се спечѐш и оћути́ш. (клет.). 2. *терен изложен суницу са плитком спеченом земљом.* – И́мамо једну́ њи́ву на пе́к, па се жице́ и ро́дне, али мору́за сла́бо буџу́је ако не́ма по́честo ћи́ша да вој па́дне.

пе́клица ж *летња врелина.* – Што́ се не соблечѐш, не́ло си се натронта́ла то́лко на овај пе́клицу. ➞ *пекница.*

пекља́ мн. пе́кље ж 1. *омча, тешко раздрешив чвор* (упор. кукљај). – Завр̀жи га с коно́пче, али на пекљу́, да не мо́ж љ̀ко да се одвр̀же. 2. *врпца којим се везује чарапа уз ногу да не спада.* – Же́не су облачи́ле ћена́рне кошу́ље, забѣ̀њи сас пари́це на о́швице, на гла́ву шами́че, а на но́ђе свѝњсћи опѣ̀нци и ве́зене чара́пе вр̀зане сас пекљу́. ⌂ **и́ма пекљу́** *има храброст.* – А́јд удари́ ме ако и́маш пекљу́, па да ви́диш кво́ и́ма по́сле да те сна́јде. ⌂ **ћи́не пекљу́** *скидањем запонца (пекље) на јагњећем печењу сматра се да је свршен посао, готова работа,* фиг. *уговори веридбу, уопште сврши успешно неки посао.* – Са́, кад и девојћа приста́де, мо́жемо да ћи́немо пекљу́, и да пи́јемо кр̀чму. А́јде да ћи́немо пекљу́, па да бе́гамо.

пе́кља несвр. 1. *животари, кубури, сналази се којекако, петља.* – Пе́кљам ко́лко мо́гу, што́ веле́ – животиња́рим некако́. 2. *ради нешто, шепрља око чега.* – Ба́бата ми сипа́ рећи́ју, пита́ и за каве́, па си отиде́ по дво́р да пе́кља кво́ си и́ма. Пе́кља ко Са́вета на та́нац. 3. *ради неке сумњиве радње.* – Да ли је Ра́де некво́ пекља́л што́ неје́ треба́л, то́ не зна́м. Миро́слов је пекља́л сас некви́ при́ватници, и што́ је та́м чапа́л о́н ни преврља́л ова́м. ⇔ *запекља, оппекља, распекља, спекља, упекља.*

пе́кља се несвр. 1. *меша се у нешто што га се не тиче.* – Они́ су мла́ди, не́чу да се пе́кљам у њи́не ра́боте, да ми не речу́ „приста́л де́да уз гове́да“. У све́ во́ли да се пе́кља, да бу́де у сва́ко гр̀не мироџи́ја. 2. *бави се, бакће се нечим.* – От све́ ра́боте на́јвише во́лим да се пе́кљам окол сто́ку, окол живо́ти́њће. Раши́ле му се панталóне на ду́пе, па си тека́ и́де, не́ма жену́ да ји саши́је, а ње́г мрзи́ да се с то́ј пе́кља. ⇔ *запекља се, оппекља се, распекља се, спекља се, упекља се.*

пекља́вина[1] ж *замршен, мучан и безизгледан посао.* – Сами́ си направи́мо ову́ј пекља́вину, упекља́мо се ко пилети́ја у кл̥чи́на, па са́ како́ че изле́знемо на кра́ј Бо́г све́ти зна́је.

пекља́вина[2] м *спетљана и надобудна особа, мешетар.* – Једѣ̀н пекља́вина из моје́ село́ се вали́л како́ је чува́л ћу́рће то́лко големе́, да је мора́л на аста́л да им ту́ра рану́ да једу́. С то́га пекља́вину се не замешу́ј, ко́ј зна́је кве́ све́ му́тне ра́дње о́н ра́ди.

пекљо́ри несвр. *пекља у дем. значењу, животари.* – До́к сам работи́л, има́л сам и за ме́не и за дру́ђи окол ме́не, са́ ти́ће пекљо́рим, ко́лко да прежи́вим.

пе́кмез мн. пе́кмези 1. *густа слатка маса која се добива укувавањем воћа.* □ – Пра́вимо пе́кмези и сас сли́ве и от шипци́, али је по́бољ пе́кмез од шипци́. 2. фиг. *размажено дете, плачљивко.* – До́ста вика́, бре́, пе́кмезу је́дан, гла́ву ми про́би с то́ј тво́је вика́ње.

пекмеза́ра ж фиг. *размажена женска особа, плачљивица.* – Ако наста́јиш да нави́књујеш ко жена́, и да устр̀саш ко пекмеза́ра, чу си и́дем, несѣ̀м дошѣ̀л при те́б да ми се јадо́сујеш, не́го да си попри́чамо.

пе́кне свр. *пече у дем. значењу, пече кратко и у малој количини.* – Ла́нску го́дин напе́комо пу́но рећи́ју, ову́ј го́дин ако пе́кнемо два-три́ каза́на че бу́де пу́на ка́па.

пе́кница ж *летња врелина* (упор. пеклица). – Што́ не соблечѐш ване́луту па да оста́неш са́мо у је́лек, не́ло си се натронта́ла на овај пе́кницу и же́глицу.

пе́лена ж *мањи комад платна у који се умотава новорођенче.* □ – Ми́ смо на́ша деца́ повија́ле у пр̀тене пе́лене, па кад ји расповѝјемо, оно́ им се снага́ све́ ишара́ла

на пру̏ће. ⌂ **чи̏с ко пе̏лена** ирон. *никад није чист.* – Зна̏м те до̏бро, чи̏ста си ко пе̏лена, купала̀ си се јо̏ш ка[д] те ма̀ти у кори̏то купа̀ла.

пе̏ленка мн. пе̏ленће ж *дем.* и *хип. од пелена, пеленица.* – Носи̏ла сам те у белу̏ љу̏љчицу, па те покри̏јем сас белу̏ пе̏ленку да ти не па̀да нешто̀ у о̏чи.

пе̏ленче мн. пеленчети̏ја уз бр. пе̏ленчети с *дете док је у повоју.* – Пе̏ленчето си рани̏, немо̏ј си зажма̀ла, немо̏ј да ви̏каш, сл̥зе не ваља̀ју. Неси̏ дете̏ пе̏ленче да те но̏сим на̀-руће, не̏ло му̏ж одра̀сал.

пелети̏ја с мн. *оплодне жлезде, део мушког полног органа у коме се ствара семе, тестиси* (упор. муда). – Кад зако̏љемо овне̏, па га оде̏ремо, пелети̏ја му одре̏жемо и врљимо на ку̏че.

пелива̀н м *артист у циркусу који изводи акробатске мајсторије на жици или ужету.* – Де̏ца, ајде престане̏те да ри̏пате и да се превр̥тате по кре̏вет ко пелива̀ни.

пели̏н м бот. *биљка из породице главочика јаког мириса и горког укуса, која се употребљава у медицини* Artemisia absinthium. – Ва̀рим ко̏рен от пели̏н, горчи̏ па се не трпи̏, али бо̏ш горчеља̀кат ле̏чи.

пелинчѣ̏к м *хип. од пелин.* – Зетѣ̏к ко медѣ̏к, а синчѣ̏к ко пелинчѣ̏к.

пе̏лцује несврш. *вакцинише против заразних болести.* – Доне̏ли за̏кон да сва̀ки мо̏ра да пе̏лцује и ку̏че и ма̀че, а то̏ј са̀мо ветерина̀ри да у̏зну па̀ре на на̀род. ■ **пе̏лцување** *гл. им.* – Деца̀ из Го̏рњи Стрижѐвац су мора̀ла да се воде̏ на пе̏лцување на Бе̏лу Во̏ду.

пе̏лцује се несврш. *вакцинише се против заразних болести.* – И ја̀ сам се три̏пут пе̏лцовала, е̏ве, и̏мам три бо̏пће на ле̏ву ми̏шку.

пеље̏ши несврш. шатр. *крадне.* – Пеље̏ши све̏ кво му па̀дне под ру̏ку и̏ о̏ко ви̏ди. ⇔ *опељеши.*

пељу̏г м *танак слој снега који једва да је покрио земљу.* – Па̀де ма̀лко пељу̏г, али се бр̥зо о̏топи, ко̏лко да наја̀ви да не̏че да се заба̀ви пра̀ви сне̏г.

пељужѣ̏к м *дем. од пељуг.* – Па̀де пељужѣ̏к, ко̏лко да потсе̏ти они̏ја који̏ јо̏ш несу̏ спреми̏ли др̥ва да пожу̏ре.

пељу̏жи несврш. *пада пељуг.* – Пре̏[д]sору поче̏ да пељу̏жи пома̀лко, али пре̏стаде кат сѣ̏вну, чѣ̏к и слѣ̏нце о̏греја. ⇔ *запељужи, опељужи.*

пембели̏јес, -ста, -сто *љубичаст, ружичаст.* Δ – Испрати̏ла си на момче̏ пембели̏јесто мара̀мче, па изльга̀ла до̏м да га истрови̏ла. Испле̏то вој пембели̏јесто јелече̏, па вој се мло̏го при̏свиди, и са̀мо ње̏г но̏си. Преме̏на је била̀ у̏бава: мо̏дар забѣ̏н, ћена̀рна кошуља с ве̏зени рукави̏, опрегља̀ча на ђу̏лови, на главу пембели̏јеста шами̏ја, а на но̏ђе пра̀вени опѣ̏нци и ву̏нене наша̀ране че̏рапе.

пе̏ндрак м *полицијска гумена палица, пендрек.* – Полете̏ сѣс пе̏ндрак да би̏је на̀род, па о̏н изеде̏ по̏голем ћоте̏к.

пендре̏чи несврш. *млати пендреком.* – Поче̏ше да ни пендре̏че с пе̏ндраци ко с тоја̀ђе. ⇔ *испендречи*

пенду̏ј м *осушена свињска бешика* (упор. дуло). – Ко̏лко да смо насеђи̏рани, кат Ку̏рјак запри̏ча њиго̏ви дне̏вни до̏живљаји, по два̀ са̀та се држимо̀ за меши̏не, да не пу̏кнемо от сме̏ј ко пенду̏ј. ⇨ *пендул, пендуљ.*

пенду̏л м *в. пендуј.* – Пенду̏л наду̏вамо, па га шути̏рамо по дво̏р док не пу̏кне.

пенду̏љ м *в. пендуј.* – Ако не̏ма с куга̀ да поора̀ти, и да се наша̀ли, чове̏к и̏ма ил да по̏чне да труле̏је, ил да пу̏кне ко наду̏јен пенду̏љ.

пенду̏ри се свр. *дури се, срди се.* – Што̀ се пенду̏риш, ако сам те ло̏ше погледа̀л, несѣ̏м ти башту̏ закла̀л. ⇔ *напендури се.*

пензиони̏сује несврш. *проводи безбрижне пензионерске дане.* – Некада̀ Кр̥ста рабо̏теше у држа̀вну ви̏рму, са̀ га пензиони̏сује и агали̏сује.

пе̏нѕија ж *пензија.* – Не сти̏sају ни пе̏нѕије до кра̀ј ме̏сец да преживи̏вимо.

пе́нsиjица ж *дем.* и *хип. од пенsиjа.* – Пе́нsиjица ми ма́лецка, али нешто́ приработим у по́ље и граду́ну, па се поми́њује.

пенsиуне́р м *пензионер.* – Они́ пенsиуне́ри, па се ве́чером збе́ру, па и́гру до́мине и ка́рте, пра́ве си ра́зоноцу.

пенsиуне́рка ж *пензионерка.* – Де́да се два́пут жени́л, има́л две́ ба́бе, и ба́бете о́бе биле́ пенsиуне́рће.

пе́ни несвр. *ствара пену.* – Дома́ћи сапу́н не пе́ни ко купо́вни, али ду́го трај́и. ⇔ *запени.*

пе́ни се несвр. *ствара пену, претвара се у пену.* – Поче́ да се пе́ни мле́ко, пази́ да не пре́јде ис ше́рпу. ⇔ *запени се.*

пенка́ло мн. пенка́ла с *писаљка којом се пише мастилом, налив-перо.* – Сла́гну се, и од Че́дин капу́т сту́ри це́пни са́т и пенка́ло, и све́ то́ј ту́ри у це́п от ко́жну ја́кну.

пенце́ мн. пенце́та с *потплат, ђон код ципела.* Δ – Кому́ се пробу́ши ципе́ла оздо́ле, мо́ра да ју но́си при шу́штера у Бабу́шницу да ју закрпи сас пенце́. Ка[д] те уда́рим, че ти одлете́ пе́нцета оди опљнци.

пе́нцер м *прозор.* Δ – Направи́л ку́ћу до пу́т, али му сви́ пе́нцери гле́дају у авли́ју, ни једи́н на пу́т. Навали́ла се на пе́нцер, и не сла́зи.

пе́нцерчљк мн. пе́нцерчичи *хип. од пенцер.* – У́бава ку́ћа, ма пе́нцерчичи вој мљлецћи, ко на голуба́рник.

пе́нцерче мн. пенцерчети́ја *дем. од пенцер.* – Со́пче и́ма пе́нцерче, а на ње́га стоји́ гаса́рче, кат се запа́ли да не смрди́ мло́го уну́тра.

пе́нцерчина м *пеј. од пенцер.* – Ови́ја пе́нцерчина се не затва́ра у́баво, па би́је сту́д од ње́га ко на циву́н.

пенцети́ра несвр. *ставља ђонове на ципеле.* – Кат се ципе́ла пенцети́ра, проду́жи вој се ве́к.

пења́ва ж *грубо откан вунени покривач или прекривач, поњава.* – Све́ то́ј дево́јка урадѐла: чера́пе, кошу́ље, цр́ће, ча́ршави, пења́ве, и на сва́дбу дару́је ку́ј је за какво́.

пе́њав, -а, -о *покривен пеном, пенаст.* – Немо́ј да пи́паш ча́шете сас пења́ве ру́ће, тамѣ́н што́ сам ји оми́ла и обриса́ла.

пења́ви несвр. *пушта пену.* – Прејѐла се де́телину, па се поду́ла и поче́ла да пења́ви на́ у́ста. ⇔ *запењави, распењави се.*

пења́вка мн. пења́ве ж *дем. од пењава.* – Дете́но за́спа, иди́ преврљи́ преко ње́га некакву́ пења́вку.

пења́к м *пеј. од пена.* – Су́рта се сма́гли низ Ра́чавац ко да че му неђи́ гла́ву отђи́не, и фу́кну се у гр́сничиште, а на у́ста му бе́л пења́к ко пре́сно си́рење. Ка́т по́чне на вре́ло да избива пења́к, зна́мо да се спре́ма не́погода.

пе́пел м *пепео.* – Су́дови се некѣд пра́ли сас пе́пел и сас у́му. И́ма да поде́лимо и пе́пел из огњи́ште. ▌**ци́гансћи** ~ *нагон за несталношћу.* – Слу́ња се по села́, ко да и́ма ци́гансћи пе́пел у ду́пе. О́н је ко ви́јалица, не скацу́је се, саде́ врнди́ надо́л-наго́р, ко да му је неђи́ врљи́л ци́гансћи пе́пел у гузи́цу.

пепели́ште с *место поред огњишта где се одлаже пепео.* – Бобо-Ко́са Бра́нковска мло́го во́леше пе́чена ја́јца: запре́та у пепели́ште по пеше́с ја́јца, па нату́ра озго́р жа́р та се опечу́, и једе́.

пепе́лница ж *врста сићушних гљивица које узрокују сушење листова биљака.* – Ако је го́дина ћишови́та, вино́град мо́ра да се пр́ска и пешеспу́т от пепе́лницу.

пепелчљк м *дем.* и *хип. од пепел.* – А́ко и́ма пепелчљк на кори́чку, је́ц сло́бодно, о́н је до́бар да те не боли́ меши́нка.

пепеља́в, -а, -о *који је посут пепелом.* – Не мо́гу да ти поста́вљам, ру́ће ми пепеља́ве, напа́љујем ву́рњу, узни́ са́м ле́бац и сирењи́це, па је́ц.

пепељáра ж 1. *метална кутија испод ложишта код пећи на чврсто гориво.* – Свáко јýтро прво изнесéм пепељáру па ју испрáзним, пóсле закладéм óгањ, и пóчнем једнó по једнó да рабóтим. 2. *пиксла.* – Пепељáра му пýна с опýшљаци, а у сóбу се замаглúло ко у пýшницу.

пепељáс, -та, -то *који је боје пепела, сив.* – Нéма ми ју онáј пепељáста кокóшка, сúгурно ју је однéл јáстреб, ел лисúца. Нáшинчено, штó ни донóси лéб из вáрош, купúло лимузúну пепељáсту на бојý, па ме окá да чáсти. ➞ *сур.*

пепељýга ж *бочица напуњена пепелом и окачена на високој мотки коју гађају сватови пре него што их пусте да уђу у двор девојке* (упор. нишан). – У девójачћи двóр вржу пепељýгу на високý мóтку, и дóк ју не погóде, свáтови се не пýштају да улéзну у двóр.

перáљħа ДЛ ж *пракљача* (упор. буаљ*ħ*а). – Кат пéремо вýнене панталóне, цр̑ħе и пр̑тени чáршави однесéмо ји на рéку, па запýцамо сас перáљħу да ји удáрамо, и пóвремено ји превр̑тамо, свé док ји дóбро испéремо, дрýкше не мóже.

перáшка мн. перáшħе ж *офарбано ускршње јаје.* – За Велúгден се чúне перáшħе у рáзне чúњħе, и сас рáзне шáре. Нáјвише смо перáшħе чинúли у луковúње от црвéни лýк. Поцрвенéл ко перáшка. ▌**пúсана** ~ фиг. *жена лаког морала.* – Мóре, ни тú несú пúсана перáшка, знáје за тéб цéла Лужнúца. ▌**шаренá** ~ фиг. *в. писана перашка.* – Повéла се по њý, па и онá постáла шаренá перáшка.

пердáши несвр. 1. *гради свеже омалтрисани зид пердашком.* – Мáлтер се навр̑ља на зúд с вáнглу, па се с óблу грýбо изрáвна, и с пердáшку пердáши да зúд бýде мазѣн ко стáкло, на крáј доóди кречéње. 2. фиг. *бије, туче.* – Ако те јá пердáшим пóмалко че болú, нéго да те милицáјци пердáше, а пáмет мóрамо да ти укáрама у глáву. ⇔ *испердаши.*

пердáшка ж *алатка за фино глачање свеже омалтерисаног зида.* – С óблу зидáри кáд малетерúсују рáвнају мáлтер, а с пердáшку га пóсле пердáше да бýде мазѣн.

пердé мн. пердетúја с *ограда на трему или тераси.* Δ – С врéме на врéме цр̑ħе изнесéм, ишчýкам и прóстрем на пердé да се провéтре.

пéре несвр. *испирањем у течности уклања нечистоћу са веша или постељине* (упор. мије). – Мú си већúном на селó и сá пéремо нá-руħе, рéтко кујú да је купúл вéшмашúну. ■ **прањé** *гл. им.* – Набрáло ми се за прањé бéлисвет, трú дѣна да пéрем, не мóгу да постúгнем свé да опéрем. ⇔ *запере, испере, напере, опере, отпере, препере, пропере, спере.*

пéрес, -та, -то *који има уздужне шаре* (у виду пера). – Крáва је шаренá, па ју óкамо Шáрка, а кокóшка је или белá, или црнá, или пéреста. Кáд не знáм какó тáчно да одговóрим какó сам, јá му кáжем: Шаренó, па на вр̑ пéресто.

перетúсује несвр. *послује, радуцка, чачка нешто да му прође дан.* – Кудé си, бре, рóħо, квó перетúсујеш? ⇨ *перетише.*

перетúше несвр. *в. перетисује.* – Евé перетúшем нештó по авлúју, кóлко да несѣм зáлудан. ➞ *шунтоли.*

перéца мн. перéце нов. ж *пециво савијено у круг и премазано смесом брашна, соли и воде, перетак.* – Перéце се купýју у пекáру, њú не мéсимо.

перúвој м *ограђено земљиште засађено цвећем и дрвећем намењено за одмор и шетњу, врт.* – Кýħа у којý сам се јá родúл вúше не постóји, али бр̑до Перúвој у Гóрњу малý гдé је онá билá, и гдé сам провéл детúњство, и дáље је на свóје мéсто.

пéркла мн. пéркле ж *перла.* – Влáчи ципéле двá брóја погóлеме од њигóв брóј, нúкад очúстене, али стáлно с развр̑зане пéркле.

перлóн *врста синтетичке масе која служи за прављење ужета, платна, тканина и сл.* – Једнó врéме бéоше у мóду кошýље от перлóн.

перо́[1] мн. пера́ збир. пе́рје с 1. *рожната цевчица која прелази у бадрљицу с чијама, а расте из коже птица и покрива им тело.* – Љк ко перо́, да га ду́неш и́ма да одле́ти. Бе́ше петљ за ди́ку, али га одне́се лиси́ца, са́мо пе́рје од ње́га најдо́мо.

перо́[2] с *лист кукуруза или лука.* – Ка́д моруза пу́шти тре́ћо перо́, вре́ме је за копа́ње. Отћини́ једну́ кра́ставицу, две-три́ попо́шће и пеше́с пера́ од зеле́ни лу́к, да напра́вимо сала́ту. ■ **лу́ково** ~ *перо празилука, перо лука уопште.* – Улењи́л се, па не́че да се сла́гне ни лу́ково перо́ да отћи́не.

перо́[3] с *окрајак повезаче, мараме.* – На се́б је има́ла у́век црне́ дре́је, а гла́ву је забра́ћувала сас жлту шами́ју, чија́ пе́ра ре́тко када́ је врзува́ла поди бра́ду, тека́ си вој висе́оше низ гру́ди.

перуни́ка ж бот. 1. *зељаста биљка са сабљастим листовима и великим режњастим цветовима љубичасте, беле или црвеносмеђе боје* Iris. – Ка́т перуни́ка процьвти, ве́ч се приближа́ва ле́тњи ра́спус, па вој се деца́ мло́го ра́дују. 2. фиг. *паметно, послушно и умиљато дете.* – Бьш неко́ј са́мо што си је зьл мо́же да искри́ви у́ста, па да изльже некво́ ру́жно за то́ј дево́јче, ко да су њиго́вата деца́ перуни́ће.

перути́на ж *љушчице од изумрлих горњих делова коже (особито на глави), перут.* – Имам мло́го перути́ну, па ме срби́ глава́.

перуша́н м *хип. за петла, петлић.* – На́шиви пруша́н мло́го у́баво поје́.

перуши́на мн. перуши́не збир. перуши́ње ж *ишчупано птичје перо.* – Кла́мо коко́шће, па се разлете́ле перуши́не по дво́р. Ка́[д] те ја́ дова́тим, и́ма да лети́ перуши́ње на све стра́не.

перуши́нка мн. перуши́њће ж *дем. од перушина.* – Ба́ба у́зе перуши́нку оди коко́шку, па ме поче́ сас њу ма́зи по образи́, и некво́ ба́је у се́б.

перу́шка мн. перу́шће ж *осушено живинско крило са перјем које служи као метлица.* – Сас перу́шку си мете́мо троши́ће од аста́л.

перце́ мн. перца́ с 1. *дем. од луково перо.* – Ле́ти на́јчесто једе́мо пр́жена ја́јца сас перца́ от црве́ни лу́к. Мло́го во́лим перца́ од зеле́ни лу́к до́к су јо́ш мла́да и кр́та. 2. *дем. од живинско перо.* – Ка́да се ра́на подљу́ти, па не́че да про́јде, Баба́ Ка́та у́зне од перуши́ње перце́, па с ње́га обика́ља ра́ну и ба́је: Љу́то, пре́љуто / до́ста се љути́ / до́ста се жали́ / девојчети́ја да га отко́пају / момчети́ја да га о[т]цечу́. 3. *метално перо за писање.* – Она́ си но́си шише́нце с ма́стило зака́чено за по́јес, па бр́кне у ње́г с перце́, и некво́ пису́је на р́тишку.

перчи́ми свр. *пресавије врх ексера који вири после закуцавања, али тако да му се врх поново закује, како не би могао да се лако откује.* – Заове́ш сас ексе́р тара́бу, па ексе́рат перчи́миш да се не отко́вује.

першу́н м бот. *биљка из породице штитарки* Petroselinum hortense. – Сва́ко је́ло је мло́го по́добро, кад му се ту́ри пе́ршун.

пе́сак м *ситкава зрнца тврдих минерала, углавном стена.* □ – За кречење пе́сак тре́бе да се просе́је на гу́сто си́то. От сећира́цију сам доби́ла пе́сак у бубре́зи.

песакљи́в, -а, -о *који садржи доста песка у свом саставу.* – Несьм се у ави́јон вози́л, и несу́ ми деверува́ли на мо́ре, али зна́м која́ њи́ва на́јбоље ра́ца, која́ је песакљи́ва, која́ глетени́ца, која́ вододр́жна, а која́ по́сна.

пе́сан рет. ДЛ, ЛЗ ж *песма.* – Кад је умрл мо́ј Во́ја, Ди́са вр́ли дуду́к низ Де́л, а ја́ моју́ пе́сан поче́ да леле́чем. Кат се лу́пи мору́за, збе́ру се неко́лко лупа́ће, даньс при те́б, ју́тре при ме́н, па пе́вају, па пе́вају, то́јква́ пе́сма се не пе́ва, превр́та се село́ оди пе́сан. Ђу́рђовдьн кад је било́, ту́ј је пе́сма, ту́ј је игра́ње, прему́зују се о́вце, ту́рају им се ве́нци, пе́сан на све́ стра́не.

песка́ мн. пе́сће ж *количина пожњевњног жита која стане у наручје* (упор. и рукољ̑ а). – Пе́сће по це́лу њи́ву, по́сле се напра́ве ју́жја, па се збе́ру у сно́пови. Пеше́с

руко́љће пра́ве песку́, пеше́с пе́сће сно́п, трина́јес сно́па трећа́к, а седомна́јес сно́па крсти́ну.

песку́ша ж *песковита земља.* – Ло́зје по́успева куде́ је песку́ша и припе́чина. Песку́ша је не́родна, она́ је добра́ са́мо за ло́зје.

песмопо́јац м *мушкарац који лепо пева, певач на гласу.* – Сви́ смо у вами́лију песмопо́јци, и во́лимо да се дру́жимо. ⇨ *песнопојац.*

песнопо́јац м 1. *в. песмопојац.* – Де́да ми је би́л песнопо́јац, а ка́д засви́реше у дудуче́, копачи́ на њи́ву ста́ну да га слу́шају. 2. фиг. *онај који ствара песме, песник.* – Ово́љћи у́чени љу́ди, ово́љћи песнопо́јци, сви́ са́мо од ма́ће пису́ју, а баште́ви – ко да ји је Бо́г прати́л на ови́ја све́т да се помаци́њају ната́м-нава́м, и са́мо да сми́тају.

песмопо́јћа ж *жена која лепо пева.* – Има́ло ме у све́ работе, а била́ сам и песмопо́јћа и играо́рка на гла́с. ⇨ *песнопојћа.*

песнопо́јћа ж *в. песмопојћа.* – На́да Га́чкова бе́ше песнопо́јћа, кад она́ запоје́ше, чи́ни ти се Стрљ́ц јечи́.

песни́ца ж 1. *стиснута шака.* □ – Ако те sьsнем с песни́цу у грби́ну, чу те прова́лим. 2. *ударац песницом.* – Ћу́ти, да ти не sьsнем једну́ песни́цу. ⌂ **пока́же песни́цу** *запрети коме.* – Јо́ш те ра́ним и обла́чим, а ти́ ми пока́зујеш песни́цу, то́ј тека́ не́че да мо́же. ⌂ **наса́ди песни́цу у ти́л** *удари кога песницом у потиљак.* – Ако му ти́ не наса́диш песни́цу у ти́л, о́н че те́б па́тку у ша́ће.

песни́чка ж *дем. од песница.* – На́јбоље је да ти је глава́ голема́, а ду́пе ко песни́чка, ако неје́ тека́, надрља́л си.

пе́стује несвр. *гаји, негује.* – Во́лим све́ да пе́стујем, и све́ ми и́де од ру́ку. ■ **пе́стување** *гл. им.* – Цве́ће, ко и дете́, не́че бес пе́стување. ⇔ *испестује.*

пе́так м *пети дан после недеље.* – Пости́ли смо сва́ћи пе́так и сава́ку сре́ду, и кат су големи́ по́стови, по́више смо пости́ли, не́ло што́ смо блажи́ли у го́дину. ▉ **Бла́ђи** ~ вер. пр. *Велики петак.* – На Бла́ђи пе́так смо но́сили крсти́ крос по́ље и поја́ли: Крсти́ но́сим, Бо́га мо́лим, да уда́ри си́тна ћи́ша, да заро́си на́ше по́ље, на́ше по́ље и дру́гоме, Го́споде, Го́споди, Го́споде. ⇨ *петак.*

пе́тук м *в. петак.* – Биле́ су по иља́до бра́ви о́вце, али пе́тук ли је, сре́да ли је, по́с ли је, несу́ смеја́ли да се омр́се, ако се омр́се, ву́ци и́ма да до́јду да им пода́ве сто́ку.

петы́л мн. петло́ви / петли́ м *мужјак кокоши, петао.* – Изди́sa се ко ку́с петы́л. Среди́л га ко петы́л раса́д. Учеста́ше петло́ви да поју́, че по́чне да сави́ња. ⌂ **пр́ви петли́** *петлови који буде ранорањоце.* – Седењ́ујемо до пр́ви петли́, ре́тко када́ и до дру́ђи. Не мо́гу да за́спим до пр́ви петло́ви.

пета́рда ж *од картона и барута направљена бомба која служи само за изазивање праска.* – Во́јска и́маше с вре́ме на вре́ме мане́вру, па смо наоди́ли по на́шу ру́дину до́ста ча́уре, али и понећи́ неиспа́лен ме́так и неексплоди́рану пета́рду.

пети́на[1] ж *пети део чега.* – Ми́ смо били́ пе́т бра́та, и сва́ћи је наследи́л пети́ну од имо́вину ка́д ни роди́тељи помре́ше.

пети́на[2] збир. бр. 1. *пет мушких особа.* – Ромуни́ка јо́ш неје́ има́ло, биле́ су ба́нде, тека́ јо зове́оше, и́ма ји пети́на у ба́нду: кланета́ш, два́ трубо́ча, ба́саџија и тупанџи́ја. 2. *петоро чланова каквог колектива.* – Ми́ смо у ку́ћу пети́на: ја́ и жена́, и на́ша три́ деца́.

пети́нка ж *дем. од петина*[2]. – Пети́нка смо у ку́ћу, али кат се́днемо уз аста́л поједе́мо за десето́рицу.

пети́ца[1] ж 1. анат. *дем. од пета.* – Убо́де се дете́ на јексе́р, па јо́ш накри́вњује, пети́цата га боли́ где́ се убо́ло.

пети́ца[2] ж тех. *шири крај косе са отвором за насађивање на косилу.* – Кат ко́сиш пети́ца мо́ра да ли́же зе́вњу, а не са́мо вр́ови на тра́ву да се скра́те.

пети́ца[3] ж *највиша школска оцена.* – Дру̏ђи прешли́ који́ с пети́цу, који с четво́рку, а на́ш Мило́сав ти́ће с тро́јку, ко́лко да не пона́вља.

петича́р м *који има само пе̄тице у школи, одликаш.* – У шко́лу је била́ све́ петича́р, а са́ не мо́же да се ни́где запо́сли.

пе́тко м фиг. *мушкарац који се по̄наша и има склоности као жена.* – Што́ неси́ нашла́ правог мушка́рца, не́ло си се загледа́ла у то́га пе́тка. ▌**же́нсћи** ~ *мушка̄трац који се дружи више са женама него са мушкарцима.* – На́ш Ми́ка бе́ше пра́ви же́нсћи пе́тко, сва́ деца́ се и́грају надво́р, о́н седи́ при же́не уз разбо́ј, и мо́та им це́вће.

петле́ мн. петлети́ја с *дем. од пе̄тељ, пе̄тлић.* – Ово́ј петле́ одо́цутра пропоја́ло. ⌂ **и́ма петле́ на ср̏це** *има бојазан који му не да миран сан.* – И́мам петле́ на ср̏це от како́ сам га роди́ла, чи́м зави́ка, о́дма се ди̏sам. ➞ *пе̄ша.*

петле́нце мн. петлети́ћа *хип. од пе̄тељ, пе̄тлић.* – Изле́гла се пилети́ћа, полови́н коко́чице, полови́н петлети́ћа.

петлети́на мн. петлети́не м *пеј. од пе̄тељ, пе̄тлина.* – Не приоди́ бли́зо да те не укљу́ца, ти́ја петлети́на га́дан. Ако то́г петлети́ну ви́дим јо̏ш једампу́т да чепр̏шка по гради́ну, и́ма да и́де у ло́нац.

петлижа́н мн. петлижани́ ЛЗ м агр. *по̄вр̄тарска биљка и пло̄д те биљке који се упо̄требљава као људска храна, па̄радајз* (упор. парадаес). – На́јбољи петлижањи́ су јабуча́р и воло́вско ср̏це.

петли́на мн. петли́не м *аугм. од пе̄тељ, пе̄тлина.* – Погле́ га кољни́ си је они́ја петли́на, јо̏ш ма́лко па ко ћура́н.

петли́чко м пеј. *кочопе̄ран човек слабе физичке конс̄тӣтӯције.* – Јова́нка бе́ше висока́, бу́јна, у̏бава, а да́доше ју у Крњино́ за некаквог петли́чка. Ти́ја петли́чко са́мо подла́ти, а неје́ спо́собан да се сам обу̏је.

петлица́њ мн. петлицањи́ ГЛ / петлицање́ ДЛ м агр. *по̄вр̄тарска биљка и пло̄д те биљке који се упо̄требљава као људска храна, па̄радајз* (упор. парадаес). – Насади́ла сам пеше́с стру̏ка петлицањи́ у гради́нче, да су ми бли́зо. На́ши петлицањи́ ве́ч поче́ли да зре́ју. И́мамо си ра́ни петлицање́ под ве̏јник.

петлица́нка мн. петлица́ње ж *со̄рта па̄радајза од кога се кува сла̄тко.* – Од напре́д си све́ пра́еомо сла́тко от петлица́ње.

петлица́њчак мн. петлица́њчичи м *дем.* и *хип. од пе̄тлицањ.* – Кад заједе́ ле́бац и петлица́њчак од мили́не да га гле́даш. Сирењи́це и петлица́њчичи кад и́ма, дру̏го ми ни́шта не тре́бе.

петлица́њчина мн. петлица́њчине м *пеј. од пе̄тлицањ.* – Петлица́њчиневе се све́ здува́ли, па се убазде́ли.

петло́вчичи м мн. бот. *шумски гроздасти цвет, пе̄тловчићи* Anemone ranunculiodes. – И́демо у цве́ће, па бе́ремо коко́чице и петло́вчичи. Петло́вчичи су бели́, а коко́чице црвене́.

петна́јес бр. *пе̄тнаесе̄т.* – Ни́ смо чува́ли по петна́јес ко́зе, по два́јес и пеше́с о́вце, а има́ло је љу̏ђе који́ су чува́ли и по шесе́ о́вце и по здватри́јес ко́зе.

петоба́нка мн. петоба́ње ж *новчаница од пе̄десе̄т динара.* – И́мам са́мо једну̏ петоба́нку у це́п, и то́ј ми је све́ што́ и́мам от па́ре.

петопа́рац мн. петопа́рци м *новић од пе̄десе̄т па̄ра (по̄ола динара).* – Кво́ да во̏ј ора́тим, зна́је ме у петопа́рац, ни́кад ју несѣ̏м лага́л.

петопр̏сница ж фиг. *шака.* – Ложи́ца је ала́тка и за гу̏сто и за ре́тко, а кому̏ бѣ̏ш тре́бе ви́лица, о́н си и́ма петопр̏сницу.

пето́ри, -е, -а збир. бр. *од пе̄т (служи за бројање целина које се саста̄ју из два дела, или именице које имају само множински облик).* – Испле́ла сам пето́ре чера́пе, на сва́

унучетија по један пар. Годишњо сцепи по петори опњци. У туј њиву наберемо петора кола моруузу.

петорица ж *пет (о мушкарцима или животињама мушког пола).* – Једе за петорицу, али и работи за петорицу.

петоричка ж хип. од *петорица.* – Нараџала баба петоричка сина, и три черће, и све ји ижени́ла и одоми́ла.

Петр рет. л. и. *Петар.* – Петр Стругља беше мајстор грађевинац, да га неје имало таквога у наш крај, и сви му синови такви.

петровка ж бот. *сорта раних јабука, сазрева око Петровдана* (упор. блажичка). – Петрове су најблађе јабуће, ал несу крупне.

петстотин бр. *пет стотина.* – Који вој даде иљадарку, који петстотин бањће. Чували смо петстотин брави овце.

пец дет. узв. *упозорења детету да не пипа нешто врућ.* – Пец, пец, не пипај!

пеца несвр. *хвата рибу удицом и пецаљком.* – Имало по Мурговицу и рибари, али су повише с руће ватали рибе, нело што су с удицу пецали.

пецка несвр. 1. *овлаш опече, опрљи споља.* – Попошће се пецкају на плотну, па се ољуште, и турају у теглу. 2. фиг. *боцка, задиркује речима, изазива.* – Кат почне да ме пецка сас речи, ко да ме змија сас жало пецка у срце.

пецкан, -а, -о *који је површински опрљен.* – У тегле нередимо пецкане попошће, па насипемо ћиселину и посолимо.

печалба ж 1. *сезонски рад ван места боравка.* – Ја сам ишљ у печалбу најдаље до Ниш. Некада се ишло у печалбу у Румунију, са почеше да иду по цел свет, али ману́ше да се вртају. 2. *зарада која се остварује печалбом.* – Сву печалбу прототља с курвештије, па се подјесен дом врне бес пребијен динар у цеп.

печалбар мн. печалбари м *сезонски радник ван места боравка.* – Знајеш како је: човек полати дома, полати, нема ни леб, ни с леб, па му жена спреми пременку у торбу, и испрате печалбара, и нема га, нема, па прати писмо и малко парице, да се остане живо, подјесен се врне та презими туј, па напролет пај наново. ➞ *печаловник.*

печалбарсћи, -ска, -ско *који се односи на печалбара.* – Корав је печалбарсћи леб.

печали несвр. *зарађује.* – Човек се нада док је млад, док работи и печали, да че сас време да му буде све подобро и подобро, и да че стално да му иде напредица. ⇔ *запечали, напечали, спечали.*

печално прил. *жалосно, тужно.* – Печално је тој, Јеленко, печално, отидем дом, нигде никој, пустиња, нема кој да ме дочека, да ме пита: гладан ли сам, уморан ли сам.

печаловник рет. м *сезонски радник ван места боравка* (упор. печалбар). – Најстар брат је печаловник, њиго́во је торба и печалба, средњи је појатар, њиго́ве су овце, козе и појата, најмалад је домашњар, њиго́во је поље, а баштá је домачин, њиго́во је да се шета нагор-надол.

пече (през. печем – печемо – печу; аор. пеко – пекомо – пекоше; импф. печео – печеомо – печеоше; имп. печи – печете) несвр. 1. *припрема храну или што друго сувим грејањем на ватри.* – За Џурџовн обавезно печемо јагње. Печемо цигле, спремамо се кућу да зидамо. 2. *припрема напитак дестилацијом на ватри.* – Комина пређипела, овија дни почињамо да печемо рећију. Где се пече рећија, сви комшије свртају на пробу. 3. *пали, жеже.* – Сљнцево пече, па се не може трпи. 4. *причињава душевне патње.* – Син неће да се жени, тој ме највише гризе и пече. ■ **печење** *гл. им.* – Напцува плотат от који падо, и реши му: најесен чу га прејебем у печење рећију, неће више да стоји туј. ⇔ *запече, испече, напече, опече, припече, спече, упече.*

пече̏ се несвр. 1. *излаже се деловању ватре или сунца.* – Испружи̏л се ко̀лко је дљг, па се пече̏ на слљнце ко гу̀штер. ⌂ **пече̏ се ко цр̏вик на у̀глен** *изложен је неподношљивим мукама.* – Неје̏ ни та̀м љк живо̀т, и та̀м се пече̏ш ко цр̏вик на у̀глен. ⇔ *запече се, испече се, напече се, опече се, попече се, спече се.*

пе̏чен, -а, -о фиг. *каљен, очеличен.* – Ја̀ сам и му̀чена и пе̏чена, све̏ мо̀гу да поднесе̏м и пре̏ко гла̀ву да превр̏љим. Ја̀ сам ја̀рац живоде̏рац, жи̏в кла̀н, недо̀клан, жи̏в пе̏чен, недопе̏чен (нар. пр.).

пече̏ница ж *животиња (прасе) одређена да се испече о Божићу.* – Домачи̏н сече̏ пече̏ницу, пр̏во о[т]цече̏ ле̏ву пле̏чку и зава̀не неко̀лко и ре̏бра, то̀ј расћи̏не на по̀ситно и на сва̀ћега су̀не по парче̏.

пече̏нка мн. пече̏њће ж бот. *бела бундева.* – Пече̏њће су добре̏ за пече̏ње и за ти̏квоњак, а ти̏кве се ва̀ре за сви̏ње.

пече̏ње с *испечено месо.* – О̀ј ле̏ле, ле̏ле! / За ме̏н ли је̏ ле̏ле? / За ме̏не је са̀мо / ја̀реће пече̏ње!

печу̀рка мн. печу̀рће ж бот. *гљива, печурка* Agaricus. – У шу̀му набе̏ремо печу̀рће, али знамо које̏ се једу̀, а које̏ су о̀тровне.

печурка̀р мн. печурка̀ри м *мушкарац који бере и продаје печурке.* – У после̏гњо вре̏ме печурка̀ри ко̀лко о̀ч, ме̏со бе̏с па̀ре, а и да се у̀зне нећи̏ дина̀р.

печурља̀к мн. печурља̀ци ж *пеј. од печурка.* – Је̏л некакви̏ печурља̀ци, па се отру̀л, оста̀де жи̏в, али једва̀ пре̏скрца.

пе̏ша м дет. *дем. од петљ, петлић* (упор. петле). – С њу̀ по̀јде ма̀ца, ку̀ца и пе̏ша. (нар. пр.).

пеша̀к мн. паша̀ци м 1. *војник који служи у пешадији.* – У во̀јску сам би̏л паша̀к, а и ка̀д изле̏зо из во̀јску сам си по̀више паша̀к, сем воло̀вска ко̀ла дру̀го пре̏воузно сре̏ство не̏мам. 2. фиг. *сорта пасуља.* – Пасу̀љ паша̀к не пу̀шта лозу̀, а зр̏на су му си̏тна и шаре̏на.

пешачи̏ несвр. *хода, иде пешке.* – Сти̏же ме комши̏ја с че̏зу, па ме по̀двезе, ина̀че би јо̀ш пешачи̏л по дру̀м.

паша̀чка ж *народно коло веома популарно у Лужници* (други назив „бугарка“). – Мло̀го смо воле̏ли да и̏грамо паша̀чку и прошетушку.

паша̀чћи, -чка, -чко *који се односи на пешака.* – Служи̏л сам у Дру̀ђи паша̀чћи пу̀к.

паша̀чћи прил. *пешке, пешице.* – Ишла̀ сам сас ауто̀бус до Бе̏оград, по̀сле от ста̀ницу паша̀чћи та при си̏на у њиго̀в ста̀н.

пеше̏с бр. *пет-шест.* – Чу̀вам пеше̏с овчи̏це ту̀ј прекај до̀м, на̀јвише збо̀г си̏рење, сва̀ деца̀ ми во̀ле о̀вчо си̏рење.

пешесна̀јес бр. *петнаест или шеснаест.* – Са̀мо из на̀ше се̏ло бе̏оше пешесна̀јес заро̀бени и оте̏рани у Не̏мачку.

пешести̏на бр. *пешесторица.* – Ка̀да ду̀не у дуду̀к, па такви̏ мла̀ди ка̀ко те̏б по пешести̏на кат се ува̀ну у о̀ро, па ка̀т ста̀ну да и̏грају, од мили̏не да гле̏даш.

пе̏шћи прил. *пешице, пешке.* – У то̀ј вре̏ме сви̏ смо ишли̏ пе̏шћи у шко̀лу, једи̏но Љу̀биша Ми̏тић из Ре̏сник и̏маше бици̏клу.

пешћи̏р мн. пешћири̏ м *пешкир, убрус.* – Ју̀тредњ до̀јде ми из башту̀ го̀сје, шесе̏ ду̀ши, седомдесе̏, и да̀вамо да̀р: кошу̀ље, чора̀пе, пешћири̏, јастљци, сва̀кога сва̀та пода̀римо.

пешћирчљк мн. пешћирчи̏чи м *дем.* и *хип. од пешћир.* – Робаџи̏ја који̏ во̀зи неве̏стин ко̀вчаг сас да̀р угла̀ви на про̀цеп до јерљм остљнче, да на ње̏га зака̀че чера̀пе и пешћирчљк, то̀ј ње̏му сле̏дује.

пешћирче́ мн. пешћирчети́ја с *цепна марамица* (упор. марамче). – У́зе пешћирче́ те си о́бриса ру́ће, па ме при́гну и поче́ да целиву́је. Не́мају пешћирчети́ја но́с да си обри́шу.

пешћирчи́на мн. пешћирчи́не м *пеј. од пешћир.* – Сви́ у ку́ћу се бри́шу с пр́тену пешћирчи́ну, који́ неје́ пра́н от како́ је изъ́ткан.

пешчи́ца мн. пешчи́це ж *дем.* и *хип. од песка.* – До́к они́ обеду́ју, ја́ на́жњем десети́на пешчи́це, ако сам ма́лецка била́.

пи́вка несвр. *пије у дем. значењу, пијуцка.* – Ис пр́во вре́ме пи́вкаше о́ваг-о́наг пома́лко, и са́мо у дру́ство, по́сле се о́прави, па поче́ да пи́је сва́ћи дъ́н, има́ло дру́ство, нема́ло.

пи́вне свр. *попије с времена на време, гуцне.* – Мо́ре, и ја́ си во́лим да пи́внем поне́кад.

пивце́ с *хип. од пиво.* – У за́другу чи́м уле́знеш, Сви́лени те питу́је: Кво́ че му́неш, пивце́ ел винце́?

пи́жав, -а, -о *закржљао, ситан, заостао у расту и развоју.* – Е́м пи́жав, е́м задо́рица, ма́лко-ма́лко па излеле́че кад му се оте́пају. ⇨ *пижљав.* ➞ *пржав.*

пи́жља м надим. *изведен од пижав.* – Ти́, Пи́жљо, ћу́ти, да те не ду́нем да одлети́ш позади вра́та.

пи́жљав, -а, -о *в. пижав.* – Сви́ пи́жљави у фами́лију, таква́ им се́мка.

пи́зда вулг. ж 1. *стидница.* – Ма́тер му је́бем у пи́зду, о́н ме́н нашъ́л да у́чи како́ се деца́ пра́ве. Не́к се но́си у сто́ пи́зде ма́терине. 2. фиг. *преварант, олош.* – Сви́ сте ви́ пи́зде, са́мо гле́дате да некако́ зајебете поште́ног чове́ка. О́н неје́ чове́к, он је пи́зда от чове́ка, кат се на́јмалко на́даш, че те изневе́ри. ➞ *пичка.*

пизда́ра вулг. несвр. *псује, вређа кога шаљући га у пизду материну.* – Напи́је се, па по́чне сви́ по ре́д да пизда́ра. ■ **пизда́рање** *гл. им.* – От пцува́ње се размо́кре у́ста па нуме́јеш да ста́неш, угма́цаш се у пизда́рање ко коко́шка у кањи́ште. ➞ *пичкара.*

пи́зди вулг. несвр. шатр. *нервира се, вришти, зановетa.* – Престани́ да пи́здиш ви́ше, то́ј кво́ си науми́ла не́ма да ти се оства́ри.

пијаљ́к мн. пијаљ́ци м *пиће, оно што је спремљено да се попије.* – Се́чам се: башта́, чи́ча и ја́ се́димо уз аста́л сьс домачи́на, а же́не ула́зе и доно́се пијаљ́к и једе́ње. Пијаљ́ци ко́лко о́ч, ма пијачи́ сла́би. ⇨ *пијељк.*

пија́н, -а, -о *који се опио, који је омамљен алкохолм.* □ – Ете́ ти га от крстопу́тину до́клецка и Ку́рјак, пија́н ко сму́к, пија́н – па рекло́ ви́ше не́чу. Пија́на ра́бота, окоси́л га ко пија́н, а мо́ж је ства́рно и би́л пија́н.

пијанду́ра м/ж пеј. *пијаница.* – Сва́ку ве́чер се збира́ју пија́ндуре у за́другу. Не́ма га го́ре, не́го кад је же́нско пија́ндура.

пија́нка мн. пија́њће ж *састанак на коме се много пије, пијанчење.* – Ти́ја о́шљаци ни́шта дру́го и не рабо́те, са́мо и́ду от пија́нку на пија́нку. Јо́ш се несъ́м скро́з изањ́а́л, а це́ло село́ је плакни́ло у́ста сас моје́ пија́ње, али ко́ј га шљиво́ше, оно́ живо́т је да се жи́ви.

пија́нчи несвр. *одаје се пијанству, опија се.* – По це́лу но́ч пија́нче, а по це́л дъ́н спу́, и о́че да и́мају.

пи́јац м 1. *место где се купују и продају животне намирнице и друга роба, пијаца.* – Сва́ћи понеде́лник изно́сим на пи́јац по ко́ву си́рење, и бр́зо га све́ продаде́м. 2. *пијачни дан у одређеном месту.* – У Бабу́шницу је пи́јац у понеде́лник, у Пала́нку у пе́так, а у Пи́рот у су́боту.

пија́ч мн. пијачи́ м *онај који добро подноси пиће, који може да попије велику количину пића без последица.* – У моје́ вре́ме љу́ђи бе́оше пијачи́, а пи́јеше се ис кондири́, а не ко сьг што́ се опи́ју од две-три́ ча́ше.

пи́јачан, -чна, -чно *који се односи на пијацу, тржишни.* – Ја́ ко вели́м: кад је пи́јачан дѣ́н, мо́ра се некво́ и испи́је, што́ би се зва́л пи́јачан, ако се ни́шта не попи́је на ти́ја дѣ́н.

пијача́р мн. пијачари́ м *онај који тргује на пијаци.* – Сва́ћи пијача́р својѹ́ ро́бу ва́ли. Данѣ́с смо пијачари́, а јѹ́тре че смо овчари́.

пијача́рсћи, -ска, -ско *својствен пијачарима, који се односи на пијачаре.* – Ди́го се по́рано, тури́ на гла́ву пијача́рсћи сла́мен шеши́р, обѹ́ па́тиће, па а́јд пол̓ѣ́к комто село́.

пи́је несвр. 1. *уноси кроз уста у организам какву течност.* – Данѣ́шња о́младина не да пи́је, не́ло пи́је па разно́си. 2. фиг. *одузима снагу, суши, троши се.* – И́ма некву́ му́ку, нешто́ га пи́је изну́тра, сва́ћи дѣ́н мале́је и слабе́је. ⌂ **ни се зна́је који́ пи́је, ни који́ плачу́је** *ради свако ко шта хоће.* – У ѣ́ину ку́ћу ни се зна́је који́ пи́је, ни који́ плачу́је. ⌂ **пије па прли́** *пије преко сваке мере.* – Ма пи́ју и же́не, пи́ју па пр̓ле. ■ **пије́ње** *гл. им.* – За пре́млаз спре́мају ба́нице, пога́че, ђуве́чи, па се нади́гну па и́ду та прему́зују о́вце, па свира́чи до́јду и сви́ре, пије́ње, веселе́ње, игра́ње до мога́ње, те тека́ је било́. ⇔ *допије, испије, напије, оппије, препије.*

пи́је се несвр. *оно што је добро за пиће, које има својство доброг напитка.* – Испе́кал ре́ћи́ју, не пи́је се ко́лко је ја́ка, али добра́, стомакли́ја. Не пи́је се сва́ка вода́, ко што́ се и не једе́ све́ што лети́. ⇔ *запије се, напије се, опије се, припије се, упије се.*

пијел̓ѣ́к м *в. пијал̓ѣк.* – На ѣ́ину сла́ву у́век бу́де и једе́ње и пијел̓ѣ́к ко́лко ти душа́ о́че. Ѣего́ви дошли́ и[з] село́ сас пе́чено пра́се, и з бало́њи сас пијел̓ѣ́ци. ⌂ **сно́си пијел̓ѣ́к** *добро подноси пиће, отпоран на опијање.* – Мо́ј де́да је сносѝл сва́какав пијел̓ѣ́к, ѣе́га ни́кој неје́ виде́л да се пија́н вла́чи по пути́шта.

пије́ње с фиг. *пиће које се попије у друштву по поруџбини* (упор. и пије). – Не́че га изму́рџи, си́на доби́л, мо́ра да да́ва пије́ње. Уле́зе Ку́рјак у прода́вницу, на́ручи пије́ње за сви́, на́ручи и наре́зану сала́мицу, тека́ се по́лько омѣ́кне пије́њето.

пије́њице с *дем. од пијење.* – Слѣ́зе ви́ше не́мам, не́го де ти́ да си ме прибе́реш, да си ти ја́ води́цу доно́сом, и да ти једе́њице и пије́њице прино́сим.

пи́ју-пи́ју-пи́ју узв. ономат. *оглашавање пијукањем* (о пилићима). – На Бѣ́гњу ве́чер ста́ри баштá и́де о́коло огнѝште и квачи́: ква́-ква́-ква́!, а деца́ пију́чу по ѣе́г: пи́ју-пи́ју-пи́ју!

пију́к м *гвоздена алатка насађена на држаље која има са једне стране уску јаку мотику, а са друге јак шиљак, крамп.* – На́ши ста́ри су се јури́ли с пију́ци због ме́це, а са́ ѣи́ни на́следници не зна́ју ни ѣи́ве где́ су, а ка́моли мецéте.

пију́цка несвр. *пије у дем. значењу* (упор. и пивка). – Баштá седи́ на вера́нду, пију́цка каве́нце ко бе́г, а ма́ти трчи́ по дво́р да ра́ни и по́ји живи́ну.

пију́че́ мн. пијучети́ја *дем.* и *хип. од пијук.* – И́мам зго́дно пијуче́, па си с ѣе́г у́пролет око́пам окол сли́ве, да бр̓же напре́цују.

пију́че несвр. *оглашава се с времена на време пијукањем „пију, пију“* (о птицама). – По дво́р једно́ мау́че, једно́ пију́че, једно́ скучи́, једно́ грди́, једно́ блаји́, једно́ рове́, ма́ти не зна́је на које́ пр̓во да по́чне да да́ва рану́. ⇔ *упијуче се.*

пи́к[1] вулг. м рет. *в. пичка.* – Кво́ ви је, бре́, што́ се ysи́рате у дете́во ко би́к у пи́к.

пи́к[2] м *жеља за наношењем зла, жеља за осветом.* – И́мам пи́к на ѣу́, једну́ш че ми пла́ти, па кѣд-тѣ́г. Куга́ о́н у́зне на пи́к, ти́ја си је јеба́л ве́к.

пи́кавац м *опушак* (упор. опушљак). – По троји́ца смо пуши́ли једну́ цига́ру, ме́н су у́век дава́ли пи́кавац на кра́ј, ко́лко да повуче́м два́-три ди́ма.

пи́кљавац мн. пи́кљавци м фиг. *нога.* – Де́ца, ако ви јо́ш једанпу́т за́течем да кра́днете кра́ставице, и́ма да ви пребѝјем пи́кљавци.

пи́кљавица ж пеј. *жена са танким ногама.* – Има́ла је три́ сна́је, ал вој несу́ биле́ по во́љу, па једну́ на́зва „ко́ндавица“, де́к висока́, дру́гу „чу́чка“, де́к ма́лецка, а тре́ћу „пи́кљавица“, де́к и́маше тѣ́ньће но́ђе.

пи́л-пи́л-пи́л / пи́ли-пи́ли-пи́ли узв. *за дозивање живине.* – Загре́бе сас ло́нче жи́то ис пре́сек које́ неје́ тријери́сано, и поче́ да ма́ми пилети́ја и да о́ка по ста́ре коко́шће да не прио́де: Пи́л, пи́л, пи́л, пи́ли, пи́ли, пи́ли, и́ш, мо́ри, пи́пка ви изе́ла!

пи́ле мн. пилети́ја с 1. *младунче кокоши.* – Ква́чка ни изве́ла шесна́ес пилети́ја. 2. *птица уопште, све животиње које лете.* – На ђо́раво пи́ле Бо́г пра́ви поло́г. Пилети́ја се упоја́ла, од ми́лбога да слу́шаш. 3. фиг. *дете.* – То́ј су ми унучети́ја, ба́бина пилети́ја. ⌂ **па́дају пе́чена пилети́ја** *живи се у изобиљу.* – Ни при њи́ не па́дају пе́чена пилети́ја оди не́бо.

пиле́нце мн. пилети́ћа *хип. од пиле.* – У поло́гат и́ма пе́т пилети́ћа. И́ма ву́на од ла́ни, па чу испреде́м и исплете́м по једне́ ву́нене чара́пће и рукави́чће за унучети́ћата, ба́бина пилети́ћа.

пилети́ште мн. пилети́шта с *пеј. од пиле.* – Ко́лко се роди́ло гро́зјице, све́ га пилети́шта искљуца́ше. ⇨ *пилиште.*

пиле́ћина рет. ж *пилетина.* – Пиле́ћина је добра́ за су́пу.

пилишта́р мн. пилиштари́ м *животиња која дави пилиће.* – Има́ше једна́ комши́ска ма́чка, па се на́вади да да́ви пилети́ја, једва́ се курталиса́мо о[д] то́га пилишта́ра.

пи́лиште мн. пи́лишта с *в. пилетиште.* – Пролете́ некаквó цр́но пи́лиште, по́крупно оди вра́ну, и нешто́ но́си у кљуни́цу. По њи́ве пи́лишта на све́ стра́не, али им ни́шта не мо́жемо.

пиљѐвина ж *ситне, попут прашине, честице које се стварају приликом пиљења, тестерисања, дрвне грађе.* – На струга́ру пиљѐвина ко́лко о́ч, ми́ и́демо па дока́рамо понеђи́ ца́к, па си зи́ми и њу́ горимо́ у шпо́рет. ➞ *струготина.*

пињу́р м *врста салате од укуваних црвених паприка, зрелог парадајза и белог лука.* – Да се напра́ји пињу́р тре́бе три́ ћи́ла црвене́ попо́шће, ћи́ло зре́ли петлицање́, бе́ли лу́к, со́л, и око две́ста гра́ма зејти́н, све́ се то́ј до́бро упр́жи.

пи́не свр. *попије у дем. значењу.* – Пи́ни, пи́ни не сраму́ј се. Мо́ре, да и́ма да се је́дне и да се пи́не, а голо́ се мо́ж поми́не.

пи́нкла мн. пи́нкле ж шатр. *све оно што је потребно да се обави неки посао, алат.* – А́ се запроле́ти, о́н по́чне да прибѝра пи́нкле за на печа́лабу. Па́кујте пи́нкле, па да бе́гамо, овде́ ви́ше за́рада не́ма.

пи́нтер м *мајстор који израђује бурад и каце.* – Напре́д је има́ло и по два-три́ пи́нтера у село́. Узр́та се у ње́га, ко пи́нтер у чво́р.

пи́па несвр. *додирује прстима, истражује пипајући.* – Ни ме гле́да, ни ме пи́па, ко и да не посто́јим. Не пи́пај ра́нуту, да ју не подљу́тиш. ■ **пипа́ње** *гл. им.* – Чу се́днем до те́б, али да зна́ш: не́ма пипа́ње и замла́чување. ⇔ *испипа, напипа, опипа, препипа.*

пи́па се несвр. *додирује се, истражује се пипајући.* – Поче́ да се пи́па по це́пови, а́ко зна́је да су празни́. Пи́па се по ко́су, да ви́ди и́ма ли кр́в.

пи́пав, -а, -о 1. *који је спор у раду, невешт, неодлучан.* – Пи́пав, не́окретан, смо́тан, куде́ га најде таквóга, за на́јмању ра́боту тре́бе му дѣ́н. 2. *који захтева много пажње и стрпљења.* – Везѐње је пи́пава ра́бота, за ње́г тре́бу ко́њсћи жи́вци.

пи́паво прил. *невешто, неокретно, споро.* – Пи́паво рабо́ти, што́ ја́ уработим за дѣ́н, ње́му тре́бу два́, неје́ друга́р за у на́дницу.

пипе́р м бот. *врта биљка са плодовима оштрог или благог укуса, који се употребљавају као зачин или храна* Capsicum annum (упор. паприка). – Ако па́дне слана́, че ни попа́ри пипе́р, а тамѣ́н смо га расади́ли у гради́ну. Ову́ј го́дин се ро́ди у́бав пипе́р. Наниза́ла сам окол два́јес ни́зе пипе́р. ▌ **а́лев** ~ *млевена паприка за*

запршку. – Де́да поме́ша со́л и а́лев пипе́р, и то́пи га с ле́б ко пр̑жено, о́н то̑ј је́ло зове́ше камци́ја. ■ **су́в** ~ *паприка нанизана на венац и осушена на сунцу.* – Су́в пипе́р се ту́ра у чу́туру, скл̥ца се сас кл̥чник, и по́сле се ту́ра у је́ло ко за́чин. ⌂ **пипе́р за готве́ње** *туцана паприка за запршку.* – Пипе́р за готве́ње смо си сами́ спрема́ли: стљцамо су́ве попо́шће у чу́туру, па га просе́јемо на си́то, нату́рамо у за́струзи и цвр̑сто затво́римо, и по́сле запр̑жујемо је́ло.

пипе́риште с *стабљике паприке са којих су убрани плодови.* – Обра́мо пипе́р, оста́де са́мо пипе́риште, ње́га че око́симо и даде́мо на гове́да да поједу́.

пипе́рчљк м *хип. од пипер.* – Нама́зана кри́шка ле́б сас ма́з, и озго́р насо́лена сас солчљк и а́лев пипе́рчљк, то̑ј ка́д ни ма́ти спре́ми, дру́го ни ни́шта не тре́бе.

пи́пка ж 1. *кокошија кука* (често у клевама). – И́ш, мори́, пи́пка те уби́ла, и́ш! – о́ка ма́ти по коко́шку да не прио́ди при пилети́ја. И́ш, пи́пка ви поје́ла.

пи́пка несвр. *пипа у дем. значењу.* – Поче́ да ме пи́пка по ра́мо, да ви́ди да ли сам са́мо помери́л ру́ку, ел сам ју строши́л. ■ **пипка́ње** *гл. им.* – До́ста ме пипка́, му́ка ми припа́де о[д] то̑лко пипка́ње. ⇔ *пропипка.*

пи́пка се несвр. *пипа се у дем. значењу.* – Са́мо се пи́пкају и засми́вају, сра́м не́мају.

пи́пне свр. *дирне, дотакне.* – Пи́пни га с пр̑с, да ви́диш да се неје́ прегреја́ло. ⇔ *попипне.*

пи́пне се свр. *дирне се, дотакне се.* – Пи́пну ме с покри́ву по лице́, па ме и́згоре, и пли́кови се ди́гоше. Бе́га, ри́та се, не да́ва да се пи́пне.

пира́к м бот. *врста корова из породице трава, пиревина* Agropyron repens. – По ње́ве и́маше пира́к, га́дна тра́вка, и́ма длибо́к ко́рен, па се не мо́ж искоре́ни где́ се усе́ли. ➞ *пировина.*

пи́рка несвр. *пири у дем. значењу, дува слаби ветрић.* – Пи́рка ве́тьрчак, цве́ће се уцьвте́ло, пилети́ја се упоја́ла, мили́на бо́жја.

пиро́вина ж *в. пирак.* – Што́ веле́: пиро́вина се прива́та и на пе́пел, такљ̑в је и на́ш сељак, ма́лко му тре́бе за живо́т.

пироћа́нац м *име ветра који дува из правца Пирота.* – Пироћа́нац о́бавезно дока́рује ћи́шу.

пи́с узв. *којим се гони мачка* (упор. пьс). – Пи́с, бо́лка те изе́ла, и́ди па лови́, пога́нци се размиле́ли, а ти́ че́каш на гото́во.

пи́сак м *вриска, цика.* – Ка́т се разасме́ју, па по́чну да ври́скају и пи́скају по ку́ћу, пи́сак се чу́је чљк у тре́ћу малу́.

пи́сан, -а, -о *судбински, предодређен.* – Же́но пи́сана, кат си се једно́ кучи́ште големо́ ко́лко теле́ су́рну комто ме́н, и и́скези зу́би ко расади́лће, те́ше ме расћи́не. Пома́гај, се́стро пи́сана, сљ̑г ел ни́кад, да га оста́вимо у живо́т. Тека́ ми пи́сано, да бу́дем слу́га до́век. ⇔ *упи́сан.*

писа́нка мн. писа́ње ж *свеска већег формата за школске писмене саставе.* – Мора́ли смо да и́мамо две́ писа́ње, за српски и за матема́тику.

пи́сање с *назив једног школског предмета у ранијем времену.* – Кад ја́ бе́о ђа́к, учи́ли смо и „Ле́по пи́сање“.

пи́сар м нев. и. *које млада надева једном од деверових или заовиних синова по доласку у нови дом.* – Има́ла сам два́ де́веричича, па сам по́старога ока́ла Пи́саре, а по́младога Убаве́нко.

пи́сарка ж нев. и. *које млада надева једној од деверових или заовиних кћери по доласку у нови дом.* – До́к је била́ жива́, све́ ме је ока́ла Пи́сарће, ни́како по моје́ и́ме.

письк мн. пи́скови м 1. *део дувачког инструмента који произведи звук.* – Письк у га́јде се зове́ га́јденица, на ње́г се сви́ри ко у дудуче́, а и́ма и дру́ћи, који́ се зове́

ру̏цало, о̏н до̏јде ко ба̏с. 2. фиг. *гркљан.* – Ако неко̏ме пи̏снеш од ово̏ј кво̏ сам ти каза̏л, писа̏к чу ти ишчу̏пам.

писка̏ ж *вриска, цика* (упор. писак). – Дечи̏шта пу̏на ку̏ћа, па по це̏л дѝн не престању̏је вриска̏ и писка̏, у̏ши да се заглу̏ше чове̏ку.

пи̏ска несвр. *пишти танким гласом, цичи.* – Деца̏ се заи̏грају, па пи̏скају – до не̏бо се чу̏је. ■ **писка̏ње** *гл. им.* – Де̏ца, престане̏те ви̏ше да пи̏скате, с то̏ј ва̏ше писка̏ње ми у̏ши проби̏сте.

пи̏скаво прил. *на пискав начин, пискавим тоном.* – У̏бав му̏ж, а ора̏ти пи̏скаво ко жена̏.

пи̏скало мн. пи̏скала с 1. *дечја свирала од младог врбовог прута.* – У̏пролет му̏шка деца̏ пра̏ве оди вр̏бу пи̏скала, а девојчети̏ја оди жља̏ту ра̏ду ве̏нчичи. 2. фиг. *дете, несташко.* – Ти̏ си на̏ше пи̏скало, са̏мо пи̏скаш и луду̏јеш. Не пи̏скај ви̏ше, пи̏скало је̏дно, у̏ши ми про̏би.

пи̏смен, -а, -о *који зна да чита и пише.* – Пи̏смен ли си, уме̏јеш ли да се потпи̏шеш? ■ **на̏јписмен** суперл. *најобразованији међу свима.* – Кат се врше̏, домачи̏н одре̏ђује ку̏ј че ку̏де да рабо̏ти, а на̏јписменог ту̏ри при ва̏гу да запи̏сује ко̏лко се наме̏ри овр̏шено жи̏то.

пи̏смо с *папир у нарочитом омоту с написаним текстом који се шаље коме поштом.* – Прати̏ ни пи̏смо, а ако те мр̏зи да пису̏јеш мло̏го, мо̏же и до̏писница, са̏мо да зна̏мо како̏ си. ■ **те̏ретно** ~ *писмо без марке, па поштарину мора да плати прималац.* – Прачу̏је ми те̏ретна пи̏сма да ја̏ пла̏тим ма̏рку, са̏мо да ми напако̏сти.

пи̏сне[1] свр. *врисне од бола.* – Кад ме у̏дари с ле̏њир по пр̏сти, ко да ми у мо̏зак за̏кова мерте̏ћи јексе̏р, кр̏в ши̏бну под но̏кти, ја̏ пи̏сну, али о̏н на̏стави да уда̏ра.

пи̏сне[2] свр. *напише у дем. значењу.* – Направи̏л си пре̏кршај, мо̏рам да ти пи̏снем при̏јаву, не̏ма дру̏го.

писува̏ње с *оно што је написано,* фиг. *књижевно стваралаштво.* – Ово̏ј мо̏јво писува̏ње ода̏вначе је пису̏вано, па ако некво̏ не ваља̏је, че га поиспра̏вимо.

пису̏је (имп. пису̏ј – пису̏јте) несвр. *пише.* – Не мо̏гу да ти пису̏јем све̏ што̏ тре̏бе да ти пи̏сујем, ал једно̏ чу ти сао̏пштим: Ја̏ овде̏ не мо̏гу ви̏ше да жи̏вим. Сна̏ђе, пису̏ј, пису̏ј, и по̏често се вр̏тај на те̏ј при̏че оди твоју̏ ба̏бу. ■ **писува̏ње** *гл. им.* – Једноме̏ сва̏ћи дѝн сти̏заше пи̏смо, о̏н о̏дма се̏да па одгова̏ра на писмо̏то, и це̏л во̏јни ро̏к му прође̏ у чита̏ње и писува̏ње пи̏сма. ⇔ *запису̏је, потпису̏је, упису̏је.*

пи̏та свр. / несвр. *поставити / постављати питање.* – Пита̏ ме нешто̏, па за̏борави кво̏ ме је пита̏л, ди̏же се, и отиде̏ си. Ко̏ј пи̏та, не ћи̏та. ⇔ *испита, опита, попита, препита, пропита.*

пити̏је ж мн. *пихтије.* – У пи̏тије се ту̏рају ко̏жице од гла̏ву, ре̏п, но̏ђе и у̏ши. Пити̏је ва̏римо за Свети-Јова̏н, када̏ су Води̏це. Тресе̏ се ко пити̏је.

пи̏тован, -вна, -вно *питом, оплемењен.* – Чува̏ли смо сви̏ње, пи̏товне боја̏ги, али су по̏више личе̏ле на ди̏вје, рањени̏цу не мо̏ж да сти̏гнемо у дво̏р ка̏да до̏јде вре̏ме да ју ко̏љемо. И̏ма кро̏тку и пи̏товну жени̏цу, па им и деца̏ таква̏.

пито̏вни несвр. *питоми, оплемењује.* – Бе̏ше купи̏л на ва̏шар у̏баву мла̏ду кра̏вицу, али бе̏сна, ди̏вја, топр̏в тре̏бе да ју пито̏вни, и у̏чи да се упре̏за у јер̏м. ⇔ *припитовни, упитовни.*

питу̏је несвр. 1. *поставља питања.* – Немо̏ј ме питу̏јеш за па̏ре, не̏мам, а и да и̏мам – не да̏м. 2. *проси девојку.* – Добри̏ су љу̏ђи питува̏ли за на̏шу Обре̏нку, али се нумеја̏ до̏бро оже̏ни. ⇔ *запитује, потпитује, пропитује.*

пица̏јзла м/ж фиг. *подмукла особа.* – Не̏ма то̏га куга̏ неје̏ та̏ј пица̏јзла зајеба̏л, и на пре̏вару му па̏ре узе̏л. Она̏ је једна̏ пица̏јзла што̏ не посто̏ји, сас њу̏ нема̏ни̏какву мешани̏ју.

пи́цани се шатр. несвр. *доте́рује се.* – До пла́дне спи́, от пла́дне по́чне да се пица́ни и оглеѐ́ује пред огледа́ло, но́чу ју не́ма до који́ ре́д, и сва́ћи ди́н тека́.

пи́цне се шатр. свр. *доте́ра се, скоцка се.* – Готова́ сам, са́мо јо́ш ма́лко да се пи́цнем, и ете́ ме.

пичѣ́к вулг. м *дем. од пи́чка, пи́чић.* – Мо́ре, му́нем вој га у пичѣ́к, она́ че некоме́ ману́ да нао́ди, а њу́ си не ви́ди.

пи́чи несвр. шатр. *иде, пу́тује, ради нешто интензивно.* – Бензи́н му башта́ купу́је, о́н са́мо се́дне у ко́ла и пи́чи. ⇔ *опи́чи.*

пи́чица вулг. ж фиг. *згодна млада девојка.* – Ко́лко је о́н пи́чице промени́л, и па трчу́ по ње́га, ко о́вце на соли́ло.

пи́чка вулг. ж *сти́дница* (упор. пизда). □ – Пи́чка је пи́чка, ква́ у цари́цу, таква́ у могари́цу. ■ **о́вча** ~ бот. *жути звездан* Lothus corniculathus (упор. вратика). – И́ма једна́ трава́ сас жлѣ́т цве́т и црнко́ у среди́ну, зове́ се о́вча пи́чка.

пичка́ра вулг. несвр. *и́суује, вређа огавним и́совкама* (упор. пиздара). – Сва́кога пичка́ра, и на све́ ману́ нао́ди, до́к му неђи́ не учу́ка ро́гови.

пичкури́на вулг. ж фиг. *бести́дна жена.* – Та́лдудо, испи́сниче, који́ ти је а́ндрак, те се са́мо ли́ндриш ко пичкури́на.

пи́ша вулг. нов. ж дет. *дечји по́лни орган.* – Вади́ пи́шу и пи́шки, а не у га́че да се упи́шкујеш, ти́ си веч пора́сал.

пиша́ло с *запу́шач, чеп.* – Пиша́ло мо́же да се оде́ља оди др́во или корде́љ, а мо́же и да се ку́пи од пампу́р. Ако не́маш пиша́ло на сто́вну, вода́ може́ да се нару́си, ел да нале́зну броби́нци уну́тра.

пи́ши несвр. *запу́шује, зачепљује.* – Мучи́л се де́да, пиши́л реше́то сас пе́сак, али вода́ о́дма истече́, па поче́л да га пи́ши сас во́сак. Не пи́ши гузи́цу које́ неје́ прошло́ кроз водени́цу. ⇔ *запи́ши, отпи́ши.*

пи́шки нов. несвр. дет. *мокри, пи́ша.* – Си́не, ајде да пи́шкиш, па у кре́вет. ⇔ *упи́шки се.*

пи́шљен м *дрвени клин који се убада у два суседна напла́та да оства́ри чврсти сто́ј међу њима.* – То́чак на воло́вска ко́ла и́ма главѝну и на́плати оди бре́с, у њи́ се уде́вају спи́це, а на́плати и́мају ру́пе у чело́, у њи́ се утѣ́кне др́вена завира́чка која́ се зове́ пи́шљен. ➞ *пи́шљан.*

пишма́ни се свр. *одусти́не од неког договора, одлуке или по́годбе.* ▲ – Вану́ се за телефо́н да ју о́кнем, па се пишма́ни. Погоди́мо се, углави́мо цену́, ја́ му да́до и ка́пару, кат по́сле о́н се пи́шмани, не одгова́ра му цена́.

пишма́њује се несвр. *одусти́ује од неког договора или по́годбе.* – По́знат је да не држи́ ре́ч, да се пишма́њује, а во́ли и да прева́ри. ■ **пишма́њување** *гл. им.* – Приме́ли су конта́цију, не́ма пишма́њување.

пишта́лѣа мн. пишта́лѣе ж *ме́тална напра́ва по́моћу које се изводи звиждук, пишта́лка.* – Де́те, изле́зни надво́р, па ду́вај у пишта́лѣуту ко́лко оч, про́би ми у́ши с њу́. ➞ *пишту́галѣа.*

пишти́ несвр. *вришти, зуји, цичи.* – Озе́бал сам, па ми у гру́ди пишти́, а и не чу́јем добро́. Деца́ гла́дна пиште́, тра́же да једу́, а ја́ не́мам кво́ да им даде́м. Сању́јем како́ ји бѣ́цкам с плети́чку иглу́ под но́кти, они́ цвилу́ ли цвилу́, пишту́ ли пишту́. ■ **пишта́ње** *гл. им.* – Поји́де пишта́ње, нешто́ се ло́ше де́си мецу њи́. ⇔ *запи́шти, испи́шти, пропи́шти, упи́шти се.*

пишто́ѣ м 1. *револвер.* – Обеси́л пишто́ѣ на клѣ́к, ми́сли че ме упла́ши. 2. фиг. *пе́нис.* – Ѣу́ди се потшо́ѣу́ју сас ње́г, а ње́г боли́ пишто́ѣ, пе́т па́ре не да́ва.

пиштуга́ѣа ж ж *ме́тална напра́ва по́моћу које се изводи звиждук, пишта́лка* (упор. пиштаѣа). – Једѝн с црвену́ ка́пу ди́же ру́ку и ду́ну у пиштуга́ѣу, и во́з поји́де.

пла́вез м *графитна оловка.* – Нуме́је ни пла́вез да заши́љи, а ва́ли се да пра́ви вра́та и про́зори. ▌**мастиља́в** ~ *графитна оловка са додатком индига да се написано не би лако брисало.* – Напре́т су има́ли мастиља́ви пла́вези, па мо́раш да ји ли́знеш ако о́ч да мастиља́во пи́шу, али се напи́сано не бри́ше. ▌**ти́шљерћи** ~ *посебна графитна оловка којом се служе столарски и грађевински мајстори.* – Ве́це вој ко упи́сане сас ти́шљерћи пла́вез, а ка́д обли́зне у́снице, и́ма да мо́чнеш у га́че од му́ђе.

плаве́је несвр. *чини што плавим, постаје што плаво.* – Поче́ше да плаве́ју гро́здови у виња́гу, јо́ш ма́лко па че једе́мо гро́зје. ⇔ *поплавеје.*

плаве́је се несвр. *плави се.* – Од и́сток поче́ да се плаве́је, че по́чне да се̑вања, а ви́сте јо́ш у цр̑ђе, ди́ѕајте се, па на ра́боту.

пла́вешче мн. плавешчети́ја *дем. од плавез, оловчица.* – Ку́пим му пла́вез, по́сле пеше́с дѣ́на од ње́га оста́не са́мо пла́вешче да се не мо́ж држи́ у ру́ку.

пла́вкас, -та, -то *плавичаст.* – Ова́ј неве́стица на сли́ку с белу́ аљи́ну на пла́вкасти цве́товчичи и с беле́ санда́ле је моја́ ма́ти.

пла́вча м *во сиво-плаве боје, и име таквом волу.* – И́маомо два́ вола́, једно́г смо зва́ли Бе́лча, једно́г Пла́вча.

пла́дне с *средина дана, подне.* – На пла́дне, у на́јголему же́гу, одма́рају и сто́ка и љу́ди. У пла́дне вр̑љим пред гове́да једно́ бреме́нце сенце́, а уве́чер по по́више, но́ч дл̑ога. ⌂ **по пла́дне** *после подне.* – Ју́ри по ра́боте да ство́ри нешто́, пре пла́дне у ви́рму, по пла́дне по њи́ве. ⇔ *допладне, оппладне, попладне, срепладне.*

пла́дниште с *место погодно за пландовање стоке (дебео хлад на отвореном простору ради струјања ваздуха).* – У на́шу ру́дину сва̑ћи си је овча́р зна́л које́ је њиго́во пла́дниште. ⇨ *пландиште.*

пла́днује несвр. 1. *стока одмара у пладништу за време подневне припеке.* – Иска́рам у́јутру о́вце у Дл̑ђи де́л, па ка́д је же́га оне́ пла́днују, ја́ дре́мем прекај њи́, по́сле ји по́ново раска́рам у па́шу, па до́вечер те́рам на музе́ње. 2. фиг. *ленствује.* – Сви́ гле́дају да се убу́тају у држа́вну слу́жбу, и до пе́нзију да пла́днују у дебе́лу ладови́ну. ⇨ *пладњује*, *пландује.*

пла́дњује несвр. *в. пладнује.* – У пла́дне нака́рам о́вце у пла́дниште у До́нћину пади́ну, и оне́ ту́ј пла́дњују докуде́ два́ са́та, по́сле ји раска́рујем и ма́мим: Тпр̑рр, је́ла ми ја́, р̑ррј, р̑ррја! – и о́не си и́ду по ме́не, не́ма да се расту́рају.

пла́з м *део раоника који клизи, плази по дну бразде.* – Кад пла́з наи́де на становѣ́н ка́мен, ра́лник излети́ из бразду́, и оста́не опла́зина у ора́ње.

пла́кне свр. *овлаш опере што.* – Ка́т се ољу́тим сас попо́шку жа́руљу, мо́рам да омѣ́кнем једну́ ча́шку рећи́ју, да пла́кнем у́ста од љути́нуту. Кат се Ба́не разбу́ди, преобле́чи га, ако је мо́кар, ма́лко га пла́кни сас топлу́ води́цу.

пла́кне се свр. *овлаш се умије.* – Приче́кајте ме са́мо да се пла́ккнем на́две-на́три, па и́демо.

пла́кни несвр. *овлаш пере што.* – Ле́ти ми се набе́ру неми́јени су́дови, а ја́ сам се заузе́ла, па ји пла́кним ти́ће сас студену́ во́ду. ⇔ *исплакни, оплакни, проплакни.*

пла́мен ГЛ, ЛЗ м *усијани светлећи гасови који се јављају при горењу чега.* – Су́кну пла́мен комто не́бо, о́светли це́л дво́р и леви́не. ⇨ *пламик.*

пламе́ни несвр. *поттирује, подстиче* (о свађи). – Бра́ћа се срчка́ше, ко сва́ка бра́ћа, и те́оше да се поми́ре, али женети́нете не да́вају, са́мо пламе́не.

пла́менчьк мн. пла́менчичи м *дем. од пламен, пламичак.* – На́тура тре́сће и по́ситна су́ва дрвца́ на жа́р, па поче́ да ду́ва у ње́г, и дрвца́та у́вати пр̑во тѣ̑нак пла́менчьк, па се ра́спири у по́големи о́гањ.

пла́мењача ж *болест коју изазивају паразити на многим биљкама* puccinia graminis. – Пламења́ча завати́ла сѣ̑в вино́град, од гро́зје не́ма ни́шта ову́ј го́дину.

пла́мик ДЛ м *в. пламен.* – Гле́дам како́ пла́мик подли́зује кот̑ л обе́сен над огњи́ште.

пла́ндиште с *в. пладниште.* – Накара́л о́вце у пла́ндиште, па си отишо̑ л при жену́. У Пла́ндиште смо ову́ј го́дин сеј̑ али мору́зу.

пла́ндује несвр. *в. пладнује.* – Ене́ га на ри́дан под голе́муну кру́шку, о́вце пла́ндују, а он пушти́л ду́шу кроз дво́ће, да се не наслу́шаш како́ у́баво сви́ри. Зи́ма-ле́то о́н пла́ндује, ни́каква ра́бота га не интере́сује, ни́ти ју пи́па.

пла́нина (ОП пла́нин, који уз предлоге постаје прилог) ж *узвишено тле веће висине и пространства.* – Ма́лецка ли је пла́нина, да се поку́тамо не мо́ж ни сас мили́цију на́јду. Докара́мо тро́ја ко́ла дрва и́с-планин, са́ зима́ мо́же да по́чне. Бе́о мла́д, детишња́р, па во́лео да о́дим по́-планин ко планина́р. У́-планин се беле́је сне́г, не́че се заба́ви ни при на́с.

планиньц мн. планинци́ м *човек са планине, из брдских крајева уопште.* – Зва́ли смо ји планинци́, доди́ли су оту́д негде́ из За́плање, доноси́ли су компи́ри на ко́њи, и трампи́ли га за мору́зу.

планинче́тина мн. планинче́тине ж *аугм. од планина.* – Негде́ комто Дрмбину лива́ду пу́че пу́шка, и и́зјеча планинче́тина.

плани́нчина мн. плани́нчине ж *пеј. од планина.* – Го́ре нади село́ натквеси́ла се плани́нчина, и некако́ ми мири́ше на зло́.

плани́ра несвр. 1. *кроји план о некој акцији коју жели да предузме.* – Плани́рам да сру́шим ста́ру ку́ћу, па да ме́сто њу́ поди́гнем но́ву зида́ру. 2. *равна терен према неком пројекту.* – Прво се плани́ра те́рен да бу́де ра́ван, па тр̑ г по́чне да се ко́па те́мељ за згра́ду.

пла́с м *купасто садевено сено спремљено за зиму, пласт.* – Здену́мо два́ пла́ста се́но, и прете́че за једно́ пласте́. ➞ *стог.*

пла́сте мн. пластети́ја с *дем. од пласт.* – Здену́ли три́ пластети́ја се́но, и ми́сле с њи́ да иска́рају зи́му.

пла́сти нов. несвр. *садева сено на пластове* (упор. навилчи). – Дојдо́ше деца́ из ва́рош, па пojдо́мо да пла́стимо се́но да га не зава́та ћи́ша, а ми́ че си по́сле сами́ згри́бамо лива́ду. ⇔ *испласти, напласти, спласти.*

платьнце́ с *хип. од платно, платанце.* – Чува́ла сам у ко́вчьг једно́ у́баво платьнце́ за су́књу, ка́д га јуче́р потра́жи, не́ма га. Мртавца́ ту́ре на зе́ми на рого́жу, ту́ре пр̑ тено платьнце́ ко покро́вчьк озго́р преко ње́г, крпља́чьк некакьв, и ту́ј лежи́ до́к га не опо́је по́п, и поте́рају у гро́бишта.

пла́тежник мн. пла́тежници м *који прима плату, који лагодно живи.* – Лько је на пла́тежницити, они́ зи́ми у топло́, а ле́ти у ладови́ну, кво́ им се приједе́ они́ оти́ду па си ку́пе, не му́че се, и не оскуде́вају ко ми́ сељ̑ аци.

пла́ти свр. 1. *да новац или што друго да се испуни дужност или обавеза.* – Дража́ва тра́жи да вој се пла́ти по́рез, а ја́ не́мам ди́нар једн̑ , нити зна́м от куде́ да до́јдем до ње́га. 2. фиг. *осети неугодне последице због неког свог поступка.* – Назајна́т си ми о[т]це́кал ту́ј сли́ву, али че ми пла́тиш, ја́ чу тво́је три́ да о[т]цече́м. ⇔ *заплати, наплати, поплати.*

пла́тица ж *дем.* и *хип. од плата.* – Ђу́ро, ти́ си за ту́ј ра́боту зда́ден, и́маш и да је́днеш и да пи́неш, а и пла́тица ти је у́бава. ⇨ *платичка.*

пла́тичка ж *в. платица.* – Да ли сви́ на́ставници тре́бе да и́мају и́сту пла́тичку, сас какьв канта́р тре́бе да се изме́ри ку́ј по́боље у́чи дечи́цата па да и има по́голему пла́тичку, а они́ја дру́ђи да ре́пну сас по́малечку пла́ту.

платно́ с *глатка ланена, памучна или свилена тканина.* □ – Пла́тна за кошу́ље и га́че смо си саме́ тка́ле, по́сле поче́мо да купу́јемо па́мучне. ▌**пр̑ тено** ~ *домаће платно*

од конопље. – Свѐ од пр̏тено платнѝ смо̀ носи̏ли кошу̏ље, а са̀ и не зна̀ју квѝ је то̀ј, по̀сле почѐмо да тка̀јемо ћена̀рна пла̀тна от паму̏к. ▌**ћена̀рно** ~ *домаће танко памучно платно.* – Пр̏во су се тка̀ла пр̏тена пла̀тна, по̀сле почѐмо да тка̀јемо и ћена̀рна пла̀тна от паму̏к, на кра̀ј ману̏мо и да тка̀јемо, са̀ си свѐ купу̏јемо.

плау̏та несвр. *тешко и неправилно дише, сопће.* – Квѝ плау̏таш, ко да си сто̀ ћи̏ла на грби̏ну носи̏л.

плафо̀н м *таваница, строп.* – Висо̀к ко бо̀р, са̀мо што̀ не упи̏ра с гла̀ву у плафо̀н.

плачу̏је несвр. *плаћа.* – Ко̀лко врѐме те од Бу̏гари кута̀л, ра̀не лечи̏л и до̀ктори ти плачува̀л, а са̀ што се залолоса̀л и мо̀зак острови̏л, то̀ј твоју̏ На̀ду питу̏ј. Ти̏ ли си ти̏ја Мили̏сов Стоја̀новић, што̀ по̀рез не плачу̏је. ■ **плачува̀ње** *гл. им.* – Жѐне зна̀ју да је тѐжак на плачува̀ње, па ка̀д им се пру̏жи при̏лика наузи̏мају от свѐ пома̀лко, у̏век то̀ј затрѐбе. ⇔ *доплачује, исплачује, наплачује, отплачује, поплачује, потплачује, преплачује.*

пла̀ши несвр. *чини да се неко боји.* – Ти̏ пла̀шиш мѐчку с рѐшето, али мѐн ме оди тѐб нејѐ стра̀. ⇔ *заплаши, исплаши, наплаши, поплаши, потплаши, преплаши.*

пла̀ши се несвр. *боји се.* – Ја̀ се о[д] таквѝ ко што̀ си ти̏ не пла̀шим и̏ч. ⇔ *исплаши се, наплаши се, потплаши се, преплаши се.*

пла̀шило[1] с *човечји лик од прња за плашење птица у њивама и виноградима, страшило.* – Кад израстѐ жи̏то, ту̏рају пла̀шло да пла̀ши пилети̏ја, и тека̀ о̀тну од њи̏ по̀виш за сво̀ја у̏ста.

пла̀шило[2] с *пререушени момак који увесељава учеснике на прелима* (упор. мечкар). – Седењѣува̀ле смо овдѐ на крстопу̏тину, али једну̏ вѐчер направи̏ли се пла̀шила: Или̏ја се направи̏л мога̀ре, а Момчи̏л се начини̏л по̀п, но̀си котлѐ с во̀ду, боси̏љак и кр̏с, и ја̀ша мога̀ре, па кат наидо̀ше ози̏доле, ми̏ му̏нумо да бѐгамо која̀ кудѐ.

плашљи̏в, -а, -о *који се лако уплаши, који се свега боји.* – Плашљи̏в ко за̀јак, ко да нејѐ му̏шко.

плѐва ж *кошуљица житног зрња која при вршидби отпада, синоним за мноштво чега што је мале вредности.* – Од ло̀шег дужни̏ка и ко̀ш плѐва до̀ста.

плева̀ч мн. плевачи̏ м *онај који плеви.* – Ју̏тре чу и̏мам плевачи̏, па мо̀рам да спрѐмим нешто̀ по̀добро за једѐње.

плѐви (трп плѐвен, -а, -о) несвр. *чупа коров из расада или усева.* □ – Кро̀з жи̏то трава̀ ко̀лко о̀ч, ти̏ се сла̀гнеш и цѐл дѣн плѐвиш. Жи̏то им нејѐ плѐвено, удави̏ла га паламѝда. ■ **плевѐње** *гл. им.* – Плевѐње нејѐ тѐшка ра̀бота, али до̀садна, цѐл дѣн си сла̀гнут, па те прекр̏ши грби̏на. ⇔ *оплеви, поплеви.*

плѐвња ж *зграда за чување плеве и друге сточне хране, често под истим кровом са стајом за стоку.* – Сва̀ку го̀дину напу̏нимо плѐвњу са[с] сѐно и о̀таву. Сла̀ма је у плѐвњу, жи̏то у прѐсак, а грао̀р у ту̏мбас. ⌂ **зи̏нул ко плѐвња** *који стално држи отворена уста.* – Зи̏нул ко празна̀ плѐвња у ма̀ј мѐсец.

плѐзи несвр. *плази, показује језик.* – Оњути̏ла га попо̀шка, па са̀мо устр̏sa и плѐзи језѝк. Га̀рча са̀мо плѐзи језѝк и облизу̏је се, Мора̀вка му наврља̀ла комати̏ лѐб, одјѐл се и о̀н.

плѐзи се несвр. *показује језик желећи кога да омаловажи или увреди.* – Немо̀ј да ми се плѐзиш, да ти не отћи̏нем језѝкат.

плѐк мн. плѐкови м 1. *плех, лим.* – И̏мамо шпо̀рет, али они̏ја старинсћи̏, оди плѐк, лима̀ри што̀ га праје. Не ри̏пај ко ја̀ре по плѐк. 2. *плитки четвртасти лимени суд у коме се пече месо, колачи и сл.* – Мѐсо се усо̀ли и ту̏ри у плѐк да се печѐ. У плѐк се печу̏ кола̀чи и печѐње. ⌂ **плѐк-му̏зика** *трубачи, блех-музика.* – На једно̀ о̀ро тупа̀н и плѐк-му̏зика и о̀младина и̏гра, на дру̏го о̀ро ста̀ри љу̏ди и̏гру, а сви̏ри га̀јде и тупа̀н ту̏па. Пр̏во била̀ плѐк-му̏зика, по̀сле излѐзла армуни̏ка.

плека́н, -а, -о *плехан, лимен.* – Плека́ни тањири́ су си за укућа́ни, а глаџо́сани за пред го́сје. Направи́л ми лима́р кубе́нце од плека́но бу́ре, па си се гре́јем на ње́га, а и подгре́јем понешто́ за једе́ње.

пле́мка ж *потомство.* – Ста́рци су предосеча́ли ра́т, па су мисле́ли како́ по́родице да мно́же, да се не за́тре пле́мка.

плена́ ж фиг. *венерична болест, оно што је заплењено.* – Ако о́чеш да зарадиш плену́, и́ди при њу́, ал по́сле немо́ј да ти је ђа́вол кри́в.

плесња́ви се несвр. *постаје плесњив.* – Неси́ добро́ заклопи́ла турши́ју, па поче́ла да се плесња́ви под вр̀. ⇔ *заплесњави се, уплесњави се.*

плесњи́в, -а, -о *који је покривен плесни, који мирише на плесан, плеснив* (упор. буђав). – Плесњи́во се́но кра́ве не́че ни да погле́дају. Кад ве́јемо на ве́јалицу, ја́ обр̀там, обр̀там, па ми све́ коса́ на гла́ву плесњи́ва од зно́ј. Плесњи́во си́рење неје́ поква́рено, остру́же се с но́ж, и мо́же да се једе́.

плета́ра ж *тип грађевине са зидовима од густо преплетеног прућа облепљеног блатом* (упор. чатмара). – Биле́ су са́мо ку́ће плета́ре и ку́ће пу́њенице, по́сле се појави́ше ку́ће зида́ре.

плета́ч мн. плетачи́ *мајстор који машински плете одевне предмете од вуне.* – Са́ сла́бо и́ма му́жи плетачи́.

плете́ несвр. *савијајући и превијајући што уско и дугачко саставља у једну целину.* □ – Уме́јем да плете́м све́ од пре́цу, умеје́м и ве́нчичи да плете́м од цве́ће, ал от пру́ће нуме́јем ни́шта да исплете́м. ■ **плете́ње** *гл. им.* – Има́ло ме за све́ ра́боте, и за по по́ље, и за готве́ње, и за плете́ње, кад нешто́ исплете́м, ко да је нани́зано, сви́ бо́дови и́сти. ⇔ *доплете, заплете, исплете, наплете, оплете, расплете, сплете, уплете се.*

плетени́ца ж 1. *украсна шара на плетеном џемперу, тежа за израду, али и лепша уколико има више бодова, тј. петљи.* – Ови́ја бра́он џе́мпир с плетени́це је бобо-На́дин ру́чни ра́д, и у́метничко де́ло на седомдесе́ и два́ бо́да. 2. *пециво у виду плетенице које се даје женској деци.* – Плетени́це се да́вају на девојчети́ја.

плете́ње с *оно што се управо плете, плетиво.* – Поне́си си плете́ње и дојди́ да поседимо́ и да повре́вимо.

плети́ља ж *жена која плете.* – Же́не су би́ле и преди́ље, и плети́ље, и тка́ље, и меси́ље, и готви́ље, а и у по́ље су би́ле по́вредне од му́жи.

плети́чћи, -чка, -чко *које се односи на плетење.* – Сању́јем како́ им се све́тим: поси́пујем ји с ћипе́ч во́ду, р̀чкам ји с уси́јане маше́, бѣ́цкам ји с плети́чку иглу́ под но́кти.

пле́тка мн. пле́тће ж *мустра, врста плетења.* – Ту́ј га запли́та, ту́ј га распли́та, не допа́да вој се пле́тката. Чу те мо́лим да ми пока́жеш ту́ј пле́тку, са́мо да заплете́м, по́сле чу сама́, о́чу и ја́ да исплете́м џе́мпир ко тво́јити.

пле́чка мн. пле́чће ж анат. 1. *плећка, лопатица код човека.* – Боли́ ме ту́ј, у пле́чкуту, некако́ сам се повреди́л кад поди́го џа́кат на ра́мо. 2. *део предње ноге уз труп животиње.* – Домачи́н сече́ пече́ницу, пр̀во о[т]цече́ ле́ву пле́чку, и зава́не неко́лко и ре́бра, то́ј расћи́не на по́ситно, и на сва́ћига су́не по парче́.

пле́чи м мн. *горњи део леђа од врата до руке, плећа.* – Одједампу́т ме ја́к бо́л промлѣ́ну у пле́чи. Рабо́тим на про́мају, па ме ста́лно укочи́ло у пле́чити.

пли́вне свр. фиг. *заплива у знoју, окупа се у знoју, јако се озноји.* – Тре́пну и разбуди́ се, ка́т се пи́пну, ја́ сам пли́внула у во́ду, то́лко сам се озноји́ла.

пли́к мн. пли́кови м *мехур на кожи.* – Про́маши, па бр̀кну с ру́ку у ћипе́ч во́ду, па вој се све́ надиса́ше пли́кови по руку́ту.

пли́не *нагло потече, јурне* (о крви). – Ка́д овцу́ уа́пе зми́ја, расече́мо вој ма́лко у́о, па с пру́т би́јемо по у́ото до́к крв не пли́не, тека́ сас кр̏в иска́рамо и о́троват. ⇔ *расплине се.*

пли́ска несвр. 1. *избацује капљице течности на све стране, прска.* – Немо́ј ме пли́скаш, на́мокри ме. Тѣ́г неје́ има́ло поклопа́ло, не́го се вр̏з котѣ́л ту́ри гра́ње од кле́н, да не пли́ска млеко́ до́к се но́си. ■ **плиска́ње** *гл. им.* – Де́ца, а́јде до́ста с то́ј плиска́ње, намокри́сте се до го́лу ко́жу, не́мам у какво́ да ви преобле́чем. ⇔ *испли́ска, напли́ска.*

пли́ска се несвр. *полива сам себе прскајући се.* – Си́не, до́ста се плиска́ с воду́ту, сѣ́в си се намокри́л. Оти́демо на по́ток, ви́јемо ве́нци, пли́скамо се, поје́мо. ⇔ *испли́ска се, упли́ска се.*

пли́сне свр. *пљусне, просте.* – Осе́ча да ју некво́ сти́ска у гу́шу, па вој одједну́ш пли́снуше сльзе низ образи́. Ка́д га у́баво о́ми, пли́сну воду́ту надво́р, и ту́ри га у кре́вет да спи́.

пли́сне се *овлаш се умије, прсне се водом по лицу.* – Ју́тром се пли́снем на буна́р дватри́пут, и жу́рим на ра́боту, не́мам кѣ́д да се мло́го ми́јем. ➞ *пљусне се.*

пли́тачьк, -чка, -чко *прилично плитак.* – Поче́л да о́ре, а́ма му пли́тачка брازда́, јо́ш неје́ кадѣ́р да о́ре ко ста́р.

пли́тачко прил. *доста плитко.* – И́грајте се где је пли́тачко, немо́ј да зага́зујете у́длабин, да се не пода́вите.

пли́тко прил. *мале дубине, плићак.* – Где́ је пли́тко ту́ј се и́грајте, не загазу́јте у́длабин. ⇔ *упли́тко.*

пловди́на ж *сорта грожђа.* – От сво́ гро́зје на́јвише во́лим пловди́ну. Једна́ пловди́на је ро́зна, једна́ црна́, а по́блага је цр̏ната.

Пловди́на л. и. и нев. и. – Има́ла сам две зѣ́лве, па сам једну́ ока́ла Пловди́на, а и́ме вој било́ Обре́нка, дру́га се зва́ла Пловди́на, а ја́ сам ју ока́ла Убави́вца.

пло́дан, -дна, -дно *који лако рађа, који се множи дајући потомство.* – Напре́т су же́не биле́ пло́дне, сва́ка је има́ла по по́више деца́, а са́ ако се на́јде по једно́-две́.

пло́т мн. пло́тови м *ограда од кочева и исплетеног прућа.* – Све́ смо огра́дени с пло́т, еди́но што ни је дво́р огра́ден с тара́бе. Чове́к се не гра́ди сьс пло́т, не́го с комши́ју.

плота́рка ж фиг. *алапача, торокуша, она која преко плота прима и шири гласине* (упор. палаверка). – Те́ј две́ плота́рће све́ зна́ју кво се деша́ва по село́, са́мо не зна́ју да пова́ну ни́какву ра́боту.

плотѣ́к м *дем. од плот, кратак и онизак плот.* – Гради́нче вој пот про́зор, орга́дено с плотѣ́к, па у њѐг наса́дена ра́зна цвећети́ја.

пло́тна ж *плоча на шпорету на којој се кува* (упор. бронза). – Накладе́м о́гањ у шпо́рет, па на пло́тну напече́м попо́шће, па ји посо́лим и уђисе́лим, и то́ј за ме́н на́јбоља ма́нца.

пло́ча ж 1. *плоснати комад с равном површином разне величине од разног материјала.* – И́ма се́ла у пи́роћи кра́ј где́ су ку́ће покри́јене са́мо с ка́мене пло́че. 2. *говеђа потковица.* – Ко́њи се по́тковују с по́тковице, а гове́да с пло́че. Кра́ва си у ора́ње истови́ла пло́чу. ■ **воло́вска** ~ *потковица којом се потковивају говеда.* – Воло́всће пло́че пра́ви алба́тин, а ко́њсће по́тковице се купу́ју.

пло́чес, -та, -то *танак у облику плоче, плочаст.* – Ископа́мо се́птичку ја́му, па ју озида́мо и покри́мо с пло́чес ка́мен. ⇨ *пљочес.*

пло́чка мн. пло́чће ж *дем. од плоча, плочица.* – Најди́ ми пло́чће од мазѣ́н ка́мен, да при́тиснем си́рење у ка́нте за зи́му.

пло́чће ж мн. *дечја игра каменим плочицама (циљ је да један од играча камену плочицу набаци на обележену црту, или добаци што ближе њој, а суиграча да својим плочицама одбаце набачену плочицу што даље од црте).* – Кат смо игра́ли пло́чће Вла́ста Гла́вшинћи је у́век побе́цувал.

плу́г мн. плу́гови м 1. *пољопривредно оруђе за орање земље.* – По́сле пр́ви све́ћи ра́т изле́зоше плу́гови, до тъ́г су била́ ра́ла. 2. *нарочита дрвена направа за уклањање снега са пута коју вуче запрега или вучна машина.* – Напре́т су пу́т чисти́ли от сне́г с плу́г који́ је ву́кал тра́ктор са́мо куде́ је ауто́бус прооди́л. ▌**гво́здени** ~ *плуг са гвозденим гредељем.* – Гво́здени плу́г је сьв гво́зден, за ра́злику од др́вен, кот ко́га је греде́ль оди др́во. ▌**др́вени** ~ *плуг са гредељем од дрвета.* – Плу́г мо́же да бу́де једнобра́зан и двобра́зан, сас др́вен греде́ль и сас гво́зден грде́ль, па се по то́ј и зову́ др́вени или гво́здени плу́гови. ▌~ **десна́к** *плуг чији се раоник не окреће, већ оре одбацујући земљу на десну страну.* – Плу́г десна́к о́ре у́век на де́сну стра́ну, и ора́ње се завр́ши ка́т се бра́зде спо́је на среди́ну њи́ву. ▌~ **обрта́ч** *плуг чији се раоник окреће кад се дође на крај бразде, и орање се заврши кад се дође до краја њиве.* – Плу́г обрта́ч о́ре на о́бе стра́не, кад и́де ната́м о́н је десна́к, кад и́де оту́д о́н је лева́к

плужети́на м *пеј. од плуг.* – Да је ље́ко ора́ње и копа́ње, сви́ би оста́ли на село́, али те́шћи плужети́не и матиче́тине, па сви́ побе́гоше у гра́д.

пља́ска несвр. фиг. *непристо́јно се изражава.* – Дете́то мло́го пља́ска, и́ч сра́м не́ма. Сра́м ви би́ло, о́лоши је́дни, са́мо пља́скате неквó ко мокре́ за́дњице.

пља́сне свр. *ошамари, залепи пљуску.* – Ма́лко ли несьм до́бар, пља́сне ме по обра́з, па ми по три́ дьна у́ши пое́ју. ⇨ *пљесне.*

пље́ска несвр. 1. *удара дланом о длан у знак одобравања, аплаудира.* – Одједну́ш сви́ поче́ше да пље́скају с ру́ће, и пробуди́ше ме. 2. фиг. *пије без мере.* – Престани́ ви́ше да пље́скаш, не́ма ко́ј до́м да те во́ди кат се напље́скаш. ⇔ *распљеска.*

пље́ска се несвр. *удара се длановима.* – Да ме наја́дови, обрне́ ми грби́ну, и по́чне да се пље́ска по ду́пе. ⇔ *напљеска се.*

пље́сне свр. *в. пљасне.* – Неве́ста изди́гне нако́ньче три́ пу́ти, па га ма́лко пље́сне по обра́з да се уви́ка, па га по́сле цу́не, и вр́не си га на ма́тер. Како́ учи́тељ пље́сне Бу́пчу, тека́ ови́ја до ње́г пр́дне. Немо́ј ти пље́снем ути́љњак, да се не мо́ш се́тиш одо́кле си.

пље́сне се свр. *овлаш се умије, прсне се водом по лицу* (упор. плисне се). – Си́пну си ма́лко во́ду на ша́ку, па се пље́сну по о́чи и лице́, та прогледа́.

пљо́чес, -та, -то рет. *в. плочес.* – Си́пи ми ре́ћи́ју у пљо́часто шише́, да је зго́дно за у це́п.

пљо́сан, -сна, -сно *који је спљоштен, пљоснат.* – Де́да си ста́лно но́сеше у унутра́шњи це́п једно́ пљо́сно шише́нце, па си о́ваг-о́наг гл̥тне пома́лко из ње́га.

пљу́је несвр. фиг. *показује према коме одвратносст и презир.* – Немо́ј да пљу́јеш, па да ли́жеш, а ако си га напљува́ла, немо́ј ви́ше да му се вр́таш. ⇔ *запљује, напљује.*

пљу́не свр. фиг. *снажно удари.* – Ако те пљу́нем, чу те ошаму́тим, не́ма те повр́ну три́ дьна. ⌂ **пљу́не пот про́зор** *изрази своју немоћ.* – Мо́ж ми са́мо пљу́не пот про́зор, дру́го ми ни́шта не мо́же.

пљу́нка ж *пљувачка.* – Кад је ду́пе пу́но, и на ду́шу добро́, поје́ш и ша́лиш се, а кат си гла́дан, ћути́ш и гльташ пљу́нку.

пљу́нут, -а, -о фиг. *исти, у свему сличан са другом особом.* – Те́тка Де́са ис Проваљени́к бе́ше пљу́нута ба́ба Та́ла, мьлецка, пу́начка, ста́лно усми́нута, а за ло́шу ре́ч не зна́јеше.

пљу́ска несвр. фиг. *шамара с времена на време.* – Мо́ре, кат по́чне да ме пљу́ска по голо́ ду́пе, нуме́је да ста́не док не помодре́је, да ми до́јде па́мет. ⇔ *испљуска.*

пљу́ска се несвр. *умива се прскајући и себе и друге.* – Ро́днине изле́зли при чешму́, пљу́скају се с во́ду, ми́ју си лице́, ми́ју си зу́би, бри́че се, засми́вају се. ⇔ *испљуска се.*

пљу́сне свр. 1. *полије хладном водом.* – Наточи́ у ко́ву во́ду, па га пљу́сни, да ви́диш како́ це одједну́ш расѣ́ни. 2. фиг. *ошамари, удари шаком* (упор. пљесне). – Мо́ре, пљу́сни га по дупе́нце, да не ви́ка ца́бе. 3. фиг. *нагло удари киша.* – А́јде да зби́рамо се́но, до́к неје́ пљу́снула ћи́ша, поче́ се ту́нти од Ра́кош. Ако пљу́сне, че ни оку́пе, са́мо што́ неје́ пљу́снуло.

пљу́сне се свр. *овлаш се умије, прсне се водом по лицу* (упор. плисне се). – Пљу́снем се дватри́пут, ко́лко да прогле́дам, па трчи́м на ра́боту. ⇔ *пропљусне.*

по прил. са ОП остварује многобројна значења. 1. *средство за вршење неке радње.* – По ора́ту те позна́вам да си из на́ш кра́ј. 2. *начин на који се врши глаголска радња.* – Пцу́је све́ по ре́д, од јо́ш неро́дено дете́, до мр́тву ма́тер у гро́б. 3. *поступност вршења глаголске радње.* – Ка́пка по ка́пка, и ви́р се ви́ри.

по предл. у конструкцији са ОП остварује следећа значења. 1. *место и простор на којем се врши глаголска радња.* – И́де по пу́т, а ни́шта не ви́ди. Куми́ца и́де пред на́с, ја́ и Љубо́мирка по њу́, пра́во у зевни́к. 2. *временско трајање онога што означава именица у ОП.* – По сву́ но́ч ми́слим како́ си, и куде́ си. 3. *време непосредно после онога које је изражено именицом у ОП.* – Са́ по ћи́шуву че о́ремо. По копа́ње иде загрта́ње, по же́тву бе́ремо пасу́љ. 4. *сврха, циљ неке радње.* – Отиде́ по цига́ре у за́другу, приче́кајте га, са́ це вр́не. Ви́ка си по ма́тер, али си и бра́та помењу́је.

по́ речц. *за поређење.* – И ја́ мо́гу добро́ и да је́днем и да пи́нем, али о́н по́ мо́же, чу́дим се куде́ му све́ оно́лко стању́је, једе́ и пи́је ко прова́лен. Се́дни по́ до ме́н, да си попри́чамо, а и да не чу́је сва́ћи кво́ при́чамо. При́ближи се по́ до ме́н, па ми шѣ́пну на у́о да че до́вечер да бу́де сама́ до́м.

поа́бан, -а, -о *истрошен дугом употребом, похабан.* Δ – Купи́л некакѣ́в поа́бан строшља́к, ко́лко да се ка́же да и о́н и́ма лимузи́ну.

поа́би свр. *оштети рез на сечиву.* Δ – Пази́ куде́ сече́ш, и какво́ сече́ш, да не поа́биш ре́зат на сећи́руту.

поа́би се свр. *побаци плод* (упор. исьби се). Δ – Све́ се о́вце у́баво изјагњи́ше, са́мо се две́ поаби́ше.

поа́ка свр. *крвнички изудара.* – Ко́лко ме је о́н поака́л с песни́цу у гла́ву, ни бро́ј се не зна́је.

поа́лен, -а, -о *размажен.* – Поа́лена деца́, па саде́ загоми́љају, и ни́кога не заре́зују. Чу́вам једно́ теле́нце, поа́лено ко дете́.

поа́ленко м пеј. *маза, размаженко.* – И́мамо два́ поа́ленка, не́че сами́ ни да се облечу́, ка́м ли нешто́ да помо́гну. ➞ *поаљос.*

поа́ли свр. *размази.* – Једини́ц, па га поали́ли, не́че ни́шта да послу́ша и урабо́ти. ➞ *уали.*

поа́ли се свр. *размази се.* – На дете́ тре́бе да се уга́ца, ал не тре́бе да се поа́ли, па да не зна́је кво́ сме́је, а кво́ не сме́је.

поаљо́с м пеј. *маза, размаженко* (упор. поаленко). – Дове́де жену́ поаљо́са, па вој са́ о́н каве́ ва́ри, и једе́ње у кре́вет прино́си.

поа́пси свр. *похапси, стрпа у затвор.* – Сви́ ји поапси́ше ти́ја што́ су на́род вара́ли, и кр́в му пи́ли.

поа́ра (трп. пр. поа́ран, -а, -о) свр. *опљачка, поруши, упропасти.* Δ – Ово́ј је за саи́р, а и за вика́ње, ка́д погле́даш како́ но́ва вла́с по́ара цр́кве по Лужни́цу. Бе́ше ма́настир, па две́ че́шме, па шу́ма около, убави́ња, са́ све́ поа́рано, све́ уништено.

поа́рчи свр. *потроши, утроши.* Δ – Рану́ што́ спреми́мо поарчи́мо, а до мла́ду тра́ву и́ма јо́ш до́ста вре́ме. До пару́ се те́шко доо́ди, а зачѣ́с се поа́рчи.

поба́ци свр. *изгуби плод, насилно пре времена роди.* – За жену́ велимо́ побаци́ла, а за живо́тињу исљбила се.

побаши́ свр. *одрекне, порекне.* Δ – Ре́че, и закле́ се, да је све́ виде́ла, а на су́д све́ по́баши. Зајми́ му па́ре, а о́н по́баши да сам му зајми́ла, и не ми́сли да ми вр̏не. ⇨ *побьши.* ➞ *потаји.*

по́башка прил. *издвојено, посебно.* Δ – Жи́ве у и́сту ку́ћу, али по́башка спре́мају једе́ње. Ми́ смо дошли́ по́башка, по́башка че си и и́демо.

побьши́ свр. *в. побаши.* Δ – Даде́ш му ала́тку да се послу́ша, о́н по́сле побьши́ да си му да́л.

побе́гне свр. 1 *трчећи утекне.* – Уштр̏кља се гове́до, па побе́гне чљк у ту́ц а́тар, не мо́ж га три́ дљна на́јдеш куде́ је. 2. *девојка одбегне момковој кући без пристанка родитеља, завдеде се.* – Ја́ моју́ че́рку нумеја́ да ува́ркам, побе́же за Бо́жу у Стру́гљинци. Ту́ј зи́му у на́ше село́ три́ дево́ће побе́гоше. Са́мо да зна́јеш, ја́ би побе́гла јо́ш са́ за те́бе, са́мо ако сме́јеш до́м да ме одведе́ш.

побегу́ља ж 1. *девојка која од родитеља побегне момку ради удаје, бегуница.* – Ја́ сам побегу́ља, побе́го за удавца́ овде́ си у на́шу малу́. 3. шатр. *онај који напусти весело друштво.* – Ка́д је дру́ство на́јвесело, та́ј побегу́ља се ди́гне и изгу́би се негде́.

побеле́је свр. *постане бео, побели.* – Поне́кат па́дне гра́д, па зевња́ по́беле́је ко усред зи́му от сне́г.

побе́ре свр. 1. *покупи све до последњег.* – Нале́зе бу́гарска во́јска, па по́бра све́ што́ је било́ љу́цка и сто́чна рана́ у село́. 2. *заокупи, почне да грди кога.* – Оти́дем ја́ да си тра́жим па́ре што́ сам му зајми́ла, о́н, бре́, ка́т си ме по́бра: Не́мам, а и да и́мам, не́чу ви вр̏нем, да ли сте ви́ дошли́ бљш до те́ј па́ре, како́ мо́ште такви́ да бу́дете, пи́чка ви ма́терина! – на́брука ме ко биро́в ку́чку.

побесне́је свр. *постане разјарен, подивља.* – Ка[д] То́ћа побесне́је, да неси́ бли́за до њега.

побе́сни свр. 1. *помахнита од беса.* – Кво́ ти је, та побесне́? 2. фиг. *нагло се погорша време.* – Што́ времѝштево ово́лко побесне́?

побе́цује несвр. *побеђује.* – На и́збори у́век побе́цује они́ја ку́ј је за ма́лко по́покварен од друђи́ти.

поби́ва несвр. *забада, побија.* – Поби́вам ко́лци, о́чу да се гра́дим од ло́шег комши́ју.

поби́је свр. *забоде.* – У́зне се жегља́ из јер̏м, па се за жегљу́ту вр̏же коно́пац од пеше́с ме́тра, а друђи́ти кра́ј се вр̏же за јула́р, поби́јеш у́зем жегљу́ту и тека́ кра́ве пасу́ на око́лишта, ко́лко јим коно́пацат да́ва. Разме́ри се пла́ц, па се поби́ју ко́лци, на њи́ се оте́гне коњ̏ц, и по́чне да се ко́па за те́мељ. ➞ *пободе.*

поби́је се свр. *потуче се са ким.* – И́ма га́дне јетр̏ве, ска́рају се, па се поби́ју, па че си о́чи пова́де, не мо́ж ји село́ разва́ди.

поблесаве́је (рад. пр. поблесаве́л, -а, -о) свр. *полуди, поблесави.* – Ако нећи́ поблесаве́је у село́, Та́лдуду пра́те да га сми́ри. Сви́ поблесаве́ли, не́ма једно́ да ви́диш да је норма́лно у њи́ну ку́ћу.

по́богу речц. *устаљена у чуђењу и заклињању, забога.* – Кво́ то́ј рабо́тиш по́богу, же́но, што́ би́јеш то́лко дете́то.

пободе́ свр. *забоде што у што* (упор. побије). – Сто́жер пободе́мо на гу́вно, окол ње́га наре́димо сно́пови жи́то, па за сто́жер вр̏жемо једн̏ ел два́ коња́, па како́ се коно́пац намота́ва тека́ се смању́је кру́г по који́ га́зе житото, и тека́ га овршу́.

пободе́ се свр. *судари се роговима* (о рогатим животињама). – Кат се пободу́ воло́ви, не тре́бе да им се прио́ди бли́зо, мо́гу да стљпкају чове́ка.

побо́жљив, -а, -о *побожан, богобојажљив.* – На́ша ба́ба бе́ше побо́жљива и кро́тка жени́ца.

поболе́сти се *разболи се.* – Промени́ се ја́ да и́дем на пи́јац, неје́ ми бѣ́ш за промењува́ње било́, му́жат ми се мло́го поболести́л, ал не мо́гу ни ко пусто́отка да и́дем мецу љу́ђе. ⇔ *поболи се.*

побо́ли свр. *оболи.* – Де́да Дра́га јо́ш жи́в, а́ма жи́вчано поболе́л.

поболи́ се свр. *в. поболести се.* – Ја́ и свекр̀ва куса́мо ћи́село млеко́ из једѣ́н тањи́р, па ни некво́ у́вану, поболе́мо се о́бе, зама́лко да по́мремо.

побо́љује несвр. 1. *повремено поболева.* – Она́ побо́љује от како́ се роди́ла. Глава́ боли́, али ле́б мањи́, једе́мо си, а́ко смо ста́ри и поче́ли да побо́љујемо. 2. *повремено осећа болове.* – Отере́тена ми раука́та, па ме побо́љује с вре́ме на вре́ме.

побосоту́је несвр. *хода бос, оскудева у обући у дужем временском периоду.* – Што́ сам ја́ погладува́ла и побостува́ла у мо́ј ве́к, то́ј ни́кој неје́.

побра́тим мн. побра́тими м *пријатељ којега је његов пријатељ изабрао за брата, побрат, или само у куртоазном обраћању.* – Бѣ́ш на Божи́ч умре́ мо́ј побра́тим Ве́цко Цу́рћин и[з] Стриже́вац. Побра́тими и по́сестриме, ја́ сам Јеле́нко из Бабу́шницу, са́ чу напу́ним за Петро́вдьн осумдесе́ и че́три го́дине.

побрати́ми се свр. *узме кога за побратима.* – Ми́ смо у и́сту во́ду оку́пани и кр̀стени у цр̀кву, по́сле смо се дру́жили и побратими́ли.

побр̀за свр. *пође брзо, пожури, похита.* – Вита́не, по́бр̀зај да ви́диш кво́ се чу́до на́прави.

побр̀ка свр. 1. *препозна кога у другоме.* – Ти́ си ме побрка́л с моје́га бра́та от чи́чу, а ства́рно и личимо́ ко да смо роце́на бра́ћа. 2. *збуни, запетља.* – Ти́ ме по́брка, са́ се не мо́гу се́тим кво́ сам тела́ да ка́жем.

побр̀ка се свр. *збуни се, спетља се.* – Ја́ несѣ́м за на пи́јац, зачѣ́с се побр̀кам у рачуна́ње, мо́ш си ме кра́дне који́ о́че.

побр̀кан, -а, -о *помешан, упетљан.* – Не вољаје да су ни побр̀кани рачу́ни, а́ко смо бра́ћа, бо́ље да си сва́ћи зна́је кво је њиго́во, и који́ коме́ ко́лко дугу́је.

побрљаве́је свр. *сметe се, остане без памети, смути се.* – Напи́је се па побрљаве́је, не зна́је где́ му ја глава́, где́ ду́пе. Бабичка́та на́чисто побрљаве́ла. ⇨ *побрљави.*

побрља́ви свр. *в. побрљавеје.* – Са́м чове́к у че́три ду́вара побрља́ви, па за ни́шта неје́.

по́бршће прил. *брже у дем. значењу* (упор. брже). – А́јде по́бршће ма́лко, кво́ се кла́тиш ко да су ти сто́ го́дине.

побудале́је свр. *постане будала, побудали.* – Ако се несмо́ буда́ле роди́ли, че побудале́јемо у че́три дува́ра сами́, то́ј ни не ђи́не.

побуја́л, -а, -о *који има времена на претек, који не зна шта ће са собом.* – Ви́ сте у ва́рош побуја́ли, па са́мо ми́слите на сћита́ње, а ми́ на село́ не зна́мо где́ ни је глава́ од ра́боте. ➞ *узбујал.*

пова́ди свр. *редом извади једно по једно.* – Повади́мо компири́, са́ јо́ш да ји прека́рамо до́м.

пова́лен, -а, -о *похваљен.* – У пова́лене ја́годе не и́ди с голему́ торбу́.

пова́ли свр. *похвали, удели комплименте.* – Ако те нећи́ пова́ли да си добра́, немо́ј о́дма да ди́гнеш но́с, мо́же о́н и да не ми́сли бѣ́ш тека́. ⇔ *поповали.*

пова́ли се свр. *похвали самога себе.* – Ако се чове́к сам не пова́ли, дру́ђи га не́че пова́ле.

повали́вала́ м/ж *хвалисавац.* – Де́да То́ша, повали́вала́, те́л да се пова́ли како́ му се роди́ле у́баве пече́ње, па се у за́другу распри́ча́л како́ се у њи́ву беле́ју ко о́вце. ➞ *поваливечера.*

повали́вече́ра м/ж *хвалисавац* (упр. поваливала**).** – Немо́ј да си повали́вече́ра, немо́ј да ти сва́ђи зна́је кво́ све и́маш по ку́ћу.

пова́ља свр. *ваљањем учини глатким.* – Кме́т ни и́зока да до́јдемо сас лопа́те на ку́лук да расту́рамо ри́злу, а по́сле че га ва́љакат пова́ља.

пова́ља се свр. *легне један по један.* – Ка́д о́н запри́ча од њиго́ви до́живљаји на печа́лбу, сви́ се пова́љамо от сме́ј.

по́вам прил. 1. *ближе овамо, ближе мени.* – Приђи́ по́вам да те бо́ље ви́дим који́ си. 2. *наовамо, у овом правцу.* – От сѣ̑вњушку до стѣ̑вњушку тр̑чи по́там, тр̑чи по́вам, и тека́ це́л ве́к. ⌂ **по́вам-по́там** *амо-тамо, час овамо, час тамо.* – Спаци́ра се по́вам-по́там по село́ ко глу́ва ку́чка. ⇔ *поовам.*

пова́не свр. 1. *прихвати се посла.* – Не́че ни́шта да пова́не да урабо́ти. Те́ј две́ плота́рће све́ зна́ју кво́ и́ма но́во у село́, са́мо не зна́ју да пова́ну ни́какву ра́боту. 2. *ухвати руком.* – Утепа́ си ру́ку, па с њу́ ни́шта не мо́гу да пова́нем, све́ рабо́тим с једну́ ру́ку.

пова́њује несвр. *прихвата се посла.* – По це́л дѣ̑н се ћи́та, ни́какву ра́боту не пова́њује да урабо́ти. Ра́боту не пова́њује, али шише́ не испу́шта из ру́ку.

пова́рка несвр. *причува.* – Пова́ркај овце́те до́к ја́ и́дем да једе́м, па кат се вр̑нем, ти́ и́ди где́ си пошѣ̑л.

поваро́ши се свр. *постане варошанин, прими варошке манире.* – Тека́ је то́ј, изро́диш деца́, зарадѹ́јеш им се, оту́раш од у́ста да нешто́ ство́риш за њи́, остаре́јеш прекај њи́, а она́ по́сле тра́же по́боље, побе́гну, поваро́ше се, до́јду у го́дину једну́ш да те ви́де.

пова́та свр. 1. *похвата.* – Повата́мо ји на спање́ ко врапци́. Поји́до́ си ја́ на ме́сто, кад ти́ја што ме слуша́ше изрипи́ше при ме́н на би́ну, пригрну́ше ме, поче́ше ме целиву́ју, кво́ ји по́вата не зна́јем. 2. *прихвата се каквог посла.* – Распилави́л се, па се са́мо разнема́гује по ку́ћу, а ни́какву ра́боту не пова́та да урабо́ти. ⇨ *повача.*

пова́та се несвр. 1. *дохвати се са киме.* – Бо́ље ни је да преста́немо да се ка́рмо, до́к се несмо́ повата́ли за гу́ше. Чи́м засви́ри му́зика, сви́ се пова́тају у ко́ло. 2. *прихвата се* (упор. поване). – За ра́боту се не повата́ју, али се прети́цају куде́ чу́ју да и́ма му́фте једе́ње и пије́ње.

пова́ча ДЛ рет. свр. *в. повата.* – И тека́, ма́лко от слѣ̑нце, ма́лко од дро́ђе из ле́кови што а́рче, пова́ча ји стра́, и о́дма ме о́кају, да ји во́дим при до́ктура.

пова́чкује несвр. *повремено се прихвати каквог посла.* – Неко́лко пу́ти данѣ̑с пова́чкува косу́ да и́дем на косе́ње, али ми се нешто́ неје́ мрда́ло о[д] до́м, па га разману́.

поведе́ свр. 1. *узме кога са собом, пође с ким заједно.* – Пове́дете и ме́н с ва́с, ја́ а́ко сам ста́р, јо́ш мо́гу да помо́гнем понешто́. 2. *почне да води.* – Ти пове́ди гове́да да ји напо́јиш, а ја́ чу по́чнем да стова́рам ко́ла. Пове́ди ко́ло, Тодо́ро, / пове́ла сам га, војво́до… (нар. пр.).

пове́де се свр. *пође за туђим примером, угледа се на кога.* – Пове́ла се по њу́, па и она́ поста́ла шарена́ пера́шка.

повезе́ се свр. *почне да клизи, покрене се клизиште.* – На два́ ме́ста се пове́зе зевња́ у Ро́вине, мисли́ли смо да че свлачо́тина да однесе́ полови́н село́.

пове́не свр. *престане да се зелени и да цвета, спаруши се* (упор. увене). – Гле́ ко́лко је пипе́ран повену́л, мо́ра да ба́р три́ дѣ̑на неје́ поси́пуван. Ако се цве́ће не ту́ри у во́ду чи́м се набе́ре, оно́ бр̑зо пове́не. ➞ *увене.*

пове́самце мн. повесамцети́ја уз бр. пове́самцети с *дем. од повесмо.* – Јо́ш три́ пове́самцети да испреде́м, и заврши́ла сам с преде́ње за ову́ј го́дину.

пове́ри свр. *преда коме што на чување, саопшти коме што у поверењу.* – Оста́де без роди́тељи, па га на́м повери́ше да га очу́вамо, и на пу́т изведе́мо.

пове́ри се свр. *открије своје тајне другоме, ослони се на кога.* – На́јбољ друга́р ми је би́л де́да, њему сам се поверува́л, и од њега са́вет тражи́л за све́.

пове́рљив, -а, -о *који је поуздан, који чува тајну.* – Та́ј жена́ ми је пове́рљива, све́ кво́ ми је те́шко њо́ј се пове́рим, и ту́ј и оста́не. Сестра́ ми је, ал ми неје́ пове́рљива, на сви́ веру́је и нуме́је да чу́ва та́јну, ви́ше повере́ње и́мам у друга́рицу.

пове́рује свр. *прихвати као истину оно што му се каже.* – Све́ ти ве́рујем, са́мо ти једно́ не мо́гу пове́рујем, да че се ма́неш од рећи́ју и же́не.

пове́смо мн. пове́сма с *свежањ чешљане власи од вуне или од кучина који се веже за преслицу* (упор. прамен). – На седе́њу испреде́м и по две-три́ пове́сма ву́ну. Гр̏снице се то́пе у топи́ла, па се чу́кају на тр̏лицу и доби́ју се кл̏чи́на, она́ се вла́че на гре́бенци и напра́ве се пове́сма, по́сле се че́шљају сас че́тку да о̊мекне́ју, и́ привр̏зују на куде́љу да се преде́ пре́ца.

по́вече прил. *подоста, прилично много.* – Га́зде су чува́ли по десети́на ко́зе, по здва́јес о́вце, а који́ су пр̏ви домаћи́ни они́ су чува́ли по по́вече. Овде́ ме да́доше у га́зде, ко боја́ги да проведе́м бо́љ живо́т, а оно́ неје́ тека́, не́ло да се по́вече натере́тим с ра́боту. ➞ *повише.*

пове́ра свр. *заврши са вечером, вечера.* – Ка́д ми сти́гомо, они́ тамѣ́н бе́оше повечера́ли, на трпе́зу јо́ш стоје́оше за́струзи, и у њи́ др̏вене ложи́це.

пове́рка свр. дет. *заврши са вечером.* – А́јде, си́не, да повече́ркаш, па у кре́вет на спавка́ње.

по́вечће прил. *дем.* и *хип. од повече.* – Куде́ су деца́ по́вечће у ку́ћу, не нао́де ману́ на једе́ње. Но́ч дљга, па се кра́ве одмо́ре и даду́ по́вечће млеко́.

пови́вка[1] мн. пови́вће ж 1. *оно чиме се дете повија, пелена.* – Ја́ сам ње́г зате́кла, би́л је дете́ у пови́вће кат сам дошла́ у ови́ја до́м. 2. *оно чиме се човек покрива при спавању, покривач* (упор. завивка). – Сироти́ња у́бога, ни и́мају ле́гало, ни за́вивку, ни по́вивку. ➞ *покривка.*

пови́ди свр. *прегледа, провери.* – Дојдо́мо да пови́димо како́ сте, требе ли ви некво́, како́ мо́жемо да ви помо́гнемо.

пови́ја несвр. *увија новорођенче у пелене.* – Ми́ смо напре́д све́ повија́ле деца́, са́мо ји расповија́мо ка́д ји ку́пемо, са́ ји не пови́јају.

пови́је свр. 1. *увије новорођенче у пелене.* – Ми́ смо повија́ле наша́ деца́ у пеле́не, па омо́тамо с пово́ј да не мр̏дају, са́ не пови́јају. 2. *омота прстени конац вуном.* – Оди кльчи́шта се испреде́ дебе́л коњ̑ц ско́ро ко врца́, па га же́не пови́ју с ву́ну, па се та́ј пре́ца однесе́ код мутавци́ју да изатка́је цр̏гу пови́јеницу. 3. фиг. *покуша да избегне неку обавезу.* – Пови́мо, пови́мо, па ка́д видо́мо да се не мању́је, мора́мо да му ку́пимо армуни́ку. ⌂ **пови́-поку́ћи** *потам-поовам, погоре-подоле, шта ћу-како ћу.* – Умре́ ми жена́, оста́до сам, ја́ пови́-покући не́колко вре́ме, па реши́ да се по́ново же́ним. ⌂ **ни пови́ – ни зави́** *ни тамо – ни овамо, ни лево – ни десно.* – Башта́ се о́брну комто́ ме́н, па ни пови́ – ни зави́, не́ло ме пита́: Че́ре, како́ ми́слиш, о́ч ли га, ил не́чеш? – Ја́ ко́ ис пу́шку: О́чу га! ⇔ *расповије.*

пови́је се свр. *погрби се.* – Топр̏в се прет кра́ј ма́лко по́ви у грби́ну, она́к си бе́ше пра́ва ко пу́шка. Пови́ла се до́зем, са́мо з бра́ду што́ не доцу́цује зе́вњу.

пови́јеница ж *покривач, пољава коју тка мутавџија на посебном разбоју од прстеног конца пресвученог вуном.* – Пови́је́нице тка́ју мутавци́је, то́ј су те́шће цр̏ће, теже́ по петна́јес, два́јес ћи́ла, не ди́sају се, ка[д] те прити́сне, не мо́ш се превр̏неш

под њу̏. Неве̏ста која̀ донесе̏ пови̏јеницу не̏ма се мр̏зне на зи̏мњо вре̏ме, али то̏ј неје̏ има̀ла сва̀ка.

по̏вика ж *вика, дрека.* – Куде̏ се поја̀вим о̀дма по̏јде по̏вика по ме̏не што̀ сам дошљ, и кљв ђа̀вол тра̀жим бљш при њи̏, та не и̏дем на дру̏гу стра̀ну.

пови̏ка несвр. *пойлаче мало па пресшане.* – На Заду̏шницу же̏не изле̏зну на гро̏бишта, па која̀ о̀че она̀ си пови̏ка, која̀ не̏че она̀ не ви̏ка.

повиленѐје несвр. *помахнишa, повилени.* – Кат ћи̏ша по̏чне да мрждо̀ри по неко̀лко дљна, Петка̀на повиленѐје, тљг се досе̏ти да пребри̏сује по со̏бе, ма̀је с метлу̏ по па̀учине ис ћо̏шкови, те̏ра ме да измаци̏њам кре̏вети да и испод њи̏ изметѐ праши̏ну, ко сра̀мно го̏сје да че̏ка бљш тљг да вој до̏јде.

пови̏рице прил. *начин ношења шерешa окаченог о коцу на рамену идући један за другим.* – Но̏симо коми̏ну у котљл ја̀ и жена̀ пови̏рице чљк у дру̏гу малу̏ на каза̀н, каза̀н озѝдан и не поме̏ра се. ⇔ *наповирице.*

повиљу̏је се свр. *покорава се.* – Све̏кр ми бе̏ше стро̀г, сви̏ смо мора̀ли да му се повиљујемо, како̀ он рече̏, тека̀ је.

пови̏ра се несвр. *луља, скишa, повлачи се амо-шамо.* – Спри̏дам се, пови̏рам се ната̀м-нава̀м, сама̀ ко чуту̏к мецу дува̀ри. Негде̏ сам га спастри̏ла, са̀ се пови̏ра по до̀м, стра̀ ме да се не поти̏ка.

повиро̏тина м/ж пеј. *луњало, скишара, онј који се повира.* – Та̀ј повиро̏тина се не скацу̏је до̀м, по це̏л дљн се пови̏ра по Бабу̏шницу, а ма̀ти вој и башта̀ црца̀вају од ра̀боту.

по̏височљк, -чка, -чко *прилично висок.* – У бра̀ништето по̏височка др̏вја и̏ма ма̀лко у до̀љњити кра̀ј, оста̀ло све̏ ситна̀к. Др̏вени ба̀самаци, по̏височћи ко слљба, па мо̀рају да па̀зе како̀ штра̀пају.

по̏виш прил. *подосша, прилично много.* – Ко̀лко му се ја̀ примаци̏њам и уга̀цам му, то̀лко се о̀н све̏ по̏виш тра̀нчи од ме̏не. Оно̀ и ја̀ сам по̏виш због шише̏то пошљл, а не да гле̏дам ко̀мбај. У Коруба̀нску бачи̏ју ову̏ј го̀дин по̏виш ја̀ловице. ⇨ *повише.*

по̏више прил. *в. повиш* (упор. повече). – Бо̀г ви̏ди све̏, ал комши̏ја по̏више. По̏више да вр̏љаш у меши̏ну, а по̏малко на грби̏ну. Ја̀ мо̀гу то̀лко да даде̏м, а ти̏ ако тра̀жиш по̏више, тражи̏ си дру̏гу муштери̏ју.

по̏вишће прил. *дем.* и *хип. од повише.* – Ми̏ смо пови̏шће у ку̏ћу, па ма̀нцу го̀твимо у голе̏мо гр̏не, а кат прави̏мо ба̀ницу бес три̏ тепси̏је не мо̀ж да про̀јдемо.

по̏власница ж *повласшица, пропусница.* – Ка̀д и̏демо да рабо̀тимо у Сулима̀ново, мора̀ли смо да пока̀зујемо по̏власнице на бу̏гарску кара̀улу чљк на Полопати̏цу.

повла̀чи несвр. фиг. *води са собом.* – Дојди̏, ал немо̀ј ње̏га да повла̀чиш с те̏бе, зна̀ш га какљв је не̏згодан у пија̀нку.

повла̀чи се несвр. 1. *дуго шраје, одуговлачи се, ошеже се.* – Пои̏тајте да загр̏нете мору̏зу, да ви се не повла̀чи загрта̀ње до же̏тву. 2. пеј. *шумара беспослен, скишa.* – От како̀ га зна̀м, о̀н се повла̀чи по су̏дови, ви̏ше му ни адвока̀т не тре̏бе.

повла̀чкује се несвр. *повлачи се у дем. значењу.* – Тека̀ се повла̀чкува при те̏ј вражали̏це, до̀к не чу̏ за некакво̀г чове̏ка о[д] доле̏ко, и помисли̏ си да мо̀рам да и̏дем до ње̏г.

повле̏че свр. 1. *поведе, повуче са собом, или за собом.* – Нашљл пога̀нац ру̏пу, па повле̏кал и ти̏кву уну̏тра. Вла̀че се за̀једно ко сви̏њска цре̏ва, куде̏ једљн по̀јде, повлече̏ и друго̀тога с ње̏га. 2. *поднесе највећи шерешa.* – Чи̏ни ми се да је Ми̏ка Ка̀пларов на̀јвише повле̏кал да се на̀шава цр̏ква обно̀ви.

повлече̏ се 1. *врашти се у прешходно сшање, повуче се.* – Повле̏че се вода̀, али на̀направи голему̏ште̏ту по њи̏ве и гради̏не које̏ су биле̏ попла̀вене. 2. *пође са неким.*

– Реши́ се да и́дем за Бе́оград, а чу́ла бобо-Госпа́ва да чу и́дем, па се у́стури и о́на да се повлече́ сас ме́не, и́ма сестри́чину та́м, па да ју ви́ди.

пово́ди се несвр. *угледа се на кога* (упор. и уводи се). – Све́ се пово́ди за ти́ја ма́нгупи, не́ма да се угле́да на некога́ ми́рног и поште́ног.

пово́дљив, -а, -о *који се лако поводи за другима, који лако подлеже утицају.* – Вре́дан је, али пово́дљив, све́ кво ви́ди код дру́гога, во́ли да и о́н ство́ри, па ма́кар му и не требо́ло.

пово́зи се *проведе извесно време санкајући се.* – Узни́ са́не па и́ди та се пово́зи ма́лко, ал ка́[д] те о́кнем, о́дма да до́јдеш.

пово́зница ж *било које средство за превоз.* – Па до́бро, ако си реши́л да продаде́ш гове́да, прода́вај, али тъ́г купи́ коња́ и че́зу, да не оста́немо без пово́зницу.

пово́ј м *платнена трака којом се повијају бебе.* – Једна́ ји ма́ђа роди́ла, / на једне́ па́зуће дојила, / сас и́сти пово́ј пови́ла (нар. п.).

пово́јница ж *свечаност поводом рођења детета, бабине.* – Ка́т се ро́ди бебе́ ишло́ се на пово́јницу, па му́жи да́вају пару́, же́не но́се крава́ј, а ку́м и куми́ца ћебе́нце и оде́лце.

пово́љит, -а, -о *који испуњава туђе воље и очекивања, који је са малим задовољан.* – Ја́ сам била́ пово́љита, ишла́ сам и по по́ље, и у гради́ну, а и по ку́ћу сам све́ работи́ла. Та́ј ба́ба пово́љита, неје́ баксу́з, сас ма́лко вој се уго́ди.

повре́ви несвр. *поприча, поразговара.* – Се́дни до ме́не да си повре́вимо. Повреве́те́ му, посаве́тујте га, јега́ се вр̏не на пра́в пу́т, роди́тељи сте му. ➞ *поорати, поприча.*

повре́ди (трп. пр. повре́ден, -а, -о) свр. *озледи.* – По́вреди си о́ко сас ши́ло, али гледъ́цат неје́ повреди́л, че си ви́ди ко и до са́. Повре́дена му рука́, па га са́ превиј́ају.

повре́ди се свр. *озледи се.* – Пази́ да се кра́ва не повре́ди преко ћупри́јуту, сте́лна је.

повр̏же (трп. пр. поврза́н, -а, -о) свр. *повеже.* – Ако ни ува́те милица́јци, надрља́ли смо, че ни повр̏жу и отка́рају у а́псу, а ма́ни што́ че и ћоте́к да једе́мо. Гр̏не ле́по обри́сано, па с но́вину или сас белу́ кр̏пу опа́сано па озгор повр̏зано, ел си и́ма за ње́га покло́пка па се покло́пи, и свекр̏ва но́си обе́д на жтевари́ на њи́ву.

поврзло́ мн. поврзла́ с *узица или трака за повезивање.* – Кецѐља и́ма огрља́ч за на ши́ју и поврзло́ да се опа́ше окол по́јес. Опрегља́ча си и́ма поврзло́.

повр̏ља свр. *побаца, разбаца.* – Ње́кња све́ по́врља и по́троши по ку́ћу, ме́н и не гле́да куде́ уда́ра, дечи́ца се загње́ла у ћоше́ и пишту́ ко пилети́ја. Сте́ван ји и́сцеливува, по́врља им ка́пе од гла́ву, па поји́де да се здраву́је сас оста́ли.

поврљо́тина ж 1. *одбачена ствар која је изашла из употребе.* – Пу́н та́ван сас поврљо́тине, за ни́шта ви́ше несу́, са́мо сми́тају, али жа́л ни да ји вр̏љимо. 2. *одећа и обућа умрлог.* – Што́ оста́не по мртавца́ за облаче́ње и обува́ње ка́жемо пустиња́ци или поврљо́тине, то́ј запа́лимо да изгори́, или вр̏љимо у доли́ну.

повр̏љује несвр. *баца час тамо, час овамо.* – Купи́ му пантало́не, ње́му се не допа́дају, да ји облече́ не́че, са́мо ји повр̏љује а́ та́мо, а́ ова́мо. Де́ца, не повр̏љујте ле́бацат, у гла́ву че ви уби́је.

повр̏не свр. 1. *поврати натраг.* – Све́ што је на́ше и́ма да повр̏немо, па када́ бу́де. 2. *поврати у живот, оживи.* – Једну́ш сам се престраши́ла од грмља́ву на њи́ву, да ме једва́ повр̏нули. Уне́сомо га у со́бу, па да́ј во́ду, па да́ј ређи́ју, једва́ га повр̏нумо. 3. *поврати оно што је појео.* – Преје́л и препи́л, па повр̏нул, да те га́д да погле́даш. 4. *узврати поздрав.* – Вели́ка га по́здрави: Пома́гај Бо́г! – Бо́г ти помо́гал! – по́врну вој Ву́чко.

повр̏не се свр. 1. *поврати се шта је било, поново се деси исто.* – Ђине́ње је било́ големо́, да се ви́ше не повр̏не. 2. *поврати се натраг, устукне.* – На вра́та на́ѕрну жена́, па ка́д га виде́ с пу́шку, о́дма се по́врну у со́бу, а врата́та о́стави отво́рена. 3.

телесно и духовно се окрепи. – Мо́ре, ба́ба те́ше да одѣ́пне, али се по́врну, и са́ не а́је. Промлѣ́ну ме у гру́ди, па ме за́потаји, једва́ се поврну́. У же́гу ни́шта чове́ка не мо́ж тека́ да повр̑не ко ћисели́на. 4. *оснажи се у материјалном погледу.* – Подели́мо се и поста́домо јо́ш по́голема сироти́ња, па се бра́т про́пи, а ја́ полѣ́к, полѣ́к, па се, еве́, поврну́, купи́ и бра́товљевете делни́це.

повр̑та несвр. 1. *узвраћа речи у свађи.* – И́спрва добро́, али једну́ш-друго́ш она́ по́че да му повр̑та, до́кле не пу́че ти́ква мецу њи́. Да се неси́ усуди́ла ре́ч да ми повр̑неш, ако си поврта́ла на ма́тер си, ме́н не сме́јеш. 2. *понавља радњу.* – Оплеви́м гради́ну, не про́јду два́ дѣ́на тра́ва по́ново пора́сте, ја́ мо́рам да повр̑там плеве́ње. Бре́, Бо́ро, ту́п си ко тлѣ́чник, ко́лко пу́ти тре́бе да ти повр̑там једно́ и́сто.

повр̑та се несвр. 1. *поново се враћа на претходни посао.* – Тре́бе ми вода́, а ја́ да се не повр̑там по́више пу́ти на кла́денац, на коби́лку нака́чим две́ котлети́ја, у цеди́лку увр̑жем ка́нту од два́јес ћи́ла, у ру́ку сто́вну, и но́сим. 2. *враћа се у претходно стање.* – Др̑во ка́д усѣ́не, не повр̑та се. Поче́ше да се повр̑тају бо́љће које́ ода́вна несу́ биле́ по на́род.

поврта́љћа мн. поврта́љће ж *део ткачког разбоја, дрвена полуга којом се повремено попушта и затеже задње вратило при ткању.* – Разбо́ј и́ма затеза́љћу за пре́гњо кросно́, и поврта́љћу за са́гњо кросно́.

поврта́чка ж *враћање потеза, понављање потеза.* – Че и́грамо да́му, али не́ма поврта́чка, где́ ту́риш зр̑но, ту́ј и́ма да оста́не.

поврти́ свр. *врти извесно време.* – Врти́ о́н док се не умо́ри, по́сле даде́ ме́не да ја́ поврти́м, и те́ка се ме́њамо на ветрења́чу до́к одве́јемо жи́то. ⇔ *заповрти, исповрти.*

повр̑тка свр. *извесно време упреда два конца вретеном* (упор. вртка). – Поче́кај јо́ш ма́лко да повр̑ткам, па чу се ди́sам да ти нешто́ испр̑жим за једе́ње.

повртоглаве́је свр. *изгуби разум.* – Ма повртоглаве́ли о́ба, ману́ше се, па им се са́ деца́ сћи́тају по сока́ци.

повр̑цкује се несвр. *осврће се, погледава иза себе.* – Ја́ се повр̑цкува да ви́дим и́де ли, али се ца́бе повр̑цкува. За́бави свекр̑ва обе́д, огладне́мо, па се са́мо повр̑цкујемо да ви́димо и́ма ли ју да и́де.

повр̑цне се свр. *обазре се.* – Поврцну́ се, не́ма ни́кој, са́мо ми се учини́ло да ме не́ћи пра́ти.

повр̑ши свр. *доведе неки посао до краја, заврши.* – Површѝмо ра́боту у по́шту и ката́стар, са́ да свр̑немо у „Црни вр“ на по једно́ пи́во.

пога́зи свр. 1. *изгњечи, изгази ногама.* – Сли́ве попада́ле, а о́вце нале́зоше у шљива́р, све́ че ји пога́зе. 2. *напусти, занемари, запоставе.* – Не́к ме ла́ју душма́њи, ја́ си моје́г И́гњата не́чу пога́зим, и сла́ву да му не сла́вим. Кво́ сам ти обећа́л, не́чу да пога́зим, у то́ј бу́ди си́гурна.

пога́н, -а, -о 1. *који је пун прљавштине, нечист.* – Пога́н чове́к, не ми́је се ни́кад, оре́ј из ру́ку да му не у́знеш. 2. *који је пун злих и ружних особина, покварен, рђав.* – То́ј су пога́ни љу́ди, со́рта им таква́, ми́сле са́мо да прева́ре и укра́дну, с њи́ чове́к да не́ма ни́какву мешани́ју. ■ **по́поган,** -а, -о комп. *погани ји.* – Са́ зајаши́ла њи́на дечи́шта на вла́с, а она́ јо́ш по́гадна и по́погана.

пога́нац м зоол. *миш* Mus (упор. миш). – Во́ле се ко пога́нац и ма́чка. (ирон.) Пога́нци се накоти́ли, у́ши че ни поје́ду. Ћути́ ко пога́нац у три́це.

пога́ни несвр. 1. *чини да што буде погано, каља, прља.* – Немо́ј ми пога́ниш ле́бат с мѣ́шкаве ру́ће, ни́кој не́че да га једе́ по те́б. 2. *учи недоличном понашању.* – Ако сте ви́ дрти безобра́зни и дрчни, немо́ј дете́то да пога́ните и наво́дите на ло́ш пу́т. 3. *скрнави светињу, обесвећује што својим изметом.* – Ни́ти по́штују ста́ри, ни се боје́ Бо́га, цр̑кве напараси́ше, по́гане где сти́гну. ⇔ *опогани.*

пога́ни се несвр. *врши нужду на неприкладном месту.* – Пога́не се где́ стигну, ни́ зна́ју за сра́м, ни́ за гре́ј. ⇔ *испогани се, опогани се, упогани се.*

погани́ја м/ж пеј. *нечиста и неваљала особа.* – Пога́н ста́рац, дрту́ља, а уз́ира се у сва́ку по́младу која́ про́јде. То́[ј] је једна́ погани́ја жена́, и́ма пога́н је́зик ко лопа́та, с њу́ ре́тко који́ сме́је да се зака́ча. ➞ *поганштура.*

погани́ч м *помоћник главном пастиру, млађа особа која трчкара око стада.* ▲ – Ћеа је гла́вни овча́р, а пома́га му погани́ч. Цу́рцовдњ, пре́муз у Ћи́тку, погани́чи потка́рују о́вце сас врбо́во и дрено́во пру́ће, а овчари́ музу́.

поганлѝк м *нечистоћа, прљавштина, раскалашност, поганлук.* – Те́шко се љу́ђи оду́чују од поганлѝк и кальбалѝк, у ста́ње су да се да́ве ко пога́нци. Ту́ј го́дин се удума́ше капета́н Јова́нка и ма́ршал Ти́та, јесенту́ту у́дари сту́д, а комуни́сти закла́доше поганлѝк по све́та ме́ста. ➞ *поганштина.*

поганче́ мн. поганчети́ја с *младунче миша.* – Зима́, мече́ и поганче́ че спу́ за́једно.

поганчо́тина мн. поганчо́тине м *пеј. од поганац, мишоња.* – Поганчо́тине прогри́зли вре́че, па исте́кло бра́шно бе́лисвет у и́жу.

пога́нштина ж *нечистоћа, прљавштина, раскалашност* (упор. *поганлѝк).* – Оду́век си је има́ло сва́какве пога́нштине по све́т, али ко са́ не зна́м да ли је било́.

пога́нштрак мн. пога́нштраци м *измет миша или пацова.* – У а́мбар пога́нштраци на све́ стра́не.

погаштýра ж пеј. *нечиста и неваљала особа* (упор. *поганија*). – Довле́че се погаштýра у ку́ћу, уне́се о́мразу, и ра́стури ни до́м.

пога́си (трп. пр. пога́сен, -а, -о) свр. *угаси редом једно по једно.* – Погасе́те све́ си́јалице, да се не довла́че ви́ше те́ј пија́ндуре. У ста́ру ку́ћу пога́сене ла́мпе, тѝвнина.

пога́ча ж *округао и пљоснат хлеб обично од бесквасног теста, који се некад пекао у пепелу на огњишту.* – Же́шка пога́ча и о́вчо си́рење, то́ј смо на́јвише воле́ли да једе́мо. О́че преко ле́б пога́чу. ▌**кумова** ~ *окићена кумова погача која мора да стоји све време на столу током свадбеног церемонијала.* – Ку́мова ући́тена пога́ча стоји́ на аста́л сво́ вре́ме до́к си не по́јду сва́тови. ▌**пре́сна** ~ *погача умешена без квасца, обично са содом бикарбоном.* – Пре́сна пога́ча се ме́си сас со́ду бикарбо́ну, а мо́же и без ни́шта, напре́т се пе́кла у пе́пел.

пога́чка мн. пога́чће ж *хип. од погача.* – Да ми је сѣг да поједе́м же́шку пога́чку и о́вчо сирењи́це, чи́ни ми се о́дма би оздраве́ла.

пога́ца свр. 1. *погађа мету приликом гађања.* – Догово́римо се да нешто́ га́цамо с ка́мење, па једни́ у́век пога́цају, а једни́ ни́кад. 2. *открије нешто досетивши се, предосети.* – А што́ па да пога́цам, да ли че голему́ пре́мију да ми донесе́ш, ако пого́дим от какви́ башибо́злуци че ме љжеш. 3. *учини погодбу, углави цену.* – Тека́ се Ми́ла О́рта за́мајстори, поче́ си пога́ца са́м ра́боту, у́јутру пр́ви негде́ шту́кне, у́вечер за́дњи доо́ди на спање́. ■ **пога́ње** *гл. им.* – А́, ту́ј не́ма пога́ње, ко́лко ти је разре́зано, то́лко че жи́виш, свиде́ло ти се, не свиде́ло ти се, и́сто ти је.

пога́ца се несвр. *споразумева се с ким о цени нечега.* – Тѣг поче́ пазаре́ње: мој бра́т Ми́рча поче́ се пога́ца с Љубо́мирћиног бра́та за ко́лко че прода́де Љубо́мирку, да ми ку́пи неве́сту.

погла́дује несвр. *гладује често и у дужем временском периоду.* – Што́ сам ја́ погла́дувала и побостува́ла у мо́ј ве́к, то́ј ни́кој неје́.

по́глед м *оно што се открива оку, призор, слика кога или чега.* □ – На по́глед неје́ ло́ша, а какво́ ми́сли у гла́ву, она́ си зна́је.

погле́да (имп. погле́ / погле́дај / погле́ц – погле́дајте / погле́чте) свр. *управи поглед према коме или чему, обухвати погледом.* – Кат погледа́, и́мам кво́ и да ви́дим, она́ па́дла от кре́вет и лежи́ мртво́сана. Погле́, погле́, па ти́ по́виш зна́ш од ме́не. Погле́дај

се да ви́диш какљв си, ко а́креп. Кароли́њће, мори́, да несѝ ти́ то́ј ло́ше прочита́ла, погле́ц у ти́ја екра́н по́убаво. Погле́чте кљв сам ле́б у́бав испе́кла, мртва́ у́ста да га једу́. ⇔ *попогледа.*

погле́тка несвр. *гледуцка извесно време* (упор. глетка). – Дошла́ сам са́мо ма́лко да ви погле́ткам, па чу си оти́дем. Доне́соше ми уну́ченцето та га поглетка́ и поигра́ се с ње́га, па си га одне́соше. Посе́ди ма́лко при ба́бу, да си поора́тимо и да си те погле́ткам.

погле́чкује несвр. *поглецује у дем. значењу, погледава с времена на време.* – Девојчето и́де, ри́та све́ кво́ вој се на́јде пред но́ђе, и и́скосо погле́чкује у ба́бу. Јова́нка погле́чкује Ва́цу испод ве́це, па се ре́ши да она́ прва́ проора́ти, до када́ ви́ше да га че́ка.

погле́чкује се несвр. *поглецује се у дем. значењу, погледава се са киме.* – Сте́ван и Јо́рда стоје́ једно́ насупротив дру́го, поглецку́ју се, али не проора́чују. Поче́ше се погле́чкују преко аста́л, видо́ ја́ че бу́де ра́бота.

погле́цује несвр. *повремено погледава.* – Вртѝм се, поглецу́јем на са́т, ни́како вре́ме не и́де. Ја́ и де́да потка́рујемо о́вце, а чи́ча и башта́ му́зу, и чљс-чљс па поглецу́ју комто ме́не и усми́вкају се.

погле́цује се несвр. *узајамно и прикривено се погледава са киме.* – С некуга́ ора́ти, учи́ни ми се да се поглецу́ју, жа́р ми се па́ у́сели у срце. Поглецу́јем се и са́ сас њу́, али ви́дим да несѝм ви́ше они́ја и́сти чове́к.

пого́ди (трп. пр. пого́ден, -а, -о) свр. 1. *погоди неки посао, утврди цену.* – Погоди́мо ра́боту, ра́бота голе́ма пого́дена, и че тре́бу по́више ма́јстори, али и пара́ добра́ че па́дне. 2. *предосети нешто.* – Где́ бљш са́ погоди́сте да до́јдете кад је на́јубаво, ко да сте у бо́б гледа́ли.

поголе́ми се свр. *учини се значајним.* – А́, ти́ се по́големи, поста́де Београђа́нка, с те́б ви́ше не́ма ората́.

по́големшљк, -шка, -шко *прилично велики, овећи.* – Дојде́ до кућу, и се́де на по́големшљк ка́мик што́ ту́ј стоје́ше. О́сом деца́ сам роди́ла, па једно́ дру́го чу́ва, које́ је по́големшко оно́ чува по́малецкото, па ка́д оно́ сти́гне, оно́ па чу́ва оно́ј које́ је по ње́г, а ја́ и́дем на ра́боту, же́тва ли је, копа́ње ли је, гради́на ли је, какво го́д да је. У једљн кра́ј пот ћереми́де висе́ше по́големшка кро́шња, а у крајчљк стоје́ше големшљк сандљк.

по́гор прил. *на нешто већој висини, или на нешто вишем положају од онога који је већ на њему.* – Несѝм се подава́ла да сам до́љња, несѝм дава́ла ни́кому да бу́де по́гор од ме́не, у́век сам тела́ да је све́ моје́ на́јбоље. ⇨ *погоре.*

по́горе прил. *в. погор.* – Закачи́ торбу́ту ма́лко по́горе, да не мо́гу да ју дова́те пцета́. ⌂ **по́горе-по́доле** *горе-доле, мање-више, надве-натри, било како.* – По́горе-по́доле је́днумо, ва́жно да несмо́ гла́дни, а меши́на пе́нцер не́ма да се ви́ди кво́ смо је́ли. Проме́то по́горе-по́доле, и стури́ гла́вну па́учину ис ћошети́ја. По́горе-по́доле и ми́ ожѐмо, несмо́ бљш са́гњи оста́ли.

погори́ свр. 1. *опече се на више места.* – Све́ си ру́ђе погори́м док напа́лим ву́рњу и опече́м ле́б. 2. *утроши много онога што је спремљено као огрев.* – Погоре́мо сва́ дрва, а зима́ јо́ш не прооди. 3. фиг. *осећа силну жеђ.* – Же́га, а вода́ не́ма бли́зо, па погоре́мо за води́цу и ми́ и сто́ка.

по́горшће прил. *погоре у дем. значењу.* – По́горшће мине́те, ту́ј длибоко́, да се не заглобите. Укачи́ се по́горшће, па че га дова́неш.

погоспо́ди се свр. *почне да се осећа као господин или госпођа, уобрази се.* – До јуче́р чува́ли о́вце и иска́рували ђу́бре по њи́ве, а са́ се погосподи́ли и ди́гли гла́ве. ➞ *подгосподи се.*

по́гочка прил. *подоста* (упор. и гочка). – Прошло́ по́гочка вре́ме, а ба́ба ма́лко-ма́лко па се се́ти оди де́ду: какво́ ли са о́н рабо́ти, кво́ ли једе́, ку́ј га пе́ре, све́ по́честo поче́ла оди то́ј да си ми́сли. Ми́ смо се овде́ по́гочка збра́ли, од ра́зни кра́јеви.

по́гоцба ж *пристанак (писмен или усмен) о резултату преговора, погодба.* – Ти́ ма́лко попушти́, ја́ чу ма́лко да придаде́м, та да догла́вимо по́гоцбу. Нагоди́мо се, ко и сва́ку го́дин, и испи́мо кр̏чму за по́гоцбу.

погра́ба свр. *дохвати, зграби, отме.* – Јо́ш се неје́ олади́л у гро́б, зе́тови пограба́ше и све́ изне́соше ис ку́ћу.

по́граничарсћи, -ска, -ско *који је поред границе, погранични.* – Дојдо́мо до Чу́прењу, бу́гарско село́ на гра́ницу, по́граничарско ме́сто, и кала́ура им ту́ј о́дма преко село́то.

погр̏бен, -а, -о *погрбљен.* – Де́да Ра́чко бе́ше о́малечак чове́к, ма́лко погр̏бен, с уши́љени брчи́чи, и с о́чи ко пробо́јци.

погр̏би се свр. *постане грбав, погури се.* – Погрби́ла се Де́са Момчи́лова, па се потути́ла, ни тра́г од некадѣ́шњу ѣо́јну убави́њу.

погрва́ља се свр. *покотрља се, котрља се извесно време.* – Де́ца, погрва́љајте се ма́лко у лива́ду, ал немо́јте мло́го, да не утѣ́пкате тра́ву, јо́ш ма́лко па ју тре́бе ко́симо. А́јде да се ја́ и ти́ до́вечер погрва́љамо у пле́вњу.

погу́би свр. *убије.* – Уле́зне карако́нца у водени́цу и погу́би дево́јчето, па му гла́ву ту́ри на воедни́чно ко́ло. (нар. пр.).

погу́ши свр. *гушењем погуби једнога за другим.* – Неве́ска пр̏во напу́а пилети́ја та ји погу́ши, по́сле ји једно́ по једно́ једе́.

по́д мн. по́дови м *површина просторије по којој се хода* (упор. патос). – Изнапива́ли се, па полега́ли на по́д кујѝ куде́ сти́гал.

под(и) предл. *под.* У конструкцији са ОП остварује многобројна значења. 1. *кретање радње у правцу према доле, са доње стране чега.* – Ка́т сле́знемо под бр̏до, на чешму́ че напо́јимо гове́да. У сре́д пла́дне, бре́, ја́стреб слете́ пот ку́ћу, у́вати петла́ и однесе́. 2. *место, простор, с доње стране којега се налази ко, што, или се догодило нешто.* – Ене́ га под оре́ј, по цел дѣ́н лежѝ у ладови́ну. Такви́ ко те́бе и́ма и поди пу́т и нади пу́т ко́лко о́ч. Ка́д је сла́ва, оро́ и́гра поди цр̏кву, куде́то и́ма кла́денчњк. 3. *време у које се врше каква радња или се јавља каква појава.* – Немо́ј да ме исмеја́вате са́ пот ста́рос. 4. *стање или положај у који је стављен неко или нешто.* – Ову́ј го́дину и́мамо е́ктер под мору́зу. Све́ што́ је ѣо́јно држѝ пот кључ. 5 *начин вршења радње.* – Радоси́њѣ́нити му́ж, како́ добѝл де́пешу, пот ки́тно се врну́л ис печа́лбу, и зате́кл ји како́ пи́ју каве́, и слу́шају ра́дијо, а пригрну́ли се.

пода́ва несвр. *раздели све што има.* – Све́ што сам ствара́л, и створи́л, подава́ на си́нови, са́ ако о́че не́к ме гле́дају, ако не́че како́ о́че.

пода́ва се несвр. *предаје се, престаје да буде опторан на животне недаће.* – Умре́ ми си́н, ту́ј сам се помереметѝла, али па́ сам се држа́ла, несѣ́м се подава́ла. Дево́јчето ма́нда сас гла́ву ната́м-нова́м, али се не пода́ва. Остаре́мо, а́ма се јо́ш не пода́вамо.

пода́ви свр. 1. *покоље зубима све једно по једно.* – Чува́ли су по иљѧ́до бра́ви о́вце, али по́с ли је, пе́тњк ли је, среда́ ли је, несу́ смеја́ли да се омр̏се, ако се омр̏се ву́ци че до́јду да им пода́ве сто́ку. 2. *побаца у воду једно за другим.* – Пр̏ва кутрети́ја от ку́чку се не чу́вају, вр̏ље се у во́ду да се пода́ве.

подаде́ се свр. *попусти, постане склон паду.* – Це́ла згра́да се подала́, ако се не по́тпре, не́че да доче́ка про́лет на но́ђе.

пода́ри (трп. пр. пода́рен, -а, -о) свр. *дарује све по реду.* – Све́ пода́рим роду́ где́ сам дове́дена, кућа́ни и ѣѝну фами́лију којѝ су по́звати. Сви́ сва́тови мо́рају да бу́ду пода́рени, којѝ је за какѣ́в да́р, али сви́ мо́рају да бу́ду пода́рени.

подату́ри свр. *подметне.* – Податури́ ка́јлу под нога́р, да се не кли́ма ово́лко оста́лчинава.

подѣ́нина ж *сено или слама са дна стога, снопови у стогу или камари који леже на земљи.* – Подѣнина ни́кад не сме́је да бу́де на вододр́жљиво ме́сто.

подьпи́ња несвр. *подупире.* – Да се ко́ла не извр́ну сви́ подьпи́њају оздо́л, једи́но о́н подьпи́ња озго́р.

подѣ́пне свр. *подупре* (упор. и одьпне). – Подьпни́ ду́варат да се не истресе́. Узни́ два́ по́голема ка́мена, па подѣпни за́дњи то́чкови, да ко́ла не по́чну да се вр́тају низ бр́до.

подба́ри свр. фиг. *направи бару пода се*, фиг. *упиша се.* – Мртво́сан пија́н, умоча́л се, па подбари́л испод ње́га, и тека́ лежи́.

подба́ца свр. *подстиче, потстрекава на какву радњу, подбада.* – Бра́ца поче́ да ме и́зоколо и и́спольк подба́ца да напи́шем некоју́ при́чу. О́н ми́ран, али женети́ната га подба́ца да се ка́ра с комшиљк.

подбѣ́цне свр. *изазове жестину, подјари кога* (речима). – Не́ма-не́ма, па ме подбѣцне сас ре́ч, ко у срце да ме ди́рне.

подбѣ́цкује несвр. *изазива жестину, подјарује кога.* – Подбѣцкује га проти́в ме́не, о́че да ме раста́ви от чове́ка.

по́дбел м бот. *врста лековите траве од које се спрема чај против кашља* Tussilago farfara. – Чи́м се ука́шљемо, ба́ба ни сва́ри ча́ј од по́дбел, и ми́ преста́немо да кру́чемо.

подбе́ли свр. *погледа беоњачама, погледа непријатељски.* – Задри́гли и подбели́ли сас о́чи, и́ду от ку́ћу на ку́ћу, и ако не́маш да пла́тиш по́рез, после́гњо ја́гње и́ма да ти зако́љу и поједу́. Ја́ маши́ сас о́чи, ула́зе Ци́гањи труба́чи, једѣ́н подбели́л сас о́чи ко да се гу́ши, а обра́зи му се напе́ли ко ме́ови.

подбе́љује несвр. *гледа беоњачама, гледа непријатељски.* – Подбе́љује ко бодљи́во гове́до. Мо́ре гла́ву че му расцо́пам, врти́ сас гла́ву Ру́жа, и подбе́љује сас о́чи камто ње́га.

подбе́ре свр. фиг. *појури, потера, нагна.* – И́ди подбе́ри овце́не оздо́ле, да не уле́зну у де́телину.

подбе́ре се свр. *окупи се више њих да нешто остваре.* – Подбере́мо се сви́ ко́лко ни и́ма у малу́, па ка́д проју́римо другома́лци, они́ се разбе́гају ко за́јци.

подби́ва несвр. *подмеће, учвршћује што подметањем кајле или подупирача.* – Греда́ не сме́је да се кла́ти, подби́вај ју с ка́јлу, па зако́ви с мерте́чћи јексе́р.

подби́је свр. *ојача темељ који је попустио уметањем додатних каменова.* – О́дма да подби́јеш те́мељ с ка́мење да се не сури́не, ви́диш да је поче́л да се обу́шује.

подби́је се свр. *нагњечи се, добије се набој на табану од дугог ходања или стајања.* – Не́го до́ста поседе́мо, да и́дем да о́рем, воло́вити че се подби́ју от стоја́ње у бразду́.

подбоде́ свр. 1. *подвуче што испод.* – Се́но се пр́во нави́лчи на ма́ли нави́љњаци, па се два́ сер́ка подбоду́ под нави́љњак, и двоји́ца но́се куде́ че се се́но де́не у сто́г. 2. фиг. *подстакне, подстрекне.* – Подбо́де га, па се о́н ка́ра и ва́ди си о́чи с бра́ћу, а она́ се измѣ́кне и пра́ви се То́ша. ➞ *подвре.*

подбра́ди се свр. *наслони браду на руку.* – У после́гњо вре́ме о́н се подбра́ди, ућу́ти, и це́л дѣ́н тека́ преседи́ на једно́ ме́сто, нешто́ га му́чи, а ни́коме не́че да се пове́ри.

подбра́дњак м *подбрадак* mentum. – Подгоји́л се, напраји́л подбра́дњак ко ве́пар.

подбр́кне свр. *завуче руку испод да нешто опипа.* – Подбркни́ овцу́ту да ви́диш спушти́ла ли је млеко́, да зна́мо привреми́ла ли је за јагњѣ́ње. Неко́ј о́че да се потша́ли с ме́н и да ме подбр́кне, али ја́ кад му зале́пим шама́р, ви́ше ме не ди́ра.

подбр̏кује несвр. *завлачи руку у женска недра.* – Пора̏сал ве̏ч, поче̏л да подбр̏кује девојчети̏ја. Једн̏ ју заора̏чује, дру̏ђи ју подбр̏кује. ⇨ *подбрчкује.*

подбр̏чкује несвр. *в. подбркује.* – Немо̏ј да ме подбр̏чкујеш, да те не ши̏бнем, глеци̏ да ти излете̏.

подбу̏је (рад. пр. подбу̏л, -а, -о), свр. *отекне, подбухне.* – Подбу̏л от пија̏нку и неспање̏ ко да су га че̏ле апа̏ле. Што̏ си подбу̏ла то̏лко, зу̏би ли те боле̏?

побу̏ни се свр. *искаже јако незадовољство и негодовање.* – Ти̏ ако о̏ложиш у̏ши, и ћути̏ш, о̏н и̏ма да те га̏зи це̏л ве̏к, не̏ло се побуни̏, запрети̏ му да-ч га ма̏неш ако се не попра̏ви.

подбу̏ни свр. *збуни, узнемири, изазове незадовољство и метеж.* – Подбуни̏ше на̏род да се појави̏ла некаква̏ стра̏шна бо̏лес от коју̏ не̏ма ле̏к, на̏род се узнемири, па се само о[д] то̏ј при̏ча.

подбу̏њује несвр. *узнемирава, изазива забуну и незадовољство.* – Ми̏ смо ми̏ран на̏род, али дру̏ђи ни подбу̏њују да се те̏памо с куга̏ сти̏гнемо.

по̏двала ж *подметање нечег неистинитог, обмана, превара.* – С ње̏га не замешу̏ј ни̏шта, о̏н рабо̏ти све̏ на по̏двалу.

подва̏ли свр. *послужи се подвалом, намерно коме подметне нешто што није урадио.* – Ако ти бра̏т не подва̏ли, дру̏ђи ти не̏че подва̏ли, бо̏ље је с туцо̏га, не̏го са својȅга.

подвалци̏ја м *онај који се служи подвалама, подваљивач.* – Валци̏ја и подвалци̏ја, ва̏ли се куде̏ стигне, и гле̏да сва̏коме нешто̏ да подва̏ли. Ка̏д бе̏оете̏ они̏ од ме̏н бе̏гаоше, зато̏ј што̏ сам ји ста̏лно тепа̏л, ка̏т стану̏ момче̏, ја̏ сам од њи̏ бега̏л, зато̏ј што̏ су подвалци̏је. ➞ *подваљач.*

подваља̏ч м *онај који се служи подвалама, подваљивач* (упор. подвалција). – Сте̏вка ти је била̏ по̏боља дру̏шка од Ја̏году, Ја̏года је подваља̏ч и зави̏дљивач, виде̏ла сам ју ја̏, ме̏н она̏ не мо̏ж да прева̏ри.

подва̏љује несвр. *подмеће неистине, вара, обмањује.* – На сва̏ко мере̏ње подва̏љује, и не гле̏да који̏ му је муштери̏ја.

подва̏не свр. *ухвати одоздо, подухвати.* – Ја̏ чу га ва̏нем за но̏ђе, а ти̏ га подвани̏ под гла̏ву, да га поди̏гнемо на кре̏вет. ➞ *подвати.*

подва̏не се свр. 1. *прихвати се неке обавезе.* – Подвану̏мо се да га шко̏лујемо, па ако о̏че и факултет̏ да завр̏ши, и ишколува̏мо га, са̏ је дире̏ктор у Бабу̏шницу. 2. *удружи се са ким, пође за ким у нечасне послове.* – Подвану̏ли се давтритрои̏ца ђи̏лкоша, па кра̏дну све̏ ку̏де кво̏ ви̏де по по̏ље, бе̏ру ко да је њи̏но. ➞ *подвати се.*

подва̏рак м *јело од упрженог киселог купуса.* – Подва̏рак се пра̏и сас кокоши̏њо ме̏со, а мо̏же и сас су̏ва ре̏бра.

подва̏та се несвр. *прихвата се неке обавезе.* – Вре̏дан, нала̏ти на ра̏боту, прива̏та се да рабо̏ти и оно̏ј за које̏ је по̏требно ви̏ше љу̏ди.

подва̏ти свр. *ухвати одоздо, подухвати* (упор. подване). – Коса̏ра се пре̏сабуљи преко вига̏њ, а Су̏ља се ци̏мну комто њу̏, и по̏двати ју под о̏швице.

подва̏ти се *прихвати се неке обавезе, удружи се са киме* (упор. подване се). – Подвати̏ше се бра̏ћа, и оправи̏ше водени̏цу, од ми̏лбога да ју погле̏даш. Подвати̏ла се сас деца̏, то̏лко разби̏ра.

подва̏чује несвр. *завлачи руку у женска недра.* – Мези̏ли, пивка̏ли, и и̏спољ ју подва̏чували да оста̏ли не ви̏де.

подва̏чкује несвр. 1. *прихвата се повремено чега.* – Подва̏чкујем и ја̏ поне̏кад понекоју̏ књи̏гу, чи̏тим, пису̏ју љу̏ди, из исто̏ри̏ју се у̏чи какъ̏в да бу̏деш, какви̏ деде̏ви били, те̏ка и ти̏. 2. *завлачи руку у женска недра* (упор. подбрчкује). – Замомчи̏л се, поче̏л ве̏ч да подва̏чкује жене̏те.

подведе́ (рад. пр. подве́л, -а, -о) свр. *обмане кога да уради што неприлично.* – Подве́л тети́на да сведо́чи с ље́жу на су́д да је би́л при њи́ кат се деси́ла та́ј кра́ца.

по́двез ЛЗ м *врста женске мараме за покривање главе.* – По́двези, ми́ си ји тека́ зове́мо, забра́димо се, па тека́ вр̏жемо овде́ на́стран, и од по́двез ко ки́тку напра́јимо.

подвезе́ свр. *повезе кога известан део пута.* – Сти́же ме комши́ја с че́зу, па ме по́двезе, ина́че би јо́ш пешачи́л по дру́м.

подвезе́ се (рад. пр. подве́зал се, -зла се, -зло се) свр. *почне да се клизи земља, покрене се клизиште.* – Подве́зла се ма́лко зевња́ проле́тос, препре́чи ни пу́тат, па се са му́чимо.

подви́ва несвр. *савија крајеве чега и подвлачи их под некога или нешто.* – У̏вечер ле́гнем, а ма́ти ка́т си зале́га до́јде да ме ви́ди, и о́бавезно ми подви́је цр̏гу под грби́ну да не осе́бнем. Ка́т се́дне, не́ма да подви́је су́књу под њу́, не́ло вој се ви́де бути́не.

подви́ја несвр. *оглашава се отегнутим урликом* (о вуку). – Не́ма коме́ не достра́шнеје кад зи́ми ву́ци по́чну да подви́јају у шу́му нат село́. Ку́че зави́ја, а ву́к подви́ја.

подви́ра се несвр. *подвлачи се под кога или што* (упор. завира се). – Не подви́рај се под ме́н ко ма́чка, пушти́ ме да спи́м.

подвлече́ свр. *подвуче нешто испод нечега.* – Госпа́ва се́дла до њи́, но́ђе подвле́кла поди столи́цу, ступа́љће закачи́ла за ногари́ и наленз́ила се од ра́дос и сре́ћу.

подвлече́ се свр. *подвуче се.* – Подвле́чи се не́како пот ка́менат и загре́би во́ду да се напи́јемо. Подвле́чи се, па га зако́ви одоздо́ле.

по́дводно поим. прид. *тло поред воде које се не обрађује.* – На по́дводно не́че ни́шта да пртве́је, са́мо суке́.

подво́јено прил. *одвојено, засебно.* – Како́ се подели́ше и поче́ше да жи́ве подво́јено престану́ше да се ка́рају, и са́ си добро́ спореју́ју.

подво́ји се свр. *одвоји се, издвоји се.* – Подвоји́ше се овце́те, једне́ ото́ше конто Дебе́ли де́л, а једне́ си оста́доше у Самови́лску страну́, овча́рат мо́ра да је негде́ заспа́л.

подво́ри свр. *угости, дочека како доликује.* – Ба́бата ме срецу́је исполь́к, ску́та понекоју́ ћесу́ каве́ од ме́н, ба́ђим ако до́јду го́сје, не́ма да и́ма сас кво́ да ји подво́ри.

по́двре свр. *подвуче што испод* (упор. подбоде). – Подврѝ шише́то поди сто́г, да са́мо ти́ и ја́ зна́мо за ње́га куде́ је оста́вено.

по́двре се свр. *завуче се испод* (упор. подвлече се). – Те́сно, не мо́гу да се по́дврем одоздо́ле, чу се загла́вим.

подвр̏же свр. *привеже одоздо, с доње стране.* – Преврљи́ коно́пац преко ко́ла, па кра́јеви подвр̏жи цвр̏сто оздо́ле, да се не истри́са се́но у́спут.

подвр̏же се свр. *учврсти на себи одећу стегнувши и привезавши крајеве одеће, опаше се.* – Да ти опри́чам какву́ ношњу́ смо има́ле: дльге вута́ре, вута́ра пре́брана, па се подвр̏жемо с кани́чку, па кошу́лька, па јеле́к, па опљнчичи на но́ге, и црне́ чора́пке.

подвр̏не свр. *подвије, посуврати.* – Подврни́ нога́вице док га́зиш по водељ́акат, ба́р панталóне да ти оста́ну су́ве. Подврни́ ми рукави́, да ји не укрва́вим.

подвунда́ри свр. *запали, упали.* – Намести́ ћу́нацат у́баво, да не чу́ри у со́бу, а мо́ж да подвунда́ри оца́кат, да изгоримо́.

подву́цкује несвр. *потскакује; непрестано улази и изилази.* – Де́ се́дни ма́лко, немо́ј са́мо да подву́цкујеш. Се́ди ту́ј, не подву́цкуј, несьм јо́ш заврши́ла. Белу́ша на́јвиш подву́цкује из бачи́ју.

подву́цне свр. *кришом се удаљи.* – Помисли́ си да шму́гнем, да се не саи́ри с ме́н, и тамьн да подву́цнем, о́н ме при́мети.

подга́ди се свр. *осети гађење, осети одвратност.* – Нешто́ ми се по́дгади, мо́ра да сам по́јел нешто́ ло́ше. Подга́ди ми се чи́м ви́дим пога́нца, од ње́га ме мло́го га́д.

подга́зи свр. *баци под ноге, гази по чему.* – Ако не́маш ја́сла, о́вце по́виш подга́зе се́но не́го што поједу́, по́сле то́ј мо́ра да се вр̏ли.

подга́зује несвр. фиг. *баци под ноге, потцењује.* – А́ко сам му жена́, не́чу се даде́м да ме подга́зује, а и́ма и такви́ мужи, и то́ј ко́лко о́ч.

подга́ра несвр. *подгорева* (о усеву). – Мло́го наврља́л ђу́бре, па му жи́то пожлте́ло, поче́ло да подга́ра. Заро́си ћи́ша, па огре́је сљце, по́јави се пламења́ча, и лозј̊а́ која́ се не пр̏скају о́дма по ћи́шуту по́чну да подга́рају.

подга́ђује несвр. *изазива гађење.* – Обри́ши се, или се помери́ од аста́л, не подга́ђуј ми једе́ње.

подга́ђује се несвр. *почне да осећа гађење, добија нагон за повраћањем.* – Мо́ра да си закачи́ла, чи́м је поче́ло да ти се подга́ђује, и да ти се пи́је ћи́село. Подга́ђује ми се, не мо́гу да једе́м.

подгѣ́зњак м 1. *попречно постављена палица испод репа магарца, повезана на оба краја са самаром да се не повлачи напред* (упор. кускун). – За подгѣ́зњак се вр̏же сама́р да се не свла́чи на ши́ју на мага́ре ка́д и́де ни́збрдо. 2. фиг. *онај који се додворава, удворица, улизица.* – Ти́ја подгѣ́зњак се увла́чи у ду́пе на сва́кога от кога́ мо́же да и́ма ко́рис.

подгла́ви свр. *подметне што под нешто да му учврсти положај, поткајлује.* – Најди́ једну́ трешчи́цу, па подглави́ аста́лат да се не кли́ма. Подглављува́ше они́ то́чкови, сеца́ше, гура́ше, али кола́та ни да мр̏дну. Подгла́ви га добро́, да не помр̏чкује.

подгно́ји свр. *накупи гној, загноји.* – Неје́ била́ стра́шна ра́на, али се подљути́ла, разврте́ла се преко це́лу но́гу, но́га помодре́ла, подгнојила.

подгова́ра несвр. *наговара, наводи на нешто неприкладно.* – Подгова́ра ме ја́ да уле́знем у ло́зје да набе́рем гро́зје, је́р по́могу да бе́гам, а о́н че па́зи да неђи́ не наи́де.

подгово́ри свр. *наговори.* – По́дговори га једна́ ку́чка да и́ду у Ру́сију, ја́ га одгова́ра да не и́де, али о́н њу́ по́слуша, и та́м се разболе́ и умре́.

подго́ји (трп. пр. подго́јен, -а, -о) свр. *угоји, утови.* – Застаре́ла ми та́ј кра́ва, чу ју подго́јим доваша́р, па чу ју продаде́м. Сви́ подго́јени и ура́њени ко вепро́ви, а ова́м ку́кају да оскуде́вају у све́.

подголе́ми се свр. *направи се важан, уобрази се.* – Жи́ве у гра́д, па се подголеми́ли, али ца́бе им, зна́мо се, једно́ сљнце ни гре́је. ➞ *поднесе се.*

подгори́ (рад. пр. подгоре́л, -а, -о) свр. 1. *пожути, засуши се* (о усеву). – Куде́ је пли́тка зевња́, мору́за подгори́ ако не́ма ћи́ша, па колко го́д да вој вр̏љаш ђу́бре. Мору́за у Се́лиште све́ подгоре́ла. 2. фиг. *загори, зажели се.* – Подгоре́л за ређи́цу, па са́мо погле́чкује када́ чу изнесе́м шише́то.

подгору́је несвр. *постепено се суши* (о усеву). – Поче́ше да подгору́ју жита́, ако им не па́дне по́скоро ћи́шица, че преполо́ве ро́д.

подгоспо́ди се свр. *почне да се осећа као господин или госпођа, уобрази се* (упор. погосподи се). – Сврни́, кво́ си се подгосподи́л, мо́ж се га́диш од на́с, ал ми́ смо си на́ши.

подгра́бује несвр. *криомице узима помало, поткрада.* – Намложи́ше се ти́ја што́ не во́ле да рабо́те, а во́ле да подгра́бују, и че ни уни́ште држа́ву.

подгу́ркује несвр. *више пута гурне, гурка кога скрећући му пажњу на што.* – Ма́ћа ју подгу́ркује конто ме́н и вре́ви вој: Поздрави́ се с учи́теља, че́ре, ете́ дошѣ́л ни на́госје.

подгу́ркује се несвр. *гурка се са киме.* – Сеља́ци се подгу́ркују, ко да неје́ њи́н, ни́кој га не позна́ва од бра́ду, ни́кад неје́ носи́л бра́ду. ➞ *подмувкује се.*

подгу́рне свр. *лагано гурне.* – Ра́јна поља̑к по́дгурну Чедо́мира с ла́кат, али о́н се не по́мери, нити о́твори о́чи.

подгу́шњак м *природно проширење једњака код птица, где се привремено задржава храна док донекле не омекша, вољка* (упор. гуша). – Коко́шће уле́зле у а́мбар, па се накљуца́ле морузу, по́дгушњаци че им попу́цају.

по́дебелшьк, -шка, -шко *прилично дебео.* – Дова́тиш но́ж и вурња́к, и о[т]цече́ш голе́м и по́дебелшьк кома́т леб. Најдо́ прода́вницуту, и купи́ две̑ ћебети́ја, у́бава и по́дебелшка.

по́дебелшко прил. *прилично дебело.* – Ако и́маш по́виш ма́з, и ако тека́ во́лиш, по́дебелшко га нама́жеш на кри́шку, и озго́ре посо́лиш с а́лев пипе́р и со́л, то́ј смо на́јвише воле́ли да једе́мо.

поде́ва[1] несвр. *изазива, задиркује, чика, провоцира.* – Де́те, немо́ј ме поде́ваш, да ти не ши́бнем једьн шама́р. Поде́ва ме, а не да́ва ми ка́д ја̑ о́чу, не́ло када́ се њо́вој о́че. ➞ *подира.*

поде́ва[2] несвр. *затури једно за другим, деде једно за другим негде, па заборави где.* – И́мао неко́лко и́гле, па ји негде́ по́дева, и са не́мам с кво́ да се закрпим. Подева́ше ни се деца́ по све́т, ми оста́домо сами́. Чи́м не́че да једу́, поко́љи ји, ел ји поде́вај негде́.

поде́ва се[1] свр. *затури се, негде се изгуби, деде се негде.* – Куде́ се по́дева оно́љћи на́род из Лужни́цу, села́ ско́ро сва́ запусте́ла, ку́ће брнче́ празне́, њи́ве ура́сле у трња́ци.

подева се[2] свр. *задиркује се, чика се.* – И́спрво се у́баво и́грају, по́сле по́чну да се поде́вају који́ је по́јак, на кра́ј се сте́пају.

поде́ди се *постане деда добијањем првог унучета.* – Мо́ре, Душа́не, те́б че те бу́де, ти́ до́би уну́ка, по́деди се, пије́ње тре́бе да да́ваш.

подеја́ни се свр. *одржи се у животу, продужи борбу са животом.* – Гле́дамо да се подеја́нимо јо́ш ма́лко, да помо́гнемо деца́та ко́лко мо́жемо.

поде́лбина ж *род, сродство, чланови више домаћинстава насталих деобом.* – Ми́ смо у ову́ј малу́ сви́ поде́лбине. Они́ су бли́жањ ро́д, поде́лбина, а́ко једни́ жи́ве у Го́рњи Стриже́вац, а дру́ђи у До́љњи.

поде́ли (трп. пр. поде́лен, -а, -о) свр. *извршиоде обу, раставиа на делове давши сваком део који му припада.* – Башта́ ни по́дели јо́ш за живо́т, и са́ не́мамо за кво́ да се заме́рамо. Ми́ смо поде́лени, сва̑ћи си доби́л сво́ј де́л, и жи́ви како́ уме́је.

поде́ли се *издвоји се из заједничког домаћинства* (упор. одели се). – Же́не се ска́рају, и бра́ћа мо́рају да се поде́ле.

поде́не свр. *подстакне.* – Ете̑ ји, ту́ј су, а́ма се уђута́ли, са́мо тре́бе да ји поде́не неђи́ на орату́, па им гле́дај чу́до ка́т се распри́чају и разгала́ме.

поде́си свр. *тачно одреди, одмери, доведе у одговарајући положај, намести.* – Што́ несе́ подеси́л аста́ливи да се не кла́те, да ни се не раси́пује чорба́ ис тањири́ до́к једе́мо. ➞ *удеси.*

подетиња́ (рад. пр. подетиња́л, -а, -о) свр. *постане детињаст, почне да поступа као дете.* – Ста́р чове́к подетиња́, па тра́жи да му се уга́ца ко на дете́. Де́да подетиња́л, поче́л да се дру́жи с деца́.

поджьцне свр. *подбоде чиме;* фиг. *речима увреди.* – Поджьцни га с машу́ту, да не дре́ме ко ко́њ уз празна́ ја́сла. ➞ *подзькне, подцькне.*

подзькне свр. *подбоде, подстакне, речима увреди* (упор. поджьцне). – Ту́ј се роди́ли, ку́ће им се распа́дају, не́ма ку́ј маи́је да вр̑же, пе́нцери ви́снули, ду́вари се истре́сли, како́ ји то́ј не подзькне да до́ју да попра́ве, не зна́м. ⇨ *подзькне..*

по́дзем прил. *под* земљом. – И ти́ че оти́деш по́дзем, не́чу само ја́. Све́ премеша́ по ку́ћу, али си бри́твуту не најдо́, ко да је по́дзем неста́ла.

подѕ̑ькне свр. *в. подзькне.* – И тека́, ка́т се заребе́чем по́гласно, о́бе се се́бну, а ме́не то́ј јо́ш по́виш подѕ̑ькне, ко да ме неко́ј ђи́лне по та́бани сас перо́ од гу́ску, па се зата́јам, ко зау́лав да сам.

поди́вји се свр. фиг. *усами се, подивља.* – Направи́мо ку́ћу накра́ј село́, у шу́му, подивји́мо се, али се курталиса́мо од ло́ш комшиљ̑к. ➞ *удивји се.*

поди́гне свр. 1. *премести са нижег на више место.* □ – Подигни́ га и тури́ га у ко́ла. 2. фиг. *очува и изведе на пут.* – Ја́ сам те́бе поди́гла и ишко́лувала сама́, башту́ неси́ ни запанти́л. ⇔ *поподигне.*

поди́гне се свр. фиг. *нарасте, надигне се.* – Те́сто заме́сим, па разме́сим, па га ту́рим у тепси́ју и покри́јем с кр̑пу, ка́т се поди́гне, пече́м га.

подигра́ва несвр. *исмејава, тера спрдњу с ким.* – Та́ја штро́кна са́мо зна́је да подигра́ва једно́га-дру́гога, а њу́ си не ви́ди.

подигра́ва се несвр. *спрда се, шегачи се с ким.* – Немо́ј да се подигра́вате с ме́н, ба́бу у седомдесе́ го́дине. Подигра́ва се с ње́г ко ма́чка с пога́нца, а о́н ни́шта не приме́чује.

поди́де свр. *ласкањем стекне чију наклоност, подиђе.* – Тре́бе да уме́јеш да поди́деш на оно́га који́ мо́же да те негде́ запо́сли, ако си др̑вен и́ма си одла́тиш бе́спослен по пути́шта.

поди́за несвр. *подиже.* – Навле́кла некакви́ сце́пени опљ̑нци, па ка́д о́ди по́виш вла́чи, не́го што́ поди́за но́ђе. Ста́ри љу́ђи ма́ају сас гла́ву, поди́зају ве́це, некво́ си брбо́сте ко́лко да си они́ чу́ју, ал на́глас не изора́чују. ⇨ *подиса*

поди́за се свр. *подиже се, устаје на ноге.* – На дватри́пут се подиза́ да га би́јем, па се ма́нем, не́ма кво́ од ње́га да би́јем. Тљ̑г пушти́ше од негде́ му́зиће, сви́ се подиса́ше на но́ђе, ди́го се и ја́, и видо́ да ула́зи у са́лу ти́ја због ку́га смо се овде́ збра́ли.

поди́са несвр. *в. подиза.* – Вода́ поче́ да ме поди́са, зама́лко да се уда́вим. Ова́ј вре́ча се не поди́са о́[д]-сем, за њу́ тре́бу два́ чове́ка.

поди́ра несвр. *изазива, здиркује, чика, провоцира* (упор. подева). – Ука́чи се на вршљ̑к цре́шњу, па ни поди́ра озго́ре. Во́леше да у́чи, али ми́ га због то́ј ни́кад несмо́ подира́ли, јер ни на сви́ пису́јеше дома́ћи из матема́тику. ■ **подира́ње** *гл. им.* – Од њиго́во подира́ње до́јде ми да шту́кнем по́дзем.

поди́ра се несвр. *задиркује се, зачикује се.* – Немо́ј да се поди́раш с ме́не, ја́ сам ста́ра же́на, мо́гу ма́ти да ти бу́дем. И́грамо се, па по́чнемо да се поди́рамо, на кра́ј се поби́јемо.

поди́рка се несвр. *подира се у дем. значењу.* – Саба́јле на Цу́рцовдљ̑н дево́ће се преме́не штом по́убаво, уора́те се, усме́ју се, поди́ркају се, и и́ду да бе́ру цве́ће и ви́ју ве́нци.

подирци́ја м пеј. *онај који воли да подира, подругљивац.* – Ти́ја подирци́ја, са́мо напра́ви сва́ђу, па се измљ̑кне.

поди́цка несвр. дем *подигне у дем. значењу.* – Поче́ да се́ва и да грми́, чове́ци који́ рабо́теоше по њи́ве поче́ше да поди́цкају гла́ве, и да подоку́ју.

поди́цка се несвр. *који често устаје, кога не држи место.* – Де се́ди, немо́ј саде́ да се поди́цкаш, ни до́м те не че́ка голема́ ра́бота. Поди́цкају се, не држи́ ји ме́сто, сва́ћи чљ̑с насрта́ју да ви́де и́ду ли сва́тови. ⇨ *подицкује се.*

поди́цкује се несвр. *в. подицка се.* – Чека́ше, чека́ше, а́ма не́че то́п да пу́ца, тамљ̑н се поче́ше поди́цкују, о́н чу́рну. Поди́цкује се ко на тр̑ње да седи́.

поди́цне се свр. *поскочи, у тренутку устане, придигне се.* – По́дицну се от столи́цу, на́ѕрну иза оста́л, и поче́ да претура по фијо̏ће од оста́лат. Подицни́ се ма́лко, да ти ту́рим јастѣ̀к под главу.

подја́ча свр. *постане јачи, ојача.* – При́чају како́ че са́ да ни све́ процѣ̀вти, како́ че кла́сје од жи́то да бу́де ко од мору́зу, а од мору́зу јо̏ш по́големо, како́ не́че и́ма сиро́тиња, али пр̏во ми́ ма́лко да помо́гнемо држа́ву, да она́ подја́ча, да се ма́лко поува́ља, па че ни се то̏ј по́сле ду́пло вр̏не.

подјеба́ва вулг. несвр. *исмејава кога, магарчи кога, срда се са ким.* – О́н је једѣ̀н од они́ја који́ се рцоса́ли, који́ су узбуја́ли и одвизе́ли, и који се по це́л дѣ̀н зајебава́ју и подјеба́вају је̏дѣн дру́гога. Каква́ вражали́ца, промени́ла се ко нека́ го́спођа, па бела́ ко сне́г, па чи́ста, ови́ја ме подјеба́ва, ми́слим си ја́ у се́б. ⇨ *подјебавује.* ➞ *потврцкује.*

подјеба́вује вулг. несвр. *в. подјебава.* – Ови́ја трпе́, трпе́, па изди́же лопа́ту и ра́сцопа гла́ву на то́га што му се потсми́вка, и што га подјеба́вује прет сви́.

по́дјесен прил. *рана јесен.* – Дозо́рујемо једѣ̀н по једѣ̀н, стасу́јемо ко кру́шће по́дјесен.

подји́да несвр. фиг. *закида при мерењу, потпрада.* – Сви́лени је подјида́л и на ва́гу кад ме́ри, али по́виш на ди́гитрон кат срачуна́ва ко́лко тре́бе да се пла́ти, јер су сељаци мисли́ли да ди́гитронат не гре́ши. Бра́т ми је, али ме подји́да, чу мо́рам да му пресави́јем таба́к, па да се на су́д погле́дамо у о́чи.

подју́рне свр. *с времена на време појури кога.* – Ми детишња́ци смо воле́ли да се дру́жимо с мо́мци, они́ ни трпе́, ал ни и подју́рну кад им доса́димо, оно́ и данѣ̀с си је тека́.

подла́га несвр. 1. *подмеће свој штап у игри 'ципкање'* (упор. и ципка се)*, или длан у игри 'зу'* (в. зу 2). – Ка́д се ци́пкамо, ва́ткамо се који́ че пр̏ви да подла́га. А́јде да и́грамо 'зу́', ја́ чу пр̏ви да подла́гам. 2. *више њих куса истом кашиком.* – Подлага́ли смо, куса́ли смо сви́ с једну́ ложи́цу из једну́ пани́цу, али се несмо́ кара́ли и дели́ли, а данѣ̀с сва́ћи и́ма за́себно и ложи́цу и ви́љушку и тањи́р, али ви́ше ре́тко да два́ бра́та жи́ве за́једно. ⇨ *подлагује.*

подла́гује несвр. *в. подлага.* – Ми́ смо били́ гоца́ у ку́ћу, па смо куса́ли у две́ пани́це, с једну́ ложи́цу деветина подла́гују. ■ **подла́гување** *гл. им.* – Подла́гување је ка́т ку́снем ја́, па ти даде́м ложи́цу та ти́ ку́снеш, по́сле ти́ даде́ш на дру́гога до те́бе, и тека́ по ре́д.

по́длаза ж *прва посета полажајника на Божић.* – Сва́ка ку́ћа во́ли да вој у по́длазу до́јде до́бар чове́к, који́ је сре́ћан и кога́ во́ли на́род, да та́ј го́дина бу́де сре́ћна и бере́ћетна, а не неће́ баксу́з. У по́длазу на́јчесто и́ду деца́, и то̏ј ра́но у̏јутро, и доби́ју нешто́ ко на́граду.

подлаза́ч м *онај који први дође у кућу на Божић, полажајник.* – У це́лу роду́ воле́ли су да им ја́ бу́дем подлаза́ч, де́к сам била́ ми́рна и по́слушна, и доно́сим сре́ћу. ➞ *полажајник, положар*[1].

подла́зи свр. *подлази онај који први уђе у кућу на Божић, и који својим доласком опредељује каква ће година бити, родна или неродна, успешна или неуспешна, па се зависно од тога дешавало да он постане стални подлазач.* – Госпа́ва ви подлази́ла пр̏ва, че ви и́де напредлѣ̀к ову́ј го́дин. Ла́ни ни по́длази Сми́ља Чу́ћина, па ни гра́д о́чука жи́то у Про́деницу. ■ **подла́зување** *гл. им.* – У подла́зување су на́јчесто ишла́ деца́ из роду́, и о́бавезно су добива́ла понешто́ у ку́ћу коју́ подла́зе.

подла́кти се свр. *одупоре се лактовима о што, налакти се.* – Башта́ се́де на кре́вет, по́длакти се на јестѣ̀к, ко што́ си о́н во́леше, па ни сви́ ре́дом по́гледа.

подла́ница ж бот. *коровска биљка у житима Turgentia latifolia.* – Подла́ница бѣцка у же́тву, и се́ме вој се ва́та за чера́пе.

подла́ти несвр. *јурца, залеће се, насрће* (упор. одлати). – Подла́ти да се би́је, али по́виш о́н зарадѝ бије́ње. Во́ли да се пока́зује, па са́мо подла́ти ната́м-нова́м ко ку́с петѣ́л. Подла́ти да рабо́ти, али ве́ч остаре́л.

подлѣ́гује несвр. 1. *причајући што додаје, полагује.* – У́баво при́ча, али до́ста подлѣ́гује, ко да смо ми́ мѣ́лечка деца́, па че све́ да му пове́рујемо. 2. *вара, намамљује.* – Подлѣ́гује ју сас сви́лене бомбо́не до́к приста́не, по́сле не зна́је ко́лко вој је до́ста.

подлѣ́же свр. *обмане, обећа па не испуни.* – По́дльга ме да че ме поведе́ на ва́шар, па си сама́ оти́де, а ме́н о́стаји до́м.

подлѣ́же се свр. *самог себе завара.* – Забрани́ше ми цига́ре, са́ са́мо о́ваг-о́наг пу́шнем по два-три́ ди́ма, ко́лко да се подлѣ́жем да сам пуши́л.

подле́сина ж *осојна страна испод шуме где се задржава влага.* – Њи́ве у подле́сину ро́де у́баву мору́зу и ка́д је су́шна го́дина.

подли́зује несвр. *тешност се излива преко ивице посуде из које се претаче, и тако губи део те течности.* – Ова́ј ше́рпа подли́зује, па пази́ ка́т преси́пујеш млеко́ из њу́.

подло́жи се свр. *подметне себе да би успео у нечему.* – Оста́до мла́да удави́ца, па сам мора́ла да се подло́жим на де́вера и јетр̏ву да ме га́зе ко наво́ште у опѣ́нак, са́мо да изведе́м деца́ на пу́т.

подло́че свр. *изриње, потопа, подрони* (о води). – Проле́тос насипа́ше и с ва́љак изваља́ше пу́т, па́де пр̏ва ћи́ша и по́длока га, и па́ не мо́ж да се миња́ује с ко́ла.

подљу́ти свр. *погорша стање ране која је почела да зацељује.* – Не чѣ́чкај ра́нуту да ју не подљу́тиш, тамѣ́н што је поче́ла да заздра́вљује.

подљу́ти се свр. *погорша се стање ране која је почела да зарашћује.* – Оперица́ше ме, али ми се ра́на подљути́ла, па мо́рам да и́дем да ју чи́сте. Ба́ба Ка́та ба́јеше од ра́не ка́да се подљу́те, па не́че да про́јду.

подма́же свр. 1. *намаже са свих страна, науља.* – Неста́де ми катра́н, па не́мам с кво́ да подма́жем ко́ла, а мо́ра да се и́де у́планин по др̏ва. 2. фиг. *подмити.* – Ако подма́жеш куде́ тре́бе, че га запо́слиш, ако не подма́жеш, че си седи́ до́м, па три́ факулте́та да и́ма.

подма́зује несвр. фиг. *подмићује.* – Подма́зуј куга́ тре́бе да подма́зујеш, не жали́, даньс ти мо́гу помо́гну са́мо ти́ја који́ су нави́кли да бу́ду подма́зани. ■ **подма́зување** *гл. им.* – Дошло́ вре́ме да бес подма́зување ни́шта не мо́ж да завр̏шиш ни у о́пштину, ни у бо́лницу.

подма́ши свр. *погоди испод или испред мете* (упор. и домаши). – Поста́вимо ме́ту, па ју га́ђамо сас по пе́т ка́мена, па нећи́ о́дма пого́ди с пр̏ви ка́мен, а нећи́ ни́како не пога́ђа, ел подма́ши, ел надма́ши.

подме́си свр. *припреми квасац којим ће да замеси тесто за хлеб.* – Жена́ јо́ш у́вечер подме́си квсѣ́ц, иси́тни га у ло́нче ел шерпе́, си́пе му то́плу во́ду и оста́ви га да се преко́ноч исто́пи и нарасте́, и ју́тре сас њег ме́си те́сто.

подме́тне свр. 1. *стави нешто испод кога или испод чега.* – Подметни́ му нешто́ под гла́ву, да му не ви́си тека́ ко на мртавца́. 2. *кришом метне или припише коме што, подвали.* – Подметну́ли му да је о́н укра́л те́ј па́ре, па се са́ они́ ше́тају о́коло, а о́н лежи́ у а́псу.

подмешу́је несвр. *припрема квасац да може да изазове процес врења кад се дода тесту.* – Пр̏во подмешу́јем квасѣ́ц, па замесим сас њег те́сто, па га ме́сим и оста́вим да ста́ше, кад нарасте́ тесто́то, ја́ га разме́сим на ле́бови, и на кра́ј они́ се печу́ у ре́лну, ел у ву́рњу, а напре́т кад је било́ огњи́ште и у цре́пњу.

подми́ри свр. *нахрани и напоји сто́ку.* – Чи́м се ју́тром ди́sам, пр̏во подми́рим сто́ку, па тѣ́г по́чнем да се ми́јем и да подми́рујем се́б.

подми́ри се свр. *нахрани се и напоји, задовољи своје телесне потребе.* – Ја́ се подмири́, сѣ́г мо́гу да си ле́гам.

подми́тљив, -а, -о *који се лако подмићује, који је склон примању мита.* – Дошло́ вре́ме да не мо́ж да на́јдеш некога́ на по́ложај да неје́ подми́тљив, а ова́м се сви́ пра́ве поште́ни.

подми́чује несвр. *даје мито, подмићује.* – Даньс је такво́ вре́ме, ако не подми́чујеш, не мо́ж да завр̏шиш ни́какву ра́боту. ■ **подми́чување** *гл. им.* – О́н је шко́лу заврши́л з дава́ње и с подми́чување, а ене́ га са́, дире́ктор.

подмица́љ̏ба мн. подмица́љ̏бе ж *гнојна рана на стопалу настала од остатка трна у убоденом месту.* – Ка́т се убоде́мо на тр̏н, па ни се ди́гне подмица́љ̏ба, на́ша ба́ба набе́реше ли́стови од шти́р, и привр̏же ји на ра́нуту, и за неко́лко дьна про́јде. Подмица́љ̏бе се надиза́ше од гребе́ње, а ла́ктови се истльцаше од гура́ње.

подмла́ден, -а, -о *подмлађен.* – Са́мо подмла́дене лива́де прекај ре́ку се зелене́ју, све́ оста́ло изгоре́ло и повену́ло.

подмла́ди свр. 1. *стари засад замени младим садницама.* – Ло́зје ни је остаре́ло, мо́ра да га подмла́димо на́пролет. 2. фиг. *учини млађим одузимањем година.* – Ти́ ме мло́го по́дмлади, да́де ми по́малко го́дине не́го што́ и́мам.

подмла́ди се свр. *изгледом и понашањем врати се у младе године.* – Сва́ћи пу́т ка[д] те ви́дим, ти́ си све́ по́млада и по́млада, ни́како не старе́јеш. До са́ се јо́ш ни́кој неје́ подмлади́л, а сва́ћи би воле́л.

подмла́ћује се несвр. *подмлађује се, обнавља се.* – Село́ старе́је, а не подмла́ћује се, са́мо се уми́ра, деца́ преста́ла да се ра́ђају ода́вна. ➞ *помлађује се.*

подму́вкује се несвр. *гурка се са киме* (упор. подгуркује се). – Нешто́ поче́ше да се подму́вкују и шьпчу, некакьв пла́н пра́ве, на нешто́ се спре́мају.

подму́клица ж *подмукла особа.* – На око́ у́бава, ли́чна, али је подму́клица на ма́тер, неје́ за те́бе, нити за на́шу ку́ћу.

подму́љи свр. *подметне, податури.* – Кад да се́днем на клу́пу, она́ ми по́дмуљи јестьк, да ми је меко́ за седе́ње.

подму́љ̏ује несвр. дем *нутка, показује, кришом ставља у џеп.* – Вражали́ца у́век но́си ма́лечко бебе́ с њу́, и кат по́чне да се кльне́ у њег како́ че расту́ри маџи́је које́ су врљене на на́шу ку́ћу, тѣ́г ма́ти ва́таше на́јголемог петла́, па вој га му́не у торби́цу да башта́ не ви́ди, а и па́ре вој подму́љ̏ује, са́мо да ни по́јде добро́ у ку́ћу.

подму́не свр. дем *гурне у џеп, подмити с времена на време.* – Ако му не подму́неш нешто́ по́честа, о́н забора́ви на те́б, по́чне да гле́да дру́гога, от куга́ и́ма по́голем ко́рис.

подна́вља се несвр. *обнавља се.* – И на́род ма́ну да се подна́вља, та ка́мли ку́ће и поја́те, све́ пошло́ ни́збрдо.

подна́пит, -а, -о *полупијан, припит.* – Несмо́ били́ добиду́с пија́ни, са́мо подна́пито дру́ство, ћевли́је спре́мне за му́зику и весе́ље.

поднесе́ се свр. *погорди се, уобрази се* (упор. подголеми се). – Мло́го се подне́л, али ако се нађу́тим че га олу́пим ко кра́ставицу. Не вре́ди да им при́чаш, уле́зне им вода́ у у́ши, и поднесу́ се ко да че сто́ го́дине да жи́ве. ➞ *потсили се.*

подно́ви свр. *обнови.* – У Стрижѐвац подновиште цр̏кву, па са́ по́убава не́ло што је била́ напре́д.

подно́ви се свр. *обнови гардеробу, обуче се у нове хаљине.* – О́бично се гледа́ло да се за Вели́гден сва́ћи у́кућанин подно́ви с некьв но́в драњьк. ➞ *понови се.*

подно́си[1] несвр. *лукаво наговара кога на што, подилази коме да учини што непромишљено.* – По́носе га да од њег не́ма по́јак човек у село́, па о́н вла́чи ко си́воња, а они́ се потсми́вкају о́коло. ■ **подносе́ње** *гл. им.* – За кро́вови је би́л о́пасан ма́јстор Са́нда Кли́чко, за армату́ру Ми́ма Че́дин, за бето́н се нату́раше Ђу́ра Ле́ћин, за дрвена́ријете То́ма О́рта, а за сна́гу и подносе́ње гла́вни бе́ше Са́нда Цврла.

подно́си[2] несвр. *издржава што неугодно, отпоран је на што.* Мо́ј де́да до́бро подно́си сва́какљв ијељк, ко́лко да попи́је, про́спи се, и ко да неје́ ни пи́л, а дру́ђи одболу́ју.

подно́си се свр. *горди се, уображава се, прави се важан.* – Моја́ бра́ћа и се́стре и́ду у шко́лу, подно́се се, ме́н ја́д, зави́дим им, пома́лко сам ји и мрзе́л збо́г то́ј. По́сле се за́лепи за ме́н једно́ мла́до чеља́де, по́младо од си́на ми, а ја́ се подно́сим с њу́, несѣ́м јо́ш за врља́ње. Сас ти́ја позла́тен са́т се де́да Ра́чко по́себ но подно́си, це́ло теле́ је да́л за ње́га на Ђо́ру Ни́ћинског, са́ да му пону́диш тра́ктор за са́тат, не́че га даде́. Подне́л се ко удавѣ́ц у о́ро. Подно́си се ко да је ца́рова че́рка.

подно́шке ж мн. ЛЗ ж *део ткачког разбоја, дрвене педале чијим се подизањем и спуштањем преко нити остварује зев кроз који се провлачи чунак с потком.* – Како́ нага́зим подно́шке, отво́рим зе́в на о́снову и провр̑љим сове́љку ната́м, па приби́јем с набрди́ла, по́сле и́сто тека́ оту́де. ⇨ *подношће.*

подно́шће ж мн. ГЛ, ДЛ ж *в. подношке.* – Ра́збој и́ма: ногари́, греди́цу за седе́ње до́к се тка́је, пре́гњо и за́гњо кросно́, затеза́љ ћу, поврта́љ ћу, скаку́ће, ни́ће, подно́шће, набрди́ла у која́ се ту́ра бр̑до, и сове́љ ћу. Го́рња нитка́рка је вр̑зана за скаку́ће, а до́љња за подно́шће.

подоба́је прил. *прија, одговара.* – Ја́ не једе́м по го́ца, ал ми све́ подоба́је кво́ поједе́м, зато́ј сам пу́начка. Гове́цата му поче́ла да шкобаве́ју, нешто́ им не подоба́је.

по́догодине прил. *друге године од текуће, идуће године иза догодине.* – Дого́дине че же́нимо да́ду, а по́догодине че же́не ме́не.

подо́ји свр. 1. *нахрани дете млеком из сисе.* – Приче́кај ме да подо́јим дете́, па че наста́вимо куде́ смо ста́ле. 2. *пусти младунче да сиса.* – И́ди да подо́јиш телчи́ну, па пожури́, амѣ́н, че се расту́ри пи́јац до́к ми́ сти́гнемо.

подо́јче с мн. подојчети́ја *младунче које сиса другу дојељу.* – Подо́јче је ја́гње или ја́ре које́ си́са овцу́ или козу́ која́ му неје́ ма́ти.

подо́јница ж *животиња која млеком храни туђе младунче.* – Прода́домо вој теле́, па је са́ подо́јница на туцо́ теле́.

подо́кне (аор. подокну́ – по́докну – по́докну – подокну́мо – подокну́сте – подокну́ше; имп. подокни́ – подокне́те) свр. 1. *гласно позове кога.* – Ка́т по́јдеш, ти́ ме подокни́ да и́демо за́једно. Подо́кне га, Ради́сав изле́зне, се́дну на клу́пу под оре́ј и разора́чују се, а живо́т широка́ при́ча, ни́кад не мо́же да се испри́ча до кра́ј. 2. *подвикне, гласно запрети.* – Ма́лко је тра́пав, мо́ш сте га некада́ сре́тли на ва́шар у Бабу́шницу, мо́ж ви је некада́ нагази́л у ва́шарску гу́жву, а ви́ сте му подокну́ли да па́зи куде́ га́зи.

подоку́је (импф. подокува́ – подо́кува – подо́кува – подокува́мо – подокува́сте – подокува́ше) несвр. 1. *гласно дозива кога.* – Де́да се ма́лко позаситѝл, па поче́л да гло́це кочи́не и подоку́је ба́бу да при́јде, да и она́ је́дне ма́лко оди месце́то. Сва́рим каве́, па ју пољк подо́кујем, стра́ ме да ју не расѝрдим, по́сле це́л дѣн не́че ора́ти с ме́н. Ја́ ви подокува́ от капи́ју гочка́ вре́ме, али ни́кој нема́ да изле́зне, па се вр̑ну. 2. *подвикује, гласно говори претећим гласом.* – Ста́лно некому́ подо́кује, ста́лно некому́ пре́ти. ■ **подо́кување** *гл. им.* – Дире́ктор седи́ уз аста́л, манда́ с ру́ђе, прети́ ми, помиња́ Ти́та и па́ртију, ми́сли че ме упла́ши с њиго́во прете́ње и подо́кување.

подо́кује се *гласно се дозива са киме.* – Љу́ди пошли́ сва́ћи си по њиго́ву ра́боту, смеју́ се, ора́те, подоку́ју се. Ца́бе се они́ подо́кују да ни би́ју, ми́ смо ве́ч отишли́ на дру́ђи кра́ј село́.

по́долшће прил. *доле у дем. значењу, нешто мало ниже од доле* (упор. долшће). – Некво́ замо́тано у крпо́љ, па увр̀зано сас вр̀цу, стоји́ при пло́т, ма́лко по́долшће оди на́шуту капи́ју.

подо́рује несвр. *оруђи плугом поткопава међу, и тако је помера у своју користи.* – У сва́ко ора́ње ми подору́је мецу́, и ве́ч је уле́зал у моју́ њи́ву, па се спре́мам ел да га би́јем, ел да га ту́жим.

подосо́ли свр. *досоли колико је потребно,* фиг. *доведе кога у ред.* – Ма́ ја́ сам си за посла́ника, а́ко сам ма́лко недосо́лен, у ску́пштину че ме подосо́ле, и ете́ ти посла́ник.

подо́стри свр. *наново наоштри.* – Сви́ ножѐви се иступи́ли, не́че да пова́ну да сечу́, тре́бе се подо́стре да мо́ж да се слу́жимо с њи́.

подра́вни свр. *учини равним, изравна.* – Доне́си некоју́ трешчи́цу да подра́вним аста́лав да се не кли́ма. ⇨ *подравња.*

подра́вња свр. *в. подравни.* – Ка́д ма́јстори који́ и́ду с вршáлицу начи́не ва́гу и подра́вњају ју, тѣ̀г се ма́лко одоброво́ље, па они́ја ку́ј ме́ри о́кне деца́, и сва́ ји по ре́д изме́ри.

подра́ни свр. *устане рано ујутру, доста порани.* – Подране́те да сти́гнемо на вре́ме, ауто́бус ни не́че че́ка.

подр̀ви се свр. *укрути се од хладноће сви колико их је.* – Мо́ре, дево́ће напре́т се подр̀ве от сту́д, и́стин, обле́чене у зьбьње́, ал оздо́ле кошу́љће тѣ̀ње, а ване́ле не но́се, тре́бе се ви́де у́бави рукави́.

подр̀дње свр. *погуњ̂а мало па престане, гуњ̂ањем олакша себи.* – До́јде, по́дрдње, по́дрдње, па кад ви́ди да ју ни́кој не слу́ша, она́ се вр̀не у њо́јну со́бу.

по́дре (рад. пр. подр̀л, -а́, -о́) свр. *изазове, подстакне, разјари* (упор. и подира). – То́ј ку́че о́пасно, немо́ј да га по́дреш, че ни пода́ви. Подре́ше ме да че ми ку́пе бици́клу ако пре́јдем ра́зред с о́длично, по́сле се о́ћуташе. Подр̀л ју да че ју же́ни, са́мо да спеча́ли до́вољно па́ре за сва́дбу, али го́дине прооде, а она́ се још на́да.

подре́ва несвр. *испушта гласове који су изазвани нагоном за повраћање.* – Препи́л, и све́ избљу́вал кво има́ло у меши́ну, са́ са́мо подре́ва.

подржа́ва несвр. *надгледа, одржава, помаже, стара се.* – А́ко жи́ве у гра́д, подржа́вају си и оно́ј које́ им је оста́ло на село́, несу́ га батали́ли ко понеће́ и дру́ђи. Жи́ве у гра́д, али да ји ми́ не подржа́вамо от село́, не би има́ли ни за ле́б, а ма́ни за дру́го.

подри́гне свр. *испусти кроз уста гласове изазване преједањем.* – Подри́гне, па рече́: Уздриго́с на слани́нос! – а́ко слани́ну нејѐ ни виде́л.

подри́гује несвр. *испушта кроз уста гласове изазване преједањем.* – Прејѐду се, па са́мо подри́гују.

подри́гуша ж *ракија лошег квалитета која тера на подригивање.* – Неси́ ли и́мал бо́љу ка́пку, не́ло си изне́л ову́ј подри́гушу, а мо́ж ми́ и несмо́ за бо́љу.

подри́пи свр. *поскочи.* – Кад во́дник про́чита да и́ма пи́смо и за ме́н, ја̀ подрипи́. ⇨ *подрипне.*

подри́пкује несвр. *поскакује у дем. значењу, скакуће с ноге на ногу.* – Наsрну́ на пе́нцер, наздра́вје, помисли́ си, и́де Пу́зља, и све́ подри́пкује. Смеју́ се, чу́шкају се, шти́пу се, цвр̀кају и подри́пкују. Баште́ ми во́ди ко́ло, подри́пкује и све́ запли́та сас но́ђе, саде́ о́н тека́ уме́јеше да и́гра.

подри́пне свр. *в. подрипи.* – Подри́пне од ра́дос кат се о́н ва́не до њу́ у ко́ло. Мло́го се ра́но тѣвни ове́ја го́дине, не́бо нешто́ подрипну́ло у́вис, или се зевња́ свле́кла по́удљбин.

подри́пује несвр. *подскакује.* – Ру́жа се укачи́ла на столи́цу, цвр̏ка и подри́пује, и све́ комто ме́н гле́да. Ребе́че се ко коби́ла, и подри́пује ко sви́ска, мла́дос ју те́ра.

подри́пкује свр. *подрипује у дем. значењу, скакуће.* – Уле́зомо у ку́ћу, ба́бичката се ра́стумара за ручѣ́к, па све́ ко да подри́пкује.

подри́тне свр. *шутне ногом с времена на време.* – Ни́кој те, бре́, не сма́тра ни за црви́ву сли́ву, сва́ком сми́таш, сва́ћи те мр̏зне, сва́ћи би да те поћу́шне и подри́тне.

подри́ткује несвр. *подритује у дем. значењу.* – Подри́ткују га, шо́љћају се с ње́г, до́к се не разбесне́је, по́сле се разбе́гају који́ наку́де.

подри́тује несвр. *одгурује ногом, занемарује.* – Те́шко је ка́д оста́неш без баште́ицу и без ма́тер, па те сва́ћи подри́тује и почу́шкује. Ста́рога чове́ка по́чну и њиго́ва деца́ да подри́тују. ⌂ *подриткује.*

подро́бица ж *јело од изнутрица, бураг напуњен надевом од ситно сецканих изнутрица и тако скуван.* – Подро́бица је од цре́ва и од це́лу изну́трицу, исе́цка се, зачи́ни и заши́је у шћембе́ да се ва́ри.

по́друђидьн прил. *трећега дана после данашњег, наксутра.* – Немо́ј да до́јдете ни ју́тре, ни дру́ђидьн, нело по́друђидьн, зато́ј што не́че сьм до́м, чу си бу́дем при че́рку у Бе́оград. Тека́ данѣ́с, тека́ ју́тре, тека́ дру́ђидьн, тека по́друђидьн, па си ста́лно тека́ – крпе́ж и трпе́ж.

по́друку прил. *држећи испод руке.* – У моје́ вре́ме момче́ и дево́јче несу́ ни шета́ли по́друку, а ка́мли да су и́шли приг̏нути ко са́.

по́друмче мн. подрумчети́ја с *дем. од подрум.* – Сва́ко се́лско домачи́нство и́ма по́друм, а поне́које и подрумче́ само за пијелѣ́к.

подрумци́ја м *човек задужен да води бригу о јелу и пићу током трајања свадбеног весеља.* – Подрумци́ја је бил заду́жен да чува́ је́ло и пијелѣ́к на сва́дбе.

подручѣ́к ЛЗ м *јутарњи оброк* (упор. доручѣк). – Ми́ овде́ велимо́: подручѣ́к, ручѣ́к и вече́ра, а у негде́ веле́: ручѣ́к, обе́д и вече́ра. ➡ *ручѣк.*

подр̏чкује несвр. дем *боцка, гурка, пецка.* – Потчу́шкују га, шо́љћају се с ње́г, подр̏чкују га, подри́ткују га, че́пе му се, до́к се не упла́ши, или до́к се на разбесне́је.

подр̏чне свр. *боцне речима.* – Зи́нем ја́ да пое́м у́спут, Петка́на ме подр̏чне да не бла́зним све́т тека́ пија́н, чове́ци се укоро́сују сас ме́н.

поду́бица ж бот. *лековита трава дупчац* Teucrium chamaedrys L. – Ди́гнемо се у́јутру ра́но пред слѣ́нце и и́демо да бе́ремо лекови́те тра́ве: ба́бину души́цу, поду́бицу, свесни́чје, дренѣ́к, па и́ма некаква́ на́мерска трава́, па од црве́ни ве́тр̊ трава́, ста́ре же́не на́м прича́ле, и ни́ смо то́ј бра́ле.

поду́ва свр. *дува мало па престане* (о ветру). – То́ј ве́тарчѣк, че поду́ва ма́лко, па че ста́не, га́дно је ка́т се ветри́на разбесне́је, па не зна́је да ста́не.

поду́ва се свр. *иструли једно по једно.* – Све́ се ти́кве подува́ше јо́ш на њи́ву. Ви́ше от полови́н ја́буће ни се поду́вају, не сти́гнемо да ји пое́де́мо.

поду́вкује несвр. *дува с времена на време* (о ветру). – Поду́вкује ветѣ́рат, че донесе́ ћи́шу.

поду́дра ж *упала на кожи, гнојни оток* (упор. ницина). – Некаква́ му се поду́дра ди́гла на ко́жу, па му све́ црвено́ окол њу́.

поду́зне свр. *захвати, обузме, спопадне.* – Мло́го је до́бар док је тре́зан, али кат пи́не, па га поду́зне пијелѣ́к, побе́снеје, па се не мо́[ж] жи́ви од ње́га до́кле га не про́јде бесноча́.

подузне се свр. *удружи се са ким у нечасним пословима.* – Бе́ше се подузе́ла с некаквóга мангу́па, па су једнó вре́ме лудова́ли и укоро́сували све́т по Лужни́цу, дóк се негде́ не изгуби́ше.

поду́је се несвр. *добије надув, надује се.* – Стóка се поду́је од мла́ду де́телину, и мóже и да цр̑кне. Кат се на овцу́ или кра́ву поду́је меши́на, мóра да се сас ши́ло пробу́ши да одѣ́не, ина́че че ли́пче.

поду́н м *подувеност трбуха, поремећај у варењу са појачаним стварањем гасова.* – Кра́ва ми доби́ла поду́н, па мóрам да óкам ветерина́ра да ју спаша́ва, ако мóже да се спа́си.

поду́пре свр. *подметне подупирач пода што да чврште стоји.* – Селó опусте́ло, ку́ће се распа́дају, пе́нцери ви́снули, ду́вари се истре́сли, не́ма кóј да ји поду́пре да се на́чисто не истресу́. ⇨ *потпре.*

подупи́ра несвр. *подмеће подупирач пода што да чврште стоји.* – Óн је осе́м све́т, ако се нешто́ накри́ви да па́дне, сви́ подупи́рају оздóл, óн подупира озгóр, да пóбрж па́дне. ⇔ *исподупира.*

поду́чује несвр. *подучава, сваетује.* – Не́ма кóј да ју поду́чи квó је срамотнó, а квó неје́, не́ло си бла́нта кво вој па́дне на па́мет.

поду́ши свр. *оњуши, помирише.* – Моја́ ма́ти ни́шта не ту́раше у у́ста, док га пр̑во не поду́ши. Ле́же и óјагњи мр̑тво ја́гње, пóдуши га ма́лко, па га за́реза, оти́де на дру́го ме́сто, и óјагњи јóш једнó.

подцѣ́кне свр. *подбоде, подстакне, речима увреди* (упор. поджѣцне). – Ње́му ма́лко тре́бе, са́мо ли га неђи́ подцѣ́кне за некво́, óдма ри́па да се би́је.

пођили́чка свр. *голица извесно време, поголица.* – Штó си се намрсти́ла тóлко ко Ста́ра пла́нина, дојди́ да те ба́ба пођили́чка ма́лко, да се насмеје́ш: ђи́ли-ђи́ли-ђи́ли!

пођи́не свр. *погине.* – През ђа́вола, Јеле́нко, ако се ти́ неси́ наживе́л, онó ку́ј је, ако је па бѣ́ш ре́чено да пођи́неш, онó че си тека́ бу́де и дóм да седи́ш. Сас Шва́бу кат се ра́тувало, из на́ше селó трина́јес чла́на су пођину́ли у једѣ́н дѣ́н.

пођи́нул, -а, -о поим. прид. *који је погинуо, који је упокојен погибијом.* – Њи́на деца́ се ше́ткају по бе́ли све́т, док ми́ кр̑аве га́че пе́ремо, и пођи́нули сара́њујемо.

пожа́ли свр. *проведе извесно време у жалости за ким.* – Сви́ жа́ле, и прежа́ле, а ја́ мојег си́на не мóгу да прежа́лим док сам жива́.

пожа́ли се свр. *изјада се пред ким, потужи се на кога.* – Де́ да се́днемо ма́лко, да поора́тимо, да ти се пожа́лим на свекр̑ву какó ми ду́шу ва́ди на паму́к, јега́ ми ма́лко лѣ́кне.

пожа́љује се несвр. *жали се с времена на време, јада се.* – Поче́ у после́дње вре́ме да се пожа́љује да је бóлан.

пожѐни свр. *поудаје и пожени све једно за другим.* – Пожени́ли смо и одоми́ли смо, са́ чу́вамо уну́ци.

пожѐни се свр. 1. *по други пут се уда или ожени.* – Умре́ ми ма́ти, оста́домо че́три девојчети́ја сироче́та, башта́ ни се пóжени, при́вану си дру́гу жену́, на́добива дру́га деца́. Пожени́ла сам се, ја́ сам пожѐњушка. 2. *уда се или се ожени кад му дође време.* – Бра́[т]цтво трајѝ док се бра́ћа не пожѐне, чи́м доведу́ жѐне, ви́ше ко да несу́ бра́ћа.

пожѐњен, -а, -о 1. *која је поново удата.* – Стара́та че́рка ми је пожѐњена, нема́ сре́ћу с пр̑вога му́жа. 2. *удовац који је пришао у дом друге жене.* – Ја́ сам пожѐњен, мóрам жену́ да слу́шам, она́ је га́зда.

пожѐњувачка ж *женидба по други пут, женидба другом женом.* – У ста́ро дóба пожѐњувачка је била́ ре́тко, само ка́т човѐку у́мре жена́, па и тѣ́г ако му одóбре деца́.

пожѐњује се несвр. *склапа други брак.* – Ако жена̀ во̀ди воло̀ви, а му̀ж се во̀зи у ко̀ла, то̀ј му је пр̀ва жена̀, зна̀чи да се нејѐ пожѐњував, али ако се жена̀ во̀зи, а му̀ж во̀ди во̀лови, то̀ј му је си̏гурно дру̀га жена̀.

пожѐњушка ж *она која се поново удала.* – Моја̀ ма̀ћа је била̀ пожѐњушка, башта̀ ми је пођину̀л кат сам се ја̀ роди̏л, па је мора̀ла да се пожѐни да ме̏н очу̀ва.

пожи̏ви (рад. пр. поживѐл, -а, -о) свр. 1. *проведе неко време живећи, добро или лоше, овако или онако.* – Човѐк ти је ко трепетли̏ка, цѐл живо̀т са̀мо трепѐри, једи̏но кад је по̀малечак мо̀ш се речѐ да је некво̀ поживѐл на комо̀цију. 2. *продужи живот за још коју годину.* – Доживи̏ла је да ви̏ди и уну̀ци и пра̀унуци, а ако пожи̏ви јо̏ш коју̀ го̀дину че дочѐка и пара̀унуче.

пожл̥тѐје свр. *постане жут, добије болеснички изглед.* – Кат човѐк доби̏је жу̀тицу о̀н пожл̥тѐје, и мо̀ра да се лѐчи. Несѣ̏м ни ја̀ од јучѐр, и мо̀јта крштени̏ца пожл̥тѐла. ➞ *ужл̥тѐје.*

пожл̥̀ти свр. *учини жутим.* – Насечѐ се црвѐни лу̀к и испр̏жи на зејти̏н да пожл̥ти̏, ту̀ри се кл̥̀цана папри̏ка и бра̀шно, промѐша, и за̀пршка гото̀ва.

пожма̏вкује несвр. *жмирка с времена на време, учестало трепће.* – Спи̏ му се, па пожма̀вкује ко сврáка на ју̀говину. Живо̀јин глѐда, пожма̀вкује, звѐри се и чу̀ди.

по̀жње несвр. *жање извесно време.* – Лежа̀ли смо на њи̏ву, месѐчина и жњѐмо, једно̀ пое̏ та̀м, једно̀ пое̏ ова̀м, жњѐмо до кудѐ једа̀наес са̀та, па лѐгнемо та ма̀лко по̀спимо, па у̏јутру се по̀рано ди̏гнемо да по̀жњемо док је ладови̏на, по̀сле се жи̏то нагрѐје, па се не мо̀ж жњѐ.

пожу̀ркује несвр. *дем. од пожурује.* – А̏јд, а̏јд у со̀бу, гу̀ра ји и пожу̀ркује да улѐзну у ку̀ћу.

пожу̀рује несвр. *подстиче кога на брзо свршавање каквог посла.* – Немо̀ј да ме пожу̀рујеш, ви̏диш да сама̀ жу̀рим ко̀лко мо̀гу, ћо̀рав несѝ, тѐб ако се жу̀ри, ти̏ и̏ди.

позаба̀ви се свр. *прилично се одоцни.* – Ви̏ се позабави̏сте, па ми̏ чека̀мо, чека̀мо, и са̀мо што̀ руча̀мо, али и̏ма и за ва̀с, са̀ чу поста̀вим.

позабора̀ви свр. *заборави с времена на време, делимично заборави.* – Чу ви испри̏чам по рѐд и по и̏стину, ако нешто̀ пропу̀штим, то̀ј је зато̀ што̀ се позаборави̏ло како̀ бѣ̏ш бѐше. ⇨ *позаборaји.*

позабора̀ји свр. *в. позаборави* – По̀одавна ме некво̀ жѣ̏цне те ту̀ј на лѐву стра̀ну, па клаји̏ по цѐл дѣ̀н, ја̀ се зава̀нем у ра̀боте, па на то̀ј и позабора̀јим, ал оно̀ не ото̀ди.

позавр̏ши свр. *прилично послове посвршава.* – Да смо си о̀дма пошли̏, до сѣ̏г би свѐ ра̀боте позаврша̀вали, и вѐч би и лѐб јѐли.

позага̀зди се свр. *постане прилично богат, огазди се.* – Поза̀газди се, и почѐ да подјеба̀ва сиро̀тињу, а до јучѐр је ишѣ̏л у на̀дницу.

позага̀сне свр. *почне да се гаси.* – Огѣ̏њат позага̀сал, али бр̏зо че се разгори̏, са̀мо да му ту̀рим су̀ва дрвца̀.

позагладни̏ свр. *прилично огладни.* – Данѣ̏с се у̏баво поизоди̏мо, а и позагладнѐмо при̏лично.

позаглѐда свр. *детаљније погледа, пажљивије осмотри.* – Бо̀ље га позаглѐдај, па че ви̏диш кво̀ му фа̀ли.

позаго̀ји се свр. *прилично се угоји.* – Чу̀вамо двѐ рањени̏це, вѐч се позагоји̏ле.

позагрѐје се свр. *прилично се угреје.* – Зи̏ми кат стѐгне сту̀д да пу̀ца др̏во и ка̀мен, ми̏ се позагрѐјемо с грѐјану рећи̏цу, и ни̏ком ни̏шта.

поза̀ди[1] прил. *остраг, одостраг.* – Дево̀јке се заки̏те, ки̏тка една̀ ту̀ј, една̀ ова̀к ка̀ко поза̀ди, и дево̀јка та та̀тли кат се ва̀не у о̀ро.

позади[2] предл. *иза.* – Прет ку̀ћу и̏маомо ја̀буку блажи̏чку, а позади ку̀ћу голѐм приса̀д воденѣ̏ц. ⇨ *позади.*

позади́гне свр. *подигне на малу висину, придигне.* – Позадигни́ га да мо́гу да му подме́тнем кло́цну.

позадржи́ се свр. *проборави негде мало дуже.* – До́јду, па се и позадрже́ неђи́ дѣ́н, некада́ и по́више.

поза́жми (рад. пр. позажма́л, -а, -о) несвр. *гледа полуотвореним очима, полужмури* (као знак приглупости). – Чи́м га ви́диш да је ма́лко позажма́л, о́дма зна́ш који́ је, и какѣ́в је.

позаја́зи се свр. *прилично се накупи вода у јазу.* – Ја́з си сами́ напра́јимо, прегра́димо доли́ну с некоје́ дебели́ште, па натр̏памо ка́мење и зе́вњу, кат се позаја́зи вода́та, брљичка́ње це́л дѣ́н, ра́ј за на́с и за жа́бе.

позаздраве́је свр. *прилично оздрави.* – Позаздраве́ му нога́, поче́ се поди́цка ис кре́вет и ђо́пка по авли́ју.

поза́spe свр. *пажљиво осмотри са свих страна.* – Позаѕри́ га, немо́ј о́дма да се залети́ш, па да ти је по́сле ђа́вол кри́в што́ је ђо́рав или ђо́пав.

позајеба́ва се вулг. несвр. *понасмеје се, поразоноди се, понашали се.* – Дојдо́мо при ва́с да се ма́лко позајеба́вамо, да ни вре́ме про́јде. Дока́рам ка́мење до дро́билицу, па ји сури́нем ис кана́те, ма́лко се позајеба́вам сас то́га што́ рабо́теше на дро́билицуту, па а́јд за но́ву ту́ру.

поза́јмује несвр. *позајмљује.* – Од ње́га немо́ј да тра́жиш, ти́ја ни́коме ни́шта не поза́јмује.

поза́јмује се несвр. *испомаже се са киме у пољским пословима.* – У копа́ње и загрта́ње смо се поза́јмували, дањс око́памо на́шу њи́ву, ју́тре њи́ну, а чи́ја њи́ва се ко́па ти́ја домачи́н ра́ни копа́чи.

позако́пује свр. *укопа једног за другим, посахрањује више њих.* – Позако́пувала сам све́ што́ ми је било́ на́јдраго, ш-че́ ми ви́ше живо́т, сваћи дѣ́н мо́лом Бо́га да ме прибе́ре при њи́ го́ре.

позакр̏пи свр. *окрпи једно за другим све што треба.* – Опе́рем, па позакр̏пим, па си но́симо, а́ко је ста́ро, ва́жно да се не ви́ди голо́ ме́со.

позама́же свр. *омаже којекако.* – Позама́замо ку́ћу с ма́лтер ко́лко да не ду́ва кроз ду́вари, па ка́т пости́гнемо че ју малтери́сујемо.

позама́зни се свр. *подгоји се, почне да се тови.* – И́мамо три́ рањени́це, ве́ч се позамазни́ле, че поче́камо да се јо́ш ма́лко поуго́је, па че ји ко́љемо.

по́замашан, -шна, -шно *који је повелик и потежак.* – Стоја́нка бе́ше по́замашна жена́, дру́сна, ка́т се ва́не у ко́ло, све́ се на њу́ тресе́ и и́гра.

позами́сли се свр. *почне да се премишља, узме се у памет.* – Кат комши́ја заче́сти с доде́ње, му́ж тре́бе да се позами́сли.

позамла́ти свр. *прилично омами.* – Поза́млати ни ређи́јата, са́ си мо́ж казу́јемо ку́ји је ку́га када́ и како́ зајеба́л, не́ма се љу́тимо.

позаокру́гли се свр. *постане прилично обао, добије облине.* – Мо́ре, у́бава, па се позаокругли́ла ко лубени́чка.

позапла́ши свр. *мало уплаши, смири, доведе у ред.* – Кат прека́рамо с лудова́ње, башта́ ни уведе́ у по́друм, па ни ишви́ска с пру́т, ко́лко да ни позапла́ши, и за ме́сец дѣ́на смо ми́рни.

позара́ни се свр. *прилично се утови.* – Штројѝмо свињу́, па ју притисну́мо с рану́, и бр̏зо се поза́рани.

позасѣ́не свр. *просуши се.* – Око́симо лива́ду, па се́но сто́ји на о́ткоси дѣ́н-два́ да позасѣ́не, па се по́сле превр̏та да се просу́ши и од дру́гуту стра́ну.

позаседи́ свр. *остане дуже у посети.* – Позаседе́мо, а до́м ни че́кају три́ста ра́боте.

позаседи́ се свр. 1. *доста дуго се задржи у посети.* – Дочека́ше ме ко да су на́јбољи га́зде, наизноси́ше ра́зне ма́нце на аста́л, ре́ћи́ца ко за сра́мно го́сје, а куде́ и́ма таква́ ре́ћи́ца, ја́ се ма́лко позаседи́м. 2. *остане дуго девојка, постане уседелица.* На́јстарата че́рка им се поза́беде, а друђе́те две́ се ожени́ше.

позаси́ти се свр. *прилично се наједе, прилично утоли глад.* – Де́да се ма́лко позаситѝл, па поче́л да гло́це кочи́не, и подо́кује ба́бу да при́јде и она́ да је́дне оди месце́то.

позаслу́ша несвр. *пажљивије ослушкује.* – Кат се запри́чају, а ти́ позаслу́шај да ли ме оговара́ју, па да ми ка́жеш.

позаста́не свр. 1. *мало застане у ходу, напредовању.* – Кре́ну То́за да обико́ли ва́шар, позаста́не при поне́кој тезгу, питу́је по́што је кво́ и одо́кле су прода́вцити. 2. *мало застане у расту.* – Позаста́не ја́гње ако овца́ не́ма до́вољно млеко́. 3. *закасни са удајом или женидбом.* – Дево́ја́ка која позаста́не сас жени́дбу, по́сле те́шко нао́ди при́лику.

позастаре́је свр. *зађе у године, прилично остари.* – У на́ше село́ и́ма десети́на момка́, али сви́ позастаре́ли, превр̏ли́ли три́јес го́дине.

позасу́ши се свр. *мало се просуши.* – Саче́кајте да се ма́лко позасу́ши, па тѣ́г улазе́те у њи́ву.

позата́ји се свр. *зацени се од смеха један за другим.* – И́маше си́тни бр̏ковчичи, ко да ји сас у́глен прајѝл, ши́љкаве си́тне о́чи и пи́скав гла́с ко миси́рка, па кат проора́ти ми се позата́јамо от сме́ј.

позатва́ра несвр. *затвори све који треба да буду затворени.* – Бе́оше ји сви́ пова́тали, и позатвара́ли, та се сми́ри село́ од ти́ја лопу́рде. ⇔ *испозатвара.*

позате́гне свр. *прилично затегне.* – Привр̏жи га с коно́пче, па га цвр̏сто позатегни́, да се не истри́са се́но успу́т.

позату́ра свр. *затури једно за другим, погуби.* – Има́ла сам ра́зне и́гле, па сам ји негде́ позатура́ла, кад ми притре́бу ни́где једна́ не́ма, а кад ми не тре́бу, о́чи че ми пова́де.

позаче́сти свр. *прилично учеста.* – Који́ позаче́сти да некоме́ ото́ди, бр̏зо напи́па капи́ју.

позачу́је се несвр. *чује се доста тога.* – Пу́штам ра́дијо и слу́шам, и́ма акѣ́лни љу́ђе, па́метне ора́те, позачу́ју се ра́зне ре́чи.

позбе́ре свр. *сабере редом једно за другим.* – Идо́мо у шљива́р та позбра́мо сли́ве које́ су начѣ́с попада́ле, али о́не си ста́лно па́дају.

позбе́ре се свр. *сакупи се један по један.* – На једе́ње се позбе́ремо, ал кат тре́бе да се рабо́ти, нешто́ се те́шко збѝрамо.

позбр̏чка се *добије боре, прилично се збора.* – Петка́на се позбрчка́ла, ста́рос ју нале́гла, ал кат се попредре́ши да вој се не нагле́даш.

позбу́та се свр. *прибије се један уз другога.* – Сви́ се покаче́те у ко́ла ко́лко ви и́ма, ако је те́сно ви́ се ма́лко позбу́тајте.

позгња́ви свр. *прилично угњави.* – Жена́ тре́бе да се с вре́ме на вре́ме позгња́ви, да вој не ли́тка па́мет на све́ стра́не.

позгње́те се свр. *прилично се сабије.* – Ако се позгњете́те, че и́ма ме́сто за сви́, али седе́ње не́ма, са́мо стоја́ње.

позгу́сти се свр. *учини да постане прилично густ.* – Пе́кмез тре́бе да се ме́ша да се позгу́сти, по́благ је ако је по́гус.

поздра́ви се свр. *поручи, јави што преко кога, пошаље поздрав.* – Ја́ се поздрави́ по једно́г на́шинца на мо́јти роди́тељи да су доби́ли уну́ка. Комши́че се у́брзо вр̏ну,

па ме и́звести да се ба́ба у́баво спакова́ла у аутóбус, и да ми се поздрави́ла да не и́дем че́сто у пóдрум.

поздра́вља се несвр. *упућује поздраве.* – Сви́ те поздра́вљају, и питу́ју када́ че доби́јеш óсуство да дóјдеш ова́м. ⇔ *испоздравља се.*

позду́ва се свр. *испрули један по један.* – Све́ ја́буће се поздува́ше у пóдрум, тре́бе да ји исвр̏љимо да се не усрду́.

позелене́је (трп. пр. позелене́л, -а, -о) свр. *позелени, добије зелену боју.* – Бакре́н су́д позелене́је ако не́је калаи́сан. Кóлко је препи́л, пребледе́л, па позелене́л.

пози́ва несвр. *упућује коме позив да дође на одређено место поводом одређеног догађаја.* – Ми́ смо с њи́ били́ да́љњи ро́д, али смо се позива́ли за сла́ву и сва́дбу. ■ **позива́ње** *гл. им.* – Домачи́н је ду́жан да си позове́ сви́ госјáњи на сла́ву, јер ни́ћи не́че да дóјде без позива́ње.

позива́р м *онај који разноси слушбене позиве.* – Е́, са́-ч га опа́тиш, Јеле́нко, доди́ позива́р из óпштину, доне́се ти су́ћи пóзив да се ја́виш у су́д.

пози́дњача ж тех. *греда у грађевинарству* (упор. венчаница). – Оде́љамо гре́де, и ка́д дóјде вре́ме да се пра́ји леви́на, збе́ремо се некóлко ма́јстора, и греде́те пóчнемо да крште́вамо, пр̏во пробе́ремо које́ че бу́ду венча́нице или пози́дњаче.

пози́не свр. 1. *забезекнуто отвори уста.* – Ба́ба некво́ ора́ти ли, ора́ти, а уну́ка позину́ла, гле́да у њу́, и не тре́пче. Како́ то́ј чу́, ја́ позину́ ко да сам се́дал на тера́јежа. Свекр̏ва ми пóзину кад ме виде́ сас љу̏љу да и́дем. Пози́не ко да је вапи́ра виде́л. 2. *облапорно, халапљиво отвори уста.* – Чове́к док је у сна́гу и здра́вје пози́не на све́т ко да че ла́ставицу за ре́п да ува́ти, ко све́ њигóво да је. Те́ кво́ је чове́к, кат пози́не чи́ни му се да мóж све́ кво́ му ћу́не, па са́мо одла́ти ко празна́ вре́ча, дóк се Бóг не сажа́ли да га прибе́ре.

пози́нут, -а, -о *забезекнут.* – При́чаше ни некве́ при́че, да ли су биле́ и́стинсће ел несу́, она́ си зна́је, али ми́ ју слу́шаомо пози́нути.

позла́тен, -а, -о *позлаћен.* – С ти́ја позла́тен са́т се де́да Ра́чко пóсебно подно́си, це́ло теле́ је да́л за ње́га на Ђóру Ни́ћинског, са́ да му пону́диш тра́ктор за са́тат, не́че га даде́.

позла́ти се свр. фиг. *посрећи се.* – Позлати́ло ти се сас Петка́ну, па си уваги́л ладови́ну под оре́ј, и не попу́шташ, ду́неш некоју́ цига́ру, ду́неш некоју́ рећи́ју, боли́ те крива́г за све́.

позна́ва несвр. *познаје.* – Ти́ си би́л мо́ј чове́к, позна́вам те по беле́гу. Ја́ позна́вам кат се чове́к увапи́ри, óн се ствóри ел на ма́чку, ел на кутре́. ⇔ *препознава.*

позна́ва се несвр. *познаје се.* – Познава́ли смо се, ал се несмó дружи́ли. Ми́ се одроди́мо, јóш ма́лко че пóчнемо и да се не позна́вамо. Не́ма да се позна́ва куде́ су лежа́ли. ⌂ **пóче се позна́ва** *примећује се да је бременита.* – Њи́на сна́шка поче́ се позна́ва, че и́мају при́нову. ⇔ *распознава се.*

познаје́ свр. *препозна.* – Ти́ ли си Љу́ба Дóнин и[з] Стрижéвац, не мóгу те познаје́м, ода́вна се несмó виде́ли. Сре́томо се на пи́јац у Бабу́шницу, па зама́лко да се не познаје́мо. ⇔ *препознаје.*

позна́ница мн. позна́нице м *онај који је с неким познат, познаник, познанац.* – Ошљ̏л де́да Јова́нча, де́да Сте́ва и де́да Та́са у Црве́ну Ја́буку да гле́дају мла́ду, па прележа́ли та́мо код њи́ни позна́нице.

позóве (трп. пр. пóзват, -а́, -о) свр. *упути коме позив да дође на одређено место поводом одређеног догађаја.* – И ако ни позóвете, и ако ни не позóвете, че дóјдемо, па како́ ви дра́го. Мла́да неве́ста мóра да пода́ри роду́ где́ је дове́дена, кућа́ни и њи́ну фами́лију који́ су пóзвати.

поса́ди прил. *в. позади.* – Огова́ра ме, а ја́ поса́ди њу́ стоји́м и слу́шам.

posvéрци м мн. *забуна, паника, усплахиреност.* – Ка́д ми до́јде го́сје, ува́ну posvéрци, па не зна́м које́ чу пр́во, а кад ја́ оти́дем на́госје, све́ ми и́де о́правно. Кат се прибли́жи сла́ва, ва́те ме посве́рци, па саде́ трчи́м ната́м-нова́м ко му́а без гла́ву. Не́оправан, про́оди му вре́ме у posvéрци. ⌂ **уда́ри на posvéрци** *зачуди се, забезекне се.* – Кво́ се деси́ло, те си то́лко удари́ла на posvéрци. Кад га видо́ше, и ма́ђа и че́рка удари́ше на posvéрци.

пои́гра свр. *мало игра па престане, проведе неко време у игри.* – Бре́, Јова́не, а́јде да ми пои́граш, еве́ гро́ш чу ти даде́м, за те́б при́чају да мло́го у́баво и́граш. Др́ш се, ба́бо, за ме́не да пои́грамо, па који́ се смеје́, не́к се смеје́.

пои́жњина ж *покућство.* – Узо́мо се голи́ и боси́, али поља́к-поља́к па сте́комо, што́ ве́ле ја́ко, и и́жу и пои́жњину. ➡ *покућина.*

поизвр́та свр. *изокрене, преврне све једно по једно.* – По пеше́с ко́ла мору́зу поизвр́тамо у дво́р, по́сле кр́шимо кла́сје и вр́љамо на ку́п, па збе́ремо лупачи́ да лу́пимо.

поизвр́та се *легне, испружи се један за другим.* – Ко́ј на каба́ницу, ко́ј на ћемеда́нче, ко́ј на леди́ну, ка[д] до́јде пла́дне поизвр́тају се, па нале́гају ку́ј куде́ сти́гне. Поизврта́ли се ку́ј куде́ сти́гал ко прашчи́на у сла́му.

поизгња́ви свр. *с времена на време изгњави, измилује.* – Кад му до́јде, поизгња́ви ме, па и ње́му и ме́н добро́.

поизди́за свр. *подигне све једно по једно, поспреми постељу.* – У́јутру се ди́гнем, па поизди́зам цр́ђе куде́ смо спа́ли, поизмете́м по со́бу и дво́р, понами́рим сто́ку и живи́ну, па се топр́в тр̀г ми́јем и спре́мам једе́ње.

по́издолек прил. *са нешто веће удаљености.* – Че́к да се измѣ́кнем да погле́даш како́ ми стоји́, по́издолек се бо́ље ви́ди.

по́издолеко прил. фиг. *заобилазно, мало изокола.* – Напомени́ му, али ма́лко по́издолеко, да се не заме́рите. ⇨ *поиздолечко.*

по́издолечко прил. *в. поиздолеко.* – Ја́ стану́ по́издолечко, али не ви́дим у́баво, и ми́ц по ми́ц приђо́ бѣ́ш до до́ктуратога, и гле́дам да све́ запа́нтим кво́ при́ча.

поиздоно́си свр. *донесе од свега понешто.* – До́јду деца́ с ко́ла, поиздоно́се от сва́што понешто́, али и ми́ ње́м напу́нимо ђе́пик кат си по́јду.

поизлѣ́же *излаже с времена на време, воли да слаже.* – Трго́вац мо́ж и да поизлѣ́же, али канта́р на лѣ́же. Пра́јим се како́ му ве́рујем, и све́ му усва́јам, а зна́м да во́ли да поизлѣ́же.

пои́злько прил. *сасвим лагано, сасвим опрезно.* – Пои́злько га уда́рај, да га не повре́диш.

поизмѣ́кне свр. *мало одмакне, мало се удаљи.* – Заста́немо ма́лко до́к поизмѣ́кну, па се па́ зададе́мо по њи́.

поизмѣ́кне се свр. *мало се удаљи, мало се одмакне.* – Поизмѣкни́ се од аста́л, па пали́ цига́ру, немо́ј да ни чу́риш док једе́мо. Ако о́че да се ка́ра с те́б, ти́ се поизмѣкни́ до́кле га про́јде, да не до́јде до ћоте́к.

поизме́те свр. *помете метлом све што треба да буде помето.* – У́јутру се ди́гнем, па поизмете́м по со́бу и дво́р, понами́рим сто́ку и живи́ну, па се топр́в тр̀г ми́јем и спре́мам једе́ње.

поизми́сли свр. *порилично измислиа, више измисли него што говори истину.* – Еве́, чу ви ча́стим сас једну́ при́чу, коју́ ми и́сприча Ђо́ка Пу́зља, о́н је голе́м за́пљес, и во́ли да поизми́сли.

поизмо́ри се свр. *прилично се умори.* – Поизмори́мо се и ми́ и гове́да, али поора́мо, посеја́мо, задрља́мо и набразди́мо њи́ву, да вој се ви́ше не вр́тамао.

пои́змре свр. *сви поумиру један за другим.* – Поизмре́ше сви́ који́ бе́оше по́стари од ме́н, са́ сам ја́ на́јстар у село́.

поизнапи́ва се свр. *напије се свако до бесвести.* – Поизнапива́ли се, па не зна́ју где́ им је глава́, а где́ ду́пе.

поизнапра́вља свр. *направи доста тога једно по једно.* – Бе́ше ма́јстор и ра́деник чо́век, сам поизна́правља ку́ће на о́ба сина, и дру́ђе леви́не које́ и́ду окол ку́ћу.

поизогова́ра свр. *изоговара у приличној мери кога.* – Дојде́те до́вечер при на́с ма́лко да поседењу́јемо, и да поизогова́рамо они́ја који́ несу́ сас нас.

поизо́ди се свр. *прилично се находа.* – Даньс се у́баво поизоди́мо, а и позагладне́мо при́лично.

поизо́ка свр. *више пута гласно позове.* – Поизо́кај ји по́више пу́ти, они́ че те чу́ју, и че се ја́ве.

по́изокол прил. 1. *мало издаље.* – Не сме́је да при́јде по́близо на вра́та, не́ло по́изокол ме подо́кује. 2. фиг. *мало околишније.* – Кажи́ вој по́изокол, да ју не пресе́че кат чу́је да вој је ма́ти умрла́.

по́изоту́д прил. *нешто даље с те стране.* – По́изотуд мини́, та́м неје то́лко при́прто.

поизрабо́ти свр. *много ради, и на многим местима ради.* – Што сам ја́ поизработи́ла у на́днице док сам си́на шко́лувала, то́ј ни једна́ жена́ неје́.

поисьне свр. *подоста се просуши.* – Че́камо да поисьне зевња́, па да почи́њамо ора́ње.

поисе́ли се свр. *подоста њих се отсели из неког места.* – Пои́сели се мла́д све́т, оста́домо са́мо ми ста́ри и недьгави.

пои́ска свр. *побише.* – О́кнем че́рку да ме пои́ска, па соблече́м сукни́ште, да не па́дају вьшће по ње́га до́к ме и́ска.

поискр́пи свр. *окрпи све што треба да буде окрпљено.* – До́јде че́рка та ни поиспе́ре и поискр́пи дронци́, и ку́ћу поишчи́сти, па си оти́де, и́ма си и она́ њо́јну ку́ћу.

поиску́пе свр. *окупа све који треба да буду окупани.* – Ка[д] до́јде Вели́гден, ма́тере ни поиску́пу, поиспреме́не, па ни даду́ по пера́шку, и ми́ ра́досни трчимо́ окол цр́кву куде́ о́ро и́гра.

поиску́пе се свр. *добро се окупа.* – Ле́ти кад је ја́ко же́шко вре́ме, ја́ уле́знем у пото́к, па се поиску́пем, поиску́пем, а зи́ми се не ку́пем ни́како.

поиспе́ре свр. *опере све што треба да буде опрано.* – Збе́рем дронци́, па ји однесе́м на ре́ку, и поиспе́рем на́две-на́три.

поиспљу́ска свр. фиг. *ишамара с времена на време.* – Мо́ре, поиспљу́скај га ти́ о́ваг-о́наг, да ви́диш како́ че ма́не да ти се ка́чи на гла́ву, и како́ че по́чне да слу́ша.

поиспљу́ска се *освежи лице пљускајући се хладном водом.* – Поиспљу́скај се сас студену́ во́ду, да ви́диш како́ ви́ше не́че да ти се спи́.

пои́спольк прил. *пажљиво, успорено.* – Реди́ ји поиспольк једно́ преко дру́го, да се не потро́ше. Ти́јо и пои́спольк ми ре́че како́ че и́демо у Пьсјач при оне́ј убави́це, са́мо да му се но́ђе отко́че, и да се приди́гне.

поиспра́ви свр. *накнадно прегледа и исправи грешке.* – Ово́ј мо́јвоода́внашће писува́но, ако некво́ не ваља́је, че га поиспра́вимо.

поиспра́ви се свр. *попридигне се, поисрси се.* – Ти́ чи́м засви́реше у армуни́ку, ба́шта ти се некако́ поиспра́ви, порасте́, некако́ с це́ло лице́ се насмеје́. Бе́ше се искриви́ла ко параграв, са́ се пои́справи, па ко девојче.

поиспра́зни свр. *прилично испразни.* – Поиспразни́ пле́вњу, не зна́м да ли че и́ма се́но до про́лет.

поиспреме́ни свр. *обуче у празнично одело све који треба да буду тако обучени.* – Ка[д] до́јде Вели́гден, ма́тере ни поиску́пу, поиспреме́не, па ни даду́ по пера́шку, и во́де ни на сре́цало где и́гра о́ро.

поиспрео́ди свр. *пређу у виши разред сви колико их има.* – Сви́ поиспреоди́ше који́ вр̏ло до́бар, који́ о́дличан, на́ш Моло́сов ти́ће до́бар.

поиспрода́ва свр. *прода све што може да се прода.* – Ода́де се на ко́цку, па све́ поиспродава кво́ је наследи́л, на кра́ј за́врши у а́псу.

поиспу́ни се *поприлично се попуни, добије на телесној тежини.* – Кат сти́гне оша́в, ја́ се поиспу́ним, па заличи́м на жену́.

пои́стргне се свр. фиг. *попорасте.* – Како́ се поистр̏го, са́мо ми се по́виш му́ће укачи́ше на грбину, љу́бав од родитељи не доби́.

поистре́зни се свр. *прилишно се истрезни.* – Че́кај да се ма́лко поистре́зни, да мо́ж да се при́ча с ње́га, па му тѣг при́чај кво́ је све́ у пи́јанку прави́л, немо́ј о́дма.

поистр̏ља свр. *прилично истрља, измасира.* – Поистр̏љај му вра́тне жи́ле с ређи́ју, ви́диш да се на́чисто укочи́л.

поистро́ши се свр. *направи поприличан трошак, прилично се потроши.* – Ту́ј го́дину се поистроши́мо, али ку́ћу доврши́мо, и на си́на сва́дбу направи́мо.

пои́та свр. *пожури, похита.* – Поче́ да заоди сљ̏нце, а́јде да пои́тамо. Пои́тајте, же́не, да до́жњемо, па чу ви ку́пим на по́старе шами́ју, на по́младе шамиче́.

пои́та се свр. *пожури се, похита се* (упор. заита се). – Пои́тајте се, да ви се вече́ра не ола́ди.

поишчи́сти свр. *почисти све што треба да буде почишћено.* – До́јде че́рка да ни ви́ди, ку́ћу поишчи́сти, во́ду ми надоно́си у сто́вне, па си оти́де, и́ма си и она́ њо́јну ку́ћу.

поја́ду́је свр. *подоста јадује, јадује извесно време.* – Појадува́мо, неје́ ни пра́во, че́рка ни побе́гла, па се по́сле помири́мо, бељ̏ни је тека́ мора́ло да бу́де.

поја́нта ж *гредица којом се спајају ногари на столу или рогови на кући* (упор. и венчаница). – Ја́ мло́го во́лим да и́дем на́госје: седне́м уз аста́л, ту́рим но̏ђе на поја́нту и че́кам… Поја́нте тре́бе да су ја̏ће, да не попу́шти кро́в ка́д наве́је сне́г.

по́јас м 1. *оно чиме се опасује одећа у струку, каиш, опасач.* – Били́ су ко́жни сила́ви с пре́граде, они́ се купу́јеоше у Пи́рот, а по́јас је от кла́шње и широ́к, па испод ње́га загњи́таш па́ре, дува́н, огњи́ло и дру́го кво̀ ти тре́бе. 2. *најужи део тела између груди и трбуха, струк.* – Натрупа́л сне́г до по́јас. Некако́ се извле́че, али па́ пропа́де до по́јас. ⇨ *појес.*

поја́та ж *сточарско станиште изван насељеног места, састоји се од колибе за пастира, стаје за овце и настрешнице, послона, где се хране овце.* – Гове́да леже́ у шта́лу, а о́вце и ко́зе у поја́ту. Напрет су си овчари́ спа́ли на поја́ту. И́демо у дрењ̏а́к, откр̏шимо гра́нчицу оди дре́н и врбу́ и вр̏немо се до́м, и уда́рамо у́кућани да су здра́ви ко дре́н и жи́лави ко врба́, и́сто се тека́ уда́рају и сви́ње у ко́чину, гове́да у шта́лу, о́вце у поја́ту. Жи́ве ко на поја́ту, ни́ти се ку́пу, ни́ти се мло́го ми́ју.

поја́та́р м *члан домаћинства који стално борави на појати са овцама и козама* (упор. и домашњар). – У ста́ро вре́ме једн̏ брА́т је би́л печало́вник, је̏р и́де у печа́лбу, дру́ђи, је поја́та́р, је̏р жи́ви на поја́ту с о́вце и ко́зе, оста́ли су домашњари́, ра́де по́ље, а башта́ је домачи́н, о́н са́мо кома́ндује.

поја́та́рњак м *оронула кућа ван села.* – Сироти́ња, жи́ве у једн̏ поја́та́рњак на кра́ј село́.

поја́та́рсћи, -ска, -ско *који припада појати, који се односи на појату.* – Поја́та́рско ку́че жи́ви у́планин на поја́ту да бра́ни о́вце од ку́рјаци, а дома́шњо у село́ да бра́ни до́м.

поја̏тиште с *место где су биле појате* (често и као мтп.). – Некада̏ ту̏ј биле̏ стрижѐвачће поја̏те, са̏ се са̏мо тека̏ зове̏ место̏то. У Поја̏тиште ни се ра̏ца на̏јубава мору̏за.

поја̏ч мн. појачѝ м *који лепо пева, певач.* – Би̏л је играо̏рац, поја̏ч и пија̏ч, али и домачѝн и ра̏деник што̏ га неје̏ има̏ло у околѝну.

по̏јде свр. *пође.* – Затворѝли се, и којѝ по̏јде при њѝ, онѝ га не пу̏штају у ку̏ћу. ⌂ **по̏јде на јебе̏м га** *пође наопако.* – Кад нешто̏ по̏јде на јебе̏м га, тека̏ га и дока̏ра до кра̏ј. ⌂ **по̏јде-ста̏не** *с муком обавља неки посао.* – Пођи̏-станѝ, пођи̏-станѝ, е̏ле, мѝ заврши̏мо же̏тву, са̏ че ма̏лко да одѣнемо.

поје̏ несвр. 1. *пева.* – Моја̏ ма̏ти је мло̏го у̏баво поја̏ла. Поје̏ ко за̏клана коко̏шка. 2. *кукуриче* (за певца). – Ди̏sаjте се, не ди̏гле се, јо̏ш кѣт пое̏ у̏ петло̏ви, тре̏бе на њѝву да се ѝде. ⌂ **поје̏ па расту̏ра** *пева без мане и конкуренције.* – Ка̏д Ле̏ка и Тодо̏ра запоју̏ на сла̏ву, пое̏ у̏ па расту̏рају, свѝ се ућуте̏ да ји слу̏шају. ■ **поја̏ње** *гл. им.* – Ручѐмо, по ручѣ̏к поче̏ поја̏ње, на̏јвише поја̏ше зе̏тови. И ку̏ј ни про̏кле та дојдо̏мо однеку̏д у Лужнѝцу, са све̏ поја̏ње, припо̏вљување, извија̏ње и цврка̏ње. ⇔ *допоје, запоје, испоје, натпоје, опоје, отпоје, попоје, пропоје, распоје се, упоје се.*

поје̏втине̏је свр. *постане јевтин, појевтини.* – Ако поје̏втине̏је ма̏лко ђу̏бре, че врљимо на жѝто, ако не поје̏втине̏је, не̏ма да врљамо, па да се нѝшта не ро̏ди.

поје̏вти̏нује несвр. *постаје јевтин, појевтињује.* – Све̏ поску̏пује што тре̏бе да се ку̏пи у прода̏вницу, а поје̏вти̏нује што мѝ сељѐаци прода̏вамо.

поје̏де̏ (имп. поје̏ц – поје̏чте) свр. 1. *сажваће и прогута све без остатка.* – Поје̏чте што̏ је спре̏мено, па се ди̏зајте на ра̏боту. 2. фиг. *покида живце коме, унесрећи, уништи.* – Поје̏доше ме ти̏ја бесницѝ, ко да им несѣ̏м ма̏ти. А̏ко је умр̏л, до̏ста је на̏род поје̏л. Ако те гра̏бнем, ѝма те поједе̏м са све̏ дре̏је, ѝма да те вѝше не̏ма.

по̏јес м *в. појас.* – Ја̏ си ста̏лно но̏сим брѝтву вр̏зану за по̏јес. По̏јес мо̏же да бу̏де ко̏жни каѝш, а и пле̏тена канѝца. Кошу̏ље бе̏оше дљѣ̏ће, али ѝмаше и кошу̏љчета до по̏јес. ⇔ *натпојес.*

по̏ји несвр. *дава коме да пије, напаја.* – Ја̏ чу на чешму̏ да по̏јим гове̏да, а тѝ изринѝ шта̏лу, и простри̏ им сла̏му. ■ **поје̏ње** *гл. им.* – Се̏кнула се вода̏ у бунарѝ, че бу̏де му̏ка за поје̏ње сто̏ку. ⇔ *запоји, напоји, опоји.*

поји̏да несвр. фиг. *закида, потрада, узима део по део.* – Зна̏је се то̏ј: ка̏т се ро̏ди вѝше че̏љад, њѝва лива̏ду поји̏да. Ра̏бота не поји̏да чове̏ка, поји̏да га ле̏њос. Што̏ је ти̏ја прода̏вац би̏л зграбљѝв, и на ва̏гу поји̏да̏л не̏писмене сељѐаће, то̏ј га нѝгде неје̏ би̏ло. ⇨ *појицује.*

поји̏цује несвр. *в. пројида.* – Наљу̏ти се на ме̏н, па по̏чне да ме кл̥не̏: Липцо̏тино је̏дна, да лѝпчеш, што̏ не цр̏кнеш да ме не поји̏цујеш вѝше.

поји̏ло м *место где се стока поји, појиште.* – Једно̏ поји̏ло у на̏ше село̏ је на Го̏рњу чешму̏ у Бербе̏ч.

по̏јим м *основно знање о чему, појам.* – Ма̏лко бѝ, онѝ уле̏зоше, ја̏ несѣ̏м ни има̏ла по̏јим ку̏ј ѝде, и да че да ме же̏не за једнога̏ од њѝ.

пое̏у̏трина ж *парастос умрлом сутрадан изјутра по сахрани.* – Пр̏во иде пое̏у̏трина, па деве̏тина, па четере̏сница, па половѝн го̏дина и го̏дина, тѣг се изно̏си ручѣ̏к на мртавца̏ на гро̏б.

пока̏же свр. фиг. *измлати, изудара.* – Че ти пока̏же ба̏та што̏ се заде̏ваш с ме̏не, са̏мо ако му ка̏жем.

пока̏же се свр. фиг. *докаже се, потврди се.* – Сва̏ћи је би̏л за понешто̏ до̏бар, али се за кро̏вови на̏јбољ ма̏јстор по̏каза Мило̏сов, дете̏но на Но̏вицу Ћѝринскога.

пока̏је се свр. *призна своју погрешку, осети жалост због учињене кривице.* – Пкаја̏ се што̏ му то̏ј реко̏, ал бе̏ше ка̏сно.

пока́ни свр. *понуди, послужи чим.* – Моје̏ је да те пока́ним сас једе̏ње, а ако се срамӯјеш, ти̏ че оста́неш гла́дан. Пока́неомо га сас све̏, питӯјеомо га кво̏ му се једе̏ да му спре̏мимо, о̏н ни̏шта, са́мо кӯња́је.

пока́ни се свр. *понуди самог себе.* – Сва́дба је, гӯжва, ако забора́ве да те с вре̏ме на вре̏ме пока́не с ча́шу ређију, покани̏ се сам.

пока́ра свр. 1. *нагони, подстакне.* – Ја́ не пое̏м че̏сто, али поне̏ћи пӯт ме пока́ра, па истр̏гнем ши̏ју, и ро̏внем ко̏лко ме гла́с држи̏. 2. *потера, пусти изданак.* – Ал је жице̏во ӯбаво покара́ло, са́мо да га не уби̏је гра́д до же̏тву. 3. *судбински предодреди животни пут.* – Како̏ те пока́ра од љӯљу, тека́ те те̏ра док не ӯмреш, от сӯдбину не мо̏ж да побе̏гнеш.

покараба́си се свр. *посваћа се, сторечка се.* – Же̏не напра́ве та се бра́ћа покараба́се, па и сте̏паје.

пока́ра свр. *потера, изазове прохтев за чим.* – Те̏бе от соба́ље покара́ло на во̏ду, мо̏ра да си вечера́л ређи̏ју.

пока́рује несвр. *изазива прохтев за чим.* – Не пока́рује ме на во̏ду, да је било̏ пече̏ње да ви̏диш како̏ би ме пока́рувало. Вӯрда пока́рује на ређи̏ју, а сушени̏це на вино̏.

пока́чи се свр. *попне се један за другим.* – Сви̏ се покаче̏те у ко̏ла ко̏лко ви и̏ма, ако је те̏сно, ви̏ се ма́лко збӯтајте.

пока́шљује несвр. *почне да кашље, кашљуца.* – Ба́ба поче̏ да пока́шљује, и ни̏како не прое̏ди, ко да је за́душку доби̏ла.

покваку́је несвр. *повремено се оглашава квоцањем.* – Ова́ј је̏ребастава коко̏шка покваку́је, а не̏че да се расквачи̏, па да ју наса́дим на ја́јца да изведе̏ пилети̏ја.

покваари се свр. фиг. *погорша се.* – По̏квари ми се здра́вје, па за ни̏где несѣ̏м. Вре̏ме се по̏квари, а те̏омо за ма́лко да до̏жњемо после̏гњу њи̏ву.

по̏кладе ж мн. *дан уочи великог поста* (божићног, ускрсњег и петровог). – Ӯвечер ӯочи Бе̏ле по̏кладе деца́ врту̏ ора́тнице, и прери̏пују запа́лену сла́му која́ испа́дне из о̏ратницете.

покла́дује несвр. 1. *прославља покладе када се завршава месојеђе, а почиње велики пост.* – Даньс че покла́дујемо, от све̏ да поста́виш на аста́л, а од јӯтре че по̏стимо. 2. *једе се и напије уз богату трпезу.* – Који̏ и̏ма о̏н покла́дује сва́ћи дѣ̏н, а који̏ не̏ма, о̏н не покла́дује ни кат су По̏кладе.

покла́ња несвр. *даје што бесплатно, дарује.* – Неве̏ста да́ва да́р на кӯма, куми̏цу и на сви̏ укућа́ни, а о̏ни њо̏вој покла́њају некакѣв по̏клон, то̏ј мо̏же да бӯде и пара́. ⇔ *испоклања.*

покла́па несвр. 1. *затвара поклопцем.* – Покла́пај га да се по̏брж сва́ри, а и да не упа́дају муши̏це у ње̏га. 2. фиг. *запушује уста.* – Покла́па ме, не да́ва ми ре̏ч да проду̏мам кат смо некуде̏ у дру̏ство. ■ **поклапа́ње** *гл. им.* – Од њиго̏во потсмива́ње и поклапа́ње ми се сту̏жни, сва́ћи дѣ̏н једно̏ и̏сто.

поклапа́ло с 1. *поклопац* (упор. заклопка). – И̏маомо гр̏нци, и поклапа́ла за гр̏нци. 2. фиг. *део одеће који штити главу од сунца или хладнће.* – Кат пое̏до за село̏, мо̏јви се уока́ше да не и̏дем по сльнци̏штево без поклапа́ло, че ме зашумогла́ви. ⇨ *поклопало.* ➞ *поклопка.*

покле̏цкује свр. *сагиба се у коленима при ходању, посрће.* – Нога́ ју боли̏ у коле̏но, па покле̏цкује кад оди.

поклиса́р м 1. *чувар цркве и црквени послужитељ.* – Де̏да Дра́га Попо̏вћи бе̏ше поклиса́р у на́шу цр̏кву, а по̏п бе̏ше Ради̏сов из Вални̏ш. 2. фиг. *беспосличар.* – Ти̏ја поклиса́р се не свр̏чује до̏м, са́мо ћи̏та по село̏. ➞ *црквењак.*

поклóмка свр. *мало промућка, мућка извесно време.* – Поклóмкај рећи́ју у шише́то да ви́диш пра́ви ли вењ̑ц, ако пра́ви добра́ је.

пóклон м 1. *предмет који се некоме поклања у знак наклоности, захвалности или као обавеза за услугу која се очекује* (упор. дар). – При тóга дóктора не мóж да прóјдеш ти́ће з би́ло какѣ̑в пóклон, а од ње́га зави́си и какó че те ле́чи. 2. *оно што се даје младенцима на свадби.* – Напре́д је неве́ста мора́ла да дару́је сва́кога сва́та, а они́ њóвој да даду́ некакѣ̑в пóклон. У не́дељу и́демо на сва́дбу, па смо пошли́ да ку́пимо пóклон.

поклóни свр. *да коме нешто бесплатно као поклон.* – Бóбо Парасће́ва из Алекса́ндровац ми је поклони́ла њóјан де́л от ку́ћу и пла́ц, затóј што сам оста́л сироче́ по башту́.

поклóни се *сагне горњи део тела као знак поздрава, поштовања или захвалности.* – Ма́ћа се пóклони, пóгледа конто не́бо, и ис сву́ сна́гу цврк̑ну: Ииију́ууу ју ју ју јууу! ➞ *преклони се.*

пóклоп м *завршни ред хоризонтално постављених снопова при дењењу стога или камаре који спречавају продор кишнице унутра* (упор. заврш). – Кама́ра се завр̑ши сас за́врш, а озгóр се поклóпи сас пóклоп.

поклопа́ло с *в. поклапало.* – На празну́ гла́ву поклопа́ло не тре́бе.

поклóпи (трп. пр. поклóпен, -а, -о) свр. 1. *метне на што поклопац, затвори поклопцем.* – Поклопи́ ше́рпу, ако óч пóбрж да се сва́ри тóј кво ва́риш. Гр̑не поклóпено с поклóпку, да не ури́пују скаку́ће у је́ло на њи́ву. 2. фиг. *запушује уста лажима, вара.* – Увр̑же се жена́ у цеди́лку, једва́ донесе́ тóј до за́другуту да продаде́, ту́ј ју прода́вац пр̑во поклóпи сас цену́, па ју и на пала́нзу поклóпи, пóсле ко бађи́м не́ма све́ па́ре да вој даде́, па ју поклóпи да га поприче́ка нећи́ дѣ̑н, а тóј приче́кување тра́ји и по гóдину дѣ̑на, а некада́ и пóвиш.

поклóпи се свр. 1. *легне ничице.* – Поклопи́ла се у кре́вет, па са́мо ви́ка, и ис ку́ћу не изла́зи. 2. *падне у исто време, временски се подударе два догађања.* – Гле́дајте да се сва́дба поклóпи сас држа́вни пра́зник, да мóжемо да дóјдемо.

поклóпка ж *поклопац* (упор. поклапало). – Гр̑не зевња́но, и́ма др̑шчицу и поклóпку, напра́ји га лóнчар, и ку́пиш за па́ре. Ба́ба кладе́ óгањ, а девóјченцето чѣ̑с-чѣ̑с па поди́гне поклóпку, нас̑не у ше́рпу и проме́ша пасу́љат. На празнó гр̑не поклóпка не тре́бе.

пóкован, -а, -о *испржен пошто се претходно умочи у излупана јаја са брашном или мрвицама, похован.* – Сви́ вóлимо пóковано ме́со.

покóпа свр. *укопа, сахрани једног по једног.* – Сву́ че́љад покопа́, оста́до сама́ ко ћуту́к, а Гóспод ме јóш не́че прибе́ре.

пóкој м *вечни мир и спокој, одсуство сваког узнемиравања.* – Не́к му је лѣ̑ка зевња́, и на ду́шу пóкој.

пóкојан, -јна, -јно *који је умро, умрли.* – Моја́ пóкојна ба́ба Та́ла, Бóг да вој ду́шу прóсти, млóго је воле́ла деца́, колко гóд да смо би́ли не́мирни она́ се са́мо поусми́неше, и обр̑не гла́ву на́стран.

покóр м *оно што је срамно, што изазива стид, срамно дело.* – Напи́је се, па пра́ви чу́да и покóр, љу́ђи се укорóсују, ја́, си́рота, у́зем пропа́дам.

покóрљив, -а, -о *послушан, покоран.* – Ти́ са́ и́деш у туђу́ ку́ћу, и тре́бе да бу́деш пóслушна и покóрљива, да те сви́ вóле, а не да си дрнóсана, ко што си при на́с била́. ⇔ *непокорљив.*

пóкорница ж *она која испољава покорност, која се каје, покајница.* – Прójде́ момче́ кроз гори́цу, / Па и́скочи на орни́цу / Да си ви́ди пóкорницу, / Пóкорница љу́то клньне́: / Дабóгдаде, мла́до мóмче, / да болу́јеш три́ гóдине, / три́ста се́ла да проми-

неш, / ни́где ле́ка да не на́јдеш, / па́к при ме́не да се вр̏неш, / ја́ чу ле́ка да ти на́јдем. (нар. п.).

покра́дне (рад. пр. покра́л, -а, -о; трп. пр. покра́ден, -а, -о) свр. *украде једно за другим.* – По́сле су једни́ вали́ли књи́гуту, а једни́ прича́ли како́ је о́н са́мо покра́л и присвоји́л што́ су ђа́ци збира́ли при́че по на́род. Ку́ј неје́ покра́ден на мо́с, покра́ден је на ћупри́ју.

покра́чкује несвр. *крадуцка с времена на време.* – Покра́чкује, али се па́зи да га не ува́те. И у на́ше вре́ме се покра́чкувало, али са́ се кра́дне на големо́, ку́ј от куга́ по́може. ➞ *поткрачкује.*

покри́ва ж бот. *в. коприва.* – Кад на́ша ба́ба сва́реше чорбу́ од покри́ве, па ју заћисе́ли сас ситни́чће, не зна́јеомо ко́лко че поједе́мо. Набра́ ма́лко покри́ве за пилети́ја, па и́дем да ји сва́рим, и да им даде́м да се накљу́ју. ⌂ **не́че гро́м у покри́ве** *гром не погађа сиротињу.* – Мо́ре, а́ко грми́, а́јде ми́ да си рабо́тимо кво смо науми́ли, гро́м не́че у покри́ве.

покри́ва несвр. *ставља крев на кров.* – Даньс искова́мо ле́тве, ју́тре че покри́вамо ку́ћу, и на ма́јстори да да́вамо да́р. ⇔ *превокрива.*

покри́вка[1] мн. покри́вће ж *хив. од покрива, копривица.* – Набе́ри мла́де покри́вће, да уго́твим чорби́цу за даньс.

покри́вка[2] ж 1. *оно чиме се човек покрива док сива, покривач* (упор. повивка 2). – Тьнка ми покри́вка, па сву́ но́ч не мо́гу да за́спим. Немо́ј ме то́лко утрпујеш, не мо́гу да ди́шем ко́лко си наврља́ла покри́вће на ме́не. 2. *оно чиме се покрива зграда, крев.* – Напре́д је све́ било́ ћерами́да, за дру́гу покри́вку ми́ несмо́ знали́.

покри́је (трп. пр. покри́јен, -а, -о) свр. *поклопи што поклопцем или превом.* – Озида́мо и покри́мо ку́ћу, са́мо јо́ш да ју малтери́шемо и опре́мимо, па да се усе́лимо. Покри́јено млеко́ ма́чће не ло́чу. ⇔ *превокрије.*

покрка несвр. *поједе у сласт.* – О́н не нао́ди ману́ на једе́ње, се́дне, и све́ покрка кво је ту́рено на аста́л.

покрми свр. *да крму стоци.* – Ве́чером даде́мо крму́ на о́вце та ји покрмимо, ју́утру ји иска́рамо ра́но на па́шу, али ји не музе́мо, на пла́дне оне́ до́јду и прему́зујемо ји.

покро́в м *платнени покривач за покривање мртваца.* – За мре́чку сам си све́ спреми́ла и нареди́ла у ко́вчаг: покро́в и цр̏гу за под ме́не; а шами́ју, чера́пе, кошу́љу, су́књу, јеле́к и ве́зене чера́пе у кво́ да ме облечу́.

покро́вац 1. *покривач за крупну стоку* (обично од кострети). – Мутавци́ја испреде́ пре́цу от ко́зину, па изатка́је вре́че, покро́вци за воло́ви, диса́си и овча́рће торби́це. На сви́ ла́знуше студени́ броби́нци низ грби́ну, за́немеја це́ло село́, ућута́ше се пце́та, пилети́ја, гове́да и чове́ци, ко да неђи́ вр̏ји покро́вац преко село́. 2. *простирач от кострети.* – На Бьгњу ве́чер се унесе́ сла́ма у ку́ћу, па се про́стре покро́вац који́ се чу́ва са́мо за тьг, па се ту́ре шарени́це, па се преко њи́ нало́же ле́бови и зељаник. ⇨ *покровьц.*

покро́вьц м *в. покровац.* – Сабере́мо се окол огњи́ште, сла́ма је ту́рена, покро́вьц је вр̏јен, и ми́ насе́дамо ту́ј, ма́ти ни даде́ ора́чичи, крава́јченце, медьк, ми́ се прекр̏стимо и једе́мо.

покро́вчьк *дем. од покровац.* – Тьга је било́ ова́к: мртавца́ ту́ре на́земи, рого́шку про́стру, и једну́ стру́чку пр̏тено платьнце́ ко прости́рчицу му ту́ре, под гла́ву му ту́ре јестьчи́нку, ко покро́вчьк о́згор ту́ре крпља́чьк некакьв, и то́лко.

покр̏пи се свр. *једва саставити крај с крајем, с муком покрије неопходне потребе.* – Да неје́ сто́чица, ми́ дру́ђи при́код не би́ има́ли да се покр̏пимо. Испра́ти ми о́вагго́наг понеђи́ дина́р, ко́лко да и́мам да се покр̏пим за цига́ре и ка́ве.

покр̏ши (трп. пр. покр̏шен, -а, -о) свр. *пломи.* – Напи̏је се, па све̏ покр̏ши по ку̏ћу. По̏сле, кат се олу̏јата сми̏ри, трчимо̏ да ви̏димо куде̏ је гро̏м располути̏л врбу̏, куде̏ је водури̏ната нане̏ла ка̏мење, куде̏ су сли̏ве покр̏шене. ⇔ *испокрши.*

покр̏ши се свр. *пломи се.* – Са̏ ви је на село̏ лепоти̏ња, куде̏ се osр̏неш сли̏ве се покрши̏ле од ро̏д, како̏ сли̏ве, тека̏ и ја̏буће, чуди̏ло.

поку̏ди свр. *изрази невољну оцену о некоме или нечему.* – Душмање̏ поку̏де дево̏јћу, и младоже̏ња ју по̏сле не̏че.

по̏кује несвр. *в. похује.* – Ме̏со се исече̏ на парчети̏ја и посо̏ли, па се ува̏ља у разму̏тена ја̏јца, и по̏кује се у же̏жак ма̏з, кат се све̏ испо̏кује наре̏ди се у тепси̏ју, ка̏пне му се ма̏лко вода̏, и ту̏ри у ре̏лну. ⇔ *испокује.*

поку̏ка свр. *кукајући поплаче извесно време.* – Уле̏знем у со̏бу па си поку̏кам за ма̏тер, а̏ко је мину̏ла го̏дина.

поку̏њи се свр. *сневесели се, снужди се, обори главу.* – Какве̏ те му̏ће нале̏гле, та си се то̏лко окуњи̏л, а сва̏ че̏љад ти жива̏ и здра̏ва.

поку̏та свр. *посакрива једно по једно.* – Одве̏ди ји у шу̏му, па ји поку̏тај да ји не попи̏шу порешчи̏је, по̏сле ји врни̏. ⇔ *испокута.*

поку̏та се свр. *сакрије се један за другим.* – На̏тунти се на брзи̏ну, поче̏ да тутњи̏, љу̏ђи испрегну̏ше говеда̏, деца̏ се покута̏ше пот ко̏ла. Ма̏лецка ли је пла̏нина, да се поку̏тамо не мо̏ж ни сас ши̏бицу на̏јду. ⇔ *испокута се.*

поку̏ћи се свр. *превије се у пасу, погрби се.* – Бо̏бо Ко̏са се а̏рно покући̏ла, саде̏ што з бра̏ду не доцу̏цује зе̏вњу ка̏д изле̏зне у авли̏ју. ⌂ **пови̏-покући̏** *потам-поовам, погоре-подоле, шта ћу-како ћу.* – Умре̏ ми жена̏, оста̏до сам, ја̏ неко̏лко вре̏ме пови̏-покући̏, па реши̏ да се по̏ново же̏ним.

поку̏ћина ж *покућство* (упор. поижњина). – Неје̏ ли има̏ло бо̏љ, не̏ло си се уѕрла̏ у то̏га шмо̏кљу, ни и̏ма ку̏ћу, ни поку̏ћину. Не̏мају ни ку̏ћу, ни поку̏ћину. Има̏ње поделиште с ми̏р, али се скара̏ше ка̏т поче̏ше да де̏ле поку̏ћину.

поку̏ћштина ж *кућна потрепштина.* – Оста̏л са̏м у ку̏ћу, неје̏ има̏л кљ̏д ни до за̏другу да оти̏де, да си наба̏ви поку̏ћштину.

поку̏шује несвр. *покушава.* – Немо̏јте ни да поку̏шујете да ме сљ̏прете, реши̏ла сам се за ње̏га, и чу оти̏дем за ње̏га, па ма̏кар и да побе̏гнем.

по̏л прил. *половина чега.* – Ма ка̏кви, жена̏ и по̏л, мана̏ вој не̏ма, она̏ је за те̏бе, па да ти ку̏ћа процѣ̏вти.

пола̏[1] мн. поле̏ ж *доњи крај одеће, скут.* – Гми̏тра се сави̏ла до̏зем, но̏си поле̏ у ша̏ће, пре̏рипи Мили̏сова и и̏стрча на вра̏та сас леле̏чку. От соба̏ље до цр̏ни мра̏к шља̏памо ко мо̏кра пола̏.

пола̏[2] ж *један од два уздужно сашивена комада платана ширине ткачког брда.* – Две̏ поле̏ се изатка̏ју, саши̏ју, пору̏бе и доби̏је се цр̏га. ➞ *струка.*

по̏лагодина ж прил. *полугодишњи парастос покојнику.* – На мртавца̏ се на гро̏б изно̏си пољу̏трина, деветѝна, по̏лагодина и го̏дина.

пола̏вкује несвр. *с времена на време закевће.* – И̏ди ви̏ц што̏ пола̏вкује куче̏то, да се не сму̏ца неђи̏ по дво̏р.

пола̏га несвр. 1. *полаже испит.* – Мо̏ј си̏н данѣ̏с пола̏га при̏јемни на факулте̏т, па сам без ду̏шу како̏ че про̏јде. 2. *придаје важност чему, полаже на што.* – Ја̏ во̏лим до̏бро да је̏днем и пи̏нем, а на облекло̏ не пола̏гам мло̏го. 3. *лепо слаже једно преко другога.* – Пр̏во че̏мо ови̏ја сто̏г да преко̏рујемо, ја̏ чу на сена̏ркуту да се ука̏чим, ти̏ че ми дода̏ваш се̏но, ал у̏баво да вр̏љаш, да га пола̏гаш, да га не испрепли̏тамо.

полагѣ̏цка прил. *лагано, без журбе* (упор. и палако). – Сљ̏зе кру̏пне ко смола̏ оди пра̏скове полагѣ̏цка се смѣ̏кнуше низ образи̏, и па̏доше на̏зем. Нат Столћѝ ка̏мен ди̏за се полагѣ̏цка могла̏ ко бе̏л чу̏р. ⇨ *пољгьчка, пољгьчће.* ⇔ *исполагьцка.*

полагѣ́чка прил. *в. полагѣцка*. – Ба́бо, ти́ и́ди, са́мо немо́ј се мно́го жу́риш, полагѣ́чка си и́ди, па кат сти́гнеш.

полагѣ́чће прил. *в. полагѣцка*. – Полагѣ́чће, ко по ја́јца да о́дим, отидо́ си у сопче́, ле́го на кре́вет и зажма́.

полажа́јник м *онај који први дође коме у кућу на Божић* (упор. подлазач). – Ја́ сам била́ полажа́јник на на́шу роду́, и ко дево́ћа, и по́сле ко жена́, сви́ су воле́ли ја́ да ји подла́зим.

пола́же свр. *лажима намами, превари лажући*. – По́лага га једна́ дево́ћа ис Це́рну Тра́ву да и́ду у Ру́сију, ме́не не слуша́ а њу́ по́слуша, и отиде́, а мла́до дете́, седомна́јес го́дине.

полако́ми се свр. *постане лаком*. – По́лакоми се мо́ј чи́ча да у́зне и мо́ј де́л од има́ње, па ме мла́дог и́спрати на печа́лбу, а ма́ти ми се по́жени.

по́лани прил. *претпрошле године, преклане*. – Под ову́ј цре́шњу се до по́лани игра́ла, с дру́шће ве́нци пле́ла и о́вце чува́ла, а са́ дево́ћа поста́ла. ⇔ *попо́лани*.

по́лансћи, -ска, -ско *претпрошлогодишњи*. – Сећи́рам се за ње́га како́ за по́лансћи сне́г.

пола́ти несвр. *насрће на кога или што*. – Чим ма́лко пи́не, сви му сми́тају, и о́дма пола́ти да се би́је. Чове́к пола́ти до́ма, раси́пе се од ра́боту, а не́ма ни ле́б, ни с ле́б, па му жена́ спре́ми аљи́њће, и о́н оти́де на печа́лбу, и не́ма га, не́ма, па пра́ти пи́смо и ма́лко пари́це.

по́лаћила́ш м *стаклена боца од дебљег стакла са левкастим грлићем која сакупља пола литра пића*. – На сва́ћи аста́л на среди́ну нату́ране ча́ше и ћила́ши с вино́, а по́лаћила́ши с ређи́ју.

польгѣ́чка прил. *без журбе, полагано* (упор. полагѣцка). – У че́три ча́ше во́ду додаде́ се две́ста гра́ма шићѐр, па се заћипи́, по́сле се польгѣ́чка у воду́ту сипу́ју разму́тена бела́нца.

польгѣ́чће прил. *без журбе, полагано* (упор. полагѣцка). – Польгѣ́чће отвори́ вра́та и наѕрну́, о́н спи́, али обле́чен.

польѣ́к прил. *без журбе, полагано* (упор. палако). – Ти́ польѣ́к, ни́ћи те не ју́ри. Польѣ́к, по́пи једну́ да се сми́риш, па ме пр̏во цу́ни, по́сле натена́ну, неје́ ту́рско. Де́ца, польѣ́кате, не мо́гу ви сти́гнем. Польѣ́кате да ви не упла́ши нечијо́ ку́че. ■ **попо́льѣк** комп. *лакше, спорије*. – Војѝн польѣ́к дојде́ до њи́ното сока́че, ту́ј ма́лко за́стану да повр̏не ду́шу, па се по́польк за́пути комто њи́ну капи́ју. Па ти́ по́польк, оно́ те ни́ћи не би́је по ши́ју да то́лко трчи́ш. ➞ *полькачка, польчка*. ⇔ *испо́льк*.

польѣ́качка прил. *без журбе, полагано* (упор. польк). – Польѣ́качка, польѣ́качка, да га не упла́шимо, ако ни приме́ти, че побе́гне у́свет.

польѣ́чка прил. *без журбе, полагано* (упор. польк). – Мо́ре, ба́ба поче́ польѣ́чка да се опра́вља, че си пожи́ви јо́ш коју́ го́дину. ■ **попо́льѣчка** комп. *лаганије, спорије*. – Попо́льѣчка вози́, стра́ ме да се не превр̏немо, па са све́ тра́ктор да одлетимо́ у доли́ну.

польѣ́шкује несвр. *с времена на време слаже, лажуцка*. – Во́ли да польѣ́шкује, не́је од они́ја тутуме́је који́ нуме́ју ни́шта да сакри́ју.

поле́га свр. *легне један за другим сви колико их је*. – По́сле кат си полега́мо, сва́шта сам сањува́л. Ни́ смо полега́ли на њи́ву па спимо́, па се од неко́ј ре́д ди́гнемо па жње́мо, жње́мо и пое́мо.

поле́гне свр. *савијајући се приближи се земљи, испружи се по земљи*. – На́шено жи́то у Пла́ндиште све́ поле́гло. Жита́ поле́гла, па незго́дно за же́тву.

поле́дено прил. *са ледом на површини, клизаво*. – Надво́р бљу́згаво донде́, а понегде́ и поле́дено испод бљу́згавото, па те мо́ж прева́ри да бу́пнеш.

полежи́ свр. *проведе дуже време лежећи.* – Дањс се преморимо, ју́тре ни немо́ј ра́но ди́зате, пуште́те ни да полежимо́.

полети́ свр. *почне да лети* (упор. полати). – Полете́ло пи́ле ша́рено. Полете́ да га уда́ри са сећи́ру, једва́ га сапр̀ше. ⇔ *сполети.*

поле́шкује несвр. *прилегне с времена на време.* – Де́да си по́виш поле́шкује, не́ло што́ седи́ с на́с, го́дине га прити́скају.

поли́пше свр. *липше један за другим.* – Полипса́ше ни све коко́шће, ни једна́ не прете́че.

политика́ш м *онај који не бира средства да оствари циљеве, сплетикар, политикант.* – Сва̏ћи дѝн је некуде́ ишла́ по село́, али неје́ била́ ћита́ра и политика́ш, воле́ла је сас љу̏ђи да буџу̏је, да неје́ сама́, самоти́ња је цр̀на су́дбина.

поли́ца ж 1. *доња хоризонтална пречага на јарму или на набрдилима код ткачког разбоја.* – Де́лови од јерѣ̀м су: поли́ца, ра́мењаче, же́гље и завр̀ња. 2. фиг. *највиши положај, приоритет.* – Са́ је да́да на поли́цу за жени́дбу, ка́д њу́ оже́нимо, ти́ си на ре́д.

поли́чка ж *дем. од полица.* – Поли́чка на јерѣ̀м мо́ра да је од ја́ко др̀во, од јасено́вину. Поли́чка је до́ле, одозго́р су набр̀дила, а у среди́ну је бр̀до.

поло́ви несвр. *дели напола.* – Реши́л си́н да се дели́ од ме́не, па ми пре́ти да че ми поло́ви и пе́пел у огњи́ште. ⇔ *преполови.* ➞ *полути.*

полови́н прил. *в. пола.* – Се́ди ти на полови́н столи́цу, ја́ чу на полови́н. Спи́м до полови́н но́ч, от полови́н о́чи не мо́гу да склопим. Соблека́л се до полови́н, о́че гла́ву да си ми́је.

полови́на ж 1. *један од два једнака дела неке целине.* – Сво́ има́ње што́ смо наследи́ли полови́на је моја́, и и́ма да га де́лимо на́пола, а́ко сам ти сестра́. 2. анат. *предео око паса, крста.* – Поче́ да ме побо̀љ̏ује полови́на, наро́чито ка́т се отере́тим с ра́боту. ➞ *полутина.*

полови́нка ж *хип. од половина.* – Пресе́чи кра́ставицу на́пола, па једну̀ полови́нку да́ј ме́н, а једну̀ ње́му.

полови́нока ж *половина оке, пол-ока.* – Еве́ где́ терези́ја рдаве́је обе́сена на зи́д, а некада́ си на њу̀ ме́реомо све́ кво́ смо купува́ли ел продава́ли, мери́ла је на о̀ће, полови́ноће и дра́мови.

половинѣ̀илче мн. половинѣ̀илчети́ја с *стаклена боца која сакупља пола литра пића.* – Си́пи ми половинѣ̀илче да понесе́м, о̀н неје́ пе́кал у гра̏д, да си наздра́вимо, да ни ората́ неје́ удави́ца. Љуби́сав чѣ̀с-чѣ̀с па се су̀не комто послужа̏вникат и дова̏ти половинѣ̀илчето, поче́ да вр̀ска у прича̏њето, узе́ му па́мет ћеѣ̀ијата.

половинѣ̀илченце с *хип. од половинѣилче.* – Отвори́ торби́чку и поусмину̀ се: ба̏бата ме ру̀жи, ал си ме и па̏зи, тури́ла ле̏бац, једну̀ сушени́чку, гру̀тку-две́ си́рење, а сети́ла се и за једно̀ половинѣ̀илченце ћеѣ̀ију.

половни́ца ж *половина хлеба или погаче.* – По̀п на Заду̀шницу прере̏же кола̏ч, па у̀век уде̏си да њигова половни́ца бу̀де по̀голема.

поло̀г м *гнездо* (упор. гњездо). – Жл̥̀на бе̏ше направи́ла поло̀г у де̏дину цре̏шњу, и у ње̏га најдо̀мо пилети́ћа. Те̏ј алаву̀жде научи́ше Гри̏цка да пу̀ши, који́ тѣ̀г и́маше пеше̏с го̀дине, кат по̀порасте сви́ поло̀зи по комшиљ̀к бе̏оше њигови, тра̏мпеше ја̏јца за цига̏ре.

положа̏р[1] м *онај који први дође у кућу на Божић* (упор. подлазач). – Положара̏ дару̀јемо сас ву̀нене чера̏пе, и даде̏мо му да пи́не и ћеѣ̀ицу, а ако је дете́ даде̏мо му и некоју̀ ја̏буку, а неје́ ло̀ше да му се да̏дне и нећи́ дина̏р, ако се и́ма.

положа́р[2] м *јаје које стално стоји у гнезду да би се кокошке враћале да снесу ново јаје.* – Ка́д се у́зне положа́р, поло́г се распо́ло́жи, и коко́шка се ви́ше не вр̏та у ње́га.

поло́жи свр. 1. *стави да лежи.* – Положи́ га на́зем у ладови́ну, па му напр̏скај лице́ с во́ду. 2. фиг. *жртвује кога или што.* – У ста́ње је живо́т да поло́жи за ње́га ко́лко га во́ли.

положо́тина ж *место у њиви где је полегло жито.* – Куде́ је положо́тина од жи́то не́ма ни́шта, са́мо сла́ма, сно́пови љ̏ри ко перо́. Њо́јнини мира́з пу́н с положо́тине.

поло́ка ж *боца од пола оке.* – Одне́си му једну́ поло́ку ређи́ју, па не́к си са́м сипу́је, ко́ј че пости́гне ње́му да сипу́је.

поло́кче с *хип. од полока.* – Свртá јуче́р куде́ Ђу́ру овчара́, те та́м искапи́мо једно́ поло́кче сас ређи́ју, а мо́јно шише́ сам си шпара́л.

поломо́ћје с *писмена изјава којом се даје овлашћење коме да може да склапа правне послове у име онога кога заступа, пуномоћије.* – Тре́бе да ми даде́ш поломо́ћје, да мо́гу да те засту́пам у суд. ➞ *поломоћство.*

поломо́ћство с *писмена изјава којом се даје овлашћење коме да може да склапа правне послове у име онога кога заступа, пуномоћије* (упор. поломоћје). – Предала́ сам на си́на поломо́ћство, са́ је све́ њиго́во, и како́ о́н ка́же.

полуго́ђе с *време од пола године, полугодиште.* – Полуго́ђе је заврши́л с по́више једи́њће, него с добре́ оце́не.

полуде́је свр. *изгуби моћ расуђивања, полуди.* – Напи́је се, па полуде́је, па све́ покр̏ши по ку́ћу, по́сле се ка́је, ал ка́сно. Полуде́ла по ње́га, а о́н ју и не гле́да.

полу́ти несвр. *дели на половине, располућује* (упор. полови). – Дојде́ вре́ме да полу́тимо има́ње, о́че бра́т да си и́ма сво́ју ку́ћу, и тра́жи полути́ну от све́ што смо наследи́ли. ⇔ *располути.*

полути́на ж *један од два једнака дела неке целине* (упор. половина). – Опече́мо ја́гње па изнесе́мо на Кр̏с, па по́п до́јде и од ње́га у́зне пре́гњу пле́чку и до́љњи че́љус сас језѝк, а от кола́ч полути́ну. На о́бе че́рће чу препи́шем по полути́ну од има́ње, али тре́бе пр̏во да ме дочу́ву.

полути́нка мн. полути́њће ж *хип. од полутина.* – Поде́лено је на́две, ти́ узни́ једну́ полути́нку, а једна́ не́ка оста́не за ме́не.

полу́тка ж 1. *лева или десна страна тела заклане животиње.* – Зако́љемо свињу́, па једну́ полу́тку си оста́вимо за на́с, а дру́гу даде́мо на деца́ та си понесу́. 2. фиг. *женски гузови.* – Кат по́јде по пу́т, па кат по́чне да верти́ с оне́ј њо́јне полу́тће, о́чи да ти испа́дну, и у́м да ти ста́не.

пољ̏а́к м *чувар поља.* – У Стриже́вац једно́ вре́ме пољ̏а́к бе́ше Но́вица Џога́новћи. ⇨ *пољар.*

пољ̏а́р м *в. пољак.* – Бе́ше га ве́ч раздани́ло, ка́т се довле́че при ме́н Ђо́ка Пу́зља, се́лћи бачија́р, нерво́зан, са́мо што́ не а́пе, ко́ да је жену́ зате́кал у кома́рњак сас Ва́су пољ̏а́ра.

пољ̏ачи́на м *накнада у натури чувару поља.* – Но́вица Џога́новћи узи́маше па́клицу цига́ре пољ̏ачи́ну по гове́до које́ ува́ти уште́ту.

пољ̏ц мн. пољ̏ци́ м *човек из пиротских равничарских села, где су из Лужнице током сезонских пољских послова одлазиле девојке и младе жене у надницу.* – Пољ̏ци́ су ни ду́шу вади́ли ка́д оти́демо при њи́ да жњ̏е́мо у на́дницу.

по́ље мн. пољ̏ети́ја, уз бр. по́љети с *назив за веће пространство са њивама, ливадама и баштама.* – У по́ље на́јблаг ле́б. Стриже́вац је и́мал две́ по́љети, једно́ си у њиго́в а́тар, и дру́го у Лива́ђе.

пољéва несвр. *излива што течно по коме или чему, полива.* – Градúну прво изрúљамо, па кад бу́де врéме прекóпамо ју, па насáдимо, па пољéвамо и плéвимо свé до брањé јéсени.

пољéвица ж *клизав, расквашен и блатњав терен* (упор. љизгавица). – Пáде ћúша па се нáправи судé рéдом пољéвица, ис ку́ћу излáзи сáмо којú мóра.

Пољеремúја м вер. пр. *пада увек 15. маја, дан после св. Јеремије, празнује се од града и других временских непогода.* – Спрóм Јеремúју жéне прéдвечер обикáљају окол ку́ће, удáрају сас остру́шку у лопáте да отéрају змúје ис пóље у мóре, а Пољеремúја се ју́тредњн слáви од градобúју.

пољкá мн. пољћé ж *жена из пиротских равничарских села, где су из Лужнице током сезонских пољских послова одлазиле девојке и младе жене у надницу.* – По цéл дѝн жњéмо у нáдницу, а тéј гáздарице, пољћé, донесу́ ни недовáрен пасу́љ да једéмо, зрнáта му трóпају по грне.

помáга несвр. (имп. помáгај – помáгајте) 1. *помаже.* – Пойдó при мáтер, окáла ме да вој некво́ помáгам. Почé се збúра комшиљк, па њигóви испúсници, да си поорáте, да му прекрáте врéме, да му помáгају ако нештó затрéбе. Помáгајте, ако Бóга знáте, сá ил нúкад. 2. *материјално потпомаже.* – Жúве у вáрош, погосподúли се, али да ји мú не помáгамо помрлú би за лéб. ⌂ **помáгајбог** *поздрав којим жене називљу Бога при сусрету.* – Помáгајбóг, дéвере, кудé тóлко пóрани? ■ **помагáње** *гл. им.* – Помогнéте ни у рáботу, а у једéње ни помагáње не трéбе, тóј си мóжемо и самú. ⇔ *испомага, спомага.*

помáга се несвр. *узајамно се испомаже са киме.* – С комшúју се помáгамо у свé рáботе, а з брáта не спорецу́јем. ⇔ *испомага се.*

помагáљћа ж *штап којим се старији човек помаже при ходу.* – Да ми нејé овáј тојáга, овáј моја помагáљ ћа, не би могѣл да óдим по пу́т. Ако те рéпнем с помагáљ ћуву, нéч вúше да се сéтиш стáрога човéка да завитлáваш. ➞ *потпираљ ћа.*

помагáч мн. помагáчи м *онај који помаже у чему, помоћник.* – Помагáчи за уз астáл кóлко óч, али за на њúву рéтко ку́га мóж да нáјдеш, па и да му плачу́јеш.

помагáчка мн. помагáчће ж *помоћница.* – Онá је готвúља, јá сам вој помагáчка, кладéм óгањ, мúјем су́дови, принóсим квó трéбе.

помáзни несвр. *погладн, помилује по образу или коси.* – Девóјчето дóтрча до њу́ и óбисну вој се окол шију, бáба ју пóмазни по обрáз и цéлива. Бáба се у́смину, пóмазни ме по кóсу, па úзвади бомбóну из цéп од опрегљáчу и дáде ми.

помалáрка мн. помалáрће ж погрд. *жена која је чешће у комшилуку него код куће, визитарка.* – Тáј помалáрка, сáмо се лу́нsa по малу́ и оговáра једногá дру́гога, дóм се не скацу́је. ➞ *поселарка.*

помáлкацко прил. *напомало.* – Једу́ те свáћи дѝн помáлкацко, док се не разболúш, и док те не унúште нáчисто.

помáлко прил. *помало, у мањој количини, у извесној мери.* – Какó сањувá онúја сѝн у бóлницу, помáлко ме и стрá да зáспим. И сá вóлим да пúнем, али помáлко, нејé ко напрéд, кад ми је ћúло билó мáлко. ⇔ *напомалко.*

помáми свр. *позове животињу, поваби.* – Кучéнце úмаомо једнó, онó пóтрча по вуцúти, јá га помамú да се врне да га не удáве.

помáне свр. *смањи се интензитет бола, па се опет појача.* – Евé, да простúш, ту́ј под лéву сúсу от пóодавно ме некво́ жѣцне, па клајú по цéл дѝн, нећú дѝн помáне, ал не отóди.

помању́је се свр. *напусти један другог, раскини брачну заједницу.* – Какво́ врéме дојдé не знáм, помањувáше се му́жи и жéне, децá остáдоше без родúтељи при живú родúтељи, да те Бóг сачу́ва.

помаци́њa се несвр. *помера се, помиче се.* – Љу́ђи поче́ше да се помаци́њају да пра́ве ме́сто да се́дну и они́ја који́ су по́сле дошли́. ⇨ *помьцињa се.*

помькне свр. *промени место или положај, помакне.* – Те́шко, не мо́гу га сам помькнем.

помькне се свр. *помакне се.* – Помькни се ната́м, да и ја́ се́днем, немо́ј да си се рашири́л ко ра́ђа у панду́рску ку́ћу. Бо́шко се са́ви до́зем, али се не помькну из место.

помьци́ња се несвр. *в. помацињa се.* – Ја́ се од ови́ја до́м не помьци́њам ни́где, ту́ј сам ро́ден, и ту́ј о́чу да у́мрем.

по́мен м *оно што се сачувало у памћењу о коме или чему, сећање.* – На́јгоре је ка́д неста́не чове́к, а по ње́г не оста́не ни по́мен, ни спо́мен.

поме́не свр. *говорећи или пишући дотакне се кога или чега.* – У сва́ко пи́смо поме́не де́ду и ба́бу, и о́бавезно пи́та како́ је и Гри́вча, с куга́ су за́једно чува́ли о́вце. ⇔ *опомене, спомене.*

помењу́је несвр. *помиње кога, сећа се кога или чега.* – Помењу́јемо га че́сто, ако је ода́вно умр̏л. Помењу́је ли ме неко́ј, ел су ме ве́ч сви́ заборави́ли. ⇔ *испомењује, спомењује.*

помењу́је се несвр. *помиње се.* – Њо́јно и́ме ви́ше не сме́је да се помењу́је у на́шу ку́ћу до́к сам ја́ жи́в.

поме́ра несвр. *помиче или премешта с једног места на друго,* фиг. *насилно пресељава.* – Ви́ се селе́те, ме́н немо́ј да поме́рате о[д] до́м, о́чу да у́мрем где сам се роди́ла, и ве́к прекара́ла. ■ **помера́ње** *гл. им.* – Ка́т ћи́ша по́чне да мрждо́ри по неко́лко дьна, Петка́на се досе́ти да пребрису́је по со́бе, те́ра ме да измаци́њам кре́вети, све́ си разглави́ шифоње́р од помера́ње, ко да че́ка сра́мно го́сје да вој бьш тьг до́јде. ⇔ *испомера, распомера.*

помереме́ти (трп. пр. помереме́тен, -а, -о) свр. 1. *поремети правилан ток догађања, наруши нормално стање чега, доведе у психички неред.* – Не и́демо че́сто при њи́, чу́вамо се да ји нешто́ не помереме́тимо, деца́ си и́мају ра́боту, а и ста́н те́сан, зна́ш како́ је. Ти́ неси́ чи́ста, ма́лко си помереме́тена с па́мет ка́[д] такво́ при́чаш. 2. фиг. *онеспособи ударцем.* – Немо́ј да ме изази́ваш, да те не помереме́тим с песни́цуву.

помереме́ти се свр. *поремети здравље, доспе у болесно стање.* – Помереметѝла сам се са здра́вје, па и́ч не ваља́јем. Ви́ се селе́те, ме́н немо́ј да поме́рате о[д] до́м, о́чу да у́мрем где сам се роди́ла, и ве́к прекара́ла. *поремети се.*

помере́ти се свр. *в. померемети се.* – Умре́ ми си́н, и ја́ сам се ту́ј помереті́ла, али па сам се држа́ла, несьм се подава́ла, али је све́ дру́кше било́, неје́ ко што́ бе́ше преди то́ј.

поме́ри свр. 1. *помакне с места, премести.* □ – Што́ не поме́рите вре́чуту от пра́г, да ју не прери́пујемо ка́д ула́зимо. 2. *ишчаши кост из зглоба, угане руку или ногу.* – Сврљува́л ша́шење из дрво, па па́дал и помери́л си ру́ку. Ко дете́ сем би́л мло́го тр̏клет, и че́сто сам помера́л ру́ку, па су мора́ли да ме во́де при деда-Бра́нка Матѐјнскога у Сли́вовик да ју наме́шта.

поме́ри се свр. *помакне се с места, удаљи се.* □ – Поме́ри се ма́лко по́натам, да и ја́ мо́гу да се́днем.

поме́рује се несвр. фиг. *мења места боравка.* – Таква́ ми судби́на, оста́до мла́да без му́жа, па сам се три́пут поме́рувала по туђи́ до́мови.

пометѐ свр. 1. *измете.* – Кладе́ се ву́рња, кат се нагори́, згребе́ се жа́р, и поме́те с поми́тку, и навр̏ља ле́б ну́тра да се пече́. 2. фиг. *збуни, смути.* – Немо́ј ме затра́чкујете, да ме не пометѐте, па да забора́вим кво́ сам тела́ да ка́жем.

пометѐ се свр. 1. *збуни се, смути се.* – Поји́до у по́друм неквó да у́знем, па се поме́то, заборави́ по кво́ сам пошла́, и врну́ се с празне́ ру́ђе. 2. *наруши се репродукциони*

циклус. – Помéте ни се крáва, двé гóдине прójдóше какó се послéгњи пýт телѝла, а рéдовно ју вóдимо при бѝка.

пóметина ж *постељица плода коју женка избаци после окота.* – Ѝди врљѝ пóметинуту у дóлину. Пóметину при нáс закóпују да ју пцéта не једу́.

помéша свр. *састави у целину разнородне састојке или чиниоце.* – Не вóди си рéд у пијéње, помéша винó и рећѝју, па га пóсле по трѝ дѣ́на болѝ главá.

помéша се свр. *споји се што разноврсно, утопи се у гомилу.* – Помешáмо се у нáрод, и истровѝмо се, једвá се пóново најдóмо.

помијáр мн. помијáри м 1. *пас који улази у свињац и краде свињама помије.* – Кýче им постáло помијáр, ал нејé онó криво́, не рáне га, па мóра да се снаóди да остáне живó. 2. фиг. *неко који не бира храну, који покупи и поједе и остатке заостале иза других људи.* – Прáви је помијáр, нити глéда квó је спрéмено за једе́ње, ни којѝ је тóј спремáл, ни којѝ је јéл прé њéга.

помијáрка мн. помијáрће ж пеј. *неморална и некарактерна жена.* – С тýј помијáрку да нéмаш нѝкакву мешанѝју, инáче ѝма да те пронесé крос цéло сéло да си оваквá и онаквá.

помијáрник м *посуда у којој се спремају помије.* – У помијáрник сѝпемо свé штó ни остáне од једе́ње, па пóсле напрáвимо помѝје и дáвамао на свѝње. ➞ *помијач.*

помијáч м *посуда у којој се спремају помије* (упор. помијарник). – Нѝшта не јéдосте, овóј свé мóрам да расѝпем у помијáч.

помѝје ср 1. *сурутка или масна вода помешана са мекињама и отпацима хране која се даје свињама, сплачине.* – За добрý свињý лóше помѝје нéма. 2. фиг. *неукусна људска храна.* – Каквé си ми овóј помѝје принéла да једе́м, овóј ни свињá нéче да једе́.

помијóтина ж фиг. *размажено дериште.* – Онó ѝма размáзана дечѝшта, ни нáшата несý млóго бóља, али такву́ помијóтину ко штó је њѝното – нѝгде до сá несѣ́м видéла.

помилýје свр. 1. *поглади руком у знак пажње и љубави.* – Чéкај, не отésaj се, да јá тéб помилýјем, кáд нéч ти мéн. 2. ирон. *изудара.* – Мóре, с прýт га помилýј да му се угорѝ дýпе, па да вѝдиш какó че да те слýша.

помѝљћа се несвр. *повлачи се по кући* (нешто што више смета, него што користи). – Ѝмао једнó ножлé, нејé бóгзна какво́, али за мéн си бéше добро́, до јучéр се помѝљћаше по кýћу, па негдé штýче, ко у бунáр да пропáде.

помѝне свр. 1. *проживи известан период лишавајући се много чега неопходног, провуче се којекако.* – Лáни несмó клáли, а овýј гóдин че си помѝнемо. 2. *проживи известан период добро у повољним околностима.* – Лáнска гóдина бéше рóдна, та добро́ поминýмо, али са га рáно зáсуши, кóј знáје квá че је гóдина, и какó че прójдемо. ⇔ *попомине.*

помѝне се свр. 1. *проживи се известан период којекако и уз доста лишавања.* – Мóре, да ѝма да се јéдне и да се пѝне, а голó се мóж помѝне. 2. *проживи се известан период доста добро у добрим околностима.* – Овдé се мóж помѝне, домаћѝни добрѝ, а кýћа јáка, пáдла ни сећѝра у мéд.

помѝња несвр. *помиње кога, сећа се кога или чега* (упор. помењује). – Једнó врéме га помињáше, пóсле манýше да га помѝњају, ко да нејé ни постојáл. Њéга ми не помѝњај. Држáва ѝма длѣ́ђе óчи и ýши, за прсти да не помѝњам. ➞ *спомиња.*

помѝњује несвр. *живи којекако, преживљава без много чега.* – Лéти црцамо од рáботу, а зѝми згрéјемо рећѝју, и уз вýрдицу, туршѝју и чвáрци помѝњујемо какó си мѝ умéјемо. Мéсо се нејé јéло свáћи дѣ́н ко сá, нéло кадá чорбѝца, кадá зељѝце, кадá сирењѝце, кадá лýчак – текá смо помѝњували.

помѝњушка ж *преживљавање, таворење.* – Нејѐ се претрса̀ла мло̀го од ра̀боту, живѐла си је на помѝњушку. Ви̏ци помѝнете и ову̀ј зи̏му без дрва, ви̏ сте си научи̏ли да жи̏вите на помѝњушку. Ми̏ жи̏вимо на помѝњушку: без ово̀ј се мо̀же, без оно̀ј се мо̀же, а при дру̀ђи нејѐ тека̀.

помѝри свр. *измири.* – Ста̀ве се злѐ јетрвете, па кат се ска̀рају цѐло село̀ не мо̀ж да ји смѝри и помѝри.

помѝри се свр. 1. *измири се.* – Бр̀зо се ска̀рају, али се бр̀зо и помѝре, несу̀ злопа̀нтила. 2. *прихвати ствари какве јесу.* – Жи̏в сам, ал сам се вѐч помири̏л сас су̀дбину, ви̏дим да се кра̀ј примѝца.

помѝсли (рад. пр. помислѐл, -а, -о) свр. *у мислима се заустави на чему, представи што у машти, закључи.* – Немо̀ј ни да си помислѐл то̀ј да ураб̀отиш, а ка̀м ла ства̀рно да ураб̀отиш, ина̀че нѐч добро̀ да про̀јдеш.

помѝсли се свр. *двоуми се шта да учини.* – Помисли̏ да га зани̏тујем с песни̏цу мецу ро̀гови, па кво̀ бу̀де нек бу̀де, али се некако̀ прикроти̏, ди̏го се и отидо̀ си.

помѝта несвр. *збуњује, омета.* – Немо̀ј да ни помѝтате да не погрѐшимо, па да мо̀рамо испочѐтак да бро̀јимо. Не помѝтај ју, она̀ си је и она̀к ма̀лко вр̀зана у ру̀ђе, и ша̀нтава у мо̀зак. ➞ *посмита.*

помѝта се несвр. *збуњује се, спетљава се* (упор. помете се). – Помѝтам се, не мо̀гу бѣш да се сѐтим коју̀ го̀дину то̀ј бѐше. Да се ти̏ не помѝташ, ја̀ сам ти би̏л навацѝја, нејѐ о̀н. ➞ *премита се.*

помѝтка ж *крпа везана на дугачку моту којом се мете пепео у фуруни за печење хлеба.* – Помѝтка, на дљго дрво вр̀зана кр̀па, па се с врѐме на врѐме гу̀рне у ко̀ву сас во̀ду и прогма̀чка да се испѐре. Ка̀д је ву̀рња напа̀лена, извла̀чи се жа̀р и пѐпел, на кра̀ј се сас помѝтку пометѐ и навр̀љује лѐб уну̀тра.

помѝће ж мн. *хип. од помије.* – Однѐси помѝће на прачи̏нката, о̀ш кѣд грдѐ. Гу̀др-гу̀др-гу̀др, евѐ донѐла сам ви помѝће, да се наједѐте, и да растѐте.

помѝца несвр. *помиче, помера.* – Чи̏м га огрѐје слѣнце, ти̏ га помѝцај у ладови̏ну, на слѣнце не смѐје и̏ч да бу̀де. ■ **помицање** *гл. им.* – Ку̀ћа и̏ма да се поста̀ви ту̀ј где смо се договори̏ли, помица̀ње нѐма ни та̀м ни ова̀м.

помѝца се несвр. *помиче се, помера се.* – Ви̏снуле вој но̀ђе, и не помѝцају се. Гдѐ кво̀ оста̀вим, ту̀ј о̀чу да га на̀јдем, не смеје ни̏шта да се помѝца без мојѐ знањѐ.

помла̀дачьк, -чка, -чко *који је прилично млад.* – Да на̀јдеш неку̀ по̀младачку, па и ако је у̀бава, да се жѐниш, до̀м да ства̀раш.

помла̀ти свр. *батином испребија.* – Свѐ чу ви помла̀тим, ако ви јо̀ш једну̀ш затечѐм у гради̏ну да ми кра̀днете пипѐр.

помла̀цује се свр. *ради на себи да изгледа млађе* (упор. и подмлацује се). – Оста̀де удави̏ца, па почѐ да се та̀ври и помла̀цује.

помл̥цкује несвр. *повремено се оглашава муцањем* (о говечету). – Кра̀вата нешто̀ помл̥цку̥је у шта̀лу, и̏ди ви̏ц кво̀ вој је, да се нејѐ зателѝла.

помодрѐје свр. *учини модрим, помодри.* – Дѐте, не задѐвај се с мѐн, ако те ува̀тим и̏ма да ти ду̀пе свѐ помо̀дреје.

помо̀гне (имп. помогни̏ – помогнѐте) свр. *олакша вршење неког рада, да помоћ и подршку, изазове побољшање.* – Помогнѐте вој да се ука̀чи на ко̀ла, ви̏дите да је ста̀ра и недѣгава. А̀јде, Бо̀же, помогни̏, да завр̀шимо ову̀ј ра̀боту коју̀ смо започѐли. ⇔ *попомогне, спомогне.*

помо̀ли свр. *обрати се коме са молбом, замоли.* – Помоли̏ га да ни дадѐ па̀ре на за̀јам да довр̀шимо ку̀ћу, па че му вр̀немо с кама̀ту.

помо̀ли се несвр. *изрекне молитву.* – Ја̀ си се и са̀ ју̀тром и вѐчером помо̀лим Бо̀гу да ми дадѐ здра̀вје, пр̀во на деца̀, а по̀сле и на мѐн.

помо́ри свр. 1. *потамани.* – Наи́де, тека́, некаква́ бо́лка, некакљв за́раз, па помо́ри и на́род и сто́ку, па се ду́го па́нти. 2. *физички умори једног за другим све колико их је.* – Некада́ од ме́не и Добри́нку о́ро не́маше кра́ј, она́ и ја́ бе́омо играо́рци, помо́римо и свира́чи, и сви́ који́ се ва́ну у о́ро да и́грају.

помо́ћан, -ћна, -ћно *споредан.* – Деца́ ко деца́, поита́ше да поде́ле имо́тат, ме́н да́доше једну́ со́бицу у по́моћно оделе́ње, а они́ растр̑гоше оста́ло.

помо́ча вулг. свр. *помокри, поуринира по чему.* – Помо́чај га, па га врљи́ у доли́ну, ка́д неје́ за једну́ пару́.

помо́ча се вулг. свр. *попиша се.* – Ти́-ч ми ка́жеш да сам не́чиста, а не ви́диш си те́бе каква́ си, штро́кно је́дна, помо́чам ти се у у́ста.

помо́чко вулг. м 1. *онај који мокри у кревету, попишанко.* – Дете́то им пора́сте, а јо́ш мо́ча у кре́вет, такљв помо́чко че си и оста́не. 2. пеј. *одрасла особа са дечињим поступцима.* – Тре́бе да те же́нимо, помо́чко је́дан, а ти́ се јо́ш и́граш с ма́лецка деца́. 3. *кочоперан мушкарац.* – При на́с ора́те за оно́га који́ ми́сли да је на́јпаметан да је помо́чко.

помочу́ља вулг. ж 1. *женска особа са негативним особинама, попишуља.* – А́, та́ј помочу́ља неје́ за на́с, она́ не́че да ми се усмр̑кне у дво́р док сам ја́ жива́. 2. фиг. *женска беба* (упор. посеруља). – Ти́ си ба́бина помочу́ља, еве́ ти пара́, да си ку́пиш момче́. 3. фиг. *слаба ракија.* – Какву́ си ово́ј помочу́љу изне́л да пи́јемо, па́тока је по́јака од њу́.

по́мре свр. *поумира један за другим.* – Сви́ су вој помре́ли, са́мо она́ оста́ла у ту́ј ку́ћу. И ми́ кат по́мремо, слљнце че си па́ гре́је, и и́ма на́род.

помр̑зне се свр. *смрзну се, прехладе се сви колико их има.* – Помр̑зомо се у́планин и ми́ и гове́да до́к насе́комо ко́ла др̑ва.

помр̑чкује несвр. 1. *мрда у дем. значењу, помрђује.* – Подгла́ви аста́лат добро́, да не помр̑чкује. Ба́ба гле́да уну́ку, усми́вка се и помр̑чкује сас ру́ђе ко да ју милу́је по ко́су. 2. фиг. *врда, избегава да испуни договорено.* – Не помр̑чкуј, несмо́ се тека́ договори́ли, не́ло испу́ни цену́.

помр̑цује несвр. 1. *учестало мрда.* – Ако се натова́рено се́но у́баво не вр̑же, о́че да помр̑цује, па да се стр̑ви успу́т. Помр̑цује ко петљл у клљчишта. Кра́вата помр̑цује у музе́ње, а о́че и да ри́тне, пази́ се. 2. фиг. *врда, избегава да испуни какву обавезу.* – Немо́ј да помр̑цујеш, казу́ј како́ је било́. Помр̑цује од ра́боту, али уз аста́л пр̑ви се́да. ■ **помр̑цување** *гл. им.* – Кад је друга́р на своје́ ме́сто, мо́ра се испо́штује, не́ма помр̑цување, ни́кад се не зна́је ку́ј че коме́ за нешто́ да затре́бе.

помузе́ свр. *обави мужу.* – На пре́млаз пр̑во помузе́мо о́вце, по́сле се повр̑немо па ји јо́ш једну́ш премузе́мо, да ви́димо чије́ о́вце ко́лко мле́ко че даду́, и на по то́ј ко́лко млеко́ че узи́ма ка́д му до́јде ре́д да бачу́је.

пому́зен, -а, -о *помужен.* – Же́не оста́ну без ру́ђе до́к избу́чкјау сво́ пому́зено млеко́.

пому́к рет. м *в. памук.* – Му́жат вој ме́к ко пому́к, обр̑та га како́ си она́ о́че.

помукаве́је свр. *оболи од мукавице.* – Е́ј, да о́чете све́ да помукаве́јете и исцр̑цате, да ми се једну́ш сми́ри душа́ од ва́с.

помуку́је свр. *мукује извесно време, пати.* – Па́ се роди́ло же́нско, ми́ ма́лко помукува́мо, па по́сле частевља́мо, како́ је ре́д.

пому́ља несвр. *појављује, показује.* – Ва́ли се да је заредéл до́ста па́ре, с вре́ме на вре́ме па ји пому́ља из це́п, али ни́ти ји коме́ да́ва, ни́ти о́н и́ма ва́јду од њи́.

пому́ља се несвр. *појављује се, показује се.* – Поче́ше да се пому́љају о́блаци од Ра́кош, че ни ћи́ша насме́те сено́то, а тамљн се просуши́ло.

пому́љи (имп. помуљи́ – помуље́те) свр. *појави, покаже.* – Помуљи́ га да га ви́дим, ка́т га то́лко ва́лиш. Петка́на по́муљи гла́ву кроз про́зор, да ви́ди који́ се то́лко закара́ше от соба́јле.

пому́љи се свр. *појави се, покаже се на тренутак.* – По́муљи се лиси́ца ис шума́к, па се бр̏зо вр̏ну уну́тра. Умота́л гла́ву у ша́л, са́мо му се помуљи́л но́с црве́н ко ћиши́р.

пому́љује несвр. *показује повремено, излаже погледу с времена на време.* – Де́да бе́ше голе́м цици́ја, кад му нешто́ потра́жеомо да ни ку́пи, о́н по́чне да пому́љује празн̏ но́вченик и да ку́ка како́ не́ма једн̏ дина́р, док се не оћутимо́.

пому́љује се несвр. *показује се, појављује се с времена на време.* – Немо́ј да се пому́љујеш, не́го излази́, ви́димо те где́ си се скута́л.

пому́не свр. фиг. *подмити.* – И́ма понећи́ до́ктор, ако му не пому́неш нешто́, не́че те погле́да, па да си заумира́л.

пому́ти свр. фиг. *изазове смутњу међу људима, учини омразу.* – Поли́тичари са́мо пому́те на́род да се љу́ди мрзе́ и ка́рају, па и поби́ју, а они́ си за́једно по кава́не једу́ и пи́ју на ту́ц рачу́н.

по́мучан, -чна, -чно рет. *који је од памука, памучан.* – Напре́т смо сви́ носи́ли пр̏тене кошу́ље, по́мучне су носи́ли са́мо који́ су били́ ма́лко по́газде.

помучи се свр. *учини напор, потруди се.* – Ле́њава, па се усмрде́ла од ле́њос, не́че да се помучи ни во́ду да си донесе́ од буна́р да се напи́је.

понаба́ви свр. *набави скоро све што је потребно.* – Понабави́мо кво ни тре́бе за сла́ву, али не пости́гомо да окре́чимо ку́ћу.

понабѣ́цка свр. *расади подоста расада, засади већу површину расадом.* – Приче́кај ме да понабѣ́цкам арпаџѣ́кав, па че си и́демо за́једно.

понабе́ре свр. *подоста набере.* – Иде́ та понабра́ ма́лко цре́шње, ко́лко мога́ да дова́нем које́ су по́ниско.

понабе́ре се свр. *прилично се накупи.* – Понабра́ла се му́шка дечи́ца, па пошла́ у коле́ду, ја́ ји гле́дам, па ми ми́ло. Понабра́ла ни се ра́бота, не́мамо кѣ́д да се́днемо ле́б да једе́мо.

понабли́зи свр. *приђе доста близу, примакне се сасвим близу.* – Понаблизи́мо до на́ше село́, са́ мо́жемо да се́днемо ле́б да једе́мо, и ма́лко да одмо́римо.

понада́ва свр. *даде свакоме подоста чега.* – На деца́та понада́ва да си понесу́ от све́, она́ напу́не ђе́пици, а за на́с ко́лко оста́не.

понава́ли се свр. *примакне се сасвим близу, прислони главу уз главу.* – Ћи́ма ми сас ру́ку да се прибли́жим до ње́г, ја́ приђо́ и понавали́ се, о́н ме до́вати, па ми се уне́се у о́чи.

по́навам прил. *мало ближе амо.* – По́навам се тр̏гнете, да ви не зака́че ко́ла. По́навам се ле́цнете, да ви не ду́ва про́маја на ду́вкуту. ⇨ *понавамо.*

по́навамо прил. *в. понавам.* – Лиси́чко натовари́л гоца́ се́но, ка́д да ми́не преко ре́ку пу́че му ра́стука, о́н се изнерви́ра па по́чне да псу́је: Ту́ да га је́бем, дотле́ ли бѣ́ш до́траја, ко́ се не стро́ши по́натамо или по́навамо, не́го бѣ́ш над ре́ку.

по́навамће прил. *хип. од понавамо.* – Де́, приђе́те по́нава́мће, да си поора́тимо. Примакни́ се по́навамће, да ти́ нешто́ пока́жем, са́мо ти́ да ви́диш.

понаведе́ свр. *мало нагне, мало накриви.* – Чи́м се́дне, ма́лко понаведе́ гла́ву и по́чне да р̏ка, за́спи ко то́п.

понаведе́ се *мало се сагне, мало се погрби.* – Неве́стице се зацрви́ле, понаве́ле се и жњу́ ли жњу́, а ме́н о́чи са́мо одла́те, ко ска́калће, од једну́ вута́рку на дру́гу.

понавља́ч м *онај који у школи понавља разред, поновац.* – У на́ше оделе́ње не́ма понавља́чи, све́ до́бри и вр̏ло до́бри, и понећи́ о́длични.

понавр̏ља се свр. фиг. *прилично се опије.* – Зи̏ми се по̏често понавр̏љамо у за̏другу, па си једва̀ до̏м оти̏демо.

понаго̏ји се свр. *подоста се удебља, подоста добије на тежини.* – Па̏де добра̀ ћи̏ша, па се моро̏узете понагоји̏ше, че и̏ма и за на̀с и за сто̏ку.

по̏нагор прил. *нешто мало навише, на нешто већој висини.* – Подигни̏ ме јо̏ш ма̀лко по̏нагор да га дова̀тим. ⇨ *понагоре.*

по̏нагоре прил. *в. понагор.* – Ако се ука̀чиш по̏нагоре че дова̀тиш на̀јзреле ја̀буће.

по̏нагоршће прил. *понагоре у дем. значењу, нешто сасвим мало навише.* – По̏нагоршће, по̏близо до капи̏јуту, бе̏ше старинска̀ ку̏ћа, а по̏надол по̏малечка сас једно̏ сопче̏, где̏ жи̏веше ба̀ба.

понагр̏би се свр. *прилично се погрби.* – Понагрби̏ла се, стану̏ла ба̀ба, сећира̀ције и немачи̏на ју прити̏сле.

понагре̏је свр. *подоста загреје.* – Млеко̀ понагре̏ј, ал немо̏ј да га прегре̏јеш, да мо̏же у̏баво да се потси̏ри.

понагре̏је се свр. *загреје се, стопли се.* – Понагре̏ј се ма̀лко уз огњ̏ат, па се ди̏ѕај да нами̏рујеш сто̏ку.

понагр̏чи се свр. *прилично се погури, скупи се.* – Деда-Ле̏ка се понагрчи̏л, пригр̏та кожу̏в и примаци̏ња се по̏близо до кубе̏, зима̀ му.

понагу̏ра се свр. *нагура се прилично њих, сабије се један до другога.* – Понагу̏рајте се једн̏ан до дру̏гога, а мо̏же и преко дру̏гога, са̀мо да сви̏ да ста̀немо.

понад(и) предл. *изнад, повише* (упор. над). – Мло̏го је воле̏л да седи̏ под ти̏ја оре̏ј, оре̏јат си га, ене̏, јо̏ш стоји̏ понад ку̏ћу. Понади на̀шу ку̏ћу и̏маше голема̀ цре̏шња, поди њу̏ смо мло̏го воле̏ле да се и̏играмо, са̀ ју не̏ма ви̏ше.

пона̀да се свр. *има наду у кога, узнада се у кога или што.* – Понада̀ се да че ме баштѐ помо̏гне у праве̏ње ку̏ћу, али се бада̀ва нада̀.

понада̀ва свр. *да многима оно и што треба, и што не треба.* – Ја̀ што̀ сам подава̀ла на деца̀ и на роду̏, и ви̏дено и неви̏дено, а са̀ ме ни̏кој не гле̏да.

понадво̏р прил. *нагон за обављањем физиолошких потреба, место где се обављају физиолошке потребе.* – И̏де ми се понадво̏р, прикара̀ло ме па ни̏шта не ви̏дим. Понадво̏р су ишли̏ у ну̏жник из ку̏ћу. ➞ *понапоље.*

понадво̏рица ж *пролив.* – Ва̀ну га понадво̏рица, и за две̏ не̏деље умре̏ че̏век. ➞ *посерка.*

понадо̏кује несвр. *говори подигнутим гласом као да виче.* – Оглуве̏ла, па понадо̏кује кат при̏ча.

по̏надол(е) прил. *мало ниже* (упор. надол). – Ма̀лко по̏нодол бе̏ше јо̏ш јена̀ дљгњо̏веста шу̏па. По̏надоле сле̏зни да мо̏гу да те прива̀нем, да не па̀днеш из дрво̏то.

по̏надолшће прил. *мало ниже од понадоле.* – Иси̏пи то̏ј у во̏ду што̀ исти̏ца из кла̀деньц, али ма̀лко по̏надолшће от кла̀деньцат, да се не вр̏не у ње̏г, мо̏ра да отече̏, ина̀че не̏че да ваља̀је.

понадоно̏си свр. *донесе довољно све што је потребно.* – Остаре̏мо и онемоће̏мо, али и̏мамо једну̏ комши̏ку, она̀ ни свакодне̏вно нас̏рта, понадо̏носи ни во̏ду и др̏ва, поизмете̏ ни ку̏ћу, њо̏ј се не мо̏ж ни̏кад оду̏жимо.

поназбе̏ре свр. *поприлично накупи.* – Ову̏ го̏дин поназбра̀мо до̀ста сли̏ве, и препе̏комо де̏сет каза̀на реће̏ју.

поназбе̏ре се свр. *сакупе се у повеликом броју.* – Поназбра̀ше се госја̀њи, направи̏мо у̏баву сла̀ву, па̀де и поја̀ње и игра̀ње.

понасе̏бне свр. *поприлично озебе.* – По̏лага га једна̀ ис Цр̏ну Тра̀ву та отидо̏ше у Ру̏сију, ка̀д дојде̏, о̏н понасе̏бал, а мла̀до дете̏, седомна̀јес го̏дине, и умре̏.

понаср̑не свр. *повремено навири.* – С вре́ме на вре́ме па понаср̑не да ви́ди кво ја̏ рабо́тим.

понаједе́ се свр. *поприлично се наједе.* – Понајѐдомо се, и поизнапива̏мо се, домачи́н до̏бар, ку̏ћа ја̏ка, па̏де и пе́сма.

понака̏ди се *мало се накади димом.* – А̏јде да запа̏лимо по једну̏ цига̏рку, да се понака̏димо, да замири́шемо на у̏баво, мо̏ш че ни жене́те по̏виш во̏ле.

понака̏шље се свр. *мало се накашље.* – Зна̏м ја̏, кат се ба̏ба тека̏ понака̏шље, а не ка̏шље вој се, о̏че да ми некво̏ казу̏је от које́ не́ма да спи́м начѣ̑с.

по̏накрај прил. *до самог краја, уз ивицу* (упор. и накрај). – Де́до, се́дни по̏накрај, да и́ма ме́сто и ба̏ба да се́дне.

понакри́вен, -а, -о *мало уврнут, са извесним пропустима.* – Чу ви испри́чам по ре́д и по и́стину, ако негде́ испа̏дне понакри́вено прича̏њето, то̏ј је зато̏ј што̏ се позаборави́ло бѣ̑ш како̏ бе́ше.

понаљу̏ти се *помало се наљути, наљути се кобајаги.* – Гле́дамо с ба̏бу се́рије на телеви́зор, а оно̏ у њи́ са̏мо за вика̏ње, ба̏ба се не оћу̏чује, ја̏ вој се ко понаљу̏тим и при́чам како̏ је то̏ј измишљо̏тина, али она̏ кат ста̏не да ви́ка, па устр̑за и но̏чу.

понамале́је свр. *прилично се смањи.* – Ка̏т понамале́је ћи́ја у вла̏шу, зна̏м да ми је неће́ помага̏л, да неје́ сама̏ омале́ла.

понама̏ли свр. *прилично смањи.* – Нестању̏је ми сто̏чна рана̏, чу мо̏рам да понама̏лим сто̏ку.

понама̏ли се свр. *бројчано и количински се смањи.* – Понамали́мо се по села̏, деца̏ се ода̏вно не ра̏ђају, оста̏ли са̏мо ста̏рци.

понама̏љује несвр. *постаје све мањи.* – Не́ма ћи́ша, че почну̏ во̏де да понама̏љују во̏де по бунари́.

понами́ри свр. *посвршава послове око стоке.* – У̏јутру се ди́гнем, па поизди́зам цр̑ђе куде́ смо спа̏ли, поизмете́м по со̏бу и дво̏р, понами́рим сто̏ку и живи́ну, па се топр̑в тѣ̑г ми́јем и спре́мам једе́ње.

понамр̑шти се *мало се намршти.* – Залули́л Милу̏тин „мора̏ву“, чу̏р окол ње́г ко да је ва̏бричћи ди́мњак, отка̏шље једну̏ па̏ртију па тр̑гне от цига̏руту, понамр̑шти се па пи́не от каве́, и све́ тека̏, агали́сује га.

пона̏поље прил. *нагон за обављањем физиолошких потреба, место где се обављају физиолошке потребе* (упор. понадвор). – Мо̏рам да и́дем пона̏поље. И́де ми се пона̏поље. Отиде́ пона̏поље у шума̏к, па га јо̏ш не́ма да се вр̑не.

по̏напред прил. 1. *нешто раније* (упор. и напред). – И то̏ј мо̏ра једну̏ш да прегрми́, па бо̏ље по̏напред, не́го да че́ка. 2. *нешто испред.* – Напре́д и́де по̏п, а по̏напред от попа̏ они́ја који́ но̏си крста̏чу. 3. *нешто ближе предњем делу.* – Поме́ри се по̏напред, да мо̏ж бо̏ље да ви́диш. ⇔ *отпонапред.*

понапу̏ни свр. *подоста напуни.* – И тека, пол̑ѣк-пол̑ѣк, па си понапуни́мо шта̏лу и ко̏чину, деца̏ ишко̏лувамо, што̏ веле́: стану̏мо на но̏ђе.

понапцу̏је свр. *с подоста исцисује.* – Понапцу̏је ме поне́кад ка̏д зарадѝм, али не́ма да нала̏ти да ме би́је.

понаси́ти се свр. *прилично се засити.* – Има̏ ли до̏вољно да је́днете, понаситѝсте ли се, ел оста̏досте гла̏дни.

понасме́је се свр. *смеје се са ким извесно време, пошали се.* – Ако ме сре́тне неко̏ј за̏пљес сас некву̏ зајеба̏нцију ме́н ми́ло, понасмеје́мо се, и некако̏ чове́ку л̑ѣкне.

понасмете́ свр. *подоста насмете, прилично надриља.* – Са̏ нуме́јем да ви ка̏жем кво̏ сам бѣ̑ш осеча̏л, ал га бе́о, чи́ни ми се, ма̏лко понасме́л.

понасмете́ се свр. *прилично се пометe, подоста се збуни.* – Понасме́то се у плете́ње, чу мо̏рам да га расплете́м, па и́зново да га заплете́м.

понасми́не се *широко се осмехне.* – Ста́лно вој ора́те што-че́ вој то́лко спрема́ње, и то́лка зи́мница, она́ се са́мо понасми́не, и проду́ма: Не́к једу́, до́ста сам ја́ трпе́ла.

пона́спи се свр. *добро се наспава.* – Понаспа́сте ли се, несѣ́м ли ви ра́но пробуди́ла?

по́насред прил. *више ка средини, ближе средини.* – Туре́те ше́рпуту по́насред, да мо́же сви́ да дова́тају да сипу́ју.

по́настран прил. *на већем одстојању са стране.* – Мо́јви стоје́ше у́век по́настран, нава́ли се на сантра́ч на буна́р, ту́ри сла́мку у у́ста, и гле́да ме срамежљи́во. Сестра́ што́ пома́га на до́ктуратога стоји́ по́настран, и дода́ва му кво потра́жи.

понатáври се свр. *дотера се мало лепше, понагизда се.* – Зи́ма ли је, ле́то ли је, и́мамо ли ра́боту, не́мамо ли, кад до́јде пи́јачан дѣ́н, оне́ се пона́таврe и оти́ду у Бабу́шницу.

по́натамшће прил. *нешто мало удаљеније у том правцу.* – Мр̑дни се ма́лко по́натамшће, да мо́гу и ја́ да се́днем.

понатова́ри се свр. *прилично се оптерети.* – Немо́ј ме затра́чкујеш, ви́диш да сам се понатовари́ла, а и жу́рим да однесе́м обе́д на жетвари́.

понау́чи свр. *отвори коме очи, посаветује.* – И сѣ̑г, да ли се сам до́сетил, или га неђи́ понаучи́л, али Ђу́ра гроба́р се по́јави на гро́бишта сас ма́јцу, а на грби́ну сас у́бава црна́ сло́ва напи́сано: „Сви́ че ви Ђу́ра у ру́пу нагу́ра“.

понау́чи се свр. фиг. *распита се около, обавести се.* – Пораспи́тај се и понау́чи се, и́ма тра́вће за от све́ бо́ље, са́мо који́ ји зна́је.

понафи́лује свр. фиг. *дода и оно што није изговорено.* – И́ма такви́ љи́гави не́човеци, па те подзѣ̑кну да се излети́ш, па о́дма трчу́ код пураве́лницити да те ија́де, па а́јд што́ им шѣ̑пну то́ј кво си ји очамчи́л у орату́ту, не́го га јо́ш понафи́лују.

понаша́ли се свр. *нашали се повремено са киме.* – Понашале́те се и посме́јте се, ал ра́боту не мању́јте, ра́бота не сме́је да че́ка. Да се понаша́лимо, да ни ми́не дѣ̑н.

понашље́ма се свр. *поднапије се.* – На́род страу́је од ње́га, али му се и потсми́ва кат се понашље́ма.

по́ндрак мн. по́ндраци м зоол. 1. *глиста која као паразит живи у дебелом цреву човека и коња* Oxyurus vermicularis. – Не стању́је, не држи́ га ме́сто, ко да и́ма по́ндраци у ду́пе. Кво́ се са́мо ри́паш, ко да и́маш по́ндраци. Што́ се не ска́диш, бре́, једну́ш, не́го ко да су ти по́ндраци уле́зли у ду́пе. 2. фиг. *веома лош човек.* – Кво́ да ви ка́жем, зна́м да је ови́ја по́ндрак што́ се ули́зује окол ме́не у пра́ву, али ако продаде́м ду́шу на со́тоње, ца́бе ми је по́сле све́.

понеде́лник м *први дан у недељи, понедељак.* – Пи́јачан дѣ̑н у Бабу́шницу је понеде́лник, у Бе́лу Пала́нку пе́так, а у Пи́рот су́бота. ■ **Чи́с** ~ вер. пр. *Чисти понедељак, први дан ускршњег поста.* – На Чи́сти понеде́лник почи́ња по́с, и не пи́па се ни́шта у ру́ће.

поне́када прил. *с времена на време, покаткад.* – Ве́тар поне́када донесе́ обла́к одједну́ш и од ни́где, па се угрми́ и усе́ва, и надо́јду по́тоци. ➞ *понекьд.*

поне́кьд прил. *с времена на време, покаткад* (упор. понекада). – Поне́кьд и ђо́рава коко́шка тре́ви да кљу́цне поне́које зр̑но.

понеквó зам. *понешто.* – Уну́чката им веч поче́ла да мрмо́ри понеквó, поче́ла ји љ̑же да вој се ра́дују.

по́некња прил. *накујуче.* – По́некња обра́мо гради́ну, па, еве́, топр̑в данѣ̑с пости́гомо да ни́жемо пипе́р на ни́зе. ⇨ *поњекња.*

поне́кој, -а, -е пр. зам. *понеки* (упор. понећи). – На поне́које дево́јче се одвр̑жу пе́кље на чара́пе, па се сла́гне да ји привр̑же, а но́ђе вој беле́, па мазне́, па ме́ће ко ву́на. Поне́који одо́вде зна́ју како́ је било́. ➞ *понећи.*

понеста́њује несвр. *почиње да недоста́је чега.* – Тре́ћа го́дин како́ не́ма оша́в у Калџере́ло, ре́ница понеста́њује, а купо́вна не ваља́је.

поне́ћи, -ка, -ко пр. зам. *понеки, -ка, -ко* (упор. понекој). – Поне́ћи мо́же да и́ма и милијо́ни, ја́ не́мам ни ди́нар. Сврне поне́ка комши́ка у два́-три дьна, та ме нasрне жива́ ли сам.

поне́ћипут прил. *понекад.* – И ћо́рава коко́шка поне́ћипут потре́ви зрно.

поне́чији, -а, -о зам. *који припада понекој личности.* – Поне́чији живо́т про́јде у му́ку и нема́ње, а поне́чији у добро́ и богатльк, куга́ каква́ љу́љ̑ћа зељу́ља у дети́нство.

по́нисачьк, -чка, -чко *који је ониског раста, који је прилично низак.* – Ми́ смо сви́ у ку́ћу по́нисачћи, таква́ ни со́рта.

поно́ви свр. *поновно учини исто.* – А́јде, ба́бо, понови́ при́чуту, мло́го ни се дапа́да.

поно́ви се свр. *обнови гардеробу* (упор. поднови се). – Поновѝл се де́да, саши́л но́ве панталóне и дре́ју, и купи́л но́ву шу́бару, а ба́ба му испле́ла но́в це́мпир.

по́ново прил. *опет, изнова, наново.* – Уработи́мо га, али не испа́де добро́, па смо мора́ли по́ново да га рабо́тимо. ⇨ *поновно.* ⇔ *испоново, отпоново.*

по́новно прил. *в. поново.* – Не мо́гу по́новно да при́чам, у́ста ме заболе́ше от поврта́ње једно́ и́сто прича́ње.

поногла́вац ЛЗ м зоол. *жабља ларва с репом и шкргама која се даље преображава.* – От поногла́вци поста́ну жа́бе кад им отпа́дне ре́п, а порасту́ но́ге. ➡ *пуљоглавац.*

поно́си несвр. *носи извесно време некога или нешто.* – На́не, поноси́ ме ма́лко да ми се одмо́ре но́ђе, по́сле чу сам да си о́дим. Ку́пимо вој ципе́ле, она́ ји поно́си ма́лко, па тра́жи дру́ђе, по́модерне. ко да ми́ крижамо па́ре.

по́носит, -а, -о *поносан, који је испуњен осећањем поноса.* – Не́када српсћи војни́к бе́ше војни́к, ста́сит и по́носит, ра́дос и ди́ка на вами́лију, са́ бе́гају од во́јску ко ђа́вол от кр̑с.

пону́трина ж *унутрашњи органи, изнутрице.* – Чи́ча беше ма́јстор на ме́со, кад о́н напра́веше шва́рглу сас ва́рено ме́со и пону́трину, и́ма пр̑сти да си изеде́ш.

по́њекња прил. *накујуче.* – По́њекња се договара́мо, а ти́ њѐкња одре́че то́ј кво смо се договори́ле. Неје́ било́ њѐкња, не́го по́њекња.

поњу́шка свр. *поњуши, помирише да одреди мирис.* – Ми́ смо го́ри от сви́ње, кад би на свињу́ помеша́л и сипа́л све́ ово́ј које́ смо ми́ поје́ли и попи́ли, она́ би́ са́мо поњушка́ла, па би ду́нула на но́с, и ману́ла га.

пооба́ра свр. *обори све редом.* – Ве́тар пообара́л сли́ве, зарину́ле се у шљива́р, тре́бе да се збі́рају. Ра́здува се ветри́на, поо́бара крсти́не, те́ше и на́с да однесе́. ⇔ *испообара.*

пообгро́зи се свр. *временом савлада осећај грозоте и гађења.* – А́ко ми је ма́ти, и́спрво ме бе́ше гроза́ да ју запи́рам и преобла́чим, по́сле се пообгрози́.

пообе́ре свр. *обере све што треба да се бере, привриши бербу.* – Пообра́мо мору́зе, поора́мо за жи́то, дрва нака́рамо у уавли́ју, са́ мо́гу да по́чну свињоко́љи и сва́дбе.

пообико́ли свр. *обиђе с времена на време око кога или чега.* – Ди́гал се ти́ја печалба́р ју́тредьн, па реши́л да пообико́ли ку́ћу и о́коло, по њи́ве и лива́де.

пообјачка́ свр. *прилично ојача, поодрасте.* – Деца́ попора́стоше и пообјачка́ше, поче́ше да ни пома́гају у по́љсће ра́боте.

пооблече́ се свр. *обуче се у више одевних предмета, обуче се вишеслојно.* – Пооблече́те се у нешто́ по́топло, у́планин и ле́ти ла́дно, ка́м ли зи́ми.

пообрне́ свр. *окрене више пута, окрене у разним правцима.* – Пообрни́ га ната́мнава́м до́к не ле́гне како́ тре́бе, до́кле се не упа́сује.

пообр̑не се свр. *више пӯта се узаст̄опно осврне и обазре.* – Пообрни̑ се и погле̏дај окол те̏бе, све̏ тво̏је дру̏шће се ижени̑ле и деца̑ во̏де за̑-руку, а ти̑ си јо̏ш девО̏ћа, и сму̏цаш се сас дечи̑шта по̏млада о[д] те̏бе.

по̏овам прил. *мало ближе овамо.* – Примакни̑ се по̏овам, и̑мам некво̏ да ти шѣ̏пнем да ни̑кој не чу̏је.

поовча̑ри свр. *учини кога овчаром, намени му овчарење као занимање.* – Мо̏ја по̏стара бра̑ћа ото̏ше на предузе̏ће, да ра̑де о̏сом са̑ти и жи̑ве у гра̑д, а ме̏н поовчари̑ше, да сам овча̑р це̏л ве̏к, и да ис пла̑нину не сла̑зим.

поода̑[1] ж *полазак, тренутак поласка.* – На пооду̏ се поздра̑ве, исцеливу̏ју у образи̑, и о̏бавезно попи̑ју јо̏ш по једну̏ ча̑шу за сре̏ћан пу̏т, и да се па̑к ви̑де и дочеку̏ју. ⇨ *пооца.* ➞ *поодьк.*

поода̑[2] ЛЗ ж *похода младој из родитељског дома одмах по одвођењу у њен нови дом, походе.* – Кад мла̑да неве̏ста до̏јде од венча̑ње, поођанци̑ ве̏ч дошли̑ и че̏кају ју, то̏ј поода̑ из ма̑јку: бра̑т, сестра̑, они̑ нешто̏ купи̑ли, и и̑ду да поо̏де неве̏сту, тека̑ ми ка̑жемо овде̏ – поода̑ и поођанци̑.

по̏одалек прил. *са веће удаљености.* – Изо̏кај от по̏одалек, не приближа̑вај се до капи̑ју, да те не упла̑ши ку̏че.

поодьк м *полазак, тренутак поласка* (упор. поода[1]). – Де̏ на поодьк да попи̑јемо јо̏ш по једну̏. На поодьк испи̑јемо јо̏ш по једну̏ ча̑шу за сре̏ћан пу̏т, и да се па̑ ви̑димо. Сва̑ћи пу̏т ка̑д раси̑пе ри̑злу, камијо̏нат затру̏би при поодьк.

поо̏ди свр. *полази.* – Неје̏ тела̑ да поо̏ди без ње̏јан голе̏ми двокри̑лан орма̑н. Дојде̏ вре̏ме да се па̑кујемо и да поо̏димо до̏м, али Ми̑ла га не̏ма. ■ **поде̏ње** *гл. им.* – Сви̑ су дошли̑ који̑ су треба̑ли да и̑ду, ви̑ше не тре̏бе да се че̏ка с поде̏ње. ⇔ *запооди.*

поодмькне се свр. *поизмакне се, удаљи се нешто подаље.* – Кад је ра̑бота гле̏дају да се поизмькну, а кат се прино̏си једе̏ње они̑ се поприм̑ькну.

поодно̏си свр. *однесе све једног за другим који су се ту затекли.* – При̑чају да че надо̏јде вода̑ да ни све̏ поодно̏си ако се не попра̑вимо.

поодрасте̏ свр. *прилично порасте, поојача.* – И не че̏кају да одрасте̏м, ма̑лко ли поодрасте̏м, ве̏ч ме упре̏sају у ра̑боту, пр̑во да чу̏вам ја̑ганци, па о̏вце, по̏сле на ора̑ње и же̏тву. ⇔ *попоодрасте.*

поођанци̑ ЛЗ м мн. *учесници похода младој из родитељског дома одмах по одвођењу у њен нови дом.* – Ка̑д мла̑да неве̏ста до̏јде од венча̑ње, поођанци̑ ве̏ч дошли̑ и че̏кају ју, бра̑т, сестра̑, они̑ нешто̏ купи̑ли, и и̑ду да поо̏де неве̏сту, до̏јду, седе̏ два-три̑ са̑та, и и̑ду си, тека̑ ми ка̑жемо овде̏ – поода̑ и поођанци̑.

по̏озгор прил. фиг. *на вишем положају, угледнији.* – Пра̑јимо леви̑не од два̑јес со̏бе, а жи̑вимо у једну̏, лу̏к и вода̑ ни рана̑, рабо̏тимо од сьвњу̏шку до стьвњу̏шку са̑мо да смо ма̑лко по̏озгор от комши̑је.

по̏оздол прил. фиг. *на нижем положају, мање угледан.* – А̏ко не̏маш башту̏ ти̑ не̏ма да бу̏деш по̏оздол од дру̏га деца̑, у на̑дницу чу и̑дем, и слу̏га чу бу̏дем, ал не̏чу то̏ј да дозво̏лим.

пооздраве̏је свр. *опорави се, придигне се из постеље.* – Са̑мо да пооздраве̏јем, са̑мо да се ма̑лко приди̑гнем, ете̏ ме при ва̑с да наста̑вимо ра̑боту.

пооѕр̑не се свр. *више пӯта се обазре.* – Ка̑д некоја̑ од жене̏те до̏јде да некво̏ ку̏пи, ми̑ се уђутимо̏, она̑ ку̏пи и по̏јде си, неко̏ј дльбоко̏ уздьне, која̑ се од њи̑ пооѕр̑не да ви̑ди кује̑ је узданул, по њу̏ уздьну по̏виш, е̏, таква̑ у̏век некво забора̑ви да си ку̏пи, па се повр̑не.

пооја̑чка свр. *мало више ојача, постане јачи и снажнији.* – Ко̏пају мору̏зу ста̑ри љу̏ђи, али и деца̑ која̑ су поојачка̑ла.

поола́би свр. *нешто ослаби, донекле прореди неку активност.* – Да причѐкамо да поола́би ћи́ша, па че по́јдемо. Трѐбе да поола́биш пијѐње и пушѐње, ви́диш да си се спѐкал, садѐ ко́с и ко́жа о[д] тѐбе.

поо́ка свр. *извиче се, игалами се.* – Поо́ка, поо́ка, па се оћути́, ви́ди да му се ни́ћи не пла́ши.

поли́ња се свр. *прилично се искрза, сасвим се истањи.* – Цр̏ће ни се полињáле, и реши́мо да ја́ у понедѐлник зачѣс прери́пим до Бабу́шницу да ку́пим нећи́ ча́ршав и некојѐ ћѐбе.

поомалѐје свр. *прилично се смањи, доста се бројчано омањи.* – Поомалѐмо у село́, мо́ј вр̏с ско́ро сѣ́в помр̏л.

поомаци́ња се свр. *омакну се сви један за другим, попадају.* – Мло́го је кли́заво, пазѐте да се не поомаци́њамо сви́ у доли́ну, да ни не мо́гу пова́де из њу́.

пооми́је се свр. *умије се како-тако, пропере се надве-натри.* – Нѐма да пооми́је и поочѐшља деца́, нѐло ји пу́шта да о́де др̏љава и бу́чава по на́род.

поопѐре свр. *опере с времена на време што је за прање.* – Доо́ди ни чѐрка, поопѐре ни, поизмѐте по ку́ћу, понанѐсе др̏ва и поспрѐми једе́ње за неко́лко дѣ́на, па си оти́де.

поора́ти несвр. 1. *поприча, поразговара са ким* (упор. повреви). – Сѐдни до мѐне да си поора́тимо, ја́ сам сама́ у чѐтри ду́вара, па сам се ужелѐла за орату́. 2. *посавешује кога.* – И́ди, поора́ти му да се ма́не о[д] то́ј дру́ство, ина́че че загла́ви у за́твор.

поо́ре свр. *сврши орање, узоре све што је планирано да се узоре.* – Поора́мо и посеја́мо, и за ову́ј го́дину пребину́мо ту́ј бри́гу.

поотрѐзни се свр. *прилично се отрезни.* – Ни́како се не трѐзни, ма́лко ли се поотрѐзни, о́н па́к по́чне пија́нку.

по́отресан. -сна, -сно *отресити, сналажљивији, промућурнији.* – Који́ је би́л ма́лко по́отресан ишѣ́л је на печа́лбу, а који́ је би́л попри́глупачак, њиго́во је било́ овча́ршина.

поотресѐ свр. фиг. *скине са себе какву невољу.* – За́посли се у ва́рош, поотрѐсе сеља́чку штро́ку, по́господи се, па ди́же нос.

поотресѐ се свр. фиг. *прилично се отараси немаштине, или какве напасти.* – Ишколува́мо деца́, поотрѐсомо се од ду́гови и шпара́ње, са́ че и ми́ ма́лко да прогле́дамо.

поочи́сти свр. *очисти с времена на време.* – До́јде чѐрка та ни поопѐре, поизмѐте и поочи́сти по ку́ћу, спрѐми једе́ње за неко́лко дѣ́на, па си оти́де.

поочу́ва свр. *очува све једно за другим.* – Деца́ ко деца́, при на́с су док ји поочу́вамо, по́сле прива́ну свѐт којѐ куде́, ми́ оста́немо сами́.

поочу́ва се *причува се, не истроши се радом.* – Неси́ ни ти́ од јучѐр, нѐго се неси́ претр̏гал од ра́боту, поочува́л си се, и са́ се подно́сиш ко петѣ́л у раса́д.

пооца́ рет. ж *в. поода*[1]. – О́н им пред пооцу́ на ра́боту о́чисти „крѐка вѐсо“ (пећ), па на́тура уну́тра су́ва дрвца́ и артију́ за по́тпалу.

поошља́чи се свр. *поквари карактер, постане ошљак.* – Поошљачи́л се, направи́л се на о́шљака, до́м се не свр̏та, са́мо глѐда гдѐ куга́ да прева́ри и претупа.

по́п[1] м *православни свештеник, онај који у цркви обавља верске обреде.* □ – Послѐгњи по́п у на́шу цр̏кву је би́л по́п Ради́сов, ку́ћа му је била́ у Бѐлу Во́ду. ⌂ **бѐспослен по́п и ву́ци крштѐва** *докон човек лаћа се непотребног посла.* – Реши́л по́п да кр̏сти ву́ка да не да́ви ви́ше сто́ку, и док га крштева́л ву́кат му рекѣ́л: Крштѐвај, по́пе, замакну́ше о́вце иза бр̏до, не мо́гу ји сти́гнем. ⌂ **и над по́па и́ма по́п** *над сваком влашћу има виша власт.* – Мисли́л је да му ни́кој ни́шта не мо́же, али и нат попа́ и́ма по́п. ⌂

погле́да по́па у бра́ду *примакао се смрти.* – Не́чу да и́дем с ва́с, че рече́те да сам зау́лав ста́рц, погледа́л попа́ у бра́ду, а че се замла́чује сас о́младину по седе́ње. Ме́ло ме́ме и́ду у па́шу, зато́ј се зове́ по́пашак.

по́п[2] м *сноп на врху крстине или трећака* (13. код трећака, 17. код крстине). – Зде-не се крсти́на ел трећа́к, па се озго́ре на вр̥ ту́ри сноп, који́ се зове́ по́п.

по́п[3] *гвоздени део запрежних кола који спаја предњи са задњим трапом.* (упор. и воловска кола). – Са́гњишта и кривуљи́це су пове́зане с једно́ ра́совесто желе́зо које́ се зове́ по́п, и које́ и́ма ру́пу крос коју́ се уде́не кли́н да пове́же попа́тога с ра́стоку.

попа́да свр. 1 *падну сви један за другим.* – Сли́ве се зарину́ле у шљива́р, попада́ле све́ до једну́. 2. фиг. *сви присутни клону од смеха.* – Ка́д ре́че да се замајсторі́л, и да је за једну́ не́дељу научи́л да пра́ји купа́тила, друђи́ти ма́јстори попада́ше от сме́ј.

попади́ћа ж *попова супруга, попадија.* – По́п Ради́сав и њего́ва попади́ћа су живе́ли на Бе́лу Во́ду, па кат се о́н пензиониса́л отсели́ли се у Бе́оград при њи́на деца́.

попа́рак м *врста јела од попареног хлеба, уз додатак сира и алеве паприке, попара.* – Надро́би се ста́р ле́б у пани́цу, па се ту́ри врз ње́га си́рење, а у тига́ањ се расто́пи ма́з, и с ње́га се поси́пе ле́бат, по́сле се све́ то́ј попа́ри сас ћипе́лу во́ду, и го́тов попа́рак. У на́шу ку́ћу се ле́б не вр̥ља, ка́т се ја́ко ствр̥дне, ми́ си пра́вимо попа́рак од ње́га.

попа́ри (трп. пр. попа́рен, -а, -о) свр. 1. *прелије врелом течношћу.* – Гове́да и сла́му једу́ кат се попа́ри. Једни́ ра́досни, а једни́, ко да ји је неђи́ попари́л сас же́шку во́ду, нада́ли се на по́више бери́ће́т, а несу́ навр̥ли ни полови́н ко́лко су се нада́ли. Маноі́л се се́бну ко попа́рен, су́ну се за по́јас, и́звади но́ж и и́стрча ис ку́ћу. 2. *сржи мразем.* – Сли́ве се ра[с]цавте́ле, а па́дла слана́, па ји све́ попари́ла. Пре́[д]-зору па́де слана́ ко сне́г, све́ по́пари по граді́ну кво је оста́ло не́брано.

попасе́ свр. 1. *пасе извесно време.* – О́вце попасу́ до́к не по́чне же́га, по́сле се замрте́ и бе́гају у ладови́ну. 2. *напаса стоку извесно време.* – Иска́рај гове́да у Ба́рје та ји попа́си, па ји у пла́дне врни́ и нака́рај у шта́лу.

по́пашак м *рана испаша оваца пре обредне муже о Ђурђевдану.* – На Ца́рцовдьн се о́вце у́јутру не музу́, пу́штају се у по́пашак, па се у пла́дне вр̥та́ју до́м на пре́млаз. Ма́ло вре́ме и́ду у па́шу, зато́ј се зове́ по́пашак.

попи́ћ мн. попо́вчичи м зоол. *врста инсекта који зриче трљајући предња крила једно о друго, попац* Gryllus. – Исте́за се ко попи́ћ на ти́кву. Жене́ве се поче́ше почу́шкују и умр̥гују ко́нто њу́, па ју огова́рају како́ је ваљаци́јата спра́м њу ко попи́ћ спра́м ти́кву, па се ти́ћем засмеју́ она́к на́глас. Попо́вчичи пој̥у́ кат се сьви́ња и кат се стьви́ња.

попети́на мн. попети́не *пеј. од поп, попина.* – Ти́ја попети́на сва́ку по́младу жену́ загле́да и одме́ри.

попече́ се свр. *пече се мало дуже на тихој ватри.* – Не́к се месо́то јо́ш ма́лко попе́че, ал олабе́те о́гањ да се не препече́.

попи́вкује несвр. *пијуцка с времена на време.* – Мо́ре, на́шити уну́к пропуши́л, а поче́л и да попи́вкује, метну́л се на де́ду, да не оста́не слу́тан.

попи́пкује несвр. *повремено пипка, пипкајући истражује.* – Немо́ј да ме попи́пкујеш, сра́м да те бу́де, и́маш си жену́ па њу́ попи́пкуј.

попи́пне свр. *пипне овлаш, пипне с времена на време.* – Љуби́сав ма́нда с ру́ће, при́ча им некво́, и једну́ од њи́ попи́пне по коси́цу, она́ се поче́ усми́вка, пре́веде ју преко доли́ну же́дну.

попи́та свр. *пита на више места и више њих, распита се.* – Чу попи́там по село́ који́ и́ма прачи́на за про́даву, па чу ти ја́вим.

попи́ше свр. *подвргне заплени, конфискује.* – Ту́ј го́дин зама́лко да ни попи́шу кра́ве за по́рез, да ни Момчи́л Бра́нковићи не за́јми па́ре, оста́ли би без гове́да у шта́лу.

поплаве́је свр. *поплави, добије плаву боју.* – Де́те, ако у́знем тоја́гуву, че ти поплаве́је ду́пе, зачѣ́с и́ма да се сми́риш.

попла́дне с *пополдне, време од подневa до вечери.* – То́ј попла́дне ле́гомо ма́лко да одѣ́немо с ду́шу, тамѣ́н ни уне́ло у сѣ́н кад у́тропа по пе́нцери, про́буди ни гра́д.

попла́мти свр. *потамни или пожути од болести или старости.* – Ја́ко поплам тѐл, не́че се нажи́ви јо́ш гоца́.

поплачу́је свр. *исплати, поплаћа све рачуне.* – Напра́ви тро́шак, нуме́је да ста́не кат по́чне да купу́је, не мо́гу да поплачу́јем све́ ко́лко је у ста́ње да потро́ши.

попла́ши свр. *зада страх, учини да се сви разбеже.* – Попла́ши ни ба́ба с при́че од вапири́ и со́тоње, па но́чу не сме́јемо да оста́немо сами́ у со́бу.

попла́ши се свр. *испрепада се.* – Ми́ седењѣ́ујеомо на крстопу́тину, кат си наидо́ше пла́шила, ми́ кат се поплаши́мо, па бе́ж која́ накуде́.

попле́ви свр. *мало времена плеви, оплеви малу површину.* – Еве́ ме, на́не, и́спольк у́илно ре́че Ма́ра, и́до до њивче́но преко ва́ду да ма́лко попле́вим лу́чакан.

попљу́цкује несвр. *учестало пљуцка.* – Кад му да́вају не́к једе́, кад не́ма о́н че си попљу́цкује. Док и́ма у бу́ре пи́је па не престању́је, ка́д неста́не о́н попљу́цкује по дво́р.

попова́ли свр. *поприлично похвали (кога или што).* – Попова́ли ју у њиго́ви, а ако притре́бе ти́ и поизлѣ́жи понешто́.

попо́вићи, -ска, -ско *који припада попу, или поповој фамилији.* – Ја́ сам била́ попо́вска че́рка. Деда-Дра́га Попо́вићи бе́ше поклиса́р, а по́п бе́ше Ради́сов из Вални́ш.

попогле́да свр. *пажљиво погледа, пажљиво осмотри.* – Попогле́дај суде́ ре́дом, ту́ј је негде́, неје́ шту́кло у буна́р.

попогле́да се свр. *испитивачки се осмотри.* – Ка́т се попогле́да у огледа́ло, чи́ни вој се да не́ма по́убава дево́ђа од њу́.

поподи́гне свр. *подигне мало више.* – Поподигни́ га јо́ш ма́лко, да мо́гу у́баво да га ва́нем, да ми не испа́дне.

попје́ несвр. *пева извесно време.* – Је́днумо, пи́нумо, де са́ ма́лко да попје́мо, сла́ва је. Де́ да ми попје́ш ону́ј пе́сму како́ ђа́вол сре́ћу не́ма, па чу ти ку́пим кво́ о́чеш.

по́полани прил. *накрошле године, годину раније од полани.* – Ла́ни неје́ било́, а да ли је било́ по́лани, ел по́полани не мо́гу се се́тим, заборави́ла сам.

попоми́не свр. *смање се већим делом потешкоће и ублаже се недаће.* – Сла́ва ни се бли́жи, али до тѣ́г че попоми́ну мо́јеве бо́лће, па че си опре́мимо голе́му со́бу ко́ и у́век, а мо́ш се и деца́та прева́ре да до́јду да ни помо́гну у спрема́њето.

попомо́гне свр. *прилично помогне, помогне с времена на време.* – До́јду деца́, попомо́гну ни ко́лко мо́гу и у ра́боту, и с па́ре, не мо́жемо да се пожа́лимо.

попоодрасте́ свр. *прилично одрасте.* – По́сле, ка́т попоодра́стомо та́јом смо се наоди́ли е́ј онде́ по пу́тан за Плосни́цу. Мо́ж да не́ч све́ да разбе́реш са́, ал јо́ш ма́лко кат попоодрасте́ш све́ че ти бу́де ја́сно. ➞ *попорасте.*

попрасте́ несвр. *прилично порасте* (упор. попоодрасте). – Зелена́ трава́, ал јо́ш неје́ за косе́ње, не́ка јо́ш ма́лко попрасте́. Дете́то вој ве́ч попра́сло, поче́ло да ла́зи.

попо́шка мн. попо́шће ж 1. *плод паприке.* – Попо́шка која́ је голема́, неје́ добра́ за пуне́ње. Ову́ј го́дин се роди́ле попо́шће ко ни́кад до са́. 2. *махуна од пасуља.* – Да́де ми комши́ка неко́лко попо́шће бора́нију да ишу́жбим за семе. ■ **пе́чена** ~ *печена паприка*

ка. – У те́гле наре́димо пе́чене попо́шће, па наси́пемо зе́јтин и ћисели́ну и посо́лимо. ▌**пу́њена** ~ *пуњена паприка.* – У пу́њеневе попо́шће тури́ла си по́више ори́з, а бо́ље да си тури́ла по́више ме́со. ▌**си́рова** ~ *свеже убрана паприка.* – Ту́ри ми у торбу́ ле́б, си́рење и неко́лко си́рове попо́шће из гради́ну, и то́ј ми је ма́нца за даньс. ▌**су́ва** ~ *сува паприка.* – У пасу́љ неје́ ло́ше да се ту́ри нека́ су́ва попо́шка, и наре́же нећи́ чешњ бе́ли лу́к. ⌂ **попо́шће за ни́зање** *паприка погодна за низање на венац да би се сушила на сунцу.* – И́ма си по́себно добре́ попо́шће за низа́ње, зове́мо ји вр̀тка.

попошле́ мн. попошлети́ја с *поприка која није достигла пуну величину.* – Ве́ч и́ма у у гради́ну попошлети́ја, јо́ш ма́лко да попрасту́, па че по́чнемо да ћи́немо. ⇨ *попошче.*

попошља́к мн. попошља́ци м пеј. *превише љута или трула паприка.* – Попошља́цини се све́ здува́ли у по́друм, тре́бе да ји исврљимо.

попошче́ мн. попошчети́ја с *в. попошле.* – Попо́шће обра́мо, оста́доше са́мо под вр̀ попошчети́ја, али њи́ че бе́ремо по по́требу за пржѐње.

попошче́нце мн. попошчети́ћа *дем. од попошка.* – Ма́лецко попошче́нце, ал се не прино́си у у́ста, смрди́ ко́лко је љуто́.

попошче́тина мн. попошче́тине ж *аугм. од попошка, крупна паприка.* – Ове́ј попошче́тине несу́ за пуне́ње, у сва́ку мо́же да ста́не по полови́н ћи́ло мле́вено ме́со.

попо́шчица мн. попо́шчице ж *хип. од попошка, папричица.* – Оба́ри ба́ба су́ве попо́шчице, па ји уси́тни у пани́цу, па у то́ј наре́цка зеле́ни лу́чак, си́пне ма́лко зе́јтинчьк и посо́ли, па ручьк за ћѐв. Поје́де неко́кло уђисе́лене попо́шчице, па са́мо устр̀sa од љуто́.

попра́ви свр. *учини бољим, уклони недостатке.* – Каквого́д да у́зне да попра́ви, о́н га по́виш покваи́ри. ⇨ *попраји.*

попра́ви се свр. 1. *учини се бољим.* – Бе́ше разма́зана и нема́рљива, али како́ се оже́ни по́прави се, па са́ пра́ва дома́ћица. 2. *поправи физички изглед.* – Мло́го си мр̀шава, тре́бе да једе́ш по́често да се попра́виш, да ти момчети́ја не нао́де ману́.

по́правка ж *отклањање кварова.* – Строши́ло се, и не пома́га му ни́какава по́правка.

попра́ји свр. *в. поправи.* – Мла́д чове́к мо́ж да пости́гне и да покваи́ри и да попра́ји, а ста́р неје́ за ни́где.

попрегрми́ свр. *почне да јењава грмљава.* – Попрегрме́, и ћи́ша попреста́де, мо́жемо да наста́вимо пу́т.

попредре́ши свр. *прилично се дотера у стајаће хаљине.* – На Вели́гден попредре́шимо и деца́ и на́с, па и́демо на́-оро го́ре при цр̀кву. ➞ *попремени.*

попредре́ши се *подотера се, понагизда се у свечано рухо.* – Петка́на се позбрчка́ла, ста́рос ју нале́гла, ал ка́т се попредре́ши, да вој се не нагле́даш.

попрека́ра свр. *прилично претера у чему.* – Учѐр га ма́лко попрекара́мо у пија́нку, али не́ка, једну́ш се жи́ви.

попрека́ра се свр. *почне да се проређује, почне да пролази време коме или чему.* – Ти́ја ста́ри чове́ци се попрекара́ше, оста́ли са́мо ту́ј и та́мо понећи́ који́ па́нте ка́ко су преоди́ли преко Алба́нију. Ја́буће се ве́ч попрекара́ше, оста́де са́мо зи́мска со́рта која́ после́гња зре́је.

по́преко прил. *по ширини чега, попречке* (супр. уздужно). – Поо́ремо и посе́јемо, па пу́штимо неко́лко бра́зде по́преко, да оти́ца вода́ из њи́ву. ⌂ **гле́да по́преко** *мери кога непријатељским погледом.* – О́н пре́к и зьл, а она́ у́миљата и пово́љита, по́преко га неје́ погледа́ла. ➞ *упреко.*

попрема́не свр. *попрестане, смањи се нека активност.* – Боли́, боли́, па попрема́не, тамьн задре́мем, оно́ па́ уболи́, и це́лу но́ч те́ка.

попреме́ни свр. *обуче кога скоро у сасвим нове хаљине, преобуче* (упор. попредреши). – Ба́ба га оку́пе и попреме́ни га, па га ва́ти за ручи́цу, па и́шли пу́тем, ишли́, и сре́тне ји једѣ́н, промени́л се ле́по, ма́шна, шаши́р… (нар. пр.).

попреми́не свр. *већ прође, посмири се, поутихне.* – Има́л сам ја́ћи бо́лови, са́ ма́лко попремину́ше, ал јо́ш не мо́гу ми́рно да спи́м.

попере́ди свр. *с времена на време изнова доведе ствари у ред.* – С вре́ме на вре́ме ку́ћа мо́ра да се попере́ди, да неје́ све́ расврљано које́ куде́.

попреста́не свр. *скоро сасвим престане.* – Ћи́ша попреста́де, а́јде да наста́вимо пу́т.

попресра́ми се свр. *подоста се престиди, подоста изгуби срам.* – Попресрами́ се па ју пи́тај, ко́ј пи́та мо́ж и да доби́је, а мо́же и по но́с да доби́је.

попрету́ра свр. *испремешта с једног места на друго.* – Де́ да попрету́рамо сено́во у дру́ђи кра́ј пле́вњу, да напра́вимо ме́сто за пле́ву.

попрећу́ти свр. *не одговори баш на сваку увреду, повремено ућути.* – О́н не́ка о́ка и псу́је ако не́ма дру́гу ра́боту, ти́ си попрећути́, па тека́-тека́ оно́ му про́јде бесни́лото.

попре́чи свр. *постави што попреко.* – Попречи́ кола́та преко пу́тат, да ни они́ не мо́ж да прооде, ка́д на́м бра́не.

попр́жи свр. *испржи нешто на масти.* – Чу си попр́жим две́ ја́јца, и то́ј че ми бу́де за ручѣ́к.

поприбе́ре *прикупи скоро све, уради скоро сав посао.* – Жи́то је попри́брано, јо́ш са́мо поне́ка њи́ва неје́ о́жета.

поприбли́зи свр. *приђе доста близу* (упор. понаблизи). – Кат поприбли́зише до село́, се́доше под једно́ др́во да одмо́ре, и да нешто́ поједу́.

поприви́кне се свр. *прилично се прилагоди, понавикне се.* – И́спрво ми бе́ше мло́го те́шко, туџа́ ку́ћа, мло́го деца́, по́сле се поприви́кну́.

попри́глупачак, -чка, -чко *глуп, али не потпуно.* – Попри́глупачак, али́ неје́ ле́њ, жену́ по́штује, а о́че и да послу́ша кво́ му се ка́же.

поприди́гне се свр. *мало се придигне, почне да устаје на ноге.* – Несѣ́м могѣ́л да се ди́гнем ис кре́вет, са́ се поприди́го, па изле́знем и у авли́ју та прошѐтам.

попри́ка рет. бот. ж *в. паприка.* – Набра́мо попри́ку дво́је кана́те че и́ма и за турши́ју и за низа́ње. Напуни́мо попри́ће и са́рме за сла́ву, ал по́сне, са́мо с оризѣ́к, компирчи́чи и лу́чак.

поприка́чи свр. фиг. *придода у причању и измишљене детаље.* – Уме́је да поизлѣ́же, и да поприка́чи и које́ је било́ и које́ неје́ било́, али ми́ га зна́мо, па му све́ и не ве́рујемо.

поприкр́пи свр. *с времена на време закрпи оштећено.* – Тамѣ́н му поприкр́пим панталоне на једно́ ме́сто, оне́ се сце́пе на дру́го. Поприкр́пе ру́пе на пу́тат, па́дне ћи́ша, оне́ се па поја́ве јо́ш по́големе.

поприку́пи свр. *докупи оно чега нема довољно.* – Бе́о се задужи́л до гу́шу, али Бо́г да помо́же от печа́лбу, пораскачи́ ду́гови, а и поприку́пи једно́-дру́го за по ку́ћу и за у по́ље.

поприльже свр. *изрекне покоју лаж.* – Во́ли да поприльже, ко да је от ци́ганску со́рту.

поприм́кне се свр. *примакне се ближе.* – Ка́д је ра́бота, гле́дају да се изм́кну, а ка́т се прино́си једе́ње, они́ се поприм́кну.

поприрабо́чује несвр. *ради помало и ван радног времена, тезгари.* – Башта́ ми ора́ти да си поте́зам шта́ле и пле́вње, и да си чу́вам гове́да, али да поприрабо́чујем и у мили́цију.

поприсе́ти се свр. *сети се нечега са напором.* – Ба́бо, поприсети́ се, па ни испри́чај какво́ сте је́ли кат си ти́ била́ дете́.

поприте́гне свр. 1. *притегне с времена на време, чвршће затегне.* – Купи́мо једно́ куће́рче, па га поприте́гомо да прези́мимо, па ната́м ако се мо́же че га прошѝрујемо. Откара́л сам ко́ла код ма́јстора да ји поприте́гне, спре́мам се на пу́т. 2. фиг. *строже поступи према коме, обузда кога.* – Попритегни́ га ти́ до́к је јо́ш по́малецак, и до́к јо́ш мо́жеш, да не прите́sa о́н те́бе по́сле кат порасте́.

поприти́сне свр. *лагано притисне.* – Попритисни́ ту́ј ку́де ме боли́, ал исполѣ́к, немо́ј ја́ко.

попри́ча свр. *проведе неко време у причању, поразгова о разним темама* (упор. повреви). – Несмо́ се ско́ро виде́ле, али са́ у́баво поприча́мо от све́.

поприче́ка свр. *причека краће време.* – За́моли ме да га поприче́кам нећи́ дѝн за па́ре, а то́ј приче́кување тра́ји еве́ го́дину дѝна.

попришпа́ра *пришпеди нешто, причува коју пару.* – И́маше стру́ја у село́, ал она́ нави́кла да попришпа́ра, па де́к је сама́ и не́ма голему́ ра́боту упа́ли гаса́рче, чѣ́к ни ла́мпу не па́ли.

попроду́ма свр. *проговори покоју реч са киме, поразговара с времена на време о нечему.* – Де́ да попроду́мамо и од жени́дбете, када́ ми́слите да же́ните ва́шево дево́јче, и́ма ли си при́лику, ел ми́ да му тра́жимо.

попро́јде свр. *прође доста тога.* – У пла́дне сви́ жетвари́ поле́гају у ладови́ну, че́кају да попро́јде на́јголема же́га, па да наста́ве да жњу́. А́јде да се скло́нимо под дрво док попро́јде на́јјака ћи́ша, па че наста́вимо пу́т.

попросеве́ри се свр. *дође донекле себи, просвести се.* – Она́ се ма́лко ко по́просевери, по́гледа о́коло, али па за́штуче.

попроскубе́ се свр. шаљ. *обрије се на брзину.* – Узо́ бријач па се попроску́бо по́горе-по́доле, ма́ну не́ма ко́ј да ми на́јде.

попротр̑гне се свр. фиг. *подоста порасте.* – Попротр̑гла се, поста́ла ба́бина дево́ћа, јо́ш ма́лко па че ју же́нимо.

попротр̑си свр. *којекако отрси од трња или траве.* – С вре́ме на вре́ме тре́бе да се дво́р попротр̑си и поизмете́, да неје́ неме́тен и ура́сал у травоља́к ко пусталѝја.

попроше́та свр. *прошета мало.* – Одве́ди ји па ји попроше́тај по ку́ћу и по дво́р, да ви́де како смо се среди́ли, и на́мештај какѣ́в смо купи́ли по со́бе.

попроше́та се свр. *прошета мало, мало се расхода.* – Попроше́тајте се, јо́ш сте мла́ди, тре́бе да ви́дите све́т.

попр̑ска свр. *пошкропи ситним капљицама, накваси прскањем.* – Попр̑скај му лице́ сас студену́ во́ду, да се расѣ́ни, да не бла́нта ви́ше.

попрчаве́је свр. *остане прљав, запрља се.* – Ле́ти не́мамо кѣ́д да се мло́го ми́јемо и пе́ремо, па ни попрчаве́ју и аљи́не и снага́.

попр̑чкује несвр. *повремено и не обазирући се на остале пушта гласне ветрове, прдуцка.* – И́де и попр̑чкује, и́ч га бри́га неје́ и́де ли нећи́ по ње́га, и чу́је ли га нећи́.

попр̑цује несвр. *често пушта гласне ветрове, прди.* – И́ди у доли́ну па се испр̑ди, немо́ј ту́ј пред сви́ да попр̑цујеш. На́цврца се пасу́љ, па са́мо попр̑цује по дво́р.

попу́је несвр. 1. *врши поповску службу.* – Како́ ја́ па́нтим у стриже́вачку цр̑кву је попува́л поп-Ради́сов из Вални́ш, па је ње́га смени́л поп-Че́ја из Ре́сник. 2. *наметљиво поучава и мудрује.* – Немо́ј да ми попу́јеш сва́ћи дѝн, воља́да и ја́ нешто́ зна́м. ■ **попува́ње** *гл. им.* – Попува́ње је на́јлька ра́бота, сви́ ви́кају, ти́ поје́ш, и јо́ш ти плачу́ју што́ поје́ш.

попу́ни свр. *учини нешто пуним, употпуни.* – Тре́бе ми ца́к па́ре да попу́ним све́ ру́пе, а ја́ не́мам ни жлту́ ба́нку.

попу́ни се свр. *постане пунији, угоји се.* – Кат сти́гне оша́в ја́ се попу́ним, она́к сам си ста́лно мр̏шава.

попу́па свр. дет. *поједе у сласт.* – Ако све́ ово́ј попу́паш, че прасте́ш на́јголем, и че бу́деш на́јјак у сва́ деца́.

попу́ца свр. *покида се, распукне се један по један.* – Немо́ј се то́лко запи́њаш, че ти жи́ле попу́цају. Попуца́ше пли́кови, и из њи́ поте́че гно́ј.

попу́шкује *с времена на време запали цигарету.* – Воле́ла је да тр̏гне понекоју́, а и да попу́шкује, то́ј у оно́ј вре́ме же́не по село́ несу́ работи́ле, али ба́бата бе́ше наму́жњичва.

попу́шта несвр. 1. *испушта из руку и погледа.* – Где́ ја́, ту́ј и она́, ни́како ме не попу́шта. 2. *губи снагу, телесно слаби.* – Бе́ше му́ж ко гору́н, али како́ старе́је поче́ да попу́шта. 3. *повлачи се, прави уступке.* – Ја́ му попу́штам, гле́дам да бу́де ми̏р, ал о́н ме́н не попу́шта ни за дла́ку. 4. *учини ширим, пространијим.* – Попушти́ ма́лко ка́йшат, ви́диш да че пу́кнеш ко́лко си се преје́л.

попу́шти свр. *малакше, телесно ослаби.* – Осети́ да ми се сте̏вни у гла́ву, но́ж ми испа́де из ру́ку, но̏ђе попушти́ше.

попцу́је свр. *гадно опсује.* – Ђа́вол кад не́ма кво́ да рабо́ти, о́н си ме́ри ја́јца на канта́р да ви́ди које́ му је по́тешко, ре́че Мили́сав, и по́пцува им ле́б.

попче́ мн. почети́ја с 1. *тек свршени богослов, млади поп.* – По́п Че́ја се ра́зболе, а ме́сто ње́га постави́ше једно́ мла́до попче́, тамѣ́н се запопи́ло. 2. *хип. од поп* (В по́пће). – Не ди̏рај ме, по́пће, греота́ је, му́ж ми је ско́ро умр̏л.

по́р мн. по́рови м зоол. *малена звер из породице куна, лучи секрет веома непријатног задаха, који му служи као одбрамбено средство од непријатеља, твор* Putorius putorius. – По́р ни бе́ше удави́л се́дом пилети́ја. Не ми̏је се, не ку́пе се, смрди́ ко по́р.

пораба́ти несвр. *ради неко време.* – Је́домо ле́б, а́јде са да пораба́тимо ма́лко. Поработи́мо, па разману́мо, у́пече, па че се цр̏кне.

пора́вни свр. *учини што равним, да буде без испупчења и удубљења, поравна.* – Тре́бе да отр̏симо и пора́внимо дво́р, вршѝлица че до́јде за нећи́ дѣ́н да врше́мо.

пора́дује се несвр. *наужива се радујући се коме.* – Да пра́тите деца́та да поседе́ нећи́ дѣ́н при на́с, да им се пора́дују де́да и баба.

поразби́ва свр. *разбије све редом.* – Напи̏је се, па потро́ши и поразби́ва све́ по ку́ћу

поразвесе́ли се свр. *постане весео, поприлично се развесели се.* – До́јду унучети́ја, поседе́ нећи́ дѣ́н, поразвесе́ле ни, па си оти́ду.

поразвиде́ли се свр. *мало боље сване, појави се јача дневна светлост.* – Поче́кајте да се бо́ље поразвиде́ли, па тѣ̏г поде́те.

поразга́зи свр. *подоста утаба гажењем.* – И̏ди поразгази́ сне́г, па навр̏љај шу́му од ли́сник нек о́вце бр̏сте.

поразгла́нsи се свр. *оскудно се обуче, разголити се.* – Ка́д ју чове́к погле́да: поразгланsи́ла се, ли́вреста, ћипи́ од бесночу́, а о́чичи вој се уцагри̏ле, нема́ кво му не па́да на па́мет.

поразгр̏не свр. *мало више разгрне, рашири.* – Поразгрни́ пасу́љат по дво́р да се до́бро напече́, па да по́ченмо да га чу́камо.

пораздава свр. *да све једно за другим.* – Ја́ пораздава́ на деца́ све́ кво сам има́л, са́ сам у њи̏не ру́ће.

пора́зи (трп. пр. пора́зен, -а, -о) свр. 1. *покори.* – Пораз̏или ни Ту́рци на Ко́сово, па смо пе́т ве́ка били́ у ро́псто. На́ша во́јска била́ пора́зена, па мора́ла да се повла́чи преко Алба́нију. 2. *оштети, поквари.* – Во́ду си̏пнеш на дно́, да не загори́ млеко́ и

прива̏ти се за ше̏рпу, не ваља̏је да зага̏ра: е̏м че ву̏рда од ње̏г да наго̏рчује, е̏м че пора̏зиш су̏дат.

пора̏зи се свр. 1. *поквари се.* – Та̏ј бра̏ва се поразѝла, па не̏че у̏баво да закла̏па, и му̏ку му̏чимо сас њу̏. 2. *поквари се здравствено стање, разболи се.* – Е̏, и Кр̏сту сл̏нце да огреје̏, бе̏ше се поразѝл једно̏ вре̏ме ка̏д га ма̏ну она̏ј пустоо̏тка, али се са̏ поо̏прави. 3. *карактерно се измени нагоре, постане непослушан.* – Бе̏ше у̏баво и акѣ̏лно дете̏, а̏ма се по̏рази, ма̏ну да сла̏ша. 4. *побаци* (о женки животиње). – По̏рази ни се кра̏ва, је̏ла бу̏ђаво се̏но, па се ѝсаби.

поразоти̏де се свр. *скоро свако оде, скоро сви се разиђу.* – Госја̏њи се поразотидо̏ше, оста̏доше са̏мо који̏ су ни по̏блиска рода̏.

поразре̏ди свр. *поприлично разреди.* – Порезреди̏мо се по села̏, како̏ који̏ ста̏р у̏мре, мла̏д не̏ма да га заме̏ни, сви̏ побе̏гоше у гра̏д на по̏льк живо̏т. Гу̏сто ни̏кла мору̏за, али у копа̏ње че ју поразре̏димо.

поразре̏ти свр. *учини да што постане мање густо.* – Кад ори̏заш сли̏ве поразрети̏ гра̏њћете, ако су по̏ретће бо̏ље ра̏цајау. Пора̏зрети се на̏род, расту̏ра се ва̏шар, оста̏ла са̏мо о̏младина.

пора̏ни[1] свр. *храни у дужем периоду.* – Ма̏лко ли сам те у кре̏вет поранѝла и попојѝла до̏к си лежа̏л бо̏лан, а са̏ ме гло̏цеш ко сви̏њску но̏гу, ара̏м да ти је. Неура̏њена добро̏, ал мо̏ра да ју ко̏љемо, а другу̏ву свињу̏ че пора̏нимо јо̏ш.

пора̏ни[2] свр. *устане ујутру рано, рано некуда пође.* – Поранѝла сам да нава̏дим градѝну по ладовѝну, па по̏сле да ѝдем на же̏тву.

по̏раншко прил. *нешто пре почетка јутра.* – Ју̏тредњ се дѝго по̏раншко, да ва̏нем пр̏ви аутобу̏с који̏ ѝде за Пѝрот. На же̏тву тре̏бе да се ѝде по̏раншко. ⇨ *пораншће.*

по̏раншће прил. *в. пораншко.* – Дањс по̏раншће се опрајѝ конто село̏. И тека̏, дѣ̏н си поче̏ одмѝца, онѝја који̏ су по̏раншће дошлѝ, отидо̏ше си, оста̏доше са̏мо девојчето и де̏дата.

порасѣ̏вне се свр. *прилично сване.* – Јо̏ш када̏ смо треба̏ли да по̏јдемо, пора̏сьвну се, а њѝ јо̏ш не̏ма.

порасѣ̏ни се свр. *прилично се расани, скоро сасвим се пробуди.* – Порасѣ̏ни се, па се тѣ̏г дизај, не ваља̏је да се одједну̏ш рѝпнеш ис кре̏вет.

пораска̏чи свр. *прилично отклони нагомилане обавезе.* – Бе̏о се задужѝл до гу̏шу, али Бо̏г да помо̏же от печа̏лбу пораскачѝ ду̏гови, а и поприку̏пи једно̏-дру̏го.

пораска̏чи се свр. *прилично се ратосиља нагомиланих обавеза.* – Пораскачѝмо се од зајима̏ње и ду̏гови, са̏ че ма̏лко да дѣ̏немо сас ду̏шу.

пораскл̥̏не свр. *поразгрне, поразмакне.* – Пораскл̥̏нѝ јо̏ш вре̏чуту, да се не стр̏ви жѝто кат сипу̏јем у њу̏.

пораскри̏ва свр. *раскрије све кровове један за другим.* – Ду̏ну ветрѝна, па по̏раскрива ку̏ће по село̏, а по њѝве по̏обара крстѝне и трећаци̏.

пораскр̏чми свр. *распрода све што има.* – Ѝма да пораскр̏чмим све̏ по̏што-за̏што, и да ва̏нем све̏т, овде̏ вѝше не̏ма живо̏т.

пораскусу̏ри се свр. *прилично се пораздужи, прилично смањи дуговања.* – Пораскусурѝ се, са̏ мо̏же да ми се ма̏лко смѝри душа̏ оди тѝја пу̏сти ду̏гови.

пораспа̏ли свр. *подстакне ватру, подигне температуру у просторији.* – Поста̏де студењѝкаво у со̏буву, мо̏ра да је огњат зага̏сал, де̏ га пораспалѝ да се угре̏јемо.

пораспи̏та се свр. *пита једног-другог, обавести се.* – Пораспѝтај се, и понау̏чи се, ѝма тр̏авће за от све̏ бо̏ље, са̏мо тре̏бе да се на̏јде који̏ ји зна̏је.

пораспозна̏ва се свр. *почне да се упознаје са људима и околином.* – Топр̏в бе̏о дошла̏ у село̏во, пораспозна̏ се сас љу̏ђи, а̏ма јо̏ш се не бе̏о с ниједину̏ комшѝку здружѝла.

пораспрати́ свр. *разашаље кога куда, испрати једног по једног.* – По́дјесен зако́љемо свињу́, сре́димо ме́со и исто́пимо маз, па пораспра́тимо на деца́ от све́ пома́лко, за на́с оста́не ма́з, од ме́со не оста́не ско́ро ни́шта.

пораспрода́ва свр. *распрода све што има.* – Пе́ра Јели́ћин се о́тсели у Обре́новац, па се вр̏ну та пора́спродава сву́ имо́вину која́ му се па́ла на де́л, и ви́ше се не по́врну у Стрижѐвац.

порасте́ свр. *постане виши растом.* – О́н пора́сал мо́мьк голе́м, па се промени́л, па га дево́јће са́мо зас̏ртају. Ми́ смо били́ три́јес и пе́т чла́на у ку́ћу куде́ сам ја́ пора́сла. ⇔ *попораст е.*

порасте́ни свр. *склони оно што није неопходно, направи више простора.* – Порастени́ ма́лко на аста́лат, да мо́гу и дру́го нешто́ да поста́вљам.

порасте́ни се свр. *удаљи се већина присутних.* – Да посаче́камо да се ма́лко порасте́ни на́род, да се напра́ви ме́сто да и ми́ мо́жемо да при̏јдемо.

порасти́ка се *разиђе се свако на своју страну.* – Порастика́ше ми се деца́ по све́т, ја́ и де́да оста́домо сами́, па умре́ и о́н, и ја́ оста́до ди́п сама́.

порастре́би свр. *порашчисти, пораспреми, доведе у ред.* – Порастребе́те и по ку́ћу и по авли́ју, сра́мно го́сје че ни до́јде. Ка́да се ра́бота завр̏ши, све́ тре́бе да се порастре́би, и ала́ће вр̏ну куде́ им је ме́сто.

порастума́ра се свр. *прилично се ангажује у тражењу чега, прилично се растумара.* – Порастума́рај се а́ко о́ч нешто́ да ство́риш и и́маш, само́ ти не́че па́дне од Бо́га.

порасту́ри свр. *пуно бракова разори.* – О́н ко́лко је вами́лије порастури́л и му́жи и же́не растајѝл, а деца́ при живи́ роди́тељи сирочети́ја напрајѝл, не́к му је ара́м.

порасћи́не свр. *прилично раскомада, покида на ситније комаде.* – Порасћи́ни месо́то на по́ситна парчети́ја, па нату́рај у тањири́ да и́ма за сви́.

порасћи́сне се свр. *прилично се раскваси и омекша.* – У́вечер нато́пим у кори́то кво́ и́мам за прање́ да се порасћи́сне, па га ју́тредьн опе́рем.

пора́ђа се несвр. *порађа се.* – Ми́ смо се све́ до́м порађа́ле, за бо́лницу несмо́ ни знале́. Сте́ње ко да се пора́ђа.

порашчѣ́чка свр. *поради на томе да што сазна.* – И́дем у ва́рош да порашчѣ́чкам куга́ че поста́ве за пре́цедника, да зна́м како́ да гла́сам.

поре́ва несвр. *гласно испољава нагон за повраћањем.* – Препи́ли, па једьн оту́д, дру́ђи одову́д збо́ли гла́ве над ла́вор па поре́вају, те́ра ји да бљу́ју, али не мо́гу. ■ **поревѐ́ње** *гл. им.* – Ако ти се поре́ва, искочи́ надво́р па поре́вај, а не ми́ овде́ да не мо́жемо ле́б да једе́мо од твоје́ поревѐ́ње.

поре́ди свр. *утврди сличност и различитост, сравни.* – Немо́ј да ме поре́диш с њу́, она́ не вре́ди ни ко́лко мо́ј ма́лчич пр̏с на но́гу.

поре́же свр. 1. *озледи чим оштрим, посече.* – Маноѝл по гла́с на жену́ ра́збра да некво́ не ваља́је, о́чи му се оладѝше, некво́ по́дмукло га по́реза ко з брија́ч по́дгруди. 2. фиг. *увреди речима.* – Та́те, ја́ изучи́ за учи́теља! – Тја́, мага́ре с арти́ју, мага́ре без арти́ју, и́сто му до́јде! – по́реза ме башта́ ко с брија́ч. ➞ *посече.*

поре́же се *озледи се чим оштрим, посече се.* – Пази́ да се не поре́жеш сас с̏рп кад жњѐш, та́ј ра́на мло́го боли́, и те́шко зара́стује. По́реза ме сећире́тинава, па ме ра́сипа. ➞ *посече се.*

порезо́тина ж *ожиљак од ране изазване сечењем.* – Где́ су га аперисали и са се ви́ди порезо́тина, дльга једьн пе́д. ➞ *посеклотина.*

поре́кне свр. *не призна својим оно што је рекао, одрекне се својих речи.* – Ти́ ме зна́ш: ја́ што́ ре́кнем, не поре́кнем, а то́ј и це́ло село́ зна́је. ➞ *порече.*

по́реско с поим. прид. *пореско одељење, пореска служба.* – Кујѝ ме тражѝли из Бабу́шницу, да несу́ ис По́реско? У́вати га некаква́ дре́згавица, неје̑ му бѣ́ш све̑ ра́вно, тра́же га из По́реско, а зна́је да је по́рез платѝл.

поречѐ свр. *не призна својим оно што је рекао, одрекне се својих речи* (упор. порекне). – Рече̑, па поречѐ, нѝкакьв чове̑к неје̑.

порешчѝја м *порезник.* – Порешчѝја и́де, ба́бо, несѝ платѝла по́рез. Ту́ј го́дин ми порешчѝје пописа́ше и ис шта́лу изве̑доше на́јубавог вола́, са́мо што не мога́ да пла́тим поре́з за после́гњо тромесе́чје.

по́ри несвр. *пара, расеца.* – На́ш во́л кад вѝди туцо́г вола́, испла́зи језѝк, по́чне да бу́ца. и с ро́гови да по́ри зе́вњу, пре́ти му да не прио́ди. ⇔ *распори.*

порѝне се свр. *напада толико плодова испод стабла да се земља не види* (упор. зарине се). – ПоринУ́ле се слѝве по́зем, све̑ ји о́тресал ве́тар до једну́.

порѝта свр. *извесно време шутира лопту, задовољи се играјући се лоптом.* – Немо́ј да дѝраш деца́ нек порѝтају ло́пту, ка́т се нарѝтају и умо́ре сама́ че преста́ну.

порѝца несвр. *пориче оно што је рекао.* – Тѝ ме зна́ш, што́ рече́м, не порѝцам. Ото́ч ре́че да си га виде́ла сас дру́гу у Бабу́шницу, а са́ порѝцаш, каква́ си ми тѝ то́ј дру́шка.

поро́би (трп. пр. поро́бен, -а, -о) свр. *освоји, запоседне, окупира.* □ – Ту́рци ни поробѝли на Ко́сово, и гоца́ вре́ме смо билѝ поро́бени, веле́ ско́ро пе́т ве́ка.

породѝља ж *жена која треба ускоро да роди, или која се породила.* – А́јде дѝѕај се, немо́ј да се ћѝслиш до пла́дне по кре́вет ко породѝља.

поро́дица ж *заједница коју чине родитељи и њихова деца.* □ – И́ма понећѝ се одаде́ на ље́к живо́т, на сћитњу́ и шволера́цију, па си запоста́ви и до́м и поро́дицу.

по́рта ж *велика улазна врата у двориште* (упор. капија). – И́де от по́рту на по́рту ко восковарцѝћи ко́њ.

по́ртес, -та, -то *размак који наликује порти* (о зубима). – И́ма по́ртести зу́би од рођѐње, али кат се усмѝне не изгле́да ло́ше.

по́ртиче с дем *портица, капијица.* – Оди до́љњуту стра́ну бе́ше ма́лечко по́ртиче, а наова́м комто комшѝје јо́ш једно́, да не обика́љамо кад и́демо једнѝ при дру́ђи. Немо́ј те издѝгнем ко коза́ по́ртиче.

пору́би (трп. пр. пору́бен, -а, -о) свр. *направи поруб на одећи, обруби.* – Та́слице на кошу́љу биле́ пору́бене, али се од носе́ње и пра́ње сцепѝле и разресѝле.

пору́жи свр. *повремено изгрди.* – Ко́лко пу́ти сам га поружѝла за купа́ње, да не смрдѝ на шта́лу, да замирѝше на сапу́нчак, али о́н ме не слу́ша.

пору́жни свр. *постане ружан.* – Поче́ла да мааве́је по лице́, поружне́ла, притѝсле ју го́дине.

пору́си свр. *попрска, пошкропи.* – Порусѝ му челце́ сас светену́ водѝцу, и оно́ че му про́јде ва́труштината. Нема́мо кьд да у́баво посѝпемо градѝну, не́ло ју са́мо порусѝмо, ко́лко да не уве́не дибиду́с.

пору́ча свр. *поједе у сласт.* – Пѝнумо и поруча́мо кво́ је Бо́г да́л и домаћѝца спремѝла, а до́бро и поседе́мо и понашалѝмо се, са́ је вре́ме да си и́демо којѝ је одо́кле.

пору́чи свр. *јави што коме преко поруке, позове кога поруком.* – По́ручи ми бра́т да о́дма и́дем ка́ко зна́м, ма́ти се спре́ма да мре̑.

пору́чка свр. *хип. од поруча.* – Ле́ле, што́ си је у́бава, да ју чове́к пору́чка без ле́бац, ко бомбо́нка је.

пору́чује несвр. *јавља што преко поруке.* – Сестра́ ми ве́ч неко́лко пу́ти пору́чује да и́дем да се нешто́ догово́римо.

порцела́нсћи, -ска, -ско *који је од порцелана.* – Купи́мо си два́јес и че́три порцела́нска тањи́ра, ка́д је сла́ва да не тра́жимо по комшиљк.

по́с мн. по́стови м *дани у којима се не једе мрсна храна, пост.* – Сва́ка сре́да и пе́так по́с, плу́с они́ја голе́ми по́стови три-че́три што́ су у го́дину. ▌**голе́ми** ~ *дани ускршњег поста.* – Голе́ми пос трајѝ се́дом не́деље пред Вели́гден, па ни се испо́сне цре́ва, па дори́ по́чнемо да се споту́рамо прет кра́ј.

посабе́ре свр. *прилично сакупи.* – Пр́во и́демо та посабра́мо сли́ве које́ су но́чу попада́ле, па се по́сле обр̀тамо на дру́гу ра́боту.

посабе́ре се *подоста их се сакупи на једном месту.* – Посабра́мо се од ра́зне стра́не, да чу́јемо кво́ че ни љ̀же ти́ја из Бе́оград што че држи́ го́вор.

посаве́тује (рад. пр. посаве́тував, -а, -о) *саветује с времена на време.* – Е́, са́ кад би ме нећи́ посаветува́л како́ да се се́тим кво́ сам те́л да ка́жем.

поса́ди (трп. пр. поса́ден, -а, -о) свр. *стави семе или корен саднице у земљу да израсте биљка.* – И ми́ посади́мо ло́зје, да ни деца́ не жељу́ју за грозје́нце. Ма́ра дојде́ до шевтели́ју поса́дену на мецу́ измецу њи́не гради́не, па се́де да се одмо́ри.

посазре́је свр. *прилично сазри.* – Не́ма да че́кају да посазре́је гро́зје, па тѣ̀г да бе́ру, не́ло по́чну да ћи́ну гро́здови са́мо што се проша́ра.

по́сан, -сна, -сно *који не садржи у себи ништа од животињског меса и млека, постан.* – Сва́ку сре́ду и пе́так знало́ се: по́сан чо́рбас пасу́љ, па јо́ш до́бро зељу́тен.

посасти́гне свр. *скоро па сустигне.* – А́ко је бра́т наследи́л два́ де́ла, ја́ га посасти́го с има́ње, јо́ш ма́лко па че мо́ра о́н ме́не да сусти́за. Посасти́гоше ни го́дине, али ра́боте мо́рају да се рабо́те, о́дмену не́мамо.

посасти́гне се свр. *скоро па се сустигне са киме у чему.* – Пора́стоше и посасти́гоше се деца́, сва́ пошла́ у шко́лу, а ми́ смо тѣ̀њи с при́код и пару́.

посаче́ка свр. *попричека, подоста сачека.* – Че посаче́камо да вр̀ли још ма́лко слани́ну на грби́ну, па че ју ко́љемо.

посѣ́не свр. *посахне, посуши се један за другим.* – Ти́ја голе́мити бре́стови што бе́оше на мецу́ сви́ посьну́ше до једнога́.

посва́ди свр. *посвађа кога с ким, направи свађу.* – У ста́ње је две́ о́чи у гла́ву да посва́ди, та́ј оштроко́нцула.

посва́ди се (трп. пр. посва́ден, -а, -о) свр. *посвађа се с ким.* – Посвади́ли се кат се дели́ли, и јо́ш се несу́ помири́ли. Они́ су посва́дени, и не ора́те једѣ̀н з дру́ђега.

посве́кри се свр. *постане свекар.* – Мо́ре, Душа́не, те́б че те бу́де, ти́ се по́свекри, јо́ш ма́лко па че се и поде́диш.

посве́ти се свр. *постане добар попут свеца.* – Свекр̀ва на сна́у не мо́ж да бу́де добра́, па да се посве́ти, али на мло́го ме́ста то́ј ва́жи и за снау́.

посви́ди се свр. *допадне се при првом сусрету.* – Чи́м га виде́ по́свиде вој се, што́ веле́ на пр̀ви по́глед. По́свиде вој се ву́рдата, и она́ пр̀во лиска́ сас пр̀с, па си по́сле на́сипа у тањи́р, и у́баво се које́де сас ложи́цу.

посви́ђа се свр. *засвиђа се, допадне се.* – Чара́пе ве́зене, кошу́ље тазе́, пешћирчи́чи, кѣ̀квo го́д вој се посвиђа́ло она́ натура́ла у бо́шче, и у о́бе ру́ће но́си.

посви́кне свр. *прилично се навикне на што.* – Ис пр̀во вре́ме ми бе́ше те́шко до́к посви́ко на туцу́ ку́ћу и туци́ љу́ђи, по́сле се оправи́, па ми и́ч неје́ те́шко.

посви́кне се свр. *привикне се, прилагоди се.* – Кат се посви́кнеш у њи́ну ку́ћу, по́сле че ти је она́ по́мила од на́шу, где си се роди́ла.

посвиња́ри се свр. *постане чувар сеоских свиња* (упор. и усвињи се). – Једно́ ле́то ме посвињари́ше, мора́л сам се́лће свиње да пасе́м, дру́гу про́лет ја́ побе́го на печа́лбу.

посвр̏не се свр. *прилично се опорави здравствено и материјално.* – Ма̏лко се бе̏ше посврну̏ла, се̏де уз аста̏л, и и̏спи ча̏шу во̏ду. Деца̏ га пома̏гају, по̏сврну се, чѣ̏к поче̏ и на̏дничари да плачу̏је кад је ле̏ти бѣ̏ш би̏к-ра̏бота.

посврти̏ се свр. *задржи се дуже на једном месту.* – Посвр̏ти се ма̏лко до̏м, немо̏ј са̏мо да одла̏тиш по село̏, посела̏рће је̏дна.

поседѣ̏к м *посело, седељка.* – Дојде̏те до̏вечер при на̏с на поседѣ̏к, но̏ч го̏дина. Неје̏ бѣ̏ш мло̏го налати̏ла на ра̏боту, по̏виш си је воле̏ла да и̏де по поседѣ̏ци.

поседењѣ̏ује свр. *поседи мало са ким уз обављање ручних послова.* – Дојде̏те до̏вечер при на̏с да поседењѣ̏јемо, и да поогова̏рамо они̏ја који̏ несу̏ сас на̏с.

поседи̏ свр. 1. *задржи се где седећи.* – Посе̏ди ма̏лко при ме̏не, да си поора̏тимо и да си те погле̏ткам. При учи̏теља идо̏ та поседе̏, и са̏мо што̏ се врну̏. 2. *доста времена остане неудата.* – А̏рно си поседе̏ла при ма̏тер и баштy̏, вре̏ме је при̏лику да си тра̏жиш, да се не уседи̏ш.

посе̏је свр. *баци семе у земљу да никне.* – Какво̏ посе̏јеш, и како̏ посе̏јеш, такво̏ че жњȅш, и тека̏ че да жњȅш.

посе̏клица ж фиг. *велика брига.* – Шљо̏гира ми се жена̏, то̏ј ми је на̏јголема посе̏клица, да ми се то̏ј неје̏ десило, чи̏ни ми се цвте̏л би ко божу̏р у̏пролет.

посеклȍтина ж *ожиљак од ране изазване сечењем* (упор. порезотина). – Посеклȍтина тре̏бе да се испе̏ре с ређи̏ју, и да се преви̏је сас за̏вој ел с кр̏пу да се не зага̏ди.

посела̏р м *луталица, скитница, који беспосличи по селу.* – Ти̏ја посела̏р се разла̏ти по село̏ ко зама̏јан, до̏м се не сврче̏вља.

посела̏рка мн. посела̏рће ж *жена која скита и беспосличи по селу.* – А̏ тре̏бе да се је̏де, ете̏ ју та̏ј посела̏рка, до̏јде и засве̏ти уз аста̏л, да ви̏ди кво̏ че једе̏мо. Та̏ј посела̏рка са̏мо разно̏си а̏брови по село̏.

посељȁнчи се *опоредели се да живи на селу, постане сељак.* – У̏брзо, по то̏ј гостува̏ње у Пи̏рот, Љуби̏сав шту̏че по бе̏л све̏т, ја̏ си оста̏до у село̏, посељанчи̏ се.

посе̏ре се вулг. свр. 1. *изврши велику нужду на одређеном месту* (упор. и насере се). – Гле̏, бре̏, сабра̏ли кра̏ставице на ку̏п, па се посра̏ли на њи̏. 2. фиг. *омаловажи кога или што.* – Све̏ што̏ сам ствара̏л, и кво̏ сам створи̏л, мо̏ј си̏н се посра̏л на то̏ј, па отишѣ̏л у гра̏д да у пека̏ру купу̏је ле̏б, и на пи̏јац петлицањи̏.

посе̏рка[1] ж бот. *коровска биљка, трава од срдобоље и против пролива* Europhorbia lathyris L. – Посе̏рку смо бра̏ле и вари̏ле ча̏ј да пи̏је који̏ доби̏је про̏лив, или га заболи̏ по̏дгруди.

посе̏рка[2] вулг. ж *пролив* (упор. понадворица). – Вану̏ла га посе̏рка, па ста̏лно и̏де у ну̏жник.

посе̏рко м 1. *дете које још врши велику нужду у гаћама.* – До када̏ че се̏реш у га̏че, посе̏рко је̏дан, гле̏ кољѣ̏и̏ си, јо̏ш ма̏лко па че ти тра̏жимо дево̏јче. 2. фиг. *слабић.* – Ти̏ја посе̏рко са̏мо уме̏је да се ва̏ли, ал да за̏пне да некво̏ ураборти, за то̏ј га не би̏ва.

посеру̏ља ж фиг. *женска беба.* – Доби̏ла сам уну̏ку, она̏ ми је пр̏ва ба̏бина посеру̏ља (упор. и помочуља).

посе̏стрима ж *свака женска особа која се поштује као сестра.* – Побра̏тими и посе̏стриме, ја̏ сам Јеле̏нко из Бабу̏шницу, оно̏ неје̏ бѣ̏ш из Бабу̏шницу, ис село̏ до Бабу̏шницу које̏ се зове̏ Калцаре̏ло.

посеѣ̏ира се несвр. *секира се у дужем временском периоду.* – Ко̏лко сам се са̏мо посеѣира̏ла да ти се нешто̏ не де̏си до̏к бе̏ше војни̏к, то̏ј са̏мо ја̏ зна̏м.

посе̏ца свр. *тегли свакакве невоље у дужем временском периоду.* – У̏, за то̏ј кола̏ј ра̏бота, кво̏ ли несѣ̏м работи̏ла, и ко̏лко ли сам посеца̏ла док сам била̏ у село̏, те не мо̏гу да и̏дем сас ње̏г и коњче̏то по ва̏рош да рабаци̏сујемо.

посе́цкује свр. *повлачи кратким и наглим трзајима.* – Де́те, немо́ј ме посе́цкујеш, да не па́днем из дрво́во да се скршња́чим.

посе́цне свр. *кратко повуче, цимне.* – Посе́цни га да ви́диш цвр̏сто ли је вр̏зан, да се не одвр̏же у̏спут.

посече́ свр. 1. *озледи, рани каквим сечивом* (упор. пореже). – Да ли те па посе́ко, та ти поте́че кр̏в низ ру́ку. 2. *исече секиром сва дрва једно по једно.* – Ка́т пече́ ређи́ју, сва́ дрва посече́ ко́лко и́ма у дво́р, по́сле му́ку му́чимо с кво́ да накладе́мо о́гањ.

посече́ се свр. *озледи се, рани се каквим сечивом* (упор. пореже се). – Посе́ко се на срп, па не́че ни́како ра́на да зарасте́.

посе́чкује несвр. *мало-мало па седне, често седа.* – Не посе́чкујте, не́ло ко́пајте, дру̏ђи не́ма ко́ј да ни око́па мору́зу.

посе́чује несвр. *посећује, обилази.* – Деца́ ми дале́ко, ал ме че́сто посе́чује комши́ка, да неје́ она́, не зна́м куде́ би се дену́ла.

посиви́ *постане сив, без сјаја.* – Потавне́ла у лице́, о́чи вој посиве́ле, не́ма ви́ше да се сјаје́ ко не́када.

поси́пе свр. 1. *полије кога да се опере.* – Ја́ га поси́пем да се оми́је, и тека́ ти̏ће, без за̏лок ле́б, саба́јле по́јдемо на ра́боту. 2. *залије башту.* – Гради́на мо́ра да се ле́ти поси́пује сва̏ћи дру̏ђи дѣ̏н, ако о̏ч да ти бу́де добра́, и да ти ро́ди. 3. *прелије нешто неком течношћу.* – Расу́чем о́бгу по́дебелшко, па вр̏з њу̏ натро́шим си́рење, и поси́пем сас расто́пен ма́з, па стро́шим некоје́ јајце́, па и сас јајце́то поси́пем о́бгуту.

поси́пује несвр. 1. *залива башту.* – Ја́ поси́пујем моју̏ гради́ну сас ка́нту, а дру̏ђи из ви̏р пли́скају с лопа́ту. 2. *полива кога да се окупа.* – Зи́ми Петка́на згре́је во́ду у котле́, па ме поси́пује сас ло́нче те се оку́пем, а ја́ њу не поси́пујем, сама́ си се оку́пе како́ зна́је. 3. *прелива нешто неком течношћу.* – Ма́сло се ма́же на ле́б, или се расто́пи па се с ње̏г поси́пује качама́к. ■ **поси́пување** *гл. им.* – Гради́на је нађу̏брена и раса́дена, са са́мо поси́пување, па вој гле́дај чу́до ко́лко че ро́ди. На гради́ну ле́ти тре́бе мно́го поси́пување. Живо́рад узе́л вре́чу, па ју напуни́л сас сушени́це и су̏ве ко́сће, па то́ј на коно́пац спушти́л у гради́нсћи буна́р, они́ја што́ се користи са́мо за поси́пување гради́ну.⇔ *испоситује.*

поси́пује се несвр. *међусобно се поливају да се умију или окупају.* – Не́мају купа́тило, али си згре́ју во́ду у кото̏л, па се поси́пују сас ло́нче, ни́кад несу̏ били́ штро́кави.

поси́тнушка мн. поси́тнушће ж 1. *ситни безначајни предмет, дрангулија.* – Чу ту́рим и ове́ј поси́тњушће, мо́ж че ни притре́бу за некво́. 2. *ситне кућевне потрепштине.* – Накупува́ некакве́ бајађи поси́тнушће, али си гр̏дне па́ре да́до за њи́. ⇨ *поситњушка.*

поси́тњушка мн. поси́тњушће ж *в. поситнушка.* – И́мам три́ста некакве́ поси́тнушће у по́друм, за ни́шта несу̏, а за када́ ји чу́вам, ни са́м не зна́м. ➞ *потуротина.*

поска́ра се свр. *повремено се посвађа са киме.* – Зна́ш како́ је, кат су же́не по́виш у ку̏ћу некада́ се поша́ле, некада́ се поска́рају, некада́ по неко́лко дѣ̏на ре́ч нече́ једна́ с дру̏гу да проора́те.

поскл̥не свр. *донекле покрије, покрије и ушушка.* – Поскл̥ни́ кро́шњуту, да не па́да праши́на по једе́њето што́ си доне́ла.

поскл̥не се свр. *покрије се пригртањем хаљине око одређених делова тела.* – Поскл̥ни́ се, же́но, покри́ј срамоту́ту, сви́ те гле́дају.

поскно́чи се свр. *прилично се примрачи, скоро већ наступи ноћ.* – Кат се поскно́чи, и́ма да ту́римо половинћи́лче у торби́чку, и пра́вац преко пла́нину у Пѣ̏сјач на

седењу, ко некада́. Ју́тре да до́јдеш при ме́н, тека́ пре́двечер кат се поскно́чи, и́ма некво́ да ти казу́јем.

поскре́жи се свр. *почне да се скрежује, почне да хвата ледену покорицу.* – Бо́ље да поче́камо да се поскре́жи ма́лко, па тѣ́г да по́јдемо.

поскубе́ свр. *мало почупа, чупа па престане са чупањем* (о луку). – Иде́ да скубе́м лу́к, али мло́го тврдо, ја́ поску́бо ма́лко, па га ману́.

поскупе́је свр. *поскупи.* – Не про́јде ни једна́ не́деља да нешто́ не поскупе́је, а пара́ ни́откуд не доо́ди.

поску́пује несвр. *поскупљује.* – Све́ поску́пује што тре́бе да се ку́пи у прода́вницу, а појевти́нује што ми́ сељаци прода́вамо.

по́скурница мн. по́скурнице ж *обредни хлеб у православној литургији, нафора, поскура.* – Ако неко́ј у́мре, и кад му се ту́рају о́брочни дни́, ме́се се на́крсник и по́скурнице.

поску́цкује несвр. *повремено скичи.* – Гри́вча це́лу но́ч поску́цкува окол ку́ћу, гла́дан сирома́, да је нара́њен не би поску́цкував.

по́сла рет. ж *посао* (упор. посо). – Гле́дајте си сво́ју по́слу, и не завлаче́те но́с где́ му неје́ ме́сто.

по́сле прил. *доцније, касније, потом.* □ – То́ј че оста́вимо за по́сле, са́ пр́во да поједе́мо чорби́цуву до́к је јо́ш же́шка. ■ **по́после** комп. *касније.* – Напре́т се спа́ло на га́дни кре́вети: лесари́, а по́сле изле́зоше табле́ни кре́вети, а јо́ш по́после мандра́ци. ■ **на́јпосле** комп. *најкасније.* – На́јпосле сти́гоше и мо́јити, ка́д ве́ч постави́мо ручѣ́к.

после́гањ, -гња, -гњо 1. *који се налази на самом крају чега, који је једини преостао.* – Шесе́ ду́ши су изђину́ли, и то́ј после́гњи регру́ти који́ су ода́брати. И[з] Ста́ру пла́нину дојде́ после́гња о́дбрана. 2. фиг. *најгори међу свима који нису добри.* – И меѓу буда́ле, па си и ту́ј после́гањ. Не́чу да сам после́гња у се́ло, ако ве́ч не мо́гу да сам пр́ва.

посло́н м *ниска ограђена настрешница покривена сламом у којој се овце хране и скањају од невремена, саставни је део појате.* – О́вце и ко́зе леже́ у поја́ту, али се ра́не у посло́н.

послужо́вник м *дрвени или метални поднос у облику плоче за изношење судова и јела на сто, послужавник.* – Какѣ́в си ми па ти́ госпо́дин, па да ти све́ на послужо́вник прино́сим.

послу́ша свр. *пружи какву услугу, услужи.* – Мени́ло се вре́ме, са́ не́ма ко́ј да те послу́ша ни за пару́, а ма́ни она́к, комши́сћи и човеча́нсћи.

послу́ша се свр. *стара се о себи, услужи себе.* – Остаре́, и оста́до сама́, па не могу́ сама́ да се послу́шам, а деца́ доле́ко. Ово́ј ли је живо́т, ш-че́ ми овькѣ́в живо́т, ни мо́гу да се послу́шам нешто́, ни па и́ма ко́ј да ме нешто́ услу́ша.

по́слушан, -шна, -шно *који хоће да слуша, који је спреман да помогне и услужи кога.* – Би́ла сам ми́рна и по́слушна, кво́ ми речу́ уработим, и бр́зо ме сви́ заволе́ше. ➞ *услушан.*

послу́шнос ж *својство или особина онога који је послушан, послушност.* – Те́ра ме Петка́на да ку́пим ва́рбу да ова́рбам вра́та, то́ј вој приста́до, ал ка́д запе́ да се бри́чим, ја́ вој отказа́ послу́шнос.

посма́ли свр. *поприлично смањи што.* – Бе́ше се на́чисто пропи́л, са́ по́смали пије́ње, а и кат пи́је, не пи́је че́сто.

посма́ли се свр. *поприлично* се *смањи, постане мање дебео.* – Да сма́њиш једе́ње, и да се посма́лиш, ви́диш да си се направи́л ко ве́пар, не мо́ж да уле́знеш у панталóне.

посмеје́ се свр. *смеје се извесно време, па престане.* – Дојде́те, да си поора́тимо и да се посмеје́мо, то́ј че ни и оста́не, а на ра́боте кра́ј не́ма.

посметé (рад. пр. посмéл, -а, -о) свр. *омете кога у вршењу чега.* – Глéда да ме посметé у бројéње, да му пóвиш плáтим. 2. *доведе у забуну, насмете.* – Притúсле ме рáботе, па сам посмéл ко нúкој мóј.

посметé се свр. *збуни се, помете се, спетља се.* – Етé квó је стáр човéк, посметé се, па не знáје ни кудé је пошљ.

посмéтено прил. *збуњено, поремећено.* – Глéда ме посмéтено, ко да ме први пýт вúди.

посмéши свр. *обрука, постиди кога.* – Јá сам ти чувáла обрáз, нú сам те превари́ла с некýга, нú сам те посмешúла некудé, а тóј штó ти прúчају, љжу да ни посвáде. ⇔ *испосмеши.*

посмéши се свр. *обрука се, постиди се.* – Јá се посмешú, рекó да úмам дóвољно, и чу ви дадéм кóлко ви трéбе, а онó испáде да нéма дóвољно ни за мéне.

посмешљ̀к мн. посмешљ̀ци рет. м *непримерени поступци којих се човек стиди.* – Прáви посмешљ̀ци куде гóд да отúде, укорóсује се нáрод с њу.

посмúри свр. *примири, утиша.* – Úди посмирú децáта да не беснéју тóлко, да им јá не úдем.

посмúри се свр. *примири се, утиша се.* – Јá пúнем рећúју, мýка се мáлко посмúри, побéгне мáлко пóнонам, ал стојú тáм, и чéка кадá да ме пá силдúше.

посмúта несвр. *омета* (упор. помита). – Немóј да ме посмúташ, вúдиш да жýрим да завр̏шим дóк ћúша нејé почéла. Не посмúтај га, вúдиш да је смóтан ко сáјла, и да му све смúта, а мúсли да је за тóј свé дрýђи крúв.

посмúта се несвр. *мења се из основа.* – Почé се посмúта врéме, ошáв престáде да рáца, звéрће и пилетúја се проретúше, вóде се намалúше, не мóже човéк да се ни учáпка у рéку.

посмитóтина м/ж *пеј. изведен од посмита, спетљанко.* – При нáс орáте за онóга којú сáмо смúта дóк дрýђи рабóте да је посмитóтина. Онаквá девóћа, а отишлá за онаквóг посмитóтину.

посмлáчи свр. *учини млаким, мало смлачи.* – Јóш мáлко посмлачú водýту, да ми не озéбне детé у корúто дóкле га окýпем. ➞ *постопли.*

посмлáчи се свр. *мало се угреје.* – Наклáди пóјако кубéто, да се посмлáчи у сóбу, па да бýдим децá да ји спрéмам за у шкóлу. ➞ *постопли се.*

пóсмрче мн. посмр̏чета с *дете рођено после очеве смрти.* – Јá сам пóсмрче, баштá ми је пођинýл у рáт док се јá јóш несьм бúл родúл.

поснаведé се свр. *прилично се сагне, накриви,* фиг. *погрби се.* – Рýће му ко церóва корá, грбúна се мáлко поснавéла, а óн се насминýл, ко да је у гóсје пошљ, а не да је комúне дизáл.

пóсначьк, -чка, -чко *који је прилично посан.* – Јá сам стáра, мéн пóблаго кат поједéм нештó пóсно, блáжно не вóлим, а и смúта ми на здрáвје.

поснéје несвр. *постаје посан.* – Ако се на њúву не искáрује ђýбре савáку гóдину да се ђýбри, зевњá пóчне да поснéје, и текá-текá за некý гóдин престáне да рáца свé кво се у њý посéје. ⇔ *испоснеје.*

поснинá ж *посна храна, посна исхрана.* – Сá се не једé поснинá ко напрéд, нело блажнинá, па се угрдúла, нéче душá да једé, па сáмо попр̏жиш – расúпеш, попр̏жиш – расúпеш.

пóсно с поим. прид. *време поста.* – Ако некóј ýмре кáд несý постú, на мртавцá се óбавезно кóље овцá, а ако је пóсно, свáри се пóсначко зељúце, пóсначьк пасуљ̀к, пóсначьк ђувéчьк, свé такво нештó пóсно.

пóсо рет. м *посао* (упор. работа). – Не мéшај се у тýц пóсо. Загацáл је некú пóсо у Нéготин, па се врнýл да вóди мáјстори. ➞ *посла.*

посо́ли свр. 1. *ста̄ви со у јело, зачини со̏љу.* – Бо́ље да се је̏ло посо́ли, него да је бљу́ткаво. 2. *по̄сте̄ што̄ ра̄шкасто̄ по̄ чему.* – Несѣ̏м има́ла до́вољно ђу́бре да вр̏љим на пипе́р, него га са́мо ма́лко посо́ли овде̏-онде̏.

поспеча́ли свр. *зарадн по̄доста̄ новца у по̄чалби.* – То̏ј ле̏то ја̏ поспечали́ добре пари́це, и на́јесен се договори́мо сас жену́ да му ку́пимо армуни́ку.

по́спи свр. *одста̄ва извесно време.* – Лежа́ли смо на њи́ву, месе́чина и жње̏мо, једно́ поје̏ та́м, једно́ поје̏ ова́м, па ле̏гнемо та по́спимо ма́лко, па у̏јутру по́рано да се ди́гнемо да по́жњемо до́к је ладови́на, по́сле, ка́д упече̏ же̏га, жи́то се нагре̏је, па не мо́ж да се жње̏.

поспре́ми свр. *расте̄реми по̄ кућн, доведе кућу у ред.* – Ју̏тре спреме̏те нешто́ бо́ље за једе̏ње, и поспреме̏те по ку́ћу, поручи́ли те̏тка Де̏са и тети́н Јо́рко ис Провољени́к да че до́ју.

посрабо́ти свр. *по̄свршава главне по̄слове.* – Они́ двоји́чка о̏ба остаре̏ли, деца́ се потика́ла по све̏т, ве̏ч и заборави́ла да доо̏де, али јо̏ш сти́зају да посрабо́те, јо̏ш ни једну́ њи́ву несу́ баталили да о̏ру.

посра́ми (трп. пр. посра́мен, -а, -о) свр. *по̄стӣди, обрука* (кога). – Што́ тека́ по́срами жену́ту прет сви́, буда́ло пија́на? Бу́гари се посра́мено спакува́ше и измѣ̏кнуше конто Бабу́шницу.

посра́ми се *по̄стӣди се.* – Она́ се по́срами ко неве̏ста кад пр̏дне пред ку́ма, па ни ре̏ч да проду́ма. Не̏ма ју посра́миш ако ју пи́таш, она́ се пресрами́ла ода́вна.

по́сран, -а, -о вулг. фиг. *безвредан, багате̄лан.* – Не тре̏беш ми ни ти́, ни твоје̏ по́сране њи́ве и лива́де, ме̏н тре̏бе чове̏к да ме одведе̏ у ва́рош да жи́вим.

посре̏ди свр. *пре̄уреди, по̄рашчистӣ.* – Реши́ла да посре̏ди ку́ћу, и да повр̏ља све̏ што́ са́мо стоји́ и сми́та, па поче̏ла от по́друм и од ра́зни влашља́ци који́ празни́ ва́тају прашѝну ко́ј зна́је от када́.

посре̏ди се свр. *обрати па̄жњу на свој изглед, до̄тера се.* – Посреди́ се кад изла́зиш у на́род, немо́ј да с пр̏с пока́зују на те̏бе ко на пла́шило.

посреѡ́ује несвр. *врши по̄средовање, бави се по̄средничким по̄слом, по̄могне по̄ликом за̄по̄шљавања.* – Отиди́ при оно́г у О̏пштину, стопу́т ми је рекѣ̏л ако до́јдеш че ти посре̏ѡује да се вр̏неш на ра́боту, зна́ш да о̏н мо́же, што́ да ти деца́ трпу́ за сва́што.

поср̏не свр. фиг. *осиромаши, економски по̄падне.* – Душма́нин ми о̏тру вола́, а по́сле реко́ше да је се преје̏л бурја́н, и да се је са́м отру́л, него не̏ка бу́де тека́, не̏чу поср̏нем без једно́г вола́.

по́става мн. по́ставе ж *тканина или кожа којом је по̄стављена унутрашња страна у одећи или обући.* – Му́шка дре̏ја коју̏ је ши́л терзи́ја неје̏ има́ла по́ставу, а са́ капу́ти ши́ју кроја́чи, и о̏бавезно ји поста́ве сас по́ставу.

поста́ви[1] (трп. пр. поста́вен, -а, -о) свр. *спреми сто и метне све што је потребно да се једе и пије.* – Поставѝ ми на аста́л некво̀ да једе̏м, цр̏ко гла́дан. И́ма ка́мење које̏ је поста́вено да љу̏ђи седе̏ ка́д изле̏зну на заду́шницу, и сва̏ћи си зна́је сво́ј ка́мен куде̏ поста́вља кво̀ је изне̏л за једе̏ње. ⇨ *по̄стаји.*

поста́ви[2] свр. *ста̄ви по̄ставу на унутрашњу страну одеће или обуће, по̄дста̄ви.* – Напре̏д капу́т неје̏ има́л по́ставу, по́сле поче̏ше да ји поста́вљају, па по́топли.

по́ставци м мн. *додаци од финијег пла̄тна који се пришивају на пртено пла̄тно на видљивим деловима кошуље (оковратник, манжетне).* – Поста́вци су од па́мучно платно́, и наши́ју се на му́шку или же̏нску кошу́љу, која̏ је от пр̏тено платно́.

поста́ји свр. *в. по̄стави.* – Вр̏немо се до́м, поста́ји се ручѣ̏к, ру́ча се и сва̏ћи си и́де до́м. Аста́л поста́јен, ко да се че̏ка сра́мно го́сје. Поста́јено ко за голе̏мо го́сје.

поста́не свр. *настане, појави се, створи се.* – От како́ је све́т постану́л, такѣ́в ка-ти́л се неје́ роди́л, ко што́ бе́ше ти́ја Стоја́нов, о́н је мора́л сва́ћи дѣ́н да уби́је нешто́, па ма́кар пи́ле.

поста́њује свр. *постаје.* – У ле́тњо вре́ме кад је на́рочита нава́лица затво́рена „Ма́ла сце́на“ у ра́дњу постању́је те́сна, и компле́тан „ансамбл“ са све́ пу́блику се се́ли на ле́тњу „Ве́лику сце́ну“.

по́стар, -а, -о *времешан, у годинама.* – Бо́га, по́стара жена́, дојде́ до шевтели́ју, па се́де да се одмо́ри.

по́старачић, -чка, -чко *који је знатно старији, који је у поодмаклим годинама.* – О́че да ка́же, и да се то́ј запа́нти кво́ је каза́л, о́н је по́старачић, а ку́ј зна́је кво́ доно́си дѣ́н и но́ч. Јо́рда је́с да је по́старачка десети́на го́дин, али не́ка, кво́ вој ва́ли, и на ње́га и на њу́.

поста́ри свр. фиг. *учини кога старијим ословивши га са „деда“.* – По́стари ме уну́к, ока́ ме „де́до“, а ме́н ми́ло, а́ко ми́слим да сам јо́ш мла́д.

по́стат мн. по́стати м *ширина њиве која се при обради захвати бројем копача или жетелаца.* – Мору́зу ко́памо на по́стат. Да иска́рамо јо́ш једѣ́н по́стат, па че се́днемо да обеду́јемо, и ма́лко да одѣ́немо. ⇨ *постата, постьт.*

по́стата мн. по́стате ж *в. постат.* – И́мамо јо́ш две́ по́стате да иска́рамо, па че до́жњемо и ову́ј њи́ву.

по́статџија м *онај који одређује ширину постата, који је на челу оних који жању или окопавају.* – По́статџија је они́ја који́ на́јбрже жње́, ко́па или загрта, о́н му до́јде ко во́ђа, пр́ви почи́ња, и пр́ви заврша́ва по́стату.

поста́ше свр. 1. *посвршава главни део послова.* – Бе́оше постаса́ли по по́ље: мору́за загрнута, ло́зје око́пано, лива́де око́сене, а за же́тву јо́ш неје́ сти́гло, па реши́ше да и́ду при че́рку на дѣ́н-два́. Нами́римо прекај сто́ку и поста́шемо по ку́ћу, па се ми́ же́не ва́немо у ткање́, плете́ње, преде́ње и вртка́ње, а му́шћи си унесу́ ала́ће у со́бу и пра́је куде́ље, за́струзи, столичети́ја, столи́це, клу́пе и астаље́. 2. *приведе се крају врење комине за ракију.* – Коми́не ве́ч постаса́ле, у́скоро че по́чнемо да пече́мо рећи́ју.

по́стьт м *в. постат.* – Копа́ло се на́-руће, неје́ има́ло копа́чка, са́мо на́-руће и на по́стьт, тека́ је било́ напре́д. Би́ла је пр́ва на по́стьт, пр́ва у поја́ње, пр́ва у игра́ње, што́та што́ све́ што́ је у́баво ма́лко трајѝ.

посте́гне свр. 1. *прилично стегне, постане строжи у васпитавању.* – Ако га не посте́гнеш до́к је ма́лечић и јо́ш зна́је за стра́, по́сле кат попорасте́ о́тне се из ру́ће, и рабо́ти кво́ му па́дне на па́мет. 2. фиг. *поправи што, притегне што је попустило.* – Сва́ку го́дину до́јде из Бе́оград, па посте́гне ку́ћу, и попра́ви куде́ је кво́ попушти́ло.

посте́гне се свр. фиг. *попритегне хаљине око себе, обрати пажњу на свој изглед.* – Постегни́ се, немо́ј да иска́чаш ис ку́ћу таква́ распа́сана, ко да и́маш сто́ го́дине.

пости́ м мн. *време када се не једе ништа масно* (упор. пос). – И́ма ви́ше пости́ у го́дину: једни́ су за Петро́вдан, једни́ за Вели́гден, једни́ за Божи́ч. По́сле чети́рјес дѣ́на ко́лко тра́ју пости́, данѣ́с је пр́ви дѣ́н да се омрси́мо. У пости́ се сва́дбе не пра́ве.

по́сти несвр. *уздржава се од масне хране, не мрси.* – Јо́ш данѣ́с се бла́жи, а од ју́тре че по́чнемо да по́стимо за Вели́гден. ■ **посте́ње** *гл им.* – Пазе́те да не препо́стите, це́л дѣ́н се не омрси́сте, че ви цре́ва испосне́ју оди то́лко посте́ње. ⇔ *запости, препости.*

пости́гне (рад. пр. пости́гал, -гла, -гло) свр. 1. *дође до чега напрезањем, задобије оно за чим је тежио.* – Да ли чу пости́гнем да ме си́н ту́ри у а́уто, и проведе́ да и ја́ ви́дим све́т. Неси́ ни ти́ мло́го пости́гал, ца́бе се ва́лиш. 2. *успе у чему.* – Данѣ́с сам једноничи́л, са́мо што́ пости́го да вече́рам. Све́ што́ и́мам пости́гал сам с моји́ де́сет

пр̏ста. 3. *стекне какав степен развитка, величине, брзине и сл.* – Деца̀ им пости̏гла, запосли̏ше се и поче̏ше да ји пома̀гају и у ра̀боту и с па̀ре.

пости̏за несвр. *долази до чега, успева у чему, постиже.* – Оста̀домо сами̏ ја̀ и жена̀, али јо̀ш пости̏замо све̏ да урабо̀тимо. ⇨ *постиѕа.*

пости̏sa несвр. *в. постиза.* – Тодо̀ра бе̏ше ма̀лечка, си̏тна ко броби̏њак, али це̏ла ку̏ћа на њу̏, за кво̀ се ува̀ти не мању̏је, натова̀ри се и вла̀чи, се̏ца и све̏ пости̏sa.

пости̏лак мн. пости̏лци м *пелена направљена од крпе.* – Ма̀ти се бе̏ше навали̏ла на кре̏вет, а при њу̏ некакво̀ замо̀тано у пости̏лци, ко на купчѣ̀к дрољци̏ да су нату̀рани.

пости̏лчак мн. пости̏лчичи м *хип. од постилак, пеленица.* – Дете̏ се пови̏је у пости̏лчичи, и це̏л дѣ̀н си спи̏. 2. фиг. *стара изношена одећа.* – Пости̏лчичи закр̏пени се облечу̏ на деца̀, не̏ма ко са све̏ но̀во и у̀баво.

пости̏сне свр. *благо стегне.* – Распри̏чамо се, па се разасмеје̏мо, а некада̀ се у прича̀њето и за ру̏ће ува̀тимо, па ји пости̏снемо, она̀к ко кад по̀млади беомо.

пости̏ша се свр. *примири се, утиша се.* – У некоје̏ до̀бо се ока̀ње и цврка̀ње из њи̏н дво̀р по̀стиша, та полега̀мо да ни се глава̀ ма̀лко сми̏ри.

посто̀вкује несвр. *често заситајкује усред посла, често стојећи губи време док други раде* (упор. настовује). – Мло̀го посто̀вкујеш, ма̀лко-ма̀лко па се једи̏но ти̏ упр̏чиш у њи̏ву и sубру̏јеш.

постојѣ̀к м *кратак предах на ногама, предах стојећи.* – Не̏мам вре̏ме за̀лок ле̏б на ми̏р да ту̀рим у у̀ста, све̏ на постојѣ̀к, по пу̀т и̏дем и једе̏м.

постоји̏[1] свр. 1. *стојећи ода пошту, уопште изрази поштовање коме.* – До̀ста сам ти на но̀ће постоја̀ла, и бу̀дна те но̀чу пречѐкувала. 2. *мало одстоји у саламури да добије на квалитету.* – Усо̀лено ме̏со тре̏бе да постоји̏ неко̀лко дѣ̀на у саламу̀р, па се тѣ̀г су̀ши.

посто̀ји[2] несвр. *буде, налази се у важности, на снази.* – Било̀ је једе̏ње и пије̏ње што̀ не посто̀ји бо̀ље на све̏т. За ње̏га вла̀с и за̀кон не посто̀је, рабо̀ти кво̀ му ћу̀не на па̀мет.

посто̀пли свр. *загреје да буде млако* (упор. посмлачи). – Постопли̏ млеко̀то, па га потсири̏.

посто̀пли се свр. *мало се угреје* (упор. посмлачи се). – Че̏камо да се посто̀пли вре̏ме, па да по̀чнемо да ри̏љамо и са̀димо по гради̏не.

постра̀да свр. *умре* (упор. нестадне). – Дете̏ ми по̀страда на о̀сом го̀дине, тѣ̀г сам се ја̀ и упропасти̏ла, и дѣ̀н-дѣ̀њи па̀тим од гла̀ву, ете̏, две̏ шами̏је сам забради̏ла.

постр̏ви (трп. пр. постр̏вен, -а, -о) *просте, расте, погуби.* – Набра̀ пу̀ну цеди̏лку кру̀шће, па се некако̀ уврза̀, кад дојдо̀ до̀м, ја̀ сам ји полови̏н постр̏ви̏ла у̀спут. На̀ша деца̀ постр̏вена по све̏т; ја̀ и де̏да саму̀јемо овде̏ ко ћуту̀ци.

постр̏ви се *разиђе се свако на своју страну.* – Деца̀ ми се постр̏ви̏ла по све̏т, а ка̀т су била̀ на ку̀п при на̀с, мло̀го бо̀ље бе̏ше.

постри̏гује несвр. *шиша овце око репа и стомака неколико недеља пре главне стрижбе.* – Сви̏ постри̏гоше њи̏не о̀вце, а ми̏ на̀ше јо̀ш несмо̀. О̀вце се пр̏во постри̏гују, а по̀сле стрижу̀ ка̀т се сто̀пли вре̏ме.

постриже̏ свр. 1. *скрати косу, подшиша.* – Чу те одведе̏м при комши̏ју да те постриже̏, да неси̏ ура̀сал ко говно̀ у тра̀ву. Пора̀сла ти коса̀, требе̏ да те во̀дим при бербе̏рина да те постриже̏. 2. *пролећно шишање оваца око задњих ногу и репа.* – Стопли̏ло се вре̏ме, тре̏бе ве̏ч да постриже̏мо о̀вце. ■ **постри̏жување** *гл. им.* – Постри̏жување о̀вце бу̀де на две-три̏ не̏деље пре̏ стриже̏ње.

постри̏жина ж *мање квалитетна вуна добивена постригавањем оваца око ногу и репа.* – От постри̏жину плете̏мо са̀мо чера̀пе. ⇨ *постризина.*

постри́зина ж *в. постри́жина.* – Кво́ ли да рабо́тим с постри́зинуву, ка́д ни власну́ ву́ну јо́ш несѣ́м испре́ла.

постру́шка ж *метална шипка на једном крају повијена у виду куке, а на другом проширена у виду троугласте плочице, којом се ставља сач на црепуљу* (упор. острушка). – Ма́ти мисли́ла ма́чка је уле́зла, па узе́ла постру́шку из и́жу и поче́ла да ју ју́ри и кли́не́: Пѣс, бо́лес те изе́ла, пѣс, о́чи ти испа́дле.

постру́шће ж мн. *остаци теста залепљени у посуди где се месило, или на рукама месиље.* – Постру́шће остру́жемо и си́пемо у помије, а ле́бови разме́симо и испече́мо у ву́рњу. Постру́шће су те́сто које́ месѝља сту́ри од ру́ће, или огребе́ од текне́ у које́ је месѝла. Напре́т се от постру́шће прави́л квасѣ́ц.

посту́па несвр. *односи се према коме или чему на одређени начин.* – Како́ о́н посту́па сас њиго́ву ма́тер, тека́ се ни с ку́че не посту́па, али се то́ј вр̏та, тека́ че и њиго́ва деца́ с ње́га. За́дрса ме свекр̏ва от како́ сам дошла́ за њо́јнога си́на, и док не умре́ све́ те́ка је с ме́н по̊ступа́ла.

посту́пкује несвр. 1. *корача ситним корацима.* – Ча́шу сас вино́ ту́ри на гла́ву, и си́тно посту́пкује ко да и́гра, па́зи да му се ча́шана не раси́пе. 2. *врпољи се премештајући се с ноге на ногу.* – Не мо́же да миру́је, па са́мо посту́пкује.

посту́ра свр. *поскида са горњег положаја на доњи.* – Укачи́ се на кро́в, и сви́ цре́пови који́ су стро́шени посту́рај на́зем, да ји заме́нимо сас це́ли.

посћи́та се свр. *скитајући се промени више места боравка.* – Баштá ми по̏ђину, ма́ти се пожѐњува на ви́ше ме́ста, сас њу́ сам мора́л и ја́ де се посћи́там по туци́ до́мови, до́к не стаса́ да и́мам сво́ј до́м и поро́дицу.

посу́вује се несвр. *почесто пружа руку и дохвата што.* – До то́г дрчни́ка нико́ј неје́ воле́л да се́дне, са́мо гле́да куде́ је бо́ље парче́, посу́вује се, дова́та и ту́ра у сво́ј тањи́р.

посу́мља свр. *посумња.* – Све́ кво неста́не из на́шу ку́ћу, о́дма посу́мљају у ме́не, да сам ја́ то́ј однела́ и дала́ на че́рку и зе́та.

посу́не свр. *пружи коме што с времена на време,* фиг. *подмити.* – Сва́ћи који́ је на по́ложај гле́да да му нешто́ посу́неш да ти завр̏ши за кво си дошѣ́л, а који́ не́ма кво́ да посу́не, о́н си че́ка пред вра́та.

посу́не се свр. *дохвати што пруживши руку,* фиг. *повремено украде што.* – Она́ и́маше длѣ́ђи пр̏сти, во́леше да се посу́не у туцо́ ка́д ју ни́кој не гле́да.

потавни́ свр. *потамни.* – Потавне́ла у лице́, о́чи вој посиве́ле, не́ма ви́ше да се сјаје́ ко не́када.

пота́ји свр. *одрекне, порекне* (упор. побаши). – По́таји ми па́ре што сам вој зајми́ла, па́ре ју попари́ле дабо́гдал.

по́тајни м поим. прид. *доушник, потказивач, клеветник, ухода.* – Са́ва је би́л по́тајни, преко ње́га је мили́ција знала́ све́ кво́ се у село́ рабо́ти. Да би се сас поли́тику бави́л, мо́раш и́спољк пр̏во по́тајни да бу́деш.

по́там прил. *мало даље од овога места.* – 1. Мр̏дни се по́там од ме́не, не мо́гу ви́ше да те гле́дам. Била́ сам једини́ца, па ме сви́ пази́ли, ни „по́там“ ми несу́ рекли́. Не сме́је на жену́ си ни „по́там“ да ка́же. 2. *натамо, у том правцу.* – От сѣ́вњушку до стѣ́вњушку тр̏чи по́там, тр̏чи по́вам, и тека́ це́л ве́к. ⌂ **по́там-по́вам** *овамо-онамо, овде-онде, овако-онако.* – Ту́ја ра́боту је треба́ло да де́лимо, а не ја́ сама́ да се разла́тим, а о́н да се спаци́ра по́там-по́вам. По́там-по́вам поруча́мо, са́ је вре́ме ма́лко и да порабо́тимо.

по́тамће прил. *потам у дем. значењу, мало ближе од потам.* – Де́ по́тамће, да мо́гу и ја́ да се́днем, па да си вре́вимо у́спут.

по̏тамьн прил. *по вољи, како треба, згодно.* – Ако вој некво̏ неје̏ по̏тамьн, она̏ све̏ у о̏чи казу̏је. Ње̏му се не мо̏ж уго̏ди, ни̏шта му неје̏ по̏тамьн, а на̏јвише му ја̏ несѣ̏м по̏тамьн. ⇨ *потьмьн.*

потьвне̏је (трп. пр. потьвнеја̏л, -а, -о) свр. *потамни, добије изглед болесника.* – На̏паде га некаква̏ о̏пасна бо̏лка, па нити једе̏, нити се ис кре̏вет ди̏са, у лице̏ потьвнеја̏л, да те стра̏ да га погле̏даш. ⇨ *потьвни.*

потьвни̏ (трп. пр. потьвне̏л, -а, -о) свр. *в. потьвнеје.* – Куде̏ се де̏ну, ти̏ ме за̏борави, потьвне̏ за те̏б, не мо̏гу ви̏ше ова̏к. Потьвне̏ли и увете̏ли српсћи војни̏ци кре̏нуше из Гр̏чку, прегази̏ше Бу̏гарску, сти̏гоше у Ср̏бију и нале̏зоше у Пи̏рот.

потѣ̏кне свр. *наведе на какву активност, изазове у кога какво појачано стање и расположење, подбоде, подјари, потакне.* – Са̏мо ли га потѣ̏кнеш да је неђи̏ по̏јак од ње̏га, ел по̏паметан, о̏дма ри̏па да се би̏је.

потьмѣ̏н прил. *в. потамьн.* – Те̏б све̏ потьмѣ̏н, ни̏шта ти нити дости̏за, нити прести̏за.

потѣ̏пче свр. фиг. *поигра у колу.* – А̏јде и ми̏ да се ва̏немо у ко̏ло, ма̏лко да потѣ̏пчемо, ко̏лко да ни но̏ђе не осе̏бну.

потьци̏ња несвр. *наводи на какву активност, изазива у кога какво појачано стање и расположење, подбада, подјарује, потиче.* – Не потьци̏њај ју како̏ све̏ на̏јбоље зна̏је и уме̏је, да не по̏чне да се ва̏ли, по̏сле си тре̏бе гла̏ву вр̏жемо од њо̏јно вале̏ње.

потвр̏ља (трп. пр. потвр̏љен, -а, -о) несвр. *разбацује било где, немарно се односи према чему.* – Не потвр̏љај си ала̏тће̏те, не̏го ји врни̏ на ме̏сто где̏ тре̏бе да стоје̏, да зна̏ш где̏ су ка[д] ти притре̏бу. На на̏ш та̏ван и̏ма пу̏но некаквѐ поси̏тнушће, потвр̏љене ко̏ј зна̏је када̏ са̏мо да сми̏тају, а ко̏ј зна̏је да ли че некада̏ и да притре̏бу ви̏ше.

потвр̏љи свр. *баци било где, не врати на своје место, немарно се односи према чему.* – Узне ала̏тку, послу̏жи се с њу̏, па ју ти̏ће потвр̏љи би̏ло где̏, по̏сле ју тра̏жи где̏ је, и це̏лу ку̏ћу преврне до̏к ју на̏јде.

потвр̏љи се свр. *баци се чиме ка некоме да скрене пажњу на себе.* – Набе̏рем чичѣ̏к, па се потвр̏љим с вре̏ме на вре̏ме по дево̏јче које̏ ми се допа̏да, ако ми се насмеје̏, ти̏ја дѣ̏н сам на̏јсрећан на све̏т.

потвр̏ља несвр. *помера или премешта кога или што са багателисањем.* – А̏ко сам ста̏р, несѣ̏м ства̏р, па да ме потвр̏љате по̏там-по̏вам. ⇨ *потврљује.*

потвр̏љује несвр. *в. потврља.* – Пу̏н ко̏вчаг и̏мам сас облекло̏, ка̏д у̏мрем и̏ма да га снаје̏ потвр̏љују ната̏м-нова̏м, ако га не раздаду̏ на Ци̏гање. Не потвр̏љујг га, не̏го га остави̏ куде̏ му је ме̏сто.

потвр̏љује се несвр. *бацака се чим по кога, више да скрене пажњу на себе, него да повреди.* – Не потвр̏љујг се ви̏ше, не̏ло приђи̏ и кажи̏ кво̏ те му̏чи.

потвр̏цује несвр. *посведочује тачност нечега, потврђује.* – Ја̏ чу да при̏чам како̏ је било̏, а ти̏ да потвр̏цујеш да је све̏ та̏чно тека̏ било̏.

поте̏гљи свр. *почне да тегли, повуче што тешко.* – Нацаса̏л кола̏ з др̏ва, не мо̏же тра̏ктор да ји поте̏гљи, а ка̏м ли кра̏ве.

поте̏гљица ж *самостална руда која спаја јарам са плугом или дрљачом.* –Зака̏чим дрља̏чу на поте̏гљицу, упре̏гнем гове̏да и задр̏љам њи̏ву. ➞ *цевга.*

поте̏гне (рад. пр. поте̏гал, -гла, -гло) свр. 1. *повуче.* – Петка̏на ме по̏тегну за бр̏к и про̏буди ме: А̏јде, а̏јде, ди̏ѕај се, глу̏вшо! 2. *притегне оно што је попустило, поправи.* – До̏јде преко ле̏то, па си поте̏гне ку̏ћу, вр̏же ма̏ије, посте̏гне стола̏ри̏ју, домачи̏н чове̏к, а̏ко жи̏ви у гра̏д. 3. фиг. *пође негде далеко, или издалека.* – Поте̏гла чѣ̏к из Македо̏нију овде̏ при на̏с у Сли̏вовик да набе̏ре ме̏д.

потéза несвр. 1. *отсечно повлачи, повлачи оштрим потезом, потеже.* – Немо̏ј то̏лко ја̏ко да ме потéзаш за ру̏кав, че ми отѓи̏неш и ру̏ку и рука̏в. 2. *притеже оно што је попустило.* – Башта̏ ми ора̏ти да си потéзам шта̏ле и плéвње и да си чу̏вам говéда, али и да си прирабо̏чујем у мили̏цију. ■ **потеза̏ње** *гл. им.* – Ја̏ сéдо на клупчé и запали̏ цига̏ру, па му понуди̏ ши̏бицу да с њу̏ упа̏ли мото̏ркуту, ка̏д нéче на потéзање. ⇨ *потеза.*

потéза несвр. *в. потеза.* – Тупа̏н би̏је, пева̏лка се уви̏ја ко па̏вит окол сли̏ву, на̏род се умлати̏л с пи̏во и ра̏зне ређи̏је, она̏ ји ма̏зни по образи̏, потéза за муста̏чи, опи̏пује им но̏вчаници, црвенда̏ћи са̏мо лету̏, вр̏ша без дрéш. Ако се ку̏ћа не потéза на врéме, пропа̏дне.

потекло̏ мн. потекла̏ ср *порекло.* – Мазнéнко је би̏л поли̏цићи пи̏сар с потекло̏ из Дучéвци. Који̏ су по гра̏д, сети̏ше се да им је потекло̏ и[з] село̏, и да је и то̏ј ма̏лко што̏ сељак и̏ма, у ра̏т гоџа̏.

потéпа свр. 1. *побије све једног по једног.* – Ко да ни нећи̏ на̏врља ци̏гански пéпел у ду̏пе, скара̏мо се сас сви̏ на свéт, па се сви̏ сабра̏ше да ни се отéпају, мо̏ре, не са̏мо што̏ че ни се отéпају, нéло што̏ че ни сви̏ потéпају. 2. фиг. *премлати једног по једног.* – Чу у̏знем мо̏тку да ви свé потéпам, да запа̏мтите чију̏ гради̏ну сте обра̏ли. ⇔ *испотепа.*

потéпа се свр. *потуче се са ким.* – Ска̏рају се, и потéпају се, али се бр̏зо поми̏ре, и ко да ни̏шта нејé ни било̏.

потéра свр. 1. *појури кога.* – Потера̏ј га ти оту̏д, а ја̏ чу одову̏д, да га некако̏ ука̏рамо у ко̏чину. 2. фиг. *понуди, замоли.* – Потéрај га да и о̏н по̏јде, нејé ло̏ше да смо по̏више у дру̏ство. ⌂ **потéра му су̏во** *притегне га, запрети му мукама.* – Потéрај му ти̏ њéму су̏во, да ви̏диш како̏ че при̏зна и ма̏јчино млеко̏ које̏ је посиса̏л.

по̏тес м *шири захват поља који се мери хектарима.* – У једњ по̏тес ни је мору̏за, а у дру̏ђи жи̏то. Цéл ти̏ја по̏тес око̏л бо̏лницу је до̏бар за вино̏гради.

по̏тијо прил. *потише, смирујуће.* – Сво̏ врéме до̏к ју је мазни̏л по гри̏ву, ми̏рно и по̏тијо вој је некво̏ орати̏л.

поти̏ка свр. *изгуби, затури.* – Па̏ре што̏ му да̏домо да ку̏пи књи̏ђе, о̏н потика̏л у̏спут. И̏мао у̏баво ножлé, па га негдé поти̏ка, па сам са̏ ко без ру̏ће. ⇔ *испотика.*

поти̏ка се свр. 1. *изгуби се, погуби се.* – Ја̏ се потика̏ у̏планин с о̏вце, ма̏лко и одболува̏, ал прође̏. Они̏ двоји̏чка о̏ба остарéли, деца̏ се потика̏ла по свéт, вéч и заборави̏ла да доо̏де. Куде̏ сте, брé, потика̏мо се, па се не мо̏ж ви̏димо. То̏ј му свé ти̏ја Ти̏ка порешчи̏ја на̏прави, и̏ме му се потика̏ло дабо̏гдаде. 2. фиг. *умре.* – Сми̏ља Чу̏ћина се по̏тика у жéтву, потрча̏ла по коња̏, о̏н ју ри̏тне, и уби̏је на мéсто. И А̏нтица Вéлковска се мла̏да по̏тика. 3. фиг. *сиђе с памети, полуди.* – Бéше па̏метна жена̏, али се по̏тика како̏ вој детé по̏страда. ⇔ *испотика се.*

поти̏кан, -а, -о 1. *који је препуштен сам себи, беспризоран.* – Поти̏кана деца̏, башта̏ им пођину̏л, ма̏ти се пожени̏ла, а дéда и ба̏ба ра̏но помрéли, ћи̏тају се тека̏ по роду̏ и комшилѣк од једнога̏ до дру̏гога. 2. фиг. *који није сам свој, који је мало психички поремећен* (упор. истровен). – Нејé сасви̏м чи̏с, ма̏лко је поти̏кан, нема̏ј голему̏ мешани̏ју с њéга.

поти̏ца свр. *потиче, води порекло.* – От које̏ потекло̏ ви поти̏цате, да нестé од Данéшинци.

поти̏шљив, -а, -о 1. *који је са осећањем мање вредности, снебивљив.* – Мо̏ј бра̏т Но̏вица бéше мло̏го поти̏шљив, кад до̏јдеше при на̏с, свé седи̏ ус кра̏ј, и свé га стра̏ да не сми̏та неко̏ме. 2. *који је нерадан, неуредан, уз то и подмукао.* – Штро̏кава, развлéчена, а глéда ко поти̏шљиво говéдо, не зна̏ш кво̏ ти ми̏сли.

потиштѝ свр. 1. *полешкари после буђења.* – Не бу́ди се ра́но, а кат се пробу́ди, во́ли да потѝшти у кре́вет јо́ш по једѣн са́т. 2. *не склони се одмах са ватре оно што је печено или кувано.* – Не́ка пече́њето потиштѝ јо́ш ма́лко у ву́рњу, кад га изва́димо да се распа́да ме́со от ко́ћне, и да се ле́пи за пр́сти.

по́тка[1] ж *попречне нити које се уткивају у основу током ткања на разбоју.* – По́тку намо́тамо сас сука́ло на це́вће, па ји ту́рамо у сове́љћу, и њу провла́чимо кроз о́снову, а с набрдѝла прибѝвамо да се добѝје оно́ј кво о́чемо да изатка́јемо.

по́тка[2] ж *грана пободена у ливаду и окречена кречом као ознака да је забрањена испаша.* – А́ко сам побо́л и закречѝл по́тће у лива́ду, онѝ си па́к ту́ј пасу́ о́вце.

потка́же свр. *ода кога, намести коме прљаву игру.* – Она́ ме по́тказа, па сам лежа́л седом дѣна у а́псу на пра́вду Бо́га.

потка́зује несвр. *одаје кога, намешта коме прљаву игру.* – Свѝ су знали́ којѝ потка́зује на милицѝју кво́ се рабо́ти по село́, али му несу́ смеја́ли нѝшта.

потказува́ч м *онај који потказује, потказивач.* – У сва́ко село́ милѝција је има́ла понеко́г потказува́ча, и свѝ су знали́ којѝ су, и чували се од њѝ.

потка́је несвр. *ткa извесно време, па престане.* – Коле́вка ти до разбо́ј, тамѣ́н те у́спим, прѝјдем да потка́јем, уда́рим нећѝ пу́т, удара́њето те пробу́ди, ја́ ма́нем да тка́јем.

потка́јлује свр. *подупре кајлом, углави кајлу.* – Потка́јлуј греду́ту да у́баво ле́гне, па ју тѣг ко́ви.

по́ткапина ж *стена која штрчи правећи заклон од невремена или сунчеве припеке.* – У пла́дне се скло́нимо у по́ткапину до́к попро́јде же́га, па по́сле наста́вљамо ра́боту.

потка́ра свр. 1. *потера, добије нагон за што.* – Некво́ се сетѝ, па ме по́ткара на смеја́ње, а ба́бу сараѣ́ујемо, не ѝде да се смеје́м. Препѝл, па га потка́рује на бљува́ње. 2. *подстакне на што.* – Врљѝмо вешта́чко ђу́бре на жѝто, и па́де му ћѝша, па ка́д га по́ткара, са́мо расте́ и модре́је се.

поткарува́ч м *особа, обично дечак, која нагони овце ка загону да буду помузене* (упор. поганич). – Поткарува́ч потка́рује о́вце, а муза́ч седѝ на про́мку и пропу́шта једну́ по једну́ овцу́ кад ју пому́зе.

потка́рује несвр. 1. *натерује овце на загон да буду помужене.* – Једѣн потка́рује, а дру́ђи се́дал на столѝцу на заго́н и музе́ о́вце. Бачѝје су биле́ од трѝста бра́ви о́вце, по тројѝца ји пасе́мо, Гмѝтар Даспа́синћи и деда-На́ка Јо́винћи му́зу, а ја́ потка́рујм. 2. *добија нагон за што.* – Чѝм пѝне, по́чне да га потка́рује на бесночу́. Како́ си је ње́му, и кво́ га потка́рује да по́често ѝде у по́друм да се зашунта́ви, о́н си зна́је. 3. *силом нагони.* – На́ш сеља́к не́че на пѝјац некво́ да изнесе́ да продаде́, па с пу́шку да га потка́рујеш, све́ но́се у за́другу.

потка́ча несвр. фиг. *изазива, нервира, провоцира.* – Не потка́чај ме, да те ја́ не потка́чим с песнѝцу, па ѝма да оста́неш и без тѝја неко́лко зу́ба што́ ји ѝмаш у гла́ву.

потка́чи свр. 1. *припомогне коме да се пойне.* – Поткачѝ ме до прву́ гра́ању, наго́р чу се са́м ка́чим. 2. *подстакне.* – Са́мо ју ма́лко поткачѝ да ти запрѝча од те́ј ра́боте, по́сле ју не́ч мо́ж зауста́виш. 3. *снажно удари.* – Не попѝпкуј ме, да те не потка́чим с куде́љуву, ѝма да ти ју све́ о́д-главу стро́шим.

потка́чи се свр. *пойне се на што.* – А́јде и тѝ се поткачѝ у ко́ла, да те повезе́мо до негде́. За́твори вра́та на шта́лу, за́рези ји, чу́јем собле́че се, ја́ се поткачѝ на цре́п и промуљѝ гла́ву ину́тра кроз про́зорче.

потка́чује се несвр. фиг. *задиркује се.* – Јо́ш си ти зеле́н да се с ме́не потка́чујеш, такви ја́ мо́гу под мѝшку да но́сим.

по́тквaса ж *мала количина киселог млека која изазове кисељење прокуваног пресног млека.* – На ћи́село млеко́ по́тквaса не тре́бе. Млеко́ поткваси́мо с по́тквасу, али га пр́во сва́римо.

поткваси́ (трп. пр. потквасен, -а, -о) свр. *укисели млеко.* – Тре́бе да поткваси́м млеко́, а неста́де ми по́тквaса, па мо́рам да и́дем при комши́ку да ми поза́јми ако о́че. Млеко́ се пр́во сва́ри, па ка́д ла́дне ту́ри му се по́тквaса, и оно се поткваси́, и то́ј зове́мо поткваси́но млеко́. ➞ *потћисели.*

по́клада ж *ситна дрва, папир и сл. чиме се потпаљује ватра.* – Кладе́мо о́гањ сас др́ва, а тре́ће чу́вамо за по́кладу. За по́кладу ни слу́же трешчи́це и си́тна дрвца́. ⇨ *поклаца.* ➞ *потпала.*

покладе́ свр. *потпали ватру* (упор. накладе). – Же́не му́ку ви́де док покладу́ о́гањ. Ја́ чу збе́рем су́ће, а ти́ са́мо да ми покладе́ш о́гањ.

по́клаца ж *в. поклада.* – Спра́скај дьшчи́цуву, да и́мамо дрвца́ за по́клацу. Кат се чу́кају гр́снице, ду́ће које́ оста́ну бу́ду за по́клацу. Зи́ми кат се надвече́ри ми́ нами́римо прекај сто́ку, про́стремо им сла́му, насече́мо ли́сковине за по́клацу, па а́јд у за́другу.

покла́цује несвр. *потпаљује ватру.* – О́гањ покла́цујем сас арти́шку и си́тне трешчи́це. Како́ ли се покла́цује? Сас сла́мицу и дрвца́, осу́шиш дрвца́ на кубе́нце, и ту́риш сла́му и потпа́лиш сас маши́ну, са́ ју зову́ ши́бица. ■ **покла́цување** *гл. им.* – Збе́ри рети́шће и си́тна дрвца́ за покла́цување.

по́ков м *потковице и клинци за потковање.* – О́бе ми кра́ве обосе́ле, мо́рам да ји во́дим при алба́тина да им ту́ри но́в по́ков.

покове́ (трп. пр. поко́ван, -а, -о) свр. *поткује.* – Еве́, докара́ кра́ву да ју покове́м, оно́ нава́лица, па че́кам да до́јдем ред. Сто́ка која́ неје́ поко́вана не мо́же да работи ко поко́вана. ■ **поко́вување** *гл. им.* – От соба́ље му́не се у шта́лу, и при́ча сас вола́ Бо́шка: Добро́јтро, Бо́ће, како́ си, Бо́ће, на́спа ли се, Бо́ће, данѣс те мо́ра во́дим на поко́вување при Пе́ру алба́тина.

поко́вује (имп. поко́вој – поко́вујте) несвр. *потковa.* – Обосе́ли ми воло́ви, мо́ра да се поко́вују ови́ја дни́, па да почи́њамо ора́ње. Сас судби́ну се не мо́ж би́јеш, али поко́вој и где је поко́вано.

поткоко́ли свр. *погледа непријатељски разрогачивши очима.* – Што́ си поткоколи́л у ме́не, ко да сам ти башту́ уби́ла.

поткоко́ри се свр. *раскочопери се, направи се важан.* – Чим се на́јде у же́нско дру́ство поткоко́ри се ке петѣ́л у раса́д, па ни́кој од ње́г до ре́ч не мо́ж да до́јде.

поко́па несвр. *копањем начини рупу испод или испред чега.* – Веле́ да је вода́ поткопа́ла ти́ја пу́т, и да су забрани́ли да се миѣу́је с ко́ла док га не опра́ве.

поко́ри се свр. *покрије се скрамом, скрути се* (о рани која зацељује). – Поткори́ла му се ра́ната, са́мо што́ неје́ поче́ла да се лу́пи, бр́зо че заздраве́је.

поко́рњак мн. поко́рњаци м зоол. *ситни тврдокрилци који живе под кором дрвета или дубље у дрвету, где буше сложене ходнике* Ipidae Scolytidae. – Поко́рњаци напа́дли др́ва, и́ма да избуте́ју да не вре́де ни́шта.

поткору́ши се свр. *превуче се кором* (о хлебу). – Кад у ку́ћу неста́не ле́б, ме́си се пре́сан крава́ј сас со́ду бикарбо́ну а не сас кавсѣ́ц, те́сто се цвр́сто ме́си и распљѐска сас дла́нови у тепси́ју, избѣ́цка сас но́ж да се не поткору́ши и да се по́убаво испече́, крава́ј је на́јблаг да се једе́ сас си́рење и док је јо́ш же́жак.

поткра́ј прил. *при крају, на свршетку чега* (у временском трајању). – Све́ у́баво бе́ше, шале́ње, смеја́ње, поја́ње, али га поткра́ј зачучуљи́мо, скара́мо се, зама́лко да се поби́јемо.

поткра́ти свр. *одоздо скрати на жељену дужину.* – Тре́бе да му поткра́тиш ма́лко нога́вице, да му се не вла́че по зе́м и саплѝтају га.

поткра́чкује несвр. *крадуцка с времена на време* (упор. покрачкује). – И́ма о́бичај да поизлѣ́же, а во́ли и да поткра́чкује. Ве́ш је на ље́гање, а и поткра́чкује пома́лко ка́д га нѝћи не ви́ди.

поткра́ћује несвр. *крадне с времена на време.* – Поткра́ћује ме па си но́си на ње́јни, ми́сли да ја́ не приме́чујем, али једну́ш чу вој поткра́тим о́бе ру́ђе.

поткрваве́л, -а, -о *подливен крвљу.* – Кад га ви́де онакво́г с поткрваве́ле о́чи, она́ превуне́ у лице́ от стра́ кво́ ли че сѣ́г да се де́си. Те́ ти ју Госпа́ва с поткрваве́ле о́чи, ко да је це́лу но́ч црве́ни лу́к сецка́ла.

поткрва́ви *подлије се крвљу.* – Ако га ви́диш да је поткрвави́л с о́чи, бе́гај доле́ко од ње́га. Поткрвави́ли с о́чи, са́мо што се не сте́пају.

поткр̑пи свр. фиг. *материјално обезбеди.* – Ко́лко о́н мо́же да потро́ши и прото́тља по кафа́не, на́родна ба́нка га не мо́ш поткр̑пи.

поткр̑пује несвр. фиг. *материјално обезбеђује.* – Две́ на́ше пе́нзије ни не поткр̑пују са́мо за посѝтнушће које́ купу́јемо у прода́вницу, от по́крупну куповѝну смо преста́ли и да ми́слимо.

поткýпи свр. *привуче кога на своју страну новцем или чим другим, подмити.* – Ње́га мо́ж за ма́лко да поткýпиш, па́клица цига́ре и половинѣ́илче рећѝја и и́ма ти испри́ча све́ кво́ о́чеш.

поткýпује несвр. *поткупљује, подмићује.* – Поткýпује ме да гла́сам за ње́га, али с обеђа́ња, па́ре не ва́ди, нити дру́го нешто́ да́ва.

поткýси свр. *сасвим скрати, учини што веома кратким* (упор. и окуси). – Поткуси́ла су́књу, истре́сла си́се, и таква́ се ше́та по ку́ћу прет све́кра и свекр̑ву, то́ј чу́до у на́ше вре́ме неје́ има́ло.

поткýси се свр. фиг. *обуче кратку сукњу.* – Мло́го си се поткуси́ла, неве́стице, све́ ти се ви́ди.

потлче́ свр. фиг. *много пута изудара.* – Што́ сам ја́ моја́ деца́ потлкла за ни́шта, са́мо да сми́рим бе́сног све́кра и свекр̑ву, док се једну́ш и они́ не смири́ше у гро́бишта.

потова́ри свр. *метне редом све товаре на кога, или у што, натовари.* – Потовари́сте ли све́, несмо́ ли нешто́ заборави́ли, па да мо́рамо да се вр̑тамо по ње́га.

пото́к м *мањи и краћи водени ток.* – Са́ у пото́к навр̑љано сва́што, а напре́д неје́ тека́ било́, по́ се води́ло рачу́н.

пото́пи (трп. пр. пото́пен, -а, -о) свр. *стави у воду што да се намочи или закисне.* – У́вечер пото́пим у кори́то дронци́ да се ноћу́ расћѝсну, па ји ју́тре пе́рем. Кад до́јде вре́ме да се бе́ру сли́ве, ми́ отка́рамо бу́ришта на пото́к, па ји пото́пимо и напу́нимо с во́ду да заћѝсну за ко́мину. Гр̑снице стоју́ три́ недеље пото́пене у топи́ло, па се тѣ́г ва́де, су́ше и чу́кају на тр̑лицу.

по́тпала ж *ситна дрва, папир и сл за потпаљивање ватре* (упор. поткла́да). – Збѝрамо суварѝ за по́тпалу, па ји насла́гамо у шу́пу, да си поткла́ћујемо о́гањ.

потпа́ли свр. фиг. *наговори, нахушка.* – Уме́јеше та́ј штро́кна да потпа́ли чове́ка да си ро́ћену ма́тер би́је и из до́м иска́рује, а ну́ да во́ли.

потпа́ше свр. *утегне по струку пасом, каишем, ременом и сл.* – Ако га заболѝ мешѝнка, потпа́ши га цвр̑сто испот пу́пак, и поутпља́вај га, оно́ че про́јде.

потпа́ше се свр. *утегне се по струку пасом, каишем, ременом и сл.* – Што́ се не потпа́шеш у́баво и поукл̑неш, не́ло и́деш таква́ распа́сана да се уѕи́ра на́род у те́бе. Потпаса́л се ко породи́ља, а и и́ма мешѝну ко да је у деве́ти ме́сец.

потпе́ти свр. *поквари обућу искрививши њен задњи део.* – Мрзѝ га да вр̑же пе́ркле кат се обу́ва, па бр̑зо рашо́кља и потпе́ти сва́ку обу́ћу коју́ му ку́пимо.

потпи́пне свр. *пипањем вимена провери да ли је надошло млеко.* – С вре́ме на вре́ме потпи́пнем кра́ву да ви́дим спушти́ла ли је млеко́, привреми́ла ли је с теле́ње.

потпи́пује несвр. *завлачи руке у недра, пипа по грудима.* –Немо́ј да ме потпи́пујеш, не́си ми му́ж, а несѣ́м ни дошла́ при до́ктура.

потпи́ра несвр. 1. *подупире.* – Јо́ш о́долек виде́ њи́ну ку́ћу сас три́ лу́ка и дире́ци који́ ји потпи́рају. Доби́л до́брог на́следника, потпи́ра му ку́ћу од го́рњу стра́ну. (ирон.). 2. *материјално потпомаже.* – И́мамо деца́ у ва́рош, али не́мају ра́боту, па ји сва́ћи ме́сец потпи́рамо и с па́ре, и с нами́рнице. ⇔ *испотпира.*

потпи́ра се несвр. *подупире се, поштапа се.* – Тоја́га вој стоји́ нава́лена на ску́т, неје́ воле́ла да ју но́си и да се потпи́ра на њу́, ал не́ка ју и́ма. Ди́гомо се, пригрну́мо се да се потпи́рамо једно́ на дру́го да не па́днемо, па ајд поље́к до́м.

потпира́ља мн. потпира́ље ж шаљ. *штап којим се старији човек помаже при ходу* (упор. помагаља). – Немо́ј да ми узи́маш потпира́ља, без њу́ не мо́гу да о́дим.

потпира́ч м *оно што држи или подупире нешто, подупирач.* – Да неје́ по́тпрта с ја́ћи потпира́чи, њи́на ку́ћа би ода́вна па́дла.

потпи́ткује несвр. *запиткује изокола.* – Кад она́ по́чне да запи́ткује и потпи́ткује, и́сполѣ́к па и́зоколо, и́ма да ти се сту́жни, па ти до́јде у́свет да побе́гнеш.

потпи́сује се несвр. *ставља свој потпис на чему.* – Ја́ нуме́јем да се потпи́сујем, не́ло где тре́бе и где ми речу́ ја́ пи́пнем с мастиља́в пр̏с, ел нацр̏там крстѣ́к.

по́тплата ж *ојачање од гуме или коже на ђоновима кожне обуће* (упор. пенце). – Ја́ и на но́ве ципе́ле тра́жим да ми шу́штер зале́пи по́тплату, да им проду́жим ве́к.

потпла́ти (трп. пр. потпла́тен, -а, -о) свр. *подмити, поткупи.* – Ако га потпла́тиш, че ти помо́гне, ако га не потпла́тиш, мо́ж да мре́ш, не́ма те погле́да. Сви́ сте ви́ потпла́тени да гла́сате за ње́га, да ви и да́ље де́ре ко́жу.

потпла́чује несвр. *потплађује, поткупљује.* – Који́ потпла́чује, доби́је кво тра́жи, који́ не потпла́чује, доби́је оно́ј што неве́ста доби́је у прву́ бра́чну но́ч. ■ **потпла́чување** *гл. им.* – Дојде́ вре́ме да бес потпла́чување не мо́ж да уле́знеш ни у клозе́т да се помо́чаш. ⇔ *испотплачује.*

потпла́ши свр. *изненада уплаши.* – У Душа́нову поја́ту док му́зли о́вце и ко́зе нешто́ ји потплаши́ло, и оне́ прери́пе заго́н, па по́чну да трче́ укру́г, једва́ ји по́сле нека́ко смири́ли и накара́ли по́ново у́нутра.

потпла́ши се свр. *изненада се уплаши.* – Ко́њ се потпла́ши, па по́чне да тѣ́пче с копи́та у шта́лу, ја́ уле́знем с вене́р, не́ма ни́шта, а о́н са́мо тѣ́пче.

по́тпора ж 1. *ослонац, подршка, помоћ.* – Деца́ се растика́ше, ми́ оста́домо без по́тпору, па саде́ тељи́гамо ко́лко да прежи́вимо. 2. *материјална помоћ.* – Са́м сам се шко́лував, от ку́ћу несѣ́м има́л ни́какву по́тпору, ма́ти се пожени́ла, а чи́ча неје́ те́л ни да чу́је за ме́не.

по́тпорка мн. потпо́рће ж 1. *рачваста мотка којом се подупиру гране да се од рода не поломе.* – Сли́ве роди́ле па преродиле, гра́ђе се сави́ле до́зем, ако се не испотпи́рају с по́тпорће, све́ че се покр̏ше. 2. фиг. *штап.* – Ја́ без ову́ј моју́ потпо́рку ни́где не мр̏дам.

потпра́ји се свр. *уобрази се, умисли да је неко и нешто.* – Изнад село́ одрипи́л ме́сец, па се ма́лко потпраји́л ва́жан, коко́ри се над Бра́ндел ко мла́д петѣ́л кат се спре́ма да запоје́.

по́тпре (рад. пр. потпр̏л, -а́, -о́) свр. *в. подупре.* – Сли́ве ову́ј го́дин преродиле, мо́рам да по́тпрем гра́ђе да се не покр̏ше од ро́д. Потпри́ с некво́ врата́та да ји про́маја не затво́ри. Ле́ка сас грби́ну потпре́ кана́те, а двоји́ца уваті́ше пре́гњишта и са́гњишиа, запе́ше сви́ одједну́ш, и извле́коше ко́ла из је́ндек.

по̏тпре се свр. *подупре се, ослони се о што.* – Ми̏ сви̏ ко̏памо, а она̏ се по̏тпре на мати̏ку, и по полови̏н са̏т ѕубру̏је ко пла̏шило у вино̏град. И са̏ ко да ју гле̏дам: потпрла̏ се на вра̏та, слагну̏ла гла̏ву, и тека̏ стоји̏. Војѝн стури̏л ви̏лу и гребуљче̏ од ра̏мо, потпр̏л се на њи̏, гле̏да у Бо̏гу, и некво̏ вој ора̏ти.

по̏тпролет прил. *почетком пролећа.* – Жи̏то се се̏је по̏дјесен, а мору̏за по̏тпролет. По̏тпролет же̏не по̏чну да дотка̏ују кво су започе̏ле да тка̏ју, па се обр̏тају на пољсће̏ ра̏боте.

по̏тпрсти прил. *пипајући, пипањем.* – А̏ко је тѣ̏вно, че га осе̏тиш по̏тпрсти, ту̏ј је негде̏.

потпр̏цкује несвр. *исмејава кога, магарчи кога, спрда се са ким* (упор. подјебава). – Ако не̏куга не подно̏си не мр̏зне га, не̏че да си због ње̏га ту̏ра чеме̏р на ду̏шу, али га потпр̏цкује кад го̏д мо̏же.

потрајѝ *траје извесно време.* – Несре̏ћа и па̏кос трају̏ це̏л ве̏к, а сре̏ћа, и кат се ја̏ви, потрајѝ ма̏лко, па бр̏зо неста̏не.

потр̏гне свр. 1. *нагло извуче из чега, повуче.* – Дешава̏ло се да на мецу̏ и бра̏т на бра̏та но̏ж потр̏гне. Баксу̏з, кат се уина̏ти не мо̏ж га с тра̏ктор потр̏гнеш из ме̏сто. 2. *отпије пиће из боце.* – Де, по̏тргни јо̏ш ма̏лко, то̏ј ле̏к, неје̏ ћи̏ја, не̏че те отру̏је.

потре̏ви свр. *метком или чим другим баченим погоди, потрефи.* – Вр̏ли се с ка̏мен по коко̏шће, али не по̏треви ни једну̏, не̏го по̏треви у пе̏нцер на Љу̏бу Заду̏шницу. 2. *инстинктом открије, насумице погоди.* – От кво̏ сам ју пе̏кал не̏чу ти ора̏тим, мо̏раш сам да си потре̏виш, ако си ма̏јстор за ћи̏ју. И ћо̏рава коко̏шка поне̏кад потре̏ви зр̏но.

потре̏ви се свр. *угоди се, уклопе се повољне околности.* – Потреви̏ло се да у једѣ̏н дѣ̏н добије̏мо уну̏ка и от си̏на и от че̏рку.

потресе̏ се свр. *досте у стање јаког узбуђења, узнемири се.* – Кад га видо̏ да лежи̏ мртѣ̏в, потре̏со се, како̏ сам преживе̏ла не зна̏м, али о[д] тѣ̏г ми здра̏вје не вољ̏а̏је и̏ч.

потр̏sa несвр. *повлачи што наглим трзајима, потрже.* – Упе̏кља коњ̏ц окол клу̏вче, па га вр̏ли комто маче̏ и потр̏sa га да се трка̏ља по̏зем, а маче̏то трчи̏, и обика̏ља га, ми̏сли да је пога̏нац.

потри̏са несвр. *доводи кога у стање јаког узбуђења, узнемирава.* – Ма̏ни ми се од гла̏ву, не потри̏сај ме ви̏ше, чу мр̏днем от па̏мет о[д] те̏бе. ■ **потриса̏ње** *гл. им.* – Моје̏ ји му̏ће ни̏где не̏ма, сва̏ћи дѣ̏н сећира̏ње и потриса̏ње од му̏жа пија̏ницу, дошло̏ ми да са̏ма ту̏рам коно̏пче на ши̏ју.

потри̏са се несвр. *доводи себе у стање јаког узбуђења, узбуђује се.* – Ти̏ја Кр̏ста ти је студе̏н ко змиче̏, не потри̏са се за сва̏што ко дре̏ш у вр̏шу, боли̏ га бри̏га за це̏л све̏т. Чове̏к не тре̏бе мло̏го да се потри̏са и оти̏ма од то̏ј кво че га сна̏јде, оно̏ че га сна̏јде и овака̏ и онака̏. ⇔ *испотриса се.*

потрка̏ља се свр. *оружи се један до другога.* – Изнапи̏ли се, па се потркаља̏ли кујѝ ку̏де стига̏л, и рчу̏ ли рчу̏.

потр̏ља свр. *трљајући мало измасира.* – Потр̏љај му ма̏лко слепоо̏чнице, и попр̏скај му лице̏ сас студену̏ во̏ду, о̏н че се пробора̏ви.

потро̏ви несвр. *изгуби једно за другим, погуби.* – Загмаца̏мо у каљши̏ште до коле̏на, че си опѣ̏нци потро̏вимо. Сце̏пени ми це̏пови, па све̏ потро̏вим кво ту̏рим у њи̏.

потро̏ви се несвр. 1. *погуби се један за другим.* – Овча̏р чу̏ва о̏вце да се не потро̏ве у пла̏нину, а пољ̏а̏к ва̏рка по̏ље да о̏вце не пра̏ве па̏кос по ње̏га. 2. фиг. *психички се поремети један за другим.* – Ва̏ла му пу̏но, да ње̏га не бе̏ше тѣ̏г, му̏ж и ја̏ не зна̏м кво̏ би напрајѝли, бе̏омо се на̏чисто потрови̏ли.

потро̏ши свр. 1. *поломи, поразбија.* – Ње̏кња све̏ по̏врља и по̏троши по ку̏ћу, ме̏н не гле̏да где̏ и сас какво̏ уда̏ра. Па̏доше га̏јбе, потроши̏ше се вла̏ше, срча̏ ко̏лко о̏ч.

2. *прођерда, списка* (о новцу). – Нуме́је да ушпа́ра пару́, ко́лко зара́ди све́ потро́ши по кава́не.

потро́ши се свр. *поломи се.* – Пази́ да се не потро́ше јајца́та до́к ји однесе́ш до за́другу.

потрпи́ свр. *издржи што неугодно неко време.* – Потр̏пете ма́лко, ве́тар га однѐл, ле́б са́мо што́ се неје̏ испе́кал, не́че да по́мрете гла́дни.

потру́је свр. *отрује једног по једног.* – Пи́мо некакѣв рѣишо́р, па се потру́мо, те́омо сви́ да поцр̏цамо ко пога́нци. ⇔ *испотрује.*

потру́је се свр. *отрује се једанни по један.* – Пази́ да не нале́зну овце́те у де́телину, ча се потру́ју све́ до једна́.

потр̏чко м *онај који се шаље да посвршава мање послове на разним местима.* – Про́пи се и ра́спродаде си има́ње, са́ му се си́те душмањи́ како́ мо́ра да бу́де потр̏чко у село́.

потр̏чкује несвр. *журно хода, хода скоро трчећи.* – Ву́ча и́де напре́д и ћути́, а ја́ по ње́г потр̏чкујем, једва́ га сти́зам. ■ **потр̏чкување** *гл. им.* – Це́л дѣн ми прође́ у потр̏чкување, а ни́шта не уработи́.

потсви́ркује несвр. 1. *звиждуће са уживањем док нешто ради.* – Потсви́ркује си ти́ја ма́јстор и ле́пи пло́чице, па си отво́ри пи́вце, по́чне и да пе́вка, па се́дне и одмо́ри, и све́ тека́. 2. *звиждањем дозива кога, скреће пажњу на себе.* – Е́ј, бре́, чу́јеш ли да ти потсви́ркујем да ме приче́каш, да си и́демо за́једно.

потсе́ти свр. *доведе коме што у памћење, помогне коме да се сети.* – Потсети́ ме да понесе́м и ле́б, ја́ каква́ сам и гла́ву си мо́гу забора́вим.

потсе́ти се свр. *обнови што у свом памћењу, спомене се чега.* – Потсе́тим се поне́кад каквѐ смо биле́ док беомо мла́де, па ми се и ви́ка и смеје̏ у и́сто вре́ме.

потсе́ча несвр. *доводи коме што у памћење, помаже коме да се сети. потсећа.* – Но́си тоја́гу, ко да че ју́ тоја́гата во́ди и потсе́ча на ку́де тре́бе да и́де. Намр̏зо и си́на, потсе́ча ме на њу́, потсе́ча ме на то́ј кво ми на́прави, а ко́лко сам ју воле́л. ■ **потсеча́ње** *гл. им.* – Петка́на ми све́ па́нти, па ка́д је срди́та, она́ ме тре́сне преко прљи́цу сас потсеча́ње како́ сам ју једну́ш шви́ћнул сас би́ч. ⌂ *потсечује.*

потсе́ча се несвр. *доводи себи што у памћење, потсећа се.* – Са́ се и ја́ потсе́чам да ни је деда-Ја́нко Попо́всћи прича́л како́ је пра́вена та́ј на́ша цр̏ква.

потсе́чује несвр. *в. потсеча.* – Немо́ј ме потсе́чујеш на то́ј вре́ме, то́ј вре́ме се ви́ше ни́кад не́че вр̏не, ко и на́ша мла́дос.

потси́ли свр. *да коме силу, учини да се ко осећа силним.* – Потси́ле га како́ од ње́г не́ма ни једно́ по́јако дете́, па се о́н би́је с другома́лци, а они́ се измѣ́кну.

потси́ли се свр. *уобрази се, постане надмен* (упор. поднесе се). – Мирашчи́ка, па се потсили́ла и ди́гла гла́ву ко овѣ́н по́дјесен, не мо́ж вој се при́јде, а ка́м ли нешто́ дру́го.

потси́ри (трп. пр. потси́рен, -а, -о) свр. *стави сириште у млеко.* – Млеко́ пр̏во ма́лко подгре́јемо ко́лко да у́мре сту́д, па му си́пемо мају́, и тека́ га потси́римо да доби́јемо си́рење. Потси́рено млеко́ се о́дма це́ди, чи́м се потси́ри. ■ **потси́рување** *гл. им.* – За потси́рување се купи́ маја́, и зна́је се на ко́лко ћи́ла млеко́ ко́лко и́де маја́.

потсисо́ја м *јагње или јаре које потсисује овце или козе које му нису мајке.* – Потсисо́ја, пр̏во иси́са њиго́ву ма́тер, па трчи́ та потси́сује туђе́, али му се и позна́ва.

потси́сује несвр. *сиса туђу мајку, пошто је код своје посисао сво млеко.* – Ђа́вол ја́гње, пр̏во иси́са њиго́ву ма́тер, па трчи́ та потси́сује туђе́.

потси́ца[1] несвр. *подрезује.* – Гра́ње које́ су су́вишне тре́бе сва́ку го́дину да се потси́цају, да сли́ве бо́ље ро́де.

потси́ца[2] несвр. *оједе се кожа од зноја ако се редовно не одржава хигијена.* – Ле̏ти ка̏т се но́се гу́мени опѣнци на босе̏ но̏ђе, а но̏ђе се не ми́ју уве̏чер, потси́ца се ко́жа мецу пр̏сти, и то́ј га́дно боли́.

потсме́ва се несвр. *злобно се смеје коме, подсмева се.* – Немо́ј да ми се потсме́вате са̏ у ове̏ј моје̏ седомдесе̏ го́дине. ⇨ *потсмејава се, потсмива се.*

по́тсмеј м *посмех.* – Туцо́ у́век за потсме̏ј, а на́шето ми́рише, такви́ смо си.

потсмеја́ва се несвр. *в. потсмева се.* – За сви́ има́ло кошу́ље да подари́ невеста, али за Жи́вка де̏ловођу нема́ло, па некуде̏ нашли́ пр̏тену кошу́љу та му дала̏, по́сле му се потсмејава̏ли како́ госпо́дин Жи́вко доби́л пр̏тену кошу́љу.

потсми́ва се несвр. *в. потсмева се.* – На́род страу́је од ње̏га, али му се и потсми́ва ка̏д га ви́де да се нашљема́л. У на́ше село́ на́род во́ли да се потсми́ва на све̏, и на сва̏ђега. ■ **потсмива́ње** *гл. им.* – Ова̏ј на́ша ората̏ вѣ̏здан је служи́ла за шољѣ́у и потсмива̏ње, оти́деш негде̏ на́стран, омѣ̏кне ти се некоја̏ ре̏ч, смеја̏ње до у́рнебес.

потсми́вка се несвр. *подсмива се у дем. значењу.* – Тека̏ је от како́ смо се узе̏ли, по́штује си ме, али во́ли да ми се потсми́вка, ко да несѣ̏м досо́лен. Сви́ ти се потсми́вкају, и пока̏зују с пр̏с на те̏б.

потстѣ́кне свр. 1. *подстакне* (о ватри). – Уз огњи́ште је о́бавезно и остру́шка, да се потстѣ̏кне о́гањ, или изва̏ди цре̏пња, ел вршни́к сту́ри од њу́. 2. фиг. *подстрекне* (кога на свађу). – И́ма и такве̏ свекр̏ве, потстѣ̏кну сна̏је да се ка̏рају, а оне̏ се по́сле измѣ̏кну.

потсти́ца несвр. *подстиче.* – Онака̏ је ми́ран, али ка̏т пи́не рећи́јата га потсти́ца да се ка̏ра и беснѐје.

потстѣци́ња несвр. *царањем подстиче ватру.* – Де̏ца, потстѣци́њајте огѣ̏њат, не да̏вајте да зага̏сне, да не осе̏бнемо.

потћисе̏ли свр. *начини од пресног кисело млеко, укисели* (упор. потквасе). – Несѣ̏м знала̏ кво чу с млеко́то, па га потћисели́.

поту́жи се свр. *изрази незадовољство због чега, пожали се.* – На му́жа не мо́гу да се поту́жим, али му је ма̏ти мло́го ло́ша.

потума́ра свр. *тумарајући потражи што.* – За све̏ и́ма ле̏к, са̏мо тре̏бе да потума̏раш по до́ктури, али и по травари́ који́ зна̏ју која̏ трава̏ от какво́ ле̏чи, па и по ба̏бе које̏ зна̏ју да ба̏ју.

потума́ра се свр. *тумарајући се потражи што.* – Ту́ј је негде̏ у ку́ћу, потумара̏ј се и си́гурно че га на̏јдеш.

поту́па свр. *поудара извесно време у бубањ.* – Де̏ поту́пај ма̏лко у тупа̏нат док се не вр̏не тупанци́ја, да ти про́јде во́ља.

поту́ра несвр. *подмеће јагње под туђу мајку да сиса.* – Њиго́ва ма̏ти болешљи́ва, па га поту́рам под дру́ђе о́вце да се наси́са. 2. фиг. *подмеће коме да је урадио нешто што је он урадио.* – О́н пра̏ви што̏ту, а ме̏н ју поту́ра, да ја̏ испа̏днем кри́в.

поту́ра се несвр. *подмеће се.* – Сви́ измѣ̏кну дупети́ја, а ја̏ мо́рам да се поту́рам да чи́стим по њи́.

поту́ри свр. 1. *подметне што испод чега.* – Једну́ш дошѣ̏л пла̏в по́зив за ме̏н и[з] су́д, и по́штарат вој потури́л књи́гу да се потпи́ше, а она̏ не̏писмена. Напуни́ буре̏то с во́ду, али потури́ нешто̏ под ње̏га да се не сва̏ља ни́збрдо. 2. фиг. *свали кривицу на недужног.* – Потури́л ми да сам му ја̏ запали́л се̏но, а несѣ̏м, али сам мора̏л да му надокна̏дим што̏ту.

потуро́тина ж *сувишан предмет који само смета* (упор. поситњушка). – У по́друм и́мам три́ста неквѐ потуро́тине, за ни́шта не слу́же, са̏мо ји преска̏чам и сопли́там се од њи́.

потурчењак м фиг. *превртљива особа, улизица.* – С то̏г потурчења̏ка ли нађде̏ да се дру̏жиш, па о̏н че бу̏де с те̏бе са̏мо док и̏ма ко̏рис о[д] те̏бе.

поту̏рчи свр. фиг. *свирепо казни.* – Ако ми не вр̏неш па̏ре на вре̏ме, чу те поту̏рчим, то̏ј до̏бро да запа̏нтиш.

поту̏тен, -а, -о *погрбљен, пресавијен у пасу.* – Де̏да о̏дма пу̏шти дљ̏ђи ко̏раци, а поту̏тена ба̏ба си̏тно штра̏па по ње̏га.

поту̏тено прил. *погурено.* – Ла̏за Кокошка̏р из Бра̏тешевац и̏де поту̏тено, посави̏л се, мо̏ра да му је ћи̏чма попушти̏ла.

поту̏ти се *погрби се, превије се у пасу.* – На̏јмладото сам на̏јльсно нашла̏: уле̏зо у голе̏му со̏бу, потути̏ се, привати̏ се за аста̏л, и дете̏ ти̏ће испа̏де. Сви̏ смо остаре̏ли, сви̏ смо се потути̏ли, несмо̏ више за ћо̏рав дина̏р. ⇔ *испоту̏ти се.*

потцења̏ва несвр. *поступа према коме са презиром, омаловажава.* – До̏јде у село̏, па ди̏гне пр̏шку и сва̏ћега потцења̏ва. Ма̏ће вој га наму̏ам бле̏саве, она̏ че ме̏н да потцења̏ва. ⇨ *потцењује.*

потце̏њује несвр. *в. потцењава.* – Немо̏ј ми дете̏то то̏лко потце̏њујете, ка̏д и ва̏шата несу̏ бо̏ља. Не потце̏њујте ме па бѣ̏ш то̏лко, а̏ко сам ста̏ра, ја̏ јо̏ш све̏ уме̏јем и разби̏рам.

потчу̏шкује несвр. *подгуркује.* – Подри̏ткују га, потчу̏шкују га, шо̏љ̏ђају се с ње̏г, до̏к се не разбесне̏је, по̏сле се разбе̏гају који̏ накуде̏.

потша̏ли се свр. *грубо се нашали сирдајући се коме.* – Неко̏ј о̏че да се потша̏ли с ме̏н, али ја̏ ка̏д му зале̏пим шама̏р, ви̏ше ме не ди̏ра.

потши̏је свр. *посуврати и пришије одоздо.* – Разреси̏ли му се рукави̏ на кошуљу, а не̏ма ко̏ј да му ји потши̏је, па си те̏ка и̏де. И бо̏ље је, и по̏убаво је да се за̏крпка потши̏је изну̏тра, не̏ло да се закр̏пи озго̏ре ко да је зале̏пена.

потшо̏љ̏ђује се несвр. *сирда се с времена на време.* – Љу̏ди се потшо̏љ̏ђују сас ње̏г, а ње̏г боли̏ пишто̏љ, пе̏т па̏ре не да̏ва. ■ **потшо̏љ̏ђување** *гл. им.* – Ти̏ја Ми̏ка Та̏рзан слу̏жеше за потшо̏љ̏ђување на це̏л сре̏з белово̏ћи.

поћипи̏ несвр. *покити извесно време.* – Кат се компири̏ сва̏ре, изва̏де се и згме̏че, па се вр̏ну у ше̏рпу да јо̏ш ма̏лко поћипе̏. Не̏к поћипи̏ чорба̏та јо̏ш ма̏лко, па ју поме̏ри од о̏гањ.

поћи̏сне *покисне, накваси се до голе коже.* – Си̏пну ћи̏ша ко из рука̏в, поћи̏сомо ко пога̏нци док да се скло̏нимо под др̏во.

поћи̏ти свр. *окити свакога који трба да се окити.* – И неве̏ста поче̏ да да̏ва да̏р, на сви̏ на̏дава, и сви̏ по̏ћити, па поче̏ ока̏ње и цврка̏ње.

поћути̏ свр. *проведе неко време у ћутању.* – Куми̏ца по̏ћута, по̏ћута, па ме пита̏ ко̏лко сам збра̏ла па̏ре.

поћу̏шне свр. *одгурне, уклони.* – Ни̏кој те, бре̏, не је̏бе ни за црви̏ву сли̏ву, сва̏ком сми̏таш, сва̏ћи те мр̏зне, сва̏ћи би да те поћу̏шне и подри̏тне.

поува̏ља се свр. *боље се ухрани, још мало се утови.* – Једну̏ свињу̏ закла̏мо, а ову̏ј че пора̏нимо да се јо̏ш ма̏лко поува̏ља. При̏чају како̏ не̏че да и̏ма сиро̏тиња, али пр̏во ми̏ ма̏лко да помо̏гнемо држа̏ву, да она̏ подја̏ча, да се ма̏лко поува̏ља, па че ни се то̏ј по̏сле ду̏пло вр̏не. ➞ *поугоји се, поудебели се.*

поуга̏ри свр. *заврши угарење, поугари оно што је требало да се поугари.* – За ову̏ј го̏дину поугари̏мо све̏ њи̏ве, са са̏мо ћи̏ша тре̏бе да се зевња̏ наци̏ба с вла̏гу.

поуго̏ји се свр. *боље се ухрани, још мало се утови* (упор. поуваља се). – И̏мамо три̏ рањени̏це, ве̏ч се позамазни̏ле, че поче̏камо да се јо̏ш ма̏лко поуго̏је, па че ји ко̏љемо.

поугре̏ва несвр. *утопљава извесно време.* – На̏род је болува̏л, а до̏ктури неј̏е има̏ло ко са̏ што̏ ји и̏ма, дете̏нце зате̏ра бо̏пће, ма̏јћа му даде̏ медљ̏к, даде̏ му ћи̏селко винце̏, ната̏м-нова̏м, поугре̏ва га, оно̏ се иси̏пе и про̏јде, са̏ о̏дма во̏де у бо̏лницу.

поудебе́ли се свр. *боље се ухрани, још мало се утови* (упор. поуваља се). – Ра́нимо ји до́к се не поудебе́ле, па ји прода́демо, а дру́га по́чнемо да ра́нимо.

поужила́ви се свр. *постане жилавији и отпорнији на болове и тешкоће.* – У́пролет кат по́чнемо да ра́димо по по́ље ис пр́во вре́ме све́ ни бо́ли, по́сле кат се поужила́вимо преста́не да ни боли́.

поуздьне свр. *уздахне с времена на време.* – Цу́гну понекоју́, па се понака́шљу, поуздьну, запри́чају се, и све́ тека.

поукл̥не се свр. *боље се умота, лепше намести одећу на себи.* – Кад на́близи, о́н ма́лко за́стану, сас на́дланицу о́бриса зно́ј от чело́, ма́лко си по́укл̥ну дре́шће, па о́брну комто до́м.

поуми́не свр. *попусти, ослаби* (о болу). – Ја́ почека́ ма́лко да поуми́не бо́лат, па испи́па место́то куде́ ме је кучи́штето уапа́ло.

поуми́ра свр. *умру многи или сви редом један за другим.* – Од мо́ј вр̥с сви́ поумира́ли, оста́л сам са́мо ја́ и једна́ ба́ба, ку́ћа вој на кра́ј село́.

поумр̥гне се свр. *ненападно направи подсмешљиву гримасу на рачун кога.* – И́гра бобо-Павли́ја, па кат сту́пне сас но́гу, оно́ вој опрегља́ча ли́тне наго́р, бобо-Цве́та се поумр̥гне, али се и она́ ва́ти у ко́ло.

поура́ни свр. *прилично ухрани, прилично утови.* – Поурани́мо ве́ч свињу́, јо́ш ма́лко па че ју ко́љемо.

поусми́не се свр. *мало се осмехне, осмехне се дискретно.* –Босиљ̑ћа се заћити́ла с босиљак, седи́ под вера́нду и плете́, ра́дијо вој сви́ри по це́л дьн, чьс-чьс па се поусми́не. На́на се бе́ше поусмину́ла, ко кад ме ви́деше да и́дем от капи́ју, тека́ и отиде́ на они́ја све́т. Мо́ћа и То́ћа се са́мо поусми́ну, и ћуту́ си, а жене́те то́ј јо́ш по́виш успа́ли да чу́ју како́ је било́.

поуте́пује свр. *поубија.* – Бу́гари попали́ше и поуте́пуваше це́лу Лужни́цу, са́мо Калцере́ло ми́рно спи́.

поу́чи свр. *дајући савете научи кога чему корисном и лепом.* – Несьм ско́ро жени́ла си́нови, па не зна́м аде́ти, не́ма ко́ј де ма поу́чи, па ти́ће одне́сомо једну́ мара́му и једну́ блу́зу, и миришљи́вац једьн сапу́н.

по́хује (трп. пр. по́хуван, -а, -о) несвр. *пржи на посебан начин пошто се месо или што друго умочи у јаја, брашно или мрвице* (упор. покује). – Ми́ че́сто по́хујемо ти́квице. Не́ма ку́ј не во́ли по́хуване шни́цле. ⇨ *покује.*

поципе́ли се свр. фиг. *повароши се, ускочи из опанака у ципеле.* – До јуче́р па́сли о́вце по Габри́цу, а са́ се поципели́ли, па ди́гли гла́ве ко да су увати́ли Бо́га за ону́ј ства́р.

поцрве́је (рад. пр. поцрве́л, -а, -о) свр. *постане црвен, поцрвени.* – Кад га виде́, по́срами се и поцрве́ ко бу́лка. Засрами́ла се, па поцрве́ла и слагну́ла гла́ву. ⇨ *поцрвенеје.* ➞ *уцрвеје се.*

поцрвенеје (рад. пр. поцрвене́л, -а, -о) свр. *в. поцрвеје.* – Кат по́чну да и́грају сви́њу, све́ им се ко́калице на но́ђе наду́ју и поцрвене́ју. Ко́лко се запе́ла, поцрвене́ла у лице́ и искоколи́ла ко да че да се пора́ца. Поцрвене́л ко пера́шка.

поцрне́је свр. *постане црн, поцрни.* – У́бавшко ми сенце́то, три́ дьна сам га коси́л и три́ дьна превртал, са́ ако га зава́ти ћи́ша че поцрне́је, и не́че га по́сле једу́ кра́ве. Да поцрне́јеш, па да потьвне́јеш, па у́зем да шту́кнеш, кат си такьв. (клет.). ➞ *уцрнеје.*

поцр̥ни свр. *учини црним, обоји у црно.* – Си́н ми по́црни обра́з, про́пи се, и про́мангупира се, и ма́ну си жену́, па о́н сћи́та, а ми му з ба́бу деца́ чу́вамо.

поцр̥ни се свр. фиг. *обуче се у црнину.* – Кој́и ти је умр̥л, та си се то́лко поцрни́ла? Поцрни́ла сам се по ма́тер, умре́ си́рота.

поцр̏ца свр. *поцркају многи или сви.* – Бра̏т душма̏нин ми о̏тру вепра̏, па ми се комши̏је ра̏дују, че поцр̏цају од ра̏дос. Да је та̏ј трава̏ о̏тровна сва̏ би гове̏да по Ра̏кош поцрца̏ла. ⇔ *испоцрца.*

почасте̏вља свр. *многе чашћава.* – Ко̏лко њи̏ сам ја̏ почастевља̏л док сам би̏л при пару̏, ни бро̏ј не̏ма, а са̏ ме ни̏кој не позна̏ва.

поча̏пка свр. *гази извесно време по води ради забаве.* – А̏јде поча̏пкај ма̏лко по воду̏ту, ка[д] ти је то̏лко во̏ља, али се собу̏ј.

почѣ̏чне свр. фиг. *изазове, пецне, повуче за језик.* – Са̏мо ли ју ма̏лко почѣ̏чнеш, по̏сле си и̏ма гла̏ву вр̏жеш од оно̏ј кво̏ че те сна̏јде, и кве̏ ре̏чи че чу̏јеш.

по̏чек м *одложено плаћање, вересија, кредит.* – Мо̏рам да изде̏вам овце̏ве негде̏, вајда̏ голема̏ ви̏ше од њи̏ не̏ма, са̏мо ја̏гње што̏ се мо̏же јо̏ш продаде̏, па и оно̏ на по̏чек, не за гото̏во.

поче̏ка свр. *проведе извесно време чекајући, причека.* – Почека̏јте ме малко да ста̏нем на но̏ђе, чу ви вр̏нем што̏ сам зајми̏л, и Бо̏г ду̏шу поче̏ка.

почеко̏тина ж пеј. *онај који стално одлаже своје обавезе.* – Ти̏ја почеко̏тина ни до пла̏дне не̏ма да се ди̏гне од аста̏л, не̏ло ми̏ да си и̏демо на ра̏боту, да га не че̏камо ви̏ше.

поче̏пи свр. 1. *поломи* (о гранама). – Неје̏ ми ја̏д што̏ су се качи̏ли и је̏ли цре̏шње, ал ми ја̏д што̏ су почепи̏ли гра̏ње које̏ су и дого̏дин могле̏ да ро̏де. 2. фиг. *навади се на кога.* – Почепи̏ла ме свекр̏ва, па ме гло̏це ко сви̏њску но̏гу, а дру̏ђе сна̏је не ди̏ра.

поче̏пи се свр. *поломи се* (о гранама). – Сли̏ве роди̏ле, па преродиле, све̏ че им се гра̏ње поче̏пе ако се не по̏тпру.

поче̏ша свр. *почеше.* – Је̏ла ми поче̏шај грби̏ну, срби̏ ме, па ме ту̏жно срби̏.

поче̏ша се свр. *почеше се.* – Где мо̏гу ја̏ се сама̏ поче̏шам, али где̏ не мо̏гу да дова̏нем, мо̏рам да мо̏лим некоје̏ од деца̏та да ме поче̏ша.

поче̏шка свр. *почеша у дем. значењу, лагано почеше.* – Поче̏шкај ме по грби̏нку, ту̏ј ме мло̏го срби̏.

поче̏шкује се несвр. *чешка се с времена на време.* – Ста̏на и**[з]**жьмби̏ла у̏сницу ко топлодо̏лћи ба̏саџија, а Павли̏ћа се саде̏ поче̏шкује, ко да је стану̏ла на су̏греби.

поче̏шће ж мн. *оно што се нахвата на четки када се чеше повесмо кучине.* – Гр̏снице се чу̏кају на тр̏лицу да се доби̏ју кл̥чи̏на, она̏ се вла̏че на гре̏бенци, и напра̏ве се пове̏сма, пове̏сма се че̏шљају сас че̏тку̏ да омекне̏ју, и̏ма си наро̏чито че̏тка за кл̥чи̏на, оно̏ј што̏ се нава̏та на че̏ткуту зове̏ се поче̏шће, оне̏ се вр̏љају, а пове̏сма се прив̥р̏зују на куде̏љу и преде̏ се пр̏тена пре̏ца.

почи̏ни свр. *чини више пута што не ваља.* – Што̏ је моја̏ свекр̏ва почини̏ла ло̏ше с ме̏не, то̏ј ни̏где не̏ма.

почи̏ња несвр. *почиње.* – При ме̏н се збира̏ло, збира̏ло, па се препуни̏ло, и са̏ почи̏ња ка̏пка по ка̏пка да исти̏ца, док не ку̏љне и однесе̏ све̏ што не ваља̏је, јега̏ ми тѣг изми̏је и прочи̏сти ма̏лко и ду̏шу и ср̏це.

по̏чим рет. везн. *пошто, будући да, зато што.* – Пе̏нзијица му покр̏пује да̏жбине, по̏чим неје̏ дуванџи̏ја, оста̏не нећи̏ дина̏р и за дру̏го.

по[т]чи̏ша свр. *подшиша.* – Ме̏сто да га почи̏ша љу̏ћи, о̏н га са̏мо надрапа̏л ко ја̏ре.

по[т]чи̏ша се свр. *подшиша се.* – Што̏ се не почи̏шаш, не̏ло си ура̏сал у косеља̏к ко калу̏ђер.

по[т]чи̏шује несвр. *подшишује.* – Чу и̏дем при комши̏ју да ме почи̏ша, от сви̏ у село̏ о̏н на̏јубаво почи̏шује. ■ **по[т]чи̏шување** *гл. им.* – Отиде̏ у Бабу̏шницу на почи̏шување, ба̏р ме̏н тека̏ ре̏че.

почмајѝ свр. *проведе извесно време улудо, одленчари.* – Идо̀ до̀ле та почмаја̀ ма̀лко пред за̀другу, па се врну̀ да се прива̀там за некву̀ ра̀ботуу.

почу̀ди се свр. *мало се зачуди, буде извесно време у дилеми.* – Ја̀ се почудѝ, почудѝ, кво̀ са̀ да му пра̀вим, па се дѝго и зареза̀ га, не̏ка му бу̀де како̀ му бу̀де.

почу̀кне свр. 1. *куцне, лупне с времена на време.* – Населѝли смо се насред пу̀т, и на сва̀кога смѝтамо, ма̀лко-ма̀лко па ни сва̀ђи подрѝтне и почу̀кне. Је̏ц и работѝ до̀к мо̀ж, кад вѝше не мо̀жеш, узнѝ чу̀к па се почукнѝ по̀јачко по тѝл, и завршѝ. 2. фиг. *обави сношај на брзака.* – Ако о̀ч да једе̏ш по̀често зељ̀аник, мора̀ш жену̀ с вре̏ме на вре̏ме да почу̀кнеш и протресе̏ш, оне̏ то̀ј во̀ле.

почу̀чкује несвр. *чучне с времена на време.* – Ел је пија̀н, ел га но̀ђе боле̏, ста̀лно нешто̀ почу̀чкује, и оте̏са се ко во̀л у бразду̀.

почу̀шкује несвр. *погуркује, спрда се са ким гуркајући га* (упор. чушне). – Почу̀шкују га, шо̀љ̀ају се с ње̏г, подрчкују га, подрѝткују га, че̏пе му се, док се не упла̀ши, или док се не разбесне̏је, по̀сле бе̏гају којѝ накуде̏ стѝгне.

почу̀шкује се несвр. *подгуркује се са ким.* – Же̏не се поче̏ше почу̀шкују и умрѓују конто њу̀, заслтају се сас ру̀ку, па ју огова̀рају како̀ вој је му̀ж спрам њу̀, ко попѣ̀к спрам тѝкву, па се тѝђем засме̏ју она̀к на̀глас.

почу̀шне свр. *подгурне.* – Неје̏ у̀баво тека̀ да о̀кате на ста̀рога чове̏ка, неје̏ ви о̀н на̀мерно наступѝл, мо̀ж је и ње̏г неко̀ј почушну̀л у сву̀ ону̀ј гу̀жву. Она̀ ме по̀чушну с ла̀кат у грбѝну и по̀каза ми која̀ му је жена̀.

поџако̀ли свр. *погалами, поларма извесно време.* – Деца̀ до̀ју̀ду, поџако̀ле, посмеју̀ се, поора̀те, па се о̀брну те си отѝду, а ја̀ па̀ оста̀нем сама̀.

поџа̀па се свр. *мало се споречка са ким, поцевеља се.* – И тека̀, наврну̀ ја̀ во̀ду на моју̀ воденѝцу, че ми гле̏да у дла̀н стара̀та Цѝганка, са̀мо да ни насмѝта да се не поџа̀памо сас младу̀ту. Поџапа̀ше се комшѝје окол деца̀ чијо̀ је које̏ ударѝло.

поша̀ли се свр. *шали се извесно време, каже што шаљиво* (упор. потшали се). – Зна̀ш како̀ је, кат су же̏не по̀виш у ку̀ћу некада̀ се поша̀ле, некада̀ се поска̀рају, некада̀ по неко̀лко дѣ̀на ре̏ч нече̏ једна̀ с дру̀гу да проора̀те.

пошандрца свр. шатр. *полуди, помахнита.* – Кад ју вѝдиш, ѝма да пошандрцаш на̀чисто.

пошашаве̏је свр. *постане шашав, помахнита, скрене памећу.* – Пѝне, па пошаша̀веје, па ни зна̀је кво̀ ора̀ти, ни кво̀ рабо̀ти. ⇨ *пошашави.*

пошаша̀ви свр. *в. пошашавеје.* – Ма̀ кво̀ ти је, бре̏, те̏бе даньс, да ли си полуде̏л, ел пошашаве̏л, ел ти па̀мет смѝта.

пошпа̀ра свр. *пришпеди, не попроши све одједном.* – Је̏чте и пѝјте, кат се рабо̀ти мо̀ра да се једе̏ и пѝје, али си и пошпа̀рајте, немо̀ј све̏ да прото̀тљате кво зара̀дите.

по̀штарче с *млади пошпар, пошпар почетник.* – И тека̀, у село̀ дојде̏ једно̀ мла̀до по̀штарче, чѝта оно̀ за куга̀ су пѝсма, мѝ се су̀вамо, оно̀ ни даде̏, а̀ко не зна̀је да ли смо ми тѝја.

поштенльк м *пошпење, часп.* – Поштенльк и сра̀м се изгубѝл.

поште̏нсћи прил. *на пошпен начи, искрено.* – Чу̀ те пѝтам, али те мо̀лим поште̏нсћи да ми ка̀жеш: ѝстина ли је то̀ј што се прѝча за њу̀.

пошти̏пкује несвр. *шпипка с времена на време.* – Замомчѝл се, поче̏л ве̏ч да подбрчкује и пошти̏пкује девојчетѝја.

по̀што прил. *по коју цену, за колико.* – По̀што чеш да ми продаде̏ш оно̀ј бра̀ниште у Лу̀жину ба̀ру, о̀збиљан сам ти ку̀пац, ал немо̀ј мло̀го да преса̀лиш. ⌂ **по̀што-за̀што** прил. *бадава, будзашто.* – Ѝма да распродаде̏м све̏ по̀што-за̀што, и да ва̀нем све̏т, овде̏ вѝше не̏ма живо̀т. ⌂ **по̀што-по̀то** прил. *без обзира на све.* – Ја̀ чу у̀знем њу̀ по̀што-по̀то, па ма̀кар свѝ да поцрцате.

пошто везн. *јер, будући да, зато што* (изриче узрок радње главне реченице). – Пошто сте реши́ли да се у́знете, узне́те се, али немо́ј по́сле да рече́те да смо ви ми́ наговори́ли. ⇨ *пошто́м.*

поштом везн. *в пошто* – Поштом си тека́ одлучи́ла, и́ди, али да зна́ш да це пока́јеш.

по́штује (рад. пр. по́штував, -а, -о; трп. пр. по́штуван, -а, -о) несвр. *осећа и показује поштовање према коме.* – Кумство́ се напре́д мло́го по́штувало. По́п и учи́тељ су били́ по́штувани, а не ко са́ што́ се шо́љћају с њи́. ■ **по́штовање** *гл. им.* – Не́че са́мо воле́ње без по́штовање, од воле́ње без помага́ње вајда́ не́ма. ⇔ *испо́штује.*

по́штује се несвр. *осећа поштовање према себи.* – Пр́во мо́раш ти́ са́м да се це́ниш и по́штујеш, да би те и дру́ђи цени́ли и по́штували. ⇔ *препо́штује се.*

пошту́ца свр. *потоне, погуби се.* – И́звори пресуши́ше, во́де намале́ше, и све́ зве́рће негде́ поштуца́ше.

пошунтаве́је свр. *поблесави.* – Оста́домо сами́, че пошунтаве́јемо у че́три ду́вара, деца́ си гле́дају њи́н живо́т.

пра́баба ж *бабина или дедина мајка* (упор. пребаба). – Јери́на, на башту́ ми ба́ба, моја́ је пра́баба. ➞ *пребаба.*

пра́в, -а, -о 1. *несавијен, неискривљен.* – Јова́нка бе́ше у́бава, висока́, пра́ва ко пу́шка, али ју да́доше за Пе́ру из До́љњо Крњино́, о́н ма́лецак ко пату́љћо. У бра́ниште се пр́во исечу́ кривендељи́, а пра́ва др́ва се оста́вљају да порасту́. 2. *који одговара стварности, који је стваран, истинит.* – По орату́ га о́дма познајеш да је пра́ви Лужни́чањин, а́ко то́љће го́дине жи́ви у Бе́оград. 3. *који одговара лику и карактеру неком претку.* – Белому́јес и модроо́к, пра́ви мађуша́н.

пра́вда ж *оно што коме припада по закону и заслузи.* □ – Бо́г замла́тен, па те́б да́л да де́лиш пра́вду и кри́вду како́ ти пр́дне на па́тку, како́ па да неје́! ➞ *правдина.*

пра́вдина ж *оно што коме припада по закону и заслузи* (упор. правда). – Немо́ј ти́ да испра́вљаш туђе́ кри́вдине и пра́вдине. Сва́коме че да ка́же у о́чи, са сва́ћега че се посва́ди за пра́вдину.

пра́ви (трп. пр. пра́вен, -а, -о) несвр. *гради, израђује, производи, ствара.* – Пипе́р ни је у́баво узре́л, тьмѣ́н че си од ње́г пра́вимо а́јвар. Мо́раш да малтерђи́сујеш ка́д неси́ за дру́го пра́вен, ка́т си у́јет и при́глупачак. ■ **праве́ње** *гл. им.* – За праве́ње на́мештај, за про́зори и вра́та, астаље́ и клу́пе пра́ви у́метник бе́ше Драгу́тин Солу́нац, о́н те мо́ж оде́ља од др́во, и о́дма фра́нцусћи да ора́тиш. ⌂ **ш-че́ да пра́ви** *шта да ради, шта се ту може.* – Неје́ мла́да, али полуде́ла по ње́га, ш-че́ да пра́ви, ка́д вој Бо́г узе́л па́мет. ⇨ *праи, праји.* ⇔ *доправи, заправи, исправи, направи, оправи, поправи, преправи, приправи, расправи.*

пра́ви се несвр. 1. *даје себи својства која не одговарају стварности.* – Пра́ви се ва́жна, а зна́мо која́ је, и каква́ је. 2. *претвара се.* – Ву́чко све́ чу́је, са́мо се пра́ви да је глу́в ко ћуту́к, од ра́т нава́м сас ни́кога не вре́ви, и белћи́м ни́шта не чу́је. ⇨ *праји се.* ⇔ *преправи се.*

пра́вне свр. *направи у дем. значењу, спреми што на брзину.* – Ел гре́јни ра́ћицу, ел пра́вни каве́, ел кво́ о́ч, дошьл ни чове́к у ку́ћу.

пра́во прил. 1. *правце, у правој линији.* – Иди́ са́мо пра́во, не скре́ћај ни ле́во ни де́сно. 2. *како одговара праву, по правди, праведно.* – Кри́во се́ди, али пра́во ора́ти́. 3. *како треба, исправно.* – Ја́ сам по́стара, пра́во је да пр́ва и отпуту́јем, а ти́ да си пожи́виш јо́ш по ме́не. ⇔ *направо, неправо.*

пра́г мн. пра́гови м *греда од дрвета, камена или бетона која лежи с доње стране врата између довратака.* □ – Ви́ше не́ма да ти пре́јдем преко пра́г, ја́ и ти смо заврши́ли за ста́лно.

празн̏н, -зна̏, -зно̏ 1. *у коме нема ништа, који није ничим испуњен.* – На празно̏ гр̏не не тре̏бе поклопац. На празн̏н дуђа̏н вра̏та се не затва̏рају. 2. *у коме нема никога, ненастањен.* – Се̏ла оста̏доше празна̏, али се Ба̏бушница про̏шири. 3. *који је без меса, често и незапржен.* – На̏јчесто смо је̏ли празн̏н пасу̏љ, мло̏го пу̏ти и незапр̏жен.

празне̏је несвр. *празни се.* – Ку̏ће се затва̏рају, се̏ла празне̏ју, јо̏ш ма̏лко па че на̏чисто да опусте̏ју.

пра̏зњује несвр. *слави, светкује, празнује.* – Веле̏ да је Пр̏ви ма̏ј пра̏зник на ра̏дници, мо̏ј неје̏, ја̏ сам по̏знат ко не̏радник и ћаболе̏боња, зато̏ га и не пра̏зњујем. ⇔ *препразњује.*

пра̏и несвр. *в. прави.* – Оне̏ жњу̏, а ја̏ пра̏им јужети̏ја и врзу̏јем сно̏пови. От сви̏њску ко̏жу смо прави̏ли опњ̏нци.

пра̏јен, -а, -о. *направљен.* – То̏ј су си на̏ши, пра̏јени кола̏чи, ми̏ си ји пра̏јимо, несу̏ ку̏пени. Пра̏јени опњ̏нци су у̏бави, али су ску̏пи.

пра̏ји несвр. *в. прави.* – С једн̏н кол̏ц се пло̏т не пра̏ји. Бачи̏ју пра̏јимо, пре̏млаз пра̏јимо, прему̏зујемо о̏вце, пече̏мо ја̏ганци, пра̏јимо бе̏лмуж, и тека̏. У моје̏ вре̏ме се пра̏јеоше сва̏дбе дру̏кше, а са̏ се дру̏кше пра̏ве. Кад неко̏ј поме̏ри ел скр̏ши ру̏ку ел но̏гу, де̏да Бра̏нко и[з] Сли̏вовик ји је прај̏ил и намешта̏л бо̏ље од до̏ктури. ⇔ *допраји, запраји, напраји, попраји, препраји, припраји.*

пра̏ји се несвр. *в. прави се.* – Пра̏ји се ко да га не зна̏мо који̏ је и чији̏ је. Немо̏ј да се прај̏иш на дете̏, ка̏д неси̏ дете̏.

пра̏ксује несвр. *стручно подучава кога каквом послу.* – Ако те ја̏ пра̏ксујем и̏ма до̏бро да упа̏нтиш кво̏ се сме̏је, а кво̏ се не сме̏је, и када̏ се нешто̏ мо̏же, а када̏ не мо̏же. ⇔ *испраксује.*

пра̏мен м *смотуљак влачене вуне припремљен за предење на кудељи* (упор. кудељ̏ћа 2). – Увла̏чимо ву̏ну на вуновла̏чару, па ју поде̏лимо с јетрву̏ на два̏ де̏ла, ко̏лко пра̏мена за њу̏, то̏лко за ме̏не, а̏ко ја̏ и̏мам че̏три деца̏, а она̏ две̏. ⇨ *прамик.*

пра̏мик м *в. прамен.* – За једну̏ ве̏чер испреде̏м по неко̏лко пра̏мика.

прањ̏ија ж 1. *прангија.* – Прањ̏ија стоје̏ше при цр̏кву, па негде̏ по ра̏тат неста̏де, веле̏ да ју је прода̏л Са̏ва Пашала̏та на некви̏ љу̏ђи ис Кра̏гујевац. 2. фиг. *добра женска.* – Ми̏ ка̏жемо за до̏бру же̏нску да је дру̏сна, ел прањ̏ија. ⇨ *прењ̏ија.*

пра̏пора несвр. *звекетање прапораца на коњском хаму.* – Де̏да Драгу̏тин ка̏д чу̏јеше да прапо̏рају пра̏порци от Плосни̏цу, зна̏јеше да му и̏де на̏госје испи̏сник Сла̏вко из Ра̏дешевац, па се са̏мо усми̏не и рече̏: Те̏ га, и̏де за̏пљесат. ⇔ *запрапора, допрапора, оппрапора.*

пра̏порак мн. пра̏порци м *шупља метална лоптица с металном куглицом унутра која при потресању звецка, прапорац.* – О̏далек се чу̏ју пра̏порци.

пра̏се[1] мн. прасети̏ја с *младунче свиње.* – Умаза̏ло се од једе̏ње ко пра̏се. Прасети̏јана нешто̏ гове̏ју, нешто̏ им неје̏ све̏ како тре̏бе.

пра̏се[2] анат. *лист на човековој нози.* – У̏апа ме ку̏че за пра̏се, и са̏ се позна̏ва где̏ ме уапа̏ло.

прасе̏нце мн. прасенцети̏ја збир. прасети̏ћа с *дем.* и *хип. од прасе.* – Вели̏гден ка̏[д] до̏јде, ни̏ зако̏љемо ко̏ј прасе̏нце, ко̏ј јаре̏нце, ко̏ј јагње̏нце, и ра̏дујемо се да се обла̏жимо по̏сле се̏дом не̏деље по̏с, а са̏ ни све̏ равни̏ше, све̏ и̏сто. Опраси̏ла ни свиња̏ двана̏јес прасети̏ћа, сва̏ жива̏, и ве̏ч си̏саја̏у.

прасе̏ћина ж *прасетина, прасеће печење.* – О[д] дру̏го једе̏ње све̏ оста̏де, са̏мо прасе̏ћинуту сву̏ поје̏доше.

пра̏си се свр. *доноси на свет прасиће.* – Ба̏ба је у̏век дежура̏ла до̏к се свиња̏ пра̏си. ■ **прасе̏ње** *гл. им.* – За другопра̏скињу пра̏сење неје̏ то̏лко стра̏шно. ⇔ *запраси се, испраси се, опраси се.*

прасѝља ж *свиња која доноси младунчад на свет, крмача.* – Од Бра̏нин домазлѣ̏к су добре̏ прасѝље.

прасѝште мн. прасѝшта с *пеј. од прасе.* – Оно̏ј прасѝште се па му̏нуло у градѝну, и рѝје ли рѝје.

пра̏сква ЛЗ ж бот. *бресква* Prunus presica. – Ја̏ сам мло̏го воле̏ла пра̏скве. ⇨ *праскова.*

пра̏скова ГЛ, ДЛ ж *в. прасква.* – Не̏ма ку̏че које̏ је вр̏зано у вино̏град да па̏зи пра̏скове и гро̏зје да ни не позна̏ва, и да ни се не ра̏дује. Зре̏ле пра̏скове се опе̏ру, изва̏де им се кочѝчће и сме̏љу на водени̏цу за ме̏со. ■ **винограда̏рска** ~ *стара некалемљена сорта брескве ситнијег плода.* – Пра̏вимо ра̏зни це̏мови, али је це̏м од винограда̏рсће пра̏скове на̏јбољ.

пра̏сковка ж *младо стабаоце брескве.* – Ова̏ј пра̏сковка јо̏ш неје̏ проро̏дила.

пра̏ти свр. *пошаље.* – Ба̏ба ме пратѝла да тѝ ка̏жем да о̏дма ѝдеш при њу̏. Деца̏ ми пратѝла пѝсмо да како̏ уме̏јем ѝдем при њѝ за Но̏ву го̏дину. ⇔ *допрати, испрати, напрати, отпрати, пропрати, распрати.*

пра̏унук м *унуков или унукин син.* – Доживѝла је да вѝди и уну̏ци, и пра̏унуци, а ако пожѝви јо̏ш коју̏ го̏дину че доче̏ка и пара̏унуче. ➞ *преунук.*

пра̏унуче мн. пра̏унучета с *унуково или унукино дете.* – Де̏цу си ѝмам, сна̏је, уну̏ци, пра̏унучета ѝмам ше̏с ли су, се̏дом ли су, па ме дѝрају: Ба̏бо, тѝ си по̏здрава од на̏с. ➞ *преунуче.*

пра̏ча ж *праћка.* – Пра̏ча је напра̏вена од врцу̏, насре̏д ѝма једна̏ за̏мка куде̏ ту̏ри ка̏менчѣк, и о̏н заврти̏ пра̏чуту с ру̏ку, али једѣ̏н кра̏ј задржѝ, а дру̏ђи пу̏шти да би каменчѣ̏кат отишѣ̏л доле̏ко. ➞ *прачка.*

прачетѝна ж збир. *прасад.* – Исце̏пен ко да су га прачетѝна давѝла. За̏гледа се Стојѝљћа у Сто̏јка, зацопа̏ше се једно̏ у дру̏го ко прачетѝна у тѝкву. ⇨ *прачина.*

прачѝна ж збир. *в. прачетина.* – Моје̏ млеко̏ ка̏д сва̏риш ѝма смета̏ну, о̏че и да загорѝ, а ја̏ га на прачѝна да̏вам, не̏мам га куде̏, држа̏ва преста̏де да га отку̏пује. ⇨ *прашчина.*

прачѝнка ж *хип. од прачина.* – Свиња̏ ни оцу̏тра о̏праси о̏сом прачѝнка.

пра̏чка мн. пра̏ћке ж *праћка* (упор. прача). – Заврте̏ ја̏ ка̏мен у пра̏чку и пуштѝ га, о̏н пра̏во па у про̏зор. Де̏да ме питу̏јеше: Ко̏лко сно̏па тре̏бе за крстѝну? – Седомна̏јес! – одгова̏рам ко из пра̏чку.

прачу̏је несвр. *шаље.* – Поодра̏сто, поче̏ башта̏ да ме прачу̏је на о̏ро, да заглецу̏јем девојчетѝја, о̏че да ме же̏ни. Прачу̏је ми сва̏какви абро̏ви: те оваква̏ си, те онаква̏ си. а ме̏не бѣ̏ш брѝга. ⇔ *испрачује, напрачује, отпрачује*

пра̏шак м 1. *јако уситњене честице неке материје, прах.* – Напре̏т смо пра̏ле с пранћѝ сапу̏н, са̏ ѝскочи пра̏шак за прање̏, па с ње̏га по̏згодно. 2. *лековита материја самлевена у прах.* – Преписа̏л ми до̏ктур некаква̏ трѝ пра̏шка да пѝјем.

прашѣ̏к м *мрвица, трун.* – Не̏мају ни мр̏вкву ле̏б, ни прашѣ̏к бра̏шно, а тѝ о̏чеш да ѝдеш на̏госје при њѝ.

прашѝна ж *ситне честице које настају мрвљењем органских или неорганских материја.* □ – Ка̏д је вр̏ша ме̏не одре̏де да одре̏вам сла̏му од вршȁлицу, где̏ је на̏јголема прашѝна.

прашѝнка ж *дем. од прашина.* – Ѝма и прашѝнку ис ку̏ћу да му поде̏лим, а не са̏мо има̏ње.

прашинља̏к м *пеј. од прашина.* – У вр̏шу се нагл̑тамо прашинља̏к, па га по неко̏лко дѣ̏на по̏сле иска̏шљујемо. Сино̏ч је седе̏ла до кој̑ѝ ре̏д, чешља̏ла је клчѝшта, па и са̏ осе̏ча у у̏ста ко да је је̏ла пузде̏р, навле̏кал вој се прашинља̏к, па се од вре̏ме на вре̏ме зака̏шље, некво̏ ју зада̏вља. ⇨ *прашињак.*

прашињак м *в. прашињак.* – Они́ жи́ве у турло́, от смра́д и от прашињак не мо́ш се ди́ше. До́ста ме́те, у́гуши ни прашињакат.

прашишта́в, -а, -о *који је покривен прашином, прашњав.* – Што́ се неси́ очука́л пред вра́та, не́ло си уле́зал такъ́в прашишта́в у со́бу.

пра́шкује несвр. *заштићује семенску пшеницу пре сетве хемијским средством у виду прашка.* – Дањ че пра́шкујемо жи́то, а ју́тре че се́јемо и дрљамо. ⇔ *запрашкује, испрашкује, напрашкује.* ➞ *пршори.*

прашња́ви несвр. *покрива прашином, набацује прашину.* – Поме́рете се до́к измете́м, да ви не прашња́вим. ⇔ *запрашњави, упрашњави.*

прашња́ви се *покрива се прашином, набацује прашину на себе.* – Прашња́ви се, зави́ра се где́ је на́јголема праши́на, по́сле не́ма де се очу́ка, не́ло такъ́в се́дне уз аста́л. ⇔ *испрашњави се, упрашњави се.*

пра́шта несвр. 1. *прелази преко чије кривице, даје опрештење.* – Нека́ ти по́п пра́шта, а ја́ да ти пра́штам твоје́ курва́ње не́чу, и не мо́гу. 2. фиг. *пропушта.* – Сва́ку по́убаву коју́ је виде́л неје́ вој праште́л. ⇔ *опрашта.*

прашчи́на ж *в. прачина.* – У ту́ј ку́ћу да оти́деш, големо́ има́ње, пе́т је́ктара мору́за, о́сом је́ктара пчени́ца, две́ и́же за зи́ми и за ле́ти, поја́та, коли́бе две-три́, а́мбар но́в, четири́јес о́вце, четво́ра гове́да, телчи́на и прашчи́на ко́лко о́ч, коко́шће не бро́је, ко́љу сва́ћи дъ́н по једну́.

прашчи́нка ж збир. *хит. од прашчина.* – Ко́лко и́скрице – то́лко дечи́ца, ко́лко жи́шчице – то́лко телчи́нка у шта́лу, ја́гњетића у обо́р, прашчи́нка у кочину.

прва́к[1] м *ђак који похађа први разред.* – И ми́ дочека́мо да и́мамо ђа́ка прва́ка.

прва́к[2] м *прва ракија која потече из казана, првенац.* – Прва́к се не мо́ж пи́је, о́н се чу́ва ка́т се чове́к насту́ди да га с ње́г маси́рају.

прва́ње с *прворођено дете.* – Сми́ља ни је прва́ње, а Ла́ки истри́шче. ➞ *првенче.*

прве́ прил. *ономад, недавно.* – Изве́ла вој се мишчети́ја ту́ј прве́, јо́ш се несу́ ни исипа́ла, па набра́ла покри́ве да им ји сва́ри. Ту́ј прве́ ми по́могну да однесе́м млеко́ до до́м. ➞ *првин.* ⇔ *испрве.*

прве́нче с *прворођено дете* (упор. прва́ње). – Једва́ дочека́ да га изнесу́ да га ви́дим, оно́ умоту́љчак, не́ма га ни́шта, ал мо́ј си́н, прве́нче.

пр́ви, -а, -о ред. бр. 1. *који је у реду испред свих других.* – Ако не мо́гу да бу́дем пр́ва у село́, не́чу да бу́дем ни после́гња. 2. *који се налази у непосредној близини, најближи.* – О́н ми је пр́ви комши́ја, и на́ше ку́ће се до́бро сла́гају. ➞ *пр́вњи.*

први́н прил. *ономад, недавно* (упор. прве). – Петка́на је по́душевна од ме́н, две́ ми о́чи, али ми не мо́ж забора́ви како́ сам гледа́л у њо́јнуну дру́шку из Бе́оград ка́д бе́ше први́н ту́ј при на́с.

пр́вњи, -а, -о ред. бр. *в. пр́ви.* – Пр́вњо дете́ ми је би́л Ми́ла, по́сле дево́јче, оно́ је у Крњино́, па му́шко, па две́ девојчети́ја, па три́ једно́ по дру́го му́шка. Ка́д и́деш од Бе́жиште, пр́вња капи́ја је њи́на, не мо́ж да погре́шиш.

пр́во (често удвојено) прил. *на првом месту, пре чега другог, пре свега.* – Мо́ра пр́во учи́тељ да бу́де, по́сле га поста́ве за попа́. Пр́во и пр́во да ми ка́жеш гла́дна ли си, а по́сле че ми при́чаш што́ си дошла́. ■ **на́јпрво** суперл. *прво у највећем степену, најпре.* – На́јпрво и́ду та́м куде́ и́ма мла́да девојчети́ја, ора́те, ца́коле, смеју́ се, вре́ве. На́јпрво се спре́ми квасъ́ц, па се по́сле се́је бра́шно и замешу́је.

првождре́пкиња ж *кобила која се први пут ждреби.* – На́јвише смо пази́ли на првождре́пкињу.

првопра́скиња ж *свиња која се први пут праси.* – Ова́ј свиња́ што́ ју чу́вамо је првопра́скиња.

прворо́ткиња ж *жена која се први пут порађа.* – Ја́ сам и ко прворо́ткиња ишла́ на њи́ву све́ до́к не роди́, по́сле ме остави́ше нећи́ дѣ́н до́м сас дете́.

првоте́лкиња ЛЗ ж *крава која се први пут тели.* – И́мамо кра́ву првоте́лкињу, па страу́јемо како́ це оте́ли. ⇨ *првотељ́ња.*

првоте́љ́ња ГЛ, ДЛ ж *в. првотелкиња.* – Првоте́љ́ње се по́тешко те́ле, па ме стра́ како́ че про́јде теле́ње́то.

пр̏га несвр. *поступа пргаво и непромишљено* (упор. брзга). – Немо́ј да пр̏гаш, ви́диш ли да си све́ разне́л по ку́ћу ко да је чу́ма прошла́.

пр̏гав, -а, -о *брз, прек, непромишљен.* – Пр̏гав, зачѣ́с се нађу́ти и о́че да уда́ри. Е́м пр̏гав, е́м задо́рица, е́м бађавци́ја, е́м бла́зни све́т.

прде́ж вулг. м *смрдљиви гас који бучно излази из црева.* – Ни́шта не рабо́ти, са́мо се мо́та по ку́ћу ко прде́ж по панталóне.

прди́ вулг. (рад. пр. пр̏дал, -дла, -дло) несвр. *звучно испушта ветрове.* – До́јде иза ме́не па пр̏дне, да испа́дне да сам ја́ пр̏дла, са́мо да ме обру́ка. Оћута́ла се ко да је пр̏дла прет ку́ма. **прди на́празно** *гладује.* – Ако за́пнеш че тури́ш нешто́ у у́ста, ако са́мо лежи́ш че прди́ш на́празно. ■ **прде́ње** *гл. им.* – Де́да се навр̏ца пасу́љ, по́сле се не мо́же жи́ви у ку́ћу од њиго́во прде́ње. ⌂ ⇔ *запрди, испрди, припрди се, распрди, упрди се.*

пр̏дља вулг. м 1. *онај који квари ваздух својим прдењем.* – Ти́ја пр̏дља прди́ где́ сти́гне, са́мо да неси́ бли́зо до ње́га. 2. фиг. *пасуљ.* – Шаре́н пасу́љ чу́вамо да сва́римо за некѣ́в пра́зник, о́н бла́г, пр̏дља.

прдљи́в, -а, -о вулг. *који често прди.* – Прдљи́в ста́рац, на три́ ме́тра се осе́ча.

пр̏дна ж 1. *она која квари ваздух својим прдењем.* – Та́ј пр̏дна сва́кому на́јде ману́, а при њу́ се не прио́ди ко́лко базди́. 2. фиг. *лења жена.* – Сви́ ис цр̏кву, а пр̏дна у цр̏кву.

пр̏дне вулг. (рад. пр. пр̏днул, -а, -о) свр. *испусти прдеж.* – О́че и да пр̏дне, и да сти́сне.

преа́пе свр. 1. *прегризе.* – Ако га вр̏жеш с ла́нац, не́че мо́же да га преа́пе, а коно́пац че преа́пе си́гурно. 2. фиг. *прескочи откуцај у ритму куцања.* – Не́ма, не́ма, па Петка́на дл̥бо́ко узде́ње, ме́н срце́то преа́пе ка́д ју чу́јем како́ јаду́је.

преа́пује несвр. 1. *прави прекид у ритму рада.* – До́бро је, жа́ли се да му срце́то преа́пује, али са́мо вантази́ра да ме једе́, ни́какви ле́кови не пи́је. Остаре́ла сам, по ли́це ми изби́ле си́ђе, срце ми јо́ш тѣ́ка, ал поче́ да преа́пује. 2. *не функционише правилно.* – И́ма маши́ну за шиша́ње, ал преа́пује, па скубе́ кат ши́ша. На њиго́ву бици́клу ла́нац преа́пује, па отпа́да до́к во́зиш, и мо́раш че́сто да га наме́шташ.

пре́баба ж *бабина или дедина мајка* (упор. прабаба). – Веле́ да ми је пра́унка доби́ла ма́лецко и да сам поста́ла пре́баба, да ли сам пре́баба, ел пара́баба не зна́м. Пре́баба је ба́бина ма́јћа, а пара́баба је ба́бина ба́ба.

пребо́ље свр. 1. *бајући излечи.* – Видо́ше баште́ и ма́ти да нешто́ сас ме́не неје́ асѣ́лно, па реко́ше че ме во́де при некѣ́ву ба́бичку да ми пребо́ље, мо́жда ми је нећи́ направи́л маци́ја. 2. фиг. *излаже.* – При́ча ти, ћи́ти и умоту́је у обла́нде, до́к те наме́сти, а по́сле че ти пребо́ље некво́ да те осото́њи и да ти бр̏кне у це́п. 3. фиг. *изговори какву жељу.* – Наси́пем по́тквасу у млеко́, па док га ме́шам, ја́ му пребо́јем: Пу́но млеко́ у пани́цу – тру́дна жена́ на столи́цу.

пребо́ра несвр. *побеђује у рвању.* – Ја́ сам пребара́л сва́ деца́ која́ су била́ мо́ј вр̏с, па и по́стара.

пребо́ра се несвр. *такмичи се у рвању.* – Сампа́с човечи́на је би́л, кво́ ли о́н неје́ работи́л, и сас ме́чку се бе́ше на једѣ́н ва́шар пребара́л, али са́ га згруби́л. Пр̏во се пребо́рамо, по́сле се сте́памо, па који́ надби́је, о́н је и бо́љ у боре́ње, и по́јак.

пребо́цује нов. несвр. *закера, замерује.* – Ста́лно ми пребо́цује како́ мло́го тро́шим, а ни́шта не рабо́тим.

пребе́ре (трп. пр. пре́бран, -а, -о) свр. *бирајући одбаци шта не ваља, а задржи шта ваља.* – Ја́буће у по́друм поче́ле да се ду́вају, тре́бе да пребе́ремо које́ су јо́ш за једе́ње, а оне́ј да исвр̏љимо.

пребе́ре се ЛЗ свр. *опаше се појасом, утегне се.* – Каквý но́шњу смо има́ле, дљ̏ге вута́ре, па кошу́љка, па јеле́к, па опѣ̏нчичи на но́ге, чора́пке црне́, па се с кани̏чку пребе́ремо, вута́ра пре́брана с кани̏чку, и заки̏тимо се з две́ ки̏тке, и дево́јка та татли̏ кат се ва́не у о́ро.

преби̏ва несвр. *премлаћује, пребија од батина.* – Пове́ди си рачу́н куде́ кво́ при̏чаш, да те ја́ не преби̏вам ко гр̏сницу на тр̏лицу. ⇔ *испребива.*

преби̏је (трп. пр. преби̏јен, -а, -о) свр. 1. *преломи на два или више комада.* – Да́до му остри̏ло да се послу́жи у коси̏дбу, о́н га преби̏л, и вр̏ну ми два́ окр̏шљака. 2. фиг. *јако исшуче, испребија.* – Не бе́гај, ако те сти̏гнем чу те преби̏јем ко ма́чку. Вла́чи се ко преби̏јена змија́.

преби̏ра несвр. 1. *премећући тражи што.* – Преби̏ра по ко́вчаг, тра́жи кани̏цу куде́ ју је остави̏ла, ал не мо́же да ју на́јде. 2. *бере оно што је преостало од оних који су пропустили да све оберу.* – Све́ да обе́рете, немо́ј по́сле ја́ да преби̏рам по ва́с.

преболеду́је свр. *престане да побољева, прездрави.* – Заболедува́ла сам от како́ ми се дево́јче по́тика, и не́ма ни да преболеду́јем. ➞ *преболи.*

преболи̏ свр. 1. *оздрави, излечи се* (упор. и преболедује). – Ла́нску зи̏му се разболе́, зама́лко да одѣ̏пнем, али Бо́г да помо́же о[д] до́ктори, пребо́ле, и са́ сам до́бар. 2. фиг. *прежали, прегори, заборави.* – Ја́д ми, па не мо́гу да преболи̏м, што́ га пушти̏ да и̏де у Ру́сију, белѣ̏ћи се не би̏ то́лко разболе́л. ⇨ *преболује.*

преболу́је свр. *в. преболи.* – Пија́н сам и бо́лесан од оно́ј кво́ видо́ до́ма, еве́ це́лу но́ч о́дим около село́, не мо́гу да преболу́јем.

пребо́ри свр. *победи у рвању.* – А́јде да се бо́римо, па који̏ пребо́ри, ти̏ја је по́јак.

пребра́нац м *јело од пребраног пасуља, густ посан пасуљ запечен у рерни.* – У пребра́нац ту́рамо много лу́к. Пребра́нац је по́укусан од ва́рен пасу́љ.

пребри̏гне свр. *пребрине.* – Ла́ни ожени̏мо че́рку, ову́ј го́дину си̏на, те́ј бри̏ђе пребригну́мо.

пребри̏сује несвр. *бришући чисти што.* – Кат ћи̏ша по́чне да мрждо́ри по неко́лко дѣ̏на, Петка́на повиленѐје, тѣ̏г се досети да пребри̏сује по со́бе, чѣ̏к ме те́ра да измаци̏њам кре́вети да и испод њи̏ измете́ праши̏ну.

пребрису́је се несвр. *бришући чисти себе од што.* – На́м засл̥зи̏ше о́чи, ви̏дим Дра́ган се пребри̏сује, сас Госпа́ву се и и̏сцеливува, и ја́ се пребри̏са́ преко у́ста, али она́ се са́мо ру́кова сас ме́н.

пребри̏ше свр. *бришући очисти што.* – Ма́ немо́ј да ји ми̏јеш, они̏ су си чи̏сти, са́мо ји пребри̏ши от праши̏ну, и постави̏ на аста́л.

пребри̏ше се свр. фиг. *не добије оно што је очекивао.* – О[д] то́ј мо́ж да се пребри̏шеш, то́ј од дру́гу да тра́жиш, од ме́н то́ј не́ч да доби̏јеш.

пребр̏ка свр. *претражи, промеша.* – Во́ли да ми пребр̏ка по це́пови, не узи̏ма ни̏шта, али во́ли да зна́је кво́ све́ и̏мам.

пребро́ди свр. фиг. с *муком превали или савлада што тешко.* – Кве́ све́ му́ће несѣ̏м преброди̏ла док сам га ишко́лувала, са́мо си ја́ зна́м. Отслужи̏ во́јску, и ту́ј о́бавезу преброди̏.

пребро́ји свр. *бројањем утврди колико има чега.* – Преброји̏ па́ре, па́ре су да се бро́је, немо́ј по́сле да рече́ш да неје́ има́ло ко́лко смо се погоди̏ли.

пребука́ри свр. *ветар оплоди свињу.* – Комши̏ја и̏ма ве́пра па напла́чује от свињу́, ко́лко сви̏ње пребука́ри, то́лко тра́жи да му се пла́ти.

пребучи́ свр. фиг. *смири се бука, ушишају се гласови.* – Кат се ска́рају, бу́ка се чу́је у дру́гу малу́, док не пребу́чи не мо́жемо о́ко да скло́пимо.

прева́ли свр. 1. *обори на бок, преврне, претури.* – Не гу́рај ме, че ме прева́лиш да па́днем са све́ столи́цу. 2. фиг. *прогута.* – Узе́ да сва́рим чорби́цу, да ку́снемо да мо́ж за́лок да прева́лимо.

прева́ља свр. *котрљањем помери што с једног места на друго.* – Помогни́ ми да прева́љамо тру́пав пот ку́ћу, да не сми́та овде́ у дво́р.

прева́љује несвр. фиг. *пребацује кривицу или потешкоћу на другога.* – Све́ кво му је те́шко на ме́н га прева́љује.

пре́вара ж *речи, поступци или радње којима се други намерно доводи у заблуду.* – Не́ма пре́вара, ко́ј прева́ри, и́ма да му се у́зне и то́ј што́ је њиго́во било́. Ако те ва́нему у пре́вару, гла́ву и́ма да отђи́нем и на те́бе и на ње́га.

прева́ра се несвр. *доводи у заблуду један другога.* – Једанпу́т се превара́мо да ви́димо који́ куга́ че да прева́ри да му у́зне пера́шку.

прева́ри[1] свр. 1. *обмане, не испуни обећање.* – Пре́вари ме да че ми вр̀не па́ре за два-три́ дѝна, а оно́ прође́ це́ла го́дина, ви́ше и не ми́сли да вр̀та. 2. *изневери или заведе кога.* – Ма́ неје́ о́н њу́ преври́л, она́ си сама́ приста́ла, а мо́ж је она́ ње́га преври́ла. ■ **превара́ње** *гл. им.* – А́, не́ма превара́ње, а́ко сам не́писмена ја́ си рачу́нам на пр̀сти, и зна́м ко́лко да потра́жим.

прева́ри[2] свр. *прекува* . – Сва́ко је́ло тре́бе да се у́баво сва́ри, неје́ добро́ ни ка́т се не довари́, а ни ка́т се прева́ри.

прева́та несвр. фиг. *захвата више, узмима више него што треба.* – Па несу́ мери́ли ја́ганцити, како́ ти не ра́ди ке́фало, него она́к о́доко, које́ је два́јес ћи́ла, они́ пи́шу три́јес, ма́лко јим ду́пла цена́, па и на тежи́ну да прева́те.

прева́ти свр. *обухвати.* – Ко́лко је тѝнка, у сла́бину ју мо́ж прева́тиш сас једну́ ша́ку.

превашару́је свр. *завврши вашаровање.* – Превашарува́мо и ову́ј го́дину, који́ како́, а нећи́ и ни́како.

пре́вез м *вео од танке прозирне тканине којим невесте покривају главу и горњи део тела* (упор. вал). – Неве́ста и́маше пре́вез, а и́маше, чи́ни ми се, и ка́јицу, она́ бѣ́ш ко ве́с, са́мо не́ма ћи́тку.

превезе́ свр. *превозним средством пренесе с једног места на друго.* – Мора́ли смо да о́камо комши́је да ни помо́гну да превезе́мо мору́зу из Лива́ђе, то́лко мло́го се ро́ди. ⌂ **преве́зе же́дног преко во́ду** *превари, надмудри.* – Ма́ни се од ње́га, и́ма же́дног преко во́ду да те превезе́.

преви́је свр. 1. *метне завој, повије рану.* – Ја́ оцепи́ рука́в, па преви́ место́то где́то ме у́апа кучи́штето. 2. *пресавије.* – Преви́ цр̀гуту о́две, па га покри́ да му не дозиме́је.

превијо́тина ж анат. *зглоб.* – Кочи́њћете смо зва́ле ћи́тће, и збира́ле смо ји кат се зако́ље ја́гње, оне́ до́јду четврта́сте ко ко́цкице, и нао́деомо ји на превијо́тину на за́дње но́ђе.

преви́ка свр. *престане да плаче, исплаче се.* – Не потри́сај му се, оно́ че ви́ка, ви́ка, па че преви́ка, и че се уђути́, дете́ и тре́бе да ви́ка.

преви́ра несвр. *налази се у процесу врења, превире.* – Де́да ма́лко-ма́лко па оти́де у по́друм да послу́ша да ли је поче́ла да преви́ра коми́на.

превла́да свр. *надјача.* – Удружи́ше се и превлада́ше ни, али то́ј не́че да трај́и тека́ до́век.

превлече́ свр. 1. *вукући премести с једног места на друго.* – Насе́чете по́дебелшка др̀ва, па ји превле́чете до пу́т, а ја́ чу до́јдем с ко́ла да ји прека́рам до́м. 2. фиг.

ӣрепӣти, ӣоднесе велику бол и жалосӣ. – Штó сам ја́ превлéкла преко гла́ву, душа́ да ми зна́је.

превóди се свр. *оӣлоди се* (о крави). – Преводи́ла се кра́ва, стéлна је, али се јóш не примéчује.

превóљи *савлада* (упор. овољи). – Насковитли́ла га жена́, и че га превóљи.

превољу́је несвр. *савладава, надјачава.* – И́спрво му се бóјеше, и бéше ко штó óн ка́же, али пóсле почé да га превољу́је, и са́ бу́де са́мо какó она́ ка́же.

превре́ви свр. *ӣоразговара о свему, наразговара се.* – Вреви́мо, и превреви́мо от свé, а́јде да се расту́рамо, на врéву кра́ј нéма.

превре́л, -а, -о *комина која ӣосле вреења садржи алкохол.* – Превре́ла коми́на, мóже да се печé рећи́ја.

превр̏же (трп. пр. превр̏зан, -а, -о) свр. *свеже, омоӣа око чега.* – Превр̏жи га на кукљáј, да га пóсле ље́сно одвр̏жеш. Из двóр излéзе човéк, заметну́л јенцѣк на грби́ну, а у ру́ће нóси некво́ замóтано у арти́ју и превр̏зано сас конóпче.

превр̏же се свр. 1. *свеже се.* – Мрлó се је, превр̏же се цревó – óдма мрé, а са́: превр̏же се цревó, апери́шу га, човéк ̊си óди, здра́в. 2. *ӣовеже се око ӣаса, оӣаше се.* – Преврза́ла се с врцу́ ко Ци́ганка. Сас кани́цу се превр̏зује, а у цеди́лку ели љу́љћу увр̏зује.

превр̏зује несвр. *изнова, ӣоново везује.* – Врзу́је, развр̏зује и превр̏зује, мóра текá, дóк се не нау́чи какó се пра́вилно врзу́је. ⌂ **не превр̏зује му** *сӣрхује, не сме.* – Не превр̏зује му да пóјде, а пошљл би. Замáне понéкад да ме удáри, али му не превр̏зује, зна́је квó га пóсле чéка. Улéзал би у лóзје да отћи́не нећи́ гróз, али туцó, не превр̏зује му. ⇔ *исӣреврзује.*

превр̏ља (трп. пр. превр̏љен, -а, -о) несвр. 1. *ӣребацује шӣо с једног месӣа на друго.* – Жéжћи ву́рњаци се притр̏ѕају сас лопáту, вáтају с ру́ће и превр̏љају из једну́ у дру́гу ру́ку, éм штó су жéжћи, éм да се оцéни да ли су у́баво опéчени. 2. фиг. *сваљује кривицу на другога.* – Óн кри́в, а превр̏ља криви́цу на мéне. Ти́ћем нáјдемо утéпану кокóшку ил ћу́рку, превр̏љену преко плóт, ми́ ди́ѕамо ру́ће, не вóлимо да се влáчимо по су́дови.

превр̏љи свр. *ӣребаци шӣо ӣреко чега.* – Видó једну́ кру́шку, дојдó до њу́, превр̏љи́ штрáнгуту преко грáњу, тури́ једнó пањчé, и укачи́ се, чу се бéсим. Сéдомо, ја́ превр̏љи́ нóгу преко нóгу, па зазви́ мáлко ногáвицу, да ми се ви́ди вéзена чарáпа. 2. фиг. *ӣребаци коју годину више, осӣари.* – Ти́ вéч прéврљи осомдесé гóдине, а не ми́слиш јóш да мрéш, некá мрé који́ óче, штó те бри́га.

превр̏љује несвр. *сваљује кривицу на другога.* – Крива́, али криви́цу превр̏љује на једногá-дру́гога, са́мо да она́ нејé крива́.

превр̏не свр. 1. *ӣреӣури, обори.* –Који́ ми прéврну чáшу с рећи́ју рукá му се осуши́ла. 2. *окрене на другу сӣрану, ӣреокрене.* – И́тамо да превр̏немо сенó, да га вáне слѣнце, па да га збирамо дóк се нејé оћиши́ло.

превр̏не се свр. *окрене се на суӣроӣну сӣрану.* – Пија́на рáбота, сéдли пија́ни у кóла, па се преврну́ли, и сви́ изђину́ли.

превр̏скује несвр. *заӣиње у говору језиком о зубе због чега се неӣравилно изговарају гласови* с *и* з (упор. врска). – Немóј да ми се смејéте, ја́ нéмам зу́би па превр̏скујем.

превр̏та несвр. 1. *обрће, ӣреокреће.* – Магари́ца ми тра́жи мага́рца, напéло ју па превр̏та кошáру. Е па че си дáва тáтко ти Милу́тин пијéње кáт си се и ти́ реши́л да превр̏таш сено. 2. фиг. *моӣа.* – Почé се она́ усми́вка, а по гла́ву вој се са́мо превр̏та квó би могла́ да га изљже. ⇔ *исӣреврӣа.*

превр̏та се несвр. *обрће се, окреће се.* – Не мо̏гу да спи̏м, па се по це̏лу но̏ч превр̏там по кре̏вет. Ка̏т се лу̏пи мору̏за, збе̏ру се неко̏лко лупа̏чће данѝс при те̏б, ју̏тре при ме̏н, па при оно̏г, па пе̏вају да се превр̏та село̏ оди пе̏сан.

превр̏тка свр. *поново спрегне конац, удвостручи дебљину конца.* – Напреде̏мо на врете̏на, па навр̏ткамо на клувчети̏ја, па ако о̏чемо да је пре̏ца јо̏ш по̏дебела, ми̏ превр̏ткамо, и по̏сле плете̏мо це̏мпири, чара̏пе, јеле̏ци.

превуни̏ свр. *пребледи, следи се од страха.* – Ка̏д га ви̏де онакво̏г с поткрвавѐле о̏чи, она̏ превуне̏ у лице̏ от стра̏ кво̏ ли че сѣ̏г да се де̏си. Кад ни виде̏ да и̏демо она̏к ћевли̏јести жена̏ му превуне̏ у лице̏, и са̏мо се негде̏ и̏згуби.

прега̏зи свр. 1. *газећи преће преко чега на другу страну* (упор. одгази). – Лужни̏цу мо̏же да прега̏зи и дете̏, али ка̏д поне̏кад надо̏јде попла̏ви Бабу̏шницу и о̏колна села̏. 2. *усмрти кога газећи преко њега.* – Дете̏ истрча̏ло на пу̏т, а оту̏д наи̏де камијо̏н и прега̏зи га на̏мртво.

прега̏ра несвр. *догорева, прегорева.* – Огѣ̏њат поче̏ да прега̏ра, потстѣ̏кни га да не уга̏сне сьсви̏м.

прегла̏би свр. *ланцем повеже руду са краком јарма на страни јачег говечета како би смањио тај крак, и time правилно распоредио терет вучења.* – Ако је једно̏ гове̏до по̏јако у јер̏м, прегла̏би се с ла̏нац да не трчи̏ напре̏д, а по̏слабо да те̏гљи сѣ̏в те̏рет, не̏ло да те̏гље равноме̏рно.

прегла̏бица[1] ж *улегнуће на путу у виду оштрог усека* (упор. валтина). – На прегла̏бицу се ко̏ла на̏јльсно стро̏ше.

прегла̏бица[2] ж *ланац којим се преглаби јаче говече у запрези да се подједнако распореди терет вучења.* – Упре̏гал ме у јер̏м, и тури̏л ми прегла̏бицу, па ја̏ се̏цам ли се̏цам, а о̏н си се разо̏цује наго̏р-надо̏л.

прегла̏бичав, -а, -о *који је са преглабицама, који је изробан.* – Пу̏тат ни при̏прт, и јо̏ш прегла̏бичав, неје̏ за лиму̏зину, нело са̏мо за воло̏вска ко̏ла.

прегладне̏је свр. *престане да осећа глад после дужег гладовања.* – Ми̏ прегладне̏мо, ца̏бе са̏ но̏сиш обе̏д, мо̏ж да га вр̏неш да ни бу̏де вече̏ра.

прегле̏цује несвр. 1. *врши преглед, прегледава.* – Дојде̏ до̏ктур и поче̏ да ни прегле̏цује, прегле̏цува ма̏лко, па ни за̏реза, и негде̏ се и̏згуби. 2. *гледа жално, гледа са завишћу.* – Неје̏ ље̏ко да гље̏таш сље̏зе и преглецу̏јеш како̏ се твоје̏ дру̏шће премењу̏ју и весе̏ле сас ње̏ини му̏жи, а ти̏ си ста̏лно сама̏. 3. фиг. *броји коме залогаје.* – Не во̏лим да ми прегле̏цује до̏к једе̏м ко да ми бро̏ји за̏лци.

прегле̏цује се *прегледавањем контролише своје здравље.* – И мо̏јва жена̏ поче̏ ста̏лно да во̏ди ма̏тер при мла̏доног до̏ктура, во̏ди ма̏тер, а она̏ се прегле̏цује.

прегл̏не свр. 1. *с напором прогута, прогута што непријатно.* – Вр̏ша, турло̏ се ди̏гло до̏ не̏бо, не мо̏жеш да прегл̏неш от праши̏ну. Ва̏ца жва̏че си̏рење и мору̏зницу, ка[д] тре̏бе да прегл̏не испру̏жи ши̏ју ко ша̏тка, па наста̏ви да̏ље да жва̏че. 2. фиг. *отрпи увреду.* – Ако̏ ти нешто̏ рече̏ што̏ ти неје̏ по во̏љу, бо̏ље прегл̏ни̏, не̏ло да се о̏дма ска̏рате. ⇨ *прегльне.*

прегл̏та несвр. *покушава да прогута у више наврата.* – Сви̏ једу̏ и пи̏ју, а о̏н, сиромá, гле̏да и прегл̏та. ⇨ *прегльта.* ➞ *преглчује.*

прегл̏чује несвр. *покушава да прогута у више наврата* (упор. прегл̏та). – Кво̏ че јадни̏чк, кли̏ма сас гла̏ву и прегл̏чује. ⇨ *прегльчује.*

прегльне свр. *в. преглне.* – Ја̏ се обрну̏ на̏стран, прегльну горчи̏ву ја̏буку што̏ ме зада̏вљаше, па се накези̏ и обрну̏ на ша̏лу.

прегльта несвр. *в. прегл̏та.* – Ми̏ једе̏мо, а она̏ гла̏дна гле̏да и прегльта.

прегльчује несвр. *в. прегл̏чује.* – Који̏ и̏ма пи̏је, који̏ не̏ма о̏н прегльчује. Неје бѣ̏ш по пра̏вду да неко̏ј це̏л живо̏т прегльчује, а неко̏ј да се це̏л живо̏т сла̏ди.

преглоце свр. *поново оглоће, преглоће.* – А̏ко су оста̏ле са̏мо кошчи̏не, да̏ј и њи̏ да преглоцемо.

преглоцује несвр. *поново оглодава, преглођује.* – Једни̏ једу̏ ме̏со, дру̏ђи глоцу кочи̏не и оли̏зују тањи̏ри, а тре̏ћи са̏мо преглоцују, е̏, у тре̏ћити спа̏дамо ми̏.

прегља̏ча ж *део женске гардеробе који се припасује спреда, кецеља, прегача* (упор. опрегљача). – Ма̏ћа ви̏ка, се̏стре ви̏кају, с и̏сту прегља̏чу бри̏шу сљзе и тањи̏ри за го̏сје. Оне̏ поди̏гле вута̏рће, па ји чи̏к за прегља̏чу закачи̏ле на кљ̏кови, бе̏лнуле се но̏ће, ле̏љ̏ће, на̏њ̏ће, да цр̏кнеш од убави̏ло.

прегња̏ви свр. *с муком и натезањем заврши какав посао.* – И ову̏ј го̏дину сла̏ву прегњави̏мо, али саз два-три̏ госјанина, ви̏ше ни сла̏ве несу̏ ко што̏ бе̏оше напре̏д. Да прегња̏вимо јо̏ш неку̏ го̏дину, по̏сле не̏к мре̏ који̏ о̏че.

пре̏гњи / пре̏гањ, -гња, -гњо *који је испред некога или нечега, који је напред, предњи.* – Стро̏ши ми се пре̏гањ зу̏б. Ако не мо̏гу да бу̏дем пре̏гњи, не̏чу да бу̏дем ни после̏гњи. Пре̏гњо кросно̏ зате̏sам сас затеза̏љ̏ћу, а sа̏гњо попу̏штам сас поврта̏љ̏ћу, и тека̏ тка̏јем.

пре̏гњица ж *предњи део тела, или одевног предмета, од паса наниже.* – Ра̏вна ко даска̏, ни и̏ма пре̏гњицу, ни за̏гњицу. Пре̏гњица вој сва̏ уло̏пана сас поми̏је, како̏ поји̏ла сви̏ње неје̏ преобле̏кла нешто̏ дру̏го.

пре̏гњишта ж *предњи трап запрежних кола на којима је руда и јарам* (упор. воловска кола). – Воло̏вска ко̏ла и̏мају пре̏гњишта и sа̏гњишта.

прегоре̏л, -а, -о *који је преврео.* – Гради̏на се ђу̏бри са̏мо с прегоре̏ло ђу̏бре. ⇔ *непрегорел.*

прегори̏ свр. 1. *прегори ватра.* – За̏студе, мо̏ра да је огњ̏ат прегоре̏л. 2. *препече се, загори.* – Ма̏лко ти прегоре̏л ле̏бав, да ти не на̏јде ману̏ свекр̏ва. 3. *престане да лучи млеко.* – Жена̏ мо̏же да прегори̏ од бо̏лес, а мо̏же и од не зна̏м кво јо̏ш. Кра̏ва сма̏њи млеко̏, бр̏зо че прегори̏. 4. *заврши се процес врења.* – Ка̏д ђу̏бре прегори̏, тѣ̏г мо̏же да се иска̏рује на њи̏ву, ако се иска̏ра непрегоре̏ло, са̏мо се покваи̏ри. 5. *постепено се смири у подношењу каквог тешког губитка.* – Дете̏ ми ра̏но умре̏, али да га прегори̏м не мо̏гу ни̏када.

прего̏рује несвр. *догорева.* – Чове̏к ти је ко свеча̏, гори̏ до̏кле гори̏, па ти̏ће по̏чне да га̏сне, како о̏гањ ка̏т прего̏рује.

прего̏сти свр. 1. *добро угостити.* – Мо̏ж ви несѣ̏м прегости̏ла, али сам изне̏ла от све̏ што сам има̏ла. 2. ирон. *супротно од прегости.* – Пре̏гости ме те̏тка с недопе̏чену мору̏зницу и по̏сан недова̏рен пасу̏љ.

прегра̏би свр. *уграби што на рачун чега.* – Одо̏цутра иде̏ при до̏ктура, некако̏ прегра̏би̏ вре̏ме да оти̏дем, неје̏ било̏ нава̏лица, ту̏в и та̏м понеђи̏ невољник ко̏то ја̏.

прегра̏бује несвр. *грабећи узима већи део за себе, вуче на своју страну.* – Мло̏го је зграбљ̏ив, гра̏ба и прегра̏бује от куга̏ сти̏гне, и кво̏ сти̏гне.

прегра̏цује несвр. *раздваја преградом, преграђује.* – Прегра̏цује ми пу̏т, не да̏ва ми да миња̏јем до мо̏ј де̏л од њи̏ву, а бођи̏ смо бра̏ћа. ■ **прегра̏цување** *гл. им.* – Без огра̏цување и прегра̏цување не мо̏жеш да се очу̏ваш од ло̏ши комши̏је.

прегрва̏ља свр. *котрљањем премести са једног места на друго, преваља.* – Прегрва̏љај тру̏пат пот ку̏ћу, да не сми̏та овде̏ насред дво̏р.

прегрва̏ља се свр. *котрљањем премести се са једног места на друго, преваља се.* – Пре̏грваља се нешто̏ преко пу̏т, ал не видо̏ кво̏ је, и шту̏че негде̏.

прегребе̏ свр. *захватањем нечим преручи што из једне посуде у другу.* – Прегре̏би ови̏ја ма̏з у дру̏гу ка̏нту, да напра̏вимо ме̏сто за кавр̏му.

прегре̏ва несвр. *претерано утопљава.* – Не̏је добро̏ да га то̏лко прегре̏ваш, дете̏ је по̏здраво ако спи̏ у со̏бу у коју̏ се не кладе̏ о̏гањ.

прегре́је се свр. *сувише се угреје.* – Млеко́ требе́ са́мо да се сто́пли, ако се прегре́је не́че се добро́ поткваси.

прегре́ши свр. *погреши.* – Ста́ра сам, па ако нешто́ и прегре́шим у прича́ње, немо́ј ми заме́рите.

прегри́ба несвр. *кутлачом или чим сличним преручује што из суда у суд* (упор. и огриба). – Прегри́бам жи́то из једи́н пре́сек у дру́ђи да ви́дим да ли га напа́дле гагри́це.

прегризе́ свр. *гризући пресече што.* – Прегризе́ му ко́рен коњо́штип, и пипе́р мо́ра да усљне, ца́бе си га преса́цувал у гради́ну.

прегрми́ свр. 1. *престане да грми.* – Спре́ми га за ћи́шу и поче́ да грми́, али са́мо прегрме́, ћи́ша не па́де, а по́требна је. 2. фиг. *претури што преко главе.* – Проји́де́ вр́ша, гла́вну ра́боту прегрме́мо. ➞ *прегура.* ⇔ *попрегрми.*

прегу́ра свр. фиг. *претури што преко главе* (упор. прегрми 2). – Насе́чам, Јеле́нко, преска́зује ми се, зи́му не́ма да прегу́рам.

пред(и) предл. има следећа значења: 1. *временско* (*уочи*). – Пред Божи́ч се пра́се не го́ји. Пости́ су били́ пред Божи́ч, пред Вели́гден, прет Петро́вдан и пред Богоро́дицу. До преди неку́ го́дин јо́ш је има́ло живи́ љу́ђи кује́ су панти́ли како́ је за о́пкладу оди́л на ру́ђе оди Дра́гинац до Бабу́шницу. Ночту́ту преди башта́ да неста́не, сањува́ стра́шан сљн. 2. *просторно* (*испред*). – Немо́ј да и́деш иза ме́не, и́ди пред ме́не, да те ви́дим где́ си, и кво́ рабо́тиш. Прет ку́ћу смо има́ли шевтели́ју, а иза ку́ћу оре́ј. Поне́со се́но да ту́рим прет кра́ве. Бе́о се сколка́л оди цре́п преко пло́т, па чљк у Са́вин дво́р се бе́о сапр́л преди ву́рњу уз ба́самаци. ⇔ *отпред.*

преда́ва несвр. *повремено или стално даје своје производе на надлежно место по одређеној цени.* – Мо́ј комши́ја ју́тром по две́ ка́нте млеко́ преда́ва у за́другу.

преда́ва се несвр. фиг. *попушта, уступа пред потешкоћама, мири се са судбином, предаје се.* – Несљм се подава́л да ме неко́ј у нешто́ побе́ди, али са́ се поче́ преда́вам, сусти́гоше ме го́дине.

преди́не свр. *предахне.* – Ко да ни ву́ци ју́ре, ни́где не застану́мо да преди́немо.

предва́ја несвр. *дели, одваја, раздваја.* – Они́ не жи́ве на́далек једи́н од дру́гога, са́мо једна́ ку́ћа ји предва́ја.

пре́двечер прил. *предвече.* – Оврте́ се Радоси́нка около ње́г, и о́н поче́ по́често да пи́је каве́ при њу́ на вера́нду, а ка́д пре́двечер уда́ри ладови́на, уле́зну си и уну́тра. ⇨ *придвечер.*

предво́ји свр. *одвоји, подели, преполови.* – До́к бе́ше жи́в, ора́тео му да им предво́ји има́ње, да си сва́ћи зна́је који́ је њиго́в де́л, а не ка́д ми́ по́мремо да се ка́рају, и по су́дови повла́че како́ да се поде́ле.

предво́ји се *подели се на два дела.* – О́блаци се предвоји́ше бо́ш над Калцере́ло, и слѣнце по́срами и једни́ и дру́ђи кад видо́ше кво́ су направи́ли.

преде́ несвр. 1. *прави нити увртањем влакана прстима или вретеном.* – Збе́ремо се на седе́ћу, па која́ преде́, која́ плете́, која́ вр́тка, а му́жи си ле́гну, и бо́ш ји бри́га. 2. *испушта звуке ниског тона који се преливају, врчи* (о мачки). – Поа́лена ма́чка, чи́м ме ви́ди да сам се́дла ус ку́бе, о́дма ми ри́пне у ску́т, и по́чне да преде́. ■ **преде́ње** *гл. им.* – Нами́римо прекај сто́ку и поста́шемо по ку́ћу, па се ми́ же́не ва́немо у ткање́, плете́ње, преде́ње и вртка́ње, а му́шћи си унесу́ ала́тће у со́бу и пра́је куде́ље, за́струзи, столичети́ја, столи́це, клу́пе и астаље́. ⇔ *допреде, запреде, испреде, напреде, распреде, упреде.*

преде́не свр. *поново напласти оборени пласт, или здене камару.* – Ве́тар ни о́бори сто́г, па смо мо́рали да га преде́немо. Сно́пови се снесу́ и зде́ну у ре́дови, па се по́сле неко́лко дѣна преде́ну у крсти́не или трећаци́.

пре́[д]зору прил. *време непосредно пре зоре, свитања.* – Прездраву́јем, приме́чујем поче́ ми се врсни́к бу́ди с вре́ме на вре́ме, на́рочито пре́[д]зору. ⇨ *пре[д]ѕору*.

пре́[д]ѕьгњи, -а, -е *који је непосредно испред задњега, који претходи задњему.* – Дошло́ пре́[д]ѕьгње вре́ме, не мо́же се оти́де до прода́вницу за цига́ре од ови́ја зевзе́ци.

пре́[д]ѕору прил. *в. пре[д]зору.* – Свекр́ва јо́ш пре́[д]ѕору по́чне да ни о́ка да се ди́ѕамо да и́демо на њи́ву, а сьг спе́ до о́сом са́та, до пла́дне не мо́гу да бу́ду на њи́ву.

преди́ља ж *жена која преде, преља.* – Све́ же́не су би́ле и преди́ље, и плети́ље, и тка́ље, и меси́ље, и готви́ље, а и у по́ље су би́ле по́вредне од му́жи.

пре́дјутро прил. *време непосредно пре јутра* (упор. и пре[д]ѕору). – Изле́знем пред вра́та, се́днем на клу́пу, ту́ј сва́ку но́ч преседе́ от како́ се ра́змири, оно́ не́бо комто Ни́ш црвено́, се́ва, кад ма́ну некада́ пре́дјутро да робо́ње авио́ни изнад При́бовицу, тьг си ле́гнем.

предла́га несвр. *износи предлоге, предлаже.* – Е́ве, ја́ предла́гам Је́лку, она́ че сас њо́јну па́мет и убави́њу пу́но љу́ђи да привле́че у на́шу стра́нку.

пре́дне свр. *преде у дем. значењу, мало попреде.* – Тамьн се́днем да пре́днем, дете́ се пробу́ди и уви́ка, ја́ вр̀ањим куде́љу, и тека́ до који́ ре́д.

предња́к м *животиња која предводи остале у стаду.* – У́век си и́ма по једна́ овца́ која́ је напре́д, која је предња́к, по кој́у све́ дру́ђе и́ду.

предоо́ди несвр. *често долази, претера са долажењем* (у госте). – Де́, несьм ти предоо́дил, а неси́ ме ни ти́ прегости́ла.

предосе́ча несвр. *предосећа.* – Са́мо тека́ предосе́чам, че бу́де га́дно.

предоче́ка свр. *дочека и угости најбоље што може.* – Несьм ви мло́го предочека́ла, али то́лко се могло́.

предр̀дње свр. *престане да дрдње, престане да гуњђа.* – Ти́ му се не сећи́рај мло́го, о́н че подр̀дње, подр̀дње, па че предр̀дње.

предре́ши свр. *преобуче, пресвуче у стајаће хаљине.* – На Вели́гден ма́тере ни оку́пу и предре́ше, даду́ ни по пера́шку и испра́те да се и́играмо. ⇔ *попредреши.*

предре́ши се свр. *преобуче се, пресвуче се у стајаће хаљине.* – Пре́мени се Петка́на, ко да је на учи́теља жена́, ко да неје́ за сеља́ка, предреши́ се и ја́, и пој́до́мо у Изво́р кот при́јетеља на сла́ву. За сла́ву и за по́голем пра́зник сва́ћи гле́да да се оку́пе и да се предре́ши. ⇔ *испредреши се, попредреши се.*

предругоја́чи свр. *преиначи, измени постојећи ред ствари.* – Окречи́л ку́ћу и оварба́л стола́ри́ју, предругојачи́л ју, па изгле́да ко но́ва. Са́ га ма́лко предругојачи́ли, да неје бьш ко ла́ни што́ бе́ше.

предругоја́чи се свр. *преиначи се, измени изглед.* – На́род се пре́другојачи, село́ се пре́другојачи, и живо́т се пре́другојачи, ни́шта ви́ше неје́ ко напре́т што бе́ше.

предругоја́чује се несвр. *мења се.* – Такьв сам какьв сам, не́чу се предругоја́чујем са пот ста́ри дни́.

предру́жи се свр. *буде са киме у најбољим другарским односима.* – Несьм се предружи́л с њи́, ал на́шинци су на́шинци, жа́л ми за њи́. Дружи́ли смо се, ал се несмо́ предружи́ли, били́ смо она́к, са́мо ко позна́ници.

преду́ва свр. *престане да дува* (о ветру). – Учер́ се ра́здува ветри́на, мислеја́мо све́ че покр̀ши и пооба́ра, али бр̀зо пре́дува, је́втино прој́до́мо.

преду́зне свр. 1. *обузме, ухвати.* – Предузе́ла га ређи́ја, па не зна́је да се пона́ша ко чове́к, не́ло се запље́скује и ломо́ти и кво́ тре́бе и кво́ не тре́бе. 2. фиг. *надјача, савлада.* – Не́ма ни́шта од де́телину, предузе́ла ју ви́лина коси́ца, и че мо́рамо да ју пресе́јемо.

прежале́је свр. *прежали.* – Превари́ се па си прода́до на́јубаво бра́ниште, са́ не мо́гу да га прежале́јем.

прежва́кује несвр. 1. *жваћући уситни и размекша, сасвим сажваће.* – Не́ма зу́би па прежва́кује кори́цу ле́б ко кра́ва бо́цку. 2. фиг. *понавља једно исто, лупета.* – Му́ка да те ва́не ка́т по́чне да прежва́кује по сто́пут једно́ и́сто.

преждр̏гњује несвр. *говори дрхтавим гласом, замуцкује услед треме током јавног наступа.* – У́баво си реци́тувала, са́мо ти ма́лко гласи̏ћ преждр̏гњувал.

прежедне́је свр. *постане јако жедан, претерано ожедни.* – Прежедне́мо до́к сти́гомо да кла́денац да се напи́јемо во́ду.

прежѐни свр. *ожени се или се уда пре старијег брата или сестре.* – Она́ на́јстара, пр̏во че њу́ да да́вају, да ју не прежѐне се́стре, не ваља́је тека́. Кој̏у прежѐне бра́т или сестра́, она́ се по́сле те́шко жѐни.

прежѐњује несвр. *жени се или се удаје пре старијег брата или сестре.* – У моје̏ вре́ме се неје̏ прежѐњувало, знало́ се ре́д, а са́ ни́ти се зна́је ре́д, ни́ти се, па́к, ста́ри питу́ју, жѐне се кој̏и кат сти́гне, и мању́ју се кад им пр̏дне на па́мет. ■ **прежѐњување** *гл. им.* – У на́ше вре́ме прежѐњување неје̏ има́ло, а са́ јо́ш ма́лко па че да не́ма ни женѐње, а ка́м ли прежѐњување. ⇔ *испрежењује.*

прежи́ви свр. 1. *избегне смрт.* – Ла́ни се поболе́, де́сет дѝна сам лежа́л у бо́лницу у Пи́рот, али преживе́, олечи́ше ме до́ктури. 2. фиг. *претури што преко главе* (упор. прегура). – Човѐк мо́ра да снесе́ и прежи́ви све́ кво́ га сна́јде у живо́т, и добро́, и ло́ше.

пре́жилави свр. фиг. *с муком превали преко усана непријатну истину.* – Чу́јем нешто́ се подму́вкују и шѝпчу, изгле́да ми че бу́де разми́рица! – пре́жилави Жу́ља.

прежи́ли свр. *стезањем усече се повез у кожу и заустави поток крви.* – Замо́тај му ра́ну сас кр̏пу, ал немо́ј мло́го да сте́заш, да му не прежи́лиш но́гу где́ се посе́кал, па да ста́не кр̏в.

прежма́вкује несвр. *жмирка.* – Напи́је се, па са́мо прежма́вкује ко сврáка на ју̏говину.

пре́з узв. *којим се наређује волу да стави врат у јарам.* – А́јде пре́з, Цве́тко, пре́з!

през рет. предл. 1. *до.* – Ба́ба ме ру́жи кат се ме́шам у поли́тику, оно́ и и́ма пра́во, а ја́ си па мо́згујем: През ђа́вола, Јеле́нко, па и да те изгрба́ве, ако се ти́ неси́ наживе́л, оно́ ку́ј је, то́љ̏ е го́дине си смандрља́л у неви́делицу. Пра́во да ви ка́жем, покаја́ се што́ му не реко́, па през моје̏га ако се расрди́. 2. *по, преко.* – Мо́ре, ако те удари́м прес прљи́цу, о́дма че се оћути́ш.

прездраве́је свр. *оздрави, савлада болест.* – Ба́бин уну́к, о́н че ми прездраве́је, па че ми бу́де ко гору́н.

прездраву́је несвр. *преболева, оздрављује.* – Прездраву́јем, приме́чујем поче́ ми се врсни́к бу́ди с вре́ме на вре́ме, на́рочито пре́[д]зору.

презе́бне свр. *промрзне, прехлади се.* – Презе́бомо ко компири́, чи́ни ми се и душа́ ни се за̀леди. ⇨ *presebne.*

пре́зив м *поименично прозивање, прозивка.* – Сви́ бе́омо ту́ј, ка́д на пре́зив – ње̏га не́ма.

презѝва несвр. *позива кога по имену, прозива.* – Презива́ше ни сви́ по ре́д и питува́ши кој̏и одо́кле је. Ја́ да́до у́пут, и ти́ја до́ктур Дра́ган што́ је из Бабу́шницу ме о́дма пре́зва преко ре́д.

презѝва се несвр. *има одређено презиме.* – На́ша вами́лија у Стрижѐвац је Данѐшинци, по некаквóга деда-Не́шу, а презѝвамо се Ћи́рић, по некаквóга јо́ш по́долечњог деда-Ћи́ру.

презѝда свр. *поруши, па поново сазида.* – Мо́ј чи́ча о́зида ку́ћу у Пи́рот, па дове́де снау́, она́ га на́кара да ју сру́ши, па на и́сто ме́сто да презѝда по́голему, и да бу́де на два́ спра́та, да се не ме́шају.

презимењак м *онај који носи исто презиме са ким, а нису у сродству.* – Ми́ смо са́мо презимењаци, ал несмо́ никакъв ро́д, а́ко смо из и́сто село́.

презѝцује несвр. *руши, па поново презиђује.* – Поднапи́ли се ма́јстори, па на по́грешан зи́д оставѝли вра́та, па су мора́ли да га презѝцују.

презно́ји се свр. *јако се озноји.* – Да́вај му ча́ј, и угре́вај га до́к се презно́ји, и оно́ тека́-тека́ и че му про́јде ка́шљицата.

презно́јује се несвр. *презнојава се.* – Пред њег пе́чено пра́се, о́н се зацрвѝл и са́мо се презно́јује, и с вре́ме на вре́ме му́не понеко́је пи́во.

презре́је свр. *превише сазри.* – Све́ зре́је, дозре́је и узре́је, али ка́т презре́је, ма́не да бу́де добро́, и́сто тека́ и чове́к.

презре́л, -а, -о 1. *који је превише зрео.* – Ове́ј кру́шће зре́ле, па презре́ле, и бла́ђе ко ме́д, набе́ри па поне́си на деца́та. 2. фиг. *који је прешао године уобичајене за какво стање, занимање и сл.* – Презре́л сам и за орача́ и за косача́, са́мо че́кам дѝн када́ чу да отпа́днем ко гњила́ кру́шка од дрво.

преѕѐбне свр. *в. презебне.* – Преѕѐбоше ми но́ђе у во́јску, па ме и са́ болу́ згло́бови кат се ме́ња вре́ме.

преѝгра свр. фиг. *темељно претражи.* – Сву́ сам ку́ћу преигра́ла и препалашка́ла, али то́ј кво́ сам тражѝла не најдо́.

преѝде свр. *пада више него што је потребно* (о киши). – О́ћиши се времѝште у на́јголеме ра́боте, ћѝшљакав и́де, и́де, па преѝде, нѝкако да ста́не.

прејаду́је свр. *престане да јадује.* – Не мо́гу да прејаду́јем како́ заборавѝ да пра́тим на унучетѝћата чера́пће што́ им испле́то. Че јаду́је, јаду́је, па че прејаду́је.

преја́ши свр. *прекорачи неку запреку.* – Немо́ј да и́деш о́коло, прејашѝ тара́бете, па је́ла да запа́лимо по једѝн туту́н, и да гл̥́немо ма́лко ис шише́во.

пре́јде (рад. пр. прешѣ̀л, -шла́. –шло́) свр. 1. *идући премести се или превезе се преко чега на другу страну.* – Ја́ чу пре́јдем са́ о́дма до тво́јти да им нару́чим да до́јду да се догово́римо. Ста́ну Бо́шко, уско́пити се и не́че да пре́јде преко ћупри́ју, и то́ј ти је. Коме́ се пре́јде пу́т, че га бѝје ма́лер. 2. *пређе у виши разред.* – Прође́ и шко́лска го́дина, даньс се роди́тељи ис це́ло село́ збѝрају у шко́лу да чу́ју како́ су им деца́ прешла́ ра́зред. 3. *пређе са једне теме разговора на другу.* – Йсприво у́баво орате́, али бр̀зо прејду́ на кара́ње. 4. фиг. *прелије се преко ивице суда.* – Млеко́ се некада́ варѝло у котѣ̀л над огњѝште, па је мора́ло да се па́зи да неје́ ја́к о́гњ, млеко́ о́че да пре́јде ако се о́гњ ујачи. 5. фиг. *пређе из једног облика у други, претвори се.* – Поче́ ћѝша, па прејде́ у гра́д, али ка́д не́ма ћиша, до́бар је и гра́д. 6. фиг. *превари.* – Једну́ш ме мо́жеш пре́јдеш, али вѝше не мо́ж.

пре́јде се свр. фиг. *превари се, пређе се.* – Прејдо́ се што́ пођо́ за то́га пија́ницу, па са́ цр̀вимо ја́јца и ја́ и деца́.

преје́бе свр. фиг. 1. *превари, намагарчи.* – Неје́ се родѝл тѝја ма́јчин сѝн, нити се мо́же ро́ди, који́ мо́же ме́не да преје́бе. 2. фиг. *сломи, побије, уништи, упропасти.* – Бре́, Милѝсове, бре́, вѝдиш ли пе́нцерав, па пре́јеба га, бре́! – До́бро, чу си ти пла́тим ста́кло, а коко́шћеве и́ма све́ да преје́бем наједну́ш, и да до́јдеш да им се одједе́мо.

преје́ба́нт вулг. м фиг. *зафрканти, шерети.* – А́, Пу́зља, преје́ба́нт, од ње́г да се па́зите, и́ма о́н до́бру ду́шу, неје́ злѝковац, ал ка[д] те насе́ти куде́ си тѣ̀нак, о́че те изгорѝ да ти се свѝ смеју́.

прејебо́тина вулг ж фиг. *подвала, превара.* – Овакви́ лопо́ви ни́где не́ма, за овакву́ прејебо́тину несѣ́м чу́л до са́. Виде́ ме, па сврну да ми се пова́ли сас њиго́ви си́нови и че́рће како́ су се забогати́ли, ко да ја́ не зна́м како́ су се с прејебо́тине забогати́ли.

преједе́ свр. *поједе више него што може и треба.* – Је́домо и преједе́домо, а́јде да мању́јемо, не́ма ви́ше куде́ да ни стању́је. Прејеѐл, па па са́мо сле́шче.

преједе́ се свр. *наједе се преко мере.* – Је́до, је́до, до́к се не преједе́до. Преједу́ се, па са́мо подри́гују.

прејида несвр. *једе више него што може и треба.* – Је́ц ко́лко мо́ж, ал немо́ј да прејидаш, па по́сле да ти је му́ка.

прејида се несвр. *преједа се, преждерава се.* – Ни и́ма ме́ру, ни сра́м, научи́л да се прејида куде́ на́јде окла́пчину, а до́м неје́ такѣ́в.

прејуши свр. *нарастањем препуни суд па почне да прелива преко ивице.* – Поче́ да ћипи́ комина, тре́бе да се с вре́ме на вре́ме при́тиска да не прејуши, па да исти́ца ис ка́цу.

пре́к, -а, -о 1. *који иде равно, правце, без завијутака.* – Пре́к пу́т неје́ и на́јбрз пу́т. 2. фиг. *кији се брзо разљути, ражести, нагао, жестоК, пргав.* – О́н пре́к и зѣ́л, а она́ у́миљата и пово́љита, по́преко га неје́ погледа́ла. Ра́да Ло́јнсћи бе́ше пре́к чове́к, са́мо ли му нешто́ неје́ по во́љу ри́пне да се ка́ра, а о́че и да уда́ри.

прека́ди свр. *окади кадионицом са свих страна.* – За Бѣгњу ве́чер унесе́мо сла́му у со́бу, про́стремо озго́р покро́вац, нату́рамо на ње́га све́ кво смо спреми́ли, сѣс тавња́нчьк прека́димо, се́днемо у́зокол и вечеру́јемо.

прека́же рет. несвр. *испричоведа по реду.* – Де́ пр́во да га прека́жем, па по́сле да пое́м.

прекај предл. *крај, покрај, поред, око.* – Набе́ру цве́ће прекај пу́т, па по́сле ви́ју ве́нци над во́ду. У цр́кву не и́дем че́сто, поне́када кат прооди́м прекај њу́, ви́дим отво́рена вра́та и свр́нем та запа́лим свечи́цу. Ми́ насе́дамо прекај шпо́рет на троно́шће и слу́шамо ба́бу док при́ча. И́ди прекај кра́ј да не га́зиш гради́ну.

прека́је се свр. *бескрајно и неутешно се каје.* – Не мо́гу се прека́јем што́ муа́до да оти́де с њу́ у Ру́сију, да си је до́м седе́л, са́ би би́л жи́в.

прека́ни свр. *све присутне понуди или послужи чим.* – Све́ ни је прека́нила и с једе́ње и с пије́ње, ма́ну не мо́жемо да на́јдемо на ни́шта.

прека́пе свр. 1. *премрзне.* – Но́ђе ми бе́оше прекапа́ле от сту́д. Обле́чи си ване́лу, че прека́пеш на ово́љни сту́д. 2. *малакше од премора, опусти се.* – Ру́ће вој бе́оше прекапа́ле о[д] те́шку, мо́кру тра́ву што́ ју до́сеца чѣ́к од њи́ву довде́.

прека́ра свр. 1. *превезе с једног места на друго.* – Отишли́ за́једно те прекара́ли све́ кво је ба́ба има́ла у њи́ну ста́ру коли́бу у но́ву ку́ћу, и ни́кад ви́ше несу́ гла́дували. 2. *проведе један период времена на неком месту.* – Ту́ј сам ро́дена, и ту́ј сам ве́к прекара́ла. Пре́кара ту́ј зи́му у кре́вет, ка́т се за́пролети, она́ се ма́лко о́прави, по́че да изла́зи пред вра́та. 3. *превали неку обавезу преко главе.* – Направи́мо и прекара́мо у́баву сва́дбу, што́ веле́ сва́дба за пантѐ́ње, али се до́ста и задужи́мо. 4. *претера у чему.* – Несмо́ у село́ мло́го прекара́ли с па́метни, ал несмо́ мло́го закаса́ли ни с друђи́ти бес па́мет. ⌂ **прека́ра га** *претера у свему.* – Ћи́ша га пре́кара, неко́лко дѣ́на па́да ко из рука́в, че ни прони́кне жице́то у кама́ру. Па смире́те се, бре, зајѐбете ви́ше кара́ње, ба́р начѣ́с да дре́мнемо ма́лко, прека́расте га, бре́! ⇔ *попрекара.*

прека́ра се свр. 1. *пролази му време, нестаје.* – Једѣ́н оша́в се прека́ра, дру́ђи сти́гне, тека́ све́ по ре́д. 2. фиг. *потпуно нестане, изумре.* – Ти́ја ста́ри чове́ци који́ су могли́ по мло́го да пи́ју се прекара́ше, ови́ја сагѣ́шњи се од ма́лко напи́ју. 3. *претера се у чему.* – Не́ма си га бо́ље од дома́ћу рећи́цу, зна́ш кво́ пи́јеш, од њу́ не боли́ глава́ кат се прека́ра у пија́нку, од вино́ и пи́во о́че да боли́. ⇔ *попрекара се.*

прекардáши свр. *претера у чему, пређе сваку меру.* – Пи́ни ко́лко ти је бла́го, са́мо немо́ј да прекардáшиш.

прекáрује несвр. 1. *превози с једног места на друго.* – Прекáрујемо ци́гле од бањѐ̑ћет у пла́ц, ку́ћу че зи́дамо. 2. *свршава неку обавезу.* – Ми́ смо напре́д сла́ве прекáрували са́мо с рећи́ју, пи́во неје̑ има́ло да се ку́пи у за́другу ко са́, а и лозја́ се сла́бо сади́ла. 3. *проводи време, живи живот.* – На же́не, ва́ла, не зна́ш на́рав ко и на дети́њо ду́пе, ни Бо́г, завали́ја, им не мо́ж уго́ди, сре́ћа што́ тврда душа́ у чове́ка, па се ве́к прекáрује. 4. *претерује у јелу и пићу.* – Поче́ да прекáрује у пије́ње, че се на́чисто пропи́је. ⇔ *испрекарује.*

прекáрује се несвр. *постепено нестаје, изумире.* – На́род се прекáрује, села́ пусте́ју, ста́ри о́бичаји се забора́вљају, ората́ ни се поче̑ гу́би. ⇔ *испрекарује се.*

прекате́ри се свр. *пентрањем пређе преко какве препреке.* – Једва́ се прекатери́ преко зи́дат да пре́јдем на дру́гу стра́ну.

прекáчи свр. *пењући пребаци кога или што преко какве ограде.* – Ме́н пре́качи преко зи́д да ји изнена́дим, а о́н по́сле уле́зе на капи́ју.

прекáчи се свр. *пењући се пређе преко какве ограде.* – Прекачи́ се преко пло́т, немо́ј да обика́љаш около, са́мо пази́ да се не набоде́ш на кольц.

прекáчује се несвр. *пењањем пређе преко какве препреке.* – Дечи́шта се прекáчују преко та́рабе и кра́дну кру́шће. ■ **прекáчување** *гл. им.* – Прекáчује се преко про́зор па ми кра́дне па́ре, али ако га једну́ш затече́м, то́ј че му бу́де после́гњо прекáчување.

прекáцује несвр. *окађује кадионицом са свих страна.* – На Заду́шницу изле́знемо на гро́бишта, ал не почи́њамо ни́шта до́к не до́јде по́п и по́чне да прекáцује гро́бови. ■ **прекáцување** *гл. им.* – Лончари́ напре́д пра́веоше сто́вне за во́ду, кондири́ за рећи́ју, бакаље́ за вино́, гр̑нци за готве́ње, кади́лнице за прекáцување. ⇔ *испрекацује.*

прекáшље свр. *престане да кашље.* – Саче́кај прво да прекáшље, по́сле га питу́ј кво и́маш да га пи́таш.

прекеј рет. предл. *в. прекај.* – По́више се ма́јем прекеј сто́ку, за дру́ђе ра́боте сам престаре́л.

преклаји́ свр. *престане да тиња,* фиг. *пресатне да боли.* – Стр̑пи се, оно́ че клаји́, клаји́, па че преклаји́, че ма́не да боли́.

пре́клансћи, -ска, -ско прил. *који је од преклане.* – Пре́кланску го́дин гро́м у́би Во́ју Мирашчи́ског, би́л с о́вце у́-Рудин, пу́кне, и уби́је га на́место.

преклáња се несвр. *клања се дубоким наклоном.* – Мо́ре, ме́н ка[д] дове́доше ја́ на моје́га све́кра сам се клања́ла, па до́ри до́зем сам се преклања́ла.

преклáпа несвр. *пресавија.* – Цр̑ће пр̑во преклáпам о́две, па о́четри, и насла́гам ји у ко́вчаг. ■ **преклапáње** *гл. им.* – Бри́тву на преклапа́ње смо зва́ли косту́рка, има́ле су кори́це од ро́г, или од месинг.

преклапáча ж фиг. *добра женска.* – До́бру же́нску смо зва́ли дру́сна, капакли́ја, пранђи́ја или преклапа́ча.

преклиња несвр. *преклиње.* – Мо́лим те, и преклиња́м те, ако си ми бра́т немо́ј да ми узи́маш ту́ј шу́му у Габри́цу, два́ де́ла узни́ за њу́ у За́бел, са́мо ми њу́ остави́.

преклóни се свр. *сагне горњи део тела као знак поздрава, поштовања или захвалности* (упор. поклони се). – Ка́[д] до́јде Вели́гден, збирамо ја́јца па начи́нимо пера́шће и наме́симо колачи́, и однесе́мо при цр̑кву, па који́ је ме́не ку́м би́л и ста́ри сва́т ја́ при́јдем, преклóним се и цели́вам га у ру́ку, и даде́м му кола́ч и по две-три́ пера́шће.

преклóпи свр. *пресавије.* – Вани́ ти једн̑ кра́ј, а ја́ чу дру́ђи, да у́баво преклóпимо ча́ршавав, да се не згу́жви ка́д га ту́рим у ко́вчаг.

преклца свр. *ударцем озледи прст, претуца.* – Испа́дал му ка́мен из ру́ку на но́гу, а би́л бо́с, па му преклцал пр́с, са́ и да о́че не мо́же ни́шта да обу́је.

преко предл. у конструкцији с ОП означава: 1. *положај или кретање с једне стране чега на другу.* – Крште́вај, по́пе, замакну́ше ко́зе преко бр́до. 2. *положај или кретање поврх чега.* – Напада́л сне́г преко коле́на, не мо́же се изле́зне надво́р. 3. *трајање у времену, за време, у току.* – Дојде́те преко празници́ти, и пове́дете деца́та да се пои́грамо с њи́. 4. *количину изнад неког броја или мере.* – Тре́бе да сам напуни́ла преко осомдесе́ го́дине. Роди́ло се до́ста, и преко до́ста, са́мо узи́мајте.

преко́дњ прил. *дању, у току дана.* – Преко́дњ га никакљ́в нема, са́мо до́јде но́чу та пре́спи, па се ју́тром па́к негде́ изгу́би.

преко́лка свр. *колкајући премести с једног места на друго, прекотрља.* – Једва́ са́м преколка́л ка́цуту до чешму́ да ју зато́пим, сли́ве почи́њају да зре́ју.

преко́лка се свр. *прекотрља се преко кога или чега.* – Пусти́ли плека́но бу́ре иза ње́га да га упла́ши, и оно́ се преколка́ло преко ње́г, али, јо́к, о́н не чу́је, па не чу́је.

прекона́чи свр. *пренећи.* – Преконачи́мо при мој́у те́тку у Пала́нку, па си ју́тредњ дојдо́мо у Стриже́вац.

преконоси́ра несвр. шатр. *приговара, кори, ставља замерке коме.* – За све́ ми преконоси́ра, све́ ја́ нуме́јем, ко да друђе́те јетр́ве све́ зна́ју и све́ уме́ју.

преко́ноч прил. *преко ноћи, у току ноћи.* – Мору́зно бра́шно се попа́ри сас мла́ку во́ду, и тека́ тре́бе да стој́и преко́ноч.

пре́коп м *део баште између две стазе где се сади паприка.* – Гради́ну пр́во изри́љамо, па ка́д бу́де она́м напра́вимо пре́копи, па раса́димо пипе́р, лу́к и петлицањи́, па пољ́евамо, нава́цујемо, ко́памо и пле́вимо, све́ до је́сен.

преко́па свр. *копањем усити земљу у башти да направи леје.* – Ма́ма не́ма ско́ро да до́јде из гради́ну, отиде́ да ју преко́па и напра́ји ле́је.

преко́пчњк *дем.* и *хип. од прекоп, башта од само једног прекопа.* – По́дјесен ови́ја што́ наса́де саде́ једњ́н преко́пчњк гради́нку на́јвише „виц́евљају“ те́ј рашчума́вене же́не које́ но́чу о́де по по́ље, али они́ нани́жу на́јвише ни́зе сас пипе́р, и њи́не њи́ве у́век на́јвише ро́де ти́кве.

преко́р м 1. *незадовољство, пребацивање, осуђивање чега исказано коме, укор.* – Мога́ре од преко́р не липцу́је. Са́ би ишла́ да му ку́пим од цига́рђете, са́мо да је ту́ј, оно́ ишла́ сам и напре́д, али сас зо́р и на преко́р. 2. *надимак.* – Удари́ла га сас теслу́, па му оста́ла за це́л живо́т беле́га на ти́л, и њо́вој од тљ́г оста́л преко́р „Тесла́рка“. ⌂ **на преко́р** *прекорно.* – Ти́ ме гле́даш на преко́р, ко да сам ја́ кри́в што́ ми је си́н бра́ду пусти́л, и шу́му приватил.

преко́ри свр. *пребаци коме за што.* – Во́ли да ти преко́ри за све́ кво́ ти даде́ ел добро́ учи́ни. ■ **преко́рување** *гл. им.* – Ца́бе ти нешто́ добро́ учи́ни, ка́т по́сле не мо́ж да жи́виш от преко́рување.

преко́рује несвр. *прекорева.* – Не́ма дњ́н да га не преко́рују што́ се но́чу сћи́та, али ни́шта не пома́га, о́н си зна́је њиго́во.

преко́ручан, -чна, -чно *оно што није на дохват руке, што је удаљено и неприступачно.* – Све́ њи́ве су ни у́близо једна́ до дру́гу, са́мо једна́ до́јде ма́лко преко́ручна.

преко́свет прил. *врло далеко, веома удаљено.* – Једну́ че́рку и́мамо, и она́ се о́жени преко́свет, виц́евљамо се једну́ш годи́шњо.

преко́си свр. *окоси туђе, окоси преко међе.* – Прекоси́л ми лива́ду, и́ма два́ ме́тра да је уле́зал у моје́, и пра́ви се лу́д.

прекосре́д предл. *по средини.* – И́ди ус кра́ј, немо́ј да и́деш прекосре́д гради́ну, тамњ́н сам ју окопа́ла и навади́ла.

преко́сује несвр. *захвата косом туђе, коси преко међе.* – Га̏дан комши̏ја, научи̏л да преорује и преко́сује, и не мо̏ж му ни̏шта.

прекотру̏п прил. *немарно, нехајно, збрда-здола.* – Мо̏ре, прекотру̏п му казу̏ј, то̏ј и̏ма мло̏го за казува̏ње, ти̏ че да пропа̏днеш ако и̏деш по ре̏д.

прекра̏ти свр. *скрати на одређену дужину.* – Прекрати̏ даску̏ту на ме̏тар и по̏л, и придр̏ж ју да ју заковѐм.

прекра̏ти се свр. *ускрати се коме каква привилегија.* – Са̏мо ли се нађу̏тим, че ти се прекра̏ти то̏ј што̏ си научи̏ла да те ни̏кад до̏м не̏ма до који̏ ре̏д но̏чу.

прекра̏чује несвр. *скраћује на мању дужину.* – Немо̏ј ви̏ше да прекра̏чујеш су̏књуту, тека̏ ти бѣ̏ш у̏баво стоји̏. ⇔ *испрекрачује.*

прекре̏чи свр. *поново окречи, премаже новим слојем креча нешто што не треба да се види.* – Где̏ ви̏де бѐл зи̏д о̏дма ша̏рају по њѐга сва̏какве бљуво̏тине, а не̏ма ко̏ј да прекре̏чи, да се на̏род не укоро̏сује.

прекри̏ва несвр. *скрива, таји.* – Ја̏ од мојѐг му̏жа ни̏шта несѣ̏м прекрива̏ла ко поне̏ђе же̏не, нити па о̏н од ме̏не.

прекри̏жа свр. *прецрта, избаци са списка.* – Њѐга прекри̏жај, о̏н неје̏ за на̏ше дру̏ство.

прекри̏је (трп. пр. прекри̏јен, -а, -о) свр. 1. *покрије, поклопи.* – Свекр̏ва прекри̏ла си̏то сас шусти̏клу, у њѐга жи̏то и бомбо̏не, и но̏си да га даде̏ на неве̏сту да вр̏ља жи̏то преко ра̏мо. Прекри̏јено млеко̏ ма̏чће не ло̏чу. 2. *сакрије.* – Тре̏бе у̏век да и̏маш нећи̏ прекри̏јен дина̏р за сва̏ћи слу̏чај.

прекро̏ји свр. *скроји изнова, преудеси.* – Ка̏д на ба̏ту отесне̏је капу̏т, прекро̏је га, па га ме̏н облечу̏, а ме̏н ми̏ло ко да су ми купи̏ли но̏в.

прекр̏пи свр. фиг. *једва састави крај с крајем.* – Пе̏нзијица му ма̏лецка, једва̏ прекр̏пе да изле̏зну на кра̏ј ме̏сец.

прекр̏сти (трп. пр. прекр̏стен, -а, -о) свр. *преименује кога, да друго име.* – Ме̏н је пра̏во и̏ме Добри̏ја, то̏ј и̏ме по̏п записа̏л у књи̏ђе, али ме по̏сле прекрсти̏ли у Љу̏бица. И̏ме му је Жи̏вко, али прекр̏стен у Тра̏кало, што̏ мло̏го при̏ча.

прекр̏сти се свр. фиг. *попије чашу ракије.* – Де̏, бре̏, да се прекр̏стимо с по једну̏, да ни бо̏ље кре̏не ра̏бота.

пре̏крупа ж *крупно самлевено жито за исхрану стоке.* – Њиго̏ве кра̏вице пре̏крупу не вица̏вљају, ре̏тко када̏ и сенце̏ ви̏де, а о̏че да му о̏ру и млеко̏ да да̏вају.

прекр̏ши свр. 1. *преломи.* – Посади̏ цре̏шњицу, комши̏ја до̏јде па вој прекр̏ши вр̏, са̏мо да ми напако̏сти. 2. фиг. *премлати.* – Не заде̏вај се, ако те ува̏тим чу те прекр̏шим од бије̏ње.

прекр̏ши се свр. ирон. *преоптерети се послом.* – Ја̏ се несѣ̏м бѣ̏ш прекрши̏л од ра̏боте, ру̏ку на срце, Петка̏на је та̏ј која̏ је сеца̏ла за о̏ба.

преку̏рчи вулг. свр. шатр. *преврши меру.* – И̏ма дѣ̏н ка̏т чове̏ку све̏ преку̏рчи, па не зна̏је на коју̏ стра̏ну да се обр̏не.

преку̏са (рад. пр. преку̏сл, -а, -о) свр. фиг. *трепије.* – Отру̏л се сас рећишо̏р, прекуса̏л, не̏ма си ме̏рку. Ни̏шта му неје̏, саде̏ ма̏лко прекуса̏л, до ју̏тре че му бу̏де бо̏ље.

преку̏та свр. *поново сакрије, сакрије на друго место.* – Пронашли̏ уну̏ци где ку̏там рећи̏ју, са мо̏рам да тра̏жим бо̏ље ме̏сто где̏ да ју преку̏там.

преку̏тује несвр. *поново сакрива, сакрива на друго место.* – Баксу̏з ба̏ба била̏, има̏ла пу̏ну вусу̏клу дука̏ти, кута̏ла ји, и преку̏тувала, са̏мо да ји не на̏јдемо.

преку̏ћи се свр. *погрби се, савије се, згрчи се од бола.* – Прекући̏л се од бо̏љће. Ле̏гни и прекући̏ се, оно̏ тека̏-тека̏ па че ма̏не да ми те боли̏ меши̏нката.

прела́ди (трп. пр. прела́ден, -а, -о) свр. *захлади, престане да је врућина.* – Надво́р је ћипељ, се́дете уну́тра до́к ма́лко не прела́ди. Шербе́т је здра́в да се пи́је ка́д је чове́к прела́ден.

прела́ди се свр. *озебне, прехлади се.* – Ћу́ти, бе́ше се пре́ладил, па је на ма́лко оста́л жи́в, али Бо́г да помо́же од лека́ри, олечи́ше га. По неко́лко пу́ти но́чу се ди́гнем да укл̥нем деца́ с це́рђе да се не прела́де.

пре́лаз м *место погодно да се прегази поток, или пролаз између двеју стена, плићак, пролаз.* – Не́ма да и́де на пре́лаз, не́ло загази́л у́длабин. ➞ *преод.*

прела́зи свр. *пребауља четвороношке, пузајући преко одређени простор.* – Немо́ј да о́диш у́справно, не́ло ту́ј делни́цу прелази́, ако те ви́де Бу́гари, че отво́ре ва́тру да ни поби́ју.

прела́је свр. 1. *престане да лаје* (о псу). – Пцета́та лаја́ше и прелаја́ше, нешто́ су насети́ла сумљи́во. 2. фиг. *престане да вређа* (о човеку). – Ка́т по́чне да ла́је, нуме́је да прела́је па да се уђу́ти, нело не зна́је кво́ че све́ да ми наду́ма.

прела́ти несвр. *летећи прелази какав простор, прелеће.* – Кад чује́мо да же́рови по́чну да прела́те на́ше село́, зна́мо да се зи́ма приближа́ва.

прела́цује несвр. *хлади, освежава.* – Ћи́шица ма́лко-ма́лко па заро́си, прела́цује по́ље, за мору́зете не мо́ж бо́ље да бу́де.

прельже свр. *заведе, обмане.* – То́га на́јстарога си́на ми прельга једна́ ку́чка ис Црну Тра́ву и одве́де га у Ру́сију, и та́м се ра́зболе и умре́.

прележи́ свр. 1. *преноћи.* – У Пала́нку прележа́мо при мо́ју те́тку, па си ју́тредьн дојдо́мо до́м у Стриже́вац. 2. *преболи, оздрави.* – Са́мо што́ прележи́м једну́ бо́лку, дру́га ме спопа́дне. 3. фиг. *остане необрађен* (о њиви). – Ту́ј њи́ву че оста́вимо ову́ј го́дину да прележи́ нерабо́тена, па че ју на́пролет посе́јемо з де́телину.

прелети́ свр. *летећи пређе какав простор* (упор. и прелати). – Поне́кад и над Лужни́цу ни́ско прелети́ во́јни ави́он, па се деца́ уцако́ле.

прели́та несвр. *летећи пређе с једног места на друго.* – Да затво́риш коко́шће да не прели́тају у мо́ју гради́ну, ина́че чу прје́бем сва́ку коју́ затече́м да чепр̀шка по ле́је. ⇔ *испрелита.*

прели́чи се свр. *промени изглед.* – Ода́вна не мр̀дам ни́где, а љу́ђе се прели́че, и́ма те напцу́је на пут, а не зна́ш ни ку́ј је, ни чи́ је. ⇔ *испреличи се.*

прело́мен, -а, -о *преломљен.* – Прело́мен ле́б се ви́ше не саста́вља.

прелу́пи се свр. *прељушти се.* – Ра́на неје заздраве́ла до́к се не прелу́пи. Ко́жа се прелу́пи ка́т чове́ка ва́не ја́ко сльнце.

преју́ти свр. *учини сувише љутим.* – Зна́м ли га ко́лко се какво ту́ра у је́ло, ја́ то́ј рабо́тим отпри́лиће, али ни́кад је́ло несьм ни пресоли́ла, ни преју́ти́ла, ни пређисели́ла.

прем везн. *мада, премда, иако.* – Кад ја́ ка́жем да је тека́, и́ма да бу́де тека́, и прем да неје́ тека́. О́бавезно че до́јдемо, прем ако ни нешто́ бьш мло́го спре́чи.

према предл. *у конструкцији с ОП означава различите односе* (упор. и спром). – Моја́ свекрва́ је према ме́не била́ мло́го добра́, а за дру́ђе свекр̀ве не зна́м. Да си на́јдеш момка́ према те́б, а неје́ некаква́ог мангу́па да во́диш под ру́ку. Према ређи́ју о́дма ви́диш и домачи́н какьв је.

према́зни свр. *руком поглади кога или што.* – А и ма́ђа вој је за́држна! – до́даде чи́ча, и пре́мазни си муста́чи. Ђо́ра се усми́вка, пре́мазни бр̀ци, и поче́ да ни сви́ одједну́ш да подјеба́ва.

према́зњује несвр. *руком глади.* – Сас ру́ђе си гу́ра ко́су пот шами́ју, и према́зњује и зате́sa кра́јевити.

премале́је свр. *преплаши се, премре од страха.* – И́стрча пред ме́не једно́ големо́ црно́ кучи́ште, ја́ премале́ от стра́. Ка́д ми то́ј ре́че, ја премале́, ру́ђе ми се устре́соше ко да сам градиса́л, једва́ запали́ цига́ру, те се сми́ри ма́лко.

према́ми свр. *вабећи преведе с једног места на друго, преваби.* – Мо́ре, ми́ њу́ да према́мимо у Прово́љеник, до́м ја́к, а момче́ па́метно. Премами́ куче́то ната́м па га вр̏жи, да не ла́је сва́кога који́ че уле́зне у дво́р, сла́ва је.

према́не свр. *престане.* – Че́камо да према́не ћи́ша, па да наста́вимо ора́ње. ⇔ *попремане.*

према́њује несвр. *престаје.* – Морузе́ се затрави́ше, а ћи́ша не према́њује, како́ ли че ји око́памо, и када́ ли че ји око́памо, не зна́м.

према́сли свр. фиг. *претекне, победи у чему.* – Премасли́ла ни сви́ у вале́ње како́ сви́ пре́дмети на́јбоље она́ зна́је, а да је у матема́тику замину́ла чљ́к и Ми́ку А̀ласа.

према́ши свр. фиг. *пропусти, прескочи.* – Не према́ши дљ́н да не свр̏не да ви́ди како́ сам, и тре́бе ли ми нешто́.

преме́на ж 1. *опште назив за одећу* (упор. ношња). – Ле́па је преме́на била́, и му́шка и же́нска, преме́на је била́ цвр̏ста, и на́род је би́л здра́в. Чове́ка преме́на чи́ни. 2. *стајаћа одећа.* – Смлачи́ во́ду у ло́нче да се обри́чим, и спреми́ ми преме́ну да се преме́ним. Тој ми је преме́на за уко́п, њу́ не обла́чим ни́како.

преме́ни (трп. пр. преме́њен, -а, -о) свр. *преобуче нове хаљине.* – Ка[д] до́јде Вели́гден, ма́тере ни преме́не, и даду́ ни по пера́шку, па и́демо на сре́цало где́ и́гра о́ро. У́тутьк они́ сти́гоше, насме́јани и преме́њени. У шко́лско дво́риште пу́но деца́, и сва́ у́баво преме́њена. ⇔ *испремени, попремени.*

преме́ни се свр. *преобуче се у празнично одело, дотера се.* – Пременѝл се Или́ја, о́н си па́ ти́ја. Дево́ће се у забање́ премењу́јеоше, шами́ја сьс лљ́скавчета, па ле́дени кола́њи опа́шу, па се си́ја на њу́, и му́жи су се у ле́пе преме́не преме́њували: беле́ кошу́ље ћена́рне, панталóне у́баве, ве́зене чара́пе, пра́вени опљ́нци, про́слуци, капути́ ша́јечни – Бо́же ми́ли, ко́лко је ле́по било́. ⇔ *испремени се.*

преме́нка ж *дем.* и *хип. од премена.* – И ми́ купи́мо преме́нку за на́шето уну́ченце, са́ тре́бе да по́јде у пр̏ви ра́зред. По преме́нкуту ти ви́дим ко́лко си вре́дна.

премењу́је ГЛ, ДЛ несвр. *пресвлачи у нове хаљине.* – Ца́бе га ја́ премењу́јем све́ у но́во, чи́м изле́зне надво́р, о́н се о́дма ука́шка до гу́шу. ■ **преме́њување** *гл. им.* – А̀ко и орату́ опра́јиш ко преме́њувањето, тьг че бу́деш а́рно интереса́тна. ⇔ *испремењује.* ➞ *промењује.*

премењу́је се ГЛ, ДЛ несвр. *пресвлачи се у нове хаљине.* – О́н се премењу́је и за у др̏ва, та ка́м ли за на ко́рзу. Немо́ј да ула́зиш, премењу́јем се. ➞ *промењује се.* ⇔ *испремењује се.*

преме́ри свр. *поново измери.* – Ја́ га мери́, а ако о́ч премери́ га и ти́, али мо́ра да бу́де то́лко.

преме́си свр. *поново меси, меси још једанпут.* – Те́сто се заме́си, па посто́ји да надо́јде, па се преме́си јо́ш једну́ш, и тьг се пече́ ле́б.

преме́сти свр. 1. *пренесе с једног места на друго.* – Преме́стимо кре́вет у дру́гу со́бу до́к про́јде сла́ва, по́сле си га вр̏немо па́ на њиго́во ме́сто. 2. *одреди коме други службени распоред са актом о томе.* – Нешто́ му пронашли́, па га по ка́зну премести́ли ше́с ме́сеци да слу́жи у Дими́тровград.

преме́та несвр. *премешта с једног места на друго, претражује, премеће.* – Чи́м несьм ту́ј, преме́та ми по ко́вчаг, о́че да зна́је кво́ све́ и́мам. ⇔ *испремета.*

преме́та се несвр. *преврће се.* – Не мо́гу да за́спим, па се це́лу но́ч преме́там по кре́вет.

преметé се свр. *збуни се, побрка појмове.* – Ја̀ се премéто, дру̀го сам мислéла да ти ка̀жем. Пази̏ да се не преметéш, па да му дадéш по̀више па̀ре нéго што ко̀шта.

премéти свр. *примети.* – Како̀ погледа̀ла преметѝла да вој нéма сви̏ да̀рови на бро̀ј.

премéтне се свр. *преврне се, преокрене се.* – Пољк вози̏, да се не премéтнемо у долину̀ву, нечé ни мо̀ж збéру колка̀ је длибока̀.

премéша свр. *мешајући претражи што.* – Свé премеша̀ по ку̀ћу, али си бри̏твуту не најдо̀, ко да је по̀дзем неста̀ла.

премéшта свр. *помера с једног места на друго.* – Нéчу да ме премéштају од једно̀га до дру̀гога ко да сам ства̀р, о̀чу да си оста̀нем у село̀, па како̀ ми бу̀де.

премéшује несвр. *меси се поново у више навраата.* – Замéси се бра̀шно у по̀ла ћѝло млеко̀, стро̀ше се две-три̏ ја̀јца, додадé се ма̀лко шиђéр, пешéс ложѝце ма̀з и у то̀ј се си̏пе квацѝц, постоји̏ ма̀лко, па се премешу̀је.

премѝва несвр. 1. *више пута пере* (о посуђу). – Ти̏ мéне ме прибéреш, да си ти ја̀ водѝцу доно̀сом, једéњице прино̀сим, кошу̀љће и аљѝњће препѝрам и су̀дови по једéње премѝвам. 2. *испира* (о бујици). – Ћѝша премѝва пу̀т, а нејé асвалтѝран, зато̀ј ѝма то̀лко ру̀пе по њéга.

премѝје свр. *још једном омиље, детаљно опере.* – Жетва̀рће запоју̀ жетва̀рску пéсму, једна̀ одону̀д Вр̏бје, дру̀га одову̀д Вр̏бје, која̀ че по̀убаво да пу̀шти гла̀с, њѝна пéсма премѝје и ду̀шу и сéло, да у̀мреш од милѝну, а са̀ се свé уђута̀ло, ко прет смр̀т.

премѝне свр. 1. *прође, престане да постоји.* – Лéгни и уђу̀ти се, и оно̀ тека̀-тека̀ че премѝне да те болѝ. 2. *пресече коме пут при растанку или сусрету.* – Кат се с неку̀га поздра̀виш, пуштѝ га да проду̀жи пу̀т, па ти̏г улазѝ у дво̀р, нејé добро̀ да му премѝнеш пу̀т, да га не бѝје ма̀лер успу̀т. ⇔ *попремине.*

премѝњује несвр. 1. *пролази, престаје да постоји.* – Почé да премѝњује бо̀лката, презд̏рављује. 2. *пресеца коме пут при растанку.* – Немо̀ј да ми премѝњујеш пу̀т, баксу̀зе јéдан, чéкај ја̀ да замѝнем, по̀сле ти̏ прооди̏ ко̀лко о̀чеш.

премѝра (рад. пр. премира̀л, -а, -о) несвр. *пада у несвесно стање, обамире.* – И ја̀ сам премира̀л, тéл сам да у̀мрем, и тѣга сам снѝл нећѝ сѣн, али то̀ј нејé за казува̀ње. Ти̏ си, брé, Са̀ндо, премира̀л, дé ни испри̏чај какво̀ је та̀мо, по̀добро ли је од овдé, па да се и ми̏ спрéмамо да по̀брж ѝдемо. ⇔ *испремира.*

премѝри се рет. свр. *престане рат на одређено време, примири се.* – Бéше ра̀т, па се прéмири, али којѝ су мобилѝсани јо̀ш се не вр̏тају до̀м.

премѝсли несвр. *промисли, проанализира у мислима.* – Три̏пут премислѝ, а једну̀ш уработѝ.

премѝта несвр. 1. *поново мете, мете већ пометено.* – Глé ко̀лко ба̀ба метé и премѝта, нада̀ се зéт и чéрка че вој до̀јду. 2. *облеће око кога, стара се о коме.* – До̀јде ми тека̀ чéрка, па ме питу̀је како̀ ми је нога̀, а Петка̀ни ма̀лко кри̏во што̀ чéрката по̀виш окол мéн премѝта кад је ту̀ј, и о̀дма глéда како̀ да ме др̏сне.

премѝта се несвр. *греши, збуњује се, спетљава се* (упор. помита се). – Ја̀ се премѝтам, то̀ј село̀ нејé било̀ Штр̏бовац, нéло Ћѝовац.

премѝшља несвр. *размишљајући сагледава све опције, промишља о чему.* – Лéгнем, па сву̀ но̀ч премѝшљам зашто̀ то̀ј тека̀ испа̀де: једнога̀ сѝна ѝмамо, и не мога̀мо да сва̀римо во̀ду, нéло о̀н жѝви са̀м на једѣн кра̀ј село̀, а ја̀ и ба̀ба самѝ на дру̀ђи. ⇨ *премишљује.*

премѝшља се несвр. *двоуми се, колеба се.* – Премѝшљам се да ли да га рабо̀тим, ел да га зарéжем, кад нéма голема̀ ва̀јда од њéга.

премѝшљује несвр. *в. премишља.* – Ѝде о̀н и премѝшљује: чѝм је видéл О̀лгу о̀дма му се допа̀ла, али да ли се и о̀н њо̀вој допа̀л.

пре́млаз м *прва мужа оваца о Ђурђевдану после формирања бачије са циљем да се утврди колико млека ће сваки од ортака у бачији да узима тога лета.* – На̏ј смо се ра̏дували да и̏демо на пре́млаз на поја̏ту у Дебе̏лу чу̏ку. Бачи̏ју пра̏јимо, пре́млаз пра̏јимо, прему̏зујемо о̏вце да ви̏димо чије̏ о̏вце колко̀ млеко̀ че даду̏ да по то̏ј одре̏димо коме̏ ко̀лко млеко̀ сле̏дује да узи̏ма то̏ј ле̏то, пече̏мо ја̏ганци, пра̏јимо бе̏лмуж, и тека̏. ⇨ *премлз, премуз.*

премла̏ти свр. *ударцима зада јаке болове, пребије.* – Са̏мо ли те јо̀ш једну̏ш затече̏м у моју̏ гради̏ну, чу те премла̏тим ко бе̏сно ку̏че, до̀м да не мо̀ж да си оти̏деш.

премла̏чује несвр. *премлаћује.* – Премла̏чује куга̏ сти̏гне по̀слабог, али и ње̏га премла̏те ка̏д му се збе̏ру по̀више. ⇔ *испремлачује.*

пре́млз м *в. премлаз.* – На пре́млз прему̏зујемо о̏вце да одре̏димо коме̏ ко̀лко млеко̀ припа̏да да у̏зне.

пре́млина ж *сточно брашно од више житарица самлевених уједно.* – Пре́млина је поме̏шано р̏жено, овсе̏но и јечме̏но бра̏шно. Пре́млина се да̏ва и на сви̏ње и на кра̏ве. Без пре́млину не̏ма пу̏на ко̀ва млеко̀.

премо̀ри се свр. *доведе себе у стање врло великог умора.* – Ле̏ти се премо̀римо, па не̏мамо кљ̏д ни̏ да одмо̀римо, ни̏ да до̀спимо, а мо̀ра да се рабо̀ти.

премо̀та свр. *намота оно што је намотано на што друго.* – Мо̀там пре̏цу од врете̏но на матови̏лче, а по̀сле тре̏бе да ју премо̀там на клувче̏тија, и да исплете̏м це̏мпири за деца̏, а ја̏ и му̏ж че поче̏камо.

премо̀ча вулг. свр. *мокрећи пребаци млаз преко кога или чега, препиша.* – Од оно̀лку држа̏ву направи̏ше држа̏вице које̏ мо̀ж да премо̀чаш чи̏м га изва̏диш.

пре́мре (рад. пр. премр̏л, -а, -о) свр. *падне у несвесно стање, изгуби свест, обамре.* – У̏, бре̏, де̏те, што̀ ме у̏плаши, премре̏ от стра̏ да ти се неје̏ нешто̀ деси̏ло. Премрла̏ сам од ја̏д како̀ да ме тека̏ на о̏чи прева̏ри. Премре̏мо оди стра̏ ка̏д ји видо̀мо да ула̏зе у село̀. ➞ *прецркне.*

премр̏зне свр. *јако озебне, укочи се од студени.* – Премр̏зомо ко компи̏ри, али насе̏комо у̏бава др̏ва.

премр̏ка свр. *мркањем оплоди ован овцу.* – Ти̏ја овљ̏н је заго̀ден са̏мо да премр̏ка о̏вце, по̀сле че си га у̏зне га̏зда. Ако је у бачи̏ју ма̏лко овно̀ви, некоје̏ о̏вце оста̏ну непремр̏кане.

премр̏ка се свр. *мркањем се оплоди* (о овци). – Ову̏ј го̀дину се све̏ о̏вце ра̏но премрка̏ше.

прему̏жњак м *округли обредни колач са рупом кроз који се обавља мужа оваца током ђурђевданског премуза.* – На Цурцовдљ̏н на пр̏ву овцу̏ која̏ до̀јде на заго̀н ту̏римо на ши̏ју вењ̏ц, и и̏сто тека̏ и на котљ̏л у који̏ се му̏зе, и на заго̀н где̏ се музе̏, а о̏вце прему̏зујемо кроз крава̏ј који̏ се зове̏ прему̏жњак.

пре́муз ЛЗ м *в. премлз.* – У Ђи̏рин бука̏р пре́муз, и пра̏ви се бе̏лмуж. Цу̏рцовдљ̏н, пра̏ви се пре́муз у Јело̏в вр̏, же̏не распростре̏ бе̏л пр̏тен ча̏ршав, па нареди̏ле на ње̏га ручко̀ви, ку̏ј кво̀ доне̏л.

прему̏зе свр. *обави ђурђевданску мужу са циљем да се одреди млечност оваца, и сходно томе количина млека која припада власнику помужених оваца.* – Кат се премузу̏ о̏вце, млеко̀ се изме̏ри, и на сва̏кога ортака̏ на ђи̏ло прему̏зено млеко̀ сле̏дује да у̏зне три̏јес ђи̏ла млеко̀ од бачи̏ју ка̏д му до̀јде вре̏ме да бачу̏је. ■ **прему̏зување** *гл. им.* – Кот прему̏зување о̏вце се пр̏во помузу̏, па се поврну̏ та се јо̀ш једну̏ш премузу̏. – На прему̏зување моје̏ де̏сет о̏вце да̏доше млеко̀ ско̀ро ко̀лко њего̀ве петна̏јес.

премуку̏је несвр. *прежали велики губитак.* – Не мо̀гу да прему̏кујем што̀ не отидо̀ да се јо̀ш једанпу̏т ви̏дим с ње̏га.

премýнта свр. *превари, обрлати.* – Мýнта ју дóкле ју не премýнта, пóсле си сáма и́де по ње́га ко осотóњена.

премýчи свр. *преживи, савлада животне недаће.* – Млóго мýће смо премучи́ли, че премýчимо и тýј.

премýчи се свр. *мучећи се остварі неки циљ.* – Мáлко че се премýчимо дóк ји ишкóлујемо, али ми́ смо се на мýће и немачи́ну научи́ли.

пренáда се свр. *изгуби наду.* – И́ди сá, че ти се мáћа пренáда, а јýтре да дóјдеш при ме́н, и́ма некво́ да ти казýјем. Куде́ си до сѣг, јóш мáлко па се пренадá да не́ч да дóјдеш.

пренемáга се свр. *пренемаже се.* – Петкáна ме чи́та да се јá пренемáгам, ал не сме́је да напрáји јóш једнý гре́шку, стрá ју да не мáнем да ју вóлим.

пренесé свр. 1. *носећи или возећи премести с једног места на друго.* – Какó мóгу да те пренесе́м, не мóгу ни да те поди́гнем, кáм ли да те нóсим. 2. *поднесе свакакве невоље.* – Каквó ти свé несѣм пренéл у мóј вéк, и добрó и лóше, али се сáмо лóшото пáнти. 3. фиг. *закасни са рађањем или млађењем, донесе младо на свет после рока.* – Једнá крáва ни се тéли пре врéме, а једнá редóвно пренéсе по некóлко дѣна.

пренóси несвр. фиг. *одаје тајну коме, показује.* – Нуме́је да чýва тáјну, штó чýје или ви́ди, óдма пренóси по селó. ■ **преносéње** *гл. им.* – Ако и́мамо дѣшчи́це од ли́пу, од њи́ прáјимо клýпе, бóље кáт су од пóлько дрво, згóдне за преносéње.

пренóсује несвр. *облачи и носи већ ношену туђу одећу.* – Свé што омалéје и оветéје на пóстара децá, пóмлада пóсле преносýју и доцепýју. До ме́н је рéтко стизáла нóва дрéшка, јá сам пренóсувала дáдине дрéје. Јá сам свé пренóсувал нóсено и крпено, до ме́н нóво нéје доди́ло.

пренóчи свр. 1. *проведе ноћ спавајући, преноћи.* – Млóго пýти у жéтву и пренóчимо на њи́ву. 2. *остави што да преноћи.* – Наси́пе се у длибóк сýд, и остáви да пренóчи. Свé тóј остáвим на студенó да пренóчи, долéко од мáчће и кучети́ја.

пренóчује несвр. *ноћива, проводи ноћи где.* – Пренóчује гдé га нóч затечé.

прењђи́ја ж *в. прањђија.* – Урош Ћи́ринсћи је за óпкладу изнéл прењђи́ју от цркву до стáру шкóлу, али је пóсле цéл вéк оди́л искри́вен. Невéста ко прењђи́ја.

прењђичé мн. прењђичети́ја с *ручно прављена дечја пуцаљка од савијене дебље жице; на једном крају се привезивала пресечена пушчана чахура у коју се као барутно пуњење стављала сумпорна главица палидрвца, а на другом ексер, који је служио као окидач ударом о тврд предмет.* – Ко децá смо се такмичи́ли чијó прењђичé мóже пóјако да пýца.

преоблеклó с *чиста одећа, пресвлака.* – Усвоји́ше ме, и купи́ше ми преоблеклó, да не и́дем и звéрим свéт у дрпаво облéчен ко прóшљак.

преоблáчи несвр. *скида једно одело или рубље и облачи друго, пресвлачи* (кога). – А́ко ми је мáти, и́спрво ме бéше грозá да ју запи́рам и преоблáчим, пóсле се пообгрози́.

преоблáчи се несвр. *скида са себе једно одело или рубље и облачи друго, пресвлачи се.* – Немóј да улáзиш, јóш се преоблáчим.

преоблечé свр. *скине једно одело или рубље и обуче друго, преобуче* (кога). – Дéца, á́јде дóста с тóј плискáње, намокри́сте се до гóлу кóжу, нéмам у какво́ да ви преоблéчем.

преоблечé се свр. *скине са себе једно одело или рубље и обуче друго, преобуче се.* – Бáба ме рýжи кад ни се јáве децáта да че дооде да се оми́јем по снáгу, и да се преоблечéм. Излéзоше они́, баштá сéде на крéвет, јá му сýну чи́сто облеклó де се преоблечé.

преобр̑не свр. *преокрене што.* – Ма̏јсторе, донѐл сам капу̏т да га преобр̑неш, којѐ је било̀ лицѐ да бу̏де уну̏тра, да изглѐда ко но̀в.

преобр̑не се свр. *преокрене се, из основа се измени.* – Или чѐш да се преобр̑неш, или чеш при ма̏тер и башту̏ да се вр̑неш, али овака̀ ви̏ше не мо̀же да и̏де мецу на̀с. Одједну̏ш свѐ се преобр̑ну, свѐ пођѐ на штѐту, и њи̏на ку̏ћа на̀чисто пропа̀де.

преобр̑та се несвр. *преокреће се, из основа се мења.* – До̀к је мла̀до, љ̏ко се преобр̑та и човѐк и жи̏винче и др̑во, ка̀д застарѐје, по̀нече.

преобу̏ва се несвр. *изува једну обућу, а обува другу.* – Ма̀ро, жѐно, кудѐ си, исћипѐ ти вода̀ва! – Евѐ ме, преобу̏вам се, са̀ чу да до̀јдем!

преѐд м геогр. *место погодно да се прегази поток, или пролаз између двеју стена, плићак, пролаз* (упор. прелаз). – Сачека̀л га го̀ре на прѐодат, и обра̀л му грѐови.

преѐди несвр. 1. *прелази преко чега.* – С ту̏ј но̀гу ста̀лно и̏мам беља̀ји: ил чу се убѣ̏цкам на р̑ав јексѐр, ил че ста̀нем с њу̏ ло̀ше па отѐкне, ил че ме ри̏тне кра̀ва бѣ̏ш по њу̏, а једну̏ш ми и то̀чак од натова̀рена ко̀ла преоди̏ преко њу̏. 2. *пресеца коме пут.* – Човѐку не трѐбе да се преѐди пу̏т на ра̀станак, да га не би̏је ма̀лер. 3. *прелива се преко ивице* (о течности). – Замаја̀ се, па почѐ пасу̏љ да ми прѐоди из грнѐ. Коми̏на кат пређи̏пује о̀че да преѐди ако је ка̀ца напу̏њена до вр̑. 4. фиг. *прелази из једног психичког стања у друго.* – До̀ста трањѝа̀, вѐч преѐдиш у до̀сацу. ■ **преодѐње** *гл. им.* – Нѐма преодѐње преко рѐку, јо̀ш голема̀ вода̀та. ⇔ *испреоди.*

преоно̀ди свр. *сврши одређену радњу познату из ширег контекста* (упор. и заоноди, изоноди). – Немо̀ј мло̀го да га ми̏јеш и преми̏ваш, преоноди̏ га на̀две-на̀три, па то̀ј му је.

преоно̀цује се несвр. *мења се, претвара се у нешто познато из ширег контекста.* – Мо̀ре, нејѐ она̀ таква̀ мазна̀ и добра̀ ко мелѐм на ра̀ну, нѐло се са̀мо пред на̀род преоно̀цује, а ка̀д оста̀немо сами̏, ми̏ си зна̀мо каква̀ је.

преора̀ти свр. *проговори о свему и свачему.* – Седѐмо, ораги̏мо, и оди свѐ преораги̏мо, врѐме је да се рази̏цујемо и обр̑тамо на некву̏ ра̀боту.

преора̀чује свр. *накнадно говори исто, разглаба о истој теми.* – Запанти̏ло се, па се преора̀чује.

преѐре свр. *орањем заузме део суседове парцеле.* – Сва̀ћи ку̏ј некомѐ преѐре, трѐбе да зна̀је да че и њѐму да се прѐоре.

прѐорује несвр. 1. *орањем заузима део суседове парцеле.* – Ти̏ја комши̏ја ми сва̀ку го̀дину преѐрује. 2. *орањем затире трагове нечега што је постојало.* – Свѐ неста̀њује, човѐци неста̀њују, и̏же се расту̏рују, гро̀бишта се преѐрују, садѐ трава̀ оста̀њује.

преѐтне свр. *преотме, присвоји.* – О̀че чи̏ча да преѐтне и мо̀ј дѐл, вели̏ да је са̀мо о̀н дѐду дочу̏вал, а зна̀је да сам јо̀ш детѐ би̏л ка̀д је дѐда умр̑л, о̀че да ме оста̀ви без ни̏шта, и то̀ј ти је.

препа̀дне свр. *изненада и јако уплаши, престраши.* – Њи̏но ку̏че о̀стро, подокни̏ от капи̏ју ка̀д ула̀зиш у дво̀р да те не препа̀дне.

препа̀дне се свр. *престраши се.* – Препа̀до се ка̀д га видо̀ како̀ лежи̏ кр̑вав у јѐндак.

препала̀шка свр. *претражи, детаљно прегледа.* – Улѐзли у по̀друм и препалашка̀ли по ко̀вчази кудѐ жѐне држѐ премѐну, кво̀ су тражи̏ли они̏ си зна̀ју. ➞ *преталашка.* ⇔ *испрепалашка.*

препа̀лка свр. *опипа, претражи пипањем.* – Са̀мо што̀ за̀спим, улѐзне на пр̑сти, па ми препа̀лка цѐпови. ➞ *препипа.*

препа̀лка се свр. *опипа се.* – Ди̏го се некако̀, препалка̀ се, ни̏шта ми нејѐ, видо̀ да несѣ̏м јо̀ш на рѐд за отодѐње, сачува̀л ме Бо̀г.

препасе́ свр. *пасући се преједе.* – О́че некада́ да ји прева́ри мла́да де́телинка у́пролет, она́ је о́пасна за о́вце ка́д ју препасу́. Бра́т ми от чи́чу Радо́јца, што́ је то́ј гладни́ца ко дете́ било́, бе́ше се ишћемби́л ко кра́ва кат се препасе́ де́телину.

препа́ти се свр. *поднесе неку тешку неугодност.* – Што́ сам се ја́ намучи́ла и препати́ла с недьгавог му́жа и ло́шу свекр̀ву, то́ј ни́кој неје́.

препѝне свр. *промени боју од туге или болести, пребледи.* – Препѝнула је оди ту́гу за бра́та си. ➞ *преплатне.*

препѝшче свр. *престане да пишче, дахће.* – Преморѝл се па са́мо пѝшче, не мо́же да препѝшче.

пре́пек м *два пута дестилисана ракија, препечена ракија.* – Од неко́лко каза́на се збе́ре ме́ка рећи́ја, па се препече́, та́ј рећи́ја се зове́ пре́пек, или љу́та рећи́ја. Пре́пек је по́ нешко́дљив, јер је два́пут прошѝл кроз лулу́. ➞ *препеченица.*

препе́ре свр. *наново, још једном опере.* – Ја́ сам га до́бро опра́ла, али га мо́рам препе́рем у јо́ш једну́ во́ду.

преперѐвка 1. ж *старинско коло доста брзог ритма* (упор. и дрдавка). – Овде́ се и́грала сва́какква ко́ла: жи́ћино ко́ло, ла́гани мора́вац, ле́рија, си́тна препе́ревка, прошѐтушка, ча́чак... 2. фиг. *кажњавање кога батинама.* – А́, еве́ и милица́јци, сѣг че и́граш преперѐвку!

препе́руга мн. препе́руђе ж зоол. *лептир* Papilo. – У́пролет се разлете́ сва́какве препе́руђе по лива́ду, а деца́ трчу́ по њи́.

препе́рушка ж дем *лептирић.* – Свето́г Јова́на зову́ јо́ш Игра́тељ, зато́ј што́ ка́д сльнце изо́ди на ови́ја дѣн оно́ ко да и́гра на не́бо, те́, погле́дај комто сльнце, ви́диш ко препе́рушће да трепту́.

препечѐ се свр. 1. *испече се више него што треба.* – Замаја́ се, па ми се препе́кал ле́бат, али мо́же да се једе́, неје́ дибиду́с изгоре́л. 2. *понавним печењем побољша се јачина и квалитет ракије.* – Рећи́ја је мло́го бо́ља кат се препечѐ.

препе́чен, -а, -о 1. *реш печен хлеб.* – Препе́чен ле́б је по́здрав од недопе́чен ле́б. 2. *два пута дестилисан* (за ракију). – Лу́жничка препе́чена шљи́вовица, и уз њу́ ву́рдица, од то́ј не́ма ни́шта по́боље на све́т.

препечѐница ж *два пута дестилисана ракија, препечена ракија* (упор. препек). – Ја́ не во́лим ме́ку рећи́ју, ја́ пи́јем са́мо препечѐницу.

препи́је свр. *попије преко мере.* – Који́ препи́је са́мо му расо́л пома́га. Препи́л, па се умоча́л, па се поди ње́г зајезери́ло.

препи́па свр. *опипа, претражи пипањем* (упор. препалка). – До́бро га препи́пај да неје́ нешто́ скута́л под аљи́не. ⇔ *испрепипа.*

препи́ра несвр. *после прања испира у чистој води.* – А́ко си ста́р, а ја мла́да, ти́ ме́не да прибе́реш да ти води́цу доно́сом и једе́њице прино́сим, и да ти кошу́ље и аљи́не пе́рем и препи́рам.

препи́ра се несвр. *жучно се расправља око чега, свађа се.* – Ка́т по́чну да се клну́ и препи́рају, не зна́ју кво́ си све́ једна́ на дру́гу наду́мају. ■ **препира́ње** *гл. им.* – Уз ма́лко кара́ње и препира́ње на кра́ј се некако́ на́праји ре́д. ⇔ *испрепира се.*

пре́пирка ж *расправа, свађа.* – Ич не во́лим пре́пирку и кара́ње, али се изгле́да бес то́ј не мо́же.

пре́пис м *уговор о оставштини.* – Договори́мо се да и́демо при адвока́та да напра́вимо пре́пис, да ми препи́ше има́ње, кад о́н по́сле одре́че.

преписува́ч м *онај који преписује од другога* (о ђаку). – О́н је преписува́ч, не́чу да се́дим с ње́га у клу́пу.

препи́та свр. *детаљно испита, пита о свему.* – Немо́ј да ме от све́ питу́јеш и препи́тујеш, несѣм дошла́ кот попа́ на и́спит. ⇔ *испрепита.*

препи́тује се несвр. *пропитује у мислима самога себе.* – Поче́ се препи́тујем кво́ сам гре́шан да ме ово́ј сна́јде, бо́ље да сам ства́рно зажма́л, не́го да ово́ј гле́дам. По це́л дѣ́н се ми́слим и препи́тујем у се́б да ли да ви ово́ј ора́тим.

препи́ца несвр. *поновним печењем побољшава јачину и квалитет ракије.* – Баште́ препи́ца раћи́ју, бу́та ли бу́та кордељи́ у каза́н, и́та му се да што́ пре протече́. ■ **препица́ње** *гл. им.* – Ову́ј го́дин сли́ве сла́бо роди́ле, не́че да и́ма ни за ме́ку реће́ју, ка́м ли за препица́ње.

препи́ше свр. 1. *одреди и пропише болеснику лек и начин лечења.* – Пре́писа ми до́ктур да пи́јем три́пут дне́вно некаква́ табле́та, и Бо́г да помо́же, оздраве́. 2. *напише уговор о оставштини.* – Ни́како да наговори́м баште́ да ми препи́ше има́ње, не́че па не́че, ко по́д-главу да че га однесе́.

препи́ши свр. *поново зачети чвршћим запушачем.* – Стоја́ћ,
́ди дру́го пиша́ло па препиши́ вла́шуву, ово́ј пиша́ло не одгова́ра за ову́ј вла́шу.

препла́дни се свр. *прође подне, почне пополдне.* – Пре́пладни се, вре́ме је да раска́рујемо о́вце из пла́ндиште.

препла́ти свр. *плати више него што треба.* – У́бава кра́ва, са́мо си ју ма́лко чи́ни ми се преплати́л.

препла́тне *промени боју лица, поцрни у лицу* (упор. препљне). – Што́ си то́лко преплатну́ла у лице́, неје́ ли ти нешто́ добро́, ел се ме́н са́мо тека́ чи́ни.

препла́чује несвр. *плаћа више него што треба.* – Да́ва по́више, препла́чује, са́мо да ме натку́пи, зна́је ко́лко сам воле́л да ку́пим то́ј бра́ниште.

препла́ши свр. *препадне, престраши.* – У́, де́те, што́ ме пре́плаши, што́ не гле́даш где и́деш, мло́го ли се у́тепа ка́т па́де?

препла́ши се свр. *препадне се, престраши се.* – Кат си́ну, па кат пу́че, ме́н се притре́се по́д-груди, тъ́г сам се на́јвише прелаши́ла, од тъ́г ме́н од гро́м мло́го стра́.

пре́плет м *оно што је међусобно преплетено, изукрштано, сплет.* – Напре́д је на́род мр́л от пре́плет цре́ва, а са́ кат се превр́жу човеку́ цре́ва́, апери́шу га, и о́н си о́ди, здра́в.

преплете́ свр. *поново исплете.* – Отесни́ла сам це́пмират у пле́тење, мо́рам да га расплете́м, па о́дново да га преплете́м.

препли́та несвр. 1. *поново плете.* – Кад неси́ пази́ла у плете́ње, са́ мо́раш да га препли́таш. 2. *спотиче се, хода несигурно преплићући ногама.* – Кад о́ди препли́та с но́ђе ко мр́шаво ждребе́. 3. фиг. *заплиће језиком.* – Ти́ка порешчи́ја пија́н ко мотави́ло, са́мо се це́ри и препли́та с јези́к у орату́, ко же́не кат препли́тају јелечети́ја. ⇔ *испреплита.*

препозна́ва несвр. *поново познаје, накнадно упознаје.* – Кад оти́дем у село́ ни́кој ме не препо́знава, ко да се несѣ́м ту́ј роди́л.

препознаје́ свр. *поново позна* (упор. познаје). – Где го́д да су, Лужни́чањи се о́дма препозна́ју по лужни́чку орату́. Промени́л се, не мо́ж га препознаје́ш. Ја́ ако те моле́ри́шем, и́ма да бу́деш мо́дар, да те ни ма́ти не мо́же препознаје́.

препокри́ва несвр. *поново покрива кров истим црепом поправљајући и пропалу кровну конструкцију.* – Ку́ћа ако се не препокри́ва на вре́ме, не мо́же мло́го да трајѝ. Ду́ну ветри́на, па све́ ку́ће по село́ ра́зоткри, са́ мо́рамо да препокри́вамо.

препокри́је свр. *поново покрије кров истим црепом поправљајући и пропалу кровну конструкцију.* – Ову́ј го́дину мо́рамо да препокри́јемо ку́ћу, и́ма на неко́лко ме́ста попушти́ле та́вањаче.

преполо́ви (трп. пр. преполо́вен, -а, -о) свр. *подели на два дела, или две групе.* – Преполови́ га на́две, па једну́ полови́ну да́ј ме́не, а једну́ си остави́ за те́бе. Преполо́вена сам, не зна́м при коју́ че́рку да и́дем, а о́бе о́че да ме дочу́вају.

преполо́ви се свр. фиг. *смањи се на пола.* – Бе́ше у́бава жена́, како́ вој дете́ неста́де, пре́полови се, о́суши се ко ве́јћа.

препоста́вља се несвр. *истиче себе, представља се бољим него што јесте.* – Препоста́вља се ко да да га не зна́мо који́ је и какъ́в је, и от који́ је.

препо́сти свр. *проведе неко време постећи.* – Пазе́те да не препо́стите, це́л дъ́н се не омрси́сте, че ви цре́ва испосне́ју оди то́лко посте́ње. (ирон.).

препо́штује се свр. *претерано се поштује са киме.* – С мужа́тога се несмо́ мло́го препо́штували, ал до́к си бе́омо двоји́чка, па по́млади и по́убави, бе́ше си мло́го по́боље.

препра́ви свр. 1. *преради, измени што.* – Ма́јсторе, да ми препра́виш ови́ја шпо́рет да бу́де ко но́в, нешто́ преста́де да пече́ ко што́ пече́ше. 2. *отклони мане коме.* – Мили́сов ко Мили́сов, бансо́в што́ га не́ма, не мо́ж га препра́виш па да га је́беш. ⇨ *преправи.*

пре́правка ж *прерада, промена.* – Сте́сај га док ти је у ру́ђе, и док је по́млад, забра́зди ли по сво́је, ту́ј ви́ше не́ма пре́правка.

препра́вља несвр. 1. *прерађује, поправља што.* – Како́ си је било́, тека́ си је и са́, топр́в га не мо́ж препра́вљамо. 2. *отклања мане коме.* – Ја́довьн сам на њи́ ма́ће им га бле́саве, до́јде ми да ји дова́тим мецу ша́ће, и да ји истресе́м ко ме́чка дре́н, ал неје́ моје́ да ји ја́ препра́вљам.

препра́вља се несвр. *мења себе на боље.* – Не препра́вља се ко мазга́, кво́ си зна́је, зна́је си, па три́ста попа́ да вој чи́тају.

препра́зњује свр. *отпразњује, прослави празник не радећи.* – Препра́зњува́мо и ови́ја Пр́ви ма́ј, али га ви́ше прекара́мо ко и сва́ћи дру́ђи дъ́н, неје́ ко напре́д што́ га сла́веомо.

препра́ји свр. *в. преправи.* – Препраји́мо голе́му со́бу у две́ де́чје со́бе, о́че сва́ко дете́ да си и́ма по́себно оделе́ње. Жи́ви ко сто́ка, ни му мо́ж нешто́ дока́жеш, ни га мо́ж препра́јиш.

препра́ји се свр. *в. преправи се.* – На́род се неје́ мло́го препраји́л, ве́рује у оно́ј кво́ о́че да ве́рује, и не ве́рује у оно́ј кво́ тре́бе да ве́рује.

препре́гне свр. *промени страну говечету у запрези.* – Изле́зне Кр́ста да упре́sa воло́ви, али ка́д ви́ди да му несу́ тури́ли на про́цеп остъ́н сас пешћи́р и чера́пе, што́ му сле́дује ко на робаци́ју, о́н једногá вола́ упре́гне ова́к ко што́ се упре́sa, а једногá па оту́д упрегну́л, ка́д му то́ј ту́ре, о́н препре́гне вола́тога, и по́јде си.

препре́sa се несвр. 1. *мења страну говечету у запрези.* – Гове́до које́ се нау́чи да се упре́sa на ле́ву или де́сну стра́ну у је́рм, не во́ли да се препре́sa, а и́сто на ту́ј стра́ну во́ли да је и у шта́лу. 2. фиг. *мења стечене навике.* – Ста́р во́л се не препре́sa. ■ **препресáње** *гл. им.* – От кво́ се гра́димо, од ма́чће и пацо́ви не мо́жемо и да о́чемо, али бле́сави ста́рци научи́ли тека́, и не́ма препресáње.

препре́чи свр. *затвори приступ, омете пролаз каквом препреком.* – Ја́ о́чу да по́јдем, она́ ста́не пред ме́н, препре́чи ми пу́т да оста́нем јо́ш.

препре́чи се свр. *постави се попреко.* – Че́да по́мисли како́ су се измькну́ли от смр́т, кат се пред њи́ преперечи́ше три́ црне́ се́ње сас упе́рене пу́шће. ⇔ *испрепречи се.*

препр́жи свр. *претерано испржи.* – Кат пр́жиш ме́со, тре́бе у́баво да га испр́жиш, ал да га не препр́жиш.

препри́да несвр. 1. *усплахирено тумара* (од бриге); *унезверено се креће* (од страха); *безглаво јурца* (од среће). – На́ша сна́шка привреми́ла, па са́мо препри́дамо по ку́ћу. Ба́би дошьл зе́т и че́рка, па са́мо препри́да по авли́ју. 2. фиг. *препричава.* –Што́ се кри́је, и што́ више не изла́зи у на́род, це́ло село́ распри́да и препри́да, а и врапци́ ве́ч по́вишће о[д] то́ј зна́ју.

препри́ча свр. *испрӣповеда својим речима оно што се прочӣтало или чуло.* – А̏јде да ви̏димо кој̏и зна̏је да препри̏ча при̏чу от ца̏ра кој̏и је има̏л ко̏зје у̏ши.

препри́чује несвр. *прӣповеда својим речима оно што се прочӣтало или чуло.* – Доорати̏ло се, допричȁло се, све̏ смо препри̏чували по иља̏до пу̏ти.

препрода́ва несвр. *раније купљено поново продаје.* – Од једнога̏ купу̏је по једну̏ це̏ну, на дру̏гога препрода̏ва по дру̏гу, то̏ј му ра̏бота, оди то̏ј жи̏ви.

препродава́ч м *онај који препродаје.* – Ка̏т сти̏гну ја̏ганци у̏пролет, по села̏ се размиле̏ на̏купци и препродава̏чи ко̏лко о̏ч, ал узи̏мају на при̏знанице, не плачу̏ју о̏дма с па̏ре.

препр̏ска свр. *сувише напрска материју која може да оштети.* – Ти̏ пре̏прска лозје̏то, че изгори̏.

препу́кне свр. *распрсне се, сломи се од превеликог притиска разне врсте.* – Не запи̏њај то̏лко, че ти срце препу̏кне о[д] то̏лко напиња̏ње.

препу́ни свр. *напуни преко мере.* – Он у њиго̏ву ку̏ћу ка̏т сипу̏је, не доси̏пује до вр̏, а ја̏ у моју̏ ку̏ћу во̏лим ча̏ше да напу̏ним, па и препу̏ним.

препу́њен, -а, -о *препун.* – Препу̏њено ведро̏то, пазе̏те ка̏д га но̏сите да се не исплиска мло̏го млеко̏ из ње̏га.

препу́њује несвр. *пуни преко мере.* – Немо̏ј да препу̏њујеш, да се не раси̏пује у̏спут.

препу́ца свр. *престане да пуца.* – Кат препу̏ца и преста̏не ћи̏ша, че си по̏јдемо. 2. фиг. *преједе се.* – Не зна̏је ко̏лко че поједе̏, препу̏ца, по̏сле га по три̏ дѣ̏на боли̏ меши̏на.

препу́шти свр. *уступи коме што, остави да ко располаже чим, препусти.* – Удума̏ше ју, а по̏сле сву̏ оста̏лу ра̏боту окол жени̏дбу препушти̏ше на њо̏јнити.

прерабо́ти свр. *превише ради, претера радећи.* – Работи̏, ал немо̏ј да прерабо̏тиш, од голему̏ ра̏боту грби̏на боли̏.

прерабо́чује несвр. *прерађује, исправља туђе грешке у раду.* – Ил га работи̏ како̏ тре̏бе, ил немо̏ј са̏мо да га бељавиш, па по̏сле дру̏ђи по тебе̏ да га прерабо̏чује.

прера́дује се свр. *престане да се радује, охлади се према коме или* чему. – Ве̏ч му се прера̏дувала неве̏стицата, поче̏ла да се ра̏дује на дру̏ђи.

прера́ни (трп. пр. прера̏њен, -а, -о) свр. 1. *осигура кога храном, или средствима за живот.* – Це̏л ве̏к сам прове̏л по ту̏ђбину, да зара̏дим деца̏ да прера̏ним, и на држа̏ву по̏рез да пла̏тим. 2. *превише ухрани.* – Свиња̏ кат се прера̏ни, она̏ преста̏не да једе̏, и мо̏ра да се ко̏ље. Ни̏шта му неје̏, са̏мо прера̏њен, преје̏л се мло̏го, не да̏вајте му два̏-три дѣ̏на ни̏шта да једе̏, и не сећи̏рајте му се.

прера́ни се свр. *осигура средства да се прехрани.* – Ми̏ не̏мамо с кво̏ да се прера̏нимо, а ти̏ тра̏жиш армуни̏ку да ти ку̏пимо.

прера́ти се свр. *заврши се рат.* – Чу̏ваоми ни̏ дете̏ сироче̏ из Изво̏р, од две̏ го̏дине смо га зачува̏ли, па ка̏да се пре̏рати, башта̏ си му дојде̏ та га одве̏де, та̏мо у шко̏лу да и̏де.

прерачу́на свр. *изброји, сабере све једно с другим.* – Прерачу̏нај кому̏ си ко̏лко ду̏жан, па се заи̏мај јо̏ш ако сме̏јеш.

прере́ди свр. *прегледа и одвоји добро од лошег.* – Жи̏то се пле̏ви, мо̏ра да га прере̏диш от кра̏ј до кра̏ј њиву. Преради̏мо цре̏п на кро̏в, да ви̏димо и̏ма ли неђи̏ стро̏шен. ⇔ *попререди.*

прере́же свр. *режући раздвоји на два дела.* – Домачи̏н прере̏же сла̏всћи кола̏ч, и тѣ̏г се почи̏ња с једе̏ње. ➞ *пресече.*

прере́цује несвр. *прегледава и одвоја добро од лошег.* – Цре̏п на ку̏ћу мо̏ра да се прере̏цује с вре̏ме на вре̏ме да не протече̏ кро̏в, по̏сле по̏правка ску̏по ко̏шта.

преше́ши свр. *донесе неопозиву одлуку.* – До́бро размисли́, и како́ му преше́шиш, тека́ че бу́де, по́сле кајање не вре́ди.

преји́за несвр. *пресеца.* – Преји́за ме по́д-груди, па ме запота́ји, поне́кад не мо́гу да уздѣ́нем од боле́ж.

преји́је свр. *ријући прекопа земљу с једног краја на други.* – Уле́зла свиња́ у граду́ину, па ју сву́ преји́ла, ло́м направи́ла.

преји́ља свр. *риљањем прекопа земљу, поново изриља.* – На́јбоље је да се граду́ина у́јесен изри́ља, а у́пролет преји́ља, па да ви́диш по́сле како́ ро́ди.

преји́пи свр. 1. *прескочи преко кога или чега.* – Гми́тра ба́пну при кре́вет, Мили́сов ју пре́рипи, па и́стрча надво́р. Ја́ мо́гу да преји́пим ти́ја зи́д, али зали́тачћи, из ме́сто не мо́гу. У Душа́нову поја́ту док му́зли о́вце и ко́зе нешто́ ји потплаши́ло, оне́ преји́пише заго́н, па тр̀че укру́г. 2. *прескочи откуцај у ритму куцања* (о срцу). – Ср̀це ми пре́рипи, па чу́кне два́пут у́место једну́ш. 3. *испусти што из текста или при набрајању.* – И́ма пилети́ја от со́рте: врабљ, ве́трушка, белокри́лка, жльта́ћа, је́ребица, кљундр̀во, кукума́вка, орѣ́л, оре́шчк, путпуда́љћа, си́палћа, слани́ношка, ћисалопе́ја, ћу́ало, штр̀к…, а си́гурно сам и преји́пил некоје́. 4, фиг. *на брзину претрчи до негде по нешто.* – Цр̀ђе ни се поолиња́ле, и реши́мо да ја́ у понеде́лник зачѣ́с преји́пим до Бабу́шницу, и ку́пим нећи́ ча́ршав и некоје́ ће́бе, да се не обру́камо пред госја́ње. ■ **преји́пува́ње** *гл. им.* – Ка́д до́јде вр̀шалица у село́, и́де от ку́ћу на ку́ћу, не́ма преји́пување и не́ма зами́њување.

преји́пује несвр. *прескаче.* – Не́ло да ја́ не преји́пујем, да по́чнем по ред: пр̀во у́знеш пасу́љ, па га отре́биш оди шу́шљак и оми́јеш на́јмалко у три́ во́де… ⇔ *испреји́пује.* ➞ *прескача.*

преји́пује се несвр. *прескаче се са ким у игри.* – О́вце пла́ндују, а ми́ се и́грамо: када́ се ци́пкамо, када́ се преји́пујемо, када́ се надри́пујемо да ви́димо који́ мо́же по́долеко да ри́пне. ⇔ *испреји́пује.*

преро́ди свр. *превише роди.* – Пропа́домо у збира́ње сли́ве, роди́ле, па преродиле. Про́шлу го́дин су лозја́ била́ преродила.

преро́си свр. *мало ороси, мало падне* (о киши). – Ћи́шата са́мо ма́лко пре́роси, ко́лко да насме́те сенари́, зевња́ си оста́де су́ва.

преру́би (трп. пр. преру́бен, -а, -о) свр. *пресече, преструже.* – Пре́руби га на по́ла, па једну́ полови́ну да́де ме́н, а једну́ си за́држа за ње́г. Једна́ко висоћи́, ко преру́бени, ко да су близнети́ја.

преру́ца свр. *престане да руца, престане да рида.* – Не сећи́рај вој се, она́ че ру́ца, ру́ца, па че преру́ца.

пресаби́ра се несвр. *прерачунава се сам са собом.* – Саби́рам, саби́рам, па по́чнем да се пресаби́рам, и ви́дим да сам са́мо на што́ту што оста́до на село́, ра́бота ко́лко о́ч, а пара́ ни за ле́к.

пресабу́љи се 1. *превије се, отромбољи се.* – Коса́ра се пре́сабуљи преко вига́ањ, а Су́ља се ци́мну комто њу́, те ју по́двати под о́швице. 2. *са напором пређе преко какве препреке.* – Са́мо да се пресабу́љимо преко они́ја ри́д, па смо на коња́. ➞ *пресами́ти се.*

пресави́је свр. *савије двоструко, један део преко другога.* – Бра́т ми је, али ме подји́да, чу мо́рам да му пресави́јем таба́к, па да се на су́д погле́дамо у о́чи.

преса́ди (трп. пр. преса́ден, -а, -о) *ископавши биљку посади је на друго место.* – Ја́ расади́ пипе́р, али не теја́ сѣ́в да се прива́не, па сам мора́ла да преса́дим ско́ро це́лу леју́. Та́ј сли́ва је преса́дена, неје́ ту́ј поса́дена.

пре́сак мм пре́саци м *преграда од дасака у амбару за смештај зрна житарица.* – Сла́ма је у пле́вњу, жи́то у пре́сак, а грао́р у ту́мбас. ⇨ *пресек.*

пресáља несвр. 1. *сувише соли, пресољава.* – Немóј да пресáљате јéло, стопýт сам ви рекљ. 2. фиг. *нема мере у лагању.* – Онá љже и пресáља, а јá се, сиромá, трýдим да отсáљам кóлко мóгу.

пресамúти се свр. *превије се, отромбољи се* (упор. пресабуљи се). – Запињá се Тúка јóш неквó да ми прúча, али га рећúја зáмлати у мóзак, замљцкува, замљцкува, па се ýспа тýј у столúцу, прéсамити се преко астáлче, и зáкрча.

прéсан, -сна, -сно *који није укисељен, који је без квасца* (о тесту и производима од теста). – Мáћа Јовáнка ји úспрати на печáлбу, на свáкога óмеси по прéсан кравáј, и úспече по једнó пúле за успýт. Кад у кýћу нестáне лéб или квасљц, мéси се прéсна погáча.

пресáцује несвр. *ископава биљке и сади их на друго место.* – Насадúмо лóзје, али десетúна ђúже не тејáше да се прúме, па морáмо да ји пресáцујемо. Пресáцувамо градúну, коњóштипи свé пojéдоше првúти расáд. ■ **пресáцување** *гл. им.* – У пресáцување дojдé ми чéрка та ми правú дрýство, а и пóмогну ме да пóбрж пресáдимо пипéр и петлицањú.

пресьне (рад. пр. пресьл, -а, -о / пресьнýл, -а, -о) *пресахне, пресуши.* – Сéлсћи бунáр у Гóрњу малý пресьл, а на Срéцало нejé. Пресьла водáта, нéма ју вúше. Тúја бунáр је ýвек имáл вóду, а сá и óн пресьнýл.

пресьњује несвр. *пресахњује, постаје безводан.* – Зимýс немá снéг, пролéтос мáлко пáде ћúша, клáденци почéше да пресьњују, у бунарú се нáмали водá, че вúдимо мýку какó да пóјимо стóку. ➞ *пресушује.*

пресвáдбује свр. *обави свадбу, посвршава обавезе око припремања и реализације минуле свадбе.* – Пресвáдбувамо, пројдé гостевáње и пречéкување, игрáње и пojáње, че пóчнемо да се обртамо пá на мúран живóт.

преседú свр. *проведе негде неко време, задржи се негде дуже него што треба.* – Излéзнем пред врáта, сéднем на клýпу, тýј свáку нóч преседé от какó се рáзмири, онó нéбо комто Нúш црвенó, сéва, кад мáну некадá прéдјутро да робóње авиóни изнад Прúбовицу, тьг си лéгнем. Мóре, несмó садé поседéли, нéло и преседéмо.

прéседлина ж геогр. *улегнуће, седло између двеју узвисина.* – Од Брáтешевац за Богдáновац билá је сáмо врвина кроз прéседлину, моглó је да се проóди сáмо с кóњи, пóсле просéкоше пýт, и уваљáше га с вáљак.

пресéдлес, -та, -то *који је угнут, седластог облика* (за терен). – Мињýје се кудé је пресéдлесто и кýде úма пýт.

пресéдне свр. 1. *запне, застане у грлу* (о речи или залогају). – Не орати текá, да ти не пресéдне jедéњето штó сам ти изнéла преди тéб. 2. фиг. *рђаво прође, зло се сврши* (по кога). – Јá отидó и тóј лéто на печáлбу, женá млáда остáде дóм, али ми тáј печáлба пресéде кат се jéсени врнý, затéко пред врáта нечијú пóголеми опњци.

прéседник м *председник.* – Изрепчúл се на столúцу ко да је прéседник. Вéља Борéјнсћи бéше прéседник у селó, пресéдло му у гýшу, па га запотајúло, óн је разрéзував којú кóлко мóра да предадé береће́т и стóку. ⇨ *прецедник.*

пресéје свр. *изнова посеје семе.* – Насејá морýзу, али ју смлáти грáд у копáње, па сам морáл цéлу њúву да пресéјем. Рéтко нúкла дéтелеина, че мóра да се пресéје.

прéсек м *в. пресак.* – Овýј гóдин сам напунúл трú прéсека сас жúто, и једњн сас овьс. Да Бóг дадé да се у њúву рóди, да се úмбар напýни, да се из прéсеци пресúпује.

пресéли се свр. *промени место становања, настани се на друго место.* – Између двá рáта млóго кýће су се преселúле из Стрижéвац у Ливáђе, и текá су постáла двé селá: Гóрњи Стрижéвац и Дóљњи Стрижéвац.

пресећúра се свр. *престане да се секира.* – Сећирáј се за овóј, сећúрај се за онóј, овóј нéма, онóј намањьк, нúкако да се човéк пресећúра, и да му је свé на брóј.

пресе́ца свр. *теглећи превуче што тешко са једног места на друго.* – Напи́л се, па ле́гал насред дво́р, једва́ га пресеца́мо до со́бу да ле́гне у кре́вет.

пресече́ свр. 1. *секући раздвоји надвоје, на два дела* (упор. пререже). – Пресе́чи пи́лето на́две, па једну́ полови́ну спреми́ за дањс, а једну́ остави́ за ју́тре. 2 *заустави процес врења или кувања.* – Ка́д заћипи́ пасу́љ, пр́ву во́ду исце́диш, па наси́пеш мла́ку во́ду, да га студена́ вода́ не пресече́, па да му зр́на оста́ну тврда́. 3. *пређе најкраћим путем, попреко.* – Да не обика́љамо около по пу́т, ми пресече́мо преко лива́ду, па уз доли́ну, и сти́гнемо по́брзо до́м. 4. фиг. *осети јак изненадн бол.* – С вре́ме на вре́ме ме пресече́ бо́л у меши́ну, ко да ме нећи́ с но́ж поре́же.

пресече́ се свр. фиг. *престраши се.* – Пресе́ко се ка́д га видо́ онакво́г кр́вавог с расце́пену гла́ву.

преси́ли се свр. *пренапрегне се, премори се.* – Пресили́мо се, али окопа́мо на́јдолечну њи́ву у Лу́жину ба́ру, да вој се не повр́тамо јутре́ за ма́лко.

преси́пе свр. 1. *сипајући преточи из једног суда у други.* – Преси́пи вино́то из ти́ја бало́н у дру́ђи по́малечак, па ње́га напуни́ с ређи́ју. 2. *преручи што зрнасто или прашкасто из једног суда у други.* – Помогни́ ми да преси́пем бра́шно из ца́к у текне́. 3. *обредно прелије вином.* – У ку́ћу где́ је лежа́л мртављ запа́ли се свеча́, преко́ди се с кади́лницу и с винце́ се преси́пе, да се очи́сти место́то.

преси́пује несвр. *прелива преко ивице суда.* – До́ста сипува́, изју́ши се котљ, че по́чне да се пресипу́је. ⌂ **преси́пује из шу́пљо у пра́зно** *ради узалудан посао.* – Деца́ сам си шко́лувал сас телчи́на и сас сирењи́це, а мо́јту пла́ту сам дава́л за три́це, за концентра́т и на марвења́ци, ка́ко го́д га обр́неш преси́пувал сам из шу́пљо у пра́зно.

преси́са свр. 1. *сишући млеко преједе се.* – Ја́гњево пресиса́ло, па се сво́ усра́ло. 2. фиг. *препије алкохол.* – Са́мо ли се доко́па до вла́шу, си́са док не преси́са, по́сле кат се нацвр́ца гле́дај му чу́до.

пре́сит, -а, -о *презасићен храном и пићем.* – Је́ли смо и пи́ли смо, си́ти смо и пре́сити.

преси́ца несвр. *пресеца што ножем или секиром.* – Су́ва габро́вина се сас сећи́ру не преси́ца љко, али зато́ј у́баво гори́. 2. *прекида процес врења.* – Моја́ ма́ти је пресица́ла вино́ сас вино́бран, да си да́ва зи́ми на деца́ бла́го вино́.

преска́же свр. *унапред каже оно што ће бити, предскаже.* – Та́ј ба́ба је знала́ да ти преска́же све́ како́ че ти бу́де. Ме́н ми сљн све́ преска́же. Преска́зано му да че у́мре мла́д.

преска́зује несвр. *унапред казује оно што ће бити, прориче.* – На ови́ја дљн се роди́л Све́ти Јова́н Пре́теча, о́н је ишљл по све́т и преска́зувал да че се ро́ди Исус Хри́стос. Јеле́нко, насе́чам, пресказу́је ми се, зи́му не́ма да прегу́рам.

прескака́ло с *нешташлук, подвала.* – Који́ не зна́је њего́ва прескака́ла ску́по че га ко́шта ако се здру́жи сас ње́га. От Калцере́лци ти мо́ж казу́је два́ дљна, а мо́ж и по́виш, зна́је им сва́ њи́на белови́дна и црноневи́дна прескака́ла, и по́малечка и по́голема, и ча́сна и сра́мна.

преска́ча несвр. 1. *прескаче* (упор. прерипује). – Преска́чај, немо́ј да га́зиш по ло́чћете. 2. *прескаче откуцаје у ритму куцања* (о срцу). – Како́ се ди́го, поче́ше ми тро́скају зу́би, ја́ се утре́со, с́рце ми поче́ преска́ча. 3. фиг. *претиче, преостаје.* – Моје́ млеко́ кат сва́риш и́ма смета́ну, о́че и да загори́, а ја́ га на прачи́на да́вам, држа́ва не́че да га отку́пује, напра́јимо и ву́рду и си́рење, и па́ преска́ча.

преско́чи[1] свр. *учинивши корак пређе преко чега.* – Не́чу ви́ше да ти преско́чим пра́г на ку́ћу. ➞ *прескрочи.*

преско́чи[2] свр. *преостане, претекне.* – Ако нешто́ преско́чи на деца́ од једе́ње немо́ј да га вр́љате, ја́ чу га поједе́м, ја́ несљм гадљи́ва.

прескро́чи свр. *учинивши корак пређе преко чега* (упор. прескочи[1]). – Назва̀ „до̀бар да̀н“ на комши̏ју, о̀н пре̏скрочи преко тр̏ње, па при ме̏н на пу̀т, да се огре̏бе цига̀ру.

прескр̏ца свр. фиг. *једва остане у животу.* – Бра̀мо др̏ва у̀планин, па се настуди̏мо, ја̀ једва̀ прескр̏ца, али се јо̀ш несѣ̀м опоравѝл како̀ тре̏бе. Држа̀ва је за то̀ј да ми̏ који̏ смо у полити̏ку у̀баво жи̏вимо, а на̀род че прескр̏ца, о̀н научи̏л да трпи̏.

пре̏слава ж *сеоска слава, заједничка слава свих домаћинстава у селу*, *завети́на.* – Све̏ти Нико̀ла ле̏тњи ми је пре̏слава, сла̀ви це̏ло село̀, а Свети̏ Нико̀ла зи̏мсћи ми је кр̏сна сла̀ва, доо̀ди ми са̀мо ро̀дбина и при̏јатељи.

пресла̀ви свр. *сврши све послове око припремања славе, дочека, гошћења и испраћаја гостију, прослави славу.* – Ко̀лко смо сла̀ве преславѝли за̀једно, ко̀лко смо ређи̏ју испе̏кли и попи̏ли за̀једно, а са̀ да се за ни̏шта разми̏немо, не и̏де, неје̏ човеча̀нсћи.

пре̏слан, -а, -о 1. *превише слан, пресољен.* – Пресоли̏ла си пасу̀љав, свекр̏во, пре̏слан пе не мо̀же да се једе̏. 2. фиг. *претеран у чему.* – Све̏ што̀ је пре̏слано, неје̏ за у на̀шу ку̀ћу, та̀м не̏к си оста̀не.

пресла̀цује несв *преслађује.* – Немо̀ј да пресла̀цујеш саве̏то, саве̏ неје̏ шербе̏т па што̀ по̀благо, оно̀ по̀добро.

преслиша̀ва несвр. *проверава, преиспитује.* – Снајпери̏ста ни преслиша̀ва да ли смо се опушти̏ли, чѣс-чѣс па ри̏пне праши̏на прека̀ј пра̀г ка̀д отво̀римо вра̀та.

преслѝшује се свр. *преиспитује се.* – Ста̀лно се преслѝшујем куде̏ сам погреши̏ла та ме ово̀лко на̀мрзе.

пресњѝв, -а, -о *неуштављен* (упор. пре̏сан). – Носи̏л сам ко сви̏ ста̀ри: бе̏ли бревене̏чћи, чара̀пе ни̏сће, опѣци пресњѝви сви̏њсћи, привр̏зани за но̀гу с вр̏це козињѝве.

преско̀л м *прокувана слана вода којом се прелива сир у чабру* (упор. и расол). – Сва̀ри се вода̀ и со̀л, напра̀ви се преско̀л, и с то̀ј се прели̏је си̏рење у каче̏.

преско̀ли (трп. пр. преско̀лен, -а, -о) свр. *превише посоли.* – Испрво ма̀лко посо̀лим, по̀сле га досо̀љујем ако тре̏бе, не ваља̀је ако га преско̀лим у̀напред. Ово̀ј је̏ло преско̀лено, па тру̀је оди слано̀.

пре̏спи свр. *преспава, пренећи.* – Па̀да но̀ч, а и ћи̏ша почи̏ња, преспе̏те, па ју̀тре че си оти̏дете. По це̏л дѣн рабо̀ти, са̀мо но̀ч пре̏спи, и све̏ тека̀.

преспр̏љњак мн. преспр̏љњаци м *ударац по њушки,* фиг. *прекорна реч.* – Удари̏ му једѣ̀н преспр̏љњак, да ви̏диш како̀ че ма̀не да се су̀ва преко пло̀т у туцо̀. Кво̀ да проду̀мам, о̀н ми уда̀ра преспр̏љњак.

преспра̀ми се свр. *престиди се, охрабри се да што потражи.* – Оте̏sa се ко Ра̀дошевка, али ти̏ се преспрами̏ па ју пи̏тај, ако ти даде̏ – до̀бро, ако не даде̏ – ни̏ком ни̏шта. Била̀ по̀стара од ње̏га, па се пре̏срами и ре̏че му: Ради̏саве, че доо̀диш ли ти̏ да си ле̏гамо. ⇔ *попресрами се.*

пресре̏тне (рад. пр. пресре̏тал, -тла, -тло) свр. *изађе у сусрет коме, набаса на кога.* – И̏ди пресре̏тни ба̀бу и помогни̏ вој, гле̏ ко̀лко се натовари̏ла с пу̀ну цеди̏лку. Пресре̏тли га но̀чу на ћупри̏ју, па му све̏ па̀ре узе̏ли.

пресри̏та несвр. *пресреће, сачекива кога на путу.* – Сва̀ћи дѣ̀н ме пресри̏та, и тра̀жи па̀ре за цига̀ре, ко да ји ја̀ кри̏жам.

преста̀ви се свр. религ. *умре.* – Ба̀ба се пре̏стави, Бо̀г да вој ду̀шу про̀сти, да се одмо̀ри си̏рота.

преста̀вља несвр. *има важност, има значај у друштву.* – О̀н за ме̏не ни̏шта не преста̀вља, ја̀ и о̀н смо ко Бо̀г и шеширци̏ја.

преста̀ји свр. *помисли, учини претпоставку, претпостави* – Моја̀ ба̀ба је прича̀ла да су Ту̀рци били̏ толко о̀стри према Србина, да а̀ко и̏деш с коња̀ преста̀јимо од И̏звор

за Љуберáжду, и ако ви́диш Ту́рчина, мóраш да слéзнеш от коња́ и да се клáњаш преди њéга, и ка[д] ти óн одóбри мóж да се укáчиш на коња́ и да настáвиш пу́т.

престáне свр. *завр̏ши какву акти̏вност, изађе из каквог ста̏ња.* □ – Ако престáне ћи́ша, че настáвимо жéтву, ако не престáне, нéче да вољáје ни за онój којé је óжето, ни за неóжето. ⇔ *по̏престане.*

престáњује несвр. *пре̏стаје.* – Рáзболе се Стáмена, главá па главá, не престáњује дѣ́њу, не попу́шта нóчу, и нестáде, си́рота, ко да нејé ни билá.

прести́за несвр. 1. *пре̏стиже, предухи̏трује.* – Кат пóјде нанегдé ни́коме не дáва да га претечé, сви́ дости́за и прести́за у́спут. 2. *има га у изобиљу, та̏ко да још и пре̏оста̏не, пре̏тиче.* – Тéб свé потьмѣ́н, ни́шта ти нити дости́за, нити прести́за, кóлко и́ма, тóлко ти и дóста. ⇨ *пре̏стиѕа.*

прести́sa несвр. *в. пре̏стиза.* – Бр̏зо вóзи, али јá га у́век прести́sam, не мóже óн с мéне да се такми́чи. Кóлко да испечéм рећи́ју и спрéмим сéно, ни́кад ми не прести́sa.

прéстисак м шатр. *в. при̏писак.* – Мáни рећи́ју, ви́диш да че ми óчи испáдну от прéстисак, јóш кáд би и кавé му́нул, и́мало би ме óдма зари́шкају.

престоји́ свр. 1. *сто̏ји на ногама извесно време.* – Цéлу нóч сам престојáла на нóђе, не мóгу да га повр̏нем у живóт. 2. *проведе извесно време на неком месту.* – Кат спи́ ту́ра му под глáву пешћирчé којé је престојáло нóчом у цр̏кву, и у њéга уви́јен боси́љак.

преграу́је свр. 1. *пре̏стане да ста̏хује.* – Страувáла сам и преграувáла сам, ви́ше му се не бóјим, кад óн пóчне да óка, јá пóчнем пóјако од њéга, ако óче да се би́јемо, и тóј мóже. 2. *пре̏трпи велики стра̏х.* – Штó сам тѣг преграувала за њега, мáни-мáни, рáзмири се, а óн јóш војни́к.

преграи́же свр. *одсече маказама.* – Жéне почéше да крáте кóсу, преграи́го и јá мój́у, погосподи́ се, да несѣ́м сáмо јá сељáнка.

преграу́же свр. *пре̏крати што ме̏стером.* – Преграу́жи овр̏шљаци за др̏ва, а дебели́шта некá остáну да одéљамо грéде.

престудéје свр. *по̏чне да о̏тпољава време.* – Врéме си је врéме, какó застудéје, текá че и да престудéје, свé у свóје врéме.

пресу́вује се несвр. *дохва̏та руком оно што се налази пре̏д другима.* – Мéрка кудé и́ма бóље парчé, пресу́вује се и на дру́ђи крáј астáл, довáта и пу́ни њигóв тањи́р.

пресу́ди свр. фиг. *убије.* – Че се нáјде нећи́ и за њéга који́ че му пресу́ди, ни óн нéче довéк.

пресу́ђује несвр. *пре̏суђује.* – Нéма си трóшим глáву сас свáкакви ми́слови и сећирáције: кадá да кóсим, кадá да жњѣ́м, кадá да сéјем, тóј Петкáна пресу́ђује, јá сáмо поздрáвим, ко мéчка тојáгу, и глéдам си рáботу.

пресу́не се свр. *пружии руку пре̏ко чега да што дохва̏ти.* – Пресуни́ се преко капи́ју, да ти дадéм нећи́ гроздьк да се озлáчиш.

пресу́ши свр. 1. *по̏стане сув, безводан, пре̏сахне.* – Стрá да те увáти кољѣ́ вóде су тѣг дооди́ле на нáшу доли́ну, сá нéма, пресуши́ла доли́на, па и селó пресу́шује полѣ́к. 2. фиг. *по̏пије сву колико има.* – Пи́је па расту́ра, не знáје кóлко му дóста, бу́ре мóже да пресу́ши.

пресу́шује несвр. *пре̏сахњује, по̏стаје безводан* (упор. пресњује). – Су́ша óпасна, пресу́шују клáденцити, у бунари́ нáмали водá, гáдно че бу́де за пojéње стóку.

претáври свр. *веома лепо обуче кога, нагизда.* – Млóго тáвриш мужáтога, немój да га претáврш, па да нáјде дру́гу, а тéб зарéже.

претáка несвр. *пре̏таче.* – Кат се стáви зéље у кáцу, ис пр̏во врéме трéбе да се претáка свакоднéвно, пóсле не мóра. Винó се претáка ви́ше пу́ти. ■ **претакáње** *гл. им.* – Óн се дóбро разби́ра у претакáње винó, али умéје и да цвр̏цне добрó.

преталáшка свр. *претражи, детаљно прегледа* (упор. препалашка). *претражи, прегледа, испремеће.* – Стúгомо у бóлницу, дóктури се óдма растрчáше, нéчу си грéшим дýшу: на брзúну ме преталашкáше и избьцкаше, и одма ми лькну, али ми забранúше цигáре.

преталáшка се свр. *испремешта се, замени место један са другим.* – Преталáшкасте се, па не знáм да ли сте свú на брóј.

претвáра се несвр. 1. *прелази у друкчије стање, прима сасвим други облик.* – Сóтоња се претвáра á у мáчку, а у јáре, á у женý, сáмо да осотóњи човéка, и да га цéлу нóч јáша по долињáци. 2. *чини се невешт, лукави.* – Претвáра се да је добрá, а знáм квó ми мúсли, у кáпку вóду би ме удавúла. 3. *прелива се један тон боје у други.* – Зерзéтна шамúја, па се сáмо претвáра. ➞ *ствара се.*

претвóри свр. *промени што у нешто друго.* – Свý стóку úма да претвóрим у пáре, и у кавáну да пропúјем, кад вáјду нéмам нúкакву од њý.

претвóри се свр. *промени се у нешто друго.* – Свé га по глáву бúјеш, че га осакáтиш текá, душмáнине, у квó се прéтвори, мрзниче. Ýвати ме неквá тьвнина, смрáчи ми се у глáву, óчи ми се у крв претворúше.

претéгне свр. *тежином превагне на једну страну.* – Мéри прáво ко Бóг, али глéда свé да претéгне на њигóву стрáну кантáрат.

претежú свр. *постане претежак.* – Равномéрно товарú дрвáта, да не претежý на једну стрáну, па да се изврну кóла ýспут.

претéкне свр. 1. *престигне.* – И пóстарата ми снáшка ýбава, ал ју овáј штó сá довéдомо претéкла. 2. фиг. *превагне мање вредно над оним што је вредније.* – Претéкла дáра мáсло, и тóј ти је, нéма квó вúше да прúчамо. 3. фиг. *остане жив.* – Кад зарéди тáј редушчúнка, рéтко којé живúнче претéкне.

претељúга свр. *преживи којекако.* – Претаљигáмо и овýј зúму, али и лéто прибúра старчóтинете, ко штó смо јá и тú.

претéпа свр. *подоста изудара, премлати.* – И јá тéб несьм бьш волéла, ал те несьм нúкад ударúла, а нејé те ни Чéда претепáл.

претерéти свр. свр *сувише оптерети.* – Претеретúла сам рýку у жéтву, па ме сá болú тýј у зглóбат.

претерéти се свр. *сувише се оптерети, премори се.* – Претеретúмо се јучéр док ископáмо и ишóловамо тéмељ за нóву кýћу.

претечé свр. 1. *престигне.* – Нéма квó да чéкамо, онúја Рéсничањи че ни претечý. Че се тркамо, па кóј претечé. 2. *преостане, претекне.* – Полипсáше ни све кокóшће, ни једнá не претéче.

прéти несвр. *опомиње, упозорава плашећи последицама.* □ – Ђáбе му јá прéтим, кáд óн пóјак од мéне. ■ **претéње** *гл. им.* – Ђáбе њúно претéње, кýј да си úде кад је нáјубаво, пóсле би ни подирáли другарú какó цвúкамо од лúсковину. ⇔ *запрети.*

претúца несвр. 1. *престиже.* – Не мóш се тú претúцаш с нáс млáди. Борúка излéзла у кýјну и чýјем ју какó извúја, а Дúка сéдла на столúцу и сльзá сльзу претúца. 2. *преостаје, претиче.* – Не мóра да претúца, вáжно је да нéпрестално кáпе. Колкó гóд сéно да спрéмим и рећúју напечéм, не претúца ми.

претúца се несвр. *такмичи се са ким у брзини или каквом послу, претиче се.* – Претúцамо се да вúдимо којú пóбрже трчú. Дé да си попрúчамо какó је билó некадá, какó смо ишлú по седéњње, какó смо се женúли, какó смо се претицáли у косéње, какó смо вóјску служúли…

претиштú свр. *утрне од притискања или напора толико да крв тешко циркулише.* – Слáгнеш се, и цéл дьн плéвиш, па ти и нóђе и рýће претиштý. Претиштéше ми нóђе от чучáње.

претл̥ца свр. *повреди прст каквим ударцем, претуца.* – Испа́де ми ка́мен из ру́ку, па ми пре̏тл̥ца пр̏с на но̀гу. Пази́ како̀ ове̏ш, да си не претл̥цаш пр̏сти с чукче̏то.

пре̏товар м *преседање.* – До Пи́рот оти́демо с ауто̀бус, ту̏ј се ука̀чимо на во̀з, и бес пре̏товар оти́демо у Бе̏оград.

претова́ра несвр. *товари преко мере.* – Претова́ра ко̀ла, по̀сле му кри́в ђа́вол кат се извр̏ну негде̏ у̏спут, ел се стро̀ше. ⇨ *претоварује.*

претова́ри (трп. пр. претова́рен, -а, -о) свр. 1. *натовари преко мере.* – Лиси́чко претовари́л ко̀ла, и у Широ̀ку лива́ду бѣ̀ш преко ре̏ку пу̀кла му ра̀стука. До̀ста товари́мо, че претова́римо, па че се извр̏ну ко̀ла док сти́гнемо до до̀м, по̀сле че мо̀рамо да ји па́ това́рамо. 2. *пребаци товар с једног места на друго, поново натовари.* – Ако си натовари́л по̀виш не̏го што̀ мо̀гу да иска́рају воло̀ви у̏збрдо, по̀сле мо̀раш да претовара́ш у дру̀га ко̀ла да им ола́кшаш. 3. фиг. *пређеде се.* – Не зна́је ко̀лко би поје̏л, претова́ри жељу̀дац с рану̀, па са́мо пѣ̀шче ко ве̏пар. Калџере̏ло некада́ на Ма́лу госпоји́ну бе̏ше претова́рено сас го̀сје, ра́зне му̀зиће се разлази́ле по село̀: труба́чи, рамуника́ши, гајда́ши, ђема́не.

претова́рује несвр. *в. претовара.* – Тамѣ̀н поче̏мо да претова́рујемо др̀ва ис ко̀ла у камијо̀н, дојде̏ шума́р да прове̏ри жи́гана ли су.

прето̀пи (трп. пр. прето̀пен, -а, -о) *поновним топљењем побољша квалитет, отстрани лош мирис и сл.* – Ма̀з кат стоји́ гоџа́ вре̏ме у ка̀нту, мо̀ра да се прето̀пи да не ва̀не некѣ̀в ми́рис. Јо̀ш и́мам прето̀пен ла̀нсћи ма̀з, ни мири́ше, ни зауда́ра, ко да је јуче̏р то̀пен.

прето̀пли (трп. пр. прето̀плен, -а, -о) свр. *учини топлим више него што треба.* – Немо̀ј да прето̀плиш со̀бу, деца́ бо̀ље спу̀ у студену̀ со̀бу, ал да па неје̏ ни дибиду̀с студена́. Ако је млеко̀ прето̀плено, не̏че се добро̀ поткваси.

прето̀чи свр. *точећи прелије из једног суда у други.* – Преточи́ ређи́ју у бу̀ре од ду̀дово др̀во, да ви́диш како̀ че доби́је бо̀ју ко ви́њак.

претпоста́ји свр. фиг. *да коме већу вредност, претпостави.* – Ја́ те, да претпоста́јимо, це̏ним за чове̏ка, а ти́ се шо̀љћаш с ме̏н. (ирон.).

претр̏гне се свр. фиг. *преоптерети се физичким напрезањима, преради се.* – Неси́ ни ти́ од јуче̏р, не̏го се неси́ претр̏гал од ра̀боте па си се поочува̀л, и са́ се подно̀сиш ко петѣ̀л у раса́д. До̀бро де̏, и ку̀лук је за чове̏ци, па несмо̀ се претр̏гли.

претре̏би свр. *очисти одвајајући све непотребно, поново отреби.* – Ја́ отреби́ пасу̀љ да приста́вим да сва̀рим за обе̏д, а ти́ мо̀ж да га претре̏биш ако о̀ч, ти́ бо̀ље ви́диш од ме̏не.

претресе̏ свр. *претражи пипајући.* – Претре̏си ју, до̀бро ју испи́пај суде̏ ре̏дом, при њу̀ су паре̏те.

претр̏за се несвр. фиг. *преоптерећује се физичким напрезањима.* – О̀н га жи́ви, не претр̏за се од ра̀боту, а кво̀ и́ма, то̀ј му до̀ста. ⇨ *претрsа се.*

претрза́ње с *једна од пастирских борилачких игара.* – Се̏днемо на̀зем, па саста́вимо но̀ђе у но̀ђе, и ува̀тимо се за тоја̀гу, и сва̀ћи се̏ца комто се̏бе, ако га претр̏гнем, или га ма̀кар ди́гнем о̀дзем, ја́ сам победи́л, та̀ј игра́ се зове̏ претрза́ње.

претр̏sа се несвр. *в. претрза се.* – Неје̏ се претрsа̀ла мло̀го од ра̀боту, живе̏ла си је на поми́њушку.

претри́са несвр. 1. *тресући одваја зрневље жита из плеве или сламе.* – Ко̀њи разга́зе сно̀пови, а ми́ с ви́ле претри́самo сла̀му да испа́дне жи́то, по̀сле одво̀јимо сла̀му на̀стран, а жи́то з др̀вене лопа́те навр̏љамо на ку̀п уз сто̀жер. 2. *пребирајући претражује.* – До̀јде но̀чу, па ми претри́са по це̏пови да ви́ди кво̀ све̏ и́мам.

претрка́ља свр. *котрљајући помери с места на место.* – Помогну̀ше ми та претрка̀љамо тру̀пат до пле̏вњу, да не стоји́ и не сми́та насре̏д дво̀р.

претркаља се свр. *котрљајући се примакне се до кога.* – Претркаља̀ се ја̀, па ле̏го до њу̀, и направи̏ се да спи̏м.

претрља свр. *трљајући изгњечи кувано поврће.* – Сва̀рим зеле̏ни петлицањи̏ и компири̏, па ји претрљам у пани̏цу, посо̀лим и си̏пнем ма̀лко зејти̏н, то̀ј за ме̏не на̀јбоља ма̀нца, ка̀[д] то̀ј и̏ма, дру̀го ми с ле̏б не тре̏бе ни̏шта.

претрљан, -а, -о *трљањем изгњечен, пасиран.* – Претрљане попо̀шчице и петлицањи̏чи, и ма̀лко сирењи̏це, и ете̏ ти ручѝк за ће̏в.

претрљаница ж *врста салате од празилука и сувих паприка.* – Оба̀ри ба̀ба су̀ве попо̀шчице, па ји претрља у пани̏цу, па у то̀ј наре̏цка зеле̏ни лу̀к, ма̀лко солчѝк, ма̀лко зејтинчѝк и напра̀ви претрљаницу, по̀сле се прети̏цамо ку̀ј че по̀виш да дова̀ти од њу̀. Чи̏м поми̏слим на претрљаницу, о̀дма ми по̀јде вода̀ на у̀ста.

претрни̏ свр. *обамре, укочи се, узнемири се.* – Ру̀ђе ми претрне̏ од сеца̀ње ко̀ве с во̀ду до̀к посипе̏м гради̏ну. Обрне̏ ми грби̏ну, ћути̏, ја̀ ско̀ро да не ди̏шем, претрни̏м и че̏кам.

претро̀ши свр. *преломи.* – Па̀де, ко да вој неко̀ј но̀ђе пре̏троши. Еве̏ ти мо̀ј пла̀вез, ако га претро̀шиш, дру̀ђи не̏ч да доби̏јеш.

претро̀ши се свр. *преломи се.* – Како̀ запе̏ да се поткачи̏м на пло̀т, пре̏троши се кољц, ја̀ одврнде̏ на лива̀ду, тѐо се испѝшњачим како̀ бу̀пну.

претрпи̏ (трп. пр. претрпен, -а, -о) свр. *поднесе што тешко, трпати.* – Кво̀ све̏ несѝм подне̏ла и претрпе̏ла од ње̏га у мо̀ј век, то̀ј ти нуме̏јем ка̀жем, а и бо̀ље да не зна̀ш.

претру̀па свр. *згомила велику количину чега, претрпа.* – Уле̏зомо у со̀бу, оно̀ аста̀ли претру̀пани с једе̏ње и пије̏ње, и бли̏ска рода̀ ве̏ч наседа̀ла у̀зокол.

претру̀пи (трп. пр. претру̀пен, -а, -о) свр. 1. *попречно пресече.* – Ба̀дњак се претру̀пи на три̏ де̏ла и ту̀ра у о̀гањ. Претру̀пена дрва леже̏ на гоми̏лу у дво̀р, не̏ма ко̀ј да ји унесе̏ пот шу̀пу. Дете̏но ма̀лакса, једва̀ претрупи̏мо ба̀лванан. 2. фиг. *прегризе.* – Женети̏не ска̀шкају некво̀ у тига̀ањ те претру̀пимо преко зу̀би ко̀лко да запи̏шимо дуду̀к, по̀сле ша̀тримо по два̀-три дѝна окол ко̀чину јел ну̀жник.

претрчи̏ свр. *трчећи пређе преко неког простора.* – Ни̏кад ме неје̏ стра̀ од ни̏шта, ал ме ону̀ј ве̏чер у̀плаши некакво̀ шарено̀ кутре̏, пре̏трча преко пу̀т и о̀трча низ врви̏ну у Луку̀, а у на̀ше село̀ не̏ма таква̀ кутрети̏ја.

претрчује несвр. *претрчава.* – Пази̏ кат претрчујеш преко пу̀т, да се не саплете̏ш на неђи̏ ка̀мен и оде̏реш коле̏на.

претугу̀је свр. *престане да тугује.* – Не мо̀гу да претугу̀јем за ње̏га, за ње̏га чу и у гро̀б да ле̏гнем с отво̀рене о̀чи.

претумба свр. *преврне, испретура.* – Све̏ сам претумба̀ла по ку̀ћу, али си ножле̏то ни̏где не најдо̀, ко по̀дзем да је шту̀кло.

претупа свр. 1. фиг. *превари кога.* – Пре̏тупа ме та си прода̀до бра̀ниште да му вр̀нем па̀ре које̏ ми по̀зајми да ку̀пим пла̀ц, са не̏че па̀ре, о̀че пла̀ц. Претупа̀ше ме па ми узе̏ше има̀ње, са̀ мо̀гу да рабо̀те с ме̏н кво̀ о̀че. 2. фиг. *убије кога.* – Са̀мо ли те ви̏дим јо̀ш једну̀ш негде̏ с моју̀ жену̀ чу те прету̀пам, па а̀ко чу роби̏јам. ⇔ *испретупа.*

претупа се свр. *превари се у чему.* – Са̀м си се претупа̀л што си ју узе̏л, неје̏ те она̀ претупа̀ла.

претура несвр. 1. *меша, преврће, тражи что по чему.* – Претура̀ по ко̀вчаг, нешто̀ тра̀жи, а кво̀ тра̀жи она̀ си зна̀је. 2. *премешта с места на место.* Пази̏ док претура̀ш ја̀јца ис кро̀шњу, да ти не испа̀дне некоје̏. ⇔ *испретура, попретура.*

претури свр. 1. *пребаци с једног места на друго.* – Тре̏бе да претури̏мо сла̀му у дру̀ђи кра̀ј пле̏вњу, да напра̀вимо ме̏сто за но̀во се̏но. 2. *пребаци руку преко нечијег рамена.* – При̏макну се до њу̀, пре̏тури вој ру̀ку преко ра̀мо, и сти̏сну ју ус па̀зуђе.

претýри се свр. *преврне се, преокрене се.* – Глѐ какву̏ ћупри̏ју направи̏ше, ко без ру̏ће и без моза̀к, нејѐ ни за бици̏клу, ту̏ј се и празна̀ ко̀ла мо̀ж претýре, а ка̀мо ли пýна.

прѐћид м *прекид.* – Кат се запо̀чне та̀ј ра̀бота, рабо̀ти се бес прѐћид, док се не завр̏ши.

преће̏да несвр. *прекида.* – Кат сѐднете да једѐте, не преће̏дајте док се не наједѐте, свѐ дру̀го мо̀же да причѐка. ⇔ *испреће̏да.*

преће̏не (трп. пр. преће̏нут, -а, -о) свр. 1. *прекине.* – Када о̀н во̀ди ко̀ло, ни̏кој не смѐје да га преће̏не, нити свира̀чи смѐју да преће̏ну свирѐње, док им о̀н не одо̀бри. 2. фиг. *покида од батина, премлати.* – Ако те ува̀тим, и̏ма те преће̏нем ко ћура̀н глисту̀. Ови̏ја коно̀пац је преће̏нут па наста̀вен, немо̀ј по̀сле да ка̀жеш да сам ти га ја̀ преће̏нула̀ па наставѝл, са̀мо да си зна̀мо.

преће̏не се свр. 1. *прекине се.* – Врза̀ им љуља̀шку да се љу̀љају, али коно̀пац бѐше тру̀л, па се прѐћину. 2. фиг. *преплаши се.* – Даньшња дево̀ћа нама̀же три̏ста бо̀је на образи̏, да ју срѐтнеш но̀чу у до̀лину, и̏ма да се преће̏неш от стра̀.

преће̏пи̏ (рад. пр. преће̏пѐл, -а, -о) свр. 1. *преври, заврши ферментацију* (о комини). – Сли̏ве преће̏пѐ у ка̀цу за три̏ нѐдеље, и мо̀же се печѐ реће̏ја. 2. фиг. *разбесни се.* – Кад ми једну̀ш преће̏пи̏, и̏ма да изедѐш големо̀ тепа̀ње, па нѐч ви̏ше да се сѐтиш да ме задѐваш. Преће̏пѐло вино̀ је пра̀во вино̀.

преће̏пује несвр. *ври, ферментира.* – На си̏рење у качѐ се озго̀р ту̀ра ка̀мик да га прити̏сне, да се не поди̏са кат по̀чне да преће̏пује.

преће̏селѐје свр. *постане превише кисео.* – Ако се ће̏село млеко̀ не утро̀ши у̀тутак, оно̀ преће̏селѐје, и мо̀же са̀мо да се вр̏ли, ни сви̏ње га нѐче једу̀.

преће̏сѐли свр. *прекисели.* – Си̏пнем вој ма̀лко ће̏селѝну, па ако ми се у̀чини да нејѐ до̀вољно ће̏села, ја̀ ју доће̏сѐлим, ал па̀зим да ју не преће̏сѐлим.

преће̏ути̏ свр. *не спомене штогод, избегне да каже што непријатно, ућути.* – Да̀л му инѐкцију, а на детѐ ни̏где белѐга од инѐкцију, кат се она̀ вр̏ну ја̀ то̀ј преће̏ута̀, али жа̀р у срце пора̀сте. ⇔ *попреће̏ути.*

преће̏ује несвр. *преће̏ткује, направи се да није чуо све што је чуо.* – О̀старе и о̀немоће, али ни̏шта ни̏коме не преће̏ује, јо̀ш држи̏ кома̀нду у ру̀ће.

преу̀зне свр. 1. *узме за себе од другога против његове воље, заузме.* – Преузѐ бра̀т и мо̀ј дѐл, па си са̀ о̀н рабо̀ти цѐло има̀ње, а ја̀ се ћи̏там по свѐт. 2. фиг. *отме се, осили се, преузме команду.* – Прѐузе сна̀шка кома̀нду у њи̏ну ку̀ћу, како̀ она̀ речѐ тека̀ мо̀ра да бу̀де, и ни̏како дру̀кче.

прѐунук м *унуков или унукин син* (упор. праунук). – Ми̏ смо дѐда Са̀вини прѐунуци, о̀н је би̏л баштѐ на на̀шега дѐду.

прѐунуче мн. преунучети̏ја уз бр. прѐунучета (упоре пра̀унуче) с *унуково или унукино дете.* – И̏мам три̏ прѐунука и сѐдом прѐунучета.

преу̀чи свр. ирон. *преоптерети се учећи.* – До̀ста учи̏ за даньс, да не преу̀чиш мло̀го, од мло̀го учѐње глава̀ боли̏.

префа̀рба свр. *поново офарба већ офарбано.* – Купи̏л сам фа̀рбу, да префа̀рбам стола̀ри̏ју на ку̀ћу.

префѐк прил. нов. *без мане, изванредан.* – Свекр̏вата вој префѐк, не мо̀ж вој ману̀ на̀јдеш. Направи̏л ми бурѐнце префѐк, ко звоньц.

префри̏ган, -а, -о *лукав, препреден.* – Ма̀ни се од њу̀, брѐ Љу̀бо, че те испрери̏пује ко мачѐ жѐжак компи̏р, ви̏диш да је префри̏гана ко лиси̏ца.

прецавти̏ свр. *прецвета.* – Оша̀в се давпут пр̏ска, пр̏ви пу̀т до̀к јо̀ш нејѐ почѐл да цавти̏, и дру̀ђи пу̀т вѐч кат прецавти̏. ⇨ *прецвити.*

прецвти̏ свр. *в. прецавити.* – У комши̏јско гради̏нче цвѐће јо̀ш нејѐ прецвтѐло.

прецѣвтује несвр. *прецветава.* – Сли̏ве се пр̏скају од сли̏вину осу̏ кат по̏чну да прецѣвтују.

прецвичѝ свр. *превише се укисели.* – Ако се ѣ̏село млеко̀ утутѣ̀к не утро̀ши прецвичѝ, па се не може̏ једе̏ от ѣ̏село, и мо̀ра се вр̏љи у помѝје.

прецвр̏ца свр. *препије.* – Сино̀ч прецврца̀мо, на̀чисто га прекара̀мо у пија̀нкуту.

преце̏ди свр. *поново процеди.* – Ја̀ га цеди̏ јадну̏ш, али ти̏ га прецеди̏ јо̀ш једну̏ш ако ми̏слиш да тре̏бе, и ако те не мрзи̏.

пре̏цедник м *в. преседник.* – Изабра̀ли га за пре̏цедника, па се подголеми̏л, не прио̀ди му се.

прецели̏ва свр. *изљуби све по реду.* – Са̀ че неве̏стата да пре̏целива сви̏ по ре̏д, и тре̏бе да вој се да̀ва по̀клон који̏ је кво̀ доне̏л.

прецеливу̏је несвр. *целива савкога који је пристигао.* – Го̀сте пречеку̏је, прецеливу̏је, др̏жи говора̀нцију и наздра̀вља пре̏цедник Сла̀вољуб Ца̀ка Пе̏тровић из До̀љњи Стри̏жевац.

преце̏ни свр. *одреди високу цену* (упор. зацени). – Мло̀го га пре̏цени, да спу̏штиш ма̀лко цену̏, ако о̀ч да се пого̀димо.

преце̏њује се несвр. *сувише држи до себе.* – Преце̏њује се, ко да ју не зна̀мо која̀ је, и от који̏ је.

преце̏пи (трп. пр. преце̏пен, -а, -о) 1. *цепањем преполови, уздужно располути што.* – Му̏ка до̀кле га пре̏цепиш на полути̏не, по̀сле цепе̏ње и̏де љко̀. 2. фиг. *престраши.* – Тѣ̏г се на̀ставникат о̀стро ци̏литну комто ра̀зред, она̀к накостре̏шен ко ћура̀н, пре̏цепи ни. По̀сле ји на̀ставници испи̏тују који̏ ји то̀лко пре̏плаши, али деца̀ са̀мо млѣ̏цају преце̏пена од то̀ј њиго̀во ку̏че.

преце̏пи се свр. фиг. *престраши се.* – Пада̀л бе̏ше у је̏ндек и исцѣклил ко вапи̏р, а Јорда̀н се прецепи̏л ка̀д га виде̏л, мора̀ли су по̀сле да га ка̀де и да му ба̀бичће пребу̀ју.

прецр̏кне *преплаши се* (упор. премре). – Е̏, пу̏ста ма̀ћа, прецр̏ко кад видо̀ на телеви̏зор да бомба̀рдују и Ни̏ш, неје̏ ли бли̏за при ва̀с удари̏ло, несте̏ ли се исплаши̏ли?

прецр̏та свр. 1. *повуче црту преко чега написаног да поништи то што је написано.* – Прозо̀ви ји, и који̏ несу̏ дошли̏ прецр̏тај ји, да им се одби̏је на̀дница. 2. *нацрта према узорку, прекопира.* – Ако нуме̏јеш да на̀крташ ти̏ја црте̏ж с твоју̏ ру̏ку, ти га прецр̏тај преко и̏ндиго.

прецр̏тује несвр. *повлачењем црте преко чега написаног поништава то што је написано.* – Да ми ка̀жеш, ба̀пче, и̏ма ли јо̀ш неко̀ј од мо̀ј вр̏с да о̀ди по село̀, ја̀ бројѝ, прецр̏тува, сеча̀ се, и не мога̀ се се̏тим за још једнога̀.

прча̀нка мн. прча̀ње ж *попречно закована летва или гредица, пречага.* – Мло̀го во̀лим да и̏дем на̀госје, уле̏знем, се̏днем уз аста̀л, ту̏рим но̀ће на прча̀нку, и че̏кам… Неје̏ тела̀ да поо̀ди без ѣо̀јан дво̀крилан шифоње̏р, једно̀ кри̏ло сас поли̏це и прча̀ње за аљи̏не, а у дру̏го са̀мо големо̀ огледа̀ло.

прча̀пка свр. 1. *прегази плитку воду.* – Прча̀пкај воду̏ту, ал пази̏ да се мло̀го не уча̀пкаш. 2. фиг. *савлада какве препреке.* – Си̏ње, пази да некако̀ прча̀пкаш и ови̏ја ра̀зред, учи̏, за те̏б си у̏чиш, не у̏чиш за ме̏н.

прчѣ̏чка свр. *чачкајући пажљиво прегледа и претражи.* – Све̏ прчѣчка̀мо и суде̏ погледа̀мо, ни̏где га не̏ма. Прчѣ̏чкај ви̏њагуту, мо̀ж че на̀јдеш нећи̏ гро̀з не̏обран.

прчѣ̏чка се свр. фиг. *ишчачка све што је имао, остане без ичега.* – Дава̀мо док има̀мо, са̀ се скро̀з прчѣчка̀мо, оста̀домо без ди̏нар у ку̏ћу.

прчва̀тује несвр. *прежвакује, једе без апетита.* – Је̏ц, па и а̀ко ти се не допа̀да једе̏њето, немо̀ј да га це̏л дѣ̏н прчва̀тујеш.

пре́че прил. *ближе, важније.* – Ме́н је пре́че да несте́ гла́дни и же́дни, а не у какво́ сте обле́чени и обу́јени. ■ **најпре́че** суперл. *најважније.* – Најпре́че је здра́вје, по́сле све оста́ло.

пече́ка (трп. пр. пече́кан, -а, -о) *добро сачека, угости и отпрати.* – Била́ је вре́дна и вр̏вурна, умеја́ла је и да уго́тви, и да опече́, и да доче́ка и да пече́ка. И ову́ сла́ву си обели́мо обра́з, сви́ госјањи ото́ше за́довољни како́ су доче́кани и пече́кани.

пече́кљив, -а, -о *гостопримљив.* – Ту́ј да свр̏нете да ома́сните бр̏кови, ту́ј све́ и́ма, а љу́ди су пече́кљиви.

пече́кује несвр. *добро дочекује и угошћује.* – Дошѝл Миро́слав у село́ да пече́ ређи́ју, па при́ча: Једва́ се довле́ко, и́ма једна́ ста́ница на пу́т где ме пече́ку́ју ро́днине, другари́ и при́јатрљи, па са́мо до́к се издраву́јемо и исцеливу́јемо тре́бе вре́ме. ■ **пече́кување** *гл. им.* – Ни сам има́л ко́ј да ме доче́кује, ни ко́ј де ме испра́чује, са́м доо́дим, са́м ото́дим, а пече́кување и да не поми́њам. ➞ *причекује.*

пре́чи несвр. 1. *омета, онемогућва извршење нечега.* – Пре́чи ми да мињу́јем кроз њиго́ву авли́ју, а о́н кроз моју́ мињу́је. 2. *смета, шкоди.*– Ни ми пре́чи ће́село, ни ми пре́чи љу́то, ни ми пре́чи бла́жно, све́ једе́м, и све́ пи́јем, и све́ ми подоба́је. ⇔ *запречи, попречи, препречи.*

пречи́на ж *преки пут, пречица.* – Ти́ ва́тај пречи́ну, немо́ј да и́деш све́ по колћи́ пу́т.

пречи́нка ж *дем. од пречина.* – А́јде да ува́тимо ову́ј пречи́нку, да ма́лко ушпа́рамо оде́ње.

пречи́сти свр. фиг. *уништи, сасече у корену.* – Реши́ли да ни пречи́сте, да не оста́не ни тра́г од нас, а и тре́бе да ни пречи́сте, кад не вољаја́емо.

пре́чка несвр. *слаже попреко, слажући изукршта.* – У́знемо кордељи́, па ји пре́чкамо ко да ји зи́дамо с ру́пу уну́тра, пра́вимо буна́р кобаја́ги. ⇔ *испречка, напречка.*

пре́чник м *летва која спаја даске од којих су направљене канате и душаме.* – Ко́вчаг за да́р се зове́, па се у кана́те про́стре рого́жа, па ко́вчаг изнесу́ зе́тови, па преко ње́га ту́ре јестљи и цр̏ђе, и превржу́ сас коно́пац преко цр̏ђе ова́м, па та́м, па до́ле на кана́те на пре́чник.

пре́чница ж *нарочита спона на каишу или хаљини која служи за закопчавање, прећица.* – Каи́ш и́ма на једѝн кра́ј пре́чницу, а на дру́ђи избу́шене ру́пице да кроз њи́ проо́ди жа́ло от пре́чницуту, да мо́же чове́к да се опа́ше.

пречу́ка свр. 1. *поломи, упропасти.* – Пречука́сте у́бав тра́ктор, то́ј се ви́ше не купу́је, ретровизо́р оче́пен, ста́кла потро́шена, у́тепа ме ве́тар у ора́ње. 2. фиг. *превари.* – Ђаволћи́ га смисли́ли како́ да ме пречу́кају и да ми о́тну има́ње. Пречука́ше ме и да́доше ме куде́ несѣ́м тела́ да и́дем. Ва́ли се како́ је пречука́л Не́цинчање што им прода́л ја́ловог овна́.

пречу́ка се свр. фиг. *превари се.* – Пречука́ се што пој до́ за ње́га, али са́ ми кја́ње не пома́га.

пречу́кује несвр. фиг. *вара.* – Пречу́кује куга́ сти́гне, од једно́г у́зне једно́, од дру́ог дру́го, бја́ги на по́зајмицу, а нити плачу́је, нити ду́г вр̏та. ⇔ *испречукује.*

пречу́кује се несвр. фиг. *вара се.* – Уме́је да проце́ни чове́ка, и не пречу́кује се тека́ љко.

пречу́шка свр. *гуркајући помери с једног места на друго, прегура.* – Бе́ше се стркаља́л ка́мен насред пу́т, једва́ га пречушка́мо на́стран, да мо́же да се проо́ди с ко́ла.

пре̏ца ж *пређа.* – Напре̏ла сам пре̏цу да исплете̏м чера̀пе за сви̏ ко̀лко ни и̏ма у ку̏ћу.

прешићѐри свр. *стави превише шећера, преслади.* – Мло̀го си прешићери̏ла каве̏во, не мо̀же да се пи̏је ко̀лко је благо̀.

прешљо̀ка свр. *препије, напије се до бесвести.* – Прешљока̀л, па не зна̀је ни куде̏ му је глава̀, ни куде̏ му је ду̏пе.

прешмр̏ља свр. *прешврља, прецрта написано.* – Кво̀ нацр̏там, она̀ га прешмр̏ља, и наре̏ди ми да мо̀рам и̏зново да цр̏там.

прешти̏пе свр. 1. *штипањем откине врхове пера младога лука да боље расту.* – На мла̀д зеле̏ни лу̏к мо̀ра да се прешти̏пу перца̀ да бо̀ље расте̏. 2. *утрне.* – Прештипа̀ше ми но̀ђе у коле̏на седе̏јечи.

прештра̀па несвр. *ходајући преће извесно растојање.* – Кад ми доса̀ди Петка̀на с њо̏јно досе̏чување, ја̀ гра̀бнем ше̏шир и прештра̀пам преко пло̀т, па при комши̏ју Туго̀мира. Нешто̀ сам болешљи̏ва ови̏ја дни̏, али чу гле̏дам нека̀ко да прештра̀пам до ва̀с, да ви ви̏дим како̀ сте и тре̏бе ли ви нешто̀. Погреши̏ли сте што̀ несте̏ дошли̏, сра̀м да ви је, ма̀кар са̀мо на по рећи̏ју, за то̀лко се јо̀ш и̏ма, да сте прештрапа̀ли зачѣ̏с, на̀м би то̀ било̀ ра̀дос за це̏лу го̀дин.

прештра̀пи свр. *прекорачи.* – Прештрапи̏ говно̀то, немо̀ј бѣ̏ш на њѐга да нага̀зиш.

прештра̀пне свр. *закорачи у туђе, пређе преко међе.* – Поче̏л да ко̀па те̏мељ за о̀граду, па прештрапну̀л у комши̏јско, не̏ма си га по̀благо не̏го комши̏јско кат се штр̏пне.

пр̏жав, -а, -о *закржљао, ситан, заостао у расту и развоју* (упор. пижав). – Начука̀мо нешто̀ пасу̏љ, али му пр̏жава зр̏на, си̏тна ко бра̀бушће, нема̀ ћи̏ша да му па̀дне кад је требА̀ло. ⇨ *пржљав.*

пржани̏ја ж *испржено поврће обично са јајима као главно јело.* – Оста̀до са̀м, све̏ си па̀ре да̀до за ле̏кови, не ва̀рим ни̏шта, пра̀јим пржани̏ју, и дѣ̏н по дѣ̏н прооди̏. ⇨ *прженија.* ➡ *пржено.*

пр̏жен, -а, -о *који је испржен на масноћи.* – Кад је до̀бро гла̀дан, о̀н мо̀же да поједе̏ и по пешѐс пр̏жена ја̀јца. ⇔ *недопржен.*

пржени̏ја ж *в. пржанија.* – Ја̀ се измькну̀ од аста̀л и завундари̏ ци̏гару, Петка̀на са̀мо по̀ткоколи сас белци̏ти конто ме̏н, по̀усмину се, узе̏ кри̏шку и бла̀гачко се наје̏де от пржени̏јуту.

пржени̏ца ж *кришка хлеба похована у излупаним јајима и испржена на масноћи.* – Разму̀те се че̏три-пе̏т ја̀јца, насечу̀ се тѣ̏нко кри̏шће ле̏б, то̀пе се у јајца̀та и пр̏же у ма̀з у тига̀ањ, једу̀ се сас си̏рење, ћи̏село млеко̀ ил ву̀рду.

пр̏женко с *хип. од пржено.* – Ту̀ри ба̀ба на аста̀л ти̏гањ сас пр̏женко, на̀реза ле̏бац и се̏домо да обеду̀јемо. Пече̏м попо̀шчице док ји јо̀ш и̏ма да напра̀вим пр̏женко за вече̏ру.

пр̏жено с *испржено поврће обично са јајима као главно јело* (упор. пржанија). – На њи̏ву понесе̏мо у једни̏ за̀струзи со̀л, у дру̏ђи по̀големи пр̏жено, у тре̏ћи си̏рење. Ле̏ти на̀јвише једе̏мо пр̏жено: петлицањи̏, пипе̏р и лу̏к, и стро̀шимо понекоје̏ јајце, па ручѣ̏к за ће̏в.

пр̏жи несвр. *сврема храну на ватри без употребе воде.* – Ја̀ чу пр̏жим ме̏со, а ти̏ иди па наточи̏ вино̀ ако о̀ч, да по̀сле не че̏ка ме̏не и то̀ј. ■ **пр̏жѐње** *гл. им.* – По̀дјесен, кат се обе̏ру гради̏не и пипе̏р довезе̏ у дво̀р, расталА̀шкамо га пот шу̏пу. па пробе̏ремо по̀убаве попо̀ште за турши̏ју и низа̀ње на вењ̏ц, а по̀ситне чу̀вамо за пржѐње. ⇔ *допржи, испржи, запржи, напржи, попржи, препржи, пропржи.*

пр̏жљав, -а, -о *в. пржав.* – Коњи̏ човѐк ста̀ну, а какво̀ пр̏жљаво детѐ бѐше!

прза́ља се несвр. 1. *клиза се.* – Гле́дај, бре́, ста́рцан се прза́ља, че па́дне у каљи́ште да се све́ ума́же. 2. *особина обуће која се клиза на ледици.* – Опљнци ми се прза́љају, ако се опрзо́лим на по́ледицуву, че па́днем да се уте́пам. ⇔ *сирзаља се.* ➞ *ирзга се.*

прза́љħ**а**[1] ж *место покривено ледом за клизање клизаљкама, клизалиште.* – Деца́ направи́ла прза́љу, па се по це́л дљн прза́љају по прза́љуту. ➞ *ирзгаљ*ħ*а, изаљка, изгаљ*ħ*а.*

прза́љħ**а**[2] ж *клизаво место на ауту, клизав аут, клизавица.* – Уз ту́ј у́збрдицу се те́шко миња́ује и ка́д је су́во, а камли са́ кат се претвори́ла у прза́љу.

прза́љħ**а**[3] ж *стрма стаза образована ситним камењем које сипи са врха, сипар.* – Дечи́шта се пу́згају на ду́пе низ прза́љу оди ка́мење, па им се панталóне prosрtају ко пенцерчети́ја.

пр́зга се несвр. *клиже се* (упор. прзаља се). – Пазе́те како́ о́дите, мло́го се пр́зга, да неко́ј не па́дне да си гла́ву разби́је. ➞ *изга се.*

пр́згав, -а, -о *клизав, -а, -о.* – То́ј са́мо отка́чени Јеле́нко у ове́ј го́дине мо́ж на ова́кво пр́згаво времѝште да се канде́ри по тру́ли пло́тови.

прзга́лħ**а** ж *место покривено ледом за клизање клизаљкама, клизалиште* (упор. прзаљ*ħ*а[1]). – Се́ца во́ду из ви́р, пр́зга се ко да је на прзга́љу, а не у гради́ну.

пр́зне се свр. *клизне се.* – Пошла́ сам одозго́ре да сле́знем на чешму́ за во́ду, па се пр́зну и строши́ о́бе сто́вне. Ја́ се некако́ пр́зну оди мо́кру тра́ву, и са́мо се наназа́дачћи свле́ко нанадо́л нис пади́нуту. ⇔ *опрзне се.*

пр́зница м/ж *ургава особа, свађалица.* – Бре́, Тра́јко, што́ си такљ́в пр́зница и брза́к, па кво́ ако смо остаре́ли, сви́ старе́ју, а кат се остаре́је, чове́к не мо́ж да ри́па ко момче́ ка́д је би́л.

прзо́ли свр. 1. *гурне кога на клизавици да падне.* – Прзоли́ га на поле́дицуту не́к се разби́је, кад не зна́је кво́ бла́нта. 2. фиг. *подметне коме ногу, намести коме игру да испадне крив.* – О́н је по́тајни, куга́ о́н прзо́ли у мили́цију, за́твор му не ђи́не. ⇔ *опрзоли.*

прзо́ли се свр. *клизне се.* – Прзоли́ се ко да ме неко́ј чу́шну, те́о гла́ву да си разби́јем како́ па́до. ⇔ *опрзоли се.*

при предл. *до, код, уз.* – При ва́с дру́ђи Бо́г, при на́с ћи́ша неје́ па́дла јо́ш от проле́тос. Се́до вој при но́ђе, и тека́ осљвну. Сто́вна ми стоји́ на́зем при гла́ву, да ми је при ру́ку ако ми се но́чом припи́је води́ца. Несљм бљш при пару́, а купи́л би га си́гурно.

прија́је несвр. *прија, одговара.* – Препи́мо сино́ч, па одо́цутра проба́ да тр̀гнем једну́, ко што́ сам научи́л, ал ми не прија́је.

прија́ња несвр. *прилеже једно уз друго, приљубљује се, пасује.* – Ду́ђе тре́бе да бу́ду пасе́н, до́бро да пра́њају једна́ уз другу, ина́че бу́ре не вре́ди ни́шта.

прибе́ре свр. 1. *прикупи.* – Са́мо да прибе́ремо ово́ј сенце́, па че се́днемо ле́б да једе́мо. 2. *позове себи.* – Да о́че Бо́г да си ме прибе́ре, ја́ сам ста́ра. Ти́ мене да прибе́реш да неси́ сам, да и́ма који́ да ти води́цу доно́си и једе́њице прино́си. 3. фиг. *добије батине.* – Ви́дим ја де че неко́ј да прибе́ре ћоте́к, са́мо ли се не сми́рите. ⇔ *поприбере.*

прибе́ре се свр. *окупи се више њих са разних страна.* – До́бро је да се ба́р годи́шњо прибе́ремо у на́ш до́м, одо́кле смо се растика́ли по све́т.

прибі́ва несвр. 1. *приљубљује чврсто што уз што, прибија.* – Прибі́ греде́те једну́ уз дру́гу, и удари́ кла́мфу да се не раздва́јају. 2. *закуцава, сабија.* – Ле́гал на њу́, ди́гал вој но́ђе, па са́мо прибі́ва, и гро́кче ко ве́пар.

прибѝва се несвр. *привија се уз кога не одвајајући се.* – Баштá ни пођинýл, а мáти се поженѝла, мѝ остáдомо сирочетѝја, па се прибѝвамо уз дéду и бáбу да ни ишчýвају дóк попорастéмо.

прибѝра несвр. *прикупља, сабира.* – Прибѝрај свé којé је твојé, и бéгај ми ис кýћу, нéчу да те вѝдим вѝше. Мáлко ми мојé муће, па и туђé прибѝрам. 2. фиг. *позива себи* (о Богу). – Квó че ме је стрá от смр̀т, јá стáлно мóлим Бóга да ме прибѝра, да се вѝше не мýчим и злопáтим.

прибѝра се несвр. *окупља се један око другог.* – Вршачѝ почéше да се прибѝрају прекај бунáр, дáј пешћирчé и понéси лóнче да ји посѝпујеш да се омѝју. Почé се стьвѝња, врéме је да се прибѝрамо дóм, да не омр̀кнемо на њѝву.

прибли̇зи свр. *приближи, приђе ближе.* – Приблизѝ ми столѝчкуту да сéднем до тéбе. Јóш мáлко па приблизѝмо до нáше селó. ⇔ *поприблизи.*

прибли̇зи се свр. *примакне се.* – Óн се прѝблизи јóш пóвиш до Мáру, па се слáгну и некво̀ вој прóшьпча, онá се зáћикота.

прибли̇зује се несвр. *приближава се.* – Пóгледа ме у вр̀ óчи, и почé се приблизýје. а мéн појдóше трнцѝ уз грбѝну. Приблизýје се слáва, а мѝ јóш нѝшта не спрéмамо, ко да че нећѝ дрýђи да ни слáву слáви.

прѝбогу речц. *устаљени фразеолошки израз који појачава тврђење* (упор. и побогу). – Билѝ дéда и бáба, кáко прѝбогу нáшиви, па немáли децá.

прибодé свр. *прикачи, причврсти чим оштрим.* – Прибóди вој ћѝтку на дéсну стрáну, да се знáје да нејé вѝше девóћа.

привáља свр. *докотрља.* – Привáљај пѣ̀ньат до зѝд, и нéка капóше тýј до зѝму.

привáне свр. 1. *прихвати.* – Умрé ми мáти, остáдомо чéтри девојчетѝја сирочéта, башта ни се пóжени, прѝвану си дрýгу женý, нáдобива с њý дрýга децá. 2. *овлаш окрпи.* – Привани̇ га с иглý прѝвремено, па кáд добѝјеш врéме че га закр̀пиш ýбаво. 3. фиг. *пође, крене у одређени правац.* – Óн привáне и отѝде си. Óвце привануше уз Дебéли дéл, а ми јóш седѝмо прет појáту.

привáне се свр. 1. *прихвати се чега.* – Детé се прѝвану за књѝгу, и ѝзучи за дóктура, а ис какву̀ сиротињý излéзе. 2. *прими се, укорени се.* – Посадѝ трѝ слѝве, али се једнá не тејá привáне, а двé се привануше и ýбаво напрéдују. ⌂ **привáне се пóниско** вулг. *ухвати ниже, ухвати за пенис.* – Кат се мýнем у габрáк, мóж да ми се сáмо привáну пóниско.

привáта несвр. 1. *прима рукама, хвата.* – Тѝ вр̀љај, а јá чу ји привáтам с рýће, и редѝм једнý до дрýгу. 2. фиг. *прима савет.* – Нѝшта не привáта кво̀ му прѝчамо, мѝсли да је нáјпаметан от свѝ.

привáти свр. 1. *ухвати рукама и придржи.* – Привати̇ ме да не пáднем. 2. *прими као своје, усвоји.* – Нѝкад ме несý приватѝли ко њѝног, ко да сам гýбав, у мóј рóдни крáј цéл живóт се осéчам ко туђинѣ̀ц. 3. *одлута, прихвати се туђине.* – Јá сам сáм, нѝгде нѝкој прекај мéн, мојѝ свѝ приватѝли по свéт. Мéне крѝве штó ми је сѝн брáду пуштѝл, и шýму приватѝл. ⇨ *прифати.*

привáти се свр. 1. *прими се, укорени се.* – Прóшлу гóдин штó садѝмо лóзје половѝн се приватѝло, а половѝн нејé. Расадѝмо зéље, и изглéда да се свé приватѝло. 2. *прихвати се чега.* – Дáде Бóг те се стýкну, мáну се од лóше дрýство, и прѝвати се за књѝгу. Прѝвати се да ми препокрѝје кýћу без динáр, и прéпокри ју, свакá му чáс. 3. фиг. *загори јело при кувању.* – Пáзимо да ни се пр̀жено не привáти за шéрпу, па га с врéме на врéме промéшамо. ⌂ **привáти се пóниско** вулг. *ухвати кога за пенис.* – Ѝмамо и лéб и слéб, и кво̀ да облечéмо и сас кво̀ да се огрéјемо, мóж ни се сáмо привáте пóниско.

при̏ватник м *приватни предузетник.* – Са̏ већи̏ном са̏мо при̏ватници и рабо̏те, држа̏вна предузе̏ћа се затвори̏ше.

прива̏чкује несвр. фиг. *прихвата се туђег кад нико не види, крадуџка.* – Тека̏ је то̏ј на село̏, и̏ма добри̏ комши̏је, али и̏ма и који̏ о̏че да прива̏чкују туџо̏, па мо̏ра се чове̏к и гра̏ди.

приведе̏ (рад. пр. привел, -а, -о; трп. пр. приве̏ден, -а, -о) свр. *поновном удајом доведе и дете из претходног брака.* – Ја̏ сам приве̏ла моја̏ три̏ деца̏, и че̏три сам зате̏кла, али смо ји с му̏жатога очува̏ли и удоми̏ли ко да су сва̏ на̏ша, ра̏злику несмо̏ прави̏ли. Ја̏ несѣ̏м ро̏ден у ту̏ј ку̏ћу, ја̏ сам приве̏ден, ту̏ј ме је ма̏ти приве̏ла кат се пожени̏ла. Би̏ју се ко приве̏дени и зате̏чени.

привече̏ри се свр. *почне да се се смркава.* – Ка̏т се привече̏ри село̏ жи̏вне, сто̏ка се верта̏ ис па̏шу, љуђи̏ ис по̏ље, једно̏ пое̏, једно̏ сви̏рка, једно̏ блаји̏, једно̏ рове̏, до некое̏ до̏бо, па се све̏ сми̏ри.

прави̏ди се свр. *учини се некоме да нешто види што није у стварности.* – И̏дем ја̏ тека̏, кад ми се при̏виде да пред ме̏н и̏де моја̏ жена̏, а она̏ јо̏ш ла̏нску го̏дин умрла̏.

прави̏ја се несвр. *везује се уз кога, налази уточиште код кога.* – Оста̏домо сирочети̏ја, ма̏ти се по̏жени, а ми̏ се прави̏јамо уз де̏ду и ба̏бу да оста̏немо живи̏.

прави̏је несвр. *чврсто омота завојем.* – Неси̏ ни ти̏ меле̏м, па да те на ра̏ну прави̏јем, али мо̏рамо да се трпимо̏, какви̏ смо, такви̏ смо.

прави̏ка свр. *кратко заплаче па престане.* – Дете̏то при̏вика, па се у̏ћута, мо̏ра да је нешто̏ сањува̏ло, ца̏бе сам се диса̏ла да га погле̏дам.

прави̏ка се свр. *осети потребу да заплаче.* – Ка̏д Јова̏н Бове̏линићи засви̏реше у дуду̏к, издла̏бин па тугаљи̏во, чове̏ку се прави̏ка, а ни са̏м не зна̏је зашто̏.

прави̏кне се свр. *навикне се, сроди се са ким или чим.* – Чове̏к се прави̏кне на све̏, и на добро и на лоше, а и̏сто тека̏ и сто̏ка. ⇔ *попривикне се.*

при̏вит, -а, -о *умиљат, прилагодљив.* – При̏вито дете̏, при сва̏кога прио̏ди, и сва̏ћи во̏ли да га помилу̏је, и да се пои̏гра с ње̏г.

прави̏цује се несвр. *привиђа се.* – Чове̏к како̏ се приближа̏ва до ру̏путу, по̏чне да лапе̏је, па му се прави̏цују и ма̏ћа и ба̏шта, и ба̏ба и де̏да, и све̏ такво̏ какво̏ је по̏напред било̏.

привла̏чи несвр. *скрећући пажњу на себе чини да се неко примиче.* – Ис пр̏во вре̏ме ме неје̏ интересова̏ла, али по̏сле поче̏ све̏ ви̏ше и ви̏ше да ме привла̏чи.

привече̏ свр. *вукући приближи, привуче.* – Тѣг ма̏ти и̏спружи ру̏ку, у̏вати моју̏ и пољ̏к ме привле̏че до кре̏вет, и ре̏че: И̏мамо си бебе̏нце, доби̏ла си сестру̏.

приво̏ј мн. приво̏ји м *омча од кожне траке помоћу које се спаја оиште и јарам приликом орања.* – Воло̏ви се упре̏гну у јерѣ̏м, ра̏ло и̏ма о̏иште, а и̏ма приво̏ј од дебе̏лу ко̏жу, па се с ње̏га о̏иште зака̏чи за јерѣ̏м, и једѣ̏н во̏ди воло̏ви, а једѣ̏н о̏ре. Приво̏ј је на̏јдобар од сви̏њску ко̏жу.

привре̏ви свр. *почне да вреви, проговори с времена на време.* – Привре̏вимо поне̏кад ко̏лко да ни се у̏ста не зарасту̏, ал по̏више си ћутимо̏.

привре̏ми свр. *приближи се време порођају или окоту.* – На̏ша сна̏шка привреми̏ла, па са̏мо препри̏дамо по ку̏ћу. Кра̏ва ни привреми̏ла, па ју по дватри̏пут наср̏тамо но̏чу.

привре̏цује несвр. *ствара доходак, привређује.* – Не мо̏гу са̏мо ја̏ да привре̏цујем, а ви̏ само да седите̏ и једе̏те, и јо̏ш да ми ману̏ нао̏дите.

привр̏же (трп. пр. привр̏зан, -а, -о) свр. *причврсти везавши крајеве чега у чвор, привеже.* – Привр̏жи га за ду̏д, и врљи̏ му ма̏лко сенце̏, па не̏ка пла̏ндује док се не вр̏немо. Не одва̏јају се једѣ̏н од дру̏гога ко да су привр̏зани.

привршава несвр. *приводи крају какав посао.* – Још малко па привршавамо жетву, после је све полько.

привр̏ши свр. *приведе крају какав посао.* – Привршимо дене̏ње камару тьмьн док се неје̏ стьвнило. Ајде, же̏не, привршисте ли, турајте једе̏ње, еве̏ послегњи снопови се вршу.

привужди̏ свр. *почне да вужди, забрује.* – Привужда трактор у авлију, стигоше наши мати и баштá сас пуну приколицу се̏но.

привукљив, -а, -о *који има особину да привлачи гром.* – Немој да се̏даш под високо дрво кад грми̏, оно привукљиво, у њег прво гром удара.

пригáра несвр. *пригорева, сазрева пре времена због суше и јаког сунца.* – Поче̏ше житá да пригáрају, суша и јако сльнце че им дојду до ве̏к.

пригле̏да свр. *припази, причува.* – Напуштена децá, не̏ма кој ни да ји погле̏да, ни да ји пригле̏да, самá се снаоде како умеју. Оче – не̏че, свој че те пá пригле̏да, а туц не̏че.

пригле̏цује несвр. *обилази, пази, чува.* – Усини̏мо тој девојче, очувáмо га и одоми̏мо га, али како онемоће̏мо сá оно нас пригле̏цује

пригле̏цује се несвр. *испомаже се са ким.* – Мора се пригле̏цујемо сас бабу, ако се ми̏ не гле̏дамо друђи не̏ма кој.

при̏глупачак, -чка, -чко *прилично глуп.* – Мораш да малтери̏сујеш, кад неси̏ за друго правен, кат си ујет, а и у школу си би̏л прос и при̏глупачак. ⇔ *попри̏глупачак.*

пригњáви свр. *притисне, пригњечи.* – Падоше врата на ме̏не, па ме пригњави̏ше.

пригњетáлце с фиг. *храна на дохват руке, основна храна са којом се утаља глад.* – Ле̏бац и сирењи̏це, нáше глáвно пригњетáлце, без вас ни једнá кућа ни̏кад неје̏.

пригњете̏ свр. *на силу нешто прибије, угура.* – Малко је те̏сно, ал пригње̏ти и твојуту торбу, јегá че стáне и онá.

пригњете̏ се свр. *на силу се и сам угура.* – Пригње̏то се и јá у ти̏ја аутобус при младити, и поче̏ да се замлáчујем сас њи̏ од овој и од онój.

пригњи̏та несвр. *на силу нешто прибија, сабија, угурава.* – Јá му пригњи̏там и ви̏дено и неви̏дено, сáмо да учи, он тој све̏ проће̏рда, а књи̏гу и не пи̏па.

пригњи̏та се несвр. *на силу се сам угурава.* – Пригњи̏та се где му неје̏ ме̏сто.

пригов̏ара несвр. *прекорева, свему налази ману.* – Не мож да прójде дьн да ми нештó не пригов̏ара, и да ми на нештó не наоди ману, па колко да се трудим да му угáцам. ■ **приговáрање** *гл. им.* – Стáлно ми за нештó пригов̏ара, не могу ви̏ше да поднósим њójно приговáрање.

пригори̏ свр. 1. *препече се добивши мирис изгоренога* (упор. и загори). – Пази̏ да ти не пригори̏ пече̏њето, олаби̏ малко óгањ. 2. *оштети усев јака суша.* – Житá млóго добро појдоше, па га одједну̏ш зáсуши, и пригоре̏ше, немá да наврше̏мо ни полови̏н колко је требáло.

пригóрљив, -а, -о *који је склон пригоревању, терен изложен сунцу па даје слаб принос.* – Пригóрљива њи̏ва, жице̏ и искáра понештó, али морузу не може, поготóву ако годи̏на неје̏ ћишови̏та. Пригóрљиво ме̏сто, дóбро сáмо за лозјá.

пригóрује несвр. *пригорева, загорева.* – У котьл се си̏пе млекó, ту̏ри се малко брáшно и почне варе̏ње, вáри се све̏ док се не згусти и не почне да пригóрује. ■ **пóпригорује** комп. *пригорује у већој мери.* – У туј ше̏рпу млекó пóпригорује, дебелó вој днó, па се при̏вата за ње̏га.

приграби̏ свр. *силом или лукавошћу присвоји што.* – Приграби̏ше влáс, па ми̏сле да је све̏ њи̏но, и да могу какó им се ћу̏не.

приграбује несвр. *граби и што није његово.* – Зграбљи̏в, грáби и пругрáбује, да може це̏л све̏т би приграби̏л да је сáмо њигóв.

пригради свр. *догради, дозида нешто на оно што је већ саграђено.* – Решимо да приградимо још једно оделење, да си деда и баба имају своју собицу. / *приправи.*

приграђује несвр. *дограђује, дозидава нешто на оно што је већ саграђено.* – Ми градимо колко могамо, а ви ако ви је тој наше малко приграђујте и дограђујте колко очете. ⇔ *исприграђује.*

пригрева несвр. *почне јако да греје* (о сунцу). – Сльнце поче да пригрева, че буде неква непогода.

пригреје свр. *мало загреје.* – Пролећно време ко детињо дупе, а ћиша, а сльнце, а га пригреје, а га наоблачи.

пригрми свр. *почне да грми.* – Млого ме страт кат пригрми, ако сам дом одма бегам у кревет, а ако сам на њиву покривам главу с нешто док прегрми.

пригрне свр. 1. *загрли.* – Она ме пригрне кад ниђи не види, па ме исцеливује. По три девоће Рашу пригрнеоше, па ме моле: Бабо, ајд ни дај Рашу. Кво си пригрнул шишето, ко призетко тестамент, пушти га малко да дојде о до нас. 2. фиг. *приграби, присвоји.* – Он је једњн саможивник, све му малко, да може цел свет би пригрнул.

пригрне се свр. *загрли се са ким.* – Кад им досади да стојечћи пију надвор, они се пригрну и тека пригрнути улезну у собу. Дигомо се, пригрнумо се да се потпирамо једњн на другога да не паднемо, па ајт по пут дом.

пригрнут, -а, -о *загрљен.* – У моје време момче и девојче несу шетали подруку док се не узну, а кам ли да се шетају пригрнути ко са.

пригрта несвр. 1. *грли у љубавном жару.* – Пригрта га и целивује га, ич срам нема што народ прооди и заглецује ји. 2. *грли заштитнички.* – Сва су ми деца, како могу једно да пригртам, а друга да одгурујем от себ.

пригрта се 1. *грли се са ким.* – Ене ји там, само се пригртају. 2. *огрће се, умотава се.* – Спимо назем на рогоже, па ладно, а ми се суноч пригртамао сас црће. ⇔ *испригрта се.*

пригусти свр. фиг. *постане опасно.* – Млого си одаљил клозет, док човек стигне до њега, може се трипут унереди ако му пригусти.

пригуши (трп. пр. пригушен, -а, -о) свр. *спречи да се што развије, покаже у пуној мери; ослаби.* – Пригуши ни немачина, па гледамо само да преживимо од данђс до јутре. Сльнце се појави пригушено над Бранделл, маглуштина му не даде да огреје Лужницу.

прид мн. придови м *додатак кад се што купује, продаје или замењује.* – Колко че ми дадеш прид да се трампимо с волови. Погодимо се за цену, а он се после досетил да тражи и прид. 2. *поклон у новцу невести који даје или обећава свекар током договарања о склапању брака.* – Кад буду огледи прид дава младожењин баштa, али се прво погацају кољћи че буде придат, кат се погоде, исцеливују се, и свадба може да буде.

придава несвр. 1. *надодаје, придодаје, повећава.* – Боља рана и краве одма придавају млеко. Почеше помалко да придавају на плате и пензије. Бабо, причај како је било, немој ништа да придаваш. 2. *напредује, нараста.* – Телево ману да придава како му не давамо више да сиса.

придавушка ж *нешто што се придодаје, додатак, прилог.* – Поседемо синоч убаво, беше и убава рећица и мезенце, а ус такву придавушку време брзо пројде, и на орату крај нема.

придаде свр. 1. *нарасте, добије у висини и тежини.* – За кратко време телево придаде три јес ћила. Ако вода ујутру на кладенац придаде, че да пада ћиша. 2. *придода на већ дато.* – С време на време придаде ни понећи динар кад види да не забушавамо.

при́двечер прил. *в. предвечер.* – Бе́ше Цу́рцовдьн, при́двечер де́да и ја́ прикара́мо о́вце на загон за музе́ње. ⇔ *напридвечер.*

приди́гне се свр. фиг. *опорави се, почне да оздрављује.* – Приди́го се, поче́ ве́ч да једе́м и да иска́чам у авли́ју.

приди́sa се несвр. фиг. *опорављa се, придиже се.* – Мо́ре, у после́гњо вре́ме поче́ да не а́јем, поче́ се пома́лко при́дисам и о́дим по дво́р.

придоно́си несвр. *доноси нешто као свој прилог.* – Ако сва́ћи придоно́си ко́лко мо́же, ку́ћа че напре́дује и цьвти, а ако једьн уно́си, а дру́ђи изно́си, от ку́ћу не́ма ни́шта.

придре́ме свр. *мало одрема, прилегне.* – По обе́д придре́мемо ма́лко у ладови́ну, па се ди́samo и наста́вљамо же́тву. Чи́м си гла́дна – је́ц, чи́м ти се придре́ме – ле́гај и спи́, ако о́ч да сачу́ваш здра́вље то́ј је гла́вно.

придржа́ва несвр. фиг. *брине о родној кући.* – А́ко жи́ви у Бе́оград, ку́ћу си на село́ придржа́ва, сва́ко ле́то до́јде па ју поприте́гне, неје́ ко дру́ђи.

придржи́ (имп. придр̑ж – придр̑ште) свр. *прихвати и мало подржи.* – Придр̑ж ме да не па́днем. Придр̑ште га да не мр̑да, док му ја́ подме́тнем ка́јлу, по́сле не́че да мр̑да.

прижѐни се свр. *прође у женин дом* (супротно доведе жену у свој дом). – Ба́ба му умре́, о́н пови́-покуђи́, ш-че́ да рабо́ти са́м, па се при́жени ко́д дру́гу ба́бу, самоча́ је те́шка.

прижи́жа несвр. *несносно пече* (о сунцу). – Сльнце́во неје́ да пече́, не́ло прижи́жа, че поцр̑цамо ако ма́лко не прела́ди.

призе́ти (трп. пр. призе́тен, -а, -о) свр. *доведе ћерки мужа у дом.* – Призети́л је два́ зе́та, са́мо да му има́ње оста́не у ку́п. Неје́ му си́н, призе́тен је у њи́. Било́ момчурља́к кад је призе́тено, поседе́ло ма́лко, па си се врну́ло у сво́ј до́м.

призе́ти се свр. *прође код жене да живи у њен дом, уда се.* – Бо́жа Цога́новсћи и́ма два́ си́на, и о́ба се призети́ли ко́д же́не у ку́ћу.

призе́тко м *домазет, муж који је дошао у женину кућу* (упор. дозетак). – Неје́ ца́бе ре́ч јо́ш од ста́ри: ко́ј издржи́ да це́л дьн пра́ви јужети́ја и врзу́је сно́пје на же́гу, че издржи́ и да је призе́тко. Пригну́л пи́во, ко призе́тко тестаме́нт.

призе́цтво с *живот призетка у жениној кући, призетство.* – Ко́ј о́че да бу́де дозе́так, да се облече́ у клашње́ни бревене́ци и ву́нен капу́т, и це́л дьн да пра́ви јужети́ја и врзу́је сно́пје на же́глицу, ако то́ј издржи́, че издржи́ и призе́цтво.

при́зна свр. *ода захвалност, узврати захвалношћу.* – Роди́тељ је ду́жан да очу́ва и изведе́ на пу́т деца́, па она́ по́сле ако о́че не́ка му при́знају, ако не́че како́ о́че.

призна́ва несвр. *признаје.* – Све́ смо уработи́ли за деца, а ни́шта не призна́вају, испа́домо ми́ буда́ле што́ смо тегљи́ли ко си́вање, и на́ш живо́т несмо́ гледа́ли.

при́знаничка мн. при́знаничће ж *дем. од признаница.* – Некакви́ матрапа́зи збра́ли петсто́тин ја́ганци, све́ ји по про́пис измери́ли, записа́ли и дали́ на сељаци некве́ при́знаничће, отишли́ си, и ви́ше се несу́ ни поврну́ли у то́ј село́.

присьнка свр. *зазвони, зачује се звењава звонаца и клепетуша.* – Присьнка́ше sво́нци и клопотари́, вр̑тају се о́вце ис па́шу.

приси́ра несвр. *нетремице прати шта се догађа.* – Ја́ не во́лим да ми неко́ј приси́ра до́к једе́м. На́јгадно је ка́д и́маш ло́ш комшиљ́к који́ ста́лно приси́ра какво́ ти се рабо́ти у ку́ћу. ⇨ *присрта.*

приср̑та (рад. пр. приср̑л, -а, -о) несвр. *в. призира.* – Кад неко́ј гле́да у некво́ си́тно, и не дови́цује бьш на́јбоље, вели́ се да приср̑та. Немо́ј то́лко да приср̑таш, че оћораве́јеш. Какво́ си то́лко приср̑л у то́ј, о́чи че ти испа́дну.

прии́гра свр. фиг. *затрепери.* – Дра́гослав по́зна бра́та Миро́слава, срце му при́игра од ра́дос.

прии́де свр. 1. *осети потребу да иде куд.* – Мо́ре, узни́ једну́ мо́тку, па га испендречи́, да му се не прии́де ви́ше на таква́ ме́ста. 2. фиг. *осети потребу да изађе ради физиолошких потреба.* – Не мо́гу са́ма да сла́зим низ ба́самаци, мо́ра неђи́ да ме сведе́ кад ми се прии́де понадво́р, а то́ј неје́ једну́ш.

приизви́ја свр. *почне да запомаже.* – Приизвија́ше же́не, и ја́ одма́ разбра́ да је ста́рцат умр̀л. То́лко си́лно га за́боле, па́де на па́тос и при́изврија, ја́ реко́: Лије́ле, че у́мре, кво́ да рабо́тим.

прии́цује несвр. фиг. *стално пада напомало* (о атмосферским падавинама). – Сне́гав ста́лно прии́цује, че ни затру́па. Ћи́шава си прии́цује, ни́како да ста́не.

прија́ви (трп. пр. прија́вен, -а, -о) *извести о чему, поднесе пријаву.* – Ако те прија́ви у мили́цију, а́пса ти не ђи́не. Мо́ра се сва́ћи прија́ви, не сме́је да про́јде ни́кој неприја́вен.

прија́је несвр. *прија, одговара, користи.* – У село́ ми прија́је, о́дма се попра́вим. Једе́ и пи́је, али му ни́шта не прија́је, ста́лно мр̀шав ко гли́сте да и́ма, а мо́ж да ји и и́ма.

при́јатьн, -тна, -тно *користан, пријатан, укусан.* – Сѣг неке́ сала́те праве са[с] сала́цин, ја́ ми́слим да је ти́ја салаци́н о́тров, они́ веле́ да је при́јатьн, до́бро, ако је при́јатьн, тека́ је, ми́ напре́д за то́ј несмо́ знали́.

при́јатељ м *познаник са којим се одржавају блиски односи.* – О́н ми је би́л при́јатељ, а са́ ми је на́јгори не́пријатељ.

пријате́љи се несвр. *склопи пријатељство са ким на неродбинској основи.* – Пријатељи́ли смо се до́к смо во́јску служи́ли, и оста́ли смо при́јатељи све́ до данѣ́с. ⇔ *опипријатељи се.*

при́јде (рад. пр. пришѣ́л, -шла, -шло) свр. 1. *приђе.* – Ја́ при́јдем да уле́знем, о́н ме одгу́рну и ре́че: Ти́ несѝ за овде́. 2. *призети се.* – Ја́ се несѣ́м помера́ла о[д] до́м, о́н је пришѣ́л на на́ш до́м. 3. *пређе у женин дом* (упор. и прижени се). – О́н је пришѣ́л при жену́.

приједе́ се *зажели се да поједе што.* – Ка́д га уда́рим че му се приједу́ пе́чене ћи́селице. Кат се напи́јем во́ду од на́шу чешму́, о́дма ми се ле́б приједе́.

прије́бе се вулг. свр. *осети потребу за сексом.* – Пријеба́ло му се, па би змију́ у о́ко јеба́л.

при́јетељ м *отац брачног друга према оцу другог брачног друга* (упор. и пријатељ). – Ото́мо да про́симо девојче, седе́мо, седе́мо, при́јетељ са́мо ћути́, ни да ни нешто́ пи́та, ни да ни с нешто́ пока́ни, али га не може́ измр̀да, деца́ се во́ле, и опријетељи́мо се.

пријете́љи се несвр. *ороди се с ким путем склапања брака њихове деце.* – Пр̀ва снаа́ ми је била́ из добру́ ку́ћу, пр̀вњи домаћи́н у Мо́дру Сте́ну је би́л Го́луб, мо́ј је та́та се с ње́га пријетељи́л. ⇔ *опријетељи се, спријетељи се.*

пријетељи́ца ж *мајка једног од брачних другова према родитељима другог брачног друга, прија.* – А́јде, пријетељи́це, наздрави́ ми, па и ја́ те́б да наздра́вим. Пријетељи́ца им пра́ји калабљ̀к, деца́ би си се у́баво слага́ла.

прика́ди (трп. пр. прика́ден, -а, -о) свр. *загори приликом спремања и добије непријатан укус.* – Ни́кад немо́ј млеко́ да ва́риш на ја́к о́гањ да га не прика́диш, по́сле че наго́рчује. Прика́дена ти ма́лко ређи́цава, ал не́че да оста́не непопи́јена.

прика́же се свр. 1. *привиди се, причини се.* – На Младе́нку Ћи́ринску се у сѣ́н приказа́ло да је ту́ј била́ црква, и копа́ла и пронашла́ те́мељ, по́сле ту́ј поди́гла спо́мен, ене́ га и са́ стоји́ на у́лаз у село́ кат се и́де од Бе́жиште за Сли́вовик. 2. фиг.

показе се, истакне се. – Де́да и ба́ба су ми дали́ неђи́ дина́р, јо́ш ти да се прика́жеш. Иако смо били́ сироти́ња, моја́ ба́ба је воле́ла да се прика́же с да́р куде́ го́д да је ишла́ на сла́ву, или сва́дбу.

прика́жљив, -а, -о *љубазан, непосредан. предусретљив.* – Моја́ те́тка Де́са ис Провоље́ник бе́ше мло́го прика́жљива жена́, за сва́кога и́маше добру́ ре́ч, а па́нтим ју ста́лно усми́нуту. ⇔ *неприкажљив.*

прика́зује несвр. *пребацује, прекорева.* – Кво́ је било́ – било́ је, немо́ј да ми га ви́ше прика́зујеш и натаци́њаш на но́с. Ства́рно сте ни чува́ли, ал немо́ј ви́ше то́ј да ни прика́зујете, па и ми́ наша́ деца́ чува́мо, па воља́да тека́ тре́бе да бу́де.

прика́зује се несвр. *привиђа се.* – Од ме́н не мо́жете да сакри́јете како́ ви је, ме́н се све́ у сљн прика́зује када́ ви се какво́ де́си, и добро́ и ло́ше.

прикале́ми се свр. *прикључи се непозван.* – При́калеми се и о́н уз на́с, па смо си за́једно путува́ли до Бе́оград. ➞ *пришљамчи се.*

прика́ра свр. 1. *гонећи или возећи приближи коме или чему.* – Бе́ше Џу́рџовдьн, при́двечер, де́да и ја́ прикара́мо о́вце на загон за музе́ње. Прика́рај кола́та до са́ма вра́та. 2. фиг. *примора, присли* (о физиолошкој потреби). – Прикара́ло ме да и́дем понадво́р, па ни́шта не ви́дим.

прика́чи (трп. пр. прика́чен, -а, -о) свр. 1. *закачивши причврсти за што, прикопча.* – Прикачи́ при́колицу за тра́ктор, па се каче́те да поо́димо ве́ч некада́, пла́дне ста́ну. Тра́ктор с прика́чен шпеди́тер че́ка при пле́вњу. 2. фиг. *окриви кога подмећући му што.* – Прика́чи ми да смо га за́једно уби́ли, а́ко зна́је да ја́ несьм би́л ту́ј кад је уби́јен. ⇔ *поприкачи.*

прика́чује несвр. *окривљава кога подмећући му што.* –- Две́ ми о́чи, несьм тека́ рекла́, не прика́чуј ми оно́ј што́ неје́ и́стина. ⇔ *исприкачује, наприкачује.*

прика́цује несвр. *загорева приликом спремања.* – Та́ј ше́рпа и́ма дебело́ дно́, све́ прика́цује кво́ се у њу́ ва́ри.

прикли́ма свр. *затресе.* – Њо́јна сна́а, поко́јна Ста́на, при́чаше: свво́нци у ћи́лерче нака́чени на чивиљк, свекрва до́јде но́чу, па ка́д ји прикли́ма, они́ притро́пу: дрн-дрн-дрн! – она́ се била́ увапири́ла, па ји вапи́рат прикли́ма.

прикл̥та свр. *заштитничка привија кога уз себе.* – Деца́ оста́ла сирочети́ја, а на́ша ба́ба ји прикл̥та ко да ји је она́ роди́ла.

прикл̥та се свр. *привија се уз кога.* – Прикл̥та се уз на́с ко да смо му ми башта́ и ма́ти.

прикльне *пригрли, заштитнички заклони.* – Кат се разбесне́јеше ти́ја комши́ја, дечи́ца ја́дна бе́гају при Петка́ну, она ји прикльне док ма́ну да се тресу́ от стра́, по́сле им да́дне да је́дну те такво́ кво́ се нашло́, па ји уку́тка у кре́вет ту́ј да пре́спу.

прикље́шти свр. 1. *притиснувши повреди, приклешти.* – Па́де греда́, па ми при́кљешти но́гу, једва́ ме извле́коше испод њу́. 2. фиг. *доведе кога у безизлазан положај.* – Тури́ му му́да у про́цеп, прикљешти́ га, да ви́диш како́ че при́зна и ма́јчино млеко́.

приково́ (имп. прико́ви – прико́вете) свр. 1. *прикуца што ексерима.* – Прико́ви та́рабете, да не вису́ тека́ раско́ване ко у пустоли́ју. 2. фиг. *присили кога да не напушта какво место, или да остане стално уз кога.* – Приковáл ме за до́м, па ја́дна не сме́јем ни до Бабу́шницу на пи́јац да пре́јдем, ка́м ли негде́ по́долеко да оти́дем.

прико́вује несвр. *прикуцава што ексерима.* – Расковáле се та́рабе, па ји прико́вујем, да несу́ са́мо моје́ раско́ване. ⇔ *исприковује.*

при́код м *приход.* – При́чају да се у ту́рско вре́ме плачува́л а́рач, и дава́л деветьк ел десетьк от сва́ћи при́код.

при́колица ж *кола без сопствене моторне снаге која се прикаче за кола с моторном снагом.* – Предузе́тник, али му се позна́ва, ку́пи но́в тра́ктор с при́колицу, и дру́ђе маши́не на́купува, да му се че́љад не му́чи ру́чно да рабо́ти док је о́н на́стран. ➞ *шпедитер.*

прико́ље свр. *закоље у крајњој нужди.* – Отидо́ у меса́ру да ку́пим ме́со, меса́р ми ре́че да не́мају ни́каво ме́со, и да са́м нешто́ прико́љем од моју́ сто́ку.

прикри́ва несвр. *не показује, заташкава.* – Да га не прикри́вају, од њу́ би се мло́го нешто́ чу́ло.

прикро́ти се свр. *обузда се, умири се.* – Помисли́ се да га ѓ́ргнем мецу ро́гови, па кво́ бу́де не́к бу́де, али се некако́ прикроти́, изброји́ до три́ у се́бе, ди́го се и отидо́ си „без оста́ни збо́гом“. Посреди́мо си станчи́кат, све́ вој и́дем по во́љу, она́ се, чи́ни ми се, при́кроти.

прикр́пи свр. фиг. *с муком сакупи нешто новаца.* – Једва́ прикр́пим па́ре да вр́нем ста́р ду́г, жена́ ве́ч смисли́ла кво́ но́во тре́бе да се купу́је. ⇔ *поприкрпи.*

прику́пи свр. *накнадно купи још, докупи.* – Подели́мо се, па ја́ прикупи́ јо́ш њи́ве, а бра́т њиго́вете о́дма ма́ну да рабо́ти, и ва́ну све́т. ⇔ *поприкупи.*

прику́пује несвр. *накнадно купује још, докупљује.* – Ако се не прику́пује, бр́зо се иза́рчи оно́ј што́ се зате́кло.

при́лазан, -зна, -зно *до кога се лако стиже, приступачан.* – Све́ њи́ве су ни при́лазне, до пу́т, али су ни бра́ништа не́прилазна, па му́ку му́чимо да при́јдемо с ко́ла да натова́римо дрва. ⇔ *неприлазан.* ➞ *приодан.*

прила́је свр. *огласи се лајањем, залаје.* – Са́мо што ле́го и поче́ да ме ва́та сѣ́н, кад Гри́вча при́лаја и нећи́ при́тропа на вра́та.

прила́ти несвр. *прилеће, притрчава.* – Прила́те, пома́гају ни у ра́боту, а и она́к с па́ре, не мо́гу се пожа́лим на деца́.

прилѣ́гује несвр. *лаже помало, лагуцка.* – Тѣ́г ка́д је веч у ста́ре го́дине поста́л дете́, ја́ и о́н смо се здружи́ли, и пр́ви пу́т сам виде́л да во́ли да прилѣ́гује док нешто́ при́ча.

прилѣ́же свр. *слаже повремено.* – Не мо́же да ка́же нешто́, а да понешто́ и не прилѣ́же. ⇔ *поприльже.*

приле́гне свр. *легне на кратко време, одрема.* – Не тре́бе ми мло́го, са́мо полови́н са́т да прилегнем по́сле ручѣ́к, па сам ко но́в.

прилеле́че свр. *почне да лелече, зајауче.* – Прилелека́ше же́не у Го́рњу малу́, нећи́ је умр́л, ел се на́мртво уби́л.

прилепи (трп. пр. прилепен, -а, -о) 1. фиг. *прибије се уз кога као лепком прилепљен.* – Прилепи́ла се за ме́не ко таксе́на ма́рка, и ни́где ме не попу́шта, све́ с ме́не. 2. фиг. *удари коме шамар.* – Мо́ре, прилепи́ му једѣ́н шама́р, да ви́диш како́ че се уђути́.

прилепи се свр. *чврсто се приљуби, залепи се.* – Бо́лка се лѣ́ко прилепи за чове́ка, али се те́шко одлепу́је.

прилети́ свр. *долети, дојури.* – Сви́ прилете́мо да ји ми́римо, једва́ ји раздвоји́мо да се не поуби́вају.

при́лика мн. при́лиће ж 1. *повољан тренутак, згода.* – У́каза ми се при́лика да се запо́слим, и ја́ се ле́кну и[з] село́, са́ жи́вим ко госпо́дин. 2. фиг. *онај који одговара коме лепотом и карактерним особинама, пар.* – Ја́ мла́да, о́н мла́д, ма́ не́ма кво́, бѣ́ш смо си при́лика. Који́ уме́је да си на́јде при́лику спра́м њѐг – не бра́не му, који́ нуме́је – они́ му на́јду. ⌂ **с прили́ће** *отприлике, одока.* – По́сле некоје́ вре́ме, с прили́ће са́т, са́т и по́л, ма́лко га протресе́м да ви́дим како́ се увати́ло, и ако се не тре́се, не́ло цвр́сто стоји́, тѣ́г је гото́во.

прилу́нsи (трп. пр. прилу́нsен, -а, -о) свр. *приљуби, прислони.* – Има́л сам о́сећај ко да ми је са́бља прилу́нsена ус ши́ју.

прилу́нsи се свр. *прикључи се непозван, утрапи се.*– На́ручи за сви́ пије́ње који́ бе́омо уз аста́л, и каза́ ни за кво́ ча́сти, ту́ј се прилунsи́ше и дру́ђи, ј́ош кад разбра́ше да је кр́чма за при́нову, сцепи́ше му кошу́љу. ➞ *присльнчи се.*

при́ма (трп. пр. при́ман, -а, -о) несвр. *узима на посао, у службу.* –Прима́ли су на ра́боту сви́ су који́ су тели́ да оти́ду и[з] село́ у гра́д, са́ ни́кога не при́мају, а и они́ја који́ су напре́д напри́мани, оста́доше без ра́боту. ■ **прима́ње** *гл. им.* – Па́ре не́мам, не́мамо од ни́где прима́ње, а тре́бе деца́ да се шко́лују. ⇔ *наприма.*

прима́ми свр. *дозове животињу, доваби.* – Које́ те ку́че ла́је, примами́ га, па му да́ј ле́бац, и оно́ не́че ви́ше да те ла́је, че ти се ра́дује.

примаци́ња несвр. *примиче.* – Не примаци́њај га то́лко бли́зо до ку́бе, да се не запа́ли. ⇨ *примьцињa.* ⇔ *испримацињa.*

примаци́ња се несвр. *примиче се, приближава се.* – Су́ши се ли́сје, зима́ и́де, сту́д се примаци́ња. До са́ неје́ то́лко мисли́л ни на село́, ни на до́м, а́ма како́ се примаци́ња дн̑ да си и́де, све́ по́често ми́сли на њи́. ⇨ *примьцињa се.* ⇔ *испримацињa се.*

примн̑кне свр. *примакне, приближи.* – Разма́зано дети́ште, па им са́мо кома́ндује: да́ј мо ово́ј, да́ј мо оно́ј, примн̑кни ме, измн̑кни ме…

примн̑кне се свр. *примакне се, приближи се.* – Примн̑кне се, наједе́ се, и до вече́ру га не́ма до́м. Примн̑кнуше се и́збори, за ку́га че гла́само, ка́д нијед̑н неје́ до́бар за сеља́ка. ⇔ *попримькне се.*

примьци́ња несвр. *в. примацињa.* – Не примьци́њај то́лко опн̑ници до огањ, да ји не запа́лиш.

примьци́ња се несвр. *в. примацињa се.* – Поли̑к се примьци́њамо, па́зимо да ни не чу́ју и не ви́де.

приме́чује (рад. пр. приме́чував, -а, -о) несвр. *примећује.* – Лети́ по ње́га, ко муа́ без гла́ву, а о́н ју и не приме́чује. Зачн̑с се шму́гнем, па укра́днем ис ко́ш и та́јом да́вам од мору́зуту на Си́вчу и Зеле́нка, оно́ мо́ж је та́тко и приме́чував, ал неје́ те́л да ми изла́зи из во́љу.

при́ми (трп. пр. при́мен, -а, -о) несвр. *узме на посао, у службу.* – Прими́ше ме да бу́дем служи́тељ у шко́лу. Полага́л је при́јемни, и ва́ли се да је при́мен на факултет.

при́ми узв. *команда коњу да се помери или подигне ногу.* – О́кнем: При́ми! – и ко́њ дигне но́гу, или се уа́ми.

при́ми се свр. 1. *прихвати се какве обавезе.* – Изабра́ше ме, и ја́ се прими́ да бу́дем поља́к, да чува́м по́ље од они́ја који́ пра́ве па́кос. 2. *прихвати се, укорени се* (упор. и привати се 1). – Расади́мо пипе́р, и сн̑в се при́ми. Прими́ла се шевтели́ћата, и ве́ч напупури́ла да цн̑вти.

примиле́је свр. *постане мило* (коме за некога). – Примиле́ло ми за уну́чето да га ви́дим, о́бавезно да га доведе́те да поседи́ нећи дн̑н при на́с. Примиле́ло ми за те́бе ко за ла́нсћи сне́г. (ирон.).

прими́ри свр. *учини да неко буде миран, смири.* – Примире́те деца́та да не лу́ду́ју то́лко, да им ја́ не до́дим та́м, а она́ зна́ју кво́ ји че́ка ако до́јдем.

прими́ри се свр. *смири се.* – У некоје́ до́бо се примири́ше се, да се и на́м глава́ ма́лко сми́ри од њи́но ока́ње и ка́рање. Са́мо да се о́че прими́ри, ра́т ни́коме не доно́си добро́.

прими́ца несвр. *примиче.* – Ја́ га прими́цам, о́н се изми́ца.

прими́ца се несвр. *примиче се.* – Не прими́цај се бли́зо до ме́н, мо́ж нешто́ да испа́дне мецу на́с, па да сам по́сле ја́ кри́в. Осе́чам, прими́ца ми се дн̑нат.

при́мка ж *омча од коњске длаке којом се у зимским месецима хватају птице.* – Зи́ми смо ватáли жлтýњће на при́мку: одрéжемо от кóњсћи рéп длáку, па на једѝн крáј напрáјимо óмчицу, а друђи́ти крáј врѝжемо за некаквó дрво, и пшени́цу врљи́мо текá да мóра да прóјде кроз óмкуту, како покýша да довáне зрно, óмката се затéгне, и жлтýњћа је нáша.

примóча се вулг. свр. *примокри се коме, добије нагон за мокрењем.* – Кáд ви́дим ти́ја штó се текá облáче, а сѣг изглéда да је тóј мóда на поли́тичари, óдма ми се примóча. При́моча ми се од твојé льгáње.

примрáчи се свр. *постане донекле мрачно, завечери се.* – Кат се примрáчи мóж чу навр̀нем при тéб, ти́ бýди дóм.

примрáчује се несвр. *почне да пада мрак, почне да бива сумрачно.* – Пóче да се примрáчује, па се не распознáва јáсно да ли је мýж ел женá унýтра.

примр̀да свр. 1. *почне да мрда.* – При́мрда и ýћута се, јá рекó готóв је, кад óн ри́пну и побéже. 2. фиг. *заштита од узбуђења.* – Чи́м ми текá примр̀да пóд-груди, ил че се овцá иштéти, ил че се квáчка распoлóжује, ýвек ме некво́ снáјде кво не би волéл ни комшијý да снáоди.

примучнéје свр. *почне да осећа мучнину.* – Примучнéје ми кад га ви́дим онаквóг смóтаног, нумéје ни једнý рáботу да урабóти какó трéбе.

принесé (трп. пр. принéсен, -а, -о) свр. *донесе сасвим близу;* фиг. *буде једнак по квалитету са ким или чим.* – Чéка на готóво, свé да му се принесé на астáл, па тѣг сéда, сáм да си ýзне нештó нéче ни да поми́сли. Бурéциви несý ни принéсени до нáшу бáницу, ти́ сељáчку бáницу да напрáвиш за госјé којé чéкамо, па да те вáле и спомѝњају кудé гóд сти́гну.

при́нова ж *новорођенче.* – И́мамо при́нову, снáшка ни роди́ла унýка, дојдéте на чáс.

принóви свр. *уради нешто корисно.* – Врéдни и чувáтелни љýђи, нéма-нéма па понештó принóве у кýћу.

при́нос ж *приход, добит.* – Гдé и́ма при́нос, и́ма и рáсход, једнó без дрýго не мóже.

принóси несвр. *носећи даје.* – Питýје ме: Óч ли овóј, óч ли онóј? – али ни́шта не принóси на астáл.

принýди (трп. пр. принýден, -а, -о) свр. *присили.* – При́нудише ме да пóјдем за њéга, а óн јóш детишњáк, мóгу у рýће да га однесéм у крéвет. Би́л је принýден да мáне рáботу, и да се вр̀не дóм.

при́одан, -дна, -дно *до кога се лако стиже, приступачан* (упор. прилазан). – Свé су ни њи́ве при́одне, али шýма нејé. ⇔ *неприодан.*

приóди свр. *прилази коме или чему.* – При злó кýче се не приóди без мóтку. Приоди́мо ми́ па те зaspртáмо какó си ýбава невéста. И́здолек си видó мáћу: ћи́ма ми да бéгам натáм, óка ми да не приóдим, а јá свé комто њý. ■ **приодéње** *гл. им.* – У тýј врбý се нештó уѕучáло, óсе ли су, sýнsари ли су, стр̀шељи ли су, не знáм, али нејé за приодéње. ⇔ *исприоди.*

приóка свр. *почне да ока, виче.* – Кáд и́спуца стáкло на пéнцер, Сáва и́стрча из и́жу и при́ока: Лéле, да ли је зевњóтрес!

прионóди свр. *значења овога глагола зависе од говорне ситуације, и виде се из контекста.* – Прионодѝмо га с би́јење, и óн свé при́зна. Прионодѝло му се, и док да излéзне надвóр, óн се ýнереди у гáче. Мýж на печáлбу, а њóј се прионодѝло, па сáмо óка по децá.

приорáти свр. *почне да орати, зачује се нечији говор.* – Приорати́ше жéне и присмејáше се кóлкоможечѝ, и јá се разбуди́.

приора́чује несвр. *проговара с времена на време.* – Баштá почѐ да приора́чује с врѐме на врѐме како́ би веч требáло да ме жѐне, да и́мам сво́ј до́м, а не сáмо да се сћи́там.

прио́ре свр. *завр̏ши с орањем.* – И́мам да прио́рем јо́ш једно́ њивчѐ у Бербѐч, па сам с орáње завр̏ши́л за ову́ј го́дин.

прио́рује несвр. *поред службе бави се помало и пољопривредом.* – Попу́ј, попу́ј, али и приору́ј.

прио́цује несвр. *прилази.* – При то́га до́ктора се с празну́ ру́ку не прио́цује.

припáда несвр. *пада у део, следује.* – Ко́лко припáда тѐб да наслѐдиш, то́лко припáда и мѐн, нејѐ вáжно кој̏и је ко́лко привр̀ѐцувал.

припáдне (рад. пр. припáдал, -дла, -дло) свр. 1. *падне у део, наследи.* – Свѐ глѐда да му припáдне до́љњи крáј, би́ло од њи́ву, би́ло от шу́му, а знáје се да је до́љњи крáј у́век бо́љи од го́рњи. 2. фиг. *навали на храну и пиће.* – Кудѐ припáдну уз астáл, пр̀ле ко гусѐнице.

припáзи свр. *причува.* – Чу те мо́лим да ми припáзиш детѐ, док прѐјдем зачѣ́с до апáтеку да ку́пим лѐк кој̏и трѐбе да му дáвам.

припáзује се несвр. *буде на опрезу, причувава се.* – Припáзуј се од њѐга, немо́ј свѐ да му веру́јеш кво ти при́ча и обећáва.

припáли свр. *запали цигарету.* – Кат смо ти вѐч дошли́ у ку́ћу дáј од цигáрете да да припáлимо по једну́, и си́пи да испи́јемо по две-три́, па нѐк ли́пче чијо́ о́че ку́че.

припáри свр. *почне да пече.* – Разлади́ воду́ту, áрно ме при́пари кад ми сипá на глáву, јá се ми́јем, не шу́рим се.

припѣ́шче свр. *почне да стење и уздише.* – Мáлко се сми́ри, па по́ново припѣ́шче, и цѐлу но́ч текá.

припечѐ свр. *почне јако да греје* (о сунцу). – А́ла припѐче сльнцѐто, свѐ жи́во че погори́.

припѐчина ж *присојна страна, земљиште у заветрини окренуто сунцу.* – Нáш вино́град је на припѐчину. Гдѐ је припѐчина снѐг нáјнапред по́чне да копнѐје.

припијѐ се[1] свр. *добије жељу да попије.* – И́ди наточи́ мáлко у шишѐ, ви́диш да му се припи́ло па ни́шта не ви́ди.

припијѐ се[2] свр. *приљуби се, прилепи се.* – Припи́ла се уз њѐга ко таксѐна мáрка, па кудѐ о́н, ту́ј и онá.

припи́ња несвр. *затеже, притеже, присиљава, дава зорт.* – Почѐше ме припи́њају да се жѐним, а мѐн си ми овáк добро́. Припи́њај ју док мо́ж, и док су ти дизђи́ни у ру́ће, ако онá преу́зне дизђи́нити, по́сле је кáсно.

припито́вни свр. *припитоми,* фиг. *доведе у ред.* – Довѐдоше снау́, па ју не мо́ж припито́вне, билá једини́ца, па размáзана и распу́штена, трáжи да бу́де свѐ како́ онá о́че.

припи́ца несвр. *на махове јако припече* (о сунцу). – Сльнцѐво се у́сили, почѐ да припи́ца јо́ш о́дјутро. У́, ко́лко припи́ца сльнцѐто, че пáда ћи́ша.

припи́ца се несвр. *нагрева се.* – Несу́ ми деверувáли негдѐ на мо́ре, и несѣ́м се припицáл на некоју́ плáжу ко понећи́, а наработи́л сам се, и насћитáл сам се по печáлбу.

при́плод м *прираст стоке плођењем.* – Овцу́ узни́ коју́ о́чеш, а овнá ти не дáм, њѐга чу́вам за при́плод.

при́пне (рад. пр. припѐл, -а, -о) *примора, присили, притисне.* – При́пне човѐка невóља, па мо́ра да продáва и оно́ј што́ му нејѐ за продавáње. А́јд чу сѐднем мáлко, кат сте ме то́лко припѐли. Припѐла жѐтва, свѐ дру́ђе рáботе се мању́ју. ➞ *припре.*

припо́вљује несвр. *пева наизменично са неким, одговара песмом на нечије певање, припева.* – Ле́ка пое́, Тодо́ра припо́вљује, а госјаѓи ко́лко су у со́бу се уђута́ли и слу́шају. ■ **припо́вљување** *гл. им.* – И ку́ј ни про́кле та дојдо́мо однеку́д у Лужни́цу, са све́ поја́ње, припо́вљување, извија́ње и цврка́ње.

припо́јује несвр. *девојка певајући умеће у песму име момка у кога је заљубљена, или имена оних који су у вези.* – Пое́мо, и у пе́сму припо́јуј е́мо и́ме на они́ја који́ се во́ле. Припо́јуваше че́сто на седе́ћу на́шу Пе́рсу и Бо́шка, и они́ се по́сле ства́рно и узе́ше. Припо́јуј емо, ша́лимо се, с пе́сме су се девојчети́ја удвара́ла на момчети́ја. Побесне́јемо на седе́ћу, па припо́јуј емо и удавци́ и удави́це. ■ **припо́јување** *гл. им.* – У на́ше вре́ме и́маше припо́јување, у пе́сму ту́римо и́ме на момче́ и девој́че који́ се во́ле, а кри́ју.

припомо́гне несвр. *помогне у каквом послу или новчано подупре.* – Мора́ла је при до́ктура ма́ћу да си во́ди, некво́ ју снашло́, ку́ј че ју припомо́гне и сагле́да ако не́че че́рка.

припо́н м *начин везивања коња или говечета конопцем за предње ноге да се не удаљава далеко.* – Комши́ја врза́л њиго́вог коња́ у припо́н, и пусти́л га у лива́ду да пасе́.

припра́ви (трп. пр. припра́вен, -а, -о) свр. *огради, дозида нешто на оно што је већ саграђено* (упор. пригради). – Направи́мо ку́ћу и усели́мо се, по́сле приправи́мо јо́ш једно́ оделе́њце за де́ду и ба́бу. ⇨ *припраји.*

припра́ји свр. *в. приправи.* – Припрајиште јо́ш једно́ по́моћно оделе́ње, и крсти́ше га ле́тња ку́јна.

припрди́ се вулг. свр. *добије се нагон за прдењем.* – Чи́м ти се припрди́ о́дма га одвр́зуј, па који́ се смеју́, не́к се смеју́.

при́пре (рад. пр. припр́л, -а, -о) свр. *примора, присили, приписне* (упор. припне). – Како́ се запроле́ти, при́пр̊е ни ра́бота, па не зна́мо на коју́ стра́ну пр́во да се обр́немо. Припр́л ју уз ду́вар от пле́вњу, ме́сто да уле́зну уну́тра, па на се́но и комо́цију.

пр̊ипр́ли (трп. пр. припр́лен, -а, -о) свр. *припече, прижеже* (о сунчевим зрацима). – Припе́кло, па припрли́ло, не мо́же се ди́ше. Припр́лен у лице́, ко да је од ци́ганску со́рту.

при́прос, -та, -то *неук, необразован, непросвећен.* – Ја́ сам сељак човек, ма́лко при́прос, и неје́ моје́ да ви со́лим па́мет, а и́мам си и моје́ му́ће, које́ ме једу́, ал то́ј се на ва́с не ти́ча.

при́простачак, -чка, -чко *дем. од припрос.* – Жена́ ми се зове́ Петка́на, и́ма добру́ ду́шу, ал при́простачка.

при́просто прил. *једноставно, непрефињено.* – Ово́ј једе́ње с које́ чу те пока́ним мо́ж је ма́лко при́просто, али је на́ше.

при́прт, -а, -о 1. *стрм, терен са веома великм нагибом.* – При́прто бр̊до, али кад ње́г савла́дамо, по́сле је ра́вно. 2. *узак.* – На́ш пу́т при́прт, једва́ се ко́ла разми́ну кат се сре́тну. 3. *тескобан.* – Дво́р им при́прт, па се вршачи́ наму́че до́к наме́сте вршали́цу.

при́прто прил. *стрмо.* – До́ста при́прто, не зна́м да ли че мо́гу воло́ви да извлечу́ ово́лко натова́рена ко́ла.

припу́шта несвр. 1. *пушта јагњад, јарад или телад код њихових мајки да сисају.* – Ја́ганци припу́штамо ју́тром и ве́чером да си́сају, па ји по́сле одлу́чимо. 2. *пушта бика да се споји са кравом у циљу оплодње.* – Оцу́тра припушта́мо би́ка на кра́ву, па су са́ о́ба ми́рни. 3. *дозвољава да неко уђе у авлију.* – На́ш Су́рча не припу́шта ни́кога у дво́р.

прирабо́ти свр. *повремено што уради.* – Прирабо́ти понешто́, неје̏ бѣ̏ш све̏ ца́бе да седи́. Српка си ре́ћицу, понешто́ прирабо́ти о́ваг-о́наг, и бѣ̏ш га бри́га за це́л све̏т.

прирабо́ти се свр. *добије жељу за каквим послом.* – Приработи́ла ми се она́ја ра́бота, па чу излуде̏јем.

прирабо́чује несвр. *ради, али се не претрже од рада.* – Вре̏ве ми да че се доса́цујем ако оти́дем у пе̏нзију, и да је бо́ље да си јо́ш прирабо́чујем. Прирабо́чују и ста́рцити пома́лко, пома́гају ко́лко мо́гу. ⇔ *поприрабочује.*

прира́дује се свр. *веома се зарадује коме или чему.* – Ко́лко ме́сеци неси́ би́л до́м, са́ кат сти́гнеш, жена́ и́ма мло́го да ти се прира́дује.

прира́ни свр. *хранећи кога одржи га у животу до одређеног времена.* – Че ји прира́нимо до́к поједу́ рану́ што́ смо им спреми́ли, па че ји иско́љемо.

прира́њује несвр. *прихрњује, додатно храни, баца вештачко ђубре.* – Уписа́л сам три́ ца́ка ђу́бре, да вр̏љим на жице̏но, у́баво пошло́, а́ма не̏че ни́шта ако га не прира́њујеш.

прира́ћује несвр. *прихрањује у дем. значењу.* – И́ду на па́шу, али ји и прира́ћујемо.

при́рез м *додатак на порез.* – На́с насви́ла немачи́на, не̏мамо за кво́ опѣ̏нци да ку́пимо боси́ да не о́димо, а држа́ва си тра́жи редо́вно и по́рез и при́рез.

прири́па свр. 1. *почне да скаче.* – Ку́пим му ћеси́цу бомбо́не, дете̏ прири́па од ра́дос, а са́ да му купи́ш не зна́м кво́, оно́ не̏задовољно. 2. фиг. *прилупа јаче, приигра* (о срцу). – По́јдемо у ва́рош, она́ ме ува́ти под ру́ку, неко́ј ју одме́ри, ме́н прири́па срце – утепа́л би га.

прири́та свр. 1. *почне да се бацака ногама.* – Ја́ре ле̏же и при́рита, кат приjдо́ до ње̏га и погледа́, о́н му сва́ ре̏бра искрши́л. 2. фиг. *трза ноге у самртном ропцу.* – Де̏, неси́ пририта́л, че̏кај да поста́јим па че једе̏мо сви́ за́једно.

прирове́ свр. *почне да се оглашава рикањем* (о говедима). – При́рова кра́ва, тр̏чи да ви́диш да се неје̏ зате́ли́ла.

приро́ди (трп. пр. приро́ден, -а, -о) свр. *роди у другом браку.* – Ја́ сам ше̏с деца́ очува́ла, две̏ сам роди́ла сас пр̏вога му́жа, и јо́ш че̏три сам природи́ла сас дру́гога. Та́ј две̏ деца́ су по́сле приро́дена.

приро́скује несвр. *роси с времена на време* (о киши). – Ћи́шица́ва са́мо приро́скује, али ни́како да па́дне да нато́пи по́ље.

при́рка свр. *почне да хрче.* – При́рка чи́м ле̏гне, чи́ни ми се јо́ш неје̏ спушти́л гла́ву на јесћ̏ак, о́н ве̏ч заспа́л.

при́рчка се (коме) свр. фиг. *осети потребу да буде процаран, осети потребу за сексом.* – Приpчка́ло ти се, па ти сви́ смитају, и са́мо се ка́раш с комши́ће.

приса́д мн. ° присади́ ГЛ, присађе̏ ДЛ м *калемљена крушка крупнијих плодова.* – По́т кру́шку приса́д не па́да. Има́ли смо присади́ кру́пни ко песни́це. Бе̏ремо зерделиje, ја́буће, присађе̏, по́сле пече́мо ређи́ју, па ако о́чемо да је по́јака, ни́ препече́мо јо́ш енпу́т. ▌~ **зимѣ̏ц** *присад чији обрани плодови тек зими омекшају и могу да се једу.* – И́маомо у дво́р једѣ̏н голе̏м приса́д, али му присади́ти тврди да си зу́би стро́шиш, чѣ̏к кад до́јде зи́ма они́ поомекне̏ју, па си́ла добри́ за једе̏ње, ми́ га зове̏омо зимѣ̏ц.

присва́ја несвр. *бесправно узима што туђе.* – Сва́ку го́дину ми прео́рује пома́лко, присва́ја да је њи́гово, ко да че да га однесе̏ под гла́ву. ⇔ *исприсваја.*

присве́ти свр. фиг. *непозван и непожељан нетремице гледа шта се где ради.* – Тамѣ̏н се̏днемо да једе̏мо, те ју она́, до́јде и присве́ти, ко да ни за́лци бро́ји.

присе́би се свр. *окуражи се, постане присебан.* – Кучи́штето се су́кну, у́вати ме за но́гу ко с ме̏ђѣли, ја́ се некако́ присеби́, па сас ками́лку поче̏ да га уда́рам.

присе́бљив, -а, -о *који има присуство духа, присебан.* – Ја́ сам присе́бљив, не пла́шим се ни од зми́ју ни од ву́ка, сме́јем да зано́чим у пла́нину, али се пла́шим да но́чу са́м про́јдем кроз го́бишта.

присе́дне свр. фиг. *седне па не зна да пође.* – Куде́ присе́дне, ко да пу́шти ко́рен, јо́ш ако је домачи́н добродушан, а дома́ћица неје́ скр̏чава, гле́дај му чу́до.

присе́ре се вулг. *добије прохтев да се олакша великом нуждом.* – На Вла́ду Му́јинскога се присра́ло, то́ј било́ у они́ја ра́т, па уле́зне у бра́ниште, а Бу́гари оту́д: Што-че́ш ти́ ту́ј? – Ђо́рго ме на́кара! А ме́ђу Бу́гарити једн̑ се зва́л Ђо́рго, па га ува́ти, па у́дри.

присе́ти се свр. *размисливши још једанпут измени своју намеру или одлуку, предомисли се.* – Цвр̏сто о́беђа да че по́јде за њ̑ега, по́сле се при́сети нешто́, и о́тказа.

присе́ча се несвр. *присећа се.* – Ма́, не ли сас њ̑ег работи́мо по Бо́сну? – поче́ да се присе́ча Ча́ла Попо́вићи.

прси́ли свр. *принуди.* □ – Не мо́ж ме ни́кој прси́ли да га у́знем ако не́чу.

прси́пује несвр. *долива онолико колико се одлива.* – Не пи́је, не́ло сипу́је, док се на́чисто не уси́пе, по́сле само доси́пује, да др̏жи и́сту ме́ру.

прискр̏ца свр. *почне да шкрипи зубима.* – Кат башта́ прискр̏ца сас зу́би, ми́ о́дма ва́тамо вра́та, зна́мо да се спре́ма ћоте́к.

прису́цка свр. *почне да скичи* (о псу). – Ка́д ме ви́ди да и́дем однегде́, прису́цка од ра́дос, и по́чне да ри́па уз ме́не, чи́ни ми се да ми се ни́кој неје́ то́лко ра́довал ко то́ј на́ше куче́нце.

прискучи́ свр. *почне да скичи* (о свињи). – Прискуча́ше сви́ње и ко́чину, тр̏чи да ви́диш да се несу́ нешто́ здави́ле.

присл̑нчи се свр. *прикључи се непозван, утрапи се* (упор. прилунsи се). – Са́мо ли чу́је негде́ гала́му и смеја́ње присл̑нчи се, и ма́лко-пома́лко по́чне да во́ди гла́вну ре́ч. ➞ *пришљамчи се.*

прислу́шне свр. *пажљиво и кришом ослушне.* – И те́ка ба́ба понављ̑а́ла неко́лко пу́т: „Ку́чку је́деш, ку́чку ма́миш!“, до́к де́да не прислушну́л по́боље, и чу́л кво́ она́ ора́ти.

присмеје́ се свр. 1. *добије жељу да се смеје.* – Кад га видо́ такво́г, при́смеја ми се па чу пу́кнем, али се некако́ уздржа́. 2. *почне да се смеје.* – Ми́ се присмеја́мо на њиго́во тропа́ње и блантáње, али о́н си на́стави да при́ча кво́ је запричáл.

присмрди́ свр. *почне да смрди.* – При́смрде на календро́, мо́ра да је негде́ па́дал гра́д.

при́сојан, -јна, -јно *који је на лице, који је окренут сунцу, осунчан* (упор. личовит). – Сли́вовачко и стрижевачко си́рење је по́благо од бе́жишко и бра́тешевачко. зато́ј што њ̑ине о́вце пасу́ на при́сојну стра́ну, где́ је трава́ по́здрава.

при́спи се *добије прохтев за спавањем.* – Мо́ре, кад ми се при́спи, мо́рам да ле́гнем ма́лко да дре́мнем, па не́к ку́ћа гори́.

присрби́ свр. *почне да сврби.* – Присрбе́ло те за тепа́ње, ви́дим ја́, али не́че се забáви ако се не сми́риш.

приста́ви свр. *стави јело на ватру да се кува.* – Ди́гнем се ра́но, помузе́м кра́ве, нара́ним живи́ну, си́пем на сви́ње, даде́м на деца́ једе́ње, приста́вим нешто́ за обе́д да се ва́ри, па ва́нем да срећу́јем по ку́ћу. Чорба́, пасу́љ, такво́ нешто́ по́ретко, ва́ри се у котљ, бакра́ч га ка́жемо, а зе́ље, ђуве́ч, пу́њена папри́ка, такво́ нешто́ по́густо, ва́ри се у гр̏не, ај то́лика две́-три гр̏нци, па се уз огњи́ште приста́ве, и ћипу́.

приста́вља несвр. *ставља да се кува јело.* – Гледа́ла сам како́ ма́ма приста́вља ђуве́ч, па чемо́ тека́ и ми́. Приста́вљам пасу́љ, њ̑ега мо́јти на́јвише во́ле.

пристáне свр. *да пристанак, сложи се.* – Сáмо ју пи́тај, о́дма че пристáне. 2. *пође за ким, поступи поводећи се за чијим примером.* – Не́чу да и́дем где́ су млáди, неје́ ми ме́сто ту́ј, да не речу́: пристáл дедá уз гове́да.

пристáњује несвр. *даје пристанак, слаже се.* – Зо́ра се кобајáги љу́ти, уствáри им пристáњује на шáлу, и во́ли да им угáца.

присти́гне свр. 1. *приближи се, присе до неког места.* – Кáд веч да присти́гнемо до нáше село́, зе́тови, који́ се бе́оше нацврцкáли, поче́ше да се натр̑sају који́ че да бу́де ути́чњак. 2. *дође, досе до неког животног доба, дорасте.* – Јá присти́го за во́јску, али мо́ра пр̑во да ме о́жене, па тр̑ъг да и́дем у во́јску, такво́ вре́ме било́.

присти́sa несвр. *достиже некога који је измакао.* – Поче́мо да ји присти́sамо, áко су пошли́ мло́го по́напред од нáс.

притáји се свр. *престане да даје гласа од себе неко време, утиша се.* – Оти́ди на село́, и притáји се некоје́ вре́ме, док се мáлко не сми́ри у држáву.

притр̑ъвни се свр. *почне да се смрачава, примрачи се.* – Ми́ смо на њи́ву оср̑ъвњували, а до́м доди́ли кат се притр̑ъвни, а сá младињá спи́ до плáдне, а њи́вете и не знáју где́ су.

притр̑ъпче свр. *почне ногама да тапка у месту.* – Кáд ме ви́ди, притр̑ъпче с но́ђе ко́лко ми се зарáдује.

притво́ри свр. *непотпуно затвори.* – Притвори́ вратáта, па ји потпри́ с нешто́ да ји про́маја не отвáра.

притéгне свр. *вежући јако стегне.* – Притегни́ га, и цвр̑сто вр̑жи, да не мо́ж да се развр̑же. ⇔ *попритегне.*

притéжљив, -а, -о *вредан, предузимљив, полетан.* – Нашлá човéка е́м пáметног, е́м притéжљивог, прáвог домачи́на. ⇔ *непритежљив.*

притéза несвр. *притеже.* – Бу́ришта се расуши́ла, о́бручи им поотпадáли, тре́бе да се притéзају. ⇨ *притеsa.*

притésa несвр. *в. притеза.* – Ку́ћа мо́ра да се с вре́ме на вре́ме притésa, инáче и онá пропáда ко и човéк кат се запу́шти. ■ **притесáње** *гл. им.* – Без притесáње ни́шта не мо́ж да је добро́, притесáње трáжи и дете́, и женá и сто́ка, и ку́ћа.

притéпа се фиг. *тражи батине.* – На зми́ју кат се притéпа, онá самá изле́зне на вр̑вину. Кат се на ку́че притéпа, оно́ замо́ча тојáгу на овчáра, те га ови́ја искр̑ъбли и истресé му дро́б.

притéра свр. 1. *гонећи приближи коме или чему.* – Притерáј колáта уза зи́д, па ји покри́ с некву поњáву, да не пáда прашина по њи́. 2. *примора, принуди.* – Кад ме притéра, јá вáнем шумáк, па се тáм олр̑укшам.

при́тисак м мед. *напетост којом крв кружи, циркулише у артеријама.* – Дрáга Горолóм до́би при́тисак, па му до́ктури забрани́ше да једé блáжно, а ређи́ју и вино́ не смéје ни да оку́си. ⇨ *престисак.*

прити́ска (предл. прити́скам – прити́скају, имп. прити́скај – прити́скајте) несвр. *изврши притисак својом тежином или ауторитетом.* – Прити́скам га, али о́н се брáни, не дáва да јá знáм нешто́ бо́ље од њéга. Прити́скај га да при́зна влáс. Не при́тискај ме то́лко, че ме згњéчиш, и́ма те сто́ ћи́ла. ■ **притискáње** *гл. им.* – Ру́ђе ми утрнéше оди то́лко притискáње. ⇔ *испритиска.*

притискáч мн. притискáчи м *ексер са широком главом за прикуцавање папира.* – Астáл прекри́ла с мушáму, па ју приковáла с притискáчи, да ју прóмаја не обáра.

прити́сне свр. *својим присуством обухвати шире пространство, покриje.* – Кад је се на Ту́рчина пошло́, кáд је оди Бéлу Палáнку засвири́ла во́јна му́зика, па идо́ше, идо́ше и распрострр̑ше се овдéк кудéво је са Рáсадник, то́ј по́ље је сво́ во́јска билá притиснула. ⇔ *попритисне.*

прити́ца несвр. *притиче.* – Поче́ водá по́више да прити́ца, не́го што́ оти́ца.

при́тка мн. при́тће – 1. *колац који се побада уз биљку да расте право.* – Боранија расте ус при́тће. 2. *дугачка и танка мотка која се ставља преко стога сена да га ветар не обори.* – Се́но се зде́не у сто́г, па се преко ње́га ту́ре при́тће, да га ве́тар не обо́ри.

при́тран, -а, -о 1. *брз, вредан, жустар* (упор. дрносан). – Беше́ си́тна жени́ца, али цврста и при́трана, по це́л дан ле́ти одла́ти по по́ље, зими́ по ку́ћу, не скаце́вља се на једно́ ме́сто ни́како. 2. *јогунаст, својеглав.* – За некуга́ се ора́ти да је при́тран, а за некуга́ да је душовљн. ➞ *трклет.*

притр́гне свр. *вукући приближи.* – Ба́ба се о́ћута, при́тргну уну́ку по́близо, па ју сти́сну.

притре́бе безл. *буде потребно, притреба.* – Би́ло квво́ желе́зо да најде у́зне га, мо́жче му притре́бе за нешто́.

притрепти́ свр. *притрепери, уздрхти од узбуђења.* – Кад га ви́ди, она́ притрепти́, али ју срамота́ да му о́дма притрчи́.

притресе́ се свр. *почне да се тресе, уздрхти.* – Топр́в ми се сљг но́ђе притре́соше кад ви́до како́ еле́ктричари ко ме́так побе́гоше. Притре́соше вој се ра́мена, али се у́здржа да не зави́ка на́глас.

притр́sa несвр. *вукући приближава, привлачи.* – Пе́чени ву́рњаци по́чну да се ва́де из ву́рњу, притр́sају се сас лопа́ту, ва́тају у ру́ће и превр́љују из једну́ у дру́гу, е́м што́ су же́шћи, е́м да се оце́ни да ли су у́баво опе́чени.

притри́са се несвр. *потреса се, узбуђује се.* – Гла́с му накако́ упла́шен, ви́диш да се притри́са, изгле́да по́виш от стра́, не́го от сту́д. Ма́лко се узмуа́ше, ко и сви́ кад им уле́зне не́знан чове́к у ку́ћу, саде́ се Sвезда́на и́ч не притри́са, ко да несу́ дошли́ у њо́јну проше́вину.

притрка́ља свр. *котрљајући догура до негде.* – Помогне́те ми да притрка́љамо тру́пав до зи́д, да не стоји́ насред дво́р.

притрка́ља се свр. *докотрља се.* – Од ра́дос по́чне да се трка́ља, па се притрка́ља до ме́н, и ри́пне ми у ску́т.

притро́па свр. *почне да тропа, прилупа.* – Маноила ко да у́дари гро́м по грби́ну. при́тропа му ср́це, и ко да се це́л сле́ди. Поко́јна Ста́на при́чаше: sво́нци у ћи́лерче нака́чени на чивиљк, вапи́рат до́јде но́чу, па ји прикли́ма, они́ притро́пу: др́н-др́н-др́н!

притрпи́ свр. *стрпљиво издржи неко време.* – Не́ма ово́ј, не́ма оно́ј, це́л век нема́ње, али ми́ смо научи́ли, па уме́јемо и да притрпимо́.

притрпи́ се свр. *трпећи се обузда за неко време.* – Притрпи́ се ма́лко, неси́ са́мо ти́ гла́дан, неје́ ваља́да душа́ поче́ла да ти иска́ча за једе́ње. ➞ *стрпи се.*

притрчи́ свр. *трчећи се приближи коме или чему.* – Кад ме ви́ди да и́дем, притрчи́ до ме́не, па по́чне да се ми́лкује да вој нешто́ даде́м.

притр́чује несвр. *трчећи притиче у помоћ.* – Са́мо ви заправе́те ку́ћу, сви́ че притр́чујемо да пома́гамо.

притýжљив, -а, -о *сажаљив.* – Притýжљив ко за́душна ба́ба, зачљс се разви́ка.

притужне́је свр. *почне да осећа тугу.* – Притужне́је ми да га ви́дим, па о́чу ис ко́жу да иско́чим, на́рочито но́чу. Што́ си дошљл, неје́ ми мло́го притужне́ло за те́бе, и́ди при кој́у си до са́ би́л.

притýжни се свр. фиг. *смучи се.* – Оћу́ти се више, при́тужни ми се о[д] те́ј твоје́ орате́. ➞ *стужни се.*

притýпа свр. *почне да тупа, почне да удара у бубањ.* – Ка́д чу́јем да тупа́н зату́па и му́зика засви́ри, ме́н срце при́игра у гру́ди, а прико́ван сам за кре́вет.

при́тупав, -а, -о *прилично тупав, приглуп.* – Ма́лко је при́тупав, ал и́ма до̀бру ду̀шу, па га сви́ кори́сте.

притӯ́ра несвр. *придодаје.* – Ако једѝн притӯ́ра, а дру̀ђи отӯ́ра, ту̀ј нѐма напредлѝк. Како̀ човѐк старѐје, бо̀љ̑е и бри́ђе му се са̀мо притӯ́рају, док једѝн дѝн не завр̀ши. ⇔ *испритура.*

притӯ́ри свр. *придода.* – Немо̀ј да ми притӯ́раш твојѐ бри́ђе, ма̀лко ли си ја̀ и́мам мојѐ, па трѐбе и твојѐ да во̀дим.

прић̑и́вка свр. *нагло почне да се оглашава кевтањем* (о ловачком керу). – При́ћ̑ивка пала̀шка у Стра̀ње, сѝгурно је искара̀ла за̀јка.

прић̑и́ма свр. *махањем руке почне да даје знакове да му се приђе.* – При́ћ̑има ми с ру̀ку да пожу̀рим, кат пријдо̀, и́мам кво̀ и да вѝдим, кра̀ва се поду̀ла и залипцува̀ла, па ме о̀ка да вој пу̀штамо кр̀в.

прифа̀ти свр. рет. *в. приватн.* – Невѐста вр̀ља сѝто са[с] жѝто, подѝза нако̀ње̑че, по̀сле до̀јде свѐкар, па ју прифа̀ти за ру̀ку да слѐзне ис чѐзу.

прицвр̀сти свр. *причврсти.* – Прицвр̀сти га, заглави́ га сас нѐшто̀ да не мр̀да.

прицврчи́ свр. *почне да цврчи, припишти.* – Прицврча̀ше деца̀, тр̀чи да вѝдиш кво̀ се на̀прави при њи́.

прицрнѐје се свр. *почне да бива црно.* – Нешто̀ ми се прѝцрнеја у гла̀ву, ст̑ьвни ли се, не зна̀м.

прицр̀ца свр. *почне да цркава.* – Ка[д] те вѝдим да прицр̀цаш за цига̀рку, т̑ьг чу ти ку̀пим цига̀ре.

при́ча ж *кратка приповетка о каквом историјском или измишљеном лику или догађању.* □ – Бобо-Мѝлица ни прѝчаше ра̀зне прѝче, а на̀јвише од вапири́ и со̀тоње. ▌**нѐслана** ~ *измишљотина, трач.* – Таквѐ нѐслане прѝче ја не во̀лим. ▌**празна̀** ~ *празно обећање.* – Ти́ бо̀жном рѐче што̀ је твојѐ да је и мојѐ, а оно̀ испа̀де са̀мо празна̀ прѝча.

при́ча несвр. *усмено саопштава о каквом догађају, приповеда* (упор. орати). – Немо̀ј да прѝчаш без вѐзу, кад не зна̀ш како̀ је било̀. На̀ша ба̀ба зна̀јеше мло̀го у̀баве прѝче да прѝча, зато̀ј смо ју мло̀го волѐли. ⌂ **при́ча прекотру̀п** *прича прескачући поједине детаље, прича збрда-здола.* – Прѝча прекотру̀п, једно̀ ка̀же, двѐ не ка̀же, не мо̀ж да му пова̀таш кра̀јишта кво̀ је тѐл да ка̀же. ■ **прича̀ње** *гл. им.* – Од големо̀ прича̀ње вајда̀ нѐма, нѐло а̀јде да се ди̑samo нешто̀ да рабо̀тимо. ⇔ *доприча, заприча, исприча, наприча, натприча, оприча, поприча, преприча.*

при́ча се несвр. *говори се.* – Прѝча се по на̀род да це разми́ри, па се љу̀ди поплаши́ли, зна̀ш како̀ је. ⇔ *доприча се, заприча се, исприча се, расприча се.*

при́чак м *пасуљ са врежама које се пењу уз притке* (упор. пасуљ на притће). – Прѝчак са̀димо окол граду̀ну, ти́ја пасу̀љ растѐ високо̀ ус прѝтће, па изглѐда ко о̀града.

прича̀лица м/ж *говорљива особа.* – О̀на је голема̀ прѝчалица, она̀ кад запрѝча човѐк се не мо̀ж отресѐ од њу̀.

причѝчка свр. фиг. *почне да бива радознао, заинтригира кога што.* – Причѝчка̀ло ме да вѝдим кудѐ се му̀ца, и с ку̀га се му̀ца, па мѝр нѐмам.

при́чек мн. прѝчеци м *одложени рок за враћање дуга* (упор. и почек). – Да̀до му па̀ре на прѝчек, а двѐ го̀дине вѐч прођѐше, до када̀ че трајѝ ти́ја прѝчек вѝше ни са̀м не зна̀м.

причѐка свр. *мало почека.* – Причѐкај ме само ма̀лко да се спрѐмим, па да си и́демо за̀једно. ■ **причѐкување** *гл. им.* – Прода̀вац ко бађѝм нема̀ свѐ па̀ре да ми дадѐ, па ме замо̀ли да га попричѐкам нећѝ дѝн, а то̀ј причѐкување трајѝ евѐ го̀дину дѝна. ⇔ *попричека.*

причéкне свр. *причека у дем. значењу, кратко причека.* – Ја́ сам се наживе́л, мо́ж и по́виш не́го што сам заслужи́л, а ти́ причéкни са́мо да изди́мим лулу́ву, греота́ би било́ у́бав дува́н да оста́не тека́.

причéкује несвр. *добро дочекује и угошћује* (упор. пречекује). – Причекува́мо го́сје, па ни ма́лко заоста́ше ра́боте по по́ље, ал че ста́шемо, дљ́ога го́дина. ⇔ *испричекује.*

причéпи свр. *прибије, прикљешти.* – Она́ се бра́ни, али о́н ју причепи́л уз дрво, па не пу́шта.

при́чес м *причест, причешће.* – Постили́ смо се́дом не́деље, па и́демо у цр́кву да у́знемо при́чес, такво́ вре́ме било́.

причéстује се несвр. *узима причешће, причешћује се.* – У моје́ вре́ме и ста́ри и деца́ су пости́ли, и причéстували се, дањс ни́ти ко́ј по́сти, ни́ти се ко́ј причéстује, ни́ти па ко́ј кога́ гле́да.

причи́ни се свр. *покаже се у машти, привиди се.* – При́чини ми се да те јучéр видо́ у ауто́бус за Пи́рот, а мо́жеби сам се превари́ла.

причињáва се несвр. *показује се у машти, привиђа се.* – Почéли смо да старéјемо и да глупавéјемо, а мо́ж се то́ј са́мо тека́ на млади́ти причињáва.

при́чљив, -а, -о *говорљив, забаван.* – Волéли су га у роду́ што́ је би́л при́чљив и прика́жљив.

причу́ва свр. 1. *сачува као залиху, пришпеди.* – Ако причу́ваш, че и́маш, ако су ти широћи́ пр́сти, ни́кад ни́шта не́ма да и́маш. 2. *чува неко време.* – Мо́лим те да ми причу́ваш дањс деца́, нешто́ се не осéчам добро́.

причу́вује несвр. *пришпећује.* – Који́ причу́вује, ти́ја и́ма, таквóга ти́ да на́јдеш за му́жа.

причу́ка свр. *почне да чука, прилупа.* – Ка́д ме срéте, при́чука ми срце у гру́ди, ја́ реко́ у сéб: Е́, Јелéнко, са́ си гото́в.

при́ш мн. при́штеви м *гнојно запаљење ткива на површини коже, чир, пришт.* – Излéзал му при́ш на ши́ју, па загнои́л, зато́ј кошу́љу не мо́же да облечé. ▌**цр́ни** ~ *опасан чир у унутрашњем ткиву коже, злић,* antrax. – Који́ бра́в се разболи́ од цр́ни при́ш не́ма му спа́с. ⌂ **зелéн ко при́ш** *нешто што је неукусно, горко, и није за јело.* – Пипéрат јо́ш зелéн ко при́ш.

приши́ва несвр. фиг. *измишља и говори неистине о коме, клевеће.* – Приши́вате ми како́ сам га мло́го тера́л да рабо́ти, како́ о́н рабо́ти, а бра́т му тро́ши по бе́л свéт, мо́жда је и тека́, мо́жда сам ства́рно грéшан.

приши́је свр. 1. *причврсти, споји шивењем.* – Отћину́л ми се пу́л на капу́т, па трéбе да га приши́јеш. 2. фиг. *измисли и дода нешто непријатно о коме, оклевета.* – Мо́ра да ми приши́је да сам нешто́ уработи́л које́ ми ни на па́мет не би́ па́дло, па Бо́г на́зем да слéзне, са́мо да ме обру́ка. 3. фиг. *удари коме шамар.* – Сми́ри се, да ти не приши́јем једн̑ шама́р, па и́ма да ти у́ши пој̑у три́ дн̑а. ⇔ *испришије.*

приши́је се свр. фиг. *прилепи се за кога.* – Приши́ла се за њéг ко бобо́вњак, па га не попу́шта.

пришљáмчи се свр. *прикључи се непозван, утрапи се* (упор. присльнчи се). – Запи́мо се на ва́шар под вéјник, па ни се пришљамчи́ше и јо́ш неђи́ не́познати, и ско́ро осьвну́мо.

пришпáра свр. *пришпеди, не потроши све одједном* (упор. пошпара). – Ста́рос и́де, мо́ра да се пришпа́ра која́ пара́ за сва́ђи случа́ј. ⇔ *попришпара.*

пришрáви свр. 1. *споји шрафом, пришрафи.* – Отшрави́л се шра́в на бици́клу, па тра́жим кључ да га пришра́вим. 2. фиг. *обузда, савлада.* – Ожени́ га, па че га жена́ пришра́ви до́м да седи́, и ку́ћу да гледа, а не по цéлу но́ч да бу́ца по село́.

при́шти се свр. *добија пришшеве по кожи.* – Облази́ло га некво́, па поче́л да се при́шти по сна́гу. ⇔ *испришти се.*

при́штрапа свр. *дође штрапајући.* – Пол̑ак, да нико́ј не приме́ти, при́штрапа до ме́н, при́грну ме и шьпну ми на у̏о да че ме че́ка на на́ше ме́сто.

пришу́шка свр. *почне да шушка, зашушти.* – При́шушка нешто́ у тра́ву, кат погледа́, оно́ са́мо што́ несьм нагази́л змију́, и́ма ју два́ ме́тра.

пришу́шње свр. *почне да шушње, зашумољи.* – Некво́ при́шуња у мору́зу, ја́ се уплаши́ да несу́ ди́вље сви́ње, па да ме силди́шу, да не зна́м на куде́ да бе́гам.

пр̑ли несвр. 1. *пали, жеже* (о сунчевим зрацима). – Сльнце́во неје́ да пече́, не́ло пр̑ли. 2. *пали пламеном длакаву кожу животиње, или кожу уопште, прљи.* – Пра́се зако̏љемо и ошу́римо, али мо́рамо и да га пр̑лимо на ме́ста где је оста́ла дла́ка. 2. фиг. *преко сваке мере.* – Неје́ да пи́ју, не́го пи́ју па пр̑ле, а до́бро и једу́, јо́ш кад би тека́ и на ра́боту налита́ли. ⇔ *опрли, приприли.*

пр̑љ м *древна полуга за подизање теших предмета* (упор. лос). – Кат по́јдемо за др̑ва у пла́нину, бес пр̑љ не поо̏димо.

пр̑љи́ца ж 1. *губица, влажни део њушке.* – Теле́нце ме њу́шка у грби́ну с пр̑љи́цу, о́че да̏ се и́гра. 2. фиг. *предњи део лица, уста и нос.* – Чу ти разби́јем пр̑љи́цу̏, са́мо ли се не уђути́ш.

пр̑љи́чка ж *дем.* и *хип. од прљица.* – На ја́ре је на́јчиста пр̑љи́чка, по ње́г сло́бодно мо́же̏ш да пи́јеш во́ду куде́ је оно́ пи́ло, Ако купу́јеш пра́се за̏ домазл̑ак, гле́дај да и́ма дл̑ьгу пр̑љи́чку.

про̏ба свр. *поједе или попије мало чега ради провере квалитета, окуси.* – Изне́ла сам ма́лко ко́лко за про́бу, про́бајте га, па ако ви се допа́да, чу изнесе́м јо́ш. ⇔ *испроба, опроба.*

проба́ца несвр. *пробада.* – Че́рката му оти́шла у Шва́пско сас оно́га што́ га во̏л пробаца́ сас ро́г ка́д бе́ше момче́. Некво́ ме проба́ца одо́цутра ту́ј под ми́шку, бьш се ми́слим да ли да ти казу́јем, да се не сећи́раш, ти́ си душе́вна жена́. ⇔ *испробаца.*

пробе́ре свр. *одвоји по каквом критеријуму, очисти што од чега непотребног.* – Пробе́рете по́крупне ја́буће, па понесе́те, не́к једу́ деца́. Проберѝ компирѝ којѝ су поче́ли да се ду́вају, па ји исврљѝ да не ква́ре здра́вити.

проби́ва се несвр. фиг. *сналази се, пробија се спретношћу.* – Иза ме́не ни́кој неје́ стоја́л, са́м сам се пробива́л кроз живо́т како́ сам зна́л и умеја́л.

проби́је свр. фиг. *настоји да на сваки начин оствари неки циљ.* – Покуша́ва да проби́је и куде́ мо́же и куде́ не мо́же, и не мању́је док не оства́ри кво̏ је намисли́л.

проби́ра несвр. *одваја по каквом критеријуму.* – Чиби́ричава, не једе́ све́, проби́ра са́мо које́ во̏ли. Ка́д напа́дне, бо̏лка не проби́ра, ко́си сви́ по ре́д. ⇔ *испробира.*

пробира́ч м *онај који воли да бира.* – Који́ је пробира́ч, о́н на́јчесто оста́не гла́дан. ➞ *пробирџија.*

пробирџи́ја м *онај који воли да бира* (упор. пробирач). – Коза́ је голе́м пробирџи́ја, она́ не́че да пасе́ куде́ о́вце пасу́.

проблема́тика ж *сви проблеми који се односе на какву делатност.* – Чове́к ти је ко трепетли́ка, це́л живо́т са́мо трепе́ри, једи́но ка́д је по́малечак, до́к не по́чну да му сави́њају проблема́тиће, мо́же да се рече́ да је некво́ поживе́л на комо́цију.

прободе́ свр. *бодући протури кроз што.* – Попо́шће које́ се ту́рају у ву́рду тре́бе да се прободу́ с иглу́ да уле́зне со́к у њѝ, да бу́ду по̏блађе.

пробо̏јац м 1. *гвоздена алатка за пробијање рупа у металу.* – С проба́јац се бу́ше ру́пе у плѐк. 2. фиг. *оштар поглед.* – Де́да Ра́чко бе́ше о̏малечак чове́к, ма́лко погр̑бен, с уши́љени бр̑чичи, и с о̏чи ко пробо̏јци.

пробора́ви свр. фиг. *освести, врати у нормално стање.* – Ако те ко́кнем с песни́цу у чело́ и́ма да заштýкнеш, да не мо́гу да те пробо́раве.

пробора́ви се свр. фиг. *опорави се, освести се.* – Уне́ло ме некво́ у гла́ву, па не мо́гу да се пробора́вим. Не зна́ју ни те́рет ни му́ку, лежу́ докуде́ пла́дне, кат се ди́гну, не мо́гу се по полови́н са́т пробора́ве.

пробрбо́сти свр. *промрмља.* – Де́да ма́лко-ма́лко па некво́ пробрбо́сти ко́лко са́мо да си о́н чу́је. „Ку́чку једе́ш, ку́чку ма́миш!“ – про́брбости ба́ба ис кре́вет.

пробри́чи се свр. *обричи се надве-натри, обрија се којекако.* – Не и́деш на венча́ње, не́ло на коси́дбу, пробричи́ се на́две-на́три, па се ди́sај и пооди́.

пробр̀ка свр. *промеша по чему тражећи што.* – Ју́тром до́к јо́ш спи́м дође па ми пробр̀ка по це́пови.

пробрљи́чка се свр. *умије се или се окупа којекако.* – Са́ чу ја́ да се пробр̥љи́чкам по́горе-по̊доле, па че кре́немо.

пробр̀чка се свр. *испљуска се водом.* – Ро́днине изле́зли при чешму́, ми́ју се, засми́вају се, са́ јо́ш ма́лко па че тр̀гну за ва́рош да си ку́пе но́виње, а мо́ш се ола́стре и до Зво́начку ба́њу, да се ма́лко пробр̀чкају.

пробу́ди (трп. пр. пробу́ден, -а, -о) свр. *прекине чији сан, учини кога будним.* – Са́м се пробу́дим пре́д-зору, и ви́ше не мо́гу да за́спим. Ђо́ра, пробу́ден из пр̀ви сѣ́н, по́трча низ Ци́гансћи пу́т конто Дуби́чје, спо́тури се и па́де.

пробу́је несвр. *пробајући проверава квалитет чега, пробава.* – Прође́ некоје́ вре́ме, узоди́ли се ма́јстори, изла́зе, ула́зе, но́се једно́, дру́го, пробу́ју, не ва́та се, неје́ добро́. Дође́ по́зив за во́јску, о́бли ме ла́дан зно́ј, куде́ да се де́вам, пробува́ да одло́жим, не вре́ди. ■ **пробува́ње** *гл. им.* – Ме́н одреди́ше да пра́јим сала́те, а оне́ мо́рају да се пробу́ју какве́ су за со́л, па какве́ су за зејти́н, ја́ по́сле сва́ко пробува́ње омѣ́кнем по једну́ ређи́ју. ⇔ *испробује.*

пробу́је се несвр. *опробава се.* – Пробу́ју се који́ от кога́ по́јак, који́ преборі́ сви́ дру́ђи, о́н је на́јјак и гла́ван.

пробу́ши свр. *бушећи начини рупу, отвор.* – Покуша́ да пробу́шим неко́лко ру́пе, али др̀во тврдо, а бурђи́ја тупа́, па га разнману́.

про́вала ж *нагло пробијање као последица унутрашњег притиска* (о провали облака). – Дошла́ река́, мо́ра да је негде́ било́ про́вала о́блак.

прова́ли (трп. пр. прова́лен, -а, -о) свр. *пробије, пробуши.* – Вода́ провали́ла ја́з, па бе́ше одне́ла неко́лко гради́не. У ста́ње је да једе́ и лежећи́ и стојећи́, да о́ди и да једе́, са́мо што́ не једе́ кат спи́, једе́ ста́лно ко прова́лен.

прова́ља несвр. *обијајући врата улази да краде.* – Поче́ше по село́ ку́ће да се прова́љају и да се кра́дне, на́рочито бакре́ни су́дови и казањи́. ⇔ *испроваља.*

про́вара ж 1. *низпроизвод од укуване сурутке у виду кајмака* (упор. и милер). – Си́рутку сва́римо, па оно́ј озго́ре што́ се ва́не зове́мо про́вара, оно́ бла́го за једе́ње. Ста́ри љу́ђи су мло́го воле́ли про́вару, ма́лко се посо́ли, а који́ во́ли, једе́ ју и не́слану. 2. *прогрушано млеко, млеко које се поквари приликом кувања.* – Млеко́ се про́вари, па про́варуту да́до на сви́ње.

прова́ри се свр. *прогруша се млеко током кувања.* – Оцу́тра ми се про́вари млеко́. Млеко́ се прова́ри ако ше́рпа неје́ до́бро о́прана сас же́шку во́ду.

проведе́ свр. *водећи кога упознаје га са местима и људима кроз која пролазе.* – Били́ смо при си́на и снау́ у Шва́јцарску, па си ни суде́ прове́ли, и показа́ли како́ се при њи́ жи́ви. ⇔ *спроведе.*

проведе́ се свр. фиг. *пробави неко време у забави и разоноди.* – Отидо́мо на ва́шар да се проведе́мо, а ми́ прођо́мо ко бо́с по тр̀ње. ⇔ *спроведе се.*

прове́зе свр. *возећи прошета кога.* – Прове́зоше ме суде́ куде́ сам тражи́ла.

прове̏јује несвр. *провејава.* – Поче̏ сне̏г да прове̏јује.

прове̏три свр. *струјом ветра или промајом прочисти ваздух.* – Пу̏ши ко Ту̏рчин, па ба̏р со̏бу да прове̏три пред лега̏ње.

прове̏три се свр. *учини свежим излажући чистом ваздуху или промаји.* – Изле̏зни у ру̏дину па се проветри̏, да ви̏диш како̏ че ти се изби̏стри у гла̏ву от пија̏нкуту. Цр̏ђе тре̏бе с вре̏ме на вре̏ме да се прове̏тре.

прови̏ди се свр. *особина нечега што је танко и провидно, кроз које може да се назире шта је иза.* – У̏ши му се прови̏де, ко на младоже̏њу по̏сле сва̏дбу. Намакну̏ла виро̏нгу, али се прови̏ди све̏ уну̏тра. ➞ *прозира се.*

прови̏ра несвр. *провлачи.* – Прови̏ра ру̏ку кроз про̏зорче, па ми да̏ва цига̏ре ка̏д ни̏кој не ви̏ди.

прови̏ра се несвр. *провлачи се.* – Немо̏ј да се прови̏раш мецу ле̏твете, да се не загла̏виш. Прови̏ра се ко ку̏че на про̏мку. ⇔ *испровира се.*

про̏виран[1]**,** -рна, -рно *сналажљив, спретан.* – Мо̏ј тети̏н ис Провољени̏к бе̏ше предузима̏ч, о̏н је би̏л мло̏го про̏виран и спо̏собан чове̏к.

про̏виран[2]**,** -рна, -рно *јестив, киселкаст, који отвара апетит.* – Про̏вирна чо̏рбица, ћи̏селка, добра̏ за же̏гу.

провла̏чушка ж *узак и низак отвор на плоту кроз који се може провући само пузањем.* – Деца̏ направи̏ла провала̏чушку на пло̏т, па се кроз њу̏ провла̏че и кра̏дну кра̏ставице у гради̏ну.

провлече̏ свр. *провуче.* – Провле̏чи дете̏то кроз пе̏нцер, па ми га пружи̏, ал па̏жљиво, да не испа̏дне.

провлече̏ се свр. *провуче се.* – Про̏влече се ко ку̏че испод лесу̏, и побе̏же.

прово̏ди се несвр. *проводи извесно време у забави и разоноди.* – Зна̏ш како̏ се ка̏же: до пла̏дне се прово̏димо ко муши̏ца у тупа̏н, а от пла̏дне ко жа̏ба по стр̏ниште. (ирон.).

Провољани̏к / Провољени̏к (адм. Проваљеник) *село у Лужници;* Провољани̏чањин / Провољени̏чањин, Провољани̏чанка / Провољени̏чанка, Провољани̏чанче / Провољени̏чанче мн. Провољани̏чањи / Провољени̏чањи *етн;* провољани̏чћи / провољени̏чћи, -чка, -чко *ктет.*

про̏вре свр. *провуче.* – Најди̏ ми ти̏нку жи̏чку, да мо̏гу да ју про̏врем кроз ову̏ј ру̏пицу. Проври̏ ру̏ку кроз про̏зорче, па ми довани̏ шаши̏рат.

про̏вре се свр. *провуче се.* – Куде̏ се ја̏ мо̏гу про̏врем, ту̏ј ни ма̏чка не мо̏же. Провр̏л се врабѣ̏ц кроз покро̏вьц, па кљу̏је жи̏то.

провре̏ви свр. 1. *поразговара о чему.* – Дојди̏ довече̏р да поседимо̏, и да си от све̏ провре̏вимо. 2. *проговори што.* – Па, бре̏, Љу̏бе, Бу̏лча неје̏ врабѣ̏ц, па чи̏м о̏кнеш, ја̏ да га се̏кнем наго̏р из бразду̏! – про̏вреви Обре̏нка. 3. *поврати моћ говора, поново проговори.* – Чу̏до големо̏ – провреви̏л Ву̏чко, мо̏ре, неје̏ са̏мо да је провреви̏л, не̏го и пропоја̏л.

провре̏дни се свр. *постане вредан, престане да ленчари.* – Са̏ агали̏сује, али̏ на ту̏ц рачу̏н, ка̏д му роди̏тељи онемо̏ћају и о̏н че се провре̏дни, са̏мо да не бу̏де ка̏сно. ➞ *развредни се, увредни се.*

провржди̏ свр. *пројури брујећи.* – Про̏вржда некво̏ големо̏ по пу̏т, ел је камио̏н, ел је ауто̏бус. ➞ *провужди.*

проврти̏ (трп. пр. провр̏тен, -а, -о) свр. *избуши сврдлом.* –Узни̏ бурђи̏ју па провр̏ти дире̏кат, да намести̏мо кли̏н да си ка̏чимо аљи̏не на ње̏га. Бу̏чкало и̏ма др̏вену др̏шку, и на кра̏ј уцвр̏стено колце̏ о[д] даску̏ провр̏тено на неко̏лко ме̏стети.

провр̏чка свр. *провуче кроз нешто* (о концу или конопцу). – Провр̏чкај коно̏пац кроз ову̏ј а̏лку, па кроз ону̏ј, и до̏бро затегни̏ и вр̏жи.

провр̏чује несвр. *буши сврдлом рупе једну за другом.* – Провр̏чујем ру̏пе на ра̏стоку да мо̏гу да отпу̏штам за̏гњишта према по̏требу. ⇔ *испроврчује.*

провужди свр. 1. *прозврји, пројури брујући мотором* (упор. провржди). – Ми̏ си ко̏памо ову̏де прекај Ра̏садник по њи̏вете, а Сте̏па Степа̏новић ти̏ће с а̏уце провужди̏ кроз Бабу̏шницу, ма̏лко, и те̏ га, вр̏та се па̏. Некакво̏ про̏вужда, ала̏ ли је, магла̏ ли је. 2. фиг. *брзо сагори.* – Ли̏сковине о̏гањ не држе̏, оне̏ са̏мо провужде̏, али те не згре̏ју, добре̏ са̏мо да се напа̏ли ву̏рња, ел за печење̏ ређи̏ју.

прога̏ра несвр. *прогорева.* – Немо̏ј да ми прога̏раш цр̏ђе с цига̏ре, у кре̏вет се не пу̏ши, а мо̏гу и да се запа̏ле, да сви̏ погоримо̏.

прогѣ̏гње свр. *прогуњђа, помрмља.* – Чи̏м вој се нешто̏ не допа̏дне, некво̏ прогѣ̏гње, али ко̏лко она̏ да си чу̏је кво̏ је прогѣ̏гњала.

прогле̏да свр. 1. *отвори очи, пробуди се.* – Са̏мо ли прогле̏дам у̏јутро, о̏дма се ди̏sам и обр̏там на ра̏боту. 2. фиг. *усте у материјалном и духовном напредовању.* – Кој̏и ото̏ше у гра̏д и запосли̏ше се прогледа̏ше, ми̏ кој̏и оста̏домо на село̏ и да̏ље жмимо̏, ко што̏ су и на̏ши ста̏ри жма̏ли. 3. фиг. *похаба се и поцепа* (о одећи или обући). – Прогледа̏ли ми опѣ̏нци, на о̏ба наѕрну̏ли пр̏сти. Проретѐла му кошу̏ља на ла̏ктови, са̏мо што неје̏ прогледа̏ла. Е̏, ове̏ј панталȍне сам бѣ̏ш с во̏љу износи̏л, али прогледа̏ше на коле̏на.

прогл̏не свр. *прогута.* – Запа̏л му за̏лок у гу̏шу па не мо̏ж да прогл̏не, да̏јте му во̏ду што̏ пре̏ да се не зада̏ви. Сажва̏чи у̏баво па проглни̏. Некво̏ ми̏ се сте̏гне у меши̏ну, загла̏ви ми се у гу̏шу, па не мо̏гу да прогл̏нем, не̏че да сла̏зи. ⇨ *прогльне.*

прогльне свр. *в. прогл̏не.* – Запотајило ме, па̏ не мо̏гу да прогльнем ни глѣ̏тку во̏ду, ка̏м ли нешто̏ да по̏једе̏м. Ко̏лко се прозе̏ва, мо̏же чове̏ка да прогльне ка̏д отво̏ри у̏ста.

прогња̏ви свр. фиг. *уради што којекако.* – Мо̏ре, прогњави̏ га на̏две-на̏три, па то̏ј му је, кој̏и че це̏л дѣ̏н да га зaси̏ра да ли је до̏бро о̏прано, ел неје̏.

прогма̏чка свр. *гњечњи овлаш пропере што у води.* – Поми̏тка, на дльго др̏во вр̏зана кр̏па, па се с вре̏ме на вре̏ме гу̏рне у ко̏ву сас во̏ду и прогма̏чка да се испе̏ре, с њу̏ мете̏мо ву̏рњу.

прого̏н м *узак пролаз погодан за бројање оваца на испасишту* (упор. и загон). – Прого̏н је та̏м где се сте̏сни про̏лаз, па мо̏гу да се бро̏је о̏вце до̏к прооде једна̏ по једна̏.

прогоре̏н, -а, -о *пробушен пламеном.* – Неје̏ виде̏л, па обле̏кал прогоре̏ну кошу̏љу, и такѣ̏в отишѣ̏л на сла̏ву. Прогоре̏н каза̏н, неје̏ ви̏ше за у̏потребу, сви̏ кој̏и га у̏зну да се послу̏же га̏се о̏гањ с во̏ду у ње̏га, ме̏сто да истргну̏ жа̏р надво̏р, па ту̏ј да га̏се.

прогори̏ свр. *пробуши горењем.* – Петка̏на ме ру̏жи што се жа̏лим на но̏ђе, и ка̏же да неје̏ бѣ̏ш све̏ од горчаљи̏в живо̏т, не̏ло по̏виш од ређи̏ју и дува̏н, да сам од њи̏ прогоре̏л ко ста̏р каза̏н.

прогре̏вује несвр. *повремено се појављује сунце између облака.* – Поче̏ да прогре̏вује слѣ̏нце, че просуши̏ се̏но које̏ јо̏ш неје̏ збрано̏ по лива̏де, а могло̏ је да се уплесња̏ви.

прогризе̏ свр. 1. *гризући направи рупу, пробуши зубима.* – Пога̏нчотине прогри̏зли вре̏че, па исте̏кло бра̏шно бе̏лисвет у и̏жу. 2. *нагризањем пробуши што због хемијског деловања.* – Аксе̏нција прогризе̏ гво̏жђе, та ка̏м ли аљи̏ну на чове̏ка.

прогу̏ли свр. фиг. *ошиша којекако.* – Мо̏ре, прогули̏ га на̏две-на̏три ко ја̏ре, са̏мо да неје̏ ура̏сал ко по̏п, ко̏ј че му нао̏ди ману̏ го̏ре по̏-планин.

прогу̏ра свр. фиг. 1. фиг. *запосли кога преко везе.* – Де̏, бре̏, Ду̏шко, ти̏ си ви̏ден чове̏к, гле̏дај некако̏ да прогу̏раш мо̏јевога оклима̏на на некакву̏ слу̏жбицу. 2. фиг.

превали што преко главе. – Прогураамо и ову́ј сла́ву, ко и сва́ку го́дин, али госјА́ње нема́мо ко дру́ђе го́дине.

про́дава ж *продаја.* – Ови́ја стари́ти си́н ми чу́ва петна́јес гове́да за про́даву. Неје́ ми за про́даву та́ј њи́ва, ако о́ч некоју́ дру́гу мо́же.

прода́ва несвр. 1. *продаје неку робу.* – Набе́ре шипци́, па и́де та ји прода́ва на го́спође да си пра́ве пе́кмез. 2. *део свадбеног церемонијала када брат ритуално продаје сестру њеном будућем деверу.* – Да́ваш пару́, ћи́те те, и ула́зиш куде́ че се ручу́је, по́сле уле́зне бра́т и уведе́ сестру́, она́ се начини́ла све́ у ва́л, и прода́ва ју на њо́јнога де́вера, ка́т се пого́де, поста́вља се ручѣ́к, почи́ња весеље. ■ **продава́ње** *гл. им.* – То́ј бра́ништенце ми ич неје́ за продава́ње, али мо́рам да га продаде́м, насполете́ли ме порешчи́је, о́че ку́ћу да ми попи́шу. ⇔ *испродава, запродава, препродава, распродава.*

прода́вац м *онај који продаје, продавач.* – За́друга пу́на, прода́вацьт тр̏ља ру́ђе, чѣ́с-чѣ́с па му́не понекоје́ пи́во, на ту́ц рачу́н, е́м пи́је му́фте, е́м напла́чује, за ње́г па́ре и му́фте пије́ње, за на́с шегаче́ње, ку́ј кво́ во́ли.

продаде́ (трп. пр. прода́ден, -а, -о) свр. *уступи што другоме за одређену цену, нађе купца.* – Реши́л сам да прода́вам гове́дава, сѣ́г у Љубера́жду на ва́шар и́ма да ји сва́ продаде́м. – Та́ј ку́ћа је прода́дена, а до јуче́р је би́ла огла́сена на про́даву.

проде́ре се свр. *љутито викне, издере се на кога.* – Дешава́ло се да се проде́ре на ме́не, али ни́кад неје́ поди́гал ру́ку да ме уда́ри.

продлѣ́би свр. *копајући продуби већ ископану рупу.* – Поче́ да нестању́је вода́ у буна́р, че мо́ра да га продлѣ́бимо.

продре́ме свр. *легне и мало задрема.* – Де́ца, умори́сте ме, пу́штете ме ма́лко да продре́мем, по́сле ме затра́чкујте кво́ ви на па́мет па́дне.

продрља́ви свр. фиг. *опере на брзину.* – Немо́ј да га ми́јеш мло́го, продрљави́ га ма́лко, ко́лко да неје́ без и́ч.

продрља́ви се свр. фиг. *умије се којекако.* – У́вечер, ко и сви́ ду́њђери, ма́јстори умо́рни, продрља́ве се ма́лко с води́цу, ма́лко вече́рају, па спање́. ➞ *продрљости се.*

продрљо́сти се свр. фиг. *умије се којекако* (упор. продрљави се). – Че се продрљо́стим на́две-на́три, па че по́јдемо.

продр̏дње свр. *љутито прогуњђа.* – Продр̏дње свекрва́ тека́ поне́кад кад вој неје́ пра́во, али ја́ си пређути́м.

продр̏ма свр. фиг. *протресе, изведе из стања мртвила.* – Продрма́ј га ма́лко, пропушти́ га и кроз ру́ђе ако тре́бе, неје́ добро́ што је се то́лко олењи́л и улежа́л.

проду́ва свр. *пробије, скрозира* (о ветру). – Немо́ј да иска́чаш таква́ разголе́здрена, да те не проду́ва ови́ја ветри́на, по́сле да сви́ и́мамо му́ку прекај те́б.

проду́жи свр. *шивењем настави, учини што дужим.* – Ократе́ле му панталО́не, па тре́бе да ји однесе́м при ма́јстора да им проду́жи нога́вице, да мо́же да ји поно́си јО́ш ма́лко.

проду́ма свр. *проговори.* – Ја́ сам сама́, не́мам с кога́ ре́ч да проду́мам. Де́ и ја́ да проду́мам неко́лко ре́чи, ако се мо́же. Проду́мај нешто́ од њу́, каква́ је, у́бава ли је, акѣ́лна ли је. ⇔ *попродума.*

прожени́ свр. 1. *ожени или уда кога као од беде.* – Прожени́ше ме некако́, нити ме пита́ше о́чу ли ју, ни во́лим ли ју, ју́тредьн си па́к оста́до са́м на поја́ту, жену́ сам виђевља́л са́мо ка́д ми донесе́ ле́б и преме́ну. 2. фиг. *ожени мотком, тј. изудара.* – У́баво да ми почи́шаш ово́ј моје́ уну́че, па че га на́јесен же́нимо, а мо́ж га и прожени́мо с мо́тку ако неје́ до́бар.

прожени́ се свр. 1. фиг. *има ванбрачне односе.* – Туца́ жена́ ти је на́јбоља, зато́ј и не зна́м тре́бе ли да се же́ниш, ели са́мо прожени́ш, ишчу́каш ка[д] ти па́дне на па́мет,

па а́јд на по́рту. 2. фиг. *ожени мо̄ком, т̄ј. узудара.* – Јо́ш голошија́н, а о́че да се же́ни и да се де́ли, мо́ре, тре́бе о́н да се прožéни, али с једну́ тоја́гу.

прожи́ви свр. *живећи п̄роведе неко време на неком мест̄у.* – Сас ма́јку смо ле́по живе́ли, које́ и́мамо де́лимо, које́ не́мамо ми́ че сви́ да отпа́тимо, тео́ј смо проживе́ли на́ш ве́к.

проза рет. предл. *в. кроз.* – Ја́ га па́нтим ко проза сѣ́н. У́снице му не мр̄да́ју, а ја́ ко про́за сѣ́н чу́јем некакѣ́в мека́чьк гла́с.

прозве́ри (трп. пр. прозве́рен, -а, -о) свр. *изненади, п̄рет̄лаши, п̄рочуди.* – Дево́јче, не зачѣ́чкуј се с ме́н, ако те ува́нем, и́ма те прозве́рим. Шо́фер, е́м прозверен, е́м пи́нул, ше́та около ауто́убус, че́ка да до́јде мили́ција.

прозве́ри се свр. *изненади се, п̄рет̄лаши се, п̄рочуди се.* – Такву́ дре́ку ди́гоше Драго́мир и Ру́жа, да се ја́ прозвери́. ⇨ *п̄розвери се.*

прозе́ва се несвр. *зева од п̄осп̄аност̄и, или досаде.* – А́јде да си ле́гамо, поче́мо сви́ да се прозе́вамо. Учи́тељ им при́ча кво́ је добро́, кво́ неје́ добро́, а она́ се са́мо прозе́вају.

прозе́вушка ж *п̄розевање.* – За́разан сме́ј, ко прозе́вушка, ка́т се једѣ́н засме́је, сви́ се усмеју́. И́демо од дрво до дрво ко прозе́вушка от чове́ка на чове́ка.

прози́не се свр. *једном зевне.* – Сре́чко се про́зину, и исцѣ́кли сас о́чи у њи́ ко вапи́р.

прози́ра се (трп. пр. про́зиран, -рна, -рно) несвр. *особина нечега ш̄то је т̄анко и п̄ровидно, кроз које може да се назире ш̄та је иза* (упор. провиди се). – Панталóне му проретéле поза́ди, па му се прози́ра го́ло ду́пе. Помери́ се ма́лко на́стран да и ми́ ви́димо, неси́ про́зиран. ➞ *п̄розр̄т̄а се.*

про́зли се свр. *п̄ост̄ане зао.* – Чове́к остаре́је, па огаде́је, па се про́зли, па поста́не до́садан и на са́м се́б. ➞ *узли се.*

прозна́је свр. *п̄очне да зна п̄од п̄ринудом.* – Че прозна́јеш, са́мо ако у́знем једѣ́н пру́т.

прозове́ свр. *да коме или чему надимак.* – Мо́ра да је нећи́ у њи́ну вами́лију би́л чу́љ, па ји прозва́ли Чу́љинци.

про́зорче мн. прозорчети́ја с *дем. од п̄розор, п̄розорчић.* – Наsрну́ла на про́зорче, па се пра́ви да ме не гле́да. Ку́ћа голема́, а прозорчети́ја ма́лечка.

прозр̄та се несвр. *особина нечега ш̄то је т̄анко и п̄ровидно, кроз које може да се назире ш̄та је иза* (упор. прозира се). – Девојчети́ја сва́ оку́пана, прозр̄та́ју им се блушчети́ја и ви́де се си́шчице тамѣ́н оцврсну́ле. ⇨ *п̄росп̄т̄а се.*

прозу́би свр. *п̄роговори кроз зубе.* – Мора́ла је при до́ктура ма́ћу да си во́ди, некво́ ју снашло́, ку́ј че ју припомо́гне и сагле́да ако не́че че́рка! – прозуби́ ја́ некако́.

просѣ́мби свр. *п̄робуши, п̄робије.* – Ако те уда́рим с песни́цу, и́ма те просѣ́мбим.

просве́ри се (трп. пр. просве́рен, -а, -о) *в. п̄розвери се.* – Тека́, просве́рим се но́чу, чу́јем петло́ви пoју́, па поми́слим учини́ло ми се, чу́љим у́ши, не́ма-не́ма они́ се па́ј ја́ве, зна́чи – жи́в сам јо́ш. Ба́бичка бе́ше задрема́ла при шпо́рет, ма́чка задрема́ла пот шпо́рет, уве́ле све́ у четрна́јес, преду́ ли преду́, а ја́ не мо́гу да спи́м, ко просве́рен.

просе́бне свр. *п̄ромрзне, скочањи се од хладноће.* – Че просе́бнемо ко компи́ри начѣ́с у ове́ј тѣ́ње аљи́ње.

проси́ра се несвр. *в. п̄розира се.* – Проси́рају му се у́ши, мо́ра да се је ско́ро ожени́л. На да́р сам доби́ла ве́зен ћена́ран пешћи́р, ву́нене чара́пе сас ша́рку, сви́лено шамиче́ и мара́мче тѣ́нко па се поросѝра.

проср̄та се несвр. *в. п̄розр̄т̄а се.* – Проср̄та се ко́лко је мр̄шаво. У́ши му се проср̄та́ју ко ста́кло. Дечи́шта се пу́згају на дупети́ја низ прза́љу оди ка́мење, панталóне им се проср̄та́ју ко пенцерчети́ја.

просу́кло прил. *промукло, храпаво.* – Да ли си це́лу но́ч пи́л ла́дно пи́во, та тека́ просу́кло при́чаш.

просу́кне (рад. пр. просу́кал, -кла, -кло) свр. 1. *проникне, избаци дугачак изданак* (зелена салата, млади црни лук, кромпир у трапу). – Сала́та кат просу́кне, ли́стови вој несу́ ви́ше кр̥ти, и неје́ добра́ за једе́ње. Тре́бе да изга́зимо лу́кав да пра́ви глави́це док јо́ш неје́ просу́кал. 2. фиг. *убледи и позелени од какве невоље.* – Што си просу́кал, ко да су те у расо́л држа́ли. Просу́кла од уче́ње. Мору́зава нити је жл̥та́, нити је зелена́, не́ло до́јде некако́ жл̥тњи́кава, ко просу́кла.

про́јде (рад. пр. прошл̥́л, -шла, -шло) свр. *прође.* – Све́ што́ до́јде, мо́ра и да про́јде. Прође́ше неко́лко дн̥а, Јова́нка се узоди́ла по ку́ћу, разработи́ла се, не скаџу́је се на једно́ ме́сто. А ти́, неје́ ли ти до́садно по ладови́нете, у кво́ че жи́вот да ти про́јде? Пце́та се улаја́ше ко да је ку́рјак прошл̥́л низ малу́. ⌂ **про́јде ко бо́с по тр̥ње** *награбуси.* – Отидо́мо на ва́шар да се проведе́мо, а ми́ прође́мо ко бо́с по тр̥ње. ⇔ *попрође.*

проје́де свр. 1. *почне да једе.* – Не вр̥тај се от печа́лбу, та́те, и ово́ј на́јмалецко проје́де. Поче́ да се опра́вља, про́једе, и пома́лко се прошета по со́бу. Че проје́де и пе́чену дивља́чку, са́мо полн̥ак. 2. *једући ошпети на више места, прогризе.* – Мољци́ ми проје́ли све́ које́ сам спреми́ла у ко́вчаг за уко́п, па не мо́гу да прејаду́јем.

проји́да несвр. *нагризањем буши због хемијског деловања.* – Рџа́ проји́да желе́зо, па мо́ра да се сас фа́рбу заштити́ти. ⇔ *испроји́да.*

проју́ри свр. *гонећи примора кога да бежи, протера.* – Не сми́риш ли се, и не преста́неш ли да вр̥ткаш с ре́п, и́ма да те проју́рим из моју́ ку́ћу, па и́ди куде́ зна́ш. ⌂ **проју́ри га** *добије пролив.* – Про́јурило га, па не иска́ча ис клозе́т.

прока́пе свр. *почне да капље као наговештај цурења* (о ракији). – Казанџи́јо, кла́ди каза́н, не жали́ дрва, да што́ пре прока́пе ка́пката. 2. *почне киша да најављује свој долазак.* – Време́во ко дети́њо ду́пе, ма́лко-ма́лко па прока́пе.

прока́пује несвр. – 1. *с времена на време кане покоја кап кише.* – Прока́пува ма́лко ћи́ша, али ко́лко да уга́си праши́ну, по́ље ни́шта неје́ ни осети́ло. 2. *почиње да капље као наговештај цурења* (о ракији). – Поче́ у́брзано да прока́пује, са́ че протече́. 3. *прокишњава кров.* – На не́колко ме́ста прока́пује кро́в, па се спре́мам да пред̂и́м цре́п, и заме́ним који́ је стро́шен.

прока́ра свр. 1. *терајући прође куда или мимо кога.* – По ти́ја пу́т ко́лко су прока́рани они́ја који́ се ви́ше не вр̥тају, ни бро́ј се не зна́је, а и на́с и́сто че́ка. 2. фиг. *пропусти кроз органе за пробаву; прођерда имовину.* – Нуме́је да приште́ди, све́ што́ заради́ прока́ра кроз гузи́цу за два́-три дн̥а, по́сле жи́ви на по́зајмицу. ⌂ **прока́ра га** *добије пролив* (упор. и проју́ри га). – Прокара́ло ме, па сва́ћи чн̥с трчи́м у клозе́т, и́сцеди ме ко ли́мун. ➞ *протера.*

прока́рује несвр. 1. *терајући пролази куда или мимо кога, протерује.* – Це́л дн̥ан прока́руваше ђу́бре, чи́сте авли́ју. 2. фиг. *пропушта кроз органе за пробаву; прођердава имовину.* – Све́ што́ је сте́кал, зе́тови че прока́рају за једну́ го́дину, не́ма да оста́не ни штило́ од то́лко њиго́во бога́ство.

прока́стри свр. *ту и тамо окреше покију грану.* – Бра́ништево тре́бе да прока́стриш, да се неје́ ово́лко згусти́ло ко у пра́шуму, не мо́ж чове́к да ми́не пе́шћи, камоли с ко́ла.

про́клет, -а, -о трп. пр. *употребљава се у грдњи и осуди кога или чега.* – Про́клета да сам, ја́ сам крива́ што́ ми дете́то по́страда. Да је про́клет, па да је три́клет ко́ј те зда́де са́мо све́т да бла́зниш.

проклети́ја ж 1. *зао човек, мрска особа.* – Куде́ најде́ то́га проклети́ју, с ње́г ли деца́ да ра́џаш, с ње́г ли ве́к да веку́јеш! 2. *место и околности које чине кога несрећним.* – О́н се и́змакну, па си са́ жи́ви у Бе́оград, а ја́ и́ма сама́ да ска́пем у ову́ј

проклетѝју. 3. *оно што проузрокује много тешкоћа, мука и напора.* – Жѐнско нѝкад да се не ро̀ди, да не но̀си убавѝло како̀ проклетѝју. ⇨ *проклетиња.*

проклетѝња ж *в. проклетија.* – Човѐк је проклетѝња, и ка̀д му је добро̀ му̀чи се и па̀ти, а ка̀д му је ло̀ше јо̀ш по̀виш се му̀чи и па̀ти. Ѹбава проклетѝња, ка̀д зайгра у ко̀ло и залелѐје вута̀рку да ју човѐк са̀мо глѐда – па до̀ста, али зна̀м да ја̀бука нејѐ са̀мо за гледа̀ње, и ду̀ња са̀мо за мирисàње.

проклѐцтво с 1. *јавно изговорена жеља да кога снађе највећа несрећа.* – Ко̀ј зна̀је чијо̀ на проклѐцтво састѝза та ово̀лко нѐмамо срѐћу у нѝшта, кво̀ да запра̀вимо не излѐзне на добро̀. 2. *зла судбина, несрећа.* – Ово̀ј ли је живо̀т? Ово̀ј проклѐцтво, нејѐ живо̀т, да тѝ у го̀дину дѣна нѐмаш једѣн дѣн да си срѐћан, и да се насмејѐш и поша̀лиш с некуга̀!

проклѝја свр. *добије клице* (о кромпиру остављеном за зимску употребу). – Компирчѝневе свѝ проклија̀ли у по̀друм, трѐбе да се исврѣ̀ље до̀к се несу̀ убаздѐли.

проклѝња (през. проклѝњам – проклѝњају) несвр. *изриче проклетство над ким или чим, куне кога желећи му зло и пропаст.* – Мѐне је моја̀ стрѝна мло̀го клѐла и проклиња̀ла, али си се свѐ то̀ј њо̀вој врну̀ло. ⇔ *испроклиња.*

проклѝмка свр. *протресе.* – Он на̀врну паничѐто, па ѝсипа воду̀ту у мо̀јту чу̀турицу, про̀климка ју, па ми ју да̀де.

проклне̊ свр. *изрекне проклетство над ким или чим, куне кога желећи му зло и пропаст, прокуне.* – Нејѐ добро̀ ка̀д башта̀ проклне̊ својѐ детѐ, та̀ј клѐтва стѝѕа, а ма̀јчина и стѝѕа и не стѝѕа.

прокло̀мче свр. *промуњка.* – Прокло̀мчи вла̀шуту, да се у̀баво расто̀пи шићѐрат.

проко̀па свр. 1. *копајући направи канал, пут и сл.* – Прокопа̀мо кана̀л, да мо̀же вода̀ да отѝца ис по̀друм. Решѝше Горњома̀лци да проко̀паају пу̀т крос по̀ље, да не обика̀љају док до̀јду до њѝне њѝве у Бербѐч.

проко̀си свр. 1. *окоси којекако и за кратко време.* – Лива̀да голема̀, али мѝ двојѝца че ју проко̀симо за два̀ дѣна. 2. *кошењем направи пролаз кроз коров и траву.* – Трѐбе да у̀знем косу̀ да проко̀сим травоља̀кав, да мо̀ж да се миња̀ује кроз дво̀р.

проко̀цка свр. *изгуби коцкајући се, прођерда.* – Свѐ распрода̀л, испѝл и прокоцка̀л, са глѐда којѝ че му пру̀жи цига̀ру.

проко̀цка се свр. *постане коцкар.* – Ѝспрво бѐше до̀бар, али се по̀сле про̀пи и про̀коцка, и ра̀стури си до̀м.

прокра̀дне се свр. *кришом се извуче и провуче да дође до негде.* – Кат си полѐгају, тѝ се прокра̀дни да те нѝћи не вѝди, и дојдѝ зна̀ш кудѐ, ја̀ чу те чѐкам.

прокрѐчи свр. *окречи којекако.* – Прокречѝмо на̀две-на̀три, ко̀лко да нејѐ бѣш ко у цига̀нску ку̀ћу.

прокрѣ̀пи свр. *окрпи којекако.* – Прокрпѝ га, ко̀лко да му се не глѐдају бѣш гола̀ мѐса.

про̀купьц м *сорта грожђа.* – На̀јвише са̀м насадѝл про̀купьц, од њѐг се пра̀ви црѣ̀но вино̀ на̀јбоље на свѐт.

проку̀пе се свр. *окупа се којекако и с времена на време.* – Ја̀ се зѝми не ку̀пем, само лѐти, и то̀ј кад је на̀рочито жѐшко врѐме, излѐзнем на пото̀к, па се соблечѐм и проку̀пем се.

прола̀ди се несвр. *прохлади се.* – Кат се глава̀ сва̀ри, скло̀ни се од о̀гњ, сту̀рим мѐсо оди главу̀ту, оцѐдим га, и ту̀рим на̀стран да се прола̀ди.

прола̀зи свр. *почне да пузи, пробауља* (о детету). – Пролазѝло им детѐто, јо̀ш ма̀лко па че и да проо̀ди.

прола̀ти несвр. *почиње да лети, пролеће* (о пахуљама снега). – Почѐ да прола̀ти снѐг, ако га згу̀сти ѝма ни затру̀па до ју̀тре, да не мо̀ж ис ку̀ћу да излѐзнемо.

про̏лет ж *пролеће.* – Ову̏ј го̏дин про̏лет се за̏бави, нама̏ањише и дрва и рана̏ за сто̏ку. Ту̏ј про̏лет ба̏ба умре̏, а некако̏ о̏дма по њу̏ и де̏да. ⌂ **пу̏ца про̏лет** *наступа пролеће.* – Зи̏ми се уседимо̏, па једва̏ че̏камо да по̏чне да пу̏ца про̏лет, да по̏чнемо да ри̏љамо и са̏димо по гради̏не. ⇔ *допролет, напролет, отпролет, потпролет, упролет.*

пролети̏ свр. 1. *почиње да лети* (упор. и пролати). – Ја̏ сам ко пиле̏то: испили̏ло се, лежа̏ло у гњездо̏, ма̏ћа га рани̏ла, пои̏ла, ка̏д му кри̏ла ојачка̏ла, пр̏нуло, пролете̏ло и одлете̏ло у све̏т. 2. *летећи прође изнад кога или чега.* – Ни̏ско пролете̏ авио̏н над Бабу̏шницу, на̏род се о̏дма у̏знемири да не̏че да се зара̏ти. 3. фиг. *брзо прође, пројури.* – Некакѣ̏в зо̏р и̏ма, про̏лете поред на̏с, и о̏трча у шу̏му, мо̏ра да га је а̏рно прикара̏ло да се ољкша.

про̏лети прил. *у пролеће.* – Лужни̏ца си је ста̏лно у̏бава, ал је про̏лети на̏јубава, ка̏т све̏ озелене̏је и процѣ̏вти. ⇔ *спролети.*

про̏летњи, -а, -о *који се односи на пролет.* – Ми̏ смо има̏ли са̏мо зи̏мсћи и ле̏тњи ра̏спус, а са̏ и̏мају јо̏ш и јесе̏њи и про̏летњи. Про̏летњо вре̏ме ко дети̏њо ду̏пе, ма̏лко-ма̏лко па прока̏пе.

проле̏тос прил. *пролеће које је прошло, али припада години која је у току.* – Проле̏тос се згледа̏мо, ле̏тос се виџевља̏мо, а на̏јесен че ни сва̏дбу пра̏ве.

проле̏тошњи, -а, -о *који је од пролетос.* – Проле̏тошња мору̏за сти̏гла за брање̏, а јо̏ш ла̏нску несмо̏ сву̏ израни̏ли.

проли̏та несвр. 1. *јавља се летећи, пролиће* (упор. пролати). – Ћи̏ша преста̏де, а поче̏ да проли̏та сне̏г. 2. фиг. *брзо пролази, роји се.* – Сва̏какве ми̏сли ми проли̏тају кроз гла̏ву, не зна̏м куде̏ да се де̏вам од ње̏га. Го̏дине проли̏тају, али дѣ̏н ни̏како да про̏јде, а но̏ч јо̏ш го̏ра.

пролите̏је (рад. пр. пролите̏л, -а, -о) свр. *остањи се, просени се, постане провидан* (о одећи). – И̏мам са̏мо једне̏ панталȍне, и оне̏ ве̏ч пролите̏ле на коле̏на и на ду̏пе, а га̏че озоздо̏ле ни̏кад и несѣ̏м има̏л.

пролувти̏ра свр. *проветри.* – Не̏ма да пролувти̏рају ку̏ћу, не̏ло се убазде̏ло ко у ло̏лак.

пролувти̏ра се свр. *проведе неко време на свежем ваздуху, освежи се.* – И̏демо на село̏ да се ма̏лко пролувти̏рамо, а и јело̏вник ма̏лко да проме̏нимо.

про̏лука ж *отвор на проваљеном плоту или огради кроз који се може усправно проћи* (упор. провлачушка). – О̏вце кроз про̏луку миња̏ју кад иду̏ у туџу̏ де̏телину.

пролу̏нsa се свр. *пролуња се, прошета се.* – Че и̏демо у Бабу̏шницу да се ма̏лко пролу̏нsамо, голему̏ ра̏боту ни до̏м не̏мамо. ➞ *пролута се, промаје се, проманда се.*

пролу̏та се свр. *пролуња се, прошета се* (упор. пролунsа се). – Пролута̏мо се ма̏лко ти̏ће ко̏лко да проте̏гнемо но̏ђе, што̏ веле̏ ја̏ко: ко̏лко да ни пу̏т ви̏ди капу̏т. ➞ *промаје се.*

про̏љутачак, -чка, -чко *који је тек мало заљућен, прољут.* – Обави̏мо до̏ручак, про̏љутачко пр̏жено, попо̏шчице из гради̏ну, дома̏ћа јајча̏нца, та̏кво пр̏жено ни̏кој нуме̏је да напра̏ви ко моја̏ ма̏ти Лози̏нка.

прољу̏тачко прил. *прољуто, пикантно.* – Неје̏ мло̏го љуто̏, са̏мо ма̏лко про̏љутачко, тамѣ̏н ко̏лко да отво̏ри апети̏т.

про̏мајан, -јна, -јно *који је изложен промаји.* – Црвене̏ попо̏шће се нани̏жу на коњ̏ц, и нака̏че на про̏мајно ме̏сто, али куде̏ би̏је слѣ̏нце, да се су̏ше.

прома̏је се свр. *пролуња се, прошета се* (упор. пролунsа се). – Идо̏мо да се прома̏јемо, да ни се приједе̏ ле̏б. ➞ *проманда се.*

прома̏нда се свр. *пролуња се, прошета се* (упор. пролунsа се). – Идо̏ та се ма̏лко проманда̏ по по̏ље, да ви̏дим каква̏ су жито̏, и када̏ че по̏чнемо сас же̏тву.

промаци́ња несвр. 1. *провлачи између чега или кроз нешто.* – Терзи́ја промаци́ња коњ̑ц кроз во́сак, да ље̑ко прое́ди кроз кла́шње ка́д ши́је дре́је. 2. фиг. *пропусти, не примети некога или нешто.* – Ни́шта вој не промаци́ња, све́ ви́ди који́ прое́ди по пу́т, и зна́је који́ куде́ је пошо̑л. ⇨ *промьциња.*

промаци́ња се свр. *провлачи се између чега или кроз нешто.* – Промаци́ња се кроз ру́ће, не мо́ж га удржи́ш, ко да је зми́ја, а не де́те. ⇨ *промьциња се.* ⇔ *испромацања се.*

прома́ши свр. 1. *не погоди мету.* – За́пе се с ка́мен, сре́ћа те ме про́маши, да ме бе́ше погоди́л, гла́ву би ми расцепи́л. 2. *учини какву омашку, пропуст, погреши.* – О́н не прома́ша да је та́м куде́ се му́вте једе́ и пи́је, а за ра́боту га не мо́ж на́јдеш, па сас мили́цију да га тра́жиш.

прома́шује несвр. фиг. *пропушта какву повољну прилику.* – Ти́ја не прома́шује го́сје, са́мо ли му испа́дне при́лика, све́ мању́је и поо́ди. ⇔ *испромашује*

промькне свр. 1. *провуче између чега или кроз нешто.* – Про́мькну гла́ву уну́тра и по́гледа, оно́ и́ма кво́ и да ви́ди, жена́ и комши́ја голи́ у кре́вет. Неквó то́пло и же́шко промькну вој се међу но́ђе, и за́кмеча. 2. фиг. *пропусти, не примети кога или што.* – Ка́д једе́ш ри́бу, тре́бе да па́зиш, да ти не промькне некоја́ си́тна ко́шчица, па да ти се забоде́ у гу́шу. 3. фиг. *овлаш опере што.* – Уба́во га опе́ри, немо́ј са́мо да га промькнеш кроз во́ду, ко да си без ру́ће.

промькне се свр. 1. *провуче се кроз какав пролаз.* – Нашла́ пилети́ја про́мку крос пло́т, промькну́ла се, па накљуца́ла сва́ћи парада́јс који́ је поче́л да зре́је. 2. фиг. *прође кроз какву пошешкоћу.* – Не́ма ни оре́си, ни ја́буће, ни сли́ве, ни́какав оша́в се не про́мкьну од мр̑злицеве кад им неје́ вре́ме.

промьци́ња несвр. *в. промацања.* – Замисли́ла се некво́, па ко да не слу́ша, а ни́шта вој не промьци́ња, ни једна́ ре́ч.

промьци́ња се несвр. *в. промацања се.* – Промьку се да не слу́жи во́јску, али не зна́м да ли че мо́же тека́ ста́лно да се промаци́ња, дру́ђи да рабо́те, а о́н да се пра́ви лу́д.

проме́ни свр. 1. *учини друкчијим, претвори у што друго.* – Деч̑ица пошла́ у коле́ду, па промени́ла гла́с да ји ја́ не позна́вам која́ су, а ме́н ми мера́к што́ се она́к укити́ла и што издоди́ла. 2. *замени једно са другим, учини размену.* – А́јде да се промени́мо з це́мпири, једно́ вре́ме да ја́ но́сим тво́ј, а ти́ мо́ј.

проме́ни се свр. *измени се.* – И вре́ме се про́мени, и на́род се про́мени, ни́шта ви́ше неје́ ко што́ је би́ло.

промењује[1] несвр. *мења.* – Си́тан је чове́к да промењу́је живо́т који́ му је запи́сан. Мо́ра се промењу́је за́кон: за о́ко – две́ о́чи, за зу́б – це́ла ви́лица.

промењује[2] ЛЗ несвр. *пресвлачи, мења одећу* (упор. премењује). – Једна́ ба́ба тека́ има́ла једно́ уну́ченце, а сирома́си били́, ба́ба га промењу́је, кр̑пи га, али оно́ ста́лно др̑паво. ⇔ *испромењује.*

промењу́је се ЛЗ несвр. *пресвлачи се у нове хаљине* (упор. премењује се). – Немо́ј ни́кој да ула́зи у ту́ј со́бу, промењу́је се неве́ста.

про́мет м *кретање, прелажење, транспорт, трговина.* – У прода́внице и́ма ма́лко про́мет са́мо кат пеннзионе́ри при́ме пе́нзије, она́к ни́кој не ра́ди, па не́ма ни пла́те. ⌂ **пу́шти се у про́мет** *ода се расипусном животу.* – Била́ једини́ца, у́бава ко и́кона, могла́ је да би́ра куга́ је тела́, али се пу́шти у про́мет, са́ ју ви́ше ни́кој не заре́зује за ни́шта.

проме́ша свр. 1. *измеша, испремета, испретура.* – Кад у́зне нешто́ да тра́жи, све́ проме́ша, и тека́ остави́, не́ма да вр̑не које́ куде́ је узе́л. 2. фиг. *укршта ногама у месту пратећи ритам игре.* – То́ј ко́ло се и́гра два́ ко́рака напре́д, два́ ко́рака наза́д, па два́пут проме́шаш у ме́сто, и по́је се: Бра́те, Сте́во, а́јд на ле́во; се́стро, Пе́рсо, а́јд на де́сно; па чу ја́, па чеш ти́, па чемо обадва́.

промешко̏љи се свр. *мешкољећи лагано се покрене.* – За мла̏ду ма̏ћу која̏ и̏ма љк сн̏ ка̏же се да „и̏ма петле̏ на срце“, чи̏м се бебе̏ промешко̏љи, она̏ се о̏дма ди̏sa да га ви̏ди.

промѝје свр. *опере овлаш, пропере како-тако.* – Му̏ни ше̏рпуву у во̏ду, па ју промѝ на̏две-на̏три.

промѝје се свр. *опере се овлаш, пропере се како-тако.* – Промѝјем се на̏две-на̏три, и не разнема̏гујем се, о̏дма поо̏дим на ра̏боту.

промѝне свр. 1. *прође мимо оставивши кога или што иза себе, мимоиђе.* – Ја̏ сам ста̏ра, ти̏ ме проминѝ, па си и̏ди, ја̏ ка̏т стѝгнем. 2. *пропусти да каже што, изостави који детаљ у причању.* – Да ми испри̏чаш све̏ от кра̏ј до кра̏ј, ни̏шта немо̏ј да промѝнеш. 3. *ходајући пређе какав простор, какво растојање.* – Прође̏ момче̏ кроз гори̏цу, / Па и̏скочи на орни̏цу / Да си ви̏ди по̏корницу, / По̏корница љу̏то кльне̏: / – Дабо̏гдаде, мла̏до мо̏мче, / да бо̏лујеш три̏ го̏дине, / три̏ста се̏ла да промѝнеш, / ни̏где ле̏ка да не на̏јдеш, / па̏к при ме̏не да се вр̏неш, / ја̏ чу ле̏ка да ти на̏јдем (нар. п.).

промѝне се свр. *мимоиђе се са ким.* – Цури̏кни ма̏лко тво̏јата ко̏ла да мо̏жемо да се промѝнемо.

промѝњује несвр. *пролази мимо кога* (упор. обмињује). – Че̏сто доо̏де, али на̏с промѝњују, при на̏с не свр̏тају. Пред Велѝгден собере̏мо се де̏вет дево̏јће, и и̏демо по се̏ла у Ла̏зарицу, и пое̏мо пе̏сме које̏ су за тѣг, по три̏ стоју̏ оту̏д и одо̏вуд и по̏ју, а три̏ ше̏ту и промѝњују кроз оне̏ј што̏ сто̏ју.

промѝца несвр. *промиче, пролази* (упр. и промацињa). – Ка̏д до̏јдеше Пре̏света, навр̏ве се љу̏ђи и ста̏ро и мла̏до, па са̏мо промѝцају једни̏ на сла̏ву у Слѝвовик, једни̏ у Прово̏љеник, али бе̏оше села̏ пу̏на с на̏род, а неје̏ ко са̏. Преко Де̏л магла̏ промѝца, че се ме̏ња вре̏ме.

промѝца се несвр. *провлачи се.* – Пробушѝли пло̏т ко̏лко са̏мо они̏ да мо̏гу да се промѝцају ка̏д по̏ју да кра̏дну кра̏ставице, па ру̏путу замаскира̏ли с грањак.

про̏мичан, -чна, -чно *сношљив, који се лако прегура преко главе.* – Та̏ј го̏дина бе̏ше су̏шна, се̏но се сла̏бо ро̏ди, али бе̏ше про̏мична зима̏, сто̏ка оста̏де.

про̏мка ж 1. *узани отвор, узани пролаз у огради или плоту* (упор. и пролука). – Ако су врза̏ли куче̏но при про̏мкуну, не̏ма се наједе̏мо гро̏зје. 2. *сужени део обора кроз који се нагоне овце једна по једна да се помузу* (упор. загон). – Поткарува̏ч потка̏рује, а музач седи̏ на про̏мку, и пропу̏шта једну̏ по једну̏ овцу̏ да ју помузе̏.

про̏мчица ж *дем. од промка.* – А̏ко је ма̏лечка про̏мчица, али вури̏ на њу̏, и со̏ба се ола̏ди.

промл̥ца свр. *каже нешто запињући у говору, промуца.* – Кво го̏д да ју пи̏там, она̏ са̏мо некво̏ промл̥ца, и обр̏не гла̏ву на стра̏ну. ⇨ *промльца.*

промл̥не свр. *простру̏ји телом, скрозира, штрецне.* – Про̏мл̥ну ме некво̏ у ма̏ли мо̏зак: па Петка̏на се и̏рази ко да несѣм жи̏в, ко да ме отписа̏ла! Чѣс-чѣс па дл̥боко̏ уздѣнем, како̏ се за ку̏га се̏тим оно̏ ме промл̥не. ⇨ *промльне.*

промлѣ̏не свр. *в. промлне.* – Кат засви̏ри Сре̏чко у га̏јде, а ту̏жно свѝри, по̏чне ми се тресе̏ мешина и̏здльбин̥, промлѣ̏не ме њигова̏ свѝрка скроз до кочѝне. Кад га видо̏ да и̏де низа сока̏к, оно̏ ме некво̏ промлѣ̏ну, но̏ђе ми се о[д]це̏коше. Про̏мльну ме у гру̏ди, па ме за̏потаји, једва̏ се поврну̏.

промлѣ̏ца свр. фиг. *промуца, проговори.* – Нумеја̏ ни̏шта да промлѣ̏цам, па се уђута̏.

промо̏ча вулг. свр. *почне да уринира крвав урин, пропиша.* – Че кра̏дне до̏к га не ува̏ну, а по̏сле че кр̏в да промо̏ча.

промр̏да *почне да мрда.* – Тамѣ̏н се̏де на ка̏мик, ис шљива̏р про̏мрда неква̏ се̏њћа, и про̏орати: Ра̏јно, кво̏ рабо̏тиш ту̏ј у сре̏д но̏ч

промр̏да се свр. фиг. *размрда се, прошета се.* – Идо̏мо ма̏лко до ло̏зје, ко̏лко да се промр̏дамо.

промр̏мња свр. *промрмља.* – Ни̏шта ми не теја̏ одгово̏ри, са̏мо не̏што про̏мрмња, о̏брну ми грби̏ну, и за̏крча.

промр̏цује несвр. *мрдајући проверава да ли је све у реду са рукама и ногама.* – У̏вати ме пр̏па да се несѣ̏м шљогира̏л, и̏спољк по̏че да промр̏цујем сас пр̏сти на ру̏ђе, осети̏ да мрдају, ћу̏ти, несу̏ се утегнчи̏ли.

прому̏а се свр. *провуче се, прогура се, промува се.* – Прому̏ај се да те ни̏ћи не ви̏ди, па је̏ла ова̏м. Ка̏д му̏ну наго̏р кроз габра̏к, ни крушу̏м га не мо̏ж сти̏гне, сѣ̏в се и̏сцепи до̏к се про̏муа кроз гушта̏к.

промузе̏ свр. *помузе на брзину, помузе како-тако.* – Прому̏зем кра̏ву на̏две-на̏три, па иска̏чам на дру̏гу ра̏боту.

прому̏љи несвр. *провуче, промоли.* – Дево̏јчето некако̏ про̏муљи ру̏ку кроз тара̏бе, па гу̏рну и отво̏ри капи̏јчето. За̏твори вра̏та на шта̏лу, за̏рези ји, чу̏јем собле̏че се и поче̏ вода̏ да бобо̏че, ја̏ се поткачи̏ на цре̏п и промуљи̏ главу̏ уну̏тра кроз прозо̏рче.

прому̏шља (трп. пр. прому̏шљан, -а, -о) свр. 1. *пробуши.* – Затворе̏те врата̏та, да ни не прому̏шља про̏маја. О̏ба опѣ̏нка ми прому̏шљана на пету̏. 2. фиг. *процара.* – Жена̏ тре̏бе с вре̏ме на вре̏ме да се до̏бро прому̏шља, па да ви̏диш како̏ пе̏ва по ку̏ћу ко сла̏вуј.

прона̏јде свр. *пронађе.* – Копа̏ше на неко̏лко ме̏ста по а̏тар, али не мого̏ше да прона̏јду во̏ду. Колко̏ го̏д да се тру̏дим, свекр̏ва и̏ма да ми прона̏јде ману̏, па не зна̏м што̏ да бу̏де.

прона̏оди несвр. *проналази.* – Прона̏оде му да болу̏је од ра̏к, и не̏ма му спа̏с.

пронесе̏[1] свр. *почне да носи* (о живини и јајима). – Те̏ј коко̏чице су јесењѣ̏шње, и ве̏ч све̏ пронесо̏ше.

пронесе̏[2] свр. *носећи кога или што премесети с једног места на друго.* – Мину̏ше сва̏тови, неве̏сту прове̏доше и да̏р проне̏соше.

пронесе̏[3] свр. *изнесе кога на глас.* – Са̏мо ли те неко̏ј пронесе̏ да си овакѣ̏в ел онакѣ̏в, ви̏ше се не мо̏ж опе̏реш. То̏ј кат проне̏се Пу̏зља по село̏, од зајеба̏нцију по̏сле несѣ̏м ишѣ̏л у за̏другу це̏л ме̏сец.

пронесе̏ се свр. *брзо се рашири на све стране* (глас, вест). – Ту̏ј го̏дину про̏несе се да че у Бабу̏шницу да по̏чну да бу̏ше за на̏вту, и да че̏мо ми̏ Лужни̏чањи да поста̏немо мло̏го бога̏ти.

прони̏кне свр. *пусти клицу зрно које није посејано.* – Свезу̏ жи̏то, па че̏кају и трепту̏: са̏мо да се не оћи̏ши до̏к до̏јде вршȁлица, да жице̏то не прони̏кне на сто̏г.

проно̏си несвр. *износи кога на глас.* – Немо̏ј ми деца̏ проно̏сиш, о̏ко чу ти иско̏пам. Не̏чу с њу̏ да се дру̏жим, ста̏лно ме проно̏си по село̏. Во̏ли да проно̏си свакуга̏, а њег си не ви̏ди да је опу̏зал ко маче̏ на пљу̏сак. Немо̏ј да ме проно̏сите по све̏т. ⇔ *испроноси.*

проо̏ди свр. 1. *почне да хода, прохода.* – Ту̏римо дете̏ у дубѣ̏к, па по̏чнемо да му при̏чамо: А̏јде, ду̏б-ду̏б-ду̏б! – да што̏ пре̏ проо̏ди. Остаре̏ла ба̏ба, пра̏ви ко̏раци ко дете̏ које̏ је тамѣ̏н проо̏дило. 2. *пролази мимо кога или чега, или кроз што.* – Подо̏кујеше ме, поне̏кад тека̏ кат по̏јдем у шко̏лу, па проо̏дим прекај њего̏ву ку̏ћу, уле̏знем при њег, се̏днемо под ду̏д, су̏не ми пару̏ и ћути̏, једну̏ш ми да̏де дудуче… Дабо̏гдал де̏вет го̏дине да лежи̏, па да му кроз о̏чи тра̏ва ни̏ца, а кроз у̏ши зми̏је проо̏де. 3. фиг. *протиче* (о времену). – Го̏дине проо̏де, вре̏ме проо̏ди, а ти̏ си момку̏јеш, твоје̏ дру̏ство во̏ди деца̏ за̏-руће, а понекоји̏ и у шко̏лу испара̏чују, до када̏-ч тека̏! ⇔ *испрооди.*

проо́ди се несвр. *прохода се, прошета се.* – У́баво се проо́ди́мо, са́ че ни се ле́б приједе́.

проодња́ ж *дружење, провод.* – Ле́по је било́ и тъ̑г, али је била́ дру́га ношња́, дру́га ора́та́, дру́га проодња́.

проора́ти свр. 1. *проговори, почне да се остварује и говором* (о детету). – Дете́нцето им проора́ти́ло, поче́ло да ји лъ̑же пома́лко с ора́ту́. 2. *поврати се моћ говора* (о реконвалесценту). – И́змазни се, па поче́ и у́бав да бу́де, мо́ре, и про́орати, превр̀скује, али са́ га мо́ж и разбе́реш. 3. *изусти прву реч.* – Од о́дма га приме́тим да ли је пи́л, чи́м проора́ти. 4. *поразговара о чему битном.* – Но́ч ме нале́гла, сѣ̑н не́че на о́чи, му́ка ми ре́бра поме́ра, ал не́чу о[д] то́ј, то́ј си је са́мо моје́, од дру́го нешто́ мо́рам да проора́тим сас ва́с.

проора́чује свр. *заподева разговор.* – Сас ме́н не проора́чује веч ода́вно. Јова́нка по́ћута, ви́ди Ва́ца ћути́, не проора́чује ни́шта, па се ре́ши да она́ пр̀ва проора́ти. Поче́ше и госјо́ђи да проора́чују, пр̀во испо̑льк, па се разгалами́ше.

проо́цу̑је несвр. *почиње да прави прве кораке, проходава.* – Дете́то им ве́ч проо́цу̑је, штра́пка по со́бу. Ве́ч проо́цу̑је, за неђи́ дѣ̑н и́ма да тр̀чка по авли́ју. ⇔ *испроо́цу̑је.*

пропа́да несвр. фиг. *доживљава неуспехе на свим пољима.* – Пропа́дамо, ал натена́не, до́к се једѣ̑н дѣ̑н на́чисто не истре́бимо.

пропа́дне (рад. пр. пропа́дал, -дла, -дло) свр. 1. *претрпи потпуни неуспех у чему, или свему.* – Пропа́домо на́чисто, жи́вимо ко́лко да преживи́мо, од даньс до ју́тре. Неје́ ви́ше они́ја чове́к, пропа́дал, жл̑т у лице́, не́ма јо́ш ни педесе́, а ко да је по́стар од ме́н. 2. *падне кроз што, падне надоле.* – Сце́пени му рукави́, па му голи́ ла́ктови пропа́дли. Ода́мна бе́ше здра́в на́род, неје́ како́ са́, па ка́да зайграју дево́ђе и мо́мци, оно́ че да пропа́дне земња́. 3. фиг. *премори се.* – Даньс пропа́домо од ра́боту, али дожéмо, па од ју́тре че одма́рамо.

про́пас м 1. *стрма дубока провалија, бездан, понор.* – У на́ш а́тар и́мамо три́ про́паса. Ако се некому́ омѣ̑кне овца́ у про́пас, ви́ше ју не на́јде. 2. *потпуно уништење свега, пропаст.* – Не́ма га кро́в, не́ма ји ду́вари, не́ма ју вера́нда, не́ма ју ву́рња, не́ма ни́шта, оти́шло све́ у про́пас. ⌂ **о́де ма́с у про́пас** *ненадокнадив губитак.* – Сећира́л се, не сећира́л се и́сто ти се ва́та, о́де ма́с у про́пас.

пропасни́к мн. пропасници́ м *расипикућа, пропалица.* – О́н је голе́м пропасни́к, какъ̑в до́м ра́стури, и кавкъ̑в богатлъ̑к про́тотља с ку́рве по кава́не.

пропа́сти несвр. *упропашћује.* – Не мо́гу да гле́дам како́ ме на мо́је о́чи кра́дну и пропа́сте, ме́сто да ме помо́гну са́ пот ста́рос.

пропастилъ̑к м *материјално пропадање, пропаст.* – Те́ кво́ је пропастилъ̑к, рабо́тимо и жена́ ми и ја́ и на држа́вна ја́сла и на се́ло, и па́к ни́шта, погле́ ми ру́ће, испуца́ле ко вр̀вина на же́гу.

пропа́ти (трп. пр. пропа́тен, -а, -о) свр. *издржи много патњи, патећи проведе неко време.* – Ја́ сам у мо́ј ве́к мло́го пропати́ла, крос каквé свé патње́ и му́ће несѣ̑м прошла́. Да ми га чу́ваш, и да му не да́ваш мло́го да се му́чи, пропа́тена је та́ј души́ца.

пропе́ре свр. *опере на брзину.* – Збе́ре цржља́ци, па ји однесе́ на ре́ку, и запу́ца с буља́ћу та ји пропе́ре, и то́ј им је до до́годин.

пропи́ва се несвр. *почиње да се опија.* – Поче́л да се пропи́ва, ма́лко-ма́лко па га ви́дим како́ се сопли́та по пу́т. ⇔ *испропива се.*

пропи́је свр. *потроши на пиће.* – Ко́лко зарадѝ, свé пропи́је, ку́че не́ма за кво́ да га ува́не.

пропи́је се свр. *ода се пићу, постане пијаница.* – Чове́к неје́ чове́к ако и́ч не пи́је, али не тре́бе да се пропи́је, па да си ку́ћу расту́ри.

пропи́пка *пипкајући провери што, пропипа у дем. значењу.* – Немо́ј да ме пропи́пкујеш, несѣ́м дошла́ при до́ктура.

про́пис м *опште позната норма о начину вршења каквих радњи , правило, упутство.* – Изгостува́мо по про́пис, са́ је вре́ме да си и́демо, па и ви́ при на́с да до́јдете. Направи́л ми каче́нце по про́пис, ко ѕвоњ̀ц.

пропи́та свр. *упути коме питање да се нешто сазна, провери, сазна.* – Уве́ди ју у со́бу, па ју пропи́тај куде́ је све́ це́лу но́ч ћита́ла, и до када́ ми́сли тека́ да жи́ви од данѣ̀с до ју́тре.

пропи́тује несвр. 1. *поставља питања да утврди да ли је ко нешто научио.* – Ју́тре пропи́тујем, бе́рете ко́жу на шиљѣ̀к ако не нау́чите. 2. *запитује, поставља досадна питања.* – Сту́жни ми се ка́т по́чне да ме пропи́тује куде́ сам била́, с куга́ сам се виде́ла, ко́лко и куде́ сам се задржа́ла.

пропишти́ свр. *пиштећи зајауче, завришти.* – Од ње́га пропишта́ла це́ла Лужни́ца, би́л о́пасан ти́ја Стоја́нов, сва́ћи дѣ̀н је мора́л нешто́ да уби́је, па ма́кар пи́ле.

пропла́кни свр. *овлаш опере, исплакни.* – Проплакни́ га ма́лко у студе́ну во́ду, па када́ и́маш ви́ше вре́ме, ти га опе́ри сас же́шку.

пропла́кни се свр. *на брзину се окупа.* – Са́мо да се ма́лко пропла́кним, па че по́јдемо. Мртавѣ̀ц се не ку́пе, са́мо се пропла́кни.

пропли́сне свр. *почне да цури крв.* – Што́ си се то́лко рашчеша́л, шу́гав ли си, че ти пропли́сне кр̏в о[д] то́лко чеша́ње. ➡ *пропљусне.*

пропљу́сне свр. *почне да цури крв* (упор. проплисне). – Престани́ да се гребе́ш, кр̏в че ти пропљу́сне од то́лко греба́ње.

попо́је свр. 1. *први пут се огласи певањем.* – Ово́ј петле́ оцу́тра про́поја, ал му јо́ш гр̏кав гла́с. 2. *поново почне да пева.* – Чу́до големо́, провреви́л Ву́чко, мо́ре, неје́ са́мо да је провреви́л, не́го и пропоја́л.

пропра́ти свр. *пратећи кога проведе га кроз неки простор.* – Зна́је да ме стра́ от пце́та, па ме пропра́ти кроз це́ло село́ кат си по́јдем.

пропр̏жи свр. *кратко време пржи.* – Отћини́ у гради́ну пеше́с попо́шће, па ји пропржи́ ко́лко да несу́ сасви́м си́рове, строши́ неко́лко ја́јца, па ту́рај да једе́мо, цр̏ко̊мо од гла́д.

пропр̏ли свр. *кратко времена осмуди над пламеном.* – Пропрли́ га ма́лко, ко́лко да неје́ диби́дуз непе́чено, па да́вај да једе́мо.

пропр̏не свр. *просуши се.* – Са́мо ма́лко да пропр̏не зевња́ да мо́ж да се уле́зне у њи́ву, и почињамо копа́ње, не́ма ви́ше чека́ње.

пропр̏ти свр. *гажењем направи прштину у снегу.* – Би́ли су сне́гови големи́, ју́тром мо́рам пр̏во да пропр̏тим от ку́ћу до ша́талу и пле́вњу, па по́сле да по́чнем да намира́вам сто́ку.

пропр̏ска свр. *почне да прска* (о киши). – Про́прска ма́лко, али са́мо ко́лко да уби́је пра́шину, и да насећи́ра они́ја који́ и́мају не́збрано се́но.

пропр̏шка свр. *прочепрка, копа којекако.* – Твр̏до за копа́ње, ти́ће га пропр̏шка́мо, ко́лко да се не ка́же да неје́ око́пано.

попу́ди свр. *истера, најури, протера.* – Не мо́гу да ува́ркам ло́зје от пилети́шта, ја́ ји попу́дим у једѣ̀н кра́ј, она́ слете́ у дру́ђи. Про́пуди ме, мора́ла сам да се вр̏нем при ма́тер и при башту́.

про́пус м *канал за отицање воде испод саобраћајнице, пропуст.* – Кат се затво́ри про́пус, во́да се зајезери́ нат пу́т, и не мо́гу да миња́ју ко́ла.

попу́ши свр. *почне да пуши.* – Ја́ сам попуши́л ко дете́, ме́не си је де́да научи́л да пу́шим. Поче́ бо̏ћи́м да се оду́чује от пуше́ње, два́ дѣ̀на ма́ну да купу́је цига́ре, тре́ћи дѣ̀н га видо́ с цига́ру у у́ста, попуши́л.

пропу́шњак м *она која је често пропуштана кроз руке, која често мења партнере.* – Она́ је пропу́шњак, пеше́с пу́ти се жени́ла и пожеѐњувала, неје̏ она́ за те̏бе.

пропу́шти несвр. *пропусти.* – От како́ је ишла́ при по́младотог си́на у ва́рош на́госје, не пропушти́ ни једѣн дѣн да не пи́је каве̏, вели́ да се то́ј научи́ла од њи́, и да бес то́ј ви́ше не мо́же.

пропцу́је свр. *стекне навику да псује.* – Ми́ло им што́ је му́шко, па га нау́че да им пцу́је ма́јку, по́сле се чу́де када́ је пропцува́ло, кад неје̏ добро́ деца́ да пцу́ју.

прорасте́ свр. *накнадно избије паперје код заклане и очерупане кокошке.* – Коко́шку зако̏љемо, па ју оскубе́мо и нат пла́мен пропрли́мо да не прорасте̏, оми́јемо у студену́ воду, и ре́жемо на парчети́ја.

прора́ца несвр. *почиње да доноси плод, почиње да рађа.* – И́мам мла́д шљива́р, поне̏ће сли́вице ве̏ч по́чнеле да прора́цају.

проре́ди свр. *учини ређим умањивши број чега.* – У копа́ње проре́димо мору́зу, да бо́ље напре́дује.

проре́ди се свр. *постане редак, или ређи* (на неком простору). – Прореди́мо се, оста́домо са́мо ста́ри, мла́ди побе́гоше у ва́рош, че опусте́ју села́. ➞ *проредити.*

проре́же свр. *режући направи на чему отвор, просече.* – Проре́жи га испод бу́ће и пле́ће, па га до́бро усоли́, и тури́ у ву́рњу да се испече̏.

проре́ти свр. *постане редак, или ређи* (упор. прореди се). – Проретѐле ми панталоне на коле́на, са́мо што́ несу́ прогледа́ле. Гра́ђе тре́бе да се проре́те, да дрво бо́ље ра́ца.

проре́цује несвр. *проређује.* – Ако је гу́сто ни́кла, мору́зу проре́цујемо у загрта́ње.

проре́цује се несвр. *бројчано се смањује, проређује се* (о становништву). – Поче̏мо се проре́цујемо, еве̏, од мо́јву ку́ћу па наго́р пре́ко два́јес ку́ће празне̏, а и у те̏ј ку́ће куде́ и́ма поне́кој, све̏ гле́тави и одрте́ли, ко́то асли́ ја́.

прори́за несвр. *просеца.* – Прори́за ме бо́л у крстети́ну, ко сас но́ж да ме неко́ј сече̏, па ни мо́гу да седи́м, ни да лежи́м.

прори́шка свр. *ријући њушком направи штету.* – Уле́зла свиња́ у гради́ну, па ју сву́ прори́шкала, ло́м направи́ла.

проро́ди свр. *почне да доноси плод, први пут роди.* – На́ш вино́град ову́ј го́дин тре́бе да проро́ди.

проро́си свр. *зароси покоја кап кише.* – Про́роси ма́лко пре́д-зору, па преста́де, не́ма ћи́ша, а по́требна је.

проѓа свр. *чачкајући прочисти, процара.* – Узни́ ле́тву, па проѓа́ј ћунци́ти, запиши́ли се, па не́че шпо́рет да гори́ добро́. ➞ *проѓчка.*

проѓчка свр. *чачкајући прочисти, процара* (упор. проѓа). – Проѓчка́ј оца́кат, запиши́л се, па не́че да ву́че. Поче̏ со́ба да се ла́ди, тре́бе да се проѓчка огњат.

про́с, -та, -то 1. *који није сложен, једноставан.* – Ка́д уме́јеш, све̏ је про́сто, али тре́бе да нау́чиш да уме́јеш. 2. фиг. *који је наиван, ограничен, приглуп.* – Мо́раш да малтерци́сујеш, кад неси́ за дру́го пра́вен, а и у шко́лу си би́л про́с и при́глупачак. ■ **по́прос** комп. *простији.* – Која́ је на́јгаздинска че̏рка, она́ је има́ла на́јбољу преме̏ну, а која́ је сиромашна, она́ си облече̏ про́с забѣ́н, на но̏ђе сви́њсћи опѣ́нчичи, све̏ такво́ по́просто. По́прос чове́к од ње́га не́ма на све́т.

просве́сти свр. 1. *освести.* – Па́де насред со́бу и зашту́че, је̏два ју просвести́мо. 2. фиг. *доведе до свести, умудри.* – Твоје̏ лага́ње и врда́ње ме про́свести, ви́ше ти ни́шта не ве́рујем. ➞ *просевери.*

просве́сти се свр. *врати се у свесно стање, почне да влада собом.* – Једну́ш ју бе́о застиска́л за гу́шу, једва́ ју деца́ва одбрани́ше, ја́ се по́сле просве́стим, извиња́вам се, али некво́ ме обу́зне, ко да несѣ́м ја́. ➞ *просевери се.*

просвр̏дли свр. шатр. *размишљајући продре до суштине, прокљуви, схвати.* – Ќат про̏сврдли како̏ су и њѐг ти̏ја на̏купци зашамути̏ли, о̏н ша̏ндрцну, и ене̏ га при̏ча по ва̏рош кому̏ сти̏гне.

просеве̏ри свр. *доведе до свести, умудри* (упор. освести 2). – Некво̏ ме про̏севери та га не послуша̏, а да га бе̏о послуша̏ла, одве̏л би ме на кра̏ј све̏т, и та̏м би ме ману̏л.

просеве̏ри се свр. *врати се у свесно стање, почне да влада собом* (упор. просвести се). – Петка̏на ју бр̏же по̏прска сас води̏цу, па вој на̏мокри чело̏, и тека̏-тека̏ Вука̏на се про̏севери. Били̏ су и дѝнови кат се ма̏лко сми̏ри, ка̏д му до̏јде из ду̏пе у гла̏ву, па се просеве̏ри, и ма̏не да луду̏је. Ко̏лко сам се успа̏л, једва̏ се просевери̏. ⇔ *попросевери се.*

просѐје *пропусти кроз сито или решето ради чишћења од отпадака.* – Несѝм јо̏ште ни просеја̏ла бра̏шно, а тре̏бе дњѝс да ме̏сим ле̏б.

про̏сек мн. про̏сеци м 1. геогр. *уско и уздужно удубљење са стрмим странама у брдском терену, раселина.* – Поче̏ли да проси̏цају пу̏т за Богда̏новац крос ти̏ја про̏сек, а када̏ че га просечу̏, че ви̏димо. 2. *просечена стаза кроз шуму као међа између два власника.* – Еве̏ га про̏сек, овде̏ је мецѧ̏та.

просѐре вулг. свр. *почне да има крваву столицу.* – Тепа̏ли га Бу̏гари до̏к кр̏в неје̏ просра̏л, по̏сле га до̏м умо̏тували у си̏рову о̏вчу ко̏жу да га спа̏су.

просѐре се вулг. свр. *добије пролив.* – Све̏ ме састи̏гло: пр̏во преше̏бо, па доби̏ ва̏тру, па се просра̏, па ви̏ше несѝм за ни̏где. Просра̏л се ко гр̏лица. Кра̏ве се преје̏ле мла̏ду де̏телину, па се просра̏ле.

просѐрка ж вулг. *пролив.* – Дете̏во доби̏ло просѐрку, мо̏ра да је нешто̏ ло̏ше је̏ло. Вати̏ла га просѐрка, па са̏мо то̏чи.

просече̏ свр. *секући направи пролаз кроз што.* – Пр̏во мо̏рамо сас ср̏п да просече̏мо мору̏зу, да мо̏жемо да уле̏знему у њи̏ву с ко̏ла, по̏сле че бе̏ремо и това̏римо.

просече̏ се свр. *згруша се* (о млеку). – Кат се ва̏ри млеко̏ у не̏чис су̏д, оно̏ се просече̏, и да̏ва се на сви̏ње.

про̏си несвр. 1. *скупља милостињу, просјачи.* – До̏јду по неко̏лко Ци̏гањће у село̏, па једне̏ вражу̏кају, дру̏ђе про̏се, а о̏че у да укра̏дну. 2. *тражи пристанак за брачну заједницу.* – Проси̏ли смо деву̏јче, одне̏ли смо пога̏чу, то̏рту, једну̏ мара̏му, једну̏ блу̏зу и једѝн сапу̏н миришљѝвац. ⇔ *напроси.*

проси̏ра се вулг. несвр. *добија пролив.* – Ка̏д ји силди̏ше та̏ј штркља̏вица, гове̏да се проси̏рају од му̏ку.

проси̏ца несвр. *просеца.* – Поче̏ла војска̏ да проси̏ца пу̏т кроз на̏шу ру̏дину. Проси̏ца се вре̏ме, че се ква̏ри. ■ **просица̏ње** *гл. им.* – Остаре̏мо, а и биро̏в ода̏вна умре̏, не̏ма ку̏ј да о̏ка да ни збе̏ре са̏мо да се ви̏димо, не̏ма ви̏ше од на̏с праве̏ње пу̏т и просица̏ње шу̏ме.

проскубе̏ свр. *прочупа на брзину.* – Проску̏бо травоља̏к у гради̏ну, али не вре̏ди, за нећѝ дѝн па мо̏ра да се скубе̏.

проскубе̏ се свр. шаљ. *обрија се на брзину.* – Проску̏бо се на̏две-на̏три, ко сва̏ћи ста̏р човѐк, добро̏ ми је, на венча̏ње не̏чу да и̏дем. ⇔ *попроскубе се.*

про̏слук м *прслук* (као део мушке гардеробе). – Дре̏ју, про̏слук, панталȍне, све је тој ши̏л терзи̏ја од кла̏шње на̏-руће, по̏сле се појави̏ше кроја̏чи који̏ ши̏ју на маши̏ну.

про̏случе мн. прослучети̏ја с *дем. од прослук, дечји прслук* (упор. и прслуче). – И деца̏ су носли̏ла прослучети̏ја ко и ста̏ри, све̏ от кла̏шње.

про̏спи се свр. 1. *одспава довољно, лепо се одмори.* – Про̏спе се до куде̏ де̏сетједина̏јес са̏ти, па се тѣг ди̏зају, ми̏ју на буна̏р, и јо̏ш по це̏л са̏т се засми̏вају. 2. фиг. *постане свестан чега* (упор. просевери се). – На̏ш живо̏т је било̏ са̏мо једно̏ рмба̏ње

по це̏л дѣ̏н, а за ни̏шта, бѣ̏ш асли̏ за ни̏шта, мла̏ди се са̏ проспа̏ли, и не̏че ца̏бе да се̏цају и да се ћила̏ве ко ми̏.

простакльк м *примитивизам, простаклук.* – Какѣ̏в сам, такѣ̏в сам, ал ме мло̏го пога̏ца простакльк.

про̏стачьк, -чка, -чко *припрост.* – Жени̏цата му про̏стачака ма̏лко, али и̏ма добру ду̏шу, и не огова̏ра.

прости̏ свр. *опрости.* – Стркаља̏ се низ ба̏самаци, галава̏ ми зазѣ̏вне, не̏ло сре̏ћа те удари̏ оди о̏граду, за̏мути ми се пред о̏чи, и ја̏ оста̏до да лежи̏м, да прости̏ бо̏г ко прошт̏ц.

прости̏ра несвр. 1. *шири, разастире што преко чега.* – Испра̏ла сам све̏ што̏ је било̏ за прање̏, па га са̏ прости̏рам да се су̏ши. До̏к сам ја̏ јо̏ш вечерува̏л, ма̏ти поче̏ да прости̏ра но̏ву цр̏гу на кре̏вет куде̏ чу да пре̏спим. 2. *простире сламу стоци.* – Неје̏ до̏бар домачи̏н који̏ сваку̏ ве̏чер не про̏стре на гове̏да сла̏му, и ују̏тру не изри̏не шта̏лу; коме̏ су залу̏жена гове̏да, ти̏ја је и са̏м залу̏жен. ⇔ *испростира, напростира.*

прости̏рка ж 1. *пољава којом је прекривена сламарица на којој се спава.* – Ми̏ смо спа̏ли на пр̏тене прости̏рће. Сла̏мњача напу̏њена сас сла̏му, озго̏р вр̏љиш некакѣ̏в црж̏ља̏к, то̏ј ти је прости̏рка, с и̏сти такѣ̏в црж̏ља̏к се покри̏јеш, то̏ј ти је зави̏вка. Ле̏ти ка̏д бу̏де ми спимо̏ у пле̏вњу на се̏но, па ти не тре̏бе ни прости̏рка ни зави̏вка. 2. *прострта слама на којој спавају говеда.* – Бу̏ђавуту сла̏му смо остави̏ли за прости̏рку. Три дѣ̏на неси̏ мењȁл прости̏рку на гове̏да.

прости̏рчица ж *хип. од простирка.* – Неве̏ста даде̏ на ку̏ма и на куми̏цу по прости̏рчицу и по чора̏пће, неје̏ има̏ло како̏ са̏ да га утру̏пају, па да не мо̏ж да о̏ди.

про̏сто прил. 1. *обично, једноставно, скромно.* – Про̏сто је било̏, не како са̏, али на̏род за бо̏ље неје̏ зна̏л, па му било̏ добро̏. 2. *опрошћено.* – Од ме̏не не̏ка му је про̏сто, а о̏н кво̏ је зарадѐл, о̏н че си га доби̏је од дру̏гога.

просто̏рија ж *део унутрашњости зграде одвојен зидовима или преградама намењен за становање људи, или за рад разних установа.* □ – Старинсћѐ ку̏ће су има̏ле три̏ просто̏рије: голе̏му со̏бу, и̏жу и сопче̏, напре̏д неје̏ има̏ло купа̏тила, љу̏ђи су се у кори̏та купа̏ли, сѣ̏г се пра̏е ку̏ће сас пу̏но со̏бе.

просточа̏ ж *простота, једноставност.* – Била̏ је голема̏ просточа̏, на̏род се неје̏ мло̏го меша̏л, па да се учи̏ једно̏ из-друго ко са̏, али поште̏ње било̏ по̏големо, и ста̏ри се ви̏ше по̏штували него са̏.

про̏стре (трп. пр. про̏стрн, -а, -о) свр. 1. *застре чим под.* – У̏вечер про̏стремо рого̏же на̏зем, па нале̏гамо на њи̏, и то̏ ни било̏ кре̏вет. На зе̏вњу про̏стр̏не рого̏же, па цр̏ђе на њи̏, па нале̏гамо, и покри̏јемо се с цр̏ђе повије̏нице и спимо̏. 2. *сламом застре под штале.* – Зи̏ми ка̏т се надвече̏ри ми̏ нами̏римо прекај сто̏ку, про̏стремо им сла̏му, насече̏мо ли̏сковине за по̏тклацу, па а̏јд у за̏другу. ⇔ *распростре.*

про̏стре се (рад. пр. простр̏л, -а, -о се) свр. фиг. *опружи се.* – Простр̏л се ко у ба̏штину ку̏ћу, ко да је са̏мо њигов кре̏вет. ⇔ *распростре се.*

простре̏ли свр. фиг. *нагло осети какво оштро и неугодно осећање.* – Позна̏ ју по сме̏ј, она̏ је, про̏стрели ме мр̏жња, чу цр̏кнем од мр̏жњу, ово̏ј се мо̏же на̏опоко завр̏ши, измѣ̏кну се, и отидо̏ си.

просћи̏та се свр. 1. *проведе извесно време у скитњи.* – Идо̏мо да се ма̏лко просћи̏тамо, ко̏лко да несмо̏ до̏м. 2. *ода се скитњи, постане скитница.* – Ко мла̏д се про̏сћита, три̏ го̏дине за̏глави на Го̏ли о̏ток, једно̏ вре̏ме се чу̏ да је у Не̏мачку, по̏сле се ви̏ше ни̏шта не чу̏ за ње̏га.

протандр̏че свр. *тандрчући пројури поред кога, или преко кога.* – Це̏л живо̏т те̏гљи и се̏ца, ко да вла̏чи ко̏ла пу̏на сас ка̏мење уз големо̏ бр̏до, па ка̏д ји извече̏,

она́ ју́рну нанадо́л, и протандр̏чу преко њу́, а она́ тека сма́лтена поседи́, поседи́, па се па́ ди́гне и наста́ви да ји се́ца.

проте́за се несвр. *протеже се.* – Го́сје се врну́ло из ва́рош, проте́зају се на вера́нду, че́кају да се поста́ви аста́л, па да се́дну и да се разгала́ме. ⇨ *протеsa се.*

проте́sa се несвр. *в. протеза се.* – Проте́sa се ко ја́лова лиси́ца.

проте́кал, -кла, -кло *који је пробушен и не држи течност у себи.* – Игра́ли смо се сас ста́ри ло́нци, проте́кле ше́рпе и тањири́.

проте́клица ж *прорасла стабљика црног лука која формира цваст, и није више за јело.* – Лу́к који́ неје́ ст̏ипкан пу́шти проте́клице, и неје́ ви́ше до́бар за једе́ње. Лу́кат не изгази́мо на вре́ме, ве́ч искара́л проте́клице.

проте́па свр. *изудара с времена на време.* – Дете́ мо́ра да се о́ваг-о́наг проте́па, да се не усампа́си мло́го.

проте́пан, -а, -о *који је добио батене, изударан.* – Што́ си учубри́л у́ши ко проте́пана неве́ста, који́ ти је вра́г?

проте́ра свр. *терајући прође куда или мимо кога* (упор. прока́ра). – Деда́ Сла́вко се о́пасно разболе́л, протера́ше га оцу́тра сас саните́т за бо́лницу. ⌂ **проте́ра га** *добије пролив* (упор. проточи га). – Протера́ло ме, па тече́ из ме́не ко на циву́н.

протече́ свр. 1. *текући прође кроз што, процури.* – Поче́ на лулу́ да иска́ча па́ра, са́ че пр̏во да прока́пе, а о́дма и да протече́ но́ва рећи́ја. 2. *прокишњава.* – Петка́на от када́ ми о́ка како́ тре́бе да се вржу́ маи́је на ста́ру ку́ћу, како́ је проте́кло на све́ стра́не, и како́ че се леви́ната сури́не ако се то́ј о́дма не урабо́ти. 3. *млади црни лук почне да избацује цвет са семеном.* – Ка́д црве́ни лу́к протече́, ви́ше неје́ за једе́ње на зелено́, стру́кат му поста́не тврд и љу́т.

против предл. са ОП исказује: 1. *супротност, неслагање, непријатељски однос према коме или чему.* – Сви́ се ди́гли против на́с, о́че да на на́чистоо за́тру. 2. *делатност, средство за заштиту од чега.* – Препи́са ми ле́к против при́тисак, та ме спа́си, са́ без ње́г се не оста́вљам. 3. *у придевској служби у значењу противан.* – Несѣ́м против, не́ка бу́де како́ ти́ ка́жеш. ➞ *спроћу.*

проти́ца несвр. *текући пролази кроз што, или поред кога или чега.* – Лужни́ца проти́ца кроз Бабу́шницу и кроз Љубера́жду. Ако овака́ наста́ви да па́да, сви́ кро́вови че по́чну да проти́цају.

про́тне се свр. *с муком се провуче.* – Протни́ се кроз тара́бете, па је́л ова́м нешто́ да ти ка́жем.

про́тока ж *алатка за пречишћавање пасуља од остатака махуна, решето са ширим рупама.* – Про́тока и решето́ и́сто слу́же, са́мо што́ је про́тока по́ретка, а реше́то по́густо. Ка́д бу́де ве́тар, пасу́љ ве́јемо кроз про́току.

прото́тља свр. *пропије, прећерда.* – Њиго́во има́ње зе́тови че да распродаду́ и прото́тљају. Ја́ сам од у́ста одваја́л це́л ве́к да нешто́ стече́м, а млади́ви че то́ј све́ да прото́тљају. ➞ *прећерда.*

прото́чи свр. *протоком очисти пасуљ од грудвица земље и остатака махуна.* – Даньс и́ма ве́тар, све́ че ма́немо, па да прото́чимо пасу́љ, и да га спа́стримо да не стоји́ ви́ше на ку́п пот шу́пу. ⌂ **прото́чи га** *добије пролив.* – Пр̏во препи́је рећи́ју, па се напи́је расо́л, по́сле га прото́чи, па са́мо чучи́ иза ку́ћу.

протр̏гне се свр. *издужи се, порасте.* – Ту́ј зи́му се про́тргну и по́пуни, на́пролет момчети́ја поче́ше да ју заглѣ́цују и обика́љају. ⇔ *попротргне се.*

протресе́ (трп. пр. протре́сен, -а, -о) свр. *тресењем обори сазреле плодове.* – Начѣ́с дува́ ве́тар, тамѣ́н је протре́сал сли́вете, си́гурно су се зарину́ле, са́мо да зби́рамо. Шљива́р протре́сен, сли́ве збране́ и одне́сене, неко́ј то́ј ве́ч уработи́л пре на́с. 2. фиг.

обави сношај. – Жену́ по́често протре́си, па да ви́диш како́ че те че́сто саче́ка на аста́л зеља́ник и пу́но шише́.

протри́са несвр. *тресењем обара сазреле плодове.* – Ја́ протри́сам, а жена́ и деца́ по мен збира́ју сли́ве. ⇔ *испротриса.*

протри́са се несвр. *размрдава се тресући се.* – Овчи́це пе́шес бра́ва замрте́ле се у врба́к, и чу́јеш како́ се про́трисају по дрнка́ње клопатари́. Протри́сају се овце́те, че па́да ћи́ша.

протр̑ља свр. *трљајући измасира.* – Протр̑љај му вра́тне ве́не, о́н те́ка-те́ка па че се опора́ви.

протр̑си свр. *трсећи очисти коров са неког простора.* – Оже́мо, са́ је на ре́д да протрси́мо дво́р, па да све́земо сно́пје, и да че́камо вршали́цу. ⇔ *попротрси.*

протрчи́ свр. 1. *прође трчечи, пројури.* – Про́трча лиси́ца испот ку́ћу и пронесе́ нечи́ју коко́шку, а ку́че се и не о́гласи. 2. *уради што на брзину.* – Проме́ла дво́р ка́ко лиси́ца с ре́п, ти́ће протрча́ла с метлу́. 3. фиг. *промоли се кроз какав отвор.* – То́ма Та́пало но́си ка́цав качке́т, бе́л капу́т без пу́лови, на црвену́ ване́лу ла́ктови протрча́ли, цо́куле во́јничће сас беле́ вр̑це, чара́пе не но́си ни зи́ми.

протулма́чи свр. *разуме, схвати, протумачи.* – Не мо́гу да протулма́чим кво́ ми казу́јеш, понови́, ал тека́ некако́ да мо́гу да га разу́мим.

проту́ра несвр. 1. *провлачи кроз што.* – У́вечер кат сви́ по́спе она́ до́јдеше да ме ви́ди како́ сам, па ми кроз про́зорче проту́ра понешто́ да поједе́м. 2. фиг. *немилице троши, прођердава силан новац кроз руке.* – Све́ што́ спеча́лим, о́н сас курвешти́је проту́ра кроз гузи́цу. ⇔ *испротура.*

про́туран, -рна, -рно *промућуран, сналажљив.* – Про́турна је, у сва́ко дру́ство се сна́јде, а от какви́ ту́њави роди́тељи.

проту́ри свр. 1. *успешно прода што.* – Ма́лко спу́шти це́ну, али про́тури о́бе ка́нте си́рење, и отиде́ си. 2. фиг. *пропије, прођерда.* – Це́л ве́к смо ја́ и жена́ шпара́ли и од једњ ди́нар два́ прави́ли, бојим се да че зе́тови све́ то́ј да распрода́ду и на ље́к живо́т проту́ре.

проту́ри се свр. *вешто се прогура и провуче кроз какву ситуацију.* – Уз њи́ се протури́ и ја́, пове́зоше ме до Ни́ш, а они́ си продужи́ше за Бе́оград.

проту́рчи свр. фиг. *оштро казни, протера.* – Ако дире́ктор чу́је за то́ј че ме проту́рчи, и́ма да лети́м ис предузе́ће.

прође́рда свр. шатр. *потроши, пропије* (упор. прототља). – Ја́ му пригњи́там у це́пови и ви́дено и неви́дено са́мо да у́чи, о́н то́ј све́ прође́рда, а њи́гу и не пи́па.

прође́пи́ свр. *прокључа.* – Си́пнеш неко́лко во́ду и ту́риш ју да прође́пи́, па у њу́ ту́риш пасу́љ, о́н о́дма заћи́пи, и тре́бе да поће́пи́ неће́ми́ну́т, па ту́ј во́ду исврљиш, а наси́пеш дру́гу у кој у́ че се ва́ри.

прође́сал, -сла, -сло *који је постао кисео и неупотребљив, ускисао.* – Прође́сло млеко́ се са́мо мо́же вр̑ли у поми́је за сви́ње.

про́ћисел, -а, -о *мало кисео, накисео.* – Во́лим да ми је чорба́ про́ћисела, ал не воли́м да је преће́лена.

про́ћиселак, -лка, -лко *дем. од прећисел.* – Е́, са́ си ју трево́ила, бљ́ш такву́ чорбу́ на́јвише во́лим, ма́лко про́ћиселка и про́љутачка. ⇨ *прећиселшак.*

про́ћиселшак, -шка, -шко *в. прећиселак.* – Про́ћиселшко винце́во, али кад не́ма бо́ље, че поми́не и оно́.

прође́сне свр. *постане кисело, ускисне.* – Ови́ја пасу́љ прође́сал, ни сви́ње га не́че једу́.

проубаве́је свр. *пролепша.* – Развили́ла се и проубаве́ла, дево́јћа стану́ла.

проуба́ви се свр. *пролепша се.* – Пора́сла, проубави́ла се, да вој се не нагле́даш. Сви́ че́камо да се проуба́ви време́нце, да промр̑дамо ис ку́ће.

про́фисор м *професор.* – И̏зучи је за про́фисора, о̏жени се и жи́ви у Ни̏ш.

про́фисорка ж *професорка.* – Про́фисорће́те све́ мла́де и у̏баве.

про́фисорсћи, -ска, -ско *који се односи на професора.* – Про́фисорска ра́бота у̏ба-ва, ста́лно си у ладови́ну, а и не претр̑заш се мло́го.

процьвти́ 1. *процвета.* – Процьвте́л оша́в ко сне́г да је напада́л, па се че́ле уѕуча́ле, једна́ мили́на. 2. фиг. *напредује.* – Мо̏ј чи́ча ми је о̏тимал све́ кво́ је могъ̑л, на кра́ј ме и ис ку́ћу и̏спидира на печа́лбу, али ни о̏н неје̑ мло́го процьвте́л. Ка́д ме́н сара́ниш, че процьвтиш. (ирон.).

процви́ли (рад. пр. процвиле́л, -а, -о) свр. фиг. *утањи се, убледи и добије болестан изглед* (упор. prosykne 2). – Че про́цвили мору́за од тра́ву, а от ћи̏шу се не мо́же око́па.

процвичи́ свр. *превише ускисне и постане неупотребљиво.* – Ћи̏село млеко́ ако се даньс не утро́ши, оно́ до ју̏тре на же́гу процвичи́, и мо́же са́мо да се вр̑ьи.

проце́ден, -а, -о *процеђен.* – У проце́дено ћи̏село млеко́ нату́рају се зре́ле попо́шће, посо́ли се и прити́сне у каче́, то́[ј] је на́ша ву́рда, она́ се једе́ зи́ми. ⇔ *непроцеден.*

проце́ди свр. *пропусти кроз што ради чишћења.* – Мло́го пу́ти бра́бушће упа́дну у млеко́, па мо́рамо да га проце́димо.

про́цеп[1] м *део запрежних кола на чијем предњем крају долази јарам.* – На про́цеп и̏ма ру́па да се уде́не за́ворња куде́то јерьм доо́ди, да мо́гу да те́гље воло́ви. ➞ *руда.*

про́цеп[2] м *расцепљено, просечено место по дужини чега, процепљен комад дрвета или штапа.* – Мо́ре, турѝ му му́да у про́цеп, па сте́sај, до́к не при́зна ма́јчино млеко́ када́ је посиса́л.

проце́пен, -а, -о *који је поцепан, подеран.* – Чу́ри ко проце́пен шпо́рет, цига́ру не исту́ра из у̏ста.

проце́пи свр. *поцепа наглим покретом, или дугим ношењем.* – Кад бу́шиш даску́ на ви́ше ме́ста гле́дај да ју избу́шиш, ал да ју не проце́пиш. Процепи́ле му се панталóне, али о̏н си и̏де тека́, бьш га бри́га.

прочьчка свр. 1. *чачкајући прочисти.* – Прочьчкај у̏ши ако не чу̏јеш, не мо́гу стопу́т да пона́вљам. 2. *проџарка.* – Прочьчкај огьњат да не зага́сне. 3. фиг. *околишним путем сазна што.* – Питу́је, и не престању̏је да питу́је, све́ до́к не прочьчка кво ју интере́сује.

прочевр̑ьен, -а, -о *пробушен, расцопан.* – Ју̏тредьн га најдо́мо у Бласку́н сас прочеврьену́ гла́ву, сьв мо́дар ко да су га Бу́гари тепа́ли.

прочевр̑ьи свр. *пробије, расцопа* (о глави). – Душа́н Цу́рка пија́н па́дне од ба́самаци на ка́мен и прочеврьѝ си гла́ву, и за́врши.

проче́ша свр. фиг. *изудара, пропусти кроз шаке.* – Мло́го си се усампаси́л, док те до́бро не проче́шам не́ч се сми́риш, ви́дим ја̑.

прочи́сти свр. *очисти унутрашњост чега.* – Прокречи́мо и прочисти́мо ку́ћу, неје̑ бьш за у̏глед, али па је бо́ље не́го што́ је било́.

прочу́ден, -а, -о *преплашен, унезверен.* – Оста́доше са́мо забора́вени и прочу́дени ста́рци, мла́ди вану́ше све́т, и не поврну́ше се ви́ше.

прочу́дено прил. *унезверено.* – Гле́да прочу́дено, ко теле́ у мутени́цу.

прочу́ди свр. *преплаши, унезвери* (упор. зачуди). – Ћутечћи̏ је моли́ла да вој пу́ште Ми̏рка, че́љад да изра́ни, ка́д га утепа́ше ћутечћи̏ га са́рани, че́љад да не прочу́ди. При на́с ора́те за они́ја који̏ ми́сле да су на́јпаметни да су прочу́дени. ⇔ *исрочуди.*

прочу́ди се свр. *преплаши се, унезвери се.* – Ка́д га ро́ди њиго́ва ма̏ћа сви̏ се у ку́ћу прочуди́ше кво́ је с то̏ј дете́ – по три̏ дьна не отва́ра о̏чи, а по́сле по три̏ дьна у̏ста не затва́ра.

прочу́диште с *безразложан страх; страх као последица погледа урокљивих очију.* – Увати́ло га прочу́диште, мо́рамо да га во́димо при ба́бу у Војници́ да му пребо́ље.

прочу́дњак м *особа чудног понашања и одевања.* – Стану́л у лице́ ко прочу́дњак.

прочу́је (трп. пр. прочу́јен, -а, -о) свр. *учини да поново чује.* – Пра́ви се да не чу́је, ал ка́д му ље́пнем једѣ́н шама́р, че прочу́је.

прочу́је се 1. *чује се, сазна се.* – Чи́м се про́чу за оно́г војво́ду, о́н ко са́мо то́ј да је чека́л да се одме́тне у шу́му, шу́ма му по́мила од роди́тељи, пу́шка му по́мила от плу́г и от косу́. 2. *изађе на глас, постане надалеко познат.* – Тека́ се она́ ма́лко-пома́лко про́чу да је радода́јка, и да подуча́ва момчурља́ци у оне́ј ра́боте.

прочу́јен, -а, -о *који се прочуо, који је постао веома познат, угледан* (упор. и чујен). – Била́ је прочу́јена вражали́ца у це́лу Лужни́цу, при њу́ су ишли́ сви́ који́ су има́ли неку́ му́ку да им пребо́ље и да ји спа́си.

прочу́ка свр. фиг. *изудара, излема.* – Жена́ ако по́чне по́често да ју не́ма до́м, тре́бе да се прочу́ка, па ми́р у ку́ћу. ⇔ *испрочука.*

прочу́шка се свр. *прогура се.* – Који́ је по́јак он се прочу́шка и уле́зне пр́ви, који́ је по́слаб о́н стоји́ пред вра́та и че́ка да га прозову́.

проца́ра свр. 1. *прочачка ватру да боље гори.* – Проца́рај огњ̀ут да се не уга́си. 2. фиг. *сексуално задовољи.* – На Мора́вку се запиши́л оца́к, па ме о́ка да вој га проца́рам.

проца́рка свр. *процара у дем. значењу.* – Се́дне испред огњи́ште, даду́ му машу́ да проца́рка по о́гањ и да благоси́вља: Ко́лко и́скрице, то́лко дечи́ца у ку́ћу, то́лко телчи́на у шта́лу, то́лко јагњети́ја у обо́р, то́лко прашчи́на у ко́чину; ко́лко жи́шчице, то́лко пари́це…

проша́ли се свр. *проведе неко време шалећи се, пошали се.* – Дојде́те до́вечер да поседимо́, да се проша́лимо, и да пооговара́мо комшиљ̀к.

проша́ра свр. фиг. *прелети погледом у разним правцима.* – Про́шара с о́чи по кафа́ну, па ка́д ме виде́, у́смину се од у́о до у́о, и прије́де.

проша́ра се свр. *појава првих зрелих бобица у грозду, или гроздова у чокоту.* – На́ше ло́зје се прошара́ло, па idó та набра́ ма́лко гро́зјице за деца́. ⇔ *испрошара се.*

прошѣ́пче свр. *рекне тихо шапћући.* – О́н се при́близи јо́ш по́виш до Ма́ру, па се сла́гну, и некво́ вој про́шьпча, она́ се за́ћикота. Ме́не за́ћити шурља́ја, у́штипа ме за обра́з, па про́шьпча: Зе́те, не́ка ти је сре́ћно!

прошѐнка мн. прошѐнке ЛЗ ж *просидба, прошевина.* – И́демо да пра́јимо прошѐнку, а момѣ́к и не зна́је што че и́демо за дево́јку. ➞ *прошња.*

прошѐта свр. *проведе неко време шетајући.* – Прошета́ до ло́зје, ко́лко да размр̀дам но̀ђе, а и да га наср̀нем. ⇔ *попрошета.*

прошѐта се свр. *прође куда не журећи се.* – Ро̀днине се ми́ју на буна́р, засми́вају се, ма́лко по́после че се прошѐтају до Бабу́шницу да си ку́пе но́вине, а мо́ж че се ола́стре и до Зво́начку ба́њу да се пробр̀чкају. ⇔ *испрошета се, попрошета се.*

прошѐтушка ж *назив веома популарног народног кола брзог ритма* – На́јвише сам воле́ла да и́грам за́појес и прошѐтушку.

проши́ва несвр. *овлаш пришива, профирцујеа.* – Терзи́је су свѐ и ши́ли и прошива́ли с пр̀тен коњ̀ц. ⇔ *испрошива.*

проши́је свр. *овлаш пришије, профирца.* – За́крпку пр̀во проши́јем да стоји́ како́ ју наме́стим, по́сле ју у́баво приши́јем.

проши́ри свр. *учини ширим.* – Ако је те́сна, ми че ју проши́римо, неје́ од желе́зо, па да се не мо́же проши́ри.

проши́ша свр. фиг. *нагло прође, пролети мимо или изнад.* – Про́шиша ко ме́так, не теја́ ни да се поздра́ви.

про́шљак м *просјак.* – Неје̏ се жени̏л, ни̏ти и̏ма који̏ да га опе̏ре, ни̏ти који̏ да га закр̏пи, и̏де по све̏т тека̀ ко про́шљак.

прошља̀чи несвр. *просјачи.* – То̀ље̏ па̀ре про̀тури кроз ру̏ће, а са̀ прошља̀чи от ку̏ћу на ку̏ћу. ⇔ *испрошљачи.*

прошња̀ ж 1. *просидба, прошевина* ГЛ, ДЛ (упор. прошенка). – На прошњу̏ са̀мо даду̏ да̀р пртења̀ци кошу̏ље, а кад бу̏де сва̀дба, на ба̀бу ку̏пи кожу̏в момче̏то, зе̏тат. 2. *просјачење.* – Збе̏ру се по две-три̏ Ци̏гање̏ће, и сва̀ка во̀ди по три-че̏три деца̀, па и̏ду у прошњу̏.

прошта̀ва несвр. *опрашта.* – Кат премузе̏мо о̀вце, же̏не се нава̀тају за ру̏ће, која̀ је, да прошта̀ваш, мле̏чна, која̀ до̀ји дете̏, она̀ во̀ди ко̀ло, сели̏н но̀си у ру̏ку, и пр̏ска о̀вце с во̀ду и поје̏, да су мле̏чне, да да̀вају по мло̀го млеко̀.

прошт̏ц м *узан, с једног краја заоштрен колац* (упор. и кольц). – Стркаља̀ се низ ба̀самаци, удари̏ з гла̀ву оди о̀граду, за̀мути ми се пред о̀чи, и ја̀ оста̀до да леж̏им ко прошт̏ц.

проштра̀па свр. *прохода.* – Поче̏ да пра̀ви ко̀раци, про̀штрапа, јо̀ш ма̀лко па че тр̏чка по дво̀р.

прошу̏шка свр. 1. *шушкајући прође.* – Поне̏када са̀мо шу̏шне некво̀ кроз ко̀дникат, дово̀ди девојчети̏ја, ме̏н ми̏ло, си̏н ми је, по̀сле не̏ма-не̏ма па̀ прошу̏шкају кроз ко̀дник, испра̀ти дево̀јчето. 2. фиг. *прошапуће, прођуђори.* – Та̀м ме до̀чека то̀ј момче̏нце, некво̀ прошушка̀ше с на̀шинчево што ме дове̏зе, зачу̏ ја̀ како̀ че ми оно̀ пр̏во сли̏ка уте̏пануту ру̏ку.

пр̏-пр̏-пр̏ ономат. *звук рада мотора.* – И одједампу̏т: пр̏-пр̏-пр̏ – мо̀тор поче̏ да пр̏пче, и у̏гаси се.

пр̏а несвр. 1. *кија.* – Насе̏бо, и̏де ми љуто̀ на но̀с, сљзе ми течу̏, по це̏л дѣн пр̏ам ко ко̀њ. 2. ономат. *фркташе коња.* – Ко̀њ поче̏ да пр̏а и да тѣпче у ме̏сто. 3. *маше крилима пре полетања* (о птици). – Петѣ̀л поче̏ да пр̏а с кри̏ла ко да че полети̏, и̏спружи ши̏ју и за̀поја: кукури̏гу, па се о̀ћута. ⇔ *испра, упра се.*

пр̏кве̏је несвр. *расте, напредује.* – На̀јду некуга̀, па ка̀д га наче̏пе, не мо̀ж чове̏к да пр̏кве̏је. Колко̀ го̀д се трудили̏ окол ње̏г, дете̏ ма̀ну да пр̏кве̏је, запе̏че се, и ни да мр̏дне у̏висин.

пр̏кне свр. *крене да расте, почне да напредује.* – Поне̏када прода̀деше бра̀ниште на кречари̏, они̏ га отр̏се до̀зем, за де̏сет го̀дине не мо̀ж да пр̏кне. Ку̏ј и ма̀лко пр̏кне, ува̀те га на о̀ко и вла̀че за кра̀ци наза̀д.

пр̏ли несвр. 1. *пали пламеном.* – Пра̀се се шу̏ри у ћипе̏ч во̀ду, али мо̀ра и да се пр̏ли дла̀ка где неје̏ до̀бро ошу̏рена. 2. *оштећује мраз.* – Мо̀рамо да обе̏ремо гради̏ну, че ју опр̏ли слана̀. 3. *пржи* (о сунцу). – При на̀с јо̀ш пр̏ли сљнце, а зи̏ма са̀мо што̀ не̏је сти̏гла. 4. фиг. *ради што пренаглашено, прекомерно.* – Неје̏ да пи̏ју, не̏го пи̏ју па пр̏ле. Све̏ кво̀ вој о̀ко ви̏ди, кра̀дне па пр̏ли. ⇔ *испрли, опрли.*

пр̏љ мн. пр̏љови м 1. *дрвена или гвоздена полуга за подизање и котрљање трупаца.* – Не мо̀ж те ди̏гну сас пр̏љ. С ти̏ја пр̏љови това̀римо ка̀мење. 2. *краћа дебља полуга којом се у воденици прибија брашно да више стане у врећу.* – Озго̀р ис комшиљк трчи̏ Зи̏за, и но̀си габро̀в пр̏љ у ша̀ће.

прљи̏ца ж 1. *њушка, губица.* – Кат шпа̀ртамо ту̏римо кро̀шње на пр̏љи̏це, да кра̀ве не једу̏ мору̀зу. О̀крши су̏чку оди Жи̏вин пло̀т, и за̀пуца га по прљи̏цу и ро̀гови. 2. фиг. *уста код човека.* – Мо̀ре, ако те удари̏м прес прљи̏цу, о̀дма че се оћути̏ш.

прљи̏чка ж *дем.* од *прљица.* – По ја̀ре мо̀ж да пи̏јеш во̀ду, њигова прљи̏чка је чи̏ста.

пр̏не свр. 1. *залепрша крилима, прхне* (о живини). – Коко̀шће пр̏нуше и укрека̀ше се, ја̀ док да истрчи̏м, ја̀стреб једну̏ одне̏се. Ја̀ сам ко пиле̏то: испили̏ло се, лежа̀ло у

гњездо́, ма́ћа га рани́ла, пој́ила и чува́ла, ка́д му кри́ла ојачка́ла, пр̏нуло, пролете́ло и одлете́ло у све́т. 2. *фркне* (о коњу). – Ко́њ пр̏ну, и ста́де ко уко́пан. ⇔ *испрне.*

прне́је несвр. *вене, губи свежину.* – Зре́ле попо́шће се набе́ру у гради́ну, па се распро́стру у со́бу и оста́ве неко́лко дн̑а да прне́ју, тн̑г су добре́ да се ту́рају у ву́рду, а́ко се ту́ре си́рове, оне́ бр̏зо омекне́ју и покваре ву́рдуту.

прња́к м *кржљава шикара, честар.* – Не́ма бра́ниште, па бе́ре прња́к по се́лску ру́дину да се гре́ју зи́ми. Које́ је од ру́ку по́тьнко, све́ је прња́к. Прња́к до́бар за пече́ње ређи́ју, да́ва пла́мен, али бр̏зо прову́жди.

пр̏ње с мн. *изношена одећа, стареж,* фиг. *одећа уопште.* – Збе́ри си пр̏ње што́ си доне́ла, и о́дма да си и́деш одо́кле си дошла́.

пр̏па ж шатр. *страх.* – Дошли́ би, али и́мају пр̏пу од на́с, несу́ једампу́т бега́ли с разбијене гла́ве.

пр̏пало с *мотоцикл* (упор. мотор[2]). – Ако до́јде у село́ неко́ј с пр̏пало, сва́ деца́ се збе́ру да га ви́де, и кат си по́јде трчу́ по ње́га до́кле мо́гу да га пра́те.

пр̏пња несвр. фиг. *зановетa, гуњ̑а.* – Мили́сов ако вре́ви, да га ни́кој не пређи́да, чи́м неђи́ зи́не, о́н му о́дма да́ва педесе́ ба́ње: Е́ве ти педесе́ ба́ње, тури́ у це́п, и немо́ј ви́ше да пр̏пњаш. ⇔ *упрпња се.*

пр̏пњало мн. пр̏пњала с *брбљивац, зановетало.* – Ста́р чове́к је пр̏пњало, ста́лно нешто́ загоми́ља, и све́ му сми́та.

прпња́ч м *брбљивац* (упор. и дрдњач, прпњало). – Свекр̏ва ми бе́ше голе́м прпња́ч, по це́л дн̑ан у́ста не затва́раше, и на све́ ману́ нао́деше.

прпо́р м *вруће наквашен пепео са жеравицама из огњишта.* – Мр̏дни ма́лко на́стран, да не и́де прпо́р у те́б док уга́сим жа́рав.

пр̏пче несвр. 1. *брује* (о мотору). – Поче́ да пр̏пче мото́р, уока́ше се вршачи́, и вр̏ша се на́стави. 2. фиг. *гуњ̑а, досађује.* – С оратење́ се зано́си ко му́да у коси́дбу, пр̏пче по́ла са́т до́к ка́же једну́ ре́ч. ⇔ *упрпче се.*

пр̏с мн. пр̏сти м *прст.* – Ја́ то́ј несьм ис пр̏с исиса́л, тека́ је ко што́ ти казу́јем. Та́ко ми кр̏ста о[д] тр̏и пр̏ста. ■ **до́мали** ~ *прст између малог и средњег прста.* – На до́мали пр̏с се но́си пр̏стен. ■ **сре́гњи** ~ *прст између кажипрста и домалог прста.* – Сре́гњи пр̏с је на́јголме пр̏с, а големчи́ч на́јдебел пр̏с. ⌂ **ту́ри пр̏с на чело́** *замисли се, почне да промишља.* – Кад живо́т донесе́ не́кво што́ чове́ка др̏мне у ма́ли мо́зак, о́н тре́бе да се́дне под оре́ј, па да ту́ри пр̏с на чело́, и до́бро да га заврти́. ⌂ **и́ма дл̑ањи пр̏сти** *воли да краде.* – И́ма дл̑ањи пр̏сти, немо́ј да ми се утри́са у ку́ћу. ⌂ **прогле́да кроз пр̏сти** *опросити неки преступ.* – Ако и чу́јеш нешто́ ти́ вој прогле́дај кроз пр̏сти, зна́ш како́ је, сама́ жена́, а го́дина дл̑ога. ⌂ **у́-прсти** *онолико колоко може да се захвати између палца, кажипрста и средњег прста.* – Посо́лим га, па ако је недо́слан, ја́ му ту́рнем јо́ш ма́лко солчьк у́-прсти.

пр̏си се несвр. *парви се важан.* – О́н ка́т по́чне да се пр̏си и да се вели́ча, да ти се сту́жни, ко да га не зна́мо који́ је, и от који́ је. ⇔ *испрси се.*

пр̏ска несвр. *распршавањем одређене течност штити усев од корова или штеточина.* Ако је ћишови́та го́дина ло́зје се пр̏ска и по пеше́с пу́ти оди пла́мењачу. ■ **прска́ње** *гл. им.* – Вино́град им не пртве́је јер га не пр̏скају ре́довно, не́че вино́град без прска́ње. ⇔ *запрска, испрска, напрска, попрска, препрска, пропрска.*

пр̏ска се несвр. *распрашујући одређену хемикалију заштићује се одређена повртарска култура.* – Ко́мпири се прска́ју од зла́тицуту. ⇔ *испрска се.*

пр̏скалица ж *справа за прскање.* – При на́с се ло́зје пр̏ска сас пр̏скалицу, она́ збу́ра дванаес ћи́ла чорбу́, и но́си се на ра́мена.

пр̏скало *дечја штрцаљка од бурјана.* – Де́да ми напра́веше пр̏скало од бурја́н, па се и́грам с ње́га.

пр̏случе мн. прслучетѝја *брусхалтер, део женске гардеробе.* – Са̀ и дево̀ће и ста̀ре же̏не но̀се прслучетѝја, а напре̏д же̏не то̀ј несу̀ носѝле.

пр̏сне (рад. пр. пр̏снул, -а, -о) свр. 1. *пукне на више места, сломи се, преломи се у комаде од јаког ударца или притиска.* – Вр̏љи се по коко̀шку, али по̀годи у про̀зор, ста̀кло пр̏сну, а ис ку̀ћу се за̀чу: Ле̏ле, да ли је зевњо̀трес! 2. *падне слаба киша.* – Пр̏сну ћѝшица ко̀лко да обе̏ре прашѝну. 3. *размили се на све стране* (људи или животиње). – Деца̀ ми пр̏снула по све̏т, жа̀л ми, не мо̀гу да ји вѝдим. Дошла̀ про̀лет, пр̏снул све̏т по по̀ље, о̀вце мѝлнуле по ру̀дин, пилетѝја по̀ју, све̏ ве̏село. ⇔ *испрсне, запрсне, пропрсне, распрсне се.*

пр̏сне се свр. фиг. *умије се на брзину.* – Са̀мо да се дватрѝпут пр̏снем сас во̀ду, и поо̀димо, а че једе̏мо у̀спут.

прстѣ̀к мн. прстѝчи м *дем.* и *хип. од прст, прстић.* – Де̏, про̀бај, не̏че ти нѝшта бу̀де, са̀мо сас прстѣ̀к лѝзни. Дете̏ на̀јде некакѣ̀в кончѣ̀к где̏ вѝси, или некакву̀ артѝшку, па у̀зне па ји обр̏та, се̏ца с прстѝчи, це̏пи артѝшкуту и збѝра на купчѣ̀к, и тека̀ се залѣ̀же и ћутѝ.

пр̏стенка ж *овца или коза која има на нози шару у виду прстена, и име таквој животињи.* – На̀шу Пр̏стенку у̀апа змија̀, али пре̏живи.

прстенчѣ̀к мн. прстенчѝчи м *дем.* и *хип. од прстен, прстенчић.* – Бу̀ди добра̀ и слу̀шај ме, па ка̀д до̀јде ва̀шар, ја̀ чу ти ку̀пим прстенчѣ̀к и зла̀тно ла̀нче. У кро̀шњу до пу̀ловити неко̀лко кутијчетѝја сас пр̏стенчичи, ланчетѝја, бро̀шеви, манѝста и ћѝтће за малдоже̏њу и неве̏сту. Дево̀ће прио̀де, па заглеђу̀ју ѝмају ли прстенчѝчити окцетѝја.

прстенцѝја мн. прстенцѝје м *мајстор који прави прстење.* – Прстенцѝје је има̀ло у Пѝрот, у Бабу̀шницу су додѝли са̀мо на ва̀шар.

пртве̏је *напредује, развија се, успева.* – У ка̀мениту њѝву све̏ по̀слабо пртве̏је. Шљива̀ран у Раскр̏сје им ѝч не пртве̏је. Зељѐто у̀баво пртве̏је откако̀ га нава̀цувамо. Ба̀ба си у̀чеше уну̀ку како̀ да са̀ди цве̏ће: да у̀кне на чепку̀ да вој се прива̀не, а укра̀дено цве̏ће да не са̀ди, оно̀ не̏че да пртве̏је. ⇔ *испртвеје.*

пр̏тен, -а, -о 1. *који је од конопље* (в. кльчишта). – Кльчѝшта се испреду̀, па се изатка̀је пр̏тено платно̀ за кошу̀ље, га̀че и простѝрће, а и вр̏це се су̀чу од њѝ. Зѝмиле̏ти о̀н све̏ у ѝсту пр̏тену кошу̀љу, уцвѝцкану с буосе̏рине, и нѝкад о̀прану. 2. фиг. *неваспитан, неотесан.* – Мло̀го си ми пр̏тен, ко да си на поја̀ту ро̀ден.

пртенѝна ж *одећа и постеља од конопљиног влакна.* – Са̀ је до̀бр живо̀т, а напре̏д је бѝл ло̀ш, нѝгде нѝшта неје̏ има̀ло, тьмѣ̀н си рабо̀тимо за једе̏ње, се̏ја̀ли смо гр̏снице, тка̀ле, пре̏ле, све̏ смо носѝли оди пртенѝну.

пртенѝце рет. ДЛ ж мн. *грубо вунено сукно* (упор. и клашње). – Све̏ зьбѣ̀ње и сукна̀ смо носѝле, ако је ла̀дно има̀ли смо дре̏је, све̏ то̀ј од пртенѝце било̀, до̀л опѣ̀нци свѝнсћи.

пртењА̀к мн. пртења̀ци м *одевни предмет од пртеног платна.* – На прошњу̀ даду̀ да̀р са̀мо пртења̀ци кошу̀ље, а ка̀д бу̀де сва̀дба на ба̀бу ку̀пи кожу̀в момче̏то, зе̏тат.

пр̏ти[1] несвр. *газећи снег прави пртину.* – Тѝ си по̀стар, да ѝдеш напре̏д и да пр̏тиш пред деца̀та. ⇔ *расрти.*

пр̏ти[2] несвр. *носи терет на леђима.* – И прѝча о̀н: У̀качи ми се некво̀ на грбѝну, и ја̀ сам мора̀л да га пр̏тим све̏ док не запоја̀ше петло̀ви, тѣ̀г срѝпи од ме̏н, и негде̏ шту̀че. ⇔ *напрти, испрти, уприти.*

пртѝна ж *утабана стаза у дубоком снегу.* – И[з] село̀ сле̏знемо по пртѝну до а̀свал, е̏ ту̀ј ве̏ч је по̀лько, проо̀ди ауто̀бус, па је пу̀т широ̀к. Насме̏л сам ко ку̀че на пртѝну.

пртѝнка ж *дем. од пр̄тина.* – Су̀де целѣ̀ц, са̀мо пртѝнка кудѐ су прошлѝ ђа̀ци којѝ ѝду у шко̀лу у Бабу̀шницу.

пр̀тка мн. пр̀тће вулг. м *гласно испӯшт̄ен ве̄тар, пр̄деж.* – Човѐк се не на̀да када̀ че га пр̀тка изва̀ра да му се смеју̀. Од њѝгову пр̀тку зasавнѝ со̀ба. ⌂ **до пр̀тку** *до изнемоглост̄и.* – За̀друга пу̀на сас љу̀ђе, смеја̀ње до пр̀тку, ѐм се смеју̀, ѐм почѐше и да ка̀де сас дупетѝја. Жѐга до пр̀тку, изгорѐмо ко орѐовачка говѐда у челопѐк.

пр̀ца *о̄плођује јарац козу, зец зечицу.* – За̀јци прѐдвечер иска̀чају ис шу̀му на отрадѝју, па пасу̀, ѝграју се, пр̀цају се, а понеђѝ и пла̀ти з гла̀ву. ■ **прца̀ње** *гл. им.* – Ја̀рцав зауда̀ра на прчѐвину, че по̀чне прца̀ње. Дошло̀ на козу̀ту за прца̀ње, тра̀жи ја̀рца.

пр̀ца се несвр. *п̄ари се коза са јарцем.* – Којѐ се нејѐ прца̀ло, нѐма ни да се ко̀зи. ⇔ *испрца се.* ➞ *јари се.*

пр̀цалиште с *т̄ерен п̄огодан за п̄арење зечева.* – Ја̀ ѝмам једну̀ парцѐлу, ма̀ то̀ј са̀ садѐ пр̀цалиште за за̀јци, ца̀бе чу ти ју дадѐм.

пр̀цко м фиг. *мушко јаре.* – Пр̀цко, тека̀ се ра̀дујемо на му̀шко јарѐнце.

пр̀ч м 1. зоол. *п̄рѝп̄лодни јарац* (упор. јарц). – Смрдѝ ко пр̀ч, нѝкада се не ку̀пе. 2. *п̄рчев п̄олни орган.* – Удрвѝл се ко пр̀ч. Црвѐн ко пр̀ч.

пр̀чав, -а, -о *п̄рљав, неоп̄ран, умазан* (о одећи, просторијама и намештају). – Кошу̀ља му пр̀чава ко да трѝ го̀дине нејѐ во̀ду видѐла. Како̀ ју нејѐ срамота̀ да вој ѝде човѐк она̀к пр̀чав и сцѐпен. Свѐ им пр̀чаво по ку̀ћу, ко да су без ру̀ће. ➞ *ш̄трокав.*

прчавѐје несвр. *п̄остаје п̄рчав, п̄рља се.* – Вѝдим и ја̀ да свѐ прчавѐје, али кво̀ да му рабо̀тим овква̀ ста̀ра и недѣ̀гава, не мо̀гу ни штро̀ку од о̀чи да оту̀рим, та ка̀м ли да ва̀нем да пѐрем и брѝшем по ку̀ћу. ⇔ *за̄прчавеје, ис̄прчавеје, по̄прчавеје, ӯпрчавеје.*

прчѐвина ж *смрад јарца у време п̄арења.* – Нѐчу да ѝдем за њѐга, ку̀ћа им прашишта̀ва, облекло̀ им пр̀чаво, у дво̀р им смрдѝ на прчѐвину. Чѝм ула̀зиш у њѝн дво̀р, по̀чне да се осѐча прчѐвина.

пр̀чи несвр. 1. *ус̄правља да ш̄трчи.* – Не прчѝ матѝкуту насред дво̀р, нѐло ју турѝ пот шу̀пу, гдѐ вој је мѐсто. 2. *укрућује* (о пенису). – Попора̀сал, по цѐлу но̀ч га пр̀чи, до̀кле га не ожѐне да му про̀јде сѝлата. ⇔ *ӯпрчи.*

пр̀чи се несвр. фиг. *горди се, охоли се, диже нос.* – Не прчѝ се на мојѐга, зна̀м те. Коњарѝ се са̀мо пр̀че, а кво̀ оди коња̀ ѝмају, са̀мо мо̀ж да га ја̀шају, а мѝ говедарѝ ѐм се во̀зимо, ѐм музѐмо, ѐм телчѝнка ѝмамо. ⇔ *ӯпрчи се.*

прчѝљњак м *јако за̄прљан одевни п̄редмет̄.* – Цѐл вѐк сам му пра̀ла прчѝљњаци, а о̀н ме нејѐ сматра̀л за нѝшта, ка̀м ли за жену̀.

пр̀ша ж *болест̄ суве коже која се ис̄пољава у п̄ерут̄ању и сврабу.* – Пр̀ша ли је, шу̀га ли је, са̀мо се чѐшам, свѐ се раскрвавѝ ко да су ме ма̀чће грѐбле.

пр̀шав, -а, -о *који има грубу ис̄пуцалу кожу лица.* – Ѐм нѝска, ѐм пр̀шава у лицѐ, не би ју ни кроз чибу̀к цу̀нул, али њѐму си добра̀.

пр̀ша̀ви несвр. *п̄остаје п̄ршав.* – У̀пролет ка̀д ва̀немо да рабо̀тимо по по̀ље по̀чнемо да пршà̀вимо, до̀к ни ко̀жа не поста̀не ко церо̀ва кора̀, по̀сле вој не смѝта ни ћѝша, ни слѣ̀нце, ни вѐтар. ⇔ *ис̄пршави се.*

пр̀шка ж *гордост̄, охолост̄,* пренес. *нос.* – До̀јде у село̀, па дѝгне пр̀шку и сва̀ћега потцењà̀ва.

пр̀шка несвр. *че̄рка.* – Коко̀шће улѐзле у градѝну и пр̀шкају по лејѐте, ло̀м че напра̀ве. Ка̀т коко̀шка на̀јде кудѐ ѝма врљен пѐпел па дѝгне турло̀, ка̀же се да пр̀шка по пѐпел. Ста̀ра ба̀ба, пр̀шка-пр̀шка, о̀че да помо̀гне, али вој се ра̀бота вѐч отѐла. ⇔ *ис̄пршка, п̄ро̄пршка, рас̄пршка, че̄пршка.*

пр̀шљан м *дрвени клин који се убада у два суседна на̄плат̄а да ост̄вари чврст̄и с̄пој међу њима* (упор. пишљен). – То̀чак на воло̀вска ко̀ла ѝма главѝну и на̀плати

оди бре́с, у њи́ се уде́вају спи́це, а на́плати и́мају ру́пе у чело́, у њи́ се утѣ́кне др̏вена завира́чка која́ се зове́ пи́шљен или пр̏шљан.

пр̏шљен м *једна од прстенастих костију од којих се састоји кичма.* – Боли́ ме грби́на ту́ј у пр̏шљенат, па сам се сави́ла до́зем, а бес тоја́гу не мо́гу ни да се ди́гнем, ни негде́ да мр̏днем.

пр̏шне свр. *черкне.* – Пр̏шне овде́, пр̏шне онде́, а тра́ву зами́њује.

пршо́ри несвр. *заштићује семенску пшеницу хемијским средством у виду прашка* (упор. прашкује). – Сва́ку го́дину пршо́римо жи́то прет сеја́ње.

пршта́к м *шибљак, оно што не даје добру ватру.* – Оди шума́ци саде́ пршта́к оста́л, у̏бава др̏ва све́ покра́дена.

пру́ди се несвр. *оједа се* (о кожи). – Ако дете́ по́чне да се пру́ди, ко́жа мо́ра да се ма́же с Па́вловићеву ма́з, да се не ство́ре ра́не мецу ножи́це и испод ми́шће. ⇔ *опруди се.*

пру́ждина мн. пружди́не ж *танак прут.* – Учи́тељи су ни с пру́ждину ука́рували па́мет у гла́ву.

пру́ждинка мн. пружди́ње ж *хип. од пруждина, прутић* (упор. прутьк). – Кат се овца́ затру́је с нешто́, овча́р вој ма́лко засе́че у̏о̧, па ју с пружди́нку уда́ра по у̏ото да потече́ кр̏в, и оно́ с ње́га истече́ и о̏троват. И́там док се не стѣ́вни да назбе́рем пружди́ње да си саба́јле закладе́м о̏гањ. ➞ *шибинка.*

пру́жи свр. фиг. *да као помоћ у невољи.* – Дошло́ вре́ме да не́ма ко́ј да ти принесе́ води́цу да се напи́јеш, ка́м ли да ти пру́жи за́лок ле́б да не у̏мреш гла́дан.

пру́т мн. пру́тови збир. пру́ће м 1. *танка гибка шиба очишћена од лишћа.* – Ви́је се ко вр̏бов пру́т. Кро́шње се плету́ од вр̏бово пру́ће. 2. *садница винове лозе.* – Ла́нску го́дин посади́мо ло́зје, али се десети́на пру́та не прими́ше, па мора́мо да ји проле́тос преса́димо. 3. *пролетњи изданак на стаблу, ластар.* – Ту́римо окол ко́рен ђубре́нце, па да ви́диш ка́д у̏пролет поте́ра пру́т.

прутѣ́к мн. пру́товчичи м *хип. од прут, прутић.* – Немо́ј да га би́јете с ру́ку, с прутѣ́к, с прутѣ́к, па по дупе́нце. ➞ *пруждинка, шибинка.*

прутле́ мн. прутлети́ја с *дем. од прут, прутић.* – И́мао са́мо једно́ леско́во прутле́ у ру̏ће, сачека́ га, и тамѣ́н да ла́пне једно́ шиље́же које́ се бе́ше отранчи́ло, кад ја́ изрипи́ сас прутле́но, па ка́д га ишврска́, о̏н по̏дви ре́п и побе́же.

пру́чка мн. пру́чће ж 1. *кратак танак штапић.* – Одо̏цутра у за́другу видо́ Бо̏жу Капета́на, оно́га што́ ме́чкуну тре́сну на грби́ну на Тро̏јцу на ва́шар, испразни́л панталóне, стану́л ко пру́чка. 2. *слаткиш у виду прута дужине десетак центиметра.* – До̏јде бомбонци́ја па издоно́си, ма́ не́ма кво́ не донесе́: пру́чће, огрли́це, ша́рене бомбо́не… 3. *траг од ударца шибе на телу.* – Не чу́мо када́ ни се примѣ́кну Живо́рад, али осети́мо кад ни опле́те сас по̏голем пру́т по грби́ну, по но̏ђе, не проби́ра куде́ ни ву́ска, куде́ ни дова́ти сас пру́тат, ту́в се црвена́ пру́чка напра́ји.

псе́то мн. псе́та с 1. *пас* (упор. куче). – Ни псе́то не́че да ла́је добро́г чове́ка. Док ку́чка не заврти́ с ре́п, псе́та се не збу́рају. 2. фиг. *човек који изазива презир својим поступцима, незахвална и зла особа.* – Дојдо́ше на вла́с та́ј псе́та, па поче́ше да оти́мају од на́род све́ кво им се сви́ди. ⇨ *пцето.*

псети́ште мн. псети́шта с *пеј. од псето* (упор. кучиште). – То̏ј псети́ште је ду́шу вади́ло на на́род, али и ње́му дојде́ кра́ј. ⇨ *пцетиште.*

псо́вка мн. псо́вће ж *погрдне, увредљиве, неприсојне речи које се коме упућују, или којима се што изврга ругу.* – Псо́вка од му́жа ти је при на́с сељаци, ко да ти је купи́л сла́долед. ⇨ *пцовка.*

псу́је несвр. *говори у љутњи неприсојне речи, увредљивим речима напада кога.* – Псу́ју све́ по спи́сак: от ћо̏раву ми́ску, преко мр̏тву ма́тер и кр̏ваво дете́нце све́ до

ле́бац у ку́ћу. ■ **псува́ње** *гл. им.* – Ка́т се у́љути упсу́је се и уо́ка се, село́ јечи́ од њиго́во ока́ње и псува́ње. ⇨ *пцује.* ⇔ *упсује се.*

пу́ мн. пу́ови м зоол. *животиња из реда глодара која чини прелаз од мишева ка веверицама и која спава зимски сан, пух* Myoxux glis. – Пу́ је ко пога́нац, а и́ма ре́п ко ве́верица. Пу́ови пра́ве поло́г у др̀во и́сто ко пилети́ја.

пу́а несвр. *гласно дише.* – Немо́ј да пу́аш у ме́не. Пу́а на но́с ко свиња́ на се́чиво. Пу́ам ко во́л у бразду́ ка́д плу́г за́пне на ко́рење, о́чу да изри́пим из ко́жу, све́ ми те́сно, и све́ ме сте́sa. ■ **пуа́ње** *гл. им.* – Бо́лан, пуа́њето му неје́ добро́. ⇔ *запуа, напуа.*

пу́ва се несвр. *кочопери се, прави се важан.* – Купи́л ципе́ле, па се пу́ва, ко да са́мо о́н и́ма ципе́ле. ➡ *упува се.*

пугаве́је несвр. *кржља, заостаје у расту, не напредује.* – Теле́ поче́ да пугаве́је како́ му ма́ти до́би запале́ње ви́ме и и́згуби млеко́. ⇔ *запугавеје*

пуда́р мн. пудари́ м *чувар винограда.* – По́дјесен се уо́кају пудари́ по Сли́вје, пу́де пилети́ја из лозја́.

пуда́рсћи, -ска, -ско *који се односи на пудара.* – И́ма да зави́јаш за ле́бац и води́цу ко пуда́рско ку́че, ал не́че да и́ма ко́ј да ти принесе́.

пу́ди несвр. *гони, лармом и галамом застрашује и прогања.* – Одреди́ли ме да сам пуда́р, и дали́ ми чегрта́љу, па по це́л дѝн пу́дим пилети́ја из ло́зје. ■ **пуде́ње** *гл. им.* – А́ко ју је испуди́л, она́ си је и за пуде́ње. ⇔ *испуди, напуди, отпуди, пропуди, распуди.*

пу́ж мн. пу́жови ГЛ, ДЛ м зоол. *мекушац с роговима и кућицом у коју се увлачи или без ње, из породице* Gastropoda. – Ми́лнул на́род на све́ стра́не ко пу́жови по́сле ћи́шу. ⇨ *пужевка.*

пуже́вка мн. пуже́вке ЛЗ ж *в. пуж.* – Бр̀за си ко пуже́вка.

пуже́љ ГЛ, ДЛ м *празна пужева кућица.* – Ако нага́зиш пуже́љ бо́с можеш да се убоде́ш, ко да си на тр̀н нагази́л. ⇨ *пужељка.*

пуже́љка ЛЗ ж *в. пужељ.* – Збѝрамо пуже́љке и и́грамо се с њи́.

пу́зав, -а, -о *немаран, несналажљив, неуредан.* – Спи́ ти́, спи́, пу́зљо пу́зави, а че́рка ти побе́же за Бо́жу у Стру́гљинци. ⇨ *пузљав.*

пуза́љка мн. пуза́љке ЛЗ ж *место покривено ледом за клизање клизаљкама, клизалиште* (упор. прзаљ̏ка[1]). – Заледи́ла се ба́ра, направи́ла се пуза́љка, деца́ привр-за́ла сли́чуге на но́ге, и по це́л дѝн се пу́згају.

пу́зга се несвр. *клиже се* (упор. прзга се). – Гле́дај, бре́, деца́на се пу́згају на ле́д. Крива́г и тоја́га мо́рају да бу́ду до́бро ули́тени, не сме́ју да бу́ду гра́пљави, кат се ци́пкамо да се доле́ко пу́згају.

пузга́љ̏а мн. пузга́љ̏е ж *место покривено ледом за клизање клизаљкама, клизалиште* (упор. прзаљ̏ка[1]). – Препеле́вча се пу́зга на пузга́љ̏у. От срчу́ на пузга́љ̏у се мо́же ја́јца посечу́, а мо́же да се и ћи́лав оста́не.

пузде́р м *изломљене стабљике конопље при млаћењу на трлици.* – У село́ се утро-па́ле тр̀лице, же́не чу́кају гр̀снице, па се пузде́р разлете́л на све́ стра́не. Сино́ч је седе́ла до који́ ре́д, чешља́ла је кљчи́шта, па и са́ осе́ча у у́ста ко да је је́ла пузде́р. Сас пузде́р су же́не поткла́цували о́гањ. ⌂ **лежи́ ко ку́че на пузде́р** *који нема ни куће ни преноћишта.* – Не́ма ни ку́ћу ни поку́ћину, једе́ где́ сти́гне, лежи́ где завр̀не, ко ку́че на пузде́р.

пузде́рка ж *неполомљена стабљика грснице, или дужи део стабљике који је остао неполомљен приликом млаћења на трлици* (упор. дутка). – Напре́д неје́ има́ло ни стру́ја ни га́с, не́ло се сас пузде́рку свети́ло до́к се вече́ра. Када је на ку́п, зове́ се пузде́р, када је једно́, зове́ се пузде́рка.

пу́здра ж *месо са жилама, неквалитетно месо са стомака бравчета* – Пу́здра не пу́шта мло́го ма́з, она́ по́више пра́ви чва́рци. Кат ко́љемо свињу́ ми́ им даде́мо крти́ну, а они́ кат ко́љу вр̏ну ни пу́здру. ➞ *пуздрак.*

пу́здрав, -а, -о *који има мало квалитетног меса, који је мастан и жилав.* – Пу́здраво ме́со је добро́ са́мо да се ва́ри сас зе́ље ис ка́цу, да омекне́је, а и да зама́сти је́лото.

пуздра́к м *месо са жилама, неквалитетно месо са стомака бравчета* (упор. пуздра). – Он узе́л крти́ну од грби́ну, а ме́н да́л пуздра́к од меши́ну.

пу́зља м пеј. *безвредан мушкарац.* – Што́ не затво́риш вра́та, пу́зљо, не ула́зиш у пле́вњу, не́ло у со́бу. При на́с ора́те за они́ја који́ ми́сле да су на́јпаметни да су пу́зље.

пу́зљав, -а, -о *в. пузав.* – Слу́шај, бре́, ти́, бле́нто пу́зљава, не жва́чи сва́што у моју́ ку́ћу.

пу́зна ж *безвредна женска особа.* – Ћу́ти, пу́зно је́дна, ква́ си – чове́к оре́ј да ти не у́зне из ру́ку. Пу́зно пу́зава, што́ се ма́лко не поуре́диш, не́ло и́деш таква́ бу́чава и распа́сана ко пла́шоло.

пу́ј-пу́ј-пу́ј узв. *за дозивање ћурки* (упор. и пил-пил-пил). – Ми́сће ма́мимо: Пу́ј-пу́ј-пу́ј! – и оне́ до́јду.

пукло́тина ж *рупа, шупљина која настане кад се нешто распукне, расцепи, пукотина.* – Не́ма ћи́ша, па се направи́ше пукло́тине, мо́ж у њи́ нога́ на чове́ка да попа́дне. Ову́ј го́дин су то́љће пукло́тине, да нога́ попа́да у њи́.

пу́кне свр. 1. *испали метак.* – Пу́че пу́шка, за́јак си отиде́, ми́ се присмеја́мо: Отиде́ да те ту́жи што́ га неси́ погоди́л. 2. *добије пукотину, расцепи се, распрсне се.* – Му́ће ме прити́сле, не зна́м на кој̏у чу стра́ну, дошло́ ми да пу́кнем на здра́во ме́сто. 3. фиг. *опали коме* шамар. – Немо́ј да те пу́кнем, да ти и деца́ и́ду у́назад. ⌂ **пу́кне про́лет** *дође пролеће.* – Са́мо да пу́кне про́лет, не седи́м ти ја́ ви́ше у село́, не́ло ва́там све́т, ко и сви́ дру́ђи. ⇔ *напукне, препукне, распукне се.*

пу́кница ж фиг. *хлеб као основна храна* (в. и отрулница). – Насто́јувала сам му и деве́рувала, деца́ чува́ла и пу́кницу му меси́ла, да пу́кне дабо́гдаде, а о́н ме ма́ну и одвле́че се некуде́ с некакву́ курвешти́ну.

пу́л мн. пу́лови ГЛ, ДЛ м *дугме.* – Да ме сми́ри, ма́ма ми даде́ кути́јче сас пу́лови, иглу́ и коњ̏ц, и ја́ ји ни́жем, а она́ си рабо́ти по ку́ћу. ⇨ *пулка.*

пу́лка мн. пу́лке ЛЗ ж *в. пул.* – Откину́ла ми се пу́лка на кошу́љу под гу́шу, да ју приши́јеш.

пулчи́ћ мн. пу́ловчичи м дем *дугменце.* – Продава́л је пру́ћне, лу́лице, бомбо́не, огрли́це, а́лву, а прекај то́ј и ланчети́ја, пр̏стење, пу́ловчичи, и све́ оно́ја што́ прода́вају льскари́.

пу́љи се несвр. *дури се.* – Пу́љи се за ни́шта, мо́тку тра́жи, и то́ј габро́ву нека́стрену.

пуљогла́вац мн. пуљогла́вци ГЛ, ДЛ м зоол. *жабља ларва с репом и шкргама које се даље преображавају* (упор. поноглавац). – У́пролет у сва́ћи ви́р мо́гу да се ви́де пуљогла́вци, и жа́бице на које́ су тамн̏ изра́сле но́ђе и отпа́дал ре́п. ⇨ *пуљуглавац.*

пуљпа́с м бот. *ниска коровска биљка у житима са жутим и тамноцрвеним цветовима.* – Плеве́ње на́јтешко бе́ше, сла́гнеш се и це́л дн̏ пле́виш, а кроз жи́то манисто́р, грао́р, шушња́р, палами́да, пу́љпас, подла́ница…

пуљугла́вац м *в. пуљоглавац.* – Брљи́чкамо по во́ду и ва́тамо пуљугла́вци, до́к се све́ не укаљишта́вимо.

пу́мпа ж *механичка направа за црпење течности.* – Откако́ купи́мо пу́мпу мло́го по́лько и по́брзо нава́димо гради́ну, она́к бе́ше му́чно до́к смо вади́ли во́ду с ко́ву.

пу́мпа несвр. *уноси пумпом ваздух у што.* – Ла́бава ми гу́ма на тра́кторав, пумпа́ ју одо́цутра, али па́ј испу́шта, ако се сце́пи, че га најѐбемо. ⇔ *напумпа.*

пу́мпарице ж мн. *широке и под коленима стегнуте панталоне, пумперице.* – Једно́ вре́ме бе́оше у мо́ду пу́мпарице панталóне, го́ре широ̑ће, а испод коле́на те́сне.

пу́начак, -чка, -чко *прилично пун, дебељушкаст.* – У́бава девóћа, ма́лко пу́начка, ал такве́ деца́ ра́ца̑ју, њу́ да у́знеш. ■ **по́пуначак** комп. *пуначкији.* – Ве́це ко упи́сане, у́снице ма́лко по́пуначће, кат се усми́не и у́баво те погледа, и́ма да мо́чнеш од му́ку.

пу́не свр. *испушти јаку струју ваздуха кроз уста, пухне.* – Пу́ни у ме́н да ви́дим пи́л ли си. На́ша ма́ћа бе́ше мр̑шава, ти̑нка ко тра́вка, чи́ни ти се да пу́неш у њу́, че се сави́је дозем. Де́да са́мо пу́ну и преста́де да мр̑да. ⇔ *запуне, опуне.*

пу́ни несвр. *чини нешто пуним, испуњава нечим унутрашњост чега.* – Дањс че про́јдемо с чорби́цу, а ју́тре че пу́нимо попо́шће. ⇔ *допуни, напуни, попуни, препуни.*

пу́ни се несвр. фиг. *телесно се поправља, постаје пуначак.* – Ти́ се поче́ пу́ниш, че те бу́де, једно́ вре́ме бе́ше мр̑шава ко сла́мка. ⇔ *испуни се, попуни се.*

пу́но прил. *доста, много.* – Пу́но да ми поздра́виш дечи́цата, да ји исцеливу́јеш и да им рече́ш да сам се мло́го растужи́ла за њи́.

пунолéцтво с *стање онога који је пунолетан, пунолетство.* – Не́ма жени́дба до́к не напу́ни пунолéцтво, ел ако се пла́ти да влади́ка одо́бри, ти̑г мо́же.

пу́њен, -а, -о *напуњен, испуњен.* – Пу́њене попо́шће су по́блађе кад и́ма да им се ту́ри мле́вено месце́, а кад не́ма, оне́ си поми́ну и без ње́га, са́мо сас оризо̑к, компирчи́чи и лу́чак.

пу́њеница ж *тип грађевине од кованица пуњених блатом* (упор. чатмара). – Поја̑те су пра́вене од пу́њенице, али су некоје́ биле́ зи́дане сас ка́мен. Биле́ су са́мо ку́ће пу́њенице, по́сле се појави́ше зида́ре.

пу́п-пу́п-пу́п ономат. *глас бректања мотора.* – Деца́ се и́грају вр̑шу, коле́ће су им мо́тор, а голе́ма столи́ца вршáлица, па једно́ пи̑пче: пу́п-пу́п-пу́п, а дру́го ву́жди: ву́-ву́-ву́!

пупа[1] несвр. *оглашавање пупавца, пупвчева песма.* – Гр̑лица гр̑ка, а пупуњи̑к пу́па. ➞ *пупуче.* ⇔ *запупа.*

пупа[2] несвр. дет. *једе са апетитим.* – Не гле́дај ји, ти́ си са́мо пу́пај да напу́ниш меши́нку, а они́ ако се сраму́ју не́к оста́ну гла́дни. ⇔ *напупа се, опупа, попупа.*

пу́пав, -а, -о *ситан, закржљао, а са великим стомаком* (упор. запупавел). – Пу́паво пра́се, са́мо једна́ меши́на у ње́га, неје́ за домазли̑к.

пупаве́је несвр. *постаје пупав, ситан а великог стомака.* – Једе́ ко прова́лено, а не расте́, са́мо пупаве́је. ⇔ *запупавеје.*

пу́пак м фиг. *средиште места, центар.* – Ла́ки о́твори ћевабци́ницу у са́м це́нтар, што веле́ пу́пак, и́ма да се ога́зди. ⌂ **помери́ пу́пак** *спусти се стомак.* – Запе́ да поди́гне вре́чу с мли́во, па му се помери́ пу́пак, са́ не мо́ж ни да о́ди.

пупу́љак мн. пупу́љци м *пупољак.* – Пр̑во бу́де пупу́љак, па цве́т, па кат прецьвти оста́не ча́ура пу́на сас се́ме. Пупу́љци набубре́ли, бр̑зо че процьвте сли́ве. ➞ *пупурка.*

пупу́љи несвр. *пупи.* – Поче́ле да пупо́ље сли́ве, тре́бе да ји испр̑скамо пре не́го се расцьвте. ⇔ *напупуљи*

пупу́њћа *главица чиоде.* – Бодьк је ко игла́, са́мо што́ на једьн кра́ј и́ма пупу́њћу, с ње́га се зака́чи ћи́тка кат се ћи́те сва́тови.

пупуњи̑к м 1. зоол. *птица селица са ћубом на глави, пупавац* Upupa epops. – Пупуњи̑к и́ма ћи́тку на вр̑ гла́ву, и мло́го му смрди́ поло́г. Ну́жник им доле́ко иза ку́ћу, ако те призо́рти док сти́гнеш и́ма се усе́реш ко пупуњи̑к. 2. фиг. *мало, закржљало, неухрањено дете.* – Дете́то вој ма́лечко, пра́ви пупуњи̑к. И ја̑ се це́л живо́т питу́јем како́ од ово́лког чове́ка ти́ испа́де такьв кра́так, ства́рно си пупуњи̑к.

пупу́ри несвр. *пупи.* – Јо́ш када́ се дре́н расцавте́л, а сли́ве и ја̑буће топр̑в поче́ле да пупу́ре. ⇔ *напупури.*

пупу́рка ж *пупољак* (упор. пупуљак). – Пипе́рав напушта́л пупу́рће, бр̏зо че процьвти́.

пупу́че несвр. *оглашавање пупавца, пупавчева песма* (упор. пупа[1]). – Пупуњ̏к пупу́че: пу́-пу́-пу́!

пуравели́ја ДЛ рет. м *човек на високом положају* (упор. буџа). – Ти́ја пуравели́ја што је требáл да ку́пи јáганци од некакву́ доле́чну фáрму се досе́ти па ку́пи домáћа јáганци, и поде́ли ји на нáрод, а пáре које́ је доби́л од о́пштину зáдржа за се́бе. ⇨ *пуравелник.*

пураве́лник ДЛ рет. м *в. пуравелија*. – Не дáј, Боже, о́н да се доко́па пураве́лник некьв да бу́де у сре́з.

пураве́лћи, -ска, -ско *који се односи на пуравелнока.* – Мá одо́кле че ти́ да знáјеш, они́ че бьш те́б да кáжу кво рабо́те по пураве́лћете рáботе.

пу́рли се несвр. *дури се, срди се* (упор. дурли се). – И́ма текá, до́јде вој без рáзлог, па по́чне да се пу́рли, све́ вој сми́та, а нáјвише јá, нити ме пози́ва, нити се одзи́ва, њури́ ко свињá на се́чиво. ⇔ *напурли се.*

пу́слица ж *врста слаткиша од беланаца и шећера.* – Пу́слице прáимо од бе́лку и шиће́р.

пу́с, -та, -то фиг. 1. *проклет.* – Пу́с да ти остáне тво́ј имо́т, кáд од рáботу не́мам вре́ме да се оми́јем и опе́рем. А но́ч дльга пу́ста га остáла, једьн дьн – једнá го́дина, једнá но́ч – једьн ве́к. 2. *који је набрекао од надошле снаге.* – Богáта, мирашчи́ка, па онáј њо́јна пу́ста снáга, свáко му́шко је узданýло кáд ју ви́ди.

пустаи́ја мн. пустаи́је *особа без породице и родбине, пустахија.* – Ш-че́ ти ти́ја пустаи́ја, не́ма ни ку́ћу ни поку́ћину, и жи́ви од дань̏с до ју́тре.

пусте́је несвр. *пропада, остаје без власника.* – Децá се разбегáла по све́т, имáње пусте́је, кáд и ми́ оти́демо, све́ има да опусте́је. ⇔ *запусте́је, опусте́је.*

пу́стиња ж 1. фиг. *напуштена и запарложена имовина.* – Било́ је од мили́не да оти́деш го́ре: мáностир, па две́ че́шме водá, па је то́ј покри́ла онáј плáнина одозго́ре, онáј горá ле́па, сá све́ напу́штено, све́ напарáсено, по́тпуно пу́стиња. 2. речц. *којом се потенцира нешто позитивно.* – Чи́ни ми се ни́кад оре́јат такьв у́бав неје́ би́л, сас грáњће до не́бо, рашири́л се, пу́стиња, ко да је це́л све́т њиго́в. Мо́ра да ме воле́л, гоцá ме воле́л, пу́стиња, кáд ме то́лко трпе́л.

пустињáк м 1. *остављена и занемарена особа, самотник.* – Чове́к ми је би́л рáденик, и воле́л је да и́ма све́, али умре́, децá си сá добро́, а јá ко пустињáк самá. 2. *одећа која остане иза покојника.* – Што остáне по мртавцá за облаче́ње и обувáње кáжемо пустињáци или повр̏ља̀тине, то́ј запáлимо да изгори́, или вр̏љимо у доли́ну.

пустињче́ мн. пустињчети́ја фиг. *дете без родитељског старања, сироче без родитеља и родбине.* – Ку́ј че овáј пустињчети́ја да ти изрáни кáд јá цр̏кнем?

пустоли́ја ж *празне зграде, празан простор, пустош.* – Не́ма нáрод, не́ма децá да ц̏ако́ле, не́ма пцéта да лáју, било́ некадá, сá пустоли́ја. Чове́к пожи́ви на комо́цију до́к је по́малечак, по́сле це́л живо́т јаду́је и муку́је, неквá пустоли́ја се отво́ри, и о́н се удáви у њу́, ко прáсе у топи́ло. ➞ *пустољина.*

пусто́дац мн. пусто́оци м *човек без породице, скитница.* – Ско́ро свртá при једно́г пусто́оца, неје́ се жени́л, а у ветри́ну натурáл сли́ће от свáко дево́јче с које́ је проорати́л мáлко, ил се мо́ж сáмо мáлко подржáли за ру́ће. Кáжу, не́мају сас кво́ да рáне дечи́ца, па зато́ј постáли пусто́оци, а гр̏дне пáре си даду́ за лимузи́ну, а по́сле кво ство́ре скр̏кају да нарáне лимузи́нуту.

пусто́тка мн. пусто́тће ж *жена без породице, скитница.* – Е́, и Кр̏сту сльнце да огреје́, бе́ше се поразúл једно́ вре́ме кад га мáну онáј пусто́тка, али се сá поо́прави.

Премени́ се ја́ да и́дем на пи́јац, неје́ ми бѣ́ш за премењува́ње било́, му́жат ми се мло́го поболести́л, ал не мо́гу ни ко пустоо́тка да и́дем мецу љу́ђе.

пустољи́на ж *празне зграде, празан простор, пустош* (упор. пустолија). – Мла́ти пра́зну сла́му, и́де по села́ и сику́је пустољи́не у које́ ода́вно ни́ко́ не жи́ви, нити ји поте́sa да не па́дну.

пустосва́тица м/ж *који је мање вредан, који на свадби нема неко запажено место.* – Да и́де све́ по ре́д, да се љу́ди не на́јду увре́дени, да не поми́сле да ји не це́нимо, или да смо некакве́ пустосва́тице кат са́ми доо́димо да питу́јемо за девојче. Пустосва́тица, а све́ трчи́ да и́гра до куми́цу и старосвати́цу.

пустосу́је несвр. 1. *битише запустело и запостављено.* – Оста́домо са́мо ста́ри, ураборимо по једно́ њивче́, и наса́димо ма́лко гради́нку, оста́ле њи́ве си пустосу́ју. 2. фиг. *проклиње да ко или што остане пусто.* – Кат по́чне да ме клне́ и пустосу́је да оста́нем пу́с, и ку́ћа да ми оста́не пу́ста, до́јде ми да ју мла́тнем сас̊ сећи́ру мецу о́чи, али ди́sam ру́ће од буда́лу.

пу́т мн. пу́тови уз бр. пу́та *саобраћајница којом се крећу кола.* – Ти́ ва́тај пречи́ну уз лива́де, немо́ј да и́деш све́ по колћи́ пу́т. И́ма ра́зни пу́тови, али је са́мо једѣ́н пра́в, а то́[ј] је да си поште́н. ▌**гла́ван** ~ *пут већег приоритета са којим се укрштају споредни путеви.* – По на́ш пу́т ја́ се во́зим у ко́ла, а кра́ве си и́ду саме́, али ка́д изле́знем на гла́ван пу́т куде́ ми́њу́је аусто́бус, о́бавезно во́дим кра́ве. ▌**по́љсћи** ~ *пут кроз поље.* – Опраи́ше по́љсћи пу́т до Ша́ньц. ▌**пре́ћи** ~ *преки пут, пречица.* – Мини́ по пре́ћи пу́т и дојди́ што́ мо́жеш пре́. ⌂ **изведе́ на пу́т** *оспособи кога за самосталан живот.* – О́сом деца́ сам роди́ла, и сва́ смо ји изве́ли на пу́т, ни једно́ неје́ оста́ло да бу́де овча́р или коза́р. ⌂ **кра́ти пу́т** *скраћује путовање.* – Па́да но́ч, а́јде да кра́тимо пу́т. ⌂ **прива́не пу́т** *упути се, крене.* – Ако о́ч да сти́гнеш на вре́ме, тре́бе да прива́неш пу́т пре сѣ́вњушку. ⌂ **спре́за пу́т** *путује двоструко више но што треба, хода узалудно.* – Кад не́ма мо́зак у гла́ву, па не па́нти за кво је пошѣ́л, не́к спре́за пу́т.

путѣ́к м дем и хип *путић.* – И́ди све́ по путѣ́к, немо́ј да сврташ по њи́ве да те не упла́ши нешто́. Ти́ја путѣ́к во́ди за У́ћовац.

пу́тишта с мн. *аугм.* и *пеј. од пут.* – Те́ кво́ ти је живо́т: и́деш, и́деш, а́каш се по пу́тишта, и на кра́ј ни́шта, одо́кле по́јдеш, та́м се и вр̊неш. Ни́шта не одби́рају, са́мо се вла́че по пути́шта и бла́зне све́т.

путпуда́ ономат. *звук препеличине песме.* – Путпуда́љ̊ћа поје́ по жита́ и де́телине: путпуда́-путпуда́-путпуда́!, али се ви́ди са́мо ако пр̊не и полети́.

путпуда́љ̊ћа ж зоол. *птица селица из породице јаребица, препелица* Coturnix coturnix. – Ри́па ко путпуда́љ̊ћа кроз жи́то.

путпуда́че несвр. *оглашавање препелице.* – Путпуда́љ̊ће по це́л дѣ́н путпуда́чу по искла́сало жи́то, и ми́ зна́мо да су се ту́ј негде́ изве́ле.

пту́је (рад. пр. путува́л, -а, -о) несвр. *иде на пут, вози се превозним средством даље од места сталног боравка.* – Два́ дѣ́на и једну́ но́ч смо путува́ли док си дојдо́мо до́м. Несѣ́м ни́где путува́ла, на́јдолек сам и́шла до Бабу́шницу.

путува́ње с *путовање.* – Мо́је на́јдолечно путува́ње било́ до Ни́ш, и то́ј кад ме вози́ли са[с] саните́т у бо́лницу.

пу́ћ ономат. *звук који се чује при сламању гранчице.* – Тека́ си је, чове́ци до́к су по́млади ми́сле да че веку́ју, па ка́д зало́ме на големо́, а оно́ –пу́ћ! и не́ма га, ко да неје́ ни би́л.

пу́ћа м *физички и ментално заостало дете.* – Ти́, бре́, и шко́лу за́врши, а пона́шаш се ко пу́ћа.

пу́ца несвр. 1. *испаљује метке.* – Поче́ше да пу́цају једни́ оту́д, једни́ одову́д, али си лиси́ца отиде́ куде́ је пошла́. 2. *добија пукотине, цепа се.* – Не́ма ћи́ша, зевња́

поче̏ да пу̏ца, а јо̏ш несмо̏ ни поора̏ли за мору̏зу. 3. фиг. *једе грамзиво.* – Кат се̏дне уз аста̏л, па кат по̏чне да пу̏ца, не гле̏да да ли и̏ма за сви̏, са̏мо да се напу̏ца та̏ј а̏ла неза̏сита, а за дру̏ђи га бѣ̏ш бри̏га. ⌂ **пу̏ца иза̏-уши** *мора да ради нешто што му није по вољи.* – Мо̏ре, и̏ма да једе̏те кво је поста̏вено, па да ви пу̏ца иза̏-уши, не̏ма сва̏ћи дѣ̏н ба̏ница и пе̏чена пилети̏ја. ⇔ *запуца, испуца, испуца се, напуца се, попуца, препуца, упуца се.*

пу̏цка ж фиг. *здрава, пуначка и привлачна женска особа.* – И̏ма жени̏цу ко пу̏цку, по једѣ̏н о̏браз да уда̏риш, друђи̏ти и̏ма да пу̏кне.

пу̏цка несвр. *пуца у дем. значењу, пуцкета.* – Надво̏р ве̏је сне̏г, у шпо̏рет пу̏цкају габро̏ве пању̏ће, а у со̏бу мири̏ше на ву̏рду, сушени̏це и же̏шку ређи̏ју. ⇔ *испуцка.*

пу̏ша м *готован, мангуп, ништарија.* – Ти̏ са̏мо зна̏ш да ба̏јеш и да ло̏чеш, са̏мо на сви̏рће па̏ре да да̏ваш, и да часте̏вљаш и шу̏шу и пу̏шу.

паша̏рњак м *запуштена кућа.* – Који̏ че му ку̏пи онакву̏ ку̏ћу, они̏ја паша̏рњак, требо̏л је ма̏лко да ју поопра̏ви, па тѣ̏г да ју изја̏ви на про̏дају.

пу̏ши несвр. *увлачи у себе и испушта кроз уста и нос дувански дим.* □ – Ме̏н си је де̏да научи̏л да пу̏шим. ⇔ *пропуши.*

пу̏ши се несвр. 1. *има вољу за пушењем.* – Пу̏ши ми се па ни̏шта не ви̏дим, три̏ дѣ̏на цига̏ру несѣ̏м виде̏л. 2. фиг. *надриља, настрада.* – Злепи̏ му шама̏р, па не̏ка се пу̏ши, кад неје̏ до̏бар.

пу̏шкало мн. пушкала с 1. *дечја пуцаљка од зове (меци су јој лоптице од пљувачком наквашене кучине, потисак ствара арби̏ја – штапић на чијем је једном крају умотана кучина у обиму пречника цеви пушкала).* – Пу̏шкало се пра̏ви од бѣзо̏вину. Кад бе̏омо ма̏лецћи, мло̏го смо воле̏ли да „ра̏тујемо“, а пу̏шће су ни била̏ пу̏шкала. 2. ирон. *дечији пенис.* – О̏н се ра̏звика, па му поте̏коше ци̏ћа̏ре, дети̏ћо му пу̏шкало. Ја̏к му̏ж, али му дети̏ћо пу̏шкало.

пушља̏к мн. пушља̏ци м *пеј. од пушка, пушчетина.* – Ловци̏је јо̏ш пре̏[д]sору заме̏тну пушља̏ци на ра̏мо, па се нао̏де та̏м и̏зван село̏, да ји не сре̏тне нећи̏, да ји не би̏је ма̏лер.

пу̏шница ж *посебна просторија наменски уређена за пушење меса.* – Ме̏со за сушени̏це се усо̏ли и ту̏ри у кори̏то ил голему̏ ва̏нглу да престоји̏ три̏ до пе̏т дѣ̏на, па се по̏сле су̏ши у пу̏шницу, ил у и̏жу над огњи̏ште.

пу̏шта несвр. 1. *допушта.* – Не пу̏штају га да се вр̏не. Пу̏шта да га жена̏ во̏ди за но̏с. 2. *ослобађа.* – Преко зи̏му кат се ју̏утру ди̏гнеш, пр̏во и̏деш да пу̏шташ ја̏гњишта да си̏сају, по̏сле ји одлу̏чиш и даде̏ш на о̏вце зо̏б, кад поједу̏ ти̏ одво̏јиш које̏ су се изјагњи̏ле, па њи̏м ту̏риш о̏таву, а на оне̏ј дру̏ђе ту̏риш шу̏му да бр̏сте. ⇔ *испушта, напушта, попушта, припушта, пропушта, распушта, спушта.*

пу̏шти (трп. пр. пу̏штен, -а, -о) свр. *пусти.* – Да до̏јдеш што̏ пре̏, тражи̏ да те пу̏ште, рече̏ да ти је ма̏ћа пред мре̏чку, а и тека̏ си је. Сва̏ћи пу̏штен на во̏љу, рабо̏ти кво̏ му па̏дне на па̏мет, и кво̏ је са̏мо за ње̏га ко̏рисно. ⇔ *запушти, испушти, напушти, опушти, оппушти, попушти, препушти, припушти, распушти, спушти.*

пу̏шти се несвр. *оппусти се, пође некуда.* – Ју̏тре, ако ме но̏ђе не издаду̏, мо̏ш се пу̏штим до Бабу̏шницу, да се ви̏дим сас љу̏ђе, да си ма̏лко повре̏вимо от поли̏тиће, от су̏кње, и од оне̏ј ра̏боте. ⇔ *запушти се, напушти се, оппушти се, оппушти се, спушти се.*

пцети̏ште с *в. псетиште.* – Што̏ не уте̏пате то̏ј пцети̏ште, да не напа̏дне некоје̏ дете̏, да си и̏мате му̏ку по̏сле. Чове̏ци омале̏аше, а пцети̏шта се намложи̏ше.

пце̏то с *в. псето.* –Не̏ма на̏род, не̏ма деца̏ да цако̏ле, не̏ма пце̏та да ла̏ју, било̏ некада̏, са̏ пустоли̏ја. Ти̏ја домаћи̏н има̏л три̏ пце̏та, мло̏го голема̏ и до̏бро ра̏њена пце̏та била̏. То̏ј пце̏то што је на̏род потепа̏ло, али и о̏н не за̏врши до̏бро.

пцо́вка мн. пцо́вће ж *в. псовка.* – Му́ж си ме чува́л и пази́л, ру́ку на ме́н неје́ ди́гал, мо́ж је некада́ подокну́л кроз пцо́вку. Пцо́вће од му́жа су при на́с сељаци, ко кат се на дете́ ку́пи сла́долед.

пцу́је несвр. *в. псује.* – Они́ја који́ во́де ко́ло о́кају по деца́, и пцу́ју им ма́тер. Напу́не ра́дњу, не мо́ш се обр́неш од њи́, седу́, пи́ју, пцу́ју си же́не, и це́л ди́н кле́пају једно́ сећи́рче. ■ **пцува́ње** *гл. им.* – У њи́ну ку́ћу сва́ћи ди́н и́ма да чу́јеш ока́ње, кара́ње и пцува́ње. Би́стар на́ш сељак за зајеба́нцију, за пцува́ње да не при́чамо, не́ма му ра́ван у све́т, мо́ж на олимпија́ду да и́де. ⇔ *запцује, напцује, опцује, понапцује, попцује, пропцује, распцује се.*

пчени́ца ж бот. 1. *в. пшеница.* – Големо́ има́ње, пе́т је́ктара мору́за, о́сом је́ктара пчени́ца, две́ и́же за зи́ми и за ле́ти, поја́та, коли́бе две́-три́, а́мбар но́в, чети́ријес о́вце, четво́ра гове́да, тој да отидеш, па да бу́деш га́здарица до ве́к. 2. *кувана заслађена пшеница која се спрема за славу или парастос.* – Искуса́л пу́н тањи́р пчени́цу, и ма́лко му, јо́ш тра́жи.

пче́шљак мн. пче́шљаци м м *в. пшешљак.* – Смрду́ ти но́ђе ко да си у пче́шљак наступи́л. Го́вна оди ку́че се зове́ пче́шљаци.

пче́шћи, -шка, -шко *пасји, псећи.* – Пче́шку гла́ву поди́гни, ал чове́чју немо́ј. Печалба́рсћи живо́т је пче́шћи живо́т. Дабо́гдаде да те напа́дне пче́шка шу́га, па да не мо́ж ни с орло́ви но́кти да се ишче́шаш.

пчешћи прил. *као пас, на псећи начин.* – На сва́куга се ло́ше зајми́л, пче́шћи че мр́е, ни́кој не́ма да при́јде да га ви́ди.

пшени́ца ж бот. *житарица из породице трава* Triticum vulgare. □ – Има́ пшеница́ од ра́зне со́рте: на́јвише смо сеја́ли бели́у (она́ не́ма оси́љ) и ропса́љ, о́н има́ на́јкрупна зр́на, па банаћа́нку, па ви́довачу, по́сле се по́јави талија́нк. ⇨ *пченица.*

пшени́чка ж *дем.* и *хип. од пшеница.* – До́јду коле́цањи уки́тени, но́се тоја́шку и торби́чку, ми́ им ту́римо пшени́цу на́зем, и они́ с ту́ј тоја́шку цу́пају по ту́ј пшени́чку, и по́сле им да́вамо они́ја кола́чи што́ ме́симо за Бѣгњи ве́чер и по парче́ ме́со.

пше́шљак мн. пше́шљаци м *псећи измет* (упор. и пчешљак). – Пше́шљак је говно́ от ку́че. ⇨ *пчешљак.*

Р

рабаци́ја м *онај који превози робу теретним запрежним колима, кочијаш, арабацуја.* Δ – Видо́јко и́маше ками́он, бе́ше камио́нција, рабаци́ја, ку́ћу је има́л у Кр́њачу код Бе́оград. ➞ *робација.*

рабацилѣ́к м *рабацијски посао као професија, рабацилук.* – Мо́ј де́да се бави́л с рабацилѣ́к с ко́њи, па ка́же: једно́га коња́ ја́ша, а три́ коња́ натова́ри сас еспа́п, и по не́дељу-две́ не доо́ди до́м.

рабаци́сује несвр. *бави се рабацијским послом.* – Не́ ли, на́стаји Пу́зља да при́ча, Капета́н бе́ше камио́нција, рабаци́ја, а ни́шта не рабаци́сује, на́јвише во́ли да разво́зи неве́стице кат по́јду от пи́јац до њи́на села́.

рабаци́сћи, -ска, -ско *који се односи на рабацију.* – Несѣ́м ни ја́ рабаци́сћи ко́њ, па са́мо ја́ да те́гљим и се́цам, а ви́ да се изле́жујете.

рабиｉ́ше (рад. пр. рабиса́л, -а, -о) свр. *изнемогне, малакше, физички се истроши, израубује се.* – Деда-Сла́вко ве́ч рабиса́л, једва́ о́ди, не́че се заба́ви с умира́чкуту.

ра́бота ж *посао, рад, одређена делатност.* – Де, де́, се́дни ма́лко, не́че ра́бота да ти побе́гне, неје́ за́јак. Ра́боте ме прити́сле, па не зна́м коју́ пр́во да по́чнем. О́н кво́

урабо́ти – урабо́тено је, с њиго́ву ра́боту се ни́кој неје́ могљ упоре́ди. ■ **би́к-**~ *главни сезонски посао.* – Деца́ поче́ше да га пома́гају, по́сврну се, чљк поче́ и на́дничари да плачу́је кад је ле́ти бљш би́к-ра́бота. ■ **бра́цка** ~ *неподељени, замршени послови.* – Сас својѐга јѐц и пи́ј, а не замешу́ј мло́го, ако ти тре́бе по́моћ, плати́ некоме́ дру́гоме, бра́цка ра́бота зачљс доведе́ до замера́ње и кара́ње. ■ **ве́села** ~ *блудне радње.* – Изми́слим при́чу за некоју́ коле́гиницу како́ је с некога́ коле́гу на ве́лики о́дмор у кабине́т прави́ла ве́селу ра́боту. ■ **голема́** ~ *незнатна ствар, ситница.* – Голема́ ра́бота што се насе́ћира́ла, и ја́ сам се насе́ћира́ла, па се ни́ком не жа́лим. (ирон.). ■ **кола́ј** ~ *лак посао.* – У́, за то́ј кола́ј ра́бота, кво́ ли несљм работи́ла и ко́лко сам посеца́ла до́к сам била́ у село́, те не мо́гу дете́ да причу́вам нећи́ дљн. За ре́ћи́ју кола́ј ра́бота, са́ че до́јде, не́ло де́ пр́во да се пого́димо за цену́. ■ **лљка** ~ *посао који не изискује веће напоре.* – Лљка ра́бота, јо́ш росуљи́во, са́ че га око́симо ■ **му́шка** ~ *чврст, напоран, мушки посао.* – Бе́ше му́шка ра́бота, али у́пролет започе́мо ку́ћу, а у́јесен се усели́мо у њу́. ■ **нео́правна** ~ *тешко решив проблем.* – Нео́правна ми ра́бота, це́ло ју́тро се не мо́гу опра́вим да по́чнем нешто́ да рабо́тим. ■ **о́правна** ~ *посао који се одвија како ваља.* – Мло́го во́лим кад ми је о́правна ра́бота, кат све́ и́де ко подма́зано, и како́ га зами́слим. ■ **пија́на** ~ *траљаво обављен посао.* – Пија́на ра́бота, се́дли пија́ни у ко́ла, па се преврну́ли, и сви́ изђину́ли. ■ **пи́пава** ~ *посао који захтева много пажње и стрпљења.* – Везе́ње је пи́пава ра́бота. ■ **при́прта** ~ *хитан и неодложан посао.* – Нале́гоше ни при́прте ра́боте, па не сти́гнемо ни да се оми́јемо, ни да се опе́ремо. ■ **ср́ткава** ~ *в. пипава работа.* – Везе́ње је ср́ткава ра́бота. ■ **тр́тава ра́бота** *мучан, тежак, исцрпљујући посао.* – У ло́зје и́ма тр́тава ра́бота о́т-пролет па до́-јесен. Косе́ње је тр́тава ра́бота, то́ј је му́шка ра́бота, же́нска је да збирају се́но. ■ **ђо́рава** ~ *нечасна радња. мутни послови.* – О́че да�́ре преко иља́до учи́теља, а да запо́сле ко́муналну пандура́цију, бо́ље им је да се ма́ну от ђо́раве ра́боте. ■ **цвр́ста** ~ *тежак и неодложан посао.* – У же́тву и у вр́шу бу́де цвр́ста ра́бота. ⌂ **ра́бота у руће** *женски ручни послови.* – На Бљгњи дљн док му́шћити и́ду по њи́ве, у вино́град и шљива́р, или се ма́ју прекај сто́ку, ми́, же́нштина, ва́димо и́гле и и́тамао да заплете́мо некво́, да и на́ша ра́бота у ру́ће и́де ту́ј го́дин како́ тре́бе. ⌂ **бе́ше му ра́бота** *завр́ши се нешто неуспешно, пропаде ствар.* – Це́ла рода поче́ да ме разду́мује да га ма́нем, док ме не раздума́ше, по́сле би и они́ тели́ да га у́знем, али бе́ше му ра́бота, оста́до ја́ дево́ђа до́век. ⌂ **она́ј ра́бота** 1. *чин између мушкарца и жене.* – Зате́кли ји у пле́вњу у полови́н ону́ј ра́боту, па пу́кла бру́ка по село́. 2. фиг. *она мушка ствар, пенис.* – Ја́ њу́ уване́ за ру́ку, она́ ме́не у́вану за ону́ј ра́боту. ⌂ **и́ма ра́боту и на у́ши** *има посла и преко главе.* – И́мам ра́боту и на у́ши, не зна́м куде́ ми је глава́. ⌂ **не пи́па ра́боту** *не ради ништа.* – У њи́ву неје́ наѕрну́ла, граби́ну неје́ раса́цувала, ни по ку́ћу, ни окол ку́ћу не пи́па ни́какву ра́боту, а на све́ урабо́тено нао́ди ману́. ⌂ **повиди́ ра́боту** *посвршава неке послове.* – За данљс повидо́мо ову́ј ра́боту, па од ју́тре че се обр́тамо на дру́гу. ⌂ **нао́ди се на ра́боту** *тражи посао, а моли бога да га не нађе.* – Сви́ понешто́ рабо́те, а ја́ се ти́ће нао́дим на ра́боту. ⌂ **побр́ка ра́боту** *погреши нешто у послу.* – Е, са́ побрка́мо ра́боту на́чисто, мо́ра да о́камо неко́га да опра́ји ово́ј кво́ смо започе́ли. ⌂ **упр́ска ра́боту** *не заврши посао како треба.* – Упрска́л ра́боту, па га искара́ли ис предузе́ће где́ би́л запо́слен. ⌂ **уведе́ у ра́боту** *упути у посао, обучи.* – До́бар је ма́јстор, о́н че те уве́де у ра́боту, али и ти́ тре́бе да бу́деш по́слушан, и с о́чи да кра́днеш зана́т. ⌂ **уте́па се од ра́боту** *премори се радећи.* – Же́мо, и дожéмо, али се утепа́мо од ра́боту.

ра́ботан, -тна, -тно *који је вредан и радан.* – Сва́ им деца́ ра́ботна и кљсветна. ⇔ *нерабо́тан.*

рабо́ти (прил. сад. работеје́чи) ж несвр. *обавља какав посао.* – Немо́ј да рабо́тиш што́ ти неје́ за ра́боту. Све́ сљм воле́ла да рабо́тим, и све́ сљм умеја́ла да рабо́тим,

неје̏ да се ва̏лим, не̏го то̏ј је дока̏зано. То̏ј се не рабо̏ти сва̏ћи дѝн, не̏ло са̏мо кад је пра̏зник. На̏ша ба̏ба си је умрла̏ работе̏јечи, ти̏ће се једно̏ ју̏тро неје̏ пробуди̏ла. ■ **работе̏ње** *гл. им.* – Са̏мо зна̏мо за работе̏ње, за о̏дмор не зна̏мо. ⇔ *доработи, зработи, изработи, наработи се, одработи, поработи, преработи, приработи, сработи, урабо̄ти.* ➞ *ради.*

ра̏ботица ж *послић, ма какво запошљење.* – Да су ми дали̏ некву̏ ра̏ботицу, не мо̏ра некво̏ на̏рочито, ко̏лко да и̏мам да даде̏м на де̏ца пару̏ за буре̏чак.

ра̏буж м *кратак штапић на коме се урезују зарези којима се означава дата или примљена количина чега, рабош.* – Млеко̏ на бачи̏ју смо узима̏ли на ра̏буж. Же̏не су дава̏ле пре̏цу на бојаци̏ју на ра̏буж. ⇨ *рабуш.*

ра̏буш м *в. рабуж.* – Че̏к, че̏к, о̏дма да се разбе̏ремо, несѣ̏м ја сурту̏к, па да те̏рам ра̏буш који̏ је засе̏чен пред то̏ље го̏дине, ку̏ј си је напрајѝл ра̏буш, ти̏ја не̏к си га отети̏вује.

ра̏бушка мн. ра̏бушће ж 1. *зарез на рабошу који означава договорену или одређену количину узете робе.* – Ко̏лко ра̏бушће на ра̏буш, то̏лко ка̏нте млеко̏ сам узе̏ла на бачи̏ју да бачу̏јем. 2. *зарез на увету овце или козе као знак распознавања.* – Сва̏ка овца̏ или коза̏ и̏ма ра̏бушку на у̏о да си ју позна̏ва га̏зда.

ра̏в мн. ра̏вови м *полица на зиду; преграда у сандуку, раф.* Δ – Ка̏т се послу̏шаш с ала̏тку, о̏чу да ју вр̏неш на ра̏в куде̏ си ју узе̏л, да ју не тра̏жим по̏сле ка̏д ме̏н притре̏бе по це̏лу ку̏ћу.

ра̏ван, -вна, -вно ГЛ, ДЛ 1. *који је без избочина, удубљења и узбрдица.* – Лѣ̏ко је по ра̏ван пу̏т, али су у Лужни̏цу ма̏лко такви̏ пу̏тови. 2. фиг. *пун, цео, читав.* – Ра̏вно го̏дина како̏ прави̏мо сва̏дбу, а јо̏ш не̏мају дете̏, до куга̏ је криви̏ца не зна̏м. ⇨ *раман.*

ра̏вни несвр. *чини равним, равна.* – Комши̏ја поче̏ да ра̏вни пла̏ц, спре̏ма се да ко̏па те̏мељ за ку̏ћу. ⇔ *заравни, изравни, подравни, поравни, сравни.*

равни̏чка ж *дем. од равница; зараван на узбрдици.* – Да излезне̏мо го̏ре на ону̏ј равни̏чку, па че ста̏немо да се гове̏да одмо̏ре.

равни̏ште с ГЛ, ДЛ геогр. 1. *равно земљиште, равница.* – На̏ше њи̏ве све̏ у равни̏ште. На̏јбољ бере̏ћет смо наоди̏ли у Лива̏ђе, а и гради̏ну смо има̏ли у Равни̏ште, и̏сто у Лива̏ђе. 2. фиг. *свеједно, једно те исто.* – Једва̏ смо чека̏ли Вели̏гден да до̏јде да зако̏љемо прасе̏нце да се обла̏жимо, а са̏ ни све̏ равни̏ше, ни̏кој ни по̏сти ни сла̏ви, и једе̏ кѣ̏т какво̏ и̏ма.

ра̏вно прил. *у равној линији, право.* – И̏ди са̏мо ра̏вно, не скре̏ћи ни ле̏во ни де̏сно, и че сти̏гнеш пра̏во у њи̏н дво̏р. Све̏ му ра̏вно ко на ћо̏равога дѝн и но̏ч. ⇨ *рамно.*

ра̏вња се несвр. *упоређује се са ким.* – Куде̏ чу ја̏ сас ва̏с да се ра̏вњам по на̏уће, ал ме некво̏ потка̏рује да ви рече̏м два̏ ре̏ча од ову̏ј несре̏ћу што̏ ју до̏кара водури̏нава, а несре̏ћа голема̏, то̏ј и ћо̏рав ви̏ди. ⇔ *изравња, подравња.*

равња̏ча ж *зидарска алатка за грубо равнање приликом малтерисања или бетонирања* (упор. обла). – Равња̏ча је пра̏ва дашчи̏ца с коју̏ се ра̏вња ма̏лтер кат се навр̏ља на зи̏д, или бето̏н кат се нешто̏ бетони̏ра.

ра̏дан, -дна, -дно *који воли да ради; који се односи на рад.* – Е̏м је ра̏дан, е̏м јеште̏дљив, е̏м не пи̏је, ње̏га да у̏знеш. Били̏ смо шести̏на из на̏ше село̏ у ра̏дну брига̏ду ка̏т се гради̏л Но̏ви Бе̏оград.

раде̏ква ж бот. *зељаста повртарска биљка из породице крсташица задебљаног корена, који се употребљава за јело* Raphanus sativus (упор. ротквица). – Раде̏чко, Раде̏чко, раде̏кве ти на гла̏ву цвте̏ле, што̏ ме овака̏ изе̏де за срце̏. (клет.).

ра̏деник м *вредан, марљив човек.* – Чове̏к ми је би̏л ра̏деник, и воле̏л је да и̏ма све̏, три̏ поја̏те направи̏мо она̏м у Лице̏, тека̏ зове̏мо место̏то.

Ра́дешевац / Ра́дошовац (адм. Радошевац) *село у Лужници;* Ра́дешевчањин / Ра́дошовчањин, Ра́дешевка / Ра́дошовка, Ра́дешевче / Ра́дошовче мн. Ра́дешевчање / Ра́дешевчањи / Ра́дошовчање / Ра́дошовчањи *етн;* ра́дешевачћи / ра́дошовачћи, -чка, -чко *кшет.*

ра́ди (рад. пр. раде́л, -а, -о; трп. пр. ра́ден, -а, -о) несвр. 1. *обавља какав посао* (упор. работи). – Раде́ли смо ѕида́рсћи по́слови. И то́ј сам раде́ла, ишла́ сам у на́дницу, раде́ла сам и зараде́ла сам, али од ни́куга несѣ́м зажма́ла, па да потра́жим да ми некво́ даде́ ца́бе. Ти́ја Ша́нац је ра́ден две́ го́дине, раде́л га је кра́љ Ми́лан. Носи́ли смо све́ на́-руће ра́дено, купо́вно неје́ има́ло. 2. *настоји, притешњава се, показује интерес, ради на чему да дође до промене.* – Све́ ми се штапци́ на слѣ́бу потроши́ли, а не ради́м да ји заме́ним, до́к ме једну́ш му́ка не примо́ра. ⇔ *зарадн.*

ра́дијо с *радио-пријемник.* – Босиљ́ћа се заћити́ла с босиљак, седи́ под вера́нду и плете́, ра́дијо вој сви́ри по це́л дѣ́н, чѣ́с-чѣ́с па се поусми́не.

Ради́њинци *село у Лужници;* Ради́њинчанин, Ради́њинчанка, Ради́њинчанче мн. Ради́њинчање *етн;* ради́њинсћи, -ска, -ско *кшет.*

ра́дичка ж *украсна шиквица пашуљасшог плода.* – Ако поса́диш ра́дичку, па се пова́лиш да си ју посади́л, место́ њу́ че ни́кне о́бична ти́ква.

радода́јка нов. ж *она која радо даје шта мушкарци траже.* – Тека́ се она́ ма́лко-пома́лко про́чу да је радода́јка, и да подуча́ва момчурља́ци у оне́ј ра́боте. Си́пи, бре́, Јеле́нко, кво́ се оте́саш ко сна́јка радода́јка кад тврди паза́р, чи́м сам ју испразни́л, неје́ ло́ше да је пу́на.

ра́дос м *радосш.* – Пр́во дете́ ка[д] роди́, му́шкото, њиго́в ра́дос га ни́где неје́ има́ло, це́л комшиљ́к је ока́л на кр́чму. Деца́ се ра́дују, тр́чу пред њу́, трчу́ по њу́, ра́дос голе́м до не́бо.

ра́досан, -сна, -сно *радосшан.* – Изле́зе и држи́ замоту́љчакат у ру́ће, у́бава ко и́кона, насме́јана, ја́ вој да́до цвећ́е́то, али се смота́ и не загрли́ ју, не цу́ну ју, не каза́ вој ко́лко сам сре́ћан и ра́досан што́ ми је роди́ла си́на.

Радоси́н (адм. Радосињ) *село у Лужници;* Радоси́нац, Радоси́нка, Радоси́нче мн. Радоси́нци *етн;* радоси́нсћи, -ска, -ско *кшет.*

ра́дује се (рад. пр. радува́л, -а, -о се) несвр. *осећа пријашносш, задовољсшво, весели се.* – На́јвише сам се ра́дувала ка́д ми деца́ прости́гоше за жени́дбу, па кад поче́мо да ји же́нимо једно́ по једно́. ■ **ра́дување** *гл. им.* – Ти́ си ми на́јголемо ра́дување, ка́[д] те́бе ви́дим, слѣ́нце ме огре́је. ⇔ *зарадује се, израдује се, нарадује се, порадује се, прерадује се, прирадује се.*

ражѣ́ањ мн. ражњо́ви м *мошка на коју се нашиче и којом се окреће месо над вашром кад се пече.* – На Цу́рцовдн се о́бавезно кла́ло ја́гње, и пе́кло на ражѣ́ањ та́м куде́ су се о́вце прему́зувале. ⇨ *рљжњ, рожњ.*

раже́ни се свр. *разведе се, расшури брачну заједницу.* – Оже́ни се, не про́јде мло́го вре́ме о́н се раже́ни, па доведе́ дру́гу, пеше́с пу́т се тека́ жени́л и раже́њувал.

раже́њује се несвр. *разводи се.* – У даньшњо вре́ме се же́не и раже́њују, напре́д неје́ било́ тека́.

ражљѣ́би се свр. 1. *смејући се широко отворених усшију.* – Што́ једну́ш не затво́риш у́ста, не́ло си се ражљеби́ла ко пле́вња у ма́ј ме́сец. 2. *рашири ноге, раскречи се.* – Се́дне, па се ражљѣ́би ко жа́ба, деца́ гле́дају, а ста́ри обр́тају гла́ве на́стран.

ражцако́ли се свр. *разгалами се.* – Во́лим да ми до́јду унучети́ја, ал кат се ражцако́ле прекај ба́бу, ме́н припа́дне му́ка, па си и́дем у шта́лу при кра́вице. Љу́ђи се ражцаколи́ли по село́.

раза́зна свр. *почне да схвашa реалносш око себе.* – Пија́н ко зе́вња, не ди́рај га док не раза́зна куде́ се нао́ди, по́сле му кле́пај и соли́ па́мет.

разазна́вује несвр. *почиње да поима, разазнаје* (о детету). – Попора́сте дете́, поче́ да разазна́вује, не мо́ж га ви́ше бѣ́ш све́ прева́риш кво ти па́дне на па́мет.

разазна́је се свр. *прочује се, сазна се.* – Ако се разазна́је за ово́ј че пу́кне бру́ка по село́, не̏ло да јега́ ни ни́кој неје̏ виде̏л. ⇨ *разазнаје се.*

разасме́је се *почне гласно да се смеје.* – На́пуни се ве̏јник, сви́ ми неквѝ по́клони да́вају, сви́ се разасмеја́ли, ма́ћа врнди́ ната́м-нова́м, башта́ ве́ч укрсти́л с о́чи.

разьзна́је се свр. *в. разазнаје се.* – Јо́ш ма́лко па че ро́ди, али кри́ју да се не разьзна́је по село́, а мо́ж че и ње̏му па́мет да до́јде у гла́ву, па да ју запро́си.

разѣ́пне (трп. пр. разѣ́пет, -а, -о) свр. *размакне и учврсти крајеве каквог предмета док се затегне, разапне.* – Свиња́ се оде́ре, па се ко́жа разѣ́пне на ду́вар да се су́ши, по́сле се од њу́ пра́ве опѣ́нци. Ако ве̏рујеш у Бо́га, ве̏руј и крсти́ се, ку́ј ти бра́ни, али не нагова́рај дру́ђи да ђи́ну због ње̏га, о́н је разѣ́пет због на́с, а не требе́ ми́ да бу́демо разѣ́пети због ње̏га.

разбата́лен, -а, -о *покварен, разбијен, разорен.* – Куде́ погле̏даш, све́ нама́нуто и разбата́лено, ни шко́ла, ни прода́вница, ни цр̏ква, а ти́ о́ч да се вр̏неш и ту́ј да жи́виш.

разбе́га се свр. *разбежи се.* – Ми́ смо накла́ле о́гњ и седењѣ́ујемо, кад дојдо́ше пла́шила, распршка́ше о́гњ, че ни о́чи погоре́, ми́ бе̏ж, све́ се ра́збегамо која́ куде́.

разбе̏љује се несвр. *почиња да се бели нови дан, свиће.* – А̏јде да се ди́самo, поче́ се разбе̏љује, ста́рцити јо́ш кѣ́т су се ди́гли.

разбе̏ре свр. *разабере, разуме, схвати.* – Бла́нта некаквѐ, о́пште не мо́гу да га разбе̏рем. Мо́ж да не̏ч све́ да рзбере́ш са́, ал јо́ш ма́лко ка́д попорасте́ш, тѣ́г че све́ да зна́ш. Дошѣ́л сам да те изо́кам ју́тре да до́јдеш при Петка́ну и ме̏н на поседѣ́к, разбра́ ли ме, да до́јдеш о́бавезно!

разбесне̏је свр. *разбесни.* – Немо́ј да га разбеснеје́ш, сви́ че ни поко́ље, зна́ш га какѣ́в је ка́т се напи́је.

разбесне̏је се свр. *разбесни се.* – Потчу́шкују га, шо́љћају се с ње̏г, че̏пе му се до́к се разбесне̏је, по́сле ка́д ји пој́ури, ме̏так ји не мо́ж сти́гне. Ако се разбесне̏јем и́ма да једе́ш неми́јен, и да раздѹ́вујеш ћи́село млеко́.

разби́ва несвр. *разбија.* – Тека́, до́к ја́ с то́ј разби́вам гла́ву неко́ј ме у́вати за ла́кат, и полѣ́к ми ре̏че да и́дем по ње̏г, о́н че ми на́јде ме̏сто за седе̏ње. ⇔ *поразбива.*

разби́ра несвр. *разабире, схвата* (упор. одбира[2]). – Ни́шта не одби́рам, ал се у сва́што пома́лко разби́рам. Разби́раш ли какво́ ти при̏чам. Не разби́ра ни́шта ко једно́ гове̏до. ➞ *разуми.*

разби́ра се несвр. *разуме се у што, упознат је са чим.* – Ди́са бе̏ше умеја́тан и чува́телник, у све̏ се разби́раше, и сва̏ћега уме̏јеше да посаве́тује. Ко́лко се ја́ разби́рам у сѣ́нови, не ваља́је кат сању́јеш поја́ње, че̏ка те вика́ње кат се пробу́диш. Разби́ра се ко Ма́рица у кри́в ку́рц. (ирон.).

разби́стри се фиг. *постане способан за расуђивање, среди мисли.* – Наквѐ стра́шно сам сањува́ла, це̏ло ју́тро не мо́же да ми се разби́стри у гла́ву да је то́ј са́мо сѣ́н би́л.

разби́чи свр. *тестером уздужно располути дебло.* – Са́мо јо́ш једну́ греду́ да разби́чимо, па че једе́мо ле̏б, и че одмо́римо.

разја́сни се свр. *јасно изнесе своје мишљење о месђусобним односима.* – Ја́ да печа́лим и да те ра́ним и обла́чим, а дру́ђи да те тр̏ти, то́ј не̏че да мо́же, да се о́дма разја́снимо.

разбла́жи (трп. пр. разбла́жен, -а, -о) свр. 1. *учини неку течност воденијом, ређом или са мањом концентрацијом чега.* – Де̏да Во́ја прет кра́ј не мо́жеше да пи́је љу́ту ређи́ју, тра́жеше да ју разбла́жимо с во́ду, и то́ј по́ла ређи́ја, по́ла вода́. Мо́јиви со́к неје̏ до́вољно разбла́жен, дода́ј му јо́ш ма́лко води́цу. 2. *раскваси уста чим.* – Ја́ вој

растопи́ шиће́рчак у води́цу, да́до вој да пи́не, да разбла́жи у́ста, пома́га то́ј кат се неко́ј гоџа́ упла́ши. ➞ *размлади.*

разбла́жу́је несврш *чини неку течност воденијом, ређом или са мањом концентрацијом чега.* – Со́к од ви́шње разбла́жу́јемо сас во́ду да неје́ мло́го гу́с и бла́г. ■ **разбла́жување** *гл. им.* – Ју́тре да ми ната́вриш у торби́чку ћесу́ бомбо́не, ћесу́ каве́ и једно́ шише́ от со́кан на разбла́жување, о́чу да и́дем при Добри́нку, ми́ смо за́дњи оста́ли о[д] три́јесто го́диште.

разбо́ј м *справа за ткање у кућној радиности.* – Сва́ка ку́ћа је има́ла разбо́ј за ткање́. Разбо́ј и́ма: ногари́, греди́ца или даска́ за седе́ње, две́ кросна́: пре́гњо и за́гњо, затеза́љћа, поврта́љћа, скаку́ће, ни́ће, подно́шће, бр̏до, набр̏дила и сове́љћа.

разбоко́ри се свр. *израсте у више струкова, развије бокор* (о житима). – Кат се разбокори́ло жито́во, не мо́ж бо́ље да бу́де, ко у Ба́нат!

разбора́ви се свр. *пробуди се, освести се.* – Седи́ до који́ ре́д но́чу, а спи́ до који́ ре́д дњу, ка́т се пробу́ди. без каве́ не мо́же да се разбора́ви.

ра́зборит, -а, -о *разуман, савестан.* – Деца́ им мло́го разбо́рита и по́слушна. Ма́ куде́ ти́ мо́ж с неразбо́ритог чове́ка да се споразуме́јеш, за́пне се ко мога́ре на ћупри́ју, па му се ни́шта не дока́зује. ⇔ *неразборит.*

разбра́ди свр. *одвеже коме мараму са главе.* – Ма́ни се, не трклету́ј, немо́ј да ми разбра́диш шами́ју, да ми се сме́јете како́ сам оћелаве́ла.

разбра́ди се свр. *одвеже себи мараму са главе.* – Што́ си се разбради́ла, па и́деш таква́ ко сљблаз, ста́ра си жена́.

разбра́чује се несвр. *кида братске односе, престаје да се осећа као брат.* – Бра́ћа су се на мецу́ разбра́чували, и но́жеви потеса́ли једњ на дру́гога.

разбука́ри се свр. *свиња добије нагон за оплодњом.* – Че стро́ши ко́чину свињава, разбукари́ла се па бесне́је.

разбунџа́ви се (трп. пр. разбунџа́вен, -а, -о) свр. *иде рашчупана, неочешља се.* – Навле́кла длњгу кошуље́тину, па се разбунџави́ла, да те негде́ сре́тне но́чу и́ма да се пређи́неш от стра́. Улезе́ разбунбџа́вена и разголе́здрена, ми́ се сви́ укоколи́мо у њу́, ко́ да смо ме́чку виде́ли.

разбу́џује несвр. *буди из сна, разбуђује.* – А́јде ди́sај се, јо́ш кљд те разбу́џујем, слњнце искочи́ло високо́. ■ **разбу́џување** *гл. им.* – Тамњн си намести́ су́ђер на клупче́ под оре́ј, и сипа́ си једну́ дуњовачу за разбу́џување и циркула́цију, кад ете́ ти га на́шинчено, пошло́ за ва́рош, па да пи́та тре́бе ли некво́ да ни ку́пи та́м.

разва́ди свр. *раздвоји оне који су завађени, умири прекидајући свађу.* – Скара́ше се, па се степа́ше, не мо́ж ји разва́димо.

разва́ли (трп. пр. разва́лен, -а, -о) свр. 1. *обије, пробије, провали.* – Ку́ће напу́штене, вра́та разва́лена, пе́нџери ви́снули, ту́жно да погле́даш. 2. фиг. *жестоко изудара.* – Не заде́вај ме, ако се ри́пнем и́ма те разва́лим од бије́ње.

разва́љa несвр. *ваљајући развуче, ваљајући истањи.* – За пре́сну пога́чу бра́шно се се́је на по́ретко си́то, дода́де му се ма́лко со́да бикарбо́на, а те́сто се то́лко цвр̏сто ме́си да ру́ће заболу́, распље́ска се сас дла́нови, ил се разва́ља сас сука́љћу, надокра́ћу се избљцка сас но́ж или сас др̏шку оди ложи́цу да се не поткору́ши и по́убаво испече́.

разва́љује се несвр. фиг. *прекомерно једе и пије.* – Где́ на́јду му́вте једу́ и пи́ју па се разва́љују, ко прова́лени.

разва́ри се свр. *сувише дугим кувањем учино што меким, раскува.* – Ме́со од овцу́ је на́јблаго сас ћи́село зе́ље, али тре́бе да се до́бро разва́ри, да се раштуми́ да по́чне да отпа́да от ко́сће.

разва́џује несвр. *раздваја оне који се туку.* – Немо́ј да ји разва́џујеш, нек се би́ју, па о́чи не́к си пова́де.

развашáри свр. фиг. *разбаца без реда, испремета, направи вашар.* – Штó сте развашари́ли овóлко по сóбу, човéк нéма мéсто гдé да сéдне, кáм ли да прилéгне.

развашáри се свр. фиг. *раскомоти се, заузме туђи комодитет.* – Дóјду, па се развашáре ко у њи́ну кýћу, а ми́ се снеби́вамо и измаци́њамо се да им не сми́тамо.

разведé свр. 1. *распореди на више преноћишта.* – Дојдéте сви́, за спањé се не бри́нете, једни́ че спý при нáс, дрýђи че разведéмо по родý, сáмо ви дојдéте. 2. *клештима рашири зупце на ручној тестери да боље секу.* – Бичћи́ја престáла да рéже, трéбе да вој разведéм зýпци, и да ју наóстрим, па и́ма самá да сечé, а јá чу да седи́м у ладови́ну и глéдам.

разведé се свр. *раздвоји се, размакне се, рашири се удаљивши се свако на своју страну* (упор. и мане се 2). – Драгóмир из Ради́њици нејé ћóпав, óн је шáтрав, нóђе му се развéле у колéна, па мóже кýче да му прóјде кроз њи́.

разве́дри се фиг. *испуни се добрим расположењем, разгали се.* – Дé, разведри́ се мáлко, вéтар га однéл, штó си се тóлко намрштила ко Стáра плáнина, сви́ су ти жи́ви и здрáви, па áко несý тýј.

разве́друје се несвр. *постаје ведро, разведрава се.* – Ћи́ша некóлко дѝна нéпрестално пáда, али се вéч и́спада, почé да се разве́друје.

разве́јан, -а, -о фиг. *аљкав, заборавaн, расејан.* – Разве́јан човечи́на, ни пáзи какó је облéчен, ни квó кудé трéбе да изорáти.

разве́је свр. фиг. *раздава, прођерда.* – Кóлко сам јá сти́снут за парý, тóлко óн и́ма широћи́ прсти, свé пáре штó му дадéм разве́је с дрýство до динáр, пóсле прити́сне мáтер, па трáжи од њý.

разве́сели се свр. 1. *постане весео, испуни се радошћу.* – Кат се врнеше ис печáлбу, Радоси́нка се разве́сели, кокóри се уз њéг, увáти га под рýку, па свáћи дѝн у вáрош. 2. *освежи се.* – Чи́м се гради́на поси́пе, расáд се разве́сели, па од ми́лбога да га глéдаш. ⇔ *поразвесели се.*

разви́дели се свр. 1. *сване, раздани се.* – Сéдо вој при нóђе, и текá осѣ́вну, кат се рáзвидели, онá óтвори óчи. Топрв се бéше разви́дели́ло, јá штрáпам и оѕртам се – по мéн ни́где ни́ћег. 2. фиг. *поврати се свест, избистри се у глави.* – Исправи́ се, ал ми у глáву некво́ ко донезгодé, јá постојá текá, постојá док ми се рáзвидели у глáву, па излéзо надвóр. ⇔ *поразвидели се.*

разви́дељује се несвр. *свиће, раздањује се.* – Вéч се разви́дељује, а јá и јóш једѝн милицáјац се полѣ́к примакнýмо и маци́јене турѝмо на прáг преди Тршина врáта.

разви́је свр. *ослободи везе, размота завијено, одмота.* – Разви́ детéто да се измрда, пóсле че пóубаво да спи́.

разви́је се свр. 1. *нарасте, ојача.* – Чи́ни му се да до лáни бéше девóјчиште, а глé сá, разви́ла се у ýбаву девóћу, да вој се не наглéдаш. 2. *добије лишће уместо пупољака, пролиста.* – Млáда трави́ца пошлá, цвéће се уцѣ́втело, горá почéла да се разви́ја, пилети́ја се упојáла, убави́ло.

разви́ка се несвр. *расплаче се.* – С тóга ви́кљу немóј да се дрýжиш, óн се ти́ће за ни́шта разви́ка. У селó сá скóро да ни нéма децá, свé стáрци, заглувéли и занемéли кућéрци, ни́где расáдена гради́на, ни́где зајáзени јáзови, да се разви́каш.

разви́кан, -а, -о *расплакан, уплакан.* – Дóбар дáн, убави́це! – и́скоколи конто мéн, ко да нејé видéл насмéтену и разви́кану женý, остарéл, а мóзак му нејé дошѣ́л.

развлáчен, -а, -о *чији је обим повећан и проширен истезањем.* – Једé ми се бáница сас ливáцко зéље и сас развлáчене óбће. ➞ *растрзан.*

развлáчи несвр. *истезањем повећава димензије чега, отеже.* – Кажи́ прáво какó је немóј да развлáчиш при́чу, кобајáги да се Влáси не досéте.

развлечѐ свр. *развуче.* – Твојѐ има́ње че зѐтови да развлечу́, а́ тѐб ти са́ жа́л бомбо́ну да ку́пиш у́ста да раскваси́ш.

развлечѐ се (рад. пр. развлѐкал, -кла, -кло се, трп. пр. развлѐчен, -а, -о) свр. фиг. *олењи се.* – Развлѐкал се ко сви́њска црѐва, мрзи́ га да се сла́гне да се обу́је, са́мо натѣ́кне опѣ́нци и вла́чи. Ови́ја, брѐ, поорганизовани од на́с, ми́ смо развлѐчени ко дронци́.

разво́ди се свр. *крава добије нагон за оплодњом.* – Разводи́ла се кра́ва, па ју во́димо у Сли́вовик при би́ка.

разво́зи несвр. *возећи допрема на разна места.* – Капета́н бѐше камио́нџија, рабаџи́ја, а ни́шта не рабаџи́сује, на́јвише во́леше да разво́зи невѐстице ка́т по́ју от пи́јац до ње́на села́. ■ **разво́зување** *гл. им.* – Устури́л се Капета́н, ублажи́ло му се разво́зувањето невѐстице, па се нумѐје ма́не.

разврѐвује несвр. *учествује у разговору, реплицира на оно што је казано.* – Са́м си при́ча, са́м си разврѐвује. И́де по пу́т Си́бја, са́м си врѐви, са́м си разврѐвује: И́дем ја́, и́де и ка́лдрма, ста́нем ја́, ста́не и ка́лдрма!

разврѐдни се свр. *постане вредан, престане да ленчари* (упор. провредни се). – Мло́го си се развредни́ла и распоја́ла одо́цутра, нешто́ ту́ј и́ма.

развр̀же (рад. пр. разврза́л, -а, -о, трп. пр. разврзан, -а, -о) свр. *развеже.* – При ту́ј во́ду че ста́неш и разврѐжеш крпо́љат, ал ни́како немо́ј да чѣ́чкаш и заглеџу́јеш у ње́г, са́мо га врљи́ да га вода́ однесѐ. Подгу́ркују се и питу́ју ме кудѐ сам се то́ј муа́ла та ми разврѐзана опрегља́ча.

развр̀же се свр. *одвеже се.* – Цвр̀сто га вр̀жи, да се не разврѐже у́спут, па да га истро́вимо.

развр̀зује несвр. *развезује.* – Мѐне одреди́ше да се ука́чим на дрѐш, да разврѐзујем сно́пови, и да ји дода́вам на ба́гаџију.

развр̀ља (трп. пр. разврѐљан, -а, -о) свр. *разбаца.* – Расрди́ се, па свѐ кво му до́јде до ру́ку разврѐља по ку́ћу. И́мају голѐм по́друм, али и́мају и о́таву гдѐ оста́вљају ства́ри, којѐ би смита́ле разврѐљане по ку́ћу.

развр̀љује несвр. *разбацује.* – По жѐтву иска́рујемо ђу́бре на гоми́ле, а пред ора́ње га разврѐљујемо и зао́рујемо, тека́ сва́ку го́дину ђу́бримо њи́ве. ■ **развр̀љување** *гл. им.* – Дојдѐ си́н та ми по́могну у разврѐљување ђу́бре и у ора́ње.

развр̀не свр. *повратити све дугове, раздужи се свима.* – Задужи́мо се на пу́но мѐста, како́ че да разврѐмо то́љћи ду́гови ни са́м не зна́м.

развр̀не се свр. *лепо се распореде и мирно пасу* (о овцама). – О́вце се разврну́ле и кроту́ју, овча́р уз њи́ свири у дуду́к, пилети́ја се упоја́ла, од ми́лбога да глѐдаш у слу́шаш.

развр̀та несвр. *повраћа све дугове, раздужи се свима.* – Ду́жни смо и иза́-уши, када́ че да разврѐтамо то́љћи ду́гови ко́ј зна́је.

развр̀та се несвр. 1. *окрећући главу баца погледе на све стране.* – Нешто́ пу́че, жена́ за́лелека, ја́ се почѐ разврѐтам по со́бу да ви́дим кво́ је пу́кло, и да ли се нешто́ строши́ло. 2. *пасући размили се у више праваца* (о овцама када нађу добру пашу). – Прека́рај о́вце преко ува́лу, па ји тѐрај у Дебѐли дел, та́м ширина́, па мо́гу да се разврѐтају до ми́лу во́љу.

разврти́ се свр. *прошири се, распростре се.* – Нејѐ била́ стра́шна ра́на, али се подљути́ла, разврте́ла се преко цѐлу но́гу, нога́ помодрѐла и подгнои́ла.

разврѐцка се свр. *развредни се, разјурца се послујући око чега.* – Тѣг се Петка́на ра́зврцка ко да и́ма петна́јес го́дине, измете́ ку́ћу и о́бриса про́зори, па узѐ они́ја но́жици што́ стрижѐмо о́вце, и о́стриже ме, да ме деца́ не зати́цају неостри́женог.

разврчка свр. *извуче иглу из плетива.* – Који̑ ми разврчка̏л и̑гле ис чера̏пу коју̑ сам јучѐр заплела?

разврчка се *извуче се игла из плетива, или канат из омчица кроз које је био провучен.* – Разврчка̏ло ми се плетѐње од иглу̑, па мо̏рам да га на̏врчкам по̏ново. Разврчка̏ли ми се опљнци, па су̑чем врцу̑ да ји по̏ново навр̑чкам.

разврши свр. *почне да узима с врха, почне да троши оно што је спремљено за зиму и поклопцем поклопљено.* – Трѐбе да разврши̑мо једно̏ ка̏че сас си̑рење, да по̏чнемо да га а̏рчимо, а дру̑го га нека̏ за преко зи̑му. Тѐгла сас пѐкмез која̏ се разврши трѐбе да се у̑тутьк испра̏зни, да се не поква̏ри пѐкмезат.

разврша̏ва несвр. *почиње да узима с врха, почиње да троши оно што је до тада било поклопцем поклопљено.* – Турши̑ју разврша̏вамо ка̏д ва̏не пр̑ви сту̑д, ка̏т по̏чне свињоко̏љ, кат авли̑ја замири̑ше на ма̏з и чва̏рци, а ку̑ћа на грѐјану ређи̑ју. ⇨ *развршује.*

развршује несвр. *в. разврша̏ва.* – Ву̑рда која̏ је оста̏вена за зи̑му не развршује се до̏к снѐг не па̏дне.

разга̏зи свр. 1. *гажењем утаба* (о снегу). – Пр̑во разга̏зимо снѐг окол сто̏г, па навр̑љамо шу̑му да о̏вце бр̑сте. 2. *гажењем разблаћњави* (о блату). – Чи̑м па̏дне ћи̑ша, о̏вце разга̏зе по дво̏р, па се напра̏ви кљи̑ште до гу̑шу. 3. *гажењем прошири* (о обући). – Сва̏ка но̏ва обу̑ћа уби̑ва до̏к се не разга̏зи. ⇔ *поразгази.*

разга̏зује несвр. *газећи проширује нову обућу.* – И̑мам но̏ве ципѐле, јо̏ш ји разга̏зујем по со̏бу.

разга̏ђа несвр. *раздваја, распоређује.* – Почѐ да разга̏ђам којѐ чијо̏ да бу̑де, па се домисли̑ да је бо̏ље да се они̑ мецу сѐб догово̏ре како̏ да се дѐле кад мѐн ви̑ше не бу̑де.

разгла̏ви 1. *помери из лежишта оно што је углављено, расклима, растури.* – Крѐветат бѐше загла̏вен, са̏ се разглави̑л, па скр̑ца, ма̏лко ли се помери̑ш. Петка̏на се досѐти да пребрису̑је по со̏бе, тѐра ме да измаци̑њам крѐвети, свѐ си разглави̑ шифоњѐр од помера̏ње. 2. фиг. *жестоко исмеје или изудара кога.* – Кад улѐзнеш ко̏д Ђо̏ру у кова̏чку ра̏дњу, па те о̏н пи̑та за кво̏ си, за кавѐ ел ређи̑ју, а ти̑ ако са̏мо речѐш да неси̑ за ни̑шта, они̑ја који̑ су ту̑ј и̑ма те разгла̏ве от шољћу̑. Ако те ува̏нем, и̑ма те разгла̏вим од бијѐње.

разгла̏нsи се свр. *обнажи се, оскудно се обуче, разголити се.* – Разгланsи̑ла се и лицѐ нацвака̏ла, па ди̑гла гла̏ву, ко да не зна̏мо која̏ је и каква̏ је. ⇨ *разглонsи се.* ➡ *разголездри се.* ⇔ *поразгланsи се.*

разгла̏си (трп. пр. разгла̏сен, -а, -о) свр. *пронесе глас о коме или чему, учини да се створи одређено мишљење о коме или чему.* – Ако те разгла̏се да си оваква̏ или онаква̏, ни̑шта ти по̏сле не мо̏ж помо̏гне, таква̏ и̑ма да оста̏неш, па с пѐсак да се тр̑љаш. Разгла̏сени смо да по̏више во̏лимо туђо̏, нѐго на̏ше.

разглѐђује ЛЗ несвр. *разгледава.* – Детѐ сѐдло, па разглѐђувало, а оно̏ чивиљк и̑ма, па ка̏пе нака̏чене на њѐга. (нар. пр.). ⇨ *разглецује.*

разглета̏ви свр. фиг. *смандрља на брзину, не уради како ваља.* – Ка̏д нешто̏ рабо̏тиш уработи̑ га како̏ трѐбе, немо̏ј са̏мо да га разглета̏виш, па да га оста̏виш.

разглета̏ви се свр. фиг. *разлењи се, распекмези се.* – Узни̑ па нешто̏ работи̑, немо̏ј да си се разглетави̑л ко некоја̏ ба̏ба.

разглѐцује несвр. ГЛ, ДЛ *в. разглѐђује.* – Не во̏лим ка̏д неко̏ј до̏јде, па по̏чне да разглѐцује кво̏ и̑мам, и како̏ ми је срѐдено по ку̑ћу.

разглецу̑је се несвр. *разгледава се.* – Сѐдо у крѐвет, и почѐ се разглецу̑јем, јо̏ш се не мо̏гу опасу̑љим кудѐ сам.

разглибо́ше се несвр. фиг. *распекмези се, почне да извољева.* – Туџа́ жена́ ти је на́јбоља, ишчу́каш, па а́јд на по́рту, а ако се ожени́ш, са́мо дове́деш залита́ло у ку́ћу, разглибо́ше се окол те́бе, па а́јде и до́бро до́кле са́мо окол те́бе, али оно́ ва́не комшиљк, па село́, па це́л све́т.

разгло́нsи свр. *разголити.* – Не́ма сра́м, разглонsи́ла гру́ди, и́ч ју неје́ бри́га што сви́ зе́вају у њу́.

разгло́нsи се свр. *в. разгланsи се.* – Разглонsи́ла се и намаза́ла се ко ва́шарска пева́љка.

разгма́ца се свр. *разблатњави се, постане клизаво.* – Угреја́ло га ма́лко време́то, пу́теви се разгмаца́ли, па се те́шко о́ди, бљу́згаво донде́.

ра́зговоран, -рна, -рно фиг. *јестив, питак, укусан, који отвара апетит.* – Ра́зговорна чорби́ца, ћи́селка и про́љутачка, добра́ за на же́тву.

разгово́ри свр. *речима разгали, охрабри, утеши.* – Ни́кој неје́ умеја́л да ме разговори́ и уте́ши ко моја́ поко́јна ба́ба Та́ла.

разгово́ри се *поразговара са киме.* – Ма́ни, ма́ни, ово́ј је чу́до, мо́гао чове́ку и да помо́гноем, и да ми помо́гне, и да се разгово́рим, и да рабо́тим, и да и́грам, и све́, са́ ни́шта, бре́!

разго́ди свр. *раздвоји, раздели, распореди.* – Тре́бе да разго́димо које́ чијо́ че бу́де док је башта́ јо́ш жи́в, да се по́сле не повла́чимо по су́дови.

разголе́здри се (трп. пр. разголе́здрен, -а, -о) *обнажи се, оскудно се обуче, разголити се* (упор. разгланsи се). – Разголе́здри се, па нама́мује момчурља́ци да ју гле́дају. Нуме́ју да си чу́вају здра́вјице, иска́чају разголе́здрене, а вр̑тају се пре́[д]-sору. Утопли́ се, немо́ј да изла́зиш таква́ разголе́здрена, че премр̑знеш ко компи́р. ➞ *разголити се.*

разголе́ми се свр. *добије на висини и тежини, раскрупња се.* – Пора́сал и разголеми́л се ко мечљк.

разголи́ти се свр. *обнажи се, оскудно се обуче* (упор. разголездри се). – Напре́д било́ срамотно́ да се жена́ разголи́ти и у ку́ћу, а са́ си и́ду разголи́тене и по ку́ћу и по чарши́ју.

разгори́ се свр. *почне јако да гори, распламса се.* □ – Нату́рај му по́ситна дрвца́, да се што́ пре́ разгори́, па приставѝ нешто́ да се ва́ри за ручљк.

разгра́ба свр. 1. *узима на брзину све што дохвати.* – Ћи́тће ми попада́ше / момче́та разграба́ше / у буна́р наврља́ше (нар. п.). 2. *бесправно присваја, разноси туђу имовину.* – Це́л ве́к сам прави́л и стица́л, а по ме́н че све́ то́ј да разгра́бају а́ле и вра́не, ме́н не́ма ни да поме́ну.

разгра́ди (трп. пр. разгра́ден, -а, -о) свр. *уклони ограду.* – Мора́ли смо да разгра́димо авли́ју да камио́н ука́ра гра́ђу, по́сле ју по́ново загради́мо. У́бава жена́ је ко разгра́дено ло́зје до пу́т.

разгра́ђује несвр. *разграђује.* – Чове́к се гра́ди с добро́г комши́ју, а ло́ш комши́ја и гво́здену о́граду разгра́ђује ка́д не ви́диш, са́мо да ти напако́сти.

разгребе́ се свр. *почне да се бесомучно чеше.* – Што́ си се то́лко разгре́бал, шу́гав ли си, че ти проплѝсне кр̑в о[д] то́лко чеша́ње.

разгр̑не свр. *размакне, расклопи, рашири.* – Разгрни́ жа́р, па тури́ неко́лко зеленца́ да се опечу́, кат се пече́ ређи́ја то́ј не сме́је да се зами́не. Разгрни́ му пе́лењће да се измр̑да, а и мло́го се ознојѝлио, да се ма́лко ола́ди. ⇔ *поразгрне.*

разгр̑та несвр. *склања оно чиме је ко или што огрнут, одгрће се.* – До ото́ч се загрта́мо, са́ ни поче́ гре́је ређи́ја, па че по́чнемо да се разгр̑тамо, мо́ре, јо́ш ма́лко па че по́чнемо и да се собла́чимо.

разгубо́ше се свр. *оболи од губе, орањави се* (само у клетвама). – Дабо́гдал да залежи́ш, па да се разгубо́шеш, па цр̑ви да ла́зе по те́бе.

разгули́ се свр. *чешајући се ољушти скраму са ране која је почела да зацељује.* – Са́мо што по́чну да му зара́стују огу́лена коле́на, о́н по́чне да се че́ша, и па́ ји разгу́ли.

разгу́ра свр. *гурајући размакне у више страна.* – Гр̑мнуше тру́бе, те́ ти ју Мора́вка, ра́згура тањи́ри ната́м-но́вам, па се ри́пи на оста́л и поче́ да и́гра.

разда́ва несвр. 1. *раздаје, дели.* – Сва́ка жена́ понесе́ на зау́шницу понешто́ да разда́ва на дру́ђе же́не. 2. фиг. *шири гласине, проноси вести.* – О́на нуме́је да чу́ва кво́ чу́је, о́дма га разда́ва по село́. ⇔ *пораздава.*

раздаде́ свр. *разда, раздели.* – Лаковѐрна жена́ мо́же све́ ис ку́ћу да раздаде́ на Ци́гањће које́ вражу́кају, са́мо ли ју нами́ришу каква́ је. ➞ *раздели.*

ра́здалеко прил. фиг. *прилично удаљени* (по понашању и поступцима). – Дете́ и пра́се несу́ мло́го ра́здалеко, зачѣ́с се умѣ́шкају.

ра́здаљина ж *просторна удаљеност, растојање, размак.* – Ко́лци да бу́ду на ра́здаљину од два́ ме́тра.

раздѣ́ни се свр. *забели се дневно светло, раздани се.* – Топр̑в се бе́ше сагл̑ѣм раздѣни́ло, слѣ́нце са́мо што́ бе́ше изле́зло, па трава́ бе́ше јо́ш росуљи́ва.

ра́здел м *ритмични временски прекид, пауза.* – Уда́рај с ра́здел, али ја́ко, да га испра́вимо ако мо́жемо.

разде́ли (трп. пр. разде́лен, -а, -о) свр. 1. *да већем броју лица* (упор. раздаде). – Ораги́ му да им разде́ли имо́вину до́к је јо́ш жи́в, али ме не по́слуша, па са́ ја́ мо́рам да главобољо́сујем. 2. *располути на два дела; очешља косу на раздељак.* – Воле́ла је да разде́ли ко́су по среди́ну гла́ву у пра́ву де́лку (в. делка). Лива́да бе́ше ску́тана мецу бра́ништа, насред њу́ црно́ др̑во на́две разде́лено оди гро́м.

разде́не свр. *растури оно што је зденуто.* – Ра́здува се ветри́на, че ни разде́не крсти́не по њи́ве. Сто́гат ти се мло́го накриви́л, раздени́ га, па га у́баво зде́ни́, тека́ че па́дне.

разде́ре свр. *повреди се огуливши кожу.* – Куде́ си се качи́л, па си то́лко раздра́л коле́ната, јо́ш кр̑в тече́.

разде́ре се свр. *разгалами се.* – Не́ма, не́ма па се ти́ће разде́ре на ме́не, ко да сам му слу́га, а не жена́.

ра́здльгом прил. *без журбе, развучено, успорено.* – Немо́ј да казу́јеш ра́здльгом, бр̑зо ми кажи́, не́мам кѣ́д да те слу́шам.

раздр̑дње се свр. *разбрбља се.* – О́н ка́д ма́лко пи́не, раздр̑дње се, па ни́кој не мо́ж до ре́ч да до́јде од њега.

раздрља́ви се свр. фиг. *почне да се умива па прекине, овлаш опре лице.* – Нема́ кѣ́д да се у́баво оми́јем, са́мо се ма́лко раздрљави́, и пожури́ да ме не че́кају на капи́ју.

раздр̑љен, -а, -о *раскопчан.* – Бе́ше ни́сак чове́к, дебе́л и гу́шав, ста́лно с раздр̑љену кошу́љу под гу́шу.

раздр̑љи свр. *раскопча одећу око врата и преко груди.* – Разасмеја́л се Љуби́сав, седи́ на тру́пци под ду́д, раздрљи́л кошу́љу, она́к у́бав и кру́пан, су́че бр̑кови и исцери́л бели́ зу́би ко ку́рјак.

раздр̑нда свр. *расклимата, растресе, упропасти.* – Не гле́да ко́лко това́ри у при́колицу, и по какви́ пу́тови во́зи, раздрнда́л ми но́в тра́ктор, такѣ́в тра́ктор се ви́ше не нао́ди.

раздр̑нчи се свр. *разјогуни се, распизми се, постане неугодан у говору и поступцима.* – Раздр̑нчи се, па му ни́кој не воља́је, и све́ му сми́та, и то́ј га по́често ва́та.

раздру́жи се свр. *престане да другује са ким, раскине другарски однос.* – Деца́ ко деца́, зачѣ́с се здру́же, зачѣ́с се раздру́же.

раздру́са свр. *друсањем растресе.* – Вози́мо се, али бо́ље да смо оди́ли, раздруса́ше ни ко́ла, па ни све́ боли́ куде́ се пи́пнемо.

раздува свр. 1. *дувањем расипири ватру.* – Док раздува огњат, очи ми испадоше. 2. *дувањем разнесе на све стране* (о ветру). – Нема ћиша, раздува ветар облаци. ⌂ **раздува га** *почне непогода праћена јаким ветром.* – Некада кад га стунтеше, кад га усева, угрми, па кад га раздува, ми у једну душу трчимо сас родитељи да зберемо сено, да га не завати ћиша.

раздува се свр. *почне да дува* (о ветру). – Ветринава се раздува, че ни пообара навиљњаци и разнесе сено, па да морамо поново да га збирамо и денемо.

раздувује несвр. *дувањем расхлађује* (о ветру). – Жега, ал неје успарчиа, раздувује помалко ветрчак, може да се дише.

раздума свр. *говором одврати кога од какве намере.* – Гоџа се премишља да продадем све, па да се и ми отселимо, цврсто се реши, па ме жена раздума. Работа се чиском раздума, али карање састиза једно друго.

раздумује несвр. *говором одвраћа кога од какве намере.* – Цела рода поче да ме раздумује да га манем, док ме раздумаше, после би и они тели да га узнем, али беше му работа, остадо ја девоћа довек.

разђелдише свр. *разјасни.* ▲ – Добро га разђелдисамо, да знамо кво чемо, и како чемо даље.

раззева се свр. *почне убрзано да зева.* – Један ли почне да зева, и друђи се раззевају, тој заразно.

раззида свр. *поруши оно што је озидано* (супротно озида). – Снаа накара мојег чичу у Пирот да раззида нову кућу, па да озида другу на два спрата, да несу на исти спрат.

раззурли се несвр. *расплаче се.* – Тиће вој тека дојде, раззурли се, па не знаје да стане, а без разлог.

разигра се свр. *почне весело да се игра, сав се преда игри.* – Разиграла се деца ко млада ждребетија, само одлате по двор.

разиде се свр. 1. *оде свако на своју страну, разиђе се.* – Петкана ни постави, па си излезе по авлију, знаје она да се сас Пузљу нема скоро разидемо. Они ни плате песму, даду ни по једно јајце, туј вечерамо, и тег се разидемо која куде. 2. *изгуби се, нестане.* – Кат се разиде чур, има кво и да видиш, цел ар детелина ошишана до-зем.

разишка свр. фиг. *отера, разјури вичући „иш“* (упор. и *изишка*). – Разишкаше сва деца ис кућу, са живе сами ко ћутуци.

разјагли се свр. *разреде се облаци, почне да се ведри.* – Че се мења време, разјагли се от Суву планину. Разјагли се, и сљнце се показа, че ни буде.

разјагљује се несвр. *разређују се облаци, почиње да се ведри.* – Поче да се разјагљује, изгледа че престањује ћиша, а и прекара га.

разјакоти се свр. *појача се, распламса се* (о ватри). – Она врљи трешчице, и огањ се разјакоти, имало жарчик поди пепелат, неје било аметом угасло.

разјари се свр. *постане јаростан, разбесни се.* – Наставник трчи по нас, разјарил се ко бик, пцује ни и бије с леђир кога стигне и куде стигне.

разједе се свр. *једући добије апетит да више поједе.* – Не једе ти се, али јеџ, човек док почне, после се разједе, па не знаје колко че поједе.

разјида несвр. *нагриза, оштећује, разара.* – Аксенција опасна, где капне разјида и железо, кам ли кожу и месо. Рџа разјида полик, али стално.

разјужи свр. *отопли.* – Поче југ да дува, че га рајужи, па кат се направи водељак от снег, не мож се мрдне ис кућу.

разјулари се свр. фиг. *распусти се, отме се контроли.* – Разјуларили се па се не сврчују дом, школу забатали или начисто.

разлабáви свр. *учини лабавим, олабави, попусти.* – Разлабави́ му мáлко штрáнгуту да мóже да ди́ше, че се обéси.

разлабáви се свр. *постане лабав, опусти се.* – Разлабави́ли се тóчкови, трéбе да се притéгну, да ни не издадý кад негдé пóјдемо.

разлáга несвр. *избацује из казана џибру после печења ракије, припрема казан за ново печење.* – По цéл дѣн налáга и разлáга казáн, кáстри стáре грáњће и кр̀ши сýчће да казáн пóбрже истечé.

разлáди свр. *расхлади, освежи.* – Пáде ћи́шица, па рáзлади и пóље и нáрод.

разлáди се свр. *одстрани осећај непријатне топлоте из тела, освежи се.* – Ако ти је мýка, пр̀сни се сас студенý води́цу по лицé да се разлáдиш, и онó че прóјде.

разлáзи се несвр. 1. *почне да одлази свако на своју страну.* – Ѐ, сá да оди́грамо јóш једнó колцé, па да се разлáзимо.2. *почне да мили у свим правцима, размили се.* – Броби́нци се разлази́ли по сóбу, зми́је по пóље. Децá се разлази́ла по инострáнсће држáве, тáм да набéру мéд, а јá и бáба остáдомо сáми ко ћутýци.

разлáје се свр. фиг. *разгалами се, почне да вређа.* – Дóјде вој текá понéкад, па се разлáје, па не знáје комé каквó че да кáже.

разлáма несвр. фиг. *одјекује, пролама се од гласова.* – Јебéм ти лéбац, да ти јéбем, че ти на нóс излéзне овáј зајебáнција! – пцýје Мили́сов па разлáма. Јóш сýпа нејé послýжена, а ми́ вéч разлáмамо от појáње, а тóј нејé за срáм, слáве су за тóј.

разлáнsи се свр. *не закопча се, не уреди одећу на себи.* – Не утéгне се кад негдé излáзи, нéго се разлансѝл, и текá си и́де по нáрод.

разлáти се несвр. *јурца за разним пословима, трчкара на све стране.* – Тýја рáботу је требáло да дéлимо, а не јá самá да се разлáтим, а óн да се спаци́ра пóтам-пóвам. Тáј поселáрка, сáмо се разлáти по селó ко замáјана.

разлéвиште с *место где се разлива река, плићак.* – С кóла мињýјемо гдé је разлéвиште, а не гдé је длибокó, ел гдé су ви́рови.

разлелéје се свр. *почне да се њише, размлатара се.* – Напи́је се, па се разлелéје по пýт, ко ћýрће да тéра.

разлети́ се свр. фиг. *растрчи се.* – Јýтро, мáти се разлетéла по двóр да намирáва живóтињће, а онó: једнó блеји́, једнó ћурли́че, једнó крéка, једнó ровé, једнó скучи́, не знáје јáдна кудé че пóнапред.

разли́ва несвр. *сипа у више посуда тако да се доња шира површина тих посуда прекрије оним што је наливено.* – Бéли лýк си начи́стим напрéд, и штó мóгу пóситно га несечéм, па га натýрам на днó по пани́це и сýдови кудé чу да разли́вам пити́је. ⇨ *разљева.*

разли́чи свр. *уочи разлику.* – Близнети́ја, зовý се Жáрко и Жи́ка, а тóлко личé да ји не мóж разли́чиш који́ ји који́.

разлóжи свр. *избаци из казана џибру после печења ракије, припреми казан за ново печење.* – Помогни́ ми да разлóжим казáн, и да га штó пре налóжим. Јучéр наложи́мо и разложи́мо дéсет казáна.

разлóми свр. *раскомада, распарча.* – Разломи́ погáчуту на парчети́ја да се лáди, глáдна децá, не мóгу да чéкају.

разлóмује се несвр. *комада, распарчава.* – Кравáјче се разломýје вéчером, кат су сви́ ýкучање дóм, и комé се пáдне дрвцé од бѣгњак, тóм здрáвје, комé пасýљ, тóм стóка, комé морýза, тóм берећéт, а у кугá се пáдне парá, óн че и́ма пáре цéлу гóдину.

разлýчи свр. *издвоји своје овце из стада у које су биле помешане.* – Намешáше се нáше и другосéлће óвце, па мýку видóмо да ји разлýчимо.

разлу́чује несвр. *издваја своје овце из стада у које су биле помешане.* – Бачи́ја се разлу́чује по́дјесен, ка́д о́вце преста́ну да и́мају млеко́, сва́ћи си одво́ји своје́, и отка́ра до́м.

разље́ва несвр. *в. разлива.* – Сва́рен бо́б се гме́чи крос цеда́љку и разље́ва у тепси́ју.

разљига́ви се свр. 1. *постане балав, разбалави се* (од бала и суза). – Што́ си се разљигави́л, ко да си се́кал црве́ни лу́к. 2. *постане блатњав, разблатњави се.* – Па́де ћи́ша, пу́теви се разљигави́ше, па не́згодно за оде́ње.

разљи́зга се свр. *раскваси се, раскаља се, постане клизаво.* – О́јужи, по́че се то́пи сне́г, па га ра́зљизга, не мо́ш се про́јде по дво́р.

разљу́ти се свр. 1. *постане љут, разбесни се.* – Кат се разљу́ти, у ста́ње је све́ да потро́ши по ку́ћу. 2. *престане да буде љут, одобровољи се.* – Такљ́в му на́рав, бр́зо се нађу́ти, али се бр́зо и разљу́ти, не сећи́рај му се мло́го.

разма́а се свр. *размаше се рукама.* – И́де и са́м си нешто́ при́ча, размаа́л се с ру́ће ко муши́це да те́ра, ел ко некоме́ да пре́ти.

разма́же свр. *равномерно растањи неку мекшу материју по површини чега.* – Ако ма́жеш кри́шће сас пе́кмез, разма́жи га и́сто на све́, а не да је некоја́ кри́шка нама́зана дебе́ло ко пр́с, а некоја́ тѣ́нко ко ли́с, сва́ деца́ су тво́ја.

разма́зи (трп. пр. разма́зан, -а, -о) свр. *навикне кога на испуњавање свих његових жеља, размекша и распусти.* – За са́ је до́бар и по́слушан, ако га разма́зите, ви́ че бу́дете криви́. Че́рка вој разма́зана, па на ни́шта напра́вена. ➞ *распекмези.*

размазо́љ мн. размазо́љи м *онај кога мазе, размаженко* (упор. мазуљан). – До када́ чу ја́ све́ да те дво́рим, размазо́ље је́дан, ди́гни се па си узни́ са́м кво́ ти тре́бе.

размазо́тина мн. размазо́тине ж *она коју мазе, размаженка* (упор. и размазољ) – Једини́ца, размазо́тина, таква́ ни не тре́бе у ку́ћу.

разма́зује несвр. *равномерно растањује неку мекшу материју по површини чега.* – Обри́ши си ци́нкуту, не́мој да ју са́мо разма́зујеш, неси́ Ци́ганче.

разма́нда се свр. *почне да маше рукама, размаше се.* – Што́ си се размандáл ту́ј ко пла́шило, ти́ ми́слиш бојим ти се.

разма́не свр. *одустане.* – Поче́ да о́рем у Равни́ште, али јо́ш мло́го мокро́, па га разману́. Ја́ разману́ да по́јдем сас њу́, али не заспа́ док се она́ не врну́.

разма́не се свр. *раствари се са неким са ким је у вези, раскини брачну заједницу.* – Да оти́деш при ту́ј ба́бу, она́ уме́је да напра́ти да се му́ж и жена́ разма́ну. Разману́ше се сас жену́, па им се са́ деца́ сћи́таји по сока́ци.

разма́њује несвр. *одустаје.* – Пр́во до́бро промисли́ па реши́, а ка́д ре́шиш, немо́ј да разма́њујеш.

разма́ује се несвр. *размахује се.* – Нема́ да се́дне па ми́рно да седи, не́ло се ста́лно нешто́ вр́цка и разма́ује, ко му́је да те́ра.

размѣ́кне свр. *начини размак, размакне.* – Нешто́ се у́лаја Гри́вча, размѣ́кни пољ́к виро́нгу, па погле́дај да се нећи́ не мо́та по дво́р у ово́ј до́бо.

размѣци́ња несвр. *размиче.* – Ка́[д] това́риш др́ва у при́колицу, немо́ј да ји размци́њаш, не́ло ји у́баво па́кој, по́виш да ста́ну.

размеко́ти се свр. *размекша се.* – Мло́го се размекоти́ло, тре́бе да се просу́ши, па да мо́же да се уле́зне у гради́ну да се ри́ља.

разме́ни фиг. *промени крупну новчаницу у ситне апоене, уситни новац.* – Чу те мо́лим да ми разме́ниш иљада́рку у си́тне па́ре, на сва́дбу се не и́де с кру́пне па́ре. ➞ *раситни.*

разме́ри свр. 1. *мерећи метром обележи какав простор.* – Дојде́ ма́јстор та ра́змери пла́ц, и с ко́лци о́бележи где́ да се ко́па те́мељ, па си оти́де. 2. *делећи раздели*

на делове. – Замѐсим тѐсто, па ма̀лко постоји̏ да нарасте̏, па га по̀ново размѐсим, накра̀ј га размѐрим на оно̀лко дѐла ко̀лко лѐба че бу̀ду.

размѐси (трп. пр. размѐсен, -а, -о) свр. *већ замешено тесто пре печења још једанпут умеси и обликује у хлебове.* – У текне̏ отсѐјем бра̀шно, па у њѐга ту̀рим квасѣ̀ц, једну̀ ложи̏цу со̀л и замѐсим тѐсто, по̀сле га до̀бро измѐсим сас ру̀ће, па чѐкам да се поди̏гне да га размѐсим, по̀сле га ту̀рим у тепси̏ју да се опече̏ лѐб. О̀двоји тѐсто за једно̀ крава̀јче, ра̀змеси га, па ра̀згрну жа̀р у ву̀рњу и ту̀ри га да се опече̏. Ка̀д је тѐсто стаса̀ло размешу̀ју се лѐбови и ту̀рају на меса̀љ, размѐсени лѐбови нама̀жу се сас во̀ду да не закораве̏ју, и оста̀ве јо̀ш нѐко̀ врѐме да посто̀је.

разметѐ се свр. *добије жељу да помете кућу или авлију.* – Што̀ си се то̀лко размѐла одо̀цутра, да не чѐкаш сра̀мно го̀сје.

размешу̀је несвр. *већ замешено тесто пре печења још једанпут меси и обликује у хлебове.* – Тѐсто доспѐло, ја̀ че га размешу̀јем, а ти̏ напа̀љуј ву̀рњу, па че га за̀једно навр̏љамо уну̀тра да се испече̏.

размѝли се свр. *милећи разиђе се свако на своју страну.* – Дошла̀ про̀лет, љу̀ђи се размилѐли по по̀ље. Примакну̀ се до вр̏топ и погледа̀, ви̏дим о̀вце се размилѐле по лива̀ду.

размѝне се свр. 1. *прође један поред другога, идући свако у супротном правцу, мимоиђе се с ким у пролзу.* – О̀н ишѣ̀л нава̀м, ја̀ ната̀м, па смо се негде̏ разминули. Ка̀д до̀јдеше сла̀ва, љу̀ђи у село̀ ко̀лко о̀ч, не мо̀гу се размѝну по пу̀т. 2. фиг. *посвађа се са ким; разведе се од брачног друга.* – Ја̀ несѣ̀м каба̀та што̀ смо се разминули, и што̀ сва̀ђи отишѣ̀л на своју̀ стра̀ну.

размѝњује се несвр. *мимоилази се са ким.* – Тѐсан пу̀тат, не мо̀гу ко̀ла да се размѝњу ни празна̀, ка̀м ли пу̀на.

размѝри свр. 1. *посвађа кога с ким, унесе раздор.* – Ја̀ и бра̀т тамѣ̀н се ма̀лко смѝримо, али жѐне ни па̀ размѝре, и о̀чи да си пова̀димо. 2. фиг. *узнемири.* – Исприве не ди̏заше ру̀ку на мѐн, са̀мо се изди̏ра, уо̀ка се цѐлу малу̀ размѝри, по̀сле почѐ и бијѐње.

размѝри се свр. *прекине се мир, зарати се.* – Ја̀ и Бо̀шко се узѐмо кат се ра̀змири, па њѐга позва̀ше у ра̀т, а ја̀ оста̀до з детѐ при свѐкра и свекр̏ву.

размѝрица ж 1. *рат.* – Ја̀ и тво̀ј баштѐ̀ смо се узѐли у ону̀ј размѝрицу, па о̀н по̀ђину, а ти̏ оста̀де сиро̀че. 2. *неслога, свађа.* – У њѝну ку̀ћу ма̀лко-ма̀лко па размѝрица, ти̏ће му̀жи по̀чну да се пцу̀ју, а жѐне да се клну̀.

размѝсли свр. *проведе неко време мислећи о чему, проанализира и расуди.* – Човѐк трѐбе да зна̀је да замѝсли нешто̀, а̀ма трѐбе да зна̀је и да размѝсли ваља̀је ли то̀ј, ел не ваља̀је.

размѝта несвр. 1. *мете улево и удесно, а не ка себи, или од себе.* – Ђу̀бре се метѐ, а снѐг се размѝта. 2. фиг. *метући без ралога предсказује нечији долазак.* – Мо̀ре, почѐ ба̀ба да размѝта по дво̀р, на̀да се зѐт че вој до̀јде, и шамѝју че вој донесѐ. Размѝта, че до̀јде нѐко̀ј. Ма како̀ да нејѐ, на̀дам ти се, па свѐ размѝтам. (ирон.).

размѝца свр. *размиче.* – Немо̀ј да ји мло̀го размѝцаш у садѐње, ал па да несу̀ ни мло̀го блѝзу једна̀ до дру̀гу поса̀дне.

размла̀ден, -а, -о *водом разређен, водом разблажен.* – У косѐње ми̏ понесѐмо размла̀дено вино̀, да да̀ва сна̀гу, а да не опѝва.

размла̀ди свр. *учини неку течност воденијом, ређом, или са мањом концентрацијом чега* (упор. разблажи). – Ако нѐко̀ј некому̀ напра̀ви у ча̀шу мло̀го бла̀г со̀к од бѣ̀з, ви̏шње или копѝне, ови̏ја му тѣ̀г тра̀жи да га размла̀ди сас во̀ду.

размла̀ди се свр. *изнова почне да расте, подмлади се.* – Размладѝла се дѐтелина, че ѝма за јо̀ш једно̀ косѐње.

размла́ћује несвр. *освежава, обнавља.* – Размла́ћујем квасѣ́ц, спре́мам се ју́тре да ме́сим. Ма́, реко́, ја́ че си цвр̏цам винце́, че га размла́ћујем сас со́ду, а ви́ како́ о́чете. ■ **размла́ћивање** *гл. им.* – Некада́ се со́к пра́веше и оди дре́њће, са́мо се тре́бе потре́ви у размла́ћивање кад о́че да се пи́је, да се мло́го не оре́ти, али и да не оста́не мло́го гу́с.

размло́жи се свр. *размножи се.* – Че се на́род размло́жи, и́ма се ми́ па ме́шамо и тргу́јемо ко пред размирицу́ву што́ рабо́теомо.

размо́кри се свр. фиг. *постане мокар од дуге употребе, разради се.* – От пцува́ње се размо́кре у́ста, па нуме́јеш да ста́неш, угма́цаш се у пизда́рање ко коко́шка у кља́ште.

размонти́ра свр. *растави на делове;* фиг. *премлати.* – Не заде́вај ме, ако се наљу́тим и́ма те размонти́рам ко ста́р тра́ктор, да не́че мо́же да те саста́ви ни́какав ма́јстор.

размо́та свр. *одмота нешто замотано.* – Замо́тај га сас кр̏пу, па га привр̏жи да га нећи́ не размо́та.

размо́тује несвр. *размотава.* – Ја́ намоту́јем клу́вче, а ти́ га размоту́јеш, па до када́ чемо то́ј тека́ да се и́грамо. ко да не́мамо дру́ђе ра́боте.

размр̏да свр. *покрети́ма ослободи укочености, разгиба.* – Кольц мо́раш пр̏во да размр̏даш, па тѣг да поку́шаш да га изва́диш, ако ни тѣг не́че, сећи́ра је ту́ј.

размр̏да се свр. *разгиба се.* – А́јде ма́лко да проше́тамо, ко́лко да се размр̏дамо, ле́б да ни се приједе́.

размр̏зне се несвр. *пређе у течно стање, или омекша под утицајем топлоте.* – Пити́јеве се начѣс замр̏зле па се у ле́д претвори́ле, док се не размр̏зну не мо́гу да се једу́.

размр̏ка се (трп. пр. размр̏кан, -а, -о) *добије нагон за парењем* (овца). – Ову́ј го́дину о́вце се ра́но размрка́ше и премрка́ше, че и́мамо ја́ганци за про́даву ка́т су на́јскупа. Ја́рцав мо́ра да је ства́рно размр̏кан, смрди́ ко по́р.

разму́а свр. *промеша, размува.* – Неко́ј ми размуа́л ала́тће, ни једна́ ви́ше неје́ где́ сам ју оставѝл, а стопу́т сам рекѣ́л да се вр̏тају на ме́сто.

разму́тен, -а, -о *размућен.* – У бе́лу чорбу́ се дода́ва разму́тено јајце́ ка́д је ве́ч сва́рена.

разму́ти свр. 1. *мућењем, мешањем раствори једну материју у другу.* – Размути́ ови́ја пра́шак у ча́шу во́ду, па му да́ј да пи́је, и че му про́јде бо́лката. 2. *умути.* – Разму́тим две́ ја́јца, и натро́шим ма́лко си́рење, испр̏жим и даде́м на дете́, оно́ се наједе́ и са́мо одла́ти по дво́р.

разнема́гује се несвр. *одуговлачи са неким послом, накањује се, пренемаже се.* – Промѝјем се на́две-на́три, и не разнема́гујем се, о́дма поо́дим на ра́боту. Че срабо́тимо дого́дин, ако се овака́ разнема́гујемо. (ирон.).

разнесе́ свр. *однесе, развуче на разне стране, у разна места.* – Заврши́мо о́сми ра́зред, и жи́вот ни разне́се по це́лу Србију, а неко́га одне́се и у бе́ли све́т. Пце́та разне́ла мршља́кат, ви́ше га не́ма.

разне́сено прил. *неуредно.* – Нема́рљиви, у ку́ћу им разне́сено и непочи́стено, ко Ци́гањи да у њу́ жи́ве.

разни́же свр. 1. *растури ниску, скине с конца оно што је нанизано.* – Мло́го си гу́сто нанизала ову́ј ни́зу, полови́н попо́шће разни́жи, па оне́ј разреди́, да мо́гу да се у́баво осу́ше. 2. фиг. *онеспособи ударцем.* – До́бар му́ж до́бро једе́, а до́бро и оно́ди оно́ј сас жену́, али и ка́д уда́ри и́ма те разни́же ко пи́нтер бу́ре.

разни́же се свр. 1. *спадну обручи и размакну се дуге* (о бурету). – Ку́ће се испразни́ле, лозја́ се наману́ла, по по́друми се бу́ришта расуши́ла и разниза́ла. 2. фиг. *распадне се радећи, премори се.* – Е́ па дањс се разниза́ од ра́боту, це́ла снага́ ме боли́.

разно́си несвр. 1. *односи, развлачи на разне стране.* – Ја̏ доно́сим, ти разно́сиш, ја̏ уно́сим, ти̏ изно́сиш, мо̏же ли то̏ј тека̏, и до када̏ че то̏ј те̏ка! 2. *износи кога на глас* (упор. проносе). – И оне̏ си тра̏жеоше ђа̏вола, поне̏које, па ка̏д га на̏јду, по́сле се бра̏не како́ им то̏ј Пу̏зља измисли̏л, па ље̏же, и разно́си ји за ца̏бе по село́ и мецу чове̏ци. 3. ⌂ (...) **па разно́си** *прилошки израз за нешто прекомерно, без премца, што је казано претходним глаголом.* – И̏гра ба̏ба па разно́си, ко да су вој два̏јес го́дине. Питу̏јеш ме пи̏ју ли, море̏, неје̏ да пи̏ју, не̏ло пи̏ју па разно́се. Ува̏ну се у ко́ло по пеше́с, и̏грају па разно́се. Ље̏же па разно́си, јо̏ш се чу̏ди што́ му ни̏кој не ве̏рује. Тодо́ра поје̏, Ле̏ка вој отпо́јује, пое̏ду̏ па разно́се, а госјаћи се уђута̏ли, и слу̏шају.

разо́ка се свр. *почне да виче, разгалами се.* – Ти̏ће му до́јде, па се разо́ка по на̏с, а не зна̏је ни зашто́, ни за квво́. Сти̏же чове̏кат до То́мину ку̏ћу, и ра̏зока се: То́ме, о̏ То́ме, и̏ма ли те до́ма!

разо́кав, -а, -о *разрок.* – И ма̏ти и башта̏ разо́кави, а дете̏нцето им неје̏ разо́каво, гле̏да си у̏баво, и ста̏лно усми̏нуто. ➡ *чекрлијес.*

разо́кља м пеј. *онај који ја разокав.* – Гле̏дај си пред но̏ђе, разо́кљо, не зе̏вај који̏ куде̏ и̏де, и која̏ с куга̏ стоји̏.

разо́кна ж пеј. *она која ја разокава.* – У̏, каква̏ па разо́кна че ми нао́ди ману̏ како́ сам обле̏чена, бо́ље не̏ка си њу̏ гле̏да.

разо́кује несвр. *ларма, галами.* – Кад је ду̏пе пу̏но, и на ду̏шу добро́: пое̏ш, о̏каш, разо́кујеш, зајеба̏ваш се и ша̏лиш; а кат си гла̏дан, ћути̏ш и гљ̏таш пљу̏нку.

разоно́ди се свр. *нађе разоноду, забави се.* – Сва̏ку ве̏чер иска̏чају на ко́рзу, прошетају, разоно́де се, па окол де̏вет-де̏сет са̏та си и̏ду до́м.

ра̏зоноца ж *разонода.* – Они̏ пенsиуне̏ри, ве̏чером се збе̏ру, па и̏гру до́мине и ка̏рте, пра̏ве си ра̏зоноцу.

разоно́цује се несвр. *налази разоноду, забавља се.* – Такво́ вре̏ме дошло́, ста̏ри црка̏вају од ра̏боте, а мла̏ди се разоно́цују по кафи̏ћи.

ра̏зор м *широка бразда у средини орања која га дели на две половине, бразда између два обраска којом се завршава њихово орање.* – Ра̏зор не мо́же ни дрља̏ча да пора̏вни.

разора̏ти се свр. 1. *расприча се.* – Дојдо́ше се̏стре ми, спреми̏мо ручљ̏к, је̏днумо, разорати̏мо се, оди све̏ се испри̏ча̏мо. 2. *наразговара се са ким.* – Унучети̏ћата да ми о̏дма доведе̏те, и да ји оста̏вите неђи̏ дљ̏н при на̏с да се разора̏тим сас некуга̏, ова̏к и̏ма да се занеме̏јем и замутаве̏јем.

разора̏чује несвр. *подева разговара о свему и свачему.* – Подо́кне га, Ради̏сав изле̏зне, се̏дну на клу̏пу под оре̏ј и разора̏чују од ово̏ј, од оно̏ј, ни̏кад не мо́же све̏ да се испри̏ча до кра̏ј. ⌂ **са̏м ора̏ти, са̏м разора̏чује** *сам поставља питања, и сам даје одговоре, сам је и говорник и саговорник.* – Остаре̏л, па си са̏м ора̏ти, и са̏м разора̏чује.

разора̏чује се несвр. *разговарајући се покрећу разне теме.* – На раскрсје стоју̏ Ђо́ра и За̏ре, дува̏не и разора̏чују се. Намерачи̏мо две̏ девојчети̏ћа из Дра̏гинац, у̏бавшка, а и во́ле да се разора̏чују сас на̏с.

разо́ре свр. *орањем преобрати ливаду или утрину у њиву.* – Разора̏л сам лива̏ду да посе̏јем мору̏зу, се̏но и̏мамо, али ни ле̏б на мањ̏к. Јесењ̏с разора̏ лива̏ду за граду̏ну.

разорта̏чи се свр. *пословно се раздружи са ким, раскине ортаклук.* – Уорта̏че се, по́сле њи̏ве прода̏вају да се разорта̏че, јер орта̏чку коби̏лу ни пце̏та не̏че да једу̏.

разору̏жа свр. *разодене* (супротно оружа). – Чији̏ се ово̏ј чирикле̏ја ва̏ља по каљишта̏кав, гле̏ га, бре̏, у̏дропа сви̏ дрољ̏ци, не мо́ж га до́м ма̏ти разору̏жа.

разору̏жа се свр. *разодене се.* – Ако ти је же̏га, ти̏ се разору̏жај ма̏лко, оружа̏ла си се ко у сре̏д зи̏му.

разо́рује несвр. *орањем преобраћује ливаду или утрину у њиву.* – У Лива́ђе су пр́во биле́ са́мо лива́де, по́сле смо ји разо́рували једну́ по једну́ и прави́ли њи́ве.

разоти́де свр. *оде један за другим.* – Разотидо́ше госјА́њи једѣ́н по једѣ́н, на́јзад оста́домо сами́, да на ми́р и ми́ се́днемо и пое́демо.

разоти́де се свр. *разиђе се један по један.* – Госја́њи се разотидо́ше, оста́доше са́мо који́ су ни по́блиска рода́. ⇔ *поразоти́де се.*

разоткри́је свр. *уклони покривку са свих кућа колико их има.* – Ду́ну ветри́на, па све́ ку́ће по село́ ра́зоткри, са́ мо́рамо да препокри́вамо. ➞ *раскрије.*

разо́цује се несвр. 1. *хода беспослен, луња.* – Стану́л сам тека́ при у́лаз и зве́рим се, ви́дим једни́ поседа́ли, једни́ се разо́цују ната́м-нова́м, једни́ се слику́ју. 2. фиг. *демонстративно шета изражавајући негодовање због нечега.* – Ма́ то́ј на́ша мили́ција, не́че ва́љда на на́с да уда́ри са́мо зато́ј што́ се разо́цујемо по сока́ци, и но́симо сли́ће и барја́ци.

разо́шка свр. *растера свиње вичући „ош“.* – Тр́чи разо́шкај свињѐне из гради́ну, да не ри́ју, ло́м че напра́је.

разрабо́ти (трп. пр. разрабо́тен, -а, -о) свр. 1. *обрађујући разради парцелу која дуго није обрађивана.* – Њи́ве ура́сле у трња́ци, не́ма ко́ј да ји разрабо́ти, а рацА́ле би, и то́ј какъ́в берећѐт би рацА́ле! Некада́ неси́ могъ́л да ви́диш неразрабо́тену њи́ву за жи́ву гла́ву.

разрабо́ти се свр. 1. *провредни се.* – Разработи́л се, па нуме́је да ста́не, рабо́ти и своје́, и туцо́ на и́сполицу. 2. фиг. *разрађен, који зна свој посао.* – При њу́ ти́ да оти́деш, она́ је разрабо́тена, при њу́ не мо́ж да ома́неш.

разребе́че се свр. *почне гласно да се смеје, расцерека се.* – БаштА́ ји кобајА́ги ко́ри да се сми́ре, они́ се јо́ш по́виш разребе́чу.

разре́ди[1] свр. *прореди.* – Мору́за се шпА́рта и ко́па да се очи́сти о[д] тра́ву, али и да се разре́ди да неје́ гу́ста.

разре́ди[2] свр. *разблажи водом.* – Кад о́ч да пи́јеш со́к од бъ́з ел копи́не, мо́раш да га разре́диш сас во́ду. ⇔ *поразреди.*

разре́же свр. 1. *расече на делове.* – Разре́же лубени́цу, па на сва́кога даде́ по парче́. 2. *одреди висину пореза.* – Разреза́ше ни на́јголем по́рез у село́. Ако не исече́м оре́јат који́ је пора́сал на мецу́, су́д ме ра́зреза да на комши́ју да́вам по сто́ ћила да ли је жи́то, да ли је мору́за.

разре́зује несвр. *одређује висину пореза.* – Ве́ља бе́ше пре́цедник у село́, пресе́дло му у гу́шу, о́н је разре́зувал који́ ко́лко мо́ра да преда́де бере́ћет и сто́ку. ➞ *разриза.*

разре́си се свр. *распле́те се.* – Разреси́ли му се рукави́ на кошу́љу, а не́ма ко́ј да му ји потши́је, па си те́ка и́де.

разри́за несвр. *одређује висину пореза* (упор. разрезује). – Разриза́ли су ни по́рез о́доко, па су сирома́шни је́ли чи́с ле́б, а га́зде качама́к и мору́зницу.

разри́не свр. *лопатом уклони снег са одрђене површине.* – У́јутру пр́во разри́нем сне́г от ку́ћу до шта́лу, по́сле по́чнем да намира́вам сто́ку.

разри́па се свр. *разигра се скачући.* – Подо́кне ме, уле́знем при ње́г, се́днемо под ду́д, по дво́р се разрипа́ла ја́ганци, су́не ми пару́ и ћути́, једну́ш ми да́де дудуче́…

разри́шка свр. *ришкајући разгрне, рашчепрка.* – Коко́шка на́јвише во́ли ако негде́ на́јде пе́пел ел пе́сак да га разри́шка, и да се ку́пе у ње́га.

разро́ди свр. *раставе с родом, одроди, отуђи.* – Гочка́ смо бра́ћа и се́стре, че ни разро́диш ако њу́ у́знеш, она́ је у ста́ње две́ о́чи у гла́ву да зава́ди.

разро́ди се свр. *раскине родбинске односе успостављене брачном везом.* – Деца́ се зальжу, у́зну се, фами́лије се оро́де, не про́јде мло́го вре́ме, деца́ се ма́ну, фами́лије се разро́де, такво́ вре́ме дошло́.

разро́цује се несвр. *одређује се, отуђује се од родбине.* – Се̏дни да поора́тимо, рода́ смо, а́ко смо сељаци а ти̏ си заврши̏л шко́лу, немо́ј се разро́цујеш.

разр̏чка свр. *рашчачка, ражчара* (о ватри). – О́гањ разр̏чкамо сас ку́ку, па нату́рамо пању́шће, оне̏ клаје̏ до ују́тро. ➡ *разрга.*

разру́ца се *разрида се, расплаче се у сав глас.* – Ти̏ће си вој до́јде тека́, разру́ца се без ни̏шта, не мо́жемо да ју уми̏римо. Који̏ ви је ђа́вол та сте се разру́цале то́лко.

разуба́ви се свр. *пролепша се.* – Пора́сте, ра́зуба́ви се, поста́де, што̀ веле̏ ја́ко, пра́ва убави̏ца.

разр̏га свр. *рашчачка, ражчара* (упор. разрчка). – Разр̏гај огњат да се по́брж разгори̏.

разу́ми несвр. *разуме, схвати* (упор. разбира). – Нешто̀ при̏ча, али ја́ га ни̏шта не разу́мим. Не разу́ми мло́го од ово́ја кво̀ вој ба́ба при̏ча, али наслу́чује да је некво̀ ва́жно. ⇔ *уразуми.*

разу́ми се несвр. *познаје што, разабире се у што, схвати један другог.* – Не разу́ми се у ни̏шта, а пра́ви се да све̏ зна́је. При̏чају, али ко да се не разу́ме, сва̏ћи си при̏ча своју́ му́ку.

ра́зуман, -мна, -мно *који има разум, мудар, паметан, разборит.* – Ра́зумна и по́слушна деца́, у шко́лу се до́бро у́че, преко ле̏то рабо́те све̏ по́љсће ра́боте. ⇨ *разумљив.*

ра́зумно прил. *на разуман начин, паметно.* – Неје̏ бо̏ш ра́зумно да си по́јдете са̏ по ћи̏шуву и но́чу, преле̏жете, она́ до ју́тре че ста́не.

разу́мљив, -а, -о рет. *в. разуман.* – Ја́ сам била́ разу́мљива, саветува́ла сам ји да се догово́ре, да се ми̏рно рази̏ду ако не мо́ж да сва́ре во́ду, а не да се тужѐвљају.

ражчако́ли се свр. *разгалами се, разларма се.* – Во́лим ка̏д ни до́јду деца́, али ка̏д се ражчако́ле прекај ба́бу, ме̏н припа́дне му́ка, па си и̏дем у шта́лу при кра́вице.

ра́јбер м *метални запон за осигуравање врата или прозора изнутра кружним окретањем.* – Обрни̏ ра́јбер на у́лазна вра́та, па а̏јде да си ле̏гамо.

раке̏тла ж *бомба на сопствени погон, пројектил, ракета.* – Они̏ и не тре̏бе да доо́де овде̏к, и̏ма ни га̏чају оту́д преко мо́ре, пу́кну једну́ раке̏тлу, и отидо́мо сви̏ у пи̏зду ма̏терину.

раки̏ја ЛЗ ж *ракија.* □ – Пи̏је мло́го раки̏ју, па га осуши̏ла ко су́во др̏во. ⇨ *рађија, рећија.*

Ра́ков До́л *село у Лужници;* Ра́ковац / Раковдо́лац, Ра́ковка / Раковдо́лка, Ра́ковче / Раковдо́лче мн. Ра́ковци / Раковдо́лци *етн;* ра́ковћи / раковдо́лћи, -ска, -ско *кшет.*

Рали́н (адм. Раљин) *село у Лужници;* Рали́нац, Рали́нка, Рали́нче мн. Рали́нци *етн;* рали́нћи, -ска, -ско *кшет.*

ра́лник мн. ра́лници м *део плуга који сече земљу, раоник.* – Ра́лник се исту́пи у ора́ње, па мо́ра да се но́си при ковача́ да га кле̏па.

ра́ло ГЛ, ЛЗ с *примитивни дрвени плуг* (упор. орало). – На ра́ло са́мо ра́лник би̏л гво́зден, оно̀ј дру́го све̏ др̏вено било́.

ра́ман, -мна, -мно ЛЗ *в. раван.* – И̏мамо са́мо једну́ ра́мну њи̏ву, све̏ оста́ле су у стра́ну.

ра́менце мн. ра́менца с *дем.* и *хип. од рамо.* – Нешто̀ се дете̏во жа̏ли да га ра́менца болу́, мо́ж да му је јесћ̏ак висо́к.

ра́мењача ж *усправна дрвена палица на јарму која с унутрашње стране ограђује врат говечету* (упор. и жегла). – Ра́мењаче се пра́ве од дрено́вину, мо́рају да бу́ду ја̏ће. И̏ма ру́па на про́цеп за за̏врњу куде̏то се ту́ри јерѣ̏м да те̏гље воло́ви, а до за̏врњу оту́д и одову́д доо́де ра́мењаче и же̏гле.

ра́мка мн. ра́мке ЛЗ ж *количина чега коју човек може одједном понети на рамену, бреме* (упор. нарамак). – Дожéмо њи́ву, али си жи́то оста́де на ра́мке, не пости́гомо да га извр̏жемо у сно́пови, па чемо ју́тре.

ра́мо/ра́ме мн. ра́мена уз бр. ра́мети с *раме.* – Жи́га ме у ра́мо, че се мéња врéме. Натькну́л шу́бару на гла́ву и обеси́л та́нцару на ра́ме, па ми́сли да је јуна́к. На ку́ма и на куми́цу да́р мо́ра да и́ма за о́бе ра́мети. ⌂ **сла́га ра́мена** *слеже раменима.* – Они́ га питу́ју у́бава ли је, и допа́да ли му се, о́н са́мо ћути́, и сла́га ра́мена.

рамуни́ка ж *в. армуника.* – У мојé врéме рамуни́ка нејé има́ло, на́јвече била́ кланéта и га́јде.

рамуника́ш мн. рамуника́ши м *в. армуникаш.* – Калцерéло некада́ бéше на Ма́лу госпоји́ну претова́рено сас го́сје, ра́зне му́зиће се разлази́ле по село́: труба́чи, рамуника́ши, гајда́ши, ћема́не.

ра́мфла рет. ж *ивица, опшив, ранфла.* – Нéка ми ба́ба оплетé ра́мфлу на рукави́ од цéмпир, почéли се распли́тају. Запле́то цéмпир, испле́то ра́мфлу, и то́лко му и би́, када́ чу га исплетéм ни сама́ не зна́м.

ра́н, -а, -о *који се односи на прву појаву, који настаје пре уобичајеног времена.* – Посади́ли и неко́лко ђи́же од ра́ну со́рту, да им деца́ не жељу́ју за гро́зје чи̏к до јéсен.

ра́на[1] ж *повреда телесног ткива изазвана неким оштрим предметом, опекотином или озеблином.* – Идо́ у бо́лницу та ми преви́ше ра́ну. Ра́не те напа́дле, дабо́гдаде, што́ ми ду́шу пој̏еде. (клет.). ▌**жива** ~ фиг. *непролазан бол од нечега, или за нечим.* – Тéбе ожени́ше за дру́гога, ја́ се ожени́ з дру́гу, али ти́ ми оста́де жи́ва ра́на, и тека́ че бу́де до кра́ј. ⌂ **забéре ра́на** *загноји рана.* – Ка́д забéре ра́на и по́чне да засу́шује, зна́чи да че бр̏зо да заздра́ви. ⌂ **ље́т на ра́ну** *коме тешко зарастају ране.* – Сва̏ћи дѝн одвр̏жем но́гу, преми́јем сас во́ду, па сас ређи́ју, нату́рам тра́вће и па увр̏жем, нејé пошло́ на зло́, несѝм ље́та на ра́ну, а и мла́да сна́га, па свé по́лько заздраву́је.

рана́[2] ж 1. *људска храна.* – На́јпроста и на́јблага рана́ при на́с ти је пасу́љ. Ста́н држа́вни, рана́ се́лска, сви́ ти се ула́гују, убави́ло. 2. *сточна храна.* – Нале́зе војска́, па сву́ рану́ што смо́ спреми́ли за сто́ку израни́ше, ле́вине погоре́ше, бра́ништа посе́коше. Че и́мамо рану́ за ову́ зи́му, са́мо да се не оду́жи мло́го. ▌**си́тна** ~ *зрнаста сточна храна.* – Без си́тну рану́ сто́ка не мо́же да се чу́ва. ⌂ **ола́би рану́** *смањи количину хране.* – Олаби́ рану́ на свињу́ту, загоји́ла се, а јо́ш жéга да ју ко́љемо.

рани[1] несвр. *устаје рано.* – Који́ ра́но ра́ни, двé срéће гра́би. ⇔ *подрани, порани.*

рани[2] (трп. пр. ра́њен, -а, -о) несвр. 1. *даје храну, храни.* – Рани́ ку́че, да те по́виш ла́је. У́баво јагњéнце, али ма́ти му нéма млеко́, па га ра́нимо на цу́цлу. Ти́ја домаћи́н има́л три́ пцéта, мло́го голема́ би́ла, у́баво ра́њена пцéта била́. 2. *издржава кога, стара се о коме.* – Ја́ те ра́ним и по́јим, а ти́ дру́гога глéдаш. 3. *тови.* – Једну́ свињу́ смо почéли да ра́нимо, а двé јо́ште једу́ травоља́к. Рани́ли смо те за на́с, али че те једéмо ка́д је рекѣ́л Бо́г (тј. кад црквени календар каже да није пост). 4. *вређа поганим речима* (упор. мурдари). – Таква́ ни ора́та́: ако си му́ж – пцу́јеш, ако си жена́ – клньнéш, или ра́ниш з го́вна. ■ **ранéње** *гл. им.* – И́мамо двé шипари́це, па че једну́ продадéмо, а дру́гу ци чу́вамо за ранéње. Сто́ка тра́жи ранéње, пој̏ење, нéгу, и́сто ко и човéк. ⇔ *дорани, израни, нарани, одрани, порани, поурани, прерани, прирани, урани.*

рани[3] свр. *нанесе коме рану, повреди кога.* – У ту́ј бо́рбу партиза́ни бéоше два́ чéтника уби́ли, а троји́цу рани́ли и заробили.

ра́ни се несвр. 1. *храни се, једе.* – Ко́ј ка́ко си је могу́ћан би́л, тека́ се рани́л и облачи́л. На ћупри́ју да про́си, па да се ра́ни. (клет.). Ми́ се добро́ ра́нимо, али добро́ и рабо́тимо. 2. *узајамно један другоме говори да једе оно што није за људску исхрану.* – И́ма га́дне жéне, ска́рају се, па се наси́вају, па се ра́не з го́вна, ма́ че си о́чи пова́де.

3. *тови се* (о браву). – Та́ј свиња́ ми се у́баво ра́ни, њу́ ци чу́вам. Пра́се се не ра́ни спром Божи́ч. ⇔ *зарани се, нарани се, прерани се.*

ра́ница ж *дем. од рана.* – Има́л висо́ку температу́ру, па му у́снице испуца́ле, и ра́нице се створи́ле о́коло.

ра́ничка ж *име овце која се међу првима ојагњи.* – Де́дина Ра́ничка, она́ ми се сва́ку го́дин пр́ва ојагњи.

ра́нка мн. ра́ње (често у атрибутској служби) ж *воћка или лоза која рано сазрева.* – Ду́ње ра́ње, ду́ње ра́ње, кру́шће карама́ње… (нар. п.).

ра́но прил. 1. *на почетку јутра, у првим часовима јутра.* – Дојдо́ше ра́но, преди слѣ́нце. 2. *на почетку живота, у детињству.* – Ме́не су ра́но запосли́ли, пр́во да чу́вам ја́ганци, па ка́т попора́сто о́вце, и овча́р оста́до до кра́ј живо́т. Ко́ј се ра́но же́ни, не ка́је се. ⌂ **ра́но на сабајле** *у освит зоре.* – Сви́ зна́ју: кво́ ја́ намера́чим, о[д] то́ј се не мању́јем, и једно́ ју́тро ра́но на саба́јле крену́мо. ■ **по́рано** комп. *раније.* – По́рано сам се ди́гла, че и́мамо копачи́, па да не заба́вим ручѣ́к. Чу ти пое́м како́ смо от по́рано поја́ле. ⇔ *одрано.*

Ра́нцеловдьн м вер. пр. *Аранђеловдан* (21. XI). – До́јде Ра́нцеловьн, на́ша сла́ва, ни зако́љемо бра́в, позове́мо ро́ду, вече́рамо, па ка́д обр́немо о́ро… ⇨ *Рањђеловдьн.*

раншко́ прил. *раније но обично.* – Раншко́ расади́сте гради́ну, бо́ље да сте ма́лко попричека́ли, мо́же јо́ш да па́дне слана́, па да ју попа́ри. ⇔ *пораншко.*

Ра́њђеловдьн м вер. пр. *в. Ранцеловьн.* – На́ша сла́ва је Ра́њђеловдьн, али ми́ си ка́жемо и Свети-Ра́њђел.

рања́ви се несвр. *добија ране, прекрива се ранама.* – Од лежа́ње поче́л да се рања́ви, поче́ле ра́не да му се ства́рају по сна́гу. ⇔ *израњави се, орањави се.*

рањени́ца ж *утовљена свиња.* – У ко́чину и́мамо три́ рањени́це, и једно́ вепре́. Рањени́ца се једну́ш годи́шњо кла́ла, па ма́з и потрајѝ, а сушени́це, спр́жа и чва́рци бр́зо оти́ду.

рапса́ль м бот. *сорта пшенице, бела пшеница.* – Од рапса́ль се ме́си на́јубав ле́б.

ра́с м *висина, стас, узраст.* – На ра́с је би́л о́низак, али је на сна́гу би́л ја́к ко зевња́.

расави́ња се несвр. *рађа се нови дан, свиће.* – А́јде да се ди́samo, по́че да се расави́ња, да не о́каја стари́ти по на́с. ⇨ *расьвиња се.*

раса́д м 1. *младе биљке (обично поврће) које служе за пресађивање.* – Иску́бла сам раса́д по́виш не́го што́ ми је треба́ло да раса́дим. Са́суши се Боси́љ̑ћа о[д] ту́гу ко ненава́ден раса́д. 2. *леја засађена расадом.* – Среди́л га ко петѣ́л раса́д.

раса́ди (трп. пр. раса́ден -а, -о) свр. *пресади биљке из расадника на друго место.* – Ја́ раса́ди пипе́р, али га коњо́штипи поје́доше, па сам мора́ла да преса́цујем ско́ро це́лу гради́ну. Гради́на је нађу́брена и раса́дена, са са́мо посипу́ање, и на́јесен брање́.

расада́љка мн. расада́љке ЛЗ ж *дрвена алатка у виду кочића за расађивање расада.* – Пошла́ да раса́ди гради́ну, кат сти́гла, виде́ла да је заборави́ла расада́љку. ⇨ *расадиљ̑ћа.*

расадиљ̑ћа мн. расади́љ̑ће ГЛ, ДЛ ж *в. расадаљка.* – Пипе́р, петлицањи́ и зеле́ни лу́к раса́цујемо с расади́љ̑ћу.

раса́цује несвр. *пресађује расад.* – Ма́ не пи́па ра́боту, ни гради́ну неје́ ни́кад раса́цувала. Про́шлу не́дељу расацува́мо пипе́р. ■ **раса́цување** *гл. им.* – Дојде́ че́рка та ми по́могну у раса́цување, са́ па тре́бе ја́ њо́ј да помо́гнем. ⇔ *зарасцује.*

расьви́ња се несвр. *в. расавиња се.* – Поче́ се расьви́ња ве́ч, а ми́ јо́ш лежимо́. ⇨ *расьвњује се.*

расьвне се свр. *освоји дан, сване.* – Ра́сьвну се, а ми́ се јо́ш не мо́ж нака́нимо да по́јдемо. ⇔ *порасьвне се.*

расѣвњује се несвр. *в. расьвиња се.* – На́јстуд је у сьвњу́шку, кат по́чне да се расѣвњује дрво и ка́мен пу́ца от сту́д.

расѣ́ни свр. *разбије коме сан, расани.* – Тамѣ́н ме сѣ́н ва́не, о́н ме расѣ́ни да му ва́рим каве́.

расѣ́ни се свр. *расани се.* – Наточи́ у ко́ву во́ду, па га пљу́сни, да ви́диш како́ це одједну́ш расѣ́ни. Јо́ш смо сьњи́ви, са́де што се ди́гомо, јо́ш се несмо́ расьни́ли. ⇔ *порасьни се.*

расѣ́њује се несвр. *расањује се, буди се.* – Чи́м ле́гне, за́спи, али се расѣ́њује по полови́н са́т, и да му тѣ́г неси́ бли́зо до ру́ку.

расве́сти свр. *поврати коме свест, пробуди из несвести, освести.* – Па́дла и зашту́кла, они́ поче́ли да ју све́сте, али не могли́ да ју расве́сте, и отиде́ ко да неје́ ни била́.

расве́сти се свр. *освести се.* – Напи́је се, па се мртво́ше, по́сле се не мо́же расве́сти то́лко вре́ме.

расви́ри се свр. фиг. *расплаче се.* – О́че да се и́гра с њи́, али га они́ не́че, о́н се расви́ри, и отрчи́ до́м да се жа́ли што не́че да се и́грају с њѐга.

расе́је се свр. фиг. *разиђе се свако на своју страну.* – И́ма ни на све́ стра́не, расеја́ли смо се по це́л све́т, на́јмлко ни и́ма где́ смо се роди́ли.

расе́јује се несвр. *расејава се, сеје се сама.* – Та́ј тра́вка вра́т, што́ ју и́ма кроз жи́то, мло́го га́дна, и сама́ се расе́јује.

расе́ли се свр. *исели се један за другим из свог места пребивања у друга места.* – И за Лужни́чањи се при́ча да су Срби који́ су се расели́ли из Ко́сово.

расече́ свр. *секући раздели на комаде.* – Расе́чи лубени́цу, па на́јголема парчети́ја да́ј на де́ца, а за ста́ри остави́ по́малечка.

раси́пе свр. 1. *просе.* – Ја́ му си́пем ређи́ју, о́н се раср̑ди, па ју раси́пе. Ни́шта не је́досте, све́ што́ сам спрема́ла, расипа́ла сам у помија́ч. 2. фиг. *поломи, унакази.* – Не заде́вај се, чу те а́кнем с песни́цу да те раси́пем ко стовне́ у же́тву. Ри́тну ме кра́ва, та ме ра́сипа.

раси́пе се свр. 1. *просе се.* – Младоже́ња ри́тне котле́ с поми́је, оно́ се раси́пе и отрка́ља. Цре́пња гу́рне гр̑не, оно́ се раси́пе, и уга́си о́гањ, жена́ мо́ра по́ново да кла́де и спре́ма. 2. фиг. *много падне* (о киши). – Ћи́шава не зна́је да ста́не, ра́сипа се.

раси́пник м *који немилице троши и расипа, расипикућа.* – Нашли́ се, му́ж раси́пник, жена́ јо́ш по́голем, трајѝ, док трајѝ, а деца́ им несу́ таква́.

раси́пује несвр. 1. *просипа.* – Немо́ј то́лко да пу́ниш котѣ́лат, да се не раси́пује у́спут мле́ко. 2. фиг. *немилице троши.* – И́ма широ́ки пр̑сти, нуме́је дина́р да задржи́, куде́ и́де са́мо раси́пује. 3. фиг. *означава нешто прекомерно.* –Па́да ћи́ша, па раси́пује.

раси́пује се несвр. 1. *просипа се.* – У́баво затвори́ вла́шуту, да се не раси́пује ка́пката. 2. *лије* (о киши). – И́де ћи́ша, ко ис котѣ́л да се раси́пује.

раси́тни свр. фиг. *промени крупну новчаницу у ситне апоене, уситни новац* (упор. размени). – Не́ма си́тне па́ре да вр̑не ку́сур, па ме пра́ти да му раси́тниш ову́ј иљада́рку.

раси́ца несвр. *расеца што по дужини* (упор. и пресица). – Раси́ца дьску́ по среди́ну, шо́лује, па му тре́бе то́лка шири́на.

раска́же свр. *каже свима, исприча.* – Кво́ чу́је, о́дма га раска́же, нуме́је ни́шта да задр̑жи да дру́ђи не зна́ју, а неје́ све́ за казува́ње.

раска́ља се свр. *постане каљав.* – На село́ са́мо ли ма́лко заро́си ћи́ша, о́дма се раска́љају пу́теви да те мрзи́ да по́јдеш негде́.

раскаљиштáви се свр. *разблатњави се, постане блатњаво.* – Од Митóдију надóле големá бљѝзгавица, раскаљиштавѝло се па се прзáља, мóраш да се чýваш да не пáднеш. ➞ *раскашка се.*

раскáнта се свр. шатр. *разиђе се, рашчисти рачуне са ким.* – Јóш се влáче зáједно, нѝкако да се раскáнтају, а свáђи дѝн се кáрају и бѝју.

раскáпе се свр. фиг. *умре, распадне се.* – Женá га мáну, децá се растикáше по свéт, óн остáде сáм ко ћутýк, да кáпе, дóк се не раскáпе.

раскáра свр. *растера.* – Да ли ји мѝ не раскáрамо, одједнýш се разбегáше кýј кудé. Мѝ децá се збѝрамо окол мóторат, па га засрѓтамо, пѝпамо, заглецýјемо, дóк ни се не наóкају и раскáрају ни.

раскáрује несвр. *растерује.* – Ѓрррја!…тéееааај! – зáчу се деда-Рáчков глáс кат почé да раскáрује óвце ис плáндиште. Из тóпилишта смо раскáрували лијарѝ, да не пѝју залудéлу вóду. ■ **раскáрување** *гл. им.* – По жéтву пóчне раскáрување ђýбре из двóр по њѝве, и угарéње.

раскасáпи свр. *исече на комаде, раскомада.* ▲ – Трѝ óвце ми удавѝше вýци, али ји сáмо раскасапѝли и појéли дрóбови, и отишлѝ си.

раскáчи свр. *врати нагомилане дугове, рашчисти старе рачуне.* – Човéк нѝкад не мóже да раскáчи свѝ дýгови, кад ýмре свé раскáчи. ⇔ *пораскачи.*

раскáчи се свр. *ослободи се кога или чега.* – Фáла бóгу кат се рáскачи с тýј роспѝју, јегá му сá дóјде пáмет у глáву. ⇔ *пораскачи се.*

раскáшка се свр. *разблатњави се, постане блатњаво* (упор. раскаљиштави се). – Јесентуту бéше млóго гáдно врéме, ћишљáк не стањýје, по путѝшта се бéше раскашкáло, не мóж да мѝнеш.

раскáшље се свр. *разболи се од кашља, прехлади се.* – Раскашљáл сам се, па по цéлу нóч крýчем, а при дóктура ми се не ѝде.

расквáси свр. *овлажи, освежи водом или чим другим.* – Жáл га да купи бомбóну ýста да расквáси, а не знáје кóлко ѝма пáре.

расквáца се свр. *расквоца се.* – Расквацáла ни се једнá кокóшка, па óкну Вéцка, комшѝју, да ју óн насáди, од мýшку рýку се бóље излегýју пилетѝја. ➞ *расквачи се.*

расквáчи се свр. *расквоца се* (упор. расквaца се). – Овáј јéребастава кокóшка покваáкује, а нéче да се расквачѝ, па да ју насáдим на јáјца да изведé пилетѝја. Отидó у пéнзију, сѣг нéма мýка, али нéма ни одмарáње, цéл бóжји дѝн лежѝм ко расквачéна кокóшка, а ýморан сам ко да сам кóла влачѝл.

расклáде свр. *угаси тек потпаљена дрва у пећи* (супротно накладе). – Јá накладéм кубé, óн дóјде па га раскладé, цицѝја, да уштéди на дрва.

расклајѝ се свр. *распали се, почне лепо да гори.* – Расклајáл се огњѝат ýбаво, че се згрéјемо.

расклáпа несвр. *раставља целину на саставне делове.* – Умéје и да расклáпа и да склáпа мóтор, свé што је покварено óн попрáви, нéма бóљ мáјстор од њéга. ■ **расклапáње** *гл. им.* – Купѝли астáлче на расклапáње, па кад им дóјду децá, онѝ га расклóпе, а кáт су си самѝ, онѝ га склóпе да не заузѝма млóго мéсто.

расклáти (трп. пр. расклáтен, -а, -о) свр. *расклимата, учини што климавим.* – Немóј да се клáтиш на столѝцуту, че ју расклáтиш. Ѝмам двá зýба у глáву, и онѝ óба расклáтени. ➞ *расклима.*

расклáти се свр. *расклимата се.* – Астáлат се расклатѝл, па свé кво тýримо на њéга нејé сѝгурно. ➞ *расклима се.*

расклѝма свр. *расклимата, учини што климавим* (упор. расклати). – Зýб прво пољк расклѝма сас књештѝ, па га извáди, дóк да осéтиш, онó гóтово.

рскли́ма се свр. *расклимаѿа се* (упор. расклати се). – Понећи́ ка́мик се раклима́л, а она́ боса́, сас мо́кре но̏ђе мо́же ље̏ко да се пр̏зне и да па́дне.

расклина́ви се свр. *добије болове у сѿомаку.* – Дете́то им се мло́го расклинави́ло, са́мо се тру́че по кре́вет.

расклне свр. *размакне, рашири, раскрије.* – Расклни́ ма́лко дете́то, што́ си га то̏лко умота́ла у цр̏ђе на ову̏ жештину̏. ⇔ *ѿораскла́не.*

расклта несвр. *размиче, ѿкрива.* – Поче́ да ме́ша по ко́вчаг и да расклта цр̏ђе, нешто́ тра́жи које́ бе́ше ода́вна загњѐла мецу њи́.

расклта се *ѿкрива се, разголићује се.* – Мори́, немо̏ј се расклта́ш пред ме́н, несѐм ти ја́ му́ж, а несѐм ти ни па́р.

расклóмче свр. *размућка.* – Пр̏во расклóмчи ле́кат, па га по́сле пи́ј ка́ко ти је преписано.

расклóпи свр. *раса̑ѿави шѿо на саса̑ѿавне делове.* – Уме́је и да расклóпи и да склóпи пу́шку, а и ловци́ја је што́ га не́ма.

расклóпи се свр. фиг. *ѿвори се.* – Што́ се зевња́ не расклóпи да шту́кнем, па да ме ни́кад ви́ше не́ма на ови́ја све́т.

расковѐ свр. *раскује.* – Ра̑скова тара́бе и свѐ ји по̏горе, бајаги че на́пролет дру̏ђе да заковѐ, али си тека́ и оста́де.

раскóвује несвр. *раскива.* – Тамѣ̏н раскри́ше ку̏ћу, и поче́ше да раскóвују кро̏в, кад за̑вати ћи́ша, ко ис котѣ̏л да раси́пујеш.

ра́скод м *издаѿак, ѿрошак, расход.* – Куде́ и́ма при́код, и́ма и ра́скод, једно́ без дру̏го не мо̏же.

раскóдује свр. *одбаци нешѿо као доѿрајало и неупоѿребљиво, расходује.* – Ми́ ода́вно раскóдувамо и плу̏гови и српови, са́ смо на ре́д ми́, да и на́с раскóдују, па да бу̏де свѐ како́ тре́бе. (ирон.).

раскокода́ка се свр. фиг. *разбрбља се, разгалами се.* – Кат се она́ раскокода́ка, од њу̏ се ви́ше до ре́ч не доо̏ди, ме́ље ко празна́ водени́ца.

раскóлац мн. раскóлци м *један од четири дрвена ѿубића који се једним крајем убадају у оѿлен и ѿридржавају канаѿе или лоѿре* (в. и кола). – Опле́н и́ма два́ раскóлца да држѐ кана́те или ли́тре. И то̏ј се бе́ше деси́ло: Бла́чањи пој̏ре с раскóлци једнога́ Провоља́ничанина, сти́гну га на Кру̏шку, и наме́сто га уби́ју. ➞ *сльѿьц.*

раскóлица ж *раскол, раздор.* – Тамѣ̏н она́ за̑мькну кроз шљива́р, ова́ј поче́ да ла́је како́ у село́ не́ма по̏лењава жена́ од њу̏, како́ по це́л дѣ̏н са́мо сћи́та, и свѐ тека́, ја́ видо́ да и́ма ту̏ј нека́ раскóлица, ал неје́ моје́ да питу̏јем, и ту̏рам пр̏с иза вра́та.

раскомóти се (имп. раскомоти́ се – раскомоте́те се) свр. *смесѿи се удобно и без усѿезања, разбашкари се.* – Уле́знете и раскомоте́те се, са́ чу ја́ да приста́вим за каве́.

раскóнта свр. *ѿроѿумачи, разјасни.* Δ – Некво́ ми ре́че и неста́де, али ја́ јо̏ш не мо̏гу да раскóнтам кво̏ је те́л да ми ка́же.

раскрва́ви свр. *учини да коме ѿоѿече крв.* – Пиле́нце, кљуца́ло у смр̏знуто лајно́, па си раскрвави́ло кљуни́чку.

раскре́ка се свр. фиг. *разгалами се.* – Ко̏ј ти је ђа́вол та си се то̏лко ракрека́ла одо̏цутра, ко јајце́ да си сне́ла.

раскре́чи се свр. 1. *рашири ноге.* – Ја́ чу се наме́стим, а ти́ се ма́лко раскречи́ да ме сли́каш. Стоја́н Ли́лко се раскречи́л на пу̏т, и не да́ва да ми́немо, ко да је са́мо њигóв пу̏тат. 2. фиг. *рашири се, разграна се.* – На Кр̏с два́ це́ра се раскречи́ли, и зацлну̏ли не́бо комто За́ногу.

раскри́ва несвр. *ѿкрива оно шѿо је било ѿокривено.* – Поче́ли да раскри́вају ку̏ћу, о́че да надзи́дају спра́т, да мо̏гу деца́ да се раскомо́те, а и њи́м по̏згодно да си бу̏ду сами́. ⇔ *ѿораскрива.*

раскри́ви се свр. *почне да храмље.* – Обосе́ла ми гове́да, тре́бе да се поткову́, да се не раскри́ве у ора́ње.

раскри́је (трп. пр. раскри́јен, -а, -о) свр. *уклони покривку са куће* (упор. разоткрије). – Раскри́ли ку́ћу, че ју препокри́вају. По́гледа нанаго́р, оно́ шу́пата по́ла раскри́јена, а сљ̑нце бѣ́ш у њи́ би́је.

раскри́ли се свр. фиг. *рашири се.* – Збра́ се це́ло село́, ра́скрили се ко́ло, сви́ се обрну́ли конто ме́н и смеју́ ми се, и сви́ бели́ ко аветѝње, ту́ј се пробуди́ от стра́.

раскр̑кља свр. *размрси, распетља.* – Пази́ да не укр̑кљаш конци́ти, не мо́гу по́сле да ји раскр̑кљам.

раскр̑кља се свр. *размрси се, распетља се.* – Закркља́ли се ко пце́та кат се бесу́ју, па не мо́гу да се раскр̑кљају.

раскр̑сје с *раскрсница путева, и терен око ње* (упор. крстопутина). – Седе́њѣ̑у смо прави́ле на раскр̑сје при чешму́ у Се́лиште. У Раскр̑сје и́мамо јабука́рњак, али га мло́го кра́дну ђа́ци који́ и́ду у Бабу́шницу у шко́лу.

раскр̑сти свр. *прекине сваку везу с ким или чим, ослободи се кога или чега.* – Ако не мо́жемо да жи́вимо ко му́ж и жена́, да раскр̑стимо једну́ш за ста́лно, па који́ како́ уме́је. С рѣ́ји и з дува́н сам раскрсти́л, јо́ш и с ле́б да раскрсти́м, па да га сре́дим на́чисто.

раскр̑чми свр. *разда, распрода.* – Зако́љемо свињу́, па ју по́виш раскр̑чмимо на деца́ и роду́, за на́с ма́лко оста́не. ⇔ *пораскрчми.*

раскубе́ се свр. *рашчупа се.* – Раску́бла се коваши́ва коко́шка, не́ма, ја́дна, кѣ̑д ни да се оми́је, ни да се оче́шља.

раскусу́ри се свр. *изведе са ким заједнички рачун на чистину, плати рачуне.* – Дошѣ̑л сам при те́б да се раскусу́римо, не во́лим ни́ком да дугу́јем, а не во́лим ни ме́н да дугу́ју. ⇔ *пораскусури се.*

раскусу́рује се несвр. *изводи заједничке рачуне на чистину, обрачунава се.* – Плати́ ми даньшњу на́дницу, и опци́гуј ју ка́т се бу́демо на кра́ј раскусу́рували.

раску́ћи свр. *сруши кућу, разори породично гнездо.* – О́н ку́ћи, жена́ раску́ћује. Једва́ се скући́мо, дојде́ ра́т па ни ра́скући. Та́ј роспи́ја ми ку́ћу ра́скући.

раску́ћује се несвр. *растура дом и породицу.* – Једни́ се заку́ћују, дру́ћи се раску́ћују, али су по́више они́ја што́ се раску́ћују.

расоблече́ свр. *разодене.* – Расобле́чи дете́то, ви́диш ко́лко се озноји́ло.

расоблече́ се свр. *разодене се, свуче сувишну одећу.* – Кад је же́га – расоблече́ш се, кад је зима́ – облече́ш се, па оно́ како́ че дру́кше!

ра́сова мн. ра́сове ж 1. *рачва, место одакле се ракљасто одвајају две гране, често од самог корена.* – У ра́сову мо́же да се зде́не и ша́шње за зи́му. 2. *рачваста мотка, која служи за подупирање грана отежалих од плодова, или канапа са вешом приликом сушења.* – Иде́ та о[т]це́ко неко́лко ра́сове да подупрем кру́шку да се не покр̑ши од ро́д.

ра́сове ж мн. 1. *место где се спајају бутне кости код човека.* – На́јдемо те́жак ка́мен, па се такми́чимо који́ че га по́виш ди́гне, неко́ј га ди́гне до ра́сове, који́ је по́муж о́н га ди́гне по́нагор, а неѣ̑и́ га не мо́же ни помѣ̑кне. Некоја́ скра́ти су́књу до коле́на, па вој у̑баво стоји́, а некоја́ ју оку́си ско́ро до ра́сове, да те срамота́ да ју погле́даш. Не́ма ли да те сте́sају панталóне у ра́сове. 2. *међуножје,* фиг. *вагина.* – Ма́ то́ј је једна́ задо́рица жена́ што ју не́ма у све́т, у ра́сове вој га му́нем.

ра́совес, -та, -то *рачваст, ракљаст.* – Од ра́совесто дрво се пра́ве на́бадње. У̑знемо ра́совесту гра́њѣ̑у, па у ра́совуту нату́рамо сла́му, па привр̑ежемо да не испа́да, и то́ј зове́мо о́ратница.

расо̏л м *слана вода у којој се кисели купус, расо.* – Који̏ препи̏је, са̏мо му расо̏л пома̏га. Исцибри̏л ко мече̏ из расо̏л. ➞ *расолница.*

расо̏лница ж *слана вода у којој се кисели купус* (упор. расол). – Расо̏лница здра̏ва да се пи̏је, а и ле̏чи од мамурлѝк.

расо̏лничка ж *хип. од расолница.* – Расо̏лничка је здра̏ва и за ста̏ри и за деца̏.

расопе̏кља се свр. *раскопча се.* – Пред до̏ктура мо̏раш да се расопе̏кљаш, ту̏ј не̏ма сра̏м. Разбунцави̏ла се, расопекља̏ла се, свле̏кла чера̏пе, и̏де ко чари̏ло. ➞ *распекља се.*

расопе̏кљује се несвр. *раскопчава се.* – Ако те прите̏ра на ва̏шар, па ви̏диш негде̏ нечијо̏ гр̏сничиште, ва̏неш да се расопекљу̏јеш јо̏ш од сре̏д ва̏шариште. ➞ *распекљује се.*

ра̏спадина ж геогр. *спуштени део тла између два стрма брда* (упор. и падина 2). – Поја̏та ни је у ра̏спадину, заклȍњена од ве̏тар. У ту̏ј ра̏спадину и̏ма на̏јубава тра̏ва, вла̏жно је, а и ладови̏на.

распадо̏тина ж *оронула зграда.* – Ку̏ће напу̏штене, на понеку̏ се истре̏сли ду̏вари, про̏зори ви̏снули, распадо̏тине, не̏ма ко̏ј да ји поте̏гне.

распа̏кује свр. *размота нешто што је спаковано, отвори пакет.* – Сти̏гомо дњѝс пред обе̏д, јо̏ш се несмо̏ ни распа̏кували. ■ **распа̏кување** *гл. им.* – Ја̏ сам мојѐг печалба̏ра па̏кувала, испра̏чувала и доче̏кувала це̏л ве̏к, чи̏ни ми се у па̏кување и распа̏кување ми је и живо̏т прошѣл.

распа̏ли (трп. пр. распа̏лен, -а, -о) свр. 1. *разбукти, распламса.* – Зажа̏ри, распа̏ли, каза̏нцијо ста̏ри. На Белоо̏рницу насре̏д пу̏т Су̏љина кова̏чница, Су̏ља и Коса̏ра сами̏ уну̏тра, а о̏гањ на вига̏њ распа̏лен. 2. фиг. *снажно удари, одалами.* – Ако те распа̏лим с песни̏цу у чело̏, и̏ма сви̏ће да ви̏диш усред пла̏дне. ⇔ *порасپали.*

распаме̏ти свр. *учини да ко изгуби способност расуђивања.* – Гру̏ну, ку̏ћа до на̏с располу̏тена, ови̏ја што̏ бе̏оше та̏мо сви̏ изђинули̏, ни ја̏ук, ни ле̏лек, тиши̏на ни ра̏спамети.

распа̏ри[1] свр. *добро загреје на пари, врелом водом или топлим напитком.* – Свари̏ му ча̏ј, и да̏вај му да пи̏је до̏к је же̏жак да распа̏ри гу̏шу и гру̏ди, све̏ до̏к се не презно̏ји.

распа̏ри[2] свр. *учини да не буду заједно предмети који чине пар, или грла која чине запрегу.* – Неко̏ј ми распари̏л чера̏пе, остави̏л ми о̏бе ле̏ве. Ста̏ра гове̏да не во̏ле да се распа̏рују, али то̏ј не важи за љу̏ди.

распа̏рује несвр. *раздваја оне који су пар, или оно што чини пар.* – Бо̏же, спару̏ј они̏ја који̏ су једѝн за дру̏гога, а распа̏руј они̏ја који̏ несу̏ једѝн за дру̏гога, али на вре̏ме.

распа̏ше се (трп. пр. распа̏сан, -а, -о) свр. *скине појас, отпаше се.* – Распаса̏л ти се кайшат, опа̏ши се да не бла̏зниш све̏т. Што̏ се не опа̏шеш у̏баво, не̏ло и̏деш таква̏ распа̏сана, да се ysи̏ра на̏род у те̏бе.

распе̏кља[1] (трп. пр. распе̏кљан, -а, -о) свр. *раскопча*. – Удрвени̏ли му се пр̏сти, па не мо̏же да распе̏кља панталȍне да мо̏ча. Отпе̏кља се, па забора̏ви да се запе̏кља ка̏д завр̏ши ра̏боту, не̏ло си и̏де тека̏ распе̏кљан, бла̏зни све̏т.

распе̏кља[2] свр. *распетља, размрси.* – Упекља̏ле ми се ни̏ћe, па не мо̏гу да ји распе̏кљам.

распе̏кља се свр. *раскопча се* (упор. расопекља се). – Распекља̏ла вој се блу̏за, па се ysи̏рају у њу̏, али она̏ ни̏шта не приме̏чује.

распе̏кљује несвр. *раскопчава* (упор. расопекљује). – Немо̏ј назо̏р да ме распе̏кљујеш, да те не уда̏рим глеци̏ да ти излету̏.

распе̏кљује се свр. *раскопчава се* (упор. расопекљује се). – Немо̏ј да се распе̏кљујеш, о[д] то̏ј кво̏ си науми̏л не̏ма ни̏шта.

распекме́зи свр. *навикне кога на испуњавање свих жеља, размекша и распусти* (упор. размази). – Једно́ дете́ и́мају, па га распекмези́ли донде́.

распекме́зи се свр. фиг. *разлењи се.* – Мо́ре, ди́saj се и ва́тај се за некву́ ра́боту, немо́ј да си се распекмези́л ко нека́ пекмеза́ра. ➞ *распилави се.*

распењáви се свр. фиг. 1. *разбесни се.* – Ка́т купи́ ко́ла, башта́ се ра́спењави, стра́ га да се не прома́нгупирам, и све́ па́ре да да́вам за бензи́н. 2. фиг. *хвалише се.* – До́јде у село́, па се распењáви како́ ни́шта те́шко не рабо́ти, а до́бро зара́ђује, ко да ми́ не зна́мо квво́ рабо́ти и ко́лко зара́ђује.

распе́ре свр. *повреди тако што поцепа кожу, распори.* – Не приоди́ му, ако те му́не с ро́г че те распе́ре, да не мо́ж да те закрпимо по́сле. Кли́нци га распра́ли. (клет.).

распе́ре се свр. *повреди се тако што поцепа кожу, распори се.* – Не катери́ се по тара́бете, да се не распе́реш на неку́.

Ра́спети пе́так м вер. пр. *Велики петак.* – На Ра́спети пе́так смо чини́ли пера́шће, али ни на́јмалецко дете́ неје́ смеја́ло да се обла́жи до не́дељу када́ је Вели́гден, тъ́г се чу́камо с перашће, и пр̀во се с њи́ облажимо.

распи́здри вулг. свр. шатр. *удари.* – Немо́ј те распи́здрим по њо́калицу, да те ни ма́ти не мо́ж познаје́.

распила́ви се свр. *разлењи се* (упор. распекмези се). – Распилави́л се, па се са́мо разнема́гује по ку́ћу, а ни́какву ра́боту не пова́та.

распињáча ж тех. *греда у грађевинарству* (упор. и венчаница). – Пр̀во се наре́де венча́нице или пози́дњаче, на њи се поставе та́вањаче, на њи се у́справно поста́ве дире́ци, а на њи́ ле́гају распињáче.

распи́ри се свр. *распали се.* – Др̀ва зачури́ше, и у́вати се пр̀во тъ́нак пла́менчък, па се ра́спири у по́голем о́гањ.

распи́та се свр. *питајући сазна, обавести се.* – Распи́тај се која́ ба́ба зна́је да ба́је од та́кве ра́боте, то́ј ви је нећи́ напрати́л да се разма́нете. ⇔ *пораспита се.*

распи́чка вулг. свр. фиг. *распрода, остане без ичега.* – Све́ што́ је наследи́л ра́спичка и про́пи, па при́вану све́т, и ви́ше се ни́шта не чу́ за ње́га.

распи́ше се свр. *почне увелико да пише, да се на обилно писање.* – Бра́ца се расписа́л, не мо́жемо да пости́гнемо да прочи́тамо све́ што́ напи́ше.

распишто́љи се свр. *пусти себи на вољу, разбашкари се.* – До́јду тека́ ле́ти, па се распишто́ље, а ми́ не зна́мо где́ ни је глава́ од ра́боте.

расплете́ свр. *раствари нешто што је било заплетено или исплетено.* – Сама́ ко чуту́к мецу ду́вари сам, а некво́ заплете́м, тека́ га расплете́м, горчи́ве ми запли́тће.

расплете́ се свр. *распусти косу, расплете плетенице* (као знак дубоке жалости). – Жена́ се расплете́ ако вој неста́не дете́ ел роди́тељи, поне́ка и по му́жа, али се ни́када неје́ деси́ло да се распле́те и по све́кра ел свекрву.

расплúне се свр. *рашири се, распростре се широм неког простора.* – Цве́ће се расплину́ло на све́ стра́не, чи́ни ми се и у съ́н му осе́чам у́милан ми́рис.

расплúта несвр. *растављa нешто што је било заплетено или исплетено, расплиће.* – Ту́ј га запли́та, ту́ј га распли́та, не допа́да вој се пле́тката.

распље́ска свр. *гњечећи развуче, спљошти* (о тесту). – За пре́сну пога́чу бра́шно се́јем на по́ретко си́то, дода́дем му ма́лко со́ду бикарбо́ну, те́сто цвр̀сто заме́сим и распље́скам га сас дла́нови, надокра́ћу га избъ́цкам сас но́ж да се не поткору́ши и по́убаво испече́.

распље́ска се свр. *развуче се, спљошти се* (о тесту). – Размеси́ ле́б, али га несъ́м била́ цвр̀сто замеси́ла, па се ра́спљеска ко пога́ча.

расповиј̀е свр. *ослободи дете пелена у којима је било повијено.* – Дете̏ тре̏бе да се с вре̏ме на вре̏ме расповиј̀е да се измр̏да, да бо̀ље спи̏. Расповиј̀у бебетиј̀а да ји до̀ктур прегле̏да.

распо̀глија м 1. *несташко.* – Ко детиј̀те пра̀ви распо̀глија бе̏ше, са̀ како̀ се ску̀ћи, дове̏де си неве̏стицу, и поље̏к, поље̏к, па ста̀ну пра̀ви домачи̏н. 2. *разбојник, расипник.* – Ми̏ смо штеде̏ли и гради̏ли, а са̀ све̏ распоглиј̀е дојдо̀ше на вла̀с, све̏ распрода̀доше, држа̀ву уништи̏ше, ма̀ће им га спа̀лим за ду̀шу.

распозна̀ва се несвр. *одаје јасно своје контуре, показује своје особености.* – По̀че се примра̀чује, па се не распозна̀ва ја̀сно му̀ж ли је ел жена̀ уну̀тра. ⇔ *порасположава се.*

распоја̀са се свр. фиг. *да себи претерану слободу, распусти се.* – Дојдо̀ше на вла̀с, па се распоја̀саше, па гра̀бају ли, гра̀бају.

распоје̏ се свр. *расцева се.* – Распоја̀л се ко да је са̀м у̀планин, а не у со̀бу пу̀ну с го̀сје.

расположа̀га несвр. *располаже нечим по својој вољи, рукује нечим као својим.* – Како̀ мо̀же о̀н сас за̀једничко да расположа̀га ко да је са̀мо њиго̀во, то̀ј неје̏ по за̀кон.

расположи̏[1] (трп. пр. ра̀спложан, -жна, -жно) свр. *развесели, разведри, створи добро расположење.* – Де да запоје̏мо, домаћи̏на да расположи̏мо, да не што̀ди на вино̀ и на ређи̏ју, а домаћи̏ца на пече̏ње и турши̏ју. Ја̀ куде̏ сам се удала̀ ку̀ћа стара, по ку̀ћу не̏ма ни̏шта, на чове̏ка ми по̀ђину баштѐ, и не мо̀ж ти̏ да си ра̀сположан, ка̀д мо̀раш све̏ са̀м да по̀чнеш да ства̀раш.

расположи̏[2] (трп. пр. расположен, -а, -о) свр. *оставити гнездо без јајета положара.* – Кат се у̀зне положа̀р, поло̀г се расположи̏, и коко̀шка се ви̏ше не вр̀та у ње̏га. Ни̏кад несѣм виде̏л комши̏ју ова̀к не̏рвозног, ко расположена коко̀шка, о̀дма се у̀ока по ме̏н.

расположи̏ се свр. *развесели се, разведри се.* – Што̀ си се намрсти̏ла то̀лко, дојди̏ да те ба̀ба пођили̏чка ма̀лко, да се расположи̏ш и насмеје̏ш, ко што̀ са̀мо ти уме̏јеш. ⇔ *орасположи се.*

расположу̀је се несвр. *престане да лежи на јајима* (о квочки). – Чи̏м ми тека̀ примр̏да по̀д-груди, ил че се овца̀ исте̏ти, ил че се ква̀чка расположу̀је, у̀век ме некво̀ сна̀јде кво̀ не би воле̏л ни комшију̀ да сна̀оди.

располу̀ти свр. *раздвоји на половине, расцлови.* – Кат се усе̏ва и упу̀ца, а ми̏ трчимо̀ да ви̏димо куде̏ је гро̀м располути̏л врбу̀, куде̏ је водури̏на нане̏ла ка̀мење, куде̏ су сли̏ве покр̀шене.

располу̀ти се (трп. пр. располу̀тен, -а, -о) свр. *раздвоји се у два дела, располови се.* – За ме̏н ме неје̏ жа̀л, ал за ва̀с ср̀це че ми се располу̀ти, расту̀жим се, па по це̏лу но̀ч ви̏кам, чи̏ни ми се о̀чи сам си извика̀ла по ва̀с. Гру̀ну, ку̀ћа до на̀с располу̀тена, ови̏ја што бе̏оше та̀мо сви̏ изђинули̏.

распоме̏ра свр. *померањем премести с једног места на друго.* – Поче̏ше се спре̏мају да ручу̀ју, те̏тка ра̀спомера оди аста̀л кво је било̀ нату̀рано, узе̏ чи̏сту кр̀пку те га пре̏бриса, и изне̏се соларче и по̀големшку пани̏цу сас ву̀рду.

распоме̏ра се *премести се с једног места на друго.* – Љу̀ди се раселили̏, па се и зграде распомера̀ле, не̏ма ји ви̏ше та̀м где су некада̀ биле̏.

распоре̏цује несвр. *распоређује, размешта.* – Једна̀ жена̀ држи̏ др̀вену лопа̀ту, дру̀га ту̀ра ле̏бови на њу̀, и ова̀ј што̀ држи̏ лопа̀ту бр̀зо увр̀љује ле̏бовити у ву̀рњу, и распоре̏цује ји да се не доди̏рују, да се у̀баво опечу̀.

распо̀ри свр. *оштрим сечивом отвори утробу закланог брава.* – Тамѣ̀н с комши̏ју распори̏мо свињу̀ и поче̏мо да ју срецу̀јемо, до̀трча дете̏ да бр̀зо и̏дем до̀м, ба̀ба заумира̀ла.

распра̀ви свр. 1. *разјасни што с ким, изглади неспоразум.* – Расправе̏те кво и̏мате нераспра̀вено, ал на ми̏ран на̀чин, немо̀ј до су̀д да доо̀дите. 2. фиг. *размрси што*

умршено. – Немо́ј да ми умр̏сиш конци̏ти, не мо́гу по́сле да ји распра́вим це́л дѣ̏н. ⇨ *расп̏раји.*

распра́ви се свр. *разјасни се са ким, изравна рачуне.* – Са́мо ли те нећи̏ тѣ̏кне, о̀дма до̀јди да ми ка̀жеш, па чу се ја̀ с њѐга распра́вим.

расправи̏ја ж *договор.* – Сас њѐга не̏ма расправи̏ја, с њѐга са́мо на су̀д мо̀жеш да се распра̀виш.

распра̀ји свр. *в. расп̏рави.* – Ма̀ гдѐ ти̏ то̀ј мо̀ж да распра̀јиш з буда̀лу, с па̀метнога је лѣ̏ко, буда̀ла за̀пне ко мога̀ре на ћупри̏ју, па не попу̀шта.

распра̀ти свр. *разашаље на разне с̏тране.* – Старе̏ја у̏јутро распра̀ти мла̀ди који̏ куде̏ че да рабо̀ти, па си о̀н оста̀не и и̏де наго̀р-надо̀л по дво̀р. Ако и̏мамо по̀више госјѐњи на спање̏, распра̀тимо ји по роду̀. ⇔ *п̏орасп̏рати.*

распрди̏ вулг. свр. фиг. *разгласи.* – Они̏ че бѣ̏ш те̏б да ка̀жу кво̀ рабо̀те, нема̀ло ко̀ме не̏го на Пу̀зљу, који̏ че о̀дма да обико̀ли цѐло село̀ и то̀ј распрди̏ да сви̏ зна̀ју.

распреде̏ свр. *развије оно што је било у̏предено, размрси.* – Ко̀лко се коно̀пацав усука̀л, помогни̏ ми да га распреде̏мо.

распре̏ми свр. *п̏рип̏реми п̏остељу за с̏павање.* – Ви̏ вече̏рајте, а ја̀ чу и̏дем да ви распре̏мим кре̏вет, са̀мо да ле̏гнете кад ре̏шите.

распре̏мује *п̏оставља на с̏то шта је с̏премљено за јело.* – Же̏не распре̏мују кво су доне̏ле: која̀ ба̀ницу, која̀ пе̏ченог петла̀, која̀ си̏рење бело̀ ко сне̏г и пога̀чу ме̏ку ко паму̀к, му̀жи се чу̀кају с шишети̏ја.

распре̏ча свр. *разгрне п̏епео са жара; разгрне нешто што је з̏апретано у п̏епелу.* – Распре̏чи жа̀р, па натура̀ј по̀ситна дрвца̀, да се зава̀не о̀гањ, поче̏ да је студњи̏каво. Запре̏ча ја̀јца у же̏жак пе̏пел, па кат се опечу̀ распре̏ча ји, олу̀пи и једе̏.

распри̏да несвр. фиг. *оговара, п̏роноси вести, расп̏реда.* – Што̀ се кри̏је, и што̀ ви̏ше не изла̀зи у на̀род, цѐло село̀ распри̏да и препри̏да, а и врапци̏ ве̏ч по̀вишће зна̀ју о[д] то̀ј због ко̀је се крије.

распри̏ча се свр. *разбрбља се, разгалами се.* – Распри̏ча се, па нуме̏је да ста̀не, од њу̀ се до ре̏ч не доо̀ди.

распри̏чује се *брбља, говори о свему и свачему.* – Еве̏, заклца̀ла сам пчени̏цу за сла̀ву, па не̏мам кьд да се с те̏б распри̏чујем.

распрода̀ва несвр. *п̏родаје разним куп̏цима.* – Сели̏ се, па поче̏л да распрода̀ва и ку̀ћу, и њи̏ве, и сто̀ку, који̏ се за које̏ ува̀ти. ⇔ *п̏орасп̏родава.*

распроле̏ти се свр. *с̏тигне п̏ролеће, наст̏уп̏е лепи дани.* – Ра̀спролети се, куде̏ погле̏даш зелене̏је се, љу̀ди ми̏лнули по по̀ље.

распро̏стре свр. *п̏рост̏ирући рашири.* – Посади̏ла свака̀ква цвећети̏ја, па вој се гради̏нче шарене̏је ко да је шерни̏цу распро̀стрла прет ку̀ћу.

распро̏стре се *п̏рост̏ирући се захв̏ати неки п̏рост̏ор, рашири се.* – Кад је се на Ту̀рчина пошло̀, во̀јска је пошла̀ од Бе̏лу Пала̀нку, паidòше, idòше и распрос̏трше се овде̏к куде̏во је са Ра̀садник, то̀ј је све̏ војска̀ притисну̀ла била̀.

распр̏сне се свр. *расп̏укне се, расп̏рши се на све с̏тране.* – Да пу̀кнеш, па да се распр̏снеш, па ни̏где да те не̏ма. (клет.).

распр̏ти свр. *газећи нап̏рави п̏рт̏ину у снегу.* – Про̀јде тра̀ктор сас плу̀г, па распр̏ти, да мо̀гу ђа̀ци да и̏ду у шко̀лу.

распр̏шка свр. *рашчеп̏рка.* – Ми̏ седењѣ̏ујемо, па смо накла̀ле о̀гњ, па до̀јде пла̀шило и но̀си тоја̀гу, па уле̏зне и све̏ распр̏шка огњѣ̏ат, ми̏ бе̏ж, че ни о̀чи изгори̏.

распу̀ди свр. *расп̏лаши, раст̏ера.* – По цѐл дѣ̏н о̀кам и цвр̏кам по ло̀зје, пилети̏ја да распу̀дим, али и да ме чу̀је који̏ тре̏бе да ме чу̀је.

распу̀кне се свр. *раздвоји се, расцепи се.* – Су̀ша о̀пасна, распу̀кла се зевња̀, нога̀ мо̀же до коле̏но да попа̀дне у пукло̀тину.

ра́спус мн. ра́спуси уз бр. ра́спуса м *одмор између две школске године, или два периода наставе.* – Унучетићата када́ че на ра́спус, растужи́ла сам се го́ца за њи́, да ји о́дма доведе́те и да ји оста́вите нећи́ дѣ́н при на́с. Ми́ смо има́ли са́мо зи́мсћи и ле́тњи ра́спус, а са́ и́мају јо́ш и јесе́њи и про́летњи.

распу́чи се свр. *разбије се, распукне се.* – Па́до на ле́д, распучи́ си гла́ву, и сѣ́в се утепа́, еве́ и сѣ́га и́мам на ти́л челе́нку. Па́дал из оре́ј, и распучи́л се ко ти́ква.

Распу́шњак вер. пр. *последњи дан празика Мратиње, тога дана се ништа не ради да вукови не би клали стоку.* – Мрати́нци трају́ се́дом дѣ́на, пр́ви дѣ́н је Свети-Лу́ка, а после́гњи Распу́шњак.

распу́шта (трп. пр. распу́штен, -а, -о) несвр. *одобрава разлаз, проглашава распуст.* – Напре́т су се ђа́ци зи́ми распушта́ли петна́јестог ја́нуара, а ле́ти два́јестог ју́на. Даньшња о́младина распу́штена, по вѣздѣ́н се излежа́вају, а по сву́ но́ч сћи́тају.

распуштени́к м *човек који се развео од жене.* – Ме́не ко дево́ћу да́доше за распуштени́ка сас две́ деца́, овде́ си у на́шу малу́.

распуштени́ца ж *разведена жена.* – Напре́д је било́ срамота́ да у село́ и́ма распуштени́ца, са́ распуштени́це ко́лко о́ч.

распу́шти свр. *прогласи крај наставе.* – Ју́тредѣн распушти́ деца́ да си по́рано и́ду до́м, а ја́ се спреми и отидо́ у Бабу́шницу.

распцу́је се свр. *почне да псује, и не престаје.* – На комши́ју побе́гло пра́се из обо́р, па се распцува́л по дво́р, срамота́ ме да ти пцо́вћете казу́јем.

раср́ди се свр. *постане срдит, разљути се.* – Што́ си се расрди́л на ме́не, ако сам те срди́то погледа́ла, башту́ ти несѣ́м утепа́ла.

раста́ви (трп. пр. раста́вен, -а, -о) *учини да се разиђу они који су здружени, раздвоји.* – Ми́ћа ни на́прави та се ми́ с Милади́на ра́ставимо. Они́ су раста́вени ода́вна, несу́ ни го́дину састави́ли у бра́к. ⇨ *растаји.*

раста́вичје с бот. *коровска биљка по влажним ливадама, раставић* Equisetum arveense L. – Та́ј трава́ што́ ју зове́мо раста́вичје расте́ на око́лишта куде́ је вла́жно и песко́вито зе́вњиште.

раста́ка несвр. 1. *оглашавање кокошке након што је снела јаје.* – Те́, поче́ да раста́ка коко́шката, ва́ли се што́ је сне́ла јаце́. 2. фиг. *брбља, досадно понавља једно те исто.* – Престани́ да раста́каш то́лко, не́мам жи́вци да те ви́ше слу́шам.

раста́ји свр. *в. растави.* – О́н ко́лко је је вами́лије растури́л и му́жи од же́не растајѝл, не́к му је ара́м!

расталáшка свр. *размакне, разреди, распореди да се не додирују.* – По́дјесен, кат се обе́ру гради́не и пипе́р довезе́ у дво́р, расталáшкамо га пот шу́пу, па пробе́ремо по́убаве попо́шће за турши́ју и низа́ње на вењ́ц, а по́ситне које́ су оста́вимо за пржѐње.

растѣ́пка свр. *газећи утаба, разгази.* – Деца́ растѣ́пкају сне́г, па напра́ве прза́лѣ́ну, и пр́згају се.

расте́ несвр. 1. *постаје виши, напредује, развија се.* □ – Расте́ дете́ ко из во́ду. Пипе́рчакат си бѣ́ш расте́. 2. фиг. *буја под утицајем гљивичних врења, нарасте.* – Поче́ да расте́ коми́на, тре́бе да се при́тиска да не преју́ши, па да исти́ца ис ка́цу. ⇔ *одрсте, зарсте, нарасте, порасте, прорасте, срасте, урасте.*

расте́за несвр. *истезањем чини дужим и тањим, растеже.* – Не расте́зај то́лко ла́стрежат, че га пређи́неш. ➞ *растрза.*

расте́за се несвр. *истезањем чини се дужим и тањим, растеже се.* – Расте́за се ко гу́ма.

расте́ља свр. *скине крпу (застељу) којом је врећа била затворена.* – Вре́че засте́љам сас засте́љће кад ји напу́ним с мли́во, а расте́љам кад се вр̏нем из воде́ни̏цу сас бра́шно.

расте́ни свр. (имп. растени̏ – растене́те) *учини да нема гужве, рашчисти какав простор.* – Склоне́те та́ј дрва, растене́те ми да мо́гу да уле́знем с ко́ла ⇔ *порастени.*

расте́ни се свр. *учини се да нема гужве, рашчисти се какав простор.* – Све́ се то́ј рабо́ти у̏јесен, ка́да се расте́не дру́ђе ра́боте. ⇔ *порастени се.*

расти̏ка свр. *погуби.* – Бе́ше растика́л о̀вце по-пла́нин, једва̀ ји сабра́мо.

расти̏ка се свр. *погуби се, одлута свако на своју страну.* – Једѝн крава̏ј се ме́си за дво̀р и сто̀ку да се че̏љад не расти̏ка, а сто̀ка да се иља̀ди. Оста̀ли ста̀рци сами̏, деца̀ се растика̀ла по све̏т, који̏ куде̏. ⇔ *порастика се.*

растова̀ри свр. *ослободи товара, растерети.* – Пр̏во растоваре́те ко̀ла, и вре́че с мли̏во уне́сете у и̏жу, по̀сле че одма̀рамо и че при̏чамо.

растова̀ри се свр. *ослободи се терета.* – Привани̏ ми цеди̏лку да се растова̀рим, по̀сле ме питу̏ј.

растови̏т, -а, -о *висок, високог раста.* – На̀јрастовити мо̀мци у Стрижѐвац бе́оше То̀дор Стру̏гљинсћи и Дра̀га Чоле̏јнсћи, висоћи̏, пра̀ви, ко бо̀рови.

ра̀стока ж *гредица која спаја предњи и задњи трап запрежних кола, срчаница.* – Са̀гњишта се пове̏зују с пре̏гњишта с ра̀стоку. Мло̀го сам воле̏л да се во̀зим на ра̀стоку поза̀ди ка̀д ме де̏да не ви̏ди. ⇨ *раштука.*

расто̀ли се свр. *разграна се, размножи се, расеје се* (о корову и шибљу). – Пира̀к и̏ма длибо̀к ко̀рен, куде̏ се о̀н расто̀ли те̏шко се сузби̏ва. Ви̏лина коси̏ца се сама̀ расто̀ли, па уни̏шти де̏телину.

растолма̀чи свр. *протумачи, разјасни.* ▲ – Одо̀кле се то̀лка водури̏на ство̀ри, и како̀ се при̏мькну на чове̏ци док су у сѣн да им све̏ што̀ и̏мају однесе̏ у неви̏делицу, то̀ј нуме̏јем да си растолма̀чим.

расто̀пи (трп. пр. расто̀пен, -а, -о) свр. *грејањем преобрати нешто чврсто у течно, отопи.* – Расу̏чем о̀бгу по̀дебелшко, па врз њу̀ натро̀шим си̏рење и поси̏пем сас расто̀пен ма̀з, и ако и̏ма стро̀шим некоје̏ јајце, па и сас јајце̏то поси̏пем.

расто̀пи се свр. *пређе у нешто друго, изгуби се у стапању с нечим, раствори се.* – Тури̏ вој по̀више шиће̏р, и не̏ка поћипи̏ да се шиће̏рат сѣв расто̀пи, гре̏јана ређи̏ја тре̏бе да је а̀рно бла̀га, па да је добра̀. ⇔ *нерастопен.*

расто̀чи се свр. *раздвоји се на спојевима* (о дугама на бурету које се расуше ако буре дуже време стоји празно). – Расточи̏ла се бу̏ришта у по̀друм, празна̀ ѕубру̏ју, ни̏ти се пу̏не с нешто̀, ни̏ти се поне̏кад зата̀пају с во̀ду.

растр̏ви (трп. пр. растр̏вен, -а, -о) свр. *просе, разбаца, расеје.* – Одре̏де ко̀лко који̏ да наве̏зе ка̀мен, па га с чу̏кови уси̏тнимо и с лопа̀те растр̏вимо, па до̀јде ва̀љак та га ува̀ља, те̏ка смо с ку̏лук прави̏ли пу̏т. Ода̀внашње се̏но и сла̀ма јо̀ш стоје̏ растр̏вени прекај пле̏вњу.

растр̏ви се свр. фиг. *разиђе се свако на своју страну.* – Мла̀ди једу̏, па се растр̏ве по ра̀боте, а до̀м оста̀ну ста̀ри да намира̀вају сто̀ку и чу̏вају деца̀. Деца̀ ми се растрви̏ла по све̏т, не̏мам с куга̀ да поора̀тим.

растр̏гне свр. 1. *вукући у разним правцима искида на комаде.* – Ву̏ци ми бе́оше растр̏гли на̀јубаву овцу̏, са̀мо кожља̀к од њу̏ најдо̀мо. 2. *истежући развуче и растањи* (о тесту). – Што-че̏ ти таква̀ жена̀, нуме̏је ни да тка̀је, ни да вр̏тка, ни ба̀ницу да растр̏гне, че си на̀јдеш некоју̏ у̏мешну, же̏не по све̏т ко̀лко о̀ч.

растр̏гне се свр. *покида се.* – До̀к се ба̀ба натр̏гне, о̀ро се растр̏гне.

растре́би (трп. пр. растре́бен, -а, -о) свр. *склони све на своје место, направи ред.* – Растребе́те ма́лко дрва́та, да мо́ж да се уле́зне у авли́ју с ко́ла. А́лькава жена́, у ку́ћу вој све́ разврљано и нерастре́бено. ⇔ *порастреби.*

растресе́ (трп. пр. растре́сен, -а, -о) свр. 1. *тресући истресе, разбаца, растури.* – Вр̏ли смо на гу́мно с ко́њи, ко́њи разга́зе сно́пови, па ји изведе́мо и с ви́ле све́ тој растресе́мо, па по́ново уво́димо коњи́ти, и све́ тека́ га оврше́мо, па и́мамо ветрења́чу па га одве́јемо. Ку́ће напу́штене и растре́сене, понекоје́ са́мо што несу́ па́дле. 2. фиг. *потресе, узруја.* – Те́шко се успа́, ра́стресе ме Петка́нина сестра́ сас њо́јну тугаљи́ву орату́.

растресе́ се свр. *алькаво се обуче.* – Што́ се ма́лко не укл̥неш, не́ло си се растре́сла и разбунцави́ла ко да си без ру́ће.

растри́са несвр. *тресући истреса, растура, разбацује.* – Ко́њи разга́зе сно́пови, по́сле с ви́ле све́ то́ј растри́самода одво́јимо жи́то от сла́му.

растр̏за свр. *истезањем чини дужим и тањим, растеже* (упор. растеза). – Код растр̏зану ба́ницу о́бђе се растр̏зају с ру́ће, а ко́т су́кану о́бђе се су́чу сас сука́љћу. ⇨ *растрsа.*

растр̏за се свр. *истезањем чини се дужим и тањим, растеже се* (упор. растеза се). – Растр̏за се ко ла́стреж. ⇨ *растрsа се.*

растр̏sа свр. *в. растрза.* – Моја́ ба́ба све́ растрsа о́бђе за ба́ницу, вели́ да је растр̏sана ба́ница по́блага от су́кану ба́ницу.

растр̏sа се свр. *в. растрза се.* – Ово́ј те́сто мло́го добро́, растр̏sа се ко гу́ма.

растр̏ља свр. *размаже трљајући.* – Згази́ га, па га растр̏љај, да му се штило́ ви́ше не ви́ди. На́мажи га с ма́з, па га растр̏љај, да ко́жа упи́је, и оно́ че про́јде.

растро́па се свр. *лупајући прави буку.* – Не мо́гу на ми́р да полежи́м, от саба́јле се растро́паш по ку́ћу, а у́баво зна́ш да во́лим да полежи́м кат се пробу́дим.

растр̏си свр. *раскрчи.* – Отима́ли смо њи́ве од тр̏ње и грма́ње, растр̏симо трња́к, па испа́дне на́јубава њи́ва.

растрчи́ се свр. *удари у трчање, ужурба се.* – Растрча́ла се ба́ба, па са́мо преми́та по дво́р, зе́т и че́рка јави́ли че до́јду, и унучети́ја че вој доведу́.

расту́жи свр. *учини кога тужним, ожалости.* – Мло́го ме растужи́ло што ме́н не ве́рујеш, а ве́рујеш на они́ја што сва́шта при́чају од ме́не.

расту́жи се свр. *постане тужан, почне да тугује.* – Бе́ше се растужи́л за до́м, неје́ си ишљ̏л от како́ је дошљ̏л у во́јску. Да се чу́јеш с Ве́сну, и да вој ка́жеш да сам се мно́го растужи́ла за њу́.

ра́стука ж *в. растока.* – Лиси́чко претовари́л ко́ла, и у Широ́ку лива́ду бљ̏ш преко ре́ку пу́кла му ра́стука.

растума́ра се *почне да тумара, почне да лута тражећи или спремајући што.* – Жене́те како́ ни видо́ше, о́дма се растумара́ше, и ете́ ти јо́ш једна́ сла́ва. Уле́зомо у ку́ћу, ба́бичка се ра́стумара за ручљ̏к, па све́ ко да подри́пкује. ⇔ *порастумара се.*

расту́ра (трп. пр. расту́рен, -а, -о) несвр. 1. *руши, распродаје.* – Све́ расту́рам, и и́дем и ја́ да бу́дем ма́лко граџа́њин, а неје́ да ми се умр̏гују ка́д уле́знем у прода́вницу што́ смрди́м на ла́јна. Њи́на ку́ћа ода́вна расту́рена, ни те́мељ се ви́ше позна́ва куде́ је би́л. 2. *ради што предано и свом снагом.* – У сьвњу́шку запоје́ славу́ј, мљ̏лецко пиле́нце, а поје́ па расту́ра. Куде́ на́јду окла́пчину једу́ и пи́ју па расту́рају. Ку́ј се вр̏ља, исврљи́ло му се на крста́чу! – кльне́ Ро́ска па расту́ра. 3. *премлати.* – Не изази́вај ме, да те не расту́рим ко бу́гарску ску́пштину.

расту́ра се несвр. *разилази се свако на своју страну.* – А́јде да се расту́рамо, на орату́ кра́ј не́ма. Дојде́ сре́дноч, тре́бе да се расту́рамо.

расту́ри свр. 1. *разбије, разори, разруши.* – На сре̏цало је за̏друга, а и́маше и чешма́, али са̏ чешму́ту растури́ли. 2. *разори ту̏ђу сре̏ћу.* – Тај роспи́ја ми ра̏стури ку̏ћу, и о̏стави ми деца̏ сирочети́ја при живо̏г баштУ̏. 3. фиг. *разбије на комаде.* – Не заде̏вај се с ме̏н, ако те уда̏рим, чу те расту́рим ко Му̏рџа крсти́ну. ⇔ *порасту́ри.*

расту́ри се свр. 1. *нестане, разиђе се.* – Не̏ма ћи́ша, растури́ше се о̏блаци, а бе̏ше га у̏баво спреми́ло. 2. *разведе се, разори брачну заједницу.* – У̏зну се, не поседе̏ за̏једно ни го̏дину, и ти́ће чу̏јеш растури́ли се. ⌂ **расту́ри се од једе̏ње** *преје̏де се.* – На̏ша ба̏ба кат сва̏реше чорбу́ од лива̏цко зе̏ље, па ју заћисе̏ли сас зелене̏ ситни́чће, расту́римо се од једе̏ње, не зна̏мо ко̏лко че поједе̏мо. ⌂ **расту́ри се од ра̏боту** *премори се.* – Учер̏ се растури́мо од ра̏боту, али на̏јголему њи́ву доже̏мо.

растури́кућа ж *распикућа.* – О̏жени се, за̏црни се, најде̏ пија̏ндуру и растури́кућу, тека̏ вој, белћи́, пи́сано. Неје̏ нква̏ убави́ња, али ни растури́ку̏ћа, не пи́је, и гле̏да си жену́ и деца̏.

расту́рује се несвр. фиг. *пролази, нестаје без трага.* – Све̏ нестању́је, и чове̏ци, и сто̏ка, ку̏ће и и́же се расту́рују, крста̏че исљну и иструле̏ју, гро̏бишта се преору́ју, саде̏ трава̏ остању́је.

ра̏сћид м *престанак везе, раскидање односа, раскид.* – Не могли́ да сва̏ре во̏ду, дошло̏ до ра̏сћид, и ману́ли се, па си о̏н нашљл дру́гу, она̏ дру́гога, и жи́ве си.

расћи́не свр. 1. *кидањем раздвоји на више делова, раскомада.* – Домачи́н сече̏ пече̏ницу, пр̏во о[т]цече̏ ле̏ву пле̏чку и зава̏не неко̏лко и ре̏бра, то̏ј расћи́не на по̏ситно, и на сва̏ћега су́не по парче̏. Та̏те, ви́диш ли да су ови́ја реши́ли да ни за̏тру, да неста̏немо, расћину́ше ни држа̏ву ко ба̏ницу, поробѝше ни на̏чисто. 2. фиг. *растргне, рашчеречи.* – Мла̏до, у̏баво, стра̏ ме че га расћи́ну ма̏нгупи, даньшњи мо̏мци несу́ ко напре̏д што̏ бе̏оше. ⇔ *порасћине.*

расћипи́ се свр. *раскува се.* – Ме̏со тре̏бе да се до̏бро расћипи́ на па̏ру, да отпа̏да от ко̏сће, кад га једе̏ш да се ле̏пи за пр̏сти.

расћисе̏ли се (трп. пр. расћисе̏лен, -а, -о) свр. фиг. *распекмези се, расцмиздри се; постане меланхоличан.* – Што̏ си се расћисели́л, ко да ти несу́ све̏ о̏вце на бро̏ј. У све̏ мо̏је му́ће Пу́зљината при́ча ме засми́ва, па се и тека̏ расћисе̏лен поне̏кад засмеје̏м. ➞ *расћисли се.*

расћи́сли се свр. *распекмези се, расцмиздри се; постане меланхоличан* (упор. расћисели се). – Што̏ се расћисли́ло дете̏во, ди́ра ли га неко̏ј, ел си му дошло̏ да се ма̏лко изду́ва.

расћи́сне се свр. *омекша се, ракваси се, раскисели се.* – У̏вечер пото̏пим у кори́то дронци́ да се ночу́ расћи́сну, па ји ју́тре пе̏рем. Зевња̏ испуца̏ла, тре̏бе мло̏го ћи́ша да се до̏бро нато̏пи и расћи́сне, па да мо̏же да се о̏ре. ⇔ *порасћисне се.*

расћи́ти свр. *раскити, насилно скине оно чиме је ко окићен.* – Неве̏сту пре̏ не̏го да до̏јду сва̏тови уђи́те, и ту̏ре вој ва̏л, па ју прет спање̏ расћи́те, куми́ца вој забра̏ди шами́ју, и од ју́тре је жена̏.

расћи́чује несвр. *раскићује, насилно скида оно чиме је ко окићен.* – Кат се заћи́тиш, тре̏бе да зна̏ш за кво̏ се ћи́тиш, и сас кво̏ се ћи́тиш, да те дру́ђи не ћи́те и расћи́чују.

расћи́ши се свр. *почне да пада киша из дана у дан, окиши се.* – Ћишља̏кав се ра̏сћиши, па ни́како да преста̏не, че прони́кне жи́то на крсти́не.

расу́кује несвр. *развија тесто оклагијом, прави коре за питу.* – Напра̏ји се оди те̏сто крава̏јче, па се расу́кује сас сука̏љћу на аста̏л, су́че се ко̏лко о̏че да се расу́че.

расу́че свр. *развије тесто оклагијом, направи коре за питу.* – Расу́чем о̏бгу по̏дебелшко, па врз њу́ натро̏шим си́рење, и поси́пем сас ма̏з. Расу́чеш по̏голему о̏бгу, па ју ту́риш врз по̏малецку.

расу́ши се (трп. пр. расу́шен, -а, -о) свр. *због губитка влажности направи се размак међу дугама на дрвеном суду.* – Не́ма ре́ћи́ју, па му се чи́ни да се и о́н расуши́л ко бу́ре. Ка́це у по́друм се расуши́ле, ни гра́ње не мо́гу да држе́ до́к се не зато́пе. Ману́мо да бе́ремо сли́ве и пече́мо ре́ћи́ју, сва́ бу́ришта стоју́ расу́шена у по́друм.

ра́сход м *издатак, трошак.* – Где́ и́ма при́нос, и́ма и ра́сход, једно́ без дру́го не мо́же.

расцавти́ се свр. *развије цветове, прекрије се цветовима, расцвета се.* – Напупури́л пипе́р у гради́ну, само́ што́ се неје́ расцавте́л. Жи́то ва́риш, и оно́ се расцавти́, пу́цају она́ј зр́на, поста́ну ме́ка. ⇨ *расцвати се, рацавти се, рацвати се.*

расцвти́ се свр. *в. расцавти се.* – Кат пој до́мо за Бо́р, сли́ве се бе́оше расцвте́ле, а ка́т се врну́мо оту́д, ју́ђи бе́ру мору́зу.

расцве́ли свр. *расплаче, растужи.* – Кажи́ на де́ду који́ ми те ра́сцвели, да му ја пока́жем њиго́вога Бо́га.

расце́пи (трп. пр. расце́пен, -а, -о) свр. *цепајући раздвоји на више делова,* фиг. *расцопа, разбије.* – Вр́ши се с ка́мен, па му гла́ву ра́сцепи. У́дари гро́м у кру́шку, ја́ маши́ о́чи конто кру́шкуту, она́ расце́пена и гори́. ⇨ *рацепи.*

расце́пи се свр. 1. фиг. *бучно одјекне, проломи се.* – Ле́ле, Бо́шће, кат си пу́че, чи́ни ми се зевња́ се ра́сцепи. 2. фиг. *деси се нешто прекомерно.* – Роди́ло, па се расцепи́ло. ⇨ *рацепи се.*

расцепо́тина ж *отвор настао цепањем.* – Окол ту́ј кро́шњу се мло́го врте́о, гле́дам ја оту́д-одову́д, а она́ ко да и́ма некво́ да ми казу́је, позину́ла расцепо́тина на дно́, па ко да је у́ста отвори́ла да проора́ти.

рати́ја рет. *хартија, папир* (упор. артија). – Рати́ја се сцепи́ла у коју́ би́л умо́тан со́л, па се сѣ́в расипа́л у торбу́.

ратоси́ља се свр. *ослободи се кога или чега нежељеног.* – Кад га чове́к сре́тне на пу́т, не мош се ратоси́ља од ње́г до́к му ови́ја не издекла́мује све́ кво га је снаоди́ло ти́ја дни́.

ра́тује (рад. пр. ра́тувал, -а, -о) несвр. *учествује у рату, води рат.* □ – Србија је ра́тувала од двана́јесте до осомна́јесте го́дине у пр́вини ра́т, се́дом го́дине ја́ несѣ́м до́м виде́л. ■ **ра́тување** *гл. им.* – Про́јде десети́на-два́јес го́дине, па́к ра́тување, не мо́ж да очу́ваш деца́ да на ми́р порасту́.

ра́тује се несвр. *води се рат.* – Сас Шва́бу ка́т се ра́тувало, из на́ше село́ трина́јес чла́на су пођину́ли у једѣ́н дѣ́н. ⇔ *заратује се.*

раћи́ја ДЛ ж *в. ракија.* – Та́мо и́ма у вла́шу дру́га раћи́ја, пи́ни да ви́диш добра́ ли је за грија́ње.

раћи́ца ж *хип. од раћија.* – Ел гре́јни раћи́цу, ел пра́вни каве́, ел кво́ о́ч, дошѣ́л ни чове́к у ку́ћу. Тури́ вој шиће́рчак да је добра́, ко́лко испи́јете да испи́јете, са́мо да је добра́ раћи́цата.

ра́фија ж бот. *врста палме* Raphia vinifera, *лико од ове палме се користи за везивање у повртарству и виноградарству.* – Ра́фију си ку́пимо та вр́жемо ло́зје, а ако ју не на́јдемо, добре́ си бу́ду и на́ше вр́це.

рацавти́ се свр. *в. расцавти се.* – Сли́ве се рацавте́ле, а па́дла слана́, па ји све́ попари́ла. ⇨ *рацвати се.*

рацвти́ се свр. *в. расцавти се.* – Љи́љак се у ру́дин рацвте́л, па чи́ни ти да се це́ла ру́дина умирисала од ње́га.

раце́пи (трп. пр. раце́пен, -а, -о) свр. *в. расцепи.* – Ако те ува́нем, и́ма те раце́пим од бије́ње. Србија се, ја́дна, скукуљи́ла ко петопа́рац у це́п, раце́пена и преце́пена, а мо́ж је јо́ш у́век и недоце́пена.

рацѐпи се свр. *в. расцепи се 2.* – Ђу́ра гроба́р се ра́цепи сас паре, не мо́ж да одви́је на на́род ко́лко уми́ра, и ко́лко гро́бови мо́ра да иско́па.

рацепу́је несвр. фиг. *дешава се нешто прекомерно.* – Сне́г ве́је та рацепу́је.

рацѐпује се несвр. *цепањем се распада на делове.* – Поче́ се распа́да Југоисла́вија, репу́блиће се поче́ше оцѐпују, а др̑жава се рацѐпује ко упр̑дене тру́ле га́че.

рачу́н м фиг. 1. *математика као школски предмет.* – До́к сам би́л ђа́к на́јвише сам воле́л, и на́јбоље зна́л, рачу́н. 2. *новчани износ утрошене робе или пружених услуга.* – Накупува́ све́ кво́ ми тре́бе, али и направи́ голе́м рачу́н. ⌂ **пове́де рачу́н** *почне да брине о чему.* – Пове́ди рачу́н ко́лко че попи́јеш, и кво́ че изора́тиш, то́ј су сра́мни љу́ђи, да ни не проно́се по све́т. ⌂ **подне́се рачу́н** *оправда нешто учињено добро или лоше.* – За́трови ми се некуде́ жена́, ко у́зем да пропа́де, али че мо́ра да ми поднесе́ рачу́н куде́ се задржа́ла то́лко вре́ме.

рачу́на несвр. 1. *врши неку рачунску радњу, изводи рачун.* – Ја́ си рачу́нам како́ уме́јем, по́више на пр̑сти, ал ме ни́кој не мо́же прева́ри. 2. *има у виду, узима у обзир, води рачуна о некоме или нечему.* – Ни́ти ме питу́је за нешто́, ни́ти ме рачу́на за нешто́, са́мо па́ре тра́жи, и све́ му ма́лко. ⇔ *зарачуна, прерачуна, урачуна.*

рачу́ни несвр. фиг. *пребира у мислима, измишља, сматра да је што овакво или онакво.* – Ја́ ко рачу́ним: седи́ иза коња́, држи́ бича́ло, натова́ри кво́ натова́ри, одвезе́, стова́ри, ље́ка ра́бота, а па́ре па́дају. ⇨ *рачуња.*

рачу́ница ж *рачун, интерес, зарада.* – Кво го́д сељак да произведе́, рачу́ница не́ма, али од некво́ мо́ра да се жи́ви, и по́рез да се пла́ти. ⌂ **сво́ди рачуни́цу** – *изравнава рачуне, вага колика је корист а колика штета.* – Испод а́мбар на тру́пови седе́ домачи́н и једѝн оди вршачи́ти, и сво́де рачуни́цу: годи́шња му́ка и ра́бота на једну́ стра́ну, а ле́б сас де́вет кори́це на дру́гу.

рачунци́ја м *онај који све ради са рачуном, из користољубља.* – И башта́ му је би́л голе́м рачунци́ја и цици́ја, али си́нат па зајеба́л ве́к, од ње́га се ди́нар не отђи́да.

рачу́ња рет. несвр. *в. рачуни.* – Деца́ несу́ при на́с, али животи́њњеве су ни голема́ сре́ђа, и́мамо си сас Петка́ну слушачи́, коко́шће не рачу́њам, с њи́ ората́ не́ма. Цо́би и неје́ бѣш Калцере́лац, али ту́ј жи́ви, па си га рачу́њамо ко на́шинца.

ра́ца несвр. *доноси плод, рађа.* – Згу́сти се и крупа́вица, крупа́вица ко оре́си, мла́ти гра́ње, оша́в по́пада ко да неје́ ни раца́л. У́, си́не, овде́ су же́не раца́ле по мло́го деца́, једна́ је осомна́јес роди́ла, дру́га једна́ је роди́ла двана́ес деца́. ⇔ *нараца, прораца.*

ра́ца се несвр. *долази на свет рађањем, рађа се.* – А и деца́ се не ра́цају; са́гњо дете́ је завика́ло у Калцере́ло пред педесе́ годи́не, не́че се же́ни младиња́ва. Је́бе ђа́р ва́јду, а ра́ца сеште́та. ⇔ *нараца се, пораца се.*

раша́три се свр. *постане хром, ошепави.* – Рашатри́ло се јунче́то, неје́ ни́ за чува́ње, ни́ за пи́јац.

раши́је свр. *растави оно што је било сашивено, распара шавове.* – Раши́ле му се панталóне на ду́пе, па си тека́ и́де, не́ма жену́ да ји саши́је, а ње́г мрзи́ да се с то́ј пе́кља.

раши́јен, -а, -о *рашивен, распаран.* – До јуче́р ишла́ у раши́јен сукњо́р, и сас опѝнци два́ бро́ја по́големи па кли́пчу, а сѣг се зајезди́ла у лимузи́ну.

раши́ри се свр. *учини се ширим него што јесте.* – Нека́да до́к бе́оше деца́ ту́ј ку́ћа ни бе́ше те́сна, а са́ како оста́домо сами́ ја́ и ба́ба ку́ћа се ра́шири ко ка́серина.

раш́окља се свр. *развуче се и рашири* (о одећи). – Би́ло каква́ дре́ја се раш́окља од носе́ње. И́де сас раш́окљану це́мпирчину и му́саву кошу́љетину, ураса́л у бра́ду и косељак, ни́кад оку́пан, на́род се укоро́сује, али ње́г бѣш бри́га.

рашра́ви (трп. пр. рашра́вен, -а, -о) свр. *скине матицу, рашрафи.* – Мо́рам да рашра́вим ови́ја шра́в, ал се запе́кал, па те́шко и́де. Кад о́ди, кла́ти се ко рашра́вен.

раште́лован, -а, -о *који није добро намешшен, йрийремљен, удешен.* – Ако је на петла́ раште́лован са́т, па се упо́је у тѣ́внину, мо́же га́зда да се раср̑ди на ње́г, па да напи́па ло́нац.

раште́мује свр. шатр. *башинама онесйособи кога.* – Ја́ ако те раште́мујем, не́че мо́гу ни с магне́т да те збе́ру и саста́ве.

раштрока́ви се свр. *немарно се умије.* – Не́ма да се оми́је ко чове́к, не́ло се са́мо пљу́сне дватри́пут с во́ду по лице́, ко́лко да се по́виш раштрока́ви.

раштуми́ се свр. *овлаживши се набубри и омекша до расйадања.* – У млеко́ надро́бимо ста́р ле́б, па ка́т се раштуми́ ку́самo. Но́ђе ми се раштуме́ју у гу́мени опѣ́нци: зи́ми од мокри́њу, ле́ти од зно́ј. Дабо́гдаде да се у зе́м не раштуми́, не́ло да му пце́та кочи́не развла́че.

рашчѣ́чка свр. фиг. *расйиша се о чему, рашчачка.* – Она́ кад оче́ нешто́ да зна́је, не мању́је се до́к не рашчѣ́чка све́ кво ју интере́сује. ⇔ *йорашчьчка.*

рашчѣ́чкује несвр. фиг. *расйишује се о чему.* – Запи́ткује, рашчѣ́чкује, о́че да зна́је све́ кво́ и́ма но́во по село́.

рашчевр̑љи свр. *озледи, разбије, расйукне.* – Чу се вр̑љим с ка́мен да ти гла́ву рашчеврљи́м. Засви́ри и́здльбин па и́здолек, тѣ́нко и ту́жно, па до не́бо, а сти́сне дуду́к ко да че га рашчеврљи́.

рашче́пи свр. *размакне, рашири.* – Кад зи́не и рашче́пи у́ста, не знаје́ кво све́ наду́ма на чове́ка.

рашче́пи се свр. *раскречи се.* – Рашчепи́ла се, а су́кња вој се поди́гла, бѣ́ш ју бри́га што́ ју једни́ заглѐ̏ују, а друђи обртају гла́ве на́стран.

рашчепу́ља ж пеј. *жена лаког морала.* – Та́ј рашчепу́ља не зна́је с куга́ све́ неје́ ле́гла, а са́ да ми бу́де снаа́, то́ј не мо́ж да бу́де до́к сам ја́ жива́.

рашчепр̑љи свр. *рашчейрка, ногама разбаца око себе* (о кокошки). – Коко́шће се ука́че на кама́ру, па све́ рашепрље́ и разнесу́ сла́му по дво́р.

рашчеру́пи свр. фиг. *йокида косу, рашчеруйа.* – Море, ка[д] те ува́тим, и́ма те рашчеру́пим, једно́ влакно́ не́ма да ти оста́не на гла́ву.

рашче́ша се свр. *йочне да се нокшима чеше.* – Што́ си се то́лко рашчеша́л, ко шу́гу да си доби́л.

рашче́шља свр. *разбије йраменове, расшави влакна вуне или кучине.* – Клчи́на пр̑во с гре́бенци рашче́шљам да отпа́дне пузде́р, па ји с че́тку ишче́шљам да̊ бу́ду ме́ка, по́сле преде́м.

рашчо́вечи свр. *уйройасши кога нељудским йосшуйањем.* – Дѣ́њу пи́је, но́чу о́ка и бесне́је, на́плаши и ра́шчовечи и ме́н и деца́.

рашчу́је се свр. *чује се надалеко, разгласи се.* – Кад до́јде вршáлица у село́, о́дма се то́ј рашчу́је, збе́ру се домачи́ни пред прода́вницу и догово́ре се одо́кле че по́чне вр̑ша.

рашчума́вен, -а, -о *рашчуйан, разбарушен.* – Сва́ку је́сен се пронесе́ ве́с да се појави́л ста́рц сас бра́ду до по́јас и некаква́ рашчума́вена жена́, и да но́чу ше́тају по мору́зе и гради́не, па по́штен све́т не сме́је да изла́зи ис ку́ћу до́к не сѣ́вне. ➞ *скубав.*

рашчума́ви се свр. *не очешља се, разбаруши се.* – Наздра́вљу му, а о́н се распекља́л, ознојѝл, рашчумави́л, па са́мо попу́је.

рашчу́шка свр. *гурајући склони све око себе, одгура.* – Ра́шчушка они́ја који́ су ве́ч били́ дошли́, и про́гура се у пр̑ви ре́д да бо́ље ви́ди и чу́је.

рьжѣ́ањ м *в. ражањ.* – Ја́гње је по́благо кат се испече́ на рьжѣ́ањ не́ло у ре́лну. На́јубава прасе́ћина је ка́д је пе́чена на рьжѣ́ањ.

рькма́ч мн. рькмачѝ *бочни отвор на бревенецима (који нису имали ни џепова, ни шлица).* – Бревене́ци не́мају по́јас, не́мају џе́пови, ка́[д] ти се примо́ча са́мо бр̀кнеш ру́ку у рькма́ч. ⇨ *ркмач.*

ребе́че се несвр. *гласно се смеје, церека се.* – Те́ј шипари́це са́мо се ребе́чу, и ри́пају по со́бу. ■ **ребеча́ње** *гл. им.* – Престане́те да се ребе́чете ви́ше, гла́ву ми проби́сте с то́лко ребеча́ње. ⇔ *заребече се, разребече се.* ➞ *ћикоти се.*

ре́бне свр. 1. *удари из све снаге батином преко леђа.* – Мо́ре, ре́бни ју преко грби́ну, да вој до́јде па́мет, до́м да се сврти́. 2. фиг. *одрати високу казну.* – Ако не́чеш сас њѝ, они́ те ре́бну сас по́рез. ⇨ *репне.*

ребро́ мн. ре́бра с анат. *једно од дванаест пари танких и извијених костију везаних за кичму, које обавијају грудни кош.* – Са́ва Рицо́њинсћи бе́ше па́дал из оре́ј, па си сва́ ре́бра покрши́л. ⌂ **пребро́ји ре́бра** *премлати кога.* – Они́ ме прија́ве при учите́ља, о́н ме до́бро изме́здри, да им се осве́тим ја́ им пребро́јим ре́бра, и тека́ смо се гоџа́ вре́ме тера́ли на сме́ну: ја́ њѝм пребро́јим ре́бра, а ме́н у́ча.

ре́д[1] м *скуп онога што долази једно иза другога, у једној линији, низ.* – Стоје́ у два́ ре́да и че́кају кома́нду да по́јду. И ову́ј го́дин сам посади́ла неко́лко ре́да борани́ју. Дѣ́ању жњѐмо и врзу́јемо сно́пови, а на при́двечер ји зде́немо у ре́дови, па за нећѝ дѣ́н ји де́немо у крсти́не. ⌂ **на ре́д** *по реду.* – Договори́ли се да ма́тер чу́вају на ре́д по три́ ме́сеци, и за то́ј вре́ме да бу́де при оно́га који́ ју чу́ва. ⌂ **који́ ре́д** *касно доба, одмакло време.* – Ти́ бла́госов ли че́каш та се не ди́саш, гле́ који́ ре́д ста́ну. ⌂ **ови́ја ре́д** *ово доба године.* – Са́ ови́ја ре́д по́чнемо да се у́чимо да пое́мо и и́грамо за у Ла́зарицу. ⌂ **ти́ја ре́д** *тога доба дана.* – Ти́ја ре́д се вр̀тају о́вце ис па́шу. ⌂ **до нећѝ ре́д** *до оређеног времена.* – Поседимо́ тека́ до нећѝ ре́д, па си и́демо до́м. ⌂ **до који́ ре́д** *одмакло доба ноћи, цик зоре.* – До пла́дне спи́, от пла́дне по́чне да се пица́ни и оглеџу́је пред огледа́ло, но́чу ју не́ма до који́ ре́д, и сва́ћи дѣ́н тека́. ⌂ **од неко́ј ре́д** *после извесног времена.* – Ка́т се стѣ́вни, ни́ поле́гамо на њѝву, ма́лко по́спимо, па се од неко́ј ре́д ди́гнемо па жњѐмо и по́јемо. ⌂ **во́ди ре́д** *стара се о реду.* – Ти́ чеш та́мо да во́диш ре́д, а ја́ чу овде́. Води́ си ре́д на пије́ње, да се не унере́диш. ⌂ **иска́ра ре́д** *окопа један ред кукуруза.* – О́н и́та, и́та, па ка́д иска́ра ре́д, ле́гне на мецу́ до́к ми сти́гнемо. Сви́ су искара́ли по о́сам ре́да, и њѝва гото́ва. ⌂ **тр̀за ре́д** *мотиком прави каналиће у леји да пресади расад паприке или празилука.* – Гради́ну изри́љамо с ашо́в, па с гребуљче́ пора́внимо и напра́вимо ле́је, по́сле с мати́че тр̀замо ре́дови, и на кра́ј преса́цујемо раса́д. ⌂ **ува́ти ре́д** *почне да окопава ред кукуруза.* – У копа́ње и загрта́ње сва́ћи си ува́ти по једѣ́н ре́д, а моја́ ма́ти је по два́ ре́да вата́ла. ⌂ **уведе́ у ре́д** *опамети.* – Разма́зан и распу́штен, али во́јска́ че га уведе́ у ре́д. ⌂ **ука́ра у ре́д** *опамети, доведе у ред.* – Ње́га неје́ ука́рал у ре́д ни башта́ сас тепа́ње, ни ма́ћа сас у́баво, али га жена́ у́кара и у ре́д, и у па́мет, па са́мо подла́ти ко кутре́ за за́лок.

ре́д[2] м *плетеница косе, кика.* – Носи́ле смо ко́су сплѐтену у ре́дови, и заки́тимо се с ки́тку. ➞ *репашка, сплит.*

редѣ́к мн. ре́довчичи м *хит. од ред, редић.* – Мору́за се веч уреди́ла, ре́довчичи се ви́де, јо́ш ма́лко па че мо́же да се ко́па.

ре́ди[1] несвр. 1. *ређа.* – Пу́ниш попо́шку по попо́шку, ре́диш ји у вр̀чву једну́ до дру́гу, и тека́ ре́д на ре́д до́к не напу́ниш су́дат. 2. *куне и набраја оне које треба да стигну те клетве.* – Чи́ча се о́ћута, али стри́на кле́, реди́, реди́, да бо́г сачу́ва. 3. *нариче набрајајући врлине покојника.* – Изви́јају же́не, ре́де ли ре́де. ⇔ *изреди, зареди, нареди, пореди, пререди, разреди, среди.*

реди[2] несвр. *проређује.* – Мору́за се пр̀во око́па оди тра́ву, по́сле се загр̀та и ре́ди да неје́ мло́го гу́ста, да бо́ље напре́цује и ви́ше ро́ди. ⇔ *ореди, прореди, уреди.*

редуњáв, -а, -о *жидак, скробаст.* – Тýриш једнý шáку морýзно брáшно у двé ћúла ћипéч вóду, додадéш млекó и измéшаш, тóј се зовé млечнúца, мóра да бýде редуњáва.

редуњáво прил. *житко, скробасто.* – Заћúпиш вóду, мáлко сóл, једнá шáка морýзно брáшно, и додадéш му млекó, редуњáво се тóј напрáви, и једé се кат се олáди.

редушчúнка ж *болест која хвата све од реда, неумитна болест.* – Кад зарéди тáј редушчúнка, рéтко којé живúнче претéкне.

режѣ́ньо мн. режньóви м *одрезан комад чега, кришка.* – Нáшити стáрц на свáћи обрóк поједé по некóлко режньá црвéни лýк. Исечé лубенúцу на режньóви, па си свáћи узúма кóлко му се једé.

рéже несвр. *сече на комаде оштрим оруђем, пресеца.* – Бéремо морýзу, рéжемо сас срп, пóсле товáримо у кóла и докáрујемо дóм. ⇔ *зареже, изреже, нареже, обреже, одреже, пореже, пререже, прореже, разреже, среже, уреже се.*

рéз м *оштра страна, оштрица неког оруђа за сечење.* – Тúја нóж úма óстар рéз, пазú кад рéжеш да те не посечé. Сећúра с којý сечéмо дрва úма рéз, тúлуђе и ýши где се држáље набúва.

резá ж *метална направа за закључавање, засун* (упор. и кључарка). – Кат пóјдеш зарезú резý и закључај катáнац, а кључ турú на њигóво мéсто.

резáнац м *рибани кисели купус, рибанац.* – Резáнац је без расóл, а ћúсело зéље су цéле зéљће у расóл.

резáра ж *пилана.* – Резáра је билá у Љуберáжду, тýј смо терáли трýпови да се нарéжу дѣ́сће. ➞ *стругара.*

резервáр м 1. *резервоар за гориво.* – Синóч је напунúл резервáр с гóриво. 2. *резервоар за воду.* – Лéти се резервáр испрáзни, па нéмамо вóду.

резéрни, -рна, -рно *резервни.* – Цéл дѣ́н лежú, и кýка какó се уморúл ко резéрни тóчак. (ирон.).

рéзик м *излагање опасности себе, другога или било чега другог, ризик.* – Осовúна мáлко напýкла, али че úдемо на рéзик, јéга издржú дóк се врнемо. ➞ *рескир.*

резикáнт м *онај који ставља што на коцку, ризикант.* – Резикáнт и гýби и добúва. ➞ *рескирант.*

резикáнтно прил. *ризично.* – Дóста надошлá водá, мáлко је резикáнтно да прокáрамо кóла, да се не заглáвимо, па ни тáм, ни овáм.

резúкује несвр. *излаже се опасности, ризикује.* – Резúкували су цéл живóт нештó да ствóре, а сá ји нúкој не глéда. ➞ *рескира.*

резúл м *брука, велика срамота.* Δ – Мáни се оди тóј пијéње, немóј вúше да прáвиш резúл, и остáвљаш облúчја.

резилѣ́к *велики срам, брука.* Δ – Нáјголем резилѣ́к за селó је билó да се у њéга нáјде копúле.

резúли несвр. *срамоти, брука*. Δ – Будáло пијáна, ајд што резúлиш тéбе и мéне, нéло резúлиш и децá. ⇔ *изрезили, нарезили, орезили.*

рéзне свр. 1. *одсече у дем. значењу, секне.* – Улéзне, па рéзне од месцéто, и на свú дадé по парчé. 2. *одмери казну у дем. значењу, одрати.* – Писýјем дáље, нúкога не остáвљам на мúр, сýдија ме пá рéзне, пóсле гладýјем, кáзна мóра да се плáти. ➞ *ретне.*

резнú несвр. *који штипка за језик (због пријатног киселкасто-горкастог укуса).* – Кат сúпем винó у чáшу, онó запéни, а кад га пúјеш, онó резнú. Ни једнý гóдину ни се зéље нејé овакá ýбаво уђисéлило, а расóл црвéн ко вúно, па резнú кáд га пúнеш.

ре́кне (рад. пр. рекѣл, -а, -о) свр. *рече у дем. значењу, каже.* – Вурњак оте́па, ле́б му је́бем, до́к ре́кнеш диви́зма. Де́да ти је рекѣл да и́деш до́м, а ја́ чу данѣс о́вце да пасе́м. ⌂ **рекло ви́ше не́чу** *преко мере, до крајњих граница.* – Ете́ ти га од крстопу́тину до́клецка и Ку́рјак, пија́н – па рекло́ ви́ше не́чу. А́ла, ма́тер му, данѣс же́га – па рекло́ ви́ше не́чу. ⇔ *порекне.*

ре́кла ж *женски капутић од тањег материјала.* – Купи́ла сам ци́ц да сашије́м ре́клу, да се и ја́ поно́вим за Вели́гден.

ре́лна ж *затворени део штедњака у коме се пече, рерна.* – Ре́лна ми прогоре́ла, па не пече́ добро́. Ете́ у ре́лну и́ма пипе́р у ше́рпу, а ле́б у текне́ умо́тан сас меса́љ, узни́ па је́ц, ја́ сам се завати́ла, па не мо́гу да ти поста́вим.

ре́мик м *дуга трака од коже која служи као појас или за везивање, ремен.* – Кр̀кну жа́пка, ре́мик се пре́ћину, мо́ј опѣ́нак оста́де у каљи́ште.

ре́н м бот. и агр. *врста поврћа љутог коренакоји се употребљава као зачин, хрен* Armoracia lapathifolia. – Ја́ и́мам У једѣн кра́ј у гради́ну сам насади́ла и ре́н.

ренде́ мн. рендети́ја с 1. *дрводељска алатка за стругање.* – Ти́шљери су напре́д све́ ру́чно с рендети́ја ренди́сували дѣ́ће. 2. *кухињска справа за стругање воћа и поврћа.* – На ренде́ се ренди́шу ја́буће, зе́љће, компири́ и ти́кве или ти́квице.

ренде́нце с *дем.* и *хип. од ренде.* – И́мао у́баво ренде́нце, али га узе́ комши́ка да се послу́жи, и не вр̀ну га.

ренди́сује несвр. *струже и глача рендетом.* – Сто́лари су све́ ру́чно ренди́сували дѣ́ће, а данѣс има маши́не које́ ренди́сују.

ренди́ше несвр. *ренда воће или поврће.* – Ти́ ренди́ши ти́кву, а ја́ чу су́чем о́бће, па да напра́вимо ти́квеник у две́ тепси́је, да и́ма за сви́. ⇔ *изрендише, нарендише.*

ренде́ прил. *кривудаво, заносећи се.* – Напи́л се, па му пу́т те́сан, и́де на ренде́ ко ћу́рће да те́ра.

ре́п мн. ре́пови м *израштај на задњем делу тела сисара као продужетак кичме; дуго перје на задњем делу тела птица; крајњи задњи део тела код водоземаца и змија.* □ – Кад гове́до по́чне да вр̀чи ре́п, спре́ма се да се штр̀кља. ⌂ **вр̀чи му ре́п** *диже му цену, чини да се осећа вреднијим него што јесте.* – Не врчи́ му ре́п, немо́ј га подно́сиш, немо́ј га си́лиш, зна́мо га који́ је, и одо́кле је. ⌂ **сави́је реп** *покуњи се.* – Ка́т си крив сави́ ре́п и ћу́ти, да не изле́зне на по́големо.

ре́па ж бот. *зељаста биљка са меснатим задебљаним кореном, служи као људска и сточна храна* Brassica rapa. – Моја́ ба́ба набе́реше ли́сје од ре́пу, па ка́д сва́ри чорбу́, па ју ма́лко заћисе́ли – не мо́ж да се наједе́мо ко́лко ја бла́га. ▌**сто́чна** ~ *репа која се употребљава као сточна храна* Beta vulgaris. – У на́ш кра́ј се са́ди са́мо сто́чна ре́па. ▌**шићѐрна** ~ *репа из породице лобода која се као индустријска култура гаји за производњу шећера* Beta vulgaris rapacea altissima. – У Лужни́цу ре́тко да чу́јеш да је неко́ј посади́л шићѐрну ре́пу, а сто́чну са́де ско́ро сви́.

репа́р м *њива неправилног, обично троугластог облика.* – Ову́ј го́дин не пости́го да поо́рем репа́рат, оста́де нео́ран.

репѣ́к мн. ре́повчичи м *дем. од реп, репић.* – У́баво теле́нце, не́ка је живо́ и здра́во, да си га га́здарица цу́не под репѣ́к.

репа́шка ж *коса сплетена у кику* (упор. и ред[2]). – Сна́шка поче́ да љубави́сује з дру́гога, ма́ну да рабо́ти, са́мо репа́шку ма́зни, а и́маше дљѣ́гу репа́шку чѣ́к до́л до су́књу.

ре́пиште с *њива на којој је посејана репа.* – Немо́ј да се заде́ваш, че те би́јем ко вола́ у ре́пиште.

ре́пне свр. *в. ребне.* – Чу те ре́пнем с тој́агу преко грбину, да те онеспосо́бим. Те-па́л сам неко́лко угурсу́за, и за то́ј ме у́баво ре́пнуше у су́д, али се не ка́јем. Ја́ ји опи́-шем, они́ ме ту́же, су́дија ме ре́пне, како́ ме су́дија ре́пне, ја́ се јо́ш ви́ше зајна́тим.

ре́пушка ж *овце са дугачким репо, и име таквој овци.* – О́вце која́ каква́, некоја́ Ку́ска, некоја́ Ре́пушка, некоја́ Рогу́шка, и́ма сва́каква иметија́.

ре́пчи несвр. *удара батином, млати.* – Ка́д у́знем једн̑ом ома́шљак, па ка́т по́чнем да те ре́пчим, не́че ви́ше да ти се прии́де где́ ти неј́е ме́сто.

ре́пчи се несвр. фиг. *прави се важан, прси се.* – Не репчи́ се, зна́мо те који́ си, и какв̑ив си. Се́дне, па по́чне да се ре́пчи на столи́цу, ко да је пре́цедник. ⇔ *изрепчи.*

реса́ ж *дугуљаста, обично висећа, цваст неких биљака слична класу.* – Мору́за поче́ла да извр̑љује ресу́, че по́чне да пра́ви кла́сови.

ре́сес, -та, -то *који има кићанке испод губице.* – И́мамо три́ ко́зе, и све́ три́ ре́сесте.

ре́си се несвр. *почне да цвета избацујући цваст у облику ресе* – Мору́за поче́ла да се ре́си, јо́ш ма́лко па че и́мамо зеленци́ за варе́ње и пече́ње.⇔ *разреси се.*

реси́ца мн. реси́це ж анат. *кићанке испод губице неких коза.* – На́ша Ре́са окози́ла три́ јареши́ћа, и сва́ три́ и́мају реси́це под гу́шу.

рески́р м *излагање опасности себе, другога или било чега другог* (упор. резик).– Че и́демо на рески́р, па ако ји на́јдемо – добро́, ако ји не на́јдемо – па́ добро́.

рески́ра несвр. *ставља на коцку, излаже се опасности* (упор. резикује). – Који́ рески́ра, ти́ја доби́ва.

рески́рант м *онај који ставља што на коцку* (упор. резикант). – Рескира́нт и гу́би, и доби́ва.

Ре́сник *село у Лужници;* Ре́сничањин, Ре́сничанка, Ре́сничанче мн. Ре́сничањи *етн;* ре́сничћи, -чка, -чко *ктет.*

ре́ство с *оно што је преостало, остатак.* – Погоди́мо се полови́н да му пла́тим о́дма, а ре́ство ка́д ми дока́ра сѣ̑в цре́п у дво́р. ⇨ *реста.*

ре́сто с *в. рество.* – Обе́ремо граци́ну, па пробе́ремо по́крупне попо́шће за низа́ње, а оне́ј ре́сто су туршија́ре.

ре́так, -тка, -тко *који је размакнут један од другога, кроз који може да се види, редак.* – Чи́сто бра́шно се́јемо на гу́сто си́то, а мору́зно на ре́тко. Вели́ се да чове́к који́ и́ма ре́тћи зу́би и широћи́ пр̑сти не мо́же да задржи́ пару́, и ку́ћу да ску́ћи. ■ **по́ретак,** -тка, -тко комп. *рећи.* – И́ма бр̑да за ткање по́ретка и по́густа, па се ме́њају, зави́си да ли се тка́је пла́тно, ел цр̑га.

ре́тачак, -чка, -чко *прилично редак.* – У го́рњити кра́ј ре́тачка шу́ма, ту́ј и та́мо ако се оте́ло поне́које др̑во, а у до́њњити у́бава гора́.

ретежа́к м *ретко изникла, или крчењем проређена шума.* – У до́љњи кра́ј бра́ниште у́бава гора́, а у го́рњи са́мо ситна́к и ретежа́к.

рете́је несвр. *постаје редак, проређује се.* – Рете́јемо, оста́домо са́мо овде́-онде́ по једн̑ом, ре́тко куде́ да су двојица у ку́ћу.

ре́ти несвр. *проређује.* – Ако је мору́за ни́кла гу́сто ре́тимо ју у загрта́ње. ⇔ *орети, прорети, разрети.*

рети́ја ж рет. *хартија, папир* (упор. артија). – Зевња́ и рети́ја све́ трпу́.

рети́шка ж дем. *хартијица, папирић* (упор. артишка). – Збе́ри рети́шће за поткла́цување. Прле́ја сви́ри у рети́шку, отромбољи́л у́сницу ко топлодо́лсћи ба́саџија.

ре́тко прил. 1. *на већој удаљености једно од другога.* – Мло́го си ре́тко посади́л сли́вицеве, требо́ало је по́густо да ји поса́диш. 2. *у великим временским размацима.* – Орети́ше доде́ње, ре́тко се вице́вљамо, а напре́д че́сто доо́деоше.

рећи́ја ГЛ ж *в. ракија.* – На ста́ру рећи́ју, и мла́ду дево́ћу мана́ не́ма. Рећи́ја у бу́ре миру́је, у гла́ву лду́је. На сва́дбе се пи́ло саде́ рећи́ја и вино́, дру́ђи пијеља́к неје́ има́ло. Ка́д о́че да те по́себно испо́штује домачи́н си́пе рећи́ју, а домаћи́ца принесе́ каве́, па ка́же: Да не бу́де рећи́јата удави́ца. Ка́т се ну́ди дру́га ча́ша ка́же се: Сьс два́ вола́ се о́ре. Ка́д се ну́ди тре́ћа ча́ша ка́же се: Не мо́гу воло́ви без орача́. А ка́т се попи́је ча́ша, ка́же се: Ми́ ју пи́јемо од му́ку, она́ сла́зи ко низ бу́ку. ▌**гре́јана** ~ *кувана ракија.* – Чи́м зава́не пр́ви сту́д и отво́римо вр́чву сас ву́рду, чи́м заскуче́ пр́ве сви́ње – тьг је вре́ме и за гре́јану рећи́ју. ▌**же́шка** ~ *кувана ракија.* – Зи́ми пи́јемо же́шку рећи́ју, да ни згре́је. ▌**ла́дна** ~ *некувана ракија.* – Зи́ми се пи́је же́шка рећи́ја, а ле́ти ла́дна. ▌**студена́** ~ *некувана ракија.* – Напре́д на сла́ве се са́мо рећи́ја пи́ла, пред ручьк студена́ рећи́ја, уз ручьк и́сто, а по ручьк гре́јана. ▌**ја́букова** ~ *ракија од јабука.* – Ку́м ни доне́л на сла́ву ја́букову рећи́ју. ▌**ко́мова** ~ *ракија од грожђа.*– Ко́мова рећи́ја је добра́ за масира́ње ка́т се чове́к прела́ди, али је добра́ и да се пи́не ка́т се чове́к премо́ри. ▌**кру́шова** ~ *ракија од крушака.* – Што́ је јесењьс мо́ј комши́ја испе́кал у́баву кру́шову рећи́ју, ма́ни га. ▌**ја́ка** ~ *ље́ута ракија, пре́печеница.* – Мо́ј чи́ча пи́је са́мо ја́ку рећи́ју, сла́бу не́че ни да помири́ше. ▌**ље́ута** ~ *ракија са великим процентом алкохола.* – Зашамути́ла му гла́ву ље́ута рећи́ја, па не зна́је ни како́ се зове́. ▌**ме́ка** ~ *ракија са малим процентом алкохола.* – Ме́ка рећи́ја је добра́ са́мо за греја́ње. ▌**пре́сна** ~ *тек испечена ракија.* – Ка́жу да та́ј пре́сна рећи́ја уте́пује наме́сто. ▌**тьнка** ~ *ракија са малим процентом алкохола.* – Тьнка им рећи́цата, ко води́ца, мо́ж да пи́јеш ко́лко о́ч не́ма, да те ва́не. ▌**сла́ба** ~ *ракија са малим процентом алкохола.* – Како́ остаре́ пи́јем са́мо сла́бу рећи́ју, ја́ку ви́ше не мо́гу. ▌**сли́вова** ~ *шљивова ракија.* – У Лужни́цу се на́јвише пече́ сли́вова рећи́ја. ⌂ **гре́је рећи́ју** *кува ракију.* – Нуме́је сва́ћи да гре́је рећи́ју, и за то́ј тре́бе мајстори́ја.

рећије́тина ж *пеј. од рећија, ракијетина, ракијчина.* – Во́ли да ју пи́је, али га испи́ла рећије́тината, па га не́ма три́јес ћи́ла. ➞ *рећишљак, рећишор, рећишотина.*

рећи́ца ж *дем.* и *хип. од рећија, ракијица.* – Рећи́цава ти ма́лко ћи́селшка, не тре́бе вој мезе́. Ове́ја попо́шће ис турши́ју су мло́го блађе́, али уз гре́јану рећи́цу су јо́ш по́блађе. Де́, де́, кво́ си се насме́л ко муа́ у тупа́н, су́ни се, пи́ни, за те́б си је, несьм ти сипа́л тру́јало, не́го рећи́цу, ле́к от све́.

рећици́ја м *онај који је љубитељ ракије.* – Лужни́чањи су рећици́је, а Пироћа́нци винци́је, али си и они́ добро́ це́пе рећици́ју.

рећишља́к м *пеј. од рећија* (упр. рећијетина). – По́че у лице́ да зелене́је, и да му се све́ ви́ше ру́ђе тресу́, а не́че да се ма́не од рећишља́кат, цре́ва че му прогори́.

рећишо́р м *пеј. од рећија* (упр. рећијетина). – Јеле́нко здра́в ко ко́њ, це́л дьн збира́ се́лсеће балафу́рдије под оре́ј, па и́грају ка́рте и пи́ју рећишо́р.

рећишо́тина ж *пеј. од рећија* (упр. рећијетина). – Стопу́т сам ти вражука́ла да не пи́јеш о[д] ту́ј рећишо́тину, и́маш рећи́ју за пу́к во́јску, ете́, онома́д ораги́ше о[д] то́ј на телеви́зију, истру́ли се двесто́тин чове́ци сас такву́ купо́вну рећишо́тину.

реце́ль м *врста пекмеза.* – Док се ме́љу сли́ве за пе́кмез, издво́ји се со́к, у ње́г дода́ду наре́зане ја́буће, кру́шће ел ти́ква, це́л дьн се ва́ри, тре́бе да бу́де гу́сто ка́т се сва́ри, то́пи се сас ле́б, а мо́ж и да се ку́са.

реце́пис м 1. *писмено упутство лекра за апотеку о издавању потребног лека.* – Три́ ле́ка ми преписа́л на реце́пис. 2. *формула, упутство за справљање неке смесе, јела и сл.* – И́ма си реце́пис за ра́зне вр́сте кола́чи, али ја́ то́ј све́ отпри́лиће дода́вам ко́лко које́ тре́бе да се ту́ри.

ре́цка ж *цртица као знак урезан у чему.* – На ра́буш бојаци́ја заре́же ре́цке ко́лко ћи́ла пре́цу си преда́л да се бо́ји. ⌂ **уда́ри ре́цку** *памти и прати колико је жена имао.* – Ако ти ја́ слу́жим са́мо да уда́риш јо́ш једну́ ре́цку, бо́ље да неси́ ни приоди́л.

ре́ч м/ж мн. ре́чи / рет. ре́чови (чл. ф. ре́чат / речту́ту) *језичка јединица која има одређено значење, свој смисао.* – Сва́ка ре́ч је сас ре́п. Једе́ње и пије́ње ни́кога неје́ затр̏ло, зати́ра ло́ша ре́ч, зати́ру ло́ше ми́сли, и пр̏во си ње́г за́тру, који́то тека́ ми́сли. Тека́, бѣ́ш кат се мо́ра, прозбо́римо по два́-три ре́ча, ко́лко да неје́ без и́ч. Деца́ почѐла преди ме́н да се питу́ју за ре́чови који́ се ве́ч заборави́ли. Ре́чат му мло́го га́дан. Речту́ту му се не мо́гу се́тим. ▌**бла́га** ~ *ӯте́шна реч.* – Од њу́ сам могѣ́л да чу́јем са́мо бла́гу ре́ч. ⌂ **пове̏рне ре́ч** *ље̄тӣто и са омаловажавањем узвратӣ одговор.* – Ни и́ма сра́м, ни поштова́ње, на сва́ку моју́ ре́ч она́ ми пове̏рне две́ ре́чи, и то́ј каквѐ га́дне ре́чи. ⌂ **се́кне ре́ч** *по̄вуче реч, извини се.* – Се́кни ре́ч, да ти са́ не отђи́нем гла́ву ко на врапца́.

рече́ (през. рече́м, рече́мо, речу́; имп. рече́ – ре́чете; рад. пр. рекѣ́л, -кла, -кло; трп. пр. ре́чен, -а, -о) свр. *говором изложи, обелодани, саопшти што о чему.* – Реко́ да ти рече́м, да не рече́ш: Ре́че че ми рече́, па ми га не ре́че. Што́ рече́м, не пори́цам. Како́ ста́ри речу́, тека́ че се дево́ђа же́ни, ту́ј се она́ ни́ште не питу́је. Рекѣ́л сьм на жену́ да ту́ри прет кра́ве. И́ди до стрина-Ми́лицу и рече́ вој да бр̏же до́јде. Стане́те пред ње́г и ре́чете му да ви́ несте́ за ра́т, а не́ка ра́тује који́ о́че. Како́ је ре́чено, тека́ че бу́де. ⇔ *зарече, изрече, нарече се, обрече, одрече, по̄рече.*

реша́ва се несвр. фиг. *двоуми се, колеба се.* – Решава́ се и ја́ да по́јдем сас њи́, па ме раздума́ше да сам јо́ш ма́лецак за такве́ ра́боте.

реше́тенце с *хип. од решето.* – Какво́ у́баво реше́тенце ми нећи́ укра́де, ру́ђе му отпа́дле дабо́гдал.

реше́то м 1. *рӯпичаста на̄права за про̄сејавање па̄суља од груменчића земље или оста̄так махуна.* – У реше́то се пасу́љ прочи́сти от сва́какав шу́шљак. 2. *део вршалице који одваја крӯпну пле̄ву од зрневља.* – Де́лови на вршали́цу су: до́ба, ви́ле, тре́салица, ко́ве за при́јем жи́то, ко́ш, реше́то, си́то и каиши́.

ре́ши свр. *одлучи, донесе одлуку.* – Како́ па́до од ње́га, ја́ напцува́ пло́тат, и реши́ му: на́јесен чу га преје́бем у пече́ње ђи́ју, не́че да веку́је ту́ј, неје́ ту́ј пора́сал. ⇔ *пре̄реши.*

ре́ши се свр. *одлучи се.* – Реши́мо се синато́га да же́нимо, али му се не допа́да дево́јче које́ му најдо́мо.

риба́р м *велика ручна те̄сте̄ра за сечење трӯпаца коју двојица по̄влече наизменично ка себи.* – Дебе́ла дрва мо́рају да се кра́те с риба́р, бичѝ́ја ту́ј не пома́га. ➞ *тривоњ, трӯпач.*

ри́бица м 1. *дем. од риба.* – По́крупне ри́бе но́симо до́м, а си́тне ри́бице вр̏немо у во́ду. 2. фиг. *вагина у хип. значењу.* – Ако ти́ ме́н пока́жеш ри́бицу, ја́ чу те́б со́ма.

ри́голује нов. несвр. *тракто̄ром прӣпре́ма земљу дубоким орањем једним раоником за садњу винограда.* – Поче́ да ри́голујем за ло́зје у Ковачѐв ри́д, али мло́го су́во, па га разману́.

ри́д мн. ри́дови збир. ри́ђе геогр. *узвишено те̄ле ниже од брега.* – Напре́д ни је ку́ћа била́ у ри́д, па смо се по́сле спушти́ли у село́. Ене́ га она́м на ри́дан, под голе́муну кру́шку седи́ до́к о́вце пла́ндују. И́демо да ко́памо мору́зу у Ри́ђе.

ри́дѣ́к м *дем. од рид, ридић.* – Од они́ја ридѣ́к се ви́ди це́ло на́ше село́.

ри́зла ж нов. *тӯцани камен, тӯцаник.* – Кме́т ни и́зока да до́јдемо сас лопа́те на ку́лук, да расту́рамо ри́злу, а по́сле че га ва́љак ва́ља.

ри́је несвр. 1. *њушком пре̄копава земљу* (о свињи). – Несмо́ вој тури́ли бр̏ђу, па са́мо ри́је. 2. *прави тӯнеле по баште̄ и ливади* (о крту). – Кр̏т ни се уселѝ́л у граду́ну, па са́мо ри́је и пра́ви па́кос. 3. *роговима копа и баца земљу увис.* – Во́л ри́је, али си ње́му на ши́ју па́да. Во́л ри́је, па си на грби́ну вр̏ља. ⇔ *изрије, пре̄рије.*

ри̏ља несвр. *ашовом копа и преврће земљу.* – При два̀ му̏жа у ку̏ћу же̏не ри̏љају, а они̏ се излежа̀вају, за њи̏ све̏ што се у граду̏ну рабо̀ти је же̏нска ра̀бота. За ло̀зје се ри̏ља три̏ ашова у̏длабин. ■ **риља̀ње** *гл. им.* – Риља̀ње је те̏шка ра̀бота. ⇔ *изриља, прериља.*

риље̏вина ж *земљиште припремљено за садњу винове лозе дубоким риљањем* (два ашова у дубину). – Риље̏вина се спре̏ма у̏јесен, да зи̏ми зевња̀ измр̏зне.

ри̏нгла ж *округла плоча на електричном шпорету на којој се кува.* – Кад ва̀ри каве̏, не̏ма да укљу̏чи на̀јмалецку ри̏нглу, не̏го на̀јголему, бѣш ју бри̏га ко̀лко че стру̏ју да потро̀ши.

ри̏нгов м *фабрички димњак.* – Цигла̀на је била̀ у Дра̀гинац, са̀ од њу̏ оста̀ли са̀мо зидури̏не и ри̏нгов. Напре̏д же̏не несу̏ пуши̏ле, даньс и му̏жи и же̏не пу̏ше ко ри̏нгови, па жене̏те и по̀више од му̏жи.

ри̏не несвр. *лопатом избацује ђубре из штале.* – Гове̏да му ста̀лно залу̏жена, ни̏кад не ри̏не шта̀лу. И̏мамо и ми̏ од у̏чени љу̏ђи, ал на троши̏ћне ко за врапци̏, а и они̏ побе̏гли и[з] село̀, не̏че ва̀љда с то̀љне шко̀ле да ри̏ну шта̀ле, и да иска̀рују ђу̏бре по њи̏ве. ⇔ *изрине, нарине, одрине, разрине, срине, урине.*

ри̏нта несвр. *мучи се радећи тешак посао.* – При на̀с се ри̏нта, гњете̏ пу̏кница, гу̏ли мору̏зница, це̏вчи ређи̏ја и разду̏вује ћи̏село млеко̀.

ри̏па несвр. *скаче.* – Ри̏па ко за̀јак. Да си здра̀в ко дре̏н, и да ри̏паш ко јеле̏н. Са̀мо ли га потѣ̏кнеш да је неђи̏ по̀јак од ње̏га, ел по̀паметан, о̀дма ри̏па да се би̏је. Ка̀д ни до̀јдеше те̏тка ис Провоље̏ник, ми̏ деца̀ се ра̀дујемо, па ри̏памо од ми̏лос. Ђа̀вол га одве̏де до мо̀ре, и ка̀же му: А̀јде ри̏пај! (нар. пр.). ■ **рипа̀ње** *гл им.* – Ци̏цко и Ста̀нча и̏грају на та̀нац, о̀кају, ди̏зају праши̏ну, исцепи̏ше си опѣ̏нци од рипа̀ње. ⇔ *одрипа, пририпа.*

ри̏па се несвр. *штреца се, скаче у сну из страха.* – Дете̏то ми од тѣ̏г поче̏ да се ри̏па у сѣ̏н. ⇔ *изрипа се, нарипа се, разрипа се, урипа се.*

рипа̀ње с *скакање као такмичарска дисциплина.* – А̀јде да се такми̏чимо у рипа̀ње, да ви̏димо који̏ мо̀же по̀долеко, или по̀високо да ри̏пне. ⌂ **рипа̀ње изли̏тац** *скакање удаљ са затрком.* – Залети̏м се педесе̏ ме̏тра оту̏д, и од ли̏нију ри̏пнем, па дру̏ђи по ме̏н тека̀, па тре̏ћи, који̏ на̀јдолеко ри̏пне, ти̏ја је победи̏л. ⌂ **рипа̀ње устру̏пац** *скакање удаљ без затрке.* – Надри̏пујемо се од ли̏нију из ме̏сто, без зали̏тање: ри̏пнем у даљи̏ну ко̀лко мо̀гу, а једѣ̏н бележу̏је, па ри̏пнеш ти̏, по̀сле о̀н, да ви̏димо који̏ мо̀же на̀јдолеко да ри̏пне. ⌂ **рипа̀ње у̏вис** *скакање увис.* – Двоји̏ца држе̏ кана̀п, и ти̏ да га прери̏пиш, а да га не зака̀чиш, догово̀римо се како̀ че ри̏памо: устру̏пац или изли̏тац.

ри̏пи свр. рет. *скочи* (упор. рипне). – Затрчи̏ се па ри̏пи на једно̀, па на дру̏го, па на трѣ̏ћо дете̏, по̀сле она̀ на ње̏г, тека̀ се и̏грају. ⇔ *зарипи, изрипи, нарипи, надрипи, одрипи, подрипи, прерипи, срипи, урипи.*

ри̏пи се рет. свр. *скочи се* (упор. рипне се) – Тр̏же ру̏ку стара̀та Ци̏ганка, ри̏пи се, и на вра̀та, оста̀домо сами̏ ја̀ и мла̀дата.

ри̏пка *рипа у дем. значењу, скакуће.* – И̏мам две̏ телчи̏нка, па са̀мо ри̏пкају по шта̀лу. Дечи̏ца пију̏чу, ри̏пкају по и̏жу и збі̏рају оре̏си и ја̀буће.

ри̏пне свр. 1. *скочи са вишег нивоа на нижи.* – Ри̏пну от сло̀г, па чу̏чну у њи̏ву. 2. *искочи из чега.* – Мо̀ж је ри̏пнул из јеропла̀н и одлете̏л негде̏, зато̀ј га јо̀ш не̏ма. 3. *скочи удаљ.* – Ја̀ мо̀гу да ри̏пнем по̀долеко од те̏бе. 4. *скочи увис.* – Како̀ ми то̀ј реко̀-ше, ја̀ чу ри̏пнем до не̏бо, срце че ми изри̏пи, и ја̀ једну̏ш да бу̏дем сре̏ћан. ⇨ *рипи.*

ри̏пне се свр. 1. *нагло устане, скочи на ноге.* – О̀лга се одједьнпу̏т ри̏пну, о̀трча та за̀твори во̀ду, па се вр̏ну. Ри̏пне се де̏да, извлече̏ ба̀бу ис кре̏вет, и извр̏ли ју надво̀р. 2. *скочи на што, пойне се скоком.* – Мора̀вка ра̀згура тањи̏ри сас ру̏ку, па се ри̏пи на оста̀л. 3. *скочи са кога, или са чега.* – Ко̀њаникат се ри̏пну от коња̀, ста̀ну измецу

митраљези и на́род, и де́рну се: Одврзу́ј, пу́штај! Ја́ се ри́пну от столи́цу, о́н приђе́ до ме́н, и ту́ри ми ру́ку на ра́мо. ⇨ *рипи се.*

ри́та несвр. *ударцем ногом одбацује, шутира* (лопту или што друго.) – У́нука и́де, ри́та све́ кво́ вој се на́јде пред но́ђе, и и́скосо поглечку́је у ба́бу. У Вр̏бје ри́тају ло́пту Сли́вовчањи и Ре́сничањи. ⇔ *зарита, изрита, нарита, одрита, порита, пририта.*

ри́та се несвр. *бацака се задњим ногама, чврта се.* – Ти́ја во́л се ри́та, пази́ се ка́д му прио́диш. ⇔ *нарита се.*

ри́тне (трп. пр. ри́тнут, -а, -о) свр. *ударцем ногом одбаци, шутне.* – Ле́ле, де́до, гле́ ква́ је ти́квава, голема́ а зду́вана, чу ју ри́тнем. ⇔ *подритне.*

ри́тне се свр. *бацакне се задњим ногама, чврстне се.* – Кад дојдо́ше до ћупри́ју, Бу́лча ни да мр̏дне, у́тенчи се и запе́ ко мага́ре, саде́ не́ма-не́ма па се ри́тне.

ри́тнут, -а, -о фиг. *одбачен.* – Ви́диш ли да си ко ри́тнута зе́љћа, ни́кој те за ни́шта не заре́зује.

Ри́чко м *надимак мушке особе риђе косе.* – Сте́ван Попо́вћи и́маше рицу́ ко́су, па смо га ока́ли Сте́ван Ри́чко.

ри́ц, -а́, -о́ *који је боје рђе, црвеножут, риђ.* – Напре́д, бре́, са́мо рицé ко́зе бе́оше, али им млеко́ бе́ше благо́ и лекови́то.

ри́ца ж *коза риђе боје длаке, и име таквој кози.* – На́ша Ри́ца по три́ ћи́ла млеко́ да́ва на једно́ музе́ње.

ри́чка ж *хип. од рица.* – Чи́м ју по́мамим, Ри́чка дотрчи́ да ју поми́лујем.

ри́шка несвр. 1. *чепрка* (упор. пршка). – Коко́шка је коко́шка, кво́ она́ зна́је: да ри́шка куде́ сти́гне, да кре́ка ка́т снесе́ јајце́, и да пра́ји па́кос по жи́то. Ба́ба си бе́ше ле́гла у кре́вет, а де́да јо́ш седе́ше на столи́че, и с тоја́шку ри́шкаше по огњи́ште. 2. *рије у дем. значењу.* – И́ди иска́рај свињу́ну из гради́ну, да не ри́шка ви́ше и пра́ви па́кос. По лива́де не о́де буба́љће, не́го ри́шкају пога́нци. ⇔ *заришка, изришка, проришка, разришка, уришка се.*

робаци́ја м *у сеоским сватовима онај који колима вози ковчег са младином спремом* (упор. и рабација). – Ка́т се је жени́л Веко́слов Гла́вшћинсћи, робаци́ја је би́л Бо́шко Бр̏бинсћи. Робаци́ја спре́ми ко́ла с кана́те, па оти́де по́напред куде́то је дево́јче, отка́ра овна́ да спре́мају за сва́тови, а по́сле че да те́ра да́рови.

роби́ја ж фиг. *тежак живот.* – Ово́ј неје живо́т, ово́ј роби́ја, ни и́маш пару́, ни и́маш ко́ј да те помо́гне, а са́м не мо́жеш.

роби́ња ж фиг. *супруга.* Δ – Моја́ ба́ба прича́ла: ако Ту́рчин о́че да се же́ни, али о́че да узне Српкињу, о́н не ка́же да се же́ни, не́го да ју во́ди за роби́њу; они́ и даньс зову́ њи́не же́не роби́ња.

ро́бје с збир. *робље.* – Ми́ му несмо́ ра́дници, ми смо њиго́во ро́бје, ми рабо́тимо, а о́н се бога́ти.

робо́њи несвр. 1. *потмуло јечи.* – Надо́јдеше вода́ на доли́ну, робо́њи ли робо́њи, стра́ да те ува́ти колђе́ во́де су тъг доодиле на на́шу доли́ну. 2. *бруји* (о моторима). – Изле́знем пред вра́та, се́днем на клу́пу, оно́ авио́ни це́лу но́ч робо́ње изнад При́бовицу, ка́т сьвне, тъг си ле́гнем.

ро́в м рет. *трап.* – Ре́пу пова́димо, па ју заро́вимо у ро́в де не измр̏зне.

рове́ несвр. 1. *оглашава се рикањем* (о говедима и магарцима). – Мо́ра да су кра́вете гла́дне, чи́м то́лко рову́. Рову́ гла́дна гове́да, грде́ сви́ње па расту́рају, коко́шће кре́кају, у о́чи че ти уле́зну. Што́ рове́ш, бре́, ко мога́ре у доли́ну. 2. фиг. *плаче наглас, јауче.* – По це́л са́т рове́ на ба́самаци, ка́д га пи́таш кво́ му је, о́н одгово́ри да га Вла́ста би́је. ⇔ *изрове, прирове, урове се.*

ро́ви несвр. *смешта воће или поврће у за то ископану рупу, ставља у трап.* – Јучер повадимо зелени лук у градину, и докарамо га дом, а данс че га ровимо. ⇔ *зарови.*

ро́вина ж геогр. *издужено удубљење, вододерина, јаруга.* – Горе у Врачи рит дигло се турло и ца́ја до небо, сабрала се сва селска деца, возе се на дупе низ ровину. У Ровине се коте лисице.

ро́винка мн. ро́вињће ж *дем. од ровина. јаруга.* – Идете у онуј ровинку, там има убава трава, да се напасу говеда.

ро́вит, -а, -о *подложан болестима, неотпоран (као последица нежног здравља или тек прележане болести).* – Оперисан сам од жуч, па сам још ровит, ни смејем све да једем, ни нешто да работим.

ро́вне свр. *огласи се риком, рикне.* – Вол Бошко се заинатил, па не мрда, само с време на време ровне. Ровнуше говеда и стануше.

ро́г[1] мн. ро́гови м *коштани израштај на глави неких животиња.* – Имаомо овна, па си беше строшил једн рог, па смо га звали Шутко. Волим говеда с големи рогови. ⌂ **ишчу́ка ро́гови** *научи памети, избије бубе из главе.* – Кад узнем сукаљћуву, чу ти ишчукам рогови, па неч више да се сетиш за такво ни да помислиш, а кам ли да питаш. ⌂ **очу́ка ро́гови** *батинама утера памет у главу.* – Немој ме тепате ко оног нашеног писатеља, он бланторил свашто по књиће, па му очукал некој рогови. ⌂ **шчу́ка ро́гови** *батинама утера памет у главу.* – У свако место има понећи табација, али се смире кад им милиција шчука рогови.

ро́г[2] мн. ро́гови *један од шиљака на вилама, парожак.* – Дрвена вила је сва од дрво, и може да буде сас два рога и с три рога.

ро́г[3] мн. ро́гови *коса греда на кровној конструкцији* (упор. и венчаница). – Кат се поставе рогови на нову кућу, домаћин окачи дарови за мајстори и радници који су радели на кућу.

рога́ља ЛЗ ж *двороге дрвене виле којима се набадају снопови жита* (упор. набадња). – Набола сам снop на рогаљу, и да подигнем – јуже се одврза.

ро́гат, -а, -о *онај који има рогове,* фиг. *који је моћан.* – Шут с рогатога се не може боде.

рого́жа ж *простирка од рогозине или сламе, асура.* – Рж се не врше, нело се на житарку очука, испадне му семе, а от сламуту се плету рогоже, на које се напред спало. Леса исплетена от пруће, па туримо сламу, па озгор цршку, и туј смо спали, а спали смо и на рогожу, простремо рогожу назем, и тој ни је било кревет. Соба има лесу, на лесу рогожа, на рогожу гуња, испод гуњу мутавцика, а на пенцерче стоји гасарче. ⇨ *рогоза.*

рогоже́тина ж *пеј. од рогожа.* – Овија цржљаци и рогожетине ми се на главу укачише, увечер уносе и простирај, јутром сабирај и износи.

рого́за ж *в. рогожа.* – Несм једнуш преспал при овуј замлатотину на рогозу. Испод амбар имало пуздер и слама за рогозе, па Бугари запале амбар пун с морузу и сс жито, и све изгори.

ро́гоња м 1. *гвече са великим усправним роговима.* – Кад на нашег рогоњу погледаш рогови, стра да те увати. 2. фиг. *мушкарац кога вара жена.* – Само си мислим на једно: ако побегне з другог, или још горе, ако иде при другог, а при мен се врта, сви че ме окају ћорша, или рогоња.

рого́шка ж *хип. од рогожа, рогожица.* – Е па напред било овак: мртвца туре на земи, рогошку простру, и једну стручку простирчицу простру озгоре, туре му и јестьчинку, туре пртено платьнце ко покровчьк озгор, крпљачьк некакьв, и туј лежи док га не опоје поп и потерају у гробишта.

рогуља ж *крава са великим распоном рогова*. – Ја̏ чу̏вао кра̏ве прекај пу̏т, а прође̏ једѝн човѐк, па ме пита̏ за једну̏ моју̏ кра̏ву: Ко̀лко би тражѝл за ову̏ рогу̏љу, допа̀да ми се што и̏ма у̏бави ро̀гови, тѐл би да ју ку̀пим?

рогуша ж *рогата овца, и име таквој овци*. – О̀вце су угла̏вном шуте̏, али се десѝ да се некоја̏ ојагњи сас ро̀гови, такву̏ овцу̏ кр̏стимо рогу̏ша. ➞ *рогушка*.

рогу̏шка ж *хип. од рогуша*. – О̀вце која̏ каква̏, нека̏ Белу̏шка, нека̏ Рогу̏шка, нека Калу̏шка, нека̏ Бр̏њичка, нека̏ Зр̏ношка, и̏ма иметѝја вѣ̀здан.

рогу̏ши се несвр. 1. *ћули уши, усправља длаку, костреши се као знак беса* (о коњима и говедима). – Чи̏м му се приближи неко̀ј не̏познат, во̀л по̀чне да се рогу̏ши. 2. фиг. *стрема се за сваћу*. – Како̀ смо се ди̏гли ис цр̏ђе, Петка̀на се рогу̏ши на ме̏н, нешто̀ вој неје̏ по во̀љу. ⇔ *нарогуши се*.

ро̀д[1] м *производ биљака, оно што се роди из цвета или под земљом, принос*. – Сли̏ве се скрши̏ле од ро̀д, а и у по̀ље све у̏баво понѐло. ⌂ **врзује ро̀д** *замеће плод* (о биљкама). – Ако се нага̀зи лоза̀ на кра̀ставице кад врзу̏ју ро̀д, кра̀ставице че су горчи̏ве.

ро̀д[2] м *родбина, својта*. – То̀ј ти напрајѝла же̏на, и бли̏зо ти је до ку̏ћу, али ти неје̏ голѐм ро̀д. ▌**доле̏чањ** ~ *далеки род*. – Они̏ су доле̏чањ ро̀д, мо̀ж се же̏не. ■ **по̀род** комп. *блиски, већи род*. – Несу̏ ни ку̏ће то̀лко доле̏ко, али се ми̏ поче̏мо одоле̏чујемо, оту̏д-одову̏д па ти коши̏ја до̀јде по̀род од пра̏ви ро̀д. ■ **на̀јрод** суперл. *најблише сродство*. – Домачи̏н је, и ја̀к на ку̏ћу, и сва̀куга ку̏ј му тро̀пне ти̏ја дѝн на вра̀та испо̀штује ко да му је на̀јрод. ⇨ *рода*.

рода̀ ж *в. род*[2]. – Узре̏ло гро̀зје, че збѝрамо берачи̏, али то̀ј си све̏ на̀ша рода̀. Моја̀ рода̀ је голема̀ и по ма̀терину и по ба̀штину стра̀ну. ▌**доле̏чна** ~ *далеки род*. – Ми̏ смо доле̏чна ро̀да, али се прика̀зујемо и по̀штујемо.

ро̀дан, -дна, -дно *који даје добар приход*. – У ро̀дну њи̏ву кво̀ да се поса̀ди не мо̀ж да не ро̀ди.

ро̀ди (трп. пр. ро̀ден, а, о) свр. 1. *донесе на свет потомка*. – Овде̏ је једна̀ жена̀ осомна̀јес деца̀ роди̏ла. Ја̀ сам ро̀ден у Го̀рњи Стриже̏вац, о̀пштина Бабу̏шница. Дете̏ ро̀дено у гра̀д, о̀вце и ко̀зе неје̏ ни видѐло. 2. *донесе приход*. – Роди̏ла мору̏за, чи̏ни ти се и на зевњу̏ натежа̀ло. ⇔ *изроди, прероди, прероди*.

ро̀ди се свр. *дође на свет рођењем*. – Кој̏и куде̏ се ро̀ди, та̀м си му је на̀јдобро, па ни̏где ни̏шта да не̏ма. ⇔ *изроди се, одроди се, ороди се, разроди се, сроди се*.

роди̏ца ж *хип. од рода*. – За̀рати се, па дошла̀ рода̀, а на сеља̀ци ми̏ло што̀ је роди̏ца на ку̀п, што̀ им дошли̏ на̀госје, али по̀сле ка̀т про̀јде кри̏за, зна̀ју они̏ да че ји роди̏цата забора̀ви.

ро̀дне се свр. *роди се у дем. значењу, донесе известан приход*. – И ка̀д је на̀јголема су̏ша, па̀к се понешто̀ ро̀дне, али ако се не посе̏је, ђа̀вола че се ро̀дне.

ро̀днина мн. ро̀днине м ро̀ђак. – И̏маше једѝн Сла̀вко из Ра̀дешевац, на̀ш ро̀днина, о̀н по неко̀лко дѝна оста̀неше при нас на̀госје ка̀д ни је сла̀ва. Моји̏ ро̀днине ме помогну̏ше та прекара̀ сва̀дбу на си̏на, са̀ је ре̏д на ме̏не да па ја̀ њи̏м пома̀гам.

ро̀днинка ж *рођака*. – Ово̀ј ми је ро̀днинка, че̏рка на по̀старуту јетр̏ву, жи̏ви у Бе̏оград.

ро̀дом прил. *пореклом*. – Они̏ су ро̀дом из Студе̏ну, па се овде̏ насели̏ли, зато̀ ји о̀камо Студе̏нци.

рођѐн, -а, -о рет. *који је најближи по крвном сродству, кога је родила иста мајка*. – Они̏ су рођѐна бра̀ћа. ⇨ *роџен, -а, -о*.

рожѣ̀њ мн. рожњо̀ви м *в. ражњ*. – Џу̏рџовдѣн ка̀д до̀јдеше на̀јголемо ја̀гње зако̀љемо, и на рожѣ̀њ га испече̏мо.

ро́жница ж *зашиљена ӣречанка на лојӣрама* (упор. орожница). – Пречаѣ́ѣе на ли́тре на једѣ́н кра́ј штрче́ дваје́сти́ну санти́ма и заши́љене су, да се набо́ду сно́пови да не испа́дају по пу́т. Си́сће вој ши́љаве ко ро́жнице на ли́тре, мо́ш се наде́неш на њи́.

ро́жниште *једна од двеју дугачких облих гредица у које се убадају рожнице, и ӣако образују лиӣру.* – Ли́тра личи́ на сљѣ́бу, са́мо што́ је го́рње ро́жниште сави́јено напред ко сѣ́нка, до́к је до́љње пра́во.

рожња́ча ж тех. *греда у грађевинарсӣву* (упор. и венчаница). – На та́ваѣаче се у́справно поста́ве дире́ци, на њи́ ле́гају распиѣа́че, а на њи́ се по́преко ту́рају рожѣа́че, на које́ се насла́ѣају мерте́ци или ро́гови.

ро́зан, -зна, -зно *ружичасӣ, који је розе боје.* – Голему́ кућѣ́тину напраи́л, па ју у ро́зно окречи́л. Једна́ пловди́на је ро́зна, једна́ црна́, а по́блага је цр́ната. Гле́дам ба́бу како́ из голе́м сандѣ́к полѣ́к ва́ди пру́ћѣе, лу́лице, шарене́ бонбо́не и ро́зни ра́тлуци.

рози́кав, -а, -о *розикасӣ.* – Ја́годе се згњѣ́че, си́пу у су́д и ме́шају сас др́вену ложи́цу до́к се не уједначи́ и доби́је у́бав ро́зикав це́м. Пи́је по словена́ћѣе кава́не ћи́село рози́каво вино́. ⇨ *розњикав.*

розњи́кав, -а, -о *в. розикав.* – Ву́ну офа́рба сас црновр́шку тра́ву врани́ловку, па ка́т исплете́ це́мир од њу́, о́н розњи́кав, па се си́ја.

ро́јак мн. ро́јаци м *скуӣ ӣчела које су се излегле од једне маӣице у исӣој кошници и чине ӣосебну заједницу, рој.* – Изле́зе башта́ надво́р, а по ње́г ди́м од чибу́к ко ро́јак да га напа́да.

ро́ји[1] несвр. *ӣосебном ӣрихраном образује, сӣвара нови рој.* – Зиму́с сам ји до́бро прира́ѣувал, ал сам пролето́с рои́л све́ де́сет ко́шнице, и са́ и́мам два́јес.

ро́ји[2] несвр. *ӣлави, наноси муљ* (о бујици). – Те́ј ѣи́ве у Равни́ште река́ с вре́ме на вре́ме ро́ји, али зато́ мло́го и ра́ца́ју. ⇔ *зароји.*

ро́ји се несвр. 1. *образује ројеве, излази у ројевима из кошница.* – Че́ле ка́т по́чну да се ро́је, чове́к тре́бе да бу́де ста́лно при њи́, да му не побе́гну, па да ји дру́ѣи ува́ти. 2. фиг. *дели се, образује засебно домаћинсӣво.* – Ви́ше ова́к не мо́ж да жи́вимо, не́ло да се на́пролет ро́јимо, па да си сва́ћи ства́ра сво́ј до́м, и жи́ви како́ уме́је. ⇔ *изроји.*

ро́ка несвр. шатр. *ӣуца из ваӣреног оружја.* – Ро́кају они́, ал ро́камо и ми́, ду́жни им не оста́ѣујемо.

ро́кне свр. шатр. *душмански удари* (упор. кокне). – Гле́да ме и ћути́, ћути́, па се су́кне, и ро́кне ми једѣ́н ко́кавац.

ро́ља ж *ӣежи облик ӣрехладе.* Δ – Увати́ла ме ро́ља, ни́где не искачам о́д-дом, по це́л дѣ́н прележи́м у кре́вет.

ро́ља несвр. шатр. *ӣије ӣреко мере.* – Ро́ља, до́к се не наро́ља да не зна́је ни где́ му је глава́, ни како́ се зове́. ⇔ *нароља се.*

Ромѹ́нија ж *Румунија.* – Не па́нтим да су на́ши му́жи ишли по Ромѹ́нију и по Бу́гарско у печа́лбу, ишли́ су по Ср́бију, по Београ́цко, ка́жу та́м по́богата земња́, све́ се ро́ди кво́ се поса́ди.

ромуни́ка ж *в. армуника.* – Тѣ́г су биле́ ба́нде, тека́ ји зове́оше, кланета́ш, тру́бе, ба́сви, тупанци́ја, и́ма ји по пети́на, ромуни́ка тѣ́г јо́ш неје́ има́ло.

ромѹ́нсћи, -ска, -ско *који се односи на Румунију.* – Откара́ше ни на Ду́нав, на ромѹ́нску гра́ницу.

ро́ѣ̂ѣа ж *неморална и ружна жена.* Δ – При на́с ка́жу за ло́шу же́нску да је а́креп, карако́нцула, тенѣ́ц, ро́ѣ̂ѣа и чари́ло ели чу́ма.

ропса́ль м агр. *сорӣа ӣшенице дугога класа и крӣнога зрна.* – У моје́ вре́ме на́јвише смо сеја́ли: бели́ју, она́ не́ма оси́ль, банаћа́нку, ви́довачу и ропса́ль.

ро́пство с *стање онога који је у нечијој власти, заробљеништво.* – Моја́ ба́ба је прича́ла да је било́ мло́го те́шко ро́пство пот Ту́рци, ако ја́шаш коња́ и сре́тнеш Ту́рчина мо́раш да сле́знеш и да му се кла́њаш. ⇨ *ропство.*

ро́псто с *в. ропство.* – Било́ до́бро, али се за́ратува, па се на́род у́цвели, неко́ј пођину́л, неко́ј заро́бен, мо́ј чи́ча би́л го́дину дѣ́на у ро́псто у Не́мачку.

ро́пче несвр. *гризе зрнасту храну уз карактеристичан звук, хруска.* – Мо́ј ко́њ ро́пче зо́б, а ја́ одма́рам. Ољу́штим кочањи́ од зе́љће, и даде́м на деца́, она́ са́мо ро́пчу и засми́вају се. ⇔ *нароп̄че се.*

роса́ ж *капљице кондензоване водене паре по предетима непосредно изнад земље.* □ – Роса́ по гради́ну ко да је ћи́ша па́дала.

росељáв, -а, -о *који је натопљен росом.* – Типѣ́ц се на́јбоље ко́си док је јо́ш росељáв, ма́лко ли се нагре́је, му́чно се ко́си. ⇨ *росуљав.*

росељáк м пеј. *обилна роса.* – Обу́вај се, немо́ј да га́зиш боса́ по росељáкат.

ро́си нсвр *пада у ситним кашљицама.* – Ћи́ша тре́бе дѣ́н и но́ч да па́да, а не са́мо да ро́си ко́лко прашѝну да уте́па. ⇔ *зароси, нароси, ороси, прероси, пророси.*

ро́си се несвр. *кваси се росом.* – Немо́ј да се ро́сиш по росељáкат, мо́ж да озе́бнеш.⇔ *изроси се, нароси се.*

роси́ца ж 1. *хип. од роса.* – Гле́ како́ се роси́ца лѣ́ска по цвећети́јава ко дра́го ка́мење. 2. фиг. *грашке зноја на челу.* – Ле́ти-зими ње́му си роси́ца на чело́.

росѣ́иво прил. *натопљено росом или кишом.* – Обу́ј гу́мене чи́жме, јо́ш је росѣ́иво по лива́де, до ото́ч ћи́ша пада́.

ро́сне свр. фиг. *кратко пропрска киша.* – Сино́ч ро́снула ћи́шица, травуљи́на се намокри́ла, она́ се замаја́ла, па вој се опѣ́нци напуни́ли сас во́ду.

росове́ла ж пеј. *изразито крупна жена.* – О́н си́тан, не́ма га педе́се ћи́ла, она́ росове́ла, мо́же у зу́би да га но́си.

росу́ља ж *киша слабог интензитета.* – То́ј неје́ ћи́ша, то́ј росу́ља, она́ не мо́же ни пу́т да намо́кри, а ка́моли по́ље да нато́пи.

росуљи́в, -а, -о *в. росељав.* – Топрв се бе́ше сагљѣ́м раздњи́ло, слѣ́нце са́мо што́ бе́ше изле́зло, па трава́ бе́ше јо́ш росуљи́ва.

ро́тквица ж бот. *врста ситне ротквe малог црвенкастог корена који се једе уз јело као салата* Raphanus radicula (упор. радьква). – Наску́бомо и једно́ ца́кче ро́тквице за на пи́јац.

роце́н, -а, -о *в. рођен, -а, -о.* – Лужни́ца, ма́ђа роце́на, ње́јну сам води́цу пи́ла, зато́ј сам то́лко у́бава. Те́ка је, Ра́јно, не би́ требали о[д] то́ј да ора́тимо, баште́ви су ни роце́на бра́ћа. Она́ ми је роце́на сестра. Ти́ си за убива́ње, ти си напраи́ла да ја́ поте́гнем пишто́љ на роце́ног бра́та. ■ **на́јроцен** поим. прид. *налближи сродник.* – До́јде вре́ме па по́чну да те и на́јроцени огова́рају и запрцују.

ро́шка ж *рогата овца* (упор. рогуша). – На́ша Ро́шка сва́ку го́дин бли́зни, и очу́ва у́бава ја́ганци.

р̓га несвр. 1. *брзо расте, напредује у висини.* – Р̓га дете́, ко из во́ду да расте́. 2. *снажно и кратко мува чим.* – Немо́ј ме ви́ше р̓гаш с песни́цу у меши́ну, те́б до и́гру, а ме́не то́ј боли́. 3. *завлачи, гура што у нешто.* – Док ми напраји́ше зу́би, р̓га́ше ми некве́ ложи́це у у́ста, и загњита́ше три́ста ку́рца ну́тра. И́ч се не пла́ши од осе́, не́го р̓га сас пру́т у оси́ло. 4. фиг. *јурца, скита.* – Би́л по ра́тови, р̓га́л по пла́нине, се́бал, са́ га поче́ло састи́за. ⇔ *зарга, изрга, пророга, разрга.*

р̓гна ж фиг. *скитара, оштркоња.* – Та́ј р̓гна, не́ма да си гле́да до́м, не́ло се ћи́та од једно́г до дру́гог ко глу́ва ку́чка.

р̓гне свр. 1. *гурне, забоде.* – Да отвори́м вра́та, а ја́ некако́ р̓гну с пр̓с, те ете́ где́ се утепа́. Овде́ закачи́ла шише́нце с ма́стило, па р̓гну у ње́га с пе́ро, и поче́ некакво́

да пису́је. 2. *изненада и ненајављен уђе, или упадне.* – Не́ма да се некако́ наја́ви, да се нака́шље, не́ло са́мо р̓гне у со́бу ко свиња́. Р̓гнуло пија́но у ви́р, једва́ га нашли́.

р̓гне се свр. 1. *убоде се чим.* – Пази́ се, немо́ј да се р̓гнеш сас ши́лото у о́ко. 2. *завуче се где да се сакрије.* – Р̓гни се у шума́к да те не на́јду до́м, па ка́т оти́ду, ти́ си се врни́ ко да ни́шта неје́ ни било́.

р̓ђа ж *бескарактерна особа.* – О́н је једна́ р̓ђа, што́ га у све́т не́ма. С ту́ј р̓ђу сам се скара́ла, и не́чу ви́ше ре́ч да проду́мам с њу́.

р̓ђо́ше се (трп. пр. р̓ђо́сан, -а, -о) свр. *запусти се, престане да се стара о себи, преда се р̓ђи.* – Деца́ га̊ ману́ла, остаре́л па се р̓ђоса́л, са́мо че́ка кра́ј. Р̓ђоса́ла се, па се усрдѐла. Р̓ђо је́дна р̓ђо́сана, што́ си те́б не̊ гле́даш, не́ло на дру́ђи ману́ нао́диш. ➞ *р̓ђоше се.*

р̓ж м бот. *врста житарице која се употребљава за људску и сточну храну, раж* Secale cereale. – Напре́т смо сеја́ли по мло́го р̓ж. Р̓ж се не врше́, не́ло се на жита́рку очу́ка, испа́дне му се́ме, а от ста́блото се плету́ рого́же, на које́ се напре́д спа́ло. ➞ *р̓женица.*

р̓жен, -а, -о *који је од ражи, који се односи на раж.* – Напре́т смо је́ли р̓жен ле́б, ка́т се опече́ о́н се испу́ца ко церо́ва кора́, али бла́г за једе́ње.

р̓жени́ца ж *врста житарице која се употребљава за људску и сточну храну, раж̊* (упор. р̓ж). – Бре́, ову́ј го́дину и ја́ насеја́ р̓жени́цу.

р̓жи́ несвр. 1. *испушта отегнут, промукао и претећи глас, обично праћен кежењем зуба, режи.* – Не бо́ј се, куче́то не а́пе а́ко р̓жи́. 2. фиг. *бесно, љутито говори кроз зубе, гуњђа, мумла.* – Зи́нем ја́ да пое́м тека́ у̊спут, Петка́на ме р̓чка у ре́бра и р̓жи́ на ме́н да не бла́зним све́т тека́ пија́н, да се не укоро́сују чове́ци сас ме́н. ⇔ *ур̓жи се.*

р̓жиште с *стрњика ражи, њива на којој је била засејана раж.* – Р̓жиште је где́ је о́жет р̓ж, а стр̓ниште где́ је о́жето жи́то.

р̓ј узв. *за гоњење оваца.* – Р̓ј, р̓-р-р-ј! а́јде на па́шу, до́ста сте пла́ндовале. ⇨ *р̓ја.*

р̓ја узв. *в. р̓ј.* – Р̓ја! – за́чу се де́да Ра́чков гла́с, кат поче́ да раска́рује о́вце ис пла́ндиште.

р̓ка несвр. 1. *испушта храпаве шумове у сну, хрче.* – Чи́м спу́шти гла́ву на јестѣ́к, о́дма по́чне да р̓ка. ■ **рка́ње** *гл. им.* – Од њиго́во рка́ње не мо́же се тре́пне, чи́ни ми се ку́ћа се тре́се. 2. *кашљући избацује шлајм из грла̊.* – Они́ја ку́ји испред дре́ш отвр̓љује сла́му је у на́јголему праши́ну, па саде́ р̓ка и пљу́је. ⇔ *урка.*

ркма́ч мн. ркмачи́ м *в. р̓ькмач.* – Бревене́ци не́мају це́пови, место њи́ имају ркмачи́.

р̓кне свр. *кашљући избаци шлајм из грла, хракне.* – Р̓кне и пљу́не где́ сти́гне, да ти се ле́б не прије́де од ње́га.

рко́љ м *испљувак.* – Мло́го ме га́д ка́д ви́дим р̓ко́љ, чи́ни ми се оди то́ј не́ма по́гадно.

р̓љав, -а, -о *мали, прљав, неуредан.* – Р̓љава жена́ је на́јгора, ни вој нешто́ мо́ж дока́жеш, ни нешто́ о́че да урабо́ти како́ тре́бе. Прасе́то им јо́ш р̓љаво.

р̓мба несвр. *ради тешке физичке послове.* – Лужни́чањи во́ле да и́ду по госја́, а во́ле и да им се до́јде, кад мо́ж да се р̓мба, мо́ж се и госту́је. Ми́ смо ти́ја кујѝ че сас гла́ву да рабо́те, а на́род је ти́ја кујѝ че да р̓мба. ■ **р̓мба́ње** *гл. им.* – На́ш живо́т је било́ са́мо једно́ р̓мба́ње, а за ни́шта, бѣ́ш асли́ за ни́шта. ⇨ *р̓мбачи.*

р̓мба́чи несвр. *в. р̓мба.* – Док је чове́к по́млад, и мо́ж да р̓мба́чи, не́к р̓мба́чи ако је бле́са́в, а ја́ сам би́л бле́сав, па не́ма куде́ ве́ч.

р̓њи́ несвр. *дури се, инати се, пркоси.* – Поче́ му зави́ди це́ло село́, Стани́ка р̓њи́, наду́ла но́с и не свр̓та ви́ше на каве́ и поседѣ́к при Боси́љѣу.

р̓њка мн. р̓њке ЛЗ ж анат. *ноздрва.* – У р̓њке му пора́сле дла́ке, па се помуљи́ле, па га́дно за гледа̏ње. ⇨ *рњ̏ћа.*

рњо́сује несвр. шатр. *бренује, зарезује, шљиви.* – И заприча́ ти како́ је било́, али ко́ј га р̓њо́сује, ту́ј сам се са́м прејеба́л, несѣ̏м треба́л да и̏мам ни̏шта сас њу́.

р̓њ̏ћа мн. р̓њ̏ће ГЛ, ДЛ *в. рњ̏ка.* – Ста́лно му запи̏шене р̓њ̏ће, па мо́ра да ди̏ше на у̏ста. Сту́д па боли̏, ка́д издѣ̏неш – пу́ши ко стро́шен ћу́нац, кад удѣ̏неш – р̓њ̏ће се зале́пе.

р̓пче несвр. *звук који се чује када се гази по неугаженом сувом снегу, хрска.*– Изведри̏ло га, па га смр̓зло, па са́мо р̓пче сне́г под но́ђе.

р̓ска несвр. *шумно гризе, дроби зубима, хрска.* – Петка́на на́греја ле́бац на пло́тну от шпо́рет, и на́направи сала́ту, па се́домо, оно́ ле́бацат р̓ска, а сала́тицата ма́лко про́љутачка, ста́ри смо, ал си у̏баво ру́чкамо. ⇔ *изрска, срска.*

р̓скав, -а, -о *хрскав.* – Чва́рци тре́бе да оста́ну су́ви и р̓скави.

р̓скавица[1] ж анат. *врста чвршћег везивног ткива у телу кичмењака, хрскавица.* – На́јблаго ми да гло́ћем кочи̏не, а во́лим да поједе́м и р̓скавицу.

р̓скавица[2] ж бот. *врста трешње крупних и хрскавих плодова.* – Насади̏мо цре́шње р̓скавице, па се деца́ ука́че, и са́мо р̓ска̏ју.

р̓скавичка ж *дем. од рскавица*[1] – Р̓скавичка му напу́кла како па́дло, ал че про́јде.

р̓сне свр. *реско пукне, хрсне.* – Р̓сну стакло и ра́спршта се на све́ стра́не, могло́ је некоме́ у о̏ко да одлети̏.

рти̏шка ж дем. *хартијица, папирић* (упор. артишка). – Она́ но́си шише́нце с ма́стило, па бр̓кне у њег с перце́, и некво́ пису́је на рти̏шку.

р̓чка несвр. *гура, мува, чачка* (упор. и р̓га). – О́гњ̏ѣ се р̓чка сас ма́шу кад зага́сне. Деца̏ ти о́де сас сце́пене панталóне, дру́га им деца́ р̓чкају у ду́пе сас тоја̏ђе, а ти̏ ло́чеш по кафа́не. ⇔ *изрчка, разрчка, срчка.*

р̓чка се несвр. фиг. *боцка прстима, дира се, изазива.* – Немо́ј се р̓чкаш с ме́не, несѣ̏м тво́ј вр̓с, мо́гу ма́ти да ти бу́дем. ⇔ *срчка се.*

р̓чне свр. 1. *боцне шиљатим предметом.* – Се́вда се́дла на кре́вет и не тре́пче, чѣ̏с-чѣ̏с па се ци̏мне, ко да ју некво́ р̓чне у грби̏ну. 2. фиг. *боцне речима.* – Жена́ и кат си во́ли чове́ка, мо́ра га ма́лко сас некоју́ ре́ч р̓чне, да се зна́је који̏ је гла́ван. ⇔ *подрчне.*

рџа́ ж *производ корозије, црвеномрка превлака на зарђалом гвожђу, рђа.* – Ви̏дим ја́ да̏ че ме сас њиго́ву при̏чу једе́ ко рџа́ желе́зо, и реши̏ да си и̏дем.

р̓џав, -а, -о *прекривен рђом, зарђао.* – Канта́р р̓џав, али ме́ри шарена́ ја́ганци. Не вре́ди ни р̓џав јексе́р, али њо́ј си до́бар, и ту́ј се ни̏шта не мо́же.

рџаве́је несвр. *прекрива се рђом, кородира.* – Сећи̏ра поче́ла да рџаве́је, а плу́г ода̏вна на́чисто зарџаве́л. ⇔ *зарџавеје.*

рџо́љина ж пеј. фиг. *пиштољ који се ретко употребљава.* – Ми̏слим се у се́б: немо́ј да је Ру́жа па́ набави̏ла некву́ рџо́љину, па да ју поте́гне овде́ на сла́ву, и̏ма са све́ фу́тери да изри̏пујемо и[з] со́бу.

рџо́ше се свр. *запусти се, престане да се стара о себи, преда се рђи* (упор. рђоше се). – По це́л дѣ̏н се зајеба́вају они̏ја који̏ се р̓џосали, и који̏ су узбуја́ли и одвизе́ли: подјеба́вају једѣ̏н дру́гога, ка́рају се и јеба́вају со́јће.

р̓шум м *русвај, неред.* Δ – Напи̏је се, па пра́ји р̓шум по ку́ћу. ➞ *рушвај.*

ру́б[1] м *окрајак хлеба.* – Кат се наре́же ле́б, знало́ се: мо́ј је ру́б, а кри̏шће за дру́га де́ца.

ру́б[2] м *шав на одевном предмету.* – Усту́ра се ко ру́б уз ду́пе.

ру́б[3] м *ојачани венац посуде.* – Насред со́бу стоји̏ голема́ кро́шња, го́ре прекај ру́б наша́рана сас црвени̏ си̏тни цве́товчичи и зелене́ гра́нчице.

ру́б[4] м *ивица, крај.* – Поседе́ ма́лко на ру́б на кре́вет, па поче́ да питу́је куде́ се и́де понадво́р.

руба́ ж *девојачка спрема* – О́твори ко́вчег, поче́ да ва́ди рубу́, па ми вели́: Ово́ј је ђена́рна кошу́ља за младоже́њу, ово́ј је ве́зен пешћи́р за де́вера, ово́ј су шарени́це за при́јатељи, а ово́ј су ве́зене чера́пе, ове́ја што́ и́мају ша́рку на стопа́ло су же́нсће, а ове́ја што́ и́мају ша́рку до коле́на су му́шће.

ру́бк м *дем. од руб*[1]*, окрајчић хлеба.* – Ја́ сам на́јвише воле́ла да једе́м рубк.

ру́би свр. 1. *сече, одсеца.* – Кад га сече́ш, руби́ га до́зем, да се не позна́ва да је бре́с би́л на мецу́. 2. *једе много и са апетитом.* – Са́мо ћути́ и ру́би, ка́т се до́бро наје́де, поче́ да се распи́тује за кво́ је дошо́л. ⇔ *заруби, наруби, одруби, поруби, преруби.*

ру́д, -а, -о *који је мекан, коврџав и не превише дуг* (о вуни). – Ру́да ву́на је си́тна и ме́ка, ко дети́ња коси́ца. Има́ли смо и руде́ о́вце, али су по́више биле́ вла́сесте.

руда́ ж *део запрежних кола на чијем предњем карају се зашрафи скрипуша да може да се постави јарам* (упор. процеп). – Пре́гњишта и́мају руду́ на коју́ се ту́ри јерѣ́м, а у ње́га упре́гну воло́ви. ⌂ **трчи́ ко ждребе́ испред руду́** *уплиће се у нешто што га се не тиче.* – Ка́т ста́ри ора́те, ти́ се не ме́шај, немо́ј да трчи́ш ко ждребе́ испред руду́. ⌂ **ле́га на руду́** *предаје се, признаје пораз.* – Како́ старе́јем, тека́ полѣ́к ле́гам на руду́.

руде́је несвр. *црвени се, добија руменкасту боју.* – Жита́ поче́ла да руде́ју, же́тва се не́че мло́го заба́ви.

ру́дина (ОП ру́дин, који уз предлоге постаје прилог, упор. и длабин, планин, тавнин) ж *предео без шибља и дрвећа, пашњак са ситном и ретком травом.* – На́ша ру́дина не́ма во́ду, па овчари́ мо́рају да но́се у торбу́ и ле́б и во́ду. Чу́вамо о́вце по́-рудин. Пошли́ сас тра́ктор у́-рудин да дока́рају дрва, па им пу́кла гу́ма, и они́ се врну́ли. Истрови́ле се у́-рудин, чѣ́к тре́ћи дѣ́н ји нашли́.

рудиња́в, -а, -о *који је каменит, без високе вегетације.* – Рудиња́во ме́сто, са́мо сто́ка пасе́, ни дрва се не ра́ђају, ка́м ли нешто́ дру́го.

ру́жи несвр. *грди, вређа, псује.* – Ка́д ни се ја́ве деца́та да че до́јду, ба́ба ме ру́жи да се оми́јем по сна́гу, да им не смрди́м на шта́лу. ■ **ружѐње** *гл. им.* – До́јду момчети́ја на седе́њу, па некоје́ донесе́ дрва та накладе́ о́гањ, а некоје́ ни развр́ља гла́вње, па заради́ ружѐње. ⇔ *изружи, наружи, поружи.*

ру́жни несвр. *постаје ружан.* – Јо́ш мла́да, а поче́ла да ру́жни и да се грба́ви, нево́ље и сећира́ције ју прити́сле. ⇔ *поружни.*

ру́ј м бот. *жбунаста биљка жутог цвета која се употребљава за бојење у жућкастоцрвено* Cotinus cogygria. – У ру́ј смо чини́ле пре́ђу за ване́ле и јеле́ци.

ру́јав, -а, -о *жућкастоцрвен, руменкасти.* – Мло́го сам воле́ла ти́ја ру́јав ђе́мпир да но́сим. ⇨ *рујев.*

руја́ви се несвр. *постаје рујав.* – Поче́ле да се руја́ве цре́шње, деца́ бе́ру, а́ко јо́ш несу́ узре́ле.⇔ *зарујави се.*

ру́јан, -јна, -јно *који је почео да зри, недозрео.* – Ве́ч и́ма понећи́ ру́јан петлиђа́њ, а сти́гле и кра́ставичће. Пасу́љав ру́јан, па мо́ра ру́чно да се шу́жби.

ру́јев, -а, -о *в. рујав.* – Над Се́лско бра́ниште о́блаци а́леви ко кр́в ка́д раси́пеш, а од Столчѣ́и ка́мен ру́јеви, па до́јду жлти́.

рујне́је несвр. *добија црвенкасту боју, сазрева.* – Куде́ погле́даш на́окол се све́ шаре́неје: дру́м се беле́је оди праши́ну, жлто́ ли́сје је ве́ч поче́ло да рујне́је и каџаве́је, уга́рена зевња́ се црне́је, са́мо се подмла́дене лива́де ту́ј и та́м зеле́неју.

рујне́је се *показује се у рујној боји, сазрева.* – У Гава́зинку се рујне́је жи́то, не́че се заба́ви же́тва. Поче́ла да рујне́ју зр́на, прошара́ли се гро́здови.

рука́ мн. ру́ке ЛЗ / ру́ће ГЛ, ДЛ ж 1. анат. *један од горњих удова човечјег тела.* – А́јде да се ми́ју ру́ке, па на једе́ње. Де́ца, пр́во ми́јте ру́ће, по́сле се́дајте уз аста́л. ⌂

и́де му на ру́ку *помаже му.* – Све́ ни и́де на ру́ку, че завр̏шимо кво́ смо започе́ли. ⌂ **и́де му од ру́ку** *уме, вичан је сваком послу.* – Све́ му и́де од ру́ку, ни́шта му се неје́ оте́ло да нуме́је да га урабо́ти. ⌂ **и́ма си ру́ку** *вешт је сваком послу.* – И́ма си ру́ку, кво́ му о́ко ви́ди, све́ уме́је да напра́ви. ⌂ **ома́ши ру́ку** *навикне да ради нешто неприлично.* – Не да́ј му да те једанпу́т уда́ри, ако ома́ши ру́ку, о́н че си те би́је за ни́шта. ⌂ **поме́ри ру́ку** *ишчаши руку из раменог зглоба.* – Поче́ да ме пи́пка по ра́мо, да ви́ди да ли сам са́мо помери́л ру́ку, ел сам ју строши́л. ⌂ **преко ру́ку** *на силу.* – Ни́шта се не ра́ди преко ру́ку, не́ло поље́ и натена́не, ако о́ч да испа́дне добро́. ⌂ **вр̏зан у ру́ђе** *неспретан, трапавих покрета руку.* – Не поми́тај ју, она́ си је и она́к вр̏зана у ру́ђе, и ша́нтава у мо́зак. ⌂ **пре́крсти ру́ђе** *не ради ништа, чека све на готово.* – Наја́згодно је да прекр̏стиш ру́ђе и да че́каш да ти од Бо́га па́дне, али без ра́боту не́ма ни́шта. ⌂ **рабо́та у́-ру́ђе** *женски послови, ручни радови.* – Како́ се запроле́ти, ми́ же́не ма́немо рабо́те у́-руђе, прити́сну ни по́љсће ра́боте. ⌂ **не да́ва се у́-ру́ђе** *не предаје се.* – Ца́бе Петка́на вражу́ка по це́л дѝн да вр̏љим ређи́ју и дува́н, ја́ се не да́вам тека́ ље́ко у́-руђе, нек си она́ при́ча ње́јне при́че, ја́ си те́рам по моје́. ⌂ **зава́не ру́ђе** *окупира се каквим послом.* – А́јде уле́зни, ја́ сам си завану́ла ру́ђе с те́сто, па не мо́гу да ти отво́рим. ⌂ **завр̏же си ру́ђе** *прими се неке обавезе.* – Насади́мо дува́н, па си заврза́мо ру́ђе и с ту́ј ра́боту, прекај то́љће дру́ђе ра́боте. ⌂ **мѣ́шка ру́ђе** фиг. *неће да има посла са неким или нечим.* – Ни́кој не́че да си мѣ́шка ру́ђе с буда́лу, па не́чу ни ја́. ⌂ **иде́ му с ру́ђе** *полази му за руком све чега се дотакне.* – Све́ му и́де с ру́ђе, али жени́дбата га ни́како не́че, како́ кој́у оже́ни, тека́ вој на́јде ману́. Да га не зна́м што бу́де, даньс ми ни́шта не и́де с ру́ђе! ⌂ **с вр̏зане ру́ђе** *немоћан, ослабљен, спутан.* – Пе́нзијица тѣ́нка, а зевња́ јо́ш по́тьнка, и како́ мо́гу с вр̏зане ру́ђе да ји пома́гам, а о́че да живе́ у гра́д. ⌂ **с голе́ ру́ђе** *празних руку.* – Да́доше ми у мира́з на́јубаву њи́ву и големо́ бра́ниште, да не доо́дим у но́ву ку́ћу с голе́ ру́ђе. ⌂ **с празне́ ру́ђе** *празних руку.* – При то́г до́ктруа се не ула́зи с празне́ ру́ђе.

рука́в мн. рукави́ м *део одела који покрива руку (обично од рамена до шаке).* – Испле́ла си ми у́бав це́мпир, али си му ма́лко ократи́ла рукави́.⌂ **и́де на кра́тћи рука́ви** *воли да се лежерно облачи.* – Чи́м се запроле́ти, она́ иде́ на кра́тћи рукави́, па какво́ да је вре́ме.

рукави́чка мн. рукави́ће ж *дем. од рукавица, дечја рукавица.* – Ба́бина пилети́ћа, и́ма ву́на од ла́ни, за то́лко че на́јдем да им извр̏ткам и исплете́м по једне́ чара́пће и рукави́ће.

рука́тка мн. рука́тке ЛЗ / рука́ће ГЛ, ДЛ ж *земљани лонац са поклопцем и лучном дршком преко отвора у коме се носило чорбасто јело радницима у пољу.* – Потква́сим млеко́ у рука́тку, па га однесе́м на жетвари́ на њи́ву. Уврза́ла сам се у цеди́лку, па сам напре́д на тра́кови врза́ла рука́тку с пасу́љ. Поче́ла да срецу́је ку́ћу, ис подрум изне́ла вр̏чве, грнети́ја, рука́ће, по́малецка качети́ја и некакви́ влашља́ци што́ стоју́ та́м ко́ј зна́је от када́, и ва́тају па́учуну.

руко́љка мн. руко́љке ЛЗ ж *количина жита које се захвати шаком при жетви српом, руковет.* – Пеше́с рукље́ке пра́ве песку́, а пеше́с пе́ске сно́п, трина́јес сно́па треће́к, а седомна́јес крсти́ну. ⇨ *рукље́ћа.*

руко́ље́ћа мн. руко́ље́ће ГЛ, ДЛ ж *в. рукље́ка.* – Пеше́с руко́ље́ће се ту́ре на купшѣ́к, и то́ј је песка́, а пеше́с пешчи́це ка́т се збе́ру у ку́п и вр̏жу с јуже́ је сно́п.

руку́је се *поздрави се рукованьем.* – На пооду́ се рукува́мо, па се и исцеливува́мо.

рукуни́ца ж *једна од двеју руда у колима која вуче један коњ.* – На полови́н пу́т стро́ши се ле́ва рукуни́ца на че́зу, па су неве́ста и младоже́ња мора́ли да се загло́бе до гу́шу у каљи́ште до́к су дошли́ до њиго́ву ку́ћу.

ру́ндав, -а, -о *куштрав, чупав, са великим длакама.* – Сва́ се́лска пце́та су ру́ндава, мо́рају да спе́ надво́р, ку́ћу да чу́вају.

ру́нѕав, -а, -о *длакав, космат.* – До́бра же́нска мо́ра да бу́де дру́сна и ру́нѕава, да и́ма у́бав бу́с, ако све́ то́ј и́ма, зове́мо ју ћи́тка. ➞ *рутав.*

ру́но с *природни покривач од густе дугачке длаке на животињама; вуна која израсте на овци од једног до другог стрижења.* – На сла́бу овцу́ и ру́но тежи́.

ру́па ж фиг. *гробна рака.* – Ја́ сам гроба́р Ђу́ра, који́ че сви́ да ви у ру́пу нагу́ра. Не́че ни́ког да зами́не возе́ње на душа́ме, и лежа́ње у ру́пу.

рупешља́к м *пеј. од рупа.* – И́спольк испипа́ место́то куде́ ме је кучи́штето уапа́ло до́к најдо́ рупешља́кат, кат погледа́, оно́ га ређи́јата изми́ла, па се ко́ска беле́је.

ру́с збир. ру́сје м *трун.* – Мо́рам да жми́м кад ми упа́дал ру́с у о́ко. Ређи́јава пу́на с ру́сје, мо́ра да се проце́ди крос кр̑пу, па да мо́ж да се пи́је. ⌂ **не да́ва ру́с да па́дне на некого́** *заштитнички се односи према коме* – И́ма свекр̑ве које́ не да́вају на снау́ ру́с да па́дне, а моја́ ме́н не мо́же сас о́чи да гле́да, ка́д би могла́ у ка́пку во́ду би ме удави́ла, живу́ би ме у́зем закопа́ла.

руса́ ж *кожна болест која се манифестује појавом краста на глави и по лицу, нарочито код деце.* – И́скочи му руса́ на гла́ву по ко́су, па је три́јес дѣ́на лежа́ло у Ни́ш у бо́лницу, тѣ́г се то́ј неје́ могло́ изле́чи, па га је Миле́ва из Војници́ излечи́ла од русу́ту. Зна́м, ма́јћа ми бе́реше сва́какве лекови́те тра́вће, и́маше некаква́ жлѣ́та трава́ за русу́, а ни́ са́ това́ ману́мо.

ру́си несвр. *труни, засипа труњем.* – Па́да ру́сје озго́ре од греду́, па ру́си гр̑не у које́ се ва́ри пасу́љ, а она́ не сме́је да га покло́пи, да не прео́ди. ⇔ *наруси, поруси.*

русѣ́к м *дем. од рус.* – Некакѣ́в русѣ́к ми упа́де у о́ко па ме гло́це, погле́дај ви́ди ли се, и мо́же ли да се извади́.

ру́тав, -а, -о *длакав, космат* (упор. ру́нѕав). – Бе́ше голе́м му́ж, ру́тав ко ме́двед, стра́ да те ва́ти ка́д га погле́даш. Вепѣ́рав мло́го ру́тав, ко ли че га ошу́римо.

рутаве́је несвр. *почне да добија стидне длаке.* – Поче́ да рутаве́јем, поче́ да ме је срамота́ да се пред ма́тер ку́пем, и поче́ да се но́чу бу́дим сва́ у зно́ј. ⇔ *заратавеје, орутавеје, урутавеје.*

рутави́на ж *стидне длаке.* – Ја́ во́лим да напу́ним ша́ку с рутави́ну кад ју ува́тим до́ле.

рутави́нка ж *дем. од рутавина.* – Поче́л да се отр̑sа, поче́ла рутави́нка да му расте́.

ру́ца несвр. 1. *рида, гласно плаче.* – Ра́јна у́здану, па поче́ на́глас да ру́ца. А́јде, а́јде, не ру́цај нете́пана, да ства́рно не зарадѝш тепа́ње. 2. фиг. *јурца, момкује.* – Када́ чу ја́ ко дру́ђи це́лу но́ч да ру́цам, и да бу́цам. 3. фиг. *свира пискутавим гласом, пишти.* – Га́јденица запр̑цује, а ру́цало ру́ца. ■ **руца́ње** *гл. им.* – Престани́ ве́ч једанпу́т да ру́цаш, гајдарци́јо је́дан, гла́ву ми про́би с то́ј твоје́ руца́ње. ⇔ *заруца, изруца, преруца, разруца се, уруца се.*

ру́цало с *цев на гајдама која производи дубоке тонове и игра улогу баса.* – Кад засви́ри Сре́чко у га́јде, ру́цало зьвни́, га́јденица пи́шти, а ме́н ми се и́здльбин по́чне тресе́ меши́на, па поми́слим: јебе́м те, живо́те, у кво́ прође́, у сиротиѣльѣ́к, у голотиѣльѣ́к, дѣ́н уз мати́ку, но́ч уз гаса́рче.

ру́ча несвр. *једе.* – Ру́чајте, не срамо́ујте се, на једе́ње сра́м не́ма. ⇔ *поруча.*

ручѣ́к ГЛ, ДЛ м 1. *јутарњи оброк, доручак* (упор. подоручѣк). – Кат смо на ње́ву једе́мо два́пут: ручѣ́к и обе́д, а вече́рамо си до́м. Ле́ти ручѣ́к и обе́д бу́де на ње́ву, а вече́ра у́вечер до́м. 2. *први дан изласка на гроб после сахране покојника.* – Ју́тредѣн по́што се зако́па, на мртавца́ се изно́си ручѣ́к окол де́сет-једина́јес са́ти, о́бавезно пре пла́дне. ➞ *подручѣк.*

ручи́ца ж *дем. од рука.* – Ба́ба га оку́пе и попреме́ни га, па га ва́ти за ручи́цу, и поведе́ га да га даде́ да у́чи не́ки за́нат. (нар. пр).

ру́чка мн. ру́ће ж *део плуга који се држи руком током орања.* – Кад оре́ш ру́ће мо́раш цвр̏сто да др̏жиш, да ти не изле́ти плу́г из бразду́.

ру́чка несвр. *руча у дем. значењу.* – Ро́днине ва́ле пр̏жено, ме́шају га са си̏рење, ру́чкају и мецу за́лци омѣ́кну понеку́ ре́ћи̏ју. ⇔ *поручка.*

ручља́к мн. ручља́ци *пеј. од рука.* – Кле́цнуше ми но́ђе, у мо́зак ме за́потаји, поче́ ме гу́ши, ко да ме Цвр̏ла за гу́шу довати̏ сас њиго́вини ручља́ци.

ру́чни, -а, -о *који се односи на руке, који је рукама израђен.* – У моје́ вре́ме у шко́лу су постоја́ли пре́дмети Ру́чни ра́д и Ле́по пи̏сање, добива́ле се о̏цене из њи̏, а са́ таквѝ пре́дмети не посто́је.

ру́чно прил. *рукама, помоћу руку.* – Жетвари̏ се́дли да одмо́ре, тѣ́г се ру́чно же́ло, са ср̏п, сла́гнеш се и це́л дѣ́н жње́ш.

ручу́је несвр. *дору́чкује.* – Ма́ти ни за́бави ручѣ́к, че ручу́јемо кад тре́бе да обеду́јемо, а обе́д че спо́јимо с вече́ру.

ру́швај м *русвај, неред* (упор. р̏шум). – Напи̏ли се, па ру́швај направи̏ли у кафа́нуту, мора́ла мили̏ција да доо́ди да ји̏ смиру́је.

руше́вина ж *остаци срушене зграде, развалина.* – Од на́шу ку́ћу оста́ла са́мо руше́вина, ја́ се стровали̏ при руше́винуту, и ћути̏м.

С

с(а) предл. *с.* – Чу по́јдем и ја́ с ва́с, па како́ ми бу́де. Ђину́мо у то́љћи ра́тови, са свѝ жи̏во се тепа́мо, а тре́бимо се и мецусо́бно. ⌂ **са све́** *заједно са свима и свачим.* – Не могли̏ да сва́ре во́ду, и она́ си се вр̏ну при ма́тер и башту́ са све́ деца́. Не заде́вај се, ако се ри̏пнем и̏ма да те изеде́м са све́ дронци̏. ⇨ *сас, сь, сьс.*

с-с-с узв. *за пуждање паса.* – С-с-с, Гри̏вчо, др̏ж га, др̏ж га!

са́ прил. *сада.* – Некада́ су сла́ве трајале по три̏ дѣ́на, неје́ било́ ко са́. Са́ ми ора́тиш да не мо́ж без ме́н да спи̏ш, али ка́сно је са́ за све́. ⌂ **за са́** *засад, овом приликом.* – За са́ чу ти опро́стим, не́ка бу́де тека́, ал да се ви̏ше то́ј не пона́вља. ➞ *сьг.*

саба́јле прил. *зором, рано ујутру.* Δ – Не мо́гу на ми̏р ни да полежи̏м, от саба́јле се растро́паш по ку́ћу, а у́баво зна́ш да ми неје́ добро́. Саба́јле отсе́јем бра́шно у др̏вено текне́. ⌂ **ра́но на саба́јле** *ујутру пре свитања.* – Ра́но на саба́јле ба́ба се пре́дреши, и о́де на́госје при че́рку у Ни̏ш. ⇨ *собајле, собаље.*

сабѣ́н прил. *једнак, потпуно исти.* Δ – Сабѣ́н си ко што́ ти бе́ше де́да, без ре́ћи̏цу и̏ч не мо́жеш.

сабе́ре свр. *сакупи* (упор. збере). – Сли̏ве се зарину́ле у шљива́р, како́ чу ји ја́ са́м сабе́рем не зна́м. ⇨ *сьбере, собере.* ⇔ *посабере.*

сабе́ре се свр. *сакупи се* (упор. збере се). – Це́ло село́ се сабра́ло да ви̏ди наве́сту. ⇨ *сьбере се, собере се.* ⇔ *посабере се.*

саби̏ра несвр. *сакупља* (упор. збира). – Ла́зарице до́јду из За́плање, па и̏грају, пој́у́, ја́јца саби̏рају. ⇔ *насабира.*

саби̏ра се несвр. *сакупља се* (упор. збира се). – Саби̏рају се ко́д њу́ и же́њени и момчѝшта, ко на волово́дицу. ⇔ *насабира се, пресабира се.*

са́бљица бот. *врста баштенског цвећа, гладиола* Gladiolus communis. – Сво́ ти је цве́ће у́баво, али су са́бљицеве на́јубаве.

сабо́р ГЛ, ДЛ м *скуп народа код цркве, црквена слава.* – Кат су Води̏це, тѣ́г је сабо́р у Дра́гинац, и напре́т се на ти̏ја дѣ́н ишло́ на зглецо́с. ⇨ *сьбор, собор.*

саве̏љка мн. саве̏љке ЛЗ ж *чунак у ткачком разбоју.* – Разбо̏ј, па саве̏љка, па набрди̏ла, тка̏ле смо пла̏тна, пешкири̏, цр̏ге, јесте̏ци. ⇨ *совељ̏ћа.*

са̏вес м *осећање моралне одговорности за своје поступке, савест.* – Мо̏рам да се исповѐдим пред некуга̏, да ли због ста̏рос, да ли због са̏вес, а на̏јвиш да не шму̏гнеш и ти̏, ова̏к че поседи̏ш до̏к ти при̏чам.

сави̏ва несвр. *савија, мота.* – Не̏мам дру̏гу арти̏ју, не̏ло сави̏вам дува̏н у арти̏ју оди ц̏а̏к и пу̏шим, па кат се закашљем чи̏ни ми се о̏чи че ми излету̏ из гла̏ву.

сави̏ва се несвр. *савија се, сагиба се.* – Немо̏ј се сави̏ваш, немо̏ј му се сећираш, немо̏ј си ко̏су сече̏ш, не ваља̏је те̏ка.

сави̏је свр. 1. *срола коре у питу.* – А̏јде, Кле̏нsало, казу̏ј кве̏ ли те̏б карако̏нцуле искара̏ше по ову̏ј ћи̏шу при ме̏н, да ли је Петка̏на сави̏ла ба̏ницу, па дојде̏ да ме о̏каш на обѐд. 2. *промени правац кретања.* – Сави̏ ната̏мо, сави̏ нава̏мо, и̏сто ти се ва̏та, суде̏ нема̏штина. 3. фиг. *принуди, притегне.* – Сави̏ла ме му̏ка, па дојдо̏ да те мо̏лим да ме помо̏гнеш с ма̏лко бере̏ћет да прежи̏вимо до же̏тву. ⇔ *пресавије.*

сави̏је се свр. фиг. *погрби се.* – Го̏дине ју прити̏сле, па се сави̏ла до̏зем, са̏мо зе̏вњу з бра̏ду што̏ не доцу̏цује.

сави̏ња несвр. 1. *свиће.* – Једно̏ ју̏тро, тамѣ̏н поче̏ да сави̏ња, неко̏ј тро̏пну на вра̏та. 2. фиг. *јавља се, рађа се.* – Чове̏к једи̏но кад је по̏малечак, до̏к не по̏чну да му сави̏њају проблема̏тиће, мо̏же да се рече̏ да је некво̏ поживе̏л на комо̏цију. ⇨ *сьвиња.*

сави̏ња се несвр. *почиње да се рађа нови дан.* – Ми̏ несмо̏ од ти̏ја што̏ се у̏вечер до̏м засе̏цују, не̏ло ка̏т се стави̏ња, на̏м се сави̏ња. У село̏ сави̏ња ли се, ви̏ше не̏ма спање̏. ⇨ *сьвиња се.*

савла̏цује несвр. *савлађује.* – Ста̏рос ме прити̏ска, го̏дине ме савла̏цују.

са̏вне (рад. пр. савну̏л, -а, -о) свр. *сване.* – Тека̏ је поче̏ло, и бе̏ше а̏рно у̏баво до они̏ја проклѐти дьн, не савну̏л ни̏кад дабо̏гдал. ⇨ *сьвне.*

сагѣ̏шањ, -шња, -шњо *садашњи, савремени.* – Добро̏ си бе̏ше: ко̏памо с мати̏ку и пое̏мо, жње̏мо са срп и пое̏мо, несмо̏ знали̏ за сагѣ̏шањ живо̏т. У сагѣ̏шњо вре̏ме ни̏кој ни̏ћега нити га гле̏да, нити га пи̏тује за нешто̏. ⇨ *сьгьшањ.*

сагѣ̏шњица ж *данашњица.* – Ме̏н си добра̏ и сагѣ̏шњица, али чи̏ни ми се да бе̏ше по̏добро ка̏д бе̏омо мла̏ди, а̏ко неје̏ има̏ло све̏ ко са̏ што̏ и̏ма.

сагла̏м 1. непр. прид. *добар, поштен, уљудан.* Δ – Дево̏ћа, а̏ма неје̏ све̏ сагла̏м дево̏ћа, неје̏ за на̏шу ку̏ћу. 2. прил. *добро, поштуно, како ваља.* – Једѣ̏н глу̏шча, једѣ̏н ћо̏рша, саде̏ сам ја̏ мецу њи̏ сагла̏м. Кат чове̏ка некво̏ засле̏пи, о̏н нуме̏је ни да ми̏сли сагла̏м. ■ **по̏саглам** комп. *боље, исправније.* – Оно̏, пра̏во да ви ора̏тим, не зна̏м које̏ је по̏сагльм: да ли кад ји да̏вам у бачи̏ју, ил кад ји не да̏вам, али ка̏д ји даде̏м у бачи̏ју Петка̏на се не оћу̏чује це̏лу не̏дељу од вика̏ње. Њего̏вата ра̏бота неје̏ по̏саглам од мо̏јуту, али ми се потсме̏ва како̏ све̏ бо̏ље уме̏је од ме̏не. ⇨ *сагльм, сьглам, сьгльм.*

сагѣ̏ьм прил. *в. саглам.* – Топрв се бе̏ше сагѣ̏ьм раздьни̏ло, слѣ̏нце са̏мо што̏ бе̏ше изле̏зло, па тра̏ва јо̏ш бе̏ше росуљи̏ва. Да попи̏јем једну̏ ча̏шу, али да је сагѣ̏ьм.

сагле̏да свр. фиг. *помогне, упази.* – Е, мо̏ја Де̏са, Бо̏г да вој ду̏шу про̏сти, сва̏ког да сагле̏да, па и ње̏г. У̏баво ни са̏гледа, ра̏стрча се и све̏ ни о̏безбеди и о̏прави кво̏ је треба̏ло за пу̏т у Бе̏оград.

саде̏ прил. *само, једино.* – Ја̏ саде̏ кладе̏м о̏гањ, а по̏младити нала̏гају и разла̏гају каза̏н. И̏мамо саде̏ три̏ овчи̏це и једно̏ гове̏це у шта̏лу. У на̏ше село̏ моје̏ го̏дине сви̏ измрли̏, саде̏ ја̏ оста̏до да се јо̏ш му̏чим. Не зна̏м да ли је ово̏ја ства̏рно било̏, ил сам ја̏ саде̏ то̏ј сањува̏ла.

са̏ди (трп. пр. са̏ден, -а, -о) несвр. 1. *ставља у земљу семе, саднице и сл.* – Ло̏зје се са̏ди, али се и компири̏ са̏де. Сади̏ ду̏ње пот ку̏ћу, њи̏ на̏јвише во̏лим. Сва̏ћи уме̏је да са̏ди, оно̏ му се не ба̏је. Шљива̏р голе̏м, све̏ ра̏зне, и све са̏дене со̏рте сли̏ве ку̏пене у

ра́садник. 2. *ста́вља расквоцану кокошку на јаја да излеже пили́ће.* – Учер́ сади́мо ква́чку сас Јеле́нка, доду́ше о́н ју на́сади, ја́ саде́ помага́, јер од му́шку ру́ку бо́ље се изво́де пилети́ја. 3. *ре́ђа снопо́ве око сто́жера са класјем навише ради вршидбе.* – Са́димо сно́пје окол сто́жер на гу́вно и врше́мо који́ с ко́њи, који́ с гове́да. ■ **саде́ње** *гл. им.* – Се́ме које́ је оста́вено за саде́ње се не пи́па. Немо́ј сли́ве мло́го да разми́цаш у саде́ње, ал па да несу́ ни мло́го бли́зу једна́ до дру́гу поса́дне. ⇔ *досади, засади, насади, посади, пресади, усади.*

сади́љђа ж *пољопривредна машина за за сетву кукуруза.* – Сади́љ ђа слу́жи да се са́ди мору́за, и́ма: греде́љ, ручи́це, то́чак пре́дњи и за́дњи, дво́делно са́ндуче за се́ме и за вешта́чко ђу́бре, и це́в или циву́н кроз који́ и́де се́ме поме́шано с ђу́бре у зе́вњу, а ву́чу ју гове́да или ко́њ. ➞ *сејалица.*

са́дне свр. *засади у дем. значењу.* – И ову́ј го́дину са́днумо ма́лко бо́б, ко́лко да се деца́ озла́че.

са́дрце с *шипчица у чунку код разбоја на коју се нанакне 'цевка' са намотаном потком.* – По́тку намо́тамо на це́вку, па ју натѣ́кнемо на са́дрце и ту́римо у сове́љ ћу, њу провла́чимо кроз о́снову, а с набрди́ла прибі́вамо оно́ј кво се тка́је. ⇨ *садршце.*

са́дршце *в. садрце.* – Са́дршце мо́же да бу́де тѣ́нак др́вен прутѣ́к, ел гво́здена ши́пчица, на ње́га се ту́ри цевка, и за́једно с њу́ угла́ви у сове́љ ћу.

сажа́ли свр. *осети жалост према некоме, пожали некога.* – Ни́ко ј не́ма ни да те погле́да, ни да те са́жали, ни да те помо́гне. ■ **сажале́ње** *гл. им.* – Који́ и́ма сажале́ње о́н помо́гне ко́лко мо́же.

сажа́ли се свр. *осети сажаљење према коме.* – И́ма неко́ј па се сажа́ли када́ ви́ди да чеш да пропа́днеш, помо́гне ко́лко мо́же, али су по́виш они́ја који́ са́мо одвр́ну гла́ву.

сажаљи́в, -а, -о *који показује сажаљење, самилостан.* – Једи́но ни уну́кат доо́ди на по́виш дни́ кад је ра́спус, ува́ти фре́зу па све́ око́си, дока́ра ни др́ва ис пла́нину, пома́га ни, сажаљи́во дете́, во́ли си де́ду и ба́бу.

сажаљи́во прил. *на сажаљив начин.* – Бу́дан сам, гле́да ме ме́сец сажаљи́во, једи́но о́н ме жа́ли, или ми се чи́ни, тека́ по це́лу но́ч.

сажва́че свр. *зубима уситни и размекша храну, сажваће.* – Не жу́ри кад једе́ш, сажва́чи у́баво па прогли́н, да се не зада́виш.

сажи́ви се свр. *навикне се на заједнички живот с ким или чим, створи присне односе.* – Сажи́ви се чове́к тека́ сас животи́њку, а и она́ и́ма ду́шу, па се и ра́дују и ту́гују за́једно, до́кле једѣ́н не отпуту́је на они́ја све́т. И тека́, прође́ше си го́диње, ја́ се саживе́ с њи́ћ ,е изле́зо на кра́ј учи́тељ, дојдо́ си до́м и повали́ се на башту́: Та́те, ја́ изучи́ за учи́теља.

саздаде́ свр. *начини, направи, створи.* – Да ми је са́мо да зна́м који́ те сазда́де такво́г бле́савог и у́јетог. ⇨ *сьздаде.*

саздаде́ се свр. *појави се, створи се.* – Роди́тељи му несу́ такви́, а како́ се оно́ са́здаде такво́ бе́сно, ни́коме неје́ ја́сно. Откуде́ се па ти́ са́ са́здаде да ни попу́јеш, ко да ми́ ни́шта не зна́мо. ⇨ *сьздаде се.*

сазре́је свр. *постане зрео, сазри.* – Гро́зје са́мо што́ се прошара́ло, че́кајте не́к сазре́је, па тьг бе́рете.

саи́р м *неприличан догађај који побуђује на злурадо праћење, срдња, подсмех.* Δ – Ви́дим да је некьв саи́р, па пријдо́ и ја́ да ви́дим кво́ се деша́ва. Ово́ј ви је при́ча за саи́р, а и за вика́ње. ⇨ *сеир.*

саи́ри несвр. *наслађује се у посматрању чега лепог, али и ружног,* фиг. *срда се са ким.* Δ – Тамѣ́н Пу́зља о́дгега по село́ да ме саи́ри како́ ме Петка́на остри́гла на о́ткоси, ка́д видо́ и́ду ми на́госје унучети́ћа.

саи̏ри се несвр. *саблажњава се, наслађује се ромашрајући нешшо недолично.* Δ – Она̏ и̏маше по̏младог бра̏та, а по те̏ја артѝје о̏н и̏маше по̏виш го̏дине оди њу̏, да се чове̏к саи̏ри. Жени̏ се јо̏ш једну̏ш, ал оно̀ мла̏до ко ждреби̏ца, по̏младо от си̏на ми, тепа̏мо се, јури̏мо се, саири̏ се ва̏рош сас на̀с. ⇨ *сеири се.*

сајби̏ја м *власник, сойсшвеник.* Δ – На Гмитровдѣ̏н сва̏ћи сајби̏ја си оде̏ли њиго̏ве о̏вце, па си ји до про̏лет чу̏ва до̏м. ⇨ *сејбија.*

са̏јван м *насшрешница, шуйа.* Δ – Ра̏но, до̏к је јо̏ш росљи̏во, набе̏ремо дува̏н, па га дѣ̏њу ни̏жемо пот са̏јван.

сајци̏ја м *часовничар.* Δ – Сајци̏ја је неје̏ имало у Бабу̏шницу, ако ти се поква̏ри са̏т мора̏л си да га но̏сиш чѣ̏к у Пи̏рот при сајци̏ју.

сака̏т, -а, -о *који нема део руке или ноге, или има неко ошшећење на њима, богаљасш.* Δ – И̏маше једну̏ сака̏ту ру̏ку, бе̏ше ју изгоре̏ла сас ћипе̏ч во̏ду ко ма̏лецка, па вој руку̏ту једва̏ спаси̏ли, ша̏ката оста̏ла згр̏чена, а прсти̏ти саде̏ кочи̏не и ко̏жа.

сака̏ти несвр. *чини кога сакайим.* Δ – Причаја̏ју да су роди̏тељи сакати̏ли де̏ца, са̏мо да им ји Ту̏рци не у̏зну. ⇔ *осакайи.*

саламу̏р м *слана вода са зачинима у коју се држи месо йре сушења, саламура.* –Усо̏лено ме̏со стоји̏ пеше̏с дѣ̏на у саламу̏р, па се тѣ̏г су̏ши.

сала̏ти несвр. *облеће, салеће.* – Сала̏ти ме да му ку̏пим ципе̏ле, а ја̏ не̏мам па̏ре ни за гу̏мени опѣ̏нци. ➞ *салиша.*

салато̏сује се несвр. *шрчкара, сшално је у неком йослу.* – Кво̏ се ви̏ше салато̏сујеш по гради̏нуту ка̏д је и око̏пана и нава̏дена. Немо̏јте ни̏шта да се салато̏сујете, дошли̏ смо на виде̏ње, а не на госте̏ње.

салаци̏н м *бели кришални йрах који сшречава врење и шруљење, салицил.* – Сѣг неке̏ сала̏те праве са[с] сала̏цин, ја̏ ми̏слим да је ти̏ја салаци̏н о̏тров, они̏ веле̏ да је при̏јатн, до̏бро, ако је при̏јатн, тека̏ је, ми̏ напре̏д за то̏ј несмо̏ знали̏.

сала̏ш м *кош за кукуруз у склойу амбара.* – Ови̏ја до̏бри̏ га̏зде, пу̏н им са̏лаш сас мору̏зу. Мору̏за се олу̏пи, па се кла̏сови навр̏љају у са̏лаш да на про̏маја да не забуђаве̏ју.

салети̏ свр. *заокуйи, сйойадне речима.* – Ма̏ни ми се од гла̏ву, што̏ си ме то̏лко салете̏ла, не̏мам кѣд да ти при̏чам и да се ма̏јем с те̏бе.

сали̏та несвр. *облеће, салеће* (упор. салати). – Немо̏ј да ме сали̏таш ви̏ше, ма̏лко ли су дру̏ђе же̏не по село̏, и̏ди па њи̏ сали̏тај. ■ **салита̏ње** *гл. им.* – Окол њу̏ тре̏бе големо̏ салита̏ње, али и вре̏ди да се чове̏к пому̏чи.

са̏лчич мн. са̏лчичи м *врсша колача са додашком сала.* – Те̏сто се расу̏че на дебе̏лу о̏бгу, према̏зује сас са̏ло и скла̏па ко књи̏га, и тека̏ три̏пут, по̏сле се расу̏че на по̏тьнко, исече̏ на ко̏ће, на сваку̏ се ту̏ри пе̏кмез и пече̏, ка̏д је пе̏чено – са̏лчичи гото̏ви.

сам енкл. *од акценашског 'јесам'.* – Ја̏ сам поја̏ла те̏ј пе̏сме, али сѣг сам ји забора̏ила. ⇨ *сьм.*

са̏м, -а̏, -о̏ *заменица сваког лица (уз именице и личне заменице служи за исшицање)*: *сам; сасвим сам; једини.* – Ако смеје̏ нека̏ до̏јде о̏н са̏м, а не те̏бе жену̏ да прачу̏је. Она̏ сама̏ оста̏ла, па се запушти̏ла. ■ **на̏јсам** суперл. *најусамљенији.* – Оста̏до са̏м, осеча̏л сам да сам на̏јсам на це̏л све̏т, да ме ни̏кој не во̏ли. ⌂ **са̏м са̏мцијат** *йошшуно сам.* – Село̏ се и̏спразни, јо̏ш ма̏лко смо оста̏ли, ал све̏ недѣ̏гаво и остаре̏ло, са̏мо че̏камо дѣ̏н сами̏ са̏мцијати, не мо̏жемо си ча̏шу во̏ду у̏знемо, мо̏лимо се Бо̏гу да ни прибі̏ра. ⌂ **неје̏ са̏м** *није йри чисшој свесши,* фиг. *у друшшву са алкохолом, йоднайиш.* – Како̏ уле̏зе, видо̏мо да неје̏ са̏м, да зами̏та с језик, и да че пра̏ви гу̏жву.

сама̏р м *дрвена найрава слична седлу која се сшавља најчешће магарцу на леђа.* – Седло̏ је за коња̏, а сама̏р је за мага̏ре, напра̏вен од ле̏тве.

сама́ри несвр. фиг. *окривљује, ставља коме што на терет, чини кога будалом.* – Сама́ре ме да сам ре́кла то́ј- ово́ј, па ми се по́сле смеју́, шо́љћају се сас ста́рога чове́ка. ⇔ *насамари, осамари.*

самарџи́ја м *занатлија који прави и продаје самаре.* – Самарџи́је су прави́ли сама́ри за мага́ришта, и за това́рни ко́њи.

са́мачћи, -чка, -чко *који се односи на самце, који је својствен самцима.* – Би́л сам же́њен, али сам ве́к прове́л ко са́мац по туџину́, па ми је са́мачћи живо́т мло́го до́бро по́знат.

саме́је несвр. *живи сам, без породице и блиских, самује.* – Деца́ се растика́ше по све́т, а ми́ з ба́бу саме́јемо овде́ у ову́ пу́стињу. ⇔ *осамеје.*

саме́ље свр. *претвори зрневље у брашно, заврши млевење.* – Омеси́ла му мору́зан крава́јчак, па га испрати́ла у водени́цу да саме́ље бра́шно. Оћу́ти се ви́ше, да не ри́пнем да те саме́љем ко водени́чни ка́мен. ⇨ *сьмеље, смеље, умеље.*

са́мо речц. 1. у прилошкој служби: *једино, искључиво, тог тренутка, тек што није.* – Сви́ побе́гоше у ва́рош, са́мо ми́ ста́ри се јо́ш слепу́тамо овде́ по ови́ја ри́дови. Савну́ло ода́вно, са́мо што́ неје́ изгреја́ло слњце, а ти́ јо́ш спи́ш. 2. у служби везника: *али, итак, него:* – Мо́гу и ја́ да по́јдем, са́мо се бо́јим да ви несѣ́м на те́рет.

са́мовољно прил. *на самовољан начин, насилно.* – Научи́л да жи́ви са́мовољно, и да бу́де све́ како́ о́н рече́.

саможи́вник м *онај који све подређује својим интересимам, егоиста.* – Саможи́вник, све́ што́ ви́ди, са́мо да је њи́гово. О[д] то́га саможи́вника се чу́вај, о́н је у ста́ње да ти о́тне за́лок из у́ста.

самони́к мн. самони́ци *самоникла биљка, биљка која је никла из заосталог семена или постојећег корена.* – Шљива́р тре́бе сва́ку го́дин да се чи́сти од самони́ци, да се не ушу́ми ко бра́ниште, па да не мо́же да се уле́зне у ње́га. ➞ *саморас.*

самора́с мн. самора́си м *самоникла биљка, биљка која је никла из заосталог семена или постојећег корена* (упор. самоник). – Што́ си је самора́с по њи́вуну, ко да је с ру́ку насе́јан.

самоти́ња ж *стање одвојености од других, самоћа.* – Некада́ до́јде чове́ку те́шко на ду́шу, самоти́ња нале́гла, а при ње́г не́ма ни́кој. О́н преј де́ на поја́ту без њу́, и ма́ну до́м да доо́ди на спање́, тека́ подели́ше самоти́њу, ка́д им се не да́де да де́ле дру́го. ➞ *самоча.*

самото́к м *неотточено вино у комини, вино без додатка воде.* – Оточи́мо две́ста ћи́ла бе́ло вино́, а оста́ло смо остави́ли да си пи́јемо ко самото́к.

самоту́је несвр. *живи у самоћи као самотник.* – Деца́ се растика́ла, де́да ми умре́, ја́ са́ма самоту́јем у че́три ду́вара ко пустиња́к. ⇔ *насамотује се.*

самоу́к мн. самоу́ци м *онај који је научио нешто самостално без редовног школовања, или учења заната у занатској радњи.* – Сви́ смо ми́ и зи́дари, и те́сари, и битони́рци, али самоу́ци, зана́т смо кра́ли с о́чи од дру́ђи ма́јстори.

самоча́ ж *стање одвојености од других* (упор. *самотиња*). – Како́ оста́до сама́, насамотува́ла сам се, и нађута́ла у че́три ду́вара, па ми је самоча́ и ћута́ње изле́зло на вр́ гла́ву. Самоча́ је на́јгора друга́рица.

сампа́с[1] м *живот без надзора, контроле и ограничења, својевољност.* – Сампа́с човечи́на је би́л, са́ га згруби́л, кво́ ли о́н неје́ работи́л, и сас ме́чку се на ва́шар бе́ше пребара́л. Е́, што́ је о́н би́л сампа́с ко дети́ште.

сампа́с[2] м *пасење стоке без надзора, без чобана.* – Чу́ва јуни́це и понећега́ би́ка на сампа́с на Су́ву пла́нину, са́ма и́де те ји оби́цује. Ка́д изле́зомо на једну́ голему́ лива́ду, а оно́ гове́да у сампа́с, и́ма ји пре́ко седамдесе́.

сандáлка мн. сандаљће ж *хит. од сандала, сандалица.* – Ја́ сам пр̏ви пу́т обу́ла но́ве санда́љће, па се кри́шом оглеѡу́јем како́ ми у̏баво стоје̏, и да ли ме неће̏ гле́да.

сандьк мн. сандьци м 1. *сандук са бравом или катанцем за спремање ствари.* – То́ј ми би́л војни́чћи сандьк, са́ си чу́вам ала́тће у ње́га. 2. *мртвачки ковчег.* – Кат чове́к у̏мре, склепети́шу му сандьк о[д] дьсће да га у ње̏г зако́пају. ➞ *сандук.*

са́ндьче мн. сандьчети́ја с *дем. од сандьк, сандучић.* – Башта́ ми на́направи са́ндьче да си у ње̏г држи́м књи́ђе.

са́ндук м *мртвачки ковчег* (упор. сандьк[2]). – Кад нећи̏ у̏мре, Нико́ла кола́р му пра́ји са́ндук о[д] дьсће, ози́до́л са́мо наре́ди та́лпе, да се по́брже зду́ва.

са́не ж мн. *саоне које вуче запрега.* – Са́не те́гље воло́ви, на њи̏ зи́ми ка́д је голе́м сне́г, дока́рујемо дрва и̏з-рудин. ➞ *санице.*

санитéт м нов. *кола хитне помоћи.* – Веле́ да се Или́ја о́пасно разболе́л, о́ткара га оцу́тра санитéт за Бабу́шницу.

сани́це ж мн. *в. сане.* – Ма́ ћија́вица да ме ва́не, ка́мо ли некво́ по́страшно, ако је сне́г, о́н ме ту́ри на сани́це, па код лека́ра. ⌂ **сани́це за снова́ње** *саонице које се користе при намотавању основе на вратило приликом снованя да се добро истегну нити.* – На сани́це за снова́ње се привр̏же о́снова, па се ту́ри ка́мен, или се́дне дете́, да се оте́гне осно́вата, па две́ же́не на дру́гу стра́ну намота́вају на кросно́. ⇨ *сьнице.*

сани́чен, -а, -о *обележен отсецањем дела уха* (о овцама). – На́ше о́вце има́ле беле́гу сани́чено ле́во у̏о, ка́д ји лу́чимо да си ји позна́вамо.

саничéтине ж мн. *пеј. од санице.* – Натовари́мо у̏планин шу́му на сани́це, и са́мо што пойдо́мо саничéтинете се строши́ше, ми̏ испрегну́мо воло́ви, па си дойдо́мо до́м.

сани́чи несвр. *обележава овце отсецањем дела уха да их препознаје приликом лучења.* – О[т]цече́ се ма́лко од у̏о, па се вр̏ли у броби́њало, да се о́вце мно́же и да ји и̏ма ко броби́нци.

санти́м м *стоти део метра, центиметар.* – Пречáњће на ли́тре на једьн кра́ј штрче́ двајести́ну санти́ма, и заши́љене су, да се набоду́ сно́пови или се́но да не испа́дају по пу́т. Бльсну се бути́на, па штра́пну на шти́клу од дванáјес санти́ма. ⇨ *сьнтим.*

са́нтиметар м *кројачки метар у виду панљике.* – Се́дне терзи́ја на́земи, преврљи̏ са́нтиметр преко ши́ју, и по́чне да промьци́ња коньц кроз во́сак, спре́ма се да ши́је.

сантра́ч м *дрвена, камена или бетонска ограда око бунара.* – Ако си се на то́ј реши́л, сантра́ч од буна́р те не мо́ж одва́рка да се не омьки́неш у ње̏г. Бунари̏ по гради́не не́мају сантра́ч, па се де́си да се понећи̏ и омьки́не у њи̏.

санчьк м *дем. од сан, санчић.* – Ба́ба се бр̏кну у ѡе́п од опрегља́чу, и̏звади пару́, ту́ри ју на бебе́то на чело́, и и̏зорати: Еве́, да си ку́пиш санчьк, и момче́ кат порасте́ш. ⇨ *сьнчьк*

сањи́т, -а, -о *коме се спава, сањив.* – По́сле кат си по́јдемо до́м, ма́лко ни рећи̏ја сопли́та, штра́памо на́памет ко сањи́ти, понећи̏ се опрзо́љи па бу́пне, али и то́ј је за љу́ђи. ➞ *сьњив.*

сањи́то прил. *поспано.* – А̏ј, што́ ме подоку́јеш ово́лко ра́но? – ја́ви се сањи́то Чедо́мир.

са́ньће ж мн. *санке за санкање.* – Са́не те́гље воло́ви, а са́ньће су што се во́зе деца́. ⇨ *сьньће.*

сању́је несвр. *спавајући има снове, сања.* – Сањува́ла сам ви начьс, зато́ј ви о́кам на телево́н да ви пи́там како́ сте. ⇨ *сьњује.* ⇔ *засањује*

саопште́ва несвр. *обавештава кога о чему, саопштава.* – Биро́в и̏зока усред пла́дне, саопште́ва да че га̏ѡају Не́мци Сли́вовьчћи ви́с, и да се све́ исе́ли, да не́ма на́род у се́ло.

са́пет, -а, -о *неокре̄тан, сме̄тен, сӣӯтан, тра̄пав.* – При на́с ора́те за оно́га који́ ми́сли да је на́јпаметан да је са́пет. ⇨ *сьпе̄т.* ➞ *са̄пе̄тљив.*

сапетљи́в, -а, -о *неокре̄тан, сме̄тен, сӣӯтан, тра̄пав* (упор. сапет). – Скара́ше се сас Петка́ну, о́чи да си пова́де, помињаше си и која́ је штро́кна, и која́ је дро́пна, и која́ је сапетљи́ва, и која́ и́ма кри́ва у́ста, и на коју́ су поче́ли бр̏кови да расту́. ⇨ *сьпе̄тљив.*

сапетљи́во прил. *сӣӯтано, тра̄паво.* – Е́, са́ да ми је ја́ би се ребеча́ла колкого́дможе́ћи, а ја́ од напре́д све́ некако́ сапетљи́во, ко неве́ста која́ је учер́ доведена.

сапи́ња несвр. 1. *везивањем пре̄дњих ногу оемогућава браву да се удаљава далеко.* – Сапи́ња гове́да да пасу́ окол поја́ту. 2. фиг. *оме̄та при каквом по̄слу, сӣӯтава.* – Суза́на се ри́пну, на́вали се сас ру́ку на моје́ ра́мо, ма́лко за́диже су́књу да ју не са́пиња, па се ри́пну на столи́цу. ⇨ *сьпӣња.*

сапи́ра несвр. *зауста̄вља.* – Вели́ка изле́зе да ме сапи́ра да си не и́дем, али ме́н ме́сто не држи́, ја́ си отидо́. У Су́теску се заглави́ла гове́да насрет пу́т, уштркља́ло се Вла́јино теле́, уштркља́л се би́к на Ми́лу Шебе́ка, једни́ ји сапи́рају на пу́т сас тоја́ђе, а једни́ трче́ по бра́ништа те ји иска́рују сас ка́мење. ⇨ *сьпӣра.*

саплете́ свр. *по̄дме̄тне ногу коме.* – На́мерно ме сапле́те, зама́лко да па́днем да ми се сви́ смеју́. ⇨ *со̄пле̄те.*

сапли́та несвр. 1. *по̄дмеће ногу коме, са̄плӣће.* – На́мерно ме сапли́та да па́днем у каљи́ште да се ука́шкам. 2. фиг. *оме̄та кога у на̄предовању.* – Це́л ве́к су ме саплита́ли какво го́д да зарабо́тим, али ни они́ се не́су мло́го овајди́ли оди то́ј. ■ **саплита́ње** *гл. им.* – У боре́ње не́ма саплита́ње. ⇨ *сьплӣта, со̄плӣта.*

сапли́та се несвр. *са̄плӣће се, сно̄тиче се.* – Нешто́ ме зане́се у гла́ву, поче́ да се сапли́там ко пија́на, једва́ се довле́ко до до́м. ⇨ *сьплӣта се, со̄плӣта се.*

са́пне свр. 1. *везивањем пре̄дњих ногу сӣӯта коња да не бежи.* – Отка́рај коња́вога на лива́ду да пасе́, али га сапни́. 2. *везивањем задњег то̄чка за̄прежних кола сӣӯта га да се окреће, и тӣме прӣкочи кола да не јуре на низбрдици.* – Сапни́ ко́ла, че ме стѣ̏пкају гове́да на ни́збрдицуву. ⇨ *сьпне.*

са́пре свр. *задржи, зауста̄ви, сӣречи.* – Тр̏чи сапри́ овце́не да не уле́зну у де́телину, де́телина мла́да, че се поду́ју да поли́пшу до једна́. ⇨ *сьпре.*

са́пре се *зауста̄ви се.* – Бе́о се сколка́л оди крѐп преко пло́т, па чѣ̏к у Са́вин дво́р се бе́о сапр̏л преди ву́рњу уз ба́самаци. ⇨ *сьпре се.*

сапу́н мн. сапуњи́ м *са̄пун.* □ – Напре́т смо си сами́ правили сапу́н, а са́ сапуњи́ ко́лко о́ч, и то́ј от со́рте. ▌**пранећи́** ~ *са̄пун домаће израде за пра̄ње веша.* – Же́не су напре́т пра́ле с пранећи́ сапу́н, који́ смо си сами́ прави́ли. ▌**чи́с** ~ *са̄пун за умивање.* – Коса́рина блу́за кари́рана, и Су́љина кошу́ља кари́рана, са́мо што́ њо́јна мири́ше на чи́с сапу́н, Су́љина на чу́р. ▌~ **миришљи́вац** *мири́шљави са̄пун.* – Несѣ̏м ско́ро жени́ла си́нови, па не зна́м аде́ти, па ти́ће однесо једну́ мара́му и једну́ блу́зу, и једѣ̏н сапу́н миришљи́вац. ⇨ *со̄пун.*

сапу́нчак мн. сапу́нчичи *дем.* и *хип. од са̄пун, са̄пунчић.* – Ко́лко пу́ти сам га поружи́ла за купа́ње, да не смрди́ на шта́лу, да замири́ше на сапу́нчак, али о́н ме не слу́ша.

сапуња́в, -а, -о *насапуњан.* – Немо́ј да ме пи́паш сас сапуња́ве ру́ђе, зна́ш да не во́лим то́ј.

сапуња́вка ж бот. *биљка из по̄родице каранфила, са̄пуника Saponaria officinalis.* – Сас сапуња́вку су си ста́ре же́не ми́ле гла́ву, а и дре́је су пра́ле сас њу́.

са́рана ж *сахрана.* – Отиде́ и де́да Душа́н, учер́ му је била́ са́рана.

сара́ни (трп. пр. сара́њен, -а, -о) *сахрани.* – Кад ме́н сара́ниш, че проц̏ѣвтиш. Умр̏л је у Бе́оград, али си је сара́њен у на́ша гро́бишта у село́.

сара̏њује несвр. *сахрањује.* – Њи̏на деца̏ се ше̏ткају по бе̏ли све̏т, док ми̏ кр̏раве га̏че пе̏ремо, и пођи̏нули сара̏њујемо.

са̏рацa ж *обољење врат̄них жлезди, шкрофулоза.* – Ма̏ти вој до̏би некакву̏ са̏рацу, и умре̏ си мла̏да жена̏.

са̏рма ж *јело од млевеног меса и п̄иринча увијеног у лист̄ове куп̄уса или винове лозе.* – Ја̏ се на сла̏ву наједе̏м са̏рму и пу̏њене попо̏шће, а пече̏ње и не погле̏дам. ■ **по̏сна** ~ *сарма без меса.* – По̏сне са̏рме пра̏имо за по̏с, и о̏бавезно за Бѣгњу ве̏чер.

са̏рмице ж мн. *јело од сит̄но исецканих изнут̄рица увијених марамицом (скрамом).* – Са̏рмице једе̏мо сас ћу̏село млеко̏.

сас предл. *в. с(а).* – Ку̏ћа се не ку̏ћи с отима̏ње, не̏ло сас запиња̏ње. Сас њу̏ сам се скара̏ла, и не̏чу ви̏ше ре̏ч да проду̏мам с њу̏. Ако не̏ма ни̏шта сас ле̏б, о̏н се мо̏ж једе̏ нама̏зан сас ма̏з, и одозгор насо̏лен сас солчѣ̏к и а̏лев пипе̏рчѣк.

сасѣ̏кује несвр. *нап̄ујдава п̄се на кога.* – О̏дма ми излази̏ из авли̏ју, ако по̏чнем да сасѣ̏кујем пце̏та на те̏б, че ти оста̏ну панталȍне на пло̏т.

асе̏дне се свр. *слије се на једно мест̄о и згруша се* (о крви). – Та̏м куде̏ ме уапа̏ло кучи̏штето кр̏в сеасе̏дла, и место̏то помо̏дрело.

асе̏ти се свр. *п̄рисет̄и се, накнадно се сет̄и.* – Не мо̏гу са̏ да се се̏тим како̏ бѣ̏ш бе̏ше, ка̏т се асе̏тим, чу ви га ка̏жем.

асече̏ свр. *п̄осече све.* – До̏к сва̏ та̏ј др̏ва не асе̏чеш, сце̏пиш и сло̏жиш у шу̏пу, дру̏гу ра̏боту не̏ма да пи̏паш.

асе̏чује се несвр. *п̄рисећа се* (упор. досечује се). – Пробу̏дим се тека̏ но̏чу, па по̏чнем да се асе̏чујем куде̏ сам све̏ би̏л по печа̏лбу, и на каквȅ грађе̏вине смо све̏ работи̏ли.

аси̏пе свр. 1. *улудо п̄от̄роши, п̄рођерда.* – Све̏ што̏ је спеча̏лил, све̏ је асипа̏л по кафа̏не с курвешти̏не, са̏ се пови̏ра по село̏ го̏л ко пишто̏љ. 2. фиг. *п̄ремлат̄и, уништ̄и.* – Не изази̏вај ме ви̏ше, ако те дова̏тим, чу те аси̏пем от ћоте̏к. ⇨ *сьсип̄е.*

аси̏пе се свр. *уп̄ропаст̄и се т̄ешким радом.* – Асипе̏мо се од ра̏боту, а голему̏ ва̏јду не види̏мо, такѣ̏в је на̏ш сеља̏чѣи живо̏т. ⇨ *сьсип̄е се.*

аси̏ри се несвр. *згусне се, згруша се.* – Кр̏в окол ра̏нуту ве̏ч се аси̏рил, ја̏ узе па ју оми̏ с рећи̏ју, и замо̏та с кр̏пу.

аслу̏ша свр. *чује до краја* (оно што се говори). – Па са̏слушај ме прво̏ до кра̏ј кво̏ о̏чу да ти ка̏жем, па тѣ̏г наоди̏ ману̏, а не о̏дма ти̏ зна̏ш бо̏ље.

аслу̏шује несвр. *ист̄ит̄ује, п̄реслишава.* – Одве̏ли ји у мили̏цију да ји аслу̏шују који̏ је пр̏ви започе̏л бије̏ње. ■ **аслушува̏ње** *гл. им.* – Куга̏ одведу̏ на аслушува̏ње, не вр̏та се чи̏тав.

аста̏ви свр. *сједини, сп̄оји.* – Да ји ја̏ несѣ̏м аставил, јо̏ш би били̏ нежѐњени. ⇨ *аст̄аји.*

аста̏ви се свр. *аст̄ане се са ким.* – Не мо̏жемо једну̏ш годи̏шњо да се аста̏вимо ко поро̏дица, ста̏лно нећи̏ не мо̏же да на̏јде сло̏бодно вре̏ме, а дру̏ђи бѣ̏ш тѣ̏г мо̏ра да и̏де на годи̏шњи о̏дмор. ⇨ *аст̄аји се.*

аста̏вља се несвр. *сп̄аја се.* – Прело̏мен ле̏б се ви̏ше не аста̏вља. Рода̏ смо, тре̏бе да се по̏часто аста̏вљамо.

аста̏ји свр. *в. аст̄ави.* – Бо̏г тро̏ји опѣ̏нци сце̏пи док аста̏ји му̏жа и жену̏ који̏ су једѣ̏н за дру̏гога, па ка̏т се у̏јутро погле̏дају они̏ се чу̏де како̏ су се нашли̏ о̏ба такви̏, ко с белу̏ коби̏лу да су се тражи̏ли.

аста̏ји се свр. *в. аст̄ави се.* – Аста̏јимо се на крстопу̏тину, накладе̏мо о̏гањ, па седењѣ̏ујемо.

асти̏гне свр. 1. *сустигне у чему.* – Ако је нећи̏ бо̏љ од ме̏не с имо̏вину, ја̏ гле̏дам да га асти̏гнем, па и прести̏гнем, а са̏ мла̏ди гле̏дају да побе̏гну што по̏долеко од

имо́вину. 2. *сти́гне једна несрећа другу, згомилају се про́блеми.* – Све́ ме састи́гло: пр́во пресе́бо у́-планин, па доби́ ва́тру, па се просра́, са́ несѣ́м за ни́где. ⇔ *посасти́гне.*

састи́гне се свр. *доста́гне једно друго у развоју.* – Деца́ пора́стоше и састи́гоше се, пойдо́ше у шко́лу, и са́мо тра́же да им се купу́је, а ми́ смо тѣ́ньѣ́ни с при́код и пару́, па му́ка. ⇔ *посасти́гне се.*

састи́за несвр. *суста́же.* – Ра́бота се чѣ́ском раздо́ма, али кара́ње састи́за једно́ дру́го. Би́л по ра́тови, се́бал, са́ га поче́ло састи́за. ⇨ *састи́sa.* ➞ *суста́за.*

састи́sa несвр. *в. састи́за.* – У́пролет по́чну да састи́sају ра́боте једна́ дру́гу, па се навр́чкају једна́ преко дру́гу, не зна́ш на кој у́ стра́ну да се обр́неш.

сасу́кује свр. фиг. *опко́љава, при́теже са свих стра́на, при́теру́је уза зид.* – Откара́ли га у мили́цију, па га сасука́ли, и о́н све́ призна́л.

сасу́че свр. фиг. *при́тегне са свих стра́на, прикљешти, при́тера уза зид.* – Ни́ѣ́ни ји не те́ра да се ока́зују ку́ј кво́ работи́л, ку́ји ку́га зајеба́л, ку́ји коме́ кво́ укра́л, те́ра ји ре́ѣ́ија, а ја́ све́ па́нтим, па ка́д ји ју́тре сасу́чем у мили́цију, мо́рају да при́знају да су све́ сами́ каза́ли. ➞ *свије.*

сасу́ши се свр. *осуши се по по́вршини, изгуби влагу, по́стане сув.* – Лива́де се сасуши́ле, пожлте́ле, трава́ изгоре́ла, ову́ј го́дин косе́ње не́ма.

са́т мн. са́тови уз бр. са́ти м 1. *напра́ва за мерење времена, часовник.* – Са́т мо́ра сва́ѣ́ни дѣ́н да се курди́сује у и́сто вре́ме да не преста́не да ра́ди. Са́ са́тови ко́лко о́ч, напре́д ре́тко која́ ку́ѣа у село́ да је има́ла са́т. 2. *двадесе́т четврти́ део дана, час.* Кат смо на ньи́ву ручу́јемо окол де́сет са́ти, обеду́јемо окол два́ са́та, а вечеру́јемо у́вечер кад оти́демо дом. 2. *бројило за електри́чну енергију, стру́јомер.* – Ко бајаги прочита́л на са́т ко́лко смо изгоре́ли стру́ју, а о́н си напи́ше ко́лко о́че, али сва́ѣ́ни пу́т све́ по́више. ⌂ **зна́ ко́лко је** са́ти *на пи́рви по́глед зна у чему је про́блем.* – Чи́м га ви́дим да се наленsи́л и да се споту́ра, зна́м ко́лко су са́ти.

сатѣ́к мн. са́товчичи *дем. од сат, сати́ѣ́.* – Е́м ста́ра, е́м ѣ́о́рава, а приврза́ла на ру́ку некакѣ́в сатѣ́к, ко́лко да се ви́ди да и она́ и́ма са́т.

сати́ра несвр. *уништава, сати́ре.* – Гра́д и су́ша су ни мло́го пу́ти сатира́ли, па не́маш от кога́ ни да ку́пиш, ни да поза́јмиш да прежи́виш до но́ву же́тву.

сати́ра се несвр. *уништава се, сати́ре се.* – Сати́рамо се од ра́боту, али сла́ба ва́јда, до́к се мла́ди не просевери́ше, па ману́ше и село́, и се́лсѣ́е му́ѣ́е.

са́тре (трп. пр. сатр́л, -а́, -о́) свр. *уништи, упропасти.* – Ла́нску го́дин ни гра́д са́тр, па јо́ш не мо́жемо да се опора́вимо. Све́ сатр́ше и упропасти́ше сас сто́ку, и ни́ѣ́ни и́м ни́шта не мо́же. ⇨ *сьтре.*

са́тре се свр. *уништи се, упропасти се.* – Сатр́мо се од немачи́ну и сеѣира́цију како́ да изведе́мо деца́ на пу́т, да ба́р она́ ма́лко ви́де од животѣ́к.

са́ѣ́е с збир. *ѣ́елије од воска које пра́ве пчеле и осе да у њих полажу јаја и чувају мед.* – И́ма си желе́зна цеда́чка, кроз ньу́ це́димо ме́д, да не́ма у нье́га тру́ньѣ́е оди са́ѣ́е. ➞ *сьт.*

саче́ка свр. 1. *дочека кога са радошѣу и гостопримством* (упор. дочека). – Умеја́ла је и да саче́ка, и да пречéка чове́ка, и да се наша́ли, и да се насмеје́, па и кад во́ј неје́ било́ бѣ́ш све́ по́тамьн. 2. *причека до одређеног рока.* – Чу те мо́лим да ме саче́каш јо́ш ма́лко док продаде́м телчи́на, па чу ти се раздо́жим ко што смо рекли́. ⇔ *посачека.*

сачеко́тина ж *заседа, сачекуша.* – Наsрну́ кроз про́зор, ви́дим све́тло од ла́мпу, помисли́: мо́ж су ми Бугара́шиви сачеко́тину спреми́ли.

саче́кује (рад. пр. саче́кувал, -а, -о) несвр. *сачекива.* – Ја́ моје́ дете́ ни сам испа́рачувала у шко́лу, ни саче́кувала прет шко́лу, ко некоје́ дру́ѣ́е же́не, само́ си је отоди́ло, и доодило.

са̏чма ж *густо пострно засејан кукуруз чије се стабљике користе као сточна храна.* – Кад је ћишовита го̏дина на понекоју̏ њи̏ву смо о̏дма по же̏тву сеја̏ли са̏чму.

сачу̏ва свр. *пазећи, бринући се обезбеди, осигура* (кога или што). – Ако се са̏м не сачу̏ваш, дру̏ђи по̏ не мо̏же да те сачу̏ва. ➞ *учува.*

са̏цак м *метални троножни сталак за посуде приликом кувања на отвореној ватри.* Δ – Насре̏д и̏жу гори̏ о̏гањ, изнад ње̏га вери̏ће и котљ, а испод котљ са̏цак. На са̏цак ту̏рим су̏д и ва̏рим на огњи̏ште.

са̏це ж мн. *угљеник у облику лаког праха који се таложи из дима и пламена, гар, чађ.* Δ – Уваги̏ло га гоца̏ пије̏ње, и̏згуби равноте̏жу, гру̏ну у вуру̏нче, оно̏ се ра̏злете са све̏ ћу̏нци по прода̏вницу, са̏це ис ћу̏нци засипа̏ше отво̏рен ца̏к сас шићѐр. Чу те истре̏сем ко ћу̏ньц од са̏це. ➞ *чађе.*

саши̏је (трп. пр. саши̏јен, -а, -о) свр. *шивењем изради одевни предмет, шивењем спој два комада платна.* – Доне̏л сам ти кла̏шње и коњ̏ц да ми саши̏јеш панталѐне, па гле̏дај да ји у̏баво саши̏јеш, да не и̏дем с раши̏јене панталѐне по све̏т ко сѣблаз.

сь предл. *в. с(а).* – Ка̏д и̏маш сь што̏, и у кво̏, ли̏ко је да напра̏виш сва̏ко је̏ло, и да доче̏каш сва̏какво го̏сје.

сьбе̏ре (трп. пр. сѣбран, -а, -о) свр. *в. сабере.* – Сьбра̏ла се деч̏ица, па пошла̏ у коле̏ду, а ја̏ ји гле̏дам, па ми ми̏ло. За̏вати ћи̏ша, па ни полови̏н се̏но оста̏де несѣбрано на лива̏ду, а полови̏н навилчи̏мо.

сьбе̏ре се свр. *в. сабере се.* – Сьбра̏ло се бе̏ше и му̏шко, и же̏нско, и ста̏ро, и мла̏до, ко кат се де̏ли нешто̏ ца̏бе. Сѣбра ми се от све̏ стра̏не ло̏ше, па чу пу̏кнем.

сѣблаз м/ж *непристојна и неуредна особа која изазива саблазан самим својим присуством.* – И̏ди у ку̏ћу и уљуди̏ се, сѣблазе је̏дан. У̏, сѣблазе је̏дан, што̏ не у̏знеш да рабо̏тиш некакво̏, не̏ло се са̏мо слу̏њаш и укоро̏сујеш на̏род. ⇨ *сьбльз, сьблез.*

сѣбльз м *в. сьблаз.* – Ка̏д се свле̏кла ко сѣбльз. Задави̏ло ви каве̏во, дабо̏гдаде, не би̏ га ни пи̏нули да сам знала̏ да сте то̏љ̏ни сѣбльзи.

сѣблез м *в. сьблаз.* – Немо̏ј се сави̏ваш, / Немо̏ј си ко̏су сече̏ш. / Немо̏ј му се сећи̏раш, / Не ваља̏је тека! / На сѣблез си залич̏ела, / Изе̏доше те му̏ће, / Че се разболи̏ш, / Не ваља̏је ти то̏ј! (нар. п.).

сьбо̏р м *в. сабор.* – И̏демо на сьбо̏р у Дра̏гинац. Са̏мо на сьбо̏ри смо се вицавља̏ли.

сѣв, сва̏, сво̏[1] (ОП свога̏, сву̏, сво̏) пр. зам. *сав, сва, све.* – Сѣв да̏р си је поне̏ла, оста̏ло са̏мо једно̏ јелече̏. Сви̏ су дошли̏ који̏ су треба̏ли и̏ду, ви̏ше не тре̏бе да се че̏ка с поде̏ње. А̏метом да си чи̏с, кат се и̏граш сас сви̏ње, свога̏ те ука̏шкају. Мани̏ ме, сву̏ ме у̏балави, ве̏тар ти такве̏ цели̏вће. ■ **сво̏то** чл. ф. *све то.* – Сла̏мата куде̏ смо вчерува̏ли и сво̏то једе̏ње што̏ је прете̏кло оста̏не тека̏ до ју̏тредьн, не поди̏за се, а ку̏ћа се не мете̏ три̏ дѣна.

сѣв, сва̏, сво̏[2] прид. *голем, читав, оволики.* – Сво̏ село̏ прођдо̏мо, али га не најдо̏мо. У све̏ моје̏ му̏ће, јо̏ш ми је и она̏ треба̏ла да до̏јде да ми загоми̏ља.

сьви̏ња несвр. *в. савиња.* – Поче̏ ме те̏ши како̏ чу и ја̏ да доче̏кам бо̏љ живо̏т, како̏ че и ме̏н да сѣвне; о̏че ње̏кња, са̏ кат сам пред липса̏ч, оно̏ че ми топрв сьви̏ња. Де̏ да ви̏димо за кво̏ смо дошли̏, поче̏ да сѣвиња, а ми̏ јо̏ш не удума̏мо дево̏јче. ⇔ *засьвиња*

сьви̏ња се несвр. *в. савиња се.* – Учести̏ше петло̏вити, че по̏чне да се сьви̏ња. ⇔ *засьвиња се.*

сѣвне свр. *в. савне.* – Док сѣвне, док слѣнце огре̏је, мо̏рамо да се вр̏немо и[з] здра̏вац, и ве̏нци да по̏чнемо да ви̏јемо. Ју̏тром јо̏ш да не сѣвне, а ти̏ мо̏раш да си на њи̏ву. ⇔ *осьвне.*

сѣвне се свр. *раздани се, освоји дан.* – Сѣвне се – стѣвни се, а те̏бе не̏ма, / де̏ наѕрни̏, Ста̏но, да и ме̏н бе̏л дѣн сѣвне, / да па̏ј бу̏дем за у љу̏ђи, / ка̏м ти душа̏, бре̏, Ста̏ње, потѣвне за те̏б! ⇔ *расьвне се.*

сьвњу́је несвр. 1. *свиће.* – Поче̏ да сьвњује, а̏јде да се ди̏самo, да не о̏кају стари̏ти по на̏с како̏ спимо̏ до пла̏дне. 2. фиг. *чини да коме свиће леӣ дан, да буде срећан у времену које долази.* – Без Каравѝлку сам пија̏н од са̏мога се̏бе, она̏ сьвњу́је, она̏ стьвњу́је, она̏ ме ју̏тром бу̏ди, она̏ ми но̏чу о̏чи затва̏ра. ⇔ *осьвњује.*

сьвњу́је се несвр. *свиће се, рађа се нови дан.* – Сьвњу́је се, стьвњу́је се, све̏ по ред, и онака̏ како̏ тре̏бе да бу̏де, али си дѣнови ото̏де, живо̏т се кра̏ти. ⇔ *расьвњује се.*

сьвњу́шка ж *освиӣ новога дана, цик зоре.* –Напре̏д кад бе̏ше ми̏ смо у сьвњу́шку на њи̏ву, а данѣс слѣнце огреја̏ло, они̏ јо̏ш спу́. Сањува̏ преди сьвњу́шку некакѣв стра̏шан сѣн. У сѣвњушку запоје̏ сла̏вуј, мѣлецко пиле̏нце, а поје̏ па расту́ра. ⌂ **от сьвњу́шку до стьвњу́шку** *од зоре до мрака.* – Башта̏ ни те̏раше по ра̏боте от сьвњу́шку до стьвњу́шку. От сѣвњушку до стѣвњушку тр̏чи по̏там, тр̏чи по̏вам, и тека̏ це̏л ве̏к. ➞ *свиӣушка.*

сѣг прил. *сада* (упор. са). – Поседе̏ ма̏лко при њи̏ та поорати̏мо, па си сѣг, еве̏, дојдо̏, и са̏ кво̏ о̏ч од ме̏не! Моји̏ и твоји̏ су до сѣг добро̏ живе̏ли. Сѣг чу до̏јдем и ја̏. ⌂ **от сѣг па до ју́тре** *од сада до суӣра.* – Ако о̏чеш оди то̏ј ти мо̏гу при̏чам од сѣг па до ју́тре.⇨ *сьга.*

сѣга прил. *в. сьг.* – Сѣга је на̏ш вла̏с, и сва̏ћи мо̏ра да га по̏штује. Ја̏ сам ји поја̏ла, али сѣга сьм заборави̏ла пе̏смете.

сьгѣшњ, -шња, -шњо *в. сагьшањ.* – Сьгѣшњ на̏род је пи̏смен, али не̏је по̏штен ко непредѣшањ. Сьгѣшње дево̏ће пр̏во жи̏ве при момче̏, по̏сле им пра̏ве сва̏дбу, а напре̏д неје̏ било̏ тека̏.

сьгла̏м прил. *в. саглам.* Δ – Мо̏ре, куде̏ се ја̏ мо̏гу с те̏бе надора̏чујем, ти̏ си оратаци̏ка и̏-по, ја̏ блѣнтим, блѣнтим, па ће̏ некакво̏ сѣглам проду́мам. ⇨ *сьгльм.*

сьглѣ̏м прил. *в. саглам.* Δ – О̏н неје̏ по̏тпуно сьглѣ̏м, ма̏нете се од ње̏га. Сьглѣ̏м и̏спрска ло̏зје, ни̏где несѣ̏м замину́л ни гра̏нчицу.

сьглѣ̏ман, -мна, -мно *исӣраван, здрав, уӣоӣребљив.* Δ – Непрећипе̏ло вино̏ неје̏ сьглѣ̏мно.

сьздаде̏ свр. *в. саздаде.* – Они̏ су ме сьздали̏, роди̏тељи су ми, мо̏рам да ји пошту́јем.

сьздаде̏ се свр. *в. саздаде се.* – Одједну́ш се сьзда̏де про̏вала о̏блак, а ми̏ бе̏омо пошли̏ са̏мо на кошу́ље, па пођи̏сомо ко врапци̏.

сѣ̏ка несвр. *ӣујда ӣсе.* – Не мо̏же с о̏чи да ме ви̏ди, чи̏м приме̏ти да о̏чу да ми̏нем поред њи̏ну капи̏ју о̏дма сѣ̏ка пце̏та на ме̏не. ⇔ *наська.*

сьм енкл. *в. сам.* – Ја̏ сам поја̏ла те̏ј пе̏сме, али сьм ји заборави̏ла. И ја̏ сьм могѣл да по̏јдем, али несѣ̏м те̏л.

сьме̏ље (трп. пр. сѣ̏млет, -а, -о) свр. *в. самеље.* – Идо̏мо с То̏мчу у водени̏цу, напре̏т се че̏каше ре̏д, заврши̏мо некако̏, сьмле̏мо, натовари̏мо и поји̏домо си до̏м. Кру́пно сѣ̏млето брашно̏то, ко да је пре̏млина за сто̏ку.

сьмпур м *сумӣор.* – Су́дови у који̏ се држи̏ вино̏ мо̏рају да се до̏бро опе̏ру, па и̏ма да се ку́пе тра̏ке од сѣмпур, које̏ се у њи̏ запа̏ле, и ди̏м од њи̏ уби̏је сву́ нечисто̏ћу која̏ мо̏же да покваѝри вино̏.

сьмпури̏ше несвр. *димом од запаљених сумӣорних ӣрака дезинфикује суд у коме се чува вино, сумӣорише.* – Бу́ре пр̏во мо̏ра да се сьмпури̏ше, па тѣг да се ото̏чи ви̏но које̏ че ту́ј да пре̏ври, и стоји̏ до̏к се не потро̏ши.

сѣн мн. сѣнови м *сан.* – Дре̏мнем ма̏лко, али сѣн на о̏чи не̏че. Ко̏лко се ја̏ разби̏рам у сѣнови, ако сању́јеш по̏јање – че ви̏каш, ако сању́јеш да ви̏каш – некво̏ че се зара̏дујеш, би̏стра во̏да у сѣн преска̏зује слѣзе, му́тна вода̏ сме̏ј, црвено̏ је на ра̏дос, а бело̏ да че чу́јеш некво̏ ло̏ше. ⌂ **унесѐ у сѣн** *уӣоне у дубок сан.* – То̏ј попла̏дне ле̏гомо

ма́лко да одѣнемо с ду́шу, тамѣн ни уне́ло у сѣн, кад у́тропа по пе́нцери, про́буди ни гра́д.

сѣне (рад. пр. сьну́л, -а, -о) несвр. *сахне, суши се.* –Су́ша голе́ма, све́ сѣне, че бу́де гла́дна го́дина. За какво́ сам се вата́л, оно́ је сьну́ло. ⇔ *засьне, исьне, посьне, пресьне, усьне*

сьни́це ж мн. *в. саница.* – Низа сока́к лете́ сьни́це и кару́це.

сьнти́м м *в. санти́м.* – Шту́коше вој но́ђе де́сет сьнти́ма у каљи́ште.

сьнчѣ́к м *в. санчьк.* – На дете́ је сьнчѣ́к по́благ од медѣ́к.

сьњи́в, -а, -о *коме се спава, сањив* (упор. сањит). – Јо́ш смо сьњи́ви, са́де што се ди́гомо, јо́ш се несмо́ расьни́ли.

сѣ́ње ж мн. *в. сањ.* – Зи́ми ка́д иска́рујемо ђу́бре на њи́ве, у́место ко́ла кори́стимо сѣ́ње, ту́римо кана́те, упре́гнемо кра́ве у јерѣ́м, и а́јд на њи́ву по сне́г, по́сле се згре́је ре́ђи́ја, и уз ву́рдицу, турши́ју и чва́рци нека́ко поми́њујемо.

сьњу́је несвр. *в. сањује.* – Бѣ́ш пре не́ку ве́чер сьњува́ како́ смо седе́њѣ́вале на крстопу́тину ка́т смо мла́де биле́. Ја́ бр́зо спи́м, не́мам кѣ́д да сьњу́јем, и да се у сѣнови лома́там ко крна́ кра́ва по пути́шта. ⇔ *засьњује*

сѣ́пет, -а, -о *в. сапет.* – Ја́ сам сѣ́пет, нуме́јем да накладе́м о́гањ, а и шпорети́нана не́че да гори́ ка́д га ја́ кладе́м. У све́ сѣ́пета, са́мо у језѝк неје́, не мо́ж ју ни́кој надора́ти.

сьпетљи́в, -а, -о *в. сапетљив.* – Ни пло́т нуме́је да исплете́ ко́лко је сьпетљи́в.

сьпи́ња несвр. *в. сапиња.* – Немо́ј да га сьпи́њаш, неје́ ви́ше дете́ да му ми́ одре́цујемо кво́ че рабо́ти, и куде́ че и́де.

сьпи́ра несвр. *в. сапира.* – Какво́ го́д нау́мим да рабо́тим, жена́ ме сьпи́ра.

сьпли́та несвр. *в. саплита.* – Немо́ј ме сьпли́таш, чу па́днем да си но́с стро́шим.

сьпли́та се несвр. *в. саплита се.* – Ви́дим штра́па, али чу́дно некако́, све се сьпли́та.

сѣ́пне (рад. пр. сьпе́л, -а. -о) свр. *в. сапне.* – Ако ју не сѣ́пнеш са са́вет и з добру́ ре́ч, з бије́ње ју у́ци не мо́ж сѣ́пнеш да рабо́ти кво́ нау́ми. Мо́ј башта́ на коња́тога сьпе́л пре́гње но́ђе, па га пушти́л у лива́ду да пасе́.

сѣ́пре свр. *в. сапре.* – Се́до вој при но́ђе, и тека́ осѣ́вну, ал ду́шу не мога́ да вој сѣ́прем. Они́ја матрапа́зи из Лесковац кра́дну па расту́рају, а о́н је ту́ј да то́ј сѣ́пре.

сѣ́пре се свр. *в. сапре се.* – Што́ ми несте́ прича́ли до́к је то́ј могло́ да се сѣ́пре некако́, са́ верта́ње не́ма.

сьс предл. *в. с(а).* – Сьс њу́ сьм се скара́ла, и не́чу ви́ше ре́ч да проду́мам сьс њу́.

сьсви́м прил. *у пуној мери, потпуно, сасвим.* – Не́ма ни́шта от чове́ка, сьсви́м пропа́дал, а какѣ́в чове́к бе́ше, ко гору́н.

сьси́пе (трп. пр. сьси́пан, -а, -о) свр. *в. сасипе.* – И́ч ме не слу́шају дечи́штана, сьси́па́ше ме живу́. До́јде на́на од њи́ву, сьси́пана од ра́боту, а топрв ју че́ка да намира́ва сто́ку, и на́м вече́ру да поставља.

сьси́пе се свр. *в. сасипе се.* – Големо́ има́њиште, а ја́ мла́да, нуме́јем да се чу́вам, па се сьсипа́ од ра́боту, пу́сто им оста́ло.

сѣ́т збир. сѣ́ће м *пчела од воска с ћелијицама у којима пчеле стављају мед* (упор. саће). – То́ј се зове́ сѣ́т, у њѐг че́ле чу́вају ме́д да и́мају кво́ зи́ми да једу́. Нава́димо сѣ́ће ис ко́шнице, па и́мамо центриву́гу у коју́ оце́димо ме́д, а во́сак оста́не на́стран су́в.

сѣ́тѣк мн. сѣ́товчичи м *дем.* и *хип. од сѣт.* – Понесе́м слѣ́бу, па ту́рим шами́ју на лице́ да ме не а́пу че́ле, па с ножѣ́к наре́жем сѣ́товчичи, ја́ не во́лим це́ден ме́д.

сѣ́тре свр. *в. сатре.* – О́че да ме сѣ́тре, да ме не́ма, све́ њиго́во да оста́не.

сѣ́тре се свр. *в. сатре се.* – Човѐк ако не зна́је како́ че се сѣтре, о́н накупу́је гоћа́ њи́ве, па упла́ши де́ца, та побе́гну у́свет.

сьчиња́ва несвр. *представља, чини, игра значајну улогу.* – Једѣ́н човѐк ни́шта не сьчињава, тре́бу мло́го љу́ђи да се урабо́ти то́лко има́ње, и одржи́ таква́ ку́ћа ко што́ њи́на бе́ше.

свано́ли свр. *уради нешто на брзину и којекако.* – Кво го́д да једе́ш, сажва́чи у́баво, па тѣг прогл̥ни́, немо́ј за́лок ти́ће да свано́лиш, ко ба́ба која́ не́ма ни једѣ́н зу́б у гла́ву.

свадба́р мн. свадбари́ м *онај који воли да иде по свадбама.* – Тија́ свадбари́, са́мо би ишли́ по сва́дбе, и по́звани и непо́звани.

свадбу́је *проводи се по свадбама.* – У́јесен, кат се посе́је жи́то и навезу́ дрва по дворо́ви, у село́ по́чну да се пра́ве сва́дбе и да се свадбу́је, а село́ пуно́ с на́род, па сва́дбе ко́лко о́ч, али то́ј вре́ме ода́вна прође́. ⇔ *пресвадбује.*

сва́ди свр. *изазове свађу, створи раздор и омразу, завади.* – Ми́ћа ни на́прави та се ми́ с Миладѝна свади́мо, и ману́мо, али ни о́н не процѣ́вте. ⇔ *посвади.*

сва́ди се свр. *дође у сукоб, посваћа се са ким.* – За кво́ слу́жи и́стина јо́ш не разбра́, а це́л живо́т ју́рцам по њу́, и с гр̥дни љу́ди се свади́ због њу́, а ни́какву ва́јду о[д] то́ј не видо́. ⇔ *посвади се.*

сва́ђа ЛЗ ж *жучна препирка, расправа непријатељског и увредљивог тона* (упор. карање). – Некада́ се посмеје́мо, некада́ се и посва́ђамо, оно́ и за сва́ђу тре́бе двоји́ца.

сва́ја ж *прија, рођака по основу женидбе-удадбе, својта.* – Дојди́, сва́јо, да си поседи́мо, и да си от све́ преоа́тимо.

сва́какьв, -ква, -кво пр. зам. *свакакав.* – Сва́какв на́род и́ма по све́т, ал ко на́ш га ни́где не́ма, и ако је за добро́, и ако је за ло́ше. ■ **сва́каквојете** чл. ф. *било шта што се односи не претходно употребљено „свакакво“.* – На́ш кра́ј је на́јубав у́пролет кат се уцѣ́вти цве́ће: чоба́нка, игли́чје, никси́ца, сому́рак, и сва́каквојете.

сва́кој, -а, -е 1. им. зам. *свако.* – Ми́ смо и но́чу же́ли, а са́ сва́кој спи́ до се́дом-о́сом са́ти па тѣг и́де на њи́ву, па ако му је са́ ло́ше, оно́ не́ма ни́кад ни да му бу́де добро́. 2. пр. зам. *сваки, -а, -о.* – Неје́ сва́које дете́ ро́дено шко́лу да у́чи, а ни сто́ку да чу́ва. ➞ *сваћи.*

сва́ли свр. *пребаци терет или кривицу на другога.* – Све́ што́ му је те́шко на ме́н га сва́ли, па си се обрне́ на дру́гу стра́ну и за́спи, а ја́ це́лу но́ч не мо́гу о́чи да скло́пим.

сва́ли се свр. *преврне се, откотрља се.* – Те́сан пу́т, а настра́њичаво, пољ́к вози́ да се не сва́лимо у доли́нчинуву, да не мо́гу да ни ни с магне́т по́сле збе́ру.

сва́ља свр. *ваљајући спусти низбрдо, скотрља.* – Кољ́ни́ си је тру́пав, ље́ко га сваља́мо до пу́т, али му́чно че га натова́римо на ко́ла.

сва́ља се свр. *ваљајући спусти се низбрдо, скотрља се.* – Ја́ се сваља́ при њу́, па поче́мо за́једно да се ва́љамо по лива́ду. Сто́вна се сваља́ от сло́г, па се до́ваља до пу́т, али се не стро́ши.

сва́ри (трп. пр. сва́рен, -а, -о) свр. *скува.* – Ако ово́ј чу́је мо́јна сна́шка, че ми сва́ри каве́ са[с] со́л, ко што́ и́деше при́ча по село́ од једну́ сна́шку. На поја́ту сва́римо овчени́к, па се наку́самo.

сва́ри се свр. 1. *скува се.* – Сва́ри се вода́ и со́л, и с то́ј се прели́је си́рење у каче́. Ме́со се сва́ри, исћи́не се сас ру́ће на́ситно, посо́ли се, тури́ му се би́бер и а́лев пипе́р, и пра́ви се шва́ргла. 2. фиг. *окупа се у сопственом зноју.* – Мо́ре, соблачи́ кожу́ват, ви́диш ко́лко је упе́кло, че се сва́риш у ње́га.

свасти́ка ж *женина сестра њеном мужу* (упор. балгъза). – Три́ свасти́ће и́мам, све́ три́ у́баве, али моја́ жена́ на́јубава мецу њи́.

сва̏т[1] м *учесник у свадбеној поворци, званица на свадби.* – И ја̏ сам би̏л сва̏т на њи̏ну сва̏дбу, и ме̏н да̏доше да̏р, а̏ко несмо̀ ро̀д. ▉ **ста̏ри** ~ *сватовски старешина, старојко.* – Ста̏ри сва̏т и старосвати̏ца мо̀рају да бу̏ду ро̀д на младоже̏њу.

сва̏т[2] м *рођак по основу женидбено-удадбеног односа.* – О̀н ми је сва̏т, њего̀ва сестри̏чина ми је сна̏а, о̀камо се „сва̏те“.

сва̏та несвр. *прима и усваја умом неки садржај, схвата.* – Ја̏ се ри̏пнем, отрчи̏м у со̀бу, ца̏бе, со̀ба студена̏, не̏ма ју ба̏ба, и тѣ̏г поче̏ да сва̏там да мо̀же ства̏рно да ју не̏ма, за ста̏лно да ју не̏ма ви̏ше. Даньшње же̏не све̏ за о̀збиљно сва̏тају кво да им проду̏маш.

сва̏ти свр. *прими и усваји умом неки садржај, схвати.* – На сеља̏ци се одузо̀ше но̀ђе ка̏т свати̏ше кво̀ Бу̏гари спре̏мају.

сва̏ћи, -ка, -ко 1. им. зам. *свако.* – Изле̏зе на капи̏ју и по̀гледа негде̏ нис пу̏т, негде̏ у̏даљин, одо̀кле ни̏ћи не доо̀ди, а сва̏ћи ната̏м и̏де. Сва̏ћи се мо̀ра прија̏ви кад напу̏ни осомна̏јес го̀дине. 2. пр. зам. *сваки, -а, -о* (упор. свакој). – Сва̏ка вре̏ча на̏јде за̏крпку, па и за те̏б че се на̏јде неква̏, па ква̏ је-таква̏ је.

сва̏чи, -ја, -јо пр. зам. *који припада свакоме, било чији, ма чији.* – Док и̏маш и мо̀жеш, сва̏чи си, кад оста̏неш без ни̏ште, ни̏кој те не гле̏да. Сва̏чијо је ни̏чијо, зато̀ј га ни̏кој не па̏зи, а нечи̏јо си па̏зи они̏ја чијо̀ је.

сва̏ца рет. ГЛ ж *жучна препирка, расправа непријатељског и увредљивог тона* (упор. карање). – Сто̀ го̀дине сам у мили̏цију, а топрв сѣ̏г ви̏дим да је на̏род пово̀љит, а да га на сва̏цу те̏рају поли̏тичари.

сва̏што им. зам. *свашта* (за ствари, и све друго што није лице). – Немо̀ј да се ба̏вите, на сва̏што поми̏слим до̀к се не вр̏нете. И̏ма сва̏што по на̏род.

све̏ прил. *у значењима*: *времена, места, начина, узрока и сл.* – Ни̏где не и̏дем, све̏ сам си ту̏ј у село̀. Све̏ се бој̏им да је тека̏ ко што̀ ме ље̏жеш. Ја̏ сам у̏век крива̏ за све̏. Све̏ до̀к се не у̏спим, от па̏мет ми се не сту̏рашп ти̏ и твоја̏ цр̏на судби̏на.

сведе̏ свр. 1. *водећи кога помогне му да сиђе.* – Не мо̀гу са̏ма да сла̏зим низ ба̏самаци, мо̀ра неђи̏ да ме сведе̏ ка̏д ми се прии̏де понадво̀р, а то̀ј неје̏ једну̏ш. 2. фиг. *склони очи, задрема.* – Од дечи̏шта не̏мам кѣ̏д о̀чи да сведе̏м, да дре̏мнем ма̏лко. 3. фиг. *рашчисти рачун са киме, обрачуна се.* – Чедо̀мире, те̏бе сам чека̏л да сведе̏мо рачу̏н. 4. фиг. *режући обликује одређени тип крова.* – Ма̏јсторе, да ми сведе̏ш кро̀в на две̏ во̀де, и да и̏ма два̏ калка̏на.

свезе̏ (трп. пр. све̏зен, -а, -о) свр. *возећи допреми, обично са виших или удаљенијих места.* – Ми̏ на̏ше жи̏то све̏зомо у дво̀р, и зденy̏мо у ка̏мару, а комши̏ја че̏ка вршȁлица да до̀јде, па тѣ̏г да по̀чне да сво̀зи. Све̏зено жи̏то, зде̏нуто у сто̀г, покри̏јено сас пр̏тене цр̏ђе, стоји̏ и че̏ка да до̀јде у село̀ вршȁлица.

све̏кьр мн. све̏крови м *мужевљев отац, свекар.* – До̀к се мла̏да неве̏ста кла̏ња, све̏кьр при̏јде да ју сведе̏ ис че̏зу. ⇨ *свекр.*

све̏кр м *в. свекьр.* – Све̏кр и свекр̏ва ни̏кад несу̏ на снау̏ згоди̏ли, и за све̏ су они̏ криви̏. Све̏кр ми бе̏ше стро̀г, како̀ он рече̏, тека̏ је мора̏ло да бу̏де.

свекр̏ва[1] ж *мужевљева мајка.* – На све̏кра и на свекр̏ву, и на ку̏ма и на куми̏цу, и на ста̏рога сва̏та и старосвати̏цу да̏р мо̀ра да и̏ма на о̀бе ра̏мети.

свекр̏ва[2] ж *жена која припрема јела по свадбама.* – Свекрве̏ су готви̏ле је̏ла за сва̏дбе, а подрумци̏је су води̏ли рачу̏н од пијеља̀к.

свекрве̏тина ж *пеј. од свекрва*[1]. – И̏мао свекрве̏тину, бе̏ше кати̏л жена̏, ду̏шу ми и̏звади, па вој Бо̀г да̏де па̏мет та умре̏.

свекри̏на м *пеј. од свекар.* – Свекр̏ва ми бе̏ше чи̏ста жена̏, али свекри̏ната бе̏ше не̏чис, бе̏ше ме га̏д да га погла̏дам.

свéс м *способност човека да мисли и расуђује, свест, разум.* – Помрчи́л му се свéс, па не зна́је кво́ бла́нта. Кат погледа́ надо́ле, оно́ ми се сврте́ свéс.

свéсьн, -сна, -сно *способан да мисли и расуђује, свестан.* – Неје́ свéсьн кво́ рабо́ти, али че га просвéсте у мили́цију.

свéсти несвр. *доводи к свести, освешћава.* – Па́дла и изгуби́ла се, заштýкла, они́ поче́ли да ју свéсте, али не могли́ да ју повр̀ну, и неста́де онаква́ ýбава жена́. ⇔ *освести, просвести, расвести.* ➞ *свештава.*

свéт м 1. *свеукупност свих форми материје, земаљска кугла са свим оним што на њој постоји.* – При́ча нешто́, а ни́ћи га не разýми, ко да неје́ од ови́ја свéт, не́ло од они́ја. 2. *људи, народ.* – Куде́ сви́, тýј и ти́, немо́ј да си изван свéт. Ти́ја љýђи су бога́ти, али нема́рљиви, ни нýжник си несý направи́ли ко оста́л свéт. ▌**бéли** ~ *туђина, далеки крајеви и удаљене земље.* – Дошло́ ми да се некýде де́вам, да ва́там бéли свéт, па да се ви́ше не вр̀там. ⌂ **бла́зни свéт** *саблажњава околину неприличним поступцима, речима или одевањем.* – Слýња се с једнога́, с дрýгога, до́м се не сврчýје, бла́зни свéт. ⌂ **ва́не свéт** *напусти кућу и одлута некуд.* – Љко је да ји око́тиш, па да ди́гнеш гла́ву и ва́неш свéт, а ба́ба и де́да да ти чýвају деца́. Кат се напи́је и по́чне да беснéје, до́јде ми да ва́нем свéт, и да се ви́ше ни́кад не вр̀нем. ⌂ **ва́ти свéт** *напусти кућу и одлута негде.* – О́пасна женети́на, мýзла га, мýзла, до́к га не до́кара до прошњý, а она́ ва́ти свéт. О́стави женý и деца́, ва́ти свéт, и ви́ше се ни́шта не чý од њéга. ⌂ **прива́не свéт** *напусти кућу и одлута некуд.* – Свé што́ је наследи́л ра́спичка и про́пи, па при́вану свéт, и ви́ше се ни́шта не чý за њéга. ⌂ **прива́ти свéт** *напусти кућу и одлута негде.* – Они́ја дрýђи, сас који́то се сви́ вали́мо, изучи́ше шко́ле, приватише свéт, по цéлу го́дин ји не ви́де роди́тељи. ⌂ **зи́не на свéт** *роди се, угледа светло дана.* – Живо́т ти је ко тупа́вица гдé се тýпа кла́шње, зачýкају те у гла́ву от како́ зи́неш на свéт. ⌂ **ни на вéк, ни на свéт** *никад и нигде* (ни у мом веку, ни на овом свету). – Ако о́чеш продýмај с мéн, ако нéчеш немо́ј ни на вéк, ни на свéт. ⌂ **осем свéт** *који је мимо осталог света, намћор.* – С њéга ни́кој неје́ свари́л воду, о́н је осем свéт. ⌂ **от како́ је свéт и вéк** *од настанка света.* – От како́ је свéт и вéк вра́на је црна́.

свéт, -а, -о 1. *који се уздиже изнад свега, који се не сме дирнути, неприкосновен.* – Ко́сово је свéта српска зевња́, и за њéг че сви да изђи́немо ако трéбе. 2. *који је предмет верског култа, на који је у вези са црквом и богослужењем, на кога је посвећењем пренет божји благослов.* – Црквéне књи́ђе су свéте књи́ђе, и не смéју да се изно́се ис цр̀кву. Велé да та́мо изви́ра свéта вода́, лéчи от свé који́ ју пи́је, ел се с њý ми́је. 3. *атрибут уз имена светитеља.* – Слави́мо двé сла́ве, зи́мску Свети-Ра́њђел, и лéтњу Свети-Нико́ла, њý сла́ви цéло село́.

свéтьц м *верски празник посвећен коме свецу.* – Какьв свéтьц, такьв тьвња́н.

свéтен, -а, -о *који представља весрку светињу, који је по верским прописима освећен.* – Свéтена вода́ се не ква́ри. Свéтено др̀во се не смéје сечé, и́ма кр̀с на њéга.

свéти[1] несвр. *обавља освећење.* – Преди сла́ву по́п доо́ди да свéти во́ду, и с њý замéсимо кола́ч који́ трéбе да се пресечé на сла́ву. ⇔ *засвети, освети, посвети се.*

свéти[2] несвр. 1. *светли, осветљава.* – Човéк не мо́же мло́го да зна́је, али не мо́ж зо́рле ни да ýмре, гори́ и чури́ ко свеча́, а понеђи́ и свéти ко ви́дело. Напрéд неје́ има́ло ни стрýја ни га́с, нéло се сас пуздéрку свети́ло до́к се вечéра. 2. фиг. *бди, надгледа.* – До́сади ми да ми ста́лно свéтиш на́д-главу, пушти́ ме ма́лко да жи́вим како́ ја́ о́чу. ⇔ *освети, присвети.*

свети́ца ж *жена пуна врлина, или се бар таквом издаје.* – С тýј језича́ру нéмај ра́боту, при кýга сти́гне че те огова́ра, ако се пра́ви да је свети́ца.

свéтлос ж *светлост која омогућава да предмети буду видљиви.* – Ка́д Чéда улéзе у со́бу, ла́мпа за́лелеја свéтлос.

свету́је несвр. фиг. *живи дуго, дуго борави на овом свету.* – И ти́ че у́мреш, и ти́ не́ч да свету́јеш до́век, а́ко ми са́ ду́шу ва́диш на паму́к.

све́ћи, -цка, -цко *свети́ски.* – Ти́ ста́ну све́ћи чове́к, по́дголеми се и ма́ну ни позна́ваш.

све́ча ж *свећа.* – Ка́д до́јде заду́шница, свечу́ мо́жеш да запа́лиш на гро́б, а мо́жеш и у цр̏кву ако си негде́ доле́ко у све́т, и́сто се ва́жи.

свечи́ца ж дем *свећица.* – Ја́ ка́да у́мрем, не́че да и́ма ко́ј да до́јде на заду́шницу свечи́цу да ми запа́ли.

свешта́ва рет. несвр. *доводи к свести, освешћава.* – Поче́ше га свештава́ју с во́ду, па тека́-тека́ о́н про́гледа, и пита́ где́ је.

сви́ди се свр. *оставити пријатан утисак, допадне се.* – Ако ти се сви́ди, узни́ ју, ти́-ч с њу́ да жи́виш, ал немо́ј по́сле дру́ђи да је кри́в што́ си ју узе́л. ⇔ *засвиди се, посвиди се.*

сви́ђа се несвр. *оставља пријатан утисак, допада се.* – Не сви́ђа ми се и́ч то́ј што́ рабо́тиш, ал моје́ је да те посаве́тујем, а ти́ како́ о́ч. ⇔ *посвиђа се.*

сви́је фиг. *притегне са свих страна, прикљешти, притера уза зид* (упор. сасуче). – Ка́т човéка сви́је ну́жда, о́н на све́ пристању́је. Ако га сви́ју от све́ стра́не, че да́ва, па че пи́та тре́бе ли јо́ш. ➞ *сковали.* ⇔ *насвије.*

сви́је се свр. *веже се уз кога, налази уточиште код кога* (в привија се). – Ка́да те сви́ не́че, мо́раш да се сви́јеш уз оно́га који́ те о́че, па какѣ́в да је.

сви́кне свр. *навикне.* – Неје́ лѣ́ко дс се дете́ одведе́ на ту́ц до́м, па мо́ра да у́чи да сви́кне да о́ка туце́ ба́бе „ба́бо“, и туци́ деде́ви „де́до“. До́к сви́кнеш, по́сле и́де лѣ́ко. ⇔ *посвикне.*

сви́кне се свр. *навикне се, прилагоди се.* – Кат се сро́диш с њи́, и сви́кнеш у њи́ну ку́ћу, по́сле че ти је ко да си се та́м роди́ла. ⇔ *посвикне се.*

свила́ ж 1. *тканина израђеда од свиленог конца.* □ – Носи́ле смо пр̏тено и ћена́рно, платно́ от свилу́ несмо́ ни виде́ле како́ изгле́да. 2. *биљна влакна на врху клипа кукуруза.* – Коса́ вој ко свила́ оди кла́с мору́зу. Кад не́мамо дува́н, пуши́ли смо свилу́ од мору́зу. ⌂ **потече́ свила́ на но́с** *потече крв из носа.* – Мр̏дни се од ме́н, да ти не зеле́пим једну́ шља́кавицу, да ти потече́ свила́ на но́с. Ка́[д] те уда́рим, че ти потече́ свила́ на но́с.

сви́лен, -а, -о *који је начињен од свиле, или мекан попут свиле.* – О́дма по ра́тан једно́ вре́ме и у на́ше село́ поче́ше да га́је сви́лене бу́бе.

свили́ца ж *дем. од свила.* – У село́ си свили́ца, а у ку́ћу игли́ца. Са́ че ба́ба да ти отпо́је једну́ пе́смицу: Мота́ла, мота́ла свили́цу, на ту бе́лу ручи́цу.

свиња́ мн. сви́ње ж 1. *домаћа животиња из реда папкара* Sus, *која се гаји због масти, меса, длаке и коже.* □ – На́јгора свиња́ изеде́ на́јбољу ја́буку. За добру́ свињу́, ло́ше поми́је не́ма. 2. фиг. *неуредна, аљкава и нечиста особа.* – Си́не, куде́ си се то́лко умаза́л, направи́л си се на свињу́. ▌ **се́лће сви́ње** *чопор сеоских свиња на заједничкој испаши.* – Чува́ли смо се́лће сви́ње, са́мо да некако́ опста́немо.

свиња́р м *пастир који чува сеоске свиње.* – У на́ше село́ једно́ вре́ме се́лћи свиња́р бе́ше Стоја́н Ци́ганин.

свињари́на ж *плата у новцу или натури свињару за чување свиња.* – Свињари́ну смо плачува́ли на се́лског свиња́ра, а о́вце смо си сами́ чува́ли у бачи́ју на ре́д.

свињари́ца ж *женска особа која чува свиње.* – Све́ сам била́, па и свињари́ца.

свиња́рник м *обредни колач намењен свињама који се спрема за Бадње вече.* – На Божи́ч у́јутро отидео́мо коди сто́ку, и по парче́ даде́мо оди овча́рник на о́вце, оди волова́рник на воло́ви, оди свиња́рник на сви́ње, то́ј им је наме́њено за здра́вје.

свињетѐрина ж *аугм. велика свиња.* – Свињетѐрина големà ко магàре, једвà ју савладàмо да ју закòљемо.

свињѐтина ж *ӣеј. од свиња.* – Чȕвам двѐ свињѐтине, Бòга појѐдоше, и стàлно глàдне, а нѝкако да пòчну да се зарàњују.

свињѝца[1] ж *дем.* и *хиӣ. од свиња.* – Једнȕ свињѝцу урàнимо за нàс. а једнȕ за децà, па кàд ји закòљемо, онà си њѝнуту откàрају с кòла у стàн, а нàшуту једѐмо зàједно.

свињѝца[2] ж *дечја игра слична хокеју на ӣрави, махом су је играли ӣасӣири.* – Мȕшка децà су игрàла свињѝцу, напрàје рȕпу у зѐвњу, па ѝмају големѐ тојàђе, кривàк га зовȕ, па врѝље пањȕшку, и с крѝвото дòле ју укàрују у рȕпуту, а једнò пàзи рȕпуту. ➞ *свињѣа.*

свињокòљ м *време масовног клања свиња крајем јесени или ӣочеӣком зиме.* – Свињокòљ òбично буџȕје у јѐсен. Свињокòљ прàјимо кат пòчне да пролàти снѐг.

свѝњсћи, -ска, -ско *који се односи на свиње, који ӣрипада свињама или је од свиње.* – Свѝњска длàка је добрà за чѐтће. Којà је газдѝнска чѐрка онà је обувàла и ципѐле, којà нејѐ онà си носѝла свѝњсћи опљнци и за прàзник и за дѐлник.

свѝњѣа ж *дечја игра слична хокеју на ӣрави, махом су је играли ӣасӣири* (упор. свињица). – Свѝњѣа се ѝгра вѣѝном јѐсени, нàјвише смо ју игрàли по ливàде у Мàчино бачѝште, па кудѐ Мàнинску појàту, па у Равнѝште, па при појàту на Душàна Ћѝринскога. Кат пòчнемо да ѝграмо свѝњѣуту свѐ ни се кòкалице на нòђе надȕју и поцрвенѐју од ударàње.

свињчѐ мн. свињчетѝја м *млади брав свиње ӣреко 30 kg.* – Надокрàђу домачѝн унесѐ печѐницу, тòј трѐбе да бȕде пòмалечко свињче, и тȕри и њѐг на трпѐзу.

свѝњштина ж *свињско месо и ӣроизводи од њега.* – Јà ѝмам притисак, па ми забранѝли дòктури свѝњштину.

свѝњштрак мн. свѝњштраци м *свињски измеӣ.* – По авлѝју кòлко лàјна, тòлко свѝњштраци, а јòш пòвише кокошѝнци. Свѐ се замазàла у свѝњштраци, једвà ју очистѝмо.

свѝра се несвр. *слива се* (о води). – Тȕј се свѝра свà водà, па понѐкад не мòж да се прòјде ни пѐшћи, ни с кòла.

свирàч м *онај који се бави свирањем, којему је занимање свирање у неки музички инсӣрумени, музикани.* – Кàда нàш баштà поведѐше кòло, нѝкој не смѐјше да га прећѝне, нити свирàчи смѐју да престàну да свѝре док им òн не одòбри. ➞ *свирџија.*

свирѐна рет. *сигнална сӣрава са јаким и ӣродорним звуком.* – Окол тѝја вàљак се свà сѐлска децà збѐреоше, па трчȕ около њѐг, а мàјсторат свѝрне у свирѐнуту да јим прàви ћѐф, цѐло селò ју чȕје. Дојдѐ камијòн сас рѝзлу, рàсипа ју, па кат си пòјде, шòфер да ни поздрàви дȕну у свирѐну.

свѝри несвр. 1. *свира, изводи на инсӣрумену неку мелодију.* – Сàмо знàје да свѝри у дудȕк, по цѐл бòжји дѣн нѐма да стàне. Какò ти свѝре, текà че ѝграш. 2. *ӣроизводи звуке сличне звиждању, зујању или фијукању.* – Свѝри ми у грȕди ко Кȕшина кланѐта, душà ми у нòс. Кàд зѝми пòчне да свѝри вѐтар, кȕћу не мòж да згрѐјеш, па кòлко да кладѐш шпòрет. ■ **свирѐње** *гл. им.* – Почѐ да ȕчи да свѝри у армунѝку, па ни се на свѝ стȕжни од њигòво свирѐње. ⌂ **свѝри у шишѐ** *ӣије из флаше.* – Крàве пасȕ врѝзане с конòпац за побѝјену жегљȕ, а Јелѐнко ѝма врѐме да с комшѝју свѝри у шѝше, и да раздàва бàбине деветѝне. ⌂ **свѝри му, па му ѝграј** *не ӣомаже никаква молба.* – Кат се òн наљȕти, свирѝ му, па му ѝграј, да га разљȕтиш не мòжеш. ⌂ **свѝри у пр̀сти** *нема шӣа да ради, бесӣосличи.* – Продàде си имàње, пàре пòтроши, са свѝри у пр̀сти. ⌂ вулг. **свѝри ус кȕрац за мàле пàре** *ӣрича глӣосӣи, луѣеӣа.* – Мà свѝри ус кȕрац за мàле пàре, нѝкој га не зарѐзује за црвѝву слѝву. ⇔ *засвири, насвири се, расвири се, усвири се.*

сви́рка мн. сви́рће ж 1. *свирала, музички инструмент.* – Тѣг севте́ излѐзе армуни́ка, до тѣга су биле́ дру́ђе сви́рће. 2. *уметничко извођење тонова на музичком инструменту, свирање.* – Ма́ сви́рката му неје̏ како́ тре́бе, нуме̏је да ју пого́ди.

сви́рка несвр. 1. *уснама изводи нарочити звук, звижди.* – Немо́јте да ми сви́ркате пот про́зор, несѣм ви вр̏с па да се с ме́н шо́љћате. 2. *сиреном даје знак.* – Ка̏д да ви́диш, једѣн дѣн од Белоо́рницу и́де а́уто сас шва́пску регистра́цију, сви́рка ли сви́рка. 3. фиг. *говори коме нешто што му није мило да слуша.* – Мо́ре, немо́ј да сви́ркаш па ти́, да те не изр̏чкам ко срди́т мачко́ља. ⇨ *швирка.*

сви́ркало мн. сви́ркала с *свирала, фрула.* – Војѝслав и башта́ се су́нуше у унутра́шњи це̏пови, извади́ше сви́ркала, и засвири́ше.

сви́рне свр. *засвира, духне у какав музички инструмент или у прсте да произведе одређени звук.* – Кад засви́ри у дуду́к: и́здљбин па и́здолек, ту́жно па тѣнко, па до не̏бо, ме́н се о́дма по́чне ту́жни у меши́ну. Што́м сви́рнем у пр̏сти, ку́че дотрчи́.

свирци́ја мн. свирци́је м *онај који се бави свирањем, којему је занимање свирање у неки музички инструмент, музикант* (упор. свирач). – Ју́тредѣн дојдо́ше свирци́је: тупанци́ја, гајда́ш, ћемана́ш и кланета́ш, они́ сви́ре, а ме́н срце и́гра.

свитѣ́ц мн. свици́ м зоол. *врста инсекта који ноћу свети, свитац* Lampyris noctiluca. – Ма́јсторе, да ми скро́јиш оде́ло по ме́ру, да се поно́сим с ње̏г ко свитѣ́ц з гузи́цу. ➞ *свитка*[1], *свиткало*[1], *свиткаљћа.*

сви́тка[1] мн. сви́тће ж зоол. *врста инсекта који ноћу свети, свитац* Lampyris noctiluca (упор. свитѣц). – Чи́м се пред мра́к поја́ве сви́тће, негде̏ је поче́ла же̏тва.

сви́тка[2] мн. сви́тће ж *светлац из ока.* – Ако те сѣнем, че ти излету́ сви́тће. Кат си ме у́дари с кука́љу, све̏ сви́тће изброји́.

сви́тка несвр. 1. *свети слабим интензитетом, светлуца.* – Ка[д] до́јде вре́ме за же̏тву, сви́тће по́чну да сви́ткају у́вечер, а ми́ трчимо́, па ји ва́тамо. Гаса́рче не све̏ти у́баво ко ла́мпа, оно́ саде̏ пома́лко сви́тка, ко́лко да неје̏ бѣш дибиду́с тѣвно. 2. *сева муња издалека.* – Поче̏ да сви́тка о́долек, али се јо́ш не чу́је да грми́. ⇔ *засвитка, усвитка.*

сви́ткало[1] мн. сви́ткала с зоол. *врста инсекта који ноћу свети, свитац* Lampyris noctiluca (упор. свитѣц). – Како́ то́ј помисли́, у́свитка ми се пред о́чи, ко сви́ткала но́чу кад усви́ткају пред же̏тву, па поче̏ да ме зано́си у гла́ву.

сви́ткало[2] мн. сви́ткала с *светиљка на гас; батеријска лампа.* – Че уга́сне сви́ткалото, поче̏ да тре́пка, тре́бе да му се доси́пе га́с. Назбра́ше се некви́ сас неква́ сви́ткала, и са́мо сви́ткају комто на́с, о́чи да ни пова́де.

сви́ткаљћа мн. свиткаљће ж зоол. *врста инсекта који ноћу свети, свитац* Lampyris noctiluca (упор. свитѣц). – Појави́ше се сви́ткаљће, же̏тва се нече̏ заба́ви.

сви́тне свр. 1. *блесне, засија.* – Све̏ изгоре́ло, са́мо подмла́дене лива́де се зелене̏ју, сви́тнуле од ју́трању ро́су. 2. *севне* (о муњи). – О́пасно је ако сви́тне, и о́дма пу́кне, гро́м је удари́л негде̏ бли́зо. 3. *осветли у дем. значењу.* – Сви́тне ми с ла́мпу са́мо ко́лко да ви́дим куде̏ да ле́гнем, па ју о́дма га́си. 4. фиг. *снажно удари, одалами.* – Како́ се ди́же, у́спирчи се конто ме́н, у сопстве̏ни дво́р о́че да ме би́је, ја̏ га сви́тну у чело́, о́н се стро́вали у каљи́ште.

сви́тушка ж *свануће, цик зоре* (упор. сьвњушка). – Јуче̏р пре̏двечер о́ка ме башта́ на телево́н: Ју́тре ра́но, у пр̏ву сви́тушку, да бу́деш до́ма у село́, че те́рамо се́но, па да ва́тамо ладови́ну.

свла́к[1] м бот. *врста корова по житима* Convulvus arvensis. – У жи́то и́ма вра́т, свла́к, гра́о̏р, подла́ница, и мо́ра да се пле́ви.

свла́к[2] м *отпадак од кучина који остане на гребенцима приликом гребенања.* – Гр̏снице се чу̏кају на тр̏лицу, пузде̏р па̏дне на̏зем, а ко̏лчи̏на оста̏ну у ру̏ће, ко̏лчи̏на се вла̏че на гре̏бенци, и напра̏ве се пове̏сма, оно̏ј што̏ оста̏не на гре̏бенци зове̏ се свла̏к.

свла́чи несвр. *вукући преноси одозго доле.* – Учеѐр смо се̏кли дрва у бра̏ниште, данѝс че ји свла̏чимо до пу̏т, по̏сле че ји това̏римо на ко̏ла и преко̏рујемо до̏м.

свла́чи се несвр. *клизањем се спушта одозго наниже.* – Куде̏ је низбр̏дичаво, а по̏водно зе̏вњиште, кат па̏да ја̏ка ћи̏ша зевња̏ по̏чне да се свла̏чи.

свлачо̏тина ж *клизиште.* – Ту̏ј го̏дин свлачо̏тина бе̏ше поне̏ла пеше̏с ку̏ће у Стрижѐвац.

свлече́ (рад. пр. свле̏кал, -кла, -кло) свр. *потпуно или делимично свуче са себе одећу.* – Свле̏кал панталȍне, са̏мо што̏ му несу̏ па̏дле. Разбунџави̏ла се, расопекља̏ла се, свле̏кла чера̏пе, и̏де ко чари̏ло.

свлече́ се[1] свр. *склизне се низ неку косину, пузећи се спусти са горње површине.* – Свле̏че се Ка̏менка низ сло̏г, изле̏зе на пу̏т, па о̏брну комто село̏. Ја̏ се некако̏ пр̏зну оди мокру̏ тра̏ву, и наноза̏дачћи се свле̏ко нанадо̏л низ пади̏нуту. ➞ *спузне се.*

свлече́ се[2] свр. *скине се, разодене се.* – Свле̏коше се ди̏п голи̏ и поче̏ше да се ку̏пу у ре̏ку.

свова̏ли свр. *обори, сруши.* – Еве̏ неко̏лко дѝна ме у̏вати некѝв гутура̏ч, и ови̏ја се около ме̏не ко па̏вит окол сли̏ву, ко да је реши̏ло да ме свова̏ли.

свово̏љи свр. *сврши какав посао на брзину и као од беде.* – Тамѝн некако̏ свовољи̏ пога̏чуту, ка̏д погледа̏, дете̏ па̏дло у каљи̏ште, и сво̏ се укашка̏ло.

свово̏љује несвр. *свршава какав посао на брзину и као од беде* (упор. збеџосује). – Петка̏на лежи̏ у бо̏лницу, а ме̏не нале̏гло да пе̏рем су̏дови, да го̏твим ма̏нџу, и свово̏љујем те̏ј же̏нсће ра̏боте.

сво̏ди несвр. *водећи помаже коме да сиђе.* – Отказа̏ше ми но̏ће, па ме све̏ снаа̏ сво̏ди низ ба̏самаци ка̏д тре̏бе да и̏дем понадво̏р.

сво̏зи несвр. *превози снопове пожњевене пшенице са њиве на место где ће се обавити врша, обично у авлији, али и на гумну.* – Једни̏ јо̏ш сво̏зе, а дру̏ђи ве̏ч поче̏ли да уга̏ре стр̏ниште. ■ **свозе̏ње** *гл. им.* – У свозе̏ње и̏ма тр̏тава ра̏бота. О̏жето жи̏то сас ср̏пови, збрано̏ на пе̏сће, вр̏зано сас јужети̏ја у сно̏пови, зде̏нуто у крсти̏не на њи̏ву, че̏ка свозе̏ње.

сво̏ј, -а̏, -е̏, -и̏, -е̏, -а̏ 1. пр. зам. *који припада свим лицима* (упор. и њигов). – Што̏ си не гле̏дају своју̏ му̏ку, не̏ло се сећи̏рају како̏ ја̏ жи̏вим, и да ли ми деца̏ и̏маји кво̏ да поједу̏, и кво̏ да облечу̏. 2. фиг. *близак, присан.* – Они̏ су си своји̏, мо̏гу да се пцу̏ју и у ду̏пе и низ ду̏пе, а ме̏н да оста̏ве на ми̏р.

сво̏ји несвр. *присваја, својата.* – Сва̏ку го̏дин ми преору̏је њи̏ву, сво̏ји ју напома̏лко да је њи̏гова. ⇔ *освоји, присвоји.*

својина̏[1] ж *оно што неко има, сопственост, власништво.* – Кат се пошло̏ на Ту̏рчина, мо̏ј чи̏ча је коморџи̏ја би̏л, па ка̏же слуша̏л како̏ ока̏л о̏ца из џами̏ју: Мо̏ре, бе̏ште, Ту̏рци, у својину̏, ово̏ј њи̏но било̏, и њи̏но че си и оста̏не, немо̏ј да ђи̏нете.

својина̏[2] ж *родбина, својта.* – Ми̏ смо својина сас ва̏с, а сла̏бо се виџе̏вљамо, јо̏ш ма̏лко па че се разро̏димо.

сврáка мн. сврáће ж зоол. *птица певачица из породице врана дуга шарена репа* Pica caudata. – Сврáка от колѝц на колѝц, док се на једѝн не наде̏не.

сврáчи, -а, -о *који припада сврaки, сврaкин.* – Не̏ма сврáчо гњездо̏ које̏ ми̏ несмо̏ знали̏ куде̏ је, и које̏ несмо̏ растури̏ли, и неје̏ са̏мо от сврáће.

сврáчица ж *дем.* и *хип. од сврака.* – Оцу̏тра ни крека̏ сврáчица у кру̏шку прет ку̏ћу, го̏сје че ни до̏јде.

свр̏дел мн. свр̏дели м 1. *алатка за бушење рупе, свердло.* – И̏ма и свр̏дел и свр̏дле̏, зави̏си какву̏ ру̏пу че бу̏шиш. 2. фиг. *полни орган код вепра.* – Закла̏мо вепра̏, па га одра̏мо и поче̏мо да сече̏мо слани̏ну, њу̏ стури̏мо, и поче̏мо да ре̏жемо ме̏со, али му̏шко, па пр̏во свр̏делан тре̏бе да му одре̏жемо.

свр̏дли несвр. *буши.* – Ја̏ несѣ̏м зѣ̏л чове̏к, ал не мо̏гу да отрпи̏м ка̏д ми неко̏ј тека̏ на̏мерно свр̏дли у ма̏ли мо̏зак. ⇔ *засвр̏дли, просвр̏дли.*

свр̏дле̏ мн. свр̏длети̏ја с дем *свр̏длић.* – Кукуре̏г кад узре̏је, ли̏стови му се уви̏јају ко свр̏длети̏ја.

свр̏же свр. *саставе везу и учврсти је чвором, свеже.* – Омо̏тај га два̏пут с коно̏пац, па га свр̏жи преко тру̏п, да не мо̏же да се одвр̏же.

свр̏ља несвр. *бацајући скида са висине, збацује.* – Ја̏ чу свр̏љам др̏ва ис ко̏ла, а ви̏ ји реде̏те пот шу̏пу. ⇨ *свр̏љује.*

свр̏ли свр. *збаци што са неке висине, или са себе.* – Ма̏ђа дојде̏ из гради̏ну у̏морна, свр̏ли мати̏ку и гребу̏љу од ра̏мо, па се̏де на ба̏самаци да се одмо̏ри. Свр̏ље̏те се̏но от ко̏ла, па да једе̏мо ле̏б.

свр̏љу̏је несвр. *в. свр̏ља.* – Свр̏љува̏л ша̏шење из др̏во, па па̏дал, и помери̏л си ру̏ку.

свр̏не свр. 1. *сврати.* – Ја̏ си во̏лим при те̏б да свр̏нем, во̏лим и ти̏ при ме̏н да до̏јдеш, ал те Петка̏на привр̏зала за су̏књу. А̏јд у здра̏вје, па свр̏не̏те па̏ ка̏д мо̏жете. 2. *скрене поглед на кога или у неки правац.* – Намр̏зо живо̏т, намр̏зо и Бо̏га, што̏ не свр̏не ма̏лко бла̏ђе о̏чи и на ме̏н, што̏ ми да̏де о̏тров да пи̏нем. Свр̏ну о̏чи низа сока̏к, и видо̏ једну̏ но̏ву ку̏ћу, ско̏ро напра̏вену. 3. *преусмери ток воде.* – Ма̏ра с матиче̏ гу̏рну каљи̏ште те за̏твори ре̏дат, а воду̏ту свр̏ну у дру̏ђи ре̏д. 4. *поврати кога са лошег пута.* – Бе̏ше уле̏зал у ло̏шо дру̏ство, али га на вре̏ме свр̏ну̏мо. 5. фиг. *поврати у кондицију, поправи кога ко је измршавео.* – Прода̏де ми Дра̏ган и[з] Сли̏вовик ја̏гње, али оно̏ зу̏ђу̏рно, мр̏шаво и малакса̏ло, не̏чу мо̏гу да га свр̏нем.

свр̏не се свр. 1. *поправи се, додије у тежини.* – Бе̏ше награиса̏л, а̏ма се са̏ свр̏ну, до̏би ру̏мен у лице̏. Купи̏ једну̏ балдиса̏лу кра̏ву, али че се свр̏не при ме̏не, ја̏ сто̏ку до̏бро чу̏вам. 2 *духовно се окрепи, охрабри се.* – Уле̏зомо у са̏лу, оно̏ апла̏уз, ја̏ се ма̏лко свр̏ну̏, зна̏чи да ни подржа̏вају. 3. *поврати се са лошег пута.* – Једи̏нче, па га сви̏ ма̏зе и па̏зе, до̏к га разма̏зе, по̏сле се не мо̏ж свр̏не чове̏к да бу̏де. ⇔ *посвр̏не се.*

свр̏та[1] несвр. *сврађа, наврађа.* – Рекѣ̏л вој си̏н да иле̏зне на пу̏т да се ви̏де, о̏н не̏че да свр̏та, жу̏ри се. Зна̏м да је че̏сто свр̏та̏л при њу̏, угла̏вном но̏чу. Воле̏ла је да се наша̏ли, а и рећи̏цу је воле̏ла, љу̏ђи су ју поштова̏ли, прибира̏ли, свр̏та̏ли да поседи̏ при њи.

свр̏та[2] несвр. *скреће са једног на други пут.* – Чове̏к це̏л живо̏т те̏ра по глого̏ње и ру̏пе, па не ве̏рује да и̏ма бо̏ље, кад до̏јде до крстопу̏тину, не свр̏та му се на дру̏ђи пу̏т, стра̏ га че по̏чне све̏ отпо̏ново.

свр̏ти свр. 1. *витлајући скупи на гомилу.* – Изле̏зоше о̏блаци цр̏ни ко у̏глен, на̏тунти се на брзи̏ну, ду̏ну ве̏тар те свр̏те̏ прашки̏ну низ Желе̏сце. 2. *сјави, сатера овце у групу.* – О̏вце свр̏тимо̏, и оне̏ си ми̏рно пасу̏ у гру̏пу, али ка̏д је ћишови̏то вре̏ме, расти̏кају се сва̏ка на своју̏ стра̏ну. 3. фиг. *доведе и задржи.* – Треба̏ло је да свр̏ти̏ш некоју̏ по̏младу да ти гре̏је гр̏бину пот ста̏рос, а и за дру̏го да ти се на̏јде. ⇔ *посвр̏ти.*

свр̏ти се свр. 1. *скраси се на једном месту, нађе боравиште.* – Му̏ж ми је о̏стар, али је за ме̏н бо̏ље да си ћути̏м и трпи̏м, ако ме искара̏ не̏мам где̏ да се свр̏ти̏м. Са̏мо лу̏нsа по све̏т, не мо̏же да се свр̏ти на једно̏ ме̏сто. У ку̏ћу им ла̏дно, ни ку̏че се не мо̏ж свр̏ти, а како̏ ли они̏ жи̏ве, не зна̏м. 2. фиг. *добије вртоглавицу.* – Немо̏ј се то̏лко вр̏ти̏ш, да ти се не свр̏ти у гла̏ву. Издале̏ ме и ру̏ђе и но̏ђе, а да се ка̏чим на сљ̏бу и̏ма ми се свр̏ти у ти̏квуту, и кво̏ сам напраји̏л? ⇔ *посвр̏ти се.*

свр̏тиште с *стално или привремено место боравка, сврашиште.* – Продáдоше и зéвњу и кýћу, остáдоше без свр̏тиште, сá се ћи̏тају по свéт. Њéму се свр̏тиште не знáје.

сврчéвља се несвр. *дуже борави на једном боравишту.* – Тóј девóјчиште се сáмо ћи̏та, дóм се не сврчéвља. ⇨ *сврчује се.*

сврчу̏је се несвр. *в. сврчевља се.* – Ти̏ја поклисáр се не сврчу̏је дóм, сáмо ћи̏та по селó. Њи̏но девóјче мáлко шѝкнуто, сáмо одлáти по селó, дóм се не сврчу̏је.

сву̏д прил. *на свим местима, на све стране, свуда.* – Сву̏д рéдом се вали̏ како је њóјан си̏н нáјбољ војни̏к. Сву̏д је обли̏ција остављáл. ⇨ *свуде.*

сву̏де прил. *в. свуд.* – У шкóлско двóриште нарéђани астáље, че се слáви што се заврши̏ла јóш једнá шкóлске гóдина, текá сву̏де по свá селá, текá и ми̏. Си̏бја и̏де сас њéга, и запи̏сује у свéску сву̏де где и̏ма крáставице. ➞ *суде.*

сву̏зга се свр. *клизећи сиусти се наниже, склизне се.* – Пáдо, и свузгá се на ду̏пе надóл у доли̏ну. Свузгá се нис крéвет, и клéче уз сандѝк штó стојéше уз ду̏вар до крéветьт.

сéб пов. зам. *себе.* – Оклембéси ми се на рáмена да га нóсим, а јá ни сéб не мóгу да нóсим. Сви̏ ви̏ди какви̏ су, и свáкому нáјде ману̏, а сéб си не ви̏ди. ⌂ **пóради сéб** *ради физиолошких потреба* (упор. понапоље). – Мóрам да излéзнем пóради сéб, áрно ме прикарáло.

сéба се несв *трза се, штреца се.* – Óн је за при бáбе, а несу̏ њи̏гова децá, којá óн прóчуди с такве̏ при̏че, па се цéлу нóч сéбају у сѝн, дóк си óн спáвка. Нéка ку̏че лáје, не сéбај се, онó те нéче.

сéбичан, -чна, -чно *који мисли само о себи, који се брине само о својој користи, саможив, егоистичан.* □ – Кóлко је скр̏чав и сéбичан на њигóво, јóш пóвише је др̏чан и áлав на туцó.

себичлѝк м *особина онога који је себичан, себичлук.* – Селá пустéју, људи̏ у њи̏ малéју, али завидлѝк и себичлѝк расту̏, брáт з брáта не орáти, камли да помóгне једѝн дру̏гога.

сéбне се свр. *тргне се, штрецне се.* – Напалши̏л ме, па чи̏м ме поглéда, јá се сéбнем. Бáба се сéбну, и̏спушти вретéно, и нáпраји једноглéд у девóјчето.

сéва несвр. 1. *испушта јаку светлост.* – И̏здалек почé да сéва, али се јóш не чу̏је да гр̏ми. 2. *пробада, жига* (о болу). – Чи̏м пóчне да ми сéва у колéна, знáм да че се врéме мéња. 3. фиг. *удара, шамара.* – Припáде ми јáд, мр̏дну ми некво̀ у меши̏ну, па кáт сам почéл да ји сéвам, једвá ји учи̏тељ спáси. ■ **севáње** *гл. им.* – Свети-Или̏ја се зовé „опрли̏ја“, штó рéтко прóјде, а да нéма грмéње и севáње на ти̏ја дѝн. ⇔ *усева се.*

севáп м *добро дело, доброчинство; награда за добро дело.* Δ – Севáп је да ми помóгнеш сá кад ми нáјтешко, а áко ти не мóгу јá вр̏нем, Бóг че ти вр̏не.

сéвер м *ветар северац.* – Док ду̏ва ју̏г, добрó је, али ако га обр̏не, па пóчне да рéже сéвер, тѣг че га нај̇ебемо.

севéри се несвр. *освешћује се, долази к себи.* – Напи̏л се, па се мртвосáл, они̏ му цéде лáјна у у̏ста, и текá-текá óн почé да пу̏а и да се севéри. ⇔ *осевери се.*

сéвне несвр. 1. дем *испушти јаку светлост.* – Ни да сéвне, ни да гр̏мне, а ћи̏ша не престању̏је да пáда. 2. фиг. *снажно удари шаком, опали шамар коме.* – Казу̏ј, блéнто јéдан, казу̏ј, чу те скр̏шим ко гр̏сницу, ако не кáжеш! – па ме сéвне по ти̏л.

севтé прил. 1. *почетак чега, прво појављивање.* Δ – До тѣг нéмаше армуни̏ка, тѣг севтé излéзе. Мéн нејé севтé сапу̏н да прáвим. 2. *први дневни пазар.* – Тáј ми је парá севтé данѝс, сáмо да не бу̏де и послéгња. ⌂ **прáви сéвте** *почиње какав посао.* – Моји̏ зéтови, стéрам им га мáтере, узмрдáли, па óче да ме савéтују какó да прáвим севтé на невéсту. Прави̏мо севтé, почéмо жéтву. ⇨ *сефте.*

севтеи́ше (рад. пр. сетеиса́л, -а, -о) свр. *направи почетак чега, уради нешто први пут, почне да користи кога или што први пут.* Δ – Купи́л сам но́ва ко́ла, и о́чу да ји севтеи́шем, па би́ воле́л да по́јдеш и ти́ с ме́не. А́, Младе́не, ти́ не́ма ви́ше да по́стиш, са́мо не зна́м да ли си ти́ њу́ севтеиса́л, ел она́ те́бе.

севтељ́к м фиг. *почетак чега.* Δ – Зна́је она́ те́ј ра́боте, неје́ вој пр̀ви пу́т, севтељ́к је направи́ла јо́ш кат се задевојчи́ла.

се́да несвр. *седне у одређеним размацима, или под одређеним условима, или у одређеним приликама.* – Ја́ без љу́ту попо́шку не се́дам да једе́м ле́б. Прити́сну ни ра́боте, па до који́ ре́д не се́дамо ле́б да једе́мо, а на о́дмара́ње и не ми́слимо.

се́дало м фиг. *део тела којим се седи, задњица.* – Те́сне му панталóне у се́далото. Уда́ри же́га, зазно́ји се чове́к ка́д некво́ рабо́ти, е́ тъ́г бо́ље да и́ма некво́ да ту́ри, да прости́те, пот се́далото кат се́да на́зем.

седе́њка мн. седе́њке ЛЗ ж *прело око ватре уз шалу и смех.* – Мло́го смо воле́ле да и́демо на седе́њку. Седе́њке се пра́ве кат се о́жње и оврше́. ⇨ *седењ́ћа.*

седе́њ́ћа мн. седе́њ́ће ГЛ, ДЛ ж *в. седенка*. – О́жње се и оврше́ се, сти́гне седе́њ́ћа, седењ́ћу́јемо на крстопу́тину, преде́мо, пое́мо, па пла́шила издоо́де, ју́ре девојчети́ја, она́ бе́гају, цвр̀кају, же́не се смеју́, такво́ вре́ме било́, а са́ то́ј не́ма.

седењка́р мн. седењкари́ ЛЗ м *мушкарац као учесник у седењ́ћи, првенствено као посетилац или забављач.* – Напра́ви се седе́њка, па се зберу седењка́рице да ра́де нешто́ у ру́ке, а до́јду и седењка́ри да им пра́ве дру́ство. ⇨ *седењ́ћар.*

седењ́ћа́р мн. седењ́ћари́ ГЛ, ДЛ м *в. седењкар.* – На чело́ смо остаре́ли, ал пот чело́ смо си јо́ш мла́ди, квви́ бе́омо ко седењ́ћари́ кат и́деомо по седе́њ́ће да слу́шамо како́ пое́ју де во́ј ће.

седењкари́ца мн. седењкари́це ЛЗ ж *девојка или млађа жена као учесник у седењ́ки уз какав ручни рад.* – Све́ седењкари́це рабо́те некво́ у ру́ке, са́мо се моја́ дала́ у данг у́бу и пое́. ⇨ *седењ́ћарица.*

седењ́ћари́ца мн. седењ́ћари́це ГЛ, ДЛ ж *в. седењкарица.* – Седењ́ћари́це се збе́ру она́м на сре́цало, која́ преде́, која́ плете́, која́ вр̀тка, па по́чну да по́ју, ја́ по́чнем да се чи̇̀чкам, и ме́н се и́де при њи́, али ме моји́ јо́ш не пу́штају.

седењка́рски, -ска, -ско ЛЗ *који је се односи на седењку, или припада седењки.* – Седењка́рско вре́ме, и седењка́рске пе́сме и ша́ле су биле́ нешто́ на́јубаво на село́ у на́ше вре́ме кат смо биле́ дево́јке. ⇨ *седењ́ћарсћи.*

седењ́ћа́рсћи, -ска, -ско ГЛ, ДЛ *в. седењкарски.* – Од седењ́ћа́рсће пе́сме се село́ тре́сло до које́ до́бо но́чу.

седењку́је ЛЗ несвр. *учествује у седењ́ћи.* – Седењкува́ле смо ско́ро до́к не сѣ̀вне. ⇨ *седењ́ћује.*

седењ́ћу́је ГЛ, ДЛ несвр. 1. *в. седењкује.* – Седењ́ћува́ле смо овде́ на крстопу́тину куде́ Ву́чинуву чешму́. 2. фиг. *дуго бди ноћу.* – Запи́ју се у за́другу, па седењ́ћу́ју до који́ ре́д, жене́ се про́спу, они́ се јо́ш не мо́ж ра́стуру. ⇔ *заседењ́ћује, поседењ́ћује.*

седечћи́ прил. *седећи.* – Боле́ га но́ће, па рабо́ти са́мо које́ мо́же седечћи́. Учи́, си́не, да рабо́тиш седечћи́, а не да црца́ваш ко ми́ це́л ве́к на но́ће, и на ћи́шу и же́гу.

седи́ (прил. сад. седе́јечи) несвр. *налази се у седећем положају.* □ – Ми́ле, кво́ та́та рабо́ти? – Ни́шта, се́дал си, па си седи́. Еве́ узе́ да урабо́тим нешто́, у́залуд седе́јечи. ■ **седе́ње** *гл. им.* – Же́не пошле́ на ра́боту, понекоја́ се уврза́ла у љу́љ ћу, мо́ра се рабо́ти, не́ма седе́ње. ⇔ *доседи, заседи, заседи се, одседи, поседи, преседи, уседи се.*

седи́на мн. седи́не ж *седа коса, седе власи.* – Избила га седи́на, а јо́ш мла́д чове́к. Ста́рц, а текве́ ре́чи се изгова́ра пред деца́, неје́ га срамота́ от седи́нете на гла́ву.

се́дла несвр. *поста̄вља и прӣврш̄ује седло на коња, оседлава.* □ – Ако не ри́тнеш оно́га који́ те се́дла, и не сврљи́ш га ка́д те ује́аши, немо́ј се љути́ш што́ те за коња́ сма́тра.

седми́на ж *грӯпа од седам људи.* – Ко́лко има́ло му́жи, све́ ји збра́ли, од седомдесе́ му́жи овоји́ше седми́на све́ од моју̀ фами́лију, и њи́ пострељаше.

седмо́рица ж *седам мушкараца, седам људи.* – Сви́ семо́рица смо спа́ли у једну̀ со́бу, који́ на кре́вет, који́ пот кре́вет, који́ прекај кре́вет.

седмо́ричка ж *хӣп. од седморо.* – Седмо́ричка смо на једе́ње, али ни за ра́боту не́ма то́лко.

се́дне свр. (рад. пр. се́дал, -дла, -дло; имп. се́дни – се́днете) *заузме седећи по̄ложај ослонивши те̄ло на сто̄лицу, или што̄ друго.* □ – Се́дни ти́ на полови́н, и ја́ чу на полови́н, па че о́ба да седимо́. Јо́ш неси́ ко чове́к се́дал сас деца́ ле́б да једе́ш, и да ји пи́таш како́ су. Се́дла му у ску́т, а љу́ђи прооде и укоро́сују се. Дете́ се́дло па разглеђува́ло кво́ му те́тка доне́ла. Љу́ђи се́дли у̀зокол, једу́, пи́ју и ша́ле се. ⇔ *заседне, наседне, пресе́дне, саседне, саседне се.*

се́дом бр. *седам.* – За Вели́гден се је пости́ло се́дом не́деље.

седомдесе́ бр. *седамдесе̄т.* – Ни́ смо у моје́ вре́ме чува́ли по петна́јес ко́зе, по дватри́јес о́вце, а има́ло је љу́ди који́ су чува́ли и по шесе́, по седомде́се о́вце и по здватри́јес ко́зе. Са́ у село́ не зна́м да ли и́ма седомдесе́ ду́ши, а напре́д је било́ пре́ко петсто́тин човека.

седомна́јес бр. *седамнаесте̄.* – Пр̀во сам ко дете́ са́мо приноси́л сно́пје, а де́да ме питу́јеше: Ко́лко сно́па тре́бе за крсти́ну? – Седомна́јес! – одгова́рам ко ис пра́чку.

седом-о́сом бр. *прӣближно седам или осам.* – Ми́ смо и но́чу же́ли, а са́ сва́које спи́ до се́дом-о́сом са́ти, па тѣг и́де на по́со, па́ ако му је са́ ло́ше, оно́ не́ма ни да му бу́де добро́.

сеи́р м *не̄приличан догађај који по̄буђује на злурадо про̄мат̄рање, сӣрдња, по̄дсмех* (упор. саир). Δ – Не́ма сла́ва ел сва́дба да не напра́ви некѣв сеи́р, да се на́род укоро́сује.

сеи́ри се несвр. *саблажњава се, наслађује се про̄мат̄рајући нешто̄ недолично* (упор. саири се). Δ – Немо́ј да се на́род сеи́ри сас те́бе. Ма́нете се ви́ше, сеи́ри се на́род какво́ рабо́тите.

сејби́ја м *в. сајбија.* Δ – Сејби́је од о́вце на бачи́ју си ва́ну ву́рду: заћипе́ млеко́, потква́се га, па га ту́ре у вре́че, па зака́че вре́чете на со́је да се це́ди млеко́то, по́сле га на са́не те́рају до́м.

се́јалица ж *по̄љопривредна машина за за се̄тву кукуруза* (упор. садиљћа). – Сас се́јалицу се́јемо мору́зу, а жи́то се́јемо ру́чно. И́ма гво́здене се́јалице које́ пу́штају и мору́зу и ђу́бре одједанпу́т.

сеја́ч м *човек који ручно сеје.* – Који́ је до́бар сеја́ч о́н пома́лко пу́шта се́ме ис ша́ку, али га мајсто́рсћи расвр̀ља да суде́ ни́кне.

се́је несвр. 1. *руком или машином баца семе у земљу прӣпремљену за се̄тву.* – Јуче́р поора́мо и задрља́мо, даньс че се́јемо. 2. фиг. *расипа, не ште̄ди.* – Док и́ма па́ре, се́је на све́ стра́не, по́сле тра́жи цига́ру од једнога́-дру́гога. Буда́ле се не се́ју, оне́ саме́ ни́цају. ■ **сеја́ње** *гл. им.* – И за сеја́ње чове́к тре́бе да се изве́шти. У сеја́ње ни у́век чи́ча пома́га. ⇔ *засеје, насеје, по̄сеје, пресеје, просеје, расеје се.*

се́јне свр. *сеје у дем. значењу; засеје малу по̄вршину.* – Жи́то и мору́зу се́јемо у све́ њи́ве, а овьс се́јнемо са́мо у једно́ њивче́, ко́лко да и́ма за зо́б кат по́чну о́вце да се ја́гње.

се́ка ж 1. *ста̄рија сестра млађој сестри* (упор. и дада). – Се́ко, пове́ди и ме́не с те́бе, па чи́м ми рече́ш да се вр̀нем, ја́ чу те послу́шам. 2. нев. и. *које надева млада*

заови млађој од свог мужа при доласку у нови дом. – Зѣлву која̀ је по̀млада од му̀жа ми крштева̀ла сам Сѐка или Сестри̏ца. ➞ *сестрица.*

сека̀ч м тех. *длето за сечење метала.* – Узни̏ сека̀ч, па скрати̏ ову̀ј ши̏пку на по дѐсет санти̏ма.

секи̏ра мн. секи̏ре ЛЗ ж *гвоздено оруђе за сечење и тесање, оштро с једне стране и с ушицом с друге стране.* □ – И̏мао у̀баву секи̏ру, али ми ју неко̀ј украде. ⇨ *сећира.*

секи̏ра ЛЗ несвр. *секира, нервира* (кога). – Сви̏ ме секи̏рају, и свѐ ме секи̏ра, а за-што̀ је то̀ј тако̀ј ни са̀м не зна̀м. – ⇨ *сећира.*

секи̏ра се ЛЗ несвр. *секира се, брине се, нервира се.* – Секира̀л се, не секира̀л се и̏сто ти се ва̀та, о̀де ма̀с у про̀пас. ⇨ *сећира се.*

секира̀ција ЛЗ ж *брига, нервирање, узнемиреност.* – Изѐдоше ме секира̀ције, нѐма једно̀, нѐма дру̀го, од ни̏где дина̀р да па̀дне, а држа̀ва си тра̀жи њо̀јно. ⇨ *сећирација.*

секи̏рица мн. секирице ЛЗ с *дем. од секира, секирица.* □ – Комши̏јо, у̀бава ти секи̏рица, немо̀ј да ју неко̀ј познајѐ ко њиго̀ву, па да доби̏је но̀ге.

сѐкне свр. 1. *сече у дем. значењу; насече малу количину чега.* – Ти̏ сѐкни ма̀лко дрвца̀, а ја̀ чу нешто̀ да припрѐмим да попр̀жимо за вечѐру. 2. *опадне, повуче се, смањи се.* – Су̀ша, во̀де сѐкнуле, му̀ка да се напо̀ји сто̀ка. Вида̀новићи се не ми̏ре љѐсно што̀ је сѐкнул њи̏нити некадѣ̀шњи газдаљ̀к и буј̀ерство. Пред зору сѐкну ма̀локо бо̀л, и о̀на за̀спа. Кра̀вава сѐкнула млеко̀, трѐбе да ма̀немо да ју музѐмо. 3. *нагло и одсечно повуче, цимне.* – Сѐкни говѐда о̀дма кад о̀кнем, до̀к се ти̏ сми̏слиш, исѐкомо цѐл рѐд. – Бу̀лча неј̀е врабѣ̀ц, па чи̏м ти̏ о̀кнеш, ја̀ да га сѐкнем наго̀р. 4. *жигне, прободе.* – Ва̀не ли да се тѣ̀вни од Бу̀рчу, о̀дма ме сѐкне по̀д-груди. Кад ме сѐкне у крстети̏ну, премалѐјем од бо̀л.

сѐкне се свр. *смањи се, повуче се.* – Сѐкнула се вода̀ у бунари̏, че бу̀де му̀ка за пој̀ење сто̀ку.

секу̀нд м *јединица мере за време, једнака шездесетом делу минута.* – Смуа̀ла га на брзи̏ну, и са̀ не мо̀же без њу̀ ни секу̀нд.

сельѣ̀ц мн. селци̏ м погрд. *сељак.* – Ѐм у̀бава, ѐм шко̀лувана, а загледа̀ла се у оно̀га селца̀. Ди̏гал се ти̏ја печалба̀р у̀јутро, што̀ би рекли̏ селци̏ви одо̀цутра, па по̀јде да пообико̀ли ку̀ћу и около ку̀ћу̀.

селѐндра ж погрд. *ружно, запуштено, забачено село или мање насеље.* – Убави̏лце, али у цѐнтар, чи̏м мр̀дне ис цѐнтар, селѐндра.

сѐли се несвр. *прелази из једног места боравишта у друго.* – Који̏ се сѐли, тија̀ се не весѐли. Ми̏ смо се три̏пут сели̏ли, и три̏пут ку̀ћи̏ли. ■ **селѐње** *гл. им.* – Сви̏ комши̏је ме помо̀гоше у селѐње, а бра̀т не теј̀а ни да при̏јде. ⇔ *досели се, исели се, насели се, одсели се, пресели се, расели се, усели се.*

сели̏дба ж *сељење, сеоба.* – По̀страшно от сели̏дбу је ка̀д мо̀раш свѐ да ма̀неш, па да бѐгаш у̀свет.

сели̏н м бот. *биљка из породице штитара, селен* Levisticum officinale. – На Цу̀рцовдьн се о̀вце потка̀рују сьс сели̏н. Девојчети̏ја и жѐне плету̀ вѐнци от сели̏н, здра̀вац, па̀вит и бршља̀н, да се с њи̏ на Цу̀рцовдьн заћи̏те на̀јубаве о̀вце.

сѐлиште[1] с *прва или претходна локација села.* – Са̀ су ни гради̏не у Сѐлиште, а село̀ се помакну̀ло по̀нагор у бр̀до пот шу̀му.

сели̏ште[2] с погрд. *селендра.* – Ма̀кар какву̀ шко̀лицу да бѐше заврши̏л, да се не му̀чи са̀м по сели̏штево, где је и ђа̀вол рекѣ̀л „збо̀гом“. ➞ *селчина.*

сѐлсћи, -ка, -ко *који се односи на село, који припада селу.* – На срѐцало пред за̀другу и̏мамо сѐлсћи буна̀р, ту̀ј изво̀де невѐсту на̀-воду. Би̏л сам и пољѣ̀к, и сѐлсћи говеда̀р, али свињѣ̀р несѣ̀м тѐл да бу̀дем.

се̏лсћи прил. *на сеоски начин, попут сељака.* – Ја̏ чу си при̏чам се̏лсћи, ја̏ дру̏гојече нуме̏јем, а ти̏ ме затра̏чкуј, ако некво̀ не разбе̏реш.

селце̏ с *дем.* и *хип. од село, сеоце.* – За некога̀ селце, за некога̀ сели̏ште, зави̏си да ли жи̏виш у њѐга, ел и̏деш у њѐга са̀мо ка̀т су сла̀ве и свињоко̀љи.

селчи̏на ж погрд. *селендра* (упор. селиште). – Сви̏ побѐгоше из ову̏ј селчи̏ну, са̀мо ми̏ оста̀домо, ми̏ смо на̀јпаметни. (ирон.).

сељак̀ м *становник села, коме је основно занимање обрада земље.* – За сељака̀ си је на̀јтешко од вајка̀да. ➞ *сељанин.*

сељани̏н рет. м *становник села, коме је основно занимање обрада земље* (упор. сељак). – Узни̏ ме̏не сељани̏не, чу ти ро̀дим му̏шко детѐ… (нар. п.).

сељанка̀ мн. сељанѣ̀ ж 1. *становница села, којој је основно занимање обрада земље.* – Сељанка̀ сам, и му̏ж ми сељак̀, не мо̀гу да речѐм да сам го̀спођа кад несѣ̀м. 2, *жена која потиче из истог села.* – Ти̏ си моја̀ сељанка̀, ми̏ смо из и̏сто село̀, не позна̀ваш ли ме?

сељанчо̀тина мн. сљанчо̀тине м/ж *пеј. од сељак / сељанка.* – Наљу̏те га сељанчо̀тиневе, а о̀н да не и̏де ви̏ше по роби̏је, јер му се згади̏ле, до̀јдеше па се на ме̏не оту̏ши.

сељачи̏ћи, -чка, -чко *који се односи на сељаке, својствен сељцима.* – Излази̏ше на би̏ну у̏чени љу̏ђе, прича̀ше, ја̏ ји понекво̀ бѣ̀ш не разбе̏рем, несѣ̀м упази̏л до са̀ понекоју̏ ре̏ч од те̏ја што̀ они̏ изора̀те, ал си га некако̀ ко̀нтам на мо̀ј сељачи̏ћи на̀чин.

семена̀рка мн. семена̀рће ж *посебно леп и крупан плод красташвца који се чува да на лози сазри да се из њега извади семе за наредну сетву.* – Ову̏ј кра̀ставицу немо̀ј да ћи̏нете, она̀ че бу̏де семена̀рка.

се̏ме мн. семети̏ја с *заметашак, клица биљке који се сствара после оплодње, из које се развија нова биљка.* – От печу̏рће и од буда̀ле се̏ме нѐма, оне̏ си саме̏ ни̏цају. Петка̀на се спреми̏ла, и пробра̀ла от колача̀рће, и неква̀ семети̏ја од цвећети̏ја за у гради̏нче, да понесе̏ на пријетељи̏цу си у Извор.

се̏мка мн. се̏мће 1. *зрно семена, семенка.* – Ва̀димо се̏мће ис ти̏кву и печѐмо. Пр̏во очи̏стимо се̏мће ис попо̀шће, па ји тѣ̀г мѐљемо за а̏јвар. 2. фиг. *порекло, род, сој.* – Ти̏ја човѐк ло̀ш, од ло̀шу се̏мку настану̏л.

се̏мчица ж *дем.* и *хип. од семка.* – Се̏мчице му си̏тацће и црнѐ, ту̏рамо ји у кола̀чи. Се̏мчицата им ло̀ша, ниједѣ̀н нејѐ како̀ трѐбе у ту̏ј фами̏лију.

сена̀р мн. сенари̏ м *особа која купи сено.* – Ћи̏шата са̀мо ма̀лко прѐроси, ко̀лко да насмѐте сенари̏, зевња̀ си оста̀де су̏ва.

сена̀рка ж *дрвена платформа прилагођена за превоз сена која се поставља на кола или тракторску приколицу.* – Пр̏во чѐмо ови̏ја сто̀г да прека̀рујемо, ја̏ чу на сена̀ркуту да се ука̀чим, ти̏ че ми дода̀ваш се̏но, ал у̏баво да вр̏љаш, да га пола̀гаш на ди̏пле, да га не испрепли̏тамо.

сена̀рче с *хип. од сенарка.* – А̏јд док ти̏ запо̀ченш сена̀рчето с товарѐње, ја̏ да завунда̀рим једну̏ цига̀ру. Сена̀рчево ми на̀прави комши̏чено, ма̏јстор човѐк се зда̀де, нала̀ти на сва̀ку ра̀боту.

се̏нка мн. се̏нке ж ЛЗ *простор заклоњен нечим тако да у њега не продире непосредно сунчева или месечева светлост; одраз кога или чега представљен тамнијом површином услед заклањања светлосног извора.* – Води̏ си ре̏д сна̀шке од бебѐ, и под се̏нку од сно̀п мо̀ж да осѐбне. Наплаши̏л ни, па смо се плаши̏ли и од њего̀ву се̏нку. ➞ *сењ̏ћа.*

сенце̏ с *хип. од сено.* – Ја̏ нами̏ри кра̀ве, замути̏ за сви̏ње поми̏је, однѐсо сенце̏ при о̀вце, врљи̏ жице̏ на коко̀шће, свѐ како̀ ба̀ба ре̏че. И̏ма ма̀лко сенце̏, па пој̀до̀ да га равв̏рљам да се јо̀ш ма̀лко просу̏ши, па да га по̀сле збѐрем.

се́нчица ж *дем.* и *хип.* од *сенка, хладић* (упор. ладовинка). – Ко́лко да је ма́лецка се́нчица, па је по́добро нело на же́гу, се́дни ма́лко, прибе́ри ду́шу.

сењак рет. м *место где је сено зденуто у стогове, одакле се према потреби транспортује до места храњења стоке, сеник.* – Сне́г за́веја пу́тови, па не мо́жемо да дока́рамо се́но от сењак.

се́њ̑ћа мн. **сењ̑ће** ж ГЛ, ДЛ *простор заклоњен нечим тако да у њега не продире непосредно сунчева или месечева светлост; одраз кога или чега представљен тамнијом површином услед заклањања светлосног извора* (упор. сенка). – Ма́ позна́вам те, како́ да те не позна́вам, не́го стоји́ш у се́њ̑ћу, у́плаши ме. Од ње́г су сва́какве при́че и́шле по на́род, да му не стању́јеш на се́њ̑ћу, мо́ж те опле́ви ко петљ раса́д.

се́петка мн. се́петће ж *велика корпа са дршкама исплетена од прућа.* Δ – У се́петће смо пра́ли ву́ну кат острижѐмо о́вце.

се́ра ж *овчији зној, нечистоћа у неопраној вуни.* – Кат се о́вце оши́шају ву́на мо́ра да се о́пере от се́ру, па тљ̑г да се но́си у вуновлача́ру да се вла́чи.

сербе́з прил. *без страха, слободно, без бриге.* Δ – Што́ си бре́, ба́пче, таква́, не да́ваш ми ни каве́ сербе́з да попи́јем, камли да ми и ре́ћ̑ицу си́пнеш.

се́ре вулг. несвр. фиг. *говори лажи.* – Немо́ј да се́реш. када́ сам то́ј рекла́, и при куга́ сам то́ј рекла́. ⇔ *засере.*

се́ре се вулг. несвр. *празни се избацујући садржај дебелог црева.* – О, се́рем ти се у у́ста, роспи́јо је́дна, ти́-ч ме́н да нази́ваш ку́рва, а на те́б се изреди́ла це́ла Лужни́ца. ⇔ *насере се, посере се, присере се, просере се, усере се.*

се́рне вулг. свр. *сере у дем. значењу.* – Ба́ба му пу́шти ма́лко ву́рдицу кроз оца́к, о́н ју по́једе, па ре́че: Се́рни ми, сврáко, јо́ш ма́лко; ба́ба му пу́шти ма́лко си́рењце, о́н и ње́г по́једе, па ре́че: Де́, се́рни ми, сврáко, јо́ш ма́лко. (нар. пр.).

се́рења вулг. м *неспособан човек, плашљивац, слабић.* – Е́ј, се́рења је́дан, ти́ не зна́ш ни ко́лко су два́ и два́, а о́ч да се же́ниш, и од башту́ да се де́лиш.

се́рк мн. се́рци м *јача дужа мотка зашиљена на оба краја, помоћу две такве мотке преносили су се мањи пластови сена на краћем растојању.* – Се́но се пр̑во нави́лчи на нави́љ̑ењаци, па се два́ се́рка подбоду́ под нави́љ̑ењак, и двоји́ца но́се до ме́сто где́ се де́не сто́г.

се́рт непр. прид. *жустар, оштар, плаховит, пргав.* Δ – Микаи́л бе́ше се́рт чове́к, ни га мо́ж сти́гнеш, ни га мо́ж претече́ш, с ње́га је ре́тко ко́ј могљ̑л да сва́ри во́ду.

серу́ша ж *ливадска биљка* Stachys Germanica. – Сви́ње мло́го во́ле серу́шу, па им бе́ремо.

Сестри́ца ж нев. и. *које надева млада заови млађој од свог мужа при доласку у нови дом* (упор. и Сека). – Зљ̑ву која́ је по́млада од му́жа ми сам крштева́ла Се́ка или Сестри́ца.

сестри́чина ж ГЛ, ДЛ *нећака, сестрина ћерка.* – И́мам две́ се́стре, и од сва́ку по две́ сестри́чине. ⇨ *сестрична.*

сестри́чич мн. сестри́чичи м *сестрин син, сестрић.* – Сестри́чич сас у́ћу на́јбоље спорецу́је. Сестри́чичи си на́јвише во́ле те́тку.

сестри́чна ЛЗ ж *в. сестричина.* – И́мам ја́ сестри́чну ис Пи́рот, Ве́ра се зо́ве, она́ је са́ у Па́раћин.

се́ти се свр. *оживи у свести некадашњу представу о коме или чему.* □ – Че се се́тиш како́ сам те саве́тувал, и кво́ сам те све́ саве́тувал, ал че бу́де ка́сно. ⇔ *опсети се, потсети се, присети се, сасети се.*

сећ̑ира ГЛ, ДЛ ж *в. секира.* – Сећ̑ира с коју́ сече́мо дрва́ и́ма ре́з, ти́луђе и у́ши где се држа́ље набі́ва. ⌂ **упа́дне сећ̑ира у ме́д** *постигне какав добитак.* – Отишла́ у ја́ку ку́ћу, упа́дла вој сећ̑ира у ме́д.

сећи́ра ГЛ, ДЛ несвр. *в. секира.* – Ја́ ни́кога не сећи́рам, а ме́н сви́ сећирају, и све́ ме сећи́ра. ■ **сећира́ње** *гл. им.* – Моје́ ји му́ће ни́где не́ма, сва́ћи дѣ́н сећира́ње и потриса́ње од му́жа пија́ницу, дошло́ ми да са́ма ту́рам коно́пче на ши́ју.

сећи́ра се ГЛ, ДЛ несвр. *в. секира се.* – На́јдобро́ је ако чове́к мо́же да се за ни́шта не сећи́ра. Ни́шта се ви́ за па́ре не сећи́рајте, ми́ че пла́тимо како́ уме́јемо. ⇔ *засећира се, насећира се, посећира се, пресећира се, усећира се.*

сећира́ција ГЛ, ДЛ ж *в. секираија.* – Потути́л се од немачи́ну и сећира́цију. Бри́ђе ју нале́гле, оћебуси́ла ра́мена, спе́кла се од ра́боту и сећира́ције.

сећире́тина ж *аугм.* и *пеј. од секира, секирчина.* – Купи́л сећире́тину, и́ма ју пе́т ћи́ла, не ди́sa се. По́реза ме сећире́тинава, па ме ра́сипа.

сећирљи́в, -а, -о *који је склон секирању.* – Да неје́ била́ то́лко сећирљи́ва, јо́ш би си поживе́ла, а она́ се, си́рота, за све́ сећи́раше.

сећи́рче мн. сећирчети́ја ГЛ, ДЛ с *дем. од секира* (упор. и секирица). – Сас сећиру́ сече́мо дрва, а сас сећирче́ ка́стримо шу́му за о́вце. Се́чам се како́ су ни јури́ла другосе́лска момчети́ја са сећирчети́ја да им не чѣ́чкамо девојчети́ја. Напу́не кова́чницу, не мо́ш се обр̑неш од њи́, седу́, пи́ју, пцу́ју си же́не, и це́л дѣ́н кле́пају једно́ сећи́рче.

сећи́рченце мн. сећирченцети́ја с *хип. од сећирче.* – Мло́го ми жа́л што́ си истрови́ то́ј сећи́рченце, такво́ ле́фтерно сећи́рче се ви́ше не нао́ди.

сефте́ прил. *в. севте.* Δ – Игњат бе́ше сефте́ удовѣ́ц, жена́ му умре́, па по то́ј утутѣ́к и че́рка.

се́ц м *усаглашени трзај, потез као по команди.* – Са́мо на се́ц тегље́те, ако мо́ж да извлече́мо кола́ва из доли́ну. А́јде сви́ на се́ц да поди́гнемо и натова́ромо каменчи́нуву на ко́ла.

се́ца несвр. 1. *вуче, тегли.* – По́стар бра́т и во́л дешња́к у́век по́голем те́рет се́цају кроз живо́т. 2. *повлачи.* – Не се́цај ме, че ме сце́пиш. И́ма сва́каква момчети́шта, ува́те девоѣ́ну, па ју се́цају ната́м-нова́м, ни́шта не одби́рају. 3. фиг. *повлачи кога по судовима, парничи се.* – Што́ ме је о́н сеца́л по су́дови, ма́ни га, али на кра́ј и́згуби па́рницу. ■ **сеца́ње** *гл. им.* – Заште́ко од сеца́ње дрва, а га́здарица се не се́ча да ме пока́ни с ча́шу во́ду, а камоли с каве́, ел да си́пне ча́шу рећи́ју. ⇔ *досеца, засеца, одсеца, посеца, пресеца, усеца.*

се́ца се несвр. 1. *отима се.* – Се́ца се, ма́а с ро́гови, не да́ва да му ту́рим јула́р. 2. *вукући се покушавају да преборе један другога.* – Ува́ну се за каи́ши, ма́лко се натр̑те, и по́чну да се се́цају да пребо́ре једѣ́н дру́гога. ⇔ *насеца се.*

се́цка несвр. *сече на ситне делиће.* – Немо́ј га то́лко се́цкаш на́ситно, се́чи по́крупна парчети́ја, да и́ма кво́ да се ту́ри у тањи́р. ⇔ *исецка.*

се́цкалица ж *машина за сецкање детелине или кукурузовине.* – Прода́де си се́цкалицу за ма́лечће па́ре, са́ се́цка с но́ж.

се́цне свр. *нагло повуче, цимне.* – Кад га је се́цнула за ване́лу, зама́лкио да га обо́ри. ⇔ *посецне.*

се́ча се несвр. *сећа се.* – Се́чам ли се како́ смо се игра́ли по Пери́вој до́к бе́омо деца́? – Се́чам се, како́ мо́гу да се не се́чам, тѣ́г смо и на́јсрени били́! Понешто́ се и не би сеча́л, ал оно́ само́ доо́ди. На́ј се се́чам за седе́ње, како́ смо седењувале́ при чешму́, које́ пе́сме смо поја́ле, и коју́ с куга́ смо припо́јували. ■ **сеча́ње** *гл. им.* – Мо́згујем и досе́чам се како́ је било́ кат сам детишњо́р би́л, го́дињће се набра́ле, а сеча́ње ко́лко о́ч, неје́ једѣ́н дѣ́н. ⇔ *досеча се, засеча се, насеча се, осеча се, потсеча се, присеча се.*

се́чало с фиг. *памћење.* – Ти́ си шише́ сас рећи́ју ту́ј тури́л, и то́лко да забора́виш да не зна́ш где се нао́ди, не ра́ди ти се́чало, али је тека́ кад чове́к остаре́је.

сечѐ (имп. се́чи – се́чете) несвр. 1. *оштрим оруђем пресеца на комаде, реже.* – На кр̏сну сла́ву домачи́н сече̏ кола́ч. И́демо у пла́нину да сече́мо шу́му за о́вце и дрва за зи́му. Ти́ се́чи леб и прави́ сала́ту, а ја́ чу поста́вљам дру́го на аста́л. Немо́ј да га ћи́нете, се́чете га. 2. фиг. *отсечно и оштро говори.* – Кад ора́ти сече̏, ко да кома́ндује. ■ **сечѐње** *гл. им.* – И́демо у Сулима́ново на плевѐње, на копа́ње, на загрта́ње, на косѐње, на жѐтву, на сли́ве брањѐ, на шу́му сечѐње, та́м ни је била́ гла́вна имо́вина. ⇔ *засече, исече, насече, отсече, о[т]цече, посече, пресече, просече, расече, сасече.*

се́чиво с *оруђе, алат за сечење.* – Расрди се, па одвр̏не гла́ву на́стран, гле́да на́порачћи, и са́мо ду́ва на но́с ко свиња́ на се́чиво.

се́чко м *месец са јаком хладнећом која сече.* – Ја́нуар је ’голѐм се́чко’, фѐбруар је ’ма́ли се́чко’. Се́чко сече̏, ма́рта дѐре, апри́л ко́же бѐре.

сечу́је се несвр. *присећа се.* – Нѐма дѣ́н да се не сечу́јем како́ сам ло́зје варка́ла у Сли́вје, и чека́ла да про́јдеш по пу́т, са́мо да те ви́дим. ⇔ *потсечује се, сасечује се.*

си *зам. енкл. од себи.* – Трѐбе ми, па сам си купи́л, а тѐб ако трѐбе, ти́ си купи́, ни́кој ти не бра́ни. Ку́че кат се наје̏де, оно́ си и рѐп ла́је. Нату́рамо си турши́ју у качети́ја, па кад до́јде зи́ма да ви́диш како је бла́га.

си речц. *као поштапалица појачава утисак о ономе о чему се говори.* – Idó го́р при учи́теља да си поседи́м и да попри́чамо, па си, еве̏, дојдо́, и са́ кво́ о́ч. Ма́ти си ти је за то́ј крива́, неје̏ ни́ћи дру́ђи. Би́л неко́ј си Лѐка Ма́нинсћи, буда́ла з голему́ па́тку, а ста́лно с раско́пчан шли́ц, па га жѐне зсрта́ле.

сивѣ́ц мн. сивци́ м агр. *стара сорта крушке.* – И́маше у Ро́вине једѣ́н сивѣ́ц, та́ј кру́шка бѐше се́лсћи миро́.

си́воња *во сиве длаке, и име таквом волу.* – Отѐза се ко Си́воња на мо́с. ⇨ *сивча.*

си́вуља – *крава сиве длаке и име таквој крави.* – На́ша Си́вуља је ста́лно ближњева́ла.

си́вча м *в, сивоња.* – Ћи́ја не миру́је, тѐра на пѐсму, ја́ истѐгнем ши́ју, па ро́внем ко Си́вча у Глави́њинци, а Петка́на че пропа́дне у́зем от сра́м. Ѐееј, ѐ̀ј, ѐ̀ј, Зелѐнко, то́ј што́ је било́ алеси́на од вола́, и Си́вча је би́л о́стар, ал неје̏ могѣ́л сас Зелѐнка!

си́га мн. си́ће ж *старачке маље по лицу жене.* – Остарѐла сам, по лице̏ ми избѝле си́ће, и о́дим ко на ћи́ће. Остарѐла сам, по ли́це ми избѝле си́ће, срце ми јо́ш тѣ́ка, ал преа́пује.

сигу́ра несвр. *чврсто обећава, гарантује за што.* – Ја́ ти си́гурам да је кра́ва здра́ва и добра́ млеку́ља, и да нѐч да погрѐшиш ако ју ку́пиш, а ми́ се зна́мо од ода́вно.

сигура́нција ж *сигурна потпора, чврст ослонац.* – Зна́м, зна́м каква си ти́ сигура́нција, ко врбо́в кли́н. (ирон.).

си́ја несвр. *светли.* – Цѐлу но́ч им си́ја си́јалица, какво́ ли то́лко рабо́те да ми је са́мо да зна́м. ➞ *сјаји.* ⇔ *усија.*

си́јалица ж *стаклена електрична светиљка крушкастог облика.* □ – Са́ у сва́ку ку́ћу си́нула си́јалица, а напрѐд зажма́ле ла́мпе или гасарчети́ја.

си́јаличка мн. си́јаличће ж *дем.од сијалица, сијаличица.* – Кат се уга́си телеви́зор, упа́ли се црвена́ си́јаличка, да се зна́је кудѐ се па́ли.

си́ла ж *насиље, приморавање.* □ – Ако ју сас у́баво не мо́ж придоби́јеш, сас зо́р си́гурно нѐчеш, сас си́лу ни́шта не би́ва. ⌂ **на си́лу** *присилно, силом.* – От човѐка мо́ж на си́лу да о́тнеш, ал му не мо́ж на си́лу дадѐш.

си́ла прил. *веома.* – Ву́рдава ви си́ла у́бава. Си́ла га је наљути́ла, нѐма се одљу́ти за гоца́ врѐме. ⌂ **преко си́лу** *максимално могуће.* – И́ма га педесѐ ћи́ла, преко си́лу педесѐ и пѐт, ви́ше нѐма ни гра́м.

си́лан, -лна, -лно 1. *јак, снажан.* – Си́лан ти огѣ́њат, мло́го си га усили́л, че пригори́ ко́мина, да испа́дне ћи́ја забо́рљива. 2. *веома добар, добар у сваком*

погледу. – Бе́ше си́лна жена́, али не́ма за куга́, узе́ једну́ ре́ђу от чове́ка, и неста́де, а о́н си жи́ви.

силди́сује несвр. *напада.* Δ – Пази́ се, и́мају о́пасна пце́та, сва́кога који́ уле́зне на капи́ју силди́сују. Мо́ј Ѝгњат до пред мре́чку је се сеча́л за ону́ј ра́боту, дрто кучи́ште бе́ше, али ме силди́сујеше куде́ сти́гне.

силди́ше свр. *нападне.* Δ – Ка́д ни силдиса́ше некаква́ о́стра псе́та, а ми́ бу́тнумо низ доли́ну, па бе́ж. Ја́ пи́нем тека́ рећи́ју, му́ка се ма́лко посми́ри, побе́гне ма́лко по́-нонам, ал стоји́ та́м, и че́ка када́ да ме па́ силди́ше.

си́ли несвр. *присиљава.* – Си́ли ме да му препи́шем има́ње, а ја́ ако даде́м све́ из ру́ку, куде́ по́сле да се де́нем ако одрече́ да ме дочу́ва. ⇔ *засили, осили, потсили, присили, усили.*

си́ли се несвр. 1. *јуначи се.* – Си́ли се че ме би́је, ко да су ми ру́ће у ду́пе, па че о́н да би́је, ај чу ћути́м и трпи́м. 2. *кочопери се, прави се важан.* – И́ма се по́сле си́ли сас њи́, како су вој би́ли мини́стри и посла́ници на сла́ву. ⇔ *засили се, осили се, потсили се, пресили се, усили се.*

си́лно прил. *много.* – Срте́-врте́, срте́-врте́, си́лно си вре́ме изгуби́, ал га напра́ви како́ сам замисли́л.

си́лом прил. *на силу, помоћу силе.* – Си́лом ни ба́ба не́че у ра́ј.

сими́д м *врста малог округлог хлеба од белог брашна, симит.* Δ – Омеси́ла ле́бац ко сими́д. ➞ *симита.*

сими́та м *врста малог округлог хлеба од белог брашна, симит* (упор. симид). Δ – Жена́ му је мло́го добра́ домаћи́ца, једноста́јно некаквó рабо́ти, па чи́ста и умеја́тна, ле́б вој бе́л ко сими́та, а ба́ницу кад напра́ји – изду́је се ко клобу́к.

синьк (В си́нке ЛЗ / си́њће ГЛ, ДЛ) м *хип. од син, синак.* – Не мо́же то́ј тека́, синьк, тре́бе јо́ш да расте́ш, па да бу́де како́ ти́ о́чеш. Синьк, па синьк, ко да са́мо о́на и́ма си́на. Не́мамо, си́нке, ни́шта за вече́ру, али да и́дем да нато́чим води́цу на кла́ден-ченце, па да напра́јимо кашама́к. Не плаши́ ми се, си́њће, не бо́ј ми се, не́ма ни́шта, не бо́ј ми се. Ле́љће, си́њће, куде́ си се то́лко заглоби́л у кљи́ште. Замоли́ла би те, си́њће, да про́јдеш кроз мо́јни шљива́р, да ви́диш роди́ло ли је некво́, ус пу́т ти је. ➞ *синенце, синчьк.*

синдра́к мн. синдра́ци м ирон. *син.* – Гле́ га, синдра́к, и о́н о́че да бу́де га́зда и да кома́ндује. Ја́ га ти́ја синдра́к, кво́ о́н зна́је. При на́с ора́те за оно́га који́ ми́сли да је на́јпаметан да је синдра́к.

си́ненце м *хип. од син* (упор. синьк)**.** – Куде́ се, си́ненце, де́ну, што́ се за́бави, јо́ш кьда́ че́камо да те ви́димо.

сино́ч прил. *јуче увече.* – Сино́ч је седе́ла до који́ ре́д, чешља́ла је кльчи́шта, па и са́ осе́ча у у́ста ко да је је́ла пуздер. ⇨ *синочка.*

сино́чка прил. *в. синоч.* – Сино́чка ро́сну ћи́шица, па се траву́љина намокри́ла.

сино́чњи, -а, -о *који се догодио синоч.* – Сльнце изгреја́ло, па се ка́пће от сино́чњу ћи́шу сјаје́ ко да је неђи́ расврља́л стаклети́ја по лива́ду. Тро́па те́б у гла́ву от сино́чњу гре́јану рећи́ју.

синчьк м *хип. од син* (упор. синьк). – Зетьк ко медьк, а синчьк ко пелинчьк.

синџи́р м *ланац, окови.* Δ – И да је вр̏зан сас синџи́р, и́ма да се некако́ одвр̏же, и да отрчи́ при њу́.

си́п-си́п-си́п ономат. *оглашавање сипаљће пред кишу.* – Си́п-си́п-си́п! – и́скрека си́паљћа, са́ че по́чне ћи́ша.

си́паљћа ж зоол. *птица слична детлићу, зелена жуна* Picus viridis (упор. жлна). – Те́, поче́ да се чу́је си́паљћа, са́ че да по́чне ћи́ша. ⇨ *сипкаљћа.*

сипа́р м *расшресиш машеријал, насшао расйадањем сшена и нагомилан на йодножју брегова и йланина.* – Немо́ј да се като́риш по сипа́рат, да се не омѣ́кнеш са све́ каме́ње надо́ле, да не мо́ж да те збе́ремо по́сле.

сипѣ́ц мн. сипци́ зоол. м *сиШни Шврдокрилац који живи исйод коре дрвеШа или дубље у дрвеШу, и Шу гради сложене ходнике.* – Све́ ми орма́н измушља́ли сипци́.

си́пе свр. *изручи, налије, сиПа.* – Ди́гне се ра́но, помузе́ кра́ве, нара́ни живи́ну, си́пе на сви́ње, па се тѣ́г ми́је и поста́вља да и ми́ не́што поједе́мо. ⇔ *досиПе, засиПе, исиПе, насиПе, одсиПе, йосиПе, йресиПе, расиПе, сасиПе, усиПе.*

си́пкав, -а, -о *који се лако мрви, расшресиш.* – Си́пкава зевња́ ко пепе́л, лѣ́ка за риља́ње, и све́ се ра́ца кво се у њу́ поса́ди. У́баво је кат су ва́рени компири́ си́пкави, и кат се дро́бе, а нећи́ во́ле да ји на́чисто здро́бе.

си́пкаљ ћа ж зоол. *в. сиПаљ ћа.* – Си́п-си́п-си́п! – и́скрека си́пкаљ ћа, изгле́да па́ че па́да ћи́ша.

си́пљив, -а, -о *који йаШи од сиШње, асШмаШичан.* – Задија́ла се у́збрдо ко си́пљива кра́ва.

си́пне свр. 1. *сиПе у дем. значењу, насПе.* – Де, си́не, си́пни ми јо́ш једну́ ча́шку, па чу си и́дем. Пр́во си́пнем ма́лко, па ако ми се у́чини да неје́ до́вољно ћи́село, ја́ доси́пнем још ма́лко. 2. *нагло йочне да йљушШи* (о киши). – Си́пну ћи́ша ко из рука́в, поћи́сомо ко пога́нци до́к да се скло́нимо под дрво. ⇔ *досиПне.*

сипти́ несвр. *блешШи, йресијава се.* – Обле́че аљи́ну, о́бу ципе́ле, пре́мени се, на́мириса се, да вој се не нагле́даш, сипти́ ко принце́за.

сипу́је несвр. *сиПа, налива.* – Неје́ да пи́је, не́го сипу́је ко ни́з о́лук, док се на́чисто не уси́пе, по́сле му гле́дај чу́до. ⇔ *досиПује, засиПује се, насиПује, одсиПује, йосиПује, йресиПује, йрисиПује, расиПује.*

сирања́вка мн. сирања́вће ж *йециво од развучених кора филованих сиром и йржених на масноћи, или исйечених у фуруни.* – Ма́ћа намеси́ла ле́бови, накла́ла ву́рњу и спре́ма се да ји пече́, а ми́ деца́ смо се наређа́ли при ву́рњуту, и че́камо када́ че бу́ду гото́ве сирања́вће. Те́ј сирања́вће бе́оше некво́ на́јблаго кво је могло́ деца́ у то́ј вре́ме да сна́јде.

сира́р м *мајсШор који йрави добар сир.* – У за́другу сам раде́л ко сира́р за а́јлук од иља́до и три́ста два́јес дина́ра.

сирења́р м *онај који је љубиШељ сира.* – Ја́ сам сирења́р, мо́гу да жи́вим са́мо на ле́б и си́рење.

сирења́рка[1] ж *женска особа која обожава сир.* – Ја́ сам голема́ сирења́рка, бе[з] све́ мо́гу али бе[з] си́рење не мо́гу, кад и́ма ле́б и си́рење, дру́го ми ни́шта не тре́бе.

сирења́рка[2] ж *крйа кроз коју се цеди сурушка из младог сира.* – Ка́да се си́рење ува́ти, сипу́је се у сирења́рку да се це́ди.

сирења́рница ж *зграда на бачији у којој се йрави сир* (упор. и кашкаваљциница). – Сирења́рница је била́ код Ма́чино и И́ђино бачи́ште у Стрижѐвачку ру́дину, ту́ј се сири́ло млеко́. ➞ *шуйа.*

си́рење ср с *сир.* – Моја ма́ти мло́го у́баво си́рење си́ри. И́ма ку́ј си́рење не ту́ра на у́ста. Бра́т за бра́та, си́рење за па́ре. ■ **ко́зјо** ~ *сир од козијег млека.* – Ко́зјо си́рење је по́здраво од о́вчо си́рење, али ми́рише, па га понећи́ не во́ле. ■ **кра́вјо** ~ *сир од кравјег млека.* – Кра́вјо си́рење сви́ во́ле. ■ **о́вчо** ~ *сир од овчијег млека.* – О́вчо си́рење је на́јблаго ка́т се ста́ви у́пролет ку́де Цу́рцовдьн. ■ **мла́до** ~ *сир који још није йреврео.* – Бе́лмуж се пра́ви од мла́до о́вчо си́рење. ■ **не́слано** ~ *млад неусољен сир.* – Ја́ мло́го во́лим да једе́м не́слано си́рење без ле́б. ■ **пре́сно** ~ *млади нейреврели сир.* – Ка́жемо мла́до си́рење, или пре́сно си́риње. ■ **ста́ро** ~ *сШари йреврели сир.* – Ста́ро си́рење ту́рамо у ба́ницу. ■ **си́тно** ~ *измрвљени сир.* – Си́тно си́рење по́неје у́баво од си́рење на гру́ће.

⌂ **си̏рење на гру̏ћe** *сир исечен у коцкасте комаде.* – Сече̏мо си̏рење на гру̏ћe, па ји наре̏димо у каче̏, посо̏лимо и наси̏пемо сас пресо̏л. ⌂ **ва̏не си̏рење** *спреми одређену количину сира за зимску потрошњу.* – Вану̏ла сам си̏рење и за пријетљи̏цу која̀ жи̏ви у Бе̏оград.

сирењи̏це с *хип. од сирење.* – Ми смо одра̏сли на лу̏чак и сирењи̏це, ме̏со смо ре̏тко вицевља̀ли. ⇨ *сирењце.*

сирењи̏ште с *пеј. од сирење.* – Ово̀ј сирењи̏ште се убазде̏ло, ни сви̏ње га не̏че једу̏.

си̏рењце с *в. сирењице.* – Поне̏ла си ба̏ба си̏рењце, ву̏рдицу, јајча̀нца, зна̀је да де̏да не̏ма ни̏шта за једе̏ње.

си̏ри несвр. *мешајући сириште у млеко учини да се млеко згруша и да се издвоји сурутка.* – Моја̀ ма̀ти мло̀го у̏баво си̏рење си̏ри. ⇔ *насири, потсири, сасири се.*

си̏риште с 1. *течност која се ставља у млеко да се добије сир* (упор. маја). – Сипа̀ си̏риште у млеко̀, мо̀жеби се ве̏ч потсири̏ло, и стаса̀ло за цеде̏ње. 2. *садржај четвртог одељка желуца одраслог преживара.* – Си̏риште о[д] теле̏ или јунче̏ опе̏ремо и осу̏шимо, па смо с ње̏га потси̏рували млеко̀, данѝс се купу̏је маја̀. 3. *прво млеко после јагњења.* – Ако се ја̀гње не задо̀ји да иси̏са си̏риште, оно̀ не напре̏дује ко дру̏га ја̀ганци. 4. фиг. *почетни капитал.* – Коме̏ је оста̀ло си̏риште од баштУ̏, ње̏му је ли̏ко да ме̏ња и ко̀ла и же̏не, а који̏ је сироти̏ња от кра̀ј, о̀н си и оста̀не такѝв до кра̀ј. ⌂ **не̏ма си̏риште** *неко ко је млитав, млак, тупав.* – Кво̀ да пра̀ви, сирома̀, кад не̏ма си̏риште, ко с мо̀чку да је пра̀вен.

си̏рнице ж мн. *седмица пре Белих поклада* (упор. сирна недеља). – Када су си̏рнице јо̀ш се не по̀сти, али се једе̏ са̀мо си̏рење, ме̏со се не пи̏па.

си̏рке ЛЗ с *течност кисела укуса која се добива од вина, воћа, алкохола или сувом дестилацијом дрвета, а служи као зачин јелу, и као средство за конзервирање.* – Си̏рке, си̏рке, си̏рке, ма̀лко зејтинчѝк, и гото̀ва сала̀та. ⇨ *сирће.*

си̏ров, -а, -о 1. *који је још пун влаге, који није сув.* – Си̏рова дрва̀, па не̏че да горе̏, нело̀ са̀мо чу̏ре. 2. *који је лоше ушкопљен, па може да оплођује.* – Оста̀јен си̏ров би̏кат, па неје̏ ни би̏к ни во̀л, не да̀ва да му се при̏јде.

сирова̀тка ДЛ ж *сурутка.* – Надро̀бимо сирова̀тку, и ку̏самo с дрвене ложи̏це. Ми̏ сирова̀тку да̀вамо на сви̏ње. ➞ *сурутка.*

сирови̏на ж *влага, сирово стање.* – Ако дрво и̏ма сирови̏ну, мо̀же да се подмла̀ди ка̀д му се исечу̏ су̏ве гра̀ње.

сирови̏нка ж *хип. од сировина.* – Загре̏би ма̀лко с но̀ж да ви̏диш да ли и̏ма сирови̏нка испот кору̏, ел се скро̀з исуши̏ло.

сирома̀ мн. сирома̀си м 1. *сиромах.* – Га̀зда жи̏ви са сирома̀, а сирома̀ жи̏ви з га̀зду, једѝн без дру̏гога не мо̀гу. Кат се сирома̀ заже̏ни, и тупа̀н се сцепи. Напре̏д и̏маше сирома̀си, па слу̏же једни̏ за ле̏б, једни̏ за аљи̏не, једни̏ си слу̏же за пару̏. 2. фиг. *сиромах у пренесеном значењу, онај коме нешто фали у глави.* – Не̏ма ни̏шта, сирома̀, од акѝлчк у гла̀ву, али то̀ј не мо̀же да му се ку̏пи. ■ **на̀јсирома** суперл. *сиромах у највишем степену, убоги сиромах.* – На̀јсиромаси, а напарави̏ли голему̏ ку̏ћу, и све̏ но̀во угради̏ли, а ни̏где не и̏ду на печа̀лбу, ту̏ј нешто̀ и̏ма сумљи̏во.

сиромаша̀н, -шна, -шно *који је оскудан у средствима за живот, убог.* – Ја̀ сирома̀шан, ти̏ сирома̀шна, и во̀лимо се, али кво̀ че ју̏тре на деца̀ да да̀вамо да поједу̏. ■ **на̀јсиромашан** суперл. *који је сиромашан у највишем степену.* – Ко̀ја је на̀јгаздинска че̏рка, о̀на је носи̏ла на̀јбољу преме̏ну, а која̀ је на̀јсиромашна, она̀ си облече̏ про̀с забѝн, на но̀ђе сви̏нсћи опѝнчичи, све̏ та̀кво по̀просто.

сиромашéје несвр. *постаје сиромашан, сиромаши.* – Нáрод си óстави селá и почé се запошљýје по грáдови, али се óбрну врéме, предузéћа почéше да сиромашéју, сá мóрају да слугýју код прúватници. ⇨ *сиромаши.* ⇔ *осиромашеје.*

сиромáши несвр. *в. сиромашеје.* – Какó умрé баштá, почéмо да сиромáшимо и да оскуцýјемо. ⇔ *осиромаши.*

сиромашлѣ́к м *немаштина, оскудација, сиромаштво* (упор. *сиромашльк*). – Бúл је судé сиромашлѣ́к, нејé сáмо при нáс. При нáс је цвр̀с сиромашлѣ́к, а до кадá че је текá, сáм Бóг знáје. ➞ *сиротинльк.*

сиромáштина ж *беда, немаштина, сиромаштво.* – Квó да прáји завалúја, убúло га немáње и сиромáштина, па се довúја да некакó прежúви. ➞ *сиротиња.*

сиромáшћи, -шка, -шко *који се односи на сиромаштво, сиротињу.* – Јá сьм билá и[з] сиромáшку малý, овдé сьм дошлá ко у гáзде бојáги, да проведéм бóљ живóт, а онó нејé текá, нéло да се пóвече натерéтим с рáботу. ➞ *сиротињсћи.*

сиротинлѣ́к м *немаштина, оскудација, сиромаштво* (упор. *сиромашльк*). – Óчу да ти испрúчам какó сам се родúл у сиротинлѣ́к, штó велý: сиротинлѣ́к у бóга. ⇨ *сиротињльк, сиротлѣ́к.*

сиротúња ж *беда, немаштина, оскудација, сиромаштво* (упор. сиромаштина). – Сúла за вéк, сиротúња нáвек. Онú билú сиротúња, ко и сьв остáл свéт у тóј врéме.

сиротињлѣ́к м *в. сиротинльк.* – Шприцáње пцéта, шприцáње óвце, шприцáње кокóшће, а одóкле пáре за свé тóј, кьв компúр да продáвамо, от кáмен се мóж отрóши, али от сиротињлѣ́к не мóже. За газдалѣ́к и сиротињлѣ́к тóј не вáжи, кýј је какьв, такьв че си и остáне.

сиротúњсћи, -ска, -ско *који се односи на сиромаштво, сиротињу* упор. сиромашћи). – Сиротúњско девóјче, научúло на мýку и немáње, њéг да ýзнеш, онó је добрó за нáшу кýћу.

сиротúњсћи прил. *на сиротињски начин, попут сиротиње.* – Видó једнóг мецу нáс, облéчен сиротúњсћи ко јá, úде, и понéког от премéњенити чýшне.

сиротúњћа мн. сиротúњће м/ж *сиромашак.* – Сиротúњћа, глéда ко мачé да вој нећú прýжи зáлчак. Двá брáта, обадвојúчка сиротúњће, али си дóбро споредýју, и испомáгају се у свé, и поштéни љýћи.

сиротлѣ́к м *в. сиротинльк.* – Сá на телевúзориви голотúња кóлко óч, нáрод си нáпари óчи, зáборaји на мýку, заборáји сиротлѣ́к.

сиротýје несвр. *живи у беди и самоћи.* – Сиротýјем самá у чéтри дýвара, нú ме кóј вúди, нú ме кóј чýје.

сирочé мн. сирочетúја (уз бр. сирочéта) с *дете без родитеља, или без једног од њих.* – На сирочé и зáјак пáтку дúsa. Умрé ми мáти, остáдомо чéтри девојчетúја сирочéта, баштá ни се пóжени, нáдобива дрýга децá.

сирочéнце мн. сирочетúћа с *дем.* и *хип. од сироче.* – Онó, завалúја, остáло сирочéнце и без баштý и без мáтер. Најзапазúла сам онýј прúчу какó мáјћиа чувáла двé децá, њóјно девóјченце и једнó сирочéнце што затéкла.

сúрће ГЛ, ДЛ с *в. сирке.* – За зúмницу је нáјбоље лужнúчко сúрће, којé се прáви у Бабýшницу.

сúрутка ж *сурутка* (упор. сировáтка). – Кáт постóји млáдо сúрење, тúска се, онóј штó се од њéга оцéди је сúрутка, онá је добрá да се пúје. Сúрутку свáримо, па онóј озгóре што се вáне зовéмо прóвара, онá блáго за једéње.

сúса несвр. 1. *доји, сише.* – Мýж голéми, напунúл трú гóдине, а јóш сúса. Прашчúнка сúсају свињý ко бебетúћа. 2. фиг. *пије.* – Сáмо ли се докóпа до влáшу, сúса док не пресúса, пóсле му глéдај чýдо. ⇔ *засиса, исиса, насиса се, пресиса.*

си́салче с *де̄те или младунче живо̄тиње које још сиса.* – И́мају дете́нце јо́ш си́салче, па ко лу́тка у́баво. По́благо је ме́со од теле́ које́ ви́ше неје́ си́салче. Си́салче теле́нце ко бебе́нце.

сиса́т, -а, -о *који има велике сисе.* – То́ј дево́јче и сиса́то и гуза́то, пра́ва маћуша́на.

си́ска[1] ж 1. *сиса код живо̄тиње.* – Ка́жемо за кра́ву ел овцу́ да је чипа́ ако и́ма кра́ће си́ће, па је те́шка за музе́ње. 2. *дем. од сиса.* – Он не мо́же без ре́ћи́ју ко бебе́ бе[з] си́ску. Си́ће вој брнче́ ко ро́жнице на ли́тре, мо́ш се наде́неш на њи́.

си́ска[2] ж *мањи о̄твор на кондиру или те̄стӣји кроз који се пије.* – На си́ску се пи́је, а на дули́ч се то́чи. Сто́вна и́ма дули́ч на који́ се пу́ни с во́ду, и си́ску на кој у́ се пи́је.

си́ска несвр. *сише у дем. значењу.* – Јагње́нце си́ска ко бебе́нце, и верти́ с ре́п ко кутре́нце. ⇔ *насиска се.*

си́сне свр. *једанпӯт по̄вуче уснама какву те̄чност, мало по̄сиса.* – Да́ј му ма́лко да си́сне, па га ту́ри у ладови́ну да спи́, а ти́ се вр̏тај да жње́ш.

сисури́на ж *аугм. од сиса, сисе̄тина.* – И́ма сисури́не ко диса́si.

си́т, -а, -о *који је ӯтолио глад, нахрањен.* □ – Си́т по́п, си́то го́сје – ди́зај, попади́јо! ⇔ *пресит.*

си́тан, -тна, -тно *који је по̄ величини и обиму исподо̄просечног, мален.* – Збе́ремо си́тно окру́гло камењи́це, па с њи́ и́грамо ба́пће. Дрвца́ си́тна ту́римо, па потпа́лимо о́гањ. ■ **по́ситан** комп. *ситӣнији.* – Ови́ја шиће́р што́ си купи́л по́ситан од оно́га што́ га изарчи́мо.

сита́р мн. ситари́ м *мајсто̄р који о̄прави и о̄продаје сита.* – С вре́ме на вре́ме па у село́ до́ју Ци́гањи ситари́ и вретенари́, па до́к му́жи прода́вају си́та и врете́на, њи́не же́не вражу́кају и љ̏жу же́не по село́.

си́тацак, -цка, -цко *сићушан, низак раст о̄м.* – Обоји́чка си́тацћи и остаре́ли, али ба́бичката по́здрава и по́издржљива оди де́дичкуту. ⇨ *ситӣнацк, ситӣначк.*

си́ти се несвр. фиг. *ликује, ужива у тӯђој несрећи.* – Про́пи се и ра́спродаде си има́ње, са́ му се си́те душмањи́ како́ мо́ра да бу́де потр̏чко на сви́ у село́. ⇔ *засити се, насити се.*

ситна́к м *честа̄р на по̄сном и сувом земљишту.* – У до́љњи кра́ј бра́ниште мо́ж да и́ма по́јачка гора́ о́ко осомдесе́т др̏вети, а у го́рњи кра́ј са́мо ситна́к.

си́тнацк, -цка, -цко *в. сита̄цак.* – Си́тнацк ми си́н, сви́ смо ми́ си́тначћи, али га прими́ше у мили́цију, и ва́ле га да је на́јбољ милица́јац.

си́тначк, -чка, -чко *в. сита̄цак.* – Јо́ш је си́тначк за жени́дбу, нека́ попорасте́ па га тр̏г жене́те. Си́тначка ми прачи́на, јо́ш несу́ за про́даву.

ситне́ж м *сите̄не ства̄ри, ситӣни предме̄ти, ситӣни делови чега, ситӣниш.* – По́крупна и по́убава др̏ва про́брана, за на́с оста́л са́мо ситне́ж ко за по́тпалу. ➞ *ситӣнутӣја.*

си́тни несвр. 1. *чини што̄ ситӣним, дроби, мрви.* – Мо́ре немо́ј то́лко да си́тниш месо́то, се́чи га на по́крупна парчети́ја, 2. *мења крӯпне а̄поене у ситӣне.* – Тра́жи да му си́тним па́ре, тре́бу му за свадбу, а ја́ не́мам ни си́тне ни кру́пне. 3. *хода ситӣним корацима, или по̄скакује у колу.* – Де́да пу́шти ко́рак, а ја́ си́тним по ње́га, и све́ потр̏чкујем да га сти́гнем. 4. *свира брзим рӣтмом; по̄скакује у колу уз брз рӣтам.* – Ве́јник пу́н с го́сје, Ци́гање би́ју у тупање́, армуни́ка га са́мо си́тни, а мо́јни зе́т ји пригрну́л, па ји са́мо ћи́ти с иљада́рће. ⇔ *исӣтни, наситӣни, осӣтни, расӣтни, сасӣтни, усӣтни.*

ситни́ца ж *врста сите̄не ране шљиве чији је о̄плод округао, црвенкасте̄ или жуте̄ боје* Prunus arameniaca (упор. аралица). – На́јбоља ре́ћи́ја је од тргоњи́ и белви́це, а на́јслаба от ситни́це. ➞ *ситӣничка.*

ситничáри несв фиг. *тврдичи, цепидлачи.* – Мóре, изнéси у балóн винó, немóј га ситничáриш напомáлко.

ситни́чка ж бот. *врста ситне ране шљиве чији је плод округао, црвенкасте или жуте боје* Prunus arameniaca (упор. аралица). – Сли́вете вој си́тне ко брáбушће, затóј се и зóве ситни́чка. За ситни́чку нéма лóша гóдина, онá стáлно рáца, али си́тна, па срткава за брање.

си́тно прил. 1. *на мале делове.* – Си́тно расћини́ бáницуту, да за свáкога и́ма по парчé. 2. *у малим, а густим капљицама.* – Ћи́ша којá си́тно пáда мóкри до кóжу, па и испод кожý до кóсће. 3. *у малим, а честим покретима, брзо.* – Увáте се по дватритрój́ица кој́и су дóбри играóрци, па кáд зайграју си́тно, па ко зéвњу да не доди́рују, дрýђи престáну да и́грају, сáмо њи глéдају. ■ **пóситно** комп. *ситније.* – Домачи́н сечé печéницу, прво о[т]цечé лéву плéчку, и завáне некóлко и рéбра, тóј расћи́не на пóситно, и на свáћига сýне по парчé.

ситнољáк мн. ситнољци́ м *закржљали и неубрани клип кукуруза који остаје на стаблу.* – Ситнољци́ нáмерно остáвљамо на стрýк.

ситнути́ја ж *ситне ствари, ситни предмети, ситни делови чега, ситниш* (упор. ситнеж). – На тóј тáванче и́маше свáшта некво́ кво је нáс, децá, залимáло: те некаквá кантарчети́ја старинскá, па ћилашчети́ја, вршни́к и црепýља, вери́ђе и котлети́ја, и вьздьндьн свáкаква ситнути́ја, за коју несьм ни знáла за какво́ је.

си́то с *направа за просејавање брашна и других ситкавих материја.* – Брáшно се сéје на си́то. И вршáлица и́ма си́то којé одвáја плéву од жи́то. ■ **гýсто** ~ *сито за просејавање најситнијих гранула брашна.* – Сас гýсто си́то сéјемо брáшно за погáчу, бáницу, или за колáчи кад бýде за слáву. ■ **рéтко** ~ *сито за просејавање мање ситних гранула брашна.* – Сас рéтко си́то се сéје брáшно за лéб, или морýзно брáшно за морýзницу и качамáк. ⌂ **нóво си́то на кли́н виси́** *новајлија који тек треба да се покаже какав је.* – Невéста, јóш нóва у кýћу, за сá је, штó велé, јóш нóво си́то на кли́н виси́, а каквá је и́стинћи, тóј че се пóсле ви́ди.

си́тос м *стање онога који је сит, ситост.* – Качамáк не држи́ си́тос, човéк се наједé и преједе́, и мáлко пóсле пáк огладнéје.

си́тенце с *хип. од сито.* – И́мао једнó си́тенце, кáд на њéг отсéјем брáшно, лéб испáдне мéк ко душá, али се сцéпи.

ситулáција ж шатр. *прилике, ситуација.* – Милýтину нестáле цигáре, а кáд нéма цигáре, ситулáција је дрéзгава, не ди́sa се ис крéвет дóк цигáре не сти́гну.

сици́мка мн. сици́мће ж *дебљи канап.* Δ – Опáсували смо се с кайш, а који́ нéма кáиш óн сас сици́мку. ⌂ **држи́ на сици́мку** *држи под командом, тражи дисциплину.* – Децá се мóра држý на си́цимку да не напрáје пáкос, пóсле кáт се стóвна стрóши, цáбе га тéпаш.

си́шчица ж *хип. од сиса, сисица.* – Девојчети́ја свá окýпана, прозртају им се блушчети́ја и ви́де се си́счице тамьн оцврснýле. Слове́нка се соблéкла да се кýпе у штáлу, си́шчице вој ко да је мачети́ја дојила, а нóђе – мóж ји пéре у влáшу.

сјáгњеста прид. *гравидна* (о овци). – На сјáгњесте óвце дáвам помáлко и крми́ло, а на јáловице сáмо сéно. От пéт óвце три́ су ми сјáгњесте, а двé јáловице.

сјаји́ несвр. *сија, свети* (упор. сија). – Онá запали́ла венéр, па га тури́ла поди цéмпир, овакá поди ми́шку, да já не ви́дим кудé је пошлá, али мáти видéла да вој сјаји́ некво́ под ми́шкуту.

сјаји́ се несвр. *одбија светлост од себе, сија се.* – Сльнце изгрејáло, па се кáпће от синóчњу ћи́шу сјаје́, ко да је нећи́ расврљáл стаклети́ја по ливáду.

сјéбе вулг. свр. *поквари, поломи, упропасти.* – Дадó му бици́клу да се послýжи, óн ју сјебáл, и прáви се тóша.

сјебе се вулг. свр. *поломи се, упропасти се.* – Падал из туџ орејј, па се начисто сјебал, ене га са лежи непокретан.

скади се свр. *задржи се, опусти се, смири се.* – Наприча ми свашта од мојата деца, још не могу да се смирим и да се скадим на једно место. Де, буди мирна и слушај бабу, скади се тој и престани да се ћикотиш. Де, бре, деца, скадете се малко, престанете толко да лудујете.

скакалка мн. скакалће рет. ж зоол. *инсект са снажним задњим ногама који може далеко да скочи, скакавац.* – Невестице се зацрвиле, понавеле се и жњу ли жњу, а мен очи само одлате ко скакалће од једну вутарку на другу. ➞ *скакељ, скакутка.*

скакељ мн. скакци м 1. зоол. *инсект са снажним задњим ногама који може далеко да скочи, скакавац* (упор. скакалка). – Урипил ко скакељ у сироватку. 2. зоол. *црв који се појављује у нехигијенски справљеном сиру.* – Нечиста жена, сирење вој пуно сас скакци, да те је гад да га погледаш, а не да га једеш.

скакутка мн. скакутће ж зоол. *инсект са снажним задњим ногама који може далеко да скочи, скакавац* (упор. скакалка). – Колко пут на њиву скакутка урипи у шерпу с јело, али ти не мож сваку да видиш. У пасуљав урипила скакутка, море неје само једна, али морамо да га кусамо.

скакутће ж мн. *део ткачког разбоја помоћу кога се подижу и спуштају нитила* (упор. и нитће). – Скакутће су направене од две тојашће сас два дрвена точка, и служе да се подизају и спуштају нитће, да би совељћа могла да иде натам и новам.

скаламонција[1] ж *апарат, направа, машинерија, справа.* – Ја сам повиш због шишето пошљ, него да гледам комбај, а кво и да гледам, скаламонција ко скаламонција, бучи ли, бучи. Пуштише музиће на некву скаламонцију, ис кутију песма, да се не начудиш! Ајд са ви мен кажете: при све тој скаламонције сас које се човеци служе, како се водата примљку да ју никој не опази, а стално гледају у њу. ➞ *сокоћало.*

скаламонција[2] ж *врева, весеље, шегачење.* – Терају скаламонцију сас старог човека. Е, како си некада беше за Џурџовдљн, славило се и појало цел дљн, и неје саде тој: вљздљн некаквe скаламонције и работе окол тија празник.

скаламути свр. *уради нешто на брзину, импровизује.* – Немој млого да се салатосујеш, скаламути нешто на брзину да поједемо, па да се дизамо на работу. ➞ *скарабуци.*

скамени се свр. *в. окамени се.* – Кад га видо да лежи крвав, ја се скамени, па ни натам, ни навам.

скамлија ж *школска клупа, скамија.* – Отворен прозор на учионицу, а Мија уговејал у скамлију.

скапан, -а, -о *труо, распаднут.* – Тај жена је скапана тиква, да вој от смрад не улазиш у кућу.

скапе (рад. пр. скапал, -а, -о; трп. пр. скапан, -а, -о) свр. 1. *иструли, распадне се.* – Дронци који остану по мртавца се ел запале да изгоре, ел се врље у долину да скапу. 2. *премори се.* – Вртимо тоцило, скапемо од вртење док Ђора изостри тој кво има за острење. Увечер кат си дојдома дома, ја сам скапал од работу. 3. *ослаби од глади или жеђи.* – Давајте нешто да поједемо, скапамо од глад. 4. фиг. *умре.* – Кво те куче залаје кат се родиш, лаје те док не скапеш. Да си ме водиш у село, да си там седим, очу там да скапем.

скапе се свр. 1. *иструли, распадне се.* – Тикве им се скапале у њиву, немају кљд да ји оберу от седење. (ирон.). 2. *скраси се на једном месту.* – Скапи се тој, и не загомиљај, кад неси за ништа и за нигде.

скапо́тина ж фиг. *мршава и онемоћала животиња.* – Што́ чу́ваш ову́ј скапо́тину кад ви́ше не́маш ко́рис од њу́.

скапо́ше свр. *малакше.* – Скапоса́ли смо гла́дни, ту́рајте нешто́ да се једе́, би́ло какво́, са́мо пожуре́те. ⇨ *скаптоше.*

скапо́ше се свр. 1. фиг. *смири се, стровали се, стропошта се.* – До́јде у неђи́ ре́д, добре́ нацвр́цкан, и о́дма се скапо́ше те ле́гне. Ја́ збра́ њиго́ву ја́кну и ка́пу, и скапоса́ се на столи́цу. 2. фиг. *умре.* – Пи́је ко сму́к, че ма́не кат се скапо́ше.

скапто́ше свр. *в. скапоше.* – Мора́ве, куде́ си, ту́рај да некво́ гњете́мо, и́струга ни ређи́ја, скаптоса́мо од гла́д.

скапу́је несвр. *премара се, пада с ногу од умора.* – Ја́ скапу́јем од ра́боту, а о́н се сму́ца по Бабу́шницу. До са́ је скапува́ла на но́ђе док на́рани и на́поји ови́ја што́ се довле́кли, не́ка сљг ма́лко дљне сас ду́шу.

ска́ра[1] свр. *гонећи или возећи сјави или довезе са вишег места на ниже.* – Скапоса́мо и ми́ и гове́да док скара́мо сва́ дрва ис пла́нин у село́. Ле́ти пасу́ по ру́дин, под је́сен кат се поприбе́ре бере́ћет по њи́ве ска́рамо ји по по́ље.

ска́ра[2] свр. *посвађа кога са ким.* – Скара́ше ни сас це́л све́т, па се сви́ удружи́ше проти́в на́с, и би́ју ни како́ си во́ле.

ска́ра се свр. *посвађа се са киме.* – Мо́ре, и́ма га́дне же́не, ска́рају се, па се наси́вају, па се ра́не, ма че си о́чи пова́де. Оста́ла сам сама́, не́ма с куга́ ни да повре́вим, ни да се ска́рам. ⇔ *поскара се.*

скарабу́ци шатр. несвр. *уради нешто на брзину, импровизује* (упор. скаламути). – Направи́ ју некако́, скарабуци́ ју, па каква́ је таква́ је, ја́ чу седи́м на њу́, ману́ не́ма да вој на́одим.

ска́рпа ж *камена уста́ва на водото́ку која ублажава бујичне поплаве.* – Да спре́че да им бучња́к ви́ше не одно́си мо́с усред село́, Сли́вовчањи озида́ше изнад ње́га ска́рпу, и од тљг ви́ше не страу́ју.

скаце́вља се несвр. *задржава се, борави извесно време.* – Не мо́ж да га удрже́ ко пасту́ва, по це́лу но́ч сћи́та, до́м се не скаце́вља. Овде́ кад ду́ва ни ку́че се не скаце́вља. ⇨ *скацује се.*

скацу́је се несвр. *в. скацевља се.* – О́н је ко ви́јалица, не скацу́је се, саде́ врнди́ надо́л-наго́р, ко да му је неђи́ врљи́л ци́гансћи пе́пел у гузи́цу. То́ј њи́но дево́јче ма́лко шљкнуто, не зна́је за голе́м сра́м, по це́л дљн одла́ти по пути́шта, до́м се не скацу́је. ■ **скацува́ње** *гл. им.* – Тр́чи овде́к, тр́чи онде́к, се́ј мору́зу, сади́ пасу́љ, вр́љај ђу́бре на жи́то, не́ма скацува́ње до́к не па́дне сне́г.

ска́шка свр. фиг. *на брзину испржи нешто за јело.* – Женети́не ска́шкају некво́ у тига́њ, те претру́пимо преко зу́би ко́лко да запи́шимо дуду́к, по́сле ша́тримо по два́-три дљна окол ко́чину јел ну́жник.

скљса свр. *подере, сломи, уништи, иструли.* – Стра́ ме да се ка́чим на столи́цу, те́жак сам, чу ју скљсам. Некада́ си поми́слим да сам ве́ч умр́л, а мо́ж сам и скљса́л, ку́ј че га зна́је, мо́ж сам ве́ч отишљл на они́ја све́т.

скљса се свр. *подере се, сломи се.* – Једно́ бр́до ми се скљса́ло, па че оста́вљам разбо́јав док не наба́вим дру́го бр́до. ➞ *скомса се.*

скла́п м геогр. 1. *слаб на водото́ку.* – Скла́п је ме́сто куде́ вода́ па́да низ сте́ну, па по́сле наста́вља да ми́рно тече́. 2. *ударни талас при поплавној бујици.* – Че до́јде скла́п да однесе́ це́ло село́.

скла́па несвр. 1. *саставља целину из њених саставних делова.* – Уме́је и да раскла́па и да скла́па мо́тор, све́ што је поква́рено о́н попра́ви, не́ма бо́љ ма́јстор од ње́га. 2. фиг. *затвара очи или уста.* – По сву́ но́ч не скла́пам о́чи како́ ми неста́де дете́. Та́ја оштроко́нцула ни́како не скла́па у́ста, сва́кога огова́ра, и на све́ нао́ди ману́, а њу́ си

не ви́ди. ■ **склапа́ње** *гл. им.* – Купи́ли ка́уч на склапа́ње, кат се расклопи ле́жи се на ње́га, а кат се скло́пи мо́гу неко́лко чове́ка да седе́ на ње́га.

скла́па се несвр. *спајајући се образује се целина.* – Поче́ше се скла́пају о́блаци, поче́ се ту́нти, ми́рише на не́погоду.

склека́ви се несвр. *деформише се, онемоћа, изгуби моћ ходања.* – Склекави́л се на́чисто, не́ма от чове́ка ни́шта.

скле́па свр. *начини што површно и на брзину.* – Ти́ си се и роди́л недопра́вен, склепа́л те башта́ кад би́л пија́н, и такъ́в че и да ска́пеш. Направи́мо ку́ћу, а склепа́мо поза́ди и по́моћно оделе́ње за на́с ста́ри, да не сми́тамо на деца́та. ➞ *склепетише.*

скле́пан, -а, -о *који је невешто и на брзину направљен.* – Скле́пан, ко да је с мо́чку пра́вен, али њо́ј си до́бар, и она́ неје́ бо́ља.

склепети́ше свр. *начини што површно и на брзину* (упор. склепа). – Склепетиса́ га на́две-на́три, па са́ то́ј му је, не́к слу́жи док слу́жи. Ја́ му пла́тим поште́но да ми оре́же виња́гу, о́н ју оре́же како́даје, па си оти́де.

скл̥не свр. *пригрли, привије уза се.* – То́ј бе́ше на њи́ву у Сулима́ново, ти́ си би́л ма́лецък, ја́ сам те скл̥ну́ла, па сам се нади те́б надви́ла, а оно́ са́мо грми́ и се́ва. Не́ма ма́лко да скл̥не аљи́не ка́д изла́зи у на́род, не́ло си и́де таква́ раголе́здренаква́ је и по ку́ћу. ⇔ *посклне, расклне.*

скл̥не се свр. *прикупи одећу око себе.* – Скл̥ни́ се, покри́ срамоту́ту, му́жи те гле́даје. ⇔ *посклне се.*

скл̥та несвр. 1. *склања, скрива* (упор. кута). – Ја́ скл̥та́м (ракију), загњи́та́м по клчи́шта, ку́та́м по та́ван, али о́н ју на́јде, и попи́је. 2. *граби, присваја.* – Какво́ куде́ ви́ди, са́мо скл̥та и но́си. ⇨ *скльта.*

скл̥та се несвр. 1. *привија се уз кога.* – Ми́ оста́домо сироче́та, па се скл̥та́мо уз ба́бу и де́ду да ни ишчу́вају. Ми́ се скл̥та́мо уз де́ду, стра́ ни. 2. *сакрива се.* – Те́ га и́де пија́н, бр̥зо ме скл̥та́ј негде́ да ме не на́јде при те́б.

скл̥ца свр. *стуца.* – Чу́туру у́знемо, па скл̥цамо пипе́р, па просе́јемо, да напра́јимо а́леву папри́ку. ➞ *склче, стлца.*

скл̥ца се свр. *стуца се.* – Отре́би се пшени́ца, па се попа́ри сас ћипе́лу во́ду и скл̥ца се у чу́туру, кат се скл̥ца опе́ре се у три́-че́три во́де.

склче́ свр. *стуца* (упор. склца). – Скл̥чи ма́лко пчени́чку, и посоли́ ју сас шиће́р, прије́ло ми се нешто́ бла́го па ни́шта не ви́дим. ⇨ *скльче.* ➞ *стлче.*

скльта несвр. *в. склта.* – Скльта све́ што сти́гне, не мо́ж да се заси́ти.

скльче́ свр. *в. склче.* – У чу́туру си скльче́мо пипе́р сас кльчник.

скло́пи свр. фиг. *повеже у целину, састави.* – Кат по́чне да замл̥цкује му́ка те ува́ти до́к скло́пи једну́ ре́ч, камли да ти нешто́ по́више испри́ча.

скло́тан, -тна, -тно 1. *леп, згодан, складан.* – У́бав о́н, у́бава она́, висо́ћи́, скло́тни, не́ма који́ неје́ по њи́ погледа́л. 2. *умешан.* – Боси́љћина сна́јћа Јагли́ка, да вој се не нагле́даш, е́м у́бава, е́м вре́дна, е́м скло́тна, и́де вој све́ од ру́ће.

склу́вчи свр. *савије у клупко, склупча.* – Склу́вчи ме бо́лка, па не мо́гу да се ди́гнем ис кре́вет. Склувчи́ло га, па га не пушти́ло. (клет.). ➞ *скључи.*

склу́вчи се свр. *савије се у клупко, склупча се.* – Мачети́ћава се склувчи́ла у кре́вет ко клувчети́ћа, па спу́ и преду́. ➞ *скључи се.*

скљо́ка се свр. *падне, сруши се.* – Пу́шти га да и́де са́м, а о́н се скљока́ на зе́вњу. Ја́ и њу́ ши́бну преко у́ста, она́ се скљока́ при шпо́рет, по́сле ми бе́ше ја́д, ал ка́сно.

скљу́чи свр. *савије у клупко, склупча* (упор. склувчи). – Но́ћа скљу́чимо поди ду́пе, па ни по́сле утрну́ оди гоца́ седе́ње.

скљу́чи се свр. *савије се у клупко, склупча се* (упор. склувчи се). – Скључи́ се и притр̥пи, оно́ тека́-тека́ па че про́јде.

скно́чи се свр. *падне вече.* – Е́, бе́ше и то́ј некада́ ка́д смо по це́л дѣ́н работи́ли, и једва́ доче́кували да се скно́чи, сна́гу да одмо́рими. ⇔ *поскночи се.*

ско́би свр. *наиђе на кога или што, састане се с ким, сретне кога* – А́, че ми пла́тиш ти́, чу те ско́бим ја́ некуде́ кад ни́ђи не ви́ди.

ско́би се свр. *сусретне се са ким, ухвати се у коштац са ким.* – Док се кара́ше, кара́ше се, па кат се скоби́ше, једва́ ји растави́мо.

сова́ли свр. фиг. *притегне са свих страна, прикљешти, притера уза зид.* – Сковали́ше ме троји́ца, и обори́ше ме на зе́вњу, па двоји́ца држе́, а тре́ћи би́је. ⇔ *насковали.* ➞ *сковити.*

сове́ (трп. пр. ско́ван, -а, -о) свр. *кујући начини што, искове.* – Сова́мо кро́в, јо́ш да покри́јемо, па мо́жемо да се усе́лимо. Ло́ше ско́ван сандѣ́кат, бр́зо че се расове́.

сове́ се свр. фиг. *укочи се од хладноће, следени се.* – Че́кај, полѣ́к, ви́диш да ми се сова́ле ру́ће от сту́д. Сова́ло га, начѣ́с че ма́чка и пога́нац да спе́ за́једно.

сови́тли свр. фиг. *притегне са свих страна, прикљешти, притера уза зид* (упор. сковали). – У у́лицуту куде́ ба́ба жи́веше све́ гме́цава деца́, ја́ ко а́рамбаша, кад ји сковитли́м, бе́гају па се ћи́ну. Кат се уде́си да неква́ му́ка сови́тли пија́ногове́ка на ти́ја дѣ́н, гле́дај му обли́чја. ⇔ *насковити.*

ско́зна прид. *гравидна* (о кози). – Какву́ у́баву козу́ прода́де, и то́ј ско́зну. Све́ три́ козе су ни ско́зне.

скокотљи́в, -а, -о *човек или животиња осетљив на шкакљање, голицљив* (упор. грозљив). – Мло́го је скокотљи́в, ма́лко ли га ђи́лнеш, по́чне да се ре́пчи, и да се за́оди от сме́ј, такѣ́в си је јо́ш од дете́.

ско́ли свр. *окружи, опколи, савлада.* – Преко ле́то ни ско́ле ра́боте, па не зна́мо на коју́ стра́ну напре́д да се обр́немо.

ско́лка свр. *котрљајући докотрља што одозго.* – Мо́рамо да га ско́лкамо ка́менав до ме́цу, го́лем, не мо́жемо да га но́симо, а сми́та у њи́ву.

ско́лка се свр. *скотрља се.* – Бе́о се сколка́л оди чре́п преко пло́т, па чѣ́к у Са́вин дво́р се бе́о сапр́л преди ву́рњу уз ба́самаци. Сколка́ се једна́ ду́ња од шифоње́р, и па́де на́зем.

сколу́ба мн. сколу́бе ж *зализак косе пружен низ лице покрај ува, зулуф.* – Ако смо не́мирни, учи́тељ ни сеца́ за сколу́бе.

сколу́бица мн. сколу́бице ж *дем. од сколуба.* – Учи́тељ га о́кну, и у́вати га за сколу́бицу, о́н и́стрпе сво́ скубе́ње, али не ре́че кво́ рабо́ти ту́ј на сока́к. Проше́та по учио́ницу, па се примѣ́кне до ме́н, су́не се, и скубе́ ми сколу́бице.

ско́мина мн. ско́мине ж *осећај киселости и трњења зуба када се једе недозрело воће* (упор. оскомина). – Деца́ једу́ сли́ве, а ста́рци ва́тају ско́мине. ➞ *оскомина, ускомина.*

скомл̥ца несвр. *мрмља нешто неразговетно.* – И́ди наѕрни́ дете́то, нешто́ скомл̥ца у сѣ́н.

скомл̥че несвр. 1. *плачним гласом нешто тражи.* – Пеле́нчето некво́ скомл̥че, мо́жда тра́жи да га подо́јиш, и́ди ви́ц. 2. *досађује, закера, извољева.* – Немо́ј да ми скомл̥чеш ви́ше, то́ј не́ма да доби́јеш. ➞ *цамличе.*

ско́мса се свр. *дотраје, сломи се, распадне се* (упор. скьса се). – Ови́ја креветѝна се скомса́л, тре́бе да га исвр́љимо и[з] со́бу.

ско́нта свр. *схвати, смисли, протумачи.* ▲ – О́дма сам сконта́л кво је те́л да ка́же, ал се пра́вим лу́д.

ско́па свр. *зграби, ухвати, шчепа.* – Ако́ те ско́пам, и́ма до́бро да запа́нтиш с куга́ си нашла́ да се заде́ваш. Но́чу ме ско́пају бо́лови, па се са́мо тру́чем по кре́вет.

скопе́вља несвр. *јалови вепра.* – Умеја́л сам и да скопе́вљам ве́прови, и да штроје́вљам сви́ње, и да чу́кам би́кови.

ско́пи (трп. пр. ско́пен, -а, -о) несвр. *јалови уклањањем полне, семене жлезде животиња, кастрира, шкопи.* – Тре́бе да ско́пимо вепра́нога, да по́чне да се ра́ни. Ако те затече́м у ште́ту, чу те ско́пим. Што́ си се умисли́л ко ско́пен ве́пар. ⇔ *ускопи.*

скопче́ мн. скопчети́ја с *метална копча на панталонама која се састоји из мушког и женског дела.* – Сас скопче́ се запекљу́ју панталóне са́мо испод кај́ш, а на сва́ дру́га ме́ста сас пу́лови.

скора́ви се свр. *отврдне, огруби, постане корав, ухвати кору.* – Ру́ђе ми се скорави́ле од ра́боту. Каљи́ште вој се скорави́ло на ру́ђе, па мр̏да сас пр̏сти, дек вој се ле́пе оди каљи́штето. Умо́тај ле́бат у меса́љ до́к је јо́ш же́жак, да се не скора́ви. ⇨ *скори се.*

скорѣ́шањ, -шња, -шњо *скорашњи, који је од скора.* – Ни ти́ несѝ скорѣ́шањ, побеле́л си ко овца́. ■ **по́скорьшањ,** -шња, -шњо комп. *скорашњији.* – Ми́ смо старинци́, они́ су по́скорьшњи, насе́лени негде́ из За́плање.

ско́ри се свр. *в. скорави се.* – Скори́ла се зевња́, а како́ и не би́, це́ло ле́то не́ма ћи́ша.

ско́рња ж *обојак од коже који пастир обавије око ноге и привеже канапом.* – Кад је ћишови́то вре́ме, или зи́ми ка́т су сне́гови, овча́р привр̏же ско́рње да му чу́вају но́ђе од мокриња́. За ско́рње су по́добре ко́зје ко́же од о́вче.

ско́ро прил. 1. *у блиској прошлости, недавнно.* – До ско́ро ра́ђаше та́ј скору́ша, па се о́суши. 2. *замало, умало, готово.* – Поче́кај га, ско́ро че сти́гне. Ма́ ми́ смо ро́д, али смо се ско́ро заборави́ли. ■ **по́скоро** комп. *сасвим скоро.* – По́скоро да до́јдете, немо́ј мло́го да се заба́вите. ⇔ *ускоро.*

скору́ша ж бот. *листопадно дрво из породице ружа са истоименим јестивим плодовима* Sorbus domestca (упор. оскоруша). – До ско́ро ра́ђаше та́ј скору́ша, па се о́суши. Же́нско ти је ко скору́ша.

ско́т мн. ско́тови м 1. *четвороножна животиња.* – Не жи́ви ко чове́к, не́ло ко ско́т, ни се ми́је, ни се ку́пе, спи́ где́ сти́гне, једе́ кво му неђи́ даде́. 2. фиг. *зла, немилосрдна и подла особа.* – Ду́ша вој се сми́ри како́ се о́слободи оди то́га ско́та.

ско́тна прид. *која носи у себи плод, бременита* (о животињама). – Кучети́нава па ско́тна, не зна́м куде́ че де́немо то́лка кутрети́ја. Наду́л се ко ско́тна жа́ба.

скоча́њи се свр. *постане непомичан, укочи се од студени.* – Ко́лко је сту́д пр̏сти на ру́ђе ми се скочањи́ли, а но́ђе не осе́чам да су моје́.

скра́ма ж 1. *танак слој који се ухвати на површини нечега, танка кора.* – Кат се зе́ље ућисели, ство́ри се скра́ма на вр̏, и она́ требе да се с вре́ме на вре́ме уклони́ ис ка́цу. 2. *омотач унутрашњих органа у трбушној дупљи.* – Насе́цкамо ђиге́рицу, умо́тамо у скра́му, и пр̏жимо.

скра́п м зоол. *врста длакаве и отровне гусенице* Gostrapaha quercifolia. – Куга́ обла́зи скра́п све́ му се ра́не изди́сају где́ га је облази́л.

скра́тен, -а, -о *скраћен.* – Че́да и́стрча надво́р, у једну́ ру́ку вла́ша с љу́ту ређи́ју, у дру́гу ру́ку скра́тена та́нџара.

скра́ти свр. *учини краћим, смањи.* – Ја́ му реко́ да скра́ти даску́ по́ла ме́тар, о́н ју скрати́л це́л ме́тар.

скрачу́је несвр. *скраћује.* – Ду́шу ми ва́ди на паму́к, на́мерно ми скрачу́је живо́т.

скрва́ви свр. *учини крвавим, окрвави.* – Игра́ли смо кли́су, игра́ли смо сви́њћу, сви́њћа о́ћорави Пе́тра Ра́ћинскога, а пу́но пу́ти некога́ скрва́вимо. Потрча́, и сапле́то се на бр̏нsор, па па́до и скрвави́ си ру́ку.

скрва́ви се свр. *повреди се да потече крв, окрвави се.* – Некако́ се закачи́ сас косу́ по но́гу и скрвави́ се, па му́ку видо́ док зауставѝ кр̏в.

скре́жи се свр. *почне да се леди, почне да хвата ледену покорицу.* – Зевња́ се са́мо скрежи́ла, топр̏в ни че́кају мр̏злице. ⌂ **скрежи́ло га** *најава зиме када се хвата танка поледица на површини земље.* – Скрежи́ло га начѣ́с, поче́ла зима́ да се најављује. ⇔ *поскрежи се.*

скре́не свр. *упути се другим правцем од оног којим се дошле ишло* (упор. и обрне 2). – Та́м че скре́неш де́сно, и че ји ви́диш куде́ жњу́.

скри́ви свр. 1. *згреши.* – Нешто́ су скриви́ли па ји затвори́ли, неје́ без ни́шта. 2. *учини коме што нажао.* – Кво́ ли сам му скриви́ла та ме то́лко мрзи́, на са́ма не зна́м.

скри́вница ж *скровито место где се неко или нешто крије.* – Има́ли су скри́вницу у Гари́ње, где су се кри́ли од ца̏нда́ри.

скрипѣ́ц мн. скрипци́ бот. *врста јестиве печурке у виду свињског уха која расте на букви* Amanita cesarea. – У́бав ко упи́сан, у́ши му ко скрипци́, муста́чи ко на гр̏лицу гње́здало, а у́снице ко да је це́лу но́ч дува́л у ба́с. (ирон.).

скрипу́ша ж *метални или (ређе) дрвени део зашрафљен спреда на руду где се умеће јарам.* – Скрипу́ша је др̏вена за поте́гљицу, и желе́зна за руду́ на воло́вска ко́ла. За́врња проо́ди кроз скри́пушу, јерѣ́м и руду́, ако пу́кне скри́пуша, отидо́ше ко́ла ни́з-брдо.

скр̏кне свр. *огласи се шкрипањем, шкрипне.* – Скр̏кнуше вра́та, нећи́ уле́зе, а но́ч, не ви́дим кујѝ је. Јо́ш тѣ́внина, неко́ј скр̏кну сас капи́ју, ула́зи у дво́р, а не о́ка. ⇔ *отскркне.*

скро́б м *житка каша од кукурузног брашна.* – Напра́вим скро́б, па га надро́бим сас тврд ле́б и ку́сам. Скро́б је ре́дак, и једе́ се сас ле́б ко ма́нца, а качама́к је гу́с, и једе́ се у́место ле́б.

скробѣ́к м *хип. од скроб.* – Напра́јим на деца́ скробѣ́к, па се наку́сају, и са́мо одла́те по дво́р.

скро́з прил. *потпуно.* – На́мокри ни ћи́ша, били́ смо скро́з мокри́, да неје́ има́ло су́во ни ко́лко с пр̏с да пи́пнеш. ⌂ **скро́з-наскро́з** *сасвим, потпуно, до крајњих граница.* – Се́лећи буна́р у Вр̏вине скро́з-наскро́з пре́сьну. У́вати ни ра́бота, па не́мамо кѣ́д ни да се оку́пемо, ни да се опе́ремо, скро́з-на́скроз смо запрчаве́ли и заштрокаве́ли.

скрози́ра свр. *продре кроз нешто до краја, скроз.* – Чи́м ју виде́, прошдо́ше га трнци́ од ма́лчич пр̏с до гла́ву, некво́ га скро́зира, у́вати га некаква́ жешчина́, па се поче́ зно́ји. Ђа́вол ба́ба, за̏вр ми се с о́чи под тре́пће и про́чита ме, скро́зира ме до ма́ли мо́зак.

скрози́ра се свр. *провиди се.* – Скрози́ра вој се блу́за, па момчурља́ци па́ре о́чи на њу́, а и она́ се не љу́ти.

скро́ји свр. *изреже тканину или кожу на комаде према одређеном плану ради шивења.* – Ма́јсторе, да му скро́јиш оде́ло по ме́ру, да се поно́сим с ње́г ко свитѣ́ц з гузи́цу.

скра́ свр. *поломи, сломи.* – И́маомо бе́сног овна́, па бе́ше све́ с ро́гови скра́л леси́ла на трљак. Немо́ј да претова́рите ко́ла, да ји не скра́те до́к сле́знете на у́бав пу́т.

скра́ се свр. *поломи се, сломи се, уништи се,* фиг. *настрада.* – Какви́ љу́ђе сам гледа́л како́ се скра́ју од ра́боте, пра́ве зградете́рине да побе́де комши́ју, да у село́ и́мају на́јголему кућешња́к. Све́ се скра́ло и отишло́ у ма́јчину.

скр̏ка свр. фиг. *потроши, проћерда* (о новцу). – Ка́жу не́мају сас кво́ да ра́не дечи́ца, а гр̏дне па́ре си даду́ за лимузи́ну, а по́сле кво́ ство́ре скр̏кају да нара́не лимузи́нуту.

скр̏кне свр. *шкрӣне.* – Неко̏ј тро̏пну на вра̏та, скр̏кнуше вра̏та од дру̏гу собу, ја̏ ћути̏м ко пога̏нац у три̏це, да ли је лопо̏в, неко̏ј уле̏зе… Примакну̏ се до про̏зор, чу̏ ину̏тра како̏ кре̏вет скр̏кну, па у̏чести да скр̏ца. Он се скро̏з насме̏те, скр̏кну са зу̏би, неје̏ се нада̏л на овакво̏ пита̏ње. ➞ *скрцне.* ⇔ *отскркне.*

скр̏пи (трп. пр. скр̏пен, -а, -о) *с муком пришӣеди; начини шӣо на брзину; уради како било.* – Бе̏о скрпи̏л нећи̏ ди̏нар, и купи̏ си гове̏да. Ја̏ не мо̏гу да скр̏пим кра̏ј с кра̏ј, а о̏н запе̏л ко̏ла да му ку̏пим. Некако̏ га скрпи̏мо, како̏ је – тека̏ је, за на̏с си је, ману̏ не̏ма да му нао̏димо.

скр̏сти свр. *сӣави унакрсӣ, ӣрекрсӣи.* – Изле̏зне на капи̏ју, скр̏сти ру̏ће на гру̏ди, и гле̏да који̏ куде̏ и̏де.

скр̏ца несвр. 1. *шкрӣи.* – Низа сока̏к скр̏цају пу̏на ко̏ла претова̏рена сас мору̏зу. Ка̏д ми̏јеш су̏дови, тр̏љај ји до̏к не по̏чну да ти скр̏цају у ру̏ће, ти̏г су у̏баво изми̏јени, и кат се осу̏ше, и̏ма се цѝкле. 2. *шкргуће зубима.* – Мо̏ј баштȁ мло̏го скр̏цаше сас зу̏би у сѝн. Са̏мо црвене̏је и скр̏ца сас зу̏би, такѝв је ка̏д пи̏не, зна̏м га по̏одавно. ➞ *скугрче.* ⇔ *заскрца, ӣрескрца, ӣрискрца, ускрца.*

скр̏цка несвр. *скрца у дем. значењу, шкрӣуће.* – Ка̏д га пи̏пнеш, оно̏ са̏мо скр̏цка по̏д-руће: кр̏к-кр̏к-кр̏к! Време̏то га сте̏гло, сне̏г са̏мо скр̏цка под опѝнци док сти̏гнемо до це̏нтар село̏ куде̏ је за̏друга.

скр̏цне свр. *шкрӣне* (упор. скркне). – Скр̏цну капи̏ја, и пце̏та залаја̏ше.

скр̏чав, -а, -о *себичан, шкрӣ, шӣедљив.* – Не̏је ми за Пу̏зљу, о̏че о̏н да си̏пе, али ови̏ја Опла̏зина једну̏ш цици̏ја, скр̏чав, скр̏чав, шу̏гаву ја̏буку ти не̏че даде̏. Скр̏чав, сти̏снул се ко ле̏д у сто̏вну. Скр̏чав два̏пут плачу̏је. ■ **по̏скрчав** комп. *шкрӣији, сӣегнуӣији за ӣару.* – И̏ма бра̏та у Бе̏оград, и о̏н је скр̏чав, мо̏ж је и по̏скрчав од ње̏га.

скр̏чља м *ӣврдица, цицција.* – Ти̏ја скр̏чљо ни бо̏мбону не донесе̏ да пру̏жи на дете̏, а̏ко му је ину̏че. ➞ *скрчољ, скрчоӣина.*

скрчо̏љ м *ӣврдица, цицција* (упор. скрчља). – Ти̏ја скрчо̏љ не̏че ти даде̏ ча̏шу во̏ду да се напи̏јеш, ка̏м ли да те пону̏ди с ча̏шу рећи̏ју.

скрчо̏тина м *ӣврдица, цицција* (упор. скрчља). – И̏маше једна̏ скр̏чава ба̏ба, ни̏коме ни̏шта из ру̏ку не да̏ваше, сви̏ смо ју ока̏ли скрчо̏тина.

скр̏ши свр. *ӣоломи, разбије, скрха.* – Не за̏де̏вај се, ако те ува̏нем чу те скр̏шим. Дабо̏гдал да си но̏ђе скр̏ши. Скрши̏ло си ро̏г, па га о̏кају кр̏нча. О̏ка ме да му по̏могнем, а ме̏н скр̏шена рука̏ у ги̏пс, како̏ мо̏гу да му помо̏гнем. ⇨ *скршњачи.* ➞ *сломи.*

скр̏ши се свр. 1. *ӣоломи се, сломи се.* – Па̏дал сас мо̏тор, па се све̏ скрши̏л. 2. фиг. *ӣоломи се јурећи за чим.* – Скрши̏ше се до̏ктори да му помо̏гну, ал ње̏му ви̏ше ни̏шта неје̏ могло̏ да по̏могне. ⇨ *скршњачи се.*

скршња̏чи свр. *в. скрши.* – Стра̏ ме че ме скршња̏чи ако ме ува̏ти с оне̏ј њиго̏ве ручети̏не.

скршња̏чи се свр. *в. скрши се.* – Да о̏че ти̏ја бесни̏к да па̏дне, па да се скршња̏чи. Па̏дал из оре̏ј, па се скршњачи̏л, ене̏ га лежи̏ ко уло̏гав.

ску̏бав, -а, -о *неочешљан, разбарушен, рашчупан* (упор. рашчумавен). – Не̏ма да се поскл̏не и оче̏шља ка̏д негде̏ изла̏зи, не̏ло бла̏зни све̏т таква̏ ску̏бава ко шу̏гава овца̏.

скубе̏ несвр. 1. *чупа шӣо из корена.* – Ја̏ чу скубе̏м лу̏к, а ти̏ че бе̏реш пипе̏р, та по̏брж да бу̏де гото̏во. 2. *вуче силом за косу да ӣричини бол.* – Проше̏та по учио̏ницу, па се примѝкне до ме̏н, су̏не се, и скубе̏ ми сколу̏бице. 3. *черупа заклану живину.* – Же̏не које̏ су заду̏жене за готве̏ње са̏мо врнде̏ по ку̏јну, једне̏ печу̏ попошће и ту̏рају ји у ћисели̏ну, дру̏ђе ко̏љу и скубу̏ кокошће да сва̏ре неко̏ је̏лце. ■ **скубе̏ње** *гл. им.* –

У̏читељ га о̏кну и у̏вати за сколу̏бицу, о̏н и̏стрпе сво̏ скубе̏ње, али не ре̏че кво̏ рабо̏ти ту̏ј на сока̏к. ⇔ *искубе, наскубе, оскубе, по̄скубе, про̄скубе.*

скубе̏ се несвр. *чӯпа се.* – О̏лга се бе̏ше уваги̏ла за гла̏ву, шамиче̏ вој се свле̏кло, па ви̏снуло на једну̏ стра̏ну, а она̏ се скубе̏ за ко̏су и леле̏че. ⇔ *искубе се, оскубе се, про̄скубе се, раскубе се.*

ску̏бна ж *неочешљана и неуредна жена, аљкавица.* – Ако ту̏ј ску̏бну јо̏ш једну̏ш затече̏м с моје̏г му̏жа и̏ма да ју све̏ искубе̏м ко за̏клану коко̏шку.

ску̏бне свр. *скубе у дем. значењу, мало начӯпа.* – И̏ди ску̏бни неко̏лко стру̏ка лу̏к да напра̏вимо сала̏ту за уз једе̏ње.

скубо̏тина ж *вуна угинуле овце.* – Ли̏пше овца̏, па ју не де̏ремо, не̏го са̏мо оскубе̏мо ву̏ну, ту̏ј ву̏ну зове̏мо скубо̏тина.

скугр̏че несвр. *шкргуће зубима* (упор. и скрца 2). – Мо̏ша скугр̏че сас зу̏би, и сти̏ска но̏ж да зако̏ље ја̏рца.

ску̏кне свр. 1. *заскичи.* – Ку̏че се неје̏ мучи̏ло, ни ску̏кнуло неје̏ ка̏д му вра̏сну с пу̏шку. И̏мамо у ко̏чину једну̏ а̏лу нена̏ситу, са̏мо скучи̏, не ску̏кнула га дабо̏гдал. 2. фиг. *буде заклан* (о свињи). – И̏мамо две̏ шипарети̏ја, једно̏ че ску̏кне за Божи̏ч, а једно̏ ци чу̏вамо.

скуку̏љи се (трп. пр. скуку̏љен, -а, -о) свр. *склӯча се.* – Боси̏љћа се по̏напред на̏даше за пи̏смо, по̏сле се пре̏нада, кат чу̏је да по̏штар сви̏рне у тру̏бу, скуку̏љи се у сопче̏ и ви̏ка. Скукуљи̏л се ко петопа̏рац у це̏п. Кат Петка̏на уле̏зе у сопче̏, најде̏ ју како̏ лежи̏ на кре̏вет скуку̏љена. ➞ *скући се*[2].

ску̏пачњк, -чка, -чко *који није баш јефтӣн, а ни пре̄терано скуп.* – И̏стин ску̏пачка гра̏ђа, али чамо̏вина, ни̏шта ју не напа̏да, и не труле̏је бр̏зо.

ску̏пачко прил. *по̄ прилично високој цени. по̄прилично скупо.* – Ску̏пачко ми га прода̏ваш, не мо̏гу то̏лко да пла̏тим.

скупе̏је несвр. *по̄скупљује.* – Све̏ скупе̏је, а пла̏те и пе̏нзије и̏сте, не расту̏. ⇔ *оскупеје, по̄скупеје.*

ску̏по прил. *по̄ високој цени.* – Ску̏по прода̏ваш плу̏гат, ко да је од зла̏то, а не од желе̏зо.

скупоце̏нас, -ста, -сто рет. *који је високе цене, скупоцен.* – Пцета̏ва о̏че да гра̏бну за нога̏вицу, а ја̏ сам у шо̏рц! – До̏бро-де, тр̏ не̏ма кво̏ скупоце̏насто да ти сце̏пе.

скупоча̏ ж *скупоћа.* – Скупоча̏ је голема̏, а мо̏раш га ку̏пиш, без ђу̏бре не̏че гради̏на да пр̏кне.

ску̏т м 1. *предњи део одеће која при седењу покрива колена, крило.* – Дојди̏, си̏ње, при ба̏бу да те ма̏лко подр̏жим у ску̏т. Сле̏зни, неси̏ ви̏ше ма̏лецак да те др̏жим све̏ у ску̏т. 2. *доњи део женске хаљине или сукње.* – За ску̏т вој се држе̏ две̏ по̏малцка деч̏ица, а иза њу̏ стоју̏ две̏ по̏големшка. 3. фиг. *окриље, заштита, одбрана.* – Ја̏ несѣм ту̏рсћи ца̏р, па да ви сви̏ ту̏рим пот ску̏т, да ви ни̏кој ни̏шта не мо̏же.

ску̏та (трп. пр. ску̏тан, -а, -о) свр. *сакрије.* – Кљу̏ч од у̏лазна вра̏та бија̏ги ску̏та, а о̏н га ту̏ри над вра̏та да га сва̏ћи ви̏ди. Скута̏л га, да га са̏ ни о̏н не мо̏ж на̏јде. Лива̏да бе̏ше ску̏тана међу бра̏ништа, насред њу̏ црно̏ др̏во на̏две разде̏лено оди гро̏м.

ску̏та се свр. *сакрије се.* – Ску̏там се, тека̏, иза пло̏т, па гле̏дам како̏ про̏оде мо̏мци и дево̏ће.

ску̏тан, -а, -о *заклоњен, скрајнӯт.* – На сва̏ћи ма̏лко ску̏тан дуварчѣ̏к наша̏ране и испи̏сане сва̏какве бљуво̏тине, да те је сра̏м да погле̏даш.

скутѣ̏к м *дем. од скӯт, дечији скӯт.* – Узе̏ло си лу̏тку у скутѣ̏к ко да вој је бебе̏, и ора̏ти си нешто̏ сас њу̏.

ску̏тка се свр. дет. *скӯта се у дем. значењу.* – Је̏ла при ба̏бу, да те ску̏ткам да ни̏ћи не мо̏же да те на̏јде.

ску̏ћи свр. *окући се, сагради кућу, оснује породицу.* – Који̏ и̏ма ре̏ћи зу̏би и широћи̏ пр̏сти, ти̏ја не мо̏же да задржи̏ пару̏, и ку̏ћу да ску̏ћи. Ма̏ни се оди то̏га брза̏ка, с ње̏г ку̏ћу не̏ма да ску̏ћиш.

скући се[1] свр. *окући се, сагради кућу и стекне иметак.* – Једва̏ се скућѝмо, дојде̏ ра̏т па ни ра̏скући, ми̏ а̏јде на̏ново. Мучи̏ла се она̏ тека̏ некоје̏ вре̏ме, ал пољ̏к, пољ̏к па се скућѝла, запати̏ла ко̏зе, о̏вце, коко̏шће, и̏ма све̏, не гладу̏је.

скући се[2] свр. *склупча се* (упор. скукуљи се). – Скућѝ се и поле̏жи ма̏лко, оно̏ че ма̏не да ми те боли̏ меши̏нката.

скућу̏је несвр. *гради кућу, оснива породицу.* – Мора̏л сам да у̏знем кре̏дит у ба̏нку на мо̏јву сеља̏чку пе̏нзијицу, че̏рка по̏че да скућу̏је ку̏ћицу, сти̏гли до негде̏ и кра̏ј, мо̏рал сам да се заду̏жим да вој помо̏гнем.

скућу̏је се несвр. *окућује се, оснива породицу.* – Поче̏ли да се скућу̏ју, једно̏ ли је, мло̏го тре̏бе, ми̏ кво̏ чемо, пома̏гамо ко̏лко мо̏жемо.

ску̏цка несвр. *оглашава се тихим скичањем* (о псу). – Одвр̏жи куче̏то, да не ску̏цка ви̏ше. И̏ма да ску̏цкаш за за̏лок ле̏б ко ку̏че, ал не̏че да и̏ма ко̏ј да ти га принесе̏. ⇔ *заскуцка, одскуцка, прискуцка.*

ску̏цне свр. *кратко заскичи.* – Шаро̏в са̏мо ску̏цну, и све̏ се у̏ћута, Чедо̏мир се ри̏пну ис кре̏вет и поче̏ да се обла̏чи.

скучи̏ несвр. *оглашава се скичањем* (о псу и свињи кад су гладни, или их нешто боли). – Ку̏че ко ку̏че, док га би̏јеш ску̏чи, ка̏д ма̏неш да га би̏јеш, по̏чне да вр̏тка с ре̏п, ра̏дује ти се. И̏мамо сви̏ње, не мо̏ж ји нара̏нимо, ста̏лно скучу̏, са̏мо тра̏же да једу̏. Свиња̏ грди̏ ка̏д је гла̏дна, а скучи̏ ка̏д ју не̏што боли̏. ⇔ *заскучи, ускучи.*

ску̏чница ж *скут паса за кучком која је у терању.* – Ма̏ и̏ма но̏с, а̏ ли замири̏ше некуде̏ ска̏ра, о̏дма се довлече̏ ко ку̏че на ску̏чницу.

сла̏б, -а, -о 1. *који је мале физичке снаге или чврстине карактера.* – И̏ма сла̏ба гове̏ца, споту̏рају се у бразду̏. Сла̏б сам на рећѝју, ца̏бе се зари̏цам да од ју̏тре ви̏ше не̏чу да ју погле̏дам. 2. *који нема праве вредности, који је недовољно квалитетан.* – Мо̏ј чи̏ча пи̏је са̏мо ја̏ку рећѝју, о̏н не̏че ни да помири̏ше сла̏бу рећѝју.

сла̏бачњ, -чка, -чко *који је доста слаб, нејак, немоћан.* – Си̏н ни је јо̏ш сла̏бачњ, па мо̏рамо све сами̏. Девојчето се му̏чеше окол капи̏јицуту, сла̏бачко у ру̏ће, па не мо̏ж да ју отво̏ри.

слабе̏је несвр. *губи снагу и моћ, слаби.* – Како̏ старе̏јем, тека̏ слабе̏јем, ја̏ чу от ста̏рос да у̏мрем, неје̏ од бо̏лку. ⇔ *ослабеје, ослабеје*

сла̏бина ж (обично у мн.) *део тела од пазуха до кука код човека, или бочни део код животиње.* – Му̏ни га у сла̏бину с песни̏цу да се прози̏не, па да ви̏диш како̏ че те ма̏не. Мр̏шава кра̏вица, слепи̏ле вој се сла̏бине, а о̏н о̏че да му да̏ва млеко̏.

слабови̏дан, -дна, -дно *који слабо види.* – Ја̏ сам слабови̏дан от како̏ па̏нтим за се̏б.

слабокр̏ван, -вна, -вно *који пати од слабокрвности, који је анемичан.* – Она̏ си је слабокр̏вна од ве̏к, па вој и дете̏то слабокр̏вно.

слаботе̏лесан, -сна, -сно *који је нејак, који је слабе физичке конституције.* – Где̏ чеш ти̏ такъ̏в слаботе̏лесан да се но̏сиш с то̏г би̏цмана, о̏н те мо̏же у зу̏би но̏си.

слаботи̏ња ж/м *слаба особа, слабић.* – О̏н ни̏сак, слаботи̏ња, а жена̏ му кру̏пна и ја̏ка ко ме̏чка.

слаботи̏ћа ж *дем. од слаботиња.* – Нашъ̏л слаботи̏ћу да би̏је, што̏ не на̏јде некога̏ спром ње̏га, па на ње̏га да се јуна̏чи.

слабуња̏в, -а, -о – *који је физички слабо развијен, болешљив.* – Ја̏ сам си слабуња̏ва оди дете̏, и таква̏ чу и да доскре̏бам.

сла́ва ж *црквени или државни годишњи празник.* – Зави́си који́ ко́лко и́ма го́сје сла́ва може да трају́ и три́ дѣ́на На́јчесте сла́ве у Лужницу су: Петкови́ца, Гми́тровдьн, Петро́вдан, Пре́света, Свети-Ра́ањѣл, Свети-Нико́ла, Свети-Јова́н, Свети-Или́ја, Првобра́жење, Младе́нци, То́дорица, Вели́гден, Цу́рцовдьн, Тро́јица и Спа́совдьн.. ■ **воло́вска** ~ *верски празник посвећен стоци.* – Свети-Вла́си су воло́вска сла́ва. ■ **кр́сна** ~ *дан свеца заштитника породице.* – Сва́ко домаћи́нство си тре́бе сла́ви кр́сну сла́ву . ■ **ле́тња** ~ *слава која се слави цело село у летњем периоду, када се носе и лиције по пољу.* – Стрижѐвачка ле́тња сла́ва је била́ Свети-Нико́ла, па ју комуни́сти забрани́ше, и ме́сто њу́ одреди́ше да бу́де 7. јули. ■ **зи́мска** ~ *слава која се слави у зимском периоду* (упор. и крсна слава). – На́ша зи́мска сла́ва је Свети-Ра́ањѣл. ■ **се́лска** ~ *слава у летњем периоду* (упор. и летња слава). – Свети-Јова́н ле́тњи је би́л се́лска сла́ва у До́љњо Крњино́, вѣ́здьн се игра́ло о́ро насрет село́, а Ци́гањи и́ду и по ку́ће да сви́ре. ⇔ *преслава.*

слава́р м *онај који радо иде на славе.* – И́де ми се, слава́р сам, во́лим да се ма́јем сас на́род. Ако си слава́р, мо́раш и да при́маш славари́.

сла́ви несвр. *послови који се обављају око припремања славе и дочека и гошћења гостију.* – Приблизу́је се сла́ва, а ми́ јо́ш ни́шта не спре́мамо, ко неђи́ дру́ђи да че ни сла́ву сла́ви.

славу́јче мн. славујчети́ја с *славуј, славујчић* Erythacus luscinia. – У по́ље изле́знем, оно́ се цвећети́ја уцѣ́втела и славујчети́ја упоја́ла, па ми́лина.

сла́га несвр. 1. *слаже нешто преко нечега.* – Јуче́р докара́мо дрва, а данѣ́с че ји сла́гамо пот шу́пу, да несу́ разврљана по дво́р. 2. *сагиње кога или што.* – Че́к, стани́, не сла́гај гла́ву, обрни́ се комто ме́н, о́чу нешто́ да те пи́там. Немо́ј то́лко да сла́гаш дрвце́то, че га прекр́шиш. Плеве́ње неје́ те́шка ра́бота, али до́садна, це́л дѣ́н си сла́гнут, па те прекр́ши грби́на. ⇔ *наслага.*

сла́га се[1] несвр. *сагиње се, превија се у струку.* – Немо́ј да се то́лко сла́гаш, че ти се сврти́ у гла́ву. Какво́ се то́лко сла́гаш ко мла́да неве́ста, ди́гни ма́лко гла́ву.

сла́га се[2] несвр. 1. *има подударано мишљење, слаже се са изнетим мишљењем.* – Који́ се сла́га с ово́ј што́ је предло́жено не́ка ди́гне два́ пр́ста. 2. *живи са ким у слози.* – Ваља́тни су, и́мају големо́ има́ње, а и у ку́ћу се сви́ до́бро сла́гају. ■ **слага́ње** *гл. им.* – Бе[з] слага́ње и помага́ње не́ма напредлѣ́к ни́ у ку́ћу ни́ у држа́ву.

сла́гне (рад. пр. слагну́л, -а, -о) свр. *сагне, савије.* – Она́ се измѣ́кне у ћоше́, сла́гне гла́ву и слу́ша кво́ се ора́ти. Ко са́ да га гле́дам, слгну́л главу, а гле́да испод о́чи. Ука́чим се на цре́шњу, па му сла́гнем гра́ањѣу да и о́н мо́же да дова́ти неку́ цре́шњу да поједе́.

сла́гне се (трп. пр. сла́гнут, -а, -о) свр. *сагне се, превије се у струку.* – Слагни́ се у за́ветрину, немо́ј да брнчи́ш на ту́ј ветроме́тину. Крстети́на ме боли́, па ни́ти мо́гу да се сла́гнем, ни́ да се успра́вим. О́д-јутро до́-мрак жњѐш сла́гнут, па ти се доса́ди, али неко́ј мо́ра и то́ј да рабо́ти.

сла́зи несвр. *силази.* – Слази́ од оре́јат, да те ја́ не сту́рам озго́ре. Кат се ука́чи на жену́, не сла́зи ко Пе́јча од мога́ре. При на́с се ка́же: низ ба́самаци се сла́зи, а низ дрво се спу́шта. ■ **слазе́ње** *гл. им.* – Живо́т је ко ба́самаци ус који́ се чове́к ка́чи и сла́зи, али каче́ње наго́р је у́век по́тешко от слазе́ње надо́л.

сла́ма ж *осушене стабљике жита које остану после вршидбе.* – Кат по́чне да намаљу́је се́но ми́ попа́римо сла́му и додаде́мо ма́лко три́це, и да́вамао на гове́да. ■ **овсе́на** ~ *слама од овса.* – Ми́ смо сла́мњаче и јестѣ́ци пуни́ли све́ с овсе́ну сла́му. ■ **Ку́мова** ~ астр. *дуга светла круга преко целог неба састављена од безброј ситних звезда.* – Поче́ да сави́ња, али се Ку́мова сла́ма јо́ш у́баво ви́ди, веле́ да ко́лко зве́зде и́ма у

њу́, то́лко и чове́ци и́ма на Зе́вњу. ⌂ **мла́ти пра́зну сла́му** *заговета, прича глупости.* – Немо́ј да мла́тиш пра́зну сла́му, нело се сла́гај и ко́пај.

сла́мен, -а, -о *који је од сламе, сламни.* – Ди́го се по́рано, натькну́ на гла́ву сла́мен шеши́р, обу́ па́тиће, па а́јт пољ́к комто село́.

сла́мица ж *хип. од слама.* – Мо́је кра́вице несу́ виде́ле ни три́це ку́повне, а ка́моли концентра́т, де́телинка, о́тавица, напа́рим јим некада́ и сла́мицу сас солчь́к, то́ј им је.

сла́мка мн. сла́мће ж *једна стабљика сазреле пшенице или ражи руком убрана* (а не смлаћена вршалицом). – Мој деда пи́јеше ређи́ју на сла́мку, а ку́та ју иза бу́ре, али се де́си да му и упа́дне у бу́ре, па му́ку ви́ди да ју изва́ди. Што́ веле́ ја́ко: кад је у нево́љу чове́к се и за сла́мку ва́та.

сла́мњача ж *сламарица.* – Неје́ има́ло ко са́ душе́ци, не́го кре́вет, па сла́мњача ту́рена, па с цр́гу покри́јена, и на то́ј смо спа́ли.

сла́мњи, -а, -о *који је покривен сламом.* – Једна́ ба́ба тека́ има́ла једно́ уну́ченце, а сирома́си били́, у сла́мњу ку́ћицу живе́ли. (нар. пр.).

сламоља́к м *пеј. од слама, сламурина.* – Што́ си не измете́те дво́р, не́го се сламоља́к разне́л на све́ стра́не.

сла́мчица ж *хип. од сламка.* – Чове́ку ка́[д] тре́бе при́јатељ ни́где га не́ма, мо́ж му тре́бе са́мо сла́мчицу да му пру́жи да се изба́ви из неку́ нево́љу, а кад му не тре́бе збе́ру се ко́лко о́ч.

сла́н, -а, -о *који садржи у себи соли, који је засићен сољу.* – Ово́ј је́ло тру́је оди слано́, на кво́ си мисли́ла кат си га соли́ла, са́ тре́бе сама́ да га једе́ш. ⇔ *недослан, неслан, преслан.*

сла́начак, -чка, -чко *који је мало више посољен,али не и пресољен.* – Ми́ си сви́ у ку́ћу во́лимо сла́начко, да је до́бро посо́лено, ал да па неје́ бь́ш пресо́лено.

слана́ ж *атмосферска падавина, смрзла роса која се хвата по гранама и трави пре доласка снега.* – Пре́д-зору па́де слана́ ко сне́г, па све́ по́пари по гради́ну кво је оста́ло нео́брано. Уби́л га ко слана́ пипе́р.

слани́ несвр. *одаје укус сланости.* – И́ма једна́ трава́, зове́мо ју би́ље, кад ју про́баш она́ слани́, о́вце и ко́зе ју мло́го во́ле. На ти́ја кла́денац вода́ слани́, добра́ са́мо за сто́ку, за љу́ђи неје́ добра́.

слани́нка ж *дем.* и *хип. од сланина, сланишта.* – Во́лим кат се ста́јимо с моји́ сељаци, па пи́немо ређи́цу, па ме́знемо слани́нку, па ву́рдицу, па турши́јицу, па се разора́тимо од на́ше мла́де го́дине.

слани́ношка ж зоол. *мала птица певачица која пева у рано пролеће, зеба* Fringilla coelebs. – Ко дете́ сам мло́го воле́л да га́цам слани́ношће из пра́чку. Слани́ношка зи́ми отђи́не зр́но од мору́зу у а́мбар, па му поједе́ са́мо ја́ткуту.

слани́нчина ж *пеј. од сланина.* – Зако́љемо свињу́, оно́ по́виш слани́нчина, ме́со ма́лко, па ка́ко да га шпа́раш, не мо́ж да потрају́ до про́лет.

сланопа́ца ж бот. *дивља крушка чији плодови сазревају касно јесен са појавом слане* Pirus amygdaliformis. – Сланопа́це угњиле́ју ка́т по́чне слана́ да па́да, са́мо тьг и мо́гу да се једу́.

сланчо́глед ЛЗ м *сунцокрет.* – При на́с се не се́је сланчо́глед, са́мо се у гради́ну посе́ју неко́лко стру́ка ко цве́ће.

сланчо́ше свр. *добије сунчаницу, буде омамљен јаким сунцем.* – Не́ма да ту́ри нешто́ на гла́ву, не́ло че сланчо́ше.

слањиња́в, -а, -о *сланинаст, месо у коме претежни део чини сланина.* – Слањиња́во ме́со не мо́гу да једе́м па то́ј ти је, а и́ма неђи́ па са́мо такво́ во́ли.

сла́с м *пријатан укус слатких ствари, сладост, слаткоћа.* – Пасу́љ кат се запр́жи тре́бе да поћипи́ неко́лко вре́ме, ал не го́ца, да му се сла́сат не истро́ви.

сла́так, -тка, -тко 1. *сладак.* – Ови́ја со́к од бѣ́з ти је сла́так, па до́ри ту́жан от сла́тко. 2. фиг. леп, умиљат. – Бѣ́ш ми је сла́так, изеде́ га те́тка.

сла́ти свр. *летећи спушта се на нешто, слеће.* – Покри́ месо́то, да не сла́те муши́це на ње́га.

сла́тина ж *мочварно земљиште.* – Мо́чварно зе́вњиштето, па га зове́мо Сла́тина, та́м ни је гради́на.

сльпѣ́ц мн. сльпци́ м *један од четири дрвена стубића који се једним крајем убадају у оплен и придржавају канате или лотре* (упор. расколац). – Сльпци́ су кра́ћи окол ме́тар, и држе́ кана́те или ли́тре. Ду́пе вој по́големачко, а но́жице ко сльпци́. ➞ *слепац*[2].

сльпка́ мн. сльпће ж *грана дрвета* (упор. грањ̑ћа). – Увати́ се за сльпку́, и задржа́ се, ина́че те́о се скршња́чим да бе́о па́дал. Бе́ри и је́ц, ал не крши́ сльпће, да и дого́дине ро́де.

сльпчи́ца ж *дем. од слика, гранчица.* – Накрши́ су́ве сльпчи́це и закла́ди о́гањ, а ја́ чу нешто́ да припре́мим да попр̑жимо.

сле́га несвр. *сагиње, спушта, слеже* (о раменима). – Жена́ га ва́ра, и о́н то́ј зна́је, али сле́га ра́мена збо́г деца́.

сле́га се несвр. *спушта се ниже, дубље, слеже се* (о површини земље). – Туј се зевња́ сле́га, неје́ добро́ да се ту́ј поста́ви те́мељ.

сле́гне свр. *сагне, спусти.* – Е па при ме́н је овака́, ако о́ч – узи́мај и те́рај, а ако не́ч – слегни́ сас ра́мена и измакни́ се.

следе́ни се свр. фиг. *претвори се у лед, укочи се.* – Улази́ уну́тра, че се следе́ниш таква́ гола́ надво́р, ви́диш ко́лко је застуде́ло. ⇨ *следи се.*

сле́ди се свр. *в. следени се.* – Маноила ко да у́дари гро́м по грби́ну, при́тропа му ср̑це, и ко да се це́л сле́ди.

сле́дује несвр. *прима, припада.* – Не гу́рајте се, сва́ћи че доби́је кво́ му сле́дује према за́слугу. ■ **сле́дување** *гл. им.* – Власти́л сам га да при́ма и моје́ сле́дување.

слезе́нка ж анат. *слезена, слезина.* – На́јвише во́лим да се слезе́нка са́мо ма́лко запече́ на жа́р, да бу́де јо́ш кр̑вава.

сле́зне свр. 1. *напусти какво уздигнуто место, изађе из каквог превозног средства, скине се са коња и сл.* – Пија́н ко зе́вња, па не мо́ж да сле́зне от ко́ла, мора́ли су да га снесу́. Не сме́јеш да сле́знеш от коња́ док ти о́н не одо́бри. 2. *идући одозго доле спусти се на ниже место.* – На дѣ́н пред ва́шар ја́ сле́зо от поја́ту у село́.

сле́ме с *уздужна линија у којој се секу две кровне површине куће, врх куће* (упор. и вода). – О́ди по сле́ме ко ма́чка, и́ч га неје́ стра́ од виси́ну.

сле́мењача ж *греда која се поставља на слемену* (в и венчаница). – Слемења́ча ми попушти́ла, за на́зиму чу ју по́тпрем, али на́пролет мо́ра да се ме́ња.

слему́зи свр. *уради аљкаво, не уради како треба, смандрља.* – Испле́ла му ване́лу, али ју са́мо слемузи́ла, неје́ урабо́тена како́ тре́бе. ➞ *слунsи.*

сле́п, -а, -о фиг. *аљкав, који не води рачуна о својој спољашности.* – Сви́ дни́ Ма́ра ле́па, на Вели́гден сле́па.

слепа́к м слепци́ зоол. *слепо куче* Spalax typhalus. – Ко да ји и́ста ма́ћа рацала, застеља́ли се, па ни зрнце́ овѣ́с од њи́ не и́де из а́мбар, а вла́че до́м ко слепа́к компири́.

слепѣ́ц[1] м 1. *слепа особа, слепац.* – Неје́ лѣ́ко да чу́ваш два́ слепца́ у ку́ћу. 2. фиг. *будала, незналица.* – Големѣ́ц је, а́ма је слепѣ́ц. ➞ *слепча.*

слепѣ́ц[2] м *један од четири дрвена стубића који се једним крајем убадају у оплен и придржавају канате или лотре* (упор. сльпѣц). – Жена́ и кат си воли чове́ка, мо́ра га ма́лко р̥чне сас некоју́ ре́ч, ко сас слепѣ́ц, да се зна́је који́ је гла́ван.

слепе̏је несвр. *постепено губи вид, слепи.* – Поче̏ да слепе̏јем, стра̏ ме да чу на̏чисто да оћоравѐјем, па куде̏ чу се по̏сле де̏нем. ⇔ *ослепеје.*

слепу̏је (трп. пр. сле̏пен, -а, -о) несвр. *лепљењем спаја, лепљењем састављa.* – Опе̏чене вани̏лице се слепу̏ју сас пе̏кмез, и ува̏љају у си̏тан шиће̏р. И̏мам сле̏пено срце за плу̏ћа.

слепу̏та се несвр. *беспосличи, скита се.* – Слепу̏та се от ку̏ћу до ку̏ћу ко бе̏сно ку̏че. Неко̏ј од госјаньи излази̏л надво̏р, а кад уле̏зне, о̏н бе̏л от сне̏г ко да се це̏лу но̏ч слепута̏л по Ра̏кош. ⇔ *дослепута се.* ➞ *спацира се.*

сле̏пча м 1. *слепа особа, слепац* (упор. слепьц). – Сле̏пча да ста̏неш, па с тоја̏гу да пи̏паш куде̏-ч с но̏гу да нага̏зиш. (клет.). 2. *наивна и приглупа мушка особа.* – Ње̏јнити сле̏пча у̏-зем гле̏да, док му комши̏ја држи жену̏ за ру̏ку. ➞ *ћорча.*

слети̏ свр. *летећи спусти се на што.* – Ти̏ће слете̏ ја̏стреб, згра̏би на̏јубавог петла̏ и одне̏се га.

слети̏ се свр. фиг. *више њих дојури са разних страна.* – Ми̏ се слете̏мо окол ње̏га, али веч бе̏ше до̏цкан, умре̏ ни на̏-руће.

сле̏шче несвр. *дахће, сопће.* – Же̏га голема̏, о̏вце по̏чну да сле̏шчу от како̏ се иска̏рају на па̏шу. Кучи̏штено се завле̏кло пот ко̏ла, па са̏мо сле̏шче. Ба̏ба поче̏ла да сле̏шче и да ку̏ка да ју Бо̏г прибѝра да се не му̏чи ви̏ше. ■ **слешча̏ње** *гл. им.* – Ја̏ стану̏ испред вра̏та, у̏баво чу̏јем слешча̏ње, и стри̏на Ми̏лицу како̏ ора̏ти: Де̏ поље̏к, еве̏ јо̏ш ма̏лко, са̏мо што̏ неје̏ излѐзло. ⇔ *услешче се.*

сли̏ва ж бот. *дрво и плод шљиве* Prunus domestica. – И̏демо у Сулима̏ново да бе̏ремо сли̏ве. Сли̏ве жље̏ће прероди̏ле, / Гра̏ђе до̏зем спушти̏ле, / Само што̏ се несу̏ скрши̏ле. (нар. п.). ■ **црви̏ва** ~ фиг. *нешто што је мале вредности попут црвљиве шљиве.* – Ти̏ ми̏слиш да си овде̏ на̏јважан, и да мо̏рају сви̏ да те слу̏шају, али те ни̏кој не заре̏зује за црви̏ву сли̏ву.

сли̏вица ж *дем.* и *хип. од слива.* – И̏мам мла̏д шљива̏р, ве̏ч тре̏бе да по̏чну да прора̏цају поне̏ће сли̏вице. ⇨ *сливка.*

сли̏вка мн. сли̏ве̏ ж *в. сливица.* – Деца̏ ни се разбега̏ла по ва̏роши, ја̏ и ба̏ба рабо̏тимо ко̏лко да неје̏ без и̏ч, са̏димо си гради̏нку, и ма̏лко збѝрамо сли̏ве̏ да си испече̏мо ређи̏ју.

сливља̏к мн. сливља̏ци м *пеј. од слива.* – Ови̏ја сливља̏ци ћи̏сели па виште̏, веч ми и̏де уско̏мина на зу̏би од њи̏.

сли̏вник м *место где расту шљиве, шљивик.* – Збе̏ру се сли̏ве у сли̏вник, па се наси̏пу у ка̏це. ⇨ *сливњак.*

сли̏вњак мн. сли̏вњаци м *в. сливник.* – И̏ди у сли̏вњак, па си набе̏ри сли̏ве каквѐ о̏ч. У̏јутру збе̏ремо сла̏му на коју̏ смо преспа̏ли у ко̏ш, и и̏демо у сли̏вњаци да испод сва̏ку сли̏ву запа̏лимо пома̏лко от сла̏муту. ➞ *шљивар.*

сли̏вов, -а, -о *који потиче од шљиве, који се односи на шљиве.* – На̏јбоља сли̏вова ређи̏ја је од тргоњи̏. От су̏во сли̏во дрво се пра̏ве дво̏ће, дудучети̏ја и дуду̏ци.

Сли̏вовик (адм. Шљивовик) *село у Лужници* (1947. припојено општини Бела Паланка); Сли̏вовчанин / Сли̏вовчањин, Сли̏вовка, Сли̏вовче мн. Сли̏вовчањи *етн;* сли̏вовачћи, -чка, -чко *кпет.* ⇨ *Шљивовик.*

сли̏вовица ж *ракија од шљива.* – Који̏ сли̏вовицу вече̏ра, во̏ду доручкује. ➞ *шљивовица.*

сли̏ка мн. сли̏ће ж *фотографија.* – Отиде̏ у во̏јску, и пра̏ти ни пи̏смо и сли̏ку. Нареди̏ла сли̏ће от сва̏ унучети̏ја на кре̏денац, па како̏ ји погле̏да усми̏не се, и некво прошѣпче. Не превр̏тај ста̏ре сли̏ће, да те не једу̏ му̏ће.

сли̏ка несвр. 1. *фотографише.* – Да ми сли̏каш дете̏во, ал да гле̏даш да испа̏дне у̏баво у сли̏ку. 2. фиг. *мотри пажљиво и меморише оно што га интересује.* – Уле̏зне

о́н под ве́јник и сли́ма који́ су се на́јвише распиштољи́ли уз му́зику, и чији́ су се но́вченици на́јвише наду́ли от па́ре 3. фиг. *раширивши ноге показе стидницу.* – Ја́ чу се наме́стим, а ти́ се ма́лко раскречи́ да ме сли́каш. ⇨ *слима.* ⇔ *наслика.*

сли́ка се свр. *фотографише се.* – Извади́ докуме́нта за ли́чну ка́рту, са́ тре́бе јо́ш да се сли́кам, и да ји предаде́м у мили́цију.

слику́је несвр. *снима фотографским апаратом или камером.* – Ја́ се збуни́ па на ни́где, около ме́н све́ преме́њени ко ови́ја што́ на телеви́зију слику́ју. Кво́ ту́ј и́ма да се у́чи, ку́пиш апара́т и слику́јеш, ти́ не́ч инџиње́р да бу́деш. ■ **сликува́ње** *гл. им.* – Дојде́ Воји́слав бѣ́ш како́ му баштá на́ложи, са све́ коња́ и са све́ че́зе, упара́дени ко за сликува́ње. ⇨ *слимује.*

слику́је се несвр. *снима се.* – Стану́л сам тека́ при у́лаз и све́рим се, ви́дим једни́ поседа́ли, једни́ се разо́ћују ната́м-нова́м, једни́ се слику́ју.

сли́ма несвр. *в. слика.* – Ју́тредњ ми јави́ше да че Петка́на да оста́не јо́ш неђи́ дѣ́н на́госје, и да че да ју сли́мају на некви́ апара́ти. Тека́ једѣ́н понеде́лник Капета́н слими́л једну́ мла́ду сна́шку из Берду́ј, запа́дла му за о́ко, и че ју во́зи.

сли́мак м *снимак.* – У понеде́лник мо́ра да и́дем да сли́мам гру́ди, да спре́мим сли́макат за четврѣ́ук, тѣ́г доо́ди до́ктур ис Пи́рот за те́ј болешти́је.

слиму́је несвр. *в. сликује.* – Не́ка о́н слиму́је те́бе, а не ме́не. Мо́ж су и ме́н слиму-ва́ли, и ја́ сам била́ куде́ ње́г.

сли́сти свр. 1. *све поједе и попије.* – Кво́ на́јдемо за једе́ње и пије́ње, све́ сли́стимо, и побе́гнемо. 2. *силом уклони, учини да нешто престане да постоји.* – А́јд, еве́, рече́те, личи́ ли то́ј да о[т]сече́м оре́ј који́ је јо́ш мо́ј пра́деда посади́л, сви́ га пази́ли и чува́ли, сва́ деца́ ис ку́ћу на ње́г се љушка́ла и качи́ла, а сѣ́г ја́ да га сли́стим.

сли́та несвр. *слеће.* – Направи́мо боја́ги пла́шило и постави́мо га у ло́зје, али пилети́ја и на ње́га сли́тају, и кљу́цају и да́ље гро́зје чи́м се уда́љимо.

сли́чка мн. сли́чће ж *дем. од слика, сличица.* – Да ура́миш сли́чће од сва́ деца́, па да ји нака́чиш на зи́д, да зна́мо како́ су изгледа́ла ко ма́лечка.

сли́чуге ЛЗ ж мн. *кратке дрвене клизаљке сличне скијама.* – Заледи́ла се ба́ра, направи́ла се пуза́лка, деца́ приврза́ла сли́чуге на но́ге, и пу́згају се.

сли́чуђе ГЛ, ДЛ ж мн. *кратке дрвене клизаљке сличне скијама.* – Сли́чуђе се кори́сте где́ је до́бро уга́зен и ули́тен сне́г, а ски́је мо́гу да се во́зе и по неуга́зен сне́г.

сл̥ба ж *лестве, мердевине, стуба.* – И́сто ти се ва́та да ли си се качи́л, ил си сл̥бу држа́л, ако ви ува́те, најеба́ли сте обо́јица. ⇨ *сльба.*

слза́ мн. сл̥зе ж *суза.* – Поте́коше вој сл̥зе, па слза́ слзу́ сти́за. Пеле́нчето си рани́, немо́ј си зажма́ла, немо́ј да ви́каш, сл̥зе не пома́гају. ⇨ *сльза.*

сл̥нце с *сунце.* – Ра́но се ди́гло де́во́јче, преди сл̥нце, пред зо́ру… Ку́та се оди сл̥нце, стра́ ју да не изгори́ у лице́. ⇨ *сльнце.*

сл̥нча́ница ж *сунчаница.* – Удари́ла га сл̥нча́ница, па га повр̥тају с ла́дну во́ду. ⇨ *сльнчаница.*

сл̥нче́нце с *хип. од сл̥нце.* – Е́, да о́че да изгре́је сл̥нче́нце, да ни згре́је кочи́не. ⇨ *сльнчценце.*

сл̥нчичи м мн. *трепераво светлуцање у ваздуху у време велике жеге.* – Кад је же́га и не́ма ве́тар, по́чну да и́грају сл̥нчичи, ко си́тне муши́це да лете́. ⇨ *сльнчичи.*

сл̥нчи́ште с *пеј. од сл̥нце.* – Сл̥нчи́штево упе́кло, па че ни о́чи поиспа́дају ко на пога́нци. ⇨ *сльнциште, сльнчиште.*

сл̥нчо́глед м *сунцокрет* (упор. и сланчоглед). – Сл̥нчо́гледан ни пи́летишта све́ искљуца́ла. ⇨ *сльнчоглед.*

слнчо́ше свр. свр. *добије сунчаницу, буде омамљен јаким сунцем* (упор. и сланчоше). – Бе̏гај у ладови́ну, да не слнчо́шеш, да не мо̏ж да те повр̏немо по̏сле. Од же̏гу сам слнчоса̏л, а од у̏мор скапоса̏л. ⇨ *сльнчоше.*

сльба ж *в. слба.* – И̏степа си дете̏ са̏мо зато̏ј што се ка̏чи на сльбу, ко да се о̏н неје̏ качи̏л кад је би̏л дете̏. На та̏ван се не мо̏ж ука̏чиш без сльбу.

сльбе̏тина ж *пеј. од сльба.* – Ова̏ј сльбе̏тина се скомса̏ла, пази̏ да те не издаде̏ да па̏днеш сасве̏ њу̏ док се ка̏чиш на та̏ван.

сльбица ж *хип. од сльба.* – И̏ма сльба за каче̏ње на по̏високо, а и̏ма и сльбица ако тре̏бе да се потка̏чиш на нешто̏ по̏ниско.

сльбле̏ ж *дем. од сльба.* – Сва̏ко ју̏тро кат се на̏род сабе̏ре преди за̏другу, де̏да Дра̏га наме̏тне сльбле̏ на ра̏мо, па изле̏зне у на̏род.

сльза̏ мн. сльзе ж *в. слза.* – Једна̏ сльза̏ мо̏же да заму̏ти це̏л ви̏р. Дожале̏је ми па се разви̏кам, па сльза̏ сльзу̏ сти̏sa. ⌂ **гльта сльзе** *безгласно и неутешно плаче.* – Неје̏ лько да гльташ сльзе, и прегле̏цујеш како̏ се твоје̏ дру̏ство премењу̏је и весе̏ли.

сльзи несвр. *цурка помало као кад сузе теку.* – Води̏цава омале̏ла, ти̏ће са̏мо што̏ сльзи̏. ⇔ *засльзи.*

сльнце с *в. слнце.* – Док сьвне, до̏к сльнце огре̏је, мо̏рамо да се вр̏немо и[з] здра̏вац. Ако сльнце за̏јде у му̏тно, че па̏да ђи̏ша. Кат сльнце за̏јде у о̏блак, че се ме̏ња вре̏ме, че га обрта̏ на ђи̏шу. О̏н неје̏ сльнце, па да це̏л све̏т огре̏је. ■ **зуба̏то** ~ *зимско сунце без моћи да угреје.* – Зуба̏то сльнце, гре̏је, али не згре̏ва. ⌂ **пред сльнце** *део дана пре рађања сунца.* – До де̏вет дьна се изла̏зи на гро̏б прет сльнце, по̏сле се и̏де ве̏чером до чети̏ријес дьна, а по̏сле са̏мо спром не̏дељу и такви̏ добри̏ дьнови.

сльнча се несвр. *сунча се.* – Кат преста̏ну да се сльнчају, па се ди̏гну да се па̏ј ку̏пу, и ви̏де да им је ја̏з испу̏штен, ми̏ се усмеје̏мо како̏ смо ји зе̏знули.

сльнча̏ница ж *в. слнчаница.* – Нави̏ вечерту̏ту буди̏лник да ме пробу̏ди у сьвњу̏шку да и̏дем при до̏ктурити, да ме не стре̏ви сльнча̏ница кат при̏пне же̏га.

сльнче̏нце с *в. слнченце.* – Отслни̏ ми, да ме огре̏је сльнче̏нце.

сльнчичи м мн. *в. слнчичи.* – Сльнце опе̏кло, па куде̏ погле̏даш, оно̏ са̏мо и̏грају сльнчичи.

сльнци̏ште с *в. слнчиште.* – Кат пойдо̏ за село̏, мо̏јви се уока̏ше да не и̏дем по сльнци̏штево без поклапа̏ло, че ме зашумогла̏ви.

сльнчи̏ште с *в. слнчиште.* – Ти̏ја боле̏жи по згло̏бови од не̏бо доо̏де, а и сльнчи̏штево полуде̏ло, па све̏ изгоре̏.

сльнчо̏глед м *в. слнчоглед.* – Ла̏ни и ми̏ сеја̏мо сльнчо̏глед.

сльнчо̏ше свр. *в. слнчоше.* – Напре̏т се ру̏чно же̏ло, са срп па це̏л дьн, сьг да некуга̏ откра̏ш тека̏ на ньи̏ву, сльнчоса̏л би до пла̏дне.

слобо̏ди несвр. *бодри, храбри.* – О̏н ме слобо̏ди да че се све̏ добро̏ завр̏ши, али ја̏ сам се наплаши̏ла, па ме сьн не ва̏та.

слобо̏ди се несвр. *бодри себе, храбри се.* – Ми̏ ко пилети̏ја ус ква̏чку, са̏мо ма̏тер смо има̏ли, и све̏ смо њу̏ слуша̏ли, и с њу̏ смо се слободи̏ли.

слободи̏ја ж *безбрижност, опуштеност, слободан живот.* – Слободи̏ја ко̏ла тро̏ши. Преко ле̏то до̏јду деца̏ при на̏с на село̏, да пожи̏ве ма̏лко на слободи̏ју.

слобо̏дно прил. *лако, неусиљено. без ограничења, без устручавања.* – Сло̏бодно пи̏ни, то̏ј рећи̏ја, ле̏к за све̏, неје̏ тру̏јало. ■ **на̏јслободно** *суперл. од слободно, слободно у највећем степену.* – С му̏жа си ми је на̏јсло̏бодно.

слободња̏к м *неустрашива особа.* – Слободња̏к је, од ни̏шта га неје̏ стра̏, сме̏је и у гро̏бишта са̏м но̏чу да оти̏де.

сло̏во мн. сло̏ва збир. сло̏вја с *писмени знак којим се обележава изговорени глас.* – Несьм ишла̏ у шко̏лу, али зна̏м сва̏ шта̏мпана сло̏ва, пи̏сана не зна̏м. Се̏днем, ко

бађи́м чу чи́там но́вину, а не ви́дим, си́тна словја́та за моје́ о́чи. Позна́ва сло́вја, ко́лко да се не потпи́сује сас пр́с. ■ **црвено́** ~ *важан верски празник обележен црвеним словима у календару када се не ради.* – На црвено́ сло́во се не пи́па ни́каква ра́бота ни у по́ље ни у ру́ђе.

сло́г мн. сло́гови м *међа између две њиве на косини, будући да њиве нису у истом нивоу, слог је каскада обрасла трњем или травурином.* – Ја́ сам ма́лецка, а моја́ ма́ти ме ука́чи на висо́к сло́г, да вој по́могнем да се увр́же у љу́љћу. Ови́ја сло́гови све́ ура́сли у тр́ње.

слогу́је *живи у слози.* – Где не́ма сло́га, и где јетр́ве не слогу́ју, бра́ћа се мо́ра де́ле, и ку́ћа се затва́ра.

слоја́ни се свр. *хладећи се пређе из житког у чврсто стање, добије скраму од охлађене масноће.* – Направи́ла ђуве́ч, али га замасни́ла, саде́ ма́з, па се слојани́л, не мо́же се једе́.

сло́ми (трп. пр. сло́мен, -а, -о) свр. *поломи, разбије, скрха* (упор. скрши). – Кат се ко́ла сло́ме, пу́теви на све́ стра́не ко́лко о́ч. (посл.). Сло́мена му ви́лица, па мо́ра да лежи́ у бо́лницу.

сло́ша се свр. *постане лоше, смучи се.* – Отиде́ си при ро́дбину оди му́жа у По́жаревац, та́м вој се слоша́, и та́м умре́. Нешто́ ми се слоша́ло, мо́рам ма́лко да ле́гнем. ⇨ *слошеје се.*

слоше́је се свр. *в. слоша се.* – Немо́ј то́лко да се напа́рујеш, че ти се слоше́је. Огрни́ се сас дре́шку па прејди́ до Туго́мира, ви́ц да му се неје́ нешто́ слошеја́ло.

слу́га м *особа која за плату врши кућне и друге послове.* – Слу́га не мо́же без га́зду, а га́зда бе[з] слу́гу. ⌂ **слу́га без а́јлук** *онај који ради бесплатно.* – Мисли́ли су да им бу́дем слу́га без а́јлук.

слугу́је несвр. *обавља посао слуге.* – О́брну се вре́ме, предузе́ћа поче́ше да се затва́рају, са́ они́ја који́ ману́ше село́ мо́рају да слугу́ју кот при́ватници. Моја́ ма́ћа, си́рота, нау́чена од ма́лечко да де́вери и слу́гује, ка́д ми нешто́ неје́ по во́љу ора́теше: Де́, притр́пи, оно́ тека́-тека́ па че про́јде. ■ **слугува́ње** *гл. им.* – Мо́ре, ме́н је слугува́ње омр́зло.

слу́жбица ж *хип. од служба.* – Изучи́л за учи́теља, та́м доби́л слу́жбицу, и пушти́л та́м ко́рење, ви́ше се не́че вр́не.

слу́жи несвр. *буде слуга, ради за кога.* – Служи́ла сам ти, и девери́ла сам ти, а ти́ ме са́ иска́рујеш. ⇔ *ослужи*

слу́жи се несвр. *узима за столом храну и пиће, послужује се.* – Је́дете, пи́јте, служе́те се, немо́ј се срамо́ујете.

служи́тељ м *најнижи службеник у установама који врши разне физичке послове, послужитељ.* – Би́л је о́пштинсћи, потр́чко за све́.

слу́нsи (трп. пр. слу́нsен, -а, -о) свр. *уради аљкаво, не уради како треба, смандрља* (упор. слемузи). – Окопа́ некако́ гради́ну, слунsи́ ју на́две-на́три, како́ је, тека́ је, то́ј вој је. Гради́нава ти ти́ће слу́нsена, ко да ју је копа́ла ба́бичка от сто́ го́дине.

слу́ња се несвр. *беспосличи, вуцара се, скита се.* – То́ј ву́ждало ни́како да се сми́ри, по це́л дѣ́н се негде́ слу́ња ко да и́ма ци́гансћи пе́пел у ду́пе. ➞ *сневира се, смуца се.* ⇔ *дослуња се.*

слу́тан, -тна, -тно *који је прикраћен за што, који је са каквом фалинком.* – Мо́ре, на́шити уну́к пропуши́л, а поче́л и да попи́вкује, метну́л се на де́ду, да не оста́не слу́тан. Слу́тан на једно́ о́ко, а друго́то му здра́во.

слу́ти несвр. *предосећа, наслућује.* – До́м при Sвезда́ну ни́ћи ни́шта не слу́ти да че до́јду навали́је, ал ји сагла́м дочека́ше, домаћи́нсћи. Ме́н ми то́ј не слути́ на добро́.

слу́ша несвр. 1. *прима слухом.* – Престани́ да бља̏згаш, не мо̀гу ви́ше да слу̏шам такве̏ бљуво̀тине. 2. фиг. *послушно ради шта му се каже.* – Ра̏боте не одби́јам, ку̏ј ми кво̀ рече̏ да ураб̀отим ја̀ слу̏шам, и бр̀зо ме сви́ заволе̏ше. ⇔ *дослуша, заслуша, послуша, саслуша, услуша.*

слу́ша се несвр. 1. *помаже се нечим, користи нешто као помагало.* – Ја̀ си се слу̏шам с бри́тву, она̀ си ми је ста̀лно вр̀зана за по̀јес. 2. *брине о себи без туђе помоћи.* – Добро̀ је док човѐк мо̀же са̀м да се слу̏ша, не вољ̀аје кад ле̏гне, и па̀дне дру̏гоме на те̏рет. ⇔ *наслуша се, послуша се.*

слуша̀ч мн. слушачи́ м *слушалац.* – Деца̀ несу̏ при на̀с, али животи́њњеве су ни голема̀ сре̏ћа, и́мамо си сас Петка̀ну слушачи́, коко̀шће не рачу̏њам, с њи́ ората̀ не̏ма.

сма̀гли се свр. 1. *падне густа магла.* – Сма̀гли се, на де̏сет ме̏тра се ни́шта не ви́ди, ко да је но̀ч. 2. фиг. *сјури се, стуши се.* – Су̏рта се сма̀гли низ Ра̀чавац ко да че му нећи́ гла̀ву отћи́не, и фу̏кну се у гр̀сничиште, а на у̏ста му бе̏л пењак ко пре̏сно си́рење. ⇨ *смогли се.*

сма̀же свр. фиг. *поједе на брзину.* – Све̏ што̀ му принесе̏м, о̀дма сма̀же, и тра̀жи јо̀ш.

сма̀ли свр. *сведе на мању меру, смањи.* – Бе̏ше се пропи́л, са̀ сма̀ли пије̏ње, али пуше̏ње не смању̏је. ⇔ *посмали.*

сма̀ли се свр. 1. *смањи се.* – Ја̀ се завле̏ко мецу њо̀јне но̀ђе, али о̀н ни́шта, смали́л се, па га ни́где не̏ма. Навле̏кла ми се некаква̀ тѣ̏внина на о̀чи, у душу̏ ме сти́сло, смали́ла сьм се, па ме ни́где не̏ма. 2. *спусти се* (о притиску). – У гла̀ву о̀че да ти се врти́ ако ти се сма̀ли при́тисак. ⇔ *посмали се.*

смаљу̏је се несвр. *постаје мали, или бројчано мањи.* – Поче̏мо се смаљу̏јемо, ста̀рци ото̀де, а деца̀ се ве̏ч ода̀вно не ра̏ђају у село̀.

сма̀ми свр. *вабљењем дозове стоку код себе.* – Смами́ овце̏те, па ји затвори́ у трља̀к да ји премузе̏мо, по̀сле ји па̀ пусти́ на па̀шу.

смандр̀ља свр. *уради нешто на брзу руку; утроши време у ништа.* – Ба̀ба ме ру̏жи што̀ се ме̏шам у поли́тиће, а ја̀ си па мо̀згујем: През ђа̀вола, Јеле̏нко, па и а̀ко те изгрба̀ве, ако се ти́ неси́ наживе̏л, оно̀ ку̏ј је, то̀љће го̀дине си смандрља̀л у неви́делицу.

смандр̀ља се свр. *спусти се низ стрмину котрљајући се, стропошта се.* – Она̀ се у̏вати за меши́ну, пре̏бледе ко кре̏ч у лице̏, и сма̀ндрља се у је̏ндак при пу̏т.

сма̀тра несвр. 1. *мисли, има своје мишљење, свој суд* (о нечему). – Ми́ сма̀трамо да смо на̀јбољ на̀род, али дру̏ђи не ми́сле бѣ̏ш тека̀. 2. *уважава, цени, поштује* (кога). – Ту̏ј блесо̀тину ни́кој не сма̀тра за ни́шта. Роди́тељ, а не сма̀трају га у ку̏ћу ни за црви́ву сли́ву.

смаци́ња несвр. 1. *влачећи премешта са вишег на ниже место.* – Даньс че смаци́њамо др̀ва до пу̏т, а ју̏тре че ји прека̀рујемо до̀м. 2. фиг. *халапљиво једе, гута не жваћући.* – Са̀мо се примѣ̏кне до аста̀л, и по̀чне да смаци́ња све̏ кво дова̀не.

смѣ̏кља м пеј. *онај који је неуредно обучен, који је зарозаних панталона и чараПа.* – Куде̏ најде̏ то̀га смѣ̏кљу, ви́снуле му пантало̀не ко на пла̀шило. При на̀с ора̀те да је смѣ̏кља они́ја који́ ми́сли да је на̀јпаметан. ⇨ *смѣ̏кљан.*

смѣ̏кна ж *неуредно одевена женска особа.* – Бо̀г сце̏пи тро̀ји опѣ̏нци до̀к саста̀ви смѣ̏кну и смѣ̏кљу.

смѣ̏кне (трп. пр. смѣ̏кнут, -а, -о) свр. *тргнувши скине, стргне, уклони.* – Смѣкни́ цр̀ђе од ње̏га, не̏к му озе̏бне ду̏пе, јега̀ се ре̏ши да се ди́гне, гле̏ који́ ре̏д ста̀ну. Смѣкни́ пантало̀не да ви́дим куде̏ си се утепа̀л. Не̏ма ни́шта по̀горе не̏ло ка̀д жена̀ изле̏зне у на̀род сас разврзану шами́ју и смѣ̏кнуте чера̀пе.

смькне се свр. 1. *скине се, стргне се, уклони се.* – Пре́ спремува́ње цре́ва се превр̏ну на́опако, па им се ту́ри со́л, и трљају се до́к се не смькне ка́љаво од њи́, о́нда се испе́ру сас во́ду. 2. *падне, скљока се, стровали се.* – Нешто́ ми се стьвни у гла́ву, и ја́ се ти́ће смькну́ при вра́та. 3. *хоадајући спусти се низ косину.* – Преме́њени ко на сва́дбу да су пошли́ са́мо се смькну низ Дуби́чије, и ете́ ји на ста́ницу за они́ја ауто́бус што́ и́де из Бо́њинци у пе́т и де́сет за Бе́оград. Сльзе кру́пне ко смола́ оди пра́скове полагьцка се смькнуше низ образи́, и па́доше на́зем.

смьци́ња несвр. *свлачи, скида одећу.* – Смьци́њај панталóне да те до́ктурица шпри́ца, у бо́лницу сра́м не́ма.

смьци́ња се несвр. *зарозује се, свлачи се.* – Истрови́ла штру́фне, па вој се смьциња́ју чера́пе, али она́ си о́ди таква́, ко сьблаз.

сме́ј м *смех.* – За́разан сме́ј, ко прозе́вушка, ка́т се једьн засме́је, сви́ се усмеју́. Јо́ш се држи́ о́збиљно, а наду́ла се ко пенду́ј, па че сва́ћи чьс да пр̏сне от сме́ј. Са́ ми за сме́ј, али тьг ми неје́ било́ до смеја́ње. ⌂ **обр̏не на сме́ј** *окрене на шалу.* – Ту́ј га обрну́мо на сме́ј, и ја́ вој вати́ ру́ку да вој гле́дам у дла́н. ⌂ **исћи́да се от сме́ј** *покида се од смеха.* – Буда́ла се исћи́да от сме́ј кад ви́ди ма́лко брашанце́.

сме́је несвр. *сме, особина онога који нема страха.* – Који́ сме́је, о́н уле́зне, који́ не сме́је, о́н че́ка надво́р.

сме́је се несвр. 1. *карактеристичним покретима мишића лица и усана, као и карактеристичним испрекиданим гласовима, изражава добро расположење и задовољство* (упор. и ребече се, ћикоти се). □ – Сви́ се смеју́, па се смеје́м и ја́, али си ја́ зна́м како́ ми је. 2. *подсмева се коме.* – Аои́, каква́ па жена́ нашла́ да ми се смеје́! ■ **смеја́ње** *гл. им.* – Њи́м сме́шно, али ме́н неје́ за смеја́ње, не́го ми дошло́ да ви́кам, па да изви́јам. ⇔ *засмеје, насмеје, одсмеје се, посмеје се, присмеје се, усмеје се.*

сме́ље свр. *в. самеље.* – Наси́пемо жи́то у ко́ш, водени́ца по́чне да ме́ље, и ако је жи́то су́во, оно́ се бр̏зо сме́ље. За кола́чи оре́си сме́љемо на ру́чну водени́цу.

сме́т мн. сме́тови м *ветром нанесена велика хрпа снега, снежни нанос.* – Напре́д сме́тови бе́оше и по два́ ме́тра висоћи́.

смета́на ж 1. *кора масноће која се ухвати на површини охлађеног проврелог млека, скоруп.* – Млеко́ кат се сва́ри ува́ти смета́ну. Пу́но љу́ђи смета́ну не́те да ту́ре у у́ста. 2. *било каква друга површинска покорица на течности.* – Смета́на се ва́не и у ка́цу сас ћи́село зе́ље, па тре́бе да се чи́сти, да се не умири́ше расо́л. ⌂ **ва́ти смета́ну** *млеко кувањем направи кајмак.* – Млеко́во вати́ло смата́ну ко пр̏с дебе́лу. ⌂ **обе́ре смета́ну** *пригграби најбољи део, покупи кајмак.* – Де́да от Петка́нинуту дру́шку и́мал а́рно у́баву жени́цу, а у́бава жена́ не́звано го́сје одо́ка, и ту́ј мо́јти де́да обра́л смета́ну, али то́ј заплати́л сас живо́т. Сељак и́з-дьн у́-дьн оре́ и врти́ мати́ку, па до́јду вагабу́нде из гра́д, и обе́ру смета́ну, а за ње́г кво оста́не.

смета́ни се несвр. *ствара се покорица на површини чега.* – Напи́л се, поче́ле да му се смета́не о́чи, и да запли́та сас језик. ⇔ *засметани се.*

смете́[1] свр. *помете метлом.* – Узни́ метлу́, па сме́ти ђу́бре по дво́р, да неје́ ко у ци́ганско па́далиште.

смете[2] свр. *омете кога у каквом послу.* – Не затра́чкуј ме да ме не смете́ш, па да забора́вим кво́ сам тела́ да ка́жем. ⇔ *насмете, посмете.*

смете́ се свр. *омете се, погреши.* – И́ма тека́ пене́ћи дьн, кат се смете́м, па не зна́м ни на коју́ стра́ну да по́јдем, ни одо́кле нешто́ да по́чнем. ⇔ *насмете се, посмете се.*

сме́тено прил. *збуњено, смушено.* – Пене́ћи ора́ти о́тресито, да ти је ми́ло да га слу́шаш, а и́ма и такви́ који́ ора́те сме́тено, му́ка да те ва́ти да ји слу́шаш.

сметењáча ж *она која није ни тамо ни овамо, која има особине и овога и онога.* – Једнé слúве зовéмо црнúце, једнé белúце, једнé жл̥тће, а једнé сметењáче, нећи̇ ји зову̀ и модрúце.

смéтња ж *оно што смета, што стоји на путу да се нешто оствари, препрека, тешкоћа.* □ – Улéзне и сéдне ускрáј, и свé се осúра да ли некому̀ нејé на смéтњу.

смéша (трп. пр. смéшан, -а, -о) свр. *мешајући састави уједно, споји нешто разноврсно.* – Смéшам áлев пипéр и сóл, па тóпим с лéб. Улéзомо у штáлу, онó смéшана говéда, óвце и кóзе, мр̀злица, па да се упу̀вују, да им је топлó.

смéша се свр. *помеша се једно с другим, здружи се.* – Смешáше се нáше и њúне óвце, па му̀ку видóмо док ји разлу̀чимо.

смéши несвр. *брука кога, чини да се ко осећа постиђеним.* – Нéма да се понáша ко домачúн, нéло се напúје, па пóчне да свáшта баљéзга, смéши пред нáрод и мéн и децá. ⇔ *посмеши.*

смéши се несвр. *брука се.* – Не тр̀чи по њéг, не смешú се, вúдиш да те не вóли, да се сáмо úгра с тéбе. ⇔ *посмеши се.*

смúје (имп. смú – смúјте) свр. *исплакни, спере оно што је на површини.* – Вр̀љамо ђу̀бре, али дóјде водá па смúје ђубрéто, па ко да нејé ни ђу̀брено. ⌂ **смú, смú, па расúпи** *нешто безвредно, што се избацује заједно са водом.* – Њигóва оратá нејé тúћем текá: смú, смú, па расúпи, áко га ви смáтрате за смóтаног и недопрáвеног.

смúлује се свр. *осети самилост према коме, сажали се.* – Дóбро је, ту̀ј сам мецу својú, смúлова се Бóг на мéне.

смúљћа ж бот. *биљка из породице главочика, смиљ* Antennaria dioica. – Úма једнá дéтелина којá се зовé јéжевица, онá израстé високá ко жúто, кроз њу̀ растé трáва којá се зовé смúљћа.

смирáва несвр. *чини да неко буде миран, доводи у стање смирености.* – Понéкоја му̀зика смирáва, а понéкоја ћúда жúвци. ⇨ *смирује.*

смúри свр. *учини да неко буде миран, доведе у стање смирености.* – Јетрвé се скарáше, замáлко да се потéпају, једвá ји смирúмо. ■ **смирéње** *гл. им.* – Јóш ко детé је имáл прúтисак, па ми дóктур бéше препúсал таблéте за смирéње, и без њú се не остáвља. ⇔ *посмири.*

смúри се свр. *доведе себе у стање смирености.* – Надýма ми свáшта, па си излéзне, а јá пóсле не мóгу да се смúрим цéл дѣн. ⌂ **смúри се нáчисто** *премине, умре.* – Дé, потр̀пи, јегá га прóјде бесночáта, јегá се смúри, мá јегá се смúри нáчисто, да се нáм душá смири. ⇔ *посмири се.*

смирýје несвр. *в. смирава.* – Смирувáмо га свú, али полудéл од бесночý, кујú мóже лýдог човéка да смúри.

смирýје се несвр. *доводи себе у стање смирености.* – Цéлу нóч се не смирýју áле пијáне, не мóж да се трéпне од њú.

смúсли свр. 1. *размисливши донесе какву одлуку, науми.* – Смислúли какó да ме пречýкају и да ми óтну имáње, али сам јá стáро могáре, не дáвам се тéка лѣко. 2. *измисли оно што не постоји. мишљењем створи.* – Кво óн мóже да смúсли, тóј ни двóји волóви не мóгу да повучý. ⌂ **не мóже да га смúсли** *не подноси га, не може очима да га види.* – Не мóгу да га смúслим, кáм ли пóд-руку да га вóдим.

смúта[1] свр. *прави сметње коме, омета кога, узнемирава кога.* – На тóга задóрицу свé мáлко, и свáђи му смúта. Óкају по нáс да се помéримо и не смúтамо. Смúтају му децá, а највúш му ја смúтам. Населúли смо се насред пýт, и на свáкога смúтамо. ⇔ *засмита, насмита, посмита.*

смита[2] свр. *метући метлом сакупља ђубре ка себи и на гомилу* (упор. и размита). – Áјде, жéне, смúтајте плéву. У трљáк ђу̀бре мóра да се пóвремено смúта на кýп.

сми́ца несвр. 1. *смиче нешто са горње површине на доњу.* – Де́ца, немо́јте да се ка́чите на кама́ру и да сми́цате сла́му озго́р, да ју не разно́се коко́шће по дво́р. Сми́цају гре́де до ме́сто где́ че да ји това́ре на камијо́н. 2. *кида лишће провлачењем гране кроз слабо стиснуту шаку.* – Немо́ј да сми́цаш ли́сје од млада́рат, че се осу́ши. 3. фиг. *прождрљиво једе.* – И́струга ни гре́јана ређи́ја, и о́дма поче́мо да сми́цамо попо́шће ис турши́ју. Да му не наздрави́, не би ово́ј виде́л, сми́ца ређи́јене ко да су му за́дње. Укачи́л се на вр̥ куде́ су на́јкрупне пре́шње, па са́мо сми́ца и гл̥та са све́ кочи́чку. ⇔ *насмица.*

сми́ца се несвр. *клизећи спуста се низ што глатко.* – Деца́ва нашла́ ра́зоноду: ука́че се на кама́ру, па се озго́р сми́цају на ду́пе и стр̥ве сла́му по дво́р. ⇔ *насмица се.*

смишљу́је несвр. *смишља.* – Јо́ш од Не́навицу по́чнем да смишљу́јем кво́ да вој до́м ора́тим, куде́ сам све би́л и с какво́ дру́ство сам се дружи́л.

смла́ти (трп. пр. смла́тен, -а, -о) свр. *млатећи обори, отресе, сруши.* – Кад израсте́ жи́то, и́ду да ви́де да ли је залеби́ло, а по́сле све́ до же́тву страу́ју да га не смла́ти гра́д или голема́ ћи́ша. Це́л живо́т те́гљи и се́ца, ко да вла́чи ко́ла пу́на сас ка́мење уз големо́ бр̥до, па кад ји извлече́, она́ ју́рну нанадо́л, и протандр̥чу преко њу́, а она́ тека сма́лтена поседи́, поседи́, па се па́ ди́гне и наста́ви да ји се́ца.

смла́чи свр. *учини млаким.* – Смлачи́ во́ду у ло́нче да се обри́чим, и спреми́ ми преме́ну да се преме́ним. ⇔ *посмлачи.*

смла́чи се свр. *мало се угреје.* – У ку́јну о́гањ гори́ це́л дѣ́н, а уве́чер накладе́мо са́мо једѣ́н о́гањ ко́лко да се смла́чи со́ба у коју́ спимо́. ⇔ *посмлачи се.*

смо́гли се свр. *в. смагли се.* – Ја́ко се смогли́ло, лѣ́ко мо́жемо да залу́тамо.

смо́к мн. смо́кови м зоол. *в. смук.* – Прилепи́ла се за ме́н ко смо́к за си́ску.

смокља́н м *ограничен глуп и смешен човек, шмокљан.* – А́јде, смокља́не, све́ дево́ће питу́ју за те́бе, са́мо те́бе че́кају, а ти́ се ту́ј разнема́гујеш.

смолни́ца ж *врста земље, масне и тешке за обраду.* – Смолни́ца је га́дна зевња́ за ора́ње, али кво́ се у њу́ посеје́ све́ до́бро ро́ди.

смо́љав, -а, -о *који је јако прљав.* – Ма́ти вој је смо́љава жена́, а о́на се изметну́ла, неје́ таква́.

смо́ри се свр. *осети умор, умори се.* – Смори́л се ко резе́рни то́чак. Смори́л се ко кр̥т у саксі́ју.

смо́та свр. 1. *мотајући савије у клупко, намота.* – Придр̥жи ми пре́цуву да ју смо́там на клу́вчетија, па чу ти исплете́м це́мпир. 2. фиг. *украде.* – Са́мо ли га ни́ћи не гле́да, смо́та кво́ му па́дне под ру́ку, и бе́га.

смо́та се свр. фиг. *ушепрља се.* – Изле́зе и др̥жи замоту́љчакат у ру́ће, у́бава ко и́кона, насме́јана, ја́ вој да́до цвеће́то што́ га купи́ у цвећа́ру, али се смота́, и не каза́ вој ко́лко сам сре́ћан што́ ми је роди́ла си́на.

смо́тан, -а, -о *неокретан, несналажљив, смешен.* – На кога́ си се метну́л такѣ́в смо́тан ко са́јла, роди́тељи ти несу́ такви́.

смо́тља м пеј. *несналажљива и смешена особа, смотанко.* – Смо́тља, нуме́је но́с да си обри́ше, а о́че да кома́ндује, и да га сви́ слу́шају.

смоћи́ња мн. смоћи́ње бот. ж *смоква* Ficus carica. – Ми несмо́ ни знали́ кво́ су то́ј смоћи́ње, а са́ и́ма да се ку́пе кад о́ч.

смра́д м *непријатан мирис, задах, воњ.* – Ко́чина им до на́ш про́зор, па се не мо́ж трпи́ оди смра́д. ➞ *смрадеж.*

смраде́ж м *непријатан мирис, задах, воњ* (упор. смрад). – Ако и́мају по́рано се́дницу, и́ма да ји сви́ погу́ши от смраде́ж на бе́ли лу́к. ⇨ *смрдеж.*

смра́ди несвр. *шири смрад око себе.* – Не пр̥ди ја́ко, и не смра́ди у́зоколо, да те не намири́шу ку́рјаци, је́втина је глава́ на чове́ка.

смра́ди се несвр. *долазећи у додир са нечим смрдљивим чини да и сам постане такав.* – Чи́м чу́ваш сто́ку, мо́раш да се смра́диш, неје́ добро́ ако се с вре́ме на вре́ме не оку́пеш.

смра́чи се свр. *постане мрачно, смркне се.* – Доо́дим о́бавезно до́вечер, чи́м се смра́чи.

смрде́ж м *в. смрадеж.* – Не ула́зи им се у ку́ћу от смрде́ж, ко Ци́гањи да у њу́ жи́ве.

смрди́ несвр. 1. *испушта смрад, заудара.* – Ти́квава се здува́ла, па поче́ла да смрди́. 2. фиг. *задржава се негде без користи, ленчари.* – По це́л дѣ́н смрди́ у кре́вет, да мо́же ту́ј би и је́л и сра́л. ⇔ *засмрди, присмрди, усмрди се.*

смр̑доврана ж зоол. *птица крешталица шареног перја, смрдиврана, плава врана* Coracias garrulla. – Смр̑доврану не вица́вљамо то́лко че́сто, ти́ћем пролети́ кроз шљива́р, а оно́ вој се пе́рје плавеје. Смр̑доврана бе́ше једну́ш напраји́ла гњездо́ у Чућин грозјанѣ́ц, али го́ре високо́, не мо́ж се ука́чиш да ви́диш каква́ су вој ја́јца.

смр̑дља м *онај који је аљкав, неуредан и непријатног задаха.* – И ти́ја ли смр̑дља нашѣ́л да се некоме́ потсми́ва.

смрдљи́в, -а, -о *оно што смрди.* – Љу́то једе́ и чове́к и сто́ка, а смрдљи́во не́че ни сто́ка да једе́.

смрдљу́га ж бот. *биљка из породице штитара, смрдуша* Bifora radians (упор. календро). – Мо́ра да је негде́ па́дал гра́д, за́мириса смрдљу́га.

смр̑дна ж *она која је аљкава, неуредна и непријатног задаха.* – Та́ја смр̑дна на сва́ку жену́ ману́ на́јде, а њу́ си не ви́ди.

смр̑зља м *онај који не подноси хладноћу.* – Смр̑зљо, обле́кал си све́ дре́је што́ и́маш, и па́к ти зима́.

смр̑зне свр. *изложи дејству ниске хладноће, замрзне, претвори у лед.* – Поче́ се ле́ди вода́, и́ма га начѣ́с смр̑зне, ло́шо се пису́је на они́ја који́ и́мају тѣ́ње цр̑ће, а др̑ва на мањѣ́к.

смр̑зне се (рад. пр. смр̑зал, -зла, -зло се) 1. *јако озебне, укочи се од хладноће.* – Ја́ га дете́во, смр̑зло се, јадни́че, ко ле́д у сто́вну. 2. *заледи се.* – Сту́д голе́м, смр̑зну се и зевња́ и вода́. 3. фиг. *изгуби способност деловања и моћ говора, постане укочен.* – По́гледа ни, па ка́д о́кну, ми се са́мо смр̑зомо, и обори́мо гла́ве.

смрзњива́ч шатр. м *замрзивач.* – У́јутро кат понами́римо животи́њће, ми́ ту́римо ложи́цу мазѣ́к у испу́цкане попо́шчице, оне́ј из смрзњива́ч, посо́лимо ма́лко солчѣ́к на вр̑ пр̑сти, стро́шимо некоје́ јајче́нце у попо́шчицете, и гото́ва ма́нца.

смрзо́тина ж *смрзнуто место на телу, промрзлина.* – Оти́цају му но́ће от смрзо́тине, које́ је зарадѣ́л јо́ш у они́ја рат, кат су преоди́ли преко Алба́нију.

смр̑кне се свр. 1. *постане мрачно, наступи ноћ.* – Чи́м се смр̑кне, о́чу да сте до́м. До́к се на једнога́ не смр̑кне, на дру́гога не мо́ж да сѣ́вне. 2. фиг. *изгуби контролу над собом.* – Кад ми се смр̑кне пред о́чи, бе́гај доле́ко од ме́не. ⇨ *смрчи се.* ➞ *стьвни се.*

смр̑ља (трп. пр. смр̑љан, -а, -о) свр. *здроби, згњечи.* – Не заде́вај се с ме́н, ако се ри́пнем, и́ма да те смр̑љам ко лајно́. Смр̑љано жи́то од гра́д, ко да је с ко́њи вр̑шено. ⇨ *смрљави.*

смрља́ви свр. *в. смрља.* – Уштркља́ше се Жа́рко и Бе́ља, зама́лко да ме смрља́ве.

смрмо́љи свр. *уради неки посао на брзину, уради како-тако.* – Смрмољи́мо копа́њето, а ква́ че бу́де мору́за че ви́димо. ➞ *смуа.*

смрму́ри се свр. *смањи се, скврчи се.* – Нареза́ пу́н тига́ањ попо́шће и петлицањи́ да попр̑жим за обе́д, кад га стури́ од о́гањ, моје́ пр̑жено се смрмури́ло на дно́ тига́ањ.

смр̑си свр. *замрси, заплете.* – Немо́ј да ми смр̑сиш конци́ти, не мо́гу по́сле да ји размр̑сим це́л дѣ́н.

смр̏т мн. смр̏тови (В смр̏че) м *пре̄ста̄нак живо̄та* (упор. мречка). – Смр̏т доо̏ди ка̏д му је ре̏чено, и не мо̏же да те че̏ка да се премењу̏јеш. У на̏шу ку̏ћу се уселѝше смр̏тови, пр̏во ми умре̏ ба̏шта, па ма̏ти, па бр̏ат, и то̏ј све̏ за две̏ го̏дине. Сва̏коме се жи̏ви, неје̏ ца̏бе нека̏ ба̏ба дума̏ла: И̏ди, смр̏че, на уну̏че.

смрти̏ се свр. свр *олењи се, омлитави се због вруће̄не* (о овцама). – Кад је же̏га о̏вце се ве̏ч окол де̏сет са̏ти смрте̏, и са̏мо гле̏дају да се наби̏ју негде̏ у ладови̏ну.

смр̏чи се свр. *в. смркне се.* – Смр̏чи ми се пред о̏чи, и некако̏ ми дојде̏ сна̏га, па кат си ју ја̏ гра̏бну.

сму̏а несвр. 1. *уради неки по̄сао на брзину, уради како-то̄ко* (упор. смрмољи). – Не̏мам вре̏ме, чу га сму̏ам на̏две-на̏три, па како̏ му бу̏де. 2. *пре̄вари, обрлати.* – Смуа̏ла га на брзи̏ну, и са̏ не мо̏же без њу̏ ни секу̏нд.

сму̏ђе ж мн. *вито̄лање, ковито̄лац* (о густим тамним облацима, диму или магли). – Поче̏ше се поја̏вљују о̏блаци на сму̏ђе, че донесу̏ ћи̏шу. Чу̏р из оца̏к изла̏зи на сму̏ђе, мо̏ра да су си̏рова дрва, па не̏че да се о̏дма распа̏ле. Поче̏ ма̏гла да се спу̏шта на сму̏ђе.

сму̏ди несвр. *па̄ли па̄ламеном, пр̏ши дла̄ке па̄лећи их* (упор. прли). – Свињу̏ зако̏љемо, па ју ошу̏римо, куде̏ неје̏ до̏бро ошу̏рена, сму̏димо ју сас пла̏мен. ⇔ *осмуди.*

сму̏к мн. сму̏кови м зоол. *неотро̄вна змија из по̄родице смукуља* Coluber flavescens. – Сму̏к си̏са кра̏ву. Ја̏ не пи̏јем, али друђи̏ви пи̏ју ко сму̏кови. ⇨ *смок.*

сму̏ља свр. *гњечећи истӣсне сок из чега, изгњечи.* – Смуља̏мо три̏ста ћи̏ла гро̏зје да доби̏јемо сто̏ ћи̏ла вино̏.

сму̏ти (трп. пр. сму̏тен, -а, -о) свр. 1. *умутӣ, сӣреми муђењем.* – Смути̏ поми̏је, па си̏пи на свиње̏те да не скучу̏ ви̏ше по ко̏чину. 2. фиг. *уради нешто̄ на брзину.* – Смути̏ла сам нешто̏ на брзи̏ну ко̏лко да да зава̏рате гла̏д. Сму̏тено ко муте̏ница.

сму̏ца се несвр. *бесо̄сличи, вуцара се, скита се* (упор. слуња се). – Ле̏ти сви̏ рабо̏те, а Или̏ја се сму̏ца по Бабу̏шницу. Зна̏је она̏ за кво се о̏н сму̏ца прекај њи̏ну ку̏ћу. ⌂ **сму̏ца се ко глу̏во ку̏че** *онај који бесциљно тра̄ћи време.* – Ни̏шта не рабо̏ти, са̏мо се сму̏ца ко глу̏во ку̏че. Сму̏ца се ко глу̏ва ку̏чка. ■ **смуца̏ње** *гл. им.* – От смуца̏ње не̏ма вајда̏, не̏ло ти књи̏гу да у̏знеш у ша̏ће, да завр̏шиш за кво̏ си дошла̏ у Ни̏ш. ⇔ *насмуца се.*

смуче̏ мн. смучети̏ја с зоол. *младунче смука.* – Змиче̏, смуче̏ ма̏лецко, најдо̏ га поред дрвни̏к, али ми бе̏ше жа̏л да га уби̏јем.

сму̏чни се свр. *осетӣ мучнину, смучи се.* – Сму̏чни ми се кат по̏чне да се ва̏ли и да се уздиsa, ко да ју не зна̏м која̏ је, и каква̏ је.

снаа̏ мн. сна̏је ГЛ ж *снаха, синовљева жена.* – На че̏рку нари̏ца, на снау̏ га оми̏ца. Мо̏ј је свекр̏ и ма̏л четво̏рица си̏на и че̏три сна̏је, ја̏ сам пр̏ва снаа̏ њего̏ва. ➡ *снајка.*

снаведе̏ свр. *сагне, савије, преклони главу.* – Ма̏ра снаве̏ла гла̏ву на једну̏ стра̏ну, наме̏шује ле̏бови у текне̏, и слу̏ша кво̏ они̏ при̏чају.

снаведе̏ се свр. *сагне се, савије се, нагне се.* – Кру̏пнана цре̏шња роди̏ла, па вој се гра̏ње дозем снаве̏ле. О̏н се снаве̏л оту̏д, ја̏ и̏сто тека̏ одову̏д, и ко бацко̏ви на бр̏вно, са̏мо што се не дру̏снумо. ⇔ *поснаведе се.*

снави̏је свр. *заокупӣ, примора, присили.* – Кво̏ му па̏дне на па̏мет, снави̏је ме, па мо̏рам, ја̏дна, да пристању̏јем.

сна̏га[1] ж *људско или живо̄тињско то̄ло.* – Срби̏ ме це̏ла сна̏га. Ка̏т свиња̏ и̏ма ва̏тру и црвени̏ кру̏гови по це̏лу сна̏гу та̏ј бо̏лес се зове̏ црве̏ни ве̏тар.

сна̏га[2] ж *спо̄собност физичког и душевног рада, јачина, моћ.* □ – Ма̏ни се од ње̏га, о̏н и̏ма сна̏гу ко ме̏двед, а ти̏ си жо̏љав, че те гра̏бне да те вр̏ши преко ку̏ћу. ⌂ **изда̏ва га сна̏га** *то̄лесно слаби.* – Вели̏ да му ни̏шта неје̏, не̏ма ни̏где да га боли̏, саде̏ си

не мо́же, сна́га га изда́ва. ⌂ **у сна́гу је** *богат је, добростојећи је у имовном стању.* – Рабо́тимо, и и́мамо, и у сна́гу смо да пома́гамо деца́ и с пару́ и с нами́рнице.

снажи́ца ж *дем. од снага[1], телашце.* – Ти́ ми мло́го личи́ш на моју́ поко́јну Ма́ру, та́ј коса́, те́ј ве́це, та́ј снажи́ца, а кат се усми́неше, и́маше ва́дице на обрашчи́чи и́сто ко ти́.

сна́јде свр. *задеси, погоди, стигне, снађе.* – Све́ ми бе́ше добро́, али како́ ме ово́ј снајде́ кад ми си́н по́ђину, све́ се о́брну. Ра́т је, ку́ј зна́је кво́ га мо́ж сна́јде.

сна́јде се свр. *прилагоди се према положају и приликама, уме да се извуче из потешкоћа, снађе се.* – Замаја́ла ме, па нуме́јем ни да се обр̑нем, ни да се osр̑нем, ни да се сна́јдем куде́ сам и какво́ рабо́тим. Она́ кво је све́ прошла́ у сво́ј ве́к па се снаоди́ла, те не мо́же да се сна́јде у купа́тило! Че се сна́јдемо за па́ре како уме́јемо, али че га ку́пимо.

сна́јка мн. сна́јке ЛЗ ж *снаха, синовљева жена* (упор. снаа). – Има́ла сам ја́ сна́јку ис Пи́рот, па је мло́го у́бава била́. ⇨ *снајћа.*

сна́јћа мн. сна́јће ДЛ ж *в. снајка.* – Боси́љћина сна́јћа Јагли́ка, да вој се не нагле́даш, е́м у́бава, е́м вре́дна, е́м скло́тна, и́де вој све́ од ру́ће. Такьв на́очит и с муста́ћи, немо́ј се вре́ђаш, ал неси́ за пушта́ње у ку́ћу, виде́л сам како́ сна́јће цькле комто те́б.

снао́ди несвр. *погађа, сналази, суштиже* (углавном нешто неповољно). – Кво́ те, бре́ комши́јо, снао́ди, та си ста́лно зами́слен? – Зами́слен сам што ме у после́гњо вре́ме поче́ше снао́де ра́зне бо́ље, и то́ј која́ от коју́ по́тешка.

снао́ди се несвр. *прилагођава се у свим приликама, сналази се.* – Снао́диш ли се при жену́, или се она́ снао́ди при комши́ју. Мо́ра се снао́димо, кат се остаре́је не́ма ви́ше ово́ј му́шка ра́бота, а ово́ј же́нска, и́ма чорбу́ да ва́ри ку́ј ни́кад неје́ ни јајце́ испржи́л. Снаоде́те се како́ зна́јете и уме́јте, али о́чу да све́ бу́де како́ тре́бе да бу́де.

сна́шка (в сна́шће) ж 1. *дем. од снаха, снаша.* – Кво́ рабо́те деца́та, сна́шће, што́ ји не доведе́те ма́лко при на́с да се пои́грамо с њи́. 2. *млађа жена уопште.* – Си́пи, бре́, Јеле́нко, си́пи от пре́пекат, кво́ се оте́саш ко добродушна сна́шка, чи́м се ча́ша испразни́, неје́ ло́ше да је о́дма пу́на.

снеби́ва се несвр. 1. *стиди се, устеже се, устручава се.* – Ја́ се поче́ снеби́вам, ал ме о́н му́ну у ре́бра и ре́че: Кво́ се снеби́ваш, гле́дај у ме́н, па и ти́ и́сто работи́. 2. *вуцара се, тумара бесцељно* (упор. и смуца се). – Снеби́ва се ко глу́ва ку́чка. Снеби́ва се по сока́ци, не работи́ му се.

сневи́ра се несвр. *бесповесличи, вуцара се, скита се* (упор. слуња се). – Сневи́ра се ко ванцира́ло. Сневи́ра се ко глу́ва ку́чка.

снежьк м *хип. од снег.* – Па́де снежьк, и о́дма се деца́ растрча́ше и уцаколи́ше.

снежи́на м *пеј. од снег.* – Па́де снежи́на, и од Гми́тровдьн до Цу́рцовдьн се не поди́же, љу́ди му́ку видо́ше како́ да изра́не сто́ку.

снесе́[1] свр. 1. *избаци из себе јаје (о птицама).* – Кат снесе́ јајце́, коко́ша по́чне да кре́ка, ва́ли се што́ га је сне́ла. 2. *донесе са вишег места на ниже.* – Иди́ сне́си неку́ ни́зу пипе́р о[д] та́ван. 3. *однесе нешто корисно причинивши велику штету* (о бујици). – Ту́ј го́дин по́плава све́ сне́се кво се ро́ди у по́ље. На́прави се голе́м бучња́к, па сне́се мо́с у Ждрело́ и неко́лко ку́ће у село́.

снесе́[2] свр. *издржи, поднесе, отрпи.* – Ова́ква ма́лечка жена́, а да мо́же да снесе́ то́ље ра́боте, то́ј се неје́ ни виде́ло, ни чу́ло.

снесе́ се (трп. пр. сне́сен, -а, -о) свр. *подере се, поцепа одећу провлачећи се кроз нешто.* – Све́ се сне́сомо док мину́мо кроз ти́ја шума́к. По какви́ трња́ци си се завира́л, та си то́лко сне́сен.

сни́зи свр. 1. *спусти ниже.* – Снизи́ ми ту́ј гра́ђу на коју́ стоји́ш, да и ја́ дова́тим неку́ чре́шњу да поједе́м. 2. *смањи цену.* – Ма́лко му снизи́ це́ну, ако о́ч да га ку́пим.

снимӯје несвр. *прави филм снимајући камером.* – Снимува̏ше ни за телеви̏зију, па и на̏с ста̏ре ба̏бичће.

снове̏ несвр. 1. *одређује ширину основе за ткање и намотава је на враило разбоја.* – Ју̏тре че снове̏мо за ткање̏. 2. фиг. *врзма се, безглаво јурца.* – Ба̏би дошли̏ зе̏т и че̏рка на̏госје, па са̏мо снове̏ по ку̏ћу. Снове̏м по ку̏ћу от сьвњу̏шку до стьвњу̏шку, али ми ни̏кој не призна̏ва. ■ **снова̏ње** *гл. им.* – За снова̏ње тре̏бу две̏ жене, једна̏ да намота̏ва на кросно̏, а дру̏га да па̏зи да се ни̏ти не умр̏се (в. и санице). ⇔ *наснове, основе.*

снопьк мн. сно̏повчичи м *дем. од сноӣ, снопӣић.* – Узни̏ по̏малецак снопьк, што̏ си узе̏ла на̏јголем. Сла̏бо му жице̏ роди̏ло, сно̏повчичи льћи, са̏мо сла̏ма.

снопети̏на м *аугм. од сноӣ.* – Деда̏ Дра̏га нуме̏је да врзу̏је ма̏лечћи сно̏пови, о̏н ка̏д вр̏же снопети̏ну, жена̏ га једва̏ поди̏гне.

сно̏пје с збир. *снопље.* – Ко̏ј о̏че да се призе̏ти, да се облече̏ у клашње̏ни бревене̏ци и ву̏нен капу̏т, и це̏л дьн да пра̏ви јужети̏ја и врзу̏је сно̏пје на же̏глицу, ако то̏ј издржи̏, че издржи̏ и призе̏цтво.

сно̏си свр. 1. *доноси снопове пожњевеног жита до места где ће да се дену у крстине.* – Кад бу̏де на за̏оду, мању̏јемо да жње̏мо, и по̏чнемо да сно̏симо сно̏пје где че да се де̏ну крсти̏не ел трећаци̏. 2. *издржава пиће, може да отрпи пијанку а да се не разболи* (упор. и подноси). – Црно̏ вино̏ неје̏ за сва̏кога, оно̏ тра̏жи гу̏рмана, дебе̏лог човȅка који̏ мо̏же да га сно̏си. ■ **сносе̏ње** *гл. им.* – На̏јвише ни се доса̏ди при̏двечер у сносе̏ње сно̏пови.

соа̏ мн. со̏је ж 1. *ракљаста motka, соха* (упор. острога). – Соа̏ је овча̏рсћи чивиљк побиј̏ен пред коли̏бу, на њу се ка̏че котло̏ви у који̏ се музу̏ о̏вце. 2. *дугачка дебља motka пободена у земљу око које се дене стог сена.* – И̏мамо нат ку̏ћу соу̏ побо̏дену у зе̏вњу, окол њу̏ де̏немо сто̏г се̏но да га ве̏тар не обо̏ри, она̏ си ста̏лно стоји̏ ту̏ј где је побо̏дена.

со̏ба ж *једна од просторија за становање или вршење неког посла у кући.* □ – Разболе̏ се, па по це̏л дьн не изла̏зим и[з] со̏бу. ▌**голе̏ма** ~ *највећа соба за славља, гостинска соба.* – Стари̏нсће ку̏ће су има̏ле три̏ просто̏рије: голе̏му со̏бу, сопче̏ и и̏жу. ⌂ **со̏ба за седе̏ње** *дневни боравак.* – Сьг се пра̏е ку̏ће сас пу̏но со̏бе: со̏ба за седе̏ње, де̏чја со̏ба, ку̏јна, купа̏тило, а поне̏које и̏мају поред по̏друм и шпа̏јз.

соба̏јле прил. *в. сабајле.* – Мору̏зно бра̏шно се попа̏ри сас мла̏ку во̏ду, и тека̏ тре̏бе да стоји̏ преко̏ноч, соба̏јле се ту̏ри на сла̏б о̏гњ, и ва̏ри се окол два̏ сата. Соба̏јле се ди̏samo.

соба̏ље прил. *в. сабајле.* – От соба̏ље му̏не се у шта̏лу и при̏ча сас во̏ла Бо̏шка. Да га ја̏ поте̏рам соба̏ље на косе̏ње, да му ја̏јца оте̏кну до пла̏дне, па не̏к лежи̏ по̏сле два̏ дьна.

соба̏ра несвр. *обара, руши.* – Ду̏не ветри̏на, па соба̏ра све̏ на кво̏ наи̏де, поне̏кад и цре̏пови от ку̏ће.

собе̏ре (трп. пр. со̏бран, -а, -о) свр. *в. сабере.* – Ако је ћишови̏то вре̏ме о̏вце се размиле на све̏ стра̏не, овча̏р ји не мо̏ж собе̏ре. На сва̏дбу је це̏ла рода̏ со̏брана, и на̏јблиска и на̏јдолечна, да се ви̏димо, да се познаје̏мо, да се весе̏лимо.

собе̏ре се свр. *в. сабере се.* – Собра̏ло се зло̏ от све̏ стра̏не, па дошло̏ у на̏шу ку̏ћу. Пред Вели̏гден собере̏мо се де̏вет дево̏јке, и и̏демо по села̏ у Ла̏зарицу, у̏знемо једнога̏ домачи̏на који̏ че да и̏де сас на̏с, во̏ца га зове̏мо, и поје̏мо пе̏сме које̏ су за тьг

собе̏тина ж *аугм. и пеј. од соба.* – Собе̏тина где̏ седе̏ им ко ка̏серина, не згре̏ва се, али они̏ се научи̏ли, па си им добро̏.

соби̏ра се несвр. *сакупља се више њих на једном месту.* – Соби̏рамо се на седе̏ћу дево̏ће, па и по̏старе же̏не до̏јду.

соблáчи несвр. *скида одећу, разодева.* – Мóре, соблачи́ кожу́ват, ви́диш кóлко је упе́кло, че се свáриш у ње́га.

соблáчи се несвр. *скида одећу са себе, разодева се.* – Љубóмирка у́гаси гасáрче и поче́ да се соблáчи. Мрзи́ га да се соблáчи, па си лежи́ у које́ је и дѣ́ньу би́л.

собле́ мн. соблети́ја с *мала соба, собица.* – Óн си нáправи собле́ над шу́пу, пре́сели се тáм, мáну у ку́ћу да улáзи, óсами се и мáну с ме́н да при́ча. ➞ *соп̄че.*

соблече́ свр. *разодене.* – Собле́че ме полѣ́к, и ту́ри у кре́вет ко мѣ́лецко дете́. Бóлна, па ју јá соблече́м, јá облече́м, јá запе́рем и опе́рем. ⇔ *расоблече.*

соблече́ се свр. *разодене се.* – Слове́нка се собле́кла у штáлу да се ку́пе, а ми́ гле́дамо кроз прóзорче. Собле́чи се да те истрѣ́ьам. ⇔ *расоблече се.*

собле́чен, -а, -о *разоденут̄, наг.* – Мóјва се́дла у сóбу и пушти́ла телеви́зор, онó чѣ́с се појави́ обле́чена женá, па дру́га собле́чена, па некви́ сас мáшне, мáлко пóсле сви́ собле́чени, и му́шко и же́нско.

сóбњи, -а, -о *који се односи на собу.* – Купи́мо столáрију: једнá у́лазна врáта, трóја сóбња, и три́ прóзора, али ју јóш несмó угради́ли. ⇨ *собни.*

сóбни, -а, -о *в. собњи.* – Ме́н свекрва бе́ше купи́ла ве́зена сóбна пáпучета.

собóр мн. собóри ЛЗ м *в. сабор.* – Проме́не се девóјке и мóмци, па и́ду на Ђу́рђовдьн на собóр у Брестóв Дóл. На собóри су се соби́рали мóмци и девóјке да се ви́де и упознáвају.

собóри свр. 1. *учини да неко или нешт̄о п̄адне, обори.* – Ду́ну ве́тар и сóбори стóг што га тамѣ́н зденýмо. 2. *п̄обеди у рвању* (упор. пребори). – Бóре се да ви́де који́ је пóјак, који́ пр̄ви собóри онóга дру́гога, óн је пóбедник.

собóри се свр. *п̄адне само од себе, уруши се.* – Ку́ћа им се накриви́ла, сáмо штó се неје́ собори́ла.

собради́ свр. *развеже мараму и скине је са главе.* – Собради́ шамије́тинуту, па забради́ чи́сту, гóсје че ни дóјде, да заличи́ш на жену́.

собради́ се свр. *скине себи мараму са главе.* – Дојди́ да ме пои́скаш, еве́ собради́ла сам се.

собу́ва несвр. 1. *изува обућу.* – До кадá чу јá да те обу́вам и собу́вам, неси́ ви́ше мáлецак. 2. фиг. *исп̄ија чашу за чашом.* – С ређи́ју тре́бе и́спольк ко сас млáду неве́стицу, од њу мóж да закáсаш, ако ужу́риш да ју собу́ваш на цу́г, и́ма те тре́сне у ти́л да те запотáји. Јá сáмо ћути́м и собу́вам пи́во.

собу́ва се несвр. *изува себи обућу.* – Кóј се љу́ти, óн се сам собу́ва. ⇔ *насобува се.*

собу́је свр. 1. *изује обућу.* – И јá, ако сам бáшта, кáд оти́дем при си́на мóрам пр̄во да собу́јем опѣ́нци, па на черáпће да уле́знем у стáн. 2. фиг. *исп̄ије коју чашу за чашом.* – Ме́н од њóјно причáње припáдне му́ка, па óдма собу́јем две-три́ ређи́је и запáлим ци́гару, и мáлко ми пóлько.

собу́је се свр. *изује се.* – Који́ се срди, сáм че се собу́је. Собу́ј се и улази́.

сове́љћа мн. сове́љће ГЛ, ДЛ ж *в. савељка.* – Док гле́дам какó се и́граш з башту́; и какó га скубе́ш за кóсу, ме́н ми́ло, тѣ́г у́баво поткáјем, сове́љћа сáмо лети́ натáмновáм, па би́јем, би́јем, чу́до исткáјем.

сóвне се свр. *врат̄и се, п̄оврат̄и се п̄о неку заборављену ст̄вар.* – Совни́ се зачѣ́с по матиче́но, заборави́ли смо га у гради́ну.

сóвра ж *низак округли ст̄о на т̄ри ноге, софра.* – Свáримо ку́пус у гр̄нци земњáни, па нату́рамо на астáли, а имáли смо и сóвру ову́ј мáлу, па мáле столи́це тронóшке, тој постáвимо за децá.

сóвт м *јело ст̄ремљено нарет̄ко с разним зачинима, сос, умокац.* – Башкá се напрáви сóвт от петлицањи́ и црве́ни лу́к, и у ње́г се нату́рају ћувте́та, доси́пе се водá, и ту́ри у ре́лну да се запечу́.

совуља́га ж зоол. рет. *буљина, сова* Bubo bubo (упор. бубулина). – Они́ га ко бађи́м напа́дају, о́н се ко бађи́м љу́ти, и искоко́ли очу́рде ко совуља́га.

со́да ж *вода засићена угљеном киселином, сода-вода.* – На́јбољ шпри́цер је сас со́ду.

со́јка мн. со́јке ЛЗ ж зоол. *шарена птица из реда врана, креја* Garrulus glandarius. – Задрема́л ко со́јка на ју́говину. ⇨ *сојћа, сећа.*

со́јћа мн. со́јће ДЛ ж зоол. *в. сојка.* – Тре́пче ко со́јћа на ју́говину. ⌂ вулг. **јеба́ва со́јће** *беспосличи, лењтари.* – По це́л дѣ́н се зајеба́вају они́ја који́ су узбуја́ли и одвизе́ли: подјеба́вају једѣ́н дру́гога, ка́рају се и јеба́вају со́јће.

со́к мн. со́кови м *течност исцеђена из воћних плодова и биљака као напитак.* – Со́к од ви́шње кад о́ч да пи́јеш мо́раш да разре́диш сас во́ду, да неје̑ мло́го гу́с и бла́г. ⌂ **со́к на разбла́жување** *сок који мора да се разблажи водом.* – Ју́тре да ми ната́вриш у торби́чку ћесу́ бомбо́не, ћесу́ каве̑ и једно́ шише̑ от со́кан на разбла́жување, о́чу да и́дем при Добри́нку, ми́ смо за́дњи оста́ли о[д] три́јесто го́диште.

сока́к мн. сока́ци *мања улица, споредни пут.* – И́ма да спла́стиш но́дје ко Му́рџа у четве́рку кад иска́рују мо́тор оди вршáлицу уза сока́к. По сву́ но́ч бу́цају и ћи́тају по сока́ци, а дѣ́њу спе́.

сокоћа́ло с *апарат, направа, машинерија, справа* (упор. **скаламонција**). – Загре́вај пло́тну за каве̑, и упали́ сокоћа́лото да чу́јемо какво́ се издешева́ло начѣ́с по све́т. Па не ли сли́мају сас она́ј сокоћа́ла sве́зде и ме́сец како́ се врту́ окол зе́вњу, и ја́ им ве́рујем.

со́кује се несвр. *вичући се дозива са ким.* – Изле́зну у ло́в, по се це́л дѣ́н соку́ју од једно́ бр̑до на дру́го, ко да су биро́ви а не ловци́је.

сокчѣ́к м *дем.* и *хип. од сок, сокчић.* – Купи́ла сам на уну́ченце бомбо́њће и сокчѣ́к, да ми се ра́дује.

со́л м *со.* □ – Без со́л је́ло неје̑ у́кусно. И́маше некакѣ́в мо́рсћи со́л, па смо га у чу́туре тлѣ́кли.

сола́рче мн. соларчети́ја с *сланик.* – Поче́ше се спре́мају да ручу́ју, те́тка ра́спомера оди аста́л, узе̑ чи́сту кр̑пку те га пре́бриса, и изне́се сола́рче и по́големшку пани́цу сас ву́рду.

солени́к м *дрвени сандучић за већу количину соли који обично стоји окачен на клин.* – У солени́к ви́ше не́ма со́л, ви́ц по соларчети́ја да ли и́ма да се збе́ре не́што, да посо́лим гр̑не. ➞ *соленица.*

солени́ца ж 1. *дрвени сандучић за већу количину соли који обично стоји окачен на клин* (упор. соленик). – Насред и́жу гори́ о́гањ, на коми́н изла́зи чу́р, а на ду́вар виси́ солени́ца и ложи́чњак, о́коло су текнети́ја, ка́рлице, бу́ћће, ведра́, чу́туре и тлѣ́чници. 2. фиг. *шупља глава, глава без мозга.* – И́маш ли, бре̑, ти́ ма́лко акѣ́л у ту́ј твоју́ солени́цу, ел ти слу́жи са́мо за у́крас.

со́ли несвр. 1. *зачињава јело сољу, посипа што сољу.* – Кат со́лиш је́ло, пробу́ј ко́лко му ту́раш со́л, не вља́је ни да је пресо́лено, али ни да је недосо́лено. 2. *посипа прашкастом материјом.* – Комши́чево ни ње̑кња купи́ло на пи́јац попо́шчице и патлицање̑, оно́ не́ма ни́шта од њи́, са́мо вода́, јо́ш им и тру́јала со́ле, че ни потру́ју. ■ **соле́ње** *гл. им.* – Ка́д ва́риш пасу́ѣ, мо́ж му ту́риш су́ве попо́шће, су́ва ре̑бра, слани́ну, кво го́д и́маш не́ма да гре́шиш, ни да га поква́риш, саде̑ пази́ на соле́ње, да те не прева́ри да га пресо́лиш. ⇔ *досоли, насоли, одсоли, посоли, пресоли, усоли.*

соли́ло с *место где се стоци даје со.* – Куде̑ си се то́лко залете́ла, ко овца́ на соли́ло.

со́лне свр. *посе у дем. значењу* (со, или што друго). – Пити́је изнесе́мо на аста́л, наре́жемо на ко́ћне, и одозго́р со́лнемо кљцан а́лев пипе́рчак. Со́лни ма́лко шиће́рчак и на мо́јуву кри́шку.

солчѣ́к м *дем. од сол.* – Ту́риш му ма́лко солчѣ́к, ко́лко да неје́ ја́ко не́слано. ⇨ *солчица.*

солчи́ца ж *в. солчѣк.* – У́знеш у́-прсти ма́лко солчи́цу и со́лнеш одозго́р, а преко то́ј га у́баво насо́лиш сас тљцан а́лев пипе́р.

со́м м шатр. 1. *глупа особа.* – Ти́ја со́м не зна́је ни ко́лко су два́ и два́, а о́че милица́јац да бу́де. 2. фиг. *новчаница од 1000 динара.* – Распиштоље́л се, па са́мо ле́пи со́мови на чело́ на армуника́ши.

сому́н м *танак, округао, хлеб од пшеничног брашна, укисело замешен.* – Ку́пи сому́н, па га једе́ сас на́ш ле́б, ко да се једе́ си́рење сас ле́б.

сомуни́ца ж *хлепчић од оплемењеног теста већи од земичке.* – Ни́шта неје́ по́убаво не́го ка́д замири́ше сомуни́ца.

сому́р рет. м *слина из носа* (упор. сива). – Јо́ш му висе́ сомури́, а о́че да се же́ни.

сомура́к м *рана зељаста биљка с белим звонастим цветовима* Galanthus nivalis (упор. висибаба). – У́пролет набе́ремо сомура́ци, љубичи́це, коко́чице и петло́вчичи, па ји ту́римо у ча́шу у во́ду, да ни ми́рише у со́бу. ➞ *сумурьк.*

сомура́н м погрд. *онај коме вире слине из носа, балавац, слинавко.* – По́гледа ме у вр́ о́чи и ре́че: Куде́ си, бре́, сомура́не? – и смеје́ се изази́вачћи. ➞ *сноуљан.*

сопа́ше свр. *скине појас, отпаше.* – Ако сопа́шем каи́ш, и́ма сво́ ду́пе да ти се угори́. Сино́ч војни́к до́каса, / сво́ ору́жје со́паса, / па си пи́та неве́сту: / Што́ мо́ј пр́стен ја́ видо́ / Костади́ну на ру́ку (нар. п.).

сопа́ше се свр. *скине појас, раскомоти се.* – Сопа́ши се, па приле́гни, док ма́ти нешто́ припре́ми за једе́ње.

соплете́ свр. *в. саплете.* – Дљ́ђе га́че му се свле́коше, па га сопле́тоше.

соплете́ се свр. *в. саплете се.* – Трча́ до́к трча́, па се сопле́те од једѣн ома́шљак, па́де и поче́ да вика.

сопли́та несвр. *в. саплита.* – Такѣ́в смо на́род, сва́ћи ти зави́цује, сва́ћи те сопли́та са́мо ли ма́лко ви́ди да напре́дујеш. По́сле ка́т си по́јдемо до́м, зале́де ни се бр́кови од сту́д, ма́лко ни ређи́ја сопли́та, штра́памо на́памет ко сањи́ти, понећи́ се опрзо́љи па бу́пне, али и то́ј је за љу́ђи. ■ **соплита́ње** *гл. им.* – Ма́лечко дете́ и пија́нове́к па́дну и без соплита́ње. ⇔ *исоплита.*

сопли́та се несвр. *в. саплита се.* – Како́ па да неје́, еве́ све́ трчи́м и сопли́там се. Ене ји оне́ј две́ курвешти́је, јо́ш пија́не от сино́ч и́ду и сопли́тају се, две́ на о́чи не ви́де. ⇨ *сплита се,*

сопли́тка мн. сопли́тће ж 1. *препрека на путу.* – У моје́ го́дине на куде́ го́д да по́јдем соплете́м се, и што́ је, и што́ неје́, за ме́н све́ сопли́тће. 2. фиг. *подметање.* – Где́ је сти́гла прави́ла ми је сопли́тће, са́мо да она́ бу́де над ме́н.

со́пне се свр. *брецне се, одупре се, отресе се.* – Чи́м му при́јдем, о́н се со́пне на ме́не ко да ме не позна́ва. Ја́ му ту́рим огла́вник, а о́н се со́пне наназа́д.

сопу́љ м *слина из носа* (упор. сива). – Јо́ш му сопу́љ неје́ отпа́дал, оно́ че се ше́та сас мо́мци.

сопуља́в, -а, -о *слинав.* – Ци́гањће вражали́це прооде по село́ сас шалва́ре, и у́век но́се ма́лечко бебе́ с њи́, она́к сопуља́во и неоми́јено, да се на́род ма́лко и сажа́ли.

сопуља́ви несвр. *маже слином.* – О́бриши но́с на дете́то да ме не сопуља́ви. ⇔ *осопуљави.*

сопуља́н м погрд. *онај коме вире слине из носа, балавац, слинавко* (упор. сомуран). – Обри́ши си сопу́љат, сопуља́не је́дан, да не бла́зниш све́т такъ́в. Ни́шта не разби́ра ти́ја сопуља́н, ца́бе му ора́тиш. ➞ *сѿоуран.*

сопу́н рет. м *сапун.* – Мо́ре, и сопу́н несмо́ има́ли да се опе́ремо, а за пра́шак за прање́ се неје́ ни знало́.

сопура́н м погрд. *онај коме вире слине из носа, балавац, слинавко* (упор. сопуљан). – Ма́лечьк сам би́л, у коју́ го́дину бъ́ш не зна́јем, јо́ш сам би́л сопура́н, али се ве́ч слепу́тао по село́ от па́кос на па́кос, сце́пен и изгре́бен.

сопче́ мн. сопчети́ја с *мала соба, собица* (упор. собле). – Стари́нће ку́ће су има́ле три́ просто́рије: голе́му со́бу, сопче́ и и́жу. О́брну се, уле́зе у њи́но сопче́, и доне́се те́гличе сас сла́тко оди ду́ње.

сопче́нце мн. сопчети́ћа с *хип. од сопче.* – И са́ кад оти́дем на село́ во́лим да пре́спим у де́дино и ба́бино сопче́нце, где́ сам се не́кад завлачи́ла мецу њи́ у кре́вет да ми при́чају при́че.

со́пшти рет. свр. *саопшти.* – Сопшти́ше ни да се ју́тре сто́ка не иска́рује у ру́дин на па́шу, во́јска че и́ма гаца́ње с то́пови.

со́ре свр. *оруђи направи какву штету, преоре.* – Па што́ ми, бре́, сора́ сло́г и на́праји па́кос у Бла́говести, бле́сав ли си, е́л се пра́виш замла́тен. Сора́ли пу́т да не мо́ж да се миња́ује, веле́ да је то́ј све́ њи́но.

со́рта ж 1. *врста, род с типичним особинама.* – И́ма тра́вће от сва́какве со́рте, и за сва́какве бо́ље. 2. *раса, пасмина, сој.* – Та́ј кра́ва је од до́бру со́рту. И козе́те ји и́ма од ра́зне со́рте. 3. фиг. *људи незгодног карактера.* – Они́ су га́дна со́рта, њи́но дево́јче неје́ за у на́шу ку́ћу. Оћелаве́л сам зато́ј што́ ми и башта́ би́л ће́лав, а ви́дим да ми је и си́н поче́л да ћелаве́је, таква́ ни со́рта.

сорта́чи се свр. *пословно се удружи са киме, уортачи се.* – Који́ и́мају са́мо по једно́ гове́до, они́ се сорта́че, па на сме́ну рабо́те с њи́. ➞ *уортачи се.*

со́сгас м *хлороводонична киселина.* – Тра́ва пр̥во пожлте́, па се за́црне ко да ју и́згоре со́сгас.

со́тоња мн. со́тоње ж 1. *ђаво, сотона.* – Приђде́, па ју при́грну и цу́ну, она́ по́зину, ко да је со́тоњу виде́ла. При́чају да је има́ло и те́ја со́тоње, па се бо̑ји ства́рале у некакви́ неви́дљиви свира́чи који́ но́чу сас сви́рку нама́ме чове́ка да се уда́ви. 2. фиг. *преварант.* – Напре́д има́ло ства́рне со́тоње, а са́ смо сви́ поста́ли со́тоње. Со́тоња, не спи́ ни у пла́дне. ⇨ *сотоњак.*

сотња́к мн. сотоња́ци м *в. сотоња.* – Да ли те сотоња́ци гњави́ше це́лу но́ч, ка́пку кр̥в не́маш у образи́. Напре́д има́ло сотоња́ци по доли́не, а са́ смо гото́во сви́ поста́ли сотоња́ци.

сото́њи несвр. *чини што као сотоња, зачарава.* – Она́ куга́ по́чне да сото́њи, не мању́је га док га не осо́тањи, и на́чисто не упропа́сти. ⇔ *засотоњи, осотоњи.*

со́ћа ГЛ ж зоол. *в. сојка.* – Со́ћа зна́је де́вет је́зика. Задрема́л ко со́ћа на ју́говину. ⌂ вулг. **јеба́ва со́ће** *бесносличи.* – Одвизе́ли и узбуја́ли, па по це́л дъ̑н јеба́вају со́ће и подјеба́вају једъ̑н дру́гога.

со́чи свр. *суочи.* – Сочили́ ји у мили́цију, и мора́ли да при́знају како́ је било́, она́к се све́ вади́ли једъ̑н на дру́гога.

со́чи се свр. *суочи се.* – О́чу да се со́чим с њу́, да ју гле́дам у о́чи док ље́же.

со́чиво ж бот. *махуманста биљка са хранљивим семењем* Ervum lens (упор. леча). – Оно́ со́чиво, ал ле́ча ју ми зове́мо. Тъ̑га има́ло со́чиво, па бо́б, па пасу́љ, па турши́ја, па зе́ље ћи́село, па смо во́ћ̑е суши́ли, за се́дом не́деље до́к трајѝ по́с све́ ни се у́снице испу́цају.

со́ше шатр. свр. *умре.* – И́ма да лево́ше све́ до́к не со́ше, ел до́к га неђи́ не уцме́ка. (Има да крадне све док је жив, или док га неко не умлати.).

спа́вка несвр. дет. *спава у дем. значењу.* – Ћу́тете, спа́вка дете́то, да се не пробу́ди. ■ **спавка́ње** *гл. им.* – А́јде, си́не, да повече́ркаш, па у кре́вет на спавка́ње.

спа́вне свр. *мало одспава.* – Не мога́ да спа́внем ни и́ч од њи́ну гала́му.

спа́да несвр. *припада као део чега, убраја се у што.* – Ти́ не спа́даш ни́ у на́ши, ни́ у њи́ни, ни́ си та́м, ни́ ова́м, а она́м је висо́ко и доле́ко, и оту́д се не вр̏та.

спа́дало с фиг. *скитница.* – Мо́ј де́да, на та́тка ми та́тко, при́чају да је би́л грдоси́ја, и нао́кан да се смуца́л по туђе́ же́не, и да је збо́г то́ј пођину́л од некво́ спа́дало.

спа́дне свр. 1. *спусти се, смакне се.* – Кр̏кну ре́мик, спа́доше ми панталóне, а не́мам врцу́ при ме́н да ји привр̏жем, па се најдо́ у чу́до кво́ да рабо́тим. 2. фиг. *пропадне, сроза се физички, материјално или морално.* – Спа́дал сам на то́ј да ме ни штрбе́ ба́бе ви́ше не гле́дају, камли да ме погле́да нека́ по́млада неве́стица. Они́ који́ су има́ли оно́љи имо́т и бује́рство, спа́доше да бу́ду се́лћи слу́ђе.

спа́зи свр. *погледом уочи, примети, угледа.* – Куде́ ме го́д спа́зи, залепи́ се за ме́н, па не мо́гу да се отаро́шем од ње́га.

спа́кује (трп. пр. спа́кован, -а, -о) свр. *наслаже што на гомилу, или свеже у свежањ.* – Др̏ва смо насе́кли и спа́кували пот шу́пу, са́ мо́же зима́ да до́јде. Кат се вр̏ша завр̏ши, домачи́н оти́де да нас̏не у пре́сеци, да ви́ди како́ је спа́кувано жи́то.

спаламу́ди свр. шатр. *излаже, превари.* – И́дем да га спаламу́дим да и о́и једампу́т уле́зне у кава́ну, и даде́ по једно́ пије́ње.

спа́ли свр. вулг. *забије, утера.* – Ми́ смо ствара́ли држа́ву, а са́ све́ распогли́је, све́ распрода́доше и уништи́ше, ма́ће им га спа́лим за ду́шу.

спа́њђа се свр. *ступи с ким у недоличне односе.* – Спањђа́ше се Са́нда и На́да, ако су једна́ вами́лија, а о́н од њу́ по́стар, башта́ вој мо́ж бу́де.

спање́ с 1. *спавање.* – А́јде, си́ње, буди́ се, до́ста спање́, слѣ́нце високо́ одрипи́ло, сва́ деца́ ја́ганци пушти́ла да пасу́, а тво́јта са́мо блају́ у поја́ту. 2. *ноћивање, коначење.* – До́к бу́деш у Бе́оград, на спање́ да и́деш при те́тку у Бежа́нију. ⌂ **ува́ти га на спање́** *ухвати га неспремног.* – Че ми пла́тиш ти́, чу те ува́тим ја́ на спа́ње, ду́жан ми не́ч оста́неш.

спањи́це́ с *дем.* и *хип. од спање.* – По́благо му спањи́це од једе́њице, немо́ј га бу́диш.

спа́ри свр. *здружи у пар, начини пар, упари.* – И ми́ и они́ и́мамо по једну́ кра́вицу, па смо ји спари́ли, и рабо́тимо с њи́ на сме́ну.

спа́рује несвр. *здружује у пар, упарује.* – Спару́ју се са́мо гове́да ако је једно́ лева́к а дру́го десна́к, ина́че не́че да се упре́sају у јерѣ́м.

спа́с м *избављење од опасности, спасење.* – Дошла́ немка́, а по њу́ че за́тра, не́ма ни спа́с.

спа́си (трп. пр. спа́сен, -а, -о; имп. спаси́ – спасе́те) свр. *сачува од пропасти или од неке опсности.* – Спасе́те ме са́ кад ми је на́јпотребно, а по́сле че́мо лѣ́ко да се нами́римо. Не́ма гради́на у село́ која́ је спа́сена од на́с, нити цре́шња која́ се зацрви́ла, а да ми́ несмо́ прете́кли га́зду.

Спасовдѝн м вер. пр. *дан у који се слави Христово вазнесење на небо (четрдесетог дана по Ускрсу).* – Спасовдѝн се у́век па́да у четвртѣ́к.

спа́стри (трп. пр. спа́стрен, -а, -о) свр. 1. *остави на сигурном, склони, сачува.* – И́тамо да спа́стримо се́но у пле́вњу, поче́ да грми́, да га не зава́не ђи́ша. Спа́стрено млеко́ ма́ће не ло́чу. 2. *доведе у ред, среди.* – Не́ма да спа́стри које́ где́ требе́ да стоји́, не́ло во́ј све́ разврѣ́ано по ку́ћу које́ куде́.

спа́стри се свр. *сврши се какав посао по утврђеном редоследу.* – У̏вечер се спре́ма вече́ра за љу̏ди који̏ су помага́ли да се зако̏ље и спа́стри свиња́.

спаци̏ра се несвр. *бесповличи, скита се* (упор. слепута се). – Ту̏ј ра́боту је треба́ло да де́лимо, а не ја́ сама́ да се разла́тим, а о̏н да се спаци̏ра по̏там-по̏вам.

спаше́ва несвр. *спашава.* – Чу ти казу̏јем да запи̏шеш како̏ смо с Че́ду два́пута у ра́тан спашева́ли село̏во од зло̏твори, старе́је се, да се не зати̏ка и̏стина.

спа́штра ж *склоњеност, брига о чему.* – Ло̏ша спа́штра, гото̏ва што̏та.

спѣ̏шка се свр. *увене, изгуби свежину, спаруша се.* – Спѣ̏шкала се и збрчка́ла се бобо-Та́ла ко отпа́дла ја́бука, једва́, си̏рота, о̏ди. ➞ *сперушка се.*

спѣ̏шкан, -а, -о *презрео и увенуо, спарушен.* – У ови̏ја ре́д и̏ма пу̏но спѣ̏шкано гро̏зје. ➞ *сперушкан.*

спе́кља свр. *уради нешто на брзину и површно, спетља.* – Уработи̏мо га како̏ га уработи̏мо, угла́вном га спекља́мо, са́ му мо̏ж пи̏јемо кр̏чму.

спе́кља се свр. *збуни се, сплете се, ушетља се.* – Онака́ неје̏ срамежљи̏в, али чи̏м се на́јде у же́нско дру̏ство, спе́кља се, па нуме́је ре́ч да проду̏ма.

спе́кљан, -а, -о 1. *свезан, упетљан.* – И тека́ се То̏за најде́ у џанда́рску ста́ницу у једно̏ мѣ̏лечко сопче́ вр̏зан и спе́кљан, ко пи̏ле у ка́вез. 2. фиг. *неокретан, несретан, спетљан.* – Завр̏зан, смо̏тан, спе́кљан, са́мо се пови̏ра наго̏р-надо̏л, ни̏какву ра́боту нуме́је да пова́не, да му неје̏ жена́ ни̏шта од њѐга не би било̏.

спе́ре свр. 1. *прањем уклони какву нечистоћу.* – Поси̏пи ме сас же́шку во̏ду да спе́рем ло̏јав ис каза́н. 2. *одвуче, однесе* (о водном току). – На́ши пу̏тови ло̏ши, ру̏па до ру̏пу, у̏јесен путари̏ боћи̏ закр̏пе ру̏пете, у̏пролет наи̏де вода́ па све́ спе́ре.

сперу̏шка се свр. *увене, изгуби свежину, спаруша се* (упор. спѣшка се). – Сперушка́ло се цвеће у гради̏нче, па́де слана́ па га по̏пари.

сперу̏шкан, -а, -о *в. спѣшкан.* – За ву̏рду попо̏шће тре́бу да бу̏ду ма́лко сперу̏шкане, не вољаје да су тазе́ о̏бране, бр̏же се покваре.

спеча́ли свр. *заради у печалби, стекне уопште совојим радом.* – То̏ј ле́то спечали̏мо добре́ па́ре по Не́готин. Све́ што и̏мам спечали̏л сам сас моји̏ де́сет пр̏ста.

спеча́ли се свр. *заради се, стекне се.* – Кад би те́л да се преоблече́ у сељачко, овде́ на граџа́нско оде́ло мо̏ж нево̏ља да се спеча́ли, за́вис је ло̏ша сестра́, ти̏ му спреми клашње́не панталоне и ћена́рну кошу̏љу, оста́ло зна́ш и сама́.

спече́ се свр. 1. *осуши се, спаруши се.* – Спе́кла се зевња́, не мо̏ж ашо̏в да се побде́, ка́м ли да се о̏ре. 2. фиг. *јако омршави, постане кости и кожа.* – Онакѣ̏в чове́к, ме́чку је могѣ̏л да пребо̏ри, гле́ га са́, спе́кал се и осуши̏л ко су̏ва гра́ња.

спеше́с бр. *око пет-шест.* – И̏мамо спеше́с овчи̏це и једну̏ јуни̏чку.

спешесе́ бр. *око педесет-шездесет.* – По спешесе́ ја́ганци сам продава́л, а са́ дошло̏ вре́ме да не́мам ја́гње да зако̏љем за Џу̏рџовдан.

спешесна́јес бр. *око петнаест-шеснаест.* – Чува́ли смо по здватри̏јес о̏вце, по спешесна́јес ко̏зе, који̏ како̏ је иму̏ћан би̏л.

спи̏ несвр. *спава.* – По це́л дѣ̏н спи̏, а сву̏ но̏ч ћи̏та, од ње̏г домачи̏н не́ма да бу̏де. Спи̏ш ко за́јак на једно̏ у̏о и на једно̏ о̏ко. Спу̏ до се́дом-о̏сом са́ти, па се тѣ̏г ди̏саја за ра́боту, а напре́д неје̏ било̏ тека́. ⇔ *дости, засти, насти се, ости се, одсти, пости, прести, присти се, прости се, усти се.* ➞ *дуњ̏ћа.*

спи̏ра несвр. *одвлачи, односи* (о водном току). – Наи̏де вода́, па спи̏ра зе́вњу, а шу̏ма се сече́ не́милице.

спи̏ска свр. *улудо потроши, проћерда, страћи.* – Ко̏лко зара́ди, све́ спи̏ска за три̏ дѣ̏на, по̏сле гледа који̏ че му пру̏жи цига́ру.

спи́ца мн. спи́це ж *једна од полуга која на точку запрежних кола спаја наплатак са главчином* (паоци на точку). – То́чак на воло́вска ко́ла и́ма главѝну, она́ је оди бре́с, у њу́ се уде́вају спи́це, а на њѝ се наде́вају на́плати.

спи́ца се несвр. *суши се, сврдњава се.* – Не нала́мај дру́ђи ле́б до́к не поједе́мо нало́мен, да се не спи́ца. Не́ма ћи́ша, спи́ца се зевња́, ако по́скоро не зава́не, че ни пригори́ жице́то.

спи́чка вулг. свр. шатр. 1. *измлати, пребије,*– Ако се ри́пнем, и́ма те спи́чкам ко пи́јан ба́нку. 2. *проћерда, уништи.* – Све́ спичка́ кво́ је наследи́л, са́ се слепу́та негде́ по све́т.

спла́сти свр. 1. *садене у пласт.* – Набра́мо се́но ко ни́кад, пу́на пле́вња, и спласти́мо јо́ш два́ сто́га до пле́вњу. 2. фиг. *поклекне.* – И́ма да спла́стиш но́ђе ко Му́рџа у четве́рку кад иска́рују мо́тор оди врша́лицу уза сока́к.

спла́стри свр. *сложи, спакује, доведе у ред.* – Спластри́ла ко́су ко бе́з-руђе да се чешља́ла.

сплете́ свр. *плетењем изради нешто.* – Оче́шља се, па сплете́ ко́су у ре́дови, па се преме́ни, па дево́ђа, од мили́не да ју гле́даш.

сплете́ се свр. *сплете се, спојакне се. посрне.* – Прода́вац ка́д виде́ кру́пну пару́, су́кну се комто њу́, али се некако́ сплете́, и́згуби равноте́жу и за́млатара с ру́ђе, па гру́ну у вуру́нче. Пајдо́ да у́знем цига́ре, у́чини ми се ко да ме и́зока та́тко, сплето се како́ се обрну́, и па́до насред дво́р.

сплѝт м *плетеница косе, кика* (упор. ред[1]). – Се́де на ка́мик, сту́ри шами́ју, о́мота си сплѝтови окол гла́ву, па се па́ за́бради. Сто́јне, мо́ме, Сто́јне, / Зашто́ си то́лко у́бава, / Која́ те је ма́ђа роди́ла, / Куде́ си во́ду ти пи́ла, / Одо́кле ти ти́ја сплѝтови? / Ја́ сам си, Кр̑сте, у́бава, / Сас мо́јти сплѝтови ги́здава, / Сплѝтови го́ра зе́лена, / Лужни́ца ма́ђа роце́на, / Њо́јну води́цу сам пи́ла, / Зато́ј сам си то́лко у́бава. (нар. п.).

сплѝта несвр. *плетењем израђује нешто.* – Напре́т су же́не сплита́ле ко́су у два́ сплѝта, и сва́ка је воле́ла да си њо́јни на́јдљђи.

сплѝта се несвр. *в. сплита се.* – Сплита́л се Вла́да, сплита́л, она́к конту́зован од ређи́ју, и легне́ под једѝн оре́ј да одмо́ри, како́ ле́гал тека́ и заспа́л, и ви́ше се не пробуди́л.

сплѝсне се свр. *изгуби свежину, спаруша се* (упор. и спьшка се). – Зе́ље насече́м си́тно, ма̊лко га ту́рнем на о́гањ да се сплѝсне и омекне́је, тепси́ју подма́жем сас ма́з, ту́рим једну́ о́бгу, сас ру́ку навр̑љам од зе̊ље́то, па дру́гу о́бгу, па ре́д зе́ље, и тека́ до вр̑.

спље́ска свр. *ударом или притиском учини што пљоснатим, згњечи.* – Ако те ува́тим, и́ма да те спље́скам ко жена́ лепи́њу. ➞ *спљошти.*

спље́ска се свр. 1. *ударом или притиском учини се што пљоснатим.* – Те́сто не сме́је да бу́де ни мло́го тврдо, ле́б че бу́де су́в, ни мло́го ме́ко, не́че да нарасте́ и са́мо че се спље́ска, па че ле́б да бу́де гле́тав. 2. фиг. *заседне, седне и не зна да пође.* – Довле́че се Ру́жа при на́с, спље́ска се на столи́цу, и нуме́је да се се́ти да си по́јде. ➞ *спљошти се.*

спљо́шти свр. *ударом или притиском учини што пљоснатим, згњечи* (упор. спљеска). – Оди те́сто се напра́ве ло́птице, па се с ру́ку спљо́ште и напра́ве крава́јчичи, кат се опе́чу озго́р се намажу с ме́д.

спљо́шти се свр. *ударом или притиском учини се што пљоснатим* (упор. спљеска се). – Ману́л да једе́, па се спљошти́л, на даску́ се направи́л.

сполети́ свр. *заокупи, нападне, узнемири.* – Сполете́л ме си́н да ку́пимо тра́ктор, а ја́ сам ду́жан и преко у́ши, али ње́г то́ј не интере́сује. ⇔ *насполети.*

споли́та несвр. *досађује, заокупља, узнемирава.* – Споли́та ме жена́ да и́демо у ба́њу, све́ нека пропа́дне али да се бр̏чкамо, кад мо́гу дру̏ђи, мо́жемо и ми́. ⇔ *наспо̄лиша.*

спома́га несвр. *пружи помоћ, помаже.* – Би́јем га ко вола́, али ни́шта не спома́га.

спо́мен м *надгробни споменик.* – Ми́ смо си з ба́бу спо́мен постави́ли за живо́т, да не оптере́ћујемо деца́ и за то́ј кад у̏мремо.

споме́не свр. *говорећи или пишући помене кога или што.* – Неје̏ заслужи́л ни и́ме да му споме́нем, ка́м ли да му на гро́б изла́зим.

споменци́ја м *онај који израђује споменe, каменорезац.* – Ђу̏ра гроба́р се ра́цепи сас па́ре, ју̏тре че и́дем куде́ њег и куде́ споменци́је да ти на́јдем ра́боту, да не у̏мреш гла́дан.

спомењу̏је несвр. *помиње.* – Ка́д би зна́л да че ти некада́ затре́бе, па и да га споме́неш, али ако че ти са́мо ло́ше бу̏де од ње́га, зашто́ и́ма да га спомењу̏јеш. Че́сто спомењу̏је како́ сте га помага́ли. ■ **спомењува́ње** *гл. им.* – Да́јте ми да је̏днем и пи́нем до́к сам жи́в, ка́д у̏мрем спомењува́ње ми не тре́бе. ⇨ *спомиња.* ⇔ *испомењује.*

спомиња несвр. *в. спомењује.* – Кад љ̏цкаш, неко́ј те спомиња.

спомо́гне свр. *пружи помоћ, помогне.* – Ти́ја ле́к ми мло́го спомогну̏л, не боли́ ме ви́ше по̏дгруди како́ поче́ да га пи́јем. Ако не озно̏јиш гузи́цу, ни́шта ти нече́ спомо́гне.

спопа́да несвр. *заокупља, наваљује, притиска.* – А́ ме ви́ди негде́ саму̏, по̏чне да ме спопа́да да му даде́м. ➞ *спопиња.*

спопа́дне свр. *заокупи, навали, притисне* (упор. напопасти). – И са́ кад ју ви́ди, ил са́мо поми́сли на њу̏, спопа́дне га неква́ мили́на, па че се исто̏пи. Једн̏ дн̏ ју спопа́до у купа́тило, гу̏рну вој гла́ву у шо̏љу, те́ше се уда́ви. ➞ *спопне.*

спопи́ња несвр. *заокупља, наваљује, притиска* (упор. спопада). – Спопи́ња ме да му ку̏пим мо́тор да си се во̏зи ната́м-нова́м, а ја́ не́мам ни опњци на но̏ђе. Где го̏д ме сре́тне, спопи́ња ме да му продаде́м бра́ниште у Лу̏жину ба́ру.

спо́пне свр. *заокупи, навали, притисне* (упор. спопадне). – Ка[д] те спо́пне му̏ка, мо́раш да да́ваш и кво́ ти неје̏ за дава́ње. Спопе́ли га да се же́ни, а о́н се оте́sa, јо́ш му се момку̏је.

споразу̏ми се свр. *договори се, сагласи се, постигне споразум.* – То́ј је једна́ загла́вка от чове́ка, с ње́г ни́кој неје̏ могл̏ да се споразу̏ми, па не́ч ни ти́.

споре́ва несвр. *полемише, противуречи, оспорава нешто.* – Ме́н се са́ чи́ни да сам ја́ ко т̏г што́ бе́о, ја́ би пред вла́с стану̏ла, па би од ра́тат нешто́ споревала: што́ да изђи́ну овакви́ младићи, оваква́ лепо́та.

споре́чка се свр. *сукоби се речима, завади се.* – Јетр̏ве се споречка́ле нешто́, па ве́ч не́дељу дн̏на не ора́те.

споречку̏је се несвр. *сукобљавају се речима, завађују се.* – Они́ јо́ш несу̏ поде́лени, па се че́сто споре́чкују.

споре́цује несвр. *живи у слози, слаже се, сарађује са киме.* – Јетр̏вете би си у̏баво споре́цувале, али ји з̏лва зава́цује. Отка́ко ја́ зна́м, те́ј две́ ку̏ће мло́го споре́цују. Гле́дајте да си споре́цујете и да се пома́гате, ку̏ј ко́лко мо́же, и када́ мо́же. ■ **споре́цување** *гл. им.* – Некада́ бе́ше у село́ живува́ње и споре́цување, а са́ ни́кој ни́ђега ни гле́да, ни́ти пома́га.

споту́ра се несвр. *тетура се, сапиће се у ходу.* – Споту́ра се по малу̏ ната́м-нава́м, а да ли је пија́н, да ли је бо́лан, о́н си зна́је. Сла́бо си ра́ни гове́ца, споту́рају се, ја́дна, у бразду̏.

споту́ри се свр. *спо̄такне се, за̄те̄тура се.* – Чу́чну она́ до ње́га, али се спо́тури, зама́лко не па́де. Ђо́ра, пробу́ден из пр̏ви сѣ́н, по́трча низ Ци̏гансћи пу́т конто Дуби̏чје, спо́тури се и па́де.

спрам предл. *означава једнакости / неједнакости у квалитету, према* (упор. и спром). – Кој̏и уме́је да си на́јде при̏лику спра́м ње́г – не бра́не, кој̏и нуме́је – они̏ му на́јду. Же́не се поче́ше поч̀ушкују и умр̏гују ко́нто њу́, па ју огова́рају како́ је ваљаци̏ја спра́м њу ко попљк спра́м ти̏кву, па се ти̏ћем засмеју́ на́глас.

спра́ска свр. *секући скрати на ситне комаде уз прасак који се притом чује.* – Спра́скај дьшчи̏цуву, да и̏мамо дрвца́ за по́тклацу.

спра́сна (само у ж) *бремените крмача, супрасна.* – Свињ̀а ми је спра́сна, тре́бе се ве́ч опра́си. У ко́чину си и̏мамо једну́ рањени̏цу и једну́ спра́сну свињу́.

спре́гне свр. 1. *двоструко или вишеструко пресавије.* – Спре́гнем шами̏ју о̀две, па се забра́дим, да ми не се́бне глава́. Спрегни̏ платно́то о̀три, па га тури̏ у ко́вчаг. 2. фиг. *примора, присили.* – У ти̏ја моји̏ ми̏слови, те́ га комши̏чето, о̀дма га спрегну́ да ми при̏ча кво је јуче́р било́ то̀лко ва̀жно. 3. фиг. *удвостручи интензитет неке активности.* – Сла̀вуј се запоја̀л у ја̀буку, па гу́сли ли гу́сли, по́сле кат спре́гне сљнцето све́ се поку́та негде́ по ладови̏нку, и живо̀тињће и љу́ди.

спре́гне се свр. *пресавијањем напола удвостручи чврстину и издржљивост чега.* – Коно̀пацат ма̀лко ста̀рачак, али ако се спре́гне, че послу́жи.

спре́за несвр. 1. *удваја, упреда више нити у једну чинећи је дебљом.* – Напреде́ш пре́цу на врете́на па ју намо̀таш на клувчети̏ја, па ако о̀ч да тка̀јеш дебеле́ црђе, или да плете́ш дебеле́ чера́пе, ти̏ мо̀раш да спре́заш ви̏ше конца́ у једьн. 2. *удружује радну снагу свога говечета са ортаковим говечетом, спреже.* – Ја̀ и комши̏ја смо спрезници̏, и̏мамо по једну́ кра̀ву, па ји спре́замо кад рабо̀тимо. ⌂ **спре́за о̀две** фиг. *узима на одговорност, батинама утерује памет.* – Ме́н Јеле́нко неје́ спреза̀л о̀две за такве́ безвезо̀тине, ал напи̏јеше се тека́, па бла̀зни све́т. ⇨ *спреѕа.*

спре́за се несвр. фиг. *превија се.* – Ка̀д ме узболи̏ меши̏на, па сву́ но̀ч се спре́зам и тру́чем по кре́вет.

спрезни̏к мн. спрезници̏ м *онај који спреже своје говече са ортаковим у једну запрегу.* – Ја̀ и комши̏ја смо спрезници̏, чу́вамо по једну́ кра̀ву, па ји спре́замо кад рабо̀тимо.

спре́sa несвр. фиг. *сили, даје гас, удваја снагу мотору.* – А̀ма и Ђо̀ку ва̀та стра̀ док ми̏не кроз гро̀бишта, па зато̀ј спре́sa мото̀рат то̀лко.

спре́ма ж *оприма, средства за рад или рат.* – Не́мци су има̀ли и во̀јску и спре́му, куде́ смо ми̏ могли̏ да се би̏јемо с њи̏.

спре́ма несвр. *припрема* (нешто или некога). – Ја̀ сам спре́мала једе́ње за обе́ ку́ће. ■ **спрема̀ње** *гл. им.* – Она̀ ка̀т се заспрема̀ за негде́, му́ка да те ува̀ти од њо̀јно спрема̀ње, по полови̏н са̀т се заглецу́је у огледа̀ло ко мла̀даневе́ста. ⇨ *спремује.* ⇔ *заспрема, наспрема.*

спре́ма се несвр. *доте́рује се, припрема се, уређује се.* – Спре́мам се за пу́т, а и̏ч ми се не и̏де. ⇔ *заспрема се.*

спре́ман, -мна, -мно 1. *који се потпуно спремио, опремљен, припремљен.* – Да бу́деш спре́ман, чи̏м те подо̀кнемо о̀дма да по̀јдемо, да те не че́камо прет капи̏ју. 2. *који је вешт, вичан, способан.* – Спре́мна сам била́, коси̏ла сам, ора̀ла сам, у водени̏цу ишла́, и деца́ чува̀ла.

спре́ми (трп. пр. спре́мен, -а, -о) свр. *зготови, припреми.* – Да спре́миш за једе́ње на̀јбоље што̀ мо̀жеш, и на̀јубаво што̀ и̏маш. Једни̏ но̀се гребу́ље, дру́ђи дрвене ви̏ле, дома̀ћица прино̀си вре́че и ца̀кови спре́мени јо̀шода̀вно.⇔ *поспреми, распреми.*

спремујe несвр. *в. спрема.* – Че́рка ни по́одрасте, па поче́мо да вој спремујемо да́р. ■ **спремува́ње** *гл. им.* – Пре спремува́ње, цре́ва се превр̏ну на́опако, ту́ри им се со́л, па се тр̏љају да се смѣ̏кне ка́љаво од њѝ, на кра́ј се испе́ру сас во́ду. ⇔ *распремује.*

спремује се несвр. *припрема се, скањује се.* – Ода́вно се спремујем да те нешто́ замо́лим.

спреча́ва несвр. *омета, онемогућва извршење нечега* (упор. и пречи). – Спре́чава ми да мињу́јем кроз њигóву авлѝју, а о́н кроз мојý миње́ује.

спр̏жа ж *јело од чварака и исецканих свињских изнутрица, кавурма* (упор. и каврма). – У́зну се сва́рена цре́ва и цигѐрице от свињу́, исечу́ се сас но́жици, посо́ле и пр̏же сас би́бер, кл̏цану папри́ку и исе́чену су́ву попо́шку. Спр̏жа несу́ ни чва́рци, ни каврма́, ал је некво̊ на́јблаго што́ се мо́ж поједе́.

спржо́љи се свр. *свене, смежура се, спаруши се.* – Не́ма ѣ̏иша, па се сли́ве спржо̀љи́ше јо́ш на др̏во. Од мору́зу не́ма ни́шта, све́ се спржо̀ља́ла.

спрза́ља се свр. *клизећи спусти се низ какву косину.* – Па́де, и спр̏заља се низ ба́самаци, могѣ̏л је гла́ву да си скр̏ши.

спри́ја ж *велико невреме* (упор. мљава). – Стьвни́ло се от Су́ву пла́нину, голема́ спри́ја се приближа́ва.

спријате́љи се свр. *постане пријатељ коме, здружи се с ким.* – Спријатељи́ли смо се у војску, и о[д] тѣ̏г смо, што веле́, не́раздвојни при́јатељи.

спријете́љи се *ступи у родбинску везу браком, женећи или удајући члана породице, ороди се* (упор. опријатељи се). – На́јгори и на́јбољи љу́ђи у село́ се спријетељи́ли.

сприли́ће прил. *слободно процењено, приближно, отприлике* (упор. отприлиће). – Бучка́ње млеко́ у бу́чку трајѝ сприли́ће са́т, до са́т и по́л. У́баво ни љу́ди дочека́ше, сприли́ће су назна́вували по какву́ смо ра́боту дошле́.

спроведе́ свр. *одведе уз пратњу, одведе на силу.* – Два́ милица́јца га спрове́доше за Бабу́шницу, па га одо́тле откара́ли за Пи́рот.

спроведе́ се свр. 1. *пробави неко време у забави и разоноди, проведе се.* – Љу́ди ни у́баво и дочека́ше и пречека́ше, спрове́домо се што́ не мо́ж бо́ље да бу́де. 2. ирон. *лоше се проведе, надрља.* – Ото́мо на ва́шар да се проведе́мо, а спрове́домо се ко ку́че на ва́шар. Уви́тим ли те у ло́зје, ло́ше че се спроведе́ш.

спрово́ди се несвр. *живи лагодно, ужива у животу.* – Једи́ньц, све́ и́ма, спрово́ди се како́ си о́н о́че.

спро́лети прил. *следећег пролећа.* – Лу́к који́ не́је изва́ден у́јесен ни́кне спро́лети.

спром предл. исказује: 1. *месно значење 'насрам'.* – Ста́ра књижа́ра у Бабу́шницу је била́ спром Јо́ву бомбонци́ју. 2. *временско значење 'уочи'.* – Пра́се се не гој̀и спром Божи́ч. Спрома сре́ду и спрома пе́так ми́ несмо́ седе́ньувале. 3. *значење једнакости / неједнакости у квалитету 'према'.* – Сва̀ђи си тра̀жи при́лику спром ње́га. ⇔ *насром.* ➞ *сроћу, супротив.*

спроћу предл. исказује 1. *супротност, неслагање, непријатељски однос према коме или чему* (упор. против). – Ал је греши́л, мло́го је греши́л, спроћу Бо́га се не и́де. Иде́ му́ка и нево̀ља у ти́ја ра́т, неје́ се знало́ ку́ј је ус куга́, и ку́ј је спро̀ћу куга́. 2. *месно значење 'насрам'.* – Комши́ја стану́л пот сли́ву, и збѝра душу́ од трча́ње по прасе́то, а оно́ стану́ло спроћу ње́г, и гле́дају се у вр̏ о́чи, ме́н ко да се у́чини да му се потсми́вка.

спр̏чи свр. фиг. *притегне, присили.* – На́чалник га спрчи́л: Ка́м ређѝја! – А То́за му о̀дговори: И́зарчи́ ју на прање́ про́зори!

спу́зне се свр. *склизне, клизећи се спусти низ неку косину* (упор. свлече се[1]). – Спу́зну се нис кре́вет, и кле́че до сандѝк што́ стоје́ше уз ду́вар до кре́ветат. ➞ *спузоњи се.*

спузо́љи се свр. *спуза се, клизећи се спусти низ неку косину* (упор. спузне се). – Кад виде́ да се Војѝн спу́зољи ко пресе́чен, ру́ђе вој се отромбољѝше, и она́ ји ту́ри на њиго́ву гла́ву.

спу́не се свр. *спласне се.* – Бе́ше ми оте́кал обра́з од зу́б, па се спу́ну, и поче́ да мо́гу да једе́м.

спу́шта несвр. *чини да нешто с вишег положаја доспева на нижи, премешта на ниже место, ставља у унутрашњост каквога суда.* – Укачѝ се у ја́буку, па ми спу́штај једну́ по једну́, али тека́ да мо́гу да ји ува́нем с ру́ђе, да се не набѝвају ако па́дну на́зем. Ба́шта му да́ва па́ре у ру́ђе, а ма́ти му крѝшом спу́шта у це́п, са́мо да до́бро у́чи. ⇔ *наступшта.*

спу́шти свр. *учини да нешто с вишег положаја доспе на нижи, спусти.* – Спуштѝ и ме́н неку́ ја́буку, немо́ј са́мо тѝ го́ре да једе́ш.

спу́шти се свр. *спусти се.* – Усправѝ слѣ́бу уз дрво, па до́кле дова́не, некако́ чу се спу́штим до њу́, па да сле́знем на́зем.

срабо́ти свр. *посвршава све послове.* – Че срабо́тимо дого́дин, ако се овака́ разнема́гујемо. (ирон.). Кад до́јде је́сен, ра́боте се срабо́те, оша́в се прибе́ре и слѝве пређипе́ у ка́це, е́ тѣг је вре́ме да се пече́ рећѝја. Рабо́те се нѝкад не мо́ж све́ срабо́те, за сељака́ ји ѝма ко́лко о́ч, и ко́лко не́ч, а за буда́лу и на сва́дбу ра́бота ѝма. ⇔ *посработи.*

сра́вни свр. фиг. *супротстави ради утврђивања сличности или разлика, упореди.* – Ка́да те сра́внимо сас дру́ђи, тѝ до́јдеш на́јгазда у село́.

сра́м м *непријатно осећање изазвано сазнањем о непристојности каквог сопственог поступка, стид.* – На једе́ње сра́м не́ма. ▌**жѝв** ~ *велики стид.* – Жѝв сра́м ме поједе́ кат по́чне да се замла́чује. ⌂ **отвр̀ли сра́м** *престиди се.* – Доо́ди ми го́сје, мо́рам да се спре́мим да отвр̀лим сра́м, да ме не огова́рају како́ сам ји ло́ше пречека́ла. ⌂ **не́ма ни сра́м, ни очи** *нема ни стида, ни образа.* – Где го́д да се на́јде, по́чне да се са́м ва́ли и издѝѕа ко те́сто на же́гу, не́ма ни сра́м, ни о́чи. ➞ *стид.*

сра́ман, -мна, -мно *угледан или редак гост пред којим се осећа зебња да се домаћин не обрука или постиди.* – Крава́ј у пе́пел се месѝл ка́д недостѝгне ле́б у ку́ћу, кад несу́ свѝ дојѐли, ел кад изнена́да до́јде сра́ман чове́к, зе́т, такѣ́в нећѝ. Дочека́ше ме ко да су на́јбољи га́зде, наизносѝше ра́зне ма́нце и ба́нице на аста́л, рећѝца ко за сра́мно го́сје, а куде́ ѝма таква́ рећѝца, ја́ се ма́лко позаседѝм.

срамѐ́ж м *стидљивост.* – Ка́т по́чне да пља́ска сва́какве бљуво́тине, ѝч срамѐ́ж не́ма где́ ји прѝча, и којѝ га слу́ша.

срамежљѝв, -а, -о *стидљив.* – Ѝмаше једна́ распуштенѝца која́ у́чеше мла́да момчетѝја, али ја́ бе́о срамежљѝв. До́јду, па засе́дну, па тра́же да им се прино́си и кво́ се ѝма, и кво́ се не́ма, ја́ такво́ несрамежљѝво го́сје не во́лим.

сра́ми несвр. *наноси коме срамоту, чини да се ко постиди.* – Сра́ми ме пред љу́ђи где го́д да по́јдемо, не зна́је си ре́д, напѝје се па оста́вља облѝчја. ⌂ *срамоти.* ⇔ *осрами, посрами.*

сра́ми се несвр. *стиди се.* – Сра́ми се од ме́н, не вре́ви ми кво ју му́чи, али ми га ѝзоколо казу́је. ⇨ *срамује се.* ⇔ *осрами се, посрами се, пресрами се.*

срамнѝк м *последње парче у чинији које би сви узели, али не могу од стида.* – Оста́л срамнѝк у ше́рпу, свѝ га гле́дају, а нѝкој га не узѝма, срамѝју се једѝн од дру́гога.

срамота́ ж 1. *дубоко осећање срама, стање изазвано презиром или понижењем.* – Ка́т по́чне да ме сва́како назѝва пред љу́ди срамота́ ме, па о́чу у́зем да пропа́днем, али мо́рам да трпѝм. 2. *део тела који се обично покрива и не показује.* – Данѣ́шње дево́ће се разголе́здре, са́мо што им се срамота́ не вѝди, и такве́ се ше́тају, бѣ́ш ји

бри́га. Же́не ко́лко ти компи́р о́че, и са́мо по једно ели две́ крпчети́ја покри́вају им дупети́ја и срамоту́, а си́ћне голе́ дибиду́с.

срамо́ти несвр. *в. срами.* – Пошо̀л по ло́ш пу́т, срамо́ти ни, али му ни́шта не мо́жемо. ⇔ *осрамоти.*

срамо́ти се несвр. *наноси себи срамоту, брука себе.* – Који́ се ва́ли, са́м се срамо́ти. ⇔ *осрамоти се.*

срамотно́ прил. *неприлично, ружно, стидно.* – Љу́ди ми свр̀тају у ку́ћу, срамотно́ је да ји на го́л аста́л дочеку́јем, а и што́ да ме проно́се како́ сам цици́ја.

срамо́ује се несвр. *в. срами се.* – Ко́ј се срамо́ује, о́н си оста́не гла́дан. Срамо́ује се ко мла́да неве́ста. Мо́мак не и́де на прошѐвину, срамува̀л је се.

срасте́ свр. *расту́ћи спо́ји се у једну це́лину, чврсто се веже једно са другим.* – На једну́ ру́ку му два́ пр̀ста сра́сла, па изгле́да ко да и́ма че́три пр̀ста, а на дру́гу пе́т.

срачу́на свр. 1. *рачунањем дође до траженог резултата, израчуна.* – Срачу́нај ко́лко тре́бе ђу́туре да ти пла́тим та́ј дрва, ти́ зна́ш ко́лко отпри́лиће и́ма ме́тра. 2. *при рачунању узме у обзир, урачуна.* – Направи́ рачу́н за ово́ј што́ смо данѝс попи́ли, а срачу́нај и оно́ј што́ ти про́шли пу́т оста́до ду́жан.

срачуна́ва несвр. *рачунањем долази до траженог резултата, израчунава.* – Сви́лени је подјида̀л и на ва̀гу кад ме́ри, али по̀виш на ди́гитрон кат срачуна́ва ко̀лко тре́бе да се пла́ти, јер су сељаци мисли́ли да ди́гитронат не гре́ши.

срба несвр. *срче,* фиг. *пије.* – Србај напома̀лко, да се не изгори́ш. Мо́ре, о́н во̀ли ређи́ју, али си срба и ви́но ка̀д и́ма, а неје́ одро́чљив ни на пи́во. ⇔ *насрба се.*

србе́ж м мед. *свраб.* – Спопа̀дал га србе́ж по це́лу сна́гу, па се са́мо дра̀па, ко да је шу́гав. ➞ *србешка.*

србе́шка мн. србе́шће ж мед. *свраб* (упор. србеж). – Ја̀ се устре́со, а србе́шка ме у́вати под ми́шће и ти́л, па вану́ да се че́шам ко да сам нагази́л на су́греби.

срби́ несвр. *има осећај свраба.* – Срби́ ме дла́н, чу доби́јем па̀ре. Те́бе срби́ грби́на, а ме́не песни́ца. ⌂ **че́ша се где́ га не срби́** *добије батине.* – Бо̀ље ти је да не чѣ̀чкаш куде́ не тре́бе, да се не би чеша̀л куде́ те не срби́. ⇔ *засрби, присрби.*

србне сврш 1. *сркне.* – Србни од ређи́цуту, не́че те отру́је. Србни с ложи́цу да про́баш какѣ̀в је пасу́љав за со̀л, да ли га несѣ̀м пресоли́ла, ел тре́бе да се доса̀ља. 2. фиг. *попије.* – Де́да Душа́н во̀леше да си с вре́ме на вре́ме србне и винце́.

срга се свр. *поломи се, скрха се* (упор. и скра се). – Че се опасу́љимо ка̀д ни се ко̀ла срга́ју у је́ндек.

срди несвр. *чини кога срдитим, љути, раздражује.* – Немо́ј да га срдиш, ње́му ма̀лко тре́бе, че се ри́пне да ни сви́ поте́па.

срди се несвр. *дури се, љути се.* – Ко́ј се срди, са́м че се собу́је. ■ **срде́ње** *гл. им.* – Ма̀ни се, де́те, от срде́ње, да се не че́шаш куде́ те не срби́. ⇔ *одсрди се, расрди се.*

срди́то прил. *на срдит начин, гневно, љутито.* – Што́ си се расрди́л на ме́не, ако сам те срди́то погледа̀ла, баштѝ ти несѣ̀м утепа̀ла.

срдља м *онај који се често срди.* – Бѣ̀ш ме бри́га што се ти́ја срдља па расрди́л, о́н дру́го и не зна́је.

срдна ж *она која се често срди.* – Та̀ј срдна нуме́је да се наша̀ли, и да у́баво проора̀ти с човѐка, са́мо зна̀је да се срди и да огова̀ра једнога̀-дру́гога.

срдљи́в, -а, -о *који је обузет срдобом, који се брзо расрди.* – Несѣ̀м ли те увреди́л ако сам се наша̀ли́л, ти́ ко дете́ бе́ше а̀рно срдљи́в.

сре́брен, -а, -о *који је од сребра, сребрн.* – И́мате зла̀тна дечи́ца, му́шката дели́је ве́ч, голе́мшћи изра̀сли, а̀ма дево̀јченцено ви мло́го у́баво, ко сре́брен крстѣ̀к.

сре́ва несвр. *прикупља лопатом што на гомилу.* – Жи́то које́ смо даньс овр̏ли с ко́њи, у̏вечер сре́вамо с лопа́те окол сто́жер, и покри́вамо с покро́вци, да га слу́чајно не зава́не ћи́ша.

сре́гњи, -а, -о *који је једнако удаљен од крајева чега, који је у средини између два лица или предмета, средњи.* – Ти́ја сре́гњити си́н ми ра́ди у За́јчар. И́ди наточи́ ре́ћи́ју из сре́гњото бу́ре. ⇔ *осрегњи.*

Сре́гњо Крњино́ *ранији назив за Горње Крњино.* – И ја́ сам познава́л то́га Са́нду Гава́зинога из Сре́гњо Крњино́.

сред предл. *са ОП означава да се нешто налази у средини каквог простора, даље од почетка и краја каквог временског периода и сл.* – На сред дво́р иско́пали буна́р, да им неје́ доле́ко вода́ за доносе́ње. Сред пла́дне, све́ се наби́ло по ладови́ну, саде́ зе́заљће цврче́, и понегде́ се огла́си путпуда́љћа.

сре́ди (тпр. пр. сре́ден, -а, -о) свр. 1. *доведе у ред, уреди.* – Ти́ја до́ктур среди́л да ме при́ме у бо́лницу да ме апери́шу. Напре́д смо са́мо мисли́ли кујѝ че на́јпре да о́жње, кујѝ че на́јпре да око́па, чија́ че гради́на да бу́де на́јбоље сре́дена, тъ̏г се то́ј па́зеше, а не ко са́. 2. ирон. *супротно од правог значења 'среди'.* – Е, са́ га среди́мо, са́мо да се ва́немо за гла́ву и по́чнемо да леле́чемо. Среди́л га ко петъ̏л раса́д. Среди́л га ко свиња́ гради́ну.⇔ *посреди.*

среди́на[1] ж *тачка подједнако удаљена од крајева, средиште.* – На́јбоље да си на среди́ну, јер пр̏ви и после́гњи на́јвише пла́те.

среди́на[2] ж *средишњи мекани део хлеба.* – Не́мам зу́би, па једе́м са́мо среди́ну, ел надро́бим ле́б па ку́сам.

среди́нка ж *дем. од средина*[2]. – Да́ј и ме́н среди́нку, немо́ј да ми да́ваш са́мо кори́це, а ти́ да једе́ш среди́ну.

сре́дноч м *поноћ.* – Дојде́ сре́дноч, тре́бе да се расту́рамо.

средоре́к м *простор обухваћен двема рекама на ушћу једне у другу.* – Река́ оту́д, дру́га одову́д, па се уви́рају једна́ у дру́гу, а место́то измецу зове́мо средоре́к. Провоњени́чањи че́кају ауто́бус ка́д негде́ путу́ју у Средоре́к.

сре́же свр. *исече на комаде.* – Да ми сре́жеш дрва, ал на́кратко, ка́ко за шпо́рет.

сре́књо рет. прил. *срећно.* Δ – Не́ка ни је сре́књо виде́ње, па от са́ да се по́често сри́тамо и вице́вљамо.

сре́ство с *средство.* – Печалба́р про́лети торбу́ ту́ри на ра́мо, па пе́шћи оти́де у Пи́рот да ува́ти во́з, дру́го пре́возно сре́ство неје́ има́ло.

Сретење́ с *православни црквени празник (14. II).* – На Сретење́ се сри́тају зи́ма и ле́то, на ти́ја дъ̏н ле́то побо́де главну́ у зе́вњу, и големи́ сту́дови преса́тањују.

сре́тне (рад. пр. сре́тал, -тла, -тло) свр. *састане се с оним којои долази у сусрет, сусретне.* – От са́ да па́зиш да ме не сре́тнеш негде́ на́самo, ина́че зло́ и́ма да бу́де. Сре́тла съ̏м једнога́ ро́днину кога́ ода́вна несъ̏м виде́ла. Мо́жда сте га некада́ сре́тли на ва́шар у Бабу́шницу, мо́ж ви је некада́ нагази́л у ва́шарску гу́жву, а ви́ му подокну́ли да па́зи куде́ га́зи. ⇔ *пресретне.*

сре́тне се свр. *сусретне се са ким.* – Сре́томо се на пи́јац у Бабу́шницу, па зама́лко да се не познаје́мо.

сре́ћа ж *стање и осећање потпуног задовољства својом животном ситуацијом.* – Кога́ како́, али ме́не сре́ћа пра́ти ко ку́че тоја́га, са́мо не зна́м кој̏и је по́више сре́ћан, оно́ или ја́.

сре́ћан, -ћна, -ћно *који је испуњен срећом, који осећа радост.* – На Бъ̏гњу ве́чер ло́мимо крава́ј, и кој̏и на́јде пару́, ти́ја че бу́де сре́ћан у ту́ј го́дину.

сре́цало с *средиште села, његов центар.* – На сре́цало је за́друга, а и́маше и чешма́, али са́ чешму́ту растури́ли. ⇨ *срецело.*

сре́цело с *в. срецало.* – Некада́ на сре́цело неси́ могљ̀л да се разми́неш од на́род, а са́ све́ запусте́ло.

сре́ча[1] рет. ж *срећа.* – На Бљ̀гњи дѝн запа́лимо сла́му на коју́ смо преспа́ли, па обика́љамо и прери́пујемо огљ̀њат за здра́вје и сре́чу у го́дину која́ почи́ња.

сре́ча[2] ж *срештање, сусрет* (у ранијем поздрављању при сусрету). – До́бра сре́ча! – До́бра сре́ча и те́б, и Бо́г ти све добро́ да́л!

срецу́је несвр. *доводи у ред, сређује.* – Ди́гнем се ра́но, помузе́м кра́ве, нара́ним живи́ну, си́пем на свињ̀е, даде́м на деца́ једе́ње, приста́вим обе́д, па ва́нем да срецу́јем по ку́ћу. ⇔ *посрецује.*

сре́цује се несвр. *брине о свом изгледу, дотерује се.* – Уле́зла у го́дине, ману́ла да се та́ври и срецу́је, на́чисто се запушти́ла.

сри́не свр. *лопатом сакупи што на гомилу.* – Оврше́мо с ко́њи, па сри́немо жи́то на гоми́лу, и че́камо ве́тар да га ве́јемо, по́сле изле́зоше ветрењ̀а́че, па мло́го по́згодно.

сри́пи свр. *баци се са висине, скочи.* – Сри́пи ис цре́шњу, па поче́ да бе́га.

сри́та несвр. *сусреће.* – Са́ че ме би́јете што сте ме нашли́ само́г, али ју́тре чу ви сри́там једно́г по једно́г, а ви́ зна́јете кво ви че́ка. Кажи́ му да ме не сри́та док сам под ору́жје, сре́тнем ли га, чу га уте́пам. Срита́л сам ку́рјака го́ца пу́т, ал ме нејѐ дира́л. ⇔ *пресрита.*

сри́та се несвр. *сусреће се.* – И у туцину́ пилети́ја пoју́, ал о́долек се чу́ју, цве́ће цѝвти, ал не мири́ше, љу́ђи се сри́тају, али се не питу́ју за здра́вје, и не разора́чују.

ср̀ка несвр. *срче.* – Ако по́чне да ср̀ка шо́љу сас гре́јану ређи́ју ко каве́, че се запи́је, па тре́бе на носи́ла да ју изно́симо.

срнда́к мн. срнда́ци м бот. *гљива из породице печурака, срндакуша* Lepiota. – Срндаци́ се једу́, расту́ у грма́ње, али се ре́тко нао́де, крију се ко ср̀не.

срнда́ћ мн. срнда́ћи м зоол. *одрастао мужјак срне.* – Ко́ји уби́је ср̀ну ел срнда́ћа, тре́бе да пла́ти голе́му гло́бу, ел да лежи́ у за́твор, зато́ј што́ су мло́го у́баве и чи́сте те́ј животи́њ̀е.

сро́ди се (трп. пр. сро́ден, -а, -о) свр. *ступи с ким у блиске, другарске односе, зближи се.* – Здружи́мо се, и сроди́мо се, па смо ко једна́ ку́ћа. Ја́ сам сро́дена сас ва́с, ви́ сте ми ко бра́ћа.

ср̀п мн. ср̀пови м 1. *алатка у облику дугог повијеног ножа којом се раније ручно жело.* □ – Жње́ли смо и но́чу, па се посече́мо на ср̀п, а то́ј на́јболи. 2. фиг. *месец у облику српа.* – Мој́и сељ̀а́ци одре́цују по месе́чину кво́ че вре́ме да бу́де ју́тре, гле́дају на коју́ стра́ну се „ср̀пан“ обрну́л.

српѝк мн. ср̀повчичи м *хип. од срп, српић.* – То́[ј] је мо́ј српѝк, ја́ сам се научи́ла с ње́га да жње́м, и да ми га ни́ћи не узи́ма.

српе́тина м *пеј. од срп.* – По́реза ме ови́ја српе́тина, па ме ра́сипа, оштуре́л га дабо́гдал.

ср̀пка несвр. *срче у дем. значењу, сркуће* (упор. срба). – Чи́м по́чне да ср̀пка с ложи́цу чорбу́ ко да се и́гра, зна́чи да ви́ше нејѐ гла́дан. Ср̀пка си ређи́цу, понешто́ приработи о́ваг-о́наг, и бѝш га бри́га за це́л све́т.

ср̀ска свр. *здроби зубима, схрска.* – Нагреје́м кори́чку ле́б на пло́тну, па кат се нагори́ ср̀скам и глѝтам да огребе́ гутура́чат у гу́шу, па по то́ј о́дма пи́нем глѝтку ча́ј да уми́не бо́л.

срти́ несвр. *задржава и омета у послу.* – Немо́ј ме срти́ш, три́ста ра́боте ме че́кају, не́мам вре́ме да се салато́сујем с те́бе це́л дѝн. ■ **срте́ње** *гл. им.* – Окол ма́лечко дете́ и окол ста́рог чове́ка и́ма големо́ срте́ње. ⌂ **срте́-врте́** *упорно покушава да реши проблем.* – Срте́-врте́, срте́-врте́, си́лно си вре́ме изгуби́, ал га напра́ви како́ сам замисли́л.

срткав, -а, -о 1. *пипав, који изискује пуно пажње и стрпљења* (о послу). – За ситни́чку не́ма ло́ша го́дина, она́ ста́лно ра́ца, али си́тна, па срткава за збира́ње. Ова́ј му́стра срткава за плете́ње. 2. фиг. *неокрет̄ан, несп̄рет̄ан, сп̄ор* (о човеку). – Ко́лко му жена́ бе́ше тр̥клета и се́рт на ра́боту, то́лко о́н бе́ше срткав, му́ка да те ува́ти ка́д нешто́ по́чне да рабо́ти. Везе́ње је срткава ра́бота.

срткаво прил. *пипаво, сп̄оро, које захт̄ева прецизност.* – Тка́ле смо и ћена́рно платно́, от паму́к, оно́ тѣ́нко, па срткаво за ра́боту.

срце мн. срцети́ја с 1. фиг. *драга особа.* – Ти́ си моје́ срце, и ду́ша моја́. 2. фиг. *лицидерски колач у облику срца.* – Бомбонци́ја до́јде где је сва́дба, и донесе́ у кро́шњу: бомбо́не, лу́лице, огрли́це, срцети́ја, и прода́ва на свадбари́. ▌**воло́вско** ~ *сорт̄а п̄арадајза.* – На́јбољи петлицањи́ су јабучар и воло́вско срце. ⌂ **наште́ срце** *на п̄празан ст̄омак.* – И́мам једни́ ле́кови који́ мо́рам да пи́јем у́јутру наште́ срце. ⌂ **срце до́јде на ме́сто** *исп̄уни се жеља.* – Врну́ се жи́в и здра́в, та ни на сви́ срце дојде́ на ме́сто. ⌂ **срце сле́зне у пе́те** *прест̄раши се.* – Кад ме погле́да с они́ја њиго́ви белци́, ме́н срце о́дма сле́зне у пе́те. ⌂ **изеде́ за срце** *уједе за срце, увреди.* – Стани́ка ме на́чисто изе́де за срце ка́д поче́ да ме питу́је куде́ ми је си́н, пису́је ли ми, и прачу́је ли ми па́ре. ⌂ **ту́ра на срце** *т̄ешко п̄реживљава какву увреду.* – О́н не́ка си при́ча, ти́ не ту́рај на срце све́ кво ти изора́ти, мр̥дни на́стран док се разљу́ти. ⌂ **ту́ри ру́ку на срце** *ст̄ављањем руке на срце п̄оказује да говори ист̄ину.* – Тури́ ру́ку на срце па пра́во орати́: Неје́ ли претр̥љаница на́јблага оди све́!

срциште с *п̄ејс. од срце.* – Ме́н јуче́р у пла́дне припа́де му́ка, при́тисак ли је, срциштето ли је, некво́ не ваља́је.

срча́ ж *п̄арчићи разбивеног ст̄акла.* – Но́си тоја́гу, до́ле чулу́мка ко песни́ца, а насре́д изма́зњена сас срчу́. Па́доше га́јбе, потроши́ше се вла́ше, срча́ ко́лко о́ч. ▌**си́тна** ~ *сасвим ситни комадићи ст̄акла.* – Шише́ у́дари у ка́мик на те́мељ от ку́ћу, и ра́зби се на си́тну срчу́.

срче́нце с *дем.* и *хип̄. од срце.* – Ти́ си ба́бино срче́нце, а де́дин војни́к. Маноѝл се о́зари, о́сети како́ срче́нце на бебе́то поче́ да би́је. ⌂ **ру́ку на срче́нце** *искрено, от̄ворено.* – Ру́ку на срче́нце, ба́бу сам пита́ла, и она́ ми је каза́ла да мѣ́шкав и ка́шкав неје и́сто.

срчка (некога са неким) свр. *нап̄рави свађу, п̄осваћа.* – Могли́ смо си жи́вимо, ку́ћу да гле́дамо и деца́ да си чу́вамо, али ни та́ј оштроко́нцула срчка́ та се ману́мо, па са́ не вољаје ни за једнога́.

срчка се свр. *сп̄орчка се, п̄осваћа се.* – Ма́ло-ма́лко па се срчка́мо з ба́бу, што́ она́ ми́сли да све́ бо́ље зна́је од ме́не, и да мо́ра да бу́де све́ онака́ како́ га она́ зами́сли. Зачѣ́с се срчкају, али се зачѣ́с и поми́ре.

ста́ви свр. *сп̄ој̄и, сас̄т̄ави, доведе у везу једно с другим.* – Бо́г сце́пи три́ па́ра опѣ́нци до́к ста́ви две́ буда́ле. ⇨ *ст̄аји.* ⇔ *нас̄т̄ави, п̄ос̄т̄ави, п̄рис̄т̄ави.*

ста́ви се свр. *сп̄ој̄и се, сас̄т̄ави се, доведе се у везу једно с другим.* – И пи́је и пу́ши, али сла́бо једе́, па му се меши́на ста́вила сас грби́ну. Просточа́ било́, ишло́ се сас ко́зе, с о́вце, с гове́да, неје́ се на́род како́ сѣг ставља́л и меша́л, па да се једно́ од дру́го уче́, па да зна́ју и ора́ту, и при чове́ка како́ да при́јду, и све́ нешто́. Стави́ли се сас жену́ту, ко да су се с белу́ коби́лу тражи́ли, о́ба у́јети и недокле́пани. ⇨ *ст̄аји се.* ⇔ *п̄рест̄ави се.*

стави́ња се несвр. *смркава се.* – Ми́ несмо́ од ти́ја што́ се у́вечер до́м засе́цују, не́ло кат се стави́ња, нам се сави́ња. Стави́ња се, а́јде да пожу́римо, јо́ш мло́го и́ма да се путу́је до село́. ⇨ *ст̄ьвиња се.*

ста́вља несвр. *ст̄аја, сас̄т̄авља, доводи у везу једно с другим.* – Бо́г ста́вља такви́ који́ су ма́лко ша́шави. ⇔ *нас̄т̄авља, п̄рес̄т̄авља, п̄рис̄т̄авља.*

ста́вља се несвр. *саста̄је се са ким, вића се.* – Жи́вимо за́себно, али се свакодне́вно ста́вљамо и пома́гамо ко да смо једна́ ку́ћа. А́ко си дошѣ́л, и ја́ чу при те́б да до́јдем, љу́ђе тре́бе да се ста́вљају, па ни дрво не́че само́ да расте́.

ста́де свр. *наста̄не, наступи* (о времену). – И́ди о́кај они́ја би́цмањи да се ди́зају, до када́ че спе́, ста́де пла́дне.

ста́до м *већи скуп домаћих живо̄тиња преживара обично исте врсте који припада једном власнику.* – Ста́до су о́вце или ко́зе на једно́г га́зду, а буљу́к су сѣ́бране о́вце или ко́зе од ви́ше га́зде, а пасе́ ји једѣ́н овча́р.

ста́ји свр. *в. ста̄ви.* – Бо́г реши́л да ни ста́ји, на́ше је по́сле било́ да трпимо́ кво́ ни заде́си, и да но́симо кво ни се на грби́ну натова́ри, и проживе́ли смо ве́к, неје́ било́ неквó на́рочито, али па неје́ ни живо́тат би́л ко празна́ вре́ча. ⇔ *преста̄ји.*

ста́ји се свр. *в. ста̄ви се.* – Ја́ сьм сѣ́г остаре́ла, деца́ ми све́ на бо́љо изле́зла, али она́ та́мо, а ја́ и ста́рац смо у село́, не мо́гу се ста́јим з децу́ по́честo, то́ј ми на́јтешко. Стаји́ли се о́ба главура́ни, па им и деца́ таква́.

стакле́нце мн. стаклети́ћа с *флашица, ста̄клена бочица.* – Ви́но се си́пе у стакле́нце и с ње́г се пресу́пује гро́б. У кре́денац наре́дени вилцањи́ за каве́, и ча́шће и стаклети́ћа за ређи́ју.

стакле́ мн. стаклети́ја с *крхо̄тина од ста̄кла* (упор. и срча). – Слѣ́нце изгреја́ло, па се ка́пће от сино́чњу ћи́шу сјаје́ ко да је неђи́ расврља́л стаклети́ја по лива́ду.

стаклури́ја ж *оно што је напра̄вљено од ста̄кла, прозорска окна.* – Пе́нцери о́бриса с ређи́ју, ме́н ми бе́ше ма́лко ја́д за ређи́јуту, ал кво́ да рабо́тим, кат се сас њу́ на́јубаво обри́ше стаклури́јата.

ста́кне свр. *процара ва̄тру.* – Стакни́ огѣ́њат, и врљи́ му некоје́ по́дебелшко дрво. ⌂ *ста̄кне.*

ста́ложан, -жна, -жно *смирен, умно и морално уравнотежен.* – Бе́ше ста́ложан и повољит чове́к, који́ му кво́ проду́ма, о́н се са́мо усми́не, и ћути́ си.

стало́жи се свр. 1. *спусти се та̄лог на дно.* – Гро́зје се изму́ља, па се саче́ка дѣ́ндва́ да се та́лога стало́жи, по́сле се прета́ка. 2. фиг. *смири се.* – Кат си на́јљут, изброји́ до десе́т да се стало́жиш, да у љутину́ту не напра́јиш кво че ти по́сле шко́ди.

ста́ложно прил. *смирено, на ста̄ложан начин.* – Она́ о́ка, ку́ћа трешти́, о́н вој ста́ложно објашња́ва да неје́ тека́ ко што дру́ђи при́чају.

ста́мболче с *украсна биљка из породице главочика са крупним цветовима, георгина* Dahlia variabilis. – Од гради́нско цве́ће на́јвише во́лим а́левче и ста́мболче.

ста́не (рад. пр. стану́л, -а, -о) свр. 1. *нагази ногом.* – Павли́ћа се саде́ поче́шкује, ко да је стану́ла на су́греби. 2. *поста̄ви се на ноге, уста̄не у ста̄јећи ста̄в.* – По́седе, по́седе, па ста́ну на но́ђе, и изле́зе без по́здрав. Сви́ смо у́зокол стану́ли, обиколи́ли смо и гле́дамо ко́лко је да́р спреми́ла. 3. *заста̄не.* – У́зе пешћирче́ те си о́бриса ру́ће, о́твоти вра́та и ста́ну на ба́самаци. 4. *задржи се извесно време ста̄јећи, мало поста̄ји.* – Ја́ уле́зо та се поздрави́ сас њи́, стану́ ма́лко, па си изле́зо. 5. *наста̄не, наступи.* – Че́кам да се вр̄ну, ста́ну ве́ч но́ч, а њи́ не́ма. 6. *поста̄не, добије други изглед.* – Поче́л ве́ч да засу́кује бр̄кови, стану́л домачи́н. Осуши́ла се, па ју не́ма ни́шта, стану́ла ко́жа и ко́с. 7. *за̄почне, почне.* – И́спрво бу́ду добре́, по́сле ста́ну да се замла́чују. 8. *преста̄не.* – Ћи́ша ста́ну, а́јде да се ди́замо да рабо́тимо кво́ смо поче́ли, на́с си че́ка. Све́ стану́ло да расте́, са́мо гро́бишта расту́. ⇔ *заста̄не, наста̄не, неста̄не, оста̄не, поста̄не, преста̄не, приста̄не.*

ста́нује несвр. *живи у ста̄ну.* – Ис пр̄во вре́ме док не доби́ше ста́н, станува́ли су пот ћири́ју. Ми́ смо ста́нували на тре́ћи спра́т, а га́дно за излазе́ње, ку́ћа стари́нска.

станчѝк мн. ста́новчичи м *дем. од стан, станчић.* – Како́ сам улѐзал у мо́јти станчѝк не се́чам се, а у гла́ву ми са́мо једно́ ѕьвни́: она́ или ни једна́. Сва́ деца́ ми и́мају ста́новчичи, какви́ су, такви́ су, али су њи́ни, несу́ пот ћири́ју.

стању́је несвр. 1. *престаје, прекида неку активност.* – Вре́дан ко бробѝњак, не стању́је да рабо́ти, не́ма кѣд да одмо́ри. ■ **стањува́ње** *гл. им.* – Кат по́чне вр̏ша, не́ма стањува́ње, па ма́кар цр̏кал уз дре́ш. 2. *постаје, бива другачији.* – Како́ старе́је стању́је ко де́те, на сви́ смѝта, и са́мо загомѝља. 3. *стаје, запрема одређену количину.* – У ци́ганску торбу́ мло́го стању́је, гоца́ тре́бе да се напу́ни до вр̏. Ка́т се́дне да једе́, у ста́ње је пе́ченог овна́ да поје́де, и бу́ре пи́во да попи́је, да се зачу́диш где́ му оно́лко стању́је. ⇔ *застањује, настањује, остањује, престањује.*

ста́р поим. прид. *одрасла особа.* – По сту́пку се ви́ди да ли је прошѣ́л ста́р, ел дете́. А́јде да се ди́ѕамо, по́че да се расави́ња. да не о́кају стари́ти по на́с. ⌂ **ста́ро-др̏паво** *крпе, рите, изношени одевни предмети.* – Ци́гањи су ишли́ по се́ла и ока́ли: Купу́јемо ста́ро-др̏паво! Купу́јемо ста́ро-др̏паво!

ста́рачѣк, -чка, -чко *прилично стар.* – Дошло́ вре́ме да спре́ма каза́н за пече́ње ређи́ју, кад ђа́вола, каза́нат ста́рачѣк и а́рно пропа́л, мо́ра се попра́вља. ⇨ *старьчѣк.* ⇔ *постарачѣк.*

ста́рачѣи, -чка, -чко *који припада старцима.* – Да га не во́де при њи́ у ста́н, они́ га одве́ли у ста́рачѣи до́м у Ца́риброд.

старачѣ́и прил. *као старац, на старачки начин.* – Ви́ пожуре́те, не мо́гу ја́ с ва́с, ја́ чу ста́рачѣи, па ка́т сти́гнем.

ста́рьчѣк, -чка, -чко *в. старачѣк.* – Жени́л се ста́рьчѣк, па чува́ деца́ а мо́же де́да да им бу́де.

старе́ја м 1. *домаћин, старешина породичне задруге.* – На Бѣгњу ве́чер старе́ја изно́си зељѐник пред вра́та ко бајѐги на ме́чку, и при́ча вој: О, ме́чко, дојди́ сѣг на вече́ру, а ле́тос ни́где да те не́ма. 2. *старији члан породичне задруге.* – Скр̏кну капи́ја и уле́зе некѣв чове́к с цви́ћери на но́с и пи́та ме́: И́ма ли неко́ј от старе́је? – Ја́ му реко́: Сви́ су ту́ј.

старе́је несвр. *стари, улази у зреле године.* – Како́ старе́је, тека́ детињѐје. Бо́ље да си по́млад, а не́к старе́је који́ о́че. Бо́шће, како́ старе́јем, оно́ ми по́виш до́оди то́ј што́ бе́ше некада́ кад бе́о дете́. ⇔ *застареје, остареје.*

старешѝнство с *ред, однос по положају или старости у каквом послу, ранг.* – От стари́не оста́ло да се бра́ћа и се́стре же́не по старешѝнство, по ре́д, на́рочито се води́л рачу́н да по́млад бра́т не преже́ни по́стару сестру́.

ста́ри несвр. *чини некога старијим но што јесте додајући му коју годину више.* – Немо́ј ме ста́риш, кат си ти́ и по́стара и по́гадна од ме́не. ⇔ *постари.*

ста́ри се несвр. *приказује се старијим но што јесте.* – Немо́ј се ста́риш, јо́ш си ти́ мла́д, ста́р че бу́деш ка́д напуни́ш сто́ го́дине.

стари́на ж *старо доба, прошлост, давнина (са свим својим обележјима).* – Воле́ла сам си стари́ну, било́ је и у ста́ро вре́ме добро́, али приста́јем са́ и у даньшњицу, како́ сви́, тека́ и ја́. Оста́л о́бичај от стари́ну да се на Бла́ђи пе́так но́се крсти́ по по́ље. ➞ *старинство.*

стари́нство с *старо доба, прошлост, давнина* (упор. старина). – Тека́ оста́ло от стари́нство, о́бичај такѣв.

старинсћѝ, -ска́, -ско́ *оно што се односи на старину и старинство.* – По́нагоршће, по́близо до капи́ју, бе́ше старинска́ ку́ћа, а по́надол по́малечка сас једно́ сопче́, где жи́веше ба́ба. Сви́ смо воле́ли да слу́шамо те́ј њо́јне старинсћѐ пе́сме, са нуме́ју тека́ да поју́, а и не зна́ју пе́смете.

старинсћи прил. *на старински начин, као што су преци радили.* – Ја́ си жи́вим старинсћи, и тека́ си ми добро́.

ста́рка мн. ста́рће ж *одрасла животиња* (женка). – Ову́ј го́дин сам намали́ла живи́ну: и́мам три́-че́три ста́рће коко́шће, пеше́с пилети́ја јесенчети́ја, и једногá петла́.

ста́рко м *стриц деци свога млађег брата.* – По́стар чи́ча од башту́ је напред би́л ста́ри башта́, и ока́л се „ста́ри та́те“, а негде́ га ока́ју и „ста́рко“.

старовре́мсћи, -ска, -ско *који се односи на старо време, старински.* – Старовре́мсћи сама́р је би́л дрвен. Мушка́тла је старовре́мско цве́ће. ■ **на́јстаровре́мсћи** суперл. *старовремсћи у највишем степену.* – На́јстаровре́мско цве́ће је божу́р.

старовре́мсћи прил. *на старински начин, као у старо време.* – Живе́ли старовре́мсћи, у коли́бе, спа́ли на́зем на рого́же, ле́б пе́кли у цре́пње, а готви́ли у гр́нци уз огњи́ште, али љу́ди били́ здра́ви, неје́ ко са́

старožéња м *застарели момак, нежења.* – Старožéња, ослужи́л во́јску, не́че га дево́јће, те́шко че се оже́ни. ➞ *старострижља.*

старо́јко мн. старо́јкови ЛЗ м *стари сват, сватовски старешина* (упор. стари сват). – Пр́во се при́јетељи сло́же и догово́ре, мла́ди са́мо ћуте́, по́сле напра́је сва́дбу, издару́ју се ку́мови, старо́јкови, све́кар, свекр́ва, ро́дови це́ли. ⇨ *старојћа.*

старо́јћа мн. старо́јће ГЛ, ДЛ рет. м *в. старојко.* – Узе́ли га за старо́јћу.

старо́ли́ћес, -та, -то *који изгледа стар, који одаје утисак старости.* – Она́ старо́ли́ћеста, а́ко не́ма гоћа́ го́дине. Ис ту́ј фами́лију су сви́ старо́ли́ћести.

ста́рос м *одмакле године живота, старост.* – Ста́рос је бо́лес от који́ не́ма ле́к. Че те пи́та ста́рос куде́ ти је би́л мла́дос. Немо́ј да ме исмеја́вате са пот ста́рос.

старосва́тица ж *жена старога свата.* – Несѣ́м била́ куми́ца и старосва́тица, а овча́р и копа́ч сам била́ це́л мо́ј ве́к. На све́кра и на свекр́ву, на ку́ма и на куми́цу, и на ста́рога сва́та и старосва́тицу мо́ра да и́ма да́р на о́бе ра́мети.

староседе́лац мн. староседе́лци м *онај који од старине пребива у неком месту или крају, старинац.* – Гла́вшинци, Дане́шинци и Ча́вшовци су старосе́делци у Стриже́вац, тека́ сам си чу́л оди де́ду.

старостри́жља м *застарели момак, нежења* (упор. старожења). – Који́ се не оже́ни до во́јску, или о́дма по во́јску, зове́ се старостри́жља.

ста́рц мн. ста́рци м 1. *стара мушка особа, старац.* – Га́дан бе́ше ти́ја ста́рц, же́не с ње́га пла́шеоше деца́ ка́д несу́ ми́рна. Напре́д је ста́рц би́л чове́к ве́ч у педесе́-шесе́ го́дине, и седи́ си до́м, а са́ са́мо ста́рци по по́ље, јер не́ма који́ дру́ђи. 2. фиг. *родитељ, родитељи.* – Реши́ли да се се́ле у Пи́рот, али че́кају да им ста́рци по́мру, да ји не во́де с њи́.

ста́рчак м *живахан старчић благе нарави.* – Ле́ка Благу́нка бе́ше ве́сел ста́рчак, па ка́д запоје́ше с њиго́ву Тодо́ру на сла́ву, сви́ се ућу́те и слу́шају.

ста́рчи се несвр. *постаје стар, поприма изглед сатрога човека.* – Јо́ш се подно́си да је мом̑ак, али поче́л да се се ста́рчи, поче́ло да му се бр́чка лице́. ⇔ *застарчи се.*

ста́рчина м *оронула и запуштена стара мушка особа.* – Ви́ се чу́дите што́ је се такъ́в недъ́гав ста́рчина нади́гал овде́ да ви и о́н некво́ ора́ти, али тре́бе и ње́га да чу́јете. ➞ *старчотина.*

ста́рчинка м *хип. од старчина, старчић.* – Ста́рчинкана си седи́ у ладови́ну поди ду́д, не загоми́ља, и ни́ком не сми́та.

старчо́тина м *оронула и запуштена стара мушка особа* (упор. старчина). – Не́че да мре́ старчо́тината, запе́кал се, па и́ма да жи́ви сто́ го́ди́не. Овде́ су били́ старчо́тине не́културни, не мо́гу ти ка́жем ко́лко. ➞ *старчуљетина.*

старчуљѐтина м *пеј. од старчотина.* – На онаквóг старчуљѐтину излапѐлог и без мóзак да дадѐш влáс, па тóј ни ђáвол нѐче да урабóти, а камо ли Бóг.

стасáл, -а, -о *који је нарастао и доспео за мешење* (о тесту). – Мучѝл сам ју ко нáјголем крвнѝк, гњечѝл сам ју и месѝл сам ју ко стасáло тѐсто.

стáсит, -а, -о *који је висок и складно грађен.* – Некадá српсћи војнѝк бѐше војнѝк, стáсит и пóносит, рáдос и дѝка на вамѝлију, сá бѐгају од вójску ко ђáвол от крс.

стасýје несвр. 1. *доспева, нараста.* – Пријдѐ до текнѐ, тѐсто бѐше почѐло да стасýје, онá га ѝспипа, и пóкри сас месáљ. 2. фиг. *ради кућне послове, или послове око стоке.* – Свекрва стасýје по кýћу и окол стóку, а мѝ млáди стасýјемо по пóље кадá је квó за рáботу.

стаци́ња несвр. *царањем и додавањем дрва подстиче ватру.* – Стаци́њај огњат да не загáсне. Кат се налóжи казáн трѐбе чѐсто да се стаци́ња óгањ, да штó прѐ протечѐ реће́ија. ⇨ *стьциња.*

стáше свр. 1. *посвршава послове.* – Нýжник им је пóдолечко от кýћу, блѝза при ђýбре и у ћошѐ, да им не смрдѝ кáд ýвечер стáшу, па сѐдну на бáсамаци прет кýћу да поседѐ. 2. *доспе, преври, укисели се.* – Чѐкам да тѐсто стáше, па да пóчнем да размешýјем. Комѝне прећипѐле, стасáле да се печý. 3. *израсте, развије се.* – Младѐн вѝше нѐје детѐ, стасáл за младожѐњу. 4. *доспе у стање кад се чека смрт.* – Дѐда Дрáга стасáл, чѝм влáчи нóђе док óди по двóр.

стьвѝња се несвр. *в. ставиња се.* – Почѐ се стьвѝња, врѐме је да се прибѝрамо дóм, да не омркнемо у шýму. ⇔ *застьвиња се.*

стьвни се свр. 1. *постане мрачно, наступи ноћ* (упор. смркне се). – Áјде да музѐмо óвце док се нејѐ стьвнѝло. 2. *постане мрачно услед временских непогода.* – Нáј сам се уплашѝла кáд једнýш загртаомо морýзу у Сулимáново, па се задáде óблак од Рáкош, па се стьвни, ýсева и ýпуца, и почѐ грáд да пáда ко кокошѝња јáјца. 3. фиг. *намргоди се, добије љутит изглед лица.* – Штó си се стьвнил ко Стáра плáнина, квѐ те мýће налегле?

стьвњýје се несвр. *смрачује се.* – Почѐ да се стьвњује, а мѝ смо јóш долѐко от селó, трѐбе да пожýримо.

стьвњýшка ж *сумрак, смркавање, смирај дана.* – От сьвњушку до стьвњушку трчи пóтам, трчи пóвам, и текá цѐл вѐк.

стькми свр. *наслаже једно на друго по величини, направи гомилице исте величине.* – Кáт стькмимо дувáн при једногá, ѝдемо при дрýгога, па при трѐћога, и текá се ус шáлу и смѐј помáгамо.

стькне свр. *в. стакне.* – Ѝди стькнѝ огњан да не угáсне. ⇔ *постькне.*

стьпка (трп. пр. стьпкан, -а, -о) свр. *газећи згњечи, смрви.* – Стьпкај бробѝнцити да не улѐзну у мáнцуту. Сапнѝ кóла, че ме стьпкају говѐда на нѝзбрдицуву. Нејѐ ме јáд штó ми крáли крáставице, нѐло ме јáд штó ми стьпкáли цѐлу градѝну. Лýк којѝ нејѐ стьпкан пýшти протѐклице, и нејѐ вѝше дóбар за једѐње. 2. фиг. *измлати, изудара.* – Чу те стьпкам, сáмо ако те увáтим. ⇔ *растьпка, утьпка.*

стьцѝња несвр. 1. *подстиче ватру.* – Нѐма кóј да стьцѝња огњат, а мѐн рýће завáтене, па се óлади сóба. 2. фиг. *подстиче кога на свађу.* – Óн мѝран човѐк, али женá га стьцѝња да се кáра и мрзне с комшѝје. ⇔ *постьциња.*

ствáр ж *сваки предмет, производ било чега, било шта неживо што материјално или физички постоји.* – Áко сам стáр, несьм ствáр, па да ме потврђате пóтам-пóвам. ⌂ **онáј ствáр** вулг. *полни орган.* – Онáј ствáр му ко у могáре, затóј га и зовý Стóјко сас големóг стóјка. Милóинћино магáре испуштѝло онýј ствáр, па ровѐ на свáћи пóла сáт. ⌂ **вáди ствáр** *изглађује неспоразум.* – Почѐше да се пцýју, мóрам да се умешýјем вáдим ствáр, да не дóјде до бијѐње.

ствáра се несвр. *промеће се у нешто друго, постаје неко или нешто друго* (упор. претвара се). – Ѝмаше једѣн Јóса Бóшковић, óн кáже: Јá вѝдим кат се човѐк батѝше, кат се увапѝри, óн се ствáра á на мáчку, á на кутрѐ, али већѝном се на мáчку ствáра.

стварчѣ́к мн. ствáрчичи м *дем. од ствар.* – Тáта ји óдели, онѝ си збрáше ствáрчичи, омазáше једнó оделѐњце, унѐсоше крѐвет, астáлченце и трѝ столѝчће, љýди ако се вóле и пóштују и тóлко је дóста. ➞ *стварчица.*

ствáрчица мн. ствáрчице ж *дем. од ствар* (упор. стварчѣ́к). – Овóј девóјченце на слѝку штó додáва мојѐ ствáрчице на мóју мáтер је мојá пóстара сестрá.

ствóр мн. ствóрови м 1. *живо биће, животиња.* – Кáд ѝдеш крóс шýму, глѐдај си пред нóће, савáкави ствóрови ѝма, да те нештó не уплáши. 2. фиг. *бездушан човек.* – Тóј нејѐ човѐк, тóј је ствóр без мѝлос и дýшу.

ствóри свр. *учини радом да нешто постане чега пре није било, изради, произведе.* – Óн порáсал момѣ́к голѐми, па се променѝл, кýћу напраѝл, премѐну купѝл бáбе, свѐ створѝл за једнý нóч (нар. пр.).

ствóри се свр. *ненадано се појави, искрсне.* – Брѐ, јѐла да вѝдите овáм једнá кýћа квá је се створѝла, и бáба пójѐ унýтра (нар. пр.).

створчѣ́к м *дем. од створ.* – Једнó кравчѐ чýвамо, онó се пот крýшку сакрѝло, грáд га бѝје, мѐн жáл, и онó је створчѣ́к, и у њѐг душá ѝма.

ствр̏ди се свр. *постане тврд, стврдне се.* – Стврдѝл се лѐбат, мóрамо да прáвимо попáрак да га поједѐмо.

стврцýје се несвр. *постаје тврд, стврдњава се.* – Лѐбав почел да се стврцýје, прегледај га да нејѐ почѐл и да буђавѐје.

стѐга ж *дисциплина, ред којему морају да се сви покоравају.* – Женá ако нѐма стѐгу, пóјде по лóш пýт.

стѐгне (трп. пр. стѐгут, -а -о) свр. 1. *извршити притисак на кога, обузда.* – Стѐгни га тѝ дóк ти се јóш плáши, пóсле кáт се óтне че бýде кáсно. Стѐгнут на парý, прѐ-ч му извáдиш óко, нѐло дѝнар из цѐп. 2. фиг. *притисне, стисне* (о мразу, болести и сл.) – Времѐто га стѐгло, само скр̏цка под опѣ́нци дóк стѝгнемо гдѐ смо пошлѝ. Стегнýла ме бóлка, па ме не попýшта. ⇔ *постегне.*

стѐгне се свр. 1. *скупи се, згрчи се и појури.* – Ѝмаше гóре двѐ-трѝ пцѐта óпасна, мáлко ли се појáвиш одóвде, кат се стѐгну озгóре, ѝма те живóга изѐду. 2. *очврсне, стврдне се.* – Питѝје се не једý дóк се не стѐгну. 3. *подвргне се строгој штедњи, постане шкрт.* – И њигóва душá жељýје ѝсто ко и мóјва или твójта, али óн се стѐгал, па ни бомбóну не кýпи ýста да си раскваси. Стѐгал се ко петобáнка у ћесý. ⇔ *постегне се.*

стѐза несвр. 1. *притеже, стеже.* – Опѣ́нци ме стѐзају, ко у желѐза да сам се уватѝл. Почѐ ми некво стѐза под грýди. 2. фиг. *притиште, спопада* (о мразу, болести и сл.) – Ако млóго стýд стѐза, Петкáна укáра овцý са свѐ јáгње у сóбу, и тýв ји двóри ко да су вој нájрод, а јагњѐнцето тýри пóблиска до шпóрет. ⇨ *стеса.* ⇔ *истеза, растеза.*

стѐза се несвр. 1. *стеже се.* – Обушѝла ми се послѐгња рýпа на каѝш, мóрам да бýшим дрýгу, и јóш да се стѐзам. 2. фиг. *скањује се, устеже се.* – Одáвна се стѐзам нештó да те пѝтам, али ме срамóта да ми се не смејѐш. ⇨ *стеса се.* ⇔ *истеза се.*

стѐса несвр. *в. стеза.* – Тодóрка строшѝла рýку, стѐса зýби и трпѝ бóлће. Тýга урѝпи у мешѝну, па стѐса, не пýшта. Времѐво свѐ пóвише ковѐ и стѐса. ⇔ *растеса.*

стѐса се несвр. *в. стеза се.* – Не стѐсај се тóлко, че те мешѝна заболѝ. Стѐсам се да ти дóјдем нáгосје, али свѐ нѐмам врѐме. ⇔ *истеса се, устеса се.*

стѐлна *стеона* (о крави). – Једнá крáва ни се óтели, а другáта стѐлна.

сте́ница ж 1. зоол. *породица инсеката паразита са рилцем за сисање крви* Heteroptera. – Има́ло и бу́је, и вѣ́шће, и сте́нице, а са́ ји некако́ уништи́ше, та се на́род сми́ри. 2. фиг. *човек крвопија.* – Куде́ најде́ ту́ј сте́ницу не зна́м, це́л ве́к че вој пи́је кр̏в, до́к ју на́чисто не уни́шти, тека́ вој бељѣ́ѝ су́дено. ➞ *татабица.*

стења́к мн. стења́ци м *место са високим стенама* (упор. и камењак). – Нис какѣ́в стења́к су се спушти́ли у доли́ну и побе́гли, да се зачу́диш.

сте́ње несвр. *испушта отегнут болан глас под каквим притиском.* – Немо́ј да сте́њш то́лко, боли́, ал че про́јде. ■ **стења́ње** *гл. им.* – Чи́м спу́шти гла́ву на јестѣ́к и закрчи́, бри́га га што́ дру́ђи не мо́же да тре́пне од њиго́во стења́ње и крча́ње. ⇔ *застење, устење се.*

сте́па се свр. *побије се, потуче се.* – То́ј дете́ душмани́то, ма́лко-ма́лко па се сте́па з дру́га деца́. Скара́ше се, па се степа́ше, па обли́чје направи́ше. Чи́м су пија́ни љу́ђи, они́ се сте́пају.

сте́ра вулг. свр. *набије, утера* (о пенису). – Мој́и зе́тови, сте́рам им га ма́тере, узмрда́ли, па о́че да ме саве́тују како́ да пра́вим севте́ на неве́сту.

сте́сни свр. *сузи, учини тесним.* – Испле́то му це́мпир, ал му нао́ди ма́ну да сам га ма́лко стесни́ла.

сте́сни се свр. *постане тесан.* – Ја́ вели́м стесни́ле ми се панталóне, па не мо́гу у њи́ да уле́знем, а она́ вели́ да несу́ криве́ панталóне, нело да сам се ја́ удебели́л ко ве́пар.

сти́гне свр. 1 *идући нађе се на истом месту са неким који је био измакао.* – Са́мо што́ за́мину иза о́куку, пожури́ че га сти́гнеш. 2. *изравна се са другим у чему.* – Који́ је вре́дан и уме́је, о́н сти́гне и прести́гне они́ја који́ су бога́цтво наследи́ли од ста́ри. 3. *буде довољно.* – На́м једѣ́н ле́б не сти́гне за једно́ једе́ње, ка́м ли за це́л дѣ́н. 4. *прстигне, сазри.* – Пора́сла и заокругли́ла се, сти́гла за жени́дбу, поче́ла ју зас̏ртају момчети́ја. Жи́то сти́гло за же́тву, не́ма ви́ше чека́ње. 5. *досе, сташе, преври.* – Ву́рду нату́рамо у каче́, и не разв̏ршујемо ју до́к не сти́гне за једе́ње. 6. *постигне успех, успечно оконча шта је започео.* –Све́ се сти́гне ка́т се о́че. 7. фиг. *западне, падне у део.* – Зако́љу коко́шку, и зна́је се кога́ че да сти́гне коби́лица, кога́ ши́ја, а кому́ је чорба́ до́ста. ⇔ *достигне, постигне, пристигне, састигне.*

сти́д м *непријатно осећање изазвано сазнањем о непристојности каквог сопственог поступка* (упор. срам). □ – Не́мају ни сти́д ни акѣ́л, нити куга́ по́штују, нити се от куга́ сти́де, гледа́ју да је са́мо да њи́м добро́.

сти́за несвр. *стиже,устиже.* – Ву́ча и́де напре́д и ћути́, а ја́ по ње́г потр̏чкујем, једва́ га сти́зам. Се́ди ту́ј, па кво́ те сти́гне, не́к те сти́за, бу́ди у́век сас на́род. Али о́долек, она́к ис по́тају, некво́ ми сте́за с̏рце, сти́зају ме оне́ј ба́штине ре́чи како́ ју купува́л, како́ неје́ из ми́лос пошла́ за ме́не. ⇨ *ситиса.* ⇔ *достиза, постиза, престиза, састиза.*

сти́за се несвр. *устиже се.* – Кад ле́гне – не ди́за се, ка́д се ди́гне – не сти́за се.

сти́са несвр. *в. стиза.* – Неје́ добро́ кад башта́ проклне́ своје́ дете́, та́ј кле́тва сти́са, а ма́јчина и сти́са и не сти́са. Пр̏во че једу́ ма́јстори̊, а по́сле који́ како́ сти́са. ⇔ *достиса, постиса.*

сти́са се несвр. *в. стиза се.* – Све́ зна́м како́ тре́бе, и квво́ се спре́ма, а́ма се не сти́са. Пу́т куде́ во́ди та́м се сти́са, а пу́т по који́ о́диш, са́м си изабра́л.

сти́не несв *хлади се.* – Омо́тај ша́л окол гу́шу, а ру́ђе тури́ у це́пови да ти не сти́ну пр̏сти, па да се уко́че. ⇔ *застине, истине, остине.*

сти́пса ж фиг. *циција, шкртац.* – Да неје́ сти́пса, не би има́л, ал му си́н неје́ такѣ́в. ➞ *стисница.*

сти́ска несвр. 1. *стеже* (обично шакама). – Мо́рам да га сте́зам за гу́шу, не́че ми вр̏не ду́г, пра́ви се лу́д. 2. *притеже* (дете да буде послушно). – Сти́скај га ти́ док је ма́лецко, и док и́ма стра́ оди те́бе, ако га не сти́скаш ти́, че сти́ска оно́ те́бе ка́т порасте́. 2. фиг. *штеди, цицијаши.* – Це́л ве́к сти́скам и превр̏зујем, и од једн̏н дина́р пра́вим два́, и па́к ни́шта не́мам. ⇔ *заститска, истиска, устиска.*

сти́ска се несвр. *приљубљује се.* – Не сти́скај се то́лко уз ме́не, че поми́сле љу́ди сва́шта.

сти́скавац м шатр. *смелост, храброст.* – А̏јд изле́зни надво́р а́ко и́маш сти́скавац, да ти ја́ пока́жем који́ је жена́, а који́ је му́ж.

сти́сне свр. *стегне.* – О́че и да пр̏дне, и да сти́сне. Ако не сти́снеш, не́ма да и́маш. ⇔ *постисне.*

сти́сне се (рад. пр. сти́снул, -а, -о се) 1. *скупи се, згрчи се и појури.* – Погледа́: два́ ву́ка стоје̏, ја́ и́мао ливо́верче, испали́ два́ ме́тка, они́ кат се сти́снуше, ото́ше нис То́шину пади́ну надо́л. 2. *скупи се, згрчи се у цицијашлуку.* – Сти́снул се ко ле́д у сто́вну.

стисни́ца фиг. *тврдица, шкрпица* (упор. стипса). – Ти́ја стисни́ца, сти́снул се ко две́ паре́ у це́п, пре́ чеш да му изва́диш зу́б из гла́ву, не́го па́ру из це́п.

сти́снут, -а, -о фиг. *шкрт, штедљив до цицијашлука.* – Брани́сов бе́ше сти́снут чове́к, од ње́г се дина́р неје̏ отђида́л. а ба́бата му́ неје̏ била́ сти́снута.

сти́ца несвр. *стиче, прави и гомила богатство.* – Све́ што́ сти́цамо, за ва́с сти́цамо, а́ко ни не пома́гате. Имо́т се сти́ца сас ра́боту и му́ку, а не сас лежа́ње.

сти́ца се несвр. *слива се у танком млазу.* – Сти́ца се пома́лко води́ца, и напу́ни ви́р, ко́лко да ју́тром пр̏снемо гради́ну, да не уве́не на́чисто.

сти́ша свр. фиг. *обузда, смири.* – Ри́пнумо се сви́, па др̏ж-др̏ж-др̏ж, некако́ га стиша́мо, да га не уте́па на ме́сто, дојде́ мили́ција, дојде́ ки́тна по́моћ, на́праји се ци́ркус.

сти́ша се несвр. *утиша се, престане да галами.* – Кажи́ му да се сти́ша, да га ја не ути́шујем, це́лу но́ч се де́ре ко изгоре́л. ⇔ *постиша се.*

стл̥ца свр. *стуца* (упор. склца). – Стл̥цамо пипе́р у чу́туру да си запр̏жујемо кад го́твимо. Чу ти стл̥цам гла́ву ко на змију̏, са́мо ако те ува́нем. ⇨ *стльца.*

стл̥че́ (трп. пр. стл̥чен, -а, -о) свр. *стуца* (упор. склче). – Истре́бимо, па сва́римо жи́то, па га у чу́туру стл̥че́мо за пчени́цу за сла́ву. Све́ стл̥чено, све́ смла́тено, не́ма кво́ да се жње́.

стльца свр. *в. стлца.* – У кра́ј бе́ше спреми́ла чу́туру и тльчник, ако запа́ле гаса́рче и поседе́ да стльца попо́шћете. Стльца́ла пчени́цу сьс тльчник за сла́ву.

стоба́нка мн. стоба́ње ж *некадашња папирната банкнота у вредности од хиљаду динара, хиљадарка.* – На наве́сту жльти́це: шесна́јес големе́, о́сом ма́лецће, на гру́ди вој зака́чене неко́лко стоба́ње.

стова́ра несвр. *истоварује, скида натоварени терет.* – Стова́рамо шиће̏р ис шље̏пови, па но́симо преко сће̏ле, и това́римо у вагон. ■ **стовара́ње** *гл. им.* – Намучи́мо се у стовара́ње др̏ва, и́ма де́сет ме́тра смо истовари́ли. ⇨ *стоварује.*

стова́ри свр. 1. *истовари, искрца какав терет.* – Са́ че ма́лко да одмо́римо, па че по́сле да стова́римо сено́ ис ко́ла. 2. фиг. *свали кривицу на другога.* – Све́ што урабо́ти које̏ не вољаје, на ме́не га стова́ри. ■ **стова́рување** *гл. им.* – Поне́кад ко́ла на́мерно изв̏рнемо, да уште́димо му́ку окол стова́рување.

стова́ри се свр. *истовари се, скине се натоварени терет.* – Бо́ћо, де́

сто́вна ж *тестија.* – Све́ у зевња́не сто́вне смо доноси́ли во́ду от кла́денац, дру́ђи су́дови неје́ има́ло.

стовне́ мн. стовнети́ја с *дем. од стовна, тестијица.* – Ста́ри су пи́ли во́ду из сто́вну, а деца́ из стовнети́ја. Расипа́л га ко жетва́рско стовне́.

стовне́нце мн. стовнети́ћа с *хип. од стовне.* – Сва́ко дете́ си је знало́ које́ је њиго́во стовне́нце, и неје́ дава́ло да дру́ђи пи́је во́ду из ње́га.

стовне́тина ж *пеј. од стовна.* – Ова́ј стовне́тина напу́кла, ви́ше не држи́ во́ду. Ру́ђе ми исћину́ше стовне́тине носе́јечи во́ду по пешес пу́ти от се́лћи буна́р на сре́цало.

сто́г мн. сто́гови 1. *купасто садевено сено спремљено за зиму* (упор. плас). — Добра́ го́дина, се́но се ро́ди ко́лко о́ч, напуни́мо пле́вњу, и јо́ш зденýмо два́ сто́га до пле́вњу. 2. *купасто садвевени снопови жита на гумну.* – Који́ и́ма по́више жи́то, о́н зде́не кама́ру, а који́ је по́сирома, о́н зде́не сто́г.

стогле́ мн. стоглети́ја *дем. од стог, стожић.* – Неје́ сто́г, не́ло стогле́, ма́лко по́големо од нави́љњак. Сирома́ чове́к, зденýл две́ стоглети́ја уз на́шу кама́ру, па кад вр̏шемо ми́ да и о́н оврше́ на једѝн тро́шак.

стодина́рка мн. стодина́рће ж *папирната новчаница од сто динара, стотинарка.* – Даде́ ми стодина́рку, набро́ји кво тре́бе да ку́пим, и запре́ти да не истро́вим пару́ту у́спут.

сто́жер м *стуб насред гумна око кога се терају коњи при вршидби жита.* – Сто́жер се пободе́ на гу́вно, па се окол ње́га наре́де сно́пови, па се за ње́га вр̏же по једѝн ел два́ коња́, они́ га га́зе, и тека́ оврш̏у́.

стожи́ло с *висока и права мотка око које се дене стог сена, или лисник брстине.* – Се́но денемо у[з] стожи́ло да га ве́тар не обо́ри.

стоје́чка *гвоздена или* (ређе) *дрвена ножица углављена на руди воловских кола где долази јарам.* – Натова́рим мли́во у кана́те, зака́чим торби́цу с ле́б на стоје́чку, упре́гнем воло́ви, и и́дем у водени́цу у Љубера́жду.

стојечѝ прил. 1. *стојећке, у стојећем ставу.* – Једе́ ста́лно, једе́ ко прова́лен, у ста́ње је да једе́ и лежечѝ и стојечѝ, да о́ди и да једе́, са́мо не једе́ до́к спи́. 2. фиг. *одлучно, храбро, достојанствено.* – Жени́ца му мла́да о́дорлеца у бе́л све́т, ма́ну и че́рку и Кр̏сту, али Кр̏ста све́ то́ј стојечѝ подне́се и и́збори се.

стоји́ несвр. 1. *налази се у усправном непомичном положају на ногама.* – Стоји́ некѣ́в чове́к прет капи́ју, и те́бе тра́жи. 2. *налази се где.* – Котѣ́л си ста́лно стоји́ зака́чен на вери́ће над огњи́ште. 3. *стално је присутан у мислима.* – Ста́лно ми стоји́ у па́мет ко́лко смо ду́жни, и како́ да се раздýжимо. 4. фиг. *пристаје.* – Стоји́ му ма́шна, ко на свињу́ сама́р. ■ **стоја́ње** *гл. им.* – Ако се позгњете́те, че и́ма ме́сто за сви́, али седе́ње не́ма, са́мо стоја́ње. ⇔ *настоји, одстоји, постоји, престоји, устоји се.*

сто́јко вулг. м *пенис.* – Ту́рим те на сто́јка, и те́бе и оно́га који́ те ство́ри таквóг замла́тенoг. Што́ ње́г боли́ сто́јко за ме́н, што́ си не гле́да ње́га.

сто́ка ж 1. *домаће животиње, марва.* – Некада́ смо чува́ли сто́ку по гоца́, а данѣ́с намале́ли љу́ђи, па намале́ла и сто́ка. 2. фиг. *груба и простa особа.* – Мило́сове, сто́ко је́дна, не се́цај ме то́лко, че ме сце́пиш. ▌**рога́та** ~ *волови, краве, биволи.* – Најви́ше смо чува́ли о́вце и ко́зе, а од рога́ту сто́ку воло́ви, кра́ве поче́мо да чува́мо кад ни забрани́ше ко́зе. ▌**си́тна** ~ *овце и козе.* – От си́тну сто́ку и́мамо о́вце, а ко́зе затре́ше. ⌂ **рабо́ти ко сто́ка** *ради тешке послове.* – Це́л ве́к сам работи́л и сеца́л ко сто́ка, са́ ви́дим да несѣ́м има́л за куга́. ⌂ **пи́је ко сто́ка** *пије неумерено.* – Пи́је ко сто́ка, напи́је се, по́сле не зна́је кво рабо́ти. ⌂ **сто́ка без ре́п** *неваспитана особа.* – Ти́ си сто́ка без ре́п, са́мо си за у пла́нину, за у љу́ђи неси́.

стока́р м рет. *сточар, пастир.* – Стока́ри су све́ с крива́си ишли́, и с њи́ игра́ли свињу.

Сто́л *село у Лужници;* Столљ̀ц / Столча́нин, Столка́ / Столча́нка, Столче́ / Столча́нче мн. Столци́ / Столча́ње *етн;* столсћи́, -ска́, -ско́ *етн.*

сто́ли се несвр. *размножава се, појављује се у великом броју.* – Сто́ле се ко пога́нци, у̀ши че ни поједу́, а зна́је се који́ су то̀ј. ⇔ *настоли се, растоли се.*

столи́ца ж 1. *комад покућства на коме се седи.* □ – Столи́ца мо́же да бу́де с на́слон, ако је без на́слон зове́ се шута́рка. 2. *греде које чине кровну конструкцију на којој леже рогови.* – На столи́цу леже́ ро́гови и спа́јају се у сле́ме, са́мо до́бар ма́јстор уме́је да напра́ви до́бар кро́в.

столиче́ мн. столичети́ја с *дем. од столица, столичица.* – Деда́ седи́ на столи́че, и с тоја́шку ри́шка по огњи́ште. ⇨ *столичка.*

столи́чка мн. столи́чће ж *в. столиче.* – Поне́си си столи́чку и дођи́ да поседимо́ и да си повре́вимо. Поткачи́ се на столи́чку, па ми стури́ те́глу от кре́денац.

сто́љњак нов. м *оно чиме се покрива сто, застирач стола, столњак.* – Имам три́ сна́је, па сам за сва́ку наве́зла по миље́, и по сто́љњак.

стомакли́ја ж *врста квалитетне ракије (која се сматра као лек за стомак).* – Испе́кал ређи́ју, не пи́је се ко́лко је ја́ка, али добра́, стомакли́ја.

стопаре́ мн. стопарети́ја с *старински метални новчић од педесет пара, стопарац* (упор. и грош). – Били́ су грошѐви, стопарети́ја и дина́ри, али у то̀ј вре́ме дина́р би́л голема́ пара́.

стопарче́ мн. стопарчети́ја с *дем. од стопаре, стопарић.* – При́чају да сам би́л ма́лецьк ко стопарче́ кат сам се роди́л, и да несу́ ве́рували да чу да прежи́вим.

сто́пи свр. *топљењем учини да нешто из чврстог стања пређе у житко, растопи.* – Сто́пимо по две́ ка́нте ма́з, три́, ви́ше не, али од Ц̏урцовдьн маз не пи́памо. Немо́ј да сто́пите сву́ слани́ну, нека́ ма́лко оста́не и она́к да се једе́.

сто́пи се фиг. 1. *истопи се* (од среће). – Она́ ме пригр̏не и цели́а, ја́ се сто́пим од сре́ћу. 2. *телесно ослаби.* – Несре́ћа ју притисла́, па се стопи́ла, не́ма ју ни́шта, стану́ла ко ве́јћа.

сто́пли свр. *учини топлим, загреје до потребне температуре.* – Млеко́ сто́плим са́мо ко́лко да мо́ж с пр̏с да бр̏кнеш у ње́га, па га потси́рим. ⇔ *постопли.*

сто́пли се свр. *постане топао, загреје се.* – Че́камо да се сто́пли вре́ме, па тѣ̀г по́чнемо да раса́цујемо раса́д у гради́ну. Он се сто́пли, и ко да се о́макну у некву́ ру́пу же́шку ко напа́лена ву̀рња ⇔ *постопли се.*

стопу́т прил. *много пута; често.* – У̀ста го̀ца, њи́ве ма́лко, стопу́т де́лене, тамѣ̀н за́пну воло́ви у бразду́, оно́ ве́ч кра́ј. Запанте́те једну́ш, да не пона́вљам стопу́т.

сто́тин ж *облик стотина уз број.* – Буљу̀к је би́л од две́-три́ сто́тин ко́зе и се́дом-о́сом сто́тин о́вце, и троји́ца овча́ра и́ду с ње́га. До́бро прода́л бра́ниште, узе́л за ње́га о́сом сто́тин и́љаде дина́ра.

стоти́на ж *стотинак, приближно сто.* – Били́ смо у ро́пство мо́жда стоти́на ду́ши из Лужни́цу.

стоћила́ш м *човек тежак стотину килограма.* – За то́га стоћила́ша тре́бе це́ло ја́гње, кво́ је за ње́га ћи́ло пече́ње.

сто́чица ж *хипок од стока.* – Да неје́ сто́чица, ми́ дру̏ђи при́код не би́ има́ли да се покр̏пимо.

стра́ мн. стра́ови м *страх.* – Ба́бо, стра́ ли те је да у̀мреш? – Неје́ ме стра́ да у̀мрем, али ме стра́ да спи́м сама́. Навата́мо се стра́ови оди то̀га бесни́ка. ■ **же́нсћи** ~ *плашљивост као својство жена.* – Улази́ сло́бодно, немо́ј да те је вану́л же́нсћи стра́. ■ **жи́ви** ~ *велики страх.* – Живи́ стра́ови ме изе́доше док прејдо́ на дру̏гу стра́ну.

■ **на́јстра** суперл. *највећи могући страх.* – Оди пцéта и оди грмљáву ме нáјстрá. ⌂ **истѝне от стрá** *умре од страха.* – Данѣшње девóће свé бýнцаве ко каракóнце, да те некá срéтне нóчу у долѝну, ѝма да истѝнеш от стрá. ⌂ **набéре стрá** *накупи страх од некога или нечега.* – Набрáла сам стрá од њéга, сáмо ли ме поглéда, мéн мр̏дне у мешѝну. ⌂ **нáкара стрá у срце** *преплаши.* – Накарáл ми је стрá у срце, устресéм се чѝм га вѝдим. ⌂ **стрá да те увáти** *да те је страх да га погледаш.* – Тѝја Цвр̏ла једнó врéме бéше у такву̏ снáгу, стрá да те увáти, подѝгне зáпрежна кóла да се замéни тóчак, и тóј кат су пýна с кáмење.

стрáда несвр. *гине, пропада.* – Рáт нејé дóбар, заштó да стрáдају оваквá млáда децá, тамѣн што се зарáдовала на живóт. ⇔ *пострада.*

стражáрчи несвр. *будно мотри, стражари.* – Док ми пељéшимо, ти̏ че стражáрчиш да некóј не наѝде.

стрáмпутица ж *погрешан пут, странпутица.* – Човéк кад би моглó да нáјде једѣн пýт, па да по њéг тéра, дóкле тéра да тéра, ал не мóж, кóлко да је ýбав, од њéг се некадá мóра слéзне на стрáмпутицу, а сáмо понеђѝ умéје да се вр̏не на онѝја пр̏вини пýт.

стрáна збир. стрáње ж 1. геогр. *нагнуто, косо земљиште, стрмина.* – Јучéр орáмо у стрáну. 2. *крај, предео, део атара.* – У тој стрáну ни је морýза, а жѝто у онýј. У Стрáње су ни билé њѝве и пojáта, сá њѝве зарáсле у трњáци, а пojáта се срушѝла. ▌**жéнска** ~ *женски потомци.* – Óн ѝма сáмо жéнску стрáну, чéрће, текá му пѝсано. ▌**мýшка** ~ *мушки потомци.* – Жéнска стрáна туцá срéћа, мýшка стрáна кýћу држѝ. ▌**ћóрава** ~ *недођија, неповрат.* – Кад је пошлó нáопако, нéк ѝде свé у ћóраву стрáну. ⌂ **одвóји на стрáну** *пришледи.* – Док ѝма нумéје да одвóји на стáрну, пóсле кáд нестáне – лéле, е па лéле, дабóме да лéле!

стрáни несвр. фиг. *одбацује, одгурује, удаљава.* – Немóј да ме стрáниш из дрýство, јá сам вáш, и óчу тýј да остáнем. ⇔ *одстрани.*

странѝца мн. странѝце ж *бочна страна сандука на запрежним колима за превоз растреситог терета* (упор. каната). – Óн седéл на крáј у камијóнат, стурѝл кајѝш, врзáл се за гýшу, па кáјишат закачѝл за странѝцу, и изрипѝл из камијóнат.

стрáнство с *иностранство.* – Почéше да ѝду у стрáнство на печáлбу, па се понекојѝ вѝше и не вр̏ну.

стрáнсћи, -ска, -ско *инострански, стран, туђи.* – Сáмо ми јáве да сам постáл пóново дéда, не знáм ни какó се унýчето зовé, надавáли им стрáнска иметѝја, кýј че ји упáнти. Увезý загáдено млекó с некву̏ кéмију и[з] стрáнсће зéвње, па продáвају на човéци по грáдови, а јá мојé млекó расѝпујем, мóјто не ваљáје.

страотá ж *страхота, ужас.* – Страóта те да га поглéдаш кат се намр̏шти, и пóчне да скр̏ца са[с] зýби. ⌂ **страотá бóжја** *нешто зачуђујуће.* – Родѝло, па на зевњý натежáло, страотá бóжја. ➞ *страшнило.*

страотѝја ж *страх већи од страотије.* – Страотѝја, напѝју се па лудýју, па беснéју, па чýдо прáве.

страýје (импф. страувá – стрáува – стрáува страувáмо, страувáсте, страувáше) несвр. *страхује, стрепи.* – Јá страувá за мóјтога чѝчу да му се не дéси некво̏. Кад израстé жѝто ѝду да вѝде да ли је залебѝло, а пóсле свé до жéтву страýју да га не смлáти грáд. ⌂ **страýје па Бóга нéма** *веома страхује.* – Страýјем па Бóга нéмам какó че се вр̏ну децáта ѝс-планин. ■ **страувáње** *гл. им.* – Остáдо сам, ýвати ме зóр да нејé бáбата млóго бóлесна, пригрнý шишéто, и текá се од страувáње за њý напѝ „до ц“. ⇔ *престраује.*

страýје се несвр. *страхује се, стрепи се.* – Кад дóјде тѝја дѣн нéма кво да се страýје, нéго трéбе овáк: којѝ су зáједно живéли, кýћу и около кýћу стварáли, децá изродѝли, трéбе зајéдно и да отóде.

стра́шан, -шна, -шно *који садржи у себи претњу, који изазива осећање страха.* □ – Ода́де се у ло́ш живо́т, за́раде некакву́ стра́шну бо́лес, и не може́ да се изле́чи.

страшне́је несвр. *обузима страх.* – Кад мињу́јем но́чу прекај гро́бишта све́ ми се чи́ни да нешто́ мр̏да и узди́са по њи́, по́чне да ми страшне́је, па жу́рим и не osр̏там се. ⇔ *достра́шнеје, застра́шнеје, настра́шнеје.*

страшни́ло с *страхота, ужас* (упор. страота). – Ми́ бе́омо на њи́ву у Сулима́ново, кат се у́сева и у́пуца, па се стѣ́вни усред пла́дне, страшни́ло. ⌂ **страшни́ло бо́жје** *нешто неверовати́но, запа́њујуће* (у позитивном или негативном смислу). – Кад но́симо крсти́, то́ј је страшни́ло бо́жје ко́лко је у́баво, но́симо они́ја крсте́ви цркве́ни, по́п испред на́с, оно́ пе́сан, о́но ве́нци… Судари́ше се на́ши и Бу́гари, па кат се у́пуца и у́чури, страшни́ло бо́жје...

страшни́чје с бот. *биљка из породице ослади* Ceterach officinarum. – И́ма си трава́ от стра́ која́ се зове́ страшни́чје, ту́ра се у аљи́не ел под јестѣ́к на оно́га који́ се мло́го пла́ши, али јо́ш ни́кога неје́ излечи́ла.

стра́шно прил. *у врло великој мери, силно, ужасно.* – Стра́шно ме у́плаши, немо́ј ви́ше то́ј да ми рабо́тиш, ⇔ *настра́шно.*

стр̏ви несвр. *просипа, чини штету губећи део чега.* – Та́ј вршáлица мло́го стр̏ви жи́то, ка́д оти́де из дво́р трећи́на жи́то си о́стане на́зем, па мо́ра да се згри́ба и преве́јује. ■ **стрве́ње** *гл. им.* – Ни́кој не па́зи и не шпа́ра, стрве́ње и раси́пување на све́ стра́не, а о́чемо да смо бога́ти, и да и́мамо. ⇔ *пострви, растрви.*

стр̏ви се *просипа се, губи се беспотребно.* – Ли́тре се користи́ле кат се свози́ло жи́то, сно́пови се наре́де да кла́с бу́де према ину́тра, да је по́згодно за врзува́ње, а и да се не стр̏ве зр̏на у́спут. ⇔ *пострви се, растрви се.* ➞ *строви се.*

стре́ви свр. *погоди, снађе, потрефи.* – Нави́ вечерту́ту буди́лник да ме пробу́ди у сьвњу́шку да и́дем при до́ктурити, да ме не стре́ви сльнча́ница кад при́пне же́га. Некада́ ни сти́гне кво ни у сѣ́н несмо́ могли́ да пове́рујемо да че ни стре́ви. Е́, сѣ́г га стреви́, па́ре ми тре́бу ко на озе́блог слѣ́нце. Не́згодан чове́к, не мо́ж га у чу́туру стре́виш.

стре́ви се свр. *догоди се.* – О́ваг-о́наг стре́ви се да бу́де ма́лко и добро́ у живо́т, а не са́мо патња́ и нема́ње.

стре́ја ж 1. *крај крова који прелази спољне зидове куће, стреха.* – Ла́ставице направи́ле поло́г под на́шу стре́ју. Ка́пу стре́је, разјужи́ло се време́то. 2. фиг. *дом, заштита коју пружа кућа.* – Же́нско дете́ – туђа́ стре́ја.

стре́јица ж *дем.* и *хип. од стреја.* – Ма́ ја́ једноман цѣ́клим да на́јдем стре́јицу, ма́кар и на́јмалецку, ал те́ј пу́сте крстопу́тине, па јо́ш ако је и ветроме́тина.

Стрелѣ́ц (адм. Стрелац) *село у Лужници;* Стрелча́нин, Стрелча́нка, Стрелча́нче мн. Стрелча́ње *етн;* стрелѣ́чћи, -чка, -чко / стрелча́нсћи, -ска, -ско *кет.*

стресе́ свр. *наглим покретом руке, ноге или тела учини да нешто спадне са чега.* – Стре́си сне́г од дре́је и опѣ́нци, па тѣ́г улази́ у ку́ћу.

стриже́ несвр. 1. *маказама или машином скраћује косу.* – На́с је стри́гал Са́нда Чу́ћин, једи́но о́н и́маше маши́ну за шиша́ње. 2. *маказама скида вуну са овце.* – О́вце се пр̏во постри́гују, а по́сле стрижу́ ка́т се сто́пли вре́ме. И́ма који́ стрижу́ о́вце за па́ре. ■ **стриже́ње** *гл. им.* – Ако бу́деш до́бар чу те во́дим на поја́ту на стриже́ње о́вце. ⇔ *остриже, постриже, престриже.* ➞ *шиша.*

стриже́ се несвр. *шиша се.* – Ја́ се стриже́м на два́ ме́сеца, а и́ма ји који́ се стрижу́ са́мо прет сла́ву.

стри́на ж 1. *стричева жена, жена очевог брата.* – Некада́ је на́јстара стри́на била́ ста́ра ма́ђе, и сва́ деца́ су ју ока́ла „ста́ра ма́мо“, а дру́ђе су би́ле стри́не, и ока́ле се „стри́но“. 2. *свака старија жена у ословљавању.* – Стрина-Ми́ро, и́ма ли га

Жи́ка до́м, да га нешто́ пи́там. 3. фиг. *кукавица, ӣлашљивац.* – Да несѝ стри́на, не би дозволи́л да те сва́ћи га́зи како́ о́че.

стри́нка в стри́њће *хӣ. од сӣрина.* – Укачи́ се, стри́њће, на столи́чку, па ми довати́ сушени́чку.

стрка́ља свр. *кӣрљајући свали кога или шӣо низ брдо, скӣрља.* – Помогни́ ми да стрка́љам буре́во до ва́ду, да га зато́пим, па да збѝрамо сли́ве у ње́га.

стрка́ља се свр. *кӣрљајући се свали се низ брдо, скӣрља се.* – Пођо́ да доне́сем дрва, али се пр̀зну, па се стрка́ља низ ба́самаци, и сапре́ се при дрва́та кад ударѝ з гла́ву у њѝ.

стрко́ли се свр. *кӣрљајући се докӣрља се до негде.* – Па́де ја́бука, и стр̀коли се до ме̏не, ко да вели́: Еве́ ме, твоја́ сам.

стр̀ља свр. *гажењем или ӣрљањем згњечи, измрви.* – Отћи́ну кла́с, па га стр̀љају мецу дла́нови, ду́ну да оду́ву пле́ву, заглецу́ју зр̀ната, гле́дају ко́лко су кру́пна, ту́рају мецу зу́би да оце́не да ли је у́баво узре́ло жи́то. Чу те стр̀љам го гли́сту, са́мо ако се ри́пнем.

стр̀ниште с *њива са које је ӣожњевено жиӣо, сӣрњика.* – Р̀жиште је где је о́жет р̀ж, а стр̀ниште где је о́жето жи́то. Кат се о́жње, о́вце се пу́ште да пасу́ по стр̀ништа. ⇨ *сӣрњишӣе.*

стр̀њиште с *в. сӣрнишӣе.* – Прерипи́ пло́т, прегази́ кроз шљива́р, па преко стр̀њиште запе́ кот комши́ју да ми наково́ косу́, по́што ме о́чи издале́ на́чисто, а и сас ру́ђе сам багаљи́в.

строба́ли свр. *обори, сруши.* – Сти́гомо и до њиго́вити домчѣ́к, о́н се накри́вил, чи́ни ми се ма́лко по́јако да ду́не ве́тар, че га строба́ли.

строва́ли свр. *гурне, сурва.* – Строва́ли́мо ка́мење у до́лину, да мо́гу да миња́ју ко́ла по пу́т.

строва́ли се свр. 1. *ӣрући се.* – Ја́ се строва́ли́ при руше́винуту, и ћути́м. И́ма кво и да ви́димо: неве́стице га́зе гр̀снице, строва́ли́мо се ми на тра́ву да ни не приме́те, и свиркамо кроз траву́љак. 2. *сруши се, сурва се.* – Поглецу́јем у ћу́нцини, ако се строва́ле, и́ма се учу́ри у со́бу, да ни чу́р о́чи пова́ди.

стро́ви се несвр. *ӣросиӣа се, губи се бесӣоӣребно* (упор. стрви се). – Не ваља́је ни ја́ка же́га, кла́сје се напече́, по́чне да пу́ца, и зрно́ се стро́ви окол сто́г.

строја́ч м *онај који шӣроји домаће животиње.* – Деда-Душа́н бе́ше до́бар строја́ч, а умеја́л је и да чу́ка овно́ви и ви́је ви́кови. ➡ *шӣројач.*

стро́ји несвр. *јалови уклањањем ӣолне, семене жлезде животиња, шкоӣи.* – Свиња́ се стро́ји, а ве́пар се ско́пи. ➡ *шӣроји.*

стро́шен, -а, -о *ӣоломљен.* – Пу́шеше, ва́ла, ко стро́шен ћу́нац, ру́ђе пожлте́ле, у́снице изгоре́ле, но́кти поцрне́ли, кат пу́а из гру́ди кр̀чи ко метиља́ва овца́.

стро́ши (трп. пр. стро́шен, -а, -о) свр. 1. *ӣребије, ӣоломи, скрши.* – Не бр̀чкај ми по це́пови, но́с чу ти стро́шим. Дабо́гдал да си гла́ву стро́ши. Овѝнат је кр̀н, строши́л си ро́г. Пререди́мо цре́п на кро́в, да ви́димо и́ма ли неѓѝ стро́шен. 2. *накруни кукуруз.* – Узни́ неко́лко кла́са мору́зу, па натро́ши и врљи́ на коко́шће да кљу́цају. 3. *слуӣа јаје.* – Попр̀жим пипе́р, и стро́шим му неко́лко ја́јца, то́ј ни је вече́ра.

стро́ши се свр. *сломи се.* – Ма́ што́ ми сто́внату стро́ши? – Ја́ ју несѣ́м строши́л, сама́ се строши́ла.

строшља́к м *крнӣија, олуӣина.* – До́бро че бу́де ако ни ови́ја строшља́к одвезе́ до Ни́ш. Купи́л ко бајаги половну́ лимузи́ну, а оно́ строшља́к по́стар од ње́га.

стр̀па свр. *меӣне шӣо заједно без икаквог реда.* – Све́ кво вој се набере́ за прање́ стрпа́ га на гоми́лу у једно́ ћоше́, па га пе́ре ка́д доби́је вре́ме.

стр̏пи се свр. *причека, обузда се* (упор. и притрпи се). – Стр̏пи се ма̏лко да се сви̏ збе̏ру, неси̏ са̏мо ти̏ гла̏дан, па че поста̏вимо да једе̏мо.

струга̏ ж *пролаз кроз који се пропуштају овце приликом муже.* –Ега̏л напра̏вимо, па напра̏вимо стругу̏, ту̏римо шипљк го̏ре, па сас ки̏тке уки̏тимо, па о̏вце нака̏рамо у ти̏јаега̏л, по̏сле ји пропу̏штамо једну̏ по једну̏ да про̏јду пот стругу̏, ко кроз вра̏та, где̏ се музу̏.

струга̏љ̏ћа ж *дрвена алатка за стругање нађви.* – И̏мам си др̏вену струга̏љ̏ћу, сас њу̏ стру̏жем постру̏шће од ко̏вчег ка̏д ме̏сим ле̏б.

струга̏р мн. стругари̏ м *учесник у стругарштини.* – У Сли̏вовик стругари̏ на једну̏ свадбу искара̏ли ко̏ла из дво̏р, па ји гу̏рнули у долину, зато̏ј што̏ домачи̏н не да̏л да им се ни̏шта изнесе̏ да поједу̏ и попи̏ју. Стругари̏ изе̏ли ку̏мову пога̏чу, напи̏ли се па беснѐју и заде̏вају ме: Е̏ј, младоже̏њо, би̏ ли ра̏бота?

струга̏ра ж *пилана* (упор. резара). – Те̏рам тру̏пци на струга̏ру у Љубера̏жду, тре̏бу ми дѣ̏ће за шо̏лување, о̏чу те̏мељ да уда̏рам за но̏ву ку̏ћу.

струга̏рштина ж *обичај да момци из села иду на нечију свадбу увече пошто се доведе млада момковој кући; они, пошто нису позвани, не седе за столом, него „стружу“ пред вратима чекајући да им се дошури нешто да поједу и попију.* – Стругари̏ пу̏на авли̏ја. Ако је домачи̏н до̏бар, о̏ни му не пра̏је ни̏какву што̏ту, ако је ци̏ција, па не да̏ва ни̏шта да поједу̏ и попи̏ју, они̏ му три̏ста што̏те напра̏је: мо̏ре коко̏шће му пу̏ште, мо̏ре о̏вце му пу̏ште, мо̏ре ко̏ла му иска̏рају из авли̏ју. Ја̏ у мо̏ј живо̏т несѣ̏м ошљ̏л ни на ко̏рзу, ни на сеѣ̏дењ̏ћу, ни на струга̏рштину, моје̏ је било̏ о̏вце и поја̏та.

стру̏гне свр. фиг. *побегне, шмугне.* – Кат поче̏ да се чивта̏ра, кат поче̏ да рове̏, па ка̏т си стру̏гну низ Пре̏коп, чѣ̏к у Бе̏цин трљ̏ак се сапре̏.

струго̏тина ж *попут прашине ситне честице које се стварају приликом пиљења, тестерисања, дрвне грађе* (упор. пиљевина). – Ја̏ струго̏тину смете̏м, па си и њу̏ зи̏ми гори̏м у шпо̏рет. ➞ *трина.*

стру̏же несвр. 1. *реже пилом или тестером дрвене балване у даске.* – Ју̏тре че стру̏жу на̏ше дѣ̏ће на струга̏ру, па ни јави̏ли да и̏демо с тра̏ктор да си ји у̏знемо. 2. фиг. *дува јак ветар.* – Ве̏трина се раздува̏л, стру̏же па бри̏ја, неје̏ за искача̏ње ис ку̏ћу. ⇔ *иструже, наструже, оструже, пресруже.*

стру̏ја ж *кретање електричне енергије у проводнику, електришни напон.* – Мо̏ј де̏да неје̏ ни зна̏л за стру̏ју, па си живе̏л, има̏л четрна̏јес бра̏ћа, па си и они̏ живе̏ли, а са̏ све̏ на стру̏ју. Лу̏д ко стру̏ја.

струја̏р мн. струја̏ри *електричар.* – Од ови̏ја струја̏ри на̏род за̏каса на̏чисто, кад до̏јду о̏кају по на̏с ста̏ри чове̏ци, ко да смо некво̏ укра̏ли, па и ту̏ј стру̏ју пра̏ви река̏, не ли тека̏, а река̏та неје̏ са̏мо њи̏на.

стру̏јомер м *електрично бројило.* – Запрети̏ли ми че ми искљу̏че стру̏ју, и че ми у̏зну стру̏јомер, ако не по̏чнем да плачу̏јем стру̏ју, а с кво̏ да ју плачу̏јем, кад не̏мам ни̏какав при̏кот.

стру̏к мн. стру̏кови м *стабљика биљке.* – Гра̏д уби̏л мору̏зу, једѣ̏н стру̏к не̏ма да је оста̏л чи̏тав. Овча̏р ту̏ри у јенцѣ̏к кома̏т ле̏б, гру̏тку си̏рење и стру̏к зеле̏ни лу̏к, и то̏ј му је за данѣ̏с.

струка̏ ж *један од два или три уздужно сашивена комада платна ширине ткачког брда* (упор. пола[2]). – И̏ма цр̏ће од две̏ стру̏ће, а и̏ма и о[д] три̏, зави̏си от кре̏вет ко̏лко је широ̏к, и ко̏лко чове̏ка тре̏бе да се покри̏вају с њи̏.

стру̏љ, -а̏, -о̏ 1. *оштар, храпав* (о хлебу). – Морузња̏в ле̏б је стру̏љ ско̏ро ко мору̏зница, зато̏ј што̏ је оме̏сен од бра̏шно које̏ по̏више мору̏зно, са̏мо ма̏лко чи̏сто дода̏дено. 2. фиг. *хладно* (о времену). – Струљо̏ вре̏ме, че спе̏ ма̏чка и ми̏ш за̏једно.

стру́па свр. 1. *згомила, набаца без реда на хрпу.* – Дока́ра дрва, па ји са́мо стру́па при дрвни́к, и ту́ј стоје́ до́к се не изгоре́. 2. фиг. *сасипе све у лице без бирања речи.* – Мо́ре, стру́пај му све́ у лице́, па не́к се че́ша, до када́ да те кори́сти, а ти са́мо да му ћути́ш.

стру́цка несвр. *струже у дем. значењу.* – По це́л дѣ́н некво́ де́љ̑ћа и стру́цка, некво́	сториcује.

стру́чак м *хип. од струк, стручић.* – Стру́чак зеле́ни лу́к, гру́чица си́рење, два-три́ петлица́ња, полови́н ле́б вурња́к и бало́нче во́ду, то́ј понесе́м у торбу́, и це́л дѣ́н ка́стрим грани́це у Габри́цу.

стру́чка ж *дем. од струка.* – Напре́д је било́ овака́: мртавца́ ту́ре назе́ми, рого́шку про́стру, и на њу́ про́стру озго́ре једну́ стру́чку прости́рчицу, ту́ре му и јестьчи́нку, ту́ре пр̑тено платьнце́ ко покро́вчьк озго́р, и ту́ј лежи́ до́к га не опо́је по́п и поте́рају у гро́бишта.

стрчи́ *трчећи сиђе одозго надоле.* – Ете́ га на́челник, осети́л го́ре чу́р и чу́л гала́му белосве́тску, па стрча́л оди спра́т, да ви́ди кво́ се до́ле рабо́ти.

стр̑шељ мн. стр̑шељи зоол. *стршљен* Vespa crabro. – Де́ поље́к, каква́ те стр̑шељи па те́б штр̑кљају? Два́ стр̑шеља ме уапа́ше, једва́ оста́до жи́в.

сту́ узв. *којим се командује говедима да усиоре, или да се врате унатраг.* – Сту́, Бу́лка, сту́, Ша́рка! – усту́кује Миладин говеда, и о́ка: Заго́рће, кочи́ кола́та, а́јде пои́тај.

сту́д м, *мраз, хладноћа.* – Што́ зубру́јеш на сту́дат, та не ула́зиш у ку́ћу. На ређи́ју и на сту́д не́ма јуна́к. ■ **на́јстуд** суперл. *најжешћи мраз, хладноћа у највећем степену.* – При на́с је на́јстуд у ја́нуар окол Води́це. ⌂ **сту́д-несту́д** *било хладно, било топло, без обзира на временске прилике.* – Сту́д-несту́д, мо́ра да се рабо́ти. ⌂ **сту́д па боли́** *хладно, па боли колико је хладно.* – Сту́д, па боли́, ко да си облекал плека́не панталоне, не пома́гају ни кљцу́ње, ни ша́јкаца на у́ши. ⌂ **у́мре сту́д** *само мало се смлачи* (течност). – Млеко́ тре́бе да бу́де мла́ко, саде́ да је умр̑л сту́д, онака́ се не́че у́баво ва́не, не́че се до́бро потси́ри. ➞ *студеница.*

студе́је несвр. *постаје хладније из дана у дан.* – Поче́ да студе́је, тре́бе си да се накладе́ по једѣ́н о́гањ ју́тром и ве́чером. ⇔ *застудеје, престу́деје.*

Студе́на *село у Лужници;* Студе́нац, Студе́нка, Студе́нче мн. Студе́наци *етн;* студе́нсћи, -ска, -ско *етн.*

студе́н, -а́, -о́ *хладан.* – Ја́ не во́лим же́шку ређи́ју, ја́ си во́лим студену́ ређи́ју, зна́м ко́лко да попи́јем, она́к не зна́м када́ да се заста́вим.

студени́какьв, -ква, -кво *хладњикав.* – Пасу́љав ти е́м јучерѣ́шњи, е́м студени́какьв, да си га ба́р подгреја́ла. (шаљ.).

студени́ца ж *мраз, хладноћа* (упор. студ). – Сте́гла студени́ца, дре́шће те не мо́ж очу́вају од ве́трину која́ прооди и ду́ва до́рим крос кочи́не.

студењи́каво прил. *прохладно.* – Поста́де студењи́каво у со́буву, мо́ра да је огњат зага́сал, де́ га пораспали́ да се угре́јемо. ⇨ *студњикаво.*

студи́ несвр. *постаје студено, захлађује.* – Мо́ре, поче́ да студи́, ју́тром си бѣ́ш тре́бе о́гњ̑чьк у ку́ћу. ⇔ *застуди, настуди се.*

студњи́каво прил. *в. студењикаво.* – Распре́чи жа́р, па натура́ј по́ситна дрвца́ да се зава́не о́гањ, поче́ да је студњи́каво.

сту́жни се свр. *смучи се, припадне мука* (упор. и притужни се). – Ка́т по́чне да се ва́ли, од њиго́во вале́ње да ти се сту́жни. Сту́жни се чове́ку ка́т по́чне да поје́, а нуме́је, па се са́мо чепља́ти.

сту́кне свр. *потера упрегнута говеда уназад, или их спречава да иду брзим ходом.* – Сту́кни гове́дата, че се извр̑ну ко́ла. Сту́кни воло́вити да не лете́ то́лко, че изђи́немо. ⇔ *устукне.*

сту́кне се свр. фиг. *поврати се са лошег пута којим је забраздио.* – Да́де Бо́г те се сту́кну, ма́ну се од ло́ше дру́ство, и при̑вати се за књи̑гу.

сту́нти (трп. пр. сту́нтен, -а, -о) свр. *затамни, натмури, смрачи* (о временским приликама); *погорша се расположење* (о човеку). – Не́ма ђи́ша, отидо́ше о́блацити, ал оно́ зачи̑с га сту́нти, ши́бне пљу́сак, и ца́бе ти ра́бота, зака́сувал сам ја́ неје̑ једампу́т од то́ј. Што́ си то́лко сту́нтен, ко да ти је нећи̑ сре́ћу укра́л, коју́ ни́кад неси̑ ни има́л. ⌂ **стунти́ло га** *наоблачило се, натмурило се, припремило се за кишу.* – А́рно га стунти́ло, да́ј Боже да ни не би̑је гра́д. Некада́ кад га сту́нтеше, кад га усе́ва, у́грми, па кад га раздува, ми́ у једну́ ду́шу трчимо́ сас роди́тељи да збе́ремо се́но, да га не зава́ти ђи́ша.

сту́нти се свр. 1. *намргоди се, намршти се* (о човеку). – Што́ си се то́лко стунти́л, ко не́бо прет ђи́шу, и са́мо ћути́ш. 2. *затамни се, натмури се, смрачи се пред олују* (о временским приликама). – Стунти́ло се, ко да че Бо́г на́-зем да па́да. Сту́нти се, са́мо што не зава́не ђи́ша, а̑јде да бе́гамо негде́ у су́шину. 3. *стушти се, нагло пројури.* – И́маше на Ша́нац војска́, па и́маоше о́пасна псе́та, па кат се сту́нте озго́ре, и́ма да те живо́га изеду́.

ступа́ло мн. ступа́ла с анат. *стопало.* – Седло́ и́ма зенђи́је, ка́д ија́шиш коња́ да увлече́ш ступа́ла у њи́. ➞ *ступаља.*

ступали́не ж мн. *папуче исплетене од вуне које се навлаче преко чарапа, а каткад и преко обуће када је поледица* (упор. наглавци). – На уну́чета ба́ба испле́ла по једне́ ступали́не.

ступа́ља[1] мн. ступа́ље ж 1. анат. *стопало* (упор. ступало). – Госпа́ва се́дла до њи́, но́ђе подвле́кла поди сто́лицу, а ступа́ље си закачи́ла за ногари́, и налензи́ла се од ра́дос и сре́ћу. 2. *отисак стопала на каквој површини.* – Где́ је штрапа́л ко камијо́н ка́д је прошѣ́л, позна́вају се ступа́ље од опѣ́нци бро́ј чети́ријес и пе́т. ➞ *ступка.*

ступа́ља[2] мн. ступа́ље ж *јединица мере за дужину величине једног просечног људског стопала, стопа (0,324 м).* – Пе́т ступа́ље се́ђа, јо́ш по́ла са́т, па и́демо до́м у пла́ндиште – о́кну Ру́тко.

сту́пи свр. *закорачи, коракне улазећи куда.* – Бра́т ми је, али ако ми са́мо сту́пи у ку́ћу, и́ма да му гла́ву отђи́нем ко на врапца́. ⇔ *заступи, наступи.*

сту́пка мн. сту́пће ж *отисак стопала на каквој површини* (в. ступаља 2). – По сту́пку се ви́ди да ли је прошѣ́л ста́р, ел дете́.

сту́пне свр. *нагази, стане ногом на кога или на што.* – И́гра и бобо-Павли́ја, и́гра па расту́ра, кат сту́пне сас но́гу – оно́ вој опрегља́ча одлети́ нагу́р. А ма́ђа, ко на́јтанка тра́вка: да пу́неш у њу́, она́ се сави́је до́зем, да сту́пнеш на њу́, она́ че поле́гне.

сту́ра несвр. 1. *силази.* – Укачи́ се на та́ван, и не сту́рај се озго́ре докле́ ти не ка́жем да су отишли́ ти́ја душма́њи ис ку́ћу. 2. *скида нешто са некога или са нечега.* – Чара́певе и кошу́љуву и́ма да даде́ш на чове́ка си како́ зна́ш и уме́јш, и да па́зиш да ји се́дом дѣ́на ни́како не сту́ра од ње́га. Оди сви́њску гла́ву стури́ колко́ мо́ж по́виш слани́ну, па ју тури́ у котѣ́л да се у́баво сва́ри. Мера́ч ту́ра и сту́ра те́гови, и зади́ркује ме ко́лко сам омршаве́л од јуче́р, кад ме пр̑ви пу́т мери́л. ⇔ *поступа.*

сту́ра се несвр. *силази.* – Каква́ је у́бава, кад би се укачи́л на њу́, не би се стура́л ко де́те оди цре́шњу. Сту́рај се од дрво́то о́дма, да те ја́ не сту́рам.

сту́ри свр. 1. *помогне коме да сиђе.* – Мла́да неве́ста вр̑ља жи́то и[з] си́то, ди́за на́коњче, о́нда до́јде све́кар и сту́ри ју от ко́ла, она́ оти́де у сопче́, или у по́друм, али

пр̏во оти̏де у и̏жу. 2. *скине део одеће или што друго са себе.* – Да̏де, што̏ не сту̏риш шамије̏тинуту од гла̏ву, до̏ста си носи̏ла црно̏ по ње̏га. Ви̏дим де̏ду како̏ и̏де комто на̏с, до̏сеца голему̏ кро̏шњу, сту̏ри ју од ра̏мо, па ју поље̏к ту̏ри пред ме̏не.

сту̏ри се свр. 1. *сиђе, спусти се.* – Де̏ца, сту̏рајте се из цре̏шњуту, че попа̏дате да се скршња̏чите. Стури̏ се од ме̏не, те̏жак си ми. Гми̏тро, доне̏си сљ̏бу да се сту̏рим от кров, не мо̏гу ви̏ше, смр̏зо се го̏ре. 2. *разодене се, скине се.* – Слободан се озној̏ил, врчи̏ вода̏ оди ње̏г ко да у же̏тву врзу̏је сно̏пови, стури̏л се на кошу̏љу, и са̏мо та̏нца.

сту̏ца несвр. *спречава упрегнута говеда да иду брзим ходом, устукује.* – Сту̏цај воло̏вити да не лету̏ то̏лко, че изђи̏немо.

сће̏ла мн. сће̏ле ж *скела.* – Стова̏рамо шиће̏р ис шље̏пови, па но̏симо преко сће̏ле, и това̏римо у ваго̏н.

сћи̏ва несвр. шатр. *схвата, разуме.* – Нами̏гује на Ру̏жу, и пока̏зује вој на ча̏шку, а Ру̏жа одра̏сла сас на̏род, о̏дма га сћи̏ва кво̏ о̏че и пу̏ни ју.

сћи̏не (трп. пр. сћи̏ден, -а, -о) свр. *прекине, покида.* – Да̏до му коно̏пац да се послу̏ша, о̏н га сћину̏л, па га наставил, и такво̏г ми га вр̏та, ја̏ не теја̏ да га у̏знем, и реко̏ но̏в да ми ку̏пи. Свекр̏ва изнесе̏ си̏то са жи̏то, у ње̏г сћи̏дена ћи̏тка, бомбо̏не, шиће̏р и си̏тне па̏ре, и пружи га на неве̏сту у че̏зу.

сћи̏не се свр. ж *покида се.* – Кад га уда̏рим, и̏ма да се сћи̏не от смеја̏ње. (ирон.).

сћи̏та несвр. *скита.* – За ра̏боту га не би̏ва, во̏ли да сћи̏та, а и да поједе̏ добро̏, али мо̏же му се до̏к су му башта̏ и ма̏ти жи̏ви.

сћи̏та се несвр. *скита се.* – По це̏л дн̏ се сћи̏та, ни̏какву ра̏боту не пова̏њује да урабо̏ти. Са̏м се сћи̏та по по̏ље, ко да је ванцира̏л. ■ **сћита̏ње** *гл. им.* – Кат си отидо̏ вечерту̏ту до̏м, због сћита̏њето место̏ вече̏ру поје̏до у̏бав ћоте̏к. ⇔ *насћита се, посћита се, просћита се.*

сћита̏ра ж *скитница, пропалица.* – Сва̏ћи дн̏ је некуде̏ ишла̏ по село̏, али неје̏ била̏ сћита̏ра и политика̏ш, воле̏ла је сас љу̏ђи да буцу̏је, да неје̏ сама̏, самоти̏ња је цр̏на су̏дбина. ➞ *сћитник, сћитница.*

сћитни̏к м сћитници̏ м *скитница, пропалица* (упор. сћитара). – Те̏ ји ти̏ја сћитници̏, пој̏у по ма̏лу, бр̏зо гасе̏те ла̏мпу, ако свр̏ну, це̏лу но̏ч тре̏бе да им деверу̏јемо.

сћитни̏ца мн. сћитни̏це м/ж *скитница, пропалица* (упор. сћитара). – Бѣ̏ш јуче̏р сре̏то једну̏ на̏шу која̏ се ожени̏ла чѣ̏к у Цр̏ну Го̏ру, и реко̏ вој: Куде̏ си, бре̏, сћитни̏цо, ти̏ се по̏господи и за̏борави на на̏с сиро̏тињу!

сћитња̏ ж *скитање, бесполичење.* – Уле̏зне тека̏ на поне̏кога вода̏ у у̏ши, па се одаде̏ на ље̏к живо̏т и сћитњу̏, и ти̏ће чу̏јеш да је заврши̏л у за̏твор.

сћуђу̏ри се свр. *згрчи се, склупча се, шћућури се.* – Сћуђури̏ли се на клупче̏ ко голупчети̏ја, па нешто̏ шѣ̏пчу и засми̏вају се.

суботња̏к м/ж *особа рођена у суботу пре задушница, по народном веровању могла је да види вампире.* – Једна̏ на̏ша комши̏ка жени̏ се у Ра̏дешевац, па ју му̏жат мло̏го тепа̏л, она̏ се разболе̏ла, па си ју дове̏доше. Лежа̏ две̏-три̏ го̏дине, и не може̏ да бу̏де. Али, преди да у̏мре, она̏ се на живо̏т увапири̏ла, а ма̏ћа вој је била̏ суботња̏к, и вицевља̏ла је това̏. И поне̏ла на деду̏ ручѣ̏к, о̏н би̏л на њи̏ву на ора̏ње, кат се обр̏не – она̏ и̏де по њу̏, че̏рката вој, на живо̏т се увапири̏ла. И, ба̏бата ми је прича̏ла, ка̏же: узе̏ па се загње̏те у шупља̏к у врбу̏. Ста̏рцат обедува̏л, и ба̏бата си пошла̏ до̏м. Кад, ка̏же: вапи̏рат по ме̏н – пред ме̏н, по ме̏н – пред ме̏н, а ја̏: У̏, р̏ђо је̏дна, га̏дино, што̏ чеш ту̏ј, га̏дино је̏дна! И, ка̏же, ја̏ до̏кле отклопи̏ вра̏та на ку̏ћу, она̏ и̏спишта, у че̏ркуту уле̏зал вапи̏рат. И о̏дма по то̏ј умре̏. По̏сле кад ју закопа̏ше она̏ но̏чом до̏јде, па сву̏ но̏ч тро̏па с вр̏шници, цре̏пње, пани̏це, лож̏ице, и ма̏з бе̏ше гре̏бла ис ка̏нту, вапи̏рат. И тека̏-тека̏, по̏сле се и̏згуби.

су́в, -а́, -о́ фиг. *испошћен, спечен.* – Жени́ца му мр̏шава, сува́ ко ве̏јћа, да ју ду́неш че па́дне.

су́ва несвр. *пружа, додаје.* – Ја́ су́вам Дра́гану једно́ по једно́, а о́н пома́га на баштý те се обле́че, па га откара́мо при до́ктура. Немо́ј да ви ја́ су́вам ле́б, узи́мајте и је̏чте чи́м огладне̏јете. ⌂ **су́ва и ви́дено и неви́дено** *даје, износи из куће и кад ко види, и кад ко не види.* – Кад вој до́јде че̏рка из пр̏ви бра́к, су́ва вој све̏ кво и́ма у ку́ћу, и ви́дено, и неви́дено.

су́ва се несвр. *пружа се за чим, маша се чега.* – Бо́ље да сам си но̏ђе и ру́ће скрши́ла не̏ло што се сува́ да узи́мам које̏ неје̏ моје̏, и чѣ̏чкам та́м куде̏ ми неје̏ ме́сто.

сува́р мн. суври́ м *сува грана.* – Огѣ̏њат зага́сал, тури́ му неѣ̏ и́ сува́р да се распа́ли, па му по́сле нату́рај по̏дебелшка др̏ва да потра́ји. Збѝрамо суври́ за по̏тпалу, па ји насла́гамо у шу́пу, да си поткла́цујемо о̏гањ.

су́вачк, -чка, -чко фиг. *мршав, сувоњав.* – Височка́, у̏бава, али су́вачка му неве̏стицата, ма че се попра́ви, и́ма при њи́ кво и да се поједе̏, и да се попи́је.

суволе́б м *оброк који се састоји само од хлеба.* – Да́ј ми нешто́ да једе́м, па ма́кар суволе́б, цр̏ко од гла́д. Да је це̏л дѣ̏н у Плосни́цу врте̏л мати́ку на суволе́б, не би́ шљами́л такве̏ безвезо́тине и наклапо́тине.

сувомр̏злица ж *хладноћа без снега.* – Ако на Божи́ч па́дне сне̏г и бу́де о̏блачно, че бу́де ро́дна го́дина, не ваља̏је ако је на ти́ја дѣ̏н слѣ̏нце и сувомр̏злица.

сувота́ ж *суво место, место заштићено од атмосферских падавина.* – Чи́м по̏чне ѣ̏иша, тражи́ негде̏ некакву́ сувоту́, и скла́њај гла́ву.

суга́ран, -рна, -рно *овца која се касно јагњи, или брав касно ојагњен.* – И́мамо једну́ суга́рну овцу́, а дру́ђе јо́ш кѣ̏д се изјагњи́ше. Суга́рно ја́гње не мо́же да поста́не добра́ овца́.

сугаре̏ мн. сугарети́ја с 1. *касно ојагњено јагње.* – Једно́ сугаре̏ че зако̏љемо за Пр̏ви ма́ј, ка́д до̏јду деца́та из Бе̏оград. На Ла́зу ту́ј онома́д ку́рјаци удави́ше две̏ на́јубава сугарети́ја. 2. фиг. *дете рођено знатно касније од остале браће и сестара.* – Он је на́ше сугаре̏, на́ше истри́шче.

сугаре̏нце с *хипок. од сугаре.* – Ти́ си са̏гња ба́бина уну́чка, ба́бино сугаре̏нце. Закла́мо за сла́ву јагњѐнце сугаре̏нце, па га све̏ изе̏ли, да су могли́ и ча́поњцити би му изе̏ли.

сугари́ца ж *овца која је најмлађа у својој генерацији.* – Чи́м је ма́ти сугари́ца, мо́ра и ја́гње да вој бу́де сугаре̏.

сугарче́ мн. сугарчети́ја с *дем. од сугаре.* – Сугарче́ док је ја́гње, по́сле поста́не сугари́ца.

су́греби м мн. *место где су пас, мачка или лисица разгребли земљу, верује се да ће онај ко нагази то место да добије несносан свраб по читавом телу.* – Кад и́деш по пу́т, пази́ да не нага́зиш на су́греби. Нагази́л на су́греби, па се све̏ извуска́л. Дра́пче се ко да је настану́л на су́греби.

су́д[1] мн. су́дови м *орган којему је дужност решавање грађанских спорова, преступа и кривичних дела, као и зграда у којој се налази таква установа.* – Бо́ље ви је да се сами́ поми́рите, не̏го да се повла́чите по су́дови, и да ви де̏ру адвока́ти.

су́д[2] мн. су́дови м *кућна посуда (стаклена, глинена, дрвена, метална или од порцелана), која служи да се у њу налива течност, да се сипа јело или друго нешто да се у њој кува.* – Су́дови ти оста́ли неми́јени, аста́л нерастре̏бен, каква́ си ти́ то́ј домаћи́ца. Су́дови се у по̏друм расуши́ли, тре̏бе да се зато́пе за но̏ву бе̏рбу.

суде̏ прил. *на свим местима, на све стране, свуда* (упор. свуде). – Суде̏ и́ма сли́чна мога́ришта. Куде̏ погле̏даш, суде̏ празне̏ вла́ше от пи́во и од ређи́ју. ⌂ **суде̏ ре̏дом** *свуда*

редом. – Истрови́ си бри́тву, суде́ ре́дом ју тражи́, али ју не мога́ на́јдем, па сам са́ ко без ру́ће. ⇔ *отсуде.*

су́ди (трп. пр. су́ден, -а, -о) несвр. *осуђује, доноси пресуду, сам или у колективном суду без судског претреса.* – Јучѐр се роди́ло, и о́че да су́ди који́ је какѣ́в, и кво́ који́ тре́бе да рабо́ти. Ма́ на Срѣ́бина неје́ су́дено да про́јде без ра́т, куде́ се зара́ти, о́н је та́м. ⇔ *досуди, осуди, пресуди.*

су́ди се несвр. *води парницу, парничи се се неким.* – То́ље гѐдине се су́де окол једну́ кру́шку, а це́л шљива́р су могли́ да ку́пе ко́лко су па́ре потроши́ли са́мо на адвока́ти.

суди́јиница ж *она која суди, судиња.* – Суди́ ни једна́ суди́јиница, и́ма ју бра́т бра́ту преко сто́ ћи́ла, га́дна ко ци́ганско мага́ре, ал кат поче́ да се уѕрта у мо́јви бр̏кови ја́ си поми́сли у се́б: моја́ си.

су́ђе́нице ж мн. мит. *измишљена бића женског пола која при доласку новорођенчади на свет одређују њихову судбину, суђаје.* – Док дете́ не напу́ни четере́с дѣ́на, но́чом доо́де суђе́нице и досу́де: да ли че бу́де акѣ́лно, и да му све́ и́де о́д-руће, да ли че бу́де до́бар занатли́ја, ил че бу́де лопу́жа и не́радник, да ли че бу́де по́вољит, ил баксу́з, и тека́ све́ ти је запи́сано јо́ш кат се ро́диш.

сузби́ва несвр. *обуздава, ограничава, ограничава на мању меру, ставља у подређен положај.* – Ста́лно ме сузби́ва, прет сви́ ме пра́ви да ни́шта не зна́м, ко да па о́н све́ зна́је.

сузби́је свр. *присили некога на одступање, одбије.* – Тр̏чи сузби́ овце́не да не але́зну чове́ку у де́телину, да си и́мам по́сле ра́справу с ње́га.

су́зне свр. *обузме, покори, савлада.* – Чу́вај се да се не разболи́ш, ако те су́зне бо́лес, здра́вје се те́шко вр̏та. Сузе́ ме сту́д, па се са́мо тресе́м, ни́како да се згре́јем.

су́ица ж зоол. *пољска волухарица* Microtus arvalis. – Дра́га Пѐрков при́чаше како́ је ватал те́ј су́ице го́ре по́-рудин, и како́ оне́ жи́ве у ру́пе у зе́вњу, једу́ ко́рење, а њи́ на́јвише ло́ве ве́трушће.

сука́ло с *древни витао за сукање пређе на цеви приликом ткања.* – По́тку намо́тамо сас сука́ло на це́вће, це́вће ту́рамо у сове́љћу, њу провла́чимо кроз о́снову, а с набрди́ла прибѝвамо да изатка́јемо цр̏гу ли, прости́рку ли, платно́ ли, какво́ ни тре́бе. До разбо́ј стоји́ чегр̏к и сука́ло.

сука́љка мн. сука́љке ЛЗ ж *оклагија.* – Са сука́љку су́чемо о́бге за ба́ницу. ⇨ *сукаљћа.*

сука́љћа мн. сука́љће ГЛ, ДЛ *в. сукаљка.* – У́зне се ма́лечко крава́јче о[д] те́сто за ле́б, па се расу́че сас сука́љћу на тѣ́нко, и опече́ се на пло́тну от шпо́рет, то́ј је лепи́ња, једе́ се же́шка сас ста́ро си́рење, ме́д ил пѐкмез. О́бће за ба́ницу су́чемо сас сука́љћу.

сука́р[1] мн. сукари́ м 1. *уролана кора за питу пошто је претходно премазана машћу или уљем и филована сиром, млевеним месом, ренданим јабукама, зељем и сл.* – На о́бгу нату́рам кво́ нату́рам, на́јблага ба́ница је сас о́вчо си́рење и ја́јца, а мо́же и лива́цко зе́ље, ува́тим ча́ршав за кра́јеви и ско́лкам о́бгуту да напра́вим сука́р, од пр̏ви сука́р напра́јим колце́, па га ту́рим насре́д тепси́ју, по́сле окол ње́га мо́там дру́ђи сукари́ до́к не напу́ним тепси́ју. 2. *суви прут којим је био оплетен плот док је био млад и савитљив.* – Назбра́ сукари́, уврза́ ји сас коно́пче, наметну́ на ра́мо и дојдо́ до́м. Сукари́ добри́ да се напа́ли ву́рња, бр̏зо горе́, и не пра́ве гоца́ пепел.

суканце́ ср *дем.* и *хип. од сукно.* – Која́ девѐ́ћа је на́јсиромашна она́ облече́ суканце́, про́с забѣ́н, про́сте чера́пе, опљѐ́нчичи сви́нсћи или пра́вени, која́ какво́ има́ла. ⇨ *сукњце.*

сукњце́ с *в. суканце.* – И девојчети́ја су носи́ла кво и ста́ре же́не: ле́ти сукњце́, зи́ми забѣ́нчак, на гла́ву шами́ћа.

сукле́нца м *несиретна, незграпна, приглупа особа, клипан, тикван, суклата.* – Два́јес го́дине, јо́ш ма́лко па два́јес и једна́, како́ се довле́ко за те́бе, сукле́нцо је́дан, и све́ си и́сти, ни за дла́ку се неси́ промени́л.

суклија́ш м *пиринач куван у заслађеном млеку, сутлијаш.* – Кат се сва́ри ори́з у млеко́ и ту́ри му се шиће́р, ми́ то́ј зове́мо суклија́ш.

су́кља несвр. *снажно излази пламен кроз неки отвор, куља* (упор. вуца). – Поче́ пла́мен да су́кља на оца́к, ми́ помисли́мо ку́ћа се за́пали. ⇔ *исукља.*

су́кне свр. *снажно и силовито избије пламен, обично кроз какав отвор.* – Су́кну пла́мик конто не́бо, о́светли це́л дво́р и леви́не. ➞ *суне.*

су́кне се свр. 1. *оштро нападне, устреми се, насрне на кога.* – Су́кну се ку́че да ме зграби за но́гу. Су́кну се Сто́јко ко бе́сно ку́че, и забо́де косу́ сас вр̥ у Стојиљћину меши́ну. Гле́да ме и ћу́ти, ћути́ – ћути́, па се су́кне и скубе́ ме за сколу́бице. 2. *полети, вине се.* – Чу́јете ли бре́еееее! – су́кну се неква́ гласете́рина оди Кр̥с. ➞ *сурне се.*

сукни́ште с *пеј. од сукно.* – Ба́ба ме о́кне да ју пои́скам, па соблече́ сукни́ште да не па́даја вѣ́шће по ње́га до́к ју и́скам.

сукно́ с *женска хаљина без рукава од танког црног сукна, дугачка до листова, на грудима украшена гајтанима.* – Же́не си но́сеоше сукна́, па по́сле поче́ше зѣбањи́ да но́се, то́ј но́ва мо́да изле́зе. Моја́ ба́ба, ко сѣг кад ју гле́дам, ле́ти у црно́ сукно́ на гру́ди опши́јено с жлти́ гајта́њи, а о́здоле бела́ кошу́ља сас широћи́ рукави́, на но́ђе ву́нене чера́пе и свинсћи опѣ́нци, а на гла́ву ка̑цава шами́ја.

су́кња ж *део женске одеће од струка надоле.* □ – Ста́ре же́не си и дѣндѣ́нс но́се ву́нене пле́тене су́кње. ⌂ **држи́ се за су́књу** *несамосталан мушкарац који све препушта мишљењу своје жене.* – Чу мо́рам и ја́ да прива́там све́т, не мо́гу ви́ше да ју слу́шам ка́т по́чне да ми кле́па: Деца́ присти́гла, тра́же једно́-дру́го, и́ди печали́, немо́ј са́мо да ми се држи́ш за су́књу.

сукњи́че мн. сукњичети́ја с дем *кратка сукња, сукњица.* – Данѣ́шње дево́ће све́ у сукњичети́ја, па им се залепи́ла на бути́њће.

сукњо́р м *пеј. од сукња, сукњетина.* – На но́ђе обу́ла ве́зене вусу́кле, а обле́кла некѣ́в сукњо́р, тамѣ́н покри́л коле́на.

су́крвчина ж *гној помешан с крвљу.* – И́ма о́пасне штркља́вице, кад уа́пе гове́до су́крвчина поте́че где га је уапа́ла.

су́лдрма ж *наткривени простор уз кућу, тераса.* Δ – И́ма да напра́вимо ку́лтурну су́лдрму, и да ју кр̥стимо тутуња́ра. Мло́го вре́ди кат си и́ма су́лдрма ус ку́ћу.

сулунда́р м *леденица, висуљак леда.* – Од голему́ мр̥злицу нависе́ли сулундари́, и стоју́ си тека́ ве́ч неко́лко дѣ́на.

су́мља ж *непотпуна вера у некога или нешто, сумња.* – И те́ка, ма́лко-пома́лко у́сели се су́мља у ме́не да ме ва́ра, ра́згоре се жера́вица у гру́ди, а сѣ́н ми побе́же од о́чи.

су́мља несвр. *претпоставља да би неко могао због свога држања или поступака да буде крив, сумњичи кога.* – Ма́ сви́ смо сумља́ли на Пу́зљу, оно́ ку́ј че дру́ђи, ал о́н и дѣндѣ́нс не призна́ва да је то́ј уработи́л. Несмо́ си́гурни, али се су́мља да је на́ша пређи́ја, која́ стоје́ше при цр̥кву, прода́дена на некакви́ љу́ђи из Кра́гујевац, и да мо́же да се прона́јде где́ је. ⇔ *посумља.*

сумљи́в, -а, -о *који изазива сумњу.* – На́јсирома у село́, а на́прави на́јголему ку́ћу, и ни́где не и́де на печа́лбу, ту́ј нешто́ и́ма, нешто́ је сумљи́в.

су́мљиво прил. *са сумњом, неповерљиво.* – Ја́ доси́пујем, али си ређи́ја у бу́ре ста́лно то́лко, ту́ј ми нешто́ сумљи́во. Било́ му ма́лко су́мљиво, па се посаветува́л сас жену́ си Душа́нку.

су́мрачно прил. *без довољно светлости.* – Ма́лко су́мрачно у со́буву, пораскл̥ни́ виро́нгуту да се бо́ље ви́ди.

суму́жљак м *жена са полним атрибутима мушкарца* (упор. мушкокоз). – Суму́жљак, ста́лно је у му́шко дру́ство, и ни́кој ју неје́ виде́л у су́књу.

сумурѣ́к м бот. *рана зељаста биљка с белим звонастим цветовима* Galanthus nivalis (упор. сомурак). – У́пролет се уцьвти́ сумурѣ́к, петло́вчичи, коко́чице, ушаренéје се грма́ње и лива́де.

су́не[1] свр. 1. *пружи, дода.* – Су́ни ми сто́внуту да пи́нем води́цу. Војѝн се пр̀ви тр̀гну, су́ну ру́ку, и у́вати О́љђину. 2. *даде.* – Тре́бе се ку́пи шиѣ́р и каве́, да се су́не на ста́рог чове́ка, з голе́ ру́ђе се не и́де некоме́ у по́сету. Изле́зоше они́, башта́ се́де на кре́вет, ја́ му су́ну чи́сто облекло́ де се преоблече́. ⇔ *посуне.*

су́не[2] свр. *снажно и силовито избије пламен, обично кроз какав отвор* (упор. сукне). – Домачи́н унесе́ бѣ́дњак, ту́ри га на огњи́ште, о́н се загори́, жи́шће се разлету́, пла́мик су́не уз огњи́штето.

су́не се свр. 1. *пружи се, испружи руку.* – Су́ни се, не мо́гу да те дова́тим. Бо́г се су́не у на́јмило. Маноѝл се се́бну ко попа́рен, су́ну се за по́јас, и́звади но́ж, и и́стрча ис ку́ћу. 2. фиг. *украде.* – Научи́л да се су́не у туцо́ кад га ни́ђи не ви́ди. ⇔ *посуне се, пресуне се, усуне се.*

су́ноч прил. *сву ноћ, целе ноћи.* – Су́ноч не доо́ди до́м, ка́ра се с љу́ђи, трклету́је, псу́је ма́тер на куга́ сти́гне. Су́ноч прока́рују дрва с тра́ктори, од вужда́ње не мо́ж чове́к да за́спи. Тркаља́ла сам се су́ноч по кре́вет од бо́лови.

су́њѣрче с *дем. од суњѣр, суњѣрчић.* – Сва́ђи ђа́к прва́к је има́л та́блицу, и на њу приврза́на кри́жуља и су́њѣрче.

суо́чи свр. *доведе, поставити некога очи у очи са неким.* □ – Не тели́ да при́знају да су они́ то́ј уработи́ли до́кле ји несу́ суочи́ли у мили́цију, али су преди то́ј ма́лко и ѣоте́к пое́ли.

супро́тив предл. *насрам, преко пута* (упор. и спром). – Они́ седе́ше супро́тив на́с, али од гала́му не мога́мо да се чу́јемо. ⇔ *насупротив.*

супурди́сује несвр. *омаловожава, поцењује.* – Немо́ј па то́лко да ме супурди́сујеш пред љу́ди, ваља́да и ја́ нешто́ зна́м.

су́р, -а́, -о́ *који је боје олова или пепела, сив* (упор. пепељас). – И́маоше једно́ чеља́то суро́ ку́че, не да́ва да не́ђи уле́зне у дво́р.

Сурче́во / Сурче́во *село у Лужници;* Сурче́вац / Сурче́вац, Сурче́вка / Сурче́вка, Сурче́вче / Сурче́вче мн. Сурче́вци / Сурче́вци *етн;* сурче́вскѣи / сурче́вскѣи, -ска, -ско *етет.*

сурду́к м шаљ. *дете.* Δ – Чији́ је ово́ј сурду́к што́ си га пове́л с те́б на ва́шар, на си́на ли ти је, ел на че́рку? ⇨ *суртук.*

сурду́кне вулг. свр. *гурне снажно и брзо, забије.* – Су́рдукну ми га ту́ј поди кру́шку, куде́ су ми о́вце пла́ндовале. Ка́д вој га сурду́кне, она́ изрове́, ели извре́ка.

сурду́кне се свр. *сјури се низа страну, падне у провалију.* – Ра́шко Мале́нов во́ди ко́ло, сави́ја га од Бо́ркови ба́самаци до Дакле́мов ду́д, од Љуби́нкову шевтели́ју па до Лиси́чкову капи́ју, па се сурду́кне комто Батла́к, једва́ се до́ле сѣ́пре. Ако се сурду́кнеш у ту́ј доли́нчину, не́ма те збе́ру ни с магне́т.

суре́ва несвр. *обрушава, сурвава.* – На́мерно суре́ва ка́мење на пу́т, да не мо́гу да ми́нем с ко́ла.

суре́ва се несвр. *обрушава се, сурвава се.* – Суре́ва се зевња́, напу́ни ви́р, ми́ ју́тре мо́рамо па́ј да ко́памо.

сури́ја ж *ста́до оваца од пре́ко три́ста грла.* ▲ – У Стри́жевац је има́ло десети́на буљу́ка што о́вце, што ко́зе, сури́ја, са́ у це́ло село́ не́ма ни за једн̀ буљу́к от сто́ бра́ви. 2. фиг. *мноштво.* – Ка́д до́јдеше Пре́света, сури́ја на́род се сле́гне у Сли́вовик, ко о́вце на пој́ило.

сури́не свр. *обруши, сурва.* – Па́де Вука́на у жа́лос, жа́ли како́ се са́мо жа́ли ка́т се чове́ку све́ сури́не у је́ндек без дно́. Дока́рам ка́мење до дро́билицу, па ји сури́нем ис кана́те, ма́лко се позајеба́вам сас то́га што́ рабо́теше на дро́билицуту, па а́јд за но́ву ту́ру.

сури́не се свр. *обруши се, сурва се; згомила се.* – Су́рину се цре́п, ја́ за́једно с ње́га дру́сну на́зем. Аста́ли се кла́те, и са́мо што се не сури́ну од игра́ње. Ле́њави, не поте́зају кро́в, че им се сури́не ку́ћа на гла́ву. Љу́ди пу́на гро́бишта, суринул се на́род от све́ стра́не, сви́ голо́глави.

су́рла ж фиг. *нос, њушка.* – Наду́ла су́рлу, три́ дн̀а не́че ре́ч да проду́ма с ме́не.

су́рлица ж *њушка код прасе́та.* – Прасе́нцето ришка́ло по ђу́бре, па си раскрвави́ло су́рлицу.

су́рне се свр. *ошто́ напа́дне, усто́реми се, насрне на кога* (упор. сукне се). – Же́но пи́сана, кат си се једно́ црно́ ру́таво кучи́ште, големо́ ко́лко теле́, су́рну комто ме́н, и и́сцери зу́би ко расади́љ̀ е, те́ше ме расћи́не.

су́рта м *дем. од сурту́к.* – О́, бре́, Јеле́нко, какѣ́в си, бре́, то́ј су́рта, па са́мо се зајеба́вам за комши́ју, не ми́слим о́збиљно тека́.

сурту́к м *клипа́н, преварант, смешењак* (упор. и сурдук). Δ – Ка́д нешто́ запри́ча пресо́ли орату́ту, а не тре́пне, пра́ви је сурту́к.

су́рча м *па́с сиве боје, и име та́квога па́са.* – Ву́ци ту́ј зи́му растр̀гоше на́шога су́рчу. Пце́та смо мами́ли: ако је ру́таво Гри́вча, ако је цр̀но Га́рча, ако је бело́ Бе́ља, ако је суро́ Су́рча.

су́снежица ж мет. *снег по́мешан са кишом који се одмах се то́пи.* □ – Су́снежица је мо́кар сне́г који́ па́да на мокри́њу, и о́дма се то́пи.

сусти́гне свр. 1. *идући скрати расто́јање од некога или нечега што се удаљује, по́равна се са њим.* – Ти́ пој̀ди́, немо́ј на ме́не да че́каш, ја́ чу те сусти́гнем, и чу те претече́м. 2. фиг. *сусти́гне кога умор, или по́пијено пи́ће у виду пијанства, посе́ности и сл.* – Та́м пи́ју и тре́зне се три́ дн̀а, кат се рази́ду дру́ђи госјо́ње, па оста́ну са́мо они́ у гости́нску со́бу, сусти́гне ји пије́њето, прева́ри ји да дре́мну те́ка уз а́стал по нећи́ мину́т.

сусти́за несвр. *сусти́же* (упор. састиза). – А́ко је бра́т наследи́л два́ де́ла, ја́ га посасти́го с има́ње, јо́ш ма́лко па че мо́ра о́н ме́не да сусти́за. ⇨ *сусти́са.*

сусти́за се несвр. *сусти́же се.* – Драгу́тин седи́ поди ду́д прет ку́ћу, сти́снул песни́це, низ лице́ му се сусти́зају сл̀ зе, срце че му пу́кне.

сусти́са несвр. *в. сусти́за.* – Она́ ве́ч бе́ше роди́ла три́ деца́, ве́ч ју сусти́сају го́диње, али па́ј си на́јубава у село́.

сутуре́н м *део зграде испо́д приземља, су́терен.* – Купи́ли су ста́н у сутуре́н, па им дањоно́чно гори́ си́јалица.

су́црњес, -та, -то *са црном нијансом, црнкаст.* – Коса́ му су́црњеста и о́стра, ко да му је пра́баба била́ из Монго́лију.

су́ћи, -цка, -цко *који се односи на суд, судски.* – Е́, са́-ч га опа́тиш, Јеле́нко, доди́ позива́р и доне́се ти су́ћи по́зив да се ја́виш у су́д.

су́ћи прил. *при́нудом суда, судски.* – Ако не вр̀немо ду́г, све́ че ни се су́ћи оду́зне, па куде́ це по́сле де́немо.

су́че (трп. пр. су́кан, -а, -о) несвр. 1. *оклагијом развија коре.* – Напра́ји се оди те́сто крава́јче, па се расу́кује сас сука́љњу на аста́л, су́че се ко́лко о́че да се расу́че. За зеља́никат су́чемо ко́рће неко́лко дѣ́на напре́д. Моја́ те́тка ме́си мно́го у́баву су́кану ба́ницу. 2. *намо̄тава пре̄ђу на калем за ткање.* – Ја́ ткајем, а свекрва су́че це́вће. 3. *ӯпреда више конаца у канаѣ.* – На́на све́ уз огњи́ште седе́ше и су́че врце, напре́т се пра́еоше свинсћи опѣ́нци, па си ста́лно су́че вр̄це оди кљчи́шта. 4. фиг. *мо̄та се амо̄тамо.* – Бо́лка на ко́ла доо́ди, али на игле́не у́ши изла́зи, доо́ди, ото́ди, вр̄та се, су́че а́ на једну́ стра́ну, а́ на дру́гу. Мо́та, су́че, о́че да измр̄да да не вр̄не ду́г. ⇔ *засуче, исуче, насуче, осуче, сасуче, усуче.*

су́чка мн. су́ће ж 1. *т̄анка мо̄тка којом се о̄плиће о̄ло̄т* (упор. сукар 2). – Пр̄во се поби́ју ко́лци, па се окол њи́ уплитају су́ће, и тека́ се напра́ви пло́т. Расплита пло́т, па сас су́ће пече́ ре́ћију. 2. *ма какво огревно дрво.* – Не́мају једну́ су́чку у дво́р, па се же́не му́че с кво́ да накладу́ о́гањ. 3. *суварак, сува грана.* – Ненајеца, не зна́је ко́лко би пое́ла, а ни́шта вој се не позна́ва, спе́кла се ко су́чка. Не́ма ју ни́шта, ко су́чка стану́ла, мр̄шава, мр̄шава, исцькли́ла с о́чи.

сушени́ца ж *дужи и т̄ањи комад свињскога меса осушен над огњишт̄ем или у п̄ушници, вешалица.* – Ме́со за сушени́це се усо́ли и ту́ри у кори́то ил голему́ ва́нглу да престоји́ три́ до пе́т дѣ́на, па се по́сле су́ши у пу́шницу, ил у и́жу над огњи́ште. ⇨ *шушеница.*

сушени́чка мн. сушени́ће ж *дем.* и *хип. од сушеница.* – Укачи́ се, стри́ње, на столи́чку, па довати́ једну́ сушени́чку, и изне́си гру́чицу о́вчо си́рење, уз же́жак ле́б дру́го ти ни́шта не тре́бе. ⇨ *шушеничка.*

су́ши несвр. (трп. пр. су́шен, -а, -о) 1. *чини сувим* (на ваздуху, сунцу или загрејаном месту). – Некада́ неје́ било́ замрзива́чи, не́го се оша́в и пипе́р суши́л на слѣ́нце. За Бѣ́гњу ве́чер сва́римо во́ће и по́сан пасу́љ, место́ ме́со ту́римо му су́шене попо́шће да је по́благ, и напра́јимо голему́ тепси́ју зеља́ник. 2. фиг. *мла̄ти, п̄ребија.* – Куга́ отка́рају у мили́цију су́ше га од бије́ње, док не при́зна ма́јчино млеко́ када́ је посиса́л. ■ **суше́ње** *гл. им.* – Ми́ смо ме́со суши́ли у и́жу на мати́не над огњи́ште, а по́сле поче́ше да зи́дају пу́шнице напра́вене са́мо за суше́ње ме́со. ⇔ *засуши, исуши, п̄ресуши, осуши, расуши се, сасуши се, усуши се.*

су́шина ж *на̄ткривен п̄ро̄ст̄ор, п̄ро̄ст̄ор који не кваси киша.* – А́јде да се скло́нимо под дрво у су́шину да ни ћи́ша не мо́кри. Уз ку́ћу доградимо су́шину за ко́ла.

су́шинка ж *дем. од сушина.* – Кат по́чне ћи́ша све́ тра́жи су́шинку гла́ву да скло́ни, згра́да ли је, ру́па ли је, грма́н ли је.

сце́пен, -а, -о *драњав, п̄оцеп̄ан.* – Кво́ си се збра́л ко арти́шан дина́р у сце́пен це́п? Оћебуси́ли се облачо́тине на не́бо, па висе́ ко му́да кроз сце́пене га́че. Изеде́м ти живо́т сас сце́пене ча́рапе! – по́мисли си она́, па ји ши́кну у трња́к при пу́т.

сце́пи свр. 1. *п̄оцеп̄а, п̄охаба, п̄одере одећу и обућу.* – Веле́ да Бо́г сце́пи тро́ји опѣ́нци до́к саста́ви му́жа и жену́. Ка́д ми саши́ју панталоне, не сту́рам ји док ји не сце́пим. 2. *секиром исцеп̄а дрва на цеп̄анице.* – Ко́лко че ми тра́жиш да ми сце́пиш пе́т ме́тра дрва, и да ји сло́жиш пот шу́пу. 3. *разбије главу.* – Ма ко́ј се вр̄ли, ма́јчицу ли му је́бем, те́ше ми гла́ву сце́пи. Ма́лечьк сам би́л, у коју́ го́дину бѣ́ш не зна́јем, јо́ш сам би́л сопура́н, али се ве́ч слепу́тао по село́ от па́кос на па́кос, сце́пен и изгре́бен.

сце́пи се свр. 1 *п̄оцеп̄а се.* – Кат се сирома́ зеже́ни, и тупа́н се сце́пи. Сцепи́ла ми се во́јна књи́жица. 2. *п̄оцеп̄а одећу или хаљину п̄ровлачећи се кроз шт̄о.* – Све́ се сцепи́ провлачеје́чи се кроз ови́ја трња́ци. 3. фиг. *искида се од смеха.* – О́н при́ча, и не престању́је, а ови́ја се сцепи́ше от сме́ј. До́вољно је да га са́мо погле́даш, па да се сце́пиш от сме́ј.

сцепо́љ мн. сцепољи́ м *поцепани комад одеће, дроњак.* – Што́ не у́знеш и́глу да ме закр̑пиш, не́ло једи́но ја́ у село́ но́сим сцепољи́.

Т

та везн. *те* 1. *служи као спона између саставних реченица једносмерног занчења: па, и.* – Не́кња-некада́ ми доди́ че́рка, и дове́де деца́та, та се испричамо, а и поигра́ се с њи́. Кво́ ти је, та побесне́. 2. *указује да се другом реченицом износи намера радње исказане првом реченицом.* – Ја́ уле́зо та се поздрави́ сас њи́, стану́ ма́лко, па си излѐзо. И́демо у Сулима́ново та бе́ремо сли́ве. 3. *указује на последичан однос зависне реченице према главној.* – Пе́кло се, пе́кло, та се направи́ло на у́глен.

таба́рка ж *каца у коју се сипа вода за расхлађивање и кондензацију алкохолне паре при печењу ракије.* – Каза́н за пече́ње ређи́ју и́ма три́ де́ла: каза́н куде́ се сипу́ју ко́мине, таба́рка у коју́ се сипу́је вода́, и лула́ која́ и́де от каза́н до таба́рку.

та́баџија м шатр. *насилник, онај који воли да се бије.* – У сва́ко ме́сто и́ма понећи́ та́баџија, али се сми́ре, ка́д им мили́ција шчу́ка ро́гови.

табије́т м *ћуд, нарав, карактер.* Δ – Такљв вој табије́т, на сви́ во́ли да на́јде ману́, а њу́ си не ви́ди.

та́бла ж *већа корпа исплетена од прућа са две дршке за ношење.* – Кад бе́ремо ло́зје, једну́ та́блу напу́нимо сас о́дбир, гро́зје које́ си чу́вамо за зи́му. Че пра́јимо седе́њу: пре́двечер ка́т се сти́вни но́симо пузде́р од гр̑снице у та́бле да накладе́мо о́гањ.

табле́ с *мања корпа исплетена од прућа намењена дечјем узрасту.* – И́ма та́бла, и и́ма табле́, с та́блу се слу́шају ста́ри, а сас табле́ деца́.

табле́та с збир. *лековито средство у облику округле плочице које се гута са течношћу* (упор. апчиња). – Пре́писа ми до́ктур да пи́јем три́пут дне́вно некаква́ табле́та, и Бо́г да помо́же, оздраве́.

табли́ћ м *карташка игра.* – Кад испече́м ја́гњето, и́ма да до́јдете сас Петка́ну при ме́н и Руса́нду на вече́ру, да си поседимо́, и да те омла́тим неђи́ табли́ћ.

та́блица ж 1. *плоча од камена шкриљовца на којој су ђаци основци писали задатке и вежбали крижуљом.* – Сва́ћи ђа́к прва́к је има́л та́блицу, и на њу́ приврза́на кри́жуља и су́њђрче. 2. *систематски изложени износи одређених величина које се употребљавају у решавању разних задатака.* – Учи́тељ се ва́леше сас ње́га, у́баво пису́је, зна́је та́блицу мло́жење и де́лење, зна́је одузи́мање и саби́рање.

та́ван м *просторија између крова и водоравне преграде која одваја поткровни простор и доњих просторија, поткровље.* – На та́ван чу́вамо оре́си, а ја́буће у по́друм. ⌂ **зна́је оре́си на та́ван** *зна свачије тајне.* – Од њу́ ни́шта не мо́ж да сакри́јеш, она́ зна́је на чији́ све́ та́ван оре́си и́ма.

та́ванче с *дем. од таван.* – На то́ј та́ванче и́маше сва́шта некво́ кво је на́с, деца́, залима́ло: некаква́ кантарчети́ја старинска́, па ћилашчети́ја, вршни́к и црепу́ља, вери́ће и котлети́ја, и вьздьндьн сва́каква ситнути́ја, за коју несѣм ни зна́ла за какво́ је.

та́вањача ж тех. *греда у грађевинарству* (в. и венчаница). – На та́вањаче се у́справно поста́ве дире́ци, а на њи́ ле́гају распиња́че, на њи́ се по́преко ту́рају рожња́че, на које́ се насла́њају мерте́ци или ро́гови.

тавне́је несвр. *добија нездраву тамну боју.* – Ва́ну ме некаква́ бо́лка, ни́шта ми се не једе́, у сна́гу поче́ да жољаве́јем, у лице́ да тавне́јем. ⇨ *тьвнеје.*

тавнина́ (ОП та́внин који уз предлоге постаје прилог, упор. и планина, рудина) ж *мрак, ноћ.* – Тавнина́, пр̏с пред о̀ко се не ви̏ди. А бре̏, Бого̀сове, кво̀ то̀ј то̀лко рабо̀тиш о̀[д]-тавни̏н до̀-тавнин, одмори̏ ма̀лко, и ти̏ ду̏шу и̏маш. У̏-тавнин иска̀чам ис ку̏ћу, у̏-тавнин се вр̏там у ку̏ћу. Ви̏дело да не ви̏ди, све̏ по̀-тавнин да о̀ди, но̀ђе да скр̏ши и ру̏ће да вој усѣ̏ну. (клет.). ⇨ *тьвнина.*

тавнино̀м прил. *рано пре свитања.* – Јо̀ш тавнино̀м жена̀ мо̀ра да се ди̏sa да заме̏си те̏сто и опече̏ леб, па по̀сле да и̏де на њи̏ву. Одо̀цутра се тавнино̀м ди̏гла, бе̏ше вој дѣ̏н да ме̏си ле̏б. ⇨ *тьвнином.*

тавња́н м *тамјан.* – Какѣ̏в светѣ̏ц, такѣ̏в тавња́н. О̀н се̏дал, пред ње̏г и̏кона, кр̏с и босѝљак, и по̀натам запа̀лен тавња́н. ⌂ **бе̏га ко ђа́вол од тавња́н** *избегава сваки додир са ким.* – От са̀ куде̏ ме ви̏диш бе̏гај ко ђа́вол о[д] тавња́н, ина̀че ло̀ше че про̀јдеш. ⇨ *тьвњан.*

тавњани̏ка ж агр. *врста мирисаво белог грожђа, и вино од њега.* – Тавња̀ника се не пр̏ска, и мло̀го у̏баво мири̏ше.

тавњанчѣ̏к м *дем. од тавњан.* – На Бѣ̏гњу ве̏чер унесе̏мо сла̀му, про̀стремо озго̀р покро̀вац, нату̀рамо на ње̏га све̏ кво̀ смо спреми̏ли, сьс тавњанчѣ̏к преко̀димо, се̏днемо у̏зокол и вечеру̏јемо.

тавра́ ж *кицошење, помодарство, украшавање.* Δ – Чове̏к се не же̏ни да и̏ма жену̏ за тавру̏, не̏ло да и̏ма друга̀ра.

тврали̏ја м 1. *мушка особа склона таври, онај који воли да се таври, кицош.* Δ – Тавралѝја је голема̀, све̏ што̀ доби̏је ново̀, о̀дма обла̀чи, и тра̀жи да вој се ку̏пи јо̀ш. 2. *нев. и.* – Ја̀ сам једно̀га моје̏га де̏вера крсти̏ла Тавралѝја, и са̀мо тека̀ сам га ока̀ла.

тавралѝка ж *женска особа склона таври, она који воли да се таври, кицошкиња.* Δ – Та̀ј тавралѝка неје̏ за на̀шу ку̏ћу, нека̀ спи̏ до пла̀дне, и не̏ка се та̀ври при башту̏ и при ма̀тер, на̀м тре̏бе скро̀мна и вре̏дна неве̏ста.

тавралѝсћи прил. *попут таврилије, на таврилијски начин, кицошки.* – Во̀ли да се обла̀чи тавралѝсћи, да сви̏ гледају у њу̏, и да вој зави̏де. ■ по̀тавралисћи комп. *тавралисћи у већем степени, кицошкији* – И̏мам и торби̏цу и кро̀шњу, ал ка̀да по̀јдем у Бабу̏шницу на пи̏јац ел на ва̀шар понесе̏м це̏гер, до̀јде ма̀лко по̀тавралисћи.

та̀ври несвр. 1. *дотерује, кити, улепшава.* Δ – Немо̀ј мло̀го да та̀вриш мужа̀тога си, че на̀јде дру̏гу, па че те ма̀не. 2. фиг. *подмићује.* – Некада̀ учи̏тељ бе̏ше учи̏тељ, сва̀ћи је те̏л с ње̏г да се здра̀ви и поо̀ра̀ти, по̀штујеше га село̀, мора̀ли смо ма̀лко и да га та̀вримо: но̀симо му ву̏рдицу, ба̀ничку, си̏рењце, пе̏чени петло̀ви… ⇔ *натаври, претаври, утаври.*

та̀ври се несвр. *дотерује се, кинђури се, улепшава се, прати моду.* Δ – Та̀ври се ко да је дево̀ћа, ал му ни̏шта не пома̀га, ни једна̀ га не̏че. ⇔ *натаври се, утаври се.*

тавро̀гу̏з м/ж *онај који воли да се кинђури, помодар.* – За њу̏ при̏чају да је тавро̀гу̏з, и да и̏ма широћи̏ пр̏сти, таква̀ ти не тре̏бе, неје̏ она̀ за на̀шу ку̏ћу.

тагѣ̏шањ, -шња, -шњо *тадашњи.* – Мо̀ре, тагѣ̏шњо вре̏ме, и тагѣ̏шањ живо̀т да се не вр̏не, са̀мо ра̀бота и оскуда̀ција, што веле̏ ја̀ко: крпе̏ж и трпе̏ж. ⇔ *дотагьшањ.*

тазе̏ 1. непр. прид. *свеж.* – И̏мам тазе̏ ле̏б, и чу изва̀дим си̏рење, па да ти по̀ставим да је̏днеш, да не че̏каш обе̏д. 2. прил. *свеже.* – Башта̀ изле̏зе ис ку̏ћу та̀зе избри̏чен и преме̏њен.

таи̏н м *војнички хлеб.* – На̀ш де̏да ни че̏сто при̏чаше како̀ је ср̏пска војска̀ бес таи̏н прешла̀ преко Алба̀нију.

тајѝ несвр. *крије у себи, чува као тајну.* – Тајѝ, не̏че да при̏зна, па да вој гла̀ву одре̏жеш. ⇔ *затаји, потаји, утаји.*

та̀јнос м *особина онога што је тајно, или што се крије као тајна, тајност.* – Кво̀ се у та̀јнос рабо̀ти, мо̀ра да изле̏зне у ја̀внос, па би̏ло када̀.

та́јом *тајно, кришом, криомице.* – Зачљс се шму́гнем, па укра́днем ис ко́ш од мору́зу, па та́јом да́вам на Си́вчу и Зеле́нка.

такљ́в, -ква́, -кво́, -кви́, -кве́, -ква́ пр. зам. *такав.* – Де́да ми је о́дличљн човѐк би́л, такљ́в човѐк чи́ни ми се не́ма да се ро́ди. ■ **такљ́вјете, таква́јете, такво́јете, такви́јете, такве́јете, таква́јете** чл. ф. *баш такав, такав као неко други, нешто баш такво.* – Ту́ј бе́ше и буна́р, несмо́ пи́ли во́ду из ње́г, а́ма за поси́пување гради́не, поје́ње сто́ку и такве́јате ра́боте – ду́шу дало́. У́баво би било́ да си ти́ гле́даш док ја́ рабо́тим, да све́ запа́нтиш, и да ме не затра́чкујеш сва́ћи чљс оди нешто́ такво́јете. Какве́ су биле́ му́зиће: дуду́ци, га́јде, тупа́н, текво́јете, дру́го неје́ има́ло. Не мо́же ти́ја, и такви́јете ко о́н, да у́че ста́рог башту́ како́ се де́ца пра́ве, јо́ш је о́н зеле́н за те́ја ра́боте. ⇨ *текљв.*

такми́чи се несвр. *бори се појединачно или групно у што бржем и бољем остварењу каквог циља.* □ – Напре́т смо се такмичи́ли чијо́ че је по́ље пр́во поо́рано, око́пано, о́жето, који́ че по́више да навр́ше жи́то, то́ј ни је било́ гла́вно, на дру́го несмо́ гледа́ли.

тако́ј ЛЗ прил. 1. *на такав начин, тако.* – И́стина је, све́ је тако́ј што ви́ка ма́јка. Тако́ј је било́ кроз це́л живо́т. 2. *одмах, истог часа.* – Тра́же реквизи́цију, тра́же ву́ну, тра́же жи́то, како́ се те́ра та́м, тако́ј се ме́ри ко́лко је за њи́, а ко́лко за на́с. ➞ *така, тако, такој.*

та́куша мн. та́куше ж агр. *врста крушке ситног плода.* – Дру́ђе кру́шће и ра́ђају и не ра́ђају, али та́куша у́век ро́ди, неје́ кру́пна, ско́ро ко ди́вја, али си ми си́ла поми́немо сас њу́, и за једе́ње, а и ређи́ју си испече́мо. ➞ *таћиша.*

та́кши, -а, -е *слабији, сиромашнији.* □ – Њи́не о́вце су та́кше од на́ше, не́мају такву́ па́шу ко ми́ што́ и́мамо.

тала́шка несвр. *премеће, претражује.* – Чи́м до́јде до́м по́чне да тала́шка по кре́денац и ше́рпе кво и́ма за једе́ње. ⇔ *преталашка.*

талија́нка ж агр. *сорта пшенице пореклом из Италије.* – По́сле они́ја ра́т по́јави се пшени́ца талија́нка, црве́н вој кла́с ка́д узре́је, и бо́ље ра́ђа од жи́то које́ смо до тљг сеја́ли.

та́лога ж *гушћи слој који се излучује из какве текуће материје и скупља на дну посуде, талог.* – Вино́ мо́ра неко́лко пу́ти да се прета́ка да се бу́ре испе́ре од та́логу.

тало́жи се несвр. *талог се издваја из течности и пада на дно.* – Разму́тим пра́шак у ча́шу, па че́кам да по́чне да се тало́жи оно́ј које́ се неје́ растопи́ло, и тљг га попи́јем. ⇔ *наталожи се, сталожи се.*

та́лпа ж *дебела грубо отесана даска.* – Направи́л ко́чину, па нареди́л та́лпе, да му го́спође леже́ у чи́сто, тека́ о́н зове́ше њиго́ве сви́ње.

талпе́тина ж *пеј. од талпа.* – Не зна́м што́ не пого́ре оне́ј тру́ле талпе́тине, кад ви́ше за ни́шта несу́, са́мо ми сми́тају у шу́пу.

та́м прил. *на том месту, ту; у том правцу.* – Та́м се вица́вљамо, та́м поје́мо, та́м ни бе́ше на́јубаво. Та́м ото́ше, та́м не́ка и оста́ну. ⌂ **та́м-ова́м** *тамо-амо; овако-онако.* – Пре́ пече́ње у цре́пњу, ле́б се избљцка с ви́лицу та́м-ова́м, та́м-ова́м, да се у́баво нади́гне. Пр́во и́де све́кар да гле́да снау́, па о́нда мо́мак и́де по све́кра, не́ма ту́ј та́м-ова́м. ⌂ **та́м-по́та́м** *некако, како-тако.* – О́н при́ча на вла́шћи, ја́ на српсћи, али та́м-по́там некако́ се споразуме́мо. ⌂ **та́м-по́та́м** *тамо, и још мало даље.* – Мо́ј Дра́кче ме је мло́го поштува́л, неје́ дава́л та́м-по́там да ми неко́ј ка́же. ⇨ *тамо.* ⇔ *натам, отам, потам.*

та́мо прил в. *там.* – Та́мо су ме испитува́ли, и ре́бра ми броји́ли. ⇔ *натамо.*

тамљ́н речц. 1. *који је одговарајуће величине* (придевска функција). – Ни́када га ни́кој неје́ виде́л да но́си опљнци који́ су му тамљ́н, све́ три́ бро́ја по́големи. Купи́л тамљ́н оде́ло, ко да је за ње́га кро́јено, па што му у́баво стоји́, ма́ни-ма́ни! 2. *за*

истицање временске блискости: управо, баш (прилошка функција). – Тамѣн стиго до њега да попричамо, он се диже и отиде си, не теја ни реч да продума. ⇨ *тьмьн, томьн.* ⇔ *потамьн.*

тамњи, -а, -о *који се односи на тамо, који се налази тамо.* – Ја лежим у тамњу собу, а они седе у голему собу, и оговарају ме.

танац м *последњи играч у колу, кец.* – Цицко и Станча играју на танац, рипају, окају, дизају прашину, све си исцепише опњци.

тандара-мандара *докон разговор, чаврљање.* – Сретомо се сас Павлију на крстопутину, па тандара-мандара, поратимо от сашта нешто, ко жене, па си она отиде да посипује градину, а ја поита да збирам сено.

тандарија ж *недођија, неповрат, пропаст.* – Све отиде у тандарију, само се још ја слепутам по празњн двор.

тандрче несвр. *котрљајући се по тврдој неравној површини ствара буку, клопара.* – Од рану зору почну кола да тандрчу по пут, сви се журе да прекарају морузу у двор, па да почну орање за пшеницу.⇔ *протандрче.*

танца рет. несвр. *игра.* – Слободан се ознојил, врчи вода оди њег ко да у жетву врзује снопови, стурил се на кошуљу, и само танца.

танџара ж фиг. *пушка* (упор. кратеж). – Излезе Маноил, у једну руку влаша с љуту рећију, у другу руку скратена танџара. Натькнул шубару на главу и обесил танџару на раме, па мисли да је јунак.

тањир мн. тањири м *део прибора за ручавање.* □ – Напрет тањири неје имало, јело се само из зевњане панице сас дрвене ложице. ▌**плекан** ~ *лимени тањир.* – Ја си повише волим плекан тањир, нема ме је страх да ли че се строши кад ми испадне из руку. ▌**порцеланћи** ~ *порцуланског тањир.* – Домачинска кућа, све убаво од намештај, тањири порцеланћи, виљушће и ложице ко из продавницу да су са донесене, а при свећи тањир турили и паклу цигаре, и тој от поскупете.

тањирача ж *врста дрљаче коју вуче трактор.* – Тањирача зевњу много лепо испестује, направи ју ко ситну пепел.

тањирченце мн. тањирчетића с *хип. од тањир.* – Свако дете си је знало које је њиго́во тањирченце, и неје давало друђи да куса из њега.

тањирчина м *пеј. од тањир.* – Што несе омила ови тањирчине, мене ли чекају ја да ји мијем, а ти да агалисујеш.

тапа-тупа ономат. *узвик којим се подражава ударање.* – Дете, ја се малко смири, да не буде тапа-тупа.

тапија ж *исправа о власништву непокретне имовине.* Δ – Деда имаше тапију да је наше имање у Сулиманово купил њигов баштан Сава од некаквог Турчина Сулимана.

тапне свр. 1. *куцне, лупне.* – Он седне до мен, тапне ме по грбину два-три пут, и само ћути. 2. фиг. *залепи.* – Имал је тија продавац у двор големо плекано корито сас студену воду, у њег надави влаше сас пиво, тикете се натопе и разлепе, и пливају по коритото, он тапне тикету од пиво које тражиш, и увек има пиво и кад је нестало оди туј сорту. ⇨ *тьпне.*

тараба ж *грубо тесана даска за ограду.* – Немој да се качиш на тарабете, да се не набодеш на неку.

тарапана ж *вика, ларма, неред.* Δ – Каква се тој тарапана начљс направи при вас?

тарапка мн. тарапће ж *дем. од тараба, тарабица.* – Јесењс о[т]цеко трепетлику, остави ју да се просуши, после ју откара на стругару, испадоше убаве тарапће.

тараса ж *тераса, велики балкон.* – Учити́ли једну тарасу у центар варош сас разна цвећетија и сас црвени барјаци куде требе Брка да држи говор.

та́рђе ж мн. *две мо̄тке са по̄пречно прӣкованим даскама за прӣнос те̄ре̄та, тра̄гач.* – Јуче́р бе́ше ва́шар у Бабу́шницу, бе́о се одузе́л под ве́јник от пије́ње, зама́лко да ме но́се до́м на та́рђе.

тару́п м *машина која дроби камен* (упор. дробилица). – Јеле́нко дро́би ко тару́п, и це́л ди́н ус шише́ преседи́ под оре́ј, и је́два че́ка неко́ј да му до́јде да и́ма с куга́ да се нашље́ма, и да разла́га о́бђе на крава́јци.

та́с м *лимени лончић са дршком, служи и као мерна јединица од око по̄ола лӣтра* . – Намали́ла кра́ва млеко́, оцу́тра једва́ два́ та́са млеко́ пому́зо.

та́слица ж *манжетӣна на рукаву мушке кошуље, зарукавље.* – Отђину́л ми се кукља́ј на та́слицу, па не мо́гу да запе́кљам рука́в. Ђоте́к ти не ђи́не, а́ умѣ́шкал, а́ не умѣ́шкал та́слице.

та́сличка мн. та́сличђе ж *дем. од та̄слица, та̄слица на дечјем рукаву.* – Заврну́ла та́сличђе, па загмаца́ла ру́ђе до ла́ктови у каљи́ште.

та́сна ж *та̄њирић за шољицу за кафу, та̄цна.* – Смеју́ ми се што нуме́јем да се се́тим да тре́бе да се принесе́ вилца́н сас та́сну, а не са́мо вилца́н.

та́сница ж *дем. од та̄сна.* – Еве́ ти со́л на та́сницу, сола́рчето ми па́де не́кња неда́да, па се ра́зби.

тастери́ше несвр. фиг. *прӣјављује, о̄ткуцава* (некога некоме који је на положају). – Седи́м пред вра́та под ду́д и пцу́јем и то́га што тастери́ше поште́н на́род код а́лавити пураве́лници, и такву́ отима́чку и ло́кмашку вла́с, и држа́ву што је зи́нула на на́с ко а́ждаја.

та́та (у В та́те) м *име одмила за оца и свекра.* – Та́те и на́не, а́јде постави́ла сам да вече́рамо.

та́та-ма́та м *онај који је веома спо̄собан, махер.* – Ка́д је могѣ́л Марја́н из Ма́суровци да се ко́ље сас Београ́цањи, што́ па ја́ не мо́гу, па ја́ сам за сва́цу та́та-ма́та.

тата́би се несвр. *па̄разитӣски се прӣлеп̄љује уз кога.* – Тата́би се ко тата́бица уз ме́не, мисли́ да чу ју у́знем, а ме́н је са́мо да ми про́јде вре́ме с њу́. ⇔ *ӯта̄таби се.*

тата́бица рет. ж зоол. *по̄родица инсеката па̄разита са рилцем за сисање крви* Heteroptera (упор. стеница). – Не мо́жемо се курталишемо о[д] тата́бице, це́лу ноч ни пи́ју кр̏в, а ди́њу се завлечу́ по пукло́тине у зи́д, и по ди́сће от кре́вет.

та́тко рет. м *о̄та̄ц* (упор. башта) – У туцо́га та́тка, по́голема па́тка. И́мам си дево́јче, во́лимо се ода́вна и доне́сомо о́длуку да по́чнемо да жи́вимо за́једно, па ко це́ним да је ре́д да ти ка́жем, та́тко си ми. Е па че си да́ва та́тко ти Милу́тин пије́ње ка́т си се и ти́ реши́л да прев̏рташ сено.

татко́вина рет. ж *очевина.* – Ни́кад им неје́ до́ста, за́лчак би чове́ку из у́ста узе́ли, засе́дну ко да им је татко́вина, а све́ то́ј од на́род о́тето, и јо́ш оти́мају.

татла́би се несвр. *намеће се коме, прикључује се на силу.* – Немо́ј да се татла́биш куде́ ти неје́ ме́сто, тражи́ си тво́ј вр̏с, кво́ ти тре́бе та́м че на́јдеш. ⇔ *ӯта̄тлаби.*

татли́ ЛЗ непр. прид. *нешто на̄јле̄пше и на̄јслађе.* Δ – Каквý но́шњу смо има́ле, дльге вута́ре, па се подвр̏жемо с кани́чку, па кошу́љка, па јеле́к, па опѣ́нчичи на но́ге, чора́пке црне́, па тѣг коса́ сплéтена у ре́дови, и заки́тимо се с ки́тку, и дево́јка та татли́.

та́ће *хӣп. од та̄те* (у В). – Умре́ше ми и ма́ти и башта́, па се поне́кад разви́кам и поми́њам ји: На́ђе, та́ће, на́ђе, та́ће, како́ чу ја́ са́ без ва́с, који́ че ме погле́да и помо́гне ка́д ми је на́јтешко.

та́ћиша ж агр. *врста крушке сӣтног о̄лода* (упор. такуша). – Једну́ш ја́ накара́ о́вце поди кру́шку та́ћишу да пла́дњују, оно́ ме неква́ дремка у́вати, па не зна́м ко́лко сам спа́л, кат се пробуди́, о́вце ји не́ма.

та́чкица мн. та́чкице ж *купон за снабдевање робом.* – Неје̏ има́ло да ку́пиш ко́лко ти тре́бе, не̏ло ко́лко ти сле̏дује на та́чкице.

та́шња ж *ташна.* – Суза́на се бр̏кну у та́шњу, па и̏звади до̀лар, пу́шти га на Ци̏ганина у тру́бу, и кома́ндује му: Да ми сви̏рите и поје̏те „Ни̏шку ба̀њу“!

та́шњица ж *дем. од ташња, ташница.* – Кад и̏де ћи̏ша, мо́ра се во̀ди рачу́н да се не ука́шкају ципе̏љће, и да се не умѣ̏шка дре̏шка и та́шњица.

тѣ̏ван, -вна, -вно *мрачан, таман.* – Мо̀ј живо̀т ти је цр̏н па пѣ̀клен, тѣ̏ван ко тѣ̏вна но̀ч усре̏д зи̏му.

тѣвне̏је несвр. *в. тавнеје.* – Скра́ти се дѣ̀н, ра́но по̀чне да тѣ̀внеје, а но̀ч го̀дина. ⇔ *потьвнеје.*

тѣ̏вни се несвр. *смркава се, пада ноћ.* – Де̏ да ви̏димо за кво̀ смо дошли̏, поче̏ се тѣ̀вни, не̏ма да сьви̏ња. Мло̀го се ра́но тѣ̀вни, па но̀ч дљ̀га ко го̀дина. ⇔ *притьвни се, стьвни се.*

тѣ̀внина́ ГЛ, ДЛ (ОП тѣ̀внин који уз предлоге постаје прилог) ж 1. *в. тавнина.* – У цр̏ну тѣ̀внину да шту́кнеш, па та̀м да пропа́днеш. До̀-тѣ̀внин се ма̀је по ва̀рош, да мо̀же та̀м би спа̀л. Се̏лска ра̀бота је о̀д-тѣ̀внин до̀-тѣ̀внин. Ди̏зају се и обла̀че по̀-тѣ̀внин, о̀пипом отва̀рају капи̏ју, и изла̀зе на пу̀т. Одо̀цутра се у̀-тѣ̀внин ди̏гла, бе̏ше вој дѣ̀н да мѐси ле̏б. 2. фиг. *бесвестица.* – Ле̏го на кре̏вет и зажма́, пред о̀чи ми дојдо̀ше деца́ наве̏шкана висо̀ко по гра̀ње, и одједну́ш – тѣ̀внина́, ко у буна̀р да сам пропа̀дла. ⌂ **поје̏ла га тѣ̀внина́** *буде украден.* – И̏мао у̀баво сећи̏рче, али га поје̏ла тѣ̀внина́. ⇨ *тьмнина.*

тѣ̀внино̀м прил. *в. тавнином.* – Гле̏дам са̀мо ис ку̀ћу да изле̏знем: у њи̏ву, у гради̏ну, у лива̀ду, са̀мо да несѣ̀м до̀м, тѣ̀внино̀м изла̀зим, у̀-тѣ̀внин се вр̀там.

тѣ̀вни́ца ж фиг. *затвор, тамница.* – Уапси̏ше га и откара̀ше, та̀м че га и изеде̏ тѣ̀вни́ца.

тѣ̀ва́н м *в. тавњан.* – Какѣ̀в светѣ̀ц, такѣ̀в тѣ̀ва́н.

тѣ̀г прил. *тада.* – Ако ју напра̀виш како̀ сам ти каза̀ла, тѣ̀г че ви̏диш какво̀ је пра̀ва спр̀жа, не мо̀ж да преста̀неш да ју једе̏ш ка̀т по̀чнеш. Тѣ̀г се на њи̏ву и̏деше ра́но, у сѣ̀вњушку. ⇨ *тьга, тьгај.* ⇔ *отьг.*

тѣ̀га прил. *в.тьг.* – Са̀мо ка̀д им сељ̀аци затре̏бу да дава̀ју некакво̀, тѣ̀га ји о̀кају, онака̀ ни̏како. ⇔ *отьга.*

тѣ̀гај ДЛ прил. *в. тьг.* – То̀ј што бе̏ше, бе̏ше, не поврну̀ло се, али са̀ ни снајде̏ по̀загуљено и вре̏ме и љу̀ђе, не̏го ли тѣ̀гај што бе̏ше. ⇨ *тегај.*

тѣ̀гашњи, -а, -о *в. тагьшњи.* – Тѣ̀гашња напредња̀чка вла̀с мло̀го је глоби̏ла на̀род. Не̏ма ви̏ше да се вр̀ну тѣ̀гашњете пе̏сме и седе̏њће.

тѣ̀к-тѣ̀к-тѣ̀к! узв. *за вабљење живине.* – Цр̀-р-р! Тѣ̀к-тѣ̀к-тѣ̀к! Је̏лате, ба̀бина пилети̏ћа, да ви ба̀ба вр̀љи мору́ску да се накљу̀цате.

тѣ̀ка несвр. *куца* (о срцу или сату) – Остаре̏ла сам, по ли̏це ми избѝле си̏ђе, ср̀це ми јо̀ш тѣ̀ка, ал поче̏ да преа̀пује.

тѣ̀кне свр. *дирне, нанесе ма и најмању увреду, такне.* – Са̀мо ли те нећи̏ тѣ̀кне, о̀дма до̀јди да ми ка̀жеш, па чу се ја̀ с ње̏га распра̀вим. ⇔ *натькне, уткне.*

тѣ̀кми несвр. *слаже једно на друго класирајући по величини.* – Укачи̏л се Ле̏ка на вр̀ грани̏цу и ка̀стри гра̀ње одозго̀р, Тодо̀ра ји до̀ле збѝра, и тѣ̀кми на купчѣ̀к, па га наме̏тне на грби̏ну и отсе̏ца до пут. ■ **тѣ̀кме̏ње** *гл. им.* – Кад до̀јде вре̏ме за тѣ̀кме̏ње дува̀н, ми̏ се пома̀гамо, данѣ̀с тѣ̀кмимо при једнога̀, ју̀тре при дру̀гога, тека̀ ни по̀брже про̀јде вре̏ме, а и по̀више се ураборти. ⇔ *натькми, стькми.*

тѣ̀кми се несвр. фиг. *дотерује се, улепшава се.* – За ку̀га се то̀лко тѣ̀кмиш, па се не одва̀јаш од огледа̀ло.

тьмѝн речц. *в. тамьн.* – Тьмѝн почѐ га̀че да обла̀чим, јѐрбо су тѣг га̀че носѝли са̀мо онѝја којѝ су пора̀сли, па трѐбе вѐчем да се жѐне. Ло̀зје тьмѝн прородѝло, о̀н запѐл да га продадѐмо.

тьмнина̀ ЛЗ ж *в. тьвнина.* – Ју̀тром јо̀ш тьмнина̀ до̀јду колѐцањи укѝтени, но̀се тоја̀шку и торбѝчку, и мѝ им да̀вамо онѝја кола̀чи што̀ мѐсимо за Бѣгњи вѐчер, и по парчѐ мѐсо на сва̀кога колѐцанина, то̀ј је његѐва сла̀ва.

тѣнак, -нка, -нко *танак.* – Пора̀сал висо̀к, ма̀ тѣнак ко пру̀т, мр̑шав. Детѐто им нѝкако не напрѐдује, кочѝњѣте му некако̀ сѝтне и тѣњѣе. Тка̀ле смо и ѣена̀рно платно̀ от паму̀к, оно̀ тѣнко, па ср̑тканво за ра̀боту. ■ **по̀тьнак** комп. *тањи.* – Ма̀лко је по̀тьнак од мо̀јуву ру̀ку. ■ **на̀јтьнак** супрел *најтањи.* – А ма̀ѣа, ко на̀јтьнка травка̀: да пу̀неш у њу̀, она̀ че се савѝје до̀зем. ⇨ *тьньк.* ⇔ *устьнак.*

тѣнацьк, -цка, -цко *прилично танак.* – Ручѝце му тѣнаџѣе, па се провѝде. ⇨ *тьначьк.*

тѣначьк, -чка, -чко *в. тьнацьк.* – Тѣначка ти прѐцата за цѐмпир, че ти смр̑зне човѐк, по̀сле кво̀-ч без њѐг. ⇔ *устьначак.*

тѣньк, -нка, -нко *в. тьнак.* – А̀ко нејѐ длѣг, ал да нејѐ тѣньк, а бо̀ље да је и једно̀ и дру̀го.

тѣни несвр. *чини што тањим.* – Кудѐља се задѐне за по̀јес, па се сас лѐву ру̀ку оди ву̀ну пома̀лко истр̑за и тѣни, а сас дѐсну се вр̑тка вретѐно, и тека̀ се ву̀ната пољк упрѝда у коњц и намоту̀је на вретѐното. Немо̀ј то̀лко да тѣниш рѐзат на но̀жат, бр̑зо че се па̀к уту̀пи. ⇔ *истьни, отьни.*

тѣнко прил. *с малом дебљином.* – Да изва̀диш од у̀бавуну рѣѝју из мало̀то бу̀ре, и сушенѝцу да му на тѣнко исечѐш, од онѐј што си скута̀ла за њѐга, па да ју загрѐјеш у рѐлну. ■ **по̀тьнко** комп. *тање.* – Ако ѝмаш по̀виш ма̀з, и ако тека̀ во̀лиш, нама̀жеш га по̀дебелшко на кома̀т, ако нѐмаш, тѝ по̀тьнко разма̀жеш мазѣкат преко ко̀матат.

тьнкоко̀рес, -та, -то *који је танке коре.* – Дебелоко̀ресте тѝкве кат се сва̀ре су по̀блаѣе о[д] тьнкоко̀ресте.

тьнкоко̀рка ж *бундева која има танку кору.* – Ѝма тѝкве дебелоко̀рѣе, и тѝкве тьнкоко̀рѣе.

тѣнкошијес, -та, -то *који је танког врата.* – Вла̀чи се с некаквѐ девѐјчиште, оно̀ кра̀кљаво и тѣнкошијесто, добро̀ са̀мо да га поста̀ве за пла̀шило у ло̀зје.

тьњѣ̀ж м *оно што је танко* (*гардероба, огревна дрва*). – Докара̀л ми др̑ва тѣњѣеж, ко за у ву̀рњу, а не дебѐла др̑ва која̀ др̑жу о̀гань, ку̀ѣа да се згрѐје.

тѣпка несвр. 1. *гази у месту, цупка.* – Тѝја дѣн Љу̀бица бѐше чу̀дна некако̀, свѐ тѣпка у мѐсто, и нумѐје да се опра̀ви на работу. 2. *лупка чим о нешто.* – Коледарѝ улѐзну у со̀бу, ми им навр̑љамо на̀зем ја̀буѣе, ор̑ѐси и тро̀шену мору̀зу, онѝ си збѐру ја̀буѣете и орѐсити, а сас крива̀к тѣпкају по мору̀зуту и благосѝвљају: Ко̀лко зр̑нца, – то̀лко деца̀! ⇨ *тьпче.* ⇔ *истьпка, сѣтьпка, утьпка.*

тѣпне свр. *в. тапне.* – Седѝм на тера̀су, пѝјац, љу̀ди се ужурѝли, во̀лим кад ји глѐдам одозго̀р, онѝ сѝтни ко бробѝнци, чѝни ми се са̀мо да ји тѣпнем с но̀гу, свѐ чу ји стѣпкам.

тѣпче несвр. *в. тьпка.* – На̀јпрво ѝду та̀м кудѐ ѝма мла̀да девојчетѝја, ора̀те, цако̀ле, смеју̀ се, врѐве, кад улѐзну прѐт ку̀ѣу, тѣпчу с но̀ѣе, чу̀кају с тоја̀ѣе, о̀кају, тро̀пну на вра̀та и улѐзну. ⇔ *отьпче, потьпче, притьпче.*

тврдачѣ̀к, -чка, -чко *који је прилично тврд.* – Лѐбацав ти тврдачѣ̀к, а и јѐлцево ти тѣначко, ал че помѝне, ка̀д нѐма бо̀ље.

тврдогла̀вштина ж/м *тврдоглава особа.* – Тврдогла̀вштина, недока̀зан, садѐ њурѝ, и глѐда ко бодљѝво говѐдо, нити се с некуга̀ дру̀жи, нити нѣѝ о̀че с њѐга да се дру̀жи.

тврдоко́рка ж *тиква са тврдом кором* (упор. и мекокорка). – Тврдоко́рће су по́блађе од мекоко́рће ка́т се сва́ре.

те́ речц. *ето* (упор. ете). – Ми́ си ко́памо ову́де по њи́вете, о́н тиће с а́уце прову́жди кроз Бабу́шницу, ма́лко по́сле, и те́ га, вр̏та се па́ј. Те́ како́ жи́вим, ко би́љка: затво́рим о́чи – мра́к, отво́рим о́чи – мра́к. ⌂ **те́ кво́** *па шта.* – Исе́кли ону́ј голе́муну кру́шку при шљива́р, не мо́ж ју бе́ру; те́ кво́ ако ју не мо́ж бе́ру, то́ј ли се сече́, такво́ ли се др̏во ни́шти, греота́, бре́, греота́. ⌂ **те́ ме и ја́** *ево и мене.* – Те́ ме и ја́, чу́јем смеје́те се, надо́кујете, па си помисли́: мо́ре, при њи́ неје́ ло́ше. ⌂ **те́ такво́** *било шта.* – Кат се комши́ја разбесне́јеше пија́н, дечи́ца ја́дна бе́гају при Петка́ну, о́на ји прикљ̏не до́к ма́ну да се тресу́ от стра́, по́сле им да́днеше да једну́ те́ такво́, кво се нашло́, па ји уку́тка у кре́вет ту́ј да пре́спу. ⌂ **те́ тека́** *ето тако.* – Мо́ж је нећи́ некво́ начу́л, дру́ђи ма́лко придода́л, тре́ћи настави́л, а љу́ђи во́ле мло́го да га утѐѕају, те́ тека́ испа́дне сасви́м дру́кше не́ло што је ства́рно било́. ⌂ **те тека́јете** *ето баш тако.* – Тетека́јете, ти̏ће чу́мо ману́ли се Стани́мир и Ко́са, по́т ста́ри дни́, ни́кој то́ј не би́ пове́рувал да че се де́си. ⌂ **те́ ти га** *ето и њега.* – Те́ ти га Миладин, мр̏да му до́љња у́сница ко́лко се наљути́л. Те́ ти ју Госпа́ва, и́де и напурли́ла се ко да вој је нећи́ козу́ укра́л.

тебѝра несвр. *жели, навија, намерава, настоји.* – Сва̏ћи тебѝра да су му деца́ прекај ње́г, а́ко несу́ бѣ́ш с ње́г. ➡ *теђира.*

тевери́ч м *место у природи пријатно за провод, теферич.* Δ – Изле́зни ма́лко на тевери́ч, да те сљ̏нце огре́је, немо́ј са́мо да си се затвори́л у со́бу.

те́втер м *бележница, записник, протокол; трговачка књига примања и издавања.* Δ – Сви́ смо запи́сани у по́ресћи те́втер, и не́ма мрда́ње да се по́рез не пла́ти. ⇨ *теф-тер.*

те́втерче с *дем. од тевтер.* – Ако и́ма Бо́га, нек обр̏не те́втерче, нек ви́ди кво́ пи́ше у ње́г, несѣ́м му га ја́ писува́л, јер ови́ја овде́ на́зем што́ се изда́вају за Бо́га на́јвише ни зајеба́ше.

те́гај прил. *в. тьгај.* – Те́гај су љу́ди живе́ли у за́једнице, и мло́го су работи́ли. Ка́т се чове́к на́ј не на́да, те́гај га све́ на́јлошо сна́јде.

те́гет непр. прид. *затворено плав.* – Мло́го је воле́л да и́ма те́гет оде́ло, на кра́ј му се и̏спуни жеља́.

те́гетан, -тна, -тно *тамноплав* (упор. модар). – Обле́кла црвену́ блу́зу, те́гетну су́књу, и обу́ла жлте́ ципе́љће, па се шарене́је ко дежде́вњак.

те́гличе мн. тегличети́ја с *дем. од тегла, теглица.* – Уле́зе у њи́но сопче́ и доне́се те́гличе сас сла́тко оди ду́ње, о́твори га, и с ложиче́ га за́кусну ко ма́лецко дете́.

те́гљи несвр. 1. *тегли* (упор. и вуче). – Ко́њ вуче́ што је упре́гнут у а́м, а гове́до те́гљи зато́ј што́ је упре́гнуто у јер̏м. Це́л живо́т сам тегљи́л и сеца́л ко мога́ре. Си́вча и Зеле́нко те́гљеоше ко лу́ди, неје́ им ни́кад треба́ла четве́рка, пу́на ко́ла сас ка́мање исте́гљеоше на вр̏ село́. 2. фиг. *удише.* – Са́ вла́че деца́ она́м по бо́лницу, те́гље смра́д по ко́дници, а ја́ сам си деца́ сама́ ишчува́ла. ⇔ *истегљи, натегљи се, потегљи.*

теђи́ра несвр. *жели, навија, намерава, настоји* (упор. тебира). – Си́гурно да чу теђи́рам за те́бе, мо́ј си, а о́н ми неје́ ни́шта.

теђи́ра се несвр. *брине се, секира се.* – Прода́де си гове́да, па се теђи́рам како́ че са́ без гове́да, си́н ми је, какѣ́в је, такѣ́в је.

те́жак, -шка, -шко 1. *који има велику тежину.* – Те́жак ко о́лово, троји́ца не мо́гу да га поди́гну. 2. фиг. *шкрт на плаћању.* – Же́не зна́ју да је те́жак на плачува́ње, па наузи́мају от све́ пома́лко, у́век то́ј затре́бе у ку́ћу.

те́жачьк, -чка, -чко *који је прилично тежак.* – Ве́ч си поста́л те́жачак, не мо́гу ви́ше да те но́сим, кад о́чеш о́диш по́брзо од ме́не, не мо́гу те сти́гнем.

тежи́ несвр. 1. *има жељу за чим.* – Ѝе тежи́ да се ме́ша с поште́н све́т, не́ло с пија́нице и ца́болеба́роши, такъ́в ти не тре́бе. Који́ за какво́ тежи́ то́ј си и доби́је, неѣ́и до́бар мира́з, али ни́какву жену́, неѣ́и до́бру жену́, али ни́какав мира́з. 2. *осећа одређену тежину.* – На сла́бу овцу́ и ру́но тежи́. ⇔ *натежи, отежи, претежи.*

тежи́на ж 1. *одређена мера. количина чега утврђена мерењем.* – Ја́гње сугаре́, али до́бро чу́вано па нара́сло, а и́ма си и тежи́ну. 2. *осећај нестабилности и мучнине.* – Поче́ да осе́чам некакву́ тежи́ну у гла́ву, па се са́мо зано́сим ко пија́на коко́шка.

те́зга мн. те́зђе ж *сто у трговинској радњи* (за којом трговац ради и излаже своју робу), *или у занатској радњи* (на којој занатлија ради). – Деда-Јо́сив је стола́рсћи за́нат научи́л у за́твор, по́сле си ку́пи те́згу и ала́т, и поста́де на́јбољ ма́јстор у це́л кра́ј. ⌂ **ра́ди испод те́згу** *ради мутне послове, шверцује.* – Неје́ се обогати́л с поште́н ра́д, не́го што́ је работи́л на цр́но и испод те́згу. ➞ *тезђера.*

те́зђера ж *столарска тезга* (упор. тезга). – Пе́јча у по́друм некво́ дељо́л, једѣ́н Не́мац у́зне ѣесе́р оди те́зђеру, уда́ри га преко чело́, и отиду́ си.

тека́ ГЛ, ДЛ прил. *на такав начин, тако* (упор. такој). – Тека́ је било́ у моје́ вре́ме, а са́ је сасви́м дру́кше. Ка́ко ти сви́ре, тека́ че и́граш. ⌂ **тека́-тека́** *мало-помало.* – Ле́гни и скуѣ́и се, оно́ тека́-тека́ па че про́јде бо́лката. ⌂ **тека́ ми и тре́бе** *тако ми и треба.* – За те́б сам била́ ко ма́чава, они́ја што́ па́зео одлете́ше по дале́ѣи гра́дови, ма́ѣу си заборави́ше, изви́ка си о́чи за њи́, тека́ ми и тре́бе.

тека́(ј)ете ГЛ, ДЛ прил. *баш тако, управо тако.* – Па те́ тека́ете, ко што́ ти прича́, насе́дамо уз ба́бу, па уца́камо да ни при́ча при́че од вапири́ и со́тоње, она́ си́рота при́ча, ми́ по́сле но́чу не мо́ж да за́спимо ко́лко ни стра́ оди те́ј при́че. Те́ тека́јете, при́чају да је има́ло и те́ја со́тоње, па се боѣ́и ствара́ле у некакви́ свира́чи, а да ли је било́, да ли неје́ не зна́м. Па тека́јете, напра́ве ру́пу, па и́мају големе́ тоја́ѣе, крива́к га о́кају, па и́грају свињи́цу.

текъ́в, -ква́, -кво́ пр. зам. *в. такъв.* – Ни ми́ Лужни́чањѣе несмо́ загу́бене, и ми́ смо си текве́ – ми́зесте. Какве́ су биле́ му́зиѣе: га́јде, тупа́н, текво́, дру́го неје́ има́ло, текво́ вре́ме било́.

текме́ мн. текмети́ја ЛЗ с *дрвени сандук у коме се меси и чува хлеб.* – У текме́ си ме́симо и чу́вамо ле́б. Има́ли смо текмети́ја за месе́ње ле́б. ⇨ *текне.*

текне́ мн. текнети́ја ГЛ, ДЛ с 1. *дрвени сандук у коме се меси и чува хлеб* (упор. и текме). – Саба́јле отсе́јем бра́шно у дрвено текне́. Напре́д се све́ у текнети́ја меси́л ле́б, а са́ у ва́нгле. Даѣ́ се не мо́ж ни у једну́ но́ву ку́ѣу ви́ди кре́деньц и текне́. 2. *дрвено користо са ручицама у коме се прави и носи малтер.* – С петна́ес го́дине сам поче́л да ме́шам ма́лтер и но́сим текне́ по граѣе́вине.

те́кне свр. *роди се мисао, падне што коме на памет.* – Узо́мо се, и све́ је било́ добро́, али му одједну́ш те́кну на па́мет да ма́не и ме́н и деца́, и да прива́не све́т.

тео́ ЛЗ *на такав начин, тако* (упор. такој). – Е́, кат су би́ле сва́дбе неве́сте у ва́лови, во́зе се у воло́вска ко́ла, мо́мци на ко́њи ја́шају, и тео́. За У́скрс сва́римо ја́јца, учи́нимо пера́шке, и́демо на оро, и тео́. ⇨ *теко́ј.*

тео́ј ЛЗ *в. теко.* – Сас ма́јку смо ле́по живе́ли, које́ и́мамо де́лимо, које́ не́мамо ми́ че сви́ да отпа́тимо, тео́ј смо проживе́ли на́ш ве́к. Не мо́жемо, си́нке, да оста́немо живи́ тео́ј.

те́л м *танка жица.* Δ – Напу́кло ми коси́ло на косу́, па сам га привр́за́л сас те́л, и слу́жи ко но́во.

телево́н рет. м *в. телефон.* – Сањува́ла сам ви начѣ́с, зато́ј ви о́кам на телево́н да ви пи́там како́ сте. ▌ **це́пни** ~ *телефон који се носи у џепу, мобилни телефон.* – Измисли́ше це́пни теле́вони, па са́ мо́ж да ора́тиш из Ба́ѣевицу сас некуга́ који́ је у

Јела́шницу, то́ј да ми је неко́ј прича́л преди десети́ну го́дине, откара́л би га одо́кле је дошљ.

теле́нце мн. теленцети́ћа с *дем. од теле.* – И́мамо теле́нце, оно́ пра́ва мађуша́на. Теленцети́ћа се насиска́ла, па са́мо ри́пкају по шта́лу.

теле́ћи, -а, -о. – Не́ма ни́шта по́благо о[д] теле́ћо месце́, али се до ње́г те́шко до-о́ди.

теле́ћина ж *телеће месо, телетина.* – Направи́ла сам ђуве́ч сас теле́ћину.

телефо́н нов. *апарат за преношење говора на даљину жичаним или бежичним путем.* – Дру́ђипут ка́д ју сре́тнем, и́ма да нава́лим ко му́тав на телефо́н, јега́ ми се позла́ти. ⇨ *телифон.*

те́ли се несвр. *доноси на свет теле* (о крави). – На́ше кра́ве си се у́век саме́ тели́ле, а и́ма кра́ве које́ без марвења́ка не мо́гу да се оте́ле. ■ **теле́ње** *гл. им.* – Ва́ша кра́ва наблизи́ла с теле́ње, ско́ро че и́мате теле́нце. ⇔ *зате́ли се, оте́ли се.*

телифо́н м *в. телефон.* – Ако вој неје́ ја́сно, о́дма си о́ка ба́бу преко телифо́н да ју питу́је за то́ј.

телифо́нис м *телефонист(а).* – У во́јску сам би́л телифо́нис, ми смо одржа́вали ве́зу з гла́вну кома́нду.

тели́ште с *пеј. од теле.* – Не приоди́ до тели́штето, разигра́ло се, мо́ж те ри́тне да те онеспосо́би.

телчи́к м *хип. од тел.* – Привржи́ га с телчи́к да се не кла́ти, да мож у́баво да сече́ш с ње́га.

телчи́на ж збир. *телад.* – Дојдо́ше на́купци та побра́ше сву́ телчи́ну у село́. Ва́ле се да су бога́ти, да чу́вају четири́јес о́вце, четво́ра гове́да, телчи́на и прашчи́на ко́лко о́ч, а коко́шће и не бро́је.

телчи́нка с *хип. од телчина.* – И́мам две́ телчи́нка, па са́мо ри́пкају по шта́лу. Ко́лко и́скрице – то́лко дечи́ца; ко́лко жи́шчице – то́лко телчи́нка у шта́лу, јагњетића у о́бор, прашчи́нка у ко́чину.

тељи́га несвр. *животари, преживљава којекако.* – За са́ тељи́гамо некако́, а докле́ че́мо че ви́де они́ја по на́с што́ оста́ну. ⇔ *истељига, претељига.*

тељи́га се несвр. *истрајава се, преживљава се.* – Тељи́га се, али му́чно, на село́ се љ́ко не жи́ви.

темеља́ча ж *дрвена греда која се полаже хоризонтално по озиданом темељу.* –Ози́да се те́меље, па се на ње́га поло́жи темеља́ча, а на њу́ се по́сле поста́вљају дире́ци.

те́мељан, -љна, -љно *који је поуздан, карактеран, на кога се може ослонити.* – Бе́ше ми́ран чове́к, те́мељан, не ора́ти мло́го, и не обећа́ва што́ не може да испу́ни.

тена́ ж *доколица, спокој, стање опуштености.* Δ – Неје́ нава́лица, тена́ је, бр́зо че сме́љемо. ⌂ **на тену́** *без журбе, натенане.* – Ме́зелите и пи́нете на тену́, немо́ј се жу́рите. Који́ не́мају ра́боту оста́ну, па си на тену́ разврж́у орату́, а који́ си и́мају ра́боту, ди́зају се и и́ду. Дојди́ да си поседи́мо, и да си попри́чамо на тену́. Збра́ше се комши́је, па овр́мо на тену́.

тењ́ц мн. тенци́ м *вампир* (упор. вапир). – Побледе́л ко тењ́ц. Це́лу но́ч не спимо́ ко тенци́. ⌂ **ла́дан ко тењ́ц** *који је хладан, који не одаје топлоту.* – Шпо́ретав ла́дан ко тењ́ц, не́че да гори́, каква го́д др́ва да му ту́рам.

те́ни се несвр. *прави се комоција, смањује се гужва.* – По́че се те́ни, доле́чан на́род се ве́ч разла́зи, оста́њују да вашару́ју са́мо који́ су бли́жњи, и варош́а́њи.⇔ *оте́ни, расте́ни.*

те́нчи се несвр. *преобраћа су у тенца* (упор. вапири се). – Напре́т су се тенчи́ли само баксу́зи кад у́мру, а дањс смо сви́ поста́ли тенци́ јо́ш на́живо. ⇔ *уте́нчи се.*

те́па (трп. пр. те́пан, -а, -о) несвр. 1. *бије, тӯче.* – Гра́д ни је тепа́л шеéс трéћу го́дин. Питу́ј кво́ о́ч, садé ме немо́ј тéпаш. Била́ ми инспéкција, си́гурно се жали́ли роди́тељи што им то́лко тéпам дечи́штана. При на́с се ка́же: човéк је тéпан, а говéдо је би́јено. 2. фиг. *ради као машина.* – Ту́ре га на мéшалицу, и о́н тéпа: три́ лопа́те пéсак, једна́ лопа́та крéч, тека́ цéл дѣ́н. ■ **тепа́ње** *гл. им.* – Бу́ди ми́рна, да не па́дне тепа́ње. Дрно́сано дети́штево, че си спеча́ли тепа́ње. ⇔ *до̄те̄па, за̄те̄па, исте̄па, на̄те̄па, о̄те̄па, по̄те̄па, пре̄те̄па, про̄те̄па, ӯте̄па.*

тéпа се несвр. *има особину да се тӯче, и да слабијега тӯче.* – Бéгај од њéга, ти́ја во́ли да се тéпа. Ма́лко ли пи́не, о́дма се тéпа с некуга́. ⇔ *на̄те̄па се, о̄те̄па се, прӣте̄па се, сте̄па се.*

тéпач м *који је главни у тӯчи, предводник тӯче.* – О́н је гла́вни тепа́ч у село́, од њéг сви́ бéгају.

тепена́р м геогр. *брдо, узвисина са стӯрмим стӯранама.* Δ – Бла́шко растр̑за армуни́ку, жи́ле на ши́ју му се напéле ко да гу́ра ко́ла уз тепена́р. Ми́ смо такѣ́в на́род да не ви́димо по́далек оди тепена́р.

тепенé с 1 анат. *тӯтеме.* Δ – Лéти ка́д ни упечé слѣ́нце у тепенé, мо́зак ни заћипи́. 2. фиг. *врх брда.* – Насред лива́дуну тепенé једно́ височко́ ко дрéш, на њéг се укачи́л једѣ́н во́лина ко стража́р, а около говéда пасу́.

тéпик нов. *тӯе̄пих.* – Свé но́во, чи́сто: жлѣ́те виро́ње, жлѣ́т тéпик, ка́ćави крéвети, а ја́, сéлско детé, научи́л сам да о́дим бо́с по стр̑њиште ко по тéпик.

тепси́ја ж *ӯлићи бакарни или емајлирани суд за ӯпечење ӯита, колача и сл.; количина јела сӯпремљена у тӯм суду.* □ – Ми́ смо по́вишће, без три́ тепси́је ба́ницу не мо́жемо да про́јдемо на једно́ једéње.

тепси́че мн. тепсичети́ја с *дем. од тӯе̄псӣја.* – У тепсичети́ја се печу́ пога́че и каравајчети́ја.

тепси́ченце мн. тепсичети́ћа с *хиī. од тӯе̄псӣче.* – И́мам и једно́ тепси́ченце, у њéг си спрéмам ћувéч.

тéр речц. (обично удвојено) *ајде, тӯако.* – Тéр, тéр, па дојдé рéд и на мојéг бра́та да му заи́гра мéчка пред вра́та. ⌂ **тéр-по́тер** *мало-по̄мало.* – Тéр-по́тер, тéр-по́тер, ми́ излéзомо из ду́гови, па почéмо и да прику́пујемо понекојé њивчé.

тéра несвр. 1. *по̄ревози у за̄прези, или каквом другом возилу.* – Му́ж ми рéче: Да тéрамо ми́ девójчево при до́ктора, док нејé ка́сно. 2. *вози, ӯправља возилом.* – Купи́мо му бици́клу, ал он ма́лецьк, не мо́ж да ју тéра. Ти́ја што́ тéраше ва́љак бéше си́тан ко цицора́н, ми́ сви́ зи́нумо у њéг ко да смо видéли ја́завца у прéсек: како́ то́лљи човéк оно́љи ва́љак тéра. 3. *прӣнуђује, прӣсиљава.* – Што́ трчи́ш по мéне, ка[д] те ја́ не тéрам. 4. *нуди го̄сто̄примсто̄во, по̄зива у кућу.* – Ишли́ су домаћи́ни и тера́ли су овици́ри да и́ду на кона́к при њи́, и који́ о́те они́ и́ду, који́ нéте они́ си кона́че при во́јску. 5. *сӯрема славу или свадбу, по̄рославља.* – Ми́не неко́лко врéме по голéмо го́сје, по́сле тéрамо ма́ло го́сје. 6. фиг. *живи, по̄водо̄ живо̄т.* – Човéк кад би могло́ да на́јде једѣ́н пу́т, па да по њéг тéра, до́кле тéра да тéра, ал не мо́ж, ко́лко да је у́бав, од њéг се некада́ мо́ра слéзне на стра́мпутицу, а са́мо понећи́ умéје да се вр̑не на они́ја пр̑вини пу́т. ⇔ *за̄те̄ра, по̄те̄ра, прӣте̄ра, про̄те̄ра.*

тéра се несвр. *па̄ри се, спа̄рӯје се* (о неким животињама). – Коби́ла се тéра, па бéсна, немо́ј да вој прио́диш, че те ри́тне да те унака́зи.

тера́јеж м зоол. *јеж.* – Деца́ нашла́ тера́јежа, па се и́грају с њéга.
ежи́ло се ко тера́јеж. ⌂ **збéре се ко тера́јеж** *склупча се као јеж од цицијашлука.* – Збра́л се ко тера́јеж, ни црно́ испод но́к му не мо́ж у́знеш.

тера́јешче мн. терајешчети́ја с *младунче тӯерајежа, јежић.* – Оцу́тра у гради́ну видо́ три́ терајешчети́ја и њи́ну ма́тер како́ ји во́ди, са́мо што́ су прооди́ла.

терези́ја ж *вага у облику металне шипке са тасом за робу на краћем, а тегом на дужем краку, на којем су подеоци који означавају тежину, мери до десет ока* (упор. и кантар). – Еве́ где терези́ја рдаве́је обе́сена на зи́д, а некада́ си на њу́ ме́реомо све́ кво смо купува́ли ел продава́ли; мери́ла је на о́ће, полови́н о́ће и дра́мови.

те́рет м 1. *оно што неко носи, све оно што је натоварено на некога или неко превозно средство.* – Отпразни́ ма́лко ца́кат, несо̏м ја́ мога́ре да мо́гу то̏љћи те́рет да но́сим. 2. фиг. *брига, обавеза, невоља, тегоба.* – Не зна́ју ни те́рет ни му́ку, лежу́ до пла́дне, кат се ди́гну не мо́гу да се пробора́ве.

те́ретан, -тна, -тно 1. *који се односи на терет, који вуче или превози терет.* – Отка́рамо с ко́ла ства́ри до Пи́рот, па ји карти́рамо на тере́тни вагон за Бе́оград. 2. *који замара, који је напоран и мучан.* – Несо̏м се погрби́ла од ра́боту и го́дине, не́ло од те́ретне бри́ђе и сећира́ције.

тере́ти несвр. 1. *оптерећује.* – Немо́ј мло́го да тере́тиш ко́лата, че ти тре́бу и за догодине, а несу́ је́втина па о́дма дру́га да ку́пиш. 2. фиг. *окривљује.* – Немо́ј да ме тере́тиш да сам таква́, ка́т сви́ зна́ју да сам поште́на. ⇔ *истерети, натерети, отерети, претерети.*

тере́ти се несвр. *оптерећује се.* – Мла́до, нуме́је да се чу́ва, се тере́ти и ко́лко мо́же и ко́лко не мо́же. ⇔ *истерети се, натерети се, отерети се, претерети се.*

те́ретно прил. *на теретан начин, напорно.* – Зна́м да је те́ретно да чу́ваш ста́рога чове́ка, ал мо́раш да му насто́јиш, има́ње се ље̏ко не насле́ђује.

терзи́ја м *старински кројач који је ручно шио одело од чохе.* Δ – Терзи́ја до́јде у село́, же́не му про́стру це́ргу, о́н крста́то се́дне на́земи, ту́ри но́жици, арши́н, напр̏шњак и во̏шчак да промаци́ња пр̏тен коњ̏ц, ши́је без маши́ну, на́-руће.

терзиљ̏к м *терзијски занат.* – На́с је баште́ по́виш с терзиљ̏к израни́л, не́ло с при́кот од на́ше ћ̏нко има́њице.

те́сан, -сна, -сно *који је мале ширине, узак.* – Те́сне ми панталоне, те́сни ми рукави́, све́ ми отесне́ло, а жена́ ме ко́ри да ома́њим једе́ње, па не́че да ми бу́де те́сно. ⇔ *устесан.*

те́ска несвр. *пресовањем одстрањује течност.* – Потси́рим си́рење, па га те́скам на те́скало до́к се исце́ди сва́ си́рутка из ње́га.

те́ска се несвр. *пресује се под притиском.* – Вр̏жемо сас кана́п кр̏пу са сирење, па ју прити́снемо сас ка́мик да се те́ска. ➞ *тиска се.*

те́скало с *приручна преса за отстрањивање сурутке из младог сира.* – Кат се млеко́ потси́ри си́пем га у кр̏пу, и с кр̏пу о́дма на те́скало: пр̏во се на аста́л ту́ри на́јлон, па преко кр̏пу кра́тка дашчи́ца, да гру́тка бу́де ра́вна, па одозго́р ка́мен. Ако је ма́лко си́рење, те́ска се у тепси́ју.

тескоча́ ж *тескоба, узан простор.* – При њи́ тескоча́, не́ма ку́де да се обр̏неш. Тескоча́ ми у ку̏ћу, али кат погледа́м дечи́цу, у ду́шу ми ширина́.

те́сначьк, -чка, -чко *прилично узак.* – Те́сначка ти аљи́ната, че́ре, неје́ ли ти не́згодно таква́ да изла́зиш у на́род. ■ **по́тесначьк** комп. *тесначьк у већем степену, тешњи.* – Ко́лце на бу́чкало, што се с ње́г бу́чка млеко́ у бу́чку, је ма́лко по́тесначко оди бу́чкуту, да мо́ж да и́де наго́р-надо́л.

тесне́је несвр. *постаје тесан, тешња.* – Би́ло каква́ дре́ја тесне́је кат чове́к по́чне да се попра́вља. ⇔ *отеснеје.*

те́сни несвр. *чини тесним, сужава.* – Ма́јсторе, немо́ј да шпа́раш матери́јал и да ми те́сниш оде́ло, о́чу да је ко́мотно, и да ми у̏баво стоји́. ⇔ *отесни, стесни.*

те́сно прил. *уже него што треба.* – У̏баве панталоне, и у̏баво ти стоје́, са́мо ма́лко те́сно скро́јене у бути́не и за́дњицу. ⇔ *устесно.*

тестьнцѐ с *дем. од тесто.* – За Бьгњи вѐчер мѐсимо коврждaнчи̏чи, сави̏јемо тестьнцѐ ко осми̏ца, испечѐмо, и дава̀мо на колѐцањи.

тѐсто с *маса од брашна замешеног водом (или другом течношћу и додацима).* □ – Ју̀тром се ди̏гнем, отсѐјем бра̀шно и замѐсим тѐсто, па оти̏дем на ра̀боту, ка̀т се врнем оно̀ доспѐло, размѐсим га и опечѐм лѐб. ■ **ћи̏село** ~ *тесто замешено са квасцем.* – Ћи̏село тѐсто је оно̀ј у којѐ и̏ма квасьц. ■ **прѐсно** ~ *тесто умешено без квасца.* – Прѐсно тѐсто нѐма квасьц, замешу̀је се сас со̀ду бикарбо̀ну.

тети̏н м *тетки̏н муж, теча.* – Ја̀ сам има̀ла шѐс тети̏на, чѐтри од ба̀штину страну̀, и два̀ од ма̀јчину страну̀.

тѐтка мн. тѐтће ж 1. *очева или мајчина сестра.* – Дечи̏ца си понѐкад и на тѐтку личу̀. 2. *свака старија жена у ословљавању.* – До̀к бѐомо ма̀лецћи ока̀ли смо те тѐтка Би̏са, па чу те и са тѐка о̀кам, а̀ко сам и ја̀ поостарѐл. ■ **тѐтћини** *који се односи на све који припадају тетиној породици.* – Ју̀тре че бу̀демо у тѐтћини, че бѐру ло̀зје.

тетку̀ша ж *девојчица која личи на своју тетку.* – Дево̀јчето чита̀вена тетку̀ша, по̀виш ли̏чи на тѐтку, нѐло на ма̀тер.

тѐћим везн. и речц. *тек* (упор. тике). – Не доо̀де, тѐћим понѐкад на мино̀од свр̏ну. Тѐћим у со̀бу улѐзе команди̏р сас једнога̀ милица̀јца, свѐ ји снѐг завеја̀л.

тѐфтер м *в. тевтер.* Δ – На̀род страу̀је од њиго̀вити тѐфтер, али му се и потсми̏ва ка̀т се понашљѐма.

тефтера̀ш м *благајник, књиговођа, рачуновођа; порезник који пописује да намири дуг држави.* Δ – На̀род се мло̀го плаши̏л оди ти̏ја порешчи̏је и тефтера̀ши који̏ су ишли̏ по сѐла да попи̏сују сто̀ку и поку̀ћнину за непла̀тен по̀рез.

тефтери̏ше несвр. *уписује, уноси у тефтер.* Δ – И̏спразни ни но̀ва вла̀с прѐсеци, и̏спразни ни трле и шта̀ле, до̀јду и са̀мо тѐрају, и ко бађи̏м тефтери̏шу у тѐфтери ду̀гови који̏ че ни вр̏ну, али ку̀ј је смеја̀л да се супроста̀ви.

течѐ (рад. пр. тѐкал, -кла, -кло) *непрекидно се креће од извора према ушћу* (о реци, потоку). □ – Кудѐ је вода̀ тѐкла, па̀ че тече, кудѐ је било̀ село̀, па̀ че бу̀де. ⇔ *истече, натече, отече, претече, протече.*

тѐчнос м *течност.* – Бурѐнце ко звоњц, али на једно̀ да̀нце у̀век пома̀лко вла̀жи, гу̀би тѐчнос, мо̀ра да и̏де при пи̏нтера.

тѐша несвр. *обрађује камен стружући и одбацујући неком алатком спољашњи слој, теше.* – Ка̀мење за Ша̀нац су доноси̏ли на ко̀њи из Мо̀дру Стѐну, и ту̀ј га једни̏ тѐшају, а дру̀ђи ко̀пају ро̀вови.

тѐшан, -а, -о *тесањем обрађен, отесан.* – Цр̏ква у Го̀рњи Стрижѐвац јеози̏дана с тѐшан ка̀мен и нега̀сен крѐч, с ци̏глу јеози̏дана са̀мо при̏прата.

тѐшка фиг. *гравидна, бремените* (о жени). –А̀ко је тѐшка, жена̀ је мора̀ла да и̏де на ра̀боту у по̀ље, дешава̀ло се да некоја̀ на њи̏ву и ро̀ди, са̀мо свекр̏ва оста̀њује до̀м да чу̀ва деца̀.

тѐшко прил. *напорно.* – Нѐма ћи̏ша, спѐкло га па тѐшко за копа̀ње, али се мо̀ра око̀па. ■ **по̀тешко** комп. *теже.* – По̀тешко ми да седи̏м, нѐго да рабо̀тим. ■ **на̀јтешко** суперл. *најтеже.* – Плевѐње жи̏то на̀јтешко бѐше, сла̀гнеш се и цѐл дѝн тека̀, прекр̏ши ни грби̏на.

ти̏ (ОП тѐбе / тѐб) л. зам. *ти.* – Ти̏ ли чеш с мѐне да се распра̀вљаш! Ба̀бо, тѐбе сам купи̏л кожувчѐ, а дѐди опѝнци. О̀чу да се ма̀лко поша̀лим с тѐбе. Ма̀ који̏ те тѐбе питу̀је бри̏ја ли се влади̏ка. Ти̏ невѐсти дадѐш пару̀, она̀ тѐб да̀р дадѐ. С тѐбе сам се скара̀ла, и нѐчу ви̏ше рѐч да проду̀мам с тѐб.

ти̏ узв. *их* (изражава изненађење, зачуђеност, разочараност). – Ти̏, да се ни̏где не на̀јде, кудѐ бѝш са̀ да ми се то̀ј дѐси. Ти̏, да га јѐбем, како̀ са̀мо мѐне то̀ј да сна̀јде. ➞ *тту.*

тига̏њ м – *плитак метални или бакарни суд са дугачком дршком који се употребљава за пржење.* – На̏прет све̏ ба̏крени тигањи̏ бе̏оше, па до̏ју Ци̏гањи калаци̏је та ји калаи̏сују.

тигањи̏ца ж *мали колач од киселог теста пржен у масти, уштипак.* – Поме̏ша се бра̏шно сас две-три̏ ја̏јца и заме̏си, али те̏стото тре̏бе да бу̏де по̏ретко да мо̏ж да се ва̏ди сас ложи̏цу, пржи̏ се у же̏жак ма̏з ил зејти̏н, кат се испржи озго̏р се насо̏ли сас си̏тан шиђе̏р, и тигањи̏це гото̏ве.

тигањче̏ мн. тигањчети̏ја с *дем. од тигањ, тигањчић.* – И̏мамо и тига̏њ и тигањче̏, у тига̏њ пр̏жимо пр̏жено, а у тигањче̏ пра̏вимо за̏пршку да запр̏жимо је̏ло.

ти̏ј, -а, -о фиг. *који је слабе јачине, умерен, благ, тих.* – Кад је пасу̏љ сва̏рен, оста̏виш га на ти̏ј о̏гањ да јо̏ш ма̏лко ћи̏ппне.

ти̏ја, та̏ј / та̏ја, то̏ј / то̏ја мн. ти̏ја, те̏ј / те̏ја, та̏ј пр. зам. *тај, та, то.* – А̏јде да се бо̏римо, па који̏ пребо̏ри, ти̏ја је по̏јак. Промени̏л се Или̏ја, о̏н си па̏ј ти̏ја. Та̏ј ба̏бичка ка̏т по̏чне да загоми̏ља, не мо̏ш се чове̏к од њу̏ курталиште. Та̏ј деца̏ че ме ис па̏мет иска̏рају. А која̏ је та̏ја дево̏јћа с те̏б, до са̏ ју несѣ̏м виђевља̏л. То̏ј дево̏јчиште се са̏мо сћи̏та, до̏м се не сврче̏вља. То̏ја дете̏ че ме за̏тре, са̏мо тра̏жи да му се купу̏је. Те̏ј моје̏ му̏ће ни̏кој да не дожи̏ви. У по̏ље ме јо̏ш несу̏ тера̏ли, по̏виш сам работи̏ла прекај до̏м те̏ја же̏нсће ра̏боте: тка̏ла сьм, ве̏зла, пле̏ла, готви̏ла и чисти̏ла по ку̏ћу.■ **ти̏јате** чл. ф. *баш ти, управо ти.* – Но̏чом напа̏дну ти̏јате Шва̏бе Срби, па ји бе̏оше покла̏ли гоца̏. ■ **то̏јате** чл. ф. *баш то, управо то.* – Неје̏ се могло̏ са̏мо оди то̏јате жи̏ви што̏ се ро̏ди у по̏ље, мора̏ло се и̏де и у печа̏лбу. ■ **то̏јте** *в. тојате.* – Одртаве̏ло, па са̏мо загоми̏ља: те то̏јте, те ово̏јте, те оно̏јте, ко да неђи̏ и̏ма вре̏ме са̏мо њу̏ да слу̏ша. ⌂ **на по то̏ј** *на основу тога, по томе.* – Сва̏кога гле̏да ко кра̏ва мртво̏ теле̏, на по то̏ј се ви̏ди да неје̏ до̏бар чове̏к.

ти̏јо прил. *тихо.* – Па, она̏к, ти̏јо и по̏испольк, ре̏че: Кат се приди̏гнем, кад ме отко̏че но̏ђеве, и̏ма да и̏демо у Пьсјач при оне̏ј убави̏це. ⇔ *истијо.*

ти̏ка несвр. *губи, остаје без чега.* – На воља̏је да си чове̏к ти̏ка вече̏ру. ⇔ *истика, потика, растика.*

ти̏ка се несвр. *губи се, нестаје.* – На̏род се ти̏ка, ората̏ се ти̏ка, о̏бичаји се ти̏кају, а ни̏кој ни̏шта не предузи̏ма да то̏ј зауста̏ви. Сви̏ да бу̏ду живи̏ и здра̏ви, и да ји добра̏ сре̏ћа пра̏ти куде̏ го̏д се тика̏ли по све̏т. ⇔ *затика се, истика се, потика се, растика се.*

ти̏ква ж бот. 1. *бундева* Cucurbita pepo. – Сва̏римо ти̏кве за свиње, али си во̏лимо и ми̏ да ји једе̏мо. 2. фиг. пеј. *глава.* – Издале̏ ме и ру̏ће и но̏ђе, а да се ка̏чим на сльбу и̏ма ми се сврти̏ у ти̏квуту, и кво̏ сам напрајил? ▌**зелена̏** ~ фиг. *празна глава.* – Од зелену̏ ти̏кву, не̏ма се̏ме. ⌂ **пу̏кне ти̏ква** *дође до раскола.* – И̏спрва бе̏ше све̏ добро̏, али једну̏ш-друго̏ш она̏ поче̏ да му повр̏та, до̏кле не пу̏че ти̏ква мецу њи̏.

тиква̏н м *главуран, глупан.* – За оно̏га који̏ ми̏сли да је на̏јпаметан при на̏с веле̏ да је тиква̏н.

тиквеља̏к мн. тиквеља̏ци м *пеј. од тиква.* – Кат су си роди̏ле тиквеља̏ци по њи̏ву, тро̏је кана̏те напуни̏мо, и јо̏ш оста̏доше.

ти̏квеник м *пита са тиквама.* – Ти̏ква се наренди̏ше на ренде̏, поме̏ша сас шиђе̏р, зејти̏н ил ма̏з и вани̏лицу, па се у тепси̏ју ре̏ди: о̏бга па ти̏кве, о̏бга па ти̏кве, до̏к се тепси̏ја не напу̏ни, ка̏т се испече̏, ти̏квеник гото̏в. ➞ *тиквоњак.*

тикве̏тина ж 1. *аугм. од тиква.* – Роди̏ле се тикве̏тине, па се изваља̏ле ко рањени̏це кроз мору̏зу. 2. фиг. *главурда.* – Ца̏бе му тиквети̏на ко шини̏к, ка̏д у њу не̏ма ни̏шта, слу̏жи му са̏мо за у̏крас.

ти̏квица ж бот. *врста младе тикве која се похује, или се употребљава као вариво (пуњена месом и пиринчем).* – Ја̏ че̏сто по̏хујем ти̏квице за моја̏ де̏ца.

ти́квиче мн. тиквичети́ја с 1. *дем. од тиква.* – Три́ тиквичети́ја да̏до на сви́ње. Че те изри́там ко ћо́пав ти́квиче. Де́ца пра́ве ко́ла од ша̏шће и тиквичети́ја. 2. фиг. *глава у дем. значењу.* – Сљ̏нце припе́кло, зашумоглави́ло ме́ у ти́квичето, леле́јем се ко пла̏стична ћеса на ве̏тар, ал си кра̏тим конто Калцере́ло. ⌂ **пр̏дне у ти́квиче** *умре.* – Деда-Сла́вко једва̏ о̏ди, ско́ро че пр̏дне у ти́квиче.

ти́квоњак м 1. *пита са тиквама* (упор. тиквеник). – На̏јвише во̏лим ти́квоњак сас пече́нку. 2. *посластица од пошећерених тиквиних коцкица скуваних у млеку.* – Ми́ си ти́квоњак једе́мо и с ле́б, и без ле́б.

ти́ке ЛЗ везн. и речц. *тек.* – Иде́мо у ло́в ти́ке да но́ге прома́ндамо, за̏јци ви́ше ода́вно не́ма. Ви́кам те ти́ке да те чу̏јем, да пи́там како́ сте. ➞ *тикем, тећим, тићем, тићема, ће.*

ти́кем ЛЗ везн. и речц. *в. тике.* – Немам кој да гледа, пи́јем ови́ја ле́ковчине, па до́кле тикем бу̏де.

тике́та ж *цедуља на појединим предметима с ознаком њихове садржине или каквом другом ознаком, етикета.* – Има̏л је ти́ја прода̏вац у дво̏р голе́мо плека̏но кори́то сас студену̏ во̏ду, у њег нада̏ви вла̏ше сас пи́во, ти́кете се нато́пе и разле́пе, и пли́вају по кори́тото, о̏н та̏пне тике́ту од пи́во које́ тра̏жиш, и у̏век и́ма пи́во и кад је неста̏ло оди ту̏ј со́рту.

ти́л м анат. *задњи део лобање, потиљак.* – Распучи́ си гла̏ву, и сљ̏в се утепа̏, еве́ и сљ̏га и́мам на ти́л челе́нку. Прилепи́ла се за ме́не ко вљ̏шка̏ за ти́л.

ти́луђе с *ушице секире, тупи део секире насраман резу, на коме се налази рупа (уши) за уметање држаљице.* – И́ма га ко́внем сас ти́луђе од голему̏ сећи́ру, и то́лко че си му бу̏де. Ка̏[д] те тре́снем сас ти́луђе у ти́л, и́ма ти о̏чи истрчу̏ ко на пога̏нца.

ти́нтара ж шатр. *глава.* – Са̏ ви́дим да сам треба̏л да га ре́пнем, да га оплава̏зим с једну̏ сеља̏чку песни́цу по изла̏пелуту ти́нтару, да га зачљ̏с раста̏вим сас живо́т.

ти́ња̏ несвр. 1. *гори слабо, гори без пламена.* – Др̏во које́ избуте́је са́мо ти́ња, чу̏ри и пра̏ви пе́пел, а не гре́је. 2. *споро и скоро неприметно избија вода из земље у кишном периоду године.* – У Сре́чковуну њи́ву у го̏рњи кра̏ј ти́ња вода̏, и не це́ди се, нело си тека̏ стоји́, па се сас плу̏г не мо́же уле́зне док не о̏пре же́га да се зевња̏ просу̏ши.

тиња̏ ж *муљ на дну споре и плитке реке или потока.* – Гр̏снице се оберу и вр̏жу у сно́пови, па се то́пе у топи́ло, кад омекне́ју ва̏де се, разв̏ржу и пе́ру оди кали́ште и тињу̏. Пе́сак и шо̏дер у који́ и́ма тиња̏ неје́ добар ни за малтери́сање, ни за бетони́рање.

тиња̏к м *плодни речни нанос, плодна муљевита земља поред реке.* – У Грнча̏р зе́вњиште поред ре́ку до̏јде мло́го комсуља̏во, вода̏ наноси́ла нао́кол тиња̏к, па све́ кво поса̏диш ра̏ца се ко у Ба̏нат. Све́ се на̏јбоље ра̏ца у тиња̏к. Дво̏је тра̏кторсће при́колице тиња̏к сам откара̏л у граду́ину, да попра̏вим зевњу̏ту.

тиња̏сује несвр. *вода која споро и у малој количини избија из земље у кишном периоду године* (упор. и тиња 2). – Где тиња̏сује вода̏ ства̏ра се тиња̏к.

типљ̏ц м бот. *оштра планинска трава, вијук, типац* Festuca. – Типљ̏ц се на̏јбоље ко́си до́к је јо̏ш росељ̏а̏в, ма̏лко ли се нагре́је му̏чно се ко́си.

ти́пка мн. ти́пће ж *ућебана громуљица на одевном предмету од вуне.* – Поче́ше да ми се ства̏рају ти́пће по це́мпир, ве́ч застаре́л, али ја̏ бо̏љ не́мам. ➞ *швољ̏ц.*

ти́ска се несвр. 1. *пресује се под притиском* (упор. теска се). – Ако је ма̏лко си́рење, ти́ска се у тепси́ју, а а̏ко је по́више, ти́ска се на астал, оно̏ј што̏ се од њега оце́ди је си́рутка, она̏ добра̏ да се пи́је. 2. *притешњава се живећи са ким у ограниченом простору.* – Мо́рамо да пра̏јимо по́голему ку̏ћу, да се ви́ше не ти́скамо у две́ оделе́ња. ⇔ *натиска, притиска, стиска.*

ти́тра ж *дечја игра каменчићима или куглицама од печене земље* (упор. бапка[2]). – До́к о́вце пла́ђењују, ни́ игра́мо ти́тру, набе́ремо си́тни камењи́це, па про́стремо дре́ју, па тьга једьн врљимо у́вис, и до́к о́н лети́ ни́ гре́бнемо од они́ја до́ле, и претури́мо на дру́го ме́сто, и ко́ј и́ма ви́ше ка́мичичи на то́ј ме́сто, о́н је надигра́л.

ти́ће ГЛ, ДЛ везн. и речц. *тек* (упор. *тике*). – Сви́ прође́ше који́ о́длично, који́ вр́ло до́бро, ја́ ти́ће добро́. Ма́ кво́ једе́ње, ово́ј једе́мо ко́лко да несмо́ гла́дни, ти́ће ко́лко да чи́нимо аде́т на једе́ње. ⌂ **ти́ће тека́** *тек тако, из чиста мира.* – Ја́ си ћути́м, о́н не́ма-не́ма па по́чне да ме бо́де с ре́чи, ти́ће тека́, а зашто́ не зна́м. ⌂ **ти́ће на тека́** *тек било како, којекако.* – За сла́ву смо вари́ли по три́ је́ла у три́ гр́нци, а ова́к за на́с си ва́рими по једно́ је́лце, ка́д чорби́ца, ка́д зељи́це, а поне́када си про́јдемо и без је́ло, ти́ће на тека́.

ти́ћем ГЛ, ДЛ везн. и речц. *тек* (упор. тике). – Не́ма-не́ма, па ти́ћем изле́лечу же́не у неку́ малу́, умр́л ти́ја и ти́ја. Ти́ћем у́трча Ми́ћица, услешча́л се ко ку́че.

ти́ћема ГЛ, ДЛ везн. и речц. *тек* (упор. тике). – Воле́ла је да чи́та оне́ја њи́ће от које́ ти́ћема засльзи́ш, а нуме́јеш да обја́сниш ни за кво́ ти се ви́ка, ни от кво́ ти се вика. Ти́ћема се уцврка́ју, а за кво́, оне́ су зна́ју.

ти́ча се несвр. *односи се на кога што, интересује кога што, мари за кога што, тиче се.* – Ја́ сам сељак човек, ма́лко при́прос, и неје́ моје́ да ви со́лим па́мет, а и́мам си и моје́ му́ће које́ ме једу́, ал то́ј се на ва́с не ти́ча. Шта́ се коме́ ти́ча како́ сам, како́ ми је, ја́ си зна́м.

ти́чичи с мн. *ттичице.* – На кра́ј, ка́да неје́ могьл ни по о́вце да о́ди, чува́л је лозја́ оди ти́чичи.

тиша́к м *мирна вода испод брзака, вир.* – У тиша́к под брза́к се нао́де на́јкрупне ри́бе.

ти́шљар м *столар.* Δ – Башта́ му је би́л ти́шљар, па је прекај ње́г и о́н научи́л ти́ја за́нат. ⇨ *тишљер.*

ти́шљер м *в. тишљар.* – Де́да Радо́мир је би́л на́јбољ ти́шљер у на́ш крај, њи́гови вра́та и про́зори и дань́с сто́је ко јуче́р да су пра́вени.

тишље́рај м 1. *столарски занат.* – Јо́сив је тишље́рај научи́л у за́твор у Ни́ш, а бра́т му Јеле́нко пушка́рћи за́нат. 2. *столарија.* – Тишље́рај си је са́м правил, и са́м угради́л у но́ву ку́ћу.

тишљерћи, -ска, -ско *који се односи неа тишљера.* – Ве́це вој ко упи́сане с ти́шљерћи пла́вез, и то́ј мастиља́в.

тишти́ несвр. *притиска, стеже, задаје бол (физички или психички).* – Све́ ми је добро́, али ме са́мо једно́ тишти́, поче́ си́н да ми побоље́ва, а не́че да и́де при лека́ра. ⇔ *потишти, претишти.*

тишти́ се несвр. *довршава се процес стасавања у нечему.* – Ле́б је пе́чен, али не́ка се јо́ш ма́лко тишти́ у ре́лну. ⇔ *истишти се, натишти се.*

тка́је (трп. пр. тка́н, -а́, -о́) несвр. *израђује тканину на разбоју, тка.* – Моја́ ма́ти је могла́ мло́го бр́зо да тка́је. Тка́јеомо цр́ђе дебеле́, не мо́ж да се преврне́ш под њи́, ал не мо́ж ни да осе́бнеш. Про́стремо да́р да га на́род ви́ди, оно́ ве́зено, пле́тено, тканó, сва́какво и́ма, девојче мло́го добро́ и мло́го да́р наработи́ло, ма́ти му вре́дна, па и оно́. ■ **тка́ње** *гл. им.* – И́там да доткајем цр́гуву, па чу мању́јем ви́ше ткање́ за ову́ј го́дину. ⇔ *доткаје, изаткаје, исткаје, заткаје, изаткаје, наткаје, поткаје.*

тка́ља ж *жена која тка.* – Све́ же́не су би́ле и преди́ље, и плети́ље, и тка́ље, и меси́ље, и готви́ље, а и у по́ље су би́ле по́вредне од му́жи.

тканица ж *ткани појас са украсним шарама* (упор. каница). – Опа́сувале смо се с тканица.

тл̥ца несвр. 1. *ударањем дроби у прах, мрви, туца* (упор. кл̥ца). – А́лев пипе́р се тл̥ца у чу́туру. Тл̥ца се ка́мен ка́т се пра́ви пу́т. 2. *удара по темену.* – Немо́ј да га тл̥цаш с песни́цу по гла́ву, че га онеспосо́биш, душма́нине је́дан. ⇨ *тљца.* ⇔ *истл̥ца, натл̥ца, отл̥ца, стл̥ца, утл̥ца.*

тл̥цне свр. свр *куцне, удари чекићем* (упор. кл̥цне). – Пази́, немо́ј да ме тл̥цнеш с чу́кат по пр̏с. ⇨ *тљцне.*

тл̥цне се свр. *куцне се, лупне се прстом у чело* – Че се тл̥цнеш у чело́ ка́[д] ти до́јде па́мет, а́ма че бу́де ка́сно.

тл̥че́ несвр. *ударањем дроби у прах, мрви, туца* (упор. кл̥че). – Тл̥че́м пчени́цу, спре́мам сла́ву. ⇨ *тљче.* ⇔ *потл̥че, стл̥че.*

тл̥чен, -а, -о *туцањем уситњен, туцан* (упор. кл̥цан). – Ја́ си све́ ту́рам у је́ло дома́ћу тл̥чену папри́ку. ➡ *тљцан.*

тл̥чник м *кратко, тешко метално оруђе с округлим крајем којим се нешто туца у авану или ступи, тучак* (упор. клчник). – Тл̥чник је од желе́зо, и те́жак је. Бу́чка ти је, че́ре, ко чу́тура, саде́ што́ је по̏дльбока, и на́место тл̥чник с који́ се тл̥че́ пчени́ца или пипе́р, и́ма бучка́ло с које́ се бу́чка млеко́. ⇨ *тљчник.*

тлѣ́кне свр. 1. *удари песницом одозго по глави.* – Мо́ре, тлѣ́кни га с песни́цу у гла́ву, да му једну́ш до́јде па́мет. 2. фиг. *проговори нешто паметно.* – И́стин сам ста́ра, ал понешто́ и ја́ тлѣ́кнем, понешто́ и ја́ уме́јем да се се́тим да ка́жем.

тлѣ́ст м *масноћа.* – Ка́т сва́ри чорбу́, нава́та се тлѣ́ст озго́ре дебе́л ко пр̏с.

тлѣ́ца несвр. 1. *ударањем дроби у прах, мрви, туца* (упор. кљца). – У чу́туру тлѣ́цамо пипе́р. 2. фиг. *говори.* – Колкого́д да сла́бо тлѣ́цаш, преко ми́кровон се доле́ко чу́је. ⇔ *дотљца, утљца.*

тлѣ́цан, -а, -о *туцањем уситњен, туцан* (упор. тл̥чен). – У тига́ањ наре́жеш си́тно црве́ни лу́к, упр̏жиш га у ма́з ел зејти́н, на кра́ј му насо́лиш тлѣ́цан пипе́р, и за́пршка гото́ва. Запржи́ше ни ма́нцу без тлѣ́цан пипе́р.

тљче́ несвр. *в. тл̥че.* – На́јпре жи́то очи́стиш од тру́ње, пото́пиш га ма́лко у во́ду, и тљче́ш у чу́туру.

тлѣ́чник м *в. тл̥чник.* – Чу́туру ту́рим, да прости́ш, мецу но̏ђе, и сас тлѣ́чник тљче́м, тљче́м, све́ ме зно́ј изби́ва по чело́, не́ма стањува́ње, ако се пипе́рат ола́ди, по́тешко се стл̥ца.

тму́рав, -а, -о *облачан, тмуран, суморан.* – Тму́раво вре́ме, намршти́ло се ко Ста́ра пла́нина, не зна́је чове́к на кају́ ра́боту да се обр̏не.

то́бек м *грудва сира.* ▲ – Ка́д ме́сим пога́чу од си́рење за кашкава́љ, одво́јим парче́, и направи́м га окру́гло ко печу́рка, то́ј се зове́ то́бек, то́ј оста́вим на тезгу́ за ма́јстори, ра́дници и деца́.

то́бош м *добош.* – То́бош је по́малецак оди тупа́н.

това́ ДЛ рет. пр. зам. *то* (упор. тој). – Башта́ ми је би́л ста́р, би́л је у после́гњу о̏дбрану за това́ вре́ме до́к је ра́т било́. То́ј мо́гу да испри́чам, али не́чу ја́ това́, то́ј се не при́ча. Ма́ти вој је била́ суботња́к, па је вицевља́ла това́. Ни́ са това́ ману́мо. ■ **това́јете** чл. ф. *баш то, управо то.* – Ста́лно му ора́те: што́ че ти това́јете са̏ пот ста́ре го́дине, пу́шти не́к рабо́те млади́ти.

това́р м 1. *оно што је натоварено, терет који се носи* (на леђима, товарним животињама или возилима). – Гле́ какву́ ћупри́ју направи́ше, ко без ру́ђе и без моза́к, неје̏ ни за бици́клу, а камо ли за ко́ла с това́р. 2. фиг. *психичко оптерећење.* – Немо́ј Сла́вчо, немо́ј бра́тђеле, немо́ј од једно́ обли́чје да пра́виш две́, и́мамо си деч́ица, како́ че жи́ве: мо́јта ко сирочети́ја, а тво́јта с такѣ́в това́р на ду́шу.

това́ри несвр. 1. *ставља, слаже оно што треба да се као товар пренесе или превезе.* – Че мо́ра на пе́т пу́ти да прека́рујемо сено́во, да си о̏кнул Пе́ју да ни

помо́гне, о́н у́баво това́ри. 2. фиг. *напра́ви де́те жени.* – Неси́ треба́л да това́риш жену́, ка́д зна́ш да неси́ здра́в, и не зна́ш до када́-ч. ■ **товаре́ње** *гл. им.* – А́јд до́к ти запо́ченш с товаре́ње, ја́ да завунда́рим једну́ цига́ру. ⇔ *истова́ри, натова́ри, потова́ри, претова́ри, раста́ри, ста́ри, утова́ри.*

товари́ја ж *округао пљоснат дрвени суд за течност запремине до 10 литара погодан да се товари на самар, по чему је вероватно и име добио, жбан.* – Војничи́ћи су све́ у товари́је доноси́ли во́ду на мага́ришта од вре́ло. Натова́рим на мага́ре ле́б и товари́је с во́ду, и по́сле пла́дне однесе́м на овчари́ го́ре у́-рудин на бачи́ју.

товари́че мн. товаричети́ја с *дем. од товарија, товарија мање запремине.* – И́стресе му се товари́че из диса́зи, па ређи́ја поче́ да клоко́че.

то́вен, -а, -о *који је појачано храњен, утовљен.* – И́ма то́вене кра́ве, са́мо за музе́ње, ис шта́лу ји не иска́рује.

То́дорица ж вер. пр. *прва недеља ускршњег поста (чиста недеља).* – То́дорица је ко́њска сла́ва, на ти́ја дн̑ зве́ру се сви́ који́ и́мају ко́њи, ко́њи се ја́шају неосе́длани, и прети́цају се да се ви́ди чији́ ко́њ је на́јбрз.

тоја́га мн. тоја́ђе ж 1. *батина, тољага* (упор. и криваг). – Мо́ј де́да се потпи́раше с тоја́гу, и без њу́ ни́где не и́деше. Па́мет се у гла́ву с тоја́гу не ука́рује. Тоја́га нау́чи и ме́чку ле́б да ме́си. О́че га пара́ ко бе́сно ку́че тоја́га. 2. *ударац тојагом.* – По туђо́ ду́пе и сто́ тоја́ђе ма́лко.

тоја́це мн. тојаце́ти́ја ЛЗ с *дем. од тојага, тојажица.* – О́н у́зне оно́ј шарено́ тоја́це, па изле́зне нат ку́ћу, ту́ има́ли једну́ ра́мну лива́тку, па ка́д уда́ри с оно́ј тоја́це, оно́ се ство́ри ку́ћа на два́ спра́та, и све́ кво́ тре́бе у ку́ћу. ➞ *тојашка.*

тоја́шка мн. тоја́шће ГЛ, ДЛ ж *дем. од тојага* (упор. тојаце). – Бобо-Никол́ица без тоја́шку ни́где не и́деше. Ба́ба си бе́ше ле́гла у кре́вет, а де́да јо́ш седе́ше на столи́че, и с тоја́шку ри́шкаше по огњи́ште.

тоја́шчица ж *хит. од тојага.* – За ци́пка́ње тре́бе по́тьначак пру́т, тоја́шчица која́ се на́рочито за то́ј напра́ви.

то́кне свр. *нато́чи у деминутивном значењу.* – И́ди то́кни од ређи́јуту да му́немо по неку́ ча́шку. Кат по́јдем у водени́цу ба́ба ми нату́ра у торбу́ ле́б и с ле́б, а то́кне и ређицу у шише́.

то́лацьк, -цка, -цко *мали, ситан.* – То́лацко дете́нце, а ве́ч зна́је три́ста ђаволи́је. ⇨ *то́лачьк.*

то́лачьк, -чка, -чко *в. то́лацьк.* – Да́ј ми са́мо то́лачко парче́нце од месце́то, ко́лко да га про́бам.

то́лкачћи, -чка, -чко пр. зам. *који је по величини као онај са киме се упоређује, који је те величине, толики.* – Изне́се ни то́лкачћи ле́б, ко кра́вај, и с ње́г тре́бе обо́јица да се наједе́мо!

то́лкачко прил. *дем. од толко.* – О́стало са́мо то́лкачко на дно́ у вла́шу, не зна́м да ли че и́ма за по једну́ ча́шу.

то́лко прил. *у тој количини, у тој мери, у том износу.* – То́лко се напи́л, да не мо́же на но́ђе да стоји́. То́лко те во́лим, да не мо́гу да те гле́дам. (ирон.). ⌂ **ко́лко-то́лко** *донекле, барем нешто, колико-толико.* – Несмо́ се јо́ш све́ раздужи́ли, али ко́лко-то́лко понамањи́мо ду́г.

толма́чи рет. несвр. *тумачи, објашњава.* – Једн̑ нешто́ при́ча и ста́лно пре́ти с пр̑с, а она́ толма́чи кво́ се од на́с тра́жи. ⇔ *растолмачи.*

то́љћи, -лка, -лко ГЛ, ДЛ пр. зам. *толики.* – Ко́љћи је о́твор на те́глу, то́љћи тре́бе да је кру́г од а́ртију који́ се ту́ра озго́р на а́јвар да не ва́та буђу́. Њи́вице ко́љће су – то́љће су, али су све́ биле́ урабо́тене, и гла́дни несмо́ били́.

томѣн рет. речц. *таман* (упор. и тамьн). – Томѣн што́ ле́гнем ма́лко да дре́мнем, она́ ме о́ка да се ди́зам. Томѣн се запи́ју, они́ се сте́паја.

тоньц мн. тонци́ м *магијска реч која се употребљава у бајалици од урока.* – Пошли́ тонци́ у толонци́, / навле́кли јеле́ци, / нао́поко им бревене́ци, / ньи́м да си се чу́де, / на дете́ да се не чу́де, / урочи́ца урочу́је, / уро́к разрочу́је / урочи́ца уза село́, / уро́к низа село́, / уро́к му је село́, / који́ дете́ уро́чи / да му пу́кну о́чи, / ако је му́ж, да му пу́кне оно́ја, / ако је жена́, да вој пу́кне това́!

то́п м *врста артиљеријског оруђа.* – Постави́ли то́пови на вр̥ Сли́вовачћи ри́д, па га́ца́ју а́ на ову́ј стра́ну, а́ на ону́ј стра́ну. ⌂ **ту́ри у то́п** *изгрди, изудара.* – А́јде да си и́демо, мој́и че ме у то́п ту́ре ка́т сти́гнем што́ см се то́лко забави́ла.

топи[1] несвр. *преводи у течно стање под утицајем топлоте.* – Наре́жемо слани́ну, па у каза́н то́пимо ма́з, па га исце́димо у ка́нте, а оно́ј што́ оста́не на дно́ је каврма́, ньу́ си издво́јимо у вр̥чву, посо́лимо, и једе́мо преко зи́му. ⇔ *истопи, натопи, отопи, претопи, стопи.*

топи[2] несвр. *умаче хлеб у какву прженицу, присмаче.* – Пр̥жено ако не то́пиш, ко да га неси́ ни је́л. Претр̥ањицу мо́ж да то́пиш сас же́жак ле́б, крава́ј, ел мору́зницу, а мо́ж да ку́снеш сас ложи́цу ка́д и́маш сва́рен гу́с пасу́љ, а блага́ је и сас пе́чено месце́.

■ **топе́ње** *гл. им.* – Ако сте гурма́ни, у љуте́ницу о́бавезно и́де зејти́н од масли́ньће, и о́бавезно топе́ње, нема куса́ње. ⇔ *истопи, отопи.*

топи[3] несвр. *потапа конопљу у топилу.* – Гр̥снице се то́пе у топи́ло, у ньега стоју́ десети́на дьна, па се изва́де, су́ше на сльнце и чу́кају на тр̥лице да се добију кл̥чи́на. ⇔ *затопи, натопи, потопи,*

то́пилиште с *место на реци погодно за потапање конопље.* – Из то́пилишта смо раска́рували лијари́ да не пи́ју залуде́лу во́ду. ➞ *топило.*

топи́ло с *место на реци погодно за потапање конопље* (упор. топилиште). –Ове́к ми и́скопа у ре́ку топи́ло, и по́могну ми да нато́пимо гр̥снице, и да ји прити́снемо с ка́мење да ји не однесе́ бучња́к.

то́пка мн. то́пће ж *снопић убраних стабљика конопље.* – Гр̥снице се искубу́, па се врзу́ју у то́пће, па се оне́ зде́ну у копе́ да се су́ше, по́сле се те́рају у топи́ло да се то́пе.

то́плачак, -чка, -чко *умерено топао.* – По́сле кат се олу́ја сми́ри, ка́д нас̥рне сльнце мецу о́блаци, ми́ дечи́шта истрчимо́ на се́лсћи пу́т, шља́пкамо по ло́чће, оно́ води́цата то́плачка, лепоти́ња.

то́плачко прил. фиг. *пријатно, угодно.* – Ка́д ме погле́да, ме́н ми то́плачко окол ср̥це, не́ма кво́ да се льжемо. И зи́ми и ле́ти де́да се зави́ја с јерга́н, да си му је то́плачко.

топле́је несвр. *стопљава се, постаје топлије* (о времену). – Поче́ вре́ме да топле́је, зевньа́ се загре́ва, бр̥зо че по́чнемо да са́димо једно́-дру́го по гради́не. ⇔ *затоплеје, отоплеје.*

то́пли несвр. *чини да неко или нешто постане топло, утопљава.* – Са́мо га топле́те до́кле се не презно́ји, по́сле му сварете́ ча́ј да пи́је. ⇔ *затопли, претопли, стопли, утопли.*

то́пли се несвр. *утопљава се.* – Топли́ се, облачи́ топле́ аљи́не, бо́ље да ти је топло́, не́го да трпи́ш сту́д. ⇔ *отопли се, стопли се, утопли се,*

топли́нка ж *дем. од топлина.* – Она́ се сла́гну конто ме́н, осети́ топли́нку из ньо́јна у́ста, пи́пну ме с у́снице по у́о и ре́че: Чу ти ро́дим си́на.

то́пне свр. *умочи парче хлеба у неко јело, присмочи.* – На́јблаго ми ка[д] то́пнем у они́ја ма́з у који́ се пе́кло ја́гње ел пра́се.

топоља́к м *тле обрасло тополама, топољар.* – Јо́ш једампу́т ли те затече́м у топоља́к да ми кра́днеш топо́ле, из ньега жи́в не́ма да изле́знеш.

то́полов, -а, -о *који је од тополе.* – То́полове дѣ́сће су лѣ́ће за ра́боту, али не тра́је ко ча́мове.

тополо́вина ж *посечена тополова дебла, тополово дрво уопште.* – Дѣ́сће от тополо́вину су лѣ́ће, добре́ за шо́ловање, а мло́го по́јевтине од чамо́ве дѣ́сће.

топр̀в прил. *тек.* – Гре́јану ређи́ју и́спрве не осе́чаш, топр̀в по́сле те зама́је у гла́ву. И́демо по ре́д, топр̀в че до́јдемо при ва́с. Топр̀в ли са́ стиѕате?

топче́ мн. топчети́ја с *дем. од топ, топић.* – Јо́ш да и́мамо некоје́ топче́, и́ма ји изр̀чкамо ко срди́т мачко́ља.

то́р м *ограда у коју се затвара стока, обор.* – Оди сла́му на коју́ смо вечерува́ли на Бѣ́гњу ве́чер ју́тром но́симо у ко́чину при сви́ње, у то́р при о́вце, у кокошка́рник при коко́шће… 2. *ђубриво из стаје у којој боравe овце.* – Си́тно о́вчо ђу́бре у поја́ту где́ леже́ о́вце зове́ се то́р.

торба́ ж *врећица која се обично носи о рамену, или у руци.* – Печалба́р у́пролет наме́тне торбу́ на ра́мо па оти́де на печа́лбу, и вр̀не се чѣ́к она́м по́дјесен, а на жену́ па́дне сѣ́в те́рет.

торба́к м *аугм. и пеј. од торба.* – При ме́н и Петка́ну појави́ше се две́ вражали́це, једна́ ста́ра што́ вражу́ка, и једна́ по́млада сас бебе́ што́ се́ца торба́кат.

торби́ца ж *дем. од торба, торбичица.* – Нашла́ га у пла́нину с о́вце, слу́га поста́л, торби́ца на ра́мо, и по це́л дѣ́н завр̀та о́вце на га́зду. ▌**пр̀тена** ~ *торба сашивена од пр̀теног платна.* – У пр̀тене торби́це смо си носи́ли једе́ње на њи́ву. ▌**козињава** ~ *торба изаткана од козине.* – Једи́но сам ја́ до ма́лу мату́ру носи́л књи́ђе у козињаву торбу́. ▌**ко́жена** ~ *куповна торба од коже, ташна.* – До́к смо ишли́ у шко́лу у на́ше си село́ има́ли смо ткане́ торби́це, а који́ по́јде у осмогоди́шњу шко́лу у Бабу́шницу, ње́му ку́пе ко́жену торбу́. ▌**овча́рска** ~ *торбе махом од козине које су користили пастири.* – Мутавци́ја испреде́ пре́цу од ко́зину, па изатка́је вре́че, диса́ѕи, овча́рће торби́це и покро́вци за воло́ви. ⇨ *торбиче, торбичка.*

торби́че мн. торбичети́ја с *в. торбица.* – У торби́че поред ње́га нашли́ шарене́ бомбо́не што́ ји Љу́бица воле́ла. Сва́ко дево́јче си је има́ло њиго́ве ба́пће, и чува́ло ји по це́пови, по торбичети́ја, кута́ло ји је прекај ба́самаци, негде́ на зго́ду, ал да несу́ бѣ́ш сва́ком на о́чи.

торби́ченце с *хип. од торбица.* – Ра́но се ди́гло дево́јче, преди слѣ́нце, пред зо́ру, / у торби́ченце тури́ло ве́зен пешћи́р от спре́му, / кома́т ле́бац из ву́рњу, зеле́н босиљак и ду́њу… (нар. п.).

торби́чка мн. торби́ће ж *в. торбица.* – Ју́тре да ми спа́кујеш у торби́чку ћесу́ бомбо́не, ћесу́ каве́ и једно́ шише́ от со́кан на разбла́жување, о́чу да и́дем при Добри́нку, ми́ смо за́дњи оста́ли о[д] три́јесто го́диште.

то́рник м 1. *уторак.* – Кад га пи́тају када́ че се же́ни, о́н им одгова́ра: У то́рник, у то́рник! – све́ док ману́ше да га питу́ју. 2. фиг. *глупан*. – О́н је пра́ви то́рник, ни́шта не одби́ра, то́ље го́дине иде́ у шко́лу а две́ уна́крс не зна́је.

торо́че несвр. *брбља, говори којешта, много говори.* – Са́мо торо́чете како́ мо́јва ко́ла неподма́зана с коло́маз, престане́те ви́ше.

то́рта ж *врста колача.* □ – Са́ и́ма ра́зличите то́рте с пу́но имети́ја: жљ̀та то́рта, на́јлон-торта, ке́кс то́рта…, напре́д се за то́ј неје́ ни знало́.

тото́њ м *бука, метеж, бежанија.* – Учи́тељ трчи́ по на́с, разјари́л се ко би́к, пцу́је и би́је с ле́њир кога́ сти́гне и куде́ сти́гне, на́стаде тото́њ, пишта́ње на све стра́не, турло́ се ди́гло по це́лу шко́лу. Ле́ље, ма́ћо, ка́т се по́јави га́зда от цре́шњу, наста́де тото́њ, побе́гомо кује́ накуде́, а торби́це сас књи́ђе ни оста́доше пот цре́шњуту.

то́томак м *рукохват који се уграђује око средине косила, може да буде од дрвета, или говеђег рога.* – Ма́, коси́л би јо́ш, ал ми се стро́ши то́томак на косу́.

тоци́ло м *округао брусни камен постављен на вретену које се ручно окреће и тако бруси неко сечиво.* – По це́л дѝн развла́чимо ме́ови и вртимо́ тоци́ло, ска́пемо од вртѐње до́к Ђо́ра изо́стри то́ј кво и́ма, ал са́мо да смо ту́ј. ➞ *точило.*

то́чак[1] м *део возила који омогућава да се возило креће са мање отпора, коло.* – На једну свадбу у Сли́вовик стругари́ бе́оше стури́ли сва́ че́три точка од ко́ла и врљи́ли ји у доли́ну, што га́зда би́л скр̀чав, па не дава́л да им се ни́шта изнесе́ да попи́ју и поједу́. ▌**ши́нсћи** ~ *точак на запрежним колима ојачан шином.* – То́чак на воло́вска ко́ла и́ма глави́ну оди бре́с, у њу́ се уде́вају спи́це, на њи́ се наде́вају на́плати, на на́плати је ши́на да ји сте́гне, зато́ј се и зове́ ши́нсћи то́чак.

то́чак[2] м *бицикл.* – От сви́ ђа́ци са́мо Љу́биша Ми́тић из Ре́сник и́маше то́чак, а ми́ смо си сви́ ишли́ пе́шћи, понећи́ и по се́дом-о́сом ки́лометра.

то́чи несвр. *пуни водом или каквом течношћу, захвата воду.* – Отишѣ́л де́да на кла́денац и поче́л да то́чи во́ду у реше́то: о́н нато́чи – она́ истече́, о́н па нато́чи – она́ па́ истече́. (нар. пр.). ⇔ *доточи, источи, наточи, оточи, преточи, расточи се.*

точи́ло м *округао брусни камен постављен на вретену које се ручно окреће и тако бруси неко сечиво* (упор. тоцило). – Чове́ци прооде поред кова́чницу, свр̀тају, врте́ точи́ло пред кова́чницуту, и вре́ме миње́ује, а ми́ старе́јемо и беле́јемо.

тпр̀рр! *узвик за дозивање овце.* – У пла́дне нака́рам о́вце у пла́дниште у До́нћину пади́ну ели у Се́кулово бу́чје, и оне́ ту́ј пла́днују до куде́ два́ са́та, по́сле ји раска́рујем и ма́мим: Тпр̀рр, је́ла ми ја́! – и оне́ си и́ду по ме́не, не́ма да се расту́рају.

трава́р м *скупљач и продавац лековитог биља, онај који лечи травама.* – При́чају за некаквѐг трава́ра и[з] Сврљи́г да мо́же сва́ку болес да изле́чи с тра́вће.

трави́ца ж бот. *дем. и хип. од трава.* – Дошла́ про́лет, пошла́ трави́ца, па пој до́ да набе́рем да се озла́че прачи́на.

тра́вка мн. тра́вће ж *појединачно стабло траве.* – Ту́ри тра́вку у у́ста, па ју пре-ту́ра од једѝн кра́ј на дру́ђи. ▌**леко́вита** ~ *појединачна врста траве са лековитим својствима.* – Зна́м, ма́јћа ми бе́реше сва́какве леко́вите тра́вће, а ни́ са това́ ману́мо.

трављи́в, -а, -о 1. *земљиште обрасло травом.* – Ова́ј го́дина ћишови́та па све́ гради́не трављи́ве, не пома́га ни копа́ње ни плеве́ње. 2. *пољопривредна култура у којој има доста траве.* – Жита́ била́ трављи́ва, има́ло паламѝда и подла́ница ко́лко о́ч, па бо́де ка́т се пле́ви, а са́ се испр̀скају и не́ма тра́ва, не́ма ни плеве́ње.

травни́к мн. травници́ м зоол. *ред зглавкара који као праразити живе на кожи човека и разних животиња, крпељ* Ixodidae (упор. крљеж). – Травни́к и́ма но́ђе, и напа́да гове́да, а бобо́вњак не́ма но́ђе, и напа́да о́вце. Залепи́ла се за ме́не ко травни́к за му́да.

травоља́к м бот. *аугм. и пеј. од трава, травурина.* – Дво́р им ура́сал у травоља́к. Окопа́мо ло́зје, али мо́ра да се повр̀немо јо́ш једну́ш да га курта́лимо о[д] травоља́к. ⇨ *травуљак.* ➞ *травуљина.*

травуља́к м *в. травољак.* – Неве́стице зади́гле су́кње и га́зе гр̀снице у топи́ло, ми́ се строва́ли́мо на тра́ву да ни не приме́те, и тека́ свѝркамо кроз травуља́к. И́ду, а о њи́ чу́р о[д] цига́ре ко њи́ве кат се чи́сте, па се запа́ли травуља́к.

траву́љина ж *аугм. и пеј. од трава, травурина* (упор. травољак). – Сино́чка ро́сну ћи́шица, па се траву́љина намокри́ла.

тра́г м *отисак стопала, ноге, точка и сл. на некој површини.* □ – И́дете по тра́г па че га на́јдете, неје́ о́н доле́ко сти́гал чи́м оста́вља кр̀вав тра́г по ње́г.

тра́жи (прил. сад. тражѐјечи) несвр. 1. *труди се да нађе или поврати оно што је изгубљено, заборављено или позајмљено.* □ – Тражи́ га, па че га на́јдеш, само́ не́че да до́јде, па да рече́: Еве́ ме. Пропа́до тражѐјечи, али га не мога́ на́јдем. 2. *испољава нагон за оплођењем, тера се.* – Кра́вава се узнемири́ла, тра́жи би́ка, па че излуде́је.

трајѝ несвр. *врши се, развија се, протеже се на дужи временски период, траје.* – Óн мáлко чалабрцне, и мѝсли че му трајѝ цéл дѣн. Зѝми згрéјемо рећѝју, па упрéгнемо крáве и искáрујемо ђýбре на њѝве, ал ни тáј рáбота не трајѝ, па си наóдимо дрýђе рáботе. ⌂ **нѐк трајѝ дóк трајѝ** *нека траје док траје.* – Обрнýли на арчéње, па док трајѝ, нек трајѝ. ⇔ *дотраји, потраји*

трајѝ се несвр. фиг. *живи, бити.* – Пѝл сам, и напивáл сам се, и пáк чу пѝјем, док ѝма, и док се трајѝ.

трáк мн. трáкови м *упртач сплетен од вунене пређе на цедилу или платненој носиљки у којој се носи одојче.* – Бáба се уврзáла у нóву цедѝлку од влáчено сукнó на големé црнé и белé кóће сас дльђи трáкови, па напрéд на грýди заврзáла кондѝр с рећѝју, а у рýђе нóси рукáтће с чорбý и ћѝсело млекó.

трáкало м *брбљивац, торокало.* – Оди тóј трáкало човéк не мóже да дóјде до рéч. Отýд трчѝ Тóма Трáкало, бéсан ко бéсно кýче, и пцýје свé по рéд.

трáмпа ж *облик трговне при којој се размена добара врши без новца, разменом.* – Прајѝмо трáмпу с њѝве с комшѝку, јá вој нýдим мéтар ѝ-пол за мéтар, онá тражи мéтар за мéтар, рекó: Дóбро, трéбе понéкад и женá да се послýша. (ирон.).

трáмпи несвр. *врши трампу, размењује робу за робу.* – У Ђóрину ковáчку рáдњу тéј алавýжде научѝше Грѝцка да пýши, óн тѣг ѝмаше двé-трѝ гóдине, пóсле кад попорáсте свѝ полóзи по комшилѣк бéоше његóви, трáмпеше јáјца за цигáре.

трандáвил м бот. *некалемљена ружа, трандафил* Althaea rosea. – Прет кýћу смо имáли црвéн трандáвил, па млóго ýбаво мирѝшеше кат се расцѣвти. ⌂ **и тóј ми га уз трандáвил** *баш ме брига.* – Кад вѝдим шишéто, док му не вѝдим днó не ѝдем си, а да ли је за срáм, да ли је за сайр, и тóј ми га уз трандáвил. ⇨ *трендавил, трндавил.*

Трандавѝла ж нев. и. *које млада надева својој заови.* – Каквó име ми речý, таквó ѝме им дадéм, којá Убавѝца, којá Пловдѝна, којá Трандавѝла…

трáнчи се несвр. *одређује се, отуђује се, удаљава се, држи се пострани.* – Какó старéјемо, текá се децá свé вѝше трáнче од нáс. Ако ти је рóдбина долéко, или ако се трáнчи, отýд-одовýд па ти комшѝја дóјде пóбољ рóд. Кóлко му се јá примацѝњам и угáцам му, тóлко се óн свé пóвиш трáнчи од мéне. ⇔ *отранчи се.*

трáњћа несвр. *блебеће, звоца, лупета, говори бесмислице* (упор. дрњћа). – Жвáњћа, блáнта, трáњћа, баљéзга, да ти се смýчи од њéга. Ма што трáњћаш, кá[д] те нѝкој не слýша и не зарéзује.

трáњћáло с *алапача, брбљивац, оговарач.* – С тóј трáњћало да не закасýјеш, кáд дóјде човéку у кýћу, нумéје да си пóјде дóм.

трáп мн. трáпови м 1. *део баште у коме је засађена једна врста поврћа.* – У једѣн трáп сáдимо пипéр, у једѣн лýк, а ýзокол петлицањѝ. 2. *јама у земљи у којој се чува воће или поврће од измрзавања.* – Рéпу смо чувáли у трáпови, па зѝми извáдимо по некóлко кóрена, нарéжемо, измéшамо с трѝце, и дáвамо на крáве. 3. *заравњени врх брда.* – Кýћа им је билá мáлко отрáнчена на једѣн трáп, одóкле се вѝди цéло селó.

трапчѣ́к м *дем. од трап 1.* – Остáдо самá, па насáдим сáмо по једѣн трапчѣ́к пипéр и лучѣ́к, и пешéс стрýка петлицањѝ.

трвóњ м *мала тестерица за орезивање дебљих грана.* – Тѣ́ње грáње орéзујемо с виноградáрсћи нóжици, пóдебеле с трвóњ, а којé не мóгу с њéга – тýј је бичѣ́ија.

трѓне свр. 1. *повуче.* – Мáра узé лопáтицу и врѝну се у кýћу, трѓну жáр на лопáтицуту ис шпóрет, и однéсе да потпáли вýрњу. 2. *попије пиће.* – Сврнéте при мéне да трѓнемо по једнý мýченицу. 3. *крене, пође.* – Рóднине излéзли при чешмý, пљýскају се с воду, засмѝвају се, јóш мáлко па че трѓну у Бабýшницу да си кýпе нóвиње, а мóш се олáстре и до Звóначку бáњу да се мáлко пробрчкају. 4. фиг. *повуче толике године за собом, поживи дуго.* – Трѓал сам преко седомдесé гóдине, али јóш се наóдим

ту̏ј прекај ку̏ћу да и̏шкам пилети̏ја да не пра̏ве па̏кос. ⌂ **тр̏гне ре̏дови** *мотиком извуче вадице у којима се расађује расад.* – Изриљали̏ли смо и поравни̏ли с гребуљче̏, са̏ да тр̏гнемо ре̏дови, па да по̏чнемо да раса̏ђујемо пипе̏р. Приче̏кај ме да тр̏гнем јо̏ш два-три̏ ре̏да, па че си и̏демо за̏једно. ⇔ *истргне, натргне, отргне, потргне, претргне, притргне, растргне, устргне, утргне.*

тр̏гне се свр. 1. *одвоји се, отргне се од каквог порока.* – Бе̏ше забразди̏л у ло̏шо дру̏ство, али се тр̏же на вре̏ме, и поста̏де домачи̏н човȅк. 2. фиг. *штрецне се.* – Да ли те нешто̏ у̏плаши, та се то̏лко тр̏гну, кажи̏ на ба̏бу. ⇔ *истргне се, натргне се, отргне се, претргне се, протргне се, растргне се.*

тргȍњ мн. тргоњи̏ м бот. *сорта шљиве, мацарка, пожегача.* – Сли̏ве о̏бране, са̏мо зи̏мсће ја̏буће и кру̏шће оста̏ле, и јо̏ш понећи̏ тргȍњ. За пе̏кмез су на̏јбољи тргоњи̏.

тре̏бе[1] несвр. 1. *има потребу за ким или чим.* – Надокра̏ћу га Томча пита̏: А што̏ ти тре̏бем? – Ма̏, не тре̏беш ми ти̏, него тво̏јти ја̏рц за мо̏јву козу̏. Ме̏не не тре̏бу твоје̏ па̏ре, са̏мо си ми моје̏ врни̏. 2. безл. *потребно је, нужно је, ваља, треба.* – На ћи̏село млеко̏ по̏ткваса не тре̏бе. Ми тре̏бе да и̏демо при њи̏, а не они̏ да доо̏де при на̏с. ⇔ *затребе, притребе.*

тре̏бе[2] речц. *ваљда, можда, вероватно.* – Тре̏бе да су ве̏ч до са̏ сти̏гли, да пожу̏римо да не че̏кају на на̏с.

тре̏би несвр. *чисти, одваја оно што је нечисти, штетно.* – Тре̏бим пасу̏љ от шу̏шљак, па да сва̏рим да и̏ма кво да једе̏мо даньс. Дево̏јче се̏де да тре̏би пасу̏љ, а ба̏ба закла̏де о̏гањ. ⇔ *истреби, натреби, отреби, претреби, растреби.*

тре̏би се несвр. фиг. *узајамно се истребљује, сатире један другог.* – Ђину̏мо у то̏љћи ра̏тови, са сви̏ жи̏во се тепа̏мо, а тре̏бимо се и мецусо̏бно, такьв смо на̏род.

тре̏ви свр. 1. *погоди, трефи.* – До̏бар ниша̏нџија, тре̏ви где̏ погле̏да с о̏ко. Не заде̏вај се, ако те тре̏вим с песни̏цу, ни лајно̏ не̏ма да ти бу̏де благо̏. Е̏, са̏ си ју тревȉла, бьш такву̏ чорбу̏ на̏јвише во̏лим, ма̏лко про̏ћиселка и про̏љутачка. 2. *случајно нађе, набаса.* – И ћо̏рава коко̏шка тре̏ви поне̏кад зр̏но. Тражи̏ га, ал га не мога̏ тре̏вим. ⇔ *потреви, стреви.*

тре̏ви се свр. *деси се, догоди се, нађе се.* – Тека̏ се тревȉло, ре̏чено, бељћи̏, тека̏ да се ти̏ и ја̏ сре̏тнемо и загле̏дамо.

тре̏вља несвр. *погађа.* – А што̏ па да тре̏вљам, да ли че голему̏ пре̏мију да ми донесе̏ш ако тре̏вим от какви̏ башибо̏злуци че ме љ̏жеш.

тре̏вља се несвр. *догађа се, дешава се, налази се.* – Доди̏л је једампу̏т месе̏чно, али ти̏ја који̏то је те̏л да ви̏ди сами̏ су се тревља̏ли у ме̏сто бьш кад је доди̏л, а̏ко му се несу̏ нада̏ли. Ни̏како ми не и̏де у гла̏ву како̏ се тре̏вља све̏ ти̏ да доби̏ваш, а ја̏ ни̏кад.

трегера̏ш м шатр. *радник коме је занимање преношење терета, носач.* – О̏н је испр̏во би̏л трегера̏ш на бе̏оградску желе̏зничку ста̏ницу, по̏сле се запосли̏л у држа̏вно предузе̏ће.

тре̏зьн, -зна, -зно *трезан, који није пијан.* – Што̏ ти ми̏сли тре̏зьн, пија̏н ти га ка̏же.

тре̏зни се несвр. *постаје трезан.* – Поче̏ се тре̏зни, ма̏ну да бесне̏је, да се једну̏ш и на̏м ма̏лко глава̏ сми̏ри. ■ **трезне̏ње** *гл. им.* – С расо̏л се човȅк на̏јбрже истре̏зни, од ње̏га не̏ма бо̏љ ле̏к за трезне̏ње. ⇔ *истрезни се, отрезни се.*

тре̏јћи, -а, -о ДЛ ред. бр. *трећи.* – Уведу̏ неве̏сту у и̏жу, она̏ си̏пне во̏ду у једно̏ гр̏не, па у дру̏го, па у тре̏јћо.

тре̏м м *предворје куће, обично на стубовима, ходник са аркадама.* – Са̏мо поне̏која ку̏ћа је има̏ла тре̏м, где̏ је ле̏ти могло̏ да се седи̏, даньшње ку̏ће и̏мају тара̏се.

трендáвил м *в. трандавил.* – Нáјвише вóлим трендáвил, по цéло лéто цвти́ и мири́ше.

трéнерка мн. трéнерће ж *нарочито одело које спортисти носе приликом тренирања.* – Да ми кýпиш пáтиће, трéнерку и једну́ мáјцу, да се и јá облечéм ко сви́ дрýђи.

трепéри несвр. *дрхти, подрхтава.* □ – Срце ми трепéри, у и́злог мојá прва књи́га, постáдо књижéвник. ⇔ *затрепери.*

трепетли́ка мн. трепетли́ће ж бот. *дрво чије лишће лако трепеће, трепетљика, јасика.* – Мáћа се óбрну кóнто зи́д, па почé да устрѕа, рáмена вој трепéре ко трепетли́ка.

трéпка мн. трéпће ж 1. *длака на ивици очног капка, трепавица.* – Ако нéмаш вáјду од óчи, оди трéпеће нéмаш и́ч. Свé си опрли́л трéпће кат поткла́цувал óгањ. Сáмо се прáви да спи́, а овáм ни глéда крос трéпће. 2. фиг. *поглед.* – Ужльни́л се у мéне, па не стýра трéпће.

трéпка[1] несвр. *наизменице брзо отвара и затвара очи, трепће, жмирка.* – Дигáл му се јечмичѣ́к на óко, па сáмо трéпка, сми́та му да глéда. Трéпка ко сврáка на јýговину. ➞ *трепче.*

трéпка[2] несвр. *утуљено светлуца.* – Че угáсне сви́ткалото, почé да трéпка, трéбе да му се доси́пе гáс.

трéпне свр. 1. *једном брзо затвори очи, учини један трептај.* – Док да трéпнеш, óн вéч побéгал долéко. 2. фиг. *склопи очи, заспи.* – Цéлу нóч се не смирýју áле пијáне, не мóж да се трéпне од њи́. Чи́м спýшти глáву на јестѣ́к, застéње и закрчи́, бри́га га што дрýђи не мóже да трéпне од њигóво стењáње и крчáње.

трепти́ несвр. 1. *дрхти, трепери* (од страха). – Напи́је се па пóчне да кр̏ши свé по кýћу, а јá и децá трептимó от стрá. 2. фиг. *брине се, нема сна.* – Свезý жи́то, па чéкају и трептý: сáмо да се не оћи́ши док дóјде вршáлица, да жицéто не прони́кне на стóг. ⇔ *притрепти.*

трéпче несвр. *наизменице брзо отвара и затвара очи, трепће, жмирка* (упор. трепка 1). – Упрлá óчи у њéга, па не трéпче. Онá ме пóгледа прáво у óчи, јá почé си́тно да трéпчем. Трéпче ко сóћа на јýговину. ⇔ *затрепче.*

трепчи́ца мн. трепчи́це ж *дем.* и *хип. од трепка.* – Вецѝце ко пијáвице, а трепчи́це ко шемши́рове грáнчице.

трéсак м *прасак који прати севање муње* (упор. гром). – Пýче ми у глáву, ко да ме свети-Или́ја зáкова сас трéсак.

трéсалица ж *део вршалице, покреће сита за просејавање овршене пшенице.* – Глáвни дéлови на вршáлицу су: дóба, ви́ле, трéсалица, кóве за при́јем жи́то, решéто, кóш, си́то, каиши́, а пóсебно си је мóтор или трáктор, који́ ју покрéћа да рáди.

тресé несвр. *енергичним покретима помера тамо-амо, дрма.* – Увáти ју, па ју тресé ко мéчка дрéн, онá пишти́, а óн се смејé. ⇔ *затресе, истресе, натресе, отресе, претресе, протресе, растресе, стресе.*

тресé се несвр. 1. *помера се тамо-амо брзим покретима, дрхти.* – Озéбал, па се тресé ко прýт. Тресé се ко ли́с на грáњу. Тресé се ко пити́је. 2. фиг. *бди над ким.* – Мýшко, јединчé, па се сви́ тресý над њéга. ⇔ *дотресе се, затресе се, потресе се, притресе се, растресе се, утресе се, устресе се.*

трескá[1] мн. трéсће ГЛ ж *ивер* (упор. окорњак). – Донéси ми једну́ пóдебелшку трескý, да подрáвњам астáлав да се не клáти. Кладéмо óгањ сас дрва, а трéсће чýвамо за пóткладу.

трескá[2] ж *клетвена реч „дрхтавица“.* – Дабóгдаде трескá те вати́ла, па те ни́кад не пушти́ла.

тре́ска несвр. *снажно лупа, јако удара са чим, или по чему.* – Немо́ј да тре́скате с вра́та по со́бе, да га не пробу́дите док се не на́спи. ⌂ **треска́ње** *гл. им.* – Кво́ би начљ с у ва́шу ку́ћу, од ока́ње и треска́ње не мога́мо о́чи да склопимо. ⇔ *истреска, затреска.*

тре́сне свр. 1. *задрма, затресе.* – У́качи се у сли́ву, па кад ју тре́сну, оно́ се зарину́ше сли́ве под њу́. 2. *нагло удари кога чиме.* – Ако те тре́снем с тоја́гуву, сви́ће и́ма да ти излете́. Ка́[д] те тре́снем сас ти́луђе у ти́л, и́ма ти о́чи истрчу́ ко на пога́нца. 3. фиг. *падне на памет лоша мисао, сазнање или предосећање.* – Па она́ ме избега́ва, она́ ме не во́ли! – тре́сну ме то́ј у ма́ли мо́зак ко гро́м из ве́дро не́бо.

трећа́к[1] мн. трећа́ци м *гомила од тринаест снопова жита наслаганих унакрст један преко другога* (упор. и крстина). – Пеше́с руко́љће пра́ве песку́, а пеше́с пе́сће сно́п, трина́јес сно́па трећа́к, а седомна́јес крсти́ну. ➞ *тринаестица.*

трећа́к[2] мн. трећа́ци м *ученик трећег разреда.* – Ту́ј је́сен ја́ поста́до прва́к, а мо́ј бра́т трећа́к, и па́домо се при и́сту учите́љицу.

трећета́ло с 1. *дашчица која скакуће при окретању воденичног камена и покреће дотицање зрна из коша на камен при мељави, чекетало.* – Трећета́ло пра́ви бу́ку, па мо́ра да се надо́кује до́к си у водени́цу, да те чу́је они́ја с куга́ при́чаш. 2. фиг. *онај који непрестано говори, блебетало.* – Оди то́ј трећета́ло не мо́ж да се до́јде до ре́ч, у́ста не затва́ра, а не приме́чује ко́лко је до́садна.

тре́ћи, -а, -о ГЛ, ЛЗ ред. бр. *трећи* (упор. трећи). – Приставила три́ гр́нци: у једно́ гр́не се ва́ри пи́лећа чорба́, у дру́го се ва́ри сви́њско ме́со, у тре́ћо ђуве́ч, и́сто сас ме́со.

трећопо́зивац м *војник трећег позива, последње одбране.* – Ис Ста́ру пла́нину дојде́ после́гња о́дбрана, трећопо́зивци, обле́чени у бели́ бревене́ци и длљ̑ни бели́ јеле́ци, ста́ра то́ј ношња́ било́.

трешти́ несвр. 1. *производи отегнут продоран и јак звук као кад се нешто с треском руши, пролама се.* – Напи́ју се, па по́чну да нади́sају, да се ка́рају и псу́ју, це́ла ку́ћа трешти́. 2. *блешти од јаког светла.* – Си́нула спо́љна си́јалица, це́л пла́ц трешти́, мо́ж иглу́ да на́јдеш.

трешчи́ца мн. трешчи́це ж *дем. од треска 1.* – За по́такладу ни слу́же трешчи́це и си́тна дрвца́, а сас дебе́ла дрва се грејемо, пече́мо ле́б, и ва́римо кво́ тре́бе.

тр́за несвр. 1. *повлачи, потеже, увлачи у себе.* – Ја́ са́мо савивам дува́н у арти́ју оди ца́к и тр́зам. 2. *полази, креће.* – Са́ је кно́чи, че тр́зате ли за Пљсјач, а́јде, кво́ че́кате, пљсјачанће неве́сте нацрви́ле у́ста, па са́мо ва́с че́кају. 3. *започиње.* – Сас башту́ на девојчети́јата се пригрта́ше, чука́ше се по грби́ну, трза́ше ра́зне пе́сме, усипува́ше се с пи́во, ко да су за́једно ко́зе чува́ли. 4. *изражава симпатију, набацује се, кокетира.* – Ца́бе ти тр́заш на њу́, она́ дру́гога гле́да, те́б и не приме́чује. ⌂ **тр́за ре́дови** *мотиком у башти прави вадице у којима се сади расад паприке, лука или парадајза.* – Трза́ ре́дови у гради́ну, па се умори́, и се́до да се ма́лко одмо́рим и води́цу да пи́нем. ⇨ *трsа.* ⇔ *истрза, натрза, претрза, растрза, устрза.*

тр́за се несвр. *прави плашљиве покрете, каткад и несвесно.* – Наплаши́л ме, па се од ње́г и у сљ̑н тр́зам, пробу́дим се и до пре́дзору не мо́гу да заспим. ⇨ *трsа се.* ⇔ *отрза се.*

тр́зне свр. *нагло повуче, потегне.* – Манои́л на́стави да пи́је из вла́шу, и кре́сну та́нцару, та́нцарата тр́зну ру́ку, ко да о́че да се о́тне.

тр́sа свр. *в. трза.* – Не тр́sај ме то́лко, аљ̑ну че ме сце́пиш, да ми се уsи́ра на́род по пу́т. ⇔ *истрsа, натрsа, потрsа, притрsа, растрsа, утрsа.*

тр́sа се несвр. *трза се.* – Стра́ вој се увле́кал до ко́сће, па са́мо ли шу́шне некво́, она́ се тр́sа и ци́ма. ⇔ *натрsа се, претрsа се, растрsа се.*

тривóњ м *велика ручна тестера за сечење трупаца коју двојица повлече наизменично ка себи* (упор. рибар). – При нас у селó тривóњ је големá тестéра за дебелá дрва, пóтребна су двá човéка да с њý сечý, зовéмо ју и трупáч.

трúдни прил. *у трајању од три дана.* – Мáни ми се óд-главу, да те не завратóшем, трúдни нéма да се освéстиш. Óн нејé јáко-јáко, зачѣс те úма изудáра, да ти се лéб трúдни не приједе́.

трúјер м *машина за пречишћавање жита од примеса и сортирање зрневља по величини.* – Мú смо си имáли нáш трúјер, и пред свáко млење́ смо трејерисáли жúто, и јéли дóбар лéб.

тријéри несвр. *пречишћава и сортира жито тријером.* – Прво на трúјер тријéримо жúто, па га нáпрашкујемо, па сéјемо. ⇔ *истријери, отријери.*

тријéрен, -а, -о *очишћен тријером.* – Отиде́ у áмбар, загребé сас лóнче жúто ис прéсек кое́ нејé тријéрено, па пýшти кокóшће и пилетúја, и врљи им да кљýцају.

трúјес бр. *тридесет.* – Нú смо у моје́ врéме чувáли по петнáјес кóзе и по трúјес óвце, а имáло је љýди којú су чувáли и по шесé óвце и по здватрúјес кóзе.

трúклет, -а, -о *проклет најгорим клетвама, троструко проклет.* – Да је прóклет, па да је трúклет кóј те здáде такву́, сáмо свéт да блáзниш.

трúлансћи, -ска, -ско *који је од више година.* – Тúја пасýљ је јóш трúлансћи, гагрúце га све изéле.

трúна ж 1. ж *ситне честице које се стварају приликом пиљења, тестерисања, дрвне грађе* (упор. струготина). – Трúна је онóј сúтно ко прашúна штó отпáда кáд рéжеш дрво з бичѣúју. 2. *ситан отпадак од сена.* – Трúна от сýву дéтелину је млóго добрá за јáганци да брже растý.

тринаестúца ж *гомила од тринаест снопова жита наслаганих унакрст један преко другога* (упор. трећак). – Жúто се жње́ са срп, па се врже у снóпови, и прúвремено се наслáга у рéдови, пóсле се на комóцију дéне у крстúне или тринаестúце.

тринáјес бр. *тринаест.* – Мú смо билú тринáјес члáна у кýћу.

тристáћ м шатр. *некадашња марка аутомобила „фијат 1300“.* – Прошлé гóдина, свé ýбаво да не мóж бóље, продáдоше „фићка“ и купúше „тристáћа“, убавúло и напредљк.

трúце ж мн. *љуске од самлевеног зрневља жита које при сејању остају у ситу, мекиње.* – У помúје ýвек тýрим трúце и помáлко морýзно брáшно. ⌂ **једé трúце** *луета, не говори истину.* – Мá квó óн знáје, једé трúце. Мá једé трúце, кáже да је прóсечна плáта у Србију четерéс úљаде, а моја пéнзија óсом úљаде.

трúчњак мн. тричњаци м *хлеб од трица којима се хране пси на бачији.* – Мáнца добрá, али вој лéбат лóше омéсен ко трúчњак. Не загомúљај млóго, него јéц отрýлницу и пýкницу, ако вéчем не једéш лáјна и трúчњаци.

трúчће ж мн. *дем. од трице.* – Забркáла сам у кóву трúчће и блажнúну штó сам прáла сýдови да нарáним свúње.

трк узв. *којим се командује некоме да пожури.* – Јá чу постáвљам, а тú трк по вóду, па да сéднемо да једéмо, цркомо глáдни.

трка се несвр. *такмичи се са ким у трчању.* □ – Ткáли смо се којú че први да поóре, посéје и óжње, и којú че пóвише да нáжње и пóвише да наврше, тъг такво врéме билó.

ткáља несвр. *котрља.* – Ткáља бýре да га затóпи на потóк. Ткáља га ко свињá тúкву. ⇔ *доткаља, заткаља, откаља, преткаља, притркаља, сткаља, уткаља*

трка́ља се несвр. 1. *котрља се.* – Деца́ во́ле да се трка́љају по лива́ду која́ је ни́збрдичава. 2. *премеће се.* – Су́ноч се трка́љам по кре́вет од бо́лови. ⇔ *доткаља се, заткаља се, исткаља се, наткаља се, откаља се, поткаља се, сткаља се.*

трке́ља несвр. шатр. *прича без везе.* – Не трке́љај ви́ше, ви́диш да ти се сви́ смеју́.

тр̏клет, -а, -о *вредан, жустар, несташан* (упор. притран 1). – Деца́ тр̏клета, не скацу́ју се на једно́ ме́сто. А̏ко сам остаре́л, ја́ сам јо́ш тр̏клет на ра́боту. Ни́шта му неје̏, не́го тр̏клето па беснеје.

трклету́је несвр. *лудује, јурца, не мирује.* – Не трклету́ј то́лко, че се озно́јиш. Че́к, че́к, не трклету́ј, неси́ му двока́т. Це́л живо́т трклету́јемо, а́камо се по њи́ве и лива́де, врља́мо си сна́гу и здра́вје у неви́делицу, а вајда́ нема́. ■ **трклѐтување** *гл. им.* – И тека́, у оно́ј трклѐтување, са́мо што́ се не судари́ сас Ле́ку Бр̏бљу.

трко́ли свр. *учини да ко или што легне, обори.* – Мужети́на ја́к, му́ка док га трко́лиш, по́сле га мо́же и дете́ би́је. Помогни́ ми да трко́лимо вепра́вога, да га до́ктор штро́ји. ⇔ *истрколи.*

трко́ли се свр. *легне, испружи се.* – На Бѣгњу ве́чер про́стремо сла́му на́зем, па се трко́лимо на њу́, и ту́ј и пре́спимо. ⇔ *стрколи се, утколи се.*

трла́ ДЛ ж *покретни обор на њиви после жетве у коме ноће овце да би се земља нађубрила, трло* (упор. егал). – О́н затво́ри о́вце у трлу́, па си оти́де на седе́њу при девојчети́ја. Ми́ смо ко о́вце у трлу́. ➞ *трљак.*

тр̏лица ж *дводелна дрвена направа у виду маказе на којој се млати конопља да се одвоји влакно од стабљике.* – У село́ се утропа́ле тр̏лице, же́не чу́кају гр̏снице, па се пузде́р разлете́л на све́ стра́не. Та́ј жена́ не затва́ра у́ста, по це́л дѣ́н тро́па ко тр̏лица.

тр̏ља несвр. 1. *притискујући превлачи руком преко нечега, масира.* – Тр̏љај га по слепоо́чнице, оно́ тека́-тека́ и че ма́не да га боли́ глава́. 2. *трљањем одваја семенке конопље.* – Гр̏снице које́ зове́мо цр̏ње ка́д узре́ју оберемо, па им тр̏љамо чулу́мће да испа́дне се́ме, по́сле ји то́пимо у топи́ло. ⇔ *затрља, истрља, натрља, отрља, потрља, претрља, протрља, растрља, стрља, утрља.*

тр̏ља се *масира се.* – Нама́жи место́то где́ те боли́ с ма́з, па се тр̏љај до́кле се ко́жа не угре́је, и оно́ че про́јде. ⇔ *истрља се, натрља се, отрља се, утрља се.*

трља́к ГЛ м *покретни обор на њиви после жетве у коме ноће овце да би се земља нађубрила* (упор. трла). – Трља́к је могѣ́л да бу́де сву́де у по́ље. Спи́ ко на трља́к, нити се собла́чи, нити се обла́чи, са́мо што опѣ́нци собу́је.

трља́ница ж *врста салате од сувих паприка и празилука, уз додатак зејтина, соли и сирћета.* – Трља́ница, ва́рене су́ве попо́шће и зеле́ни лу́к си́тно исе́цкаш, си́пнеш ма́лко зејти́н, посо́лиш и заћисе́лиш, по́сле не зна́ш ко́лко ле́б че поједе́ш.

трме́шка се несвр. *мрда телом* (о кокошки када „се купа“ у прашини или пепелу). – Кат коко́шка на́јде куде́ и́ма исврљен пе́пел, па ди́гне турло́, ка́же се: трме́шка се.

тр̏мка мн. тр̏мће ж *кошница исплетена од прућа и омазана блатом, или чешће балегом* (упор. врскара). – Тр̏мка испле́тена от па́вит, па с гове́ца ла́јна ома́зана, го́ре те́сна и и́ма дрвце́ сави́јено како ку́ка да мо́же да се обе́си, ту́ј чу́вају че́ле, са́ све́ са́ндуци, а тѣг су биле́ кошари́не. Sучи́ ко у тр̏мку. ➞ *врскара, кошарина.*

трмчи́ло с фиг. *неуредна, неочешљана коса.* – Што́ трмчи́лото не оче́шљаш, не́ло и́деш таква́ бу́чава ко чу́ма.

тр̏н збир. тр̏ње м *крут игличаст израштај код биљака који боде, бодља.* □ – Боде́ ме се ре́ч ко сас тр̏н. Опе́рем у ре́ку кво и́мам за прање́, па про́стрем на тр̏ње та се осу́ши. ⌂ **о**[д] **тр̏н на гло́г** *из једне невоље у другу.* – Код на́с ти је све́ о[д] тр̏н те на гло́г, ни́како да изле́знемо из нево́ље и ду́гови. Исћину́мо се работе́јечи, а вајда́ не́ма, за кво́ го́д се ва́немо по́јде о[д] тр̏н на гло́г. ⌂ **ко бо́с по тр̏ње** *награбуси, надрља.* – Прово́ди се ко бо́с по тр̏ње.

трнда́вил м *в. трандавил.* – Та́ска бе́ше же́шка ко напа́лена ву́рња, на у́ста вој мири́шеше на трнда́вил, а сна́га на тазе́ о́таву, у о́чи си могљ̑л да се уда́виш ко у Кру́пачко вре́ло.

трнда́вила ж *овца са лепим руном, и име таквој овци.* – От све́ о́вце Трнда́вилу на́јволим.

трни́ несвр. *постаје непокретан од утрнулости.* – Оже́мо, али ни јо́ш трне́ ру́ђе ко́лко смо се били́ преморили. До́јде у некоје́ до́бо пија́н, ја́ са́мо трни́м кво́ че напра́ји. ⇔ *претрни, утрни.*

трноко́п м *гвоздена алатка насађена на држаљу, заоштрена с једне а туп с друге стране којом се копа тврда земља, ископава камење и крчи шибље.* – Сас трноко́п је прокрчи́л це́л пу́т од на́шу ку́ћу до кла́денац. Глу́п ко трноко́п.

трнци́ м мн. *жмарци, језа.* – Чи́м је виде́л О́лгу на вашар, о́дма му се допа́дла, и о́сети како́ га прође́ше трнци́ од ма́лчич пр̑с на но́гу до гла́ву. Ако те уда́рим, че по́чну да ти ла́зе студени́ трнци́ низ грби́ну.

трнчи́ћ м *дем. од трн, трнчић.* – Убо́л се на трнчи́ћ, па му оста́л у пету́, ал са́ чу га изва́дим сас иглу́, и че си па́ трчи́ по авли́ју.

трња́к мн. трња́ци м *трново шипражје, драча.* – Све́ се сцепи́ провлаче́јечи се кроз ови́ја трња́к. Куде́ смо ора́ли, же́ли и коси́ли са́ све́ ура́сло у трња́ци.

трња́че с *дем. од трњак.* – Качама́че, бра́че, изле́зни ис трња́че, па ме́н уплаша́че. (Наводно рекао Цига пошто је бацио качамак из торбе надајући се да ће у селу у које се упутио, где је била светковина, добити бољу храну.).

трњи́в, -а, -о *који има бодље,* фиг. *који уме да брани себе и породицу.* – Мо́ра да размисли́мо за кугу́ да те даде́мо, тре́бе да бу́де акљ̑лан, али трњи́в ко шипљ̑к.

трњи́на ж бот. *разгранати шиб из породице ружа* Prunus spinosa, *плод те биљке је сита тамномодра кошуница опорог укуса.* – Трњи́не после́гње зре́ју, ка́т се све́ прека́ра по по́ље, на ре́д до́јду оне́ да се једу́.

трњи́нка мн. трњи́њће ж *плод од трњине.* – Ка́д не́ма кво́ дру́го, добре́ су и глођи́њће и трњи́њће.

трњи́ноша ж *овца или коза са више тамних пега по губици, и име таквој овци или кози.* – На́ша Трњи́ноша бе́ше на́јубава овца́ у бачи́ју, али лија́р што́ не посто́ји.

трњи́це с *дем. од трње.* – На Бы̑гњи ве́чер кра́днемо трњи́це у комшиљ̑к да на ње́г опече́мо коврждањ̑, то́ј рабо́тимо да ни преко лето́ не бе́гају коко́шће по комшиљ̑к да та́мо но́се ја́јца.

троа́ мн. тро́је ж *мрва хлеба.* – Ни троа́ ле́б не сме́је да па́дне на́зем, ка́мо ли на ку́че да се врљ̑ају комати́. По́сле обе́д смете́м тро́је од оста́л, па врљ̑им на коко́шће да искљ̑ују. ➡ *трошина.*

тро́ви несвр. *губи.* – Тро́ви куде́ и́де, па по́сле тра́жи од ме́н да тра́жм то́ј што је потрови́л. ■ **трове́ње** *гл. им.* – Тро́ви и које́ неје́ за трове́ње, по́сле тра́жи но́во да му се ку́пи. ⇔ *затрови, истрови, потрови.*

тро́ви се несвр. *губи се, нестаје.* – Једни́ се шо́љ̑ају сас њу́, дру́ђи се срамо́ју од њу́, а на́ша ората́ се тро́ви на на́ше о́чи, и ни́кој ни́шта не предузи́ма. ⇔ *затровисе, истрови се, потрови се, строви се.*

трого́дац м *мужјак стар три године.* – Ти́ја овљ̑н је трого́дац, у пу́ну сна́гу, и́ма на́јесен да прем̑рка све́ о́вце у бачи́ју.

трого́тка ж 1. *женка стара три године.* – На́ша Бу́лка је трого́тка, ве́ч се води́ла, са́ че́камо да се оте́ли. 2. *врста детелине чији је век три године.* – У ди́вљу лива́ду расте́ сва́какава тра́ва, а у пи́товну лива́ду се се́је де́телина: лу́церка, трого́тка, звезда́н и есперзе́та.

троја́ни несвр. *доноси на свет три младунца.* – Излага́ше ни на збо́р како́ че унапре́де на́ше бачи́је сас некву́ доле́чну со́рту о́вце, што ближње́вају, па и троја́не. Овца́ ре́тко, али коза́ ско́ро сва́ку го́дин троја́ни.

троја́нка ж *три плода трешње са сраслим петељкама* (упор. и двојанка). – Мло́го добра́ цре́шња, кру́пна, и све́ ра́ца на двоја́ње и троја́ње.

тро́ји, -е, -а збир. бр. *који одговара броју три, три пара, три групе.* – О́н и́ма тро́је панталóне, а ја́ са́мо једне́, и оне́ на сто́ ме́ста кр̏пене. За Вели́гден на сре́цало су свири́ли и по тро́ји свира́чи, на́род не мо́ж да се разми́неш, а са́ све́ пу́сто.

троји́ца ж *три мушкарца.* – И́ма ли то́ј јо́ш негде́, ел је са́мо при ме́не, да ја́ жена́ же́нсћи при троји́ца му́жи у ку́ћу нала́гам и разла́гам каза́н.

троји́чка ж м *дем. од тројица.* – Оста́доше саде́ троји́чка ђа́ка у на́ше село́.

тројка́ш м *ђак чија је најчешћа оцена тројка.* – Сви́ прошдо́ше који́ о́длично, који́ вр̏ло до́бро, ја́ ти́ће добро́, ја́ сам си тројка́ш от кра́ј, и такъ́в чу бу́дем до́кле сам ђа́к.

Тро́јца м мн. вер. пр. *покретни хришћански празник који се слави педесети дан по Ускрсу, Духови.* – Уби́ла те Света-Тро́јца у гла́ву, на даньшњи дъ́н ли си узе́л да ко́сиш.

тро́мша ж пеј. *лења и спора особа.* – А́јде, тро́мшо је́дан, пои́тај, ни́кој не́че са́мо те́бе да че́ка.

тро́нта несвр. *претерано утопљава кога с много одеће.* – Немо́ј ме мло́го тро́нташ, да́ј ми кошу́љу, јеле́к и капутле́ за озго́р, дру́го ми не тре́бе. ⇔ *натронта.*

тро́нта се несвр. *претерано се утопљава с много одеће.* – Не тро́нтај се то́лко, неј̀е сне́г завеја́л. ⇔ *натронта се.*

тро́п ономат. *звук куцања на врата, куц.* – Тамъ́н смо наседа́ли да гра́бнемо понећи́ за́лок па да бе́гамо на њи́ву, кад ете́ ти га, и́де Пу́зља кроз шљива́р, па тро́п на вра́та.

тро́па несвр. 1. *куца, лупа.* – Сти́го у́вечер, не тро́пам на вра́та, уле́зо, у со́бу она́ и до́ктор пи́ју каве́, зајапу́рени ко да су пра́се јури́ли. Сла́ва на Ја́нка, сла́ва на Ма́рка, сла́ва на То́дора, па на Живо́јна, у сва́ку ку́ћу ца́коле чове́ци, тро́пају ку́тлаче, дрнкају ложи́це. 2. *клепеће, звецка, звони.* – О́ка Петка́на па разла́ма, пе́нцери тро́пају од њо́јан гла́с. На Мила́на За́јка ца́бе смо чува́ли три́ о́вце, са́мо да ни даде́ три́ звонца́ да ни тро́пају у бачи́ју. 3. *брбља, лупета, говори несувислости.* – Пу́зља бла́нта и тро́па ко празна́ водени́ца, ка́т по́чне, нуме́је да се зауста́ви. ■ **тропа́ње** *гл. им.* – Престани́ ви́ше да тро́паш, глава́ ме заболе́ од твоје́ тропа́ње, ба́р нешто́ па́метно да ка́жеш, па а́јде де́. ⌂ **тро́па ко ма́ксим по диви́зију** *брбља без престанка.* – Тро́па ко ма́ксим по диви́зију, чове́к од ње́га не мо́же до ре́ч да до́јде. ⇔ *затропа, истропа, притропа, растропа се, утропа.*

тропа́ља мн. тро́паља ж *звоно, меденица, клепетуша; надимак онога ко много брбља* (упор. дрнкало). – На ја́ганци и ја́ловите о́вце врзува́ла су се дрнкала, а Сли́вовчањи веле́ тропа́ље. Мло́го смо се ко деца́ дружи́ли ја́ и Ми́ћа Тро́паља, а и по́сле кат пора́стомо.

тро́пка ж *звук који произведе црквено звоно, звоњава.* – На́ше звóне и́мају тро́пку што ју не́ма у це́лу Лужни́цу, чу́ју се чъ́к у Изво́р кат по́чну да би́ју.

тро́пка несвр. *тропа у дем. значењу, куцка.* – Де́те, не тро́пкај ви́ше по тањи́рат с ложи́цу, глава́ ме за́боле оди то́лко тропа́ње.

тро́пне свр. 1. *куцне, лупне.* – Че тро́пне ма́ца на врата́нца. Тро́пнуше вра́та, Боси́љ̌ћа бес шами́ју и́зрипи пред ње́га, о́беси му се окол ши́ју, и ра́звика се. 2. фиг. *изговори глупост.* – Не разми́сли ково́ че ка́же, са́мо га тро́пне, и оста́не жи́в, а дру́ђи не́ка му ми́сле кво́ је те́л да ка́же.

троптѝка ж *тежак облик грознице.* – Троптѝка је по́гадна од грозни́цу, она́ те ва́не у сре́д ле́то, па са́мо гори́ш и тресе́ш се ко пру́т.

тро́ска несвр. 1. *треска, луп врати́ма* (упор. и треска). – Не́ма да уле́зне пољ̀к, не́го тро́ска сас вра́та, ко да вој је нећи̏ башту̏ закла́л 2. *звецка.* – Овици̏ри се накачи̏ли на ко̀њи, па са́бље са́мо тро́скају. Како̀ се ди̏го, поче́ше ми тро́скају зу̏би, ја́ се устре́со, срце ми поче́ преска́ча. ⇔ *истроска.*

тро́скот м бот. *једногодишња коровна биљка* Polygonum aviculare. – Дво̀р им ура́сал у тро́скот, не́мају кљ̀д да га отр̏се од лежа̏ње, а комши̏је се нуме́ју се́те да им је и то̀ј ра́бота. (ирон.).

троу̏глес, -та, -то *тростран, и облику троугла.* – Бајане́т, но̀ж за пу̏шку, о̀н до̀јде троу̏глес, а дљ̀г и ши̏љав, па се на пу̏шку натѣ̀кне, па бе́оше Бу̏гари с ти̏ја бајане́ти све́ на́ши поби̏ли.

троу̏го м *троугласта дрвена направа која се као јарам ставља свињи на врат да се не провлачи кроз ограду, или да не хвата живину по авлији, рога.* – Троу̏го се ту̏ри на свињу̏ на ши̏ју да не бе́га.

трофрта́љка ж *кратак одевни предмет, који је дуг три фртаља.* – Обле́кла панталоњ̀ е трофрта́љ̀ е, ко да је у ре́ку стоја́ла кад ји купува́ла.

тро́шак м *издатак.* – Даньс сам направи̏ла голе́м тро́шак у прода́вницу, а ма́лко на́мирнице сам купи̏ла.

троша́љ̀ ћа мн. троша́љ̀ ће ж *машина за круњење кукуруза, круњача.* – Троша́љ̀ ћа ни је за̏једничка с чиче́ви. На́ша троша́љ̀ ћа си стоји̏ у а́мбар. ➞ *трошачка.*

троша́ч м *онај који круни кукуруз.* – Даньс сам би̏л троша́ч, а ју̏тре чу сам воденича́р.

троша́чка ж *машина за круњење кукуруза, круњача* (упор. трошаљ̀ ћа). – Ка[д] тро́шимо по̀више мору̏зу за водени̏цу, ми̏ тьг рабо̀тимо с троша́чку, а она́к, ка́д је по̀малко за коко̀шће или за сви̏ње, ми̏ си стро̀шимо на́-руће.

тро́ши несвр. 1. *ломи.* – Сас моје́ ка́мање ми гла́ву тро́ши. Кад жена́ по̀чне да тро́ши гр̏нци и ри̏та осталчети̏ја мо̀ра да ју је уваги̏л нећи̏ бездѝ р, тьга је бо̀ље да вој ишчу̏каш пре́дњи зу̏би, ел че оста́неш без му̏да. 2. *разбацује новац.* – Док и̏ма тро̀ши не́милице, по̀сле гле́да који̏ че га пону̏ди с цига́ру. 3. *круни кукуруз.* – Јуче́р вьздньдн троши̏мо мору̏зу у а́мбар. 4. *мрви.* – Ста́р ле́б се тро̀ши на троши̏њ̀ е, па се оне́ навр̏љају на коко̀шће да ји покљу̏цају. 5. *ломи орахе.* – На бьгњу ве́чер се по̀сти, једу̏ се во̀ћ̀ е, и деца́ тро̀ше оре́си. ⌂ **тро̀ши си гла́ву** *ради како зна и уме.* – Кат си таква́, не тре́беш ми, и̏ди па си троши̏ гла́ву где зна́ш, и како̀ зна́ш. ⇔ *затроши, истроши, натроши, отроши, потроши, претроши, строши.*

тро́ши се несвр. *губи на снази и квалитету, раубује се.* – Чове́к се тро̀ши и̏сто ко маши̏на, трајѝ, трајѝ, па га једьн дьн ти̏ћ̀ е ви̏ше не́ма. ⇔ *истроши се, отроши се.*

троши̏на ж *мрва хлеба* (упор. троа). – Оста́домо без троши̏ну ле́б у ку̏ћу, а и бра́шно намале́ло.

троши̏нка мн. троши̏њ̀ е ж *дем. од трошина, мрвица.* – Се́домо да обеду̏јемо, а о̀н виде́л како̀ броби̏њак заметну̏л троши̏нку си̏рење на три̏пут по̀голему од ње́га, и но̀си у ру̏пу, ни о̀н не седи̏ ца́бе. Ста́р ле́б се тро̀ши на троши̏њ̀ е, па се оне́ навр̏љају на коко̀шће да ји покљу̏цају. ➞ *трошица, трошичка, трошка.*

троши̏ца ж *дем. од трошина, мрвица* (упор. трошинка). – Це́л ле́б поје́домо, ни троши̏це не оста́доше од ње́га. Деца́ во̀ле да једу̏ пр̏жене троши̏це у ма́з.

троши̏чка мн. троши̏ћ̀ е ж *дем. од трошина, мрвица* (упор. трошинка). – Ме́со се сме́ље у водени̏цу, и уме́ша сас троши̏ћ̀ е от ста́р ле́б. Не́мамо мло̀го у̀чени љу̏ди; и̏мамо и од њи̏, неје́ да не́мамо, ал ко за врапци̏, на троши̏ћ̀ е, а и они̏ побе́гли и[з] село̀, не́че ва́љда с то̀љ̀ е шко̀ле да ри̏ну шта́ле и иска́рују ђу̏бре по њи̏ве.

трошка́ ж *дем. од трошина, мрвица* (упор. трошинка). – Трошку́ ле́б неје́ пое́ла без ње́г, све́ га је чека́ла да се вр̏не до́м, па за̏једно да једу́. Не́мају ни трошку́ ле́б, ни дина̏р пару́, али сви̏ пу́ше, а во̏ле и да пи̏ну.

трошли̏ја м *онај који је широких прсти̏ју, расити̏ник.* – Трошли̏ја, али јо̏ш тро̏ши туће́ па́ре, кат по̏чне о̏н да ји зара̏ђује, чу га пи̏там да ли че и тљ да бу́де трошли̏ја.

тро̏шне свр. *круни кукуруз у деминути̏вном значењу.* – Ако мло̏го сту́д сте́sa, Петка̏на ука̏ра овцу́ са све́ ја̏гње у со̏бу, ту́в ји дво̏ри ко да су вој на̏јрод, тро̏шне им од мору́ску, а јагње́нцето ту́ри по̏блиска до шпо̏рет.

тр̏па несвр. *гомила без реда једно на друго.* – Она̏ са̏мо вр̏ља, чара̏па ли је, кошу́ља ли је, пешћи̏р ли је, тр̏па по аста̏л, кат све́ тој на̏трупа, о̏твори шифуње́р да се ви̏ди да не́ма ви̏ше. ⇔ *затрпа, натрпа, о[д]трпа, стрпа, утрпа.*

трпе́ж м *трпљење.* – Мо̏ре, тагљњо̏ вре́ме, и тагљшањ живо́т да се не вр̏не, са̏мо ра̏бота и оскуда̏ција, што̏ веле́: крпе́ж и трпе́ж.

трпе́за ж *низак округао сточић за којим су најчешће деца обедовала.* – Ста̏ри једу́ уз аста̏л, а на деца̏ се поста̏вља једе́ње на трпе́зу.

трпе́ска ж *дем. од трпеза, трпезица.* – Ста̏ри једу́ на голему́ трпе́зу, а ми деца̏ о̏башка на трпе́ску.

трпи̏ несвр. *мучи се, подноси напасника, или што непријатно.* – Не́ма ово̏ј, не́ма оно̏ј, али ми̏ смо си научи̏ли на крпе́ж и трпе́ж. ■ **трпе́ње** *гл. им.* – Преко све́ трпе́ње они̏ си сами̏ ка̏че јо̏ш, а ра̏бота се не мо̏ж сва̏ ураборти, не мо̏ш се сти̏гне све́ по кво се трчи̏. ⇔ *истрпи, отрпи, потрпи, претрпи, притрпи, стрпи се.*

тр̏с збир. тр̏сје м бот. *висока вишегодишња биљка из породице трава чије се шупље стабло употребљава у грађевинарству за покривање кровова, трска* Phragmites communis. – При̏чају да су им ку́ће ис пр̏во вре́ме биле́ покри̏ване с тр̏ску. У Тр̏сје су биле́ лива̏де и шљивари̏ на Гла̏вшинци. а има̏ло је и понеко̏је ло̏зје, а би̏л је и једњ кла̏денчк.

трса̏к м *место где расте трс, тршчар.* – Куде́ се вода̏ зави̏рује, ту́ј расте́ са̏мо трса̏к. Трса̏к је куде́ расте́ тр̏с.

тр̏си несвр. *крчи крамом или мотиком коров и шибље.* – Пр̏во смо трси̏ли трња̏ци да напра̏јимо њи̏ве, са̏ дошло̏ вре́ме да оне́ па̏ј поста̏ну трња̏ци. ⇔ *истрси, отрси, протрси, растрси.*

тр̏т ономат. *звук гласно испуштеног ветра, прдења.* – И̏маше једна̏ дебе́ла Мило̏јћа, па мло̏го прде́ше, квво̏ рабо̏ти да рабо̏ти – тр̏т! па и деца̏ запази̏ла, па чи̏м нећи̏ пр̏дне, она̏ се о̏дма усмеју́: У́ј, дебе́ла Мило̏јћо!

тр̏тав, -а, -о 1. *који има истурену задњицу.* – И̏маше ни̏ску тр̏таву жени̏цу, а чељу́ту ко бе́сно ку́че. 2. *препуњен, претоварен.* – У ту́ј њи̏ву у́век набе́ремо по пешес тр̏тава ко̏ла мору́зу.

трта̏ви се несвр. *добија велику задњицу, раскрупњује се у задњем делу тела.* – Ра̏скрупња се, поче́ се трта̏ви, омале́ше му све́ панталȍне, јо̏ш ма̏лко па не́че мо̏же да се сла̏гне да се обу́је. ⇔ *отртави се.*

тр̏те-мр̏те узв. *мора се, нема избегавања.* – Не́ма, бре́, ту́ј тр̏те-мр̏те, на село̏ и̏ма да рабо̏тиш ако о̏ч да једе́ш, неје́ ти ово̏ј држа̏вно предузе́ће, па да ва̏таш ладови̏ну.

тр̏ти вулг. несвр. *полно општи са киме.* – Ја̏ да печа̏лим и да те ра̏ним и обла̏чим, а дру́ђи да те тр̏ти, то̏ј не́че да мо̏же, да се о̏дма разја̏снимо. ⇔ *истрти, натрти, отрти.*

тр̏ти се несвр. *сагиње се, истура задњицу.* – Плеве́ње жи̏то на̏јтешко бе́ше, це́л дњ се тр̏тиш, кат се обр̏неш, ти̏ неси̏ оплеви̏л ни ко̏лко со̏буву. ⇔ *истрти се, натрти се, отрти се.*

тр̏тица ж 1. анат. *задњи део перади и птица.* – При на̏с девојчети̏ја не једу̏ тр̏тицу, да не отрта̏ве. 2. фиг. *стражњица код човека.* – И̏ма тр̏тицу ко шини̏к, му̏нем вој га у ње̏га.

тр̏тка несвр. дет. *прди у деминутивном значењу, прдуцка.* – Де̏ца, а̏јде спе̏те, и немо̏ј да тр̏ткате док спите̏. Мо̏ре, са̏мо си ти тр̏ткај, а они̏ја који̏ не̏мају дру̏ђе ра̏боте не̏ка се смеју̏.

тр̏тка се несвр. *маје се, петља се, дангуби.* – До̏ста се тртка̏сте по ку̏ћу, а̏јде излазе̏те да по̏чнемо нешто̏ да рабо̏тимо.

труба[1] ж *лимени музички инструмент.* □ – Ти̏ћ су биле̏ ба̏нде, тека̏ ји зове̏оше, кланета̏ш, тру̏бе, ба̏с, тупанџи̏ја, и̏ма ји пети̏на у ба̏нду, ромуни̏ка тѣ̏г још неје̏ има̏ло.

труба[2] ж *ролна платна* (упор. и бала). – Ти̏ја сандѣ̏к напуни̏ше кад ју испра̏чуваше о[д] до̏м, у ње̏г бе̏ше: кадиве̏н забѣ̏н и еле̏к, неко̏лко беле̏ кошу̏ље с рукави̏ сас чи̏пку опши̏јени, и јо̏ш сва̏ преме̏на за њу̏ и за му̏жа вој, тру̏ба сас ћена̏рно пла̏тно, и јо̏ш једна̏ сас пр̏тено.

труба̏ч м *музикант који свира трубу.* □ – О̏чу на сва̏дбу да му сви̏ре са̏мо труба̏чи, без тру̏бу не̏ма весе̏ље, па ко̏лко ко̏шта не̏ка ко̏шта.

тру̏д м бот. *врста гљиве која живи као паразит на стаблу дрвећа, а просушена употребљава се за паљење ватре кресивом* Polyporus fomentarius. – Мо̏ј де̏да До̏на си ста̏лно но̏сеше с ње̏г у једну̏ ћесули̏цу накри̏жан дува̏н и лулу̏, а у дру̏гу кре̏мен, огњи̏ло и тру̏д. ➡ *трут.*

тру̏јало с *материја која унесена у организам делује штетно, а некад и смртоносно* (упор. отров). – Ако у леју̏ не насо̏лиш тру̏јало, коњо̏штипи све̏ поједу̏ раса̏д. О̏бавезно купи̏ и трија̏ло за пога̏нци, намложи̏ли се, у̏ши че ни изгризу̏.

трија̏ч м *онај који трује отровом, тровач.* – Тури̏ла тру̏јало у пога̏чу, по̏сле ју увати̏ли да је она̏ била̏ трија̏ч.

тру̏је несвр. *ставља отров у нешто, чини да се ко отује једући или пијући што отровано.* – С њиго̏ву љубомо̏ру ме сва̏ћи дѣ̏н тру̏је напома̏лко, док ме ви̏ше не бу̏де. ⇔ *затује, истује, отује, потује.*

тру̏кован, -а, -о *на коме је пресликана мустра која ће концем бити извезена.* – Ако буде̏ како̏ смо науми̏ли, и̏ма ми даде̏те шареници̏ца и тру̏кован ча̏ршав сас пу̏н ве̏з, неје̏ ви мло̏го, наваџи̏сувала сам ви за једини̏цу сас у̏бав мира̏з. ⇔ *натрукуван.*

тру̏кује несвр. *копира, пресликава неку мустру на платно за везење, коју потом концем извезе.* – Ис пр̏во вре̏ме смо са̏ме тру̏кувале на платно̏ кво̏ че да везе̏мо, по̏сле поче̏мо да купу̏јемо тру̏кувано платно̏. ⇔ *натрукује.*

тру̏л, -а, -о *гњио, распаднут, труо.* – О̏н кат си се на̏љути, па ка̏д ме ши̏бну сас тру̏л колѣ̏ц от пло̏т, ја̏ ти̏ће па̏до.

трulȅје несвр. 1. *постаје труо, квари се због органског распадања, гњили.* – И̏стин ску̏пачка гра̏ђа, али чамо̏вина, ни̏шта ју не напа̏да, и не трulȅје бр̏зо. 2. фиг. *чами* (у затвору). – То̏љће школе̏тине изучи̏л, а са̏ да трulȅје по белосве̏ћи за̏твори, а неосу̏ден, е каква̏ је то̏ј њи̏на пра̏вда! ⇔ *иструлеје.*

труљеди̏на ж *трулеж, труло дрво.* – Да ми дока̏раш здра̏ва дрва, немо̏ј труљеди̏ну која̏ ни̏ гори̏, ни̏ загре̏ва. Ја̏ не во̏лим бе̏ло ме̏со, оно̏ ко труљеди̏на.

тру̏нка мн. тру̏ње ж *трун, мрва.* – Њо̏ј се че̏сто деша̏ва да оста̏не бес тру̏нку ле̏б у кућу, па трчи̏ да займа по комшилѣ̏к. И̏ма си желе̏зна цеда̏чка, кроз њу̏ це̏димо ме̏д да не̏ма тру̏ње оди са̏ће.

трунчѣ̏к м *дем. од трунка, мрвица.* – Млеко̏ мо̏ра да се проце̏ди кроз гу̏сту цеда̏чку, да ни једѣ̏н трунчѣ̏к не оста̏не у ње̏га. ⇨ *трунчица*

тру̏нчица ж *в трунчѣ̏к.* – Нарусѝл си о̏ко, упа̏дла му некаква̏ тру̏нчица у о̏ко, пе ма о̏ка да му ју изва̏дим.

тру́ње с збир. *ситне честице чега; талог.* – Пр̏во жи̏то очи̏стиш од тру́ње, пото́пиш га ма̏лко у во̏ду, па тљ̏чеш у чу̏туру. У ре̏ђи̏јуву и̏ма тру́ње, тре̏бе да се проце̏ди крос крпу.

тру́п мн. тру́пови м 1. *посечено дебло, балван.* – Седе̏ они̏ тека̏ на тру́пови, и при̏чају како̏ је вр̏ша прошла̏, и који̏ је колко жи̏то навр̏л. 2. *постоље за наковањ.* – На Белоо̏рницу насре̏т пу̏т Су̏љина кова̏чница, немалтери̏сана, уну̏тра вига̏њ, два̏ меја и на̏ковања наса̏дена на тру́п оди благу̏н. ⌂ **преко тру́п** *преко реда, збрда-здола, којекако.* – Ма̏ казу̏ј му преко тру́п, не мо̏раш бѣ̏ш све̏ по ре̏д како̏ је било̏.

тру́па несвр. 1. *обилно пада* (о снегу). – Сне̏гав тру́па ли, тру́па, до ју̏тре и̏ма да натру́па по̏ла ме̏тар. 2. *баца на гомилу, гомила.* – Изне̏се да̏р, па поче̏ да га тру́па на аста̏л. ⇔ *затрупа, натрупа, претрупа, струпа, утрупа.*

тру́па се несвр. *гомила се једно преко другог.* – Тру́пајте се преко ме̏не да ви неје̏ зима̏, а ме̏н како̏ ми бу̏де.

трупа́ч мн. трупачи̏ м *велика ручна тестера за сечење трупаца коју двојица повлече наизменично ка себи* (упор. рибар). – С трупа̏ч тру́пимо трупци̏, двоји̏ца у̏зну трпа̏ч, па једѣ̏н оту̏д, дру̏ђи одову̏д се̏цају, до̏кле пресечу̏ тру́п. При на̏с у село̏ триво̏њ је голема̏ тесте̏ра за дебела̏ дрва, по̏требна су два̏ чове̏ка да с њу̏ сечу̏, зове̏мо ју и трупа̏ч.

трупѣ̏ц мн. трупци̏ м *посечено дебло, трупац* (упор. и труп). – Седи̏ Љуби̏сав на трупѣ̏ц под ду̏д, разасмеја̏л се, исцери̏л бели̏ зу̏би ко ку̏рјак, а раздрљи̏л кошу̏љу она̏к кру́пан и у̏бав.

трупеља́с, -та, -то *који је кратког трупа.* – Е̏м трупеља̏ста, е̏м се удебели̏ла, па се направи̏ла ко бѣ̏чва.

тру́пи несвр. 1. *скраћује дрва на жељену дужину.* – С трупа̏ч тру́пимо трупци̏. 2. фиг. *халапљиво једе.* – Са̏мо трупи̏ до̏к се не наједе̏ш, по̏сле пи̏ни води̏цу, па на игра̏ње. ⇔ *иструпи, претрупи.*

тру́пне свр. фиг. *удари као маљем, снађе несрећа.* – Кво̏ је прошло̏, не̏ма ни са̏т, и, ете̏, то̏лко је било̏ до̏ста да ме несре̏ћа тру́пне у ти̏л, да ме запота̏ји и зашаму̏ти.

трупче́ мн. трупчети̏ја с *краћи пањић, трупчић.* – Се̏до на трупче̏ на које̏ башта̏ седи̏ до̏к гру̏ли оре̏си, па се замисли̏. Седимо̏ под оре̏ј на трупчети̏ја, а пред на̏с на аста̏лче шише̏нце.

тру́пче несвр. *тапка ногама.* – Смр̏зал се, па тру́пче с но̏ђе да се загре̏је. И̏де му̏ка и нево̏ља по село̏, ал ка̏т погле̏даш: све̏ тру́пче у ме̏сто.

трупче́нце мн. трупчети̏ћа с *хип. од трупче.* – Врљи̏ некоје̏ трупче̏неце у огѣ̏њат, за̏лади се у со̏бу. Куде̏ најде̏ таква̏ у̏бава трупчети̏ћа, ко да ји је ма̏јстор прави̏л.

тру́ска се несвр. *поскакује услед неравнина на путу, труцка се.* – Тру́скамо се у камио̏н, болу̏ ни дупети̏ја, али и то̏ј бо̏ље, не̏го да и̏демо пе̏шћи. ■ **трускање** *гл. им.* – Од ово̏лко трускање зу̏би че ни поиспа̏дају, а шо̏фера бѣ̏ш бри̏га, о̏н седи̏ на меко̏.

тру́т[1] м *врста гљиве која живи као паразит на стаблу дрвећа, а просушена употребљава се за паљење ватре кресивом* Polyporus fomentarius (упор. труд). – Се̏чам се, мо̏ј де̏да Ва̏са чу̏реше на лулу̏, па узне кре̏мен и озго̏р ма̏лко тру́т, па ка̏д ва̏не да кре̏са, кре̏са, кре̏са, и у некоје̏ вре̏ме се запа̏ли тру́тат, ту̏ри га на дува̏н у лулу̏ и отпу̏не ди̏м.

тру́т[2] мн. тру́тови м фиг. *нерадник, цаболебарош.* – До ка̏да чу ја̏ у ову̏ј ку̏ћу тру́тови да ра̏ним и по̏јим, када̏ чу ја̏ ма̏лко да дѣ̏нем з ду̏шу.

тру́тне свр. *обори, примора кога да легне.* – Мо̏ре, тру́тни ју на кре̏вет, па ју измилу̏ј, ви̏диш да то̏ј о̏че.

тру́тне се свр. 1. *баци се на под, намерно падне.* – Раср̏ди се, па се тру́тне на̏зем ко замла̏тено. Ма̏ра се за̏потаји, одвле̏че се до њо̏јно сопче̏, и тру́тну се на кре̏вет. 2.

онесвести се. – Кад реко́ на ба́бу да чу тр̏зам за Бе́оград, она́ се у̏вати за гла́ву, и са́мо се тру́тну при шпо́рет, ја̏ кво чу, пли́сну ју с води́цу по лице́, и она́ се по́врну.

тру́че се несвр. *бацака се, разбацује руке и ноге, преврће се.* – Раср̏ди се, па се са́мо тру́че, не мо́жемо да га сми́римо. Но́чу ме ско́пају бо́лови, па се са́мо тру́чем по кре́вет ко за̏клано пи́ле.

трчи́ (имп. тр̏чи – тр̏чете, прил. сад. трча̏јечи) 1. *креће се врло брзо, јури.* – Тр̏чи по ње́га да ни не побе́гне, тр̏чете сви́ да га ува̏тимо. Балди́шем трча̏јечи ната́м-нова́м кат по́чнем сла́ву да спре́мам. ⇔ *дотрчи, затрчи се, истрчи, натрчи, отрчи, отрчи, претрчи, притрчи, протрчи, растрчи се, утрчи, стрчи.*

трчечћи́ прил. *трчећи, трчећим кораком.* – Војѝн трчечћи́ проји́де кро[з] село́, и дојде́ до њи́но сока́че. Одозго́р виде́ Стрижѐвац, срце му за̏игра у гру́ди, и о́н трчечћи́ поче́ да се спу́шта низ Го́рњу малу́.

тр̏чка несвр. дет. *трчи у деминутивном значењу, јурца.* – Прооди́ло им дете́то, и ве́ч поче́ло и да тр̏чка по со́бу. ⇔ *истрчка се.*

трчомо́чац мн. трчомо́чци м фиг. *подлац, преврљивац.* – Сас сва̏какви трчомо́чци смо се тепа́ли, а и сас ови́ја даньшњи и́ма да се те́памо, до́к се нећи́ не прека́ра на́чисто, ел му се не за̏тре заире́.

трше́вина ж *њива добивена крчењем, крчевина.* – У трше́вину мо́ж да се се́је и жи́то и мору́за.

ту́ узв. *их* (којим се изражава изненађење, зачуђеност, разочараност, упор. и ти[2]). – Ту́, бре́ де́ца, па сми́рете се ма́лко, од ва́с чове́к мо́ра гла́ву да си врже. Ту́ да га, како́ бѣш ме́не мо́ра да сна̏јде све́ које́ неје̏ добро́.

ту́в ДЛ прил. *ту.* – Ту́в куде́ ти и̏деш, ја̏ се оту́д вр̏там. А́ма, ту́в вој и му́ж, ал њу́ бѣш бри́га. ⌂ **ту́в и та́м** *ту и тамо, овде-онде.* – Одо́цутра idó при до́ктура, некако́ прегра́би вре́ме да оти́дем, неје̏ било́ нава̏лица, ту́в и та́м понећи́ нево̏љник ко́то ја̏. ⇨ *тува.* ➞ *тој.*

ту́ва ДЛ прил. *в. тув.* – Куде́ га не се́јеш, ту́ва ни́ца. Ту́ва си је, до́м си је, куде́ че на дру́го ме́сто да бу́де. ➞ *тија.*

ту́га мн. ту́ђе *душевни бол изазван каквом несрећом, душевна патња.* □ – От како́ ми дете́ неста́де, па́де ми ту́га на срце, па ни́како да се ди́гне. Ту́ђе су моје́ големе́, и не́преболне. ⌂ **уда́ри ту́гу на весе́ље** *постане безбрижан.* – Овакве́ зајеба́нције ни́где не́ма ко што́ се деша̏вљају кат пи́немо, све́ сећира̏ције се тѣг забора́ве, и уда́римо ту́гу на весе́ље.

тугаљи́в, -а, -о *који изазива тугу, жалост, сажаљење.* – Те́шко се успа́, ра́стресе ме Петка́нина сестра́ сас њо́јну тугаљи́ву орату́. Неве́стице се зацрви́ле, понаве́ле се, пој̏у и жњу́, а пе́сме ра́зне: тугаљи́ве, ве́селе, од љу́бавне заврзла́ме, ал све́ у̏баве.

тугаљи́во прил. *на тугаљив начин, тужно.* – Ете́, тека́ је било́ некада́ на Цу́рцовдњ, са́ се то́ј наману́ло, не́ма на́род, па не́ма ни сто́ка, а ме́н до́јде тугаљи́во кат се потсе́тим оди то́ј вре́ме.

ту́гла ж *цигла од земље помешане са сламом сушена на сунцу.* – Ту́гла је непе́чена цигла, са́мо се су́ши на слѣнце.

ту́го узв. *за изражавање боли, или саосећања са киме у невољи.* – Добро́ ве́чер, ба́бо, ја̏ сам тво́ј уну́к. – Ту́го, си́не, ја̏ сам те прежале́ла, ја̏ несѣм знала́ да си жи́в.

тугу́је несвр. *осећа тугу.* – Деца́ ми се растика́ла по све́т, па тугу́јем за њи́. ■ **тугува́ње** *гл. им.* – О́н по печа́лбу, до́јде ма́лко преко зи́му па си оти́де, ја̏ сама́ до́м з деца́, жи́вот ми проји́де у сећира́ње и тугу́вање. ⇔ *претугује.*

туде́ ГЛ, ЛЗ прил. *ту негде, отприлике на том месту.* – Туде́ га тражѐте, ту́ј сам га истови́ла. Туде́ ме боли́, па се преме́сти ма́лко по́нагоршће. ⇨ *тудева, тудек, тудека.*

туде́ва ДЛ *в. тӯде.* – У Пи́рот, у Ни́ш, туде́ва сьм путува́ла, да́ље несьм ишла́. Те́ ји и шевтели́је туде́ва поче́ле да цавту́.

туде́к ГЛ *в. тӯде.* – Оно́ је високо́ мо́ж ме́тар, ме́тар и́-по, туде́к. Деца́ ни по́спу ти́ће туде́к, на сла́муту где смо вечерува́ли.

туде́ка ГЛ *в. тӯде.* – Немо́ј ми устр̑ѕаш туде́ка, јо́ш сам жива́. Ми́ло ми што́ ви́дом да се збі́рате туде́ка, јега́ се назбе́ремо по́виш ко некада́.

ту́ђ, -а, -о ЛЗ *који прӣпада другоме.* – Тре́бе да си и́маш твоје́, туђо́ ти не тре́бе. ➞ *тӯц, -а, -о.*

туђиньц мн. туђинци́ ЛЗ м *човек из другог села, краја или државе, тӯђин.* – Прође́ једьн туђиньц, ја́ га пита́ одо́кле је, о́н рече да је оту́д негде́ од Леско́вац. ➞ *тӯци́ньц.*

туже́вља несвр. *баца кривицу на другога, тӯжака.* – Ишла́ сам да туже́вљам на́шенога кме́та код пре́цедника, о́н из моју́ па́ртију, али ло́ше рабо́ти. ⇔ *истӯжевља.*

туже́вља се *води судске спорове са киме, тӯжака се.* – Ду́жан ми је па́ре, па ми не́че вр̑не ду́г, тре́бе да се туже́вљам с ње́га, а ја́ то́ј не во́лим.

ту́жи се несвр. *јада се, жали се коме на што̄.* – Куде́ ме ви́ди, по́чне да ми се ту́жи како́ ју ни́кој за ни́шта не сма́тра, а на́јвише му́ж. ⇔ *по̄тӯжи се, раст̄ужи се.*

ту́жни се несвр. *прӣпада мука коме од кога или нечега.* – Нешто́ ми се па ту́жни оди ову́ј демокра́тију. О́н га́зда на сви́, од ње́г ми се на́јвише ту́жни. ⇔ *прӣтӯжни се, ст̄ужни се.*

ту́ј ГЛ прил. *тӯ* (упор. и тув). – Те́ ту́ј смо ро́дене, ту́ј смо ве́к прекара́ле, и ту́ј че ни и зако́пају. ⌂ **ту́ј прве́** *пре̄ неки дан.* – Ма́ра но́си покри́ве у цеди́лку, изве́ла вој се мишчети́ја ту́ј прве́, јо́ш се несу́ ни исипа́ла, па да им ји сва́ри. ⌂ **ту́ј ско́ро некада́** *пре̄ извесног времена.* – Ту́ј ско́ро некада́ бе́оше га о́кнули у за́другу, белћи́м неје́ платі́л по́рез за неко́лко го́дине, па му сти́гле три́-че́три ту́жбе. ⌂ **ту́ј и та́м** *овде-онде, тӯ и та̄мо.* – Ти́ја ста́ри чове́ци се попрекара́ше, оста́ли са́мо ту́ј и та́м понећи́ који́ па́нте ка́ко су преоди́ли преко Алба́нију. ⇨ *тӯја.*

ту́ја ГЛ прил. *тӯј* (упор. и тува). – До ту́ја и позна́вам куде́ и́демо, али кад ва́ти ната́м преко по́ље, и́ч ми неје́ по́знато.

ту́лац мн. ту́лци м *гвоздени ваљак који се удева у главину.* – То́чак на воло́вска ко́ла и́ма главі́ну оди бре́с, у њу́ се уде́вају спи́це, на њи́ се наде́вају на́плати, на на́плати је ши́на да ји сте́гне, у главі́ну је наби́јен гво́здени ту́лац, кро́з ње́га и́де осови́на; ту́лац и осови́на се подма́зују с коло́маз, да се то́чак ље́ко обр̑та.

тулма́ч м *тӯмач.* – Напи́л се, па некво́ тра́ћа, али тре́бе тулма́ч да протулма́чи кво́ при́ча.

тума́ра несвр. *иде без одређеног циља, лӯта.* – По цел дьн тума́ра по село́, до́м се не скаце́вља. ⇔ *по̄тӯмара.*

тума́ра се несвр. *лӯта се, скі̄та се.* – Куде́ се вьздьндьн тумара́ш да ми је да зна́м, ко да не́маш ку́ћу. ⇔ *за̄тӯмара се, по̄тӯмара се, раст̄умара се.*

ту́мба несвр. *окреће, пре̄врће, ваља.* – Си́пем у бу́ре ћипе́ч во́ду, па га ту́мбам, ту́мбам, до́к се до́бро опе́ре од ла́нсћи тало́г, па ото́чим но́во вино́. ⇔ *пре̄тӯмба.*

ту́мбас м *део амбара, посебан пресек за грахорицу и о̄тпад од о̄тријереног жита.* – Сла́ма је у пле́вњу, жи́то у пре́сак, а грао́р у ту́мбас.

ту́нти се несвр. *мрачи се* (о времену). – Поче́ше се скла́пају о́блаци, поче́ се ту́нти, ми́рише на не́погоду. Ту́нти се време́то, а на́м просу́шено се́но јо́ш на о́ткоси. ⇔ *за̄тӯнти се, на̄тӯнти се, ст̄унти се*

ту́њав, -а, -о *неокре̄тан, несналажљив, спе̄тљан.* – Про́турна је, у сва́ко дру́ство се сна́јде, а от какви́ ту́њави роди́тељи.

ту́п, -а, -о 1. *који није довољно наоштрен, или шиљаст.* – Ко́лко ножѐви и́мамо у ку́ћу сви́ ту́пи, а не́ма ко́ј да ји нао́стри. 2. фиг. *глуп.* – Бре́, Бо́ро, ту́п си ко тљ̀чник, ко́лко пу́ти тре́бе да ти повр̀там једно́ и́сто.

ту́па несвр. *удара у бубањ, бубња.* – Ко́ста сви́ри у га́јде, тупанци́ја и[з] сву́ сна́гу ту́па у тупа́н, а тупа́н са́мо дѝшче. Мо́мци у̀зну ка́нте стро́шене, па ту́пају у њѝ, а ми́ дево̀ђе пое́мо: Здра́вче, ве́нче, бе́ру ли те мо́ме; / Бе́ру, бе́ру, како́ да не бе́ру… ⇔ *затупа, натупа, потупа, притупа, утупа.*

ту́пав, -а, -о *који изражава стање умне ограничености, приглуп* (упор. и туп 2). – Да нејѐ ту́пав заврши́л би неку́ шко́лу, ел би поста́л какѣ̀в-такѣ̀в ма́јсторчьк, а ова́к мо́ра да но́си ма́лтер. Ете́, ко́лко је чове́к ту́пав, пона́да се некво́, и ми́сли те́ка че и да бу́де, о̀стри се за веселе́ње, а оно́ га саче́ка вика́ње. Не и́де ми у гла́ву како́ се ова́к ту́пава жена́ ово́ј до́сети. ■ **по́тупав** комп. *тупавији.* – По́тупави од на́с заврши́ше четвр̀ти ра́зред од осмоље́тку, али с пе́чена ја́ганци и с прашчи́на. ⇔ *недотупав, притупав.*

тупаве́је несвр. *постаје тупав.* – Ме́н одреди́ше да бу́дем овча́р, да тупаве́јем у пла́нину, а по́стара бра̀ћа се измакну́ше у гра́д. ⇔ *затупавеје.*

тупа́вица ж *постројење где се коришћењем енергије воде ваља сукно* (упор. ваљавица). – Живо́т ти је ко тупа́вица где се ту́па кла́шње, зачу́кају те у гла́ву от ка́ко зи́неш на све́т.

тупа́н мн. тупа́ни, збир. тупањѝ ГЛ / тупањѐ ДЛ м 1. *бубањ.* – Би́је ко у тупа́н, и не гле́да где́ уда́ра. У̀јутро се ни́шта не се́чам, са́мо ми тупањѝ би́ју у гла́ву. Тупањѐ да ту́пу не мо́ж га разбу́де. 2. фиг. *глупан.* – Несте́ слуша́ли па́метни, не́го тупа́ни, сѣ̀г се чу́кнете у тутули́ну да ви до̀јде па́мет из ду́пе у гла́ву.

ту́пан, -а, -о *који је тупан у тупавици* (о чохи). – У̀пролет вр̀жемо љуља̀шку од ту́пано кла́шње, па се мла́де дево́јће љу̀љају на ње́га, да га исте́зају.

тупанци́ја м *бубњар.* – Ју̀тредьн дојдо́ше свирци́је: тупанци́ја, гајда́ш, ћемана́ш и кланета́ш, кад засвири́ше, ме́н срце за́игра.

тупена́р м геогр. *затупљени врх издуженог брда.* ▲ – Једно́ бр̀до мо́же да и́ма ви́ше тупена́ра.

ту́пи несвр. *чини тупим, затупљава.* – Не тупи́ но̀жат, с но̀ж се не сечу́ кочи́не, не́ло ме́со. ⌂ **ту́пи га** *говори бесмислице које не приличе одређеној ситуацији.* – Немо̀ј да га ту́пиш. Мло́го га ту́пи, а не приме́чује да му се сви́ сме́ју. ⇔ *затупи, иступи, утупи.*

ту́пка несвр. *лупка чим о земљу.* – С тоја́гу ту́пка ка́д о̀че да ми пока́же када да заста́нем.

ту́пне свр. *куцне, лупне.* – Ѝгра, и́гра, па с но̀гу ту́пне, и погле́да ону̀ј што́ и́гра до ње́га.

ту́пче несвр. *топће ногама.* – Смр̀зал се, па ту́пче с но̀ђе да се загре́је.

ту́ра несвр. *мење, ставља.* – Не мо̀ж да ту́раш две́ ти́кве под једну́ ми́шку. Купи́ једну́ ни́зу пипе́р, боћѝ нејѐ љу̀т, а о̀н љу̀т – не ту́ра се у у̀ста. ⇔ *дотура, затура, истура, натура, отура, потура, претура, притура, протура, стура.*

ту́ри (трп. пр. ту́рен, -а, -о) свр. 1. *метне, стави.* – Торбу́ ми ту́ре на ра́мо, па ме испра́те с о̀вце у пла́нину. Увечер о̀бавезно ту́римо шу́му на о̀вце, да бр̀сте но̀чу. Сабе́ремо се окол огњѝште, сла́ма је ту́рена на́зем, покро́вьц је вр̀љен преко њу́, и ми́ насе́дамо, једе́мо, кр̀стимо се, мо́лимо се Бо́гу. 2. *поставити кога на какав положај.* – Тури́ли га за дире́ктора, па се напра́вил ва̀жан, ко це́л све́т да је њиго́в. ⇔ *дотури, затури, истури, отури, податури, претури, притури, протури, растури, стури.*

ту́рли несвр. *диже прашину.* – Де́ца, немо̀ј да ту́рлите, о̀чи ми напраши́сте.

турло́ с *дим, прашина, загађен ваздух.* – Не́чу да и́дем у њѝну ку́ћу, они́ жи́ве у турло́. Кад је вр̀ша ди́гне се турло́ до не́бо, не мо̀жеш да прегљ̀неш от праши́ну.

ту́рне свр. *тури у дем. значењу, сатави малу количину чега.* – Кат се ва́ри пасу́љ, нејѐ ло́ше да му се ту́рне и нека́ су́ва попо́шчица. Посо́лим га, па ако је недо́слан, ја́ му ту́рнем јо́ш ма́лко сполчѣ́к у́прсти.

ту́рне се свр. *потрчи да што уради, да се у потрагу за чим.* – Кад ви́ди да неста́ну дрва, о́н се ту́рне та збе́ре су́ће при дрвни́к, па ји донесѐ. Ту́рни се у шљива́р, па набе́ри сли́ве, и доне́си да једе́мо.

ту́рма ж *велико стадо у покрету.* – Пошла́ ту́рма низ Ждрело́, не мо́ж од њу́ да про́јдеш по пу́т.

турчѐ мн. турчети́ја с *гасарче без витлошке, па се величина пламена подешавала повлачењем фитиља иглом* (упор. гашче). – Гаса́рче, негдѐ га зову́ гашчѐ, при на́с се зовѐ турчѐ. ➞ *ћупче.*

ту́рчић зоол. *птица певачица шарених боја из породице зеба, штиглиц* Carduelis carduelis. – Нѐма по́убаво пилѐнце од ту́рчић, ма́лецко, шарено́, од милине да га глѐдаш.

турши́ја ж *поврће спремљено за зиму у води, пресолцу и сирћету.* – Некада́ се турши́ја тура́ла у вр́чве и дрвена качети́ја, а данѣс већи́ном у пла́стична буреті́ћа и тѐгле. ■ **пѐцкана** ~ *туршија спремљена од пецканих паприка.* – Пѐцкана турши́ја је на́јблага турши́ја, њу́ пр́во изедѐмо.

туршија́ра ж *паприка погодна за туршију.* – Обѐремо граді́ну, па пробѐремо по́крупне попо́шће за низа́ње, а оно́ј рѐсто су туршија́ре, за турши́ју.

турши́јица ж *хип. од туршија.* – Во́лим да се ста́јим с моји́ сељаци, да пи́немо ређи́цу, мѐзнемо ву́рдицу ел турши́јицу, да се распри́чамо и потсѐтимо на мла́ди дни́. ➞ *туршића.*

турши́ћа ж *хип. од туршија* (упор. туршијица). – На́не, ја́ чу нато́чим ређи́ју, а ти́ за уз њу́ доне́си турши́ћу, а и си́рењце нѐче да је ви́шак.

ту́т узв. *за гоњење и растеривање свиња.* – Ту́т, брѐ, о́ш, свѐ ме изгази́сте, а́ле јѐдне.

ту́та м/ж *приглупа и ћутљива особа.* – Нашли́ се ко з белу́ коби́лу да су се тражи́ли, о́н ту́та, она́ мута.

ту́тав, -а, -о *онај који је приглуп, неокретан и несналажљив.* – Му́жат ту́тав, али му жени́ца ко чи́гра, врѐдна, па́метна и ста́лно усми́нута.

ту́тка мн. ту́ће ж *чаша од баштенске тикве дугога врата, лејка.* – Ма́ћа и чѐрка у једну́ ту́тку прдѐ.

ту́тка несвр. *подстиче кога на нешто недолично.* – Ту́тка га проти́в мѐне да ме иска́ра, а двѐ унучети́ја сам вој роди́ла. ⇔ *натутка.*

тутка́л м *лепак за дрво добивен прерадом костију и коже, туткало.* – Стола́р бес тутка́л не мо́же да рабо́ти.

туткали́сује несвр. *лепи туткалом.* – Стола́р сас тутка́л туткали́сује стола́ри́ју.

ту́ткарче с *тестија само са ширим отвором на коме се и точи и пије вода.* – Ако сто́вна нѐма си́ску вода́ се из њу́ пи́је на ду́лич, а она́ се зовѐ ту́ткарче.

ту́тне свр. *кришом да нешто коме, гурне коме у џеп.* – Кад ме испра́чује, о́бавезно ми ту́тне понѐћи дина́р у џѐп. Сва́ћи во́ли да му се понешто́ ту́тне.

тутњи́ несвр. 1. *оглашава се дуготрајним звуком који се производи грмљавином, експлозијама и сл.* – Од Бу́рчу нѐма-нѐма па сѐвне, а од Кулу́ нешто́ тутњи́ ко да се ва́љају плека́на бу́ришта. 2. *бубња* (о ватри у шпорету). – Насечѐмо дрва, па нату́рамо у ку́бе, оно́ тутњи́, па се понѐкоје грне и сва́ри врз њѐга. ■ **тутња́ње** *гл. им.* – Оди трѐсак ли је, оди Бо́га ли је, јебѐм ли га, згу́сти ми се тутња́ње у гла́ву. ⇔ *затутњи, истутњи.*

тутуба́н м *глупан, незналица.* – Што́ не ми́слиш ма́лко з гла́ву кад нешто́ рабо́тиш, тутуба́не је́дан, ако нешто́ и ́маш у њу́.

тутули́на ж погрд. *празна глава.* – Мисли́ ма́лко сас тутули́нуту. И́ч не́маш у тутули́нуту, са́мо ла́мкаш с језикат ко вра́та от пле́вњу у ма́ј ме́сец, а ра́боте ти стоје̏.

ту́тулица ГЛ ж *посуда у којој се држи брус при косидби* (упор. водир). – Ту́тулица мо́же да бу́де напра́вена оди врбо́ве дашчи́це, оди пле́к, а мо́же и оди ро́г од вола́. Коса́ч вр̏же ту́тулицу за но́гу, у њу́ си́пе во́ду и ту́ри остри́ло, и кад му се уту́пи коса́ о̀н нао́стри косу́ту с остри́ло и проду́жи да ко́си.

тутуме́ја м *будала, особа која тешко схвата и не уме ништа да уради.* – Ви́ди се ко тутуме́ја, а све́ запа́зи који́ је у какво́ обле́чен, и како́ преме́њен. Во́ли да пољшкује, не́је од они́ја тутуме́је који́ нуме́ју ни́шта да сакри́ју.

ту́ту́н м рет. 1. *дуван.* – Идо́ до за́другу за ту́ту́н, ода́вна се реша́вам да га мању́јем, и не мо́гу. 2. фиг. *цигарета.* – Немо́ј да и ́деш о̀коло, прејаши́ тара́бете, па је̏ла да запа́лимо по једн̏ ту́ту́н, и да гл̏немо ис шише́во.

тутуња́ра ж *просторија за пушење.* – И ́ма да напра́вимо ку́лтурну су́лдрму, и да ју кр̏стимо тутуња́ра, који́ пу́ше та́м да и ́ду.

ту́ту́њи несвр. *пуши.* – И тека́, ја́ и де̏да То̀ша сва́ко по́сле пла́дне седимо́ на клу́пу у ладови́ну, о̀н ту́ту́њи на оне̏ј њигове́ лу́ле, и ора́тимо. ⇔ *истутуњи.*

ту́ч м *градобија, велика градоносна непогода.* – У моје̏ вре́ме два́пута има́ кљца́ње гра́д: три́јес се̏дме гра́д ни је тепа́ло, па неје̏ оставѝл нешто́, па педе̏с се̏дме о̀пет, то је било́ ту́ч до кра́ј, а о[д] т̏ог до са не а̏е.

ту́ц, -а, -о ГЛ, ДЛ *који припада другоме* (упор. туђ). – У́бава жена́ је по́виш туца́. Реко́ вој и ́ме, а да ли сам рекѣ̏л мо́је или нечијо́ туцо́, ку́ј то̀ј сѣ̏г зна́је. Сћита́л се по туце́ же́не, па са́ не́к па́ти.

туцинѣ̏ц мн. туцинци́ ГЛ, ДЛ м *човек из другог села, краја или државе* (упор. туђиньц). – Ни́кад ме несу́ приватѝли ко њи́ног, ко да сам гу́бав, у мо́ј ро́дни кра́ј це̏л живо́т се осе́чам ко туцинѣ̏ц.

туцина́ ГЛ, ДЛ ж *туђина.* – Би́л сам же̏њен, али сам ве́к прове́л ко са́мац по туцину́, па ми је са́мачћи живо́т мло́го до́бро по́знат.

туцинка́ мн. **туцинѣ̏ће** ж *жена из туђег села, краја или државе, туђинка.* – Јуче́р прође̏ једна́ туцинка́, и нешто́ се ра́спитува се за те̏бе.

ту́ши се несвр. *свети се, искаљује се на коме.* – Еве̏ неко̀лко вре́ме жена не спи́ с ме́не, ту́ши ми се што́ сам онома́д на́само поприча́л с комши́ку, а њи́ две̏ се не подно́се. ⇔ *отуши се.*

Ћ

ћа́пи свр. шатр. *зграби.* – Мо́ре, ћапи́ ти́ њу́ до́к јо̀ш мо́жеш, од њу́ бо̀љу не́ма да на́јдеш.

ћа́р м *добити, користи* (упор. вајда). Δ – Не зна́м што́ га чу́вате, кад ви́ше не́мате ћа́р од ње̏га. Јеба́л ћа́р вајду́, те се роди́ла ште́та.

ћа́ри несвр. *стиче добити, види какву користи.* Δ – Распиштољи́ли се уз пу́н аста́л, ја́ се помисле́ да при̏јдем да ћа́рим ба́р једно́ пи́во, па реко́: Ма́ ш-че́ ми, да ме по́сле огова́рају! – и проду́жи. ⇔ *зађари, уђари.*

ћа́ри се несвр. *окоришћује се.* Δ – Сва́ деца́ се ћа́ре сас сли́чице од фудбале́ри, а о̀н по це̏пови преме́та кути́је от ши́бице, у које̏ чу́ва ра́зне бубуља́шће. ⇔ *зађари се.*

ћа́та м *писар.* Δ – Ми́ и́грамо табли́ћ у па́ре, о́н ни је ћа́та, а за писува́ње му сле́дује пије́ње.

ћѐ ГЛ, ДЛ везн. и речц. *тек* (упор. тике). – Мо́ре, куде́ се ја́ мо́гу с те́бе надора́чујем, ти́ си оратаци́ка и́-по, ја́ блѝнтам, блѝнтам, па ћѐ некаквó сѣглам ако проду́мам. У Студе́ну збра́ли неко́лко же́не, че форми́рају АФЖ, ал не могло́ ћѐ тека́, мора́ло им се одржи́ преда́вање оди револу́цију.

ћѐа м *главни пастир у групи пастира који чувају буљук оваца на испаши* (упор. и бач). – Мо́ј де́да Љу́ба би́л ћѐа на бачи́ју од три́ста о́вце. Помоћни́к на ћѐу се зва́л погани́ч. ➞ *ћеја.*

ћѐбав, -а, -о *вунени одевни предмет на коме су се појавиле громуљице од уђебане вуне.* – Ско́ро му испле́то це́мпир, и ве́ч поста́л ћѐбав.

ћѐба се несвр. *крза се, губи на квалитету* (вунена тканина од лошије вуне на којој се после извесног времена стварају громуљице од згрудваних влакана, упор. и типка). – Тканó се не ћѐба а́ко је ву́нено, ћѐба се са́мо онóј које́ је испле́тено од ву́ну.

ћеба́п мн. ћеба́пи м *комадићи меса испеченог на жару, ћеваи.* ▲ – А́јде да се кла́димо који́ мо́же да поједе́ по́више ћеба́пи, који́ изгу́би плачу́је рачу́н.

ћеба́пче збир. ћеба́пчичи, уз бр. ћеба́пчета с *ћеваичић.* ▲ – Ћеба́пчичи се печу́ и на жа́р, а мо́же и да се пр̀же у тига́ањ на ма́з. Купи́ла ми лепи́њу сас пе́т ћеба́пчета.

ћѐбе мн. ћебети́ја с *покривач изаткан од вуне или сличне материје.* – Ми́ однесо́мо на по́клон две́ ћебети́ја, а доби́мо од неве́сту да́р по цр̀гу и чера́пе, и ја́ и му́ж ми.

ћебе́нце мн. ћебети́ћа с *дем. од ћебе.* – Мо́рам да ку́пим ћебе́нце, поста́ла сам ба́ба. На крште́ње се о́бично но́се ћебети́ћа за бебети́ћа.

ћѐв мн. ћѐвови м *жеља, воља, задовољство, добро расположење.* ▲ – Петлицањи́, пипе́р и лу́к, и стро́шимо понекоје́ јајце́, па ручѣ́к за ћѐв. Девóјче се напли́та, о́че све́ са́мо да урабо́ти, а ба́ба му пра́ји ћѐв. Бе́ше девóћа за ћѐв, сви́ су трча́ли да се ва́ну до њу́ у ко́ло. ➞ *ћеф.*

ћевлеи́сан, -а, -о *који је у добром расположењу,* фиг. *поднапит.* ▲ – Вр̀там се ја́ ма́лко ћевли́сан, и куде Ре́сничку ћупри́ју тамѣ́н реко́ да мо́чам, не́ли се од Бе́лу Во́ду некво́ сту́нти, па у ме́н, у́дари ме те ме ра́сипа, јо́ш се не мо́гу осеве́рим кво́ је било́.

ћевли́ја м *човек доброг расположења, или у добром расположењу,* фиг. *мало припит.* ▲ – Ја́ бе́о ма́лко пи́нул, несѣ́м пија́н, али сам поста́л тамѣ́н ћевли́ја.

ћевли́јес, -та, -то *припит, расположен под утицајем алкохола.* ▲ – Једну́ш тека́ Љуби́сав га пре́тера с ћеѓи́јете, јо́ш о[д] до́м си дојде́ ма́лко ћевли́јес, тера́ла га кѣ́нsa. Жена́ му превуне́ у лице́ кад ни виде́ да и́демо она́к ћевли́јести.

ћевли́јсћи прил. *попут ћевлије, на ћевлијски начин.* ▲ – Пре́мени се Јеле́нко, ту́ри но́во шеши́рче, она́к по́виш на ти́л, ћевли́јсћи, како́ личи́ на домачи́на кад и́де на сла́ву.

ћѐвне свр. *пожели, добије прохтев за чим.* ▲ – Кво́ му ћѐвне, то́ј рабо́ти.

ћѐвне се свр. *прохте се.* ▲ – Сва́ћи и́де куде́ му се ћѐвне. ➞ *ћефне се.*

ћѐја м *главни пастир у групи пастира који чувају буљук оваца на испаши* (упор. ћеа). – Ћѐја одгова́ра за сву́ сто́ку, и и́ма помоћни́ци који́ се зову́ погани́чи.

ћѐла ж *место на глави где је коса отпала, теме без косе.* – У́баво момче́, али и́ма ћѐлу, па га не́че девојчети́ја.

ћѐлав, -а, -о 1. *који је без косе.* – И баштá и си́н ћѐлави, па ји о́кају ћѐлче. 2. фиг. *излизана гума на моторном возилу.* – Во́зи тра́ктор сас ћѐлаве гу́ме, док се једну́ш не сурду́кне у доли́ну.

ћелаве́је несвр. *остаје без косе, постаје ћелав.* – Оћелаве́л сам зато́ј што́ ми и баштá би́л ћѐлав, а ви́дим да ми и си́н поче́л да ћелаве́је. ⇔ *оћелавеје.*

ћелеме̏ с *неугледна и приглупа особа.* ▲ – Које̏ је оно̏ј ћелеме̏ што и̏де одону̏д, и заси̏ра се у сва̏ку жену̏ коју̏ сре̏тне.

ћелепи̏р м фиг. *болест.* ▲ – Не гло̏цу чове̏ку са̏мо кочи̏не, него му и ду̏шу ва̏де, све̏ док не ва̏не некљ ћелепи̏р, а тљг белћи̏м на сви̏ жа̏л што̏ се му̏чи. Ма̏лко се заита̏ла, а и вр̏вината нанаго̏рњичава, па се услешча̏ла и зазнојила, а мо̏ра се па̏зи да ју некљ ћелепи̏р не ува̏ти, па по̏сле не̏ма ку̏ј да ју гле̏да.

ћелепо̏ш м *капа* (обично изгуквана и запрљана). ▲ – Тури̏ ћелепо̏ш на гла̏ву, да ти акљлчакат не изветре̏је, ако је јо̏ш нешто̏ оста̏ло од ње̏га. ⇨ *ћелепошка.*

ћелепо̏шка ж *в. ћелепош.* – Да ли си истрови̏л, ел си негде̏ заборави̏л ћелепо̏шку, па си се врну̏л голо̏глав.

ћѐлча пеј. *ћелав човек, ћелавац.* – Ви̏дим једњ ћѐлча стоји̏ пред вра̏та, и све̏ слу̏ша кво се уну̏тра при̏ча.

ћемана̏ш м *виолиниста.* Δ – Ју̏тредњ дојдо̏ше свирци̏је: тупанци̏ја, гајда̏ш, ћемана̏ш и кланета̏ш, они̏ сви̏ре, а ме̏н срце и̏гра.

ћема̏не с *виолина.* Δ – Ка̏д о̏н засви̏ри у ћема̏не, срце да ти пу̏кне. Цигу̏љи с ћема̏нето, нуме̏је да сви̏ри, са̏мо пра̏ви гала̏му.

ћена̏р м *врста танког памучног конца; платно изаткано од таквог конца.* – Тка̏ле смо и пла̏тна от ћена̏р, конци̏ти му тљњи, па срткаво за работу.

ћена̏ран, -на, -но *који је од ћенара.* – Спреми̏ ми клашње̏не панталȍне и ћена̏рну кошу̏љу, оста̏ло зна̏ш и сама̏. Носи̏ле смо пр̏тене кошу̏ље, али смо има̏ле и ћена̏рне ка̏д тре̏бе да се преме̏нимо за пра̏зник.

ћѐнка ж *керуша, кучка.* – Сви̏ смо ло̏ше прошли̏, али га Ми̏рко одне̏се ко ћѐнка кла̏с.

ћереми̏да мн. ћереми̏де ж *старински црep за покривање кућа.* ▲ – Све̏ ку̏ће су у моје̏ знање̏ биле̏ покри̏јене с ћереми̏де.

ћереми̏тка мн. ћереми̏ће ж *одломљено парче ћеремиде, крхотина од ћеремиде.* – Најди̏ и доне̏си пеше̏с ћереми̏ће да подра̏вним стала̏жу у по̏друм да не мр̏да.

ћеремици̏ја м *мајстор који израђује ћеремиде.* ▲ – До̏ста њи̏ ото̏ше да бу̏ду ћеримици̏је у Обре̏новац, та̏м се и насели̏ше, и ви̏ше се не врну̏ше. ⇨ *ћеримицијa.* ➞ *ћиримицијa.*

ћеремицилѣ̏к м *црепарски, ћеримицијски занат.* ▲ – Ле̏ти и̏демо на печа̏лбу, рабо̏тимо ћеримицилѣ̏к, зи̏ми се вр̏немо до̏м при жену̏ и деца̏.

ћеримици̏ја м *в. ћеремицијa.* – И̏ду у печа̏лбу, који̏ ду̏њђерин, који̏ ћеримици̏ја, да заради̏ пару̏ да се прежи̏ви.

ћѐрпич *непечене цигле.* ▲ – На̏ша ку̏ћа је била̏ од кова̏нице, а и̏жа од ћѐрпич.

ћѐрт м *усек у греди* (упор. и венчаница). – Да би косници̏ и поја̏нте а̏рно држа̏ли, у дире̏ци се усечу̏ у̏сеци, који̏ се зову̏ ћѐрти.

ћеса̏ мн. ћѐсе ГЛ, ДЛ ж *врећица од коже, папира, платна, пластике и сл.* (упор. кеса). – Ју̏тре да ми спа̏кујеш у торби̏чку: ћесу̏ бомбо̏не, ћесу̏ каве̏ и једно̏ шише̏ од со̏кан на разбла̏жување, о̏чу да и̏дем при Добри̏нку, ми̏ смо за̏дњи оста̏ли о[д] три̏јесто го̏диште. ▌**пла̏стична** ~ *кеса од пластичне масе.* – Слѣнце припе̏кло, зашумоглави̏ло ме̏ у ти̏квичето, леле̏јем се ко пла̏стична ћѐса на ве̏тар, ал си кра̏тим конто Калцере̏ло. ➞ *ћесулица.*

ћесе̏р ГЛ, ДЛ м *врста дрводељског и столарског ручног алата за тесање, тесла* (упор. кесер). – Врљи̏ ми ћесе̏рат, да не сла̏зим от кро̏в да га сам у̏знем. Ако те уда̏рим с ћесе̏рав у ти̏л, и̏ма да но̏сиш челе̏нку це̏л ве̏к.

ћеси̏м м *закуп млека од одређеног броја оваца током музне сезоне (од Ђурђева дана до Св. Илије), то млеко се прерађује у сир, качкаваљ или масло на самој бачији, и ти производи се предају закупцу (обично је то био неки познати трговац из Пи-*

рота). ▲ – Дадѐмо о̀вце у бачи̏ју, а сво̀ млеко̀ откýпи нећи̏ тргóвац пот ћеси̏м, кат склóпимо ýговор сас ње̏га, дадѐ ни некý парý, па ни пóсле на крáј кудѐ Свети-Илѝју испла̀ти целокупно млеко̀, од млеко̀то ба̀ч пра̀ји си̏рење тýј на бачи̏ју, па га пóсле прера̀ђује у качкава̀љ, и преда̀ва на га̀зду.

ћеси̏ца ж *дем. од ћеса, кесица.* – Комý се па̀дне пара̀ на Бѣгњу ве̏чер, тýри ју у ћеси̏цу, и чýва це̏лу гóдин, да га тýј гóдину о̀че па̀ре.

ћеси̏чка ж *хип. од ћесица.* – Мо̀ј дѐда си ста̀лно нóсеше у једнý ћеси̏чку огњи̏ло, трýд и кре̏мење, а у дрýгу лулý и накри̏жан дува̀н.

ћесули̏ца ж *врећица од коже, папира, платна, пластике* (упор. ћеса). – Де̏да Дóна си и̏маше једнý ћесули̏цу за дува̀н, и једнý за огњи̏ло, трýд и кре̏мен.

ћесули̏чка ж *хип. од ћесулица.* – Купи̏ла сам на унýченце ћесули̏чку бомбóњће, да ми се зара̀дује кад ме ви̏ди.

ћета̀п м *књига, потврда, папија о наследству, ћитаб.* ▲ – Поједѐм ти души̏цу, си̏њће, дојдѐте на̀проалет, ћета̀п доби̏вате о̀дма од ме̏не да је свѐ ва̀ше, па прајѐте квó о̀чете.

ћѐца вулг. ГЛ, ДЛ несвр. *обавља полни акт* (упор. кеца). – Нóв свѐт наста̀л: кра̀дни кво дова̀тиш, тѐпај от кугá си пóјак, ћѐцај кугá сти̏гнеш, и не сећи̏рај се. Прода̀доше ни држа̀ву, брѐ, јóш са̀мо дýпе да обрнемо на сви̏, па кýј прóјде нѐк ћѐца. ■ **ћеца̀ње** *гл. им.* – Овóлко ћеца̀ње не мóже да поднесѐ ни орта̀чка коби̏ла. ⇔ *исћеца.*

ћѐца се вулг. несвр. *секса се.* – Кýј се ћѐца, нек се ћѐца, ти̏ пази̏ да тѐб нећи̏ не исћѐца.

ћѐч рет. узв. *јао.* – Ка̀т се ска̀рају мóмци и пóстарачћи мýжи чѣском се усѐвају грмýце, изгрба̀ве те док си рекѣл ћѐч.

ћѐф м *жеља, воља, задовољство, добро расположење* (упор. ћев). – Окол ти̏ја ва̀љак се сва̀ се̏лска деца̀ збѐреоше, па трчý около ње̏г, а ма̀јстор који̏ вóзи ва̀љакат сви̏рне у свирѐнуту да јим пра̀ви ћѐф, це̏ло селó ју чýје.

ћѐфне се свр. *прохте се* (упор. ћевне се). – Не мóж, брѐ, тóј тека̀, да сва̀ћи рабóти какó му се ћѐфне, а за дрýгога да га и̏ч бри̏га нејѐ.

ћи̏-ћи̏-ћи̏ ономат. *гласног смеха.* – Деца̀ се збра̀ла окол ње̏га, па се са̀мо ћикóте: ћи̏-ћи̏-ћи̏.

ћи̏вка несвр. *оглашава се кевтањем* (о ловачком керу). – Пала̀шката кóлко ћи̏вка по Стра̀ње, мóра да је за̀јка искара̀ла. ■ **ћивка̀ње** *гл. им.* – Даньс се отва̀ра лóв, и̏ма вѣздьн да бýде ока̀ње, пуца̀ње и ћивка̀ње. ⇨ *ћивче.* ⇔ *заћивка, отћивка, прићивка, ућивка се.*

ћивка̀ч м фиг. *брбљивац.* – При на̀с ора̀те за онóга који̏ ми̏сли да свѐ зна̀је да је ћивка̀ч.

ћивро̀ше свр. *погоди кога каменицом.* – Дýле се врљи сас пра̀чу те ћи̏вроса Вójчу у гла̀ву, óн па̀де, и пóче се преви̏ја и лелѐче.

ћи̏вне свр. *огласи се кратким кевтањем.* – Бо̏ћи̏ дóбар пала̀ш, а ње̏га за̀јци мóгу да прери̏пују, óн ни да ћи̏вне.

ћи̏вче несвр. *в. ћивка.* – Кýче ћи̏вче по за̀јка да га сти̏гне док му је на тра̀г, кад му изгýби тра̀г, преста̀не да ћи̏вче, а пала̀шка не престањýје.

ћи̏да несвр. *раставља силом нешто што се чврсто држи, ломи, кида.* – Понекоја̀ мýзика смирýје, а понекоја̀ ћи̏да жи̏вци. ⇔ *отћида, пређида.*

ћи̏да се несвр. фиг. *панично бежи.* – Деца̀ бѐгају од ње̏га па се ћи̏дају, са̀мо ли га ви̏де негдѐ. ⇔ *исћида се, отћида се.*

ћи̏дне свр. фиг. *немилосрдно удари.* – Ако те ћи̏днем с тоја̀гуву, нѐма ви̏ше лѐб да ти се приједѐ.

ћи́ја ГЛ, ДЛ несвр. *киха, кише* (упор. кија). – Бобо-На́ста се настуди́ла па са́мо ћи́ја и ка́шље. ■ **ћија́ње** *гл. им.* – Од њиго́во ћија́ње и стења́ње не мо́ж да се седи́ у со́бу. ⇔ *исћија.*

ћија́вица ГЛ, ДЛ ж *назеб или упала слузокоже у носу која изазива кијање* (упор. кијавица). – Ма́ са́мо ћија́вица да ме ва́не, о́н ме о́дма ту́ри на сани́це ако је сне́г, па код лека́ра.

ћија́вичав, -а, -о *који има кијавицу, прехлађен.* – Де́да ћија́вичав, па са́мо ћи́ја и псу́је. Немо́ј да прио́дите до ме́н бли́зо, ја́ сам ћија́вичава.

ћија́мет м *невреме, непогода, велика олуја, снежна мећава, кијамет.* Δ – Се́дете до́к не про́јде ови́ја ћија́мет, па си тъ́г и́дете.

ћи́јљ ГЛ, ДЛ м *тег на кантару* (упор. кијљц). – Де́те, не ди́рај канта́рат, да ти не па́дне ћи́јљ на но́гу да те уте́па.

ћико́ти се несвр. *гласно се смеје, кикоће се.* – Де́ бу́ди ми́рна, и слу́шај ба́бу, скади́ се ту́ј и престани́ да се ћико́тиш. Она́ се ма́лко за́смеја, па поче́ на́глас да се ћико́ти. Ме́сто да се ва́ну за ра́боту, оне́ се са́мо ћико́те и зао́де. ⇔ *заћикоти се, ућикоти се.*

ћи́ла[1] ГЛ, ДЛ ж мед. *болести спуштања трбушних органа (најчеће црева) у суседне шупљине, кила* hernia. – Де́да Дра́га аперисса́л ћи́лу, па са́ ни́шта не пова́та од ра́боту.

ћи́ла[2] ж бот. *биљка из породице главочика, чичока* Helianthus tuberosus. – Ћи́ла расте́ високо́ ко сльнчо́глед, а и́ма ко́рење ко компири́. Ћи́ле нако́памо у́пролет, па љу́штимо и једе́мо.

ћи́лав, -а, -о 1. *који има килу.* – Ћи́лав, па једва́ о́ди, а не́че да и́де да се опри́ше. 2. фиг. *слаб, рђав.* – Са́ ни побеџу́ју сви́, а и несмо́ си за ра́т овакви́ ћи́лави и гле́тави, једни́ ста́ри и иза́ђани, а друђи́ти, што́ су по́млади, гме́цави ко каљи́ште по ћи́шу.

ћила́ви се несвр. фиг. *опстерећује се, ради тешке послове.* – На́ш живо́т је било́ рмба́ње по це́л дъ́н, а за ни́шта, бъ́ш асли́ за ни́шта, мла́ди се са́ проспа́ли, и не́че ца́бе да се́цају и да се ћила́ве ко ми́. ⇔ *исћилави се.*

ћила́ш[1] ГЛ, ДЛ м *кантарић малих димензија који мери килограме помоћу опруге* (упор. килаш[1]). – Измери́ га на ћила́ш, да ви́димо и́ма ли га пе́т ћи́ла.

ћила́ш[2] ГЛ, ДЛ м *стаклена боца од једнок литра* (упор. килаш[2]). – Узни́ ћила́ш, па иди́ наточи́ вино́ за уз ручъ́к. Ћила́ш је сас широ́к ду́лич, а о́бична вла́ша је без ду́лич.

ћила́шче *дем. од ћилаш, мања флаша.* – И сас по́лоше дре́шће чове́к се мо́же предре́ши, али бес ћила́шче дре́згаво се поје́.

ћиљ́ц мн. ћилци́ м *болестан и закржљао плод шљиве маџарке, који је доста сладак, деца воле да га једу док не сазру здрави плодови.* – У Лиси́чков трго́њ накачи́ла се деца́, па једу́ ћилци́.

ћи́лер м *помоћна просторија где се држе ствари које нису потребне свакога дана* (упор. остава). Δ – Ћи́лер, сопче́ ко тре́м, тека́ га ни́ зове́омо, а даньс су шпа́јези. ➞ *шпајез.*

ћи́лерче с *дем. од ћилер.* Δ – Ње́јната снаа́, поко́јна Ста́на, при́чаше: свво́нци у ћи́лерче нака́чени на чивиљ́к, па она́, свекр́вата, до́јде но́чу, па дрн-дрн-дрн! кад ји приклима́, они́ притро́пу, вапи́рат ји приклима́, а ја́ вој ка́жем: На́не, па по́арно ји кли́мај, да чу́јемо.

ћилима́рка мн. ћилима́рће ж *женска особа која шка ћилиме.* – На моју́ сестри́чину свекр́ва је била́ ћилима́рка, те́ј ћилима́рће је има́ло са́мо у Пи́рот.

ћи́ло с 1. *килограм.* – Купи́ две́ ћи́ла со́л и полови́н ћи́ло шиће́р. 2. *литар* – Овца́ даде́ по две́ ћи́ла млеко́, а кра́ва и по де́сет ћи́ла. Заседе́ше се, па испи́ше бало́нче от пе́т ћи́ла вино́.

ћи́лченце с *флашица.* – Отвори́ торби́чку и поусмину́ се: ба́бата си ме ру́жи, ал си ме и па́зи, сети́ла се и тури́ла једно́ ћилче́нце с ређи́ју, ле́бац, једну́ сушени́чку и гру́тку-две́ си́рење.

ћи́лша м фиг. *млитав, безвредан мушкарац, килоња.* – То́га ћи́лшу ако са́мо јо́ш једампу́т ви́дим да се мо́та окол те́бе и́ма да уско́им ко вепра́, а ни ти́ не́ч до́бро да про́јдеш.

ћи́ма несвр. 1. *машући руком позива кога да приђе.* – Де́да ни ћи́ма да и́демо при ње́г. Виде́ ји она́ о́долечко, јо́ш од мо́с кад заврну́ше наова́м, па им ћи́ма сас ру́ку да пои́тају. 2. *даје коме знак очима.* – Она́ пође́ да изле́зне, па се о́брну и ћи́ма ми с о́чи да по́јдем по њу́. ⇔ *заћима, прићима, ућима.*

ћи́мне све 1. *махне руком.* – Ја́ ћи́мну на ко́нобара, да́до му иљада́рку, и отидо́ си. Девојчето о́твори у́ста да проора́ти, али ба́бата вој ћи́мну да ћути́. 2. *да знак погледом.* – Де́да ћи́мну на ба́бу сас о́чи, и она́ доне́се тањи́р сас ву́рду и две́ ви́љушће. 3. фиг. *удари.* – Ма́ ћи́мни га да му изле́те сви́тће, да се не де́ре то́лко бес по́требу.

ћи́не[1] свр. *кихне.* – Ка́д неко́ј ћи́не, ка́же се: „здра́вчак, и дого́дин“, а то́ј зна́чи: ’задра́в си, и буди́ такъ́в и дого́дине’.

ћи́не[2] несвр. *кида, бере.* – Немо́ј да ми ћи́неш цве́ће, ка́д не́ч да га посипу́јеш. Ја́ и ме́со кад једе́м, во́лим по́више да ћи́нем с пр́сти, не́го да сече́м с но́ж. На петлицањи́ мо́рају да се ћи́ну за́перци. ⇔ *дећине, исћине, нећине, отћине, пређине, расћине, сћине.*

ћи́не се фиг. *напреже се, упире се; панично бежи.* – О́на повр́та једно́ и́сто, а ја́ се ћи́нем у се́б од сме́ј. Деца́ бе́гају од грмња́вину па се ћи́ну, но́ђе че си потро́ше. ⇔ *дећине се, исћине се, отћине се, пређине се, сћине се.*

Ћиовљ́ц (адм. Кијевац) *село у Лужници;* Ћи́овчанин, Ћи́овка, Ћи́овче мн. Ћи́овчање *етн;* ћи́овсћи, -ска, -ско *кшет.*

ћипе́л, -а, -о *проврео.* – Отре́би се пшени́ца, па се попа́ри с ћипе́лу во́ду. Попо́ће се сту́ре од ни́зу, очи́сте се от се́ме, и попа́ре у ћипе́лу во́ду. Ори́з ту́риш у ћипе́ло млеко́ и ва́риш га до́к се не сва́ри. ⇔ *недоћипел.*

ћипе́љц м *несносна врућина.* – Надво́р је ћипе́љц, се́дете уну́тра док ма́лко прела́ди. ➞ *ћипелница.*

ћипе́лница ж *несносна врућина* (упор. ћипельц). – На ову́ј ћипе́лницу не мо́же да се рабо́ти ни́шта. У на́јголему ћипе́лницу ми́ се скло́нимо у ладови́ну та поодмо́римо, па ка́т се зала́ди ми проду́жимо ра́боту. ⌂ **ћипе́лница-попа́рница** *неподношљива врућина.* – Неје́ да је же́га, не́ло ћипе́лница-попа́рница, све́ жи́во изгоре́ по по́ље.

ћипе́ч непр. прид. *веома врућ, који кипи, кипућ.* – Пазе́те, чорба́ је ћипе́ч, ду́вајте да се не изгорите́ кат ку́сате. Залети́ се, и некако́ бр́кне у котљ сас ћипе́ч во́ду, и изгори́ ру́ку до лакат. У со́буву ћипе́ч, па се не трпи́. Даньшњи дњ ћипе́ч, али мо́ра да се жње́.

ћипи́ несвр. *ври, кипи.* – Је́ло што́ се по́више пра́ји, чорба́ ли је, пасу́љ ли је, ва́ри се у котљ, бакра́ч га ка́жемо, приста́ви се уз огњи́ште и ћипи́. Коми́на поче́ла да ћипи́, поче́ла да прео́ди ис ка́цу. ⇔ *заћипи, исћипи, пођипи, пређипи, прођипи, расћипи се, ућипи.*

ћи́пне свр. *ћипи у дем. значењу, мало покипи.* – Кад је пасу́љ сва́рен, оста́виш га на ти́ј о́гањ да јо́ш ма́лко ћи́пне. Ма́лко ћи́пне, ко́лко да преврне́ кључ, па ло́нчето тр́гнем на́стран, и наси́пем у конди́р који́ ми стоји́ на топло́, да ређи́јата не заладне́је.

ћири́ја ж *кирија, станарина.* Δ – Те́шко је кат се жи́ви пот ћири́ју, пр́во мо́раш за га́зду да зара́диш, за те́б ко́лко оста́не.

ћирицѝја ГЛ, ДЛ м *онај који се бави превозом робе, обично коњима* (упор. кириција). Δ – Мо́ј де́да би́л ћирицѝја, па по́јде одо́вде, нема́ло гра́ница ни́где, па на

Пи́рот, па Ца́рибро́д, па Со́вија, па Пло́вдив, па та́м-та́м-та́м па Је́дрење, па у Со́лун оти́де, два́ коња́ това́ри, а једнога́ си ја́ша, по ме́сец дѣ́на не доо́ди, има́л си дру́ство, и то́ј им печа́лба било́.

ћирицилѣ́к м *кирицијски посао или занимање.* Δ – Ишло́ се у ћирицилѣ́к, понеѣ́и су од то́ј живе́ли.

ћиримиѝ́ја м *мајстор који израђује ћеремиде* (упор. ћеримиција). – Мо́ј баште́ би́л ћиримиѝ́ја, па и ме́не поче́ да води́ сас ње́га ка́д напуни́ петна́јес го́дине.

ћи́сал, -а, -о *кисео.* – Ако се разбесне́јем и́ма да једе́ш неми́јен, и да разду́вујеш ћи́сало млеко́. ⇨ *ћисел.* ⇔ *проћисал.*

ћисалопе́ја мн. ћисалопе́је ж зоол. *врста птице селице чији мужјак има жуто перје, сем крила и репа који су црни, прави гнездо између рачви које виси попут колевке, вуга, жуја* Oriolus oriolus (упор. дудулећа). – Ћисалопе́ја, жлѣ́то пи́ле, пра́ви поло́г који́ виси́ мецу две́ гра́ђе ко ље́ђа. ⇨ *ћиселопеј, ћиселопеја.*

ћи́сел, -а, -о *в. ћисал.* – На ћи́село млеко́ по́ткваса не тре́бе. ⇔ *наћисел, проћисел.*

ћи́селак, -лка, -лко *који је мало закисељен, који је тек накисао.* – Да сва́риш чорби́цу, ал да бу́де ма́лко ћи́салка, и ма́лко про́љутачка. Дете́нце зате́ра бо́пће, ма́јћа му даде́ медѣ́к, даде́ му ћи́селко винце́, поугре́ва га, и оно́ се иси́пе, а са́ о́дма во́де у бо́лницу. ➡ *ћиселшак.* ⇔ *проћиселак.*

ћиселе́је несвр. *почне да добија кисели укус, да се кисели.* – Пасу́љат јо́ш неје́ проћи́сал, али поче́л да ћиселе́је, си́пи га у поми́је. Збре́ре сли́ве, натура́ ји по бу́ришта да ћиселе́ју, па пече́ ређи́ју. ⇔ *заћиселеје, пређиселеје, уђиселеје.*

ћисе́ли несвр. *чини да што буде кисело.* – Немо́ј да ћисе́лиш чорбу́ту, ја́ си ћисели́ну и́мам у ме́н, и ма́лко по́више не́го што́ ми тре́бе. ⇔ *дођисели, заћисели, оћисели, потћисели, пређисели.*

ћисе́ли се 1. *квари се добијајући кисели укус, укисељује се.* – Да се вино́ не ћисе́ли ту́ра се вино́бран. 2. фиг. *смејући се, кисело се смеје.* – Пасуља́н ту́ри пи́скало од тра́вку мецу пр̥сти и ду́ну у њу́, Цо́ла се о́дма поче́ ћисе́ли. ⇔ *оћисели се, расћисели се, уђисели се.*

ћисели́на ж 1. *кисела течност, сирће.* – Бо́ља је турши́ја ка́т се заћисе́ли сас ћисели́ну, а не сас аксе́нцију. 2. *народно јело које се једе за врелих летњих дана.* – У по́голему пани́цу се скл̥чу́ неко́лко чешња́ бе́ли лу́к, наре́же си́тно кра́ставица, мо́ж му се сре́же и мла́да по̊по́шка ако се и́ма, наси́пе се студена́ вода и заћисе́ли сас ћисели́ну или аксе́нцију по у́кус, посо́ли се, проме́ша и ку́са. Ћисели́на је гла́вно је́ло у же́тву.

ћисели́нка ж *хип. од ћиселина.* – Кра́ставице се једу́ ле́ти, насечу́ се на колца́, посо́ле, и ка́пне им се ма́лко ћисели́нка.

ћисели́ца ж *јело од укуваних незашећерених шљива, житка киселкаста воћна каша.* – Ћисели́ца се једе́ ка́т су божиче́ви пости́. Уби́ла те ћисели́ца дабо́гдаде.

ћисе́ло прил. 1. *веома закисељено.* – Преће́лила си чорбу́ву, не једе́ се ко́лко је ћи́село. ⌂ **ћисе́ло па ви́шти** *претерано, неподношљиво кисело.* – Ово́ј зељи́ште ћи́село па вишти́, ви́ше неје́ за у́потребу. 2. фиг. *невесело, безвољно.* – Поздрави́ше се, ћи́село се насмеја́ше, и обрну́ше се сва́ћи на своју́ стра́ну.

ћиселопе́ј м зоол. *в. ћисалопеја.* – Ћиселопе́ј поје́ си́п-си́п-си́п.

ћиселопе́ја ж зоол. *в. ћисалопеја.* – Поло́г на ћиселопе́ју и на ла́ставицу се не расту́ра, који́ то́ј урабо́ти, че му у́мре ма́ти.

ћи́селшак, -шка, -шко *који је мало закисељен, који је тек накисао* (упор. ћиселак). – Ређи́цава ти ма́лко ћи́селшка, не тре́бе вој мезе́. ⇔ *проћиселшак.*

ћи́сељак м бот. *врста биљке која у своме лишћу има киселине* Rumex acetosa. – Лива́цко зе́ље и́ма длљ̑ни мазни́ ли́стови, а ћи́сељак и́ма си́тни ћи́сели ли́стовчичи на гра́нчице, који́ во́ле да бр̑сте и сто́ка и деца́.

ћи́си несвр. *одаје кисели укус.* – Ћи́села вода́ је вода́ за па́ре, вода́ ко вода́, са́мо пома́лко ћи́си.

ћи́слав, -а, -о *безвољан, нерасположен.* – Во́лим ју́тром да полежи́м у кре́вет, да се до́бро истишти́м, ина́че сам це́л дн̑ ћи́слава.

ћи́сли се несвр. *мази се, пренемаже се, пекмези се.* – А́јде ди́saj се, немо́ј да се ћи́слиш до пла́дне по кре́вет ко породи́ља. ⇔ *нађисли се, расћисли се.*

ћисло́ с *влага, блатњав и мокар терен* (упор. и мокриња). – Лије́ле, ис ку́ћу се не изла́зи от ћисло́, озго́р врчи́ ко да неће́ ис котљ̑л сипу́је, озго́л ћипи́ ко да изви́ра.

ћи́сне несв 1. *постаје мокар од кише, кваси се, кисне.* – Де́ца, бе́ште ину́тра, немо́ј да ћи́снете ви́ше на ћи́шуту. Не ћисни́ ако ти неје́ зо́р. 2. *ромиња киша у дужем периоду.* – Побеле́је не́бо, и си́тна ћи́ша по́чне да мрждо́ри, некада́ про́јду и неко́лко дн̑а она́ си ћи́сне тека́. 3. *бубри од влаге* (о дугама на бурету). – Др̑вено бу́ре се напу́ни сас во́ду, па се оста́и да ћи́сне док не заћи́сне, по́сле се попа́ри сас же́шку во́ду и до́бро испе́ре. ⇔ *заћисне, нађисне, оћисне, пођисне, проћисне,*

ћи́сне се несвр. *стоји потопљен у води док се не омекша.* – Избе́мо конто Саба́ч, па се смькну́мо ма́лко на́десно низ доли́нку, ту́ј и́маше напра́ено једно́ топи́ло куде́ се ћи́сну гр̑снице. ⇔ *исћисне се, расћисне се.*

ћи́тен, -а, -о *окићен.* – Де́вер или младоже́ња и́ду и с ћи́тен конди́р зову́ за сва́дбу. ⇔ *оћитен.*

ћи́ти ГЛ, ДЛ несвр. *украшава кићењем* (упор. кити). – После́гња ку́ћа у коју́ се врше́ је ћити́ла вршáлицу: на́јубаво дево́јче или по́млада жени́ца набе́ре цве́ће у гради́нче и сплете́ ћитку, а уплете́ и кла́сје оди жи́то, па ћи́тку зака́чи на вршáлицу и тра́ктор, и те́ка уђи́тену вршáлицу испра́те сас ши́ше ређи́ју, вреву́ и благосиља́ње да дого́дине па до́јде, и да по́виш ра́боту и́мају. ⇔ *заћити, исћити, нађити, оћити, пођити, расћити, уђити,*

ћи́ти се ГЛ, ДЛ несвр. *украшава се кићењем* (упор. кити се). – Кат се заћи́тиш, тре́бе да зна́ш сас кво́ се ћи́тиш, и за кво́ се ћи́тиш, да те дру́ђи не ћи́те и расћи́чују. ⇔ *исћити се, нађити се, оћити се, уђити се.*

ћи́тка[1] ГЛ, ДЛ ж 1. *цвет, цвећка* (упор. китка). – Че́рко, ту́ј да оти́деш, они́ су и́мотни, а момче́ неје́ ћи́тка да се с њу́ заћи́тиш. Дочека́ше ни же́не, и сьс ћи́тће ни удеси́ше да ли́чимо на сва́тови. Дево́јће на ле́ву стра́ну но́се ћи́тку, а које́ су оже́њене оне́ на де́сну. 2. *кићанка.* – Неве́ста и́маше пре́вез, а и́маше и ка́јицу, она́ бљ̑ш ко ве́с, са́мо не́ма ћи́тку. 3. фиг. *лепа жена.* – За у́баву жену́ се вели́ да је ћи́тка.

ћитка[2] ж *зглобна кост овце којим се папак везује за потколеницу* (упор. кашьк). – Кочи́њ̑ете смо зва́ле ћи́тће, и збира́ле смо ји ка́т се зако́ље ја́гње, оне́ до́јду четврта́сте ко ко́цкице, и нао́деомо ји на превијо́тину на за́дње но́ђе.

ћи́чица ж *дем.* и *хипок од ћитка, китица.* – Чешљика́р је ко чевр̑ља́ уга, пиле́нце, и́ма ћи́чицу на гла́ву, и у́баво поје́.

ћи́чма рет. ж *кичма.* – Ла́за Кокошка́р из Бра́тешевац и́де поту́тено, посави́л се, мо́ра да му је ћи́чма попушти́ла.

ћи́ша ж *киша.* – Јо́ш не́ма сне́г, али са́ по ћи́шуву че и́ма сне́г, застуди́ло га добро́. ▌ **си́тна** ~ *киша која данима ромиња ситним капима.* – Си́тна ћи́ша на́јвиш кваси. ⌂ **ћи́ша на о́блак** *пролазни пљусак.* – Па́дне ћи́ша, ал на о́блак, ми́ се скло́нимо по[д] др̑во, па си по́сле проду́жимо копа́ње. ⌂ **ћи́ша проби́је зо́ру** *киша која почне да пада још од зоре.* – Чи́м је ћи́ша проби́ла зо́ру, це́л дн̑ че па́да. ⌂ **зава́ти ћи́ша** *накваси киша.*

– Некада̀ кад га сту̏нтеше, ка̀д га усе̏ва и угрми, па ка̀д га разду̏ва, ми̏ у једну̏ ду̏шу трчимо̀ сас роди̏тељи да збе̏ремо се̏но, да га не зава̀ти ћи̏ша.

ћиши̏р мн. ћиширѝ м бот. *зељаста биљка са задебљалим кореном која се употребљава као стошна храна, сточна репа* Brassica rapa (упор. кишир). – Свѝње се ра̀не с ћиширѝ. Но̀с му ко ћиши̏р. Удрви̏ло се ко ћиши̏р.

ћи̏шица ж *дем. од ћиша, кишица.* – Лу̏к ура̀сал у тра̀ву, а са̀ ме̏ко, па̀дла ћи̏шица, па се у̏баво и љко пле̏ви.

ћи̏шка несвр. *подмазује, премазује или хлади нешто обично крпом намотаном на какав држач умочену у какву течност.* – До вига̀њ кори̏то, у кори̏то ћи̏шкало да се ћи̏шка желе̏зо ка̀т се ка̀ли.

ћи̏шкав, -а, -о *болешљив.* – Нешто̀ сам ови̏ја дни̏ ћи̏шкава, нити ми се једе̏, нити ми се пи̏је, и са̀мо би лежа̀ла.

ћи̏шкало с *алатка којом се ћишка.* – Ћи̏шкало је дрвце̏ с клчи̏на, па има катра̀н у катрани̏цу, па се с ње̏га пи̏па у катра̀нат ка̀д се подма̀зују ко̀ла. Де̏да у̏зне ћи̏шкало, на дрвце̏ се умо̀та бе̏ла кр̏пица, па сас њу̏ ча̀пка пече̏њето да не загори̏, бр̏кне с ћи̏шкалото у ма̀з и со̀л, и нама̀же га гоћа̀ пу̏т, све̏ до̀к се пече̏.

ћишља̀к м *пеј. од ћиша, кишетина.* – Јесенту̏ту бе̏ше мло̀го га̀дно вре̏ме, ћишља̀к не стању̏је, по пути̏шта се бе̏ше раскашка̀ло, не мо̀ж да ми̏неш. Љу̏ђи страу̏ју да не зава̀не по̀голем ћишља̀к, па да смла̀ти сву̏ му̏ку и сѣ̏в зно̀ј.

ћи̏шница ж *кишница.* – Ви̏диш, маи̏је на ку̏ћу несу̏ вр̏зане, до̀к седи̏м у со̀бу тече̏ ми ћи̏шница у ши̏ју, а ја̀ не мо̀гу да се ука̀чим на кро̀в да ји вр̏жем.

ћишо̀бран рет. м *кишобран* (упор. амрел). – Да се огр̏неш сас дре̏шку, и узни̏ ћишо̀бран, па прејди̏ до Туго̀мира, сино̀ч неје̏ горе̏ла си̏јалица при ње̏г, ви̏ц да му се неје̏ нешто̀ слошеја̀ло.

ћишови̏т, -а, -о *период у коме има доста кише, кишовит.* – Ла̀нска го̀дина бе̏ше ћишови̏та и ро̀дна, а каква̀ че бу̏де ова̀ј, то̀ј че топр̏в да ви̏димо.

ћишури̏на *аугм.* и *пеј. од ћиша, кишетина.* – Ле̏то дошло̀, доду̏ше, по ћишури̏нуву не би̏ се рекло̀.

ћо̀па м *хрома мушка особа* (упор. кривша). – Ка̀д заи̏гра Ви̏тко ћо̀па, затресе̏ се сва̀ Евро̀па. ⇨ *ћопша.*

ћо̀па несвр. *храмље.* – Ма̀лко је ћопа̀л на једну̏ но̀гу, а за дру̏го си је би̏л здра̀в ко ко̀њ.

ћо̀пав, -а, -о *хром* (упор. крив[1]). – Че те изри̏там ко ћо̀пав тиквиче̏.

ћопаве̏је несвр. *постаје ћопав.* – Све̏ ме састи̏гло, поче̏ да недови̏ђујем и недочу̏јујем, поче̏ да ћопаве̏јем, а огрбаве̏ла сам ве̏ч ода̀вно, за ни̏где несѣ̏м. ⇔ *ћопавеје.*

ћо̀пка несвр. *ћопа у деминутивном значењу, храмље помало.* – Позаздраве̏ му нога̀, поче̏ се поди̏цка ис кре̏вет и ћо̀пка по авли̏ју.

ћо̀пна ж *хрома женска особа.* – Ете̏ ју та̀ј ћо̀пна, и она̀ до̀клецка да ви̏ди кво̀ се деша̀ва, без њу̏ се не мо̀же.

ћо̀пша м *в. ћопа.* – Ћо̀пшо ћо̀пави, што̀ ти Бо̀г не узе̏ и другу̏ту но̀гу.

ћо̀рав, -а, -о *који не види на оба ока, слеп.* – Ди̏гал њу̏шку ко ћо̀рав пу̏шку. Ћо̀рав оди̏л, по све̏т проси̏л. (ктет.). Ди̏гал њу̏шку ко ћо̀рав пу̏шку. Ћо̀рав оди̏л, по све̏т проси̏л. ⌂ **ћо̀рав при о̀чи** *слеп код очију.* – Петка̀на ми ста̀лно тр̏љаше но̀с сас ње̏га како̀ је о̀н трча̀л по њу̏, како̀ је би̏ла ћо̀рава при о̀чи што је ме̏н узе̏ла.

ћоравѣ̏чћи прил. *на слепачки начин, као без очију.* – Испле̏ла си ми ђе̏мпир ћоравѣ̏чћи, и отесни̏ла си га, и ократи̏ла си га.

ћораве̏је несвр. *губи чуло вида, слепи.* – За ни̏где ви̏ше несѣ̏м, поче̏ и да глуве̏јем и да ћораве̏јем. ⇔ *заћоравеје, исћоравеје, оћоравеје.*

ћо́рак мн. ћорци́ 1. *ме̏так за вежбу.* – И ка̏д је мане̏вра, ћи́не се, несу̏ ни тѣ̏г сви́ ме̏ци ћорци́. 2. фиг. *промашај.* – Жени́ се јо̏ш једну̏ш, ал оно̏ мла̏до, ко ждребѝца, и она̏ ми о̏стави једно̏г си́на и побе̏же, тека̏ јо̏ш једѣ̏н ћо̏рак у моје жене̏ње.

ћо́рна ж фиг. *наивна женска особа, глупача.* – Ћо̏рно ћо̏рава, му̏ж ти се не скаџе̏ва до̏м, а ти́ од ра̏боте не̏маш кѣ̏д гла̏ву да поди́гнеш.

ћо́рне свр. шатр. *здими, украде.* – Куде̏ оти́де мо̏ра нешто̏ да ћо̏рне, а на̏јвише во̏ли у прода̏вницу кад је пу̏на с на̏род.

ћо́рћутук прил. *потпуно, до крајности.* ▲ – Дојде̏ ћо̏рћутук пија̏н, не зна̏је где̏ му је глава̏, где̏ му је ду̏пе.

ћо́рча *слепа особа, слепац* (упор. слепча). – Стани́ка ју̏ри по дво̏р ко мани́та, и о̏ка: Ћо̏рчо једѣ̏н ћо̏рави, ви́диш ли како̏ љу̏ди зара̏џују, а ти́ са̏мо че̏кај да ти од Бо̏га па̏дне. ⇨ *ћорша.*

ћо́рша м *в. ћорча.* – Што̏ си се унереди́л, ћо̏ршо је̏дан? Са̏мо си ми́слим на једно̏: ако побе̏гне з дру̏гог, или јо̏ш го̏ре, ако и̏де при дру̏гог, а при ме̏н се вр̏та, сви́ че ме о̏кају ћо̏рша, ел ро̏гоња.

ћо́сав, -а, -о *коме не расту брада и бркови.* – Одртаве̏л, а ћо̏сав ко дете̏, па се шо̏љћају деца̏ сас њѐг по село̏.

ћо́савац мн. ћо̏савци ДЛ м зоол. *птица певачица из реда дроздова, кос, црни дрозд* Turdus merula (упор. косов). – У̏јесен мо̏рамо да ва̏ркамо ло̏зје од ћо̏савци. ⇨ *ћосовац.*

ћо́совац мн. ћо̏совци ГЛ м зоол. *в. ћосавац.* – Ћо̏совци мло̏го у̏баво пој у̏, али и пра̏ве па̏кос у̏јесен по лозја̏.

ћоте́к м *ударац, батина, шиба.* Δ – Забраздѝл је, нело̏ ти с бука̏ње, а ја̏ чу с ћоте̏к, јега̏ га отр̏гнемо од ло̏ше дру̏ство, да не забра̏зди још по̏више. Ћоте̏к је из ра̏ј дошѣ̏л. Ви́дим ја̏, че једе̏ш ћоте̏к са̏мо ли тека̏ наста̏виш. ▮ **ко̏њсћи** ~ *велике батине.* – Ако се не сми́риш, че једе̏ш ко̏њсћи ћоте̏к, ви́дим ја̏. ⌂ **једе̏ ду̏пе ћоте̏к** *добија батине по туру.* – Де̏ца, бу̏дете ми́рна, да ви не једе̏ ду̏пе ћоте̏к.

ћоше́ мн. ћошети́ја с *угао, место где се састају два зида унутра у просторији, или споља.* Δ – По ћошети́ја навр̏љане ала̏ће и зарџаве̏ли ра̏лници оди плу̏гови и ко̏палице, сећирчети́ја, сећи́ре, лопа̏те, пију̏ци и мати́ће. ⌂ **окру̏гло па на ћоше́** *лукаво, неодређено, и овако, и онако.* – Де̏да Душа̏н ка̏д некво̏ рече̏ше окру̏гло па на ћоше̏, тре̏бе ти тулма̏ч да протулма̏чи кво̏ је те̏л да ка̏же. ⇨ *ћошка.*

ћоше́нце с *дем. од ћоше.* Δ – Измѣ̏кне се негде̏ у ћоше̏нце, чи́таја и по са̏т вре̏ме зазр̏та писмо̏то.

ћо́шка ЛЗ ж *в. ћоше.* Δ – Ене̏ га где̏ се скута̏л иза ћо̏шку, и гле̏да ни.

ћу́ало мн. ћу̏ала с 1. зоол. *врста ноћне птице грабљивице из породице сова, ћук* Athene noctua. –Те̏ га, поче̏ да се ја̏вља ћу̏ало. пре[т]цка̏зује нечију̏ смр̏т. 2. *особа која воли да скита ноћу.* – То̏ј ћу̏ало, по сву̏ но̏ч се слепу̏та по пути́шта, а спи́ до пла̏дне. ➞ *ћукавац.*

ћу́вте мн. ћувте̏та с *пржена лоптица самлевеног или исецканог меса, јело припремљено од таквих лоптица у сосу, ћуфте.* – Башка̏ се напра̏ви со̏вт от петлицањи́ и црве̏ни лу̏к, и у ње̏г се нату̏рају ћувте̏та, доси́пе се вода̏, и ту̏ри у ре̏лну да се запечу̏.

ћу́к-ћу́к-ћу́к узв. ономат. *ћукавчевог оглашавања.* – Те̏ га ћу̏алото, поче̏ се ја̏вља: ћу̏к-ћу̏к-ћу̏к!

ћу́ка несвр. *оглаша се ћук.* – У чији́ дво̏р ћу̏ка ћу̏ало, у ту̏ј ку̏ћу неђи́ мо̏ра да у̏мре.

ћу́кавац мн. ћу̏кавци м *врста ноћне птице грабљивице из породице сова, ћук* Athene noctua (упор. ћуало). – Пр̏с пред о̏ко не ви́диш, са̏мо не̏ма-не̏ма па се огла̏си ћу̏кавац. ⌂ вулг. **јеба̏ва ћу̏кавци** *беспосличи, лењивци.* – Ме̏сто да нешто̏ рабо̏ти ко дру̏ђи љу̏ђи, о̏н јеба̏ва ћу̏кавци по село̏.

ћула́вка ж *капуљача.* – Сва́ћи овчар је има́л каба́ницу сас ћула́вку.

ћу́ли несвр. *издиже ушне шкољке ради бољег хватања звукова и шумова.* – Поче́ше некво́ да шьпчу, ја́ ћу́лим у́ши да чу́јем от кво́ то́ј при́чају, да ле ме́не не огова́рају. ⇔ *нађули.* ➞ *чуљи.*

ћумбе́ мн. ћумбети́ја с *плехана пећ за загревање просторије* (упор. кубе). Δ – Ћумбе́ је от пле́к, с ње́га мо́же са́мо да се гре́је со́ба, и да се нешто́ на ње́га подгре́је, да се ва́ри је́ло не мо́же.

ћумбе́нце с *хип. од ћумбе.* Δ – Нату́рај пању́шће у ћумбе́нце, па кат се уси́ја, и́ма да спи́ш са́мо на га́ћће.

ћуме́з м *запуштена, влажна и прљава кућа, кућерак.* Δ – Неје́ ва́жно у какьв ћуме́з жи́ве, ва́жно је да се ва́ле како́ жи́ве у Бе́оград.

ћумеза́рник м *пеј. од ћумез.* – Наби́ли се у они́ја ћумеза́рник ко коко́шће у кокошка́рник, али не зна́ју за бо́ље, па си им добро́.

ћуму́р м *дрвени угаљ.* – Пра́ви ћуму́р, па прода́ва на Ци́гањи кова́чи, снао́ди се да прежи́ви.

ћу́нак мн. ћу́нци м *метална цев из које истиче вода на чесми.* – Љуби́сав се сла́гну комто ћу́накат, па се дире́кт из ње́г на́пи во́ду, а ра́мена му се задрма́ше, ко да је на дре́ш у́сред вр́шу.

ћу́нац мн. ћу́нци м *лимена цев за пећ кроз коју пролази дим у димњак, чунак.* – Сту́д па боли́, кад издьнеш пу́ши ко стро́шен ћу́нац.

ћу́не свр. 1. *падне на памет, прохте се.* – Кво́ ту́ј и́ма да се при́ча, збе́ру ни ко сто́ку, па ни те́рају куде́ си њи́м ћу́не, а на́род замла́тен па ћи́не, док си они́ пу́не вре́че. Деца́ која́ и́ду у шко́лу учи́тељ те́паше кад му ћу́не, а ра́злог у́век и́ма. 2. фиг. *крене, напредује.* – Бес прегоре́ло ста́јско ћу́бре гра́дина не́че да ћу́не. ⌂ **рабо́ти ка́д му ћу́не** *ради само онда кад он хоће.* – Рабо́ти када́ му ћу́не, кад не́че, не́че па да га уте́паш. ⌂ **како му ћу́не на па́тку** *како се коме прохте.* – Не мо́же то́ј тека́: како́ коме́ ћу́не на па́тку да са́мо тека́ мо́ра да бу́де, и ни́како дру́кше.

ћунче́ мн. ћунчети́ја с *дем. од ћунац, краћи чунак.* – И́ма ћу́нци од ме́тар, по́ла ме́тар, а и́ма и ћунчети́ја от по два́јес санти́ма.

ћупри́ја[1] ж *мост.* – Гле́ какву́ ћупри́ју направи́ше, ко без ру́ће и без мо́зак, неје́ ни за бици́клу, а ка́мо ли за това́р, ту́ј се и празна́ ко́ла мо́ж претУ́ре, а кам ли пу́на.

ћупри́ја[2] ж *попречна летвица код бичкије.* – Бичћи́ја је ко ра́м, на једну́ стра́ну је че́лични ли́с, који́ се сече́ дрвена́рија, а на дру́гу стра́ну усу́кана врца́, с коју́ се зате́за ли́сат, ра́м затва́рају два́ чечи́ва, на среди́ну је пре́чка која одапи́ња ли́сат и врцу́ту, и зове́ се ћупри́ја.

ћупче́ мн. ћупчети́ја с *гасарче без витлошке, па се величина пламена подешава повлачењем фитиља иглом* (упор. турче). – Гаса́рче је с ви́тлошку, ако је без ви́тлошку зове́ се турче́ или ћупче́.

ћу́р-ћу́р узв. *за терање ћурака.* – Ћу́р-ћу́р-ћу́р! А́јде бе́гајте у лива́ду, и́дете па па́сете.

ћура́н м зоол. *мужјак ћурке* (упор. и миськ). – Задрема́л ко ћура́н на мо́тку.

ћу́рка мн. ћу́рће (упор. и миска) ж фиг. *приглупа и припроста женска особа.* – Пра́ва си ћу́рка, да ти рече́ у буна́р да ри́пнеш, и то́ј би уработи́ла.

ћурли́че несвр. *оглашава се ћурликањем* (о ћурки). – Ју́тро, ма́ти се разлете́ла по дво́р да намира́ва живо́тиње, а оно́: једно́ блеји́, једно́ ћурли́че, једно́ кре́ка, једно́ рове́, једно́ скучи́, не зна́је, ја́дна, куде́ че по́напред.

ћурче́ мн. ћурчети́ја с *младунче ћурке* (упор. и мишче). – Набе́рем покри́ве, па ји сва́рим, наре́жем и наврља́м на пилети́ја и ћурчети́ја, то́ј мло́го здра́во за њи́.

ћурчи́ја м *занатлија који прави кожухе* (упор. кожушар). – Ћурчи́је има́ло у моје́ вре́ме, али у Дуче́вци неје́ било́, већи́ном су у Стрељ̑ц били́.

ћусћи́ја ж 1. *гвоздена алатка у облику полуге за бушење рупа у земљи, подизање терета и др., ћускија.* – О́, бре́, Тра́јко, те́жак си ко ћусћи́ја, не мо́ш се с те́б ни проора́ти, а не беше́ такъ̑в као по́млад 2. фиг. *неко ко је груб, неваспитан, неотесан.* – При на́с ора́те за оно́га који́ ми́сли да је на́јпаметан да је ћусћи́ја.

ћу́т узв. *ћути, не мрдај.* – Ћу́т, ни гла́с да ти не чу́јем ви́ше, ина́че зло́ че бу́де.

ћу́т, -а́, -о́ *брав који је без рогова.* – Не́ма га го́ре от ћуто́ гове́до. ➞ *шут.*

ћу́та ж *крава која је без рогова, и име таквој крави.* – Која́ кра́ва не́ма ро́гови, зове́мо ју Ћу́та.

ћута́к мн. ћута́ци м *ован или говече са кратким роговима, или без рогова.* – У́бав овъ̑н, са́мо му је мана́ што́ је ћута́к.

ћуте́ж м *ћутање.* – Ве́к смо прове́ли у ћуте́ж и трпе́ж, у трча́ње и сећира́цију.

ћутежљи́в, -а, -о *који мало говори, ћутљив.* – Бе́ше ћутежљи́в и не заде́ваше се с ни́ћег, са́мо тека́ сто́ји, ћути́ и гле́да.

ћути́ (имп. ћу́ти – ћу́тете, прил. сад ћутечћи́) несвр. *не говори, уздржава се од причања.* – Ућута́мо се, ћути́м ја́, ћути́ о́н, до када́ чемо́ тека́, са́м Бо́г зна́је. Ћутечћи́ је моли́ла да вој пу́ште Ми́рка, че́љад да изра́ни; ћутечћи́ га са́рани ка́д га утепа́ше, че́љад да не прочу́ди. ⇔ *отћути, ућути, поћути, пређути, ућути*

ћуту́к мн. ћуту́ци м 1. *дуб, пањ.* – У њи́ву ми сми́та једъ̑н ћуту́к у ора́ње, али ни́како да ре́шим да га изва́дим. Оста́до сама́ ко ћуту́к. Чове́ци кад не пи́ју и не пију́, асли́ су ћуту́ци. 2. фиг. *глупи човек, глупан.* – Ни́кој не би верува́л да од онакво́га ћуту́ка у шко́лу, испа́дне овакъ̑в ма́јстор. ➞ *чутук.*

ћуту́шка мн. ћуту́шће ж *пањић као огревно дрво.* – Ва́ца седи́ уз огњи́ште и ца́рка жа́р сас машу́, па на́тура су́ва дрва, и на вр́ једну́ ћуту́шку, су́кну о́гањ окол дрва́та, ал ћуту́шката и́ма да клаји́ гоца́ вре́ме. Госпа́ва р̑чка по ку́бе да се разгоре́ ћуту́шће, да ређи́ја по́чне да ћипи́ у ло́нац.

ћу́ш узв. *команда магарету да пође или да стане.* – На мага́ре ка́жемо: Ћу́ш! и кат тре́бе да по́јде, и кат тре́бе да ста́не.

ћу́шка ЛЗ несвр. *гура, гурка.* – Се́ди ми́ран, не ћу́шкај ме, несъ̑м ти вр́с. ➞ *чушка.*

ћу́шне ЛЗ свр. *гурне.* – Ђа́вол отво́ри вра́та, па га ћу́шне уну́тра, и оти́де си. ⇨ *чушне.* ⇔ *поћушне.*

У

у́ узв. *за изражавање непријатног изненађења, али и усхићења.* – У́, би́тлесу је́дан, што́ се не по[т]чи́шаш, нело бла́зниш све́т с то́љ̑ни косељ̑ак. У́, ко́лко си пора́сала, јо́ш ма́лко па че те сали́тају момчети́ја. ⌂ **у́ бре́** *ма немој, види ти њега.* – У́ бре́, погле́ ти ње́га, који́ би рекъ̑л да може́ дотле́ да догу́ра.

у предл. *означава најчешће да се нешто налази унутар чега, али има и друга значења.* – Жи́ве у гра́д, али си и́мају ку́ћу и у село́. Ови́ја мо́ј ста́рц је свири́л у клане́та. При́јдем до ку́ма, целива́м га у ру́ку, и даде́м му да́р. Бе́о два́-три дъ̑на у го́сти при че́рку. Оре́шчък је у́-длабин, наоди се где́ је висо́к отсе́чен сло́г.

уа́ли (трп. пр. уа́лен, -а, -о) свр. *размази* (упор. поали). – Јединче́, па му сви́ уга́цају, уали́ли га, па га направи́ли на пе́кмез.

уа́ми свр. *метне коњу ам,* фиг. *притегне кога обавезама.* – Не́к пожи́ви док га не у́аме, по́сле ка́д му ту́ре а́м на грби́ну, и́ма да се́ца до́к је жи́в.

уа́пе свр. 1. *угризе зубима.* – Буда́лу и вр̏зано ку̏че у̏апе. Ка̏д змију̏ не нага̏зиш на гла̏ву, она́ се обр̏не, и уа́пе те. Ако си уа́пеш језѝк, че те једе̏ ја̏д. 2. *убоде жаоком.* – Трѝ стр̏шеља су ме уапа́ла, једва̀ оста̏до жѝв. 3. фиг. *увреди речима.* – Да зна̏ш да си ме за ср̏це уапа̏л с те̏ј ре̏чи.

уапо́тина ж *уједа, уједено место.* – Врну̏ се до ба̏самаци и се̏до, одмота̀ но̏гу за коју̏ ме у̏апа кучѝштето, па преко уапо̏тинуту сипа̀ рећѝју. ➞ *уједотина.*

уа́пси свр. *ухапси.* – Поче̏ше да прѝчају ку̏ ни све̏ мр̏зне, и ку̏ ни све̏ па̏кос пра̏ви, и како̏ су то̏га Во̏ју за то̏ј уапсѝли.

у̏бав, -а, -о *леп.* – О̏н у̏бав ко слѝка. она̀ у̏бава ко упѝсана. И баштѝ и ма̏ти у̏бави, али па дете̏то што̀ им је у̏баво – не̏к си је̏бе ма̏тер! ■ **по́убав** комп. *лепши.* – Неје̏ има̏ло по́убава дево̏јћа од њу̏ у на̏ше село̀. ■ **на́јубав** суперл. *најлепши.* – О̏н на̏јубав момѣ̏к у село̀, она̀ на̏јубава дево̏јћа у село̀.

у̏баво прил. *лепо.* – Покрѝ га з дебе̏ле цр̏ће, и у̏баво га умо̏тај, да не осе̏бне. ■ **по́убаво** комп. *лепше.* – За̏стану ма̏лко да по́убаво начѝни паке̏тчето под мѝшку, у̏цврсти ко̏рак и пође̏, она̀ га одгле̏да до̏к не за̏макну иза о̏куку. ⌂ **на у̏баво** *пристојно.* – Бо̏ље му је с ме̏н на у̏баво да си ора̏ти, да се не че̏ша куде̏ га не србѝ.

убаве̏је несвр. *постаје лепши, пролепшава се.* – Му̏ће ме голе̏ме нале̏гле, а од му̏ће се грбаве̏је и старе̏је, а не убаве̏је. ⇔ *проубавеје*

убаве́нко м нев. и. *које невеста надева млађем деверу.* – А̏ко сам ста̏ра жена̀, ја̀ си моје̏г де̏вера јо̏ш о̏кам Убаве́нко.

уба́ви се несвр. *улепшава се.* – Немо̏ј то̏лко да се уба̏виш, че те уро̏че душма̏њће. ⇔ *заубависе, проубави се, разубави се.*

убавѝло с *лепота* (упор. лепотиња). – Изле̏знемо на Велѝгден го̏ре при цр̏кву, о̏ро љу̏ља, трѝ ко̏ла о̏ро, неве̏сте кат се испремени̏ле: забање̏, сукна̀, зерзе̏тне шамѝје, убавѝло. Же̏нско нѝкад да се не ро̏ди, да не но̏си убавѝло како̏ проклетѝју. Убавѝло ку̏ћу не завѝло. ⇨ *убавиња.*

убавѝлце с *хип. од убавило.* – Убавѝлце, али у це̏нтар, чѝм мр̏днеш ис це̏нтар, селе̏ндра.

убавѝња ж *в. убавило.* – Еве̏, мо̏јва ба̏бичка, збрчка̏ли вој се образѝ ко лѝсје на же̏гу, згугурѝла се ко мече̏ пот стре̏ју, а каква̀ то̏ј убавѝња бе̏ше.

убавѝца ж 1. *лепотица.* – Тѝ кад дође̏ у на̏ше село̀ каква̀ убавѝца бе̏ше, по́убаву мла̏ду неве̏сту на̏ше село̀ неје̏ има̏ло. 2. нев. и. *које млада надева својој заови.* – Какво̀ ѝме ми речу̏, такво̀ ѝме им даде̏м, некоја̀ Убавѝца, некоја̀ Пловдѝна, некоја̀ Трандавѝла…

убавѝчка ж *хип. од убавица.* – На̏јубаву овцу̏ кр̏стимо Убавѝчка.

у̏баво с поим. прид. *лепо, лепота.* – За ову̏ј Та̏ску да ти не вре̏вим: бре̏, оно̀ ѝма у̏баво, па по́убаво, па јо̏ш по́убаво, и на̏јубаво, али ово̏ј њо̏јно убавѝло све̏ замину̏ло.

у̏бавачак, -чка, -чко *лепушкаст.* – Велимо̀ и у̏бавачак и у̏бавшьк, али је у̏бавачак ма̏лко по̏више у̏бав. ➞ *убавшьк.*

у̏бавшьк, -шка, -шко *лепушкаст* (упор. убавачак). – Ју̏тре да око̏сим оно̏ј у Главѝњинци, да га не напу̏ште овчарѝ, а у̏бавшка де̏телинка.

у̏бавшко прил. *доста лепо.* – Узнѝ та изме̏ти со̏бу, да ни је у̏бавшко ка̏д до̏ју љу̏ђи.

убазди́ свр. *учини да ко или што добије непријатан мирис, усмрди.* – Довлечу̏ се те̏ј пијанду̏ре, па ло̏чу, пу̏ше, подрѝгују, прде̏, убазде̏ ку̏ћу, да не мо̏ж по̏сле трѝ дѣ̏на да се излувтѝра.

убазди́ се свр. *усмрди се.* – Компирчѝневе свѝ проклија̏ли у по̏друм, тре̏бе да се исвр̏ље до̏к се несу̏ убазде̏ли. ⇨ *убьзди се.*

убајáти се свр. *постане бајат.* – При мéн рећија нéма кљд да се убајáти, колко гóд да испечéм, не мóж да дочéка нóву.

убаксýзи се свр. *постане баксуз.* – Ó, брé, Трáјко, тéжак си ко ћусћија, не мóже се с тéб ни проорáти, а не бешé такљв ко пóмлад, сá си се убаксузúл, ко да те стрá од мрéчку.

убалáви свр. *умаже, исфлека балама.* – Манú ме, свý ме ýбалави, вéтар ти таквé целúвће.

убъздú се свр. *в. убазди се.* – Запуштúла се нáчисто, ни се мúје, ни се пéре, убъздéла се, па не мóж да вој се прúјде.

убьцка свр. *убоде.* – Пазú да ме не убьцкаш с иглýту.

убьцка се свр. *убоде се.* – Убьцкáла се на трн, па ме óка да вој сас úглу извáдим трнат.

убелéје се свр. *постане бео.* – Кáд улéзомо у Рáкош убелејáли смо се оди мечáву, и укочúли се оди мрзлицу, па једвá штрáпамо.

убéли свр. *учини белим.* – Не трљáј се од зúдат, да не убéлиш аљúнчето, оцýтра сам ти га чúсто облéкла.

убељóше се свр. *унереди се вршењем велике нужде.* – Убељосáл се, па се убаздéл, не приóди му се.

убéре свр. 1. *скупи нешто расуто на гомилу.* – Вáца сас машý ýбра жáр на купчљк, па на вр тýри једнý ћутýшку, да држи óгањ. 2. *више њих изврше приписак на кога да пристане на што.* – Убрáше ме да пóјдем за њéга, и јá пристáдо.

убéцује несвр. *изношењем доказа уверава кога да је оно што му се каже истинито, убеђује.* – Почéше свú да ме убéцују какó је глáвно кýћа и имáње, а да момчé нејé ћúтка да се с њý заћúтиш, док ме не наговорúше да пристáнем. ■ **убéцување** *гл. им.* – Код милицáјци нéма големó убéцување.

убúва несвр. 1. *насилно одузима живот, убија.* – Чедóмире, с тóј се не жúви, тóј че те цéл живóт прáти, за тóј се убúва. 2. фиг. *жуља.* – Свáка нóва обýћа убúва док се не разгáзи. ■ **убивáње** *гл. им.* – Тú си за убивáње, ти си напрáила да јá потéгнем пиштóљ на роцéног брáта. ⇔ *изубива.*

убивóтина ж *ударено место на телу, модрица од ударца.* – Кад га погледá, а онó свé модрé убивóтине по њéга.

убúје (трп. пр. убúјен, -а, -о) свр. 1. *одузме живот.* – За тóга Бýгарина прúчају да је млóго убивáл нáрод, свáћи дљн мóра да убúје нештó, мáкар пúле. 2. *умлати летину* (о граду). – Прóшлу гóдину грáд свé ýби. Убúл га ко грáд грснице. Глé кóлко је лозјéно убúјено од грáд, да те је жáл да га поглéдаш.

убúје се свр. фиг. *повреди се.* – Прилелекáше жéне у Гóрњу малý, нећú је умрл, ел се нáмртво убúл.

убúра несвр. *сакупља што разбацано.* – Жльтéје се клáсје наврљано на кýпови, јá убúрам клáсови штó бéоше разврљаии по двóр.

убúчи се свр. *заузме надмену позу, испрси се.* – Забрадúла свúлену зерзéтну шамúју, па сéдла при сúна у кóла, и убичúла се ко старосватúца. Забрáди се наерó, па се убúчи ко да је кметúца.

ублáжи се[1] свр. *услади се.* – Бéо глáдан, онá изнéсе грýтку óвчо сúрење и жéшку погáчу, мéн кат се ýблажи, и свé пojéдо.

ублáжи се[2] свр. *умасти се.* – Немój да се судé рéдом пúпаш з блáжне рýће, да се не ублáжиш, па да те лúжу мáчће. Ублажúли ми се рукавú, несљм ји билá зузврнýла дóк сам мúла сýдови.

ублајѝ се свр. *оглашава се непрекидним блејањем.* – Ју́тром на село́ љу́ђи се ражџако́ле, пце́та се ула́ју, ко́зе се увре́кају, о́вце се ублаје́, свѝње се уску́че, коко́шће се укре́кају, ма́лко-ма́лко па се све́ смѝри, па на́двечер па́к тека́.

убледе́је (рад. пр. ублеђе́ја̏л, -а, -о) свр. *постане блед, убледи.* – Јо́ш ма́лко па ни љу́ђе по село́ не́че да и́ма, све́ се разбега́ло по ва́рош, ко да че та́м да набе́ру ме́д, а деца́ им ублеђе́ја̏ла ко да ји су́ше, ко да не једу́ ле́б. ⇨ *убледи.*

ублѐди свр. *в. убледеје.* – Што́ си, че́ре, то́лко ублеђе́ла, болѝ ли те нешто́, ел те му́жат мло́го сећѝра.

ублу́је свр. *повраћајући исфлека избљувком што.* – Ка́т се напѝје, па ка́д заблу́је, све́ жѝво ублу́је по ку́ћу.

ублу́је се свр. *повраћајући исфлека избљувком себе.* – Бе́ше препѝл па се мртво-са́л, па га же́не бе́оше све́ уљопа́ле сас во́ду кад га поврта́ле, а бе́ше се, да простѝте, и све́ ублува́л.

у́бог, -а, -о *веома сиромашан, јадан, достојан жаљења.* □ – Сиротѝња у́бога, једу́ кво стѝгну, ни и́мају ле́гало, ни за́вивку, ни по́вивку, али пу́ше ко рѝнгови, и о́н и же́на му.

уболѝ свр. *почне несносно да боли.* – На ва́шар сре́то једнога́ моје́га испѝсника, за́једно смо у во́јску служѝли, ја́дан, савѝл се о́три ко́лко га кочѝне уболе́ле.

убрашњѝви свр. *умаже брашном.* – Не мо́гу да те у́знем док не отсе́јем бра́шно, убрашњивѝла сам ру́ђе, по́сле че се и́грамо.

убрашњѝви се свр. *умаже се брашном.* – Пострвѝла бра́шно по́-зем, а дете́ почѐло да ла́зи, па се све́ убрашњивѝло.

убр̏зи (имп. убрзѝ – убрзе́те) свр. *убрза, повећа брзину.* – Немо́ј да ме бр̏зиш, че ме убр̏зиш да па́днем да се вѝше не мо́гу дѝгнем.Убрзѝ ма́лко кола́та, че се заба́вимо.

убр̏нчи се свр. *усправиши се почне да штрчи.* – Што́ си се убрнчѝл туј ко вапѝр, па пла́шиш на́род да не мо́же сло́бодно да си проо́ди.

убуђаве́је (рад. пр. убуђаве́л, -а, -о) свр. *нахвата буђ, убуђа*. – Ја́ вој да́до ме́к јо́ш же́жак ле́б, она́ ми вр̏ну ле́б за́ ало́с, са́мо што неје́ убуђаве́л. Мору́зава убуђаве́ла, па не́че ни сто́ка да ју једе́.

убу́ни свр. *збуни, уплаши, учуди.* – У́буни ме с то́лко ока́ње, а́јд ме́н, не́ло це́ло село́ у́буни.

убу́та свр. *угура.* – Бу́там, ал не мо́гу да га убу́там, те́сно.

убу́та се свр. *угура се.* – Убу́тај се мецу на́с, ле́жи и не мр̏дај мло́го.

убу́чи се свр. *нагло почне да надолази и бучи* (о води). – У́буча се вода́ от све́ стра́не, куде́ це де́немо, све́ че однесе́.

у́вала ж геогр. *мање округласто, или, чешће, дугуљасто удубљење на терену.* – Прека́рај о́вце преко ону́ј ува́лу, па ји те́рај у Дебе́ли де́л, та́м ширина́, па мо́гу да се разв̏ртају до мѝлу во́љу. ⇨ *увалина.*

ува́ли (трп. пр. ува́лен, -а, -о) свр. *улуби.* – Ако те уда́рим с песнѝцу у грбѝну, и́ма те ува́лим ко стро́шено котле́. Да́до му каза́н да сто́пи ма́з, о́н ми га вр̏ну ува́леног.

ува́ли се свр. 1. *улуби се.* – Напунѝ пр̏скалицу с чорбу́ да пр̏скам ло́зје, али ми не́како па́де од ра́мо, па се у́вали. 2. *смести се, угура се, увуче се.* – Па́дла вој сећѝра у ме́д, увалѝла се у газдѝнску ку́ћу, стану́ла га́здарица.

у́валина ж геогр. *в. увала.* – Га́дна та́ј у́валина, једну́ш у њу́ преврну́мо ко́ла натова́рена сас шу́му.

ува́ља свр. 1. *ваљањем ваљком сабије и поравна какву површину.* – Просе́коше пу́т, па га насипа́ше, па дојде́ ва́љак та га у́ваља, али а́свал јо́ш неје́ ту́рен. Ва́љак пора́вни и ува́ља и најгрмутљѝву зевњу́. 2. *ваљајући по чему сипком учини да се то*

нахвата на што. – Напра́вим ло́птице од мле́вено ме́со, па ји ува́љам у трошѝчће од ле́б, и пр̏жим у тига́њ.

ува́ља се свр. 1. *умаже се ваљајући се по блату, ублатњиви се.* – Што́ си се, бре́, то́лко уваља́л у каљѝште, на свињу̀ си се направѝл. 2. фиг. *угоји се.* – Свињу̀ну тре́бе да ко́љемо, уваља́ла се, па се не мо́ж дѝгне. ⇔ *поуваља се.*

ува́љан, -а, -о фиг. *дебео, угојен.* – Чу̀ ли да наста́вници и учите́љице не́че да ни у̀че деца́ док им не вр̏ну пла́тице каквѐ су бѝле, оно́ и до са́ билѐ ма́лечће, по́малечће не́го на овѝја ува́љани ца́ндари.

ува́не свр. 1. *ухвати.* – Ја́ њу̀ увану̀ за ру̀ку, она́ ме́не у̀вану за ону̀ј ра́боту. 2. фиг. *ухвати болест, разболи се.* – Ја́ и свекр̏ва на моју̀ сестру̀ и једѝн ро́днина ис Ћѝовьц на Велѝгден куса́мо ћѝсело млеко́ из једѝн тањѝр, па ни некво́ у̀вану, та по́сле свѝ да по́мремо, свѝ се поболе́мо да по́мремо. 3. фиг. *сиреми какву залиху.* – На́јбоље да се ува́не сѝрење за зѝмницу од ма́јско млеко́. ➞ *увати.*

ува́не се свр. *ухвати се* (за кога или што). – Кат се преје́деш на ва́шар, па те проте́ра, а тѝ истрчѝш из ва́шариште, па урѝпиш у нечијо́ гр̏сничиште, свр̏љиш панталóне, па се ува́неш за сно́п гр̏снице, па да вѝдиш како́ је благо́ ка[д] ти мешѝна одѝне.

увапѝри се свр. 1. *преобрати се у вампира, повампири се.* – Пе́тар Де́рла из Бе́житште док бе́ше жѝв удара́ше мерте́чћи ексе́р на мртавца́ у но́гу да се не увапѝри. Та́ј жена́ се бе́ше увапирѝла, али јо́ш на́-живо. 2. фиг. *прозли се.* – Увапирѝл се, па не да́ва на дете́ ча́шу млеко́ да сѝпем, кам ли мѝ ста́ри нешто́ да у̀знемо да поједе́мо, ел попѝјемо. ➞ *утенчи се.*

ува́рка свр. *сачува, учува.* – Ја́ моју̀ че́рку нумеја́ да ува́ркам, побе́же за Бо́жу у Стру̀гљинци. Ако се са́м не ва́ркаш, нѝкој дру̀ђи те не́че ува́рка.

ува́рка се свр. *одбрани се, сачува се.* – Ко́лко да се ва́рка́ш, од њег не мо́ж да се ува́ркаш, зна́је ти сва́ку сту̀пку куде́ ѝдеш, и с куга́ ста́неш да попрѝчаш.

ува́ти свр. *ухвати* (упор. уване). 1. *ухвати, зграби.* – Дево́јченце, ако те ува́тим, не́ч се до́бро проведе́ш, бо́ље се не закачу̀ј с ме́не. 2. *заради болест, разболи се.* – Ишѝл по же́не, па уватѝл ону̀ј га́дну болешчѝну, са́ се вла́чи по дво́р ко пребѝјено ку̀че. 3. фиг. *пође.* – Бе́ше уватѝла преко шљивари́ и њѝве, а њѝве поуга́рене, па зевња́ ме́ка, и опѝнци вој се напунѝше з грму̀ће. 4. фиг. *почне.* – Свр̏љи она́ опѝнци од ноће, ѝстресе ји, па у̀вати да ји чу̀ка једѝн о[д] дру̀ђи.

ува́ти се свр. фиг. *потсири се* (о млеку у које је стављена маја). – Ка́да се сѝрење ува́ти, сипу̀је се у сирења́рку да се це́ди.

увьшљѝви свр. *преда ваши другима, учини да и други буду вашљиви.* – Којѝ је вьшљѝв о́н увьшљѝви и дру̀ђи ко́ји су око́л њег.

уведе́ свр. 1. *водећи учини да неко или нешто уђе, досте, у одређени простор.* – Мѝ то́ј несмо́ работѝле, са́ уве́доше мо́ду да и же́не на село́ кра́те и гр̏кају ко́су. 2. *провуче жице основе кроз нити и брдо на ткачком разбоју ради ткања.* – Поручѝла сам на че́рку да до́јде да ми помо́гне да уведе́мо ткање́.

увелича́ва се несвр. *хвали се, преувеличава себе.* – Да се сту̀жни чове́ку кад она́ по́чне да се уздѝза и увелича́ва, ко да ју не зна́мо.

уве́не свр. *престане да се зелени и да цвета, спаруши се* (упор. повене). – Не́ма ћѝша, мору̀ска увену̀ла, а жице́ почѐло да приго́рује, че бу̀де гла́дна го́дина.

уве́ри свр. *учини да неко верује у нешто, убеди.* – Како́ мо́ж да ме уве́риш да ѝма Бо́г, ка́д га ни тѝ несѝ видѐл, тѝће да си ти ве́рујем на ре́ч.

уве́ри се *нађе потврду за што, осведочи се.* – Тѝг сам се уверѝл да несу̀ свѝ љу̀ди ѝсти, да од добро́ ѝма по́добро, а од ло́ше по́лоше.

уветѐје свр. *постане блед, убледи, изгуби свежину у лицу и погледу.* – Уле́зо у бо́лницу, ко́дници пу̀ни с боле́сни и ста́ри љу̀ђи, а́ма гоца́ и мла́ди зажльте́ли, уветѐли.

Ме́н неје́ до́бар дѣ́н, а не па́нтим ни да ми је некада́ би́л до́бар, како́ да ми бу́де до́бар, кат сам се пресамити́л и уветѐл ко мору́за у же́гу.

у́вечер прил. *кад наступи вече, кад се смркне, свечера.* – Ручѣ́к окол де́сет са́та пре пла́дне, обе́д окол два́ са́та у пла́дне, и вече́ра у́вечер.

уви́ва несвр. *умотава.* – На мо́ј кре́вет спи́ш, у моје́ се цр̏ђе уви́ваш, ја́ те пе́рем, и па́к ти не вољ̏ајем.

уви́ја несвр. 1. *чини неспособним за оплодњу увртањем мошница.* – Овѣ́н се учу́кује, а би́к и пасту́в се уви́ја. Не́је уви́јен ти́ја би́к, не приоди́ му да те не скра́ с ро́гови. 2. фиг. *избегава непосредан одговор, околиши.* – Ма́ кажи́ га пра́во, немо́ј да уви́јаш ко сна́шка ка́т тврди пазар.

уви́ја се несвр. *савија се, грчи се.* – Уви́јам се ко цр̏вик на у́глен од му́ће и сећира́цију, ни́шта ми у ку́ћу не ваља́је.

уви́је (трп. пр. уви́јен, -а, -о) свр. 1. *умота.* – Сту́д зава́не, а гоцка́ се но́чом поседи́, па понесу́ некво́ да си уви́ју но̀ђе, неку́ ста́ру цр̏гу, дроњѣ́к, такво́ нешто́. Ту́ра му под гла́ву ка́д спи́ пешћирче́ које́ је престоја́ло но́чом у цр̏кву, и у ње́га уви́јен боси́љак. 2. *уплете.* – Моја́ ба́ба је уви́ла два́јес венца́ црве́ни лу́к, и пеше́с венца́ бе́ли лу́к.

уви́ка се несвр. *расплаче се.* – Трча́ до́к трча́, па се сопле́те од једѣ́н ома́шљак, па́де и и у́вика се, дру́га де́ца га зајеба́вају, че́пе му се.

уви́њује се несвр. *изражава понизност, снебива се.* – Кат си сирома́ мо́раш сва́коме да се увињ̏аваш и скла́њаш у стра́ну.

уви́ра несвр. *увире, улива се.* – Му́рговица уви́ра у Лужни́цу, а Лужни́ца у Власи́ну.

уви́ра се несвр. 1. *увлачи се.* – Уви́ра се ко ру́б у ду́пе. Уври́ се у се́но да не озе́бнеш, и одре́ми до́к се не истре́зниш. 2. *подилази коме, политронише.* – Уви́ра се сва́кому који́ је ма́лко на по́ложај, али му сва́ деца́ запо́слена.

уви́си свр. *висећи почне да се истиче, да се експонира.* – Гле́ ко́лко су на ви́њагуву увисе́ли гро́здовчичи, од ми́лбога да гле́даш.

у́висин прил. *правцем навише, увис.* – Не расте́ у́висин, нело у́ширин, че поста́не ко́лко висока́, то́лко широка́.

уви́скује се несвр. *смеје се гласно и нападно, кикоће се.* – Уви́скује се ко полуде́ла. Уви́скује се ко ку́рвица.

увити́љи свр. 1. *уврти, увије као фитиљ, усуче.* – Увитиљи́л бр̏кови, зајезди́л се у че́зу, ви́ди се да́ је домачи́н човѐк. 2. фиг. *ослаби, смрша, занемоћа.* – Ти́ се поче́ попра́вљаш, че те бу́де, а једно́ вре́ме бе́ше на́чисто увитиљи́ла.

увлакња́ви свр. *учини да ко буде посут влакнима.* – Ма́ни ма́чкуту, не пригр̏тај ју то́лко, да те не увлакња́ви, ви́диш да вој опа́да дла́ка ко да је шу́гава.

увла́чи[1] несвр. *влачењем учини вуну погодном да се преде.* – Ми́ увлачи́мо на́шу ву́ну, и че си и́демо, са́ сте ви́ на ре́д.

увла́чи[2] несвр. *учини да неко учествује у чему, увуче кога или што у нешто или негде.* – Ме́не несу́ могли́ да увлечу́ у поли́тику, а си́на че ми увлечу́, јо́ш зеле́н, а њи́м такъ́в тре́бе. Запа́ли цига́ру, па увла́чи они́ја ди́м ко да ге једе́, са́мо му пома́лко иска́ча из у́ста ко па́ра ка́т се прела́ди.

увлече́ (рад. пр. увле́кал, -кла, -кло) свр. *увуче.* – Она́ ми́рна, на́ивна, али ју довати́ше ма́нгупи, увле́коше у њи́но дру́ство, и че ми пропа́дне дево́јче.

увле́че се свр. *увуче се.* – Жњѐмо, дете́ спи́ у љу́љ̏ну вр̏зану на др̏во, али ме́н стра́ да се змија́ не увлече́ при њега́, па сва̏ћи чѣ́с трчи́м да га погле́дам.

уво́ди несвр. 1. *провлачи нити основе кроз брдо и нити, припрема разбој за ткање.* – Данѣ́с сам уводи́ла у разбо́ј, од ју́тре почи́њам да тка́јем. 2. *доводи воду у кућу.* – Ма́лко ни по́може о́пштина с па́ре, а ми́ по́више сас ра́боту, и сви́ уве́домо во́ду у авли́ју, па са́ зго́да и за на́с и за сто́ку.

уво̏ди се свр. *сти̏ди се, снебива се.* – На једе̏ње не̏ма сра̏м, који̏ се уво̏ди, о̏н оста̏не гла̏дан. Уво̏ди се да једе̏, а неје̏ га срамота̏ да пру̏жи ча̏шу чљк преко аста̏л да му ју напу̏не чи̏м ју испра̏зни.

уво̏дљив, -а, -о *снебивљив, сти̏дљив, несигуран у себе.* – Зљва ми је мло̏го уво̏дљива, до̏јде на̏-госје, па си гла̏дна оти̏де, а му̏ж и деца̏ вој несу̏ такви̏.

уво̏шти свр. фиг. *пребије кога.* – И̏ма да те уво̏штим од бије̏ње, са̏мо ли те јо̏ш јену̏ш затече̏м да си пушти̏л кра̏ве у моју̏ де̏телину.

уво̏шти се свр. фиг. *укрути се, обамре.* – Пи̏је док се не уво̏шти, по̏сле мо̏рамо под ми̏шће да га до̏м во̏димо.

у̏вре свр. (рад. пр. увр̏л, -а, -о) *увуче* (упор. и провре). – Поку̏шај да га у̏вреш уну̏тра кроз пе̏нцерче, али је до̏ста те̏сно, пази̏ да се не загла̏ви, па ни ната̏м, ни нава̏м.

уврѐди (трп. пр. уврѐден, -а, -о) *нанесе коме увреду.* – Књи̏ђе ми поста̏доше о̏тров, не̏ма у ва̏рош кога̏ несѣ̏м закачи̏л и увреди̏л кроз књи̏ђете. Не̏ка и̏де све̏ по ре̏д, да се љу̏ди не на̏јду уврѐдени, да не поми̏сле да ји не це̏нимо, или да смо некакве̏ пустосвати̏це, кат са̏ми доо̏димо да питу̏јемо за дево̏јче.

уврѐдни се свр. *постане вредан, престане да ленчари* (упор. провредни се). – Нешто̏ се на̏ша комши̏ка одо̏цутра увредни̏ла, од негде̏ се вр̏та, да ми је са̏мо да зна̏м куде̏ је била̏ то̏лко ра̏но.

уврѐка се свр. *почне да мекеће* (коза). – Ју̏тром се љу̏ђи ражџако̏ле, пце̏та се ула̏ју, ко̏зе се уврѐкају, о̏вце се ублаје̏, сви̏ње се уску̏че, коко̏шће се укрѐкају, ма̏лко-ма̏лко па се све̏ сми̏ри, па на̏двечер па̏к тека̏.

уврждѝ се свр. *зуји и клопара са свих страна.* – Увржда̏ло се на све̏ стра̏не, не мо̏ж се ми̏не од ауто̏буси и лимузи̏не, неје̏ ко при на̏с.

увр̏же (трп. пр. увр̏зан, -а, -о) свр. 1. *обмота чиме и крајеве веже, увеже.* – Натова̏римо се̏но у ли̏тре, па га увр̏жемо цвр̏сто с коно̏пац, да не мо̏же да се у̏спут истре̏се. Неквȍ замо̏тано у крпо̏љ, па увр̏зано сас врцу̏, стоји̏ при пло̏т, ма̏лко по̏долшће оди на̏шу капи̏ју. 2. *упрти цедилку на рамена и тракове веже среда на груди.* – Увр̏жем цеди̏лку, у једну̏ ру̏ку рука̏тка с потква̏сено млеко̏, у дру̏гу сто̏вна с во̏ду, па на же̏тву.

увр̏же се свр. *упрти се и веже упрњаче среда.* – У љу̏љћу се увр̏жем, мати̏ка на ра̏мо, па на њи̏ву. Пођде̏м на во̏ду, уврже̏м се у цеди̏лку сас ка̏нту, збира̏ де̏сет ћи̏ла, на коби̏лку накачи̏м две̏ котлети̏ја, и она̏ збирају здва̏јес ћи̏ла, по трије̏с ћи̏ла во̏ду донесе̏м одједну̏ш.

увр̏зује се несвр. *увезује се.* – Ја̏ гле̏дам у ба̏бу, она̏ се увр̏зује у цеди̏лку, и натаци̏ња на ру̏ку торби̏цу сас ле̏б. Сас кани̏цу се превр̏зује, а у цеди̏лку ели љу̏љћу се увр̏зује.

увр̏љи свр. *убаци.* – Што не мога̏ше да поједу̏, уврљи̏ше кроз пе̏нцерче на магацине̏ра у за̏другу. Сѣ̏г чу ја̏ да поведе̏м и на̏шег А̏цу с ме̏н, да и ње̏г увр̏љимо у Бе̏оград, неје̏ о̏н за овде̏ка.

увр̏љује несвр. *убацује.* – Једна̏ жена̏ држи̏ дрвену лопа̏ту, дру̏га ту̏ра ле̏бови на њу̏, и ова̏ј што̏ држи̏ лопа̏туту бр̏зо увр̏љује ле̏бовити у ву̏рњу, и распоре̏ђује ји да се не доди̏рују, да се у̏баво опечу̏.

увр̏не свр. 1. *завртањем какве направе смањи проток чега.* – Уврни̏ ви̏тлошку на ла̏мпуту да неје̏ то̏лко си̏нула, да ма̏лко пришпа̏рамо га̏с. 2. *наглим окретањем руке зада бол.* – Уврни̏ му руку̏, и не пуштај док не при̏зна.

увр̏нут, -а, -о *који је смушен, сулуд, на своју руку.* – За некуга̏ који̏ је усу̏кан и увр̏нут при на̏с ка̏жу да је заје̏бан ко те̏сне га̏че.

уврти̏ свр. *савије више пута, умота.* – Башта̏ ми во̏ди ко̏ло, подри̏пкује и све̏ заплита сас но̏ђе, саде̏ о̏н тека̏ умејеше да и̏гра, па уврти̏ оро̏то, уврти̏, напра̏ји га ко змију̏, а тѣ̏г га одједну̏ш расплете̏.

уврти́ се свр. *упреде се.* – Ба́ба пр̏во и́спољк навр̏тка неко́лко на врете́но, па по́сле да би вој по́брж ишло́ запе́кља пре́ћуту окол врете́но, пу́шти дљ̏гу ни́тку, поди́гне ју у́вис, заврти́ врете́ното ко деца́ кат се и́грају с вр̏ндало, извлече́ пре́ћуту ко́лко го́д мо́же у́вис, и пу́шти ју да се уврти́.

увр̏тка свр. *упреде две нити у једну.* – Седи́ ба́ба на ба́самаци у ладови́нку и вр̏тка, жу́ри да увр̏тка јо́ш после́гња две́ клувчети́ја, па од ју́тре да по́чне да пле́те.

увр̏цка се свр. *узврпољи се, почне да баца усплахирене погледе лево и десно.* – Кад га ви́ди да вој се приближа́ва, поцрвене́је и увр̏цка се, па не зна́је на коју́ стра́ну да погле́да.

увр̏чи свр. *подигне реп па почне безглаво да бежи* (о говечету). – Кат чу́ју штркља́вицу, гове́да увр̏че ре́п и уштр̏кљају се, побе́гну у́-свет.

увр̏чка свр. *провуче, продене што кроз нешто.* – Немо́ј ми ди́раш плете́њето, да се не развр̏чкају и́гле, по́сле тре́бе му́ку да ви́дим до́кле ји по́ново навр̏чкам.

увр̏чује несвр. фиг. *говори двосмислено, избегава да каже праву истину.* – Ма́ тека́ си је, са́мо што га Петка́на увр̏чује, па не казу́је све́ дире́кт ко ја́, не́го она́к о́долек. Не́чу га увр̏чујем ко ја́ре ре́п, не́го чу ви при́чам поште́но, кад нуме́јем дру́кче.

уга́зи (трп. пр. уга́зен, -а, -о) свр. *газећи уташа, згњечи.* – Све́ ми уга́р угази́ше се́лска гове́да. Вр̏ли смо на гу́мно с ко́њи, те́рамо ко́њи та уга́зе жи́то, па ји изведе́мо и с ви́ле све́ то́ј растресе́мо, па ји па́к уво́димо да га́зе док га не оврше́мо. Уга́зена ми де́телина, па́кос ми комши́ја направи́л.

у́гар м *њива плитко поорана после жетве.* – Све́ ми угази́ше у́гар с о́вце. Бр̏за ко же́љ̏ћа преко у́гар.

уга́ри (трп. пр. уга́рен, -а, -о) несвр. *оре њиву после жетве да одстоји пре новог сејања ради побољшања приноса.* – У Ћи́цину лива́ду Љу́пко уга́ри стр̏ниште, а снаа́ во́ди гове́да. Угари́ли су сва́ стр̏ништа која́ су по́близо до село́. Неко́лко њи́ве изугари́мо, неко́лко че о́стану неуга́рене. ■ **угаре́ње** *гл. им.* – Тамѝн завр̏шиш копа́ње, до́јде же́тва, тамѝн о́жњеш, а́јде вр̏ша, тамѝн овршеш, а́јде угаре́ње. ⇔ *изугари, поугари.*

уга́си (рад. пр. уга́сал, -сла, -сло) свр. *учини да нешто престане да гори;* фиг. *охладе се осећања.* – Мо́ре, уби́ло те плеве́ње у гла́ву, ви́диш ли да ти се огѝњав угаси́л. Угаси́ си́јалицуту, да не гори́ бе́спотребно. Ни њу́ не мога́ да заво́лим, уга́сал сам, она́ то́ј виде́, па си отиде́. ⇨ *угасне.*

угасљи́ви свр. *упрља и усмрди што петролејом (гасом).* – Сипу́ва га́с у ла́мпу, па си угасљи́ви ру́ђе, три́пут ји ми́ са сапу́н, и јо́ш смрде́.

уга́сне свр. *в. угаси.* – Ши́бнем с разбо́ј, гаса́рче уга́сне, му́жи се упцу́ју, деца́ се упиште́.

уга́ћа несвр. 1. *испуњава нечије жеље, угађа.* – Ба́ба се кобајаги љу́ти, уства́ри им приста́њује на ша́лу, и во́ли да им уга́ћа. Не мо́ж да про́јде дѝн да ми нешто́ не пригова́ра, и да ми на нешто́ не наоди ману́, па ко́лко да се тру́дим да му уга́ћам. На сви́ уга́ћа, а на́јвише уга́ћа на куми́цу, заслужи́ла куми́ца. И́ма сви́ње које́ не́че да једу́, па мо́ра да им се уга́ћа и́сто ко на деца́. 2. *удешава, подешава, ради у своју корист.* – По́п прере́же кола́ч, па полути́ну даде́ домачи́ну, а полути́ну у́зне о́н, али све́ уга́ћа да њиго́вата бу́де по́голема.

угла́ви (трп. пр. угла́вен, -а, -о) 1. *учврсти, намести нешто да чврсто стоји.* – Направи́ли то́п от чи́вуру, углави́ли га на то́чкови от коле́ће, па га напуни́ли сас бару́т. Ви́ћ да ли је до́бро угла́вен тру́пат на ко́ла, да не па́дне у́спут. 2. фиг. *споразумно утврди, уговори.* – При́јетељи се погаћа́ше, и погоди́ше се, углави́ше ра́боту, сва́дба че бу́де, ме́н нареди́ше да изле́знем пред вра́та и три́пут опа́лим из двоце́вку.

угла́вноме прил. *најчешће, претежно, највећим делом, углавно.* – Уработи́мо га како́ га уработи́мо, угла́вноме га спекља́мо, са́ му мо́ж пи́јемо кр̏чму.

у́глед м *пример који служи за узор.* □ – Док ста́рци не помре́ше на́ше ло́зје у Сли́вје бе́ше за у́глед у це́лу околи́ну. Прокречи́мо и прочисти́мо ку́ћу, неје́ бѣ́ш за у́глед, али па је бо́ље не́го што́ је било́.

угле́да се свр. *пође за нечијим примером, усклади своје поступке по угледу на некога или нешто.* – Што́ се неси́ угледа́ла на некоју́ по́штену дево́ћу, не́ло на Се́вду копила́рку, тека́ ли ни обра́з бе́лиш.

у́глен м 1. *комадић жара.* – Неје́ ни та́м лѣ́к живо́т, и та́м се му́чиш и пече́ш ко цр̏вик на у́глен. 2. *угашени жар, угљенисани комад дрвета.* – Пе́кло се, пе́кло, па се направи́ло на у́глен, мо́же се са́мо вр̏љи.

угленчѣ́к мн. угленчи́чи м *дем. од углен, угленчић.* – И́ди доне́си једѣ́н угленчѣ́к да де́да запа́ли лулу́.

угле́ње с збир. *углевље.* – Престраши́л се, па су га три́пут води́ли при ту́ј ба́бу у Војници́ да му га́си у́глење. Во́ден је код ба́бе да му га́се у́глење, да преста́не да се умочу́је у кре́вет.

углењи́це с *дем. од углење.* – Ту́ри се уз огњи́ште зевња́но гр̏не, у ње́г се нешто́ приста́ји, пасу́љ ли је, зе́ље ли је, оно́ па́да у ње́г углењи́це, а на́ша ба́ба веле́ше да је оно́ здра́во за желу́д.

угле́цује несвр. *загледава, мери погледом.* – Све́ неве́сте су у́баве, али на́шата бе́ше на́јубава, ка́д ју дове́домо у село́ сви́ су ју угле́цували.

угле́цује се несвр. *поводи се за нечијим примером, узима себи кога као углед.* – Ако се на њу́ угле́цујеш, о́нда си добру́ му́стру одабра́ла у коју́ де се угле́даш.

угма́ца се свр. *испрља се гацајући по житком блату.* – Не гма́цај по каљи́ште, ако се угма́цаш не́мам у какво́ да те преоблечѐм. От пцува́ње се размо́кре у́ста, па нуме́јеш да ста́неш, угма́цаш се у пизда́рање ко коко́шка у каљи́ште.

угњѐзди се свр. *настани се, савије гнездо.* – Мло́го си ми прира́сла за ср̏це, неје́ са́мо зато́ј што́ си у́бава, не́ло тво́ја доброча́ ми се у ср̏це угњезди́ло.

угњете́ свр. *увуче, угура.* – Нава́лише, и угњѐтоше и ме́не у па́ртију, ако несѣ́м те́л.

угњете́ се свр. *убаци се, угура се и где треба и где не треба.* – За њѐга се ти́ не сећи́рај, о́н уме́је да се и у ду́пе угњете́ некому́, са́мо ако је ма́лко на по́ложај, и ако че и́ма ко́рис од њѐга. Угњете́ се и где му је ме́сто, и где му неје́ ме́сто.

угњиле́је свр. *постане гњио, омекша.* – Му́шмуле не мо́гу да се једу́ док не угњиле́ју.

угњи́та се несвр. *завлачи се, намеће се, увлачи се.* – Ко́лко вој о́н по́више нао́ди ману́, то́лко му се она́ по́више угњи́та пот ко́жу.

уго́веје свр. *постане одсутан и расејан, умуси се и не мрда.* – Уговеја́л уз аста́л ко мла́да неве́ста прет ку́ма. Ка́д овца́ уговѐје и истѐѕа се, овча́р вој промѣ́кне шу́бару испод но́ђе, и с шу́баруту ју обико́ли у кру́г.

уго́веје се свр. *упредоби се, ућути се.* – Мо́ре, жи́вну ни ората́, једно́ вре́ме се бе́омо сви́ уговеја́ли ко гове́да на же́гу.

уговори́ свр. *постигне договор, договори се о чему.* – Уговори́ли да се на́јду и зоро́м да по́јду за Пи́рот, кад у́јутру њѐг не́ма на догово́рено ме́сто.

уговори́ се свр. *вери се, прихвати брачну понуду.* – Уговори́м се: до́јду ве́чером све́кр̏, свекр̏ва, дару́ју они́ ме́н, ја́ њи́, и по́сле за две́-три́ не́деље не изла́зим ни́где от ку́ћу. ➞ *удума се.*

уго́ди свр. *испуни жељу, учини по вољи.* – Ни́кад не мо́гу на свекр̏ву да уго́дим: ако запр̏жим ма́нцу – мло́го мр̏сно, че доби́је при́тисак; ако га напра́јим по́сно – че се испо́сни, па че вој се у верти́ гла́ву.

уго́ји свр. *добро хранећи учини дебелим, утови.* – Свиња́на се ве́ч угоји́ла, ве́ч не мо́же да се ди́гне да једѐ, мо́ра да се ко́ље што́ пре́.

угóји се свр. *удебља се.* – Угојúл се ко вéпар. ⇔ *поугоји се.*

угорú свр. *загревајући учини што врелим.* – Вутáра на вáлте, па нéмамо пéглу да ју испéгламо, нéло тýримо лопáтицу на жáр, па ју угоримó, и с њý ју испéгламо.

угорú се свр. *постане врео, нагори се.* – Црéпња трéбе да се дóбро угóри на жáр, да мóже да се печé лéб у њý.

угорчú се свр. *добије горак укус.* – Овóј брашнúште јóш лáнско, угорчéло се, ни свúње га нéче једý.

угóтви (трп. пр. угóтвен, -а, -о) свр. *припреми јело, зготови.* – Мојá мáћа кад угóтви чорбý, за ýста се лéпи. Сá че дóјде вршáлица, па да úдеш да вој помóгнеш да угóтвите за вршачú. Ручљк је угóтвен, и астáл постáвен, áјде збúрајте се.

угóцује несвр. *угађа, испуњава нечије жеље.* – До кадá чу јá на свú да угóцујем, ко да сам доведéна у овýј кýћу слýга да бýдем.

угрáби свр. фиг. *предухитри.* – Уграбúмо та зденýмо сéно прет ћúшу, да га не намóкри на óткоси.

угрáди свр. *постави у зид, узида, уклопи на одговарајуће место део намештаја или столарије.* – Купúмо столáрију: једнá ýлазна врáта, трóја сóбња, и трú прóзора, али ји јóш несмó уградúли.

угрáши се свр. *полешкари у постељи док се не расани* (упор. и истишти се). – Јóш мáлко да полежúм да се угрáшим.

угрвáља свр. *котрљајући убаци што у неки простор.* – Дојдé комшúја та ми пóмогну да угрвáљам кáцу у пóдрум.

угрди се свр. *постане грдно, непријатно, одвратно.* – Сá се не једé поснинá ко напрéд, нело блажнинá, па се угрдúла, нéче душá да једé, сáмо попржиш – расúпеш, попржиш – расúпеш.

угрéва несвр. *излаже птицају топлоте, чини кога или што топлим.* – Мóре, ређúцава почé да ни угрéва, јóш мáлко па че пóчнемо да сврљамо дрéје од нáс. ⇔ *поугрева.*

угрéје свр. *загреје.* – Угрéја слњце, че помóри и нáрод и стóку.

угрéје се свр. *загреје се, постане топао.* – Морýза се сáди кат се зевњá угрéје.

угризé се свр. *упије у себе, прожме се материјом у коју је стављен.* – Туршúја нејé стасáла за једéње дóк се не угризé у сóл и ћиселúну.

угорчú се свр. *постане горак.* – Сúрење сóл држú, ако се не посóли дóбро, угорчú се, па ни свúње нéче да га једý.

угрмú свр. *почне јако и непрестано да грми.* – Некадá кад га стýнтеше, кад га усéва и угрмú, мú у једнý дýшу трчимó сас родúтељи да збéремо сéно, да га не завáти ћúша.

угрмú се свр. *почне да грми са свих страна.* – Вéтар понéкада донесé облáк одједнýш и од нúгде, па се угрмú и усéва, и надóјду потóци.

угрчи се свр. *скупи се, укочи се.* – Нóђе ми се угрчúше седéјечи. Јá и мојú тóј несмó урабoтúли, а којú је тóј урабoтúл да је прóклет дабóгдаде, и да му се и рýђе и нóђе угрче.

угýра се свр. *пробијајући се кроз гужву увуче се у нешто или негде.* – Једвá се угурá у аутóбус, али сам морáла да стојúм свé до Пúрот.

угýсти свр. фиг. *почне да пада у густим капима или пахуљама.* – Мóре, ћúшава ýгусти, áјде да бéгамо под некојé дрво. Снéгав ýгусти, че ни завéје.

угýши свр. *онемогући коме дисање, умори стежући за гушу.* □ – Почé да бéгам, али нúгде врáта, запé се да óкам за пóмоћ, али нéмам глáс, некво́ ме ýгуши, не мóгу да óкнем. ➞ *удави.*

у̏дава ж *удаја.* – Гоца̀ ду̏ши у ку̏ћу, че̏рће пристѝгле за у̏даву, не̏ма ви̏ше за кво̀ да ји до̀м чу̏ва.

удавѣ̀ц мн. удавцѝ м *удовац.* – Ја̀ сьм ко девѡ̀ћа побе̏гла за удавца̀. Да̀доше ме за удавца̀, гоца̀ има̀ње и̏ма, па да ми бу̏де боћѝм добро̀, а оно̀ испа̀де са̀мо да се по̀виш му̏чим.

уда̀ви (трп. пр. уда̀вен, -а, -о) свр. 1. *утопи у воду.* – Бо̀ље да сам те удавѝла у корѝто до̀к сам те купа̀ла, не̏ло што̀ сам те очува̀ла такво̀ недѣ̏гаво. 2. *усмрти прегризањем врата.* – Ву̏ци се намножѝше, па ре̏тко да про̀јде нећѝ дѣ̏н да неје̏ понека̀ овца̀ уда̀вена. 3. *угуши стезањем за врат* (упор. угуши). – Неје̏ ју утепа̀л, удавѝл ју с ру̏ће, стаеса̀л за гу̏шу док преста̀ла да ди̏ше. 3. фиг. *умори кога досадном причом или понашањем.* – А̀јде до̀ста ви̏ше, у̏дави ни с ту̏ј твоју̏ при̏чу.

удавѝца ж *удовица.* – По ра̀т мла̀де удавѝце ко̀лко о̀ч.

уда̀ри свр. 1. *зада ударац, лупи, млатне.* – Чу те уда̀рим, да ти глецѝ излету̏. 2. фиг. *почне.* – У̏дари младиња̀та на пе̏сме, те̏ра ји рећѝцата, и ме̏н нудѝше, пѝну и ја̀, и ме̏н ста̀ну же̏га ма̀лко, ал ми не лѝчи да се усту̏рам да поје̏м сас њѝ. ■ **удара̀ње** *гл. им.* – Коле̏вка ти до разбо̀ј, тамѣ̏н те у̏спим, прѝјдем да потка̀јем, уда̀рим нећѝ пу̏т, удара̀њето те пробу̏ди, ја̀ ма̀нем да тка̀јем. ⇔ *заудара, изудара.*

удѣ̀не свр. *удахне.* – Сту̏д па болѝ, кад издѣ̏неш пу̏ши ко стро̀шен ћу̏нац, ка̀д удѣ̏неш, р̏ње се зале̏пе.

удебе̏ли (трп. пр. удебе̏лен, -а, -о) свр. *удебља, угоји.* – Смањѝ им рану̏, че ји удебе̏лиш пре вре̏ме, па че мо̀рамо да ји ко̀љемо до̀к је јо̀ш же̏га. Удебе̏лен, не мо̀ж да се ди̏гне ко̀лко је дебе̏л.

удебе̏ли се свр. *удебља се.* – Ја̀ велѝм стеснѝле ми се панталѡ̀не, па не мо̀гу у њѝ да уле̏знем, а она̀ велѝ да несу̏ криве̏ панталѡ̀не, нело сам се ја̀ удебелѝл ко ве̏пар. ⇔ *поудебели се.*

уде̏ва несвр. *увлачи што кроз неки отвор.* – По̀че да не мо̀гу без на̀очари да уде̏вам коњ̏ц у иглу̏.

удеве̏ри се свр. фиг. *напије се.* – Милица̀јац улеза̀л при њѝ, па се удеверѝл та̀м ко ћусћѝја, са̀ ја̀ мо̀рам да се са̀м снаѡ̀дим. Поче̏мо оди рећѝју, па ударѝмо на цревца̀ на ска̀ру, па прејдо̀мо на винце̏, и ка̀т се удеверѝмо, поче̏мо да ва̀димо ле̏кови от прѝтисак.

уде̏не свр. *увуче што кроз неки отвор.* – Оћораве̏, не вѝдим ви̏ше да уде̏нем коњ̏ц у иглу̏ и с на̀очари.

уде̏ре се *почне да виче, почне да се дерња,* – Кат по̀јде она̀ја која̀ расту̏ра седе̏њћу, по њу̏ по̀јде њо̀јно момче̏, а по ње̏г се уде̏ру дру̏га момчетѝја.

уде̏си свр. 1. *доведе у ред, удеси* (упор. и подеси). – Ку̏ћу окречѝмо, со̀бе удесѝмо, прѝјетељи че ни пр̏ви пу̏т до̀јду на сла̀ву. 2. фиг. *изудара, пребије.* – Мо̀ре, она̀ си је то̀ј и тражѝла, али ју удесѝл, трѝ дѣ̏на неје̏ могла̀ да се ди̏гне ис кре̏вет.

уде̏си се свр. 1. *дотера се, нагизда се.* – Удесѝл се ко мла̀да неве̏ста. Удесѝл се ко за Врбѝцу.

удѝвји се свр. *расте у коров и трње, постане пуст и некултивисан* (упор. подивји се). – Нѝти и̏ма на̀род, нѝти и̏ма сто̀ка, све̏ се удивјѝло и ура̀сло у тр̏ње и грма̀ње.

удѝпли (трп. пр. удѝплен, -а, -о) свр. *среди и наслаже једно преко другог.* – Некакве̏ кр̏пће, ве̏зени пешћирѝ и такво̀јете натура̀ла по аста̀лче, на про̀зор, по ду̏вари, ја̀ то̀ј збра̀, удиплѝ, па натура̀ у сандѣ̏к. Уле̏зоше у њо̀јно сопче̏, оно̀ сре̏дено и удѝплено, вѝди се да је дево̀јчето вре̏дно.

удѝса несвр. *удише.* – Багато̀ри се ме̏њају, али вршѝ̀ч ку̏ј отвр̏ља сла̀му испред дре̏ш, бе[с] сме̏ну удѝса прашѝну, ко да је у водени̏цу.

удльбе̏ свр. *издуби.* – Куде̏ вода̀ тече̏ она̀ удльбе̏ корѝто, то̀ј си њо̀јан пу̏т.

у̏добно прил. *на удобан начин, повољно.* □ – Се̏дни у̏добно, немо̀ј да си се̏дла на крајчѣ̀к ко сироче̏.

удѐбнос м *особина онога што је удобно, повољни услови, комодитет.* – Ти̏ја живо̀т и ти̏ја удѐбнос не̏ма ви̏ше ни̏где да на̀јде ко што̀ га је при мѐн има̀ла.

удова̀ља несвр. *удовољава, испуњава нечије прохтеве.* – Ако је до̀бар домачи̏н да удова̀ља стругари̏, они̏ му не пра̀је штѐту, ако ји не удова̀ља, они̏ му иска̀рају ко̀ла из авли̏ју, и гу̀рну у доли̏ну.

удѐми (трп. пр. удѐмен, -а, -о) свр. *уда кћер или сестру у туђ дом* (упор. одоми). – Си̏ну смо направи̏ли ку̀ћу, а че̏рку удоми̏ли у до̀бру ку̀ћу. Че̏три че̏рће и̏мамо, и све̏ до̀бро удѐмене.

удѐми се свр. *заснује дом и породицу* (упор. одоми се). – Пе̏т че̏рће и̏мам, све̏ се добро̀ удоми̏ле.

удрве̏ни се свр. фиг. *укрути се од хладноће или страха.* – Удрвени̏мо се от сту̀д чека̀јечи да сти̏гнете. ➞ *удрви се.*

удр̏ви свр. *укрути*. – Ма̀ мо̀ж са̀мо да ми га удр̏виш, дру̀го ми ни̏шта не мо̀ж. По̀старити зе̏т ме посаветова да га до̀бро удр̏вим, па по̀сле да га ту̀рам.

удр̏ви се свр. фиг. *укрути се од хладноће или страха* (упор. удрвени се). – Удрви̏ се ко ко̀мпир, пу̀штете ме по̀близо до ку̀бе да се огре̏јем.

удр̏дње се свр. *почне да гуњђа, почне да лупета глупости.* – Удр̏дње се, па нуме̏је да ста̀не, гла̀ву чове̏к мо̀ра да си вр̏же од њо̀јно дрдња̀ње.

удржи̏ свр. *задржи, спута.* – Не мо̀ж да удржи̏ш јези̏кат да не ме̏ље, ви̏диш да ти се сви̏ потсми̏вкају, и пока̀зују с пр̏с на те̏б. Гле̏дам га, неје̏ би̏к, нело алеси̏на, не мо̀ж га трој̏ица чове̏ка удрже̏.

удро̀би (трп. пр. удро̀бен, -а, -о) свр. *дробећи на ситне комаде ставља у нешто течно.* – Који̏ какво̀ удро̀би, то̀ј че и да ку̀са. Ја̀ мло̀го во̀лим удро̀бено мле̏ко с качама̀к.

удро̀па се свр. *испрља се блатом, укаља се.* – Чији̏ се ово̀ј чирикле̏ја ва̀ља по каљишта̀кав, у̏дропа се ко пра̀се, не мо̀ж га познају̏ до̀м. Дојдо̀ше деца̀ од игру̀, удропа̀ла се до гу̀шу.

уду̀ва се свр. *почне да дува и не престаје* (о ветру). – У̏дува се ветри̏на, све̏ че да пооба̀ра и поодно̀си цре̏пови от ку̀ће.

удудњи̏ се свр. *почне потмуло да грми са свих страна.* – Удудња̀ло се и усева̀ло се, на̀с стра̀ што̀ смо у со̀бу, а како̀ ли је на овчари̏ го̀ре у пла̀нину.

удуду̀љи се свр. *придружи се, пришљамчи се.* – Пе̏тар Пасуља̀н се слагну̀л па некво̀ тра̀жи по̀зем, а по њѐга се удудуљи̏л Цо̀ла.

у̏дум м *прошевина девојке, веридба.* – Дојде̏ и ти̏ја дѣ̀н ка̀д отидо̀мо у Сурече̏во на у̏дум. ➞ *удумушка.*

уду̀ма свр. *уговори, постигне договор о веридби, вери девојку.* – Уду̀мају дево̀ћу и даду̀ вој да̀р, а она̀ њи̏ цели̏ва у ру̀ку, и по̀сле не иска̀ча ис ку̀ћу до сва̀дбу. Ба̀шта ме о̀кну и ре̏че: Удума̀л сам ти неве̏сту, у̏бава ко горо̀цвет.

уду̀ма се свр. *вери се* (упор. уговори се). – Ту̀ј но̀ч на̀ша Пе̏рса се у̏дума за Ти̏ку из Бе̏жиште. Дево̀ћа ка̀т се уду̀ма, ви̏ше на ко̀рзу не изла̀зи.

уду̀мује несвр. *проси девојку, уговара веридбу.* – Дуду̀че да ту̀ри у це̏п, и о̀дма да доо̀ди при мѐн, и̏дем да уду̀мујем неве̏сту, мага̀рево че же̏нимо. Мо̀ј башта̀ се пре̏мени, ма̀ти о̀меси пога̀чу, на̀точи ређи̏ју, све̏ то̀ј тури̏ше у кр̏пу, и ч-и̏демо да уду̀мујемо сна̀шку, и мѐн пове̏доше, ове̏ја од мѐн по̀мљецѣ̀ се оста̀доше до̀м.

уду̀мушка ж *прошевина девојке, веридба* (упор. удум). –Прегњави̏мо уду̀мушку, прегњави̏мо о̀гледи, прегњави̏мо сва̀дбу, прошдоше̏ у̏јдурме. На њи̏ну уду̀мушку се сви̏ напи̏мо.

удуши свр. *угуши, удави, усмрти дављењем.* – Стегал ју за гушу, и не пуштал док ју не удуши́л, па ју врзал с конопац и обеси́л, ко да се сама обеси́ла.

уђаво́ли се свр. *постане ђаво, пролукави се.* – Уђаволи́л се на́род, са́мо гле́да који́ коме́ да подва́ли. Коко́шћене се, бре́, уђаволи́ле, не́че ђо́раво јајце́ да снесу́.

уђу́ми се свр. *порасте густо попут жбуња.* – Ме́тле пора́сле висоће́, па се уђуми́ле у гради́ну, не мо́ж да се про́јде мецу њи́.

уже́гне (рад. пр. ужега́л, -ла, -ло) свр. *поквари се од стајања и врућине* (о сланини, масти и др.). – Ма́з о́че да уже́гне ако не стоји́ и ла́дан по́друм. Ма́з у ову́ј ка́нту се уже́гал, тре́бе да се прето́пи да не мири́ше, да мо́же да се једе́.

ужегле́ло поим. прид. *непријатан мирис ужегле масти.* Иси́пеш спр́жу у су́д, и утѣ́пкаш ју с ложи́цу да не оста́не негде́ празно́, о́че по́сле ту́ј да замири́ше на ужегле́ло, и да це́лу спр́жу покваи́ри.

ужи́вка свр. *ужива у дем. значењу.* – Е́, да мо́јна черка́на и́маше мо́зак, па да си са́ ужи́вка у бога́ту ку́ћу.

ужи́га се (трп. пр. ужи́ган, -а, -о) свр. *добије кондицију, постане отпоран, очеличи се.* – Пр́ва два́-три дѣ́на су загу́лена, до́к се ужи́га чове́к, по́сле и́де. Јо́ш неје́ ужи́ган на те́шку ра́боту, али че се ужи́га. ➡ *ужилави се.*

ужила́ви се свр. *добије кондицију, постане отпоран, очеличи се* (упор. ужига се). – Ужила́ви се чове́к на печа́лбу, па му ни́шта неје́ те́шко. ⇔ *поужилави се.*

ужи́ли свр. *стави младу грану у влажну земљу да пусти жиле.* – Да ми даде́ш чепку́ од ово́ј цвеће́нце, ја́ чу га поса́дим и посипу́јем, и оно́ че се ужи́ли и прива́ти.

ужл̥ни се свр. *упорно нешто гледа, тражи или чини док не постигне то што је желео.* – Ужлни́л се ко жл̥на, па не престању́је да мо́ли и доса́ца. Ужл̥ни се: Да́ј, па да́ј! – и до́к му не даде́ш, не оста́вља те. ⇨ *ужльни се.*

ужлте́је свр. *постане жут, добије болеснички изглед* (упор. пожлтеје). – Нешто́ им дете́то млого ужлте́ло. Мору́зе ужлте́ше, су́ша голема́, не́ма ћи́ша.

ужл̥ти свр. *учини што жутим.* – Преје́л се, па ужлти́л га́че.

ужльни се свр. *в. ужлни се.* – Ужльни́л се у ме́не, па не сту́ра тре́пће. Ка́т се ужльним да чу́јем кво́ је било́, а мој́и ми речу́ да ји ма́нем, ја́ се ужльним при ба́бу, и она́ ми испри́ча све́ по ре́д.

ужу́га се свр. *убрза се, постане нестрпљив за чим.* – Кво́ си се ужуга́л, посе́ди јо́ш ма́лко. Ви́дим ја́ да га ужуга́ло да доби́је тоја́гу по ду́пе.

ужу́ри свр. *почне да жури, ужурба.* – С ређи́ју тре́бе и́спольк ко сас мла́ду невѐстицу, од њу мо́ж да зака́саш ако ужу́риш да ју собу́ваш на цу́гѣ, и́ма те тре́сне у ти́л да те запота́ји. Тѣг се же́не ужу́ре да им на́ново поста́вљају то́ј кво́ је го́твено за сла́ву.

ужу́ри се свр. *ужурба се.* – Врну́мо се у со́бу при до́кторатога, о́н се у́жури, тре́бе да и́де при неко́г. То́ј ми са́општи, и у́жури се до́м, и́ма си ра́боте.

уз(а) предл. *уз.* – Сама́ не мо́гу да сла́зим и да се ка́чим уз ба́самаци, па си по́више лежи́м. Не качи́ се уза слѣ́буту, че па́днеш да се искршња́чиш.

узајна́ти се свр. *уинати се.* – Ја́ се узајнати́, не́чу да приста́нем, па да ме уте́па, ал и о́н не попу́шта. Узајнати́л се ко мога́ре на ћупри́ју.

узболи́ свр. *почне несносно да боли.* – Кад ме узболи́ меши́на, по сву́ но́ч се спре́зам и тру́чем по кре́вет.

у́збрдица ж геогр. *узбрдна страна узвишења; назив за уздигнуто тло по изгледу навише.* – Те́шко се ста́р чове́к ка́чи на у́збрдицу.

узбр̑дичаво прил. *са косином, са великим нагибом.* – Заита́ли се, а узбр̑дичаво, чи́ни им се душа́ че на но́с да им изле́зне. ⇨ *узбрдњичаво.*

у̏збрдњичаво прил. *в. узбрдичаво.* – Оно̏ си ни село̏то такво̏, у̏збрдњичаво, ко кроз коми̏н да и̏деш. ⇔ *наузбрдњичаво.*

узбуја̏је свр. *почне нагло да буја од надошле енергије.* – Са̏ да вој па̏дне ђи̏ша, па да ви̏диш како̏ моро̏за и̏ма да узбуја̏је, и полуде̏је од ро̏д.

узбуја̏л, -а, -о *који има времена на препек, који не зна шта ће са собом* (упор. побујал). – Мо̏ж нећи̏ да рече̏ да сам узбуја̏ла, па не̏мам дру̏гу рабо̏ту, али ме̏н добро̏ ка̏т се у̏јутру истрчи̏м по лива̏ду. Ма̏ они̏ узбуја̏ли, по це̏л дѣ̏н се поме̏рају из ладови̏ну у ладови̏ну, док ми скапу̏јемо од ра̏боте.

узбујљ̏ак м *нерад, ленчарење, губљење времена улудо.* – Ма̏је се по село̏ од узбујљ̏ак ко крна̏ кра̏ва, па и на дру̏ђи сми̏та да рабо̏те кво̏ им је за ра̏боту.

узбујо̏тина м/ж пеј. *леђа особа.* – Ма̏ни ту̏ј узбујо̏тину, она̏ се не свр̏та до̏м, гле̏дај си ти̏ те̏бе.

узбу̏не свр. *кипећи нарасте, прокључа.* – Кад заћипи̏ млеко̏ оно̏ узбу̏не, и мо̏ра да се скла̏ња от шпо̏рет. Ћи̏пнем млеко̏ са̏мо ма̏лко да узбу̏не.

узбу̏ни свр. *побуни, ускомеша, подстакне кога на свађу и тучу.* – Узбу̏ни ји, па наста̏не кара̏ње и тепа̏ње, це̏ла мала̏ се сабе̏ре да ви̏ди кво се деша̏ва. Ма̏лко сам га удари̏л негодечћи̏, а о̏н кат поче̏ да ви̏ка у голе̏ми гла̏с, у̏збуни це̏л комшиљ̏к.

узбучи̏[1] свр. *постане кисео, прокисне.* – Млеко̏то бе̏ше узбуча̏ло, па га врљи̏мо на сви̏ње. Ву̏рда тре̏бе да постоји̏ не̏дељу-две̏ да пређипи̏, ал не ваља̏је да је на млого топло̏, мо̏ж да узбучи̏ и да се бати̏ше.

узбучи̏[2] свр. *зачује се ларма, почну сви углас да вичу.* – Надокра̏ћу се пре̏срами, и ре̏че на башту̏ си да пристању̏је да по̏јде за ње̏га, оно̏ у ку̏ћу у̏збуча, ко да си о̏гањ у сла̏му врљи̏л.

узви̏је свр. *спопадне бол.* – Кад ме но̏чу узви̏је сле̏по цревȍ, са̏мо се тру̏чем и превр̏там по кре̏вет.

узврти̏ се свр. *узнемири се, усплахири се.* – Чи̏м уле̏зо у со̏бу ба̏бата ме про̏цени да сам се због некво̏ узврте̏л, видо̏ како̏ се усми̏вка конто ду̏вар. Узврте̏л се окол ме̏н да му продаде̏м бра̏ниште у Сулима̏ново, а за це̏ну не питу̏је. Узврте̏л се ко путпудаљ̏ћа у ре̏тко жи̏то.

узвуња̏ри се свр. *испрепада се.* – А Ђо̏ка ви је ко за̏јак, ал се ва̏рка да дево̏јчето приме̏ти да се узвуњари̏л.

у̏зголем, -а, -о *овећи.* – Испле̏ла сам ти у̏бав це̏мпир, мо̏ж је ма̏лко у̏зголем, али ка̏т се опе̏ре че се збе̏ре, и че бу̏де тамѣ̏н.

уздаси̏ња несвр. *уздише.* – Чу̏јем га поне̏кад како̏ дљбоко̏ уздаси̏ња, ал ћутимо̏, ни о̏н о̏че пр̏ви нешто̏ да проду̏ма, ни ја̏. ⇨ *уздашиња, уздиса.*

уздаши̏ња несвр. *в. уздасиња.* – Кво̏ се то̏ј то̏лко не мо̏ж се̏тиш, па уздаши̏њаш це̏л дѣ̏н. Поне̏кад се тека̏ разви̏ка, устр̏sa по це̏л дѣ̏н, уздаши̏ња и муку̏је.

уздѣ̏не свр. *уздахне.* – Запотаји̏ло ме, па не мо̏гу да уздѣ̏нем. Како̏ то̏ј Ђо̏ра ре̏че за Бо̏су, Бра̏нча поче̏ да коко̏ли, у̏вати се заср̏це, са̏мо пли̏тко у̏здьну, и то̏лко. ⇔ *поуздьне.*

узди̏гне се свр. *подигне се на прсте да би био виши.* – Узди̏гне се на пр̏сти, или се потка̏чи на некво̏, са̏мо да бо̏ље ви̏ди кво се то̏ј при на̏с деша̏ва.

узди̏за се несвр. 1. *подижући се увис штрчи.* – Натова̏рим шу̏му на ко̏ла, па вр̏жем сьс коно̏пци озго̏ре, да се не узди̏за и попа̏да по пу̏т. 2. *горди се, прави се важан.* – Ва̏леше те учи̏тељ у село̏, тека̏ и кат поји̏де у ва̏рош у шко̏лу, све̏ моје̏ дру̏шће ис Калцере̏ло црвене̏ју на ро̏дитељсћи, са̏мо се ја̏ узди̏зам. ⇨ *уздиsa се.*

узди̏sa се несвр. *в. уздиза се 2.* – Во̏ли да се узди̏sa и да се ва̏ли, а̏ко ју сви̏ зна̏мо каква̏ је.

уздѝса несвр. *в. уздасиња.* – Какво̀ је сас тѐб, што̀ са̀мо уздѝсаш, квѐ те му̀ће налѐгле?

уздригóс м шаљ. *подригивање.* – Кат подрѝгне пова̀ли се како̀ је то̀ј „уздригóс на сланинóс“, а̀ко сланѝну неј̀е ни видѐл.

узејтињáви свр. *умасти зејтином.* – Зузврнѝ рукавѝ да ји не узејтињáвиш до̀к упр̀жиш компирѝти.

узелѐни свр. *обоји што у зелено.* – Кудѐ си се завира̀л та си то̀лко узеленѝл кошу̀љуту, зна̀ш да се то̀ј не пѐре.

узѐнгија нов. ж *метални продужетак на ашову у облику узенгије на коме се ногом притишће приликом риљања* (упор. и зењђија). – Ашо̀в мо̀же да бу̀де о̀бичан, и ашо̀в сас узѐнгију.

узѝгра свр. *почне да дрхти, узнемири се.* – Кад ју видѝм у̀зигра ми срце, па чѝни ми се чу препу̀кнем од ра̀дос.

узѝмају се несвр. *склапају брак.* – По̀сле му Босѝљћа казува̀ свѐ по рѐд којѝ неста̀њуваше, којѝ се узима̀ше, којѝ се мањува̀ше и којѝ се рађа̀ше.

узима̀ло с *алатка за дубљење дрвених кашика.* – Ложѝце се пра̀ве сас узима̀ло, а на̀јбоље дрво за ложѝце је кр̊ин или ја̀сен.

узѝра несвр. *блене, мотри, пиљи.* – Кво ме узѝраш, нѐмам ни ро̀гови ни рѐп, а и не вѝдиш ме пр̀ви пу̀т. ⇨ *ysupa.*

узѝра се несвр. *заблене се у кога и не трепће; огледава се како изгледа.* – Узѝра се у њу̀ ко пѝнтер у чво̀р, ко да ју нѝкад неј̀е видѐл. По половѝн са̀т се чѐшља и узѝра у огледа̀ло. ⇨ *ysupa се.* ➞ *узрпа се.*

у̀зли се свр. *постане зао* (упор. прозли се). – Про̀пи се, па се у̀зли, па му почѐмо свѝ смѝтамо, и на свѐ почѐ да нао̀ди ману̀.

у̀змалечак, -чка, -чко *омален.* – Јо̀ш бѐо у̀змалечак, па мо̀лео дѐду да и мѐн поведѐ с њѐг ка̀д у̀јутру по̀јде с о̀вце.

у̀змалко прил. *недовољно.* – Ако ви је у̀змалко рећѝца, ви си попришпа̀рајте, немо̀ј да ју прото̀тљате сву̀, по̀сле да цѐдите љѝће.

узмѝца несвр. *одступа, узмиче.* – Мѝ несмо̀ узмица̀ли, али смо сва̀ку по̀беду саз гла̀ве плачува̀ли.

узмѝца се несвр. *измачиње се унатраг, повлачи се.* – Мо̀ре, немо̀ј да му се ста̀лно узмѝцаш, нѐло му се обрнѝ, па да вѝдиш како̀ че лѐгне на руду̀.

узмр̀да свр. *узврпољи се, унервози се.* – Каквѐ те са̀ лу̀тће ва̀тају те си то̀лко узмрда̀л. Мојѝ зѐтови узмрда̀ли, па о̀че да ме савѐтују како̀ да пра̀вим севтѐ на невѐсту. ➞ *узмуа се.*

узму̀а се свр. *узврпољи се, унервози се* (упор. узмрда). – Ста̀рци се узмуа̀ли, неј̀е им бѣ̀ш свѐједно, а ни ја̀сно, кво̀ че то̀ј да бу̀де. Стоја̀н се узмуа̀л, трѐбе си речѐ на њиго̀ви, а срамота̀ га. ⇨ *узмува се.*

узму̀ва се свр. *в. узмуа се.* – Бу̀гари се узмува̀ли, понекојѝ закрвавѝли с о̀чи ко ку̀рјаци, понекојѝ ку̀тају о̀чи.

узнанаго̀рњичав, -а, -о *подоста стрм навише.* – Дру̀ђи кра̀ј кудѐ вој је градѝната узнанаго̀рњичав, не мо̀же се нава̀ђује, па ју плѝска сас лопа̀ту.

у̀зне свр. 1. *узме.* – У̀зни дру̀го сѝрење, то̀ј ода̀вно изва̀дено, па мо̀жда вѝше неј̀е добро̀. Којѝ че те у̀зне такву̀ недѣгаву и развлѐчену. 2. *започне, почне.* – Ја̀ узѐ да се премѐним, како̀ ми рекше. Са̀мо што̀ узѐмо да вечеру̀јемо, онѝ тро̀пнуше на вра̀та. ⇔ *заузне, обузне, одузне, подузне, предузне, преузне, сузне.*

узневѐшти се свр. *узнемири се, узбуди се.* – Кра̀вава се узневештѝла, мо̀ра да тра̀жи бѝка. Вѝди она̀ да се Ва̀ца нешто̀ узневештѝл, да о̀че некво̀ да вој изора̀ти, па чѐка да чу̀је да ли је добро̀, ел ло̀ше.

узо́ди се свр. 1. фиг. *развредни се.* – Продјо́ше неко́лко дѣ́на, Јова́нка се узоди́ла по ку́ћу, разработи́ла се, не скацу́је се на једно́ ме́сто. Ма́јстори се узоди́ли, изла́зе, ула́зе, но́се једно́-дру́го, пробу́ју, наме́штају. 2. фиг. *усплахири се.* – Јова́нка им се она́цује и ста́лно поглецу́је кроз про́зор, а и Ва́ца се узоди́л по со́бу.

у́зокол прил. *около, наоколо.* – На Бѣгњу ве́чер унесе́мо сла́му у со́бу, про́стремо озго́р покро́вац, нату́рамо на њѐга све́ кво́ смо спреми́ли, се́днемо у́зокол, и вечеру́јемо.

у́зоколо прил. *издалека, околишно.* – Ја́ се распитува́ у́зоколо, да не приме́ти кво́ ме зани́ма, уме́је ли ле́б да оме́си, и које́ је́ло на́јбоље го́тви.

узре́је свр. *постане зрео, сазри.* – И не че́кају да узре́је, продаду́ га јо́ш на зелено́. Пипе́р ни је у́баво узре́л, тьмѣ́н че си од њѐг пра́имо а́јвар. Узре́ло гро́зје, че збѝрамо берачи́, али то́ј си све́ на́ша рода́.

узр̀та се несвр. *мотри, разгледа, пиљи у кога или што* (упор. узира се). – Гла́воња се поче́ узр̀та у њу́ ко сврáка у шупѣ́љ оре́ј. ⇨ *узрта се.*

у́зуран *докон, охол, размажен.* – У́зурно им дети́штено, ни́шта не рабо́ти, уседе́ло се, а мо́же на коња́ ре́п да искубе́.

узучи́ се свр. *почне да зуји, зуји непрекидно.* – Процьвте́ле сли́ве ко сне́г да је напада́л, па се че́ле узуча́ле у њи́, једна́ мили́на.

ysве́ри (трп. пр. ysве́рен, -а, -о) свр. *пренлаши, пренерази.* – Престани́ то́лко да о́каш, комшиљк у́свери, ма́ни на́с. Ма́лко га пи́пну, о́н кат си поче́ да ви́ка, у́свери це́лу малу́. Село́ је ysвери́ла с ра́боту.

ysве́ри се свр. *пренерази се, унезвери се.* – Ysвери́л се ко Лужни́чањин ка́д ви́ди во́з. Ysвери́ла се, па ни ре́ч да проду́ма, са́мо се тресе́ ко пру́т, а о́н о́ка, пцу́је, пре́ти да че сви́ да поко́ље. ➡ *унеsвери се.*

ysво́нили се свр. *чује се звоњава многих звона.* – Некада́ бе́ше: кад оти́деш у́-рудин оно́ се на о́вце sво́нци и клопотари́ ysвони́ли, дудучети́ја се усвири́ла, пилети́ја се упоја́ла, мили́на, а са́ се све́ уђута́ло.

ysи́ра несвр. *в. узира.* – Куде ме ви́ди по́чне да ysи́ра у ме́не, ко вапи́ра да је виде́л.

ysи́ра се несвр. *в. узира се.* – Поју́, и ysи́рају се у неве́сту ко би́к у пи́к. Облече́м бело́ јелече́нце, бели́ бревене́чњи, ка́пица од ја́гње, па се ysи́рам како́ сам у́баво преме́њен.

ysо́рљив, -а, -о *напрасит, склон свађи и тучи.* – Ме́н ми не тре́бе гоца́ кад је ђоте́к у пи́тање, од ма́лечко сам си ysо́рљив, а́ неко́ј заслу́жи – о́дма му скр̀шим ро́гови. Ти́ја старчо́тина ysо́рљив, нема́ј ра́боту с њѐга. ■ по́ysорљив комп. *ysорљив у вишем степену, напраситији.* – Сва́коме је наоди́л ману́, ни́кој неје́ воле́л ни на пу́т да га сре́тне, по́ysорљив чове́к од њѐга у Лужни́цу неје́ има́ло.

у́sре се свр. *упиљи се у кога или што.* – Ysр̀л се у њу́ ко дете́ у гаса́рче. Неје́ ли има́ло бо́љ, не́ло си се ysрла́ у то́га шмо́кљу, ни и́ма ку́ћу, ни поку́ћину.

ysр̀та се несвр. *в. узрта се.* – Ysр̀та се у сва́ку која́ про́јде, ко да је на ку́че о́чи укра́л. Ysр̀та се ко теле́ у шарена́ вра́та.

уизви́ја се свр. *почне да нариче на сав глас.* – Кад га виде́ла она́ се уизвија́ла, и казала́ му како́ је сти́гла де́пеша, тра́же га Бу́гари, да га вр̀ну у ло́гор.

у́илан, -лна, -лно *забринут, невесео, потиштен.* – Проји́де по пу́т мно́го у́илан, не зна́м каквѐ су га му́ђе нале́гле. Це́ло село́ дошло́ да се уве́ри да је пођину́л, сви́ у́илни, али од ју́тре сви́ че си се смеју́ и поју́, тека́ је то́ј.

у́илно прил. *забринуто, невесело, потиштено.* – Еве́ ме, на́не, и́дем, у́илно ре́че Ма́ра, али се ма́лко забави́ до́к оплеви́ лу́чакан у њивче́но преко ва́ду.

уина́ти се свр. *узјогуни се, почне тера инат.* – Уина́ти се, па по це́л дѣ́н не́че ис кре́вет да се ди́гне ни ле́б да једе́, камоли нешто́ да рабо́ти.

ујадо́ви се свр. *ожалости се, насекира се.* – Једну́ш се бе́ше гоца́ ујадови́ла: на деца́ тре́беше некво́ за шко́лу да се ку́пи, тре́бе им и облекло́, у ку́ћу неста́ло шиће́р и ори́з, а пару́ једну́ не́ма.

ујало́вен, -а, -о *кастриран, неспособан за оплођавање.* – Неје́ се излудува́л у мла́де го́дине, па са́ бу́ца по седе́њће ко неујало́вен би́к.

ујало́ви несвр. *учини кога неплодним, кастрира.* – Ако чу́јем јо́ш једну́ш да се мо́та окол моју́ жену́, чу га ујало́вим ко ве́пра.

ујА́чи се свр. *постане јак.* – Млеко́ се некада́ вари́ло у котѣ́л над огњи́ште, па је мора́ло да се па́зи да неје́ ја́к о́гњ, млеко́ о́че да пре́јде ако се о́гњ ујА́чи.

ујА́чка се свр. *постане нешто јачи.* – У́јутру ту́рим су́ва дрвца́ и сла́мицу у кубе́нце, и потпа́лим сас маши́ну, са́ ју зову́ ши́бица, па ка́т се ујА́чка о́гањ, по́чнем да ту́рам кру́пна дрва.

ујА́ши свр. 1. *попне се и опкорачивши седне на јахању животињу или неки предмет.* – Укачи́л се у цре́шњу, ујаши́л гра́ању, па са́мо сми́ца цре́шње, и глѣ́та са све́ кочи́чку. 2. фиг. *попне се коме на леђа да га вуче кроз живот.* – Ако не ри́тнеш оно́га који́ те се́дла, и не сврљи́ш га кад те ујА́ши, немо́ј се љути́ш што́ те за коња́ сма́тра. Ујаши́ше ме, бре́, па ја́шају ли, ја́шају, ни не ми́сле да сла́зе.

ујѣ́м м *плата у натури власнику вршалице или воденице.* – Тера́ли смо да ме́љемо у воде́ницу у Љубера́жду, ис пр́ви кра́ј смо дава́ли по ше́с о́тсто ујѣ́м, по́сле поче́ше да тра́же да им се пла́ти у па́ре. На вр́шу се знало́: за вршА́лицу и ма́јстори на сто́ ћи́ла навр́шено жи́то да́ва се де́сет ћи́ла ујѣ́м.

у́јдурма ж *подвала, превара, смицалица.* ▲ – Прегњави́мо уду́мушку, прегњави́мо о́гледи, прегњави́мо сва́дбу, продјоше́ у́јдурме.

у́једно прил. *заједно, на истом месту.* – Били́ смо јо́ш у́једно, по́сле се подели́мо.

уједо́тина ж *уједено место, уједа, рана од уједа* (упор. уапотина). – Ја́ почека́ ма́лко да у́мине бо́л, па сипа́ ређи́ју на уједо́тинуту где́ ма у́апа кучи́штето, е́ тѣг ме у́баво за́боле.

у́јет, -а, -о *несналажљив, неспретан, сплетен.* – Ми же́не уме́јемо саме́ да се слу́шамо, а ви́ му́жи сте у́јети, и́ма да по́мрете гла́дни без на́с. Мо́раш да но́сиш ма́лтер, кад неси́ за дру́го пра́вен, кат си у́јет, а и у шко́лу си би́л про́с и при́глупачак. У све́ дру́го је у́јета, али у језѝк неје́, и́ма да ти ка́же и оно́ј за ко́је ни у сѣ́н не би сањува́л да мо́ж да бу́де.

у́јка мн. у́јке ЛЗ м *ујак.* – Љко је ње́му кад и́ма у́јку на по́ложај, а ми́ који́ не́мамо такви́ у́јке и́ма да се́цамо ра́боте док не ска́пемо. ⇨ *ујћа, ућа.*

у́јт узв. *за потврђивање уверености у нешто што ће се сигурно десити.* – Какви́ ље́ђе сам гледа́л како́ се скр́ају од ра́боте, пра́ве зградете́рине да побе́де комши́ју, прека́рују га, и са́мо чу́јемо: у́јт! у четвртѣ́к Спа́совдн, не́ма га ви́ше. Зна́ш како́ ду́маше Ђо́ра ковач: Че бу́де: у́јт! у четвр́ѣк Спа́совдѣн, куде́ жу́риш, кат си до́јде вре́ме, не́че те зами́не, че се спа́сиш и ти́ од му́ће.

у́јћа мн. ујће́ви ДЛ м *в. ујка.* – Сре́то се на пи́јац с у́јућу, па ми се по́вали да му се отели́ла кра́ва. От сви́ ујће́ви, у́јћа Стано́мир је би́л на́јдобар.

ујула́ри (трп. пр. ујула́рен, -а, -о) свр. 1. *стави улар говечету.* – И́ди ујулари́ и упрегни́ кра́ве, па да кре́немо. 2. фиг. *спута, ограничи слободу.* – Жена́ га ујулари́ла, па не сме́је мло́го да се ба́ви куде́ оти́де. Ујула́рен на вре́ме, како́ жена́ ка́же, тека́ је.

у́јутро прил. *у јутарњим часовима, кад прође ноћ.* – Ди́гал се ти́ја печалба́р у́јутро, па по́јде да пообико́ли ку́ћу и около куће́.

у́ка ж *снажни и неразговетни шумови, хука.* – Ди́гла се некаква́ у́ка у бу́ка по село́, ко да је разми́рица.

у̏ка несвр. *нагло издувава ваздух кроз полуотворена уста (ради загревања руку, влажења чега и др.).* – Премрзли̏ му пр̏сти на ру̏ће, па у̏ка да ји загре̏је. У̏кај си у дла̏нови да ји сто̏плиш.

укалака̏ши се свр. *уђе у посао, уста̏ли се на радном месту, усавр̏ши се.* – Мо̏јни си̏н се за̏посли, па му ра̏бота и̏спрво и̏деше мно̏го те̏шко, али тека̏-тека̏ па се о̏правн и у̏калакаши, са̏ си ра̏ди, и и̏ма добру̏ пла̏тицу.

ука̏ља свр. *упрља блатом, ублатњави.* – Укаља̏л панталȍне на коле̏на, нешто̏ работи̏л клечечћи̏ по овој мокрињу̏, а кво̏ је работи̏л, о̏н си зна̏је. ➞ *укаљиштави, укашка.*

ука̏ља се свр. *упрља се блатом, ублатњави се.* – Си̏не, куде̏ се то̏лко у̏каља ко пра̏се, оцу̏тра сам ти све̏ чи̏сто обле̏кла. ➞ *укаљиштави се, укашка се.*

укаљишта̏ви свр. *упрља блатом, ублатњави* (упор. укаља). – Па̏дал у каљи̏ште, па укаљиштави̏л и ру̏ће и но̏ће, и све̏ кво̏ је има̏л на ње̏га.

укаљишта̏ви се свр. *упрља се блатом, ублатњави се* (упор. укаља се). – Брљи̏чкамо по во̏ду и ва̏тамо пуљугла̏вци, до̏к се све̏ не укаљишта̏вимо.

ука̏пе свр. *капима покваси или умасти.* – Је̏ц над тањи̏р, немо̏ј да си ука̏пеш но̏ву кошу̏љу, пр̏ви пу̏т си ју обле̏кал.

ука̏пе се свр. *капима се покваси или умасти.* – Укапа̏ла се како̏ је̏ла, и таква̏ ука̏пана се ди̏гла, и и̏де кроз на̏род.

ука̏пује се несвр. *капима се кваси или масти.* – Ру̏ће му се тресу̏, па се ука̏пује кад једе̏.

ука̏ра свр. 1. *утера.* – У̏вечер ука̏рамо гове̏да у шта̏лу, па им ту̏римо да једу̏. Ука̏рај кола̏та пот шу̏пу, да ји не мо̏кри ћи̏ша. 2. фиг. *уђе у неке године животане доби.* – Укара̏ ве̏чем и два̏јесту го̏дин, а јо̏ш неј̏е пи̏пнул же̏ну, камли да је окуси̏л ону̏ј ства̏р.

ука̏рује несвр. *утерује.* – Мо̏ре, на влаче̏г да ука̏рујеш у ку̏ћу, ако же̏на по̏чне на и̏глу да изно̏си, ту̏ј ку̏ћа и непредлѣ̏к не̏ма да бу̏ду. Па̏мет се у гла̏ву с тоја̏гу не ука̏рује.

укатрањи̏ви свр. *умаже катраном.* – Што̏ укатра̏њиви то̏лко панталȍнете, зна̏ш де се катра̏н не пере̏.

укатрањи̏ви се свр. *умаже се катраном.* – Укатрањиви̏л се по лице̏, па стану̏л по̏црн от Ци̏ганина.

ука̏чи свр. *пошне.* – Де̏до, укачи̏ ме на та̏ван, да ви̏дим кво̏ све̏ го̏ре и̏ма. Укачи̏ли те̏глу сас сла̏тко високо̏ на стала̏жу, да ју ми̏ деца̏ не мо̏ж дова̏тимо.

ука̏чи се свр. *пошне се.* – Не̏ма дрво у село̏ у које̏ ми̏ несмо̏ могли̏ да се ука̏чимо. Пojдо̏ше преко дво̏р, укачи̏ше се уз ба̏самаци, и уле̏зоше у ку̏ћу. То̏ј че бу̏де кат се свиња̏ ука̏чи у ду̏д. (ирон.).

ука̏шка свр. *упрља блатом, ублатњави* (упор. укаља). – А̏метом да си чи̏с, кат се и̏граш сас сви̏ње, свога̏ те ука̏шкају.

ука̏шка се свр. *упрља се блатом, ублатњави се* (упор. укаља се). – На̏мерно ме сапли̏та да па̏днем у каљи̏ште да се ука̏шкам, па ми се по̏сле сви̏ смеју̏. Си̏не, куде̏ на ову̏ј су̏шу најде̏ кали̏ште да се то̏лко ука̏шкаш. Каљи̏ште до гу̏шу, црвени̏чина се развле̏кла на све̏ стра̏не, не̏маш где̏ да штра̏пнеш, а да се на ука̏шкаш.

ука̏шље се свр. *почне да кашље без прекида.* – Пи̏не, а пу̏ши цига̏ру от цига̏ру, па кат се ука̏шље, комшилѣ̏к узбу̏ни.

укљи се свр. *одузме се, укочи се.* – Шлогира̏л, па му се укљиле и но̏ће и ру̏ће.

уки̏тен, -а, -о ЛЗ *окићен.* – До̏јду коле̏цањи уки̏тени, но̏се тоја̏шку и торби̏чку, ми̏ им да̏вамо они̏ја кола̏чи што̏ ме̏симо за Бѣгњи ве̏чер и по парче̏ ме̏со. ⇨ *ућитен.*

уки́ти ЛЗ свр. *оки̑ти цвећем.* – Напра́вимо заго́н куде́ тре́бе да проо́де о́вце, па га уки́тимо сас цве́јке. ⇨ *ући̑ти.*

укле́цка се свр. *почне да храмље један за другим сви колкио их има.* – И ја́ и жена́ смо ђо́пави, па ка́д изле́зенемо у Сулима́ново на ра́боту укле́цкамо се ко за́јци.

укл̥не свр. *умо̑та, ушушка.* – Уклни́ ме с нешто́, поста́де ми зима́. По неко́лко пу́ти но̑чу се ди́гнем да укл̥нем деца̑ с цр̑ђе да се не прела́де.

укл̥не се свр. *при̑тегне одећу око себе, покрије огољене делове тела.* – Што́ се ма́лко не у̑клнеш, не́ло си се растре́сла ко да си бе́з-руће. ⇔ *поукл̥не се.*

укл̥та се несвр. *при̑теже одећу или по̑стељину око себе, умо̑тава се.* – Дозиме́ ми, па се поче́ укл̥там у де́дин кожу́в.

укл̥ца свр. *ту̑цањем повреди, ту̑цањем уништи.* – Педесе́ и се́дму го́дину гра́д ни је кл̥ца́л, па је све́ укл̥ца́л и по́ље и гради́не. Кво́ и́ма да тра́жиш од ње́га, ви́диш да ју укл̥цан от све́ стра́не.

у̑кльтан, -тна, -тно *удобан, по мери.* – Сас неве́сту че жи́ве у сопче́но, ма́лко је одво́јено од гла́вну ку̑ћу, али у̑кльтно, и тамѣ́н за њи́, да се мо́гу оса́ме. Со́бицата им бе́ше ма́лечка, али у̑кльтна. ⇨ *уклоти̑н.*

у̑клотан, -тна, -тно *в. укльти̑н.* – Сашили́л ми капу́т мло́го у̑клотан, ко да је сра́сал с ме́не.

укљу́ца свр. *удари кљуном, повреди кљуном.* – Немо́ј да прио́диш при ква́чкуту да те не укљу́ца.

у̑кне свр. *нагло издувва ваздух кроз полуотворена уста, хукне.* – Она́ помодре́ла от стра́, ја́ вој реко́ да си ли́зне дла́н, да си у̑кне на пр̑сти и потр̑гне за у̑о, и че ма́не да ју је стра́.

укове́ свр. фиг. *при̑тегне мраз и све окује ледом.* – Укова́л сту́д, па не попу́шта.

укове́ндри се свр. *укочи се од сту̑ди.* – Поне́сете си по́дебелу дре́шку, кат се вр̑тате да се не укове́ндрите.

укоко́ли свр. *почне да гледа разрогаченим очима, запањи се.* – Ми́ смо укоколи́ли у ње́га, и слу́шамо како́ Не́мци и ле́ти и зи́ми но́се кра́тће га́че, па јо́ш на тре́гери.

укоко́ли се свр. *запрепашћено се упиљи у кога или што.* – Улезе́ разбунђа́вена и разголе́здрена, ми́ се сви́ укоколи́мо у њу́, ко́ да смо ме́чку виде́ли.

укому́зи се свр. *упреподоби се, умуси се* (упор. окомузи се). – Младе́нци се укомузи́ли, ко да им неје́ ми́ло што ји сви́ зар̑тају, и не одва́јају о́чи од њи́.

уко́п м *погреб, сахрана покојника.* – Што́ ми је за де́лник, то́ј ми је и за пра́зник, а оно́ј што́ је спреме́но за уко́п се не пи́па. Све́ што́ ми тре́бе за уко́п спреми́ла сам у ко́вчаг, и не ди́рам га.

укопу́је несвр. *укопава.* – Једни́ вр̑љају сно́пови, дру́ђи укопу́ју вршáлицу, тре́ћи стоје́ и че́кају да по́чне вр̑ша.

уко́пча нов. свр. фиг. *схвати садржину неке поруке.* – Уко́пчај кво́ ти ора́тим, да не повр̑там стопу́т једно́ и́сто, уко́пчај ве́ч једну́ш.

уко́р м *брука, срамота.* – Немо́ј, де́до, да се омѣ́кнеш у реку́ту, да оста́виш уко́р како́ си се пија́н удави́л. ⌂ **за уко́р** *за подсмех.* – Стра́ ме са́мо да се каи́ш не отђине, да ми се свлечу́ панталóне, да оста́нем за уко́р и за при́чу како́ сам се прове́л на Госпа́вину сла́ву. ⌂ **од уко́р** *од стида.* – Од уко́р не сме́јем да изле́знем из авли́ју мецу на́род.

укораве́л, -а, -о *који је тврд, храпав и спечен.* – Е́, с те́ј укораве́ле ру́ће су на́ши деде́ви отима́ли њи́ве од трња́ци и купиња́ци.

укора́ви се свр. *постане испуцан, крут, храпав.* – Укорави́ле ми се ру́ће од ра́боте, па ни́шта не осе́чам. Мо́ж да по́мисли неко́ј ко́ј ни не зна́је да смо ми́ сељáци за-

лу́ав све́т, ал ка́д би ни ру́ђе погледа́л, виде́л би да неје́ тека́: укоравѝле се, испуца́ле, а и душа́ ни бо́ље не изгле́да.

укоре́ни се свр. *пусти корен, прими се* (о дрвету). – Дрво се кру́ти до́к се неје́ укоренѝло цвр̏сто.

укоро́сује несвр. *саблажњава околину, вређа јавни морал* (упор. блазни). – Напѝју се у за́другу, па укоро́сују село. Две́ јетр̏ве кат се зака́рају, не зна́ју какво́ си ду́мају и кво́ рабо́те: сте́пају се, заго́ле се, облѝчја пра́ве и љу́ђи укоро́сују.

укоро́сује се несвр. *саблажњава се.* – Ћу́ти, ћу́ти, да се не укоро́сује село́, што́ да те проно́се да си полуде́ла због Вла́јка. Зѝнем ја́ да пое́м, Петка́на ме р̏чка у ре́бра и ржѝ на ме́н да не бла́зним све́т тека́ пија́н, чове́ци се укоро́сују сас ме́н.

укоцу́би се свр. *укочи се, укрути се, удрвени се, скамени се.* – Ја́ се усправѝ пред ње́г, укоцубѝ се, стојимо́ тека́, гле́дамо се, ка́д ни се ру́ђе пѝпнуше, ме́н прој до́ше некаквѝ жма́рци от пету́ до вр̏ гла́ву. Свекр̏ва како́ бе́ше прекрстѝла ру́ђе пот по́јес у́вати једну́ у дру́гу, стѝсну ји и уко́цуби се. ⇨ *укуцуби се.*

укоча́ни се свр. *смрзне се, стврдне се, укрути се.* – Ко́лко си је зима́, укочанѝмо се. Укочанѝли ми се пр̏сти, па не осе́чам да су мојѝ.

уко́шка се свр. *упрегне се у јарам.* – Ни во́л не́че сам да се уко́шка у јер̏м, али ка́д га прите́гну мо́ра, ѝсто је тека́ и сас чове́ка.

укра́дне свр. *присвоји потајно што је туђе, украде.* – Бе́гај доле́ко од ње́га, о́н че чове́ку за́лок из у́ста да о́тне, и ја́гње из овцу́ да укра́дне, такъ́в ти не тре́бе.

у́кратко прил. *у неколико речи.* □ – Ма́ ти му кажѝ у́кратко, не мо́раш бѣ́ш све́ по ре́д, тре́бе дѣ́н да си изгу́биш ако по́чнеш по ре́д.

укрва́ви свр. *попрска крвљу, окрвави.* – Пазѝ да те не укрва́вим до́к зако́љем свињу́. ⇨ *укрвари.*

укрва́ри свр. *в. укрвави.* – Пу́че ми у́о, ѝзби кр̏в, ја́ умота́ гла́ву у кошу́љу да не укрва́рим ча́ршав и јесѣ́к.

укре́ка се свр. *почне да се оглашава крекањем* (о живини, птицама и жабама). – Коко́шће пр̏нуше и укрека́ше се, ја́ до́к да истрчѝм, ја́стреб једну́ одне́се. У́крека се сврáка у ду́д пред на́шу ку́ћу, го́сје че ни до́јде. Укрека́ше се жа́бете, че па́да ћѝша.

у́криво прил. *кривим правцем, накривљено, косо, у страну.* – Деца́ тре́бе поне́кад да се поприте́гну, да не ра́сту у́криво.

укр̏кља свр. *умрси, упетља.* – Пазѝ да не укр̏кљаш концѝти, не мо́ж ји по́сле раскр̏кљамо.

укро́ји свр. *среже или уреже што да би лепо приањало једно уз друго.* – Кра́ти гре́де и мерте́ци и укра́ја ји по ме́ру, пра́ви кро́в.

укро́ти (трп. пр. укро́тен, -а, -о) свр. *умири, учини кротким, мирним и послушним.* – Поа́лен, узбуја́л, бе́сан, али че га укро́ти во́јска, па и́ма да бу́де укро́тен ко увѝјен бѝк.

укр̏пи свр. *увеже као концем.* – Вѝлина косѝца укр̏пи де́телину, и она́ по́чне да се гу́би. Укрпѝл ме гутура́ч, па не мо́гу да уздѣ́нем.

укр̏сти свр. *стави, намести унакрст.* – Комшѝја Кр̏ста из ча́шу не пѝје, ал зато́ј по́често и́де у по́друм па на цревó из бу́ре, по́сле укр̏сти о́чи ко дете́ тре́гери.

укру́пни свр. *промени, размени у крупно* (ситан новац у крупне новчанице). – И́мам сѝтне па́ре, па да ји не потро́вим, мо́лим та да ми ји укру́пниш у иљада́рће, те́б сѝтне па́ре ста́лно тре́бу за ку́сур.

укрчѝ се свр. *почне да хрче.* – Показу́ју с пр̏с на ме́н, некво́ шѣ́пчу, па се тѝ́ће заћико́те, а једѣ́н ме питу́је: Деда-Јеле́нко, како́ з ба́буту, се́чаш ли се некада́ да ју почу́шнеш кат си ле́гнете, ил се о́дма укрчѝш?

уку̏бљак м *цепа̏ница* (упор. и окубњак). – Ви̏ у Стрижѐвац цепа̏ницу зовѐте цепѐнка, а ми̏ у Стрељ̑ц ју зовѐмо уку̏бљак, ви̏ ју зовѐте по цепѐње, а ми̏ по то̑ј што̀ се скра̏ти да мо̀же да се ту̏ра у ку̏бе, али кори̏стимо и рѐч цепѐнка.

уку̏рчи се свр. *напра̏ви се важан, уобрази се.* – Жена̏ ако вој попу̏шташ уку̏рчи се, па по̀чне да кома̏ндује.

уку̏тка свр. *пригрли, покрије, ушушка.* – Док му чѐрката бѐше јо̀ш бебѐ, Петка̏на у̏вечер оку̏пе бебѐто, нара̏ни га и уку̏тка да спи̏, ми̏ му̏жје несмо̀ за тѐ̑ј ра̏боте.

уку̏тка се свр. *привије се и ушушка се уз кога.* – Уку̏ткај се измецу ба̏бу и дѐду, и не мр̏дај мло̀го. Ку̏ће се укутка̏ле у шљивари̏, и ко да јо̀ш спѐ. Једна̏ сѐњ̑ћа се о̀ткраља комто ку̏ћу уку̏ткану у ра̏зна цвећети̏ја.

укућа̏нин мн. укућа̏ни ГЛ, ЛЗ м *члан породице који живи у истој кући, станар исте зграде.* – Ако је то̑ј уработи̏л нећи̏ мо̑ј укућа̏нин нѐка му Бо̀г оду̏зне о̀бе ру̏ће, а мѐн језѝк ако ље̑жем. Плека̏ни тањири̏ су си за укућа̏ни, а глацо̀сани за пред го̀сје. ⇨ *укучанин.*

укуцу̏би се свр. *в. укоцуби се.* – Кат чу̏ла то̑ј, невѐстата се укуцуби̏ла, начини̏ла једноглѐд, па како̀ позину̏ла, заборајѝла да затво̀ри у̏ста.

укуча̏нин мн. укуча̏ње ДЛ м *в. укућанин.* – Крава̏јче се разлому̏је вѐчером, кат су сви̏ укуча̏ње до̀м, и комѐ се па̏дне дрвцѐ од бѣгњак, то̀м здра̏вје, комѐ пасу̏љ, то̀м сто̀ка, комѐ мору̏за, то̀м берећѐт, а у куга̏ се па̏дне пара̏, о̀н че и̏ма па̏ре цѐлу го̀дину.

у̏лав, -а, -о *занесен, замајан, приглуп.* – Не прави̏ се у̏лав, нѐло казу̏ј како̀ је било̀. У̏лава се роди̏ла, и у̏лава че и да у̏мре, да се промѐни не мо̀же, нити о̀че. ⇔ *заулав.*

улази̏ (трп пр. улазѐ̑ње) несвр. *идући доспева у какав затворен простор, или у унутрашњост чега.* – Бра̏ћа почѐли да се дѐле, и закључи̏ли капи̏ју, ни̏кој не смѐ̑је ни да ула̏зи, ни да изла̏зи до̀к се не догово̀ре ко̀ме кво припа̏да. – Кат сти̏гомо капи̏ја зарѐзена, нѐма улазѐ̑ње до̀к се не обо̀ри ниша̏н од мо̀тку.

ула̏зи се свр. *почне да мили, размили се отсвуда и посвуда.* – Препѐру̏ђе лету̏, некакви̏ жльти̏ бу̏мбари се улази̏ли, кома̏рци и муши̏це на свѐ стра̏не, не зна̏ш от коју̏ стра̏ну да се бра̏ниш.

ула̏је свр. *почне да лаје.* – Низ Дуби̏чје улајѐ̑ше пцѐта, а ла̏мпе почѐше да се га̏се по ку̏ће.

ула̏је се свр. *почне да лаје.* – Надво̀р се Га̏рча у̏лаја, па се одједну̏ш у̏ћута. Пцѐта се улајѐ̑ше ко да је ку̏рјак прошѣ̑л низ ма̏лу.

ула̏ти несвр. *летећи или трчећи улази, улеће.* – Затвори̏ вра̏та и пѐнцери да не ула̏те му̏је уну̏тра, да се ма̏лко испру̏жим и на ми̏р одмо̀рим.

ульпне свр. *угне површину нечег равног или испупченог.* – Ульпну̏л ми се каза̏нав, мо̀ра да сам га трѐснул с некво̀. ➞ *улуби.*

ульцка се свр. *почне да штуца.* – Понѐкада се прева̏рим те испи̏јем некоју̏ и од купо̀вну рѣ̑ју, па по̀сле мо̀рам до̀м сас дома̏ћу да ју попра̏вљам, она̏к ме утѐпа горуши̏ца, ульцкам се, и цѐл дѣ̑н ље̑цкам. У̏льцка се Ти̏ка, зѐва некво̀ јо̀ш да ка̏же, али не мо̀же.

ульшти (трп. пр. ульштен, -а, -о) свр. *углача да се шљашти, чистећи истера сјај да се цакли.* – Шпо̀рет изнѐла надвор, па га с пѐпел и сас мокру̏ пача̏вру избриса̏ла, ульшти̏ла га ко да је но̀в. При по̀рту и̏маше једѣ̑н голѐм ље̑љак а до ње̑га ка̏мен, ульштен от седѐ̑ње, па ми ли̏чеше на столичѐ.

ульшти се свр. *почне да се шљашти од дуге употребе.* – Панталѐ̀не му се на колѐна и на ду̏пе ульшти̏ле од носѐ̑ње, ко да су с ка̏тран нама̏зане.

улѐгне се свр. *угне се, удуби се.* – Укоравѐле вој ру̏ће, а образи̏ се улѐгли ко да ју јѐвтика једѐ. Спла̏стим сѐно, па га прити̏снем с ви̏лу да се улѐгне.

уледи́ни се *остане земља необрађена, претвори се у ледину.* – Све́ се уледини́ло и ура́сло у тра́ву, све́ леди́не, а квакве́ њи́ве ту́ј бе́оше!

улежи́ се свр. *в. олежи се.* – Улежа́ла се гове́да, одмори́ла се и урани́ла се, па кад ји поте́рам на чешму́ да пи́ју во́ду, усре́д зи́му по́чну да се штр̏кљају.

уле́зне свр. *уђе.* – Ја́ покуша́ да уле́знем, али вра́та закључена, па се врну́. Уле́зни ако сме́јеш, па да ви́диш кво че да те сна́јде.

улеле́че се свр. *почне да лелече.* – У̏лелеча се, ми́ сви́ утрча́мо у шта́лу да ви́димо да ју неје́ во́л убо́л. Же́не се улелеча́ше, му́жи о̏дма поче́ше да ји пцу́ју што́ леле́чу.

улења́ви се свр. *постане лењ.* – Кучи́штево се улењави́ло, не́че ни ле́б да у̏зне, одвизе́ло, по це́л дѣ̏н лежи́ у ладови́ну и гло̏цка се од бу́је.

уле́пи (трп. пр. уле́пен, -а, -о) свр. *прекрије каквом лепљивом смесом, умаже, испрља.* – Виде́ Коса́ра да вој је су̏кња уле́пена, да вој коса́ умр̏сена, и да би́ што би́. Не ри́не шта́лу ре́довно, па му гове́да ста́лно залу̏жена и уле́пена у ла́јна.

уле́тви се свр. *напије се, одрвени од пића* (упор. летвоше се). – Пи́је до́к се не уле́тви, по́сле мо́рају да га но́се до кре́вет.

улети́ свр. *упадне летећи; уђе великом брзином.* – Не гле́дај у̏вис, да ти не улети́ нешто́ у о̏ко. У̏лете Рди́сов у ку́ћу, и ре́че да мо́рамо сви́ о̏дма да бе́гамо.

улети́ се свр. *почне да лети један за другим у разним правцима.* – Кат се улете́ авијо́ни на́д Ра́кош, ја́ све́ ми́слим куде́ је мо́ј Бра́ца сѣ̏г, да ли и ње́г га́цају.

улива́ди се свр. *претвори се у ливаду* (о ранијe обрађиваној њиви). – Ку́ће празне́, њи́ве се уливади́ле, гради́не се затрави́ле, тека́ је дањ̏с у већи́ну села́ по Лужни́цу.

у̏ли несвр. *вреће нешто што се сматра светим и узвишеним, хули.* – Помага́л ме је, ни́кад ру́ку на ме́н неје́ ди́гал, не́чу да у̏лим на Бо́га, са́мо ка́д пи́неше, во́леше да подо́кне.

улија́ндер м бот. *тропска биљка из породице зимзелени с кожастим лишћем, олеандер* Nerium oleander. – Улија́ндер чу ви сва́рим дру̏ђи пу́т, а не каве́, р̏ђе је́дне, кво́ би би́ло да са́ пра́тим Ђо́ру при ва́шете же́не.

улија́ри се свр. *постане лијар, почне да лукави и прави штету.* – Улија́ри ли се бра́в, не мо́ж га препра́виш, и́сто је тека́ и сас чове́ка.

ули́је се свр. *усади се каква мисао у мозак, испуни се неким осећањем.* – Ја́ ју̏тредњ па́ј прекај кра́вицете, ал си то́ј и́де с ме́н, ули́ло ми се у гла́ву: како́ мо́же да чове́к због ора̏ту де́сет го́дине лежи́ у за̏твор, а неосу́ден.

ули́пти се свр. *почне да шикља у млазу* (о крви). – Слагну́ се и поди́го су̏књу, ка́д оно́ и́ма кво́ да ви́дим: где ме кучи́штето уапа́ло кр̏в се улипта́л, до опѣ̏нак ми дошѣ̏л.

ули́ти (трп. пр. ули́тен, -а, -о) свр. *углача, учини да нешто буде глатко.* – Панталóне му се улити́ле од носе́ње. Крива́г мо́ра да бу́де до́бро ули́тен, да неје́ гра́пљав, ка́т се ци́пкамо да се доле́ко пу̏зга.

ули́ти се свр. *постане глатко и клизаво.* – Уга́зен сне́г, па се улити́ло по пу́т, че си но́ђе покр̏ши и на́род и сто́ка. Са́не се улити́ле, па чи́ни ми се лете́.

уло́гав, -а, -о *који је одузет, непокретан, парализован.* – Па̏дал из оре́ј, па се скршњачи́л, ене́ га лежи́ ко уло́гав. Три́ го́дине сам га чува́ла таквóг уло́гавог, док га Бо́г не при́бра.

улога́ви (трп. пр. улога́вен, -а, -о) свр. *учини непокретним, парализује.* – Не заде́вај се, чу те дру̏снем да те улога́вим. Би́ли га, па га улогави́ли од бије́ње. Ја́ сам улога́вен са́мо у ле́ву стра́ну, не мо́гу да мр̏дам с ле́ву ру́ку и но́гу, она́к сам си здра́в.

улога́ви се свр. *парализује се, изгуби моћ кретања.* – На̏јтешко је кат се чове́к улога́ви, па не мо́же са́м да се слу̏ша. Тети́н Ста́ња се улогави́л, но́ђе му се одузе́ле, а она́к си здра́в. Ти́ја који́то су се́кли миро́сана др̏вја не прође́ше добро́, једни́ полуде́ше, једни́ се подави́ше, једни́ се улогави́ше.

ул̏огавштина м /ж пеј. *парализована особа.* – Ћу̏ти ти, ул̏огавштино је̏дна, до пла̏дне базди̏ш у кре̏вет, а ма̏ти и башта̏ ти скапу̏ју од ра̏боту.

уломо̏ти се свр. *разбрбља се, почне да лупета.* – Уломо̏ти се па нуме̏је да ста̏не, нити зна̏је кво̏ при̏ча, нити вој ми̏ одби̏рамо кво̏ казу̏је.

ул̏опа свр. *умаже, исфлека нешто чим житким.* – Да ни̏где не̏ма каљи̏ште, о̏н че га на̏јде да ул̏опа све̏ што̏ и̏ма на ње̏га. ⇨ *уљопа.*

ул̏опа се свр. *умаже се, исфлека се по телу и оделу.* – До̏к нало̏жим каза̏н, сѣ̏в се ул̏опам с коми̏не ко пра̏се. ⇨ *уљопа се.*

улу̏би свр. *угне површину нечег равног или испупченог* (упор. ульпне). – Узни па ишчу̏кај ћу̏нацав от са̏це, али пази̏ да не улу̏биш.

улуле̏јћа ж зоол. *врста птице селице чији мужјак има жуто перје, сем крила и репа који су црни, прави гнездо између рачви које виси попут колевке, вуга, жуја* Oriolus oriolus (упор. дудулејћа). – Улуле̏јћа поје̏: у̏лу-лу-лу, у̏лу-лу-лу!, а бубуле̏ја: бу̏-лу-лу, бу̏-лу-лу!

у̏љ мн. у̏љови м *месната израслина испод кљуна петла.* – Гре̏бен је кот петла̏ на гла̏ву одозго̏ре, а у̏љ одозго̏ле. Петка̏на га во̏ли што̏ је коко̏рес, зацрви̏л кресту̏, спушти̏л у̏љови, баштоћа̏н, па се пра̏ји ва̏жан, несмо̏ ско̏ро има̏ли таквог у̏бавог петла̏.

уљани̏к м *пчелињак.* – Деда̏ Пе̏јча бе̏ше насади̏л сва̏какав оша̏в и огради̏л га, па и у ње̏г нареди̏л тр̏мће, и ду̏маше да је то̏ј њиго̏в уљани̏к.

уља̏ра ж *бургија која буши рупе већег промера.* – Уља̏ра је бурђи̏ја с коју̏ се бу̏ши глави̏на да се уме̏тне ту̏лац (упор. и воло̏вска ко̏ла).

уљига̏ви свр. *обалави* (упор. оњигави). – Ма̏ни ви̏ше да ме целиву̏јеш, сву̏ ме у̏љигави, ве̏тар ти такве̏ цели̏вће.

уљи̏зга се свр. *запрља се житком столицом.* – Доби̏л про̏лив, па не могѣ̏л да сти̏гне до клозе̏т, не̏ло се уљизга̏л у панталȍне.

уљо̏па свр. *в. улопа.* – Бе̏ше препи̏л па се мртвоса̏л, па га же̏не бе̏оше све̏ уљопа̏ле сас во̏ду кад га поврта̏ле.

уљо̏па се свр. *в. улопа се.* – Пра̏ле гр̏снице, па се све̏ уљопа̏ле ко до̏долице.

уљу̏ди свр. фиг. *среди, доведе у ред.* – Ва̏ле се да им је снаа̏ мло̏го вре̏дна, да је све̏ по кућу̏ среди̏ла и уљуди̏ла ко у апате̏ку.

уљу̏ди се свр. *упристоји се, покрије голотињу.* – И̏ди у ку̏ћу и уљуди̏ се, сѣ̏блазе је̏дан, да не бла̏зниш све̏т таква̏ разголе̏здрена.

уљу̏ти свр. *учини да неко постане бесан, разљути.* – Немо̏ј да уљу̏тите, че се ри̏пне да ни сви̏ поби̏је, зна̏те га какѣ̏в је кат се нађу̏ти.

уљу̏ти се свр. *постане љут, побесни.* – Ако се уљу̏ти не приоди̏ му бли̏зо, зна̏ш га какѣ̏в је бе̏сан.

у̏ма ж *врста глине тамносиве боје којом се раније прала коса.* – С у̏му смо си ми̏ле гла̏ве, сапу̏н неје̏ има̏ло, пра̏шак неје̏ има̏ло. Згре̏јемо во̏ду у котли̏ште, па и̏ма зевња̏ у̏ма, с њу̏ натр̏љамо ко̏су, па по̏сле препе̏ремо.

ума̏же свр. у*прља, исфлека.* – Соблачи̏ те̏ј ка̏љаве панталоне̏тине, да не ума̏жеш све по ку̏ћу. ➞ *умьшка.*

ума̏же се свр. у*прља се, исфлека се.* – Куде̏ си се завира̏л, па си се то̏лко умаза̏л, ни о̏чи ти се не ви̏де. ➞ *умьшка се.*

умау̏че се свр. *мијаучући почне да дозива друге мачке.* – Умауча̏ше се ма̏ћће, дојде̏ фе̏бруар, њи̏но свадба̏рско вре̏ме.

умьшка свр. у*прља, исфлека* (упор. умаже). – Си̏не, у какво̏ си то̏лко умьшка̏л руђе̏те, о̏дма и̏ди на чешму̏ да ји оми̏јеш. Облече̏ чи̏сту кошу̏љу, и о̏дма ју умьшка.

умьшка се свр. *упрља се, исфлека се* (упор. умаже се). – Куде̏ си се то̀лко умьшка̀л ко пра̀се, а сино̀ч сам те купа̀ла.

уме̏ прил. *на начин како је научио, по сећању и памћењу, по умењу.* – Ја̀ уме̏јем да оти̏дем до на̀шу поја̀ту на уме̏ и с вр̏зане о̀чи. Ја̀ мо̀гу да оти̏дем от ку̏ћу до поја̀ту и с вр̏зане о̀чи, по уме̏. ⌂ **по уме̏** *напамет, по сећању, како је научено.* – А̀ко је тьвно, је̏чте по уме̏, у̀ста си не̏че прома̀шите. Плете̏ по уме̏, не гле̏да у пле̏тивото, али не греша̀вља.

умеја̀тан, -тна, -тно *вичан сваком послу.* – Жена̀ му је мло̀го добра̀ домаћи̏ца, па чи̏ста и умеја̀тна, ле̏б вој бе̏л ко сими̏та, а ба̀ницу кад напра̀ји. изду̏је се ко клобу̏к. Умеја̀тан, све̏ си са̀м попра̀ји кат се нешто̀ по̀квари. ■ **по̀умејатан** комп. *умејатнији, вештији.* – И де̏да ти бе̏ше умеја̀тан, али од твоје̏г башту̏ по̀умејатан и по̀паметан че̏ек неје̏ би̏л ни̏ћи у Лужни̏цу. ➡ *умешан, умешан.* ⇔ *неумејатан.*

уме̏је (през. уме̏јем, уме̏јемо, уме̏ју; аор. умеја̀, умеја̀мо, умеја̀сте, умеја̀ше; импф. уме̏јео, уме̏јеше, уме̏јеше, уме̏јеомо, уме̏јеосте, уме̏јеоше; рад. пр. умеја̀л, -а, -о) свр. и несвр. *уме.* – У̀мејеш ли да ме нау̀чиш кво̀ са̀ да рабо̀тим? Ми̏ си ора̀тимо на̀шинћи, ми̏ нуме̏јемо да ора̀тимо гра̀ћи. Дава̀л вој зо̀р како̀ је умеја̀л да му све̏ при̏зна. Нумеја̀ да се обога̀ти док бе̏ше на по̀ложај ко сви̏ дру̏ћи што умеја̀ше. Оно̀ и̏ма га̀дно че̏ове. али о̀на бе̏ше га̀дна ко вапи̏р, и уме̏јеше неизми̏слено га̀дно да увре̏ди. ■ **по̀умеје** комп. *уме боље од других.* – По̀умеје да ље̏же од те̏бе, зато̀ј га по̀више во̀ле деве̏ће.

умеле̏зи (трп. пр. умеле̏зен, -а, -о) свр. *укрсти две јединке различитих раса или врста.* – За̀друга ку̏пи овно̀ви мери̏мци да ји умеле̏зимо с на̀ше о̀вце. Даньс су и сврљи̏ште о̀вце умеле̏зене, несу̏ ви̏ше ста̀ра ра̀са.

уме̏ље свр. 1. *в. самеље.* – Бра̀шно се уме̏ље, па жена̀ у ко̀вчаг заме̏си те̏сто, па у цре̏пњу опече̏ ле̏б. 2. фиг. *почне да брбља.* – Она̀ кат се уме̏ље нуме̏је да ста̀не, ме̏ље ко празна̀ водени̏ца, да ти се сту̏жни.

у̏метан, -тна, -тно *вичан сваком послу* (упор. умејатан). – Њѐјнити му̏ж у̏метан че̏ек, ма̀јстор, от сва̀што се разби̏ра, какво̀ о̀ч мо̀же да ти напра̀ји, а кро̀так и ра̀дан че̏ек.

у̏мешан, -шна, -шно *вичан сваком послу* (упор. умејатан). – Што̀ че ти таква̀ жена̀, нуме̏је ни ба̀ницу да растр̏гне, ни да тка̀је, ни да вр̏тка, че си на̀јдеш некоју̏ у̏мешну, же̏не по све̏т ко̀лко о̀ч. Ба̀ба у̏мешна, ра̀зум ју јо̀ш слу̏жи, и не да̀ва да се ука̀шка.

уме̏ша се свр. *уђе у неко мноштво, постане члан неке заједнице, изједначи се с њом.* – Не тежи̏ да се уме̏ша мецу поште̏н све̏т, не̏ло мецу пија̀нице и цаболеба̀роши, такьв ти не тре̏бе.

умешу̏је се несвр. *убацује се, постаје актер неког догађања.* – Поче̏ше да се пцу̏ју, мо̀рам да ва̀дим ства̀р, че се умешу̏јем да не до̀јде до бије̏ње.

у̏милан, -лна, -лно *пријатан, угодан.* – Цве̏ће се расцавте̏ло на све̏ стра̀не, чи̏ни ми се и у сьн му осе̏чам у̏милан ми̏рис.

уми̏ли се[1] свр. *постане мио, уђе у вољу, стекне нечију наклоност.* – Не зна̀је, сирома̀, кво̀ би све уработи̏л са̀мо да вој се уми̏ли, али га она̀ не заре̏зује, дру̏гога она̀ ви̏ди и кад је доле̏ко од њу̏.

уми̏ли се[2] свр. *почне да мили, почне да хода у разним правцима.* – Изле̏зо на ко̀рзу, ви̏дим умиле̏ли се мо̀мци и деве̏ће, једни̏ ше̏тају на̀там, дру̏ћи оту̏д, не мо̀гу се размѝну ко̀лко су.

уми̏лкује се свр. *умиљава се.* – Немо̀ј да се уми̏лкујеш окол ме̏не, то̀ј што̀ се на̀даш не̏ч да доби̏јеш.

у̏милно прил. *умиљато.* – Ку̏ј у̏милно и ма̀зно при̏ча, ти̏ја је ко бе̏сно ку̏че, че те изеде̏ ка̀т се не на̀даш.

уми́не свр. *скоро па прође, скоро па престане.* – За кљв ђа́вол че човѐку ка́сно гро́зје, кад му жѐља уми́не, ра́на со́рта је на́јбоља. Ја́ почека́ ма́лко да ме уми́не бо́л, па јо́ш једну́ш сипа́ од ређи́јуту на ра́ну. ⇔ *поумине.*

уми́ра несвр. *мре.* – Ко́му се уми́ра нек уми́ра, ла́јна му за́-душу, ме́н си се јо́ш жи́ви, а́ко сам ста́рачка. ⇔ *заумира, поумира.*

умира́чка ж *смрт, умирање.* – Деда-Сла́вко ве́ч рабиса́л, једва́ о́ди, не́че се забе́ави с умира́чкуту. Умира́чка ни́кога не зами́њује, ни мла́до, ни ста́ро.

уми́ри свр. *учини да неко престане да буде немиран, смири.* – Чу те уми́рим ја́ ако у́знем једну́ мо́тку, па и́ма да бу́деш ми́ран ко бробиња́к.

уми́ри се свр. *постане миран, смири се.* – Кад ме она́ љу́ља у љу́љу ја́ ни́кад не ви́кам, она́ по́често поглеѓу́је да ли сам заспа́л, ја́ се на́мерно уми́рим де ме погле́да.

уми́сли се (трп. пр. уми́слен, -а, -о) свр. фиг. *уђути се, упредодоби се.* – Умисли́л се ко пра́се на мр̏злицу, нешто́ му несу́ све́ ко́зе на бро́ј. Кво́ ти ва́ли у пра́зну ку́ћу, па си то́лко уми́слен.

у́мит м *метла од брезових или грабових гранчица за метење крупнијег ђубрета.* – Пре́ не́го да до́јде врша́лица ми пр̏во отр̏симо дво́р, па га с у́мит ометѐмо.

уми́та несвр. *метући метлом уоколо сакупља на гомилу* (упор. и размита, смита[2]). – Одве́јемо жи́то, па га с ме́тле уми́тамо на ку́п, и покри́јемо с покро́вци от ћи́шу.

у́миште с *место где се вади ума.* – У Стрижѐвац у́миште бе́ше иско́пано ско́ро ко буна́р, па су доди́ли љу́ђи и из дру́га села́ да ва́де у́му.

умла́ти се свр. фиг. *опије се.* – Тупа́н би́је, пева́љка се уви́ја ко па́вит окол сли́ву, на́род се умлати́л с пи́во и ра́зне ређи́је, са́мо лету́ црвенда́ћи, она́ ји ма́зни по образи́, потѐsa за муста́чи, опи́пује јим новчани́ци – врша́ без дре́ш.

умља́ска се свр. *почне халапљиво да сише мљацкајући.* – Теле́нце се умљаска́ло, мо́ра да је мло́го огладне́ло.

у́мован, -вна, -вно *уман.* – Бо́велинсћини по́младини си́н отишѣ́л по Београ́цко, нашѣ́л си жени́цу, вре́дна, ра́дна, у́мовна, а́ма ни мло́го у́чеше како́ да ора́тимо, о́чеше да ни препра́ви да бу́демо ко граѓа́њи.

умо́дри свр. *учини модрим,* фиг. *направи модрице, премлати.* – Ја́ ако те умо́дрим, не́че да мо́же ни роѓе́на ма́ти да те познаје́.

умо́кри свр. *учини мокрим, накваси.* – У́мокри ни ћи́ша скро́з, поћи́сомо ко пога́нци.

умо́кри се свр. 1. *постане мокар, покваси се.* – Си́не, што́ си се то́лко умокри́л, не́ма ни́где суво́ на те́б. 2. фиг. *опије се.* – Сино́ч се добро́ умокри́мо у за́другу, једва́ се довле́ко до́м у некоје́ до́бо.

умо́ли свр. *молбама наговори, приволи.* – Пр̏во га не мо́ж умо́лимо да до́јде, по́сле га једва́ у́молимо да си по́јде.

умоломо́чи (трп. пр. умоломо́чен, -а, -о) свр. *угњави.* – Немо́ј да ме то́лко прити́скаш, че ме умоломо́чиш. Одову́д Ру́жа, оту́д Мора́вка, че га умоломо́че, бре́! Ја́ сам умаламо́чена од ра́боту, ал по́више од му́ће и сећира́ције.

умо́та свр. *обавије око нечега, замота.* – Не мо́гу да за́спим док си гла́ву не умо́там с нешто́.

умоту́љак м *оно што је умотано, пакетић* (упор. замотуљак). – Изле́зе ба́ба насме́јана, но́си у ру́ће некакѣ́в умоту́љак, и ре́че: И́мамо си бебе́.

умоту́љчак м *дем. од умотуљак* (упор. замотуљчак). – Једва́ дочека́ да га изнесу́ да га ви́дим, оно́ умоту́љчак, не́ма га ни́шта, ал мо́ј си́н, прве́нче.

умо́ча вулг. (трп. пр. умо́чан, -а, -о) свр. *накваси урином, упиша.* – Опѣнци наре́дени пред вра́та, ку́че до́јде па ји умо́ча, и ле́гне преко њи́. Не́чу твоје́ умо́чане па́ре, носи́

ји, па ји да́ј на те́ј курве́штине с које́ лумпу́јеш до зо́ру. Ни́кад неје́ ишло́ мѣшкаво ели умо́чано.

умо́ча се вулг. свр. *накваси се урином, ушиша се.* – Ако не́ч да се умо́чаш, не мо́чај уз ве́тар. Ка́д о́н запри́ча њиго́ве ша́ле, ми се умо́чамо от сме́ј. ➞ *ушврца се.*

умо́чује вулг. несвр. *кваси урином, ушишава.* – Почне́ш ли да си умо́чујеш опѣнци, зна́чи да се кра́јат примакну́л.

умо́чује се вулг. несвр. *кваси се урином, ушишава се.* – Остаре́л, поче́л да се умо́чује у кре́вет.

умрга́лѣа ж пеј. *намигуша, подругљивица, усцијуша.* – Ма́ни се ти́ од њу́, она́ сва́ком ману́ на́јде, то́ј је једна́ умрга́лѣа што́ ју у све́т не́ма.

умр̥гне се свр. *подругљиво извитопери уста, подругљиво усцује уснама.* – Чу́ла сам ја́ за њу́ о́давно! – ре́че стри́на, и у́мргну се. ⇔ *поумргне се.*

умр̥гује се несвр. *омаловажава кога усцијањем усана.* – Чи́м га ви́ди да вој прио́ди, по́чне да се умр̥гује, и да одвр̥та гла́ву на́стран ко гајдарци́ја. Же́не се почѐше почу́шкују и умр̥гују конто њу́, засл̥тају се сас ру́ку, па ју огова́рају како́ је ваљаци́ја спрам њу́ ко попѣк спрам ти́кву, па се ти́ћем засмеју́ на́глас.

умр̥да се свр. *почне да мрда.* – Пре́двечер кат слѣнце ве́чем бу́де на за́оду село́ оживе́је, умр̥да́ју се иове́ци и сто́ка. На́род на сре́цало ко́лко о́ч, умрда́ло се ко у бробѝњало, а са́ ни́где да ви́дишове́ка, пустоли́ја.

у́мре (рад. пр. умр̥л, -а, -о / умре́л, -а, -о) свр. 1. *премине* (о човеку). – Умрла́ ба́ба ода́вно, ла́ни вој го́дину тура́мо. Наове́ка ми пођину́л баште́, трина́есте на Ко́чане умре́л оди коле́ру неку́, али у ра́т је би́л. 2. *угине* (о пчелињем друштву). – Ову́ј зи́му ми три́ че́ле умре́ше.

умр̥си (трп. пр. умр̥сен, -а, -о) свр. *учини да се конци, нити, власи и сл. заплету, запетљају, тако да их је тешко распетљати.* – Ку́рјак при́ча како́ јури́л комши́ску коко́шку што́ му мр̥си жи́то, па како́ изле́зла комши́ка да ју за́једно иска́рују, па како́ кад искара́ли коко́шкуту жи́тото било́ по́виш умр̥сено.

умр̥тви (трп. пр. умр̥твен, -а, -о) свр. *учини да неко или нешто замре, привремено или стално обуставити животне функције.* – И́ма да те би́јем док те не умр̥твим. У́мртви се онаква́ ку́ћа, онакво́ бога́ство, све́ пропа́де ко да неје́ ни било́.

умр̥тви се свр. *начини се мртвим.* – Пи́је док се не умр̥тви. Најдо́мо га умр̥твенога на сне́г.

уму́дри се свр. *замисли се, уђути се.* – Умудри́л се ко пра́се на мр̥злицу, па са́мо њури́.

умурда́ри свр. *опогани, усмради, запрља изметом.* – Напре́т се цр̥ква по́штујеше, а са́ све́ умурда́рено окол цр̥кву.

умурда́ри се свр. *запрља се изметом.* – Напи́је се, па се умурда́ри у панталоне, да те га́д да га погле́даш. ➞ *унереди се.*

уму́си се свр. *узбиљи се, упреподоби се.* – Умуси́л се ко мла́да неве́ста ка́т пр̥дне прет ку́ма. Де́до, што́ си се умуси́л, кво́ то́лко претура́ш по гла́ву ко за́гњо вре́ме да је дошло́?

уму́ти свр. *мутећи, мешајући саставе једну материју са другом, измеша.* – Стро́шим две-три́ ја́јца, надро́бим си́рење, па уму́тим, и ту́рам у ба́ницу

унакара́ди (трп. пр. унакара́ден, -а, -о) свр. *нагрди, учини накарадним.* – Неси́ ли има́ла нешто́ бо́ље да облече́ш, не́ло си се унакаради́ла у ти́ја сукњо́р ко до́долица. Љу́ди се исцепи́ше от смеја́ње ка́д га видо́ше онака́ унакара́деног.

унеѕве́ри се (трп. пр. унеѕве́рен, -а, -о) свр. *пренерази се, унезвери се* (упор. уѕвери се). – Преспа́мо, у́јутру кат се погледа́мо – ја́ унеѕве́рен, а она́ накостре́шена ко

ја̏стреб. Кад ме виде̏ она̏к упла̏шену и унесве̏рену при̏грну ме, и ре̏че да се ви̏ше не пла̏шим.

унере̏ди се свр. *запрља се, обављајући физиолошке потребе упрља хаљине* (упор. умурдари се). – Што̏ си се унереди̏л, ћо̏ршо је̏дан, који̏ че ста̏лно да пе̏ре твоји̏ у̏сранци. Приноди̏ло му се, и док да изле̏зне надво̏р, о̏н се у̏нереди у га̏че.

унесе̏ се свр. *упадне у дубок сан, упадне у полусвесно стање.* – Па̏, бре̏, љу̏ди, заспа̏л сам, уне̏л сам се у сљн, и какво̏ ту̏ј и̏ма зло̏?

унеспосо̏би свр. *лиши кога способности, учини кога неспособним* (упор. онеспособи). – Не приоди̏ при коња̏тога, че те ри̏тне да те унеспосо̏би.

уно̏си несвр. *носећи доприема, смешта, ставља у унутрашњост чега.* – Ако жена̏ с иглу̏ изно̏си ис ку̏ћу, му̏ж вој не мо̏ж надви̏је, па с вре̏чу да уно̏си у ку̏ћу.

ну̏тра прил. *у нешто, у оквире границе нечега.* – Уле̏зни ну̏тра да се згре̏јеш, ви̏диш ко̏лко је надво̏р сту̏д. ■ **по̏унутра** комп. *мало више унутра.* – Гу̏рни тепси̏јуту по̏унутра у ву̏рњу, да се месо̏то по̏брзо испече̏.

ну̏тразву̏к шатр. м *ултразвук.* – На ну̏тразву̏к су ме прегледа̏ли. То̏ј су ми пронашли̏ на ну̏тразву̏к.

ну̏че мн. унучети̏ја, уз бр. ну̏чети с *дем. од унук.* – Ти̏ си ба̏бино ну̏че. И̏мамо три̏ ну̏чета, ну̏ка и две̏ ну̏ће. Немо̏ј тека̏, Сла̏вче, немо̏ј како̏-ч с кр̏ваве ру̏ће ле̏б да једе̏ш, како̏-ч с такве̏ ру̏ће унучети̏ја да си пома̏зиш. ⇔ *праунуче, преунуче.*

ну̏ченце мн. унучети̏ћа збир. ну̏чичи с *хип. од унуче.* – Једна̏ ба̏ба тека̏ има̏ла једно̏ ну̏ченце, а сирома̏си би̏ли, у сла̏мњу ку̏ћицу седе̏ли. (нар. пр.). Унучети̏ћата када̏ че на ра̏спус, растужи̏ла сам се гоџа̏ за њи̏, да ји о̏дма доведе̏те, и да ји оста̏вите неђи̏ дљн при на̏с. Сви̏ да ми та̏м поздра̏виш, а ну̏чичи да ми измилу̏јеш ко што̏ са̏мо ти̏ умеје̏ш.

ну̏чка мн. ну̏ћe рет. ж *дем. од унука.* – Мо̏јата ну̏чка ве̏ч поче̏ла да мрмо̏ри понекво̏.

уо̏ мн. у̏ши с *уво, ухо.* – Накачи̏л на вра̏та три̏ста такво̏јете, саде̏ што от попа̏ у̏о не̏ма. Же̏не си шљпчу измецу се̏б, да по̏млади не чу̏ју што̏ неје̏ за њи̏ни у̏ши. И гора̏ и̏ма у̏ши. ■ **за̏јчо** ~ м бот. *коровска биљка у житима, лобода* Chenopodiaceae. – Кроз жи̏то трава̏ колко̏ о̏ч: манисто̏р, гра̏о̏р, куко̏љ, шушња̏р, палами̏да, за̏јчо уо̏… ■ **ме̏чо** ~ бот. *чуваркућа* Sempervivum tectorum. – На кро̏в наса̏димо у сакси̏ју ме̏чо у̏о, а зове̏мо га чува̏ркућа. ■ **ми̏шо** ~ бот. *в. мечо уо.* – У на̏ше село̏ ско̏ро на сва̏ћи кро̏в ви̏де се ми̏ше у̏ши у са̏ксије, да чу̏вају ку̏ћу од зло̏. ⌂ **у једно̏ уо̏** *слуша пажљиво.* – Ми̏ деца̏ насе̏дамо прекај шпо̏рет на троно̏шће, и слу̏шамо у једно̏ у̏о кво̏ при̏чају ста̏ри чове̏ци. ⌂ **покло̏пи се с у̏ши** погрд. *покрије се ушима од стида.* – Поклопи̏ се с у̏ши, и ћу̏ти, ка̏д ве̏ч ни̏шта нуме̏јеш да ка̏жеш па̏метно. ⌂ **стрижѐ с у̏ши** *предосећа опасност, плаши се.* – Пла̏шим се, па са̏мо стрижѐм с у̏ши да ли че ме приме̏те го̏ре у цре̏шњу. ⌂ **чу̏бри у̏ши** *страхује, стрепи.* – Ши̏ште грана̏те ко змија̏ кад и̏де кроз абьдьк, а ми̏ са̏мо чу̏бримо у̏ши да ли че ни нека̏ пого̏ди. ⌂ **пољу̏ у̏ши** *зуји у ушима.* – Одмакни̏ се од ме̏н, да ти не зале̏пим једьн шама̏р, три̏ дьна и̏ма у̏ши да ти пољу̏. ⌂ **заду̏жи се преко у̏ши** *задужи се преко мере.* – Заломи̏л гоџа̏, заправи̏л ку̏ћу, накупува̏л има̏ње, па се задужи̏л преко у̏ши. ⌂ **оло̏жи у̏ши** *сагибањем главе прихвати кривицу.* – Ако си кри̏в, ложи̏ у̏ши и ћу̏ти. ⌂ **се̏че у̏ши – кр̏пи ду̏пе** *једва саставља крај с крајем.* – Сече̏ у̏ши – кр̏пи ду̏пе, е̏, бљш је то̏ј при на̏с! ⌂ **сла̏га у̏ши** *сагињањем главе изражава покорност.* – Ка̏т си кри̏в сла̏гај у̏ши и ћу̏ти, да не бу̏де тепа̏ње. ⌂ **угоре̏ се у̏ши** *постане заљубљен, јави се прохтев за сексом.* – Али ме̏н се угоре̏ше у̏ши, ђа̏вол не спи̏, како̏ се̏до уз аста̏л ја̏ позину̏ у Ци̏ганкуту, а она̏ чи̏ни ми се че ме гљ̏не с по̏глед.

уогла̏ви свр. *стави оглав коњу.* – Сас једну̏ празну̏ торбу̏, сто̏ коња̏ угла̏ви.

уо́ди се свр. *почне да хода, расхода се.* – Сви́ се уоди́ли ната́м-наова́м, у́лазе-изла́зе, док не посе́дају уз аста́л, по́сле не зна́ју да се ди́гну да си по́ју.

уо́ка се свр. *почне да виче на сав глас.* – Ву́ци и́маше мло́го, па до́ју но́чом на поја́ту, пце́та се ула́ју, овчари́ се уо́кају, они́ побе́гну, али и уда́ве понекоју́ овцу́.

уо́коло прил. *унаоколо.* – Обре́димо се сви́ ис конди́р уо́коло, ча́ше неје́ има́ло, ка́д га испа́рзнимо, домачи́н и́де па га па́ј напу́ни.

уора́ти се свр. *почне да говори један са другим.* – Саба́јле на Ца́рцовдьн дево́ће се предре́ше ко за сабо́р, уора́те се, усме́ју се, поди́ркају једна́ дру́гу. Уо́рате се же́не, што веле́ ко на заду́шницу, ни́која ни́коју не слу́ша, али сва́ка зна́је кво је која́ рекла́.

уорта́чи се свр. *пословно се удружи са киме* (упор. сортачи се). – Ми́ смо орта́ци, јо́ш на́ши деде́ви се уортачи́ли. Уорта́че се, по́сле њи́ве прода́вају да се разорта́че, јер орта́чку коби́лу ни пце́та не́че да једу́.

уо́стри се свр. фиг. *наљути се, разгневи се, наоштри се.* – Уостри́ла се свекр́ва, па не да́ва ре́ч да се проду́ма, са́мо како́ она́ ка́же, њо́јна да је и пр́ва и после́гња.

уо́чи свр. *опази, угледа.* – Те́шко на то́га ђа́ка ку́га о́н уо́чи да препи́сује, ел да пока́зује на дру́гога, о́дма би́је.

уочи предл. *дан пре, непосредно пре, у предвечерје.* – Пра́се се уочи Божи́ч не го́ји.

уо́чљив, -а, -о *склон неувијеном изражавању; оштар на језику; жучан.* – О́н је уо́чљив, код ње́г не́ма врда́ње, чи́м приме́ти да нешто́ кри́јеш, о́дма ти га ка́же у о́чи, па љути́л се, не љути́л се.

упа́да се свр. *почне да пада и не престаје* (о атмосферским падавинама). – Ћишља́кав се у́пада, па не преста́њује, че ни прони́кне жи́то у крсти́не.

упа́дне (рад. пр. упа́дал, -дла, -дло) свр. *падне у нешто, ували се у неку ситуацију.* – Упа́дал у ло́ше дру́ство, и за́глави у за́твор. Дете́то виде́ло у ћисели́ну упа́дла муши́ца, па се уплаши́ло да че ју сву́ попи́је, и не́че да и́ма за ра́дници. Отишла́ у ја́ку ку́ћу, упа́дла вој сећи́ра у ме́д.

упа́зи свр. 1. *сачува.* – Ако се са́м не упа́зиш, дру́ђи те не мо́же упа́зи, и да о́че. 2. *схвати, уочи, одгонетне.* – Излази́ше на би́ну у́чени љу́ђе, прича́ше, ја́ ји понекво́ бѣ́ш не разбе́рем, несѣ́м упази́л до са́ понекоју́ ре́ч од те́ја што́ они́ изора́те, ал си га некако́ ко́нтам на мо́ј сељачки на́чин.

упа́зи се свр. *сачува здравље, учува се.* – Јо́ш у́бава и држе́ћа, упази́ла се у мла́де го́дине.

упа́кује (трп. пр. упа́куван, -а, -о) свр. *сложи у пакете, увије, спакује.* – Дува́н се обе́ре, па се нани́же на ни́зе да се су́ши, по́дјесен га калу́пимо, упа́кујемо у ба́ле и преда́вамо на држа́ву. Сти́го ја́ до прода́вницу где се прода́вају ћебети́ја, приђо́, пи́пну ји, она́ у́стьначка, несу́ ко од напре́д што́ бе́оше, ал у́баво упа́кувана у про́видне торби́ће.

упа́ли (трп. пр. упа́лен, -а, -о) свр. фиг. *успе у чему, пође му за руком.* – Е́, то́ј што́ си намисли́л не́че ти упа́ли, па да си јо́ш то́љи. Це́лу но́ч им упа́лена си́јалица, чу́дим се кво́ то́лко рабо́те.

упа́ли се свр. фиг. *ужегне се, добије непријатан мирис.* – Се́но мо́ра да бу́де су́во па да се де́не у сто́г, ако је вла́жно, о́че да се упа́ли, па га сто́ка не́че једе́.

упа́нти (трп. пр. упа́нтен, -а, -о) свр. *упамти.* – Ово́ј да зна́ш, и да упа́нтиш: кад га Бо́г неје́ уреди́л да си за́једно ото́де који́ се во́ле, сре́ћа је при оно́г који́ пр́ви оти́де. У́пантен је ко ло́ш за на́род, ни́шта неје́ створи́л за на́ш кра́ј, а могѣ́л је.

упара́ди се (трп. пр. упара́ден, -а, -о) свр. *дотера се.* – Погле́чте ме́н, упаради́ла сам се ко енгле́ска краљи́ца, а до́м си седи́м, не́мам с куга́ да изле́знем. Дојде́ Војислав бѣ́ш како́ му башта́ на́ложи, са све́ коња́ и са све́ че́зе, упара́дени ко за сликува́ње.

упа́ри се свр. *спои се у пар.* – Упари́ли се ко воло́ви у јерѣ̀м, па се̏цају ли, се̏цају, а деца̀ са́мо тро́ше, и тра́же јо̀ш.

упа́сује свр. *учини да једно другом одговара по величини, да лепо налегне једно на друго и лепо се споји.* – Гре̏де до̀бро упа́сује, па ји тѣ̀г ко́ви, ако несу̀ до̀бро упа́соване че се расковѹ̀.

упа́сује се свр. *лепо се приљуби једно уз друго.* – Пообрни́ га ната́м-нава́м док не ле́гне како̀ тре̏бе, да се упа́сује да не мр̏да.

упѣ̀шка се свр. *пусти безгласни ветар.* – Де̏ца, које̏ се од вас ѹ̀пьшка, па се це̏ла со̀ба ѹ̀смрде.

упѣ̀шне се свр. *пусти безгласни ветар.* – Који́ се ѹ̀пьшну, та ово̀лко за̀смрде це̏ла кѹ̀ћа. ➡ *утањоше се, утьне се.*

упѣ̀шче се свр. *задиха се.* – Што̀ си се то̀лко упѣ̀шчал, ко да су те јури́ла уштр̏кљана гове̏да.

упе́кља свр. *упетља, замрси.* – Упекља̀ле ми се ни́тће, па не мо̀гу да ји распе́кљам.

упе́кља се свр. *упетља се.* – Упекља̀ли смо се у ра́боте, па не̏мамо кѣ̀д ни ле̏б на ми́р да једе̏мо.

упепеља̀ви се свр. *посте се пепелом, упрља се пепм.* – Док напа̀лим и очи́стим вѹ̀рњу сва̀ се упепеља̀вим.

упе́ри свр. *управи, усмери нешто у кога.* – Упери́ла по̀глед у ње̏га па не тре̏пче, ко омаци́јана. Нале̏зоше Бѹ̀гари у село̀ с упе́рене пѹ̀шће у на́род пред цр̏кву.

упече́ свр. *припече, јако угреје.* – Упе́кло слѣ̀нце, па се не мо̀ж ди́ше, а мо̀ра да се жње̏.

упи́ва несвр. *упија.* – Пи́је ко да сипѹ̀је у буна̀р, ко испуца̀ла зевња̀ ка̀д упи́ва во̀ду, где̏ му стањѹ̀је ни са̀м не зна̀м.

упи́је се свр. *прибије се, прилепи се, припије се.* – Бобо̀вњак се упи́је у ко̀жу, па си̏са кр̏в док не пѹ̀кне.

упијѹ̀че се свр. *почне да се оглашава пијукањем* (о живини). – Пилети́ја се упијуча̀ле, сви́ње се ускуча̀ле, гове̏да се урова̀ла, све̏ то̀ј тра̀жи да се нами́ри.

упи́ра несвр. 1. *додирује, дотиче.* – Висо̀к ко бо̀р, са̀мо што̀ не упи́ра с гла̀ву у плафо̀н. На̀ша њи́ва упи́ра у тѹ̀ј њи́ву која̀ се прода̀ва, па неје̏ ло̀ше ми́ да си ју кѹ̀пимо. 2. *управљује, усмерава нешто ка неком.* – Не̏че мо̀же да се опе́ре да неје̏ кри́в, чи́м су сви́ поче̏ли да упи́рају пр̏с у ње̏га.

упи́сан, -а, -о фиг. *насликан, лепо као насликан.* – Ѹ̀бава ко упи́сана, до њѹ̀ таква̀ неве̏ста неје̏ била̀ дове̏дена у на̀ше село̀.

упи́сује несвр. *записује, уноси у списак.* – По̀чеше да ни упи́сују у за̀другу, дошло̀ наређе̏ње да се упи́ше и који́ о̀че и који́ не̏че, не̏ма мрда̀ње. ⇔ *изуписује.*

упито̀вни свр. *упитоми, оплемени.* – Бе̏о бе̏сна, не скацѹ̀јем се до̀м, али ме ѹ̀питовни мѹ̀ж, поста̀до ми́рна ко буба̀ља̀ћа.

упи́шкује се несвр. дет. *упишава се, мокри у гаћама.* – На̀ш унѹ̀к попора̀сте, преста̀де да се упи́шкује у кре̏вет.

упишти́ се свр. *почне да пишти из свег гласа.* – Кр̏в ши́бну под но̀кти, ме̏н ко да ми у мо̀зак мерте̏чћи ексе̏р за̀кова, ја̀ се тѣ̀г упишта̀, не мога̀ да издржи́м то̀љће бо̀љће.

ѹ̀пла ж *дечја болест од које се дете у сну трза и плаче* Pavor nocturnus. – Стра̀ и ѹ̀пла то̀ј је једно̀. Ако се дете̏ пла̀ши у сѣ̀н и́ду при ба̀бу те му ба̀је, она̀ вр̏ља на дѹ̀вар пе̏пел и нешто̀ ба̀је, ако се зале̏пи на дѹ̀вар, ѹ̀пла је, по̀сле остру̀же од пе̏пельт, па у ча̀шу с во̀ду му даде̏ та испи́је.

уплесња̀ви се свр. *постане плесњив.* – Ови́ја ле̏б се уплесњави́л, ни пце̏та ви́ше не̏че да једѹ̀, камли љѹ̀ђи.

уплете́ се свр. *упе̑тља се.* – Ма́ни ми се од гла́ву, упле́ла сам се у ра́боте, не сти́гнем ни ме́н да си погле́дам, та камли ку̏ћу и дво̏р да мете́м.

упли́ска се свр. *полије самог себе прскајући се.* – Куде̑ си се то̏лко уплиска́л, не́ма ни́шта суво̏ на те̑б, не мо̏гу са́мо те̑б да па́зим и преобла́чим.

упли́та се несвр. *уплиће се, меша се у туђе послове.* – Ако се двојица ка́рају или би́ју ти́ се не упли́тај, да не изеде́ш ти́ на́јголемо бије̑ње. Во̏ли да се упли́та и где̑ му је ме́сто, и где̑ му неје̑ ме́сто.

у̏плитко прил. *најплитко, на малој дубини.* – Бе̑ше посади́л оре̑ј, али га у̏плитко посади́л, па му се не теја̑ прива̑ти.

упл̥ти се свр. 1. *уреже се у памћење, запамти се довека.* – Упл̥ти́ло му се у па́мет да га мр̥знем, а̑ко га ни́кад несѣ̑м ни по̏преко погледа́ла. 2. *упије се погледом у кога или нешто.* – Упл̥ти́л ми се у о̏чи, па ни да тре̑пне.

упога́ни се свр. *постане поган, прозли се.* – Упогани́л се старчо̏тина, па ломо̏ти сва̑шта кво̏ му па̑дне на па́мет.

упозна́вује несвр. *упознаје, склапа познанства.* – Ма̑ кво̏ че ме́н да упозна́вује, ја̑ког па чове́ка нашла́ кога̑ да позна́ва. (ирон.).

упоја́нти свр. *појантама повећа стабилност.* – Ногари́ мо̏рају да се упојанте с пречанѣе, да се не кли́ма аста́л.

упоје̑ се свр. *почну да певају сви колико их је.* – Јо̏ш но̏чу по̏јдемо да бе̑ремо здра́вац, па осѣ̑внемо у̏планин, а здра́вац се умирисо̏л, пилети́ја се упоја̑ла, мили́на бо̏жја.

упоре́ћује несвр. *упоређује.* – Упоре̑ћује ни да ви́ди који̏ је по̏висок и по̏јак, а не који̏ је по̏паметан и који̏ по̏више зна̑је.

упоре̑ћује се несвр. *упоређује се.* – Ти́ с ме́н не мо̏ж да се упоре̑ћујеш, ти́ си за ме́не ну̏ла.

упрами́ња свр. фиг. *почну да падају крупне пахуље снега, почне да веје.* – Ба̑ба и ја̑ о̏бавезно одви́камо ка̑д упрами́ња сне́г, и до̏јде вре́ме да се рањени́ца ко̏ље.

упрашња́ви свр. *запраши, посе прашином.* – Не тре́си вре́чуту комто ме́н, свога̑ ме у̏прашњави.

упрашња́ви се свр. *покрије се прашином, набаци прашину на себе.* – На вр̏шу се чове́к упрашња̑ви и нагл̥та праши́ну, да за неко̏лко дѣ̑на не мо̏же да се очи́сти.

упр̏ден, -а, -о вулг. фиг. *смрадан.* – Поче̑ се распа̑да Југосла̑вија, репу̏блиће се поче̑ше оце̑пују, а држа̑ва се раце̑пује ко упр̏дене трулѐ га̑че.

упрди́ свр. *почне да прди и не престаје.* – Наједу̏ се пасу̏љ, па ка̑т се упрде̑ – базди́ у со̏бу ко у ко̏чину.

у̏пре свр. 1. *ослони се свом тежином о што.* – Упри́ з грби́ну у ко̏ла, и не да̑вај да се вр̏тају наза̑д. 2. *погура.* – Упре̑те сви́ колко го̏д мо̏жете, да изгу̏рамо тра̑ктор на пу̏т, по̏сле че је лѣ̑ко. 3. фиг. *притисне, налегне.* – Упр̏л ме да му препи́шем има̑ње, па ми ду̏шу ва̑ди. Када те у̏пре му̏ка, да̑ваш и оно̏ј које̑ ти не̑је за дава̑ње. ⇔ *подупре, потпре.*

у̏пре се свр. *ослони се.* – Упри́ се у зи́д, па запни́ и[з] сву̏ сна̑гу и гу̏рни, а ја̑ чу одову̏д да се̑цам, ако мо̏жемо да га поме̑римо.

упре́гне (рад. пр. упре́гал, -гла, -гло) свр. 1. *веже коња уз руду, или стави говечету јарам.* – Јуни́цуту јо̏ш несмо̏ упреза̑ли, зато̏ј се пла̑ши. 2. фиг. *оптерети кога пословима и животним бригама.* – Упре̑гал си ме, па не зна̑м ни за де̑лник, ни за пра̑зник.

упре́гне се свр. фиг. *оптерети се пословима.* – Упре̑гли се у ра̑боте па са̑мо се̑цају, а деца̑ се мангупу̏ју, бар да о̏че сто̏ку да причу̏вају.

упре́sa (трп. пр. упре́sан, -а, -о) несвр. *упреже говече у јарам.* – Изле̑зне Кр̏ста, и че упре́sa воло̏ви, али једнога̑ вола̑ упрегну̏л ко што̏ се упре́sa, а једно̏га па̑ оту̏д

упрегну́л, би́л робаци́ја на сва́дбу, па му несу́ тури́ли остѣ́н сас чера́пе и пешћи́р на јерѣ́м, ка́д му то́ј тури́ли, о́н препре́гне вола́тога, и по́јде. То́ј јунче́ јо́ш не́је упре́сано.

у́преко прил. *по ширини чега, попречке* (упор. и попреко). – Ту́ј ѣ́иву о́ремо у́преко, што́ не поо́ремо даньс, наста́вимо ју́тре, док ју сву́ не изо́ремо.

упре́та се свр. *затрпа се чим топилим.* – Упрета́л се у цр̑ђе ко пога́нац у три́це, и ћути́.

упри́да несвр. *упреда, извлачећи танку нит из прамена привезаног за кудељу и њеним увртањем вретеном преде прећу.* – Куде́ља се заде́не за по́јес, па се сас ле́ву ру́ку оди ву́ну пома́лко истр̑sa и тѣ́ни, а сас де́сну се вр̑тка врете́но, и тека́ се ву́ната пол̑ѣ упри́да у коньц и намоту́је на врете́ното.

упрне́је свр. *повене, изгуби свежину.* – Црвене́ попо́шће се набе́ру у граци́ну, па се оста́е дѣ́н-два́ да упрне́ју, тѣ́г се нани́жу на коньц, и нака́че на про́мајно ме́сто куде́ би́је слѣ́нце да се су́ше. ⇨ *упрни.*

упрни́ свр. *в. упрнеје.* – Обра́мо граци́ну, али че саче́камо да попо́шће ма́лко у́прну, па че ји ни́жемо на ни́зе.

у́пролет прил. *у пролеће.* – У́пролет мушка́рчета пра́ве оди вр̑бу пи́скала, а девојчети́ја плету́ ве́нчичи оди бе́ле ра́де.

упропа́сти (трп. пр. упропа́стен, -а, -о) свр. *доведе до пропасти, уништи.* – У́пропасти ме ти́ја бита́нга, и ку́ћу ми ра́стури, да га не зна́м што́ бу́де, а́ко ми је си́н. Бе́ше ма́ностир, па две́ че́шме вода́, па је било́ од мили́не да оти́деш го́ре, са́ све напара́сено, све́ упропа́стено.

упропа́шчује несвр. *упропашћује.* – Зна́је Јагли́ка да че на́род да преора́ти и забора́ви, ал она́ не мо́ж да гле́да како́ вој Ради́сав јаду́је и копне́је за дете́, и како́ си жи́вот упропа́шчује.

упр̑пња се свр. *почне да зановетa.* – Упр̑пња се, па нуме́је да ста́не, ме́ље ко водени́ца, и не би́ра кво че да ка́же.

упр̑пче се свр. *почне да брује* (о мотору). – Упрпча́ли се тра́ктори, ље́уди жу́ре да поо́ру за жи́то пре́ не́го се оћи́ши.

упр̑а се свр. *почне да маше крилима као да ће да полети.* – Нешто́ се коко́шће упр̑аше у кокошка́рник, тр̑чи да ви́диш да неје́ лиси́ца уле́зла при ѣ́и.

упр̑ти (трп. пр. упр̑тен, -а, -о) свр. *натовари терет на леђа, напрти.* – Упр̑ти ме на грби́ну и но́си, ко да сам дете́. Сама́ и́де уз бре́г кроз шума́к, упр̑тена у цеди́лку сас гру́мен со́л да кр̑ми гове́да.

упр̑ти се свр. *натовари се, напрти се.* – Упрти́л се де́да з бре́ме се́но, једва́ га но́си, мо́ра да ра́ни сто́ку.

упрчаве́је свр. *постане прчав, упрља се.* – Ку́ћа упрчаве́је, па мо́ра да се кре́чи с вре́ме на вре́ме.

упрчаве́л, -а, -о *запрљан и умашћен.* – Мрзи́ га да се ку́пе, а жена́ му а́ѣкава да га пе́ре, па си и́де с упрчаве́лу кошу́љу и незакр̑пене панталóне, неку́пан и небри́чен ко пустињак.

упр̑чи свр. *накостреши, подигне, усправи.* – Упр̑чи у́ши и слу́ша који́ кво проду́ма, не да́ва вој нешто́ не промѣ́кне. Ови́ја ше́ф јесењсће бе́ше уби́л ди́вју свињу́, ни́ се сви́ збира́мо да ју ви́димо, она́ дла́ку упрчи́ла наго́р остру́.

упр̑чи се свр. фиг. *уобрази се, укрути се од умишљене величине.* – До́јде из гра́д, па се упр̑чи ко коньц у граци́ну, ко да га не зна́мо који́ је, и от који́ је.

упсу́је се свр. *почне да псује без мере и краја.* – Нању́ти се, па се упсу́је и уо́ка, село́ јечи́ од њиго́во ока́ње и псува́ње. ⇨ *упцује се.*

упу́вује се несвр. *утопљава се више њих дисањем у скученом простору.* – Уле́зомо у шта́лу, оно́ сме́шана гове́да, о́вце и ко́зе, мр̑злица, па да се упу́вују, да им је топло́.

упу́ство с *упӯство.* – О́н је по́стар, и прошѝл све́т, а ти́ да рабо́тиш како́ ти ка́же, и да слу́шаш њиго́ва упу́ства.

упу́ца се свр. *по̄чне да пӯца.* – Кат се усе́ва и упу́ца, а ми́ трчимо́ да ви́димо куде́ је гро́м располути́л врбу́, куде́ је водури́на нане́ла ка́мење, куде́ су сли́ве покр̏шене.

упу́чује несвр. *упӯћује.* – Башта́ си ји неје́ упу́чував да уче́ шко́лу, не́ло о́вце и́маомо го́ца, па са́мо: а́јд с о́вце, а́јд с о́вце. Роди́тељи ни упучува́ше на добро́, али ми́ ји несмо́ слуша́ли, сѣг се ка́јемо, ал ка́сно.

упцу́је се свр. *в. упсује се.* – Ши́бнем с разбо́ј, гаса́рче уга́сне, му́жи се упцу́ју, деца́ се упиште́. Вуру́нче у за́другу са́мо тутњи́, ората́ ра́зна, ти́ће га неко́ј одвр̏же, ел неко́ј некога́ р̏чне у ре́бра, ти́ја се о́дма ри́пне и упцу́је, ми́ се усмеје́мо.

ураборо́ти (трп. пр. ураборо́тен, -а, -о) свр. *обави какав по̄сао, уради.* – Три́пут премисли́, а једну́ш уработи́. Кад тре́бе да се ураборо́ти некво́ те́шко, све́ ме́н о́кају. Има́ло ме за све́ ра́боте, кво́ у́знем у ру́ће, то́ј је ураборо́тено. У њи́ву неје́ наsрну́ла, а зна́је да неје́ у́баво ураборо́тено. ⇔ *неураборо̄тен.*

уразу́ми (трп. пр. уразу́мен, -а, -о) свр. *учини кога разумним, о̄тво̄ри коме очи.* – Ја́ ука́рујем па́мет у гла́ву с тоја́гу, али куга́ ја уразу́мим, ти́ја је уразу́мен за це́л ве́к.

ура́ми (трп. пр. ура́мен, -а, -о) свр. *уоквири рамом, с̄тави у рам.* – Тре́бе да ура́ми-мо сли́ку куде́ смо сас сва́ деца́, да ни па́нте. Сању́јем ко у некѣ́в за́мак да сам, со́ба окру́гла, на зи́дови ура́мене нечи́је сли́ће, мо́ра да сам у музе́ј.

ура́ни (трп. пр. ура́њен, -а, -о) свр. *ухрани, ӯтови.* – Урани́мо две́ рањени́це, једну́ за на́с, једну́ деца́та да си зако́љу ка́д до́јду. Сви́ подго́јени и ура́њени ко вепро́ви, а ова́м ку́кају да оскуде́вају у све́. ⇔ *по̄урани.*

расте́ (рад. пр. ура́сал, -сла, -сло) свр. 1. *зарасте̄ у браду и косу.* – Ура́сал у бра́ду и ко́су ко лајно́ у тра́ву. 2. *по̄крије се вегета̄цијом.* – Лу́к ура́сал у тра́ву, а са́ ме́ко, па́дла ћи́шица, па се у́баво и ље́ко пле́ви. Зе́т да до́јде да око́си, ура́сло окол ку́ћу, зми́је че се изведу́.

урачу́на свр. *уброји, унесе у рачун.* – Ја́ кво допринО́сим у кућу о́н то́ј не рачу́на, а сва́ћи њиго́в дина́р који́ зарадѝ на печа́лбу два́пут урачу́на.

уребе́че се свр. *по̄чне да се ребече, усмеје се грохо̄том.* – Ако некога́ преварѝ па пр̏дне, ти́ћем се неко́ј де́рне: Др̏ж го́луба! – ми́ се сви́ уребе́чемо.

уре́ди (трп. пр. уре́ден, -а, -о) свр. 1. *доведе у ред, среди.* – Она́ неје́ способна њо́јну ку́ћу да сре́ди, та че о́пштину да уре́ди. Вре́дна и чи́ста жена́, у ку́ћу вој све́ чи́сто и уре́дено ко у апате́ку. 2. *по̄вреди, озледи болно место̄ на те̄лу.* – Ра́на че ти бр̏зо зарасте́, са́мо да па́зиш да ју не уре́диш.

уре́ди се свр. *ничӯћи по̄чне да се по̄казује у по̄равилним редовима.* – У Бербе́ч се мору́за ве́ч уреди́ла, али ју тра́ва оклопи́ла, за неђи́ дѣ́н мо́рамо да ју ко́памо.

уре́же се свр. *усече се, по̄родре дубоко.* – Ово́ј што́ чу ти ка́жем до́бро да упа́нтиш, да ти се уре́же у па́мет да га ни́кад не забора́виш.

уречѐ свр. *по̄редскаже, по̄рогнозира.* – Ма́ ко да ју неко́ј уре́че, како́ се вр̏ну она́ ле́же и са́мо ре́че: Ле́ље̄ће, на́ње̄ће, боли́ ме глави́ца!

уречѐ се (рад. пр. урекѣ́л, -кла, -кло се) свр. *да реч, обећа се.* – И́ду у наваци́лѣк и пра́ве пита́ње о́че ли девО́ћа то́ј момче́, не́че ли; ако се уречѐ да га о́че, једѣ́н иле́зне и пу́кне ис пу́шку, и по́сле по́чну да да́вају да́р. Ца́р се урекѣ́л, и мора́л да даде́ че́рку.

ури́не свр. *ринући по̄ла̄то̄м сакупи нешто̄ на гомилу.* – Оврше́мо с ко́њи, па жи́то вр̏љамо с лопа́те у́вис да га одве́јемо от пле́ву, по́сле га ури́немо на гоми́лу, и покри́јемо с покро́вац от ћи́шу.

ури́не се свр. фиг. *макне се, склони се, удаљи се.* – Што́ не́че да се ури́не негде́, да ми се једну́ш сми́ри глава́ од ње́га. Дојде́ На́да на поседѣ́к, за́седе, па си не́че и́де, а ми огладне́мо, тели́ би да се ури́не, да си мо́ж на ми́р једе́мо.

урѝпа се свр. *почне да скаче.* – Кад им то̏ј каза̏, деца̏ се урипа̏ше од ра̏дос.

урѝпи свр. 1. *ускочи.* – Ку̏чка у̏рипи у буна̏р, и у̏дави се. Поја̏те огра̏дене сас големѝ пло̏тови, да не мо̏ж ку̏рјаци да урѝпе уну̏тра. 2. фиг. *упадне у невољу, презадужи се.* – Заправѝ ку̏ћу, па урипѝ у ду̏гови, и не мо̏гу да изле̏знем из њѝ, нити па ѝма ко̏ј да ме помо̏гне.

урѝпка се свр. *урипа се у дем. значењу, почне да скакуће.* – О̏вце пасу̏, а ја̏ганци се урипка̏ла прекај њѝ, па са̏мо да ји гле̏даш!

урѝпује несвр. *ускаче.* – Де̏ца, урѝпујте у ко̏ла, о̏дма поо̏димо.

урѝца се несвр. *даје реч, обећава се.* – Ако се не во̏лите, немо̏ј да се урѝцате, па по̏сле да се мању̏јете, да се на̏род сме̏је и ва̏м и на̏м.

урѝшка се свр. *ријући укопава се.* – Свињѝ ко свињѝ, зна̏је са̏мо да рѝшка по каљѝште, па ка̏д вој се доса̏ди да се урѝшка у ње̏га, и да ро̏кче.

урнѝсује несвр. *уништава, упропаштава.* – Урнѝсују све̏ кво им па̏дне под ру̏ку, нѝти се боје̏ од љу̏ди, нѝ од Бо̏га.

урнѝше (трп. пр. урнѝсан, -а, -о) свр. *уништи, упропасти.* – Са̏мо се досе̏чује како̏ да ми напако̏сти и да ме урнѝше. Бо̏г прѝбра жену̏, а ме̏н о̏стави, да ли чу ја̏ са̏ овакѣв урнѝсан да мо̏гу некво̏ да ства̏рам, не̏мам с куга̏ ни да проора̏тим, ма̏ни дру̏го.

уробо̏њи се *почну да брује авиони.* – Уробо̏ње се авио̏ни, мѝ от стра̏ и не ле̏гамо, оно̏ над Нѝш са̏мо се̏ва ко да грмѝ.

уровѐ се свр. *почне да се оглашава рикањем* (о говедима). – Биро̏в ѝзока у сре̏д пла̏дне да бега̏мо, Не̏мци че га̏цају с то̏пови Слѝвовачћи вѝс, оно̏ кат се на̏род у̏вика и у̏пишта, кат се гове̏да урова̏ше, кат се свѝње ускуча̏ше, коко̏шће укрекаше, све̏ то̏ј бе̏га.

уро̏дица ж *коров у непожњевено житo, и зрневље корова у овршено житo, кукољ* Melampyrum arvense. – На ту̏ј њѝву се ро̏ди по̏виш уро̏дица од жѝто. Тријерѝ жѝто, ал ца̏бе, мло̏го уро̏дица по ње̏г.

уро̏к м *зло нането човеку магијским радњама, последица злог погледа или каквог магијског чињења.* – У̏бава, да вој неј̏е уро̏к, и да ју зле̏ о̏чи не гла̏дају.

уро̏кљив, -а, -о *који има способност да изазове урок погледом.* – Зна̏је се која̏ је уро̏кљива жена̏ у село̏, и не уво̏ди се у со̏бу где̏ ѝма ма̏лечка деца̏.

уро̏чи свр. *погледом баци урок на кога.* – Ако сам те погледа̏ла, несѣм те урочѝла. Ово̏ј на̏ше дево̏јче мло̏го у̏баво, стра̏ ме да га неко̏ј не уро̏чи. Којѝ дете̏ уро̏чи, да му пу̏кну о̏чи.

уржѝ се свр. *почне да режи и не престаје.* – Су̏рча се у̏ржа, ѝскези сас зу̏би, обр̏та се у кру̏г, не зна̏је от коју̏ стра̏ну да се бра̏ни. Уржа̏ше се пце̏та, једна̏ оту̏д, једна̏ одову̏д, реко̏: Са̏ ако ме дова̏ну, ѝма ме расћѝну.

ур̏ка свр. *избацујући шлајм из грла не пази где ће да падне.* – Ка̏т по̏чне да р̏ка, свѝ се скла̏њамо да некога̏ не ур̏ка.

урутаве̏је свр. *урасте у длаку.* – Нити се шѝша нити се брѝја, урутаве̏л и ура̏сал у косељак ко калу̏ђер.

у̏рутка мн. у̏рутће рет. ж *алатка.* – Не пра̏ји се пе̏нцер без у̏рутће, па ко̏лко да си до̏бар ма̏јстор.

уру̏ца се свр. *почне да рида.* – А̏јде престанѝ вѝше да ру̏цаш, што̏ си се уруца̏ла то̏лко, да га повр̏неш не мо̏жеш.

уса̏ди (трп. пр. уса̏ден, -а, -о) свр. 1. *засади младице на одређеном простору.* – Купѝше пла̏ц, и о̏дма га усадѝше сас ра̏зан оша̏в. 2. *уметне, углави што у што.* – То̏чак од воло̏вска ко̏ла ѝма ше̏с на̏плата, и на сва̏ћи се заково̏ шѝна сас шѝнсћи јексе̏р, а у сва̏ћи на̏плат је уса̏дена спѝца.

уса́ди се свр. *постане непокретан, повреди кичму.* – Запе́ да поди́гнем вре́чу, како́ запе́ тека́ се усади́, са́ не мо́гу да пова́нем ни́какву ра́боту.

уса́лмен, -а, -о *веома упрљан, замшћен.* – Разгланси́л се около ши́ју, па му се ви́ди уса́лмена шловија́нка.

уса́лми се свр. *веома се упрља, упрља се толико да нахвата масну покорицу.* – Пушти́л косеља́к и брадѐтину, усалми́л се, направи́л се на би́лмеза. При́грну ме Љуби́сав, у́баво мири́ше, ко да га неје́ роди́ла Ци́ганка, а ја́ сам се усалми́л, па ме ма́лко поче́ ва́та и сра́м од њѐг. ⇨ *усьлми се.*

усампа́си се (трп. пр. усампа́сен, -а, -о) свр. *осили се, постане обесан, живи и ради како хоће.* – Детѐ мо́ра да се о́ваг-о́наг протѐпа, да се не усампа́си мло́го, по́сле га не мо́ж вр̏неш у рѐд. Усампа́сен ко вѐпар, нити му мо́ж нешто́ ка́жеш, нити му мо́ж нешто́ дока́жеш. ⇨ *усьмпаси се.*

усьлми се свр. *в. усалми се.* – Кошу́ља пр̏тена, усьлмила се на ла́ктови, усьлмила се под гу́шу, не знаш кудѐ неје́ закр̏пена.

усьмпа́си се свр. *в. усампаси се.* – Узѐмо снау́, бођи́ вољашно дево́јче од вољашни роди́тељи, не прође́ мло́го вре́ме она́ се у́сьмпаси, па нѐче ни́шта да пова́не да ура-бо́ти.

усьне (рад. пр. усьл, -а, -о / усьну́л, -а, -о) свр. *усахне.* – Нѐма ни́шта од мѐне, усьл сам на́чисто. Та́ј кру́шка усьла, а каква́ блага́ је била́! Броби́нци на свѐ стра́не, кла́-денци усьну́ли, иво́рђе се исуши́ле. Ако ме уда́риш, ручи́це ти усьну́ле до ра́мена, дабо́гдаде.

усьти се свр. *поређа се један за другим као ћелије у сећу.* – Кат се усьти о́ро при цр̏кву, па слѐзне до́ле-до́ле, па се изобр̏не ова́м кудѐто кла́денчьк и́ма, па нѐма да се позна́ва да мр̏да на́род, то́лко лѐпо се и́гра.

у́свет прил. *далеко негде, бескрајно далеко.* – Говѐда напа́дла штркља́вица, тр̏чи по њи́ че побѐгну у́свет. Пропи́л се, прозли́л се, дошло́ ми у́свет да оти́дем, па ни́кад ви́ше да се не вр̏нем.

усви́њи се свр. *испрља се, унереди се као свиња.* – Са́мо ли се доко́пају до вла́шу, усви́ње се, па не зна́ју кво́ рабо́те.

усви́ри се свр. 1. *почне да свира на каквом инструменту.* – Јави́ше да на́ша во́јска напрѐђује, па кат се дуду́ци усвири́ше, па о́ро, о́ро, о́ро, весѐли се и ста́ро и мла́до. 2. фиг. *почне да плаче углас.* – Шко́лско дво́риште пуно з ђа́ци, ја́ видо́ једно́г, облѐчен сироти́њсћи ко ја́, и́де, и понѐког од премѐњенити чу́шне, они́ па́дну и усви́ре се.

усви́тка свр. *почне да светли слабим интензитетом, засветлуца.* – Како́ то́ј по-мисли́, у́свитка ми се пред о́чи, ко сви́ткала но́чу кад усви́ткају пред жѐтву, и поче́ да ме зано́си у гла́ву.

усѐва се свр. *почне да сева са свих страна.* – Ка́т се усѐва и упу́ца, а ми́ трчимо́ да ви́димо кудѐ су сли́ве покр̏шене и кудѐ је водури́на нанѐла ка́мење. Би́ју дра́жићевци, усева́ли се мѐткови ната́м-нава́м, сва́ћи момѐнат мо́жеш да пођи́неш.

уседи́ се свр. 1. *дуго остане седећи на истом месту, улењи се.* – Уседѐли се, аздиса́ли, па се са́мо шо́љћају с једно́га, з дру́гога. 2. *дуго се не удаје* (о девојци). А́рно си поседѐла ко дево́ђа, врѐме је при́лику да си тра́жиш, да се не уседи́ш.

усѐли се свр. *настани се, досели се у ново пребивалиште.* – Који́ ми́рис осети́ш у дети́њство у твојѐ село́, о́н ти се усѐли у р̏це, и ни́кад те не оста́вља. Кудѐ се усѐли ви́лина коси́ца, не оста́не ни́шта о[д] дѐтелину. ■ **уселѐње** *гл. им.* – Кат човѐк ку́ћу озѝда и покри́је, са́мо је полови́н ра́боту уработи́л, свѐ оста́ло до уселѐње је дру́га полови́на.

усѐре вулг. (трп. пр. **у́сран,** -а, -о) свр. вулг. *опогани изметом.* – Напрѐт се цр̏ква по́штујеше, а са́ свѐ у́срано окол цр̏кву, да те је жа́л да поглѐдаш.

усе́ре се вулг. свр. фиг. *ӣрӣадне се.* – Усе́ремо се от стра́ кад га ви́димо да и́де пија́н, и закрвави́л с о́чи.

усећи́ра се свр. *ӣочне да осећа велику секирацију.* – Ма́ти како́ се бе́ше усећира́ла и уљути́ла, ди́же се па ју три́-че́три пу́т пљу́ну у о́чи.

усе́ца свр. *ӣеглећи силом увуче унуӣра.* – Не́како га у́сеца у со́бу, на́вали га на ка́уч, изму́ти му шиће́рчић и води́цу у ча́шу, о́н ср̏бну и ма́лко се по́врну.

уси́ја свр. 1. *загревањем учини да се нешӣо сија, доведе до сӣања усијаносӣи.* – Загре́ва сећи́ру у вига́ањ док ју уси́ја, па ју ка́ли у во́ду, и нао́стри на остри́ло. 2. *глачањем учини да нешӣо ӣочне да се цакли од сјаја.* – Да ми изгла́нцаш ципе́ле да се уси́јају, да мо́гу да се огле́дам на њи́.

уси́ли свр. *наӣрегне снагу, убрза.* – Да́вај му зо́р, усили́ га док је ра́вно, ако ста́не на у́збрдицу, надрља́ли смо.

уси́ли се свр. *добије у снази, ӣовећа инӣензиӣеӣ.* – Сльнце́во се у́сили, поче́ да припи́ца јо́ш о́дјутро.

уси́ни (трп. пр. уси́њен, -а, -о) свр. *ӣравно ӣрихваӣи ӣуђе деӣе као своје.* – Усини́мо то́ј дево́јче, очува́мо га и одоми́мо га, али ни са́ приглѐцује како́ онемо́ћемо. А́ко је уси́њен, несу́ прави́ли ра́злику измецу ње́га и њи́на си деца́.

уси́пе свр. *ӣолије кога ӣечношћу или чорбаСӣом храном.* – Ку́ј з деца́ ку́са млеко́, о́бавезно га уси́пу. Пази́ да ме не уси́пеш, обле́кла сам но́ву блу́зу.

уси́пе се свр. 1. *ӣролије ӣо себи ӣечносӣ или чорбасӣо јело.* – Ти́ја со́к је от купи́не, пази́ да се не уси́пеш, те́шко се пе́ре аљи́на која́ је је с ње́г уси́пана. 2. фиг. *наӣије се.* – Не пи́је, не́ло сипу́је, док се на́чисто не уси́пе, по́сле само доси́пује, да др̏жи и́сту ме́ру.

уси́пује се несвр. *један другог ӣолива каквом ӣечношћу.* – С баштУ́ту на девојчети́јата се пригрта́ше, чука́ше се по грби́ну, поја́ше ра́зне пе́сме, усипува́ше се с пи́во, ко да су за́једно ко́зе чува́ли.

уси́ра се вулг. свр. *обавља велику нужду у одећи или кревеӣу.* – Ако тека́ наста́виш да поступа́ш сас деца́та, и́ма да оста́неш са́м, да се уси́раш и умо́чујеш, а да не́ма ко́ј да те погле́да.

уси́тни свр. 1. *размени круӣне аӣоене у сиӣне* (о новцу, новчаници). – Чу те мо́лим да ми уси́тниш пару́ву, у прода́вницу кобаја́ги не́мају си́тно да ми вр̏ну ку́сур. 2. *убрза, ӣочне да хода или игра сиӣним корацима.* – Кат се о́н ва́неше у ко́ло, па кад уси́тни, чи́ни ти се зе́вњу с но́ђе не доди́ра.

уси́ца се несвр. *усеца се, урезује се.* – Те́сне му панталО́не, па му се уси́цају у ме́со где́ се прев̏ијају ка́д чу́чне ел се́дне.

уско́мина мн. уско́мине ж 1. *осећај киселосӣи и ӣрњења зуба када се једе недозрело воће* (упор. оскомина). – Ови́ја сливља́ци ћи́сели па виште́, све́ ми и́де уско́мина од њи́. 2. фиг. *неӣријаӣне ӣоследиоце ӣо родиӣеље од несӣашлука деце.* – Деца́ лу́ду́ју, а на ста́ри и́де уско́мина. Мла́ди се милу́ју, а на ста́ри и́ду уско́мине.

уско́пи свр. *ојалови уклањањем семених жлезда код живоӣиња.* – Ако те јо́ш једну́ш затече́м при жену́ ка́д ме́не не́ма, чу те уско́пим.

ускопи́ти се свр. *узјогуни се, заинаӣи се.* – Ја́ га ле́по мо́лим, а о́н се ускопи́ти, па не́че ни да ме погле́да. Кад му ту́рам о́глав, о́н се ускопи́ти, мр̏да з гла́ву, вр̏ља чи́вте, о́че и да уа́пе.

у́скоро прил. *у блиској будућносӣи, убрзо.* □ – Јо́ш и́ма понећи́ ста́рац да се сму́ца по село́, али у́скоро не́че да и́ма ни ку́че да ви́диш.

ускра́ј прил. *скраја, у ӣрикрајку.* – Стани́ ускра́ј, да те не зга́зе ко́ла ка́д миња́ју. ■ **по́ускрај** комп. *више, сасвим ускрај.* – Тури́ вре́чуту по́ускрај, да не сми́та кат про́димо.

ӯскратак, -тка, -тко *који је краћи него што треба.* – Испле́ла ми це́мпир, рукави́ ми ма́лко ӯскратћи, али че поми́ну.

ӯскратачак, -чка, -чко *ускратак у дем. значењу, који је мало краћи него ускратак.* – Су́кња вој ма́лко ӯскратачка за њо́јне го́дине, али то́ј са́ тека́ моде́рно.

ускр̄ца свр. *почне да шкрипи.* – Је́сени ко́ла ускр̄цају јо́ш ӯтавнин, љу́ди жу́ре да што́ пре́ обе́ру мору́зу, па да по́чну ора́ње за жи́то.

уску́рњак вулг. м *вунена навлака да штити пенис од хладноће.* – То́ј се зове́ уску́рњак, да га чове́к навлече́ да му се не смр̄зне ала́тка, „рукави́ца“ за му́шку ала́тку.

уску́чи свр. *почне да се оглашава скичањем* (о свињама). – Коко́шће упијуча́ле, сви́ње ускуча́ле, гове́да урова́ла, све́ то́ј тра́жи да се нами́ри. Сви́ње се ускуча́ле, и́ди им си́пи поми́је да не покр̄ше све́ по ко́чину.

усле́шче се свр. *почне да слешче, почне да сопће.* –- Кра́вана се услешча́ла, мо́ра да је бо́лесна. Ти́ћем ӯтрча Ми́ћица, услешча́л се ко ку́че.

услу́ша свр. *учини какву услугу коме.* – Ово́ј ли је живо́т, ш-че́ ми овькьв живо́т, ни мо́гу да се послу́шам нешто́, ни па и́ма ко́ј да ме нешто́ услу́ша.

услу́ша се свр. *помогне себи, обави своје обавезе.* – Пра́во да ви ка́жем, несмо́ ви́ше ка́дри да се услу́шамо. Сна́јде чове́ка бељ̄а́ј, по́чне да малаксу́је, ср̄цето по́чне да му пре́апује, но́ђе га изда́вају, не мо́ж љу́ћи да се услу́ша.

ӯслушан, -шна, -шно *који хоће да слуша, који је спреман да помогне и услужи кога* (упор. послушан). – Комши́чево ӯслушно де́те, па́зи ни ко да смо њиго́ви, и́ма му препи́шемо у Главиńинци њи́ву и бра́ниште, а ти́ се не́ма љу́тиш, оно́ са́ те́б одме́њује.

усме́је се свр. *почне да се смеје.* – И́маше једна́ дебе́ла Мило́јћа, па мло́го прде́ше, какво́ рабо́ти да рабо́ти – тр̄т!, па и деца́ запази́ла, чи́м неће́ пр̄дне, она́ се о́дма усмеју́: У́ј, дебе́ла Мило́јћо!

усми́ва се несвр. *подсмехује се, омаловажава кога кривљењем усана у натегнути осмех.* – Чи́м зи́нем да нешто́ проора́тим, она́ по́чне да се усми́ва.

усми́вка се несвр. *осмехује се, смешка се.* – Срамежљи́в, па какво го́д да му ка́жу, о́н се са́мо усми́вка. Ба́ба накриви́ла гла́ву, гле́да у ну́ку, и усми́вка се.

усми́не се свр. *осмехне се.* – Де́, де́, се́дни ма́лко, не́че ра́бота да ти побе́гне, неје̑ за́јак! – о́брну Ва́ца гла́ву комто њу́, па се ӯсмину. Се́домо уз аста́л, ја́ тури́ половинћи́лче на аста́л, Ту́рчину се усмину́ше о́чи: че собу́је некоју, че раска́ра цр̄ни ми́слови. ⇔ *поусмине се.*

усми́нут, -а, -о *осмехнут.* – Уле́зе де́да Ради́воја усми́нут, а на на́с сви́ ље̑кну, па поче́мо да га затра́чкујемо како́ је било́. И ма́ти и башта́ разо́кави, а дете́нцето им неје̑ разо́каво, гле́да си у́баво, и ста́лно усми́нуто.

усмоља́ви се свр. *замрси се, упетља се.* – Де́телина се усмоља́вила сас ви́лину коси́цу, па те́шко за косе́ње.

усмр̄кне се свр. 1. *увуче ваздух или слину у нос, ушмркне се.* – Усмркни́ се, поте́кла ти ци́нка на но́с. То́лко ти је от чове́ка! – ре́че Пересће́ва и ӯсмркну се. 2. фиг. *угнезди се, усели се.* – А́, та́ј помочу́ља неје̑ за на́ш до́м, она́ не́че да ми се усмр̄кне у дво́р до́к сам ја́ жива́.

усмркӯје се несвр. *удисањем кроз нос задржава слину у носу.* – Изви́јају же́не, ре́де ли, ре́де, ста́рци ћуте́, али и они́ по́чну да се усмр̄мкују.

усмр̄ца несвр. *плачући гласно увлачи ваздух у нос.* – Сви́ се погледа́ше, же́не поче́ше да усмр̄цају, деца́ се ућута́ше ко да су занемеја́ла. Са́мо ви́ка и усмр̄ца, не мо́жемо да ју уми́римо.

усмр̑цује несвр. *загађује смрадом.* – Ти̑ се спа́си, а да си оста́ла овде́, ста́лно би ти грби́на била́ у сла́му, ишла́ би сас сце́пен сукњо́р, на но̑ђе клипча́ли опљнци, гове́да би те љигави́ла, а о̑вце усмр̑цувале.

у̑сница ж *усна.* – Стани̑ка изле́знеше прет капи̑ју, се́дне на клупче́, отво́ри пи̑смо што́ доби́ла от си̑на из во̑јску, и ко да чи̑та, а не́писмена, шљпче некво́, мр̑да с у̑снице, па цу̑не писмо́то.

усниче́тина ж *пеј. од усна.* – И она́к је га́дна, али ка́т па нажљмби оне́ј њо̑јне усниче́тине, да ју чове́к не погле́да.

у̑сничка ж *дем.* и *хип. од усна.* – Који̑ ти ра́скрвави у̑сничкуту, кажи̑ ба́би.

у̑сов м вет. *болест у облику запаљења вимена код крава, оваца и коза.* – У̑сов је кат кра́ву ел овцу̑ заболи̑ ви̑ме, па вој млеко́ неј̑е добро́.

усо́ли (трп. пр. усо́лен, -а, -о) свр. *обилним сољењем заштити што од кварења.* – Си̑рење мо́ра да се до́бро усо́ли да се не поква́ри. Усо́лено ме́со стоји̑ пеше́с дљна у саламу̑р, па се тљг су̑ши у пу̑шницу.

усо́цује несвр. *замера, зановетa, пребацује.* – Бо́ље да си ја̑ и̑дем у на́бавку док се неј̑е пробуди́ла, да ми не усо́цује како́ све́ она́ и̑де у купо́вину. То̑ј што́ сам испи̑чутура се на ни̑кога не ти̑ча, а и моју̑ си рећи̑ју пи̑јем, не пи̑јем ва̑шу, па да ми усо́цујете.

успа́вује несвр. *успављује.* – На́ша ба́ба Ми̑лица ни је с при̑че успа́вувала, па по це́лу но́ч сњу̑јемо со́тоње и карако́нце.

успа́ли свр. *учини да неко падне у ватру, веома узбуни, раздражи.* – Мо̑ћа и То̑ћа се са́мо поусми̑ну, и ћуту̑ си, а жене́те то̑ј јо̑ш по́виш успа́ли да чу̑ју како́ је било́.

успа́ри се свр. *постане мучно од влаге и испаравања.* – Намокри̑ла ји ћи̑ша, па полега́ли мокри̑, а несу̑ отвори̑ли про́зор да се лувти̑ра, па се успари̑ло ону̑тра ко у ко́чину.

успа́рштина ж *запара, спарина пре кише* (упор. задушчина). – А̑ла је успа́рштина, не мо́же да се ди̑ше, че поцр̑ца и на́род и сто́ка.

успе́је свр. *постигне успех у чему, успе.* – Не зна́м да ли че мо́ж ти̑ сама́ жена́ да успе́јеш да ишко́лујеш си̑на на факултет, за то̑ј тре́бе големо́ трча́ње и мло́го па́ре.

у̑спи свр. *успава.* – Де́да де́ка дуњђе́рин би̑л, па га грби̑на боле́ла, ми рече́ше: Де ле́гни уз ме́не, па ми пу̑ај у гр̑бину, да ме у̑спиш.

у̑спи се свр. *успава се.* – Запиња̑ се Ти̑ка јо̑ш некво́ да ми при̑ча, али га рећи̑ја за́млати у мо́зак, замљцкува, замљцкува, па се у̑спа ту̑ј у столи̑цу, пре́самити се преко аста́лче и за́крча. Ме́сец ме насми̑та да се у̑спим, сљнце ме насмете́ да се на́спим.

успи̑рчи се свр. *насрне.* – Како́ се ди̑же, у̑спирчи се конто ме́н, у сопстве́ни дво́р че ме би̑је, ја̑ га сви̑тну у чело́, о̑н се стро́вали у кљи̑ште.

успра́ви (трп. пр. успра́вен, -а, -о) свр. *постави у усправан положај.* – Усправи̑ ра́стоку уз сто́г, да не сми̑та кат проо́димо по дво́р. Гацали смо с по три̑ ка́мена три̑ ку́ле, ку́ла је успра́вен дљгњо́вес ка́мен, и који̑ не пого́ди ни једну̑ ку́лу, о̑н је изгуби̑л, и мо́ра да наме́шта ку́ле за но́во гацање.

успра́вља несвр. *постављa у усправан положај.* – Пази̑ како́ успра́вљаш греде́те, да не па́дну, па по́сле да мо́рамо да ји по́ново успра́вљамо. ⇔ *наусправља.*

успра́вља се несвр. фиг. *стаје испред кога са намером да се физички обрачуна.* – Ти̑ ли чеш на ме́н да се успра́вљаш, на ме́н која̑ сам те роди̑ла.

у̑спут прил. *током путовања.* – Вр̑жи га на тру̑п, да не мо́же да се разврже у̑спут.

у̑сранци м мн. *одевни предмети умазани изметом.* – Што́ си се унереди̑л, ћо̑ршо је́дан, који̑ че ста́лно да пе́ре твоји̑ у̑сранци.

усред предл. *показује средину, у средини* (у простроној и временској димензији). – Сре́цело је ме́сто усред село́, зато̑ј се тека́ и зове́. Мо̑ј живо́т ти је цр̑н па пљклен, тљван ко тљвна но́ч усред зи̑му.

у̏ста с мн. 1. анат. *дупља у доњем делу главе кроз коју пролази храна у желудац.* □ – Здра̏вје ула̏зи на у̏ста, а зло̏ из у̏ста. 2. фиг. *појединац као члан породичне задруге.* – Ми̏ смо у ку̏ћу били̏ гоћа̏, трина̏јес у̏ста која̏ тре̏бе три̏пут дне̏вно да се нара̏не и напо̏је, и сва̏ћи је мора̏л да рабо̏ти. ⌂ **на у̏ста** *у уста.* – Пу̏но љу̏ђи смета̏ну не̏те да ту̏ре на у̏ста. Здра̏вје ула̏зи на у̏ста, а зло̏ из у̏ста. ⌂ **изврта у̏ста** *говори неистину.* – Ја̏ ми̏слим да сви̏ зна̏ју да је то̏ј тека̏, саде̏ ку̏ј си извр̏та у̏ста, вели̏ да неје̏ било̏ тека̏. ⌂ **не затва̏ра у̏ста** *много прича.* – Не затва̏ра у̏ста, по це̏л дн̏ са̏мо ме̏ље ко празна̏ водени̏ца, гла̏ву ми про̏би. ⌂ **запи̏ши у̏ста** *спречи кога да говори.* – Ма̏ који̏ мо̏же на на̏род да запи̏ши у̏ста да не ора̏ти. ⌂ **отђида̏ од у̏ста** *штедећи одваја од себе и даје другоме.* – Од у̏ста сам отђида̏ла, са̏мо за ње̏г да и̏ма, шко̏лу да завр̏ши. ⌂ **оту̏ра од у̏ста** *штеди, одваја од себе да би дао другоме.* – Тека̏ је то̏ј, изро̏диш деца̏, зараду̏јеш им се, по̏сле страу̏јеш, навлече̏ш болешти̏је док ји очу̏ваш, оту̏раш од у̏ста да нешто̏ ство̏риш за њи̏, остаре̏јеш прекај њи̏, а она̏ по̏сле побе̏гну, повaро̏ше се, до̏ју у го̏дину једну̏ш да те ви̏де. ⌂ **пла̏кни у̏ста с некога̏** *испира уста са неким, оговара кога.* – Ти̏ си са̏мо пла̏книш у̏ста ка̏д ме поме̏неш, дру̏га ти је уле̏зла у па̏мет. Пла̏кни си на̏род у̏ста с њу̏. ⌂ **че̏пи си у̏ста** *изврће истину, забашурује да призна што.* – Тѣ̏г се знало̏ сас куга̏ се тепа̏мо и за кво̏ се тепа̏мо, а и помага̏ли су ни, да си не че̏пимо у̏ста, и Вранцу̏зи, и Енге̏лези и Ру̏си.

уста̏нца с мн. *дем. и хип. од уста, уставица.* – Каква̏ усти̏шта и̏ма, не би̏ га цуну̏ла ни преко јерга̏н.

у̏стьнак, -нка, -нко *потањи, у приличној мери танак, витак.* – Висока̏, у̏стьнка, тамѣ̏н поче̏ла да се заокру̏гљује, поче̏ше се мо̏мци верте̏ окол њу̏.

у̏стьначак, -чка, -чко *устьнак у дем. значењу, нешто тањи од значи усьтнак.* – Сти̏го ја̏ до ћебети̏јата, приђо̏, пи̏пну ји, она̏ у̏стьначка, несу̏ ко од напре̏д што̏ бе̏оше.

усте̏са се несвр. *устеже се, пренемаже се.* – Ма̏лко се срамува̏мо, ма̏лко се устеса̏мо, па ка̏д навали̏мо ко гла̏дне гусе̏нице.

усте̏ње се свр. *почне да стење.* – Ба̏ба лежи̏ у кре̏вет, услешча̏ла се и устења̏ла се, па поче̏ да ора̏ти де̏ди: Ле̏ље, де̏тићице, ме̏н нешто̏ неје̏ добро̏… (нар. пр.).

у̏стесан, -сна, -сно *прилично тесан.* – Купи̏ панталȍне, па кад дођо̏ до̏м видо̏ да су ми у̏стесне.

усти̏ска свр. фиг. *онемогући да се нешто деси.* – Да о̏че са̏мо да усти̏ска да се не ући̏ши до̏к оврше̏мо, по̏сле како̏ о̏че.

усти̏шта ж *пеј. од уста.* – Каква̏ усти̏шта и̏ма, не би̏ га цуну̏ла ни преко јерга̏н.

устобо̏лчи се свр. *укочи се, укрути се.* – Устобо̏лчи ли се неђи̏, сас тра̏ктор га не мо̏ж поме̏риш, ко да пу̏шти ко̏рење.

устоји̏ се свр. *изгуби свежину, покавари се јер му је прошао рок трајања.* – То̏ј ме̏со ви̏ше не воља̏је, устоја̏ло се, па се умирисало

устотла̏би се несвр. *прилепи се уз кога, пришљамчи се у неко друштво.* – У̏стотлаби се уз ме̏не, па не мога̏мо од ње̏га да си поора̏тимо от све̏ на ми̏р.

устр̏гне свр. *шиштећи увуче ваздух кроз стиснуте зубе.* – Бе̏оше му једну̏ш смота̏ли ко̏њска ла̏јна у цига̏ру, о̏н ју за̏пали, у̏стргну, па и̏скоколи сас о̏чи, пљу̏ну и ре̏че: Ау̏, каки̏в је ово̏ј дува̏н, љу̏т ко ку̏че.

устресе̏ се *почне да се тресе, уздрхти.* – Како̏ се ди̏го, поче̏ше ми тро̏скају зу̏би, ја̏ се устре̏со, срце ми поче̏ преска̏ча. Кад ми то̏ј ре̏че, ја̏ премале̏, ру̏ђе ми се устре̏соше ко да сам градиса̏л, једва̏ запали̏ цига̏ру да се ма̏лко сми̏рим.

устр̏за несвр. *шиштећи увлачи ваздух кроз стиснуте зубе.* – Гле̏дамо си з ба̏бу фи̏лмови на телеви̏зор, а оно̏ у њи̏ са̏мо за вика̏ње, ба̏ба се не оћу̏чује, кат ста̏не но̏чу

да устр̑за и ме̏н пробу̏ди, па ме запи̏тује како̏ че са оно̏ј дете̏нце што̏ оста̏де без ма̏ћу. Же̏не поче̏ше да устр̑зају и да се кр̑сте. ⇨ *устр̑sa.*

устр̑sa несвр. *в. устр̑за.* – Ма̏ћа се о̏брну ко̏нто зи̏д, па поче̏ да устр̑sa, ра̏мена вој трепе̏ре ко трепетли̏ка. Љу̏то му, па са̏мо устр̑sa.

устри̏са се несвр. *јако се узбуђује, дрхти од силине наврелих осећања.* – Поручи̏ вој да се не устри̏са мло̏го, ја̏ сам до̏бро, и за са̏ је све̏ како̏ тре̏бе мецу ме̏н и му̏жа.

устру̏пац прил. *скок увис без затрке* (упор. место). – Ве̏ља мо̏жеше да ри̏пне устру̏пац на аста̏л. ⇨ *устру̏пачћи.*

устру̏пачћи прил. *в. устру̏пац.* – А̏јде да се надри̏пујемо, пр̑во зали̏тачћи, по̏сле устру̏пачћи, који̏ побе̏ди, ја̏ша оно̏га који̏ је изгуби̏л. Могљ је устру̏пачћи и мага̏ре да прери̏пи.

у̏стршељ м *нешто што се издваја својим стршећим положајем или значењем* (*вишак, сувишност, додатно оптерећење*). Δ – Пи̏мо и је̏домо, и па̏к је̏домо и пи̏мо, али ово̏ј пије̏ње пре̏дзору че ни бу̏де у̏стршељ. Натова̏ри на коња̏ једно̏ ца̏кче̏ оту̏д, једно̏ одову̏д, и једно̏ го̏ре на сама̏р, оно̏ је на коња̏тога у̏стршељ.

усту̏кне свр. *повратити мало унатраг* (запрегу). – Ле̏ка у̏стукну кра̏ве, у̏справи пру̏т пред њи̏ уз јер̑ањ, и вр̑ну се наза̏д да ви̏ди како̏ да извлече̏ ко̏ла из је̏ндьк.

усту̏кне се свр. *повратити се унатраг.* – Мло̏го си полете̏л високо̏, мо̏раш да се усту̏кнеш ма̏лко, да не па̏днеш ни̏ско.

усту̏кује несвр. *спречава упрегнута грла да не јуре.* – Сту̏, Бу̏лка, сту̏, Ша̏рка! – усту̏кује Миладин гове̏да, и о̏ка: Заго̏рће, кочи̏ кола̏та, а̏јде пои̏тај.

усту̏ра се несвр. *пришљамчује се, намеће се где му није место.* – Не̏чу да се усту̏рам уз младити, да не речу̏: Приста̏л де̏да уз гове̏да. Немо̏ј се усту̏раш ко бело̏ ја̏гње на Ц̑урцовдьн. Усту̏ра се ко мага̏ре уз о̏вце.

усту̏ри се свр. *пришљамчи се, наметне се да учествује у чему.* – Бобо-На̏ца не да̏де на Ви̏дена да и̏де на ту̏ј смо̏тру, не̏го се у̏стури она̏ да и̏де. Ја̏ у̏пали ко̏ла, дојде̏ марве̏ни лека̏р, кад да по̏јдемо, те га и на̏чалникат, и о̏н се у̏стури да и̏де сас на̏с.

устуро̏тина м/ж пеј. *наметљивац.* – Кво го̏д да се зарабо̏ти, без ту̏ј устуро̏тину се не мо̏же, о̏н мо̏ра да је гла̏вни.

усћи̏лац мн. усћи̏лци *забаталени одевни предмет, нешто сувишно које се чува, а само смета.* – Не зна̏м што̏ не повр̑љам ови̏ја усћи̏лци, не̏ло се са̏мо повла̏че по ку̏ћу и сми̏тају.

усу̏кује несвр. фиг. *говори увијено, избегава директан одговор.* – Немо̏ј га усу̏кујеш, не̏го кажи̏ отворе̏но кво те му̏чи.

усу̏не се свр. *склизне, свуче се одозго наниже.* – Веле̏ да се це̏ло бр̑до усу̏нуло, па се направи̏ло За̏војско је̏зеро.

усу̏че (трп. пр. усу̏кан, -а, -о) свр. 1. *направи свећу облепљивањем воска око конца.* – Оцу̏тра усука̏ неко̏лко све̏че, че до̏јде по̏п да све̏ти води̏цу за Свети-Ра̏ањел. 2. *развије коре за питу тањењем теста оклагијом.* – Мо̏рам да усу̏чем по̏више о̏бће, који̏ мло̏го во̏ле су̏кану ба̏ницу. За некуга̏ који̏ је усу̏кан и увр̑тен при нас ка̏жу да је не̏згодан ко те̏сне га̏че.

усу̏че се фиг. *омршави, онемоћа.* – Усука̏ла се бобо-Павли̏ја ко мору̏за на же̏гу, да̏ј, Бо̏же, да доче̏ка про̏лет. – Деда-Дра̏га се приди̏же, а једно̏ вре̏ме беше се на̏чисто усука̏л.

усу̏ши се свр. *ослободи се влаге сушењем, постане сув* (упор. осуши се). – И ми̏ и̏маомо воскова̏чу, ја̏буће вој тра̏ју до про̏лет, али се у̏суши. Мору̏за се у̏суши на же̏гуву, поста̏де ко иждивкана пача̏вра. Ру̏ће му се усуши̏ле дабо̏гдаде.

усце̏ с *дем.* и *хип. од ухо, увце.* – О̏вце се премузу̏, ру̏ча се, по̏сле сва̏ћи домачи̏н у̏зне па на сва̏ко шиље̏же које̏ и̏де у па̏шу с оста̏ле о̏вце засече̏ на усце̏ беле̏г, беле̏жи

га да си га позна́ва ако се заме́ша у туђе́ о́вце. ■ **ба́бино** ~ бот. *бабино уво, врста гљиве.* – Ба́бино усце́ расте́ по трња́ци ка́да је ћишови́о и то́пло вре́ме.

ута́ври свр. фиг. *подмити.* – О́н мо́же да ти завр̏ши сва́ку ра́боту, али пр̏во тре́бе да га до́бро ута́вриш.

ута́ври се свр. фиг. *напије се.* – Пи́је до́к се на́чисто не ута́ври, по́сле му гле́дај чу́до.

ута́ји свр. *прикрије, прећути.* – Све́ ми је призна́ла, али једно́ у́таји, које́ сам дозна́л мло́го по́сле.

утањо́ше се свр. *пусти безгласни ветар* (упор. упшне се). – Који́ се у́тањоса та ово́лко за́смрде. ➞ *утањоше се, утшне се.*

утата́би се свр. *паразитски се прилепи уз кога.* – Са́мо гле́да да на́јде некога́ с по́голем имо́т да се утата́би уз ње́га, и да га музе́.

утатла́би свр. *наметне коме нешто на силу.* – У́татлаби ми и њиго́ве о́вце да чу́вам, кад би на́јесен, о́вце си при́бра, а за плачува́ње се о́ћута.

утьки́не свр. *убаци, удене, укључи.* – Утькни́ утика́чат у стру́ју, да ти испе́глам кошу́љу.

утьне́ се свр. *пусти безгласни ветар* (упор. упшне се). – У́тьну се мла́да неве́ста, та се о́брука.

утьпка (трп. пр. утьпкан, -а, -о) свр. *тапкајући ногама поравна, утаба.* – Игра́ли ло́пту у Вр̏бје, па све́ утьпка́ли нечију́ лива́ду. Крпо́љат загњу́ти у́зем, па утьпкај да се не позна́ва где си га загње́ла. Ова́ј и́гра се на́јубаво и́гра на утьпкану ра́вну зе́вњу.

утьпкује несвр. *равни, утабава.* – Иси́пујеш спр̏жу у су́д, и утьпкујеш ју с ложи́цу, да ти не оста́не негде́ празно́, о́че по́сле ту́ј да замири́ше на ужегле́ло, и да ти це́лу спр̏жу поква́ри.

утегьнчи се свр. *постане непокретан, укочи се, укрути се и остане такав.* – У́вати ме пр̏па да се несьм шљогира́л, и́спольк по́че да промр̏цујем сас пр̏сти на ру́ђе, осети́ да мр̏дају, ћу́ти, несу́ се утегьнчи́ли.

уте́гне свр. *укочи, стегне.* – Све́ ме утегну́ло, и грби́на, и крстети́на, и ши́ју једва́ поме́рам.

уте́гне се (трп. пр. уте́гнут, -а, -о) свр. *уредно се обуче, притегне одећу око себе.* – Облече́м вута́ру, па кошу́љку и јеле́к, па се уте́гнем с кани́чку, на но́ге опьнчичи, чора́пке црне́, и с ки́тку се заки́тим. Воле́л је да бу́де обле́чен у чи́сто, и да је уте́гнут ко војни́к, а не развле́чен ко поне́ђи.

уте́за несвр. *утеже, учвршћује.* – Ку́ћа мо́ра да се прите́за и уте́за, ако се забата́ли, по́чне да попу́шта, ко и чове́к.

уте́кне (рад. пр. уте́кал, -кла, -кло) – *побегне.* – Једанпу́т иска́чамо из водени́цу ја́ и бра́т ми, ја́ с кључ закла́пам водени́цу, бра́т ка́д ме дру́сну: Бе́ж, ба́те, ене́ га вапи́р! – ја́ док да се о́брнем, бра́т уте́кал доле́ко.

уте́нчи се свр. 1. *преобрати се у тенца* (упор. увапири се). – Умр̏л и утенчи́л се, по́сле но́чу доди́л и тропа́л по ку́ћу. 2. *обамре, укочи се, укрути се.* – Же́не га тека́ нашле́ како́ се ту́ј утенчи́л, са́мо што́ неје́ одапе́л. Погледа́ га, а о́н помодре́л и утенчи́л се од ређи́ју. Сльнце на за́оду, али ко да ста́ну нади Ра́кош и уте́нчи се, па нити гре́је, нити заоди.

уте́па (трп. пр. уте́пан, -а, -о) свр. 1. *убије.* – Пушти́ ме да си и́дем, че ме уте́па баште́ ако се заба́вим. Ко́лко сам зми́је утепа́л, то́ј ни бро́ј не́ма. Ту́ј га нашли́ уте́паног, и ти́ће ту́ј га и закопа́ли. 2. *повреди.* – Па́де ми чу́к на но́гу, па ме у́тепа та ме ра́сипа. Ја́ сас жене́те се по це́л дьн базикујем, и догова́рамо се кот коју́ да и́дем до́вечер да ми уте́пануту но́гу измаси́ра. 3. *умлати.* – Бе́омо с о́вце, па ни гра́д у́тепа, не́ма где́

да се склонимо. ⌂ **утепа наме́сто** *убије без одлагања.* – Са́мо ли те ви́дим с ње́га, и́ма да ви уби́јем наме́сто о́ба, па по́сле како́ ми бу́де.

уте́па се свр. *повреди се, озледи се.* – Да отво́рим вра́та, а ја́ некако́ р̥гну с пр̥с, па ете́ где́ се утепа́, јо́ш се позна́ва. Немо́ј да и́деш наса́дачћи, че па́днеш да се уте́паш.

уте́пљак м фиг. *који је приглуп, или га држе за таквог.* – О́н не зна́је да си ја́ сас такви́ уте́пљаци мно́го по́убаво ора́тим, не́го сас ови́ја који́ ми́сле да све́ зна́ју, и да су на́јпаметни. ➡ *утепотина.*

утепо́тина[1] ж фиг. *који је приглуп, или га држе за таквог* (упор. утепљак) – Ка́д налети́ некоја́ утепо́тина, па кат по́чне да бла́нта, му́ће ме поједу́.

утепо́тина[2] ж *повреда нанета ударцем, убој.* – И́зеде ме де́снава нога́, боли́, бра́ће, ко да ми је на́јголем душма́нин, несѣ́м ју ни́где цво́кнул, а мо́ж је нека́ утепо́тина од по́напред коју́ не па́нтим.

уте́пује несвр. 1. *убија.* – При́чају за тога Стоја́нова да је би́л о́пасан човечи́на, уте́пује све́ по ре́д, ако чове́ка не уте́па, о́н пи́ле уте́па, али некво́ данѣс мо́ра да уте́па, па Бо́г. 2. *озлеђује, повређе.* – Ме́н о́памети де́снава нога́, от како́ ју утепува́ она́ по́че с ме́н да упра́вља, постадо друђи чове́к. ■ **уте́пување** *гл. им.* – Ја́ сам за уте́пување што ју ра́ним и обла́чим, а она́ ми з дру́ђи набѝва ро́гови. ⇔ *поутепује.*

уте́пује се 1. фиг. *говорећи бесмислице изиграва паметног, глупира се.* – Да ти се сту́жни кат по́чне да се уте́пује, а ми́сли да је на́јпаметан. Не уте́пуј се, ме́н ми неје́ до ша́лу. 2. фиг. *опија се до бесвести.* – Кат по́чну каза́ни да чу́ре по село́ ми́ по́чнемо да се уте́пујемо с прва́кат ко сирочети́ја, и мо́ж да чу́јеш пе́сму на све́ стра́не.

утика́ч нов. м *техничка направа виљушкастог облика којом се апарат везује са током електричне струје.* – Утькни́ утика́чат у стру́ју, да ти испе́глам кошу́љу.

ути́љњак м *ударац шаком по потиљку.* – Ако ти уда́рим једѣ́н ути́љњак, и́ма ти три́ дѣ́на смрди́ ши́ја и пoју́ у́ши. Немо́ј ти пље́снем ути́љњак да се не мо́ш се́тиш одо́кле се. Не заде́вај се, да ти не напу́ним ши́ју с ути́љњаци.

утипа́ви се свр. 1. *згрудвају се и упреду власи руна у неразмрсиве праменове.* – На неостри́жену овцу́ се утипави́ ву́на, па неје́ за ни́шта. 2. *ућеба се вунени одевни предмет.* – , Остарел и утипави́л му се це́мпир, али бо́љи немам.

ути́ца несвр. 1. *улива се, утиче.* – Му́рговица ути́ца у Лужни́цу, а Лужни́ца у Власи́ну. 2. *делује на кога, врши утицај на кога.* – Си́н вој ме́к, а она́ ути́ца на ње́га, и че га одво́ји од жену́.

ути́чњак м 1. *муштулугџија, гласник који после венчања јавља да се свадбена поворка приближава младожењином дому.* – Кад ве́ч да присти́гнемо до на́ше село́, зе́тови поче́ше да се натр̥sају који́ че да бу́де ути́чњак. 2. погрд. *сеоска торокоша, поселар који зна шта се све збива по селу.* – Ти́ја ути́чњак са́мо се сћи́та по село́, и во́ди се́лсће поли́тиће.

ути́ши свр. 1. *стиша, умири.* – Утиши́ ма́лко ра́дијото, не чу́јем кво́ ми при́чаш. 2. *уједначи ритам падања* (о киши). – А́ла је ћи́шава утиши́ла, че па́да вѣ́здѣн, а мо́ж и по́више дни́.

ути́ши се свр. *утиша се, умири се.* – Е́еееееј! – о́кну неђи́ от Кр̥с, о́дјеча пла́нина од Реда́к комто Др̥мбину лива́ду и Бу́кавицу, па се у́тиши. Утиши́л се на́род, не мири́ше на добро́.

ути́шује несвр. *смирује, утишава.* – Кажи́ му да се сти́ша, да га ја не ути́шујем, це́лу но́ч се де́ре ко изгоре́л.

утл̥ца свр. *тукући смрви* (обично град усев). – Ову́ј го́дину не́ма да и́мамо ни́шта од бере́ће́т, сво́ по́ље у́тл̥ца гра́д. Утл̥ца́ла ју несре́ћа от све́ стра́не, па не зна́је си́рота на коју́ стра́ну да се обр̥́не. ⇨ *утльца.*

утљ̏ца свр. *в. утлца.* – Напре̏д у које̏ село̏ се на̏јде копиле̏, то̏ј село̏ мо̏ра да утљ̏ца гра̏д, а са̏ копилети̏ја ко̏лко о̏ч.

уто̏пли свр. *обезбеди од хладноће, топло обуче.* – До̏бро га утопли̏ да се презно̏ји, и до ју̏тре и̏ма да бу̏де здра̏в ко дре̏н.

уто̏пли се свр. *обуче топлу одећу и обућу.* – Утопли̏ се, немо̏ј да изла̏зиш таква̏ разголе̏здрена, че премр̏знеш ко компи̏р.

утравњи̏ви се свр. *урасте у траву, затрави се.* – Ку̏ће запусте̏ле, дво̏рови утравњиве̏ли, не̏ма на̏род, не̏ма сто̏ка, села̏ се ућута̏ла, ете̏ тека̏ је са̏ у Лужни̏цу.

утра̏пи свр. *силом или на превару наметне, натури.* – У̏трапи ми дете̏ да му почу̏вам, а о̏н че се баја̏ги вр̏не бр̏зо, али не испа̏де бр̏зо.

утра̏пи се свр. *наметне се, натури се.* – О̏кнуше марве̏ног лека̏ра да по̏јде и о̏н, али се у̏трапи и на̏чалник.

утр̏гне свр. *увуче* (дим приликом пушења). – Пуши̏ли смо кр̏ну, па како̏ који̏ ди̏м утр̏гнеш, о̏дма те запота̏ји.

утресе̏ се[1] свр. *почне да се тресе, почне да дрхти.* – Како̏ се ди̏го, поче̏ше ми тро̏скају зу̏би, ја̏ се утре̏со, с̏рце ми поче̏ преска̏ча.

утресе се[2] свр. *бане, дође непозван.* – Гасе̏те ла̏мпу и ућу̏тете се да се не утресу̏ ти̏ја пијанду̏ре у ку̏ћу, не мо̏ж до ју̏тре да ле̏гнемо од њи̏.

утр̏sa несвр. *увлачи* (дим приликом пушења). – Загоре̏л за цига̏ру, неко̏лко дн̏на неје̏ пуши̏л, па поче̏ да утр̏sa ди̏мови ко пре̏д-главу да му је.

у̏трина ж *сеоско земљиште које служи за испашу стоке; напуштено, необрађено земљиште.* – Који̏ не̏ма своје̏ бра̏ниште, о̏н бе̏ре љи̏љак по у̏трину. Ту̏ј какве̏ су њи̏ве биле̏, а са̏ поста̏ло у̏трина.

утри̏са се несвр. *долази ненајављено, упада непозван.* – Та̏ј посела̏рка поче̏ да ми се утри̏са у ку̏ћу, до̏јде и нуме̏је да си по̏јде.

утрка̏ља свр. *котрљајући смести нешто у неки простор.* – Помогни̏ ми да утрка̏љам ка̏цуву у по̏друм.

утрко̏ли се свр. *увуче се и легне у кревет.* – И̏ди утрколи̏ се мецу де̏ду и ба̏бу у кре̏вет, ту̏ј че ти је то̏плачко.

утр̏кује се несвр. *такмичи се у брзини прелажења одређеног растојања.* – Утр̏кували смо се који̏ че доби̏је да но̏си барја̏к окол цр̏кву кат су Во̏дице за Свети-Јова̏н.

утр̏ља свр. *трљањем уписне.* – До̏ктоур ми пре̏писа некакъв ма̏з да утр̏љујем у ко̏жу где ме боли̏ нога̏ у згло̏б.

утрни̏ свр. *остане непокретан због утрнелости.* – Плеве̏ње на̏јтешко бе̏ше, сла̏гнеш се и це̏л дн̏н пле̏виш, па ти утрне̏ју и но̏ђе и ру̏ће.

у̏тропа свр. *почне нагло да лупа.* – То̏ј попла̏дне ле̏гомо ма̏лко да одн̏немо с ду̏шу, тамн̏н ни уне̏ло у сн̏н, кад у̏тропа по пе̏нцери, про̏буди ни гра̏д. У село̏ се утропа̏ле тр̏лице, же̏не чу̏кају гр̏снице, па се пузде̏р разлете̏л на све̏ стра̏не.

утр̏па свр. *покрије, ушушка.* – Утр̏пајте га што̏ пре с цр̏ђе да се згре̏је, ви̏дите ли да је помодре̏л от сту̏д.

утр̏па се свр. *покрије се преко мере.* – Про̏стремо рого̏жу на̏зем, па преко њу̏ неку̏ цр̏гу, па се озго̏р утру̏памо з гу̏ње, и тека̏ смо спа̏ли.

утр̏пне свр. *ослаби интензитет бола.* – Боли̏ јо̏ш, али ма̏лко у̏трпну, неје̏ бљ̏ш ко што̏ бе̏ше.

утр̏пује несвр. *покрива са свих страна, затрпава.* – Немо̏ј ме то̏лко утр̏пујеш, не мо̏гу да ди̏шем ко̏лко си наврља̏ла покри̏ва̏ће на ме̏не.

утр̏тка се свр. *збуни се, ушепрља се.* – Че̏камо го̏сје, па смо се утртка̏ли, тре̏бе да ји пречȅкамо, да се не обру̏камо.

утру́па свр. 1. *много напада* (о снегу). – Сне́г утру́па, деца́ се збе́ру из ма́лу, сѣ̑ньѣ са́мо ши́шају, било́ ле́по на село́ у то́ј вре́ме. 2. *згомила, наслаже.* – Неве́ста даде́ на ку́ма и на куми́цу по прости́рчицу и по чора́пѣ, неј̑е има́ло како́ са́ да га утру́па, па да не мо́ж да о̑ди.

уту́ви се несвр. *намети́не се, почне да досађује.* – У̑туви се по ме́не, не мо́гу да се од ње́га одле́пим. У̑туви се да и о̑н по́јде, и мора́мо да га поведе́мо.

уту́па свр. *почне да удара у бубањ, забубња.* – Свира́чи ду́нуше у сви́рѣ, тупа́н у̑тупа, сва́тови поче́ше да иска́чају ис ку́ћу, а ма́ђа да се поздра́вља сас че́рку.

уту́пи (трп. пр. уту́пен, -а, -о) свр. *учини тупим, затупи.* – Пази́ кво́ сече́ш с но́жат, немо́ј да га уту́пиш, по́сле да не́мам с кво́ да се по́ванем. ⌂ ~ **га** *обрука се.* – Једѣ̑н дѣ̑н заблѝстам, дру́ђи дѣ̑н га уту́пим.

уту́пи се свр. *постане туп, изгуби оштрину.* – Ови́ја ножети́на се па́ утупи́л, не́че да ва́не да сече́. Коса́ч вр̑же ту́тулицу за но́гу испот коле́но, у њу́ си́пе во́ду и ту́ри остри́ло, и кад му се уту́пи коса́, о̑н наостри косу́ту с остри́ло, и проду́жи да ко́си. Ли́с на бичѣ̑ју и́ма зу́пци који́ се уту́пе, па мо́рају да се о́стре с јеѣ̑е́.

у̑тутьк прил. 1. *одмах.* – Ву́рдава поче́ла да се боја́ти, тре́бе у̑тутьк да по́чнемо да ју а́рчимо. Ако се ѣ̑исело млеко́ утутѣ̑к не утро́ши прецвичи́, па се не може́ једе́ от ѣ̑исело, и мо́ра да се вр̑љи у поми́је. 2. *убрзо.* – И́гњат бе́ше сефте́ удовѣ̑ц, жена́ му умре́, па по то́ј утутѣ̑к и че́рка. У̑тутак по сина́тога ожени́мо и че́рку, и са сва́дбе пребрину́мо.

у̑ћа мн. уѣ́еви ГЛ *в. ујка.* – Спа́си ме мо́ј у̑ћа, и а́ко ми неј̑е роце́ни у̑ћа. Му́шка деца́ че́сто и́мају на́рав на уѣ́еви.

уѣ́ари свр. *дође до зараде, домогне се неочекиваног добитка.* – Не мо́же да за́спи ако данѣ̑с нешто́ не уѣ́ари, ова́к или она́к, па ма́кар цига́ру да се огребе́ од некога́.

у̑ћивка се свр. *почне да се оглашава кевтањем* (о ловачком керу). – По Бласку́н се уѣивка́ше пала́шѣе, искара́ле ли́сицу.

уѣико́ти се свр. *почне да се смеје на сав глас.* – Де́да се забора́ви, па пр̑дне, а ми́ деца́ се уѣико́тимо.

уѣи́ма се свр. *почне да маше руком.* – По́јави се Бра́ца сас а́уто, Госпа́ва се у̑ћима сас ру́ку кроз отво́рен пе́нцер да ста́не да му нешто́ ка́же.

уѣипи́ се свр. *укува се, кува се док испари вишак воде.* – Кат се пасу́љ сва́ри, напра́и се за́пршка и запржи́ се, и тре́бе јо́ш ма́лко на ти́ју ва́тру да поѣи́пи, да се уѣипи́. Пити́је тре́бе да се до́бро уѣипу́, да се у̑баво ва́ну.

уѣисе́ли (трп. пр. уѣисе́лен, -а, -о) свр. *учини да нешто постане кисело, покисели.* – Ја́ свари́ чорби́цу от коко́шку, и ма́лко ју уѣисели́, а кому́ неј̑е до́вољно уѣисе́лена, ѣисели́на и́ма, па не́ка си ју доѣисе́ли по во́љу.

уѣисе́ли се свр. *укисели се.* – Ни једну́ го́дину ни се зе́ље неј̑е овака́ у̑баво уѣисе́лило, а расо́л црве́н ко ви́но, па резни́ ка́д га пи́неш.

уѣитен, -а, -о ГЛ, ДЛ *в. укитен.* – После́гња ку́ћа у коју́ се врше́ је ѣити́ла врша́лицу, сплете́ се ѣи́тка оди жи́то, па се зака́чи на врша́лицу и тра́ктор, и тека́ уѣи́тену врша́лицу испра́те сас шише́ реѣи́ју, це́ву, вре́ву и благоси́љање да дого́дине па́ до́јде, и да по́виш наврш́у.

уѣи́ти ГЛ, ДЛ свр. *в. укити.* – Збра́мо се сва́тови, уѣити́ше ни сьс ѣи́тѣе, а и та́м при дево́јче па́ ѣи́те кат се ула́зи та́м куде́ че се ручу́је, да им даде́ш пару́.

уѣи́цка се свр. *испрља се нечим житким, исфлека се* (упор. и наѣицка). – Куде́ се то́лко уѣицка́сте с каљи́штето, направи́ли сте се на прачи́на.

уѣути́ свр. *смири, утиша.* – До́ста ми крешта́ на́д-главу, уѣу́ти се једну́ш, гла́ву ми про́би.

ућути се свр. *престане да говори, примири се, утиша се.* – Кад некоја жена дође да си некво купи, ми се ућутимо, она купи и пође си, ако неко дльбоко уздљне, она се поосрне да види куга све има у продавницуту, тљг уздљну повиш.

ућучује се несвр. *утишава се, престаје да плаче.* – Веле да сам зинул от како сам се родил, и да толко неје викало ниједно дете у село, дљњу ме љуљају у љуљћу, ночу ме носе у руће, ама јок – не ућучујем се.

уф узв. *изражава задовољство, пријатноизненађење.* – Роднине вале пржено, мешају га са сирење и ручкају, мецу залци омљкну понеку ређију, само брише и думају: Уф, уф, уф, куде га тека укусно направи, овакво пржено нигде нема!

уфарба свр. *превуче фарбом, офарба.* – Леле, куде си тека уфарбал панталонете, нема више кво да облечеш.

уфлекави нов. свр. *учини флекавим, направи мрље по оделу.* – Сине, немој да уфлекавиш мајцу сас копинете, тој флеће се не перу.

уцавти свр. *пусти цвет, процвета, покрије се цвећем.* – У ливаду цвеће уцавтело, дечица га беру и радују се. Крушће големе, убаве, уцавтеле ко облаци, мило ти упролет да пројдеш крос поље. ⇨ *уцьвти.*

уцакли свр. *засјакти, ужагри* (очима). – Гледа ме у вр очи, а очи му уцаклиле, ко на маче кад види сланину. ⇨ *уцькли.*

уцьвти свр. *в. уцавти.* – Кат се упролет уцьвте сомураци, петловчичи и кокочице и ушаренеју ливаде и грмање, чини ми се да је тљг наш крај најубав на свет.

уцькли свр. *в. уцакли.* – Уцьклил у мене, и не помера очи, ко да оче да ме омаџија.

уцькли се свр. *загледа се, заблене се* (у кога или што). – Баба вој нешто прича, а унука се уцьклила у њу, и не трепче.

уцвака свр. *уфлека, на много места умаже чим у виду ситних тачкица.* – Откако га пантим, пантим га сас закрпене панталоне на дупе, и пртену кошуљу уцвакану сас буосерине. ➞ *уцвицка.*

уцвели свр. *учини тужним, расплаче.* – Не дирај га да га па не уцвелиш, једва га смири.

уцвели се свр. *постане тужан, ражалости се.* – Било добро, али се заратува, па се народ уцвели, некој пођинул, некој зарабен, мој чича бил годину дљна у ропсто у Немачко.

уцвика шатр. свр. *уплаши се.* – Чим се појаве тија бесници, ми уцвикамо, па побегнемо која куде.

уцвицка (трп. пр. уцвицкан, -а, -о) свр. *уфлека, на много места умаже чим у виду ситних тачкица* (упор. уцвака). – Кошуља му сва уцвицкана од буосерине, ко да нема жену да га опере. Зими-лети он све у исти пртен кошуљак, уцвицкан с буосерине, и никад опран.

уцврка се свр. 1. *почне раздрагано да подврискује.* – Зболе главе и нешто шљпчу, па се тићема засмеју и уцвркају, а за кво, оне су знају. 2. *почне да цврчи* (о птицама). – Шума озеленела, пилетија се уцвркала, дошла пролет. ➞ *учврка се, уцика се.*

уцврсти (трп. пр. уцврстен, -а, -о) свр. *учврсти.* – Кад дојдоше до кривину, он се обрну, узе пакетчето од њу, уцврсти корак и пође, она га одгледа док замакну иза кривину, па се врну у кућу. Бучкало има дрвену дршку, и на крај уцврстено колце о[д] даску избушено на неколко местети.

уцврсти се свр. *учврсти се.* – Све кво се роди на овија свет, одма стане на ноће, саде жена носи дете докле не прооди, и убаво се уцврсти на ноће да може само.

уцврчи се свр. *почне да цврчи један за другим, упишти се.* – Он пођеше конто нас сас чољаву руку да ни помилује, али ми се уцврчимо, па беж на врата.

уци́ка се свр. *почне да цика један за другим, почне да подврискује* (упор. уцврка се 1). – Уцика́ше се, уока́ше се, поче́ пе́сма и ко́ло.

уцме́ка шатр. свр. *убије, умлати.* – И́ма да лево́ше све́ до́к не со́ше, ел до́к га нећи́ не уцме́ка.

уцрва́ви се свр. *уцрвља се.* – Некво́ мо́ра да се рабо́ти, мо́рам да сам с на́род, ова́к чу да се уцрва́вим.

уцрве́је се свр. *постане црвен, поцрвени* (упор. и поцрвеје). – Уцрвеја́л се ко невеста код ги́неколога.

уцрвене́је свр. *учини да ко или што постане црвен.* – О́н за́врши го́вор и по́клони се, а на́м се уцрвене́јаше ша́ће од а́плаузи.

уцр̀ви свр. *обоји црвеном бојом.* – Кат чи́нимо пера́шће уцр̀вимо ру́ће, па по неко́лко дѣ́на не мо́жемо да ји оми́јемо.

уцр̀ви се свр. *добије црвену боју, поцрвени.* – Баба-Ка́та ба́јеше од ра́не, једну́ш Ди́вни бајá, бе́ше вој се од подљу́тену ра́ну уцрви́ла це́ла но́га.

уцрне́је свр. *постане црн, поцрни* (упор. и поцрнеје). – До́јдемо од ра́боту, свекр̀ва свари́ла зељи́це у грни́ште, оно́ уцрне́јало оди чу́р, ја́ ку́снем по једну́ш, по два́пути не ку́сам, и стоји́м, не́ма седе́ње.

уча́пка свр. *крпом умоченим у отопљену мast или зејтин умаже печење да не прегори.* – Узни́ кр̀пицу, па уча́пкај прасе́то с ма́з да му ко́жица поцрвене́је.

уча́пка се свр. *угазивши у воду покваси ноге.* – Тѣ́вно, а водељак, па се уча́пкаш до коле́на. Во́да се на́мали, не мо́жеш ни да се поште́но уча́пкаш у ре́ку.

учвр̀ка се свр. *почне да цврчуће један за другим* (упор. уцврка се). – Збе́ремо се девојчети́ја, па се и́грамо, смеје́мо се, учвр̀камо се чѣ́к у дру́гу малу́ се чу́је.

учељ̀ати се свр. *постане бесан, зао, опасан.* – Др̀са ме снаа́ с ре́чи, ко ку́че кат се учељ̀ати на мр̀злицу.

уче́сти свр. *учини да што буде често, густо, учеста.* – Примакну́ се до про́зор, чу́ уну́тра како́ кре́вет скр̀кну, па у́чести да скр̀ца. Ако комши́ја уче́сти с доде́ње, жена́ тре́бе да једе́ бије́ње.

у́чи (трп. пр. у́чен, -а, -о; прил. сад. уче́јечи) несвр. *похађа какву школу или занат.* – Де́ца, уче́те шко́лу, ина́че њи́ва или грађеви́на ви не ђи́не. Уби́ се уче́јечи, али ми зна́ње не ула́зи у гла́ву. О́н је на́јучен у на́ше село́, па ње́га то́ј да пи́тате. ■ **уче́ње** *гл. им.* – Уче́ње ми и́де ко во́жња з бици́клу по ора́ње. ⇔ *доучи, изучи, научи, одучи, поучи, преучи.*

учи́ни[1] свр. *направи, створи, уради.* – Лѣ́ко је да обе́ћаш нешто́, али тре́бе то́ј и да учи́ниш.

учи́ни[2] свр. *обоји, офарба.* – Набра́ла сам ко́рће од оре́си да учи́ним пре́цу, па да по́чнем плете́ње.

учи́ни[3] свр. *решетом прочисти житo пре млевења у воденици..* – Пр̀во учи́нимо жи́то на реше́то, па га отка́рамо до́ле на Бро́д у водени́цу, наси́пемо, она́ сме́ље, збе́ремо бра́шно у вре́че, дока́рамо до́м, по́сле се ме́си ле́б.

учи́ни се свр. *причини се, прикаже се, присети се.* – У́чини ми се да сам те негде́ видел, а мо́ж ми се са́мо причиња́ва.

учите́љица ж *женска особа која учи децу у основној школи.* □ Горда́на учите́љица испа́де цве́ћка миришља́вка за ово́г, ови́ја ни з бије́ње у́тера стра́ у ко́сће. ⇨ *учитељка.*

учи́тељка ж *в. учитељица.* – Бе́о ма́лко намр̀зал шко́лу због тепа́ње које́ поје́до једну́ш од Добри́лу учи́тељку.

учи́чка се свр. *напуни се чичковима.* – Куде́ си се завира́л, па си се то́лко учичка́л, не мо́гу те отре́бим од то́љи чичѣ́к.

учмајѝ се свр. *улењи се, падне у депресију.* – Некво́ сам се учмаја́л ови́ја дни́, па ми се ни́шта не рабо́ти, а ко́ј ми је ђа́вол не зна́м.

учу́бри свр. *нађули уши, ослушкује.* – Кучѐто учубри́ло у́ши, нешто́ насѐча.

учу́бри се свр. *усправи се.* – Соба́јле се учу́бри у крѐвет, и чѐка да му се дадѐ некво́ да једѐ, па тѣг да се ди́гне.

учу́ва свр. *пазећи, бринући се обезбеди, осигура* (упор. сачува). – Ако се са́м не чу́ваш, дру́ђи те нече учу́ва.

учу́ва се свр. *старајући се избегне многе замке.* – Човѐк трѐбе мло́го да зна́је да се учу́ва, па да му живо́т потрајѝ.

учу́ди свр. *запрепасти, изазове згражање* (упор. и прочуди). – Напи́је се па по́чне да о́ка и пцу́је, комшиљк учу́ди.

учу́ди се свр. *забезекне се, запрепасти се.* – Мо́ре, а́јде ди́sајте се па на ра́боту, кво́ сте се учуди́ли, и до са́ је грмѐло, и пуца́ло.

учу́ка свр. *туцањем мошница учини бика неплодним.* – А́, чу те учу́кам ја́, нѐч ви́ше да бодѐш кога́ сти́гнеш. Че те учу́кају ако те ува́те да и́деш при туцѐ жѐне.

учу́ка се свр. фиг. *почне снажно да пулсира.* – Пр̏ви пу́т у мо́ј живо́т видо́ голу́ жену́, но́ђе ми се почѐше тресу́, кроз меши́ну почѐ некво́ да дѣшче, а да́мари се учука́ше.

учу́кан, -а, -о *ујаловљен, онеспособљен за оплодњу.* – Учу́кан би́к – ми́ран во́л, учу́кан по́п – ми́рно село́. ⇔ *неучукан.*

учу́ри свр. *задими, испуни димом простор.* – Шпорети́нава нѐче да повучѐ, па у́чури цѐлу ку́ћу.

учу́ри се свр. *удими се; испуни се димом.* – Што́ не затво́рите врата́нца на кубѐто, нѐло се то́лко учури́ло у ку́ћу.

учу́шка свр. *угура.* – Чи́м ви́де да сам сти́гал у село́, учушка́ју ме си́лом у ку́ћу, не да́вају да ји зами́нем.

уџа́гри свр. *почне да гута погледом, ужагри очима.* – Почѐ га једѐ му́ка ка́д видѐ да се невѐстицата јо́ш усми́вка, и да глѐда конто То́зу, ко мачѐ кад уџа́гри у слани́ну.

уџа́ка свр. *почне да мољака, зановетa док не добије што.* – Па тѐ тека́ете, ко што́ ти прича́, насѐдамо уз ба́бу, па уџа́камо да ни при́ча при́че од вапири́ и со́тоње, она́, си́рота, при́ча, ми́ по́сле но́чу не мо́ж да за́спимо ко́лко ни је стра́ оди тѐј при́че.

уџако́ли се свр. *почне да ларма један за другим, сви у исти мах.* – Па́де снежѣ́к, и о́дма се деца́ растрча́ше и уџаколи́ше. Тѣг се сви́ одједну́ш уџаколи́ше, не зна́је се ку́ј с куга́ ора́ти, и кво́ ора́ти.

у́џи прил. *грђе, горе, нарочито, још више / још мање.* Δ – Ја́ не мо́гу, а ти́ па у́џи по́ не мо́жеш. Ако ју не сѣпнеш са са́вет и с добру́ рѐч, з бијѐње ју у́џи не мо́ж сѣпнеш да не рабо́ти кво́ нау́ми. Ко́лко му ја доо́дим у зго́ду да завр̏ши шко́лу, о́н у́џи нѐче да у́чи. Нејѐ сва́ка таква́, али понѐка и́ма ти се умр̏гује и да те замо́ча пред на́род ко́лко да си до́бар према њу́, а у́џи ако примѐти да си мѐк, и да мо́же да те га́зи како́ о́че.

уџи́вка се *почне да џивка један за другим* (о врапцима). – А́мбар пу́н сас мору́зу, на њу́ се налепи́ли врапци́ и уџивка́ли се.

уџуџо́ри се свр. *загледа се, заблене се.* – Глѐдамо си з ба́бу телеви́зор, сѐднемо, и до́к ни се не при́спи уџуџо́римо се у телеви́зорат ко телѐ у шарена́ вра́та.

уша́ра се свр. *обоји шарено, учини што шареним.* – С кво́ си се то́ј ушара́л по лицѐ, па нѐче ни са сапу́н да се оми́је.

ушарѐнеје се свр. *почне да се шарени.* – У́пролет се уцьвтѐ сомура́ци, ни́ксице, петло́вчичи и коко́чице, ушаренѐју се лива́де и грма́ње.

ушљпкује се несвр. *дошапшава се са ким.* – Несѣм ја̀ таква̀ ко поне̏које моје̏ комши̏ће да одла̀тим ко криво̀ врете̏но по сва̀ко оде̏ло сас ма̀шну, па се по̀сле у лупе̏ње мору̀зу са̀мо ушљпкују од њи̏.

ушвр̏ца се свр. *накваси се урином, ушиша се* (упор. умоча се). – Си̏не, до̀ста пи̏ воду̀ту, немо̀ј начљс да се ушвр̏цаш у кре̏вет.

у̀ши с мн. 1. *део металне алатке са отвором у који се утиче држаље, ушица.* – Сећи̏ра и̏ма рѐз, тѝлуђе и у̀ши где се држа̀ље набѝва. У̀ши на сећи̏ру је рупа у коју̀ се набѝје и загла̀ви држа̀ље. 2. *део неке ствари који обликом подсећа на уво, полукружна дршка на суду.* – Ше̏рпа и ло̀нац и̏мају у̀ши, она̀к не би̏ има̀ло за кво да се ува̀те ка[д] тре̏бе да се нешто̀ с њи̏ рабо̀ти.

уши̏је свр. *сакрије што у тканину коју потом шивењем затвори.* – За ту̀ј ба̀бу при̏чају да је има̀ла жльти̏це уши̏јене у кани̏цу.

уши̏љи свр. (трп. пр. уши̏љен, -а, -о) *да нечему облик шиљка.* – Ја̀рево ушиљи̏ло прљи̏цу, пра̀ва мађуша̀на. Са̀ ови̏ја што̀ дојдо̀ше на вла̀с ушиљи̏ше оло̀вће, па ва̀ле они̏ја што̀ ни сас бо̀мбе деч̀ица утепува̀ше. Де̏да Ра̀чко бе̏ше о̀малечак чове̏к, ма̀лко погр̏бен, с уши̏љени бр̏чичи, и с о̀чи ко пробо̀јци.

у̀ширин прил. *правцем у ширину, уширoко.* – Не расте̏ у̀висин, не̏ло у̀шири̏н, че поста̀не ко̀лко висока̀, то̀лко широка̀.

ушиђа̀ри свр. *заради на лак начин, окористи се.* Δ – Сва̀шта изне̏ли на пи̏јац да прода̀вају и препрода̀вају, сви̏ гле̏дају да уши̏ђаре от сиро̀тињу.

ушиђе̏ри свр. *појаве се зрнца шећера у нечем сувише пошећереном.* – Ушиђери̏л ти се пе̏кмезав, мло̀го си му шиђе̏р тури̏ла кат си га вари̏ла.

ушље̏ма се свр. *опије се до бесвести* (упор. нашљема се). – Мо̀ра да се неје̏ ни трезни̏л од Божи̏ч, при цр̀кву грија̀ли каза̀н рећи̏ју и каза̀н вино̀, си̏гурно се та̀м ушљема̀л.

ушљи̏па се свр. *умаже се житком блатом.* – Де̏ца, куде̏ најдо̀сте кљи̏ште са̀ на ову̀ј же̏гу да се то̀лко ушљи̏пате, направи̏ла сте се на прачи̏на.

ушљи̏ска се свр. фиг. *опије се до бесвести* (упор. нашљема се). – Јеле̏нко, па̀ ли си се ушљиска̀л? – Несѣм ни омирса̀л рећи̏ју, ба̀пче, две̏ ми о̀чи.

ушмр̏ља свр. *ужврља.* – Немо̀ј да ми ушмр̏љаш сли̏куту, чу те би̏јем. Све̏ књи̏ђе му ушмр̏љане.

ушпа̀ра свр. *уштеди.* – Нуме̏је да ушпа̀ра пару̀, ко̀лко зара̀ди, све̏ потро̀ши по кава̀не. Ма̀ти ни за̀бави обе̏д, изгле̏да че спо̀јимо обе̏д и вече̏ру, да ма̀лко ушпа̀рамо.

уштàви (трп. пр. уштàвен, -а, -о) свр. 1. *обради кожу потапајући је у одређени раствор.* – О̀вче ко̀же се пр̀во уштàве, па се од њи̏ пра̀ве кожу̀ви. 2. фиг. *обузда, припитоми, дисциплинује.* – У во̀јску ни бр̀зо уштави̏ше, поста̀домо ми̏рни ко ја̀ганци. Ви̏диш ли какѣв сам уштàвен од ра̀боте, запушти̏л сам се ко калу̀ђер.

у̀штивьн, -на, -но *учтив, љубазан, предусретљив.* – То̀ј дете̏ је мло̀го па̀метно и у̀штивно, ни̏кога не зами̏не да се не ја̀ви.

у̀штивно прил. *поштено, како доликује.* – Тѣг је све̏ дру̀гојече би̏ло, тѣг је мло̀го у̀штивно било̀, поште̏ње било̀, неје̏ ко са̀ да сва̀ћи гле̏да сва̀кога да прева̀ри.

уштѝвује се несвр. *понаша се бојажљиво и снисходљиво.* – Те̏тка, на ма̀тер ми сестра̀, до̀к бе̏ше дево̀јћа кад до̀јдеше при на̀с мло̀го се уштѝвујеше, па си гла̀дна оти̏де.

уштѝпе свр. *уштине.* – Петка̀на ме у̀штипа за ру̀ку, и про̀шьпча ми: Јеле̏нко, не зе̏вај у туђе̏ же̏не. Па̀де греда̀, па ми у̀штипа пр̀с, зама̀лко те̏ше но̀кат да ми отпа̀дне.

уштра̀па свр. *угази у што.* – Што̀ не гле̏даш, ћо̀рчо, где̏ штра̀паш, не̏ло си уштрапа̀л у ла̀јна, и такѣв уле̏зал у кућу.

уштр̏кља се свр. *да се у бег од напада обада, заобада се.* – Ако ји напа́дну штркља̏вице, гове́да се уштр̏кљају, и са́мо гле́дају да се загњету́ негде́ у густа́к, да се спа́су. У Су́теску се заглави̏ла гове́да насре́д пу́т, уштркља̏ло се Вла́јино теле́, уштркља̏л се би̏к на Ми̏лу Шебе́ка, једни̏ ји сапи̏рају на пу́т сас тоја̏ђе, а једни̏ трче́ по бра́ништа те ји иска́рују сас ка́мење.

уштро́ји свр. *ујалови уклањањем полне, семене жлезде.* – Јо́ш једну́ш ли те ви̏дим да ми се мо́таш окол жену́, чу те уштро́јим ко вепра́.

уштрока́ви (трп. пр. уштрока́вен, -а, -о) свр. *упрља, запрља блатом или другом каквом нечистоћом.* – Чији̏ се ово́ј чирикле́ја ва́ља по каљишта́кав, гле́ га, бре́, у́штрокави сви̏ дрољци̏, че си га уте́па ма́ти ка́т се вр̏не до́м. Ума́зано, уштрока́вено, не́ма куде́ да се́днеш, асли̏ ко у ци̏ганско па́далиште.

ушу́ми се свр. *почне да личи на шуму, урасте у шибље.* – Шљива́р мо́ра да се оре́зује и чи̏сти од и̏земци, да се не ушу́ми, да бо́ље ра́ца.

ушунди̏сује се несвр. *устручава се, пренемаже се.* – Немо́ј се ушунди̏сујеш, не́го је́ц да не оста́неш гла́дан.

ушу́шка се *ужури се шушкајући у ходу.* – Тљг се ушу́шкају жене́те, и ужу́ре да им на́ново поста́вљају то́ј кво́ је го́твено за сла́ву.

ушушља́ви свр. 1. *направи неред у кући.* – Престани̏ ви̏ше да де́љаш, ушу́шљави це́лу ку́ћу. 2. фиг. *забрља у чему.* – Е́, са́ га ушушљави̏мо, ле́б на мањк, бра́шно неста́ло, а па́ре ни̏кад несмо́ ни има́ли.

ушчи̏ни се свр. *причини се, стекне погрешан утисак.* – Мла́д му́ж отишљ на печа́лбу, па му се ушчини̏ло да је њи̏гов пр̏стен виде́л та́мо на некога́. Не зна́м ко́лко сам поседе́ла, белђи̏ неје́ било́ гоца́ вре́ме, ал ме́н се у́шчини це́ла го́дина.

ушчи̏њује се несвр. *причињава се.* – Мо́же се и ње́му ушчи̏њује да ми чу́је гла́с, ко што́ се ме́н чи̏ни да ја́ чу́јем њиго́в.

Ф

фа́брика ж *индустријско предузеће за прераду сировина или израду различитих производа.* □ – У фа́брику је раде́л, али га искара́ше, па си се вр̏ну на село́. ⇨ *вабрика.*

фа́ла речц. *којом се изражава захвалност, хвала* (упор. и вала). – Фа́ла ви на сви̏, кат сте дошли̏ да ни ви̏дите, и да повре́вите сас нас. Фа́ла Бо́гу, за са́ смо јо́ш сви̏ добро́.

фа́ли (рад. пр. фале́л, -а, -о) несвр. *недостаје, мањка* (упор. вали²). – Це́ло ју́тро одвр̏та гла́ву од ме́н, нешто́ вој фа́ли. Гоца́ су њу натацињали, па кво́ вој фа́ли, а на чело́ вој не пи̏ше да сви̏ зна́ју. Кво́ ти фа́ли у празну́ ку́ћу? Ма́лко је фале́ло да напра́јимо паза́р, ал о́н не теја́ и̏ч да спу́шти це́ну.

фа́ли се несвр. *хвали се* (упор. и вали се). – Фа́ли се како́ се сас му́жа до́бро сла́жу, и како́ ју во́ле и све́кар и свекр̏ва. ⇔ *зафали се.*

фами̏лија ж *више породица које потичу од истог претка* (упор. и вамилија). – Она́ је од моју́ фами̏лију, ис фами̏лију смо.

фа́рба м *боја за фарбање дрвета, метала и ускршњих јаја* (упор. варба). – Пера́шће смо чини̏ле и сас луковиње, а по́сле поче́мо сас ку́пену фа́рбу.

фа́рба несвр. 1. *премазује фарбом* (упор. и фарба). – Купи̏л сам фа́рбу, да фа́рбам капи̏ју, ка́д је но́ва, не́к је у́бава. 2. фиг. *вара, прави кога будалом.* – Ти̏ ли ми̏слиш да сам ја јучерњшањ, па да ме фа́рбаш како́ о́чеш. ⇔ *уфарба.*

фа́рмарице нов. ж мн. *фармерске панталоне од тексас платна, омиљене подједнако код младића и девојака.* – Са́ искочи́ше некакве́ фа́рмарице, па ји но́се и му́шко и же́нско, и ста́ро и мла́до. ⇨ *фармерће.*

фа́рмерће ж мн. *в. фармарице.* – Ди́го се по́рано, пресе́ко с но́жици ста́ре фа́рмерће, обу́ па́тиће, па а́јд пољ̀к комто село́.

фафаро́на ж агр. *врста мале врло љуте папричице, феферон.* – Фафаро́не се ту́рају у мљ̀ецће те́глице да се ућисе́ле за зи́му. ➞ *цоцорка.*

фе́бруар м *други месец у години* (упор. и вебруар). – Ни́шта не рабо́те, са́мо се ју́рцају по пути́шта ко ма́чће у фе́бруар.

фе́рма несвр. *поштује, цени, обазире се на кога.* – И́ч ме не фе́рма, а́ко сам му баштá. Не фе́рмају га ни за црви́ву сли́ву.

фија́кер м *кочија као превозно средство* (упор. и вијакер). – О́бећа вој на́јубаву аљи́ну и на́јголему сва́дбу, о́бећа вој фија́кер и бели́ ко́њи, кад то́ј чу́, она́ приста́де. ⇨ *вијакер.*

фијо́ка мн. фијо́ће ж *четвороугласта кутија у столу или ормару која се извлачи* (упор. и вијока). – По́дицну се от столи́цу, на́ѕрну иза оста́л, и поче́ да претýра по фијо́ће од оста́лат.

фи́ке-фа́ке узв. оном *глас којим се опонаша звук који се чује при сечењу.* – Фи́ке-фа́ке, фи́ке-фа́ке, остри́же ме до́к тре́пнеш.

фи́кне свр. шатр. *убаци што на брзину.* – Ма́ће му га фи́кнем, о́н че ме́н да со́ли па́мет како́ се и́гра фу́дбал.

фи́л м *надев за колач, смеса којом се надева тесто.* – Те́сто се пу́ни сас фи́л.

фи́лер шатр. м *најситнији метални новчић, филир.* – Не́мам ни ђо́рав фи́лер.

филозо́ф м *научник који се бави филозозофијом, мислилац, мудрац.* – Ређи́ја је филозо́ф, чи́м ју гљ̀тнеш, она́ те скрози́ра до ма́ли мо́зак, и од буда́лу пра́ји по́голему буда́лу, а од па́метног још по́паметног.

филозо́фија ж фиг. *мудровање.* – Не шо́љ̀ћај се сас ме́н, неје́ човеча́нсћи, а неје́ ми даньс и́ч до твоје́ филозо́фије.

фи́но нов. прил. *лепо, добро.* – Фи́но си је било́ и тьг, ја́ си во́лим то́ј вре́ме.

фира́је несвр. *напредује, расте, развија се* (упор. вираје). – Фира́је ко зе́ље у ду́пе. (ирон.).

фи́ћко м шатр. *дем. од „фића“, некадашња марка аутомобила „фијат 750“.* – Проји́де го́дина, све́ у́баво да не мо́ж бо́ље, прода́доше „фи́ћка“ и купи́ше „триста́ћа“, убави́ло и напредльк.

фле́ка мн. фле́ће ж *упрљано место на оделу, мрља, пега.* –Си́не, немо́ј да уфлека́виш ма́јцу сас копи́нете, те́ј фле́ће се не пе́ру.

флека́ви несвр. *оставља флеке по оделу.* – Копи́не мло́го флека́ве, ка́д оне́ аљи́ну уфлека́ве, то́ј се те́шко пе́ре.

форми́ра нов. несвр. *образује, створи.* – У Студе́ну збра́ли неко́лко же́не, че форми́рају АФЖ, ал не могло́ ће́ тека́, мора́ло им се одржи́ преда́вање оди револу́цију.

фо́сна ж *даска дебљине 5 ст која се користи у грађевинарству.* – Кво́ ме, бре́, комши́јо, ниша́ниш ко ду́њ̀ер фо́сну.

фо́тограф нов. м *човек који се бави фотографисањем као занатом.* □ – У Бабу́шницу је у то́ј вре́ме би́л са́мо једьн фо́тограф, зва́л се Пе́ра, а ра́дња му је била́ где́ је даньс Су́д.

фре́за нов. ж *машина за обрађивање земље.* – Једи́но ни уну́кат доо́ди на по́виш ка́д је ра́спус, ува́ти фре́зу, па све́ око́си, дока́ра ни дрва ис пла́нину, пома́га ни, сажаљи́во дете́, во́ли си де́ду и ба́бу,

фрези́ра несвр. *фрезом ситни земљу између редова и уклања коров.* – Јучѐр сам фрезира̀л ло̀зје, а данѣ̀с че га ру̀чно ко̀памо. ⇔ *исфрезира.*

фри́жидер нов. м *електрични хладњак.* □ – Комши́је купи́ше но̀в замрзњива̀ч, а ми́ јо̀ш фри́жидер не мо̀ж да ку̀пимо.

фр̏кне свр. *испушти нагло ваздух кроз нос уз гласан шум, огласи се фрктањем.* – Ко̀њ фр̏кну и ста̀де, ка̀т погледа̀, а испред на̀с ку̀рјак стоји́ на пу̀т.

фр̏ља се ЛЗ *баца се чиме* (упор. врља се). – Ми́ се не га̀ђамо, ми́ се фр̏љамо.

фро̀нт м *у рату подручје на коме се води борба* (упор. и вронт). – Кудѐ сте то̀лко изѕанѕа̀ли каза̀нат, ко да је би́л на Со̀лунсћи фро̀нт.

фу̀дбал м *врста спортске игре лоптом, ногомет.* – Ма̀ће му га фи́кнем, о̀н че мѐн да со̀ли па̀мет како̀ се и̏гра фу̀дбал. ⇨ *фузбал.*

фудбалѐр м *играч фудбала, ногометаш.* – Сва̀ деца̀ се ђа̀ре са сли́чице од фудбалѐри, а о̀н по цѐпови премѐта кути́је от ши́бице у којѐ чу̀ва ра̀зне бубуља̀шће. ➞ *вузбалер.*

фу̀збал м *в. фудбал.* – Залепи́ли се за телеви̏зор, фу̀збал да не пропу̀ште. ➞ *вузбал.*

фу̀кне свр. *брзо и нагло удари кога, или украде што.* – Ако те фу̀кнем, свѐ звѐзде и̏ма да ви̏диш, а̀ко је пла̀дне. До̀к ба̀бичката да поглѐда, о̀н га фу̀кну под цѐмпер.

фу̀кне се свр. *на брзину утрчи, сакрије се где.* – Су̀рта се сма̀гли низ Ра̀чавац ко да че му нећи́ гла̀ву отћи́не, и фу̀кну се у гр̏сничиште, а на у̀ста му бѐл пења̀к. И̏стрча лиси́ца, па се фу̀кну под Сли́вовачку ћупри́ју.

фу̀тер м *древни оквир врата или прозора.* – Ми̏слим се у сѐб: ако је Ру̀жа набави́ла некву̀ пишто̀льчину, па ју потѐгне, и̏ма са свѐ фу̀тери да изри̏пујем и[з] со̀бу. ➞ *вутер.*

фуша̀ри шатр. несвр. *неквалитетно обавља посао.* – До̀бар је ма̀јстор, али во̀ли да пи́не, а о̀че и да фуша̀ри, на брзи́ну да смандр̏ља, и да ти у̀зне пару̀.

Ц

ц! узв. (глас који се образује увлечењем ваздуха, звучањем најсличнији гласу „ц“) *функционише као одрична речца* (упор. и а̀-а). – Позна̀ваш ли га̀? – Ц! Ни̏ти га позна̀вам, ни̏ти сам чу̀л за њѐга. Гладан ли си? – Ц! Јо̀ш несѝм гла̀дан.

ц-ц-ц! узв. (гласови који се образују узастопним увлечењем ваздуха, звучањем најсличнији гласу „ц“) *функционише као речца за изражавање чуђења.* – Ста̀рци глѐдају, чу̀де се, и садѐ цо̀кчу сас језѝк: Ц-ц-ц!, овакво̀ чу̀до се јо̀ш нејѐ десѝло у на̀ш кра̀ј!

цавти́ несвр. *цвета.* – Оша̀в се да̀впут пр̏ска, пр̏ви пу̀т до̀к јо̀ш нејѐ почѐл да цавти́, и дру̀ђи пу̀т вѐч кат прецавти́. ⇨ *цвети.* ⇔ *прецавти, расцавти се, уцавти.*

цаклѐје се несвр. *цакли се, сија се* (о стаклу). – Ис крѐденац изнѐла су̀дови, па ји свѐ измѝла, а и крѐденацат обриса̀ла, на про̀зори натура̀ла витра̀жице, ста̀клата измѝла, па се цаклѐју, ка̀д глѐдаш кроз њѝ ко да ји нѐма. ➞ *цькли се.*

ца̀кум-па̀кум нов. прил. *поштуно, све скупа, све како треба.* – Кућа̀ бога̀та, има̀ње големо̀, уну̀тра на̀мештај но̀в, што̀ велѐ јако̀: свѐ ца̀кум-па̀кум.

ца̀п-цара̀п узв. *којим се истиче нагли и неочекивани преокрет радње, нагло хватање.* – До̀к петѣ̀л да се опасу̀љи да шту̀рне комто до̀м, гра̀бну га ја̀стреб, што̀ би реклѝ комши́је: ца̀п-цара̀п! – и гото̀во!

ца̀па несвр. *једе са уживањем.* – На̀ше ја̀буће несу̀ пр̏скане, отћи́неш, ма̀лко пребри́шеш от кошу̀љу, и ца̀паш.

царапа́сти несвр. *једе халаљиво мрвећи и просипајући оно што једе по одећи.* – Шише́ реће́ија от чове́ка напра́ји замлато́тину, царапа́сти ле́б и ма́нцу, заковр́чује у́снице и шопе́љћа кат при́ча, шобо́ри у панталóне, па́да и пра́ји челе́њће по гла́ву, рабо́ти све́ што́ не вољáје.

ца́ревица ЛЗ ж *кукуруз* (упор. моруза). – Усука́л се ко ца́ревица на же́гу.

ца́ров, -а, -о *који припада цару, царев.* – Ца́рова че́рка приста́не да по́јде за ње́га, и о́н поста́не ца́ров зе́т. (нар. пр.).

ца́стри се несвр. *чеше се.* – Ца́стри се ко да је шу́гав. ➞ *чеша се.*

цвти́ несвр. *в. цавти.* – Цвти́ тр́н, голе́м дн́, ма́лечак крава́ј. И́ма једн́ качу́н који́ цвти́ по́дјесен. ■ **цвте́ње** *гл. им.* – Ре́тко коју́ го́дину да ни шевтели́ју не опр́ли слана́ у цвте́ње. ⇔ *доцвти, нацвти се, прецвти, процвти, расцвти се,*

цк ономат. *узвик за подражавање звука који се чује кад нешто звекне, или се разбије.* – Па́де вла́ша, са́мо ре́че: цк!, и ра́зби се.

цкли (прил. сад. цкле́јечи) несвр. *гледа нетремице широм отворених очију.* – Ма́ ја́ једнома́н цклим да на́јдем стре́јицу, ма́кар и на́јмалецку, ал те́ј пу́сте крстопу́тине, па у́век оти́дем на по́грешну стра́ну. Немо́ј да цклиш у њу́, не́ло приоди́, ви́диш да и она́ у те́б поглецу́је. Глеци́ ми испа́доше цклеје́чи. ⇔ *зацкли, исцкли, уцкли.*

цкли се несвр. *цакли се, сија се* (упор. цаклеје се). – Цкле му се о́чи ка́ко на мачо́ра у ве́бруар. А́јде да се ди́самo, поче́ да се цкли од и́сток. Како́ дове́доше сна́у, у ку́ћу куде́ погле́даш све́ се цкли. ⇔ *зацкли се,*

цкне свр. *произведе звук „цкь“, звекне.* – И́мате зла́тна дечи́ца, пазе́те ји, њи́не су души́це не́жне ко ста́кло, са́мо цкне, и зачс се стро́ши.

цкче свр. *производи звук „цкь“, цакће.* – Са́тат преста́л да цкче, тре́бе да се курди́ше, да зна́мо ко́лко су са́ти.

цва́ка несвр. *маже дебелим слојем, цмаче.* – Одре́же дебе́лу кри́шку ле́б, па ка́д по́чне да цва́ка пе́кмез, оти́де полови́н те́гла. ⇔ *нацвака, уцвака.*

цва́ка се несвр. *превише ставља помаду или шминку на лице.* – Цва́ка се с три́ста пома́де, али вој не пома́га, ба́ба је ба́ба. ⇔ *исцвака се, нацвака се.*

цва́нцика мн. цва́нциће ж *некадашњи аустријски сребрни новац у вредности од 20 крајцара.* – И́маше некакве́ ста́ре сре́брне па́ре, једне́ зову́ цва́нциће, једне́ крста-ши́, па ји нани́жу пара́ врс пару́, те́ј ни́зе но́сеоше неве́сте, па ка́д зайграју у ко́ло, са́мо се чу́је: кљо́с, кљо́с, кљо́с!

цве́јке ЛЗ с збир. *од цвет, цвеће.* – Ђу́рђовдн кад до́јде и́де се у цве́јке, па се ве́нци исплету́, ја́гње се зако́ље, и сва́ки спре́ми ручк, тека је било́. ➞ *цвејће, цвеће.*

цвејке́нце ЛЗ с *дем. од цвејке.* – На Свети-Нико́лу, тг је се́лски кола́ч, но́симо тањи́р бра́шно, и на бра́шно цвејке́нце, и то́ј даде́мо на оно́га домачи́на који́ је спрема́л сла́ву. ⇨ *цвећенце.*

цве́јће ДЛ с збир. *од цвет* (упор. цвејке). – На Цу́рцовдн се збе́ремо дево́јће и по́младе же́не, па и́демо у Голе́ми сто́л у цве́јће.

цве́кла ж бот. *повртарска биљка чији се претенасти црвен корен једе као салата* Beta vulgaris, Rapa rubra. – Цве́кла се сва́ри нелу́пена, ола́ди се, олу́пи и насече́, си́пе вој се ћисели́на и ма́лко зејти́н, и у́-прсти се ту́ри со́л и шиће́р. Цве́кла је добра́ да се једе́ за кр́вну слу́ку. ⇨ *цвекло.*

цвекло́ с *в. цвекла.* – Набе́рем ли́стови от цвекло́, па сва́рим по́сну чорби́цу, и ма́лко ју заћисе́лим, па се сла́тко наку́самo.

цве́ли несвр. *здаје коме бол, чини да неко цвили.* – Не посту́па сас жену́ добро́, ма́тер си цве́ли, з башту́ се ка́ра, пра́ви је о́шљак. ⇔ *расцвели, уцвели.*

цве́т мн. цве́тови м 1. бот. *орган расплођавања у биљака који се често одликује живим бојама и пријатним мирисом.* – Заћи́тим се сас цве́т, и оти́дем на о́ро. 2.

скрама на вину, или соку од купуса или туршије. – Ако зе̏ље у ка̏цу по̏чне да ва̏та цве̏т на повр̏шину, значи да неје̏ ви̏ше добро̏ за у̏потребу. 3. *бела пега на челу неких животиња.* – Теле̏нце ка̏д и̏ма на чело̏ бело̏ ко цве̏т кр̏стимо га Цве̏тко ако је му̏шко, а ако је же̏нско Цве̏та.

цвеће̏к мн. цве̏товчичи м *дем.* и *хип. од цвет, цветић.* – У̏баво деве̏јченце ко цвеће̏к. Насре̏д со̏бу стоји̏ голема̏ кро̏шња, го̏ре прекај ру̏б на̏шарана сас црвени̏ си̏тни цве̏товчичи и зелене гра̏нчице.

Цве̏тнице ж мн. вер. пр. *недеља уочи Ускрса, Цвети.* – Пред Цве̏тнице поче̏ да одла̏ти прекај ме̏не и да мо̏ли: На̏ањће, да ме нау̏чиш да поје̏м, о̏чу да и̏дем у ла̏зарице.

цве̏ће ГЛ 1. с збир. *од цвет* мн. цвећети̏ја (упор. и цвејке). – Посе̏јем цве̏ће у граде̏нче, па ми це̏лу го̏дину мири̏ше по̏т про̏зор. Петка̏на се спреми̏ла, пробра̏ла от колача̏рће и неква̏ семети̏ја от цвећети̏ја, да понесе̏ на пријетељи̏цу си у Изво̏р. 2. *скрамица која се јавља на површини вина.* – Гле̏ ко̏лко је вино̏во у бока̏л вану̏ло цве̏ће. 3. фиг. *ледене шаре на прозорском окну.* – Начљ̏с било̏ а̏рно студено̏, ната̏ло се цве̏ће на про̏зори. ⌂ **ва̏ти цве̏ће** *ишарају се прозорска окна од мраза.* – Лије̏ле, јо̏ш за са̏ се вати̏ло цве̏ће на про̏зор, начљ̏с че спу̏ ма̏чка и пога̏нац за̏једно.

цвеће̏нце с *дем. од цвеће* (упор. и цвејкенце). – Ова̏ј мушка̏тла ти мло̏го у̏баво цвеће̏нце, да ми даде̏ш чепчи̏цу од њу̏, да си и ја̏ поса̏дим.

цве̏ћка ж ирон. *особа која се не одликује позитивним особинама.* – Горда̏на учите̏љица испа̏де цве̏ћка миришља̏вка за ово̏г, ови̏ја ни у̏тера стра̏ у ко̏сће.

цви̏к[1] м *врста јела.* – Упр̏жи се у зејти̏н лива̏цко зе̏ље сас и̏сечен лу̏к, ту̏ри му се ма̏лко бра̏шно, со̏л и кљ̏цана папри̏ка, наси̏пе се сас во̏ду и заћипи̏, то̏ј је̏ло зове̏мо цви̏к. Ба̏ба свари̏ла цви̏к, а ја̏ га не во̏лим.

цви̏к[2] м *течност која остане кад се издвоји провара из укуване суруте̏ке.* – Си̏рутку сва̏римо, па оно̏ј озго̏ре што̏ се ва̏не зове̏мо про̏вара, а те̏чнос која̏ оста̏не зове̏ се цви̏к. Лу̏ди пи̏ју цви̏к ко во̏ду, а и сви̏ње га во̏ле. Врти̏ се ко муши̏ца у цви̏к.

цви̏ка шатр. несвр. *плаши се.* – Ца̏бе њи̏но прете̏ње, ку̏ј да си и̏де са̏ кад је на̏јубаво, по̏сле би ни подира̏ли другари̏ како̏ цви̏камо од ли̏сковину. ⇨ *цвикује.* ⇔ *уцвика.*

цви̏кери м мн. *наочаре* (упор. наочари). – Купи̏л цви̏кери за сљ̏нце, а ната̏кне ји на но̏с и у̏вечер ка̏д негде̏ по̏јде. ⇨ *цвићери.*

цвикерчо̏тине м мн. *пеј. од цвикери.* – Цвикерчо̏тиневе ми сми̏тају, а не ви̏дим да плете̏м без њи̏, па му̏ка.

цви̏кује шатр. несвр. *в. цвика.* – При̏чаше ба̏ба Р̏уска ис комшиљ̏к како тија Ци̏гање што̏ калаји̏сују каза̏ње по село̏ кра̏дну деца̏, па са̏мо шту̏кну, и ни̏кој ји не мо̏ж на̏јде, и како̏ им по̏сле исто̏че кр̏в, зато̏ј смо ми̏, деца̏, цви̏кували од њи̏.

цви̏ли несвр. *испушта пригушен пискав глас.* □ – Сању̏јем како̏ им се све̏тим: поси̏пујем ји с ћипе̏ч во̏ду, р̏чкам ји с уси̏јане маше̏, бљ̏цкам ји с плети̏чку иглу̏ под но̏кти, они̏ цвилу̏ ли, цвилу̏, пишту̏ ли, пишту̏, мо̏ле ли, мо̏ле. ⇔ *процвили.*

цви̏ћери м мн. *в. цвикери.* – Избуди̏мо се, издиза̏мо се, ја̏ замеша̏ покри̏ве и три̏це за мишчети̏ја, и поче̏ да ји ра̏ним насре̏д двор, кат скр̏кну капи̏ја и уле̏зе некљ̏в чове̏к с цви̏ћери на но̏с.

цви̏цка несвр. *флека, прља у виду ситних тачкица.* – Ру̏ће ти бла̏жне, не пи̏пај ме, не цви̏цкај ме суде̏ ре̏дом. ⇔ *уцвицка.*

цвичи̏ несвр. *претерано киси, одаје јаку киселост.* – Ву̏рдава ћи̏села па цвичи̏, не мо̏же се ви̏ше једе̏, чу ју даде̏м на сви̏ње. ⇔ *зацвичи, прецвичи, процвичи.*

цволи̏ка[1] мн. цволи̏ће ж *гука, кврга, израслина* (од ударца по кошчатом делу тела). – Деца̏ се врљају сас шика̏љће, пра̏ве се че̏лењће на гла̏ве, на ру̏ће и но̏ђе се ди̏зају цволи̏ће.

цволи́ка[2] мн. цволи́ће ж *ста̄бљика па̄радајза, кромпира или кукуруза која оста̄не да ста̄рши по̄сле бербе, или градобије* (упор. батло). – Па́де гра́д, па све́ смла́ти, од моро́зу оста́ле са́мо цволи́ће.

цво̏њак шатр. м *врста ситног новца* (упор. и грош). – Кад му се си́н ро́ди ти́ дава́ пије̏ње, ко да си па́ре на лу́трију доби́л, о̀н не̏маше ни цво̏њак у це̏п, и ту́ј га спа́си од бру́ку.

цвр̏ка несвр. *цичи, врискањем изражава раздраганост.* – Како́ су пошли́ по неве̏сту, Бо̏жа Јели́ћин је поче̏л да цвр̏ка до̏к на́чисто неје̏ загркаве̏л. Они́ че пое́ју и цвр̏кају, а ми́ че чу́бримо у́ши. Проси́ли смо деве́јче, прича́мо от све̏, и поче̏ше да поста́вљају љу́ту ређи́ју, па мезе̏, по̏сле о̀дма поче̏ му́зика да сви́ри, пи́нумо, мезе́исувамо, по̏сле поче̏ше да̀р да да̀вају, ми́ поче̏мо да се весе̏лимо, да цвр̏камо, и оно́ ве̏ч сѣ̏вну. ■ **цврка́ње** *гл. им.* – Ку́ј ни про̏кле та дојдо́мо однеку́д у Лужни́цу, са све̏ поја̀ње, припо̏вљување, извија̀ње и цврка̀ње. ⇔ *зацврка, исцврка, уцврка се.*

цвр̏кало м пеј. *надимак онога који воли да цврка.* – Са̀нда Цвр̏кало са̀мо се ва̀ли да је на̀јбољ ловци́ја, а̀ко се ни́кој не се̏ча да је некада̀ за̀јка утепа̀л.

цвр̏кне свр. 1. *раздрагано цикне.* – Цвр̏кни, Љу́пче, бра̀т ти се же̏ни, цвр̏нки, да се чу́је чѣ̏к у Бра̀тешевац. Куми́ца узе ча̀ршав, ту́ри га на ра̀мо, изле̏зе из зевни́к где су младе̏нци преспа̀ли, и пред вра̀та цвр̏кну. У сьвњу́шку натовари́ше ни да̀рови на ра̀мена, и ми́ чи́м изле̏зомо на ба̀самаци цвр̏кнумо у голе̏ми гла̀с. 2. *уснама произведе глас сличан птичјем цвркуту.* – Млеко́ се смла̀чи, ту́ри се по̏ткваса, и цвр̏кне му се да се до̀бро ва̀не.

цвр̏ли се несвр. фиг. *нагрева се, сунча се.* – Ене̏ га у лива̀ду где̏ се цвр̏ли на сљ̏нце ко гу́штер. ⇔ *исцврли.*

цвр̏с, -та, -то 1. *пун здравља, животне снаге, јак, чврст.* – Ви́диш га цвр̏с, ни на̀јјак ве̏тар му ни́шта не мо̏же, а изну́тра труле̏је и еде̏ се. А̀ко сам ма̀лечка, ја̀ сам цвр̏ста, од ме̏н се неје̏ оте̏ло ни́шта кво́ у́знем да ураборо̏тим. На̀род је би́л здра̀в, цвр̏с, и преме̏на је била̀ цвр̏ста 2. фиг. *тврд, чврст.* – Зе̏ље̏ за у ка̀цу тре̏бе да бу́ду цвр̏сте, а не ме̏ће и гње̏цаве. Мора̀ла је да уда̀ри у цвр̏сту ра̀боту у по̀ље, на кво́ бѣ̏ш неје̏ била̀ научи́ла.

цвр̏сто прил. *чврсто.* – Цвр̏сто га привр̏жи, да се не одвр̏же до̀кле га отка̀рамо до до̀м.

цвр̏ца шатр. несвр. *пије, опија се.* – Ја̀ че си цвр̏цам винце̏, че га размла̀цујем сас со̀ду, а ви́ како́ о̀чете. Пи́ју му́жи, али и же̏не цвр̏цају, мо̀ре и по̀више од му́жи, нацвр̏цају се, па се истрове̏. ⇔ *нацврца се, прецврца.*

цвр̏цка несвр. *цврца у деминутивном значењу, пијуцка.* – И ја̀ цвр̏цкам, али напома̀лко, и ка̀д ми́ни́ни не ви́ди. ⇔ *нацврцка се.*

цвр̏цне свр. *попије мало више.* – До̀бро се разби́ра у претака̀ње вино̀, али уме̏је и да цвр̏цне до̀бро. А̀рно цвр̏цнумо, па обрну́мо орату́ на поја̀ње и смеја̀ње.

цврчи́ несвр. 1. – *оглашава се цврчањем* (о инсектима и птицама). – Сред пла̀дне, све̏ се наби́ло по ладови́ну, саде̏ зе̏заље цврче̏, и понегде̏ се огла̀си путпуда̀ља̀ња. 2. *производи оштре, високе звуке, пишти* (о деци). – Седењ̏ујемо, а једѣ̏н се напарајѝл мечка̀р, па ка̀д и́стрча из пле̏њу, же̏не поче̏ше да бе̏гају, девојчети́ја да цврче̏ и да ри́пају преко о̀гањ, све̏ си су́кње испрли́ше. ⇔ *зацврчи, исцврчи, прицврчи, уцврчи се*

це *гл. енкл. настала срастањем че / чу + се.* – Напа̀де ме бо̀лес, па не зна̀м куде̏ це де̏нем. Када̀ це же̏ниш, вре̏ме ти је? Изле̏зе негде̏, ал бр̏зо це вр̏не. Жита̀ поче̏ла да се руде̏ју, не це заба̀ви же̏тва. Куде̏ це изде̏вамо овакви́ шу́нтави и замла̀тени.

цевка̀ мн. це̏ве ж 1. *део ватреног оружја, цев.* – Оди то̀п цевка̀ се расцѣ̏втела, а то̀чкови се отколка̀ли низ ро̀вину чѣ̏к у Ра̀чавац. 2. *ваљаста и шупља направа кроз коју се нешто проводи.* – Ја̀ набива̀ овде̏ цевку́ петна̀јес ме̏тара, а оно̀ су̀во ко бару́т,

ни ка́пка вода́ не изле́зе. 3. *мала дрвена ваљкаста и шупља направа на коју се намотава гређа, и ставља у чунак (савељка) приликом ткања.* – Же́не разме́се крава́јци, разме́се пога́че, па ји наша́рају с ону́ј цевку́ која́ се ту́ра у сове́љћу ка́да тка́јемо.

цева́ра ж анат. *цеваница.* – Врљи се с ка́мен, па ме у́дари у цева́ру, па од бо́лку јо́ш не мо́гу да о́дим. ➞ *цевурина.*

цевури́на[1] ж анат. *цеваница* (упор. цевара). – По́годи ме с ка́мен ме у цевури́ну, па ми свитће излете́ше.

цевури́на[2] ж 1. *пеј. од цевка*[1]. – И о́н упрти́л некакву́ цевури́ну, бо́жном че је ловци́ја. 2. *пеј. од цевка*[2]. – Накупува́л сва́какве цевури́не, о́че да уво́ди во́ду у ку́ћу.

це́вчи несвр. фиг. *пије.* – Стани́чко у Су́теску пи́је во́ду на иво́рку, тури́л мѣ́шкаво пешћирче́, па це́вчи ли це́вчи, оно́ по во́ду цр̏вчичи, али не́ма дру́га вода́, па добра́ и оваква́. ⇔ *исцевчи, нацевчи се.*

цевчи́ца ж *дем.* и *хип. од цевка*[2]. – Мо́ј де́да пи́јеше ређи́ју из бу́ре на цевчи́цу од гр̏снице.

це́гер м *плетена котарица попут торбе без поклопца, зембиљ.* – И́мам и торби́цу и кро́шњу, ал ка́да по́јдем у Бабу́шницу на пи́јац ел на ва́шар понесе́м це́гер, до́јде ма́лко по́таврлисћи.

цеда́љћа ж *крпа у коју се стави тек потсирени сир да се оцеди сурутка.* – Потси́риш си́рење, па га ту́риш у цеда́љћу и обе́сиш да се це́ди си́рутка, и оти́деш на дру́гу ра́боту, ка́т се вр̏неш, ту́риш цеда́љћуту на аста́л, и преко њу́ дашчи́цу, па прити́снеш с ка́мен да се скро́з оце́ди си́рутка из си́рењето, и по́сле га сече́ш на ко́ће и ре́диш у ка́нту. ⇨ *цедиљћа.* ➞ *цедило.*

цеда́чка ж *кухињска метална или пластична посуда чије је дно избушено, пуно ситних рупица, кроз коју се цеди течност, цедиљка.* – Крос цеда́љћу проце́диш млеко́ од бара́бушће, па га по́сле потси́риш. Свари́ ча́ј, па га проце́ди́ крос цеда́чку, и да́ј му да пи́је.

це́ден, -а, -о *процеђен.* – Понесе́м сљ̏бу, па ту́рим шами́ју на лице́ да ме не а́пу че́ле, па с ножѣ̏к наре́жем сѣ̏товчичи, ја́ не во́лим це́ден ме́д. ⇔ *нецеден, оцеден, процеден.*

це́ди несвр. *пропушта течност кроз нешто шупљикаво или уско ради прочишћавања.* – Млеко́ це́дим у три́ кр̏пе. ■ **цеде́ње** *гл. им.* – И́мамо си кр̏пу за цеде́ње, па кроз њу́ про́цедимо ма́з, а у њу́ оста́не спр̏жа. ⇔ *исцеди, нацеди, оцеди, процеди,*

цеди́лка мн. цеди́љће ж *четвртаста вунена или платнена крпа са вуненим плетеним траковима за везивање око рамена, служи за ношење разних потрепштина, обично ручка радницима на њиви.* – Соба́ље се увр̏жем у цеди́лку, па на њи́ву. На Цу́рцовдљн но́чу мо́мци по́јду з дуду́ци, дево́ће с цеди́лће, па и́демо за здра́вац у пла́нину. Ба́ба при́несе но́ву цеди́лку, напра́јену од вла́чено сукно́ на големе́ црне́ и беле́ ко́ће и сас дљ̏ћи тра́кови.

цеди́ло мн. цеди́ла с *крпа у коју се стави тек потсирени сир да се оцеди сурутка* (упор. цедаљћа). – Цеди́лка је за но́сење на ра́мо, а цеди́ло си је цеди́ло, и оно́ је оди платно́, али слу́жи за цеде́ње млеко́. ⌂ **оста́ви на цеди́ло** *остави кога у неприлици, превари кога.* – Си́н си ме о́стави на цеди́ло, при́вану си жену́ и деца́ и ва́ну све́т, а ме́не о́стави саму́ да се сна́одим како́ уме́јем.

цеди́љћа ж *в. цедаљћа.* – У цеди́љћу се си́пе потси́рено млеко́, па се це́ди да изле́зне си́рутка.

цеду́љица ж *листић папира на коме се нешто бележи.* – Еве́, написа́л сам ти на цеду́љицу какво́ тре́бе да ку́пиш, са́мо ју да́ј на прода́вца.

це̏к м *заједнички трошак направљен у кафани, цех.* – Ства̏рно смо другари̏, али ка̏да тре̏бе да се пла̏ти це̏к, о̏н се не бр̏ка у це̏п, и не ва̏та за но̏вченик.

це̏л, -а, -о *неокрњен, сав, цео.* – Ја̏ ли це̏л ве̏к тре̏бе да те но̏сим на грби̏ну, а ти са̏мо да се изле̏жујеш. Це̏ла снага̏ ме боли̏.

целѝц м 1. *негажен снег, снег целац.* – Суде̏ целѝц, са̏мо прти̏нка коју̏ су напра̏или ђа̏ци који̏ и̏ду у шко̏лу у Бабу̏шницу. 2. *тврдо земљиште, терен тежак за обрађивање.* – И̏мамо њи̏ву целѝц, не̏че се о̏ре, па му̏ку ви̏димо и ми̏ и гове̏да до̏к ју поо̏ремо.

цели̏ва свр. *пољуби.* – Кад до̏јде Вели̏ген начи̏нимо пера̏шће, и наме̏симо кола̏чи, и однесе̏мо при цр̏кву, па који̏ је ме̏не ку̏м би̏л ја̏ при̏јдем, цели̏вам га у ру̏ку, и даде̏м му ко̏лач и две-три̏ пера̏шће. ➞ *цуне.* ⇔ *исцелива, прецелива.*

цели̏ва се свр. *пољуби себе.* – Са̏м чове̏к не мо̏же да се цели̏ва, зато̏ј мо̏ра да и̏ма дру̏гога који̏ че да га целиву̏је, или ку̏га че о̏н да целиву̏је. ⇔ *исцелива се.* ➞ *цуне се.*

цели̏вка мн. цели̏вће ж *пољубац.* – Прије̏тељи̏це, ја̏ те̏б огрли̏цу, ти̏ ме̏н цели̏вку. Ју̏тредѝн буде̏ голе̏мо го̏сје, до̏јду њо̏јни бли̏жњи, и бу̏де све̏ ко јуче̏р: пије̏ње, једе̏ње, поја̏ње, и цели̏вће.

целиву̏је несвр. *љуби.* – А̏ко си неве̏ста, не целиву̏ј сва̏кога. ■ **целивува̏ње** *гл. им.* – Јо̏ш не бе̏о деву̏јче ни за ру̏ку уваги̏л, а ка̏м ли па да ме питу̏јеш за целивува̏ње. ⇔ *зацеливује, исцеливује, прецеливује.* ➞ *цмака.*

цели̏вује се несвр. *љуби се са киме.* – Зате̏кал ји у пле̏вњу где̏ се целиву̏ју.

целова̏р м *чорба од ливадског зеља.* – Сва̏риш мла̏до лива̏цко зе̏ље, ту̏риш му ори̏з и запр̏жиш сас за̏пршку, уму̏тиш јајце̏ и ње̏га си̏пеш уну̏тра, а који̏ во̏ли да му је ћи̏село, нату̏ра и сли̏ве грозни̏це надокра̏ћу, и целова̏р гото̏в.

целоглѝт м *онај који је халапљив, који не бира храну и пиће.* – Овца̏ сва̏ку тра̏вку позна̏ва, и ни̏кад не пасе̏ о̏тровну, не̏че суде̏ ни во̏ду да пи̏је, неје̏ целоглѝт ко ми̏ чове̏ци.

целогри̏з м бот. *врста печурке која може да се једе сирова* Pasalliota camestris – Целогри̏з се опе̏ре и мо̏же да се о̏дма једе̏, да се не ва̏ри и не пр̏жи.

целоле̏бања м 1. *онај коме је мало цео хлеб за један оброк, ждероња.* – Во̏ја Мирашчи̏сћи бе̏ше целоле̏бања, кат се̏дне да једе̏ поједе̏ це̏л ле̏б, али и рабо̏тише, да му неје̏ има̏ло ра̏ван. 2. фиг. *готован.* – Ка[д] до̏јде вре̏ме да се ко̏љу сви̏ње издоо̏де целоле̏бање, а ле̏ти ка[д] тре̏бе да се рабо̏ти, ни̏где ји не̏ма.

це̏ни несвр. 1. *одмерава, утврђује вредност или цену чему.* – Ко̏лко це̏ниш та̏ј прачи̏на, ђу̏туре да се по̏годимо сва̏ да ји ку̏пим. 2. *ужива поштовање, има углед.* – Ни̏кој га у село̏ не це̏ни ни за црви̏ву сли̏ву. 3. фиг. *ствара одређени суд о некоме или нечему.* – И̏мам си деву̏јче, во̏лимо се ода̏вна, и доне̏сомо о̏длуку да по̏чнемо да жи̏вимо за̏једно, па ко це̏ним да је ре̏д да ти ка̏жем, та̏тко си ми. ⇔ *зацени, прецени.*

це̏ни се несвр. фиг. *има одређено мишљење о себи, сматра се.* – Присти̏го за ра̏боту, це̏ним се ко мужѣ̏к, са̏ кад мо̏гу да рабо̏тим мо̏ж че ме ма̏ћа и башта̏ заво̏ле, замилу̏ју, али ца̏бе се ра̏дува.

центриву̏га ж *машина којом се излучују чврсте материје из течности, или се уклања течност из тврдих материја, центрифуга.* – Нава̏димо сѣ̏ће ис ко̏шнице, па и̏мамо центриву̏гу у коју̏ оце̏димо ме̏д, а во̏сак оста̏не на̏стран су̏в.

це̏њка се несвр. *погађа се, настоји да постигне бољу цену, ценка се.* – Од њу̏ да ку̏пиш, она̏ се не це̏њка мло̏го, ко̏лко вој даде̏ш.

цепа̏нка мн. цепа̏нке ЛЗ ж *комад расцепљеног дрвета, цепаница.* – Це̏пимо др̏ва на цепа̏нке, по̏сле ји уно̏симо у су̏шину, да се зи̏ми гре̏јемо. ⇨ *цепенка.*

це̏пен, -а, -о *цепањем располућен.* – Тргоњи̏ се расце̏пе, изва̏ди им се кочи̏чка, па се осу̏ше на слнѣ̏це, зове̏мо ји це̏пене во̏ће. ⇔ *недоцепен, сцепен.*

цепе́нка мн. цепе́њће ГЛ, ДЛ ж 1. *в. цепанка.* – Дојде́ уну́к, па ни исе́че и сце́пи дрва, цепе́њће нане́се и сло́жи у шу́пу, и са́ смо ба́ба и ја́ ми́рни. 2. фиг. *невас*пи*тана и приглупа особа, неотесанко.* – При на́с се ка́же за оно́га који ми́сли да је на́јпаметан да је цепе́нка.

це́пи несвр. 1. *дере одећу и обућу.* – О́н мло́го це́пи аљи́не и обу́ћу, ни́шта нуме́је да зачу́ва да облече́ но́во кад негде́ по́јде. 2. *ударајући чим оштрим растављa на делове по дужини.* – Јуче́р цепи́мо дрва, данѣ́с че ји уно́симо и сла́гамо у шу́пу. 3. *прстима распо*лу*ђује шљиве при*пре*мајући их за сушење.* – Це́пимо во́ћне за зи́му. 4. *разорује ливаду, пре*тва*ра ледину у ораницу.* – Воло́ви се на́јвише умо́ре кат се це́пи лива́да. 5. фиг. *неумерено пије.* – И ми́ смо пи́ли, и несмо́ мло́го пробира́ли кво пи́јемо, али и млади́ви са́ це́пе па расту́рају. ■ **цепе́ње** *гл. им.* – Дозе́мак је на́јжилав, о́н ни на́јвише наму́чи у цепе́ње дрва. ⇔ *доцепи, зацепи, исцепи, нацепи, оцепи, пре*цепи, *проце*пи, *расце*пи, *сце*пи,

це́пи се несвр. 1. *распо*лу*ђује се.* – Тргоњи́ се гру́ле от кочи́чку, зато́ј су добри́ да се це́пе за во́ћне. 2. фиг. *смејући се, грохо*то*м се смеје.* – Це́пи се ко пи́чка у но́ву кошу́љу. Це́пи се ко лу́д на бра́шно. ⇔ *исцепи се, оцепи се, прецепи се, расцепи се.*

це́пне свр. фиг. *жесто*ко *одалами.* – Бе́гај од ме́не, ако те це́пнем с тоја́гуву, ле́б ви́ше не́ма да ти се приједе́.

цепоу́шка ж *дебља игла са дугуљас*ти*м от*во*ром за удевање конца* (упор. и вртоушка). – Бо́лка на ко́ла доо́ди, али на игле́не у́ши ото́ди, и то́ј оди иглу́ врто́ушку, а не цепоу́шку. С цепоу́шку се кр̀пе вре́че и ца́кови.

це́пти несвр. *дрхти, подрхтава* (од зиме, радости, страха и сл.). – До́јде пија́н, па по́чне да о́ка, а ми́ це́птимо от стра́.

це́р мн. це́рови, збир. церје м бот. *врста храста* Quercus cerris. – Це́р и́ма кру́пно ли́сје, и кора́ му је дебе́ла, а грани́ца и́ма тѣ́нку кору́, и по́ситно ли́сје. На́ша поја́та је била́ у Це́рје.

цера́к м *церова шума.* – У ти́ја цера́к доо́де ди́вље сви́ње да једу́ жи́р.

це́ри несвр. *показује, кези (зубе).* – Нуме́је да се смеје́ ко чове́к, не́ло са́мо це́ри зу́би ко бе́сно ку́че. ⇔ *исцери.*

це́ри се несвр. 1. *показује зубе, кези се.* – Це́ри се ко коза́ на грмља́вину. 2. *будалас*то *се смеје, церека се.* – Це́ри се ко буда́ла на бра́шно. Ти́ће по́чне да се це́ри, а кво́ вој је то́лко сме́шно, она́ си зна́је. ⇔ *зацери се, исцери се, нацери се.*

цери́ка мн. церићe ж *тање стабло цера или храста.* – Си́ну ми одједанпу́т у па́мет, ко ка́т си́не му́ња и це́пи цери́ће го́ре у Га́бар, и све́ ми поста́де ја́сно.

це́ров, -а, -о *који се односи на цер, који припада церу.* – Ру́ће му испуца́ле ко це́рова кора́.

це́ц м *вода кувана са пепелом, цеђ.* – Сва́римо пе́пел, па га проце́димо, та́ј вода́ се зове́ це́ц, она́ мло́го добра́ за прање́. Не́маше ни пранећи́ сапу́н, не́го у лу́жно кори́то пе́рем сас це́ц от пе́пел.

ци *гл. енкл. настала срастањем че / чу + си.* – Дојдо́мо до Ради́њинци, па оне́ ци и́ду при ба́бу, а ме́н реко́ше: Ти́ не мо́ж да и́деш с на́с, ти́ ци и́деш до́м. Све́ ци бу́де, са́мо на́с нема да бу́де. Ла́ни несмо́ кла́ли свињу́, а ову́ј го́дину ци поми́немо, ми́ смо си научи́ли на поми́њушку.

ци́брав, -а, -о *који је мршав и исцрпљен, који је слабог апетита.* – Једно́ им дете́ у́баво, а једно́ ци́бравo, ко прозу́кло, ста́лно га во́де по до́ктури.

ци́бри се фиг. *кревељи се.* – Кво́ се, бре́, испи́сниче, ци́бриш, ко о́нај ства́р у но́ву кошу́љу! – зајеба́ва Бого́сав Жу́љу.

ци́брања м пеј. *болешљива особа.* – Не́чу то́га ци́брању, не́ма га три́јес ћи́ла, такѣ́в ми не тре́бе.

ци́вне свр. фиг. *проговори, пусти глас од себе.* – Не сме̏јеш ни да ци́внеш до̀к те нешто̀ не пи́там, јел ти ја̀сно?

ци́вра м/ж пеј. *плачљивко, онај који је склон пренемагању и плакању без разлога.* – До̀к смо ишли́ у шко̀лу, би́л је голе̏м ци́вра. Мани́ се ти́ оди ту̀ ци́вру, ви́диш да је разма̀зана ко пе̏кмез.

ци́ври несвр. фиг. *плаче без разлога.* – Чи́м вој нешто̀ неје̏ по во̀љу, по̀чне да ци́ври за сва̀ку ситни́цу.

циву̀к м *теснац.* – Би́је ве̏тар ко на циву̀к. ⇨ *цивун.*

циву̀н м 1. *најужи део буке који усмерава млаз воде на воденични точак.* – Смању̀ја о̀гањ, поче̏ ређи́ја да тече̏ ко на циву̀н. 2. *сужени отвор уопште кроз који нешто цури* (упор. и цивук). – Hасе̏бо, па ми тече̏ на но̀с ко на циву̀н. Притвори́ вратата, да не ду̀ва ко на циву̀н.

циву̀ри несвр. *споро тече због смањеног дотока, цурка.* – Гр̏снице нату̀раш у топи́ло јудну̀ до дру̀гу, па ји прити́снеш с ка̀мење, али вода̀та тре̏бе да циву̀ри, не ваља̀је ако је ја̀ка. ➞ *црцори.*

Ци́ганин збир. Ци́гањи ГЛ, ЛЗ / Ци́гање ДЛ м *Циган, Ром.* – Који́ би ве̏рувал да че да ма̀не и му̀жа и деца̀, и да побе̏гне за Цига̀нина.У Стрижѐвац су биле̏ две̏ ку̀ће Ци́гањи, два̀ бра̀та Стоја̀н и На̀јден, Стоја̀н је свири́л у клане̏та, а На̀јден у ба̀с. Виде̏ла сам ка̀т Ци́гањи проведу̀ ме̏чку. Дабо̀гдаде да му Ци́гање кову̀ по ку̀ћу.

Ци́ганче мн. Циганчети́ја с *циганско дете, млади Циганин.* – Си́не, дојди́ да ти обришем но̀с, да неси́ ци́нкав ко Ци́ганче. У на̀ше село̀ су биле̏ две̏ ку̀ће Ци́гање, две̏ Циганчети́ја, и Ци́гањето, стари́ти.

Циганче̏тина мн. Циганче̏тине м *пеј. од Циганка.* – Не во̀лим да ми се мо̀тају по ку̀ћу те̏ј Циганче̏тине, и ви́ше ји не при́мај.

цига̀нчи несвр. фиг. *мољака.* – Док и́ма раси́пује, по̀сле цига̀нчи за цига̀ру.

Циганшту̀ра мн. Циганшту̀ре м *пеј. од Циганин.* – Не̏че да рабо̀те Циганшту̀ре, са̀мо гле̏дају кога̀ да прева̀ре.

цига̀ра ж *цигарета.* – На де̏ду купи́ цига̀ре, а на ба̀бу каве̏ и шиће̏р, на то̀ј че да ти се на̀јвише обра̀дују.

цига̀рка мн. цига̀рће ж *хип. од цигара.* – Ово̀ј момче̏нце на сли́ку што не га̀си цига̀ркуту је мо̀ј та̀тко. Во̀леше де̏да понекоју̀ да тр̏гне, ал са̀мо поне̏кад, а за цига̀рће и каве̏нце не зна̀јеше ме̏рку.

цигарља̀к мн. цигарља̀ци м *пеј. од цигара.* – Цигарља̀циви ме удави́ше, по це̏лу но̀ч кру̀чем од њи́, а не мо̀гу ји оста̀вим. ➞ *цигарчотина.*

ци̊гарчо̀тина мн. цигарчо̀тине ж *пеј. од цигара* (упор. цигарљак). – Не би треба̀ло то̀лко да пу̀шите цигарчо̀тинете, плу̀ћа че ви прого̀ре.

цигла̀на ж *радионица, предузеће или фабрика за израду цигала.* – Цигла̀на је била̀ у Дра̀гинац, у њу̀ се прави́ла и ци́гла и цре̏п, па се зва̀ла и ци́гло-цре̏па̀на.

цигла̀р м *радник који прави цигле.* – Једну̀ го̀дин отиде̏ Љуби́сав с циглари́ у печа̀лбу, и ви́ше се не по̀врну у Калцере̏ло.

ци́гљав, -а, -о *танак, мршав.* – Височка̀, а неје̏ ни ру̀жна, ма̀лко ци́гљава, али че се попра̀ви.

ци́гу-ли́гу ономат. *звук који подражава свирање виолине,* фиг. *свадбено весеље.* – Ци́гу-ли́гу три́ дни́, ку̀ку-ле̏ле сви́ дни́.

цигули́че несвр. *лоше свира, учи се да свира.* – Купи́ше му армуни́ку, па по це̏л дѝн цигили́че на њу̀. ➞ *цигуљи.*

цигу̀љи несвр. *лоше свира, учи се да свира* (упор. цигиличе). – Цигу̀љи с ћема̀нете, нуме̏је да сви́ри, са̀мо пра̀ви гала̀му.

цигу̏љћа мн. цигу̏љће ДЛ ж *инс̄трумент̄ који цигуличе, виолина.* – Ја̏ бѣш не волим ту̏ј му̏зику, некве̏ цигу̏љће, не̏ма армуни̏ка, не̏ма дудуче̏, ал куде̏ сви̏ Ци̏гање, ту̏ј и ја̏.

ци̏ју ономат. *за п̄одражавање п̄искавог и п̄родорног звука који п̄роизведе ме̄так кад се одбије од чега.* – Некада̏ ме̏так сви̏рне кат се одби̏је од ха̏убице што̏ су наре̏дене прекај ку̏ћу: ци̏јууу!, а кат се заби̏је у зи̏д са̏мо рече̏: ззззп!

ци̏ка несвр. *вриш̄т̄и, дречи.* – Ма̏ који̏ то̏ј то̏лко ци̏ка, ко да је о̏н са̏м на ови̏ја све̏т. ➞ *цичи.* ⇔ *уцика се.*

ци̏кне свр. *кликне од радос̄т̄и или одушевљења.* – Ба̏шта ти се зи̏ми поигра с те̏б, при̏ча ти, па те ћи̏лне, ти̏ ци̏кнеш, па га ува̏тиш за ко̏су, скубе̏ш га, ње̏му ми̏ло.

ци̏ма несвр. *дрмуса, п̄овлачи, т̄ресе.* – Немо̏ј да ме то̏лко ци̏маш, чу па̏днем са све̏ столи̏цу.

ци̏ма се несвр. *дрма се, т̄ресе се.* – У лице̏ потьвне̏ла, о̏чи вој се замути̏ле, стра̏ вој се увле̏кал до ко̏ће, па се са̏мо тр̏за и ци̏ма шу̏шне ли некво̏.

ци̏мент м *цемент̄.* – Ци̏мент му ма̏лко, па отиде̏ с тра̏ктор у Бабу̏шницу да доку̏пи неко̏лко ца̏ка, да по̏чну да битони̏рају.

цим̏ента ж *мала лимена п̄осуда за захват̄ање воде, лончић* (упор. лонче). Δ – С ци̏менту нагребе̏м во̏ду из ко̏ву, и поси̏пем де̏ду да се оми̏је.

ци̏мне свр. 1. *дрмне, заљуља, п̄овуче, удари.* – Ци̏мни га ја̏ко да па̏дне, по̏сле је тво̏ј. 2. фиг. *п̄оп̄ије у једном гут̄ају.* – Се̏до при башту̏ ми на тера̏су, каве̏ се беше ве̏ч оладило, ци̏мну га на два̏пут, дува̏н несѣм пали̏л от како̏ се опкладимо с А̏цу Ви̏циног.

ци̏мне се свр. *т̄ргне се, ш̄т̄рецне се.* – Кад уле̏зо у ку̏ћу, и̏мам кво̏ да ви̏дим, Се̏вда се̏дла на кре̏вет и не тре̏пче, са̏мо чѣс-чѣс па се ци̏мне ко да ју некво̏ р̏чне у грби̏ну.

ци̏нка мн. ци̏ње ж *слина из носа* (упор. сива). – Јо̏ш нуме̏јеш ци̏нку да си обри̏шеш, а ти̏ че и̏деш по девојчети̏ја. Нуме̏ју ци̏ње да си оди но̏с обри̏шу, та ма̏ни нешто̏ дру̏го. ⌂ **пу̏шти ци̏ње** *п̄очне да слини.* – Пушти̏л ци̏ње, а о̏че да се же̏ни.

ци̏нкав, -а, -о *слинав.* – Си̏не, дојди̏ да ти обришем но̏с, да неси̏ ци̏нкав ко Ци̏ганче.

цинка̏ри шатр. несвр. *п̄от̄казује, одаје т̄ајну.* – Сви̏ смо знали̏ који̏ ни цинка̏ри, са̏мо смо се прави̏ли бле̏сави да не зна̏мо.

цинка̏рош шатр. м *п̄от̄казивач.* – Ти̏ја ци̏нкарош че ми једампу̏т пла̏ти дебе̏ло, са̏мо поље̏к.

ци̏нцарин м фиг. *т̄врдица, шкрт̄ац, онај који закида на цени.* – Ти̏ ли најде̏ при то̏га ци̏нцарина да набе̏реш ме̏д, па њиго̏в дина̏р је голе̏м ко водени̏чни ка̏мен. ➞ *цицица.*

ципе̏лка мн. ципе̏ље ж *хип̄. од ципела, ципелица.* – Ако и̏де ћи̏ша мо̏ра се во̏ди рачу̏н да се не ука̏шкају ципе̏ље, и да се не умѣшка дре̏шка и та̏шњица. Све̏ смо носи̏ли сви̏њсћи опѣнци, па кат се појави̏ше гу̏мени ми̏ смо ји ис пр̏во вре̏ме зова̏ли ципе̏ље.

цира̏да рет. ж *кишни мант̄ил, огрт̄ач* (упор. мећинташ). – Не поне̏се си Свети̏слов цира̏ду, а о̏блак се голе̏м задал.

ци̏ркуз м *циркус,* фиг. *сваћа, т̄уча.* – И̏ма не̏где ста̏ве се га̏дне јетр̏ве, па се ка̏рају, па се те̏пају, па ци̏ркуз пра̏ве, це̏л комшиљк се збе̏ре да гле̏да и слу̏ша.

циркуза̏н мн. циркуза̏ни м фиг. *онај који од свега п̄рави комедију, лакрдијаш, сп̄адало.* – Де̏да Душа̏н бе̏ше пра̏ви циркуза̏н, уме̏јеше да напра̏ви ша̏лу, и да сва̏кога засме̏је, и кад му је на̏јтешко. Оди ти̏ја циркуза̏ни и не мо̏ж ни̏шта бо̏ље да оче̏кујеш, са̏мо гле̏дају ста̏рога чове̏ка да зајѐбу.

циркузија́да шатр. ж *комедија, неозбиљно понашање.* – Тека́ је то́ј ка́д је на́род не́писмен и умоломо́чен, пра́је циркузија́де с ње́г, а о́н ни да бе́кне.

цици́ја м *тврдица, шкртац, онај који закида на цени* (упор. цинцарин). – Е́, али кад нару́чиш за те́б, мо́ра да нару́чиш и за дру́ђи који́ су се зате́кли у за́другу, такъ́в је аде́т, а и да не испа́днеш цици́ја.

ци́цка несвр. *штеди, шкрти.* – Сипу́ј, бре́, ту́ј ређи́ју да пи́јемо, несмо́ деца́, па да ни ју ци́цкаш напома́лко ко да је ле́к. ⇔ *нацицка.*

цицора́н м зоол. *ситна раса живине, петлић* (упор. кикирез). – Ти́ја што́ те́раше ва́љак бе́ше си́тан ко цицора́н, ми́ сви́ зи́нумо: како́ то́љћи ма́лечьк чове́к мо́же оно́љћи ва́љак да те́ра.

чичи́ несвр. *вришти, дречи* (упор. цика). – Бра́на по́гледа кроз про́зор да ви́ди чија деца́ то́лко о́кају, чичу́ и гала́ме надво́р. ⇔ *заичи.*

цма́ка несвр. фиг. *љуби* (упор. целивује). – Не цма́кај ме ви́ше, сву́ ме у́балави.

цо́кче несвр. *иговара глас „ц“ чудећи се чему, цокће.* – Ста́рци гле́дају, чу́де се, и саде́ цо́кчу сас језик: Ц-ц-ц, овакво́ чу́до се јо́ш неје́ деси́ло у на́ш кра́ј!

цоцо́рка мн. цо́цорће ж агр. *врста мале, врло љуте папричице* (упор. фафарона). – Од ма́лко се наљу́ти, а тре́бу му пеше́с цо́цорће да се зољу́ти. ➞ *црцорка.*

цр́-р-р узв. *за вабљење живине.* – Цр́-р-р! Тьк, тьк, тьк! Је́лате, ба́бина коко́чице, да ви ба́ба вр́љи мору́ску да се накљу́цате.

црве́је несвр. *постаје црвен, добија црвену боју.* – Да бу́деш акьлан, да ме не једу́ сра́мови и да црве́јем пред љу́ди. ⇨ *црвенеје.* ⇔ *поцрвеје, уцрвеје се.*

црве́н м поим. прид. *здраво храстово дрво, које је и као техничка грађа дуговечно.* – Уве́до Душа́на Цу́рћиног у на́ш по́друм, а о́н не гле́да по бу́ришта, не́го гле́да какви́ су ба́лвани, па вели́: Бре́, бре́, гле́дај от какво́ је дрво Свети́слов направи́л ба́лвани – чи́с црве́н, граничо́вина тврда ко ка́мен, тој је вечи́то.

Црве́на Ја́бука *село у Лужници;* Црвенија́бучанин, Црвенија́бучанка, Црвенија́бучанче мн. Црвенија́бучање *етн;* црвенија́бучћи, -чка, -чко *кшет.*

црвеньц мн. црвенци́ м бот. *стара сорта крушке црвених плодова.* – На́јбоље кру́шће за у во́ду су воденци́, зато́ј се тека́ и зову́, а мо́ж да бу́ду и грозјенци́, дрвенци́, сивци́, црвенци́, благунци́ и шиља́че.

црвенда́рес, -та, -то *црвенкасти.* – За́гледа се у ћи́тку с коју́ ју бе́оше заћити́ли на сва́дбу, она́ бе́ше јо́ш у́бава: жльте́ кре́шње пропрскане сас црвенда́ресте та́чће, а зелене́ дршчице и ли́стовчичи напра́јени од некакво́ тьнко платно́.

црвенда́ћ м шатр. *банкноте од хиљаду динара.* – Тупа́н би́је, пева́љка се уви́ја ко па́вит окол сли́ву, на́род се умлати́л с пи́во и ређи́ју, она́ ји ма́зни по образи́, поте́sa за муста́чи, црвенда́ћи са́мо лету́.

црвене́је несвр. *в. црвеје.* – Кре́шње поче́ше да црвене́ју, ве́ч мо́гу да се једу́. ⇔ *поцрвенеје, уцрвенеје.*

црвене́је се несвр. 1. *истиче се црвеном бојом.* – Ка́т се расцавте́ле бу́љће кроз жи́то, па се црвене́ју ко кр́в! 2. *добија црвену боју лица због стида, стиди се.* – О́н се не срамо́ује и не црвнене́је да потра́жи ка́д је гла́дан, бьш га бри́га, а тека́ и тре́бе. ⇔ *зацрвенеје се.*

црвени́ло[1] с *кармин, руж за усне; руменило за образе.* – Ту́ј се на́јде и црвени́ло за по́младе же́не и дево́ће, и модри́ло за беле́ње дрињци́. ➞ *црвилка.*

црвени́ло[2] с мед. *копривњача, појава црвенила на кожи.* – Су́де по ко́жу му изби́ло црвени́ло.

црвени́ца ж *црвена земља.* – Црвени́ца је га́дна за ра́боту, жи́лава, па се те́шко о́ре. ⇨ *црвеничина.*

црвени́чина ж *в. црвеница.* – Каљи́ште до гу́шу, црвени́чина се развле́кла на све́ стра́не, не́маш где́ да штра́пнеш, а да се на ука́шкаш.

црве́нка мн. црве́њће ж 1. бот. *врста печурке* Psalliota campestris. – Црве́њће сти́гну у коси́дбу, одозго́ле су црвене́, оне́ се печу́, и љуте́ пома́лко. 2. агр. *сорта пшенице црвенкасте боје зрна.* – Сеј́али смо рапса́љ, бели́ју и црве́нку. 3. агр. *сорта шљиве крупног, сочног и лоштастог плода црвене боје.* – Црве́њће су кру́пне водљи́ве сли́ве, добре́ за ређи́ју, а за једе́ње несу́ бљш на́јбоље.

црвеншљк, -шка́, -шко́ *руменкаст у лицу.* – Црвеншка́ у лице́, височка́, у́бава, уме́је да се наша́ли, зато́ј се верте́ мо́мци окол њу́.

цр́ви несвр. *боји црвеном бојом, карминише.* – Задевојчи́ла се, поче́ла у́снице да цр́ви с црви́лку, и ве́це да цр́ни с у́глен. ⇔ *нацрви, уцрви.*

цр́ви се несвр. *маже се ружем, карминише се.* – По́чела да се цр́ви, и да се заглеђу́је у огледа́ло, девоћа поста́ла. ⇔ *исцрви се, нацрви се, зацрви се, уцрви се.*

црви́в, -а, -о *црвљив, уцрвљан.* – Не вре́ди ни за црви́ву сли́ву. Ако на Свети-Или́ју па́да ћи́ша, че су црви́ви оре́си. Све́ црви́во и горчи́во што́ ту́риш у у́ста.

цр́вик мн. цр́ви збир. цр́вје м 1. зоол. *црв.* – Бу́ши ко цр́вик ја́буку. Ду́шу ми изе́де ти́ја бесни́к, цр́ви га изе́ли дабо́гдаде. Дабо́гдл му цр́вје о́чи извади́ли. 2. фиг. *непријатна мисао која нагриза човека.* – Сва́ког чове́ка некакљв цр́вик изну́тра једе́.

црви́лка ж *руж за усне; руменило за образе* (упор. црвило[1]). – Кат си ве́ч то́лко су́књу скра́тила о́ч ли да ти ку́пим и црви́лку за у́ста, да нацр́виш у́снице.

црвљо́ше свр. фиг. *напуни се црвима, улењи се.* – Са́мо лежи́, са́мо бъзди́, че црвљо́ше о[т] то́лко лежа́ње.

црвчи́к мн. цр́вчичи м *дем. од црвик, црвић.* – Ду́шу ми изе́де, пија́ндуро, цр́вчичи те пое́ли дабо́гдал.

цр́га мн. цр́ђе ж *топао поривач од вуне, черга.* – Кре́вет смо покри́ли с на́јубаву цр́гу. Поле́гамо уз огњи́ште на рого́же, покри́јемо се с цр́ђе, и тека́ пре́спимо. Цр́ђе смо простира́ли исподи на́с, а и завија́ли смо се сас њи́. ▌~ **повије́ница** *веома топао вунени покривач изаткан од гређе чију основу чини ланени конац омотан дебелим слојем вуне.* – Оди кльчи́шта се испреде́ дебе́л коњц, па га же́не пови́ју с ву́ну, па се та́ј пре́ца однесе́ код мутавци́ју да изатка́је цр́гу, она́ те́шка по петна́јес- два́јес ћи́ла, не мо́ш се превр́неш под њу́. ⌂ **начи́ни цр́ђе** *распреми кревет после спавања.* – Му́жи не́че сами́ да си начи́не цр́ђе кат се ди́гну, не́ло че́кају да и то́ј же́не урабо́те.

цре́во́ мн. цре́ва с 1. анат. *део органа за варење у облику меке и растегљиве цеви у човечијем и животињском телу.* – Посвади́ли се окол же́не, па ови́ја поте́гне но́ж и исто́чи цре́ва на оно́га. ▌**дебе́ло** ~ intestinum crassum. – Пронашли́ му некво́ на дебе́ло цре́во́, па га мора́ли ки́тно апери́шу. ▌**сле́по** ~ intestinum caecum. – Ја́ сам апери́сан от сле́по цре́во́ ја́ш до́к сам дете́ би́л. ⌂ **леши́ цре́ва** *стругањем чисти свињска или говеђа дебела црева која служе за прављење кобасица.* – Зако́љемо свињу́, па тљнка цре́ва опе́ремо за прже́ње, а де́бела ле́шимо за коба́сице. 2. *цев, обично од гуме, за точење пића.* – Ређи́ју то́чим на цре́во́, али и пи́нем поне́кад на ње́га.

цревце́ мн. цревца́ с *дем. од црево.* – Сви́ во́лимо пр́жена цревца́.

цре́муж м бот. *биљка из породице љиљана која се употребљава као зачин и јело, сремуш* Allium ursinum. – Де́да Пе́јча ра́но у про́леће га бе́ре иза Ви́с, донесе́ це́лу песку́, па га једе́мо си́ровог, а ту́рамо га и у чорбу́.

цре́п м мн. *пљоснати танки опека којом се покривају зграде.* – Напре́т се ку́ће покрива́ле с ћереми́де, по́сле искочи́л би́бер цре́п, о́н ра́ван, а ње́га за́мени о́лучни цре́п, о́н и́ма ва́дице које́ одво́де во́ду.

црепа́на ж *радионица где се пече цреп.* – Црепа́на била́ у Дра́гинац, са́ од њу́ оста́ли са́мо зидури́не и ри́нгов (упор. и циглана).

црепа́р м *радник који прави црепове.* – Ѝду у печа́лбу, кој ѝ дуњѣ́рин, кој ѝ ѣримицѝја, кој ѝ црепа́р.

цре́пња ж *земљана посуда у облику поклопца која служи за печење хлеба, црепуља.* – Те́сто се заме́си у текне́, па се ле́б опече́ у цре́пњу, а је́ло се сва́ри у гр̏не, све́ се то́ј работѝло у ѝжу уз огњѝште. Напре́т се на́јвише моро́узница месѝла, па се пе́кла у цре́пњу у ѝжу.

црепња́к м *хлеб испечен у црепњи.* – На́на оме́си ле́б црепња́к, е́ј коловр̏тњак, ско́ро ко́лко трпе́зу голе́м.

црепња́р м *мајстор који израђује и продаје црепуље.* –Напре́т су си же́не саме́ прави́ле цре́пње, по́сле поче́ше да доо́де црепњари́ у село́, па си сва́ћи ку́пи цре́пње ко́лко му тре́бу.

црепути́на *парче црепа; парче грнчарије, крхотина од грнчарије или црепова.* – Напре́д бе́ше гла́д, моро́узница и качама́к, квко́ ме́со, ѝмаше и некакѣ́в војни́чћи ле́бац, ко црепути́ну да гло́цеш, али бе́ше бла́г.

цре́шња ж бот. *трешња* Prunus avium. – Набе́ри цре́шње да понесе́ш на деца́та, такве́ кру́пне цре́шње не́ма при ва́с, блађе́ ко да им је шићѐр ту́ран.

црешња́к м *трешњар.* – Ни́шта не́ма по́убаво од расцѣ́втел црешња́к, у кој ѝ сла́вуј поје́, и че́ле зучу́.

цре́шњица ж *млада трешња, стабаоце треше.* – Проле́тос посади́ две цре́шњице, и ве́ч процавте́ле.

црешњо́в, -а, -о *који се односи на црешњу.* – Чу́тура се пра́ви од црешњо́в тру́п, да је ја́ка, и да не пу́ца.

црж̏ља́к м *пеј. од црга, стара и поцепана поњава.* – Ако за́спим преврљѝ некѣ́в црж̏ља́к преко ме́не, да ме не убѝје ја́ко про́маја. ⇨ *црж̏љор.*

црж̏ље́р м *в. црж̏ља́к.* – Збе́ри па исврљѝ црж̏ље́рити, да се не повла́че вѝше по ку́ћу.

црква́рка мн. цркваре́ ж *старија побожна жена која редовно посећује цркву, али и ритуална места где је по веровању постојала црква, често и откривајући таква места која јој се укажу у сну.* – Бобо-Младе́нка Ћѝринска и[з] Слѝвовик је била́ црква́рка, она́ је открѝла две́ цр̏квишта, и на једно́ подѝгла спо́мен, ту́ј се на Вѝдовдьн збѝрају же́не и па́ле све́че.

цркве́но с поим. прид. *црквено власништво.* – Цркве́но се не пѝпа и не кра́дне, кој ѝ цркве́но посече́ или присво́ји о́бавезно га стѝгне бо́жја ка́зна, ако не ње́га, оно́ њиго́во дете́ ел уну́че. ⌂ **цркве́но и мртве́но** *једно једино, одело које се свакодневно облачи, али служи и за укоп.* – То́ј што́ ви́диш на ме́н ми је све́ што́ ѝмам, и цркве́но и мртве́но.

црквења́к м *чувар цркве и црквени послужитељ* (упор. поклисар). – Ја́ па́нтим да је у Стрижѐвачку цр̏кву црквења́к пр̏во бѝл Ја́нко Попо́вћи, о́н је живе́л сто́ го́дине, а ње́га је наследѝл Дра́га Попо́вћи, о́ба ис по́поврску вамѝлију.

цр̏квиште с 1. *место где је некада била црква.* – Тре́бе да је била́ ту́ј некада́ цр̏ква, па место́то зове́мо Цр̏квиште. 2. *црквена порта.* – Од напре́д су се́лће игра́ње за ле́тњег Светог-Нико́лу и за Велѝгден биле́ при цр̏кву у цр̏квиште, по́сле ји преместѝше на сре́цало.

цркло́тина ж *лешина угинуле животиње,ркотина.* – Ме́не мло́го гроза́ ка́д ви́дим цркло́тину.

цркљо́ше несвр. *малакше од глади, прегладни.* – Цркљоса́л сам гла́дан, це́лу но́ч несѣ́м нѝшта турѝл у кљунѝцу.

цр̏кне свр. *угине* (за животињу после клања, при чему истече крв, упор. и липче). – Свињу̏ зако̏љемо, па че̏камо да цр̏кне, по̏сле по̏чнемо да ју де̏ремо. Кад цр̏кне, једе̏ се, а кад ли̏пче, не једе̏ се, тре̏бе кр̏в исте̏кал. ⇔ *прецркне.*

црне̏ж м *прљавштина, оно што испрља црном бојом.* – Су̏ља кова̏ч ка̏шкав, о̏чи му се не ви̏де оди црне̏ж и оди ћуму̏р.

црне̏је несвр. *постаје црн, добија црну или тамну боју.* – Оста̏де сама̏, поче̏ да грбаве̏је и у лице̏ да црне̏је, за̏борави када̏ се после̏гњи пу̏т насмеја̏ла. ⇔ *поцрнеје, уцрнеје.*

црне̏је се несвр. *изгледа црн, показује се у црној боји.* – Некво̏ се црне̏је на сне̏г, да неје̏ па̏дал чове̏к, па се ту̏ј укочи̏л. ⇔ *прицрнеје се.*

цр̏ни несвр. *боји црном бојом.* – Задевојчи̏ла се, поче̏ла у̏снице да цр̏ви с црви̏лку, а ве̏це да цр̏ни с у̏глен. ⇔ *зацрни, нацрни, оцрни,*

црни̏на[1] ж *одећа која се носи у жалости за покојником.* – Три̏ го̏дине не сту̏рам црни̏ну, пр̏во по све̏кра, па по свекр̏ву, са ми па му̏ж по̏страда.

црни̏на[2] ж агр. *црне сорте грожђа.* – На̏јвише ђи̏же су црни̏на, ви̏нска со̏рта, бели̏ну и̏мамо ма̏лко, ко̏лко за једе̏ње.

црни̏ца[1] ж *плодна земља црне боје.* – Црни̏ца је ро̏дна зевња̏, али те̏шка за ра̏боту.

црни̏ца[2] ж агр. *сорта шљиве.* – Сли̏ве и̏ма от со̏рте, једне̏ се зову̏ тргоњи̏, једне̏ жљ̏тће, једне̏ зове̏мо сметењ̏аче, једне̏ црни̏це, њи̏ по̏више зову̏ модри̏це, али ни̏ ји ка̏жемо црни̏це.

црни̏чка ж *дем. од црница*[1] (једино се користи у клетвама). – Црни̏чка га поје̏ла дабо̏гдал.

цр̏нка мн. цр̏ње бот. *стабљика конопље која производи семе.* – Гр̏снице и̏ма две̏ вр̏сте: бе̏ље су же̏нсће гр̏снице, а цр̏ње су му̏шће гр̏снице, оне̏ пра̏ве се̏ме, пр̏во се бе̏ру бе̏ље, па цр̏ње.

црно̏ поим. прид. *синоним за нешто најгоре и најружније.* – Ни црно̏ испод но̏кат не̏че од ме̏н да доби̏је. ⌂ **рабо̏ти на црно̏** *ради мутне послове, шверцује.* – Неје̏ се обогати̏л с поште̏н ра̏д, не̏го што̏ је работи̏л на цр̏но, и испод те̏згу.

црноневи̏дан, -дна, -дно *тајан, сакривен од јавности.* – О̏н ти од Калцере̏лци мо̏ж казу̏је два̏ дн̏на, а мо̏ж и по̏виш, зна̏је им сва̏ њи̏на белови̏дна и црноневи̏дна преска̏кала, и по̏малечка и по̏голема, и ча̏сна и сра̏мна.

црномр̏њес, -ста, -сто *црномањаст.* – У̏баво дево̏јче, црномр̏њесто, ни висо̏ко, ни си̏тно, тамн̏н спрам Сте̏вана.

црнопр̏љес, -ста, -сто *брав који има црну губицу.* – Бела̏ овца̏ која̏ и̏ма црну̏ прљи̏цу је црнопр̏љеста о̏вца, и зове̏мо ју Црнопр̏ља.

цр̏нчи несвр. *ринта, мучи се.* – Једињ̏ц, па са̏мо дембели̏сује, а ма̏ти и башта̏ му по це̏л дн̏н цр̏нче ко на роби̏ју.

цр̏ња ж *овца или коза црне боје, и име таквом браву.* – На̏ша Цр̏ња се бе̏ше истрови̏ла, а ми страува̏мо да ју неје̏ ку̏рјак удави̏л.

цр̏та несвр. *прави цртеже, слика оловком.* – Уме̏је да нацр̏та чове̏ка, са̏мо што̏ не проора̏ти. ■ **цр̏тање** *гл. им.* – Из дру̏ђи пре̏дмети и̏ма дво̏јће и тро̏јће, са̏мо из Цр̏тање и̏ма пети̏цу. ⇔ *прецрта.*

черта̏к м *метални нож причвршћен на гредељ гвозденог плуга који обележава ширину бразде.* – Сва̏ћи гво̏здени плу̏г и̏ма черта̏к који̏ испред ра̏лник ре̏же зевњу. ➞ *черта̏ло.*

черта̏ло м *метални нож причвршћен на гредељ гвозденог плуга који обележава ширину бразде* (упор. черта̏к). – Черта̏ло и̏ма са̏мо гво̏здени плу̏г.

черта̏нка ж *свеска за цртање.* – И̏ма си по̏себно све̏ска у коју̏ се пи̏ше, и черта̏нка у коју̏ се цр̏та и бо̏ји з др̏вене бо̏јце.

цртáрка ж зоол. *врста ситне мушице која се јавља приликом алкохолног врења* Drozofila melanogaster (упор. оцьтарка). – Тýј, да простúте, Пýзља зáсůлзи, да ли му залетé рећúја, да ли му цртáрка улетé ó око, али ко да зáвика.

цр̀ца несвр. *скапава, умире.* – Билó је врéме кáда је и Јелéнко запињáл ко вóл Зелéнко, и црцáл од рáботе, сá мóже мáлко и да одмóри. Жéга, че се цр̀ца. ⇨ *црцава.* ⇔ *исцрца, поцрца, прцрца.*

црцáва несвр. *в. црца.* – Úма да црцáваш за лéб, а нéче да úма кóј да ти дадé. Тáј повирóтина се не скацýје дóм, по цéл дьн се повúра по Бабýшницу, а мáти вој и баштá црцáвају од рáботу.

црцóри несвр. *споро тече због смањеног дотока, цурка* (упор. цивури). – Чéкам да се напýни котьл да напóјим говéда, а водá на чешмý црцóри ко јáре да мóча. ⇔ *нацрцори.*

црцóрка мн. црцóрће ж агр. *врста мале врло љуте папричице* (упор. цоцорка). – Прáсе сам испéкал да се и мú омр̀симо мáлко, и у нас је душá, дóста смо живéли на црцóрће и пасýљ.

цр̀шка мн. цр̀шће ж *дем.* и *хип. од црга.* – Лесá испле́тена от прýће, па тýримо слáму и озгóр преко њý цр̀шку, и тýј смо спáли, тóј ни билó крéвет. Бóље да су ти цр̀шће крáтће, него пáмет, па и áко че нóђе да зéбну.

цýг м фиг. *пијење на брзину у крупним гутљајима.* – С ређúју трéбе úспольк, ко сас млáду невéстицу, од њý мóж да закáсаш ако ужýриш да ју собýваш на цýг, úма те трéсне у тúл, да те запотáји.

цýга шатр. несвр. *пије, пијуцка.* – У њúну кýћу свú цýгају, не знáје се којú от когá пóвише и пóчесто.

цýгне шатр. свр. *гуцне, попије.* – Седé ус казáн, цýгну из лúмената лончетúја, па се понакáшљу, поуздьну, запрúчају се какó је некада билó свé дрýкше и бóље, и свé текá по рéд.

цýле с *псић. псетанце.* – Др̀кће от стýд ко цýле.

цýне свр. *пољуби* (упор. целива). – Свáђи мóра кýма да цýне у рýку, бúло стáр, бúло млáд. Не бú га цýнула ни крóз дýвар. Не бú га цýнула преко јергáн, какьв је гáдан.

цýне се свр. *пољуби се са ким* (упор. целива се). – Којú срéтнем на пýт, а óни се држé за рýће, па се цýну дóк шéтају, њú пóсебно мр̀знем.

цýпа несвр. *кућа, лупка.* – Дóјду колéцањи укúтени, нóсе тојáшку и торбúчку, мú им тýримо пченúцу и орéси пóзем, онú с тéј тојáшке цýпају и пројý: Кóкац, кóкац, колéда, да се рóди пчéница, и у кýћу дéчица.

цупýшка мн. цупýшке ЛЗ ж *део руке од рамена до лакта, мишица* (упор. мишка). – Пр̀во се прúјетељи слóже и договóре, млáди сáмо ћутé, нéма ни јá óчу га, ни јá нéчу га, пóсле довáте девójку за цупýшке, па ју вóде та вој кýпе премéну, да ју премéне, и пóсле напрáје свáдбу.

цурúк узв. *команда коњу или запрези да се поврати уназад.* – Стý, Цвéто, стý, Рýжо, цурúк, цурúк! ⇨ *цурук.*

цурúкне свр. *поврати уназад.* – Цурúкни твójата кóла мáлко, да мóжемо да се промúнемо.

цýрне свр. фиг. *наврати на кратко.* – Чьс-чьс па цýрне при нáс, сáмо кóлко да ни вúди, и да пúта какó смо.

цурýк узв. *в. цурик.* – Ѐ, кат си га заборавúл, цурýк дóм по њéга.

цýца несвр. 1. *додирује, дотиче.* – Прáјимо купáтило, па мајстор-Грýја гýра цéв одоздóл и питýје: Цýца ли цéв у цéв? – А јá одговáрам: Цýца, цýца! 2. *питајући тражи нешто затурено.* – Затурúл сам негдé сећúрче, па цуцá а-тáм, а-овáм од једнó ћошé до дрýго, и не могá да га нáјдем. 3. *спрда се са ким, магарчи кога.* – Јá сам

ста́р, и не́мам пе́нзију, па сам отишљ̑ л у о́пштину да тра́жим некакву́ по́моћ, а они́ ме цу́цају, са́мо ме прачу́ју од једна́ вра́та на дру́га.

цу́ца се несвр. *скита, луња, дангуби.* – Са́мо се цу́ца, а-та́м, а-ова́м, ни́шта не рабо́ти. По це́л дн̑ се цу́цам по ку́ћу, а не́мам о́дмет да сам нешто́ ко́рисно урабо́тил.

цу́цав, -а, -о *несналажљив, несретан, сутан.* – Сви́ љу́ди рабо́те и ку́ће им напре́цују, а о́н цу́цав, са́мо не́што пе́кља и гња́ви, али му ни́каква ра́бота не и́де о́д-руће.

цу́цка ж *цуцла.* – Подо́јим га, па му ту́рим цу́цку у у́ста, бес цу́цку не мо́ж да за́спи. Ја́гњето сам одрани́ла на цу́цку.

цу́цне свр. *наврати.* – Цу́цну до комши́је да ма́лко поседи́м и поора́тимо, али они́ некакво́ рабо́теоше, па не́мају кн̑д за ора́ту, ја́ си се вр̑ну до́м. ⇔ *доцуцне.*

Ч

ч *краћи облик од „чеш“* (’ћеш’). – Где́-ч да бу́деш после́ пла́дне? Кво́-ч да рабо́тиш ју́тре? Куде́-ч да и́деш? Немо́ј тека́, Сла́вче, како́-ч с кр̑ваве ру́ће ле́б да једе́ш, како́-ч с такве́ ру́ће унучети́ја да си пома́зиш!? Са́-ч ми пла́тиш сви́ ду́гови, са́ га не́ч иска́шљеш. Е́, са́-ч да ви́диш твоје́га Бо́га! Ти́-ч ми со́лиш па́мет како́ се деца́ чу́вају!

ча м *краћи облик од „чича“* (уз лично име). – Куде́ се де́ну ча-Ми́ле, што́ га не́ма да доо́ди? Ча-Во́ја ми помо́гне док обра́здим, по́сле си о́рем са́м.

ча́бр мн. ча́брови м *дрвени посуда шира при дну са двема дужим наспрамним дугама при врху које служе као ушице (дршке).* – Ча́бр неси́ до́бро опра́ла, зато́ј ти се покварило си́рење. ⌂ **пр̑дне у ча́бр** *настрада, награбуси.* – Држа́ва не́че да му отку́пује телчи́на и ја́ганци, и сељак мо́ра да пр̑дне у ча́бр.

чабре́ мн. чабрети́ја с *дем. од чабр, мањи чабар.* – У једно́ чабре́ ва́немо си́рење за на́с си овде́, а у једно́ за деца́та да си понесу́ за Бе́оград. ⌂ **пр̑дне у чабре́** *надрља, награбуси.* – Кат се Бо́г на́вре на те́б, пр̑днул си у чабре́. Ако држа́ва преста́не да отку́пује телчи́на и ја́ганци, сви́ че пр̑днемо у чабре́.

ча́вка мн. ча́вће ж зоол. *птица из породице врана, одозго црна, одоздо сива.* – Да-бо́гда му ча́вће о́чи испи́ле!

чаву́љи несвр. *мрда, избегава да нешто уради, цењка се.* – Кат се двоји́ца пога́ђају око цену́, па једн̑ ни́како да приста́не, друђи́ти му ка́же: Кво́ га чаву́љиш, да́ј си ру́ку, па да му пи́јемо кр̑чму.

ча́вура ж *чаура.* – Ка́т се завр̑ши мане́вра, деца́ иду по́-рудин да тра́же ча́вуре и пета́рде. ⇨ *чивура.*

ча́ђе ж мн. *угљеник у облику лакаог праха који се таложи из дима и пламена* (упор. са́це). – Несмо́ оца́к чисти́ли неко́лко го́дине, па јесењ̑с напуни́мо пу́н котл̑ сас ча́ђе до́к га очисти́мо.

чајчљ̑к м *дем.* и *хип. од чај, чајчић.* – Кат се дете́ прела́ди, сва́ри му се чајчљ̑к, и оно́ про́јде.

ча́кља ж *метална алатка попут мотике на дугачкој дршки којом се меша малтер.* – Напре́т смо све́ ру́чно сас ча́кљу меша́ли ма́лтер, по́сле искочи́ше еле́ктричне ме́шалице.

чалабр̑це свр. *на брзину презалогаји.* – Ете́ ти га Љу́ба сти́же од ора́ње, и́спрегну гове́да, вр̑љи покро́вци преко њи́ па о́кну: Обре́ње, да́ј некво́ да чалабр̑цнем! Ма́лко чалабр̑це ју́тром, и ми́сли че му трај̑и це́л дн̑.

чалди́ше несвр. *удари клису клисарником да оскочи са земље.* – Кли́са се спу́шти низ тоја́гу на́зем, па се с тоја́гу чалди́ше да одри́пи у́вис, и уда́ри да одлети́ што́ по́долеко, па се с ко́раци бро́ји ко́лко доле́ко је одлете́ла, чија́ одлети́ на́јдолеко, о́н је по́бедник.

ча́мов, -а, -о *који је од чама, јеловог, или уопште од четинарског дрвета.* – Ча́мове дѣ́сће су ску́пе за мртва́чћи сандѣ́ци, они́ се пра́ве од тополо́вину.

ча́мовина ж *чамово дрво, јеловина, или уопште дрво четинара.* – И́стин ску́пачка гра́ђа, али чамо́вина, ни́шта ју не напа́да, и не труле́је бр́зо.

чамоти́ња ж *досада, тмурно расположење, потиштеност, учмалост.* – Мо́ј ве́к прође́ у самоти́њу и чамоти́њу, таква́ ми су́дбина.

чамре́је несвр. *предаје се чамотињи, чами, копни.* – Сама́ чамреје́м у че́три ду́вара, ни́кој ни да ме ви́ди, ни да ме наср́не, до́к се не уга́сим ко пла́мен кад у ла́мпу неста́не га́с. ⇔ *ишчамреје.*

ча́ндије ж мн. *кров, стреха.* – То́пи се сне́г, ка́пу ча́ндије. С вре́ме на вре́ме оти́дем те погле́дам врзо́љан што́ га најдо́ пред на́шу капи́ју, бе́о га гу́рнула под ча́ндије, и о́н си ту́ стоје́ше.

ча́нтра ж *метална посуда попут лонца на дугачкој дршки којом се захвата малтер из текнета приликом малтерисања.* – Ча́нтра је зи́дарска ала́тка сас коју́ се гребе́ ма́лтер ис текне́ кад се зи́да или малтери́сује.

чанче́ мн. чанчети́ја с *мала посудица, чанчић.* – Ја́ му суну́ чу́турицу, о́н и́сипа во́ду из њу́ у некво́ чанче́, и з босиљак поче́ да пр́ска по кошу́љу и чара́пе које́ бе́о доне́ла.

ча́па несвр. *дохвата, присваја, узима.* – Седимо́ у́-тьвнин и вре́вимо, па поче́мо да ча́памо сас ру́ће по тањи́ри и да гра́бамо ри́бе, иструга́ло ни вино́. Миро́слов је пекља́л сас некви́ при́ватници, и што́ је та́м чапа́л, о́н ни преврља́л ова́м.

ча́пка несвр. 1. *гази по плитској води или блату.* – Не ча́пкај ви́ше по каљи́штето, ви́диш да си се измьшка́л ко пра́се. 2. *мокром крпом кваси болно место.* – Кад овца́ доби́је шу́гу, сва́римо чемери́ку, па ју с воду́ту ле́ти ку́пемо, а зи́ми ча́пкамо. ■ **чапка́ње** *гл. им.* – Де́ца, мању́јте се оди то́ј чапка́ње ви́ше, да се не прела́дите. ⇔ *начапка, почапка, пречапка, учапка.*

ча́пка се несвр. *кваси се.* – Препи́л, па се ча́пка с ла́дну во́ду, глава́ га боли́. ⇔ *начапка се, учапка се,*

ча́пне свр. *угази у воду или блато.* – Гле́дај пред но́ђе, да не ча́пнеш у не́ку ло́чку да се заглобиш.

ча́пне се *покваси се, пљусне се водом по лицу.* – Кво́ се то́лко ми́слиш, ча́пни се ма́лко сас води́цу да замири́шеш на сапу́нчьк, обле́чи по́чисте дре́је, и довлачи́ се ова́м.

ча́поњак мн. ча́поњци м 1. *папак код ситне стоке.* – Кат се шу́ри свиња́, ча́поњци се сми́цају и вр́љају. 2. фиг. *стопало код човека.* – Мло́го је задо́рица, че му нећи́ скр́ши ча́поњци. ⌂ **оте́гне ча́поњци** *умре.* – Де́да Сла́вко оте́гал ча́поњци начьс, поче́ да му се збу́ра рода́.

ча́пур м 1. *трећи, краћи рог код дрвених вила који долази наспрам друга два, као палац у односу на остале прсте.* – На једну́ ви́лу ми се строши́л ча́пур, па мо́рам да пра́вим но́в. 2. фиг. *запрека на путу.* – Душа́ ча́пури не́ма, њу́ не́ма кво́ да са́пре ка́д по́чне да ото́ди.

чара́па (обично у мн.) нов. ж *део одеће од плетене вуне, памука или вештачких влакана који се навлачи на ноге испод обуће.* □ – Носи́л сам ко сви́ ста́ри: бели́ бревене́чћи, чара́пе ни́сће, опьци сви́нсћи пресњи́ви. ⌂ **уда́рен сас мокру́ чара́пу** *није*

при свој памети. – Немáј с њéг големý рáботу, óн је удáрен сас мокрý чарáпу по тúл. ⇨ *черапа, чорапа.*

чарáпес, -та, -то *бела овца или коза са црним ногама.* – Свá су ни јáганци шаренá, сáмо једнó чарáпесто.

чарáпина ж *део чарапе од стопала према колену* (упор. гредица[2]). – Úмам исплéтене чарáпине за трóје черáпе.

чарáпка мн. чарáпће ж *хип. од чарапа, дечија чарапица.* – Бáба úма од мúлос да úгра на чарáпће кáд зажéни унýку. ⇨ *черапка, чорапка.*

чарúло с 1. *наказа.* – Позинýло ко чарúло, да те гáд да га поглéдаш. 2. *неочешљана, прљава и неуредно одевена женска особа.* – Нéма да се уљýди кáд излéзне, нéло блáзни свéт ко чарúло. Разбунцавúла се, расопекљáла се, свлéкла черáпе, прáво чарúло.

чáрка несвр. *задиркује, изазива, замеће кавгу.* – Не чáркај га да ти се не обрне, вúдиш да је пóјак о[д] тéбе

чáрка се несвр. *задиркује се, изазива свађу.* – Мáлко-мáлко па јетрвете пóчну да се чáркају.

чáрне свр. *удари, одалами.* – Не чáркај се с мéн, ако те јá чáрнем úма да ти се усмрдú шúја.

чаршáв м *платнени покривач или прекривач, чаршаф.* – Данѣс простúрамо поди нáс пáмучни чаршáви, и нéма ни бѣцкају, а напрéд билú свé пртени, па и њú нејé имáло. ⇨ *чершав.*

чаршúја ж *пословни део града, трговачка четврт.* –Напрéд билó срамотнó да се женá разголúти и у кýћу, а сá си úду разголúтене и по кýћу и по чаршúју.

чáс[1] м *достојанство, углед, част.* – Тú да úмаш чáс не би те и децá замóчувала по сокáк. Свáка ти чáс, кýме, и алáл ти вéра. Чáс и чéс, свé је текá билó.

чáс[2] м *чашћавање.* – Дојдéте на чáс, прúнову добúмо. Úма да дáваш чáс, кáт си дочекáл и унýка да ожéниш.

чáс[3] м 1. *временска јединица школске наставе (45 минута).* – Да ли сте нећú чáс губúли, ел сте побéгли ис шкóлу, те тóлко рáно úдете. 2. *врло кратко време, трен, тренутак.* – Какó којú чáс, мéн ми свé гóре, осéчам да се крáј примаци́ња. Дúгни се, па си сáм узнú квó ти трéбе, не мóгу свáћи чáс да се рúпам и да ти додáвам. ➞ *чьс.*

чáси несвр. *одуговлачи, оклева, отеже.* – Немóј ни чáс да чáсиш, купú по каквó сам те пратúла, и óдма се вртај, рáботе ни чéкају кóлко óч.

частьк м *дем. од час, тренутак.* – Запржим, досóлим кóлко трéбе, и остáвим да ћúпне јóш нећú частьк, и óдма га стýрам од óгањ. Тéб је до игрáње, а јá нéмам ни частьк врéме, мáни ме. ⇨ *чьстьк.*

частéвља несвр. *чашћава.* – Тú сáмо знáш да бáјеш и да лóчеш, сáмо знáш на свúрће пáре да дáваш, да частéвљаш и шýшу и пýшу, а мéн не питýјеш какó ми је. ⇔ *почастевља.*

чáтма ж *зид начињен од прућа, плетера или дрвених летава, испуњен блатом.* ▲ – Напрéт су кýће свé билé от чáтму, а кýће зидáре од цúглу су се скóро појавúле.

чатмáра ж *кућа од чатме.* ▲ – Чатмáре су се првúле от калúште, úма и данѣс таквé кýће по сéла. ➞ *пуњеница.*

чáчак м *назив народног кола.* – Игрáли смо бýгарку, зáпојес, морáвац, чáчак, жúћино кóло, имáло је свáкаква кóла. ⌂ **игра сúтан чáчак** фиг. *дрхти од страха.* – Смирú се, инáче че úграш сúтан чáчак, сáмо ако ти се дúгнем.

чáша ж *мала посуда (обично од стакла) из које се пије; количина пића која стане у њу.* □ – Чáша чúм се попúје, нејé лóше да се óдма напýни. Дојдú, брé, да попúјемо по једнý чáшу, а мóже и по две-трú. ■ **ређúска** ~ *чаша мале запремине из које се пије ракија, или друго жестоко пиће.* – Студенý ређúју пúјемо из ређúсће чáше, а грéјану

рећи̏ју из вилцањи̏. ■ **ви̏нска** ~ *чаша веће запремине из које се пије вино.* – Пи̏ше с рећи̏ће ча̏ше студену̏ рећи̏ју, па по вече̏ру прејдо̏ше да пи̏ју гре̏јану из ви̏нће ча̏ше. ■ **воде̏на** ~ *чаша веће запремине из које се пије вода.* – Воде̏не ча̏ше поста̏вљамо за сла̏ву, и ако и̏мамо ма̏лко по̏срамно го̏сје, она̏к, кат смо си сами̏, во̏ду пи̏јемо из вла̏шу, ел сто̏вну. ■ **градина̏рска** ~ бот. *баштенска једногодишња биљка, има плод са дугачком дршком који кад сазри и кад се проврти отвор на ширем делу служи за узимање течности, лејка* Lagenaria vulgaris. – И̏ду и̏збори, а шупљи̏ смо сас па̏ре ко градина̏рска ча̏ша. ■ **граді̏нска** ~ *в. градинарска чаша.* – Кат се заврши̏ вр̏ша, поси̏пујемо вршачи̏ с граді̏нће ча̏ше да се оми̏ју, па да се̏дну да једу̏.

ча̏шка[1] ж 1. *дем.* и *хип. од чаша, чашица.* – Де̏, си̏не, си̏пни да попи̏јемо јо̏ш по једну̏ ча̏шку, па чу си и̏дем. 2. *мета у виду обешене флашице на високој мотки коју сватови гађају из пушке пре уласка у младину кућу.* – Ча̏шку га̏ђа нећи̏ који̏ је ловци̏ја и и̏ма пу̏шку, и тре̏бе да ју пого̏ди ис пр̏ви пу̏т. 3. *порцулански или стаклени изолатаор на електричном или телефонском стубу за који је привезан проводник.* – Деца̏ се такми̏че који̏ че по̏више пу̏ти да пого̏ди с ка̏мен ча̏шку на банде̏ру.

ча̏шка[2] ж анат. *покретна округла кости у колену на предњој страни коленог зглоба* patella. – Жи̏га ме у ча̏шку, че се ме̏ња вре̏ме.

чашури̏на ж *оглодана кости лобање.* – Удави̏ше ми ву̏ци овна̏ и две̏ о̏вце, са̏мо чашури̏не најдо̏мо од њи̏.

чѣ̏к прил. *за истицање прелажења оквира онога што би се очекивало, што се нормално претпоставља, чак.* – Некада̏ сам чѣ̏к у Шва̏пско ишѣ̏л зарадѝ то̏ј што̏ га ви̏ сѣ̏г мо̏дерно зове̏те се̏кс, што̏ је по̏благо и оди ба̏ницу и оди кола̏чи, али мла̏дос – лу̏дос!

чѣ̏с прил. *врло кратко време, трен, тренутак* (упор. час[3]). – Тра̏жи те некакѣ̏в чове̏к, изле̏зни чѣ̏с. ⌂ **чѣ̏с-чѣ̏с** *с времена на време.* – Чѣ̏с-чѣ̏с па пла̏мик су̏кне на огњи̏ште, и осве̏тли и̏жу. ⇔ *зачьс.*

чѣ̏ском прил. *на брзину, за кратко време, очас.* – Ра̏бота се чѣ̏ском раздо̏ма, али кара̏ње и тепа̏ње састи̏за једно̏ дру̏го, оно̏ не престању̏је ни̏кад.

чѣ̏сне свр. *дремне, предахне.* – Са̏мо ме пусте̏те ма̏лко да чѣ̏снем, па че наста̏вимо. Са̏мо да чѣ̏снем, па чу замешу̏јем.

чѣсть̏к м *в. частьк.* – Изле̏зни на чѣсть̏к да те некво̏ пи̏там. То̏ј га за чѣсть̏к ми̏ну, у̏вати га некаква̏ жешчина̏, па се поче̏ зно̏ји.

чѣ̏чка несвр. 1. *чепрка по чему; претурајући по нечему тражи нешто, чачка.* – Узе̏ла некакву̏ гра̏њу и чѣ̏чка по̏зем, ко да нешто̏ тра̏жи. Не чѣ̏чкај говно̏ да ти не смрди̏. 2. фиг. *подстиче, изазива.* – Не чѣ̏чкај ме̏чку пот пле̏чку. Како̏ га ви̏ди, нешто̏ по̏чне да ју чѣ̏чка да се ка̏ра с ње̏га. ⇔ *зачьчка, ишчьчка, очьчка, пречьчка, причьчка, прочьчка, рашчьчка.*

чѣ̏чка се несвр. *задиркује се.* – Не чѣ̏чкај се с ме̏не, да не па̏дне бије̏ње. Седењћари̏це се збе̏ру она̏м на сре̏цало и по̏чну да пое̏ју, ја̏ по̏чнем да се чѣ̏чкам, и ме̏н се и̏де при њи̏.

чѣ̏чне свр. *дирне, пецне, чачне.* – Не̏ма кога̏ да не чѣ̏чне, али и ње̏му не оста̏њују ду̏жни. ⇔ *зачьчне, почьчне.*

чѣ̏чне се свр. *грубо се нашали, чачне се.* – Ви̏дим ли те да се с некуга̏ чѣ̏чнеш, те̏шко си га на те̏бе. ⇔ *зачьчне се.*

чва̏рак мн. чва̏рци м *неотопљени комад који остане при топљењу сланине* (упор. и каврма). – Сту̏ри се каза̏н од о̏гањ, ма̏з се проце̏ди кроз цеда̏чку, и сипу̏је у плека̏не ка̏нте, у цеда̏чку оста̏ну чва̏рци. Чва̏рци тре̏бе да оста̏ну су̏ви и р̏скави, они̏ се посо̏ле и оста̏ве у вр̏чву ел ка̏нту да се једу̏ на̏зиму.

чва̏та несвр. 1. *једе ваљајући залогај по устима услед беззубости, или немања апетита.* – Ба̏би се па̏дал жељу̏д от коко̏шку, па га чва̏та ко мога̏ре бо̏цку. Кат по̏чне да чва̏та, му̏ка ме ва̏та. 2. фиг. *гуњ̏ва, приговора̏.* – До̏ста ми чвата̏, не мо̏гу ви̏ше да те слу̏шам.

чво̏кне свр. *удари у главу, куцне у главу.* – Мо̏ре, чво̏кни га у ти̏нтару, да му до̏јде па̏мет.

чво̏р м *округласт и врло тврд део у дрвету на месту где је из стабла избијала грана.* – Ус̏рл се ко пи̏нтер у чво̏р.

чвору̏га мн. чвору̏ђе ж *отеклина од јаког ударца или каквог обољења ткива.* – Е̏, ко̏лко ли сам чвору̏ђе и челе̏ње носи̏л по̏сле сви̏њ̏у, са̏мо да се засви̏дим на ту̏ј Бо̏су!

чвр̏га мн. чвр̏ђе ж *ударац одапетим прстом, зврчка.* – Сави̏је ка̏жипрс, па на сви̏ уда̏ри по пе̏т чвр̏ђе, а̏ко несмо̏ сви̏ криви̏.

чвр̏кне свр. *штрцне у страну* (о млеку приликом муже). – Не гла̏да, па како̏ му̏зне млеко̏ чвр̏кне на̏стран, а не у ко̏ву.

чебрња̏к м *јача и дужа мотка за преношење већих котлова* (упор. и водени кољц). – Чебрња̏к је кол̏ц, на ње̏га двоји̏ца но̏се голе̏ми кот̏л.

чеврљу̏га ж *мала птица певачица, пољска шева* Alauda arvensis. – Чеврљу̏га се залети̏ у не̏бо пра̏во у̏вис, и по̏чне да поје̏, од мили̏ну да ју гле̏даш и слу̏шаш.

чевуља̏ти се несвр. 1. *кревељи се, руга се усијајући уснама.* – Кво̏ се чевуља̏тиш, ни̏шта те не разби̏рам, али ако у̏знем тоја̏гу, че се уозби̏љиш. 2. *плаче без суза, глуми да плаче.* – Де̏те, немо̏ј да се чевуља̏тиш, ако те ву̏знем с тоја̏гуву и̏стинсћи и̏ма да ви̏каш.

чегр̏к м *проста дрвена направа за намотавање пређе скинуте са мотовила, састоји се из постоља, осовине на чијем врху се утакну две усечене летвице у виду крста тако да се могу окретати, на крајевима ових кракова су постављени усправни држачи у виду кратких шипчица за пређу* (упор. и сукало). – До разбо̏ј ми стоји̏ чегр̏к, сас ње̏г мота̏м пре̏цу на клувчети̏ја коју̏ сам стури̏ла од матови̏лче, а њи̏ сас сука̏ло по̏сле намоту̏јем на це̏вће. ➞ *чекрк.*

чегрта̏љка мн. чегрта̏љке ЛЗ ж *дрвена направа која је удешена да се окреће и чегрће, користе је пудари да плаше птице у винограду.* – Сас чегрта̏љке пла̏шимо пи̏лишта у вино̏град.

чегрта̏љ̏ва мн. чегрта̏љ̏ве ГЛ, ДЛ ж 1. *в. чегрталька.* – Даду̏ ми чегрта̏љ̏ву, и испра̏те ме у ло̏зје да пла̏шим пилети̏ја да не кљу̏ју гро̏зје. 2. фиг. *несташно и брбљиво дете.* – До̏ста ломоти̏, чегрта̏љ̏во је̏дна, гла̏ву ми про̏би.

че̏за ж *лака кола на два точка.* – Са̏мо младоже̏ња, неве̏ста и де̏вер у че̏зу, дру̏ђи сва̏тови и̏ду пе̏шћи. ⇨ *чезе.*

че̏зе ж мн. *в. чеза.* – Барјата̏р напре̏д, а по ње̏га де̏вер и моји̏ зе̏тови, ја̏ на коња̏, а ма̏ти и баштȁ у че̏зе, а кат се вр̏тамо, сви̏ и̏демо пе̏шћи, са̏мо се неве̏ста во̏зи у че̏зете.

че̏ка (имп. че̏к / че̏кај – че̏кајте; прил. сад. чека̏јечи) несвр. *остаје на неком месту док не дође онај који се очекује.* – Или̏ја не пи̏па ни̏какву ра̏боту, ни̏ти се за нешто̏ сећи̏ра, че̏ка са̏мо на гото̏во. Че̏к, бре̏, заборави̏ла сьм, то̏ј неје̏ јуче̏р било̏, ода̏вна било̏ то̏ј. Че̏кај да ви̏диш како̏ де̏да би̏је. Удрвени̏мо се от сту̏д чека̏јечи да сти̏гнете. ⇔ *дочека, зачека, ишчека, начека се, почека, пречека, причека, сачека.*

чека̏нац м *мали чекић обликован да се њиме откива коса.* – И̏ма на̏ковањ и чека̏нац, који̏ мо̏рају да бу̏ду од че̏лик да мо̏же коса̏ да се у̏баво накове̏, и коса̏ч ји но̏си с ње̏га ка̏д и̏де да ко̏си голему̏ лива̏ду. ➞ *чукле.*

чекѣ̏л м *камен велике тврдоће, кремен.* – Кљ̏цај чекѣ̏л, ка̏д не̏маш акѣ̏л.

чекићáр м *електрични млин за крупно млевење кукуруза за сточну исхрану.* – Купи́мо чекићáр, али млóго трóши стрýју.

чéкмеџе с *сандучић, ковчежић са преградама.* – Дéда и́маше плекáно сандуче којé и́маше резý с катáнац, и мóжеше да се закљýчи, óн га зовéше чéкмеџе, у њéга је чувáл документи који несý смејáли да се потикају.

чéкмешче с фиг. *стомачић.* Δ – Сáмо ти јéц да напýниш чéкмешчето, па си глéдај рáботу, кýји се смéје, нéк се смеје.

чéкне свр. *чека у дем. значењу, причека.* – Чекни да збéрем дýшу, па чу ти казýјем квó ме спопáдло, и не дáва ми ми́р.

чекословáчки, -чка, -чко *који се односи на Чехословачку, који потиче из Чехословачке.* – Прво су билá дрвена рáла, пóсле излéзоше плýгови с дрвен гредéљ, пóсле се појави́ше чекословáчки гвóздени двобрáзни плýгови.

чекрк м *проста дрвена направа за намотавање пређе скинуте са мотовила* (упор. чегрк). – Јá знáм овакá: чекрк је пóнизак од јелéнче, и напрáјен оди двá укрстена пóширочка дрвцá, на средину закóвана, на свáки крáј дрвцáта и́мају по један прýт, или се може тýри и вретéно, и́ма ји чéтри, на њи́ се натѣкне прéца, и мóта се или на клýвче, или на цевкý.

чекрли́јес, -та, -то *разрок* (упор. разóкав). – Ýбава невéстица, сáмо мáлко чекрли́јеста.

челá мн. чéле ж зоол. *пчела* Apis mellifica. – Челá је млóго врéдна и кóрисна животи́ња. Чéле не áпу онóга који ји не ди́ра.

челéнка мн. челéње ж *чворуга од ударца.* – Залети́ се Брáна, па ни пéт ни шéс млѣсне га у челó с ћесéр, носи́л је челéнку јóш за гоцá врéме, а белéга си му је остáла дóвек. Пáдо и распучи́ си глáву, евé и сѣга и́мам на ти́л челéнку. ➞ *чомуга.*

челó с фиг. *почасно место у врху стола.* – Ти́, кýме, и́ма да седи́ш у челó, твóје мéсто се знáје. ⌂ **набéре челó** *набора чело, забрине се.* – Кад га ви́диш да је набрáл челó, и да нештó шѣпче, или се реши́л кýћу да прáви, ил да се мáњује сас женý.

челопéк м *место на припеци, посно и изложено сунцу.* – Усукáл се ко морýза на жéгу у челопéк. Жéга до пртку, изгорéмо ко орéовачка говéда у челопéк.

челцé с *дем.* и *хип. од чело.* – Детéво се нештó уцрви́ло, пи́пни му челцé да ви́диш и́ма ли вáтру.

чéљад збир. *чланови породичне задруге.* – Е́, тѣг билó гоцá чéљад у кýћу, па се свáки привáти за понеквý рáботу, и свé урабóтено на врéме.

чéљадан, -дна, -дно *који има чељад.* – Билá сам једини́ца, а отидó у чéљадну кýћу, па за дýго несѣм моглá да се нави́кнем на тóлко нáрод.

челади́нка мн. челади́ње ж бот. *врста печурке* Psalliota campestris. – Челади́ње мóгу да се прже, а мóгу и да се печý на плóтну от шпóрет, од њи́ можé да се прáи и чорбá.

чељáт, -а, -о *бесан, љут, оштар, зао.* – Сви́ кóлко су у кýћу чељáти, кýји от кугá пóвише. И́маоше једнó сурó чељáто кýче, и́ма да те живóга изедé ако улéзнеш у авли́ју. И врéме умеје́ да будé чељáто, ко и човéк.

чељáти се несвр. *бесни, оштри се, постаје зао.* – Немóј да се чељáтиш, нело áјде да љýцки и на тенý попри́чамо от свé. ⇔ *учељати се.*

чéљус м *једна од две кости лица у коју су усађени зуби, вилица.* – Омéсимо колáч, и опечéмо јáгње, па изнесéмо тóј на Крс, пóп дóјде да прерéже колáч, и од њéг ýзне полути́ну, а од јáгње ýзне прéгњу плéчку и дóљњи чéљус сас језик од глáву. ⇨ *чељушка.*

чéљушка ж *в. чељус.* – Овдé ме боли́ чéљушката, па од болéж ни мóгу да једéм, ни да спи́м.

чембе́р м *ојачана горња ивица котла или црепуље.* Δ – Ако се окрни чембе́р на цре́пњу, у њу́ ви́ше не мо́же да се пече́ ле́б.

че́мер м *огорчење, јад, туга, жалост.* – Мо́ј живо́т је би́л са́мо че́мер и му́ка, ни́какьв ра́дос, и це́л ве́к тека́. Ете́ ју мо́јна, ме́ла со́бу и дојде́ сас ђубро́вник куде́ ме́н, и виде́ да ме увати́л голе́м че́мер. Че́мер га изе́л. (клет.).

че́меран, -рна, -рно *горак, жалостан, несрећан.* – Мо́ј живо́т је би́л цр̑н и че́меран от како́ сам се здала́, па че тека́ и да се завр̑ши.

чемери́ка ж бот. *биљка из породице љиљана, чији је корен врло горак и отрован* Veratrum. – О́вце запе́не од чемери́ку, а мо́гу и да се отру́ју.

че́њђели м мн. *двокрака гвоздена кука о коју се нешто веша или се њоме нешто спаја, ченгели.* ▲ – Работи́л при га́зду, па наsрну́л у по́друм, погледа́л – ку́че виси́ на че́њђели, о́н о́кне другара́: Је́л да ви́диш какво́ ми ру́чамо.

че́п м *оно чиме се запушавају боце, посуде, или други различити отвори.* – Где́ га најде́ таква́ога, ви́диш да од њега не́ма ни че́п за зе́ље.

чепе́љушка ж 1. *живљење стресно и у сталном грчу.* – Е́, си́њће, це́л живо́т је чепе́љушка, са́мо тр̑чи, се́цај, влачи́, довлачи́, до́к једн̑ дн̑ не зи́неш, и ко да неси́ ни бил. 2. *бежанија, панично склањање.* – Бе́ше донегде́ до́бро, па кат си се уљути́ше, кат поче́ше да се ка́рају и пцу́ју, ми́ се ти́ће разидо́мо на чепе́љушку. ⇨ *чепиљушка.*

чепе́рак м *мера за дужину која одговара раздаљини између размакнутих врхова палца и кажиперста* (упор. и пед). Δ – У Бла́говести у шума́к ни́кло цве́ће, по це́л чепе́рак изрга́ло и́з-зем.

чепе́рко̊ м *особа ниског раста и слабе конституције, кржљавко.* – Чепе́рко, жена́ би могла́ да те но́си у љу́љћу, а ти́-ч некому́ да пре́тиш.

че́пи несвр. *откида.* – Обр̑та га на ражњ̑, и че́пи по парче́ на сиро́тињу, а́ко је јо́ш недопе́чено. ⇔ *зачепи, ишчепи, начепи, очепи, почепи, причепи.*

че́пи се несвр. *изврга́ва кога руглу речима и непристојним покретима и мимикама.* – Трча́ до́к трча́, па се сопле́те од једн̑ома́шљак, па́де, и у́вика се, дру́га де́ца га зајеба́вају, че́пе му се. Потчу́шкују га, шо̑љћају се с ње́г, подр̑чкују га, подри́ткују га, че́пе му се, до́к се на разбе́снеје, по́сле бе́гају, па се ћи́ну. ⇔ *зачепи се, очепи се, почепи се.*

чепи́крак м *тешко проходно место, место удаљено од пута.* – Залута́мо, па остадо́мо без но́ђе по некакви́ чепи́краци, док једну́ш изле́зомо на пра́ви пу́т.

чепи́љушка ж *в. чепељушка.* – Же́но, престани́ да тра́њћаш ви́ше, да не истр̑чујеш на чепи́љушку.

че́пка мн. че́пће ж *гранчица која се расади да се добије нова биљка, пелцер.* – Да́де ми чепку́ од мушка́тлу, та и ја́ запа́ти то́ј цвеће́нце. Ба́ба си ју у́чеше како́ да са́ди цве́ће: кат са́ди да у́кне на чепку́ да вој се прива́не, а да не са́ди укра́дено цве́ће, оно́ не́че да пртве́је.

чепља́ти се несвр. *дерња се, виче, галами.* – Де́ца, престане́те да се чепља́тите ви́ше, гла́ву ми проби́сте. 2. *покушава да пева, а нема слуха.* – Сту́жни се чове́ку ка́т по́чне да по́је, а нуме́је, па се са́мо чепља́ти. Закаса́ од дечи́штава, по це́л дн̑ се чепља́те. ⇔ *ишчепљати се*

чепр̑љи несвр. 1. *чепрка.* – Гле́да како́ се укачи́л петљ̑л на кама́ру, чепр̑љи и коко́че, а жи́то лети́ на све́ стра́не. 2. фиг. *радуцка којешта.* – Це́л дн̑ чепр̑љим по гради́ну, нао́дим си ра́боту. ➞ *чепршка.*

чепр̑шка несвр. *радуцка којешта, чепрка* (упор. чепрљи 2). – Ја́ не́ма дн̑ да седи́м ца́бе, ел чу у др̑ва да и́дем, ел у се́но, али гла́вном не седи́м, уве́к некво́ чепр̑шкам ко̑лко сам ка́др̊. ⇔ *зачепршка, ишчепршка.*

че́пчица *дем.* и *хип. од чепка.* – Че ми даде́ш једну́ че́пчицу од милува́нчицуву, мло́го је у́бава.

че́ра (в че́ре / че́ро) ж *хип. од черка, ћера.* – Ви́дим, че́ре, да теб га́дно некво́ једе́ изну́тра, ка́жи ми кво́ те то́ј то́лко му́чи. – Е́, че́ро, да ти ба́ба заора́ти кво́ сам све́ преживе́ла, а́рно сам и оста́ла жива́.

чера́па ГЛ (обично у мн) ж *в. чарапа.* – Жена́ мо́ра да исплете́ чера́пе и це́мпир и за му́жа, и за деца́, и за њу́ си, а са́ се већи́ном но́се ку́пене чера́пе. ▮ **ве́зене чера́пе** *чарапе са уплетеном шаром концем друге боје (обично са цветним мотивима).* – На ку́ма и на куми́цу су се о́бавезно дава́ле ве́зене чера́пе на да́р.

чера́пка мн. чера́пће ж *в. чарапка.* – Да́ј му навира́чће, да не и́де на чера́пће. Доне́ла ба́ба ве́зене чера́пће за бебе́нцето. ⌂ **и́гра на чера́пће** *изражава посебну радост изувањем обуће и играњем на чарапама.* – Ба́бина уну́чка, те́б че ба́ба на свадбу да и́гра на чера́пће.

черапља́к мн. черапља́ци м *пеј. од черапа, грубо исплетена чарапа, поцепана чарапа.* – У сре́д ле́то навле́кла ву́нени черапља́ци.

черапе́тина мн. черапе́тине ж *аугм. од черапа.* – Чије́ си ми ово́ј черапе́тине дала́ да обу́јем, два́пут по́големе од моје́.

че́рка мн. че́рће ж *кћи, ћерка.* – Спи́ ти́, пу́зљо, спи́, а че́рка ти побе́же за Бо́жу у Стру́гљинци. Децу́ си и́мам, два́ си́на и две́ че́рће, сна́је, уну́ци, пара́унучета и́мам ше́с ли су, се́дом ли су, сви́ здра́ви. Гоца́ ду́ши у ку́ћу, че́рће приста́ле за у́даву, не́ма ви́ше за кво́ да ји до́м чу́ва.

черка́на ж *пеј. од черка.* – От ћи́ло ме́со сам ју очува́ла, а са́ та́ј черка́на не́че ни да чу́је за ме́не. Е́, да мо́јна черка́на и́маше мо́зак, па да си са́ ужи́вка у бога́ту ку́ћу.

чeру́пи несвр. фиг. *гули, пељеши кога на картама, черупа.* – Се́дни да оди́играмо једну́ па́ртију, ода́вна те несѣ́м черупи́л. ⇔ *очерупи.*

че́рчица ж *хип. од черка, кћи док је још била девојчица.* – Ви́ сте моје́ че́рчице, и сестри́це, тре́бе да се во́лите, и да де́лите која́ кво́ има.

черша́в м *в. чаршав.* – Неве́ста у че́зу, ве́зен черша́в, па цр̀га озго́р, и и́демо на венча́ње у Стриже́вац у цр̀кву.

че́с м *честитос, углед, поштење.* ▲ – Ста́ри љу́ђи су знали́ и за че́с, и за ча́с, а дањс се то́ј заборави́ло. Пази́, немо́ј да пога́зиш мо́ј че́с ка́д оти́деш у њи́ну ку́ћу. Че́с се во́ди и на ку́мово ку́че. Че́с и ча́с сва́коме, вереси́ја ни́коме.

чести́т, -а, -о *пригодни израз приликом честитања у значењу „срећан, нека је са срећом, свака му част“.* – Чести́т ти зе́т! Чести́та ти снаа́! Чести́то ви весе́ље! Чести́та да си кат си пости́гла то́лко деца́ да ишчу́ваш и ишко́лујеш. Ма́ чести́то га на ње́г кад мо́ж такѣ́в да бу́де, о́н се не́ма засећи́ра, па ку́ћа да гори́, че жи́ви сто́ го́дине.

чести́та свр. и несвр. *поздрави / поздрављa кога поводом каквог радосног догађаја и (за)жели му срећу.* – Чести́там ти си́на, па дого́дине да бу́де јо́ш једѣ́н, а по́догодине че́рка.

чести́тка ж *усмена или писмена жеља поводом каквог радосног или значајног догађаја, за срећу кога.* – И кре́немо оту́д, но́симо да́р, весе́лимо се, цвр̀камо, армуни́ка сви́ри пред на́с, сти́гомо у авли́ју, збра́ше се комши́је на чести́тку, па се на́стави игра́нка. ➞ *честито.*

чести́то с *усмена или писмена жеља поводом каквог радосног или значајног догађаја, за срећу кога* (упор. честитка). – Вери́мо снау́, па ни доди́ше комши́је на чести́то. Па де́, ве́тар га одне́л, не́че да осиромаше́јемо ако спре́мимо једѣ́н ручѣ́к, комши́је да позове́мо на чести́то, уну́ка смо доби́ли.

че́стито прил. *на честит начин, ваљано, како треба.* – Јо́ш несмо́ че́стито ни заврши́ли с једе́ње, а они́ се уо́кају да се ди́замо, ра́бота не мо́же да че́ка.

четáљћа мн. четáљће ж 1. *један од зубних корена у вилици.* – Свѝ зýби којѝ сам извадѝла имáли су по трѝ четáљће. 2. *биљни коренови изданци у земљи.* – Зѝми ѝду та насртају сéме у њѝву, да вѝде да ли је уватѝло четáљће, и да ли се уцврстѝло.

четвéри несвр. *упреже у кола по два пара запреге на узбрдици.* – Не могáмо колáта да искáрамо ус Колáрницу, па морáмо да четвéримо. Мóрамо да четвéримо волóви да докáрамо вршáлицу у Гóрњу мáлу.

четвéрка ж 1. *спрег од две запреге волова или коња.* – Сѝвча и Зелéнко тéгљеоше ко луди, нејé им нѝкад требáла четвéрка, пýна кóла сас кáмење истéгљеоше на врѝ селó. 2. *руда која спаја јарам једног пара са јармом другог пара волова приликом четвереења.* – Волóви запéше, а четвéрка пýче, па смо морáли с лáнац да четвéримо.

четвóри, -е, -а мн. збир. бр. *четворо.* – Тóј лéто сам сцепѝл четвóри опѣнци. Исплéла ми четворе черáпе.

четвртѣ́к м *четврти дан у недељи, четвртак.* – Спасовдѣ́н се ýвек пáда у четвртѣ́к.

четвртѣ́н, -тнá, -тнó *четвртаст.* – Мертéци да будý четвртнѝ дéсет са дéсет сантѝма, дужѝна трѝ мéтра.

четвртóше свр. *обрађујући довде у четвртаст облик.* – Гредý да четвртóшеш да мóже ýбаво да лéгне гдé се постáви.

четерéсница ж *парастос који се даје покојнику после четрдесет дана.* – Мојá сестрá умрé, и отóмо на четерéсницу у Сурачéво, а óно при крстáчу искочѝла рýпа оздóл до гóр.

чéтка ж *оруђе за четкање или рибање.* □ – Узнѝ четку, па прокречѝ сóбу, кóлко да нејé јáко запрчавéло, слáва ѝде. ▌~ **кл̥чиштáрка** *четка за чешљање кучина.* – Имáле смо пóсебне чéтће клчиштáрће, с којé смо чешљáле повéсма од клчѝшта.

чéтри бр. *четири.* – Којѝ су пóсиротиња чувáли су по десетѝна овце, и по чéтрипéт кóзе.

четѝријес бр. *четрдесет.* – Билá је кýћа јáка, стóку смо чувáли гоџá, по четѝријес ћѝла млекó донесéмо от појáту.

четрнáјес бр. *четрнаест.* – У кућý смо билѝ четрнáјес члáна, кáт сéднемо уз астáл ко мáло гóсје. ⌂ **уведé свé у четрнáјес** *утоне у сан.* – Бáбичка бéше задремáла при шпóрет, мáчка задремáла пот шпóрет, увéле свé у четрнáјес, предý ли, предý, а јá не мóгу да спѝм, ко просвéрен. ⌂ **увóди у четрнáјес** *тоне у дубок сан.* – Тамѣ́н сам почéл да увóдим у четрнáјес, сѣ́н ме унéл, сањýјем неквó ýбаво, кад ме сéбну Петкáна, и јá се разбудѝ.

чéчиво мн. чéчива с *две попречне летвице које затварају рам ручне тестере.* – Бичѣ́ија је ко рáм, на једнý стрáну је чéлични лѝс, с којѝ се сечé дрвенáрија, а на дрýгу стрáну усýкана врцá с којý се затéза лѝсат, рáм затвáрају двá чечѝва, на једѣ́н крáј на чечѝво је углáвен лѝсат, а на дрýђи врзана врцáта.

чéша несвр. *гребе, трља кожу да олакша осећај сраба.* – Чéшај ме ко штó се чéша, немóј кóжу да ми дéреш. ⇔ *ишчеша, очеша, почеша, прочеша.*

чéша се несвр. *чеше се да уклони сраб.* – Јá му рекó да се не задéва с мéн, да несѣ́м нóсен у свá ћошетѝја, и да че се чéша кýде га не србѝ ако се не смѝри. ⇔ *ишчеша се.*

чешáђија ж *алатка за тимарење говеда и коња, чешагија.* – Чешáђија ми стојѝ у штáлу, али ју рéтко корѝстим. Какѣ́в косељáк ѝмаш, ни с чешáђију не мож да га очéшљаш. ➞ *чешало.*

чешáло с *алатка за тимарење говеда и коња* (упор. чешађија). – Мóј баштá свáко јýтро тимáри волóви с чешáло, вóли да су му чѝсти и ýбави. Ако нéмамо чешáло, ми си напрáвимо гýжву от слáму, па сас њу истрљамо говéдо којé се залужѝло.

чешњ̀ањ мн. чешњо̀ви м *део главице белог лука, чен.* – Веле̏ да је мло̀го здра̀во да се ју̏тром поједе̏ по једн̀ан чешњ̀ањ бе̏ли лу̀к, и попи̏је по једна̀ ча̀шка препече̏ница, да је то̀ј на̀јбољ ле̏к за при̏тисак.

че̏шка несвр. *чеша у дем. значењу.* – А̀јде, ба̀бо, че̏шкај ме, и при̏чај ми при̏чу до̀к се у̏спим, ⇔ *почешка.*

че̏шља несвр. 1. *чешљем уређује косу.* – Ни̏ти се бри̏јају, ни̏ти се че̏шљају, иду̀ такви̏ ура̀сли и запу̀штени ко би̏лмези. 2. *четком чеше повесмо.* – Сино̀ч је седе̏ла до који̏ ре̏д, чешља̀ла је кљчи̏шта, па и са̀ у у̀ста осе̏ча ко да је је̏ла пузде̏р. Боли̏ ба̀бу пета̀ да не че̏шља ву̀ну. Село̀ гори̏, а ба̀ба се че̏шља. ⇔ *очешља.*

чешља̀ра ж *платнена зидна кеса за чување чешљева и четки (обично везом украшена).* – У чешља̀ру ни стоје̏ чешљо̀ве и че̏тће.

чешљика̀р м зоол. *птица певачица шарених боја из породице зеба, штиглиц* Carduelis carduelis (упор. турчић). – Чешљика̀р је у̏баво шарено̀ пиле̏нце, и мло̀го у̏баво пое̏. Усправи̏л се ко чешљика̀р на лајно̀. ⇨ *чешљугар.*

чешљуга̀р м зоол. *в. чешљикар.* – До̀јде про̀лет, замири̏ше ба̀гренов цве̏т, замири̏ше пла̀в зумбу̀л, и чешљуга̀р почне да пое̏, ти̏ иска̀раш о̀вце на па̀шу, и ужи̏ваш.

чешма̀ ж *чесма.* – То̀чимо и са̀ во̀ду на чешму̀ту, али вида̀та омале̏ла, са̀мо црцо̀ри пома̀лко.

чешми̏ца ж 1. *дем. од чешма, чесмица.* – На кра̀ј село̀ и̏ма једна̀ чешми̏ца, ту̀ј то̀чимо во̀ду за на̀с, а и по̀јимо сто̀ку. 2. *приватна чесма у авлији са водом из сеоског водовода.* – А̀јдете на лубени̏цу, у̏баво сам ју изладѝла пот чешми̏цу.

чи̏бе узв. *за терање пса, марш.* – Чи̏бе, бо̀лес те пое̏ла. Чи̏бе, кучи̏ште је̏дно, зна̀м те ја̀ до̀бро, не гло̀ци ме ви̏ше.

чиби̏ричав, -а, -о 1. *који је без апетита, који је избирљив на храни* (упор. мрцињав). – Сва̀ су ми деца̀ је̏шна, са̀мо после̏гњово чиби̏ричаво, на ку̀га се измет-ну̀ло не зна̀м. Чиби̏ричаве сви̏ње су га̀дне за чува̀ње. 2. фиг. *жена која не бира партнере, лака женска.* – Га̀здарица где̏ сам ста̀нувал не бе̏ше одро̀чљива и чиби̏ричава на оне̏ј ра̀боте, па ме је и због то̀ј до̀бро рани̏ла и пази̏ла.

чибу̀к м *невелика цев начињена од дрвета на коју се усади лула за пушење* (упор. и муштикла). – Де̏да ми пу̀шеше на лу̀лу, па с вре̏ме на вре̏ме чи̏стеше чибу̀к от катра̀н сас сла̀мку.

чибуко̀вина ж бот. *врста жбунастог шумског дрвета, удика* Viburnum lantana. – Мо̀ре, о[т]це̏чи пру̀т од чибуко̀вину, па га ишви̏скај по голо̀ ду̀пе, да му до̀јде па̀мет у гла̀ву.

чи̏в м *пар, чифт.* Δ – Ако је голема̀ у̏збрдица, четве̏римо и по три̏ чи̏вта воло̀ви. На сви̏ сам испле̏ла по два̀ чи̏вта чера̀пе.

чи̏в-те̏к м *дечја игра погађања.* – Једн̀ан у̏зне неко̀лико ка̀менчича у ру̀ку, дру̀ђи пога̀ца, ако ка̀же „чи̏в“, па̀ран је бро̀ј, ако ка̀же „те̏к“, не̏паран, по̀бедник је ако пого̀ди, ако не пого̀ди наста̀вља да пога̀ца.

чиви̏ја ж *дрвени или гвоздени клин који држи точак на осовини, уопште клин, ексер.* – Нпре̏т су и воло̀вска ко̀ла била̀ дрвена, и има̀ла чиви̏је на осови̏ну да им не отпа̀дну то̀чкови.

чивија̀р м *лукав, подмукао и претреден човек.* – С то̀га чивија̀ра не мо̀же да се изле̏зне на кра̀ј. О̀н је једн̀ан шоља̀ч и чивија̀р да га у све̏т не̏ма.

чивиљ̀к мн. чивиљ̀ци м *вешалица за одело, чивилук.* – Поко̀јна Ста̀на при̏чаше: њо̀јна свекрва се била̀ увапири̏ла, па свонци били̏ у ћи̏лерче нака̀чени на чивиљ̀к, она̀ до̀јде но̀чу, па ка̀д ји приклѝма, о̀ни притро̀пу: дрн-дрн-дрн. Дете̏ се̏дло па разглеђува̀ло, а оно̀ чивиљ̀к и̏ма, и на ње̏га ка̀пе нака̀чене.

чи́вта се несвр. 1. *рита се обема задњим ногама* (о коњу или говечету). – Пази́ се, ти́ја се ко́њ чи́вта, не приоди́ му отпоза́ди. 2. фиг. *јогуни се, опире се* (о човеку). – Ца́бе се чи́вташ, и́ма да бу́де како́ ја ка́жем, па тамѣ́н да се оте́гнеш. ⇨ *чивтара се.*

чивта́р м *коњ који рита обема задњим ногама.* – Тре́бе од ње́г да се па́зиш, ти́ја ко́њ је чивта́р.

чивта́ра се несвр. *в. чивта се.* – Ка́т поче́ да се чивта́ра, ка́т поче́ да рове́, па ка́т си стру́гну нис Пре́коп, чѣ́к у Бе́цин трљак се сапре́! Како́ вој се примѣ́кнем, моја́ жена́ по́чне да се чивта́ра.

чи́вта мн. чи́вте ж *стражња нога коња или магарца.* Δ – Ка́д му ту́рам о́глав, о́н се ускопи́ти, мр̏да с гла́ву, вр̏ља чи́вте, о́че да уа́пе. 2. фиг. *парви се важан, хвалише се* (о човеку). – Де пољ̏к, не вр̏љај чи́вте, зна́мо те који́ си.

чи́вура ж *в. чавура.* – Направи́ли то́п од чи́вуру, углавили́ га на то́чкови от коле́чће, па га напуни́ли сас бару́т, и и́грају се ко да су у ра́т.

чи́гра ж *дечја играчка купастог облика која се врти, зврк* (упор. врткалче). – Ни́шта ти не́че помо́гне, ца́бе си се узврте́л окол ме́не ко чи́гра.

чи́жма ж *врста обуће која сеже до колена, или преко колена, чизма.* – Немо́ј Сла́вчо, немо́ј бра́тћеле, чи́жме чу ти целиву́јем, немо́ј од једно́ обли́чје да пра́виш две́. ▌ **ни́сће чи́жме** *чизме са саром до листова.* – Једно́ вре́ме бе́оше у мо́ду ни́сће же́нсће чи́жме, са́ поче́ше да но́се висоћѐ до изнад коле́на.

чижме́тина ж *пеј. од чижма.* – Пре́крсти но́ђе, и ја́ топр̏в сѣг видо́ да но́си чижме́тине сас неквѐ подви́јене штикле́тине.

чи́жмоша ж *бела овца са црним ногама, и име таквој овци.* – Чи́жмошо, вр̏тај се ова́м, да те ја́ не вр̏там с тоја́гу.

чији́, -а́, -о́ пр. зам. *чији, -а, -е.* – Чији́ је ови́ја оклима́н што́ ми се мо́та окол но́ђе? Ти́ чији́ бе́ше, не позна́вам те. У чијо́ си ти́ то́ј уле́зал, чијо́ ти́ то́ј бе́реш?

чи́ле м *хип. од чича.* – До́ктурица ме пре́гледа, па ре́че: Чи́ле, не мо́гу ти ни́шта прона́јдем, уну́тра си свѐ здра́в.

чим везн. *казује да се радња главне реченице догађа непосредно после радње зависне реченице, тек, тек што.* – Чим ме ви́ди, накостре́ши се ко ква́чка, ко да сам вој баштѝ уби́л.

чи́н мн. чи́нови м *степен службеног положаја, ранг* (обично у војсци). – Би́л је насто́јник у во́јску, али какѣ́в чи́н је има́л не зна́м.

чи́ни[1] несвр. *дела, ради, ствара.* – Како́ чи́ниш, тека́ се на́дај. Ако не мо́ж да ми учи́ниш до́бро, немо́ј да ми чи́ниш ба́р ло́шо. ⇔ *начини, почини, учини.*

чи́ни[2] несвр. *решетом или тријером чисти пасуљ или пшеницу од страних примеса.* – Учѐр смо чука́ли пасу́љ, а данѣ́с че́мо да га чи́нимо. Чини́мо жи́то це́л дѣ́н, мли́во спре́мамо.

чи́ни[3] несвр. *бојадише, фарба.* – Пера́шће смо чини́ле у луковѝње, а са́ и́ма боја́ да се ку́пи. С ко́рће од оре́си смо чини́ле пре́цу.

чи́ни[4] несвр. фиг. *вреди, има одређену вредност.* – Кат сам ње́га изгуби́ла, те́ј па́ре ми не чи́не ни́шта. ⇔ *начини, почини, учини.*

чи́ни се несвр. *причињава се, изгледа.* – Свѐ ми се чи́ни да од ње́г не́ма домачи́н да бу́де. Ма́ чи́ни ми се да се то́ј ско́ро деси́ло, а ти́ вели́ш чѣ́к ла́ни. ⇔ *начини се, причини се, учини се.*

чи́нка мн. чи́ње ж *боја, бојење.* – За Вели́гден се чи́не пера́шће у ра́зне чи́ње.

чипа́ ж *овца кратких сиса која се тешко музе, и име таквој овци.* – Чипа́ овца́, и лија́р овца́ су пр̏ве за клање́. А́, Чи́по, лија́ре је́дан, че ми пла́тиш ти је́дѣн дѣ́н, а о́н се не́че заба́ви.

чипа́р м 1. *остатак од одсечене или одломљене гране.* – Пази́ кат се ка́чиш на дрво да се не наде́неш на нећи́ чипа́р. 2. *сасушени остатак од посеченог младог дрвета или од посечене кукурузне стабљике који вири из земље.* – Ако бо́с на́газиш на чипа́р, мо́же да ти проби́уши но́гу ко да си јексе́р нагази́л.

чира́к мн. чира́ци м *шегрт, слуга, момак.* Δ – Одве́доше га у печа́лбу, отиде́ ко чира́к, вр̥ну се ко ма́јстор.

чирикле́ја м фиг. *радознао и несташан дечак.* – Чији́ се ово́ј чирикле́ја ва́ља по каљишта́кав, у́дропа се ко пра́се, не мо́ж га познају́ до́м.

чи́с, -та, -то *чист, опран, без прљавштине.* – Чи́с ко ба́јине га́че. (ирон.). ■ **по́чис** комп. *чистији.* – Не́ма по́чиста жена́ од њу́. ⇔ *нечис.*

чисни́к м *хлеб умешен од пшеничног брашна.* – Ми́ једе́мо чисни́к, ле́б от чи́сто бра́шно, а они́ су је́ли ле́б од е́љду.

чи́стачьк, -чка, -чко *који је прилично чист.* – Како́ седне да једе́, све́ се ука́пе, ни́шта чи́стачко не мо́же да учу́ва. Чи́стачко, ле́пачко, то́плачко, са́мо да ле́гнеш и да спи́ш.

чи́сти (трп. пр. чи́стен, -а, -о) нсвр *чини чистим, уклања све што је сувишно.* – Не́ма да једе́, не́ло чи́сти све́ кво́ је поста́вено на аста́л. Ти́ја буна́р неје́ чи́стен от како́ је иско́пан, па вода́ поче́ла да ми́рише. ■ **чисте́ње** *гл. им.* – Ми́ на село́ не́мамо вре́ме за големо́ чисте́ње. ⇔ *ишчисти, очисти, пречисти, прочисти.*

чистина́ ж *место без дрвећа на шумовитом узвишењу.* – Сльнце ни о́греја ка́д искочи́мо на чистину́. ⌂ **иска́ра на чистину́** *разјасни, истера стварна чистац.* – Не мању́је се док не иска́ра ства́р на чистину́, па не зна́м кво́ бу́де.

чистинка́ ж фиг. *свеж ваздух.* – Отскркни́ врата́та да уле́зне ма́лко чистинка́, учури́ло се ко у пу́шницу, че се погу́шимо од ови́ја дува́нћи смра́д.

чисто́ћа ж *стање онога што је чисто, без мрља и прљавизине.* – Ми́ на село́ не́мамо вре́ме за големо́ чисте́ње, и бо́гзна какву́ чисто́ћу.

чи́та несвр. фиг. *упорно и непрекидно саветује.* – При́чам, чи́тим, мо́лим, али ме не слу́ша, књи́гу не ва́та у ру́ће. ⇔ *очита, зачита се.*

чи́тав, -а, -о фиг. *нормалан, паметан.* – Неје́ чи́тав, ма́лко посме́л с па́мет, па не зна́је кво бла́нта.

читаве́н, -а, -о *једнак, исти, идентичан по лику и карактеру.* – Читаве́н башта́, при́ча ко о́н, о́ди ко о́н, а во́ли и да пи́не ко о́н.

чи́таво прил. *потпуно, сасвим, у пуној мери.* – Се́дом не́деље по́стимо за Вели́гден, па ка́д бу́де прет кра́ј, завали́та не́деља ју зове́мо, сви́ смо чи́таво малакса́ли от пос, и ста́ри и деца́.

чи́ћија м *ножић, чакија.* ▲ – Овча́р мо́ра у́век да и́ма чи́ћију, ако се овца́ отру́је с нешто́ да вој засече́ у́ши да истече́ кр̥в.

чи́ча мн. чиче́ви м 1. *стриц млађи од оца* (упор. и старко). – Има́ла сам двана́јес го́дине кат су ми башта́ и чиче́ви отишли́ на Ту́рчина, до́ле на Вра́ње се удари́ше. 2. *сваки старији човек.* – Ајде, чи́чо, качи́ се и ти́, а ка́рту че купи́ш у ауто́бус. ■ **чи́чини** *сви који припадају стричевој породици.* – Чи́чини че ју́тре да бе́ру ло́зје, па ни о́кнули да и́демо да им пома́гамо.

чичьк м бот. *врста биљке из породице главочика са главицама на врху стабљике које се лако закачињу за животињску длаку, или за одећу, чичак* Lappa. – До́садна ко чичьк, кат се зале́пи за те́бе, не мо́жеш се спа́сиш од њу́.

чи́чка несвр. *лепи чичкове коме по косу или одећу.* – Де́ца, немо́ј да ме чи́чкате, да ви не стро́шим куде́љу од гузи́цу. ⇔ *ишчичка, начичка, учичка се.*

чла́н мн. чла́нови, уз бр. чла́на м *припадник породичне задруге.* – У на́шу ку́ћу куде́ сам пора́сла били́ смо три́јес и пе́т чла́на.

чмајѝ[1] несвр. 1. *куња, осами се, не осећа се добро.* – Како̀ ми се детѐ ра̀зболе са̀мо чмајѝм. Овца̀та са̀мо чмајѝ, нејѐ вој нешто̀ добро̀. 2. *проводи време улудо, лењтари* – Енѐ га до̀ле чмајѝ пред за̀другу, а трѝста ра̀боте га до̀м чѐкају. ⇔ *зачмаји, начмаји се, почмаји, учмаји се.*

чмајѝ[2] несвр. *тиња, не гори добро* (о огревном дрвету). – Дрва̀ва нити го̀ре нити грѐју, са̀мо чма̀је и чу̀ре.

чоба̀нин м *онај који чува овце на паши* (упор. и пастир). – Па̀стир чу̀ва сву̀ сто̀ку, а чоба̀нин са̀мо о̀вце.

чоба̀нка мн. чоба̀ње ж бот. *вишегодишња шумска зељаста биљка са доста високом стабљиком са белим цветом на врху из породице* Amaryllidaceae. – Деца̀ у̀пролет бѐру здра̀вац, игли̇ѝчје, чоба̀ње, качу̀н, медуни̇ѝку и сва̀квојете дру̀го цвѐће.

чоба̀нчица ж бот. *хип. од чобанка.* – Ли̇ѝс от чоба̀нчицу се нама̀же сас зејти̇ѝн, и обло̀жи на ра̀ну.

човѐк мн. човѐци м 1. *зрео, одрастао мушкарац* (упор. и људи / љуђи / љуђе). – Човѐк је за му̀ку зда̀ден. У на̀ше село̀ оста̀домо са̀мо здватри̇ѝјес човѐка. Сас жѐне орати̇ѝ жѐнсћи, сас му̀жје му̀шћи, сас деца̀ дети̇ѝњсћи, сви̇ѝ че те о̀че за својѐга, че заслу̀жиш да бу̀деш мецу човѐци. 2. *супруг, домаћин.* – Ја̀ оболѐ, са̀ па оста̀до и бес човѐка, и ви̇ѝше несѣм за ни̇ѝгде. ■ **мѐк** ~ *попустљив човек.* – О̀н мѐк човѐк, до̀бар ко до̀бар дѣн, а жена̀ му љу̀та ко змија̀. ⌂ **на̀родан човѐк** *човек омиљен у народу, и који је прошао доста света.* – Ја̀ сам на̀родан човѐк, цѐл вѐк сам радѐл с на̀род. ⌂ **за̀дњи човѐк** *најгори човек.* – Сѐднем пред телеви̇ѝзор, па понапцу̀јем свѐтћеве балафу̀рдије, то̀ј за̀дњи човѐци било̀, ма̀јке им га, по цѐл свѐт се потсили̇ѝли, и че ни пода̀ве. ⌂ **очѐпен човѐк** *својеглав и напрасит човек.* – Очѐпен човѐк бѐше, са̀мо о̀ка и пцу̀је. ⌂ **полови̇ѝн човѐк** *човек са ослабљеним моћима, оболео или остарео.* – Бѐо човѐк, са̀ сам стану̀л полови̇ѝн човѐк. ⌂ **осем човѐк** *човек који се клони других људи, изузетак.* – Ѐм ме пѐсма по̀треви, ѐм нѐчу да бу̀дем осем човѐк, извади̇ѝ иљада̀рку, и залепи̇ѝ ју армуника̀шу на чело̀. ⌂ **ни̇ѝшта човѐк** *безвредна, нечасна особа, ништарија.* – То̀[ј] је једѣн ни̇ѝшта човѐк, од њѐг не мо̀ж нешто̀ добро̀ да чу̀јеш, ни да доби̇ѝјеш.

човѐкало с зоол. *врста ноћне птице грабљивице из породице сова која по народном веровању најављује смрт, ћук* Athene noctua (упор. ћуало). – У чији̇ѝ дво̀р се но̀чу огла̀си човѐкало, ту̀ј нећи̇ѝ мо̀ра да у̀мре. На плевњу у Николи̇ѝнци човѐкало напраји̇ѝло гњѐздало, и са̀ се мо̀ра истрѐбе сви̇ѝ који̇ѝ су згреши̇ѝли. ➞ *човечак.*

човѐчак м зоол. *врста ноћне птице грабљивице из породице сова која по народном веровању најављује смрт, ћук* Athene noctua (упор. човекало). – Човѐчак стану̀л на кру̀шку прет ку̀ћу и не помѐра се, ку̀ј зна̀је кво̀ че се дѐси, и који̇ѝ че у̀мре.

човача̀нсћи прил. *људски, како доликује људима.* – Ко̀лко смо сла̀ве преслави̇ѝли за̀једно, ко̀лко смо ређи̇ѝју испѐкли и попи̇ѝли за̀једно, а са̀ да се за ни̇ѝшта разми̇ѝнемо, не и̇ѝде, нејѐ човеча̀нсћи. Не шо̀љћај се сас мѐн, нејѐ човеча̀нсћи, а и нејѐ ми и̇ѝч данѣс до твојѐ зајеба̀нције.

човеча̀нско непр. прид. *људскост, племенитост.* – Да и̇ѝма ма̀лко човеча̀нско у њѐг не би̇ѝ дозволи̇ѝл да му жѐна скпа̀ва од ра̀боту, а о̀н да се му̀ца по̀горе-по̀доле, али нѐма и̇ѝч.

човечѐ с пеј. *мали човечуљак, човек који по карактеру и особинама то и није.* – Ови̇ѝја на̀шиви комши̇ѝја, што̀ се мецни̇ѝчи с на̀с, било̀, бре, једну̀ш саможи̇ѝвник и изѐлица човечѐ. О̀н је би̇ѝл послѐгњо човечѐ у село̀, с њѐг ни̇ѝкој нејѐ волѐл да и̇ѝма ни̇ѝкакву мешани̇ѝју. ⇨ *човечле.*

човѐчи, -а, -о *који се односи на човека, човечији.* – Човѐча у̀ста су пчѐшка, пр̀во му се не једѐ, по̀сле се разјѐде, па поједѐ по̀више от сви̇ѝ. Човѐчо мѐсо се не једѐ.

човечи́на м 1. *аугм. од човек, крупан и снажан човек* (упор. људетина). – Те́ ото́ч и комши́чено свртá, кољни́ човечи́на станýло. Сампáс човечи́на је би́л, кво ли óн неје́ работи́л, и сас ме́чку се на вáшар бе́ше пребарáл, али са га згрубúл. 2. *пеј. од човек, прљав, неуредан и никакав човек.* – Гáдан човечи́на, поте́кле му љи́ђе а нуме́је да се обри́ше, да те је грозá да га погле́даш.

човечле́ с *в. човече.* – Мáни се од ње́га, то́ј óтров човечле́, и́ма те изеде́ кат се нáјмалко нáдаш. Кýј се надáл да че од онакви́ човéци да се ро́ди то́лко човечле́.

чо́вне свр. *удари чим, опајдари.* – Кáд ме чо́вну с песни́цу у слепоóчницу, ко гро́м да ме ýдари, сáмо спласти́ но́ђе и пáдо ко Бýлча у бразду́.

чо́к прил. *много, пуно.* ▲ – Чо́рба чо́к, ме́со јо́к.

чокáнче мн. чоканчети́ја с *дем. од чокан, чоканчић.* – Ти́ка сти́же, седе́ уз астáлче, и́звади ис торби́цу чокáнче, србну из ње́г, и прýжи га и ме́н.

чокáњ м *стаклена бочица од 1/8 литра из које се пије ракија.* – Рећи́ја је нáјблага ако се пи́је ис чокáњ.

чо́љав, -а, -о *човек са осакаћеном руком, човек без прстију.* – Ти́ја Слáвко бе́ше сас једну́ ру́ку мáлко чо́љав, то́ј текá но́си од они́ја одáвнашњи рáтови.

чому́га мн. чому́ђе ж *чворуга од ударца* (упор. челенка). – Врљи се с кáмен, и по́годи ме у цевáру, па ми се нади́же чому́га ко песни́ца.

чорáпа ДЛ, ЛЗ (обично у мн.) ж *в. чарапа.* – Ју́тредњ до́јде ми из баштý го́сје, шесе́ ду́ши, седомдесе́, и дáвамо дáр: кошýље, чорáпе, пешћири́, јастљци. Носи́ли смо на но́ге чорáпе пле́тене, опљнци сви́њски.

чорáпка мн. чорáпке ЛЗ / чорáпће ДЛ ж *в. чарапка.* – Носи́ле смо дљге вутáре, па се подвржемо с кани́чку, па кошýљка, па јеле́к, на но́ге опљнчичи и чорáпке црне́. Неве́ста даде́ на кýма и на куми́цу по прости́рчицу и по чорáпће, неје́ било́ како́ сá да га утрýпаш па да не мо́ж да о́ди.

чорбá ж *течно јело често с комадићима меса и с поврћем, обично запржено и зачињено.* – Кад женá у Лужни́цу кáже да је уготви́ла је́ло, нáјчесто ми́сли на чорбý. ▌**по́сна** ~ *иезапржена чорба.* – По́сна чорбá је добрá за љýђи који́ и́мају пови́шен при́тиськ. ▌**бе́ла** ~ *бела чорбица.* – Тýри се у ше́рпу пи́леће ме́со и натýра се шангаре́па, папри́ка и лýк, кáд је ме́со вáрено стýри се од ко́ску и насе́че нá-ситно, врне се у ше́рпу и поћи́пи јо́ш мáлко, башкá се размýти брáшно сас во́ду и си́пе у чорбý, кáд је гото́во си́пе се размýтено јајце́ и тýри мáлко вагéта. ▌**кокоши́ња** ~ *чорба са кокошијим месом.* – Уготви́ла сам кокоши́њу чорбу, па благá ко ме́д. ▌**теле́ћа** ~ *чорба са телећим месом.* – Теле́ћу чорбý во́ле децá, а и стáри ју во́ле, али ју ре́тко и́ма. ▌**бо́рдова** ~ *течност за третирање винограда против пепелнице.* – Ло́зје пр́скамо с бо́рдову чорбý, или с плáви кáмен. ⌂ **чорбá сас ме́со** *чорба у којој има меса.* – Чорбý сас ме́со смо готви́ли сáмо кáд ни до́јде го́сје, па зако́љемо коко́шку. ⌂ **чорбá сас компири́** *чорба од кромпира.* – Чорбá сас компири́ је нáјбоља. ⌂ **чорбá сас петлицањи́** *чорба закисељена свежим парадајзом.* – Чорбá сас петлицањи́ је про́ћиселка, па не знáш ко́лко че да поједе́ш. ⌂ **чорбá сас ори́з** *чорба у којој је додат пиринач.* – У лонáц се пр́жи насе́чен лýк и шангарепа, па се наси́пе сас во́ду и тýри једнá шо́љка натре́бен ори́з, парадáјс и жи́ва папри́ка исе́чени на ко́ће, до́к се вáри тýрају се зáчини: веге́та, ло́мбер и пе́ршун. ⌂ **чорбá сас покри́ве** *чорба са младим лишћем од покрива.* – Пр́во се млáде покри́ве очи́сте и свáре у ло́нац, у тигáњ се напрáви зáпршка сас по́више брáшно, кáд бýде свáрено, кáпне му се мáлко ћисели́на. ⌂ **запр́жи ко́ме чорбý** *напакости, дође коме главе.* – Јá чу да ти запр́жим чорбý, дýжна не́чу да ти остáнем.

чорбаљк мн. чорбаљци м *чинија за чорбу.* – Чорбаљк неје́ сáмо за сýпу, не́го и за чорбý. Пýни чорбаљци сас ло́јано меси́ште, једно́ добро́ парче́ не́ма да се пробе́ре, текá си и остáдоше непоје́дени.

чо́рбас, -та, -то *који личи на чорбу, који није густ.* – Деца́ по́више во́ле чорба́с пасу́љ.

чорбеља́к м *пеј. од чорба, чорбуљак.* – Узи́мај и от кошчи́нете, немо́ј са́мо да сипу́јеш чорбеља́кат.

чорби́ца ж *хип. од чорба.* – Ка́т су пости́ сва́римо зељи́це, пасуљ̀ак, чорби́цу, ђувечѝк, али се не запр̀жује с ма́з, са́мо сас зејти́н.

чо́рне свр. фиг. *попије коју, али се не напије.* – Де́да бе́ше ма́лко чо́рнул, неје́ пија́н, са́мо ћевлеи́сан, и пристању́је на све́ кво́ од ње́га тра́жимо.

чорукљи́в, -а, -о *агресиван псић, који више лаје него што уједа.* – Ва́ркај се, чорукљи́во куче́то, че ти сце́пи бревене́ци.

чу́бра м *онај који ћули уши од страха* (миш у загонетки о мачки и мишу). – Чу́ча чу́чи, чу́бра чу́бри, ри́пну чу́ча па у́вати чу́бру.

чу́бри несвр. *ћули, усправља уши, ослушкује;* фиг. *стрепи.* – Они́ мо́гу це́лу но́ч да пију́ и цвр̀кају, а ми́ тре́бе да чу́бримо у́ши. ➞ *чуљи.* ⇔ *ишчубри, начубри, учубри.*

чу́ва несвр. 1. *штити некога или нешто.* – Чу́ва га ко две́ о́чи у гла́ву. Ку́че мо́ра да чу́ва ку́ћу, да заради́ леб. 2. *гаји, негује, подиже.* – Деца́ несу́ те́шка за чува́ње, који́ у́меје да ји чу́ва, ја́ сам о́сом деца́ очува́ла. 3. *напаса стадо.* – Ја́ оста́до да чу́вам о́вце, а бра́та да́доше у шко́лу. ■ **чува́ње** *гл. им.* – Варка́ње и чува́ње неје́ и́сто: овча́р чу́ва о́вце да се не потро́ве у пла́нину, или да ји ву́кови не пода́ве, а пољак ва́рка по́ље од овчари́, који́ не па́зе куде́ им о́вце и́ду да пра́ве па́кос. ⇔ *дочува, зачува, ишчува, начува, очува, причува, сачува, учува.*

чу́вка несвр. *чува у деминутивном значењу.* – Чу́вкам пеше́с коко́шће, три-че́три о́вце и једну́ козу, до́ста ми је, сама́ сам, за кво́ че ми по́више?

чу́ва се несвр. *брине о себи.* – Који́ се чу́ва, и Бо́г га чу́ва.

чува́ркућа ж 1. бот. *вишегодишња зељаста биљка из породице тустика, меснатих главичасто распоређених листића, која се гаји и као украсна биљка* Sempervivum tectorum (упор. мечо уо / мишо уо). – Ку́ће опусте́ле, кро́вови па́дли, а на поне́кој јо́ш расте́ чува́ркућа. 2. *прво јаје које се офарба за Ускрс и чува до следећег Ускрса.* – Пр̀во учи́нимо чува́ркућу, по́сле дру́ђе пера́шће.

чува́телан, -лна, -лно *чуваран, штедљив.* – Вре́дни и чува́телни љу́ђи, не́ма-не́ма па понешто́ прино́ве у ку́ћу.

чува́телник м *чуваран човек, добар домаћин.* – Ди́са бе́ше умеја́тан чове́к, и чува́телник, у све́ се разби́раше, и сва̀ћега уме́јеше да посаве́тује. Би́ли чува́телници на́ши деде́ви, па и моје́ дру́ство је такво́, неје́ ко ово́ј дањс. ⇨ *чуватељ.*

чува́телница ж *чуварна жена.* – И́мам си преме́ну, му́ж си ме таври́л, неје́ прошѝл ва́шар да ми неје́ нешто́ купи́л, а и ја́ сам си чува́телница жена́, уме́јем да зачу́вујем.

чува́тељ м *в. чувателник.* – Казу́је да је чува́тељ, и да уме́је да чу́ва па́ре, а́ма му не ве́рујем мло́го.

чу́ди несвр. *изазива чуђење код некога, зачуђује, изненађује.* – Бѝш ме чу́диш с те́ј тво́је ре́чи, несѝм те запанти́л таква́ога. ■ **чуде́ње** *гл. им.* – Чуде́ње не пома́га, не́ло се прива́тајте за ра́боту да попра́вимо кво́ смо покварили. ⇔ *зачуди, прочуди, учуди.*

чу́ди се несвр. *изненађује се у сусрету са нечим неочекиваним, запањује се.* – Чу́дим се, и не мо́гу да се начу́дим, како́ од онакви́ роди́тељи изле́зе овакѝв па́метан и у́чен чове́к. ⇔ *начуди се, почуди се, прочуди се, учуди се.*

чуди́ло с *велико чудо.* – А́ма, љу́ђи, кво́ направи́сте то́ј, ово́ј чуди́ло га ни́где не́ма. Збра́ла се ја́јца чуди́ло, а коко́шће ни дебеле́, па се не́че раскваа́чују, а Душа́ањѝнете се ско́ро све́ раскваца́ле, па пој̀до́ да се тра́мпимо с по једну́ коко́шку. ➞ *чудиште.*

чу́диште с *велико чудо* (упор. чудило). – Не́ма кво́ ја́ несѝм прошѝл, и ква́ се све́ чу́дишта несѝм нагледа́л. Е, ва́ла, сва́каква је чу́дишта праји́л сас њу́.

чу́до с 1. *необична и чудна појава или догађај.* – Сва́каква чу́да и́ма по све́т, али са́ поче́ше и при на́с да се деша́вају. 2. фиг. *оно што изазива запрепашћење, нешто чега је у изобиљу.* – У мо́јни лу́к и́ма чу́до проте́клица. Чу́до чове́ци се упропасти́ше по село́ ка́т се́дну на́зем, ел прилегну, па ји прева́ри те се у́спу, и ете́ ти не́зван госјанин, разболу́ се. ⌂ **ва́не се у чу́до** *досе у безизлазн положај.* – Мисле́ло девојче да све́ сме́је, али се вану́ло у чу́до какво́ га снашло́.

чу́јетьл м геогр. *удаљено место, и обично окренуто истоку* (среће се и као мтп.). – Чу побе́гнем негде́ у чу́јетьл, где́ се ни пилети́ја не чу́ју, да ми се сми́ри глава́ од твоје́ ока́ње. И ми́ и́мамо њи́ву у Чу́јетьл испод Дльђи ри́д.

чу́је несвр. и свр. *опажа слухом; прими слухом.* – А́ко сам ста́р, ја́ ја́ш до́бро чу́јем. Кад чу́јеш да сам дошьл у село́, гле́дај да се не сре́тнемо, ина́че кр́в и́ма да па́дне. ⇔ *зачује, начује, прочује.*

чу́јен, -а, -о *који се прочуо, веома познат, знаменит, угледан, чувен.* – Ве́ља зва́ни Гр́не и[з] Сли́вовик бе́ше чу́јен кавеци́ја у Пала́нку, а кава́на му се зва́ла „Ср́бија“. Далапчи́је су чу́јена вами́лија у Сурече́во. ⇔ *прочујен.*

чу́к мн. чу́кови м 1. *алатка за закивање, чекић.* – Чу́к и́ма ви́ше имети́ја: ако је те́жак до две́ста гра́ма зове́ се чукле́, ако је те́жак окол једно́ ћи́ло зове́ се бија́ч, а а́ко је те́жак окол пе́т ћи́ла зове́ се маца́ла. 2. вулг. фиг. *мушки полни орган.* – За́јеба ни Бо́жа, боли́ га чу́к за Ср́би, ца́бе му ми́ пое́мо „Бо́же пра́вде“. О́че ни Америка́нци преје́бу, а Ру́си sубру́ју, боли́ њи́ чу́к за Ср́би. Стругари́ се напи́ли и заде́вају ме: Е́ј, младоже́њо, би ли ра́бота, ала́л ти чу́к!

чу́ка ж геогр. *обло узвишење окомитих страна.* – Ка́д изле́знеш на Чу́ку над село́ ви́диш це́лу Лужни́цу.

чу́ка несвр. 1. *кује чекићем.* – Од мра́к до мра́к, од ју́тром како́ сьвне па у́вечер до́к се не стьвни Су́ља у кова́чницу чу́ка с чу́к, не одьњује. 2. *куца.* – Неко́ј чу́ка на вра́та, и́ди ви́ц који́ је. 3. *млати орахе.* – Учу́ер смо чука́ли оре́си, и начука́ли смо пу́не две́ вре́че. 4. *млати пасуљ да одвоји зрна из махуна.* – Ка́т се набе́ре пасу́љ пр́во се ту́ри на сльнце да се напече́, а о́нда се с ви́лу чу́ка да се одво́ји от пасуљи́ште, пасу́љ се одве́је кроз про́току, а пасуљи́ште се даде́ на сто́ку. 5. *млати конопљу на трлици.* – У село́ се утропа́ле тр́лице, же́не чу́кају гр́снице, па се пузде́р разлете́л на све́ стра́не. 6. *чини бика неспособним за оплодњу стезањем мошница.* – Би́к се чу́ка, а мага́ре се уви́ја. ⇔ *зачука, ишчука, начука, очука, пречука, причука, прочука, учука, шчука.*

чу́ка се несвр. *куца се чашом са ким пре наздрављања и испијања.* – Же́не распрему́ју кво́ су доне́ле: која́ ба́ницу, која́ пе́ченог петла́, која́ си́рење и пога́чу ме́ку ко паму́к, а му́жи се чу́кају с шишети́ја и наздра́вљају. ⇔ *начука се.*

чу́кало мн. чу́кала с фиг. *алатка.* – Збира́ј чу́кала, и а́јд на работу. Чи́м се запроле́ти на́ши му́жи збира́ју чу́кала и и́ду на печа́лбу.

чука́р мн. чукари́ м геогр. *брдашце мање од чуке.* – Чука́р је брде́нце, по́ниско од чу́ку. На́ша је ку́ћа го́ре на чука́рат. ➞ *чућер.*

чукле́ мн. чуклети́ја с *мали чекић обликован да се њиме окива коса* (упор. чеканац). – Под приса́д благу́ђц Ве́лко нако́вује косу́, чу́ка чукле́, не одьњује. Сас чукле́ се притезају о́бручи на бу́ришта.

чу́кне свр. *куцне, лупне.* – Ср́це му пре́рипи, па чу́кну два́пут у́место једну́ш. ⇔ *почукне.*

чу́кне се свр. *куцне се чашом са ким.* – Чу́кнумо се, ја́ сас ча́шу, о́н сас чока́нче, и ту́ј несмо́ и́сто.

чу́кнут, -а, -о фиг. *онај који је са неком психичком фалинком, ћакнут.* – Да и́деш ти́ ма́лко при до́ктура да те чу́кне сас чукче́, да ви́ди да неси́ ма́лко чу́кнут у гла́ву.

чуку́нунуче мн. чукунунчети́ја с *дате̄ пра̄унука или пра̄ануке.* – Ту́ј при́чу и́ма да па́нте и њиго́ва чукунунчети́ја.

чукче́ мн. чукчети́ја с *мали чекић обликован за закуцавање ексера* (упор. и чукле). – С чукче́ ове́мо ексе́ри. И́мам чукчети́ја ко́лко о́ч, а ка́д ми притре́бу, ни једно́ га не́ма.

чукчи́на м *пе̄ј. од чук.* – Ако ти па́дне ти́ја чукчи́на на но́гу че те осака́ти.

чу́л, -а́, -о́ *који је са кра̄тким ушима; оште̄ћеним ушним шкољкама; или без једног уве̄та.* – Та́ј кра́ва чула́, сцепи́ла се негде у́о. ⇨ *чуљ, чуљав.*

чу́лко м *особа са оште̄ћеном ушном шкољком, и надимак та̄квом човеку.* – Вла́да Чу́лко, ку́ћа му на Богоро́дицу, о́н је призе́тен ис Оно́р, бе́ше до́бар домачи́н, и́маше на́јбоље ло́зје у Стриже́вац, чу́ваше и ко́њи.

чулу́мка мн. чулу́мће ж 1. *цвета̄ница биљке у којој се ста̄варају и сазревају семенке.* – Гр́снице цр́њће се обе́ру, вр́жу у сно́пови, па се зде́ну у копу́ и стоју́ да прегору́, по́сле се њи́не чулу́мће тр́љају на реше́то да из њи́ испа́дне се́ме, да се дого́дине се́је у коно́пљиште. Црве́ни лу́к напра́ви проте́клице сас чулу́мће, у које́ је се́ме. 2. *задебљање на крају ба̄тине, или вра̄тила на та̄качком разбоју.* – Но́си тоја́гу, до́ле чулу́мка ко песни́ца, а насре́д изма́зњена сас срчу́. При́ гла́ву му тури́ли ја́буку, а на кросно́ о[т]це́кли чулу́мку па направи́ли лу́тку, и тури́ли у са́ндук, да не у́мре јо́ш нећи́ ис ку́ћу. 3. *чворуга од ударца* – Не да́вај на жену́ да се мло́го штр́кља, мо́же да се истро́ви по туца́ бра́ништа, бо́ље да но́си чулу́мку о[д] тепа́ње, него цве́т оди гми́тровче. 4. *ћуба на глави пти́це.* – Шарено́ пиле́нце, и́ма чулу́мку на гла́ву, зове́мо га пупуњ́ак.

чулу́мчица ж *украс на дечијој ка̄пици.* – Те́тка му испле́ла ка́пицу, па на вр́ испле́ла и чулу́мчицу.

чу́љ, -а́, -о́ *в. чул.* – Чу́љинци, вами́лија у Го́рњи Стриже́вац, веле́ да су тека́ про́звани што́ је на некога́ њи́нога пре́тка Ту́рчин одгри́зал у́о у ра́т.

чу́ља ж *овца без једно уха, или са оште̄ћеним ухом, и име та̄квој овци.* – Чу́љо, вр́тај се ова́мо, лија́ре ти је́дан. ➡ *чуљкуша.*

чу́љав, -а, -о *в. чул.* – Бе́ше кру́пан и галву́рес овѣ́н, а у́ши му ма́лко чу́љаве.

чу́љи несвр. *издиже ушне шкољке ради бољег хва̄тања звукова и шумова* (упор. ћули). – Тека́, прозве́рим се но́чу, чу́јем петло́ви пој́у, па поми́слим учини́ло ми се, чу́љим у́ши, не́ма-не́ма они́ се па́ј ја́ве, зна́чи – жи́в сам јо́ш. ⇔ *начуљи.*

чу́љкуша ж *овца без једно уха, или са оште̄ћеним ухом, и име та̄квој овци* (упор. чуља). – И́мамо си сас Петка́ну једно́ овне́, о́камо га Ба́цко, и пе́т о́вце: Калу́шу, Белу́шу, Ли́врушу, Ја́нушу и Чу́љкушу, ову́ја са́гњуту што́ ви поме́ну те́ка крсти́мо от када́ ју у́апа змија́ у пла́нину, па оста́де без по́ла у́о, а по́напред ју о́каомо Ве́руша.

чу́ма ж мит. *опа̄ка болесте̄, куга* (упор. мора). – Деца́ се упишту́ кад по́чне да им при́ча како́ че чу́ма да до́јде по њи́, и како́ че им испи́је кр́в но́чу до́к спу́. Чу́ма га цр́на уби́ла дабо́гдаде, па га разне́ла. 2. фиг. *неуредна жена.* – При на́с ка́жу за ло́шу же́нску да је а́креп, карако́нцула, чари́ло ели чу́ма.

чунде́љ м *дрво коме је пре̄крећен врх.* – Сами́ смо оста́ли ко чунде́љи, без деца́.

чу́п мн. чу́пови м *ћуп̄.* – У Су́теску ископа́ше па́ре у чу́п. Напре́т се у чу́пови чува́ла турши́ја.

чу́павац мн. чу́павци м нов. *врсте сите̄них колача уваљаних у млевеним орасима или кокосовом брашну.* – Чу́павци ува́љамо у оре́си ил ко́кос.

чупа́ча ж *врсте шубаре од неошишаног крзна.* – Ста́ри су носи́ли шу́баре, али Сли́вовчањи су носи́ли неостри́жене шу́баре ко Вла́си, зва́ли су ји чупа́че.

чу́р м *дим.* – Сви́ пу́ше, у со́бу им се не мо́же уле́зне од чу́р, ко у пу́шницу.

чу́ри несвр. 1. *дими.* – Чу́ри им о̏цак, мо́ра да су до̀ма. Чу́ри ко проце̏пен шпо́рет. 2. фиг. *пуши.* – Гле̏дам до̀к чу́рим како̀ ба̀ба благо̀ једе̏, па и ме̏н пође̏ вода̀ на у̀ста. ⌂ **чу́ри на чело̀** *лије зној са чела.* – И̏ди, али си пове̏ди ре̏д како̀ се пона̀шаш, немо̀ј да ми по̀сле чу́ри на чело̀. ■ **чуре̏ње** *гл. им.* – Не̏че се ма̀не оди то̀ј чуре̏ње, че му прого̀ре плу̀ћа ко ћу́нац. ⇔ *зачури, ишчури, учури.*

чу́ри се несвр. 1.*дими се.* – У на̀ше село̀ оста̀доше ма̀лко оца̀ци који се јо̀ш чу́ре. 2. фиг. *диже се прашина.* – Ка̀д у̀зне мати̏ку, и по̀чне да ко̀па, по ње̏га се са̀мо чу́ри, ко маши̏на да ко̀па. ⇔ *учури се.*

чури̏ло с *штап са избушеном дрвеном плочом на доњем крају за бућкање млека у бучки* (упор. буцало). – С чури̏ло бу́чкамо млеко̀ у бу́чку да доби̏јемо ма̀сло.

чу́ркало с *штап са избушеном дрвеном плочом на доњем крају за муљање грожђа у бачви.* – Сас чу́ркало се муља̀ло гро̀зје у бѣ̏чву, по̀сле изле̏зоше муља̀че.

чу́рне свр. фиг. *задими се, пукне, опали.* – Чека̀ше, чека̀ше, а̀ма не̏че то̀п да пу́ца, тамѣ̏н се поче̏ше поди̏цкују, о̀н чу́рну.

чурња̀вина ж *присила, зорт,* фиг. *гас.* – Уле̏зо у лимузи̏ну, о̀н вој да̀де о̀дма чурња̀вину, да се ма̀лко подно̀си пред ме̏н. Засили̏л Ђо̀ка мо̀торат „до ц“, да̀ва му чурња̀вину уз бр̏до, да се напра̀ји ва̀жан пред дево̀јчето.

чуту́к м *дуб, пањ* (упор. ћутук). – Са̀м ко чуту́к мецу ду́вари сам, пови̏рам се ната̀м-нова̀м, не̏мам с куга̀ ре̏ч да проду́мам.

чу́тура ж 1. *дрвена ступа, аван.* – У чу́туру сас кљѣ̏чник кључе̏мо пчени̏цу и су́ве попошће. Незго̀дан чове̏к, ни у чу́туру га не мо̀ж зго̀диш. 2. фиг. *празна глава.* – Ни̏шта не одби̏ра, не̏ма ни̏шшта у чу́туруту.

чутуре̏с, -та, -то *који је велике главе, глават* (упор. главурес). – Сре̏то Ве̏љу на пи̏јац у Бабу́шницу, стоје̏ше с некакво̀г чове̏ка, мло̀го чутуре̏с, не позна̀вам који̏ је.

чу́турица ж *лимена посудица у којој војници носе воду за пиће.* – Који̏ овча̀р и̏ма чу́турицу, о̀н си у њу́ но̀си во̀ду, а који̏ не̏ма, о̀н у вла̀шу.

чуту́чка ж *пањић одсечен или одваљен од кореновог дела стабла* (упор. пањушка). – Тури̏ у кубе̏то неку̀ чуту́чку, да држи̏ о̀гањ. Оста̀ла сам сама̀ у ку̀ћу ко чуту́чка.

чуће̏р м геогр. *брдашце мање од чуке* (упор. чукар). – Ми̏ то̀ј брде̏нце куде̏ је на̀ша поја̀та зове̏мо чуће̏р.

чу́ча м *онај који чучи, мачка у загонетки о мачки и мишу.* – Чу́ча чу́чи, чу́бра чу́бри, ри̏пну чу́ча па у̀вати чу́бру.

чучи̏ несвр. *налази се у сагнутом положају савијених ногу у коленима;* фиг. *борави стално на једном месту, дрежди.* – Сви̏ се мр̏днуше негде̏, са̀мо ја̀ оста̀до да чучи̏м овде̏, ко пустиња̀к.

чу́чка ж фиг. *жена ниског раста.* – Има̀ла је три̏ сна̀је, ал вој несу́ биле̏ по во̀љу, па једну̀ на̀зва „ко̀ндавица“, де̏к висока̀, дру́гу „чу́чка“, де̏к ма̀лецка, а тре̏ћу „пи̏кљавица“, де̏к и̏маше тѣ̏ње но̀ђе.

чу́чка несвр. *чучи у дем. значењу.* – Кво̀ чу́чкаш ту̀ј, та не се̏днеш ко чове̏к. ⇔ *почучкује.*

чучу́љи несвр. *избегава да говори истину, увија лаж у истину* (упор. мумуљи). – Немо̀ј да га чучу́љиш и мму́љиш, нело казу̀ј како̀ је било̀. ⇔ *зачучуљи.*

чу́шка ГЛ, ДЛ несвр. *гура, гурка* (упор. ћушка). – Не чу́шкај ме, чу па̀днем от столи̏цу да ми се сви̏ смеју̀. ⇔ *зачушка, ишчушка, начушка, очушка, пречушка, учушка, шчушка.*

чу́шка се несвр. *гурка се.* – Смеју̀ се, чу́шкају се, шти̏пу се, цвр̏кају и подри̏пкују. ⇔ *начушка се, прочушка се.*

чу́шне ГЛ, ДЛ свр. *гурне* (упор. ћушне). – Чи́ча се ysр̑л у жене́те, а стри́на га чу́шну у сла́бину. Ја́ чушну́ с ла́кат то́га до ме́н што́ седе́ше, и показа́ му ћила́шат, о́н се у́смину и на̏пуни ми ча̏шу. ⇔ *почушне.*

Ц

ца́бала ж *врева, галама, ларма.* ▲ – И́демо на же́тву, жетва́рће жњу́, жњу́; ве́чером ка́т по́јдемо до́м упоју́ се, усмеју́ се, и́де ца́бала, па си ју́тре па́ј и́ду на дру́гу њи́ву.

цабаљ́к м *јефтиноћа, ниска цена, цабалук.* Δ – О́че да ме прева́ри, да ми у́зне бра́ниште за цабаљ́к.

цабалу́чина ж *оно што је добивено цаба, бадава.* Δ – До́кле го́д нао́ди цабалу́чину, о́н не́че да се прива́не за ра́боту, али не́че то́ј тека́ до́век.

ца́бе прил. 1. *бесплатно, бадава.* Δ – Не́чу ти га у́знем, па ца́бе да́ ми га да́ваш. 2. *узалуд.* – О́че ни Америка́нци са́тру, зато́ј ни бомба́рдују, а веле́ да су тека́ потепа́ли дибиду́с за ца́бе јо́ш неко́лко држа́ве.

цаболеба́ри несвр. *ленствује, излежава се док други раде* (упор. бадавацисује). – Научи́л да цаболеба́ри, па си му тека́ добро́, а ба́шта и ма́ти му цр̑цају од ра́боту. ■ **цаболеба́рење** *гл. им.* – Ако у́знем једну́ тоја́гу, чу те одви́кнем ја́ от сћита́ње и цаболеба́рење. ➞ *цаболебосује.*

цабелеба́рош м *нерадник.* – Који́ не тежи́ да се уме́ша мецу поште́н све́т, не́ло мецу пија́нице и цаболеба́роши, такљ́в ти не тре́бе. ➞ *цаболебоња.*

цаболе́боња м *нерадник* (упор. цаболебарош). – Пра́зњују некљ́в пра́зник ра́да, мо́ј неје́, ја́ сам по́знат ко не́радник и цаболе́боња, зато́ј га и не пра́зњујем.

цаболебо́сује несвр. *ленствује, излежава се док други раде* (упор. цаболебари). – Тамљ́н си намести́ су́ђер на клупче́ под оре́ј, куде́ бадавацисујем и цаболебо́сујем по це́л дљ́н, кад ете́ ти га на́шинчено, пошло́ за ва́рош, па да пи́та тре́бе ли некво́ да ни ку́пи та́м.

ца́ја ж *галама, граја.* – Го́ре у Вра́сћи ри́т ди́гло се турло́ и ца́ја до не́бо, сабра́ла се сва́ се́лска деца́, возе се на ду́пе низ ро́вину, би́ју се сас ша́шће, вла́че ко́ла напра́вена оди тиквичети́ја. Иде́ ца́ја низа село́, Ве́ља Жива́нин и Ра́шко Мале́нов уваги́ли ку́рјака у желе́за, и во́де га кро(з) село́.

ца́к мн. ца́кови м *врећа од јачега платна која сакупља количину чега од четрдесет ока.* □ – Доамчи́н одреди́ двоји́цу најја́ћи му́жи да но́се ца́кови ову́ршено жи́то и да га сипу́ју у пре́сек. Стоји́ вој аљи́на ко да се обле́кла у ца́к.

ца́ка несвр. 1. *мољака, преклиње, тражи.* – Ца́ка је ка́д мо́ли да му се даде́, а загоми́ља је ка́д о́че некво́ да пости́гне од бе́с. Са́мо зна́је да ца́ка да му се да́ва, не интере́сује га и́ма ли. 2. *галами.* – До́ста цака́сте, де́ и ми́ ста́ри да до́јдемо до ре́ч, нешто́ и ми́ да ка́жемо. ⇔ *уцака.* ➞ *цамка.*

цако́ли несвр. *галами, ларма, жагори.* – Сла́ва, у сва́ку ку́ћу тро́пају ку́тлаче, др̑нкају ложи́це, цако́ле чове́ци, смеју́ се, ва́ле се, жа́ле се, ку́ј како́ и ку́ј какву́ си му́ку и́ма. Не цаколе́те, де́ца, у́ши ми проби́сте. ■ **цаколе́ње** *гл. им.* – Куде́ и́ма мла́да девојчети́ја збе́ру се мочети́ја, па наста́не цаколе́ње до које́ до́бо но́чу. ⇔ *поцаколи, ражцаколи се, уцаколи се.*

цакче́ мн. цакчети́ја с *дем. од цак, мали цак.* – Ако се нађу́тим, че те истресе́м ко сиро́ма цакче́.

џакче́нце мн. џакчети́ћа с *хип. од џак, џакчић.* – Не ро́ди се по мло́го, али по пе-ше́с џакчети́ћа компи́ри нава́димо сваку́ го́дин у то́ј њивче́.

џакче́тина м *пеј. од џак.* – Прегле́дај џакче́тинете да ји несу́ прогри́зли пога́нци, да се не стр̥ви мливо у́спут.

џамба́с м 1. *трговац крупном стоком.* Δ – Џамба́си препрода́вају сто́ку. 2. фиг. *варалица.* – Не́ма куга́ неје̑ ти́ја џамба́с превари́л. 3. фиг. *живахно дете склоно задиркивању и прављењу шете, несташко.* – До́ста бре́, џамба́се је̑дан, остави́ ме на ми́р, це́лу ку́ћу ди́же на ро́гови одо́цутра. ⇨ *џамбасин.*

џамба́син м *в. џамбас.* Δ – Од ње́га не́ма кво́ добро́ да нау́чиш, са́мо ћи́та и ме́ња же́не ко џамба́син ко́њи.

џа́мка несвр. *мољака, преклиње, тражи* (упор. џака). Δ – Са́мо зна́је да џа́мка да вој се купу́је, а не питу́је и́ма ли пара́ у ку́ћу, и како́ се до њу́ доо́ди. ⇔ *ижџамка.*

џамли́че несвр. *досађује, закера, извољева* (упор. скомлче). Δ – Са́мо џамли́че, са́мо некво́ тра́жи. И са̑ па̑ џамли́че, ужлни́л се да му пра́вим пи́скало од вр̥бу.

џа́н *душа,* пренес. *супруга.* Δ – Напре̑д је било́ срамота́ да младиња́ и́де у кафа́не, та́мо су са́мо ста́ри ишли́: седе́, пи́ју, при́чају, ша́ле се, јебава́ју си џа́н.

џанда́р мн. џанда́ри м *жандарм* (упор. жендар). – По на́с коло́на, ре́п вој се не ви́ди, прекај пу́т џанда́ри у црно́ сас шље́мови на гла́ве, с пе́ндреци по́големи од моју́ тоја́гу.

џандарме́рија ж *државна полиција, жандармерија.* – Одве́доше га у џандарме́рију, са̑ че да исћи́ја све́ што́ је поотима́л и покра́л. Џанда́ри пусти́ше То́зу, неве́стицата га саче́ка пред џандарме́рију. ■ **ко́мунална** ~ *комунална полиција.* – Гле́дам на телеви́зор како́ она́ј ко́мунална џандарме́рија и́де по села́, и бро́ји кујѝ ко́лко и́ма ма́ће и кучети́ја.

џанда́рсћи, -ска, -ско *који се односи на џандар(ин)а.* – Тро́пнуше вра́та и улезе́ је́дњ од џанда́рсћете главе́шине, и се́де уз аста́лат.

џандрљи́в, -а, -о *пргав, напрасит, осоран.* Δ – Џандрљи́ва жена́, сас це́ло село́ се скара́ла. Де пољк, че сме́љеш, немо́ј да си то́лко џандрљи́в. Ма не́ма то́га који́ мо́же с то́га џанрдрљи́вог би́цманина да иско́чи на кра́ј.

џа́па се несвр. *буни се, негодује, свађа се.* Δ – Е́, мо́ја че́рко, орате́ше моја̑ ба́ба, џа́бе се ти́ џа́паш, све́ то́ј су ти суђе́нице досуди́ле јо́ш кат си се рацала. Они́ се џапа́ше, ока́ше по ме́н, па видо́ше да не пома́га, и ману́ше се. ■ **џапа́ње** *гл. им.* – З џапа́ње се ни́шта не пости́sa, не́ло з договара́ње. ⇔ *поџапа се.*

џа́ра несвр. *подстиче ватру да боље гори.* – Заште́ то́лко џа́раш огњ̥ут, ви́диш да у́баво гори́. Од ме́н врчи́ зно́ј, ко оџа́к да џа́рам. ⇔ *проџара.*

џа́рка несвр. *џара у дем. значењу.* – Домаћи́ца џа́рка сас ма́шу, и благоси́вља: Ко́лко и́скрице – то́лко пари́це, ко́лко жи́шчице – то́лко деч̀ица. Ва́ца седи́ уз огњи́ште, и џа́рка жа́р сас машу́. ⇔ *проџарка.*

џа́рне свр. 1. *подстакне ватру.* – Ра́јна бр̥же о́трча да џа́рне жа́р у и́жу да се згре́је вода́ за качама́к, па се јо́ш по́брзо врну́ прет капи́ју. 2. фиг. *изазове, подстакне на бес и освету.* – Бо́ље ти је у оси́ло да џа́рнеш, не́го њу́ да изазове́ш, ка́т се нађу́ти не може̑ ју село́ сми́ри, мо́ра ви мили́ција ми́ри.

џа́са несвр. *гура, лупа, удара.* – Не џа́сај ме ви́ше у грби́ну, те́б до и́гру, али ме́н то́ј боли́. ⇔ *нацаса.*

џа́сне свр. 1. *падне са висине.* – Са́ва Пашала́та бра́л оре́си, па се омѣ̥кне и џа́сне одвисо́ко, и повре́ди ки́чму, по́сле је мора́л да но́си сама́р. 2. фиг. *пошије на искаш.* – Де̑ да џа́снемо јо́ш по једну́ ча̑шку, па како́ ни бу́де, а не́че ни бу́де ни пр̥ви, ни за̑гњи пу́т.

џво́кне свр. 1. *удари.* – И́зеде ме де́снава нога́, боли́, бра́ће, ко да ми је на́јголем душма́нин, несѣ̥м ју ни́где џво́кнул, а мо́ж је од по́напред нека́ утепо́тина коју́ не

па́нтим. 2. фиг. *попије на искаш.* – Како́ му напу́ним ча́шу, о́дма ју цво́кне, не да́ва ни мину́т да постоји пу́на. ➞ *цворне.*

цво́рне свр. *удари; попије на искаш* (упор. цвокне). – Мо́ре, цво́рни га с тоја́гуту, да му до́јде па́мет у гла́ву. Мо́ж да вој не би ни врев́ил кво́ је тѣг било́, али и ја́ сам цво́рнул неку́ гре́јану, па ми мили́нка суде́ по сна́гу.

цга́н ЛЗ м *гомила, руља.* ▲ – Немо́ј ви́ше ти́ја цга́н да ми дово́диш у ку́ћу.

це́ва *вика, грађа, галама, ларма.* Δ – Поче́мо да пра́јимо пу́т кроз једну́ отра́нчену малу́, ди́гли ти́ја из малу́ту це́ву како́ се код њи́ не мо́ж ни пе́шћи о́ди од ло́ће и ка́мање, а како́ сви́ дру́ђи на а́свалт искочи́ли.

цевга́ ж 1. *самосталнa руда која спаја јарам са плугом или дрљачом* (упор. потегљица). – Поте́гљица или цевга́ је напра́вена оди дрво, и пове́зује јерѣм и плу́г. Цевга́ је руда́ од јерѣм до коле́чку, на коју́ се сас а́лку зака́чи за ку́ку која́ је на коле́чкуту.

це́вга несвр. *оглашава се кевтањем* (о ловачком керу). – Пала́шката це́вга по Стра́ње, си́гурно је искара́ла за́јка. И́мамо три́ кутрети́ћа, па са́мо це́вгају по дво́р.

це́вгало с *дрвена полуга код рала којом се окреће раоник да преврће земљу на једну или другу страну.* – Ра́ло и́ма це́вгало које́ окре́ћа ра́лникат да превр́та зе́вњу на ту́ј стра́ну ка́д и́деш ната́м, и на ову́ј ка́д и́деш оту́д. Ста́ни, Стани́ћо, пр́се це́вгало.

цевга́р м *мали псић који лајањем само најављује посетиоца.* – Не бо́ј се, то́ј са́мо цевга́р, не а́пе, са́мо це́вга ка́д нећи́ наи́де.

цево́сује несвр. *дева негде, ослобађа се кога или чега.* – То́ј су лијари́ гове́да, мо́рам да ји цево́сујем негде́.

цево́сује се несвр. *дева се, склања се.* – Куде́ да се цево́сујем оди то́г бесни́ка не зна́м, али да га трпи́м ви́ше не мо́гу.

цево́ше (трп. пр. цево́сан, -а, -о) свр. *деде, уклони.* – Мо́рамо да цево́шемо негде́ свињу́ву, ни́ти се бука́ри да и́ма прачи́на, ни́ти се ра́ни да ју чу́вамо за клање́. Но́жат некуде́ цево́сан, а куде́ је не зна́м.

цево́ше се свр. *деде се, изгуби се.* – Ма куде́ ли се це́воса ова́ја жена́, ете́ тека́, одма́је се на негде́, шту́кне ко да је у́зем пропа́дла.

цеврља́т, -а, -о *јогунаст, склон инаћењу.* – Женица́та му неје́ мло́го чи́стачка, али неје́ цеврља́та, и не барабу́је, не́ма нешто́ ло́шо да се при́ча од њу́. И́мају једно́ цеврља́тоети́ште, ма́лко-ма́лко па се ти́ће раср́ди за ни́шта.

цезве́ мн. цезвети́ја с *бакарна посуда за кување кафе, цезва* (упор. ђезве). – У цезве́ се сто́пли млеко́, ту́ри се на вр́ ложи́чку ка́ва и шиће́р, и то́ј зове́мо бе́ла ка́ва.

цезве́нце с *дем.* и *хип. од цезве* (упор. ђезвенце). – А́јде, ба́бо, ту́рај цезве́нце и прави́ по једно́ каве́нце, да си ти́ и ја́ попи́јемо, то́ј че ни и оста́не.

це́м м *врста пекмеза.* – Пра́вимо ра́зни це́мови: од пра́скове, од ја́годе, од ренди́сане ду́ње, поне́кад и от шипци́.

цемеда́н м *део мушке вунене одеће без оковратника и рукава, навлачи се преко главе, а поврх њега се носи капут, пуловер.* ▲ – Де́да си и зи́ми и ле́ти но́сеше цеме́дан и це́мпир, во́леше да си му је топло́.

цемеда́нче мн. цеме́данчети́ја с *дем. од цемедан.* – У зевњи́цу се чу́ва зе́ље, ву́рда и ређи́ја, али и ко́вчег сас преме́ну: клашње́не и пр́тене панталоне, памукли́ја, цемеда́нче, ве́зене чера́пе и га́че.

це́мпир м *цемпер.* – Жена́ мо́ра да исплете́ чера́пе и це́мпир и за му́жа, и за деца́, и за њу́ си. Мло́го сам воле́ла да но́сим ти́ја ру́јав це́мпир.

цемпирчѣ́к м *дем.* и *хип. од цемпир.* – Те́тка му испле́ла це́мпирчк, ка́пицу и чера́пће от ку́пену ву́ницу.

џемпирчи́на ж *аугм.* и *пеј. од џе́мпир.* – Да́ј ми да облече́м некакву́ џемперчи́ну да не осе́бнем начљ ус каза́н.

џенабе́т м *неваљалац, ни̑тков.* ▲ – Џенабе́т жена́, са́мо њури́ и гле́да на́порачћи ко бодљи́во гове́до, нити куга́ о́ка, нити се на ку́га одзи́ва.

џепљ́к м *дем. од џеп, џепић.* – Узни́ две́ бомбо́не, једну́ тури́ о́дма у у́ста, а једну́ си тури́ у џепљ́к за по́сле.

џе́поша ж *коза или овца која има са стране шару у виду џепа, и име таквога брава.* – На́ша Џе́поша и ову́ј го́дин близни́ла.

Џе́рман м вер. пр. *Св. Герман (25. маја), празњује се од градобије.* –На Бљгњу ве́чер старе́ја изнесе́ зеља́ник пред вра́та, па изо́ка: Џе́рмане, куде́ си, дођи́ да вече́рамо, па ле́тос о́чи да ти не ви́дим, и́ди та́м куде́ се петљ́л не чу́је, где́ воло́ви не рову́, куде́ о́вце не блаје́, где́ се бере́ћет не ра́ца, та́м где́ на́ши не о́де. Напи́мо се на Џе́рман, па си једва́ дођо́мо до́м.

џиба́н м *дрвени суд запремине између 20 и 30 литара у који тече ракија при печењу, жбан.* – Ређи́ја тече́ у џиба́н. При каза́н је у́век и џиба́н.

џи́бра ж 1. *мека шљивова ракија.* – Неси́ ли има́л бољу́ ређи́ју да изнесе́ш од ову́ј џи́бру, ел ми́ мо́ж и несмо́ за бо́љу. 2. *остатак од комине после печења ракије, оно што остане у казану после дестилације.* – Џи́бра мло́го бљди́. Џи́бра се иси́пује на ђу́бре, ил се да́ва на сви́ње.

џибро́сује (рад. пр. џибросе́л, -а, -о) несвр. *пије, напија се.* – Сљг о́чу да се изабе́ре секрета́р на па́ртију ку́ји че да бу́де у́бав, па́метан, и да не џибро́сује. Кад ји затеко́ при каза́нат, они́ ве́ч бе́оше џибросе́ли.

џи́вка несвр. ономат. *испушта гласове џив-џив, оглашава се цврком као врабац.* – Вра́пчичи џи́вкају пот стре́ју. ⇨ *уџивка се.*

џивџа́н ЛЗ м зоол. *врабац* Passer (упор. врабљц). – Ши́ри се ко џивџа́н у ду́д. Разви́јен ко џивџа́н у коле́нца. (ирон.).

џиге́рица ж нов. *унутрашњи орган, највећа телесна жлезда која има важне функције у вези са разменом материја у организму, јетра* hepar. – Насече́ се на́-крупно бе́ла џиге́рица и дро́б, посо́ли се, и умо́та у скра́му. ⇨ *џиђерица.* ➞ *ђицерица,*

џиге́рњача ж *врста кобасице, црево надевено џигерицом и изнутрицама.* – Мераклије на ме́со по́себно во́ле џиге́рњачу.

џи́д мн. џи́дови м *здрава, крепка и снажна особа,* фиг. *џин.* Δ – Питу́је једљ́н Момчи́ла Бра́нковскога: „Момчи́ле, како́ ти је бобо-Де́са?“ – А о́н му одгова́ра: „А, она́ не ма́ри, она́ је пра́ви џи́д.“

џиђе́рица ГЛ ж *в. џигерица.* – Спре́мају си́вру оди кромпи́ри, и чорбу́ оди џиђе́рице.

▌**бе́ла** ~ *плућа заклане животиње.* – Ја́ по́више во́лим пр̑жену бе́лу џиђе́рицу од црну́.

▌**цр̑на** ~ *дроб, јетра.* – Дро́бови се пр̑во о́баре, па се насе́цкају на ко́ће и пр̑же.

џили́та се несвр. Δ 1. *рита се, пропиње се, отима се* (о коњу). – Ти́ја ко́њ бе́сан, не приоди́ му бли́зо, са́мо ли му се примљ́кнеш по́чне да се џили́та и да вр̑ља чи́вте. 2. фиг. *опире се, пружа отпор.* – Џа́бе се џили́таш, не́ч ми се о́тнеш.

џили́тне свр. *баци на земљу, обори.* Δ – Бо́ље ти је да се сми́риш, ако ри́пнем и́ма те џили́тнем да одлети́ш ко кли́са у доли́ну.

џили́тне се свр. *баци се, поскочи.* Δ – Тљг се на́ставникат о́стро џи́литну комто ра́зред, она́к накостре́шен ко ћура́н, пре́цепи ни.

џи́пка се несвр. 1. *игра се игре џипкања.* – У пла́дне овчари́ о́вце пла́ндују у пла́ндиште, а они́ се џи́пкају. 2. фиг. *преврће се од болова.* – По це́лу но́ч се џи́пкам по кре́вет од бо́лови, а не́ма ко́ји да ме одве́де при до́ктура.

џипка́ње с *пастирска игра штаповима. Џипкање је поглавито пастирска игра јачим, дужим и савитљивим штаповима. Џипкање може да буде или „седечћи“,*

када се седи, а тањим крајем штапа удара о тле да се извије и што даље одлети, или „шикање“, када се штап изатрке баца руком попут копља. Онај чији је штап одлетео најкраће у обе врсте игре „подлага“, тј. положи свој штап на даљини на којој је пао, а остали учесници га „дери“, тј. погађају својим штаповима његов штап. Губитник је онај који подлага, јер мора да доноси штапове осталим учесницима у игри, а победник онај који никада, или што ређе, подлага. Понекад губитник буде јахан, носи на леђима победнике на ону даљину докле је најдуже одлетео штап приликом ципкања. – Ципка́ли смо се већи́ном кат се око́се лива́де. Шика́ње је стојечћи́, а ципка́ње седечћи́. За ципка́ње тре́бе по́тињчак пру́т, тоја́шчица која́ се на́рочито за то́ј напра́ви.

ци́пне свр. фиг. *попије наискап.* – Си́пем му рећи́ју, о́н ју ци́пне одједну́ш, и тро́пне сас ча́шкуту од аста́л да се па́ напу́ни.

цо́мба ж *избочина на путу.* – Спе́кло се каљи́ште, па се направи́ле цо́мбе по пу́т колко́ о́ч, но́ђе да си скр̀ши чове́к.

цо́мбав, -а, -о *нераван, пун избочина.* – По такљ̀в цо́мбав пу́т и воло́вска ко́ла мо́гу да де се скр̀ају, та кам ли лимузи́на.

цо́ња шатр. несвр. *досађује се, лени́тари, цаболебари.* – И́ма до́ста такви́ који́ по це́л ди̏н цо́њају пред „Цр̀ни вр̀“, а дру́ђи који́ су буда́ле не́к рабо́те.

цоца́н м бот. *мирођија, нана* Menta piperita. – Цо́ца́н смо тура́ле у пасу́љ ка́д ва̀римо, да у̀баво мири́ше.

цубе́ мн. цубети́ја с *старинска мушка и женска горња одећа без рукава постављена памуком* (упор. памуклија). ▲ – И́маше напре́д цубети́ја без рукави́, басма́ озго́р, ози́доле мерика́н платно́, а ину́тра поста́вено сас ва̀ту, сас паму́к, па др̀жи топло́. Цре́ва му се смр̀зла, не мо́ж ји загре́је ни ва̀рена рећи́ја, ни пр̀тена кошу́ља ни ве́зен јеле́к, ни цубе́, ни забѝн.

цуке́ла нов. м/ж фиг. *мангуп, бараба, простак.* – Ту́ј цуке́лу ти́ да иска́раш, да не срамо́ти и те́бе, и це́лу на́шу роду́.

цуло́в шатр. м *мангуп, пробисвет.* – Сре́то једно́г на́шег цуло́ва, бле́сав ско́ро ко́лко и ја́, и пита́ га: Где́ си, бре́, спа́дало?

цумбу́с м *неред, свађа.* Δ – Скара́ли се, потепа́ли се, цу́мбус напра́вен, мили́ција доди́ла.

цумле́ прил. *заједно, скупа, у групи* (упор. ђумле). Δ – Кат се запроле́ти печалба́ри по́чну да спре́мају ала́тће, а же́не да ји пе́ру и кр̀пе, и ти́ће једѝн дѝн оти́ду ис село́ цумле́.

цу́рће ж мн. 1. *ветар, вихор у облику левка који може да направи знатне штете.* – Цу́рће те разне́ле дабо́гдаседа́л, па се ни́кад не виде́ла! 2. фиг. *бес, немир.* – Уле́зну тека́ поне́кад некакве́ цу́рће у ње́га, па по́чне да бесне́је, или се затво́ри у со́бу, и ћути́. ▌**ба́бине** ~ *напрасито расположење.* – Љу́ди се наби́ли по и̏же, и саде́ обр̀тају на калабѝлк, не́ма-не́ма па понећи́ нади́гне ока́ње по малу́, ва̀ну га ба́бине цу́рће. ⌂ **ва̀ну га цу́рће** *ухвати га лудило.* – И́ма тека́ кад ме ва̀ну цу́рће, па не зна́м ни куде́ и̏дем, ни кво́ рабо́тим.

цу́рцавац м *јагње које се прво ојагњи у сезони јагњења.* – На Цу́рцовдѝн се ту́ри вењ̀ц на овцу́ која́ се пр̀ва премузе́, и на ја̀гње које́ се пр̀во ојагњи́ло ту́ј го́дину, зове́мо га цу́рцавац.

цурци́л м *рогато мушко јагње које се обредно коље о Ђурђевдану.* – На Цу́рцовдѝн се ви̏јеоше ве́нци, па се пр̀ви вр̀ља у ре́ку да однесе́ све́ што́ је било́ ло́ше, сас дру́ђи се ћити́ла капи́ја, сас тре́ћи ведро́ у које́ че се му́зе млеко́, а сас четврти́ ја̀гње цурци́л, које́ је одере́дено за клање́.

Џу́рџовдьн ГЛ, ДЛ м *в. Ђурђовдьн.* – Џу́рџовдьн је о́вча сла́ва, а Свети-Вла́си воло́вска.

џу́ца м *човек ниског раста и мале вредности, слабић.* Δ – И она́ нашла́ некакво́г џу́џу да во́ди под ру́ку, па ми́сли да је ваву́ла Бо́га за бра́ду.

џуца́рњак м *запуштен и неугледан кућерак у распадању.* – Ла́за Те́тин се напушти́л, сму́ца се по село́ ко глу́ва ку́чка, а у ку́ћу кад му уле́знеш оно́ ко џуца́рњак.

џуџу́мка мн. џуџу́мће ж *већи земљани суд за чување зимнице са двема дршкама* (упор. врчва). – У џуџу́мку смо чува́ли турши́ју.

Ш

шава́р м бот. *трска, рогоз* Phragmites communis. – Ту́ј вододр́жно ме́сто, па ура́сал шава́р, не мо́ж се ми́не.

шавари́ше несвр. *сасушеним стабљикама шевара застискује међупростор између дуга код расушеног бурета или каце.* – Расуши́ла ми се бу́ришта, тре́бе да ји шавари́шем, прио́ди вре́ме сли́ве да се бе́ру.

шаварљи́в, -а, -о *терен обрастао шеваром.* – Немо́ј да пушташ о́вце да пасу́ куде́ је шаварљи́во ме́сто, да се не ометиља́ве, па му́ку да ви́димо док ји оле́чимо.

ша́јек м *чоја домаће израде, слична сукну, шајак.* – Же́не изатка́ју ша́јек, па се однесе́ на ваља́вицу та се ува́ља, па се од ње́га ши́ју панталóне, про́слуци и капути́.

ша́јечан, -чна, -чно *оно што је узрађено од шајека.* – Му́жи су се у ле́пе преме́не премењува́ли, панталóне у́баве, које́ за када́ су, про́слуци, па капути́ ша́јечни, ма́ ле́па је ношња́ била́, и гото́во.

ша́јкаџа ж *капа са дуплим странама као део народне ношње; војничка капа у бившој српској и југословенској војсци, шајкача.* – Сту́д па боли́, ко да си обле́кал плека́не панталóне, не пома́гају ни кљцу́ње, ни ша́јкаџа на у́ши. Сли́вовчањи су носи́ли по́више ша́јкаџе, а Стриже́вчањи шашири́.

шајто́в м *дрвена славина на бурету за точење вина или ракије.* – Бу́ре и́ма о́твор за цревó где́ се пу́ни, и о́твор за шајто́в, где́ се то́чи ређи́ја ел вино́.

ша́ка мн. ша́ће ж 1. *део руке од зглавка до врха прстију.* – И́ма ша́ће ко лопа́те. 2. *количина нечега што може да стане у двема шакама, прегрсти.* – Качама́к за три́ чла́на се не пра́ви от полови́н ша́ће бра́шно. За једно́ варе́ње тре́бу једне́ ша́ће пасу́љ.

ша́ли се несвр. *говори досетке, прави шале.* □ – Во́ли да се ша́ли, али по́више пра́ви не́слане ша́ле, по́сле му кри́в ђа́вол ка́д га неко́ј испреби́ва. ■ **шале́ње** *гл. им.* – Зи́ми се зберу му́жи у за́другу па по́чну да се зачѣ́чкују, ма́ то́ј си́тно шале́ње, да ји чу́јеш кат сти́гну на печа́лбу како́ се ша́ле. ⇔ *нашали се, пошали се, пошали се, прошали се.*

ша́лне свр. *засија за кратко, просија с времена на време између облака* (о сунцу). – Сљнцето ша́лну мецу о́блаци, изгле́да че се попра́вља вре́ме.

шалци́ја м *шаљивчина, онај који воли да се шали на свој и туђ рачун.* – Би́л је и весеља́к и шалци́ја, па су се све́ девóће отима́ле до коју́ че да се́дне, ел да се ва́не у ко́ло.

шалци́ка мн. шалци́ће ж *жена шаљивџија.* – На́да Га́чкова бе́ше и песнопо́ђа, и играо́рка, и шалци́ка, а и́маше ју и у све́ дру́ђе ра́боте.

шама́рчина ж *аугм. од шамар.* – Де́те, смири́ се, да ти не вр́жем шама́рчину, па и́ма да ти три́ дьна пoју́ у́ши.

шами́ја ж *четвртаст комад тканине за покривање главе, повезача* (упор. марама). – Има́ло је шами́је од со́рте: за по́старе же́не зелене́ и жљ̀те, големе́ и четвртне́, сас а́леви цве́тови и зелени́ ли́стови; за по́младе тѣ̀ње ко ли́с сас чи́пће ил льскавчети́ја о́коло. Моја́ ба́ба, ко сѣ̀г да ју гле́дам, ле́ти у црно́ сукно́, о́здоле бела́ кошу́ља сас широ́ни рукави́, на но́ђе ву́нене чера́пе и сви́нсћи опѣ̀нци, а на гла́ву ка́цава шами́ја.

шамије́тина ж *пеј. од шамија.* – Забули́ла се сас шамије́тину, са́мо вој се о́чи и но́с ви́де.

шами́ћа ж *хип. од шамија.* – И девојчети́ја су носи́ла кво и ста́ре же́не: ле́ти сукьнце́, зими забѣ̀нчак, на гла́ву шами́ћа. Чу ти ку́пим, чу ти ку́пим, / сви́лен зѣ̀бѣн, сви́лен зѣ̀бѣн и шами́ћу… (нар. п.).

шамиче́ мн. шамичети́ја ж *марама за главу од финијег платна и мањих димензија која се касније појавила, и носиле је девојке и млађе жене.* – Бо́са ни гле́да из вино́-град, чѣ̀с-чѣ̀с па се поусми́не, и она́к покри́је у́ста сас шамиче́, а ми́ се поднесе́мо, одла́тимо ко замла́тени.

шамиче́нце мн. шамичети́ћа с *хип. од шамиче.* – Ди́же се, обле́че си капутле́, за́-бради шамиче́нце, и у́мота се сас ша́л.

шамлѣ̀та несвр. *бунца.* – Некаквó шамлѣ̀та у сѣ̀н, али се не разби́ра квó при́ча.

шамогла́вес, -та, -то *ћакнут, шашав, на своју руку.* – Како́ мо́ж да си то́лко дрно́сана и шамогла́веса не и́де ми у па́мет.

шамогла́ви несвр. *помућује свест, онесвешћује.* – Немо́ј да га то́лко уда́раш по гла́ву, душма́нине, ако си ти шамогла́в, немо́ј ње́га да шамогла́виш. ⇔ *зашамоглави, ошамоглави.* ➡ *шамути.*

шаму́ти несвр. *помућује свест, онесвешћује* (упор. шамоглави). – Тлѣ̀ца ме у гла́ву, шмау́ти ме, гле́да да ме не́ма, моје́ су му́ће големе́. ⇔ *зашамути, ошамути.*

шамши́р м бот. *зимзелени густо разгранати грм, шимшир* Buxus sempervirnes. – У на́ше село́ ско́ро сва́ка ку́ћа и́ма шамши́р. ⇨ *шемшир.*

шамши́рка ж нев. и. *које је млада надевала старијој јетрви.* – Која́ квó и́ме ми рече́ таквó вој даде́м: која́ Пи́сарка, која́ Пловди́нка, која́ Убави́ца, која́ Шамши́рка.

шамши́рчак м *дем. од шамшир.* – Гле́ кѣ̀в је гу́с и у́бав ови́ја шамши́рчак.

ша́нац м *војно утврђење.* – Ша́нац на Јереми́ју је прави́л кра́љ Ми́лан, а ка́мен за ње́га је дока́руван из Мо́дру Сте́ну.

шангаре́па ж бот. *мрква, шаргарепа.* – У ло́нац се пр̀жи насе́чен лу́к и шангаре́па, и додаде́ се једна́ шо́ља натре́бен ори́з.

шандр̀цне шатр. свр. *сиђе с ума, помахнита.* – О́н ша́ндрцну кат про́сврдли како́ су и ње́г зашамути́ли, и ене́ га при́ча по ва́рош кому́ сти́гне како́ је оста́л и без ку́ћу и без имо́вину.

ша́нтав, -а, -о 1. *који је хром.* – Ја́ сам ша́нтав у једну́ но́гу от како́ сам ро́ден. 2. *који није при свој памети.* – Ма́ она́ је ша́нтава у мо́зак кад је ману́ла онаквóг чове́-ка. 3. *који је извитоперен, неправилног облика.* – Ја́бућеве уби́л гра́д, па све́ некакве́ ша́нтаве, несу́ окру́гле и у́баве ко што́ тре́бе да бу́ду.

шантаве́је несвр. *постаје хром.* – Старе́јемо, шантаве́јемо, а изгле́да и го́диневе поста́доше ша́нтаве.

ша́п м вет. *заразна болест на пајцима код пајкара.* – Дра́га Дакле́м низа сока́к те́ра на влаче́г липца́лу овцу́ оди трља́к, а неђи́ га питу́ју да ли ју је ву́к удави́л, или је липца́ла оди ша́п.

шапе́тина ж фиг. *велика и од посла изобличена шака.* – И́ма шапе́тине ко ме́чка, не да́л ти Бо́г да те с њи́ сти́сне за гу́шу.

ша́ра несвр. 1. *жврља.* – Де́ца, немо́ј да ша́рате по зи́дови, ско́ро смо кречи́ли, нека́ буде́ ма́лко и при на́с чи́сто. 2. фиг. *мангупира се, шврља.* – Гла́ву чу ти отђи́нем

ако чу́јем да си поче́ла да ша́раш по село́ док сам ја́ на печа́лбу. ⇔ *ишара, зашара, нашара, ошара, прошара, ушара.*

ша́ра се несвр. *почну да се појављују поједи зрели плодови.* – У виња́гуву гро́зје поче́ло да се ша́ра, ве́ч мо́же да се отђи́не понеђи́ гроздьк. ⇔ *прошара се.*

шаренéје се несвр. *шарени се.* – Посади́ла свака́ква цвећети́ја, па вој се гради́нче шаренéје ко да је шарни́цу распро́стрла прет ку́ћу. ⌂ **било се шаренéје** *буде у заблуди; причињава се онаквим какво није.* – Немо́ј да ти се било шаренéје, нéло до́бро отва́рај о́чи кво рабо́тиш, и куде́ какво при́чаш. ⇔ *зашаренеје се, ушаренеје се.*

шарени́ца ж 1. *вунени прекривач и покривач изаткан са шарама у више боја, ћилим.* – О́твори ко́вчег, поче́ да ва́ди рубу́, па ми вели́: Ово́ј је ћена́рна кошу́ља за младожéњу, о́вој је ве́зен пешћи́р за де́вера, ово́ј су шарени́це за при́јатељи, а ово́ј су ве́зене чара́пе, ове́ја што́ и́мају ша́рку на сто́пало су же́нсће, а ове́ја што́ и́мају ша́рку до коле́на су му́шће. 2. фиг. *неверна супруга, жена лаког морала.* – Отвори́ пи́смо, извади́ арти́ју, расклопи́ ју, на њу пи́ше: жена́ ти је шаре́ница. Ма́ни ме, бре́, учи́теље, несьм ти ја́ шарени́ца ко она́ј Ра́дошевка.

шарено́ прил. фиг. *свакојако, и овако и онако.* – Како́ си? – Ша́рено, даньс ова́к, ју́тре она́к, угла́вном како́ дру́ђи одре́де.

шаренчьк, -нка́, -нко́ *хип. од шарен.* – Рогу́шка бли́зни две́ ја́ганци, једно́ шаренко́, једно белко́. Шаренка́ кра́вица, у́бава на гледа́ње, а и добра́ млеку́ља.

ша́рица[1] ж *овца са шаром на леђима, и име таквој овци.* – Ако овца́ и́ма ша́ру на грби́ну кр̑стимо ју Ша́рица ел Ша́ричка.

шари́ца[2] ж *дечја игра набацивања камена на обележену линију.* – Деца́ су игра́ла и шари́цу, пу́ште ли́нију, и вр̑љају ка́мик да па́дне на ли́нијуту, како́ што́во са́ па́ре вр̑љају.

ша́рка ж 1. *дем. од шара* (цртеж). – И́маше са́рајевсћи конди́ри, па глеѡо́сани с ра́зне ша́рће по њи́, жльте́, цр̑не, на пру́тови. Ве́зене чара́пе које́ и́мају ша́рку на стопа́ло су же́нсће. *крава са шарама по телу, и име таквој крави.* – Кра́ва која је шарена́ и по меши́ну и по грби́ну је ша́рка.

ша́рко м *во са шарама по телу.* – Има́л сам Бу́лчу и Си́вчу, а сьг и́мам Ша́рка и Бе́лчу. Ономе́д се Ша́рко одврзал од ја́сла, па ло́м направи́л по шта́лу.

ша́рне се свр. фиг. *потпише се, стави свој потпис.* – Ми́ и́демо по ку́ће да збе́ремо по́тписи, да доведе́мо во́ду, мо́ж да погле́даш који́ су потписа́ли, па ако о́ч и ти́ да уче́ствујеш, ти́ се ша́рни на спи́сакат.

шару́ља ж *крава са шарама по телу, и име таквој крави* (упор. и шарка[2]). – Прода́домо си Шару́љу млеку́љу, са́ че цр̑вимо ја́јца за млекце́.

ша́тка мн. ша́ће ж *патка, пловка.* – Они́ су до ре́ку, па чу́вају и коко́шће и ша́ће. Ту́ј о́че да слету́ ди́вје ша́ће, а Љуби́сав ти је сас пра́чку по́бољ не́го некоји́ сас пу́шку.

ша́трав, -а, -о *који је са деформисаним ногама, шепав* (упор. патрав). – Драго́мир из Ради́њици неје́ ћо́пав, о́н је ша́трав, но́ће му се разве́ле у коле́на, па мо́же ку́че да му про́јде кроз њи́, а зна́м једно́г Дани́ла из До́л, њиго́ве се па но́ће зби́ле у коле́на, а ступа́ла му до́јду а́рно раздво́јена, па о́ди ко на но́жици. Кра́ва ми ша́трава, за са́ се јо̑ш не мо́ж с њу́ рабо́ти.

ша́три несвр. 1. *храмље, тешко се опире на једну ногу.* – Боли́ га нога́, па ша́три ка́д о́ди. 2. *гега се у ходу „као шатка“.* – А́јде пожури́, кво́ ша́триш ко кат си се усра́л у га́че. ⇔ *дошатри, отшатри, рашатри се.*

ша́чка мн. ша́ће ж *дем. од шака.* – Тури́ ми у ша́чку шиће́рчак, па чу си га ја́ по́сле изли́жем.

ша́шав, -а, -о *умно поремећен, будаласт, луд, луцкаст.* – Ша́шав ли си, бре́ ти́, ел ти мо́зак ва́ли, што́ би́јеш гове́дата то́лко?

шашаве́је несвр. *постаје шашав.* – Напи́је се па шашаве́је, беснéје, sве́ри деца́, до́кле га не пу́шти пија́нката, а она́к мло́го до́бар. ⇨ *шашави.* ⇔ *пошашавеје*

шаша́ви несвр. *в. шашавеје.* – Ода́л се у пијеља́к, ве́ч поче́л да шаша́ви, а бе́ше до́бар домачи́н. ⇔ *зашашави, ошашави, пошашави.*

шашавља́к м *бес, лудило.* – Има те́ка, ва́не га с вре́ме на вре́ме накакљ́в шашавља́к, па да ни сви́ поте́па, па га про́јде, и по́сле ко да ни́шта неје́ ни било́.

ша́шињка мн. ша́шињке ЛЗ ж 1. *кукурузовина, гола стабљика кукуруза, тулузина.* – Личи́ вој цига́ра, ко на пра́се ша́шињка. 2. *листови који се ољуште с кукурузног клипа, комушина.* – Олу́пимо мору́зу, па ша́шињке да́вама на гове́да да једу́. ➞ *шашка.*

шаши́р м *в. шешир.* – На гла́ву смо носи́ли шу́бару, ре́тко да је нећи́ има́л шаши́р. Мо́ре, и го́спође но́се шашири́, а не са́мо ми́ сеља́ци. Личи́ му шаши́р, ко на свињу́ сама́р.

ша́шка мн. ша́шће ГЛ, ДЛ ж *кукурузовина, гола стабљика кукуруза, тулузина* (упор. шашињка). – Она́ на́врља су́ве ша́шће и по́тњнка дрва, да се по́брж ву́рња напа́ли да опече́ ле́б. Ле́гнеш сас ка́шкаве чара́пе на сла́мњачу от пр̀тено платно́ напу́њену сас ша́шће, па спи́ш ко за́клан.

ша́шља м *шашав човек, будала.* – Ма́ куде́ мо́жеш ти́ с то́га ша́шљу да изле́знеш на кра́ј, о́н зна́је са́мо да се напи́је, и да се ка́ра и би́је.

ша́шње с збир. *стабљике кукурузовине са листовима повезане у снопове, служи за исхрану говеда током зимских месеци.* – У зо́ру се ди́гнемо да врзу́јемо ша́шење на њи́ву до́к се неје́ напе́кло на сљ́нце. Иди́ ту́ри пред кра́ве два́ сно́па ша́шње. На гове́да дњу да́вамо ша́шње, а у́вечер им ту́римо се́но за преко но́ч. ■ **си́тно** ~ *листови у који је увијен кукурузни клип, комушина.* – Кр̀шимо кла́сје, па га вр̀љамо на ку́п, по́сле от ку́пат узи́мамо кла́с по кла́с, па га лу́пимо, а ша́шњето збира́мо у ко́ш и но́симо у пле́вњу.

шљльбљ́ непр. прид. скр. *који је у исто време шашав-луд-блесав.* – Она́ је ма́лко шљльбљ́, а узди́за се ко да је не зна́м каква́.

шљ́кнут, -а, -о 1. *бачен, забачен, одбачен.* – Ку́де се де́ну гребу́љана? – Ене́ ју шљ́кнута чљ́к иза шта́лу. 2. *несташан, откачен, ћакнут.* – То́ј њи́но девојче ма́лко шљ́кнуто, не зна́је за голе́м сра́м, по це́л дњ́н одла́ти по пути́шта, до́м се не скаџу́је.

шљ́пне свр. *изговори шапатом, шапне.* – Од њу́ се не мо́ж ни́шта сакри́је, ако нешто́ о́чеш да шљ́пнеш некоме́, она́ се ти́ће помуљи́ од негде́, и све́ чу́је. Не разбра́ кво́ ми шљ́пну, поновѝ јо́ш једну́ш.

шљ́пче несвр. *шапуће.* – Кво́ шљ́пчеш, орати́ ко чове́к, ни́шта те не чу́јем. На глу́вог не вре́ди да шљ́пчеш. ■ **шљпча́ње** *гл. им.* – На кра́ј се све́ у́тиши, са́мо се чу́је шљпча́ње, то́ј се моја́ ма́ти мо́ли. ⇔ *отшиљче, прошиљче.*

шљ́ц узв. *којим се гони мачка* (упор. и пљс). – Шљ́ц, бе́с те вати́л, не́је ти ме́сто под аста́л, иди па ва́тај пога́нци.

Шва́пско с *Немачка.* – Че́рка му у Шва́пско жи́ви, унучети́ја му шва́псћи ора́те, и ка́д до́јду у пе́т го́дине једну́ш кво́ да при́ча с њи́, и како́ да им се изра́дује кат се не разби́рају у орату́ту.

шва́ргла ж *свињски желудац пуњен месом, сланином, крвљу и зачинима, па затим куван.* – У́зне се шћембе́, очи́сти се и си́рово се пу́ни сас ме́со од гла́ву, посо́ли се и тури́ се би́бер и пипе́р, уши́је сас пр̀тен коњ́ц, ва́ри у во́ду и бљ́цка сас иглу́ док се ва́ри.

шви́зга несвр. *замахујући производи оштар звук прутом или бичем.* – Учи́тељ узе́л на́јдебел пру́т, и́маше ји ра́зни, па са́мо шви́зга сас ње́га и ше́тка се около на́с.

шви́кне свр. *звизне, произведе звиждук дувањем у прсте.* – Тамѝн ја́ изнесе́м сирињѐнце и ређи́јицу, ко да им нећи́ шви́кне у пр̏сти, о̀дма се издовла́че.

шви́ндер рет. шатр. м *варалица, мангуп, швиндлер.* – Поне́ла Петка́на у̀баву јереба́сту коко́шку, голема́ ко петѝл, да се тра́мпи сас Душа́нку за ква́чку, ал Душа́нка шви́ндер жена́, не теја́ла да се тра́мпи и ка́д ва́јду и́ма, њо́ј по́блага ту́цаште́та.

шви́рка несвр. *уснама изводи нарочити звук, звиждуће* (упор. свирка 1). – Гоца́ ни и́ма који́ једе́мо незара́дено, ал смо си накриви́ли ши́ју, и шви́ркамо си, бѝш ни бри́га који́ зара̏цује.

шви́ска несвр. *удара бичем или танким прутом.* – Кат прека́рамо с лудова́ње, башта́ ни уведе́ у по́друм, па ни шви́ска с пру́т, ко́лко да ни позапла́ши, и за ме́сец дѝна смо ми́рни. ➞ *швићка, шврска.*

шви́ћка несвр. *удара бичем или танким прутом* (упор. шви́ска). – Ри́пимо се ми́, па бе́ж, а о̀н по на́с, па ни са́мо шви́ћка сас пру́т где сти́гне.

шви́ћне свр. *удари бочем или прутом.* – Не би́ било́ пр̏ви пу́т да ни Је̏лка уте́па некоју̀ живи́нку, зара̏цује пру́т, па да ју човѐк шви́ћне. Саде̏ једну̀ш ми се на̀ока због оре̏ј ка́д га те́омо сас комши́ју о[т]цече́мо, ма́ и шви́ћну ме сас би́ч, тѝг и ни́кад ви́ше.

шволера́ција ж *љубавна авантура, шваленанција.* – Би́ва га по шволера́цију. И̏ма понећи́ се одаде́ на љѐк живо́т, на сћитњу̀ и шволера́цију, па си запоста́ви и до̀м и поро̀дицу.

шво̏љ̏ц мн. шво̏љци́ м *ућебана громуљица на одевном предмету од вуне* (упор. типка). – Обле́кла ба́бин ву́нен це̏мпир, о̀н сѝв у шво̏љци́.

швр̏ска несвр. *удара бичем или танким прутом* (упор. шви́ска). – Сачека́ га, и тамѝн да ла́пне једно̀ шље̏же које̏ се бе́ше отранчи́ло, ја̀ изрипи́ сас пру́т, па кат поче́ да га швр̏скам, а о̀н подви́л ре́п и бе́га ли бе́га. ⇔ *ишврска.*

швр̏сне свр. *удари танким прутићем.* – Да си жи́лав ко врба́, да си цвр̏с ко дре́н, да ри́паш ко јеле́н! – вели́ Ђо̀ка, и не́ма-не́ма па швр̏сне некога́ сас пру́т по ду́пе.

швр̏ца несвр. 1. *избија у танком млазу, штрца.* – О̀друби му гла́ву на тру́п, петѝл по̀че да пра̀ с кри́ла, а из гу́шу му швр̏ца кр̏в. 2. фиг. *врши малу нужду, пиша.* – Си́не, кат швр̏цаш заврни́ се ната́м, срамотно̀ да те сви́ гле̏дају. ⇔ *ушврца се.*

шебе́к м *врста мајмуна црвене стражњице* (упор. мајмун). Δ – Ја̀ га пра̀вим на човѐка, о̀н се пра̀ви на шебе́ка. Па̀метан је сељак, мо̀ж га држимо̀ за буда̀лу, мо̀ж га пра̀јимо на шебе́ка, ал је па̀метан. Напи́шем књи́гу, су̀дија ми ре̏пне ка̀зну, али ко̀ј га ши́ша, они́ја који́ сам описа̀л у књи́ђете за̀увек оста̀ли шебе́ци.

шебе́чи се несвр. *руга се, исмејава кога правећи га будалом.* – Сви́ га че̏кају да се шебе́че с ње̏г, на̀јмлад, а о̀че да је по̀мајстор од њи́.

шебо̏ј м бот. *баштенско цвеће пријатног мириса* Cheiranthus cheiri. – И̏ма сва̀какво гради́нско цвѐће: а̀левче, гми́тровче, мушка̀тла, миња̏шка, милова̀нка, же̏нка, зе̏вкало, љи́љаче, шебо̀ј…, не мо̀гу се ни се̏тим како̀ се свѐ зову̀.

шебо̏јчьк м *хип. од шебој.* – Црве̏ниви шебо̀јчьк ти мло̀го у̀бав, да ми даде́ш че̏пчицу од ње̏га да га и ја̀ запа̀тим.

шеве̏љ-деве̏љ прил. *врлуда, иде лево-десно.* – Чи́м га ви́димо да и́де ма̀лко на шеве̏љ-деве̏љ, по̀чнемо да се штре̏цамо, зна̀мо га какѝв је у пија̀нкуту. Ка̀д ји силди́шу пце̏та, ку̀рјаци бе̏гају на шеве̏љ-на деве̏љ, па се ћи́ну.

шевр̏да несвр. 1. *клима се, кривуда.* – За̀дњи то̀чак на ко̀ла ти шевр̏да, са̀мо што̀ не отпа̀дне. 2. *врда, избегава да испуни обавезу.* – Немо̀ј да шевр̏даш, не̏ло доди́ на ра̀боту како̀ смо се погоди́ли, ил вр̏тај па̀ре.

шевтели́ја ж бот. *кајсија* Prunus armeniaca. Δ – Ма́ра се́де пот шевтели́ју по́садену на ме́ђу између на́ше гради́не, и по́докну ме да при́јдем да ми нешто́ ка́же.

шевтели́ћа ж *младица кајсије*. – Прими́ла се шевтели́ћата, пушти́ла ли́стовчичи и напупури́ла да цвти́.

шега́ ж *шала, ругање, пошмевање.* – Ви́ че са́ да те́рате шегу́, али тека́ си је ко што́ ви при́чам, по ре́д и по и́стину. ➞ *шегачење, шољћа*

шега́чење с *шала, ругање, пошмевање* (упор. шега). – За́друга пу́на, прода́вац тр̏ља ру́ђе, чи̏с-чи̏с па му́не понекоје́ пи́во на ту́ђ рачу́н, е́м пи́је му́фте, е́м га напла́чује, за њег па́ре и му́фте пије́ње, за на́с шега́чење, ку́ј кво́ во́ли.

шегу́је се несвр. *тера шегу, шегачи се, сирда се.* – Што́ не а́еш кад ме чу́јеш, не́ло се с ме́н шегу́јеш? Де́ца, немо́ј ми се шегу́јете, ја́ сам ста́ра жена́.

шеме́тина ж *некакво натприродно биће, авет.* – Мо́ј баште́ при́чаше: ишѣ́л о́н, а но́ч било́, оно́ искочи́ло некакво́ ко чове́к у црно́, шеме́тина, такво́ некакво́, и и́де прекај са́му ва́ду, прекај ре́ку, и ка́же: Ја́ сви́тну сас маши́ну, и оно́ се и́згуби.

шемши́р м бот. *в. шамшир.* – Гради́нченце смо има́ли испред ку́ћу, и у ње́г бе́ше голе́м шемши́р.

шемши́ров, -а, -о *оно што се односи на шемшир, што припада шемширу.* – Ве̏ци̏це ко пија́вице, а трепчи́це ко шемши́рове гра́нчице.

ше́не свр. *мрдне памећу, полуди.* – Ма́лко шену́л, неје́ чи́тав с па́мет, бо̏ље ти је да не́маш ра́боту с ње́га.

шепенде́р м *земљани бокал за вино.* Δ – Деда-Радо́мир све́ с ајду́к то́чеше вино́ из бу́ре, па га си́пе у шепенде́р, а оно́ црвено́ ко кр̏в. Вино́ се некада́ пи́ло из шепенде́р.

шербе́т м *сладак напитак од упрженог шећера куваног са водом.* ▲ – Шербе́т је здра́в да се пи́је кад је чове́к прела́ден. Мло́го си ми зашићери́ла каве́во, направи́ла си га ко шербе́т.

шереме́т непр. прид. *необичан, напрасит, чудан, који изазива подсмех.* ▲ – Чи́м га приме́те да је ма́лко шереме́т, деца́ по́чну да се шо̏љћају сас ње́га. Ма́је се ко Гми́тар Шереме́т.

ше́рпа ж *дубља, метална кухињска посуда која служи за кување или печење.* – Дошѣ́л из др̏ва, у релну́ виде́л ше́рпу сас пу́њене попо́шће, се́дал, и све́ ји поје́л до једну́, ка́т по́сле дру́ђи да једу́ – ше́рпа празна́.

шерпе́ мн. шерпети́ја с *дем. од шерпа, шерпица.* – Сва́рим во́чће у шерпе́, па си то̏ј поједе́м с ле́б, и ручѣ́к за ће́в. Дево̏јченце, ту́ј пеше́с го́диње ако и́ма, назбра́ло ста́ра и пробу́шена шерпети́ја, и у њи́ „ме́си ле́б“ оди кали́ште.

шерпе́нце мн. шерпети́ћа с *хип. од шерпе.* – Не зна́м сас кво́ ји ти́ ра́ниш, ја́ им си́пем у шерпе́нце са́мо три̏це, а она́ не́че да кљу́цају.

шерпе́тина ж *аугм.* и *пеј. од шерпа.* – Шерпети́нава се сва́ изљуска́ла, али не́мамо дру́гу, па си се с њу́ слу́жимо.

ше́с бр. *шест.* – При га́зду се ра́ди от ше́с до ше́с, а не ко у држа́вно предузе́ће от ше́с до два́.

ше̏се́ бр. *шездесет.* – Из Го́рњи Стриже́вац су изђину́ли ше̏се́ ду́ши. По ше̏се́ чове́ка насе́дају уз аста́л, па се наједу́, па се напију́, па се запе́вују и натпе́вују, а сла́ва трају́ три́ дѣ́на.

шесна́јес бр. *шеснаест.* – Ожени́ли су ме ка́т сам напуни́л шесна́јес го́дине, али су мора́ли да потпла́те да по́п одо́бри.

шести́на ж *шест мушких особа.* – Били́ смо шести́на из на́ше село́ у ра́дну бри-га́ду ка́т се гради́л Но́ви Бе́оград.

ше́та (прил. сад. шета́јечи) несвр. *хода лаганим кораком, иде амо-тамо.* – Умори́ се шета́јечи наго́р-на́дол. ⇔ *прошета.*

шéтка се несвр. *шета се у дем. значењу.* – Њи́на деца́ се шéткају по бéли свéт, до́к ми́ кр̏ваве га́че пéремо, и пођину́ли сара́њујемо.

шéтња ж *шетање већег броја особа на улици* (упор. корза). – Цéл дѝн рабо́тимо, а у̀вечер мéсто да одмо́римо ми́ ѝдемо на срéцало у шéтњу, па до ко̀ј рéд та́мо оста́немо.

шеши́р м *део одеће (мушке или женске) који покрива главу са ужим или ширим ободом у доњем делу.* – Ако нéма за кво́, тéпају те што нéмаш ка́пу на гла́ву, ако ѝмаш ка́пу тéпају те што нејé капчé, ако ѝмаш капчé тéпају што нејé шеши́р, кад је шеши́р тéпају што нејé шубара. ⇨ *шашир, шишир.*

шеши́рчьк м *дем. од шешир, шеширић.* – Једѝн ва̀шар То́за се промени́л, накриви́л шеши́рчьк, ушиљи́л бр̏ци, и тека́ нађи́здан крену́л на вр̏шу, сви́ га о́кају ва̀шар, а о́н га о́ка вр̏ша. ➞ *шеширче.*

шеши́рче мн. шеширчети́ја с *дем. од шешир, шеширић* (упор. шеширчьк). – Прéмени се Јелéнко, ту́ри но́во шеши́рче, она́к по́виш на ти́л, ћевли́јсћи, како́ личи́ на домачи́на кад ѝде на сла́ву.

шеширџи́ја м *занатлија који прави и продаје шешире.* – О́н за мéне ни́шта не преста́вља, ја́ и о́н смо ко Бо́г и шеширџи́ја.

ши́ба несвр. *удара* (обично прутом). – Не ши́бај га с ру́ку, бо́ље с прутѣ̀к, па по голо́ дупéнце. ⇔ *ишиба.*

ши́баџија м шатр. *беспосличар, лењština, готован.* – Привéли у ку̀ћу некаквóга ши́баџију, па они́ одла́те по ра́боте, а о́н се излежава ко пребі́јено ку́че.

шиби́нка ЛЗ м *хип. од прут, прутић* (упор. прутѣ̀к). – Мо́ре, узни́ шиби́нку, па га ишви́скај по дупéнце, да се не ду́рли бес по́требу.

ши́бица ж *кутија са палидрвцима* (упор. машина 2). – У̀јутру ту́рим су́ва дрвца́ и сла́мицу у кубéнце, и потпа́лим сас маши́ну, са̀ ју зову́ ши́бица, па кат се ујáчка о́гањ, по́чнем да ту́рам кру́пна дрва.

шибља́к м *тле обрасло грмљем, честар* (упор. грмак). – Му́ни се у тија̀ шибља́к, па несéчи ко̀лци да вр̏жемо петлицањѝ у гради́ну. ➞ *шипраг.*

ши́бне свр. 1. *снажно удари.* – Да те ши́бне једѝнпут, ѝма те у̀зем нака́ра. Ја̀ ју ши́бну преко у̀ста, она́ се скљо́ка при шпо́рет, по́сле ми бéше ја̀д, ал ка́сно. 2. фиг. *удари пљусак.* Ти́ си седи́ш у ладови́ну, а ене́ о̀блаци, ви́диш ли кви́ су црни́, ако ши́бне ћи́ша, ѝма да упропа́сти сенцéто, а тамѝн се у̀баво просуши́ло.

ши́вра рет. ж *тајни знак, шифра.* – Ђо́ра у̀зне чукле́ и у на́ковањ уда́ри ши́вру: ди́ндири-ди́н, ди́н-ди́ндири, и за два́ мину́та етé ју њего́ва жена́ Зо́ра, ако нејé чу́ла ши́вруту, па се заба́ви, ови́ја по́чну да га зајеба́вају: Ђо́ре, чу́кну ли Зо́ри, да про́бам ја̀.

Ши́втар м *в. Шиптар.* – Учéте како́ смо се тепа́ли сас Ши́втари, и ѝма па да се тéпамо, до́к се нећѝ не прека́ра на́чисто, ел му се не за̀тре заирé.

шивоњéр м *орман за рубље, шифоњер.* – У шивоњéр нади́плене ванéле, блу́зе, чара́пе, му́шће и жéнсће, пу́н, изјуши́л се.

ши́ја ж анат. *део тела који спаја главу са трупом* (упор. врат[1]). – Ђо́ра Ча́вшовсћи ду́маше: Ѝмам козу́ лијара́, чѣ̀к и[з] Ста́ру пла̀нину би на грби́ну ву́ка донéл да ју уда́ви, али ме стра́ да ми ши́ју не згребé. Во́л рѝје, оно́ си му зевња̀та на ши́ју па́да. ⌂ **нави́је ши́ју** *уинати се.* – Нави́је ши́ју, и са́мо њури́. ⌂ **пови́је ши́ју** *преда се.* – Ца́бе се тепа́мо, на кра̀ј пови́мо ши́ју, где чéш ти́ с то̀лку си́лу да се бо́риш. ⌂ **зару́би ши́ју** *направи дебео врат, удебља се.* – Заруби́л ши́ју ко вéпар, ал ју нејé заруби́л с турши́ју, нéло с мешчину́ и крка́нлуци. ⌂ **позама́зни ши́ју** *удебља се, направи врат.* – Позамазни́л ши́ју, али с му́фте частевља̀ње и крка́нлуци. ⌂ **че му смрди́ ши́ја** *добије дебеле батине.* – Ако те уда́рим, ѝма ти смрди́ ши́ја три́ дѝна. ⌂ **угори́ се ши́ја** *добије батине.* – Дéте, не задéвај се с мéн, ако те ува̀тим, ѝма да ти се уго́ри ши́ја.

шија̏ви се несвр. *отеже се приликом упрезања* (о говечету). – Ја̏ га упре̏зам, оно̏ се шија̏ви ко да пр̏ви пу̏т ви̏ди јерѣ̏м.

шија̏ћи, -а, -о *који је у вези са шивењем, шивећи.* – И тека̏, она̏ о̏ткара ства̏ри и шија̏ћу маши̏ну при Ста̏нка, и једну̏ но̏ч кли̏снуше за Бе̏оград.

ши̏је несвр. фиг. *надмаши у чему.* – У све̏ те ши̏јем, и по̏јак сам, и по̏убав сам, и све̏ по̏умејем о[д] те̏бе, једи̏но ме ти̏ ши̏јеш у лага̏ње. ⇔ *зашије, нашије, ошије, пошије, пришије, прошије, сашије, ушије.*

ши̏ка се несвр. *врста пастирске игре бацања тољаге удаљ* (упор. и ципкање). – Напра̏вимо тоја̏ђе, па ји изма̏знимо са срчу̏ де се до̏бро пу̏згају, и до̏к о̏вце пла̏ндују ми̏ се ши̏камо да ви̏димо чија̏ тоја̏га че на̏јдолеко да одлети̏. ■ **шика̏ње** *гл. им.* – Шика̏ње почи̏њамо ка̏т се лива̏де око̏се. ⇔ *нашика се.*

ши̏кало с *лук са стрелом.* – Пру̏т сави̏јемо, и вр̏жемо кра̏јеви с врцу̏, од тр̏ску напра̏вимо стре̏лу, и на једѣ̏н кра̏ј ту̏римо катра̏н да што̏ да̏ље одлети̏, гаџа̏ли смо ме̏те, а и такмичи̏ли смо се чија̏ стре̏ла че на̏јдолеко да одлети̏.

шика̏ља̏ћа мн. шика̏ља̏ће ж *бацаљка, дечја играчка од суве кукурузовине са рупицом при врху у који се уметне камичак, и баци да одлети што даље.* – Деца̏ се вр̏љају сас шика̏ља̏ће, пра̏ве се че̏лењће на гла̏ве, на ру̏ће и но̏ће се ди̏зају цволи̏ће.

шике̏р ЛЗ м *шећер.* – Поне̏ки ту̏рају шике̏р у ко̏мину. ⇨ *шићер.*

шике̏рчак ЛЗ м *дем.* и *хип. од шикер.* – Немо̏ј да жа̏лиш, тури̏ му по̏више шике̏рчак, да је по̏благо.

ши̏кне свр. *баци, завршачи.* – Изеде̏м ти живо̏т сас сце̏пене ча̏рапе! – по̏мисли си Ма̏ра, па ји со̏бу и ши̏кну у трња̏к при пу̏т.

ши̏ло с *алатка оштрог врха за бушење рупа.* – Сас ши̏ло се бу̏ше ру̏пице на каи̏ш. ⌂ **ши̏ло за огњи̏ло** *мило за драго, врати истом мером.* – Чу ти вр̏нем ја̏ ши̏ло за огњи̏ло.

ши̏љ, -а, -о *шиљати, оштрог врха.* – Да га заши̏љиш да бу̏де ши̏љ ко ши̏ло, да мо̏же ље̏ко да ула̏зи.

ши̏ља м надим. *мршавог и високог мушкарца.* – На Ча̏лу Ши̏љу се обеси̏л си̏н, момче̏ јо̏ш, како̏ га сарани̏ли, Ча̏ла ле̏гал у кре̏вет, и по̏сле три̏ ме̏сеца и о̏н умр̏л.

ши̏љав, -а, -о *шиљасти.* – Обу̏ла ши̏љаве ципе̏ље, а панатало̏ње трофрта̏ље, ко да је у ре̏ку стоја̏ла ка̏д ји пробува̏ла. Ка̏д од иво̏рку Пиздицу на Бласку̏н погледа̏ш, она̏мо комто Су̏теску и̏ма једѣ̏н голе̏м ши̏љав ка̏мен, при̏ча се да ту̏ј и̏ма зако̏пане па̏ре. ➞ *шиљес, шиљкав.*

шиља̏ча ж агр. *зимска сорта крушака.* – Има̏ли смо старовре̏мће со̏рте кру̏шће: воденци̏, грозјанци̏, медунци̏, жљтунци̏, а једну̏ со̏рту башта̏ зове̏ше шиља̏ча.

шиљ̏ак[1] мн. шиљци̏ м *предмет, оруђе с оштрим врхом.* – Дрља̏ча и̏ма шиљци̏ да мо̏же да дрља. ⌂ **бе̏ре ко̏жу на шиљ̏ак** *буде спреман на казну уколико не испуни што.* – Бе̏ри ко̏жу на шиљ̏ак, са̏мо ли те ви̏дим з дру̏гога.

шиљ̏ак[2] мн. шиљци̏ м *сорта укусне и сочне шљиве, слична мађарки, даје добру ракију* (упор. бардак[2]). – По̏себно су тргоњи̏, а по̏себно шиљци̏, а̏ко личе̏, са̏мо су шиљци̏ ма̏лко по̏крупни, а блађи̏ за једе̏ње и̏сто ко тргоњи̏.

шиљега̏р м *пастир који чува шиљежад.* – Овча̏р који̏ пасе̏ јало̏вину је шиљега̏р. Башта̏ ми бе̏ше овча̏р, ја̏ шиљега̏р, а по̏стар бра̏т печалба̏р.

шиљ̏еже мн. шиљежети̏ја с *јагње старо годину дана.* – Једно̏ шиљ̏еже че зако̏љемо за сла̏ву. Две̏ на̏јубава жиљежети̏ја ми за̏кла ку̏рјак.

шиљежи̏на збир. *шиљежад.* – О̏вце и жиљежи̏на у село̏ ко̏лко о̏ч, а са̏ то̏ј не̏ма ви̏ше, не̏ма љу̏ди, па не̏ма ни сто̏ка. ⇨ *шљежина.*

ши̏љер м *вино добивено додавањем воде и шећера у грождињу из кога је оточено право вино (оток).* – Вино̏ ото̏чи, па у грожди̏ње додаде̏ во̏ду и шићѐ̏р, и це̏лу зи̏му

прода́ва ши́љер. Ле́ка Цр̏ни је сас ши́љер плачува́л ра́дници да му на́лето ко́пају и пр̏скају вино́град.

ши́љес, -та, -то *в. шиљав.* – Та́м и́ма једна́ висока́ ши́љеста стена́, а и́ма и кла́денац, па место́то кр̏стено Ши́љи ка́мен.

ши́љи несвр. *прави оштар врх на чему, оштри.* – Ши́љи ко́лци да врзу́је петлицањи́ у граду́ну. ⇔ *зашиљи, ушиљи.*

ши́љкав, -а, -о *шиљаст* (упор. шиљав). – Ти́ја што те́раше ва́љак бе́ше си́тан ко цицора́н, си́тни бр̏ковчичи, ко да ји сас у́глен прајил, ши́љкаве си́тне о́чи, те́раомо си по це́л дн̑ шољ̑ну́ с ње́г.

шиљокура́н вулг. м *незрео, нестасао мушкарац, жутокљунац.* – Ме́сто да тра́жи при́лику према њу́, она́ нашла́ некакво́г шиљокура́ниа, и не одва́ја се од ње́га.

ши́љ̑а се несвр. *бесповличи, зевзечи се.* – Ра́боту не пи́па, ши́љ̑а се по Бабу́шници ко глува́ ку́чка, до́м до́јде са́мо да пре́спи.

ши́мике ж мн. *дугачке уске и шиљасте ципеле.* – Једно́ вре́ме бе́оше у мо́ду ши́мике, па ка́[д] те шу́тне сас шпи́ц у ду́пе ви́диш зве́зде у сре́д пла́дне.

ши́на ж *гвоздени обруч којим се стежу и држе напласи на точку.* – То́чак на воло́вска ко́ла и́ма главу́ну оди бре́с, у њу́ се уде́вају спи́це, на њи́ се наде́вају на́плати, на на́плати је ши́на да ји сте́гне.

шиндиви́л м/ж *живахан, немиран, несташан дечак или девојчица.* – До́ста ви́ше лудува́, смири́ се једампут, шиндиви́ле је́дан, како́ те но̑ђе не заболу́ оди то́лко трча́ње.

ши́ндири-ми́ндири шатр. *лако ћемо.* – Ја́ сам мисли́л да је то́ј ма́чи ка́шаљ, ши́ндири-ми́ндири, чим по́чнем чу га завр̏шим, али неје́ека́, поче́ га, и ни ма́кац.

шини́к м *стара запреминска мера за житo и друге сипке материје различите величине (10–25 kg), као и дрвена посуда која запрема ту количину.* – Ла́нску го́дин начука́мо две́ вре́че пасу́љ, ову́ј једва́ два́ шини́ка.

ши́п м *зашиљен дирек или балван који се побада у земљу као носач терета.* – Сас ши́п смо потпрли́ вра́та, и з грби́ну држимо́ до́кле они́ чу́ку да уле́зну, тра́же нешто́ да ни у́зну.

шипарѣ́ц мн. шипарци́ м *млади вепар.* – Ба́бин шипарѣ́ц, и́ма дл̑ѣгу прљи́чку и кле́пасте у́ши, ње́г ци чу́вамо за домазл̑ѣк.

шипаре́ мн. шипарети́ја с *одрасло младунче свиње пре полне зрелости.* – И́мамо две́ шипарети́ја, једно́ че ску́кне за Божи́ч, а једно́ ци чу́вамо. Јуче́рка закла́мо једно́ шипаре́.

шипарче́ мн. шипарчети́ја с *дем.* и *хип. од шипаре.* – И́мамо две́ шипарчети́ја, а ста́ру свињу́ не́мамо.

шипари́ца ж 1. *млада крмача.* – И́мамо две́ шипари́це, па једну́ че продаде́мо, а дру́гу ци чу́вамо да се опра́си. 2. фиг. *одраслија девојчица.* – Те́ј шипари́це са́мо се ребе́чу и ри́пају по со́бу.

шипѣ́к мн. шипци́ м бот. 1. *дивља ружа и њен плод, шипурак* Rosa canina. – Набе́ремо шипци́, и ко́лко су ѣ̑ила шипци́, то́лко ѣ̑ила си́пемо во́ду, и ва́римо да доби́јемо це́м от шипѣ́к. 2. фиг. *ништа.* – Е́, зато́ј че доби́јеш шипѣ́к од ме́не, па ју́тре и́ди па́ при њу́.

ши́пка ж *дрвена или метална палица, пречага у облику траке.* – Узни́ека́ч, па скрати́ ову́ј ши́пку на по де́сет санти́ма.

шипра́г м *тле обрасло грмљем, честар* (упор. шибљак). – Измькну́ше се, никој не при́мети ка́д шму́гнуше у шипра́г, до Бра́ндел сти́гоше у једну́ ду́шу.

Ши́птар м *Албанац који живи на Косову и Метохији.* – Шипта́ри му запали́ли ку́ћу, једва́ гла́ву спаси́л. ⇨ *Шивтар, Шифтар.*

ши́ри несвр. *чини ширим, истеже у ширину, развлачи.* – Ти́ шири́ вре́чу, а ја́ чу да сипу́јем жи́то, али пази́ да не раси́пујемо. ⇔ *прошири, рашири.*

ши́ри се несвр. фиг. *горди се, кочопери се.* – Ши́ри се ко ци́вца́н у ду́д.

ширина́ ж 1. *широки простор, пространство.* – Изле́зомо на ширину́, ве́тар да ни ду́не. 2. фиг. *пријатност, топлина у души.* – Тескоча́ ми у ку́ћу, али кат погледа́м дечи́цу, у ду́шу ми ширина́.

широ́к, -а́, -о́ *који има знатну ширину.* – И[з] село́ сле́знемо по прти́ну до а́свал, е́, ту́ј ве́ч по́лько, прооди аусто́бус, па је пу́т широ́к. ■ **по́широк** комп. *широк у већем степену, шири.* – Неси ли могљ по́широк капу́т да ми саши́јеш, у ови́ја мо́гу да ста́ну двоји́ца ко ја́. (ирон.).

широко́ прил. *комотно, пространо,* фиг. *без обавеза.* – Ма́ њеме́у јо́ш широко́ окол ши́ју, јо́ш му живи́ баште́ и ма́ти. ⇔ *нашироко.*

широчи́ к, -чка́, -чко́ *прилично широк, поширок.* – Широчко́ место́то, ту́ј се мо́ж разми́нете, а мо́жете и да се обрне́те с ко́ла, па да се вр̀нете. ■ **по́широчи́ к** комп. *широчак у већем степену, мало шири од широчак.* – Тр̀лица се о́ка: напра́јено ко две́ буа́ље са́ставене на вр̀, али сас по́дљ ђе др̀шће, и ма́лко по́широчће.

шиђа́р м *добит, зарада.* Δ – Сти́го на пи́јац у Бабу́шницу, оно́ се све́ дало́ на ли́сан шиђа́р, на́купци и препрода́вци, ни́кој не́че да се нагр̀би у њи́ву, ел да га би́је ђи́ша у пла́нину сас сто́ку.

шиђе́р ГЛ, ДЛ м *шећер* (упор. и шикер). – Ку́снем си шиђе́р, во́лим бла́го. Идо́ при до́ктура, па пронајдо́ше да сам доби́ла голе́м шиђе́р, са́ си два́пут дне́вно сама́ да́вам не́кције. ■ **жли́ти** ~ *жути шећер.* – Ти́ја жли́ти шиђе́р веле́ да је лекови́т. ■ **си́тан** ~ *шећер у кристалу.* – Ови́ја шиђе́р што си са́ купи́л чи́ни ми се да је по́ситан од они́ја који́ утроши́мо. ⌂ **шиђе́р у гру́мење** *шећер у коцки.* – И́ма си́тан шиђе́р, а и́ма и шиђе́р у гру́мење, о́н по́благ.

шиђе́ри несвр. *заслађује шећером.* – Немо́ј да шиђе́риш мло́го каве́то, не пра́виш шербе́т, па да бу́де што́ по́благ. ⇔ *зашиђери, прешиђери, ушиђери.*

шиђе́рчак м *хит. од шиђер.* – Ја́ вој размути́ шиђе́рчак у води́цу, да́до вој да разбла́жи у́ста, пома́га то́ј кат се неко́ј гоца́ упла́ши. ⇨ *шиђерчи́ к.*

шиђе́рчи́ к м *в. шиђерчак.* – До́јде ис шко́лу, ја́ му нама́жем кри́шку с ма́з, и насо́лим шиђе́рчи́ к озго́ре, па се наје́де, и са́мо одла́ти по авли́ју.

шифо́нсћи, -ска, -ско *који је од шифона, који је ид финијег куповног платна.* – Це́пе се от смеја́ње ко шифо́нсће га́че, а ни́ком не казу́ју кво́ им је то́лко сме́шно.

Ши́фтар м *в. Шиптар.* – Ка́д је ишљ да се те́па сас Ши́фтари, ја́ сам извија́ла по Ра́кош ко да је моје́ дете́.

шифуње́р м *орман за рубље и одело, шифоњер.* – Она́ са́мо вр̀ља: чара́па ли је, кошу́ља ли је, пешћи́р ли је, тр̀па по аста́л, кат све́ тој на́трупа, о́твори шифуње́р да се ви́ди да не́ма ви́ше.

шифуње́рчи́ к м *дем. од шифуњер.* – Де́да и ба́ба си и́мају у сопче́ њи́н шифуње́рчи́ к, и не во́ле да им се ту́ј ме́ша.

ши́ц узв. *којим се гони мачка* (упор. пс). – Ши́ц ма́чко, бе́с те вати́л, и́ди надво́р, па лови́ пога́нци.

ши́ша несвр. 1. *маказама или машином скраћује косу* (упор. стриже). – Комши́ја и́ма маши́ну за ши́шање, па сви́ и́демо при ње́га да ни ши́ша и почи́шује. 2. фиг. *закида на мери.* – Док ши́ша жене́те ка́д им ме́ри пасу́љ, прода́вац ји испи́та и када́ че им се те́ле кра́ве, јер они́ја матрапа́зи из Лесको́вац кра́дну па расту́рају, а о́н је ту́ј да то́ј сљпре. 3. фиг. *јури великом брзином, лети.* – Сне́г утру́па, деца́ се збе́ру из ма́лу, сљ́ћ ће са́мо ши́шају ни́збрдо, било́ ле́по на село́ у то́ј вре́ме. ⌂ **ко́ј га ши́ша** *баш ме брига.* – Напи́шем књи́гу, су́дија ми ре́пне ка́зну, али ко́ј га ши́ша, ја́ у кра́ћиви живо́т

мрзни́к, они́ у књи́ђете за́увек шебе́ци. ■ **шиша́ње** *гл. им.* – Моје́ шиша́ње је ску́по, са́мо кад ме ба́бава нака́ра, па и тѣ́г с кара́ње. ⇔ *ошиша, почиша, прошиша.*

ши́ша се несвр. *одлази код кога да га шиша или подашиша.* – Ја́ се ши́шам са́мо пред ле́тњу сла́ву. ⇔ *по[т]чиша се.*

шише́[1] мн. шишети́ја с *боца, флаша.* – Па ја́ сам из по́големо шише́ рећи́ју пи́л, а гле́ сѣ́г пи́во у каква́ шишети́ја сипу́ју.

шише́[2] мн. шишети́ја с *цилиндрично стакло на петролејској лампи.* – Гаса́рче не́ма шише́, отво́риш вра́та, оно́ се уга́си, а ла́мпа и́ма ши́ше, и не га́си се, а бо́ље се и ви́ди од њу́.

шише́[3] мн. шишети́ја с *сорта врло укусне шљиве* (упор. жљтка). – От све́ сли́ве на́јвише во́лим шишети́ја.

шише́нце мн. шишети́ћа с *дем.* и *хип. од шише.* – Срѣ́бни ис шише́нцето, то́ј рећи́ја, не́че те отру́је.

ши́ши́р рет. м *в. шешир.* – Ђа́вол се промени́л, оде́ло, ма́шна, ши́ши́р на гла́ву, и пошѣ́л да тра́жи слу́гу. (нар. пр.).

ши́шкав, -а, -о *гојазан, ухрањен.* – Ши́шкава кра́вица, ви́ди се да ју чува́л до́бар домаћи́н.

ши́шкоња м *дебео мушкарац, дебељко.* – Дебе́л, па га о́камо ши́шкоња.

шкембе́ ЛЗ с анат. 1. *говеђи бураг.* – Наду́ло му се шкембе́, мо́ра да је па́сло мла́ду де́телину. 2. *стомак, трбух.* – Направи́ла шкембе́ ко ско́тна жа́ба. ➞ *шћембе.*

шклопо́ција шатр. ж *дотрајала ствар, крнтија.* – И о́н купи́л некакву́ шклопо́цију од тра́ктрор, са́мо да се не ка́же да је после́гњи у село́.

шко́бав, -а, -о *закржљао, заостао у развоју.* – Прасе́нцето ма́лко шко́баво, али че се опра́ви ка́д пре́јде на на́шу рану́.

шкобаве́је несвр. *постаје шкобав, кржљави, мршави.* – Гове́цата му поче́ла да шкобаве́ју, нешто́ им не подоба́је. ⇔ *зашкобавеје, ошкобавеје.*

шкобѣ́ц м погрд. *онај који је закржљао, кржљавац.* – Што-че́ ти ти́ја шкобѣ́ц, само да га во́диш по́д-руку, ви́диш да че у́мре на́-ноћ̣е.

шко́ди несвр. *наноси штету, неповољно утиче на кога.* – Че му шко́ди што те́ка пасту́па с роди́тељи. ⇔ *нашкоди.*

шко́дљив, -а, -о *некористан, штетан.* – Ле́кови ко́лко су ко́рисни, то́лко су и шко́дљиви ако се не узи́мају како́ тре́бе, и када тре́бе. ⇔ *нешкодљив.*

школѣ́ц мн. школци́ *школарац, који учи школу.* – Преко ле́то издоо́де школци́, напу́ни се село́ и по́ље с на́род, па мили́на.

школе́тина ж *велика школа, школа која се с муком заврши.* – То́љ̣ће школе́тине изучи́л, а са́ труле́је по белосве́цћи за́твори, а неосу́ден, е́, за то́ј сам и ја́ овакѣ́в ста́р пошѣ́л да се бу́ним.

шко́лица ж *мала школа, школа било какавог ранга.* – Ма́кар ка́кву шко́лицу да бе́ше заврши́л, да се не му́чи са́м по сели́штево.

шко́лћи, -ска, -ско *који се односи на школу.* – Како сам уле́зал у мо́јти шко́лћи станчѣ́к не се́чам се, а у гла́ву ми са́мо једно́ ѕьвни́: о́на, или ни једна́.

шко́луван, -а, -о *који је завршио какве школе, школован.* – Печалба́ри оти́ду у печа́лбу куде́ Младе́нци, а до́јду куде́ Гми́тровдьн, мо́рају те́ка кад несу́ шко́лувани.

шко́лује несвр. *омогућује некоме да похађа школу.* – Три́ деца́ шко́лујемо, па му́ж ста́лно на печа́лбу, а на ме́не па́дла и ку́ћа, и сто́ка, и по́ље. ■ **шко́лување** *гл. им.* – Збо́г њиго́во шко́лување и обосе́мо и оголе́мо. ⇔ *ишколује.*

шко́лује се несвр. *похађа школу.* – И ја́ сам тела́ да се шко́лујем, али ми моји́ не да́доше, а бра́та уписа́ше у шко́лу у Ни́ш.

шкра́ба несвр. *невешто црта, шврља.* – Са́мо ли ви́де окре́чен, а ма́лко заклоњен зи́д, по́чну да шкра́бају по ње́га, да те срамота́ да погле́даш.

шкра́бало с ирон. *писац, онај који се бави писањем.* – Куде́ си, бре, шкра́бало? – питу́је ме Сто́јко Почеко́вина, мо́ј испи́сник.

шкр̏би несвр. *начиње, почне да узима део по део нечега што је остављено као залиха.* – Те́ј па́ре што́ смо остави́ли на́стран не́че да шкр̏бимо, ако ни бѣш при́пне нево́ља че се заду́жимо, па че вр̏немо ка́д мо́жемо. ⇔ *ошкрби.*

шловија́нка мн. шловија́њће ж *памучна поткошуља са дугим рукавима.* – Са́мо кошу́ља, озозго́ле се неје́ носи́ло ни́шта, по́сле искочи́ше шловија́њће. ⇨ *шлофијанка.*

шло́г м мед. *срчани удар, кап; излив крви у мозак, апоплексија.* – Удари́л га шло́г у ле́ву стра́ну, пе не мо́же да покре́не ни ру́ку ни но́гу. ⇨ *шљог.*

шлоги́ра се свр. *парализује се због шлога.* – Ку́де сам? – У бо́лницу, куде́ мо́ж некога́ да сме́сте кат се шлоги́ра! ⇨ *шљогира се.*

шлофија́нка мн. шловија́нке ЛЗ ж *в. шловијанка.* – Ја́ сам зимогро́жљива, па си и зи́ми и ле́ти но́сим шлофија́нку.

шља́ка шатр. несвр. *ради тежак физички посао.* – Ка́д неси́ те́л да у́чиш шко́лу, са́ шља́кај по гра́дилишта.

шља́кавица ж *шамар по образу.* – Мр̏дни се од ме́н, да ти не зеле́пим једну́ шља́кавицу, да ти потече́ свила́ на но́с.

шља́м м/ж фиг. *безвредна особа.* – Дошла́, и дове́ла некаквóг шља́ма с њу́, нити се по́здрави с на́с, нити нешто́ при́ча с некуга́. Она́ је једѣн шља́м што га ни́где не́ма.

шљама́к м *кабаста нечистоћа коју нанесе бујица.* – Про́лети му́ће ви́димо до́к очи́стимо гради́не от шљама́к који́ нанесе́ вода́.

шља́ми несвр. фиг. *прича којешта, лупета, говори оно што није за говорење.* – Не питу́јте ме ви́ше оди то́ј, ако ме чу́је Петка́на кво́ шља́мим, че ме ошу́ри кад ме у́јутру поси́пује да се оми́јем. ⇔ *зашљами, нашљами.* ➞ *шљапа.*

шља́мо́тина м/ж *брбљивац, блебетало.* – О́н је пра́ви домачи́н, неје́ пија́ница, не чу́је се од њег никакав зѣ́л гла́с, или да је шља́мо́тина.

шља́па[1] несвр. *прича којешта, лупета, говори оно што није за говорење* (упор. шљами). – Тамѣ́н се у́баво заорати́мо, да не шља́памо ви́ше ко мокре́ са́гњица, ка́д ете́ ти га Ра́диша, просеве́ри́л се, па ни питу́је и́ма ли нешто́ да се попи́је.

шља́па[2] несвр. *гаца по води или блату прскајући и себе и друге.* – От соба́ље до цр̏ни мра́к, од цр̏ни мра́к до соба́ље шља́памо по ло́чће и кал̏и́ште.

шља́па се несвр. *захватајући воду шакама прска се по лицу.* – Сту́ри шеши́р, пре́крсти се и на́пуни ша́ће с во́ду што́ би́је ис цевку́ту, па се поче́ шља́па по лице́.

шља́пка несвр. *гаца по плитској води.* – По́сле, кат се олу́ја сми́ри, кад нас̏рне сл̏нце међу о́блаци, ми́ дечи́шта истрчимо́ на се́лсћи пу́т, шља́пкамо по ло́чће, оно́ води́цата то́плачка, лепоти́ња.

шља́пне се свр. *захвативши воду шакама прсне се по лицу.* – Отиде́ до кла́денац, са́стави ша́ће и шља́пну се сас студену́ води́цу по лице́, па се бла́го на́пи.

шљежи́на збир. *в. шиљежина.* – Оди дете́ сам сас сто́ку, пр̏во сас шљежи́на, па сас ко́зе, и на кра́ј сас о́вце.

шље́м м *шлем.* – По на́с коло́на, ре́п вој се не ви́ди, прекај пу́т ц̏анда́ри у црно́ сас шље́мови на гла́ве, с пе́ндреци по́големи од мој́у тоја́гу.

шље́ма несвр. фиг. *пије без мере.* – На́јде ли негде́ окла́пчину, ни би́ра пије́ње, шље́ма до́к се не нашље́ма да га мо́рају изно́се и[з] со́бу. ⇔ *нашљема се, ушљема се.*

шље́п м *теретни брод без мотора, који се везује за тегљач, шлеп.* – На Ду́нав сам работи́л на шље́п: изно́симо ис шље́пови ро́бу, и уно́симо у вагони.

шљѐпа несвр. *удара шаком, шамара.* – Ца́бе га шљѐпаш, о́н си научил на то́ј ко да га милу́јеш, не́ло узни́ пру́т, па по го́ло ду́пе га ишви́скај, да ви́диш како́ че по́сле да слу́ша. ⇔ *ишљепа.*

шљѐпне *ошамари.* – А́ма ни́кад несѣ́м ока́л на њу́, а ка́м ли па да ју шљѐпнем, како́ дру́ђи му́жи што́ рабо́те. ➞ *шљусне.*

шљива́р мн. шљивари́ м *место где расту шљиве* (упор. сливњак). – Па́дла росељак ко ћи́ша, све́ се нароси́ до́к мину́ крос шљива́р. На́јбоље сли́вовачће гради́не и шљивари́ су у Сли́вје.

шљи́ви шатр. несвр. *не држи до кога, не мари за кога, не уважава кога.* – О́н за њу цр̏ца, а она́ га не шљи́ви ни за црви́ву сли́ву. ➞ *шљивоше.*

Шљи́вовик м *в. Сливовик.* – И де́да и башта́ ми били́ из Сли́вовик, и били́ су Сли́вовчањи, е́, а ја́ сам са́ из Шљи́вовик, и несѣ́м ви́ше Сли́вовчањин, него Шљи́вовчанин.

шљи́вовица ж *шљивова ракија.* – На́јбоља шљи́вовица је из Лужни́цу, од лужни́чћи пре́пек не́ма бо́ља ћи́ја ни́где.

шљиво́ше шатр. несвр. *не држи до кога, не мари за кога, не уважава кога* (упор. шљиви). – Јо́ш се несѣ́м скро́з изањ̑а́л, а це́ло село́ је плакни́ло у́ста сас моје́ пија́ње, али ко́ј га шљиво́ше, оно́ живо́т је да се жи́ви.

шљи́па се свр. *трска се газећи по житком блату.* – Не гази́ тека́ о́двисоко, шљи́паш се, до коле́на си се ушљипа́л. ⇔ *ушљипа се.*

шљи́пча м *трапавко, онај који не бира куда корача.* – Шљи́пча си је шљи́пча, о́н на́јде каљиште да се ушљи́па, па да га ни́где не́ма. Шише́ ћи́ја од пра́вог чове́ка напра́ји шљи́пчу и замлато́тину.

шљи́ска несвр. фиг. *пије без мере.* – Испече́ ћи́ју, и шљи́ска док трају́, по́сле гле́да који́ че му пону́ди ча́шку ћи́ју. ⇔ *нашљиска се, ушљиска се.*

шљи́ц м *прорез, разрез на одећи* (обично на панталонама). – Сто́јко са́мо што́ се ди́гал, обрну́л грби́ну камто́ вра́та, и запекљу́је си шљи́ц на панталóне.

шљо́г м *в. шлог.* – Што́ те, шљо́кчо, шљо́г не шљо́гира, не́ло ми ду́шу изе́де, ме́ћте те изе́ле дабо́гдеда́л. Пи́ни, пи́ни, од њу́ не́ма да се доби́вају шљо́гови, она́ је ле́к за све́.

шљоги́ра се несвр. *в. шлогира се.* – У́вати ме пр̏па да се несѣ́м шљогира́л, и́спольк по́че да промр̏цујем сас пр̏сти на ру́ће, осети́ да мр̏дају, ћу́ти, несу́ се утегљни́ли.

шљо́ка несвр. пеј. *пије, опија се.* – Жа́ли се од ме́не што́ мло́го шљо́кам и дувани́сујем. ⇔ *нашљока се, прешљока.*

шљока́ра м/ж *пијаница.* – А ти́ја Кр̏ста ви је пра́ва ладови́на. по́голема од ме́н, и по́голема шљока́ра, о́н ти се не потри́са за сва́што. ➞ *шљокча.*

шљо́кча м *пијаница* (упор. шљокара). – Шљо́кче се посва́де и на сла́ву, а ка́мли у кава́ну, неје бѣ́ш сва́ћи дѣ́н, али по́часто.

шљу́сне свр. *ошамари* (упор. шљепне). – Оћу́ти се, да те не шљу́снем.

шмо́кља м *ограничен човек, глупак, сметењак.* – Неје́ ли има́ло бо́љ, не́ло си се уsрла́ у то́га шмо́кљу, ни́ и́ма ку́ћу, ни́ поку́ћину.

шмр̏ља несвр. *невешто, ружно пише, жврља* (упор. шкраба). – Немо́ј да ми шмр̏љаш по књи́гу, прочи́тај, и да ју вр̏неш каву́ си ју узе́л. ⇔ *нашмрља, прешмрља, ушмрља.*

шмр̏че несвр. *сише.* – Ме́д је чува́ла у те́гле са све́ са́ће, и окне́ше ни́, на́с деца́, и даде́ ни по парче́ оди са́ће да се забла́жимо, а ми́ са́мо шмр̏чемо. ⇨ *шмршче.*

шмр̏шче несвр. *в. шмрче.* – Немо́ј то́лко гла́сно да шмр̏шчеш бомбо́нуту, неси́ са́мо ти́, па сви́ те́бе да слу́шамо.

шму́гне несвр. *неопажено и брзо измакне, кришом утекне, клисне.* – Ђа́вол петљ, не да́ва се жи́в у ру́ђе, чи́м напра́ји калабаљк, о́н се шму́гне мецу жбу́ње од ду́ње, и ту́ј че́ка да се турло́ сми́ри. Де́да шму́гну у гушта́к, па пра́во ко́д ба́бу.

шму́гне се *неопажено и брзо се измакне, кришом утекне, клисне.* – Ли́вруша ђа́вол овца́, до́к се обр̑неш, шму́гне се конто дете́лину, ил гради́ну, друђе́те о́вце о́дма ју́рну по њу́, и ете́ ти па́кос. Ка́д уда́ри у пла́дне же́га, ми́ се шму́гнемо ма́лко у ладови́ну да одмо́римо, и о́бавезно тр̑гнеомо ис шише́то.

шна́јдер м *кројач.* Δ – Једљн си́н ми је шна́јдер у предузе́ће та́м у Бе́оград.

шнајдерљк м *кројачки посао, кројачки занат, шнајдерај.* – Шнајдерљк си је одвајка́да би́л, само су пр̑во били́ терзи́је.

шни́цла ж *танко одрезан комад меса без кости, одрезак.* □ – Не́ма ку́ј не во́ли по́хуване шни́цле.

шњу́ра се несвр. *шуња се.* – Шњу́ра се по дво́р и по ку́ћу, где́ се не на́даш ту́ј ни́кне. Куде́ сам се шњура́л, ја́ сам се шњура́л, то́ј си је моје́.

шобо́ри несвр. *жубори, шум који се чује кад вода тече, или када неко мокри.* – Чу́јем, негде́ шобо́ри вода́. Шише́ ређи́ја от чове́ка напра́ји замлато́тину, шопе́љћа кат при́ча, шобо́ри у панталоне, па́да и рабо́ти све́ што́ не вољаје.

шобо́рка ж *ижлебљено дебло или камен којим се одводи вода од кладенца до корита за напајање стоке* (упор. коруба). – На ту́ј чешму́ и́ма ка́мена шобо́рка. На́јвише во́лим да се на шобо́рку напи́јем во́ду из мла́ди ли́с од зе́љћу. ➞ *шопа.*

шове́ља несвр. *жваће безубим устима.* – Ба́ба са́мо шове́ља и глљта, и сас ша́ку с вре́ме на вре́ме закла́ња у́ста.

шо́дер м *шљунак.* – Шо́дер бе́ше истова́рен на ку́пови, па га је Пе́ра пута́р сас коли́ца раска́рувал по пу́т и попуњува́л ру́пе, да мо́же ауто́бус да прооди.

шо́лује несвр. *даскама и бетонским гвожђем облаже простор који треба да се бетонира.* – Откара́л сам то́полови тру́пови на струга́ру да изби́чим дљће, спре́мам се да шо́лујем те́мељ за но́ву шта́лу. ■ **шо́лување** *гл. им.* – Те́рам тру́пци на струга́ру у Љубера́жду, тре́бу ми дљће за шо́лување, о́чу да уда́рам те́мељ за но́ву ку́ћу. ⇔ *ишолује.*

шо́љка мн. шо́љке нов. ж *шољица.* – У ло́нац се пр̑жи насе́чен лу́к и шангаре́па, па се наси́пе сас во́ду, и додаде́ се једна́ шо́љка натре́бен ори́з.

шољћа́ ж *шала, ругање, потсмевање* (упор. шега). – Кад ја́ко шу́шне, ако неје́ ме́чка, тљг је пога́нац! – о́брта га Зи́за на шољћу́, али му зу́би кљо́цају, и ру́ђе му се тресу́ от стра́. Не́чу сас ва́с да и́мам шољћу́. ⌂ **те́ра шољћу́** *збија шалу са ким.* – Тека́ ли се ора́ти сас ста́рога чове́ка, несмо́ за́једно ко́зе чува́ли па да те́раш шољћу́ сас ме́н! Ва́љаџијата бе́ше си́тан ко цицора́н, си́тни бр̑ковчичи ко да ји је сас у́глен прајѝл, по це́л дљн си те́раомо шољћу́ с ње́г.

шо́љћа се несвр. *подсмева се, спрда се, шегачи се* (упор. и ољћа се). – Ја́ сам ста́ра жена́, немо́ј се шо́љћате с ме́н. Једни́ се шо́љћају с њу́, дру́ђи се сраму́ју од њу́, а ората́ва ни се тро́ви на на́ше о́чи.

шољћа́ње с *подсмевање, спрдање.* – И ја́ плати́ шко́лу, от сљг чу па́зим куга́ чу на пр̑ви апри́л из шољћа́ње да прачу́јем негде́.

шољћа́ч м *спадало, спрдач.* – О́н је једљн шољћа́ч и чивија́р да га у све́т не́ма.

шо́па ж *ижлебљено дебло или камен којим се одводи вода од кладенца до корита за напајање стоке* (упор. шоборка). – Ми ста́лно пи́јемо во́ду на ту́ј шо́пу.

шопе́љћа несвр. *шишти кад говори, због недостатка зуба, или што је пијан, не изговара правилно поједине гласове.* – На́пили се ко дупети́ја, са́мо шопе́љћају сас језѝк, а какво́ ора́те, они́ си зна́ју. Са́ му тури́ли зу́би оди желе́зо, па се саде́ блљскају,

мо́же да ти прегризе́ кочи́ну сас њи́, али, завали́ја, јо́ш по́лоше вре́ви, шопе́љћа, кри́ви у́ста ко да је, не да́ј Бо́же, шлогира́л. ➞ *шошка, шушка.*

шо́пка ж *дем. од шопа.* – Вода́та исти́ца на шо́пку, мо́же да се то́чи у сто́вну, а и она́к да се пи́је.

шо́ра несвр. шатр. *врши малу нужду, мокри.* – Мо́рам да и́дем да шо́рам. ■ **шора́ње** *гл. им.* – Потера́ло ји пи́во, па сва́ћи чљс понећи́ изла́зи на шора́ње.

шо́рка ж *дечија игра шорања капе.* – Једљн гра́бне капче́ на дру́гога, и по́чне да га ри́та сас дру́га деца́, ови́ја по́сле трчи́ по њи́ да ри́тне некога́, па по́сле њигО́ву ка́пу да ри́тају, та́ј игра́ се зо́ве шо́рка.

шо́рц нов. м *лаке кратке панталоне.* – Пцета́ва о́че да гра́бну за нога́вицу, а ја́ сам у шо́рц! – До́бро-де, тљг не́ма кво́ скупоце́насто да ти сце́пе.

шо́шка несвр. *због недостатка зуба не изговара правилно појединe гласове, шишти кад говори* (упор. шопељћа). – Штрба́ ба́ба, не́ма ни једљн зу́б, па шо́шка кат при́ча, ни́шта вој се не разу́ми кво́ о́че да ка́же.

шпа́јез нов. м *помоћна просторија где се држе ствари које нису потребне свакога дана* (упор. остава). – Ћи́лер, сопче́ ко тре́м, тека́ га ни́ зове́омо, а данљс су шпа́јези.

шпали́р м *ред воћака, односно лозе, често посађен с обе стране стазе.* – Наш вино́град је на шпали́р.

шпа́ра несвр. *штеди.* – СвртА́ јуче́р куде́ Ђу́ру овчара́, те та́м искапи́мо једно́ поло́кче сас ређи́ју, а мо́јно шише́ сам си шпара́л. ■ **шпара́ње** *гл. им.* – Ишколува́мо деца́, поотре́сомо се од ду́гови и шпара́ње, са́ че и ми́ ма́лко да прогле́дамо. ⇔ *зашпара, пошпара, пришпара, ушпара.*

шпа́рта несвр. *посебном врстом плуга механички уклања коров између редова кукуруза.* – Деца́ во́де гове́да, му́жи шпа́ртају, скрцају коле́ће, тро́па ко́палица, слљнце припе́кло мо́зак да ти заћипи́. ⇔ *ишпарта, нашпарта*

шпарта́љћа ж *врста плуга за механичко уклањање корова између редова кукуруза* (упор. копалица). – Шпарта́љћа и́ма гредЕ́љ, ручи́це, то́чак, ку́ку, три́ ма́ле мати́ће ко плу́гови, једљн по́голем напре́д, и два́ поза́ди са сва́ку стра́ну по једљн, и слу́жи да се мору́за нашпа́рта мецу ре́дови, па по́сле да се ру́чно ко́па.

шпарци́ја м/ж *онај који шпара, штедиша.* – Моја́ ма́ти бе́ше шпарци́ја, у сва́ко ћо́ше зачу́вујеше понешто́, да се на́јде кат притре́бе.

шпаци́ра се несвр. шатр. *хода горе-доле, луња, скита се.* – Це́л све́т се ди́гал на ра́боте по по́ље, са́мо се оне́ шпаци́рају по Бабу́шницу ко ванцира́ле.

шпеди́тер нов. м *кола без сопственог моторног погона* (упор. приколица). – Тра́ктор с прика́чен шпеди́тер че́ка при пле́њу.

шпе́надла ж *чиода, прибадача* (упор. бодљк). – Зо́љавац, али га зову́ штркља́вица, оно́ шарено́ и сучи́, а убоде́ ко сас шпе́надлу, и си́са кр́в.

шпијуни́ра несвр. *осматра прикривен, уходи.* □ – Кат се изле́зне из густа́кан, и пре́јде се преко лива́ткуну, до́јде се до оне́ј вр́бе, иза које́ се мо́ж љко сакри́је, и да се шпијуни́ра.

шпи́рт м *врста алкохола, шпиритус.* – Убледе́л и омршаве́л, ко да су га у шпи́рт држа́ли.

шпирто́сан, -а, -о *који је испијен, сасушен, кога је нагризао алкохол (шпиритус).* – Убледе́л и омршаве́л, осуши́л се и исцљкли́л, па до́јде ко шпирто́сан.

шпирто́ше свр. *сасуши, испије животну снагу.* – Ређи́јата га шпиртоса́ла, па оста́ле са́мо ко́сће од ње́га.

шпирто́ше се свр. фиг. *напије се до бесвести.* – Комши́јо, дошло́ ми од ове́ј телеви́зије да се зане́мим, и́ма се шпирто́шем, и са́мо да ћути́м.

шпи́ц[1] м *зидарска алатка.* – Сас шпи́ц се бу́ше ру́пе у бето́н или ка́мен.

шпи́ц[2] м *врх, предњи ужи део ципеле.* – Једно́ вре́ме бе́оше у мо́ду ши́љаве ципе́ле, па ка[д] те шу́тне сас шпи́ц у ду́пе, ви́диш зве́зде у сре́д пла́дне.

шпловѝран, -а, -о *тиркизно плав, који је као драги камен плаве боје.* – Изле́зло сљнце над Бла́говести, ни́где о́блачак, не́бо шпловѝрано, а ве́тар се уњута́л. У шума́к ни́кло цвѣ́ће: а́лево, модро́, гуштерљѝво, жльто́, пепељ́аво, ру́јево, шпловѝрано, ка́цаво, љиљако́во, и сва́каквојете.

шпоретѣ́к м *хип. од шпорет, шпоретић.* – И́мамо два́ шпо́рета, али ти́ја по́малечћити шпоретѣ́к по́убаво пе́че све́ кво́ се ту́ри у ре́лну да се испече́.

шпоретѝна м *аугм.* и *пеј. од шпорет.* – Ја́ сам сѣ́пет, нуме́јем да накладе́м о́гањ, а и шпоретѝнава не́че да горѝ ка́д га ја́ кладе́м.

шпоретле́ с *дем. од шпорет.* – У со́бу смо има́ли шпоретле́ поста́вено насре́д со́бу, да мо́жемо да насе́дамо свѝ окол ње́га да се гре́јемо.

шпрѝц мн. шпрѝцови м мед. *доза лека који се убризга у тело, и инструмент којим се убризгава, инјекција.* – При то́лко до́ктури смо ју водѝли, то́лко шпрѝцови је добѝла, и не може́ да оста́не, умре́ мла́да жена́.

шпрѝца несвр. *даје инјекције.* – Ко́лко пу́ти су ме шприца́ли до́к сам лежа́л у бо́лницу ни са́м не зна́м, али Бо́г да помо́же, прездраве́. ■ **шприца́ње** *гл. им.* – У́знем нешто́ па́ре за млеко́, али мо́рам да пла́тим шприца́ње коко́шће, шприца́ње о́вце, шприца́ње гове́да, шприца́ње ку́че, и са́мо за то́ј не стѝзају парете, а ка́м ли за по́рез, а од некво́ купова́ње и не мѝслим. ⇔ *оштрица.*

шпрѝцер м *вино помешано са киселом водом или содом.* – На́јбољ шпрѝцер је сас со́ду.

шра́в рет. м *шраф.* – Бѝло какѣ́в шра́в да на́јде, у́зима и но́си до́м, мо́ж че притре́бе некада́ за нешто́.

шра́ви рет. несвр. *шрафи, притеже кључем матицу.* – Обр̀тај га тека́ да му ру́па бу́де комто ме́н, а не комто те́б, да ви́дим где да шра́вим. ⇔ *зашрави, отшрави, пришрави, рашрави.*

шре́к прил. *постављање греде у грађевинарству са равним делом надоле, а не на ивицу* (упор. и венчаница). – Дру́ђе гре́де се ту́рају на шре́к, а гре́бењаче се ту́рају на ка́јдис.

шта́ви (трп. пр. шта́вен, -а, -о) несвр. *припрема кожу за обраду потапањем у раствор разних органских и неорганских материја.* – Ћурчѝја отку́пи сѝрове о́вче и јагњѣ́ће ко́же, па ји шта́ви, по́сле од њѝ пра́ви кожу́ви, кожувчетѝја и шу́баре. Бо́љи и сре́дњи домаћѝни су носѝли опѣ́нци от шта́вену гове́цу ко́жу кад ѝду негде́ на некѣ́в собо́р или ва́шар. ⇔ *уштави.*

шта́вљак м бот. *врста траве из породице троскота, штаваљ* Rumex obtusifolius. – От шта́вљак ва́римо чорбу́, али пр̀ву во́ду ка́т заћипѝ расѝпемо, де́к горчѝ.

шта́кља мн. шта́кље ж *рачвасти штап са пречагом на врху којим се подупиру хроме особе, штака.* – Осака́тен сам у ра́т, оста́до без једну́ но́гу, зато́ј о́дим сас шта́кље.

шта́ла ж *стаја за крупну стоку.* – Говеда́ леже́ у шта́лу, ко́њи у коњу́шницу, о́вце и ко́зе у поја́ту, а свѝње у ко́чину.

шта́лсћи, -ска, -ско *који се односи на шталу.* – Не мо́же градѝна до́бро да ро́ди до́к вој се не вр̀љи прегоре́ло шта́лско ђу́бре.

шта́п м *купљена ваљкаста палица са луком финије израде која служи за ослањање при ходу.* – Којѝ мо́же, о́н ку́пи шта́п па се потпѝра, којѝ не мо́же, о́н си се потпѝра с тоја́гу.

штапѣ́к мн. шта́повчичи м *хип. од штап.* – Ба́бо, еве́ купѝли смо ти штапѣ́к, да се потпѝраш с ње́г кад негде́ по́јдеш, ко пра́ва го́спђа.

штапљ̀ц мн. штапцѝ м *пречага мердивана на којој се стане ногом при пењању или силажењу.* – Свѐ ми се штапцѝ на слѣ̀бу потрошѝли, а не радѝм да ји замѐним, до̀к ме једну̀ш му̀ка не примо̀ра.

штѐкер нов. м *утикач, прикључак где се помоћу утикача какав апарат прикључује на електричну енергију.* – Кат по̀одим ис ку̀ћу, ја̀ о̀бавезно искључ̀им из штѐкер кво̀ је укључ̀ено у струју, штà га знà ја̀ да ли че загрмѝ, ел нѐче.

штѐмац м *челична алатка са једним заоштреним а другим затупљеним крајем, штемајз.* – Каменорѐзац сас штѐмац урѐзује сло̀ва на спо̀мен по по̀руџбину.

штѐмује несвр. *дуби длетом.* – Твојѐ је да штѐмујеш кудѐ ти обелѐжим, а мојѐ је да разво̀дим струју и постàвљам штѐкери и прекидà̀чи. ⇔ *иштемује.*

штѐта ж 1. *губитак у вредности, губитак уопште, стање нечега што је постало горе него што је било.* – Дѐтелинка тамѣ̀н стѝгла за косѐње, о̀н пу̀шти о̀вце па ју испасу̀, нàмерно ми прàви штѐту, а брàћа смо. 2. *модална реч за исказивање става говорног лица о чему.* – Штѐта, онаквà̀ у̀бава дево̀ћа да остàне нежѐњена, а каквѝ мо̀мци су ју тражѝли. ⌂ **затечѐ га у штѐту** *ухватити га у прељуби са сопственом женом.* – Вр̀не се по̀рано до̀м, и затечѐ комшѝју у штѐту сас њиго̀ву жену̀, и ни пѐт ни шѐс, млѣ̀сне га у чело̀ сас ћесѐр, белѐгу јо̀ш но̀си.

штѐти несвр. *оштећује, наноси штету.* – Мојà жена̀ нѐче да си штѐти брàта, нѐго се пр̀во до̀м наједѐ, али и у торбу̀ понесѐ. ⇔ *иштети.*

штетнѝк мн. штетницѝ м *онај који прави штету.* – Штетнѝк говѐдо, сàмо трчѝ од мору̀зу до мору̀зу и прàви пàкос. Тѝја је голѐм штетнѝк, али че се и за њѐга најдѐ мàјстор да га срѐди.

штѝкла ж *потпетица, пета од ципеле или чизме.* – Сас штѝкле се не ѝде на копàње и загртàње.

штиклѐтина ж *пој. од штикла.* – Прѐкрсти но̀ђе, и ја̀ топр̀в сѣг видо̀ да но̀си чижмѐтине сас неквѐ подвѝјене штиклѐтине.

штило̀ с *траг.* – Штило̀ му се затрло̀, па да се вѝше нѝкад не нàјде такво̀ мушко. (клет.). Свѐ што̀ је стѐкал, зѐтови че прокàрају за једну̀ го̀дину, нѐма да остàне ни штило̀ од то̀лко њиго̀во богàцтво.

штѝм м *мање квалитетна вуна која се користи за грубље предиво.* – Власнà ву̀на је очѐшљана у̀бава ву̀на од ру̀но, а штѝм је од пострѝжину, и оно̀ј што̀ остàне кат се ву̀на влà̀чи.

штипàљ̀ћа мн. штипàљ̀ће ж *штипаљка за прикачивање рубља при сушењу.* – Закачѝ ју на жѝцу сас штипàљ̀ћу, да ју вѐтар не оду̀ва.

штѝпе несвр. *ситиска нешто прстима или штипаљком, штипа.* – Немо̀ј да ме штѝпеш, да не по̀чнем ја̀ тѐбе да гризѐм. ⇔ *иштипе, наштипе, оштипе, прештипе, уштипе.*

штѝпка несвр. *штипе у дем. значењу.* – Понѐкад те баштà турѐше у ску̀т, па те штѝпка по обарзѝ, а тѝ њѐга повлà̀чиш за мустà̀чи, и ребѐчеш се ко̀лко мо̀жеш.

штѝпне свр. *уштине.* – Знàје кудѐ трѐбе и да пѝпне, и да штѝпне.

штѝр м бот. *врста зељастог корова који се употребљава у народној медицини, боквица* Amaranthus. – Кàт се убодѐмо на трн, па ни се дѝгне подмицàљ̀ћа, нàша бàба набѐреше лѝстови од штѝр, и привр̀же ји на рàну, и за неко̀лко дѣ̀на про̀јде.

што̀ им. зам. *шта / што* (упор. и кво). – Што̀ чу ти ја̀, кàд тво̀јто срце комто дру̀гу бѝје. Мà било̀ што било̀, кво̀ ѝма да се сѐчам: човѐк бу̀де, па не бу̀де, и ко да нејѐ ни бѝл. Àј, морѝ, жѐне, мѝ се не сетѝмо да га пѝтамо којѝ је, и одо̀кле је, и што̀ че ту̀ј при нàс. Тѝкве се родѝле што не мо̀ж бо̀ље да бу̀де. ⌂ **што-сѝ је** *веома много, штагар.* – На нàшу свàдбу што-сѝ је нàрод било̀, па што-сѝ девојчетѝја и мочетѝја бѐоше, мàни-мàни. ➡ *какво, кво.*

што́ прил. *зашто, због чега, ради чега.* – Што́ се за́бави, куде́ се де́ну до ови́ја ре́д? Што́ ти је те́бе, же́но, што́ бесне́јеш то́лко, ко да ти несу́ све́ о́вце на бро́ј. ■ **што́во / што́то /што́но** чл. ф. *ово / то / оно што.* – Ђуве́ч, пу́њена папри́ка, са́рме, такво́ нешто́ по́густо што́во се са́ че́сто пра́ви, напре́т се неје́ че́сто готви́ло, пасуљ̀ак, чорби́ца ћи́пне се у гр̏не, и то́ј ти је. Бѣ̀ш тека́, ко́ што́но ти јуче́р казува́, све́ је тека́ би́ло. Го́ране, све́ си је тека́ ко штото́ си написа́л, и тре́бе ни напцу́јеш, заслужи́ли смо си. То́ј што́то је трба́ло да бу́де го́ре, оно́ дошло́ до́ле.

што́м прил. *чим, само што.* – Не́ма, завали́ја, па́ре, што́м ји заради́, пи́је ји, а што́ попи́је то́ј и изеде́, је́рбо не једе́. Што́м јо́ш о́дим, добро́ сам. Саба́јле на Ц̏урцовдьн дево̀ће се преме́не што́м по́убаво: ћена́рне кошу́ље, забање́, ве́зене опрегља́че, на но̀ће ве́зене чера́пе, и и́ду да бе́ру цвѣ̀ће, и ви́ју ве́нци.

штра́нга мн. штра́ньѣ ж *уже, поводац.* – Врза́ла сам теле́ сас штра́нгу за сли́ву, а оно́ се одврза́ло, па си побе́гло у шта́лу. Кво́ је то́ј: штра́нга теле́ отели́ла? (заг. *врежа која је родила тикву*). ➡ *штрангла.*

штра́нгла мн. штра́нгле ж *уже, поводац* (упор. штранга). – Узо́ штра́нглу у пле́вњу, тури́ ју и̏спод кожушче́, и пође́ да се бе́сим, а мо́јви ко да је некво́ насети́л питу́је ме ку́де чу. Е́, Јеле́нко, ми́слим си, замла́то је́дна, штра́нглу да тра́жиш, па да се бе́сиш, проје́де ти живо́т, а ти́ се не по́мери од ба́штине кри́ве ме́це.

штра́па несвр. *гази, корача, ступа ногама.* – Топр̏в се бе́ше развиделило, ја́ штра́пам и оср̏там се, ни́где ни́ђег не́ма. Штра́па, зе́вњу не доти́ца, / гле́да, ни́ђег не ви́ди, / слу́ша, ни́шта не чу́је, / те́шће ју бри́ђе нале́гле, / Стоја́н си јуче́р ти̏ће проје́де, / а сино́ч на седе́ньу не дое́де. (нар. п.). ⇔ *заштрапа, наштрапа, оштрапа, прештрапа, пришшрапа, прошшрапа, уштрапа.*

штра́пка мн. штра́пће ж *отисак људског стопала или животињске шапе, папка или копита.* – По штра́пку се ви́ди да ли је прошѣ̀л ста́р чове́к, ел де́те. Разли́кује се штра́пка от ку́рјака и оди ди́вљу свињу́.

штра́пка несвр. *штрапа у дем. значењу, гази ситним корацима.* – Дете́то им ве́ч проо̏цује, штра́пка по со́бу.

штра́пне свр. *нагази ногом, закорачи.* – Каљи́ште до гу́шу, црвени́чина се развле́кла на све́ стра́не, не́маш где́ да штра́пнеш, а да се на ука́шкаш. Зама́лко да штра́пнем на змију́. ⇔ *прештрапне.*

штр̏б, -а́, -о́ *крезуб, без зуба, шкрб.* – Бе́ше ма́лко и штр̏б, веле́ше да је ишѣ̀л при до́ктора та му рга́ли некве́ ложи́це по у́ста, и ви́ше не и́де при њи́, ако га заболи́ зу́б, са́м си га изва̏ди сас га́рђе. Спа́дал сам на то́ј да ме ни штр̏бе́ ба́бе ви́ше не гле́дају, ка́мли да ме погле́да нека́ по́млада неве́стица.

штрбе́је несвр. *постаје крезуб, остаје без зуба.* – Прити́скају ме го́дине, поче́ да штрбе́ј̏ем, поче́ да недови̏цујем, а јо́ш ми се и пи́је, и једе́, и рабо́ти. ⇔ *оштрбеје.*

̊штр̏бља м *крезуба мушка особа.* – И́ма жену́ дру́сну, а о́н штр̏бља, не вре́ди му па да и́ма јо́ш једну́ такву́.

штр̏бна ж *крезуба женска особа.* – Штр̏бна, али ако те зака́чи с они́ја два́ зу́ба, те́шко си га те́б.

Штр̏бовац *село у Лужници;* Штр̏бовчанин, Штр̏бовчанка, Штр̏бовчанче мн. Штр̏бовчањи *етн;* штр̏бовачћи, -чка, -чко *етн.*

штрво́ли несвр. *жваће са пошешкоћом због недостатка зуба.* – Оста́до штрба́, па са́мо ш̏трво́лим кад једе́м.

штре́ца несвр. *жига, пробада.* – Поче́ ме че́сто штре́ца под ле́ву па́зуку, мо́ра да је срце́то поче́ло да отка́зује.

штре́ца се несвр. *преза се, трза се* (од страха). – Са́мо ли се нака́шље, по́чнем да се штре́цам, то́ј ли је живо́т!

штре́цне свр. *жигне, прободе.* – Не́ма-не́ма, па ме штре́цне нешто́ по́д-груди, па ме запота́ји да не мо́гу да уздѣ́нем.

штр̏к мн. **штр̏кови** зоол. *бела рода* Ciconida. – Ако се наљу̏тим, че те избоде́м ко штр̏к жа́бу.

штр̏кља се несвр. *обада се, трчањем и скакањем спашава се од уједа обада* (о говедима). – Усред но́ч некво́ др̏нка у шта́лу, Мили́сов се дигне да ви́ди кво́ је, Бо́шко се штр̏кља по шта́лу. ■ **штркља́ње** *гл. им.* – То́ј о́пасно ка́т се де́си штркља́ње, гове́да мо́гу да побе́гну и у ту̏ц а́тар, да ји по́сле једва́ прона́јдемо. ⇔ *уштркља се.*

штркља́вица ж зоол. *обад, инсект из породице* Tabanidae *који напада говеда и коње.* – Штркља́вица куде́ уа́пе гове́до нади́гне се бо́пка, па му сукр̏вчина потече́, па се и просе́ре. ➞ *зољавац.*

штр̏кљес, -та, -то *висок, мршав и дугоног.* – У̏бава, са́мо ма́лко штр̏кљеста, али че се поиспу̏ни, па и́ма да бу̏де на́јубва дево́ћа у село́.

штроја́ч м *онај који штроји домаће животиње* (упор. стројач). – О́н дошѣ́л но́чу, и зате́кал жену̏ сас Ђу̏ру штроја́ча на гоми́лу.

штроје́вља несвр. *шкопи, кастрира, јалови, уклања полне, семене жлезде код животиња* (упор. строји). – Ве́пар се скопе́вља, а сви́ња се штроје́вља. ⇨ *штроји.* ⇔ *иштројевља.*

штро́ји несвр. *в. штројевља.* – Ми́ на́ше свиње́ штроји́мо јо́ш про́шли понеде́лник. ⇔ *уштроји.*

штро́ка ж *прљавштина* (у првом реду телесна). – У же́тву ни штро́ка изеде́, не сти́гнемо да се ни изми́јемо, ни оку̏пемо. ⌂ **отвр̏ли штро́ку** *изађе из беде, пређе да живи у град.* – Отвр̏ли́ла штро́ку и сироти́њу, укачи́ла се на шти́кле, ди́гла гла́ву, и ми́сли да ко њу̏ не́ма на све́т. ⌂ **сту̏ри штро́ку** *ослободи се бедног живота, дочепа се вишег положаја.* – Отишло́ у гра́д, стури́ло штро́ку па ди́гло но́с, и ни́ћега не позна́ва, а до јуче́р чува́ло о́вце и ко́зе.

штро́кав, -а, -о 1. *телесно прљав.* – Ле́ти се купа́ли надво́р, иза ку̏ћу између две́ зграде на за́клтно ме́сто, а зи́ми си згре́ју во́ду у котле́, поси́пују се сас ло́нче, а́ко су ста́ри, несу̏ до̊зваља́ли да бу̏ду штро́кави. 2. *умазан свакојаком прљавштином* (упор. прчав). – Оно́ што́ је́с, је́с, из шта́лу не изла́зим, ја́ганци лу̏чим, прашчи́нка дво́јим, па мо́ж и да намири́сујем, ал еве́ ређи́ју чу ти си́пнем, њу̏ мо́ж да пи́јеш на слободи́ју, па и а́ко је ма́лко штро́кава ча́шката.

штрокаве́је несвр. *телесно се загади због неодржавања личне хигијене.* – У̏вати ни ра́бота, па смо и запрчаве́ли и заштрокаве́ли. ⇔ *заштрокавеје.*

штро́кља м *телесно нечиста мушка особа.* – Ко́пка ме да чу̏јем какво́ је све́ ти́ја штро́кља напричал за ме́не, па да му сва́ ре́бра избро́јим.

штро́кна *телесно прљава и неуредна женска особа.* – Ста́лно ме кли́не и мурда́ри: Штро́кно једна, је́ц го́вна, посе́рем ти се у у̏ста! – сва́каво ми наду̏ма̊, а ни́шта неје́ бо́ља од ме́не.

штр̏пка несвр. *откида мало по мало.* – На́мерно прео́рује мецу̏, сва́ку го́дин ми штр̏пка пома́лко од њи́ву. ⇔ *иштрпка, наштрпка.*

штр̏пне свр. *откине парче.* – Ста́рцат, ти́ја старе́ја, изнесе́ и штр̏пне ма́лко од зеља́нчькат, и ко бајаћи да́л на ме́чку, оно́ си о́н изе́л, али те́ка љ̏же деца́.

штру̏дла нов. ж *врста колача од теста надевеног орасима, јабукама, маком и сл., штрудл.* – Штру̏длу ма́жемо сас пе́кмез.

штру̏фна ж *платнена или гумена врпца која опасује ногу испод или изнад колена и придржава чарапе да не спадну, подвезица, штруфла.* – Истрови́ла штру̏фне, па о́ди ко сѣблаз сас смѣкнуте чера́пе.

штр̏ц-фр̏ц ономат. *звук који производе маказе током шишања.* – Штр̏ц-фр̏ц, штри̏ц-фри̏ц, штр̏ц-фр̏ц! – сви̏ре но̏жици прекај у̏ши ко отко̏вана коса̏ у де̏телину, о̏шиша ме ба̏ба до̏к рече̏ш овѣ̏с.

шту̏кне свр. 1. *пропадне, упадне у неку шупљину.* – Ма куде̏ ли се це̏воса ова̏ја жена̏, ете̏ тека̏, одма̏је се на негде̏, шту̏кне ко да је у̏-зем пропа̏дла. О̏н шту̏че, ко по̏д-зем да отиде̏. Да те сти̏сне сас оне̏ј њо̏јне ма̏зне бути̏њће, и̏ма да шту̏кнеш у њу̏ ко сове̏љћа мецу ни̏тће. 2. *нестане, ишчезне, изгуби се.* – Ста̏лно си је до̏м, али ка̏д га нећи̏ за нешто̏ потра̏жи, о̏н негде̏ шту̏кне, ни мили̏ција не мо̏ж да га прона̏јде. 3. фиг. *утоне у сан.* – Ради̏сав спи̏ ко то̏п, то̏ј си му мана̏ од ма̏лечко, љко за̏спи, и кат шту̏кне у сѣ̏н, те̏нкови га те̏шко мо̏ж пробу̏де. ⌂ **шту̏кне у доли̏ну** *буде украден.* – И̏мао у̏баву сећи̏ру, али ју ви̏ше не̏мам, шту̏кла у доли̏ну. ⇔ *заштукне.*

шту̏мне свр. *нестане, ишчезне, изгуби се* (упор. и штукне 2). – Шту̏мну негде̏, ко да под зе̏вњу неста̏де.

шту̏р, -а̏, -о̏ 1. *неразвијен, неухрањен, оскудан.* – На гледа̏ње у̏баво жице̏, али му штуро̏ зр̏но, неолеби̏ло се добро̏, не па̏де му ћи̏ша кат поче̏ да исвр̏ља кла̏сови. 2. *празноглав, сенилан.* – Не̏чу да се распра̏вљам сас штуро̏га чове̏ка.

штуре̏је несвр. 1. *губи умне способности, излапљује.* – Како̏ старе̏је, тека̏ штуре̏је. 2. *постаје пуст, обезљудује се* (село, или крај). – Штуре̏је на̏ше село̏, дѣ̏њу ре̏тко сре̏тнеш чове̏ка, но̏чу ре̏тко зала̏је ку̏че. ⇔ *заштуреје, иштуреје, оштуреје.*

штури̏ несвр. *осећа несвестицу.* – Нешто̏ ми штури̏ у гла̏ву, све̏ се зава̏љам кад о̏дим ко да сам пија̏н. ⇔ *заштури.*

штуриња̏ ж *беда, несрећа, пропаст.* – Од ову̏ј се штуриња̏ не мо̏ж спа̏симо, а који̏ су би̏ли по̏паметни они̏ на вре̏ме побе̏гоше у ва̏рош.

шту̏рне свр. *јурне, побегне.* – Док петљат да се опасу̏љи да шту̏рне комто до̏м, гра̏бну га ја̏стреб, што̏ би рекли̏ комши̏је: ца̏п-цара̏п, и готово̏.

шту̏рча м *празноглавац.* – За онога̏ који̏ ми̏сли да је на̏јпаметан при на̏с се вели̏ да је шту̏рча.

шту̏ца несвр. *упада, понире.* – Крклји̏чине и̏ма, па вода̏ шту̏ца, це̏л дѣ̏н ти тре̏бе да нава̏диш гради̏ну. Каљишта̏к, шту̏ца нога̏ кад нага̏зиш, мо̏ж чове̏к да се загло̏би до коле̏на. ⇔ *пошту̏ца.*

шће̏мба м/ж надим. *човека или жене великог стомака.* – Од ово̏ј што ми и̏сприча за њиго̏вог имења̏ка Ђо̏ку Шће̏мбу, јо̏ш се зата̏јам от смеја̏ње. Шће̏мбо, до̏ста је̏де, направи̏ла си се ко рањени̏ца од две̏ста ћи̏ла.

шће̏мбав, -а, -о *који је великог трбуха, трбушаст.* – Прасе̏во шће̏мбаво, мора да и̏ма гли̏сте.

шћемба̏ви се несвр. *добија велики стомак.* – Како̏ уле̏зе у по̏старе го̏дине поче̏ да једе̏ ко гла̏дна го̏дина, поче̏ се шћемба̏ви, али га ва̏ну при̏тисак, и отиде̏ ко да неје̏ ни би̏л. ⇔ *ишћембави се.*

шћемба̏к м пеј. *трбушина.* – Удебели̏л се, па му ви̏снул шћемба̏к, једва̏ о̏ди.

шћемба̏н м надим. *човека великог стомака.* – Ти̏ја Шћемба̏н, меши̏на му се наду̏ла ко на бобо̏вњака. ⇨ *шћембил.*

шћембе̏ мн. шћембети̏ја ГЛ, ДЛ с анат. *стомак, трбух* (упор. и шкембе). – Зо̏рка и̏маше шћембе̏ ко да је ста̏лно у деве̏ти ме̏сец. Што̏ сиро̏тиња ство̏ри и ушпа̏ра, изеду̏ ти̏ја сас голе̏мата шћембети̏ја.

шће̏мбес, -та, -то *трбушаст.* – Куде̏ си купи̏л ову̏ј шеће̏мбесту вла̏шу, бѣш у̏бава.

шћемби̏л м *в. шћембан.* – Када̏ се ко̏те ја̏завци? – питу̏је у за̏другу Нико̏ла Шћемби̏л Љуби̏нка Ја̏заваца. – Па кат су шће̏мбави! – не оста̏де му ду̏жан Љуби̏нко.

шћемби̏ћи м мн. *јело справљено од исецканог куваног шкембета, шкембићи.* – Шћемби̏ћи во̏ле ста̏ри љу̏ђи али ји еду̏ и деца̏ кад не̏ма дру̏го.

шу́бара ж *капа од јагњеће коже* (упор. барла и чупача). □ – На гла́ву смо носи́ли шу́бару, ре́тко да је неђи́ има́л шаши́р, на но́ђе опљнци свињсћи и ву́нене пле́тене чора́пе, али и́маше и ве́зене на ђу́лови.

шубаре́тина ж *пеј. од шубара.* – Натресе́ кожушчи́ну до испод колена́, и намљкне шубаре́тину до о́чи, па с о́вце ко ме́чка да и́де.

шу́бер м *отвор на прозору, вратима или зиду који се отвара и затвара помицањем затварача, шалтер.* – И́ма дни́ кад не мо́ж да се нави́ри у ко́дницити у бо́лницу, а ка́м ли да се сти́гне до шу́бер и предаде́ књи́шка.

шу́берче мн. шуберчети́ја с *дем. од шубер.* – Преда́до књи́шку на шу́берче, и се́до на клу́пу да че́кам да ме прозову́ да уле́знем при до́ктура.

шу́га ж *дечја игра.* – Игра́ли смо се шу́гу, једљн ју́ри, дру́ђи бе́гају, куга́ пи́пне предаде́ му шу́гу, по́сле о́н ју́ри.

шу́гав, -а, -о *који болује од шуге, заразне кожне болести пређене великим сврабом.* – Једну́ш цици́ја, скр̑чав, скр̑чав, шу́гаву ја́буку ти не́че даде́. Та́ј деца́ што́ су у́баво преме́њена мр̑ште се комто на́с, и бе́гају од на́с ко да смо шу́гави.

шугаве́је несвр. *заражава се шугом.* – Уваги́ше ни ра́боте, па не́мамо кљд ни да се оку́пемо, ни да се преоблече́мо, јо́ш ма́лко па че по́чнемо да шугаве́јемо. ⇔ *зашугавеје, ошугавеје.*

шу́гља м пеј. *онај који је запуштен, и можда шугав.* – Ти́ја шу́гља ти не тре́бе, ни́ се ми́је, ни́ се ку́пе, ни се пе́ре, базди́ ко по́р.

шу́жби несвр. *вади зрна из махуна.* – Пасу́љав ру́јан, па мо́ра ру́чно да се шу́жби. ⇔ *ишужби, нашужби, ошужби.*

шу́ждав, -а, -о *са несвестицом, са вртоглавицом, са неком фалинком у глави* (упор. и штур). – Шу́жждава сам з гла́ву, па без амре́л не сме́јем да и́дем кад је ја́ко слљнце.

шуждаве́је несвр. *губи умне способности, сенили.* – Поче́ла сам да шуждаве́јем, по́јдем по нешто́, и забора́вим за кво́ сам пошла́, па се по три́пут повр̑там. ⇔ *ошуждавеје.*

шу́кне свр. *зуцне, писне, да гласа од себе.* – Кат се нађу́ти, од ње́га ни́кој не сме́је да шу́кне у ку́ћу.

шуле́ мн. шулети́ја с 1. *земљани пљоснати суд за ракију, пљоска.* – Ста́ри љу́ди во́ле да си но́се ређи́ју у шуле́ ил шише́. 2. *мали кондир, кондирић.* – Ми́ле О́рта во́леше да пи́не, и че́сто рече́ше: Че́к да пи́нем из шуле́во да ми се приједе́ ле́бац. 3. фиг. *дечји пенис.* – Кад му порасте́ шуле́то, че га же́нимо.

шуле́нце с *дем.* и *хип. од шуле.* – Де́да Добри́воја ни́где не и́деше бес шуле́нце у унутра́шњи це́п от про́слук.

шу́ма 1. *мноштво дрвеће израсло на већем простору, земљиште обрасло високим дрвећем.* □ – Де́ца, ућу́тете ма́лко, дошло́ ми да ва́там шу́му од ва́с, да ми се глава́ сми́ри. 2. *накресане гране са лишћем као сточна храна за зиму, брстина.* – Шу́ма за о́вце по́чне да се сече́ от Светог-Или́ју, кад узре́је. Преко зи́му чим се у́јутру ди́гнеш пр̑во пу́штиш ја́гњишта да си́сају, по́сле одлу́чиш ја́ганци и ту́риш шу́му да о́вце бр̑сте.

шума́к мн. шума́ци м *млада ниска шума, честар, шумарак.* – Куде́ че се на́јдемо, да ли у шума́к, ил у доли́ну куде́ се божу́р црвене́је. Лива́де се сасуши́ле, саде́ ту́ј-ита́м по за́ветину и прекај шума́ци зелене́је се о́тава. ⇨ *шумљак.*

шума́р м *онај који се стара о шуми, чувар шуме.* – Башта́ му би́л шума́р, па и њиго́вог си́на зову́ Ми́ка Шума́р, али и це́лу вами́лију зову́ Шумари́.

шу́мица ж *дем. од шума 2.* – Ујутру им даде́мо чи́сто се́но, окол де́сет са́та шу́мицу, у пла́дне па шу́ма, а ве́чером сенце́ ме́шано са сла́му.

шу́мка ж *одломљена грана са лишћем; грана са лишћем која се о Божићу пали као бадњак.* – Ју́тром се ди́гнемо ра́но, ву́нена торби́ца на ра́мо, шу́мка на ра́мо, па у коле́ду. И́ду му́жи у бра́ниште за шу́мку, па у́вечер прегори́ бѣ́гњак, вече́рамо на сла́му, и ту́ј и пре́спимо.

шу́мкаџија мн. шу́мкаџије рет. м *назив за партизане, који су најчешће боравили по шумама.* – Партизани, шу́мкаџије, напа́доше на шта́б, па једнога́ Бу́гарина бе́оше уби́ли, а једнога́ офици́ра бе́оше рани́ли.

шумља́к м *в. шумак.* – У вењер му неста́л га́с, па једва́ по́треви низ шумља́к да изле́зне на пу́т.

шумогла́вес, -та, -то *који има главу испуњену шумом, тј. празну, занесен, будаласт* (упор. и штурча). – При на́с ора́те за они́ја који́ ми́сле да су на́јпаметни да су шумогла́вести.

шумо́љи несвр. *шушти, ствара шумор.* – Госпа́ва нешто́ ме́ша и тра́жи у торбу́, шумо́љи ко путпуда́ља у песку́. Нешто́ дојде́ па шумо́љи, ја́ се уплаши́ да неје́ зми́ја. ➡ *шушка.*

шу́нтав, -а, -о *који није при свој памети, блесав, ћакнут.* – Они́ су сви́ шу́нтави у гла́ву, сви́ су ма́лко осем све́т. При на́с ора́те за они́ја који́ ми́сле да су на́јпаметни да су шу́нтави.

шунтаве́је несвр. *губи памет, блесави.* – Оста́домо сами́ у че́три ду́вара, де́ца се растика́ше по све́т, ми́ како́ старе́јемо, све́ по́виш шунтаве́јемо. ⇔ *зашунтавеје, пошунтавеје.*

шунтави́ло с *блесавост, ћакнутост.* – Не́ма-не́ма, па га ва́ти некво́ луди́ло, побесне́је, па се до́м не скаџу́је до́кле га не про́јде шунтави́лото.

шунто́ли несвр. *послује, радуцка, чачка нешто да му прође дан* (упор. перетише). – Жене́те шунто́ле по ку́јну кво́ им је за ра́боту, а ми́ се мо́тамо окол њи́, и кобаја́ги им пома́гамо.

шу́па[1] ж *примитивна мања просторија најчешће склепана од дасака за разне намене.* – Шу́па мло́го кори́сти сељаку.

шу́па[2] ж *грађевина ван села у којој се прерађивало млеко у сир или качкаваљ* (упор. сирењарница). – Стриже́вачка шу́па је била́ у Да́ркове лива́де, тека́ се зове́ место́то го́ре у ру́дину. Вре́вимо чија́ је кра́ва близни́ла, кујѝ ко́лко о́вце чу́ва, и кујѝ на́јвише млеко́ преда́ва на шу́пу.

шупљ, -пља́, -пљо́ *који није ничим испуњен, шупаљ.* – Гла́воња се поче́ узр́та у ње́г, ко сврака у шупљ oréј. Чове́к пожи́ви на комо́цију ка́д је по́малечак, по́сле це́л живо́т јаду́је, ста́лно му некво́ ва́ли и некво́ му шупљо́ у ср́це.

шупе́љка мн. шупе́љке ЛЗ ж *глинена свирала, окарина.* – Мо́ј бра́т зна́јеше мло́го у́баво да сви́ри на шупе́љку, и ста́лно си ју но́сеше с ње́га где го́д да по́јде. ⇨ *шупељ́ћа.*

шупе́љћа[1] мн. шупе́љће ГЛ, ДЛ ж *в. шупељка.* – Шупе́љће пра́ве грнчари́ од гли́ну, она́ личи́ на пи́ле, са́мо што́ не́ма но́ђе.

шупе́љћа[2] мн. шупе́љће ж *мала шупљина, шупљика* (у хлебу или сиру). – Ле́б тре́бе да бу́де до́бро пе́чен и на шупе́љће, а кад је гле́тав неје́ до́бар. Си́рење на шупе́љће по́неје добро́ од оно́ј без шупе́љће.

шупља́к м *шупљина у деблу, настала обично труљењем, али и радом детлића.* – Ба́бата ми је прича́ла како је вапи́рат ишѣ́л по њу́, па се ти́ће загњѐл у шупља́к у вр́бу, и и́згубил се. ⇨ *шупљар.*

шупља́р м *в. шупљак.* – Понекоја́ пилети́ја пра́ве гњѐздала са́мо у шупљари́.

шу́пљи несвр. *чини што шупљим.* – Шупљим корита́нце, да си у ње́г да́вам зо́б на ја́ганци. ⇔ *ишупљи.*

шупљи́кав, -а, -о *који је са шупљинама.* – Ови́ја ка́мен шупљика́в, ко да су га цр̄ви проврте́ли.

шупљогла́вес, -та, -то *који је слабе памети, умно ограничен, празноглав.* – Са́, ка́т се мо́лим Бо́гу, ја́ поме́нем и како́ је спаси́л и на́шити оре́ј, и како́ је о́н би́л у́век по́паметан од на́с шупљогла́вести сеља́ци.

шу́ри несвр. *скида длаку са заклане свиње помоћу вреле воде.* – Напре́т смо све́ дра́ли сви́ње, треба́ле ни ко́же, а са́ сва́ћи шу́ри, ни́кој не де́ре. ■ **шуре́ње** *гл. им.* – Ка́д вода́ зајечи́ и запе́ни, тъ̑г је добра́ за шуре́ње. ⇔ *ошури.*

шурња́ја ж *шуракова жена.* – Во́лим да ми до́јде шура́к, али по́више во́лим да до́јде шурња́ја.

шусти́кла ж *мали везени или ручно хеклани прекривач* (упор. миље). – Куми́ца но́си бока́л прекри́јен сас шусти́клу, на њу́ наве́зене а́леве цре́шње и зелени́ ли́стови, а обико́лено сас пу́н ве́з.

шу́т, -а́, -о́ 1. *брав који је без рогова* (упор. ћут**)**. – Ја́рци су већи́ном рога́ти, а ко́зе шуте́. Е́м шуто́, е́м боде́. 2. фиг. *човек слабијег имовног стања; онај који није на неком положају.* – Шу́т с рога́тог не мо́же. Шу́т сас рога́тога се не боде́.

шута́рка ж *столица без наслона.* – Столи́ца мо́же да бу́де с на́слон, ако је без на́слон зове́ се шута́рка.

шу́тко м *ован без рогова, и име таквом овну.* – Овне́во је пра́ви шу́тко, јо́ш не́ма ро́гови. И́маомо овна́, па си бе́ше строши́л једъ̑н ро́г, па смо га зва́ли Шу́тко.

шу́ћмурас, -та, -то *који је неодређеног расположења.* – Једъ̑н вели́: Не зна́м кво́ ми је одо́цутра, све́ ми некво́ шу́ћмурасто. – А дру́ђи му одгова́ра: Мо́жда ти се бело́ шарене́је.

шу́ша м *готован, ништарија, подлац.* – Ти́ са́мо зна́ш да ба́јеш и да ло́чеш, са́мо зна́ш на сви́рће па́ре да да́ваш, и да часте́вљаш и шу́шу и пу́шу.

шушени́ца ж *в. сушеница.* – У коле́ду и́ду пре́д-зору момчети́ја, па им ба́бе да́вају ковржданьи́, оре́си, во́ћне, ја́буће, шушени́це, који́ какво́ и́ма.

шушени́чка ж *в. сушеничка.* – У́јутру на Божи́ч кат се ди́гнемо и́демо по њи́ве да па́лимо сла́му на коју́ смо преспа́ли, али понесе́мо си и колачъ̑к, рађи́цу, шушени́чку ме́со.

шу́шка мн. шу́шће ж фиг. *папирната новчаница.* – Да́ј ми от шу́шћете, а желе́знете па́ре си чу́вај за те́бе.

шу́шка[1] несвр. *шушти, ствара шумор* (упор. шумољи). – Нешто́ шу́шка кроз тра́ву, пази́ мо́ж је змија́. Да́ј ми от паре́те које́ шу́шкају, а те́ј које́ тро́пају по це́п си чу́вај за те́бе. ⇔ *зашушка, ишушка, ошушка, отшушка, пришушка, прошушка.* ➞ *шушње.*

шу́шка[2] несвр. *због недостатка зуба не изговара правилно поједине гласове, шишти кад говори* (упор. шопељћа). – Бобо-На́ца изле́зне на Цр̄квиште насред село́, и на сви́ се ва́ли, а шушка́ла ма́лко ка́т прича́ла: Ове́ј шанда́ле ши ми Че́да купи́л.

шу́шка се несвр. фиг. *говорка се.* – Шу́шка се по село́ да че се Бо́шко и Пе́рса ма́ну, и то́ј са́ кад ве́ч тре́бе ну́ци да и́мају.

шу́шкав, -а, -о *који шушка, шуштав.* – Једно́ вре́ме бе́оше у мо́ду шу́шкави манти́љи, па ји о́каоше шу́шкавци.

шу́шкавац м *лак кишни огртач од непромочиве синтетичке материје која при кретању шушти, шушка.* – И о́н и она́ купи́ли шу́шкавци, па кат по́јду негде́ поно́се се с њи́ ко свитъ̑ц з гузи́цу.

шушља́ви несвр. *натрањује што чим, уноси смеће.* – Истре́си сла́му из опъ̑нци, немо́ј да шушља́виш со́бу, тамъ̑н сам ју изме́ла. ⇔ *зашушљави, нашушљави, ушушљави.*

шу́шљак м 1. *опало лишће, ситан отпад, смеће.* – Шу́шљак да збе́рете на гоми́лу и да га запа́лите, ел га врље́те на ђу́бре. 2. *труње.* – Отре́биш пасу́љ от шу́шљак, и оми́јеш га на́јмалко у три́ во́де, приста́виш га да се ва́ри, а ти́ ра́диш дру́го нешто́. 3. фиг. *лош човек.* – При на́с ора́те за оно́га који́ ми́сли да је на́јпаметан да је шу́шљак.

шу́шне свр. *произведе кратак слаб шум, покрене се са шумом.* – Чу́ како́ Љуби́сав шу́шну из њи́гов кре́вет, и отшу́шка нанегде́. Шу́шне ли нешто́, ако неје́ ме́чка, тѣ́г је пога́нац.

шушња́р м бот. *коровска биљка која расте по житима* Rhinanthus. – Плеве́ње на́јтешко бе́ше, сла́гнеш се и це́л дѣ́н пле́виш, а кроз жи́то шушња́р и паламу́да ко́лко о́ч.

шу́шње несвр. 1. *шушти, ствара шумор* (упор. шушка). – Некво́ шу́шње кроз грма́ње, а не види́ се кво́ је. 2. фиг. *послује по кући.* – По це́л дѣ́н шу́шњем по ку́јну, не́мам о́дмор, а не ви́ди се да сам нешто́ уработи́ла. ⇔ *зашушње, ишушње, пришушње.*

шушо́љи несвр. *чаврља, ћаска.* – Пре́двечер ете́ ји и́ду Ца́на и Кади́вка, уваги́ле се по́друће, и некво́ шушо́ље.

шушо́на ж *кратка памучна или вунена чарапа, фусекла* (упор. вусукле). – Забѣ́н и сукно́, на но́ђе ву́нене чора́пе и шушо́не, и сви́њсћи опѣ́нци.

шу́штаво прил. *са несвестицом, са вртоглавицом, са неком фалинком у глави.* – Нешто́ ми шу́штаво у гла́ву, мо́ра да је од преми́штево.

шу́штер м *обућар, шустер.* – Ако кому́ отпа́дне блоке́ј на цо́кулу, мо́ра да ју но́си чѣ́к у Бабу́шницу при шу́штера да заковѐ дру́ђи.

шушуми́га м *онај који није од речи, шепртља, несретњаковић.* – Знам те, Јеле́нко, шушуми́го је́дна, те́б се прије́ла ба́ница, па две́ не ви́диш, зато́ј се то́лко ми́лкујеш окол ме́не. ⇨ *шушумигоња.*

шушуми́гоња м *в. шушумига.* – Такви́ шушуми́гоње и́ма ко паламу́да, ко да се сами́ се́ју, ду́не ве́тар, и разнесе́ ји по све́т.

шча́пи свр. *зграби, шчепа, шћапи.* – Она́ ка́т се у́љути, па га шча́пи за ру́ку, па га о́брну укру́г окол њу́, па га ши́бну на́зем, и кле́че на гру́ди и поче́ да га гња́са сас ко́лена.

ш-че́ (редуковано ’шта че / што че’) *шта ће.* – Ово́ј ли је живо́т, ш-че́ ми овькѣ́в живо́т, ни мо́гу да се послу́шам нешто́, ни па и́ма ко́ј да ме нешто́ услу́ша. Ти́ си висока́, у́бава, ш-че́ ти ти́ја маљу́рко. Ш-че́ да рабо́ти, си́рота, упа́дла у неваља́шни љу́ђи, ло́ша вој су́дбина. Како́-че, ш-че́, па си се вр́не при ма́тер и при баштý.

шчу́ка свр. фиг. *поломи, пребије, сабије.* – У сва́ко ме́сто и́ма понеђи́ та́баџија, али се сми́ре, ка́д им мили́ција шчу́ка ро́гови.